

1252

4.6

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

„SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR“ KÖZLÖNYE.

1900.

E.36

TIZENKILENCEDIK ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTE

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰIVEL.

1900.

A

1957

TARTALOM.

I. Övezercikk.

	Lap
Andrásy Kálmán. Nyílt levél a szerkesztőhöz	985
Barna Gyula. Védelmi eszközeinkről	17
„ „ Egyesítsük erőinket	325
Bartha Mihály. Nyílt levél a szerkesztőhöz	209
Bernáth Elemér. Egyházmegyei gyűlést megnyitó beszéd	276
Debreceni Bertalan. 6000 Korona.	299
„ „ A sárospataki főiskola gazdasági választmányának előterjesztése a tanári fizetések rendezése tárgyában	832
Ellend József. Vélemény a sárospataki főiskola verseny-képessé tétele tárgyában	791
Fodor György. Rügy-fakadás	252
Fejes István. Az új énekes könyv ügyében	509
„ „ A sárospataki főiskola jövője	529
Giráltfai. Tanulságok és teendők	157
Hegedűs Sándor. Beszéd a magyar prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlésén	789
Hegyközi. Virágfakadás	175
Kádár János. A mi új évi ajándékunk	37
Komjáthy Béla. Egyházmegyei gyűlést megnyitó-beszéd	741
Kun Bertalan. Püspöki jelentés a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1899—1900. évi állapotáról	427
Latorcaparti. A sok jó tanács	97
Mecner Béla. Egyházmegyei gyűlést megnyitó-beszéd	321
Mitrovics Gyula ifj. Nyílt levél Bartha Miklós országgyűlési képviselőhöz	141
Moosáry Lajos. Tisza, Bánffy és a „Magyar Szó“	273
„ „ Gyűlések után	449
„ „ Keresztet minden tanterembe	493
„ „ Gróf Tisza István n.-váradai székfoglaló beszéde	545
„ „ A nagy tüntetés után	721
„ „ Intra muros	762
„ „ Epilóg	1031
Molnár Ferenc. A hierarchia útja	849
M. F. Fallációk	229
Dr. Németh Imre. A székesfehérvári beszéddel ellentétben álló tények	278
Novák Lajos. A mostani jubileum	633
Órálló. Felvilágosítás a kongrua ügyben	990
Radácsi György. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület üdvözlő felirata a királyhoz	873
„ „ A jogi oktatás reformjának megfeneklése	937
Réz László. Gondolatok a kongruáról	967
„ „ Reflexiók a „Felvilágosítás a kongrua-ügyben“ c. cikke	1056
Sütő Kálmán. Van-e okunk aggodalomra a kongruás prot. páp-ság jövődjé magatartása miatt?	345
„ „ Revizio és liberalismus	471
„ „ Békés hangok	685
„ „ A megszállékolandó lelkeszi kongrua	919
Szobonya István. A kongrua és a kongruás lelkeszek	176
Szuhay Benedek Képezdei vallás-tanításunk kérdése	613
„ „ Az elvetett mustár-mag	649
Szuhay Benedek A felső-borsodi felirat	761
Tóth Béla. Kongruás lelkeszek panasza magasabb szempontból	1053
Tóth Dániel. Esperesi jelentési részlet az alsó-borsodi egyházmegye 1899/1900. évi állapotáról	401
„ „ Levél a mustár-mag ügyében	701

	Lap
Tóth Pál. Elmélkedés a miskolci kerületi felsőbb leány-iskola multja és jövője felett	193
Dr. Tüdös István. A római katolicizmus kettős jubileuma prot. szempontból	1
„ „ Gondolatok egy protestáns nő-egylet alakulásakor	57
„ „ Szeged városa és a közérkölciség	73
„ „ Ugron Gábor áligazságai a magyar róm. kath. kongresszuson	121
„ „ Jókai és az ultramontanok	173
„ „ Válasz a Bartha Mihály nyílt levelére	212
„ „ A Tisza Kálmán székes-fehérvári beszéde és a tények	249
„ „ A feltámadás ünnepén	297
„ „ Konvent után	373
„ „ Wurga Lajos	425
„ „ Pünkösztör	469
„ „ Az erdélyi püspöki cím kérdés újabb mozzanata	496
„ „ Felhívás a s.-pataki főiskola jövője érdekében	577
„ „ P. Nagy Gusztáv	597
„ „ Lecke-könyv hamisítások a b.-pesti egyetemen	601
„ „ Nemzeti róm. kath. ünnep	635
„ „ Bartha Miklós ismét ellenünk	638
„ „ „Szent“ István napjának, mint nemzeti ünnepnek kísértése az ev. ref. lelkeszek között	651
„ „ Tisztul a láthatár	665
„ „ A római kath. egyház ünnep-napjai után	703
„ „ A dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka és az ultramontanizmus	829
„ „ A kuruc egyházkerületek	875
„ „ Pusztulás vagy fogyás?	893
„ „ Október 31	917
„ „ Késérő érzés a reformáció emléknepja után	940
„ „ Samassa érsek és gróf Apponyi Albert áligazságai	961
„ „ Rövid válasz az Andrásy K. „Nyílt level“-ére	989
„ „ 250 év (Comenius emléke)	1009
„ „ A vallásos politikai párt haragask	1011
„ „ Vörösmarty	1029
„ „ Karácsony	1089
„ „ Az arany háló	1091
Vadász Pál. Lelkeszértekezleti megnyitó-beszédek	301, 724
„ „ Helyzetünk	1069
Veridicus. Egyházi emlékezések a r. kath. egyházra vonatkozólag	1113
Dr. Zsindely István. Egyházpolitika viszonyaink és teendőink 1033	1049

II. Iskolai ügy.

Balogh Kálmán. A régi verses arany A B C	327, 377
Batta István. Szemlélődés az elemi- és közép-iskolai számtanítás mezején	728, 744, 803
Beoske Bálint. „A tanítói nyugdíj-törvény revíziója“	1093
Gérec Károly. A régi verses arany ABC	19
Háda József. Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban?	579, 639, 656, 667, 689
K. E. Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok 1898—99. évi működéséről	4, 22, 40, 59, 76, 99, 125, 144, 163

	Lap
Kiss Zsigmond. Vélemény középiskolai vallás-tanítási tantervünk revisiója tárgyában	279, 304
Dr. Mitrovics Gyula. Csak üssük egymást édes magyarom (A diploma-harc kérdésében)	498
„ „ Válasz a diploma-harc kérdéséhez	533
N. N. Reflexió a „Csak üssük egymást édes magyarom“ c. cikkre	512
„ „ Még egy hang a „Diploma-harc kérdésével összefüggésben	618
Papp Mihály. A tanítói nyugdíj-törvény revíziója	992
„ „ A mai népiskolai vizsgarendszer	1058
Pásztor Sámuel. A sárospataki ev. ref. főgimn. tanári karának véleménye a gimn. vall. és énektanítás tárgyában	877
Réz László. Szélesbítsük a theol. szakoktatást	1013, 1038
Tóth József. Diploma harc önmagunk között	452
Tóth Pál. Emlékirat a miskolci leánynevelde kiegészítése tárgyában	653
Dr. Tüdös István. Az országos felekezeti tanítói nyugdíj-intézet címén történt ev. ref. tanári nyugdíjazások	78
„ „ Két fontos kérdés az országos közoktatásügyi kölségtvetés tárgyalása előtt	179
„ „ Az összehasonlító vallástan elleni állásfoglalás	214
„ „ Az osztatlan és osztott népiskolai tanterv fe- lett folytatott vita	233
„ „ A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1900. évi kölségtvetésének tárgyalása a képviselő- házban	255
„ „ Tisza Kálmán fellépése a felekezeti lelkész- képzés érdekében	476
„ „ Az országos középiskolai tanár-egyesület te- mesvári közgyűlése	603
„ „ Az „Egyetértés“ és a theol. fakultás kérdése	839, 853
Vass Ádám. A tanítói nyugdíjtörvény revíziója	923
Dr. Zsindely István. Igazgatói jelentési részlet a sárospataki fő- iskola 1899—1900. évi állapotáról	549
„ „ Beszéd a sárospataki főiskola 1900—1901. évének megnyitási ünnepélyén	787
ifj. Zsoldos Benő. A megfeneklett jogi reform	970

III. Tárcá.

Antalfy László ifj. Katholicismus és protestantismus a kultur tör- ténelem világánál (Pfleiderer után).	480, 501, 516
„ „	538, 559
Apostol Bertalan. Őszi ének	929
Csontos József. P. Nagy Gusztáv sirjánál	623
Csik Dániel. A reformáció emlék-ünnepén (költemény).	926
„ „ Imádság a reformáció emlékünnepe	972
Domby László. Qu. Horatius Flaccus Carmen Saecularéja	404, 433, 477,
„ „	499, 517, 535, 554
Fejes István. Énekek	181, 197
„ „ Halotti beszéd Sárkány Imre f.-zempléni esperes felett	805
Fejes István. Erős várunk	880
Gérec Károly id. 1900. január 1. (költemény)	7
Dr. Illyefalvy Vitéz Géza. Emlékbeszéd a reformáció 383. évfor- dulóján	1015, 1042, 1073
Harsányi István. Újabb vizsgálódások az úrvacsora felett	234, 257,
„ „	308, 329, 349
Kálmán Farkas. Ének (Dallam)	658
Lévay József. Ének	658
„ „ Tompa Mihály Fekete könyve	946
Melkó István. Warga Lajos sirjánál	457
Nagy Ignác. Halotti imádság özv. Bató Istvánné felett	105
Nagy Béla. Az evangéliumi kegyességről	856, 882, 901, 974, 994
Nagy Sándor. A tanító, mint nevelő	23, 41, 61, 79, 102
Novák Lajos. Gyászbeszéd Warga Lajos koporsójánál	453
„ „ Gyászbeszéd P. Nagy Gusztáv koporsójánál	620

	Lap
Novák Lajos. Imádság a sárospataki főiskola 1900/1901-ik évé- nek megnyitási ünnepélyén	770
„ „ Imádság a reformáció emlék-napján	942
„ „ Bethlen szobrok	1078, 1096, 1117
Novák Sándor ifj. A tudomány és a hit ellenkezése	670, 691
Péter Mihály. Siri beszéd Sárkány Imre f.-zempléni esperes felett	808
Radácsi György. Emlék-beszéd V. Mudrány András felett	561, 582
„ „ Női arcképek	896, 927, 944
Tóth Dániel. Halotti imádság és beszéd özv. Bató Istvánné te- metésén	104, 105, 107
Tóth Pál. Költemények	1040, 1041
Dr. Tüdös István. Hazatérés a retraiteból	309
„ „ Warga Lajos sirjánál	456
Vattay László. Adatok a Koadjutor Kuratorság történetéhez	997, 1018
Zombori Andor. Bethlen Gábor emlékezete (Költemény).	1077

IV. Nekrológ.

Gulyás Benő. Édes Vince t.-tarjáni lelkész emlékezete	335
Hubay Lajos. Abloncy Pál kelemér-poszobai lelkész emlékezete	883
Hutka József. Sárkány Imre f.-zempléni esperes emlékezete	810
Janka Károly. Karla Gábor radványi lelkész emlékezete	605
Kovács István. Sütő Károly volt abauj-vajkóci lelkész emlékezete	705
Paganos. Fűry Lajos nyug. eger-lövői tanító emlékezete	948
Révész Kálmán. Bárcay József emlékezete	337
Szabó József. Demeter János martonyi lelkész emlékezete	331
Tóth Béla. Kody Benő nyék-ládházai lelkész emlékezete	706

V. Közéletünk.

Azarl. Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat-készítő bizott- ságnak	11, 26, 44, 63, 81, 108, 127, 147,
Benke István. Az abauji egyházmegye lelkészi értekezletének gyűlése	747
Buza János. Újabb adatok az 1848. sárospataki diákokból lett honvédek névsorához	43, 182, 388
„ „ A sárospataki főiskola igazg.-tanács téli gyűlése	130
„ „ „ „ nyári „	589
„ „ „ „ őszi „	777
„ „ Titkári jeletés a „sárospataki ev. ref. nőegylet“ 1900. évi állapotáról	1101, 1119
Csik Dániel. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben a kongrua illetmények I-ső csapatja az 1899. évre	8
„ „ A sajó-vámosi egyház örömnempe	930
Fábián István. Az abarai tanítói kör gyűlése	520
Gaal Ferenc. Az 1889-ben végzett sárospataki teológusok 11 éves találkozója	568, 1119
Gyarmathy József. A debreceni teológus diák-kongresszus	412
Hézsér Emil. A hegyalja harangodi lelkész-értekezlet gyűlése	642
Hutka József. A felső-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése	285
„ „ „ „ őszi „	731
„ „ A lasztoméri egyház örömnempe	780
Illyés János. A lelkészi nyugdíj-intézetről	752, 775, 815
Janka Károly. Az egyetemes énekügyi-bizottság zenei albizottsá- gának ülése	439
Kazinci. A „Sárospataki Lapok“ és a parochiális könyvtárak	239
Kenyeresy Árpád. Válasz egy r. kath. káplán támadására	287
Kovács István. A szikszó-vidéki lelkész-értekezlet gyűlése	592
Magyar Bertalan. Az ungi egyházmegye tavaszi közgyűlése	360
Novák Lajos. Felelet a Vigyázó nyílt kérdésére	238
„ „ Izenet az x-i arany-lakadalom „Szereplő“-jének	458
Ó.—p. A bodrog-közi ev. ref. lelkészek értekezleti gyűlése	503
Órállo. Nyilatkozat Tóth B. és Réz L. ezikkére	1084
Papp Mihály. A f.-borsodi ev. ref. tanító-egylet gyűlése	673
Péter Mihály. Pár megjegyzés a felső-borsodi (Szuhay) fegyelmi javaslatra	694, 711

	Lap
Radácsi György. Az ev. ref. egyetemes énekügyi-bizottság gyűlése	199
" " Az egyetemes tanügyi-bizottság ülései	355
" " A konvent ülései	362, 382
" " Javaslat a lelkész-értekezletek vonzóbbá tétele ügyében	524, 539
Rácz Gyula. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése	1019
Révész Kálmán. Esperesi jelentés az abauji egyh.-megye 1899—1900. évi állapotáról	351
Réz László. Egy epizód a gyakorlati lelkészet köréből s az a körül csoportosuló gondolatok	521
" " Az 1890-ben végzett teológusok 10 éves találkozója	563
Simon Mihály. A gömri lelkész-értekezlet tavaszi gyűlése	379
" " A gömri egyházmegye közgyűlése	389
" " " egyhm. lelkész-értekezlet őszi gyűlése	868
Soos Lajos. Falusi levelek	110, 166
Dr. Szabó Sándor. A prot. tanári fizetések és az általános drágaság	113
Szalócy Pál. Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi gyűlése	414
" " " " őszi gyűlése	842
Szereplő. Az arany-menyegzői gyakorlati kérdés felvetésének valódi alapja	258
" " Az arany-menyegző, mint liturgikai actus	437
Sztlassy Aladár. Értesítés a pozsonyi belmissió értekezlet tárgyában	709
Szobonya István. Az abauji egyh.-megye tavaszi közgyűlése	283
" " " " őszi " "	749
Szuhay Benedek. A f.-borsodi lelkész-értekezlet tavaszi közgyűlése	311
" " A " egyh.-megye tavaszi közgyűlése	409
" " Fegyelmi javaslat-tervezet	585, 606, 624
" " A felsőborsodi lelkész-értekezlet őszi gyűlése	714
" " " egyházmegye " "	813
" " Felső-borsodi vélemény a miskolci leánynevelde ügyében	1060
" " Bethlen ünnepély Sárospatakon	1080
Tisza Kálmán beszéde a dunántúli ev. ref. egyházkerület székesfehérvári közgyűlésén	236
" " beszéde a dunántúli ev. ref. egyh.-ker. pápai közgyűlésén	845
Tóth Béla. Válasz Órálló cikére	1099
Tóth Kálmán. A tornai egyházmegye tavaszi közgyűlése	407
Dr. Tüdös István. Az alsó-zempléni egyházm. tavaszi közgyűlése	338
" " A tiszáninneni ev. ref. egyh.-ker. tavaszi közgyűlése	441
" " Az erdélyi püspöki cím ügye	459
" " Lelkész-értekezlet Mező-Keresztesen	733
" " Két megfontolandó felterjesztés a sárospataki főiskola igazgató-tanácsától az egyházkerületi gyűléshez tanár-választási ügyben	754
" " A sárospataki főiskola 1900—1901. évének megkezdése	772
" " Ballagi Géza-alapítvány a sárospataki főiskolában	774
" " A magyar prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlése	817
" " A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése	858
" " Latorcaparti sajtó-pere a s. a.-ujhelyi esküdt-szék előtt	950
" " Kongrua ügyek	1083, 1098
Vass János. Torony- és templom szentelés Szabolcson	1064
Vigyázó. Nyílt kérdés Novák Lajos theol. tanárhoz egy „aranylakodalom” ügyében	237

VI. Könyvismertetés.

Faludi Pál. Az 1899. évi predikáció irodalom 13, 29, 43, 69, 83, 115	
" " Fogadj Isten S. Szabó Józsefnek	46
" " Tudja Pál, mit kaszál (S. Szabó Józsefnek)	86
Hodossy Béla. Válasz „Organista” bírálatára	1021
" " Válasz Organista megjegyzésére	1124

	Lap
Organista. <i>Hodossy Béla.</i> 50 templomi ének	999, 1103
Paikoss Endre. <i>Dr. Dézsi Lajos.</i> Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században	260, 289
Radácsi György. <i>Raffay Sándor.</i> A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban	314, 391
Réz László. <i>Bodor János.</i> Elemi népiskolai vallástani könyvek	643, 658, 675
Sajó. <i>Német Sándor.</i> Hit- és erkölcs-tanítás versben	716, 735
S. Szabó József. Válasz Faludi Pál bírálatára a Tompa-reliquiáit illetőleg	30
" " Faludi Pálnak a „Fogadj Isten” után	65
Szabó József. <i>Szuhay Benedek.</i> Egyházlátogatás	903
Szuhay Benedek. Az énekügyi munkálatok VI-ik füzet 132, 151, 168, 184, 201, 216	
Tóth Kálmán. <i>Novák Lajos.</i> Református Temetési énektár	483
Dr. Tüdös István. <i>Tóvölgyi Titusz.</i> Egy új reformáció küszöbén	505
" " <i>Hézsér Emil.</i> A tállyai ev. ref. egyh. története	884

VII. Munkánk.

Czékus László. Az abauj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből	220, 241, 265 1001, 1044
Notarius. Br. Vay Miklós generális tervezete a sárospataki főiskolai szükségének fedezéséről 1813-tól	416
Révész Kálmán. Vay József két levele	32
" " Hegedűs László levele Révész Imréhez	187

VIII. Külföld.

Dr. S. K. Párisi levelek	88, 205, 262, 906
Dr. Tüdös István. A németországi, ausztriai, sveici és franciaországi prot. theol. fakultások tanrendje az 1899/1900. év téli szemesztérében	90, 135
" " A német protestánsok kül-missziói munkássága	643
" " A német róm. kath. 47-ik nagygyűlése	976
" " Őszi prot. egyházi és iskolai gyűlések Németországban	1126

IX. Irodalom.

Hézsér Emil. Előfizetési felhívás a tállyai ev. ref. egyház történetére	395
Köszeghy István. <i>Vaday József.</i> Az erkölcsi nevelés gyakorlati vezérkönyve	444
Novák Lajos. Előfizetési felhívás Temetési énektárra	21
" " <i>Lágler-Kálmán.</i> Prot. Pap	151
" " <i>Soltész-Zsigmond.</i> Beszéd	154
" " <i>Csánki Benjámin.</i> Imádság	154
" " <i>Csiky Lajos.</i> Vallás- és emberszeretet a fogház-ügy szolgálatában	292
" " <i>Dr. Elekes és Benedek.</i> Ima és emlékbeszéd Szász Domonkos felett	292
" " <i>Diószegi Mihály.</i> Keresztelő János és Krisztus	1086
" " <i>Hetesy Viktor.</i> Gyász- imák, siri beszéd	1086
" " <i>Csécsei Miklós.</i> Vasárnapi imádságok templomi használatra	1086
" " <i>Szolnoky Gerzson.</i> Halotti imádságok	1086
Dr. Tüdös István. <i>Boros György.</i> Tizenkét cikk az unitáris-musról	53
" " <i>Szabó Sándor.</i> Pénzügyi kódex II. K.	153
" " <i>Raffay Sándor.</i> A hellénizmus és philonizmus kosmogoniája	153
" " <i>Szuhay Benedek.</i> Canonica visitatio	154
" " <i>Csánky Benjámin.</i> Néhány szó a tiszafüredi ev. ref. egyházzól	154
" " <i>Raffay Sándor.</i> A	154
" " <i>Cremer.</i> Die paulinische Rechtfertigungslehre	154
" " <i>Novák Lajos.</i> Ev. ref. temetési énektár	189

	Lap		Lap
Dr. Tüdös István. <i>Zoványi Jenő.</i> Theol. ismeretek tára	189	Beyschlag Villibáld	1087
„ „ <i>Szinyei József.</i> Magyar írók élete s munkái	189, 395, 679, 933	Bibo Antónia, Szász Károly ev. ref. püspök neje	243
„ „ <i>Nagymáthé Albert.</i> F.-szabolcsi egyházmegyei jegyzőkönyv	189	Bódor Erzsébet özv. Antalffy Jánosné	1066
„ „ <i>Szöts Farkas.</i> Prot. Szemle	189	Demeter János martonyii lelkész	243
„ „ <i>Dr. Masznyik Endre.</i> Pál apostol levelei	189, 782	Dezső Géza	536
„ „ <i>Gretillat.</i> La morale chretienne	189	Dókus József	93
„ „ <i>Gaal Mózes.</i> Árpád utódai	223	Dudás Lajos, kazsui lelkész	909
„ „ <i>Gergely Károly.</i> Összehasonlító-Vallástan	223	Édes Vince tiszta-tarjáni lelkész	243
„ „ <i>Palágyi Lajos.</i> Dezső-Emléklapok	292	Eperjessy Ferenc mályinkai lelkész	243
„ „ <i>Dr. Masznyik Endre.</i> Pál apostol levelei	189, 782	Finkei Lacika	486
„ „ <i>gróf Kreith Bela.</i> 1818. Kossuth Nuzem	292	id. Fűry Lajos nyug. tanító	719
„ „ <i>Diekamp.</i> Die origenistischen Streitigkeiten	292	Hörsik Lajoska	243
„ „ <i>Bohr.</i> Paulus und die Gemeinde von korinth.	292	Horváth Mária, Bodogh Tamás lelkész neje	755
„ „ <i>Kempf József.</i> Latin-magyar szótár	445	Imre Eszter, özv. Bató Istvánné	90
„ „ <i>Papp József.</i> Alkalmi versek és apróságok	670	Imre Sándor	1132
„ „ <i>Kéry Gyula.</i> Blaha Lujza élete	679	Kodi Benő látházai lelkész	571
„ „ <i>Sz. Krivách Elek.</i> Középiskolai tanulók kalauza	679	Kovács István heő-csabai tanító	648
„ „ <i>Vadai József.</i> Tanulók vezérkönyve az erkölcsei jellem és hazafiságcán	679	Kovács János vámos-ujfalusi lelkész	526
„ „ <i>Tormay Béla.</i> A magyar gazda kicses háza	679	Kovács Lajos, miskolci felső-kereskedelmi iskolai tanár	886
„ „ <i>Dr. Kun Zoltán.</i> Erdőbénye fürdő	679	Lábos István bodrog-halászi lelkész	627
„ „ <i>Elhorst.</i> Die Prophetie von Ámos	679	Lukács Dániel mezőtúri lelkész	508
„ „ <i>Wetzel.</i> Die Echtheit . . . des Ev. Johannes	679	Menyhárt János debreceni nyug. theol. tanár	341
„ „ <i>Lindsay.</i> Essays litterati and philosophikal	680	Müller Miksa oxfordi egyetemi tanár	978
„ „ <i>Grimm.</i> Das Problem F. Nietzsches	690	Munkácsy Mihály festőművész	42
„ „ <i>Jakoby.</i> Neutestamentliche Ethik	680	Nagy Béla g.-szkárosi lelkész	737
„ „ <i>Krupec István.</i> Válasszunk alppüspököket	782	P. Nagy Gusztáv theol. tanár	609
„ „ <i>Többen.</i> Jegyzőkönyvek	783	Némethy József t.-nánai nyug. tanító	978
„ „ <i>Pethes János.</i> Vezérkönyv a számtanításhoz	908	Nyilas Mária özv. Hézszer Endréné	1066
„ „ <i>Ivánka Zoltán.</i> Ev. ref. egyházi karénekek	908	Oláh Károly n.-körös képezdei tanár	526
„ „ <i>Kenessey Béla.</i> Árvaházi képes naptár	908	Porcsolt József mándoki lelkész	117
„ „ <i>Dr. Finkey Ferencz.</i> Szabadság büntetéseink reformjához	909	Révész Mihály bihar-nagy-bajomi lelkész	223
„ „ <i>Szabadi Béla.</i> Gian Siacomo Maurette: búcsúzása a pápától	935	Dr. Rupp Kornel budapesti tanár	571
„ „ <i>Dr. Kecskeméty István.</i> Koszorú	932	Sárkány Imre gálszécsi lelkész	696
„ „ <i>Domby László.</i> Qv. Horatius Flaccus Carmen saecularéja	933	Sólyom Lajos hódmező-vásárhelyi tanár	223
„ „ <i>Fogarasi Albert.</i> Garda József emlékezete	1024	Sütő Károly	699
„ „ <i>Görömbey Péter.</i> Emlék-beszéd	1024	Szakai József boldvai lelkész	486
„ „ „ „ <i>Esperesi</i> jelentés 1899	1024	Székely Lajoska	609
„ „ <i>Vaddsz József.</i> Földrajzi vezér-könyv	1024	Szekerák Kálmán	465
„ „ <i>Kun Sámuel.</i> Vouvenargues válogatott morális művei	1024	Szitha József papi lelkész	445
„ „ <i>Csűrös I.</i> Ébresztő	1024	Dr. Szontágh Miklós	15
„ „ <i>Szalay Károly.</i> A magam útján	1025	Tóth Dániel pápai theol. tanár	190
„ „ <i>Csiky Lajos.</i> Az imádkozó nő	1025	Vass József	1045
„ „ <i>Jámbor Lajos.</i> Ima-könyvecske	1025	Vass Kálmán lacházai lelkész	1003
„ „ <i>Radácsi György.</i> Női arcképek	1023	Vágfalvi Ilona, Kenessey Béláné	317
„ „ <i>Révész Kálmán.</i> Révész I. Pátens kori iratai	1024	Veskői Zs. Jenő nyug. miskolci tanár	846
„ „ <i>Hodossy Béla.</i> Ének-gyűjtemény	1086	Viski Krüzselyi Bálint	395
„ „ <i>Bartha Béla.</i> Emlékkönyv	1086	Warga Lajos sárospataki tanár	465
„ „ <i>Péterfi Dénes.</i> Urvacsorai agendák	1086	Zoványi Piroska	1045
„ „ <i>Fövenyessy Bertalan.</i> Ének-Kari művek	1086		
„ „ <i>Szabolcska Mihály.</i> Szabad órák	1105		
„ „ <i>Farkas Andor.</i> Szabadság Szerelem	1108		

X. Halálozások.

Ablonczy Pál keleméri lelkész	661
Bálint Mária, özv. Zsindely Istvánné	366
Bárcay Miklós	155
Bartha János tanító	827

XI. Vegyes közlemények.

minden számban.

XII. Szerkesztői üzenetek

1, 3, 8, 12, 19, 36, 47, 52. számokban.

XIII. Pályázatok.

6, 7, 8, 16, 18, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 32, 33, 36, 43, 49, 50. számokban.

XIV. Hirdetések.

1, 3, 13, 14, 16, 19, 21, 23, 28, 29, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52. számokban.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Justus*, „A róm. katolicizmus kettős jubileuma protestáns szempontból.” — *K. E.*, „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — *id. Gérecz Károly*, „1900. január 1.” — „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben a kongrua illetmények 1-ső csoportja az 1899-ik évr.” — *Azari*, „Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslatké zítő bizottságnak.” — *Faludy Pál*, „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetés.”

A róm. katolicizmus kettős jubileuma protestáns szempontból.

Még a múlt esztendő májusában történt, hogy ott a Krisztus ez idő szerint való u. n. földi helytartójának, XIII. Leó pápának a fejedelemségi területén kihirdették azt, hogy az 1899-ik év december 24-ikétől az 1900-ik év december 24-ikéig terjedő idő jubileumi ideje lesz a r. katolikus egyháznak, az úgynevezett *szent éve*!... S aztán, hogy ebből a tagadhatatlanul pénzügyi szempontból is jelentékeny, sőt fontos ügyből még nagyobb legyen az anyagi haszna a péter-fillérekben mostanság nem nagyon bővölködő „egyház-fejedelmi szék” birtokosának: a különben is általános jellegű jubileum mellett ott szerepel egy különleges is, t. i. a *keresztyénység magyarhoni behozatalának a 900 éves örömmünnepe is!* Mindkettő elég érdekes tárgy arra nézve hogy egy protestáns lap is megemlékezzék róluk, talán épen a legalkalmasabb, a legkedvezőbb pillanatban, akkor, a midőn az emberiség időszámítása szerint ime ismét haladunk egy lépést előre, haladunk az örökkévalóság múlt jellegű mozzanatainak előbbremenetében.

Most tehát azon kívül, hogy egy új esztendő küszöbére hágunk, a pápai szék jelenlegi bírlalójának a *kegyéből* egyszersmind *szent esztendőnek* a küszöbét is tapossuk immár, sőt a jó magyar nép még egy harmadik címen is várhatja szerencséje jobbra fordultát, saját u. n. jubileuma címén is!

Mintha ez a sok cím csakugyan megárthatna, ha mind jó volna is! Mintha a két utóbbinak egyáltalán semmi értelme sem volna, sem vallásos, sem közelebbiről magyar nemzeti szempontból.

Protestáns álláspontunk mindig általános humanisztikus s a mellett magyar nemzeti jellegű, a mi szerencsés vegyülete a megjelenésben annak az emberi általános s annak a nemzeti specialis jognak s érzületnek, a mely által lesz az ember ember és hazafi, megfelelően hivatásának úgy az emberiség, mint a hazafiság kötelességeinek a betöltése által.

Ezen a bizonyára tisztának, igaznak tartott s ítelt állásponton vajjon mi más lehet a róm. kath. egyház kettős szent évének a jelentősége, mint tün-

etés az általános emberi jogok s kötelességek ellen, nem különben minden ellen, a mi a magyar hazafiságnak, nemzetiségnek a szent és sérthetetlen tartalmát képezi.

Képzelem, hogy ez az állításom azoknál, a kik a r. katolicizmus veszedelmes voltáról még mindig nem *akartak* s nem *akarnak* meggyőződni, mintha túlzás volna, a melyben a protestantizmus igazsága is könnyen kudarcot vallhat!

Ám nézzünk a szemükbe azoknak, a kik felfogásomat túlzottnak tartják!

Ugyan micsoda az a jubileumi szent év? Talán tisztán az öröm éve s a hálaadás esztendeje azért, hogy a gondviselés szárnyai alatt az emberi nemzetiség nemzedékről nemzedékre ime megmaradt?... Ha ez volna, tisztelettel hajolnánk meg a r. kath. egyház szertartásoskodása előtt, a melyben ily módon annyi a mennyi buzgóság mégis megnyilatkozhatnék. Amde nem így van!... Nem, mert ez az immár egy hetes szent év egyáltalán nem egyéb, mint szemfényvesztés, ámitás, lelkiismeretlen kijátszása a szívnek s a léleknek. lelketlen eljárások fogantatására szolgáló alkalom, a melynek tartama alatt mintegy meztelenre akarják vetköztetni a lelkeket, a szíveknek legkisebb redőjét is be akarják vonni annak a hatalomnak a kötelékeivel, a mely hatalom nem ismer sem isteni, sem emberi, sem természetit, sem nemzeti jogokat, egységyedül csak pápai hatalmi jogot! Nem más ez a mostan folyó r. kath. szent év, mint újabb támadás az emberiség ellen, a melyet meztelános zárandok tömeggé akar változtatni az a kör, a melynek tagjai a papusot csokolgatók láttára, mint egykor az augúrok egymás szemébe kacagnak. Nem más ez a jubileumi esztendő a r. katolikus egyházra nézve, mint zsebelési manőver a pápa részére, a mely az idő folyamán nem egyszer igen gazdag eredményt hozott a pápai kasszá-
nak, hiszen az 1300-ik évben tartott szent év 50 ezer arany forint ajándékot zsebelt össze az akkori pápának! Nem más ez az általános bűnbocsánatot biztosító szent év, mint az Isten jogának a kiforgatása, a bűnt-büntető isteni hatalomnak a megsemmisítése, a mely hatalom ily módon oda van dobva a reverendás egyének tetszése és izlése asztalára, a mi mintha az ldvezítő ama parancsának az áthágását foglalná

magában: „ne adjátok azt, a mi szent, az ebeknek, se a disznók elébe ne hányjátok a ti drága gyöngyeiteket!” (Máté ev. 7. r. 6. v.)

Kérdelem az őszinte s elfogulatlan ítélőtől: vajjon felhozott állításaim nem igazak-e? vajjon nem az emberi lélek és szív világ ellen elkövetett bűn-e az, hogy egy egész esztendő forgása alatt néhány ajándék tallérért, néhány megparancsolt könyörgésért s vezeklésért, általános bűnbocsánat hirdettetik? Vajjon nem merénylet-e ez az Isten ellen s nem támadás-e az emberi érzés ellen?

Mi protestánsok azóta, hogy eljött az idők teljessége a protestántizmus eszméiben új életre keltetni a Krisztus eszméit, — azóta, hogy az emberi lélek nagy nehezen kiszabadulhatott azok közül a mázsás súlyú kötelékek közül, a melyeket a papizmus kegyetlen, irgalmatlan, embertelen, sőt istentelen erőszakossága rakott volt reá: sohasem szüntünk meg küzdeni ez ellen a visszaélés ellen s vétkeznénk a mi Mesterünk, a Krisztus szelleme ellen, ha most, a mikor a világ a műveltség fényével tündököl, hallgatással viselnék el a papizmus szent évi jellegű merényletét. Mert soha semmiféle írásmagyarázati elv nem fogja azt megértetni a józan emberi észszel, hogy egy gyarló földi halandó az Istennek a hatalmát gyakorolhatja a lelkieken! Mert soha semmiféle bölcsészeti okoskodás sem fogja bebizonyítani azt, ha mindjárt Aquinói Tamásnak, ennek a doctor angelicusnak a szörszállhasogató módszerét alkalmazza is, hogy az emberi lélek szárnyalásába joga van beleszólni a pápának! Lelkünknek tiltakoznia kell az ellen, hogy lelki voltától megfosztassék! Lelkiismeretünknek háborognia kell, ha érzi, hogy ma, egy új századnak a pillanataiban is akadnak vakmerők és botorok, a kik az Istent lealacsonyítják s a papi gyóntató székekbe ültetik!

Pénz és bűnbocsánat! . . . Ugyan nem pirúl-e el a kor szelleme, művelt szelleme e kettőnek összehozásától? Vajjon nem restelkedik-e maga a papizmus is, hogy pénzen osztogat isteni kegyelmet? A 16-ik század gyalázatos s az emberiség által örökre elítélt eljárását hívják életre? . . . Hát akkor a Luther, a Zwingli, a Kálvin szelleme, mint tűz fog átvonulni a világon s a lelkeket felvilágosítva, az elméket észrehozva, be fog következni ismét a hajnali derengés, a mely elűzi a setétség szolgáit.

S mit szólunk a specialis magyar nemzeti r. kath. jubileumról épen mi magyar protestánsok? Csakugyan kisajátították a papizmus szolgálai ezt a hazát? Nincs más vallásos felfogás e földön, csak a r. katolikus?

Quo usque?

S a hivatalos magyar államnak nincs és nem is lesz szava ehez a kizárólagossághoz? A „Mária országa” réme még mindig kísért? . . . Tudjuk is, érezzük is, hogy kísért, de a „jog, törvény és igazság” korszakában *hivatalosan* nem kísérthet!

Am álljon elő az a protestáns, a kit nem sért a nemzeti jogokból való kisajátítás a vallás cége alatt? Am hallassa szavát, a kinek lelke gyönyörködik a 900 éves nemzeti jubileumnak nevezett merényletben? A millenniumi eljárást már elteleltük volna? . . . Az akkor történt mellőzések miatt már nem sajog szívünk?

Az enyém sajog! S mert sajog, nem hallgattathatom el lelkiismeretem szavát! Kiáltok, mint protestáns, kiáltok, mint magyar s tiltakozom lelkem egész erejéből az ellen a merénylet ellen, a melyet a papiz-

mus a kettős jubileum ürügye alatt intéz az általános emberi s a magyar nemzeti jogok ellen! Tiltakozom abban a reményben, hogy nem vagyok egymagam, hanem mellettem állanak mindazok, a kik igaz protestánsok s igaz magyar hazafiak!

Justus.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

A múlt iskolai évben 28 ev. ref. jellegű gimnázium volt. Volt olyan, a melyik saját alapjából tartotta fenn magát; némelyiket, az egyházkerület, vagy egyházmegye segélyezte; volt ismét, a melyet egyes egyház tartott fenn, kisebb vagy nagyobb segélyével a városnak is s így a városi hatóságnak is több, kevesebb beleszólást engedve meg az iskola vezetésébe. A legtöbb mellett az állam is ott volt a maga segítségével, úgy, hogy a múlt éven csak a debreceni, kunhalasi, nagy-enyedi, sárospataki teljes és a hajdu-böszörményi 6 osztályú gymnázium nem kapott államsegélyt. H.-Böszörmény minden követ megmozgat, hogy államsegélyt nyerjen gimnáziumának kiegészítésére. Sárospatakról is tudjuk, hogy államsegélylyel óhajtja a kor színvonalán tartani iskoláját. Így minden különösebb jós tehetség nélkül előre meglehet mondani, hogy nem sokára el kell némulnia annak a panasznak, a mely a miatt kelt egyesek ajkain, hogy a nevelés állami feladat; mégis mi viseljük annak terhét. Megszabadulunk a tehertől, de — félek tőle — a nevelésből egyházunkra háramló előnyöket is elvesztjük.

A 28 gimnázium közül 4 osztályú volt a gyónki és k.-szentmihályi; 6 osztályú a békési, h.-böszörményi, h.-nánási, karcagi. Karcagon az V—VI. osztály nyilvánossági joga csak ideiglenesen, — esztendőről-esztendőre, — van megadva, a mi semmi esetre sem előnyös az intézetre. Erős reményét fejezi ki azonban az értesítő, hogy jövőre már végleg megadja a miniszter e két osztály nyilvánossági jogát is. Békés pedig ez éven már a VII. osztályt is megnyitja s gimnáziumát VIII. osztályúvá fejleszti. A többi 22 intézet 8 osztályú volt. Ezek közül párhuzamos osztály volt az I, mellett Miskolcon, N.-Enyeden, N.-Kőröson, Pápán; az I. és II. mellett Sárospatakon, az I—IV. mellett Budapesten és Debrecenben. Összesen tehát 222 osztály volt a 28 gimnáziumban.

Hogy az intézetekre vonatkozó adatok könnyebben összehasonlíthatók legyenek, statisztikai táblázatokban állítottam egymás mellé a számokat. Előre bocsátom, hogy ezek a táblázatok nem felelnek meg mindenben a statisztika kívánalmainak, mert a számok végösszegek sokszor nem fedik egymást. Mentségemül, hozom fel, hogy az értesítőkben talált adatokban van legtöbbször a hiba. Nem vád akar lenni, csak egyszerűen konstátalom, hogy az értesítők statisztikai adatai nem pontosak mindenben. Találomra veszem elő a csurgói értesítőt, melynek 116 lapján ott van, hogy „maradt az év végén 277 nyilvános és 8 magán tanuló.” Ez 285. Mégis 282-nek a vallása, nemzetisége stb. van feltüntetve. A sárospataki értesítő 221 lapján levő adat szerint vizsgálatot tett 509, mégis csak 434 tanuló születésének van a polgári állása van feltüntetve. Vagy a tanulók illetőségénél, 509 van ugyan összegnek feltüntetve, de ha összeadjuk az egyes számokat 597 jön ki. Az eltérés valószínűleg onnan van, hogy a

helybeliek még egyszer beszámíttatnak a megyebeliek közé. Kivéve hát a kétszer számított 90-et az összegből, marad 507 és nem 500. Mondom, találmra vettem ezeket a példákat állításom igazolására, vehetnek még tökbet is, ha szükség lenne rá. Az is baj, hogy nem egységes elv szerint vannak az értesítőben levő táblázatok szerkesztve. Egyiknél például a vizsgát tet-

tek közé a magán tanulók is odaszámíttatnak, másikonál nem. Kíváncs voltam, ha erre nézve is egyöntetűen járnának el az értesítő összeállító igazgató urak.

Mind ezek az eltérések azonban nem olyanok, a melyek valami igen befolyásolnák az adatok összehasonlításából levonható következtetésünket. Lássuk tehát mit mondanak ezek az adatok.

Az intézet neve	Hány osztálya volt	A tanulók száma					Illetősége %-ban				Vallása %-okban						Nemzetiség %-okban											
		beiratott	vizsgázott	o/o	magán tan.	o/o	helyb. bel.	megyeb. bel.	Magyar országi	Más országi	er. ref.	ág. ev.	unit.	r. kath.	g. kath.	g. nem egyesült	izr.	magyar	német	román	tót	horvát	szerb	oláh	rutén	más		
IV. osztályú:																												
Gyöngy	4	82	80	97.56	2	2.42	31.2	33.7	35.1	—	40.0	23.7	—	23.7	—	—	12.5	16.2	13.7	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kun-Szt.-Miklós	4	94	92	7.8	3	3.18	32.5	54.3	13.2	—	60.8	2.1	—	16.3	—	—	20.6	95.6	4.4	—	—	—	—	—	—	—	—	
VI. osztályú:																												
Békés	6	162	146	90.2	3	1.8	76.0	6.9	17.8	—	52.0	3.4	—	23.2	—	4.7	16.7	93.8	2.0	4.0	—	—	—	—	—	—	—	
H.-Böszörmény	6	187	173	92.5	20	10.1	60.1	13.8	26.1	—	78.0	2.3	—	8.0	2.3	—	9.2	98.9	1.1	—	—	—	—	—	—	—	—	
H.-Nánás	6	107	97	90.6	1	0.4	36.2	10.2	27.6	—	81.6	1.0	—	10.2	3.0	3.0	10.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Karcag	6	207	192	92.7	8	3.86	63.5	14.5	22.0	—	59.4	—	—	16.6	—	—	23.9	99.5	0.5	—	—	—	—	—	—	—	—	
VIII. osztályú:																												
Budapest	12	594	550	99.3	14	2.3	73.8	12.9	13.2	—	46.9	6.0	0.3	25.6	—	—	21.0	98.3	0.5	0.3	0.1	0.1	—	—	—	—	0.5	
Csurgó	8	213	285	94.5	8	2.8	24.5	40.4	31.2	3.5	37.2	5.6	—	44.6	—	—	12.4	99.6	0.9	—	—	—	—	—	—	—	—	
Debrecen	12	782	749	95.7	28	3.5	47.3	8.4	44.3	—	87.9	2.9	0.1	4.2	0.2	0.2	3.5	96.6	0.1	0.2	—	—	—	—	—	—	—	
H.-M.-Vásárhely	8	314	295	93.9	7	2.7	56.2	2.5	41.3	—	47.7	4.7	—	23.0	0.3	6.1	17.9	87.7	6.4	3.3	—	2.3	—	—	—	—	—	
Kecskemét	8	275	262	95.2	6	2.2	59.9	14.1	25.5	0.5	65.6	6.8	—	12.9	—	2.6	11.4	95.4	2.2	1.1	0.3	0.6	—	—	—	—	—	
Kisújszállás	8	233	214	91.8	10	4.6	39.2	25.7	35.1	—	45.4	0.8	0.4	13.3	—	0.4	31.3	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kolozsvár	8	352	338	96.0	10	2.9	47.3	17.7	34.3	0.5	75.4	4.4	0.2	7.9	0.8	0.2	10.6	99.4	0.2	—	—	—	—	—	—	—	0.2	
Kun-Halas	8	380	369	97.1	25	6.5	27.0	—	73.0	—	43.1	8.9	—	27.8	0.5	1.3	18.1	84.2	12.8	—	—	—	—	—	—	—	—	
Máramaros-Sziget	8	333	308	89.4	10	3.3	46.9	29.5	3.1	0.3	38.5	2.6	1.0	20.1	15.4	1.0	21.1	88.2	0.3	8.3	0.3	—	—	—	—	—	2.6	
Maros-Vásárhely	8	352	335	95.1	5	1.4	35.2	44.1	20.7	—	74.3	3.8	2.9	4.2	2.9	0.8	10.7	94.6	1.1	4.1	—	—	—	—	—	—	—	
Mező-Túr	8	294	271	92.1	8	2.7	40.4	—	50.6	—	64.5	1.1	—	14.3	—	0.5	19.5	88.1	1.4	0.3	—	—	—	—	—	—	—	
Miskolc	9	411	377	91.0	6	1.4	49.6	24.7	24.7	1.06	36.0	9.0	—	18.0	0.05	—	36.5	99.4	1.5	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nagy-Enyed	9	317	337	91.8	4	1.0	31.4	18.6	51.0	1.7	74.8	3.2	3.5	12.1	0.5	1.4	4.1	97.3	0.5	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nagy-Kőrös	9	365	346	94.7	11	3.0	52.8	22.2	24.5	0.5	71.0	0.8	—	12.6	—	0.2	14.7	99.4	0.2	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pápa	9	498	480	96.3	4	0.8	29.7	22.5	47.8	—	55.2	10.2	—	11.8	—	—	22.7	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rimaszombat	8	356	330	94.3	16	4.4	26.4	35.9	37.3	0.4	81.84	30.0	—	25.0	0.2	—	18.1	nincs kitüntetve										—
Sárospatak	10	547	509	93.0	6	1.0	17.6	43.8	55.4	0.3	84.6	1.7	—	7.4	0.3	—	5.7	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
S.-Szt.-György	8	310	295	95.1	2	0.6	25.0	57.9	17.1	—	73.2	7.1	4.7	10.1	0.3	1.0	3.3	95.9	3.0	1.0	—	—	—	—	—	—	—	
Szászváros	8	290	271	93.4	2	0.6	6.2	33.9	3.9	—	34.6	7.3	—	22.1	2.9	19.9	12.9	99.7	7.3	22.8	—	—	—	—	—	—	—	
Szathmár-Németi	8	312	288	95.3	13	4.1	39.5	46.9	13.6	—	74.5	3.7	—	3.3	2.7	—	15.8	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Székelty-Udvarhely	8	216	205	94.9	3	1.3	27.8	46.8	25.4	—	83.0	7.6	4.1	2.5	0.6	0.6	2.5	93.6	5.8	0.4	—	—	—	—	—	—	—	
Zilah	8	247	232	93.9	6	2.4	42.2	47.8	10.0	—	58.6	0.8	1.2	19.3	0.4	2.5	10.7	92.6	—	7.3	—	—	—	—	—	—	—	
összesen	222	8442	8060	94.2	241	2.8	42.2	24.6	32.7	0.33	60.9	5.4	0.6	15.0	1.3	1.4	14.8	96.8	1.9	1.7	0.03	0.14	0.14	0.00	0.09	0.03	—	

A fenti táblázat a leírt és vizsgázott tanulók számára, illetőségére, vallására és nemzetiségére vonatkozik. Látszik ebből, hogy a teljes gimnáziumok közül legnépesebb volt a debreceni, utána Budapest, Sárospatak, Pápa, Miskolc következik. Legkevesebb növendéke volt Székely-Udvarhelynek. Az statisztika nélkül is világos és egész természetes, hogy az alsóbb osztályokban többen iratkoznak be, mint a felsőbbekbe. Ezt mutatja az alábbi táblázat, a hol osztályok szerint tüntetem fel a létszámot:

osztály	beiratkozott	Vizsgázott	o/o	magán tanuló	o/o
I.	1809	1642	91.13	46	2.8
II.	1430	1376	96.2	41	2.9
III.	1288	1219	94.6	25	2.05
IV.	1059	1024	96.6	29	2.8
V.	988	905	91.5	23	2.6
VI.	889	851	95.7	24	2.8
VII.	762	709	93.04	32	4.5
VIII.	675	656	97.1	22	3.3
összesen	8900	8382	94.17	242	2.8

Látszik, mily rohamosan fogy a létszám a felsőbb osztályokban. Legeklatásabb példát ad erre Szászváros, a hol az I. osztályban 75 beírt tanuló volt,

a VIII.-ban már csak 9 maradt. Zilahon az I.-ben 55, a VIII.-ban 18 volt. Így állván a dolog, könnyen arra a következtetésre juthatna az ember, hogy viszonylag a csonka gimnáziumoknak kell legnépesebbnek lenni, mert az aránylag legnépesebb osztályokból állanak. És mégis mit találunk? Ha a beírt tanulók számát az osztályokéval elosztjuk a következő sorrendet kapjuk: 1. Debrecen, 2. Pápa, 3. Sárospatak, 4. Budapest, 5. Rimaszombat, 6. Kun-Halas, 7. Miskolc, 8. Kolozsvár és Maros-Vásárhely, 9. M.-Sziget, 10. N.-Enyed, 11. N.-Kőrös, 12. H.-m.-Vásárhely, 13. Seps-Szentgyörgy, 14. Sz.-Németi, 15. M.-Túr, 16. Csurgó, 17. Szászváros, 18. Karcag, 19. Kecskemét, 20. H.-Böszörmény, 21. Zilah, 22. Kisújszállás, 23. Békés és Székelyudvarhely, 24. Kunszentmiklós, 25. Gyöngy, 26. Nánás. A csonka gimnáziumok hát egészen hátra esnek a sorban. Ennek az oka mindenesetre az, hogy a szülék nem szívesen viszik gyermekeiket a kis városi csonka gimnáziumokba — a h.-nánási értesítő szerint — a túlságos szigor miatt; nem a fegyelmi ügyekben, hanem a kalkulus osztást illetőleg. „A legtöbb szüle oda viszi a saját anyag és gyöngye gyermekét, hol a sok rossz között az ő fia sokkal könnyebben haladhat, mint a néptelen, s az ellenőrzést épen azért minden irányban sokkal jobban gyakorló középiskolában.” Ha van is sok igazság ebben a szüléket és népes gimnáziumokat elkar-

hozzátó ítéletben, ezt egyedüli okul a kis gimnáziumok néptelenségére nem lehet elfogadni. Azt hiszem, tekintetbe veendő itt az a körülmény is, hogy a nagy városi iskolák növendékeinek több alkalmá van az életben való forgolódásra bizonyos ügyességet sajátítani el, a mi pedig nem megvetendő előny. A kis gimnáziumokban több és alaposabb ismeretet lehet elsajátítani, de a nagy városi inkább az élethez képez. Az a különbség a kettő között, a mi a magán tanulás és a nyilvános iskolába járás közt s így nem is igen lehet a szüléket egészen elkárhoztatni, hogy nagyobb városban levő tanintézetekbe küldik gyermekeiket.

K. E.

TÁRCA.

1900. január 1.

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!

Egészséget, állandót,
Kunyhó s palotában!
A szabadság szelleme
El ne hagyja soha se
A magyart honában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Hús mag búzát, gabonát,
Bárminő határban.
Jó bort annyi, a mennyit
Külföld tőlünk kivitt
Régen hajdanában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Egyiptomi bőséget
Gyümölcsben, jóságban.
Hogy a terményeinkre
Szorúljanak rá Bécsbe
S ott Ausztriában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Magyar, német, oláh, tót
Eljen barátságban.
Minden célunk egy legyen:
Élni békességesen
Drága szép hazánkban.

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Honszerelmet önzetlent
Honn s az országházban.
Legyenek a honfiak
Kossuthok, Rákóciak
Az egész országban!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Több sikert és szebb reményt,
Mint van mostanában.
A jók nagy munkájáért
Méltoőbb, illőbb pályabért,
Mint van általában.

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Szent célokért ne küzdjön
Senki sem hiában!
Szegény, gazdag, szolga, úr
Találjon jutalmaul:
Üdvöt e hazában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
A műveltség s jó erkölcs
Terjedjen hazánkban!
S mindaz, a mit alkotánk,
Dicsőséget hozzon ránk
A művelt világban!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Ne pusztítson semmi vész
Szép Magyarországon.
De ha nép tör ellenünk:
Csattogjon a fegyverünk
Isten igazában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Legyen úgy mint régen volt
Ez a magyar állam:
Önálló és független
Minden nemű ügyekben,
Mint volt fénykorában!

Adjon Isten minden jót
Ezerkilencszázban!
Ne kelljen zokognunk majd
Honfiúi gyászbán!
Agg királyunk éljen még!
S koszorúzza ősz fejét
Dicsfény trónusában!
Idősb. Gérecz Károly.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerületben
a kongrua illetmények I-ső csoportja az
1899-ik évre.

A vallás és közoktatásügyi minisztérium 1899. december hó 13-ikán 96699 szám alatt a következő leiratot intézte egyetemes konventünk elnökségéhez.

Az elnökségnek folyó 1899. évi dec. hó 6-án 192 szám alatt kelt nagybecsű felterjesztése folytán tudomásul veszem, hogy az egyetemes konvent érdemleges határozataig nem méltóztatik észrevételt tenni azon módoszatok ellen, a melyeket f. évi november 27-iki 91772 sz. leiratomban a lelkeszi jövedelem kiegészítésére szolgáló összegek kiutalásának módoszatai gyanánt közöltem.

Azonban már jelen alkalommal is érinteni kívánom, hogy a nyugták beküldésének határideje tekintetében nem kívánok ragaszkodni a közölt egy hónapi határidőhöz s e részben az elnökség részéről megfelelő más határidő javaslatba hozatala ellen nem teszek kifogást.

Ezen alkalommal egyszersmind értesitem az elnök-

séget, hogy ez eddig megállapított kiegészítési összegeket a kerületi elnökségek kezeihez kiutalványoztam.

Ezen megállapítások és utalványozások megtételével az elnökség azon ismételt és indokolt óhajának kívántam eleget tenni, hogy a lelkészi jövedelmek kiegészítésének megvalósítása — a lehetőségig — már jelen évben megkezdessék.

Ezen körülmény adja magyarázatát annak, hogy az egyes bejelentéseknél megállapított hiányok pótlásának elrendelése előtt, a kiegészítési összegek megállapítását az ezen helyen elfogadható tételek alapján eszközöltem.

Innen van az első sorban s a végleges megállapításnál közlendő részletes okokon kívül, hogy több esetben a most megállapított és kiutalt összegek kisebbek s így eltérnek az egyetemes konvent által elfogadott megállapításoktól, habár több esetben viszont már ezen mostani megállapítás magasabb összeget eredményezett.

Nem hagyhatom ugyan ezen helyen megemlítés nélkül azt, hogy a közalap végrehajtó bizottsága s az egyetemes konvent a legnagyobb elismerést érdemlő módon tett eleget az 1898. t.-cikk végrehajtása körül részére nyújtott feladatnak, azonban maga a közalap végrehajtó bizottsága az egyetemes konvent által elfogadott s hozzám felterjesztett munkálatának több helyen utal oly hiányokra, a melyek azonnali pótoltatása a végrehajtásnak nagy mértékű akadályozását idézte volna elő, de a melynek pótoltatása az itteni megállapítási eljárásba ugys bele esik; — másfelől pedig a teljesség kedvéért is felvettettek jogi szempontból eldöntésre váró tételek.

Ezekre való tekintettel kétségtelen, hogy a most kiutalt összegek nem tekinthetők véglegeseknek s a bekérendő pótdatok és felvilágosítások azok tekintetében változtatásokat is fognak eredményezni.

Ezért nem is küldettek vissza jelen alkalommal a megállapított tételekkel kiegészített bevallási ívek és a mostani megállapítások ellen észrevételezésnek s előterjesztésnek helye sem lehet.

A mostani első kiutalást rövid időközökben fogják követni a további utalványozások.

Jelen alkalommal azt is érinteni kívánom, hogy a lelkészi álláson időközben netán bekövetkező személyi változásokra való tekintettel, ezen kiegészítési összegek éppen oly tekintet alá esnek, mint a lelkészi jövedelem egyéb tételei s részei, éppen azért pl. a kiegészítési összeg azon része tekintetében, — a melyre nézve valamely lelkésznek igénye (pl. 1899 jan. 1-én) megnyílt, a jogutódlás rendes szabályai alkalmazandók.

A személyváltozások tekintetében az 1898. XIV. t.-cikk 16 §-a tartandó szem előtt.

A most kifizetésre jutó összegek kifizetésénél, ezen irányban felmerülő kételyek esetében, hozzám előzetes jelentés teendő.

Felkérem ezzel kapcsolatosan az elnökséget, hogy a tiszáninneni kerület elnökségét felhívni méltóztassék, hogy az alsó-zempléni egyházmegyei takta-kenézi lelkészi állás részére megállapított kiegészítési összeg kifizetését további intézkedésig függőben tartani szíveskedjék.

E leirat kapcsán közöljük az egyházkerületünk kongrua illetményeinek kiutalására vonatkozó kimutatást, a mely szerint az első csoportban a következő lelkészek kapták meg fizetésük kiegészítését.

I. Abauji egyházmegyében.

1. Abaujvár	id. Kiss Lajos	381	09	Beval. sz. összegek
2. Nagy-Ida	Görgey János	429	50	
3. Pamlény	Baskai János	541	17	
4. Nád.-Kéked	Sütő Kálmán	566	77	
5. Novaj	Szaniszló Pál	669	22	
6. Nyiri	BacsKay Sándor	389	65	
7. Rásony	Szilva István	256	91	
8. Selyeb	Gömöri Péter	547	91	
9. Szt.-András	Benke István	484	35	
10. Szeszta	Biró János	110	28	

II. Alsó-zempléni egyházmegyében.

1. Bánócz	Hutka József	927	84	Beval. szer. f.-zemplén
2. Mező-Zomb.	Semsey József	714	34	
3. T.-Kenéz	Kovács János	122	91	Egyelőre függőben hagyandó
4. Tállya	Hézsér Emil	30	87	
5. Tolcsva	Kolozsvári István	227	78	

III. Felső-borsodi egyházmegyében.

1. Damak	Palcsó Károly	188	38	Egy nyugalmazott s egy hely. lelkész van
2. Edelény	Balogh István	389	42	
3. F.-Barcika	Kerekes János	356	40	
4. F.-Nyárad		201	02	
5. Hegymeg	Farkas József	515	66	
6. Kondó	Bárdos István	172	35	
7. Lak	Kazai Géza	49	82	
8. Ládabessenő	Sáfrány Lajos	367	69	
9. Lászlófalva	Kökényesdi Pál	315	52	
10. Martonyi	Demeter János	431	33	
11. Mályinka	Eperjesi Ferencz	177	—	Lel. jelenleg nincs
12. Meszes-Abod	Beregszászi F.	859	62	
13. N.-Barca	Tóth János	189	84	Beval. szer.
14. Nekézseny	Rozgonyi László	347	58	
15. Ózd	Osváth Zoltán	125	75	
16. R.-Szend	Bodnár Béla	978	01	Beval. szer.
17. Rudóbánya		469	13	
18. Szakácsi	Nagy Sándor	408	68	
19. Szalonna	Szabó József	165	60	

IV. Felső-zempléni egyházmegyében.

1. Gálszécs	Sárkány Imre	387	91	Jelenl. lelk. nincs
2. Hardicsa	Hajzer Endre	420	86	
3. Kazsu	Dudás Lajos	172	46	
4. Kis-Bári	Sztankovics L.	446	19	
5. Kis Ráska	Soltész Gyula	595	69	
6. Kolbása	Szombati Antal	669	06	
7. Lasztómér	Virág József	742	53	
8. M.-Jesztreb	Erdélyi Sándor	447	35	
9. Miglész	Bottka Bertalan	360	21	
10. N.-Ráska	Babarék Dániel	631	14	Jelenl. lelk. nincs
11. N.-Toronya	Persenszky János	731	66	
12. Szöllöske	Kozma Gedeon	381	23	Jelenl. lelk. nincs
13. Zemplén	Szegő Béni	607	54	
14. Mihályi		668	80	
15. Magyar-Izsépf	Erdélyi András	624	42	Jelenl. lelk. nincs
16. Legenye	Kádár János	707	56	
17. Lasztóc		359	84	
18. Ladmóc	Ujj István	351	44	Jelenl. lelk. nincs
19. Tussa	Ujlaki János	235	46	

V. Gömői egyházmegyében.

1. Bátka	Varga Antal	381	38
2. Héth	Tomory Endre	367	39

VI. Tornai egyházmegyében.

1. Barka	Simon Andor	353	78
2. B.-Lenke	Jakab János	413	82
3. Jabloncza	Kaposi György	594	38
4. Perkupa	Fodor György	134	56
5. Szöllös-Ardó	Péter József	451	62

VII. Ungi egyházmegyében.

1. K.-Geőcz	Homoki Antal	501	06
2. N.-Kapos	Maksa József	316	63
3. N.-Szelmenc	Kozma József	222	84
4. Palágy	Tóth József	255	56
5. Ung-Tarnóc	Pataki Pál	699	62

Összesen: 27343 kor. 42 fil.

Azaz 13671 frt 71 kr. Ez a 13671 frt. 71 lkr. 65 lelkész részére adatott ki.

Felelet a gömői egyház-fegyelmi javaslat-készítő bizottságnak.*

Mottó: A ki nem tudja, hogy előtte mik és hogyan történtek, az mindig gyermek marad és mint gyermek fog itélni.

Quintilian.

Átolvastam a gömői bizottság egész védelmét; jól meghánytam-vetettem minden állításukat és mikor ezek nyomán ítéletet alkottam magamnak, azon gondolkodtam: feleljek-e ezen bizottságnak? Nem azért pedig, hogy talán nehéz volna felelni-e védelemre, mert semmi sem könnyebb, mint megcáfolni annak minden sorát; hanem azért, mivel komolyan tépelődtem azon: érdemes-e polemiát folytatni akkor, midőn az olvasó közönség már az eddigiekből is eldöntheti, hogy melyik részen van az igazság!

De ha mégis felelet adásra szántam magamat, annak az az oka, mert a bírálatomra tett egyes megjegyzéseket szó nélkül nem hagyhatom, ezenkívül pedig, mert a bizottság azon reményben is írta dolgozatát, hogy „a vélemények kölcsönös kicserélése után talán sikerülni fog megtalálni az egyházfegyelem helyes alapköveit s felállítható lesz a keret, melybe javaslatuk beforrott sebekkel, helyre igazított fogakkal beilleszthető lesz“. Mivel pedig nekem sincs nagyobb óhajvásom, mint hogy az egyházfegyelem elvei tisztáztassanak, dolgozatukra már ezért is válaszolnom kell. Feleletem tehát ki fog terjeszkedni a felvetett egyházfegyelem elveinek fejtegetésére, a mint az egy szerény eszközökkel rendelkező falusi lelkésznek módjában van s e fő szempont mellett még megjegyzéseiket is figyelemmel kísérem.

De mielőtt ezt tenném, — engedjék meg, hogy a dolgozatuk bevezetésében felhozott mentegetődzésre tegyek pár megjegyzést. — A bizottság azon kezdi vitáját, hogy nem állították, miszerint „elérték volna

a célt“, hivatkoznak a szerkesztői jegyzet nyomán arra, hogy munkálatukra önmaguk kérték ki a közönség véleményét és azt mondják, hogy hiúságukból semmit sem kellett feláldozni, mert dolgozatuknak mintegy előfutárául bocsátották előre önmegadó szerénységüket. Hát e mentegetődzés mind igen szép és jó volna, ha ki tudná tépni a Sárospataki Lapok 37. számából az „Azari úrhoz“ címzett nyílt levelüket. Ebben pedig az áll, hogy „egy egyházmegyének komoly törekvésű, anyaszentegházunk jövőjeért s becsületeért aggodó lelkéből fakadt *alapos és terjedelmes* bírálatát kurtán agyonütni nem lehet“. s engem, a ki ezen *alapos* dolgozatát, — bár kurtán — megtámadni mertem, *fenhéjázónak, bírálatomat embertelennek és atyafiságos indulat hiányából származottnak nyilvánították*. Hol van itt az az önmegadó szerénység? Bizony egyetlen sorban sem. Sőt inkább — engedjenek meg, igen nagymértékű hiúság, mely hiúságból csak akkor voltak kénytelenek igen sokat feláldozni, mikor az a lenézett Azari hosszasan mutatta ki, hogy dolgozatuk még sem olyan *alapos*, mint a milyennek *önmaguk* tartják. Az a szerénység, előfutárhoz méltatlannul, nagyon is későn érkezett be, sántikálva, botorkálva, sőt inkább azon idézett Schakespeare szerint „a fenhéjázást, a dacot és megvetést küldték előfutárul“:

„Melyek közül csak egy tapadjon is
Nemes emberhez, elriasztja a
Jó szíveket mellőle s foltot ejt
Nemes tulajdonon minden felé
S megfosztja azt ajánló színétől.

(IV. Henrik.)

Ennyivel tartoztam a bizottság vígjátékba illő eljárásának.

Most rátérek tárgyunkra.

Ha valaki egy intézményt, — mely korában már nem létezik, ismét feleleveníteni, visszaállítani akar, mert meg van győződve arról, hogy beállítása hasznos volna, működése sikerrel járna, — az az első követelmény, hogy vizsgálja meg, mi adott okot azon intézmény felállítására a múltban s járt-e, minő haszonnal annak a működése a múltban, mert hiszen már az írás mondja „vizsgáljátok az írásokat“. A melyek régen megírtak, a mi tanúságunkra írtak. Aztán szükséges összevetnie a múltakat a jellel, mert e nélkül nem tud különbséget tenni a múlt és a jelen között, s nem ítélni egész biztosan a felől, eredménynyel járna-e annak az intézménynek ujólag való behozatala. A gömői bizottság munkálatának is, védelmének is az a fő-fő hibája, hogy ők e tanulmányt elmulasztották s beleestek a Quintilian által kárhoztatott hibába. Nem vizsgálták, mik és hogyan történtek előttük, így szerinte is gyermek módjára hoztak ítéletet.

A bizottság, mikor az egyházfegyelmet behozni akarja, érveit ezen szempontok körül csoportosítja. „A kor nagyon romlott, ezt már mással, mint szigorú egyházfegyelemmel meggyógyítani nem is lehet. E szigorú egyházfegyelem felállítására jogunk van, mert hiszen azt Jézus is, az apostolok, az első keresztyének is, a reformátorok, sőt protestáns egyházunk is egész a legújabb korig gyakorolták.“ Kimondják, hogy ez képes volna egyházunkat ismét feleleveníteni s a régi virágzás fokára emelkedni. Úgy gondolom ez a tekintet húzódik keresztül egész védelmükön. Ezen állításukat fogom tehát bírálat tárgyává tenni és a részletekre vonatkozó védekezésekre csak legutóljára felelek meg.

(Folyt. köv.)

Azari.

* Ezt a választ még a múlt évben megkaptuk de hely szűke miatt lehetetlen volt közölnünk. Szerk.

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt esztendei prédikáció-irodalom.

A magyar prot. egyházi irodalom berkében nincs oly életerős töve egyetlenegy más cserjének se, mint a predikációnak nevezett növénynek. Ez az egy megterem mind száraz, mind nedves esztendőben s csak sajnálni lehet, hogy nem akadt még egy irodalmi Linné, a ki tudományosan megállapította volna a nevét s a többi botanikai járulékát ennek a „frutex semper virens“-nek. Ime, csak egy esztendő lefolyása alatt nyole sudárt hajtott ez a fő, sőt ha jól megszámlálom, kilenc is kitelik belőle. Kor szerint így következnek: Lévay Lajos, Tompa Mihály, Győry Vilmos, Varga Lajos, Lukácsi Imre, Hallgató János, Bikki Károly, Arany Gusztáv, meg az igazán „semper virens“ Prot. Pap. Hozzáam legalább ennyit küldött egy esztendő alatt a szerkesztő úr és nekem nagy kedvem telt ennek a szinte berekké izmosodott cserjének a bejárásában, mi közben úgy találtam, hogy nemcsak virág meg lomb kerül ki közülök, hanem vessző, meg bot is, amaz suhogtatásra, emez „vigasztalásra.“ De nem allegorizálok tovább; ez a „genre“ úgyis kivesző félen van az irodalmunkból; hanem dologra térek és a halhatatlanokon kezdve az élőkön át igyekszem a végre, ha Isten, meg a szerkesztő úr engedi. A nyájas olvasótól nem kell se figyelmet, se bocsánatot kérnem, mert a könyvismertetést vagy el se olvassák, vagy ha elolvassa is valaki, nem hallgat rá. Tehát:

I.

Ünnepi egyházi beszédek. Irta *Tompa Mihály*; I. kötet. Sajtó alá rendezte S. Szabó József, debreceni ev. ref. főiskolai tanár. 8° 1—121 lap. Ára? — Nem tudom, ki mit tartott Tompa Mihályról, mint predikátorról? Én kimondom, hogy részemről nem túl sokat. Az emlék beszédeitől eltekintve, predikációit túlon túl okosoknak s bizony e miatt szárazoknak is tartom. A szív, vagy hát a „kedély“ embere szinte magát gyűri le benne, mikor a szószéken megjelenik. Tudtam és tudom becsülni klasszikus szónoki formáját, szerkesztési tökéletességét, irányát, szóval mindazt, a mi a külsőre tartozik; de beszédeiben ritkán találtam meg azt, a mi lélek és elevenít. Izlés, hát izlés! Ne disputáljunk felette! De én még a Tompa neveért se tudok mást írni, mint a mit írnom kell.

Nem lehetek magasabb véleménynyel a „Relikviák“ első kötetéről, tehát a kezem alatti kötetéről se. Nem. Sőt ellenkezőleg egyenesen kimondom, hogy kár volt érte kikotorászni a kripták penészes zugait; kivált ha maga Tompa „értesítette és figyelmeztette“ a kutatót, hogy a „felfedezett“ csomagról „maga se tudja, miket rakott össze“ benne, kivált ha még azt is hozzá tette: „Azért, ha valaki valaha azt a bátorságot venné magának, hogy e dolgozatokat nevem alatt világ elé bocsássa, az... ügyesen csináljon mindent, mert óvást teszek mindennemű tévedés és baklövés ellen, nehogy az nekem legyen tulajdonítva. Mi *belbecsöket* illeti is ezen beszédeknek, t. i. azoknak, melyek egészen az enyéme, arra is *keveset adok*. Napi, házi szükségekre készültek s *nem is úgy mondtam el.*“ — S. Szabó József azonban elmondja az „Előszóban“, hogy ő vette magának e bátorságot, mert a beszédek nem efemer értékűek, mert „érzem“ — úgymond — azokból felém áradni a halhatatlanság lehetőségét.“ — Hát én nem

mondok, hogy bátorság nem kell a kripták felbolygatásához; kell biz' ahhoz még valami más egyéb is... de engedjen meg nekem a „felfedező“, ha elsőbben Tompának hiszek, a ki ezekben a szavakban: „a belbecsökre keveset adok“, meg hogy „napi, házi szükségekre készültek“: önmaga mondja ki, hogy relikviáit efemer természetűeknek tartja s ha én Tompának adva igazat, kimondom, hogy relikviáiból nem érzem felém áradni a halhatatlanság lehetőségét, hanem érzem, igenis érzem a mulandóságát, a dohot: akkor nem kevésbbé a Tompa emlékének palástjába kapaszkodom. Persze olyan nagyságtól, mint Tompa, szívesen olvasunk relikviákat is cum grano salis, maga helyén, valami „Irodalomtörténeti Közlemények“-ben s más effélékben; de önálló kötetben? ... de mai használatra? ... azt hiszem, hogy még ebben a kongruás világban is túlzott kíváncsi vagyok egy kissé.

Én többször átolvastam e beszédeket, Tompa iránt való tiszteletből is. Ösmertetői köteleességéből is és lelki-ösmeretesen mondhatom, hogy ezek se változtatták meg Tomparól, mint predikátorról, fentebb érintett véleményemet. A ki örülni tud nekik, ám örüljön; én se nem örülök, se a törvényszéki orvos keserves címére nem vállalkozom, csak jelzem, hogy 22 beszéd van a kötetben, a legtöbb egészen kidolgozva, de néhány vázlat és töredék is. A mi Siegelt illeti, — mert az ő „Hömi-letischer Rathgeber“-je után is van a kötetben egy pár darab — én szerencsétlenségnek tartom Tompára nézve, hogy éppen Siegel-hez járt predikáció vázlatokért. Szórszálhasogatóbb, csupa rideg, szinthezisben dolgozó kommentárt alig olvastam valaha az ő „Rathgeber“-énél. Nem tartom szerencsésnek azt a pillanatot se, mikor Tompánk szeme megakadt azon a könyvön egy lutheránus pap barátja könyvtárában és magával vitte. Hanem ezt a barátját boldoggá tette vele, az bizonyos; sőt, ha jól sejtem, annyiban most már engem is, hogy körülbelül azt a Siegel-példányt forgathattam egy időben, a mely a Tompa „tanácsadója“ volt. Azóta nem volt és most sincs a kezem ügyében. Akkor gondosan összevetettem az „Egyházi Beszédek“ I. füzetének XXVI-ik vagyis ó-esztendei beszédét Siegellel és én se találtam azt utánzásnak és így hiszem, hogy a relikviákban levők se utánzatok. Legfelebb a themát és párticiót vehette át Siegeltől Tompa. — Egyébiránt az irodalomtörténésznek, meg annak, a ki a vasárnapi predikátort hétköznapi köntösben kívánja látni, — szívesen ajánlom ezt a kötetet.

II.

Győry Vilmos Egyházi Beszédei. Rendezte *Margócsy József*, losonci lelkész. Második kötet. Budapest, 1899. Kiadja Kókai Lajos. 8° 1—234. Ára 1 frt 80 kr. — Az első kötet után hosszú időközrel jelenik meg ez a második kötet, a melyet Margócsy József az egyházi év folyása szerint rendezett be, úgy, hogy ez a kötet szorosan csatlakozik az előző kötethez. Benne 34 egyházi beszéd foglal helyet, a bőjt első vasárnapja és a szentháromság utáni negyedik vasárnap közé eső időszakra. — Győry Vilmost nem szükséges se felfedezni, se különösebben méltatni vagy ajánlgatni. Az a Győry Vilmos beszél ezekben a predikációkban is, a ki az első kötetben; beszél bibliai pozitív alapon, részint szinhetikai, részint analitikoszinhetikai módszerrel. Nyájas, kenetes, sokszor terjengő írásmagyarázó ő, ki a perikópák korlátai közt nem haladhat mindig egyenes és közvetetlen nyomon. Lág, szinte nőies kedélyével a szívekre hat inkább, mintsem a lelkiösmeretre és az akaratra; de mindemellett vagy talán éppenezért

szívesen hallgatható. A legtöbb beszédét, bár nem változtatlanul, de fel lehet használni. — Kíváncsinos lett volna, ha a rendező nagyobb gondot fordított vagy fordíthatott volna az egyébként csinos nyomtatásra, mert a szövegbe, különösen a textusokba hibák is csúsztak be. Ezek azonban egy kevés utánjárással kijavíthatók.

Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Lapunk jelen számát a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület minden lelkészének megküldjük, kérvén az előfizetési pénznek a mellékelt postautalványon való beküldését. Szomorú tapasztalataink azonban arra kényszerítenek, hogy kizárólag csak előfizetőknek küldjük lapunkat, a mennyiben megtörtént még az is, hogy a megrendelést is megtagadják némelyek, noha saját kézírásuk bizonyítja ellenük. Ez a szomorú igazság legyen szigorú eljárásunk magyarázatja.

A kiadóhivatal.

— Halálozás. Még a mult esztendőben az utolsó hónap második napján halt meg Dr. Szontágh Miklós a tátrafüredi világ fürdő tulajdonosa, az ág. hitv. ev. egyház egyik kitűnő lélekben buzgó híve, kinek áldozatkészsége, a prot. vallás iránt való szeretete tette lehetővé azt, hogy a nevezett fürdőben a fürdő idején alatt állandó prot. istentisztelet tartassék. Mindazok, a kiknek alkalmuk volt, mint lelkészeknek a tátrafüredi fürdő tulajdonosával találkozni, hálás kegyelettel emlegetik az elhunyt férfit, a kinek haláláról megemlékezni. habár későn is, mi is kötelességünknek ismerjük. — Legyen emléke áldott!

— Az 1899. évre szóló kongruából a dunántúli egyházkerület ev. ref. lelkészei közül karácsonyig 52 kapta meg a kiegészítést.

— A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben a kongrua első szállítmányából, a mely dec. 13-ikán érkezett Debrecenbe, összesen 68 lelkész részesült fizetés kiegészítésben, összesen: 22289 korona és 73 fillérig.

— Az „Erdély püspöke“ cím ellen, a melyet tudvalevőleg Wlassics Gyula miniszter adott gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári r. kath. püspöknek az erdélyi ev. ref. egyházkerület szükségesnek tartotta a tiltakozást megtenni. E tiltakozási ügyben báró Bánffy Dezső főgondnok az állandó igazgató-tanács december 15—17. gyűlésén referált, a mint az „Erdélyi Prot. Lap“ írja a következőleg: „... tárgyalásokat folytatott a közoktatásügyi minisztériumnak a gyulafehérvári róm. kath. püspök címezése tekintetében kiadott s reánk nézve sérelmes rendelet megváltoztatása tárgyában s e tárgyalások rendjén meggyőződést szerzett a felől, hogy a rendelet az

országos levéltárban őrzött okmányokban használt címzések által kifejlődött gyakorlat alapján áll. minél fogva visszavonásához sok reményt fűznünk alig lehet, de azért feltétlenül szükségesnek látja a hatályon kívül helyezése érdekében való kérelmezést már csak annak okmányszerű kifejezése érdekében is, hogy magunk részéről a rendelet jogosságát és kötelező erejét el nem ismerjük“... Ugyan miért nem tudott Bánffy Dezső legalább ilyen erős protestáns lenni a kormányon ültekor is?

— A reformátusok áttérési és kilépési statisztikája 1896/98-ban. A vallás- és közoktatásügyi miniszter működéséről szóló 1898. évi jelentés szerint a reformátusok közül más vallásra tért át 1896/7-ben: 2191; 1898-ban: 1654; összesen: 3845 egyén. Kilépett, azaz felekezett nélkülivé lett: 1896-ban: 1540; 1897-ben: 1884; 1898-ban: 817; összesen: 4241. Vagyis áttérés és kilépés révén vesztett a reformátusság 1896/98-ban: 8086 egyént. Ezzel szemben reformátussá lett: 1896/7-ben: 1747; 1898-ban: 754; összesen: 2501 egyén. A felekezeten kívüliek közül belépett: 1896/98-ban: 62. Vagyis áttérés és belépés (visszatérés) révén reformátussá lett 1896/98-ban: 2563 egyén. Azaz áttérés és kilépés révén vesztett a reformátusság az 1896/98 években 5523 egyént. Ezt a veszteséget a horvátországi 128 nyereség 5395-re apasztja ugyan; de még így is igen nagy ez az összeg három esztendő alatt. Kár, hogy a házasságkötésnél történt megegyezéséről a „Jelentés“ nem közöl statisztikát, mert akkor együvé foglaltan még megdöbbentőbb lenne az igazság, hogy „pusztulunk, veszünk“!

— Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kongruából karácsonyig 29 lelkész részére érkezett fizetés kiegészítés 6577 frt 84 1/2 kr. értékben.

— A miskolci ev. ref. női fillér-egylet, a melynek özv. Patay Gyuláné, szül. Szathmáry Király Anna úrnő az elnöknője, e hó 6-ikán bált rendez a miskolci Korona-vendéglő dísztermében. — Január 6-ikán a sárospataki ev. rev. főiskola hittanhallgató ifjúsága a városházán zártkörű táncmulatságot rendez kirándulási alapja javára.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

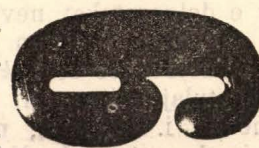
B. J. A küldemény megjött, — de egy rész még hiányzik, t. i. a képezdei. Ezt is várom. A jó kíváncságot köszönöm, hasonlóval viszonzom. — P. M. A könyvek ügyében csak a jövő héten tehetek lépést. Ha csak lehet, mind a hármát elküldöm. Tanulmányozásod, közben bizalommal fordulhatsz a nevezetthez. Az a praedicatio kötet ez évben kerül bírálat alá, — megírhatod a szerzőnek. — R. L. A köszöntést köszönöm, — a cikkeket várom. — T. B. A T. Közlönyt postára adtam. — Sz. B. A levélben kért ismertetést várom. — Az „Erdélyi Lap“-ban már volt a füzetéről szó, megküldjem-e?

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

7-7

Utolsó hét.

húzásra érvényes jótékony-
célú — sorsjáték a buda-
pesti poliklinikai egyesület
kórháza javára — sorsjegy
1 korona.

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyemény 20.000 kor.

stb. ért.

Kívánatra 20% levonással kész-
pénzben kifizetetik.

Első húzás

VISSZAVONHATATLANUL

már január hó 4-én.

Megrendeléseket
pontosan teljesít:

NAGY JÓTÉKONYSÁGI SORSJÁTÉK

kezelésége

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI
EGYESÜLET KÓRHÁZA JAVÁRA.

Budapest,

IV. Kosuth Lajos-utca 1. sz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Barna Gyula.* „Védelmi eszközeinkről.” — *idb. Gérecz Károly.* „A régi verses arany ABC.” — *K. E.* „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — *Nagy Sándor.* „A tanító, mint nevelő.” — *Azari.* „Felelet a gömöri egyház-ügyelmi javaslat készítő bizottságnak.” — *Faludi Pál.* „Könyvismertetés.” — *S. Szabó József.* „Válasz Faludi Pál bírálatára.” — *R. K.* „Vay József két levele.” — „Vegyes közlemények.”

Védelmi eszközeinkről.

„Elmúlt a nyár, elvégződött az aratás és mi meg nem szabadultunk.” A nemzete romlása felett búslakodó prófétának eme szavai jutnak eszembe, ha egyházi ügyeinken végigtekintünk. Lassanként mint siklanak ki kezeink közül a mentő eszközök, a nélkül, hogy ezen eszközöket használatba vettük volna; fájdalom, nem vagyunk egy véleményen s ezen véleménykülönbség aztán hátráltat bennünket annyira, hogy meg sem kísértjük felhasználni a netaláni szabadulás eszközeit.

Egyik prot. vezérferfiú nem aggódik a jövő felett s tanácsul azt adja, hogy bízzuk a jövőt az isteni gondviselésre, a mint megtartotta a protestantizmust majdnem 4 századon át, fenn fogja tartani azt továbbra is. — A másik szintén magas állású prot. férfiú, már aggodalmaskodik a protestantizmus jövőjén, elmerülni látja annak hajóját, mert sok szirt és zátony áll útjában, legjobb esetben is csak megrongálva, megsérülve kerülhet ki az életközdelemből.

Ennyit vehetünk ki ezen két prot. vezérferfiúnak beszédéből, de mentő eszközöket nem ajánlanak, pedig nekünk erre volna égető szükségünk, hogy általuk megszabadulnánk bajainktól.

Világi férfaink közül síkra szálltak egynehányan prot. vallásunk megvédése érdekében, — hála ezen dicső férfiak szavaiért, — de szavuk, mintha kiáltó szó volna, elhangzott a pusztában, nem támadnak hitvédők az ő lelkes szavukra sem.

Mintha valami fojtogatná a prot. papság torkát és nem akar! vagy nem tud hangot adni! Igazait nem védi, hanem tétlenségbe sülyedve nézi, mint ront reá nap-nap után az ellenség, mint hurcolja kézen fogva szeme láttára híveit a másik nagy táborba.

Csak nem a kongrua talán az oka, hogy annyi jeles férfiú hallgat? ezt hinni nem lehet, feltenni lehetetlen, mert egy egész tábor áll még szabadon a kongruás papokon kívül, a kik szabadon, a hatalom szavaitól nem rettegve, hallathatnák szavukat protestáns igazaink érdekében.

Nagy szükségünk van most minden jelesünkre; nem ilyen hétköznapi emberek felszólalására van szükség.

ségünk, hanem kitünőségekre, a kik diadalra tudnák vezetni a velők tartó tábor.

Pázmány korában, midőn vallásunk legnagyobb veszélyben volt, nem látunk olyanokat, kik közönyösek lettek volna s ma, midőn hasonló korban élünk, midőn az ultramontán had nagy erővel tör reánk, olyan tétlenséget tapasztalunk.

De szorosan véve nemcsak a papság szenved ezen hangtalanságban, hanem egyes egyházmegyék, sőt kerületek is annyira nyugodtak, mintha valamely varázs álm hatása alatt nem látnák, vagy látni nem akarnák, mint pusztulunk s veszünk, ha pedig valamely gyógyszer készítésére az egyházkerület felszólít, mely által bajainkból legalább részben való szabadulást várnánk, az egyházkerület mint valamely jelentéktelen dologgal, úgy végez, — kimondja — készíttesse el az egyházmegye; ezzel mintegy megmutatta azt, hogy bajainkat, melyek pedig már égetőek, nem akarja gyorsan orvosolni, pedig a gyógyszert egyedül ő adhatja.

A közös veszély elhárítását egyesekre bízzák, aztán hosszadalmasan kísérleteznek, ha pedig valaki gyógymódot ajánl, még mielőtt teljesen elkészült volna, vagy pedig alkalmaznák azt, megindul felette a polémia, előre kárhóztatják — a szabad szellemű protestánsoknak nem való szabályokat; meg kellene azt előbb próbálni s aztán úgy mondani felette kárhóztató ítéletet.

Mert ne higgyék, hogy míg az idő így telik, az alatt a protestantizmus majd csak kívánszorog szabályrendelet nélkül is bajaiból.

A kongrua-törvény előtt le lehetett volna szállítani a papi díjleveleket, s nem sietni vele, — a mint siettették — mi sem késtünk volna el, ha, mint más vallású egyházak, később terjesztjük is fel díjleveleinket, de ha késtünk volna is valamit, de a szegény egyházi terhet viselő népen könnyítettünk volna s a nagy többséget megmentettük volna a magunk egyházának s csak a kisebbség vetné magát a róm. kath. klérus karjaiba. Ha ezek nem tették meg a közel múltban, itt az alkalom, hogy az egyházi adózás reformjával ne készenek, ne kísérletezzenek soká, — ne nyújtsák azt évekig, hanem részeltessék a szegény prot. népet annak áldásaiban minél előbb, úgy nem félhetünk elle-neinktől.

Ezen egyházi adózási reformnak méltányosnak kell lenni minden irányban, hogy a követelménynek megfelelhessen.

Nagy hibánk nekünk prot. lelkészeknek az, hogy egymás tetteit, kijelentéseit nagymértékben szeretjük pertraktálni s egyik vagy másik társunknak legkisebb hibáit is a nyilvánosság piacára szeretjük vonszolni, azt hívén, ez által nagy szolgálatot tettünk egyházunknak.

Nézzük csak elleneinket; ők egymás hibáit nem bírálgatják a különböző lapok hasábjain, hanem békeséggel megvannak egymással, haladnak a parancsolt cél felé ellenmondás nélkül; a kész fegyelmi szabályrendeleteket, a melyeket a felsőbbiségtől nyertek, mindenütt alkalmazzák híveikkel szemben s ha van közöttük olyan, a ki mélyen megsértette a szabályokat, vagy nem alkalmazta azt, nem kürtölik világgá, hanem csendben nyugdíjazzák őket és ebben nekik nagy erőségük van.

Nekünk is jobb lenne, ha kevesebbet bántanók egymást, hisz úgyis eléggé bánt az élet, e paizsos férfiú és bántanak elleneink, inkább közös erővel forduljunk neki az ellentábornak, alkossunk meg és fogadjunk el egy szigorú fegyelmi szabályrendeletet azonnal, hogy legyen nekünk is egy erős támaszunk küzdelmünkben, aztán ne várja közülünk senki, míg ellenségeink hozzánk betörnek, sőt inkább előzzük meg őket, tegyük át a harc színterét ellenségeink táborába, úgy hihető, mi fogunk győzedelmeskedni.

A felvilágosodottság és szabadelvűség örve alatt ne engedjünk híveink között tovább büntetlenül halászní.

Róma fekete csuhás katonái semmi nehézséget nem ismernek, semmit csekélynek nem tekintenek. bármily áldozatot szívesen meghoznak, csak fogyasztassák a mieinket s szaporíthassák saját táborukat.

Fel tehát a tette lelkésztársaim s ki-ki tegye meg a magáét protestáns vallásunk érdekében, úgy bízhatunk, kivált ha a segédeszközök minél előbb kezeink közt lesznek.

Barna Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses arany ABC.

„Megszívlelendő dolgot idézett vissza a régi időkől tiszt. Szuhay Benedek lelkész úr — mondja Hubay Bertalan barátom — midőn a régi verses arany ABC-ről a feledés fátyolát félrevonva azt a „Sárospataki Lapok“ folyó (1899) évi 46 számában a maga eredetiségében bemutatta s egyúttal annak vallás-erkölcsi tekintetben képző hatásáról is emlékezik.”

Megszívlelendő dolgot ám, még pedig igen is megszívlelendőt! — mondom és bizonyítom én is, a ki nemcsak nagy örömmel tanultam gyermekkoromban azokat, hanem a szívembe s lelkembe is vésvén mélyen, azok szerint is intétem minden gondolatimat, érzelmeimet és cselekedeteimet; sőt minekutána az isteni gondviselés oda juttatott, hogy az ev. ref. egyház veteményes kertjében én is munkás lehettem, mai napig sem szüntem meg ott hintegetni azon legbecsesebb és legdrágább magvakat, melyek a fogékony talajban kedvező körülmények között igazán *aranykalászokat* teremnek, még pedig olyanokat, a melyeket sem a tolvajok el nem vihetnek, sem a jég el nem ver, sem a víz vagy tűz meg nem emészthet.

Igenis, hintegettem amaz aranyszemeket, diktandó iratván felsőbb osztályú növendékeimmel azokat az aranyszabályokat.

S minekutána a leírt részeket röviden értelmeztem, példákkal megvilágosítottam és azonnal ki is javítottam, nehogy „*Bánj* a házi cseléde~~kek~~ helyett „*bányaházi* cselédek el!“ maradjon a papíron és növendékeim elméjében: az erkölcsi oktatást és nevelést karra fogattam az anyanyelv írásbeli helyes használatával, következképpen a nyelvtannal is. De ezen kívül úgy a bibliai történetek tanításánál, mint egyes erkölcsi irányú olvasmányok alkalmával soha nem mulasztom el a tárgyra vonatkozó aranyszabály idézését, növendékeim szívébe vésését. Pl. *Elizeus* kicsúfolásának tárgyalásakor „Csúfságot vénekből ne tégy, hogy azért büntetést ne végy! Gyermekek! te is vársz vénséget, adj hát vénnek tisztességet!“ Ugyanezt cselekszem mindannyiszor, valahányszor tanítványaim cselekedeteiben — még ha játszás közben történik is az — valami megrovandót látok. Pl. véletlenül megsérti egyik a másikat:

„Játékos ártatlan legyen,

Hogy az másnak kárt ne tegyen!“

Ha pedig szándékos a megsértés:

„A mit nem kívánsz magadnak,

Te se tedd embertársadnak!“ sat. sat.

S azt hiszem, hogy — habár ezeket mai nap megírva sem a tantervekben, sem semmiféle iskolai könyvben nem találjuk — eljárásomért megrovás okos ember részéről nem érhet sem engemet, sem azokat a sokszor kigúnyolt s nyugalomba hajszolt régiek tanítókat, kik hozzám hasonlóképpen cselekszenek! Mert, hogy az 1868 előtti tanító-gárdából nem magam vagyok, a ki a szóban levő arany ABC, mint nevelési eszköz nagy becséről épen úgy gondolkozik, mint tisztelendő Szuhay Benedek kápolnai ev. ref. lelkész úr és H. B. kispataki községi tanító barátom, az bizonyos. Ha valaki mégis kétségbevonná állításom igazságát, bármikor kész vagyok bebizonyítani azt. Többet mondom! Ha az újabb kori tanítók, tanítónők és lelkész urak is ismernék amaz itt tárgyalt arany ABC-ét, fel nem tehetem felőlök, hogy volna közöttök csak egy is, ki a Szuhay B. úr indítványát a legnagyobb örömmel ne pártolná s annak érvényesítésére H. B.-hoz és hozzám hasonlóképpen minden lehető el ne követne, bármely hitfelekezethez a szolgálatában álljon is; mert hiszen azok nem valamely hitvallású emberek (tehát nemcsak gyerekek) számára írtak, hanem mindenkiére egyiránt, még nemi különbséget sem téve közöttünk. Olyanok azok e tekintetben, mint a példabeszédek s közmondások.

S mert mind „igazak és ámenek“, melyeket Sz. B. és H. B. urak e tárgyban már e helyen előttem elmondottak: én is örömmel segítek — H. B. szavaival élve — a multnak tűzpróbáin keresztülment eme tényezőjét a vallás-erkölcsi nevelésnek a mai kor modern paedagógusai előtt teljes értékében feltüntetni. De már más oldalról!

Tekintsük meg ugyanis most már amaz u. n. *régi verses arany ABC-ének a történetét!* Kitél, hogyan s miként eredt s tétetett a magyar nemzet közkincsévé az? Hol található meg, mint ilyen, eredetiben? S mi lenne most minél előbb a teendőnk, hogy valóban közkincsévé legyen!? Talán ez is nyom majd valamit ott, a hol kell.

Ezt a paedagogiai tekintetben igen becses arany ABC-t eredetiben egy a Magyar Tudós Társaság által pályázati úton készítettett s 11 pályamű között a legelső jutalmat is nyert nagyszerű könyvben találjuk, melynek címe: „Első oktatásra szolgáló kézikönyv, vagyis a legszükségesebb tudományok összesége, népiskolai tanítók és tanulók számára, valláskülönbőség nélkül sat.“ *Irta Edvi Illés Pál*, nemes-dömölki ev. prédikátor. Kinyomattatott a magyar kir. egyetemi nyomda betűivel a magyar tudós társaság költségén. Budán, 1837-ben,

Jeligéje: „Nincsen lélekben járóbb dolog, mint a gyermekek jó nevelése.“ Plutarch.

A 666 lapra terjedő nagyszerű paedagogiai munka előszavából a többek közt ezeket is olvashatjuk:

„Puchói Marcibányi Lajos táblabíró, tekintetbe vévén literatúráknak elemi oktatásra szolgáló könyvekben szűkölködését, még 1833-ban jelentette a magyar tudós társaság igazgatóságának, hogy 20 arany jutalmat kíván egy oly vezérkönyvre felajánlani, mely a népoktatóknak szükséges tudnivalókat legkielégítőbben összefoglalná, s e jutalomnak az Akadémia részéről is öregbítésére, valamint a pályamunkák megírására a tudós társaságot kérte fel. Az igazgatóság szívesen hajólván a közhasznú szándék előmozdítására, az említett jutalomhoz még nagyobb (illő) tiszteletdíjat, az indítványozó pedig még 10 aranyat csatolt. — A kitűzött határideig tizenegy munka érkezett, melyek közül a választott bírálóknak egyező ítéletéhez képest az első jutalmat a fent olvasható jelíges munka nyerte el, mint a mely előre bocsátván a néptanítók részére sok tanúságos és célirányos intést, a célra kívánt tudományokat legteljesebben s e mellett tömötten, a nép és növendékek szükségéhez és fogalmához alkalmazva adja elő; továbbá egyformán ment a szárazságtól s a szükségtelen áradozástól; végre nyelve népszerű, tiszta és világos sat. Most tehát a munka azon óhajta mellett adatik át a közönségnek, hogy azt a hasznót tegye, melynek reménye a dolog indítóját, a tudós társaságot s a tisztelt szerző vezette“.

Szerző leginkább a bírálókhöz írt *kalauzoló* beszédében elősorolván, hogy pályaművének megírásában miféle hazai és idegen kútforrásokat használt, az arany ABC-ére vonatkozólag ezeket mondja: „Az arany ABC-hez különösen a Zathurecky verseit használtam.“

Mit bizonyítanak mindezek?

Azt, hogy a tollunk és kezünk alatti arany ABC nem Házaí Verai vagy Honfi Keresztési János-féle koponyából került ponyvairódmalmi termék, hanem a legtisztább keresztény vallás-erkölcsi érzülettől áthatott, tudományosan képzett, életbölcsek emberek elméjének a szüleménye, még pedig olyan, mely már nemcsak a szigorú kritika keresztvizén vagy tűzén is átment, de az életben közkedvességet, dicsőséget és tisztességet is vívott ki úgy magának, mint szerzőinek, a mennyiben mindazok, kiknek annak idejében szívébe, lelkébe befészkelte magát, ma is édes örömmel emlegetik bölcs tanácsait és sajnálattal panaszozzák alkalomadtán, hogy fiaik és leányaik s általában az újabb nemzedék minden ok nélkül megfosztatott ismeretétől s üdvös hatásától, mint azt a t. Szuhay Benedek és Hubay urak cikkei is bizonyítják.

Ugyanazért csak örülhetünk és köszönetünket nyilváníthatjuk tisztelendő Szuhay Benedek lelkész úrnak, hogy a népnevelését intéző s vezető tényezők becses figyelmét e nagybecsű arany ABC-ére s annak népiskoláinkba újból leendő bevitelére buzgón és lelkesen felhívta s azoknak, kik nem ismerék, udvariasan bemutatta.

Vajha célját s tekintélyes pártfogását kellő siker koronázná! Vajha elemi iskoláink II. osztályainak *Olvasókönyvében*, még pedig az első helyen, minél előbb ott láthatnók, nemesítve növendékeink kedélyét, vallás-erkölcsi érzületét!

Mennyivel értékesebb s becsesebb lenne az a különben is kedves kis könyv!

Nem hagyhatom azonban én sem szó nélkül, hogy mielőtt ez megtörténhetnék, egy kis simitáson itt-ott biz' át kellene annak esnie. Így pl. a D. 3-ik sorában „tanulást“ helyett *tanulni*, — a G. utolsó sora helyett: *Ne kérj mindjárt jutalmat, bért*, az L. 5-ik sorában „Minden“ helyett *Mert sok*; az M. 2-ik sorában „ez“ helyett *van*, az Ó 7—8-ik sora: „Hogy meg ne fosztassál ettől, Irtózz a buja lélettől“ hiányzik, de e helyett jobb lenne ez:

Hogy meg ne fosztassál ettől,

Óvakodjál kísértettől!

Az R. 3-ik sorában „trágár“ helyett *a rút*; az Sz. utolsó sorában „előle“ helyett *el tőle*; az U. 3-ik sorában „Egy pénzt“ helyett *Bármit*; a Z. 2-ik sorában „De legkivált“ helyett *Kiváltképen* helyesebb lenne, — A H. a mennyiben még sok

hiú ember ma is dicsekszik nemesi származásával, de ő felisége a király is osztogat nemességet, szerintem ma is megmaradhat, de „A *cimre*“ helyett *E cimre* (t. i. a nemes cimre) csak az *érdemes* teendő.

Id. Gérecz Károly.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

A tanulók illetőségét feltüntető kimutatásnál is elég érdekes adatokat találunk. Felvilágosítást nyújt ez arról, hogy valamelyik intézet helyi szükségét elégíti-e ki, vagy pedig távolabb vidékre is szótszórja a tudomány fényét. Igaz ugyan, hogy ennél a kimutatásnál a tanulók születéshelye van alapul véve, így nem lehet annak adatait az illetőségre nézve feltétlenül elfogadni, mégis ad némi tájékozást, hogy mily területről szedi össze az intézet növendékeit. Legtöbben voltak a helybeliek Békésen, azután Budapest, Karcag H.-Nánás, H.-Böszörmény, Kecskemét. H.-M.-Vásárhely, N.-Kőrös, Miskolc, Mező-Túr következik az első 10 helyen. Legkevesebb volt a helybeliek száma Sárospatakon, azután Csurgón, Seps-Szentgyörgyön, Rimaszombatban, Kun-Halason. Székely-Udvarhelyen, Pápán. Az idegenek, a kik sem nem a megyében. sem helyben nem laktak, a kimutatás szerint Kun-Halason voltak a legtöbbben. Minthogy azonban annak a kimutatásában, valamint a Mező-Túréban is, nincsennek a megyebeliek különvéve, valószínű, hogy ez emeli az idegenek számát. Így Sárospatak kerül első helyre, mint legtöbb vidéki tanuló által látogatott iskola. Utána N.-Enyed, Pápa, Debrecen, H.-M.-Vásárhely, Kis-Ujszás, Gyöngy, Kolozsvár, Csurgó következik a sorrendben. Míg legkevesebb vidéki tanulója Szászvárosnak, Zilahnak, Kun-Szent-Miklósnak, Budapestnek, Szathmár-Németinek volt. Hogy a vidéki tanulók számából mily ellentétes következtetést lehet levonni, érdekes példa arra a karcagi és m.-szigeti értesítő. Előbbi egész örömmel konstatálja, hogy a vidékiek száma évről-évre szaporodik, különösen a múlt évben nagyot ugrott felfelé, a mi annak a bizonyossága, hogy a környék kezd megcsokni, úgy tekinteni Karcagot, mint tanuló pályára lépő gyermekeinek iskoláztatási helyét. Máramaros Sziget nem kisebb megnyugvással jelenti ki, hogy olyan tanuló, a kit ne családi viszonyai vittek volna oda, nincs több 19-nél. Okát is adja ennek a megnyugvásának azzal, hogy nem épen kellemes tapasztalatok tanították meg arra, hogy „az ország távoli vidékeiből ide seregülő tanulóknak — úgy nevezett — iskolánk iránt való nagy bizodalma ritkán vált hasznára és dicsőségére tanintézetünk.“ Hát hiszen igaz, hogy az a bizalom, a melylyel a gyenge tanulók viseltetnek valamely tanintézet tanári kara iránt, nem mindig dicsőséges, nem különösen akkor, ha a tehetség hiányát tehetőséggel pótolják; magam részéről mégis azok mellé állok, a kik a tanulóknak messze vidékről való összeseregülésében az iskola jó hírnevét látják megnyilatkozni.

Vallásra nézve átlag 60·9% volt református; 15% róm. kath.; 14·8% izraelita. Feltűnő kevés a testvér ág. ev. felekezethez tartozók száma, mintegy 5·4%. Nagyobb számmal voltak, — Rimaszombat kivételével, a hol természetszerűleg megfelel a számuk a reformátusokénak, — Gyöngyön, Pápán, Miskolcon. Ez utóbbi helyen az izraeliták voltak legtöbbben, míg Csurgón meg a róm. katolikusok száma haladta meg a reformátusokét.

A tanulók nemzetiségénél már határozottan a magyar az uralkodó 96·8%-kal; 5 iskolában pedig mind a száz % magyarnak vallotta magát.

Itt emlitem meg, hogy a tanulók szülei közül 24·7% volt őstermelő; 23·91 kereskedő és iparos; 19·2% tisztviselő; 0·6% katona; 20·7% más értelmiséghez tartozó; 4·4% személyes szolgálata után élő; 6·3% magánzó. Őstermelő Szathmár-Németiben 37%; M. Vásárhelyen 36%; Kis-Ujszálláson 35%; Seps-Szentgyörgyön 34%; Sárospatakon 32% volt. Az átlagon jóval alól marad Gyöngyös 6, Budapest 11, Szászváros 14, M.-Sziget 15, Kecskemét 16%-kal. Iparos és kereskedő Békésen, meg Karcagon volt legtöbb; ott 41, itt 38%, legkevesebb Sárospatakon és H.-Nánáson, 11 és 14%. Tisztviselők Szászvároson, Budapesten, Kolozsváron, M.-Szigeten, Csurgón voltak nagy számmal, legkevesebben pedig Pápán, K.-Szentmiklóson, Békésen. Az értelmiséghez tartozók meglehetősen egyenletesen voltak megosztva, kiemelkedő két szélsőség mégis Sárospatak 41·01 és Kun-Halás 6·8%-kal. A személyes szolgálatból élők Kecskeméten 17·5, K.-Halason 10·2, Csurgón, Gyöngyösön, Karcagon 7, viszont Székelyudvarhelyen 1·4, Békésen, H.-M.-Vásárhelyen, Kolozsváron, Kun-Szentmiklóson, Pápán, Sárospatakon, Szászvároson, Szathmár-Németiben 2%-ot képeztek. Magánzó K.-Szentmiklóson, Budapesten és K.-Halason volt legtöbb; legkevesebb Nagy-Kőrösön, a mellett, hogy Békésen, Csurgón, Karcagon egy sincs.

A beírt tanulók közül 94% tette le a vizsgát, a többi évközben eltávozott, kicsapatott, vagy meghalt. Legtöbben maradtak meg vizsgára Budapesten, legkevesebben M.-Szigeten. Önkénytelenül is eszembe jut, a mit a tanulók illetőségénél idéztem az értesítőből, hogy talán ez az elmaradó 12% attól ijedt meg, hogy nem oly könnyű már Szigeten sem letenni a vizsgát, mint ezelőtt volt. Ha az osztályok szerinti kimutatást nézzük, látjuk, hogy az I. és V. osztályból maradt el legtöbb vizsgáig, azután a VII., III., VI., II., IV. osztály következik, míg a VIII.-ból 97·1% állott vizsgára. A ki már addig felküzdötte magát, nem egy könnyen fut meg a vizsga ijesztésétől. (Folyt. köv.) K. E.

TÁRCA.

A tanító, mint nevelő.

Jelige: »Áldástalan a jó erkölcs és kegyesség nélkül való tanultság. Mert mi a tudomány jó erkölcs nélkül? Régi mondás, hogy: »Aki halad a tanulásban, de elmarad a jó erkölcsökben: többet marad, mint halad.« Elmondható a tanult, de rossz erkölcsű emberről, a mit Salamon a szép, de esztelen asszonyról mond: »Mint a dísznő orrában az arany percek, olyan a tudós ember erény nélkül.« Példabesz. XI. r. 22. v. Miként a gyöngyöt nem foglalják ólomba, hanem aranyba, hogy mindkettő fényesebben tündököljék, úgy a tudományt nem erkölcsi romlottsággal, hanem erénnyel kell egybekapcsolni s egyik a másiknak szolgálandó diszére. Ha aztán a kettőhöz még kegyesség is járul, akkor les: a tökéletesség teljes. Mert Istennek félelme, miként a bölcsességnek kezdete és vége, úgy a tudományak is tetőpontja és koronája. Istennek félelme a bölcsesség teljessége.»

Comenius Ámos János.

Didactica Magna 45. lap.

Az élet célja a boldogság elérése, boldogság itt a földön, boldogság a földöntúli hazában, az örök életben. Ha a

földi boldogságnak csak külső, érzéki (test szerint való) részét tekintjük, azt lehet mondani, hogy azt könnyebb elérni, de belső, lelki boldogságot keresni és találni itt a földön és biztosítani a jövő életre: ez bizonyára nehezebb, pedig megmondatott: »Az odafelvalókra viseljete gondot és nem e földiekre.«¹ Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem jövendő kereszünk.² »Szoros kapu és keskeny út, a mely viszen az örök életre.«³ Hanem a mindenség teremtetője, ura és Istene bőven ellátta legtekélyesebb teremtményét azokkal a természeti erővel, a melyek őt, az embert, a boldogság elérésére segítik, a melyeket éppen eszközökül rendelt a teremtető és gondviselő Isten, — ez a világ-nevelő, — az emberi élet végcéljának az eléréséhez. Ebben a hiedelemben kiálthatta Petőfi, — a földi életre vonatkozólag. — »Míg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat.« Az énekköltő is így énekel: »Bízz benne s énekelj ő néki dicséretet, mert híven szereti az emberi nemzetet! Ő a bölcs, ő tudja: neked mi használ, nem te, győződj meg, hogy téged boldogságra teremt! Ez a kegyes Atya nem vet engem is el, rólam is hűséges volta gondot visel; igazság-vizsgáló lelket adott . . . Adott külső és belső ép érzékenységeket.«

Isten világ-nevelő! Igen, igen ő az! A ki a természet örök törvényeivel, a világegyetem rendszerével és a maga örök jóságával mindig neveli azt.

A földbe rejtett mag kikél s mindazokkal a szervekkel fel van ruházva, a melyek őt e legvégső határig élni segítik, van gyökere, a melylyel a földbe kapaszkodik, és támasztékát adja s a melylyel táplálkozik; van levele, a melylyel lélegzik, van törzse (szára), a melyre karjai vannak növe, van felbőre, alatta az írha és a nedvkeringés folyamata alatta meg nem szakad, a hajcsövesség szerint eljut a táplálék az ég felé néző sudar utolsó leveléhez is, levegő, meleg érik a szabadban, nedvesség a földben: felnő természete szerint, de mindenki tudja, hogy vadfa lett belőle, pedig az okos és gondos kertész keze után milyen alakú lehetett volna és minő gyümölcsöket hozna!?

A madár, mikor kikél a tojásból, szintén fel van szerelve a természettől, van szája az étel felvételére, van gyomra az emésztésre, van lába, szárnya a mozgásra, szeme a látásra sat., de magára hagyva nem nőne fel csak egy is, ha nélkülöznie kellene az édes anya melengető szárnyait, ha elő nem hordaná az anya az eledelét, ha nagy gonddal nem tanítaná repülni az égfelé, szállani a lombok közé, hogy köszöntsek énekükkel a hajnalt és a hajnal urát, az Istent.

A kis ember, a csecsemő is meg van áldva, — a mint mondtam, — mikor erre a világra jó, mindazokkal a természeti erővel, a melyek őt ezen a világon éltetik és még a másvilágra is általsegítik, de magára hagyatva, gyámoltalanabb lenne a kis madárnál és még vadul se nőne fel, mint egy fa.

A felnőtteknek kell a világra jövetel első percétől kezdve gondjaik alá venni az új testet és lelket és tervszerűen, észszerűen és nemesen hatni rá, hogy felnőjön, hogy testi és lelki, — földi és mennyei boldogságát megtanulja keresni és meg is lelje azt, szóval nevelni kell! Nevelni, hogy a vele született természeti erők kifejlődjenek, a gyengébből erős, a kicsiből nagy, a tudatlanból okos, a jóból jobb, a rosszról jó legyen! — Mert bár minden fa olyan gyümölcsöt terem, a minőt természete szerint hozhat, mindazáltal még a galagonyán is lehetne arany-parmen almát termelni.

És mi a nevelés célja!? Azt mondja Pestalozzi: »A nevelés végcélja természeti erőink összhangzó kifejtése.« És mikor kell kezdődni a nevelésnek? Rousseau szerint a bölcsőnél. Én is ezeket vallom.

¹ Pál Koloss. 3. r. 2. v.

² Pál Zsid. 13. r. 14. v.

³ Máté 7. r. 14. v.

A nevelés, ha a háznál történik, házi nevelés; ha az iskolában, iskolai nevelés; ha a családi nevelés is az iskolára van bízva (árvaházak, internátusok), intézeti nevelés.

A magyar néptanító az iskolai nevelésnek a factora, de sietve jelentem ki, hogy ez alatt nem azt értem, hogy a tanító a családi nevelésben nem vehet részt, vagy hogy nem kell résztvennie. Oh igen is, a mit később el is mondok, hanem csak azt akartam jelezni, hogy a tanítónak a főszerepe az iskolai nevelésben van kiosztva. Valóban a nevelés a tanító első hivatása, mindennek felett szükséges, hogy minden munkája, minden tanítása is a nevelés szolgálatában álljon, tanítson főleg azért, hogy neveljen.

Ha én rajtam állana a tanítók munkáját, működését megbírálni, nem azt venném fel zsinór-mértéknek, hogy hol rendelkeznek a növendékek nagyobb ismeretkészlettel, hanem igenis azt, hogy hol van a tanítás a nevelés szolgálatába helyezve! Mert mit is mond Comenius? „Áldástalan a jó erkölcs és kegyesség nélkül való tanultság.” És ezt a latin közmondást: „Plus valent boni mores, quam bonae leges” (Többet érnek a jó erkölcsök, mint a jó törvények), így is lehetne travestálni: Plus valent boni mores, quam magna studia. (Többet érnek a jó erkölcsök, mint a nagy tudomány.) Vagy mit mondott Nagy Károly, a frankok császára a vizsgán: „Tudjátok meg, hogy előttem nem a szép arc, hanem a tiszta erkölcs és a valódi érdem számolhat a jutalomra!”

Ha ma a tanítás és nevelés mérlegelésénél a két serpenyőbe tekintünk (tanítás és nevelés), a nagyobb súlyt bizonyára a tanítás serpenyőjében találjuk, ez — szerintem, — nem helyes dolog. *Felényit tanítani* (és minden tanítást a nevelés szolgálatába helyezni) és *két annyit nevelni*, ez volna a mai erkölcsi állapotok között, — ítéletem szerint — a helyesebb út, melyen a földi halandót Istenhez vezethetnők.

Nem mondtam én azt, hogy csak a mai kor az egyedüli, a hol nagyobb erkölcsi romlás tapasztalható és minden régebbi korban jobb lábon állott volna az emberiség erkölcsi állapota, mert nem ok nélkül írta Petőfi, hogy nem volt jobb a régi világ sem, mint a mai, mert akkor nem kellett volna ördögöt, poklot stb. kitalálni, hogy az emberiség zaboláztassék, hanem azt mindenki látja, a ki az emberiség mai állapotát vizsgálja, — a ki figyelemmel kíséri a népeletet, a ki figyeli a statisztikát, a ki szemügyre veszi a mai társadalom fattyuhajtásait (szocializmus, anarchizmus, communismus), a nagymérvű realismust, a ki észleli a fellépő vallástalanságot, a ki nézi az élni szeretést, a kényelem szeretetet, a munka kerülést stb., mondom az ilyen ember minden bizonynyal látja, hogy a nevelésre nagyobb gondot kell fordítani! Azért a tanító legyen igazán nevelő!

Aki 1. nevelje a testet } a kicsinyeknél

2. nevelje a lelket } az iskolában,

3. nevelje a népet, még pedig Nagy Sándor híres festője, Apelles mondása szerint: „Nulla dies sine linea!” Egy nap se maradjon vonás nélkül és a neveléstan azt mondja, hogy a nevelés a legnagyobb művészet.

Nem lehet célom, hogy én a tanító nevelői munkásságát alphától ómeáig elősoroljam, hisz' a leendő tanítónak a legfőbb tantárgya a paedagogika, akkor én csak a neveléstan szabályait recitálnám, hanem igenis célom a neveléstan szabályait, a gyakorlati úton szerzett mindennapi életből merített tapasztalataimmal összeegyeztetni (hisz' ezek teljesen aszonan-sok) és ezáltal tisztátsáimat serkenteni, hogy nevelők legyenek inkább, mint tanítók és a nevelést tartásuk főcéljának, a tanítást pedig eszköznek.

1. Nevelje a testet!

A mi fajunk, a magyar faj elég szívós természetű, az európai népfajok között talán az angol és orosz szívósabb, mert bizony a francia katona finom kezét hamarabb felhorrólja a hajókötel, mint az athléta angol matróz kerges tenyérét. Hát a magyar? Csak látni kell azt a hitvány öltözetet, a

melyben egyszerű lábravalóval testén, hordja a fát a leghidegebb téli napokon is, az erdőről, kora reggeltől késő estig hány szegény gyermeket láttam hiányos lábbelivel és mez-telen lábakkal csúszkálni a jegen és csak egyet se köhintett; apró gyermekek télben-nyárban fedetlen fővel járnak és sem fejfgyuladást, sem napszúrást nem kapnak, bizonyára a nagy magyar költő, Arany is tapasztalat után írta, hogy:

„Ez a faj egyszer kap meghűlést csupán
S nem lesz melege többé azután!” (Mert meghal.)

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat-készítő bizottságnak.

(Folytatás.)

A bizottság azt mondja, hogy a szigorú egyház-fegyelem gyakorlásához jogunk van, mert hiszen már Jézus is gyakorolta azt. Azt mondják, hogy „bár Jézus maga volt a szelidség mintaképe, de azért ő is feddett, intett, dorgált.” Igaz! Jézus azért jött, hogy a bűnös világot megtisztítsa és ebből a szempontból tanításai is sokszor a leghatalmasabb dorgálások voltak. De a többi, a mit arra nézve hoznak fel, — hogy az úrvacsorától való eltiltást ki lehet Jézus eljárásából magyarázni, továbbá, hogy az úrvacsorától való eltiltással rokon fogalom, csak nagyobb büntetési nem lévén az egyházból való kirekesztés, — s ez is igazolható Jézus tetteiből, — mindezek, mondom minden evangéliumi alapot nélkülöznek. Jézusnak Péterért való könyörgéséből pedig a bizottság imádkozási rendszerére keresni alapot, egyenesen rabbulisticus eljárás.

Hát hol vette azt az igen tisztelt bizottság, hogy „az úrvacsora szerzője, a kenyeret nem szegte meg, a bort nem osztotta ki az áruló Júdás számára?” Remélem, elfogadják Pál apostol azon mondását: senki nem vethet más fundamentomot, mely egyszer vettetett, mely az úr Jézus Krisztus. Ennek a Jézusnak a cselekedetei pedig ott vannak megírva ugyebár az evangéliomokban? Lássuk tehát a synoptikusokat!

Máté így írja le az utolsó vacsorát (csak a leg-szükségesebb szók ismétlésére szorítkozva): És mikor este volna letelepedék a tizenkét tanítványokkal. És mikor ennének, mondá: Bizony mondom nektek ti közöletek egy elárul engemet. És felette igen elszomorkodván, kezdék egyenként neki mondani: Én vagyok-e az Uram? Ő pedig felelvén: a ki velem együttmártja kezét a tálba, az árul el engemet. Felelvén pedig Júdás, a ki ötöt el akarja vala árulni mondá: Én vagyok-e az Mester? Mondá neki: Te mondd. És mikor ennének: vevé Jézus a kenyeret és mikor hálákat adott volna, megszegé és adá az ő tanítványainak, mondá: vegyétek egyetek ez az én testem, és mikor a pohárt vette volna és hálákat adott volna, adá nekik mondván: igitatok ebből mindnyájan. (Máté XXVI. r.)

Márk így írja le a végvacsorát: „... mikor este volna. elméne a tizenkét tanítványokkal, s mikor letelepedtek és ennének, monda Jézus: Bizony mondom nektek egy tiközöletek elárul engemet, a ki én velem eszik. Ők pedig kezdének szomorkodni stb. Jézus pedig felelvén, monda nekik: Egy a tizenkettő közül, a ki én velem a tálba nyúl. És mikor ennének, mikor vette volna Jézus a kenyeret és megáldotta volna, megtöré és adá nekik. És a pohárt is vevé és ivának abból mindnyájan.

Hasonlóképen és majdnem szóról-szóra van kö-zölve Lukácsnál, sőt Jánosnál, a hol az utolsó vacsora nem iratik le részletesen, csak kevés szóval, ezen sza-vak állanak: Felele Jézus, a kinek én a *mártott falatot* adom. És mikor bemártotta volna a falatot, *adá Iska-riotes Judásnak.* (Ján. 13:26.)

Hol vette hát a gömöri bizottság, hogy „annak szerzője nem szegte meg a kenyeret és a bort sem öntötték ki az áruló Judás számára?” A bibliából, mely valószínűleg minden lelkész birtokában megvan és mindnyájan csak úgy tudják, mint én, állításuk absurd voltát, — s mely utóvégre is hitünk zsinórmértéke és szabályzója, — nem vehették. Ha nem vehették, a mi kétségtelen, ez csak azt mutatja, hogy a gömöri bizott-ság, csakhogy állításának nagyobb súlyt adjon, képes valótlanságokat is mondani s alap nélküli állításokhoz folyamodni. Ime a cél szentesíti az eszközöket! . . . jezsuita elv alkalmazása prot. lelkipásztorok kezében! Nem illő ez mihozzánk semmiképen sem, — úgy gon-dolom a bizottság szerint sem!

Ne próbálja azért a gömöri bizottság az úrvacso-rától való eltiltást Jézus cselekedetéből kimagyarázni, annak részéről, a ki kimondta, hogy az egészséges emberek nem szűkölködik orvos nélkül, hanem a be-tegek; a ki azért jött, hogy a betegeket gyógyítsa, a ki országába fogadta a jókat és gonoszokat vegye-sen, mint a háló a kis és nagy halakat; a ki bemegy a bűnösök és publikanusok közzé és velök vacsorál, a min a farizeusok persze szörnyen megbotránkoznak; a ki tanítványait szeretőleg megvendégelte, holott jól tudta róluk, „ti ez éjszaka mindnyájan megbotránkoz-tok én bennem,” sőt Péter pedig háromszor is meg fogja tagadni; ki az áruló Judást is, bizony! részeltette az ő végső vacsorájában.

Az egyházból való kirekesztést sem alapíthatja sem a bizottság, sem mások, a kik teszik, a Mát. 18:15—18 verseire, mert itt nem az egyházakra nézve állítatik fel a szabály, hanem arra az egyes emberre, a ki a másiktól megbántatott*. Jézus, a ki az oldás-kötés jelképes szavait mondotta, melyeknek határozott értelmet adni igen nehéz, soha sem gondolt arra, hogy az ő eszméi nyomán a mai szervezetű gyülekezetek alakulnak, a melyek az ő szavai után indulva a lelke-ken való uralkodást igényelik, a minőt ő soha egyetlen lélek felett sem gyakorolt. Jézus, mint Hildenhagen mondja, a már egyszer felvett tagok illetén értelemben való kizárásának határozottan ellene volt.

A bűnösökért való imádkozást is, a melyre vonat-kozó védekezésökre különben a részleteknél bővebb megjegyzést teszek, — Jézus azon eljárásából igye-keznek kimagyarázni, hogy ő imádkozott az ő keresztre feszítőkért, mondván: Uram bocsásd meg nekik stb. sőt Péterért is illetéknépen: imádkozom érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited s megtoldják azzal, hogy mi is szoktunk imádkozni a betegekért, már pedig nincs nagyobb beteg, a bűnös embernél.

Én nem vagyok ugyan exegeta, de világosan lá-tom, hogy ezek egyike sem jogosítja fel a bizottságot az általak contemplált imádság behozatalára, mert Jézus imádkozott ugyan Péterért, de mielőtt őt meg-tagadta volna, a végvacsora után, — midőn lefestette előtte és a tanítványok előtt, hogy azután meg fogja majd őket rostálni, mint a gabonát, de hogy ne fogyat-kozzék el az ő bitek, ő is fog értők imádkozni, ez tény; valamint az is, hogy a kereszten nagy lelkének meg-

bocsátását a hálátlan tömeggel szemben is, Istene előtt elrebegte, és hogy ma is szoktunk imádkozni a bete-gekért, hogy ha Istennek úgy tetszik, vagy gyógyítsa meg a beteget, vagy vegye őt magához, talán mégis csak egészen más, mintha a bizottság *egy intő* imád-ság alakjában egyenesen felhívja Istent, hogy jobbjítsa meg ezen bűnöst, mert különben mi fogjuk ellökni magunktól. Ennyit erről ez alkalommal. Hogy e terve-zett imádkozás mennyire evangéliom és protestáns ellenes, azt mint mondtam, a részletnél fogom mutatni.

Ne, óh ne próbálják azért az eféle egyház fe-gyelmi eljárásoknál Jézussal takaródnizni, mert ez egy-résztől méltatlan is prot. lelkipásztorokhoz, a kik a bibliát forgatván, mégis csak tisztában kell, hogy lássák Jézus jellemét más ker. felekezetek papjainál, másfelől pedig, ha mégis kísérleteznek ilyenfélelvel, az sohasem fog a bizottságnak sikerülni.

Más dolog az aztán, ha a bizottság az egyházfegy-elem nyomait későbbi időkben keresi, mert akkor való-ban meg is találja mindjárt az apostoli, az első ker. egyházakban, a később pápássá vált egyházban, sőt végigmehet a prot. egyház történetén s azon okmá-nyokban, melyekben egyházunk szervezete, alkotmánya van lerakva az első erdődi zsinattól kezdve, egész a budai zsinatig mindenütt bőséges és szigorú egyház-fegyelmi formára talál, melynek az egész vonalon megvan a maga mély történelmi oka, melyet azon-ban a t. bizottság, — legalább úgy szabályzata, mint arra adott védelme után ítélve, — elfelejtette, vagy nem tartotta érdemesnek komoly vizsgálata tárgyává tenni.

Az apostoli egyházban okadatolta és szükségessé tette az egyházfegyelmet két körülmény. Az első, mely azt okadatoltta tette az, hogy az egyházi társaság a hívek önkéntes fogadalmán alapult, a kik, *mint felnőtt* emberek a kegyes élet felajánlása mellett letek az egyház tagjaivá, a kik ellen szigorúan fellépni annyí-val inkább szükséges volt, mert az állam, a melyben éltek, pogány volt, melyre az egyházi fegyelmet nem is lehetett volna rábízni¹. A mi pedig legfőképen szük-ségessé tette, az azon beigazolt tény, hogy a mint ha jól emlékezem, ifj. Coquerelle francia író mondja egyik művében², az emberek, midőn egyik vallásfe-lekezetből a másikba lépnek, mindig visznek abba át amabból valamit. Tudjuk, hogy mily romlott volt a zsidó nép és a pogányság, melyből az első keresztyén egyház híveit toborzotta, hát bizony ezt a romlottsá-got nem is lehetett volna megakadályozni szigorú egyházi fegyelem nélkül. Pál apostol így írja le a maga korának embereit (Rom. 1. r.): „Kik teljesek hamis-sággal, gonosszággal, paráznasággal, latorsággal, fös-vénységgel, irigységgel rakvák, gyilkossággal, versen-géssel, álnoksággal, gonosz eszközökkel, fecserlők, ragalmazók, Istennek gyűlölői, bosszúságra ingerlők, kevélyek, dicsekvők, gonosszágnak találói, szüleiknek engedetlenek, balgatagok, szövetségnek rontói, szeretet nélkül valók, engesztelhetlenek. kik jöllehet az Isten igazságát tudják, mindazáltal nemcsak azokat nem cselekszik, hanem oltalmazták azokat is, a kik azokat cselekszik.”

Később a középkornak egész folyamán ezt a rajzot azzal lehetne pótolni, hogy az erkölcsök teljes vadsággá fajultak, melyhez hasonló volt az azt megtorló egyházi fegyelem. A poenitentiának egész raffinirt rendszere fejlődött ki, sőt nem hiányzott, mint tudjuk, fejedelmek letétele, egész országok egyházi

* Szeremley S. Valláserkölcsei és társ. élet 1848. óta Magyar-országban. 106.

¹ Szeremlei 105.

² Protestantizmus és katolicizmus.

átok alá vetése: a mikor a templomok bezárattak, a harangok elnémultak, a halottak nem temetettek szentelt földbe stb.

De maradjunk csak a reformáció századainál.

A gömöri bizottság, az egyházfegyelem újbóli felállítását egy a korunkról festett sötét rajz alapján okolja meg. Elmondják előbb Zsilinszky után, hogy „a régi hitbuzgóság apad, az egyházi kötelek lazulnak, a népek erkölce romlásnak indult. A nép legtermészetesebb és legmegbízhatóbb vezéreinek, az egyházi előjáróknak befolyása csökkent, az áldozatkészség apadóban van, az alkohol ismét háborítatlanul folytatja romboló munkáját, a vadházasságok szaporodnak, az anyagi érdekek túlságos ápolása mellett háttérbe szorultak az ethikai érdekek.” Továbbá „a házasság és családi élet kivetkőzött régi patriarchalis jellegéből, a házastársak iránti hűség lomtárba került, a szülők iránti engedelmisség divatját múlta, a család nem család többé, az önzés széttagolta a társadalmat, a hivatalnokok hűtelenek, az osztálygyűlölet nagy, egyszerű az emberek elvesztették az erkölcsi törvény által sanctionált egyensúlyt”. És miután mindezt elsorolták, kimondják teljes meggyőződéssel, hogy ezen betegségen már csak az egyházi fegyelem segít.

(Folyt. köv.)

Azari.

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt esztendei prédikáció irodalom.

(Folytatás.)

III.

Újabb Egyházi Beszédek. Irta Lévay Lajos, sárkeresztúri ref. lelkész. Budapest, 1899. Kókai Lajos könyvkereskedése 8°. 1—1899 lap. Ára 1 frt 20 kr.

Lévay, mint prédikáció író több mint 10 éves ösmerőse már a hazai prot. papságnak. Úgy rendezte, hogy különösen az egyszerűbb gyülekezet papjai szívesen használják fel az ő beszédeit, de épp ezért neki sincs szüksége körülmenyesebb bemutatkozásra. Én legalább csak rövidebben és általánosságban foglalkozom itt mind vele, mind kötetével, mely az ő egyházi beszédeinek immár harmadik kötete.

Lévay körülbelül ugyanaz a mai ref. prédikáció írók közt, a mi Győry Vilmos volt a lutheránusok közt, mind a kettő a szív, az érzések tolmácsa, de míg Győry inkább városi, előkelő, addig Lévay inkább falusi, népies. Csakhogy öntudatosan és sikerülten az. Ha kell, ha alkalom van rá, ő is tud lenni városi és előkelő, mint épen az ebben a kötetben levő papszentelési beszéde mutatja, a melyhez nagyon közel áll e nemből a millenniumi és az Erzsébet királyné halálára írt és szintén itt közölt két prédikációja is; de általában ott mozog az ő egyszerű hallgatósága körében, egészen azoknak s nem az irodalomnak prédikál. Ám úgy ő neki, mint e kötetének is éppen ez a legnagyobb becsülete mind irodalmi, mind gyakorlati szempontból. A kritika csak helyeselni tudja azt, lelkészársai pedig bizonyára hálások lehetnek iránta ezért. Népek valóban beszédek alig kapnak lelkészeink, mint ő tőle. Mert bibliai alapon, biblíásan, zsolta-rosan és népiesen prédikál. Ösmerik, kedvelik, tehát felesleges ajánlgatni. Körülbelül bevégzett már róla a közvélemény, a mit másnál nehéznek, magasnak, elvontnak találtak, azt Lévay nekem könnyűvé, megfelelővé, érthetővé téve nyújtja.

Ebben a kötetben különben, a melyet Kis Áron püspöknek ajánlt a szerző, 17 prédikáció és 5 esketési beszéd foglal helyet. Adventi, karácsonyi, újévi, farsangi, virágvasárnap, aratás előtti, aratáskori, aratás utáni, iskolai év kezdetén 1—1, közönséges 4, gyermek-istentiszteletre, lelkész-avatásra való 1—1 s aztán a millenniumi és az Erzsébet királyné halálára mondott beszéd, összesen 17. Beszédeiben különben igen „szekeres” szövegeket dolgoz fel s bizony némelyik beszéde, mint az adventi és karácsonyi, maga is csupa „köz-helyek” füzére, de könnyen, simán gördülnek s egy-két elolvasás után bátran „fúhatja” a kezdő prédikátor is. Ha esetleg kifelejt belőle valamit, az se baj, mert eléggé hosszúak. Sőt egyiknél másikkal, mint p. o. az újévinél, a virágvasárnapinál, az aratás utáninál, a megelégedésről szólónál stb. a 2-ik rész vagy hasz- nosan összehívható, vagy egészen el is hagyható, némelyikhez pedig, mint az iskolai év elején mondandó beszédhez, más és pedig alkalmasabb szöveg válasz- tható. Azt hiszem azonban, hogy ezt az én útmutatá- som nélkül is elvégzik majd a kollégák. Szóval én szívesen üdvözlöm Lévayt ennek a kötetének a meg- jelenése alkalmából, de egyúttal kérem is, hogy el nem csépett szövegeket dolgozzék fel, hogy a szerke- zetre, különösen a részek egyarányosságára, nyomatékos- ságára nagyobb gondot fordítson, hogy az anekdotákkal csinán bánják, népies kalamusára, hogy úgy mondjam a lúdtollra pedig ügyet is vessen olykor, mert az efféle kifejezés: „ripók népség” (93. l.) már erősen pórias. Az esketési beszédekben nem találok semmi minta- szerűséget, vagy valami különösebbet, olyanformán csinálta és csinálja a dolgát mindenikünk, mint Lévay kollégánk, vagy itt-ott talán még eredetibben és lele- ményesebben is. Az eskümintából pedig jobb ma már elhagyni a név mondását, mert könnyen félreértésre, sőt a mint egy budapesti eset mutatja, kellemetlen- ségre is adhat okot. Én legalább egy polgári házasság előtt sem mondtam a nevet soha. Aztán a polgárilag egybekelt házasságok se való már a templomban vőle- génynek, menyasszonynak titulálni, férj és feleség már azok, törvényesen; én legalább a ker. férfi és ker. nő megszólítást használom. A megesküdötteket se én áldom meg az A. F. és Sz. l. nevében, hanem kérem az A. F. Sz. lélek Istent, hogy ő áldja meg őket stb.

(Folyt. köv.)

Faludi Pál.

Válasz Faludi Pál bírálatára.

Nagyon kellemes meglepetésben részesített en- gem e becses lap újévi száma. Faludi Pál bírálja benne *Tompá reliquiáit*, sőt kritizálja Tompát általában, mint prédikátort. E közben szinte leplezetlenül nyilvánítja ki, hogy én kegyetlen és tudatlan kripta-bolygató vagyok. Hogy volt ugyan bátorságom Tompa reliquiáit „kikotorászni a kripták penészes zugaiból,” de nem volt belátásom arra, hogy azt kár tenni.

Az a magas lenézés, a melyet Faludi eljárásom iránt tanúsít s az az imperatori hang, a melylyel Tompát — brevitert pontenter — lebírálja, első pillanatra megdöbbenett s önkéntelenül kérdeztem magamban: „Vaj, ki ő és merre van hazája?” De aztán meg- nyugodtam abban, hogy a Herosztrateszek kora sosem jár le. Herosztratesz Faludi Pál is. Azt cselekszi most Tompával, mint prédikátorral, a mit tett néhány évvel ezelőtt *Tolnay Lajos* (egy másik volt ref. pap) Tompá- val, mint költővel, Neki megy és lerántja.

Mert a magyarnál mindig úgy volt és úgy lesz,

hogy „önfia vágja sebet.“ A kálvinista papság pedig itt e hazában nagy magyar s ha egy pár kiváló ember kinő közülök, mindig akad másik pár, a melyik levágja. Az ilyeneknek tanácsolta Tompa:

Közdöl jól a vágást, hogy átjuss

A nyaktörő úton, tetőn;

Derék ember maradt Pilátus,

Míg a szent felfeszítve lőn.

Ezt a tanácsot bizonyosan olvasta, (mert hiszen a Tompa emlékének palástjába kapaszkodik) és hiven követi Faludi Pál is.

Ő Tompát, mint prédikátort nem tartja nagyra. Kiadott reliquiáit meg éppen semmire sem becsüli. Nem érez azokon mást, mint mulandóságot és dohot.

Jól van. De hát mivel okolja ezt meg? *Izlésével.*

„Izlés, hát izlés! Ne disputáljunk felette!“ — mondja. Már engedelmet kérek, a józan kritikának vannak alapelvei, de azok között nincs az egyéni izlés. A ki a bírálatnak objektív principiumaival nincs tisztában, hanem csak egyéni izlésére hivatkozik, az eljátszotta kritikájának jogosultságát. Én is azt mondom, hogy nemcsak bátorság (meg egyéni izlés) kell a nyilvános kritikához, kell biz ahhoz még más valami egyéb is....

De Faludi azt mondhatja, hogy ő magával Tompával is bizonyít a reliquiák becse ellen. Ugyan! ugyan! Hát nem teszi fel Tompáról, hogy volt annyi belátása, hogy az utókornak szánt soraiban önmagát és műveit ne dicsérje? És nem véli, hogy Tompa mégis gondolt arra, tehát tartott valamit műveiről, hogy egykor azokat kiadják, mert különben megsemmisítette volna, mint olyanokat, a melyek emlékét elhomályosítják? Ha a kiadásra nem gondolt volna, miért írta volna meg azt az értesítést és figyelmeztetést, a melyet én szöszerint közöltem? Vele takarózni tehát és az ő szerény önbírálatával mondani ki felette az anathémát, nem tartom egyébnak, mint objectív érvek hiányában játszi módon túlesni a kritikus tisztén.

De ilyen elbánás Tompához méltatlan és meg nem engedhető. Csak akkor szabad őhöz kritikuskézekkel nyúlunk, ha fel tudjuk fogni és megérezni az ő nagyságát, a melynek minden vonása érdekes és értékes az utókor előtt.

A Faludi Pál bírálat — bocsánat — a mostani secessió kornak minden bélyegét magán hordja. Valami különös, eltérő, feltűnő akar lenni — bármilyen áron. Egyéni izlése a legfőbb kritériuma. Azontúl nem megy. Hogy ki mit tartott vagy tart Tompáról, a prédikátorról, — az neki Hekuba. Nem is tudja, s úgy látszik, nem is akarja tudni. Pedig egy és más vélemény, nem ő végette, hanem mások végett, meg annak igazolásául, hogy van okom nekem s azt hiszem sokaknak, Tompát, mint papot is nagyrabecsülni, mégis ide írok.

Ballagi Mór így írt lapjában (Prot. Egyh. és Isk. Lap 1868. 1038. 1.) „Tompá predikációi megjelenvén, megvoltunk mindnyájan lepve azon mesterkéletlen egyszerűség által, mely minden költői ihlettség és vallásos melegség mellett beszédeinek azt a megragadó, lelket megnyerő színezetet adja, mely Tompa predikációit a magyar egyház-szónoklati irodalom terén páratlanokká teszi.“

Szász Károly Tompa predikációit bírálván, ezt mondja: (Prot. Egyh. és Isk. Lap 1859. 641. 1.): „Tompá szívével gondolkodik s ezért gondolkodásán a légkörny és a szeretet azon egyesült melegsége érezhető, melyet nem találunk föl ama felsőbb régiókban, hol a csillagok ragyognak, de a húsból és vérből álló emberek megfagynának.“ „T. predikációiban együtt van minden, a mit dolgozott predikációtól várni, kívánni, sőt óhajítani lehet.“ stb.

Végül *Beöthy Zsolt* így nyilatkozott egyszer előttem: „Nem értem, miért nem tanulmányozzák bővebben Tompa egyházi beszédeit? Ezek között a „*Határsértések*“ című a leggyönyörűbb beszédek egyike.“

Tanulmányt, elmélyedést, emelkedett nézőpontot s lelket a nagy emberek értéséhez és megbecsüléséhez kérek én s vár az irodalom mindenkitől, a ki Tompával komolyan foglalkozik. Akkor senkisé fog engem a reliquiák kiadásáért kegyeletlen és tanulatlan kriptafelbolygatónak tartani.

S. Szabó József.

MULTUNK.

Vay József két levele.*

I.

Drága Kedves Uram Öcsém!

E folyó holnap 7-dik napján hozzám bocsájtani méltóztatott Levelét Patakon vettem. Onnan reggeltől estig el levén foglalva nem válaszolhattam. Ugy látszik nekem ez nem utolsó Levelemre való válasz. Kértem volt én Kedves Uram Öcsémet, hogy egy Augusztana Vallás tételen levő Extraordinárius Professornak való Emberre igazítana, ki egyúttal Patakon tanuló vallása sorsosinak Catechetája is lenne. Ha ez, — mivel egy héten csak 6 órát tartozik tanítani — Német és Francia Lekkeket adna mértékletes fizetésért: ámbár a fixuma magában nem nagy; becsületesen el élhetne. Ha arra való Ember lenne: többire találna valamelyik Uraság Gyermeke mellett asztalt is. Ha Mihalek Ur tsak 2 Esztendő tölthet volna is Patakon: ez a jó intézett gyökeret vert volna. De szegény Nics Daniel Uram soha a köz opiniot minden nagy Tudománya mellett meg nem nyerhette. Minden jó igyekezete mellett épületes Tanító nem lehetett. Keressen Kedves Uram Öcsém egy jó 's a célra alkalmas Férfiat, 's engem minél előbb tudósítani méltóztatasson.

Egyező értelemben vagyok Kedves Uram Öcsémekkel abban, hogy Oskoláink egyesítését éppen nem jó volna erőltetni. Nem pluralitas, hanem unanimitas kell az efféle állapotokban. Nekem leginkább nem tetszik, hogy az egygyessé (get) olyanok akadályoztatják többire. kik se egyik, se másik Vallásról se tartanak semmit. De éppen ezért kel töljük félni. Mert könnyen fel áldoznak az egészlet indulattyoknak. Tsak az üdöre kel tehát ezeket bízni. Ez érlelheti meg egyedül a dolgot. Nekünk elég jó magot vetni. Arassanak succesoraink ha éltünkbe a Gyümölcs meg nem érik.

Jól írja Kedves Uram Öcsém, hogy mi Protestánsok a hűségbe senkinek meg engedünk. Nehezen eshetik, midőn ellenkezőképen ítélnék rólunk. De szenyvedjük békességes tűréssel. Eljő az üdő, mely megvilágosít. Kimutattya, hogy nekünk ugyan se Jezsuita tudományunk, se Törvényes Fejedelmünkön kívül, semmi hatalmasság, melytől függenénk, nincs. Hogy Principiumaink szerint a Vallás itt a földön in transitu van per Ditiones alieni Principii: mi itt a Hazafi kötelességet teljesíteni tartozunk. Tartozunk békességes tűréssel szenyvedni még a Vallásunkra nézve meg igazságos rendeleit is a Törvényes Felsőbbségnek,

Én barátságos favoriban ajánlott állandóul vagyok Drága Kedves Uram Öcsémnek alázatos szolgája Miskoltz 19 July 1809, Vay József m. s. k.

* Az elsőnek címrata a következő: „de Miskoltz Monsieur Monsieur Gregoire de Berzevicy P. Asseseur des plusieurs Comitats. par Casschau-Lentsau a Lomnic;“ — a másodikiké: „de Pest Monsieur Monsieur Gregoire de Berzevitzky Sirgneur de Berzevice, P. Asseseur des plusieurs Comitats. par Keismarkt a K. Lomnitz.“ R. K.

II.

Drága Kedves Uram Öcsém!

Hozzám Februárius 20-ikán bocsájtani méltóztatott Levelét, a folyó Hólnap 1-ső napján volt Szerencsém venni Ágyamban, mellyben Febr. 11-étől fogva a közvény tartóztat. Már valamennyire jobban vagyok. Sietek, a hogy tudok válaszolni.

Valóban nints semmi kedves kinézésünk. De érdemelve mást a mi hidegségünk a közdolgok iránt 's a mi mindenféle el áradott Egoismusunk? De hatalmas az Úr meg szabadítani. Nem foroghat Magyarország Európától, 's annyival inkább az Ausztriai Monarchiától külön tengelyen. Oltalmazhattya 's hirdetheti a Püspök Trenchen Vármegyében a Laziak Perében, hogy a makats Eretnekeket halállal is van Jussa büntetni az világi igazgatásnak: nem lesz Ausztriába a mi Császáruk alatt oly setét, hogy Spanyol Országga engedje válni Magyar Országot; hogy az Autodafé füstjének itt is jó illatya legyen.

A mi Superintendentiánk az utolsó rendelkezésre mellyben hogy Prédikátoraink a Templomainkba a Catholica Valláshoz tartozókat ne eresszék, s. a. t. rendeltetett, meg írták, hogy a Lelki ismeret Szabadsága megszorítására célzó rendelkezésekben activa részt, Lelkek ismerete ellen nem vehetnek. Szenyvedni kötelességünk. De abban a mit az igazsággal ellenkezőnek tartunk, Active részt nem vehetünk. Ez az én ítéletem a Saecularisokra nézve is. Jelen lehetnek minden Investigatiókban; vigyázhatnak, hogy igazság küldődjön fellyebb. De jó Lélekkel. míg az Evangéliumi Valláson vagyunk: a Lelki ismeret szabadsága lerontására célzó rendelkezések executiojában részt nem vehetnek. Az Evangelica vallás Principiumai szerint a Lelki ismereten uralkodás Anti Christus lelke.

Nagy kár, hogy most mikor éppen várjuk a Resolutiot, Bécsben követeink nincsenek. El volt e rendelve. De nincs ki effectuálja. Minket egy néhány túl a Tiszán levő Papnak a Fő Curátorral versengése, míg már ebben is Resolutio nem jó, paralizált.

Előttöm világos, hogy mi az üldözéstől legkönnyebben szabadulnánk, ha a Minisztériumnak egy Sectioja vigyázna mind arra, a mi a Cultust illeti, 's ebbe, mi is meghallgatnánk. Míg a Papoknak a Dicasteriumokra oly nagy influxusa lesz: míg ezek végzik dolgainkat, semmi reménység.

A Religionarium Intimatumok számtalanok. Ezekuek Zemplénben meg lehetős collectioja van. Az Instantiákat és Repraesentatiokat a Pesti Commision, — legalább ott kellene kezdeni, mikor Agens Nagy Sámuellel magának Mária Theresia, nagy Asszonyunk, az Evangelica Vallás alapottyát be adatta. Sok van meg ebből nállam. Ha élek, 's haza érek: meg próbálom össze szedni. De oly temérdek ez, hogy ha mint a Diplomatica Historia Continuatioját ki lehetne is nyomtatni: a minő drágák most a könyvek, nehezen kapna csak egy néhány száz vevőt is.

Legyen az Ágyamból elég. Barátságos favoriban ajánlott vagyok Drága Kedves Uram Öcsémnek alázatos szolgája Pest 4 Mart. 1820, Vay József.

közli: R. K.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Species facti** gyanánt írja *Kóbor Tamás* jőnevű írónk a következőket a „Hét“ múlt évi 53 ik számában: „Egy buzgó kormánypárti újság is kibököntette a héten, hogy Szél Kálmán igazi többsége a centrum, a mely kathólikus . . . Ennek a jezsuita rendszernek rejtek útjai és sima álarcái vannak! . . .” Hogy magyar centrum-párt van keletkezőben s ennek a magját a jezsuita növendék gróf Apponyi Albert s társai képezhetik:

ez több, mint valószínű. De mit szólnak ehhez a jellemzéshez a Széll-kabinetet támogató protestánsok, a Tiszák, Szilágyiak, Ragályiak, Szentiványiak, Dókusok, Mikszáthok, Pulszkyak és a többiek? (6.—)

— **A „Religió“**ból a múlt esztendő utolsó napjaiban kitört az elkeseredés a miatt, hogy az 1898. XIV. törvénycikk beváltásra került. Irigylí a kongruát a nem r. kath lelkészektől, a kikkel szembeállítja „az inségben kiáltozó“ plebánusokat (? . . . kik azok? . . . hány törvényes ágyból származott gyermek miatt szenvednek inséget?! Szerk.) S hogy az irigység, a rossz akarat sőt az igazságtalanság is teljes erővel nyilatkozzék meg, előáll a t. lap azzal, a mit még nem mertek nyíltan mondani, t. i., hogy a köz-adó a prot. lelkészek fizeteskiegészítésének a forrása! . . . Hát vajjon nem restelkedik-e a három csillag alatt jelentkező cikkíró az irt otromba okoskodásért, a melyben a lázítás magva is benne foglaltathatik a fanatizált nép részére? . . . Különböztet ezt a kérdést még felszínre hozzuk s akkor tetemrehívást is szívesen cselekszünk a „Religió“val, a melynek a magyar protestantismus „sikerrel diktáló“ hatalom, a papismus pedig „hiába könyörgő“ szolgaság. No, hogy így legyen!

— **Helyreigazítás!** kaptuk a következő sorokat: Kedves barátom! Engedd meg, hogy figyelmedet felhívjam egy lapunk legközelebbi számába becsúszott erős és még hozzá ismétlődő ellenmondásra. A 15. hasábon ugyanis, hol az „Erdély püspöke“ cím ellen tett lépésekről van szó, Bánffy Dezső báró főgondnoki jelentéséhez ezt a megjegyzést fűzöd: „Ugyan miért nem tudott Bánffy Dezső legalább ilyen erős protestáns lenni a kormányon ültekor is?“ És közvetlenül ennek a kis cikkelynek címsora felett közlöd, hogy a kormány a tiszántúli ev. ref. egyházkerületbeli lelkészek számára 22239 kor. 73 fillért, alább meg, hogy az erdélyiek számára 6577 forint 84¹/₂ krt, végül pedig részletesen külön mutatod ki, hogy a mi kerületünkbeli papság részére 27343 kor. 42 fillért küldött fizetések kiegészítéseül. Vagyis, a *Bánffy miniszterelnöksége* alatt létesített törvény értelmében egyszerre oly tekintélyes összeggel jött az állam papságunk anyagi existenciájának megmentésére, s mi több, fog jönni ezentúl évenként rendszeresen, a minő összeggel egy summában a lelkészi állomásokat fentartó egyházunknak magának soha sem lehetett alkalma segíteni érdemes munkásain. A történelmi igazság konstataciója véget szükségesnek tartottam rámutatni az idézett helyek közti kiegyenlíthetetlen ellenmondásra. — Tiszteelő barátod *ifj. Mitrovics Gyula*. . . Szívesen vettük ezeket az ellenmondást kiegyenlítő céllal írt sorokat, — csak az a baj, hogy mi *ellenmondást* nem találunk a jelzett közleményben. Hogy Bánffy Dezső most *erősebb protestáns*, ezt örömmel tapasztaljuk, — hogy mint miniszter nem adta jelét ily irányú felfogásának: ezt barátunk sem igazolja s a hivatkozott törvénnyel legkevésbé igazolhatja, mert bizony az minden, csak nem protestáns jellegű, sőt épen protestánst igázó lehet az alkalmazásban!

— **Gusztáv erdélyi püspök** (értsd: gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári róm. kath. püspök) a *Közművelődés* múlt hónapi 23-iki számában közölt leírás szerint a nevezett napon „egy erdélyi előkelő ősi nemes család sarjadékát vette vissza a róm. kath. egyházba s ez csak egyike azon nagyszámú eredményeknek, melyeket a kegyelmes főpásztor fáradhatlan apostoli buzgalma már eddig is létesített, melynek varázs-erejével az ősi szent hittől elpártolt nemzedékek utódait az egg igaz anyaszentegyház kebelébe visszahódította.“ — Kicsoda nem látja e so-

rokban a győzelem ittas ultramontánt? Vajjon az ellenhatás megvan-e?

— **Pályázati határidő meghosszabbítás.** A felső-borsodi ev. ref. egyházmegyében fekvő *rakacszenői* egyház lelkész-tanítói állására, a mely 1200 koronáig 859 korona 62 fillér kongrua összeget kap. *e hó 15-éig* lehet pályázni.

— **Panaszkodik a „Religió,”** hogy Franciaországban a törvény a *heréket*, a szerzetes házak lakóit, vagy szaporulati adóval róttta meg! Persze ingyenélőknek kellene lenniök a titkos bűnök úzóinek, ez a pápás igazság!

— **Würzburgban** a semináriumi növendékeknek nincs megengedve, hogy a kötelezett tantárgyakon kívül egyebet is tanulmányozhassanak... Így aztán fejlődhetik a tudomány! S ez szabadság ott a túlsó táborban!

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi egyházkerületben a decsi egyházmegyében fekvő *hidalmási* egyház III-ad osztályú s 1099 korona 26 fillér javadalmú lelkészi állására a pályázatokat Papp István jan. 15-ig fogadja S.-M.-Berkessen u. p. Nagy-Somkut. — Ugyancsak ebben a kerületben a püspöki hivatalba küldendő *a detreherni körlelkészi* állásra szóló pályázati kérvények jan. 15-ikéig. Ennek az állásnak 863 korona s 20 fillér a javadalma. — A tiszántúli kerületben a szathmári egyházmegyében fekvő *pusztadaróczi* egyház lelkész-tanítói állására, a mely 600 frt javadalmú s így IV-ed osztályú, január 9-ig jelentkezhetni *Biky Károlynál* Győrteleken. — Ugyancsak ebben a kerületben, a *felső-szabolcsi* egyházmegyében fekvő *kércsi* egyház lelkészi állására jan. 15-ig fogadja el a pályázati kérvényeket *Görömbei Péter* Nagy-Kállóban. Az állás IV-ed osztályú.

— **A pénz kölcsönző páduai Antal.** A római kath. lapok egyike-másika egyenesen abból a célból létesül a külföldön, hogy a hiszékeny lelkeket csodáttettek híresztelése által bolondítgassa. Ezek sorában nevezetes helyet foglal el a következő két lap: „A lourdesi szűz évkönyveinek visszhangja” és „Monica, házi nevelési folyóirat.” Ez utóbbiban van közhírré téve az, hogy páduai Antal pénzt is tud kölcsönözni! Az eset a következő: Egy család nagy tisztelője volt a nevezett szentnek s a tiszteletet minden nap megadta neki, (akár csak a rómaiak annak idején a házi isteneknek.) Történt, hogy a családnak egyszer egy tekintélyes summa pénzt kellett kifizetnie, mint adósságot. Ez azonban nem volt meg! Mit tett hát a házi asszony? Mint a lapban írja, — természetesen a szerkesztő tollával! — „panaszolkodtam szent Antalnak s egész komolyan megmondtam neki, hogy az a szegény, a mely nem fizetés esetén bennünket fog érni, őt fogja illetni, mert cserben hagyott bennünket, a kik pedig oly nagy tisztelői voltunk s vagyunk. Neki tudnia kell, — mondottam, — hogy mi a kötelessége, mint csodátevő szentnek!... S másnap a szükséges pénz, sem több, sem kevesebb, ott volt a megszorult család asztalán!... Önként támad a kérdés: vajjon a szóban forgó család nem pálcázta volna-e meg páduai Antalt, ha nem ad pénzt? Az eszkimók meg szokták verni istenöket, ha nem tesznek kedvökre. Úgy látszik, hogy Antal szentre is bekövetkezhett volna a megpálcázás, mert *komolyan* szól az asszony vele s kényes helyzete hozta csodátevő voltára hivatkozva.

— **Spanyolországban** az ultramontánok rettenetesen kínlódnak a miatt, hogy a protestánsok templomokat, iskolákat építenek!... Kérvényt is adtak be a régens királynőhöz

s abban azt mondják, hogy „a vallási türelem korlátozandó a papok törvénykezési joga visszaállítandó.” Persze a nap s föld pályafutása megváltoztatandó. Hogy meg fogják-e változtatni, nem tudjuk, — valószínűleg, meg, mert Mária Krisztina *szívesen* fogadta a kérvényezőket! Csak egy a baj. Az t. i. hogy a Mária Krisztina szemei még nem csodátevők!

— **Nyilvános köszönet.** Kivonat az abauj-szántói ág. ev. egyháztanács ülésének 1899. évi dec. 19-diki jegyzőkönyvéből. „Az abauj-szántói ev. egyház hálás köszönetét fejezi ki a sárospataki ref. collégium ifjúsági énekkarának, kik dec. 17-diki százados örömnepünkön szabatos, összhangzatos énekükkel sokban hozzájárultak templomi ünnepélyes isteni tiszteletünk fényének emeléséhez s az esti mulatság alkalmával pedig művészi karénekeikkel, cimbalom és hegedű játékaikkal, s gyönyörű szavalataikkal a szó szoros értelmében magukkal ragadák a hallgatóságot s feledhetlen kedves estét szereztek mind azoknak, kik őket hallgatták; s hogy ünnepélyünk a rendkívüli kedvezőtlen időjárás dacára is oly fényes sikert aratott, s szegény egyházunknak szép jövedelmet hajtott, azt majdnem kizárólag az ő buzgó, lelkes és művészies előadásainak és közreműködésüknek köszönhetjük. — Melyért midőn még egyszer az érdemes vezetőknek, mint az énekkar minden egyes tagjának hálás köszönetünket kifejezzük egyszersmind mindenkor kitűnő tisztszettel vagyunk Abauj Szántón 1899. dec. 19-én az ev. egyház előjárói: *Cékus László* ev. lelkész, *Rochlitz Sándor* egyházi felügyelő, *Hajtmanszky Lajos* egyházi jegyző.

— **A szentté lehetőséghez** is három dolog szükséges, ép úgy, mint a háborúhoz, t. i. pénz, pénz és pénz! A ki nem hiszi, az egész könnyedén meggyőződhetik róla, csak kérdezze meg az u. n. oratoriumi rendet, a melynek egyik tagja: *Grassi Antal* csak azért nem grassálhat esetleg a r. kath. szentek tisztes társágában, mert a szentté avatáshoz nem kevesebb, mint 200.000 lírára volna szükség, a mely ez idő szerint nem áll a rend rendelkezése alatt. — Jobb helyzete van a szentté avatást illetőleg az u. n. kapucinus apácák közé tartozott *Martinengő Mária Magdalénának*, a ki immár a boldoggá avatáson túlesett.

— **A betegápoló apácák szerepléséről** a varsói „*Zwischen Evangeliecken*” című lap a következő felháborító tudósítást írja: „Keserűséggel telik meg a prot. lelkész keble, ha a városi kórházba hívják, a hol ismételtlen pauaszokat hallunk a betegektől az apácák, sőt a kórházi szolgák viselkedése miatt is, a kik durván visszaütésítják a prot. betegeket azt a kérését, hogy lelkészt hívassanak hozzá. Ezek a szerencsétlen betegek könyes szemmel mondják, hogy az apácák rábeszéléssel, a pokollal való fenyegetéssel, rémítéssel, sőt a kórházból való kiutasítás ígéretésével kényszerítik őket, hogy r. kath. papot hívsanak s legalább az utolsó pillanatban térjenek át az egyedül idvezítő egyház kebelébe. Sőt a pápista betegek is csatlakoznak ezekhez az embertelen emberekhez, bizonyára a papok unszolására s az apácák parancsára, a mennyiben ezek meg gyalázzák, ócsárolják a protestánsok vallását!... Vajjon nem félnek-e az egyedül idvezítő egyháznak ezek az embertelen lényei attól, hogy a humanismus elsőpri mindnyájukat a föld színéről?... De vajjon nem érkezett-e el az ideje annak is, hogy a magyar társadalom felszólaljon a magyarországi kórházakban alkalmazott apácák ellen? Vajjon a Miskolcon most épülő megyei közkórház is apáca vezetés alatt fog-e állani?

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Kádár János. „A mi új évi ajándékunk.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — Nagy Sándor. „A tanító, mint nevelő.” — Buza János. „Ujabb adatok az 1848. sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.” — Azari. „Felelet a gömői egyház-egylemi javaslat készítő bizottságnak.” — Faludi Pál. „Fogadj Isten” S. Szabó Józsefnek.” — Faludi Pál. „Könyvismertetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetés”

A mi új évi ajándékunk.

Megérkezett tehát a lelkészfizetés-kiegészítési összeg egy része s a minisztériumban eszközölt felülvizsgálat és megállapítás után rövid idő alatt biztos sorrendben kézhez kapják azt mindama lelkészek, a kik csekély jövedelmüknél fogva az 1898. évi XIV. t.-c. alapján a kiegészítésre igényt formáltak. Végre lett hajtva tehát a törvény első fele, még pedig sokkal kedvezőbben, mint a hogy eredetileg megállapítva volt; a mennyiben a 3 évre tervezett s törvénybe iktatott 1200 koronás kiegészítés már a törvény életbe léptetésének első évében folyósított nagy öröme az anyagi bajokkal küzdő lelkészeknek s prot. egyházunk mindazon fenkölt gondolkodású, buzgó tagjainak, vezérférfiainak, a kik a lelkészi kar nehéz helyzetét s anyaszentegyházunk jól felfogott érdekeit mindenkor szívükön hordozták.

Az 1200 koronás kiegészítés egy összegben való kiutalása az államkormánytól valóban becses újévi ajándék a lelkészeknek s fényes tanúbizonysága tagadhatatlanul annak a nagy jó akaratnak és segítő, gyámolító törekvésnek, mely a közökt. kormánynál a szegény lelkészek iránt nyilvánvalóvá lett s melynek prot. egyházunk közmívelődési intézményeinek anyagi segélyben való részesítése által, már eddig is biztos jelét tapasztalta.

Hálás köszönetet, elismerést érdemel tőlünk a szabadelvű kormány s annak lelkes, buzgó közökt. minisztere, Wlassics Gyula, hogy ily kellemetes meglepetésben részesített bennünket s ennyire örvendtéssé nekünk a beállott újévet, az új század kezdetét.

Legyen hát hálánk, őszinte elismerésünk, megleget köszönetünk kifejezése az államkormány iránt az első érzés, melyet fakaszt szívünkben az irántunk nyilvánult szerető atyai gond és figyelem, a kiegészítési összeg átvételekor!

De legyen áldott nagynevű előjáróink lelkes buzgalma, törekvése is, melylyel sürgették s diadalra is segíték az elvet: a nyomorral küzdő lelkészek állami segélyezésének sokak által kifogásolt, de nélkülözhetetlen elvét! Legyen áldott minden fáradhatatlan igyekezet, buzgóság és odaadás, mely egyes kiválóbb, hivatott vezérférfiaink részéről nyilvánult abból a célból, hogy a már meghozott törvény minél kedvezőbben hajtassék végre érdeünkben s annak előnyeit lehetőleg javunkra fordíthassuk!

Most tűnik ki csak: mennyire jó gondolat volt a csekély fizetésű lelkészek állami segélyezésének törvény által történt biztosítása! Most tűnik ki csak, hogy a fontos kérdést megoldatlanul hagyni vagy elodázní annyi lett volna, mint a lelkészi kar nagy részét az anyagi romlás veszélyének kitenni s a protestántizmusnak önmagában véghezmenő lassú el-sorvadását megengedni!

Öh, bizony elképzelni is fájdalmas, hogy mily szomorú képet mutatna ma a prot. lelkészi kar helyzete a törvénybe iktatott fizetési kiegészítés megvalósítása nélkül! Mert a legnagyobb részt földművelésre utalt s az anyagi romlás szélére jutott csekély jövedelmű lelkészek a mai nehéz gazdasági és súlyos pénzügyi viszonyok között meg nem állhatnának s hivatásuknak meg nem felelhetnének, ha az államkormány segélyükre nem jön s nem könnyít helyzetükön az utolsó órában.

Valóban sok nehéz kő esett le a segélyezés foganatosítása által az anyagi gondok miatt aggódó szívekről és sok fájó sebet behegesztett a törvénynek ily előnyös végrehajtása, ámbár nem lehet tagadni, hogy bizony nem annyi még az a kiegészítési összeg, a mennyi viszonyainknak eléggé megfelelő lett volna.

Ha tehát nem sok is az egyelőre nyújtott segély s ha nem is nyertük meg egyszerre mindazt, a mit hazafias hűségünk s munkálkodásunk által méltán

kiérdemeltünk; de a komoly bajon s a tűrhetlen sanyarú helyzeten sok tekintetben segítve lesz így is; emellett egy jobb, egy biztosabb jövőnek zálogát nyújtja nekünk az életbeléptetett törvény, mert a protestántizmus megerősödését, eszméinek diadalát hathatósan elősegíti s határozottan előnyére válik anyaszentegyházunknak.

Élő bizonyossága ennek az a körülmény, hogy még csak a törvény volt meghozva, még folyóvá sem lett téve a kiegészítési összeg: már is mindenféle észlelhető volt bizonyos lendület, jótékony átalakulás egyházi életünk körében.

A kedvező tünetek közül szabad legyen ezúttal csupán egyet megemlítenem. Bizonyára örömmel töltötte el minden prot. ember lelkét az a tapasztalat, hogy theol. akadémiáink, melyeket már-már az elnéptelenedés veszélye fenyegetett, kezdenek immár népesedni; ifjaink közül mindig többen, még pedig a legjobb erők, a legtehetségesebbek vállalkoznak a lelkészi pályára, a mi ezelőtt nem volt így. Fel van tehát szabadulva az aggó prot. közvélemény az alól a nyomás alól, melyet érzett a miatt, hogy a régi nyomorúságos lelkészi dotációktól való idegenkedés következtében hivatott sáfárok, lelkes, bűzgő vezérek nélkül marad a prot. egyház. Nagy előny, nagy haladás és nagy áldás már ez magában véve is s kedvező jelnek tekinthető a jövőre nézve.

Megnyugvással, bizalommal, szíves köszönettel és hálával kell hát fogadnunk ügyünk jobbrafordulását, — s ennek folytán az első évi kiegészítési összeget, mint becses újévi ajándékot kell tekintenünk. Ezért cserébe bizonyára nem kíván tőlünk senki semmit, annyival kevésbé a szabadelvű kormány mást, mint a mi eddig is hivatásunk és kötelességünk volt, t. i. az igaz vallásosság és erkölcsiség terjesztését, a hazafias eszmék ápolását s a szabadság eszméinek, a magyar nemzeti köznevelődésnek őszinte hű szolgálatát.

Ebben élünk, ebben munkálkodtunk eddig is, ez lesz vezérelvünk, törekvésünk ezután is!

Adja Isten, hogy úgy a lelkészi karra, mint prot. egyházunk egyetemére valódi lelki megújulást, erősödést, áldást, békeséget hozzon az életbeléptetett segélyezési törvény s általa virágozzék fel még jobban, még erőteljesebben a magyar protestántizmus!*

Kádár János.

* Mi már kifejezést adtunk gondolataink abban a cikkben, a melyet e lapok múlt évi 51-ik számában közöltünk. Most adjuk ezt a másirányú, az állam s a kormány iránt feltétlen bizalom hangján írt cikket, hogy ne vádoltassék a „Sárospataki Lapok” azzal, hogy a szerkesztő felfogásától eltérő nézet nem nyilatkozhatik meg hasábjain. Kár, hogy cikkirő s barátunk nem reflektált a mi gondolatainkra, a melyek a segélyt más világítással mutatják be. Az ellentétes vélemények tüzeiből állana elő a kifogástalan protestáns közvélemény. Feltűnő, de mostan már egyáltalán nem szokatlan jelenség az, hogy egyes protestánsok még a jog olyan, a milyen megvalósulásáért is nagyban hálálkodnak! Jellemzi az a közszellem hanyatlását s a protestáns jog-érzék sülyedését. S hogy mi nem ennek az iránynak vagyunk képviselői, sokak részéről elítélésben részesülünk. Ez is jellemző.

Szerk.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

A vizsga eredményét és a tanulók erkölcsi viselkedését feltüntető adatokat is megkísértem táblázatban szemléltetővé tenni,

Az intézet neve.	Tanulásbeli előmenetel 0/0-okban					A tanulók magaviselete 0/0-okban			
	jeles	jó és el.	1. elégt.	2. elégt.	3. elégt.	jó	szab. sz.	k. sz. sz.	rossz
IV. osztályú									
Gyöngy	7-5	77-5	11-2			3-7	97-5	1-2	1-2
Kun-Szent-Miklós	9-7	69-5	10-8	6-5		3-2	89-1	10-8	
VI. osztályú									
Békés	24-6	52-0	3-4	13-6		6-1	77-2	22-2	0-6
H.-Böszörmény	7-5	73-9	4-0	8-0		6-3	85-2	14-8	
H.-Nánás	10-3	77-3	3-0	8-1		2-0	89-9	10-1	
Karcag	4-7	67-7	10-4	7-3		9-9	61-4	37-5	1-1
VIII. osztály									
Budapest	9-27	64-1	13-6	4-5	8-3	71-4	23-3	5-2	0-3
Csurgó	7-0	73-4	7-4	5-6	6-3	83-6	15-5	0-3	
Debrecen	8-6	70-0	3-9	9-0	3-3	81-3	18-0	0-7	
H.-M.-Nánás	5-4	64-7	9-1	11-8	8-8	72-2	27-7		
Kecskemét	4-9	70-6	10-6	8-3	5-3	70-9	24-8	2-2	0-3
Kisújszállás	7-0	67-7	7-9	12-6	5-1	80-3	13-7	0-9	
Kolozsvár	6-2	72-7	6-2	7-3	7-3	78-6	19-5	1-8	
Kun-Halas	7-3	71-8		18-4		80-9	18-1	0-8	
Máramaros-Sziget	4-1	64-0	8-0	12-0	11-6	80-9	17-7	1-3	
Maros-Vásárhely	6-8	60-8	12-2	10-1	9-5	86-1	13-9		
Mező-Túr	3-0	69-0	6-9	9-1	11-3	75-0	23-4	1-5	
Miskolc	6-2	66-1	11-4	10-0	6-8	79-2	19-4	1-3	
Nagy-Enyed	5-3	76-5	10-6	4-1	3-2	81-7	17-6	0-5	
Nagy-Kőrös	6-6	68-7	11-5	5-4	5-4	89-1	9-7	1-1	
Pápa	7-9	74-5	8-3	5-0	4-1	78-5	21-8	0-4	
Rimaszombat	9-2	70-3	9-5	3-8	3-8	nincs adat			
Sárospatak	12-9	65-2	8-8	6-6	6-2	92-8	6-3	0-7	
Sepsi-Szent-György	11-1	66-7	4-7	6-4	7-7	90-4	9-5		
Szászváros	6-6	73-1	11-0	6-2	9-2	69-7	26-5	3-0	
Szathmár-Németi	7-7	69-8	4-0	8-4	6-7	86-3	13-3	0-4	
Székely-udvarhely	14-6	68-7	5-3	10-2	0-9	90-2	8-7	0-9	
Zilah	7-7	75-4	4-7	4-7	6-0	78-7	20-8	0-5	
Összesen:	8-1	69-3	7-9	7-2	6-5	81-1	17-6	1-1	0-02

Ennek a bizonyossága szerint jeles osztályzatot Békésen, azután Székely-Udvarhelyen kaptak legtöbben, míg legkevesebben Mező-Túron és M.-Szigeten. A véglegesen bukottak száma ismét M.-Túron és M.-Szigeten legnagyobb, a mi azt mutatja, hogy ott osztályoztak legszigorúbban. A miben a h.-nánási értesítő a vidéki gimnáziumok csekély népességének okát keresi, az osztályozásban való szigorúságot, ez a táblázat nem bizonyítja, mert épen a nem teljes gimnáziumoknál látjuk, — kivéve Karcagot. — hogy a végleg bukottak száma alatta marad az átlagnak, a jó és elég osztályzatúaké pedig jóval felibe emelkedik. Különben ezt a mellett is fel lehet használni bizonyítékul, hogy kevés tanulót jobban elő lehet készíteni a vizsgára, mint egy népesebb osztályt.

Osztályok szerint következő képet mutat a tanulásbeli előmenetel:

Osztály	jeles	jó	elég	1 elég.	2 elég.	több elég.
I.	8.1	17.7	46.0	9.0	6.6	12.3
II.	10.9	18.2	48.4	9.3	7.1	5.8
III.	7.2	16.5	49.1	9.4	9.6	7.8
IV.	7.6	19.3	53.5	6.3	8.7	4.3
V.	8.2	14.4	48.9	11.4	8.1	8.8
VI.	8.0	19.7	54.0	8.8	7.1	2.2
VII.	8.1	22.1	50.3	8.9	6.6	3.7
VIII.	9.2	17.6	64.4	2.4	4.7	1.4
Átlag:	8.4	18.1	51.9	8.5	7.5	6.0

Jelesek hát a II-ikban, azután a VIII-ban voltak legtöbben, míg a III, IV-ben legkevesebben. Megbukottak száma az I., és V-ben legtöbb, míg a VIII-ban legkevesebb. Itt már még is komolyodik a fiatal ember, meg az utolsó akadálynál összeszedi minden erejét, hogy szűgyent ne valljon.

Az eredményt bírálva, az értesítők is különféle képen nyilatkoznak. Nánás meg van elégedve, mert a rossz tanulók évközben elmentek. Zilah az előmenetelt jónak mondja. „Lehet, — úgymond — hogy a javulásban bizonyos mértékig annak a jó indulatú elnézésnek is része van, mely olyan tanulókkal szemben nyilvánult, a kik, — bár máshol derék emberek lehetnek, — nem tudományos pályára valók. Ezek letegy útravalóul kapták ezt az elnézést.” Seps-Szent-György dicsekedve említi, hogy az V., VI., VIII. osztályból elégtelent egy sem kapott. M. Sziget közepesnek mondja az eredményt. Sarospatak már nem dicsekedhetik fényes, — a tanárok fáradozásaival arányban levő — eredménnyel. Szászváros pedig határozottan nincs az eredménnyel megelégedve. „A felsőbb osztály még kielégítő, de az alsókban sok az elégtelen, a minnek oka az, hogy egyenletlenül munkálkodnak. Eleinte lanyhán, később igyekeznek, de már nem tudják helyre pótolni.” Mező-Túr is elégtelően nyilatkozik növendékeiről „a kiknek soraiban azoknak csoportja van többségben, kiknél munka, rendszeret majdnem egészen hiányzott.” Bösörmeny, Kecskemét szintén sokalja az elégtelent. Előbbi a szülők közönyösségében, utóbbi „a rossz anyag”-ban és a „vándor tanulóknak” keresi a baj okát. Vajjon az ily vándor tanulóknak nem kedvez-e a Zilah által említett elnézés?

(Folyt. köv.)

K. E.

TÁRCA.

A tanító, mint nevelő.

(Folytatás.)

Mi hát az oka, hogy mégis nem nagy százalék az évenként való szaporodás, hogy a nagy Széchényi mondását is majdnem ajkunkra kell venni? Az, hogy a csecsemő kortól, a születéstől kezdve, az 5—6 éves korig, nem neveli a magyar anyák és apák nagy része helyesen gyermekét, akkor nem gondol vele legjobban a család, mikor leggyengébb, ezért van legnagyobb halandóság a 6 éves korig, a mit az anyakönyvek, a statisztika bizonyítanak.

Hogy a magyar anya és apa nem neveli helyesen, a kisdéd korban, gyermekét (a népet értem) ez elítélő mondás, talán kárhóztatás is, ezt be kell bizonyítani! Miért? Népünk nagy része szegény, már a lakóház sokszor olyan, hogy nem a legjobb levegőben bocsátja útra első sírását a csecsemő, nem a legjobb külső levegőt veszi be tüdeje az első emelkedésre a napvilágon. A szegénység, — de sokszor más miatt — a tisztaság is kívánni valót hagy maga után. Nedves,

dohos, penészes, bűzhödő levegőjű lakásban éli le a csecsemő napjait, talán egy pár évet s nagy része meghal.

A ruházata sem megfelelő. Sokszor láttam csecsemőt egy szál ingecskeben, az anyja karján, a ki kifutott az újjongó násznép látására, hideg téli napon. Máskor meg mindenféle vastag ruhákkal összeszorongatva annyira, hogy közel állott a megfúláshoz, mikor anyja eljött a temetésre és őt is elhozta, hogy sokszor a csecsemő is sírba került, pedig ám nem a részvét hozta legtöbbször az anyát, hanem a kíváncsiság.

Láttam, hogy szópós gyermeknek pálinkát, sőt erős égett bort adtak, szópós gyermeket kivisznek kora reggel a mezőre és késő estig fuldoklik a bellőkében (karókra akasztott lepedőn.) Hát még az „ülcsik,” „állóka,” ezek az újabbkori kispadok!? No igen sokat láttam ide vonatkozólag és azt hiszem, tisztársaim is. De hát a gyermek első nevelésének a gondja a családra hárul!? Igen, igen! De mennyit tehet itt a jó tanító, a jó nevelő közvetve?

Ha községében házat építenek, tanácsos ellátni az építkezőt; hogy ha nedves a helye, a hová építeni kell: miként töltsé fel; hogy nagy ablakokat hagyjon, hogy valamivel magasabbra verje a ház falát; hisz megérti a jó tanácsot a nép s követi is; hogy nedves köveket ne rakjon a falba; hogy kútat, ólat, trágyadombot ne tűrjön háza közelében; ha megértetjük vele, hogy hány gyermek születhetik ebben a házban sat.; mert hisz' a rossz lakás a felnőtteknek is árt (csúsz, fejfájás, nátha, tüdővész sat.), de mégis a csecsemők, a kis gyermekek közül szedi ez inkább az áldozatát; mert a nagyok, a felnőttek kijöhetnek a szabad levegőre, kint dolgoznak a szabadban, de ők, a kis gyermekek: ott rekednek.

Hogy ne sírjon, hát ad neki mákhajat, már volt idő, hogy tőlünk is kértek erre a célra; elviszi karján a ragályos beteghez, s hazaviszi magával a kór csiráit, vagy ruháján, vagy tüdején. Hejh, de bajos elhítni, hogy ragad. (Mert hát azt az Isten adja; hát az elsőre kiről ragadt!?) Ha egy bocikája beteg: elfut az állatorvoshoz, ha a csecsemő beteg, mitse tesz vele; mert hát mit tudna még azzal a piciséggel, azzal az ártatlan lélekkel csinálni az orvos!? Ha nagybacska már: akkor meg százfélét próbál vele, a mit a szomszédban, az utcán, az úton, a vásárban hall, mire kis gyermeke belehal. Vagy ha rázánja is magát: utoljára és már rendszerint későn hív orvost és ezt is csak egyszer; ezzel be van fejezve a dolog, megnyugszik: hisz' orvosságot is adott már neki az orvos (a melyből sokszor egyszer ad be) és mégsem használt, hát mit csináljak vele!? Sok még egyszer se hina orvost, de észrevette már ezt a kormány is, a statisztikából és miniszteri rendelet utasítja az előjárókat, hogy jelentsék fel azokat a szülőket, a kiknek gyermekek 7 éves kora előtt orvosi gyógykezelés nélkül halt meg. Tudok esetet, hogy a kis gyermeket melegített fedővel gyógyították; t. i. a gyomra fájt (ki tudja: mi okból) s arra melegített vasfedőt raktak addig, hogy az aztán belehalt ebbe.

Sokat, nagyon sokat tehet itt a tanító, közvetve, a családdal, az emberekkel érintkezve; sokat közvetlenül az iskolában is, — természetesen közvetett szemléltetés alapján, — Láttatok ezt, láttatok ezt; hallottatok ezt!?

Tegyük meg mindent kedves tisztársak, hogy azok az apró-cseprő gyermekek életben maradjanak; mert hisz' akkor, 6. éves korra, kik jönnek fel az iskolába, az iskolai nevelésre, ha a családi nevelés hiányos, közönyös, vagy nem tudásból eredő hibás volta miatt elhalnak a kis gyermekek!? — Mert hát ki oktassa a szegény falusi szülőt a testi nevelésre, ha nem a tanító, a kinek ez hivatása is és sokszor egyedül áll a faluban, mint intelligens ember.

Ha megmaradnak a gyermekek, — fiúk és leányok, — 6 éves korukban iskolába jönnek, — és én mindig hangoztatom, itt is, hogy nem helyes a két nemet egymástól elkülöníteni, hisz' az élet úgyis együvé hozza őket és a családban nem együtt vannak-e — hát a testi nevelés megszakad, bevég-

zódott a családban és nem lép át az iskolába!? Ez volna csak ferde dolog! Hisz a tanuló testét is felhossa az iskolába és testében lakik a lelke, a melyet nevelni akarunk, hogy boldogul éljen s a mennybe jusson!

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Ujabb adatok az 1848. sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.

A „Sárospataki Lapok“ múlt évi 51-ik számában közölt szíves kérésem nem volt eredménytelen, mert már eddig is 4 helyről küldöttek hozzám ujabb adatokat a sárospataki deákokból lett honvédek névsorához. *Szilágyi István*, nyug. ev. ref. tanító ur, a ki az I. honvéd zászlóaljnál szolgált, mint zászlótartó 31, *Pásztor István*, kállósejéni ev. ref. lelkész úr, pedig a ki a 33-ik zászlóaljnál mint őrmester szolgált és a kislaludi csatában több sebet is kapott, 23 volt bajtársnevét jegyezte fel s küldte el a „Sárospataki Lapok“-ban közlés végett. *Gleviczky Sándor* ur, a ki a vörösapkásoknak volt egyik vitéz tisztje, szintén egy új névvel járult a névsorhoz. Végül *Fürjész Jenő* petőszinyei ev. ref. lelkész úr 3 általa is ismert honvéd nevét említette fel. Fogadják szíves közleményeikért e helyen is köszönetemet.

Az ujabb névsor a következő:

Tóth Menyhért	—	—	—	—	gverilla hadnagy
Buday László	—	—	—	—	vadász kapitány
Klobusovszky István	—	—	—	—	kapitány
Fuló Gyula	—	—	—	—	huszár hadnagy
Koncsol István	—	—	—	—	honvéd
Demeter János	—	—	—	—	altiszt
Zárnoky János	—	—	—	—	„
Szanics István	—	—	—	—	„
Tóth Gábor	—	—	—	—	„
Botka Lajos	—	—	—	—	„
Nagy Sándor	—	—	—	—	?
Rác Abraham	—	—	—	—	honvéd hadnagy
Nagy Kálmán	—	—	—	—	?
Kárász Ferencz	—	—	—	—	?
Nánássy István	—	—	—	—	altiszt
Frenczel József	—	—	—	—	tüzér altiszt
Kovács István	—	—	—	—	?
Török János	—	—	—	—	gverilla
Válint Mihály	—	—	—	—	?
Gaal József	—	—	—	—	altiszt
Timár József	—	—	—	—	„
Szügyi Dániel	—	—	—	—	honvéd hadnagy
Jakabfalvy Gyula	—	—	—	—	tüzér ?
Székely József	—	—	—	—	?
Tóth József	—	—	—	—	honvéd őrmester
Szilágyi János	—	—	—	—	orm. zászlótartó
Boronkay Gyula	—	—	—	—	honvéd
Kézy Béni	—	—	—	—	tüzér
Elek Sándor	—	—	—	—	honvéd altiszt
Kovács (vágási születésű)	—	—	—	—	?
Péchy Elek	—	—	—	—	honvéd hadnagy
Márkus Miksa	—	—	—	—	„
Márczy Mihály	—	—	—	—	„
Ilyés Bálint	—	—	—	—	altiszt
Gyöngyösy Sámuel	—	—	—	—	gverilla hadnagy
Borbély Gáspár	—	—	—	—	honv. főhadnagy
Németh Dániel	—	—	—	—	őrmester
Kriston Lajos	—	—	—	—	„

Hájzer Endre	—	—	—	—	tizedes
Horváth Endre	—	—	—	—	?
Harsányi István	—	—	—	—	tizedes
Bodnár Pál	—	—	—	—	„
Bendzsák István	—	—	—	—	„
Sajtos Bálint	—	—	—	—	tizedes, sebesült
BacsKay Endre	—	—	—	—	őrmester
Lukács Gyula	—	—	—	—	tüzér
Szabó József	—	—	—	—	huszár altiszt
Séra Ferencz	—	—	—	—	tizedes
Timár József	—	—	—	—	pik. a lengyel lég.
Bányai Ferencz	—	—	—	—	„
Mándy Lajos	—	—	—	—	őrmester
Tatár Imre	—	—	—	—	őrmester sebes.
Pásztor István	—	—	—	—	„
Madár Dani	—	—	—	—	honvéd tizedes
Fürjész János	—	—	—	—	honvéd főhad.
Ferenczi (Ferkó) András	—	—	—	—	tüzér tüz. seb.
Vajthó István	—	—	—	—	?

Összesen: 111.

Sárospatak, 1900. jan. 6.

Buza János.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslatkészítő bizottságnak.

(Folytatás.)

Az alábbiakban tehát három irányban fogom meggyengíteni a bizottság álláspontját. Először is, mivel ők a *leszáll, elfogyott, kiveszett* szavakból arra engednek következtetni, hogy a reformatió századai jobbak voltak a mai kornál, kimutatom azt, hogy azon kor, ha nem is mindenben, de a legtöbb tekintetben sokkal rosszabb volt a mainál, s ez okvetlenül szükségessé tette a szigorú egyházfegyelem behozatalát, továbbá másodszor kimutatom, hogy bár az egyházfegyelem gyakorlatban volt, az igen csekély mértékben járult hozzá az erkölcsök javításához, pedig annak gyakorlására igen kedvező állami és társadalmi helyzetek tették könnyűvé, s kimutatom, hogy az általok comtemplált szigorú fegyelem a mai viszonyok közt nem hogy erősítésünkre, hanem inkább gyengítésünkre lenne. Luther így jellemzi a maga korát: „Gonosz kívánságok, tolvajlás, csalás, hazugság, hamis esküvés s más oly nemű bűnök vannak napirenden minden osztálynál, melyeket el sem számlálhat az ember egymásután. A városokban fősvénység, uzsora, féktelenkedés, lakmározás, torkosság, iszákosság, ruhapompa és más ezekhez hasonló foglalták el a gazdagokat, a köznépnél meg hűtlenséggel, hazugsággal, csalással, zsványossággal találkoznak. Általában minden osztály körében a legfelsőtől a legalsóig káromlás és botrány az, a mit látunk. Paraszt és polgár, nemes és fejedelem valamennyi istentelen. kevély, el van merülve a pénzvágtyban, uzsorában, fetreng a dobzódásban és kéjelgésben, egyre-másra úzi a gyalázatot; minden dolgába úgy cselekszik, mintha örökké itt a földön akarna élni stb. Kíváncos volna, ha a házaselet, végre-valahára ismét visszanyerné tiszteletes voltát, ritkább volna ama ledér, kietlen életmód stb.*

Révész pedig így írja le a genfiak erkölcsét a reformatió kezdetéről: „A legundokabb életű fertelmes kéjhölgyek nemcsak türetek, hanem számukra a város egy külön része jeletetett ki, hol azok egy szervezett s hatóságilag elismert társulatot képeztek.

* Mitrovics egyháziatlanság és üres templomok.

A tanács maga választott évenként egy királynét (regina bordelli), a kinek az evangéliomra kellett meg esküdni, hogy undok tisztét hiven teljesíti.¹

Igen! de a bizottság azt mondhatná, hogy ezek a reformáció kezdetéről való rajzok s Coquerell imént felhozott állításával cáfolhatnának meg s még azt is hozzátehetnék, hogy idegen országok viszonyaival foglalkozik. Megmaradunk hát hazánk területén s a reformáció különféle koraiból veszünk szemelvényeket. Azt mondja a bizottság Zsilinszky után, hogy az egyházi előjárók tekintélye csökkent.

Hát milyen tekintélye lehetett annak a papnak, a kiről a borsod-gömör-kishonti kánon 23. p. így intézkedik: „Azért minden lelkész egyházi szolgálata utolsó hónapjának elteltével, mindjárt kérjen nyilvános engedelmet hallgatóitól, hogy *megmaradhasson* a következő évre,² minő befolyása lehetett annak, a ki az ezen kánonból később kifejlődött *papmarasztás* nyilvános közgyalázatát volt kénytelen elviselni?

De láthatunk több példát is ezen papi befolyásra és tekintélyre. A Geley kánonkönyvben ilyen intézkedés van: „nyilvános korcsma parochian ne türessék, *italt*, ha azt *fizetésbe* kapta, *kímérheti*.³“

Menjen végig valaki a régi egyházi jegyzőkönyveken, látni fogja a következőket: 1. A papságot folyton inteni kellett, hogy bibliát szerezzen magának. 2. Hogy több egyház lelkészi hivatalát ne usurpalja. 3. Hogy a lelkészi hivattal homlokegyenest ellenkező foglalkozást ne űzzön, mint a *korcsmatartás* és más effélék. Jól mondja azért Hegedűs László, a Sárospataki füzetek 1859. évfolyamában a 449. lapon, hogy a belhivatalnokok ellen gyakrabban előforduló vád esetekből, mint uralkodó erkölcsi bűnök tűnnek ki, a *vinum* és *venus* és valóban is, nincs oly gyűlés, melyben 4—5 lelkész ellen ezekért vádat emelni, vagy éppen ezekért őket elmozdítani ne kellett volna. Hát minő tekintélye és befolyása lehetett az ilyen papságnak, a tanítókról jobb nem is szólni!

Ha a hitbuzgóságra kíváncsi a bizottság, ime ezt ezekkel lehet igazolni: „a predikátorok vádolják hallgatóikat, hogy közönségesen restek a predikáció hallgatásában, nevezetesen igen sokan vannak, kik igen ritkán gyakorolják a templomot.⁴“

Az ifjaknak a leányokkal gyakorlott összejöveteleit, bárminő szín alatt el kell tiltani. Az ifjú aszszonyoknak éjjeli vendégeskedéseit és kicsapongásait pedig a kereszteselési vendégségben és dőzsölő dombórozásokban teljességgel el kell törölni.⁵

„A templomkerítésében való *korcsmálást*, buja táncot, varázsláshoz folyamodást, hamis hitűséget, átkozódást, részegeskedést, bor és búza dézsmáknak ellopását, az igének és sacramentomoknak megutálását erősen meg kell tilalmazni.⁶“

A kecskeméti anyakönyvi feljegyzések telve vannak paráznak és házasságtörők ellen hozott végzésekkel, egy évről több ilyen ügyben való büntetést kellett alkalmazni a bűnösök ellen. A kánonok, a jegyzőkönyvek telítvék panasszal, hogy a nép hivatalnokait nem becsüli kellőleg, különösen hogy nincs érzéke az érdemek iránt: „1734. esztendőben Veresmarty h. Péter a kecskeméti ref. ecclesiában huszonketted év forgása alatt fáradozó egyházi szolgálta, testében a Jézus bélye-

gei erőszakos munkái miatt megszapordván, azokkal együtt megvettetik, az ecclesiái szolgálatra tovább nem marasztatik, jámbor és hűséges szolgálatát senki még csak meg sem köszöni.“ A hercegszöllősi kánonokban ez áll: „Mert gyakorta esik, hogy a község a hitlenkedőkben és csélsapokban inkább gyönyörködik, hogy nem mint az igaz tanítóknak.“*

(Folyt. köv.)

Azari.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Fogadj Isten“ S. Szabó Józsefnek.

„Üzéség, nyegleség verse, könyvbe foglal,
... kéreget neved- s álarccoddal.“

Tompa.

„Senkisé fog engem a reliquiák kiadásaért kegyeletlen és tanulatlan kriptafelbolygatónak tartani!“ Ezzel a sarkigazsággal végezte S. Szabó József a Tompa-relikviái első kötetről közzé tett könyvismertetésemre adott dorongos válaszát. Minthogy pedig a dorongnak két vége vagy, akár Csáth, akár Debrecenben: kénytelen vagyok megfogni a hozzám legközelebb eső, boldogabb végét és megpróbálni, hogy érték-e még valamit a debreceni „nagy bot“ forgatásához?

Kezdem pedig azon, hogy én S. Szabó Józsefet se kegyeletlennek, se tanulatlanak nem neveztem, mert mint kritikus se az embert szeretem ütni, hanem a szeg fejét, hanem írtam azt, hogy a Tompa-relikviákért „kár volt kikotorászni a kripták penészes zugait.“ Ez vonatkozhatik és vonatkozik is az S. Szabó József tapintatára vagy tapintatlanságára, — már a hogy tesszik, — és vonatkozik, a minthogy vonatkozik is az ő izlésére, de az nem áll, hogy én őt kegyeletlennek és tanulatlanak neveztem. Nem! Mert eszem ágában se volt akkor S. Szabó Józseffel közelebről foglalkozni. Most már igen ilyenforma lett a kötelességem, — magamért is, Tompáért is.

A mi engem illet? Én, S. Szabó József szerint, „egyéni izlés“-ben kontúrozó „szecesszionista“ és „Herosztrates“ vagyok, a kit mégis megtisztel azzal, hogy magyar embernek tart, legalább annyiban, hogy ahhoz a fajtához számít, a mely a közülünk kinőtt nagyokat le szokta vágni, meg annyiban is, hogy jóakarólag megveregeti a vállam: „Tanulmányt, elmélyedést, emelkedett nézőpontot s lelket a nagy emberek értéséhez és megbecsüléséhez“ — ecsécském!

Tehát elsőbben is „egyéni izlés“ és „szecesszió!“ De hát tudja-e S. Szabó József, hogy mi az az „egyéni izlés“ és „szecesszió“? Úgy látom, hogy nem. Megmagyarázzam? . . . Volt egyszer egy ember, a kit — ha jól hallottam, — Buffonnak neveztek és az, a többi furcsaságai közt, ki merte mondani, hogy „az irány az ember.“ És a világ aláírta és ma dogmája a pennaforgató embereknek S. Szabó Józsefen kezdve le én hozzáig. Nos, hát én Buffon nem vagyok és mégis ki merem mondani, hogy „az izlés, még pedig az *egyéni izlés az ember*.“ Igenis az, még ha poéta, még ha író, még ha kritikus . . . még ha S. Szabó József meg Faludi Pál is az. A pennarágó ember semmi, az egyéni izlés a minden. Hogy mi az az egyéni izlés? Óh, nem az a tulajdonság, mely különbséget tud tenni az oszgyáni ostyepka meg a debreceni kolbász között, — nem az! Hanem az, a mit diákul így mondanak: „est Deus in nobis“, magyarul úgy, hogy „génusz“, magya

¹ Révész: Kálvin élete 43. lap.

² Kiss Áron: XVI. század zsin. végzése.

³ Sárospataki füzetek 9. k. 401. lap.

⁴ Sárospataki füzetek 679. lap 1665-ből való jegyzőkönyv.

⁵ Felsőmagyarországi cikkek 41.

⁶ Margitai egyet. zsinat végzései 1681-ből.

* Kecskeméti anyakönyvi feljegyzések 1734-ből, Sp. füz.

rán pedig úgy, hogy „istenáldotta“. Könyvet lehetne erről írni, de nagy kár volna. A ki ennyiből meg nem érti, annak hiába magyaráznánk mi együttesen is, — már t. i. S. Szabó József meg Faludi. Nem kalandozom hát messze, nem is prelegálok, hanem csak rámutatok egy pár itthon heverő példára. Mi tette Petőfit Petőfivé, Tompát Tompává. — vagy hogy kritikusról is szólnak, — Bajzát Bajzává? S aztán mi teszi S. Szabó Józsefet S. Szabó Józseffé, Faludi Pált Faludi Pállá? Az egyéni ízlés. E nélkül Petőfi meg Tompa pengethette volna a lantot a „debreceni iskola“ kótájára, Bajza le lehetett volna Rezeta: de egyik se lehetett volna az, a ki és a mi. Így vagyunk ezzel a dologgal mi ketten is, és nyugodjunk bele, hogy így lesznek azzal mások is. Ebből azonban látható, hogy az egyéni ízlés egyúttal mindig nemesebb értelemben vett szecesszió is. És a ki ily értelemben véve nem szecesszionista, az híjjával van éppen annak a megostromolt egyéni ízlésnek, a mely nélkül az ember tudományban, költészetben, művészetben csak meszterember, de még inkább a mások kosztján rágódó mestersiheder marad, olyanfajta lény, a kiről Tompa így énekel:

„Isten bocsássa bűnödét
Szerencsétlen dudás.“ stb. (Egy magyar poétához.)

A kinek erre vágyik az egyéni ízlése, ám kövesse, én azonban inkább maradok szecesszionista.

De miért lettem én az S. Szabó József szemében szecesszionistává? Azért, mert bátor voltam más szemüvegen nézni a Tompa-relikviákat, mint ő. Hát persze, lévén az én ízlésem is más, az övé is más. Miért? Azért, a mit már mondtam s a mihez még csak ezt a két sort idézem Tompából:

„Azóta, hosszú ötven év alatt,
Nagy és sok, a mit a világ haladt.“

Bizony, sokat haladt! Ma már hiába állunk elő Tompa kaptájára készített verses könyvekkel: nincs hatásuk, meg nem értik, meg se veszik. Hiába adják ki Tompa „Egyházi beszédei“ másodszor is: 1864 óta pókháló lepi a papi múzeumokban s még inkább a kiadó boltos polcain. És méginkább hiába kotorászunk elő a relikviákat, azzal a szándékkal, hogy a mai kálvinista papságot tegyük boldoggá általuk, nem veszi meg; a ki megveszi, az meg is bánja, mert nem használhatja. Hasznát veheti, a mint megírtam, az irodalom-történész. — Ízlés, tapintat kell ahhoz, hogy mit, mikor, hol és hogyan adjunk a közönség elé s ha én Tompa relikviáiról azt írtam, hogy „kár volt előkotorászni“, annak éle nem Tompa ellen, hanem S. Szabó József ízlése és tapintata ellen volt irányozva. A mai kor alkalmatlan a Tompa-kultuszra, akár a költőről, akár a papról van benne szó. Ezt tudnia kellett S. Szabó Józsefnek, a ki-dónak s ha már „felfedezte“ a relikviákat, a Tompa iránt való kegyelet diktálta volna, hogy hagyjon nekik most békét és egy irodalmi publikáció után tegye oda, a hol a Tompa többi relikviái vannak, — a jászói káptalan leveles ládjába. Szépen nyugodhattak volna ott a többiek mellett a bizonyos feltámadásig. De hát ehhez tapintat kellene és mindennek felett egyéni ízlés, mely még Tompától se tart mindent halhatatlannak és épen az iránta való kegyeletből nem üt vásárt az ő nemes és minden lármát kerülő, útló lelkének törmelékeivel. Nos, hát ha ez kellett: leírtam most már ezt is. Nem örö-mest tettem, de tennem kellett a multkor úgy, most pedig így. És aztán, mint könyvismertetőnek az egyéni ízlésem nem engedte, hogy nyegle dicsériádával s vakító tömjénezéssel ámitssam el, sőt csapjam be az olvasó közönséget, mikor az én egyéni ízlésem azt diktálta és

diktálja nekem, hogy a relikviák a szószeiken használhatatlanok. *Könyvismertetést* írtam én, nem pedig irodalom-történeti tanulmányt, de valamint azt nem írtam meg, úgy ezt sem írnám meg egyéni ízlésem megtagadásával.

A mi tehát most már Tompát, a predikáció íróit illeti, ismétlem, hogy nem írtam, illetőleg nem közöltem róla tanulmányt, hanem csak az álláspontomat jeleztem. A tétele az volt, hogy nem tartok róla túl sokat. És ezért nevez engemet S. Szabó József Herosztratesnek! Hát én ezt se bánom, hanem gyerünk akkor Efészusba! Ugy gondolom, hogy ez a megbélyegzett gonosztevő (ezt nem S. Szabó József bélyegezte meg) az efézusi Diána-templomot egészen elhamvasztotta, én pedig S. Szabó József szerint, a Tompa dicsőségének templomát égettem fel. Nyugodtan mondhatom: nem, nem én. Az efféléltől megment engem az én, S. Szabó József által kigúnyolt egyéni ízlésem. Én csak azt a tömjénfüstöt próbáltam elfűjni, mely némely Tompa-rajongó szemeit megfosztja a tisztán látástól. Nem azt írtam én, hogy Tompáról semmit se tartok, hanem azt, hogy *túl sokat* nem tartok. Ez pedig nem zárja ki azt, hogy sokat ne tartanék. De igenis tartok, csak hogy nem a relikviái, hanem az „Egyházi beszédei“ alapján. Ismétlem pedig, hogy én a relikviákat ismertettem. És csodálatos! S. Szabó József mégse a relikviákat, hanem az „Egyházi beszédeket“ védelmezi ellenem. Fűjjük el hát ebből a védelemből is azt, a mi *túlzás!*

S. Szabó József tekintélyekre hivatkozik, elsőbbsen is Ballagi Mórra. Jó! De hozzá kellett volna tennie hogy Ballagi a Tompa halálhírének közzététele alkalmával írta azt, a mit írt, lapja gyászjelentésében; annyi egyéni ízlése pedig csak volt egy Ballagi Mórnak, hogy a gyászjelentésébe nem ír se kriikát, se tanulmányt... Aztán citálja Szász Károlyt, ki Tompa beszédeit ismertetvén, ezt meg ezt írta. Jó! De ebből az ismertetésből én mást is citálhatok, mint p. o. ezt: „A kétségeivel küzdő lélek, a bűnein rágódó lelkiismeret s az önmeg-hasonlásban magát Jézus lábaihoz vető Magdolna-szív, *nem fogják könyrét* (Tompa „Egyházi beszédei“) *azon hajó gyanánt választani, melyben a háborgó hullámokon küzdve, de bátran üljenek.*“... Meg ezt is: „A huszonnégy egyházi beszéd közt egy sincs, mely az üdvintézményt, a ker. vallás e sarkalatát, e belső lényegét egyenesen, in thesi tárgyalná.“ Stb. stb. Hát ezeket nem látta meg és nem vette figyelembe S. Szabó József a Szász Károly könyvismertetésében? Nem, mert az ő egyéni ízléséhez ez nem talál... Végül megszólaltatja még Beöthy Zsoltot, a ki neki, már hogy S. Szabó Józsefnek *azt mondta*, hogy a „Határsértések“ című beszéd „egyike a leggyönyörűbb beszédeknek.“ Jó! De ez a beszéd se a relikviák első kötetéből való! Aztán a „Határsértések“ bevezetése a többiek közt ezt is mondja: „akár a századok tapasztalását mellőzni, a régiak bölcsességét nem tanulni, akár előbbmenetel nélkül azok mellett *maradni s télen csodálásukba merülni el: egyformán káros tévedés*“... Nos, hát t. Tompa-prókátor úr, ön itt mindig csak az „Egyházi beszédek“-ről, tehát a tárgyra nem tartozó dologról beszél, úgy, hogy akaratlanul is a tollamba síklik Tompának ez a két sora:

„S a bérelt szónok, minden jobb kebelt
Méltán bántó, dicsérő szót emelt.“

A mi még hátra van, azt is elmondom röviden itt, a hol most vagyunk, — Efészusban. Textusom nem a világtörténelem szemete, hanem az Ap. Csel. XIX. részének 23. s következő versei. Ezen a helyen szintén a Diána templomáról, de itt nem Herosztrates, hanem ama bizonyos Demeter *öltös* meg az *iparostársai* révén van szó. Ezt a történetet mindenki érti már és tudja

jól, hogy ma is vannak ilyen ötvösök és iparosok, a kik a Diána istenasszony templomának mintájára kápolnácskákat csinálnak, abból nagy nyereséget húznak, de a kik, ha a vévőket műhelyökbe nem csábítod, rögtön felháborodnak és lármát ütnék: „Nagy az Efészus-beli Diána!!” Hiszen nagy, nagy, hanem én meg azt mondom nektek, hogy „e helyen nagyobb is van a templomnál!” . . . Vagy, hogy Tompával végezzem, ide írom még a rám citált vers előző négy sorát:

„Bár ki s mi légy, csinálj tolongást,
Dobszó mellett áruld magad!
És drágán fogsz elkelní, meglásd . . .
Mert vak s bolond mindig akad.”

Faludi Pál.

A múlt esztendei prédikáció irodalom.

(Folytatás.)

IV.

Egyházi beszédek. Irta F. Varga Lajos ref. lelkész. I. kötet. Szerző tulajdona. Szatmár, 1899. 8° 1—179 l. Ára 3 korona. Kapható: szerzőnél Majtison és Lövy Miksa könyvkereskedésében Szatmáron.

F. Varga Lajos nem ösmeretlen egyén a lelkészek előtt. Ösmeretű lett káplán korában, mint a földesi nazarénusok erős karú öklelője; ösmeretű lett, mint alapos és kedvelt írásmagyarázó a Garzó féle „Gyakorlati bibliamagyarázatok” révén; ösmeretes, mint költői lelkületű, verselni szerető pap. Mostani kötete által mint prédikátor lesz ösmeretű.

Ez a kötet azt mutatja, hogy írója u. n. markáns egyéniség ugyan, de még nincsen egészen kiforrvá. Tanult, képzett fő, élettapasztalat által gazdagítva. Éles szem, mely folyton fürkész és észre veszi a foltot, de meglátja a fényt is. Fogékony és hevülő szív, mely a szépnek, a követésre méltónak örömet meghódol; mely bizalmát mindamellet se adja oda könnyen és ingyen akárminek, akárminek; eszményei szolgálatában pedig odaadó, lelkes, bátor, ha kell: támadó és kiméletlen. Sorsa falun tartja, de a katedráját magasabbra emeli sok-sok városi katedránál. S bár oly egyénnek látszik, ki mindenütt megállja a helyét: én szívesebben látnám valamelyik szorongatott városi gyülekezetben, még ha kongruás lenne is az. Theológiája pozitív, de nem a szemforgatók, műszentséggel kereskedők táborából, ezeknél ő sokkal egyenesebb, őszintebb, földönjáróbb jellem; az alakoskodás nem természet. S még is úgy látom, hogy beszédeiből intenzíve sugárzik ki a biblia, az evangélium. Pedig a legtöbb-ször önmagán bocsátja át a fénysugarakat, sőt sokszor önmagát állítja az előtérbe, de olyankor is kénytelenek vagyunk elősmerni, hogy önmaga is bibliához, a az evangéliumhoz tartozik; például, tükörül mer állni a hallgatósága elé. És ez nagy dolog. Az a prédikátor ő, a ki nem csak magával, hanem magában hordja a bibliát, a vallást; mintha ezt mondaná hallgatóinak: ha a biblia, a vallás nagy alakjai utólréhetetlenek lennének: tekintetek reám, én megfogható, megérthető, követhető keresztyén ember vagyok. Hát én ezt nagyobb intenzivitásnak tartom a betűintenzivitásnál; ezért tartom őt erősebb, igazabb protestáns prédikátornak amazoknál és ezért tudom ajánlani a könyvét mindenkinek. És tudom azért is, mert beszédeivel az u. n. cura generalis animarum olytén szolgálatában áll, hogy sokszor bevállalja az cura specialisnak is. A többiek közt konfirmációi beszéde és Déborája jó must-

rak e nemben, nemcsak a kötetben, hanem irodalmunkban is.

A mi Vargát, mint műalkotót illeti, látszik rajta, hogy nem restelt iskolát járni legjobb prédikáció íróinknál. Látom rajta a többiek közt a Dobos, Szilády J. és Fejes hatását, de tartozom megmondani, hogy tőlök jót tanult. A szöveg lelkét legtöbbször megtalálja, sokszor jól fejezi ki, tárgykitézése, felosztása általában a berendezés szónoki színvonalon álló, még ha nem mindig kifogástalan is. A kidolgozásban egymást váltogatják analysis, synthesis és a kettőnek egyesítése. Ez is javára van a kötetnek, mert nem egyoldalú. Tárgyalása a választott kidolgozási módszer szerint módosul; legszövegszerűbb, természetesen, az analitika predikációkban és a hol az egyesített módszert alkalmazza; a synthesisban azonban néha túllent el, csapong a szövegétől. Ez a legnagyobb veszélye a synthesisnek, de éppenezért igen vigyázni kell reá. A felosztási tételek tárgyalása se mindig kimerítő, de a mit elmond, az kétségtelenül a tárgyra, a helyzetre tartozik. Tud magyarázni, tud meggyőzni, tud megindítani, sőt megrázni is, mi közben néha fellengőssé, áradozóvá és dörgelemessé is válik, de még ilyenkor is ritkán üres és úgy látszik, hogy megvan rá az oka. — Irálya folyékony, költői is és szónoki, általában szinte buja növéssű és ezért nem csoda, ha itt-ott még pórias, nyers és bántó szavak, kifejezések is megteremnek benne. Szóval a könyv, még nem *egyöntésű*, mint a milyen az egészen megcsontosodott prédikátoroké; de írója olyan egyén, a kitől joggal várhatjuk ezt és valószínű az, hogy a második kötete, egészen egyöntetű lesz már. Én azonban e kötetet így is nyugodtan ajánlom lelkészársaimnak s közöttük különösen azoknak, kik a róla mondott tulajdonoságokkal rokonszenveznek s ha mindenik beszéde fel nem használható is szórótól-bőrtől, de egy sincs benne olyan üres, tartalmatlan és élvezhetetlen, mint a minőket némelyek gyártanak.

A kötet tartalma, különben a következő: I. Jövők képe, — rajzolva a múltból. Ézs. XLII. 9. Újévi. Tárgya nem új; de mint synthetika predikáció megáll és szép benne az erény és bűn rajza. — II. Az élet tele. Zsolt. LXXIV. 16, 17. Ez is ócska tárgyú s mellé nem is szigorúan szövegszerű; legfőbb hibája pedig az, hogy mellécsapásokon jár, mert az élet tele alatt a vénséget szoktuk érteni. Ez a kevésbé sikerült beszédek egyike. — III. Hogyan szerezzünk lelki megnyugvást? Jer. VI. 16. Bűnbánati. Bevezetése erőltetett s általában ríktó színekkel, nagy szavakkal telített beszéd. „Az erény temploma üresen ásit” stb. Megvámolva felhasználható. — IV. Jézus elhatározása. Luk. XVIII. 32. 33. Szürke tárgy. Formájára nézve szépen megalkotott synthetika. A magyarázásban túlságos, mert a világítás is csak szerivel jó. — V. Feltámadott az Ur! Luk XXIV. (a vers nincs megnevezve!) Húsvéti. Ezt tartom a leggyengébbnek a kötetben, de így is jobb sok más húsvéti beszédnél. — VI. Új élet. Róm. VI. 4. Húsvét után. Dogmatikus, erőteljes írásmagyarázat. — VII. A józan földmivelés az igaz ker. élet egyik legjobb nevelő iskolája. Jak. V. 7. Tavasz. A tárgyból bátran elhagyható a „józan”. Különben jó „captatio benevolentiae” a földmivesek számára; nem a szövegből nő, hanem a szöveg van belénövesztve. — VIII. Mit állotok, nézván a mennybe? Csel. I. 11. Áldozói. Jó analitika predikáció. — IX. A magára (magokra?) maradt tanítványok. Áldozó utáni. Ez is jó analitika, de néhány tévedéssel, mint p. o. hogy Mária dajkája volt Jézusnak stb. — X. Mit cselekedjünk? Csel. II. 37. 38. Pünkösti. Jó és

erőteljes analytika. — IX. Az anyaszentegyház fundamentoma Máté XVI. 18. Pünköst utáni. Erőteljes, szinte megrázó apológiája a ker. anyaszentegyháznak. Erről a szövegről rég nem olvastam már ilyen predikációt. Csak Voltair, Strauss, Renán s a többiek nevét kellett volna elhagyni! — XII. A konkolyos vetés. Máté XIII. 24, 29. Nyári. Jól indul, de aztán kétfelé sántál, egyik lábbal a biblián, másikkal a lélektanon. Magában véve lett volna jobb akár az egyik, akár a másik. Egészében azonban még így is jobb, mint némelyké. — XIII. Débora. Bir. V 21. Közöns. Megragadó jellemkép, szinte kihívás a mai kor asszonyainak a vallásosság és hazafiasság küzdőterére. Alkalmasint sok káplán és még több legátus fogja szavalni a hazában. — XIV. Őrzője vagyok-e az én felebarátomnak? I. Móz. IV. 9. Konfirmációi. Olyan, mint a kelesztő kovász. Cura pastoralis a szószéken. — XV. A kegyelem széke előtt. Zsid. IV. 15. 16. Urvacsorakor. A tárgy csonka, záradéka sánta. Különken jó pozitív predikáció. — XIV. Kihez mennénk? (Ez is csonka!) Ján. VI. 68. Közöns. Jó is, szép szerkezetű is. — XVII. Diadalom a Jézus Kr. által. I. Kor. XV. 57. Reformációi. Tucatpredikáció. — XVIII. Számadás. Luk. XVI. 2. Őszi. A szónok túlságosan előtérbe állítja magát, de nem magát prédikálja azért. — XIX. Megtéréshez illő gyümölcsök. Máté. III. 8. Adventi úrvacsorakor. Igen, „szemtől-szembe“ beszéd, csak a maga helyén használható így. — Áldott az Isten. Luk. I. 68. 69. Adventi. Az I. R. némiképp félreértésen alapúl, a III. R. pedig magyarázat nélkül hagyja az „idvesség szarvát“. Különben jó. — XXI. A szegénységével gazdagító Krisztus. II. Kor. VIII. 9. Karácsonyi. Jó és elmés tárgy, a beszéd se éppen gyenge. — XXII. Hála az Atyának. Kol. I. 12. 13. Karácsonyi. Ez is maradhat, de a „gógös himpellérek“ elmaradhatott volna. XXIII. A nagy temetés. I. Móz. XXIII. 4. Ó évi. Káplánkori tanulmány, de hangulatosságával, erőteljességével, formásságával becsületére válik a papnak is. — Függelék: 1. Mit tartsatok felőlem? I. Kor. IV. 1. 2. Beköszöntő. Az erős reminiscencia, a fiatal hév, a dúzzadó önérzet mellett ott van benne, a nem embereknek, de Istennek, egyháznak, szóval hivatásának élni akaró lelkipásztor őszintesége, bátorsága és fogadalma. — 2. Zokogás az oszlop kidőltn. Vályi János felett. Ugy van! Zokogás ez, mind a haláleset beálltkor a család jelenlétében, mind az üvegházban mondott imádság, mind a síri beszéd. De látni, érezni belőlők, hogy a ki elmondta, nemes értelemben vett „udvari pap“-ja volt a Vályi-családnak. — 3. A tört remények. Sir. III. 15-18. Lelkész felett. A magyar kalvinista pap balsorsának túlerős és megdöbbentő rajza. — 4. Az új ösvény előtt (esketési) és 5. Az élet hajnalán (keresztelési) nem falura való, de szép ágendák. Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Előfizetési felhívás!** Már gyakorló lelkész koromban sajnosan éreztem egy, a prot. istenitiszteleti elvnek s a mai fejlettebb ízlésnek és a célszerűségnek is megfelelő „*Temetési Enektár*“ hiányát. Ez a hiány azóta nemcsak nem kevesbedett, hanem még növekedett; sőt nálunk, tiszáninnepieknél az az állapot is bekövetkezett, hogy „*Temetési Enektár*“ vagy egyáltalán nem kapható vagy ha kapható is, azzal sem az énekvezérek, sem a hitsorsosok nincsenek megelégedve. A testvér egyházkerületek enemű gyűjteményei szintén sok kívánni valót

hagynak fenn és így azok megszerzése és használása se visz közelebb a kívánatos célhoz: temetési szertartásunk bensőbbé, meghatóbbá tételéhez, különösen pedig ahhoz, hogy a temetésen megjelent gyülekezet is énekeljen. Ily körülmények közt, inkább az egyházam iránt való természetes szeretettől, mintsem a verselési kedvtől ösztönözötve, elhatároztam, hogy ha már más nem vállalkozik erre a munkára: Isten segítségének reményében megpróbálom egy jobb irányú „*Temetési Enektár*“ összeállítását. A gyűjtemény, — Istennek hála! — ma már készen van s azt most, előfizetés útján kiadni szándékozom. Tájékoztatóul megjegyzem, hogy „*Temetési Enektár*“-am összeállításában a már említett cél mellett leginkább két elv vezérelt. Az egyik az, hogy a mi temetési szertartásunknál kevés, de lehetőleg jó dallamra és szövegre van szükség. A másik az, hogy a gyűjtemény mégis minden körülmények közt használható legyen. Mert nálunk nem a kántor, hanem a gyülekezet énekel, vagy legalább ennek kell énekelnie; ez pedig csak úgy érhető el, ha ösmerős, szinte a vérbe átment dallamokkal és kevés, de szinte csalogató szövegekkel sietünk a segítségére. Aztán a temetési ének feladata sem az, hogy az előfordult szomorú esetet ad hominem kikrónikázza, vagy, mint a legtöbbször, kikaprikatúrázza; nem is az, hogy búcsúztasson s a halottat szavaltassa: hanem az, hogy alkalmas legyen a temető gyülekezet fájdalmas és részvéttel teljes, önmagát és másokat is megnyugtató, felemelni igyekvő, egyszóval: *vallásos* hangulatának a kifejezésére. E végből az énekeknek egy szigorúan megállapított *általános színvonalon* alól sohasem szabad alábbszállniok; a különös, a speciális pedig legyen a temető lelkész gondjára, ízlésére és tapintatára támasztva. Gyűjteményem *tartalma* különben egy pár zsoltárártírásból (XC. CII.) több régi, különösen a tiszáninneni és erdélyi kerületben használt ének átdolgozásából, Nt. Fejes István úr kilencz énekéből, néhány más szerző után alakított és több, egészen eredeti énekből áll. Az énekek átlag három versszakúak; több versszakúak csak a rövidebb dallamúaknál, az úti énekeknél s egy pár, kivételes esetről vannak alkalmazva. Dallamaik, egy pár eredeti kivételével, a legszokottabb temetési dallamok, de ezek közül éppenezt csak azokat nyomatom ki, a melyek „*Énekes könyvünkben*“ elő nem fordulnak. A gyűjtemény *beosztása és terjedelme* ez: *Általános Rész*. I. Templomban: Kezdeének (felálló): 1. Főének: 8. — II. Koporsónál: 12. — III. Utóének: 12. — IV. Úton: 6. — V. Sírnál: 14. — *Alkalmazott Rész*. I. Gyermekek felett: 6. — II. Ifjak felett: 4. — III. Családfők felett: 4. — IV. Öregek felett: 4. — *Függelék*. Virasztók éneke: 1. — Koporsóba tételkor: 3. — Véletlen vagy megrendítő esetben: 1. — Nagy halott felett: 1. — Lelkész felett: 1. — Tanító felett: 1. — Összesen tehát mintegy 78—80 ének. Tizenhárom éves lelkési gyakorlatom és tapasztalásom szerint alig tudok elgondolni oly esetet, a melyre az én „*Temetési Enektár*“-am használható éneket ne nyujtana, kivált ha szem elől nem vesszjük azt a szabályt, hogy *lehetőleg mindig általános tartalmú éneket énekeljünk*. A mi a *kiállítás* illeti: a „*Temetési Enektár*“ verssoros alakban, tehát a költemények módjára lesz nyomtatva s az egész munka mintegy öt, kisnyolczadrétű ívre fog terjedni, hogy a füzet zsebben is hordozható legyen. Jó papírosról és csinos kiállításról gondoskodom. *Egy füzet előfizetési ára egy Korona*, mely 1900 évi január 25-ig, postautalványon hozzám küldendő meg s a melyért a füzetet u. e. évi február hóban portómentesen küldöm meg az előfizetőknek. A bolti ár mindenestre magasabb leend. *Novák Lajos, theol. tanár és főiskolai lelkész.*

* **Boros György** az „Unitárius Közlöny“ szerkesztője „Tizenkét cikk az Unitarismusról“ című 30 kros füzetet adott ki Kolozsváron a „Dávid Ferenc-egylet“ által, a melyben a mai nevesebb unitárius írók gárdájával találkozunk, a kik tulajdonképen azt a célt szolgálják, hogy igazolják, hogy az unitarismus a legtisztább, a legtökéletesebb vallás a föld kerekiségén. A 12 cikk írói betűrendben a következők: *Dr. Bedő Albert*, a ki az unitarismusról, mint jellemképző elemről ír sok részben elfogultan; *Boros György*, a ki három közleményt ad, egyet az unitárius isten-eszméről, egyet Jézusról s egyet az unitárius theol. irányzatról; az első cikk keresztyén színezetű, a második kizárólagos unitárius felfogású, a harmadik kellő tájékozást alig nyújtó, legfőlebb nagyobb vonásokat adó; *Csegezi László* Jézus evangéliomáról ír melegséggel ugyan, de mégis hideg cseppekkel elegyítetten; *Ferenc József* a püspök az unitárius vallás törvényesítésének a történetét foglalta össze röviden; *Gálfi Lőrinc* az unitarismus hazai és külföldi állapotáról ír hittani, egyházkormányzási, cultusz stb. szempontból; itt-ott félreismerésével a nem unitárius felfogásoknak; *Kanyaró Ferenc* az unitárius egyház viszonyát ismerteti a többi prot. felekezethez; (unitárius egyház és prot. felekezet?) vajjon szerző úr egy követ fű-e a pápas egyház híveivel, a kik mindig *r. kath. egyházzal* s prot. felekezetekről beszélnek. Mintha a végetek találkozása itt is igaz volna!) Úgy vesszük észre, hogy ez a cikkíró az, a kiben túlon-túl buzog az unitarismus annyira, hogy idézeteinek vételénél még a kellő óvatosságot sem gyakorolja (a többek közt *Warga Lajos* „Ker. Egyh.-története“ I-ső kötetéből is idéz a 133-ik lapról olyat, a mi ott nincsen) s mindenütt mindenben s mindenben unitarismust s unitáriust lát. *Felhívjuk az erdélyi ev. ref. püspök úr figyelmét e cikkíró közleményének erre az utolsó pontjára: „a székelj földön confirmáló ifjakat az unitárius szellemű apostoli hitelvekre oktatják“; Kelemen Albert* az unitárius egyház mozgó erőiről ír; *Kovács László* a tudós történetíró, az unitarismus nevelési és közoktatási jelentőségét méltatja. *Simó János* „Eszményünk“ cím alatt hangulatos közleményt ad, s végül; *Ürmösi Kálmán* az unitarismus hatását ismerteti Magyarországon. . . . Kérdésképen intézzük a szerkesztőhöz: mit ért „Előszavá“-nak eme kifejezése alatt: „az unitárius és protestáns“ . . . azt, hogy az unitáriusok nem protestánsok? Ez esetben fogadják *R. K.* historikusunk nevében is köszönetünket *Kanyaró úrral* egyben!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetését** január 3-án tárgyalta a képviselőház pénzügyi bizottsága, a melynek minden tagja nagy elismeréssel szólott a miniszter eddigi működéséről. Kiemelkedőbb mozzanatot képezett az *Emmer Kornél* felszólalása, a ki a jogi szakoktatás kérdését érintette s a budapesti egyetem jogi fakultásának tarthatatlan helyzetét vázolta. Úgy *Emmer*, mint a függetlenségi párti *Kossuth és Komjáthy Béla* nagy sikerrel mutattak rá arra, hogy a magyar kultúrára elegendő pénznek kell lenni! . . . de a miniszter a non possumus hangot zarta, no meg a jövővel biztatott.

— **Baksay Istvánt**, a rimaszombati egyes. prot. főgimnázium nyugalmazott tanárát, a magyar tanári kar Nesztörát, új év első napján kedves meglepetésben részesítették az ev. ref. egyház presbyteriumának tagjai, a kik megajándékozták a tisztességben, az isteni gondviselés kegyelmi jeleiben napról-napra öregedő férfit, mint az egyháznak immár 10 éves főgondnokát. Az év első napján istentisztelet után Szalóczy D. lelkész vezetése alatt felkeresték az ünne-

peltet, a kinek végtelenül jólesett e figyelmes megemlékezés, mert ez annak a jele, hogy munkatársai, bitének sorsosai tisztelik, becsülik, szeretettel környezik. . . . Hadd legyen az érdemes férfiú még nagyon sokáig mindnyájunk dicsekedése!

— **A protestáns tábori lelkész ügye a delegációban.** Január hó 6-ikán a hadügyi albizottság tárgyalásán sorrend szerint előkerült a tábori lelkész ügye is, a melynél *Münnich Aurél* előadó a következőleg szólott: nagy az aránytalanság a tábori lelkész állásánál a r. kath. és a prot. felekezetek között. *Mig r. kath. lelkész 142, g. kath. 11 és g. keleti szintén 11 van, addig ev. ref. sev. csak 4—4, holott a kathólikusok s a protestánsok arányszáma ez: 7:1, tehát a 142 r. kath. lelkész mellett 20 prot. lelkész volna alkalmazandó. Különösen szembeötlő a protestánsok hátrányos helyzete, ha tekintetbe vesszük, hogy mig a róm. kath. tábori lelkész kar évi budgetje 700,000 korona (1—1-re 4925 kor. 56 fillér esik), addig a protestánsoké 14,800 korona (1—1-re tehát átlag 1850 kor.) A feladatok egyformák lévén, méltányosnak tartja szóló ez aránytalanságnak olyképeni kiegyenlítését, hogy a prot. tábori lelkészek, ha nem többször is, legalább évenként négyszer látogassák híveiket legalább ott, a hol 50-en vannak felül. A r. kath. lelkészek híveiket havonta meglátogathatják, de ez a 8 prot. tábori lelkészre szinte fizikai lehetetlenség, mert pl. a budapesti tábori lelkész hatáskörébe 10 kadét és egy reáliskola van beosztva. Annál érezhetőbb a szükség, mert a helyi lelkészek sok helyütt be sem engedik a katonaságot a templomba, mert attól tartanak, hogy a miatt a többi hívek maradvánának el. Hogy a prot. lelkészek helyzete a r. kath.-éval szemben aránytalanul mostoha, kitűnik abból, hogy a prot. lelkész a r. kath. káplánnal van egy rangban és hogy a legmagasabb prot. katonai lelkész is csak a 8-dik rangosztályba tartozik és feljebb nem mehet! Végül nem méltányos, hogy a prot. egyházi ügyeket a r. kath. tábori püspök intézze. Kéri a hadügyminisztert, hogy tegye a kérdést tanulmánytárgyává és a mennyiben a közölt adatok a helyzetnek megfelelnek, a jövő évi költségvetés keretében ejtse módját annak, hogy a katonai lelkész ügye a prot.-ra nézve is méltányos megoldást nyerjen. — E dicsőre s teljes elismerésre méltó előadói felszólalásra a következő megjegyzések történtek: báró *Rudnyánszky József* a fizetés kérdését nem tartja alkalomszerűnek! (A báró úr főrendiházi szereplése ismerős az egyházpolitikai törvények idejéből!) Báró *Krieghammer* hadügyminiszter a kérdést megfontolás tárgyává teszi és a királynak jelentést tesz róla! — *Münnich* újra kifogásolja a r. kath. püspök intézkedési jogát a prot. lelkész ügyekben, — a mire a hadügyminiszter azt válaszolta, hogy nincs kifogása az ellen, hogy külön referenci állás szerveztessék a nem r. kath. részére! — *Szabó István* szintén sürgeti a külön referenci állásokat! — *Szilágyi Dezső* helyesebbnek tartaná, ha leginkább világi referens lenne javaslatot s nem idegen vallású lelkészre nézve. — *Horánszky Nándor* a kérdést a hadügyminiszternek tanulmányozásra ajánlja, hogy jövőre (egy esztendőre!?) jelentést tegyen. — *Szilágyi Dezső* a prot. lelkészek számának szaporítását az arányosság miatt is szükségesnek tartja.*

— **A debreceni ev. ref. egyházban** a múlt év folyamán született: 1743; meghalt: 1563; házasságot kötött: 372, még pedig 295 tisztá, 77 vegyes pár; áttért: 22; kitért: 36; a város egész területén történt 137 vegyes házasságkötés közül az állami anyakönyvvezetői hivatal tudósítása szerint az ev. ref. egyház javára megegyezés jött létre: 49 esetben s ezek közül r. kath. féllel: 28 esetben; de viszon a r. kath. fél javára az ev. ref. féllel szemben 30 megegyezés létesült. A kitérési s a megegyezési adatokkal kapcsolatban *Eröss Lajos* „Debr. Prot. Lap“ ez évi 1-ső számában kárhóztatólag szól a debreceni s általában a kálvinista közszellemről, a melynek tulajdoníthatni azt, hogy még Debrecen is veszít a ref.-ság a r. kath. egyház javára! Nagy lelki örömmel üdvözöljük *Eröss Lajost* felszólalásáért s óhajtjuk, hogy szavait vegyék fontolóra a tisztántúli kerület térs helyein, a hol a politika az oka annak, hogy a makariai oímzetes püspök Debrecenben bejut a városi képviselői testületbe, de az ev. ref. püspök nem, mert a kormánypárt a politikailag független Kiss Áront megbuktatja! . . . Gróf *Degenfeld* és társai szégyenére!

Erdély püspöke (értsd gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári r. kath. püspököt!) megérdemelt kudarcban részesült a múlt héten Kolozsvárt, a hol proselyta-csinálás működésének második gőcpontja van. A dr. Purjesz Zsigmond vezetése alatt álló klinika betegeit akarta meglátogatni, bizonyára azzal a céllal, hogy ott is térítsen, hogy esetleg a haldoklót is megvesztesse egy-egy obulussal! Azonban a humánus Purjesz nem engedte meg a látogatást, azt mondva: „sok olyan betegem van, a kire végzetes hatású lehetne a püspök úr megjelenése!” E szavak alatt kettős értelem van s mi hajlandók vagyunk az „Erdély püspöke” javára szóló értelmet fogadni el!

— **A budapesti ev. ref. egyházban** a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap” közlése szerint elmúlt évben született: 1823; meghalt: 955; belépett (??) 53 más vallású; megáldatta házasságát: 595 pár; confirmált: 335; kilépett: 84 egyén! A reversálisokról nincs tudósítás. Kár és nagy mulasztás ez különösen azért, mert arra van elég erő, hogy ezt is számban tartsák.

— **A bodrogházi ev. ref. lelkészek** figyelmébe szívesen ajánljuk az **Abonyi Károly** sárospataki államtanító képezdei gazdasági szaktanár vezetése alatt márc. hó 4-ig *Perbenyiken tartandó gazdasági- s házi-ipari tanfolyamot*. Figyelmükbe ajánljuk pedig azért, hogy híveik érdeklődését hívják fel ezekre a *teljesen ingyenes előadásokra*, a melyeken a növénytermelés, állattenyésztés, gazdasági üzlet, gépísmert, állategészség-ügy, mezőgazdasági törvény, szövetkezeti élet, fatenyésztés, szőlőművelés, méhészet stb. kerülnek ismertetésre. A fiú-gyermekek ingyen kapnak szállást a tanfolyam helyiségében, csak élelmezésükről kell gondoskodni. — Az előadások vasárnap és szombat kivételével mindennap tartanak.

— **A sárospataki ev. ref. egyház enekkara** jan. 20-án zártkörű tanczestélyt rendez a városházán saját alapítókéjének gyarapítására.

— **A főiskolai ifjúsági zeneegylet** 1899. december 9-ikén rendezett zene-estélyének tiszta jövedelme a megtörtént számadás szerint 96 kor. 76 fillért, azaz kilencvenhat korona 76 fillért tesz. — Felülfizetéssel járultak az anyagi sikerhez a következők: Dr. Ballagi Géza 3 kor., Dobránszky János 1 kor., Dr. Kun Zoltán 6 kor., N. N. 2 kor., N. N. 10 kor., Szécsi Géza 8 kor., br. Vay Béla 10 kor., Végh Bertalan 2 kor., herceg Windisch-Grätz Lajos 20 kor. — Fogadják a szíves felülfizetők az egy-let meleg köszönetét.

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** Az 1900. január hó 6-ikán tartott theológus tanc-estélyen felülfizettek: Dr. Lengyel Endre 10 kor., Dr. Ballagi Géza 10 kor., Dr. Kun Zoltán 10 kor., Dr. Tüdös István 4 kor., Dr. Székely György 2 kor., Szécsi Géza 8 kor., Novák Lajos 4 kor., Dr. Finkey József 2 kor., Buza János 2 kor., Dr. Kiss Sándor 2 kor., Debreceni Barna 6 kor., Végh Bertalan 2 kor., Abonyi Károly 2 kor., Gulyás Benő 4 kor., Hallgató János 2 kor., Tóthné Szily Etelka 2 kor., Antalffy László 2 kor., Jósiai Dénes 4 kor., Dr. Zsindely István 4 kor., Csontos Kálmán 2 kor., Szívós Mihály 2 kor., Maklári Papp Miklós 4 kor., Steinfeld Jenő 2 kor., Czirnák Paula 2 kor., Horváth Györgyné 2 kor., Lebovits Henrik 2 kor., Margulesz Ferencz 4 kor., Kellner Ernő 2 kor., Meczner Ferencz 2 kor., Illyés Mihály 2 kor. A tisztelt felülfizetők ez úton is fogadják szíves köszönetünket. Spatak, 1900. jan. 12. Geese I., ellenőr. Farkas I., pénztárnok.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— **P. M. A** könyveket elküldtem, légy szíves megérkezetről tudósítani. Az egyiket 20-ikáig küldd vissza. — **Sz. B.** Az ismertetést várom. Szükség van immár reá, mert a többi lapok csaknem mind szóltak a füzetéről. — **Többeknek.** Annak, hogy a lapot most csakugyan csakis előfizetőknek küldjük, nem más az oka, mint az, a mit az első számban említettünk, t. i. az a szomorú tapasztalati igazság, hogy a megrendelést is megtagadják némelyek, noha saját kézírásuk bizonyít ellenük, a mi ellen aztán úgy védekez-

nek, a lapot megrendelték ugyan, de nem járt nekik rendesen, a mi ismét nem felel meg a valóságnak, mert soha sem reclamáltak, soha sem írtak egy sort sem azért, hogy a lap elmaradt valamikor. Mert ez így van s mert a régi hátralékokat, a melyek egyes egyház-megyéek lelkészeinél száz forintot is felül van együttvéve, nem akarja az Irodalmi Kör növelni, nem volt más hátra, mint a legszigorúbb eljárás alkalmazása, a mely a jelekből ítélve, egyáltalán nem mutatkozik helytelennek, sőt határozottan jónak tartható már csak azért is, mert most már nem *nevelés*, hanem *valódi* előfizetők vannak. Annyit jelezhetünk, hogy két egyházmegye lelkészi kara példány-szerűleg mutatja meg, hogy a prot. időszak irodalom pártolása elengedhetetlen kötelességünk. Az ungi egyházmegyenek mind a 38 lelkésze előfizető, a felső-borsodiak közül pedig, úgy látszik, ismét csak azok fognak távol maradni, a kik az egyházmegyei határozatot prot. ellenesnek tartják! Hogy aztán ezek szabadelvűségükből kifolyólag járatták-e a „Prot. Egyh. és Isk. Lap”-ot, vagy a „Debreceni” vagy az „Erdélyi” prot. lapokat, azt nem tudjuk. Felső-Szabolcs nagy-érdemű esperesének a jelentésében a többiek között arról is szokott említés tétetni, hogy a lelkészek, mely egyh. lapokat hordatják. Szomorú tapasztalat volna, ha a felső-borsodi lelkész-társaknak ez irányú ellenőrzése éppen a szabadelvűeknél esetleg azt az eredményt állapítaná meg, hogy szabadelvűségükből kifolyólag semmiféle egyh. lapot sem járatnak. Mindezeket pedig csak azért írtuk, mert eljárásunk felől nyílt számadásra hívtunk fel, mint a kik a magunk által is követett eddigi szokással szakítottunk. Nem szívesen tesszük az e fajta üzenetadást. mert belső, házi ügyet hozunk vele nyilvánosságra, — de ha az érdeklődők s lapunk barátai úgy gondolják, hogy az ilyen belső természetű dolgok elárulásával is használhatunk a prot. időszak irodalomnak, ám legyen! Reméljük, hogy közölt adatainkért, megjegyzéseinkért nem vonjuk magunkra senki részéről sem a kárhóztató ítéletet. — **S. L.** Igen kényes kérdésben kéri ki nyílt véleményemet! *Hogy a prot. lelkészi, tanítói kar melyik napi lap körül csoportosuljon? Hogy ön s társai melyik politikai lapot járassák, a mely a prot. érdekeket legjobban képviseli?* ... ismétlem, igen kényes dolog. De mert kötelességemmel te-ziik mindnyájan a vélemény-nyilvánítást, arra hivatkozván, hogy mint a „Sárospataki Lapok” szerkesztője bizonyára figyelemmel kísérem a politikai lapok magatartását, felfogását éppen prot. ügyeinkben, s mint ilyen útbaigazítással is szolgálhatok: hát eleget teszek e kényes tartalmú felhívásnak s azt mondom, hogy ez idő szerint, úgy tapasztalom, három lapról mondhatni el azt, hogy a prot. ügyeket figyelemmel, érdeklődéssel kíséri, t. i. a „Magyar Hírlap”, a „Pesti Napló” és az „Egyetértés”. Politikai pártállásukat tekintve a „Pesti Napló” határozottan kormánypárti, a „Magyar Hírlap” inkább kormánypárti, mint ellenzéki, az „Egyetértés” pedig föltétlenül függetlenségi párti organum, még pedig a Kossuth F. vezetése alatt álló párté. A prot. érdekek képviseletében a mértéket e három lap a következőleg üti meg: a „Pesti Napló”-ban olykor, de nagy ritkán. György Endre szokta felhívni a figyelmet a prot. dolgokra vezércikkeivel, — a „Magyar Hírlap” olykor-olykor mintha a volt főszerkesztőnek, a kálvinista Horváth Gyulának a lelkétől érintetnék meg, s melegen kél a protestánsok védelmére, — az „Egyetértés” pedig most a mióta a klérussal közeli összeköttetésben álló Csávolszky Lajosnak nincs befolyása a lapra, sőt azzal semminemű összeköttetésben nem áll, a *leghatározottabban úgy tekinthető, mint kiválóan szabadelvű protestáns lap*, a mely pd. a delegációsális tárgyalásokról is éppen prot. szempontból a legkimerítőbb tudósítást hozta, a mint ezt „Vegyes rovatunk” erről szóló közleménye is igazolja, a melyet az „Egyetértés” után adunk. Tessenek választani! En a magam részéről egész nyíltan kimondom, hogy ez idő szerint az „Egyetértés”-t tartom a protestántizmus érdekei leg-hívebb képviselőjének, a mely a protestántizmust nem *felekezeti*, hanem általános emberi szempontból veszi, a mi kétségkívül a leghe-lyesebb álláspont!

Nyomdász tanoncokul

felvétetnek oly ifjak, kik 15-ik élet évüket elérték és a helyesírást tökéletesen értik. **Helybeliek fizetést, vidékiek teljes ellátást nyerne.** Bővebb felvilágosítást nyújt a főiskola könyvnyomda vezetője.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Cz. „Gondolatok egy protestáns nő-egylet alakulásakor.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — Nagy Sándor. „A tanító, mint nevelő.” — Azari. „Felelet a gömői egyház-fegyelmi javaslat készítő bizottságnak.” — S. Szabó József „Faludi Pálnak „Fogadj Isten” után.” — Faludi Pál. „Könyvismeret.” — „Vegyes közlemények.” —

Gondolatok egy protestáns nő-egylet alakulásakor.

Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszony szellemének a megújulásáról hozott hírt a szellő onnan a hegyen épült város felől, a hol a magyar protestántizmusnak egyik tűzhelye áll fenn immár több, mint negyedfélszáz esztendő óta, ismét, meg ismét életre kelve a hányattatások, a tűz-keresztségek után, hogy teljesítse hivatását az emberiség művelése terén s magvakat szórjon a szívekbe, a melyekből a hazának gazdag gyümölcstermése legyen, a vallásosság pedig lobogó aklyaként örökké világítson a maradandó szállást nem adó földi vándorlás ideje alatt.

Röpke hírt, azt is csak susogva! hozott a szellő hozzám, hogy a bodrogszparti Athenaeben a protestáns nők mozgolódnak s a könyörülő szeretet munkáinak gyakorlására tömörülni óhajtanak! Az újabb hír pedig már azt hozta, hogy a prot. nő-egylet immár megalakult s rövid idő múltán meg is kezdí áldásteljes működését.

Lehet, hogy sokan, talán épen a nagy többség (a mit azonban nem hiszek), úgy gondolkoznak, hogy nem egyéb az a sárospataki prot. nő-egylet sem, mint a levegőben levő nő-emancipáció eszméinek néminemű megvalósítása, — lehet, hogy sokan el is ítélik azt, hogy a könyörülő szeretet munkáinak gyakorlásába a felekezetiességet is beleviszik, — az is lehet, hogy némelyek szerint még nem érkezett el az ideje annak, hogy a magyar protestáns nők tömörülésével is élet-jelt adjunk magunkról s az ellenség diadalittas csapatainak győzelmi ujjongásába keserű cseppeket vegyítsünk azáltal, hogy minden vonalon őrszemeket állítunk fel, még a nőket is fegyvertársakul szegődttetve: mondom, lehet, hogy sokan vannak, a kik így vélekednek s talán azon is megütköznek, hogy e sorokban egy ily irányú szervezkedést tárgyalok; ámde az igazság nevében feljogosítottan érzem magamat arra, hogy a mostani viszonyok közepette méltányoló elismeréssel, sőt dicsérrel emlékezzem meg arról, hogy a Rákócyak ősi fészkeiben fellobog a nők kebelében a vallásos érzés s a munkás szeretetet akarják gyakorolni.

Könyörülő és munkás szeretet! Kicsoda az, a kinek szíve meg nem dobban a szeretet szóra? Erre

az éltető evangéliomra, a mely a keresztyénség egész tartalmát alkotja, a mely a protestántizmusnak egyetlen ereje? Kicsoda az, a ki ellensége annak, hogy ez a szeretet mindinkább-inkább hatékonyabb legyen! . . . S az, a mit én, a mit te, a mit egy harmadik társunk ad, elaprózva: bizony csak fél segítség; az, a mit együtt többen egyszerre adunk: kétszeres értékű! A szeretet nem válogat: ez igaz; — de a könyörületet gyakorlónak szeme megakad a szemérmesen s a szeretetet nem vesztegeti azzal szemben arra, a ki hivalkodik azzal, hogy ő szegény! . . . Sem te, sem én, sem senki közülünk, mint egyén, nem válogatunk, nem mérlegelünk: egy testület ott segít, a hol igazi a szükség, — a hol kétszer ad, mert kellő időben ad!

Nem tartom tehát kicsinylendőnek a könyörülő szeretet gyakorlására létesülő protestáns nő-egyleteket, sőt épen a Lorántffy Zsuzsánna iskolájával kapcsolatban, a hol annyi a szegény tanuló ma is, a hol a főiskola fejedelmi bőkezűsége mellett is felfér egyikre-másikra a muzsa fiak közül a könyörülő szeretet támogatása: többszörös hivatási tér nyílik egy lélekből munkálkodó prot. egylet előtt, hogy a hiúság vásári zaját kerülve, a szeretet csendes, de biztos munkáját végezze.

Lehetetlen azonban elhallgatnom azt is, a mit szintén várok, mintegy túlmenve a részvét korlátain, a sárospataki prot. nő-egylettől, mint a mely hivatva van arra, hogy magvát képezze sok-sok a tiszáninneni kerületben alakítandó prot. nő-egyletnek! Tudom ugyan hogy ezt is ellenezhetik, ezt is elítélhetik némelyek, de van bátorságom felszínre hozni.

Említettem, hogy sokan talán abból a szempontból sem rokonszenveznek a sárospataki prot. nő-egylet megalakulásával, mert nem lehetetlen, hogy egyik védelmi eszköz leend az ellenség támadásaival szemben! Nos hát igen: én azt is várom s kimerem mondani, hogy ez az általam szívesen, örömmel üdvözölt sárospataki prot. nő-egylet akkor fog protestáns nevének megfelelni, ha munkakörében ott lesz a védekezés az ellen a támadás ellen, a mely a proselytácsinálás manőverjeit űzi, sorainkat ritkítgatva épen a női befolyás alkalmazásával.

Köztudomású dolog az, hogy a mi halálos ellenségünk, az ultramontanizmus férfi- és nő-társulatoka

létesít mindenféle. Köztudomású dolog, hogy a legényegyletek nem más célból alakítatnak a hecc káplánok által, mint abból, hogy támadást intézzenek a nem r. kath. egyének ellen. Köztudomású dolog, hogy a rózsafűzér, az olvasó-, a szent asszonyok féle egyesületek nem egyébként létesülnek, mint kizárólag azért, hogy mint szervezett testület a hitben gyengéket elejtsék s szaporítsák velők a setétség országának tagjait. — Az is köz tudomású, hogy a modern reversalis-hajszában az ultramontanizmus épen a nők által éri el a legnagyobb sikert!

Ilyen körülmények között lehetetlen nem kívánnom azt, hogy a prot. nő-egyletek, köztük a most megszületett sárospataki is, hivatása egyik legnehezebb részének tartozik tekinteni azt, hogy a protestantizmus oltalmát vegye munkálatba, minden egyes tagja úgy tekintvén magát, mint órallót a veszélyeztetett pontokon! Ne mondja azt senki, hogy nem a nő hivatása a harc s a védelem! Ha féltő gonddal örökdi a nő a bölcső felett, féltő gonddal tartozik örökdi a vallása felett is, a melyet anyai tejével csepegtet gyermekeibe! Ne mondja azt senki, hogy más az ultramontán hadjárat s más a protestáns harc! Mi nem proselytáskodunk, de védekezünk s a védelem erejének egy része, kicsoda tagadhatja, hitbuzgó nőinkben rejlik?

Állítsa bárki, még oly erősen is, hatalmi tekintély súlyának a latba vetésével, hogy e hazában felekezeti béke van: én látom, hogy az ultramontanizmus a nőket is hadi rendbe állítja! S ha mi a védelem munkájában nőinket szintén munkatársakul hívjuk, hibázunk-e? Épen ott, a hol a Lorántffy Zsuzsánna szellemének kellene uralkodnia, a mint tudjuk, megtörtént a jezsuita erő-próba is, mintegy visszaidézve a Báthory Zsófia gyászos emlékét! Azon a helyen fel kellett lángolnia a protestáns nők vallásos érzületének s a tömörülés által olyan életjelt adhatnak magukról, a mely méltó leend az „istenes fejedelem asszony“-hoz!

Örömmel üdvözlöm a sárospataki prot. nőegyletet s elismeréssel adózom mindazoknak, a kik életre hívták. Isten áldása legyen nemes munkájukon. Cz.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

A vizsgázott tanulók 268%-a volt magántanuló. Legtöbben voltak ezek H.-Böszörményben, aztán Kun-Halason; legkevesebben Nánáson, Pápán, Szászvároson, S.-Szent-Györgyön, a hol számuk az 1%-ot sem érte el. Osztályok szerint a III-ban voltak a legkevesebben, a VII. és VIII-ban legtöbben. A magántanulók közt 25 volt nőtanuló, a kik következőleg oszlanak meg az osztályok között: I=6; II=7; III=5; IV=1; V=1; VI=1; VII=3; VIII=1. Ezek a következő intézetekben voltak beiratkozva: Csurgón az I=1; Debrecenben az I. o.-ban=1; a VII-ban=1; Böszörményben az I=4; II=3; III=4; H.-M. Vásárhelyen a VIII=1; Karcagon II=2; Kis-Ujszálláson II=1; Halason az V=1; Miskolcon a II=1; III=1; VI=1; VII=1; N.-Enyeden a IV=1; N.-Kőrösön a VII=1. Legtöbben H.-Böszörményben voltak „helyben lakó intelligens szülék leányai, a kik — más középiskolai városunkban nem

lévén, — a gimnáziumokban iratkoztak be és az év végén vizsgálatot tettek, általában kielégítő eredményel.“ Azután Miskolc következik 4 leánytanulóval, pedig ott már nem áll fenn az ok, hogy „más középiskola nincs a városban,“ mert van, a mint tudom, kettő is. Nem a leány-növeldek hiányában kell a nő tanulók gimnáziumban lépésének okát keresni, hanem egyébben. Mondjunk udvariasan „korszellemet,“ egyes beszéddel meg arra az okra jövőnk rá, hogy a „divat“ az indító ok. A divatnak a nők szoktak inkább rabjai lenni, már pedig a mai napság divat a „nők egyenjogúságát“ hirdetni és munkálni.

Az erkölcsi viselet elég megnyugtató képet ad. Leggyengébbnek tűnik fel Karcag, a hol legkevesebb jó és legtöbb szabályszerű osztályzat volt, azután Szászváros következik. Budapesten sok a kevésbé szabályszerűek száma, a mire nézve megjegyzi az értesítő, hogy „szükséges volt az egyes osztályokban elharapódzott rendetlenségek megtorlásával az ifjúságnak megérdemelt büntetést és elijesztő példát adni.“ Rosz osztályzatot Csurgón és Kecskeméten kapott 1—1 tanuló.

Osztályok szerint a következő eredményt találjuk az erkölcsi viseletre vonatkozólag:

Osztály	jó	szab. szerű	kevésb. szab.	rosz
I.	80.7	18.9	0.3	
II.	81.8	10.6	1.5	
III.	81.4	17.0	1.5	
IV.	83.1	15.5	1.2	0.1
V.	74.4	24.1	1.2	0.1
VI.	81.0	17.5	1.5	
VII.	81.2	17.1	1.6	
VIII.	93.4	6.5	—	
Átlag:	81.6	17.2	1.1	0.02

A jó osztályzat emelkedik a IV-ig, hogy az V-ben a legalacsonyabbra essék vissza, míg ismét fel-emelkedik a VIII-ban. A szabályszerű az V-ben a legtöbb és a VIII-ban legkevesebb. Kevésbé szabályszerű úgy körülbelől egyformán van az I-ső és VIII. kivételével. Amazok még nem mernek, ezek már nem akarnak olyan nagyobb csinyt elkövetni, a mit ily szigorúbb eszközzel torolnának meg. Mindenesetre dicséretre méltó, hogy az ország összes ref. gimnáziumaiban nem volt kevésbé szabályszerű magaviseletet tanúsító VIII. osztálybeli tanuló. Az alacsonyabb fokú osztályzatot főképen az óramulasztásokért osztogatták, az igazgatói jelentések szerint. Ez a baj, úgy látszik, közös mindenik intézetben s kiirtani nem is lehet. A „fugálás“ sőt a tanárok „otthagynása“ nem helyi specialitás, hanem mindenik intézet növendékei által ismert és gyakorolt módszere az „önállósdi cothurnusában tetszelgő szabadosság“ nyilvánításának. Csakhogy egyik iskola szigorúbban bünteti, másik könnyebben eltekint felette. Egyik helyen az erkölcsi viseletből adott alacsonyabb osztályzattal is megtorolják, másik egyéb alakban rójjá ki a büntetést. Ez az oka, hogy néhol, bár sok a mulasztás, a kevésbé szabályszerű, vagy szabályszerű osztályzat nem áll azzal arányban.

A mulasztásokról nem adhatok kimutatást, mert

a legtöbb értesítő hallgat erről. A mely értesítőben volt adat, azokról következőkben számolhatok be.

A beirt tanulók legnagyobb $\frac{1}{10}$ -a mulasztott Karcagon, $30\frac{9}{10}\%$; azután Budapest $29\frac{8}{10}\%$; Rimaszombat $20\frac{2}{10}\%$, Miskolc $16\frac{7}{10}\%$, Zilah $16\frac{3}{10}\%$, H.-M.-Vásárhely $15\frac{9}{10}\%$, M.-Vásárhely $10\frac{9}{10}\%$, Sepsi-Szentgyörgy $7\frac{4}{10}\%$, N.-Enyed $6\frac{8}{10}\%$, Szathmár-Németi $1\frac{7}{10}\%$, Gyöngy $1\frac{3}{10}\%$ -kal következik. Kun-Szentmiklóson egyetlen egy igazolatlan mulasztás sem volt. H. Nánáson 9 óra az 1, 4, 5. osztályban, Kecskeméten 34 óra az 1, 4, 5, 8. osztályban, Kolozsváron 24 óra az 1, 3, 4, 6, 8. osztályban, de hogy hányan mulasztottak igazolatlanul e három utóbbi intézetben, nincs kitüntetve. A hol a $\frac{1}{10}$ legnagyobb, ott legjobban el volt terjedve a mulasztási hajlam. És hogy ezek a mulasztók mily mértékben tudtak visszaélni a lanyha ellenőrzés nyújtotta helyzettel, arról is tanúságot tesznek a számok. Ha ugyanis az igazolatlanul mulasztott órák számát a mulasztók számával elosztjuk, megkapjuk, hány óra esik egy-egy tanulóra s ebből következtetést vonhatunk arra is, vajjon keilő szigorral bünteti-e az intézet a mulasztást az első perctől kezdve, vagy pedig egy pár óráért nem tartja érdemesnek tanítványainak lelki nyugalma megháborítani. Kellő szigor mellett a legtöbbnek elmegy a kedve, az első büntetés után a további hanyagságtól. míg egy kis elnézés felbátorítja az arra hajlammal bírókat, hogy a büntetlenül mulasztható egy pár órát valahogy „lemulasztatlanul” ne hagyják. Egy-egy tanulóra Rimaszombatban 41, H.-M.-Vásárhelyen 36, Budapestben 35, Karcagon 31, Maros-Vásárhelyen 305, Miskolcon 24. Szathmár-Németiben 22, N.-Enyeden 21, Zilahon 208, Gyöngyön 2. Sepsi-Szentgyörgyön 13 óra esik. Ha a fentebbi állításom igaz, úgy Budapesten, H.-M. Vásárhelyen volt leggyengébb az ellenőrzés, mert ott mindenütt nagy $\frac{1}{10}$ mulasztott sok órát. Legszigorúbban pedig Gyöngyön, N.-Enyeden, Sepsi-Szentgyörgyön, Szathmár-Németiben büntették a mulasztást.

(Folyt. köv.)

K. E.

TÁRCA.

A tanító, mint nevelő.

(Folytatás.)

Hát mit tehet itt a tanító?

Óvja a léghuzamtól; rendes hőfokú legyen a tanterem; tiszta levegő legyen benne, ne ültesse növendékeit egy huzamban, — igen sok ideig, — egy helyzetben; vigyázzon a test tartására, hogy gerincgörcbülést ne kapjon, vagy más bajt; téli, setét napokon, estefelé, szemét ne erőltesse; (de máskor sem), tartassa tisztán a termet és az ablakokat; füstöt, port, gőzt ne tűrjön a teremben; tisztán jöjjön a gyermek az iskolába testben és lélekben; tiszta legyen az ivóvíz és ivóedény; a szájfájások külön-külön edényből igyanak; a ragályos betegeket jelentse s küldje haza; a gyengébbekre, gyávákra különös gondot fordítson, hogy azokat a nagyobbak, erősebbek ne bántalmazzák, meg ne taszigálják; a betegségből lábadozókat különös figyelemben részesítse; a játékban, tornában velők legyen; veszélyes, erejükhöz nem való játékot és tornát ne engedjen meg; a gyengébbek tornázásánál figyelmesebb legyen; ha kést tűr nálok: intse őket óvatosságra; tollal vigyázzanak, hogy egymásban kárt ne tegyenek; (egymást vagy egymás szemét véletlenül is megsúrhozhatják!) Ne tűrjön festékes írószereket (ha még vannak ilyenek!). Intse őket, hogy veszélyes

mély viznek jegén csuszkálni, korcsolyázni; magas fákra mászni; fejszével, borotvával, kaszával játszani; veszélyes éretlen gyümölcsöt, ismeretlen növényeket, gombákat stb. megenni; borsót, babszemet, stb. fülbe, orra dugdosni; egymás fülébe kiabálni; felmelegedve vízbe menni; a testet fürdés után vizesen hagyni. Figyelmeztesse őket az otthon való játékszásra is, mint pl. a ringenspielnak megfelelő ördög-motóla, (a neve is mutatja veszélyes voltát,) a mely már nem egy gyermeket hajított el magáról, a központtól futó erő hatására és vigyázatlanságból úgy, hogy örökre sánta vagy béna lett. Erre is tudok esetet és a szerencsétlen gyermek 2 év múlva, nagy szenvedés után lábtörésébe belehalt. És végül, maga a testi büntetést csak ritkán használja. Nevezetesen: sokáig ne térdepeltessen, ne éheztesse; arcul-ütést, fülhúzást, hajtépést kerüljön; a vesszőzést utolsó esetben és mértékkel használja, nemcsak erkölcsi okból, hanem meggyűlhet miatta a baja és egy kis karczolás miatt (a melynél pedig sokszor nagyobb sebet is ejtett már a gyermek maga magán) igen könnyen brutális névre tehet szert a tanító és ezen az epithetonon (jelző) elnyargal, mint vesszőparipán, a hazai ujság minde- nike és sokszor a bíróság is hűhót csinál (sok zaj semmiért) vagy nem kell csak egy haragos orvosod: biztosan csávába kerülsz. Azokkal, a kik a testi fenytéket végképen ki akarják zárni az iskolából: sohasem leszek egy véleményen, ha száz esztendő érnék is, mert a sebet késsel is kivágja az orvos vagy kiégeti. Azok a túl philanthrop emberek próbálnának csak egy évig (hát még 10., 20., 30., 40., 50. évig) sokszor nem kis számú, makacs, dacos, istenkáromló, hazug, tolvaj fickókkal egy levegőt szívni: majd meglátnám, mit mondanának arra, hogy csak exclusiv, a nemes bánásmód vezetheti a nevelést! Hisz' a testi büntetésnél a szeretet a sugó, mely a roszból jót akar hozni. Úgy kell tenni, mint a latin példaszó mondja: „Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat.” Az egyik kezében követ tart, a másik kezében kenyeret mutat. És főképpen azt tartsa a testi fenytésnél szem előtt, hogy: „Boni pastoris est tondere oves, non deglubere.” A jó pásztornak kötelessége a juhokat megnyírni, de nem megnyúzni.

A túlajtott humanizmus szüli, hogy a rablók, gyilkosok kényelmesebb szobában lagnak és jobb eledelt kapnak, mint a becsületes emberek milliói; a túlajtott humanizmus szüli nagyrészt a szocializmust, sat., sat. Veszedelmes lejtő. A rákfénét vágni, égetni kell, nem flastrommal gyógyítani! Hát a kertész nem nyesi-e le késével, ollójával a fattyúhajtásokat; és bizonyára nem az a célja, hogy a csemetét megsemmisítse, hanem inkább az, hogy erősebbé növelje. Értekezésemnek ez a része összefügg a szellemi, erkölcsi neveléssel is, de testi fenytékről lévén szó: a testi nevelés tárgyalásánál fel kellett vennem.

2. Nevelje a lelket!

A neveléstan háromféle nevelést különböztet meg a szellemi (lelki) nevelést illetőleg, a lélek három tehetsége szerint, u. m.: értelmi, érzelmi és erkölcsi nevelést. Miután az a cél, hogy az egyed és az egyedek összesége, így az egész nép boldog legyen, mind itt a földön, mind a mennyekben: úgy kell a nevelést eszközölni, hogy a lelki erők (ítélő, érző és akaró) teljes összhangzásban neveltesse; mert: „Többet ér az együgyű, de jó erkölcsű ember, mint az erkölcstelen tudós.” ez igaz, de hátha még a jó erkölcsű ember okos is és kedélyvilága sem nem tulságos érzékeny, sem el nem fásult! *Okos, nyugodt kedélyű, nemes jellemű és vallásos emberekre van a világnak és Istennek szüksége.*

Kész érzékszervekkel, kész agy- és idegrendszerrel jó a világra a gyermek és így receptív (felvevő) munkássága vele születik, de a reproductio és productio csak fejlődés eredménye és ennek a fejlődésnek a vezetésénél jut fontos szerep a tanítónak, nevelőnek; éppen azért nehezebb, nagyon sokkal nehezebb a szellemi nevelés a testi nevelésnél. Keze,

lába, minden testrésze megvan a gyermeknek születésénél. annak csak nőni, erősödni kell; a mely processus, természet szerint, magától is megtörténik (természetesen jobban, előnyösebben, ha még okos testi nevelés és különösen óvás járul hozzá); míg egy magára hagyott lélek a külső ingereket elveszi ugyan, de productív munkára sohasem, vagy csak igen ritkán lesz képes. Egy pusztán született gyermek, testileg szál-legényynyé nőhet, de ha nem tanítják, nem nevelik: lelke sötétségben marad, kedélye durva lesz, jellemről és vallásosságról kevés szó lehet. Tompa is azt mondja:

„Imádkoznám, de nem tudok, hiába,
Nem jártam én soha, az iskolába!”

A szellemi fejlődés irányát a neveléstan következőképen határozza meg:

1. Ha a külső inger és a belső teheték (Anlage) erői egymáshoz mérték: akkor az ingert a lélek nyugodtan elsajátítja s létrejö az észrevétel, melyben az ingert tárgyilagosan, azaz úgy fogjuk fel, mint az illető tárgy tulajdonságát; ebből fejlődik a szemlélet, illetőleg képzet; a képzetek szolgáltatják az anyagot a fogalmak, ítéletek, következtetésekhez; ezekből fejlődik az eszme, ezek képezik összesen az értelmi munkásságot.

2. Ha a külső inger a belső tehetékhez képest vagy igen erős vagy igen gyöngé: akkor érzetek származnak, melyekben a külső ingert alanyilag, azaz úgy fogjuk fel, mint lelki állapotunk változásának okát. Ezek az érzetek, felújítások alkalmával, vagy megtartják eredeti, benmaradó jellemeket vagy bizonyos törekvéssel párosulnak: ama fejlődési irány nevezetik kedélynek, eme pedig akaratsnak. (Lásd: Dezső-Neveléstan)

Az értelmi nevelésnél legfőbb nevelési eszköz a tanítás; igyekezzék azért a tanító a tanítást ennek a nevelésnek a szolgálatába helyezni! A lelki fejlődés az érzésből, mint alaptól indul ki; érzékeltessen azért növendékeivel minden tanítása alá eső tárgyat és dolgot, hogy növendékei szemléletekre, képzetekre tegyenek szert s ha ezek raktározva vannak: fogalmakká, ítéletekké, következtetésekké alakítsák át! Az érzékszerveknek összhangzó, együttes működtetése szerfölött megkönnyíti munkáját s mit nyer a tanítvány? Azt, hogy ítélő tehetsége kiképeztetik, az élet-úton jobban meg tud állani, a hol annyi veszélyek környékezik minden oldalról.

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat-készítő bizottságnak.

(Folytatás.)

Bizonyos szolgálatban szabadság uralkodik az egyházakban, mert a zsinatok többször kifejezik, hogy intézkedéseiket a már tűrhetlenné vált zabolátlanság megfékezése végett hozzák. A vasárnap nincs megtartva, a legszemérmetlenebb dőzsölések napja inkább, mint az úr napja. S a romlottság nemcsak a köznépet és a belhivatalnokokat jellemzi, hanem a nagyokat is. A debreceni zsinat 78. cikke ugyanis így szól: „A fejedelmek és nemesek többi bűnei közt ezeket kell szigorúan megfeddeni: 1. Mert nem szentelik meg a szombatot, nem keresik mindenek előtt az Isten országát és annak igazságát, sem a sacramentumokkal nem akarnak a közönséges gyülekezetekben élni; 2. Nem kegyes és szorgalmas táplálói az egyháznak, az iskolának, tanulókat és lelkipászorokat az egyház és or-

szág jövedelméből nem segélyzik; 3. Dobzódásban, részegeskedésben, vendégségekben élnek, sőt tovább elmondja, épen mintha Pál apostolt hallanók, avagy a mindenféle halálos bűnből élők, — melyeket névszerint is elszámol, nemcsak, hogy nem üldözik, hanem még pártolják is.

Ezen rendszer nélkül összeállított adatokból, keresse ki a kinek tetszik, a papi tekintély nyomán a hívek hithűségét, áldozatkészségét, az erkölcsök tisztaságát. Vagy ha kedvét leli valaki, keresse a szeretetben összeforrott társadalom képét, a mohácsi vésztől kezdve, midőn maga az ország területe is három részre volt szakadva hosszú századokon keresztül s e szét-daraboltság szerint szét-darabolva maga a nemzetet alkotó nemesség is, érdeke szerint ezen vagy azon hatalommal tartva, — a nép kizárva minden jogból, alig becsülve többre, mint a földi barom, mert értéke 40 frt vala, — ezért kimondhatlan gyűlölettel néz fel urára s ez a gyűlölet többször véres zendülésben is nyilvánkozik, Erdély története folytonos trónviszály, politikai hitvallás alku tárgya, jutalom mellett eladó, — az elsőre is sok példát találni, az utóbbira még többet, mert számosabbat ragadt el tőlünk a Pázmány féle ellenreformáció, kecsgetett jutalommal, mint üldözéssel és megfélemlítéssel. Találja fel ezekben a ki tudja, az anyagi érdekek fölé emelkedett tiszta *ethikai érzést*, az isteni törvények által szankcionált egyensúlyt. Én részemről nem vagyok képes feltalálni.

Nem vagyok én ugyan a jelen dicsőítője, mert rám is idézni lehetne Shakespearet, a ki azt mondta: „Óh, átkos ember vágyak! Múlt, jövő mind jó, csak a jelen nem tűrhető!” Így én sem vagyok mindenben elégedett a jellel s különösen nem látom arányban a haladást, az ezen haladásra fordított fáradsággal, de mégis, — mikor arról van szó, hogy a *kiveszett, leszállott üres fogalom* má vált szavak alapján a régi korszak jobbnak tartsam a mainál, arra nem vagyok hajlandó.

Már most kérdelem a gömöri bizottságtól, miért oly vad és sötét a régi kor, ha az egyházfegyelemben oly tisztító erő rejlik, hiszen az folytonosan alkalmazásban volt és pedig hovatovább növekvő szigorral; mert pl. míg a második erdői zsinaton hozott fegyelmi büntetés még aránylag elég emberies, de már továbbmenőleg azonnal szembetűnik, hogy a büntetések szigora az évekkel nő és válik embertelenebbé, úgy hogy utóvégre már nem is ritka, ha a bűnöstől megvonatik minden papi szolgálat s a vele való érintkezés is megtiltatik, s mintha az illető nem is volna emberi lény, — nem juttatnak neki egy darabka helyet a temetői földben, hanem a temetőn kívül, annak árkában ásatik el. — sőt illőnek és Isten dicsőségével összeegyeztethetőnek tartják kimondani azt is, hogy egész községek valóságos *interdictum* alá vethetők, megfosztva minden lelkészi szolgálattól, s míg a tarcaltordai zsinaton nyomatékkal hangsúlyoztatik, „hogy az egyházi fenyíték kiválóképen abban különbözik a polgári széken való büntetéstől, hogy sem pénzbeli bírsággal, sem testi büntetéssel nem élnek azok a presbíterek” (26. cikk), de később biz ezt már elfelejtik, mert ugyanam divattá jó a kaloda, a deres, a pálcá, meg a pénzbírság is és a mi különösen figyelembe veendő, a szigorral egyenes arányban nő a vádlottak száma, a minék, ha az egyházfegyelemben olyan erkölcsisztító erő rejlett volna, nem kellett volna így, hanem megfordítva történnie. Nagyon találóan mondja azért *Fejes István* egyik jeles művében, nyilatkozván e kérdésről is: „Az erkölcsök szelidülése és nemese-

dése, úgy látszik nem függ a szigornak nagyobb mértékétől, mert e régi időkben látom ugyan a legszigorúbb büntetéseket, olvasom azt, hogy sokan elszöknek, világra bújdosnak, a súlyos büntetéstől való félelem miatt. Mindamellett nem látom azért csökkenni az újabb vádlottak számát. S' ugyan ő mondja: „egyháztanácsai ülés nem tartatott akkor a nélkül, hogy fegyelmi kérdés elő nem fordult volna.”¹ Pedig mennyire más volt ez időben a kor szellemi felfogása, mennyire mások voltak a körülmények. A társadalom minden rétegében a vallásos eszme volt a domináló. Az írás impulzust innen merít, tárgya majdnem mindig ez. magánbeszélgetésekben, országgyűlésekben a vita nem a nemzetgazdaság vagy egyéb tudományos kérdések, majdnem kizárólag e körül forog, egyik országot a másikkal, sőt ugyanazon haza fiait is egymással szembe szállítja!

A kor komoly felfogása szerint a felekezeti élet keretén kívül nem található üdvösség, a tarcal-tordai zsinat így nyilatkozik: — „ha valaki a szenteknek egyezségéből, vagy az Istennek anyaszentegyházából kirekesztetik — az a sátánnak adatik, s az ecclesián kívül nincs idvesség.” (27. cikk.) Ily felfogás közepett a büntetéssel sújtott, méltán kidobottnak tarthatta magát az egész emberi társadalomból, mert hiszen a borsod-gömör-kis-honti cikkek szerint: „a kiközösítetteket mindenekben kerülni kell, mert az apostol szerint nemcsak azok kárhoztattatnak, a kik gonoszsgot cselekesznek, hanem azok is, a kik a cselekvőkkel egyetértenek.” (26. cikk.)

És még egy más, nagyon fontos körülményt sem kell figyelmen kívül hagyni. Az egyház ebben a küzdelemben, nem egyedül a maga erejére volt utalva, hanem rátámaszkodhatott hatalmasabb testületekre, mint a politikai községek és megyék, — sőt magára az államra.

Az egyház és községek között szorosabb együttélés volt a mainál. Presbyterium és községi tanács majdnem egy és ugyanaz, különösen a török fenhatósága alatt állott alföldi városokban, de másutt is. Körösi a városi hadnagy arra is esküdött, hogy „bírájának és tanácsának engedelmeskedik a városa és ecclesiája megmaradására szolgáló dolgokban.”² A Szél Farkas közlőtte Nánási emlékiratban majdnem mindig az áll, hogy Nánásit a község bírája és tanácsa hívja meg.”³ Az 1606-ban alkotott Tarcál városi külső-belső törvények⁴ kiterjednek mindenre és kemény büntetésekkel sújtják a szitkozódókat, egymás ocsárlóit, a vasárnap megszenteltelenítőit, a templom és úrvacsora elhanyagolóit, sőt felügyeletet gyakorolnak még a családi élet fölött is.

(Folyt. köv.)

Azari.

KÖNYVISMERTETÉS.

Faludi Pálnak a „Fogadj Isten” után.

„Nem kell ma szellem, oh az a világot
Nem tartaná jól, sőt elemélyitné.”

Tompa.

Ha a közönséget nem nézném s a Tompa emléket mindenek fölött nem becsülném, pusztán Faludi Pálra való tekintettel nem volna szabad tovább foly-

tatnom a tollharcot. Mert *nem egyenlő erkölcsi alapon állunk.* Az ő morálja megengedi, hogy most gyanúsítson, legközelebb nyíltan rágalmazzon, azután meg majd ország-világ előtt bevádoljon olyan dolgokért, a melyek egyenesen jellembé vágnak. Én pedig ilyet soha nem teszek. Sértő gyanúsítására, melyet cikke végén vág szemembe, még reflectálni is tiltja önérzetem. A cáfolatot erre megadja az illetékes kiadó.* De tudja meg, hogy azzal a rút gyanúsítással nem engem szennyezett be, a kiről minden ismerősöm elmondhatja, hogy tudok lelkesülni eszményekért alacsony önzés és haszonlesés nélkül, — hanem beszennyezte önmagát s leszállott arról az erkölcsi magaslatról, melyen a tiszta lelkek állanak. Nem jó azt a *nagy botot* akárhogy forgatni, mert ime úgyis üthet vele, hogy önmagát éri.

Én nem legénykedem. Nem veszek botot kezembe, hogy megmutassam vele: ki vagyok, mi vagyok? Engem a kegyelet világánál az igazság keresése vezérel s ezer nagybotu Faludi Pál sem fog attól visszariasztani. Lelkem mélyéig fölháborodom mindig, a mikor azt látom, hogy egyesek, mint Faludi Pál is, csak arra lesnek, arra utaznak, hogy üthessenek valakin, ha mindjárt olyanon is, a ki előttünk nagy, tisztelt, dicső. Önmagukat állítják csalhatatlan bírónak és egyedüli tekintélyeknek. Méltatlankodásom még növekedik akkor, ha azt veszem észre, hogy pl. Tompa ellen egy kálvinista pap éppen Patakról intéz támadást. Arról a Patakról, a mely Tompát nagygyá nevelte, a hol tiszteletére szobrot emeltek, s a hol hálás emlékeztetének egy percig sem volna szabad annyira feledésbe menni, hogy olyan cynismussal írjanak róla, mint a hogy ír Faludi Pál.* És teszi mindazt azzal a bámulatos merészséggel, a melylyel el akarja hitetni a világgal, hogy tulajdonképen ő védelmezi az igazi Tompát én ellenem s a velem rokongondolkozó emberek ellen. Hogyan mondja Phaedrus? „Ignotos fallit, notis est derisui.”

Vakmerőségén kívül még csupa epés gúnnyal találkozunk cikkében. A gúny — úgy látszik — Faludi Pálnál privát élvezet. Megkívánja az egészsége. Hát legyen boldog vele, ha az őt boldogítja!

Most — személyemtől eltekintve — nézzük azon ütleget, a melyek Tompát érintik. Mert ez a fő. Az éles személyes harcot csak a Faludi Pál egyéni izlése

* Kötelességemnek ismerem a leghatározottabban tiltakozni az ellen, hogy *nyílt rágalmazásnak, gyanúsításnak s vádolásnak* minősítessék a Faludi Pál egyik-másik kifejezése. Tiltakoznom kell a „Sárospataki Lapok” tisztessége nevében, a mely a rágalmazásoknak még eddig nem volt s bizony ezután sem lesz a közvetítője sohasem. A szerkesztőknek is van olyan a milyen erkölcsi érzékük!... A jelzett kiadói nyilatkozat, a melyet Ferenci B. miskolci könyvküldő küldött be, lapunk más helyén nem olvasható, mert ezt nem tartjuk szükségesnek közölni úgy, a mint meg van írva, hanem lényegét adjuk, a mely így szól: „ezennel leghatározottabban nyilatkozatom, hogy én S. Szabó József tanár úrnak ki a „Reliquiák”-at saját old rendezte, egyetlen fillért sem fizettem”. Szerk.

* Ezen a ponton is elengedhetetlen kötelességemnek tartom megjegyzést tenni S. Szabó József t. kartársam nyilatkozatára. Az *általánosítás* ellen, a mely e sorokból kétségbevonhatlanul kiérzik, a leghatározottabban tiltakozunk, a kik a sárospataki főiskolában ez idő szerint tanárokként működünk. Nincs közöttünk senki, a ki a Tompa szelleme ellen tenne, beszélné, mert mindig dicskedéssel, büszkeséggel szólunk róla s emlékéért hálás kegyelettel, tisztelettel őrizzük mindnyájan, követésre méltó példaként állítván ifjúságunk elébe, őt, a ki az „alma-mater”-nek, a magyar kálvinista Sionnak örök büszkesége... Ezt t. kollegánk is tudja s mint volt sárospataki növendék maga tiltakozik a legerősebben az ellen, hogy *általánosítása* igazság legyen s maga a sárospataki főiskola tekintessék Tompa emléke s szelleme Herostratesének!... Nem a polémia kedvéért teszem e megjegyzést, hiszen a vitatkozásba nem avatkozom, hanem azért, mert az igazság parancsolta, hogy ezeket elmondjam. Szerk.

¹ Fejes István: A s.-a.-ujhelyi ev. ref. egyház tört. 75—76. l.

² Szalay: Magyar Nemz. III. u. 304. l.

³ Sárospataki füz.: 1862. évf.

⁴ Közölve a Spataki füzetekben.

vegyíti a vitába. Én annyira óvakodom tőle, hogy még azt sem kutatom: ki az a Faludi Pál? Minden személyi illúziótól eltekintve tisztán a tárgy lebeg szemem előtt. De a Faludi Pál egyéni ízlése nagyon sokat megenged. Az az *egyéni ízlés*, mely az ő theóriája szerint tulajdonképpen maga az egész ember, a bírálatban pedig vezető *kriterium* és *norma*. Erről ő könyvet tudna írni, de kárna tartaná, mert a ki az ő magyarázata után meg nem érti, az egész könyvből sem értené meg. Én pedig nem értem, noha Faludi Pál is elismer annyit rólam, hogy nem vagyok épen tanulatlan. — Én az egész magyarázatból csak annyit látok, hogy Faludi Pál, a ki oly finoman szeret disztigválni, nem tud különbséget tenni az egyéni ízlés (gustus specialis) és az egyéniség (individualitas) között. Mert Petőfit Petőfivé, Tompát Tompává és Bajzát Bajzává egyéniségük teszi, a mi bizony jóval több, mint az egyéni ízlés, mert az összes elme- és írásbeli sajátságokat magában foglalja. De hát az a bizonyos Rechthaberei még a fogalmak összezavarását sem irtózik.

Egyébiránt forduljunk csak a magyar kritika megalapítóhoz s nézzük, hogy csakugyan azt a hánytorgatott egyéni ízlést vallják-e mindennek? *Kölcsey* azt mondja, hogy a kritikusnak tudnia kell, hogy nem arra van szükség, ha ez vagy amaz íróban mi tetszett vagy mi nem tetszett neki, hanem arra, hogy ez vagy amaz író bírja-e az ismereteknek, melyek tárgyához kötve vannak, egész massáját, s ha előadása megegyezik-e a jónak, szépnek, nagynak és valónak egyetemi princípiumával? *Bajza* meg ezt vallja: „Tárgyismeret és elvek szerinti felfogás a kritikusnak és tanítás a kritikának főfeltétele.” Végül *Greguss* a tekintély elvét is hangsúlyozva így szól: „Tekintély és bírálat, épen mivel egymást ellensúlyozzák, nem lehetnek el egymás nélkül.” Kérdem most már: beszélhet Faludi Pál, mint kritikus pusztán az ő el nem disputálható egyéni ízlése nevében? Kezddhet egy bírálatot így: „Nem tudom, ki mit tartott Tompa Mihályról, mint prédikátorról?” Tudnia kell, ha bírálni akarja. Az egyházi irodalomban való jártasság nélkül senki Tompa felett pálcát nem törhet. Hogy utóbbi cikkében ismerni látszik a Tompa irodalmat, az onnan van, mert az én utalásaim nyomán szépen ki lehetett a könyvtárban keresni a citált helyeket.

Azt is védi Faludi Pál, hogy ő *szececsszionista*. „Mert az egyéni ízlés egyúttal mindig nemesebb értelemben vett szececsszio is.” Itt megint *Kölcseyt* szólatatom meg: „Az ízlés a személyiség sokféleségéhez képest ezerképen különbözik. De midőn egyetemiségről van szó, minden személyiségi különzésktől el kell vonni magunkat.” A kritikának egyetemes érvényű princípiumai mellett tehát a személyi elkülönzésnek, a szececsszionnak helye nincs.

Hogy divatos szececsszionista voltát újólág dokumentálja Faludi Pál, ismételten és még erősebben ki nyilatkoztatja, hogy Tompa lejárt a magát. „Ma már hiába állunk elő Tompa kaptájára (sic! pompás ízléssel) készített verses könyvekkel nincs hatásuk, meg nem értik, meg se veszik. Hiába adják ki Tompa „Egyházi beszédeit” . . . pókhaló lepi a papi múzeumokban s méginkább hiába kotorásszuk elő a reliquiákat stb.”

Igy volna csakugyan? Beteljesültek volna a halokló költő borús sejtelméi?:

„Mig futottunk s fennre törtünk
Önmagunknak nem neveztünk
Csak halotti koszorút.”

Hogy Faludi Pált szemelte volna ki a Gondviselés arra, hogy ezt a koszorút sírjára letegye? Én még eddig senkitől sem hallottam, hogy Tompa lejárt a magát, hogy az ő szelleme ma már nem képes táplálni a világot. Nem hallottam csak a szececsszionista Faludi Páltól és pedig olyan formában, a mely a legnagyobb mértékben magán hordja az önteltség bélyegét. És még ő tiltakozik az ellen, hogy Herosztratesz módjára nem gyújtja fel a Tompa dicsőségének templomát!

Nem, ő csak a túlzást fújja el. Először is a *Ballagi Mór* dicséretét szállítja le az egyéni ízlés létráján. Hiszen Ballagi a Tompa halálhírének hatása alatt korántsem meggyőződés szülte, hanem csak amolyan conventionális dicséretet írt Tompáról. Hát a ki Ballagiról ezt fölteszi, annak legyen hite szerint! Én másképp gondolkozom. Aztán *Szász Károly* bírálatával próbálja *Szász Károlyt* visszaverni. Nem teszem azt, hogy újra *Szász Károlyból* idézzek ellene. A kérdés azon fordul meg, hogy *Szász Károly* bírálatában, melyet *Ballagi mesterinek* nevezett, mindennapi-nak, vagy a köznapi szürkéségből magasan kiemelkedőnek tartja-e Tompa egyházi beszédeit? A felelethez szó sem fér, mikor ebben foglalja össze nézeteit: *mind csak fénydalt láttam a könyvben*, egyedül a tárgyválasztásban és az általános szempontokban van némi kívánni valóm, de azt sem vitatom stb. *Beóthy Zsolt* nyilatkozatára is szól Faludi Pál valamit, csak hogy épen semmit felelet nélkül ne hagyjon. De egyéni ízlését nem az ragadja meg, a mi abban fő, hogy t. i. *ma élő* legnagyobb aesthetikusunk azon csodalkozik, hogy nem tanulmányozzák jelenleg hővebben Tompa egyházi beszédeit. Talán az a Tompa szelleme mégsem annyira a múlté, mint a hogy Faludi Pál állítja!

Szememre veti, hogy csak Tompának életében kiadott egyházi beszédeiről szölok mindenütt és nem a reliquiákról. Hiszen Tompát, mint prédikátort kellett egészében védelmeznem ellene! A reliquiákról elmondtam nézetemet az előszóban. Miért hívalkodnám újra vele? Különben is mit tudtam volna cáfolni? Faludi Pál csak ítelt, ahogy egyéni ízlése hozta magával, de nem bizonyított. Mindamellett rámutatok ezúttal a Faludi Páltól is semper virensnek nevezett *Prot. Pap* múlt évi folyamára (bizonyosan olvasta, mert ismertetni akarja). Ebben ez olvasható: „A ki valaha olvasta Tompának műveit, vagy elmondott csak egyet is a két kötetben közkezen forgó egyházi beszédei közül: azonnal ráismer e kötetben is a halhatatlan szellem alkotására, melyben a hit és erkölcsi világ régióiban magasan szárnyaló lélek nyilatkozik meg, megkapó erővel s közvetlenséggel, úgy a külalakot, mint a beltartalmat tekintve.”

De már végeznem kell; Tompáról egyszer így írt *Erdélyi János*, a ki talán nem volt kisebb ember Sárospatakon, sőt talán a magyar hazában sem, mint Faludi Pál: „Tompának adott az Isten érzeni; a mit érez megírni; a mit megír elmondani.” Jó volna, ha nem pusztán önmagától, hanem másoktól is tanulna valamit Faludi Pál és ha eszébe venné a német költőnek ezt az intését:

Die Kritik ist eine scharfe Sichel,
Mähen kann mit ihr jeder Michel.
Doch mähet einer auf unrichtigem Platze;
Holet seine Arbeit die wilde Katze!

Faludi Pál most nem jó helyen kaszál s talán azt se tudja, mit kaszál? Munkáján nincs áldás.

E cikkel még tartoztam Tompának, a közönségnek és önmagamnak. Többet ez ügyben írni Faludi Pál bárminemű illetésére nem fogok, mert ő sértő gyanúsításával a tisztességes polemia elé gátat emelt.

S. Szabó József.

A múlt esztendei prédikáció irodalom.

(Folytatás.)

V.

Szent János evangéliumának magyarázata. Irta Dods Márk, evang. reform. teológiai tanár Edinburgban. Angolból átdolgozta Lukácsy Imre, ev. ref. vallás-tanár. Budapest, 1899. 8° 1—280. l. Ára 4 korona.

A könyv címe pápistas is, magyartalan is. Pápistas azért mert ott pazarolják a „szent” jelzőt s ha ott nem állna a könyv címlapján, hogy evang. reform. tanár írta és ugyanolyan tanár dolgozta át, bátran tarthatnók pápista műnek. Minthogy pedig Krisztus követői mindnyájan szentek: az lenne az igazán következetes dolog, ha a címlapon még ez is ott állana: írta szent Dods, átdolgozta szent Lukácsy. Hogy Károlyi Gáspár az evangyelistákat szent jelzővel ékesíti, az tény, de az is tény, hogy azt nem az eredeti után írta oda. — De magyartalan is a cím: az evangélium szó zörgő, dörömbölő hangzása miatt. B. e. ősapáink szépen meglágyították, meggömbölyítették, tehát meghódították ezt a szót, mert régesrégén evangéliommá szelidítették s a kálvinista és luterános magyarság úgy használja azt ma is. Kár letörülni arról a magyar ajak hitelesítő bélyegét; a magyar nyelv hódító, átforgató erejének egyik, több százados bizonyítéka az. — Avagy talán irányjelzésnek a mutatója az a zörgő szó? Ha nyelvtudományi irány szolgálja akar lenni: a magyar nyelv urasága ellen való veszedelmet látnék benne, mert ebből az következne, hogy valamennyi hódított magyar szavunkat az eredeti alakra kell visszavinni, tehát p. o. angyal helyett angalt vagy angelust, zsemlye helyett Semmel-t, ablak helyett oblak-ot írni és mondani. Ha meg vallásos irány képviselője akar lenni, félő, hogy úgy járunk vele, mint a keresztyén szóval, a mely ma már éles bélyegzője a magyar keresztyénség két nagy felekezetének, holott maga Pázmány Péter se ebben látta, sőt nem is kereste a közfalat, mert ő mindig keresztyént írt jó magyarsággal és az evangéliom szót is hol így, hol meg evangéliomnak írta s ime, ma már a magyar protestántizmus legszélsőbb baloldala, a 13 próbás unitáriusság a legszélsőbb pápistasággal keresztyennek tartja és írja magát. Am, huzalkodjunk, ha már „muszáj” (vagy hát Lukácsyék nyomán „muss sein”) egyes kérdéseken: de legalább magyarul és magyarán huzalkodjunk!

Maga a könyv érdemes egy munka. Dods a János írása szerint való evangéliomot az evangéliom írójának álláspontján magyarázza, tehát azt a célt szolgálja, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek fia. Teológiája tehát részben ugyanaz, a mi az evangéliom írójáé, részben a református orthodoxiáé, ámbar különösen ott, a hol az „ember fiá”-ról van szó, vagy a hol írásmagyarázói ízlése sugallja. úgy is magyaráz, hogy a kritikai irány hívei se különbül. A kötet a „bevezető magyarázaton” kívül, mely az evangéliom szerkezetéről és felosztásáról szól, a magyarázással a XI-ik R. 54-ik verseig halad és ezt az anyagot némi kihagyással (III. 22—36; IV. 27—30; X. 10—21;) I—XXIV. fejezetben, vagyis magyarázatban dolgozza

fel, alapos írásmagyarázói készséggel, de túlnyomóbban gondolatartalmilag, mintsem gyakorlatilag. Ámbar néhány magyarázat u. n. gyakorlati írásmagyarázatnak is beválik (X. XII. XVII.) s aztán még többen találhatók gyakorlati elem. Szerintem a könyv legnagyobb érdeme az, hogy a János-féle evangéliom megértését elősegíti és szerencsének tartom, hogy a Magyarázatos biblia hiányában erre az evangéliomra ilyen segítő könyv kerül a kezünkbe. Mint segítő könyvet nyugodtan és örömmel ajánlom mindenkinek.

Az átdolgozás becsületére válik Lukácsy Imrének, mert irányán csak itt-ott érezhető az idegenszerűség. Még jobb lett volna az átdolgozás, ha több nagyon is skótoknak, angoloknak való dolgot, mint idézéseket, példákat vagy kihagy, vagy helyettesít benne. Szeretném, ha a II-ik kötet átdolgozásánál figyelemmel lenne erre. Végre szívesen jegyzem ide azt is, hogy a könyv Hegedűs Sándornak van ajánlva és Szóts Farkas írt hozzá egészen rokonirányú előszót.

Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Sárospataki protestáns nő-egylet.** Csendben, minden zaj nélkül történt meg a Rákócyak szellemi örökségében az a jelentékeny történelmi mozzanat, a melynek az ez idő szerint való felekezeti viszonyok között senki sem tagadhatja meg fontosságát. Protestáns nő-egyletet alakítottak Sárospatak városának hitbuzgó asszonyai, hogy a munkás szeretet gyakorlásával elősegítsék anyaszentegyházunk diadalát s sikerrel védelemzhessék az ellenfél ostromaival szemben mindazokat, a kikre hálóját akarja vetni az ultramontanizmus. Január 14-ikén történt meg a szervezkedés az ev. ref. leányiskola egyik tantermében. A hol csaknem teljes számban jelent meg az a 110 protestáns nő, a ki vallásosságával, mint kovászszal akar hatni a sárospataki felekezeti viszonyokra. Bálint Dezső lelkész elnöklete alatt folyt le az alakuló gyűlés, a mely elnököknek: Dr. Lácay Lászlóné, szül. Mezőssy Sára asszonyt, alelnököknek: Buza Jánosnét, titkárnak: Buza Jánost, jegyzőnek: Dr. Rácz Lajosnét s pénztárnoknak: Dr. Tüdős Istvánnét választá meg. Mi szép reményeket fűzünk e nő-egylet működéséhez s hiszszük, hogy anyaszentegyházunk javát folytatandó munkásságán meg fog nyugodni az Ur kegyelme!

— **Lelkesi államségély a tiszánineni ev. ref. egyházkerületben.**

II-ik csoport.	kor.	fillér.
1. Abara. Horkay Bertalan	144	34
2. Bodzás-Ujlak. Gyarmati Soma	326	09
3. Csernahó. Stephán Mihály	295	21
4. Kis-Azar. Péter Mihály	514	98
5. Beje. Sággy Sándor	649	67
6. F. Revisce	369	22
7. Szin-Petri. Nagy Barna	74	20
8. Homonna. Réz László	321	90
9. Pinkóc. Mór Elek	512	78
10. Pályin. Soltész Tamás	295	90
11. Lucska. Szakal István	346	37
12. N-Geóc. Szaploncai Benjámin	481	78
13. Szádellő. Ragályi Géza	573	72
14. Málca. Kiss Tamás	335	16
15. Gercsely. Kozma Antal	198	01
16. Vaján. Virág József	403	02
17. Ágtelek. Kovács István	197	51

Összesen : 6039 86

Válasz a szerkesztői megjegyzésre. E becses lapok 3-ik számában megjelent cikkem tartalmával szemben megnyilatkozott szerkesztői megjegyzés „a korszellem hanyatlását s a protestáns jog-érzék súlyedését” látja abban, hogy, — mint a lelkesíztetési kiegészítésben részesült csekély javadalmazású lelkesz egyike, — a halás elismerés érzelmeit tolmácsoltam az államkormány iránt a kongrua-törvény életbe léptetésénél tanúsított ama nagy jó indulatért, melynél fogva az 1200 koronás kiegészítés már az első évben folyóvá tételt s megadatott a lelkeszeknek. — Hát ha ama szerkesztői megjegyzés vád akar lenni: akkor az jogtalan és méltatlan; mert hiszen eljárásomból ilyen vádat sem kimagyarázni, sem következtetni nem lehet. — Mert mit is tettem én? Semmi mást, mint a mit Benevolus cselekedett, nagyon helyesen, e lapok 51-ik számában, a hol így nyilatkozik: „Most csak a törvény végrehajtását, még pedig az államsegély kiutalásánál jelentkező végrehajtást tekintjük, a mely azért, hogy a 600 frtjg való kiegészítést azonnal, minden haladék s idő kitolás nélkül eszközli, minden esetre megérdemli az elismerést.” Hát azt a végrehajtást ki eszközölte? Az államkormány. Megérdemli tehát a halás elismerést, köszönetet. Ennek adtam én kifejezést, semmi másnak. De e tekintetben velem együtt érez és gondolkodik Benevolus is és bizonyára a prot. egyháznak minden elfogulatlanul ítélő tagja. Nincs itt nyoma sem „a korszellem hanyatlásának vagy a jog-érzet súlyedésének.” De hogyan is lehet oly sötét szemüvegen nézni, aggodalmakat táplálni, vádakot emelni minden igaz ok nélkül?! Hiszen nem kényszerít bennünket senki a kongruátit jogfeladásra. A magunk elveiből, igazából nem kell feláldoznunk semmit. Nem is áldozunk. Az államsegély tisztán ama célok érdekében van adva, a melyekért a prot. egyház s első sorban a lelkeszi kar küzd lankadatlanul hivatásából, meggyőződéséből kifolyólag. Maga Benevolus is reményeket táplál az államsegélyezés iránt s egy szebb jövőnek zálogát látja a lelkeszi kar anyagi helyzete javulásában, midőn várja és föltételezi, hogy az anyagi gondoktól felszabadult lelkesz az irodalom pártolásában s a cura pastorális terén buzgóbban kifejtik ezután majd tevékenységüket. Itéljünk hát a kongrua fontos kérdése felett elfogulatlanul! Fogadjuk bizalommal helyzetünk javulását s az erre irányzott őszinte törekvést! Ne lássunk veszedelmet ott is, a hol nincs; mert prot. egyházunk jövője, felvirágzása mindenkori szabadság érzetéből fakadt elfogulatlanul ítélő hazafias meggyőződés követésétől s a tisztább, tökéletesebb, igazabb eszmék szolgálatától függ.*)

Kádár János.

— **A tiszántúli kerület lelkeszei** részére az újabb kongrua kifizetés is megérkezett s kapott 24 lelkesz 8459 korona 86 fillért.

— **A dunántúli kerület lelkeszei** közül a kongruát újabban 35 lelkesz részére folyósították; 10935 korona 81 fillér értékbe.

— **Tanácsbíró választás.** Az ungi ev. ref. egyházmegyében lelkeszi tanácsbírákúl megválasztottak: ifj. Szakal István lucskai s Komjáthy Gábor ungvári lelkesz, a világi tanácsbíróságra pedig Szabó Lajos mérnök Ungvárról.

— **Ismételt kérelem.** A múlt évben azt a kérelmet intéztam a Sárospataki Lapok útján a tiszáninneni főtiszt. egyházkerület Nt. lelkeszi karához, hogy a győri ev. ref. templom-építés céljából kibocsátott gyűjtő-íveket — habár üresen

*) A t. olvasók nagybecsű s elfogulatlan ítélőre bízom, vajjon Kádár János-e az elfogult vagy én? Hogy multkori cikkének áradozását nem helyeseltam s abban a prot. közszellemnek saját-szerű degenerálódását láttam s látom ma is: ez elfogultság-e? Igen sajnálom, hogy nem akarják egyesek megérteni azt, hogy a magyar protestánsoknak jogról s nem kedvezményről kell beszélniük! Ez az, a mit Kádár János t. barátom nem akar elfogulatlanul figyelembe venni. Szerkesztő.

is — szíveskedjenek az év utolsó napjáiig visszaküldeni. Kérelmemnek nem lett meg a várt eredménye, amennyiben az egyházkerület területéről összesen csak 28 ív érkezett vissza és pedig: 16 egyháztól 79 korona 24 fillér adománnyal, 12 egyháztól pedig üresen. Mivel a végleszámlás f. évi február első napjaiban megtörténik: kérve-kérem kedves kartársaimat, szíveskedjenek a náluk levő íveket — habár üresen is — január 31-ig visszaküldeni; mert a számozott és beiktatott ívek, illetve postautalványi szelvények felmutatása nélkül, közmegnyugvást keltő számadást nem lehet készíteni. Eltekintve a kötelességtől, ennyi csekély fáradsággal járó munkát kérni kartársainktól, talán nem is szerényletlenség. A jelzett határnapiig vissza nem érkező ívek tartóit — magam igazolása végett — kénytelen leszek hirlapi úton megnevezni.

Szabó Zsigmond, ev. ref. lelkesz.

— **Nyilvános nyugtató és számadás** az „Árvay-emplék“-re begyűlt adományokról. Adakozni szívesek voltak: Császár Bertalan, Dezső Lajos, Hodossy Béla 10—10 kor., Mecner András, Benyó József 6 kor., Molnár István főispán, br. Sennyey Miklós 5—5 kor., Sárospataki Takarékpénztár Részvénytársaság, Radácsi György, Apostol Mihály, Onda Márton 4—4 korona; S.-a.-Ujhelyi Takarékpénztár, Hódinka Ágost 3—3 korona; Trócsányi Bertalan, dr. Zsindely István, Buza János, Lábos István, ifj. Bráda Ferenc, Dókus Gyula, Ambrózy Nándor, Mecner Béla, Központi Takarékpénztár Részvénytársaság (S.-a.-Ujhely), S.-a.-Ujhelyi Polg. Takarékpénztár és Hitelegylet, Zemplénnvármegyei keresk. ipar-term. és Hitelbank, S.-a.-Ujhelyi Népbank, Páricsy József 2—2 korona; Eperjesy József, Zombory Andor. Szinyevy Gerzson, Domby László, Gaál E. és neje szül. Zeke Vilma, dr. Illyefalvy V. Géza, Halász József, Székely Elek, Knopfler Sándor, Ungváry László, Sőregi Márton, Gardos Miklós 1—1 korona; Rác Lajos 60 fillér; Nagy Mariska, Haraszi Lajos, Firnstal Jolán 50—50 fillér; Berta István, Kertész János, Illyés Mihály 40—40 fillér; Friedmann 30 fillér; Dakos József, Cifra János, Nagy Jánosné, Sütő István 20—20 fillér; Iski József 10 fillér; Vitt József gyűjtéséből 9 korona; összesen 125 korona 50 fillér. Kimutatott összeg a sárospataki takarékpénztárban kamatozik. Midőn a nemes szívű adakozóknak a „Zemplénnvármegyei Tanító-egyesület“ nevében is halás köszönetet mondok, egyúttal tisztelettel kérem a „Sárospataki Lapok“ t. olvasóit, szíveskedjenek az „Árvay-emplék“-re szánt adományaikat nevére küldeni. Mély tisztelettel

Hodossy Béla,

a gyűjtő-bizottság elnöke.

— **Pályázati hirdetések lelkeszi állásokra.** A dunántúli kerület tatai egyházmegyéjében fekvő banai egyház III-ad osztályú s 1621 korona 60 fillér javadalmú lelkeszi állására a pályázati kérvényeket Cike Lajos február 11-ig fogadja el Ó-Szőnyben. — Az erdélyi kerületben a kolozskalotai egyházmegyében fekvő egeresi egyház IV-ed osztályú lelkeszi állására, a mely tetemes kongruát nyer, január 31-ig küldendők el a kérvények Deési Gyulához Gyaluba. — Az erdélyi kerületi kézdi egyházmegyei maksai egyház III-ad osztályú lelkeszi állására Bodor Géza február 10-ig fogadja el Alsó-Csernátonban a pályázati kérvényeket, — Ugyancsak az erdélyi kerületben a görgényi egyházmegyében fekvő felfalusi egyház II-ed osztályú és 1690 korona 48 fillér javadalommal ellátott lelkeszi állására január 31-ig küldendők a pályázati kérvények Tavasz Józsefhez Magyar-Péterlakára (u. p. Szászrégen.) — A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben a szathmári egyházmegyében fekvő IV-ed osztályú tunyogi lelkeszi állásra Bikky Károly e hónap 28-ikáig fogadja el a pályázatokat Győrteleken.

Felolós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona. fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: K. „Szeged városa s a közerkölcsliség.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — O. „Az országos felekezeti tanári nyugdíj-intézet címén történt ev. ref. tanári nyugdíjazásokról az 1899-ik évben.” — Nagy Sindor. „A tanító, mint nevelő.” — Azari. „Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat készítő bizottságnak.” — Faludi Pál. „Könyvismertetés.” — Faludi Pál. „Tudja Pál, mit kaszál.” — Dr. S. K. „Nyílt levél Párisból.” — „Külföldi protestáns theológiai irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Szeged városa s a közerkölcsliség.

Sohasem voltam a híve az u. n. prudériának, mert elvem volt s ettől nem tántorított el semmi-féle ellenvélemény, hogy az erkölcsliség terén a szégyenlősségnek nincsen helye, a mennyiben az erkölcslitelen iránt csak felháborodásnak, attól való undorodásnak van értelme, de langyosságnak semmi esetre sem. Természetes dolog, hogy e szigorú felfogás jogosultságát rendesen kétségbevonták, a kik jártasok a modern erkölcslési élet szövevényeiben, a kiknek az az elvük, hogy a szégyenlősség mutatásával kell jelt adni arról, hogy van erkölcslési érzetük. még pedig olyan erkölcslési érzetük, a mely rögtön kész a szemnek eltakará-sára, a fülnek a bedugására, úgy azonban, hogy a szem a betakarást eszközölő ujjak között lásson s a fülkagyló még mindig elegendő hangot foghasson föl.

Ez az utóbbi eljárás főleg az, a melynek erkölcslési tekintetben irtóztató eredménye, rossz hatása van, mert az utolsó ponton a képmutatást létesíti, az erkölcslési sülyedések ezt a maximumát, a mely a tisztességnak, a becsületnek, a nemességnek végső szikráját is kioltja. Jaj annak a társadalomnak, a melyben a képmutatás uralkodik, mert ott nincs egyetlen igaz szó, egyetlen nemes érzelem, hiszen minden a kívül színes, belül bűzös koporsóra emlékeztet, a melytől távol maradvá kell a levegőt belehelnie annak, a ki élni, erkölcslileg kifogástalanul akar élni.

Hát még ennyire, ehhez az utolsó ponthoz nem jutott el a magyar társadalmi élet, — még nem fájultunk el annyira, hogy az erkölcsliség szempontjából a képmutatást ültettük volna az első helyre, noha közel járunk ahhoz, hogy ezt a pontot is elérjük, mert olyan hajsza uralkodik közöttünk, a melyet teljes csődnek kell követnie!

De ha nem vagyunk itt, hanem csak közeledünk hozzá, akkor észre kell venniök mindazoknak, a kik valamelyes erkölcslési vezetéssel vannak megbizva s a hatásnak minden eszközét meg kell ragadnunk, hogy az erkölcslési romlást elkerültessek ezzel a mi magyar nemzetünkkel, a melynek fővárosa úgy szerepel, mint a kontinens legbujább helye, a hol túltesznek még a törökök ismert szemérmelenségein is s a hol a

nagy világfiak a leggyalázatosabban mulathatnak, a legundokabb célokra pazarolhatják pénzüket.

Az észretérítésnek egy ugyanam tisztességes, nemes, megszívlelendő s mindenáron életbeléptetendő eszközét veszi munkába Szeged városa akkor, a mikor úgy rendelkezik, hogy szinpadján erkölcslitelen irányú, érzelmekeket csiklandoztató darabokat nem enged előadni.

Le a kalappaal az előtt a bátorság előtt, a melyet Szeged városának tanácsa tanusított ennek a határozatnak a meghozatalánál, mert bátorság, eléggé nem méltányolható bátorság kell ahhoz, hogy a közvéleménynek az áradatával, még pedig ugyanam iszapos áradatával szemben a tiszta forrás felé kezdjen úszni s másokat is arra nógasson, hogy kövesse példáját. Én teljes tisztelettel s elismeréssel vagyok a szegediek iránt s erkölcslési romlottságunk nagyságát olvasom ki abból a körülményből, hogy az egyetlen Nagyvárad kivételével még sehol másutt nem forgott fenn ez a kérdés, — de a mi a legfőbb s a legfontosabb épen erkölcslési tekintetben, az az, hogy a napi sajtó egy része úgy fogta fel azt a szegedi határozatot, mint a mely az írók censurázását foglalná magában, feledve azt, hogy azt a censurázást magának az író erkölcslési érzületének kellene végrehajtania, mint tiszta forrásból dolgozónak.

Színház és közerkölcsliség! ezt a kettőt állítja egymással szembe a szegedi városi tanács úgy, hogy az erkölcsliséget diadalra juttassa! Érdekes probléma történeti szempontból, hogy a néző-játékok, a melyek eredetileg azzal a célzattal létesültek, hogy a népet tanítsák a jóra, a szépre, a nemesre: miként fejlődtek odáig, hogy ma állást kell ellenük foglalni, mint az erkölcsliséget veszélyeztetők ellen? ! Érdekes társadalmi kérdés: miért kell a nagy közönségnek olyan színház, a mely förtelmes darabokat ad elő? De e problémával s kérdéssel nem szándékozom foglalkozni, maradok egyszerűen a mellett, a mit a szegedi tanács tett, t. i. hogy a színházat és a közerkölcsliséget állította egymás mellé.

Ugyan melyik a nagyobb, ti modern erkölcslési érzületek? A színház-e vagy a közerkölcsliség? Ugyan melyiknek adjátok az emberiség történeti fejlődésében a jelentősebb szerepet, a színháznak-e vagy a közerkölcsliségnek? Vajjon nem állotok-e elő vele, hogy a színház több, mint maga az erkölcsliség, mert az

erkölcsiségnek nincs színháza, ellenben a színháznak van erkölcsisége? vajjon nem állítjátok-e, hogy a társadalmi problémák eldöntésében a színházak nagyobb szerepet játszottak, mint az erkölcsiség, a melynek szigorú arca miatt beleszólnia sem lehet a kényesebb kérdésekbe?

De hagyjuk e kérdezősködéseket is! Manapság úgyis az a vélemény uralkodik, hogy a szentírás szavainak az értelmét követik a színházi dolgokban, t. i. hogy „*castis omnia casta*,” no meg azt, hogy „*naturalia non sunt turpia*,” — ez ellen pedig vajjon melyikünk léphetne fel, mikor a hamis magyarázó a szellemre esküszik?!

Hanem van egy más pont, a melyet nem szabad, ismétlem: nem *szabad* ebben az ügyben figyelmen kívül hagyni s ez: az iskolai ifjúság erkölcsisége!

Szinte hallom a modern erkölcsűek tiltakozását: persze majd ezt is ellenőrizzük! . . . persze zsandároskodjunk a színházi kapuknál!

Nem úgy jó urak! Nem titeket hívlak én fel az ifjúság erkölcsiségének a megmentésére, megóvására, hiszen ti a ti modern erkölcsi érzületekkel úgy sem vagytok hivatva ily nemes cél szolgálatára, hanem felhívom azokat, a kik velem együtt az ifjúság vallás-erkölcsi nevelésével s oktatásával foglalkoznak, hogy eszünkbe vevén a szegedi városi-tanács eljárását s intézkedését, abból vonjuk le a kellő tanulságot.

Nem hiszem, hogy csak én magam tapasztaltam volna azt, hogy ifjúságunk, mintegy vitetve az általános áramlat által, a legnagyobb érdeklődést az operettek iránt tanúsítja! Ugy gondolom, hogy másoknak is feltűnt az, hogy serdülő s felsejövő ifjúságunk inkább kuplékat hangoztat, mint szép s egyszerűségükben nemes magyar népdalokat, — énekekről nem is szólva, mert hiszen a zsolttárok s dicséretesek: ezek ma „soking!” . . . Azt hiszem, hogy az sem csupán az én megfigyelésem, hogy a drámák, (de nem a modern házasságtörésiek!) különösen pedig az írókat halhatatlanító tragédiák egyetlen telt házat sem hoznak össze az ifjúságból sem!

Ilyen szomorú tapasztalatok mellett ne csodálkozzék senki, ha én azt merem ajánlani ezen a helyen a t. szerkesztő úr engedelmével, hogy a szegedi városi tanács eljárását mi protestánsok szívveljük meg a legjobban oly módon, hogy az nem állván hatalmunkban, hogy a nagy közönséget visszatartsuk az érzékies előadásoktól: de azt tegyük meg, hogy a vezetésünkre bízott ifjúságot tartsuk vissza olyan darabok megnézésétől, a melyek csak az érzékiség felkeltésére, buja gondolatok megszületésére alkalmasak. Ha így járunk el, az első eredmény az lesz, hogy a színigazgatók nem fognak *annyi* ilyenmő darabot felvenni műsorukba, majd *egyed* sem s a mikor az bekövetkezett, akkor már nem kell szigorú eljárást alkalmaznunk, mert nem lesz mivel s kivel szemben.

Természetesen tudom, hogy ez az eljárás sok helyt *csaknem* keresztülvihetetlen. Azonban én azt óhajtanám, hogy tessék vele megpróbálkozni! S ha sehol másutt nem lehet keresztülvinni, vigyék keresztül a vidéken, ott nincsen akadály. Hogy az nem lesz erkölcsmentő eljárás? . . . Kis szikrából is lesz nagy tűz! Aztán meg éppen nekünk magyar protestánsoknak dicsőségünk az, hogy a magyar nyelvet a vidéken őriztük meg, papjaink, tanítóink, hűveink egyszerű lakásaiban: most ime ismét reánk került a sor: a magyar közérkölciség megmentését kell munkába vennünk! Ha eddig is megtettünk ez irányban is minden lehetőt, most még

inkább munkálkodhatunk, mert ime Szeged városának tanácsa is segítségünkre siet. Ne féljünk a modern erkölcsűek esetleges gúny-mosolyától: a tiszta erkölcsiségnek diadalt kell aratnia! K.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

Hogy minő tantárgyakat, mily terjedelemben tanítottak az egyes iskolákban, arra talán felesleges is kiterjeszkedni. Hiszen az állam féltő gondossággal örökös annyi tanítanak, a mit és a mennyit ő jónak lát taníttatni. Az u. n. alap-törvényekben biztosított autonóm jogainknál fogva azt tanítunk ugyan iskoláinkban, a mit akarunk, csak hogy azt vagyunk kötelesek akarni, a mit a miniszter parancsol, különben nincs nyilvánossági jog. Ez okból, ha van is nekünk „konventi tantervünk,” az legfeljebb az órák számában tér el némileg az államtól. Az órák számát különben ugyanazon tanterv keretében is szokták az intézetek változtatni. Így Maros-Vásárhely sokalja a VII—VIII. osztályban az 5 görög órát és kevesli a latin 4-et, megcseréli hát hogy legyen 4 görög és 5 latin. Így tesz Csurgó, H.-M.-Vásárhely, Kis-Ujszállás, M.-Sziget, Pápa, Rimaszombat, Sárospatak, Szászváros, S.-Szentgyörgy, Sz.-Udvarhely, Zilah is. Nagy-Enyed már inkább a magyar irodalom tanítására fordítja a görögtől elvett, 1 órát s 4 órán tanítja a magyar irodalmat, de még így sem éri utól Miskolcot, a mely 8 (!) órát szentel a VIII. osztályban a magyar irodalomnak. Maros-Vásárhely a kezdetnél akar jó alapot vetni a magyar nyelv tanításának, azért az I—II. osztályban a mennyiségtanéból vesz el egy órát a magyar nyelv javára. Zilah viszont a magyar nyelvi órák számát kevesíti meg egygyel a szépirás kedvéért. — Karcag és M.-Túr közli az óra rendet is. Mindkettőnél feltűnik, hogy több ízben van ugyanaz a tantárgy két órán egymásután. Így Karcagon az I. o. péntek d. e. II. o. hétfő és péntek d. e. III. o. kedd d. e., IV. o. szerda d. e., V. o. kedd, csütörtök, VI. o. kedd, péntek d. e., két latin óra van egymásután. Szerdán és szombaton d. e. az V. és VI. osztályban 2 görög, hozzá még 4 tanóra egy folytatásban Szombaton d. e. a VI. o.-nak 2 görög, magyar, német, Csupa nyelv. Még több nyelvet szorít össze M.-Túr a VI. o.-nak szombat délelőtre, mert ott latin, német, görög, magyar van. Itt is gyakori a két egyenlő óra. Ugy gondolom, hogy az ily órábeosztás mellett, ha talán a tanár többet taníthat is, de a tanulóknál kevesebb ragad meg a közlött ismeretből, mert a második órán elernyed a figyelme, kifárad az egy tárgyra irányított gondolkodása.

Az állami tanterv hatása alatt lett bevezetve középiskoláinkba az u. n. „görög pótló tanfolyam,” a mely első lépés akart lenni az egységes középiskola felé, de úgy látszik, félrelépés volt. Az ériesítő tanúsága szerint 9 gimnáziumunkban voltak a növendékek a görög nyelv kötelező tanulása alól felmentve. Hogy mily arányban vették igénybe ezt a mentesítést, azt a következő táblázatban tüntetem fel, a hol %-okban van kifejezve, intézetek és osztályok szerint, azoknak a száma, a kik pótolták a görögöt,

Az intézet neve	V. o.	VI. o.	VII. o.	VIII. o.	Össz.
Csurgó	58:07	57:58	71:42	50:00	59:51
Debreczen	23:43	33:33	27:54	25:25	27:38
H.-M.-Vásárhely	45:17	67:40	70:38	39:03	55:18
K.-Ujszállás	79:00	59:26	38:47	44:50	55:90
Kun-Halas	36:96	34:70	44:50	28:00	36:46
M.-Sziget	54:58	42:85	46:93	55:17	44:30
M.-Túr	43:75	40:00	43:33	42:86	42:48
Pápa	25:87	33:34	31:92	29:83	31:99
Összesen:	45:83	46:05	46:81	39:33	44:37

A 9-ik intézet, a hol a görög pótló tanfolyam be volt vezetve, Rimaszombat, de annak értesítőjében, mint sok minden egyéb, úgy erre nézve sincs bővebb adat. A táblázatból látszik, hogy legtöbben Csurgón, legkevesebben Debreczenben vették igénybe a görög mentességet. Annak a kérdésnek eldöntésére, vajjon fog-e, vagy szaporodik a görög nyelvtől félők száma, módomban van három évnél, az 1896/7; 1897/8; 1898/9; éveknek adatait összehasonlítani. Ez adatok szerint pótolta a görögöt Csurgón 46—59%, Debreczenben 35, 34, 27%, H.-M.-Vásárhelyen 44, 38, 55%. Kis-Ujszálláson 42, 49, 55%, K.-Halason 21, 26, 36%, M.-Szigeten 5, 52, 44%, M.-Túron 48, 43, 42%, Pápán 39, 31, 31%. Csökkent tehát Debreczenben, M.-Szigeten, M.-Túron, míg emelkedett Csurgón, H.-M.-Vásárhelyen, Kis-Ujszálláson, K.-Halason a szám. Ez átlag 40, 49, 3, 44, 3% volt, a mi emelkedést mutat. A magam részéről azt hiszem, hogy itt a tantárgy választásnál igen nagy befolyása van a tanár személyiségének is.

A rendes tantárgyakon kívül mindenik intézetben tanítottak rendkívüli tárgyak is. Legáltalánosabbak ezek közül a francia nyelv, zene, műének, rajz- és gyorsírászat. A francia nyelvet M.-Vásárhelyen 19,8% tanulta, Pápán 18,3%, Sárospatakon 17,9%. Az értesítő itt kevesli a tanulók számát, azért buzdítja a szüléket, hogy taníttassák e nyelvre gyermekeiket, annyival inkább, mert a tanfolyam ingyenes. N.-Enyeden 17,1%, Székely-Udvarhelyen 16,5%, M.-Szigeten 16,2%, Kecskeméten 13,3%, Kis-Ujszálláson 12,8%, N.-Kőrösi 11,0%, Szászvároson 9,5% volt a francia tanulók száma. Ez utóbbi megjegyzi, hogy „a tanulók egyike sem mutatott fel nagyobb sikert.” Csurgó következik azután 8,3%, Kolozsvár 6,7%, Debreczen 6,2%, M.-Túr 4,6%, Kun-Halason 1,6%-kal. Miskolcon is volt hirdette tanfolyam, de vállalkozók hiányában megszűnt.

A gyorsírászatot legtöbben tanulták Kecskeméten, a hol ez az 5 osztályban kötelezett tantárgy. Nagy-Enyeden egy megyei ellenőr, csupa egyszerűzetből ingyen tanította. Legszebb sikert érték el a pápaiak. Büszke lehet rájuk vezető tanáruk Dr. Kapossy Lucián. Három országos versenyben vettek részt győztesen. Vajha mindenik iskola felismerné valahára az „írás művészetének” fontosságát s gondoskodnék róla, hogy rendszeres vezetés alatt alapos képzettséget nyerne a növendékek és ne arra lennének utalva, hogy egyik a másiktól sajátítsa el azt. Mert bizony a legtöbb gimnáziumban úgy van, hogy az előhaladottabb tanítja gyorsírni a kezdőt. De az is jobb a semminél. Még így sem tanultak H.-Böszörményben, M.-Túron és Miskolcon.

Vívni Kolozsváron, M.-Vásárhelyen, M.-Túron, Szászvároson és Zilahon tanultak. Az egészségtan Sepsi-

Szentgyörgyön a VII—VIII. osztályban kötelező volt. Kis-Ujszálláson a IV—VIII. o.-beliek természetrajzi gyakorlatokon vettek részt, a mi ásványok, növények rovarok gyűjtésében, praeparálásában, állatok kitömésében állt.

(Folyt. köv.)

K. E.

Az országos felekezeti tanári nyugdíj-intézet címén történt ev. ref. tanári nyugdíjazásokról az 1899-ki évben.

Köztudomású dolog, hogy általános helyesléssel találkozott protestáns körökben is az állam-kormányának az az eljárása, a melylyel az országos felekezeti tanári nyugdíj-intézetet életre hívta volt. Áldásos intézményt létesített vele az állam azokra nézve, a kik, mint a tudomány, a tanítás és nevelés bajnokai, szakadatlanul munkálkodó napszamosai bizonyára megérdemlik azt, hogy életük végére gondtól mentesen élhessenek, a nyugalom napjaiban a biztos falat-kenyért ne kelljen nélkülözniök. Hogy teher, még pedig jelentékeny teher nehezedett az új intézmény felállítása által úgy a tanulóakra, mint a tanárookra, sőt a fenntartó testületek egyikére-másikára is, ott t. i. a hol az évi járulékot a tanintézet fizeti a tanárok után: ez tagadhatatlan, de a teherből a tudomány, a műveltség, magyar közoktatás ügyünk fejlődésének az előmozdítása pattan ki gyümölcs gyanánt, a mely bizonyára mindnyájunknak közös óhaj-tása szerint történik.

Ennek az áldásos intézménynek a múlt évi terhet mutatjuk be az alábbi sorokban oly módon, hogy közöljük azoknak az ev. ref. tanároknak, tanár-özvegyeknek a névsorát, a kik részére az 1899-ik évben folyósított a nyugdíj, illetőleg ellátási összeg; egyúttal alkalmat nyújtva némely megjegyzésekre is, a melyek a tanári fizetések s az azok kapcsán történt nyugdíjazások mellett önként felhívják a figyelmet.

A nyugdíjazott tanárok a következők:

1. Bihari Sándor marosvásárhelyi	—	2000	frt
2. Csontó Lajos halasi	—	1620	„
3. Draskóczy Gábor máramaros-szigeti	—	1680	„
4. Finkey József miskolci	—	1822	„
5. Gaal Endre halasi	—	1620	„
6. Jánosi Gábor szászvárosi	—	602	„
7. Kérészy István sárospataki	—	1600	„
8. Koner (?) József marosvásárhelyi	—	2000	„
9. Magi János h.-böszörményi	—	1170	„
10. Molnár László kecskeméti	—	2020	„
11. Papp Mihály halasi	—	1474	„
12. Silling Elek halasi	—	1620	„
13. Szent-Imrey Szabó Tamás m.-szigeti	—	1680	„
14. Wass Sámuel n.-kőrösi	—	1426	„
15. Zejda János n.-enyedi zenetanító	—	511	„

Az özvegyi ellátást kapott nők ezek:

1. Benő Jánosné Kisújszálláson	—	425	frt
2. Lázár Imréné, Nagy-Enyedről	—	288	„
3. Nemes Ferencné, Sárospatakról	—	516	„
4. Papp Mihály, Halasról	—	504	„
5. Szathmáry Józsefné, Rimaszombatból	—	432	„
6. Szathmáry Sámuelné, Szat.-Németiből	—	474	„

A nyugdíjazott tanárok névsora félreismerhetlenül tanúskodik arról, hogy nagy közbevetetással találkozunk ev. ref. tanintézeteink erőinek a fizetésében. Lát-hatni, hogy a legmagasabb fizetési fokozat Marosvásárhelyen van, utána: Kecskeméten s Miskolcon; jóval alább esnek: Máramaros Sziget, Halas s ezeknél is hátrább

áll: *Sárospatak*. Természetesen a szolgálati év kimutatója is szükséges volna a teljes igazsághoz, de a nyugdíj-összegekből ez is kitetszik, meg abból is, hogy a nyugdíj-intézeti szabályzat határozottan intézkedik a jogosultság tekintetében.

A fizetési fokozat mérlegelésében lehetetlen észre nem venni azt a nagy különbséget, a mely főleg az özvegyek ellátásánál mutatkozik, a hol a *sárospataki akadémiai tanár özvegye* alig valamivel kap többet a halasi gimn. tanár özvegyénél. E körülmény mindenesetre olyan jelenségül veendő, a mely figyelmeztetést foglal magában sok-sok irányban.

Végül még két ág. hitv. evangélikus gimn. tanár nyugdíját jegyzem fel, mint a mely fizetés intő-jel abból a szempontból, hogy a hol a fizetések rendezetlenek, a rendezés munkája minél előbb foganatosíttassék! A rozsnói ág. hitv. gimnázium egyik tanára: Scheffer Gusztáv 1940 frttal, a soproni gimnáziumból pedig: Scheffer Károly 1730 frttal nyugdíjaztatott. — Az adatok valóságáról a vallás- és közoktatásügyi minisztérium „Hivatalos Közlöny”-e kezéskedik. *Ö.*

TÁRCA.

A tanító, mint nevelő.

(Folytatás.)

Azt mondja Hieronymus (Lásd Didactica Magna; 107. lap): „Azt kell tanítani, a minek tudása az egekig tart.” Ezt el kell fogadnunk, hanem én, a magam részéről hozzáteszem, hogy a földi életre szükséges ismeretekkel is el kell látni; tehát összekötni a kettőt: a földi és mennyei életre kell nevelni! A legtávolabbról sem akarhatom, hogy az iskolát a realismusba (materialismus) fektessük bele; mert ez sok bűnnek, vétkeknek lenne melegágya, s akkor a főcél, az Isten országának a keresését tévesztenék el; és bár el nem fogadható ez, a közszájon forgó példaszó: „Lélek, lélek, de hogy élek!” mindazáltal el kell látni olyan ismeretekkel is, a melyek a földi életre, a megélhetésre való; mert azt a principiumot sem szabad az iskolának szem elől tévesztenie: „Non scholae, sed vitae discimus.”

Mit érne, ha a vizsga kitűnő volna, a szó-émlékezés menne, mint a karika-csapás és az életben nem tudná értékesíteni szerzett ismereteit, ha nem nevelnők az életre!? Nem is férne ennek a szerény kis munkának a keretébe, — de meg nem is tartom belevalónak, — elsorolni, hogy miként kell az értelmet nevelni (szemléltetni, ítéleteket, következtetéseket vonni, az eszméig menni;) elvezeti idáig a nevelőt a nevelés-tan; a hol bővebb, alaposabb, kerekdedebb ismeretek birtokába jut a tanító, az értelmi nevelést illetőleg. Én úgy fogom fel ezt a tételt: „A tanító, mint nevelő,” mint a melyben a tanító, mint nevelő jellemeztetik; azért a legáltalánosabb, legfőbb vonásokat igyekszem csak kidomborítani, hogy a tanítónak nevelő képét bemutassam, hogy mindenki egyszerre ráismerjen a tanítóra, mint nevelőre; a színezést, részletezést nem ölelheti fel e kisdéd értekezés.

β, Az érzelmi (kedély) nevelésnél fontos és nagyszerű munkája kínálkozik a tanítónak, a nevelőnek.

A legelső dolga minden nevelőnek a gyermek lelkületébe tekinteni, a kedély-világot keresni, rögtön az első találkozástól kezdve. Hisz' hogyan tudhatná a kertész beoltani csemetéit, ha azoknak a természetét nem ismerné? Akkor beoltaná a csontárokba a puha magúakat; s elcsodálkozhatnánk munkája sikertelenségén; hogyan tudná bármire tanítani, de

főképen nevelni a növendékét, ha az individuumot nem ismeri, ha az alany természetét nem fürkészi!?

A szem a lélek tükre; ezen keresztül egyszerre belát a nevelő a gyermek lelkébe, észreveszi rajta a tiszta vagy ferde vonásokat (bátorság, élénkség, éberség, vidámság; félénkség, gyávaság, szomorúság sat.) és tudja, látja a teendőjét. Ritkán csalódhatik; mert ebben a korban tettetésről szó sem lehet, s csak a valódi kép tárul a figyelő elé. Itt, itt kell már össze-szedni a nevelőnek minden tudományát, minden tapasztalatait, hogy a gyermek kedélyvilágát a jó úton vezesse, esetleg jó útra terelje; a tiszta vonásokat erősítve, a ferde vonásokat le-törölje, s a tisztákat igyekezzék azok helyett a lelki állapot képébe illeszteni. A tanító minden törekvésének, összes nevelői munkájának a próbaköve az, hogy miként tud a gyermek kedély-világára hatni; miként tudja azt a jó úton vezetni vagy a jó útra terelni. Hisz' ezen alapszik az egyed és az összes földi és mennyei boldogsága; mert a kedélyforrásából fakad az akarat; a kedély helyes képzése alapja:

γ. az erkölcsi helyes nevelésnek is.

Valahogy félre ne értessem, hogy én az erkölcsi nevelést összetéveszttem az érzelmi neveléssel, de hát mindnyájunk előtt ismeretes, hogy az érzelem-világból foly az akarat.

A kedély, a vérmérséklet szerint ítélve, természeti adomány; de hát a külső benyomások, a környezet hányszor nem ferdítik el azt!? Az élénk, vidám gyermek búskomorra lehet, a bátor félénkké (csak rémitgesd) sat. Hát ha ferde irányba terelgethetik, akkor a helyes úton hogy ne lehetne vezetni és helyes útra vezérelni; hisz akkor a nevelésről egyáltalán szó sem lehetne!?

Nem, nem! „A tövisről szólót vagy a bojtortjáról figélt nem lehet szedni;” Máté, VII. r. 16. v. mindazáltal a jó nevelés egy új világot teremthet, a melyben az emberiség nagy része szereti az Istent, szereti magát okosan és másokat úgy, mint önmagát.

Azt mondtam és azt mondom most is, hogy a kedély az alapja az erkölcsnek; hisz' ha a munka nemes érzetét felébresztsem a növendékben: akkor az akar is dolgozni; az irigység érzete nem arra sarkalja-e, hogy a más szerencsáját lerontani igyekezzék sat. sat. Hisz' az a főcél, hogy nemes, vallásos kedélyű legyen, hogy érezze, hogy tudja és akarja a jót és legyen belőle istenfélő, felebarátját szerető ember!

A tanító munkásságának a koronája az erkölcsi nevelés; igyekezzék azért a nevelői szent névre szert tenni azáltal, hogy növendékeit: munkás, erkölcsies, vallásos, egyházas és hazaszerető emberekké nevelje!

Ezer út és mód van erre, a melyeket felsorolni, részletezni: nem áll feladatomban; de lássunk egy néhányat!

„Munkásság az élet sója, a romlástól mely megóvjá.” (Tompá.) Munkára, okos, tisztességes munkára kell nevelni növendékeinket; mert: „Munkásnak van mindene, nem szorúl meg semmibe!” Aki dolgozni szeret: annak van kenyere; a másé után nem áhítozik, nem lesz belőle tolvaj, rabló, úton-álló, szocialista; a munka sikere örömet hoz kedélyére, halára indítja a teremtet Isten iránt, aki neki testi, lelki erőt adott. Nem szűnöm meg kiáltani, hogy a mai társadalmi rend fel-forratója, a vétkek, bűnök melegágya: a munka kerülése, a kényelemszeretet, a restség, az úrhatnamság. Szeretném ezt bekialtani minden család ablakán, minden iskolába, nevelő-intézetbe, a társadalomnak minden rétegébe; erős a hitem, szent a meggyőződés, hogy a legtöbb erkölcsi visszasság eltűn-nék; ha még hozzá mértékletességre, takarékosagra nevelnők gyermekeinket; mert ezt mondja a magyar példaszó: „Nem kereshet annyit a jó gazda, mint amennyit a rossz gazdasszony el nem fecsérelni.” Szomorú példát lehet látni a mértéklet-lenségnek és a takarékoság hiányának.

Gyári munkások vagy műhelyekben, mezőgazdaságban dolgozók, heti keresményük nagy részét elköltik Szombat este

s Vasárnap s azután egész héten nyomorognak s velök együtt a család is. Ilyenkor ha találkoznak egy úri fogattal, vagy egy jobb öltözethen levő emberrel vagy egy jobb falatot látnak a más kezében: mindenféle szocialis érzelem feltámad bennök. Nem túlzás ez; aki nem hiszi: kérdezze meg a gyár tulajdonosokat, a nagyobb ipar-vállalatok vezetőit, kiknek ajtaján már sirva kopogtat az özvegy hétfőn előlegért sat. Azt mondom újból és százszor, hogy magyar tanítók, ha okos munkára és okos mértékletességre megtanítjátok, ránevelitek szent hazánk gyermekeit: megállítjátok az erkölcsi lejtőn az egyedeket, meg a vétkes fractiókat (nem politikai), meg az egész társadalmat és meghódíthatjátok még egyszer Magyarországot anyagiilag, erkölcsileg; meghódíthatjátok a boldogságnak.

(Vége köv)

Nagy Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat-készítő bizottságnak.

(Folytatás.)

Az 1619-ben Gyulafehérváron tartott országgyűlésnek a közerkölcsiségre vonatkozó törvénycikkei között ilyenek találhatók: Az 1. pont a szorgalmas templomlátogatásra int. A 2. pont az ünnepnapok szigorú megtartását rendeli, „sőt akkor sehol predikáció végéig a városok meg ne szabadíttassanak, se bort sehol a délelti predikáció végéig ne árulhassanak.” Valakik pedig ez ellen cselekesznek, nemes emberen flor. 6, paraszt emberen flor. 2. dűljanak az ispánok a vármegyékben, a székhelységen a királybírák. A 3. pont a lélekkel való szitkozódásokra szab ki kemény testi büntetéseket és pénzbírságokat, sőt a 4. pont a vétkesek pártfogói ellen is kemény megtorlásokkal kíván élni.

Ilyen intézkedések foglaltatnak Szabolcsmegyének 1653-ban, Szathmármegyében 1667. évben hozott szabályrendeleteiben, a káromkodók, hitlenek ellenvetését, kaloda, pénzbírság alkalmazását mondja ki a szabályrendelet, a paráznakat pedig halállal rendelik büntetni, mert „ezek a bűnök igen elszaporodtak a nemzetben.”

A szathmári végzésekből van egy nagyon érdekes dolog a felelőssé tétele a földesuraknak is, az ily bűnösökkel szemben. Ugyanis: „a szitkozódót a bíró tiszte szerint a földesúrnak adja értésére, a földesúr fogassa meg, vasra veresse, megsanyargatván, pálcával megveresse s ecclésiát is követessen vele.” Hogyha pedig a bíró a földesúrnak értésére adja és a földesúr meg nem bünteti, a nemes vármegye ispánja citáltassa az olyan földesurat, a nemes vármegye deliberalisa szerint mind a földesúr, mind a maledictor büntetessék meg.¹ Ilyen is van a szathmári végzésben: „a holott a bíraktól eltitkoltatnék a gonoszság, tehát a predicatori rend tartozzék esperes uramnak értésére adni, az esperes a nemes vármegyének.”

Mindezeket pedig csak annak illusztrálására hoztam fel, hogy mily könnyű volt azokban az időkben egyház-fegyelmet gyakorolni, a midőn a világi hatóságok, sokszor a vallásos tekintetek ellen vétők büntetését is magukévá tették s a bűnös, bárhová menekült, nem talált oltalmat és két dolog között kellett választania, vagy megjavul, vagy elszenvedi az irtóztató sanyargatásokat és a mint látszik inkább elszenvedte, mert különben azon kemény rendszabály mindenütt általános erkölcsi

javulást idézett volna elő, a mi pedig, mint a fentebiek bizonyítják, — egyáltalában nem áll, — hatalmasan bizonyítva a gömöriekkel szemben azon igazságot, hogy fegyelemmel egy népet vallásossá tenni nem lehet.

A régi kor okoskodásának az a hibája, hogy a szigorú fegyelemmel megjavíthatónak vette az erkölcsöket, a nélkül, hogy látta volna, hogy az erkölcsjavulás útjában oly akadályok vannak, melyek ellen az egyházfegyelem *sikerrel* nem küzdhet, a nép erkölcsét rontó folytonos háborúskodások stb. Mihelyt ezek az okok megszűntek, a nép erkölcsi fegyelem nélkül is inkább tisztultabbá vált, a minthogy kétségtelenül magasabb fokon áll ma, midőn szó sincs egyházfegyelemről, de a fejlődésnek alkalmasabb okai megvannak.

Ha tehát a múltban az egyházfegyelemnek nem volt meg az úgy vélt sikere, ma sem volna meg, mert ha voltak is a régi zaklatott kornak nagyszerű tünényei, mint a gályarabok hitvallása és sok más, a kikről el lehet mondani, hogy megmosták magokat a bárány vérében és hótisztán mentek az örök bíró elé, de már csak nem hiteti azt el velem a gömöri bizottság, hogy ezeket az egyházi fegyelem kalodája nevelte ilyenekké s most eljutottunk a forduló ponthoz.

Én ugyanis nemcsak azt nem engedem meg a gömöri bizottságnak, hogy az egyházfegyelem sikerrel járna, hanem egyenesen azt fogom bebizonyítani, hogy mai helyzetünkben kárral, rombolással volna összekötve!

De hát hogyan? kérdik önök t. bizottság. És ezt önök kérdezhetik is, mert hiszen nemcsak a múlt viszonyainak vizsgálatát mulasztották el, de a jelen körülményei előtt is szemet hunytak és azok vizsgálata nélkül alkották meg úgy javaslatukat, mint védelmeket.

A gömöri bizottság ugyanis elfelejti, hogy ma a teljes vallásszabadság korában élünk, nemcsak abban a tekintetben, hogy ma egy vallásfelekezetet sem üldöznek többé vallásáért hanem az állam, a hit és lelkiismereti szabadságnak végső konzekventiáit is levonta. Ma az állam nem nézi, ki melyik templomba jár, vagy egyáltalában jár-e templomba,¹ él-e az úrvacsorájával, sőt azt is megengedhetőnek tartja, hogyha valakinek a meggyőződése azt állítja, — felekezet-nélküli legyen, mert az állam azt tartja, hogy magában a felekezetek kebelében legyen oly erő, oly mágnes, mely minden külső kényszer nélkül magába vonja az embereket. És valljuk meg, hogy ez tiszta protestáns álláspont. E versenyben, ha az egyenlő feltételek mellett történik, — a mi Magyarországon kétségtelenül nincs meg, — a legnagyobb, de különben üres, tartalmatlan vallásnak, el kellene bukni a másik előtt, mely a lélek erőire támaszkodva él. Meg van ez a vonzó erő a mi felekezetünkben? Ha szabad így mondanom: elméletben igen, de gyakorlatban nem. Vagyis, hogy félre ne értessem és állításomat csak egyetlen dologgal bizonyíthassam. A mi vallásunk szerint az ige a mi egyetlen fegyverünk, azt mondjuk, az igével kell meggyőznünk a lelkeket és mikor ezt mondjuk a világ mindenszabadelvűgondolkozója helyben hagyja állításunkat. De aztán, ha a gyakorlatban nézik meg, hogy miként működik nálunk az a kétélű fegyver, már akkor bizony kétkedőleg rázzák meg fejüket azon szabadelvűek.

Az önök nagy tévedése tehát abban rejlik, hogy teljesen szemet hunynak a tények előtt, mikor javaslatukat megalkotják.

¹ Spataki füz. 1859. évf. 782—3.

¹ Hát az ünnepi misék?!

Szerk.

A gömöri bizottság ugyanis a falakon kívül mindent rosznak tart s nem vizsgálják meg, hogy ok nélkül semmi sem romlik meg, — a falakon belül ellenben mindent jónak ítélnék. Mert hiszen azt mondja, nem az a baj hogy nem folyik bőséggel, az ige, nem tündöklünk példaképen a hívek előtt stb., hanem hogy nincs egyházfegyelem. Ez az egyetlen baj!

És ettől oly sikert remélnek, hogy önkénytelenül eszembe juttatják az Iliást, a hol Jupiter az istenekkel perel s azt mondja nekik: „Hogyha ti egy aranyláncot kötnétek az égre s istenek, istennők mind összefogódznátok, még sem bírnátok engem lehúzni, én ellenben a földre kötnék egy aranyláncot, s felhúznám a földet, a tengert és mindent.“ Csak a Kálvin tisztító szelét kellene, — mondják átbocsátani az egyházon, — és minden megváltoznék, de felejtik azon kor viszonyait, főképen a genfi köztársaság sajátos helyzetét. „Szerencséje volt Kálvinnak, mondja Révész, hogy az Isteni gondviselés az ő közvetlen működése mezejéül egy kis államot és pedig éppen egy köztársaságot rendelt, mert az ő reformja, csak így volt szigorúan és gyorsan keresztülvihető és szilárdan megállapítható¹ és legfőképen felejtik, hogy igen kevés Kálvin, vagy hozzá hasonló ember van közöttük.“ No igen! Az önök javaslata szerint büntetéssel sújtandó, igaz, csak a fokozatok megtartása mellett, a ki elhanyagolja a templomot és nem él a sacramentomokkal. De hát igen tisztelt bizottság: nem egyszerűen nevetséges-e ez mai viszonyaink közepett? Remélem, hogy ezt önök teljes szigorral hajtánák végre, mert különben miért hoznák, ha egyesekre nézve kivételt tennének s a nép előtt is egyenesen megbotránkoztató volna, ha a magasabb állásban levőktől eltekintenének. Bizony! itt kellene megkezdeni a purificatio munkáját a magas körökben, a hogyan egy külföldi tudós jól mondotta, mert különben szerinte a nép mind Stuttgartba menekülne.“

Már most gondolják el, nem drákói törvényt hoznának e pl. azon, már különben erkölcsös, sőt áldozatra is kész művelt egyháztaggal szemben, ki szívesebben olvassa otthon Tompa olajágát, vagy bármelyik vallásos könyvet, mint végighallgasson egy alantjáró, a kor magasabb színvonalától messze elmaradt predicációt, melynek csupán elolvasása is az illető lelkészre nézve lelki tortura a szó teljes értelmében, hiszen körülöttünk minden hullámszik, új eszmék kerültek felszínre, közgazdaság nagy kérdései, socialis állami alakulások, és bölcsészeti nézetek foglalkoztatják a világot.

(Folyt. köv.)

Azari.

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt esztendei prédikáció irodalom.

(Folytatás.)

VI.

Egyházi beszédek. Irta Arany Gusztáv, kecskeméti ev. ref. s.-lelkész. Kecskemét, 1899. 8°, 1—168. lap. Ára: 1 frt 20 kr.

Arany Gusztáv a Szilády János mester lábainál növekedett prédikátor; szinte Szilády-redivivus. Világ — vagy inkább életnézlete, theológiai iránya, szónoki iskolája, még az iránya is erre vall. Ha a mester világnézete sötét és borongó, ilyen a tanítványé is, csak hogy ennél a világnézletet még életnézletnek kell

nevezni. A mester universalista, a tanítvány particularista inkább. Amaz a keresztyénségnek, az emberiségnek is beszél; emez a kecskeméti reformátusoknak, és a magyar társadalomnak. A mit a mester hirdetett és a hogyan hirdette, azt és úgy hirdeti a tanítvány is, csak hogy másoknak, másképp alkalmazva és hát u. n. közhelyekkel is bőven feleresztve; de a céljai megint azonosok: a beteg társadalmat és a beteg reformátusokat akarja orvosolni.

Kezdő egyházi szónoknál nem kárhoztatható ez: nem különösen akkor, ha mint itt is nem annyira utánzásról, mint inkább tanulmányozásról, módszer-választásról van szó; nem akkor, ha mint itt, is a tanítvány egyénisége nem enyészik el teljesen a mester egyéniségében. A mit mesterétől tanult, azt felhasználja, nem szőröstől-bőröstől, hanem megválogatva és ott és úgy alkalmazva, a hol és a hogy szükségesnek, üdvösnek tartja. Más volt a helyzet a mester idejében, mind a hazában, mind Baján és Feketehegyen és más a helyzet ma is mind a hazában, mind Kecskeméten. Megpróbálja tehát a tanítvány, hogy mit lehet művelni a mester eszközeivel, fogásaival a mai viszonyok között, — Kecskeméten? Csak hogy a kecskeméti viszonyok, lehet mondani, a mi viszonyaink most; csak hogy Szilády János kedves predikátora volt a ref. papságnak: ugyanazért a tanítvány is kedvező fogadtatásban részesült mind a kecskemétielnél, mind a ref. papságnál s ezt a könyvét hamarosan elkapkodták.

Arany Gusztáv, ugyanis, gyorsan levonta a következtetést a társadalmi és felekezeti viszonyokból, s őszintén és leplezetlenül állt be a bomlasztó viszonyok orvosai közé, mint prédikátor. De van is igazsága. A helyzetünk szorongatott, sőt válságos; igen megjött ránk az ellenségeink étvágya. Ilyen időkben szunyókálni, hallgatni, tétlenkedni nem méltó a prédikátorhoz. Általános igazságok hirdetése, szürke beszédek tartása helyett szószékeinket is a cura pastoralis szolgálatába kell állítanunk és onnan is fel kell vennünk a védelmet mindennemű és nevű ellenségeink ellen. Nem Arany Gusztáv az első, a ki ezt teszi; hanem az Irodalomban eddigelé ő a legteljesebb képviselője. Ifj. Csire István próbálgatta először, kissé bátortalanul, F. Varga Lajos már bátran és erővel is; de Arany Gusztáv egy egész kötetet teszi meg ezt. Ő leplezetlenül feltárja azt, a mit károsnak lát, annyira bátor és szókimondó, akár egy Tofeus, sőt Keresztelő János. A fenytést vagy hát orvoslást odáig viszi, hogy a kitérőt és reversális-adót ki is predikálja a gyülekezetben. Merész dolognak látszik ez egy s.-lelkész részéről és úgy elméletileg igen háladosat tárgyat nyújtana a beszélgetésre; de hát az egyéniségen és a helyzeten fordul itt minden. Én nem mernék követ dobni reá hamarosan.

Theológiája, a mint mondtam, szintén a Sziládyé. A „Krisztus követése“ c. beszédében a krisztológiai álláspontja ingadozó ugyan, de egyebütt, még az ünnepi beszédekben se dogmatizál igen, sőt nem is dogmatizál, hanem marad az ő, kettős alapon: a szentírásan meg a józanésznel. Mai embereknel, mai viszonyok között nagy szükség van erre az utóbbira is.

Ha Sziládynál sok hibát lehet találni a műalkotásban, még többet lehet az Arany Gusztávban. 18 beszéde közül 7-nek ki sincs írva a tárgya, rényleg azonban többnek nincsen; de azért mégis csinál felosztást, hol a szöveg alapján, hol a nélkül. Így aztán sok beszédét nem a szöveg, nem a szervesen megalkotott tervszerű egység, hanem a cél és az alkalom logikája kerekíti ki valamelyes egészszé; úgy, hogy

¹ Révész Imre: Kálvin élete 100.

sok beszéde elmélkedés, egy pár szabad előadás inkább, mintsem igaz értelemben vett predikáció. Vagy nem a szerkezet, hanem a hatás a fő? Ebben van az élet, nem amabban? De mikor igen sok nagy szónok megmutatta már nekünk, hogy a kettőt szerencsésen tudták egyeztetni: akkor meg kell ezt várnunk mindenik predikátorunktól életben és irodalomban egyaránt. A szöveg pedig azért szöveg, hogy abból szőjjük meg a beszédünket, de mindenesetre azt húzzuk fel a szövőszékünkre, fonál vagy „mellyék” gyanánt és abba eregessük belé azt az anyagot, a mi a mellyék vagyis a szöveg természetével megegyezik és a célunkra is kívánatos. Nem „borda” a szöveg, hogy azzal egyetlen szorítsunk a beszéd fonálán; nem is „lábitó”, hogy most lesülyeszse, majd felemelje a fonalat; hanem maga a fonál, a mellyék, a melyből ha egy szálcscska elszakadna, éppoly gyorsan meg kell állanunk és összekötnünk, mint a takács szokta az elszakadt fonalat. Hát ezt nem tudta jól Szilády mester és még kevésbé tudja a tanítványa; de megtanúlhatja és tanulja is meg.

A kötet tartalma ez: I. Ujévi. Zsolt. XC. 13—15. — II. Bajaink eredete. Luk. III. 9. — III. Bajaink orvosszerei. Jer. VIII. g. — IV. A gyógyítás módja. Luk. IV. 23. — Ez az utóbbi „három összefüggő beszéd”-nek van nevezve, a minthogy össze is függ, részint sociológiai irányánál, részint a Dods mondotta elvnel fogva: „magunkat reformáljuk”; de inkább szabad előadások, mintsem predikációk. — V. Bőjti Ján. XVI. 20. Szilády predikáció, benne egy nagy tévedéssel: „Mi is halál, lelki halál előtt állunk, mely bűneink szoldja.” Így elszólni magát egy teológus diáknak sem szabad! — VI. Krisztus követése. Máté VIII. 19—22. Nem az itt a tárgy, hanem az, hogy Krisztus követésének akadályai. — VII. Nagypénteki. Luk. XXIII. 48. Ez is csak elmélkedés és a mellett a 61-ik lapon Pál apostolnak két nevezetes mondását Jézusnak tulajdonítja. — VIII. Mit hirdet a Jézus sírjáról; elvétetett kő? Húsvéti. Luk. XXIV. 1—3. Ez már szónoki alkotásnak mondható s a húsvéti gondolat körben mozgó, a testi feltámadás hirdetése nélkül. — IX. Tavaszi. Ézs. én. II. 11, 12. Tárnya nincs és még a szöveget is elejti. Igen laza és fonák beszéd, olyanforma, mint a minő lenne az a bokréta, a melyet nem a száránál, hanem a virágánál kötnének össze. — X. Haladunk a sötétség felé. Közöns. Ján. XII. 35. „Mostani elmélkedésem feladata az” stb. Ez jellemzően van mondva, mert inkább feladatai vannak a beszédeknek, mintsem tárgyai. Különben a kipredikálásig bátor filippika az eltévedett közgondolkodás ellen. — XI. Pünkösdi. Csel. II. 1—4. Jól van megszöve elmélkedésnek; szerkezete is van és az nem sablonos. — XII. Isten tisztelete. Közöns. Ján. IV. 24. Írásmagyarázat a pápások ellen. — XIII. A ker. ember királyi papsága. Közöns. I. Pét. II. 9. Ez a második, szerkezetében is jó predikáció. E szerint a királyi papság a lelkész munkájának továbbvitelében és a jó példaadásban áll. — XIV. Aratáskor. Gal. VI. 7. Ez is jó, telve élettapasztalattal és józan érveléssel. — XV. Ítékezés. Közöns. Ján. VIII. 7. Ez is predikáció, a Dods magyarázata nyomán. — XVI. Reformáció emlékünnepe. Ján. VIII. 31., 32. Mintha csak Szilády II-ik kötetbeli beszédének lenne a folytatása. A mester lefestette ott a multat, a tanítvány itt a jelent. Ez is élesen vagdalja a pápásokat. — XVII. Te vagy-e, a ki eljövendő voltál? Karácsonyi. Luk. VII. 20—22. A szöveg alapján Jézust főorvosnak és jó pásztornak mutatja be, de ez utóbbit szövegerőszakolással. — XVIII. Év utolsó nap-

ján. Zsolt. CXLI. 5., 6. Mintha csak csupa „közönséges, átkozódó, csüggedt s a haláltól rettegő embe- rekből” állt volna a hallgatósága. — A kötetet, mely Sárközy Ágnes és Júlia úrhölgyeknek van ajánlva és Farkas József theol. tanár előszavával ellátva, nem szükséges már ajánlani. Faludi Pál.

Tudja Pál, mit kaszál.

— „Requiescat,” — S. Szabó Józsefnek. —

Motto: „Es war eine Lust anzusehn,
wie stolz ritt er auf seinem
Stockenpferde in Spiralen um
ein Ziel herum.”
G. Ch. Lichtenberg.

„Faludi Pál most nem jó helyen kaszál s talán azt se tudja, mit kaszál.” Ezzel a példabeszéddel vett búcsút az árnyék világtól S. Szabó József, a vesszőparipa-lovag, az után a spirál-egyenességű futtatás után, a melyet ritka bravúrral fejezett be a lapok legközelebbi számában. Mert alaposan befejezte, igazolván ez által legalább egyet, — azt, a mit az ő kedves, német Michel-je másutt éképpen fejez ki: „Man hat Exempel, dass Leute, die auf den Kopf gefallen, oder mit einem Prügel darauf geschlagen sind, zuweilen angefangen haben zu weissagen.” Kimulása azonban nem volt vonaglás nélküli; mielőtt „végsőt sóhajtott” volna, felrugdosta már nemcsak Efészusnak, hanem a „Tizenhárom város”-nak szemetjét is, annyi szerencsével, hogy mind visszahült reá és most dicsőséggel telve nyughatik alatta. — „Requiescat!” Csak az epitáfiuma hiányzik még. Ezt már ne várja tőlem. Mindössze egy kis adalékot jegyzek ide az epitáfium-íparosok részére. Összegezek.

Tompa u. n. relikviának első kötetét kellett ösmertetnem s bevezetés gyanánt jeleztem az irodalomtörténeti álláspontomat, e szavakkal: „Tompáról, mint predikátorról, nem tartok túl sokat.” Tudtam, mit mondok ki. Szívesen felelek érte bárki- nek, ha szükség lesz rá, legmesteribb kritikusán kezdve le magamig. Át-meg áttanulmányoztam a beszédeit; összemértem azokat e. b. irodalmunk e századbeli jeleseinek, mint p. o. Kolmárnak, Kis Ádámnak, Szoboszlai Pap Istvánnak, Dobos- nak stb. beszédeivel, de minthogy feladatam nem az volt, hogy ily irányban foglalkozzam Tompával: egyszerűen kijelen- tettem az álláspontomat, hogy nem tartok róla túl sokat, a mi nem teszi azt, hogy sokat ne tarthatnék. — Nos, ha még ennyi se szabad egy irodalmi adalékokat is nyújtó könyvismer- tetőnek Tompával szemben, a Tompa halála után 32 eszten- dővel: akkor én igazán nem tudom, hogy mi szabad hát, vagy hogy mire való egyáltalában a könyvismertetés?! Hiszen ennyit nem egy 32 év óta nyugvó nagyságról, hanem ma élő nagyságokról is meg szoktunk ám írni! S ha esetleg té- vedtünk valamiben, attól ugyan hajszála se esik az igazi nagyságnak. S. Szabó szerint azonban még ennyi se szabad, mert hát „nagy az Efézeusbeli Diána!” — s faragatlan dorong- jával azonnal útunkat állja s kalóz támadását még a megbol- dogult szellemének nevében meri elkövetni! . . . Nos, hát ez is ízlés s azt mondja erről a kedves német Michel: „Als der brave Mann (Tomba) todt war, so trug dieser den Hut, der den Degen, so wie er; dieser liess sich so frisiren, jener ging, wie er; aber der redliche Mann, wie er, wollte keiner sein.” Azután áttértem a relikviákra és megírtam, a mit a meg- győződéseim parancsolt, hogy t. i. „kár volt kikotorászni a kripták penészes zugait.” Azt is megírtam, hogy ennek éle nem Tompa ellen, hanem S. Szabó ellen volt irányozva. Csak azt az egyet bánom, hogy még élesebben el nem ítéltam érte. A tüzetes ösmertetésbe, igaz, nem mentem bele, a minthogy most sem megyek bele. Visszatartott és visszatart most is Tompa iránt való kegyelemem, meg az az önbírálat, a melyet ő maga jegyezett fel a csomag borítékára. A hol pedig az ön-

bírálat az ösmertető nézetével megegyezik: ott tapintatlanság a más bírálat egy Tompával szemben, de bárkivel szemben is. Tudtomra a többi ösmertető se részleteztek.

A mi pedig az S. Szabó válaszait illeti: azok magok szólnak, sőt kiáltanak én helyettem, — én mellettem. Én, ugyanis, maradtam a mellett, a mit Tompa maga mondott a relikviáiról és S. Szabó mégis nekemrontott, azt sem vevén észre a nagy indulatban, hogy nem engem ütleget, hanem Tompát ütlegeti. És mégis ő fogja rám, hogy ütlegelem Tompát! Hogy is mondja a kedves német Michel? „Seitdem er die Ohrfeige bekommen hatte, dachte er immer, wenn er ein Wort mit einem O sah, als Obrigkeit, es heisse Ohrfeige.“ . . . Ő valamennyi excerptáját kiírta annak a bizonyítására, hogy Tompa „Egyházi beszédeiről“ ki, micsoda nagy dicséreteket mondott; de élelmesen elhallgatta mindazt, a mi a kérdés másik oldalára tartozik. Mert mit is mond a kedves német Michel? „Er las immer Agamemnon statt „angenommen,“ so sehr hatte er den Homer gelesen!“ . . . A relikviák mellett már csak két bizonyosságot tudott síkra állítani: a Prot. Pap kritikusát meg a — magamaga előszavát! Az utóbbiról már az ösmertetésben megírtam, hogy azt Tompa „Értesítése és Figyelmeztetés“-e teszi teljesen semmivé; az előbbivel pedig hadd állítom most már szembe a „Prot. Szemle“ Sz. F. jegyű ösmertetőjét, őszintén megvallván, hogy én ezt az ösmertetést az én ösmertetésem előtt nem olvastam, mert szeretek a magam lábán járni. Nos, hát Sz. F. a Tompa „Értesítés és Figyelmeztetés“-ének közlése után így folytatja: „Ez a Tompa-relikviák történetének első mozzanata. A második az a két vagy három kéz, melyeken a kéziratok kiadása céljából a mostani kiadás előtt megfordultak. Ezek közül való az én kezem is, ki mikor figyelmesen átolvastam a relikviákat (a Tompa Értesítése és figyelmeztetéséről mit sem tudva) azt írtam a vélemény végett hozzám fordult kiadónak: **Ne bántssuk a Tompa emléket.** Ezek **kiselejtezett** dolgok lehetnek. **A kegyeleti érzékkel nem áll arányban a kéziratok irodalmi becse.** Úgy tudom, **voltak még,** a kik ily véleményben voltak a Tompa-relikviákról. Ám S. Szabó **másként** fogta fel a dolgot. Nem hibáztatom eljárását, **habár most már magát Tompát is a magam véleménye mellé állíthatnám,** a ki keveset tartott e beszédek belső becséről. Most már a közönség és a kelendőség s a szakkritika fog döntő ítéletet hozni.“ — Én pedig kérdelem most már, mivel mond ez akár többet, akár kevesebbet annál, a mit én mondtam a relikviákról? És miért nem volt S. Szabónak Sz. F. ellen egyetlenegy szava se és miért rontott neki Faludi Pálnak? Mit is mond erre a kedves német Michel? „Die Fliege, die nicht geklappt sein will, setzt sich am sichersten auf die Klappe selbst.“ . . . Most már láthatja, hogy alaposan felsült vele, mert spirál-egyenességű röptében reám nem szállhatott, mindenik kanyarulatánál szemléletileg igazolván azt, a mit a „Fogadj Isten!“-ben megírtam, meg azt is, a mit a kedves német Michel oda fenn a mottóban mond, melynek értelme, ha jól megmagyarázod, az, a mit Magyar Miska a forró kásáról és egy bizonyos házi állatról szokott mondani. Az ő száját megégette az „iparlovaglás;“ természetes tehát, ha spirál-egyenességű röpködésében oly nagy ékességgel prűszköltetett. A kedves német Michel itt csak azt mondja rá: „Helf Gott!“

Válaszaiban, a mit mástól vett, igen sok okos és imponáló dolog lehetett a magafajta konvenció pápaszemén néző és dolgozó napszámosok szemében, de a dologra, mind nem tartozott; a sok mindenféleből azonban két dolog mégis hiányzott: az értelem és a lelkiösmeret! A lelkiösmeret azért, mert sohasem arról beszélt, a miről kellett volna és mert azt, a mi terhelő volt az iparvállalatára, nagy következetességgel elhallgatta. Az értelem azért, mert nem értette meg Tompát, nem értette meg a saját citátumait, nem értette meg Sz. F.-et, nem értett meg engem, a ki pedig eléggé érthetően szoktam beszélni. Hogy engemet meg nem értett, azt csak egy példával illusztrálom.

A „Fogadj Isten!“ végén ezt írtam: A Demeter ötvös meg az iparos társai történetét, mindenki érti már és tudja jól, hogy ma is vannak ilyen ötvösök és iparosok, a kik a Diána istenasszony templomának mintájára kápolnácskákat csinálnak, abból nagy **nyerességet** húznak. . . Vagy hogy Tompával végezzem:

„Bár ki s mi légy, csinálj tolongást, Dobszó mellett áruld **magad!**“

És **drágán fogsz elkelni,** meglásd . . .

Mert vak s bolond mindig akad.“

A józan értelmű és jó lelkiösmeretű ember első olvasásra megértheti ebből, hogy a **nyeresség** szó értelmét az idézett vers adja meg, tehát a nyeresség alatt nem anyagi nyerességet kell érteni. És ő mégis kiadóstul rontott nekem; ő a már fennemlített szemettel, kiadója meg egy iker-nyilatkozattal. Nem csudálom. Mert mit is mond a kedves német Michel? „Wenn die *Fische* stumm sind, so sind dafür ihre Verkäuferinnen desto beredter!“ . . . Nos hát a ki így tud valamit megérteni, arra kár lenne az okos szót tovább vesztegetni, mert attól tartok, hogy a kedves német Michel megint valami citátumba kezd arról a valamiről, a mi ellen az istenek is hiába harcolnak. . .

Nos, ugy-e, hogy tudja Pál, mit kaszál!? . . .

Most, — fájdalom, — **arankát** kaszált. . .

A nt. szerkesztő urat pedig arra kérném, hogy ne csak a csillagokat, hanem a veres ceruzát is alkalmazza az S. Szabó-féle spirál-cikkelyeknél!*

Faludi Pál.

KÜLFÖLD.

Nyílt levél Párisból.

Sz . . . J . . . sz . . . i lelkészhez, 1900. jan. 20

Kedves barátom! Miután összekóboroltam a Provence „daltelt“ mezőitől kezdve, a Girondeon át Bretagnet és Normandiát, szíves örömmel teszek eleget azon kívánságodnak, hogy írjak valamit a francia gyermek és főként a népnevelésről. Kielégít-e? fogsz-e benne találni valami tanulságot? Nem tudom. Én irom, a mit tapasztaltam, s örülök, hogy e téren mi barbár magyarok előbb, sokkal **előbb** járunk e „Grand-Nation“-nál.

Itt a földmivelő, a **munkás** és a **polgár** (payson, ouvrier és bourgeois) e három nagy kaszt nem neveli a gyermeket, csak hagyja nőni. A szegény, kis ujszülött még alig nyitotta ki a szemét, már is az anyja cognakkal keni be az ajkát, — hogy erősödjék. A kicsi eleinte visít, sivalkodik, de aztán kedvtelve nyalogatja száját, — s így lesz aztán belőle olyan elsatnyult, csenevész legény, hogy nálunk nincs az a cs. és kir. katona-orvos, a ki bevonná katonának.

A gyermek itt szent és sérthetetlen. Ott nő fel az utcán szabadon, nemcsak a falusi földműves, de a párisi polgár gyermeke is! És a szabadság s egyenlőség teljes tudatában elfoglalja előled a járdát pajtásaival, — s te lehetsz érdemekben megőszült szenátor, akár a köztársaság elnöke: beszorulsz a kocsiútra, habár sáros is az!

Ennek az ifjúságnak, a nép ifjúságának nevelése megszlik a **községi** és az engedélyezett (kath.) szerzetek iskolái között. (Megjegyzem, hogy ezúttal szigorúan csak a szószoros értelmében vett népnevelésről szölok.) Lényegében mindkettő egyforma. Két osztályuk van: a kicsiké és nagyoké. Ezt a két osztályt járja a nép gyermeke 3—4 éven át. Főbb tantárgyak: Olvasás, írás, számtan, Franciaország földrajza, története stb. A vallás a községi iskolában facultativ, — a szerzeteseknél ellenben a bigottságig hajtott. Az egész tanrendszer alapja egy végtelen chauvinismus, melynek célja: lángoló hazaszeretetet

* A vitát bezárjuk. Szerk.

önteni a nemzedék szívébe. Mindenütt, minden tantárgyban, még a számtanban is, örökös és egyetlen refrain: „Le france, La Patrie, La Republique.“ S a végeredmény? Az, hogy a közel félmillió regrutának tíz százaléka alig képes leírni a saját nevét, vagy ha egyszer leírta, hát nem tudja elolvasni. Fültanúja voltam Afrikában, hogy a toulousei születésű zuáujonc kapitánya kérdésére büszkén felelte, hogy: Bismark a franciák császára volt s ő alapította a köztársaságot . . . A mi Franciaországon kívül esik, azt — szerintök — nem érdemes tudni, s valószínű, hogy maga a tanító, sőt még talán a tanfelügyelő sem tudja.

Majd a középiskolákra vonatkozó levelemben vissza fogok még térni e nevetséges egyoldalúságra, a mi annál inkább absurdum, mert az igazi célt, a haza ismertetését nem érik el általa.

A francia költségvetésben a népoktatás, aránylag a többi tárcához, majdnem első helyen áll; a mi azonban nem akadályozza meg, hogy a néptanító csak olyan földhöz ragadt szegény ember legyen, mint — mint akármelyik magyar kálvinista tanító . . . A népoktatás kötelező, de teljesen ingyenes. A gyermekek minden taneszközt, a könyvtől az utolsó papírlapig ingyen kapnak az állam jóvoltából. S a szülők csak azért fizetnek (büntetést), ha gyermekök nem látogatja szorgalmasan az iskolát.

A kormány minden törekvése oda irányul, hogy a Népevelést teljesen államivá tegye s kivegye a szerzetesek kezéből, a mi szerintem nagyon helyes, dicséretreméltó szándék, bár egy kicsit nehéz lesz a foganatosítása. Végtelenül káros mulasztásnak tartom a Vallástan teljes elhanyagolását. Szomorú logikai folyománya ennek az, hogy itt az iparos és földmivelő osztály teljesen saturalva van örülten gonosz social-anarchicus eszmékkel, istentagadással.

Megengedem, hogy egy sokat tanult, nagy életpaszta-lattal bíró ember alkothat magának a vallás-erkölcsi életéről külön nézetet; de meg vagyok győződve, hogy a gyermeknek s egyszerű népnek kerülhetetlen szüksége van mély vallásos nevelésre, mely őt védőangyalként vezesse keresztül az élet szövevényein. Rég meg van írva: „Minden ország talpköve, támasza a tiszta erkölcs.“ Már pedig én erkölcsöt vallás nélkül képzelni nem tudok. Ez a fa, amaz a gyümölcs. Egymáshoz vannak növe, mint az ok és okozat. Bizonyossága ennek a statisztika; mert sehol annyi bűntény, sehol a bűnnek annyi finom fortélylyal kieszelt formája nem existál, mint a franciák között . . .

De ugy-e elég e sötét képből ennyi?!

Lehet, hogy majd később, időm és hangoltságom mérteke szerint tüzetesebben fogok írni a francia középiskolákról s az ev. ref. egyház itteni élete és működéséről.

Levelem záradékaúl ide mellékelek egy bretagnei népdalt, ugynevezett „Fonóházi dalt“ hevenyészett fordításban. Ez talán némi világot fog vetni előtte a francia népkedély megnyilatkozására s poétikus hajlamaira:

„Tengerszemű nagy tábla len,
Oda lent a patak mentén
Mi lesz belőled, ha télen
Guzsalyomon felfonlak én?“

„Talán a kis unokámnak
Ki oly kedves, — mintha volna
Földreszállott égi angyal —
Leszel inge, viganója?“

„Vagy, ha majdan nagyra nő fel
S tengerész lesz, mint az apja
Te leszel, mi viszi messze,
Könnyű szárnya, vitorlája?“

„Vagy, ha boldog vőlegényként
Oltár elé lép, — araja
Téged visel szép homlokán,
Te leszel a szűzi pártá?“

„Vagy ha? — — de mit is beszélek?

A vén asszony mind egyforma,
Elfeledi, hogy a sírért
Szeretteit mind itt hagyja.“

„Majd, ha én megyek e földről
Kis unokám itt hagyva lenn:
Te leszel rám szemfődelem,
Tengerszínű nagy tábla len.“

Dr. S K . . .

A németországi, ausztriai, sveici és franciaországi protestáns teológiai fakultások tanrendje az 1899/1900-ik év téli szemeszterében.

1. **Bázelben.** 1. *Stähelin*: egyh. történetet ad elő, továbbá a prot. theol. történetét a jelen században s egyh. tört. semináriumot tart. — 2. *Schmidt*: új-szöv. bevezetést, új szöv. semin. és dogmatikai repetitoriumot. 3. *Orelli* tárgyai: Izráel története; Jób könyve; az ó-szövetség gyakorlati értelmezése. — 4. *Duhm*: Általános vallástörténet; kis próféták; Ezekiel; ó-szövetségi seminárium. — 5. *Bolliger*: Ker. dogmatika; római levél; katechetikai gyakorlatok. — 6. *Bornemann*: Gyakorlati theol.; a IV. evang. gyakorlati magyarázata; gyakorlati theol. kérdések; egyh. történeti repetitorium. — 7. *Böhringer*: (rendkiv. tanár) egyh. tört. dogmatört. és symbolikai gyakorlatok. — 8. *Bertholet*: (rendkiv. tanár) héber nyelvtan; Sámuel könyvei; bibliai földrajz. — 9. *Handmann*: (rendkiv. tan.) korunk jóléti törekvései; homil. gyakorlatok. — 10. *Mezger*: (rendkiv. tanár) ker. dogmatika; socialismus és keresztyénség; a kolossei s az efezusi levél; rendszeres theol. gyakorlatok. — 11. *Riggenbach*: (docens) a II. ker. levél; gyakorl. a Jézus szenvedés s feltámadás története felett. — 12. *Wernle*: (docens) az új-szövetségi kanon története; Lukács ev. az apostolok tört. — 13. *Götz*: (docens) a szerzetesség tört.; a kis-ázsiai egyh. atyák kursiv olvasása. — 14. *Bruckner*: (docens) A kultur-harc története. — 15. *Vischer*: (docens) az apokalipsis; apologetikai kérdések. — (*Overback* nem ad elő.)

2. **Berlinben.** 1. *Strack* tárgyai: héber nyelvt.; ó-szövetségi bevezetés; Ésaías; Áram részletek a Dániel és Esdrás-féle könyvekben; Mischna-olvasás; ó-szövetségi gyakorlatok; zsidó institúció. — 2. *Gunkel*: ó-szövetségi bevezetés; zsoltárok; ó-szövetségi gyakorlatok. — 3. *Benzinger*: Genesis; zsidó állam-régiségtan; ó-szövetségi theológia. — 4. *Soden*: synoptikusok; belmissió; gyakorlati theológiai seminárium. — 5. *Runze*: IV. evangy.; Schleiermacher. — 6. *Weisz*: Jézus élete; a köz. levelek; új szövetségi seminárium. — 7. *Pfleiderer*: a galat. és róm. levél; biblica-theológiai gyakorlatok; hittan; a vallás-bölcsészettörténete. — 8. *Kaftán*: új-szövetségi theológia; ker. ethika; rendszeres theol. tudományok csoportja. — 9. *Plath*: Általános vallástörténet; Augustinus konfessiói; a keresztyén egyház viszonya a zsidókhoz. — 10. *Müller*: az ó-kori ker. egyház története; a ker. ó kor feliratai; ker. művészet. — 11. *Harnack*; a középkori egyháztörténet; egyh. tört. seminárium; bevezetés az új-szövetségbe; a keresztyénség lényege. — 12. *Deutsch*; az egyháztörténet a reformáció után; egyháztörténeti gyakorlatok. — 13. *Holl*: az egyháztörténet a 19. században; symbolika. — 14. *Seeberg*: Dogmatörténet; dogmatika; dogmatikai gyakorlatok. — 15. *Wobbermin*: Khrisztológiai problémák az új-kori theológiában; orthodox prot. dogmatika; az új-szövet. theol. repetitor. — 16. *Gennrich*: dogmatika; bibl. theol. gyakorlatok. — 17.

Kleinert: homiletika és katechetika; gyakorlati theol. seminárium; Hóseás.

3. *Bern*. 1. *Marti* tárgyai: általános bevezetés az ó-szövetségbe; a genesis; ó-szöv. theol. repetitorium; bevezetés a sír nyelvbe; Ésaías olvasása a semináriumban. — 2. *Steck*: bevezetés az új-szövetségbe; a rómailevél; új-szöv. exeg. seminárium. — 3. *Barth*: Héberrekhez írt levél; az ó-kori egyháztörténet; új-szöv. exeg. seminárium. — 4. *Blösch*: Schweic egyháztörténete a reformációig; a prot. szekták tört.; egyh. tört. gyakorlatok. — *Lüdemann*: Dogmatörténet; az új-kori bölcsészet tört.; dogmatikai seminárium. — 6. *Müller*: a keresztyénség szociális etikája; lelkipásztori szegény és beteg-gondozás; homil. és katech. semin. — 7. *Lauterburg*: Homilet; gyakorl. theol. semin. — 8. *Hesz-Rüetschi*: egyházi zene gyakorlatok.

4. *Bécs*. 1. *Böhl* tantárgya: ref. dogmatika. — 2. *Frank*: Ag. ev. dogmatika; theol. encyclopaedia és irodalomtörténet. — 3. *Loesche*: Egyház és dogmatörténet. — 4. *Feine*: Jezus élete; hermeneutika és görög nyelv; bevezetés az új-szövetségbe. — 5. *Skalsky*: egyházjog; homiletika; homil. és egyh. jog gyakorlatok. — 6. *Sellin*: héber nyelvtan; zsoltárok; bevezetés az ó-szövetségbe. — 7. *Zimmermann*: Pszichológiai problémák az irodalomban az ev. fényénél. — A 8-ik tanár, *Halmel* tárgyai még nem állapítottak november 1-sőjén.

5. *Bonn*. 1. *Bratke*: egyháztörténet; ó-keresztyén művészet; Origenes irata Celsus ellen. — 2. *Goebel*: Rómailevél. — 3. *Gräfe*: új-szövet. theol.; új-szövet. seminárium. — 4. *Kamphausen*: ó-szövetségi semin. — 5. *Meinhold*: Bevezetés az ó-szövetségbe; zsoltárok; ó-szövetségi szöveg és kánon. — 6. *Meyer*: Márk ev. — 7. *Ritschl*: Dogmatika; dogmatört. seminárium. — 8. *Sachsse*: gyakorlati theológia; Jezus példázata; katechetikai seminárium; homiletikai seminárium. — 9. *Sell*: egyháztörténet; dogmatörténet; egyháztörténeti seminárium. — 10. *Simons*: gyakorlati theológia; ev. egyh. és szociális kérdések; homiletikai előgyakorlatok; katechetikai előgyakorlatok.

6. *Boroszló*. 1. *Wrede*: új-szövetségi gyakorlatok; gyakorlat a chorál és oltáreneklésben; bevezetés az új-szövetségbe; római levél. — 2. *Kawerau*: homiletika és katechetika seminárium; gyakorlati theológia; az ev. pogány missió története; a paedagogia története. — 3. *Müller*: egyháztörténeti seminárium; egyháztörténet; dogmatörténet. — 4. *Cornill*: ó-szövetségi seminárium; zsoltárok; ó-szövetségi biblica-theológia. — 5. *Schmidt*: rendszeres theol. seminárium; dogmatika; IV. ev.; theol. encyclopaedia. — 6. *Arnold*: Augusztinus élete s tana; egyháztörténet. — 7. *Erdmann*: (tisztb. tanár) Silésia egyháztörténete. — 8. *Hase* (tisztb. tanár) ev. egyh. szervezettan. — 9. *Löhr*: (rend. tanár) héber nyelvtan; bevezetés az ó-szövetségbe; Ésaías. — 10. *Schultze* (magán tanár) dogmatika; etika. — 11. *Junker* (magán tanár) az ephézusi s a kolossei levelek.

7. *Erlangen*. 1. *Zahn*: új-szövetségi theológia; I. kor. levél; új-szövetségi seminárium. — 2. *Kolde*: egyháztörténet; dogmatörténet; egyháztörténeti seminárium. — 3. *Caspari*: gyakorlati theológia; ó-kori ünnepi perikópák magyarázata; katech. semin. — 4. *Ewald*: dogmatika; bevezetés az új-szövetségbe; ephézusi levelek. — 5. *Lotz*: bevezetés az ó-szövetségbe; Genesis; ó-szövetségi seminárium. — 6. *Ihmels*: erkölcsan; az újabb theol. története; rendszeres theol. seminárium. — 7. *Müller*: dogmatika; IV. ev.; a szentírás tekintélye; theológiai seminárium. — 8. *Wiegand*: (magán-tanár) egyháztörténet; a német ev. egyh. XIX. század-

beli története. — 9. *Koeberle*: (magántanár) Jeremiás. — 10. *Oechsler*: (zene igazgató) liturg. ének; orgonaszat; zene elmélet; az ev. egyházi ének alapjai s forrásai.

8. *Genf*. 1. *Chantre*: egyháztörténet; Anglia egyháztörténete a XVIII. században; protestáns egyházjog. — 2. *Monted*: Genesis; bevezetés az ó-szövetségbe; héber nyelv. — 3. *Martin*: az új-szövetségi szöveg története; apostoli cselekedetek; I. kor. levelek; theol. encyclopaedia. — 4. *Balavoine*: erkölcsan. — 5. *Frommel*: dogmatika. — 6. *Dorel*: gyakorl. theol. — 7. *Nicole* (magántanár) új-szövetségi görög nyelv; Máthé evangyéliuma; apokalypsis. — 8. *Rochrich*: (lelkész) vallásos ének.

9. *Giessen*. 1. *Stade*: Esaiás; bevezetés az ó-szöv. seminárium. — 2. *Kattenbusch*: etika; dogmatikai gyakorlatok. — 3. *Krüger*: Egyháztörténet; összehasonlító vallásan. — 4. *Baldensperger*: IV. ev.; új-szövetségi kortörténet. semin. — 5. *Köstlin*: gyakorl. theol.; ev. paedagogiai seminárium. — 6. *Holtzmann*: Jezus élete; theol. seminárium. — 7. *Hermann*: (repetitor) ó-szövetségi biblica theológiai gyakorlatok; luth. hitelvi könyvek.

10. *Göttingen*. 1. *Schultz*: etika; ó-szövet. theológia; homilet. seminárium. — 2. *Knoke*: gyakorl. theológia; paedagogia; homil. seminárium; katechet. seminárium. — 3. *Smend*: bevezetés az ó-szövetségbe; ó-szövet. seminárium. — 4. *Tschackert*: egyháztörténet; Hannover s Braunschweig egyháztörténete; Azsia s Ausztrália missiói története. — 5. *Bonwetsch*: dogmatörténet; symbolika; egyh. s dogmatört. seminárium. — 6. *Wellhausen*: ó-szövet. exeges; arab elemek; syr elemek. — 7. *Schürer*: római levél; bevezetés az új-szövetségbe; új-szövetségi seminárium. — 8. *Althaus*: dogmatika; a hegyi beszéd gyakorlati magyarázata; rendszeres theológiai seminárium; liturg. katech. seminárium. — 9. *Bousset*: galátiai lev.; I. kor. lev.; dogmatika; részletek a zsidó literatúrából. — 10. *Rahlf*s: zsoltárok; a héber nyelv. — 11. *Achelis*: egyháztörténet; az egyh. építéset története. — 12. *Otto*: a keresztyénség és a modern világnézet küzdelme s kibékítése; a modern theológia és bölcsészeti etika története.

11. *Greifswald*. 1. *Oettli*: bevezetés az ó-szövet-ségbe; Ésaías; Mischna. — 2. *Volck*: zsoltárok; bibl. aram-nyelvtan; ó-szövetségi proseminárium. — 3. *Hauszleiter*: IV. ev.; új-szövetségi theológia. — 4. *Bosse*: I. ker. levél; az állam és egyház közötti viszony története; új-szövetségi gyakorlatok. — 5. *Kögel*: héberrekhez írt levél; új-szövetségi gyakorlatok. — 6. *Cremer*: Jezus története; dogmatika; munka és tulajdon; dogmat. homil. seminárium. — 7. *Schultze*: Egyháztörténet; egyháztörténeti gyakorlatok; archeológiai gyakorlatok. — 8. *Lézius*: egyháztörténet; egyháztörténeti gyakorlat. — 9. *Zöckler*: dogmatörténet; új-szövetségi történet; egyháztörténeti seminárium. — 10. *Kropatschek*: Luther theológiája. — 11. *Lüttger*: dogmatika; dogm. proseminárium. — 12. *Nathusius*: belmissió a 19. században; katechet. seminárium; pastoriális gyakorlat; a keresztyén tan Luther kis-katéja szerint. — 13. *Reinbrecht*: (zeneigazgató) liturg. gyakorlatok.

12. *Halle-Wittenberg*. 1. *Beyschlag*: Jakab lev.; a szenvedés és feltámadás története a 4. ev. szerint; a 3 első evangyéliom; új-szövet. seminárium; katechet. seminárium. — 2. *Haupt*: új-szövet. gyakorlatok; új-szövet. theológia; római levelek. — 3. *Hering*: az ev. pap és hivatala; gyakorl. theológia; homiletikai semin. — 4. *Kähler*: symbolika; héber levelek; az új-szövet. társadalma; rendszeres theol. seminárium. — 5. *Kautsch*:

ó-szövetségi szöv. és kánontörténet; zsoltárok; bevezetés az ó-szövetségbe; ó-szövet. szeminárium. — 6. *Loofs*: dogma-történeti gyakorlatok; egyháztörténet; egyháztört. szeminárium. — 7. *Reichle*: katechet. gyakorlatok; dogmatika. 8. *Warneck*: a pogány-missió története; missiói szeminárium. — 9. *Eichorn*: a pápaság története; dogmatörténet. — 10. *Rothstein*: kis próféták; ó-szövet. teológ.; ó-szövet. exeg. szeminárium. — 11. *Clemen*: dogmatika; új-szövet. exeg. — 12. *Ficker*: egyháztört.; egyháztört. gyakorlatok. — 13. *Strange*: az új-kori bölcsészeti története a teológiához való viszonyában; az ágostai hitvallás s védírata. — 14. *Steuernagel*: Dániel; génesis; héber nyelv. — 15. *Beer*: syr nyelv; aethiopiai grammat.; Ésaías 1—39. fejezet; a zsidó nép politikai, polgári, s szellemi élete. — 16. *Scheibe*: Schleiermacher élete s működése; vallásbölcsészet; dogmatikai repetitorium.

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dókus József

Annak a köztisztletben s szeretetben álló nagy családnak, a melynek tagjai a tiszáninneri egyházkerületben hitbuzgóságuknál fogva olyan előkelő helyet foglalnak el, vallásos lelkesedésekkel, anyaszentegyházunk iránt érzett szeretetükkel fénylő példát mutatva mindenknek: jan. hó 21-én a törzse dőlt ki élete 81-ik évében *Dókus József* személyében, a ki úgy allampolgári, mint vallásos kötelességeinek teljesítésében az első között, és az első között is az első sorban foglalt helyet.

Megáldatva a kegyelem Istenétől gazdag tehetségekkel, kora ifjúságától kezdve ott forgolódott a közélet terén, nyomról-nyomra feljebb jutva az elismerésben, a köztisztletben s a világi társadalmi állásokban. Zemplén vármegyének szentelte egész munkás életét, hogy meggyét elebbrevive, növelje e hazának nagyságát és fényét. A megyei aljegyző fokról-fokra emelkedett s aztán elérte a legmagasabb polcot is, oda állítván az uralkodó bölcsesége Zemplén vármegye főispáni székébe, hogy mint őre a megyének, mindeneket lásson, mindeneket intézzon. S intézte úgy, hogy a példányszerű főispánok egyike volt, a ki maga volt az első munkás, maga volt a legpontosabb tisztviselő, a kit méltósága soha egy perczre sem akadályozott abban, hogy a *kötelesség* legyen a jelszava magas állásában is. — Hét évig viselte a főispáni állást, a mely idő alatt munkásság, tevékenység jellemezték a megye tisztikarát, a melynek minden egyes tagja a távozó Dókus József iránti kegyeletből, példája által lelkesítve azután is a munkásság és tevékenység által vágyott tündökölni, hogy az utódnak ne legyen oka, a közsokásnak hódolva, az előd-ről rossz véleménynyel lenni.

De nemcsak a polgári, az állami élet különböző állásaiban szolgálta a közügyet Dókus József, hanem az Úr dolgaiban is szorgalmatoskodott! Feltett kincsének, a sátoralja-ujhelyi ev. ref. anyaszentegyháznak mindvégig buzgó tagja volt, a ki ott állt minden mozgalom bölcsőjénél, ott törte lelkét mindenütt, a hol vallása érdekében kellett síkra szállania. Viselte egyháza főgondnok hivatalt több, mint 25 éven át, példát mutatva arra, hogy a nagy elfoglaltságú protestáns embernek is kötelessége a lélek dolgaiban helyt állania, mert a protestantismus-

nak szüksége van minden hű követőjére. A felső-zempléni egyházmegye tanácsbírói állással tisztelte meg s ha tehette, mint kiküldött, ott volt a kerületi gyűléseken is, ott volt a sárospataki főiskola pálnapi számadásainak vizsgálásain, hogy itt is használjon az ő nagy valóságával, hitbuzgóságával. Majd egészen váratlanul, mintegy meglepetésszerűen elhívja a tiszáninneri kerület presbyteriumainak óriási többsége, 265 szavazattal 87 ellenében, a Hegedűs László lemondásával megüresedett sárospataki főiskolai világi aligondnoki állásra, hogy az újabb korbéli szervezettel ellátott főiskolai kormányzatot vezesse, kipróbált bölcseségével irányítsa. Azonban ezt a nagy megtiszteltetést nem volt hajlandó elfogadni, elhárítá magát a kitértetést, mintha ezt mondtotta volna: „Az én napom alkonyodni kezd, hívjátok azokat, a kik szárnyaim alatt növekedtek az Ur félelmében.” S a tiszáninneri kerület megérté. Elhívta mindkét fiát a közszolgálatba, — a harmadik is megkezdvén immár egyházi működését ott, a felső-zempléni egyházmegyében, viselvén a világi főjegyzői tisztséget.

Mikor alig négy éve, hogy eltemették hűséges élet-társát. Rátkay Borbált, Dókus József testileg már megtört ember volt, de lelkileg erősen tartá vallásossága s az az odaadó szeretet, a melylyel övéi körülvevtek, az a köztisztlet, a melylyel a nemes érzésűek hódoltak előtte. Ez aztán élteté utolsó napjáig s ez volt temetésén a kegyelet legékeesebb virága

„Szép élet, szép halál” volt osztaílyrésze, mondá kedves lelkipásztor, Fejes István, — halás kegyelet s szeretet örökdíjék áldott hamvai felett!

— **Halálozás.** *Imre Eszter*, özv. Bathó Istvánné aszszony e hó 19-ikén elhunyt Miskolcon. Vallásos buzgósággal ékeskedő nő volt a megboldogult, a ki tíz évvel előbb meghalt férjével együtt örök emléket állított magának azokkal az alapítványokkal s adományokkal, a melyeket élő hitőkből kifolyólag a miskolci ev. ref. egyház javára tettek volt. Életök összes keresményét is miskolci egyházunkra hagyták, körülbelül 140 ezer koronát azzal a céllal, hogy a népiskolai tanítás ingyenessé tétessék, szegény ev. ref. leányok segélyeztessenek. — Legyen áldott emlékezete!

— **A sárospataki ev. ref. főiskola igazgató-tanácsának** február hó 5-ikén kezdődik a számvizsgáló gyűlése.

— **Statisztika a kongruáról.** Egyházkerületünkben 260 lelkési állomás terjesztett fel, 1200 koronáig való kiegészítésre. Eddig (2 részletben) összesen 82 állomás, tehát nem egészen $\frac{1}{3}$ rész (31%) javára folyósított az államsegély. Tekintve az egyes egyházmegyéket, a következő eredményt találjuk:

1. Abauj	10/65	15.
2. Alsó-Borsod	0/14	0.
3. Alsó-Zemplén	4/41	9.
4. Felső-Borsod	19/32	59.
5. Felső-Zemplén	27/27	100.
6. Gömör	3/33	3.
7. Torna	7/15	46.
8. Ung	12/33	36.

(A törtszám számlálója jelenti, hogy hány állomás kapta már meg a kongruát, a nevezője azt, hogy hány állomás ajánlata, a tört után levő egész szám a százalékot jelenti.) E számok mutatják, hogy felső-zempléni tisztsáraink a legszerencsésebbek, mert ők immár egytől egyik kézhez kapták a kongruát; Felső-Borsod, Torna- és Ung is elég szerencsés a maga 59—36 és 30 percentjével; a többi négy egyházmegye lelkészei közül azonban *feltűnő* kevesen kapták meg eddig a kongruát, sőt az alsó-borsodiból épen egy sem. Megvallva az igazat, mi azt gondoltuk, hogy ha már részletekben kell a kiutalásnak megtörténni, az elsőség, tekintet nélkül az egyházmegyékre, minden bizonynyal azoké lesz, kik erre nézve az

előjogot magas életkoruk és hosszas szolgálatuk által megszerezték; mert hiszen talán éppen ezért történt az összeírásakor, a lelkészek életkorának és szolgálati idejének bevétele. Hogy nem így történt, sajnáljuk; hogy ezentúl így lesz, reméljük.

(Beküldetett.)

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1899—1900. iskolai év második felére.

A) A vallás- és egyháztudományi szakon: 1. **Warga Lajos** rendes tanár betegsége miatt előadást nem tart. Tantárgyait **Radácsi György** és **Dr. Tüdös István** adják elő. 2. **P. Nagy Gusztáv**, rendes tanár, előadja: 1. *Az új-szövetségi irodalom történetét* (folytatva), hetenként 4 órán. 2. *A bibliai vallástant* (folytatva), hetenként 4 órán. 3. *A synoptikusokat magyarázza* (folytatva special collegium), hetenként 2 órán. 3. **Radácsi György**, rendes tanár, előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Zakariás próféciáját* (folytatva, fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből a negyedik evangéliumot* (folytatva, fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika, folytatva), hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 5. *A keresztyén egyház történelmét* (folytatva) hetenként 3 órán. 4. **Dr. Tüdös István**, rendes tanár előadja s ismerteti: 1. *A keresztyén erkölcsant*, (elvi rész), heti 3 órán. 2. *A keresztyén dogmatikát* (folytatva) hetenként 2 órán. 3. *A keresztyén dogmák történetét* (folytatva), hetenként 2 órán. 4. *A vallásbölcseletet* (folytatva), hetenként 3 órán. 5. *Kálvin institutióját* (special collegium, folytatva), hetenként 1 órán. 6. *A magyar prot. egyház történelmét* (folytatva), hetenként 2 órán. 5. **Novák Lajos**, rendes tanár, főiskolai lelkész, ez évi szakelnök, előadja: 1. *A liturgiát*, hetenként 3 órán. 2. *A cura pastoralist*, heti 2 órán. 3. *Az egyházjogot* (folytatva), hetenként 3 órán. 4. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. 6. **Antalfy László**, theol. segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit* (folytatva), heti 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet* (folytatva), heti 2 órán. 7. **Pásztor Sámuel**, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjuság részére: 1. *Gyakorlati éneklés* hetenként 1 órán. **B) A bölcsészeti szakon:** 1. **Szinyei Gerzson**, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok előadja: 1. *A nyelvújítás korszakát* (főtekintettel a költészetre), hetenként 4 órán. 2. *A neveléstant* (különös rész), hetenként 2 órán. 2. **Dr. Székely György**, rendes tanár előadja: 1. *A bölcsészet történetét* (Középkor), hetenként 4 órán. 2. *Az újkori művelődés történetét*, hetenként 4 órán. 3. *Az ember tragédiájának bölcsészeti és aesthetikai fejtegetését* (Spec. coll.) hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3. **Nagy Gusztáv**, rendes theol. tanár tanítja: *Az angol nyelvet*, hetenként 2 órán. 4. **Dr. Rácz Lajos**, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként 2 órán. **C) A jog- és államtudományi szakban:** 1. **Dr. Szánthó Gyula**, a jog- és államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *A római jogot* (folytatva), hetenként 8 órán. 2. *A római örökösödési jogot* (special collegium), hetenként 2 órán. 2. **Dr. Ballagi Géza**, a jog- és államtudományok doktora, a Magyar Tud. Akad. levelező tagja, rendes jogtanár, előadja: 1. *A magyar közjogot*, hetenként 6 órán. 2. *Az európai nemzetközi jogot*, heti 3 órán. 3. *A harc-jogot* (special collegium) heti 1 órán. 3. **Dr. Finkey József**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár, ez évi dékán, előadja: 1. *A peres és perenkívüli eljárást* (folytatva) heti 5 órán.

2. *A kereskedelmi társaságok szervezetét* (special collegium), heti 2 órán. 3. *A magyar bírósági szervezetet* (special coll.), heti 2 órán. 4. **Dr. Zsindely István**, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár, ez évi közigazgató, előadja: 1. *Az egyetemes európai jogtörténetet*, heti 5 órán. 2. *A magyar politikai élet fejlődését 1723-tól 1790-ig* (special collegium), heti 1 órán. 5. **Dr. Finkey Ferencz**, a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, ez évi prodékán, rendes jogtanár, előadja: 1. *A büntetőjogot*, (folytatva) heti 5 órán. 2. *Az új magyar büntető eljárást*, heti 4 órán. 3. *Jogbölcseleti szemináriumot tart* heti 1 órán. 4. *Büntetőjogi szemináriumot tart* heti 1 órán. 6. **Dr. Meczner Sándor**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár, előadja: 1. *A magyar magánjogot* (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar örökösödési jogot* (special collegium) heti 2 órán. 3. *A magyar bányajogot* heti 2 órán. 7. **Dr. Illyefalvi Vitéz Géza**, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár előadja: 1. *Magyarország és Ausztria statisztikáját* heti 5 órán. 2. *Magyarország mezőgazdasági statisztikáját* (special coll.) heti 2 órán. 3. *Magyar vallás- és közoktatásügyi igazgatást* (spec. coll.) heti 3 órán. 8. **Dr. Szabó Sándor**, az államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *A pénzügytant*, heti 4 órán. 2. *Az államszámvitellant* (special collegium) heti 3 órán. 3. *A gyakorlati közgazdaságtant* (special collegium), heti 2 órán. 4. *Az egyenes adók reformját* (special collegium) heti 1 órán. 9. **Dr. Kun Zoltán**, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A törvényszéki orvostant*, heti 2 órán. 10. **Dr. Székely György**, a bölcsészeti tudományok doktora, akadémiai rendes tanár, előadja: 1. *Az újkori művelődés történetét*, heti 4 órán. 2. *A bölcsészet történetét* (középkor), heti 4 órán. 3. *Az Ember Tragédiájának philosophiai és aesthetikai elemzését* heti 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja heti 2 órán. 11. **P. Nagy Gusztáv**, akadémiai rendes tanár, tanítja: *Az angol nyelvet* heti 2 órán. 12. **Dr. Rácz Lajos**, a bölcsészeti tudományok doktora, főgimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, heti 2 órán.

— A sárospataki akadémiai torna-egyet 25 éves fennállása emlékére dr. Illyefalvi Vitéz Géza jogtanár díszelnöksége alatt, 1900. február hó 10-én, saját alaptőkéje javára, a városháza összes termeiben zártkörű jubiléris-táncestélyt rendez, melyre a belépti-díj: személyjegy 3 korona, családjegy 8 korona.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyh. kerületben a vajda-hunyadi egyházmegyében fekvő rákosdi egyház lelkészi állására, mely 1200 korona 55 fillér javadalmú, a pályázati kérvényeket február 15-ig fogadja el Bartha Lajos Tordoson (u. p. Szászváros.)

— **Páduai Antalnak**, a r. kath. egyház legagilisabb s legmodernebb viselkedésű szentjének legközelebb kellemes mulatságot szereztek Olmücben az ottani r. kath. tanító-nő jelöltek, a kik nyilvános köszönetet intéztek a nevezett szent úrhoz, azért, hogy átsegítette őket az exámenen! Vajjon nem támad-e fel a többi szentekben az irigység a Páduai Antal közkedveltsége miatt?!

— **Javítandók.** Lapunk előző számában „A tanító mint nevelő” című cikkben a következők igazítandók ki: 61. oldal, alólól 12. sor testben és lélekben helyett: testben és ruhában (mert a lélek tisztaságára ügyelni, lelki nevelés.) 62. oldal, felülől 7. sor kimaradt: mert vannak veszélyes játékszerek, mint pl. sat. 62. oldal felülől 31. sor: Hisz’ e testi büntetésnél a szeretet a sugó helyett: Hisz’ a testi büntetésnél is a szeretet a rugó.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Latorcaparti*. „A sok jó tanács.” — *K. E.* „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — *Nagy Sándor*. „A tanító, mint nevelő.” — „Halotti imádságok és beszéd özv. Bató Istvánné, szül. Imre Eszter temetésén.” — *Azari*. „Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat készítő-bizottságnak.” — *Soós Lajos*. „Falusi levelek.” — *r. s.* „A prot. tanári fizetések s az általános drágaság.” — *Faludi Pál*. „Könyvismeretetés” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázati hirdetés.”

A sok jó tanács.

Mióta az új egyházpolitikai törvények útát nyitottak a sötétség apostolainak a lélekhalászatra, az évenként kimutatott eredmények a protestáns egyház számbeli fogyatkozását mutatják. A mi minden esetre szomorú dolog, mert az elígért és kitért egyénekkel azok száma szaporodik, a kik a felvilágosodásnak ellenségei.

És ezt a szomorú eredményt aligha nem nekünk, lelkészeknek róják fel, mert az a sok intés, tanács, buzdítás, amely a lapokban megjelenik, mind amellett látszik tanúskodni, mintha mi összetett kézzel néznénk az idők folyását, békén túrnánk a garázdálkodó farkasok dúlását szent berkeinkben.

Hát ezt hinni tévedés. Mert ha a mi buzgólkodásunkkal nem is ütünk nagy zajt, mi se ülünk „száraz ágon hallgató ajakkal,” hanem ha észreveszszük az ólálkodó farkasokat, bizony nem sajnáljuk a dorongot, és teljes erővel sújtunk le a garázdálkodóra, s ha csak lehetséges, megmentjük a mi megmenthető; de van eset, midőn minden igyekezetünk sikertelen, akkor egyebet nem tehetünk, mint vesztébe eresztjük a veszni indulót.

Elvben igen szép az a belmissio, de sokszor oly esettel állunk szemben, a mire a missio-tanban nincs paragrafus, midőn például egy szolgálégény egy 3, mond három forintos nadragért, egy mesterlegény 12 frtéért, egy másik egy téli kabátért és egy bodrogpárti főnemes, az Isten tudja miért? elhagyja apáinak vallását. Hát mit segít a missió, a hol az anyagi érdek játszsza a főszerepet? Vagy mi ígérünk kétszeres ellenértéket az ilyen fogyatkozott elméjűeknek? No, akkor szépen néznénk ki, ha nadragokkal és kabátokkal igyekeznénk visszatartani egyházunkban az ilyen férges tagokat.

Hanem ne az egyeseket nézzük, hanem az egész társadalmat, amely oly fennen kérkedik az ő műveltsé-

gével. Az a társadalom, amelynek tagjai a közelmúltban a gyulafehérvári pápista püspök vezetése alatt jámbor juh módjára kísérgetett egy Máriát ábrázoló mázolászt, amely bizonyára el is hitte az ahhoz kötött hazugságokat, nevezhető az ilyen társaság műveltnek, felvilágosodottnak? — Ott van a baj, hogy még a társadalom felsőbb, sőt legfelsőbb rétegei is elhiszik a vaticani Behemóth hazugságait és megeszik a szénát, ha arról azt állítják, hogy azt a római pápa vízzel meglocsolta.

Nem mi bennünk van a hiba, hanem azokban, akik a legmagasabban állanak és belátják azt az erkölcsrontó mesterkedést, melyet űznek ezek a világtól elmaradt him és nőtény egyedek és még sem vetnek gátat üzelmeiknek, holott a történet tanulságot tesz arról, hogy ezek a paraziták felemészthetik az ország életerejét és sirba döntik az oly nemzeteket, amelyek vagy nem bírnak, vagy nem akarnak gátat vetni garázdálkodásaiknak.

Én pedig állítom, hogy a protestáns lelkész kar küzd teljes erővel a világ tudatlansága ellen és féltő gonddal örködik a hivatása körébe tartozó ügy felett és minden tisztességes eszközt felhasznál, hogy a gondjaira bizottak közül egy is el ne vesszen, de a hol az anyagi érdek a butasággal párosul, legtöbbször hiábavaló a legszentebb igyekezet is.

Azt látjuk a lapokból, hogy az eligérések és kitérések napirenden vannak. De azt nem mutatják ki, hogy hol, kik azok és miféle érdek vezérli őket, mert azt el nem tudom képzelni, hogy ma meggyőződésből protestáns ember pápistává legyen. Azt hiszem, csakis anyagi indokból. Különbösen falukon az ily esetek a legritkébbak közé tartoznak. Tehát a legnagyobb contingenszt a városok adják. Pedig az ilyen helyekre mindig a legjelesebb tehetségű és magas műveltségű egyéneket állítják órállókul, akik nőegyletekkel, mindennemű protestáns társaságokkal buzgólkodnak egyházunk ügyeinek előbbvitelén és mégis azt látjuk,

hogyan a kísértések sorában Pest és Debrecen vezet. Hajh, mert ily helyeken van összegyülekezve a legtöbb éhenkórász, a kik egy kis segélyért letagadják a csillagot az égről.

És én mindennek dacára nem félttem evang. ref. egyházunkat, mert az az evangéliumi alap, melyen az fölépült, nem dülhet meg ily apró vihartól, annyival is inkább, mert az ellenfél a maga babonájával nem képes a felvilágosodással nyílt csatát állani, csakis a sötétben bujkál addig, míg a műveltség le nem álcázza.

Erős a meggyőződése, hogy a lélekablásnak is útját fogja állni a haladó kor tisztult felfogása, sőt azt is hiszem, hogy azok a szülők, kik meggondolatlanul elígérik gyermekeiket, idővel észrevévén tévedéseiket, utat és módot fognak találni arra, hogy gyermekeiket visszaadják azon egyháznak, a honnan elszakították őket, mielőtt lettek volna.

Mi pedig lelkészársak, örködjünk éber gonddal a mi Sionunk falain, nehogy a reánk bízottakban kár essék.*)

Latorcaparti.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

Arra is volt alkalom adva, csaknem mindenik intézetben, hogy a szorosán vett iskolai feladatok elkészítése mellett önmunkássággal szaporítsák a növendékek ismereteiket. Sok helyen pályakérdések voltak kitűzve, a melyeknek megfajtéseért az erkölcsi elismerés mellett még anyagi jutalom is volt a versenyzők osztályrésze. Így H.-M.-Vásárhelyen a négy felső osztályrésze 5 kérdés volt kitűzve, a melyre 14 mű érkezett s minden jutalom kiadatott, Kolozsváron 6 kérdésre adatott 10 munka közül csak egy nem jutalmaztatott. M.-Szigén „míg máskor folyton maradt meddón néhány pályakérdés, most mindenikre legalább 2 munka érkezett.“ Az 5 kérdésre adott 13 munka közül 6 jutalmaztatott, 7 megdicsértetett. Maros-Vásárhelyen 9 kérdés volt, de csak 3-ra érkezett munka. A megfajtatlan 6 között akadt olyan is, a melyiket egy gimnázista csak a tanárja fejével fejthet meg, neki legfelebb a leírás dicsősége marad, de a legtöbb olyan kérdés volt, a melyre egy érettségi vizsga előtt álló ifjú kell, hogy megfeleljen. pld. „A Toldi monda keletkezésének helye és ideje. A monda költői feldolgozásai stb.“ Vagy „Az elemi mennyiségtanban előforduló közelítő számítások és számtani műveleteknél használt rövidítések.“ Pápán 5 pályakérdés volt, a melyek közül egyet nyert meg gimnázista. Szászvároson minden tantárgyból volt pályakérdés s csak a természettanra nem érkezett munka, mely „a rezgő mozgás elméletét és közönségesebb alkalmazását a hangtanban és fénytanban“ kívánta kifejteni. Székely-Udvarhelyen 9 pályadíj volt, de tulajdonképen csak kettőre kellett bővebb tanul-

mányozást igénylő munkát beadni, mert a többi nagy részben szorgalmi díj volt. Zilahon, mintegy 24 díj volt kitűzve, részint megfajtendő kérdésekre, részint az egyes tantárgyakban legjáratosabb tanulóknak. Alig 1—2 maradt kiadatlan.

A pályakérdések megfajtése mellett az önképző körökben is munkálkodhattak a növendékek. Ugy tudom, hogy rendszerint csak a VII—VIII. o. növendékek alakíthatnak önképzőkört. E szabály alól azonban a legtöbb iskola kivonta magát annyira, hogy még a VI. osztályú gimnáziumok közül is Nánásnak és Karcagnak volt önképzőköre. A teljes gimnáziumok közül a legtöbbször VII—VIII. o.-beliek voltak ugyan a rendes, vagy működő tagok, de rendkívüli.-hallgató-olvasó-tag, vagy más cím alatt V—VI. o.-belieket is felvettek. Az önképzőköri célját sem egyenlően fogják fel az egyes iskolákban. Ugy nagy általánosságban kimondhatjuk, hogy vers-írási próbálgatások teréről szokták azt tekinteni, a mit bizonyít az a körülmény, hogy a beadott munkák legnagyobb része vers. Ennek a felfogásnak legjobban hódolt a sepsi-szentgyörgyi önképzőkör, a mely a „felügyelő tanár ajánlatára elhatározta, hogy prózai dolgozatra jutalmat nem tűz ki.“ Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett Karcag, a hol „senkinek sem korlátozták működési szabadságát, de mégis elejét vették annak, hogy a kör tagjai sikertelen és céltalan vers faragás által idejüket és munkájukat haszontalan dologra pazarolják.“ Azt hiszem középen van az igazság! Az egyes intézetek önképzőkörei következő munkásságot fejtettek ki: Budapesten 130 tag volt az V—VIII. osztályból; 79 munka adatott be, 6 érdemkönyvbe íratott, 32 megdicsértetett. 41 szavaltat volt. 14 pályakérdés közül 11 jutalmaztatott. Csurgón a „Csokonai kör“ írásbeli munkásságának nagy részét versek alkotják, de úgyszólván minden vers tehetségtelen kézből került ki, híjával minden költői értéknek. Volt ilyen 19, szavaltat 39. Kitűzetett 4 pályakérdés, de csak 1 munka jutalmaztatott. Debrecenben 93 rendes, 44 rendkívüli, összesen 137 tagja volt az önképző körnek. Elhangzott 78 szavaltat, beadott 55 munka, közte 39 vers. Volt egy eredeti latin vers is. 10 pályakérdés közül 8-ra érkezett 21 mű, 8 jutalmaztatott. H.-Nánáson a IV—VI. o.-beliek voltak a tagjai, a kik 43 szavaltatot s 28 írásbeli dolgozatot produkáltak. H.-M.-Vásárhelyen a Petőfi önképzőkörben 56 működő 52 hallgató, 9 pártoló és 8 tiszteletbeli, összesen 125 tag volt, 92 munka közül 6 érdemkönyvbe íratott, 2 megrovatott. 11 kérdésre 45 mű érkezett, melyek vagy jutalmaztatottak, vagy megdicsértettek. Akadt olyan szerző is, nem egy, a ki ismeretlenül kívánt maradni. Vajon miért? Karcagon IV—VI. o.-beliek 70-en voltak az önképzőkörben. 7 prózai s 3 verses dolgozatot adtak be, 65-ször szavaltak. Kecskeméten 76 rendes 31 hallgató tagja volt az önképzőkörnek. 48 munka adatott be 31 szavaltat volt 4 pályakérdésre 6 mű érkezett, 4 jutalmaztatott. Kis-Ujszálláson az „Arany János önképző-kör“ 40 rendes, 50 rendkívüli tagjánál „a komoly tárgyú értekezések iránti munkakedv fokozódott.“ 64 dolgozat és 58 szavaltat volt. 6 pályatétel közül 2-re nem érkezett dolgozat. A Kisfaludi Társaságnak alapító, az „Országos Magyar Képzőművészeti Társaságnak“ rendes tagja a kör. Kolozsváron a „Gyulai Pál önképzőkörnek“ 55 rendes, 33 rendkívüli tagja volt. 26 munkát adtak be és 25-ször szavaltak. „Zenei előadás (!) 7 esetben volt, mindannyiszor kitűnő fokozattal méltányolta a kör. Ily irányú munkálkodást sehol másutt nem találtam az ér-

*) Az ébrentartás, munkásságra való felhívás nem gyanúsítás senkivel szemben sem! Az okokat kutatjuk, keressük s ha e közben egy-egy kedvezőtlen jelt is találunk, épen a magunk lelkipásztori működési körében: ezt sem hallgathatjuk el. A jó tanácsokat mindig köszönettel kell fogadnunk s bevévén, anyaszentegyházunk diadaláért Krisztus eszméinek győzedelméért meg is kell valósítanunk! Ezt csak azért, mert cikkíró vádról, megrovásról beszél. Szerk.

tesítőkben. Abban is egyedül áll a kolozsvári önképző-kör, hogy órát vasárnap d. e. 10 órakor tartja. Talán csak nem arra akarja szoktatni a növendékeket, hogy az időt fecserlő templombajárás helyett hasznosabb szórakozást keressenek? Volt ott 4 pályakérdés, a melyre 6 munka érkezett. Kun-Halason 69 r. és 55 pártoló tagja volt az önképző-körnek az V—VIII. o. köréből. Ki volt tűzve 4 tétel, a melyre érkezett 11 mű közül 5 jutalmaztatott. 48 szavaltat és 41 munka adatott be. M.-Szigeten a „Szilágyi“ önképző-körnek 39 r. 27 olvasó tagja volt, Beadatott 56 mű, ebből 40 vers. Szavaltat volt 48, tudományos felolvasás 5. Kitűzetett 3 pályakérdés, mindenik talált megfjtőre. M.-Vásárhelyen a „Mentovich-körnek“ 73 tagja volt a VI—VIII. o.-ból. Beérkezett 50 dolgozat, 12 emlékkönyvbe íratott, 2 plagiumnak találtatott. Szavaltat 30, műolvasás 4 volt. 6 pályakérdés tűzetett ki. Nem érkezett munka 4-re. M.-Túron az V—VIII. o.-ból 61 tagja volt az önképző-körnek. „Különösen a szavaltatok terén fejtettek ki buzgó munkásságot, a mennyiben 40 költemény adatott elő.“ Beadatott még 4 hosszabb elbeszélés és 26 vers. Ki volt tűzve 9 pályakérdés; 1 megfjtetlen maradt, 8-ra 15 mű érkezett. Miskolcon a „Kazinczy önképző-körnek“ 133 tagja vott. 36 munka érkezett be. Kitűzetett 12 kérdés, az erre beadott 27 munkának 13 díj adatott ki. N.-Enyeden az önképző kör ez éven vette fel a „Kemény Zsigmond önképző-kör“ nevet, a melynek a VII—VIII. o. összes tanulói voltak tagjai. Kétszer szerepelt a nyilvánosság előtt s „a rendes gyűlések munkássága is teljes igyekezettel s a hozzá fűzött várakozást kielégítő sikerrel folyt.“ N.-Kőrösön a tagok száma az olvasó tagokkal együtt 90 volt. Felolvasás 9, írásbeli dolgozat 23, szavaltat 50 adatott elő. 3 pályamű jutalmaztatott. Pápán az ifjúsági képző-társulatban a gimnázisták együtt működtek a hittanhallgatókkal, de túltettek rajtuk. A 14 pályakérdésre beérkezett 58 munka közül 6 kérdésnél 9 díjat gimnáziumi tanulók vittek el, míg hittanhallgatóé csak 1 dicsértetett meg. „A társulat működésében haladás észlelhető, mert az ifjakban mindinkább megerősödik azon meggyőződés, hogy a társaság célja nem pusztá verskészítés . . . Ez évben már prózai, szakszerű munkák is kerültek bírálatra.“ A rimaszombati önképző-körnek a múlt év jubileumi esztendeje volt. 40 éve, hogy megalakult, mint Kazinczy önképző-kör. 1886-ban nevet cserélt s azóta mint „Tompá-kör“ áll fenn. A múlt évben 22 rendes. és 3 diszülést tartott. 17-en szavaltak, 23 munkát adtak be. Beérkezett 2 ízben 51 pályamunka, 14-en nyertek jutalmat. A sárospataki „Erdélyi önképző-kör“ nek 53 tagja volt. Munkálkodásuk eredménye 17 felolvasás, 22 vers, és 82 szavaltat. 6 pályakérdés tűzetett ki, 5-re érkezett 22 munka, 7 jutalmaztatott. Sepsi-Szentgyörgyön, úgy látszik a VII—VIII. o.-beliek mind tagjai voltak az önképzőnek. Prózai dolgozatot 6-ot készítettek, elszavaltak 20 költeményt. Pályadíj 2 volt, egy lírai és epikai költeményre, de csak az elsőre adatott ki a díj. Volt még pályázat hirdetve egy márc. 15-én mondandó beszédre és szavaltatra, díj nélkül, „mert hiszen erkölcsileg elég jutalom az, hogy az ünnepélyen szerepelhet.“ Szászvároson volt „Arany János önképző-kör.“ a mely 13 rendes gyűlést tartott, melynek tárgya 43 írásbeli dolgozattól, 21 szavaltattól s több szóbeli bírálatból állott. A szorgalmas tagok közt 5 arany jutalom osztatott ki. Szatmár-Németiben az önképző-körnek a VII—VIII. o.-ból 45 működő, az V—VI. o.-ból 61 pártoló tagja volt. Beadatott 61 mű, volt 29 szavaltat. Az egyetlen pályakérdésre, egy szabadon választott tárgyú törté-

nelmi értekezésre, munka nem érkezett. A tagok különben itt is jutalmaztatnak, részint pénzzel, részint könyvekkel. Székely-Udvarhelyen a „Petőfi önképző-körben“ VII—VIII. o.-beli 35 rendes, V—VI. o.-beli 55 vendégtag volt. Ez a kör is vasárnap tartotta üléseit, mint Kolozsvár, hanem $\frac{1}{2}$ 9-től 10-ig, így nem akadályozta a templomba járást. Itt verses és kötetlen művet szavaltak; beadtak 7 eredeti költeményt, felolvasást tartottak a tanár-elnökkel együtt hatan. Pályadíjak, jutalmak, szorgalmi díjak itt is voltak kitűzve s kiadatlan egy sem maradt. Zilahon az önképző-kör. 40 rendes és 49 rendkívüli taggal működött. Ezek 28 munkát adtak be, melyek közül 8 vers, 2 szindarab. 6 pályadíj közül 2 nem adatott ki. A legtöbb intézet önképző-köre mellett könyvtár, illetőleg olvasó-egylet is volt, így a tanulóknak nemcsak alkalmat, de módot és eszközt is adtak a tanulmányozásra. (Folyt. köv.) K. E.

TÁRCA.

A tanító, mint nevelő.

(Folytatás és vége.)

Az ismétlő iskolások lelkéhez már jobban hozzáférhetünk; azért meg kell velők értetni, hogy bár az erény útja rögös: de a mennybe vezet; a bűn, a vétek útja csalogató: de a vége erkölcsi halál. Példákkal is illusztrálhatjuk: Jézus megkísértése az ördögtől, vagy Herkules történetéből: pl. „18 éves korában kétfelé vezető úton, két istennő jött elébe s az első így szólott hozzá: Jer velem nemes ifjú, a világ minden gyönyörét adom néked, utadat virágokkal hintem be, tündér palotát készítették számodra, hogy életedet folytonos öröm, kényelem, — s boldogságban élheted le.“ A másik ellenben komoly, méltóságteljes hangon így szólott: „Ha engem követsz, számtalan veszélyvel s bajjal kell megküdened, de az élet végén reád halhatatlanság vár.“ Az első a vétek, a második az erény istennője vala. Herkules ez utóbbinak adá kezét s őt választá élete vezéreül. (Orbán, Egyet. tört. 129. l.)

Kedveltesse meg továbbá a tanító növendékeivel a jó könyvek olvasását; mert igaz az, a mit nagy Ramzesz, thébei király íratott könyvtára felébe: „Ez a lélek gyógyintézete.“

Az érzelmi és erkölcsi nevelésnél legfőbb eszköz a szoktatás és példa (amely eszközök ugyan a testi és értelmi képzésnél sem mellőzendők.) Szoktassa azért a nevelő növendékeit rendre, pontosságra, tiszteletre, szeretetre, engedelmességre, igazmondásra, illedelemre, alázatosságra, sat. maga járván ebben jó példával elől.

De kötelességünk egyházas, vallásos és hazaszerető embereket is nevelni.

Az egyháziatlan ember a jelenlegi világnak él; a vallástalan ember a szerencsétlenségek tengerében nem talál kikötőt, nem tudja hova vetni reménysége horgonyát.

„Szent hazaszeretet, mibe mártsam tollam,

Hogy dicsó képedet híven lerajzoljam,

Oly híven, oly szépen:

Hogy megbúvöld, ki rád szemét fogja vetni,

Hogy örök tanyára tégy szert valamennyi

Magyar kebelében!?

Petőfi.

Érezze azt a növendék, hogy ez a haza, ez a szent föld csak az a hely, ahol valódi édes nyugalomra hajthatjuk le este fejünket, édes reménnyel köszönhetjük a reggelt és csak ennek szent hantjai alatt találhatjuk meg pihentető sírunkat.

Távol messze, messze

Túl zajgó tengeren,

A kristály-tiszta nap

Nem úgy jár az égen.

Lángkéveiből itt

Hiányzik a meleg;

Nem olyan a lég se,

Nem olyan a berek!

Millió emberből

Egy se köszön nekem,

Minden szív oly hideg!

Istenem, Istenem!

Hol a szelíd róna

Hullámos vetése!?

Itt ha szól a madár

Hangja nem az mégse!

Kárpát fehér bérce

Hol nyúlsz fel az égre!?

Ezerjófű nincs itt

A vérző szívére.

Bölcsőm deszkafáját

Oldalad termette

Nem, nem! Én nem leszek

Itten eltemetve!

Életem sajkáját

Bár hányják a habok,

Míg haza nem megyek,

Addig meg nem halok.

Szálljatok el messze

Tengerparti szelek!

Vigyétek el a hírt,

Hogy én megyek, megyek!

Megyek szép hazamba,

Megyek kebeledre!

Hejh, itt a sír látom:

Hideg, kemény lenne!

Igy kívánczik haza egy kibujdosott. „Szívet cseréljen az, aki hazát cserélt.“ Tompa. Ezeket kell bevésni a gyermekek szívébe, lelkébe, hogy ne legyen vágyódása a kivándorlásra; mert igaz az a példaszó is: „Coelum, non animus mutant, qui trans mare currunt.“ (Az éghajlatot változtatják meg, de nem lelküket, kik a tengeren túl futnak.)

3. Nevelje a népet, hiszen úgy hívják, hogy néptanító; én meg azt szeretném, hogy népnevelő legyen.

Azt mondja a humanisticus nevelési elv: „A gyermek jóra születik, de később elromolhat, nevelésre van szüksége, hogy ismét jóvá legyen!“ De hát ha ez igaz: akkor hol romolhatik el? Tagadhatlan, hogy nagyobbára a felnőttek, a nagyobbak rontják el a kicsinyeket, a kisebbeket, az ártatlanságokat. Hogy a felnőttek között romlik el sokszor a természetből jó: bizonyítja IV. Kún László és IV. László királyok esete is. — Jaj, jaj! ha iszákosságot, mértékletlenséget, lopást sat. nem látna a kicsiny, ha nem hallana ocsmány, trágár szavakat, istenkáromlást, (ünnep- és vásárnapokon legtöbbször): óh akkor nem volna annyi dolga a nevelőnek és a vizsgálóbíróknak.

Az érzelmi és erkölcsi nevelésnél legfőbb nevelési eszköznek bizonyult a szokás és a jó példa. Mint egy élő példa álljon a tanító az iskolában, járjon a társadalomban, az egyházban, a vallásosságban; például a munka-szeretetben, a takarékoságban, a becsületességben: hogy lássák és kövessék őt környezői, kövesse a nép és dicsérjék Istent.

Példával lehet legjobban nevelni a népet; nevelni kell pedig azért, hogy maga is jobb legyen, hogy jóvá tudja nevelni kicsinyeit.

De a jó tanács, a tanítás is rendelkezésére áll a tanítónak, mint nevelési eszközök; és pedig itt sikeresebben használhatja, mint a kicsinyeknél; mert a felnőtteknél már jobban

értelmükhöz lehet férni. Keressen is ki minden utat, módot a tanító, hogy a népet nevelhesse. Beszéljen neki az úton, a mezőn, a vásáron, a temetőn, a lakodalomban; mindenütt, ahol vele összejön és mondja: „Mily boldog, aki jól és igazán él.“ „Az oly emberek nyilván boldogok, akik igazsággal járnak éltökben;“ hogy be kell számolni a kicsinyekkel: „Imhol vannak Uram, akiket nekem adtál: egy se veszett el azokból;“ hogy a ki a kicsinyeket megbotránkoztatja: „Jobb volna, ha egy malomkövet kötne nyakába;“ sokat, sokat, igen sokat!

Bezárom értekezésemet és azzal a kéréssel fordulok a tanító (nevelő) társaimhoz: Tegyük meg, tegyük meg mindent kedves kartársak: hogy nevelhessünk egészséges, munkabíró, munkaszerető, vallásos, erkölcsies és hazaszerető embereket, honpolgárokat és honleányokat! Tegyük meg ezt: nem azért a kenyérért, (amely ugyan sokunknak elég száraz,) amelyet munkánkért adnak; nem azért a tiszteletért, elismerésért, (amelyből úgy se sokat látunk,) hanem Istenért és hazáért, a kiért és a melyért vérünket is fel kell áldozni, nemcsak szorgalmunkat! Igen, igen!

Nagy Sándor.

Halotti imádságok és beszéd özv. Bató Istvánné. szül. Imre Eszter temetésén.*

I.

Koporsóba tételnél.

Örök Isten, mennyei édes Atyánk! Az elfáradott lélek ebből az elfáradott testből hozzád szállva, ott van már te nálad; nyugalmat, édes s örök nyugalmat talált már ott fent, a te szent országodban.

Nyugalmat keres a test is, a romlandó test, — nyugalmat keres itt alant a földön, hogy porrá lehessen, a melyből vétetett; porrá lehessen a te rendelésed szerint.

Ime Uram Istenünk! midőn áldásunkat s hálánkat küldjük azután a jóságos lélek után, a melyik megtért immár Tehozzád s Idvezítőjéhez, a kinek szent ígéje volt e földön egyedül való öröme, vigasza s reménysége: mi mulandó emberek letecszünk a testet, a

* Az itt közölt három halotti imádságot s egy temetési beszédet a következő levél kíséretében küldötte hozzám Tóth Dániel miskolci lelkész s alsó-borsodi esperes úr: „Nagytisztelű Szerkesztő úr! Özv. Bató Istvánné szül. Imre Eszter asszony jan. 19-ikén Miskolcon meghalt, 22-ikén eltemettetett két miskolci lelkész és a sárospataki énekkar által, a közösen tett végrendelet értelmében. Arról a végrendeletéről, különösségei miatt, sok beszéd volt már, lesz is még. Mondják, hogy azt végre se lehet hajtani s ezért talán el se kellene fogadni az egyháznak. Hát, az impossibilia nemo obligatur, a mit pedig végre lehet hajtani, az végre lesz hajtva, és az az egy dolog bizonyos, hogy ez a Bató-féle hagyomány, egyelőre ugyan semmi anyagi hasznót nem ad a miskolci ev. ref. egyháznak, de évtizedek múltán, az utánunk következő embernyom idejében úgy lesz, a mint azt az a hajthatatlan kalvinista ember óhajtott a végrendeletében ki is fejezte, hogy a nagy Vay József által a sárospataki főiskolára tett Vay-Mocsáry alapítványhoz lesz hasonló a miskolci egyházra nézve. Most se épen jelentéktelen azonban az az összeg, mely egyházunk pénztárába immár 35 év óta befolyt a Bató-féle nagyharang s temetési szőnyegek jövedelméből, felülhaladja évenként a 600 frtot. Érezte mindezeket az az ezerekre menő sokaság, mely kísérte azt a koporsót s megilletődve hallgatta a sárospataki énekkar által zengett Zsoltárok és Dicséretetek egyszerűségökben annyira szép dallamait, sok, igen sok, közülök együtt mondotta velők az énekek szövegét. Én pedig arra kérem Ntű urat, hogy a felett a hív és igaz keresztyén kalvinista asszony felett mondott imáknak és beszédeknek adjon helyet a „Sárospataki Lapok“-ban, ima, predikáció volt az ő lelkének eledele, hadd maradjanak meg a felette mondottak az ő emlékeztetőre“. . . . Mert e levél minden sorával egyetérték s a megboldogult példányszerű hitbuzgóságú nő megérdemli, hogy emlékét ily módon is megörökítsük: szíves készséggel közlöm az imádságokat s a beszédet.

Szerk.

mulandó részt az ő koporsójába s egyező akarattal és buzgósággal kérünk téged, hogy a te gondviselő oltalmad nyugodjék meg azon. Ne háboríttassék meg soha annak békessége; s mint a te kegyelmed számolyánál feltalálta, a mi hitünk szerint, a benned bízó s hívó lélek idvességét a mennyben: találja fel a porész is zavartalan nyugalma a föld csendes kebelében. Ámen!

* * *

Hallgasd meg édes Istenünk! a mi hozzád felbocsátott könyörgésünknek szavát; s legyen a koporsóban nyugovónak is, legyen minékünk is mindenben a te kegyelmesség és irgalmasságod szerint. Ámen!

Tóth Dániel.

II.

Koporsó felett a háznál.

Mindenható és mindentudó Isten, kegyelmes Atyánk! Te vagy az, ki e világra elbocsátod s mig itt vándorolnak egyenként gonddal tartod, s te vagy az, a ki korán avagy későn visszahívod e földről az embereket, cselekedvén mindezekben a te akaratod szerint.

Tudva vannak azért s egytől-egyig ismeretesekek előtted oh Uram! annak a hosszú életpályának minden eseményei, melyet e koporsóban nyugvó nő megfutott, s te tudod legjobban, sőt csakis te tudod egyedül, hogy a te szolgáló leányod mint végezte el azokat a munkákat, a melyeket reá bízál, hogy elvégezze e földön.

Mi, a midőn kihoztuk az ő hamvait abból a házból, a melyben látott vala egykor örömeiket és boldogságot is, de szenvedet — s bizony bővebb mértékben jutottak azok ki számára — szenvedett keserőségeket, fájdalmakat is; mi halandó emberek porok és hamvak, állván te előtted Istenünk előtt: jó lélekkel teszünk bizonyosságot arról, hogy úgy láttuk, úgy tudjuk, úgy érezzük s úgy hiszszük, hogy ez a mi keresztyén asszony atyánkfia, a kinek a porait téged dicsőítő éneklés közben viszzük ki a temetőbe, az örök nyugalom helyére, — ifjúságától fogva késő vénségéig, hálás szívvel vette tőled kegyelmes Atyjától mindenkor az áldásokat, megadással viselte el azokat a megpróbáltatásokat, a melyek reá mérettek: Tebenned vetett hite, bizalma nem ingadozott soha s a Te irántad való szeretet és hűség kísérte őt egész életében; ez kísérte el a halál kapuján Tehozzád is, Oh fogadd be hát őt édes atyai kegyelmességedbe. Ámen!

Tóth Dániel.

III.

Imádság a templomban.

Téged keresünk örökkévaló Atyánk! midőn a mulandóság körülöttünk és közöttünk oly igen érezhető. Oh hadd találjunk meg téged és add tudtunkra, hogy az idők és az emberi sors felett te uralkodol a te örökkévaló dicsőségedben. Ámen!

* * *

„E földön mi csak vándorok vagyunk és az örökkévalóság felé vándorlunk!” Ezt az igazságot hirdeti nekünk Uram! körülöttünk minden, ezt ez a lezárt koporsó is, melynek csendes lakóját nem sokára átadjuk a sír megnyugtató békéjének.

Idő és emberi sors egyiránt a te kezében van! Egyik mint másik tőled van s hozzád tér vissza, —

hozzád, ki felett nincs hatalma a változásnak; mert te ugyanaz vagy, ki voltál és leszel örökké!

A mulandóság hullámain áthajózva ime, a te örökkévalóságod révében kötött ki e koporsóban szendergő lányod is oh Uram! És mi eljöttünk ide, hogy átadjuk őt neked, oda helyezzük a te atyai karjaidba, — oda, hová vágyott, hová most eljutott a jól bevégzett hosszú földi pálya után.

Hosszú volt az ő földi pályája! mert ha az ember élete 70 avagy 80 esztendő, ő immár elérte, sőt jóval túlhaladta azt a határt, hol nem esik nehezünkre hallani: „térjetek hozzám embereknek fiai!” És jól végzett volt az a pálya, olyan, hogy ő most félelem és rettegés nélkül állhat meg a te ítélőszéked előtt.

Azért nem a panasz hangjai, hanem a hálának magasztaló érzései azok, melyek e koporsónál keblünk-ből a te trónodhoz szállanak életünknek és halálunknak jóságos Atyja, Istene! — mert a te jóságod dicsőítette meg magát oly sokképen az ő oly szép és áldásokban oly igen gazdag életében. Azért legyen áldva érette a te szent neved!

Egyszerű sorsot, szerény munka-kört jelöltél ugyan ki nékie, de egyszerű sorsában annyi erénnyel tündökölt, — szerény munka körében annyit tett és végezett, hogy erényei és munkái az ő életét oly áldottá tévők, hogy csak hálával emlékezhetünk meg azokról.

A kegyesség és vallásosság volt az ő szívének egész világa, — az Isten és emberszeretet gyakorlása volt az ő életének minden nyilvánulása!

Ha téged oh Uram! az ő csendes kamrájában, vagy szent háza falai között, a hívők gyülekezetében dicsérhetett, — ha lelke az áhítat szárnyain hozzád emelkedhetett, — ha az ige és a szent könyv lelkének éhét és szomját kielégíthetné, — oh, mily mennyei gyönyörrel tölté el az ő egész lényét, mily szelíd fényvel aranyozá be az ő életét! És ennek a mennyei gyönyörnek és vidámságnak birtokában az ő élete folyton egy derűs nappal volt, melynek napja: a hit eloszlalt azon minden borút, minden felleget. Oh a te gyermekednek érezte magát s a te Atyai karjaidon nyugodva, nem nyílt meg ajka soha panaszra, mert tudta és tapasztalta, hogy azoknak, kik téged szeretnek, mindenek javukra vannak.

E meleg, határtalan gyermeki szeretettel és bizalommal irántad, az ő jóságos Istene és Atyja iránt, — az ő egész élete a szeretetnek és áldozatnak munkája volt mások iránt, az emberek iránt. A mi földi jót és becsest ajándékozával neki, ő azt nem tartá meg a maga számára, hanem megosztá másokkal, kiosztá, hogy könyvet töröljön, fájdalmat enyhítsen és segéljen mindenütt, hova szeretetének karjaival elérhet. Mint az evangéliumi özvegy utolsó fillérével, odaadta szívét is, melynek ha volt bánata, csak a miatt volt, hogy nem segíthetett mindenütt, hogy nem adhatott mindenkinek annyit, a mennyit szeretett volna. Oh bizonyára sok hálás könyvek tesznek tanubizonyosságot arról, hogy ő a jótételben soha meg nem fáradott s e mellett az ő balkeze sohasem tudta, mit teszen az ő jobb keze.

Oh Uram! így emlékezve meg az elköltözött kedves halotról, nem panaszkodunk azért, hogy elhívád magadhoz, sőt inkább áldjuk a te szent nevedet, hogy őt oly sokáig bírhattuk; — áldjuk még abban is, hogy a szeretetben és áldozatban munkás oly hosszú élet után, szelid álom képében küldéd el hozzá a te követet, hogy mint érett gabonát takarítsa be a te örökkévalóságod tárházába.

Ime most, a mi mulandó volt benne, átadjuk a földnek; — de nemesebb részét, az ő lelkét, mely a mulandó részt élteté, áldó fohászaink kísérik az ő Istenének és Atyjának színe elé, hogy lássa, kibehitt és kit oly híven szeretett!

Oh legyen Uram! az ő hite és a mi hitünk szerint! Amen.

Nagy Ignác.

IV.

Gyászbeszéd a templomban.

Gyászoló halotti gyülekezet!

Erre a koporsóra, melyet mi most az emberi lakó házból néhány percre ide az Ur házába hoztunk, én azt hiszem talán senki se tekinthet közülünk úgy, hogy ne gondoljon egyszersmind arra a gyászos sírboltra, mely hosszú évek sora óta áll már itt, a mi ősi templomunk kerítéseit képező temetőben. S bizony azt a szívet, a melynek a verése most örökre megállott, csakis ez a sírbolt s az abban nyugovókra való emlékezés tartotta eddig is mozgásban. Azt a lelket is, a melyik most közülünk e földről fel a mennybe szállt, csakis az ezekre való gondolat kísérte évek óta a napnak mentében és az éj beálltával. S az özvegynek, a kiért gyászt öltött most ez a gyülekezet, naponként való reggeli imája s estveli könyörgése bizonyosan ide, ehhez a sírbolthoz repült elébb s innét szállt fel az Ur zsámolyához.

Most már bemegy ő is ebbe a sírboltba, a feleség az ő férjéhez megy, a gyermekek is ott vannak; s néhány pillanat múlva, ha ezt a gyászos koporsót letesszük a többiek mellé, az egész család ott lesz együtt, porrésszével a föld kebelében, hívó lelkők a *mennyei Atyának házában*, azokban a *hajlékokban*, a melyekről mondotta édes Idvezítők, *hogy megkészték nekünk a helyet, hogy a hol ő van, mi is ott legyünk ő vele*. Itt e földön mi közöttünk nem marad más, csak az emlékezetök, egy család életének az emlékezete.

És milyen emlékezet ez! milyen életnek az emlékezete... Vessünk csak egy futó pillantást reá ennél az utolsó koporsónál, a mely a 88-ik évében elhunyt néhai özv. Bató Istvánné szül. Imre Eszter asszony hamvait fedezi. Bizony mondom megérdemli tőlünk ezt a kevés időt ez a család s az a jóságos asszony, a kit most tesszünk végső nyugvó helyére.

A mi emberi számításunk szerint úgy mondhatjuk, hogy régen, több mint két emberöltő előtt, más világban, mint a mostani, más szokások és erkölcsök idején, mint a maiak, más világnézet és felfogások behatása alatt, mint a melyek most vezetik az embereket, feltalálja egymást két szerető szív s egyesülnek a halálig. lesznek férj és feleség. Aztán a mint rendelte vala az Ur, hogy *orcánk verülékével egyűk a mi kenyérünket*, munkálkodnak egyetértve, híven, idejébb mint a nap felkel s később mint ráborul a földre az éj homálya. Az Ur megáldja az igaz és hív munkát, megsokasítja számukra az örömeiket, ad nekik életet és boldogságot.

De majd tapasztalniok kell azt is, hogy a *kit szeret az Ur, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, valakit fiává fogad*. Tapasztalniok kell ezt, mert eljönnek házukhoz az idők folyamában a megpróbáltatások is. Előbb egyik kedves leányuk elhunytával szaggatja meg a halál a szeretet kötelékeit, mely összefűzte azt a boldog kis családot, majd sírba száll a másik leány is, a már most egyetlen gyermek; a szülői kebel melegsége, önfeláldozása, — az édes atya és anya esdése, könyzápóra, ószinte, buzgó imája nem törhetik meg az enyészet hatalmát, nem engesztelhetik ki a gyá-

szos végzetet, az elmúlás, a halál diadalmát vesz az életen s oda van a szerető szülék minden öröme, minden boldogsága.

Csak egyetlenegy marad meg számukra e világban, az a szent hit, melyet az Ur kegyelme által nyertek, atyáiktól örökölték és a melyet gyermekségtől fogva késő vénségökig szívökben és lelkökben hordoztak és ápoltak. És ez a hit megmutatja és megbizonyítja erejét az erőtelenségökben, nem engeddi, hogy valaha kétség vagy félelem rabjává legyen az ő lelkők, a fájdalommal megtelt szíveket az Isten-neli egyezés s benne vetett bizalom kibékítő érzésével nyugtatja s erősíti meg. És ez a hit igazgatja azután az ő lépéseiket, vezeti őket minden elhatározásaikban, ez hajtja az ő szívöket, lelköket mintegy ellenállhatlan erővel arra, hogy kövessék azt, a mi meg vagyon írva abban a szent könyvben, a bibliában, mely a mi ev. szerint reformált egyházunknak egyedül való alapja kútforrása és örök erőssége.

Szegények mindenkor lesznek veletek, de én nem mindenkor leszek veletek mondá az Idvezítő. Ismerték tudták ők ezt jól, hogyis ne tudták volna, hiszen ennek a koporsóban nyugvónak egyedül való lelki eledele volt az Urnak ígéje s a magyar kálvinista papok által kiadott predikációk voltak az ő legkedvesebb olvasmányai. Hát elhozták, mint az evangéliumi asszony, *kinél vala*, — az írások szerint, — *drága kenetnek alabástromból csindált szelencéje*, elhozták, lerakták ők az idvezítő Jézus evangéliomának dicsőségére s ennek a miskolci református egyháznak a javára áldozataikat már életökben. S az az egyik templomunk tornyában elhelyezett harang, mely a szívek mélyéig hat a hangjával s azok a drága úrvacsorai eszközök, milyeneket csak fejedelmek által alapított egyházaink bírnak, bizony nem vala az ő részükről *haszontalan tékozlás*, mint a tanítványok mondák az *Úr fejére töltött drága kenetről*. Nem, mert nem volt szükség arra, hogy azokat *nagy áron eladják és a szegényeknek adják*, mert hiszen ők soha, de soha nem felejtkeztek el a *szegényekről sem*. S nem felejtkeztek el mint életükben, úgy halálukban sem különösen erről a mi miskolci kálvinista gyülekezetünkről, sőt ennek adták, ennek hagyták mindazt, a miök csak volt e világ szerint, hogy maradjon örök emlékezetben s szálljon az ő megszentelt fájdalmuk, ev. ref. vallásuk s egyházuk iránt való mélységes szeretetök s igaz hűségök az idők végetlen folyamán át nemzedékről-nemzedékre.

Ime gy. h. gyülekezet! ez a rövid története és ez a jelentősége ennek a gyászos koporsónak, melyet megállítottunk útjában egy kevés időre. Most már bocsássuk el; hadd foglalja el helyét a többiek között s hadd pihenjenek édesen, csendesén együtt a rokonporok. Az Ur rendelte ezt így. Áldott legyen az Urnak neve! Amen.

Tóth Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslatkészítő bizottságnak.

(Folytatás.)

A műveltség emelkedett, az irodalom óriási módon megnőtt s mindezeket a szegény falusi predikátor észre sem veszi, csak hall valamit róluk. Neki könyvei nincsenek, az új kori eszmékről csak egy 2 frt 40 kros betilap útján értesül. Én Istenem! hát hogy le-

gyen szellemi vezére a népnek, hát miképen írjon, dolgozzon s álljon elő oly egy egyházi beszédekkel, melyeket érdemes meghallgatni. Hát már ily körülmények közt miféle lélekkel kényszerítenek önök egy igazán művelt embert arra, hogy szorgalmas templomjáró legyen.

Igen! Az az illető az ellen tiltakozni fog, kifogásokkal fog élni s már meg lesz az első botrány! De önök tovább fogják zaklatni s ekkor megkezdődik a huzavona pap és földesúr között, egymás vádolása, tekintélyök aláasása kölcsönösen, majd felizgatása a tömegnek, azt kísérvő tömeges kiállások. Mindez miért ugyan? Mert az a máskülönbben jó keresztyén nem volt kényszeríthető arra, hogy emészthetetlen szónoklatot hallgasson. És ha meggondolom, hogy hány községben és városban kellene alkalmazni szerte e széles hazában a legtöbbször befolyásos, hatalmas egyénekek szemben, a kik máskülönbben vallásunkat szeretik, azért áldozni is tudnak, csak épen sokszor a lelkész szereplésével nincsenek megelégedve, s elképzelem, hogy hány helyen fordulna ez elő a fent rajzolt módon, akkor bátran kimondhatom, hogy a gömöri bizottság egy percig sem mérlegelte ennek az elvnek a gyakorlatba való nagy veszélyeit.

Hogy ehhez hasonló esetek igen gyakran ismétlődnének, az legalább is valószínűségen alapul. A gömöri bizottság ellenben még valószínűségi alapon sem mutatja ki ennek az ellenkezőjét, legfeljebb azzal biztat bennünket, „viseljük el a martyr koronát.” De mi értéke van az olyan martyr koszorúnak, melyet meg gondolatlanságunk miatt nyertünk, melyből az egyháznak haszna bizonyosan nem származnék, de kára igen.

A gyilkosokat, latrokat, zsványokat, kártyásokat, magzat elhajtókat, hamis esküvőket stb. üldöző, cseléd és gazda közötti viszonyokat bolygató fegyelmet is elleneztem és ezt elégnék tartottam azzal az egyetlen állítással indokolni, hogy ha mi mindezekre büntető hatalmunkat kiterjeszteni akarnánk: rendőrséggé kellene a presbytériumot lealacsonyítani. Vártam, hogy e vád ellen miképen fog védekezni a bizottság főképen, hogy miképen fejt ki e nagy fontosságú kérdésben elfoglalt álláspontját, és bizony! nem nyertem egyéb feleletet e semmit mondó kifejezésnél. „A bűnös nemcsak az állami közrendnek, hanem az egyháznak is felelős. Az ilyenhez nekünk is van szavunk és nagy hiba volt tőlünk, hogy ez irányban való fegyelmezésről minden elfogadható ok nélkül lemondottunk, annyival bajosabb lesz most már visszamennünk az elhagyott terrenumra.” Valóban csodálatos, miképen vállalkozni egy bizottság egyházfegyelmi szabályzat készítésére és annak védelmére s midőn e nagy horderejű kérdésben ily szűk, ily szegényes látkörrel rendelkezik. Hát nem vette észre a bizottság tanulmányai közben, hogy az egyház nem ok nélkül hagyta el e területet. A mai álláspontnak nagyon is mély történeti oka van. Az apostoli egyház büntető hatalmat igényel magának, mert az állam pogány volt; a pápás egyház, mert ez alkalmas volt hatalmi köre tágítására, — a reformáció egyháza is élt azzal kezdetben, de hovatovább mind többet áldozott fel abból, mert gyenge is volt a büntetések alkalmazására, az egyház és állam fogalmainak tisztultával is mindjobban belátták, hogy legcélszerűbb, ha az egyház megmarad tanítói hatáskörében. Ezért mondotta már Zwingli, hogy ezekre már nincsen szükség, „mert a ker. felsőség a vétségeket megszünteti.”

Ha a prot. egyház hasonlókat igényelne magának, elsőben is kérdésessé lenne, nem lépte-e túl szorosan

megállapított feladata körét, mert a mai álláspont szerint pl. a gyilkosságokat megbünteti az állam, de még akkor is lelkészeket rendel melléjük, a kik őt vigasztalják, néha az utolsó útra elkészítsek, sőt tudjuk, vannak fogházi lelkészek. És ez az ev. álláspont, mert azt mondja az írás: a foglyoknak szabadulást hirdetek, és humánus gondolkodás az ily szerencsétlenektől nem elfogja az evangéliom sugarát, hanem inkább hozzájuk bocsátja, mert az evangéliom a béke, a vigasztalás tudománya. Mindez azonban jövőre már másképen történnék, mert a gömöri bizottság szerint nekünk is oda kellene állnunk, nem hogy vigasztalnunk az ilyen szerencsétlent, hanem, hogy üssünk rajtok.

Nos, hát ez nem a humánus korszellem megnyilatkozása volna, melyet úgy látszik önök teljesen gyűlölnék, hanem a barbár felfogás visszaállítása.

Ezt a rendszert tehát már elvi szempontból is kárhóztatnom kell, hátha még meggondolom, menynyi huzavonával, gyűlölséggel járna ennek gyakorlati kivitele.

Mert azt sem tudom, miután erre nézve a javaslat és védelem, fel nem világosít, — valóban mi nyomoznánk-e a fajtalanok, a hamis esküvők, kártyások vétkeit, mert bizony ez esetben rendőri funkcióra volna szükségünk és ez esetben ki nyújt biztosítékot, hogy egy *alaptalanul* vádolt egyén nem válik-e vádlottból vádlóvá, vádlójává az egész presbytériumnak, a mi tudjuk, a hatósági nyomozásoknál nem következhetik be. Köszönjük szépen azt a martyr koronát, melyet oktalanságunk miatt tennének a fejünkre, — lecsuktván a lelkésztől kezdve az egész presbytérium.

De tegyük fel, hogy a presbytérium, a hatóság által világosan kitudott bűneseteket sújtatva, — az az egyén, a ki már egyszer elszenvedte a maga büntetését, — nem fog azért szenvedni az egyháztól is, a nélkül, hogy a megtorlás gondolata fel ne támadna lelkében. És ilyenek miatt is megkezdődik a perpatvar, presbytérium piszkolása, személyeskedés a pap ellen, templom elhanyagolás, fizetések megtagadása, ezért perelések, pártokra szakadás, dac, ellenszegülés ott, a hol valami jót kellene kívinni. Ha valakinek ilyenben kedve telik és abban építő erőt lát s az ügyis nehéz küzdelemnek kitett lelkészi kart ilyen veszélyes térre hajlandó volna elcsalogatni, — ám tegye; én részemről nem megyek erre az ingatag talajra, mely nemcsak engemet, de egész egyházközségemet elnyeléssel fenyegeti.

Mivel én a gömöri javaslatot már alapelveiben is kárhóztatom, sőt kijelentettem már előbb, hogy *pusztán* fegyelemmel, a mint a bizottság hiszi, — egy népet vallásossá tenni nem lehet, mert a vallásosság előidézésének egészen más eszközei vannak, a bizottság most már egyenesen felhív, hogyha vannak más eszközei: „tessék velők előállani.”

Sajnálom a gömöri bizottságot, mert ha ily kérdést kockáztat meg, — teljes joggal tételezem fel róla, hogy az utolsó évek eseményei nyomtalanul surrantak el fejeik felett. (Folyt. köv.) Azari.

Falusi levelek.

Szeretve tisztelt Szerkesztő Úr!

Valóban szinte megható az a gyöngédség, melylyel az ember saját eszméin kotol.

(Ne tessék ezt a kifejezést valami ízléstelennek tartani, mert Krisztus Urunk is kotlóhoz hasonlította önmagát, midőn a gonosz Jeruzsálem felett könyeket hullatott.)

Többé-kevésbé mindnyájan édes testvérei vagyunk ama bizonyos cigányanyának, a ki semmi szín alatt sem akarta elismerni, hogy nem az ő rajkója a legszebb a világon.

Néha úgy meglitkózom a számtalan példa miatt. Aztán csak megnyugszom és elgondolom, hogy hát tehetünk is mi arról! Az *egyénség* irtózása ez az *áltáld-nositástól*. Ha minden cigánynak egyforma szép gyermeke volna, nem lenne szép egy se. Az eszmék áramlása körülbelül úgy viszonylik az egyénhez, mint a bolygók keringése a nap körül. Az egyetemes igazság: ez a nap. A részleges igazság: ez az egyén. S mint a bolygók közpályája s ezúton egyéni életök, a vonzó és taszító erők kiegyenlítődése, a mely nélkül vagy behullának az egyetemes tűzvilágba, vagy elragadná őket fékevesztett szilaj hevők: úgy vagyunk mi is eszméinkkel, részleges igazságunkkal. Például mondja csak valaki Faludi Pál barátunknak, hogy talán S. Szabó öcsénknek is lehet részleges igazsága . . . vagy megfordítva? . . . hogyan tüzel bennök az anyai hév! S hány ilyen példát hozhatnánk fel az élet mindennapi történetei közül, kicsinyben és nagyban egyaránt, egészen a kevésbé sötét Áfrikaig. Engem azonban a fegyelmi háború jobban tüzel, mint a búr háború. Ez a fegyelmi pro et contra igazán mulatságos és tanúságos, a mint jelentkezik a mi Lapunkban jó idő óta, az a bizonyos egyházmegye és ama bizonyos kritikus közt. Egyebütt is azonban, nagy előszeretettel ringatják ez új csecsemőt.

Boldogok, a kik hisznek.

Minő gyöngédséggel ragaszkodnak némely atyáknak fiaikhoz a paragrafusokhoz! *Ezek a leggyönyörűbb rajkók a világon* . . . Ráncbaszedni a hajlamokat, indulatokat, vágyakat s egy meghatározott mintába gyúrt a vallás-erkölcsi élet hullámozó tényeit! . . .

Gondolkozzunk egy kissé tisztelt Szerkesztő úr!

A vallásos élet tényei, ezek productumok, gyümölcsök, természet szerint *olyan* gyümölcsök, a minő fán termettek. Ezt a példát Krisztus Urunk is használta. A vallásos élet gyökérszállai, mint a termő fa gyökérszállai, a környezetből szívják a tápláló elemeket, természetök szerint. *Igen, természetök szerint*. És nem paragrafusok szerint.

Öszintén megvallom tisztelt Szerkesztő úr, hogy én lelkemből gyűlölök minden paragrafust. *Azt tartom, hogy minél több paragrafus, annál több huncutság*. Kérem a jó Istent, hogy mentse meg anyaszentegyházunkat ezektől a fegyelmi paragrafusoktól.

Mert hát hogy is van a dolog?

Legnagyobb átká a paragrafusoknak, hogy *egyformáztatnak*. Prokrusztész így ez és semmi egyéb. Aztán alakoskodásra, hazugságra ösztönöz. Mert az élet törvénye minden téren irtózik az egyformaságtól. Az anyagi élet elemei is folytonos változó alakokba formálódnak. A bolygók körforgása is csavar-alakú és sohasem tér vissza ugyanazon kiinduló pontra. Isten úgy intézkedett, hogy az erkölcsi élet atomjai is változó idomokba tömörüljenek. Nincs nyomorultabb állapot, mint az egyformaság. Mint egy pöfögő vonat, mely folyvást ugyanazon sín páron futkos előre-hátra. Mennyivel más egy kacagó-daloló gyermek, aki ide-oda szaladgál a rét virágai, csalogató lepkéi után, kipirulva, életkedvvel.

Ez az éneklő életkedv, — az evangéliom lelke. „En vagyok a szőlőtő, ti vagytok a szőlővesszők. A ki énbelém van oltva, édes gyümölcsöket terem!” Ez az út, élet és igazság, — a csavargós paragrafusok között!

Krisztusba oltogatni az emberi szívet! Mert minden ember az ő szívéből hozza elő a jót is, a gonoszt is. *És nincs nagyobb hazugság a világon, mint az a képzelgés, hogy esze után indul az ember*. Én ezt sohase tapasztaltam, se magamon, se másan.

„A szívből származnak az élet minden cselekedetei.” Csupán erkölcsi tényekről van itt szó, ezt ne felejtjük el.

Hogy volna hát jó? *Milyen az én rajkóm?*

A hogy a Mester és az ő apostolai csinálták! Ez az általános alap. Az egyház a hívők közössége. Ez a hit, ez a közösség szabja ki a teendők mikéntjét és mértékét. A ki e közösséghez akar tartozni, az írja föl, — nem az ajtófelére, mint a zsidó, hanem szíve közepébe: *„minden törvény befoglaltatik ez egyben: szeresd a te uradat, istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből és szeresd felebarátodat, mint magadat!”*

Aztán: „ha tudod a törvényt, menj és te is *akként* cselekedjél!”

Ha cselekszed, a gyülekezethez tartozol; ha nem cselekszed, ne bolondítsd magadat és másokat is, hogy keresztyén vagy, hogy református vagy, hogy e, vagy ama gyülekezetnek tagja vagy, mert ennél a bolondításnál nincs veszedelmesebb s utálatosabb!

Hogy pedig mind magad megtartsd, mind másokat magadhoz vonj, gyakorold az istenházát, — „hol csergedez a lélek itala”, növelj gyermekeidet istenfélelmében, tanítsd az iskolában „az ő útjának módja szerint”, — és idvezülsz mind te, mind házad népe . . .

Ha pedig ezt nem akarod, menj a magad útján, mint Nabugonodózor király . . .

Természetesen, minden rábeszélést, szeretetből származó intést, meg kell kísérelni, hogy az ingadozók megerősíttessenek és a sötétségben botorkálók világosságra jussanak. De ha minden sikertelen maradt, „hagyd ott a halottat, te pedig jer és kövess engemet.”

Ez az én rajkóm, tisztelt Szerkesztő úr!

Azonban még ehhez több is tartozik.

Hijába beszélünk és irunk mi még százszor többet is, fegyelmi szabályokról; hijába szentesíti azt eshetőleg a konvent, vagy zsinat vagy a király Ő Felsége, — míg nevelő-intézeteink alatt és fent a mai mederben haladnak! Míg a társadalmi közérzés és közgondolkodás más áramlásba nem indul. Mert ez az igazi fegyelmező, a társadalmi közérzés és közgondolkodás. Ezt kell előkészítenünk a jövő számára, minden téren, kedves Szerkesztő úr, hogy a tiszta keresztyén érzés világa és melege adjon irányt és erőt minden tényeinknek. Az uraknak is, a szegényeknek is; a bölcseknek is, a tudatlanoknak is. Mert mit ér az a szabály, mely a gyengét megköti ugyan, de az erős nevetve gázol át rajta!

Például, kedves Szerkesztő úr, mondja csak nekem, miféle fegyelmi szabálylyal lehetne felébreszteni azon tudós és előkelő uraknak lelkiismeretét, kik a magyar prot. irodalmi társaságnál folyvást hátrányban vannak? Nemcsak szegény kaplánok, tanítók, hanem előkelő egyházfelügyelők, gondnokok, tanácsbírák, esperesek, profeszrok, jómódban levő papok és nem papok! . . . Szellemes emberek csoportja, jellemezhetnénk ilyen formán, akik csak azt nem akarják elhinni és megérteni, hogy egy irodalmi vállalat fenntartásához ész is kell, de mész is kell!

Aztán, mondja csak nekem kedves Szerkesztő úr, miféle fegyelmi szabálylyal lehetne felébreszteni azon hittestvérek lelkiismeretét, kik azt sem tudják,

hogyan vagy-e irodalmi társaságunk? Pedig be sok mindent tudnak, én jó Istenem! . . .

No de már jól kikotyogtam magam az én eszméim felett! . . . elég is lesz mára . . .

Isten áldja meg Önt, kedves Szerkesztő úr és legyen sok előfizetője. *Sóós Lajos.*

A prot. tanári fizetések s az általános drágaság.

A múlt év sok tekintetben nevezetesen esztendő azon események folytán, melyek benne történtek meg. Nem akarom a múlt év számos főbb eseményeit felsorolni, melyek talán nevezetesebbek, érdekesebbek volna közlekedni egyházi életünkre is, hanem céltom rámutatni azon gazdasági jelenségekre, melyek a múlt évben a gazdasági élet minden mezéjén jelentkeztek, és melyek befolyással vannak és lesznek nem csak anyagi, hanem szellemi életünk fejlődésére.

A múlt év drága esztendő volt. Az árak emelkedése, mely már az előző években megkezdődött folyton emelkedő irányzatot mutatott s sok tekintetben lehet mondani a legmagasabb fokra hágott. Engel Erneszt szászországi statisztikus kiszámításai szerint a táplálkozás, fűtés, világítás, ruházat és lakás költségeinek fedezésére szükséges kiadások 1899-ben a jómódú emberek jövedelmének 85, középosztályúkének 90, a munkás osztálybelieknek 95%-át emésztették fel, a többi különböző szükségletek fedezésére esett 5, tehát nagyon kicsi százaléka az összes jövedelemnek. A főszükségletek fenti százalékából esett élelmezésre 50—55%, világításra és fűtésre 5—6%, ruházatra 16—18%, lakbérre átlag 12%.

Egy pillantás az 1899-ik évi áralakulásra látjuk, hogy 12% ment fel a kőszén ára, még inkább drágult a petróleum, mely 100 kg.-ként fokozatosan 2 kor. 40 fillérrel emelkedett. A gyertya árát a gyárosok 5—19%-kal s ugyanekkor a szappan árát is megfelelően emelték.

Az áremelkedés minden téren tapasztalható, de mégis felűnő a ruházati cikkek tekintetében hol az áremelkedés 5—40%-ig megy.

De leginkább megrágult a pénz, mely magában véve ok az árak árának emelkedésére s nincs is kilátás arra, hogy rövid idő alatt beálljanak az 1897. előtti pénzviszonyok, úgy, hogy le kell számolnunk az elmúlt évek kedvező pénzviszonyaival és be kell rendezkednünk a drágább pénzre, melynek azonban messzebbható következményei vannak.

Ezen következmények egyike mindenek előtt az általános drágaság, melynek kegyetlen, sújtó hatását leginkább érzik azok, kik állandó pénzbeli javadalmazással vannak alkalmazva és egyedül ebből kénytelenek mindennemű szükségleteiket kielégíteni, különösen akkor, mikor itt-ott még állásuknak megfelelő illő jövedelemmel nem rendelkeznek.

A jelenségek, melyekből az említett baj pusztító hatására lehet következtetni a közönséges munkásoknál a sztrájkolások, melyek folyton tartanak, szellemi munkásoknál a folytonos fel-felhangzó panaszok, az eladósodások, a fogyasztási szövetkezetek gyors szaporodása stb. stb.

A kormány már be is látta a fenyegető bajt, mely egyaránt érezteti romboló hatását minden téren s igyekezett is némileg enyhíteni a bajon részint az 1893. évi IV. t.-c. által, részint rendeleti intézkedésekkel, újabban pedig a lelkészek állapotán a congrua törvénnyel.

Akkor, mikor az állami alkalmazottak, illetve állami tisztviselők gyöngé állami támogatását látjuk, önkénytele-

nül felvetődik előttünk a kérdés, hogy vajon a magán, közelebből a felekezeti intézetek által alkalmazott szellemi munkások, mint pl. a felekezeti tanárok részesülnek-e a nehéz viszonyok között bizonyos támogatásban?

Ezen kérdésre fájdalommal kell megadnunk a választ, hogy nem, dacára annak, hogy ezek a szellemi munkások a tiszta felekezeti iskoláknál nemcsak hogy illő jövedelemmel sem bírnak, de itt-ott javadalmazásuk még a zsinati törvény által megállapítottak sem felel meg; nagy az a vallás iránti szeretet, melylyel ezen felekezeti tanárok, felekezeti intézetükhöz a legmostohább viszonyok között is ragaszkodnak és önzetlenül munkálkodnak ez intézetek fejlesztésén és derék, becsületes, hazáját igazán szerető ifjak nevelésén. Felekezeti tanáraink valósággal áldozatot hoznak, midőn senki által, még a kormány által sem támogatva, nélkülözések közepette felekezeti intézeteinknél áldoznak a közművelődés oltárán. nem törődve sem a maguk, sem a családjuk jövőjével, melylyel bizonyos tekintetben törődniök kellene.

Az önmegtartózkodás, a tűrés mindig szép tulajdonsága volt a magyaroknak, közelebből ref. felekezetünknek s így mikor már panáskodik, vagy kérelemmel járul ide is oda is: nagy és nem kicsiny a szükség, mely erősen érezteti hatását.

Epen ezért a felekezeti iskolák intéző hatóságainak érzékenyeknek kell lenniök és meg kell éreznöket, meg kell látniök a fenforgó szükségleteket és közremunkálni azoknak azonnali kielégítésén.

Az anyagi szükségletek kielégítése kellemes izlést nyújt az ember kedélyvilágában, mely az embert sarkalja, buzdítja kötelességének hivatásszerű teljesítésére; míg ellenkezőleg lemondóvá lesz, dolgozik, végzi kötelességét, de vajjon odaadón-e, hivatásszerűen-e?

Úgy tudom, hogy, ez évben — század végén a sárospataki akadémia tanári kara azon kérelemmel járult a gazdasági választmány utján az igazgató-tanácsához és az egyházkerülethez, hogy fizetésük a zsinati törvénynek megfelelőleg emeltessék. Azt hiszem a tanári kar ezen kérelme az előjáróság s fentartó testület által teljesített, mert ez már olyan adósság is, melyet első sorban kell kifizetni. De mindentől eltekintve, azt hiszem, tekintettel a mostoha viszonyokra, melyek állandóknak ígérkeznek, — megvan az a szeretet és áldozatkészség, az előjáróság és fentartó testület minden tagjában, hogy közreműködik a halaszthatlan, elsőrendű szükségletek kielégítésén.

A tanárok, ha nem is illő jövedelemmel, de a megélhetésre szükséges jövedelemmel, ellátandók, mert ez egy kultur-intézetnél első rendű szükséglet, mely megelőz minden más szükségletet, miután a tanintézetek hírneve, ereje a tanárok hírnevétől, szellemi erejétől függ és semmi mástól, ez pedig szoros kapcsolatban van a tanárok anyagi erejével, anyagi viszonyaik rendezettségével.

E szükséglet kielégítését nem lehet elodázni azzal, hogy nincs fedezet, mert mint első rendű szükséglet feltétlenül kielégítendő s az, ki ennek kielégítését ellenzi, ellenzi főiskolánk fejlődését, hírnevének öregbedését. Már régen kellett volna tenni ez irányban bizonyos intézkedéseket, mert az eddigi mulasztás nem pótolható egykönnyen.

A nehéz viszonyok között teljes reménységgel várja a főiskolának minden szerető barátja az igazgatótanács és az egyházkerület bölcs és megnyugtató intézkedését, mely az új század elején záloga lesz negyed százados főiskolánk fejlődésének.

r. s.

KÖNYVISMERTETÉS.

A múlt esztendei prédikáció irodalom.

(Folytatás és vége.)

VII.

Ciprus Lombok. Temetési beszédek és imádságok. Irta és elmondta *Biky Károly*, győrtleki ev. ref. lelkész. A szatmári egyházmegye esperese. Mátészalka, 1893. 8°. 161. l. Ára 2 korona.

Biky Károly eléggé ösmeretes író már az egyházi irodalom terén, mind prédikációi, mind imádságai révén. Ebben a kötetben most, mint temető lelkész mutatkozik be a közönségnek. Az előszó szerint huszonöt éves lelkései szolgálatának ideje alatt termettek e beszédek és imádságok, a melyeket „a közvetlen behatások alatt, *sietve írt meg*, távolról sem gondolva arra, hogy ezeket valaha sajtó alá adja.” De aztán a kiadó is ajánlatot tett, a *gyászoló családok is sürgették* a kiadást; így már *kegyeleti kötelességnek tartotta* a kiadást és „talán nem haszon nélkül forgathatják ezt ifjabb lelkészársai is.”

Tény az, hogy a temető lelkésznek sietve kell dolgoznia és ez meg is látszik a legtöbbünk temetési beszédein és a legtöbb beszédeinken már az elmondáskor; de az nem múlhatlanul szükséges, hogy kiadott beszédeinken is meglássék. Gondoskodni kell a szerzőnek a kiadáskor arról, hogy beszédein a sietés már ne látszék meg; mert az elmondás sietős, a kiadás azonban nem. Biky Károly beszédein még most is rajtok van a sietés nyoma. Tartalom és alak egyformán a szokás és sablon szolgálatában áll, telve ismétlődő gondolatokkal, formákkal, kifejezésekkel és frázisokkal is. A kegyeleti és hasznossági szempont azonban enyhítheti a bírálat súlyát; de az irodalmi babért nem teheti oly teljessé, mint különben tehetné volna.

A kötet különben, 34 beszédet és imádságot foglal magába és pedig 15 imádságot, 15 résztint síri, résztint és főleg gyászbeszédet és 4 prédikációt. A könyv berendezése az, hogy egy beszédre egy imádság következik és e mellett a legtöbb felé oda van jegyezve, hogy ki felett és mikor volt elmondva. Ez tehát a kegyeleti célt szolgálja, de szónoklástani szempontból kívánatos lenne, hogy a beszédek témája is ott ragyogjon a beszédek homlokán, a mi azonban, úgy látszik, hogy manapság kezd már kimenni a szokásból; pedig megholt embertársunk nem annyira témája, mint inkább oka a halotti beszédünknek, a prédikációnknak mindenesetre csak oka. . . . Magát a tartalom-jegyzéket nem írom ide, mert majdnem mind nevekre szól; csak annyit említek meg, hogy változatos az a hatéves gyermek kezdve szinte mindenik korban és állapotban kimúlt egyénre van a könyvben vagy imádság, vagy beszéd és van a harangozón kezdve fel a lelkészig is. Szóval az anyag elég bő és alkalomadtán fel is használható s minthogy e mellett a beszédek szerkezetben is a szokásos színvonalon állók; jellemzései elevenek, meghatók is; vigasztalásai hathatósak; búcsúztatói megnyugtatót szülők; ajánlom a kötetet lelkészársaim pártfogásába és használatra is. A mi laposság és iránybeli virág a könyvben, azt a használatkor kiki megtarthatja vagy mellőzheti tetszése és ízlése szerint.

VIII.

Temetési beszédek. Irta *Hallgató János*, felső-mérai ev. ref. lelkész. Sárospatak, 1899. 8°. 168 lap. Szerző tulajdona. Ára 2 korona 50 fillér. Tiszta jövedelme a felső-mérai egyház orgona-alapját illeti.

Tehát, hogy a felső-mérai templomban orgona zengjen: megszólal a lelkész — az irodalomban. Nem szokatlan, de mindig szép cselekedet; most pedig, hogy Hallgató János szólal meg, még öröndetes is. Mert a kinek olyan szíve-lelke, olyan készütsége, olyan erettség, olyan egyénisége, olyan kiforrott irálya, szóval olyan ízlése van, mint Hallgató Jánosnak: annak kár is, vétek is lenne, ha a nevéhez hű maradna. De íme megszólalt és a hangja máris orgonaszó számba megy temetési beszéd irodalmunk templomában, olyan tiszta, olyan csengő, olyan összhangos, olyan ég felé emelő az. Dallamai, — azaz hogy beszédei többé-kevésbbé lehetnek hibás szerkesztésűek, a szokott sablontól többé-kevésbbé eltérők; de szépen, bájosan csengnek és eredetiek. Ritka lelkész az, a ki úgy meg tudja érezni, úgy meg tudja ragadni és oly tömören, meghatóan tudja kifejezni az előtte levő gyászalkalom *lelkét*, mint Hallgató János. Nála az 5 hónapos kised életé „a virág élete,” mely tavasszal életre kél, őszre már elhervad és hervadása nem magának, hanem az ágnak fáj, a melyről aláhúll. Alig néhány sorral több az egész beszéd, aztán jön a vigasztalás, búcsúztatás a szüléktől, testvérektől, rokonoktól, végtisztességtévőktől. Beszédeinek a szerkezete általában ez. — Egy másik esetben, midőn a többiek után az utolsó gyermek is meghal, így kezdi a beszédét: „Hát *te is* elmentél?” Vagyis azonnal az alkalom szívébe markol s néhány ily irányú kérdés után nyomban jön a vigasztalás, rá a búcsúztatás stb. Így megy ez jóformán az egész könyvön át; azzal a különbséggel, hogy minél élemedettebbek a halottak, minél tartalmasabb a bevezetett élet: annál tartalmasabbá, tanulságosabbá lesznek beszédei is. A csecsemőknél, gyermekeknél együtt kesereg a kesergőkkel, az ifjaktól kezdve fel már mérleget tart a kezében és arra helyezi és megméri az élet súlyát. Meg a „megesett és gyermekszülésben meghalt 20 éves nő”-ét és a mi könnyű lenne abban, kipótolja a Mester példájában foglalt *irgalom* hirdetésével: „többé ne vétkezzél!” Általában mondja: de nem üti-e meg vele a hallgatói erkölcsi érzését, a lelkiismeretét? — Folytathatnám tovább, de felesleges. Én csak ösmertetek és örülök annak, hogy ösmertetésem itt ebből állhat: Vegyétek meg! Olvassátok és használjátok! De egy pár beszédét még így is ki kell emelnem. Egyik a „mivelt nő felett”-i, egy prózában írt, igen szép elégia. Aztán a „világtalan felett”-i, mely fordulatosságával, ügyes alkalmazásával becsületére válnék leghíresebb temetési szónokainknak is. Párja ennek a „jövevény felett”-i is.

Csak a könyv tartalmával számolok még be röviden. Négy részből áll ez. Az elsőnek címe: „Beszédek a koporsó felett,” I—XXX. beszéddel. II. „Síri beszédek,” két nagyobb és hét rövidebb, u. n. behatolás utáni beszéddel. III. „Emlékbeszédek,” Kossuth Lajos és Erzsébet királyné felett. Az utóbbi szerkezete kifogásolható, de — hajh! — ha minden ref. templomban ily tartalmas és szép beszédek hangzottak volna el az országos gyász alkalmával! . . . IV. „Imák” 1—7. Mert a beszédek mellett nincsenek imádságok, de megáldás mindenütt van és azok is, mint általában a beszédek, változatosak és sohasem ismételtetők. Szóval Hallgató János istenáldotta források

csörgedezését hallgatja, azokat zenésíti meg. Igen, mert a beszéde ezüst, — a mondatai, az írálya gyöngy-csengésűek. — Szerintem a múlt évi beszédiródlomban őt illeti meg a pálma s adja az Isten, hogy Hallgató János ezt erdővé növelhesse! — A könyv csinos kiállítása a főiskolai nyomdának válik becsületére.

Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Porzolt József mándoki ev. ref. lelkész élete 68-ik, buzgó lelkipásztori működése 30-ik évében január 21-én jobblétre szenderült. — Legyen áldott emlékezete!

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerületben** 36 lelkész kapta meg az 1200 koronáig való fizetés kiegészítési összeget: 9150 korona 86 fillér értékben.

— **Saecularisatiót hirdet,** persze csakúgy sundambundám a „Pesti Hírlap“ ez évi január 31-iki száma, felhíván a róm. kath. püspököket, hogy *kövessék egyházi dolgokban az 1848-iki köznemesség példáját: hazaftasan mondjanak le a vagyonról,* mely különben is csak haszonélvezeti címen van náluk!... Óhajtható volna, hogy a „Pesti Hírlap“ radikális-demokratikus elveinél fogva nyíltan is hirdesse az eszmét, melyet a róm. kath. autonómiai megvalósulása egyszer s mindenkorra eltemethet.

— **Egy igaz szó.** A Thury Zoltán szerkesztése alatt álló „Fővárosi Lapok“-ban a következő *igaz beszédet* olvasuk az ez évi 4-ik számban: A Szent István társulat valami *Családi Regénytár-t* ad ki. Katholikus íróktól katolikus családok számára katolikus irodalmat. Ez bizony komikus volna mindenütt, csak éppen a mi kis terrénunkon válhatik veszedelmessé. A magyar közönség úgy általában, nagy tömegében konzervatív, a mely Vas Gerebennél elmaradt. Az ujat nem szívesen veszi be, a remeket se. A ki például Zoláról per francia dísznő beszél, annak még mindig meg van a maga hálás publikuma. Tudatlanok és a mi ezzel együtt jár, gögös nép vagyunk. Nem hiszünk másnak, csak a magunk kicsi eszének, pedig forog, minden nap egyet fordul a világ. Az ilyen religiós gyepőlőszáron dirigált irodalmi vállalkozásnak azért lehet sikere, mert a tudatlanságra, az egészen szegényes intelligenciára építi föl magát s minden ilyen könyvre kiadott forint elveszett az értékes irodalomra nézve. Ez a baj. S még az is a baj, hogy azt beszélnek az irodalmi kávéházakban, hogy ezeket a körüllineázott regényeket jól megfizetik, mivelhogy a vállalat voltaképpen nem üzlet, hanem propaganda. Ilyenformán még talán író is kapnak maguknak. Író, tudniillik olyant, a kit számba lehet venni. Tehát az egyház írókat is vásárol!

— **Emléket Brassainak!** A Brassai-emlék bizottsága közelebbi gyűlésén örömmel győződött meg, hogy a néhai nagy tudós Brassai Sámuel emléke iránt az érdeklődés és az áldozatkészség nem lankad. Az intéző bizottság december 31-én tartott gyűlésében constatálta, hogy a november és december havi gyűjtés eredménye 318 frt 50 kr. = 637 korona volt. Január 28-án a bizottság közgyűlést tartott, melyen a Brassai-emlék ügyében történt mozgalomról tétetett jelentés. Az 1899. évi november 5-től december 31-ig adakoztak: Gaal Elekné M. Kátyán 88 frt, Vaszary Kolos Budapest 25 frt, Dániel Gábor Budapest 25 frt, Szabadka szab. kir. város 24 frt 90 kr., Dr. Szamosy János Kolozsvár 20 frt, Háromszékvármegye 20 frt, Máthé János Predeal 18 frt 85 kr., Csanádvármegye 10 frt 70 kr., Lányi Leó Budapest 15 frt. Jász-Nagy-Kun-Szolnokvármegye 10 frt, Simon Karolin Arad 10 frt, Tarcasfalvi Pál Mészkö 6 frt 55 kr., Máramaros-Sziget r. t. város 5 frt, Békefi Remig Budapest 5 frt, Székes-Fehérvár szab. kir. város 5 frt, Pécs szab. kir. város 5 frt, Halas r. t. város 3 frt 30 kr., Deák Lajos Homoród-Oklánd 3 frt, Nyiregyháza

r. t. város 3 frt, Siketnéma-intézet Vác 2 frt 90 kr., Gábor Albert Martonos 2 frt 40 kr., Szász-Régen 2 frt 20 kr., Kozma Dimén Firtosváralja 2 frt, Hajdu-Szoboszló város 2 frt, Cegléd r. t. város 2 frt, Karcag r. t. város 1 frt 20 kr., Csegezy János Topánfalva 50 kr. Összesen 318 frt 50 kr. Eddig bejött a síremlék költségeire 2176 frt 53 kr. A kiadások 108 frt 20 krt tesznek ki s így a síremlék alap állaga ma 2068 frt 33 kr. Kolozsvárt, 1899. december 31. — *Merza Lajos*, biz. pénztárnok.

— **Párisban** a múlt hét folyamán járt le az u. n. assumptionista-szerzetes rend tagjai ellen az államügyészség által indított ama per, a melyben a rend ellen az a vád emeltetett, hogy *állam-ellenes* célok megvalósítására törekszik s ez okból megvesztegetéseket űz a politikai, katonai s polgári körökben. — A vád igaznak bizonyult, — a rend vezetői elítéltek, vagyonukat, a mely tetemes összegű volt, lefoglalták s a rendet feloszlatták. . . . A bírói ítélet ellen a püspökök állást foglaltak s most azt kell tennie a kormánynak, hogy az érsekek fizetését megszünteti. S a legközelebbi hírek szerint a kormány csakugyan 4 érsek-püspök fizetését függeszté fel. — Persze az ultramontánok el vannak keseredve. Hogyne, mikor a nyakak kitorése helyett, csupán a pénzük veszteségével lakolnak. Méltó ok az elkeseredésre!

— **Kik a legszabadelvűbbek s a legtűrelmesebbek Magyarországon?** . . . Erre a kérdésre eddigelé még azt feleltük mindnyájan, hogy a protestánsok, mert ők fát is hagnak vágni a hátukon s csak akkor fogják a bot boldogabb végét az ellenségre, ha már több kettőnél. . . . Ezentúl azonban már nem így lesz; nem, mert a „Pesti Hírlap“, ez a demokráciában utazó s mégis nemességre törekvő, ez a kormánypártiságban és ellenzékeskedésben tetszelgő, most a Klérusnak, majd a protestánsoknak bókoló, udvariaskodó ujság, legközelebb ezt állapítja meg, ez évi 30-ik számában, hogy: „*az ország valamennyi felekezete között a legliberalisabban gondolkozik a r. kath. s az országnak egyellen felekezeténél sincs meg a türelmességnek akkora foka, mint a róm. kath. hiveknél!*“ . . . S még panaszkodnak a róm. katolikusok (a papok) a zsidó ujságok ellen, mikor azok ilyen szemeszöktében méltatlan dicséretet pazarolnak a *róm. kath. felekezetre*. A „Pesti Hírlap“ általánosít ott, a hol ezt nem lehet, nem szabad s nem is kell tenni. — A türelemről kérdezősködjék csak a zöld püspöknél s a nagyvárad biboros (nem borbibircsós ??) püspöknél, a kik szerint a türelem nem keresztyéni erény.

— **Helyreigazításul.** A ref. középiskolák múlt évi működéséről a lapokban folyó, eléggé érdekes és tanulságos, s meglehetősen utánjárással és fáradsággal készített, összehasonlító ismertetés egy pár helyen a sárospataki főgimnáziumra nézve nem egészen pontos adatot közöl. Így például a 4-ik lapon azt mondja: „A sárospataki értesítő 221. lapján levő adat szerint vizsgálatot tett 509 tanuló, s mégis csak 434 tanuló szülőjének van a polgári állása feltüntetve.“ Ez nem áll: a nevezett helyen mind az 509 tanuló szülőjének polgári állása fel van tüntetve; az a 434-es szám nem a tanulókra, hanem a szülőkre vonatkozik (az illető e) rovatnak címe egyenesen ez: A tanulók *szülei közt* polgári állásra nézve volt); arról a mi igazgatónk végkép nem tehet, hogy 509 tanulóknak csak 434 szülője volt, lévén egy szülőnek 2—3 fia is intézetünkben; ezért bizony kár volt értesítőnk pontosságát, megbízhatóságát kétségbe vonni! S kétségbe vonni annak, a kivel szintén könnyen megesik, hogy helyes adatok alapján helytelen adatot kimutatást közöl. Így a 77-ik lapon azt írja, hogy a *francia nyelvet* Sárospatakon a tanulóknak 17·30%-a tanulta, holott ennek éppen csak 1/3-ada, t. i. 6·030%-a tanulta azt (547 tanuló közül 33; a beírtak teljes számát kellett alapul vennem, mert hiszen a nem vizsgázottak közt is lehetett, a *mint hogy volt is* olyan, ki a francia nyelvet szintén tanulta, s ezt nem lehetett a francia létszámba fölvenni, ellenben az összes létszámból kihagyni.) Az a kifogása se

egészen alapos, hogy a tanulók illetőségénél a pataki illetőségük két helyen is szerepelnek, t. i. a Zemplénmegyebeliek közé is beszámítottak; az egészen természetes, mert Sárospatak nem képez külön törvényhatóságot, mint Budapest, Kecskemét, Kolozsvár stb., s így a patakiak egyúttal Zemplénmegyeiek is. Azt mindenki csak helyesnek tarthatja, hogy az értesítő a helybeliek s a Zemplénmegyeiek rovatát külön megállapítja; hogy a végösszeg 508 helyett 507-et ad ki, az lehet egyszerű toll- vagy sajtóhiba. E kifejezésével (60. l.) szintén nem érthetnek egyet: „A fugalás, sőt a *tanárok otthagynása* nem helyi specialitás, hanem *mindenik intézet* növendékei által ismert és gyakorolt módszer stb.“, mert utóbbi, ha régebben gyakoroltatott is nálunk, az újabb időben évek óta — mondjuk 10 év óta — nem fordult elő, s így, legalább a mi intézetünknel, nem mondható, hogy azt a növendékek gyakorolgtatnák. Sárospatak, 1900. február 1. *Rác Lajos*, tanár.

— **A sárospataki ev. ref. egyházi énekkar** f. é. január 20-án tartott bálján felülfizetni szívesek voltak: Molnár János főbíró 10 korona, Dr. Lengyel Endre, Buza János 4—4 korona, Hodossy Béla, Szécsi Géza 3—3 korona, Bálint Dezső, Sonnenfeld Henrik, Özv. Doktor Gáborné, Radácsi György, Abonyi Károly, Jósvay Dénes, Csicséri József, Koch Lajos, Tarczal János, Harsányi Mihály, Csétsi Nagy Pál, Nagy Gábor 2—2 korona; Riegler József, Héderváry István, Matisz András, Alacs Dánielné, Dr. Illyefalvi V. Géza, Domby László, Trencsényi Pál, Kővágó Mihály, Kapéry Ferenc, Dobozy István, Schwartz Sámuel, Kiss Lajos, Kaucsák Dániel, Trócsányi Bertalan, Özv. Szathmáry Miklósné, Tok Tivadar, Erős Károly, Szőke Mariska, Szabó Gyula 1—1 korona; Bálint János 40 fillér; Alacs Dániel, Hankisz Sámuelné 20—20 fillér. Fogadják a nemes szívű adakozók az énekkar hálás köszönetét. Kántor Ferenc pénztáros; Csizmár János, Kardos János, Varga András ellenőrök.

— **Ember-áldozat a pápa életéért.** A „Reichsbote“ azt ujságolja, hogy *tíz fiatal leány felajánlotta életét a pápa életének meghosszabbodásáért*, oly módon, hogy minden évben meghal egy-egy közülök, hogy a pápa az ő életök árán legalább egy évet nyerjen. Már régebben is megtörtént ez, a mikor egy apáca áldozta fel magát s tényleg meg is halt, a mi által XIII. Leo a legnagyobb mértékben el volt ragadtatva, s dicsőítőleg szolt a boldog apácáról!... Hát ez nem pogányság?

— **Harsányi István** segédlelkész, főiskolánk múlt évi teológiai segédtanára, ki jelenleg a *berlini* egyetemen tanul, ottani körülményeiről a következőket írja egyik ismerősének: „Istennek hála! egészen jól érzem magamat e híres-neves világárosban, a mennyiben itteni életkörülményeim szerencsésen alakultak. Nevezetesen: a mellett, hogy az egyes tanárok (Pfleiderer, Harnack, Weiss, Soden) elengedték a honoráriumot, még abban, a magyarokra nézve eddig példátlan jótéteményben is részesülök, hogy nov. 1-étől ingyen lakást (fűtéssel, világítással) is kapok egy intézetben, melynek neve *Königl. Domcandidatenstift*. Ajánló leveletem s bizonyítványaimat az intézeti inspector útján benyújtottam Dr. Dryander „Oberhofprediger“ és „Generalsuperintendent“-hez, ki pár nap múlva magához hivatott s a téli semesterre e rám nézve igen becses jótéteményben részesített. A máskülönbben igen derék és tudós generalsuperintendens úrnak azonban igen különös felfogása lehet ezeréves szép hazánkról, s annak műveltségéről, mert mikor latin nyelvű ajánló-leveletem elolvasta, ezt jegyezte meg: „Igen szép, hogy Magyarországon *latinul* is tudnak!“ Az intézet élén maga a generalsuperintendens áll; van még egy inspector is két adjunctussal. Teljes ellátást s havi 30 márkát kap itt 16 segédlelkész, kiknek még nincs állásuk (kettő közülök tényleges a domban) s 8 student. Külön ó és új szövetségi óráik vannak a studenteknek (az egyetemi órákon kívül) s

külön a dóm-candidátusoknak — az inspector és adjunctusok vezetése alatt. Én az „Übung“-okra nem járok, mert az órák ütköznek az egyetemi órákkal, de meg sok magában az egyetemi órák száma is, — de a candidátusok részére hetenként 2-szer tartani szokott *conferentiákat* (mindig a generalsuperintendens elnöklése alatt), a melyeken dolgozatokat olvasnak fel s bírálják írásban és szóval, továbbá az intézeti *Kapelleben* isteni tiszteletet végzett segédlelkész predikációját és szónoklatát bírálgtatják, — és *Andachtokat* szorgalmasan látogatom. Nem is kívánnak többet tőlem, mert tudják, hogy sok a dolgom. — Ha a nyári félévre német folyamodó nem akad, akkor azt h szem, arra is itt maradhatok. — Az előadások legnagyobb részét megérttem. Ha az előadó tanár nem beszél sebesen, pompásan le tudom jegyezni előadása velejét; de ha sebesen praelegál, a mi gyakran megtörténik, magok a németek se tudnak utána jegyezni, a mikor is erősen súrolják lábukkal a padlót, jelezvén, hogy nem tudnak jegyezni. A professorok közül *Pfleiderert* (magyarazza a Galata és Római levelet) és *Harnackot* (Einleitung in das Neue Testament) hallgatom legszívesebben. A német theológusok Harnackot nagyon szeretik, ő nekik a legnagyobb tekintély, Pfleiderer rájuk nézve, mint egy *stifti* candidatus kifejezte: *keine Autorität!* Azért nem szeretik e tiszta fejű tanárt, mert modern theológus, mert a tübingai iskola híve s mert — hégelista. Kevés számú hallgatósa van e híres embernek, míg Harnacknak s különösen az orthodox Weissnak temérdek nagyszámú. Magyarok az egyetemen, a hivatalos kimutatás szerint 53-an vagyunk; erdélyi száz 10 van. Theológiát a magyarok közül csak én hallgatom. Legtöbb köztünk a Pestről jött zsidó joghallgató; echt magyarok csak 9-en vagyunk.“

— **Javitandók.** Lapunk múlt számában „Statistika a kongruáról“ című cikkben Gömör százaléka nem 3, de 9. Az alulról számított 7-ik sorban pedig, „59—36. és 30.“ helyett „59—48 és 36“ olvasandó, mint fentebb (helyesen) ki van tüntetve.

Pályázat segéd-lelkészi állásra.

— A fűzes-gyarmati egyházban. —

- Javadalom: 1. Lelkész részéről kosztra, mosatásra 600 korona.
2. Fűtés-világítás- és takarítás költségeit szintén a lelkész fedezi.
3. Az egyház pénztárából 400 kor. évnegyedes előleges részletekben.
4. A lelkészlak udvarán egy szobából álló különlakás.

Ezenkívül 50—60 kor. mellékes jövedelemre is lehet számítani egy olyan ifjúnak, ki a gyülekezet tetszését megnyeri.

Kötelessége a lelkészi minden teendőkben való segédkezés.

Az állás elfoglalásának határideje f. évi febr. 20.

Fűzes-Gyarmat, (posta helyben) Békésmegye, 1900 jan. 31.

Szilágyi Márton,
ev. ref. lelkész.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Ugron Gábor ál-igazságai a magyar római katolikus kongresszuson.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — Azari. „Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat készítő-bizottságnak.” — Buza János. „A sárospataki ev. ref. főiskola igazgató-tanácsának téli gyűlése.” — Szuhay Benedek „Könyvismertetés” — „Külföldi prot. theol. tanrend.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázati hirdetés.”

Ugron Gábor ál-igazságai a magyar római katolikus kongresszuson.

Az a sisifusi nagy munka, a melylyel többszörös megszakításokkal teljes menetekben foglalkozik a magyar római katolikus egyház, t. i. az autonómiának életre hívása, bizonyára a protestánsok figyelmét is sokszorosán leköti, mert lehetetlen érdeklődéssel nem fordulnunk egy oly vállalkozás felé, a mely a hierarchikus szervezetbe profán elemet szándékszik bevinni a nélkül, hogy magát a hierarchiát az egyetemes papság felsőes eszméjével akarná demokráciává változtatni. Elvileg is, gyakorlatilag is képtelenséget, lehetlenséget akarnak megvalósítani, hogy a világ hét csodáját egy nyolcadikkal szaporítsák! Mert csoda lesz az, hogy *laos* és *hieros* összekerül a római katolicizmusban! . . . Persze össze fog kerülni, mert a klerikalizmusnak van annyi ereje, hogy a laikusokat elbódítsa s autonómiával csalja meg, holott az a leendő autonómia soha, de soha nem lesz, nem is lehet a hierarchia mellett a világi embernek vallásos egyházi testülete, mert hiszen köztudomású, hogy a papság alkotja ott túl az egyházat, a vallásos testületet, a világiak pedig csak jámbor hívők. Ez a képtelenség s lehetlenség megvalósítására vállalkozó magyar római katolikus kongresszus azonban más szempontból is megérdemli a protestánsok érdeklődését s felvont figyelmét. Meg különösen azért, mert tanácskozásai során olyan állítások hangzanak el, a melyeket ott, a főrendiház üléstermében nagy tetszéssel, tapssal fogadtak az egymással ellentétes pártok valamennyien, jelölül annak, hogy az ál-igazságokat a hierarchikus elemek is olyan elismeréssel veszik, mint a szentségi jelleggel. *indelibilitással nem dicsekvők.*

Azok között, a kik az ál-igazságoknak szent igazságok gyanánt hirdetésében tetszelegnek, a kiknek gondolkozását, felszólalását, véleménynyilvánítását annyira szokatlannak tetsző egyértelműséggel, zajosan helyeslő nyilatkozat kíséretében fogadják, nem más egyén áll az elsők között, mint Ugron Gábor országgyűlési képviselő, a ki az országos 48-as és függetlenségi u. n. anyapárt (??) cége s zászlója alatt a kongresszus február 5 iki gyűlésén teljesen ultramontán díszbe öltözötten jelent meg s felszólalásában az ál-

igazságoknak olyan tömegét hordta össze, hogy az egész kongresszus, mint egy ember tapsolt, elismervén az igazsággal homlokegyenest ellenkező állítások valódiságát, hirdetvén az ál-igazságok diadalt biztosító, győzedelmet szerző erejét, fedezgetvén azt bibornoki, érseki, püspöki, főpáti, kanonoki s plébánusi szentségi jellegű elismerés, nem különben profán kezektől származó applausus.

Hát ahoz, hogy Ugront, mint valami magyar Savanarollát, (a „Budapesti Hírlap” szerint) megtapsolta a hieros-profán testület, — hogy felszólalását, (a melyet a „Magyarország” az ideális felfogás netovábbjának nevezett, mint a melylyel a pocsolyából az eszmék körébe emelkedett a tanácskozás) teljes elismeréssel fogadták: nekünk semmi közünk. Ha tettett a beszéd, ha a hierarchia képviselőinek a kezei is tapsra csapódtak, ha maga gr. Zichy Nándor is mintegy fölülmúlva érezte magát az Ugron ultramontánismusa által, legyen úgy s nem másként. Azt sem érintjük ezúttal, hogy az Ugron felszólalásából nyilván kiérezheti bárki is a csirában levő magyar centrum-párt zászlóbontását: ahoz azonban szavunk van s szavunknak kell lenni, hogy az Ugron igazságai ál-igazságok, a melyeket vissza kell utasítani a magyar protestantizmusnak, ha azt nem akarjuk, hogy a „qui tacet, consetire videtur”-t alkalmazzák rá széles e hazában. Mert sokat mondtak rólunk, sokat ránk fogtak, sokat, talán mindent, de mindenesetre többet, mint kellett volna, elhallgattunk, hogy felekezeti keskedéssel ne vádoltassunk: azokat azonban nem hallgathatjuk el, a miket Ugron ál-igazságokként hirdetett, hiszen azok egytől-egyik valamennyien a történelmi valóságnak megmásításai, a mindennapi tényeknek hamis világításban való bemutatásai, a mint alább sorban igazoljuk.

Ál-igazság gyanánt kell vennünk Ugronnak mindjárt azt a teljesen alanyi természetű állítását, hogy *közpályáján, még a függetlenségi 48-as párt kebelében is szenvednie kellett azért, mert katolikusnak vallotta magát* . . . Szenvedéseinek rajzát nem adta: de az ellen bizonyára tiltakozik minden volt s jelenlegi tagja az igaz értelemben vett magyar függetlenségi pártnak, hogy a párt kebelében a felekezetiesség, a vallás valakire hátrány lett volna, vagy az lenne. Vajjon az országos szabadelvű párt kebelében nem sokkal nagyobb szenvedéseknek kellett alávetniök magukat a protes-

tánsoknak, mert ott esetleg több a róm. kath? . . . Nem, nem igazság ez, hanem igazság az, hogy *nem szabadulvú r. kath. volt Ugron a pártja körében sem, a miről fényesen tanuskodik, de reá árnyat vetve az egyházpolitikai vita!* Nem r. kath., hanem *klerikális volta miatt szenvedett, ha szenvedett s megérdemelte, mert a klerikalizmus mindannak tagadása, a mit általános jónak, üdvösnek nevezünk!*

Al-igazság Ugronnál, hogy *„a protestánsok s ezek szövetségei kezébe megy át a hatalom és befolyás.”* Hol van s minémű az a hatalom és befolyás, a melylyel rendelkezünk? Miben s mi által nyilatkozik meg hatalmunk s befolyásunk? Anyagi vagy szellemi téren? Amott a vallás csak nem nyom a latban, hogy a föld többet teremjen, ha munkánk nem volt szorgalmas, — emitt meg vajjon nem látja-e Ugron, hogy a *r. katólikusoknak előnyt nyújtanak az állami hivatalok betöltésénél is?* Vezetők vagyunk? . . . vajjon a szellemtől elvitatható-e az átható erő? Mi csináltunk-e felekezeti pártot itt és ott? Minekünk van-e parlamenti pártunk, vagy a r. katólikusoknak? . . . Üres, tartalom nélküli állítás ez, a melyet igazság gyanánt csak az hirdethet, a ki klerikális szemüvegen néz s csak az fogadhat el, a kinek megtompult az érzéke a való felismeréséhez.

Igazságként hirdette Ugron a kongresszuson, hogy *a r. katholicismus ma a gyávaság korszakában van, a melyet a bátorság korának kell felváltania . . .* Kicsoda hallucinál közöttünk? Mi-e protestánsok, a kik nem bátorságát, de *vakmerőségét* látjuk, halljuk s tapasztaljuk minden téren a r. katholicismusként, vagy Ugron, a ki gyávanak látja Zichy Nándort is, Majláth püspököt is, Molnár Jánost is, Hornigot is s velők együtt annyi, de annyi sokat, egész nagy tömeget? . . . Mi a gyávaság? vallásos tekintetben ez ismeretlen fogalom. Ugron szerint van, holott fogalmi képtelenség az „ecclesia militans” mellett. Talán a gályákra, vagy legalább is javító-intézetbe akarna minden protestánst küldeni, hogy a bátorságot mutogassák a klerikálisok? Talán az lesz a bátorság jele, hogy a *bevett vallásfelekezetek cím* ellen is harcot indítsanak? Vagy éppen az kell a bátorsághoz, hogy kultur-harc legyen? . . . Csak a vak nem látja, hogy a felekezeti harcot Ugron és társai egész erejükből folytatják! Persze tagadni kell, bár a had-intéző szerepet játszsza, s mindez „ad majorem gloriam fallaciae” történik!

Igazságként hirdeti, hogy a r. kath. egyházban *szabadságnak kell lenni az autonomia keretében!* . . . Vajjon igaz hitű r. katólikus-e Ugron? . . . Nekünk úgy tetszik, hogy nem ismeri a saját egyháza elveit sem! Bizonyára tudja, hogy mi az az „unbedingte Unterwerfung” a politikai életben: nos, hát a r. katholicismusban is az érvényesül, még pedig teljes mértékben, mert ott, a hol vallás-erkölcsi tekintetben a *fides historica et traditionális* érvényesül, a hol „absoluta obedientia”-t követelnek a hívőtől, megtagadtatva vele emberi voltát, ott szabadságról nem lehet beszélni! Vagy ha szabadságot követel és sürget: az semminek másnak az érdekében nem történhetik, mint az amúgy is teljes szabadsággal uralkodó, föltétlen hatalmat gyakorló hierarchia érdekében!

Nunc venio ad maximam fallaciam! Ugron követeli a *r. katólikus alapok és alapítványok kiadását, nem különben a r. kath. iskolák kiadását is!* . . . Csak úgy egyszerűen: *követeli!* Kicsoda nem ismer rá e követelőben az ultramontánra, a ki a *magyar állam vagyonát ki akarja csikarni?* Hol s mikor igazolta Ugron azt, hogy az alapok s alapítványok a r. kath. egyház tulajdonai? Hol s mikor bizonyította

be azt, hogy a r. kath. egyház főpapjai *kezén levő* birtokok nem államiak? ! Nem tudunk róla, hogy ez irányban úttörő s teljes igazságot derítő munkát végzett volna akár Ugron. akár ultramontán társai, hanem azt igenis tudjuk, hogy a boldog emlékü Orbán József igazolta ezeknek állami eredetét s természetét, — azt is tudjuk, hogy a magyar kormány hivatalos nyilatkozata szerint azoknak állami természetéhez szó sem fér! . . . Követelem! . . . mi jogon, mi alapon? . . . S hogy a fallácia még nagyobb legyen, e kérdésre ezt mondja: *azon az alapon, a melyen a protestánsok ezelőtt 100 évvel visszakapták alapjaikat s alapítványait.* — Ecce homo! Ime az ember, a ki nem állítja a történelmi igazságot klerikális mázba vonni s a magyar állam hatalmát is romba dönteni „ad majorem gloriam ultramontanismi.”

E ponton lehetetlen rá nem mutatni arra, hogy a magyar r. katólikus egyház autonomiai kongresszusának egyetlen egy tagja sem volt, a kiben a lélek megmozdult volna a *haza érdekében.* Egyetlen egy tagja sem volt, a ki a történelmi igazság védelmére csak egy szót is emelt volna. S nem volt senki, a ki a magyar protestantizmus igazságát előtérbe állította volna, rámutatva arra, hogy őseink 110 esztendővel ezelőtt csak azt nyerték vissza az 1790/91 iki XXVI-ik törvénycikkben, a mit a vallás, a lelkiismereti szabadság érdekében századokkal előbb törvényben biztosítottak, véres verejtékkel s vérhullatással szereztek, de az idők folyamán a klerus elragadott, megtagadott az emberiség, a magyar állam örök szégyenére. Mert örök szégyene az a mi hazai múltunknak, hogy itt e földön volt idő, a mikor a vallás, a lelkiismereti szabadság rabbilincsbe volt verve! . . . S miféle r. kath. iskolák kiadását követeli? . . . Eláll a dolgokkal ismerősnek az esze, hogy ilyen állítás szállhat el egy u. n. törvényhozónak az ajkairól!

Al-igazsága végül Ugronnak az, hogy a *r. katólikus szellem fejlesztése az iskolákban lehetetlenné van téve.* Hol? talán a királyi katólikus gimnáziumokban? talán a szigorúan vett állami intézetekben, a melyekben a protestáns hittanárak mintegy csak türetnék? talán a szerzetesi iskolákban, vagy éppen az apácák által vezetett iskolákban? . . . Hát nem tudja azt Ugron, hogy az állami iskolákra nekünk protestánsoknak van jogos panaszkodásunk, hogy azok *határozottan r. katólikus jellegűek?* Vagy nem tudja azt, hogy a türelmes r. katólikusok iskoláiba nem szabad a protestáns hittanárnak a lábát betennie? Ezek az igazságok s nem azok, a miket Ugron állít!

Ne vegye túlzásnak senki, ha mi úgy gondolkozunk, hogy Ugron Gábornak kongressusi beszédét úgy tekintjük, mint élesen hangzó riadót ellenünk, protestánsok ellen. Szánalomra méltó felekezeti közti állapotokról tesz bizonyosságot az a beszéd, a melyben a gyűlölet szól ellenünk, a kik e hazában más vallásuak merünk lenni s nem az egyedül üdvözítő egyház hívei. E mellett szól az a nagy tetszés, a melylyel az egész kongresszus fogadta a beszédet, a miből nyilván kitetszik, hogy az ellenünk való harcban mindnyájan szövötteknek ott a túlsó táborban.

Egy, csak egy érdek uralkodik ott: a klerus hatalmának növelése. Ezzel szemben a mi érdekünk csak egy lehet: *vallásunk által is oltalmazni e hazát!* Halljuk meg a túloldal csatakiáltását mindnyájan s küzdjünk az álpróféták ellen.

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

A tanításnál nem kisebb feladata az iskolának a nevelés. A tanítás nem egyéb ugyan, mint szellemi nevelés, de a pusztá ismeretközlés mellett nem szabad elfeledkezni a léleknek képzéséről, az erkölcsnek fejlesztéséről, a hitnek építéséről, sőt nem a testnek épen tartásáról és erősítéséről sem. Hát ebben a tekintetben megfeleltek-e az ev. ref. iskolák feladatuknak? Ha ev. ref. jellegű valamely iskola, ha ennek az egyháznak veteményes kertjéül kíván tekintetni, fő feladata, hogy erős protestáns érzelmű, hitüknek *külsőleg is* kifejezést adni merő és akaró, hithű férfiakat neveljen. A külsőre is súlyt fektetek, még pedig a mai közönyös világgal szemben nagyot! Mert hiszen mit ér az, ha valaki lelkében a világosság elől nem zárkozhatik ugyan el, de külsőleg a setéség hívének, vagy céltalanul bolyongónak tünteti fel magát. Arra kell szoktatni az iskolák növendékeit, hogy ne szégyeneljenek hitüknek a templomgyakorlás által is kifejezést adni, ne szégyeneljék, hogy ők dísztelen templomokban, művésztelen isteni tiszteleteken vesznek részt és tanulják meg, hogy mindennél előbb való az Isten dicsérete s a testi kényelmetlenségnek nem szabad akadályul lenni a lélek buzgósa előtt. Ósindak tarthatják ezt az én felfogásomat, fejemre is olvashatják a farizeus és publikánus örök szép példázatát, a hol oly keményen elítéli a mi Urunk, Jézus Krisztus a külsőségek megismerését; én azonban így is megmaradok az én ósdi felfogásom mellett, mentségemül ugyanabból a példázatból felhozom a publikánust, a ki nem önképzőkori gyűlésen, vagy kávéházi billiard asztal mellett, de *templomban* nyerte meg a helybenhagyást. Arról nem is szólva, hogy az agg Simeon épen úgy templomban tesz vallást a Megváltóról, mint a helyen találjuk a bölcsekkel vitakozó Jézust, meg hogy a Jeruzsálembé bevonuló Jézust is oda vezeti első útja. Ezzel az én felfogásommal már nem tudom helyeselni az iskoláknak azt a szokását, hogy csak a nyári időben vezetik növendékeiket a templomba, — ha ugyan vezetik és nemcsak úgy példálódzásképp ajánlják nekik az odamenetelt! — télen pedig szabadjára bocsátják őket, vagy legjobb esetben az iskolában tartanak nekik istentiszteletet.

Első esetben jó korán megmutatják nekik azt a kibúvó ajtót, a melyet a kényelemszeretet később úgy is megtaláltatna velük, hogy egészségtelen a templomba járás; az utóbbiban meg, — engedelmet kérek, hogy megint a farizeus példázata jut eszembe, — felköltik benne azt a gondolatot, hogy így kiáltson fel: „hálát adok, hogy nem vagyok olyan, mint a többi publikánus, mert nekem külön lajtorjám van az Istenhez jutáshoz!” A nyilvános istentiszteletek látogatását a legtöbb értesítő felemlíti. E mellett a reformáció emlékűnnepét is megtartotta sok, de nem mind. Pedig ezt is kívánatos volna minden prot. gimnáziumban iskolai ünnepé tenni.

Budapesten a rendes istentiszteletet látogatták a növendékek, 2 hetenkénti ifjúsági istentisztelet volt, a Koszorú füzetét megvették, „mohó vágygyal és észrevehető épüléssel” olvasták. Megünnepezték a ref. emlékűnnepét. Volt „Konfirmált ifjak egyesülete” Szabó

Aladár vezetése alatt, a mely egyesület a Jézus Krisztus evangéliomának megkedveltetésén működött. Békésen „vallási kötelemeiknek az összes vallásfelekezeti tanúlok eleget tettek.” Csurgón „istentiszteletre minden felekezethez tartozó ifjak pontosan jártak hitoktatójuk felügyelete alatt.” Megünnepezték a ref. emlékűt. Debrecenben megosztva jártak a templomba; az I–IV. osztálybelieknek gyermek istentisztelet tartatott s a beszédek „A szeretetről” cím alatt nyomtatásban is megjelentek. Gyöngyösön a templomba járást felügyelettel és jó példaadással segítették elő. Ugyanígy Bősörményben és Nánáson is. Mind három helyen volt ref. emlékűnnep. H.-M. Vásárhelyen a templomba járás mellett megtartották a „nálunk szokásos ifj. istentiszteleteket” is. Karcagon az év minden vasárnapján látogatták a növendékek a templomot. Kecskeméten azonban csak ősszel és nyáron, akkor is kéthetenként felváltva. Télen az iskolában volt istentisztelet. Ugyanígy volt Kis-Ujszálláson is. A ref. emlékűt ez a három intézet is megünnepelte. Kolozsváron a ref. emlékűt megünnepezték, de hogy templomba jártak-e, arról nincs szó. Mig Halason csak „gondoskodva van, hogy ki-kik látogassa illető hitfelekezetének istentiszteletét,” addig már K.-Szentmiklóson „gondos ellenőrzés mellett” látogatták is. M.-Szigeten nov. 15-től ápril 1-ig ifj. istentisztelet volt, máskor a templomba jártak. M.-Vásárhelyen nincs szó az értesítőben sem templomba járásról, sem valami ünnepéről. M.-Túron, mig lehetett, templomba jártak, azontúl a gimn. dísztermében tartott istentisztelet. Hasonlóképen Miskolcon is, a hol a ref. emlékűnapja is ünnep volt. N.-Enyed. N.-Kőrös szintén gondoskodott a templomba járásról, valamint Pápa, a hol az ifjúsági istentiszteletek a múlt télen elmaradtak, mert az enyhe tél megengedte, hogy a növendékek mindig elmeheessenek a templomba. A ref. emléke ezután iskolai szünnep lesz. Rimaszombatban és Sárospatakon is megünnepezték a ref. emlékűnnepét, de a templom gyakorlására adatot nem találtam vagy az én figyelmemet kerülte ki, vagy oly természetes dolognak találják azt, hogy szükségtelen felemlíteni. Ugyanígy nem találom adatot a szászvárosi, székelyudvarhelyi és zilahi értesítőkben sem. Sepsiszentgyörgyön és Szathmár-Németiben szintén csak nyáron jártak a templomba, télen az iskola falain belül volt istentisztelet. Ez utóbbi helyen az is fel van említve, hogy nemcsak a tanítási órákat, de a vizsgát is énekel és imával kezdték, sőt a bűnbánati héten hétköznap is látogatták a templomot.

A vallásos nevelés mellett gondoskodtak az iskolák az ifjúság hazafias neveléséről is. Megragadták az alkalmat, hogy az egyes kimagasló nemzeti események emlegetésével élesztgessék a hazaszeretet tüzét az ifjú lelkekben. Igaza van a h.-m.-vásárhelyi értesítőnek, hogy „egyesen sértés számba mehetne, ha bármely ev. ref. főgimn. magyar tanári karáról és tanuló ifjúságáról fel lehetne tennünk, hogy nemzeti életünk és múltunk kimagasló eseményeivel szemben hideg tud maradni.” Ily kimagasló események emlékűnapja március 15. és október 6. Egyik a hazafias lelkesedésnek, másik egy mesés dicsőségű pályafutás Golgotán végződésének évfordulója. A legtöbb iskola megragadta az alkalmat, hogy e két nap megünneplésével a hazafias érzelmeket táplálja növendékeiben. Néhol maga az iskola, másutt csak egyik-másik ifjúsági egyesület; egyik helyen az iskola falain belül, maguk közt, másutt a nyilvánosság, a közönség bevonásával szenteltek ünnepé a két napot. Ezek mellett ápril. 11-ike, mint az 1848. évi törvények szentesítésének évfordú-

lója, meg június 8-ika, mint a koronázás évfordulója, szintén találtak megünnepelőkre, — mint a miniszter rendeli is! — H.-M.-Vásárhelyen „a legalkotmányosabb királyunk nevének ünnepén feldobogó kebellet bocsátották fel imádságukat.” Csurgon „december 2-ikán Ő felsége, I. Ferenc József, királyunk hosszú uralkodása emlékére résztvettünk az egész ifjúsággal a hálaadó istenitiszteleteken.” Ugy tudom, hogy december 2-ikán az osztrák császárnak volt jubileuma. Bármily odaadó szeretettel ragaszkodjunk is legalkotmányosabb királyunkhoz, — sőt épen ezért! — mi címen jubiláljuk meg az osztrákok császárját? Bizony túlhajtott lojalitás volt az!

Mindenik iskola kivette részét abból a gyászból, a mely Erzsébet királynénk megdöböntő halálával borult a magyar nemzetre. Gyászünnepélyeket tartottak, felelevenítve a dicsőült királyné emlékét s az értesítők lapjain örökítik meg nagy nevét. A gyászlapok között megütődéssel olvasom a nagyenyedi értesítő következő szavait: „nov. 19-ikén üdvözült Királynénk védő szentjének, magyar Szent Erzsébetnek neve napján az ifjúsági önképző-kör gyűlését egész tárgysorával a gyászoló és kegyeletes emlékezetnek szentelte.” Olvasom, de az én prot. gondolkodásom, magyarul érző lelkem nem tud e sorokkal kibékülni, nem tudja azt megérteni. Hogyan, hát már mi protestánsok is elismerjük, hogy vannak *védő szentek*? Már mi is hirdetjük ezeknek a létezését? Elmaradottságomban én erről mindaddig még nem tudtam! De jól van én megadom magamat! A mai megvallásegyenlőségesített korban elhallgattatom prot. gondolkodásomat, magamra parancsolom ellenfeleinknek, — igen! sőt ellenfeleinknek! — a mienkkel homlokegyenest ellenkező dogmáját s elismerem N.-Enyed szavára, hogy van védőszent. Azt azonban már az én magyarul érző lelkem nem akarja hinni, hogy a mi boldogult Nagy Asszonyunknak szükségére volna bármi védő szent. A csapások próbáltatásai, a bánatnak égető tüze, a keserűségnek tengere, főképen egy testvértelen, maroknyi nép iránt érzett szeretete oly magasra emelték őt, hogy ha egyszerűen csak Wittelsbach lett volna is, minden védőszent közbenjárása nélkül bátran mehet az örök bíró elé. Így gondolja ezt a magyar nemzet; véges értelemmel, földi szemmel; így látjuk mi, a kik felibe helyezzük őt a többi szenteknek. Meglehet, hogy N.-Enyed jobban tudja; hanem azért mégis kár volt a theol. akadémiát onnan elvinni, vagy legalább a dogmatika tanárát kellett volna ott hagyni.

(Folyt. köv.)

K. E.

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslatkészítő bizottságnak.

(Folytatás.)

Hát önök előtt uraim ismeretlenek volnának az újabbkori mozgalmak, melyeket a jobbak indítottak a vallásosság érdekében? A papság nyomorban küzd, — megindult az államsegélyvel való segítés actiója, annyi nyomorúság akadályozza, hogy a kor kívánta szellemi magaslaton álljon, a kort mozgató eszmékből részét kivegye, — felvetették nagy lelkek a parochialis könyvtárak eszméjét, a prot. irodalmi társaság ügyét kezdi olyannak tekinteni, mely a protestantismus sorsával szoros összeköttetésben van, központi papnő-

velde felállításáról álmodoznak, jeles fiatal emberek előtt vonzóvá akarják tenni a lelkeszi pályát; gondolkodtak. miként lehetne a kihasznált erőket, mikor már alkalmatlanok az Úr szőlőjének mivélésére: tisztes nyugalomba engedni. Hát önök 20 évi gyakorlattal bíró lelkészek, nem tudnák, hogy mindez azért történik, hogy kész s arravaló egyének álljanak ki a versenytérre, a melyen mással, mint szellemi fegyverekkel varázsolni többé nem lehet, melyet igen sokan önhibájokon kívül nem kezelhetnek kellőleg s azt se vették volna észre, hogy némelyek nem alaptalanul sürgetik, hogy ez a szellemi harc nem maradhat a templom falain kívül, nyilatkozzék a sajtóban, vallásos és erkölcsi irányú népiratok kiadásában, főként buzgó terjesztésében, felolvasások tartásában, sürgetni, hogy menjünk a családokba, és pedig kivétel nélkül úgy a szegényekhez, mint a gazdagokhoz, mert eddig inkább szalonokba vágytunk, ha ugyan elfogadtak bennünket, a szegény nép bajait közelről, közvetlenül vizsgálni rangon alulinak tartottuk, ezért azon gyanúba keveredtünk, hogy nem egészen igyekeztünk követni a Krisztust; a léha időtöltéstől, a korcsmától vonjuk el a népet olvasóköri, népkönyvtárak felállítása által, legyünk részesei a socialis politikának, amint az ezer formában keresi magának a jogot arra, hogy a jövő állami és társadalmi élet kovásza legyen, tegyük arányossá a teherviselést, a roskadozó vállakról vegyük le a terheket, tegyük az iskolai vallásos nevelést intenzívebbé a nép- a középiskolákban, sőt némelyek nem ok nélkül hangoztatták, hogy az állam is tehetne legalább annyit, hogy azon akadályokat, melyek a vallásosságot nagyban hátráltatják, — elhárítaná, rámutatva arra, legközelebb a konvent is, hogy a vasárnap megünnepelésére, illetőleg az ezt áthágók megbüntetésére nem helyez az állam kellő súlyt annyit, a mennyit egy ker. államtól várni lehetne, sőt maga hágja át első sorban, midőn hivatalnokait vasárnap is dolgoztatja, a templomtól elvonja, azt is szemére vetették és méltán, hogy az államjavak fokozása végett a korcsmákat túlságosan szaporította, ezzel befolyt az alkoholizmus terjedésére s a mit nyer a korcsmákon, kiadja a kórházakra, melyeket a korcsmák által okozott szenvedélyek leküzdése miatt kell felállítania, joggal szemére vetették, hogy még csak annyit sem tesz, hogy a korcsmák vasárnapon való zárását szigorúan elrendelné és felügyelne a korcsma tartókra, hogy legalább az 1878. törv.-cikkben körvonalozott intézkedéseket betartanák, mely szerint részeg embernek italt többé ne adjanak, gyermekeknek pedig semmi szín alatt. Hát ilyenekről, vagy számtalan ehhez hasonlókról a gömöri bizottság nem hallott volna és ha hallott, a mint az bizonyos, — nem vette volna észre, hogy mindez a sok kíváncsi és intézkedés azért történt, mert csak ez úton érhető el a mai korban kívánt javulás . . . Én ugyan, mint már egyszer kifejeztem, nem tartom ezt a kort olyan sötétnek és különösen nem hiszem, hogy ennek kebléből teljesen kiveszett volna az *ethikai érzet*, mert ennek számtalan ellenkező példáját látom, a néhez időkben is elég hűséggel hordozó egyházi terhekből, melyek ugyan kötelezettek, de még inkább a kicsinyeket is átható önkéntes adakozásokból, melyekre rámutatnak a püspöki jelentések, az egyházi, iskolai célokra, szeretetházakra. emberbaráti intézményekre tett alapítványokból, — melyeket épűgy közölnek a lapok, mint azt, ha egy *csele* búcsúzás nélkül hagyja el gazdáját s a közjóra irányuló társulati szellemből, a nagyok emlékezetét megújító vallásünnepekről, a nagyok érdemeit el nem felejtő ércszobrokból, az ár-

víz, tűz által sujtott szerencsétleneknek nyújtott segélyből, a koldusbotra jutott családok megmentéséből bizony nem azt következtetem, hogy az *ethikai érzés* az emberekből kiveszett volna. De tegyük fel, hogy ez az ethikai érzés kiveszett, vagy legalább engedjük meg, hogy nincs minden úgy, a mint lennie kellene, mert egyházi életünknek valóban sok sebe van, a mint erre csekélységem is már több alkalommal rámutatott, de rossz, nagyon rossz paedagógus az, a ki a rossz gyermeket inti, feddi, bünteti s már azt hiszi, hogy ezzel mindent megtett s eszébe nem jut, hogy hátha az ő rosszágának rajta kívül eső okai is vannak, talán helytelen a didacticus módszer, mely a tanításban gyakoroltatik, talán rossz a tanító tanításbeli modora, eljárása, talán rossz az otthonbeli környezet s ha ezek megváltoznának: a gyermek is mindjárt jobb volna. Épen így roszt lát az is, a ki az egyházi bajokat látja ugyan, de édes önelégültséggel kimondja: nem segít azon már csak az egyházfegyelem; szerencsétlen felfogású társadalom volna az, mely ezt elfogadná. egyedüli és legbiztosabb gyógyszernek. Jól mondja azért Hagenbach encyclopédiájában: „ki a maga helyén oda hat, hogy élő keresztyénséget plántáljon, az az egyháznak is méltó tagokat, képviselőket nevel.”¹ Ha a catecheta abban fáradozik, hogy ne csak a vallásos érzelmet általában, hanem különösen az érettebb ifjúságban az egyház iránti készség érzelmét is meggyökereztesse; ha az istenisztelet alanyi önkény és helyi határozottság határai fölött, mind inkább-inkább olyanra emelkedik, melyben az egyházi közérzelem erősebben dobog, mint másutt bárhol, ha az egyházi beszéd viszont egyházbéli hang lesz az egyházhöz és ha végre a lelki gondviselés nemcsak egyes lelkekre tekint, hanem a lélekgyűjtést is épen úgy figyelembe veszi, mint a lélekápolást, akkor viszont majd az egyház is tudni fogja, hogy mi az ő rendeltetése és a szakadékokra való szétdarabolástól, szintugy, mint a holt formalismusban való megmerevedéstől egyaránt megvéde leendő. Ezt tartom én is, ha nem is egyedüli, de legbiztosabb eszköznek arra nézve, hogy az ethikai érzések éljenek mindenütt.

Az én álláspontom tehát röviden körvonalozva ez: oly mulasztások, kihágások, vagy vétkek felett, melyeket az állam úgy is üldöz, ne üljünk mi ismét bírói széket, mert ez a természetes fejlődés figyelmen kívül hagyása volna és haszon helyett kárral járna, de ezzel nem mondom, hogy fegyelemről tegyünk le, fegyelem nélkül semminemű társulat nem állhat fenn és bírálatomban is megjegyzem, hogy egyházfegyelemre szükség van, habár attól nem is remélek nagy sikert, a mint azt elvi állásponton ki is fejtettem, de ha mégis megkérdeznének, hogy mit tartanék felveendőnek az így tisztán azon körben gyakorlandó fegyelem közé, hova az állam büntető hatalma ki nem terjedhet, azt mondanám, hogy nem egyebet, mint a tisztán felekezeti érdek köreit, melyeket az állam nem büntet! és ezekre is bátran kimondhatnám, — hogy miután megjavításukra sokkal természetesebb mód áll az egyháznak rendelkezésére, ne menjen ő túl az intés, feddés, dorgálás határain, legfeljebb az egyházi hivataloktól, tisztségektől való megfosztást engedném meg, de úrvacsorától való eltiltást, egyházból való kirekesztést, egyszóval bármily lelkészi szolgálat megtagadását evangéliom ellenesnek tartom s ilyenekben több baj, mint eredmény csirait látom, a reversalist adókkal szemben elfoglalt álláspontom is, midőn e tárgy-

ban a múlt év elején közölt cikksorozatomban nyilatkoztam, végső eredményében az volt, hogy bár ilyenek méltók volnának minden büntetésre, de a végső eredményképen mégis oda vergáltam, hogy ezt sem tartom egyébként sötétbe ugrásná, mert a kibén oly kevés prot. érzés van, hogy gyermekét eladja, arra az egyházi büntetések nem gyakorolnak semmi lesújtó hatást, sőt a többiekre sincs elrettentő eredménynyel, a kik hasonló vallástalanságban nőttek fel. Ha azonban valaki *concret* példákkal bebizonyítja, hogy e rettentő erővel fellépett baj ellen lehet küzdeni ily és hasonló büntetésekkel, mint *végső szükség* esetében használható fegyver alkalmazását concedálok, de sokkal szebb volna, ha az egyház tudna magának *nevelni* hithű tagokat.

Az én álláspontom tehát az, a mi a zsinati alkotásokban nyer kifejezést. Mikor a zsinat semmi szigorú megtorlást, minők a temetés megtagadása, egyházból való kirekesztés, úrvacsorától való eltiltás, meg nem enged, ez az evangéliomi alapon való fokozatos fejlődés eredménye, mely állásponttól, — azt hiszem, visszafejlődni nem fogunk. Másfelől azonban megengedi a fentebbi szempontok szerinti egyházfegyelem gyakorlását. De hát még ez a minimális fegyelem is be van-e tartva? Feddhetetlen életü-e minden presbyterünk?

Gyakoroljuk-e csak a megintést is a presbyteriumban? Magunkhoz hivatjuk-e az uzsorást, a vadházasokat, a békétlenkedőket, a megrögzött isteni tisztelet és úrvacsora elhanyagolót; az úrvacsora előtt az egymással haragból levőket megintjük-e szeliden, szeretettel, pedig ehhez semmiféle szabályzat nem kell, csak a zsinati törvények igénybevétele. Az egyházlátogatás is gyakorol-e egyházfegyelmet a 165. §. alapján. mert mindenütt meg kell kérdezni, vannak-e visszas házasok, élnek-e a hívek úrvacsorájával, egymással törvénytelenül élők vannak-e, járnak-e a templomba? De én még sohasem hallottam, hogy ezeknek felkérdezésén, vagy följegyzésén kívül túlmént volna az egyházlátogatóság, hogy ezeknek okait kutassa, vagy azokra orvoslatot keressen. Az én véleményem az, hogy a kinek a zsinati törvényekben megengedett fegyelmi eljárások nem használnak, annak nem fog használni a szigorú büntetés sem. Hogy használhasson, nevelni kell a népet.

Ez az én felfogásom az egyházfegyelem alapelveiről s minthogy ez, kárhoztatnom kellett a gömöri javaslatot úgy alapelveiben, mint részletében. És ezzel be is fejezhetném immár hosszúra nyúlt fejtegetésemet, de mivel én az alapelveiben kárhoztatott javaslatot szerkezetileg is tökéletlen műnek ítéltam lenni és a bizottság az e tekintetben felsorolt kifogások védelmére is kiterjeszkedett, de hogy mily tarthatatlan módon és mily erős logikával, — megengedi a közönség, hogy pár szóval erre is feleljek.

(Vége köv.)

Azari.

A sárospataki ev. ref. főiskolai Igazgató-tanács téli gyűlése.

A sárospataki ev. ref. főiskola Igazgató-tanácsa folyó hó 5—8. napjain tartotta meg szokásos téli gyűlést, melynek főtárgya minden évben a főiskola anyagi ügyeinek megvizsgálása s az az évi költségelőirányzat megállapítása. Az Igazgató-tanács tagjai közül csak négyen maradtak el erről a fontos gyűlésről, betegség vagy hivatalos teendők által akadályoztatván a megjelenésben.

A gyűlés megnyitása után legelőször egy kegyeletlen köteleességet teljesített az Igazgató-tanács. Oszinte

¹ Hagenbach: Encyclopédiája 412 lap.

részvételének kifejezése mellett jegyzőkönyvében örökítette meg csabacsüdi Dókus József emlékét. Ezen kegyeletes tény után a tanács tagjai két csoportra oszolva fogtak a nagy felelősséggel járó munkához, melynek elvégzése után külön-külön tettek jelentést vizsgálatuk eredményéről.

A *számvizsgáló-bizottság* jelentése szerint az összes bevétel volt 177,424 frt 16 kr., az összes napló kiadás 169,518 frt 64 kr., tehát pénztári maradvány 7905 frt 52 kr. Ezek a számok mindenesetre elég nagy pénztári forgalomról tanúskodnak. A *közpénztár* múlt évi bevétele 106,839 frt 41 krral, a kiadás pedig 106,732 frt 53 krral volt előirányozva. Tényleg befolyt 105,680 frt 68 kr. s a kiadás volt 100,512 frt 95 kr., s így a maradvány 5167 frt 73 kr. A főiskola vagyoni kimutatása az 1899-ik évről következő: Ingatlanban van, — nem számítva a királyhegyi szőlőt, — 646,885 frt 78 kr.; ingókban 396,133 frt 76 kr. s így összesen 1.043.019 frt 54 kr. Ezzel szemben a teher 57,560 frt 33 kr., tehát tiszta jövedelmező vagyona: 985,459 frt 21 kr., vagyis 2955 frt 37 krral több, mint az 1898. év végén volt. A folyó 1900. évre szóló költségelőirányzat következőleg állapítottatott meg: Bevétel: 213,557 korona 05 fillér; Kiadás: 213,012 korona 34 fillér, maradvány 544 korona 71 fillér. A számadások könnyebbé és világosabbá tétele végett a tápintézeti pénztár költségvetése mostantól kezdve szintén polgári évre készítették el. A Kollner József 500 frtos, Jablonovszky József 25 frtos, a Csőke Lászlóné, Szemere Amália 1000 frtos, az Oelbert Károlyné, Tomcsányi Emília 400 frtos, a Dókus Gyula és neje Spillenbergszónia 500 frt alapítványát az Igazgató-tanács hálás szívvel fogadta, kimondván, hogy a Csőke Lászlóné 1000 frtos alapítványa addig tőkésítendő, míg évi 4% kamata 60 frtra nem megy, a midőn reá egy ifjú vétetik fel a tápintézetbe.

A *leltárt és jogi ügyeket vizsgáló bizottságnak* az a jelentése, hogy úgy a kötvények, mint az értékpapírok rendben találtattak, tudomásul vétetett. Ugyanezen bizottság jelentése folytán kimondatott, hogy a Farkas Imre 100 frtos alapítvány kamata már a folyó iskolai év végén egy ifjúnak kiadatik s a volt tanári nyugdíj-intézet nevén álló értékpapírok a főiskola nevére íratnak át.

A jogigazgató és a gazdasági választmány jelentése a Mudrány-féle hagyaték átadásáról örömdetes tudomásul vétetett s a jogigazgató megbízott, hogy az egész vagyonról jelentést állítson össze s azt a legközelebbi gyűlésre adja be. Dókus Gyula alondnok, mint a Mudrány András végrendeleti végrehajtójának nagy pontossággal és fáradsággal készített számadása benyújtása alkalmából nagy elismeréssel mondott meleg köszönetet. Debreceni Bertalan jogigazgatónak a Mudrány-perben kifejtett nagy buzgalmaért az Igazgató-tanács 300 frt tisztelet-díjat szavazott meg. Kimondotta az Igazgató-tanács azt is, hogy a Mudrány-hagyatékából eddig befolyt és ezután befolyó jövedelmek mindaddig a „Poklos” szőlő betelepítésére fordítandók, míg az jövedelmezővé nem válik.

A gyűjtemények átvizsgálására kiküldött bizottságnak az a jelentése, hogy gyűjteményeinket rendben találta, örömdetes tudomásul vétetett.

Igazgató-tanács mély sajnálattal értesült Wurga Lajos tanár betegségéről, mely a tudós tanár nyugdíjazását teszi szükségessé. Tanszékének betöltésére, valamint a gymn. vallástanári állás felállítására vonatkozó véleményes előterjesztés elkészítésével a gondnokság és az illetékes tanári karok kértettek fel. Az al-

gondnokság által több kitiltott tanuló kegyelemből való visszavételét a felhozott indokok alapján az Igazgató-tanács helyeslőleg vette tudomásul.

A tandíjmentességért és tápintézeti jótéteményekért beadott kérvények közül az Igazgató-tanács csakis egy teljesen vagyontalan özvegy asszonyt és egy most felvett theologusét vette figyelembe.

Az október 31-ikén tartandó iskolai ünnepélyre vonatkozó programot, a melyet a köziskolai szék terjesztett elő, némi csekély módosítással az Igazgató-tanács helyben hagyta. Dr. Finkey Ferenc jogtanárnak azt a kérését, hogy előadásait már április végén befejezhesse s akkor külföldi tanulmányútra indulhasson, örömmel teljesítette.

Az akadémiai szék két kéréssel fordult az Igazgató tanácshoz. Az egyikben a theologiai és jogi dékán részére bizonyos évi tiszteletdíj megszavazását; a másikban pedig az akadémiai tanárok fizetésének a zsinati törvényeknek megfelelő rendezését kérte. Az Igazgató-tanács sajnálattal bár, de a főiskola mostani anyagi viszonyok közt egyik kérést sem teljesíthette, kijelentvén azonban, hogy a fizetés rendezést egészen jogos kérésnek tekinti s mihelyt a gazdasági választmány által megjelölt 1000 forintos kötelezettség megszűnik s a királyhegyi szőlő visszakerül a főiskola használatába, azonnal ajánlani fogja a főtiszteletű egyházkerületnek, hogy a zsinat határozatát hajtsa végre.

Dókus Gyula alondnoknak azt az indítványát, hogy a Mudrány hagyatékhoz tartozó Aranyos szőlő beépítésére ne a főiskola tőke-pénze használtassék fel, hanem erre a célra agrárkölcson vétessék fel, az Igazgató-tanács elfogadta s megbízta az indítványozót és a jogigazgatót, hogy a szükséges kölcsön megszerzésére a kellő lépéseket tegyék meg.

Az építkezés ügyét, mely már több ízben megfordult az Igazgató-tanács előtt s melyben úgy a tanári kar, mint Dókus Gyula alondnok munkálatokat is készítettek, a Gazdasági választmány véleményének is, figyelembe vételével, egy időre levette a napirendről, mivel azt az ügyet nemcsak a jogakadémia még mindig függőben levő kérdése miatt, hanem azért is, mert a párhuzamos osztályokat sikerült kellőleg elhelyezni, nem tartja olyan égetőnek, hogy annak elintézését nagy áldozatok árán is méltó volna sürgősen végrehajtani. A tanári karnak és gazdasági választmánynak azt az indítványát, hogy a konviktus a főiskola mostani épületéből kihelyeztetnék, helyesléssel fogadta s megbízta a gazdasági választmányt, hogy az eddigi munkálatokat is figyelembe véve készíttessen a konviktus és internátus részére egy célszerű tervet s keressen az épületnek alkalmas telket, melyen ha a Mudrány-alap teljesen megnyílik az épület felépíthető legyen.

Ha még megemlítem azt, hogy az Irodalmi Kör működéséről beadott jelentés helyeslőleg vétetett tudomásul s hogy az Árvay József emlékre főiskolánk pénztárából 40 korona utalványoztatott, körülbelül felsoroltam mindazokat az ügyeket, melyek a nagy közöniséget is közelebbről érdeklik.

Buza János.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok” VI. füzet.

I.

Oly jól esik tudni, hogy azon lehangelő némaságot, mely az énekügyi előmunkálatok V. füzetének megjelenése óta borult a reform iránt igazán érdeklődők lelkére, végre nyolcz

évi hallgatás után megtörte a múlt év végén megjelent VI. füzet.

Hogy e hosszas hallgatás miért történt, azt körül-belől tudjuk mindnyájan. Valószínűleg az idők jeleire figyelt az énekügyi-bizottság lelkes elnöke és várta az egyetemes felbuzdulás, az ihletett dalnokok énekeit. S mikor várta, várta, de hiába várta, letette lantját ő is, hogy pihenőt tartson. És az idő repült sebes szárnyakon. A reformok iránt érdeklődők lázas sietsége lassu zibbadásba ment át. A közönség szívesen énekelte tovább is a megszokott csillagos énekeket és nem nagyon követelte régebbi szép álmainak mielőbbi megvalósulását.

Pedig ha a közönség lélekből óhajta énekeskönyvünknek átdolgozását; ha mind jobban megérlelődik azon eszme, hogy református istenítiszteletünk buzgóbbá és hatásosabbá tételére a mai használatban levő énekeskönyv különösen avult zsoltáiraival és dicséreteinek jó részének majdnem alkalmatlan a mai fejlettebb és tisztultabb ízlés igényeinek kielégítésére, akkor az elveszett nyolc esztendő csak sajnálhatjuk, mely e téren egészen nyomtalanul repült el fölöttünk.

Örömmel kell tehát üdvözlönnünk a megjelent VI. füzetet, mely határozottabb és biztosabb lépést tesz a reform megvalósítása felé!

Igaz, hogy a hivatott munkások, az ihletett ének-szerzők és átdolgozók csak nem akarnak jelentkezni tömegesen. Igaz, hogy a fásult közönnnyel s az erős kritika csapásaival majdnem egymaga küzd a fáradhatlan elnök. De hát a jelekből ítélve úgy látszik, hogy ma olyan meddő a kor, olyan sívár az emberek szíve és lelke, hogy az éneket, mint a legfelségebb költszeti fajt sikeresen művelni még azon koszorús költőink sem képesek, a kiket a múzsa homlokon csókol. Vagy meg sem próbálták? Bizony, bizony a „Tájékoztató” sokat elárul!

Lehangolja talán az ahhoz értők lelkét azon fájdalmas gondolat, hogy a közönség nagyobb része a füzetekre megjelent ismertetésekből s presbyteri nyilatkozatokból ítélve még nem óhajta az énekes-könyv átdolgozását. Sokkal jobban szereti énekelni a megszokott zsoltár és dicséret szöveget, mint énekelni az újat, mely több tekintélyes kritikus ítélete alapján se nem szebb, se nem jobb a megszokott réginnél. Pedig a milyen túlzás van azon véleményben, hogy egytől-egyig át kell alakítani minden éneket, ép oly túlzás van abban is, hogy az eddigi füzetek összes énekeiből hiányzik az igazi ihlet, a felséges gondolatoknak és érzelmeknek igazi költői nyelven való kifejezése és hogy inkább rontottak az ének átdolgozók a meglévő szövegen, mint javítottak volna. Ilyen elfogult ítéletet — nézetem szerint — a füzetekről általában csak az mondhat, a ki túlerős conservatív hajlamánál fogva dicsőíti még a régi rosztat is, hogy valamiképen az új jobb ének dicséretére már ne maradjon egyetlen elismerő szava sem. Én azt hiszem, hogyha csak felényi lelkesedés és munkakedv volna is a hivatottakban, mint van az énekügyi-bizottság lángbúzgalmú elnökében: átdolgozhatnák biz azt az énekes-könyvet minél előbb, a mai kor és ízlés kívánalmai szerint és a jövő nemzedék bizonyára nem fogná megátkozni sirjait. Csak az a baj, hogy sok átdolgozó kivetkőzteti legszebb dicséreteinket régi költszeti szépségeiből, bibliai kenetességeiből s átszúri a magasán szárnyaló gondolatot, csakhogy csengő-bongó rímekben fejezze ki érzelmeinket. És e vélemény jogosult. Mert nézetem szerint is, a ki pedig a józan reformnak föltétlen híve vagyok, dicséreteink között bizonyára van 20—25 ének olyan, a min egy sor, egy szó javítást sem volna szabad tenni, mert minden javítás csak rontás lehet!

Sokan meg attól is tartanak, hogyha az egyetemes énekügyi-bizottság ajánlatára megállapítja a konvent, illetve a zsinat az új énekes-könyvnek hivatalos szövegét: ennek kötelező szabályrendelete meg fog törni a hívek, a gyülekezetek csökönysőségén, mert a megszokottnak szeretete bizonyára sokkal erősebb lesz lelkében, mint az új énekes könyvhöz

való igaz vonzódás. Különösen a gyülekezetek idősebb tagjai se-hogysem fognak az új énekeskönyvvel rokonszenvezni. E vélemény is bír némi jogosultsággal, mert tudni való, hogy a mi magyar népünk erősen conservatív természetű s minden új iránt idegenkedéssel viseltetik. De még ha úgy lenne is, én erősen hiszem, hogy a gyülekezetek majd lassan-lassan elfelejtik a régit és megszokják az újat, különösen akkor, ha felülről kötelező törvény is parancsolja. Természetes, legfőbb dolog, hogy az átdolgozott zsoltárok és dicséretnek a nép szívéhez és lelkéhez szóljanak. Legfőbb dolog, hogy annak minden sorát megértve, áhítattal és buzgósággal a templomi gyülekezetnek egyenesen Istenhez emelje.

Hogy az új énekes-könyv behozatala minden rázkódtatás nélkül fog megtörténni, azzal ne áltassa magát senki. Hiszen tudjuk, hogy a most használatban levő énekes-könyv, melyet dicső emlékeztető eleink az 1806-ik esztendőnek augusztus 24-ik napján „a helvéciai vallástételt követő négy superintendencia egyező akaratjával” bocsátott ki, milyen nehezen tudott utat törni a reformokért sóvárgó nép szívéhez és lelkéhez. Mert ha egyenesen, könnyen utat tört volna, s mindenütt örömmel hagyta volna el a régi énekes-könyv használatát: akkor mi értelme volna azon kérdésnek melyet a tiszáninneri egyházkerület visitátorai „Az egyházlátogatásban Követendő Rendtartás” 8. pontjában intéztek a consistoriumhoz? E rendtartás pedig Orbán András kerületi világi főjegyző aláírásával 1825. év körül látott napvilágot, tehát közel 20 esztendővel később, mint a hogy az új énekes-könyv kötelező használata elrendeltetett. E kérdés pont így hangzik:

„8. A közönséges istenítiszteletben az Új énekes-könyvből énekelnek-e? ! Eltöröltetett-e már az a régi szokás, hogy az énekek a templomban dictáltassanak? Ha nem: apródonként lépéseket kell tenni annak eltörlésére, tudára adván a Consistoriumnak, hogy az sokat elvesz a buzgóságból s szívesebben, épületesebben énekelhetik az, a ki az előtte lévő könyvbe néz s a következő egy két sorokat is szemével megfutja, mint a ki sokszor értelem nélkül dictáló gyermek ajkától függ minden syllabákban.”¹ E hivatalos kanonikus kérdés azt bizonyítja, hogy a gyülekezetek csak nagy idő múlva felejtették el a régi énekes-könyvet s használatát csak nagy nehezen lehetett kiküszöbölni, a dictálás pedig a legtöbb falusi gyülekezetnél ma is szokásban van; pedig közel egy század telt el azóta!

S így gondolkozva e kérdésről talán némi figyelmet érdemel azon furcsának tetsző indítvány is, mit egy tapasztalt lelkészársunk tett a reform megindításakor valamelyik egyházi lapban, miszerint az új énekes-könyvet nem egyszerre, de lassan-lassan 20—20 új átdolgozott énekkel bővítve s ugyanannyi régit kihagyva kellene kiadni. Akkor én megvallom — ez indítvány felett mosolyogtam, ma pedig úgy látom, hogy a ki ezt tette, az bizonyára jól ismerte a mi népünk alaptermészetét, mert hosszas tapasztalata őt arról győzte meg, hogy az új iránt a nép idegenkedéssel viseltetik különösen akkor, ha az ő legnemesebb vallásos érzelmének kifejezési formája megváltoztatásáról vagyonszó.

De hát mit tartozik mindez az „Énekügyi előmunkálatok” VI-ik füzetének bírálatos ismertetéséhez, — kérdezi a nyájas olvasó?

Igaz, hogy szorosan véve nem tartozik. Mert e kérdések fölvetésének csak akkor volna itt az ideje, a mikor már az átdolgozott énekes-könyv kiadásáról kellene beszélni! De miután sajnálattal kell látni és tapasztalni azt, hogy az elnök igazán megszívlelendő kiáltása majdnem pusztában kiáltó szóként hangzik el, miután látni és tapasztalni kell azt, hogy az Istenáldotta református költők csak nem akarják lantjukra venni a vallásos lélek és szív legfelségebb érzelmeit s az eltelt 8 esztendő sem sorakoztatta őket a kibontott szent zászló alá, akkor bizonyára nem árt a jövő eshetőségeivel sem fog-

¹ F.-borsodi ev. ref. egyházmegye levéltára I. könyv 159. l.

lalkozni, nem árt a múlt akadályaira is föl hívni a közfigyelmet én úgy vélem, hogy ez által is csak a reform mielőbbi megvalósítását mozdítjuk elő.

De meg az eltelt 8 esztendő után megjelent VI. füzet terjedelme s azon fontos ügy, melyet hivatva van szolgálni talán megérdemli, hogy részletes bírálat előtt röviden összegezzük a múlt tapasztalásait s röviden rámutassunk azon eredményre is, melyet az új énekes-könyv fog gyakorolni a vallásos és szív ömledezésének nemesbítésére. Nagyon elérkezett tehát az ideje annak, hogy fokozottabb erővel és kitartó lelkesedéssel munkálkodjunk énekes-könyvünk megújítása érdekében. Mert szent hitem és meggyőződése, hogy a mi énekelni szerető gyülekezeteink vallásos buzgóságát és erkölcsi tisztaságát egy jó énekes-könyv mindenestre csak emelni fogja.

És a javított biblia mellett, milyen szép, milyen felséges dolog lesz, ha szerencsésen megújított énekes-könyvet is tudunk híveink kezébe adni! Az anyagi irányú világgal vívott örök harczból milyen fényesen fog kiemelkedni e két hatalmas könyv, mely mindennapi táplálékkal tartja a testet is, a lelket is! — Bárcsak minden ahhoz értő és képességű egyén meghallgatná az elnök „Tájékoztató” adott kijelentéseit, — mert bizony az eredmény mellett van abban panasz is s az örvendő lélek boldog megnyilatkozása mellett van abban keserűség is. De az elnök úgy látszik nem csügged, hanem erős hittel és törhetlen reménnyel tekint a jövőbe s lelki szemei előtt már ott látja ragyogni az új énekes-könyvet, mely hivatva lesz a földet az éghez, az embert az Istenhez közelebb-közelebb vinni.

Szuhay Benedek.

KÜLFÖLD.

A németországi, ausztriai, sveici és franciaországi protestáns teológiai fakultások tanrendje az 1899/1900-ik év téli szemeszterében.

(Folytatás és vége.)

13. Heidelberg. 1. *Merx*: ó-szöv. bibl. teológia; Genesis; ó-szövet. gyakorlat. — 2. *Hausrath*: egyháztörténet; egyháztört. gyakorlatok. — 3. *Bassermann*: katechetika; lelkipásztorkodás és belmissió; katechetikai gyakorlatok; homiletikai gyakorlatok. — 4. *Lemme*: dogmatika; összehasonlító symbolika; dogmatört. seminár. — 5. *Tröelts*: dogmatörténet; theol. encyclopaedia; rendszeres theol. gyakorlatok. — 6. *Deismann*: I. kor. levél; apostoli cselekedetek; új-szövet. gyakorlatok. — 7. *Grützmacher*: egyháztörténet; kath. levelek; egyháztört. repetitorium. 8. *Kneucker*: héber nyelvtan. — 9. *Wolfrum*: (zeneigazgató) az egyházi zenetörténet; elemi zenetan; összhangzattan; karének; orgonajáték. — 10. *Schmitthenner*: (városi lelkész) homiletikai gyakorlatok; Jakab leveleinek gyakorlati magyarázata. — 11. *Rohrhurst*: (városi tanár) katechetikai gyakorlatok; népiskolai gyakorlatok.

14. Jéna. 1. *Siegfried*: kis próféták. — 2. *Seyler*: Keresztyén dogmatika története; homil. és katech.; homiletika-katechetikai seminár. — 3. *Nippold*: egyháztörténet; Jézus életének irodalom története; seminár. — 4. *Hilgenfeld*: János iratai; egyháztörténet; seminár. — 5. *Wendt*: római levél; dogmatika; seminár. — 6. *Drews*: gyakorlati írásmagyarázat; Luther élete; homil.-katechetikai seminár. — 7. *Baentosh*: zsoltárok; héber nyelv; héber seminár. — 8. *Dobschütz*: theol. encyclopaedia; galat. levél; exeg. gyakorlatok.

15. Kiel. 1. *Klostermann*: ó-szövet. seminár. — 2. *Schubert*;

egyháztört. seminár. dogmatörténet. — 3. *Baumgarten*: homiletikai gyakorlatok; a lelkési hivatás személyi követelései; katechetikai gyakorlatok; gyakorl. teológia; a keresztyén úrvacsora elméletben s gyakorlatban. — 4. *Mühlau*: új szövevényi seminár. bevezetés az új-szövevénybe; synoptikusok. — 5. *Schaefer*: Lipsius, Ritschl és Frank dogmatikai rendszere; rendszeres theol. seminár. dogmatika. — 6. *Titius*: (rendkívüli tanár) római levél; hitvallási könyvek; Jézus életének fontosabb írói. — 7. *Riedel*: (magántanár) az ó-szövevényi ünnepi törvényadás; kis próféták; ó-szövet. gyakorlatok.

16. Königsberg. 1. *Sommer*: Ézsaiás; ó-szövet. seminár. — 2. *Jacoby*: a keresztyén praedikáció története; gyakorlati teológia; dogmatika; gyakorlati seminár. — 3. *Benrath*: a római katakombák; egyháztörténet; egyháztört. seminár. — 4. *Donner*: dogmatörténet; a keresztyénség védelme; rendszeres teológiai seminár. — 5. *Kühl*: új-szövet. seminár. bevezetés az új-szövevénybe. — 6. *Giesebrecht*: ó-szövevényi gyakorlatok; bevezetés az ó szövevénybe; Jeremiás. — 7. *Voigt*: a protestáns felekezetek története; a 19. század egyháztörténete; a philippi s kolosz. levél; dogmatört. seminár. — 8. *Hoffmann*; Ritschl s iskolája theol.; galátiai levél. — 9. *Pelka*: lengyel seminár. — 10. *Lachner*: litván seminár. — 11. *Dalmer*: új-szövet. gyakorlatok; synoptikus evangéliom.

17. Lausanne. 1. *Vuilleumier*: pentateuch; Jób; Izrael története; bevezetés az ó szövevénybe. — 2. *Combe* IV. evangéliom; I. kor. levél; Jézus kora. — 3. *Dandiran*: egyháztörténet. — 4. *Chapuis*: (rend. tanár) a 18—19. század theol. története. — 5. *Fornerod*: (r. t.) vallástörténet; hitelvi könyvek története; a praedikáció története. — 6. *Emery*: (r. t.) erkölcsan; az első 6 század symbolumai. — 7. *Paschoud*: (rendes tanár) gyakorlati teológia és seminár. — 8. *Rapin*: (magántanár) a zene a keresztyén kultuszban. — 9. *Nabel*: Afrika missiójának története.

18. Lipcse. 1. *Rietschel*: gyakorlati teológia és seminár. — 2. *Luthardt*: (nem tart előadást.) — 3. *Fricke*: dogmatika; I. ker. levél; új-szövet. exeg. seminár. — 4. *Hoffmann*: neveléstan; symbolika; seminár. — 5. *Brieger*: egyháztörténet; dogmatörténet; a katholicismus története a XIX. században; seminár. — 6. *Hauck*: egyháztörténet; a keresztyén művészet története; seminár. — 7. *Heinrici*: új-szövevényi teológia; római levél; seminár. — 8. *Kirn*: dogmatika; IV. evangéliom; seminár. — 9. *Kittel*: kis próféták; bevezetés az ó-szövevénybe. — 10. *Gregory*: (tiszt. tanár) bevezetés az ó-szövevénybe; héber nyelv. — 11. *Guthe*: (rend. tanár) Ézsaiás 1—39.; ó-szövet. biblica-theológia. — 12. *Schnedermann*: (r. t.) Márk evangélioma; ephesusi levél; a szentírásról szóló tan; seminár. — 13. *Thieme*: (r. t.) ethika; seminár. — 14. *Dalman*: (r. t.) Ézsaiás 40—66; Palestina földrajza; seminár. — 15. *Kunze*: (r. t.) legújabb dogmatörténet; a 3. egyetemes hitvallás; seminár. — 16. *Böhmer*: (lic.) a pápaság előállása; seminár. — 17. *Seesemann*: (lic.) héber nyelv; Jeremiás.

19. Marburg. 1. *Hermann*: dogmatika; erkölcsan; seminár. — 2. *gróf Baudissin*: a régi izraeliták polgári élete; ó-szövet. biblica-theológia; seminár. — 3. *Achelis*: liturgia és poimenika; Luther katechetikájának magyarázata; seminár. — 4. *Jüllicher*: dogmatörténet; galátiai levél; seminár. — 5. *Mirbt*: egyháztörténet; a róm. kath. egyház története a 18. századtól maig; az ev. pogány missió állapota. — 6. *Weisz*: IV. ev.; római levél; Jézus életének főbb problémái; seminár. — 7. *Cremer*: dogmatika; homiletikai gyakor-

latok. — 8. *Bauer*: homiletikai gyakorlatok nehezebb szövegekkel; a Krisztus-kép a művészetben; keresztyén archeologiai gyakorlatok. — 9. *Kraetzschmar*: genesis; seminárium.

20. *Neuchatel*. 1. *Dumont*: encyclopaedia; katechetika; homiletikai gyakorlatok. — 2. *Perrochet*: héber nyelv; ó szövet. exeg.; ó-szövetségi kánontörténet. — 3. *Morel*: új-szövet. exeg.; új-szövetségi szövegsz. irodalomtörténet; kathólikus levelek. — 4. *Du Bois*: dogmatika. — 5. *Ladame*: Izrael története; bibl. arch.; egyháztörténet.

21. *Páris*. 1. *Sabatier*: ref. dogmatika. — 2. *Bonet-Mauray*: egyháztörténet; a 19. századbeli prot. pogány-missió. — 3. *Menegoz*: dogmatörténet; Jakab levelei; Martensen dogmatikája. — 4. *Stapfer*: új-szövetségi kánontörténet; új-szövet. görög nyelv. — 5. *Vaucher*: a lekipásztorkodás elmélete; katechetika; homiletikai gyakorlatok; encyclopaedia; praedikációi gyakorlatok; katechetikai gyakorlatok. — 6. *Berger*: egyháztörténet; symbolika. — 7. *Allter*: Kant vallásbölcselete; az erkölcsi válság lélektana. — 8. *Lods*: Izrael vallásos története; Sámuel könyve; héber nyelv. — 9. *Ehrhardt*: a középkori keresztyén morál története; Luther iratai; Schmidt: Jézus élete; német nyelv. — 10. *Réville*: a keresztyén irodalom története a 2-ik század végétől; bevezetés a keresztyénség előtti vallások történetébe; szemelvények az egyházi atyák irataiból. — 11. *Lods*: (magántanár) a francia ref. egyházak szervezete.

22. *Rostock*. 1. *Schultze*: dogmatika; bibl. theol.; seminárium. — 2. *Noesgen*: bevezetés az új-szövetségbe; a kath. levelek; seminárium. — 3. *Hashagen*: gyakorl. theológia; a gyakorlati írásmagyarázat elvei; seminárium. — 4. *König*: ó-szövetségi exeg.; bevezetés az ó-szövetségbe; seminárium. — 5. *Welther*: egyháztörténet; dogmatörténet; seminárium.

23. *Strassburg*. 1. *Holtzmann*: új-szövetségi theológia; új-szövetségi hermeneutika; seminárium. — 2. *Nowack*: bevezetés az ó-szövetségbe; seminárium. — 3. *Lobstein*: symbolika; korunk christológiai irányzatai. — 4. *Spitta*: római levél; I. Péter s a Jakab levelei; seminárium; egyházi zene. — 5. *Lucius*: egyháztörténet; seminárium. — 6. *Budde*: Ézsaiás, seminárium. — 7. *Smend*: homiletika; pastorális-elmélet; seminárium. — 8. *Ficker*: egyháztörténet; dogmatörténet; seminárium. — 9. *Mayer*: dogmatika; seminárium. — 10. *Anrich*: Strassburg ref. története.

24. *Tübinga*. 1. *Weizsäcker*: egyháztörténet. — 2. *Buder*: új-szövetségi theológia; Schleiermacher dogmatikája. — 3. *Grill*: kis próféták; ó-szövet. theol. — 4. *Gottschick*: ethika; gyakorlati theológia; seminárium. — 5. *Häring*: dogmatika: római levél; seminárium. — 6. *Schlatter*: Izrael története; dogmatika; seminárium. — 7. *Hegler* (rend. tanár) egyháztörténet; seminárium.

25. *Zürich*. 1. *Kesselring*: új görög nyelv; új-szövetségi theológia; lekipásztorkodástan; katechetikai gyakorlatok. — 2. *Christ*: Ritschl theológiája; dogmatika; a praedikáció története; dogmatikai seminárium. — 3. *Ryssel*: genesis; Jób; héber ó-kor.; Sámuel könyve; syr nyelv. — 4. *Schultes*: dogmatörténet; erkölcsi elvek; a jelenkor szellemi iránya. — 5. *Egli*: egyháztörténet; egyh. tört. seminárium; repetitorium. — 6. *Schmiedel*: apokaliptikus iratok; római levél; János apokalipsze; új-szövet. exeg. seminárium. — 7. *Furrer*: (rend. tanár) vallástörténet. — 8. *Meili*: (docens) gyakorlati theológia; bibliai oktatástan; egyház és socializmus; homiletikai gyakorlatok. — 9. *Kappeler*: (docens) pásztori levelek.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A „Sárospataki Lapok“ sajtó vétsége ügyében a kúria február 7-ikén ítélt, Sebestyén Mihály adván elő az ügyet. Az ítéletet addig is, míg azt egész terjedelmében közölhetjük, a politikai lapok tudósítása nyomán a következőkben ismertethetjük: *megállapítja a kúria a kiadó személyét Maklár Pap Miklósban s kimondja, hogy az inkriminált cikkekben nincsen politika.* Örömmel vesszük tudomásul a magyar bíróság legfelsőbb testületének ezt az ítéletét, a mely előtt tisztelettel s elismeréssel hajlunk meg.

— A magyar római katolikus autonómiai kongresszus a múlt hónap utolsó napján nyílt meg újabb időszakában. Most már az u. n. 27-es bizottság munkálata s az azzal szemben készített kisebbségi vélemény képezi a tárgyalás anyagát, holott pedig a nyílt kérdés nem más, mint ez: *magához tudja-e a klérus csikaritani az alapokat és alapítványokat, vagy nem?*... Hogy ez irányban a szabadelvűt játszó r. kathólikusok is hogyan vélekednek, klasszikus példa az Ugron Gábor felfogása, a ki egyenesen *követeli* az alapok s alapítványok kiadását. Ugron beszédével külön is kellett foglalkoznunk, mert ál-igazságai megtévesztették, (ha ugyan tévedésről lehet szó ott a tulsó táborban!) az egész kongresszust, a melynek minden tagja nagy tapsolással jutalmazta az ultramontan felfogást, noha a kongresszust megelőző értekezleten még úgy szerepelt Ugron, mint igazi szabadelvű, a kit „püspök és pap lekeztető“ modoráért ugyanám elkárhoztattott a Religio. — Mint unikum, hadd álljon itt az Ugron beszédének a „Magyarország“ című lap ez évi 37. számából B. M. jegy alatt (a mi köztudomás szerint Bartha Miklós jelenű) közlött kritikája: épen az Ugron subjektív dolgára vonatkozólag. Így ír B. M.: *„Íme a megdöbbenő valóság. Mária országában a kath. ember gyanús. Templomba ha jár: szabadelvű anathéma sújtja. Egyházát ha szolgálni kezdi: bélyeget sütnek rá. Ezt én mondom, mint protestáns“*... Vajjon nem az-e minden igaz magyar protestáns embernek a megjegyzése erre a kritikára: *íme a megdöbbenő valóság, hogy a prot. közszellem felfordult, mert a türelem örve alatt a hamisságot igazságnak fogadja el!*... Megdöbbenő valóság, hogy Mária-országot emleget egy református ember s elhiszi, hogy a r. kath. ember üldözött! Az igazságot így lehet arcúl csapni!!

— **Feleletül** R. L. tanár úr helyreigazítására legyen szabad a következőket megjegyezni. Az iskolák működéséről közlött ismertetésemben felhozott hibákat a helyreigazítás után is hibáknak tartom. A tanulók szüleinek polgári állásánál nem az a kérdés, *hány szüle* volt őstermelő, iparos, vagy katona, stb.? hanem igenis az, hogy *hány tanulónak szülsége* volt ilyen vagy amolyan állású? Pontosságra törekvő statisztikus tehát annyi tanulónak a szülőjét fogja rovatokba osztani, a hány tanuló vizsgázott, vagy beíratott. Így járnak el a többi értesítők, a sárospataki és halasi kivételével; pedig talán másutt is vannak több gyermeket taníttató szülők. Az *illetőségnél* feleslegesnek tartom a helybelieket a megyebeliek közé újra beszámítani. Itt sem az a kérdés, *hány törvényhatóságból* jöttek össze a tanulók, hanem hogy *mily területről?* Mily távolságra terjeszti ki az iskola hatását? Minden iskola, — egész természetesen, — legjobban vonzza a helybelieket, azután a megyebelieket, kiterjeszti hatását az ország területén levő más megyebeliekre, sőt legmagasabb fokon más országbeliekre is. Ezek tehát a fokozatok. Mindenik

mint egy-egy hullámgyűrű veszi körül az iskolát. Véleményem szerint a belső gyűrűt képviselő létszámot nem kell megint a következőhöz hozzá adni, mert csak így, és *csak így* lehet a számokból tanulságot vonni le. De hát nem vitatkozom. Legyen a tanár úr felfogása helyes, — habár ellentétben van is a többi iskolák értesítőjével. — A pataki értesítő kérdéses adata még így sem helyes. Nézzük csak! Volt helybeli és megyebeli 233, más megyebeli 282, galíciai 1, philadeldiai 1; ez összesen 507 úgy-e bár? Az összesen rovatba mégis 509 van oda nyomtatva. Sajtó hiba, mondja tanár úr! Jó, igazítsuk ki az összes rovatot 507-re. Igen, de akkor hova lesz 2 tanuló, merre van hazája? hiszen 509-ről kell az igazgató úrnak számolni! Számol is, az összes rovat 509-et mutat, nem ott van hát a sajtó vagy toll hiba. De hát hol? Az 5 rovat számai közül melyikhez adjam a hiányzó kettőt? Kívánja tőlem tanár úr, hogy kitaláljam? Még talán tanár úr sem tudná az igazgatói hivatal adatai nélkül e hibát helyreigazítani. És a mikor ilyen hibák előfordulnak, akkor ne merjem a pontosságát kétségbe vonni? Valószínűleg úgy állott a dolog, hogy 509 tanulóval kellén számolni, beírta az *összesen* rovatba az igazgató úr az 509 ot, az pedig kikerülte a figyelmét, hogy az egyes számok nem adják ki ezt az összeget. Utána nézni, ha észre vette is, hogy hol a hiba? minek? Ki a manó fogja még ezt valaha utána számítani? Ha fogja is, bűnbak lesz a toll, meg a sajtó! Azt is ki bánja, hogy 509 tanuló közül csak 503-nak magaviselete van feltüntetve (222 lap), 6-nak pedig semilyen magaviselete volt, se jó, se rossz. Ezt is *sajtolják*, hát rá lehet fogni, hogy *sajtó hiba*, az Értesítő azért marad pontos és megbízható!! — Helytelen adatok közlésével is vagyok vádolva. Felelek erre is és fenntartom azt az állítást, hogy Sárospatakon a francia nyelvet az arra jogosítottak 17.9% a (nem 17.3%, mint a helyreigazítás mondja) tanulta. Beszámolok, hol vettem ezt az eredményt. Utána néztem az értesítők nyomán úgy itt, mint más értesítőkben, hogy *kik voltak jogosítva*, kiknek volt megengedve egyik vagy másik rendkívüli tantárgyat tanulni. A sárospataki értesítő 201 és 203 lapjai nyomán megállapítottam, hogy a 4 felső osztálynak volt ott megengedve tanulni a francia nyelvet. A 4 felső osztályból vizsgázottak számát hasonlítottam össze a francia nyelvet tanulók számával, így nyertem a 17.9%-ot. A többi iskolák %-át is ily eljárással számítottam ki. A 4 alsó osztályt azért mellőztem, mert azok, — úgy tudom, — ha akarják sem tanulhatják a francia nyelvet, úgy azoknak száma, a francia nyelv iránti hajlam megítélésénél nem jöhet tekintetbe. Elismerem, hogy ismertetésemnek kérdéses részét nem helyesen szövegeztem. Így lenne helyesen: »A francia nyelvet az *arra jogosítottak közül* tanulta stb.« Hogy az értesítő 201 lapján 31 tanuló van feltüntetve, a 223 lap meg 33-nak mondja azoknak a számát, a kik a francia nyelvet *eredményre tanultak az év végeig*, az megint az értesítő pontosságát és megbízhatóságát igazolja! A fúgalásra, a tanárok ott hagyására vonatkozó helyreigazítást lelki örömmel vettem tudomásul. Feltétlenül elhiszem az állítást, annyival is inkább, mert a sárospataki pontos értesítő a mulasztásokról mélységesen hallgat. Kijelentem mindezek mellett is, hogy a midőn az értesítők hiányaira rámutattam, távol volt tőlem az a szándék, hogy vádat szóljak egyik vagy másik igazgató ellen. Csak előzetes mentségül hoztam fel magam mellett, hogy a hibás adatú értesítők nyomán összeállított ismertetés sem lehet hibátlan. Amint-hogy nem is az.

K. E.

— **Hivatalos akták nyomán eszközölt leleplezéssel** szaporítja Morvay Ferenc nagy-vátyi ev. ref. lelkész társunk különben is fölös számú sérelmeinket akkor, a midőn a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” ez évi 5-ik számában a *baranya vármegyei árvaház* üzelmeit tárja elélnk. A nevezett árvaház Pécsen van, közös, tehát felekezeten felül álló jellegű s mégis a szürke nénék vezetése alatt áll, a kik a prot. árvákat nem engedték vallásoktatásra kimenni a prot. lelkészhez, a kikért hajdúkat kellett küldeni, hogy elmeheessenek a prot. lelkész-lakra . . . Az ügy hivatalos eljárás alatt áll a felső-baranyai egyházmegye intézkedése folytán, — de hogy lesz-e sikere a jogos keresetnek: bizony senki, de senki sem állhat érte jót a mi felekezeten s mégis r. kath. országunkban!

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi kerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyéhez tartozó *hadad-nádasdi* egyház IV. o. lelkészi állására, a melynek 1200 koronaig, 525 korona 36 fillér államsegélye van, febr. 25-ig fogadja el a pályázatokat Viski Pál Zoványon. — A tiszántúli kerületben a felső-szabolcsi egyházmegyében levő *veresmarti* egyház lelkészi állására a kérvények febr. 26-ig küldendők el Görömbey Péterhez N.-Kállóba. Az állás III. o. s 1474 korona javadalmú. — A dunántúli egyházkerületben fekvő s mező-földi egyházmegyei *csősz* egyház lelkészi állására, a mely IV. osztályú, márc. 12-ig fogadja el a pályázati kérvényeket idb. Megyaszay Vince Balatonfőkajáron (u. p. Lepsény, Veszprémmegye).

— **A magyar állam katólikus voltát** egy apró-cseprő dolog is bizonyítja, a többek között az is, hogy a magyar kir. vallás és közoktatásügyi minisztérium egy par excellence r. kath. lapot, a pécsi „*Néptanodá*”-t ajánlta a tanfelügyelőségeknek s népiskoláknak.

— **Zokon esett a Religiónak az az igazság,** a melyet Rákosi Jenő mondott abban a szabad előadásában, a melyet a budapesti lipót-városi kaszinóban tartott. Az előadás a színeszetről szólt s annak folyamán ezt a kijelentést is tette: „*A mai színesz úgy hasonlít az úttörőkhöz, mint a mai püspöki kar Krisztus apostolaihoz. Akkor hitben voltak gazdagok, ma gázsiban és javadalmakban gazdagabbak.*” Annyira zokon veszi a Religio ezt a színgazságot, hogy Rákosit is, meg Jókait is bohócnak tartja! . . . Hja! ilyen az igazság szeretet ott a túlsó oldalon.

Pályázat segéd-lelkészi állásra.

A beregszászi ev. ref. egyháztanács pályázatot hirdet a segéd lelkészi s hitoktatói állásra. Fizetése az egyháztól: 1. Készpénz, földmunka váltáság s fa árban 796 korona. 2. Buza természetben 12 és fél hectoliter. 3. A várostól 330 liter bor, vagy ennek ára, literenként 50 fillért számítva. 4. az iparos tanulóknak tanításáért 80 korona. 5. egy szobából álló lakás az iskolai épületben.

Kötelességei: a lelkész akadályoztatása esetén a lelkészi teendőik végzése. Hitoktatás tanterv szerint: az áll. elemi iskolában heti 10 órán; az áll. főgymnasiumban heti 6 órán; az áll. polg. leányiskolában heti 4 órán; az iparos tanulóknál heti 1 órán.

Pályázni kívánók okmányokkal felszerelt kérvényeket f. év márc. 1-ig a lelkészi hivatalhoz adják be.

Az állomás azonnal elfoglalandó.

Beregszász 1900. febr. 6-án.

Kallós Tivadar,
ev. ref. lelkész.

Almágy Sándor,
egyházi jegyző.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Ifj. Mitrovics Gyula. „Nyílt levél.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — Azari. „Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat készítő bizottságnak.” — Szuhay Benedek „Könyvismertetés” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Pályázati hirdetés.”

N y í l t l e v é l

nagyságos Bartha Miklós országgyűlési képviselő úrhoz.

Nagyságos uram!

Ne vegye sem tolakodásnak, sem feltűnési vágyának, ha a protestantizmus s ezzel együtt a demokrácia, a szabadelvűség és a magyar nemzeti állam jövője iránti mélységes aggodalom és erős fajszeretetem megszólalásra késztetnek s bátorságot adnak arra, hogy a r. kath. autonómia kérdésében elfoglalt álláspontja miatt becses figyelmét pár percre aggodalmaim elosztatása végett igénybe vegyem.

Nagyságod a quod uni iustum, alteri aequum elvből kiindulva, lelkes szószólója a r. kath. autonómiának és annak megteremtését nemzeti szempontból is elodázhatatlan sürgős szükségnek tekinti. Leszámítva azt az önfelelt lelkesedést, melylyel Nagyságod Ugront azokért a szavakért is dicsőíti és magasztatja, melyekben szenvedélyes lelkének parazsával még azok elméjét is lángra gyúlasztja, kik előtt eddig a felekezeti gyűlölködés ismeretlen volt, mint protestáns embert méltó büszkeség tölt el, hogy egy protestáns ember az egyenlőség és méltányosság mellett tör lándzsát akkor is, mikor az a másik fél gyarapításával segíti elő nemzeti erőink gyorsabb kifejtését; mint az erkölcsi eszméknek élő embert a felmagasztosulás érzése vesz elő, mikor látom, hogy egyházi életünk egyik kiemelkedő alakja önkéntelenül is követve lelkének nemes sugallatát, így törekszik leróni a protestantizmus halálját történelmünk nagy alakjai iránt, kik r. kath. létükre együtt küzdöttek egyházunk vezetőivel a lelkiismereti szabadság s a protestantizmus jövőjéért.

És mert elvi álláspontja előtt feltétlen tisztelettel hajlok meg; mert ép oly erősen hiszem, hogy a r. kath. autonómia mellett és ellen is látja azokat az eszközöket, melyeknek segítségével a mi prot. egyházaink továbbra is megélhetnek és teljesíthetik szent hivatásukat itt e magyar földön és mert egyike vagyok én is írói tolla tisztelőinek, annál a közös szeretetnél fogva, melylyel mindketten csüggyünk prot. egyházunk jövőjén és kultúr-missióján, tisztelettel kértem: mi által véli Nagyságod a protestantizmust annyira megerősíthetőnek, hogy a r. kath. autonomikus testületnek rendelkezése alá bocsátandó, de tetemes részükben kétségtelenül állami eredetű s jó részben állami rendeltetésű alapok- és alapítványokkal szemben is tovább vihesse a versenyt, hogy az anyagi erőinek teljességével porondra lépő r. katholicizmussal szemben továbbra is létezhesse?

Épen azért, mert az alapok és alapítványok kezelésének kérdése is egyik sarkpontját képezi az autonomikus törekvéseknek, mi protestánsok a legellenzetesebb érzésekkel vagyunk kénytelenek fogadni r. kath. testvéreink ez irányú mozgalmait. Önkormányzásra törekvésükben eszméink térfoglalását látjuk, az anyagi dolgoknak a r. kath. világ nagy többségének kívánságai szerint történő megoldásával pedig a lét és nem lét kérdése elé sodortatunk. Mert micsoda helyzet előtt fogunk állani akkor?

Épen azért, mert az alapok és alapítványok kezelésének kérdése is egyik sarkpontját képezi az autonomikus törekvéseknek, mi protestánsok a legellenzetesebb érzésekkel vagyunk kénytelenek fogadni r. kath. testvéreink ez irányú mozgalmait. Önkormányzásra törekvésükben eszméink térfoglalását látjuk, az anyagi dolgoknak a r. kath. világ nagy többségének kívánságai szerint történő megoldásával pedig a lét és nem lét kérdése elé sodortatunk. Mert micsoda helyzet előtt fogunk állani akkor?

A r. katholicizmus szellemi ereje óriási arányokban meghatványozódik azzal, hogy sorompóba állítja a világiaknak eddig felhasználatlanul heverő, a közönyös-ség áldozataul dobott lelki kincseit. Am ettől nem félünk. Vagy a prot. elvek, vagy általában az eszmék erejében vetett hitemet tagadnám meg, ha fegyvereinknek, egymásnak megfelelő téren való összemérésétől félténém a protestantizmust. Megfelelő terepon, megfelelő erővel vívott harc mindkét félnek megadja a győzelem, vagy legalább a fennmaradás reményét és lehetőségét. De az eszmék nagyon gyakran elválaszthatatlanok az anyagiaktól. Ezek amannak olykor hordozói, gyakran képviselői. Most is hányszor összetett kézzel kell megállanunk csak azért, mert anyagi erőink nincsenek arányban kötelességeinkkel, hivatásunkkal, látott és kitűzött céljainkkal. És a másik tábor ma is hogyan áll az anyagiakban? A képviselő úr maga tudja legjobban, hogy akárhány ország kisebb terjedelmű, mint a mily részt a papi kezelés alatt álló birtokok ma is kitesznek hazánkban. Püspökeik, szerzetes rendjeik mögött óriási dominiumok állanak, hogy azok fejedelmi jövedelmeiből representálják egyházuk érdekeit, míg egy kálvinista püspöknek külön kell kérnie kerületétől azt a pár forintot, amennyivel többbe kerül megnagyobbított író-szobájának évi fűtése, ha azt nem akarja, hogy szerény budgettjében az egyensúly megzavartassék. Ők ma is birtokában vannak mindannak az előnynek, amit a külső fény, a gazdagság, a legmagasabban állók mosolya, az udvar kegye

és a nagyobb testek túlsúlyának, vonzó erejének természet törvénye biztosíthat számukra. És mi lesz akkor, ha az állami ellenőrzés majd egy cseppet sem fog nekik alkalmatlankodni, ha egy egész országot kitévő fundatióik megkétszereződnek, ha ezek felhasználásánál felekezeti eszményeiket még jobban kidomboríthatják, ha püspökeik kinevezésénél a legtúlzóbb, a legegyszorúbb felekezeti érdekeiket érvényesíthetik? Ön, képviselő úr, sokszor írt már a pénz hatalmáról a politikában; csak az egyházi életben szünnék meg annak babonázó ereje, hazafi és erkölcsi eszményeket kioltó pokoli varázsa? Gondolja a képviselő úr, hogy a r. katholicismus, élén hatalmas papságával, ellenáll majd annak a kísértésnek, melylyel számokban alig kifejezhető vagyoni gazdagsága az anyagilag gyengébb fél megsemmisítésére fogja ösztönözni? — Vagy hát nem ezt mondom, mert könnyen illethetnek a felekezeti gyűlölködés vádjával, hanem azt a kérdést vetem fel: ha a románság képezné Magyarország lakosságának felét és a vagyoni túlsúly az ő kezében volna, vajon nem főtörekvése volna-e a magyarság teljes beolvasztása? Csak Pázmány Péter lángelméje és akaratereje támadjon fel valamelyik főpapjukban s a régi idők újra felébrednek! Csak legyen kellőleg előkészítve a talaj, a r. katholicismus azonnal eltapossa a protestantizmust.

Tempora mutantur. A máglyák fénye örökre kialudt. Ez lesz a képviselő úr felelete. Ámde a történelem, meg a napi események azt bizonyítják, hogy a r. katholicismus mit sem változott. Megmaradt annak, a mi volt: hódító egyháznak. Legfelebb eszközei megválasztásában lett körültekintőbb, finomabb és — raffináltabb. Tessék figyelemmel kísérni a spanyol protestantizmus küzdelmeit, üldöztetését!

Nagyságod az egyenlőség nevében követeli a r. katholicismus számára az autonómiát. Abban mindnyájan egyetértünk, hogy ma nincsen egyenlőség a r. kath. és prot. felekezetek között. De hát ha a r. kath. célokra használt alapokat a r. kath. önkormányzat számára kiszolgáltatja az állam, akkor még kevésbé lesz meg a kívánt egyenlőség. Talán ha a képviselő úr is a szívére teszi a kezét, nem fogja mondani, hogy autonómikus kormányzása egy óriás vagyonnak csak annyi erőt, befolyást és eszközöket biztosít a célok elérésére, mint autonómikus kormányzása az emésztő szegénységnek! Ismétlem hát a soraim elején tisztelettel fölített kérdést: mivel akarja a r. katholicismus és protestantizmus között ilyen módon teljesen fölbillent egyensúlyt helyreállítani? Mivel reméli a protestantizmus lételét biztosítani? Az egyenlőség elérésének szerintem csak két módja lehetséges. Az egyik a saecularisatio, a másik meg az, hogy az erők paraliszálására, a verseny kibírásának biztosítására tegyen az állam a protestáns felekezetek számára is olyan fundatiókat, a minők szolgálatai és lélekszáma arányában ők megilletnék. Ha a nemzetiségi egyházaknak rendelkezésükre állhatnak affélék, a par excellence magyar felekezetnek illeten megsegítése sem dönthet meg az állami rendet. Nagyon kis embernek tartom magam ahhoz, hogy a dilemma megoldására javaslatot tegyek és előadjam, hogy szerény nézeteim szerint melyik vinné közelebb a magyarságot a nemzeti consolidációhoz; de talán nem alaptalan az a reményem, hogy megnyugtató volna különösen a prot. körökre, ha nagyságod véleményét ebben a kérdésben kifejtene, annyiival is inkább, mert több okunk van arra a föltevésre, hogy nagyságod ismer még egy harmadik megoldási módot is. És mint gyakorlati politikusnak ismernie is kell. A r.

katholikus autonómiát ugyanis elsőrangú nemzeti szükségnek tekintti a képviselő úr, tehát annak sürgős megvalósítását követeli. Azonban bizonyára nem ámitja magát azzal, hogy a r. kath. autonómiával egyidejűleg akár a saecularisatio, akár a prot. célokra szolgáló állami fundatio (és nem dotatio) bekövetkezik. Hiszen sem az egyik, sem a másik nem képezi egy pártnak sem sürgősen megvalósítandó programját. Így tehát, ha egy harmadik expediens nincs, a protestantizmus, a szabadelvűség örök kárára, a magyar nemzeti politika pótolhatatlan veszteségére, talán lassú, de biztos halállal okvetetlen elvész.

Ne sajnálja hát a képviselő úr a fáradtságot ennek a harmadik expediensnek megnevezésétől és meggyőző kifejtésétől. Hiszen az okos és öntudatos politika kelléke az is, hogy nagy kérdések lehetőleg általános megegyezéssel oldassanak meg.

Meg aztán negyedfél százados küzdelmeink s az azokból merített tanulságok után talán van okunk és jogunk féltetni lételünket, talán van jogunk követelni, hogy hazafias és erkölcsi kötelességeink teljesítésére az erők aránytalan szétoztásával a lehetőség tőlünk meg ne tagadtassék. A képviselő úr jól ismeri különösen a kálvinizmus hazafias küzdelmeit, amiket fajunk fentartásáért vív; a képviselő úr, a ki mindig szeret a mélyre meríteni, jól tudja, hogy a magyar nemzet történelme sokkal dicstelenebb, művelődésének képe sokkal silányabb, fajsúlya sokkal csekélyebb volna, ha az idők kavargásában nem lett volna alkalma a protestantizmusnak önmagát és eszméit érvényesítenie. A magyar nemzet öngyilkosságot követ el, ha egyéniségének ily nemes alkotó részét elsatnyúlni engedi, vagy épen eldobja magától.

Ezt bizonyára a képviselő úr sem akarja, a ki jól tudja, hogy a protestantizmus virágzása és hanyatlása mindig együtt szállt vagy emelkedett a magyar nemzeti állam virágzásával vagy hanyatlásával. A képviselő úr lelkében élnek azok az eszközök, melyek biztosíthatják a sokszor megrágalmazott és a magyar államtól — az elfogulatlanok ítélete szerint — mindig mostoha fiúként, még saját ellenségei mellett is mellőzött protestantizmus lételét továbbra is biztosíthatják. Ennek megismertetésével szüntesse meg a nemzet egy tekintélyes részének benső vívódását és enyhítsen annak a képnek a mogorvaságán, melyben a magyar protestantizmus és ezzel hitünk szerint a szabadelvűség és magyarság jövője élénk rajzolódik.

Ifj. Mitrovics Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás.)

Ha az iskola meg akar felelni feladatának, nem szabad megfélekeznie a testi nevelésről sem. Régi és örök igazság, hogy ép testben lakhatik ép lélek. A test épségét fentartani, erejét növelni, megedzeni, hogy a szellem fejlődésével lehetőleg arányban legyen a test fejlődése is, ez szintén feladata az igazi nevelőnek. Az iskola ugyan nem mindent, de mégis sokat tehet ez irányban. Egyik eszköz e célra a rendszeres tornaszás, azután az egyes testedző játékok, kirándulások szintén e célt szolgálják. A torna órák ma már,

a melyekre egy időben, mint a szellemi túlterhelés és testi elsatnyulás elleni egyedüli orvosszerre esküdtek a pedagógusok, nem elégítik ki az igényeket. Sőt hangok is emelkednek ellene, a játék érdekében, mint pl. a kecskeméti értesítőben, a mely azt mondja, hogy „az iskoláinkban ma divó német rendszeres tornázás, az ő, néha túlhajtott szer és rendgyakorlataival, nem felel meg teljesen az eleven gyermek élénk mozgási vágyának, sőt arra igen sokszor lenyűgözőleg, a kedélyre zsibbasztólag hat. Azért örömmel üdvözljük a testi nevelés terén mindjobban előtérbe lépő azon irányzatot, mely a játékokra . . . mind nagyobb-nagyobb súlyt fektet.” Hát mindez igaz, hanem azért a tornaórákat még sem lehet egészen mellőzni, azoknak is megvan a maguk előnyük a játék felett. Ott t. i. a tornaórákon rendhez szokik a gyermek, engedelmessé tanúl az ifjú, megszokik uralkodni magán az által, hogy épen csak azt az izmát, azt a tehetségét érvényesíti, a mire épen szüksége van, a test ereje rendszeresen fejlesztetik, a mi mind nem következhetik be a játéknál. Nem lehet hát, legalább véleményem szerint, egyiket a másik fölé emelni hanem a kettő, játék és torna együtt alkalmazva felel meg a célnak. A rendszeres torna és szabadjáték előnyeit egyesítik magokban a kirándulások, a melyek még az ismeret szerzésnek, tapasztalat gyűjtésnek is megbecsülhetlen eszközei. A testi nevelésnek mindezeket az eszközöket felhasználták a ref. gimnáziumok, egyik kiterjedtebb, másik szűkebb alkalmazásban, a körülményekhez képest.

A gimnáziumi oktatásra az érettségi vizsga teszi fel a koronát. Lássuk azért az erre vonatkozó adatokat is.

A 22 teljes gimnáziumban 656 VIII. o.-beli tanuló tette le az osztályvizsgát. Ezek közül 638 jelentkezett írásbeli érettségire. Az írásbeli alapján 595 bocsátott szóbelire. Az írásbeli vizsgáról nem találok közelebbi adatokat, így meg kell elégedni annak a konstataciójával, hogy, — amint kivehettem, — 13-an utasítottak ismétlésre, végleg pedig egy sem utasított el. A szóbeli vizsga eredményét, könnyebb áttekintés szempontjából szintén táblázatban közlöm.

Az intézet neve	írásbelire jelentkezett	szóbelit tett	eredmény %o-ban				
			jeles	jó	elégs.	javít	ismétel
Budapest	29	23	10.7	17.8	50.0	17.2	3.5
Csurgó	28	28	7.1	25.0	57.1	10.7	—
Debrecen	65	50	4.1	22.9	50.0	18.7	4.1
H.-M.-Vásárh.	41	38	10.5	10.5	54.8	23.6	—
Kecskemét	24	24	8.3	13.6	62.5	12.5	—
Kis-Újszállás	20	20	—	30.7	46.1	19.2	3.8
Kolozsvár	20	24	8.3	16.6	58.3	16.6	—
Kun-Halas	47	44	6.8	15.9	52.2	2.2	0.2
Marm.-Sziget	25	25	12.0	24.0	48.0	12.0	4.0
Marosvásárh.	22	22	27.2	18.1	27.2	22.7	4.5
Mező-Túr	12	11	—	18.1	63.6	9.0	9.0
Miskolc	30	27	7.4	18.5	48.1	14.8	11.1
Nagy-Enyed	26	25	4.0	20.0	52.0	24.0	—
Nagy-Kőrös	25	25	12.0	12.0	56.0	20.0	—
Pápa	50	49	6.1	18.3	51.0	24.4	—
Rimaszombat	46	40	10.0	25.0	55.0	10.0	—
Sárospatak	27	27	7.4	29.6	48.1	14.8	—
S.-Sz.-György	23	23	21.6	43.4	17.3	13.0	4.3
Szászváros	9	9	33.3	11.1	55.5	—	—
Szath.-Németi	23	20	10.0	15.0	65.0	10.0	—
Székely-Udvh.	15	15	13.3	13.3	66.6	6.6	—
Zilah	16	15	13.3	26.6	53.2	6.6	—
Összesen	638	595	9.4	20.5	51.7	17.6	2.1

Jeles osztályzattal tehát Szászvároson, azután Marosvásárhelyen vizsgáztak legtöbben, míg Kis-Újszálláson és Mező-Túron egy sem volt jeles. Javítók Pápán, Nagy-Enyeden, Hódmezővásárhelyen vannak legtöbben, Szászvároson pedig sem ismétlő, sem javító nincs. Kevesen maradtak ott érettségi vizsgára, de az a kevés igen megálta a helyét. Ismétlésre Miskolcon és Mező-Túron utasítottak legnagyobb számmal. Véglegesen, a vizsgától való eltiltással, Debrecenben buktak meg 5-en, a mi nagy szám, mert a jelentkezők 10%-át teszi. Vajjon a mérték volt-e magas, vagy az anyag volt rossz?

Sem a mérték magasságára, sem az anyag minőségére nem merek következtetést vonni, egyedül csak a fenti táblázatból. Az nyilvánvaló dolog, hogy az osztály sem mindig egyenlő. Van olyan, a melyekben sok jó tanuló mellett kevés a gyenge; viszont olyan is van, a hol a nagy tömeg középszerűből alig válik ki egy-két jó tanuló. Ha már egy ilyen gyenge osztály kerül a vizsgáló-bizottság elé, még alacsonyabb mértéket használva is, alacsony lesz a jelesen érettek százaléka s nagyon csalódnék, aki az osztályzatok arányából akarna az intézet szigorúságára következtetni. Megint a vizsgáló-bizottságok sem egyenlő mértékeket alkalmaznak, nem is lehet, mert az a mérték igen is egyéni. Így az osztály gyengeségére vagy jóságára sem lehet biztos következtetést vonni az osztályzatból, mert ugyanaz az osztály egyik intézetben jó volna, másokban már gyengének találnák, így az osztály minőségének sem mindig csálhatatlan jele az osztályozás, nem különösen, ha több intézet osztályait akarunk összehasonlítani. Az intézetek szigorú vagy elnéző voltak, ha nem csálhatatlan, mégis hozzávetőleges mértékét gondolom megtalálni abban az arányban, amelyben az érettségire jelentkezők száma az összes növendékek számával áll. Elismerem, hogy igen sok oka van annak, hogy a növendékek az érettségi vizsgáig megfogynak, mégis úgy gondolom, — meg lehet, hogy tévesen, — hogy aki a tanulói pályán marad, körülményeinek állandósága mellett csakis akkor keres az érettségi vizsga előtt más iskolát, ha magára nézve szigorúnak tartja az ottani eljárást, magának a mértéknek. Azt akarom ezzel mondani, hogy az intézet szigorúságára következtetek abból, ha a létszámhoz viszonyítva, alacsony százalék az érettségire jelentkezők száma. Ebben a tekintetben a következő sorrendet találtam. Szászvároson a létszám 3.1%-a jelentkezett érettségi vizsgára: Mező-Túron 4%, Budapest 4.8%, Sárospatakon 4.9%, Székelyudvarhelyen 6.1%, Marosvásárhelyen 6.2%, Zilahon 6.4%, Nagy-Kőrösön 6.8%, N.-Enyeden 7%, Miskolcon 7.2%, Kolozsváron és Szathmár-Németiben 7.3%, Sepsiszentgyörgyön 7.4%, Máramaros-Szigeten 7.5%, Debrecenben 8.3%, Kecskeméten 8.7%, Csurgón 9.6%, Pápán 10%, Kun-Halason 12.3%, Kisújszálláson 12.4%, Rimaszombatban 12.9%, H.-M.-Vásárhelyen 13.5%. A fentebb felállított elv mellett ily sorrendben enyhül az intézetek szigorúsága. Legmagasabb a mérték Szászvároson, ahol 3% maradt meg az érettségire, de azok aztán meg is állták helyüket, hiszen $\frac{1}{3}$ részük jelesen tett érettségit, elégtelent pedig egy sem kapott. Az érettségire jelentkezők átlaga, a létszám 7.1%. Ahol ezen alul vannak, ott a III. táblázat szerint is, kevesebb a jelesek és több a buktak száma az átlagosnál, — némi kis eltéréssel.

Az érettségi vizsgát tett ifjak pályaválasztása a következő képet mutatja.

Az intézet neve	papi	jogi	bölcsészeti	orvosi	ménői	gazdászati	katonai	vasúti	alsóbb hivatások	még nem határozott
Budapest	—	45.4	—	27.2	4.5	18.1	4.5	—	—	—
Csurgó	7.1	42.8	3.5	3.5	7.1	7.1	3.5	14.2	—	—
Debrecen	25.0	50.0	4.5	6.8	2.2	—	4.5	—	34.0	15.9
H.-M.-Vásárh.	8.1	13.5	13.5	2.7	8.1	8.1	8.1	—	16.2	21.6
Kecskemét	4.7	38.0	19.0	14.4	—	—	4.7	14.4	—	4.7
Kis-Újszállás	n i n c s k i t ű n t e t v e									
Kolozsvár	4.1	54.1	4.1	—	8.3	—	—	4.1	—	10.6
K.-Halas	3.0	27.2	9.0	9.0	6.0	15.1	6.0	15.1	6.0	—
M.-Sziget	9.5	66.0	9.5	4.7	4.7	4.7	9.5	4.7	4.7	—
M.-Túr	—	33.3	11.1	11.1	33.3	—	—	11.1	—	—
Miskolc	14.8	33.3	11.1	7.4	11.1	—	3.7	11.1	3.7	—
N.-Enyed	21.0	26.3	5.2	—	—	—	21.0	—	26.3	—
N.-Kőrös	4.7	42.8	9.5	—	4.7	—	4.7	—	—	14.1
Pápa	25.9	16.6	—	5.5	3.7	11.1	5.5	—	29.6	—
Rimaszombat	17.5	22.5	7.5	2.5	2.5	10.0	10.0	—	12.5	—
Sárospatak	45.8	33.3	—	—	8.3	4.1	4.1	—	4.1	—
S.-Szentgy.	26.3	21.0	21.0	5.2	5.2	5.2	5.2	—	10.5	—
Szászváros	—	—	44.4	—	—	—	22.2	—	—	—
Szath.-Németi	11.1	50.0	5.5	5.5	11.1	—	—	—	11.1	—
Sz.-Udvarhely	28.5	21.4	21.4	21.4	—	—	—	—	7.1	—
Zilah	6.6	33.3	39.9	6.6	6.6	—	—	—	—	—
Átlag	14.7	33.9	9.5	6.0	6.0	5.6	6.0	3.4	10.6	4.4

A papi pályához tehát Sárospatakon éreztek leg-
többen kedvet, ahol keves híján fele lép arra a pá-
lyára, azután Székelyudvarhely, Seps-Szentgyörgy,
Debrecen, N.-Enyed, Rimaszombat következik. A theol.
akadémiák székhelye közül Kolozsvár jóval alúl marad
az átlagon, Budapestről pedig egyetlenegy sem válasz-
totta azt a pályát. Ugyan ismerik-e az ottani gimna-
zisták a theologusokat? Vagy igen ismerik? Vagy nem
akarják példájukat követni? Budapestben különben, úgy
látszik, még mindig igaznak találják azt a latin köz-
mondást, hogy „dat Galenus opes, Justinianus hono-
res,” mert ott a jogi és orvosi pályára léptek a leg-
többen. M.-Túrról és Szászvárosról sem akadt papi
pályára lépő. Joghallgató M.-Szigetről, azután Kolozs-
várról, Debrecenből, Sz.-Németiből, Budapestről került
ki a legtöbb; legkevesebb H.-M.-Vásárhelyről, Páparól,
Seps-Szentgyörgyről.

K. E.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Felelet a gömöri egyház-fegyelmi javaslat- készítő bizottságnak.

(Folytatás és vége.)

Kifogásoltam a dolgozatban, hogy annak összeku-
szált szálaín nem tudna eligazodni egyetlen lelkész vagy
presbitérium sem; most a védelem elolvasása után
meggyőződtem, hogy készítője, a bizottság sem tud
abból kigázolni.

Itt van az imádkozás, közszemlére kitétel, köz-
megvetésnek-átadás, megbélyegzettek közé írás, melyek-
nél fel róttam azt, hogy bár a szövegben benne vannak,
de a büntetési fokozatok közt nincsenek említve és
kérdem, hogy hova, mely fok alá tartoznak azok?
Most a bizottság azt mondja, hogy ezek mind az *intés*
alá sorolandók. De ez állítással elárulja a bizottság,
hogy saját dolgozatát sem ismeri, mert olvassa el bárki
a dolgozatot, látni fogja, hogy mindenik büntetési
nemet, tehát az imádkozást, a közszemlére kitétel, a
közmegvetésnek-átadást, a megbélyegzettek közé írást

csak akkor alkalmazza, mikor már az *intés* elégtelennek
bizonyul. Hogy is lehetne pl. a *közszemlére kitétel*, —
szószékből való intés, a hogy ők mondják, mikor egy
helyen azt mondják, hogy a közszemlére kitétel ebben
állana, hogy a bűnösök nevei a *cínteremben* fekete táb-
lán kifüggesztetnek. De a szó jelentése szerint sem
lehetnek ezek intések, mert közmegvetésnek-átadás,
megbélyegzettek közé írás etymologice is több, mint
intés; arról nem is szólok, hogy ha ők mindezt intés-
nek veszik, hol van e pellengérré állító rendszerben az
a *szeretetteljes utánjárás*, melyre oly gyakran hivatkoz-
nak; azt se igen hánytorgassuk, ha ők az imádságot
intésnek veszik, mert elég egyszerűen annyit mondani,
hogy az imádságról alkotott ilyen felfogásnak minden
ref. ember eddigi fogalmával ellenkezik.

Kifogásoltam, hogy míg a 7. §. *minden* templom-
kerülővel szemben előbb egyforma módon jár el, mégis
tovább külön §. nyit a szülékre és az ifjakra nézve;
most feleletökben azt mondják, hogy egy olyan szemes
és okos ember, mint én, a ki a kákan is megtalálom
a csombókot: észrevehetném, hogy hiszen épen azért
szólottak külön az ifjakról, mert a 7. §. első része ez
idősebbekről szól. Tehát, hogy a bizottság mennyire
nem ismeri saját dolgozatát is és hogy a 7. §. első
része alatt mennyire nem egyedül csak az idősebbek
elleni intézkedés foglaltatik, rámutatok arra, hogy a 7.
§. így kezdődik: *A kik a nyilvános istenitisztetletet*
kerülik stb. »Továbbá minden év végén erkölcsi szá-
madoló gyűlés tartandó, a hol sorba veendő a *csalá-
dok, a családtagok, a cselédek*, a kik ezek közt templom-
kerülők, jegyzésbe vétetnek s ezekhez *családonként*
2—2 presbyter megy stb. Melyik szemes és okos ember
venné ki ebből és az egész §.-ból, melyet csak hely-
kímélésből nem nyomtatok le, hogy ez az idősebbek-
ről szól. Ezért joggal kérdezhettem, hogy ha már a
templomkerülés mindenkiel szemben fegyelmezés alá
vételre egyformán, miért szólnak megint külön az
ifjakról és szüléikről s miért más azok büntetése, mert
az nem kifogás, a mit felhoznak, hogy azért, mert
azok *ifjak* s ifjuságok tartamig egyházi tisztességet
nem viselnek; nem pedig azért, mert előbb *általánosan*
eltilt mindenkit a keresztszülesegtől stb. a külön intéz-
kedés szerint pedig az ifjak neve csak közszemlére
tétetvén ki, ők e szerint minden vallástalanságok mel-
let is lehetnek keresztszülék stb.

Azt mondják továbbá, hogy a mikor a 8. §. első
kikezdéséből, a hol a templomi rendtelenségről van szó,
azon következtetést vonom le, hogy Gömöriben székek-
ben állva osztatik az úrvacsora, lerontom dolgoza-
tom komolyságát. Vitatkozás helyett lenyomatom tehát
azon pár szót, melyből azon következtetést józan logi-
kával levontam. Nevezetesen a templomi botrányok
igyen rendszabályoztatnaka 8. §. első kikezdésében:
»Az ilyenek a presbitérium által megdorgándók, s
*ismétlés esetén azon székből, melyben a botrány elkövette-
tt, kitiltandók.*» Tovább ez van: s *ugyanezen eljárás*
követendő akkor is, ha a hívek valamelyike az *úrvacsora*
osztás közben követne el illetlenséget!

Nem hagytam szó nélkül, hogy a temetésnél ren-
detlenkedővel szemben elégnek tartja az intést. Most
aztán e megrovás ellen kacagásra keltő módon véde-
keznek. Azt mondják, hogy a temetést, mint *polgári*
actust, a templomi istenitisztetlettel egy rangba nem
emelhetik. Mióta polgári actus a temetés, a hol épügy
imádkozunk, énekelünk, predikálunk, mint a rendes isteni-
tisztetleten? Vannak ily elszólásai a gömöri bizottság-
nak! Meg azt mondják: felesleges is intésnél szigorubb
büntetést a temetésen rendetlenkedők ellen felvenni,

mert minden egyes temetés más-más háznál történvén, minden temetésnél más-más publikummal állunk szembe, így alig tehető fel, hogy egy egyén egyszerűen többször alkalmat adjon a megrovásra. De hát hogy mondhatunk ilyet 20 éves gyakorlattal bíró lelkészek, hogy minden egyes haláleset más-más háznál történik. Csak volt részek már olyan esetekben is, hol a halál ugyanazon házból is sűrű aratást tartott? és a falukban más-más publikummal állunk szemben, mikor rendesen az egész község részt vesz minden temetésben? Ha a templomban történhetik rendetlenség, épenúgy a temetéseknél, sőt itt még gyakrabban ismétlődhetik az ismeretes körülmények folytán, sőt megeshetik a legnagyobb mérvű botrány. Nos mindezzel szemben a bizottság csak az intésig megy, az ismeretes indokok folytán. E logikát tartsa meg magának a bizottság, kérdésbe tettem, hogy ha az ünnepontok nem vesznek részt az istentiszteletben, mikép lesznek megdorgálhatóak a templomban? hangsúlyozva a templom szót. A bizottság azt mondja: igen könnyen. Tudomására hozatik a közönségnek s félóra múlva tudni fogja az egész község. Hát ez szerintök az illetőnek templomban való megdorgálása? Csúrés-csavarás ez tisztelt bizottság!

Fából való vaskarikának mondtam, hogy a házasságkötés rovata alá vette a törvényes formák mellőzésével összeálló ágyasokat, sőt azokat is, a kik mással beigazolhatólag paráználkodnak. Kérdeztem, hogy ez szerintök mind házasságkötés-e? És ők egész vakmerően azt felelik, hogy igen, ezek mind házasságkötések, csak hogy nem törvényes kötések. A hol oldás van, ott kötésnek is kell lenni.

No hát az ilyen védelemre csakugyan nincs mit szólni.

Megkérdeztem, hogy miért teszik ki közszemlére azokat, a kik magokat nem hirdettetik? Kérdésbe kellett tennem ezt azért, mert a mai időkben ránk nézve a kihirdetés csakugyan formasággá vált, a lényeg az, hogy az egyházi esketés ne maradjon el és megindokoltam ezt a convent álláspontjával is, s furcsának találtam, hogy pusztá formáság mellőzéseért pellengérre állítják a híveket. Mivel felel erre a bizottság? Semmivel, csak annyival, hogy ők ennek dacára is ragaszkodnak a régi gyakorlathoz.

Jó, ragaszkodjanak, de oly tényért, melyet a convent is formáságnak tart és e tekintetben a jövő zsinat sem foglaland el más álláspontot, oly tényért mondom, vagy annak mulasztásáért nem érdemes közszemlére kitéltet hozni javaslatba. Ezt támadtam, s e támadásra sem felelt a bizottság érdemileg.

Azt is elleneztem, hogy a násznagyot is felelőségre vonják, megindokoltam azzal, hogy a násznagy szerepe majdnem csak a házasságnál jön elő — a reversálisok pedig legalább is három héttel a házasság előtt köttetnek. Feleletökben azt mondják, hogy céljuk ezzel az, hogy a büntetést tudva, nem fogna majd násznagyi szerepre vállalkozni.

Én pedig azt mondom, hogy ezzel célt nem érnek, mert ahol reversalist kötő féllal van dolgunk, könnyen talál az más vallású násznagyot is, vagy már talán előre keresett. Ez is tehát el nem fogadható védelem.

Akadékoskodásnak tartják, de én azt mondom, hogy a viszálykodó házaselek intését fenntartanám a lelkészeknek, mert ők a paritás elve alapján megosztani akarnák az egyházigazgatás egész területén, csak az ige hirdetés tartanak fel a lelkészeknek. A hol főgondnokok vannak, ott ez meg is van; de tudtommal másutt nincs és nem is könnyen lesz. Mert akkor legelőször is be kellene hozni a kettős elnökséget minden egy-

házból, a mire azt hiszem, a három bizottsági tagon kívül senki se hajlandó.

Logikátlanak találtam, hogy nagyobb büntetéssel sujtás azokat, a kik befolyanak a házastársak közötti béke megzavarásába és pedig azért, mert a kik egymás iránti szeretetre esküdtek fel, azoknak szeretetét nem semmisítheti meg semmi küzdelem. A szeretet erősebb, mint a halál, keményebb mint a koporsó. A kik széreszóra meghidegülnek egymás iránt, soha sem volt azok szívében igazi szeretet egymás iránt. Az ilyen teher nem kisebb, de egyenlő, ha nem nagyobb büntetést érdemel annál, a ki képes őt szeretetében megingatni.

Ellenkezőnek ítéltam minden tisztességes felfogással, hogy külön élő házasságok közszemlére kitéttel kényszerítsenek elválásra, ellenkezőnek a cura pastoralis nevében, amelyet a bizottság elméletben ugyan hirdet, de gyakorlati életbe átvendő szabályzatában már elfelejt. Most ezzel szemben azzal védekezik a bizottság, hogy ők ugyan minden eszközt felhasználnak a házaselek kibékítésére, de ha ez sikertelen és a különélés éveken át tart, végső remediumként a valóper megkezdését *tanácsolják*. Oh köszönöm én az olyan *tanácsot*, mikor közszemlére teszik ki a különélő házasságokat.

Furcsának találtam, hogy külön §-t nyitott a bizottság a házasság életnek, külön §-t ismét a családi életnek s kérdeztem, hogy a férj és nő közötti viszálykodások tehát, a melyeket rendszabályozni akar, — nem is a családi élet körében folytak le? Nem haboznak kimondani, hogy nem, mert szerintök a házasság alatt a férj és nő közötti viszonyt, családi élet alatt a szülők és gyermekek közötti viszonyt értjük. Hát ez mindenesetre lehet elvi különbség közöttünk, mert én pl. családi körnek képelem még azt is, a hol férj és nő gyermekkel nem rendelkeznek, mert ugyan hova fogja számítani a bizottság az ily, teszem fel magtalan házasságoknál élő cselédeket, az ilyeneknél e szerint ezek nem is család körében élnek. Szerintem minden házasság családi élet egyúttal, ezért a bizottság osztályozása helytelen.

Kérdeztem, mikép hozhatja valaki helyre azt, ha gyermeke egyházi temetését elmulasztja. Felelik: a temetést semmi esetre sem. Miért foglal hát az erről való intézkedés helyet a szabályzatban?

Rendkívül érdekes a gazdák és cselédek közötti viszonyra vonatkozó megjegyzéseimre tett védelmek. Én ugyanis helytelennek tartottam, hogy mulasztás esetén a cselédeket nagyobb fokú büntetéssel sujtánák, mint a gazdákat, a kiknek mulasztása műveltebb lelkületüknél nagyobb fokú beszámítás alá eshetik. A bizottság erre így védekezik: »Hogy miért sujtjuk nagyobb büntetéssel az egyházi hanyagságban vétkező cselédet vagy alkalmazottat, mint az ő sokkal nagyobb műveltségű gazdáját? hát azért, mert a gazda csak részben felelős a maga cselédeért annyira sem, mint a szüle gyermekeért.« Ugy látszik tehát, hogy a bizottság még azt sem ismeri, a mit alkotott, mert hiszen a §. nem egyházi mulasztásokról szól, hanem a gazda és cseléd közötti viszonyt akarja szabályozni. Nevezetesen azt mondja a cselédekről »a cseléd gazdája életét, vagyonát, érdekeit védeni tartozik« stb. A gazdáról pedig »hogy azok alkalmazottaikkal emberségesen bánjanak« stb., az ezek ellen vétők ellen hoz aztán szabályzatokat. Ajánlom ezért a bizottságnak a *γρωθὶ σκαυτοῦ* elvét.

A 13. §-ról elismerik, hogy rendszeresebb átdolgozást kíván, csupán azt védik, hogy a hamis esküvés nem nagyobb bűn, mint a káromkodás, de ezek után

feltételezem, hogy nincsenek tisztában a *hamis* esküvés fogalmával.

A mit védelmek végén tartalmi szempont alatt mondanak, arra nincs mit felelni, mert dolgozatomban elején már szólottam erről, midőn elvi álláspontomat fejtegettem. Csupán annyit jegyzek meg, hogy én, mikor azt mondtam, hogy eljárásukban farizeusi vonás van, azt főképen imádkozási rendszerökre értettem.

Most is hangsúlyozom, hogy dolgozatuk minden ízében célt tévesztett, alapjától tetőzetéig, alakilag, tartalmilag s nem jobb ennél védelmek sem, mert semmi féle dialectica nem képes a rosztól elhíttetni, hogy az jó, hátha még a dialectica oly rozsdás és köszörületlen fegyverekkel hadakozik, mint a minőt a bizottság kezében láttunk.

Ajánlom azért, temessék el ezt a szabályzatot, semmi ápolás sem adhatja ennek vissza az életet és egészséget, mert higgyék meg, a bírálatomban érintett fogyatkozásokon kívül még sokkal több gyengeséget is szemökre lobbantathattam volna és joggal tehettem volna, hogy egy jottát sem hagyok épen dolgozatukban, de az önként iránti szeretet attól visszatartott.

Bölcs vizsgálata az életnek, ebből induljon ki egy okos egyházfegyelem. A zsinati törvényekben körvonalozott elvi álláspont megtartása a fő, s ettől az állásponttól soha többé vissza fejlődni nem fogunk, mert ezt hirdeti a keresztyéni szeretet elve s ha a zsinati törvény csak az elvi álláspontot nyújtja, egy hivatott ember ezt az eljárás megkönnyítéséül §-ba öntheti. De ehhez hivatottság kell, mondhatom ihlet, nem neki durálás. Ezzel zárom soraimat. Béke velünk!

Azari.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok“ VI. füzet.

(Folytatás.)

Ez előzmény után térjünk át a VI. füzet részletes ismeretelésére s a kiadott program elveit tartva szem előtt, nézzük meg mennyiben felel meg a vaskos füzet a kívánalmaknak s énekeiben a tartalom és forma szerencsésen ölelkezik-e? Nézzük meg, hogy az átdolgozott zsoltárok és dicséretes s különösen az új eredeti énekek, mennyiben engednek következtetni arra, hogy Isten segítségével a kitűzött magasztos célt csakugyan el fogjuk érni s megújítandó énekes könyvünk csakugyan boldogítani fogja a magyarországi református hívők táborát!

E füzetben 26 átdolgozott Zsoltár van. Jobbára inkább ismeretlen énekek. Közte kevés van olyan, mely megszokottabb ének volna úgy dallamára, mint szövegére nézve. Szerzője a kitűzött programot szem előtt tartja, a zsoltár eszmét átérti, a verselésben elég jártas. A költői magasztos gondolatok sok helyt szerencsésen jutnak kifejezésre. A vidám vagy bánatos hangulatu szöveg többnyire illik a választott dallamhoz. A Szenci-Molnár-féle átdolgozást csak annyiban veszi figyelembe, a mennyiben az eredeti alakjában is kifogástalan. A legtöbbnél össze van vonva a terjengős tartalom; miáltal tömörségre, rövidsége törekszik. Kár, hogy átdolgozásában csak a műköltészet szabályait tartja szem előtt; miáltal a népies irányt kifejezéseiben és szólásformáiban vagy egészen mellőzi, vagy csak elvétve tudja érvényre juttatni. Ugy, hogy az értelmetlenebb, tanulatlanabb gyülekezet sok kifejezését, mondat füzését nem értheti; tehát annak szívébe-lelkébe át sem mehet.

Ilyen szokatlan ének mindjárt a IV. Zsoltár. De van ennek az eredetiben is egy versszaka (3), mely a lélekben és igazságban való hálás áldozatnak meghatóan szép kifejezése ma is. Tehát igazi keresztyéni szellemű. Bizonyára e versszakban kifejezett eszméért dolgozta át szerző. A 4. versszakra való felosztás az átdolgozásban is megmarad. Megszabadításáért könyörög Dávid — s ő utána a vigasztalásért epkedő bánatos szív. Két első versszaka a „gyönyör“ és „tántorúl“ szók megváltoztatásával jó. De már a 3-ik versszak hangulatosabb, erőteljesebb Szencinél; a IV-ik itt kifogástalan. Inkább a jobbak közé tartozik.

A VII. a 35-ik Zsoltár dallamára van átirva. És ezt csak helyeselni lehet, ha megszokottabb és kedveltebb Zsoltár dallamokra történik az átirás. Mert ma is nagy hátránya az énekes könyvünknek, hogy a sokféle dallamot nem tudja népünk; így bizonytalan, ingadozó az éneklésben. Segítségért kiált ez énekekben is a vergődő szív. Istenbe veti reménységét, kinek ítélete igazságos. Tartalom és forma szerencsésen ölelkezik az énekekben. Üteme kifogástalan. Minden versszak önmagában is befejezett egész. Jöhetne javítás nélkül, csak ne volna olyan alanyi!

A X. és XII. Zsoltár átdolgozás a kevélységet és hizelkedést ostromozza, mely annyira el van terjedve az emberek között. Isten ítéletét kéri ezekre; a szegényekre és árvákra pedig a mennyei atya áldását. Sérti a fület az elsőben 3-szor említett „hát-hát“, mely nem egyéb, mint szótágpótlás; ellenben jó átdolgozás a XII. Zsoltár, melynek homályos 3-ik versszaka, ha átalakíttatik, valóban szebb énekeink sorában foglalhat helyet.

A XIV. Zsoltár a hitetlenek, balgatagok ostromozása. Az emberek gonoszságát rajzolja megkapó színekkel. Buzdít törvény tisztelre, Isten iránti bizodalomra. Az alap gondolat el van találva. Kár, hogy rythmusa nem magyaros.

Következik a XIX. Zsoltár átirata. Isten hatalma, bölcsesége, félelme és szabadító ereje kevés énekekben nyilatkozik meg oly felségesen, mint itt. Magasztos eszmék, mély gondolatok keleti színdús képek és hasonlatok alkotják egész tartalmát. És átirni e zsoltárt igen nehéz, mert a rövid és gyakori rím elhelyezések ugyanám próbára teszik a poéta erejét. — Ez éneket többféle átdolgozásban ismerjük. Hogy ez jobb-e mint a többi versenydarab; majd eldönti az énekügyi bizottság, mely bizonyára a legtekélyesebb alkotást veszi fel énekes könyvünkbe. — Különben a zsoltár-eszme tiszta, világos kifejezésre jut itt is; sőt a 3-ik versszak aligha nem a leg sikerültebb az eddig olvasott különben szép XIX. Zsoltár átdolgozások között.

A XXXVI. Zsoltár saját dallamára az igaz lelkű ember panaszát, Isten dicséretét, könyörgését és vigasztalását zengi. Átdolgozó megtoldja azon igazság hangoztatásával, hogy a bűnösök elvesznek, az igazak idvezülnek. Kevésbé sikerült átdolgozás. Két első versszaka zavaros. — „*Hamisul*“ s „*hogy milyen az Isten dolga*“ kifejezés és állítás rosz is, értelmetlen is. Biz az ilyen üres állítások, zavaros kifejezések nem emelhetik lelkünket ég felé!

A XLI. Zsoltár a 42-ik Zsoltár dallamára van átirva. Egy testileg beteg és megtört szív könyörög szabadításért Istenhez. Az első és utolsó versszakában kifejezésre jutott valódi keresztyéni élet-elv és igazság, minők: a szeretet és bocsánat szépen öleli át a panaszos zsoltár többi versszakait. Áhitat és buzgóság, rendületlen hit és bizalom csak emelik belső értékét. Emellett könnyed menete, kifogástalan rythmusa van, mely szerencsés tulajdonok miatt szebb énekeink sorában bátran helyet foglalhat. Ez ének bizonyára száz fokkal fölötte áll a Szenci-Molnár-féle átdolgozásnak, a mely terjengős is, színtelen is.

A LIX. Zsoltár kísérlete se jó, se rosz. Mert az ilyen germanicus kifejezések: „*És tarts meg üldözöm ellen*“ — „*Védelmet adj*“ (védelmezz helyett). — „*Hálát adunk neked*“

te Nagy" (Isten) a mellett, hogy nincsenek is jól magyarul mondva, üres szölamok, csak szószaporítások, előrántott rímek, melyek nagyon sértik ízlésünket.

A LV. Zsoltár átdolgozása egy szenvedő lélek megható panasza. Mint költemény felséges, telítve szebbnél-szebb költői képekkel és hasonlatokkal. Szerkezete ügyes; egyes versszakai megragadóan szépek. Gazdag tartalmához szépen simul a költő forma, a nyelvbéli csín és behízlgő zengzetesség. Kár, hogy egyes kifejezései annyira szépek, hogy a legtöbb gyülekezet így, a hogy van, megérteni és élvezni nem képes.

A LXXV. Zsoltár szintelen és erőltetett. Tartalma az eredetinek is sekélyes. Szerintem nem érdemes átdolgozni se!

A CIII. Zsoltár bűnbocsánatért való hálaadás saját dalamára átirva. E szép zsoltárral — úgy tudom — már többen megpróbálkoztak. Jelen átdolgozás eddig a legsikerültebb. Átérti és felfogja a zsoltár felséges eszméjét. Van benne hev és erő, kegyesség és magas szárnyalás. Mint ének, helyet foglalhat bármely énekes könyvben. Milyen szép például a 3 és 4-ik versszak, mely létünk mulandóságát rajzolja eképen:

„Te tudod Uram, mily gyarló az ember,
Csak egy porfelhő, mit a szél szélylyel ver,
Vagy mint a fű, olyan csak életünk;
Gyorsan lehullunk, mint mező virága,
Zug az enyészet és létünk világa
Egy pillanatra semmiségbe tűnt!

Add hát nekünk Isten, te égi felség,
Ha itt e földön nincs számunkra mentség
Add hát nekünk a te kegyelmedet;
Örök javakkal gazdagítsd szívünket
Tegyed áldottá múltó életünket
S ne hagy elveszni bennünk lelkedet!

A CV. Zsoltár Károly szerint: „*Dicséreti és háladása az Isten népének.*“ Szenci-Molnár 6 versszakát, szerző 5 versszakba foglalva adja. Nincs is arra semmi szükség, hogy a zsidó nép történetének hosszas leírását adjuk énekeinkben. A főgondolatok, Istennek gondviselő hatalma így is kifejezésre jut. E szép dallamu és a nemzet szenvedéseit, szabadtítását hűen visszatükröző ének jobb átdolgozást is megérdemel!

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

IRODALOM.

* **Dr. Szabó Sándor**, a sárospataki ev. ref. főiskola jogtanára megírta a múlt évben megindított „*Pénzügyi Kódex*“ című vállalatának a II-ik kötetét, a mely az állami italmérési jövedékről szól. Az első kötetet, a melyben az egyházakat is oly közelről érdeklő illeték-egyenérték tárgyalatott, a szakkritika teljes elismeréssel fogadta, — úgy gondoljuk, hogy ez a kötet is épúgy megérdemli az elismerést és dicséretet, mint amaz, úgy az anyag bősége, mint feldolgozása szempontjából. Szerencsés kézzel van e munkában az elmélet a gyakorlattal egyesítve s állíthatjuk, mint laikusok, hogy mindazok, a kik érdekelve vannak az állami italmérési jövedék által, e munka teljesen kielégítő útbaigazításokkal szolgál a gyakorlati élet szempontjából. — Elismerés a szerzőnek, hogy fáradhatlan munkakedvvel s szeretettel foglalkozik tudományával s azt irodalmilag is szerencsés kézzel munkálja. A 29 ívre terjedő munkát az „Országos Központi Községi nyomda részvénytársaság“ adta ki Budapesten. — Ára: 12 korona.

* **Raffay Sándor**, pozsonyi ág. hitv. ev. theologiai tanár: „*A hellénizmus és a philonizmus kosmogoniája*“ cím alatt egy 48-oldalra terjedő nagy becsű tanulmányt bocsátott közre, a melyben adja általában a hellénizmus fogalmát, jelentőségét, kritikai méltatását, majd ennek az

irányzatnak a zsidó monotheizmussal való frigyesülését s az egész philonistikus vallás bölcsészeti fölfogást s főleg annak világtani elveit s eszméit. A széles körű olvasottságról, nagy körültekintésről, izléses irályról tanúskodó tanulmány számottevő e nemű értekezéseink között. Épen ezért melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. Ára 60 fillér.

* A „**Prot. Pap**“ f. évi I-ső száma a következő tartalommal jelent meg: Magdolna (költemény). A századkérdés kulcsa és Az új évről, (értekezések). Egyházi beszéd, négy; esketési és temetési beszéd egy-egy van benne. A most már XXI-ik év folyamában járó szakköz-löny előfizetési ára: egész évre 8-, félévre 4-, negyedévre 2 korona.

* **Szuhay Benedek** kápolnai ev. ref. lelkész „*Az egyház látogatás (canonica visitatio)*“ cím alatt egy 18—20 ívre terjedő munkára szóló előfizetési felhívást bocsátott közre, kérvén az ügy iránt érdeklődők támogatását. A művet a felső-borsodi egyházmegye lelkészi értekezlete pályadíjjal jutalmazta, a mi magában véve is jó ajánló levél. E mellett a tárgy fontossága, ehhez mérten a műnek erre vonatkozó tárgyalásai, fejtegetései, a melyeket ismerünk, kezünkben forogván maga a kézirat, olyan irányúak s tartalmúak, hogy úgy a történelmi, mint a gyakorlati élet szempontjából csak üdvözölni tudjuk a lelkes szerzőt, hogy buzgóságával s munkakedvvel ezen a téren is működési kört választott magának. — Az előfizetési felhívások közkézen forognak, a mű tervezetét, beosztását ismerik az érdeklődők: mi csak azt kérjük a szerzővel együtt, hogy mozdítsák elő a munka megjelenhetését. Az előfizetési díj 3 korona leend, — egyelőre jelentkezéseket fogad el a szerző, Kápolnán, Borsodmegyében, utolsó posta Sajó-Szentpéter.

* **Csánki Benjámín** tiszafüredi ev. ref. lelképásztor: „*Néhány szó a tiszafüredi ev. ref. egyház szellemi, erkölcsi, anyagi viszonyairól és jövődjéről*“ című 23 oldalra terjedő füzetet adott ki, a melyben a buzgó lelkész számol be egyháza életéről s képet fest a jövőről, hogy miképen kell azt boldoggá tenni! Élvezetes, tanulságos beszámoló!

* **Raffay Sándor** pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanártól, mint theol. magántanári dissertatio jelent meg: „*A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban*“ című 206 oldalra terjedő munka. Szegényes theologiai irodalmunknak gyarapodásáról szívesen veszünk tudomást addig is, míg szakszerű ismertetését adhatjuk e munkának, a melynek 3 korona az ára.

* **Beszédek** Soltész Elemérnek, a nagybányai ref. egyház lelképásztorának beiktatása alkalmával, 1899. dec. 17-ikén. Nagybányán, 1900. 8° 1—23 lap. Ára 30 fillér. Tiszta jövedelme a „Gergely Alap“-ot növeli. A közölt beszédekért is és a cél érdekében is ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

* **Imádság** a magyar szabadságharc vértanúinak százados emlékünnepején. Irta s 1899. október 6-ikán elmondta **Csánki Benjámín** tiszafüredi ev. ref. lelkész. Debrecen, 1899. 8° 1—8 l. Ára 10 kr. Tiszta jövedelme a tiszafüredi ref. egyház fentartási alapját gyarapítja. — Nagy lélekzetű, túlzásoktól sem ment, de azért elolvasásra méltó imádság.

* **Cremer** „*Die paulinische Rechtfertigungslehre*“ Süttersloh. 1899. 448 lap. Ára: 7 márka 50 fillér. E terjedelmes munka azzal a céllal van írva, hogy igazolja, hogy a Pál-féle megigazulási elmélet vonúl végig az egész szent-íráson s erre vonatkozik a műnek legnagyobb része, a mennyiben kétharmad részében a történelmi előzményeket adja elő, csak az utolsó rész szól magáról a tárgyról. Az első rész az ó-szövetségi előzményeket tárgyalja; a II-ik az apokrifus irodalom ide vonatkozó anyagát tartalmazza; a III-ik Keresztelő Jánosról szól; a IV-ik Jézus nyilatkozataival foglalkozik; az V-ik a petrinistikus fölfogást ismerteti, az utolsó VI-ik pedig a Pál apostol tanait. A munkát, mint Schürer mondja: „a legtöbbszor nem a tudományos, hanem a szónoki modor uralja.“

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Bárczay Miklós*, az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye hosszú időn át volt világi tanácsbírája, élete 75-ik évében, hosszas szenvedés után február 13-án Miskolcon elhunyt... Legyen áldott emlékezet!

— **Pályázati hirdetés lelkeszi állásra.** A dunántúli kerületben a veszprémi egyházmegyében fekvő *várpalotai* egyház lelkeszi állására, a mely 1200 korona javadalmú, a pályázatokat márc. 7-ig fogadja el az esperesi hivatal Litérén.

— **Ujabb helyreigazításul.** Az ismertetés t. írója a sárospataki főgimnázium francia tanulóinak arányára nézve a 77. lapon tett állítását *feleletében* oda módosítja, hogy a 17·9% nem a francia tanulóinak főgimnáziumunk összes tanulóihoz, hanem csak a francia nyelv tanulására jogosított 4 felső osztály tanulóihoz való arányát jelenti. Bár e felvilágosítást mindjárt a nevezett helyen is megtehettem volna, mert e nélkül az könnyen félreérthető volt, — adata még így sem felel meg a valóságnak, mert szerintem a sárospataki francia tanulók (= 31) az arra jogosított 4 felső osztály tanulóinak (= 184) nem 17·9, hanem 16·8%-jét tették; tessék bárkinek utána számítani! Továbbá a tanulók *illetőségénél* én nem a végösszeget, az 509-et nyilvánítottam esetleges toll- vagy sajtóhibának, mert az helyes, hanem azon számok valamelyikét, melyek ez eredményt adják; valamelyik ugyanis kettővel kisebb. Hogy miért inkább tételez fel a t. ismertető az igazgató részéről pontossághiányt, mint toll- vagy sajtóhibát, nem tudom; lehet, hogy tapasztalatai vannak ily irányban; ime, az én helyreigazításom egy féllapnyi sem volt, számadat is kevés volt benne, s mégis 2 sajtóhiba van benne (17·9 helyett 17·3 és 509 helyett 508, azt nem is említve, hogy a nevéből is elhagyott egy betűt); — ha e lapok correctora tévedhetett, vajjon az értesítő correctora nem épűgy tévedhetett-e? A többi pontra nem térek vissza, maradjon mindenünk a maga meggyőződése mellett! — Az ismertetés azóta megjelent részletében, a 101—102. lapon ismét találtam oly adatot, a mely helyreigazításra szorúl. Nevezett helyen ugyanis, kétszer is megróvja a *kolozsvári* collégium önképző-körét s közvetve tanári karát azért, hogy az önképző-kör vasárnap d. e. 10-től tartja üléseit, mi által az önképző-kör tagjai akadályozva vannak a vasárnap délelőtti templomba-menetelben. E megróvás egy cseppet se jogosult; Kolozsvártt ugyanis vasárnap d. e. 9—10-ig van az istenitisztele s így 10-től nyugodtan tarthatnak önképző-ülést. Azon az alapon, hogy Patakon vagy egy egyházmegyében vasárnap d. e. 10—11-ig van az istenitisztele, kissé könnyelműség egy intézetet úgy megróvni, mint a hogy a t. ismertető a 101. lap 3—4. sorában teszi; hiszen, ha jól emlékszem, Debreczenben is 9 órakor mennek a templomba! Sárospatak, 1900. febr. 15. Rácz Lajos.

— **A megtisztelő címek,** a melyekkel a türelmes, szelid, jámbor római katolikus papok, kezdve a pápától, végezve a komáromi plébánoson itt Magyarországon, — bennünket ellátni kegyesek voltak, legközelebb ezzel szaporodott: „*fehér pogányok*.” — Mint a többi, úgy ez is tisztességünkre, becsületünkre fog válni, mert némely egyének től gyaláztatni a legnagyobb tisztesség. — Az új megtisztelő címet egy *Norbert* nevű németországi, éhrendbreitsteini plébános használta legelőször, a ki ezért bizonyára kiérdemli legalább a pápa káplánja címet!...

— **Guyot**, a volt francia miniszter nem régen cikket közölt a „*Siède*” című lapban, a melyben hangsúlyozta, hogy Franciaország romlása a r. katholicismusnak tulajdonítandó. A r. kath.-must úgy tekinti, mint az abszolutismus szellemét, a mely éppen a nagy Napoleonnál bizonyult be legjobban, a ki a konkordátumot rákényszeríté az országra. — Kimondja azt is, hogy az anarchia is a r. kath. eredménye!... De hát mindezt nem érti meg az a francia nép, a mely testestől-lelkestől a jezsuiták kezében van.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

S. K. A cikket közölni fogom. *Soos L.* A küldeményt megkaptam. Köszönöm. Legközelebb felhasználom. *J. K. Sz. J. A K. J.* cikkére szóló visszhangokat, mihelyt lehet, adom. A késedelemben ezúttal nincs veszedelem, mert a közszellem megnyilatkozása ebben a kérdésben soha sem lehet késő. Nagy örömmel olvastam az ellentétes felfogás kifejtését s hiszem, hogy a kongruás lelkészek nagy többségének a véleménye ezekben a cikkeken nyer kifejezést. Ha nem úgy volna: nagy betegségben szenvednénk. — *Sz. B.* Levelet írtam, a mely azóta bizonyára kézhez jutott. A folytatást itt is kérem. — *R. L.* Az utolsó levelemre nem kaptam feleletet. Talán eltévedt valahol? — *S. I.* A névkönyv egy része már ki van nyomtatva s a kellő időre, ha valami közbe nem jön, egészen készen lesz. — *O. L.* Az „Egyetértés”-t a protestáns lelkészek és tanítók kedvezményes áron, t. i. évi 28 koronáért kapják. A megrendelésnél elegendő ennyi cím „Az Egyetértés kiadóhivatalának Budapest.” — *T. K.* Mellékletet állandóan nem adhatunk, mert nincs hozzá elegendő anyagi erőnk. Ha egyházkerületünknek minden lelkésze s legalább minden világi tanácsbírája előfizetők volna, akkor valószínűleg lehetne egy negyed-iv mellékletet állandóan adnunk. A régi hátrálékok tetemes összeget képviselnek, ezeknek a behajtásával mindig foglalatossodunk, de bizony siker nélkül. Még a mi szigorúbb eljárásunk mellett is vannak hátrálékosok s ez az oka annak, hogy most már kizárólag csak előfizetőknek küldjük a lapot. Elitélést kaptunk ugyan már érte, de ezt is elviseljük, mert tudjuk, hogy igazságunk van. — *R. A.* Ajánlatodat elfogadtuk, csak a terminusoknak a megtartására kérünk. — *L. K.* A kongrua kiutalásának késedelmét állítólag abban is keresendő, hogy Dr. Reiner megbetegedett s nélküle nem intézhető ez az ügy. Hogy a katona tisztek fizetésének az emelésében, az összegek kiszolgáltatásában nem lesz késedelem, az bizonyos. De hát remélem, hogy ezt minden elfogulatlan honfű egészen természetesnek tartja.

Pályázat segéd-lelkészi állásra.

A beregszászi ev. ref. egyháztanács pályázatot hirdet a segéd-lelkészi s hitoktatói állásra. Fizetése az egyháztól: 1. Kézpénz, földmunka váltság s fa árban 796 korona. 2. Buza természetben 12 és fél hectoliter. 3. A várostól 330 liter bor, vagy ennek ára, literenként 50 fillért számítva. 4. az iparos tanulók tanításáért 80 korona. 5. egy szobából álló lakás az iskolai épületben.

Kötelességei: a lelkész akadályoztatása esetén a lelkészi teendők végzése. Hitoktatás tanterv szerint: az áll. elemi iskolában heti 10 órán; az áll. főgymnasiumban heti 6 órán; az áll. polg. leányiskolában heti 4 órán; az iparos tanulóknál heti 1 órán.

Pályázni kívánók okmányokkal felszerelt kérvényeket f. év márc. 1-ig a lelkészi hivatalhoz adják be. Az állomás azonnal elfoglalandó.

Beregszász 1900. febr. 6-án.

Kallós Tivadar,
ev. ref. lelkész.

Almásy Sándor,
egyházi jegyző.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Giráltfai*. „Tanulságok és teendők.” — K. E. „Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.” — *Soós Lajos* „Falusi levél” — *Szuhaý Benedek*. „Könyvismertetés” — „Vegyes közlemények.”

Tanulságok és teendők.

Megmozdult hát az egész egyházi sajtó s szinte egyhangulag állapítja meg a bajt, a veszedelmet, a mindenütt egyformán fellépő megdöbbentő jelenségek-ből kétségbeejtő diagnoszt vonva le, s egyik orvos egy, a másik más orvosságot ajánl. Egyik cukros limonádét (kék-kereszt, ima hét stb.), a másik heroicus szert (középkori fegyelmet), mely gyógyít vagy — öl. A baj megállapításában alig van eltérés, a sorvasztó láz már apáthiába kezd átmenni, sőt sokan már agóniától rettegnek. — Az ajánlott orvosszerek azonban, nagyon különbözők, sőt olyan is van elég, a ki azt mondja: bizzunk a beteg erős természetében, ismét ki fogja heverni a bajt, s új erővel fog felépülni. Ennyire eltérően az orvosok nézete, legjobb lenne — talán — ha a legelőkelőbb orvosok konzultálás végett *zsinatra* gyűjtenének össze az alkalmas gyógyszer megjelölése céljából. Az igaz, hogy az eddig tartottak nem igen váltak be; de valljuk meg azt is, hogy a baj még csak lappangott, a diagnosis ingadozott. A zsinatnak ma-holnap úgy is itt lesz az ideje s nagyon kíváncsok, hogy az örökös adminisztrációval egyszer már szakítva, a fa gyökerére vetné fejszéjét, ha a külső építésről a belsőre, a beteggé lett református *hit és erkölcsi életre* kerülne a sor.

A lélek, a *református evangéliumi öntudat* beteg; a különben éltető, de most miasmákkal telt *közvélemény* levegőjében a református *közszellem* is elbetegesedett, a közöny apathiájába merült; még jó, ha „*a leányzó nem halt meg, csak alszik.*” Felkél az, ha kezén fogja az Ur, parancsolván: „*Kelj fel és járj!*” — Keressük fel, hívjuk az Urat, bizzunk és higyjünk ő benne! — De csak ha magunk is megteszszük minden kötelességeinket, ha kimerítjük mind az önsegély eszközeit, csak ha nem lankadunk a kedves betegért való fáradozásunkban, csakis akkor várhatjuk, hogy szabadító kezét nem tagadja meg az Ur.

Megtettünk-e mindent, eleget vagy csak sokat is tettünk-e? Egyháztagek, lelkivezérek, iskolák, előjárók fel a konventig, a zsinatig? Nem volt-e munkásságunk egyoldalú; az új testbe új lelket öntöttünk-e? A régi kegyességnak patriarchalisan egyszerű volt a ruhája. Mi új tömlőt készítettünk. — Új bort töltöttünk-e az

új tömlőbe, vagy az ó-bort tettük bele abba? Az új köntössel a belső fogyatkozásokat akartuk eltakarni s most látjuk, hogy a belső és külső nem állnak összhangban, a *polgári mintára* szabott külső nem illik az egyház régi testére, ez nem találja bele magát abba, s kényelmetlennek találván, mind sűrűbben kezdi lehágni magáról, hogy más *egyházi szabású* ruházatot ölthessen fel.

Ez már mégis csak komoly jelenség s hatalmas tanulságot rejt magában. A magyar reformatio óta hivatalosan nem érintett, de az idők folyamán sokban változást szenvedett *református öntudat* nem találja bele magát az állami mintára szabott *közigazgatás* ruhájába, abba az egyenruhába, mely nem igen számol az egyéniségekkel, hanem csak az összeség által nyújtott képre gondol. Nem védi úgy a belsőt, mint az, melyet hely és idő követelménye parancsolt; nem orvosolja a testben támadt betegségeket. Mert az az egy bizonyos, hogy pusztá adminisztratívval egyházi életet fenntartani, még inkább virágoztatni ép úgy nem lehet, mint nem lehet a legtöbbször képmutásra, álszentelkedésre vezető izetlen pietizmussal, melynek szintén ugyanám megsaporodtak az apostolai.

Innen van aztán, hogy 19 év óta, a mióta milliók folytak be a közalapba, még csak azt az egy kitűzött célt sem tudtuk elérni, hogy a rendes *adózás* ellenértéke gyanánt a szűkölködő egyházak házaló kérégetése megszűnjék, sőt hovatovább nagyobb tömegben — s már-már tolakodó követeléssel — lepnek meg azok bennünket. Pedig százazerek lőnek kiontva. Ugy lát-szik hát, hogy azok nem mindenkor a legnagyobb és legsürgősebb szükségek kielégítésére lőnek fordítva, hanem részarányosan, csak a viszonylagos szükségek nyertek abból — el is maradható — fedezetet. Épültek ugyan templomok, iskolák, paplakok stb., de nem a közalap, hanem az egyes gyülekezetek hagyományos áldozatkésztségének dicsőségére, mivel azok a 20–200 forint elforgácsolt segélyek, míg néhol bátran el is maradhattak volna, másutt a valódi szűkölködőt lábra, bizony, nem állíthaták. — Tudunk egyházakról, melyek az évről-évre különböző címen és alapokból kért és nyert segélyek mellett tőkét gyűjthettek, s papokról, kik ily uton hintóhoz vagy más kényelmi cikkhez jutottak. — Az apró évi segélyek csak a régi büszke önérték megrontására voltak alkalmasak. S ugyan mi

maradandót alkottunk a befolyt pár millióból? Ha a csenevész missióktól, s a csak a legutóbbi időben, felkarolt lelkeszi özvegy-árva gyámpénztártól eltekintünk — úgyszólván semmit. Az a termékenynek nevezett eszme, a tökesegély, mikorra igazán tisztába jöhetünk vele, már el is forgácsolódott s 32 évre megkötötte a közalap tevékenységét és pedig a nélkül, hogy a róm. kath. felekezet gócpontjaiban vergődő csirák, keletkező egyházaink derekasan lábra állítottak volna s türelmetlen zörgetéssel ott ne állanának ajtainkon.

Sötéten festek? Jó! Hát kérdem, az ős ellenség, amely már ki is kezdett bennünket, nem nyomult-e elénk minden téren; nem foglalta-e el minden sebhető posíciónkat? Nem állított-e Debrecenbe, a kálvinista Rómába egy címzetes püspököt, körülvéve fényvel, világi tekintéllyel, gazdagsággal; nem állított-e oda, hol az — kulturai szempontból merőben fölösleges, — virágzó és hatalmas főiskolánk mellé róm. kath. főgymnasiunmot; nem gyűrte-e le, már is, a hagyományosan hírneves megdönthetlenné hitt református közszellemet? Miskolcon, Kecskeméten, Pápán, Cegléden, Kőrösön. Komáromban és mindenütt, hol a reformátusok gócpontja volna, nem espereseket, prépostokat, apátokat s más kitűnőségeket látunk-e odarendelve, apáca kolostorokkal, nevelőintézetekkel, a külső és belső hatás minden eszközeivel? Nem r. kath. befolyás eszközölte-e, hogy jelesebb iskoláink mellé versenytársul r. kath., vagy a mi ezzel csaknem egyre megy, állami gymnasiumok állítottak, mint már említettük Debrecenben, Sátoralja-Ujhelyen (contra Paták), Kaposvárt (contra Csurgó), Szegszárd (contra Gyöng és Bonyhád) s másutt, a hol a viszonyokat én nem ismerhetem. — Nem bírják-e mindeztideig, jobban mint valaha, az *államvallás* jellegét? Nem domborult-e ki ez a koronázásnál, Ő Felsége 25 éves jubileumán s a haza ezeréves ünnepén úgy, mint legutóbb „Erdély püspöke“ címében? Mire mentünk jogos követeléseinkkel, az 1848. XX. t.-c. végrehajtása, vagy a katonaság lelki gondozása tárgyában? Arcunkba szökik a vér e kérdésekre. Átalakult a napi sajtó által irányított közvélemény s hogy nem a mi javunkra, mutatja az, hogy — risum teneatis! — a fekete csuhás seregben keresi a liberalismus képviselőit. Rólunk nem tudnak, tudni nem is akarnak; kegyelem morzsái csak a miben részesülünk.

Pedig, a ki akar és tud, emlékezhetik rá, hogy a hetvenes évek elején, a pápai csalatkozhatlanság képtelen dogmájának megalkotásakor, mennyire más-ként volt ez mind; milyen magasan álltunk a közvélemény előtt, fent és lent a nép között; milyen üdvös közszellem volt az, a mi körülvelt bennünket. Nem tudtuk értéke szerint megbecsülni, nem hogy növelni, de a meglevőt se voltunk képesek megtartani. Mikor senki se bántott bennünket, magunk közt csináltunk reactiót s a budapesti radicalis irányzat, mely a reform-egyletben nyert figyelmet ébresztett kidomborítást s hazaszerte, valláskülönbség nélkül kezdett felkaroltatni, a helyett, hogy tisztulva érett volna, bágyadtan dobta magát, — nevét is „protestáns egyletté“ változtatva, — az *orthodoxia* karjai közé, melynek fő apostolai Ballagi legkitűnőbb növendékei lettek, s végre is, néhány merész mozdulattal, a pietismus csendes vizú révében kötött ki. A sárospataki iskola, melynek egén egy Mitrovics, egy Nagy Gusztáv csillagok gyanánt tűntek fel, megrettenve szemet hunyt s elaludott. A családott közvélemény pedig napirendre tért felettünk.

Az így elhagyott posztókat, a soha nem alvó ultramontanismus játszva foglalta el. A jelzett időben szikla-odvába (non possumus) huzta magát, mint a százkarú polyp. Majd, midőn mi hátrálót fuvunk, az ragadós csápjait testünkbe fúrta be, s már-már azzal fenyeget, hogy elnyel bennünket. A kisebbségnek mindig és minden téren a nemes előretörekvés, a meg nem rettenő bátorság, az ember jogaiért, igazaiért, nagy és nemes eszméért való kitartó küzdelem adja a létjogot. Az alkuvás, a csüggedés, a hátrálás, az Ezsau lencsége után való szaladgálás elfordítja tőlünk a közvéleményt, mely nélkül meddő minden küzdelem.

Kérdehetné már a t. olvasó: mit kellett volna hát, vagy mit lehetne és kellene tennünk? Azt hiszem, hogy az ellenfeleink eljárásából levont tanulságok, világosan körvonalozzák a mi teendőinket is.

Végvárainkat kellett volna mindenekelőtt megerősíteni, sőt kell még ma is, ha élni akarunk.

A vasút, a nagyon kifejlett hivatali intézmény, ipar, kereskedés, szóval a megélhetésre irányzott törekvés, mint kasból a rajt, el- és szétszórja az embereket. Egyének, más felekezeti tömegbe dobva, elszakítva minden rokon, vonzó központtól, képtelenek a tömegben rejlő vonzó erőnek ellene állani, — s egy nemzedék elég arra, hogy beleolvadjanak s ránk nézve végkép elveszzenek. Érezte ezt a pápista klerus, azért is a mi tömegeinkbe szórt egyes csoportjainak életre keltésére, megmentésére, oda egy-egy életerős magot ültetett, mely ne csak az elszórt atómkokat tartsa össze, de egy-egy új, vonzó központjává válják a bekövetkező jegecedésnek. Legjelesebb egyéneit állítá az ilyen helyekre; iskolákat, nevelő-intézeteket alapított. Ajkán az emberszeretet, a művelődés, — szívében a térítés szándékával, — s fájdalom! nem sikeretlenül. Az értelmiség növekedésével, melynek alapjait mi vetettük meg, nagyobb gondot fordított az irodalomra; híveit, céljának megfelelő könyvekkel, néplapokkal árasztva el. Befurakodott a sajtóba, eszével, pénzével a maga részére hódítva ezt. Mi, még nem tudtuk eldönteni azt se, hogy van-e, nincs-e szükségünk protestáns szellemű napi sajtóra, mikor már a pápistaság, az ultramontanismus érdekei szolgájává tette lapjaink legjavát, — s nem közönséges sikerrel. Vonjuk le e tanulságok következményeit.

Hát mi ez irányban semmit se tettünk? Ezt nem mondom. Valamit igen, de ez kevéssel több a semminél. Megkísérlettük mi is Esztergomba, Egerbe, Pécsre, Rozsnyóra stb. egy-egy kis egyházat állítani, hogy legyen egy-egy jele élhetetlenségünknek s legyen a mivel elleneink kigúnyolhassanak bennünket. Talán erős alapokat vetettünk e helyeken? Dehogy! Hanem idősebb vagy ifjabb segédlelkészeinket, a kik alig várják, hogy a megszegyenítő helyzetből valamely falusi parochia szerény kikötőjébe evezhessenek. Ilyen helyt a vallásos oktatás sikere, a cura pastoralis eredménye felől ne is kérdezősködjünk. Az a nyomorúság, mely az e helyekről szegényeinkre kiáradó kéregető levelekből elénk tárul, épen nem mutat oly szilárd talajt, melyről a keztűt a fényben és hatalomban uszó ellenféllel szemben sikerrel lehetne felvenni. Vagy pl. kérdem, ha Debrecenbe a klerus egy 500 frttal díjazott káplánocskát rendel hívei őrzésére, vajon elérte volna-e a Dr. Wolafka dicshymnussal övezett sikereit?

Irodalmi küzdelmeinkről, a hatalmas Szt.-István Társulat sikereivel szemben, jobb nem is beszélni. Az, világi sőt egyházi jobbaink közönye mellett, szálnalmas vergődés csupán, mely legfőlebb egy élelmes kiadó

zsebeit duzzasztja, de a kitűzött célt meg sem közelítheti. — A napi sajtó pedig egészen elfordult tőlünk, sőt számba sem vesz bennünket. Im, ide *fejlődünk*.

Pedig, mit lehetett volna tennünk e 19 év alatt?! Évenként lehetett volna egy-egy alkalmas és megfelelő diszú templomot építeni, egy-egy tisztességes lelkészi állás alapját megvetni a *r. katolicizmus gócpontjaiban*. Ma Esztergomban, holnap Egerben, holnapután Pécsen s így tovább s oda kinevezni, igen: *kinevezni* (mert ha a terheket emeli, a jogokat is a *köz* van hivatva gyakorolni) a magukat jól érdemesített, a küzdelemre kész és a tapasztalatból alkalmasnak bizonyult papokat, esetleg egyházmegyei tisztviselőket, espereseket állítani oda, a kik tudják is, akarják is állásuknak az illő tekintélyt és tiszteletet megszerezni. Ez s a nyomában fellépő, el nem maradható siker lett volna az, a mely a *közalapot* hiveink közt népszerűvé tenni s a szunnyadó református öntudatot fölébreszteni ép úgy alkalmas leendett volna, mint az volt a pápisták ily célú törekvése.

És én, még ma is ebben vélem a mentő horgonyt megtalálni. Én, még ma is itt vetném kezemet az eke szarvára. — Igaz, hogy a közalap java része már le van foglalva, de nem annyira, hogy nagyot merni és tenni (tekintettel a protestáns indokolt áldozatkészségre is) ne lehetne.

Azt az összeget, mely a lelkészi gyámintézet, a missiók és tökesegélyekből még fennmarad, az *egyszer s mindenkorra adott segélyek teljes beszüntetése mellett*, a valódi végvárak felállítására, megerősítésére kellene fordítunk és pedig töke-segély útján. Annak, hogy Erdélyben 10—20, usque 100—200 még megmaradt hívünk részére papi állomást tartunk fel *közadózás* útján, nincs annyi értelme, mintha pl. — ez általam ismert — az 1000 lelket számláló *Pécsen*, vagy a 800 lelket számláló *Szabadkán*, a vegyes házasságok útján beolvadástól féltethő, amúgy is nem állandó lakásu hiveinket egy életerős mag körül csoportosítva, attól a megsemmisülést jelentő beolvadástól egyházunk számára sikerül megmentenünk. 50—50 ezer korona tökesegélyből itt és ott felépülhetne egy év alatt a templom. További 50—50 ezer korona töke 2—2 ezer korona lelkészi fizetést biztosítana, melyhez hasonló összeget, valamint az évi 1 és $\frac{1}{2}\%$ töke-képző kamat előteremtését ott élő hiveinknek kellene biztosítaniok. — Csak — fájda-om! így leapadt — évi 20 ezer koronát véve fel, ezzel 400 ezer korona tökesegélyt lehetne kiosztani. Már ennyiből is meg lehetne vetni, a legexponáltabb helyeken, a jövő fejlődés biztos alapját. Az így szervezett állomásokra maga a konvent szemelné s nevezné ki az odaváló missionáriusokat. Tekintélyes egyéneket, a kik a nagy Góliáth-tal mernek is, tudnak is küzdeni, kik gyakorlatban s tényekkel adják jelét annak, hogy a református papi állásnak tiszteletet képesek biztosítani. Itt lenne aztán helye annak is, hogy egyház-társadalmunk felbuzdúlva, a szeretet intézményeit létesítse. Az országos jellegű, azonban decentralizált minta-szerű árvaházakat, lelkész-árvák szeretet-házát, leánynevelő-intézeteket stb. mind e helyeken szeretném látni (mint ez igen helyesen történt eddig Szathmáron és Nagyváradon.) Itt és ezekben kellene felvenni a harcot az apáca-intézetekkel s megmutatni, hogy nem több költséggel, de hasonlíthatatlanul több szellemmel, értelmiséggel tudjuk mi is a jövőndő nemzedék műveltségét biztosítani; megmutatni, hogy az igazi, az őskeresztység, a szeretet vallása a mienk és nem a pápistáké, megmutatni, hogy mi vagyunk a Krisztusvallók egyháza s nem egy eltűrt felekezeti

töredék. Ekkor az ily nagyobb városok r. kath. és állam-intézeteiben levő növendékeink sem vesznének tényleg el egyházunk részéről, hanem a virágzó egyházi élet vonzó középpontja lenne azoknak, mely őket az anyaszentegyház nagy testével folytonos életközösségben tartaná. Az eddig szégyenkező hívek is vállat vetve s új bizalomra gyúlva munkálnának egyházi élők felvirágoztatásán, mely a hatalmas egyház külső fényével szemben felveszi a küzdelmet s lelki kincseinek tudatában nemcsak eltűri az összehasonlítást, sőt kihívja a versenyt, melyben győztes a lélekben nyilvánuló igazság maradhat egyedül.

Ezek, az így megeremtett központok lehetnének az öntudatos, valódi belmissió gócpontjai. Az ilyen vidéki székvárosok a pusztákon s egyes falvakban elszórt hiveink természetes világító tornyai lennének, — a mikké a 6—10 községbe elszórt 2—300 hívővel bíró s oly nagy számban creált erdélyi körlelkésziségek soha sem válhatnak.

Aztán intensívebbé tenném a fő és közép iskolákban a református vallás-oktatást, a mi már anyagi *köz-áldozatot* nem is igényelne; mert, ha az állam megkövetelheti, hogy bizonyos iskolában meghatározott számú tanár legyen: az egyház egyeteme is megkövetelheti, hogy *református iskola* rendes vallástanár nélkül ne szűkölködjék.

És kérdem, túlzott lenne-e várakozásunk, ha minden paptól, tanártól s minden egyházmegyei „ker. és konventi világi tagtól elváránk, hogy a „Prot. Irodalmi Társaságnak“ tagja legyen? Avagy a tisztességgel nem jár-e együtt a kötelesség?

Hát az nem szégyenünk-e, hogy a világi sajtó magunkra hagyott bennünket? Mennyi szellemi és anyagi erő! — S mi aluszunk; nem kereskedünk a talentumokkal. — Nem érezzük kötelességünknek, hogy a lapokat nemcsak olvasunk, s helytelen közleményei felett nemcsak boszankodunk, de azokat helyre kell igazítanunk, sőt irányítanunk is? Az az óriás verseny, melylyel napi sajtónk pályát fut, bizony nem érzéketlen sem az anyagi, sem a szellemi támogatással szemben. — Már az maga szégyen, hogy 2000 pap, kiknek $\frac{3}{4}$ -de napi lapot olvas. egy pártokon felemelkedett, de liberalis s ennél fogva prot. — nem *irányú*, hanem — *szellemű* lapot megalapítani nem tudott. Holott gondnokaink, presbýteraink, tanáraink, tanítóink s reform. értelmű hiveink is volnának — talán?! — De az már egyenesen éhetetlenség, hogy a meglevő lapok közül a legszabadelvűbbet, a hozzánk legközelebb állót nem tudjuk kiválasztani; s valamint akár-hány pap van, a ki leányát apácáknál nevelteti, talán még több van olyan, a ki a „Budapesti Hírlap“ vagy más ultramontanismustól metelyezett lapból szívja a mindennapi mérget s vesztegeti meg észrevétlenül gondolkodása helyes irányát. — Mi ennek az oka? Közöny? — Határozottan mondom: nem. — Falun nincs az embernek módja több lapot olvasni, összehasonlítani, s így kiválasztani a legjobbat. — Találomra rendelünk egyet, azt megszokjuk, s annál maradunk. Hogy igazam van, mutatja az, hogy Nt. Szerkesztő urat is ostromolták kérdésekkel, és tekintetben. Bár-csak! foganatja lenne az okos izenetnek. Tömörülénk egy lap körül. S a mit olvasunk, azon — ha okot ad reá — ne csak boszankodjunk, de siessünk helyreigazítani minden tévedést, minden helytelen állítást. — A szabad eszméknek, a protestantizmus eme drága kincseinek ne csak örvendjünk, de legyünk buzgó szószólói, bátor harcosai, kik meghallgatásra is találjanak. Szóval mutassuk meg, hogy élünk s élni akarunk is,

s ha nem a magunk hajlékában is még, legalább ott, a hol az igaz és szabad szó előtt nincs leeresztve az ultramontán kezekben levő sorompó.

Ilyen még több oldalú, nehéz, fáradságos munka, lankadatlan törekvés, jelenleg a mi hivatásunk s nem a gyáva töprengés s tétlen panaszkodás. Ez egyedül az, melytől az elernyedtt protestáns öntudat felelevenedését, a meghamisított közszellem megfordulását s régi tündöklő fényébe visszaállítását várhatjuk, remélhetjük. Sem az államsegély, sem az egyenlőtlen, sőt hibás alapon felépített congrua, sem az égfelé meresztett szemek forgatása: hanem a magunk lelkes, erélyes, az igaz ügybe vetett rendületlen bizalom által serkentett, bátor és szabad munkássága nélkül ezt az üdvös eredményt eszközölni nem fogja soha.

Krisztus Urunk is ezt adta utasításul: „Keressétek és megtaláljátok; zörgessetek és megnyitattik nektek.” S ne feledjük, ezt közvetlenül ez intése után tette: „Kérjétek és megadatik nektek.” Más szóval: kérésünk, vágyakozásunk csak úgy teljesül, ha magunk is kérésünk, sürgetünk, fáradságunk csüggedetlenül.

Keressünk, zörgessünk! Munkálkodjunk fáradhatlanul. Győzni fogunk... mert a mi részünkön van az igazság.

Giráltsai.

ISKOLAI ÜGY.

Összehasonlító adatok az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működéséről.

(Folytatás és vége.)

Az iskolák szellemi állásának ismertetése után vizsgáljuk már az anyagi dolgokat is. A prot. iskolákat a szegények iskolájának szokták nevezni, nemcsak azért, mert szegények tartják fel, hanem főképen, mert a szegényeknek adnak módot a tanulásra. Van-e alapja ennek az elnevezésnek? Lássuk meg, minő anyagi áldozatot követelnek a tanítató szüléktől, s mennyiben sietnek azoknak segítségére?

Első sorban a tandíj érdemli meg figyelmünket. Ebben a tekintetben azonban igen nagy változatosságot találunk. Egyik iskola különbséget tesz helybeli és vidéki közt; másik ezeket is osztályozza vallás szerint. Van olyan, a melyik az így előálló megkülönböztetéseket még növeli azzal, hogy a különböző gimnáziumi osztályokban is különböző díjat szed. A változatosság oly nagy, hogy könnyen áttekinthető módon, bevallom, nem tudom a tandíjakat csoportosítani. Megkísérlem mégis némi tájékoztatást nyújtani. Csak általánosságban s az összegek felemlítése nélkül, a melyek már úgy is felemlítették más alkalommal!

Minden növendéküktől egyenlő díjat szednek: Csurgó, Gyöngyös, Kolozsvár, M.-Sziget, N.-Enyed, Pápa, Rimaszombat, Szászváros, Székelyudvarhely és Zilah. Illetőség szerint tesznek különbséget: H.-Nánás, Kis-Újszállás, M.-Túr. Vallás szerint fizettet: Debrecen, Sárospatak, Szathmár-Németi. Osztály szerint: Miskolc és Maros-Vásárhely. Az illetőséget és vallást veszik irányadónak: Budapest, Békés, H.-M.-Vásárhely, Karcag, Kecskemét s Kun-Szentmiklós. Az illetőség és vallás mellett még az osztályokat is tekintetbe veszik: Böszörmény és Sepsi-Szentgyörgy, a hol 50 osztály van az iskolai díjakra nézve.

A tanítató szülék terhének könnyebbítésére szolgálnak az internátusok és konviktusok. Az csak természetes hát, ha a ref. iskolák, mint a szegények iskolái mellett csaknem mindenütt találunk tápintézetet. Nem kivétel nélkül mindenütt, mert nem volt pl. Budapesten, Békésen, a hol „tápintézeti alap” van, de abból pénzsegély adatik; épen úgy Kis-Újszálláson s Kun-Szentmiklóson sincs tápintézet, csak bennlakás intézményének valami igen kezdetleges alakja, amennyiben 6 tanuló élvezte havi 5 frtért a bennlakás kedvezményét. A többi intézetben konviktus és internátus szerves kapcsolatban van egymással, de van olyan is, a melyiknél e két intézmény egymástól külön álló. A konviktusok szervezete, az ott fizetendő díj, az érte adott ellátás szintén nagy változatosságot tüntet fel.

Nem hallgathatom el azt az észrevételemet, a melyet a tápintézetek érendjének vizsgálatánál tettem. Néhol ugyanis, mint Kecskeméten, Pápan, Rimaszombatban, pénteken nem adnak húst a növendékeknek. Jól tudom, hogy az érend megállapítása belső ügye az intézetnek, és hogy gazdálkodási szempontból adnak csak hatszor és nem hétszer húst; mégis felvetem a kérdést, a hétnek miért nem más napjára, hétfőre, keddre vagy szombatra van téve a hústalan nap, miért épen péntekre? Talán annak a pár r. kath. növendéknek a kedvéért, a ki esetleg ott étkezik? Kíváncsi vagyok, hogy az ilyen figyelmességet viszonozzák e a r. kath. konviktusok azzal, hogy ők meg hússal traktálják a kálvinista fiúkat pénteken. Ez is olyan eljárás, a mivel simulékonyságunkat, a többséghez alkalmazkodó voltunkat mutatjuk, s az „uralkodó egyház” fel fogását igyekszünk mi is érvényre emelni mindenütt, így magunk közt is. Tudván azt, hogy péntek a r. k. egyház hivatalos böjt napja, épen ezt a napot nem tenném böjtté a növendékekre nézve. Kicsiség ez, az igaz, de kis dolgokból származnak a nagyok; kicsiségekből áll maga az élet is!

A segélyezésekről és jutalmazásokról is szeretnék némi kimutatást közölni, de ezt is igen hiányosan tehetem. Az „Értesítő”-k ennek a feltüntetésénél sem egységesen járnak el. Míg Sárospatakon nincs feltüntetve a tápintézeti jótétemények által képviselt összeg, nincs szó a legátiból befolyó jövedelmekről még hozzávetőlegesen sem, az ösztöndíjak mennyiségét is hosszasan utánkereséssel és számításal lehetett némileg megállapítani, addig Nagy-Enyed elsorolva a közvetlen és közvetett segélyek pénzértékét, beszámítja még a kórházi orvos és ápolónő fizetését, sőt a kórház lakbéregyenértékét is az ifjúságnak adott segélybe. Be a legátiból kapott jövedelem mellett a magántanítóknak, felügyelőknak adott fizetést is. Nem kell azért csudálkozni rajta, ha Nagy-Enyed csaknem nyolcszor annyi segélyt tüntet ki, mint Sárospatak.

Érdekes lenne összehasonlítani, hogy az intézetek mennyit vesznek be különböző díjak címén a növendékektől, és mennyit adnak vissza segély és jutalom képen. Némelyik értesítőből utána lehetne számítani, de a legtöbből nem. Ez különben túlesik az értesítőknél megszokott keretén. Így közölni kellene az iskolák költségvetését, a mi szintén elég érdekes adatokat nyújtana. Sőt a magam részéről kíváncsnak tartanám a költségvetés mellett az intézetek vagyonának kimutatását is, legalább hozzávetőleges értékben, hadd látnánk meg mi magunk is, látnánk meg a „kívül állók” is, mennyit áldoz ev. ref. egyházunk a nevelés céljaira s a mérhetetlen szellemi tőke mellett minő anyagi erővel veszi fel a versenyt a tökéletesedés felé való futásban.

Az intézetben alkalmazott tanárok számát és heti óráit a következő táblázat tünteti fel:

Az intézet neve	rendes	helyettes	ideiglenes	óra adó	hitoktató	rendes vallást	óra szám
IV. osztályú							
Gyöng	2	3	—	2	2	—	20—24 ig.=15
Kun-Szentmiklós	4	1	—	1	2	—	20—22 ig.=18
VI. osztályú							
Békés	7	—	—	3	3	—	10—22 ig.=17
H.-Böszörmény	5	2	—	2	3	—	20—23 ig.=20
H.-Nánás	7	—	—	3	1	1	17—22 ig.=17
Karczag	7	2	—	—	2	1	15—20 ig.=17
VIII. osztály							
Budapest	11	1	—	7	7	—	18—27 ig.=20
Csurgó	12	1	—	1	4	1	16—20 ig.=8
Debrecen	14	3	1	2	4	—	18—22 ig.=8
H.-M.-Vásárhely	16	—	—	—	3	1	14—20 ig.=8
Kecskemét	12	2	—	5	3	—	6—23 ig.=9
Kis-Ujszállás	7	6	—	1	2	1	16—20 ¹ ig.=10
Kolozsvár	9	3	—	3	5	1	14—19 ig.=9
Kun-Halas	9	2	—	2	2	—	15—25 ² ig.=12
M.-Sziget	11	—	—	3	4	—	16—21 ig.=12
Maros-Vásárhely	9	4	—	4	5	—	2—19 ig.=9
Mező-Túr	12	—	1	—	—	—	16—22 ig.=10
Miskolc	13	1	—	3	3	1	—
Nagy-Enyed	14	2	—	4	—	—	15—22 ig.=9
Nagy-Kőrös	11	2	—	2	3	—	15—22 ig.=10
Pápa	12	—	—	4	5	—	16—25 ig.=15
Rimaszombat	7	4	—	5	2	2	19—22 ig.=11
Sárospatak	12	1	—	3	3	—	14—20 ig.=18
Sepsi-Szentgyörgy	10	2	2	2	4	—	15—19 ig.=10
Szászváros	9	4	—	2	4	1	15—20 ig.=10
Szathmár-Németi	11	—	—	1	3	1	17—20 ig.=7
Székelly-Udvarhely	9	2	4	—	—	—	16—26 ig.=9
Zilah	10	2	—	3	4	1	16—19 ig.=7
Összesen	272	50	8	63	83	12	

A tanári karban igen gyakori a változás, főképen a kisebb gimnáziumoknál, a minek oka megint csak a mi hagyományos szegénységünk. Nem birunk olyan fizetést adni tanárainknak, mint más intézetek, ezért történik meg olyan dolog, mint a múlt éven M. Turon, hogy a megválasztott tanár szept. 1-én mond le, mert időközben jobb helyre nyílt kilátása. Az államsegélynek, ha egyéb nem, az a jó hatása valószínűleg meglesz, hogy az ily gyakori változásokat megszünteti. Személyi változást, úgy hirtelenében huszonhatot jegyeztem fel az értesítőkből. Helyettesítésre is több helyen volt szükség, betegeskedés, halálozás vagy szabadságolás miatt. Ily esetben Budapest tudott magán legkönnyebben segíteni, mert kéznél voltak a tanárjelöltek. Más intézeteknél a tisztársak osztottak meg az üresen maradt órákon, s ez szöktette fel némely helyen a heti óraszámot is szokatlan magasra. Az igazgatók közül a budapestinek és sárospatakinak van feltűnő sok órája.

A tanárok irodalmi és társadalmi működéséről is beszámol egyik másik értesítő, habár csak oly általánosságban, mint a m.-túri, a hol az van mondva, hogy „nem vonták meg közreműködésüket, hol a társadalmi, hazafias ügy előbbviteléről volt szó.” Némelyik értesítő nemcsak felemlíti, de be is mutatja a tanárok irodalmi működését azzal, hogy értekezéseket, tanulmányokat közöl a tanári kar valamelyik tagjától. Ez

a szokás úgy tudom, az állami gimnáziumoknál állandó. Lehet ellene is, mellette is érvet hozni fel. A ref. gimnáziumok nagyrésze, úgy látszik, az ellenzők táborába tartozik. A székfoglaló értekezéseket azonban mindenik szokta közölni. Az irodalmi működésekről szóló adatok közlésében a leghatározottabban helytelenítendő az igazgatók alanyias felfogásának az érvényesülése. Főleg Sárospatak jár elől e tekintetben, a hol csaknem osztályozva vannak a tanárok. Ezt a nagy közönségre s a szakkritikára kell bízni. A kidicsérésnek csak akkor van helye, ha az illető igazgató szakferfi, a kinek véleménye nyom a latban. Egyébként illetlen is, helytelen is! Itt egyébként az akad. ig. számolt be.

Még csak azt jegyzem meg, hogy míg mindenik értesítő közli a növendékek érdemsorozatát, addig a rimaszombati megelégszik csak a névvel és születéshelylyel. Bizonyosan a gyengébb tanulók iránti gyöngéd figyelem ennek az oka.

Ime, ezekben tüntettem fel az ev. ref. gimnáziumok múlt évi működését. Beismerem, hogy sok dolog kimaradt, a miről szólni lehetett volna, de számot kellett vetni a tér korlátoltságával is. Azt hiszem, enniből is meglátják az érdeklődők, hogy egyházunk a tanítás terén, — habár az állam által adott munkára támaszkodva, — de megállja helyét s nem engedi magát a munkatérrel leszoríttatni.

K. É.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

T. Szerkesztő úr!

Cudar téli időnk van!

Pár nappal előbb még vidám sikongások között szánkáltak száraz galyakkal, széleseben a szomszéd hegyoldalon le, nekipirult munkás-fluk s a völgyi patak tükör jegén kíváncsú kedves zsbongással csúszkált, bukdosott az iskolások hazatérő serege, — s ma — se hó, se jég, se vidámság, hanem zuhog a patak jegén felül a mocskos hólé s hideg locs-pocsban ólálkodik a kedélyölő nátha, influenza, himlő s a jó ég tudná, mi minden járvány és ragály.

Honnan vegyünk valamely igazgató, felvillanyozó hangulatot? valami fényt e fojtogató szürkéségben? lelket, mely megelevenít?

Az angol-búr háború legújabb hírei most kapóra jöttek. Gondolkodom az események fölött, az okok és eredmények érdekelnék leginkább. Az ember, a mint feltűnik a különböző helyzetekben. Az erő, vagy erőtlenség; az okosság, vagy bolondság; a nemes fölemelkedés, vagy a hitvány csúszásmászás.

Igazán csodálatos jelenség tárul fel a gondolkodó ember előtt, ezekből az egészen váratlan eseményekből. Mintha látnánk a mozgó lelket, mely megelevenít.

Vajjon hol és miben van hasonló erő a vallásos erőhöz? Nézem a történet folyamát s ebben az emberi nem küzdelmeit. A hol valódi herószokat, a hol igazi heroizmust látunk, tapasztalunk, ott az események központja az emberben ama magasabb vallási erő, melyet nem pótol sem a tudomány, sem a hadügyi technika, sem az ágyú, sem a tömeg.

Ezek a búrok, mint megannyi Dávidok, mindannyian a seregek urának Istenének nevével harcolnak. Énekelnek, imádkoznak, minden pillanatban a halál révén állanak, ama tudattal, hogy a seregek Istene velők harcol s ha elhullanak is, csak egy jobb világ boldogabb partján kötnek ki s velők semmi szerencsétlenség nem történik. Ez a tudat adja kezükbe a biztos célzást, a bámulatos erélyt, a nyugodt öntudatot életben és halálban.

¹ Sőt 28 is! ² volt 31 is!

Az örökigaz evangéliom isteni ereje lángot vet az áfrikai mezőkön, mint hajdan a Nébó hegyén, ama bizonyos csipkebokorban. S az emberek csodálkoznak s csodálkozva kérdik egymástól: vajh mi leszen ebből? . . .

Igy látom megírva Sekszpirnél, 5-ik Henrikben. Ez is a vallásos lelkesültség apotheosisa. Mikor Henrik a mihaszna francia táborral szemben áll, énekel, imádkozik, megáldozik, elkészül az utolsó hosszú útra, megmossa lelkét a bűnbánat mennyei forrásvizében, — akár csak ezeket a bürokat látnám.

Ez az igazi civilizáció! . . .

És nem az a ledér, párfümes, piperkőc világ, mely sikamlós opperettekben rázza a csörgősapkát! . . .

Azok voltak mindig, azok lesznek mindig az igazi férfiak, kiknek szívét-lelkét át meg átjárja ama mennyei delejáram, mely a Krisztus evangéliomában bírja tápláló telepét s innen lövell szívből szívbe . . .

A „Budapesti Hirlap“ most közölte és végezte be gr. Leininger Károly naplóját, melyet aradi fogságában irt feleségéhez, átélt eseményei fölött elmélkedvén. Ebben is ama valóságos erő lángol. Ez is egy igazi keresztyén férfiú, gyermeteg és Istenben bízó, a kivívott diadal közben épenúgy, mint a halál torkában.

Nem szégyelli a Krisztus evangéliomát, mely isteni erő minden hívőnek idvességére.

Minden utógondolat nélkül hisz a predestinációban s ezen hitében behunyt szemmel megy végzete elé: ha Isten velünk, ki ellenünk? Törhetlen hitének megható bizonyosságait beszéli el. A bicskei csatából beszéli, hogy két gyáva katona egy vastag fatörzs mellé húzódott az ágyúgolyók elől, midőn ő hozzájuk lovagolt s elűzni akarta őket. Ebben a pillanatban csapott melléjük egy gránát, az egyik katonát megölte, a másikat halálosan megsebesítette, míg neki s a többi nyílt helyen állóknak semmi bajuk sem lett. „Sohasem éreztem oly mélyen, — így folytatja — hogy sorsunk felől Isten keze rendelkezik. Ez nap nem volt érzésem a golyók süvöltése és és zúgása iránt; úgy éreztem, mintha nem történhetnék semmi bajom.“

Aztán a nélkülözések, szenvedések, kínos keresztek, nem a gyáva kishitűséget, lemondást, egetostromló pulyaságot támasztják fel lelkében, hanem úgy veszi a megpróbáltatásokat, mint a lélek tökéletesedésére szolgáló, szinte szükséges eszközöket, a mint a bibliából olvashatjuk minden lépten-nyomon.

„Igaz, hogy mi protestánsok, nem hiszünk a tisztító-tűzben, — így ír egy helyen, — de igenis hiszszük, hogy Isten megpróbáltatásokat ró ránk, melyekben erkölcsi erőt kell tanúsítanunk, hogy méltókká váljunk az ő kegyelmére. Igy nézem mostani helyzetemet és biztosíthatlak, hogy a keserű csalódások iskolája nyomot hagyott bennem és igazad lehet, magam is remélem, hogy jobb ember leszek, mint eddig voltam. Ha meg kell halnom, meghalok őseim hitében és egy Leininger bátorságával; ha kiszabadulok nem lesz boldogabb és Isten iránt hálásabb ember nálam.“ Így ír az aradi börtönből, halála előtt néhány nappal.

Aztán csak még egy idézetet: „Tartsd meg szilárdul azt a jámbor hitedet, hogy imádat mindig meghallgatja az Isten.“ így vigasztalja ifjú feleségét, midőn egyetlen gyermekök, egyetlen vigaszuk: kis leánykájok betegágya mellett imádkozik.

Szeretném tudni, hol tanulhatunk ehez hasonló tudományt, hol szerezhetünk ehez hasonló élő és éltető erőt?

Nagyra vagyunk a mi civilizációkkal, tisztelt szerkesztő úr. Hogy így az ész, úgy az ész, meg a tudomány, meg a roppant előrehaladás, a bolygók közt bolygó tökéletesedés, a csudálatos találmányok, stb. stb.

Szó sincs róla, szép . . . szép . . . De legszebb volna az ember, az ő erkölcsi erejében, erélyében, tisztaságában, szeretetében. Anyagi eszközöknek nem vagyunk hijában, de az erkölcsi eszközöket szinte tüntetően mellőzzük. Mindenki

elégedetlen a maga kenyérével, kevesli a jövedelmét, fizetését, pedig nem csak kenyérrel él az ember.

De majd talán másként is lesz. Mint őszi borúból ki-villanó napfény, úgy hatott lelkemre Zsitvay Leónak, az esküdtbíró első tárgyalása alkalmával mondott ünnepi beszédéből a következő szép és igaz részlet: „midőn embertársaink felett ítéletet mondunk, meg fogunk emlékezni arról mindig, hogy a lelkiismeret és igazságszeretet nagy kincseit a mindentudó és mindenható Isten tette le az emberek szívébe: és ennek felemelő tudata megadja az erőt, hogy az igazságot megtaláljuk és megadja a bátorságot, hogy az igazságot bármi viszonyok között kimondjuk.“

Nos, csavargós paragrafus, nem benned van hát az erő és bátorság. főként nem benned van az éltető igazság, hanem a lelkiismeretben és pedig a melyben uralkodik a mindentudó és mindenható Isten!

Megszívlelhetik ezt némely független moralisták, kik saját pici tudásuk nádszálához támaszkodva, rángatják Jupiter trónusát.

Aztán Ugron Gábor is.

No kedves Szerkesztő úr! azon a beszéden is nagyot bámultam ám. melyet ez az ő Bende-guz a r. kath. kongresszuson tartott s melyre még a magas olymp istenei is helyeslőleg bókkoltak — állítólag.

„Hatvanhét óta csupa szenvedés és üldözés a politikai és állami életben a katolikusok sorsa. Én még politikai állásom és egyéniségem miatt sem szenvedtem annyi gúnyt, rágalmat, üldözést, mint a miatt, mert katolikus vagyok.“

Szegény Ugron Gábor! . . . Szinte látja az ember, hogy

„Vércseppel verejétekezik,
Elalél és csüggedezik.“

És az ő szánnivaló hitsorsosai . . . a cobolyprémesek . . . a biborosok . . . a megvetett, az üldözött szenvedők!!

És még mi panaszkodunk, panaszkodni merünk, református magyarok, hogy fogyunk, mellőztetünk, szétszakadozunk, üldöztetünk, pedig hát 67 óta egyebet se csinálunk, mint Ugronékot ugratjuk, minden zsíros hivatalból kitűrjük s övék a szenvedés, miénk pedig a ország . . . a dicsőség . . . a hatalom . . .

O dii immortales!

Hanem az mindenestre komoly szó, meggondolni való beszéd, hogy Ugronék, r. kath. hitők miatt, gúnyolódást szenvedtek.

Meg is érdemlik. A mostani kongresszuskodásuk is azt mutatja, azt bizonyítja. Vajjon ismerik-e Ugronék a Krisztus evangéliomát, mely isteni erő?! Ismerik-e az evangéliomi szabadságot, a lelkiismeret amaz isteni erejét, mely a mindentudó és mindenható Atya által plántáltatott belénk s a mely felett csak Isten rendelkezik! Míg ezt meg nem ismerik, meg nem szerzik, lelkökbe nem plántálják, addig csak szép frázisokat puffogatnak, a biborosok pedig szelid mosolylyal hallgatnak, vagy kegyesen bólintgatnak s aztán . . . a Sipka szorosan minden csendes . . .

Isten áldja meg Önt, kedves szerkesztő úr!

Soós Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok“ VI. füzeté.
(Folytatás.)

A CVIII. CIX. Zsoltár megszokott dallamokra van átírva. Amaz a 30. emez a 38. zsoltár dallamára. Az első rövidebb, ez terjedősebb. Igen közönséges ének mindkettő.

Ezekhez hasonlóak a CXI. CXII. CXIII. és CXXI. zsoltár átdolgozások. A zsoltárban kifejezett gondolatot

szerző felfogja és tehetsége szerint igyekszik is hatássóssá tenni, de áhítatunkat, buzgóságunkat nem képes fölemelni. Külső formája mind a 4-nek nehézkes, itt-ott erőltetett és zavaros.

A CXXV. Zsoltár „Az Istennek erős és örökkévaló oltalmáról” énekel három versszakban. Ez az énekki-sérlet a gyengébbek közül való.

A CXXVII. Zsoltár erőltetett rimpingetés, belső kegyesség, hév és minden költői színezés nélkül!

A CXXXIV. Zsoltár lelkipásztoroknak való ének. Nem sokkal jobb a Szcnczi Molnárénál. Új gondolatot szerző nem visz ez énekbe. Így pedig gyenge tartalma keveset ér.

A CXXXV. Zsoltár hangulatos ének, Isten dicséretére serkent, Egyes versszakai könnyen folyók, lendületesek. Kár, hogy ilyen kifejezések rontják a hangulatot: „Mi is áldjuk őt azért.” Áldjuk őt, hát áldjuk őt! Első és utolsó verszaka különben kifogástalan.

A CXLI. Zsoltár utolsó szép gondolatgazdag versszakához nem illik az előző 6 strófa, mely szintelen, itt-ott erőlte ett. Szabadulásért esengő ének. Csak kísérlet, mely nem sikerült.

Sokkal jobb a CXLIII. zsoltár átdolgozás. A bánatos szívnek és bűnbánó léleknek meghatóan szép éneke. A gondolat megtalálja a külső formát, hogy az áhítat és buzgóság szárnyain vigye a bűnbánó lélek énekét Istenhez.

Utolsó a Zsoltár átdolgozások között a CXLVIII. ez az Isten dicséretéről oly fennen szárnyaló ének. Hálaadásra szólítja fel az ég lakóit, az égi boltokat a földet, a föld lakóit, az érzéketlen bérceket, erdőket és állatok sokaságát s végül az embert, mint a teremtes remekét, kit az Isten végtelen kegyelméből minden javával bőven elárasztott. Szerintem ez a legsikerültebb alkotás. Szerkezete, beosztása, a gondolatok, képek elrendezése művészi kézre vallanak, s bizonyára ihletett perc szülte átdolgozás, melynek csak örülni tud a lélek. Költői kidolgozása is erőteljes, hangulatra keltő.*

És ha az ismertetett 26 zsoltár értékét abból a szempontból vesszük bírálat alá, hogy vajjon helyet foglalhatnak-e egy templomi énekes könyvben, még a kíválóbb átdolgozások is: akkor azon meggyőződésnek kell kifejezést adnunk, hogy különösen azok, a melyek sajátlagos egyéni érzelmeket festenek, a melyeket egy gyülekezet minden szépsége és bensősége mellett sem énekelhet igazán lélekből, mert a gyülekezet tagjai között lehetnek, a minthogy lesznek is olyanok, a kikre sehogysem illik a kiki törő panasz, belső felindulás, — mondom az ilyenek nem valók énekeskönyvünkbe. Az olyan zsoltárok azonban, minők a 19. 41. 103. 105. 143. 148., melyekben általános emberi és keresztyéni eszmék jutnak határozott kifejezésre, hol a szeretet, bocsánat és Isten igazsága és kegyelme nyer kifejezést, bátran helyet foglalhatnak a köz istentiszteletre rendelt magyar református énekes könyvben.

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Az egyetemes konvent ülésezésének ideje, a mint a »Debreceni Prot. Lap« írja, április 24-ikére lesz kitűzve, mert az elnökség akkorra »szándékszik összehívni« a tagokat.

— Egyetemes énekügyi-bizottságunk, a mint a »Prot. Egyh. és Iskolai Lap«-ban olvassuk, a jövő hónap 6-ik napján gyűlésezni fog Budapesten.

* Legközelebb közöljük.

Szerk.

— A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület ez évi közgyűlése április 18—19-ikán fog megtartatni Mező-Túron.

— A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület nép-mozgalma az 1899-ik évben. A múlt évben született a tiszáninneni kerületben: 4809 fi, 4572 nő, összesen: 9381; meghalt 3506 fi. 3636 nő, összesen: 7142; házasságkötés történt 2481 esetben, a melyek közül tiszta volt: 1921, vegyes: 560. Megegyezés létesült 158 esetben, a melyek közül: 71 javunkra, 87 veszteségünkre történt. Híterősítést nyert: 2416 fi, 2442 nő, összesen: 4858. Áttért 90 egyén, kikeresztelkedett: 4. — kitért: 113. Veszteségünk tehát az áttérések, kitéréseknél: 19. — A lélekszám: 252200. — Egyházmegyénként a reversalis adások a következőleg történtek: Abaujban: javunkra: 3, veszteségünkre: 14; Alsó-Borsodban: javunkra: 28, veszteségünkre: 32; Alsó-Zemplénben: javunkra: 17, veszteségünkre: 19; Felső-Borsodban: javunkra: 8, veszteségünkre: 10; Felső-Zemplénben: javunkra: 6, veszteségünkre: 11; Gömörben: javunkra: 2, veszteségünkre: 1; Tornában: javunkra: 1; Ungban: javunkra: 6, veszteségünkre: 1. — A helyek, a melyeken megegyezések történtek, a következők: Abaujban: Kassa: javunkra: 3, veszteségünkre: 8; Onga: veszteségünkre: 1; Szántó: veszteségünkre: 3 s Szent-András: veszteségünkre: 2. — Alsó-Borsodban: Diósgyőr: javunkra: 2, veszteségünkre: 2; Eger: javunkra: 5, veszteségünkre: 5; Emőd: veszteségünkre: 1; Felső-Ábrány-javunkra: 2; Heő-Csaba: javunkra: 1, veszteségünkre: 1; Heő-Papi: javunkra: 1; Heves: javunkra: 2; Lőrincfalva: javunkra: 1; Mező-Csáth: javunkra: 2; Mező-Keresztes: javunkra: 2; Miskolc: javunkra: 6, veszteségünkre: 20; Noszvaj: javunkra: 1; Poroszló: javunkra: 1, veszteségünkre: 1; Szederkény: veszteségünkre: 1; Tisza-Keszi: javunkra: 1; Tisza-Tarján: veszteségünkre: 1; Zsérc: javunkra: 1. — Alsó-Zemplénben: Báj: veszteségre: 1; Bodrog-Olaszi: veszteségre: 3; Csanálos, Erdő-Bénye: veszteségre: 1—1; Hernád-Kak nyereségre: 3, veszteségre: 1; Karcsa: veszteségre: 2; Mád: veszteségre: 3; Mező-Zombor és Nagy-Rozvágy: nyereségre: 1—1; Olasz-Liszka: veszteségre: 1; Örös és Pthrgy: nyereségre: 1—1; Sárospatak: nyereségre: 8, veszteségre: 2; Szerencs: nyereségre: 1, veszteségre: 3; Szomotor: nyereségre: 1 és Tokaj: veszteségre: 1. — Felső-Borsodban: nyereségre egyezkedés volt: Borsodon: 1; Edelényben: 2; Nekézsenben: 1; Ózdon: 3 és Szakácsiban: 1 esetben; veszteségre: Boldván: 1; Disznós-Horvátiban: 2; Edelényben, Felső-Nyárádon, Lád-Besenyőn, Nekézsenben, Rakaca-Szenben: 1—1 esetben, Sajó-Szentpéteren pedig 2 esetben. — Felső-Zemplénben nyereségre történt egyezkedés: Deregyőn (1.) S.-a.-Ujhelyben (3.) Szöllőskén és Tusán 1—1 esetben; veszteségre: Bodzás-Ujlakon: 1; S.-a.-Ujhelyben: 8 és Magyar-Izsépen: 1 esetben. — Gömörben: javunkra történt egyezkedés: Rimaszombatban és Runyán 1—1 esetben: veszteségünkre: Berzétén 1 esetben. — Tornában: javunkra történt egyezkedés Szin-Petriben 1 esetben; veszteségünkre egy sem. — Ungban: előnyünkre történt egyezkedés: Bajánházán, Jenkén, Palágyban és Vajánban 1—1 esetben s Nagy-Gejőcben 2 esetben, hátrányunkra pedig csak egy esetben volt egyezkedés: Csicszerben.

— Az erdélyi püspöki cím ügyében az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának külön bizottsága elkészítette a kormányhoz intézendő feliratot, a melyben határozottan ki van mutatva, hogy Wlassics Gyula miniszternek a múlt évben 1185-ik szám alatt kiadott körrendelete ellenkezik a történeti igaz-

sággal, ellenkezik a mai felekezeti jog egyenlőségi elvvel s ellenkezik épen magával a magyar alkotmánnyal is. — Nagy érdeklődéssel várjuk az összmínisztérium intézkedését, a melylyel a Wlassics által elkövetett tévedést hivatva lesz helyreigazítani! — Megemlítenédnek tartjuk, hogy a kolozsvári egyik újság riportere a »zöld püspök« urat, a mint Erdélyben általában nevezik gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári r. kath. püspököt, megkérdezvén az »Erdély püspöke cím« ügyében az ev. ref. által indított mozgalom felől, az az elbizakodottság hangján így válaszolt: »csodálkozom, hogy a kálvinistáknak nincs más dolguk, mint épen az én címjeivel foglalatoskodni; engem ő felsége Erdély püspökének nevezett ki s az is vagyok.« — Erre a dőllytől dagadó válaszra két megjegyzést teszünk: az egyik az, hogy nem mond igazat a püspök úr, a mikor azt mondja, hogy őt »Erdély püspökének« nevezték ki, — nem, mert a kinevezési okmány, a mint a kultuszminiszter »Hivatalos Közlönyé«-nek 1897-ik év folyamában olvashatni, az 1897. jan. 28-ikán kelt kinevezés szóról-szóra így hangzik: »*gróf Majláth Gusztáv Esztergom főegyházmegyei áldozárt és komáromi plébános helyettest Lőnhart Ferenc erdélyi róm. kath. püspök mellé segéd püspökké utódlási joggal kinevezem.*« Ez az igazság! — A másik megjegyzésünk pedig arra vonatkozik, hogy igen is nekünk van elég dolgunk, de dolgunk az is, hogy a körmire üssünk annak, a ki a *jóhiszemű* (?) vagy talán *félrevezett* kormányval olyan dolgot követtet el, a mely a hazai felekezeti jogegyenlőséget arcúlti. A Wlassics eljárása pedig ilyen arcúltás volt, a mely ellen még egy báró Bánffy Dezsőnek is fejébe szökhetik a vér. — Érdekes, hogy az egész Erdélyt a »cum iure episcopi et infidelium« cím alatt uralma alá hajtó püspök úr említett nyilatkozata ellen a »Hét«-ben is szót emel Kóbor Tamás, ezt írván a nevezett lap ez évi 7-ik számában: »Hát cimkórságos a püspök úr, hogy az üdvösséghez már csak az erdélyi püspökség címe hiányzott? ... Tudja Majláth nagyon jól, hogy ebben a címben az eltemetett reakciós elv ütközik ki a földből, a *katholicismus* ebben a címben érte el első győzelmi állapját az államvallás restaurációjá felé. Magyarországon ott felejtették a hercegprímás közjogi méltóságát, Erdélyben meg mellé teremtik az erdélyi püspökség közjogi címét. Csak egy cím! egy semiség! ... No hát olyan semmiség az, mint a váltó-blankéta, existenciát tesz tönkre, mihelyest valami rá lesz írva.« Persze, a »Budapesti Hírlap« Simplexe nem így gondolkodik!

— Újabb feleletül a R. L. úr újabb helyreigazítására. Legyen szabad figyelembe ajánlani, hogy az Értesítő 223-ik lapján levő kimutatás 33-nak mondja azok számát, a kik a *francia nyelvet eredménynyel tanulták az év végeig*. Ez pedig a négy felső osztályból vizsgázott 184-nek épen 17.9%-a; számítsa utánna bárki. Hogy tanár úr 31-nek adott osztályzatot, az igazgató úr mégis 33-at mutatott ki, a kik, — hangsúlyozom, *eredménynyel az év végéig tanultak*, ezt a különbséget egyenlítsék ki egymást közt. Ez az adatot hát helyes! Más adatot bizonyosan talált volna hibásat az ismertetésben, ha minden áron hibát keres; de ez az egy, a melyet már kétszer próbált helyreigazítani, igazítás nélkül is helyén van. — A kolozsváriak elleni megrovás miatt rám visszafordított kárhoztatásnak élet azzal igyekszem tompítani, hogy én az értesítő *nyomán* közlöttem az adatokat. Személyes tapasztalatokból meggyőződni arról, hol mikor tartatik

istentisztelet, nem adatott nekem mód és alkalom. Ha az értesítőben lett volna erről felvilágosítás, elmarad a kárhoztatás. De mikor semmi szó arról, járnak-e a tanulók templomba s az istentisztelet legszokottabb óráját látom! más célra felhasználni, az én világlátottsággal nem dicsekedhetők lelkem megtette a kárhoztatást. Most bocsánatot kérek érte! Más iskolának a védelmét nem vállalta el a tanár úr? K. E.

— A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság f. hó 18-án Budapesten, választmányi ülést tartott. Bendl Henrik pénztárnok jelentést tett az 1899. évi számvizsgálatról, a mely szerint a tavalyi bevétel 9436 frt 55 kr., a kiadás 8836 frt 17 kr., a társaság vagyona értékpapirokban és kötvényekben 55 ezer frt. De a tagdíj hátralék még mindig föltűnő nagy; meghaladja a hat ezer frtot. A választmány útasította az ügyészt, hogy 16 alapító, 36 rendes és 83 pártoló tagtól a hátralékos tagdíjakat törvényes úton hajtsa be. Folyó évre a Protestáns Szemle mellett egy kötet egyháztörténeti monografia és tíz új füzet Koszorú fog megjelenni, mely utóbbinak az írói díjait ismét Hegedűs Sándor v. elnök fedezi. *Kálvin Institutiójára* nézve a titkár jelentette, hogy Nagy Károly kolozsvári teológiai tanár készen van s dr. Bartók György püspök is nem-sokára elkészül a revízióval. Választmány elhatározta, hogy a becses munkát külön előfizetés mellett és a Szász Domokos-féle ezer forintos alapítvány segítségével a f. év őszére ki-nyomatja; előfizetési ára a társulati tagoknak 2 korona, nem-tagoknak 3 korona. — A *Bibliai Lexikon* ügyét a választmány nem látván kellőleg előkészítve, felkérte a megválasztott szerkesztőt, Kenessey Béla theol. igazgatót, hogy a kiszemelt munkatársakkal értekezletet tartván, dolgozza ki a munka részletes tervezetét, irányelveit (legyen tekintettel a magyar bibliafordítások terminológiájára), célját, terjedelmét s ezt terjeszse a választmány jóváhagyása alá. — A *Hercegszöllősi kánonok* rég húzódó ügyében titkár bemutatta a Mokos Gyula által sajtó alá rendezett latin és magyar szöveg és a Mokos készítette tájékoztató „Jegyzetek“ kefelevonatát. — Titkár indítványára bizottság küldetett ki egy oly füzetes vállalat előkészítésére, a melynek az lenne a célja, hogy röpirat modorában és terjedelmében kiadandó evangéliumi szellemű hitelesítő és hitvédő füzetek útján tájékoztassa protestáns hitfeleinket az aktuális egyháztársadalmi és valláserkölcsei kérdésekben. Alapúl lehetne venni a németországi „Evangelischer Bund“ ismeretes „Flugschrift“-jeit. A bizottság, melynek tagjaivá a titkáron kívül Balogh Ferenc, Kecskeméthy István, Masznyik Endre, Petri Elek és Szabó Aladár választattak, a jövő választmányi ülésre tartozik beadni véleményes javaslatát. — Végül titkár megbízott azzal, hogy a folyó évi pozsonyi nagygyűlés előkészítése végett a pozsonyiakkal személyes érintkezésbe lépjen. (Sz.)

— Pályázati hirdetések lelkeszi állásra. A tiszántúli kerületben az ugocsi egyházmegyében két lelkeszi állásra pályázhatni márc. 15-ig; az egyik a *fan-csika*, a másik a *nevetlenfalui* lelkeszi állás, mindkettő államsegélyes; a kérvényeket Csernák István fogadja el Tamás-Várallyán (u. p. Komlós-Sellő).

— Nyilvános köszönet. Kun Bertalan tiszáninneni ev. ref. püspök úr a sárospataki ev. ref. egyházi énekkarának alapítókéje gyarapítására a legközelebb tartott bál alkalmából 10 koronát adományozott. Fogadja érte az énekkar halás köszönetét. Kántor Ferenc pénztárnok s társai.

— Spanyolország költségvetésében a klérus s a szerzetes rendek ellátására nem kevesebb, mint 54 millió korona kiadás szerepel, ellenben az összes közoktatás ügyekre csupán 15 millió 240 ezer korona.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. T. I. „Jókai és az ultramontánok.” — *Hegyközi*. „Virágfakadás.” — *Szobonya István*. „A kongrua és a kongruás lelkészek.” — T. I. „Két fontos kérdés az országos közoktatásügyi költségvetés tárgyalása előtt.” — „Tárca.” — *Buza János*. „Ujabb adatok a sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.” — *Szuha Benedek*. „Könyvismertetés.” — *Révész Kálmán*. „Hegedűs László levele Révész Imréhez.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Jókai és az ultramontánok.

Széles e hazában mindenki meglepetéssel olvasta a magyar szépirodalom kitűnőségének, Jókai Mórnak azt a levelét, a melyet a béke-egyesület közgyűléséhez intézett, bejelentvén az egyesület elnökségéről való lemondását annál az oknál fogva, hogy *református vallású*, a mi akadályul szolgál abban, hogy az egyesület sikerrel munkálkodhassék. Rájött pedig erre az okra úgy, hogy résztint tapasztalta a r. kath. egyház nagyközségi és nagybirtokosok tüntető idegenkedését az egyesulettől, — részint meg saját füleivel hallotta a magyar törvényhozás főrendiházában egy „irányadó magas állású” szónok ajkáról ezt a nyilatkozatot: „nem római katolikus egyéniséget nyilvános pályán elősegíteni a katolikus klérusnak nem szabad, sőt megakadályozni kötelessége.”

Meglepetéssel olvasta széles e hazában a Jókai levelének eme pontjait mindenki, maguk az ultramontánok is, a kik nem várták, nem várhatták a szelíd Jókaitól, hogy így arcúlesapja őket, — maguk a protestánsok is, a kik úgy voltunk meggyőződve, hogy ez a nagy emberünk soha, de soha nem volt felekezetiessé, hanem mindig a felekezeti békeségnek az előmozdítója!

Ám a levél megjelent s most a nagy közönség, főleg pedig mi rajtunk, protestánsokon a sor, hogy a levelét méltassuk s az igazságot megállapítsuk! Tanulságot kell ebből a levélből merítenünk s fel kell nyitni szemünket, ha eddig nem akartuk nyitva tartani! Jel ez a levél, komolyan intő jel, a melyet meg kell értenünk úgy *nemzeti*, mint *vallásos* szempontból!

Mit igazol a Jókai levele? Azt, a mit mi mindig igazságként hirdettünk, t. i. hogy a *hivatalos r. kath. egyház soha sem lehet magyar nemzeti jellegű* s hogy a *vallás-felekezeti békeséget sohasem ápolhatja*, hanem szítania kell az ellentétet ember és ember, hazafi és hazafi között, a társadalmi osztályokat egymás ellen kell tüzelnie, hogy a *zavarosból győztesként kerüljön ki a papismus, a hierarchia, a mely természetellenes jogoknak a táplálója s élvezője*.

Hát vajjon nem ezt igazolja-e a Jókai esete?... Ime egy általános emberi, közhasznú célú egyesület munkálkodik csendesesen, zajtalanul, talán még a hiva-

talos r. kath. egyház jobb érzésű tagjai által is legálább elvben helyeselt, méltányolt irányban: s mert az elnök véletlenül protestáns: ellenségeivé lesznek a nemes, a humánus ügynek, mert úgy gondolkoznak, hogy az ilyen vezető nem illetékes az állás betöltésére!... A szégyen pír nem égeti arcukat, óh, mert a papismus, a hierarchia azt nem ismerheti, hiszen isteni eredetű! A felzúduló közvélemény elítélő magatartása nincs rájuk hatással, hiszen ők iure divino élnék s élhetnek!

Ugyan mit várhat az emberiség az ilyen gondolkozású s érzületű egyénektől?... Semmit mást, mint zsarnokságot, a mely járomba kényszeríti a lelket is, a testet is, — a mely a vércseppektől sem irtózik, — a máglyák tüzének lánglobogásában gyönyörködik s a gályarabok jajsza az isteni gyönyör füleiknek!

Ugyan mit várhat ettől a hivatalos egyháztól, a melytől jól megkülönböztetendők a szabadelvű r. kath. egyének, a kiknek lelkét a papismus mérge, a hierarchia betegsége nem rontá, nem gyöngíté meg: mit várhat egy nemzet, mit épen ez a mi sok fajú, sok vallásfelekezeti magyar nemzetünk, a melynek szüksége van minden egyes fiára, hogy egymást támogatva, egymást erősítve: erősítsék e hazát?!... Semmit mást, mint harcot, testvér-háborút, üldözést az apa és fiú, a testvér és testvér között ad maiorem Dei gloriam!

S vallásos szempontból vajjon nem az bizonyul-e be a Jókai esetében, a mit mindig hangsúlyoztunk, hogy az ultramontanizmus soha, de soha sem mond le a „coge intrare” elvről?! Hogy ez ellenkezik a Jézus vallás-erkölcsi elveivel, — ellenkezik a humanizmussal, — ellenkezik a nemzeti érzéssel, hazafiúi kötelességgel: napnál fényesebb igazság!... Ámde az igazságot megcsúfolni: nem ultramontán természet-e?

És mi magyar protestánsok, bár tudtuk mind ezt, bár gyászos multunk kiáltó bizonyosságai megtanítottak ezekre, — bár a mindennapi élet küzdelmeiben, keserveiben lépten-nyomon tapasztaltuk, hogy a *hivatalos r. kath. egyház* a maga papismusával, hierarchiájával mindig, de mindig tör ellenünk, mint a humanizmus s a nemzeti érzület bajnokai ellen: mégis tűrtünk mindent, elhallgattunk mindent, sőt hagytuk magunkat felhasználni, kijátszatni!

Az eredmény íme itt van! Ki van adva a jelszó: *r. katholikus ember ne támogasson nem római katólikust!*

S nem akadt ott a törvényhozás házában igaz ember, a ki visszautasította volna e jelszót, — nem akadt sajtó-organum, a mely rendreutasította volna a nyílt jelszó kiadóját!...

Nostra culpa, nostra maxima culpa!... A szabadság, az igazság ellenségeit hagyjuk erősödni!... S most íme száz karjával mindent összefog s agyon akar szorítani mindent, a mi nem ultramontán!

Szép jelszó a „jog, törvény és igazság“ jelszavai mellett!... Vajjon a magyar kormányban nincs-e szava a béke ellenségei ellen?... Úgy látszik, hogy nincs, mert hivatalosan tenyészik a jelszó, a melyet elárult az az erdélyi püspöki cím is, a melyet az abszolút korszakból hozott életre Wlassics Gyula!

Jókai nyíltan, őszintén szólott! A béke emberének lelke nyilatkozott meg soraiban!... Ám a békét így nem lehet megteremteni!... A keztyűt, a melyet élénkbe dobott a felpuffaszkodott ultramontanizmus: fel kell vennünk s a *béke érdekében* talpra kell állanunk, mert most már itt az idő, hogy ezt kiáltuk: *eddig s ne tovább!*

A magyar kormány szabadelvűségétől elvárjuk, hogy a *béke, a haza, az emberiség ügyét velünk fogja védelmezni!* Ha nem: akkor az ő akarata ellenére is megvédjük a békét, a hazát, a nemzetet s nem engedjük, hogy az emberiség ismét megcsúfoltassék a magyar nemzetben!

Dr. T. I.

Virágfakadás.

Annak nevezem... Úgy télvíz idején ugyan inkább csak művirágok termeltetnek, a mi szintén virág, denique a tél folyamán Kádár János lelkészársunk szívében kinyílt s e lapokban kihajtott a hála virága. Szép a virág is, a hála is, még szebb együtt mind a kettő, de legszebb az önértetes ember.

Azt gondolhatná — K. J. úrnak e lapok 3-ik számában megjelent cikkét olvasva, — egy a dolgokkal és azok állásával ismeretlen ember, hogy a „*valóban becses újévi ajándék*“ csakugyan „*prezent pénzhez*“ jutatta a lelkészeket, holott fájdalmasan nehezedett lelkünk most egy éve, az illetén gyanúsításnak ránk vetett árnyéka is. S mintha most egy vonal sötétlenék végig homlokunkon, bántó, czégegéző vonal.

Sietett, nagyon sietett t. lelkészársam a hálálkodással, mert ha egy kicsit lehűlni hagyja neki buzdult, szívét bizonyára kevesebb tömjént füstölögtet el hódolatul s annál több ügyet vet az államsegély kiutalása által támasztott túrhatóbb helyzet logikai vonatkozásaira, a mint tette *Benevolus* a „*Kongrua kézhez vételekor*“ s előtte is már többen tudomásom szerint. Nem gondolja-e, hogy a cikkét uraló alaphangra végig húzódhatik elleneink arcán egy kicsinylő, gúnyos vonás: „Íme a hálás hadfiak?!“ Nem gondolja-e, hogy egyik-másik lelkészársam arcára szégyenpírt vont a nevében is megcsülekedett könnyű áradozás?! Nem gondolja-e, hogy az ilyesmire felelt alkalmas arra, hogy a roszakaratú elfogultság gondolatában a prezent pénz, vagy más egyéb alacsony színvonalára süllyeszti a jogosság alapját?! Hát a múlt némán hordott türelme, megszerzett, megalkotott joga, annyi élő s nem élő társak szűkösködése, titkon ejtett könye, szíve szorongása csak ennyit érdemelt?! Nem! Semmiképen! Nem így gondoltam, nem ezt vártam!

Azt hittem, hogy az újévi ajándék kapcsán, — ha már ajándéknak is nevezhető a törvény adta jog, — a *Benevolus* ajakán megzendült ige a Kádár János ajakán mint csatakiáltás veretik vissza, mint tetterre hívó szó, mely az élet gondjai közül, az eke szarva mellől, a lemondásból, a bénultságból, a szárnyaszegettségből a csatamezőre, az Úr oltára köré sorakoztatja a társakat. Csalódtam. Riadó helyett egy kis „*Gott erhalte*.“

Úgy látszik felelte t. lelkészársam, hogy az ilyen történelmi pillanatok megállanak koronként a jövődő ítélőszéke előtt s bizony reánk kongruás lelkészekre szomorú világot vetne az, ha „*a mi újévi ajándékunk*“ lenne a kongruás idők legelső okmánya, mert abból aligha olvasnának ki egyebet, mint azt a kábulatot, melyet a mézes madzag benyelése keltett. Ezt a látszatot, ezt az árnyékot nem lehet, nem szabad megtérni magunkon.

E lapok Nt. Szerkesztője felemelte ugyan tiltakozását az illetén felfogás ellen, de a mennyiben a K. J. cikkéből egyenesen a protestáns közszellem hanyatlására következett, — kötelességemnek ismerem legalább a magam részéről, — habár elkésetten is, mert illetékesebb helyről vártam, — a K. J. úr distinctióját az egyéni felfogás értékére leszállítani, mert a lelkészi javadalmak kiegészítéséről megalkotott törvény életbe léptetése, gyakorlati megvalósítása hálálkodás tárgya senki részéről, senki irányában nem lehet.

A törvény illetén alkalmazása is kétségkívül olaj az égető sebekre. de maga t. lelkészársam is bevallja, hogy ez nem minden, bár ezzel a gondolatával is csak a téresebb ígért földje felé tekintget, a lelkészi javak kiegészítésével összefüggésben levő végtelen horderejű kérdéseket felejtve. Pedig egy pillanatra sem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy az 1898. XIV. t.-c. a törvényhozó nagy idők törvényalkotásának csak erőtlén, élettelen viaszlenyomata. A köztudatban ennek elkallódnia nem szabad, még a kongrua félszázad alatt vékonyra préselődött obulusai között sem. A jelenlegi törvényt, csak mint a rendezkedő állam ideiglenes intézkedését tekinthetjük, melyet rövid idő alatt az 1848. XX. t.-c. egész lelkének kell felváltania, követnie.

Ennyi az a visszhang, a melyet az én lelkem a lelkészársam cikkelyére adott és még ez a kicsi: A gyermek szeme hadd lobogjon szelid fényvel új krajcárt adó bácsijára, az élet kérges tenyerű nap-szamosai pedig fogadják emelt fővel megérdemelt, rászolgált béröket.

Hegyközi.

A kongrua és a kongruás lelkészek.

A „qui tacet, consentire videtur“ elvének az alapján azt a dics-hymnuszt, a mely a kongrua megpillantásakor a Kádár János szívében az államkormányhatal szemből megzendült s e b. lapok f. évi 3-ik számában „*A mi újévi ajándékunk*“ című cikkben ajkáról el is hangzott, méltán tarthatnák sokan a kongruás ev. ref. lelkészek közös érzelme megnyilatkozásának. Szükséges dolognak vélem azért, hogy az ő felfogásával ellenkező gondolkodás is kifejezésre jusson és pedig illetékes helyéről.

A t. szerkesztő úr, a jelzett cikkhez fűzött megjegyzésében kellő értékre szállította ugyan alá K. J. sorait; de ez még nem elég arra, hogy a kongruás ev. ref. lelkészeket a nagy közvélemény ítélőszéke előtt az ellenkező oldalról is bemutassa, esetleg igazolja. A kongruás ev. ref. lelkészi kar részéről kell elhangzani

a K. J. tisztársunkéval ellenkező felfogásnak, más különben azt a szégyen-bélyeget, melyet a t. Szerkesztő úr megjegyzésében mintegy kezünkbe adott, hallgatásunk által önmagunk nyomának reá homlokunkra, hogy azt ott bárki is lássa s olvashassa. Mivel én is ilyen, habár ez idő szerint még csak reménybeli kongruás lelkész vagyok, azért látom szükségét, ha már más, nálamnál a tollforgatás terén hivatottabb tisztársam nem teszi, hogy felemeljem szavamat a K. J. dics-hymnusza ellen.

Sok, nagyon sok vád, lealázás, kicsinylés ért már bennünket a kongruával kapcsolatban és pedig, hogy ne említsünk mást, saját hitsorsosaink, kimagaslóbb nagyjaink részéről is. Jóeleve elneveztek alamizsnás koldúsoknak, a kiknek érdekében megkérdezni sem látták szükségesnek oda fent autonomikus egyházunk egyetemét: adjanak-e s miként, mily címen adjanak valamit? Megvesztegetve látták már a kilátásba helyezett segélyezés által is gondolkodásunknak, egyenes magatartásunknak független voltát. És ezek a lealázó, kicsinylő vádak mind beigazoltak lennének, ha csakugyan egy véleményen lennénk mindannyian K. J. tisztársunkkal. Akkor csakugyan igazsága lett volna Uray Imre, beregi ref. egyházmegyei gondnoknak, aki az ev. ref. lelkészi kar lelkiismeretének, politikai meggyőződésének az áruba bocsátásáról szólott a kongruával kapcsolatban.

A koldúshoz illő megalázkodás sohasem volt még eddig sajátja a reform. lelkészi karnak. Hát az az erős kálvinista jellem, mely nem hajlott meg soha olyannak dicsőítésére, a mi meggyőződésével ellenkezett; az a hajlíthatatlan kálvinista lelkészi kar, mely kész volt életét feláldozni inkább, mintsem emberi kéz alkotta bálványok előtt megalázni magát: most dics-hymnuszt zengene azért, mert megcsillant a több százados igazságtalanság sötét éjjelében, mintegy tűnő csillagfény, amaz evangéliumi világosság: „*méltó a munkás a maga jutalmára*?” Oda dobna az anyagi bálványok elé lelkének azon megdönthetetlennek ismert meggyőződését, hogy őt s egyházát törvényes alapon, jogszerint illetik meg nem azok a fillérek, a melyek kongrua címen immár nagynehezen kezdetnek folyósítani, hanem ennél több, sokkal több? . . . Nem, soha! A ref. lelkészi kar ennyire nem szakíthat a mult hagyományaival s ha szakítani akar, méltán ráillenek Dániel prófétának szavai: „*Mene, Mene, Tekel, Ufarsin!*”

Az önértetnek alászállását s az általunk eddig, anyagi szegénységünk, nélkülözésünk mellett is hiven, odaadó készséggel szolgált ügyünk igazságának, Isten-től életre hivatottságának feladását látnám én abban, ha mi, — kik csaknem 400 éven keresztül — annyi szolgálatot tettünk a magyar nyelv, állameszme és nemzet megmentése és fennmaradása érdekében, a mennyit az összes lakosai e hazának együttvéve nem tettek: most hálálkodással, a föld poráig megalázkodással fogadnánk azt a kongruát, melylyel az elődeink s általunk végzett munkát csak a fásült szív véli, a józan igazságos ítélet hiánya tarthatja díjazottnak. Elfogadjuk, örömmel fogadjuk, mert tovább már nem nélkülözhetjük azt, de, mert jogos igényünk egy részének tartjuk, nem zengünk azért K. J.-sal együtt dics-hymnusokat,

Kíváncsiak lehetünk arra, hogy azoknak az egyházaknak papjai vagy pópái, a kikkel a mi megaláztatásunkra egy kategóriába soroltak oda fent bennünket, olyan lealázkodó érzelmekkel fogadják-e, a hozánk viszonyítva (talán) érdemeitlenül kiutalt s élvezett kongrua-járandóságukat, a milyennel K. J. nem is a

saját, de a ref. lelkészi kar nevében fogadta azt? Nem olvastam erre vonatkozólag semmi bizonyost, így nem is kockáztathatok határozott állítást, de kételkedem benne, hogy térde-fejet hajtának ők is a magas kormány előtt. Pedig ők inkább tehetnék ezt, mint mi; mert az ő főpapjaik a magyar javadalmakból bőven kivették eddig is részöket, de a nemzet iránti rokonszenvük nem állott arányban és nem is áll a nemzetől élvezett jótéteményekkel.

Elismerésről szólhatunk legfeljebb; de az sem lehet más, mint viszonylagos elismerés az előbbi kormányférfiakhoz viszonyítva, kik a törvényben gyökeres jogainknak megvalósítását még csak meg sem kísérelték.

Olyan udvariasság számba menő valaminek tartom én a K. J. megnyilatkozását, a melyet a mindennapi életben sokszor van alkalmunk tapasztalni, a milyen p. o. a kereskedő köszönete, mikor a saját híven kiszolgáltattott portékájáért a fizetőjével szemben halás köszönetének ad kifejezést. Miként ez csak megszokott szólásforma, úgy a K. J. dics-hymnusza is a kormány-nal szemben nem egyéb; csak hogy ezzel a kongruás ref. lelkészi kar magát azonosítani, azt hiszem, nem akarja, nem is fogja; mert ez nem illik hozzá, nem egyezik meg őseitől örökölt hagyományos szellemével.

Anyagilag a tönk szélére juttatta a nemzet ügyeit intézőknek velünk szemben igazságtalan, jogtalan és méltánytalan magatartása a ref. lelkészi kart. Es most szellemileg, erkölcsileg magunk tennénk tönkre magunkat? Nem, ezt ne tegyük soha!!

Az a kiutalt, vagy kiutalni kilátásba helyezett, de a végzett munkánk érdemével arányban nem álló, sokak részéről segélynek méltán nevezett s tartott kongrua járandóság megkötné lelkünk szárnyait az igazság felé való törekvésében, fogolylyá alacsonyítaná eddigi szabad gondolkodásunkat, megvesztegetné erkölcsi érzésünket? . . .

Óh akkor . . . akkor mondjunk le jobb kilátásainkról, vessük el magunktól a hitét és reménységét is annak a jobb jövőnek, a melyben anyaszentegyházunk és nemzeti életünk felvirágoztatását látjuk. Akkor küszöbén állunk annak a sivár jövőnek, melyet a róm. katolikus egyház érdekében a nemzet testén duskáló s a nemzeti közös vagyonból külső fényben élőködő egyik főpapja e hazának, Kollonich tervezett, mikor ezt mondotta: „*Faciam Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam.*” Ettől pedig óvja meg Isten ref. anyaszentegyházunkat, oltalmazza édes magyar hazánkat!

A protestantizmus élete a magyar nemzetnek is az élete. Fennmaradása egy: a nemzet fennmaradásával.

Halás köszönettel a prot. közelebből a ref. lelkészi kar azt az eljárását fogadhatná csak a magyar kormánynak, ha megszüntetné egyházi téren a kiváltságokat, egyenlő anyagi előnyökkel vagy nélkülözéssel engedné összemérni erejét a különböző felekezeteknek a saját eszméi és igazai diadalra juttatásában; ha a jelenlegi kormány fejének a nemzetiségi politikájával kapcsolatban legközelebb mondott eme szavai: „*A magyar nemzeti államnak követnie kell az egységes magyar nemzet politikáját, a mely befogadja és beveszi az egyenjogúság és egyenlőség sáncaiba a hazának minden fiát nemzetiségi, vallási, származási és faji különbség nélkül*” nemcsak az ajk üres frázisai lennének, de szíve is úgy érezne, a mint az ajka szól és szavai megvalósítása érdekében minden lehető megtenne. Mindaddig, míg ez be nem következik, a magas kor-

mány a kancsal mészáros szerepében áll az elfogúlatlan prot. előtt, mely felhasználva rövid látásunkat, a kongrua segély által akar belevezetni abba az állapotba, melybe Ézsau jutott bele, hogy megérdemlett jogos és igazságos örökségünket adjuk oda önként, úgyszólván alig valamiért.

Én e soraim által K. J. szemében elfogult ítélő tagja leszek bár prot. egyházunknak, de eltűröm e jelzót is az ő részéről, csak önmagam előtt legyek igazolva s még inkább elviselem, ha találkoznak lelkes társaim közül is olyanok, a kik velem együttéreznek és gondolkodnak.

Szobonya István.

ISKOLAI ÜGY.

Két fontos kérdés az országos közoktatásügyi költségvetés tárgyalása előtt.

Sokszor, mindannyiszor, valahányszor csak alkalmunk volt reá, határozottan, félremagyarázhatlanul hangsúlyoztuk azt, hogy a magyar kultúra fejlesztése, előbbvitale az a fontos érdek, a melynek minden másat utána kell helyezniünk, ha azt akarjuk, hogy a művelt nyugatnak tiszteletre méltó, nagy versenyében méltó részt vehessünk. Nem is akadt még olyan szerencsétlen gondolkozású egyén, a ki útját akarta volna állni közoktatásügyi mozgalmainknak, sőt az ellenségeskedés hangjai is unszolássá váltak, mihelyt kulturális ügyeinkről volt szó. A mi természetes is, hiszen kicsoda volna oly botor, hogy a művelődés ezer meg ezer féle nemeit már csirájukban megölje, mikor ezekből épül ki a modern magyar állam. a melynek még mindig sok, sok kulturális szüksége vár kiégitésre.

Az 1900 ik évi országos közoktatásügyi költségvetés tárgyalásakor is bizonyára ez a szellem, ez a felfogás fog uralkodni a lelkekben s nem lesz, nem lehet törvényhozó, a ki ne szavazná meg mindazokat a helyes s indokolt kulturális befektetéseket, a melyekből dúsan kamatozó tőkék kerülnek majdan ki.

Minket protestánsokat ezúttal két nagy kérdés érdekel, noha mindkettő még csak csíraszerű állapotban él, de elérkezett az ideje, hogy a tervezgetés, a szemlélődés teréről átjussanak a komoly tárgyalás területére is, mert mindkettő olyan kérdés, hogy megoldásukkal késni, egy jelentőségű hátráltatni a kellő nyugodtságu, zavartalan kulturális fejlődést, a mi pedig soha sem lehet célja az öntudatos tanügyi politikának.

Jogi szakoktatásunk reformja az első kérdés, a melyet ideje már végleg megoldani, hiszen az illetékes elemek mind nyilatkoztak már s ideje lesz megszüntetni azokat a botrányos állapotokat, a melyek a budapesti egyetemi jogi fakultáson napi rendben vannak, a hol több hallgatója van egy-egy tanárnak, mint a menyinyi a tantermekbe befér, — a hol a hallgatás ellenőrzése egyáltalán képtelenség, — a hol szorgalom, tanulmányozás becséről a hallgatók túlnyomó részéről szó sem lehet, — a hol maguk a tanárok a szó szoros értelmében vizsgáztatók s nem előadók gyanánt szerepelnek, stb. stb.

Abban a tervezetben, a melyet a reform. kérdésben az illetékes szakminiszter készített, sok, na-

gyon sok egészséges eszme van felvetve, a melyek szerencsés kézzel keresztülvitelve, csak emelhetik jogi oktatásunkat. Azt várjuk az öntudatos tanügyi politikától, hogy görcsöcs ragaszkodást ne tanúsítson a központi elvekhez, hanem az egészséges vérkeringést igyekezzék előmozdítani s úgy vigye keresztül a szóban forgó reformot, hogy a tarthatatlan viszonyok, a melyek miatt valósággal pirulnunk kell önmagunk előtt is, szüntetessenek meg s még csak a látszata se forogjon fenn annak, hogy jogi oktatásunkban az oktatásnak híre-hamva sincs! Mert most nem csupán a látszata van meg ennek, hanem a valósága is, épen ott a központban, a hol a legjobban megérték az állapotok az ujjászületésre.

Nem gondolhatjuk, hogy volna magyar ember, a ki ellensége lenne a jogakadémiáknak, a melyek olyan tisztességes, részben olyan dicsőséges multtal, s kifogástalan jelennel dicsekesznek, hogy tulajdonképen ezeket kell részben úgy tekinteni, mint a jogi oktatás igazi szerveit. Azt sem gondoljuk, hogy volna olyan elfogult egyén, a ki épen a vizsgák minémiségénél fogva lenne ellensége a jogakadémiáknak, mert úgy gondoljuk, hogy halva született eszmének tarthatni egy olyan elvet, a mely a véletlen esélyeinek kitett vizsgáztatást állítja fel egyetlen mérvül a siker s eredmény tekintetében. Az meg épen agyrém szerű elvnek tűnik fel előttünk, hogy csakis királyi táblai székhelyeken lévő jogakadémiák funkcionálhatnak sikerrel. Nem egyéb ez a felvétel, mint irányzatos politikai sakkhuzás épen velünk protestánsokkal szemben, a kik szerencsétlenségünkre öt helyen tartunk fenn jogakadémiát, a hol nincsen királyi táblabíróság. Az ismeretes reform tervezetnek épen ez a pontja az, a melyben szabadelvű döntést várunk, még pedig, ha lehet, minél előbb, hogy a lét és nem lét kérdése előtt ne álljunk évek hosszú során át, mert ez ismét csak a jogi oktatásnak válik hátrányára.

Igaz, hogy a reform-javaslat még nincsen benyújtva, de méltán várhatjuk, hogy a kérdés lényegében nyilatkozzék meg végre-valahára a kormány s ne engedje, hogy sötétben tapogatódzzanak az érdekeltek, hanem szabad irányban fejlődjék ki a közvélemény. A reform eszméje megértett, a kérdés elodázhatlan. sürgős megeldást követel. A késedelemben igazán veszedelem van, a mely napról-napra növekszik.

A második fontos kérdés a *protestáns theologiai fakultás felállítása az egyetemeken, vagy legalább a budapestin.*

Maga a kormány hivatalos képviselője vetette e kérdést felszínre, a melynek megoldását a tiszai ág. ev. egyházházkerület immár sürgeti is s mi ev. ref. is szükségessé tartjuk, hogy valóra váljék ez a felekezeti jogegyenlőségből fakadó szükséglet kielégítése.

Sajátos helyzetben voltunk mi e hazában minden időben épen a felekezeti jogegyenlőség szempontjából. Az államhatalom mindig reánk támaszkodott, ha korszerű vívmányok létesítéséről volt szó s mi teljes erővel segítettük, még saját kárunkkal is, a korszellem állami irányú követelményeinek a megvalósításában. Természetes következmény az lett volna, ha az állam e szolgálatokért, de magáért a saját érdekeért is megerősíteni törekedett volna bennünket. Nem tette, hanem várt, várt s újabb meg újabb segítséget követelt tőlünk, a kik saját vérünkben táplálkozva, soha sem maradtunk el, hogy a kulturális fejlődést előmozdítsuk.

A prot. theol. fakultás felállítása nem ütközik semmi nemű nehézségbe, mert a róm. kath. egyház tiltakozása nem nehézség. Csupán arról van szó, hogy akarja-e a kor-

mány ezt a kötelességét teljesíteni, vagy nem. Magát az elvet kimondandónak tartjuk minél előbb, a megvalósítást pedig a kellő számítások megtétele után, a melyek könnyen elvégezhetők, hiszen felekezeti érzékenykedés a mi részünkről nem fog fennfogni, rövid idő alatt véghezvihetni.

E kérdést is sürgősnek tartjuk s várjuk, hogy a költségvetési vita előbbreviszi, sőt meg is oldja, legálább elvben.

T. I.

TÁRCA.*

CXLVIII. Zsoltár.

Ti lakói fent a mennynek,
Adjatok hálát Istennek,
Áldjátok őt imádságban,
Oda fent a magasságban!
Angyalai az ég Urának,
Seregei a mennyországnak,
Nap, hold és a csillag tábor,
Zengjétek az ég Uráról!

Ti is magas égi boltok,
Kik felettünk fen ragyogtok,
Vizek árja fen a légben,
A lebegő zord felhőkben
Kik a lételt tőle vettétek,
Az úr Isten nevét zengjétek,
Mert hatalmán áll fen minden,
Változatlan örök rendben.

Ti lakói lenn a földnek,
Adjatok hálát Istennek.
Minden élő róla zengjen,
Oda lenn a mélységekben!
Villámtűzek, köd és a pára,
Forgószelek, viharok árja,
Ti mindnyájan őt áldjátok,
Mert az Istent szolgáljátok!

Völgy és halom, bérce és erdő
S ti a létnek itt örvendő
Állatoknak sokasága:
Titeket is tart jósága;
Áldja hát őt, dicsérve áldja,
Mind, a kiket Isten éltet,
Az ő nevét dicsérjétek!

Ember te is jer és zengjed
Dicsőségét Istenednek,
Sőt te áldd őt legméltóbban,
Kit részeltet minden jóban,
Kit örökéül elválasztott,
Ég, föld javával elárasztott,
Ég, föld felett ajkad zengje:
Mily nagy az Isten kegyelme!

179. Dicséret.

„Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban,
A kik vigadoznak véghetetlen boldogságban,
Az angyali lelkek az égben,

* Mutatványok az „Előmunkálatok“-ból az ismertetéssel kapcsolatban.

Az úr Istent ő felségében

Magasztalják tiszta szentségben.

Nap, hold, csillagos ég az ő törvényének enged,
Bölcsesége szabta eléjük az örök rendet,
Felhők vize, villámok lángja,
Szivárvány fény, fuvalmak szárnya,
Az Úr előtt száll, őt szolgálja.

Ébredő tavaszban a természet ékessége,
Tenger, föld, szigetek s a hegyek pompás szépsége,
Bársonya a hímes mezőnek,
Virágai halomnak, völgynek,
A jó Istent dicsérni jőnek.

A vizek mélyében lakozó lények soksága,
Földön és föld felett az élő valók országa,
Légi madarak, földi férgek,
Ő benne mozognak és élnek,
S általa örülnek a létnek.

Ember, Istennek remekei itt e földön,
Ajkatok is immár hálaimára zendüljön!
Kik az Isten képét hordjátok,
Munkáiban őt láthatjátok,
Teremtőket imádjátok!

Zengjük hát egy szívvel, dicséret és hálaadás,
A szentek Urának legyen tőlünk magasztalás;
Kiben soha változás nincsen,
Legyen áldott az örök Isten
S ránk a mennyekből áldást hintsen!

KÖZÉLETÜNK.

Ujabb adatok a sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.

A „Sárospataki Lapok“ folyó évi 3-ik számában közölt sárospataki deákok névsorához ujabbban *Bartha Mór* nyug. lelkész s jelenleg a »Debrecen« politikai napilap szerkesztője, továbbá *Szabó József* eszenyi lelkész, *Sáfrán Mihály* visnyói lelkész és *Cékus László* abaujszántói ev. lelkész küldöttek adatokat. Cékus lelkész úr maga nem vett ugyan részt még a szabadságharcban; de mint levelében írja, az eddig közölt adatok nagyon érdekelték, mert a névsorban sok ismerős névre talált s atyja szintén honvédtiszt lévén, tőle sokat hallott a nagy idők szereplőiről és sokat olvasott atyjának írásban maradt 48-iki élményeiből.

Hogy a még életben levő pataki deákokból lett honvédek mennyire érdeklődnek a megkezdett névsor iránt, bizonyítja Bartha Mór levele. melynek egy része következőleg hangzik: »A sárospataki honvéd deákok összeírását célzó igyekezetét szívemből üdvözlöm. Derék munkát fog ön végezni, ha lehető teljességben, a mi már felette nehéz, végrehajthatja. Legyen vele a még élő sárospataki honvéd deákok segítségével mutatkozó isteni kegyelem, mert a kedves pataki főiskola történetének nem utolsó pótlására szolgál a munka; a mellett annak a főiskola ifjúságának hazaszeretetét és szabadság iránt való lelkesedését is megmutatja, a mely mindig élt ugyan ott, de soha magasabban nem lobogott, mint 1848-ban.«

Bartha Mór adatai azért is érdekesek, mert majd mindenik volt honvéd születési helyét közli s nemcsak későbbi foglalkozását jegyzi fel, hanem még a deákélet-

ből is érdekes dolgokat sorol elő. Így p. o. felemlíti azt, hogy a szabadságharc után ő, Szabó Lőrinc és Lengyel Lajos voltak az első jelentkezők sárospataki főiskolánkban. *Ilyés Bálint*ről, a volt kisujszállási lelkészről s jelenleg a bárándi kerület képviselőjéről megemlíti, hogy mint szép fiatal alvadászt százada a máramaros szigeti nők elnevezése után »selyem káplárnak« hívta.

Az ő adatai szerint Harsányi István, kinek neve a második közleményben fordul elő, a lengyel dsidás légioiban szolgált, Kriston Lajos pedig a 10 honvédzászlóaljban volt tizedes.

Az újabban beküldött névsor a következő:

Bartha Zsigmond fővadász volt; a Kazinczy Lajos parancsnoksága alatt álló hadseregbe került, a mely Zsibónál tette le a fegyvert, de Bartha felhívására százada megtagadta a fegyverletételt s fegyveresen indultak más táborhoz. Mint ököritói lelkész halt meg 1896-ban.

Mándy Benő alvadász, mint vámos -oroszi lelkész 1896-ban nyugugalomba vonult s most mint földbirtokos él.

Ilyés Bálint alvadász. Mint kisujszállási lelkész nyugugalomba lépett. Jelenleg országgyűlési képviselő.

Adorján Gedeon alvadász. Mint komorói pap halt meg.

Szabó Lőrincz alvadász. Mint mikolai lelkész halt meg 1889-ben.

Lengyel Lajos vadász őrmester. Mint végzett deák fiatalon halt el.

Tóth Benedek alvadász. Még él, mint csenger-ujfalusi lelkész.

Bonovai Nagy Elek tanító lett, később az új honvédségben, mint hadnagy szolgált.

Bulyáky Elek lovas altiszt, Lázár Vilmos nyarconca, mint tanító halt meg.

Juhász József lovas altiszt. Jelenleg még él, mint geberjéni lelkész.

Frencel József tüzér altiszt.

Szentpétery Sándor guerilla altiszt.

Virágh Kálmán honvéd altiszt. Később törvényszéki bíró lett.

Jármy Ferenc honvédhadnagy. Még él.

Székely István h. altiszt. Patakról Debrecenbe ment s innen Mikepércsre tanítónak, de itt a zsandárok leszúrták.

Csajkos Gyula honvéd?

Nagy Imre honvéd altiszt. Az osztrák seregbe soroztatott be.

Szabó Miklós honvéd altiszt. Besorozták az osztrák seregbe, de onnan megszökött. *Csatáry Miklós* nevet vett fel s gödényházi lelkész lett.

Mikec Sándor honvédőrmester.

Ormós Miklós honvédhadnagy a 10-ik zászlóaljban.

Elek István. A szabadságharc után besorozták s Olaszországba vitték, de onnan Svaicba szökött. Később Kurittyánban Pallavicini grófnál lett nevelő.

Szűcs István honvéd altiszt. A járkováci szerb éjjeli támadás alkalmával egy golyó az állkapcsát összezúzta.

Mokcsay István guerilla főhadnagy.

Pazar József honvéd altiszt.

Sélley Sándor? Most állítólag kúriai bíró.

Barcsik Pál honvéd főhadnagy.

Palcsó (később Bulcsú) Károly, ki a pataki drámát írta 1847-ben.

Hubay Miklós honvéd altiszt. Mint mádzombori jegyző halt el.

Réti József, mint pap halt meg Kálósán.

Béky János honvéd altiszt, később gönci, szépsii, majd csobádi tanító. Gönci hivatalából súlyos gyanúra elhurcoltak s másfél évig börtönben kínozták.

Gönczy István tüzér. Nyiregyházán mint mérnök élt.

Sáfrán Mihály lelkész úr levele nemcsak azért becses, mert néhány új adatot közöl és az eddigiek közül többet helyreigazít, hanem azért is, mert a szabadságharcban szerepelt zászlóaljak elnevezéséről s a katonai megkülönböztetésekről sok érdekes dolgot mond el. Az ő levele szerint az eddig közlött névsorban több olyan honvéd neve fordul elő, a kik mint miskolci vagy losonci tanulók állottak be katonának s csak a szabadságharc után lettek pataki deákokká. Ilyen ő maga is, a ki a tüzérségnél nem fő, hanem alhadnagy volt. Miskolci tanuló volt *Kiss Lajos*, a ki Smerling idejében főszolgabíró volt, *Tréki Török József*, a ki nem tüzér, hanem vörössapkás altiszt volt s később a miskolci gymnasiumban működött. *Tóth Samu* előbb losonci tanuló volt és szintén csak később jött Patakra. Általában véve megjegyzései mind olyanok, hogy azok segítségével az eddig közlött névsor hiányosságát ki egészíthetjük.

En ezeket s az ezekhez hasonló feljegyzéseket annnyival inkább érdekeseeknek tartom, mert tudomásom szerint a szabadságharc évéből rendes és teljes iskolai táblázatok nem igen vannak főiskolánkban. A hozzám küldött levelekben olyan sok figyelemre méltó feljegyzés van, hogy azokat egy csomagban levéltárunk irományai közé is jogosan elhelyezhetjük.

Buza János.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok“ VI. füzeté.

(Folytatás.)

III.

A VI. füzet második része átdolgozott dicséretekből áll. Itt láthatjuk megújított köntösben legmegszokottabb, legkedveltebb ünnepi énekeinket, számszerint 17-et s az erdélyi énekeskönyvből átdolgozva kettőt.

Hogy e dicséretetek általánosságban mennyiben felelnek meg a kívánalmaknak, azonnal be fogjuk látni, mi helyt párhuzamba hozzuk az eredetiekkel.

En azonban már itt kijelentem, hogy e megszokott dicséretetek átdolgozása, illetve javítása a legnehezebb. Mert megszoktuk a régit, annak minden sora behálózta lelkünket. És itt az a fődolog, hogy minden gondolat megmaradjon s ha itt-ott megújított ruhában kell megjelenni a gondolatnak, az a külső forma legyen mindig világos, könnyed menetű és népies, hogy minden gyülekezett megérthesse. Az összevonás szintén szerencsésen alkalmazva olyan kellék, mely tömörebbé, felségebbé, meghatóbbá teheti dicséreteinket, a mi által a buzgóság és áhitatra való keltés csak növekedhetik. S ha még a bibliai zamat és kenetesség is megmarad, — mely a legdrágább ékessége régi dicséreteinknek, akkor az ilyen átdolgozott dicséret valódi remekmű, mely évszázadokon keresztül is fel fog hangzani a gyülekezetek ajkain templomainkban.

De vegyük sorra s hozzuk párhuzamba az eredetivel, hogy annál inkább kitűnjék vajjon az itt átdolgozott énekek tarthatnak-e halhatatlanságra számot?!

Az I. dicséret legszebb újesztendőre való énekünket próbálja javítani. Ez ének mélységes gondolataival, rendületlen hitével és költői szép nyelvezetével tündöklök.

Három első versszakát érintetlenül is hagyja átdolgozó. A 4. 5. versszakot igen helyesen elhagyja, mely által sokat nyer erőben és tökéletességben ez ének. — Szerencsés átalakítás a 6 ik versszak, mely átdolgozó beosztása szerint 4-ik lenne. Az eredetinek lazasságát, szakgatottságát költői erővel és ügyességgel ugyan lehet-e szebben átalakítani, mint a hogy itt van:

„Áldd meg Úr Isten a hazának drága földjét,
Virágozzék rajta a boldogság és a jólét,
Legyen a népek közt egyezés,
Hogy az igazság és békesség
Egymást csókolva ölelgessék.“

De már az eredetinek 7. és 8. versszaka csak maradjon úgy, a hogy régen megírták. Én a két versszakban nem látok egyetlen sort, de még egyetlen szót sem, mely javítást igényelne. Mind gondolatai, mind a belső hév és lelkesedés szülte szavak kifogástalanok. Külső formája meg szinte versenyre hívja a mai élő poetákat, ha vajjon tudnak-e így írni? Csak hadd maradjon tehát a két végső versszak. Mert én nagy veszteségnek tartanám, ha azok helyébe ezentúl már így kellene énekelni:

„Áldd meg óh úr Isten e mi gyülekezetünket,
Hozz ránk víg esztendőt, eltörülvének könyeinket.
Legyen áldott házunk, családunk,
S ha majd e földtől meg kell válnunk,
Add, hogy legyen boldog halálunk!“

Tudom ugyan, hogy mit szeretett meg átdolgozó e javításban! Bizonyára a két végső versszak ismétlését, mely a hatást emeli ugyan, de nem képes kárpótolni a veszteségért!

Mindezeket összevetve az I. dicséret így a szép, lendületes új versszakkal igen sokat nyert az átdolgozás által. S ha megmarad a 7. 8. sértetlen állapotjában 5-ik és 6-ik versszaknak: e remek, szívet, lelket foglyúl ejtő ének méltán elfoglalhatja az őt joggal megillető első helyet új énekeskönyvünkben.

A 7-ik, virágvasárnapi ének átdolgozását nem tartom szerencsésnek. Átdolgozó az eredetinek 5. versszakát négybe foglalja. E dicséret messze mögötte marad az I-nek, akár szétfolyó tartalmát, akár nehézkes menetét tekintjük. Pedig hosszú, kényelmes sorokban halad, mint a XXXII. Zsoltár dala kívánja. Bevégzett, javított versszaka csak az utolsó, mely ügyes ismétlése az első versszaknak, megtoldva azon fölemelő gondolattal, hogy mi is bírassuk egykor a mennyországot, a kiket Jézus vérén megváltott! Hiba itt a „Bírassuk“ szó, mely nem magyaros. De végtelen nehézkes az átdolgozásban a 3-ik, mely vontatva halad eképen:

„Ó! áldott Jézus, ki bírsz a világgal,
Jöjj mihozzánk is aláztatossággal;
Tégy tulajdon népeddé bennünket,
Vezérelj jóra egész éltünket,
Áldott királyunk lelkeink királya
Jöttödét néped ma is várva-várja,
Jöjj hát hozzánk is nagy hatalommal,
S terjeszd országod diadalommal!“

A 13. dicséret legmagasztosabb nagypénteki énekünk átdolgozása. Ez ének bátran nevezhető egy drámai költeménynek is, melynek részei, megható képei mintegy lelki szemeink előtt vonulnak el, hogy e képek hassák meg bánatos lelkünket. Az első versszak buzdítás, a léleknek olyan hangulathoz való ringatása, mely meghatva

kiséri a golgotai kereszt alá a megváltó Jézus Krisztust. Második versszaka hirdeti Jézus csodáit, erejét, hatalmát, ártatlanságát. A 3-ik és 4-ik ezzel szemben feltűnteti Jézust, mint a kit gyalázatos halálra visznek, a kit tövis koronával megkoronáznak, a kinek testét dárdával átverik, de a ki még a golgotai kereszten is ellenségeiért imádkozva az ő Atyja kezébe ajánlja lelkét. E jelenet láttára elsötétül a nap s én gyarló féreg reszketek, mert bűnös voltam teljes életemben. — De a szent vér látása megtisztítja bűnös lelkemet s e jelenet lesz biztatásom az utolsó óra kínos gyötrelmei között.

E ritka erőteljes szép ének nagyon méltó arra, hogy lehetőleg tökéletes átdolgozásban jöjjön be új énekes-könyvünkbe. Én első két versszakát minden szó javítás nélkül meghagynám. Azon csodálkozom is, hogy átdolgozó miért dobta el a 2 ik versszakot. A drámai erő épen e versszak két első sorában nyilvánul, hol a megszólitásnak ilyen alkalmazása teljesen jogosult! A 3-ik és 4-ik versszak szépen van összevonva az átdolgozás által a 2-ik versszakban, de az 5-ik versszak nézetem szerint szebb is, erőteljesebb is az eredetiben egy szó megváltoztatással.

A 6-ik versszak szerencsésen van átdolgozva. — Baj ez éneknél, hogy az átdolgozó hol második, hol harmadik személyben beszél Jézusról. Az eredeti felfogását okvetlen meg kell tartani e tekintetben is, mert a szerző azt nagy művészi érzékkel alkalmazta. E megjegyzések figyelembe vételével átdolgozó — nézetem szerint — e legszebb ünnepi énekünket is maradandó értékűvé fogja tenni!

A 15. dicséret szintén Nagypénteki ének. Első versszaka az eredetiben erőteljesebb, mint az átdolgozásban. A többi versszakok elég zengzetesen simúlnak a nagyszerű tartalomhoz.

De már a „Jézus! ki a sírban valál,“ kezdetű, közkedveltségnek örvendő húsvéti énekünk átdolgozása inkább rontás, mint javítás számba mehet. Én különben ez éneket nem is javítanám. Hát ugyan kérdem: mi van abban kivetendő? Mi van abban olyan mondat, mely sérti ízlésünket? Átdolgozó talán a 4-ik versszakot találta olyannak, mert ezt egyszerűen kihagyta. Pedig az előtte álló, bátor nyilatkozatot (Nincs már szívem félelmére!) csak megerősíti a 4-ik, mely lelkesedéssel hirdeti a Pál-apostol-féle feltámadást, midőn így énekel:

„Sőt hiszem, hogy e tört cserép
Edény leend még egyszer ép,
És tetemim megépíttetnek
Bár veséim megemésztetnek.
Gyalázat elvettetésem,
De pompás lesz kikelésem,
Uj eget látván ezekkel
Az újra megnyílt szemekkel!“

Az utolsó versszak pedig egyenes rontása a bibliai zamattal bővölködő eredeti versszaknak. De állítsuk egymás mellé, hogy vajjon igazam van-e?

Átdolgozás:

„Jézus! segíts most már győzőm,
Engem is a bűnös földön
Én hogy ne menjek ítéletre,
Taníts, vezess szentebb életre!
A te lelked, mely tiszta, szent,
Istennél él már oda fent:
Ezt az üdvöt túl a síron
Énnekem is engedj birtom!“

Eredeti:

„Jézus! segíts engem ebben,
Hogy életem folyjon szentebben,
És hogy ne menjek itéletre
Támaszsz fel új életre,
A te lelkednek ereje
Az újéletnek kútfeje,
Hogy hát legyek élő személy,
Lelked által én bennem élj!”

De már a 34-ik áldozócsőtörtőki dicséret igazi költői ihlet szüleménye. 6 versszakát háromra vonta össze átdolgozó és pedig egyetlen valamirevaló gondolatot sem ejtve el. Az ilyen átdolgozás maradandó értékű, nagy kár, hogy csak elvétve találunk ily szerencsés átalakításokat, hol tartalom és forma foglyúl ejtik az örvendező lelket!

A 49. dicséret közepes átdolgozás. Kezdő versszakának utolsó két sora homályos. Harmadik, negyedik versszaka lendületesebb, de még az sem a javából való!

Két karácsonyi ének átdolgozása következik ezután. A 61. dicséret és a 64. Mindakettő közkedveltségű, mert nincs olyan gyülekezet, melynek ajkairól föl ne zendülne egyik is, másik is minden karácsonyi alkalommal. Dalmához azonban nem méltó az eredeti szétfolyó szövege se az egyiknek, se a másinak. Az utóbbi különösen annyira lapos és száraz hogy 2—3. versszakát kivéve nincs abban szikrája se a valódi költészetnek. — E két ének átdolgozását valóban nyereségnek kell tartanunk. Különösen szép az első, mely az eredetinek gondolat menetét megtartva, nagy örömmel hirdeti a megváltó Jézus Krisztusban nyert üdvöt és boldogságot. Ez ének igazán gyöngye az átdolgozásnak. Két utolsó sorát azonban én fölcserelném az eredetivel, mert az ott feltett kérdésre adott felelet csattanósságát meg sem közelíti az ő két sora, mely így hangzik:

„Ne hagyj minket kárhozatba menni,
De Istennel segíts egygyé Ienni!”

Sokkal magyarosabb és erőteljesebb ennél az eredeti:

„Uram! tetőled hová is mennénk?
Elvesznénk, ha tied nem lennénk!”

Ily igazítással bármely nemzet énekes könyvében helyet foglalhat. Mert a végső két sorában kifejezett tépelődésre, kétségeskedésre adott határozott felelet sokkalta feljebb emeli a búzgóságot, mint a javított szöveg két utolsó sora!

Közel áll ehhez erőben és méltóságban a 64. dicséret átdolgozása, de a belső hatása amannak páratlanul szép és fölemelő! Üdvözlét ismeretlen szerzőjének!

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

MULTUNK.

Hegedűs László levele Révész Imréhez.

Sárospatak, június 26. 1862.

Édes Barátom!

Vannak, kik nem tudják megemésztetni, hogy az egyházi közigazgatás teréről egészen visszavonultál. Én magam helyeslem; nem, mert a közpályának tövisei vannak, azok a tiszta jelleműt meg nem sérthetik, —

hanem, mert kár volna a hivataloskodás únyölődéseivel vesződni annak, kinek hivatása az irodalom terén munkálni. Örülök, hogy egyik reformátorunkat eleve-nítet fel s még inkább örülnék, ha én is segíthetnék adataimmal; de itt semmi, de semmi nyom nincs Dévai-ról. Curiosus vagyok, mikép fogod bebizonyítani, hogy az „Orthographia Ungarica” szerzője Dévai. Hogy lesz „az olvasónak isteni kedvet kérő B. A.”-ból Dévai Biró Mátyás; nem azért, mintha református nem lehetett volna szerzője Kazinczyként. Erre már Szombathy is megfelelt.

Miután benne vagyunk a régiségekben, kijegyzek itt neked a Zempléni jegyzőkönyvből egy érdekes adatot Scaricának kéziratban levő bizonyos művéről, mely még 1633-ban meg volt a sárospataki könyvtárban. A jegyzet, melyet Miskolczi István esperes tett, így szól: „Scripta quaedam Clariss. p. m. Scaricaei, sunt apud Dominum Surium, quae vidua in rationem et usum dioecesi nostrae tradidit, quatuor libros dixit Iratosi illos fuisse. D. SURIUS asseruit apud se, tanquam fideles manus relictos esse. Post montem Dni Surii illata sunt in bibliothecam scholae Patakinæ, quod huc memoriae ergo adscripsi, ne Patakienses pro suis vindicarent.” Suri Mihály pataki pap megholt 1632. Micsoda tartalmú lehetett, nem tudom. Lehet, hogy egyházra, egyház-történelemre vonatkozhatott, Hogy becses lehetett, mutatja ezen 1629-iki zsinati bejegyzés: „Respondit D. SURIUS (t. i. azon kérdésre, hová lett a Scarica műve a megye ládájából) apud suas fideles manus conservatos hactenus fuisse, et etiam in posterum conservari in usum ecclesiae, non propriam utilitatem; et cui tradendum erit, non invitus traditurus est.” Ki tudja, nem jöhet-e még napfényre. A pataki könyvtár a bujdosó iskolával bujdosott. Debrecen, Enyed, M.-Vásárhely nem tudna e felőle valamit; vagy ha Debreceni Ember Pál használta, nem lappang-e valamelyik debreceni padlás szemetjei közt.

Nálunk mindig az egyház külsőségeivel vesződnek az emberek, másra sem idő, sem kedv, sem pénz. Megkezdtük az egyháztörténelmi kútfók kiadását Szombathy művével s ki veszi? S melyik egyházkerület követi a példát? Itt az egyházkerületeknek nem nyereségre kellene nézni, mert így akár a penész meg-eheti legdrágább ereklyéinket, hanem áldozni. A mi kerületünk elhatározta, hogy a megyék régibb jegyzőkönyveiket, documentumaikat, reversalis mellett, adják be a sárospataki könyvtárba, hol üveg alá zárt fiókokban fognak tartani; itt majd csak akadna egy jámbor lélek, ki átnézné, kiaknázná, feldolgozná az adatokat. S mi történt? A beadást megtagadták s magok nem használják! No de jobb, ha megemészteti a penész a régi világ emlékeit, mint sok részben megemésztette a szikszói sekrestye nedvessége, az abauji egyházmegye régiségeit.

Eszembe jut itt az abauji volt esperes, Ferenczi bátyánkról egy régibb leveledben tett kérdésed: hát nálatok az espereseket ordinálják? Engedd meg édes barátom, hogy én téged visszacsodálkoztassalak. Nálunk az espereseket ordinálják és ez következetes eljárás mindaddig, míg a superintendens, presbyter (esperes) társai közt csak hivatalánál fogva primus; nálatok pedig, hol a superintendens kap második fokú ordinatiót, a superintendens az ő felsőbb fokú charismája által, valóságos főpap. Nem az a fő dolog, hogy ki ordináltassék, hanem, hogy sem a superintendens, sem esperes ordinációjára nincs szükség s akkor többé sem te, sem én nem fogunk csudálkozni.

Úgy látszik, a szent atyák erőnek erejével con-

ventet akarnak tartani. Mi végre? Bizonyosan ők is a protestáns vértanúkat akarják canonisálni s egy füst alatt a restauratiót dogmává tenni, mert nekünk nincs világi uralmunk; még a domesztika ládája is üres, hogy azt tennők dogmává, mint a római atyafiak.

Idezárva küldök a mértanra előfizetési pénzt 25 forint 20 krt o. értékben. Add át kérlek Csányi urnak. Előbb nem küldhettem, mert a latinusoktól csak most szedhette be a szénior.

Élj boldogul kedveseiddel!

barátod:

Hegedűs László.

Az eredetiről közli:

Révész Kálmán.

IRODALOM.

* **Novák Lajos** sárospataki theol. tanár s főiskolai lelkész hirdetett „*Református temetési énektár*” című gyűjteménye kikerült a sajtó alól. A 70 oldalra terjedő füzetben 83 szöveg van, a melyeknek, valamint a közlött dallamoknak megbírálásáról gondoskodunk. Egyelőre csak jelezzük a megjelenést, ajánlván azonban már most is minden érdeklődőnek szíves támogatásába. Ára 1 korona 40 fillér.

* **Zoványi Jenő** „*Theológiai ismeretek tára*” című hézag-pótló vállalatából megjelent a XIII-ik füzet, a mely a 3-ik kötet második részlete. Ismételten ajánljuk a nagy közönség figyelmébe.

* A „**Magyar írók élete és munkái**” című, Szinnyei József által szerkesztett vállalatból megjelent az 59-ik füzet, a mely a Kund-Laicsak nevek közé eső írókat tárgyalja.

* **Nagymáthé Albert** szerkesztésében a múlt héten jelent meg a *felső-szabolcsi* ev. ref. egyházmegye múlt évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyve. Az esperesi jelentés köti le benne figyelmünket, mely mindenre kiterjedő részletességgel számol be az egyházmegye életéről.

* **Protestáns Szemlének**ből megjelent az ez évi első két füzet, változatos, gazdag tartalommal, bizonyosságul a szerkesztő, Szóts Farkas gondosságának... Vajha minél többen olvassák!

* **Dr. Masznyik Endre** „*Pál apostol levelei*” című nagy munkájából megjelent a 39–40-ik kettős füzet, a mely a Philemonhoz s a Philippibeliekhez írott levelek fordítását s magyarázatát tartalmazza... Most is, mint mindig, melegen ajánljuk e nagy apparatussal készült munkát olvasóink támogatásába.

* **Gretillat-nak**, a neuchâtel-i u. n. „Faculte Independance” volt tanárának, a ki 1894-ben halt meg, néhány barátja s tisztelője kiadta a múlt év folyamán „*La morale Chrétienne*” című két kötetes munkáját, mint befejezőjét a tudós rendszeres theol. munkálkodásának, a melynek első része a két kötetes „Propedeutika”-ban, második része pedig ugyancsak a 2 kötetből álló „Dogmatika”-ban jelent meg 1886, illetőleg 1891-ben. — Az első rész a theológiában az emberrel foglalkozik általában; a II-ik az emberrel, mint erkölcsi lényvel; a III-ik az ember erkölcsi feladatait ismerteti. A két kötetes mű ára: 17 frank.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A pápai ev. ref. theológia akadémia egyháztörténet tanára, *Tóth Dániel*, élete 68-ik, buzgó tanári működése 42-ik évében, február hó 24-ikén elhunyt. — Legyen áldott a hű munkás emlékezete!

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** nyílt pályázatot hirdet tíz füzet népies, vallásos iratkára. A füzetek az evangéliumi keresztyén nép hitének és erkölcsének védelmére, szilárdítására és nemesítésére vannak szánva. Tartalmi főköllékek a szilárd evangéliumi lélek és erő, nyelvezet tekintetében pedig zamatos, népies magyar nyelv. Műfajra nézve lehetnek elbeszélések, életrajzok, rajzok, életképek, párbeszédék versben vagy prózában. Terjedelmük: egy vagy legfőlebb másfél nyomtatott ív, kis nyolcadrétben. — A mértéket megütő dolgozat a M. P. I. Társaság tulajdona lesz, a „Koszorú” c. kiadványsorozat 1900. évi folyamában jelenik meg és két kis nyomtatott ivenként 40–50 korona tiszteletdíjban részesül. Beadási határidő folyó évi július 1. A kéziratok dr. *Kecskeméthy István* theológiai tanárhoz, a „Koszorú” füzetek szerkesztőjéhez küldendők Kolozsvárra, Budapest, 1900. február havában. *Szóts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Nyilatkozat.** A S. L. 7. számában nyílt levelet intéztem ns. Bartha Miklós országgyűlési képviselő úrhoz, azt kérdezvén tőle, mint a r. kath. autonómia egyik előharcosától, hogy az autonómia által szellemi és anyagi erőben tetemesen gyarapodott és egyeduralomra törekvő katholicizmussal szemben mivel véli biztosíthatni a protestantismus fennállását. — Bár azóta már két hét telt el, ő erre sem magán, sem nyilvános feleletet nem adott. Ennek csak két oka lehet. Az egyik az, hogy engem kis embernek tart és ebben eddig bizonyára igaza is van arra, hogy velem szóba álljon; a másik: hogy nem tud mit felelni. Az előbbi hallgatás okául nem tarthatom, mert egy 48-as politikusról nem tételezhetem azt, hogy szemében csak a képviselőn kezdődik az ember, — vagy a journalistán. Így csak az utóbbi föltevés állhat, vagyis nem volt mit felelnie a tisztelet hangján föltett kérdés címére, más szavakkal: Bartha Miklós úrra, az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyik szavazó tagjára és arra a politikai iskolára nézve, melynek ő szintén egyik oszlopos embere, teljesen közömbös dolog, hogy létezik-e protestantismus Magyarországon, vagy bárhol másutt a világon, noha máskülönben nagyon jól ismerik mindannyian a történelmet. — Ha mindezekhez még azt teszem hozzá, hogy nyílt levelemet lapjukhoz, a „Magyarország”-hoz is beküldöttem, ahol Bartha úr fulminans vezércikkelyei szoktak megjelenni és ott is agyonhallgatás volt a részem: körülbelül eleget mondtam ahhoz, hogy minden gondolkodó ember belássa: mit várhat a protestantismus Ugrontól és az ő gárdájától. Sárospatak, 1900. március 3. *Ifj. Mitrovics Gyula.*

— **Gróf Zichy Nándor**, a magyar róm. kath. egyháznak ez a nagybuzgóságú, fáradhatlan tevékenységű tagja, a ki türelmetlenségével nem egyszer túlszárnyalja a legtürelmetlenebb hecc-káplánt is, a ki tudvalevőleg a hazafiságot is csak az ultramontanizmusban látja s tudja megvalósítotttnak, igen érdekes s állampolitikai s kormányzati szempontból egészen feltűnő véleményt nyilvánítoit a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszterséget illetőleg abban a beszédében, a melyet a r. kath. autonómiai kongresszus február 9-iki tanácskozása alkalmával mondott. Ebben a beszédében egyenesen úgy nyilatkozott, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter r. kath. volta csak *esetleges, de nem alkotmányos és nem szükségszerű* s kijelentette egész határozottan, hogy *nem látja megfelelőnek, hogy a kultusz-miniszterség a r. kathólikussággal szükségszerűleg s alkotmányszerűleg összeköttetésbe hozassék.* Noha nyílt dolog, hogy e nyilatkozat nem

másért történt, mint egyszerűen azért, hogy az u. n. r. kath. egyházi vagyoni kiadásának szükséges volta ily módon igazoltassék, a mit azonban egyetlen elfogulatlan hazafiú sem tarthat s nem is fogadhat el igazolásnak, — mégis jó lesz e véleményt feljegyezni, — jó, mert a szokás, a történelmi hagyomány ellen szóló ultramontan felfogás korántsem mindennapi dolog!

— **A homonnai ev. ref. missioi egyház** 1899-ik évi állapotáról épügy kiadta jelentését a nagy buzgóságú presbitérium, mint az előző évről. Lelkesedést sugároz vissza a jelentés minden egyes pontja, bizonyosságául annak, hogy a lankadni nem tudó buzgóság s hit a sziklából is forrást fakaszt s a szétszóró csontokba is életet ömleszt. Panaszt nem is olvasunk e jelentésben, csak felhívást, hogy a hívek meg ne tántorodjanak... Ugy legyen!

— **Hallatlan vakmerőségnek** nevezi a „Religio” a francia kormányt az eljárását, hogy Gouthe-Soulard aixi s Gotton valencei érsekek ellen, a kik az assumptionalisták pöre alkalmából Franciaország ellenségeinek mutatták magukat, szigorúan jár el... Persze az érsekek eljárása nem volt hallatlan vakmerőség!... Ime az igazság ott a tulsó táborban!... Különben érdekes, hogy a pápa nem ad igazat a „Religio”-nak, mert ő szentsége is elítéli a két érseket, különösen pedig az elsőt, a ki egyenesen szemérmellen hazudoznak nevezte Waldeck Rousset!

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben, a bihari egyházmegyében fekvő *körözs-nagy-révi* körlelkészségre, a mely 2300 korona javadalmú, március 20-ig fogadja el a pályázatokat Szabó Károly, Nagy-Kerekiben. — Az erdélyi kerületben, a marosi egyházmegyébe kebeleztet *ikland-haali* egyház lelkészi állására, a mely 1715 kor. 82 fillér javadalmú, márc. 28-ig fogadja el a kérvényeket Ravasz János Nyárad-Szeredán.

— **Ausztriában** mostanában mindjobban beszéltetnek magukról az apáca-zárdák, be-befogadván kebelükbe egy-egy „menekült” a kiket senki, de senki sem üldöz. Persze minden menekült apáca akar lenni, — mintha mindenik, még ha más vallású is, valóban apácának született volna!... Jellemző az ausztriai bigottságra s szűklátókörre aztán az az eljárás, a mely szerint a rendőrség csak *kutatásra* nyer engedélyt, de *kiszabadításra* nem! Épen ez a kiszabadítás aztán az, a minek nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk! Nem *menekülők* tehát az illetők, hanem elraboltak, a kiket erőnek-erejével apácává akarnak tenni!... S mindez egészen természetes a r. kath. egyház szerint, a mely ezt az istentelen s pogány eljárást szentségi jelleggel ruhazza fel!

— **Flaskót** vallott a „csalatközhatatlan pápa” a jubileumi esztendővel, mert a zarándoklás nem olyan mérvű, mint a minőnek várta s akarta. S ezt főleg a „thesaurus pecuniarum” érzi meg, kevés Péter-fillér hullván a szent perselyekbe!... Hja! csalódnai még a pápának is szabad a pénz-szerzés módjában!

— **A hol a vevők is jubilálnak.** Mult évben ülte meg Mauthner Ödön, csász. és kir. udvari szállító magkereskedése Budapesten, fenállásának 25-ik évfordulóját. Az idén megjelent magárjegyzékében, mely a gazdaközönségnek egyszersmind szakavatott útmutatóul is szolgál, — látható, hogy vevőinek nagy része mint a naponta százanként beérkező elismerő és dicsérő levelek igazolják, jubilál. Nagy dolog ez most, mikor amerikai here és más alárendelt minőségű magokkal árasztják el a magyar gazdák t. Különben is általánosan ismert, hogy Mauthner Ödön az egyedüli cég, melyhez feltétlen bizalommal fordulhat minden gazda és minden kertészkedő. Évtizedek óta majdnem az összes osztrák és magyar uredalmak, 25 év óta állandóan Mauthnernél fedezik magszükségletüket De nemcsak a nagy nradalmak és mintagazdaságok, hanem hazánk nagy és kis gazdáinak, kertészkedőinek zöme is Mauthner világhírű üzletének állandó vevője.

— **Köszönet és hála nyilváníítás.** Örömmel és hálával telt szívvel hozzuk tudomásra, mikép a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye által Nyiregyházán létesítendő leány-internátus *építési és fentartási* költségeinek fedezésére legközelebb herceg Odeschalchi Gyuláné, szül. gróf Dégenfeld Anna, 400, Tisza Kálmánné ő excellenciája, szül. gróf Dégenfeld Ilona, szintén 400, báró Podmaniczky Gézané, szül. gróf Dégenfeld Berta, 1000, — Gróf Károlyi Tiborné, szül. gróf Dégenfeld Emma 2000 koronát, együtt ő Nagyméltóságaik összesen 3800 koronát voltak kegyesek megajánlani, melyből gróf Károlyi Tiborné ő excellenciája 1000 koronát a magasztos célra már be is küldött. Fogadják magyarországi ev. reform. egyházunk kegyes jöltevői, minden egyházi s vallás-erkölcsi ügyünknek hívó, buzgó s áldozatkész Márhái és Thábitái örömmel és hálás érzelmekkel megtelt szívünk legmélyebb köszönetét addig is, míg a legközelebb tartandó egyházmegyei közgyűlésünk, eme halára kötelező adományokat méltóképpen megköszönné s az adományozók neveit. egyházmegyei gyűlésünk jegyzőkönyvének lapjain, maradandó halája jeléül megörökítené. Nagy-Kállón, 1900. febr. 19.

Vas Mihály,
leány-internátusi pénztáros.

Görömbei Péter,
felső-szabolcsi esperes.

— **Megérdemelt rendreutásításban** részesíti a „Religio” azokat a protestánsokat, a kik „requiem”-ről szólnak... Az igaz beszédet akkor is helyeseljük, ha onnan a tulsó táborból hangzik el. Igaza van t. lap-társunknak, a mikor torzszülöttnek mondja egy vidéki lapnak ezt a kifejezését: „requiem volt a zsinagógában.”

— **Az erdélyi püspöki cím** ügyében az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsa által készített emlékirat, a melyet Dr. Kolozsváry Sándor és Pokoly József szövegeztek, immár ott van a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter asztalán. Az emlékirat szenvedélyességtől menten, tisztán a történelmi alapra helyezkedve s a felekezeti jogegyenlőség elvét tartva szem előtt, kéri a minisztert, hogy omiosus körrendeletét helyezze hatályon kívül, kijelentvén a memorandum, hogy e kérelme nem teljesítése esetén a törvényhozáshoz fog az egyházkerület fordulni... A napi sajtónak minden organuma tudomást vett az emlékiratról s annyi. a mennyi részletet közölt is belőle mindenik, megjegyzésekkel azonban egy sem kísérté, kivéve a „Budapesti Hirlap”-ot, a mely mielőtt az emlékiratot ismertette volna, egy bizonyos Simplex nevű egyéntől támadó cikket közölt, a melyben jogtalanannak s alaptalanannak nyilvánított az egész mozgalom. Persze, mert ez a lap az, a mely gróf Apponyival való kontaktusát meg nem szüntette, ma is a jezsuita elvek szolgálatában áll, noha szabadelvűségben szeret tetszelegni. Egyetlen lap hozta az emlékiratot egész terjedelmében s ez a „Magyar Szó,” a mely a leghatározottabban állást foglalt az erdélyi protestánsok mellett... Úgy látszik, hogy ez a lap van hivatva, ha megmarad továbbra is viselkedésében igazi protestáns szellemű lap lenni!

— **Poroszország** protestáns egyházi főhatóságának a kimutatása szerint 1880—1897-ig a r. kath. egyházból a protestánsba nem kevesebb, mint 40,000 egyén tért át. A túlnyomó számot a sziléziai terület szolgáltatta, a melyen az áttértek 14,834-en voltak. — A jelzett idő alatt a r. kath. egyházba 4400 prot. egyén tért ki.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 80 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Tóth Pál. „Elmélkedés a miskolci kerületi felsőbb leányiskola múltja és jövője felett.” — Tárca. — r. y. „Az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság gyűlése” — Szuhay Benedek. „Könyvismertetés.” — Dr. Káro. „Külföld.” — „Vegyes közlemények.”

Elmélkedés

a miskolci kerületi felsőbb leányiskola múltja és jövője felett.

— Ajánlva a tiszánineni főtiszteletű egyházkerület, s a nagytiszteletű egyházmegye figyelmébe. —

„Húllatja levelét az idő vén fája,” — jut eszembe önkéntelenül, a mikor az egymás után gyorsan tűnő napokat az emlékezet világánál nézegetem s a jövőre gondolok, a mely minden egyes ilyen lehűlt levéllel, eltűnő nappal és évvel közelebb, közelebb jön.

Én is bejárom az avart, én is tűnődve állok meg, az elmúlt idő egy-egy száraz levelét olvasgatván s fel-felsőhajtok: „nagy az isteni kegyelemnek az ő ereje, hatalma!”

Ma-holnap harminc éve, hogy a főtiszteletű egyházkerület bizalma a miskolci felsőbb leányiskola vezetésére elhívott. „Labuntur anni: nec pietas moram Rugis et instanti senectae Afferet, indomitaeque morti.”

Igen elrohannak az évek; a gyermek,- az ifjúkor virágai, rózsái oda hullanak az idő hullámaiba, a mely nem kímél senkit, nincs kegyelettel senki iránt s hivatlanul elhossa az öregkor alkonyát, magát a kérlelhetlen halált.

Boldogok, a kik megőrizték ifjúságuk eszményeit s a férfikor munkáit azoknak derűjénél végezheték! Vajha én is azok közé a boldogok közé tartozhatnám!

De hiszen, ha elrabolta volna is eszményeimet a rideg élet, mint a hogy letépi, szétszórja a vihar a rózsák bokrok bársony szirmait; visszaadta volna azokat hivatásom, melyet a gondviselés számomra kijelölt, a pálya, a melynek megfutasára állított, a családi élet, melynek fejévé tett.

A ki gyermeket nevel, egy-egy istenképet alkot. Az elrejtett, a szendergő természeti erőket fölfedezni, fölébreszteni, a lelki, a szellemi kincseket, bányásként a mélyből kiaknázni, felszínre, napfényre hozni a család, az egyház, a társadalom, a haza, ezek, néha milliók javára: oh ez nemes, nagy, fenséges hivatás!

Hát még, hogyha az a gyermek leány, a ki a család ékessége, díszé, virága; a kire a nő, a feleség, az édes anya magaslatos hivatása vár! Érezitek-e, tudjátok-e akkor ti tanítók, nevelők, hogy milyen eszményi munkát teljesítetek? Tudjátok-e, hogy akkor kezetekben van a családok üdve, boldogsága, az egyház, a társadalom, a haza jövője, mert azt a nőt nevelitek, kiről a nagy költő is ihletetten mondja: „Kezedben a gyer-

meknek álmai, tündérvilága lelkes ifjúnak, a férfi boldogsága.” — A nemzeti nőnevelés nagy fontosságát, eszményi felfogását hirdeti maga Vörösmarty, midőn a fentebbi sorokat ezzel az intelemmel zárja be: „Játszani ily drága kincsek nem adatának!”

Igen, a nemzet drága kincseinek, a művelt, magyar családok leányainak nevelése sokkal komolyabb eszméket ébresztett már a század első felében, ma pedig már sokkal komolyabb irányban halad, hogy sem ahoz eszmények lelkesedésével, minden lehető áldozatkészséggel ne járulnánk.

Az úttörők elhúllottak a küzdelemben, jeltelen sírokban pihennek itt-ott az ország különböző részein. Nagynevű Karacs Terézünk, a miskolci református felsőbb leányiskola első szellemi vezére, — a ki egy Kossuth, egy Deák, egy Vörösmarty, Fáy András, Bajza, Kisfaludy Károly, — egy Teleky Blanka, Brunsvick Teréz ismeretségével, barátságával dicsekedett, — a kinek megérkezése Miskolcra 1846-ban ünnepe volt a városnak, a miskolci református egyháznak Apostol Pállal, — ünnepe Borsodmegyének, Szemere Bertalannal és Palóczy Lászlóval élén, — az a Karacs Teréz ott nyugszik a békési temető emlékekkel megjelölt sírjaitól távol, ott, a hova a szegényeket szokták temetni, kiknek nincs senkijök, semmijök. Lelkemet kimagyarázhatatlan érzés hatotta át, a mikor ezt a jeltelen sírt megláttam s a felé az egykor eszményekben lángoló szív porai felé elhelyezhettem a most már virágzó miskolci felsőbb leányiskola koszorúját s a sír fölé emelendő szobor javára a békési nőegylet által rendezett hangversenyben az ő nevelői működéséről megtarthattam előadásomat.

Mert ennek, a mi most már egyházkerületi felsőbb leányiskolánknak első szervezője, megalkotója Karacs Teréz volt, a kit a nemzeti eszmék hatottak át a nőnevelés nagy kérdéseiben; ezek az eszmék vezették Miskolcon, Kolozsváron, és Budapesten töltött hosszú pályáján. Ő volt az, a ki a zárda egyoldalú, pietismusban és külsőségekben elvesző nevelési rendszere ellen kikelt a Garay Regélőjében, a Frankenburg Életképeiben s nevelési irányú beszélyeiben. Ő volt az, a ki a Kossuth Pesti Hírlapjában a nevelésnek általában, de különösen a nőnevelésnek demokratikus alapokra való helyezését sürgette, kimondván, hogy a nevelés előnyeiben, áldásában a nemzet minden rétege, osztálya részesítendő. Ő volt az, a kit a nemzeti, szabad eszmék miatt börtönt szenvedett gróf Teleky Blanka társául választott, hogy az arisztokrata magyar családok leánygyermekéi számára alkotandó magasabb nevelő-intézet vezetésében segítse. Ő volt az, aki Brunsvick Teréz kozmopolita felfogásával szemben, — aki nyíltan hirdette, hogy „nincs

nemzet, csak emberiség, — honleányi lelkesedéssel mondta, hogy „azt az emberiséget nemzetek alkotják, a melyeket egy szellemben, egy jellemben, egy nyelvben lehetetlen nevelni.“

Annak a nagy, lelkes kornak méltó, lelkes leánya Karacs s méltó utódja európai hírvé atyjának, a buzgó kálvinista tudós művésznak s lánglelkű anyjának, Takács Évának, a ki a nemzeti nőnevelési eszméket nemcsak hirdette, mint író, de annyira át volt hatva azok által, hogy midőn Fáy András és társai nemzeti pénz-alapról beszéltek, a melyen a nyilvános nőnevelő intézeteket s tanítónő-képzőket építeni, szervezni kellene; lelkesedve, találó humorral kiáltott fel: „hát meg kell adózatni minden kathólikus papot és nőfien katonatisztet!“

És ez a nagy idők női nagy tanúja, a magyarországi nemzeti nőnevelés úttörője, áldozata lett a nagy eszméknek, Szegényűl, lélekben megtörve hagyta el Miskolcot 1859-ben, — hogy folytassa küzdelmét Kolozsváron, Budapesten s újra tapasztalja, hogy az eszmék, az eszmények szárnyát, mint tépi szét az élet, az anyagiak, a földi javak bírásaért futkosó emberek közönyössége s a mit a legnagyobb fájdalommal tapasztalt: a nőnevelés kicsinylése. Láttá, közvetlen meggyőződést szerzett, hogy szeretett, imádott magyar hazája hagyományos szép leányait, nőit, még mindig játékszernek tekinti a legtöbb férfi s miért? Mert nincs meg azoknak a szép magyar leányoknak a külsővel öszhangzó belső szépségük, műveltségük, hogy öntudatára ébredjenek annak, hogy ők a költő szerint is „egy alvó hazának lányául születtek, fölébredő nemzetnek anyjává tétettek.“ „Mit érne tündökölni egy büzhödő to felett? Mit szép virágnak lenni, gyászszírhalmok felett?“

Azóta ismét négy évtized futott el az idő folyamán. Az úttörő elvonult, elpihent, de eszméinek nyomában eszmék támadtak, azokat nem temette el negyven év. A szellemi örökséget őrzi, átveszi az idő: föleleveníti az életet, életre kelti az árnyakat is, mert a lélek halhatatlan. A feltámadás ünnepe folytonosan, szakadatlan tart, hiába akarják a farizeusok a sírba temetni az eszmét: kitör az és eget kér.

A miskolci református egyháztól 1859-ben a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület vette át a felsőbb leányiskola felügyeletét. Élre erélyes férfi igazgatót állított Dóczy Gedeon személyében, a ki majd az anyagiakkal is könnyebben megbirkózik. Megszűnik az intézet bérházzal-bérháza való vándorlása; a Horváth Mária végrendeletében a miskolci felsőbb leányiskolának is jut 5000 ft. Kun Bertalan püspök, báró Vay Miklós főgondnok, Dóczy Gedeon igazgató körütekintő buzgóságuk megszerzik a jelenlegi telket s három teremből álló iskolaépület emelkedik azon. De míg ez fölépül, egy évig az igazgató lakásán van az iskola is, az internátus is, a család is. Új kor, új küzdelem, de az eszme nem hal meg. Az élet, a család érdeke azt parancsolja, hogy az igazgató 1872-ben elhagyja Miskolcot. Ismét új korszak a felsőbb leányiskola életében; ismét új küzdelem az új erővel. De az eszme a küzdelmes napokat, a szenvedést, a bánatot, a szegénységet, magát a halált is tűrhetővé teszi és csudákat művel. Teremt a semmiből s az egyházkerület bizalma, jótékonyága, lelkesedése évenként emelkedik. Az érseki róm. kath. zárda, az állami polgári leányiskola, csak nevelik a miskolci kerületi felsőbb leányiskola életképességét s mikor Ferenczy Lajos, ez a poraiban áldott, puritán kálvinista pártfogó és emberbarát megtakarított 10,000 forintját egy internátus szervezésére az iskolának ajándékozza, (1886), majd a tornacsarnok és a muzeum alapjára 3000 forintot hagy végrendeletileg (1888): fölvirad a mi leánynevelő intézetünk életében az a legújabb korszak, mely az egyházkerületet tevékenységre, fokozottabb bizalomra, áldozatkésztségre buzdítja. — Az egyházkerület előkelő férfaiából kiegészítetik a felügyelő bizottság, élén Kun Bertalan püspökkel és báró Vay Béla világi főgondnokkal. Ez a felügyelő bizottság lázas tevékenységet fejt ki s az egyházkerület évenként meghoz egy-egy határozatot, a mely a felsőbb leánynevelő intézet érdekét,

ügyét előviszi. Sorsjátékot rendez 1891-ben, mely 7300 ft. tiszta jövedelmet hoz az intézet javára. Az egyházkerület kölcsönt ad egy új internátusi épület emelésére; — az 1887-ben megnyílt előbbi épületet díszes tantermekké, a régi iskola termeit nagy díszteremmé, muzeummá alakíttatja át s 1892-ben már 50 bentlakó növendéke van az iskolának az ország különböző vidékeiről, a kik mind megannyi apostolai lesznek évenként a miskolci református felsőbb leánynevelő intézetnek, mely a nemzeti nőnevelés eszméit megvalósítva, nyilvánossági joggal felruházva, ma már 200 növendékkel, rendszeres tantervekkel hirdeti azoknak az eszméknek diadalát.

Azonban a virágos, az életképes, a jóízű gyümölcsöket termő fát is ápolni, nyesegetni, növelni kell, hogy jövőre el ne veszítse termő képességét, sőt erősebb legyen, dúsabb hajtásokat hozzon, több gyümölcsöt teremjen.

Egyházkerületi leánynevelő intézetünk mai virágzása felett méltán érzett örömemet, — nem titkolhatom el, — zavarja, sérti, hogy még mindig 4 osztályú, így másodrendű; — holott épen ez az életképessége, nagy múltja, fokozatos fejlődése, tanítványainak érdeke, életkérdése, Miskolc szerencsés helyzete, kulturális haladása, népesedése, mind egy-egy alap, melyre az ötödik és hatodik osztályt nemcsak föl lehet, de föl kell építenünk mielőbb, hogy leánynevelő intézetünket első fokú, első rendű felsőbb leányiskolává emeljük. Negyedik osztályt végzett kitűnő növendékeink sajnálattal válnak meg az intézettől; a szülők tájékoztatlanul állanak: mit tegyenek a mai korban még 14—15 éves leányaik tovább képzésére nézve? Akár általános művelődési szempontból, akár élet és kenyérkérdésből annak a 14—16 éves leánykának megvan a szellemi igénye, melyet a főtisztelt egyházkerületnek, mint szerető szülőnek ki kell elégíteni.

Az ötödik és hatodik osztály szervezése nemcsak szellemileg emeli a nevelőintézetet, hanem gyakorlati szempontból nagy fontosságú, nagy horderejű, a mennyiben, a hatodik osztályból a növendék a tanítónőképző intézetek harmadik osztályába vétetik föl. — Internátusunk még két évig fogadhatná keblére szegényebb sorsú növendékeinket, a kik annak jótéteményét élvezve, későbbi tanítónőképezdei éveikre takaríthatnának meg ez által pár száz forintot.

És itt az újító merésznek látszó indítványával lépek fel a főtisztelt egyházkerület s a nagytisztelt egyházmegye előtt.

Fejlesztjük intézetünket úgy, hogy létesítsünk a 6 osztályú, első rendű, miskolci felsőbb leányiskola mellett tanítónőképző intézetet is.

Az idő, a viszonyok, a nő társadalmi helyzete, a nők megélhetésének, tisztességes kenyérkereseti képességének socialis nagy kérdése nyerne ez által itt nálunk, általunk megoldást, melynek áldásos hatása lenne az egész egyházkerületre.

Meg vagyok győződve, hogy a hivatott nőtanítók elemi leányiskoláinkban a legjobb eredménnyel, legszebb sikerrel működnek s a miskolci ref. felsőbb leányiskolával összekötetésben levő tanítónőképző egyetemes egyházunk szervezetében nem utolsó tényező lenne protestáns érdekeink szolgálatában.

Mind igen szép ez elméletben, mondhatják sokan; — de a milyen szép a theoria, olyan nehéz a kivitel. — Hosszú idő, vagy legalább három évtizedi tanárságom tapasztalatával mondom ezeknek a megjegyzésére, hogy hát bizony nem könnyű az. De hát gondolhatták volna-e az ilyenek azt, hogy 20—30 év múlva Miskolcon, a Palócy-utcai leánynevelde régi palánkos telken, istálló és szemétdödő, dombok felett, a város egyik díszes épülete emelkedik, hol a magasabb nőnevelés áldásában osztozik évenként 200 növendék, kiknek 55%-a az ország távoli vidékeiről jön? Gondolhatták volna-e, hogy egy példányszerűen berendezett elemi iskolán kívül, még 50 növendékre berendezett internátus, ennek nagy ebédője, a 4 felsőbb osztály mintá termeihez szak-szerűen berendezett muzeum s gazdagon felszerelt, díszes tornacsarnok emelkedik egymás után a tisztelt méltó elődök gondossága, áldozatkésztsége, buzgósága

folytán? A kerületi felsőbb leányiskola telke épületeivel együtt 50—60 ezer forint értékű ma.

Tenni kell a jövőért is! Áldozni kell eszmével, lelkesedéssel, égő buzgósággal! Megállapodni a mánál nem lehet, nem szabad! Ki megsegített eddig, meg fog segíteni a jövőben is. Csak segítségünk magunkon!

Nyissák meg szívöket, a kiket Isten érezéssel, protestáns buzgósággal, aztán meg földi javakkal megáldott! Egyházkerületünk nagyérdemű lelkészei igen sokat, talán mindent tehetnek, ha jómódú, vagyonos híveik figyelmét erre a nagy feladatra, valóban missziói kérdésre, érdekre felhívják. Ezer, meg ezer református család szellemi erkölcsi érdeke, békéje, boldogsága; ezer, meg ezer leánygyermek jövője, önállósága; az iskola, a nevelés szent ügye van ezzel összekapcsolva.

Az egyházmegyék egyenként alapítványt tehetnének egy-egy kiválóbb tehetségű, szorgalmas leányka eltartására az internatusban, oly módon, hogy 20.000 korona évenkénti kamatjával 160 frtra egészítenék a szülő által fizetendő csekély összeget. Így 10 lenne mindjárt az alapítványok száma: egy a Kun Bertalan püspök uré, nyolc a 8 egyházmegyéé, egy az intézet jelenlegi igazgatójáé. És mily nemes, szép cselekedet lenne, ha egyesek is, a kiket Isten megáldott, örömteljes, vagy gyászos családi események emlékére egy-egy alapítványt tennének szegény leányaink nevelésére! Ferenczy Lajos nevelői, mentori filléreiből rakta össze azt a 10,000 forintot, a melynek adományozásával egyszerre új, kedvezőbb korszaka nyílt a miskolci felsőbb leánynevelő intézetnek. Hány egyháztag van, a kinek nem így kellett összehordani a filléreket!!

De a főtiszteletű egyházkerület tegye magáévá az ügyet, bekérve az egyes egyházmegyék véleményét.

A magasabb protestáns nőnevelést zsinati tárgygyá kell tenni, mint olyat, a mely fő-fő útere a protestáns élettest organismusának. Ne legyen a nő csak a fehérasztalok dicsőítésének, csak a költői lelkek álmodozásának a tárgya. Le kell számolnunk azzal a kérlelhetetlen valósággal, hogy ezer és ezer magyar református nő kér a társadalomtól megélhetési eszközt.

De meg kell keresni a kormányt, meg Miskolc városát, a melynek kebelében immár több, mint 50 éve van elhelyezve az intézet; meg kell keresni Borsodmegyét, melynek vidékeivel a székváros szerves összeköttetésben van. Zörgetni kell mindenütt, alapot kell teremteni, a melyen magasan épüljön fel Sionunk új vára s hirdesse messze, messze a protestáns tiszta szellemű, Istenben vetett hiten alapuló, magyar nemzeti nőnevelést!

Lelkem, szívem késztetett, hogy szóljak. Óh ha visszhangot keltetnének, igénytelen, de őszinte jóakarattal felbuzgó szavaim!

Én érzem, hogy tenni kell. Eljött az idő. És már nekem is esteledik . . . hosszabbak előttem is a tárgyak árnyai . . . Egy . . . két év és búcsút mondom a kedves falaknak, a melyek felépítésében én is pallérokodtam.

Óh, ha lelkesedéstől, szent tüztől áthatott utódnak mondhattam, a mit Petőfi mondott Aranyinak:

„Mit én nem egészen dicstelenül kezdék,
Folytasd te, barátom teljes dicsőséggel!”

Tóth Pál.

TÁRCA.*

Vasárnapi ének.

(A 84. Zsoltár dallamára.)

Ó! mindenütt jelenvaló
Földi szemmel nem látható
Örök Isten, megfoghatatlan!
Nézve kezéd bölcs munkáit,

* Mutatványok az „Előmunkálatok”ból az ismertetéssel kapcsolatban.

A te léted ott világít
Kicsinyekben és a nagyokban.
Én is bárha föl nem érlek,
Általad és benned élek.

A magasság és a mélység,
Világosság és sötétség:
Téged dicsér ó! véghetetlen!
Téged az ég zendülése,
Légi madár éneklése,
Bujdosó vad a rengetegben.
Rezgő harmat, zúgó tenger,
És a szegény gyarló ember.

Te reád néz boldog felség!
Ez az egész nagy mindenség,
Mert te bírod sorsát mindennek;
Lelkem hát az ima szárnyán
Zsámolyodhoz oda szállván,
Áldásodért én is esengek;
Bizva benned, bármi érjen,
Napjaimat nyugton élem.

Szined előtt leborulok
És szívemben megújulok,
Még búmban is a hit vigasztal;
Ezt a földet elfelejtve,
Boldogabb hont nálad sejtve:
Az egekbe ragadsz magaddal
És ott nálad, tiszta jóság,
Lehull rólam a gyarlóság.

Láthatatlan, fényes lélek!
Bár a mig a földön élek
Rám tapad annak szennye, átka;
De ha egyszer mindörökre
Oda szállok szent körödbe
Porhüvelyem itt hagyva hátra,
Lelkem is fen az égben
Veled lesz az örök fényben.

Köznapi reggeli ének.

(A 66. Zsoltár dallamára.)

Ime, a nap aranyugára
Kivillant ez új reggelen;
Ime az éjnek rémes árnya
Szélyel foszolt már az égen.
Áldás a jó Isten nevére!
Az éjszakát ő űzte el
S ő tőle száll a reggel fénye,
Mely életet és áldást lövel.

Mily édes látni szemeinkkel
Napod világát jó atyánk!
Mily édes érezni hitünkkel
Hogy te ügyet tartasz reánk!
A honnan a nap fénye árad,
Az üdv is ránk onnan derül,
Én Istenem, azért imádlak
S benned szívem azért örül.

Lelkemben is új fény világít,
Új bizalom, új kegyelem
S mig ajkam elzengi imáit,
Isten velünk, azt érezem.
Gyönyörre hív így hát a munka,
A mely ma is az emberé,
Mert Istenünk nem hagy magunkra,
Holott az áldás az övé.

Jövel, jövel Isten kegyelme,
Ragyogj reánk fényes napunk;
Mert életünk útjára kelve,
Magunkban mi nem bízhatunk.

Maradj velünk egész napunkon,
Maradj velünk mind estelig;
Jöjj akkor is ragyogj utunkon,
Ha majd időnk mind eltelik!

Köznapi estveli ének.

(A 153. dicséret dallamára.)

Csendesül a föld határa,
Ránk borúl az éj homálya,
De mielőtt elpihenünk,
Vedd hálánkat jó Istenünk.

Vedd hálánkat védelmedért,
A mely mellett kár s baj nem ért;
A mely mint egy erős paizs,
Oltalmazott minket ma is.

Gondviselő, jó Istenünk,
Ez éjen is te légy velünk;
Te takarj be szent keziddel,
Gondodat rólunk ne vedd el!

Add, hogy az éj csöndes álmát,
Mely fölöttünk gyorsan száll át,
Semmi veszély ne zavarja
S virasszsz fel majd új nappalra.

Új nappalra, új erővel,
Jó Istenünk, minket költs fel,
Hogy ha ismét minden ébred,
Zengjük mi is dicsőséged!

KÖZÉLETÜNK.

Az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság gyűlése.

Március 6—7 napjaira gyűlésre hívta össze *Fejes István* elnök egyetemes énekügyi bizottságunk tagjait. Megjelentek a Lónyai utcai gimnázium dísztermében: 1. *Dunamellékről*: Szász Károly, Baksay Sándor, Kovács Albert. 2. *Dunántúlról*: Antal Gábor, Czike Lajos, Rácz Géza, Somogyi Antal. 3. *Erdélyből*: Bartók György, Deák Gerő, Váró Ferenc. 4. *Tiszáninnenről*: Léway József, Szinyei Gerzson, Sz. Nagy József, Zombory Gedő és Radácsi György. 5. *Tiszántúlról*: Id. Kiss Áron, Balogh Ferenc, Kálmán Farkas, Szabó János.

Elnök, a megjelent tagok szívélyes üdvözlése s a gyűlés megalakulása után, részletesen ismertette az énekes-könyv reformjának immár 25 éves történetét. A dunamelléki egyházkerület 1875-ben sürgette már az énekes-könyv megújítását és egy munka-tervet is készített. Ennek nyomán a többi kerületek is megindultak s *Nagy Péter* erdélyi ev. ref. püspök már 3 füzet javított éneket bocsátott kritika alá. Az ő elhunytja után *Szász Károly* vette át a vezetést, de temérdek munkája miatt csakhamar visszalépett s 1889-ben Fejesre bízta a konvent az énekes-könyv sorsát. A bizottság 1890-ben ült össze először a Fejes elnöklete alatt s a munka-programmot elkészítvén, 2000 példányban kinyomatta és a kerületekbe szétküldözte. A Nagy Péter-féle 3 füzetből állította össze — a Léway József és Radácsi György hozzájárulásával — az *Előzmunkálatok* I-ső füzetét. Ezt követte 1891-ig a II—V. füzet, a melynél a munka, mivelhogy különben is lassan folyt, — egy jó időre megállt, a minek egyik nagy oka volt az elnöknek huzamosabb gyöngélgedése is. — Az 1899-ben

megjelent VI. füzet a zsoltárok (az átdolgozásra ki-szemelt zsoltárok) mind át vannak javítva, sőt azok felett is egy néhány s a dicséretetek átdolgozása a VI. füzetrel indult meg nagyobb mértékben. Minthogy hivattott átdolgozó kevés akadt, elnök az erdélyi énekek javítására egy jó nevű költőtársát kérte fel s részben a mi dicséreteink javítására is. — Ha a bizottság a megkezdett s különösen a VI. füzet átdolgozott énekeiben mutatkozó *javítási irányt* helyesli, úgy ő, az elnök reményli, hogy az énekes-könyv nemsokára megújul. — Kiterjeszkedett a fel-felmerülő aggodalmakra is s azokkal szemben hivatkozott a különböző prot. nemzetek énekes könyveire, a melyek közül csak a hollandiaké hasonlít a miénkhez; a többiekben a zsoltárok már egészen háttérbe szorúlnak s némelyikben alig akad néhány átdolgozott zsoltár. Az új énekes-könyv csak kitűnő művekből állhat s hogy így legyen, a kritikának hangzania kell mindenfelől s kívánatos, hogy az énekes-könyv reformja iránt való felbuzdulás általános legyen.

A kimerítő s minden irányban tájékoztató jelentést a bizottság figyelemmel hallgatta és szívesen megéljenete s miután kiderült, hogy a VI. füzet egészben véve az elnök munkája, részére ezért is, de egész odaadó munkálkodásáért is elismerést és meleg köszönetet mondott.

A megindult s széles mederben folyt hosszú vita után, (a mely közben a reformtól félők aggodalmai is kifejezésre jutottak) közakarattal mondta ki a bizottság, hogy a munkát folytatni s Isten segítségével bevégezni is akarja. E célból a már megjelent 6 füzetnyi énekből s a még átjavítandó s beküldendő énekekből *egy teljes gyűjteményt fog összeállítani*, a melyben az átdolgozásra szánt zsoltárok és dicséretetek mind benne legyenek s a szükség és lehetőség szerint versenydarabok is helyet foglaljanak és új énekek is felvéssenek. E gyűjtemény összeállítására az elnök vezetése alatt Baksay Sándor, Czike Lajos, Léway József, Balogh Ferenc, Váró Ferenc és Radácsi György küldettek ki, utóbbi úgy is, mint jegyző. Ez a nagy gyűjtemény fogja már mutatni, hogy milyen is lenne majd a mi új énekes könyvünk. Ez a bizottság azonban csak a szöveg átvizsgálására küldett ki.

A dallamokra nézve a második napi tanácskozás döntött. Ezt megelőzőleg azonban Fejes István, a *Lórántfy Zsuzsánna egyesület* estélyén, f. hó 6-án hét órakor, nagy és túlnyomóan női közönség előtt felolvasást tartott a mi énekes-könyvünkről, az énekek az isteni tiszteletben való rendeltetéséről, a különböző prot. énekes könyvekről s megállapítván a prot. ének eszméjét, bemutatott néhányat a saját átdolgozású énekekből s melegen kérte a *Lórántfy-egyesület* tagjait, hogy kövessenek el mindent annak a pápistás és istenitiszteletünkre nézve veszedelmes divatnak megszüntetésére, a mely szerint főként az úri nők vagy nem is járnak templomba, vagy nem énekes könyvvel járnak és így nem vehetnek tevőleges részt a mi éneklésünkben. Lelkesen fogadta a Lórántfy-egyesület a felolvasást, valamint a *Kálmán Farkas* gyomai lelkész énekeit is, a melyeket a leledés homályából szedett elő a nagybuzgósgú lelkész, részben pedig maga dallamozott.

Ezek a bemutatott énekek belé tartoztak már abba a vitába, a mely a dallamok rythmusa és metrikája felett a délelőtti tanácskozásban megindult. Hetedikén reggel elébb a zeneértők tanácskoztak és énekeltek. *Sz. Nagy József* és *Kálmán Farkas* a látszólagos ellenfelek, a fisharmonium mellett szépen kibékültek, össze-

ölelkeztek, a mi aztán megkönnyébbítette a tanácskozást, a melyben Váró Ferencnek a következő indítványa fogadtatott el: 1. A már kiválasztott, meglévő dallamokat magyaros rythmikai beosztással véglegesen dolgozza ki egy albizottság. 2. A közreműködők a nekik jutott darabokra nézve jellemezzék, szavakkal körülírva, minden egyes darabnak érzelmi hatását műkritikai szabotossággal. 3. Adják hozzá minden dallamhoz a hozzávaló szöveg versszakának magyaros ütem- és rímképletét. 4. A szövegeket bíráló bizottság minden szöveghez jegyezze hozzá a megfelelő dallamra utalást és minden dallamnál sorolja fel a reá alkalmazott szövegeket. A dallamokkal leendő ilyen elbánsára szintén egy bizottság választatott, a melynek tagjai: Sz. Nagy József, Kálmán Farkas, Deák Gerő, Somogyi Antal, Psenyecki Nagy Zoltán és Szügyi József. Ezek kiosztják maguk közt a szerepet s az énekügyi bizottság elnökleite alatt — a szükséghez képest — gyűlést is tartanak. Mindenki munkáját egy másik is átnézi és megbírája s a kibékíthetetlen ellentétet a bizottság intézi el. Záros határidő alatt kell kinek-kinek a felvállalt munkával készen lenni, hogy a szövegkészítők már a rythmusolt dallamokra lehessenek tekintettel. — Régebb, de csak nemzeti jellegű dallamok szintén ajánlhatók és azok is rythmusolandók. A készítenő nagy gyűjteményben ezek a dallamok is kinyomatnak, sőt a szükséghez képest némely ismeretlen, vagy új dallamok elébb is szokosorositandók és az énekszerzőknek megküldendők.

Bemutatta az elnök az eddigi költségről való számadását, a mely összesen 400 frtól szól. Ugy ez a számadás, mint a bizottsági megállapodások a konvent elé terjesztendők. Az utóbbiak jelentés alakjában, a melyet az elnök és jegyző készítenek meg és a tiszáninnenki küldöttek hitelesítenek. A kiadandó énekgyűjtemény olyan példányszámban fog nyomtatni, hogy a kerületek s egyházmegyék vezérférfiai, a közép és felsőbb iskolák könyvtárai s az egyházi lapok mind részesülhessenek belőle s minden egyházmegye — nagyságához képest — szintén kap 5—20 példányt az érdeklődők s különösen a lelkesi és tanítói értekezletek számára.

A bizottság tagjainak tulnyomó része, azzal a reménységgel oszlott el, hogy a feltámadott leányzó most már nem alszik el s bizhatunk a felnövekedéséhez. — Egy-két Tamás sem hiányzott, a ki több és nagyobb jelek után áhitozott vagy épen boldognak érezte magát a ráöregetett énekes-könyv birtokában.

A legnagyobb hitük volt a reform sikerüléséhez a tiszáninnenieknek és legkevesebb aggodalmuk a jövőre nézve.

r. y.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok“ VI. füzeté.

(Folytatás.)

Négy vasárnap reggeli dicséretet is találunk az átdolgozások között. A 67, 68-ik dicséret, mint tudjuk, német eredetiből fordítottatott magyarra. Felséges gondolatai, heve és merész szárnyalása által tűnnek ki e szép dicséretnek. Eddig az volt hibájuk a szép és élvezhető vasárnap reggeli énekeknek, hogy mindkettő 16—16 versszakban zengette az Isten nagyságos dolgait, erejét és hatalmát, miáltal sokat veszített a felséges hymnus magasztosságából és erejéből. Énekelni meg csak kiválóbb versszakait, szokták gyülekezeteink. Átdolgozó megpró-

bálkozik e dicséretet összevonásával is. Kitűnő versszakait érintetlenül hagyja, az itt-ott mutatkozó hézagokat a versszakok közt kitölti, hogy a fokozatos lelkesedés bátran és szabadon emelkedjék fel Istenhez az áhitat és buzgóság magasztos szárnyain. És be kell látni, hogy az összevonás szerencsés! Sőt hibátlanak is lehetne nevezni, ha e két sor, mely Isten jóvoltának legmagasztosabb megnyilatkozása:

„En ha a napfénybe mártanám is ecsetem,
Felséges voltodnak árnyékát sem festhetem!“

változatlanul megmarad vala az átdolgozásban. Azon csodálkozom is, hogy e klasszikus szépségű két sor ki-maradhatott! Hiszen e két sor örök szépségű marad s olyan felséges a gondolat, hogy ennél szebbet lehetetlen gondolni és mondani is Isten felséges voltáról! Nézetem szerint e két sornak elmaradni nem szabad!

A másik kettő (72, 73) az eredetiben is gyöngébb tartalmú; az átdolgozásban azonban sokat nyer különösen az első, mely a 140. dicséret dallamára van elég szerencsésen átirva. Az én lelkemet meghatotta tiszta keresztyéni felfogása, tömörsége és külső formájának szépsége által.

Ugyan ilyen belsőségteljes és szerencsés átdolgozás a 140. dicséret. Az eredetinek 11 versszakát 6-ban mondja el. — Tömörség, bibliai zamat, nyelvbéli csin, és zengzetesség olyan kiváló tulajdonai, hogy lehetetlen nagy lelki örömmel nem üdvözölni kifogástalan szépségű köznap reggeli énekeink között.

Ehez hasonló szépség tekintetében a 164. bűnbocsánatért való dicséret átirása. Klasszikus szépségű versszakai az eredetinek megmaradnak: csak itt-ott simit, itt-ott csiszol, itt-ott szelídít. Kivált ha az utolsó versszak (mely az eredetiben 5-ik) kissé világosabban fejezné ki a különben szép gondolatot: kifogástalannak lehetne tartanunk. De így az eredeti nekem szebb!

Eredeti:

„Szólj hozzám Uram! csendesén
És édesen;
Félelmünk mindjárt széled,
És lelkünk ezen szózatától,
Mint harmattól
A hervadt virág, éled!“

Átdolgozás:

„Szólj hozzánk, Uram csöndesen
És édesen,
Mint atya gyermekéhez;
Kegyelemmel, bocsánattal,
Mint harmattól,
Lelkünkben újra éleszsz!“

Az átdolgozás nem elég világos. Maradhat utolsó versszaknak az 5-dik, de eredetiben; mert nincs semmi szükség arra, hogy ilyen belső- és külső a szépséggel ékeskedő versszakot egyszerűen eldobjunk azért, hogy helyette gyengébb ujat tegyünk!

A 179. dicséret átdolgozása az utolsó sor kivételével egy költői lélek felséges megnyilatkozása, a mely kitűnő példa lehet arra nézve, hogy miképen kell szét-folyó, részletezni szerető évszaki énekeinkből felségeset és maradandót alkotni. És ez énekekben van ósdi kenetesség, van bibliai zamat és magas szárnyalás, a mellett, hogy mégis új ruhába van öltöztetve, mely csillog-villog a valódi költészet szívárvány színeiből.

Csupán egy kifejezésre van kifogásom benne. Az az „áldás-hintés“ sérti az én nyelvérzékemet; mert a

más dolog „hamut hinteni“ és más dolog „áldást hinteni!“ Különben e kifejezés — rim kedvéért — sok helyen előfordul e füzetben; de mert rossz, törlendő mindenünnen!

Mellette foglal helyet a 190. dicséret saját dallamára. Szegények énekének, vagy koldusok énekének is nevezi a köznép. Bizonyára azért, mert református vásári koldusaink úton-útfélen ez éneket szokták énekelni legszívesebben. Ennek felséges tárgya, s mindenekfölött pedig szívet megindító, mélabús dallama oly annyira illik a szerencsétlen koldusok nyomorult életéhez, hogy lehetetlen alamizsna adás nélkül elhaladni mellettök, a kik elhagyatottságukban is az Istent dicsérik. Sőt megtanulják a más felekezetű koldusok is, nyilván azért, mert tetszik nekik.

Ez éneken kevés javítás van. De a mi van, az nagyban emeli belső értékét és becsét. Jöhet új énekes könyvünkben minden javítás nélkül!

És e ponton lehetetlen elhallgatni azon jól eső meggyőződésemet, hogy ha ily átdolgozott dicséretetek kerülnék ki a javítók kezei közül: akkor egyáltalában nem félhetjük ének ügyünket, mert az új mindenestre szíves fogadtatásra fog találni népünknel s nagyban fogja nemesíteni isteni tiszteletünket.

Hátra van még az átdolgozottak sorában az „Erdélyi Énekeskönyv“ 30 és 35 iki éneke. — Sajnálattal kell beismernem, hogy mivel az eredetieket nem ismerem, párhuzamot sem vonhatok ezek és az eredetiek között. Át meg átolvasása után azonban az a meggyőződésem, hogy mindkettő áhitatra keltő, szép ének, amaz az uri ima kéréseinek szerencsés beszövése — ez pedig megnyugvást keltő refrénje által. Imitt amott egy kis csiszolás rá fér még mindkettőre s ha ez sikerülend: ezekkel is gazdagíthatjuk új énekes-könyvünket.

IV.

A füzet java részét az új dicséretetek foglalják el. 33 új dicséret van itt, melyből 6 kezdő ének különböző ünnepi alkalmakra, 8 ünnepi ének, 6 vasárnapi ének, 3 köznap reggeli ének, 4 köznap estvéli ének, 1 úrvacsorai, 3 reformáció ünnepi, 1 év utolsó napján mondandó s végül egy Alkalmi ének hazánk ezer éves ünnepe alkalmából. Tehát változatos az ünnepi alkalom. Csak az aztán a kérdés, hogy az új dicséretetek Istenhez tudják-e emelni az áhitat emberét? Megvan-e bennök a valódi ének minden kiváló sajátága: a tiszta keresztyéni felfogás, a rendületlen hit és bizalom, a bocsánat és szeretet, a himnuszi fenség és lelkesedés s végül a gondolatoknak nemesen népies nyelven való kifejezései, megtartva mindezek mellett a mai költészet örök szabályait, hogy a felséges gondolatokhoz illő legyen a kötött nyelven való előadás?!

Hát bizony, ha ilyen szempontból vesszük bírálat alá e 33 dicséretet, sajnálattal kell kijelenteni, hogy a legtöbb távolról sem felel meg a fentebb hangsúlyozott kívánalmaknak. Egyikben szegényes a tartalom. Másikban nincs igazi bensőség. Harmadikból hiányzik a rendületlen hit. S van nem egy, olyan is, a hol a formával birkózik a költő. Az ünnepi énekek legtöbbje hasonlít egy aranyos kép-rámához, melyből azonban a kép hiányzik. Bibliái zamat és kenetesség csak elvétve, itt-ott érezhető ez új dicséretetek legtöbbjében. Pedig ez új dicséretetekben kellett volna megnyílnakozni a vallásos lélek és szív legfelségebb érzelmeinek. Itt kellett volna megmutatni, hogy a mai ének szerző poeták képesek még maradandót alkotni és hogy az új Énekes könyv bizonyára jóval felette fog állani a réginek minden tekintetben.

Vannak azonban ez új dicséretetek között is olyanok, melyek szerencsés percznek születtei! Vannak olyanok, melyek kiállják jóság és bensőség tekintetében a versenyt legszebb énekeinkkel is. Vannak olyanok, melyek nekünk erős zálogul szolgálnak arra nézve, hogy a reform megvalósítása ajtónk előtt van!

De vegyük ezeket is sorrendben s szigorú tárgyalagosággal szóljunk mindenikről, a mint megérdemli.

Az új dicséretetek sorát egy virágvasárnapi kezdő ének nyitja meg az 5 dicséret megszokott dallamára, mely dallam ismerős minden gyülekezet előtt. A virágvasárnapi győzelmi út dicsőségének, diadalának felséges érzelme szólaltatja meg lantját s az az által nyert üdv és boldogság. Tárgya tehát alkalmas virágvasárnapi kezdő éneknek. Csakhogy, ha a gondolatok elrendezése kifogástalan is; külső formájára nézve ugyanazt mondani nem lehet. Hibás — nézetem szerint — két első sora; hibás továbbá a Jézus nevének hol 3-ik, hol 2-ik, hol megint 3-ik személyben való szerepeltetése. Ilyen rövid lélekzetű énekekben a gyakori személy és névmás változtatás csak a hatás csökkentését mozdíthatja elő. — Több bensőséget és költőibb lendületet várunk egy kezdő énektől!

Ezt követi egy virágvasárnapi ének a 89 Zsoltár dallamára. — Tárgya kifogástalan. Szerkezete tökéletes. Első és utolsó versszaka szépen öleli át a két középső versszakot, hol Jézus, mint az igazság bajnoka és alázatos király szerepel. Külső kidolgozása azonban az első versszaknak nehézkes. Sőt 3-ik és 6-ik sora kifogásolható azért is, mert amott kicsinyes állítás az, hogy „Múltó jutalmadúl leng kezünkben a pálma,“ emitt meg „Szenvedve is dicső, kit bűn meg nem alázott,“ ez az utolsó szó nagyon szokatlan ilyen összetételben. Hanem az ezt követő három versszak: szerencsés percz születtje. Hév és erő, buzgóság és lelkesedés, választékos nyelv és mégis nemes érzelemben vett népies kifejezés mód jellemző jó tulajdonságai! A virágvasárnapi gondolatok uralkodnak ez éneken. S ha első versszaka szerencsés javításon mehet át: bizonyára kedvelt éneke fog lenni gyülekezetünknek mindenha!

Az ünnepi kezdő énekek sorából magasan kiemelkedik a nagypénteki kezdő ének az „Uram a töredelmes“ megható és szerencsésen választott ének dallamára. Kevés éneket ismerek olyat, melyben a belső és külső szépség annyira foglyul ejtené a szívet, mint e nyolc sorból álló éneken. Tárgya a nagypénteki esemény; de bensősége milyen közvetlenséggel hat lelkünkre?! További részletezés helyett ide iktatom, hogy gyönyörködjék abban más is:

„Könnyes szemmel tekintünk
Ma Jézusunk után,
Szent vére most hull értünk
A gyászos Golgotán.
Jézus! itt sóhajt hozzád
Mélységes bánatunk,
Azt a vétket is vedd rád,
A mit megsíratunk!“

Ilyen közvetlenséggel ható, ilyen behizelgő a jó ünnepi kezdő ének!

Belső hatás tekintetében meg sem közelíti ezt a következő husvéti kezdő ének az 5-dik dicséret dallamára. Bár el kell ismernem, hogy a husvéti gondolatokat szerencsésen csoportosítja, a feltámadás érzelmét és hitét diadalmasan, lelkesítően zengi és jóval fölötte áll eddig használatban lévő husvéti kezdőénekeinknek; de ez a két sor: „Az ige és az eszme, Nincs veszve“ bizonyára homályos és érthetetlen a szoros értelemben vett

nép előtt, melynek az eszméről fogalma sincs. Vagy neveljük oda, hogy ezt is megértse?! Jól van! De azt a sarkalatos elvet feladnunk nem szabad, hogy a világosság legyen jelszavunk!

Három husvét ének következik ezután. Kettő a 35-ik, egy a 66 zsoltár dallamára. Az első magasan szárnyaló himnusz s a feltámadás gondolatát, mint a husvét igazságot diadalmasan zengi. — Szerkezete ügyes kézre vall. — Egyes versszakai más-más oldalról támogatják a feltámadásban vetett rendületlen hitünket s refrainje átöleli az egész éneket, miáltal a hatás csak nyer erőben és közvetlenségben. Nincs gondolataiban homály, formájában erőltetés. Átlátszó, tiszta, világos minden sora s épen azért a valódi hatás elmaradhatlan. Szerény nézetem szerint e husvét ének teljesen sikerült alkotás s a ki ez éneket írta, nevét maradandóvá teszi.

A másik kettő jóval mögötte marad az elsőnek. Egyes versszakai tagadhatatlanul szépek és fölemelők; de gondolatait olyan szerencsésen nem tudja csoportosítani, formája sok helyt nehézkes, döcögős, miáltal a valódi hatás bizonytalan. Ha azonban a külső forma csiszolódik, talán javított alakban, különösen a második, gazdag tartalmát, tekintve helyet foglalhat husvét énekeink között!

(Vége köv.)

Szuhay Benedek.

KÜLFÖLD.

Párisi levelek.

— Korcsma és vadházasság. — A csecsemők sorsa. — Petit bourgeois és a munkás. — Kedvezmény a nők újoncnak. — Egy kis összehasonlítás Bécs, Páris, London között. —

Ha jól tudom, a kocsmárosokat nálunk se igen szokták éhen veszni hagyni a jólelkű polgártársak, de hogy itt Párisban honnan kerül annyi rémsok fogyasztó, a ki képes feltartani azt a tenger sok csapszékét, az szinte megfoghatatlan! A tőlünk ide szakadt utazó, ha bejárja, kivált a munkás s kereskedő negyedeket, ámulva csodálja, hogy nincsen ház, a melyikben egy italmérés ne volna s mindig, mindeniknek van vendége.

A kis hivatalnok, kereskedő segéd, munkás ember reggelire már megiszik egy pohár pálinkát vagy fehér bort, — tíz órakor lehetetlen elmulasztani az étvágygerjesztő absynthet s az estebéd megint csak nem esnék jól, ha meg nem előzné ez az emberirtó ital, a mi előbb gonoszszá, aztán örültté teszi kedvelőjét.

A korcsma számával csak a vadházasságok mennyisége vetekedik. Mind a kettő az erkölcsök járuléka s a milyen természetes, hogy a tíz éves gyerek már absynthet iszik, ép úgy nem botránkozik meg senki, ha egy 17 éves suhanc közös háztartásra lép egy fehér cseléddel. (Ha ugyan háztartásról itt szó lehet.)

A kis polgár és a munkás család legtöbbszörre egy szobából s konyhából álló lakásban él s elfogadott szokás, hogy ha a gyermekek felnőnek, 16—17 éves korukban, fiuk, leányok egyaránt, különmennek lakni a szülőktől, akik valószínűleg maguk is így kezdvén az életet, nem tesznek kifogást az ellen, hogy gyermekeik az anyakönyvvezető elkerülésével házasodnak meg. — De meg az esküvő pénzbe, időbe kerül.

Itt nincs vasárnapi munka szünet. Reggel megy dolgozóra a férj s az asszony s csak este kerülnek otthon össze. A húst, zöldséget készen kapja a mészárosnál és gyümölcsösnél, csak meg kell egy kicsit melegíteni az asszonynak. — S ez így megy napról-napra, lázasan sietve, mintha rövid volna az élet, vagy talán nagyon

hosszú a várva-várt szombat és vasárnap estig, a mikor lehetetlenség józanon kerülni haza. — Így aztán, ha gőlya rak fészket a kéményre, az Isten adta kis babát — 100 közül 90 esetben — kiadják dajkaságba falura, a honnan csak 6—7 éves korában kerül elő; már t. i. ha megél addig. — Akkor jön az iskolázás, s a szegény kis ember, reggel elmenve hazulról, viszi magával dél-ebédjét, uzonnáját s este kerül haza lefeküdni. — Nincs ideje megmelegedni az otthon kebelén, nincs módja megszeretni a család életet, a tűzhelyet. . .

Néhány év óta a kormánykörök rémülve tapasztalták a nép szaporodás rohamos apadását s a gyermek halálozás óriás emelkedését. — Hogy e szomorú állapoton segítsenek — a törvényhozás minden lehetőt megpróbál, de eddigi intézkedései közt legérdekesebb, hogy megengedte a férfiaknak a katonai sorozás előtt való nősülést, s minden törvényesen megnősült újoncnak csak egy évig kell fegyver alatt maradni három év helyett. Én azt hiszem, hogy ez intézményben sok ratio van s lehetetlen, hogy érezhető hatása ne legyen, kivált a vadházasságok apadására. — (Talán nálunk is megpróbállatná Fejérváry báró!)

Sokszor hallottam összehasonlítani a párisiakat a bécsi polgárokkal. Van benne valami — de nekem nagyobbnak látszik a különbség, mint a hasonlat. Igaz, hogy mind a kettő élvsóvár s hajhászsa a mulatságot, kedveli a zajt, a lármát. De míg a bécsi mindég kedélyes s ittas fővel is csak ritkán durva — a párisi jókedvűből hiányzik a szív melege, élce sértő s mindég obscoen, s a híres francia szellem ritkán csillan fel a vigadó munkások és polgárok között. — S míg a bécsi él-hal az idegenért, kivált a franciákért s boldog ha egyet a társaságába kaphat, a párisi húzódik tőle s hamar készen van az insultálásra s »sale prussiennek« traktálja még a zulu kaffert is a harmadik—negyedik absinth után, épen úgy, mint a különben hallgatag londoni kollegája »bl . . . french« (lefordíthatlan kifejezés — mondjuk »aljas francia«) névvel üdvözlő s löki le a járdáról, a kiből idegent sejt. — Egyben azonban hasonlít mihozzánk is.

Minden párisi munkás egy tökéletes politikus csizmadiát rejt magában. Szenvedélylyel politizál, akár csak egy budapesti házimester. Az igaz hogy az ezer féle politikai árnyulat között nem igen ösmeri ki magát, de azért büszkén állítja, hogy: ha ő volna a köztársaság elnöke, akkor . . . Avagy talán nem is kell valami nagy bölcsesség, mindent gáncsolni, s a szent socialismus nevében lelkes hévvel hirdetni az anarchiát s communismust, hogy aztán a legdühösebb vitatkozás minden átmenet nélkül rá gyújtson a legújabb napi nótára, — mivel, hogy meg vagyunk írva, miszerint: Párisban mindennek dalban kell végződni. . .

Dr. Káro.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Közös prot. értekezletet tartottak f. hó 6-án az ág. evangélikus és ev. ref. egyházak küldöttei Budapestben, a Deák-téri gimnázium dísztermében. Ott voltak a testvér-egyházak püspökei, főgondnokai (ez utóbbiak egy híján) s a közös ügyek vitatására megválasztott papi és világi képviselők. Az értekezlet főtárgya az u. n. nagy-geresdi egység volt, a mely eredeti minőségében ugyanazokat az érdekeket szolgálta a dunántúli kerületben, a melyeket a kéri szerződés mi nálunk. 1833-tól állt már fenn, de az idő, az emberek s az érdekek

réseket, lyukakat ütöttek rajta. A reformátusok panaszkodtak az ág. evangélikusok terjeszkedési s lélekfogdosási törekvései ellen s a szerződést újra kellett fogalmazni. Előbb együtt készítették meg a két kerület küldöttei otthon, majd a konvent s illetőleg az egyetemes gyűlés elé vitték, a honnan a közös értekezlet elé jutott, ide is úgy, hogy az ág. evangélikusok és az ev. ref. küldöttek elébb külön-külön megvitatták. Az értekezlet elnöke *Tisza Kálmán* volt az idősebbség jogán, jegyzői: Zsigmondy és Széll Kálmán. A nyomtatásban is meglévő egyességi iratra csak az ev. ref. bizottságnak voltak megjegyzései s azok is inkább csak iránybeliek, a melyeket egytől-egyig elfogadtak. Az egyezés tehát a papiroson most már újra megvan. A lelkészek és a hívek jogai, kötelességei, egymáshoz való viszonyai szabályozva vannak s ha a konvent s illetőleg az egyetemes gyűlés elfogadja az egyességi okmányt: akkor az a két testvér egyházra általában kötelezővé válik. — Hígyjük, hogy a bajokat is megszünteti. — Az ág. ev. küldöttség felvetette a theol. fakultás kérdését is. Az egyenjogúság törvénye szerint ők követelendőnek tartják, hogy a budapesti egyetemen prot. theologiai fakultás is legyen. Miután e kérdéssel az ev. ref. konvent még nem foglalkozott, az oda tétetik át s csak ha ez is szükségét látja az egyetemen felállítandó theol. fakultásnak, akkor kerül e tárgy a közös értekezlet elé. A zágrabi prot. egyházak minőségét is szóba hozta az ág. ev. küldöttség. A bánhoz intézett kérdésekre érkezett válasz szerint a zágrabi protestánsok *uniált* protestánsoknak vallják magukat, de — noha az egyházi törvények már nálok is ki vannak hirdetve — sem egyik, sem másik egyház fenhatóságát nem kívánják. A dunántúli püspökök már jártak közöttük, de nagyobb siker nélkül. — Ez a tárgy némi csendes vitát provokált, s miután a hazai közjog uniált prot. egyházat nem ismer, a dunántúli püspökök bizattak meg, hogy világosítsák fel a zágrabi protestánsokat és tegyenek majd jelentést az eredményről. — Valami horvátországi püspökségről álmodozik ott valamely nagy álmodó — úgy látszik. Az egyházak mai helyzete, vagy felekezeti viszonyok nem tétettek szóvá!... (r-y.)

— **Nyilatkozat.** E Lapok közelebbi száma két oly cikket hozott, mely mindkettő nagymérvű érzékenykedéssel és méltatlankodással tárgyalja azt az igénytelen felszólalást, mely e Lapok hasábjain a lelkészfizetési kiegészítés kiszolgáltatása alkalmából nevem alatt megjelent. — Valóban nem lehet érteni, hogy miért okozhatott az t. lelkésztársaim lelkében oly nagy visszatetszést s miért lehetett rájuk nézve az elkeseredés forrásává, mikor abban — felfogásom szerint — semmi sértő sincs sem a lelkész karra, sem magára a protestantizmusra nézve. Hiszen az egész semmi egyéb, mint egyszerűen a hála, az elismerés kifejezése az államkormány ama kedvezménye iránt, melynél fogva a végrehajtásnál az 1200 koronás kiegészítés, — mely a törvényben 3 évre lett megállapítva, — már az első évi jutalékul egész összegben kiutaltatni rendeltetett. Itt tehát csakis a végrehajtásnál tanúsított kedvezmény van kiemelve és szó sincs arról, mintha ezzel már minden jogos igényünk meg volna adva. — Arról pedig, hogy a kiutalandó összeg még nem jutott el minden lelkész kezébe: én csakugyan nem tehetek. — Az én felszólalásomból tehát *sem a lelkész kar önméltóságának sérelmét, sem a jog feladását kimagyarázni nem lehet.* Az a cikk arra a felvételre és gyanúsításra, a mi annak tulajdonítva van, egyáltalán rá nem szolgált. — Hanem megengedik lelkésztársaim, ha azt állítom, hogy talán az a szemüveg volt kissé homályos, a melyen átnézve, az én egyszerű felszólalásomat mérlegelni és elbírálni kegyeskedtek. —

Mert ugyanis a ki szükségesnek látja és ítéli a lelkészek türehtelen anyagi helyzetének állami segélyezés útján való javítását; a ki nem tartja veszélyesnek a lelkészekre a meghozott törvényt, sőt úgy tekinti azt, a mint világosan kifejezve is van, t. i. az 1848. 20. t. cikk megvalósításának kezdetét, tehát mint egy jobb jövőnek zálogát: az előtt egészen jogosult és természetes a hála és elismerés szava az államkormány iránt a végrehajtásnál tanúsított kedvezményeért; mert hiszen a mi a törvény korlátai között jó, üdvös és előnyös, azt csak el kell ismerni, *ha még az államkormánytól származik is*, — s azt tenni *nem megalázkodás, hanem az igazságérzet követelménye*, a minek mégis csak van talán bizonyos kötelező ereje is. — Annyi azonban okvetlenül bizonyos, hogy a nemcsak mi ránk lelkészekre, de az egész magyar prot. egyházra nézve annyira fontos és nagy horderejű kongruakérdés teljes és előnyös megoldását sem kiesinyes szörszálhasogatással vagy indokolatlan túlérzékenykedéssel s gúnyolódással, sem folytonos gyanúsítással, ellenszenvvel és bizalmatlansággal nem mozdíthatjuk elő, sőt ártunk vele az ügynek; hanem kell, hogy méltányolva azt, a mi elismerésre méltó, a tények felett tárgyilagos bírálatot gyakoroljunk mindenkor elfogultság nélkül; a hol pedig jogról van szó, ott ne engedjünk semmit, sőt jogos igényeink további kivívására közös erővel törekedjünk.

Kádár János.

— **Egyházmegyei gyűlés.** Az *abauji* egyházmegye tavaszi közgyűlése április 3-ikán lesz Kassán, a vármegyeház tanácskozási termében.

— **Március 15-ikét** ez évben is megünnepli a sárospataki főiskola ifjúsága, a mely délután a főiskolai imateremben ünnepélyt rendez, a hol az alkalmi beszédet *Rudácsi György* fogja tartani, estve pedig táncmulatság lesz az ifjúsági „Márc. 15-iki alap” javára.

— **Kérelem.** Azon t. lelkész és tanártársakat, kik a középiskolai vallásitanítás tantervére vonatkozó véleményes javaslatukat még hozzám el nem küldötték, tisztelettel kérem munkálatuknak legkésőbb március hó 20-ig leendő beküldésére. Pápa, 1900. március hó. dr. Antal Géza, theol. tanár, az E. T. B. szakelőadója.

— **Páduai Antalnak versenytársává** lett Franciaországban a „Le Propagateur” című ultramontán lapban *József*, a kinek agilitása szintén figyelmet érdemlő kezd lenni. A nevezett lap a többek közt ezt írja: „Egy Duval Mária nevű nő anyja halálakor egy frankot ajánlott fel Józsefnek havonta arra az esetre, ha a szent őt megsegíti üzletében. S az ajánlat olyan sikert eredményezett, hogy az üzlet forgalma megháromszorozódott, a nő pedig kapta magát s egyszerre nem kevesebb, mint 12 frankot áldozott Józsefnek.” — De van ennél különb tette is Józsefnek! . . . S ez az, hogy egy leánynak nem volt kéréje, hogy a szenthez fordult: egyszerre két kéréje is akadt! . . . Tovább menve már a zsidók elleni perben mindenkinek a József segítségét kell kérni s akkor biztos a pernyerés! . . . Sőt katonaszabadítást is végez József, legalább egy „untaulich” ifjú Józsefnek áldozott a kiszabadulásért! . . . S a pénz, az áldozati pénz? . . . az mind a plébánusok markába hull, hogy annál többet fordíthassanak a dözsölésre s egyébre!

— **A „Los von Rom”** jelszó eredménye Csehországban az 1899-ik évben, a mint az „Ev. Kirch. Zeit. für Oesterreich” kimutatja, a következő volt: protestánsok: 1404 férfi, 759 nő s 631 gyermek, összesen: 2794.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Bartha Mihály.* „Nyílt levél a szerkesztőhöz.” — *Dr. Tüdös István.* „Válasz a nyílt levélre” — *T.* „Az össze-
használtó vallástalan elleni állásfoglalás.” — *Szuhaý Benedek.* „Könyvismertetés.” — *Czékus László.* „Multunk.”
— „Irodalom” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.”

Nyílt levél

a „Sárospataki Lapok” Nt. szerkesztőjéhez.

Nagytisztelendő Szerkesztő Úr!

Január 29-től február 13-ig egyházlátogatói körúton
lévén, ezen idő tartama alatt — még ha kedvem s akaratom
lett volna is — nem volt időm becses lapunknak, a „Sárospataki
Lapok”-nak olvasására, visszatérve azonban csendes
magányomba, előszedtem a távollétem alatt megjelent számo-
kat s elolvastam azokat elejétől-utóljáig.

Olvasva „Latorcaparti”-nak, a 6-ik számban, február
5-ikén megjelent „A sok jó tanács” című cikkét, a lélek
kényszerített rá, hogy olvassam el másodszer is, sőt harmad-
szor is; és minél nagyobb figyelemmel olvastam e cikket,
annál inkább meggyőződtem arról, hogy az irány, a mit
cikkíró követ, az az elv, melynek ő cikkében kifejezést ad:
homlokegyenest ellenkezik a „Sárospataki Lapok”-nak a *bel-
missióra* vonatkozó álláspontjával! És épen azért, a kérdéses
cikk olvasása után lelkemben támadt gondolatok, eszmék
kényszerítő hatása alatt, — de meg, mert a cikk szerkesztői
megjegyzések nélkül (egy volt ugyan) jelenvén meg, úgy tűnt
fel előttem a dolog, mintha annak irányát Nt. úr is helye-
selné, a mit pedig, — közbe legyen mondva, — feltételezni
sem szeretnék — intézem hozzá — habár későn is — ezen
nyílt levelemet tiszteletem kifejezése mellett kérdezve: miként
gondolkozik Nt. úr a fent említett cikkben a *belmissióról*
mondottakra vonatkozólag? mert én — megvallva az igazat
— nem értek a cikk íróval egyet, hogy miért nem? becses
engedelmével elmondom az alábbiakban.

Az új egyházpolitikai törvények kivették kezünkől
egyetlen fegyverünket is és kiszolgáltattak bennünket, védtele-
neket, az ellentábor támadásainak, melynek mindig éhes farkasai
folytonosan ott settenkednek, ott ólálkodnak a mi nyájaink
körüli, lesve a széledőket, mint a kiket saját aklukba beterelni
a legkönnyebben sikerül. És sajnos dolog, hogy a r. kathó-
licismus részéről üzött ezen lélek halászat sok esetben sikerre
vezet és pedig nemcsak ott, hol a pásztor kissé aluszékony,
de néha még ott is, hol a legélesebb szemű pásztor gondja öröklik
a gyülekezet felett. Ezen szomorú tapasztalatok indították a
protestantizmus élete és jövőjeért aggódó egyházi és világi
nagyjaink lelkét, hogy keressenek egy olyan fegyvert, a mely-
lyel — a gyakorló lelkészek kezébe adva azt — az ellentábor
támadásait visszaverni képesek legyenek.

Ilyen a lelkészek kezébe adott és a *Sárospataki Lapok*
által is melegen ajánlott fegyver: a *belmissio*, mint a melylyel

sáncainkat megvédeni, jövőnket biztosítani s annak *jegye* alatt
győzelemre jutni képesek leszünk. És mi gyakorló lelkészek
felbuzdulva említett nagyjaink, jeleseink s e *becses lap* lelkesítő
szavai és cikkei által: hozzáfogtunk a *belmissio* nagy mun-
kájához. Egyházlátogatói utamban elég alkalmam volt meggyő-
ződni arról, hogy e fegyvert sok lelkészársam — bár kez-
detben szokatlanul állott kezében — nem minden eredmény
nélkül forgatja, a kivívott siker már most is szemmel látható!

És a midőn már a munkának, a küzdelemnek eredménye
látható, akkor mondja *Latorcaparti* erről a jónak bizonyult
egyetlen védelmi eszközünkről, a *belmissióról*: „*elvben szép
ugyan, de sokszor oly esetekkel állunk szemben, melyekre a
missiótanban nincs paragrafus, midőn például egy szolgáló
legény egy, 3, mondj három frtos nadrágot stb. elhagyja apái
vallását, mit használ itt a belmissió?*” Majd később: „*a hol
az anyagi érdek a butasággal párosul, hiábavaló a legszentebb
igyekezet is; tehát nincs más, mint vesztére hagyni a veszni
indulót.*”

Hát én — megvallom — nem így fogom fel a *belmis-
siói* munkát, s ha így gondolkoznám felőle, egy cseppet sem
boszorkodnám, ha — esetleg — az én gyülekezetem tagjai-
nak elzüléseért az én tétlenségemet kárhoznának. Mert nézzük
csak a dolgot közelebbről! A lélek halászatnál — úgy-e bár
— a tudatlanok fogatnak meg a kifeszített hálókban? tehát
azok, kik a nevelés hiánya miatt tudatával sem bírnak annak,
mi az a protestáns vallás? Azok, a kik a mi egyházunknak
csak számbeli, de nem egyszersmint öntudatos tagjai, kik az
egyháztagságnak csak terheit érzik, de azon szép jogokat,
melyek a teher emelésével járnak, felfogni, annyival inkább
méltányolni teljesen képtelenek. Csoda-e aztán az, ha az ilye-
nek anyagi haszonért, vagy azon kilátásból, hogy a tehervise-
lés alól megmenekülnek: vallásukat, mint valami fölösleges
ruhadarabot — mely csak terhükre van, — eldobják maguktól?!

De hát ezen anyagi érdekekkel párosult tudatlanság ellen
tenni semmit sem lehet, s a lelkész arra van kárhozva,
hogy összetett kezekkel nézze, miképen rabolják el tőle híveit,
egyiket a másik után? Nem és ezerszer is nem!! Ez az eljá-
rás, t. i. veszni hagyni a veszni indulókat, a mily kényelmes,
épen olyan vétkes, bűnös eljárás lenne! Hogy védekezik tehát?
A *belmissio* által. Hiszen a *belmissio* feladata épen az, hogy
oszlassa a sötétséget a lelkekről, ébreszsze fel a tudatlanságban
alvókat, ismertesse meg velük vallásukat, az ösök magasztos
és dicső példájával lobbantsa lángra szívükben a hit-hűséget,
erősítse a hozzánk tartozandóság érzését. És ha a lelkész ily
módon kivezeti műveletlenebb híveinek lelkét, a tudatlanságnak

és sötétségnek országából, a tudásnak, a hitnek és világosságnak fényes birodalmába: látni fogja, miként válik le azokról apránként az anyagi érdekek kemény burkja; öntudatra, önértékelésre ébredve, nem fogják magukat s gyermekeiket zsákmányul odadobni a r. katholicizmusnak.

A mi falusi gyülekezeteinknek nagy számát a műveltségnek ilyen alacsonyabb fokán álló egyháztagok képezvén: a belmissiónak ezen egyik ága az, melyre a lelkésznek különös súlyt kell fektetnie; nem feledve azt sem, hogy mivel az ilyenek szorúlnak a legtöbb esetben az útbaigazító jó tanácsra: a *lelkész eszének, szívének és lelkének kell szolgálnia azon forrás gyanánt, a hová az ilyenek mindig bizalommal közelíthessenek s a honnan üdítő italt meríthessenek*. Így képződik aztán mintegy észrevétlenül azon benső kapocs a *belmissiót* híven teljesítő s a gyakorlatba átvívó pap és hívei között, mely még a tévelygőket is az egyház testéhez kapcsolja s onnan leszakadni nem engedi.

Tapasztalva azt is, hogy a hitehagyásnak, sok esetben a már — valljuk meg őszintén — igen megnövekedett egyházi terhek alóli menekülési vágyás az oka; önként felmerül az a kérdés, hogy a terhek könnyebbítésére, elviselhetőbbé tételére irányuló munkánknál van-e valami segítséggel a *belmissió*? Véleményem és tapasztalatom szerint, jó lélekkel mondhatom, hogy van! Az egyház anyagi helyzetének javítása érdekében, módoszatok keresése, jövedelem-források nyitása s így az egyház jövőjének, fennállásának s a terhek könnyebbítésének érdekében tett munkáját a lelkésznek mindig megkönnyítik az öntudatos, s felvilágosodott egyháztagok; s így aztán: a *belmissió által a szellemi téren elért siker: záloga, biztosítéka az anyagi előhaladásnak is!*

Igaz, hogy mindezeknek a keresztútviteléhez a *missiótan* nem adja meg a módoszatokat, az útasításokat, dehát — véleményem szerint annak a feladata csak a *keret megrajzolása; a módoszatok feltalálása, egyszerűen a keret kitöltése mindig a lelkész érzékétől, prudenciájától függ!* Szép munka biz az a belmissiói munka, szép a belmissió nemcsak elvben, de a kivitelben is, sőt így még szebb, feltéve, hogy annak gyakorlati keresztútvitelénél lelkiismeretesen járunk el!

Azt mondja továbbá *Latorcaparti*: „*Nem mi bennünk van a hiba, hanem azokban, a kik legmagasabban állanak és belátják azt az erkölcsrontó mesterkedést, melyet űznek ezek a világtól elmaradt him és nőstény egyedek és mégsem vetnek gátat űzelmeiknek.*“ Nem tudhatom biztosan, kiket ért a *legmagasabban állók* alatt? Az államkormány élén álló férfiakat-e, vagy pedig a protestáns társadalom legelőkelőbb tagjait? Ha az előbbieneket, azon esetben — nem kétlem, hogy tudja, — miszerint az általa felhozott machinatiók ellen megtörtölt törvényeink nincsenek; de ha volnának is, azoknak merev alkalmazása jó végre nem vezetne; a természet életéből tudjuk, hogy a sötétséget csak a világosság győzheti le! Ha azonban ama *legmagasabban állók* alatt a protestáns társadalom legelőkelőbbjeit érti: erre csak azt felelhetem, hogy biztos forrásból tudom, miszerint ennek tagjai közül sokan — névszerint is elősorolhatnám őket — ezeket áldoznak évenként, hogy ezen népbolondításnak útját állják s a belmissiót minél szélesebb körűvé tegyék. Sok tiszteletreméltó nevet tudnék felcílíteni, melyeknek birtokosai egyházaink építése, fennállása érdekében kezet fogva működnek egyházuk lelkészével, s a kiknek a belmissió terén kifejtett buzgó munkája előtt tisztelettel kell meghajlunk!

Azt mondja végre *Latorcaparti*: „*hogy a kitértek legnagyobb contingensét a nagy városok szolgáltatják, s e tekintetben Budapest és Debrecen vezet, pedig itt vannak a legjelesebb készülttségű őrállók, a kik női egyletekkel és mindennemű társulatokkal buzgólkodnak.*“ Hát ez a statisztika szerint úgy van, a mint mondja. De tisztelettel kérdelem: vajjon ez az érve, a statisztikának ezen száma nem a mellett bizonyítja-e, hogy mindenütt, de különösen nagy városokban, — a hol

annyi a gyülevész nép: égető szükség van a belmissióra? Aztán, ha annyi áldozat, oly minden irányban kiterjedő belmissiói munkásság mellett is, ennyi az eltévelyedettek száma, mennyi volna a nélkül? A statisztika által mintegy előnkbe dobott szám lehangoló és ijesztő; de hiszem és tudom, hogy még lehangolóbb, még ijesztőbb volna az a szám, mely szemünkbe tűnnék akkor, ha a belmissiói munkát, — mint egy varázsűtésre — egyszerre csak megszüntetnék! — Véleményem szerint ez az oka annak, hogy a statisztika elijesztő számadatai ellenére is az arra hivatottak oly melegen felkarolták a belmissió ügyét s napról-napra kijebb tolják annak határait; nem kicsinylik e fegyvert, mert megvannak győződve annak jósága felől, s habár nehezen haladnak is, — mert hiszen minden lépésnyi tért nagy küzdelemmel kell meghódítaniok: — előbb-utóbb, de még is győzedelmeskedni fognak!

Én sem féltém a protestantizmus ügyét, nem, mindaddig, míg a protestáns papság a belmissió szolgálatában áll, de mihelyt a munkáról levette kezét és azt, mint célhoz nem vezetőt, fitymáló kicsinyléssel, a kevés eredmény hánytorgatásával eldobja: akkor már lesz okunk az aggodalomra! Azt hiszem azonban, hogy ez az idő nem következik be, mert meg vagyunk mindnyájan győződve a felől, hogy ez a „*jel*“ az, mely alatt még győzhetünk. — Ez a meggyőződés, a belmissióhoz való ezen erős ragaszkodás az, mely tollat adott kezembe a végből, hogy megkérdjem Nt. szerkesztő urtól azt, a mit levelem elején elmondtam.

Talán unalmassá is vált és hosszúra nyúlt levelemért becses elnézését kérve vagyok

S.Vámason 1900. február 28.

Tisztelettel

Bartha Mihály,
ev. ref. lelkész.

Válaszúl a nyílt levélre.

Világosan állván előttem a kérdés, a melyet hozzá-
m intéz Bartha Mihály, t. i. hogy „*miként gondolkozom a Latorcaparti cikkében a belmissióról mondottakra vonatkozólag:*“ minden töprengés nélkül, világosan adom meg arra a választ, hogy úgy, a mint Bartha Mihály, azaz egyáltalán nem vagyok barátja annak az elvnek, hogy hadd hulljon a fergese, hanem igenis minden követ megmozdítok a veszendő lélek megmentésére; minden eszközt mozgásba hozok, hogy az evangéliumi világosság fénye egyetlen lélekben se aludjék ki s e célból a lelkipásztori gondozást a legkisebb parányában is végrehajtom, a mi nem egyéb, mint a belmissiónak minden irányban való gyakorlása.

Gondolom, hogy ez őszinte is, nyílt is és világos beszéd is. Ebben a tekintetben remélem nem lesz kifogás álláspontom ellen, a mely azt tartalmazza, a mint eddig is nyíltan és világosan ki lehetett venni nyilatkozataimból, hogy a *magunkét minden áron megtartsuk, szép szóval, kérelemmel s fegyelemmel, sőt anyagi segítséggel is: s csak ha nem sikerült a munka, akkor tegyük le minden reménységről az illető egyén megtarthatását illetőleg*. Ez utóbbit fontosnak kérem venni, mert személy szerinti belmissióra is szükség van ott, a hol a lélekalalás hálója az egyén körül van kiterjesztve.

Ezzel a nyilatkozattal mintha elegettettem volna a kötelességnek, a mely a feltett kérdésre adandó feleletben állott, — azonban úgy érzem, hogy e lapok t. olvasói, de főleg a nyílt levél írója egész természetesen mondhatná: *miért nem tette meg a szerkesztő ugyanezt a megjegyzést akkor, a mikor Latorcaparti cikke megjelent?* S mert e kérdés feltevését természetesen tartom, úgy gondolkozom, hogy a kellő magyarázattal elő kell állanom arra nézve, hogy miért maradt el a belmissiói vonatkozó megjegyzések mellől a szerkesztői észrevétel?

A szerkesztői észrevétel elmaradásának az oka a Latorcaparti cikkének *egész irányában s célzatában* kere- sendő, a mely irány és cél az én felfogásom szerint egyáltalán nem abban nyilatkozott meg, mintha Latorca- parti *a belmissiót desaválni, a cura pastoralist mellőzni akarta volna*, hanem abban, hogy *tiltakozzék az ellen a felfogás ellen, mintha a magyar kálvinista lelkési kar egyáltalán semmit sem tenne a hívő lelkek meg- tartása szempontjából.*

Egy ilyen irányú s célú tiltakozásnak, a melynek jogosultságát szerkesztői megjegyzésében, úgy gondo- lom, kellőleg érintettem: *helyt kellett s helyt kell adni mindenkor*, mert különben az lesz a közvélemény, hogy csak ütök a lelkészeket, védelmezni pedig még önmagu- kat sem hagyják.

Ime a természetes és könnyen érthető oka a szer- kesztői észrevétel elmaradásának a Latorcaparti belmis- sionalis felfogása mellől, a melyet azonban magában véve sem szabad úgy tekintenünk, mint ha az belmissio ellenes tartalmú volna, hanem az én meggyőződése- m szerint úgy, hogy abban az a tapasztalatból származó keserűség jelentkezik, a melyet lehetetlen igaznak el nem ismernünk, t. i. hogy *az ellenség a lélek dolgaiban pénzzel dolgozik, a mi a mai világban rettenetes hata- lom épen Magyarországon annak az egyháznak a kezé- ben, a mely különben is hatalmi állással dicsekszik.*

S az én felfogásom szerint épen ez a tapasztalat- ból merített keserűség adta Latorcaparti tollába azokat a megjegyzéseket is, a melyeket a nyílt levél írója fel- sorol, t. i. a *legmagasabban állókra s a nagy városokban észlelhető veszteségeinkre* vonatkozó észrevételeket, a melyek- ből az igazságot igen könnyen ki vehetni, hiszen köz- tudomású dolog az, hogy nem kevesen vannak magas állású hitsorsosaink közt, a kik a türelmességet hangsú- lyozzák akkor is, a mikor az ellenség meggyújtja fejünk felett a hajlékot, a kik közönyösséggel fogadják az ellenség minden manőverjét s merő alkalmazkodásból, úgy vélt tapintatból egyetlen tiltakozó szócskát sem ejtenek ki, egyetlen mozdulatot sem tesznek, a mely el- árúlná, hogy az ellenség támadását elítélik, sőt hajlandók visszaverni. A nagyvárosi veszteségeinkből is azt olvassa ki Latorcaparti, hogy bár azokon a helyeken a legkitű- nőbb erők vannak, még sem képesek az ellenfél tetteit ellensúlyozni, mert az anyagi erő durvasága ez idő sze- rint pariozza az evangéliom szellemi fenségét.

Ime a másik oka annak, hogy a szerkesztői észrevétel elmaradt a Latorcaparti cikke mellől a megjelölt pontnál. Ugy gondolom, hogy az elmaradás oka nyilvánvaló s elfogadható!

Ha sejtettem volna, hogy lesz észrevétel az emli- tett pontra vonatkozólag, — hogy a nyilvánvaló cél s irány szóba kerül: bizony nem marad el a megjegyzé- sem — de el kellett hagynom az említett felfogásból kifolyólag.

A tanulságot azonban mindenesetre le kell vonnunk s ez az, hogy *ne legyen közöttünk senki, a ki csak a látszatát is el akarná árúlni annak, hogy a küzdelemmel fel kell hagynunk, sőt mindnyájunknak harcra készen kell lennünk minden pillanatban s a veszélyeztetett pon- tokat utolsó lehelletig védelmezzük, lekipásztörök és világiak együttesen, közös akarattal s Istenbe vetett erős hittel, mert az evangéliomnak diadalt kell aratnia! Ne legyen közöttünk senki rest szolga, hanem az adott talentumokkal hűségesen sáfarkodjék mindenikünk, mert az Anti-Krisztus katonái erősködnek, hogy a világot meghódítsák s a sötétség uralkodjék a lelkek felett!*

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Az összehasonlító vallás-tan elleni állás- foglalás.

Többen nyilatkoztak már ev. ref. egyházunk közép- iskolai tantervének reformálása tárgyában s egyebek között épen a vallásos oktatás ügyében hangzott el több oldalról az újítási jelszó, főleg egy tan-tárgy ellen sorakoztatván az érveket, t. i. az összehasonlító vallás- tan ellen, a melyet úgy tekintenek, mint fölösleges lomot, mint okta- lan foglalkoztatási eszközt s a meg- terhelésnek lényeges képviselőjét.

Hogy a reform, a kellő és szükséges átalakítás vallásos oktatásunk keretében is keresztülvendő, ezt senki sem tagadhatja. A haladás szellemének megnyi- latkozását itt is szükségesnek tartjuk, hiszen a protes- tantismus elve önmagában is ezt követeli, a gyakorlati élet pedig, mint kényszerítő eszköz szorít bennünket, hogy a kor-szellem által esetleg hiányosnak, hézagos- nak talált rendszeren a javításokat megtegyük, sőt újabb alkotásokkal mozdítsuk elő ügyünket épen ezen a kizárólagos egyházi területen.

S mert ez így van, megvallom, sajátosan jellem- zőnek tartom azt az állás-foglalást, a melyet az össze- hasonlító vallás-tan ellen irányítanak a legtöbben, mind- azok, a kik ebben a kérdésben véleményt nyilvánítanak. Sajátosan jellemzőnek pedig különösen azért, mert olyan *valami ellen foglalnak állást, a minek bevá- lását, hasznát, célszerű voltát* még nem állapítot- ták meg, természetesen *az ellenkezőjéről sem győ- ződhetnek meg annál az egyszerű oknál fogva*, hogy *egyáltalán nem volt összehasonlító vallás- tan*, azt nem is tanították s így gyakorlatból nem ismerik.

Hogyan? kérdezheti az e fajta kérdésekkel köze- lebből nem foglalkozó olvasó! Hát a tantervben meg- állapított elvek nem nyertek tankönyvben valóságot? — Nem ám! mert egészen 1899. szeptemberéig nem volt összehasonlító vallás-tan, ekkor jelent meg a Gergely Károly-féle, a tiszántúli kerület kiadásában s alkalmazásában. Hát eddig mi volt? . . . Semmi, — vagy alig több a semminél ebben az irányban, volt a. n. *vallás-történet*, de az nem volt egyéb, mint mitho- lógikus összeség, kellő foldolgozás s mélyrehatóbb elem- zés, mindenek fölött pedig a *kívánt összehason- lítás nélkül.*

De hát, önként merül fel a kérdés, ha így áll a dolog, honnan van az az elfogult felfogás, a mely ez ismeretlen tantárgy ellen irányul?

Bizony nem adhatunk e kérdésre kielégítő választ, legfőlebb csak azt mondhatjuk, hogy az ellen-szenv oka a túlzott aggodalmaskodásban keresendő, aztán meg magának a tantárgy fogalmának s céljának helytelen értelmezésében. Amaz, a túlzott aggodalmaskodás körül- belől abban nyilatkozik, hogy a vallás-bölcsészeti elem- nek még parányisága sem foglalhat helyet a gimn. oktatásban, — emez pedig abban, hogy már jóelőre elítélnek egy tárgyat, mikor még kellően, elfogadhatóan meg sincs írva!

Azt érteném, ha e tantárgynak a *helye* ellen szól- nának s azt sürgetnék, hogy a tanterv e tekintetben hibás pontja igazíttassék ki s a VII. o. helyett a VIII. o.-nak legyen a tantárgya az összehasonlító vallástan; mondom, ezt érteném, de azt, a mit perhorreskálnak, bizony semmiképen nem értem.

A túlzott aggodalmaskodásnak épen a VIII. o. növendékekkel szemben nincsen alapja, mert ott már

tagadhatlanul fordulnak elő eszmék s gondolatok, a melyek már bölcsészeti izűek; hogy pedig ezek az eszmék magában a lelki világban éppen a vallásos elemet hagynák érintetlenül, ez lélektani képtelenség. Lélektant tanulván az ifjak, a lélek különböző irányú képességei, érzésszerű nyilatkozatai sorában lehetetlen a vallásos érzést mellőzni s ha ez az érzés bele van vonva a tárgyalásba: a tételek s igazságok egyáltalán nem hagyhatják érintés nélkül a vallásos elemet sem! S vajjon az ilyen talán közvetve történő érintések-nél nem helyesebb-e, nem illőbb-e a nyílt foglalkozás lélektani s általános bölcsészeti, főleg pedig vallás-bölcsészeti szempontból foglalkozni a vallással?

Az aggodalmaskodás tehát nem indokolt!

A mi a tudomány, a tantárgy fogalmát s célját illeti, úgy gondolom, hogy éppen erre vonatkozólag kell *határozott* véleményt nyilvánítani, hogy a félrcértés, a tévedés kikerültessék.

Maga a konventi tanterv nem nyújt e tekintetben kellő világosságot s határozottságot, keresek azért egy olyan fogalmi és célbeli körülírást, a mely olyan helyről jön, a hol az erőket nem lehet tételekkel vádolni, sőt a működésök általános elismerésre méltó s a hol hosszú idő múltán, többszörös sikertelen próbálgatások után, ez előtt három esztendővel a *leghatározottabban s egészen félremagyarázhatlanul* megállapították e tantárgy igazi célját s ebben a fogalmat is.

A *sárospataki* főiskola tanári kara s igazgatótanácsa 1897. június havában a következőleg állapította meg az igazgató tanács 12-ik számú jegyzőkönyvében a 8-ik számú pont alatt az összehasonlító vallástan fogalmát és célját: „*az összehasonlító vallás-tan sem nem vallás-bölcsészeti, sem nem a különböző vallások rendszeres ismertetése, hanem a vallásos eszmék rövid ismertetése után a ker. közelebbiről prot. vallásunknak apologetikus ismertetése oly célból, hogy a ker. hit és erkölcsi igazságok, az összehasonlítás folytán, mint megdönthetetlen elvek és igazságok álljanak a prot. ifjak előtt, . . . hogy a gimnáziumot végzett ifjú lelkében szilárd meggyőződés keletkezzék prot. egyházunk hit és erkölcsi elvei felől s azokat a különböző vallásokkal összehasonlítva önként jusson el azok helyességének tudatára . . .*”

A ki mérlegelni akarja ennek az álláspontnak az érett ifjúság szempontjából való jelentőségét és célzatát, annak lehetetlen rá nem jönnie, hogy ez az elvi s gyakorlati álláspont a *felekezeti öntudat erősítését, határozottságát* sürgeti, a mire éppen a mai közönyös, latitudinarius korszellem hatása alatt álló időben sokszorosan nagy szükségünk van.

Megvallom, hogy mindig, de mindig resteltem, hogy érettségit tett ifjaink *felekezeti öntudatától nem duszadtak*, protestáns vallás-erkölcsi elveink igazságától áthatottan nem jelentek meg a különböző élet-pályákra lépés alkalmával, hanem egyszerűen csak protestánsoknak voltak keresztelve s ezzel megvolt minden.

Hogy a felekezeti s a dicsőséges protestáns öntudat felébresztése, ébren tartása, erősítése, sőt határozott *felekezeti jellemmé* acélosodása tisztán csak *történelmi* alapon történhetnék meg: ezt nem hiszem. Az arra való kézikönyvben az apologetikus elem mellett a történelmi is helyet foglal s az esetleges történelmi igazság erősíti a *szükségszerű ész-igazságot*, a mint Lessing tartja.

Ha szükség leend rá, e kérdéssel behatóbban is hajlandó vagyok foglalkozni, egyelőre azonban ennyit is elégnek tartok elmondani.

T.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az „Énekügyi előmunkálatok“ VI. füzet.

(Folytatás és vége.)

Az áldozócsütörtöki kezdő ének utolsó része a milyen szép és fölemelő: első része éppen olyan gyenge, úgy, hogy rímbe végződő soroknak kell tartanunk csak, hol a költészetnek árnyéka sincs. Utolsó lendületes része igazán megérdemelne költőibb kezdetet is!

A következő ének megint az áldozócsütörtöki mennybe-menetel igazságát dicsőíti. Egyes versszakai elárulják, hogy ahoz értő poéta írta; de egészben véve közepes és bizonyára messze mögötte marad a 34-ik dicséret bibliai zamattal és valódi kegyességgel ékeskedő felséges mennybe-meneteli éneknek!

Pünköszt ünnepére két éneket találunk e füzetben. Az egyik kezdő ének, a másik rendes, a 37-ik dicséret megható, lelkesítő dallamára. A kezdő ének utolsó része hasonlíthatatlanul szebb az elsőnél; de így is többet ér ismerős kezdő énekeinknél! A másik egyes versszakai-ban kitűnő. Milyen szép például a 3-ik versszaka, mely így énekel:

„Lövelj alá te égi fény,
Ha érted esd a tört remény;
Légy biztatónk, légy vigaszunk,
Ha égre sír fel panaszkodunk.
Szelid angyal! szállj csöndesen,
Szólj bánatunkhoz édesen,
Könyvet törölj, sebet köss be,
Fájó szívet gyógyírral tölts be
Szentlélek ó! jövel, jövel!”

Vagy a 4-ik:

„Uj életért eseng imánk
Isten galambja, szállj reánk!
Hadd hassa át a szívünket
A béke és szeretet.
Boldog idők szebb hajnala,
Derüljön fel már általa
Az ég e szent követének;
Épedve várnak rád a népek
Szentlélek ó! jövel, jövel!”

Sőt az utolsó versszak következő sorai is:

„A csüggedőt te lelkesítsd,
Győzni a hívet te segítsd,
Reményt te nyujts hűveinknek,
És te taníts szeretni minket —
Szentlélek ó! jövel, jövel!”

Igazán lehetetlen be nem látni, hogy a vallásos lelket az áhitat és buzgóság szárnyain könnyen emelik e kitűnő versszakok az ég felé s a szentlélek csodás erejét és hatalmát, munkásságát az ünnep hangulatához méltóan zengik. — Kár, hogy többi versszakai és részletei ezekhez viszonyítva gyengék, színtelenek s a buzgóságot nem építők!

Belső értékére nézve éppen ilyen az adventi ének a 66 zsoltár dallamára. Első fele igazán valódi gyöngye a költészetnek, hol a mélységes hit és buzgóság könnyed menetben, zengzetesen nyilatkozik az Advent örömdetes ünnepi hangulatához mérve. Utolsó felében azonban nagy az esés. Pedig a himnusz kiváló tulajdonsága az, hogy az emelkedés fokozatos legyen! Javitva jöhet ez

is; mert bizonyára a gyakorlott kéz hibáit, itt-ott nehézkes voltát könnyedén eltüntetheti!

A karácsonyi kezdőének a jobbak közül való. De már a karácsonyi éneket gyengének kell tartanom. Bár a megváltó Jézus Krisztusban nyert üdvöt és boldogságot tiszta keresztyéni felfogásban állítja elénk, tehát e tekintetben ellene kifogás nem emelhető; de hiányzik belőle az igazi hév és erő, a belsőség és kenetesség. Ezen hibái mellett nyelvezete is rossz; mert az ilyen szavak, szólásformák „uralg”, „Gileád írja az ő szent ígéje” a mellett, hogy szokatlanok, még érthetetlenek is, különösen a közönséges templomi gyülekezet előtt.

A 6 vasárnapi ének közül magasan kiemelkedők az első és második, amaz a 19. zsoltár, emez a 84. zsoltár dallamára írva. Az elsőnek alapgondolata a Berzsenyi „Fohászkodása.” Az ebben nyilvánvaló felséges erő és méltóság nem oly tökéletes ugyan e dicséretben; de így is lehetetlen nem érezni átolvasása után azt a mélységet és magasságot s azt a közvetlen hatást, mit minden sora lelkünkre gyakorol. Ha a „mindörökkön” szokatlan kifejezés mással felcseréltetik, ilyen alakjában is egyike lesz legmagasabb röptű dicséreteinknek. — Csak helyeselni tudjuk a lángbuzgalmu és fáradhatlan elnök azon eljárását, hogy e meghatóan remek fohászkodást átdolgozta ilyen alakban!

Közvetlenségében s hatásában talán még tetszősebb s az Isten mindenütt jelenvalóságát szépen dicsérő ének a második, mely bátran oda tehető legszebb énekünk, a 130. dicséret mellé. A tárcában olvasható volt ez az ének.

Ebben az Isten mindenütt jelenvalóságát oly szépen visszatükröző valódi költsézzel megírt énekben mindössze a dült betűkkel szedett sorokat kifogásolom. Az első azért, mert németes, a másodikat, mert a sorba ütem hiba csúszott be, az utolsót, mert az állítás szokatlan, helyette talán alkalmasabb lenne: „dicsőségben!” Hogy felséges gondolatait Tompától kölcsönözte, hogy a sorokban nyilvánuló éles ellentétek mind tőle vannak véve, az nem baj! Fődolog csak az, hogy kitűnő alkotás, mely elévülhetetlen tiszteletet fog szerezni írójának.

A többi vasárnapi ének közepes dicséret. Még buzgóságra legjobban készlet a 70. dicséret dallamára írott, hol a kezdő sorok tartják össze és teszik egészszé e lágyan csengő éneket. Istenbe veti bizalmát, reményét s azon szelid megnyugvás és tántoríthatlan hit, mit ez ének varázsol az epekedő lélekre: elvitázhatlan jó tulajdonságai. A többi változatos tartalom. Egyes versszakai könnyen folynak; de egészben véve hidegen hagyják az áhitat emberét.

A három köznap reggeli ének közül alkalmas, buzgóságteljes a két első. Amaz erőteljes népies nyelvezetével, ez pedig gondolat-gazdagságával tűnik ki. Mindkettő Istent dicséri, ki jöltező napját már felhozta az égre s miként a nap éltető sugarait ráveti völgyre, halomra s e nagy mindenségre: úgy az Isten is úgy árasztja el áldásával és szeretetével az őt dicsőítő világot. Isten védelmező gondjaira bízta magát az ember is, s míg új fény, új bizalom és új kegyelem világít lelkünkben: addig Isten közel-létét érezzük, a kinek áldó kegyelme legyen velünk munkáink között, legyen velünk egész nap, sőt akkor is, ha egész életidőnk mind eltelik. — Meg vagyok róla győződve, hogy kivált az első keresetlen, mégis szép nyelvezetével, könnyen utat fog törni a gyülekezetek szívéhez. — Mindössze a 2-ik versszak 4-ik sorát szeretném megváltoztatni s helyette tán lehetne tenni ezt: „Hogy te gondot viselsz reánk!” És mivel — nézetem szerint — e köznapreggeli ének a dicséret minden kellékével föl van ruházva: a tárcában közölni valónak találtam.

A köznap estveli énekek jóság tekintetében egyenlők amazokkal. Az első Arany János refrainjéből („Kis kacsóid összetéve szépen: imádkozzál édes gyermekem!”) van alkotva, illetve e gondolat adta a tárgyat a költőnek. — Kedves, behizelgő zengzetes ének. Én azonban a „Hála Isten!” helyett inkább ezt tenném: „Hál' Istennek!” Természetesebb is, népesebb is. Ez a kifejezőmód igaz, hogy irodalmi szempontból talán kifogás alá esik, de nincsenek e olyan népies kifejezési szólamodok, a melyek törvénybe ütköznek ugyan, de mégis széltibe-hosszába használtatnak? Az bizonyos, hogy a trocheus láb sántább lenne! Hibás továbbá a végső versszak két utolsó sora:

„Kezeinket összezárva,
Imádkozzunk, Istent áldva!”

Jól tudom én, hogy igen nehéz a helyettesítés, hogy a szükséges gondolat is megmaradjon s a refrain is elringassa lelkünket. De így meg nem maradhat meg a rossz kifejezés örökké sértiené fülünket.

A másik kettő szintén sikerült ének. Egyik-másik versszaka egy kis simítást még szívesen eltűrne ugyan, de boldog örömmel telhetik el lelkünk, ha ilyen esteli énekekben dicsérhetjük a mi jóságos Atyánkat Istenünket. Ebben a második versszak kétszer alkalmazott viszszafejtés névmása kifogásolható, mely szótag pótlás.

A „Már az erdők elpihennek” kezdetű dicséret az én lelkemet jelen formájában nem tudta megadni. Tagadhatatlan, hogy vannak magasan szárnyaló versszakai, de az egész nem képes lelkemre gyakorolni azt a jól eső hatást, a mit egy sikerült alkotású dicsérettől méltán megvárhatunk.

Az úrvacsorai ének kezdete és vége szépen indul, szépen végződik. A megváltó Jézus Krisztus érdemében vetett hit s az ebből nyert vigasztaló és bűnbocsátó erő alkotja ez ének tartalmát. Középe azonban nehézkes s jelen alakjában használhatatlan. Simító kéz gördülékenyebbé s élvezhetővé teheti, miáltal jó úrvacsorai ének lesz.

Reformáció emlékűnnepén mondandó ének három is van e füzetben. Csak helyeseltetjük ének íróink azon eljárását, hogy e ritka szép alkalomra is gondoskodnak alkalmi énekekről, melyekben a reformációban nyert áldás és boldogság megható érzelve késztesse bennünket Isten iránti hálára és hitünkhöz való buzgó ragaszkodásra, ha kell önfeláldozó szeretetre!

Az elsőben legtöbb erő, hév és melegség van. Szerencsésen választott dallama is csak emeli belső értékét. Az ünnep alkalmi gondolatait tiszta, választékos nyelven közli! Kár, hogy ily nehézkes sorok is megakadnak benne:

„Hints ma is fényt a szent népre!”
vagy: „Vivj meg, ma is bármely vészszel!”

Egy kis simítás csak előnyére lesz e hangulatteljes és lelkesítő éneknek. A két utóbbi bágyadt s alkalmi gondolatai alantszárnyalók.

Az év utolsó napján mondandó dicséret a 46. zsoltár dallamára van írva. Választott dallamára tehát jó; mert e bánatos dallam bizonyára illik a nagyszerű és megható alkalomhoz. — Hibáztatom a három első sor kérdéses alakját. Mert bár a kérdésre adott felelet talpra esett és költői: még sem engedhető meg a kérdéseknek ilyen rövid mondatokban való alkalmazása háromszor. Mert ha emeli is az elérendő hatást a kérdező alak: megnehezíti az elénekelhetőséget. Továbbá hibás az utolsó sor „Bízzál, remélj, Isten szeret!” És e

sorban nekem nem a gondolat ellen van kifogásom, hanem a gondolat illetően alkalmazása ellen, mely így esést idéz elő. — a helyett, hogy a buzgóságot a legmagasabb fokra emelné. Különben a megható ének szépségei elől elzárni szívünket nem lehet. Ime például két első versszaka:

„Szívem miért remeg busongva?
Könyvem miért csordul arcomra?
Sohajba mért tör bánatom?
Egy év halálát siratom.
Elszállt időmet sirva nézem,
A mit bírok, enyészni érzem,
Azért búsong fájo szívem,
Előtted én jó Istenem.

Ó! mily hamar az éjbe tűnnek
Napjai rövid életünknek!
Év évre mily gyorsan siet,
Mig árja mindent eltemet!
Érezve itt mulandó voltom:
Mély bánatom könyjét kiontom
Előtted én jó Istenem,
Hogy így elmúlunk hirtelen!”

Javitással közkedveltségnek örvendő alkalmi ének lesz bizonyára!

Nem lehetek ily jó véleménynyel a hazánk ezer éves ünnepe alkalmából mondandó énekről, mely a 138. zsoltár dallamára megyen. — Tárgya ennek is felséges. A nemzeti nagy ünnepen borúl Isten előtt hálára a magyar nemzet azért, hogy annyi vész és viszontagság között is megővta e hazát Istenünk. A hála érzelme mellett ott van — igen helyesen — ez énekben a kérés is, hogy boldog jövőt derítsen ránk és áldja meg a mi hazánkat. De a felséges tárgy és tökéletes szerkezet mellett aztán nincs is egyéb érdeme, mert alig van egyetlen sora olyan, mely ellen kifogást ne lehetne tenni. Két első sora például annyira zsidós, mintha a szentek szentének ajtaját látnánk kitarúlni előttünk! Továbbá: „Öröködést könyörg szívünk, Mi Istenünk áldd meg hazánkat!” szintén rossz, mert az első mondat homályos, a másodikban a „Mi” csak szótag pótlás, mely hiba pedig háromszor is előfordul ez énekben. Hibás végül az utolsó versszak kezdő sora, mely erősen németes. Még az is kisebb hiba, hogy a hont, a hazát, személyesíti; amit szintén ki lehetett volna mellőzni. Fentebb említett hibái mellett ez éneket kitűnőnek nem állíthatom, legfőlebb hangulat keltésre való!

Az előmunkálatok VI. füzetében „Tájékoztató” az énekügyi bizottság elnöke nyújt megszívlelendő nyilatkozatot és tanulságos vallomást. Itt kifejtett elveit csak helyeselni tudjuk és csak örülhetünk azon lelkesedésnek, — mely átvonul e tájékoztatáson. E nyilatkozathoz szomorúan hat lelkünkre azon állítás, hogy az ahoz értő egyének sem a zsoltár átdolgozással, sem az új dicséretalkotásával nem foglalkoznak. Pedig ha valahol, úgy itt kellene tömörülni az erőknél, az igazi tehetségeknek, — hogy ha már hozzáfogtunk, jót és maradandót alkossunk. Annyival inkább megérdemli tiszteletünket és elismerésünket az egy szerző, ki hittem szerint nem más, mint az énekügyi bizottság lelkes elnöke Nt. Fejes István, ki tehetségének legjavát áldozza fel énekügyünk szent oltárán. S a mint a füzetből is látható, sokszor ritka szép eredménynyel és ritka szerencsével. Kísérje is áldás és maradandó siker csüggedést nem ismerő önbizalmát s az írókba vetett azon törhetlen reményét, hogy évek óta vontatva haladó énekügyünk elvégre is diadalt fog aratni, a miről majd hála-

datos nép és a templom kárpitjai fognak fényes tanúbizonyságot tenni!

Ezzel be is fejezhetném talán hosszúra is nyújtott tárgyilagos ismertetésemet. — Szükséges azonban, hogy még röviden összegezzük az eredményt, a nyújtott sikert, a melylyel megajándékozott bennünket e füzet.

Nekem úgy tetszik, hogy e könyv csakugyan határozottabb és biztosabb lépéssel közelít a reform megvalósítása felé. Vannak benne énekek, a melyek a vallásosan érző szívet áhítatra, buzgóságra serkentik és a melyek maradandó emléket fognak állítani a szerzőnek. Úgy, hogy ha elgondolkozunk e füzet tartalmán, jobb énekeinek belső és külső szépségein: lehetetlen magunk előtt nem látni azt a közel jövőt, a mikor ez énekek emelik lelkeinket ég felé s talán több sikerrel, mint a régiek. — Nekem ugyan annyira kifejlett szépsézet érzékem nincs s a zsoltár és ének költészetben annyira otthonos nem vagyok, hogy megjegyzéseimet, ismertetésemet csálhatatlan bírálatnak tartanám magam is. Szigorú tárgyilagosság és igazságszeretet vezette mindenütt tollamat. S ha itt-ott talán több jó akarattal szóltam, mint érdemelte volna egyik-másik énekünk: mentse ki eljárásomat azon körülmény, hogy tévedni emberi dolog s az illetékes kritikus ugys az énekügyi hetes bizottság! Szuhay Benedek.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.*

A szántói református Eklésiának a Reformációtól fogva volt állapotja és a mint keresgetésem és gondosságom által feltalálathatott, annak Tiszteletes Prédikátorainak Rendek és nevük:

I. A mi reformációjának idejét illeti: volt egy Dévay Biró Mátyás nevű az Úr dolgában sokat fáradt tudós ember, a ki egyebekkel együtt ment a Wittenbergi Akadémiába Anno 1524, ott volt 1529-ben is, tanult Budán Grineus Simon, Mátyás király Bibliothecarius alatt; azután mit csinált? miket szenvedett? olvashatod T. Bod Péter úr M. Athénásában ad R. in 69 és Lampe H. E. H. ad Aa. 1524 P. M. 59. 60. Ezen Dévai Szilvássy Mihálylyal, Ujhelyi Prédikátorral, Batizi Andrással, Siklóssy Mihálylyal együtt dolgozván, Ujhelyt egyéb Hegyaljai városokkal, Kassa völgyét, Budát, Pápát stb. nagy erővel világosította, az igazságra térítette; megtérítette Drágfi Gáspár urat is, Ujhely földes urát, kétségkívül több Hegyaljai városok között akkor lobbant fel az igaz világosság Szántón is; lehet olvasni Lampe H. E. H. ad A. 1522, 1531, 1535. Bod d. l.

2. Prédikátort Szántóit nem találom elébbi ama még a költőknél is Nagy emlékeztető Tiszteletes, Tudós

I. Thüry Pálnál. Ez élete folyásában sok viszontagságokon ment által. Sok helyeken volt prédikátor;

* Mint az „Abaúj-Szántó és Vidéke” című lap szerkesztője, Medve Pál collegám szíveségéből e lap számára másoltam le annak idején a ref. egyház régi anyakönyvéből ez érdekes adatokat. Lemondva a lapszerkesztésről, azt hiszem nem teendek felesleges dolgot, ha ez írásztalom főkjában rég heverő és nem közölt érdekes egyháztörténelmi és helyrajzi adatokat a Nagyt. Szerkesztő úr engedelmével az arra legilletékesebb „Sárospataki Lapok”-ban publikálom.
Cz. L.

többek közt Sajó-Szentpéteren, ott a patrónusával Prinyi Péterrel azon: ha ugyan kovásztalan kenyérrel kelljen-e az úrvacsoráját osztogatni (a mi felől először patronusával megegyezett, de attól a gönci zsinaton, mely volt 1566-ban elállott és a közönséghez hajlott, hogy annak kovászos kenyérrel kell lenni) egyben háborodván, a nagy emlékezetű Mélius Péter tanácsából onnan eljött és lett bihari prédikátorrá, hol úgy tetszik Lampe H. E. H. 1. 2. adann. 1569 p. m. 179 hogy volt Senior is, volt követ Sz. Péteri prédikátor korában Solti Bernharddal Tolcsvai predikátorral Felséges Augusztushoz Saxonai Fejedelemez, Lampe ad. ann. 1563; Gyulafehérváron a tíz napi disputációban oldala mellett való volt Mélius Péternek ad 1568 Zápolya János király jelenlétében (talán János Zsigmond fejedelem? Szerk.) mely dissertatio volt Dávid Ferencz és Blandrata ellen ad. ann. 1569 azonképen jelen volt a váradi hat napokig tartott disputációban. Bod Acti p. m. 340. Ezek után kellett lenni szántói predikátornak, mert itt holt meg s temettetett el 1574-ben, élt hát szántai predikátorságában mintegy öt esztendőket, a kinek a kőfalban tétetett kövön volt Epitaphiumát, a mint a régiség miatt lehetett, a mikor a régi nagy- és ősi templom a reformátusoktól elvételét 1751-ben 23 márciusban, az akkor élt jó emberek leírták, sőt Ő Felsége is leíratni és felküldetni parancsolta, de úgy, a mint találtatott, hozzáadás, vagy elvétel nélkül, mely az Eccla becsületes Curátorainak kezeknél lenni szokott Eccla ládjában ma is ott és így vagyon csonkázva a régiség miatt:

D. O. M. S.

PAUL. THURJO. FIDELI. CH. SERVO. INSI. POETE. ARTIUM LIBERALIUM ET TRIUM LINGVARUM. M PRIMIS GRAECAE, COGN. ONE. SUO. SE. IMO. VIR. P. UD. MES BOS. GRATIC. OB. MERIT. N. SCH. S. ET ECCLESIAE. OMNE MEMORIA. IMORTALI. SO. MATHIAS THUR. S. RATER GERMANUS. SUI. IN ILLUM. TES. AND. AMORIS. ERGO. SAXUM HO ERIGI CURAVIT. OBIIT. XXI. M. D. LXXIII.

QVEM MARO, QUEM CICERO GRAJI SAPIENTIA DE — ENT QVO SUPERI GAUD. NT COELESTI SEDE RECEPTO. PRAECO. DEI PAUL. JACET ISTA THUR . . . VR.

Ugy látszik, hogy ezt onnét akkor valami ahoz-értő literator különben leírhatta volna, de a melyek in confusa statu nyilván kitetszettek, csak azokat lehetett leírni.

Ennek a nagy embernek Epitaphiuma másképen megvagyon írva Tiszt. Bod Péter úr Tymbalesében ad pag. 20. 21. tt. 18. ilyenképen: Pauli Thuri Ecclesiae Szantoviensis ministri Lingvarum Artiumque nobiliorum cognitione, illustris, practique Poeticae facultatis praesantia inter Hungaros Clarissimi Szantoviae mortui Anno 1574.

Turium genuit, docuit Wittemberga, Philippo Doctore; ossa tenet Szantovia. Astra animam.

Vagyon emlékezet ugyan Turi Pálról, mint Esperesről Lampe H. E. H. ad. ann. 1569. p. m. 179. Ismét Bullingerhez 1568 és Wolfius Doktorokhoz 1568. 28 Mart. Wittenbergából írt leveléről. Lampe. d. I. P. m. 219.

II. Turi Mátyás Pálnak öccse, kiról emlékezik Bod Athen. ad. Lit. Tu. p. m. 304, a ki a bátyja temetését is procurálta volt szántai Pred Anno 1587.

NB. Katona Gelei István szántai iskolában Deák volt anno 1605. Bod. Ath. p. 90.

III. Tardi György szántai prédikátor és senior anno 1611. Lampe H. E. H. p. m. 583 i. 3.

IV. Károlyi András anno 1636, kinek felesége volt Kassai Erzsébet, kiról ily irás találtatik: Károlyi András háza, melynek délről Sziggyártó Ferencz. északról Takács Jakab háza exemptussá tétetik 300 for. Galantai Eszterházy Pál palatinus, m. k. Mely levelet így rekeszt be: Datum in Opp. Szánto die 4 Aprilis 1636. Eszterházy Pál m. p. L. S.

V. Köleséri Mihály szántai prédikátor volt, de a ki Tolnai Jánossal, Tokaji predikátorral, Abauji Tractus Seniorával rossz dologban egyetértvén a Szatmár-Németi nationalis gyűlésben czitáltatván és meggyőztetvén, több complex társaival a papságból letétezt anno 1646. Lampe H. E. H. 12 p. m. 424.

VI. Komáromi János anno 1654.

VII. Gyarmati Tamás, predikatori hivatalt viselt Szántón a Regéczi Dominium kegyetlen Jántó praefectus úr idejében. Ennek dedikálta Tiszt. Németi Mihály úr a halotti Centuriáját Kolozsvárról, Gönczről lett kiűzetése után anno 1683.

VIII. Rátzkevi Péter volt szántói prédikátor anno 1711, a ki a nagy szorongattatás miatt a Dési János úr borházában gyakorlott isteni szolgálatot.

IX. Nagy-Idai János először 1712-ben.

X. Németi Pál anno 1715.

XI. Sutyai András először 1717-ben.

XII. Pápai Ferencz anno 1723, itt holt meg.

XIII. Sutyai András másodszor anno 1729 ad ann. 1739 exclusive.

XIV. Nagy-Idai János másodszor a pestisben 1739.

XV. Lisznyai Domb Sámuel ab anno 1741 ad ann. 1753 exclusive,

XVI. Karsa Mihály ab anno 1753 ad ann. 1770. exclusive 17 esztendőt.

XVII. Megyasszai János ab anno 1770 ad annum 1793 exclusive. Melyek közül két utolsó esztendeit töltötte a maga fiainak T. Megyasszay . . . urannak segítségével; hivatalának letétele után megholt két esztendővel, és temettetett 18 Január 1795.

XVIII. Beregszászi Pál négy eszt. lakott itten, innen ment Fonyba.

XIX. Batori György 1797-dik esztendőől fogva 1802 esztendőben Szent György havának a közepéig. a parochiáról költözött itt Szántón a maga házába. Juniusnak 20-dik napján 1803 esztendőben Szemerén tartatott Tractualis gyűlésben rendeltetett Vajdára és el is vitettetett 25-dik Julii anni ejusdem. Onnan 1804-dik esztendőbe ment Novajba, az holott is 1806-dik eszt. Juliusnak 17 dik napján világi pályafutását el is végezte.

XX. Balogh Ábrahám beköszönt 25-dik Ápr. 1802, és eltöltött huszonegy esztendei szolgálatja után, a Megyasszón 1823-dik esztendő májusa 12 dik és következő napján tartatott főtiszt. Superintendentialis Consistorium által Szesztára rendeltetett: de mivel változó egészsége miatt el nem mehetett, itt helyben a maga házába költözött 20-dik máj. 1823,

XXI. Futó Sámuel bejött az Ekklesiába 21 Május 1823-ba Szesztáról. Beköszönt máj. 25 levén textusa Róma 1. 11. ment Böcsre 1832 ápr. 10.

XXII. Atányi József bejött az Ekklesiába Április 12-én 1832, Korláthi Predikátorságából. Beköszönt ápr. 15. 2 Kor. 2: 14 alapigék szerint tartva beköszönő beszédét.

(Folyt. köv.)

Czékus Lázsló.

IRODALOM.

* **Történelmi könyvtárának** vállalatából a *Franklin-társulat* legközelebb a 89-ik füzetet bocsátá ki, a mely „*Árpád-utódai*”-ról szól, *Gaál Mózes* leírásában. Az eleven tollal írott s képekkel dúsan ellátott 98 oldalra terjedő füzet ára 80 fillér.

* **Gergely Károly**-nak, Nagy-Bánya nagybuzgóságú volt lelkipásztorának utolsó műve volt a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tulajdonában a múlt évben megjelent „*Összehasonlító Vallás tan a gymn. VII. osztály számára*” című munkája. E 96 oldalra terjedő munka egyszerű vallástörténeti füzetnek nevezhető, a melyben épen az *összehasonlítás* egyáltalán nem rendszeres, nem is beható, csupán egyes megjegyzésekben jelentkező, a mi a tudomány címének semmiképen sem felel meg. Semmi tekintetben sem áll felette a Laky-féle „vallástörténet”-nek s épen ezért nem is a várt munka ebben az irányban. Egyéb hibáira, fogyatkozásaira fölösleges rámutatnunk, hiszen ez az egyetlen is elég, hogy a munka becsét megállapítsuk. Csupán arról emlékezzünk meg itt, e rövid ismertetés kapcsán, a mi ez idő szerint mintegy a levegőben van, t. i. hogy *sok vallástanárra a leghatározottabban abban a nézetben van, hogy egyáltalán nincs szükség összehasonlító vallástanra*, hivatkozván különösen a debreceni theologia kitűnő tanárának, Balogh Ferencnek a véleményére. Mi a magunk részéről úgy vélekedünk, hogy az így gondolkozók nincsenek tisztában azzal, a céllal, a melyet az összehasonlító vallástannak a gymn. VIII. osztályban szolgálnia kell. S e cél nem egyéb, mint az, hogy *az érett ev. ref. ifjú a különböző vallásalakok megismerése s összehasonlítása után azzal a teljes tudattal hagyja el a gimnáziumot, hogy ev. ref. vallásunk legtisztább s legkötelesebb.* Ezt az eredményt pedig csakis az egybevetések s összehasonlítások után érhetni el. A *felekezeti öntudat erősítése, sőt biztosítása* ma sokszoros érdekünket képezi s ez a történelmi ismeretek után épen a magasabb jellegű s irányú összehasonlítások folyamán érhető el. — A Gergely-féle munka ára 80 kr. (O. I.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Sólyom Lajos* hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnáziumi tanár élete 29, tanári működése 3-ik évében jobb létre szenderült. — Odaadó, hű munkás volt, a kiből sokat vesztett ev. ref. anyaszentegyházunk. — *Révész Mihály* bihar-nagy-bajomi ev. ref. lelkész, Chinicki műveinek érdemes áttűtetője, élete 41. évében, lelkipásztori működése 8-ik évében e hó 8-ikán meghalt. Legyen áldott az elhunytak emlékezete!

— **Március 15-ikét** a sárospataki főiskola a szokott lelkesedéssel, a hazafias érzelmek fellángolásával ünnepelte meg, mint mindig azóta, hogy a nemzeti közvélemény s közérzetet nemzeti ünnepnapul választá 1848. március idusát. Az elsők között volt a főiskola ifjúsága, mikor először kezdték megünnepelni e napot s az elsők között foglal helyet ma, a mikor az ünneplés szinte becsületbeli kötelesség március 15-ikén! . . . Mostani ünneplésünk első része délelőtt 9 órakor a városi ev. ref. templomban folyt le, a hol a szokottnál nagyobb számú reggeli ájtatoskodók seregét sokszorosan meg-

többszörözte a főiskolai ifjúság, a mely a tanári kar vezetése alatt vonult az Úr házába. A gyülekezeti éneklés után *Jósvai Dénes* szénior könyörgött, hálát adva Istennek a nagy napért s kegyelmet s áldást kérve a magyar nemzetre ezutánra is. A délutáni ünnepély 3 órakor kezdődött a zsúfolásig megtelt imateremben, a hol a főiskolai ének- és zenekar együttes előadása nyitott utat az ünnepi érzések megnyilatkozásának. Majd az alkalmi beszéd tartására felkért *Radácsi György* nyitotta szólásra ajkait, hogy tolmácsa legyen a saját s a nagy közönség ünnepi gondolatainak. Erősen bibliai lehelletű s a mai kor erkölcsi tekintetben szinte kétségbeejtő állapotait keményen ostromozó beszédében arra mutatott rá főképen, hogy az 1848-iki márciusi eszmékre ismét szüksége van a magyar nemzet fiainak s leányainak. A lelkes éljenzéssel kísért beszéd elhangzása után az énekkar előadása, majd *Molnár István* 1-ső éves theológus szavalata következett, a ki *Nagy Barna* III-ad éves joghallgató ifjú pályadíjnyertes sikerült alkalmi költeményét szavalta el. A zene-kar szereplése, *Hegyi Mihály* joghallgató s *Nyitrai Lajos* theológus ifjak szavalata, az énekkar újból való dalolása, voltak még az ünnepély többi mozzanatai, a melyeknek végeztével ünnepi érzésekben meggazdagodva távozott el a nagy közönség, hogy ifjabb része estve a táncmulatságon adjon egymásnak találkozót, a hol reggelig ünnepezték az 1848. márc. 15-ikének 52-ik évfordulóját.

— **Megnyugtató** a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” ez évi 10-ik száma szokatlan helyen, u. n. entrefileben a következőket közli a kongrua ügyben: „A lelkészi kongrua folyósítása ügyében a kultusz minisztérium illető közlege részéről felkérteünk a következők kijelentésére: 1. A kiegészítő összeget minden jogosult lelkészi állás az 1899. évi január 1-ig visszamenőleg a folyó évben biztosan meg fogja kapni. 2. Az eddig eszközölt és a most folyamatban levő kimutatások ideiglenes természetűek, melyek a végleges megállapítás előtt még helyesbítés alá esnek. 3. A kiegészítő összegek megállapítása több lelkészi állásra nézve azért késik mert a fizetés bevallásánál, a termények és a közmunkák tételére nézve még közhatósági bizonyítványok beszolgáltatása vált szükségessé; mert a bevallások feldolgozása az ország különböző részein más-más tekintet szerint eszközölt érték-becslések miatt általában is sok technikai nehézségbe ütközött; s mert a kongrua szuperrevizióját az egységes eljárás miatt egy személynek kell eszközölni. Sőt egyik egyházmegyében a fizetés elengedés értékének közhatósági igazolása is késlelteti a kongrua megállapítását s folyósítását. Azonban teljesen valótlanság, hogy a kongruával dolgozó közlegyek elvtelenül és önkényesen járnak el.” — Ehez a hivatalos természetű s jellegű nyilatkozathoz t. lapársunk ezeket fűzi: „E nyilatkozathoz, a mely az aggodalmaskodóknak megnyugtatósául szolgálhat (úgy van! csakis szolgálhat s nem szolgál!! T. I.) mi két irányban, a következő kérést csatoljuk: a miniszteri közlegyeket nyílvánosan is ismételtlen kérjük, igyekezzenek minél előbb lebonyolítani ezt a régóta húzódó ügyet; az érdekelt lelkésztársakat pedig újból felkérjük, legyenek még egy kis türelemmel és várakozással, mert bizony a kongrua törvény végrehajtása nem oly könnyű dolog, hogy vele csak úgy hamarosan végezni lehessen.” — Ehez a kettős irányú, t. i. hivatalos jellegű s szerkesztői nyilatkozathoz van egy kis megjegyzésünk. Az utóbbival rövidesen végezzünk, mert csupán azt kell megjegyeznünk, hogy **mindkét kérést kár volt kinyilvánítani**, a mennyiben a közlegyekhez intézett merőben felesleges s haszontalan dolog, hiszen úgy sem hallják meg, még kevésbé veszik figyelembe, — a lelkészekhez intézett pedig üldömtalan, mert a kongruát még nem kapottakat mintegy a kongruát már megkapottakra utalja, a kik immár csendesen vannak, sőt egy némelyike a gúnynak bizonyos félreismerhetlen jelével mondja p. d. épen e lapokban „arról, hogy a kiutalandó összeg még nem jutott el minden lelkész kezébe: én csakugyan nem tehetek,” — mintha ezt mondaná a türelmetlenkedőkhöz: mit nyugtalankodtok, mikor mi már nyu-

godtak vagyunk, nem szégyenlitek, hogy zsörtölődtek, holott mi megelégtetve csendesen várunk!... A két ellentétes elemnek az egybeállításánál láthatni, hogy a várokozásra való kérés szintén *felesleges*, annyival inkább, mivel akár miként türelmetlenkedik is valaki, úgy sem kapja meg előbb a kongruát, mint a mikor ott fent készen lesznek s kiutalják. Azt nem érintjük, hogy csakugyan olyan nehéz dolog-e a mi végrehajtóbizottságunk megfizetett s ugyanamúgy rigorosus eljárása után a miniszteri közegeknek a végezni valója! Ezt alább úgy is érintjük más módon. A hivatalos nyilatkozatra ezeket kell megjegyeznünk: az első pont merőben *felesleges*, csak szószaporítás, — a második és harmadik pont tartalma pedig egyenesen *botrányosnak* minősítendő. Botrányosnak, mert a **minisztérium maga is alkudozni akar**, hiszen a végleges megállapítás még ezután lesz. Hogyan lesz ez a végleges megállapítás? Kivel vagy kikkel s mily alapon? Botrányosnak azért, mert a konventi végrehajtó bizottságnak munkáját úgy szólván semmisnek, hiábavalónak, félre-szerűnek nyilvánítja, holott a törvénynek megfelelő felszerelésekkel ellátva kerültek a bevallási ívek a minisztériumba, a mely most íme *másod rendbeli közhatalosi bizonyítványokat szerez be a termények és közmunkák tételére!* S aztán botrányos, mert nem csupán rólunk ev. ref.-ről van szó a kongruánál, hanem a luth. testvérekről is, a kik közül eddigelé (márc. 1-ig, a mint az „Ev. Egyház és Iskola“ 9-ik száma írja) egyetlen egyszem kapott kongruát, úgy, hogy a nevezett lap szerkesztője interpellációt sürget a képviselőházban. Ev. testvéreink bevallási iveri pedig közigazgatási uton készültek s még sem kap egy luth. lelkész sem kongruát! **Botrányos az egész eljárás, mert ha már hozzáfogtak: együtt s egyszerre kellett volna véglegesen megállapítani az összegeket s ekkorra, vagy mondjuk egy hónappal későbbre mindenkinek ki kellett volna adni a múlt és jelen évi járulékot!...** Egy ember csinálja?... Otóbertől naponként 5—10 ívet elutóztatva is készen lehetne az egész ügy. Ismételjük, hogy **botrányosnak tartjuk az egész házamos s bizonytalan eljárást!!**

— **Lelkész-választások.** A *rudó-bányai* egyház tagjai még január hó 14-ikén választottak meghívás után lelkészt az elhunyt 80 éves Antal György utódjául. Az új lelkész: *Csiky József*, zilizi helyettes, a ki az elhunytak haláláig segéd-lelkésze volt. — *Tomory Pál* pelsőci segéd-lelkészt meghívás után választotta meg rendes lelkészül a *magyar-izségi* egyház.

— **A pápai ev. ref. főgimnázium némely tanárait Balla Endre** csetényi lelkész nyilvánosan vádolja a „Dunántúli Prot. Lap“-ban, hogy *templom-látogatásuk egyáltalán nem felel meg annak a nevelési célnak, a mely a példa-adás által való hatást is föltétlenül megköveteli a tanároktól.* — E nyílt vád-emelés szomorú világot vet pápai főiskolánk némely tagjainak vallás-erkölcsiségére, a hol a többek között az egyik tanár még azt is jónak látta kigúnyolni, hogy új-templom építési tervvel foglalkoznak a buzgóbbak... Megjegyzendő, hogy az illető gúnyolódó kollega (?!) konvertita, a kinek lelke még nem születhetett egészen újjá!... Segítsünk magunkon!

— **Egyházmegyei gyűlések.** A *felső-zepléni* egyházmegye *március 29-ikén* tartja tavaszi közgyűlését S.-A.-Ujhelyben. Megelőző napon lelkész-értekezleti gyűlés lesz. — A *ungi és gímőri* egyházmegye *ápril 18-ikára* tűzték ki a tavaszi közgyűlésnek határ-idejét, — amaz Ungváron, emez Rozsnyón lesz. — A *felső-borsodi* egyházmegye tavaszi gyűlését *Ózdra* hívta össze az elnökség *ápril 22-ikére.*

— **Lelkész-értekezleti gyűlést** fog tartani a *felső-borsodi* egyházmegye *ápril 3-ikán* Sajó-Szentpéteren. Az értekezleti tárgyak között jelentős lesz az egyház-fegyelmi javaslat, a melynek elkészítésére maga a kerületi közgyűlés hívta fel a *felső-borsodi* egyházmegyét.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület pénzügyi választmánya** március 13-ikán kezdte meg üléseit, a melyeknek a múlt évi számadások megejtése s a jelen évi költségvetés megállapítása volt a főtárgyak.

— **A dunántúli ev. ref. egyházkerület** lelkészei részére febr. 21-ikén a III. csoport kongrua fizetést

utalványozta a vallás és közoktatásügyi miniszter s e csoportban: 41 lelkész kapott fizetés kiegészítést, összesen: 12747 korona 95 fillér értékben.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület** lelkészei közül március 6-iki kelettel a következők kapták meg fizetés kiegészítési összegüket:

1. Golop. Réthy Pál	—	—	476	Kor.	91	fill.
2. Legyes-Bénye. Nagy Károly	—	—	357	„	22	„
3. Mád. Pálócy József	—	—	99	„	26	„
4. Ond. Órás Kálmán	—	—	72	„	19	„
5. Gortva-Kisfalud Bartók János	—	—	365	„	27	„
6. Gercsely. Kozma Antal	—	—	313	„	78	„*

összesen: 1684 Kor. 66 fill.

— **Az üldözött Ugron Gábor ultramontánsága** teljes világításban mutatkozott be a múlt héten azok előtt is, a kik nem voltak hajlandók e temperamentumos férfiú klerikális irányzatát elismerni, noha ezek előtt sem volt titok, hogy az ausztriai ultramontán lapnak kiválóan becézgetettje volt a székelységével dicsekvő Ugron, a kiről egyszer azt írta volt a „Vaterland“: „Ugron marschirt an der Spitze sämtlicher staatserhaltenden Elemente gegen die vereinigte revolutionäre Banda.“ A tiszta világításban való bemutatkozás köztudomás szerint úgy történt, hogy a *r. kath.* Ugron a *protestáns* Bánffy Dezső ellen a „Vaterland“-dal, ezzel a vad s rajongó ultramontán lappal lépett összeköttetésbe, memorandumot s levelet írván bele, hogy a protestáns volt miniszterelnököt tönkre tegye... A magyar sajtónak becsületére válik, hogy az e fajta támadást nem vette fel, ellenben az a körülmény, hogy épen a „Vaterland“ volt az egyetlen újság, a mely összeköttetésbe lépett Ugronnal, a legkézzelfoghatóbb bizonyosság a mellett, hogy Ugron ultramontán s a klérus vak eszköze, a ki hangoskodásával mutatja az u. n. „fene-gyereket“, valóságban pedig ő is ragadozó állat... Az ál-igazság lovagja íme meztelenül áll előttünk. Fel kell ezt jegyeznünk.

— **A legnagyobb kegy a földön.** Ugyan mi lehet az? ... persze ott a tulsó táborban, a *r. kath.* atyafiaknál. Semmi más, mint az, ha a tömeges zarándoklás alkalmával a „szentséges atya“ lábain levő papucsot megcsókolhatja valaki. Ezt hirdetik a hithű lapok s boldog együgyűséggel hiszik is!

— **Hírek a debreceni főiskola köréből.** A „Debreceni Prot. Lap“ 10-ik száma nyomán a következő híreket közöljük a testvér-főiskola élete köréből: *Tóth József* veterán tanár, a mennyiségtan kitűnő előadója, nyugalomba vonul, miután nem kevesebb, mint kerek 50 esztendő óta állt anyaszentegyházunk szolgálatában tanári működési körében. — Ugyancsak nyugalomba vonul: *Liszka Nándor* jogtanár is, a ki magában a debreceni főiskolában 25, összesen pedig több, mint 30 éve szolgálja protestáns tanügyünket odaadó buzgósággal s állandó lelkesedéssel. — Emlékkünnepélyt tartott az ifjúsági énekkar s az irodalmi önképző-társulat márc. 5-ikén Nagy József, Vecsey-Bruckner, Magyar-Kegyes, Kádár István, Fráter Ida és Lajos Margit alapítók emlékézetére a megjelent nagy közönség kiváló érdeklődése mellett. — Párbaj-mánia uralmáról is értesít t. laptársunk s egyúttal egy joghallgatónak végzetes megsebesüléséről is. A megrovó és sürgős intézkedést követelő megjegyzéseket, a melyeket Erőss Lajos tisztársunk tesz, teljes mérvben osztjuk s helyeseljük, mert a mi ma ott Debrecenben történik, az holnap itt Sárospatakon következhetik be s hová lesz az iskolának a nevelő szerepe, ha a legszigorúbb rendszabályokkal nem igyekszünk útját

* Ez pótlás az először hibásan kiutalt 198 kor. 01 fillérhez 511 kor. 79 fillérig.

állani a legénykedéseknek, az ifjúkori félszeg becsület-kérdéseknek, a melyeknek semmi közük a jó nevelésű s kifogástalan erkölcsi viseletű ifjú jelleméhez. Szomorúan veszünk tudomást arról is, hogy testvér-intézetünkben asztal-társaságok körét alapítgatják a joghallgatók, persze nem nemes irányban, hanem a Bakhusnak való áldozás szempontjából. . . . A kör onnan a fővárosból áradt át s nekünk, ha kell, késsel is készeknek kell lennünk a fekély eltávolítására.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásokra.** A dunamelléki kerületben a vértessaljai egyházkerület *felső-csabdii* egyház IV. o. lelkészi állására április 15. fogadja el Kone Imre a körvényeket Seregélyesen (Fehérmegye). — A tiszántúli kerületben a szathmári egyházmegyéhez tartozó IV. osztályú *gacsályi* egyház lelkészi állására március 30-ig pályázhatni, a jelentkezést Biki Károly fogadja el Győrteleken.

— **Apró kérdéseket** állítottunk össze egyik munkatársunknak hozzánk intézett leveléből, a melyet azért nem adhatunk egész terjedelmében, mert nagy részben már feldolgoztuk tárgyát. Az apró kérdések ezek: 1. Mi alapja vannak annak, hogy XIII. Leo. II. Vilmos és Tisza Kálmán egy véleményen vannak a XX. század kezdetét illetőleg? . . . 2. Mi volt az oka annak, hogy Darányi Ignác az ismeretes *telepítési ankettre* egy *protestáns lelkészt* sem hívott meg, holott pedig ezek a gyakorlathoz is értő emberek tudtak volna olyan okosan szólani, mint Csanád püspöke? . . . 3. Mi az oka annak, hogy nem akadt az országos függetlenségi pártból egy ember sem, a ki Ugront az „üldözöttet“ leleplezte volna, hogy vallásáért soha sem üldözték csak azért, hogy ultramontán volt, a mi nem egy a r. kath. vallással, a melyet a maga nem hivatalos jellegében nincs okunk más elbírásban részesíteni, mint más vallás felekezetet. . . . 4. Mi az oka annak, hogy a Jókai ismeretes levele, a melyről e lapok is megemlékeztek, nem támasztott méltó felháborodást, a mint azt joggal megróttá a szerkesztő? . . . 5. Mi az oka annak, hogy a székesfővárosban a r. kath. hitoktatók részére 13 ezer korona túlkiadást kellett tennie a tanácsnak, ellenben a többi hitoktatók fizetése megmaradt a megszabott keretben? . . . 6. Mi az oka annak, hogy sok prot. világi egyén szerencséjének tartja *plebánus* baráttal birni, ellenben a prot. lelkészhez csak leereszkednek? . . . Ime a kérdések annak jeléül, hogy mik foglalkoztatják a lelkeket?

— **A naiv „Religio.“** Tisztelt laptársunk rettenetes izgatottságban tölti napjait, mert „*valami van készülöben.*“ S ezt onnan tudja, hogy a két protestáns egyház vezető emberei együttes tanácskozást tartottak. . . . Bizonyára az öregség még a nyilvános dologban is titkosat lát!

— **A római búcsú-járáshoz** hozzá van kötve, hogy a Rómában levő r. kath. templomok közül *négyet* okvetlenül meg kell látogatniok a zarándokoknak, még pedig *mindeniket tízszer-tízszer!* . . . Persze ez sok volt s terhesnek találták az ájtatos bécsiék s lépéseket tettek, hogy *kevesebb-szer* kelljen ama 4 templomot látogatniok. A pápa, mint becsületes keresztyén alkusz, engedett a követelésből s elég lesz a kedves bécsiektől, ha elmennek Rómába, ha *háromszor* fogják a templomokat megkerülni! . . . Lélekemelő ájtatosság s igazán szellemes megoldás ad majorem gloriam papae!

— **Főpásztori levél és reklám.** Az erdélyi jobban, mondva gyulafehérvéri r. kath. püspöknek a kit ott Erdélyben általában „zöld püspök“-nek neveznek gróf Majláth Gusztávnak a jelen évi nagy-bőjti időszakra kibocsátott főpásztori levelében a dogmatikus dolgokon kívül egyéb-

ről is van szó, még pedig nem másról, mint arról, hogy *a mise áldozathoz szükséges bor a püspök úr pincéjéből szerezhető meg a legjutányosabban egész Erdélyországban.* Mi ebben az egész reklámban nem látunk egyebet, mint a pápai bor gscheffelésnek magyar alkalmazását, a melynek önzetlen jellege s becsületes eredménye ugyan miért vonatnék kétségbe, mikor a gscheft olyan jól illik a püspöki talárhoz s pásztor bothoz!

— **Figyelmeztetés.** Azokat, a kiknek előfizetésük március 31-ikén lejár, tisztelettel kérjük, hogy az előfizetés megújítását minél előbb szíveskedjenek eszközölni, mert a lapot ápril elsője után csak az előfizetőknek küldjük. Nekünk minden egyes szám küldése a nyomtatás költségén felül 4 fillérbe kerül s ettől a felesleges kiadástól is tartózkodnunk kell.

A kiadóhivatal.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Kazinci. A cikket a következő számra soroztam be. — **R. L.** A lappal egyidejűleg levél is megy. Előbb nem írhattam, mert tájékozódnom kellett az ügy állásáról. A kézirat megérkezett. — **N. S.** A könyvismertetést köszönöm. — **S. L. A.** „Sárospataki Lapok“ régi adósaival szemben követett eljárásunk igazságos is, jogos is és szükséges is. A pénztárnok leveleire nem is válaszoltak a legtöbben, vagy ha válaszoltak, tagadás volt a válasz tartalma, holott az adósság fennállása okmányilag van igazolva. Most, hogy ügyvéd útján szözlítettünk fel a tartozás kifizetésére, van nagy érzékenység s ugyanam szól a kárhóztató ítélet Ha mi azokat a leveleket mind közreadhatnók, a melyek mostanában érkeztek az adósoktól, valóban orca-pirulással kellene más vallású ismerőseink között megjeleníteni, hogy saját hitsorsosaink miket mondanak rólunk. Például egyet a sok közül! . . . Egyik adósunk tartozása kerek számban 30 frt, most előáll, hogy ő már csak azért sem tartozhatik, mert még a *lap irányával* meg volt elégedve, addig járatta s fizetett is érte, de mióta a lap iránya nem tetszik, azóta nem járátja. . . . Persze azt hinné az ember, hogy ez az adós bizonyára 1897 óta tartozik, (noha a 30 frt erről az időről nem keltezhető!) holott pedig 1894-előtről való a tartozás, a mikor a lapot az illetőnek már nem küldték, mert kerek 30 frt volt a tartozása, s az irányváltozás? . . . nohát ezt a volt szerkesztőnél ugy-e bizony senki más nem konstátálta, csak a szóban forgó adós! . . . Őszintén megvalljuk, hogy mi resteljük a legjobban, hogy idáig kell mennünk, de hát semmiből a „Sárospataki Lapok“ sem élhet meg. Hogy az eljárásunk *esetleg* árthat a lapnak, mert az adósok, a kik most ügyvédi úton felszólítottak, bizonyára el is keserednek, a kik le fognak másokat is beszélni a lap hordatásáról: ez könnyen bekövetkezhetik, de hát akkor be fog bizonyosodni az, hogy a „Sárospataki Lapok“-at azok ölték meg, a kik legjobb barátjai, édes testvérei voltak, míg *ingyen* kapták a lapot. Tanulságul pedig csak ez is valami a jövő nemzedékre nézve, hogy ne higgyen önmagának sem! Egyéb kérdezősködésére hadd álljon itt a következő kimutatás arról, hogy a tiszáninneni kerület lelkészei miképen támogatják a „Sárospataki Lapok“ at.

Abaujából	járátja:	39;	nem járátja:	25.
Alsó-Borsodból	„	28;	„	21.
Alsó-Zemplénből	„	33;	„	27.
Felső-Borsodból	„	31;	„	16.
Felső-Zemplénből	„	16;	„	10.
Gömörből	„	22;	„	21.
Tornából	„	15;	„	1.
Ungból	„	33;	„	—

A kerületbeli 343 rendes lelkész közül tehát járátja: 222 s nem járátja 121. Hogy ezek mit járatnak, azt nem tudhattuk.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: M. T. „Falláciák.” — *Ortó Lajos.* „Az osztatlan és osztott népiskolai tanterv felett folytatott vita.” — *Harsányi István.* „Ujabb vizsgálatok az úrvacsora felett.” — *Tisza Kálmán* beszéde a dunántúli egyházkerületi közgyűlésen. — *Vigyázó.* „Nyílt kérdés Nt. Novák Lajos urhoz, mint a gyakorlati theologia tanárához.” — *Novák Lajos.* „Felelet a nyílt kérdésre.” — *Kazinci.* „A „Sárospataki Lapok” és a parochiális könyvtárak.” — *Czékus László.* „Multunk.” — „Vegyes közlemények.”

Falláciák.

Ugyan mikor fogja már a magyarországi protestánsizmus észrevenni, vagy ha észrevette, mikor fogja erőteljesen visszautasítani mindazon szemfényvesztéseket, szédelgéseket, visszaéléseket, a melyek az elvek leple alatt a közélet egész vonalán mind sűrűbben s szembeszökőbben nyilvánulnak? Hiszen, ha valahol apró, jelentéktelen dolgokban, úgy bizonyára ezen a ponton, mely a társadalmi élet összes erkölcsi bajait, ferdeségeit, nyomorúságait tárja előnkbe, mondhatni el legnagyobb joggal azt, hogy a folytonos halogatásban, indokolatlan késedelemben veszelem rejlik. Nyomhatnak, szorongathatnak bennünket, esetleg vissza is szoríthatnak egyidőre eszméinkkel a fórumokon s a vásári zajban elenyésző társadalmi élet piacán; de ha kimutatjuk, az így alakult élet falláciáit s nyíltan, teljes erővel küzdünk azok ellen, lehetetlen, hogy az életösztön, a jobb, az igazabb közállapotok után való sóvárgás, nemes törekvés előbb-utóbb fel ne támadjon a társadalom lelkében, ezzel pedig a protestánsizmus jövője félig már biztosítva van.

Mert ne tartsuk tovább ámtásban magunkat, hogy nem kisebb dologról van szó, mint a protestáns egyházak lételének, jövőjének biztosításáról. A falláciáknak egész sáskahada lepte meg napjainkban egyházunk mezőit s ha nem örökösünk kellő éberséggel s ha nem verjük vissza idejekorán az ellenünk intézett alattomos támadást szellemi fegyvereinkkel, akkor a hamisság nemsokára igen könnyen a teljes igazság színében tűnhetik fel a nem gondolkozó vagy erkölestelen társadalom előtt. A hol jezsuitizmus van, ott az igazság barátainak mindig készen kell lenniök a támadásra és védekezésre.

Lássunk egy pár ilyen falláciát a főbbek közül.

Ilyen mindennek előtt az a hamis állítás, hogy a modern államnak a különböző ker. felekezetekhez s ezeknek egymáshoz való külső jogviszonyai a kor-szellemnek megfelelően már annyira rendezve vannak, hogy azokban megvan a teljes, tökéletes viszonyosság és egyenlőség, hogy nekünk protestánsoknak e tekintetben semmi kívánni valónk sem lehet többé s ebben a hazában az állam elfogulatlan protektorátus-

sága alatt ma már mindenik vallásos hit egyenlően fejtheti ki a maga eszméinek megfelelő gyakorlati tevékenységét. Ha protestáltunk valaha ilyen vagy amolyan lélekölő rendszerek, hamis tanok és nézetek ellen, úgy ez ellen az állítás ellen minél sürgősebben és kiméletlenebbül protestálunk a legszorosabb erkölcsi köteleességünk. Mert eltekintve attól, hogy ebben a felfogásban a tények bizonyossága szerint egy szándékosan hamis álláspont jut kifejezésre, annak igazság gyanánt, a további fejlődés alapjául való elfogadása épen az ellenkező eredményhez vezet, mint a mit r. kath. részről olyan tüntetően már is elértnek hirdetnek s mely felé egy öntudatos, a fejlődés alapján álló államnak következetesen terelnie kell a közszellemet, t. i. az eddig in theoria kivívott viszonyosságnak és egyenlőségnek in praxi teljes megsemmisítéséhez. S akkor aztán akár előlről kezdheti a kulturjog-állam a r. kath. egyházzal szemben mindazon küzdelmeket, a melyeket a haladásért, a maga fennhatóságának és polgárai igazainak biztosításáért a múltban olyan dicsőségesen, a jobbak elismerésétől kísérve folytatott, vagy pedig egy igazi jóban és roszban hűséges társát, a prot. közszellemet hűtlenül eldobva magától, ismét meg kell hódolnia a r. kath. egyházi hatalom előtt.

Ide vezet szinte számtani bizonyossággal, a visszafejlődés lejtőjén, az a nagy garral, még nagyobb falláciával bölesnek, helyesnek nevezett állam- és egyházpolitika, mely már most meglevőnek, megvalósítottknak tartja és hirdeti a felekezeti viszonyosság és jogegyenlőség nagy eszméjét, ha idejekorán észre nem vesszük s útját nem álljuk annak.

Micsoda banális botlás vagy fejtetőre állított bölesesség is kellett ahoz: az ismeretes prot. szegénységnek mintegy ellenértéke gyanánt törvénybe iktatni egyfelől a vallásszabadságot, másfelől pedig a r. róm. kath. egyházat sértetlenül meghagyni mindazon közjogi kiváltságai, hatalmában és gazdagságában, melyeknek azelőtt birtokában volt, talán hogy már leplezhetetlen, kiáltó eszmeszegénységét legyen mivel takargatnia, fedezgetnie s aztán ráadásul még most, mikor a fejlemények egy rosztól sikerült munka benyomását teszik minden épszemű emberre azt állítani, hogy ez a rendezkedés a régóta sürgetett felekezeti egyenjoguságnak teljes tökéletes és semmi korrekti-

vát, továbbfejlesztést nem tűrő megvalósítása. Lehet-e feltételezni s lehet-e ma is remélni azt, hogy a róm. kath. hierarchia hatalmának ilyen módon megnövekedett szarvaival, az igazi vallásszabadság biztosításaként, vagy legalább törvénytiszteletből ezután minden erejét és befolyását egyedül az Isten országának terjesztésére fogja fordítani, szellemi téren értékesíteni, a prot. egyháztól pedig azt várni, hogy mikor eszméi diadalra jutnak, akkor ennek fejében lételének, jövőjének külső biztosítékairól önként lemond?

Nekünk, a kik gondolkozni tudunk s élni is akarunk, úgy tetszik, hogy egy őszinte és tiszta szándékkal törvénybe ígátott vallásszabadságot, hogy ez hosszabb időre, utopiává ne legyen, a felekezeti egyenjogúság rendezésének okvetlen meg kellett volna előznie, hogy ezzel kikerültessék az, a mi most történik, a kettőnek összezavarása, az egyiknek minden józan ész és igazság ellenére önkényűleg a másik helyére illesztése. Mert így, a hogy most vagyunk, a közviszonyokban csak a zavar, a fejtelenség, a hamisság nő folytonosan körülöttünk. A vallásszabadságnak egyenes konzekvenciája lenne az államnak az egyházaktól való különválasztása, ám ez mind ez ideig nem következett be, nem azon még ennél kisebb igényü kíváncsóság sem, a melyet már az egyenjogúság fogalma is megkövetel, t. i. azok a felekezetek, melyeknek külső létfeltételei gyengébbek, védelmet, erősítést nyerjenek az erősebbek, hatalmasabbak ellenében. Ime tehát maga a vallásszabadság, ez a nagy és megkülönböztetőleg prot. eszmény, az állam közbelépésével tényleg kevesebbet adott nekünk, mint a mennyit az egyenjogúság megvalósításának, ennek a tisztán közjogi természetű rendezkedésnek adnia kellett volna s mégis az állítatják, hogy azzal már emezt is megnyertük s minden további törvényes igényeink kielégítve vannak.

Ugyan nem nyilvánvaló fallácia-e ez, mely kerülő úton így akarja útját vágni jogos igényeink törvényes követelményeink teljesítésének s mégis kérkedőleg hánytorgatja, hogy ezzel az igazságot szolgálja, jogviszonyokat rendez s a további haladás útját egyengeti?!

De éppilyen falláciát vettünk észre: figyelemmel kísérve az eszmerokonságnál fogva, az emberi és társadalmi jogok másik hatalmas protektorának, következetes és tántoríthatatlan rendezőjének, az u. n. r. kath. autonomiai kongresszusnak most lefolyt tanácskozásában is. A r. kath. egyháznak a népjogok kiterjesztésére irányuló kísérletezése, úgy látszik, olyan krónikus betegség, mely időről-időre előkerül, de sem nyakát nem szegi, sem belőle kigyógyulni nem tud. Vajjon a hierarchia kevély lelke alázódott-e meg, vagy a titkos demokrácia forradalmi szelleme próbált ismételtén kitörni ebben a mozgalomban? Nem kutatjuk, csak az eredményeket konstatáljuk. A hierarchia egyenesen és minden kétséget kizárólag jelentette ki, hogy neki eszéágában sincs lejjebb szállani megközelíthetetlen magas trónusáról; a jogkövetelő autonomisták pedig, a kik közül a polgári demokrácia, alkotmányos élet terén sokan kevéssel előbb még valóságos tomboló demonokként szerepeltek, erre a fennhéjázó kijelentésre, mintegy varázsütésre, azonnal szelid báránnyá s tapsoló gépekké változtanak. Ennyire törpült le demokratikusnak nevezett alkotmányos alapokon álló polgári társadalmunkban, hogy az ellentét annál szembeszökőbb legyen, egy r. kath. demokrata színezetű mozgalom eredménye. Egy tűn-

tető gyülekezés, összeférhetetlen elemekből a kornak hódító eszméivel, a kornak hódító eszméi ellen úgy egyik, mint másik irányban tényleges eredmények nélkül; nagy hűhó semmiért! — ennyi volt az egész.

De éppen ebben van, a mi felfogásunk szerint, a félreismerhetlen és eltitkolhatóan fallácia.

Ime, a mit a r. kath. egyház, ez az állítólag megtestesült következetesség és hibátlan szerkezetű gépezet, hatalmi feltékenységből ma még képzelenségnek, gondolatbeli abszurdumnak állít, ugyanazt holnap már hatalma, befolyása növelésének érdekében egyenesen gyakorlati követelménynek tekinti. A nem gondolkozó, vagy gondolkozásában megvesztegetett laikus elem pedig egy képzelt autonomia csalárd jelszava alatt készen mutatkozik belemenni a lelketlen vásárba s odadobni a demokrácia eszméit kényelmesen, zavartalanul emésztető hierarchia molochjának azt, a miért annyira lelkesülni látszik.

Ám — mondják nekünk — mindaz, a mi ebben a kongresszusban történt, a r. kath. egyháznak tisztán belső ügye s e tekintetben tehet azt, a mit akar. Mehet tetszése szerint előre is, hátra is; egy és ugyanazon pillanatban jobbra is, balra is; foroghat önmaga körül, mint a szélkakas, átugorni akarhatja még a saját árnyékát is: ahoz senkinek semmi köze. De nekünk ez úgy tetszik, mintha ebben a gyülekezésben, az ott megnyilatkozott szellemben, a r. kath. egyházzal olyan különös módon, sok tekintetben túlságosan rokonszenvező alkotmányos, demokratikus modern állam erkölcsi elítélése lett volna általános szavazattöbbséggel megállapítva. Avagy az eredmény nem azt mutatja-e? A r. kath. egyháznak nem kell ma sem alkotmány, nem kell demokrácia; neki nincsen szüksége a korszellemre és semmire, a mi modern. Ő változhatatlan, isteni s felette áll mindannak, a mi változó, emberi. Igen! dehát hogy állunk akkor azzal a gyöngéd, meghitt, bizalmas, szinte suttagászerű barátkozással, feltűnően benső szövetkezéssel, mely a r. kath. egyházat az államhoz való régi viszonyában még ma is minden más felekezettől annyira élesen megkülönbözteti? Nincsen-e ebben egy kevés fallácia s ha nincs, a fallácia nem még nagyobb lesz-e azzal? Lehet-e egy társadalmat, egy nemzetet egy és ugyanazon időben két irányba nevelni, vezetni a nélkül, hogy az emberek gondolkozása és erkölcsi felfogása a tények és dolgok felől végzetesen össze ne zavarodjék? Lehet-e azt mondani neki: itt szabad vagy, amott pedig szolgál?! S vajjon ez az egyik szolgaság nem könnyen vonhatja e maga után ma is, mint régen, a másik szolgaságot, mint a delej szokta a hozzá közel eső rokon tárgyakat? Vagy mi fog következni akkor, ha a szabadelvű irányban haladó demokratikus állam fokozatosan s végre teljesen kezébe vevén a nevelés ügyét, épít mindenfelé iskolákat, a felvilágosodás, haladás gyújtópontjai, a polgári és emberi jogok s kötelességek megismerésének gyűlhelyei gyanánt, a r. kath. egyház pedig a régi sötétség és szolgaság feltétlen tiszteletben tartását fogja hirdetni s parancsolni templomaiban? Természetes lesz-e akkor is ez a mostani, örök időkre megkötöttnek, felbonthatatlannak látszó viszony? Nem lesz-e abban semmi hypokritaság, semmi fallácia, semmi veszedelem?

Mi azt tartjuk, hogy már ma is van.

M. F.

ISKOLAI ÜGY.

Az osztatlan és osztott népiskolai tanterv felett folytatott vita.

Azok, a kik érdeklődéssel viseltetnek a népiskolai oktatás ügye iránt, meglepetéssel láthatták, hogy valóságos irodalmi páros viaskodást folytatnak az érdekelt tanügyi férfiak a fölött a kérdés fölött: vajjon van-e szükség külön tantervre az osztatlan népiskolák részére?

E kérdést az a körülmény vetette fel, hogy a közoktatásügyi miniszter a nagyobb tanító egyesületeket felszólította, hogy a közoktatási tanács által az osztott (hat tanító) elemi iskolák részére készített tantervet vegyék bírálat alá s véleményükkel számoljanak be. Ez a kiadott tanterv hozta felszínre a kérdést: hát az osztatlan népiskolák tanterve hol maradt, mikor a népiskolák túlnyomó része osztatlan jellegűnek van tudva?

Természetesnek kell ugyan tartanunk, hogy éppen elvi szempontból ellentétes vélemények állottak elő s az irodalmi baj-vívásban gyakorlott s gyakorlatlan kardforgatók, ha csak van valami érvük, valamennyien részt vesznek: de nekünk úgy tetszik, mintha maga az élet volna az, a mely az elvi, az elméleti vitatkozást szinte hiábavalónak, feleslegesnek nyilvánítja.

Az én szerény véleményem szerint ugyanis úgy áll a dolog, hogy a népiskolák valamennyiében, tehát úgy az osztatlan, mint az osztott népiskolában egy a cél, egy az anyag s egy a feldolgozás is s ez a cél, anyag és feldolgozás körében megnyilatkozó egység az, a mely a kérdés elbírálásában az alapot képezi, a mely, mint ilyen, egyáltalán nem foglalhatja magában azt, hogy külön tantervben kell körülírni ugyanazt a célt, ugyan azt az anyagot s ugyanazt a feldolgozást.

Én az én egyszerű felfogásom szerint egyáltalán nem tudom megérteni azt, hogy pld. ugyanabból a tantárgyból, a mikor egy a cél, egy az anyag s egy a feldolgozás, más-más természetű tanterv keretében kellene s lehetne tanítani ugyanazon korú, ugyanolyan felfogású s ugyanolyan osztályú gyermekeket csak azért, mert pld. Budapesten véletlenül osztott iskolába, mondjuk Sárkeresztúrbán pedig véletlenül osztatlan iskolába járnak.

Arra szoktak természetesen hivatkozni, hogy az osztott iskolákban egy ember kevesebb tanulóval foglalkozik, mint az osztatlanban. De vajjon ugyanannak az egy tanítónak nem azt kell-e tanítania az osztatlan népiskola III-ad osztályú tantárgyaiból, a mit az osztott népiskola ugyanazon osztályú tantárgyaiból?

Ha egy a cél, a mint hogy egy, — ha egy az anyag, a mint hogy tényleg egy; s ha egy a feldolgozás, a mint hogy egy tartozik lenne: akkor semmi képen nem tudom megérteni, hogy miért kell más-más tanterv itt s ott?

Gondolom, hogy talán az eredményesebb, a sikeresebb tanítás s haladás volna az az ok, a melynek szintén jelentőséget kell tulajdonítani a kérdés elbírálásánál. Amde azt még soha sem tapasztalhatták, hogy maga a tanterv, mint ilyen volna az oka akár a sikernek, akár a sikertelenségnek a népiskola körében. Úgy gondolom, hogy ebben a tekintetben a sikeres keresztülvitel az, a melyet hangsúlyozni kell s a melyen fordul meg maga az egész népoktatási ügy. Ez a sikeres keresztülvitel pedig valljuk meg, nem más sarkallik,

leszámítva természetesen a leszámítandókat, a gátló s hátráltató körülményeket, a melyek sajnos, hazánkban még mindig olyan nagy, túlnyomóan nagy számmal vannak, a minek abban keresendő az oka, hogy maga a kormány sem veszi elég komolyan a népiskolai kötelezettséget, nem gondoskodván a törvényes intézkedések megvalósításáról: mondom, a sikeres keresztülvitel pedig nem más sarkallik első sorban, mint azon az egyénen, a ki lelke a tantervnek, lelke az iskolának, lelke az oktatás-nevelési ügynek, t. i. a tanítón.

Az az én szerény felfogásom tehát, hogy ne a felett vitakozzanak, ne a felett kapjanak egymással hajba az illetékes tanügyi férfiak és körök, hogy kell-e, nem-e az osztatlan népiskola részére külön tanterv, hanem azt hányják-vessék meg, hogy az ugyanazt a célt, anyagot s feldolgozást szolgáló, tartalmazó s követelő tanterv sikeresen miként viendő keresztül, eltávolítván a siker nagy számban levő gátjait s akadályait, a melyeken megtörik egész népiskoláztatásunk.

Ez az én közbeszólásom a tanterv-vitába. A tapasztalat s józan felfogás mondatta ezeket velem, természetesen a csatlakozhatatlanság jogának a bírása nélkül.

Ortó Lajos.

TÁRCA.

Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.¹

I.

Az új-szövetségi tudományban körülbelül egy évtized óta az úrvacsora felett való fontos kérdéseknek egész sora van tárgyalás alatt. Az elhatározó lökést e tekintetben Harnack A. adta meg, a ki „A kenyér és víz, mint úrvacsorai elemek Justinál² c. értekezésében az úrvacsora ünnepélyének ez apologeta által vitatott formáját szigorú vizsgálatnak vetette alá és abból további következtetéseket vont le. Zahn T.³ és Funk F. X.⁴ az ő föltevéseinek ellentmondottak a nélkül, hogy magát a kérdést voltaképen tovább fejtették volna. Ellenben igen fontos új eredmények találhatók Jülicher A. „Az úrvacsora ünnepélyének történetéhez a legrégibb egyházban⁵ c. dolgozatában. Nem kevésbé fontos az az alapos és éles elméjű vizsgálás, melyet Spitta F. „Az őskeresztység történetéhez és irodalmához⁶ (I. k.) c. művében ad. Ugyanezen időben jelentek meg e kérdésre vonatkozó értekezések Gardner P.⁷ angol tudóstól; Mensinga J. A.⁸ flensburgi lelkészétől. 1894-ben a halléi egyetem értesítőjébe Haupt E. irt egy igen világos és átgondolt fejtegetést „Az úrvacsorai szavak eredeti alakjáról és jelentéséről“ címmel (Halle 1894), míg nem sokkal később Grafe E. tartott a bonni theol. szünidei cursuson „Legújabb vizsgálódások az őskereszt-

¹ A „Protest. Monatshfte“ I-ső (1897.) évfolyamában közöl értekezés Stage C. hamburgi lelkészétől.

² Texte u. Untersuchungen zur Geschichte der althchr. Literatur. VII. 2. Leipzig, 1891.

³ Brot und Wein in Abendrahl der alten Kirche. Erlangen u. Leipzig 1892.

⁴ Die Abendmahlselemente bei Justin. Theol. Quartalschrift 1892.

⁵ Theol. Abhandlungen Karl V. Weizsäcker gewidmet. Freiburg 1892.

⁶ Göttingen 1893.

⁷ The origin of the Lords supper. London 1893.

⁸ Zur Geschicht des Abendmahls. Zeitschrift für wiss. Theol. 1893.

resztyén úrvacsorai ünnepély felett⁹ c. nagy részt objective tárgyaló előadást. Ugyanezen évben egy sokkal népszerűbb fejtegetés jelent meg »A szent vacsora«-ról *Kattenbusch F.*-től a »Christliche Welt« c. folyóiratban (13—15. sz.) Az egyes kérdések szigorú vizsgálata által kitűnnek még különösen a *Schultzen Fr.* »Az úrvacsora az új-testamentomban« (Göttingen 1895.) és a *Hoffmann R. A.* »Jézus Krisztus úrvacsorai gondolatai« (Königsberg 1896.) c. dolgozata.

Az utóbbi időben az apologetikus kísérletek sem hiányoztak. *Zöckler O.* az 1895-iki »Ev. K. Z.«-ban »modern úrvacsorai viták«-ról beszél; *Josephson H.* »A szent vacsora és az új-testamentom«-ról (Gütersloh 1895.), *Holtzhauer O.* »Az úrvacsoráról és az újabb kritikáról« (Berlin 1896.), *Schaefer R.* pedig kimerítően »Az úrvacsora eredetéről és jelentőségéről, tekintettel az újabb vizsgálódásokra« (Gütersloh 1896.) írnak.

Most azon előadások megállapításáról van szó, a melyeket az új-testamentom közül Jézus úrvacsorai ünnepélyéről saját tanítványai körében. Mert az most a közmegállapodás, hogy ettől a ponttól függ az összes kérdések eldöntése. Négy tudósításunk van az új-testamentomban Jézus úrvacsorai ünnepélyéről, Máténál (26: 26 s köv.), Márknál (14. 22 s köv.) Lukácsnál (22: 19 s köv.) és Pálnál (I. Kor. 11: 23 s köv.). *Hoffmann* e tudósításokhoz akarja sorozni a Justinét, a mely néhány érdekes különösséget tartalmaz. Csak hogy az előadás eredete nem elég tiszta.

Máté és Márk előadják, hogy Jézus az utolsó vacsoránál, a mely szerintök páscha-vacsora volt, kenyeret vett elő, háláimát mondott, megtörte a kenyeret és adta az ő tanítványainak ezekkel a szavakkal: »Ez az én testem.« Ekkor a hála-ima után a kelyhet nyújtotta oda nekik ezzel a magyarázattal: »Ez az én vérem, a szövetségnek vére, a mely sokakért kiontatik,« a melyhez Máté még ezt toldja: »a bűnöknek bocsánatjára.« Jézus cselekedetei Pálnál ugyanezek, de szavai mégis kissé másképen hangzanak. Ő a kenyérről ezt mondja: »Ez az én testem, ti érettetek« s a kelyhet nem vérenek nevezi, hanem »új-szövetségnek az ő vére által« és végre e szavakat fűzi a kenyérhez és borhoz; »Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.« Közéről rokon Pál ez előadásával Lukács tudósítása a textus receptus szerint. De *Westcott* és *Hort* az általuk kiadott Új-szövetségben (Cambridge és London 1881) Lukács XXII. r. 19. versének második felét és a 20. versét, vagyis e szavakat: »Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre« a kenyérnél — a kehely odanyújtásával mondott szavakkal együtt, — mint későbbi toldást törölni óhajtják. Példájukat a tudósok egy része követte, így a már említett *Haupt* és *Grafe*, ellenben *Spitta* és *Jülicher*, *Schultzen* és *Hoffmann* a törlést nem fogadják el. Alakilag e versek kitűnően bizonyítanak; csaknem az összes majusculákban — egyedül a D. Kodex képez kivételt, sőt a legtöbb minusculában és régifordításban is megvannak. Ezzel szemben kérdés: hogy hagyhatták ki e fontos szavakat a másolók, ha azok az eredeti szövegben megvoltak? Igaz, hogy Lukács egy bizonyos, az úrvacsorai kenyér előtt körüljárt kehelyhez fűzte Jézus e megjegyzését: »Én mostantól fogva nem fogok inni a szőlőtökének gyümölcséből, míg el nem jön az Isten országa,« de Máté és Márk azt magával az úrvacsorai kehellyel kötik össze. E szerint mindenesetre feltehető, hogy egy másoló az első kelyhet már az úrvacsorai kehelynek hitte és ennek megfelelően az igazi úrvacsorai kelyhet törölte. De ez nem igen valószínű. Mi-

ért törölte volna ez esetben »ezt cselekedjétek az én emlékezetemre« szavakat a kenyérnél, a melyek pedig gondolkodásával megegyeznek? Miért »nem rendezte« verseket egyszerűbben, úgy, hogy azok a Máté és Márk előadásával megegyező lefolyást tüntessenek fel? E szerint nehezen hihető, hogy e versek később töröltettek. Ellenben könnyen érthető azok hozzátoldása. Az épen nem feltűnő, ha az úrvacsorai kehely említése már korán hiányzott és Pál előadása után csatolatott oda. Ha tehát e versek eredetiek, akkor Lukácsot nem tekinthetjük önálló forrásnak Pál mellett. Ha pedig nem eredetiek, Lukácsnál egy egészen sajátos úrvacsorai tudósítást találunk, a mely szerint a kehely megelőzi a kenyeret és minden a kehelyhez fűzött felvilágosító magyarázat hiányzik. *Spitta* valószínűvé igyekezett tenni, hogy abban egy az úrvacsoráról szóló tradíció lappang; de én azt hiszem, hogy abban *Haupt*-nak van igaza, hogy a Lukács szerinti evang. szerzője a kelyhet, a melyhez Jézus az eschatologiai megjegyzést fűzi, tévesen tartotta az úrvacsorai kehelynek és azért arról nem emlékezett meg. Mi, *Haupt*-tal, Máté és Márknál az eschatologiai megjegyzést az úrvacsorai kehelytől elválasztjuk és úgy tekintjük, mint a mely az utolsó vacsora elején hangzott el. Az úrvacsora lefolyására nézve egyfelől Máté és Márk előadása, másfelől pedig a Pálé veendő figyelembe.

(Folyt. köv.)

Harsányi István.

KÖZÉLETÜNK.

Tisza Kálmán beszéde a dunántúli egyházkerületi közgyűlésen.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Sohasem szoktam a főtiszteletű közgyűlés idejét hosszú elnöki beszéddel igénybe venni és ezt tenni most sem szándékozom, de tekintettel a pár év óta észlelhető helyzetre, s főleg azokra, a mik ezzel szemben úgy egyházi lapjainkban, mint más lapokban is elmondhatnak s jó idő óta ismételtetnek, kénytelen vagyok mégis néhány szót szólni. (Halljuk!)

Európaszerte évek óta mutatkoznak némely irányban reakciónárius áramlatok és tagadhatatlánul áthatnak azok hozzánk is s ha erőre kapnak, megzavarhatják még a felekezetek közötti áldott békét is, kárt okozva ezáltal szeretett hazánknak, a felekezeteknek s így a saját felekezetünknek is.

Mind a mellett azonban, hogy ez irányzatot észlelem s ha az erőre kap, veszedelmesnek tartom, a legnagyobb lelki nyugalommal utasítom vissza azon túlzott aggodalmakat, melyek több oldalról kifejeztetnek, s nem egyszer gyanúsítástól sem idegenek.

Hát oly kicsinyhitűek lettünk volna már, hogy ennyitől is féltjük szeretett egyházunkat, azon egyházat, mely a legnehezebb viszonyok között tudta helyzetét megállapítani és megtartani?

Ha a régibb időkre nézünk vissza, sokszor verpad és gályarabság volt a küzdők sorsa s még a nem oly régi időkben is szadadságvesztés tenyegette azokat, kik egyházunk igazainak védelmére keltek, de azért akkor megoltalmazták a veszélyeztetett érdekeket.

Akkor egyházunkat üldöző ellenséges kormányhatalommal kellett szembeszállani, ma erről, hála Istennek, nincsen és nem lehet szó, ma ama veszélyek nem fenyegetnek senkit; — de kétségtelenül veszélynek, esetleg romlásnak megy eléje egyházunk, ha létérde-

keinek ápolásában, hivei túlbuzgalmának elevenen tartásában megelőznek mások s a mi hanyagságunkat saját egyházuk javára kihasználhatják. (Ugy van!)

Ezt a veszélyt kell elhárítanunk és erre nem szükséges támadást intézni bárki ellen is, erre csak az szükséges, hogy a saját szentegyházunk kebelében tegyünk meg mindent az igaz vallásosság, a hitelvekhez való ragaszkodás ébrentartására s ott, a hol az talán hiányzik, fölébresztésére. (Helyeslés!)

S ebben azután saját körében kell működni mindenkinek. Ne vitatkozzunk a fölött, ki mit mulasztott eddig, mert az ilyen vita csak eltávolít egymástól (Általános tetszés), de egyetértőleg teljesítsük mindnyájan azt, a mi ezen a téren kötelességünk. (Élénk helyeslés.)

Majd szólt a lelkészeknek és a tanítóknak a hitélet ápolása körül való hivatásáról s beszédét így fejezte be:

Lehet, hogy mint ez máskor is történni szokott, ezen egyszerű szavaim is félre fognak magyaráztatni és intencióim gyanúsíttatni, de ezzel nem törődöm s ne méltóztassanak önhittségnek, de csakis egy öreg ember önérzetes nyilatkozatainak venni, hogy ezzel sohasem törődöm s ha egyszer azt éreztem, hogy valami kötelességem, sohasem gondoltam azzal, mi következzék annak reám nézve. (Tetszés).

Ezek voltak azok, a miket elmondani lelkiismeret szerinti kötelességemnek tartottam; s most azon reményben, sőt hitben, hogy elmondott szavaim a főtiszteletű közgyűlésben legalább részben visszhangra találtak: az ülést ezennel megnyitom.

Nyílt kérdés Nt. Novák Lajos urhoz, mint a gyakorlati teológia tanárához.

Nagytiszteletű Tanár Úr! Engedje meg, ha egy érdekes kérdés tisztázása végett, nyílt kérdéssel fordulok Önhöz, bizalommal remélvén, hogy mint a gyakorlati lelkész tanára, tehát mint a felmerült kérdésben a legilletékesebb, készséggel fogja véleményét nyilvánítani.

A napokban egy vidéki — nem egyházi jellegű — lapban, többek közt azt olvastam, hogy „lélek-emelő ünnepélynek volt színhelye pár nappal ezelőtt X. város. Ugyanis N. N. és M. M. e napon tartották meg boldog házasságuknak 50-ik évfordulóját. N. N. hosszú időn át volt az x-i csizmadia-céhnek mestere s az x-i ev. ref. egyháznak kúrátor, majd a város tanácsnoka. Régi szokás szerint a nászháztól párosával gyalog indult meg a nászmenet, élén az 50 éves házaspárral az ev. ref. templomba . . . hol az ev. ref. dalárda, melynek a jubiláns is hosszabb időn át tagja s elnöke volt, énekelt először, ennek végeztével kiállt az úrasztala elébe a félszázados *mátkapár*, gyermekei és unokáival egyetemben s L. L. ref. lelkész mondott oly megható s lélekemelő szónoklatot, hogy a jelenlevők nagy része könyeztet s a boldog pár is zokogott a meghatottság- és boldogságtól. Majd az esketésre került a dolog s a két öreg, töredezet bár, de azért elég érthető hangon fogadott ismét egymásnak örök hűséget s azt a frigyet, melyet fél századdal előbb a szerelem kötött, most bár hidegülő, de azért mindig melegen érező szívvel újból megkötötték.“ A tudósítás többi része nem tartozik ide, mert az már az aranylakodalmat követő arany lakomáról szól.

Szó szerint, de a nevek elhagyásával idéztem a tudósítást; szószerint azért, hogy célzatosan színező-

nek, — nevek nélkül azért, hogy személyeskedőnek ne tarthasson senki.

Ezek előrebocsátásával bátor vagyok nt. Tanár urat bizalommal telkérni, legyen szíves az evangéliomi s gyakorlati teológiai alapelvek próbakövére tenni X-i lelkészársunk szóbanforgó eljárását s véleményt mondani, különösen arról: *lehet-e, szabad-e az 50 éves házassokat, az aranylakodalmot alkalmával újra megesketni?*

Vigyázó.

Felelet a nyílt kérdésre.

A hozzám intézett nyílt kérdésre már van egy felelet és az maga az X-i eset. Mert Vigyázónak mostani nyílt kérdését mindenestre megelőzte, meg kellett előznie az X-i kolléga önmagához intézett, hasonló kérdésének és ő előbb gondolattal, majd, mint az idézett hírlapi közlemény mutatja, tettel is úgy felelt, hogy „lehet is, szabad is, — Hogy mi alapon gondolkozott és cselekedett így? — nem tudom. Azon-e, hogy ez a dolog adiaphoron, a mennyiben oly törvényünk, a mely magát, e tényt tiltaná vagy ajánlaná, sem a törvénykönyvünkben, sem egyebütt nincsen? . . . Azon-e, a mit Pál ap. mond, hogy t. i. »nektek minden szabad?« . . . Azon-e, hogy az x-i esetet már hasonló esetek előzték meg? . . . Nem tudom; csak annyit tudok, hogy *aranylakodalmat párt én nem esketnem volna s nem is esketnék meg*, a sok közül, a következő okok miatt:

1. Mert ref. anyaszentegyházunk hitvallásainak mind a két alapja, t. i. mind a szentírás, mind a józan okosság ellenemond annak. A szentírás, különösen az evangélium ellenemond annak a maga, általunk vallott szellemével, mely a csupa ceremóniáskodást mind elvileg, mind gyakorlatilag kizárja; Pál ap. ama tételét pedig, hogy »nektek minden szabad« nyomon követi a másik tétel: »minden mégsem használ« s én, részéről, a felvetett kérdést nem az előbbi, hanem az utóbbi tétel serpenyőjén mérlegelem . . . A józan okosság ellenemond annak azért, mert ott, a hal valamely kötelék, mint a minő az eskü is, felbontva nincs: kötözésnek, újraesketésnek szüksége fenn nem forog. Az x-i aranylakodalmat pár házasságának kötelékét, a házassági esküt, se elválás, se haláleset nem szakította el: így hát azt újra megkötni semmiképpen se volt szüksége . . .

2. Mert abból, hogy valamely cselekedet se a hitvallásokban, se a törvényekben, se a tudományban nincsen egyenesen, a maga nevében nevezetten, se megtiltva, se ajánlva, még nem következik, hogy tehát az a cselekedet ajánlott is, szabados is, — mert nekünk egyetlenegy szertartást, egyetlenegy cselekedet se szabad végrehajtának a sarkelveink sérelmével . . . Az x-i esetnek kifogásolt része pedig éppen azokba ütközik.

3. Mert, ha újra esketném az aranylakodalmat párt, eltérnék az eddigi gyakorlattól, egyházam szokásaitól, tehát a történelmi hűségtől. Részemről nem ösmerek magyar liturgikát, mely az 50 éves házassok újraesketését javallaná, — nem ágendás könyvet, mely az efféle ünnepélyeskedéshez az esketést is odaragasztaná, — nem még történelmi adatot, nem az életből vett példát se, mely az újraesketést támogatná. Liturgika íróink közt, egyedül Zsarnay szől arról a tárgyról annyit, hogy »az 50 éves házásoknak, ha kívánják, megengedtetik az új lakodalmi ünnepélyt«, ez azonban nem azt teszi, hogy őket újból meg kell esketni is . . .

Agendaíróink közt Vadas és Nagy P. adnak aranylakodalomra való beszédet és imádságot, de az esketést meg se említik. . . . Az az egy példa pedig, a melyet az életből tudok, szintén az esketés elhagyása mellett szól s ez a Kun Bertalan püspök példája a néh. Debreceni Gábor aranylakodalma alkalmából. (L. „Sárospataki Lapok“ 1894: 41 szám.)

Egyéb okaimmal, köztük p. o. azzal, hogy liturgia-módosításokhoz, új liturgiai formák készítéséhez egyikünknek sincs egymagában joga stb. — elő se hozakodom, mert hiszem, hogy az eddigiekből is levonhatja mind Vigyázó, mind bárki más a további következtetéseket.

Novák Lajos.

A „Sárospataki Lapok“ és a parochiális könyvtárak.

Valahányszor a „Sárospataki Lapok“ szorongatott viszonyait látjuk, mindannyiszor aggodalmaskodunk azon lelkünkben s látva a pusztá erkölcsi támogatás elégtelenségét, egy benső erélyesebb hang azt mondatja velünk önkénytelenül is, hogy bizony nem csak mai szűk terjedelmében kell e lapot minden áron feltartanunk, hanem az egyházkerület méltóságához illő nagyságban és erőben növelnünk, fejleszteniünk is kell azt, mert ki ne látná be, hogy a lapirodalom mai nagyhatalmu korszakában már egy olyan tekintélyes erkölcsi testület, mint a tiszán-inneni egyházkerület többé nem nélkülözhet egy hivatalos és összetartó organumot.

Általánosan érezve egy hivatalos lap hiányát, melyet eddig is a „Sárospataki Lapok“ pótoltak, a közel múltban sokat foglalkoztak e lapok életkérdésével lelkész-értekezletek, egyházmegyei és egyházkerületi közgyűlések. S miután érdemileg soha sem határoztak, az Irodalmi kör bízott meg újból, hogy adjon javaslatot arra nézve, hogy e lapok szélesebb körben való elterjesztésének mi volna a legmegfelelőbb módja (1899. őszi egyh. ker. jk. 22. pontja); mert az *erkölcsi támogatás* önmagában *elégtelennek* bizonyult a főtiszt. egyházkerület előtt is. De meg a f. évi 3. szám szerkesztői üzenetében is azt olvassuk, hogy sok a hátrálék és sok *névleges* előfizető volt a múlt évben is.

Meg kell hát valahára ezt a nélkülözhetetlen, de tengődő lapot mentenünk az által, hogy egyházkerületi *hivatalos lappá* kell tenni Sárospatak központtal, mely hely századok óta gyűlhelye egyházkerületünk szellemi vezérferfiainak. S míg jó reménységgel várjuk a magasabb kezek ily irányu belenyúlását, addig nekünk közpapoknak is nagyobb támogatásban kell részesztetnünk e lapokat s különösen közösszejöveteleinkben hallatni kell ez ügyben szavunkat, ne hogy közönnyel s a *lelkitáplálék iránti érdektelenséggel* vádoltassunk.

Hogy mi felső-borsodiak — az ungi testvérek mellett — szerény erkölcsi támogatásunk mellett, tömeges *valódi* előfizetéseinkkel is gyámolítjuk e lapokat, készséggel ismeri el a szerkesztő úr is a f. évi 3-ik szám üzenetben, illetve ébresztgetésekben. De azért úgy látszik, mintha még sem volna velünk teljesen megelégedve, a midőn azt mondja: *úgy látszik, csak azok fognak ismét távol maradni, a kik az egyházmegyei határozatot prot. ellenesnek tartva . . . s mint ilyen szabadelvűek járatják a „Prot. egyh. és isk. Lapot“ sat. . . . vagy semmiféle egyházi lapot nem hordatnak . . .*

Mi legkevésbé sem nehezteljük eme szerkesztői megjegyzést, mert öntudatával vagyunk annak, hogy ha mindenütt legalább is ily mérvű gyámolításban részesítették e becses lapokat, talán nem kellene attól tartani, hogy a *kedvezőtlen anyagi helyzet* miatt esetleg a közel-

jövőben meg kell szűnnie e lapoknak. Aztán meg közönnyel sem vádoltathatunk, mert mi már többször tettünk, zörgettünk is e lapok érdekében. De meg hát pl. az a „Prot. egyh. és isk. Lap“ sat. nem-e *prot. időszaki irodalmat szolgál* s a kik azt olvassák, nem-e *lelki táplálék után óhajtoznak*? Azt pedig már az általunk feltételezett „Sárospataki Lapok“ hasznára mondjuk ki, hogy mi mindnyájan — a *szabadelvűek* pedig még inkább — lelkesülünk e lapokért s ott vagyunk *tömegesen* az előfizetők közt nem kényszerűségből ugyan, hanem e lapok szükséges fentartásának érzetéből s a *lelki táplálék iránti érdeklődésből* mind a mellett, hogy még is csak *prot. ellenesnek* tartjuk mi a kényszerítő határozatot az egyéni szabadsággal szemben éppen a *lelki táplálék* mezején. De meg sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy a mi egyházmegyei határozatunk sem hozta meg a kívánt eredményt e lapokra nézve, mert az még ma is ugyanazon dermségében él, mint élt pl. egy évvel ezelőtt, mikor a határozat hozatott.

No hát mi *szabadelvűek* úgy gondolkoztunk egy évvel ezelőtt s úgy gondolkozzunk ma még inkább, hogy e lapoknak erőteljes hosszú életet csak úgy lehet ígérni, ha azt *hivatalos közlönyvé* tesszük s útját és módját találjuk annak, hogy e lap az egyes szegényebb lelkészek megterhelhetése nélkül, az egész vonalon bevett és olvasott lappá tétetik. Ezért kértünk a főtiszt. egyházkerülettől is évi subvenciót (1899. tavaszi egyh. ker. jk. 56. pontja), mely kérelmünk azonban sajnálattunkra figyelmen kívül hagyatott akkor.

Mi még ennél is tovább mentünk. a mennyiben akkor tárgyaltuk értekezletünkön a parochiális könyvtárak felvetett eszméjét, — mit pedig a többség jobb időkre kívánt elhalasztani — mi ezt a kérdést a „Sárospataki Lapok“ kérdésével kombinálva óhajtottuk megoldani olyan formán, hogy egyelőre e lapok képezzék a parochiális könyvtárak magvát s annak előfizetéséhez járuljanak az egyházak is. De a többség, — kik pedig egygyel valának többen csak, — az egyházak újabb terhelhetésétől tartózkodva, saját zsebünkre szavazták meg e lapok előfizetési díját. Mit a kisebbség az egyéni szabadsággal szemben elvben ellenzett, bár e lapok fentartásához mindenki hozzá kívánt járulni.

Azonban időközben fordult egyett az idő kereke s a parochiális könyvtárak felállítása minden hosszabb-tekertória nélkül ki lett mondva szabályrendeletileg és pedig — nagyon helyesen — az egyházak megterhelhetőségével.

Mert nincsen minden egyházmegye háta megett egy-egy áldásos Horváth M.-féle alap, mely — miként az ungiaknál — fedeztetné a lelkészek száma szerint e lapok előfizetési díjait, a kényszer pedig csak elkedvetlenedést és visszavonást szülhetne még azoknál is, kik különben szívvvel lélekkel lelkesülnek e lapokért, most már igazán nincs más hátra, mint e lapok életkérdését a parochiális könyvtárakkal kombinálva oldani meg legmegnyugtatóbban. Csak üdvözljük hát Nt. Révész Kálmán esperes úrnak a főtiszt. egyházkerület múlt őszi közgyűlésen tett ily értelmű indítványát, mely korántsem elvetendő, hanem ismételten felújítandó. A parochiális könyvtárakra vonatkozó szabályrendeletben vagy még inkább a Nt. Fejes István úr indokolásaiban felhozott pénzforrások e lapok szükségleteinél is felhasználhatók volnának.

Reánk gyakorló papokra minden egyebek mellett kíváncsabb az, hogy e lapok képezzék a parochiális könyvtárak magvát, mely időről időre hozzá egyházi életünk főbb mozzanatait, a mai társulati világban összekötő kapocs lesz közöttünk s nem lesz lelkész, ki

bármely oknál fogva egyházi lapot ne olvasna s a fejleményekről tudomást ne szerezne, mintha esetleg beleyezzük abba pl. a Warga *Egyháztörténetének* (vagy más elméleti műnek,) a külömbféle kiadásait. Ezzel korántsem akarjuk ezen nagybecsű mű értékét kicsinyelni; de a mai papi nemzedék megszerezte már azokat úgy is, mint szükséges tankönyvet s magánkönyvtárainkban kéz alatt vannak. De meg hát első sorban a gyakorló pap-ság égető szükségletét kell kielégíteni s a gyakorlati életben haszonnal forgatható munkák szerzendők be. Ilyenek pl. az *Egyházpolitikai törvények* s más fontos rendeletek gyűjteménye, melyek az egyházpolitikai törvények életbe lépte óta nem közöltek velünk, de a melyeknek ismerete nélkül nem lehetünk jó gyakorló papok, híveink és egyházi érdekeink felett órállók. Oda kell hát törekednünk, hogy ezek a gyakorlati művek hozzassanak be könyvtárainkban első sorban s csak azután az elméletiek.

A midőn házi dolgaink megvilágítását saját reputációnk érdekében véltük helyénvalónak, az elmondottakat a legnemesebb inteniótól vezéreltetve, tisztelettel ajánljuk az „Irodalmi kör” s a parochialis könyvtárakat életbe léptetni hivatott bizottság nagybecsű figyelmébe. Egyszersmind szívveljék meg a velünk rokongondolkosúak az elmondottakat s nagyon idején való lenne a tavaszi lelkeszi-értekezleteken s egyházmegyei közgyűléseken hasonló törekvésőknek érvényt szerezni.

Kazinci.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás.)

A mesterekről

Minthogy elébb gondja arra senkinek nem volt, az 1784—85-dik esztendőben az akkor még élt régi öreg és jó emlékezettel bírt embereknek, nevezetesen Idősb Nemes Sköpetz Péter úrnak bizonyításából a mesterek ab anno 1708 ezen sz. Ecklésiában ily renddel voltak:

1. *Enyedi Sámuel* (kinek idejében hét esztendeig volt Egyházi említett Sköpetz Péter úr ab anno 1708 ad annum 1715).

2. *Mikola Bálint*. Lett azután Takta-Kinyizsen.

3. *Jablonczai András* itt Szántón holt meg.

4. *Fejérvári Gergely* Dunamellyéki fi, mikor Akadémiaírókról jött, útban megholt.

5. *Kotta István* Szakalyi Prédikátor lett, osztán megholt.

6. *Szentpéteri István*.

7. *Rákosi István* Prédikátor lett; sok viszontagsági után Léhen holt meg.

8. *Bodnár András*, Prédikátorságában Kis-Kinizsen holt meg.

9. *Labodai Ádám* Pestisben holt meg.

10. *Hebránd András* Szemerén volt Predikátor.

11. *Szendrei János* Tornyos-Németi fi, vitték innen Kazinczra mesternek.

12. *Bényei János* 7 esztendeig volt mester, ezt magam temettem Bájón.

13. *Váradai Mihály* ezt magam építttem Tokajban annis 42—44, onnan subscribált Patakon, onnan jött ide és volt esk. mester 50—52-dikben a templom elvétekor, nem minden confusio nélkül az Ecclesiára s magára nézve is.

14. *Kesskeméti Sámuel*.

15. *Albert József*, lett Deregyei Prédikátor.

16. *Szabó Sámuel* úr, Kéri, aztán Tállyai, Rásonyi, most anno 1784 gönczi prédikátor.

17. *Finkei* itt holt meg. István volt.

18. *Sollész István*. Lett osztán Csáti lakos.

19. *Czörek Mátyás*, annis 68—70. Lett Kis-Kinisi lakos.

20. *Vékony Sámuel* 71—72.

21. *Turóczi János*, megháborodott, az öcsese kiszolgált annis 73—74.

22. *Kis György* anno 75; azután tiszttartó lett Gyulajban.

23. *Szilvási Márton* úr, annis 76—78. Akadémiákra ment, lett korláti prédikátor.

24. *Juhász István* 79—80. Lett aztán itt leányok tanítója.

25. *Szakai István* úr, fejedelmi kántor annis 81—84. Bereti prédikátor lett.

26. *Pálya János* lett mesterré, Anno 1785. Sz. András predikátor.

27. *Vadászi Nagy István* anno 1788. Zsadányi predikátorrá lett.

28. *Édes Gergely* anno 1791. N.-Kinizsi predikátorrá lett.

29. *Szilágyi Sámuel* anno 1793. Lád-Bessenyoí káplánná lett.

30. *Bodolo Imre* anno 1795. Igrici iskola-rector lett.

31. *Tót József* anno 1799. Gönc-Ruszkai predikátorrá lett.

32. *Sárosi József* anno 1802. Gazda emberré lett.

33. *Finkei Ábrahám* anno 1805. Ongai iskola-mester lett.

34. *Róth József* anno 1808. Idevaló lakos lett.

35. *Gáti István* anno 1811. Czekeházán udvari preceptor lett, később Borzován predikátor.

36. *Vas András* anno 1813. Kassai káplán lett.

37. *Halgató József* anno 1816. Vizsolyi káplán lett.

38. *Kovács Ferencz* anno 1819. Helybeli lakos lett.

39. *Kerepesi György* szántói fi anno 1820. 27. nov. ment Patakra Just tanulni.

40. *Molnár József* anno 1824. január 21. Miskolci Hum. Professor lett.

1743. Január. A ref. szántói templom ablakjait nem kevés költséggel Nemzetes és Vitézlő Kocka Miklós és Butkai Márton urak szorgalmas igyekezetekkel mind olomba foglalva megcsináltatván, felrakattattak. Engedje a jó Isten, hogy többekben és nagyobbakban is szolgálhassunk az Isten házának, a melyért ezt kiálthassuk: „Emlékezzél meg Uram arról, a mit cselekedtem a te házaddal.”

Divina favente Clementia sequitur Annis 1745.

Áldásban maradjon szentséges neve az Úr Istennek, a ki a sok szorongattatások között is annyi pihenést, a példás szűk időben is annyi tehetséget adott, e nemes Reformáta szent Ecclának kevés számmal maradt érdemes tagjainak, hogy magok istenes forgolódások s költségek által ezen 1745. esztendőben az egész templomot, sekrestyét újonnan bezsindelyeztették, 35 esztendőig tartott. De már ekkor igen megrongyolott zsidelyeztetése után, ki is ezelőtt ugyan ezen Reformáta Szent Ecclának már elmúlt s elhullott igaz tagjai vittek vala végben ezelőtt 35=harmincöt esztendővel.

(Folyt. köv.)

Czékus Láazló.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** . . . *Bibó Antónia*, Szász Károly dunamelléki püspökünk hitvestársa, élete 63-ik, boldog házassági szövetsége 42-ik évében e hó 15-ikén meghalt. A hű és igaz nő, a szerető hitvestárs és anya emléke legyen áldott. — *Demeter János*, a felső-borsodi egyházmegyéhez tartozó mortonyi egyház hűséges lelkipásztora, 48-as honvéd-altiszt, március 16-ikán, 74 éves korában jobblétre szenderült. — *Édes Vince*, tiszatárjani ev. ref. lelkész f. évi március 20-án, 70 éves korában elhunyt. Legyen áldott emléke. — *Eperjessy Ferenc*, mályinkai lelkész élete 66-ik, lelkipásztorságának 33-ik évében március 10-én meghalt. Vezér nélkül maradt gyülekezete, özvegye és árvái siratják. Legyen áldott a hű munkások emlékezete.¹ — *Hörsik Lajoska*, Hörsik Lajos vilmányi ref. lelkész kis fia rövid szenvedés után e hó 19-ikén meghalt. A korán vesztés édes apa fogadja a mi részvetünket is!

— **Dezső Lajost**, a sárospataki állami tanítóképezde igazgatóját, a ki ebbeli minőségében e hó 17-ikén épen 25-ik évfordulóját érte el működésének, szép és lelkes ünnepély keretében ünnepelte az állami tanítóképezde tanári kara, igazgató-tanácsa, ifjúsága s velök együtt Sárospatak művelt közönsége, nem különben főiskolánk, a melynek a jubiláns egykor kitűnő növendéke volt. Az ünnepély két részből állott, t. i. délelőtt a komoly mozzanat, délután a barátságos lakoma történt meg. A délelőtti ünnepély 10 órakor kezdődött az intézeti díszteremben, a mely színűltig megtelt a tisztelőkkel, a kik személyes jelenlétükkel is bizonyítani akarták Dezső Lajos iránti elismerésüket. A jubilánst Nemes Lajos kir. tanfelügyelő egy három tagú küldöttséggel meghivatván az ünnepség helyére, az állam-kormány illetékes miniszterének a leiratát kézbesíté az ünnepeltnek, miután az ünnepélyt az intézeti énekkar előadása megnyitotta. A leirat átnyújtása után az igazgató tanács nevében üdvözölte a jubilánst ugyancsak Nemes Lajos, a kinek mindkét beszédére külön-külön válaszolt az ünnepelt azzal az összes jelenvoltakat a legkellemesebben érintő vallomással, hogy az elismerést az intézetre hárítja, a mely a lefolyt 25 év alatt hivatásának becsülettel megfelelt. Majd a tisztársak állottak elő s nevükben Hódinka Ágoston méltatta az ünnepeltnek igazgatói s paedagogiai írói működését, átadván a tanári karnak u. n. feliratát, a melyben írásban örökíték meg a 25 esztendő alatt elért sikereket, a melyeknek legilletékesebb méltatói épen a tisztársak lehetnek. Az ünnepeltnek válasza melegségével tündökölt, a mely jótékonyan ellensúlyozá az állami intézetek vezetői s tanárai között könnyen kifejlődhető u. n. függési viszonynak rideg jellegét, s a melegségből kiérzett, hogy igazgató s tisztársai egyenrangú munkások a közös cél művelésében: a hazai oktatásügy virágzóvátételében. A sárospataki főiskola nevében Dr. Zsindely István ez évi akadémiai s közgazgató tolmácsolta azokat az érzelmeket, a melyek a főiskola tanári karát a Dezső Lajos 25 éves igazgatói jubileuma alkalmával eltöltik, a mely tanári kar tekintélyes számban (ott voltak: Zsoldos B., Kovácsy S., Dr. Finkey József, és Ferenc, Novák L., Dr. Rácz L., Pásztor S., Dr. Kun Z., Dr. Szabó S., Dr. Mecner S., Dr. Illyefalvi V. G. Dr. Székely Gy., Csontos J. és Dr. Tüdös I.) jelent meg az ünnepélyen. A magvas s szónokiasan előadott üdvözlő beszédre a jubiláns a főiskolára való halás emlékezés szavaival válaszolt, rámutatva arra, hogy az

»alma mater« vallásos hazafiasságából merített eszméi voltak vezérelvei a 25. év alatt, hogy a hazafias talajon ható vallás erkölcsi eszméket megvalósítsa. Végül a képezdei ifjúság nevében Fekesházi József IV. éves ifjú üdvözölte az igazgatót, a ki az ő »kedves fiai« arra kérte, hogy ezután is »szeretettel« nézzék őt forgolódásában, azzal a szeretettel, a mely egyetlen biztosítéka a nevelés és oktatás hatékonyságának. Az ünnepélyt a »Hymnus« elzengése zárta be. Egy órákor kezdődött a lakoma, a melynek tartama alatt a hivatalos köszöntők elhangzása után megnyitlak a szívek s a ki szükségét érezte érzelmei megnyilatkozásának, szólásra nyitotta ajkait s ünnepelte elismerésével a férfit, a ki sokszorosan rászolgált arra, hogy közhasznú munkássága 25-ik évfordulóján megemlékezzenek róla mindazok, a kik méltányolni tudják s akarják a Dezső Lajos fáradhatlan törekvését, a mely az iskola falain jóval túl is számottevő. Erről tanúskodtak azok a nagy számú üdvözlő sürgönyök s levelek, a melyeket a lakoma alatt Kötse István olvasott fel a jelenlevők lelkes éljenzései között. — Az ünnepelt férfit őszinte tisztelői sorában helyet kell kérnie a »Sárospataki Lapok«-nak is, a mely úgy a múltban, mint a jelenben Dezső Lajosban egyik első rangú s kitűnő munkatársát tiszteli, a ki sokszoros teendői között mindig tudott s tud magának arra is alkalmat s időt szerezni, hogy e lapok hasábjain is hallassa szavát. . . . A tisztelet s elismerés szavaival köszöntjük Dezső Lajost s szívből kívánjuk: a gondviselés kegyelme nyugodjék meg rajta továbbra is s legyen még sok, sok éven át büszkeségünk s dicsekedésünk, a ki ev. ref. anyaszentegyházunk javát s boldogságát is ernyedetlen s önzetlen tevékenységgel munkálja minden időben.

— **A sárospataki ev. ref. egyház presbitériuma** a maga csendes családi körében jubileumi ünnepet ült e hó első vasárnapján. Tárgysorozaton kívül szót kért az egyház lelkésze, Bálint Dezső és melegen, szíve teljességéből rajzolta a presbitérium egyik legrégebbi tagjának soha nem lankadó egyházszeretetét és szepőlőten hűségét, a melylyel példaképen jár, forgolódik és munkálkodik immár teljes 25 év óta. Elmondta, hogy ez a férfiú az apostoli korbéli diakonok önzetlenségével, jutalomra való számítás nélkül, sőt az időnként meg-meg ajánlott jutalom önértetes visszautasításával úgy gondozta itt — ebben a sok bajú egyházban — a legnehezebb időkben is az egyház pénztárát, hogy a gyanúnak még az árnyéka sem közelíthette meg soha, sőt minden újabb és újabb számadás befejeztével nőtt iránta a tisztelet és elismerés; mert lélek vezérelte működésében s azt tartotta legfőbb jutalmának, hogy jó sáfára lehetett az Isten anyaszentegyházának. Aztán áldást kért a becsületes munkásra, annak további munkásságára, egész családjára s minden lépésére és indítványozta, hogy a presbitérium jegyzőkönyvileg is örökösítse meg az *Eperjessy József* pénztárnokságának 26-ik évfordulóját s azzal is tisztelje meg őt, hogy tegyen hűségéről és hosszú, nemes szolgáltatairól jelentést az egyházmegyének, — hogy mások is látván a tisztas példát, hasonló, önzetlenséggel kapcsolódjanak egyházunkhoz ennek boldogítására. — A presbitérium megilletődötten hallgatta a bensőséges beszédet és könnyekig meghatottan nézte, a mint a hű ember a beszéd hatása alatt szinte önkéntelenül felállott és elfogadott szívvel, meghajolt némán a presbitérium előtt. Csak arcának fénye árulta el, hogy a szíve tele van boldogsággal. A presbitérium pedig felkelt az öreg előtt és megbécsülte azt és dicsekedik vele lélek szorint és körülövezi őt minden tisztelettel, mert megér-

¹ Nekrológokat kér

demli. Az Isten szeresse őt és vele a sárospataki egyházat még sokáig!

— **Tisza Kálmán** a dunántúli ev. ref. egyházkerület március 20-ikán Székesfehérváron megnyílt tavaszi közgyűlésén elnöki megnyitó beszédében szokatlan érdeklődéssel fordult, a mi, protestánsok, *úgy vélt* sérelmeink s panaszaink felé. A beszédet, a melyet a »Magyar Hirlap« nagy elragadtatással tett március 21-iki vezércikke tárgyává a kormány védelmezésében: lapunk közéleti rovatában közöljük azzal a határozott célzattal, hogy arra legközelebb vissza fogunk térni, annyival is inkább, mert az *egyházi lapokat* tartja olyanoknak, a melyek alaptalan sérelmekkel állnak elő. — Hát jól van! Lássunk a Tisza Kálmán szemüvegén s a *tényeket állítsuk* a fekete pápaszem elé, hát ha a tények világa s fénye hatni fog, — noha tartunk tőle, hogy az »erdélyi püspöki cím« sem lesz Tisza Kálmán előtt sérelem! . . . Majd elvállik!

— **Zsilinszky Mihály** az »Ev. Egyház és Iskola« 11-ik számában választ írt Dr. Szlávik Mátyás eperjesi theol. tanárnak a nevezett lap 10-ik számában a külföldi, különösen pedig a hallei egyetemi magyar vonatkozású alapítványok ügyében közlött nyílt levelére. Zsilinszky válaszában az utolsó pontjai szólnak a magyarországi összes protestánsokhoz, a menyinyiben így hangzanak. »Ha volna oly hatalmas tárogatóm, melynek hangja elhatolna minden egyes hitrokonom lelkehez, azt kiáltanám nekik: vigyazzatok, az egyház veszélyben van, gondoskodjunk első sorban apostolok neveléséről.« . . . Kicsoda az a rövid látású protestáns, a ki nem érti meg, hogy baj van, a mikor egy Zsilinszky Mihály ilyen nyilatkozattételre érzi magát indítatva? Honnan fenyeget a veszély? . . . Onnan, a honnan a protestantismus még soha sem kapott másat, csak kárt, csapást, pusztítást: az ultramontánok köréből! Ébredjünk, ne aludjunk!

— **Rác Kálmán** balsai lelkészt, főiskolánknak volt kitűnő növendékét, a dunántúli egyházkerület a pápai főgimnáziumhoz 52 szavazat közül 28-cal 15 pályázó közül vallás-tanárrá választotta. — A választáshoz gratulálunk!

— **Egy volt sárospataki diák**, a ki mint joghallgató, csak pár évet töltött a főiskola kebelében, már másodízben tett példás bizonyosságot a főiskola iránt érzett hálás szeretetéről. Elsőben 100 koronát küldött a tápintézetnek, a melynek egykor ő is tagja volt és pedig megelégedett, nem nyugtalankodó és követelőző tagja. Közelebb pedig a *Margó-díjjal*, 20 koronával, a melyet a Természettudományi Társulattól egy állattani értekezéseért, mint az 1899 év folyamán a »Természettudományi Közöny« ben megjelent legjobb közleményért kapott, — az *akadémiai ifjúsági olvasó egyület* ajándékozta meg oly módon, hogy ezt az összeget letette az egyület részére a Természettudományi Társulatnál *alapítványi tagsági díj* gyanánt. A neve ennek a nemes szívű férfinak *Jablonovszky József*: ma már a rovartani állomás főnöke, egy ama kevesek közül, a kiket a saját szorgalmuk és becsületes munkájuk emel főlebb és főlebb a tisztesség fokozatain. Kartársai bizonyára édes meglepetéssel olvassák, hogy a csendes, visszahúzódó, de a kötelesség-teljesítésben mindenkor előjáró, a könyvtárakat olyan következetesen látogató, szerény jogász a Természettudományi Társulat koszorúsává lett s a földművelési minisztérium egyik előkelő munkavezetőjévé s mint ilyen, koszorújának első virágaival az »Alma Mater« ifjúságát tisztelte meg. Az ifjúsági olvasó egyület — a mint tudjuk — lelkesedéssel fogadta és jegyzőkönyvileg is megköszönte a kitűnő figyelmet.

A koszorúhoz s a halás szívhez mi is őszinte tisztelettel gratulálunk.

— **Egyházmegyei gyűlés.** Az *alsó-borsodi* egyházmegye tavaszi közgyűlése *ápril 25-ikén* lesz Sályban.

— **A szemes adó-kivetők.** A protestáns lelkészek kongruája köztudomás szerint még máig sincs folyósítva úgy, hogy azt bevégeztnék tarthatná akár maga a kormány is. És mégis mi történik? Az »Erdélyi Prot. Lap«-ból olvassuk, hogy az adót az illető közegek már 1899-re, a mikor pedig úgy szólván egy fillér kongrua sem folyósított: a 600 ftos létminimum után rőt-ták ki a fizetés kiegészítésre jogosítottakra. S ha felebbezték a megrovottak, elutasították. . . . Hát ez az eljárás szemesnek szemes ugyan, de egyáltalán nem jogos s még kevésbé igazságos!

— **Kérelem.** Tisztelettel kérem e b. Lapoknak azon olvasóit, kik *Warga Lajos* keresztyén egyháztörténetének birtokában vannak s azt nélkülözhetik, hogy a művet nekem illő árért átengedni s erről engem levelezőlapon értesíteni szíveskedjenek. Nyiregyháza, 1900. márc. 22. Adorján Ferencz, főgimn. tanár.

— **Segédlelkész keresztetik Hódmező-Vásárhelyre.** *Teendők:* A lelkészi hivatalos szolgálatok végzése, ideértve ez évben az anyakönyvvezetést is. Vallásitanítás az iparos tanulók közt heti 2 órán, a katonáknál mintegy 2 hónapon át, heti 1 órán. *Fizetés:* Teljes ellátás kosszítal, butorozott lakással, takarítással, fűtéssel és világítással együtt. Késszpénz főnökétől 200 ft, anyakönyvelésért 60 ft, iparosok tanításáért egy évre 80 ft, kánoni órák végzéseért és katonák oktatásáért 38 ft, összesen 378 ft. Az állás betegség miatt azonnal elfoglalandó. Jelentkezni lehet bizonyítványok küldése mellett Karancsi Dániel lelkésznel H.-M. Vásárhelyen.

— **A kongrua ügyben** a »Magyar Hirlap« szerkesztői üzenetben ad felvilágosítást az ez évi 77-ik március 18 iki számban s a többek között ezt is mondja, hogy konventünk »*bíralat nélkül terjesztette fel a ki-mutatásokat.*« A jól értesültségnek ez a megnyilatkozása talán a kormány illetékes miniszterének a mentsege akar lenni, holott pedig köztudomású dolog, hogy konventünk közalapi bizottsága ugyanám foglalkoztatta a bevallási ívekkel. . . . Dehát a minisztérium késlekedése mentséget követel s ez a tényeknek a megtagadását is szükségszerűvé teszi.

— **A gúnyolódó Religio.** Persze hogy csak a protestánsokat gúnyolja, most épen a lutheránus egyház püspökeit, (idézőjel között, mert tudvalevő dolog, hogy a püspöki cím is kizárólagos pápista cím!), a kik Széll Kálmán miniszterelnöknel tisztelegtek. A gúnyolódást abban próbálja végezni, hogy ezt írja: »a fogadtatás hír szerint igen »szívélyes« volt.« — Lám, lám, ha protestánsokról valamit igazán is írhatnak, még az ultramontán lapok is, az csak hír szerinti. — ellenben ha a fantázia szüleménye szerint írnak egy-egy r. kath. püspök fogadtatásáról, az valódi! Hja! papás igazság.

— **A március 15-iki ifjúsági táncmulatságon** felül-fizették a következők: Dr. Ballagi Géza, Dr. Tüdös István 4—4 koronát; Radácsi György, Novák Lajos, Buza János, Szécsi Géza, Zsolnay Gyula, Hartstein Lajos 2—2 koronát. *Jegyeiket megváltották:* Király Pál (Budapest) 10 koronával, Rác Jenő (Miskolc), Vitányi Bertalan (Szerencs) 6—6 koronával; Gecsey Péter (Tarc) 4 koronával és Csécsi Nagy Pál 3 koronával. Fogadják e helyen is a rendező bizottság hálás köszönetét.

Nagy Barna,
b. pénztárnok.

— **Pótlék** az abaújszántói egyház multjára vonatkozó adalékokhoz. A »Sárospataki Lapok«-ban (1900. évf. 222 lap) olvasván a Czékus László evang. lelkész

ur közleményét az abauj-szántói ev. ref. egyház anyakönyvéből, feltűnt előttem a szántói lelkészek közül *Lisznayai Dámó Sámuel* neve, ki Golopon is volt lelkész 1750—1757-ig. Az ő lelkészsége idejéből a golopi ref. egyház régi anyakönyvében található a következő történeti feljegyzés, mely fontos és érdekes azért is, mert ez a feljegyzés megmondja, hogy a szántói új templom a *Lisznayai Dámó Sámuel* lelkészsége idejében építettett; továbbá azért is, mert a lelkészek folytonos vándorlását, egyik egyházból a másikba távozását élenként mutatja, mely vándorlás a lelkészi állás hátrányára és keserűségére másfélszáz éven át, az 1700-as esztendőktől egészen 1845-ig tartott, a mikor ez a gyűlöletes papmarasztás káros és átkos intézménye véglegesen eltöröltetett. Szórul-szóra a régi írásmód megtartásával, ezen feljegyzést ide ígatom:

„Anno 1753 die 4-ta Martis T. Lisznayai Dámó Sámuel Uram, minekutánna a jó Istennek gondviselése alatt Predicatori sz. Hivatallában töltött volna a Restei Ecclesiában 18 Esztendőket, a Mérai Szent Ecclesiában 5 Esztendőket a szantai nemes Ecclesiában 12 Esztendőket (kinek idejében építettett a szantai Ujj Templom) bėjött ezen Ecclesiában a szent szolgálatra, életének 61-ik Esztendejében, Praedikátori szent Hivataljának pedig 35. Esztendejében, és békőszönt azzal ami van Rom. 15: 32. Anno 1737-ben T. *Lisznayai Dámó Sámuel* hir nélkül mentt ell ezen Golopi Ecclesiából a Megyaszszaí Ecclesiában, ide hagyván az Ecclesiát. Engemet Zujtai András* sok szép kérésekkel Pünköst Szombattyán a Golopiak ki vontak Zujtáról, de ottan nem maradhattván Tolesvára törekedék. NB. ilyen kimenetelek volt itt a Predikátorokk. Az eredetiről közli:

Réthy Pál,
ref. lelkész.

— **A r. kath. papok nőtlenisége** köztudomás szerint a közérkölciség elleni merénylet, a melynek veszedelmes voltát azok érzik legjobban, a kik erre a merényletre vannak kényszerítve. Ám a dél-amerikai r. kath. plebánusok tiszta erkölcsi érzülete nem engedi e merénylet teljes érvényesülését, a mennyiben Wetterle az u. n. „Journal de Colmar“-ban azt írja, hogy a dél-amerikai plebánusok közül, a kik 18 ezeren vannak: 3000 törvényes házassági viszonyban él. . . . Tehát a coelibatus erkölcstelenségének hadat izentek s a mint szoktuk mondani a közönséges életben a házasságra vonatkozólag: „a becsületes emberek sorába léptek.“ — Jellemző a nevezett ujság többi adata is! Nevezetesen: 4000 délamerikai plebánus titkos konkubinatusban él az unoka húgokkal, nagynénikkel, házvezetőnőkkel. Mások pedig még szemérmetlenebb viszonyt folytatnak.

Luther-kép a bécsi István-templomon. A ki Bécsben megfordúl s érdeklődik a dolog iránt, az rá fog jönni, hogy a reformáció eme nagy alakja ott van a bécsi híres templom ama részén kívül, a hol az u. n. német-ház s a Salzer-féle papir-gyár-raktár állanak, szemben a templom szögletével. Valahogy azonban azt ne gondoljuk, hogy a reformátor szerepel ott, — nem, hanem a szerzetes, tonsurával, jobbát felemelve, baljával pedig egy kampós botra támaszkodva. Azonban még ez sem elég! A szerzetes Luthert a művész, a ki

* Ez a Zujtay András, mint a Czékus László közleménye mutatja, Szántón *Lisznayai Dámó Sámuel* előtt, két ízben is volt predicator.

a képét festette, oda állította azok közé, a kik a biborba öltöztetett s töviskoronával megkoronázott Jézust gúnyolják s csúfolják. . . Ez a szellemesség természetesen csak abban a korban nyilatkozott meg, mikor az u. n. r. kath. reactio dühöngött! . . Igy írja ezt az „Ev. Hausfreund.“

— **Bajorországban** a kormány elrendelte, hogy az u. n. úrnapi körmenet alkalmával a lakosok kötelesek az egész országban ünnepet tartani s zászló díszszel felékesíteni házaikat. . . Ez az eljárás azt eredményezte, hogy a bajorországi protestánsok mint egy ember álltak fel s megkezdték működésüket, hogy a vallás-szabadság jogait érvényesítsék s egyetlen ponton sem lesznek többé türelmesek!

— **Ausztria klerikális törvényhatóságai** a jog-egyenlőséget protestáns és r. kath. egyénekkel szemben a „Los von Rom“ mozgalommal kapcsolatban úgy nyakorolják, hogy a protestánt szigorúan elítélik, a r. kath.-t pedig vád alá sem helyezik. Csak egyetlen példát! Hohenelcből kiutasították Lemmer németországi luth. lelkészt, mert „a község nyugalma vallásos fellépésével megzavarta,“ — ellenben a bécsi Canisius egyetlen *Sickenberger* bajor centumpárti képviselő a prot. ellen lázító beszédet tartván, azért elismerést nyert a hatóságtól.

— **A „Los von Rom“ Franciaországban.** A szabadság és igazság jelszavát a gloire népe is elfogadta s megértvén Guyotnak általunk már ismertetett szavait, t. i. hogy Franciaország mindent elveszt, ha r. kath. marad, ellenben mindent megnyer, ha protestánsná lesz, mindjobban hódít az evangélium szelleme, a miről Reveillandnak egy röpirata („Tudósítás a Los von Rom mozgalom eredményéről“) számokban tesz bizonyosságot, a melynek adatai szerint a többek közt a corrègi departementban Madranges falu lakói egyszerre valamennyien mind protestánsokká lettek!

— **Belgiumban** ez idő szerint 30 ezer protestáns van a 6 millió lakos között s ugyanannyi férfi és nő-szerzetes a r. kath. egyház részéről!

— **Figyelmeztetés.** Azokat, a kiknek előfizetésük március 31-ikén lejár, tisztelettel kérjük, hogy az előfizetés megújítását minél előbb szíveskedjenek eszközölni, mert a lapot ápril elsője után csak az előfizetőknek küldjük. Nekünk minden egyes szám küldése a nyomtatás költségén felül 4 fillérbe kerül s ettől a felesleges kiadástól is tartózkodnunk kell.

A kiadóhivatal.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Nyomdász tanoncokul

felvétetnek oly ifjak, kik 15-ik élet évüket elérték és a helyesírást tökéletesen értik. **Helybeliek fizetést, vidékiek teljes ellátást nyernek.** Bővebb felvilágosítást nyújt a főiskola könyvnyomda-vezetője.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „A Tisza Kálmán székesfehérvári beszéde és a tények.” — Fodor György. „Rügy fakadás.” — Ó. „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1900-ik évi költségvetésének tárgyalása a képviselőházban.” — Harsányi István. „Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.” — Szereplő. „Az arany-menyegzői gyakorlati kérdés felvételének valódi alapja.” — Paikoss Endre. „Könyvismertetés.” — Dr. Káro. „Párisi levelek.” — Czékus László „Multunk.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

A Tisza Kálmán székesfehérvári beszéde és a tények.

Azt irtuk az előző számban, hogy a magyar politikai élet kitűnőségének, ev. ref. egyházunk egyik legnagyobb emberének a dunántúli kerület tavaszi közgyűlésén tartott megnyitó beszédével annnyival is inkább foglalkozni fogunk, mert főleg az egyházi lapokat jelezte olyanoknak, a melyek alaptalan sérelmekkel állnak elő s azt ígértük, hogy a tényeket fogjuk felsorolni, mint bizonyyságot a mellett, hogy túlzott aggodalmakkal egyáltalán nem vagyunk eltelve.

A mit ígértünk, beváltjuk, hiszen némelyek magyarázata szerint még arra is célozhat a székesfehérvári beszéd, hogy szavahihetőségünket, megbízhatóságunkat tegye kérdésessé, a mi megtörténvén, a természetes folyomány az volna, hogy vagy szűnjék meg a prot. időszakai sajtó, vagy legalább is csakis úgy éljen, ha „túlzott aggodalmakkal” nem áll elő még akkor sem, ha élete forog veszélyben a magyar protestánsizmusnak! Azt nem is érintjük, hogy „túlzott aggodalmaink”-at eredetükben „nem egyszer gyanúsítástól sem idegenek”-nek állítja a beszéd, mert ezt a politikusnak kell betulajdonítanunk, a kinek ügy látszik, nincs injére az, hogy a „szabadelvű s alkotmányos kormány” tettei is megbíráltatnak egyházi s iskolai szempontokból, holott pedig a beszéd szerint erre most egyáltalán nincsen sem ok, sem szükség! E fölött felesleges dolog volna még csak egy pillanatig is töprengeni, hiszen ez az állítás jó lehet azoknak, a kik az új kor szellemében értelmezik a „dobzse” szót, de egyáltalán nincs hatással azokra, a kiknek véletlenül más a meggyőződésük. A tüzet és vizet minek próbálnók összeházasítani, mikor a kettő együtt nem lehet meg. Csupán annyit kell a „gyanusítás”-ra vonatkozólag megjegyeznünk, hogy azt tisztelettel visszaütastja a prot. időszakai sajtó, ha csakugyan ennek a „túlzott aggodalmak”-t akarja ama jelző mintegy közmegvetés tárgyává tenni.

Áttérve tulajdonképeni célunkra, rövidesen a következő tényeket vagyunk bátrak a székesfehérvári beszédben hangsúlyozott „túlzott aggodalmak” igazolására felsorolni:

1. A magyar ev. ref. egyháznak 1895. október 1-sőtől mind e napig annyi vesztesége van a modern reverzális hajszá folytán, hogy egész biztosan állíthatjuk: ha ez így tart, akkor rövid 50 esztendő múltán, számbelileg, csak ir-magként fog találkozni e haza földjén magyar ev. ref. ember . . . Hogy ez sötét, túlsötét nézet, megengedem, de hát a számok kérelhetlenek s senki kedvéért sem török meg saját igazságukat.

2. A magyar ev. ref. egyház hon mentési s haza fentartási munkája azzal van meghálálva, hogy tagjainak egy része állásához mértén alamizsnás kenyéren él, másik része roskadozik a teher alatt! . . . Ellenben a hamisan úgy nevezett hon alapító egyház tagjai részben a világ első dúsgazdagjai, részben teljesen szabad teher nélküli egyháztagok . . . Hogy a hamisan ú. n. hon-alapító s a tények igazsága szerint hon-mentő egyház állapotja közötti különbség jogos, igazságos s törvényes legyen, — hogy egy hazának fiai vallásuk miatt édes és mostoha gyermekek gyanánt szerepeljenek, a mikor az ú. n. édes gyermek az idők folyamán, mint klerus, a hazának ellensége volt: ezt állítsa bárki, ám esküdjék meg akárhányszor: igazság soha sem lesz!

3. A magyar ev. ref. egyházhoz tartozókat a róm. kath. egyház tagjai közéleti szereplésükben lehetetlenül teszik . . . Példa a Jókai esete, a mire nem lehet megjegyzést tenni, mert Jókai csak egy van!

4. A magyar protestáns egyházhoz tartozókat a r. kath. főpapok s földesurak nem alkalmazzák még cselédekül sem. Példa rá gróf Zichy Nándor már régebben s példa minden plebánus.

5. A magyar protestánsok is a r. kath. püspök fenhatósága alá tartoznak. Példa rá az „erdélyi püspöki” cím értelmezésének logikája, a melyet nem lehet elcsavarni, hogy nem úgy értelmezik!

6. A r. kath. egyház politikai pártot alkot az országban, mert minden tagadás, tiltakozás dacára a néppárt nem más, mint valódi r. kath. párt, a valódi r. kath. alatt, most is, a klerikális pártot értvén.

7. A r. kath. egyház a magyar protestánsokat vallásiilag gúny és megvetés tárgyává teszi, a mikor sem kereszt-szülekkül, sem házasságkötési tanúkkül nem fogadja el.

8. A r. kath. egyház befolyása állami és másrendű tisztviselőkre a prot. egyház érdekeinek ellensúlyozására érvényesül. . . . Példa rá egy konkrét eset, a mely Mís-

kolcon történt, a hol az ev. ref. egyház javára reversálist adni akarók a városházán nem tudták egyszerre kieszközölni a reversális kiállítását! . . .

9. A r. kath. egyház mindenütt megpróbálja a felekezeti eskedést belevinni az életbe s jegyző, bíró stb. választáskor mindig van saját külön jelöltje.

10. A r. kath. egyház az ifjakat s öregeket egyaránt társaságba gyűjti s a legény-egyletek, a melyekhez újabban a tanonc-otthonok csatlakoznak, valamint a szent-asszonyok, rózsza-fűzér, — Mária, — stb. címet viselő egyletek valamennyien lélek-halászó társaságok, a melyek a haza lakosai között a békét s csendet tervszerűen megzavarják.

11. A magyar kormány rendeleteket ad ki, a melyek bizonyos ünnepek megülését írják elő, a melyek a legbensőbb lelkiismereti ügyre vonatkoznak.

12. A magyar kormány az egyházpolitikai törvények megalkotásánál a haza érdekét hangsúlyozva a protestánsokat természetesen bajtársaivá tette s a bajtársakat a reversális hajszával jutalmazta meg.

13. A magyar kormány nem vesz, nem akar tudomást venni arról, hogy a felekezeti jogegyenlőség elve a r. kath. s egyenesen állami felügyelet alatt álló iskolákban úgy van keresztülve, hogy a protestáns tanulóknak vallás-oktatási nem tehetik be lábukat az illető intézetekbe. Példák rá a tiszántúli kerületi gyűlésen bejelentett két eset, a miskolci r. kath. érseki leánynevelde, a sátoralja-ujhelyi gimnázium.

14. A magyar kormány természetesnek találja mindenkor, hogy alkudozzék a római kath. dogmák ügyében s így a róm. kath. egyházat külön államnak tekinti a magyar államban, ellenben a protestánsok egyszerűen csak honpolgárok.

15. A magyar kormány a kor szelleme által hajtatva szükségesnek tart bizonyos irányú alkotásokat, de azt nem akarja belátni sohasem, hogy az az állam nem érte el a szabadság szintjét, a mely egy egyházat közjogi kiváltságaiában mindvégig fentart, a többiek pedig egyenjogúsítja elvileg, hogy gyakorlatban szolgák legyenek.

16. A magyar kormány nem tett lépést az iránt, hogy a magyar vallás és közoktatásügyek vezetése ne kizárólagos r. kath. kézben legyen, pedig még Zichy Nándor is elismeri, hogy a katusz-miniszterség nem szükségyszerű r. kath. állás!

De elég is a tényekből! . . . A ki elfogulatlanul, a politikai érdekek félretolásával, tisztán csak vallásos szempontból veszi vizsgálat alá eme tényeket, az kénytelen elismerni, hogy *van okunk aggodalmaskodni minden gyanúsítás nélkül is!*

Nekem úgy tetszik, mintha a Tisza Kálmán vallásos felfogása, óvakodást, mérsékletet tanácsló figyelmeztetése a tények nem ismeréséből, vagy jobban mondva ismerni nem akarásából származnék! A báró Prónay Dezső türelmessége keresztyén szellemű, a Tisza Kálmáné politikai színezetű. A Prónay jó tanács, a Tiszáé parancsolás!

A Prónay Dezső keresztyén szellemű türelmességi tanácsának bírálatát megadta a magyar protestáns egyház szeplőtlen jellemű bajnoka: Moccsáry Lajos, a Tisza parancsának tarthatatlanságát a tények igazolják.

Volt idő, a mikor még Tisza Kálmán a protestáns jogok lelkes védőjeként szerepelt, a mikor szembeszállt a hatalommal is: most, a mikor a reakció szellemének előnyomulását elismeri, a protestáns jogok védelmét „túlzott aggodalom“nak minősíti . . . De nem! mondják a Tisza hívei! Tisza is sürgeti a védelmet, de csak *belkörüleg!* Köszönöm szépen

azt a védelmet, a mely *belől tart kívülről jövő támadást pedig fedezet nélkül hagyja.*

Ne hagyjuk magunkat félrevezettetni! A reakció fergetege fenyegeti a protestantizmust s e fergeteg ellen a bástyákra kell állanunk, a *külső vihart vissza kell verni elszántan s rettentetlenül!* A mi baj lehet belől, azt orvosolgatjuk, gyógyítgatjuk, a szellem ép és egészséges, hiszen a protestantizmus elvei épek s egészségesek. Azokat *kívülről* ostromolják, ezeket az ostromlókat kell szorítani s teljesen lefegyverezni!

A magyar protestantizmus sohasem volt *támadó fél*, soha egyetlen polgárt sem háborgatott vallásos meggyőződésében, polgár-háborút soha sehol sem támasztott, mert a *haza békéjét szentnek tartotta. Most sem vagyunk támadók, csak védekezők, a védelmi jogról pedig még a Tisza Kálmán kedvéért sem mondhatunk le!*

Dr. Tüdös István.

Rügy fakadás.

— Visszhang a Tóth Pál cikkére. —

Zsibbasztó, mély álomból ébredünk a természet világában. Új erő lüktetése észlelhető mindenütt. Üde tavaszi szellő csapkodja arcomat és lelkem örömtől ujjong „légy üdvöz szép tavasz — rügy- és levélfakadás kedves ideje!

Egyházi életünkben is érzem ez új élet lüktetését. A jégolvasztó tavaszi szellő mintha itt és ott felébresztette volna az alvó lelkeket.

Az a pokoli tánc, melyet nyílt főúri palotákban roppnak a reactio nyílt és titkos lovagjai s az élvek hajhászásában kimerült dámái, mintha felébresztette volna a csendes nyugovót.

A Majláthok, Schlauchok, Ugronok és társaik, mintha csak erőszakosan ráznának föl lethargikus mély álmunkból.

És én látom az egész ébredés jeleit mindenütt. Sőt mintha már is sorakozott volna a fekete csuhás ellenség ellen Krisztus katonáinak kicsiny tábora.

A csuklyásokkal mintha az előcsatározás már is megkezdődött volna? Az én lelki szemeim legalább látni vélék a küzdők csoportját. Az Ausztria egységéért hevülők s Szűz Mária lovagjainak paktumos csoportját, a bécsi felsőbb körök, a Zichyek, Ugronok személyében egyik részen; a Bánff, Hegedűs, Szilassy, Dókus, Ritook s a többi valódi protestáns érzelmű férfiakban a másik részen.

Sőt még a kálváriát járó üdv hajhász főúri hölgyekkel is van mérközőnk, a valódi kálvinista érzelmeinek gyakorta jelt adó Hegedűs Sándorné s a Dégenfeld család női tagjainak személyében.

És ne feledjük ki magunkat, lelkészeket sem a számításból.

Az az erő, mely I. Leopold, Mária Thérézia II. József alatt az elhagyott, megtagadott magyar nyelvet tűzhelyeinél ápolta, az elfeledéstől megmentette, a valódi keresztyén nyáját szétzüllen nem engedte s így nemzetünk fennállásának egy hatalmas oszlopát fenntartotta: ma is buzog bennünk!

És mert tudom, hogy buzog s mert látom mindenütt ébredezni az oly sokáig szunnyadt protestáns öntudatot s mert erős az én meggyőződésem, hogy beköszönt a munkásság nyara is és a gyümölcsöt termő méla ősz, ezért üdvözöllek szívesen rügyfakadásnak kedves ideje!

* * *

Egy tavaszi rügy a Tóth Pál fölhívása e lapok 11-ik számában a kerületi felsőbb leányiskola kibővítése, illetve tanítónő-képző intézettel leendő összekapcsolása iránt.

Rég tépelődtem már rajta, hogy miért nincs minden egyházkerületnek egy tanítónő-képző intézete? Miért nincs nekünk is? Ha a tanító-képző intézetet átadtuk, miért nem mozgottunk, hogy a nőneveléssel helyre hozzuk veszteségünket? Átaludtunk egy negyed századot! Pedig:

„Hajt az idő gyorsan — rendes útján eljár —
Ha felülünk felvesz, ha maradunk nem vár;
Változik a világ: gyengül a mi erős,
És erős lesz, a mi gyenge volt az előtt.”

Ma nincs egyházkerület, mely tanító hiányról ne panaszkodna. Hát még később! Mivel fedezzük a hiányokat? Az egyház veteményes kertje az iskola. Hiába a kert, hiába a mag, ha nincs ki elvesse, nincs ki ápolgassa, kertünket a gaz és dudva lepi el.

Aztán itt vannak a socialis viszonyok. Minden ember annyit ér, a mennyi munkát végez. A nőnek nincs munkatere, hogy tehetségeit érvényesítse. Egy holt tőke sokszor, pedig ott a munkatér, az üres iskolák.

Én ismerem szegény tanítóink és papjaink életét hiszen közöttük élek. De szívesen adnák tehetséges leánygyermeküket a nevelésügy szolgálatába, csak módjuk, csak alkalmuk volna, hogy azokat kiképeztessék. De hol? De min? Az országnak két tanítónőképző intézete van, hova a kálvinista szüle léleknyugalommal küldheti leányát. A többiek r. kath. színezetűek s drágák, méreg drágák.

És ezek a szegény, de tehetséges pap és tanító leányok, de szívesen ragadnák meg az alkalmat, hogy önsorsukat biztosítsák!

Én nem akarok a csoda doktorok közzé sorakozni. Én nem állítom, hogy protestáns egyháztagjaink közönyösségének s ebből kifolyólag az egyház temérdek betegségeinek a nőnevelés elhanyagolása az oka s nem állítom, hogy felkarolva a nőnevelés ügyét, *e jel alatt biztosan győzünk* és minden baj orvosolva lesz. De azt állítom, hogy sok létező baj megszűnnék, a nagy közönyösség eloszlának, ha protestáns nőinknek helyet engednénk abban a harcban, a melyet az ultramontanizmussal vívnunk kell.

Mert dőre az, a ki a protestantismust merev passivitásra akarja kárhozthatni, dőre, a ki azt hiszi, hogy ellenségekkel körülvéve harc nélkül is lehet előhaladni. Nem! Az élet maga küzdelem. A hol megszününk küzdeni, ott nincs már igazi élet, csak állati tengődés. Ezt a sorsot a magyar protestantismus nem akarja, — nem akarhatja.

Azt se mondja egy felvont szemöldökű pedagógus se, hogy osztatlan népiskolába tanítónő nem való s hogy azoknak tisztán leányiskolákban van helye, mert nem tart s nem tarthat gyöngéd női természeténél fogva sem olyan figyelmet, mint tart a férfi tanító, már pedig a kellő fegyelem tartás az előhaladás, a sikeres tanítás egyik záloga.

Ezt én elismerem, de hát kedves Tanító társaim! A férfi tanítók között példányszerű a fegyelmezés, jobban mondva ezek iskoláiban kifogástalan-e a fegyelem mindenütt? Három egyházmegye iskoláját ismerem többé-kevésbé, de példányszerű fegyelmezést csak itt-ott elvéve találtam. Épen azért merem állítani, hogy az a gyöngé-

nő még fiiskolában is képes a szeretet, a gyöngédség lelkével olyan fegyelmet tartani, mint a férfi tanítók kilenc tized része.

És ha a nő kikerülve a képezdeből nem lépne is hivatalba, én úgy hiszem, értéke a család körében csak nagyobb lenne, mint a csiszolt gyémántnak fénye — melege nagyobb — intenzívebb.

Egy okos, tanult nő a férje is átalakító hatást gyakorol. Ugy, hogy én csak részben adok igazat Tennysonnak, mikor azt mondja:

„Olyan a nő, mint a férje.
Ostroma pór a tied?
Durva lénye majd magához
Von a porba tégedet.”

Inkább állítom különösen magunkra s tanítóinkra nézve, hogy egy okos, tanult nő — élesztő az ismeretek megszerzésére, rugó az öntökéletesítésre az előhaladásra s a gyermekek nevelésénél nélkülözhetlen s megbecsülhetlen félkeze a férjnek.

Igy gondolkodván a nő kérdésről, én megvallom, hogy a nőnevelés felkarolását, tanítónő-képző intézetek alakítását s azokban alapítványok létesítését egyetemes prot. szükségletnek tartom. Azért nem habozom indítványozni: hogy a zsinati törvények 258. §-ára támaszkodva, miután egyházi közalapunknak egyenes rendeltetése: *„egyházunk megerősödésére és fejlődésére szolgáló azon célok megvalósításának elősegítése, melyeket az egyes egyházmegyék és egyházkerületek saját erejükből megvalósítani nem képesek:”*

1. Irjanak fel az egyházmegyék az egyházkerületek útján a konventhez, hogy a nőnevelést egyházunk megerősödésére egyik első rendű szükségnek ismervén el, minden egyházkerületben a felállítandó tanítónő képző intézetek fölségelésére fordítson évenként legalább 20.000 koronát és azon összeget, mely a lelkészi fizetések kiegészítése után a segélyre nem szorult lelkészekről esetleg felmarad.

2. Fölkérendő az egyházkerület, hogy vegye fel évenként a hirdetendő intézetek közzé a miskolci „Tanítónő képző” alapot s az egyházakban husvét és pünköst másod napján ezen alapot hirdessék s pünköstkor bocsásson ki az egyházkerület libellusokat a kegyes adományok bejegyzésére, mint a hogy a senior részére bocsát ki karácsonykor a sárospataki főiskola.

3. Utasítandók az egyházlátogatók, hogy az adományok beszédésénél a nemes cél érdekében fokozottabb, bővebb adakozásra hívják fel a presbiteriumokat.

4. Határozza el minden egyházmegye, hogy attól az évtől kezdve — vagy még előbb is — mikor államsegély útján minden lelkész fizetése 800 frtra felemeltetett, e célra évenként minden lelkész legalább 2 frtot fizet az egyházkerület pénztárába.

5. Addig is, míg ez megtörténne, a kik kedvező anyagi körülmények között élnek, önként nyújtandó áldozataikkal segítnék elő a szent célt.

6. Egy általános, a társadalom minden osztályára kiterjedő mozgalom indítandó meg, hogy a kunyhótól a palotáig mindenki, a ki valóban s nemcsak névleg kálvinista lerakhassa a maga filléreit.

Épüljön, álljon minél előbb protestáns Sionunk egyik erős vára!

Fodor György.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás és közoktatásügyi minisztérium 1900-ik évi költségvetésének tárgyalása a képviselőházban.

Távol áll tőlünk még a szándék is arra nézve, hogy törvényhozó testületünk munkásságára vonatkozólag becsmérő, vagy legalább is kisebbitő nyilatkozatot kockáztassunk épen a vallás és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása alkalmából, annyit azonban a történeti igazság érdekében is fel kell jegyeznünk, hogy az ez évi u. n. kultusz-vita *eszméje szegénységben született s végkimerülésben halt meg*, — ez utóbbi azonban nem a munka folytán következett be, hanem a szegénység miatt s ez mindent megmagyaráz. Hiába hangzott el egy-egy akkord, a melynek visszhangja támadhatott volna: elenyészett minden szellemi megnyilatkozási művelet a »budget tárgyalás szükség-szerűvé vált sietős befejezése« miatt. Tiszteljük azt a felfogást, a mely a „sietősség“ elvét érvényesíti ott, a hol beható tárgyalásra volna szükség minden egyes tételnél, mert kétségbevonhatlan igazság az, hogy e haza csak úgy állhat meg a népek versenyében, ha *népe műveltsége magas lesz!*

De hiábavaló dolognak tetszhetik ez az elmélkedésem így rövid bekopogtatásul is, mert hát »a kutya ugat, a karaván halad, — azért rendes szokás szerint egyszerűen rátérek a lefolyt kultusz-vita ismertetésére, hogy e lapok olvasói idők múltán is láthassák, hogy milyen is volt egy »sietős« tárgyalás kerete a magyar vallás és közoktatásügyi tárcánál.

Az előadó előterjesztése után, március 20-ikán a szabadelvű párti *Lehocky Antal* szólt a felvidéki tót-ság hazafiúsítása érdekében, sürgetvén ott, a hol kell s szükség van rá, az állami népiskolák felállítását.

Boda Vilmos volt a Kossuth párti 1848-iki s függetlenségi párt hivatalos szónoka, a ki azzal kezdte volt beszédét, hogy pártja a kultúra érdekében mindent megtesz, mert a haza előrehaladásának eszményképe csak a kultúra által valósítható meg. Kiemelte az új állami iskolák (300) felállításának helyességét, nem különben a nem állami iskolák segélyezését, valamint az u. n. tanítói otthon javára teendő 200,000 koronás adományt is. Hozzájárulta hoz, hogy a költségvetés ama tételei, a melyek az állami s nem állami középiskolák támogatására adnak segélyt, szentesíttessenek, az ellen azonban kifogást tett, hogy a *központi igazgatás nagyon hivatalnokoskodó* szellemet árul el. Melegen sürgeti a tanárok fizetésének rendezését, — kárhoztatja a nem határozott lépéseket ott, a hol a magyar nemzetiség dokumentálására föltétlen szükség van, mert a magyar nemzetnek nem lehet kizárólag a *türelmesség és megalkuvás* jelszavával élni, hanem elvégre is meg kell valósítania azt az irányzatot, a mely a magyarosodás s magyar szellem föltétlen diadalát biztosítja. — Elítéli, hogy lehet iskola e hazában, a hol a magyar nyelv nem, vagy csak igen kis mértékben taníttatik!

Komjáthy Béla a nemzeti kultur-politika eszméit pendítette meg, főleg a román iskolák ügyei révén, sarokba szorítván a miniszterelnököt ismételtén is az u. n. román subvenció ügyében a brassói gimnáziumot illetőleg. . . . Sarokba szorította most is, mint már előbb, más tárca alkalmával, főként azzal, hogy az a nagy lelkesedés, a melylyel a subvenció megoldását a miniszterelnök bejelentette, egyáltalán nem vág egybe

azzal a nagy örömmel, a melylyel a subvenció létesülését a román kormány bejelentette. Mindkét nemzet lelkesedik hogy ő nyert s nem a másik! . . . Sajnos, a tapasztalatok után, fájdalommal kell bevallanunk, hogy a nyereségre mi egyáltalán nem számíthatunk. . . . Sürgette K. B. a kisdudóvási törvény végrehajtását, — a népiskolai tanterv revisióját, — a tanítóképezdéknek föltétlen állami jellegét, vagy a legszigorúbb ellenőrzést a többi, nem állami intézetekkel szemben, a melyeknek némelyikénél *törvény allessen képesítés is történik*. A leánynevelés kérdésében ellenőrzést ajánl az *apácák eljárását* illetőleg, a kik *nemzetiesen nem nevelhetnek annál az egyszerű oknál fogva sem, igen sokszor*, mert teljesen *idegen nemzetbeliek!* A középiskoláknál a magyar nyelv jogát követeli.

Páder Rezső néppárti képviselő összevisszas beszéde után, a melyben a figyelemre méltó mozzanat az ifjúság színházba való járásának a korlátozása volt, *Komlóssy Ferenc* kormánypárti szónok beszélt a tanárok fizetés emelése ügyében, határozati javaslatot is nyújtván be, a melyet azonban a szavazáskor a Széll Kálmán kérésére visszavont. A néppárti *Major Ferenc* a polgari iskolák ellen szólt, a melyeknek nem barátja, — sürgeti az orvos-képzés fejlesztését. — *Lázár György* kormánypárti képviselő a kegyesrendi tanárok s a harmadik egyetem érdekében szólalt fel s mint szegedi képviselő, természetesen Szegedre kívánta az új egyetemet.

Berzeviczy Albert széles keretű, sokat felölölő beszéde s az utána következő államtitkáré voltak a tárgyalás további pontjai. A Berzeviczy beszédéből a testnevelésének a sürgetése emelkedett ki, — a többi részletek nagyjára csak ismétlései voltak a szónok korábban elhangzott beszédének. Az államtitkár, *Zsilinszky Mihály*, részletesen nyilatkozott a szónokok által érintett ügyekről s azzal fejezte be felszólalását, hogy a magyar társadalmon fordul meg a magyar kultúra, a melyért áldozatokat is kell hoznia a társadalomnak. — A miniszterelnök nem hallgathatván el a Komjáthy Béla beszédében érintett subvenció dolgát, szükségét érezte a nyilatkozásnak, a melyet pártja lelkesedéssel, az ellenzék tiltakozással fogadott.

Ezek a szónokok voltak az u. n. általános vita debatterei, míg a részletes vitában a következők vettek részt: 1. *Major Ferenc*, a ki az egyetemi alapokr. kath. jellegét hangsúlyozta. 2. *Telecski Plató* a nagy-kikindai gimnázium érdekében szólt, 3. ismét *Major Ferenc*, a ki az iskolai balesetknél való gyors segélynyújtás tanítását sürgette, 4. *Dániel Márton*, az erzsébetvárosi gimn. érdekében szólt, 5. *Belicska Béni*, a tiszolci iskolának kért segélyt. — A felszólalásokra az államtitkár válaszolt.

A vita 2-ik napján, márc. 21-ikén *Komjáthy Béla* a nemzeti múzeum ügyét tette szóra közelismerést aratva, *Kiss Albert* pedig a kongrua ügyben tette meg észrevételeit, a melyekre az államtitkár a lapunk vegyes rovatában olvasható választ adta.

S ezzel vége lón a vitának, a mely csendes, zavartalan volt s nyom nélkül tűnt el az életből. Csak sajnálni lehet, hogy épen a kulturális dolgok nem keltenek nagyobb emóciót, holott pedig az oktatás-ügynek minden egyes mozzanata egészen érdemleges vitára adhatna okot. Az államtitkár beszéde folytán főleg arra vagyunk ez idő szerint kíváncsiak: mikor lesz hát készen a jogi szakoktatási reform-javaslat s milyen tartalmat állapítanak benne? Tartunk tőle, hogy épen az utóbbit illetőleg semmi »igazán jó« nem lesz e javaslatban! (ó.)

TÁRCA.

Újabb vizsgálódások az úrvacsora felett.

(Folytatás.)

Melyiknek adjunk előnyt a kettő közül? *Jülicher* e kérdést igen világos vizsgálatnak vetette alá. Ő úgy találja, hogy Márk versiója, melyet Máté néhány szóval kibővített, szemben Páléval, — az eredetibbnek a benyomását teszi. Márk egyszerű szavaival: „ez az én szövetség-vérem.“ összehasonlítva Pál kifejezését: „E pohár az új szövetség az én vérem által.“ — erőltetésnek találja. Előismerem, hogy e szavak Pálnál nem oly simán hangzanak, mint mi azt Jézustól megszoktuk. De sokkal jelentőségtelesebb a másik különbség, hogy Pál szerint Jézus a kenyérhez és borhoz e szavakat fűzi hozzá: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre“ míg Márk, mit sem tud e szavakról. Bizonyára helyes felfogás az, hogy Márknak semmi oka nem volt arra, hogy e szavakat elhagyja, ha forrásaiban megvoltak. De semmi sem lehetett könnyebb, mint hogy azok önkénytelenül fűződtek hozzá a hagyományban, miután az úrvacsora ismétlése a Jézus emlékére gyakorlatban volt. Tényleg később soha senkinek eszébe nem jutott, hogy e szavakat elhagyja. Jogunk van tehát a Márk — Máté előadásában keresni az úrvacsora cselekvény eredeti formáját. De akkor Jézus egy szóval sem jelezte, hogy e cselekvényt tanítványai ismételjék meg; ő azt közelebbről egyszeri symbolumnak tekintette s annak mély értelmé később arra indította a tanítványokat, hogy annak megismétlése által mesterükre emlékezzenek. Az se szól e felfogás ellen, hogy Pál a Jézus úrvacsorájának leírásában e szavakat bocsátja előre: „ἐγὼ παραλαμβάνω ἀπὸ τοῦ κυρίου.“ Ebben egy különös kijelentésre való hivatkozást véltek látni, a melyet Pál az úrvacsoráról kapott és az által előadásának minden szava történelmileg hiteles. De *Hoffmann* meggyőzőleg bebizonyította, hogy semmiképen sem szükséges, hogy a παραλαμβάνω az ἀπὸ-val közvetlen vételt jelentsen, hanem sokkal inkább a történet elbeszélését lehet a kifejezés alatt érteni, az ő apostolok által, Pál számára. Ez esetben azonban természetesen néhány mondat eredeti, szó szerinti értelmének sokféle kis változtatása nincs kizárva, hanem szinte elkerülhetetlen. A bevezetésben említett angol historikus, *Gardner* megpróbálta az úrvacsora egész lefolyását Jézusnak cselekvényétől elválasztani és Pál alkotásának tekinteni. E kísérletet, tekintve a levezetett eredményt, teljesen alaptalannak mondhatjuk. Nem a Pálnál levő teljesebb és nehezebb forma lehet az alap, hanem csak a Márknál levő egyszerűbb és könnyebb.

Az úrvacsorai cselekvény célzott, vagy nem célzott ismétlésének kérdésével szoros összefüggésben áll az a másik, hogy Jézus utolsó vacsorája tanítványaival páscha-vacsora volt-e, vagy nem? Ha páscha vacsora volt, akkor az a felfogás a legvalószínűbb, hogy Jézus az ő vacsorájával a páscha-vacsorának mását akarta megalapítani, tehát egy új-testamentomi szövetség-vacsorára gondolt. E tekintetben a dolog így áll. A synoptikusok szerint ők kétség kívül páscha-vacsorának tekintették azt a vacsorát. — Jézus mind a három szerint meghagyja tanítványainak, hogy készítsék elő a páscha-vacsorát, s a vacsora kezdete- és lefolyása valószínűleg ünnepélyességgel van leírva. *Spitta*, Márk nyomán, megpróbál egy más tradícióra rámutatni, de bizonyítása nem megegyező s nem is talált követőkre. A synoptikus hagyománnyal szemben áll a János-féle.

János szerint Jézus annak a napnak a reggelén feszítetett meg, a melynek estélyén a páscha-barányt ették; tehát Nisán hó 14-én. Jézus utolsó vacsoráját Nisán hó 13-ra kell tennünk és így az nem volt páscha-vacsora. Az apologeták ezen gyorsan tudnak segíteni. *Holtzheuer* még vitatja, hogy Jézus ura nemcsak a szombatnak, hanem a páschának is, és hogy ő „souverén módon az ő utolsó pascháját az előtte való estére tette.“ E problémát a kritikai irányú teológiában ez ideig a legtöbbször azzal a fölvetéssel kísérelték megoldani, hogy a synoptikusok őrizhették meg a történetileg hiteles emlékeztetést, míg János, hogy Jézust külsőleg is úgy tüntesse fel, mint az igazi páscha-barányt, — megfeszíttetését a páscha-barány levágásának napjára tette. A nehézségeknek ilyen megoldása ellen újabban a kritikus teológusok egy része állást foglalt. A synoptikusok keletkezésénél egyes igen nehezen magyarázható dolgokat találunk. Akkor Jézusnak a zsidó népnek egy a szombathoz hasonló legnagyobb ünnepnapján kellett megfeszíttetnie, a mi pedig az előttünk ismeretes zsidó szokásokkal merőben ellenkezik. Márk XV. r. 21. v. szerint Simon jön Kyrenéből a „mezőről“, a kit kényszerítenek, hogy vigye a Jézus keresztyét; de nehéz e kifejezésnél egy ünnepre menőre gondolni, sokkal inkább egy parasztot kell alatta érteni, a ki a déli forráság beállta előtt a mezei munkából tér haza. Egy fogolynak szabadon bocsátása is, a mit Pilátus a páscha-ünnepen foganatositani szokott, csak úgy érthető, hogy a szabadon bocsátottra nézve lehetővé kellett tenni, hogy a páscha-vacsora ünnepét családjával ülhessen meg, tehát annak a páscha vacsora utáni napon többé nem lett volna értelme. E szerint a synoptikusok előadása némely dologban nehezen érthető, a mi Jánosnál elő nem fordul. A honnan semmi esetre se tartjuk lehetetlennek, hogy János ép az esetben helyes adatot őrizett meg, a mely a synoptikusokra nézve már nem létezett. Nem igen nehéz megfelelni arra a kérdésre, hogy miképpen keletkezhetett a későbbi időben az a vélemény, hogy Jézus utolsó vacsorája páscha-vacsora volt. Ha Jézust, mint már Pálnál, az övéért leölt páscha-barányának tekintették, ha továbbá a vacsorát halálának symbolumaként ünnepelték, akkor indítatva voltak új-testamentomival kombinálni az ő testamentomi páscha-vacsorát s egy cselekvénybe foglalni össze az ő-páschának eltörülését és az újnak szerzését. Itt a körüljáró kehely, vagy talán a „τὸ σῶμα“ kifejezés is csak erősíthették mindkét ünnepély együvé tartozásának a benyomását.

Énnélfogva ajánlatos a történet magyarázásánál a páschára való minden vonatkozástól eltekintenünk. Ekkor azonban annak a gondolata, hogy Jézus szerzése szándékos, minden támaszát elvesztette. Az úrvacsorában olyan cselekvény van előttünk, a melyet nem Jézus készített elő, (v. ö. *Jülicher* 239 l.), a melyhez neki nem volt szüksége a páscha-vacsorára, mint hátterre, hanem a mely együttlétük amaz utolsó órájában érzéséből fakadt és énnélfogva csak ezen érzés méltatásával magyarázható.

(Folyt. köv.)

Harsányi István.

KÖZÉLETÜNK.

Az arany-menyegzői gyakorlati kérdés felvetésének valódi alapja.

A »Sárospataki Lapok« márc. 26-iki számában, egy, nem egyházi jellegű vidéki hirlap közlése alapján, »Vigyázó« azzal a nyílt kérdéssel fordul Nagyt, Novák

Lajos úrhoz, mint a gyakorlati theológia tanárához s így a felmerült kérdésben a legilletékesebb bíróhoz: „lehet-e, szabad-e az ötven éves házasságokat az aranylakodalom alkalmával újra megesketni?”

A felvetett kérdésre, Novák Lajos úr úgy felel, a mint felelnie kell: *lehet is, szabad is, csak hogy ez az eljárás, úgy a józan észszel, mint az evangéliommal ellenkezik.* Annak a vidéki újságnak, az X-i aranylakodalomra vonatkozó, a lap helyi levelezője által beküldött közleménye, a valóságnak nem minden tekintetben felel meg s maga az esketés, úgy, a mint a közleményben leírva van, — hogy t. i. „a két öreg, töredezett bár, de azért elég érthető hangon fogadott egymásnak örök hűséget s azt a frigyet, melyet félszázaddal előbb a szerelem kötött, most bár hidegülő, de azért mindig melegen érző szívvel újra megkötötték.” — meg nem történt. Mert felfogásom szerint, az esketési szertartásnak illetően válaszából az következne, hogy az az ötven éves házaspár is, az Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy Örök Isten nevében esküdött meg mind arra a mit a liturgia elő ír: a házassági hűségre, a tűrésre; az egymással való megelégedésre; a mi pedig már, nemcsak a gyakorlati lelkész tudós tanára, hanem igen is, a legközségesebb laikus előtt is, a józan észszel ellenkező volna.

Mindaddig, míg az idézett közlemény, a vidéki politikai lap hasábjain maradt, nem törődtem vele; egy részről szokva levén ahhoz, hogy a vidéki levelezők igen sokszor a megtörtént dolgokat, még komoly lapok hasábjain is, elferdítve, gyakran a valósággal teljesen ellenkezőleg referálják a nagy közönség előtt; másrésztől, olyan napi hírnek tekintvén azt csupán, a mely a közönséget komolyabban nem érinti, a mely felett átolvasás után, egyszerűen napi rendre tér.

Most azonban, midőn a helytelen tudósítás alapján, a legilletékesebb helyen vettetett fel a helyes kérdés: „lehet-e, szabad-e az ötven éves házastársakat az aranylakodalom alkalmából újra megesketni?»: a komoly érdeklődés kielégítése: az *ötven éves házasságok aranymenyegzői ünnepélyének eddig meg nem állapított szertartása meghatározása céljából esetleg felmerülhető vita alapjául*, a vidéki lapból, a „Sárospataki Lapok”-ba is átvitt téves közleményt, a valósághoz híven kiigazítani kötelességemnek ismerem.

Az aranymenyegző napján, d. u. 2 órakor az ötven éves tisztas házaspár, gyermekeik, unokáik, rokonaik és jó barátai nagy számától körülvéve jelent meg a templomba, hol reájok, a város más vallású lakosainak szép számra szaporodott, a templomot zsúfolásig megtöltött gyülekezete várt. Most felhangzott a templomban, orgona kíséret mellett a gyülekezet éneke s a ritka alkalom szülte meghatottságnak, kicsiny és nagy lelkében a 139-ik dicséret 1-ső és 3-ik versének éneklése útát nyitott. Majd az egyházi dalárda szabatos éneke után, a tisztas mátkapár, gyermekeik és unokáiktól környezve kiállott az úrasztalához, velük szemben a lelkész, ki, rövid segélykérő ima után, alkalmi beszédet és imát mondott. Az alkalmi beszéd és ima elhangzása után a tisztas mátkapár részéről a férfit a következő fogadást tette: „igérem és fogadom, hogy feleségemnek, eddigi házassági életem 50 évi társának, mint eddig, úgy ezután is hűséges gondviselője leszek. Isten engem úgy segítjen!»: míg a tisztas menyasszony fogadása eképen hangzott: „Igérem és fogadom, hogy férjemnek, eddigi házassági életem 50 évi társának, mint eddig, úgy ezután is hűséges segítő társa leszek. Isten engem úgy segítjen!»:

Felfogásom szerint, ez az Isten nevében tett fogadás, nem a már 50 évvel ez előtt megkötött házassági szövetségnek újbóli megkötése, hanem igen is, egyszerű fogadás csakis, a mi pedig, akár a gyakorlat szempontjából vizsgáljuk is, sem az evangéliommal, sem a józan észszel nem ellenkezik.

Mi ok indított engem az aranymenyegzői ünnepély ily módon való rendezésére akkor, midőn a liturgika írók e tekintetben sem positiv, sem negativ irányban nem nyilatkoznak, sőt: miért tartottam és tartom most is a fentebb jelzett fogadástételt egy ünnepélyes aranymenyegzői actus nélkülözhetlen kiegészítő részének, azt, ha szükségesnek látom, a maga idején el fogom mondani. Szereplő.

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században.*

I. Misztótfalusi Kis Miklós (1650—1702). II. Pápai Páriz Ferenc (1649—1716). Írta: Dr. Dézsi Lajos. A M. Történeti Életrajzok 1899. évf. füzete. 332 nagy 8-adrétű lap, illusztrációval. A M. Tört. Társulat kiadványa.

Arra hivatott szorgalmas íróink egymásután élénk rajzokban keltik életre protestáns egyházunk múltban élt és munkált kimagasló alakjait, hogy tanúságteljes életükkel, a jelenben munkásságra ösztönözzenek, a jövőre nézve pedig lelkesítsenek. Alvinczi P. Péter, Czeglédi István Kassa város híres prot. papjainak munkásságát szép rajzokban egymásután eleveníti fel az utókor hálás kegyelele. Dr. Dézsi Lajos a m. t. egyetemi könyvtár tudós-könyvtár tisztje e téren munkálkodásával különösen is kivívja elismerésünket. Két év alatt már négy ilyenmű jeles munkával gazdagítja, különben még mindig szegény magyar protestáns biográfia irodalmunkat. Két évvel ezelőtt megírta s a M. Történelmi Társulat kiadásában közre bocsátotta a magyarirodalom és protestáns kultúra egyik lánglelkű apostolának, a XVII. század európai hírnű tudósának Szenczi Molnár Albertnek életrajzát, a múlt évben a M. T. Akadémia megbízásából naplóját, levelezéseit és más irományait egy vaskos kötetben értékes jegyzetekkel ellátva adta ki. Ez évben pedig a fenti munkával a XVII. század művelődés története más kiemelkedő alakjának áldozik kegyelettel. Megírta és a Magyar Történeti életrajzok füzetei között kiadta Misztótfalusi Kis Miklós és Pápai Páriz Ferenc életrajzát s irodalmi működését. A könyvpiacon mindkettő egy cím alatt szerepel, de azért egy magában is mindenik teljes egész; egymással csak is annyiban függnek össze, hogy egy ugyanazon kor szülöttei és munkásainak élettörténetét adják, kik, bár különböző téren, de egy eszme által lelkesítve, egy cél felé törve, mindvégig zavartalan barátságban igyekeztek hasznára lenni az általuk imádott magyar nemzetnek. A könyv tehát két főrészből áll. Az I-ső magában foglalja Misztótfalusi Kis Miklós könyvnyomtató életét és munkásságát (I. 208. lap), a II-ik Pápai Páriz Ferenc író, tanár és gyakorló orvos (217—312 lap) működését. Ismerkedjünk meg először is Misztótfalusi Kis Miklóssal sorrend szerint.

Dr. Dézsi, Misztótfalusi Kis Miklós életét és működését három könyvben ismerteti. Az első (1—28 lap) — deák évek, — keretében vonzó rajzát adja a nagyenyedi deákéletnek, a második (29—101 lap) amster-

* Előbb nem adhattuk.

dami munkásságát s a hollandiai nyomdai élet mellett a magyar biblia kiadása körüli mozgalmakat; a harmadik (102—107 lap) kolozsvári munkásságát és az ottani irodalmi viszonyokat s végül (189—208 lap) Függelékül adja »A nemzeti nyelv iskoláiról szóló eredeti értekezést és néhány levelet.

Misztótfalusi Kis Miklós, könyvnyomtató, ki maga is írt, javított, betűt öntött, metszett, ügyességével és szorgalmával messze földön becsületet szerzett a magyar névnek s Magyarországon a nyomdászatot új életre keltve, a magyar nyomdászat történetében is szép nevet vívott ki magának. A mit maga elé célul kitűzött, attól nem tántorította el semmi. Nem ismert akadályt. természete volt, hogy törhetlenül ragaszkodott elhatározásaihoz. Nevét korának szokása szerint szülőhelységétől vette, hol iskoláit megkezdve, Nagy-bányán folytatva, Nagy-Enyeden végezte be. Egyházi hivatalra készült. Mint kitűnő deák, kántor és szónok már bele kóstolt gyakorlatilag is. Mint fogarasi iskola mester szép nevet vív ki magának e téren is. Azonban becsvágya, barátainak buzdítása más térre űzi, — hajtja. Amsterdamba viszi sorsa, hogy megismerkedjék a könyvnyomtatás mesterségével, melylyel, — mint Párizs Ferenc mondja — »több hasznot tesz a nemzetnek, mint egész életén keresztül a predikátorsággal tenne.« Ez időtől fogva egész haláláig ennek él, ennek szenteli összes erejét, fáradsággal keresett összes vagyonát is feláldozza, csak hogy nemzetét a maga által metszett betűivel nyomtatott Aranyos Magyar Bibliával megajándékozhassa. Nélkülözött, elvonva magától még a kenyérre valót is, csak hogy a mit feltett egyszer magában, véghez is vihesse. Pedig ez nem volt könnyű munka. Csakis oly vas akarat, tántoríthatlan jellem és erély diadalmaskodhatott, a milyen M. Kis Miklós tulajdonja volt. Ő nem elégedett meg azzal, hogy a már megjelent Magyar Biblia valamelyikét egyszerűen lenyomtassa, neki lehetőségig tökéletes Biblia kellett. Éles szeme felfedezte a hiányokat és hibákat, azoktól megtisztítva óhajtott, mint közkinceset nemzetének adni. Először átvizsgálta, — javította az egészet és csak azután fogott annak nyomtatásához. S midőn le akarták beszélni szándékáról, egész önérzettel válaszolt elleneinek »hogy ha az egész világ ellenem szegül, szembe szállok az egész világgal s nem hagyom félbe míg csak tagjaimat mozgatom, minthogy tudom hogy Istenemmel kezdetem: az az Istenemnek indításából és abban ő felsége segít olyan látható képen engemet. Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk.« Így csak a szent ügyért lelkesült rajongó lélek nyilatkozhatott, mely meg volt győződve eljárásának szentsége felől, melynek nem árthat semmi ármány, semmi földi tekintély. S nem is ártott. Ellenzői is lassanként lecsendesültek és végre is igazat adtak neki: »Mert akár a szöveg hibátlanosságát, akár a nyomás tisztaságát, akár a betűk szépségét nézték benne, gyönyörködhettek benne.« M. Kis Miklós munkakedve nem lankadt, sőt fokozódott. Az új testamentom és zsoltárokból külön-külön 4200 példányt nyomtatott, melynek midőn egy zsebkiadású példányát Teleki Mihály meglátott, annyira felbuzdult, hogy azonnal haza akarta hozatni és a fogarasi országgyűlésen 200 aranyat gyűjtött, azt Amsterdamba küldé Kissünknek útiköltségre. Mintha bizony ekkor ő erre reá szorult volna. Szorgalma és munkássága által éjt és napot egygyé téve szerzett ő pénzt eleget, mások részére betűt metszett, öntött, sőt honfitársaival szemben jótékonyt is gyakorolva, ingyen tanította azt, mit ő pénzen szerzett. Az útiköltségre küldött 200 aranyat a magából 2200 frtra egészítve ki, ennek több mint

felét kiosztotta az ott levő szegény magyar tanulók között. Ekkor már önként feltámadt benne a honvágy, elhatározta, hogy 9 és 1/2 évi áldásos működésének nyugalmas helyét Amsterdamtól hazájával cseréli fel, hogy otthon növelje külföldön szerzett hírnevét és szeressen hazájának dicsőséget, önmagának csendes, nyugalmas életet. Pénzének egy részét a szegény diákok között szétosztva, másik részén könyveket vásárolva, betűivel, »Aranyos Biblia«-jával és zsoltáraival 1689. őszén útra kelt hazájába. Itt azonban nem hogy nyugalmat, és elismerést nyert volna, de e helyett nélkülözést és sok szenvedést. Haza térve, könyveinek árulásával elébb Kassán, majd Debrecenben próbált szerencsét, de csatlódás érte. Alig tudott eladni valamit. Végre Kolozsvárt telepedett le, itt vette nőül Székely András jó módú földbirtokos árva leányát, Máriát, ki egyedül volt vigasztalója, midőn ellenségei halálra sebeztek túl érzékeny lelkét.

Az erdélyi ref. és a kolozsvári egyház nyomdáját vette át és a kettőből a maga által öntött betűkkel egy teljesen felszerelt nyomdát állított el s azzal kezdte meg működését, melyen 9 év alatt, mintegy negyven magyar munkát és latint adott ki. Mint önálló szellem a gyámkodást nem tűrte el még felebbvalótól sem, annyival inkább hozzá hasonló társaitól. A keze alá nyomtatás végett került munkákon nem egyszer stilisztikai javításokat és módosításokat tett, a melylyel csak ellenségeinek számát szaporította, kik irigységből és rosz akaratból mindjobban törtek ellene (»hitvány vasművesnek nevezték és mindenféleképpen boszantották«). A gyűlölködés végre is nyíltan kitört és ellenségei, védekezése dacára is, magasra törő lelkét egészen megtörték és megjáratták vele a szenvedés és megaláztatásának összes kálváriáját, míg nem előbb testben megtörve 1702. március 20 ikán a halál megszabadította szenvedéseitől.

Ennek az egyházáért és hazájáért lángoló munkás férfinak rajzolta meg szép és mindvégig vonzó vonásokban tanúság teljes élettörténetét Dézsi Lajos.

(Vége köv.)

Paikoss Endre.

KÜLFÖLD.

Párisi levelek.

(Nincs miről írni. Az Academia pálmája, mint a paedagogiai érdemek kitüntetése. Gróf Mirabeau nincs jelen! Chinai munkaszünet. Egy kis »Énekügyi« adoma.) —

Kedves Szerkesztő Úr!

Mea culpa, mea maxima culpa! Elismerem, hogy igaza volt, mikor megdorgált hallgatásomért, — de ha itt volna csak két napra is, bizonyára visszavonná »megrovási kalandját«, látván, hogy absolute nincs mit írni. Küszöbén a kiállításnak, közel a nagy forradalom emlékünnepehez, Julius 14-hez, stagnál itt minden, de minden, s mindenkinek szeme a magasság felé irányul, lesve, hogy a két nevezetes csillag hulláskor nem repül-e egy kis szalag — a gomblyukba?

Mért ez az egyenlőség, testvériség, szabadság respublikája! Mindenki egyenlő, — kivéve, a kik dekorálva vannak.

Az én házmesteremnek is ott van már a kebelén az akadémia pálmája, sőt néhány hete a párisi törvényesnek egy zsebmetszőt mert elítélni hét évi börtönre, — dacára, hogy az érdemes ifjú joggal viselte az »akadémia tiszt« jelvényének lila szalagját.

Pedig ez nem csekélység. A paedagogia szolgálatában, a komoly irodalom terén érdemeket szerzett egyének kitüntetésére van szánva — következésképpen alig van szemre való tanítóné, meg jóra való kapus, a ki nem viselné, — az ötven-hatvan év óta működő tanítóknak minek adnák? Ugy se élnek már sokáig.

No látja Szerkesztő Úr, dorgálásával ilyen pletykázásba riasztott, — pedig hát, mit érdeklí ez a Nagytiszteletű Ur nyájas (?) olvasóit, a kiket a congrua égető kérdése éget!!

Post Scriptum. (Minden észmei analogia nélkül a congruára nézve.)

Egy történeti adoma jut eszembe. XV. Lajos, a nagyon szeretett király uralkodása utolsó negyedében történt.

Temételen panasz érkezett ő Felségéhez, hogy a hadsereg tisztjei teljesen elhanyagolják katonáikat s alig látják hónapokon keresztül a kaszárnyát. Ezen segítettő, a »le roi bien aime« kinevezett egy csomó — a hadseregen kívül álló — inspectort s azokat kellő hatalommal felruházva, szétküldte a hadtestek megvizsgálására. Hogy hány nagyra hivatott tisztnek szakadt így el a kardbojtja, az nem tartozik ide.

A Párisban állomásozó I. számú dragonyos ezrednek volt egy alig huszonöt éves kapitánya Gróf Mirabeau. A híres forradalmi szónok nagyapja. Rangja minden fokát a csatatéren szerezte s minden mulatozás, víg élet között módot talált hadi tudományát tökéletesíteni. Róla szól ez ének!

Egy este a I. dragonyos ezred parancsot kap, hogy másnap reggeli 7 órakor teljes (ló és ember) létszámmal, teljes felszereléssel legyen az invalidusok esplanadeján, a hol — ha jól emlékszem a névre — Monsieur de Verdun királyi inspector szemlét fog tartani felette. Mikor másnap egy félórával a kitűzött idő előtt az ezred felvonult, Monsieur de Verdun már ott várta kocsiájában, lesve a toronyóra mutatóját s midőn az óra a hetet elverte, kezdődött a szemle. Az inspector úr nem sokat törődött a hadfiakkal, s mindössze a tiszt urak jelenléte érdekelt. Az ezredes és a többi törzstisztek személyesen mutatkoztak be s aztán kezdődött a többiek rapportja. Az inspector úr olvasta a névsort: Capitain X? Present! Capitain Y? Present! Capitain Z? Present! Capitain Comte de Mirabeau? Sírí csend! Capitain de Mirabeau? kiált újra de Verdun, — még nagyobb csend a válasz. »Ah, úgy? a Gróf nincs jelen — szól pár pillanatnyi várakozás után Verdun — titkár úr jegyezze a távollevők lajstromába Gróf Mirabeau kapitányt.« A titkár feljegyezte. E percben tajtékozó paripáján egy ifjú dragonyos tiszt vágat elő s jelenti magát Capitain Comte de Mirabeau!

Monsieur de Verdun kegyetlen ridegséggel végignézi az érkezettet s aztán feleli:

»Capitain Comte de Mirabeau nincs jelen!

— De igen jelen vagyok — válaszol az ifjú tiszt.

»Mirabeau kapitány a távollevők közt van.« — ismétli az inspector.

Aztán következett egy heves eszmecsere, melyben az ezredes, a törzstisztek s maga Mirabeau kapitány kapacitálni akarták Mr. de Verdunt, hogy Gróf Mirabeau nem lehet távollevő, miután itt van — de az inspector kérlelhetlen volt. »Gróf Mirabeau a távollevők jegyzékében szerepel, következésképpen nincs jelen.«

— Eh bien! kiált a végletekig izgatott kapitány — tehát én nem vagyok jelen?

Gróf Mirabeau nincs jelen — felelt Verdun.

— No ha Gróf Mirabeau nincs jelen, akkor ez

az ő távollétében történik. Aztán marokra kapva lovag ostorát végig korbácsolta, de irgalmatlanul az inspector urat, a ki a távollevőnek e fájdalmas jelenlététől megátva mozdulni se tudott s mire megmozdult a jelen volt Mirabeau kapitány már csakugyan távol volt.

Verdun panaszára a király szigorú vizsgálatot indított. Kihallgatta saját legmagasabb személyében a panaszost, Mirabeaut s a jelen volt főtiszteket s aztán hosszas beható megfontolás után kijelentette, hogy: Gróf Mirabeau kapitánynak nem volt igaza, mikor megkorbácsolta az inspectort de . . . miután gróf Mirabeau nem volt jelen, hát gróf Mirabeaunak mégis igaza volt.

Ez meg épen tegnap történt, itt a mi városrészünkben.

Egy élelmes — túl élelmes — párisi vállalkozó felhozott Cochinchinából vagy ötven chinait s fél annyi asszonyt, pompás fizetés, még pompásabb ellátás ígérete mellett, hogy azokkal a kiállítás területén bérelt helyen valódi chinai épületeket emel, s azokban igazi chinai kézimunkát stb. árul. Itt Párisban aztán bezárta őket egy rossz barakkba s tartotta őket vékony zöldség táplálékon. Itt jártak el az ablakom alatt a szánalomra méltó alakok, vékony, apró, csenevész, kimondhatatlan csúnya népség s hogy milyen barbár, civilizálatlan, mutatja, amit elkövettek. Pedig ott volt előtök a példa Carmeauxban, a hol a gyári munkások szintén sokalták a munkát, keveselték a fizetést, aztán tartottak gyűléseket s ünnepélyesen kijelentették a munkaszünetet. De a bolond chinai mit csinál? Kétszer, háromszor felkérte a vállalkozót, adná ki nekik az ígért fizetést, meg egy kis húst is az ételbe s hogy a vállalkozó mindegyre csak az ostorát pattogtatta, az a csomó kis gnóm — minden gyűlésezés elkerülésével — hirtelen közrekapta s mielőtt az óriás termetű francia észretérhetett volna, már oda volt kötve a fához, s a barbár chinaiak »Einzelmarschot« csináltak előtte, de valamennyi, a ki elment mellette, egy husánggal olyant vágott rajta, a milyent csak tudott. Mikor a civilizált, túlélelmes vállalkozónak a ruhája véres cafrangokban fityegett le, akkor került elő a rend éber őre! Persze bekísérték az egész bandát — de pár óra múlva — horrendum dictu — kibocsátották őket, mert hát: a chinaiaknak mégis csak igazuk volt.

És ez történt tegnapelőtt — s ma vígan folyik a chinai házak építése s a chinainak van pénze s húsa a zöldségben.

Hát nagytiszteletű Szerkesztő úr, ilyenek történeke e classicus földön hajdan és ma. De újra igen kérem, nehogy bármiféle analogiát keressen az általam elmondott kor és történehi események s a congrua megoldásának kérdése között.

Még egy Post Scriptum. Végtelen örömmel és nagy lelki megelégedéssel olvasom az »Énekügyi előmunkálatokat.« Bizony, bizony nagy ideje, hogy a nagyon ó és sok tekintetben értelmetlen vagy legalábbis nehezen érthető zsoltár fordítások megújodjanak. — Ámbátor az igaz buzgó léleknek talán mindegy a tartalom, ha egyszer az úr zsámolya felé törekszik. — Mondok reá példát.

Van egy eredeti, Károlyi Gáspár fordította vén bibliám; eleje, vége egy csomó kéziratos feljegyzés. A rég mult idők szokása szerint minden birtokosa oda jegyezte fontosabb eseményeit. A végén lelem e sorakat:

Áldott vallás, kit e balsors hozzád vezet
Utóbb is te nyújtasz vigasztaló kezet.
A te szent törvényed a bűn kemény féke,
Hű kebled a megtért bűnös menedéke.

Irtá:

Dr. Syposs András,
1817. Ecséden.

Ennek a Syposs Andrásnak a leánya, Lydia, férjhez ment Molnár Károly s. kazai földbirtokoshoz s híres szép kezén kívül az atyjától öröklött mély igaz kálvinista vallásos érzést is átadta férjének. Minden vasárnap a nagy ebédlőben istentiszteletet tartott a helybeli lelkész, énekelvén ájtatos zsolozsmákat a család és a belső cselédek aztán hallgatva az úr szava magyarázatát. Az akkori hamvai pap, Tompa M. sűrű vendége volt e gyülekezetnek. — A s. kazai egyház könyveiből nem lesz nehéz megtudni az akkori lelkész nevét, de mint a hagyományok mondják, végtelen kedves, jó kedélyű öreg úr volt. Valaki szóvá tette előtte a Molnár Károlyék vallásosságát, mire az öreg tisztelendő úr azt jegyezte meg: »Az már bizonyos, hogy nagy az ő buzgóságuk, — elannyira, hogy ha egyszer elkezdnek egy zsoltárt énekelni s aztán rögtön reá a »Boci, boci tarkát« — az én pátrónusom és pátronám híven utánam zengedeznek.«

És úgy lőn.

A következő vasárnapi házi isteni tiszteleten több vendég volt Molnáréknál, köztük néhány beavatott.

Mint az orgona mély accordja, bugta a tisztelendő úr bassusa: Im bé jöttünk nagy örömmel, utána az egész gyülekezet ájtatos kardala, miből kicseng a nagyasszony vékony sopránya s a Károly úr kegyetlen baritonja. Az első ének után, a másodikra, illetőleg másikkra kezd a tisztelendő, mert hogy ez a szöveg nincs a zsoltárok között. A pap éneke csak oly buzgó, mélyből fakadó fohászszerű könyörgés s a mint ő kezdi: »Gyere be rózsám, gyere be« úgy zengi utánna ájtatosan a gyülekezet: Csak magam vagyok idebe.

A végén valaki elkaczagta magát — arra rezzent fel Molnár Károly úr s vette észre, hogy micsoda zsolozsmát zengedez. — Lett belőle vagy három hétig tartó iszonyú harag és gyűlölség s a végén is Pompának kellett közbelépni, hogy visszaálljon a pap és pátronus közt a régi jó barátság.

De hát talán szoros értelemben ez is énekügyi előmunkálat volt.

Legközelebb többet, komolyabbat s talán, jobbat — addig szíves üdvözlettel maradok tisztelő híve

Dr. Karó.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás.)

Ez mostani új-munkát pedig költségekkel, kegyes fáradozásokkal elvégezték Isten segítsége által ez kegyes lelkű emberek: Nemzetes Bakó Dániel uram, Nemzetes Kocka Miklós főcúrátor uram, Nemzetes Defi János uram, Nemzetes Besztercei István uram, Nemzetes Novajkai Szabó Pál, akkori nótárius úr, Nemzetes Nagy János uram. Nemzetes Óváry Péter vice Curator Uram, Nemzetes Komjáthy Zsigmond Uram, a több Istén házához buzgó lélekkel felruházott közrenden levő szegényeknek Istenes segítségek által! Én Istenem! Legyen örök emlékezetben orcád

előtt ez te árva házaddal tölt jótétemény, buzgó szívvel kívánja legkisebbik szolgálcskád Lízsnai Damo Sámuel, szántói Prédikátor. Febr. 6. s 10.

Oh Diem nigro calculo notandum!

Minekutána sok esztendőnek elfolyások alatt, sok éjjeli-nappali fáradságos vigyázásunk által, régi időktől, közel kétszáz esztendőktől fogva birt templomunkat az erőszakotól megoltalmaztuk s költségünkkel takargattuk volna, 1751-dik esztendőben Bójtás havának 23-dik napján a Felséges Udvartól kijött királyi Parancsolat mellett, akkor nemes Abaújvármegyének Ord. vice Ispánja Dessewffy Ferencz úr és több arra rendeltetett belső s külső személyek által mind templomunk, paróchiánk, scholánk, azokhoz tartozandó földekkel, rétekekkel, szőlőkkel elfoglaltatott s a Pápastáknak adatott.

Mindazonáltal jó Istenünk vigasztalás nélkül nem hagyott, mert minekutána megszomorodott Szent Eccelánk érdemes egyik első tagja Nemzetes Koczka Miklós uram, hol egy, hol más melléje rendeltetett társaival két ízben sok hetek és hónapok alatt hol Bécsben, hol Pozsonyban a királyi udvar és főméltóságok előtt munkálódta alázatos Instanciái által, pusztára szorult árva Eccelánk siralmas sorsából, pusztaságából lehető felépülését s megmaradhatását, Felséges Királyi Mária Therezia Asszonyunk szívét arra birta jó Istenünk, hogy templom helyett azon kövekből álló épületet adgyon és engedgyen, úgy Parochiális helyet, schola helyet, azokhoz kívántató szántóföldeket, szénatermő réteket rendeljen, melyek Felséges Király Asszonyunk kegyelmes parancsolatgyából ki is méretettek és kimutatattak Tekintetes Nemes Vármegye főfő tisztjei által 1752-dik esztendőben, Bójtás havának 24-dik napján. Ugyanazon napon, mikor még felén volnanak a Tek. Nemes Vármegye Deputatus Tisztjei, Isten segítségével nagy örömmel hozzá fogtunk a Templom kövének hordásához, bizonyos számú szekerekkel az Úr Isten segítségével, mert keserűli ő a Josephnek pusztulását, megszánja a lelki Jeruzsálem falainak romlását, megtiltja a kártevőt, felfogja Zorobábel tenni a templomnak felső követ, a népnek ilyen háláüdv kiáltásával: »Hála legyen, hála legyen Istennek. Zackar. 4. v. 6. 7. S. D. L. minister. Eccel.

Megvetvén fundamentomát jó Istenünk Sz. nevének segítségül való hívása által Templomunknak, kezdetünk az építéshez 1751 dik esztendőben Bójtás havának 23-dik napján sokaknak csudálkozásokra jó Istenünk úgy elől vitte igyekezetünket, hogy 1752-dik esztendőben kökerítésével együtt az építést el is végeztük Karácsony havának 3-dik napján a rendszerint való felszentelés által a Sz. Sakramentumoknak abban való kiszolgáltatások, prédikálások, Sz. Devótiók által jó Istenünknek ajánlottuk Tiszteletes Tudós Csay Márton Superintendens uram akkori miskolci főprédikátor prédikáltott a Sz. Mózes Teremtésről írt könyvének 28-dik részének 16. és 17-dik verseiből; az Úrtól szereztetett végvacsorát kiszolgáltatta velem együtt ő Kegyelme a sakramentomi kenyeret, én pedig a sakramentomi bort osztogatván; keresztelt ő Kegyelme két leányocskát, egyiket Nemzetes Pogoriczki Sándor uramét. Susannát, másikat pedig Remenyik István uramét, Juditot. Én pedig Lízsnai Sámuel, akkori szántói prédikátor helyett prédikáltottam a CII. zsoltárnak 17., 18., 19. verseiből. A népek sokasága számmal, a kik benn voltak ezen sz. alkalmatossággal, kiterjedett keves híján két ezerre, kik között sok jeles úri főfő rendek voltak, nevezetesebben: Tekintetes Consiliárius Vajai

Vay Ábrahám úr, Tek. Dobozy Mihály úr, Tek. Mánczy István úr, Tek. Dessöffy Lajos úr, Tek. Bárczay Pál úr, Tek. Gyulafy Miklós úr s. a. t., tizenkét prédikátorok, s Tek. Irsay Gábor, Csoma András, Bekény István, Törös György urak és több szomszéd helyekről összegyűlt nemesség, közrend és úri asszony-ságok, kiknek neveik az úr Istennél örök emlékezetben vannak.

1753. január 25. Koczka Miklós családjától szállót örökölt az egyház.

(Folyt. köv.)

Czékus László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Felhívás.** Egyetemes énekügyi bizottságunk közelebb ismételtén megállapította ugyan, hogy mely dallamokat ajánl az új Énekeskönyvben leendő fölvetelre, mindamellett nem zárkozott el attól, hogy ha valamely kiválóbb szépségű nemzeti dallamok küldetnének be, a szükséghez képest azokból is választhasson. Fölvívom és fölkérem tehát mindazokat, a kik a fent említett tulajdonsággal bíró dallamokkal rendelkeznek, méltóztassanak az ilyeneket, tehát nem bármely kísérletet, hozzám ápril 24-ig beküldeni, hogy a mi valóban becses, azt a szakértők bírálata után fel is használhassuk. Sátoralja-Ujhely, 1900 március 26.

Fejes István.

az egyetemes énekügyi bizottság elnöke.

— **A magyar királyi kuria ítélete a „Sárospataki Lapok” sajtó-rendőri vétsége ügyében.** 742/1900. B. sz. Ó Felsége a Király nevében. A magyar királyi Curia sajtó-rendőri vétségek miatt vádolt Maklár Papp Miklós ellen a s. a. -ujhelyi kir. törvényszék előtt folyamatba tett s ugyanott 1899. július hó 14-én 5201. szám alatt a kassai kir. ítélő tábla által pedig vádlottnak és a kir. ügyésznek felebbezésére 1899. évi november hó 6-án 5278. szám alatt hozott ítélettel elintéztett bűnügyet a kir. ügyész felebbezése folytán 1900-ik év február hó 6-án hozott nyilvános ülésében vizsgálat alá vevén következő ítéletet hozott: A kir. ítélőtábla ítélete helyben hagyatik. **Indokok:** Mintnogy kérdéselt irodalmi körnek az iratok között levő a belügyminiszter által nem kifogásolt alapszabályai 27- és 32. §§-aiban foglalt rendelkezésből kitetszőleg az irodalmi kör tulajdonát képező „Sárospataki Lapok” kiadását a kör saját másod elnöke útján eszközölteti és a 19 napló szám alatt levő szerződésből, valamint vádlott beismeréséből is kitetszőleg vádlott, mint a kör másodelnöke ezen képviseltetést elfogadva járt el ama lap kiadása körül, ennél fogva tekintettel arra, hogy nem a nyomtatást, ellene kikötött munkadíj fejében eszközölt nyomdász, hanem a megszerkesztett cikkeket elárúsítás végett kinyomató irodalmi kör a lap kiadója, vádlott az, ki a bűnvádilag kérdőre nem vonható kiadó tulajdonosként a büntető bíróság előtt a kiadóra háruló felelősséggel tartozik. Bűnössége azonban nem volt kimondható azért, mert: az 1898. év december 5-én kiadott 49-ik számban vádtárgyává tett vezércikk érinti ugyan az állami kormányzat körében tett intézkedéseket, sőt fürkészti azoknak okait is, ámde a rendeletekkel csakis annyiban foglalkozik, a mennyiben azok a protestáns egyház szempontjából általa tárgyalt ünnepekkel összefüggésben állanak; az 1898-ik év december hó 19-én megjelent 51-ik számban foglalt kérdéselt közlemény a vallás szabad

gyakorlását alkotott, illetve az ugynevezett egyházpolitikai törvények eredményét célozza, hivatalos adatokra való utalás mellett pusztán felekezeti szempontból megvilágítani; végül az 1899-ik év január 2-án kiadott 1-ső számnak vezércikke visszapillantást vetve a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről létre jött törvény előzményeire, bírálat tárgyává teszi a protestáns egyház tagjainak követett magatartását s az abból nézete szerint levonható okulásra figyelmezteti olvasóit. Ezekből kitetszőleg mindazon hírlapi közleményekkel nem az állam élet vezetése, nem az arra vonatkozó elvek és irányzatok érvényesítése, avagy az állami kormányzat szervezeti kérdése tétetik bírálat tárgyává, nem az állami feladatok mi módon leendő megvalósítására irányul a törekvés közvéleményt teremteni, hanem valamennyi cikk kizárólag a hitfelekezettel, az egyházat érdeklő kérdéseket tárgyalva, az ezzel elválaszthatatlanul összefüggésben álló törvények és rendeletek méltatásával csupán az ezek által amazokra történt hatás feltárására szorítkozik. miért is, minthogy a vád alapját képező cikkek politikai tárgyak körül nem forognak, vádlott a vád alól e helyütt és emez indokokból felmentendő volt. Budapest, 1900. évi február hó 6 napján. Corda Bódog s. k, Sebestyén Mihály s. k.

— **A kongrua ügyben** a képviselőház március 22-iki ülésén Zsilinszky Mihály államtitkár a következő nyilatkozatot tette: „T. képviselőház! Magam is csak sajnálni tudom azt, hogy az 1898. XIV. t. cz. még végrehajtva nincsen, vagyis, hogy azon összegek, a melyek ezen törvény rendelete szerint a csekély fizetésű lelkészek számára már a múlt év végén kifizetendők lettek volna, még a mai napig sincsenek teljesen kifizetve. Azért mondom, hogy teljesen, mert igen nagy része, mondhatnám legnagyobb része, tényleg ki van szolgáltatva. Annak, hogy ez nem történhetett meg egészen, a legfőbb oka az, t. képviselőház, hogy nagy tömegben jött a munka egyszerre mindenfelől és azok a tisztviselők, akikre ez bízva van, nem voltak képesek azt idáig teljesen feldolgozni. Pedig mondhatom, hogy a miniszterium annak idején gondoskodott arról, hogy a munka feldolgozható legyen és egy egészen külön osztályt rendezett be ezen cél megvalósítására. Talán érdekelné fogja a t. képviselőházat, ha megmondom, hogy honnan, miféle bejelentések érkeztek be és hogy mi volt egyik főoka annak, hogy az egyes egyházkerületekből érkezett bejelentések még a mai napig sincsenek elintézve. Bejelentés érkezett: a görög keleti román egyház részéről 1888, az evangéliom szerint reformált egyház részéről 1965, az ágostai evangélikus egyház részéről 1463, az unitárius egyház részéről 106, az izraeliták részéről 89, a görögkeleti szerb egyház részéről 130. Kiutalványoztatott pedig ez ideig az evangéliom szerint reformált egyháznak lelkeszei részére 109,421 k., a dunántúli ágostai evangélikus egyházkerület részére 8442 k., az unitárius lelkészek részére 10,116 k., az izraeliták részére 1648 k. A többiek természetesen még hátra vannak, pedig biztosíthatom az igen t. felszólaló képviselő urat, hogy azok a tisztviselők, a kik ezen munkának végzésére hivatva vannak, a legnagyobb lelkiismeretességgel és pontossággal jártak el. Tanúbizonyosságul szolgálhatnak erre azon t. képviselő urak, a kik az ügyet szívükön hordozván, a miniszteriumban személyes is megjelentek és sürgették azt, mint Tisza Kálmán, Dókus Ernő és több más képviselő. Egyik főakadálya azonban annak, hogy eddig valamennyien meg nem kapták a nekik járó segélydíjakat, az volt, hogy sokan, dacára annak, hogy a törvény maga eléggé világosan nyilatkozik arról, hogy mit lehet beszámítani jövedelemnek, és mit nem szabad beszámítani és dacára annak, hogy az erre vonatkozó utasítás is legalább felfogásunk szerint eléggé részletes és világos volt, sokan oly hiányosan állították össze jövedelmeiket, hogy kénytelenek voltunk azokat ismételtén és kiegészítés végett az

illető egyházi hatósághoz visszaküldeni; némelyeket pedig itt kellett tisztába hozni. Már most méltóztassék elgondolni, hogy itt személyenként minden egyes embernek minden jövedelmi forrását pontosan kell meghatározni és felülvizsgálni. Ezért késik ez a dolog. Igaz, hogy vannak oly kerületek, a melyekben az összeírás egészen megfelelt a kívánalmaknak; ezek számára a nekik járó összeg még a múlt esztendőben tényleg folyósítva lett. Csakis ott vannak még nehézségek, a hol az összeírási adatok vagy nem lettek az illető hatóságok által a törvény értelmében otthon megállapítva, vagy a melyeknél itt, még bizonyos mellékes okoknál fogva, nem voltak elintézhettek. Csak ezek vannak még hátra; de azon reményemet vagyok bátor kifejezni, hogy a legrövidebb idő alatt okvetlenül ezeknek is ki lesz utalványozva; én legalább rajta leszek, hogy senkinek méltó panasza ne legyen."

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlését máj. 16-ra hívta össze az elnökség Debreczenbe.

— **A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület** 17-ik közgyűlése, a mint már jeleztük, *Mező-Túron* fog megtartatni ápril 18—19 napjain, még pedig a következő tárgysorozattal: az *első napon*: 8 órakor a nagy választmány gyűlése, 9 órakor istentisztelet, a melyen Vékony Sándor imádkozik, ez után közgyűlés, a melynek első pontja az elnöki megnyitó beszéd leend, a többi pedig így következik: üdvözlések, jegyzői, pénztárnoki jelentés, emlék-beszéd Sinka Sándortól Gergely Károly felett, felolvasás Fejér Lajostól a latin nyelvi oktatásról a francia középiskolában. A második napi közgyűlés tárgysorozata a következő: felolvasás: Faragó János pápai tanártól: »Középiskoláink s a magyar Alföld« címen; felolvasás Farkas Lajostól a müncheni glyptotekáról, — felolvasás Dr. Biatty Józseftől a túlterhelésről; jelentés az iratni szándékolt latin nyelvtan ügyében; indítványok, a gyűlés berekesztése. Az első nap délutánján a vallás-tanárok szakértekezlete fog megtartatni a következő 6 pont alatt: 1. Hogyan lehetne a vallástanítást benső, meleg vallásos neveléssé tenni? 2. Kívánatos-e a vallástanítás központosítása két tanítási körre (alsó és felső) osztás által. 3. Szükséges-e a bibliai olvasmányokat a humán tárgyakhoz illeszteni, általán az egész vallástanítást kölcsönhatásba hozni a középiskola többi humán-tárgyaival? 4. Megváltoztatandó-e a gymn. vallástanítás anyaga és ha igen, hogyan? 5. Mí módon lehet és kell a középisk. vallásoktatásban a bibliára és az énekekre kiváló gondot fordítani? 6. Célyszerű-e a vallásórákon az ujszövetségből egyes szemelvényeket eredeti görög nyelven olvasatni és ilyen olvasás mellett magyarázni?

— **Palágyi Lajos**, a sárospataki állami tanítóképezde tanára, a magyar tudományos akadémia ez évi Karácsonypályázatán „*A római rabszolga*” című drámai költeményével a bíráló bizottság egyhangú ítélete alapján győztes lett nagy számú (42) versenytársa fölött... Gratulálunk!

— **Lelkész-választás.** A *gerselyi* egyház hívei a felsőzempléni egyházmegyében legközelebb meghívták lelkészül: *Bottka Bertalan* mglési lelkészt, miután a gerselyi Magyar-Jesztrebbbe választott meg.

— **Nagy felfordulás, zaj- és lármá van a róm. kath. egyház klerikális köreiben**, hogy protestánsnak mutakozó és ígérkező napi lap van!... Lám! az természetes, hogy az utramontánoknak kettő is van a fővárosban, — az természetellenes, hogy nekünk kezd lenni egy.

— **A dunántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlésén**, a mely márc. 20—21 napjain tartatott meg Székesfehérváron, a következő közérdekű ügyek tárgyalattak: a kerület és a dunántúli közművelődési egyesület viszonya általános működési szempontból, a melynek az lett az eredménye, hogy a kerület alapító tagúl jelentkezik a nevezett egyesületben; a tábori lelkészet

ügye, a melyre vonatkozólag Körmendy Sándor főjegyző előterjesztését fogadták el; a kongrua-ügygyel kapcsolatos intézkedések, a melyek során határozatba ment, hogy az e célra szolgáló nyomtatványok a főiskolai nyomdában elkészítettvén, azok készletben tartassanak, t. i. úgy a nyugták, mint a lelkészváltozások bejelentésére szolgáló űrlapok; az egyház adózási ügyben felterjesztettek a konventhez mindazok, a kiknek egyházi adójuk az állami adó 62%-át meghaladja; szomorúan vették tudomásul, hogy az egyházi adó az állami-
nak 170%-a Sió-Maroson, 163%-a B.K.-Szöllősen, 154%-a B.-Váradon, 147—143—140%-a N.-Pécseyen, Sz.-Benedeken és Zánkán; elhatározta a kerület, hogy *Pápán egy 11-rendű 4 osztályú felsőbb leányiskolát állít fel internátussal*; örömmel vétetett tudomásul, hogy Tisza Kálmán jubileumi alapítványa — 5500 frt — 1900 ápr. 1-jéig esedékes kamatjával teljesen befizettetett.

— **A kultusz minisztérium bak-lövése.** A »Nemzeti Iskola« ez évi 12-ik számában *Chalupka Benő* a kultusz minisztériumnak azt a megbotránkoztató tényét tette erős bírálat tárgyává, hogy a Kiss József költeményének azt a kiadását vette meg iskolai jutalom-könyvekül való kiosztásul, a melyben az *erkölcsi bukásba sodort nők élete meztelen előadásban van szem elé állítva, a bukási történet részletes leírásával*... Hja! az erkölcsi dekadenciának a hivatalos körök is lehetnek terjesztői!

— **Tanonc-otthon.** A r. kath. egyház a legényegyletekkel már behálózván az egész országot, most újabb manővert indított meg, t. i. a *tanonc-otthonokat* szervezi s eddigelé szervezett már Budapesten 4-et, Kassán s Gyulafehérvárott 1—1-et, — Kolozsváron pedig most alakítja meg a »zöld püspök« úr. — Sőt lapja is van ennek a mozgalomnak »Tanoncok Lapja« címen, a melyet Emberger János szerkeszt s Laborda Ferenc ad ki Budapesten. — Persze ez ellen sem kell védekezni?

— **A lelkipásztorok figyelmébe.** A korcsmák vallás és erkölcs ellenes volta nyilvánvaló és köztudomású tény. Főleg az ellen panaszkodtunk egész az unalomig, hogy az istentiszteletek alatt is nyitva vannak, pedig hát a m. kir. belügyminiszter 1899/90,543 szám alatti rendeletével úgy intézkedik, hogy *semmi sztn alatt nem engedhető meg, hogy a korcsmák reggeli és délutáni istentisztelet alatt nyitva legyenek* s ha ez ellen vétének a szolgármások, vétségük bejelentendő a szolgabírónak, a ki a megtorlást köteles végrehajtani s alkalomadtán az e miatt már megbüntetett korcsmáros korcsmáját megszüntettetni a kincstárnál!

— **Gyermek telepet** létesített a dunántúli vidéken egyik káptalani tag azok részére, a kik az 1896. 43. t.-cz. 28. §. s az 1894. 32. t.-cz. 3—4. §. a gyámhatósági beleegyezés alapján apostaták lehetnek. S a községek, hogy ne kelljen tartaniok az elhagyott kisdedeket; a prot. vallásukat egyre-másra szállítják a káptalani gyermek telepre, persze mint »biztosan üdvözülendők«-et!... De hát azért mi támadunk!... No meg baj sincsen!

— **Szókimondó ujság.** Ha minden termelő a saját termését szállította volna; a közvélemény nem méltatlankodott volna annyit a zab fölött, a »Magyar Szó«, mely a zabügyet megérelte az ítéletre, a saját termését kínálja a közönségnek. A közönség már ítélte e termés fölött. Soha magyar lap oly hamar s oly egyenes uton nem jutott a közönség rokonszenvébe, mint a »Magyar Szó«, melyet általánosan magyar szókimondó ujságnak neveznek. És méltán. Az igazság pallosával áll őrt a magyar közélet kapu előtt, hogy a hipokrita álszenteskedés be ne törhessen oda. Kiméletlen, de őszinte szóval rántja le a leplet a hangzatos jelszavakkal dolgozó alakokról, a kiktől félt a magyarság ügyét. Mert nem csak szavában magyar ez az ujság, magyar minden ízében, hitvallása a legszélsőbb sovinizmus, a magyarság nemzeti karakterének érvényesülése az egész vonalon. A »Magyar

Szó" minden rovata olyan, hogy gazdagságban, frissességben és öltettségben egy lap-társa sem versenyezhet vele. politikai hírvivata pedig valóságos szenzáció minden számban. A „Magyar Szó“ esténként 5 órakor jelenik meg s így korán reggel már a vidék legtávolabbi részeiben is olvasható. Előfizetési ára egész évre 28 korona, fél évre 14 korona, negyed évre 7 korona, egy hónapra 2 korona 40 fillér. Protestáns lelkészeknek egész évre: 20 kor., fél évre: 10 kor., $\frac{1}{4}$ évre 5 kor A „Magyar Szó“ kiadóhivatala Sarkantyus utca 3. sz. alatt van.

— **Egyházmegyei közgyűlés.** Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése április 18-ikán lesz Sárospatakon.

— **Örvendtes és szomorú hír a kongruás lelkészekre nézve.** A vallás és közoktatásügyi minisztérium legközelebb leiratot intézett püspöki hivatalunkhoz, a melyben értesíti a püspök urat arról, hogy „a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület azon 87 lelkészének államsegélyét, a kik a 3. csoportban a múlt évi illetményt megkapták, a folyó évre két negyed évre utalványozta s már ápril elején az esperesi hivatalok útján meg is kaphatják.“ Ez úgy-e bár örvendtes hír a 87 lelkésznek?!... Az illetményre jogosult többi lelkészről, mint tudósítónk írja: „semmi hír.“ Ez pedig úgy-e bizony szomorú ujság?!... Nem tudjuk miféle állami bölcsesség követelte ezt az eljárást, a mely a szintén ember prot. lelkészekben legalább is irigységet támaszt egymás ellen?... Vagy talán azt akarta a kormány úgy szép szerével megmutatni, hogy a protekció milyen áldásos?... Tisztelettel jegyezzük meg, hogy ez minden tekintetben méltatlan eljárás!

— **A kolozsvári posta világiártassága.** A napokban egy csomag érkezett Kolozsvárra, „az unitárius püspöki hivatal“ címere s a szállító levél azzal a cédu-lával jött vissza a feladónak, hogy „pontosabb cím“ kéretik. . . . Azt hisszük, a gyulafehérvári vagy most már erdélyi püspököt, a róm. kath. jelző nélkül is megtalálta volna a posta — Kolozsvárott . . .

— **A magyarság eszméjének terjesztése,** a nemzeti érzék felébresztése ma ugyszólván az egész fővárosi napisajtóban egyes egyedül az „Egyetértés“-nek fő és soha szem elől nem tévesztett program-pontja. Ez a harminchárom éve fennálló, nagy magyar lap szerkesztőségének olyan tradíciója, a melytől sohasem tágitott s most sem tágit. Ma pedig — tudjuk mindannyian — olyan idöket élünk, hogy egy magyar napilapnak szebb, fontosabb és nehezebb feladata nem is lehet, mint a nemzeti érzék felébresztése; mindennek, a mi igaz magyar, támogatása. Régóta nem éltünk olyan idöket, mint most, amikor ebben az országban minden nemzetiség fenn hordja fejét, büszke a nemzetiségére, csak a magyar jár lehorgasztott fővel s túri, hogy oláh, tót, német idehaza és a külföldön egyaránt lázít, izgat ellene. Az „Egyetértés“ napról-napra küzd a magyarság érdekei mellett s minden erejével támogatja azt, a mi magyar. Az „Egyetértés“ nemcsak a magyar szellem terjesztését tűzte ki, de kiváló gondot fordít, jó ideje különösen a magyar ipar pártolására, támogatására. Azt hogy az „Egyetértés“ a legkimerítőbb tudósításokat közli úgy a politikai, mint a társadalmi élet minden mozzanatáról, hogy az „Egyetértés“ a legterjedelmesebb és így legbővebb tartalmú napilap, szinte felesleges külön kiemelni. Az „Egyetértés“ vezére Eötvös Károly, a ki az új évnegyedben a Bakonyról ír az ő páratlanul magyar tollával regényes, remek cikksorozatát. Felelős szerkesztő: Dienes Márton, politikai főmunkatárs pedig Kossuth Ferenc, a függetlenségi párt elnöke. Előfizetések az „Egyetértés“ kiadóhivatalához, (Budapest, Papnövelde-utca 8.) intézendők, mely kívánatra szívesen küld ingyenes mutatóvényszámot.

— **Hogy beszélnek rólunk a róm. kath. hitoktatók?** A „Bádeni Ujság“ szemelvényeket közöl azokból a finom és művelt jelzőkből, a melyekkel a németországi róm. kath. hitoktatók a protestánsokat illetik. Egy Anselmt nevű úr így szólt: „a protestánsok az ördögök mint, ilyenek egyáltalán nem keresztyének, azért nem is szabad velök érütközni sem.“

— Méltótársa, Isemann, a ki ezeket mondta: „a protestánsoknak nincsen Istenök a templomban, mert ők az ördögök; Luther csaló volt; a protestáns egyház-történet csalás; a protestánsok rossz társaságot alkotnak.“ — Harmadik társ a karlsruhei reál iskolai hitoktató, Epp, a ki így nyilatkozott: „a protestáns Bismark nem érdemli meg a németek tiszteletét, ezt kötelességem kijelenteni.“ . . . Persze ezek sem tanítanak semmire sem bennünket?!

— **A róm. kath. hierarchiában** ez idöszerint van: 62 bíbornok, a kik közül olasz 35, külföldi 27; a legidősebb 91, a legfiatalabb 46 éves Patriarcha van: 114; érsek van: 193, még pedig 174 latin, 19 keleti; püspökség van: 776, ebből latin: 721; keleti 55. Európában 614 püspöki székhely van s ebből 55 esik Ausztriára!

— **Kalauz — ingyen.** Az év egyik legérdekesebb eseménye a párisi világkiállítás lesz. A ki oda készül, annak feltétlenül szüksége van megbízható kalauzra, a mely vezesse, útba igazítsa. Ilyen Kalauz készül most a Magyar Hírlap szerkesztőségében. Mindenre kiterjedő mű ez, a mely a Párisba utazóknak nélkülözhetetlen. Kitűnő térkép is van benne. De az itthon maradók számára is sok élvezetet biztosít. A Magyar Hírlap minden előfizetőjének teljesen ingyen küldi meg a Kalauzt, melyet a párisi világkiállítás emlékeiképpen is érdemes megőrizni. De nemcsak így kalauzol a Magyar Hírlap. Kalauz maga is, minden irányban. Legjobb leghivebb kalauza a nagy magyar közönségnek. A Magyar Hírlapnak (szerkesztő: Fenyő Sándor) senkivel szemben sincs lekötöttsége. Sem pártot, sem egyes embert, sem klikket nem szolgál. Független és szabad. Egyetlen urat ösmer: a közérdeket. Ebben is tántoríthatatlan, mint minden más elvében. Aztán folytatja kalauz-tisztét gazdag rovataiban, nagyszerű hírszolgálatában, mely különösen a vidékre terjed ki és távirataiban. Irodalmi és művészeti kérdésekben fáradhatatlan kalauza a Magyar Hírlap a nagy közönségnek. Éppúgy, mint közgazdasági dolgokban és közérdekű kérdésekben. Ez utóbbit illetőleg a szerkesztői üzenetek rovatában áll a közönség szolgálatára. A Magyar Hírlap a párisi kalauzon kívül is különös kedvezményeket ad előfizetőinek. Az új előfizetők díjtalanul kapják meg a Magyar Hírlapban most folyó felette érdekes regénynek eddig megjelent közzeményeit (könyvalakban). Az Otthon című szépirodalmi illusztrált folyóiratot a Magyar Hírlappal együtt évnegyedre nyolc koronáért kapják az előfizetők. Fél áron, negyedévenként egy koronáért és 50 fillérért jutnak egy-szersmind a remek Francia Divatlaphoz. A Képes Gyermeklaphoz pedig negyedévenként egy koronáért. A Magyar Hírlap előfizetési ára egy negyed évre csak 7 korona, egy órá pedig két korona és 4 fillér. A kiadóhivatal Budapestben van az V. ker., Honvéd-utca 4. sz. alatt Az előfizetési összeg legcélszerűbben postautalványon küldhető ugyanarra feljegyezhető, hogy a fentebb említett kedvez-mények, közül melyekre tart igényt az új előfizető

— **Heilbronnban,** ebben a württembergi városban, a lefolyt tél tartama alatt a két prot. lelkész népszerű vallásos felolvasásokat tartott a következő tárgyakról: 1. Mi az ember? 2. Van-e személyes Isten? 3. Hihe-tünk-e isteni világ-kormányzást? 4. Kijelentésen alap-szik-e a mi vallásunk? 5. Ki volt Jézus? 6. Megváltotta-e Jézus az emberiséget? 7. Mi lesz a halál után? — A felolvasásokra olyan nagy tömegben jelentkezett a nép, hogy jó részük nem fért be a városháza óriási ter-mébe . . . A felolvasások alkalmával szóbelileg s írás-ban benyújtott kérdések is tárgyalattak.

— **Sajtó-hiba** csúszott be a múlt számnak ama vegyes közleményébe, a mely a Jablonovszky József alapítványáról szólt. Alapítványa ugyanis nem 20, hanem 200 korona.

HIRDETÉS.

Irodalmi ujdonság!

NOVÁK LAJOS

— **Református Temetési Énektára** —

Kapható:

Trócsányi Bertalan könyvkereskedésében
Sárospatakon.

Egy példány ára: **1 Korona 40 fillér**, a melynek előleges beküldése után portó-mentesen eszközöltetik a kézbesítés.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 80 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Tisza, Bánffy és a Magyar Szó.” — „Bernáth Elemér felső-zempléni egyházmegyei gondnok gyűlés-megnyitó beszéde.” — *Dr. Németh Imre.* „A székesfehérvári beszéddel ellentétben álló tények.” — *Kiss Zsigmond.* „Vélemény középiskolai vallásitanítási tantervünk revíziója tárgyában.” — *Szobonya István.* „Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Hutka József.* „A felső-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Kenyeres Árpád.* „Válasz egy róm. kath. káplán támadására.” — *Paikoss Endre.* „Könyvismertetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Tisza, Bánffy és a Magyar Szó.

Nem csudálkozom, sőt helyeslem, hogy e lapok tisztelt szerkesztőjét felszólalásra bírta Tisza Kálmán székesfehérvári beszéde; a mit a beszédből magának témául vett, arra tökéletesen illenek a t. szerkesztő úr észrevételei. De van abban a beszédben egyéb is és pedig nagy jelentőségű dolog, a mit nézetem szerint kár volna nem venni tudomásul. A mit Tisza Kálmán az általa visszautasított (!), túlzott aggodalmakról, gyanúsításokról, a csakis saját körünkben teljesítendő védekezésről stb. . . . mond, azok mind csak aféle circumscriptiók, obligát szólásformák; fő dolog a beszédben az, hogy Tisza Kálmán is elismeri azt, hogy a magyar protestantizmust veszély fenyegeti. Ő is kongatja, már a maga módja szerint, a vészharangot csak úgy, mint jómagunk. Azt mondja, hogy az európaszerte mutatkozó reactionarius áramlatok, melyek tagadhatatlanul hozzánk is áthatnak, ha erőre kapnak, kétségtelenül veszedelmesek lehetnek s romlásnak eleje vezethetik egyházunkat. Hát ez eléggé világos és határozott beszéd; az a föltétel, hogy „ha erőre kapnak,” azt hiszem, már tagadhatatlanul bekövetkezett; az anyagi erő mindig megvolt s a teljes erővel megindult clericalis mozgolódásnak rendelkezésére áll; mihelyt megvan a clericalis reactio részéről a félreismerhetlen actio, az természetesen nagy erővel dolgozik, tehát veszélyes, tehát romlást hozhat egyházunkra.

Nem kis jelentőségű dolog az, hogy nem kisebb ember, mint Tisza Kálmán érezi magát ily nyilatkozatokra késztetettnek, felhasználva „szokása ellenére” az egyházkerületi gyűlés megnyitásának alkalmát. Azok, mikkel e nyilatkozatoknak élet venni látszott hajlandónak, a dolgon nem sokat változtatnak. Tisza Kálmán, kinél ifjú korában volt észlelhető némi kalvinista kemény-nyakúság, hosszas érintkezése alatt a bécsi körökkel eltanulta a diplomata modort, azt pedig épen nem állhatja meg, hogy bármi ellen, mi bizonyos ellenzéki stílusban és modorban nyilatkozik, ne reagáljon: de azt, hogy maga sem a beszédekben előforduló említett körülírásokra, hanem nyilatkozatainak általam jelzett lényegére fekteti a súlyt, legjobban bizonyítja maga a beszéd vége, melyben

ezt mondja: „lehet, hogy mint az máskor is történni szokott, ezen egyszerű szavaim is félre fognak magyaráztatni és intentióim gyanúsíttatni stb.” Valószínűnek tartom magam is. Emlékezzünk vissza a néhány év előtt Komáromban tartott egyházkerületi gyűlésre; akkor is mondott Tisza Kálmán és úgy hiszem Szász Károly püspök is meglehetősen ártatlan és jól circumscribált dolgokat és milyen zajt ütöttek miatta a farkas és bárány meséjét minduntalan előadó clericalis károgók! Igaz, hogy Tisza kiérdemelte magának e lapok szerkesztőjének múltkori észrevételeit is, mert hát ő meg a kecske és káposzta meséjét inscenálni tartotta mindig nagyon államférfias fogásnak, de ő maga, nem kétlem, hogy arra gondolt, a mitől bizonyosan jobban is tart, tudniillik a clericalis tábor részéről jöhető megtámadására.

Vegyük tudomásul tehát, és lesznek nem kétlem sokan, kik előtt e tény irányadó lesz, hogy Tisza Kálmán is imminensnek látja a hazai protestantizmus veszedelmét. A mit a veszedelem panaceájaként ajánl hogy t. i. saját körünkben tartsuk ébren a hitbuzgóságot, az igenis szükséges, mint a mindennapi kenyér, mely a megélhetésre nélkülözhetlen, de orvosszernek vagy egy veszélyes járvány ellen nem elégséges. Arra az ébrentartásra mi nem utánozhatjuk a clericalisokat, nem alapíthatunk százféle egyleteket és szövetkezeteket, nem építhetünk örökimádási templomokat, nem küldhetjük retraitebe asszonyainkat. Én az utak és módok tekintetében ahoz tartom most is magamat, a mi e lapok múlt évi november 6-iki számában megmondva volt. Nem akarom vele gyanúsítani Tiszát, de azt se találnám megfelelő specialis óvszernek, ha a clericalisnak rebesgetett Széll Kálmán helyett esetleg ismét Tisza Kálmán, vagy inkább Tisza István, szükségből Bánffy Dezső férközhetnék ismét az ország kormányának rúdjához, akkor azután nem volna semmi baj.

Egy különös és kétségtelenül nagyon érdekes jelenség bukkant fel nemrég a magyar politika látványán s ez nem más, mint a „Magyar Szó” című politikai napilap, melynek alapítója, vezére nem más, mint a volt miniszterelnök br. Bánffy Dezső. Soha sem fordult elő az egész közös-ügyes aera alatt, hogy magából a kormányt állandóan és rendszeresen támogató pártból, a párt elveit valló s a párt érdekeit

képviselő programmal emanáljon egy politikai közlőny, mely nemcsak határozottan, de éles személyeskedéssel támadja a párt hivatalos vezérét, a kormány fejét. És ez a lap művel még más eredeti dolgot is, a protestantismus közlönye s érdekeinek fentartója gyanánt gerálja magát.

Köszönettel vesszük az irányunkban tanúsított jóindulatot, nagyon ránk fér, kivált oly világban, mint a milyenben élünk ez idő szerint; azonban mégis van a dologra két rendbeli megjegyzésem.

Egyik az, hogy mindennek előtt a kérdéssel kell tisztába jönni, hogy van-e nekünk szükségünk protestáns politikai közlőnyre? Nekem úgy látszik, hogy talán inkább a Magyar Szó alapítóinak s kezelőinek volna arra szükségök, hogy a hátuk mögé állítandó három millió protestáns longus post me civium ordójára mutathassanak. Az ultrachauvinismus mellé ez is egy érdekes specialitása volna a lapnak, de talán emlékezetben maradt még az is, hogy bármi szerény tényező volt is rendesen hatalmi kérdésekben a magyar protestantismus, az 1859-iki pátensvilágban valósággal lépeső gyanánt szolgált a kormányhatalom polcához. Mi azonban mit csinálnánk voltaképen egy a „Magyar Állam“ vagy „Alkotmány“ mintájára berendezendő protestáns politikai közlőnyvel? Mi nem a consistorium ablakából nézzük a világot; protestáns állami politika előttünk jó részt idegen fogalom; tudjuk mi, hogy mint kisebbség, saját örökkal jogainkat és érdekeinket nem volnánk képesek megvalósítani, protestáns politikai párttá szervezkedni egészen hiábavaló dolog volna, hanem igenis elvárjuk az igaz szabadelvűségnek minden rendű és rangú tényezőjétől és közlönyeitől, hogy az igazság és a szabadság érdekében bennünket támogassanak. Egészen más a catholica ecclesia militans szerepe; ő indíttatva érezi magát a politikai szereplésre, miután azt tartja, hogy előbb kell engedelmessékedni Istennek, mint embernek, a pápa a Krisztus helytartója s eszaktkozhatlan, tehát övé és harcoló táboráé az első szó a világ kormányzatában, tehát a politikában is.

Másik megjegyzésem pedig az, hogy még azon esetben is, ha célszerű volna részünkről a politikai szervezkedés, nevezetesen politikai hírlapi képviseltetés: aggályos volna az, hogy ez a volt miniszterelnök auspiciumai alatt történjék meg. Br. Bánffy Dezső jó és buzgó kalvinista ember, a mit neki minden esetre érdemül rovník fel: gondolja meg ő maga, vajjon hasznára válnék-e annak az ügynek, mely neki is szívén fekszik, ha a magyar protestantismus egy ilyen firmának védelme alá helyezkednék? Mert hát hiába! minden dolgot úgy kell venni, a mint van. E sorok írója, mint függetlenségi párti ember előtt Tisza, Szapáry, Wekerle, Bánffy, Széll: egyik tizenkilenc, másik egy híján húsz; azt az óriási különbséget, mely kormányzati rendszer és rendszer közt állítólag van, én eddig legalább semmi esetre nem látom; de annyi bizonyos, hogy az ország közönségének még nagyon élénk emlékezetében van a volt miniszterelnök úr kormányzásának két specialitása. Egyik az ischli pactum, melylyel a közös ügyi rendszernek a vámszövetség periodicitásában rejlő jogfentartása is el lett volna kótyavetyézve; másik az utolsó képviselő választások, melyek alkalmával oly soha nem reménylett tökélyre lett emelve a Tiszaféle párthatalmi kormányrendszer. No hát egyéb se kellene nekünk mostani szorongatott helyzetünkben, mint az, hogy ily politika zászlótartójával lásson bennünket szolidaritást vállalni az ország közönsége.

Olvastam egy miskolci lapban, hogy ott járt a református iskolai tanároknál és a két püspöknél a „Magyar Szó“ lapnak egy embere, kérve propaganda érdekében támogatásukat és olvastam azt is, hogy az illető egyén biztatásban nem részesült. Helyesen történt, jó lesz óvakodni jövőre is, mondván: ments meg isten barátaitól, ellenségeimtől majd megvédelmezem magam valahogy.*

Bernáth Elemér felső zempléni egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.

— Elmondotta S.-a.-Ujhelyben 1900-ik év márc. hó 29-én. —

Nagyfiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés!

Mielőtt közgyűlésünk rendes ügyeinek tárgyalására áttérnénk, engedje meg a tisztelt közgyűlés, hogy e helyről némely alkalmoszerű dolgokról megemlékezzem.

Az utóbbi időben közéletünk terén — sajnos — több oly jelenség merült fel, a melyek aggodalommal töltötenek el minket arra nézve, hogy az az öröndetes haladás, a melyet az utóbbi években egyházi életünk terén tapasztaltunk, abban az irányban, hogy hazánkban a vallásfelekezetek közötti teljes egyenlőség és viszonyosság végre-valahára érvényesüljön, mondom ez az öröndetes és sikerrel biztató haladás, mintha az utóbbi időben megállapodott volna s egyes komoly jelenségek mutatkoznak, a melyek kétszeres köteletségévé teszik minden ev. ref. embernek, hogy a dolgok menetét kiváló figyelemmel kísérje s a valódi hamisítatlan református közszellemet ébren tartsa.

Sokak előtt s különösen a más vallásfelekezet hívei előtt, sajátságosan fog hangzani e kifejezés: „református közszellem!“ Ámde, a ki tudja, hogy mi az a református közszellem, a ki tudja, hogy az nem egyéb, mint az egyházi életnek az a kultusza, a mely a tiszta vallási és erkölcsi élet nemes és igazi benső ápolásán s az áldozatkészségen felül a szabadelvűséget, a haladást, a vallásfelekezetek közti teljes jogegyenlőséget és viszonyosságot, a felekezetek közötti békés testvéri egyetértést, s a rendületlen hazafiságot írta zászlójára, az bizonyára egyetért velünk, habár más hitelvek szerint s más templomban dicséri is az eget urát, a mint együttartott és együttérett velünk a multban nem egyszer a felekezetünkhöz nem tartozó sok jeles hazafi akkor, a midőn egyházunk szabadságáról és alkotmányos jogainak elfojtásáról volt szó.

S kétségtelen ugyan, hogy törvénykönyvünkbe van ígatva s elvileg ki van mondva a vallásegyenlőség és viszonyosság s az illetékes tényezők részéről megvan a komoly szándék és nemes elhatározás annak a gyakorlati életben is érvényt szerezni: de sajnos ez az igye-

* A „Magyar Szó“ általános, u. n. országos politikai elveive nem értek egyet, a mint ezt az illető lap szerkesztőségének is írtam volt, — azt nem tudom, hogy titkosan mint gerálja magát, — a nyílt és határozott nyilatkozatok szerint — s ezt igazságként kell vennem — nem protestáns politikai lap, hanem igen helyesen sóviniszta magyar lap akar lenni. Helyes dolog, hogy állandó rovatot nyitott a protestáns ügyeknek, — s ezt nyíltan is kifejeztem a „Magyar Szó“ ápril 7-iki számában „A feljajdulás“ című közleményben. Jó barát eddig, — az lesz-e ezután is, rajta áll. Mi, a mennyiben rólnk is rendesen tudomást vesz, szívesen támogathatjuk, szívesebben, mint az olyan lapot, a mely egyáltalán nem szól rólnk, pedig hát mi is csak élünk s nem csupán a r. kath. egyház hívei s nálunk is csak történik valami, nem csupán az ultramontán táborban, hiszen a protestantismus maga az élet!... Ezeket csak azért láttam szükségesnek megjegyezni, hogy e cikk hangja s az általunk e lapok 10-ik számában írott elismerő nyilatkozat között talán észrevehető ellentét kellő világosságban álljon az olvasó előtt. Szerk.

— Úgy van! Aláírom e szavakat, mert hogy egy tantárgynak célszerűségéről vagy célszerűtlenségéről, hasznos vagy haszontalan voltáról véleményt mondhatunk, ehhez első sorban az szükséges, hogy azt tanítottuk legyen, mivel csak a tanítás eredményéből vonhatunk ilyen vagy amolyan következtetést. Hogy pedig nem a convent által kívánt összehasonlító vallástant tanítottunk idáig, ezt kimutatta előttem T. fent idézett cikkében s meggyőződhetik mindenki róla értesítőinkből. Tanítottunk vallástörténetet »de az nem volt egyéb, mint mithologikus összeség, kellő feldolgozás s mélyrehatóbb elemzés, mindenekfölött pedig a kívánt összehasonlítás nélkül.« Ez is igaz. A Laky Dániel könyve, mint a jelen iskolai évig egyetlen, középiskola számára készült s használt kézikönyv, csakugyan ilyen feldolgozása (s a kritika azt mondja, hogy a Gergely Károly »Összehasonlító vallástana« is csak éppen ilyen). Sok érdekes s az egyes vallások históriájára nagyon is bő anyagot hord össze, de az, a mit a conventi tanterv kíván: az összehasonlítás, tehát a tanuló ifjúság tervszerű eszméltetése hiányzik belőle, ezt egészen rábízva szerző a szaktanárra. Nagy fáradsággal, de ezzel arányban nem álló eredménnyel el is végezhető ez, a minthogy saját tapasztalatom engem erről meggyőzött. És én már csak ezért sem osztozom azoknak véleményében, a kik e tárgyat végképen kiküszöbölendőnek tartják középiskolai vallástanításunk keretéből, bár az eddig használt tankönyv mellett meg kellett elégednünk e studiumnál a főbb vallásalakok — s nem egyszersmind vallásfelekezetek — tanainak ismertetésével. Nem osztozom, mert ha áll az, hogy középiskolai tanításunknak általános műveltség adása is egyik célja s nem csupán a felső tudományokhoz szükséges alapvetés és a szellem gimnasztizálása, úgy ebből az elvből logikailag következik az, hogy a vallástanból is, mint középiskolai tárgyból lehetőleg mindazt nyújtanunk kell növendékeinknek, a mi az ő általános műveltségük megszerzéséhez ezen a téren is megkívántatik. Már pedig ki tagadhatná, hogy művelt református emberre nézve nem lehet közönyös annak megismerése, hogy mi a vallásnak általános alapja, hogy állott az elő, miféle formákat vett fel az idők folyamán; — mely folyamatot elméjével végigkísérve a tanuló, minden nehézség nélkül rávezethető azon igazságra, hogy a vallás az emberi szellemnek legfelségesebb megnyilatkozása, azonos csaknem magával a lélekkel, a melyet tehát elvetni magunktól nem is lehet, a mint ezt úgy a népek és nemzetek története, mint az egyes ember élete is igazolja. Tanulságos és más vallástani tárgy keretén belül le sem vezethető igazság gyanánt állítható a már gondolkozni tudó tanuló elé az összehasonlító vallástan kapcsán a keresztyén vallásnak valamennyi más vallásnál tökéletesebb volta, isteni eredete.

Hát ha még a sárospataki főiskola tanári karának s igazgató tanácsának 1897-ben megállapított, T. által idézett s az összehasonlító vallástannak, mint tantárgynak a középiskolai tanítás céljának egészen megfelelő fogalmi meghatározását olvasom és egy ilyen elvek mellett úgyenes megírt tankönyvre gondolok: — no akkor meg éppen lelkesedem e tantárgyért, még pedig két okból. Először azért, mert az ilyen irányelvek mellett készült tankönyvvel olyan studiumot viszünk be középiskolai vallástanításunkba, mely még egyfelől felöleli »a vallásos eszmék rövid ismertetése után a keresztyén, közelebből protestáns vallásunknak apologetikus ismertetését,« másfelől »szilárd meggyőződést kelt gimnáziumot végzett ifjaink lelkében prot. egyházunk

hit és erkölcsi elveinek helyessége felől« (1897. június havában tartott Igazgató-tanács gyűlés 12. számú jkve 8. pont) — éppen az összehasonlítás útján. Ha meggondoljuk, hogy a különösen napjainkban nagyon is kíváncsú gyakorlati cél mennyire találkozik itt az elméletivel, — mint ezt T. is megjegyzi — lehetetlen ezen tekintélyes helyről jött vélemény felett könnyedén napirendre tértünk, lehetetlen egy ilyen elvek mellett megírandó kézikönyvnek mielőbbi megjelenését nem óhajtunk, — s még inkább lehetetlen az összehasonlító vallástant, mint középiskolai tantárgy felett oly kurtán pálcát törnünk.

Lelkesedem másodszor e tantárgyért azért, mert ez feleslegessé teszi a középiskolai vallástani tantárgyak között a *szimbolikát*, magában foglalván a fent körülírt összehasonlító vallástant annak középiskolában szükséges és használható anyagát. Ez által pedig időt és tért nyerünk egy olyan tantárgy számára, a mely nem részesül kellő méltányolásban jelenlegi conventi tantervünkben. Értem az *egyetemes ker. egyháztörténetet*.

Egyházunk ép oly viszontagságos, mint tanulságos történetét csak főbb fázisaiban is végigkísérni, a reformációnak a különböző országokban tett hódító és áldásos útját megfutni, annak szívet nemesítő, lelket világosító hatását az igazság fátylafénye mellett növendékeink elé tárni lehetetlen egy esztendő tananyagában; mert vagy csak kivonatos, tehát gyarló képet adunk, vagy a kikerülhetlen sietség mellett ingadozó alapot fektetjük növendékeink egyháztörténelmi ismeretét. Ez pedig akármelyik is nagy hiba. Szükségesnek látom tehát feltétlenül, hogy az egyetemes egyháztörténet tanítása a VI-ik osztályra is kiterjesszessék, mint ez pl. Sárospatakon — a conventi tanterv ellenére — régóta gyakorlatban van.

A többi tárgyakat meghagyandóknak vélem jövőben is. És pedig a *biblia-ismertetést* az I—II. osztály számára. — Hit és erkölcsi rendszerünk a biblián nyugodván, mint alapon, míg egyrésztől szükséges ez alapot teljesen megismernie minden növendékünknek, úgy másrésztől nem tehető a biblia-ismertetés, mint alapvető tudomány más osztályokba, mint az I. és II. osztályokba. És pedig amabba az ó-szövetség, emebbe az újszövetség-ismertetése. Ennek a biblia-ismertetésnek pedig nem szabad száraz, életnélküli isagogikának lennie, mint az most használatban levő tankönyveink legtöbbjében látható; ellenkezőleg a biblia felséges tartalmának könnyed elbeszélő, a gyermek elméjéhez szabott előadásából kell állnia, — növendékeink szívét, vallásos kedélyvilágát akarván e tárggyal inkább nemesíteni s a később tanulódkhoz az alapot megvetni, mint elméjét tudományos ismeretekkel gazdagítani. Szépen beilleszthetők — sőt határozottan beilleszthetők — tanításunkba és tankönyvünkbe e cél mellett a legszükségesebb irodalomtörténeti, régiségtani és földrajzi ismeretek is, de csak annyiban, a mennyiben nélkülözhetlenek ezek a biblia egészének megismeréséhez, — és mindig úgy, hogy a tulajdonképeni célnak: növendékeink vallásos kedélye nemesítésének, illetőleg az ehhez szükséges alapvetésnek eszközei, emeltyűi legyenek. Szóval hogy gondosan megvonjuk a határt a cél és eszközök között.

(Vége köv.)

Kiss Zsigmond.

KÖZÉLETÜNK.

Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Abauji egyházmegyénk ez évi tavaszi közgyűlését is a gyűléstartás állandó helyéül néhány évvel ezelőtt megállapított Kassa városában április 3-án tartotta meg. E nap reggelén, régi szép szokásához híven, a templomban gyűlt össze az egyházmegyei gyűlésre érkezett lelkészek, tanítók és világiakból álló szép számú gyülekezet, a honnan az esperes és egyházmegyei gondnok vezetése alatt tömörülve vonult fel a vármegyeház nagy széktermébe. Itt vette kezdetét a tulajdonképeni egyházmegyei közgyűlés esperesünk. Révész Kálmán buzgó imádságával, melynek a szívek húrjait megrezgető hangjai után Mecner József egyházmegyei gondnok emelkedett fel s magas, a tőle már megszokott vallásos buzgósággal, melegséggel tartott beszéde után a jelenlevők szíves üdvözlése mellett nyilvánította ki a gyűlést megnyitónak. E megnyitó beszéde egyházmegyénk gyűlésének jegyzőkönyvében bár meg lesz örökítve, mégis felemlítésre méltónak tartom abból itt is azt, hogy beismerve bár az egész Európa szerte mutatkozó retrográd irányzatnak magyar hazánkat, közelebből ev. ref. egyházunkat is veszélylyel fenyegetni látszó voltát, a bizalom megtartására, a jobb jövő reményének fel nem adására buzdított, mert — ugymond — ügyünket csakis akkor fenyegetheti veszély, ha ezeket feladjuk, ellenben ezekkel ékesítve, vallásunk igazságai érdekében összetartva, lelkészek, világiak, tanítók együttműködve: elhárul a veszély s ha esetleg a világ eseményeinek forgatagában megtépetünk is, az igazság egyháza phönixként régi dicsőségét vissza fogja szerezni; mert nem lehet az, hogy a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméinek szolgálatában álló egyházat bármily ellenhatás — ha rövid időre meggyengíti is — tönkre tehesse. Utalt a vallásos buzgóság követésében a gondnoki székben 18 évig ült elődje néhai Comáromy László példájának a követésére, kinek az elmúlt évben felhantolt sírjára kegyeletos érzésekkel tette le az emlékezés koszorúját.

E gondnoki megnyitó szavak után Révész Kálmán esperes olvasta fel esperesi évi jelentését, melyben egyházmegyénket úgy anyagilag, mint szellemileg érdeklő minden ügyre részletesen kiterjeszkedett. A kép, melyet egyházmegyénk életére vonatkozólag felmutatott, megnyugtató ugyan, de a sötét vonásokat se igyekszik azon eltakarni s ezt a kongrua és egyházi adózás munkálatai ügyének kedvezőtlen voltában mutatja be, sokáig késétnek látván e tekintetben az aratást vetéseink után; valamint azt is feltűnteti, mint szomorú jelenséget, hogy az áttérések és vegyes házasságok folytán a gyermekek vallására köthető megegyezések egyházmegyénknél — habár csekély számmottevő — kárára ütöttek ki.

A vallásos buzgóság jele a hivek önkéntes adakozásából begyűlt 2790 kor 06 fillért tevő adományozás. A kassai, novaji, bárcai egyházak nagyobb összegbe került építkezéseit is méltán irhatjuk a buzgóság javára a sok fel nem sorolt kisebb mérvű építkezések mellett.

A főjegyzői állás e gyűlésen töltetett be hivatalosan Ujj József aljegyzővel. A közgyűlés annyi ügyet intézett el egy nap alatt, mely bizonyosan igénybe vett volna legalább is két napot, ha az esperes által behozott újítás, az ügydaraboknak kellő előkészítetése, meg nem könnyíti az egyházmegye közgyűlésének dolgát.

A legtöbb ügy saját egyházmegyénket érdekli, azért feleslegesnek tartom azokat itt részletesen felsorolni.

Az általánosabb érdekűek közül felemlítem, hogy a főtiszt. egyházkerület lelkészi özvegy-árva gyámintézetének alapszabály tervezetét elvben némi módosítással elfogadja egyházmegyénk, a szakaszok rokon célok szerinti csoportosításának a rendszerére nézve azonban egy külön átdolgozott munkálattal terjeszt be a kerületre.

Egyházkerületünk múlt évi őszi közgyűlése 43 sz. határozatának b) c) pontja alatt foglalt felhívására vonatkozólag oda nyilatkozik egyházmegyénk, hogy úgy a magyar nyelvtan, mint a számtan ne kézi könyvekből taníttassék, hanem a magyar nyelvtan, a tantételek legtöbbször értelem és eredmény nélkül beemléztetése-helyett, olvasókönyv alapján, inkább a helyes írás és helyes beszéd elsajátítására nagyobb figyelem fordításával taníttassék; a szám tanításához pedig, a mennyiben a számadás magán foglalkozásul feladása kikerülhetetlen, legfőleg a mai változott mérték és pénz viszonyok alapján szerkesztett olcsó példatár készítését látja szükségesnek s hozza javaslatba.

Az okleveles tanítók fizetése bár fel van emelve állami segély igénybe vétele által is egyházmegyénk mindenik egyházában 800 koronára, még is több egyház van, mely iskoláját az általános tanító hiány folytán nem tölthette be a tanítóval; úgy szintén a s.-lelkész be rendelése iránt beadott kérést sem teljesíthette egyházmegyénk.

Egyházunk egyetemét közelebről érdekli az, hogy az idvezítő dicső váltságshalála nagy ünnepének, Nagy-Pénteknek a világtörténeti nap eseményéhez méltóan megünnepelése érdekében feliratot intéz egyházmegyénk a főtiszt. egyházkerület útján az egyetemes konventhez, melyben azt kéri, hogy legfőbb egyházi hatóságunk a N.-pénteken sok városban megtartani szokott heti vásároknak az orsz. törvényhozás által leendő megszüntetését kísérelje meg. Bár általános volt a hangulat, hogy e kérés, különösen a mai reánk nézve kedvezőtlen időben nem fog találni nyitott fülekre, mégis célosnak vélte e felterjesztés megtevését azért, hogy tudják meg oda fent is, hogy nekünk van óhajtasunk e tekintetben s ne legyenek, a kik úgy gondolkoznak esetleg, mintha ez a visszás, minket a zsidó felekezeti polgártársainkkal szemben is tanusított előzékenységhez viszonyítva mi tekintetben sem részesítő, hitelveinket mélyen sértő és lealázó állapot a mi beleegyezésünkkel és megnyugvásunkkal így lenne jól.

A gyűlést megelőző nap délutánján 3 közigazgatási bírósági ügy nyert elintézését.

Ezzel be is rekeszthetném tudósításomat, de nem hallgatom el, hogy a gyűlés tagjai a gyűlés napján közeledre a város egyik vendéglőjének külön termében gyűltek össze, hol a pohárköszöntők a testi táplálék mellett a szellemiekben is élvezetet szereztek a jelenlevőknek. Az összes, nagyszámú pohárköszöntőknek tenorja a jelen válságos ügyeinkkel, bajainkkal kapcsolatban a buzdítás. reménységre keltés és lelkesítés volt. Ezeknek hatása alatt a lelkesedés meg is szállott mindenkit. Igazán szép volt világiaknak és egyháziaknak mintegy összelelkészését látni, terheinknek mintegy összevetett vállakkal hordozása ígéretét hallani. Ha ez a lelkesedés nemcsak a fehér asztal mellett lenne meg, főleg világi nagyjainkon, a kiktől sokat várunk és remélünk, úgy a többünk által optimista gondolkodásnak tartott magatartás a jobb jövő iránt beteljesülne s azok csalatkoznának, a kik a jövőt sötét szemüvegen nézzük és látjuk. Vajha így lenne! Adja Isten, hogy a lelkesedés tüze ne hamu alatt senyvedjen, hanem égjen, lobogjon magasan evang. tiszta igazságainknak diadalra juttatására.

Szobonya István.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk ez évi tavaszi közgyűlését e gyűlések állandó helyén S.-a.-Ujhelyben, az ev. ref. egyház tanácstermében március hó 29-én tartotta meg. A gyűlés elnökei voltak a délelőtti tanácskozásban: Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok és Sárkány Imre esperes, a délutáni tanácskozásban pedig világi részről, — miután az egyházmegyei gondnok haza utazott — Dókus Gyula hivatalkorra legidősebb világi tanácsbíró elnökölt, a ki lankadatlanul kitartott a késő esteli órákig, a midőn a közigazgatási bíróság hosszas és fárasztó tanácskozásait tartotta, hogy igazságot osszon az elébe utalt ügyekben.

Úgy a lelkészek és tanítók, miként a világiak is nagy számmal vettek részt a gyűlésen. Világi jeleseink közül a már említettekén kívül ott voltak: Dókus Ernő, Nemes Lajos tanácsbírák, dr. Thuránszky Zoltán egyházmegyei ügyész, Dókus László és Bernáth Aladár világi jegyzők. Gróf Lónyay Gábor és Mándy István világi tanácsbírák elfoglaltságuk miatt nem jelenhettek meg a gyűlésen.

Bernáth Elemér gondnok magas szárnyalású elnöki megnyitója után Sárkány Imre esperes olvasta fel szépen kidolgozott esperesi jelentését, eszerint: a hitélet és vallás buzgóság a régi erőben és munkásságban mutatkozik minden egyes egyház kebelében. Örömmel konstatálja az esperesi jelentés, hogy egyházmegyénkben a reversálisok adása nem ad aggodalomra keltő számot. Ezután ekkép szól az esperesi jelentés: „Egyházlátogatási jegyzőkönyveinkből oly megnyugtató képet olvashatunk, a mely jóleső érzést kelthetne még ott is, ahol nem mint minálunk az idegen felekezetek nagyszámú többsége által behálózva kell létezésünkért küzdenünk, hanem a hol megfordított a viszony a szám, az erő arányában. Nem tudom, vajjon épen a csekély lélekszám, egyházaink már ügyis küzdelemhez szokott hívei szívósságában és hithűségében, avagy egyházmegyei lelkészeink hivatásukat átérző s ezért nemesen küzdeni bíró tagjaiban keressem ez öröndetes eseményt, de hogy ennek kifejezést kellett adnom, itt egyházmegyei közgyűlésünk előtt, annak jogosultságát mindnyájan elismerhetik.“ Emellett azután aggodalmat keltő jelenségekről is megemlékezik a jelentés, arról nevezetesen: hogy több tanítói állás üresen áll, de sőt lelkészeket is csak nagy utánjárással lehet kapni, s „ezeknek hiánya miatt s a kellő erőknél alkalmazása nélkül, egyházmegyénkben is meghidegülhet a vallásos élet és hitbuzgóság.“

A magyar-izségi egyház lelkészévé Tomory Pál pelsőczyi segédlelkész, a gercselyi egyház lelkészévé pedig Bottka Bertalan migléshi lelkész választatván meg, állásukba beerősítették. Kastély György migléshi tanító elhalálozása folytán megüresedett tanítói állomás még ideiglenesen sem volt betölthető, mert az egész tanítói fizetés egy félévig a tanító özvegyét illeti; más forrása pedig nincs az egyháznak, honnan az esetleg vállalkozó tanítót fizethetné. Vásárhelyre Cikó Gyula s. tanító beerősített, a ki kitűnően végzi kötelességét. A n.-báii tanítói állomásra ifj. Sztankovics Lajos nyert ideiglenes meghívást Imregre Móric István; M.-Jesztrebe Móric Dezső ideiglenes minőségben tanítókül berősítették. Soltész Károly morvai tanító hanyagúl végezvén kötelességét, megintetett. Berencsi Endre mihályi, Illés János n.-ráskai tanítók ellen, még pedig az előbbi ellen hivatalos hanyagság, utóbbi ellen pedig hanyagság és egyéb

kanonikus vétségek miatt a fegyelmi vizsgálat elrendeltetett.

Az egyházkerületől 1990 korona 70 fillér segélyt nyert egyházmegyénk, a melyből 17 egyház, 12 lelkész, 5 özvegy és 3 tanító részesült. Az 1899-ik évre a lelkészi jövedelem kiegészítését és pedig a konvent által beterjesztett összegek szerint *minden arra jogosult lelkész* megkapta, néhol egy pár korona differenciával, sőt olyan eset is fordult elő, mint a málcái egyháznál, hogy a konvent által nem ajánlva 335 korona 16 fillér kiegészítést kapott a lelkész, az így nyert segély összesen 12918 korona 64 fillér. „És hogy egyházmegyénk lelkészeinek ügye ily kedvező elintézészt nyert, — a mint az esperesi jelentés mondja, — annak főoka az, hogy Méltóságos Dókus Ernő úr, a bevallásoknál adott becses tanácsával, melyet ismételve sem tudunk megköszönni, — lehetővé tette azt, hogy a magas kormány munkálunkat elfogadjon. *S így nem a sokak által emlegetett protekció, hanem a kellékeknek s igazságnak megfelelő bevallások eredményezték egyházmegyénk lelkészeinek első sorban való jövedelmi kiegészítését.*“*

Az egyházmegyei országos gyámügyi járulékok s domesztikai illetékek mind befolytak s ezen járulékok jövőben való kezelésével Tudja Mihály egyházmegyei dékán bízott meg.

A számvéviszék beterjesztett jegyzőkönyve szerint: a közigazgatási pénztár bevétele 691 frt 32 kr. Kiadása 327 frt 52 kr., maradvány 363 frt 80 kr. Közigazgatási tőke 3980 frt 4 kr. Kazinczy János gyűléstartási alap 2058 korona. Zempléni lelkészi tőke 478 kor. 40 fillér. Egyházmegyei gyámügyi bevétel 130 frt 60 kr. Kiadás 99 frt 70 kr., maradvány 30 frt 90 kr. Gyámügyi tőke értéke 12810 kor. 75 fillér.

Az egyházmegyének adós lelkészekkel szemben javasolta a számvéviszék, hogy célirányosnak látná, ha ezeknek tartozása olykép rendeztetnék, ha kongruájokból 5 év alatt 20% visszatartatnék a törlesztésre és végleges rendezésre. Az egyházmegye úgy határozott, hogy az illető lelkészek felszólítandók, hogy záros határidő alatt nyilatkozzanak, beleegyeznek-e adósságuknak ily módoni rendezésébe.

Több világi adóssal szemben pedig kimondatott, hogy tartozásaiknak záros határidő alatti telekkönyvi biztosítására szólíttassanak fel, kik nem tennék, bepereltessenek.

Dókus Gyula világi tanácsbíró indítványára kimondatott, hogy az egyház tulajdonát képező, vagy annak kezelése alatt lévő tőkék ez év július hó 1-sejéig telekkönyvileg biztosítandók, a mely tőkék ekként biztosítva nem lesznek, azok behajtandók. Ez ügyre vonatkozó jelentéssel az egyházlátogatóság megbízott. A mihályi egyháznak megengedtetett, hogy a lelkészi állást mostantól számított további 3 évre még ne töltse be, mert az eddig gyűjtött pénzből a paplakot fel nem építheti. A kis-azari egyház hívei a papnak járuló szántásslolgalmányt nem akarván teljesíteni, Péter Mihály lelkész úgy egyezett meg velök, hogy e szolgalmányért évenként 20 frtot fizessenek. Egyházmegyénk arra való tekintetből, mert a jelentő-ívben 40 frt van felvéve a szántás szolgalmány értékéül s tekintettel arra, hogy ekként a papi khartha csokulást szenvedne, az egyezséget nem erősítette meg, hanem utasította az egyház hiveit, ha terhesnek tartják magokra nézve a szolgalmányt, azt 40 forinttal megválthatják. A migléshi egyház azon kérel-

* Egész tisztelettel meg kell jegyeznünk, hogy kizárólag csak a f.-zemplénieknek adatott meg a *bölcsesség* s az *igazság*? Megjegyezni azért tartottuk szükségesnek, mert az ilyen nyilatkozat sértő tartalmú is lehet!

mével, hogy a meghalt tanító, Kastély György özvegyét illető egy félévi tanítói fizetés, az új tanítónak adassék ki, elutasított, mert ezen kérelem úgy az országos, miként a zsinati törvényekkel ellenkezik.

Kiss Tamás málcai lelkész jelentő-ívének kiigazítását azon címet kérte, mert több bírtoknak az ev. ref. hívek kezéből való kiesése folytán, fizetése kevesbedett. Miután a jelentő-ív és a mostani kimutatásra nézve kiigazítás történt, az egyházmegye ez idő szerint e kérelemmel nem foglalkozik. A ladmóci egyházban több év óta azon törvénytelen eljárás volt gyakorlatban, hogy a lelkésznek életneműben, pénzekben a hívektől járuló fizetési hátráléka, — nem hajtván az be tőlük — az egyház pénztárából fizettetett ki. Ettől a törvénytelen eljárástól az egyház most szigorúan eltiltatott s Dókus László és Kozma Antal tanácsbírákból álló küldöttség küldetett ki a helyszínére, hogy e törvénytelen gyakorlatból származó bajokat orvosolja s a hátrálékok behajtása s esetleg az adókulcs megváltoztatására nézve javaslatot tegyen. S épen ezen indokból nem erősített meg ezen egyháznak 600 korona rendkívüli egyházi adó kivetésre vonatkozó felterjesztése, mely összeg tetemes adóhátrálékok törlesztésére lett volna fordítandó; miután az egyházmegye azon véleményben volt, hogy az említett ok miatt származott állami adóhátrálék törlesztésére kivetett rendkívüli egyházi adó terheivel oly egyháztagok is ne sujtassanak, kik hiven hordozzák a papi adó terheit.

A szőlőskei egyházból jelentette az egyházlátogatóság, hogy 540 korona adóhátrálékuk törlesztésére 3 évre kivetett 168—168 korona rendkívüli adóból csak 70 korona gyűlt be. Emiatt ez egyházba is Dókus Gyula és Kádár János tanácsbírákból kinevezett küldöttség megy ki, hogy határozza meg ezen küldöttség, mennyit bírnak megfizetni a rendkívüli adóból s ezen összeget fizessék meg. A mi pedig illeti a többi összeget, azt évenként egyházmegyei segély útján kapják.

A zempléni egyháznak a templomjavításból fennálló tetemes adósságából való kibontakoztatására az országos könyöradomány gyűjtés kérelmezésére adott engedélyt egyházmegyénk.

Ezek voltak ime egyházmegyénk közérdekűbb ügyei s bizony bizony egynemű kényesebb természetű ügynél nagy körültekintéssel kellett határozni, hogy a fájó sebek jobban el ne mérgesedjenek!

Közgyűlés után bírósági ülés volt. Ezek közül aktuális jelentőségű volt a tussai ártér-adóügy. Körültekintő vizsgálat s hosszabb tanácskozás után bíróságunk aként ítélte ez ügyben: hogy Elek Sándor tussai nyugalmazott lelkész azon kérelmével, hogy az általa ártéradóban fizetett összeg neki a tussai egyház által visszatéríttessék, elutasított; mert a beszerzett bizonyítékok alapján bebizonyult, hogy Elek Sándor mindenemű adónak s ezek közt az ártéradónak a fizetését is magára vállalta!

Délben, mint más egyébkor is a Bock-szállóban 40 terítékű bankett volt. S mert bankett volt, ősi magyar szokásunkhoz hiven a pohárköszöntők sem maradtak el.

Huttka József.

Válasz egy róm. kath. káplán támadására.

Egy új, ez évben először megjelent róm. kath. papi lapban, melynek neve „Felső vidék” tartózkodási helye „Kassa,” egy új énekíró író akar feltűnni, kinek neve Nagyiváni József hernád-németi róm. kath. káplán úr, kinek egy „Ének a türelemről” című cikke je-

lent meg, melyben énekíró úr engem vallási türelmetlenséggel vádolva, gyenge tehetségéhez mértén megtámadni törekedett. En a támadásra a válaszat a jelzett róm. kathólikus irányú lapba beküldöttem közlés végett, azonban, a mint előre is tudtam, a választ az illető lap szerkesztősége nem adta ki. Azért a »Sárospataki Lapok«-hoz fordúlok, hogy a támadást visszaverjem, abban a tudatban, hogy a hernád-németi káplán úr eljárása nem egy magában álló s abban, hogy »hodie mihi, cras tibi.«

A nélkül, hogy én Nagyiváni József hernád-németi r. kath. káplán úrnak hivatalos állását, vagy a r. kath. egyháznak hitelveit sérteni akarnám, — mert a valódi vallási türelem ezekben gyökeredzik — Nagyiváni úrhoz feleletem a következő:

Mint igazhitű protestáns papnak tiszta öntudatom érzetében hallgatnom is lehetne, egy r. kathólikus káplánnak paphoz nem illő s elvilágiasodást lehellő tudomány nélküli üres kifakadásával szemben, de hogy a megfelelő visszautasítás meglegyen, kénytelen vagyok lehető röviden válaszolni.

Énekíró róm. kath. káplán úr azt énekli: „*hogy én a legotrombább gunyolódással emlegettem a szószéken a boldogságos szűz nevét s nem először kísérlettem meg a kathólikus egyház gyalázását s mérhetetlen gyűlölettel magyaráztam meg együgyű híveimnek a kathólikus egyház szentéjét (épen a kálvinista kathedrába való téma.)*” — De mindjárt utána teszi, hogy saját füleivel nem hallotta beszédemet, de következtetést von azon körülményből, hogy saját híveim a legmélyebb megbotránkozás hangján tették szóvá az esetet.

Most már azt kérdelem az énekes káplán úrtól, a mit ő biztosan nem tud s bebizonyítani sohasem lesz képes, hogy meri, mint biztosan megtörténtet állítani? — Avagy talán az én becsületem rovására akar egy kis irodalmi hírnévre szertenni s felsőbbsege előtt a protestáns papok denunciaciójával bokros érdemeiket szerezni?

Csak hogy győződjék meg. Atyámfia az Ur Jézus Krisztusban! hogy az elsőhöz ész- és tudomány kell, az utóbbihoz pedig malitiával párosult szívtelenség.

Nagyiváni énekes urat nevetség tárgyává tette valaki, mint gyenge énekírot s felültette, mint gyenge énekszerzőt.

Nevezze meg saját híveim közül, kiktől hallotta, a miket merész volt állítani s beszéljen és írjon, mint majd idők múltával — ha a roppant énekszerzési munka ki nem meríti tehetségét — leendő paphoz illő tudományos modorban, ne pedig alattomos ravasz nyelven. A Jézus követőjének az a modora, hogy őszinte és nyílt s a kit gyalázni akar, azt nem dicséri, mint ön engem!

Engem az akadémián arra tanítottak, azt hiszem, hogy az énekes urat is, hogy mint pap, legyen nyílt és igaz ember és azt mondja szájával, a mit szívében érez, gondolom, hogy káplán létére volt alkalma olvasni a bibliát, ott van Jakab apostolnál: „*ha valaki látatik közöttük istenfélőnek lenni és az ő nyelvét meg nem zaboldzza, ennek hiábavaló az ő isteni szolgálata,*” kerestesse ki a bibliából valamely protestáns, általa együgyűnek nevezett hívünkkel, — olvassassa Atyámfia az Ur Jézusban, mondom olvassassa a szent könyvet, abban drága kincse van minden igaz keresztyénnek és olvasgatása folytán sokat tanulhat és majd paphoz illően énekelhet és írhat énekeket a türelemről.

Sajnálom önt, de mint igazságot kimondani szerető protestáns ember, kimondom, hogy mostani »Ének a türelemről« című műve, melylyel meg akarta mutatni

a világnak írói tehetségét, és babért akart fejére szerezni, nem ének, nem is irodalmi mű, hanem gyenge torz-szülemény, a mely babér koszorút egyáltalán nem érdemel s azért fogadja el azon tanácsomat, hogy nincs nevetségebb dolog annál, mintha valaki — habár saját maga nézete szerint jó énekszerző és énekes — rekedt hangjával akarja mulattatni az olvasó és hallgató közönséget.

Újólág mondom önnek, állításai nem helyesek és írói tehetsége gyenge.

Ugyan kérem, mi közünk a szószéken »Áve Máriához« hiszen tudhatja ön, hogy mi szentekhez folyamodni sohasem szoktunk, mert a bibliából tudjuk, (maga is megtanúlhatja Apostolok cselekedete IV. rész 12. vers:) »Az Ur Jézuson kívül senkiben nincs másban idvesség, mert nem is adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk!« (hiszi-e azt? én hiszem!) S ha mi a szentekhez segélyért nem folyamodunk, ebből nem következik az, hogy mi azokat gyalázzuk, hiszen ezt a mi egyházfensőségünk el nem tűrné.

Győződjék meg a káplán úr, hogy én sem semmiféle szentjét, sem liturgiáját, sem az egyházát nem gúnyolom; hanem a magam egyháztanait — melyeket igazaknak ismerek és vallok a biblia alapján — folyton buzgalommal s lelki örömmel hirdetem és fogom hirdetni a míg nekem a jó Isten erőt adni kegyes leendő. — Kívánom, hogy hirdesse Nagyiváni úr is a Jézus tudományát a biblia, mint szent könyv alapján és ha szabad ideje lesz, csak irogasson énekeket a türelemről — türelmesen, hiszen a türelem rózsát terem s meghozhatja egy pár évtized multával ön részére is a felmagasztaltatást, csak hogy először tanulja meg a bibliából, hogy csak az, a ki magát megalázza, fog felmagasztaltatni!

Végül még van egy megjegyzésem énekéről, ugyanis azt énekli: »*hogy akár csak a régi reformátorok „aldzatos, szenvedélytől ment, istenes” beszédeit hallaná a búcsúk, a szentek s az ő ereklyéik tisztelete stb. ellen, — majd végül azzal fejezi be gyenge énekét: hogy én „— úgy látszik — a kathólikusokat afféle lólabú és szarvakkal ellátott szörnyetegeknek nézem, a kik előről döfnek, hátrafelé rúgnak és — nem, mint szelíd állatokhoz illik, füvekkel táplálkoznak, hanem igazhívő kálvinistákat früstökölnek.*“ Erre az a megjegyzésem, hogy én több róm. kathólikus úrral és egyénnel a legjobb baráti viszonyban vagyok és nem tartom ilyeneknek; de káplán urat nem ismerve, nem tudom, hogy mily lábai vannak és rúgós-e? és mivel táplálkozik, füvel-e, szénával-e, azt sem tudom s döf-e, azt sem tudhatom? s szörnyeteg-e azt csak a hivei mondhatják meg! hogy szarvai vannak-e, vagy lesznek? arra sem vagyok kíváncsi, hanem kiadott »Ének a türelemről« című műve után, ha átolvassa a jó érzésű és igazságot kimondani szerető közönség, az majd megmondja.

Egyébként Isten sokáig éltesse Nagyiváni róm. kath. káplán urat, adjon neki türelmet, hogy jobb énekeket irogasson a türelemről.

Kenyeresy Árpád.
t.-lúci ev. ref. lelkesz.

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar író és könyvnyomtató
a XVII. században.

(Folytatás és vége.)

A mű második része a XVII ik század mivelődés története másik kimagasló alakjának Pápai Páriz Ferenc-

nek életét és munkásságát foglalja magában. Mint az előbbinél, úgy itt is három fő mozzanatot különböztet meg Dr. Dézsi, három fejezetre osztva: az elsőben (217—228. l. szól a tanúlóról, a másodikban (229—256. l.) az orvos növendékről, a harmadikban (260—317. l.) a tudós professzorról.

Rövid bevezetésben (211—213. l.) általános rajzát adva régi íróink sok oldalú munkásságának, Pápai Páriz Ferenczet is, mint polihisztort jellemzi, ki a magyar- és latin nyelven több orvosi művet s egy vallástárgyút írt; még többet fordított németből és franciából; magyar- és latin nyelven könnyedén verselt, sőt görög költeménnyel is megpróbálkozott, írt egyháztörténeti és heraldikai művet, szerkesztett latin-magyar és magyar latin szótárt, keresett volt, mint orvos, jeles, mint tanár, ki nemcsak tanított és gyógyított, de szervező tehetségénél fogva hamvaiból támasztotta fel az elpusztított nagy-enyedi tanintézetet s főérdeme abban volt, hogy a tudományt magáért és nem másért szerette és művelte.

Pápai Páriz Ferenc Deesen született 1649. május 10-ikén papi családból. Már öt éves korában tanulni kezdett szülőföldén, de még az előkészítő osztályt sem fejezhette be, mivel a politikai viszonyok gyakori változása miatt atyjának egy helyről más helyre vándorlása félbeszakította tanulását, míg nem 1664-ben egyik rokonának Alvinczi Istvánnak pártfogása mellett Nagy Enyeden 15 éves korában hozzáfoghatott a rendszeres tanuláshoz. Három hó alatt a poetikai osztályt, egy év múlva a retorikait is bevégezte. A szokásos vizsgálatot letéve fölöltötte a deák ruhát és mint pap fia elnyerte a legjobb alumniumot: a fejedelmét. Tanult és maga is tanított előbb etymológiát, majd két éven át a poetikai osztályt. 1667-ben elveszítve atyját, testvéreiről is gondoskodnia kellett, mígnem tanulva és tanítva 8 évet töltvén Nagy-Enyeden tanulni vágyó lelke külföldre vonzotta. Utja Lipcsébe vezetett, hol mielőtt az egyetemre felvételt volna, neki is át kellett esni a hosszás és bohókás szertartáson. Itt csakis öt hónapot töltött és Anderson nevű porosz ifjú barátjával ismét útra kelt, hogy megnézzé Drezda latnivalóit, ezután Marburgba ment és újra tanuláshoz látott, de itt sem maradt sokáig, mert vágya Bázalba hajtott, hol az egyetem orvosi kara már régóta a legjobb hírnévnek örvendett. 1673. ápril. 29-én érkezett Bázalba és hat nap múlva az orvosi karra be is iratkozott. Egy év és négy hónapot töltve itt folytonos tanulással, a mikor a doktori címért folyamodott. Doktori értekezése, mely nyomtatásban is megjelent és irodalmi működésének első zsengeje: »De tribus consiliis medicis« (három orvosi tanács) című művével megnyerte a doktori avatást. Már ekkor kitűnt egyik fő jellemvonása, mely egész életén keresztül sajátja volt: a mély és benső vallásosság. Mielőtt munkához látna, énekel és imádkozik, Istent hívja segítségül; egyszersmind felcsillan másik jellemvonása is: a hazaszeretet, midőn így fohászkodik, »Vigy haza békével edes hazámban, hogy kezem és elmém munkája által neved dicsértessék, sok nyomorultak erőt vegyenek és az én édes atyámfiaival együtt a szentek gyülekezetiben neked, kit egyedül illet a tisztesség, mondhassak új éneket.«

Haza térve hazájába, előbb mint gyakorló orvos működött Enyed és a brassómezei Földváron, majd Enyeden a collegiumi épületben gyógyszerért rendez be, udvari orvosá és egyszersmind az enyedi iskolában a phisika és metaphisika tanítójává lesz. Ekkor kezdi meg irodalmi működését is, mely Erdély legzsláltabb korára esik. Mint író, úgy az egyháztörténelmi,

mint az orvosi műveivel úttörő volt. Vallásosságát hirdetik. »Pax animae, pax aulae, pax sepulcri« fordított és »pax crucis« eredeti művei. Költői művei Carmen seculare latin nyelven, Rudus redivivum, mely első vázlat és okmány gyűjtemény a magyar reformáció történetéhez. Orvosi művei között legkiválóbb Pax corpori; azaz emberi testnek belső nyavalyájának okairól, a melyet mint előszavában írja a házi cselédeknek s gazdáknak írt, kiknek nincs mindenkor kezek ügyében orvos. Azonban legismertebbé tette nevét Dictionarium Latino-Hungaricum című művével, mely közszükséget pótoló és 1702-ben fejeztetett be teljesen. Ez volt egészen az újabb időkig a leghasználtabb iskolai szótár, mely kiadás után kiadást érve minden más szótárt háttérbe szorított.

Irodalmi munkálkodása nem volt békés és zavartalan, mert Erdély zilált politikai viszonyai őt is tanár társaival együtt Enyedről elűzték, de azért ekkor sem pihent, hanem írt és munkálkodott. Másfél évig tartó számkivetés után tért vissza Enyedre, hogy ott az elpusztított iskolát újra szervezze, a midőn minden eszéköt megragadott, hogy iskoláját, melynek szívvel, lélekkel tanára volt, virágzóvá és híressé tegye. Mint tanulmányi felügyelő és később, mint rektor a tanulókkal szemben szigorú volt, a kik nem hogy elismeréssel, hanem hálátlansággal fizettek jóakarataért. Hamis vádat is emeltek ellene, melynek felebbvalói hitet nem adtak, sőt ellenkezőleg ezeknek becsülését birta egész haláláig, mely 1716. szept. 10-én következett be. A vallásosságot és hazafiságot s tudomány szeretetét, jellemének eme főbb vonásait mindvégig sértetlenül megőrizte, rajongott a tudományért, lángolt hazájáért, lelkesült egyházáért. Lankadni nem tudó tevékenysége, pihenést nem ismerő munkássága a tudomány dicső harcosává tette őt.

Irodalom történetünk e két kimagasló buzgó harcosának életét szépen és lelkesen rajzolja meg Dr. Dézi jelen művében.

Írálya egyszerű, de szép és nemes, mindvégig vonzó. Munkájának tartalma tanúság teljes. Én csak a legmelegebb ajánlhatom e valóban minden tekintetben sikerült műveit protestáns egyházunk minden tagjának, a kik csak tethetik, szerezzék meg, kedves olvasmányra tesznek szert.

Paikoss Endre.

IRODALOM.

* **Palágyi Lajos Emléklapot** állított össze a Dezső Lajos sárospataki tanítóképezdei igazgató 25 éves jubileuma alkalmából. Az ív-alakú, 12 oldalra terjedő emlék-lap a beleírók lelkének a hű tűkre, a kik egyen-egyen és mindnyájan elismeréssel hajlanak meg az ünnepelt egyén munkássága, tevékenysége s sikerei előtt, a melyeknek mint tűkör daraboknak egybeállításából a Dezső Lajos egész személyisége domborodik ki. Az író Dezső Lajoshoz méltó gondolat volt ez emlék-lap összeállítása, a melynek első lapjain az ünnepelt életrajza s eddigi tevékenységének a méltatása foglal helyet, aztán következnek az emlék-sorok Kun Bertalantól, Zsilinszky Mihálytól, Axaméth Lajostól, Beöthy Zsoltól, Molnár Viktortól, Nemes Lajostól. Fejes Istvántól, Tóth Páltól, sat. sat.-tól, összesen: 53 egyéntől; feltűnőnek kellett találnunk, hogy úgy a sárospataki főiskola, mint a képezdei tanári kar nagy többsége távol maradt az „Emléklap“-tól, amannak tagjai közül csak 9, — emezek közül pedig csak 3 adott ily módon kifejezést az ünnepelt iránt érzett elismerésének. — A füzet ára 1 korona.

* **Vallás- és emberszeretet a fogházügy szolgáltatában.** Írta s a debreceni jogász- és tisztviselői kör estélyén felolvasta: **Csikó Lajos** a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai igazgatója s a kir. törvényszék fogházának ev. ref. lelkésze. Kiadja: a debreceni jogász- és tisztviselői kör. Debrecen, 1899. — Ezt az ember baráti és gyakorlati theológiai vonatkozásokkal is átszótt felolvasást lelkészeink is haszonnal olvashatják.

* **Dr. Masznyik Endre „A smalkaldi cikkek“** magyar fordítását bocsátotta közre, hogy előmozdítsa az ág. hitv. ev. magyar egyház ama mulasztásának a helyre-pótlását, a mely abban áll, hogy a symbolikus iratok teljes gyűjteményét még ma sem bírja. A mulasztás helyre-pótlásának megkezdése szerencsés kézből származik, mert e fordítás hű is, magyaros is s így bizonyára közkezen forgó lesz az ág. hitv. ev. egyház körében. A 88 oldalra terjedő munka ára 1 kor. 20 fillér.

* **Ima- és emlékbeszéd Szász Domokos fölött.** Írták s a gyulafehérvári egyházmegye által rendezett gyászünnepeken, 1899. nov. 26-án elmondták: **Dr. Elekes Viktor** esperes az imát és **Benedek Károly** alvinci lelkész a beszédet. Kegyelete jeléül kiadta az egyházmegye. Gyulafehérvárt, 1900. — Méltó tolmácsai ezek a „nagy püspök“-kel mindig együtt tartott egyházmegyei kegyeletének. S habár úgy az *imádság* („Grachusról mondják, hogy haldoklásában egy marék port szórt fel és abból támadtak az ő szellemében működő Mariusok“), mint az *emlékbeszéd* („Megdicsőült Szellem! tekints le kegyesen égi hazádból ez ünnepet szentelő gyülekezetre“), sem túlzástól, sem egyoldalúságtól nem idegen: de másfelől az is igaz, hogy a „nagy szeretetnek, nagy harczoknak és nagy diadaloknak“ emberét efféle apotheosis nélkül nem is tudnák ünnepelni erdélyi atyáinkfiái, a kik még az ünnepélyen, még a gyulafehérvári róm. kath. püspök székhelyen is bátran hirdetik, hogy: „a ki a kálvinista egyházat meri gyöngíteni, különösen az erdélyi részekben, az a magyar haza, a magyar nemzet érdekeire is méri csapásait.“ — A füzetben ott van a megboldogultnak fénynyomatú arcképe is.

* **Kreith Béla gróf „1848—49-iki és Kossuth muzeum“** cím alatt egy évben 4-szer megjelenő folyóiratot szerkeszt s ad ki, a mely az ez évi márc. 15-iki szám mellett Kossuth Lajos legtökéletesebb arcképének példányait adja az előfizetőknek. Maga a kép 6 korona 80 fillér áru.

* **Diekamp** münsteri róm. kath. theol. magántanár a múlt évben *„Die origenistischen Streitigkeiten im VI. Jahrhundert und das V. allgemeine Concil“* cím alatt egy 145 oldalra terjedő munkát írt, a melyben 3 rész keretében szól az origenesi-viták idő rendjéről, a vita lefolyásáról s az 553-iki zsinatról. A munkát a szakkritikus, Jülicher marburgi theol. tanár elismeréssel fogadta. Ára 3 márka 50 pf.

* **Rohr: Paulus und die Gemeinde von Korinth.** Freiburg 1899. Herder. 157. l. Ára 3 m. 60 pf. Szerző r. kath. theológus, a ki azonban. a mint Schürer göttingi theol. professor mondja, e munkájával „tiszteltre méltó bizonyosságát adja képzettségének“, a mennyiben művében *csaknem* kizárólag prot. theológusok, főleg pedig Weizsäcker felfogásához csatlakozik. A munka négy részből áll, t. i. 1. szó van a ker.-ség előkészítéséről s megalapításáról Korinthusban; 2. a gyülekezeti élettan és kultusz tekintetében; 3. a lelki ajándékok; 4. a gyülekezet erkölcsi felfogása és az 5. rész vizsgálódásokat tartalmaz, főleg a korinthusi pártok felől.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Nyílt kérelem az x-i aranylakodalom „Szereplőjéhez!”**
Tisztelendő lelkésztárs úr! Minthogy az Ön magamentéséből, mely az „aranymenyegzői kérdés felvetésének valódi alapja” címet viseli, elsőbbsen is az tűnik ki, hogy Ön oly állítást tulajdonít nekem, a mi nem az enyém, mert én a „lehet is, szabad is” kifejezéseket nem úgy használtam, hogy én szerintem, hanem úgy, hogy az x-i eset, vagy most már Ön szerint lehet is, szabad is t. i. az aranylakodalmasokat megesketni; minthogy, — a mi már sokkal fontosabb, — a magamentésből az is kitűnik, hogy tiszt. lelkésztárs úr, a saját vallomása szerint is, tényleg megeskette, — mert a fogadalmat se hitelveink, se egyházi szertartásaink nem ősmérik — s ráadásul liturgia ellenesen, tehát hibásan eskette meg a „gyermeiktől és unokáiktól környezett mátkapárt”; aztán, minthogy a magamentésből éppen az hiányzik, a mit címe ígér, t. i. a valódi alap, vagyis az, a mit a tiszt. lelkésztárs úr eképpen formuláz: „miért tartottam és tartom a fogadástételt egy ünnepélyes aranymenyegzői actus nélkülözhetetlen kiegészítő részének, azt, ha szükségesnek látom, a maga idején el fogom mondani, — holott éppen ezt kellett volna már elmondania, mert ebből tűnt volna ki a valódi alap s ez vitt volna bennünket közelebb az okuláshoz, „az ötven éves házások aranymenyegzői ünnepélyének eddig meg nem állapított szertartása meghatározásához”: — mindezeknél fogva felkérem a tiszt. lelkésztárs urat, hogy most már mindnyájunk okulása, de liturgiánk esetleges megigazítása és gazdagítása végett is, méltóztassék előállni a valódi alappal s különösen méltóztassék feleletet adni arra a kérdésre, hogy 1-ör: Ha már esketett, mert esketett Ön: mi jönni mellőzte a törvényes liturgiai formát? 2-szor: Mi alapon, mi jönni inaugurált Ön egy eddigelő szokatlan ceremóniát? — 3-szor: Hogyan egyeztethető meg az Ön egész eljárása az evangéliommal is, a józan észszel is, a mi hitelveinkkel, a mi liturgiáinkkal, a mi egyházjogunkkal is? — Úgy gondolom, hogy az ezekre adandó feleletekből tűnhet ki a „valódi alap.” Méltóztassék azért rájók megfelelni! Tisztelettel kéri, Sárospatakról, 1900. április 5-én, *Novák Lajos*, theol. tanár és főiskolai lelkész.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése május 16-án kezdődik Miskolczon.

— **A tanítványi hála, tisztelet és szeretet** megnyilatkozásának bensőséges ünnepe folyt le e hó 4-ikén a sárospataki városháza nagytermében, a hol *Dezső Lajos* állami tanítóképezdei igazgatót volt tanítványai s velők Sárospatak városának lakosai ünnepelték. A meleg hangú, szeretettől, tisztelettől áthatott beszédek, a melyek az üdvözölt s üdvözlők ajkairól elhangzottak, méltó visszhangjai voltak a március 27-iki ünnepélynek. A volt tanítványok nevében *Hubay Bertalan* sárospataki községi tanító szólott, megemlítve, hogy az igazgató név alatt szereplendő *alapítvány* tekintélyes összeget képvisel s a gyűjtés még mindig tart. Sárospatak városa nevében a bíró üdvözölte *Dezső Lajost*, a kit mostani tanítványai is ismételt ünnepeltek, értékes ezüst kelyhet adva jubileumi ajándékkul. Nagy jelentőségű mozzanat volt az „Emlék-album” átadása *Palágyi Lajos* által, a ki az író *Dezső Lajost* ünnepelte ékes szavakban. — Az ünnepélyt közeledő zárta be.

— **Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság** tagjait *Antal Gábor* elnök ápril 20-ikára hívta össze Budapestre.

— **A kongrua** kiutalásánál követett eljárás kritikájának a jogosságát hadd tegye szembetűnővé az alábbi statisztika ezúttal csupán abból a szempontból, hogy hányan s honnan kapták már meg ápril 1-sőjéig a tiszáninneni kerületből a kiegészítést:

1. Abaujából	jogosult	64;	kapott:	10;	nem:	54
2. A.-Borsodból	„	15;	„	0;	„	15
3. A.-Zemplénből	„	41;	„	9;	„	32
4. F.-Borsodból	„	32;	„	19;	„	13
5. F.-Zemplénből	„	26;	„	26;	„	—
6. Gömörből	„	33;	„	4;	„	29
7. Tornából	„	15;	„	7;	„	8
8. Ungból	„	32;	„	12;	„	20
összesen:	„	258;	„	87;	„	171

— **Lelkész-választás.** A veresmarti (f.-szabolcsi egyházmegye) egyház hívei *Szentpéteri József* nagy-kállói s. lelkészt választották meg egyhangúlag lelkipásztorukká.

— **A Lorántffy Zsuzsánna egyesület** 1899-iki évkönyve szerint az evangéliom igaz hívői a könyörülő szeretetet sokszorosan gyakorolták a múlt esztendő folyamán is. Árvákat, elhagyatottakat támogattak, munkát eszközöltek ki sokak részére. 257 család állandó segélyben részesült. Az egyesület évi bevétele: 8028 frt 51 kr., kiadása 8017 frt 55 kr. volt. A tagok száma: 355. Elnök: *Szilassy Aladárné*.

— **A reversális folytán szenvedett veszteségünk számokban.** *Homola István* kassai ág. hitv. ev. lelkész kimutatása szerint, a mely a hivatalos statisztikai adatok alapján készült a magyar ág. hitv. ev. egyház vesztesége:

1895-ben:	60
1896-ban:	358
1897-ben:	351
1898-ban:	446
1899-ben:	435 — összesen: 1650.

Az ev. ref. egyház vesztesége:

1895-ben:	89
1896-ban:	484
1897-ben:	525
1898-ban:	468
1899-ben:	511 — összesen: 2077!... Tessék

ezeket a számokat bárkinck mérlegelni s elfogulatlanul ítélni, ismervé a felfogásunkat a veszteségek okairól: vajjon nem jogosult-e az ultramontanizmus elleni felszólalás minden vonalon?!

— **Nagy-pénteki református társaság** alakult Budapesten 1893 nagy-pénteken azzal a céllal, hogy a vallásos élet emelését szolgálja s a zuhlásnak indult, elárvult 6—10 éves gyermekek sorsa javíttassék s biztosíttassék, külön intézetben nyert nevelés által a társadalom eme szerencsétlenjei hasznos polgárokká neveltesse. A felekezeti kizárva működése köréből, gyermek-otthonába minden szerencsétlen gyermek beléphet s hogy beléphessen, azért van szükség a könyöröltes szívek segítségére, a kik az eddig gyűjtött 200 ezer korona vagyont szeretet-adományaikkal gyarapítsák. A választmány s elnökség a „Sárospataki Lapok” útján is szívesen kéri a hit-testvéreket, hogy a közelgő nagy-pénteki ünnepen emlékezzenek meg a *budapesti református nagy-pénteki társaságról* s kegyes adományaikat juttassák el *Takách Lászlóhoz* — (II. K.-Margit-rakpart, 45. sz.), mint a társaság gondnokához.

— **Monstre bizalomnyilvánítás** ment végbe, a mint értesültünk, e hó 1-ső napján a sárospataki róm. kath. apát-plébános, *Szekerák Kálmán* szemből, a kit hívei azért kerestek fel a nevezett napon nagy tömegekben, hogy tiszteletüknek, bizalmuknak s becsülésüknek adjanak kifejezést egy hírlapi megtámadtatás alkalmából, a melyet a plébános ellen a lizskai körjegyző intézett... A tisztelgőket szívesen fogadta a megtisztelt plébános, a kinek lelkében azonban önként merülhetett fel az a kérdés: „vajjon ez a bizalomnyilvánítás érv-e a támadás ellen, mikor az ellen én magam sem tudtam mással, mint merő hallgatással védekezni s a mikor a támadó nyíltan felszólított, hogy az ügyet a bíróság előtt rendezzük, a mibe én nem mehetek bele, mert véletlenül a támadó nyilatkozatának éle letörhetlen...” Csak azért emlékezzünk

meg ez eseményről, hogy a hívők buzgósága, tisztelete s szeretete milyen célra is jött ott a túlsó táborban?!

(—6.—)

— **A protestánsok** nap alatt vannak. Egymást érik a cikkek a különböző politikai lapok hasábjain, a melyek dicsérik szabadelvűségünket, a melyet nem szabad desaválni a „Magyar Szó“-val . . . Nekünk úgy tetszik, hogy ez az érdeklődés egy kissé üzleti szagu is, a mi lerontja a dicséret jelentőségét. Legújabbán a „Magyar Nemzet“ foglalkozik velünk, két nap is egymás után, még pedig első helyen t. i. az ápr. 5—6-iki számokban nagy politikai bölcseséggel **csekélynek** mondja az áttérés és reversalis folytán szenvedett **számbeli veszteséget** s más okban, a faji **terméketlenségben** keresi a veszteség igazi alapját, de sehogy sem akar e szög fejére ütni, ki sem meri ejteni, hogy az **egyházi adók elbíráhatlan terhe még a faji szaporodásban is tényező**, mint gazdasági elem. Persze, hogy erre nem akar gondolni, mert a szabadelvűség a kongruát elégnék tartja! . . . A „Magyar Nemzet“-tel szemben sokkal fontosabb nyilatkozat hangzik el a „Pesti Hírlap“ ápril 5-iki számában, a melyben az 1868. 53. t. c. 12. §-ának eltörléséről van szó, a melyet az egyházpolitikai törvények szépség hibájának nyilvánít, mint a mely az ultramontanizmus diadalát jelenti a reversalisos pontozat érvényesülésével kapcsolatban. Erre mutat rá jelen számunk egyik vezércikke is, a melynek első részében észlelhető erős nyilatkozatot a midőn kiadjuk, azt úgy értelmezzük, hogy az nem más, mint ad hominem bizonyítás a cikkíró álláspontja mellett, a melynek, mint ilyennek közlése, az írói jogból folyó következmény. Végül hadd vegyítsünk a komoly kérdésekbe egy kis vig elemet is az élc-lapok birodalmából, a honnan a „Borsszem Jankó“ hasábjairól, az ez évi 12. számból a következő ékes dicséretet idézhetjük a magyar protestánsokra, talán éppen egy protestáns embertől (Kozma Andortól??): „A tudomány ott fogytán már ma, És gondolj az írás szavára: „Elvész a nép tudomány nélkül,“ Rosz pap körül tudatlan nép ül. — Vékony tudás, koldus papság, Nem jól legeltet nyájt manapság, A nyáj mindegyre zúlik, bomlik, A diszes régi faj leromlik. — A népet agyon prédikálják, Kerüli is a templom táját, Benn korgó gyomrú lelki atyja, A szent írás szavát nyaggatja. — Szavát, szavát, mindig szavát csak, A bibliában betűt lát csak, S szegény eszmétlen árva pásztor, Mind ugyanazt kérődz százszor.“ — E patent élcü rim-pengetés szépen beillik a politikai lapok nyilatkozataiba, különösen annak az ajkairól, a ki (ha csak ugyan K. A. az író) annak idején jó protestáns voltát azzal bizonyította be, ha nem emlékszünk roszúl, hogy egyházi adó-felszólamlási kérvényével a kultusz-minisztériumhoz fordult volt a miskolci ev. ref. presbitérium ellen.

— **Vaszary Kolázs** esztergomi érseknek a „Szent István társulat“ március 29-én tartott ház-szentelési ünnepén mondott beszédét nagy örvendezéssel hozták a politikai lapok s a „Magyar Hírlap“ olyannak tüntette fel azt, mint a melyet az ország minden *felekezetű* polgára a lelkébe tartozik vésni! . . . Persze, persze, mert a por-hintés jezsuita munka s a por-hintéstől megvakulni emberi természetes gyarlóság. A „pax“ nagyhangú hirdetője nem is lehet más, mint ismét „pax“ hirdető, — de hogy ez mit jelent? . . . Kérdezzék meg az urak az ultramontanoktól, a kik a hivatalos r. kath. egyház alkotó elemei!

— **Bujódsi a gyóntató szék körül.** München 1-ső kerületének az esküdtsége előtt ez év február havának 22-ikén gyalázatos leleplezésekkel teljes tárgyalás folyt le, a melyben a hős *Dr. Natali* plebánus volt, a kiről

a többek között kiviláglott az, hogy egy alkalommal a telügyelete alatt álló intézet nőtagjaival „hiányos öltözetben“ a gyóntató szék körül bujósdit játszott! . . . Nem is feltűnő dolog, hiszen a gyóntató-szék körüli leleplezéseknél hozzá vagyunk szokva az cfélékhez. Hanem azért a gyónás erő és hatalom örökkön örökké! (Allg. Ev. Luth. Kirch. Zeitung 10 szám).

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi kerületben a következő két egyház lelkészi állására van pályázat hirdetve 1. a *szent-simoniira* (marosi egyházmegye) 2. a *vámos-gálfalvira* (kisküküllői egyházmegye), amaz 1629 kor. 51 fil., emez 1443 kor. 6 fill. javadalmú. Az elsőre ápril 20-ig pályázhatni, a kérvények Ravasz Jánoshoz küldendők N-Szeredára, — az utóbbira ápril 22-ig s a pályázati okmányokat Nemes Árpád fogadja el Maros-Ugrán. — A tiszántúli kerületben, a nagy-károlyi egyházmegyében fekvő 1460 kor. 80 fil. javadalmú, III. osztályú *ócsva-apátii* egyház lelkészi állására a kérvényeket ápril 24-ig fogadja el Segesvári József Kántor-Jánosiban.

— **A pápai ev. ref. főgimnázium gyors-író köre** március 25-én lelkes ünnepély keretében ünnepelte tanár-elnökét, *Dr. Kapossy Luciánt*, mint a ki 10 év óta állandóan nagy buzgósággal tölti be elnöki állását. Testvér főiskolánk ifjúságának dicséretére válik, hogy ily módon is kifejezést adott tanár-elnöke iránt érzett tiszteletének s szeretetének.

— **Páduai Antal csodatetteinek újabb sorozata.** Az itt elmondottak abból az alkalomból lettek köztudomásúak, hogy az assumptionisták ismeretes ügyét tárgyalta a járás-bíróság s a vádlott papok Páduai Antalra hivatkoztak ártatlanságuk érdekében. Egyik csodatette az volt az érdemes szentnek, hogy annak idején, a mikor még a földön járt s prédikált a híveknek, egy alkalommal egy asszony a prédikációja hallgatására sietvén, sietés közben otthon hagyandó gyermekét nem a bölcsőbe tette, hanem egy forró vízzel telt üstbe s mikor a prédikációról hazajött: a gyermek vigan lubickolt a vízben s nagy visongással fogadta anyját. . . Persze a csodát a szent cselekedte. — A másik csoda a következő: egy alkalommal egy hitetlen öszvérhajcsár vitatkozott Antallal, s a hajcsár kijöven a sodrából, így szólt: no jól van! három napig koplaltatom az öszvéremet s ha a három nap elteltével az öszvér rád fog hallgatni s nem fog a szénához szaladni. hiszek neked. S mi történt? A három nap múltával az öszvér nem ette a szénát, hanem letérdepelt Antal előtt. — S ezek a csodák a „Figaro“-ban komolyan vannak előadva!

— **A poroszországi protestáns lelkész-özvegyek** nyugdíj jogosultságát legközelebb a következőleg állapították meg: a férj öt évi szolgálata után: 720 korona; 5—10 évi szolgálata után: 780 kor; 10—15=840; 15—20=900 kor; 20—25=960 kor; 25—30=1080 kor; 30—35=1200 kor; 35—40=1320 kor; 40 éven felüli szolgálata után: 1440 korona.

— **A kongrua kiutalás az 1900-ik esztendőre** mindenütt folyamatban van azok részére, a kik az 1899-ik évit már megkapták . . . Milyen gyönyörűséges helyzet! . . . De vajjon keresztyénies-e?!

— **A sárospataki ev. ref. főiskolában** a húsvéti szünidő ápril 7-ikétől ápril 22-ig tart. Az előadások és tanítások ápril 23-ikán kezdődnek.

— **Tanulmányi útra** mennek ápril 19-ikén a sárospataki ev. ref. főiskola theológia- s joghallgatói közül 25-en *Ellend József* vezetése alatt. A tanulmányi út *Fiume* s környéke megismerését célozza.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFOON. —

TARTALOM: „A feltámadás ünnepén.” — *Debreceni Bertalan*. „6000 korona.” — *Vadászy Pál* felső-borsodi esperes lelkész-értekezleti megnyitó beszéde. — *Kiss Zsigmond*. „Vélemény közép-iskolai vallástanítási tantervünk revíziója tárgyában.” — *Harsányi István*. „Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.” — „Hazatérés a retraiteból.” — *Szuhay Benedek*. „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlése.” — *Raddcsi György*. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

A feltámadás ünnepén.

Az emberiségért, annak üdveért s boldogságáért testet öltött *Igénék* a váltság-munkája a húsvét ünnepén nyerte el a diadalmat, a mikor az ember által lett halált az ember által lett feltámadás váltotta fel, a mikor a földből való első emberben meghalt emberiség a mennyei Úr, a második ember által, a ki teremtetett, mint utólsó Ádám, elevenítő lélekke: megszabadított a bűn rabságától, a mely a halálnak volt fűlánkja s beleállítatott a kegyelem lelki országába, miután a bűn erejét, a törvényt, a szeretet igéje kötö le.

Épen napjainkban, a mikor egyfelől a tagadás szelleme mindent lerombol, a szentet, az istenit gúny- és nevetség tárgyává teszi, a halhatatlan lelket anyagba öltözteti, a mikor másfelől a vak-hit eszméi kezdenek háborgást támasztani a lelkek országában, a betű-leketlenségének erejével akarván megpróbálni a meggyőződést s vallásos buzgóságot: sokszorosán megnövekedett odaadással kell a húsvéti igazság győzedelmes vezérébe vetett hitünket megőrizni, mert ha a Krisztustól elpártolunk, jaj minékünk.

Ma, a mikor a lélek ünnepét üljük, — a mikor az evangéliom igaz tartalmát birtokukba vett protestáns hívők ajkairól olyan felséges összhangban szárnyal az ének a magasságban s mélységben, a fűszálban s az emberi lélekben, az egységben s mindenségben lakozó istenséghez, — a mikor a Krisztus eszméinek győzedelmét mintegy szemmel látjuk, a kinek isteni személyében a mi emberi voltunk is megdicsőített: óh hadd gyúljon lángra a hit, a melynek tüze s fénye világítson be minden sötét helyet, űzzön el minden félelmet, melege hasson át ellenállhatlanul minden, kebelt, mint a napé, a melynek sugarai a jég bilincsei alatt is életerőt támasztanak a természet világában!

A bűn és halál rabságát megszüntette a Krisztus feltámadása, mert életet adott. Az általa adott élethez erőt is osztott mindnyájunknak! Ki volna olyan balgatag, hogy ez erőt eltemesse, az életet halállá változtassa? Kicsoda volna oly vakmerő, hogy életre hivatván, a halállal kacérkodjék, azzal a halállal, a mely a tagadás szellemében s a vak-hit tudatlanságában rejlik?! Az élő-hit világának polgárai hogyan akarnának a holt hitben élni?!

Az evangéliom napfényes országának lettünk örökösivé a Krisztusban s Krisztus által. Ennek az országnak drága kincseit kicsoda volna oly botor, hogy méltatlanul használja?

Krisztus által életre hivatott, Istennel egységbe állított protestáns hívő társam! a húsvét ünnepén végy új erőt, ha tán meggyöngített volna az élet vihara s zengd, zengd lelki örömmel, buzgósággal zsolozsmádat:

„Él a Jézus, a mi fejünk
Ellenségtől nem rettegünk!
A hit, remény és szeretet
Életünkben bizton vezet!

6000 korona.

Ne ijedjen meg a szíves olvasó ettől a címtől, nem neki kell ezt kifizetni, hanem a sárospataki főiskolának, aztán nem is olyan sok pénz ez; ha még a néhai való jó becsületes forintban számítanánk, csak 3000 frt volna.

Ennyibe kerül t. i. hogy a sárospataki főiskola eleget tegyen az egyházi törvény 489. §-a rendelkezésének s felemelje akadémiai tanárai fizetését az említett §-ban előírt *minimális összegre*.

Képzelem, hogy tisztelt olvasóink legnagyobb része milyen hitetlenül rázza a fejét és csodálkozva olvassa, hogy hát a sárospataki professzor még csak a minimális fizetéssel sincs szorgalmaért, tanulmányaiért, munkálkodásáért díjazva. — Igen is, a magyarországi ev. ref. vallásúak sárospataki nagyhírű és nagy múltú iskolájában az akadémiai tanár törzsfizetése mindössze 1300 frt akkor, midőn a törvény fentebb idézett §-a a fizetési minimum gyanánt 1500 frtot állapított meg és a mikor ebből a minimumból sem lehet megélni, legfőlebb csak tengeni.

Az volna az ideális állapot, — és a pataki iskolának az ideál felé kell törekednie — ha a tanár nem volna kénytelen a szellemi munkásságot erősen lenyűgöző anyagi gondokkal küzdeni és egész szellemi tevékenységével neki feküdhetnék a tudománynak, s az ifjúság szellemi és erkölcsi nevelése nehéz gondjainak. Nem kell azt nekem bővebben magyaráznom, — hiszen a szakavatottak azt nálamnál még jobban tudják, — hogy a tanár nemes hivatása nemcsak abból áll, hogy jól-roszúl, többé-kevésbé élvezetesen vagy unalmasan lepergesse előadásait, hogy tudós pedantériával hozzáüljön a vizsgáló asztalhoz s kisajtolja a cenzendusból azt a kicsi kis tudományt, a mi az ő előadásából a vizsgára annak fejében megmarad, hanem egyik legfontosabb feladata, hogy a tudomány tengerének mélységeit búvárolva élete lángjának felemésztésével hozza fel a tudomány drága gyöngyeit. Hogy ebben a küzdelemben aztán felémészti idő előtt életerejét: arra a múltban is voltak megdöbbentő példák, fájdalom! vannak a jelenben is. — De hát lehet-e azt kívánni, hogy valaki a tudományos búvárlatba elmerülve, éjjel, napot egygyé téve kutassa a tudomány kincseit akkor, midőn azokból a kincsekből neki csak fillérek jutnak, a midőn őt munkájában a megélhetés gondjai zavarják? Belátják ezt a tanintézetek előjárói is s ma már mindenütt általános a törekvés arra, hogy a tanár megélhetési gondjai megkönnyíttessenek.

Nem akarok én jelenleg összehasonlításokat tenni a hazánk különböző főiskoláiban működő tanárok díjazása között; nem akarom felhozni, hogy a felekezetek tanárai az állam tanáraival szemben még ma is, a midőn a felekezetek is igyekeznek a tanárok fizetését emelni, mily mostoha elbánásban részesülnek; csak azt említem fel, hogy a sárospataki nagyhírű főiskolát ma már a saját felekezetünkhöz tartozó többi főiskolák is — az egy máramarosszigeti kivételével — mind túlszárnyalták.

Ime egy kis rövid statisztika. Az akadémiai tanárok fizetése Debrecenben 1700 frt, 400 frt lakbér, 100 frt korpótlék *ötször*; — Keskeméten 1600 frt, 300 frt lakbér, 100 frt korpótlék *ötször*; — Pápán 1500 frt, 300 frt lakbér, 100 frt korpótlék *ötször*. — Sárospatakon pedig 1300 frt, 300 frt lakbér, 100 frt korpótlék *négyszer*. Sárospatak tehát, a melyet a

negyedfélszázados múltja az elsőik közé emel, *tanárának még csak azt a minimális összeget sem adja meg, a melyet a törvény előír*, dacára annak, hogy az a 6 esztendő, a melyen belől a törvény végrehajtására az egyházi törvény 498 §-a szerint haladék adható, már letelt és dacára annak, hogy a sárospataki főiskola, — mint azt egyházkerületünk egyik legszámottevőbb oszlopos tagja nyílt ülésben kifejezte — „Úr, a melynek dominiumai vannak.“

Hát az én szerény nézetem szerint épen ezekért, azért mert a törvény végrehajtásában a sárospataki főiskolának elől kell járnia, meg azért, mert a ki úr, annak becsületbeli kötelességei is vannak: a főiskolának is becsületbeli kötelessége, hogy ha már nem bírja is tanárait teljes jólétre emelni, legalább megadja nekik azt a minimumot, a mit nekik a törvény előír s a melyet megtagadni nincs is joga, megadja még áldozatok árán is, és megadja azonnal. — Fájdalom, ezzel már kissé már most is elkésett, hiszen már a legközelebbi konventtől kapott erre nézve egy *szerény figyelmeztetést*.

Midőn ezt az ügyet tárgyaljuk, önként előtérbe tolakodik az a kérdés, hogy hát *miből?*

Ha ez a fizetés emelés valami nagy összeget venne igénybe: erre a kérdésre felelni bizony nagy gondot adna; de mivel 15 akadémiai tanár fizetésének 200 frttal való felemelésére mindössze 3000 frt kell: erre megfelelni nem olyan nehéz. Megfelelek a főiskolai igazgató-tanács felterjesztésével, a mitől az én szerény nézetem csak az időpontra nézve tér el. — A főiskolai igazgató-tanács — a mely magas testület a főiskola szellemi és anyagi ügyeit valóban dicséretre méltó buzgalommal intézi s a melynek figyelmét semmi sem kerüli ki — ennek a fizetés-emelésnek az alapját a főiskola két rövid időn megnyíló jövedelmi forrásában találja fel. A Fráterné részére a főt. egyházkerület kegyességéből megszavazott 8000 frt utolsó részlete 1901-ben lesz fizetendő. 1000 frt tehát már 1902-ben felszabadul, 1903. okt. 31-én pedig visszajő a főiskola kezébe az állammal kötött szerződés értelmében a királyhegyi betelepített szőlő, a mely maga több jövedelmet biztosít a szükséges 3000 frtnál. — Ezzel a két jövedelmi forrással tehát a kívánt 3000 frt fedezve van, de csak $\frac{1}{3}$ részben egy, $\frac{2}{3}$ részben három év múlva.

Az én nézetem szerint azonban ezt az időt csekély áldozattal meg lehet rövidíteni. — Ugyanis az igazgató-tanács egy másik felterjesztése szerint felállítandó a főiskola gymnasiumában a vallás-tanári állás. — Hát én elfogadom, hogy a vallásnak főiskolánkban egy külön vallástanár által való tanítása szükséges, de a kérdés nem égető, hiszen a vallástanítása, ez idő szerint, főiskolánkban olyan kezekben van, hogy annál jobban nem lesz, bárkit választanak vallástanárrá. Hát halaszsa el a főt. egyházkerület a vallástanári állás felállítását addig a 3 esztendeig a meddig az említett jövedelmi források megnyílnak, már megvan a 3000 frtból 1400 frt. Az egyik theol. tanár elkerülhetetlen nyugdíjazásával felszabadul 400 frt korpótlék, ez már az előbbivel 1800 frt, ime már csak 1200 frtot kell a főiskolának előlegeznie és pedig abból is 1000 frtot csak egyetlen egy esztendőre és elég van téve a törvénynek, elég van téve az akadémiai tanárok jogos kívánságának, kifizetve a becsületbeli adósság, az a 200 frt különbség egy több mint 100000 frtos költségvetésben igen könnyen megfér. De hát tegyük fel, hogy a vallástanári állás is betöltendő: akkor is kötelessége a főiskolának ezt

a három esztendő terhet, ha mindjárt tőkéből kölcsönadott összeggel is fedezni és még is megmutatni azt, hogy habár a többiek közt majdnem legutoljára is, de a törvény rendeletének kész eleget tenni, annival inkább, mert ez az előlegül adandó összeg is megtalálja fedezetét nemcsak a szülő nagyobb jövedelmében, hanem a költségvetésben eddig számításba nem vett kamathátrálékokban.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az akadémiai tanárok fizetésének a minimumra emelésével a tanári fizetések rendezésének a kérdése koránt sem lesz a napirendről végleg levéve, sőt ellenkezőleg: csak azután fog az napirendre kerülni. Mert senki se hídje ám azt, hogy az a gymnasiumi tanár, a ki szintén csak a törvényes fizetési minimummal van díjazva, itt valami boldog Eldorádóban él. Az élet gondja őket is nyomja s már most is eljött a legfőbb ideje, hogy gondolkodjunk és tervezgessünk az egész vonalon más tanintézetek példájára a fizetések fokozatos rendezésének kérdése fölött. — Mit hoz a jövő, majd meglátjuk!

Debreceni Bertalan.

Vadászy Pál felső borsodi esperes lelkész- ertekezelést megnyitó beszéde.

— Elmondattott 1900. április 3 án. —

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Szívem mélyéből üdvözlöm mindnyájokat ez erőszakkal új századnak nevezett időszakban először, a viszontlátás ez ünnepélyes pillanatában, a midőn egy nagy határdombon képzelem magamat, a melyről egyaránt széttekinthetünk a homályos múlt és a bizonytalan jövő felé. Amott lengő árnyakat látok, a melyek mintha a valóság jelmezébe öltöztek volna, oly nyájas biztatással integetnek felém, mintha szeretnének visszajönni s kárpótolni a század okozta veszteségeikért és fájdalmakért, — mintha belátnának a jövőnek, ez új századnak elődjétől örökölt borongós képei közé, s szinte a részvét némán is sokat mondó hangján súgják füleinkbe: „keljete fel, legyetek ébren, mert a nyáj körül sok a farkas, melyek a nyájat elpusztításal fenyegetik; ha alusztok, meg vannak számlálva napjaitok, az új század készíti a sírt számotokra!” — Igen! a lengő árnyak a lelkünkhöz intézett szavaiban nemcsak ébresztőt hallok. hanem a vád figyelmeztető, sújtó hangját is észreveszem, mert őszintén bevallhatjuk, hogy mi, magyarországi protestánsok a lelki építés dolgában, a belmissiói tevékenység gyönyörűsége, de nehéz munkaterén egy kis pihenőt tartottunk. Lehet, hogy a cura pastoralisnak ez egyhangú magatartását talán némileg indokolják a közelmúltban átélt viszonyok, körülmények, midőn ellenfeleink szenvedélye csak néha-néha tört ki ellenünk, — de most, midőn az általunk is jóhiszeműleg üdvözölt egyházpolitikai törvények életbeléptetése egyházunknak új helyzetet teremtett, — nagyobb erővel kell kilépnünk a tettek mezejére, mert fenmaradhatásunk erőforrásait önmagunkból kell kifejtenuk; komolyan hozzá kell fognunk azon akadályok elhárításához, leküzdéséhez, melyek egyházunkat magasztos hivatása teljesítésében gátolják.

Azt hiszem, hogy egy közös nézetnek adok kifejezést, ha azt mondom, hogy a hitbuzgóság egészen meglazult a szívekben, mintha készülne otthagyni régi lakóhelyét. Az anyag elfoglalta uralmát a lelkek felett,

az ideálokért lelkesedés melege kihűlt, a lelkész-hiány nagy, — az egyházi teherviselés sok egyházban megbírhatatlan, ezek miatt híveink száma rohamosan fogy, a társadalmi élet különböző rétegeiben csakúgy könnyedén mellőzik az ethikai elveket, mintha azok nem-sítő erejére már szükség sem volna, vagyis a vallásos eszmék, az erkölcsi elvek másodrangú szerepkörre szorítottak és az a nagy baj, hogy a kulturbölcsészeti világnézet előtt a ferde irányú haladás mintegy indokoltnak látszik. De még nagyobb baj az, hogy ez irányban a nép erkölcsi életére való romboló hatását bölcs államférfiak, mély belátású kritikus elmék észrevették már és bár sejtik, lelkők szemeivel már mintegy látják a közerkölcsi élet nagy válságát mutató romokat: mégis úgy látszik, mintha közülük sokan megalkudtak volna a körülményekkel; mintha föl sem vevő egykedvűséggel tekintgetnének a keresztyén civilisatio alapját képező nagy erkölcsi elvek térhódítási törekvéseinek haldoklása felé.

E beteges felfogás korunk kórtünetei közé tartozik, melyeket közös erővel kell megszüntetnünk, vagyis érvényt kell szereznünk azon igazságnak, hogy az emberiség haladása vagy süllyedése mindig szoros kapcsolatban volt vallásos életével. Igen! bár a műveltség, a tudomány nagyszerű alkotásokat tud a történelem szerint felmutatni. de azért a társadalmi élet nagy kérdéseinek békés megoldására önmagában véve minden képtelen. A korunkat jellemző ezen anyagi irány követelményeivel szemben nekünk nincs más kisegítőnk, mint az *evangeliumban rejlő szellemi erő*. Ezzel kell nekünk bemenni az egyes emberek, családok kebelébe, ennek a fegyverével kell nekünk harcolnunk a politikai, társadalmi és minden bajok ellen, melyek különböző címeken érvényesült befolyásokkal a közrend felforgatására törekednek. Az erkölcsi elvek föl sem vevése után meghidegült a nép Istene, vallása, egyháza iránt, mindent mozgató erővé a pénz emelkedett, minek nyomába a testi vágyak és élvezetek hajhászata lépett. Ez az oka, hogy míg sok helyen üresek a templomok: addig az elvadult szenvedélyek ápolására, az élvezetek cultiválására szánt épületek száma folyton szaporodik. Vagyis a világ lelke foglyúl ejtette a szíveket, lefoglalta magának zsákmányul, úgy, hogy nem sokat ad már a vallás enyhítő vigasztalásaira sem, vagy ha ad is, csak külszínből, álkegyeségből.

Ily sötét képet mutató helyzetben a lelkész csak egyedül áll, — kezében egy egyszerű bibliával, melynek már nimbusza kevés, nem csalogató, elvei nem közkeletűek. Az állam, mintha hűtelen lett volna régi társához, az egyházhoz, mintegy magára hagyta ezt, a mennyiben nem ápolja annak érdekeit, nem védi annak meglazult tekintélyét. Pedig egymást kölcsönösen támogatva, közös erővel és az öröknek közös respectusával haladnának emberboldogítási nagy céljaik felé: nem volna ilyen beteg a társadalom, nem volna ily nagy számmal az egyház és állam közös alapját képező családok anyagilag is, erkölcsileg is elpusztulva; nem volna oly sok öngyilkosság, sikkasztás, melyek mind az önmagával meghasonlott lélek erkölcsi meglazulásának kétségbeesett kinövésai s az öntetszelgésig merész erkölcstelenség fokmérőjeként egyre szaporodó börtönök falaiból több kő maradna templomokra is.

E minden vallásfelekezet életére károsan ható erkölcsi és socialis veszélyeken kívül nekünk protestánsoknak van egy ellenfelünk, mely világi kincseiből, nagyobb és célszerűbb körű nexusából, internationalis

helyzetéből eredő hatalmi túlsúlyánál fogva mindent elkövetett eleitől fogva uralma növelésére, részint nyíltan, részint titokban, részint a befolyásukkal hozott törvények alapján, részint társadalmi, vagy irodalmi úton, nem riadva vissza klerikalizmus címen az oly eszközök használatától sem, a melyek csak saját önző céljaik kivitelére voltak alkalmasak. És e századokon át irántunk táplált ellenszenv nem elégedett meg a máglyák füstjeivel és a gályarabság, a vérpad keserves kínjaival, hanem égő szenvedélyének folytonosan új táplálék kellett, úgy, hogy most sem tud szakítani e hagyományos eljárásával, az egyházpolitikai törvények óta is minden téren, minden vonalon megindítja ellenünk aknamunkáját. E veszélyes irány kárhozatos kinövése látható azon függetlenségi képviselő — Ugron — nyilatkozatában, melylyel a róm. kath. autonómiai kongresszuson az álpáthos egész erejével, a hatás-vadászat egész tüntetésével, számitásaival igyekezett magára vonni a közfigyelmet azon valótlán állításával, hogy „függetlenségi elveimért nem szenvedtem annyit, mint azért, hogy kathólikus vagyok.” Ime a megdöbbentő nyilatkozat! minek még súlyt kölcsönöz azon dicshymusz, melylyel azt a „Magyarország” című lapban Bartha Miklós kíséri, el akarván hitetni, hogy elvtársának igaza van. Honnan e légből kapott állítás? Hazánkban nem tudunk példát a katholicizmus üldözésére, bár a jezsuita reakció az ultramontan clericalizmus címe alatt folytatott üzemeivel sokszor okot adtak a protestánsoknak jajszóra. De a protestantizmusnak nem életelve a reakció, szereti a szabadságot, de nem fájul szabadossáig, daczára az ennek ellenkezőjével vádoló klerikális áramlatnak, melynek célja minden téren tehetetlenségre kárhoztatni mindenkit, a ki nem kathólikus. Erre ad példát a nagynevű Jókainak a magyarországi béke-egyesület közgyűlésén történt lemondását indokoló azon nyilatkozata: „A főrendiházi ülésen magas állású szónok által ki lett mondva, hogy nem kathólikus egyéniséget nyilvános pályán elősegíteni a kath. klérusnak nem szabad, sőt megakadályozni kötelesség.” Ime itt van a béke, szeretet jellemző példája, mely felekezeti szenvedélyből üszköt dob a türelem és egyetértés érzelmeit ápoló béke-egyesület munkásai közé, hogy esetleg saját embereit állíthassa oda is felekezeti önző érdekei ápolására, hogy ék legyen ott, a hol összekötő kapcsolnak kellene lennie. Ily szenvedélytől elvakult helyzetében nem döbbsenti-e meg e klerikalizmus fölönt zászolóvivőit a nemzeti casinói lakoma szónokának ama figyelmeztetése, hogy a XX-ik század fordulóján a keresztyén világnézet van hivatva irányt adni s annak szellemében az altruizmust kell az egoizmus helyébe iktatni, az önző haszonlesés helyébe pedig a másokért való önfeláldozó munkásságot. Ime egy r. kath. világi férfiú hangja dörög az egoistikus irány fölönt papjainak fülébe, hogy fékezze a Krisztusi szeretetet, az egyedül idévezítő hit örve alatt minden téren megmozdult actiójokat.

Ily nehéz viszonyok között a belső ember reformálása legfőbb kötelességünk. Vagyis talpra kell állani minden lelkésznek a *belmissiói tevékenység* terén. Fel kell keresnünk ez eltévedt juhokat, le kell szállanunk az ő értelmi nivójukra, hogy szívökre-lelkökre hatva táplálhassuk a nekik való tejnek italával. Bele kell nyúlunk az uralkodó eszmék, a socialis viszonyok által teremtetett mindenféle bajok, nehézségek tömkelegébe, — az eddiginél nagyobb erélylyel, nagyobb kitartással kell az egyház áldásos működését gátló akadályokat a nép között megszüntetni.

Igaz, hogy ez nehéz és lassú menetű munka,

mert a lelkek reformálása nagy feladat; de a kezdet nehézségeivel meg kell küzdenünk minél előbb, mert „periculum est in mora.” — Vegyük magunk mellé egyházunk jobbait, presbytereit, tanítóit, hogy egység legyen a siker biztosítéka. Győzzük meg — a lehetőség szerint — a társadalmi tényezőket arról, hogy Isten nélkül, vallás nélkül az emberi szív épen úgy nem lehet el, mint az ország törvény nélkül, a társadalmi rend, jog, igazság, méltányosság és erény nélkül. Eddig még mintegy kerültük a közélet nagyobb problémáinak megoldási munkakörét, most bele kell mennünk annak mozgalmába, de *mindig a papi prudentia* helyes alkalmazásával. Így várhatjuk munkánk sikerét, de még biztosabban, ha e lelki átalakítási nagy és szent munkához mindnyájan hozzáfogunk és híveink lelkét evangéliumi eszmékkel megtermékenyítjük. Igen! mert a lelkekben van a mi munkaterünk, nem a politikai élet küzdelmei között. Nekünk nincs aranyunk, tömjénünk és mirrhánk, mi csak az evangélium lelki kincseivel dicsekedhetünk. És mégis akad szívtelen hang, mely bennünket néppártalakítási intiókkal gyanúsít, csakhogy elvonja tőlünk azon szűk körű érdeklődést is, mely eddigelé még melegével körülvelt, bátorított és emelt.

De e gyanúsításnak innen e kis helyről is kénytelenek vagyunk ellentmondani, nehogy e jeruzsálemi galambárúsok hangja — a vízbe dobott kő mintájára — nagyobb kört hódítson magának a közvéleményben.

Naponként látjuk a feudális reactio terjeszkedési mozgalmait; látjuk, hogy a réginel mennyivel nagyobb erővel indítja meg a jámbor hívek között lélekvásárlási actióját. Ne nézzük ezeket mi sem tétlenül, nehogy saját híveink közül keljen fel ellenünk a közönyösség vádjá. Keljünk fel a gondjainkra bizott nyájak védelmére *hittel, szeretettel és reménnyel*, hogy elmondhassuk az ellentábor Góliátjainak a kis Dáviddal: „Te jössz én reám dárdával, fegyverrel, én pedig megyek te reád a Seregek Urának Istenének nevével” (1. Sám. 21., 45.)

Lelkesedjünk a szent ügyért, melynek szolgálataba állottunk, mutassuk meg tetteinkkel, beszédünkkel és minden tetteinkkel, hogy mi a protestantizmus szent érdekeinek elhívott képviselői, sőt lelkes munkásai vagyunk. — De ne csak az egyházunk, hanem a hazánk iránti szeretet melege is dobogtassa szívünket, hiszen ez őseitől öröklött szent erénye volt mindig a protestantizmusnak. Egyesüljünk tehát e két nagy eszme cultuszában, így jövőnk multunkat nem vádolhatja. Lelkesedésünket ne a pillanat heve, hanem a józan mérséklet, higgadt megfontolás komolysága vezesse, mert csak így lesz annak teremő, tápláló és megtartó ereje.

Ez itt elmondott gondolatok és érzések hatása alatt újból üdvözölve az értekezletet tagjait, a gyűlést ezennel megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Vélemény középiskolai vallástanítási tantervünk revíziója tárgyában.

(Folytatás és vége.)

A III—IV. osztályok számára továbbra is maradnia kell a keresztyén *hit- és erkölcs*tanak könnyed, de protestáns felfogással. Helyén vannak e tárgyak itt azért, mert így elérhetjük azt, hogy az ez osztályok

elvégzése után középiskolából kilépő s iparos, gazdasági vagy más megélhetési pályára menő ifjaink is nyernek — mintegy útravalóul — hit- és erkölcs-tan ismereteket. Igaz, hogy így bizonyos ismétlés áll elő később a tantervben azokra nézve, kik összehasonlító vallástant is tanulnak, de ez még látszólagos hibának is nagyon csekély, — a földolog levén az, hogy növendékeink a vallástan e kétségtől legfontosabb részében, a hittanban megfelelő, egyházunk érdekében szükséges oktatásban részesüljenek úgy alsó, mint felső fokon s hiterendszerünk alapos ismeretével távozzanak a középiskola falai közül.

Meghagyandó végül a *hazai reformáció története*. E tantárgynál azonban kérdés tárgyává tehető, vajjon megmaradjon-e a VIII-ik osztályban, vagy az összehasonlító vallástannal felcseréltetvén, a VII-ik osztályba tétessék. Az előbbi álláspont mellett szólhat az az érv, mely szerint a VIII-ik osztályban tárgyalják Magyarország politikai történetét is, melylyel párhuzamosan több haszonnal tanulhatják növendékeink egyházunk reformációjának történelmét, segítségére levén a történelem tanára a vallástannak mindenkor munkájában. Még inkább erősíti ezt az álláspontot az a másik érv, hogy e tárgy itt a végső fokon igen alkalmas arra, hogy ifjaink, megismerve egyházunknak viszontagságos küzdelmeit, a lelkiismereti s polgári szabadságért vívott eszményi harcát, felfogva a protestantizmusnak hazánk életében mindenkor nemes hivatását: a múltak dicső példájából lelkesedést, erőt és bátorságot merítsenek s egyházunkhoz és annak intézményeihez való törhetlen ragaszkodást vigyenek ki magukkal az életbe.

De az összehasonlító vallástannak a VIII-ik osztályban való tanítása mellett hasonló fontos érv szól, a mennyiben e tárgynak ugyancsak a végső fokon való tanítása igen alkalmas arra, hogy a középiskolát elhagyó ifjaink mintegy útravalóul nyerjék meg épen az összehasonlítás és apologetikus feldolgozás mellett azt az erős protestáns felfogást és öntudatot, a mely egészen *jellemmé* mégpedig református hitfelekezetű jellemmé (sohse tiltakozzék ismeretes nagy szabadelvűségünk e kifejezés ellen!) erősödve, képesekké teszi ifjainkat a reájuk — jövőben, ügylátszik, mindinkább fokozódó mértékben — várakozó kötelességek teljesítésére. Ha pedig magának e tárgynak természetét: a vallásos eszméknek kissé mélyebb, bizonyos mértékű filozófiai felfogását tekintjük, a mely e fokon már kikerülhetlen — hiszen a lélektannal s logikával való foglalkozás közben ugyanám gondolkozásra vannak utalva ifjaink — sőt szükséges, de semmi esetre sem olyan veszedelmes, mint azt némelyek gondolják; — ha továbbá figyelembe vesszük, hogy e tantárggyal épen a történelmi alapon szerzett ismeretekből levont szilárd igazságokat akarjuk az összehasonlítás által növendékeinkkel nem annyira megismertetni, mint inkább elfogadtatni s épen ezért vezetjük le előttük a vallásos eszme fejlődését az egyetemes ker. igazságokon át a felekezeti felfogásig, a saját hitfelekezetünk igazságáig: — határozottan a VIII-ik osztályba kell e tantárgyat helyoznunk, mert az lesz igazán betetőzője a hét évi munkánk eredményeként előttünk álló épületnek, nem annyira az ornamentika, mint inkább az erősség és tartósság szempontjából.

Ha megemlítem még, hogy a jelenlegi conventi tanterv által is előírt Zsoltár- és dicséretverseknek, valamint tartalmilag s alakilag kiválóbb néhány vallásos költeménynek megtanítása mellett *énekeskönyvünk* rövid ismertetését is behelyezendőnek vélem középiskolai tantervünkbe, elmondám főbb vonásokban észre-

vételcimet, melyeknek alapján tehát eként alakúlna a középiskolai vallástani tanterv:

- I. Osztály. Biblia-ismertetés. I. Ószövetség.
- II. „ „ „ II. Újszövetség.
- III. „ „ Keresztyén hittan.
- IV. „ „ „ erkölcs-tan. Confirmáció.
- V. „ „ „ egyháztörténet. (Reformáció előtti korszak.)
- VI. „ „ Keresztyén egyháztört. (Reformáció kora.)
- VII. „ „ A magyar egyházi reformáció története.
- VIII. „ „ Összehasonlító vallástan.

Saját iskoláinkban, hol a 8 osztály számára heti 16 óra áll rendelkezésünkre, e tanterv megfelelő és kivihető. S ezen iskolákban talán nem is nyílnak nagyobb panaszra ajakunk, hiszen itt minden tanárnak egyszerű mind vallástannak is kell lennie. De annál elszomorítóbb az a kép, melyet az Egyetemes Tanügyi Bizottság múlt évi jkve a nem felekezetünkhöz tartozó középiskolák ref. növendékeinek vallásos nevelésről nyújt. Szinte sir az embernek lelke a látásán. Pedig ha érezzük még a saját iskoláinkban is növendékeink intenzívebb vallásos nevelésének szükségét, mennyivel nagyobb gond fordítandó az állami, községi vagy épen más hitfelekezetű (— r. katolikus) középiskolák ref. növendékeinek vallásos nevelésére, annival inkább, mert — mint ugyancsak a múlt évi E. T. B. jkvének 26. pontja alatt szakelőadó mondja a 25. kultuszminiszteri jelentés alapján — nem kevesebb, mint 34%-a jár ref. növendékeinknek nem felekezetünkhöz tartozó középiskolákba, mely intézeteknél egy, a saját iskoláinkban nem ismert ellenséggel: a *közöny*vel, is meg kell küzdenie a vallástannak; növendékeink ugyanis ezen iskolákban — sok mellékes körülmény összehatása következtében — nagy mértékben hajlandók a vallástant, mint tantárgyat másodrendűnek, mintegy mellék-tárgynak tekinteni, mely körülmény már magában véve is nagy akadálya a kívánatos eredmény elérésének. A tanárkarok s igazgatóságok részéről is alig várhatunk ez intézeteknél többet (várhatnánk bizony az igazság mértéke szerint, különösen az államiaknál), minthogy az óramulasztásokat a törvénynek megfelelőleg számba veszik és elbírálják. Valami különösebb erkölcsi ráhatással csak nagy ritkán találkozunk ezen körök részéről. Ha mérlegeljük tehát azt a körülményt, mely szerint ezen intézetekben tanuló növendékeink nem ismerik, nem érzik annak a közszellemnek erejét, egymagában is nevelő hatását, mely egy egészséges kálvinista intézetnek minden zugát betölti: — bizony arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a nem felekezetünkhöz tartozó iskolák növendékei még fokozottabb, még erőteljesebb vallásos nevelésben volnának részesítendőek, mint saját intézeteink ifjai, hogy a vallásos nevelés kapcsolán adjuk meg nekik azt, a mit az iskola önmagától nem adhat.

Sajnos azonban, hogy ezen nem felekezetünkhöz tartozó iskoláknál a legtöbbször csak osztályok összevonásával lehet a vallásórát tartani, sőt igen sok helyen — főképen a hol maguk a lelkészek végzik a vallásos nevelést, a kiknek tudvalevőleg épen nagyobb gyülekezetekben csak kevés idejök juthat e célra — óraösszevonás is történik. Lényegesen kevesebb idő fordítható tehát ez iskoláknál az egyes osztályok tananyagának feldolgozására. Épen ezért az általános tantervnek a körülményekhez alkalmazása itt első rendű paedagogiai szükség, hogy a célt elérjük, vagy legalább is megközelítsük. A helyi viszonyok, az osztályok

népessége, aránya s a vallástanár rendelkezésére álló idő mind olyan körülmények, a melyeknek szabályozni, irányítani kell az alkalmazás munkáját. Véleményem szerint ezen nem felekezetünkhöz tartozó intézeteknél is keresztülviendő a fent megállapított tanterv a maga egészében mindenütt, a hol a körülmények engedik, sőt a növendékek jelentékeny száma egyenesen megköveteli. De a hol növendékeink csekély — osztályonként 2—5 — számaránnyal szerepelnek, olyan módosítást látnám szükségesnek a tantervnek, hogy két-két osztályonként csoportosítván növendékeink, az I—II. osztályokból álló csoport évenként váltakozva az ó és újszövetséget, a III—IV. osztályokból álló a ker. hit- és erkölctant, az V—VI. osztályokból álló a ker. egyháztörténet reformáció előtti és utáni korszakát, végre a VII—VIII. osztályok is egy csoportba foglaltatván, egyik évben a magyar egyházi reformáció történetét, másikban az összehasonlító vallástant tanulnák. Erzem e beosztásnak, illetve kisegítő tantervnek az egyes tárgyaknál ellenem érvül felhozható paedagógiai abnormitását, pl. mikor a növendéknek előbb kell megismernie az új-, mint az ószövetségi részét a bibliának; vagy mikor a reformáció történetét ismertetjük a megelőző kornak ismerete nélkül. De azt is tudom, hogy ezzel sok időt megtakarítunk a rendelkezésünkre álló kevésből, a melyet aztán az egyes tárgyaknak alaposabb feldolgozására fordíthatunk s ebben találok már én épen az általános tanterv szükség parancsolta ilyenén alkalmazásának előnyét, melyet a vallástanár egy kis ügyességgel s a hézagokat áthidaló magyarázataival feltétlenül biztosíthat.

Ezekben kívántam középiskolai vallástanítási tantervünk revíziójára vonatkozó gondolataimat előadni, nem igényelvén azoknak csatlakozhatlanságot, sőt az ügy érdekében erősen óhajtván, hogy győzzön a jobb, illetve a legjobb felfogás!

Szólani lehetne a nem felekezetünkhöz tartozó közép és alsó fokú iskolák ref. növendékeinek vallásos oktatásáról hivatalosan megrajzolt (I. az E. T. B. 1899 évi jkve 26 pontját) szomorú kép hatása alatt az u. n. »hitoktató« kérdéssel is, mely egyházunk leendő tagjai egy jelentékeny részének vallásos nevelésével a legszorosabb összefüggésben van épen a legjobban fenyegetett pontokon s így nagyon kíváncsi, hogy Egyetemes Conventünk, majd pedig törvényhozásunk valamely messzebb menő s erélyesebb intézkedést is tegyen ez ügyben; de mivel nem tartozik szorosan tárgyamhoz, mellőzöm. Csupán annyit kívánok erre vonatkozólag, mint mindenki által ismert dolgot megjegyezni, hogy a vallásos nevelés volt a mi első rendű kipróbált fegyverünk a multban, melyet elleneink eltanulván tőlünk, nem csekély eredménnyel ellenünk fordítottak, — s az lehet a jövőben is, a melyért tehát az eddignél nagyobb anyagi és szellemi áldozatokat is lehet hoznunk. Nem látszik meg ugyan rögtön a vele való hadakozásnak eredménye; de ha Pázmán Péter és az ő hűséges csatlósai nem türelmetlenkedtek s reményüket nem vették az általuk elszórt lassan öltő mérge hatásának kilátásában — s bizony nem vesztik ma sem az ő szellemi örököseik — mi, az igazság magvetői csak nem kételkedhetünk az aratás bekövetkezésében?!... Csak vetegessünk tehát szorgalmasan az okos gazda előrelátásával, ki nem máról holnapra, hanem évek hosszú sorára készíti terveit s rendezi be gazdaságát; — a többit aztán bízzuk az isteni gondviselésre!

Kiss Zsigmond.

TÁRCA.

Újabb vizsgálódások az úrvacsora felett.

(Folytatás.)

II.

Lássuk, most már azokat a legnevezetesebb magyarázatokat, melyek újabban az úrvacsora-cselekvényéről előállottak.

Harnack észrevenni vélte, hogy Justin irataiban az *eucharistia* elemei csakis kenyér és víz. Egyes helyek, a melyek látszólag mást tüntetnek fel, szerinte kétségtelenül interpoláltaknak tekinthetők. Ez a tény indította, hogy végigvizsgálja e kérdés szempontjából az egész őskeresztény irodalmat, vajjon mit tartalmaz az az úrvacsora elemeiről. És így arra az eredményre jut, hogy az ősegyház az úrvacsora áldását a III-ik századig nem tekintette a kenyérrel és borral összekötöttnek, hanem sokkal inkább az evésre és ivásra, mint ilyenre vonatkozóan, eltekintve az úrvacsora elemeitől. Már Pálnak ismernie kellett bor nélküli úrvacsorát, máskülönb Róm. XIV. 21-ben nem ajánlhatná egészen általánosan hogy tekintettel a gyengékre, bort ne igyanak. *Harnack* ezen az úton arra a következtetésre jut, hogy Jézus az úrvacsora symbolumával az emberi életnek természetes funkcióját, az evést és ivást akarta megszentelni, midőn az ételt és italt testének és vérének mondotta. »Igy övéi javára örök időre természetes életüknek részévé tette magát és arra utasította őket, hogy nem természetes életet a szellem életben való növekedés javára tartsák meg és növeljék.« (142. lap.) E szerint akkor valóban közönyös volna, hogy milyen ételeket és italokat használtak az úrvacsoránál és igen érthető volna, ha asketikus okokból, vagy mivel az üldözések idején féltek, hogy reggel a bor illata elárulja őket, — a bor lassanként elmaradt volna.

Azonban *Harnack* ezen igen érdekes magyarázata nem talált elismerésre. Az épúgy, mint az ősegyházi úrvacsorai szokásokról való történelmi föltevésai csaknem mind elutasítottak. *Jülicher* volt az első, a ki azzal egy más felfogást állított szembe. Ő egyszerre rámutat az úrvacsorai szokásra, a melyet Pál ad elő I. Kor. XI. A hagyományos felfogást, hogy Pál szeretet vendégségre gondolt, a melynek végén az úrvacsorát ünnepelték, teljesen jogosúlatlannak nyilvánítja. Ez a későbbi időből való szokások alapján történt feljegyzés. Pál csak egyszerű vacsorát ismer a *συντακὸν δεῖπνον*-t. Ezt a vacsorát abból a kenyérből és borból tartották, a melyet az egyes gyülekezeti tagok magukkal vittek és Pál megköveteli, hogy ezt az ételt és italt egyenlően osszák el a vacsorában résztvevők között. Kikel azok ellen, a kik az úrnak vacsoráját jóllakásra használják fel. Ezt semmi esetre sem tehetné volna, ha a későbbi időből a szeretet vendégség lebegett volna szeme előtt, mert az ilyen vacsoráknak természetesen a jóllakás volt a céljuk. A jóllakásra határozottan saját házaiba utasítja a gyülekezeti tagokat. Ténynek kell tekintenünk, hogy a lerészegedésig menő visszás állapotok Korinthusban előfordultak magánál az úrvacsorai ünnepélynél. — Ezután azoknak a szavaknak a vizsgálására tér át *Jülicher*, a melyeket Jézus a halála előtt való napon történt cselekvényénél mondott. Ő azokat a szavakat *Weissacker*rel, kétségtelenül találóan *parabolának* nevezi. De hogy Jézusnak e parabolával a tanítványok részére, a későbbi értelmezést illetőleg meghagyást kellett adnia, azt nem fogadja el. Szerinte, és cz a

felfogása a példázatokról irt könyvében általánosan ismeretes — nem lehet eléggé határozottan a tradícióval szakítani, mintha Jézus övének talányt adott volna fel, a melyet ő legfőlebb csak legszűkebb körében fejtett meg. Ő teljesen lehetetlennek tartja, hogy Jézus halála előtt, az utolsó pillanatban, mikor nyugodtan beszélhetett velők, legbizalmasabbjainak egy érthetetlen formulát adott volna fel, a melynek megfejtésével aztán éles elméjük győtrődhetett. „A mi egy megindulástól, aggodalomtól és szeretettől tett szívből jó, az mindig mesterkéletlen és egyszer; a minek először megfejtésre van szüksége, az nem hathat a szívre. Minél szellemesebb és mélyebb értelmű Jézus ama bucsú szavainak jelentése, annál igazoltabb ezzel szemben a gyanú, hogy az nem igaz.” *Jülicher* ezek tekintetbe vétele után a következő eredményre jut. A cselekvény második része, a borral telt pohár, a mely a Jézus vérének jelenti, felismerhetetlenül Jézus halálára vonatkozik. „A mint ez a bor most kitöltetik, úgy fog majd az én vérem kiontatni, mert halálom bevégzett dolog.” De halála nem lesz hiábavaló, sőt inkább az ő kiontott vére szövetségvére sokaknak javára. De *Jülicher* szerint a cselekvény első részének is ilyen jelentésűnek kell lennie. A „megtörte (a kenyeret)” kifejezés mind a négy előadásban meg van és így a kenyér szétDarabolása az ő teste szétrombolásának jelképeül tekintendő. A kenyér evésére és a bor ivására Jézus nem fektett súlyt, csupán az élvezetnek tárgyait hasonlítá össze testével és vérével. *Jülicher* az eredményt a következőkben összegezi (244 s. köv. l.): „Jézus az u. n. úrvacsora alapítással tanítványainak sem talányt nem adott fel, megfejtés végett, sem pedig a ker. erkölcsen egy fontos tételét nem véste elméjükbe;* ő ezzel egyáltalán semmit sem akart tenni a jövő egyháza számára. Ő semmit sem rendelt, semmit sem alapított; az illetet arra az időre halasztotta, mikor majd visszajön atyjának országába. Emlékezteért nem aggódott; oly hosszú elválásra az, a ki Mt. 26., 29. mondhatta, nem számított. Ő szokása szerint csak ünnepélyesen, egy jelentéktelen szokáshoz a legnevezetesebbet csatolta, midőn övétől bucsút véve, felvilágosította őket, hogy elvesztése már munkában van és egyszersmind tudokra adta, hogy ez az ő halála az áldásnak forrása lesz. Ez által nemcsak a tanítványok szívét, hanem a magáét is megkönnyítette s ő maga intézte ama szavakat is hozzájuk, a melyek tiszta egyszerűségükben minden túlzás-, sentimentalismus- és ideges izgatottságtól menten erőt fejeznek ki a legfenségesebb módon, hogyan mehet neki egy ember a veszedelemnek s minden terve és reménysége látszólagos elpusztulásának.”

(Folyt. köv.)

Harsányi István.

Hazatérés a retraiteből.

— Egyházi életből vett csevegés. —

A farsangi húshagyó keddel bezárult a főrangú világ mulatozási ideje s hamvazó szerdával beállt a böjti időszak, a mikor a bänkódás, töredelem a mindennapi foglalatosságok, főleg a nőknél, — a kik Isten tudja miért!... mindig jobban érdeklődnek az efajta dolgok iránt, mintha csakugyan éreznék, mint egy theologus mondja, hogy valóban ők az okai annak, hogy bűn van a világon.

Hamvazó szerda után szoktak az újabb időben a magyar róm. kath. mágán-nők, a kik a legjobban látszanak érezni Éva voltukat, mert különben olyan

különösnek kellene tartanunk nagy bűnbánati buzgalmat, az u. n. retraitebe menni, azaz egy-egy apácázárdába költözni, hogy ott több-kevesebb időt töltve, megmossák lelküket a bűnbocsánat fürdőjében s hűsvét után ismét farsangi jó kedvvel élvezhessék az életet, az illatos májusi időszakot.

Egy ilyen retraitebe költözött s onnan hazatérő mágán nő párbeszédét akarjuk az alábbi sorokban adni, a melyet egy felvilágosodott prot. nővel folytatott. A mai feszült viszonyok között jó ez irányban is hallani egyet-mást, noha az alábbi párbeszéd hitelességeért, miután csak költemény, egyáltalán nem állunk jót.

Melánia grófné. Ah! mit csináljak? ... ott jön az eretnek Zs. báróné! Találkozzam vele? ... De hiszen a gyónató atya, Xaver páter, megparancsolta, hogy minden eretnektől tartózkodjam! ... S épen most találkozom vele, a mikor bűnbánatom hete lejárt. Jaj! hogy minek is akartam, hogy gyalog menjek haza, — ha most kocsin mennék, nem kerülnek ilyen kellemetlen helyzetbe.

Zs. báróné. Jó napot! édesem! Hová, háová olyan sietve? ...

Melánia grófné. Haza!

Zs. báróné. Honnan?

Melánia grófné. Honnan? ... hát nem tudod? ... Igen, nem tudhatod, mert, ... mert ...

Zs. báróné. Mert? ... ugy-e azt akard mondani: mert eretnek vagyok?

Melánia grófné. Igen! s csak sajnálni tudom, hogy bár szeretlek, de eretnek voltod miatt mindig háborgat a lelkiismeretem.

Zs. báróné. Nem jól mondod! nem a lelkiismereted, hanem Xaver páter, a ki úgy-e azzal bocsátott haza, hogy kerülj minden eretneket?

Melánia grófné. Honnan tudod?

Zs. báróné. Látom az arcodról, a mely egészen felhős a miatt a gondolat miatt, hogy íme most is vétessz, hogy velem beszélsz, a gyónató páter parancsa ellen.

Melánia grófné. De mikor te eretnek vagy!

Zs. báróné. Eretnek? Hát mi ez? Hogy beszélt ró-lunk Xaver páter?

Melánia grófné. Azt mondta, hogy nektek nincs Istenetek, nincs Krisztusotok, nincs lelketek, hogy épen ezért a gyehennába kerültök, a pokol tüzének estek áldozatul.

Zs. báróné. S te mindezt elhitted?

Melánia grófné. Magam sem tudom, — de, de ...

Zs. báróné. De ... de ... igazat adsz Xaver páternek!

Melánia grófné. Úgy van, mert sohasem láttam nálatok egy Krisztus képet sem.

Zs. báróné. S a kinek Krisztus képe van, az hívó?

Melánia grófné. Igen, mert mindig vele van a Krisztus.

Zs. báróné. És így én nem vagyok olyan igaz hívó, mint te, a ki nemcsak Krisztus képet, de olvasót is hordassz magaddal, — pedig én vagyok olyan igaz hívó, mint te!

Melánia grófné. Jesszus! ... Mit mondana Xaver páter, ha hallaná, hogy összeméred magadat velem?!

Zs. báróné. S te engedelmeskednél neki, ha megtiltaná, hogy velem barátságban élj?

Melánia grófné. Kérlek ne állítsd élére a dolgot!

Zs. báróné. Nem én állítom élére, hanem te, meg a gyónató papod! Ugy-e megígértette véled Xaver páter, hogy szakítani fogsz velem?

Melánia grófné. Meg!

Zs. báróné. S most hogy teszed eleget az ígéretnek?

Melánia grófné. Nem tudom, mert bármit mond is Xaver páter, mégis szeretlek s bár megígérttem, hogy szakítok veled, sőt meg is esküdtem neki, nem teljesítem.

* *Harnack* előbb említett felfogásával szemben.

Zs. báróné. S ez lehet?

Melania grófné. Ah! igen! Hiszen minden leendő bűn alól feloldoztattam erre az esztendőre! S oly nyugodt vagyok! Ölellek!

Zs. báróné. Vagy úgy?... Nem irigyellek! Ölellek!...

Morál. Egy évi bűnmentesség a retraite eredménye!

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlése.

A felső-borsodi egyházmegye értekezleti közgyűlését Sajószentpéteren folyó hó 3-án tartotta az iskola nagytermében. *Vadászy Pál* esperes-elnök felhívására most csak 29 lelkész jelent meg, minek oka részint betegségben, részint elhalálozásban, részint a feneketlen sáros időben keresendő.

A „Jövel szent lélek“ eléneklése után *Bodnár Béla* rakaca-szendi lelkész áhitatos imában kérte Isten megáldó és megszentelő kegyelmét tanácskozásainkra, — minek elhangzása után szeretve tisztelt elnökünk tartotta meg megnyitóját, — mely lapunk más helyén olvasható.

Azután a kegyeletnek áldoztunk. *Batta József* tartott emlékbeszédet néh. *Antal György* rudóbányai és *Szabó József* (betegsége miatt felolvasta Horváth János) néh. *Demeter János* elhunyt lelkésztársunk felett. Szépen kidomborította élet- és jellemrajzát mindkét szerző a becsületben és tiszteletben megőszült agg férfiaknak s könyvek között tették le az elismerés virágaiból font koszorút a frissen hantolt sirra. Életökből hitet, kötelességérzetet, megelégedést s az öreg 48-as honvéd ifjúkori éveiből pedig tántoríthatatlan honszerelmet is tanulhattunk, ki ott küzdött mindig a zivataros napokban az elsők között, mint veres sipkás pataki diák. Szomorúan hatott lelkünkre mindkét beszéd, mert láttuk, hogy idősebbjeink egymás után gyorsasággal halnak el s az ifjabb tanulói nemzedék pedig nem jöven a theologiai pályára, helyök sokszor betöltetlen marad. E nagy káplán szükségét a mi egyházmegyénk is megdöbbenő módon érzi! Mindkét beszéd „emlékkönyvbe“ vétetett s az emlékkönyv lapjai telnek, telnek egyre telnek! Bizonyára érdekes halotti koszorú lesz e könyv a felső-borsodi lelkészek sirján.*

Fodor István elhunyt fiatal társunk azon óhajtságának, hogy — felette emlékbeszédet ne tartsunk — eleget tettünk; de hogy nevét megörökítsük: a levéltárban található önéletrajzát a koporsója felett mondtott imával együtt beiratni határoztuk az emlékkönyvbe. *Dávid József* erre kegyelettel vállalkozott is.

Nagy figyelem és élénk érdeklődés között olvastott ezután azon *egyházfegyelmi szabályjavaslat*, melynek elkészítésével maga a főt. egyházkerület bízta meg a felső-borsodi egyházmegyét. Elnökünk jó eleve egy bizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak rajta kívül: *Csontó Károly*, *Szabó József*, *Barna Gyula*, *Elek József*, *Mindszenti Imre* és *Szuhay Benedek*. A javaslatot, — ez utóbbinak előadásában — értekezletünk elfogadta úgy alapelveiben, mint indokolásában. Hogy azonban a terjedelmes munkát lehetőleg emberi fogalmunk

szerint tökéletes legyen: e dolgozat átnézésére, felülbírlására egy másik bizottság kéretett fel. (Tagjai: *Palcsó Károly*, *Csizmadia Jenő*, *Dávid József*, *Mindszenti Imre*) s ennek helybenhagyásával, vagy átdolgozásával kerül majd az Ózdon tartandó közgyűlés elé. Szóval lehetőleg körültekintők vagyunk, hogy a féltő megbízatásnak tehetségünk szerint eleget tehessünk. Mielőtt e fontos munkát szó szerint közölnénk, annyit már itt elárulhatunk a kíváncsiaknak, hogy a szabályjavaslat mindössze 7 §-ból áll. Alapelve a szelidség és szeretet, mely nem rontásra, de építésre lesz s minden sorát az evangéliumi szellem és lélek hatja át!*

Másik szintén fontos tárgya volt értekezletünknek a *Szabó József*, *Doktor Gyula* és *Némedy József* bizottsági tagok felolvasott munkálata a belhivatalnokok (párber, szolgálmányok, közmunka) fizetésének készpénzre való változtatása és az egyházi év (április 24.) megváltoztatása tárgyában. Az elsőt egyhangúlag elfogadná értekezletünk, — ha csak mi rajtunk állna! De miután tudjuk azt, hogy e megváltoztatást törvény szerint csakis az illető egyházközség beleegyezésével lehet keresztülvinni: a szalonai egyház példájára a belhivatalnokok álljanak mindenütt az ügy élére, — az értekezlet pedig az egyházmegyei közgyűlés elfogadása esetén felír a főtiszt. egyházkerülethez, hogy vajjon nem látná-e már elérkezettnek az időt annak kimondására, hogy a belhivatalnokok fizetése lehetőleg mindenütt készpénzben váltassék meg, minek keresztülvitelével a kerületi közgyűlés a kebelbeli egyházmegeket s ezek az egyházlátogatóságot bíznak meg. Erősen hiszszük, hogy egy jól megokolt, erélyes hangú jkönyvi pont e tekintetben megtenné hatását s nagy szolgálatjára lenne mindenütt a lelkipásztornak üdvös célja keresztülvitelében. Felső-Borsodban a tandíj (zab, csirke, tojás, sódar, búza, csomó) jobbára készpénzben váltattott meg: a mit csakis erélyes hangon írt utasításokkal vihetünk keresztül!

Az egyházi év minaddig, míg készpénzben nem kapja a lelkész fizetését a gondnoktól, marad a megszokott április 24-ike. Nem azért, mintha ez jó volna; de azért, mert előnyösebbnek tartjuk mind szept. 1., mind okt. 1., mind január 1-nél a mai viszonyok között, a mikor a számítás még jóval könnyebb a szállításonál.

Mindkét bizottságnak közgyűlésünk lelkiismeretes munkálkodásukért köszönettel adózott.

Ezután *Elek József* pénztárnok terjeszté elő értekezleti számadását a bevételek és kiadásokról. Összes pénze az értekezletnek — tagdíjakból — 303 korona 80 fillér. Ez összeg is nagyobb kamatozás céljából dékáni kezelésre bízatik. Ugyancsak elfogadta értekezletünk pénztárnok azon indítványát, hogy a tagsági díjak az állomások osztályozása szerint alább szállítassanak 2, illetve 1 koronára, mivel célunk nem a tőkegyűjtés. A számadások átvizsgálása jövőben elnökre és jegyzőkre bízatik.

Majd olvastattott a tiszai ág. ev. egyházkerület Nyiregyházán tartott közgyűlése jkönyvének 7. pontja, mely szerint a prot. theologiai fakultásnak Budapesten leendő szervezését kéri a közgyűlés az államkormánytól. Értekezletünk örömmel csatlakozik mindenkor az olyan mozgalomhoz, mely az 1848-iki törvény (XIX., XX. t.-c.) szellemét akarja megvalósítani. Mint jogos kíváncsalmat mi is felterjesztjük a felettes hatóságokhoz. Kérni, zörgetni, követelni kell: ez nézetünk! Továbbá ezzel kapcsolatban kívánjuk és követeljük a jogtala-

* Tisztelettel kérem mindkét emlékbeszédet.

Szerk.

* Kérem a javaslatot minél előbb megküldeni.

Szerk.

núl adott „erdélyi püspöki” cím visszavonását is. Az erdélyi feliratot üdvözljük szerzőjükkal együtt.

Többek felszólalása után elfogadta közgyűlésünk amaz indítványt, hogy az *egyházlátogatóság* (Canonica visitatio) *kérdő pontjai* a pályanyertes munka alapján vétsenek alapos bírálat alá, hogy értekezletünknek elméleti munkálkodását megszentelje a gyakorlat. Addig azonban, míg a terjedelmes munka el nem hagyja a sajtót: ez a határozat függőben marad. — Ezzel kapcsolatban pártolólág terjeszti fel közgyűlésünk alólírott kérvényét. — Szerző ugyanis arra kéri a főt. egyházkerületi közgyűlést, hogy azon esetben, ha a kibocsátott előfizetési ívek jegyzései nem biztosítanak a közel 1000 koronába kerülő kiadási költséget: tekintve a munka hiteles forrás-gyűjteményét, — az összes kerületek foldolgozott kanonikus kérdéseit, s a régi visitationalis jkönyveket, melyek kétségkívül történeti beccsel és értékkel bírhatnak a hazai ref. anyaszent-egyházak egyetemére nézve: nemcsak erkölcsi, de némi anyagi támogatásban is részesítené a főt. egyházkerületi közgyűlés a munka szerzőjét, hogy kitűzött szent célját elérhesse.

Mivel az elnök jelentése szerint a pályakérdések ez egyszer meddón maradtak: azok újból kitűzettek. Beadási határidő az őszi értekezleti közgyűlés.

Végül Botos József parasznai lelkész indítványát hallgatta meg értekezletünk. Közgyűlésünk óhajtsképen kimondja, hogy elvárja tehetősebb tagjaitól és egyházaitól, hogy a Prot. Irodalmi Társaságba tömegesen belépnek. Várjuk is a debreceni nagy gyűlés idevonatkozó határozatát; de bizony még tudtunk szerint az esperesi hivatalokhoz gyűjtő-ív kíséretében ily értelmű lelkes felhívások máig sem küldettek, pedig körlevélben és lelkes felhívásban nagy erő rejlik! E mulasztás jóvátételére fel is hívjuk különösen a Nt. titkár úr figyelmét. Vagy talán azért késik, hogy a jkönyvből e pont kimaradt?! Nagy baj volna, ha egészen elkésné! Mert ha most itt gyűjtő-ív lett volna kezei között az indítványozónak: bizonyára 20—25 új tagot be lehetett volna jelenteni közgyűlésünkből! Ha több élelmesség volna mi bennünk, bizony-bizony nem ártana!

Reánk ez értekezleti közgyűlés határozatai, eszmecseréi azon jóleső benyomást tették, hogy erre *rendkívüli szükség* van mindenütt. Apolni a hitbuzgóságot, lelkesedést először önmagunkban; megszabni az irányt tervezgetések és javaslatok által, a mi felé törekedni kell; emelni az összetartás, a kartársi szeretet érzését: igazán felséges hivatása az ilyen egyesületeknek. Itt a lélek és szív oltárán áldoztunk. Szellemi fegyverünket edzettük, acéloztuk, hogy a jöhető megpróbáltatások csatamezején mi is megtarthassuk egytől-egyik örállomásainkat. Összehozott a kötelelességérzet: szétvisz házi tűzhelyeinkhez a nyáj iránt való meleg szeretet, hogy a miket hallottunk, azokat mind az ő javukra és boldogításukra gyümölcsöztethessük.

2 óra felé volt az idő, midőn közös asztalhoz ültünk, hogy a testnek is megadjuk a magáét. Itt fölkeresték bennünket világi vezérferfiaink is Sajószentpéterről. Áldomásoztunk az elnökért, jegyzőért, egyetértésért. Nagy hatást tett reánk *Zsóka György* tornai tanácsbíró lelkes felköszöntése, éltetve a borsodi papságot. De leginkább kedvre derített a *Némegy József* rendkívül humoros felköszöntője, a minőt ritkán lehet hallani! Adja Isten, hogy határozatainkat kövesse a kitartó munka, a munkát a siker, a sikert az Isten áldása! Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban.

— Irta: Raffay Sándor, pozsonyi ev. theol. akadémiai tanár. 1900. — Ára 3 korona. —

Ily című nyomtatvány jelent meg ez év elején Pozsonyban, 206 nyolcadrétű lapon, izléses kiállítással. Szerzője, egyik sokat ígérő tagja az újabb theológus nemzedéknek, méltó tanítványa Dr. Masznyik Endrénének és *Stromp Lászlónak*, a kikkel, mint egy ügynek szolgálva, versenyezve munkálkodik immár a pozsonyi ev. theol. akadémia jó hírnevének gyarapításán.

Dicséretére legyen mondva a nevezett akadémia-nak: van ott valami termékenyítő elem a levegőben, a mi készíti az egyeseket, hogy vesse kezét kiki az eke szarvára, míg nappal vagy. Ennek a jó levegőnek s az ingyen kegyelemből osztogatott talentumoknak kell tulajdonítanunk, hogy alig dől ki egyik, homlokán a munka verejtékével, kezében vakoló kanállal, a másik legott nyomdokába lép és küzd a babéért és az intézet tisztességeért — mint a ki nem hiába vágja a levegőt.

Raffay Sándor, egy nagy kérdés tisztázásával kér helyet magának theol. irodalmunkban. Mert a *logoszkérdés* nyilván a nagy- és nehéz kérdések közé tartozik. Nemcsak igénybe veszi a vele foglalkozót, mint bölcsészt és theológust egyaránt, hanem oda állítja egy útvesztő elé, a hol a temérdek különböző s egymással sokféleképen rokon és ellentétes nézetek között kell magának rést törnie, hogy célhoz érhesse s bizonybizony jól kell vértézve lennie, hogy útja végén a maga egyéniségében maradjon meg a közönség előtt.

Olvasván a munkát, jól esik látnunk, hogy az ifjú szerző teljes készültséggel indul a nagy feladat elé, nemesen harcol az útjába eső akadályok ellen s úgy állítja elénk a jánosi iratok logoszának képét, hogy a saját egyénisége is ott mosolyog reánk a kép háttéréből a maga önérzetes valóságában. Apologeta, mint sokan manapság. Nem a logosz-eszmét tisztázza csupán, hanem azzal együtt védelmére kel a jánosi iratok apostoli eredetének, hitelességének s hirdeti az evangéliom egységes voltát, az apokalypsis és az evangéliom logoszának egységét s a negyedik evangéliom logoszának a többi evangéliomok felett való gazdag tartalmát s a jánosi iratokban találja meg a krisztusi keresztyénység elévülhetlen és megingathatlan fundamentumát. — A mű tehát nem csak egyszerűen a jánosi — kétségtelenül nagyon fontos újszövetségi iratok méltatása, hanem a szerzőnek, mint isagogusnak és theológusnak a nyilvánosság előtt való vallástétele s mint ilyen több tekintetben is érdekes és figyelemre méltó.

„Bevezetés”-sel kezdi (1—4 lap), a melyben a nagy kérdés taglalásához választott kutatási módszerét ismerteti meg s magának a felvett tárgynak jelentőségét s tisztázásra váró természetét emeli ki. — Igen bölcsen mondja, hogy a szentíratok eredeti értelmének felderítése és kimutatása csak úgy történhetik helyesen, ha e munkához az általános tudományos kutatás módszerét alkalmazzuk, ha tehát úgy tekintünk minden bibliai iratot, mint a mely saját korának szülötte, a kor ismertető jegyeivel. — „A koreszmék ismeretét — mondja ő — a jánosi iratok logoszának vizsgálata által

sem nélkülözhetjük. Ha — a mi a lehető legkedvezőbb (de szerintünk s a szerző szerint is képtelen) feltétel — a *logosz* tisztán önálló, eredeti keresztyén eszme volna is, kutatnunk kellene még akkor is a keresztyénség által átalakított s újjá teremtett régi világ romba dőlő szellemi erősségei között megalakulásának csiréit. Ha pedig — a mint nem is lehet másként — csakugyan bizonyos kész eszmék köréből és alapján fejtett ki s lett azzá, a mi: akkor ez eszmék világát kell elfogulatlanul vizsgálat tárgyává tennünk s megalapítanunk.

Ilyen jól megfontolt s a nagy célhoz s általában a tudományos kutatáshoz teljesen illő vezérelvekkel indul aztán a szerző a kérdés történetének ismertetéséhez. 33 lapon mutatja be, hogy a *logosz* úgyszólván a keresztyénség születése óta folyton egyik sokat vitatott tárgya a keresztyén theologiai vizsgálódásnak és az ma is s hozzátehetjük, hogy az is marad — úgyszólván — az időknek végeig, mert hozzá vannak fűződve a keresztyén hit nagy titkai, a melyeknek végleges bizonyossággal való feltárása és meggyőzőkké tétele halandóknak nem adatott és nem is adatik. A legszigorúbb tárgyilagosság mellett sem juthat az a dicsőség senki-nek, hogy az új szövetség nagy rejtélyeit minden idő számára megmagyarázta legyen.

Az a kulcs — ezt ismételve el kell ismernünk — a melylyel a szerző fog a titok zárjának nyitogatásához egészen helyes s — emberileg szólva — egyedül helyes. Előttünk vonulnak el az u. n. *logosok* és *allogosok* pártjai, a kik dogmatikai szempontoktól vezéreltetve, vitatkoznak a *logosz*-tan eredete és jelentősége felett. Amazok védik a kánon tekintélyét s a jánosi iratok apostoli származásával egybekapcsolják az egyházi hivatalos tant, az orthodox-tant; emezek féltik a keresztyénséget az idegen eszmék befolyásától s a *logosz*-tanban gnosztikus elemeket fedezvén fel, ezért a 4-ik evangéliumot ellentétben látják a 3 elsővel, az u. n. *synoptikusok*kal szemben, miért is amazok részéről méltókká lettek a kiátkozásra. Jelzi aztán, hogy a pártok ma is megvannak a *logosz*-kérdés körül, csak hogy ma a *logosok* vagy *logisták* egyértelműek a *philonistákkal*, vagyis azokkal, a kik a *Philó*-féle *logos* megtestesülését, vagy módosulását látják a 4-ik evangéliumban; *antilogisták* pedig azok, a kik a keresztyénség körében az idegen szellemi termékeknek legkisebb szerepet sem hajlandók engedni, a kik tehát ugyanazok az *antilogistákkal* s ezek közé tartozik, maga a szerző is.

A pártok ilyen megnevezésével kapcsolatban helyesen emeli ki, hogy a jelszavak megváltozásával, a kérdés jelentősége is változás alá esik, a mennyiben ma már a *logisták*, vagy *philonisták* nem úgy vizsgálják a *logoszt*, mint az isteni kijelentés teljességét, hanem mint egy philosophiai alapfogalmat s e miatt aztán nincs is az a súlya ma már a *logosz*-kérdésnek, a mi megvolt a keresztyénség őskorában s ma ez nem is annyira a tanra, mint inkább a jánosi iratokra s ezek hitelességének kérdésére szorítkozik.

Ezzel a fordulattal aztán áttér a jánosi iratok irodalmának tüzetesebb ismertetésére, annak az irodalomnak, a mely a *logosz*-kérdésével a jánosi iratok hitelességét is egybeköti, és amannak kétséges apostoli eredete miatt részben emezt is kétségbe vonja. Az angol deista *Evansontól* a német deistico-rationalisticus irány hívein át (a kik iránt eltitkolhatatlan ellenszenvet érez), eljut *Baur Ferdinándig* a tübingai iskola nagy híré vezéreig s elismervén róla, hogy a megfeneklett jánosi kérdést a gyümölcsötlen vitatkozás kátyújából nemcsak kirántotta, hanem helyes dűlőre is vezette, — legott ellenefordul *Baur*nak és az ő iskolájának s el-

méletüket ma már részben meghaladottnak s vizsgálódási alapelvükkel is ellentétben állanak bizonyítja. Nem tartja elfogadhatónak azt a nézetet, a mely szerint a 4-ik evangélium egységbe foglalása a péteri és páli, vagy particularis és universalis irányzatnak s mint ilyen, amazoknál későbbi fejlemény; sőt vitatja, hogy *Baur*nak ez a nézete éppen az ő kutatási, vagy kritikai alaptételét fosztja meg érvényétől, azt az alapelvet, a mely szerint minden író a saját kora gondolkodása, szelleme és viszonyai alapján kell mérlegelni. — Nem teszi ugyan kétségtelenné a *Baur* tévedését, de szellemesen halad tovább a bauri iskola híveinek bírálatában s így ezekkel, valamint elébb a deistákkal és német-rationalistákkal szemben védő sorba állítja az ellentétes nézetek képviselőit is, a kikről azonban, miután közelebb állanak a szerzőhöz, rendszerint kevesebb mondani valója van. Így p. o. a *Baur* iskola ellenfeleiről elégnék tartja a következőképen beszámolni: »A bauri iskola törzstagjainak támadásait igyekeztek gyöngíteni, vagy teljesen visszaverni s megsemmisíteni első sorban a tudós (!) *Bleek*, ki részint külső, részint belső okok alapján igyekezett úgy a valódiság ellen intézett támadásokat visszaverni, mint a valódiságot és történeti jellemet pozitíve megállapítani.« Továbbá *Niemayer* és *Hase*, a ki az evangélium jánosi eredetét, de sőt az Apokalypsisét is kétségtelenné s az apostol utolsó évi munkájának tartja. Felemlíti még ezek mellé pár szó megjegyzés kíséretében, mint anti-Bauristákat: *Ebrardot*, *Ewaldot*, *Bunsent*, *Mayert*, *Hengstenberget*, *Langet*, *Bäumleint* és *Rigenbachot*, de a tudós-jelzőt csupán *Bleek*-nek nyújtja oda az elvtársak közül.

Nagyobb figyelemre méltatja aztán a jánosi iratok hitelességét és apostoli eredetét támadók sorából *Weizsäcker*t, *Renant*-t, a hollandiai *Scholten*-t, *Reuss Eduardot*, a strassburgi iskola fejét, *Dr. Thomát*, *Holtzmann Oszkárt*, *Pfleiderert*, (a kinek szelleme a Kovács Ödön-féle vallásbölcsészettől nálunk is ismerős); ezek ellenfelei közül pedig a szintén ismeretes *Luthardt*-ot, *Bey-schlagot*, *Weiss Bernhardot*, *Godetet*, a kikhez eltitkolhatatlan vonzódással viseltetik; majd a hazai írók közül csupán az ő két tanárát emeli ki: *Dr. Masznyikot* és *Strompot*. De mindkettőt, mint — szerinte — lejárt nézetek képviselőit, noha őket is feldiszní, mint *Bleek*-et, a »tudós« jelzővel.

Összegezve s *philonisták* és *antiphilonisták* nézeteit, bemutat végül egy közvetítő elméletet is, a melynek — ő szerinte — a *philonisták* álláspontján okvetlenül ki kellett fejlődni. Ez elmélet hívei »vagy végleg elejtik a János apostol szerzőségét, vagy pedig megengedik, hogy az evangélium s általa a jánosi iratok jelen alakja későbbi átdolgozó kéz munkája.« Ide sorozza *Schweizert*, *Weisset*, *Toblert*, részben *Ewaldot*, méginkább *Schenkelt* és *Wendtet* s odaáll azok sorába, a kik szerint »a János evangéliuma egységes egész, kezdettől végig ugyanazon kéz munkája s a jánosi iratok apostoli eredete nemcsak lehetséges, hanem egyenesen kétségtelen.« (!)

A cimben jelzett feladattal együtt ezt a nagy tételt igyekszik aztán a szerző maga előtt s az olvasó előtt is kétségtelenné tenni, illetőleg megnyugtatóan megoldani.

Kár, hogy a külföldi írók egész gyűjteménye mellett, a hazai írók közül, csak éppen a saját két tanárára fordított a szerző figyelmet a kiváló nagy kérdés irodalmának bemutatásakor! . . . Kár, — mondjuk — mert ha az »*Einleitung*«-ok szerzői is érdemesekké váltak (egészen helyesen!) a felemlítésre; akkor — legalább a mi ízlésünk szerint — Kovács Ödönnek, A

vallásbölcsezet» c. műve (1877)* s Keresztes Józsefnek „A biblia» címen, a „Tájékozás az újabb theológia körében» — név alatt ismeretes műbe foglalt bibliai bevezetése (1879) — semmiesetre sem maradhatott volna említetlenül. Sőt egy kis melegebb patriotizmussal észrevehette volna a szerző azt is, hogy van nekünk egy „Bibliai kézikönyv»-ünk is, a mely 1876-ban lett magyarrá Dr. Augus József angol műve után. Aztán vannak nekünk magyar dogmatikáink is, a melyekben a szerzők (Tóth Ferenc 1804, Somossy János 1835, Szeremley G. 1860 stb.) szinten szólnak Philóról, a logismusról és allo-gismusról (különösen Szeremley G. »Keresztény vallás» c. műve s a János-féle evangéliom szerzőjéről, szerzetéséről és ennek vitás prologusáról stb.) — Még tovább is mehetett volna a szerző felfelé (néha még a sovínismus is indokolt!!) s ha nem épen a vizsolyi bibliaig, vagy annak Szency Molnár-féle kiadásáig (melyekből a fordítók álláspontja a szerzőség és a logosz értelmezése felől, szintén kivethető!!...), hát legalább a Bány-Sartorius-féle új szövetségig (1756), a mely — köztudomás szerint — isagogikai bevezetésekkel és a gyakorlati írásmagyarázatot szolgáló jegyzetekkel is bőven el van látva, majdnem úgy, mint a Káldy-Tárkányi-féle róm. kathólikus biblia. — És ekkor aztán kiderült volna, hogy a jánosi kérdéssel mégis csak többen foglalkoztak már nálunk is (ha nem önálló művekben is!), mint a szerző után gondolhatja az olvasó. A mi viszonyaink között a magunk kevesét nagyon meg kellene becsülnünk, hogy ne láttassunk a valónál is szegényebbeknek, elmaradottabbaknak. A theológus ifjakra különösen is hasznos lehetne az, ha egy és más kényesebb kérdésben magyar művekhez is folyamodhatnának s így mintegy megkedvelnék az elődöktől a kemény kérdésekkel való foglalkozást is. — A szerző — szerintünk — egész külön címet szentelhetett volna művében a IV. evangéliommal foglalkozó magyar írók bemutatására s ez a részlet felért volna előttünk az idegeneknek ama hosszú sorozatával, a kik különben minden jóra való isagogikában együtt találhatók. Abban a külön című magyar sorozatban aztán szó juthatott volna annak a Dods-Lukácsy Imre-féle műnek is, a mely a múlt évben jelent meg (igaz, hogy nem a tudós exegesis igényeivel!) Budapesten Szent János evangéliomának magyarázata név alatt. Ha csattogó kritikával is, csak emlegetnők azokat, a kik a miéink!!... Nem érdemlik meg a mellőztetést!

(Vége köv.)

Radácsi György.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Kenessey Béla kolozsvári ev. ref. theol. fakultási igazgatót mélyen megrendítő csapás érte e hó 7-ikén, a mikor az Ur elszólítá mellőle s három gyermeke mellől a szerető hitvestársat s édes anyát: Vágfalvy Ilonát... A megszorodott szívek találjanak vigasztalást, az elköltözöttnek pedig legyen áldott emlékezete.

— A sárospataki irod. kör folyó hó 6-ikán közgyűlést tartott Maklár Pap Miklós elnöklete alatt. Elnök mindenekelőtt a szép számmal egybegyűlt tagokat üdvözölte s közülök aztán kiemelte Balogh Kálmánt, ki helybeli taggá lévén, ez úttal először jelent meg a közgyűlésen. Ezután egy csomó elnöki jelentés következett. A népiskolai Egyetemes Történet című pályázatra egy munka

érkezett, mely most bírálat alatt van. Az ismétlő iskolák használatára szánt Olvasókönyv megírására ketten jelentkeztek. Beadási határidőül a kör 1901 január 1-et tűzi ki, kimondván azonban elvi határozatképen nemcsak ennél, de minden pályázatnál, hogy az esetleg nem jelentkezett szerzők műveit is elfogadja a kör a meghatározott határidőn belől. Az Összehasonlító Vallástanra egy mű érkezett. Kiadatik bírálatra. A Bibliai Vallástan ujranyomatása kimondatik. A gimnásium használatára szánt Magyar Prot. Egyháztörténet pályázatánál a jelentkező haladékokat kér, mely 1900. szept. 1-ig tényleg meg is adatik. Dr. Gulyás István debreceni és Sárkány Imre szarvasi főgymn. tanárok a körből való kilépésüket bejelentették, mit a közgyűlés sajnálattal vett tudomásul. Dr. Kapossy Lucian pápai tanárnak kartársai ez évben ünnepelve tanárságának 25 éves fordulóját, elnök a kör nevében a kör e munkás tagját levélben üdvözölte. Ugyancsak kiérdekelte a kör részéről a legszívesebb üdvözlöt a kör egyik régi, tevékeny, mondhatni oszlopos tagja, Dezső Lajos sárospataki tanítóképződei igazgató, ki márc. 17-ikén ünnepelte igazgatóságának 25 éves jubileumát. A népiskolai Alkotmánytant Ballagi Géza megkésztette s jelenleg már e mű is bírálat alatt van. Sok beszédre és tanakodásra adott alkalmat a Sárospataki Lapokra vonatkozó kuriai döntvénnyel kapcsolatban felvetett ama kérdés, nem volna-e célszerű a lap szabaddabb mozgathatása érdekében letenni a kauciótúl? Hosszas és tanulságos vita után a kör abban állapodott meg, hogy miután a kuriai döntvény által megszabott keretben a közlöny eddigi s ezentűli célja teljes mértékben elérhető, — ezuttal nem látja szükségesnek és helyénvalónak a kaució letételét. Hogy azonban esetleg ezentűl is előfordulhat zaklatások ne a másodelnök személyét ériék, a ki abszolúte be se foly a lap vezetésébe, kimondja a kör, hogy miként eddig is mindig értelmezte és értelmeztetni óhajtotta, a lap egész szellemi tartalmáért a szerkesztő felelős, ki ily formán sajtóvétségeknél a kör megbízásából kiadónak minősítették, megjegyezvén azt, hogy pénzbírság esetén, míg a kör megbízása tart, a szerkesztő a sárospataki irod. kör fedezete alatt marad. Örvedetesen s köszönettel vette tudomásul a közgyűlés, hogy herceg Odeschalch Gyuláné 50 frtot küldött az irod. kör céljaira. Tudomásul vette a kör az 1899-ik évről szóló zárszámadási jegyzőkönyvet. Az említett évről a pénztári napló a következő végösszegeket mutatja: Összes bevétel: 2693 frt 80 kr. Összes kiadás: 2054 frt 35 kr. Maradvány 639 frt 45 kr. Nem lenne okunk a panaszra, ha a hátralékosok megfizetnék tartozásaikat. Pásztor Sámuel pénztárnoknak a közgyűlés elismerését és köszönetét nyilvánította a lap anyagi ügyei körül való buzgó forgolódásaért s őt a pénztári napló bejegyzett tételeire vonatkozólag a további felelősség alól felmentette.

— **Báró Kaas Ivor** a múlt héten ünnepélyesen belépett a néppárt kötelékébe. — A magyar protestáns egyház mit sem veszít vele, mert sajátos illiberalismusa, a melyet a »Budapesti Hirlap« hasábjain olyan szembeszökően tanúsított, a mi körünkben nem volt otthon. — Hír szerint egész családjával át fog térni a r. kath. egyházba. Prósit!

— **Pályázati hirdetés lelkeszi állásra.** Az erdélyi kerületben a kuküllői egyházmegyében ápril 28-ig pályázhatni a buzás-besenyői 1356 korona 6 fillér java-dalmú lelkeszi állásra. A kérvények Nemes Árpádhoz küldendők Maros-Ugrára.

— **Az erdélyi ev. ref. lelkeszek első csoportja** ápril 1-sőjére kapta meg a múlt évi kongruát s az első csoportbeliek száma: 20, mondd húsz! Kaptak pedig összesen: 10006.11 koronát.

— **Az állami anyakönyvvezetők megbízhatlanságát** mi már szóvá tettük abból a szempontból, hogy a r. kath. klérus befolyása alatt állanak közülök némelyek. Legközelebb az »Egyetértés« hozta volt fel a buda-pesti fővárosi anyakönyvvezetőket, a kik ellen az ev. ref.

* Ezt említi ugyan alább, de csak egy jegyzetben (431.) s akkor is méltatás nélkül. R. Gy.

egyház lelkeszi hivatala emelt panaszt, mint a kik a róm. kath. egyház javára halásznak. — . . . Persze ez is túlzott aggodalom.

— **A jezsuita misszió hatása Sárospatakon és vidékén.** Köztudomású tény t. olvasóink előtt, hogy az »igehirdető jezsuiták« Sárospatakon is megfordultak volt s elvetették azt a magot, a mely arra van hivatva, hogy tüzet teremjen a nép soraiban. Akkor, a mikor »predikáltak«, az volt az eredmény, a mint hallatszott, hogy egy eszelős mesterlegényt megfogtak a pápás egyház tagjául, — ma már jobb s biztosabb eredmény mutatkozik. — Hja! a gyóntatószék nagy hatalom s ha eddig nem használták a sárospataki róm. kath. paróchia vezetői teljes sikerrel, most a jezsuita szellemi invázió után annál nagyobb mértékben alkalmazzák az arra »hivatottak«, a titkos erőt és hatalmat. Nem sokról van szó ezuttal, csupán arról, hogy a b . . . i ev. ref. lelkesz róm. kath. cselédje a gyónás alkalmával szelid dorgálást kapott, hogy nem szabad neki kálvinista embernél, különösen pedig kálvinista papnál szolgálnia s a kálvinista templomba be ne merje tenni a lábát. S az eredmény? A cseléd felmondott, eltávozott róm. kathólíkus gazdát keresni! mert lelke üdve megköveteli, hogy a káplán úr parancsszerű intése teljesüljön. . . . Persze a jó példa ragadós! A g. kath. káplán úr is ugyanily eljárást követett el ugyanannak a lelkesznek a másik, szintén róm. kath. cselédjével szemben, nem gyónás közben, hanem nyilvánosan, a »celéd saját vallomása szerint«, a kit leszidott, hogy hogy mer kálvinista papnál szolgálni. Véletlenül ez a cseléd megmaradt helyén, talán azért, mert nem saját hitfelekezeti lelkeszetétől és nem gyónás közben kapta a gyöngéd figyelemzetést. Kicsi dolog, de mikor tudjuk, hogy szikrából lesz a nagy tűz is, — s a mikor az érdekelt b . . . i lelkesz hívei nyílt megbotránkozásban törnek ki: mégis valami s jele az időnek, hogy a »pax« jelszó alatt a »bellum contra haereticos« lappang még a cselédszolgálati kérdésben is! . . . Egyébként a nagyra hivatott káplán urakat ajánljuk az illetékes felsőbb hatóságok figyelmébe, mint a kik immár kétségbévonhatatlan bizonyosságát adták annak, hogy a püspöki pástorbotot, mint Napoleon katonái a marsalpálcát a tarsolyukban, — valósággal ott hordják reverendájuk alatt. (—á—)

— **A protestáns tábori lelkeszség ügyében a dunántúli ev. ref. egyházkerület Körmeny Sándor főjegyző szövegezésében egy tartalmas memorándumot terjeszt fel a konventhez, a melyben azt sürgeti, hogy a protestáns tábori lelkeszek száma tizzel növeltesék (8 helyett 18 legyen), a kik a róm. kath. tábori lelkeszekkel egy sorba emelendő prot. tábori esperes, vagy helyettes püspök felügyelete alatt álljanak, a ki legalább is VI. osztályú rangfokozatú legyen. — A javaslat tárgyalásakor ott volt Tisza Kálmán is, a ki sokszor ott volt a delegációban is s bizonyára jól tudta, hogy »túlzott előnyökben« nem részesülnek a prot. katonai lelkeszek . . . Vajjon a dunántúli főgondnok, a konventi elnök s a delegacionalis tag egyformán fog-e gondolkozni?! A dunántúli főgondnok hozzájárult a javaslatához! . . . Ez bizonyos. A többi állásban levőről nem tudhatjuk, hogy mit gondol.**

— **A Magyar Szó** hűségesen kitart mellettünk bárhogyán támadják is az ultramontánok s a felhivatalosok azért, mert »protestáns ügyek« rovata is van, a miben a »Budapesti Napló« szerkesztője Vészi József elegendő alapot s okot talál arra, hogy mennyikövel

sujtaná agyon ezt a vállalkozást. — Persze a szinte tajtékzó felindulás, a melyet az »Egyetértés« és a »Pesti Napló« kivételével minden más lapnál észrevehettünk, csak azt eredményezi, hogy a »Magyar Szó« annál körültekintőbb legyen s minden prot. ügyről tudomást vegyen. S tényleg tudomást is vesz, közölve egyházmegyei közgyűlési, lelkeszértekezleti tudósításokat, apró híreket s a mit legjobban helyeslünk, *mindazt adja, a mi a protestánsok sérelmeit képezi.* A mi pontjainkat, a melyeket a Tisza Kálmán székesfehérvári beszédére írtunk, egész terjedelmében közölve, azoknak most mintegy folytatásait adják mindazok, a kiknek tudomásuk van prot. sérelemről. S ez igen jól van így. Jól, mert így *konkrét esetek gyűjteményével*, mint valódi igazsággal, *bizonyítjuk be, hogy Magyarországon nincs felekezeti jogegyenlőség, bármiként állítja is akár Tisza, akár Széll, akárki emberfia . . .* Mi kérjük is a »Magyar Szót«, hogy sérelmeinket szedje össze s a szabadelvűség diadalát biztosított protestánsok jog-egyenlőségéről a torz-képet majdan állítsa össze.

— **Igazítás.** Az abauji egyházmegye közgyűléséről szóló tudósításban, a hívek önkéntes adományozásának összege 2790 kor. 06 fillérről 27,904 kor. 06 fillére helyesbítendő. (Meggjegyzendő, hogy nem *sajtó*, hanem *toll*-hiba folytán történt a hiba.) Szerk.

Pályázat lelkeszi állásra.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *csenyétei és nagy-bózsai* lelkeszi állomásokra pályázatot hirdetek. Mindkét lelkeszi állomás javadalma, az 1898: XIV. törvénycikk értelmében folyósítandó államsegély beszámításával, 1200, illetőleg 1600 korona. Mindkét lelkeszi állomás *azonnal* elfoglalható.

A törvényesen felszerelt pályázati kérvények f. év május hó 20-ig küldendők be Révész Kálmán abauji espereshez, Kassára.

Miskolc, 1900. ápril 10.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

HIRDETÉS.

Trócsányi Bertalan

könyvkereskedésében Sárospatakon

kaphatók az alábbi művek

Barla Szabó Károly „Egyházi beszédek.“ . . .	2 kor.	40 fil.
Kovács Sándor. „Keresztény imádságok könyv régi jeles szerzők műveiből szerkesztve . . .	1	60 „
„Protestáns esték“, felolvasások, II. kötet füzve . . .	2	— „
„ „ „ „ „ „ kötve . . .	3	— „
Renan Ernő „Antikrisztus.“ Fordította Dr. Kossaczky Arnold, vászon kötésben . . .	9	— „
Renan Ernő „Szent Pál.“ A keresztyénség eredetének története. Fordította Dr. Kossaczky Arnold. Vászonkötésben . . .	9	— „

A pénz előleges beküldése után a kívánt művek portómentesen szállítatnak.

1—1

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Meczner Béla. „Gyűlési megnyitó beszéd.” — Barna Gyula. „Egyesítsük erőinket.” — Balogh Kálmán. „A régi verses arany ABC.” — Harsányi István. „Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.” — Szabó József. „Demeter János emlékezete.” — „Édes Vincze emlékezete.” — Révész Kálmán. „Bárczay József emlékezete.” — „Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” —

Meczner Béla

alsó-zempléni ev. ref. egyházmegyei gond-
nok gyűlést-megnyitó beszéde.

Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés!

Múlt tavaszi egyházmegyei közgyűlésünkön megnyitó beszédemben említést tettem azon sajnálatos surlódásokról, melyek a vallás-felekezetek között, különösen vegyes házasságok megkötése alkalmával állottak elő. Ezen ellentétek jelenleg még erősebben domborodnak ki s a felekezeti kérdések mai napon annyira előtérbe léptek, hogy legtöbb fontos országos kérdés felekezeti szempontból szokott elbíráztatni.

A felekezetiességnak ily pregnáns megnyilatkozása és előtérbe tolása azt a szomorú eredményt idézte elő, hogy az egyházak békéje, jó egyetértése teljesen bomlásnak indult, s összehasonlítva a jelent a múlttal, nagy visszaesés mutatkozik. Valóban fájó szívvel tekintünk vissza azon időre és ezt mintegy visszavarázsolni óhajtjuk, midőn ez előtt félszázaddal hazánk szabad-
ságaért, a vallás egyenlőségért és testvériségért, mint egy test és egy lélek fogott fegyvert a magyar nemzet, s a vallás felekezetek nem hogy egymás iránt féltékenykedtek volna, ellenkezőleg egymásnak segédkezet nyújtva, egymás szellemi, anyagi előmenetelét és fejlődését közakarattal mozdították elő.

Kétségtelen, hogy a felekezeti türelmetlenkedés és féltékenykedés az egyház-politikai törvényjavaslatok törvénynyé emeltetése óta élesedett ki ily szemmel láthatólag. De bármiként gondolkozunk is a nevezett törvényről, bizonyos az, hogy az egyházak által élvezett némely jogoknak az állami kezekbe való áthelyezését nem tekinthetjük az egyházakra nézve az egymás iránti elhidegülés elfogadható okának.

En mikép már több alkalommal is kifejeztem, a baj egyik főforrását s az egyházak kölcsönös bizalmatlanságának egyik okozóját az 1868-iki 53. t.-cikk megsemmisítésében találom fel, mert ennek eltörlése által az igazság és méltányosság mérlege teljesen felbillent. Megújult a reversálisok szerencsétlen időszak s a versengésnek, lélek vásárlásnak, kapacitatio-
óknak a lehető legnagyobb és legtágabb tere nyílt meg — az Isten dicsőségére!! Nem levén

egyenlők az egyházak által harcba vihető fegyverek, nekünk protestánsoknak szemmel látható és statisztikai adatokkal bebizonyítható veszteségeink támadtak és támadnak szinte naponként.

S jellemzően érdekes, hogy míg mi, protestánsok az 1868-iki 53. t.-cikk megváltoztatását fáljaljuk, addig a róm. katolikus egyház más okokból elégedetlen a mai viszonyokkal. S ki ne tudna közölni arról az országos feltűnést és sokakban mély megbotráncozást keltett beszédéről, a melyet a katolikus egyház legfelsőbb fórumán, a katolikus kongresszuson, annak egyik képviselője mondott el. Az illető szónok — a jelen voltak tapsai között kiáltotta világgá, hogy ő nagyobb üldözésnek még függetlenségi elveiért sem volt soha annyira kitéve, mint ma van az ő római katolikus vallásáért!! . . .

A viszonyoknak ily különféle megítélése és ellentétes felfogása de különösen a különféle vallásfelekezetek között mutatkozó sajnálatos feszültség miatt a jelen pillanatot egyáltalán nem tarthatom alkalmasnak arra, hogy az egyes vallásfelekezetek tetteit, működéseit erősebb kritika tárgyává tegyük. Édes hazánk érdeke, igaz java nem azt kívánja most tőlünk, hogy ezt a feszült viszonyt még élesebbnek rajzoljuk s ez által növeljük a keserűséget és elégedetlenséget: ellenkezőleg kötelességünk oda hatni, hogy az egyházak egymás iránti vonzalma s közös békéje rendes medrébe legyen visszaterelve.

A viszonyoknak ily szempontból való mérlegelése mellett a legkellemetlenebbül érintett engemet azon felmerült s az összes hírlapokban is napvilágot látott kósza hír, hogy a protestánsok saját bajaik orvoslása végett egy protestáns néppárt létesítését tervezik. Hogy ez a hír minden alapot nélkülöz és teljesen légből kapott, azt hiszem, hogy ezt hosszasan bizonyítanom teljesen felesleges. Saját belső bajaink orvoslása végett ily országos párt alakítása semmiféle jó eredménynyel nem járhat, s a protestantismushoz minden időben és bármely körülmények között is illetlen volna.

Eltagadhatatlan valóság, hogy a protestánsoknak jelenleg is igen sok bajjal kell megküzdeniök. Első és legnagyobb bajunk még mindig az anyagi szegénységünkben rejlik. De hát ez a baj, tisztelt uraim, nem új, nagyon is régi keletű, melynek szomorú

Lapunk jelen számához fél-iv melléklet van csatolva.

következményeit miként a múltban tapasztaltuk, úgy a jelenben is tapasztalhatjuk. Egyik újabb keletű betegségünk: a kellő számú lelkészek és tanítók hiánya. Különösen fájdalmasan tapasztaljuk, hogy a mai protestáns fiatalság a lelkészi pályát, mint nagyon szegényül, díjazottat, utolsó menedéknek tekinti s a végső szükségben kiségitőül választja. Azonban én abban a reményben élek, hogy az állam által nyújtott és ezután nyújtandó segély ezt a bajunkat részben orvosolni fogja.

Bizonyára vannak még egyházunknak több apróbb belső bajai is. De én ezen bajainkat nem tartom végzeteseknek, olyanoknak pedig egyáltalán nem, hogy ezeknek gyógyítása végett országos mozgalmat kellene indítanunk, vagy éppen egy protestáns párt megalakítása válnék szükségessé. A protestáns áldozatkészség, az egyházunk iránti őszinte ragaszkodás és buzgó szeretet, az összetartás és élénk kötelelességérzet bizonyára fog orvosszert találni ezen bajaink gyógyítására a pártos szellem felébresztése nélkül is.

Előttünk áll a példa: a katolikus néppárt, mely ezelőtt körülbelül 4—5 évvel kelt életre. Vajjon egyházának felvirágzása érdekében képes-e ez a párt valami nagyobb, szemmel láthatóbb eredményt felmutatni? Lehet, hogy kisebb szolgálatokat már eddig is teljesített, de más oldalról kétségtelen, hogy oly vizsgas helyzetet idézett elő a vallásfelekezetek között, a mely azoknak is, de különösen a közös, édes magyar hazának kiszámíthatatlan kárára vált. Láthatjuk, csaknem naponként, hogy ez a párt az országgyűlésen minden egyes kérdésnél előtérbe tolja a felekezeti szempontokat s ez által a napirenden lévő kérdéseknek, legyenek azok gazdaságiak, politikaiak, kereskedelmiek, vagy bármilyen természetűek is, egészséges és gyors elintézését akadályozza meg és a békeség lelkét háborgatja. Ezen felül egyes vidékeken, különösen a könnyebben zavarható nép szívében annyira felélesztette a fanatizmust, hogy ez nemcsak a többi egyházak fejlődését, de a magyar haza nyugodalmát is veszélyeztetni kezdi.

Mi protestánsok ezen párttal szemben a leghiggadtan, mindig a legjózanabban viselkedtünk, ezt, azt hiszem, mindenki el fogja ismerni. Működésében, terjeszkedésében, minden lépésében a protestantizmus meggyengítésére, megerősítésére való törekvést kellett és kell ugyan látnunk; mindamellett ellenszenvünket, elkeseredésünket ezzel szemben soha sem éreztettük. Valószínűleg a protestánsoknak ez a higgadt viselkedése hívta pár héttel ezelőtt a katolikus néppárt egyik vezérlő tagját az ország házában azon nyilatkozatra, hogy a katolikus néppárt egyáltalán nem a protestáns egyház gyöngítésére és megrontására alakult s ez bírhatta arra az elismerésre is, hogy a protestantizmus évszázadokon át igen nagy szolgálatokat tett a magyar nemzetnek s hogy a katolikus néppártot a katolikus hitbuzgóság terjesztése, az egyházi érzület fentartása hozta létre s hogy különös célja ezen pártnak a felekezet nélkülség terjedésének megakadályozása.

Nagytisztelétű egyházmegyei közgyűlés! A midőn örömmel vallom, a mit különben mindannyian is tudunk, hogy a katolikus intelligencia ezen párttól legnagyobb részt visszahúzódott, s egy-két előkelőbb tagját kivéve, legnagyobb részt lelkészekből alakult, ugyanakkor azt is ki kell jelentenem, hogy az egyháziasság fejlesztésére, a vallásosság terjesztésére egy ilyen országos katolikus néppárt létrejötte, teljesen felesleges volt s ezzel szemben az aggodalom és megbotránkozás nem

ok nélkül való. Az egyházi érzület terjesztése, a vallási buzgalom fejlesztése: kötelessége minden egyesnek, és különös kötelességök az egyház tisztviselőinek, előjáróinak. A mi pedig a felekezetenküliséget illeti, mióta az egyházpolitikai törvény javaslatok törvényekké emelkedtek, a felekezetenküliek nem hódítottak olyan nagy tért, hogy ez az egyháznak valódi aggodalmat okozhatna. Tapasztalhatjuk ezt p. o. a polgári házasságnál. Vajjon megelégszik-e a legtöbb házaspár a polgári hatóságok előtt letett esküvel? Tudtommal alig akad egy-két ilyen eset s valóságos fehér holló gyanánt tekinthető az, ha némelyek a polgári esketés után az egyházi áldást igénybe nem veszik.

De tegyük fel, hogy a felekezetenküliség a jövőre veszélyt rejteget csirájában! Vajjon elégséges-e egy vallásfelekezetnek ezen veszéllyel szemben védekezni? Nem sokkal helyesebb-e, ha az összes egyházak együttesen gondoskodnak azon eszközökről, melyeket a felekezetenküliség megakadályozására célszerűeknek tartanak s együttműködve s egymást támogatva, igyekeznek ezen bajt elhárítani?!

Bármintó véleményben legyenek is mások a felekezeti pártokról s bármikép is magyarázgassák az ilyenek jóhiszeműségét: véleményem szerint felekezeti színezetű párt-alakulásokat nem tekinthetünk másnak, mint hatalmi terjeszkedésnek, mely a többi egyházak hátrányára, saját egyházának felülemelkedésén munkálkodik. Egyházunknak ily módon való boldogítását, sőt az erre való bármely törekvést is határozottan vissza kell utasítanunk. Az ilyen gondolat feltisztult protestáns agyból nem is származhatik; egy protestáns néppárt eszméje csak ellenségeink koholmánya lehet, csak ezeknek sugalmazása folytán kerülhetett a világ elé.

Nem tagadhatjuk, hogy állhatnak elő szomorú idők, nehéz viszonyok, a melyek között a protestánsoknak még nagyobb összetartást, még nagyobb buzgóságot kell tanúsítaniok s az önvédelemnek még messzebb kiható eszközeiről kell gondoskodniok. De nagyon csalódik az, ki nagyon megkeseredik lelkében a magyar protestantizmus sora felett. Sokkal erősebb létalapja van annak, sokkal mélyebb gyökeret vert az a magyar nemzet szívében, sokkal nagyobb szolgálatot tett az a magyar hazának, mintsem hogy könnyen ki lehetne azt mozditani százados alapjából. Különben is a mi egyházunk főerejét, anyagi és szellemi boldogulását évszázadokon keresztül a vallásos buzgalom, az összetartás, az áldozatkészség és kötelelességérzet tartotta fenn. Ennek ápolása, ennek istápolása s ennek szorgalmazása végett nincs szükségünk semmiféle párt-alakulásra, mert a mi egyházunk java és boldogsága teljesen szívünkkel van egybeforrvá!

De ha lehet mégis valamit kérni a mutatkozó kétes viszonyok között a magyar református egyház vezető tagjaitól, ez a kérés csakis e pár szóban összontosúlhat: *még nagyobb buzgalom, még nagyobb áldozatkészség, még nagyobb tevékenység és elővigyázat egyházunk javáért!* Különösen egyházi tisztviselőink, lelkészeink emelkedjenek hivatottságuk magaslatára s gondolják meg, hogy ők ma nemcsak előjárói, nemcsak tisztviselői, hanem apostolai és őrtállói is egyházunknak. Minden egyes veszteség, mely saját egyházukat éri, első sorban őket sújtja, ezeket tőlük kérjük számon s ezekért őket tesszük felelősökké.

És most nagytisztelétű egyházmegyei közgyűlés! tisztelt uraim! engedjék meg, hogy saját egyházmegyéinkre vonatkozólag még pár szót szólhassak, mintegy ki akarván keresni a mai aggasztó viszonyok között,

hogy — a mondottakon kívül — mi volna még a mi egyházmegyénknek leghelyesebb teendője? Bizonyynal minden buzgó egyháztagnak, minden igaz hazafinak egyik főkötelessége oda működni, hogy a vallásfelekezetek között mutatkozó egyenetlenséget és bizalmatlanságot a szeretet, a testvériség érzete helyettesítse. Ez csak úgy érhető el, ha legalább szűkebb körben, ennek létrejöttét mindenki saját erejéhez mérten igyekszik előmozdítani. Arra kérem tehát az egyházmegye jelenlévő tagjait, különösen lelkészeit: igyekezzenek saját egyházukban, saját közösségükben, a vallás felekezetek jó egyetértésére munkálni. Írjuk zászlónkra a szeretet, a testvériség és egyetértés jelszavát. Ha ezen engesztelékenységségünk, ezen közeledésünk nem hozna is létre olyan eredményt, a melyre sokan számítunk, a melyet én szívesen remélek; de egyben bizonyos vagyok, abban t. i. hogy a béke és testvériség olajágának terjesztése által nagy szolgálatot teszünk annak, a mi minden egyháznak felette áll, legnagyobb szolgálatot teszünk édes magyar hazánknak.

Ilyen gondolatok és reménységek között örömmel és tisztelettel üdvözlöm a nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés jelen lévő tagját s midőn felkérem egyen egyen mindnyájokat, legyenek szívesek szakértelmükkel, egyházas buzgalommal nekem és nagytiszteletű Elnök társamnak hivatalos működésünket könnyíteni, ugyanakkor a gyűlést ezennel megnyitottnak jelentem ki.

Egyesítsük erőinket.

Az emberiség története világosan mutatja, hogy az igazság ellen minden küzdelem, minden felfuráng hiábavaló, mert minden ellentőrekvés s üldöztetés dacára bizton bekövetkezik annak utólagos győzedelme: mindazonáltal az igazság ellenségeit mindenféle árnyalatban fellépni látjuk; napjainkban felette gyakoriak az oly jelenetek, melyekben az igazság és személyes érdek összeütközésben, tehát harcban, küzdelemben áll.

Miután azonban az embereknek legnagyobb része olyan, hogy míg az igazságot a hatalmasok által üldözve látja, saját érdekeit féltve, az igazság részére állani nem mer, az üldözők sorába állani pedig lelke jobb meggyőződése előtt pirúl, áttal: ezen semleges, vagy közönyös lelkűeknek nevezhető embereknek azt tapasztaljuk, hogy ők a nélkül, hogy maguk a harcban való részvételbe bocsátkoznának, csak távolról szeretik figyelemmel kísérni s mintegy távcsővel puhatolni, hova fog majd a kétes ügy eldőlni!

Ilyen alakok nagy számmal találhatók ma a prot. egyház körében.

Vannak közöttünk, kik nem „túlzott aggodalmakat,” de általában semminemű aggodalmakat nem táplálnak.

Tisza Kálmán — a kit legnagyobb kálvinistának szeretnek sokan feltüntetni — minket egyszerű lelkeket, a kik napról-napra tapasztalva az ultramontán reakciót — ellene szerény fegyvereinkkel harcolunk — „kicsiny hitűeknek” nevez, hogy ily kisszerű támadásoktól is féltjük egyházunkat, felekezetünket, holott őseink a legnehezebb viszonyok között tudták megalapítani és megtartani azt.

Szép, nagyon szép szavak ezek, kivált egy Tisza Kálmán szájából, sok egyénre meg is nyugtató: de ezek csak üres hangok, melyek nyomtalanul elrepülnek s mégis sok ember szívébe keserű csalódást hagynak hátra.

Bizonyítsa be tetteivel, hogy nincs igazunk, cáfolja meg a statisztikát, hogy annak számadatai hazud-

nak, szüntesse meg — vagy legalább segítsen legyőzni, — a felekezetenélküliséget, a nazarénizmust, socializmust, s Róma Lojola tanítványait. segítsen visszautasítani a kellő korlátok mögé: akkor talán — túlzottnak mondhatja aggodalmunkat, — de addig nem.

Elismeri maga is, hogy „Európa szerte évek óta mutatkoznak némely irányban reakcionárius áramlatok,” de úgy látszik, hogy ezt a saját felekezetének kebelében még nem tapasztalta, annak káros következményeit nem látta, pedig alig hihető, hogy a dunántúli ev. ref. egyházkerület egyházközségeinek ne ártott volna mindeddig az ultramontán had.

Mi, a kik az egyházpolitikai reformok óta résen vagyunk, s minden illetéktelen beavatkozást visszautasítunk, fájdalommal tapasztaljuk, hogy az ultramontán had, — mintegy reánk uszítva mind nagyobb-nagyobb erővel intézi támadásait ellenünk, hogy minél előbb megsemmisítsen bennünket.

Sok konkrét esetet hozhatnánk fel annak igazolására, hogy nagy szükségünk van egyesített erőinkre, ha a harcot felvenni s esetleg le is győzni akarjuk ellenfeleinket.

Tisza Kálmán a régi idöket hozza emléünkbe, midőn a bátor hit védőt a hatalom sokszor vérpadra és gályára hurcolta. Igen, a vezért eltette láb alól, de a százak és ezrek megmaradtak: most nem sokat gondolnak a vezérekkel, hanem lassanként a felfuráng minden nemével igyekeznek kevesbbíteni a prot. hívók kicsiny seregét, hogy elfogyva, majd a vezetökre kerüljön a sor.

Most az ultramontának nem akarnak vértanúságra kárhoztatni bennünket, csak szent vallásunk világító fáklyáját ezeretnek minél-előbb kioltani, hogy lenne egy akol és egy pásztor — Mária országában.

A dunántúli ev. ref. egyházkerületi közgyűlést megnyitó főgondnoki beszéd után mást nem várhatunk, mint hogy még nagyobb erővel fog fellépni a reakció ellenünk s leginkább tapasztalni fogjuk ezt Debrecenben s a hozzá hasonló prot. helyeken, a hol pedig eddig sem igen tétlenkedtek vitézködő katonái.

A kicsinyhitűek hogy fognak eligazodni a nagy tömkelegben, ha elolvassák Zsilinszki Mihály és Tisza Kálmán beszédét, illetőleg válaszát?

Az egyik nagy veszélyben tudja egyházunkat s mindnyájunkat felszólít a védelemre, az apostolságra; ellenben a másik lát ugyan némi bárányfelhőt, prot. egyházunk egén, de a mely könnyen el fog oszlani a láthatárról.

Hogy melyik félnek van igaza, annak eldöntését, a t. érdeklődő közönségre bízom.

Ha csak oly reakcionárius áramlat mutatkozik is, mint a melyet Tisza Kálmán észlel, akkor is nagy szükségünk van erőink egyesítésére, az ébrenlétre, mert csakhamar szomorú valóra ébredhetünk.

Gyanúsítani pedig egyáltalán nem akarjuk, hisz egyházunk iránti hűségét ismerjük, csak arra kérjük, hogy hagyjon fel azzal a se hideg, se meleg állásfoglalással. — akkor észre fogja venni, ő is, mint készítk elő vallásunknak romlását s miként pusztulunk, veszünk, mert ezen magatartásával egymaga kiszámíthatatlan kárt tesz anyaszentegyházunknak.

Világiak és egyháziak, nagyok és kicsinyek, gazdagok és szegények, ha szent vallásunk igazságaitól át lesznek hatva, felismervén a naponkint meg-megújuló veszélyeket s ennek elhárítása céljából egyesítik erőiket, akkor nem félünk, mert még a pokolnak kapui sem vehetnek rajtunk diadalmat.

Addig pedig míg ez megvalósul, védelmezze ki-ki

za ő kis táborát, minden veszedelem ellen — nem tekintvén csekélynek semmit. — Istenbe vetett bizalommal, a mi igazaink meg fognak állani, a mi győzedelmünk, minden üldöztetés dacára előbb-utóbb, de biztosan bekövetkezik.

Barna Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses „Arany ABC.”

„Egy szelleműs megjegyzés még nem nevelés.” Curtman.

Mióta a világ fennáll, mióta azon az ember társas életet él, szükség volt és szükség lesz ezután is a nevelésre és tanításra. Meg is volt minden kornak, minden népnek a maga nevelés-tanítási eszméje, hol ilyen, hol amolyan alakban és célzattal. Őzetlen, nagy emberek áldozták fel életüket a nevelési eszmék helyes irányban vezetéseért; nagyon természetesen még az egyirányú eszmék, gondolatok között is volt, van ma is és lesz ezután is eltérés. Míg a régi Spárta a testi nevelésre helyezte a fősúlyt, hogy fiai halálmegevetéssel rohanjanak az ellen sorai közé a hazáért, s míg az egyén náluk, csak tagjai acél erejében, hősi elszántságban érvényesülhetett; addig Athén, a szomszéd testvér állam már a családra, a családi nevelésre is gondot fordít s a szelídebb erkölcsi nevelésre is kiterjeszti figyelmét. Míg Chinában a családi nevelés szinte elképzelhetlen zsarnoki jogot biztosít az apának a gyámoltalan gyermek felett; addig a régi zsidók különös figyelemmel, sőt mondhatni gyöngédséggel nevelték Isten ajándékát, — a fiú gyermeket. Míg a jezsuiták csak vakon engedelmeskedő, mindenben áment mondó, vakbuzgó híveket igyekeztek nevelni; addig a francia túlzók a templomokat zárták be az eltévedt ész-istenítés rajongásában! De nagy különbséget találunk a tanítás anyagának s a tanítási módnak a megválasztásában is a különböző korokban, nagy különbséget találunk ma is. Volt idő, midőn az elemi oktatásban megelégedtek az írás, olvasás, számolás és vallás tanítással, s ma már a reál- és művészeti tárgyakat is felveszszük az elemi iskola tárgyai közé. Volt idő, midőn csaknem az összes tárgyak tanítása vers alakban, emléző módon történt; ma már meg is értjük a gyermekkel azt, a mit tanul s ez által élő-cselekvésre igyekezzük serkenteni. Nem akarom a multat csendes nyugalmában háborgatni, Isten őrizzen, hiszen a mult alapjain nőtt fel a jelen, melyet mint ilyent mindenkor tiszteletben tartok; mégis ez nem jelentheti azt, hogy a mult tetteit, szokásait manapság is mind elfogadhatnám; mert hiszen akkor menjünk sátrak alá lakni, együnk lóhúst, áldozunk a magyarok Istenének szent berkekben s a folyók forrásainál, vagy járjunk bocskorban, mint ős apáink tették! Gondolom, erre pedig egyikünk sem vállalkozik! Épen így nem fogadhatom el a nevelés-tanítás terén sem a mult összes productióit a maguk ósdi együgyűségükben, nem tartom helyesnek a címben jelzett: régi verses „Arany ABC”-nek halottaiból föltámasztását sem.

Alkalmat ad e tárgyban felszólalásra azon körülmény, hogy e korát túlhaladott „ABC” mellett e lapok hasábjain, még a mult év végén, néhány cikk, szinte lelkesedéssel szól azon erkölcsi hatásról, melyet e tárgy betanítása által elérhetünk.

Mielőtt tulajdonképeni tárgyamra térnék, egyik cikk-író úr azon mondását: — „Csakhogy minket meg a gyakorlati élet tanít meg bölcs igazságokra stb. . . .

melyek bizonyára megérhetnek annyit, mint a nevelés tudományának egyik-másik §§-ai” — vagyok kénytelen helyre igazítani, mely a laicus olvasó előtt könnyen úgy tűnhetnék fel, hogy a neveléstudomány légből kapott valami. Hogy pedig úgy ne tűnjék fel, mintha én is csakugyan a levegőből kapkodnám bizonyítékaimat, álljon itt e dolog megvilágítására Garamszeghi (Lubrich) Ágost Nevelés tudományából a következő kitétel: „*A nevelés-tan nem oly elmélet, melyet csak a tudás végett kell tanulni, hanem gyakorlat is; tudomány, de a gyakorlat-ban gyökerező, abból sarjadzó tudomány*; nem bölcséleti agyrem, mely a legvilágosabb szókra egészen idegen fogalmakat tukmál, csakhogy össz- és alárendelhesen; nem bölcséleti mű, de bölcséleti alapgondolatoknak hódoló, és pedig az embernek kettős természetéből, *a tapasztalás és gondolkodás együttes működéséből folyó alapgondolatoknak*; nem szemlélődő rendszer, hanem törvényeknek és szabályoknak tartalma, melyek az emberi természetről és *dús tapasztalásról való gondolkodásnak szülöttjei.*” (Előszó XVII.) Ime világos ebből, hogy a neveléstudomány nem a levegőből kapott agyrem, nem mihaszna gyártott §-ok tömkelege, hanem igenis a gyakorlati életből vett tapasztalati tudomány.

De lássuk ezek után, hogy a szóban levő „Arany ABC”-ét

1. Lehet-e észszerűen és haszonnal tanítani.
2. Van-e reá egyáltalában szükség.

1. Lehet-e észszerűen és haszonnal tanítani az „Arany ABC”-et? Én szerintem nem! Mert ha észszerűen akarok tanítani, feltétlenül figyelembe kell vennem a gyermeki (emberi) szellem mikénti működését, azon isteni erőt, mely cselekvésre indítja s egyúttal irányítja a test tetteit. Tudvalevőleg az emberi léleknek három főtehetsége van u. m. ismerő, érző és akaró tehetség. Eme szellemi háromság mikénti működését figyelmen kívül hagyni a tanítás-nevelésben annyit tenne, mint vezető nélkül indulni el Szahara homok sivatagjába.

Az ismerő tehetség szemléletek alapján (melyek vonatkozhatnak a természet- és szellemvilágra) tudtára adja a léleknek azt, a mi körülötte van, történik; a lélek azt maga elé állítja, tudatába veszi és megőrzi (a lényegteleneket elhagyva.) Az érzés tehetsége a léleknek saját állapotát határozza meg, veszi észre, s fogadja el a szerint, a mint „én”-jének, céljainak megfelel, s küszöbölí ki azokat, melyek neki nem tetszenek. Az akaró tehetség a léleknek irányt ad, vagy valamely benső, vagy valamely külső cselekvésre. Az ismeret megszerzése kívülről jövő hatás a lélekre, mely azonban az érzést nem nélkülözheti; mert mint Lubrich Ágost mondja: „Az erkölcs legmagasabb igazságai az érzésben bírák forrásaikat. Az érzés központját képezi a szellemnek, mely nélkül sem a gondolat, sem az akarat nem élhet: érzelmek és nem gondolatok uralkodnak az emberen. Az érzés éltet lehel a gondolatba, erősíti vagy gyöngíti az ismerést, erősebbé és határozottabbá teszi az észrevevéseket, miért is a benyomások a gondolat-világban annál eleveenebbek s maradandóbbak, minél élénkebb az azokat követő érzés. A képzetek és gondolatok életet és halált merítenek az érzés forrásából” (Neveléstudomány: I. kötet 97—98 lap.) Az ismeret és érzés hatalma alatt, annak felköltése után lép föl a lelki akarat, — mert a mit nem ismerünk, azt nem is szeretjük, nem is utálhatjuk, utána nem is törekedhetünk, — s oly irányban igyekszik működni, mint a milyen alapos volt az ismeret és mély az érzés.

Ime a hármasság lelki tehetség bármelyikének mellőzése a tanítás-nevelésben képtelenség, egyik a másik nélkül meg nem állhat. Már pedig ha én pusztá szá-

bályokat, §§-at, törvényeket, legyenek azok világiak vagy erkölcsiek (mint az arany ABC kádenciára szedett tételei) tanítók be, minden bizonynyal a lélek ismerő tehetségét alaposan igénybe vettem, sok szép ismerettel gazdagítottam növendékeim elméjét; de az is bizonyos, hogy pusztá ismeretnél tovább nem mentem. De hát mit használ nekem, ha a világ minden tudományával dicsekedhetem is, ha nincs felköltve bennem a vágy a tetterre, melyben könyörületre indíttassam? Mit használ az én tudományom, ha könyörületlenül, részvétlenül haladok el a szenvedő, nyomorult mellett, ha nem rezgetteti meg szívem húrjait az özvegyek és árvák jajja, ha nem tudok sírni a sírókkal s nem tudok örülni az örülőkkel?! Mit ér az én ismeretem, ha hidegen hagy egyházam nyomora?! Különb vagyok-e amaz irástudónál ki tudta a parancsolatot, a törvényt, mégis azt kérdezé: ki az ő felebarátja? Különb vagyok-e ama farizeusnál, ki mellét verve dicsekedett erényeivel? Bizonyára nem! Nem elég hát a pusztá ismeret, a tudás.

(Vége köv.)

Balogh Kálmán.

TÁRCA.

Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.

(Folytatás.)

Égészen más úton halad Jézus úrvacsorai cselekvényének magyarázata *Spittánál*. Ő Márk előadásából indul ki, a melyet ő is a legmegbízhatóbbnak tart. Márk szerint a cselekvény teljesen *vacsora* színezetű; az evés és ivás tehát ott van eleitől fogva döntő jelentéssel. A páscha-vacsora nyomait *Spitta* egyáltalán nem tudja abban felfedezni. A vacsora *jelentését* illetőleg e kifejezésre hivatkozik: »az én szövetség-vérem, a mely sokakért kiontatik.« E szavak világosan arra emlékeztetnek, a mi Exod. 24., 6. s köv. a vérről van mondva, a melylyel Mózes a népet befecskengette és azt »szövetség-véré«-nek nevezte. Jézus itt nyilván szembe akarja állítani az ő szövetség-vérét, a múlt szövetség-vérével; a mózesi szövetség-kötéssel szemben a dávidi messiásira akar rámutatni, a melyet saját maga fog megkötni. Ez a szövetség-kötés az ő-testamentomban nem ritkán egy nagy öröm-vacsorának képében van rajzolva (v. ö. Ezs. 25., 6—8; 55., 3; Zsolt.: 23., 132; 15.). Ilyen féle gondolat Jézus beszédében sem idegen. »Boldogok vagytok ti, kik éheztek, mert megelégtettetek.« (Luk. 6., 21.); továbbá példák erre a vacsoráról és 10 szűrről szóló parabolák. Ez a testi élvezés tehát, mint *Spitta* a prófétákból, a bölcsélet-irodalomból és a rabbiktól vett egy csomó idézettel bizonyítani igyekszik, nem más, mint a lelki boldogságnak, sőt helyenként magának a messiásnak és működésének képe. Épen a sanhedrin-irodalomban jön elő a kifejezés: »a messiást enni.« Majd Jézus eme nyilatkozataiból: »Nem iszom mindaddig a szőlőtőke gyümölcséből, míg újat nem iszom az Istennek országában.« (Luk. 22: 30), azt következteti *Spitta*, hogy ő utolsó földi vacsorájakor eschatologiai gondolatokkal volt telve és hogy a jövő messiási öröm-vacsora lebegett előtte. Így képzelte magát egy pillanatra a jövő eme vacsorájának helyzetébe. »Látja enni és inni a tanítványokat asztalánál, az ő országában és felszólítja őket, hogy fogadják el az adományokat, a melyeket csak nekik adhat.« Abban a pillanatban, mikor épen az árulóhoz intézett szava által működésének látszólagos sikertelenségére rámutatott a leghatározottabban kifejezi, hogy ő önmagában és

munkájában nem tévedett, hogy üdv- és élet van abban tanítványai számára s hogy ők őt magukba felvegyék. Az úrvacsora szereztetési szavai előadnak e szerint »egy leírhatlan tetőpontot a Jézus érzésében, — annak hangulatát, a ki meggyőzte a világot és most már teljesen ment a halál félelmétől, teljes bizalommal függesztve tekintetét bevégzett munkájára és egyszerűsmind ama fényes jövőbe, mikor ő a szőlőtő gyümölcséből újat fog inni övével az ő atyjának országában.« »A szereztetési szavak pecsétlik meg Jézus életét és hivatási munkáját.« (283. l.). Ennek megfelelőleg találja tehát *Spitta* teljesen tarthatatlannak a *σάμα* és *αίμα* jelentését Jézusnak a halálban megtört testére és a kereszten kifolyt vérére vonatkozóan. Csak Jézus szavainak súlyos következtetésű félreértése folytán állhatott elő ez a felfogás. A mint a gecsemáni kerti jelenet mutatja, Jézus még nem volt tökéletesen tisztában halála gondolatával. De e nélkül a symbolizálás nem lett volna érthető. Bár vörös bor emlékeztethetne az embervérre, de Jézus szavait előbb a kenyérhez fűzi. És ennél a megölt testhez való hasonlóságról nem lehet szó, még akkor sem, ha a kenyérnek *megtörését* hangsúlyozzuk. E megtörésben semmi jelképes cselekvény nem látható, mivel a megtörés egyszerűen az evés céljából volt szükséges és mivel a két, tekintetbe veendő halálnem (kövezés- vagy keresztfeszítés) közül egyik sem a megtörés által hajtathatott végre. Továbbá mi indíthatta Jézust a kenyér kiosztásánál az ő megölt teste- és vére-evésének visszataszító borzongós gondolatára? Magának az áldozati vacsorának előadása nem terjed ki arra, mert sehol és soha nincs szó ilyen vacsoránál a vér-ivásáról, a mi az izraelitáknál szörnyűség volt és halálbüntetés terhe alatt tiltva vala. *Spitta* felfogásának helyességét a keresztyének legrégibb úrvacsorai szokásaival igyekszik bizonyítani. Az Ap. csel. ben elő van adva, hogy a keresztyének vacsoráikat, a melyekben *Spitta* az úrvacsorára ismer rá, örvendezéssel ünnepelték. A didaché úrvacsorai imái, a melyeket *Spitta* igen régieknek tart, egy szóval sem mutatnak Jézus halálára. A komoly halálvacsora tehát, a melyet Pál az úrvacsorában talál, nem az eredeti, hanem először Jézus halálának és az úrvacsora alapításnak a páscha-barány leölésével való kombinációja által magyarázható. Ellenben a praktikus kegyesség az egészen másféle tan dacára sokszor akaratlanul a messiási vacsora gondolatához és örömeihez fordult. Az ev. egyház úrvacsorai énekei ritkábban beszélnek a Jézus haláláról és emlékezetéről, mint az élet italáról, a menyeyi edelről, az élet kenyéréről, a lélek boráról, a szeretet vendégségéről stb.

Ennyit a *Spitta* szellemes magyarázatáról. *Harnack* e közben előadja, hogy csak Pál eme szavai: »Én az úrtól vettem« (I. Kor. 11: 22) akadályozták őt abban, hogy *Spitta* fejtegetését, a mely temérdek sok, eddig homályos dolgot magyaráz meg, alaposnak ismerje el. A következtetesség és éleslátás teljes csodálása mellett is, a melyekkel a strassburgi tudós theoriáját keresztülvitte, a későbbi munkatársai neki csaknem kivétel nélkül ellentmondtak. Legelőször *Haupt* kelt ki ellene. Ő kifejti, hogy mily szépen, egyenesen fejlődött határozott ellentét a jelenlegi és a jövő vacsora közt és hogy mint uralja a közelgő búcsú szomorú gondolata az egész előadást. A mit *Spitta* a megtört kenyérnek egy lehetséges kivégzési módhoz való hasonlóságából, a mit a megölt testnek evéséből és a kifolyt vérnek ivásából következtet, azt *Haupt* a »betűszerinti« felfogás következményének tartja. Ellenben abban *Spittával* megegyezik, hogy az úrvacsora a páscha-vacsorá-

val semmi nemű összeköttetésben nincs. Ő az úrvacsorai cselekvényben egy hasonlatot ismer fel; a cselekvény két része nem állhat különböző szempont alatt; azoknak ugyanazon gondolatot kell kifejezniök. Tehát a „szövetség vére“ kifejezés nem vonatkozhatik másra, mint Jézus kifolyt vérére. Jézus pedig halálát úgy tekintette, mint az üdvnek tényét övéért, mint az üdv munkájának megalapítását. A szerzetési szavakban a nyereség van szembe előtt, a melyet a tanítványoknak az ő halálából kell levonniök. *Haupt* végre e szavakba foglalja össze az úrvacsorai szavak értelmét (24. l.): „Az én személyem egy magasabb élet erőinek képviselője, a melyről akarom, hogy úgy sajátítsátok el és a ti személyetek alkotó része legyen, a mint áll a dog a testi táplálásnál. Ez áll különösen az én közeli halálomról is, mert épen az én személyem feláldozása, odaadása fogja felnyitni javatokra és hasznatokra fordítani az abban foglalt élet- s üdvöröket a legteljesebb mértékben.“ *Sulze E. Haupt* e magyarázatát szíves helyesléssel fogadta. (Prot. K. Z. 1895. 697. l.) — De mégis úgy tetszik nekem, mintha a *kenyértörés* és *kenyérévés* két alkotó résznek helyes összekötését, a vér *kiöntésére* és a bor *ivására* való utalást nélkülöznél. Ez a mondat: „Az én személyem egy magasabb élet erőinek képviselője,“ a melynek a *Haupt* magyarázata alapjául kell szolgálnia, az úrvacsora symbolumában nincs kifejezve és a tanítványoknál bizonyosan nem volt oly gyakori, hogy ők azt szó nélkül a nekik adott jelkép megértésére alapul vehették volna.

(Folyt. köv.)

Harsányi István.

NEKROLÓG.

Demeter János

martonyii ev. ref. lelkész emlékezete.*

1826—1900.

Alig három év lefolyása alatt, két szomorú kötelességet kellett énné a martonyii szerény paróchia udvarán teljesítenem.

Először is az 1897-ik év tavaszának egyik csendes, hangulatosságon egy koszorúkkal elhalmozott koporsó felett kellett a közrészvét bánatos szavait elzokognom . . . Akkor a szelid lelkű nő, a hűséges hitvestárs s az önfeláldozásig jó édes anya hamvai felett hullott a köny s zemeinkből s zengett ajkainkról a bús halotti ének . . .

Folyó 1900. márczius 18-án, tehát mindössze is rövid pár héttel ezelőtt ismét egy másik ravatal vala előttünk felállítva s a ravatalon maga a ház kidőlt oszlopa, az egykori erőteljes törzs, néh. *Demeter János* 74 éves aggastyán lelkész-társunk aludta a halál örök álmát . . .

Most tehát már teljesen üres- és elhagyatott lön az a hajlék, mely egykor „bővölködött sok néppel,“ mely 39 hosszú éven at oly sok családi örömmel s annyi vidám baráti szóváltásnak s élénk, szellemes eszmecserének vala tanúja . . .

Az ifjú sarjakat, a szépreményű gyermekeket egymásután tovahajszolta onnan a különböző életpálya, küzdeni tovább a létért, reménykedni a jövőért . . . A megtört, öreg szüléket pedig tova szólította a kér-

* Felolvastatott a s.-szentpéteri lelkészi értekezleten 1900. április 3.

lehetetlen halál, pihenni, megnyugodni a jól, becsúllettel bevégzett hosszú küzdelem után . . .

Én szívem mélyéből kívánom, a kegyeletes megemlékezésnek e komoly órájában, hogy az ifjú sarjak küzdelmeit, nemes törekvéseit áldás és szerencse kíséresse az élet utain! S az eltávozott, elpihent agg törzsek pedig hadd porladozzanak immár békén. csendesen a közös sírban egymás mellett! . . .

Tiszt. Értekezlet! Mielőtt eltávozott pályatársunk szelid képét átadnók az emlékezetnek: állapodjunk meg kissé gondolatainkkal e magas életkor, e hosszú életpálya mellett! Szedjük össze annak figyelemreméltóbb mozzanatait! S azután helyezzük el az ő szellemi képét kegyeletes kezekkel egyházmegyénk *Emlékkönyvébe*, a megdicsőült pályatársak e szerény *pantheonába*. Hadd legyen az ott megörökítve lelkesítésül, buzdításul az utánunk jövő ifjabb nemzedék számára! . . .

Mig e kegyeletes cselekvényt — megbízatásomhoz képest — lehető rövidséggel s tárgyilagossággal végrehajtani megkísérelném: kérem a közfigyelmet!

Tiszt. Értekezlet! Ismét kevesebb lett tehát egygyel azon jeles veteránok száma, kiket „nagy idők tanúi“-nak szokás nevezni. A megboldogultban is a 48-as, régi hirneves gárda, a régi nagy idők napról-napra gyérülő s immár kiháló félen levő, egyik tipikus alakja távozott el sorainkból . . . Igen, egyike azoknak a legendászerű, nagy napok erőteljes alakjainak, kik egykor kezökben villogó acéllal s szívekben a honszeremlem lángoló érzelmeivel rohantak előre, az ellenséges szuronyok közé . . . Egyike azoknak a fénkölt gondolkodású férfiaknak, kik minden csillogó teoriánál fényesebben bebizonyították azt, hogy miként kell a hazát szeretni, eszményekért lelkesülni s éretők vagyont, kényelmet, vért, életet kockáztatni.

De lássuk röviden az ő életrajzát! Hadd tüntesse az fel előttünk legalább némi halvány világításban a megboldogultnak szellemi képét, jellemét!

Született a megboldogult S.-Vámoson, 1826. jun. 27-kén egyszerű tisztességes földmivelő szüléktől.

Tanulmányait kezdette, folytatta s be is végezte a s.-pataki főiskolában.

Itt, mint első éves theológust, a főiskola falai közt találták őt azok a 48 iki lelkes, lázas nagy napok, melyek minden életrevaló, ép kézláb ifjú embert fegyverre szólítottak az imádott haza szabadságának megvédésére. A legelső hívó szóra ő is beállt a bátrak sorai közé s felesküdt ama hirneves zászló alá, mely a jankováci csatában lett először felszentelve — vérrel és dicsőséggel, s melynek varázsa alatt aztán a személyes bátorság sokszor majdnem csodával határos tényekben nyilvánult . . . Hogy helyét a véres csatateren is jól, férfiasan megállotta, közszólam szerint, hogy ott is ember volt a gáton, fényesen bizonyítja az, hogy csakhamar a „honvéd őrmesteri“ rangra lett előléptetve. Ez pedig kétszeresen nagy jelentőségű kitüntetés volt annál a gárdánál, melynek — szakértők megjegyzése szerint — „legutolsó közembere is tisztí rangra lett volna érdemes.“

Ő tehát, mint vörössapkás honvédtiszt egyike lett ama névtelen hősöknek, kik a római sáncoknál, Budavár visszavételénél s több más véres, történelmi nevezetességű csatában annyi babért, annyi dicsőséget szereztek a magyar fegyvereknek.

A világosi szomorú katasztrófa után, álrühába öltözve, a nyári éjszakák félhomályában, sokszor járatlan úton, tüskék, bozótok közt bujdosolva, temérdek fáradság s átszenvedett sanyarúság után érkezett végre vissza kedves szülőföldre, S.-Vámosra, az érette aggódó öreg szülék ölelő karjai közé.

A szabadságharc lezajlása után a fegyvert ismét bibliával cserélte fel. Tanulmányainak folytatása végett visszatért újból Sárospatakra, ott a teológiát bevégezte s az akkori idők szokása szerint kijött három éves tanítónak Abaujvárra.

Itt ismerkedett meg azzal a jószívű, szelid lelkű nővel, a ki később, mint hűséges hitvestársa 42 hosszú éven át osztotta meg vele az élet örömeit, terheit.

Ezen házassági viszonyból három szépremnyű fia s ugyanannyi leány gyermeke született. Nem hallgatom el, hogy ez utóbbiak közül egy rokonszenves alak, egyik lelkész társunk ifjú hitvestársa 1897. szept. 21-től, tehát immár két és fél év óta, a regényes Bükk-hegység vadvirágos völgyében, a paraszniai sirkertben aluszsa a halál hosszú álmát . . . „*Aludj békén testvéreid között, te virágok legszebbje!*“ . . .

* * *

Lássuk tovább a megboldogult életrajzát!

Az abaujvári tanítóskodás után a szuhogyi egyházba lett berendelve káplán-tanítónak. Innen néhány évi nehéz, küzdelemteljes hivataloskodás után 1861-ben a martonyi egyház választotta meg rendes lelkészéül, hol 39 évig, vagyis életének végéig hivataloskodott kitartó hűséggel, becsülettel.

E 39 év alatt tagadatlatlanul voltak sok derült, boldog napjai. Hejh! de voltak, még pedig ugyanam nagyszámban olyanok is, melyekről azt jegyzi meg az írás: „*nem szeretem ezeket!*“ Családi gondok, aggodalmak, lélekrendítő csalódások, betegség, elemi csapások, halál . . . az Urnak ezen gyászruhába öltözött sötét arcú angyalai többször, sűrű egymásutánban bekopogtattak a martonyi szerény paróchia ajtaján is . . . Ő azonban zúgolódás és kifakadás nélkül fogadta e sötét arcú követeket s nemes önmegadással tűrte, viselte a ráért keresztek . . . Folyvást bizott, reménykedett. Várt egy jobb, egy boldogabb, gondtalanabb jövődöt . . . Ámde azok a boldogabb napok csak nem jöttek el; legalább oly értelemben nem, a mint azokat az ő reménykedő lelke velünk együtt, sejtelmes előérzettel várta, óhajtotta . . . Mind a mellett is soha nem csüggedett el s a kortól, szerfelett csekély évi jövedelme mellett sem maradt el; sőt igyekezett magát a haladó idő következményeihez alkalmazni. Az olvasgatás valóságos eleme volt. Szorgalmasan tanulmányozgatta a tudományos és szép irodalmi műveket, nagy kitartással s éber figyelemmel olvasgatta a hírlapokat — s eként, ezeknek segélyével folyvást iparkodott magát felszínre tartani. Bámulatos, éles logikával tudott hozzászólni a legkeményebb egyházpolitikai s napi kérdésekhez . . . Mikor pl. szó volt azokról a korszakalkotó nagy reform eszmékről, a melyek még akkor csak néhány lelkesült szív álmait képezték, ki merem mondani, hogy az akkori szűk körű, patriárhális lelkészi értekezleteinken talán senki sem volt közöttünk, a ki melegebb érdeklődéssel, több gyakorlati tapintattal, mélyrehatóbb logikával szólt volna e nagy fontosságú kérdésekhez nálánál. Hogy nézetei már a priori is mind igazak, mind helyesek s a gyakorlati élet követelményeinek megfelelőek voltak, bizonyítja az, hogy manapság mindezen hosszú századokra szóló humanitárius intézmények (közalap, egy-

házmegyei, országos gyántár stb.) majdnem szóról-szóra az ő óhajításai, intenciói szerint vannak életbe léptetve . . . Szóval érdeklődött, lelkesült minden szép és nemes iránt, a mi csak egy művelt lelkületű embert érdekelhet.

Túlzás nélkül kimondhatjuk hát, hogy a mi megdicsőültünk úgy gondolkodás módjával, mint műveltségével — küzdelem- és nélkülözésekkel teljes anyagi helyzete dacára is — lehetőleg igyekezett beválni, beilleszkedni a mai modern korszak keretébe.

* * *

Közelebbről ismerve a megboldogultnak szép tehetségét, erős, egészséges judiciumát, sajnálattal kell kimondanom, hogy valóban komoly kárára volt szerény egyházi irodalmunknak, hogy a nyilvánosság előtt, irodalmi téren, az eszmék tisztázása körül productiv ténykedést nem fejtett ki.

De hát ennek is megvan a maga elfogadható, alapos oka. Tudjuk ugyanis, hogy a mai magas igényű irodalmi izlés szerfelett sokat vár, sokat követel attól, a ki tollával, gondolataival a fórum elé merészel kilépni. Ehez bizonyára erős írói rutin kell. Az írói rutin elsajátításához pedig nem elég csupán a jóakarát, ahhoz alapos iskolai előtanulmány, hosszú gyakorlat és anyagiaktól lehetőleg független, gond nélküli élet kívánatik.

A megboldogultnak fájdalom! nélkülöznie kellett mindezeket. Ifjúságának legdrágább éveit, melyeket önképzésre kellett volna fordítania — mint életrajzából láttuk — részint a haza szolgálatában, a véres csatatéren, részint a falusi népiskola poros falai között kellett eltöltenie. Azután meg lassanként meglepték a családi gondok, aggodalmak, beállottak nála a létért való küzdés nehéz napjai, melyek egymásután tördelték le az ő előretörékvő lelkének szárnyait . . . Így tehát a körülmények zsibbasztó, lenyűgöző nyomása alatt nem foglalhatta el azt a tért, a melynek kultiválására határozott hivatással birt.

Ámde igaza van a példaszónak: „*Nem lehetünk minden mindenben.*“ Ő megtette kötelességét ott, a hol az akkori adott viszonyok közt tér és alkalom nyílt reá, még pedig mint láttuk, megtette jól és emberül. Legyen érte áldott emlékezete.

* * *

Eltávozott pályatársunk! Te egy hosszú nyilvános életpályát futottál meg. Nekem, mint bizodalmas egyik letéteményesének, sokszor volt rá alkalmam e változatos életpályát egyes részleteiben is közelebbről megismernie.

Most tehát az emlékezésnek e komoly perceiben, itt pályatársaid előtt, hol a bókknak, hízégsnek semmi értéke többé: kötelességemnek ismerem hozzád illő, keresetlen szavakban, őszinte lélekkel kimondani, hogy e hosszú multnak — legalább az én tudomásom szerint — egy jelentéktelen epizódja sincs olyan, mely a te jellemre árnyat vethetne.

Te a nélkülözések, a nyomasztó életgondok kísértetei között is tisztán megőrzéd jellemedet. A modern korrupcio démona téged soha nem birt hatalmába keríteni. Becsülettel, emberül teljesítéd *honfiúi, hivatalos, családi s társadalmi kötelemeidet* . . . Az évek sulya, az élet gondja s a keserű csalódások nyomása alatt végül kifáradtál, kimerültél, összeroskadtál te is . . . Most már pihend ki magad ott, abban a csendes temető kertben, hol nincs többé küzdés, nincs csalódás és

reménykedés; hova nem hallatszik többé az élet vásári lármája s az életharcának fegyver-csattogása, hol előre eltávozott hived s kedves nőd áldott hamvai porladoznak . . .

Nagy idők tanúja! Atyai jó barátunk! „*Elomló porhüvelyed legyen immár a mulandóságé, neved az emlékezeté!*“ Isten veled!

Szabó József.

Édes Vince emlékezete.

1833—1900.

Lerakva az őszinte tisztelet s a gyászoló kegyelet adóját, de elhozva szívünkben a veszteség fájó terhét, szemünkben könnyel, hagytuk el a t.-tarjáni akácós temetőnek azt a frissen hantolt sírját, melybe március hó 22-én helyeztük el örök nyugalomra Édes Vince t.-tarjáni lelkész, volt egyházmegyei tanácsbíró s 48-iki tűzér tizedest.

Édes Vince abból az ároni családból származott, mely több kiváló, jeles férfit adott már egyházunknak. Atyja, a későbbi nagyhirű alsó-borsodi esperes, Édes Albert, miskolci tanár volt akkor, mikor ő 1833. dec. 19-én született; anyja tornai Szabó Zsuzsánna. A tanulást a t.-keszti elemi iskolában kezdte meg, a hova édes atya időközben lelkészül elválasztatott; majd a miskolci liceumba ment, hol négy alsó és két felső osztályt végzett, a két felsőt pedig Sárospatakon s az „1850-dik évi április 12-dikén az akadémiai vagy felsőbb tudományok hallgatására felvétellett s azokat szorgalmasan hallgatta,“ mint azt Gortvay János akadémiai igazgató az 1851. július 17-ikén kiadott iskolai bizonyítványban mondja.

Közbeesett azonban az a fényes tavasz, az a „lélek cserélő“ idő s Édes Vince, a 15 éves gyermek, két évvel idősebb testvérével, Ábrahámval, ki jelenleg sályi (Borsodm.) lelkész, elment a hazát védeni s ha kell, ha úgy jönne, vérével festeni pirosra annak imádkozott, szent földjét.

Debrecenben állottak be a tűzerek közé s egy hó alatt az ágyuk irányításában kitűnő ügyességet sajátítván el, Nagy-Váradon pedig szintén egy hónapi tartózkodás alatt, megtanulván a robbanó lövegek készítését: Erdélybe ment egy honvéd csapattal, a tűzerek betanítása végett. Édes Vince itt előbb Gál Sándor, majd Bem „apó“ táborában küzdött az oláhok, később Puchner császári vezér, majd az oroszok ellen s egy alkalommal egy kartács szilánk jobb keze mutató ujját elnyomoritotta.

A világi fegyverletétel szomorú híre a Tölgyes nevű szoros védelmében találta a két testvért, Vincét mint tűzértizedest! De a védő csapat nem adott hitelt ennek a szállongó, leverő hírnek, azonban mégis tartva annak valódiságától, a gyergyói havasok közé vonultak az ágyukkal és löszerekkel s itt tartózkodtak mintegy hat héig, reménykedve, hogy hátha?! . . .

Azután bujdosnak, mert bár a parajdi sóbányák hazafias érzelmű tisztjei útlevelet állítottak is ki számukra, az ellenséges oláh nép között sem éjjel, sem nappal nem voltak biztonságban, sőt kétszer alig tudták elkerülni a halált. Erdőkben, hegyekben, majd a síkon nagy rettegések közt való 3 heti bujdosás után haza értek s folytatták iskoláikat.

Bevégezvén Sárospatakon a gimnáziumot, testvérével, Ábrahámval, a pozsonyi ág. ev. jogakadémiára iratkozott be, első éves jogásznak. Azonban jogáskodása csak egy évig tartott, mert azután atya határozott kíván-

ságára a papi pályára lépett s miután már Sárospatakon járt iskolába, Debrecen kereste föl s ott kezdte meg és végezte el a theol. tanfolyamot 1856-ban.

Orlai Petrich Soma, a Petőfi révén is híres ember és festő ez időben Debrecenben lakott s órát adott a festészetből. Ezt az alkalmat Édes Vince is felhasználta s a hittani órák hallgatása mellett Orlaitól festeni tanult. Majd e téren való tökéletesítése végett, mikor a kápláni vizsgát letette, Bécsbe ment s egyúttal az egyetemre is eljárt. Bécsben azonban nem sokáig volt, mert már 1857. febr. 12-ikén elfoglalta a nevelői állást gróf Waldeck Frigyes gyermekei mellett T.-Roffon s három évig tanította a grófi gyermekeket, egyszersmind azonban mint segéd-lelkész is szolgált. Hogy mily fényesen felelt meg e kettős tisztének, mutatja magának gróf Waldeck Frigyesnek saját kezűleg írt bizonyítványa, mely szerint a gróf és családja szeretetét, gyermekei ragaszkodását egészen kiérdemelte, Kegyes József akkori t.-roffi lelkész pedig, az általa és az egyháztanácsosok — köztük a nagyhirű t.-roffi Borbélyok és magyar Kossa Lajos — által is aláírt bizonyítványban azt mondja, hogy „tiszt. Édes Vince úr ékes papi szónoklataival, köztünk mind a felsőbb, mind az alsóbb rendűek előtt olyan közkedvességet nyert, hogy papi szolgálatát egyházközségünk mindig várva-várta és óhajtotta s valahányszor megnyerte, mindannyiszor örömmel s megleléssel távozott hallgatásáról.“

De bármilyen szeretettel és ragaszkodással voltak is hozzá, nem maradhatott tovább T.-Roffon, haza kellett jönnie T.-Tarjánba, gyöngülni kezdő édesapja mellé, a ki esperes is vol, káplánnak. Az itt töltött két évi segéd-lelkészkedése alatt annyira megnyerte a gyülekezet szeretetét, nagyrabecsülését, hogy — 1862-ben letévén a papi vizsgát — 1863. ápr. 6-ikán, húsvét másodnapján, a három nappal előbb lemondott édesapja helyébe egyhangúlag megválasztottak, mint poroszloői segéd-lelkész.

S nem vesztettek vele. Nagy hírű apja vezetése mellett egészen gyakorlatába jöven az egyház kormányzásnak és a hívek lelki gondozásának, a lelkiekben való vezetésének: a t.-tarjáni ev. ref. egyház az ő 36 évi lekipásztorkodása alatt is megmaradt azon a minden gyülekezetre nézve kívánatos, rendezett állapotban, melyre édes atya emelte. S ez is érdem.

A megválasztatása után való évben megnősült, elvevén Rác Etelkát, a gróf Degenfeld hadházi tisztartójának leányát, a most már nehéz özvegyi gyászfatyolt viselő, szomorúságra hagyott özvegyét. Házasságából két gyermeke született: Elemér, ki most Aradmegyében szolgabíró s Olga, Weidinger Géza kataszteri mérnök neje.

Azután egyházának és családjának élt. Ez a kettő volt szemefénye, minden munkásságának mozgó ereje, hogy ezeket boldoggá tegye. S nem hiába munkálkodott. A virágzó egyházban a hívek között béke, egyetértés uralkodott, az a divatos s mindinkább terjedő betegség, az egyháziatlanság valami ismeretlen volt a Tisza melletti csendes kis faluban. Szíve jóságával megtudván nyerni hívei szeretetét, ezek 36 évi ottléte alatt mindvégig hű ragaszkodással voltak hozzá s ha néha-néha mégis akadt, a ki kellemetlen órát szerzett neki és ösztönözték bántója ellen, csak azt mondta, a mit egykori poroszloői főnökétől tanult: csak lakozhassunk.

De ilyen eset csak ritkán fordult elő, elfeledte, elfeledtette vele azt az íránta nyilvánuló tisztelet, körülvevő szeretet. És az az arany szív, a szépre, jóra fogékony, mélyen érző lélek, derült kedély, a mint maga is könnyen vette, elfeledte a bántalmat, szomorúságot, nem

engedte, hogy az körében sokáig rányomakodják valakinek a lelkére s bármilyen bánata volt is egynek-másiknak, fel kellett annak vidulni közelében.

Igy teremtet magá körül egy boldog, meglegedett világot. S mert élete folyása csöndes és nyugodt volt, meg-megszólt benne a költői lélek, s főleg az egyházi író s írta a szép, kenetteljes, vigasztalásteli halotti imádságokat, melyekből 1884-ben egy kis füzetkét adott ki mutatványképen, a melyet a kritika jól fogadott. Vajha gyermekei, hálás emlékeül az apának, közrebocsátának az azóta már sokra szaporodott imádságokat, melyekben, tudomásom szerint, különösen a leggyakoribb esetekre való van legtöbb, t. i. csecsemő felett mondandó.

Az alsó-borsodi egyházmegye is, látva, hogy Édes Vince miképen sáfárokodik az Ur szőlőjében a neki adatott talentummal, mily odaadással és lelkesültséggel: tanácsbíróvá választotta, mely tisztéről azonban, betegsége miatt, 1892-ben lemondott s attól kezdve alig járt valahova, jobbára csak otthon tartózkodott, családjának, az egyháznak és író asztalának élve.

Igy érte utól a halál márc. hó 20-án, nagy kínok között, szerettei által körülvéve, hunyván le szemeit a síri álmra. Temetése márc. 22-ikén volt. Meghagyásához s utolsó kívánságához képest Gulyás Benő m.-csáthi lelkész mondott felette a háznál egy imádságot, a sírnál pedig káplánja Tóth Ferenc tartott rövid síri beszédet.

Most már ott nyugoszik a t.-tarjáni temetőben, azokkal a sokakkal, a kiknek édes álmodat kívánt alvó poraikra.

Nyugodjék ő is. Megérdemli.

Béke hamvaira.

Bárczai Bárczay József emlékezete.

— (Részlet, a felette f. é. ápr. 10-ikén elmondott gyászbeszédből) —

A boldogult, mint egy ősrégi, érdemekben és hagyományokban egyaránt gazdag családnak sarja, a nagy névvel együtt nagy kötelességeket is örökölt s nemcsak ösmerte, de mindig szeme előtt tartotta és követte is amaz elvet: a nemesség kötelez. A Bárczay-aknak, kik nem sokkal a honfoglalás után urai és birtokosai e helynek és földnek s kik Szaniszló és György kora óta, immár több mint 300 éve, nemzetségről-nemzetségre, szakadatlan sorozatban, tántoríthatatlan hívei, áldozatkész pártfogói és jóltevői evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunknak, a Bárczay-aknak, kik 1694. óta, szintén szakadatlan sorrendben, immár hét főgondnokot adtak a kassai református egyháznak,* e dicső ősöknek a megboldogult méltó utóda volt. Izról-izre magyar és kálvinista, sokszor egészen a puritánok ridegségeig és szigoráig; magas jéghegy, melynek ben-sejében a legnemesebb indulatok és érzelmek tüze lobog. Inkább magába vonuló, mint társaság kedvelő; inkább a családi tűzhely melegét keresi, mint a közélet, a nyilvánosság zajos forgatagát. Ezért volt kevés s rövid ideig tartó közéleti szereplése, — hol pedig, ha vágya van rá, a legkiválóbb helyeket foglalhatja el. Még egész ifjan szülővármegyéje szolgabírája lesz, majd kardot köt a megtámadott haza- és szabadság

* Bárczay János kassai főgondnokká választott 1694. június 10. Követte fia, László, majd ennek fia, Ferenc, azután ennek két fia: Sámuel (1801—1814.) és Ferenc (1814—1836.). Őt követte fia, József, (1836—1859.) őt szintén fia, József, 1860—1900., Bárczay János előtt Várady Pál, Udvarhelyi György és Várady István voltak a kassai egyház főgondnokai.

védelmére; később, egy cykluson át, az ország törvényhozóinak sorában ült, majd vármegyei egyesületek elnöki székét tölti be. Szíve, lelke azonban mindennek felett a családi kör áldott melegét óhajtotta, mit meg is nyert egy hozzá méltó, emelkedett lelkű nő oldalán; de a boldog családi életnek hamar végetvet az imádott nő kora halála,¹ s az özvegy férj mélységes bánatát egyedül fiainak, neve örököseinek növekedése, majd szárnyra kelése enyhíti némileg. Gyásza méginkább zárkózottá teszi s szívének mély sebe nem gyógyul teljesen. Délceg alakja nem törik ugyan meg, de szenvedése sok, keresi a magányt, hol néma barátaiban, könyveiben lel társaságot és vigasztalást.

De vigasztalást és erőt nyer szent hitében is, melyet, mint lelke drága kincsét, híven megőrzött végleg-hellettéig. Hithűségéről, vallásos buzgóságáról, fényes jelek tanuskodnak nekünk. Negyven évvel ezelőtt foglalta el a kassai egyház főgondnoki székét s bár az újabb időkben egészen visszavonult is az ügyek intézésétől, de érdeklődni soha meg nem szűnt az egyház iránt, melyet a múlt századok zivataraiiban, az ő őseinek védelme és támogatása tartott meg nekünk.

A bárczai kis egyháznak pedig elejétől fogva bőkezű patronusa és jóltevője, kinek megengedte az Ur kegyelme, hogy élte alkonyán megépíttethesse s égre emelkedni lássa a szentegyház ékességét, díszes új tornyát, vallásos buzgósága s áldozatkészsége századokra szóló emlékjelét.² Félévvel ezelőtt együttadtunk halált az Urnak, a szent munkának bevégezésekor; lélekben örült ő is az örvendőkkal; zárkózott kedélye megnyílt s derült lélekkel órákat töltött el velünk... Ugyan ki hitte volna akkor, hogy ily hamar koporsója mellett fogunk megállni?!

Maga azonban jól tudta, hogy a vég közel; de nem rettent meg attól percre sem. Mint végső rendelkezései mutatják, bátran és készen, teljes nyugalommal várta a halált, mint egykor az öt római szenátorok, diszbe öltözötten, hivatalos székében, mozdulatlan arccal várták a betörő vad horda halálcsapásait. Halálos ágyánál szerettei vették őt körül s mint a húnó nap, végső sugarán, csókjával hinti a kis rózsabimbót, úgy derült fel a haldokló tekintete, midőn egyetlen kis unokájának rózsás arcát megláthatá. Kevéssel azután, az utolsó sugár is bemegett a sötét homályba; a nap felkelte az ő életének hunyát hozta el.

Révész Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.

— Sárospatak 1900. ápril 18—19. —

Mecner Béla gondnok s Keresztúri József esperes elnöklése alatt folyt le az alsó-zempléni egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlése csekély, nagyon csekély számú érdeklődő jelenlétében, a minek okát ugyan miért keresnők, mikor már más alkalommal is kerestük, meg is találtuk, de hát a látogatottság azért nem akar megjönni. Sem a főiskolával való érüklözési vágy, sem a kebelbeli ügyek iránti érdeklődés, sem az álta-

¹ Neje, Lónyay Ottilia, meghalt 1875-ben.

² A bárczai templom mellé díszes tornyot építtetett, 11,200 korona költséggel. A felavató istentisztelet 1899. okt. 15-ikén tartott.

lános egyházmegyei közszellem, sem a kollégialitás nem működik — úgy látszik! — a gyűlést alkotó tagokban! . . . S ha ezt így megállapíthatni, ugyan minek keresnők az okot a szántásban s vetésben, hiszen a lélek ügyeiben sáfárokodók úgy is tudják, hogy „a kik a testnek vetnek, a testnek aratnak.” . . . Dicséretre méltó, hogy a tanácsbírói kar, egy világinak a kivételével, teljes számban volt jelen s mindvégig kitartott. Példaadásuk megérdemli az elismerést!

A gyűlést megelőzőleg istentisztelet volt a templomban, a honnan a főiskolai u. n. küldöttségi szállásra visszatérve, $\frac{1}{4}$ 10-kor az esperes imádságával megkezdődött a közgyűlés, a melynek világi elnöki megnyitó beszéde nagy figyelemmel s érdeklődéssel hallgattatott meg a jelenlévők által, a kiknek szívök hangosan dobogott abban a tudatban, hogy a világi hitsorsosok egynek tudják s érzik magokat azokkal, a kik mint lelkipásztorok működnek a magyar ev. ref. egyház felvirágztatásán. A tartalmas megnyitó-beszéd Zombori Gedő indítványára egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatott s Debreceni Bertalan felszólalása nyomán az is jegyzőkönyvbe foglaltatott, hogy az az u. n. protestáns néppártféle inszINUÁCIÓKRA vonatkozólag teljesen egy nézetben van az alsó-zempléni egyházmegye a gondnokkal.

E tartalmas megnyitási jelenet után az esperes olvasta fel jelentését, a mely a maga rövidségével s tömör tartalmával szinte feltűnést keltő volt. Főbb adatai e jelentésnek a következők: a hitélet élénk és buzgó, a belhivatalnokok szorgalmasan végzik kötelességeiket, a házasságkötések alkalmával az egyházi áldást mindig kikérték az illetők. A hitbuzgóság erejét s nagyságát az adakozások bizonyítják, a melyek az 1899—1900-ik egyházi évben nem kevesebbre, mint 24184 frt 82 kr-ra rúgtak. Ebből az összegből 10 ezer forintot gróf Andrássy Dénes és neje adtak a megyaszói egyháznak templomépítésre; 450 frtot Miklós Béla s 840 frtot Ölbei János kis-rozvágyi lelkész és neje az ottani lelkész lak építésére. Építkezés történt 17899 frt erejéig . . . Elszomorító jelenség, hogy 5 tanítói állás van üresedésben. A jelentés jkv.-be foglaltattak.

Szokás szerint titkos szavazással választattak meg a tavaszi kerületi közgyűlésre küldendő egyének s ezek a többség bizalma folytán a következők: Bálint Dezső, Kónya András, Tóth Lajos, Kóczán Miklós, Mecner András és Miklós Béla. Szinyei Gerzson mint helyettes gondnok megy a gyűlésre, miután a gondnok májusban Karlsbadban fog tartózkodni.

A nyomtatott tárgysorozat 47. pontja közül az az első napon 30 tárgyalatott le s délután a 3 bírósági ügy. A főbb tárgyak a már említettekén kívül a következők voltak: beerősített két új tanító, a kiket az eskü letétele után a gondnok intett nagyfontosságú hivataluk buzgó betöltésére; felolvastatott az egyházmegyei lelkész-értekezlet „vonzóbbá s gyümölcsözőbbé tételére” vonatkozó felterjesztés, a melyet a két értekezleti kör fog meghányi-vetni (s talán elvetni! . . . a mi igen nagy kár lenne! . . . de hát a hangulat a felolvasás után egyáltalán nem volt lelkes! Ebből következtetjük, hogy „talán elvetni.”) . . . Szerencsen 2450 frtra emelkedett az egyházi és iskolai adó hátralék! . . . Olyan összeg, a mint mondták! a mely soha sem lesz behajtható. Küldöttség fog eljárni az ügyben. K.-Helmec ügyeit is küldöttség fogja megvizsgálni, a hol káplán-szükség van, miután a lelkész „hangját nem hallják meg jól a templomban mindenek.” . . . Mád szegény-házának az ügye közigazgatási hatósági eljárást fog igényelni, mert a r. kath. egyház a közös tulajdont képező szegényházat egészen lefoglalta, holott

pedig a ref. egyház épen olyan tulajdonos. Vallássérelmem is fordult elő ugyancsak ebben a menházban, a mennyiben az ev. ref. szegények vallásukkal ellentétes szokásokra s szertartásokra kényszerítették . . . A gyűlés az utóbbit nem vette figyelembe! . . . Örömmel vétetett tudomásul, hogy a kis dobszaiak megváltották igás szolgálmányukat; Kak még mindig adós az állami adóval; Lúe iskolát fog építeni; Takta-Harkányban a Szabó Dániel-féle orgona-alap kezelése az alapító kívánsága szerint rendeltetik meg; a prot. theol. fakultás ügyére vonatkozó megkeresés, valamint a prot. államsegélynek a luth. testvérek által tervezett kiosztására, illetőleg évjáradékszerű megállapítására irányuló felterjesztés is tudomásul vétetett abban a tudatban, hogy majd a kerület fog ebben az ügyben érdemlegesen nyilatkozni; a tállyai egyház meghívása a jul. 1-ső napján tartandó jubiláris ünnepélyre, a mely nagy szabásúnak ígérkezik, örömmel fogadtatott; Tolcsva lelkésze ellen még mindig vannak panaszok; bajok vannak Erdő-Horvátiban, főleg a vegyes házasságból származott ev. ref. gyermekek iskoláztatása körül; Konkoly Károly vissi tanító évenként 40 frtot ajánlott fel fizetéséből arra a célra, hogy az gyümölcsöztetvén, majd a tanítói fizetés alapját képezze; Leányváron nincs tanító s ezzel ennek a leányegyháznak a fennmaradása kétséssé lett, Kenézlőre a lelkész legközelebb be fog vonulni. Bodrog-Olaszi jelentése, hogy gróf Lónyay Elemér apostata lett s mint volt földes úr egy bomladozó templomot hagyott emlékül volt hitsorsosaira, tudomásul vétetett.

Tudomásul vétettek a tanügyi bizottság, s a számvevőszék jelentései, a melyek után a közgyűlés ápril. 19-én délelőtt $\frac{1}{2}$ 12-kor bevégeződött.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Congrua ügy.** Megnyugtató értesítem lelkész-társaimat, kik még nem kapták meg az 1899-ik évre congruai illetményöket, hogy pár nappal ezelőtt a hátralékban levő egész összeg utalványoztatott részökre, a kiosztása csak azért nem eszközölhető, mivel a szétosztáshoz szükséges névsorozat s az illetmények kimutatása még nem küldetett meg.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

— **Protestáns vezérférfiak nyilatkozatai a vallásháború ellen:** ez alatt a cím alatt 8 és $\frac{1}{4}$ hasábos közlemény volt a Magyar Hírlap 8 husvét számának a mellékletén (a Magyar Nemzet valamivel többre becsülte kevéssel előbb a prot. kitünőségeket, mert a főlapon adta a nyilatkozatokat, a melyeket szerzett!). A nyilatkozók száma 10, névvel megjelölve 8, névnélkül 2. Név megnevezésével szerepelnek: Kun Bertalan, Antal Gábor, Papp Károly, Haypál Benő, Fabinyi Teofil, Győry Elek, Bachát Dániel, Scholtz Gusztáv. S a nyilatkozatok lényege? . . . constatalása mindannak, a mit mi százszor meg egyszer elmondottunk, t. i. hogy baj van, — bevallása annak, hogy a Mocsáry Lajos profétiaja szóról-szóra bevált. Hogy mi volt az a profétia? . . . majd egybeállítjuk, hogy lássák mindenek az igazságot s lássa főleg a „tűzött aggodalmak”-kal vádoló Tisza Kálmán, a kiről föl van jegyezve e lapok hasábjain is, hogy orthodoxiának nyilvánította Szász Károly püspök ama fel-fogását, hogy az 1868. 53. törvények változtatásába semmi szín alatt sem volna hajlandó beleegyezni. (L. Sarospataki Lapok 1893. évf. 2. sz. 26. oldal.) . . . A mi az említett nyilatkozatok tartal-

mát illeti, azt röviden a következőkben ismertethetjük: *Kun Bertalan* mit sem tud a prot. politikai párt alakulásáról, erre nincs is ok, az egyh. pol. törvények revisióját ellenezzük; hiba volt a 68. 53. t.-c. eltörlése, Miskolcon is van több panasz, hogy az állami anyakönyvvezetők r. kath. érdeket szolgálnak; *Antal Gábor*: nincs ok a prot. politikai szervezkedésére, de szükség sincs rá, sőt veszedelmes volna, mert a prot. érdekek csak szabadelvű r. kath.-kal védhetők meg; *Széll Kálmán* liberális ember; az állami anyakönyvvezetőknél nem tapasztal r. kath. propagandát, de természetes (vajjon nem jogos-e is egyszersmind?! Szerk.), hogy a kath. hitű állami anyakönyvvezető a saját hitéhez húz (s ez talán törvényes is épen a reversálist illetőleg?! Szerk.), — rosszabb a helyzet, mint volt 1895. előtt, — de revízió nem kell, pedig az 1868. 53. t.-c. eltörlése csak flastrom volt a klerus sebére, de nem szükségszerű; *Papp Károly*: veszedelem van régóta s most fokozódott, mert a jezsuiták erősebben dolgoznak; a prot. néppárt híre mesebeszéd; az 1894-iki 31—33. s a többi egyházpolitikai törvények mellett állani kell, **de el kell törölni a reversálisokat**, ne legyen egyáltalán reversális, de a revíziót nem sürgetjük, mert ezzel az ultramontán revízióknak nyitnánk rést; *Haypál Benő*: van prot. aggodalom még Tisza Kálmánnál is, Zsilinszky pedig nyíltan beszélt; az erdélyi püspöki címmel Wlassics eljárása érthetetlen s menthetetlen; a kormány iránt bizalommal viseltethetni; *Fabinyi Teofil* nyilatkozata: *nem nyilatkozom, mert nyilatkozatommal a keletkező felekezeti polémiával előmozdítom a néppárt céljait* (. . . Persze, ha minden gázságot ránk fognak, — ha minden hazugsággal tele kiabálják az országot s a népet fanatizálják ellenünk: akkor is csak hallgassunk! . . . Szerk.); *Győry Elek*: nincs tudomása prot. pol. párt alakulásáról, — nem tapasztalt semmiféle jelenséget, a mely a kormány ellen szólana, mert régi keletűek az aggodalmak; *a mozgolódásról szóló híreszteléseknek a célja a néppárt felekezeti szervezkedését igazolni* (Mecner Béla gondnok úr beszéde is ebben az irányban szól! Szerk.); *Bachát Dániel*: a kormány iránt bizalma van, mert még nem tett semmit, de a kath. propaganda működése erős; *Scholtz Gusztáv*: a reversálisok ügyében túlbuzgó budapesti anyakönyvvezetők vannak, maga is szolgál konkrét adatokkal. — Az egyik névtelen nyilatkozó, a ki ág. hitv. ev. egyén, nagynak találja a prot. egyh. veszteségeit, de nem tudja mérlegelni, mert a múltból nincs kimutatás; a reversális hajsza a propaganda fidei munkájának s pénzének az eredménye; a másik névtelen, egy prot. lelkész: rámutatott, hogy a budapesti anyakönyvvezetők egyenesen r. kath. hittérítők, a kik már gúnyolják és sértegetik is a prot. vallásukat! . . . Mennyi, de mennyi megjegyzésünk volna e nyilatkozatokra! . . . De hallgatunk. mert »túlzott aggodalmak« gyártóinak ítélnék minket, a kik a prot. sajtóban fel merjük emelni szavunkat. S hallgatásra kérünk másokat is, főleg azt a munkatársunkat, a ki már cikket is írt e nyilatkozatokra . . . Hogy meddig hallgatunk?! . . . Majd megvállik!

— **Halálozás.** *Menyhárt János*, a debreceni ev. ref. főiskola nyugalmazott teológiai tanára ápril 18. élete 77-ik évében meghalt, 38 éven át volt a megboldogult lelkes és buzgó munkás az Ur szolgálatában, a kinek elévülhetlen sikerek jelzik működését; 12 év óta élt visszavonultan, mint nyugalmazott tanár; az utolsó pihenés legyen csendes és édes! Legyen áldott emlékezte!

— **A sárospataki ev. ref. főiskolában a főgimnáziumban** az 1899—1900. iskolai évet bezáró vizsgálatok

a következő időpontban tartatnak meg: *május 9, 10, 11 és 12-ikén* a VIII. osztálynak osztályvizsgálója; *május 14, 15, 16, 17 és 18-án* írásbeli érettségi vizsgák; *június 20, 21, 22 és 23-án* szóbeli érettségi vizsgák; *június 25, 26, 27 és 28-án* a **gimnázium I—VII. osztályainak vizsgái.** — A gimnáziumi magán vizsgák *július 2-án* tartatnak meg, még pedig d. e. az írásbeli megy végbe, d. u. a szóbeli. A magán vizsgára jelentkezők tartoznak a házi írásbeli dolgozataikat *június 18-áig* az igazgatóhoz benyújtani. A főiskolai évváró ünnepély *jún. 24-én* lesz.

— **A füzes-abonyi- és vidéki ev. ref. missiói működést,** a melyet a múlt évben kezdett volt meg *Kazai Sándor* maklári lelkész, ugyan ő nagy buzgósággal s lelkesedéssel folytatja tovább. Ugyanis örömmel, nagy lelki örömmel vettünk tudomást arról, hogy kieszközte a miskolci üzletvezetőség fejétől, az ág. hitv. ev. Görgei Lászlótól, hogy a füzes-abonyi vasúti állomás II-od osztályú váró-terme mindig felhasználható isten tisztelettartási helyül, (a vonat indulási s érkezési idők köze teljesen elegendő az istentisztelet tartására!), a mint hogy legközelebb *nagypénteken* d. u. 2 és fél órákor, húsvét másod napján d. e. 8 órákor csakugyan a jelzett teremben foly le az előre hirdetett istentisztelet, a melyen nagypénteken 36, húsvétban 39 hívő lélek vett részt, ez utóbbi alkalommal 17 férfi s 13 nő élt az úri szent vacsorával . . . A szétszórt csontokba éle-tett lehellő evangélium hatása meglátszott a hiveken! . . . S a lelkipásztor? . . . Oh ő százszorosan boldognak érzi magát, hogy a szétszórt nemzetségeket összehozhatja az Ur nevében! . . . Áldás a hű munkás munkájára!

— **Az állami anyakönyvvezetők, mint ultramontán ügynökök.** Az, a mit mi már a múlt évben érintettünk volt s a miről a Tisza Kálmán székes-fehérvári beszédére tett megjegyzéseinkben ismételt megemlékeztünk, t. i. hogy az ultramontánok az állami anyakönyvvezetőket is hatalmuk alá hajtották s azok a reversálisok kiállításában a róm. kath. egyház érdekeit szolgálják: most már nyilvánvaló dolog a Széll-kormány szabadelvűségének nagy dicsőségére. Nem hivatkozunk a prot. »kitűnőségek« nyilatkozataira, a melyek a »Magyar Hírlap« ápril. 15-ki számában voltak, arra sem, hogy a »Magyar Szó« közhiteli okmányokat mutatott be, mert ha ezekre hivatkoznánk, azt mondanák igen sokan, ott a kormánypárti s ultramontán táborban pedig valamennyien, hogy úgy a »prot. kitűnőségek«, mint a »Magyar Szó« nem hiteles forrás, mert *elfogult*, — e helyett jobbnak tartjuk a »jog, törvény és igazság« korszakában a kritikai térről egészen kormánypárti hozsánnázási területre költözködött »Magyar Hírlap« ama közleményére hívni fel a figyelmet, a melyben ez a lap is elismeri azt, hogy **„egyik-másik fővárosi anyakönyvi hivatalokban propaganda folyik abban az irányban, hogy a vegyes házasságkötésénél a feleket az állami anyakönyvvezetők arra igyekeznek rábírni, hogy kössenek előzetes egyességet a gyerekeknek a kath. vallásban való nevelésére nézve, ha pedig a felek protestáns lelkészhez mennek esküdni, akkor félrevezetik őket“** . . . Ime a kormány egyik legelterjedtebb organumának a nyilatkozata! . . . S Tisza Kálmán szerint nincs ok a »túlzott aggodalom«-ra akkor, a mikor **állami hivatalnokok az ultramontán ügynökök!** . . . Persze Tisza Kálmán szerint is, mint a »Magyar Hírlap« szerint **»ezek szörvénys jelenségek.«** . . . De hát a jezsuita rendnek sem volt a 17. században mindenütt aktív szereplője s mégis

lángba borította Európát . . . Aztán meg az nem szórványos jelenség, a mi Budapesten, Kolozsváron, Miskolcon, a dunántúli kerületben egész rendszeres manőver! . . . De hat legyen, hogy ez csak túlzott aggodalom.

— **A magyar protestáns irodalmi társaság** ez évi gyűlése tudvalevőleg *Pozsonyban* lesz. A közgyűlésre vonatkozólag a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap” a következőket írja: a gyűlés ideje vagy aug. 28—29, vagy szept. 18—19, a szerint, a mint Hegedűs Sándor világi elnök jónak látja. A gyűlés két napot fog igénybe venni. Első nap lesz a *disz-gyűlés*, a melyre a két testvér egyház két irodalmi kitünősége ajánlkozott felolvasóul; a második napon a *közgyűlés* fog megtartatni — ezt megelőzőleg lenne az isteni tisztelet! (Ez utóbbi mért ne lehetne a disz közgyűlés előtt is??) . . . Tervbe van véve a gyűléstől függetlenül egy prot. kongresszus is! . . . Csak aztán ne *szó*, hanem *tett* legyen a vezérelv!!

— **A debreceni ev. ref. főiskola tanárait** Debrecen városa felmentette a községi pótv. és út-adó fizetésének kötelezettsége alól . . .

— **A budapesti középiskolai tanár egyesületi kör** legközelebb a következő megállapodásokat hozta s küldte meg tárgyalásul a többi körökhöz: 1) a vizsgálatok mai módja teljesen elejtendő; 2) a tanév két fél-évből álljon, e mellett szükség esetén a hanyag tanulók szülei több ízben is értesíthetők; 3) a rendes tanítás legalább június 15-ig tartson.

— **„Magyar nemzeti zarándoklat.”** Ezzel a sokat mondó címmel, a melynek hazug tartalma nyilvánvaló, a r. kathólikusoknak sikerült, a mint mondják, 1000 jámbort rábírní arra, hogy Rómába biztosabb hatású abszolutióért búcsúra menjen. . . . Hát csak zarándokoljanak, de nem *nemzeti* jelleggel, mert ahhoz a római zarándoklatnak semmi, de semmi köze sincs!

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben két lelkészi állásra pályázhatni május 7-ig. Az egyik a debreceni egyházmegyéhez tartozó: *bihar-nagy-bajomi* egyházé, a mely I. o. s 2996 kor. javadalmú, — a másik a békés bánati egyházm. ben fekvő *ref. kovácsbázai* egyházé, a mely III. o. Az elsőre a pályázati kérvények Dávidházy Jánoshoz küldendők Kabára az utóbbira Szabó Jánoshoz Hódmező-Vásárhelyre.

— **Magyar Szó.** Február hó elején indult meg egy új napilap: a „Magyar Szó” Ma a midőn annyi organuma van a különféle politikai és társadalmi pártszínezeteknek, csak egy olyan új lapnak lehet létjogosultsága, amely azt az irányt követi, amelyet a „Magyar Szó” követ. A magyar sovinizmus, a legtisztább szabadelvűség, a közélet minden eseménye felett önzetlenül és lelkiismeretesen való őrködés; ostromozása — minden visszaélésnek — ezek alapelvei a „Magyar Szó”-nak. Mögöttünk minden oldalról kezdik már felütni fejüket a fekete sereg hyénái, üszköt akarnak vetni a békésen élő felekezetek közé, fel akarják dúlni az ország békéjét, össze akarnak törni mindent, a mi céljuk sikerre jutásának útjában áll. Nem frázist hangoztatunk, hanem a tiszta igazságot konstatáljuk akkor, amidőn azt mondjuk, hogy a magyar fajpolitika s vele együtt a tiszta, érintetlen szabadelvűség veszélyben van. A „Magyar Szó” tántorithatlanul küzdött ez ellen a Siserahad ellen, mely nem átalotta még a nemzetiségekkel is szövetekezni, csak hogy sikerét elérhesse, és küzdeni fog abban a nagy harcban, a mely a nemzetiségekkel szemben a magyarság létét akarja megvédeni. Ha végignézzünk a történelem lapjain s látjuk azt, hogy mily szoros összefüggésben áll a magyarság érdeke, 300 év óta a protestánsiz-

mus ügyével, akkor nem kell bővebben kommentálnunk a „Magyar Szó” állásfoglalását, a melylyel a protestáns érdekeknek szabad tért nyitott hasábjain. Nem akar a „Magyar Szó” felekezeti lap lenni, nem is volt ez a célzata. De éppen a fentieknél fogva karolta fel oly melegen a protestánsizmus igazságos ügyét és ép ezeknél fogva, emeli fel szavát minden alkalommal, a midőn a protestánsok jogos érdekeit veszélyeztetve látja. Ez az eljárása eredményezte azt, hogy ma mint egy ember, úgy foglalt állást a magyar protestánsizmus a „Magyar Szó” mellett. Munkatársai a közéletnek és irodalomnak kiváló alakjai. A „Magyar Szó” nem marad mögötte semmiben sem a többi napilapoknak, miről rovatai minden szónál és beszédnél szebb tanúságot nyújtanak. Előfizetési ára: évi 28 korona, azonban a protestáns lelkészek, tanárok és tanítóknak évi 20 koronáért küldi a kiadóhivatal a lapot. Szerkesztőség: Budapest IV., Gránátos-utca 8. Kiadóhivatal: IV., Sarkantyus-utca 3.

— **Válasz a „Borsszem Jankónak.”** Még emlékeznek t. olvasóink arra, hogy a Tisza Kálmán székes-fehérvári beszéde után a kormánypárti élelap a protestáns lelkészeket megénekelte. Egyik lelkésztársunk az Üstökösben a következő választ írta:

A protestánsok nap alatt.

Ki lantja hurján elpengette
A hogy csak ereje engedte,
„A tegnap és a ma”-ról a dalt,
— Kinek bókolt, kit összevagdalt: —
Beáll egyszerre papmarónak;
Hasznát veszi, ha ma nem, hónap.
Protestáns papot marni hálás,
Jutalma néha magas állás.
Hogy ne legyen, a ki hinné ma,
Hogy ő meghalt, vagy pedig néma:
Kobzába kap, megpendül a húr;
Rozsdásodni kezdő tolla szúr.
Saját fészket piszokba mártja,
Hajh! kívánja érdeke, pártja,
Gyűlöletteljes hangokon szól
A szegény protestáns papokról,
Kiket csupán a rosszakarát
Tart még mindig tűzpróba alatt.
Rájok kiáltja, hogy hallhassák:
„Vékony tudásu, koldus papság.”
Rossz pásztornak tartja egy szálíg,
A ki alatt a nyáj elmálik.
„A bibliában betűt lát csak,”
Hogy több vádját elő ne rántsak,
Ezekre felelek csak épen
„Korgó gyomrú” társim nevében.
Elismerjük: szegények vagyunk,
De tudjuk: van nekünk is nagyunk.
Fejes, Baksay, Szabolcska, Szász,
Tán az ön szemében se kanász?
Predikálásunkkal van baja?
Ma ez is divatos nyavalya.
Bibliához szólni az is mer,
Ki harminckét-levelet ismer?!
Ez sem új dolog a nap alatt;
Kergős juh minden nyájban akadt.
Dicső dalnak! Gúnyja tévesztett.
Vele nem nyert semmit, csak vesztett.
Nincs a földnek olyan bolondja,
Ki azt úgy hinné, mint ön mondja.
Tudjuk, hányat ütött az óra,
Mi indítá e bosszú-szóra?
Azért veri csak a riadót,
Mert kéri az egyházi adót.

Papp József.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félére 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Sütő Kálmán.* „Van-e okunk aggodalomra a kongruás prot. papság jövődő magatartása miatt?” — *Harsányi István.* „Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.” — *„Révész Kálmán* esperes jelentése az abauji egyházmegye 1899—1900-ik évi állapotáról.” — *Radcsi György.* Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság üléséről.” — *Magyar Bertalan.* „Az ungi egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *r.-y.* „Az ev. ref. konvent üléséről.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Van-e okunk aggodalomra a kongruás prot. papság jövődő magatartása miatt?

A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. XIV. t.-c. megalkotása óta hírlapirodalmi, egyháztársadalmi és köztársadalmi téren, most nyílt vád alakjában, majd az aggódó szeretet szülte jóindulatú intés képében, majd meg épen a fatalista beletörődés színe alatt nem egyszer jutott kifejezésre az a minden igaz prot. kebelt fájón érintő sajnálatos felfogás és baljóslatú sejtelem, hogy a lelkeszi jövedelem államilag való kiegészítése, vagyis a kongrua, lényeges, kedvezőtlenül átalakító befolyást fog gyakorolni a prot. papság azt igénybevevő részének jövődő magatartására.

Arra az önként felvetődő kérdésre: miben állana a mondott átalakulás? — maga a vád, az óva-intelem és az ügylátszó fatalismus adja meg a méltán kíváncsi érdeklődéssel várt feleletet.

Nem kisebb dologban, mint abban, hogy mi kongruás lelkeszek engednők magunkban a kongrua által megoltani az isteni szikrát, hogy mi a szabadságot, melyre teremtettünk, — a lélek szabadságát lelki szolgassággal cserélnők fel!

Mert vajjon nem azt jelenti-e az a vád s amaz óva-intés alatt lappangó borús sejtelem, melynélfogva a nagyobb darab kenyérért készek volnánk jogosult és tiszteletreméltó, egy vagy más irányú meggyőződésünkről lemondani, — a többi közt politikai hitvallásunkkal jobb meggyőződésünk ellenére szakítani, — lelkiismeretünk paracsszavának, szívünk-lelkünk sugallatának ellenszegülve a hatalom uszályhordozóivá, vak eszközeivé aljasulni? Nem azt jelenti-e az a fatalismus, mely e b. lap f. é. 2-ik számának vezércikkében abban látszik megnyilatkozni, hogy az egyházi bajaink orvoslására irányuló odaadó kíváncsi törekvés helyett tapasztalható lankatag buzgalomról panasolván, a tétlenség egyik lehetséges s általa annyira-mennyire érthetőnek is gondolható okának a kongruát látja, a midőn a védelem érdekében főleg a kongruátlan papokra apellál, kiemelvén, hogy „egy egész tábor áll még szabadon a kongruás papokon kívül, a kik szabadon, a hatalom szavától nem rettegve hallathatnák szavukat prot. igazaink érdekében.”

Hát van-e a kongruához fűzött borús gondolatoknak és érzelmeknek valami reális alapja? Feltehető-e a

körülmények tárgyilagos mérlegelésével, hogy a kongrua rabbilincscsé válnék csak egyetlen prot. lelkesz lelkiismerete számára is? Gondolható-e, hogy závárt vetne az közülünk csak egynek is ajkaira? Van-e csak egyetlen konkrét ok is, tárgyi vagy alanyi, mely e felfogást csak némi részben is támogatná? Nincs! Egyetlen egy sincs!

Mert hát mi is lehetne az első ok, mely a prot. kongruás papságot ily megalázó lelki átalakulásra bírná? Az első lehetne, mint tárgyi ok, a kongrua törvény. Ennek szelleme azonban először is távolról sem akar a hazafias törekvések elé gátat emelni; Jeruzsálem és Garizim távolról sincs abban szembeállítva, — hisz oly kormány aegise alatt fogantatott, a melyet ugyanaz a többség támogatott, a melynek segítségével a mostani kormány a prot. papság nagy része által oly melegen ápolt függetlenségi eszme jogosultságát, minden eddig e kérdés körül tapasztalt homályt eloszlató világossággal és határozottsággal törvénybe iktatta. Valóban a kongrua törvény politikai szempontból csak a jogosulatlan aspirációknak igyekszik szárnyát szegni, de nem egyszersmind a jogosultnak és hazafiasnak törvényileg ujabban is elismert függetlenségi eszmének is.

Vallás-erkölcsi dolgokban meg épen nem kívánja a kongrua-törvény korlátozni a prot. papság működését, lelkiismeretének szabad megnyilatkozását. Hisz míg e kongrua-törvény voltaképen elismerést foglal magában a prot. papságnak nemcsak humanisztikus és hazafias, hanem egyszersmind vallás-erkölcsi téren is kifejtett működése iránt: addig másfelől főleg a felekezetenküliségig menő (bár sok részben talmi) szabadelvűség uralma alatt hogyan lehetne még elképzelni is, hogy a kik közülünk lélepnének a küzdelem teréről, eddig hűn teljesített magasztos hivatásuk körül lágyemeleg buzgósággal forgolódnának s összetett kezekkel néznék a világ folyását: azokra áradozna majd a magasban ülők kegyének sugara?! Sőt az oly papság, mely hivatása mezejéről eképen visszalépne, nem maga tenné-e feleslegessé önmagát s nem önmaga tenné-e méltatlanná magát az állam segítő támogatására?!

Békekötéseken, országos törvényeken nyugvó jogainkat, szabadságainkat, autonómiánkat e törvény szintén nem nyirbálja meg, (úgy nem is lett volna belőle törvény bizonyára soha sem!) mindezekből a törvény javáért semmit fel nem áldoztunk: miért ne volna hát bátorsága bármely kongruás papnak, ha a szükség

úgy kívánja és a lélek készíti: bárhonnan jövő támadással, jogaink csonkítására irányuló bármely törekvéssel bátran szembeszállani, jogért, törvényért és igazságért hős csatára kelni? Oh bizony a kongrua-törvény nem lehet indító ok egyikükre nézve sem a hivatásnak teréről való gyáva visszalépésre, a hatalomtól való remegő félelemre, igazaink cserbehagyására, nehémiási szerepünkről való hűtlen lemondásra, szóval a chaméleoni színváltoztatásra.

A másik tárgyi ok az, mely a prot. papság kongruás részét eddigi magatartása kedvezőtlen megváltoztatására bírhatná, maga lehetne a tényleges kongrua.

Kétséget nem szenved, hogy az érc csillogó fénye sokakra lehet csábító hatással, sőt nem egy emberre nézve maga az a megtestesült kísértet. Azonban a kongrua ércének fénye egyikünket sem ejtethet kísértetbe, mivel ahoz az országos és szívünkbe írt törvények betartása mellett feltétlenül jogunk van s teljes bizonyossággal kapjuk is azt birtokunkba. — Azonkívül mindannyiunk előtt tisztán áll, hogy nem ingyen Isten kegyelméből való ajándék az, hanem egy félszázados tartozásnak igen csekély részben való törlesztése, magasztos missiónk s ahoz való hűségünk elismerésének inkább szerény jele, hogy sem mint megfelelő jutalma. Mindannyian értjük és tudjuk, hogy a kongrua jogszerűség és nem ajándék vagy kedvezmény természetével bír, „de jure” és nem „ex gratia et clementia” adatik az nekünk. Már pedig a kedvezmény, vagy ajándékelfogadás suggerálhatja valakinél a szabadságeladás érzetét, de a törvényes jogban való részletetés soha!

Ha tehát sem a kongrua törvény, sem maga a kongrua nem lehet elfogadható ok a többször említett aggodalmas föltevésre: mit gondolhatnánk még ilyen oknak?

Nézetem szerint a továbbiak csakis elszomorító alanyi indokok lehetnének. Okává válhatnék annak először is azon indifferens felületesség, a melynek kisebb gondja is nagyobb lenne annál, hogysem gondolkozóba essék az őt oly közelről érintő kongruatörvény és magának a kongruának természete felett. Azt hiszem azonban, hogy ily indolentiát egyetlen lelkészársunkról is senki fel nem tehet. Elvégre lehetetlen elképzelni, hogy akadna közöttünk csak egy is, a ki előbb kézhez vette volna vagy kézhez venné azt a kongruát, semmint tisztában lett volna annak természetével, s az ahoz fűződő köteleességekkel. S ez a joggal feltehető, mert emberi természetünkben gyökerező meggondolás a kongruás prot. papság jövődől korrek magatartásának kétségkívül egyik szilárd biztosítéka.

Okává válhatnék továbbá a korlátoltság. Igen! mert korlátoltság és pedig nem is a kisebb fajtaból való kellene ahoz, hogy valamelyikünk annyi magyarázat után is félreismerje a kongruatörvény követelményeit, s a kongrua természetét, vagy értven és tudván, arra a következtetésre jusson, hogy az végül mégis csak béklyója lelkiismeretének, závara ajkainak. Azt hiszem, hogy ezt feltenni egyikünkről sem lehet.

Okává válhatnék aztán a kishitűség, „miszerint tisztán látván a kongruához való jogunkat, ismervén az ahoz fűződő, s azelőtt is annak ismert köteleességeinket, s teljesítven is azokat: amellet is az evangéliom lelkével homlokegyenest ellenkező félelem és rettegés szellemének tudnánk szállást adni szívünkben.” Ez ellen azonban védő paizsunk a légkör, melyben felnövekedtünk, az íge, melyet hirdetünk, a biblia és multnak nagy alakjainak jellemképei és felemelő példái, a protestáns génusz.

Okává válhatnék végül a Mamnon imadásába merült önzésből fakadó abbéli reménység, hogy így hamarabb hozzájuthatnánk a 800 frtos fizeteskiegészítéshez. De hát föltéve, de meg nem engedve, hogy alapos volna, e reménység, vajjon felérne-e e törvény mielőbbi teljes végrehajtásából származó előny azzal a mérhetlen erkölcsi vere-séggel, a melyet szenvedne hazai prot. papságunk a világ, a hazafiak, sőt a végrehajtást eszközölő kormánykörök szemében is? Nem tapadna-e oda a magyar prot. papság tiszta jelleméhez a megbízhatlanság megsemmisítő gyanúja? — Es ha már annyira önzők volnánk is, hogy csupán a magunk anyagi hasznát néznők: ez a körülmény is nem inkább arra indíthatna-e bennünket, hogy azok marad-junk, a kiknek lennünk kell, mert ellen esetben mikép számíthatnánk boldogabb jövődőlre, mikép mernék sürgetni prot. nagyjaink az 1848: XX. t.-cikk teljes végrehajtását, ha már ez a résztörlesztéses kongrua is megmételjezné erkölcsünket, megvesztegetné jellemünket?

Valóban csak a felületesség, korlátoltság, kishitű-ség, s az anyagimadásba merült, becsesebb tulajdonunkkal nem törődő, s a jövővel nem gondoló rút önzésből fakadó oktalan reménység lehetnének okai a prot. pap-ság nemes tradícióihoz való hűtlenné válásának, front-változtatásának, a mely még gondolatban is a mily meg-szégyenítő, a mondottaknál fogva épenoly lehetetlen.

S ha most ezek után így szólana valaki: bármint okoskodjunk, bármint igyekezzünk elvitatni a Pálfordulás minden lehetőségét, annak egyik bizonyos, mert meg-tapasztalt jelét, a politikai hitvallás változtatást a prot. lelkiismereti szabadság rovására, — eltagadni nem lehet.

Erre is megkellene adnunk azt a nem új, de igaz feleletet, hogy a legutóbbi képviselő-választásokból épen-séggel nem jogosult eljárás ily irányú ítéletet hozni, mert azok az egyházpolitika hatása alatt mentek végbe. S tudva azt, hogy a protestántizmus a szabadelvűség szellemének megfelelőleg a mellett tört lándzsát: nem csoda, ha ennek papjai politikai pártállásra való tekintet nélkül inkább pártolták szavazatukkal annak támogatóit, mint reakciós szellemű elleneseit.

Szóval én a magam részéről úgy látom, hogy nincs komoly alapja és jogosultsága amaz emlékezetes, gond-noki ajakról elhangzott, s azóta is meg-megújuló vádnak, sem a borús sejtelmeknek, legkevésbé pedig a lemondásnak. Sőt okunk van hinni a kongruás prot. papság körültekintő meggondoltságában, önmagával való komoly számotvetésében, tisztánlátásában, igazaiban vetett szilárd bizodalmban, eszméért hevülni tudó, anyaszentegyhá-zaért élni, halni kész lelkiületében, kálvini hajthatatlan jellem-szilárdságában. Okunk van hinni, hogy papságunk a kongruát nem úgy fogja tekinteni, mint szelleme le-nyűgöző bilincset, de mint eszközt a megélhetés gond-jaitól, legalább részben szabadult lélek erőinek kifejtésére, melyre főleg napjainkban oly igen nagy szükség van. — Rajtunk a sor kongruás lelkészársaim! — hogy mindezekről tanúbizonyságot tegyünk Isten és a világ előtt az anyaszentegyház javára, a haza üdvére, az emberiség boldogságára.*

Sütő Kálmán.

* Ugy van! azokon fordul meg a tárgyalt ügy lényege, egész mivolta, a kiket érint, nem a vád, hanem a múlt tapasztalatain, a jelen viszonyain felépült ama borús sejtlem, hogy az egyéni meg-győződés is próbára fog tétetni! . . . T. munkatársunk felfogásának bevalását őszintén óhajtuk, mert igen kellemes lenne a családás azok részéről, a kik a kongrua-törvényért nem tudnak lelkesülni.

Szerk.

TÁRCA.

Ujabb vizsgálódások az úrvacsora felett.

(Folytatás és vége.)

Schulzen az úrvacsora magyarázatához az ő nyugodt és tárgyilagos iratában az áldozati vacsora előadásából indul ki. Ez szerinte az izraelitákhoz oly közel fekvő volt, hogy egyáltalán nem volt szükség a páschavacsorára, hogy őket arra emlékeztesse. Jézus maga mutat rá a »szövetség-vére« kifejezéssel az áldozatra. Az Ex. 24-ben is a szövetségvér használásához az evés és ivás csatlakozik. Az áldozati hús élvezete közölte az élvezendőkkal az áldozat áldását. Jézus tehát úgy adja elő szóban és tettben halálát, mint áldozatot, a melynek alapján egy új szövetség lép életbe. »Ez áldozat áldását már előre ajándékozza, a mikor ő azt már bensőleg odaadta, úgy, hogy ő tanítványainak a kenyeret és a bort, mint az ő feláldozandó testét és áldozati vérért adja.« (54 l.) Mennyiben képviselhetik tehát kenyér és bor Jézus feláldozandó testét és áldozati vérért? Vagy mondhatnók, hogy nem az áldozati hús evése a fődolog, hanem csak eszköze a célnak, éppen azért Jézus kenyérrel és borral helyettesítheti, mint »teljes érvényű« kárpótlással. Vagy ezzel végezhetnők: »Az áldozat áldásában való részesüléshez szükség van az áldozati hús valódi evésére; más egyszerűen nem helyettesítheti. Ezért kell, hogy Jézus a kenyér és bor alatt valóban saját testét és vérért adja.« Ez a gondolat *Schultzenre* nézve nélkülözhetlenné és elutasíthatlannak látszik, mert a tanítványok e szavakat csak úgy érthették és csak ebből kifolyólag foghattak fel a cselekvényt úgy, mint Jézus áldozatának áldását, közvetítő áldozati vacsorát. Ő hangsúlyozza, hogy a kenyér és bor élvezetében eszményileg valóban Jézus testét és vérért kell élvezni. — E felfogásnak 2 hibája van. Egyszer a bor *ivása*, a mely Jézus vérért jelenti, egészen elleneszöl az áldozati vacsora gondolatának. Az ilyen vacsoránál a vér élvezete a törvény által teljesen ki van zárva.* De akkor ilyen felfogás mellett az első vacsora ünnepélylyé lesz, a melynek tulajdonképeni ereje még hiányzik, t. i. a Jézus áldozata, a mely csak azután fog megtörténni. De a cselekvény minden békéltető magyarázatánál amaz első ünnepnek erőben és gondolat tartalommal minden következőre nézve legalább is egyenértékűnek kell lenni akkor, ha meggyőződött az ember, hogy Jézusra nézve általában csak egy egyszeri cselekvény létezett.

A *Hoffmann* által (47—117 l.) kimerítően kifejtett nézet röviden a következő. Ő az új-szövetség fogalmának vizsgálásából indul ki, a mint az a kehelyről mondott szavakban használva van. E mellett fejtegeti azt a jelentőséget, melyet Jézus az ő halálának tulajdonított. Jézus »sokakért« halt meg, azaz, az ő még hitetlen népének javára; nem a tanítványokért, a kik már általa Istennel egyesültek. A »ti érettetek« Pálnál e szerint nem felelhet meg Jézus felfogásának. Az úrvacsora cselekvényének tehát nem az lehetett a célja, hogy a tanítványokkal a bűnbocsánatot és a megengesztelés bizonyosságát közvetítse, hanem *Hoffmann* más két gondolatot talál, melyek abban kifejezést nyernek. Jézusra nézve kenyér és bor egyfelől az ő életerejének képviselői és mint szellemi erősítés nyújtanak

a tanítványoknak. A kenyér evése és a bor ivása másfelől emlékeztet és vigasz-vacsora az ő emlékeztetőre. *Hoffmann* mélyértelmű és elolvasásra méltó előadásának gyöngye pontja mindenesetre azon a helyen van, a hol a Jézus halálának szükségességéről a Jézus felfogásában van szó. Lehetetlen a Jézus tanában akárhogy is különbséget tenni azok között, a kikért meghal és azok között, a kikért nem kell meghalnia. Választottai és a nagy hitetlen tömeg között oly meredek választalat vonni, az ő felfogásában nem vagyunk feljogosítva; de azért a két rész között igen sok átmenet volt. Mégis mily különös volna, ha Jézus az ő vérért egy melléknévvel jelölte volna, a mely azt azokra, a kiknek azt a borban élvezniök kellett volna, semmiképp sem vonatkoztatta, hanem csak a kívül álló tömegre!

Ezzel bevégezzük áttekintésünket a lényeges új gondolatok felett, a melyek a legújabb értekezésekben megjelentek. Csak az van még hátra, hogy megkísérjük magállapítani az eredményt, a mely a különböző tárgyalásokban mutatkozni látszik.

Annyi bizonyos, hogy itt *symbolikus cselekvénnyel* van dolgunk. Parabolák és symbolikus cselekvények már az ő-testamentomban a legkedvesebb előadási eszközei a prófétáknak. Így jelenik meg Zedekias próféta fején vas szarvakkal Jozsafát előtt, hogy őt a megígért győzelem felől biztosítsa. (I. Kir. 22: 11.). Ahija megtépi ruháját, hogy Jeroboámnak megmutassa, hogy a Dávid országa szétesztatik. (I. Kir. 11: 29). A közönséges élet cselekvényei gyakran symbolikusan értelmezhetnek; mint a fazekas munkássága (Jer. 18: 3 s. köv.). Bár Jézustól nem maradtak ránk symbolikus cselekvények, ha ugyan a nyál használatát nem tekintjük annak a süket-néma gyógyításánál; de annál gyakoribb nála a példázat, a mi pedig nem más, mint szavakkal körülírt symbolikus cselekvény. A magvető, a kereskedő, a pásztor, a nő a 10 drachmával, az elveszett fiú atyja, mind cselekvényeket hajtanak végre, a Jézus hasonlatában, a melyeket ő jelképesen magyaráz. A tanítványok tehát az ilyen cselekvényekkel általában meg voltak barátkozva, ismerték jól a módot, a mint Jézus a mindennapi életből vett példákat vallásosan szokta értékesíteni. Előtte kétségtelennek látszik, hogy ők abban, a mit Jézus a halála előtti estvén közöttük tett és szavakkal megmagyarázott, mást semmit nem láthattak, mint egyet az ő mindennapi példázatai közül, a melynél ez alkalommal nem beszélt el a lefolyást, hanem az ő szemek előtt (ő maga) fogatosította azt.

Mit jelentett hát a symbolum? Ha a kenyér megtörése csak e szavakkal volna előadva: »Ez az én testem« — akkor a vonatkozást alig lehetne megállapítani; mert a törés éppen elkerülhetlenül ahhoz tartozik, ha a kenyeret meg kell enni; egyedül abból semmit se lehetne következtetni. De most következik, mint köz tudomásu parallel cselekvény (v. ö. *Jülicher* 243 l.) a pohár odanyújtása e magyarázattal: »Ez az én szövetségvérem, a mely sokakért kiontatik.« Ha most már a *Spitta* eljárását nem tekinthetjük jogosultnak, a ki e szavakban csak a bort látja, a mely sokakért kitöltetik, akkor elkerülhetetlenül arra vagyunk szorúlva, hogy itt a Jézus közeli halálára való utalást lássuk. De akkor a kenyér megtörését, a mely mind a 4 előadásban egyenlően van lelemlítve, sem lehet másképp érteni, mint hogy ezzel ez van kifejezve: így fogják az én testemet megtörni. Ebben közelebbről nem kell mást látni, mint egy igen világos és beható utalást Jézus közeli halál-szenvedéseire. Éppen a közeli események jelzésére vannak különösen szívesen alkalmazva a symbolikus cse-

* *Schultzen* ellenérveit h. ö. 55 s. következő lap.

lekvények. Tudjuk, hogy Jézus többször igyekezett tanítványait világos szavakkal előkészíteni erőszakos halálának elháríthatatlan szükségességére. De ezzel nem ért el fényes sikert; azok vártak egészen az utolsó napig, hogy előáll messiási hatalmával s megalapítja Istennek országát. Ekkor folyamodik a bucsúórán a nagyobb benyomást tevő symbolikus cselekvényhez: megtöri a kenyeret és bort tölt a korsóból a pohárba — »ez az én testem, — ez az én vérem.« Az új szövetség, melyet neki közvetítenie kell, a messiás-szövetség, a melyről a próféták megmondották, hogy áldozatot követel, oly jó, mint Mózesé volt, ő maga lesz ez az áldozat, az ő vére a szövetség vére, sokakért kiontva.

Ha e magyarázatot elfogadjuk, akkor, miként *Jülichernél*, a kenyér evésének és a bor ivásának nem volna meg a jelentősége. Miután azonban tény, hogy Márk világosan kifejti: »Ittak abból mindnyájan« és hogy Máté Jézus szájába adja a felhívást, hogy egynek és igitanak, előttem az olyan magyarázat, a mely ezt nem veszi figyelembe, vagy mellékesnek tekint, nem teljesen kielégítő. Másfelől abban *Spittának* igazat kell adni, hogy különösen az izraelitáknál a megölt test evése és a kiömlött vér ivása irtóztató, érzést felháborító gondolat lett volna. De mi kényszerít bennünket annak a felvételére, hogy a kenyér és bor használata a Jézus halálának hirdetésére, most már az úrnak és tanítványainak szemében, e két elem még továbbra is kifejezője legyen az ő megölt testének és kiontott vérének? Az evés és ivás az első symbolikus cselekvényhez, a mely teljesen bevégezett és önmagában érthető, mint második csatlakozik. Az bizonyos, hogy mindkettő csak a legszorosabb egymással való összefüggésben érthető meg. Azonban a régi hibába esnénk és a parabolából allegoriát csinálnánk, ha feltétlenül kívánnók, hogy a kenyérnek és bornak a halálra való vonatkozást a Jézus felfogásában a cselekvény második önálló részére is meg kellett volna tartani. Én ellenben úgy gondolom, hogy a cselekvény két része merő ellentétben áll egymással. Előbb a kenyérnél és bornál az áll, hogy Jézusnak, mint szövetség áldozatnak erőszakos halállal kell meghalnia az ő új szövetségeért; majd meg világosan az van mondva, hogy mikép marad mégis tanítványaival bensőleg egyesülve, mint hatol be s mint él tovább azokban s mint lesz életük egy részévé. Tehát a bucsú gondolatához a tartós egyesülés reménysége csatlakozik, munkája véres befejezéséhez tovább élése, életének folytatása és tovább működése azokban, a kik őt magukba felveszik. Ilyen marad ránk nézve is a benyomás, a melyet a Jézus gyülekezete mindig megőrzött és a kiért az egyszerű symbolumot mindig és mindig ismétli: a legegyszerűbb formában vannak itt a legmélyebb gondolatok kifejezve, a melyeket egy haldokló mester bizalmas tanítványainak hagyhatott.

Harsányi István.

KÖZÉLETÜNK.

Révész Kálmán esperes jelentése az abauji egyházmegye 1899—1900-ik évi állapotáról.

Nagytisztelétű egyházmegyei közgyűlés!

Múlt évi jelentésemnek legelső két tárgya a kongrua és az egyházi adóügy volt; ezekkel kezdem most is.

A kongruára nézve, a vetést elvégeztük, ha nem

is könyhullatással, de mindenesetre nagy- és erős munkával, tehát reméltünk, hogy aratni fogunk idejében és nagy örömmel. Reménységünk azonban eddig csak igen kis részben teljesült; 65 felterjesztett lelkész állomásunk közül, eddig csupán 10 nyerte meg a kiegészítő államsegélyt s ezek közül is a legtöbb kevesebbet, mint a mennyire ajánlva volt. A karácsony előtt világra bocsátott félhivatalos ígéret után, hogy t. i. a segélyösszegek rövid néhány nap múlva az egyházi főhatóságok kezében lesznek, immár három teljes hónap telt el s az ígéret — legalább nálunk — még mindig beteljesítésre vár. Igaz, vannak nálunk szerencsésebb egyházmegyék, melyeknek papsága egészen, vagy nagyobb részben örvendhet immár a beteljesült ígéretnek, de az ő előnyük aligha szolgál vigasztalásul a háttérben maradtaknak. Sőt, mint a »Sárospataki Lapok« 17-iki számában olvasom, azon lelkészeknek, kiknek az 1899. évi államsegély már kiadatott, a f. évi első feléről is ki lett immár utalványozva s rövid idő múlva ki is adatik a segélyösszeg. Ime, így teljesedik be, csakhogy balértelemben, Idvezítőnknek eme mondása: »a kinek vagyon, annak adatik és megsza- porittatik, a kinek pedig nincs, a miéje vagyon is, elvételik tőle.« (Máté 25: 29.) Mindezen tüneteket most csak jelezni kívántam s távol van tőlem, az ügy teljes befejezése előtt, bíralatot kockáztatni meg az egész eljárás felett; azonban ennek is elő egykor az ideje, a mikor nemcsak jogunk, de kötelességünk is lesz véleményünknek kifejezést adni.

Az egyházi adózás rendszerének és mértékének feltüntetése végett, legfelsőbb egyházi hatóságunk, az Egyetemes konvent rendeletére egy újabb összeírást végeztünk. Tagadhatatlan, hogy e második munkálat jóval tökéletesebb az előbbinél, mindazáltal félek, hogy még e tökéletesebb munkálatnak is fel fognak tűnni, az egyház egyetemét összesítő feldolgozásnál, némi hiányai. Az összeírásból, akár egyházmegyénként, akár kerületenként, akár összesítve vegyük annak eredményét tekintetbe, egy dolog feltétlenül következik, hogy t. i. egyházi adózási rendszerünket nagyban reformálni s méltányosabb alapokra helyezni szükség. Ez lesz, szerintem, legfőbb feladata 1901-ben összeülendő egyetemes zsinatunknak, melynek előkészítése azonban, még eddig legalább, az illetékes körökben nem jött szóba.

Egyházmegyénk élete, a most lezárult esztendőben, az apály, vagy dagály jelenségei nélkül, a szokott, rendes mederben hullámozott alá. A bajok, melyek máskor voltak, most is megvannak, de örömré sincs kevesebb okunk, mint volt az előző esztendőkből. Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek most is hű képét mutatják egyházmegyénk, gyülekezeteink külső és belső életének, szellemi és anyagi állásának. Hanyatlást, sülyedést, hála Istennek, sehol sem láthatunk, ellenben több helyen találkozunk az egyház iránti szeretet, a vallásos buzgóság és áldozatkészség felemelő nyilvánulásaival. Legyen szabad ezek közül néhányat különösen is kiemelnem.

A novaj-idrányi 472 lelket számláló kis egyház, közel 10,000 korona áldozattal diszes új templomot emelt, melynek felavatása a mi fejünk koronájának, főtiszt. és mélt. Kun Bertalan püspök urnak magasztos imájával s részvételével múlt évi szeptember 3-án ment végbe.

Bárcán a százados templom diszes toronnyal ékesült nagyságos Bárczay József urnak 5600 korona adományából, mely mellett a Bárczay család női tagjai is tetemes áldozattal járultak a templom belső

díszítéséhez. Lelki örömmel vettem részt itt is, a mult év október 15-én tartott felavató isteni tiszteleten.

A kassai egyház, mult év június 25-én emlékünnepeket tartott a száz évvel ezelőtt lefolyt legelső püspöki látogatás évfordulóján s szintén szerencsés volt főtiszt. és m. Püspök urat megnyerhetni, ki magasztos imádságával nyitá meg az ünnepi istentiszteletet. Ez ünnepélylyel kapcsolatban, a templomnak szükségessé vált renoválása a hívek közt eszközölt gyűjtés 2348 kor. 06 fillért eredményezett, mely összeget Kassa sz. k. város hatósága 200 korona adománynyal növelt.

Az adakozások összes értéke egyházmegyénkben 27,904 kor. 22 fillér, 1970 kor. 46 fillérrel több, mint az előző évben; építkezésekre és javításokra 24932 kor. 22 fillér fordított, mely összeg ismét 6527 kor. 10 fillérrel több az előző év összegénél. Nagy figyelemre méltó s komoly elmélkedésre indító jelenség, hogy az adományoknak majdnem 9%-a, 2384 kor. 54 fillér, Amerikában tartozkodó hiveink áldozatkészségéről tanúskodik. Mig egyfelől örömmel telik el szívünk, hogy a távol világrészbe vándorolt református magyar, a nehéz munka izgalmait közt sem feledkezik meg az ő szülőföldről s annak templomáról, másfelől szomorú aggodalommal kell látnunk a kivándorlás mind nagyobb mértékben áramló folyamát, fájdalommal, hogy a magyar nem leli többé honját e hazában és sirván, megyen új hont keresni, túl a tengeren!

Egyházaik anyagi állásáról a következő összesített adatokat terjesztett elő:

Bevétel volt	159,817 kor. 98 fl.
Kiadás volt	130,166 » 69 »
Pénztári maradvány	29,770 » 65 »
Tulkiadás	119 » 36 »
Tőkepénz	281,168 » 64 »
Adósság	46,544 » 44 »
Tiszta tőkevagyon	234,624 kor. 20 fl.
Takarékmgatár állománya	1959 Hl. 25 l.

Fajdalommal s aggodalommal láttam, hogy több egyházunknak alig számbavehető tőkepénze van, sőt olyanok is vannak, melyeknek megtakarított tőkéjük egyáltalában nincs; a multnak nagy mulasztása ez, melyet a jövőnek kell, minden erővel, helyrehozni.

A vagyonkezelés legtöbb egyházunkban szabályszerű, csak pár helyen észlelt az egyházlátogatóság kisebbszzerű szabálytalanságot, mely azonban rögtön reparálható volt. Nagyobb összegű pénztári készlet, kellő indoklás nélkül sehol sem maradt.

Ennyit az anyagiakról melyek azonban sokszor a szellemi életnek is mutatói.

Egyházmegyénk népmozgalmi adatai közül a házasságkötési s át- és kitérésai esetekre kívánom a figyelmet felhívni. A házasságkötéseknél javunkra 3, hátrányunkra 14 megegyezés van kimutatva. 11 áttérővel szemben pedig 15 kitérő áll. E két ponton állandóan veszteségben vagyunk a r. kath. egyházzal szemben, mert hiszen sem a hitegetésnek, sem az elrettentésnek azon eszközei, melyekkel a másik fél különösen a köznépre hat, a mi rendelkezésünkre nem állanak, vagy ha állanak is, nem férne hozzáunk azok felhasználása. A r. kath. egyház dogmájából s papjainak következetes eljárásából feltétlenül következik, hogy vegyes házasságoknál, a nem r. kath. fél folyamatos csábításnak, térítgetésnek, sőt zaklatásnak van kitéve a másik fél részéről, melynek vallásos kötelességül tétetik, hogy eretnek házastársát az egyedül üdvözítő anyaszentegyháznak megnyerje s eképp lelkét a kárhozattól megmentse. Ily elvvel és eljárással szemben a mi részünkről szükségesnek látnám, hogy hiveinket

ezen tényekre, t. i. a vegyes házasságban rejlő veszélyekre folytonosan figyelmeztessük s a lelkiösmeretesen gyakorlandó lelkipásztori gond által, a vegyes házasságok számát lehetőleg csökkenteni igyekezzünk. Nagyobb városokban, erősen vegyes lakosságú helyeken kevés eredménye lehet ez irányú fáradozásainknak, kisebb egyházainkban azonban, mint példából tudom, nagy sikert eredményez e téren is a lelkeszi gond és munkálkodás.

A munkások száma azonban mindinkább gyérül s helyük nehezen pótolható. Az elmúlt évben öt anyaegyház: Beret, Csenyete, Pamény, Szurdok és Zsujta volt a szomszéd lelkészek felügyelete alá helyezve: Beret most már megkapja lelkészét, a szurdokiak is választottak; azonban jó helyökre Zsadány, Onga, Szkaros, hol a lelkészársak aggkora s gyengesége miatt erősebb kezekbe kell átadni az egyház kormányát. A most folyó iskolai év végével, a lelkészsképesítő vizsgálatok után talán javulni fog a helyzet, a mennyiben 4—5 végzendő theológusról tudom, hogy egyházmegyénkben kíván alkalmazást találni.

A beállott, de talán orvosolható lelkészhiány mellett a tanítóhiány is állandó bajként jelentkezik egyházmegyénkben.

Meg kell emlékezni a veszteségekről is, melyek egyházmegyénket a mult év folyamán érték. Június 1-én hosszas és kínos szenvedés után, életének felén költözött által jobb hazába, szurdoki lelkészársunk, Szabó Kálmán, ki rövid egy évvel azelőtt még egészségben és jó erőben mutatta be gyülekezete vallásos buzgóságának az új harangok csengő szavában nyilatkozó szép eredményét. Nyugodjék csendesen hamar kifáradt munkatársunk, ki a küzdő egyház köréből immár a diadalmas egyházba vitetett át.

A mult év októberében kellett végbúcsút vennünk azon nagy férfitól is, kitől öt évvel ezelőtt elbúcsúztunk ugyan, de a kit mégis mindig magunkénak tartottunk, sőt tartunk most is, bár többé nincs közöttünk. Kóji Comáromi László, egyházmegyénknek sok éven át volt nagybuzgóságú gondnoka, 1895. óta pedig életfogytiglani tiszteletbeli gondnoka, egyházunk és hazánk történetében oly nevezetes és érdemes családjának legutolsó férfiavadéka, mult év október 22-én Liptó-Ráztokon, szerető és szeretett családjá körében hunyta le szemét a végső álmra. Az ő jóságos alakja s nem múló számos érdemei oly élénken élnek bizonyára mindnyájunk lelkében, hogy azoknak mostani rajzolója csaknem sértés lenne úgy az elhunyt emléke, mint a mi gyászoló kegyeletünk iránt. Egykor bizonyára hivatott történetíró tolla fogja megörökíteni a kóji Comáromiaknak a haza és egyház, a tudomány és irodalom s közelebbről egyházmegyénk körül három évszázadon át szerzett érdemeit. Addig is azonban adjunk kifejezést jegyzőkönyvünkben gyászunk s kegyeletünk érzelmeinek, áldást mondván az elhunyt. hű vezér nem múló emlékezetére s az Ur vigasztalását kérvén gyászoló családjá fájdalmára. Egyházmegyénk kegyeletét különben nemcsak előszóval tolmácsoltam a gyászoló család előtt, de az egyházmegye közönsége nevével ellátott babér koszorú is jelezte a ravatalon mindnyájunk gyászát s veszteségét.

De fordítsuk szemünket a holtakról az élőkre s a gyász hangjai után adjunk helyet az öröm érzelmeinek is. Egyházmegyénk egyik kiváló buzgóságú tanácsbíráját, nagys. Szent-Imrey Gyula urat, a mult őszön egyházkerületünk tanácsbírói karába iktatta a fényesen nyilvánult közbizalom. Bizonyára mindnyájunk érzelmeinek adok akkor kifejezést, midőn őt ez alkalommal

egyházmegyénk nevében a legszívesebb örömmel üdvözlöm s Isten áldását kívánom szélesebb hatáskörben kifejtendő munkálkodására.

A múlt egyházi évben végzett hivatali teendőim közül felemlítem a következőket: Résztvettem 2 egyházkerületi közgyűlésen és 2 értekezleten, elnököltem, részben gondnok úr öngnagságával együtt 5 egyházmegyei bizottsági ülésen, ezek közt a segélyosztó bizottság december hó 8-ikán 2458 kor. 48 fill. segélyösszeget osztott ki a folyamodók közt, miről a jegyzőkönyv külön is be van terjesztve. Szétosztottam a főt. püspöki hivatal utalványozása szerint 10 lelkésztársam közt 4376 kor. 86 fill. államsegélyt. Kibocsátottam 8 körlevelet, hatot 68, kettőt 80 példányban, Szétküldöttem 2 konventi és 2 egyházmegyei jegyzőkönyvet. Szétküldtem és beszédtem az egyházi adóra és névkönyvre vonatkozó íveket, beszédtem 3 rendbeli szavazatot. Iktató könyvem 510 számot tartalmaz, póstakönyvem pedig 1480 drb. levél és csomag elküldését bizonyítja.

A lelkész nélküli csenyétéi egyházat a fulókércsi, a szurdoki egyházat a tornyos-németi lelkész felügyelete alá adtam; a pamlényi egyház felügyeletével az ottani öreg lelkész elerőtlenedése miatt a szászai lelkészt bízam meg; a zsadányi öreg lelkésztárs kisegítéséről s az ezzel kapcsolatos ügyekről jelen közgyűlésünk lesz hivatva határozni. Lelkész-választás egyetlen volt, a szurdoki, melynek iratai szintén a nt. közgyűlés asztalán vannak. Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek tárgyalása során még lesz szükség egy vagy két helyen a felügyeletről intézkedni.

Midőn az előadottakban egyházmegyénk múlt évi életéről s a magam hivatalos működéséről minden lényeges pontot érintő, de a szükséghez képest mégis csak nagy vonásokban tartott képet a nt. egyházmegyei közgyűlésnek bemutatni szerencsém van, magamat továbbra is szíves jóindulatukba ajánlom.

Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság üléseiről.

A több ízben is Sárospatakra tervezett tanügyi bizottsági gyűlést ismét csak Budapesten tartottuk meg. Hja, már ez így megyen! A központi vonzás, a sok egyéb munka, a domesztikai ügyek, a konvent... mindezek Budapest javára billentik a mérleget rendszeren. Pedig itt bizony nem nagyon töri magát az érdeklődés miatt senki!... A tanárok sem, még a gimnáziumiak sem, noha az egyetemes tanügyi bizottság az ő tanácskozási nagy termőkben ülésezik. Hát mit is tartozik az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság ebben az államsegélyes világban a tanári karokra?!... Mit törődjék azzal egy fővárosi férfiú, hogy miként bölcselkednek az ország különböző részeiből összesereglett tanférfiak, tanügybarátok?!... A sajtó — no bizony a sajtó se igen akart tudomást venni a tanügyi-bizottság fővárosi szerepléséről — az egyetlen „Magyar Szó“-t kivéve, a melynek programjába tartozik a protestáns egyházak figyelemmel kísérése... ebben az egyházas (!) világban.

A mező-túri tanár-gyűlésre való tekintettel d. e. 10 órakor kezdődött a gyűlés f. hó 20-dikán, Antal Gábor elnöklete alatt, a ki — miután a domesztikai végrehajtó bizottságnak is tagja, csakhamar átadta a gyűlés vezetését Dóczi Imre másodelnöknek.

A Dunamellékről jelen voltak: Molnár Sándor,

— a bizottság jegyzője, Baksay Sándor és Petri Elek. Dunántúlról a püspökön kívül: Czike Lajos és Szeke-res Mihály; Erdélyből: Bartók György, Kenessey Béla és Váró Ferenc; Tiszáninnerről: Ballagi Géza, Buza János és Radácsi György; Tiszántúlról a másodelnökön kívül: Dr. Bacsonyi Lajos, György Endre és Sass Béla. Fejes Istvánt hivatalos elfoglaltsága tartotta távol, Antal Géza pápai tanárt és vallásügyi szakelőadót édes atyjának hirtelen bekövetkezett halála, Parády Kálmánt pedig gyöngékedése. Antal G. a 2-ik napi ülésre azonban megérkezett.

Antal Gábor elnök bizonyos felmerült véleményekkel szemben, indokolja a gyűlésnek a konventhez közeleső időre való kitűzését s tekintetet vetve országos tanügyünk fejlődésére — az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság működését fontosnak és jelentőségesnek nevezi, nemcsak azért, mert az egyetemes ev. ref. konvent tanácsadó szakközege, hanem mert a hamisítatlan nemzeti irányt képviseli, épügy, mint az egész ev. ref. egyház egyeteme s mint ilyen méltán számíthat a meg nem vesztegetett közvélemény elismerésére. — Aggodalommal a mind jobban terjedő általánosító áramlattal szemben, örömmel emeli ki, hogy egyetemes egyházunk ma is számíthat az állam tanügyi kormányának figyelmére s tanügyünk körül kifejtett eszméink s tantervünk az elismerésre, a mint azt példák is igazolják. A vajúdas ugyan a tanügy terén még egyre tart, a két középiskola hol közeledik egymáshoz, hol távolabb esik egymástól, de e vajúdas között az ev. ref. egyház tanügyi bizottsága nyugodtan végezheti feladatát, mert bizonyos lehet abban, hogy hamisítatlan nemzeti irányja előbb-utóbb országos győzedelmet arat. — Az előadók éles tekintetétől sok függ arra nézve, hogy saját körünkben a jónak s biztosnak ismert alapokon tovább építsünk s a mutatkozó hiányokat kiküszöböljük. Melegen üdvözlővén a megjelent bizottsági tagokat, a gyűlést megnyitottnak nyilvánította s felhívta a szakelőadókat — a kinyomtatott tárgysorozat rendjén — előterjesztéseik, javaslatok stb. megvételére.

Váró Ferenc, a gimn. ügyek nagy buzgóságú előadója kezdte az előterjesztések sorozatát. — Az autonóm gimn. tantervre érkezett munkálatokról, véleményekről szólott először. 23 gimnázium hallatta a maga nyilatkozatait e fontos tárgyban újabban, ezek között a debreceni egész kidolgozott tantervjavaslatot küldött be s jellemző, hogy a vallás tanítás tantervével a legtöbb gimnázium tanári kara behatóan foglalkozott. Csak Kecskemét, Rimaszombat és Szathmárnémeti gimnáziumaink maradtak adósok a javaslatokkal vagy felterjesztésekkel. A beküldött munkálatokból szakelőadó egy tanulmányt készített s azt, mint javaslatot közölte az „Erdélyi Prot. Lap“ című közlönyben s a tanügyi bizottság tagjainak és valamennyi ev. ref. gimnáziumnak megküldte. — E munkálatért a szakelőadó elismerésben részesült s beható vita után egy 7 tagú bizottság küldetett ki, a melynek feladata lesz a gimn. tantervnek a beküldött s az előadó javaslatára újabban beküldendő (szept. végeig) vélemények alapján való összeállítás és a jövő évi tanügyi bizottsági ülésre való kinyomtatása. Ez a terv is csak javaslat lesz még — természetesen s ha végleg elfogadtatnék is, akkor is inkább csak irányadóul szolgálna, mint utolsó betűig kötelező tanterv gyanánt. A bizottság tagjai: Fejes István, Dóczi Imre, Váró Ferenc, Buza János, Molnár Sándor, Antal Géza, Radácsi György. A szakelőadó tervezetében öröndetes feltűnést keltett a vallás-tudományokról szóló részlet s ő maga is azt

a részletet tartotta munkálataiban a legeredetibbnek és legjelentősebbnek.

A vagyonkimutatás az egyes gimnáziumokról és főiskolákról még most sem teljes. A beküldött adatokat a szakelődő fáradságosan összeállította ugyan s ezek nyujtanak is valamilyen képet, de nem tisztát, nem megbízhatót. Általában emelkedés mutatkozik a vagyonosodásban (egészen 2 millió frt!) s a tanulók sorsa iránt az eddiginél nagyobb ügyelet. A tanári fizetések csak Csurgón és Sárospatakon nincsennek már a törvény követelése szerint rendezve. Csurgón az államsegély-szerződés megújításával a helyzet gyorsan megváltozik, Sárospatak fentartó testületét pedig konventileg véli felhívandónak a fizetés rendezés teljesítésére. A tanügyi bizottság is ez értelemben határozott s egyúttal kimondta, hogy a vagyonkimutatáshoz szükséges adatok beküldésére a határidőt f. évi december 31-ig meghosszabbíttatni kéri. — Ugyanez lett a határozat az *Adattár*-hoz sürgetett adalékok beküldésére is, a melyekből még szintén sok van hátralékban, kivált a régibb s nagyobb iskolák részéről, a hol az ilyen adalékok gyűjtése sok nehézségekbe ütközik.

Az államsegélyes gimnáziumok közül a gyöngyi, k.-sz. miklósi, hódmezővásárhelyi, mármaros-szigeti, kolozsvári marosvásárhelyi, karcagi, hajdú-nánási, szászvárosi gimnáziumok ügyében nyilatkozott a bizottság. Egyesek újabb segélyt kérnek vagy a segély kiutalását igazolják. Legérdekesebb ezek közt a karcagi és a hajdú-nánási gimnáziumok s illetőleg az ezeket fentartó testületek felfogása a vallástanárokról! . . . Kikötötték — a konvent határozata ellenére s a vallástanárok oklevélének megszégyenítésével, hogy a csupán vallástanári oklevéllel ellátott tanárok igazgatókúl ne legyenek megválaszthatók. — A tanügyi bizottság megbotránkozott e kívánságon s csak ennek eltörlésével ajánlja államsegély-kérvényeiket felterjesztésre. Nem új eset ez a más fajta oklevéllel való kevélykedés és nem is utolsó!! S unt et alii.

A tiszáninneri egyházkerület javaslatát — okt. 31-nek iskolai ünneppé tétele végett — örömmel terjeszti a bizottság elfogadásra.

A gimnáziumokban használandó tankönyvekre nézve is volt a szakelődőnek előterjesztése. E tekintetben az egyet. tanügyi bizottság ajánlatait egyes gimnáziumok figyelemre méltatták, de Pápán az V—VI. osztályokban a magyar nyelvre egy osztályban két tankönyv is fel van véve, a mit — a szakelődő s vele a tanügyi bizottság is indokolatlannak talál s erre a fentartó hatóság figyelmét felhívja.

A gimn. szakelődőnek köszönet szavaztatván, a 2-dik napi ülés a népiskolai vallás-oktatási ügyekkel s az akadémiai szakelődők felterjesztéseivel foglalkozott.

Buza János, mint népiskolai szakelődő, lelkiismeretes nagy munkát végzett saját ügykörében és a bizottság előlegezett bizalmában teljesen megerősödött, mire előterjesztéseivel véget ért. — Saját ügykörének kiszélesítésével kezdte, a mihez a bizottság örömmel adta beleegyezését; majd ismertetette az 1868. XXXVIII. t. c. revisiójára vonatkozó H. Kiss Kálmán-féle munkálatra érkezett véleményeket (debreceni, nagy-körösi nagy-enyedi) s a saját nézeteit is. A terjedelmes s igaz nemzeti szellemtől sugárzó munkálatot pontról-pontra letárgyalta s bizonyos módosítások és kihagyások mellett elfogadta a bizottság s egyöntetűvé tette válván szükségessé, ezzel Buza J. Ballagi G. és Radácsi Gy. tagok bizattak meg. Ha sürgőssé válik e munkálathoz felterjesztése, akkor az elnökség fogja azt a mi-

nisztériumhoz felküldeni, különben a jövő évi gyűlés jegyzőkönyvébe fog az felvétetni.

Az erdélyi egyházkerületet zaklatta a közoktatásügyi miniszter, hogy 4. osztályú népiskoláit (a mik szép számmal vannak) egészítse ki. A kerület a konventhez folyamodott s Buza János szakelődő kimutatta, hogy az állami népiskolák közül 40%-ban, a községek közül 41-ben, a felekezetiek közül 35%-ban stb. nem volt felállítva az 5- és 6-ik osztály 1899-ben s így nincs miért az államnak erősködni s teljesítheti az erdélyiek kívánságát, hogy t. i. az 1868. XXXVIII. t. c. revisiójáig a meglévő állapotok megmaradhasanak. — Törvény ellen való kívánság ugyan, de az államkormány is képtelen — uti figura docet — a törvénynek melléje lépni: hát miért ne tűné a más szemében a szálkát??

A népiskolai tanítóképzés szabályzatát még szintén H. Kiss Kálmán revideálta s az állami szabályzatot a felekezeti érdekek szerint bizonyos módosításokat tett. — Erre nézve — az illetékes testületek véleménye szerint is — bevárando az állami újabb revisió s csak ennek megtörténtével fog az egyetemes tanügyi bizottság a szaktestületektől újabb véleményt kérni.

A tanító- és tanítónő képezdekről (Debrecen, Enyed, N.-Körös) tanulságos képet rajzolt a szakelődő. Enyeden sok javítani valót talált az adatok nyomán, mind a tanári kar képesítettségére, mind számára s különösen a tanulók étkezésére nézve. Bizonyos megalázó helyzetben látszanak ott a tanítóképezde növendékei, a mi sehogysem illik be mai gondolkodásunk keretébe. E tekintetben a fentartó hatóság a konvent útján fog felhívni a javítások megtételére. Az egyetlen tanítónő képezde szép kilátások között kezdte meg működését Debrecenben.

Felsőbb fokú leányiskoláinkról is most állottak a tanügyi bizottság előtt összehasonlító adatok. Négy van ilyen, u. m. a debreceni 6., a tiszáninneri (Miskolc), szathmári és kun-halasi 4—4 osztálylyal s ide számít a marosvásárhelyi egyetlen polgári leányiskola, a mely azonban a többiekhez képest bizonytalan állapotban van s megszűnése igazi veszteség volna. Kimutatta a szakelődő a tanerők számát, az anyagi állapotokat, a növendékek megoszlását vallásuk szerint s kitűnt, hogy legtöbb az izraelita Miskolcon s legkevesebb a jótétmenyesek száma Debrecenben s az is bizonyossá lett, hogy ezek az intézetek még mindig jó módú szülőket igényelnek . . . Az internatusok közül szép fejlődésnek indult a pápai, nagyváradai s alakulóban van a nyíregyházai. A pápai a László-féle 60,000 frtos hagyományból még leánynevelő intézetté is kinőheti magát.

Az ev. ref. tanítók országos egyesülete az ének-tanítás, kántortanítói javadalmak megosztása, a 15 kros nyugdíjadó eltörlése stb. miatt ismételten is nyugtalankodott; de a két utóbbi tárgyban a konvent a múlt éven már döntött, az elsőre nézve pedig a munka egy része folyamatban van az énektanítói bizottság körében. Az osztott népiskolai tantervről (a mit a közoktatási tanács készítettett) megállapított véleményét — a mely a sok tankönyv ellen s a realencyklopaedicus olvasókönyvek mellett stb. emel szót, — szintén figyelembe vételre ajánlotta az org. ref. tanítóegyesület; a bizottság kimondta, hogy a kerületek a népiskolai tantervek átnézésére és az állami tantervvel való összehasonlításra felhívandók s a beküldött munkálatok nyomán aztán egy minta-tanterv készítenendő.

Az erdélyi egyházkerületnek azt a kérelmét, hogy a n.-enyedi tanító-képezdeben leányok is lehessenek

magán-tanulók, az egyházi és állami törvények által is eldöntöttnek találta a bizottság s csak a vizsga szabályszerű felvételét ajánlja az illető előjárás figyelmébe.

Antal Géza vallástügyi szakelőadó már rövidebben végezhetett. Jelentette, hogy a hitoktatói állások rendezésére nézve a kerületek még nem küldték be javaslataikat, a mik tehát megsürgetendők. A tiszántúli tanáregyesület sürgeti az ifjúsági és gyermek-istenitiszteletek meghonosítását, a mit helyesléssel való tudomásvételre ajánlott s örömmel szolt arról a javaslatról is, a melyet b. e. Lukács Ödön vetett fel a „Sárospataki Lapok”-ban, t. i. hogy a vallásosság és egyháziasság ébresztésére vallásos jellegű s egyházunk nevezetes alakjait és eseményeit feltüntető képek volnának készítenők. Ez életre való indítvány a vallásoktatás revideálásával foglalkozó bizottsághoz utasított, hogy jelölje ki a célnak leginkább megfelelő képek sorozatát.

A vallástanítás miként állása felől beterjesztették jelentéseiket a budapesti, kis-kunhalasi, kunszentmiklósi, gyönki, rimaszombati, miskolci és kőrösi gimnáziumok. A miskolci gimnázium előjárásától rossz néven vette az egyetemes tanügyi bizottság a vallástanári állással szemben mutatkozó hidegségét és makacs elfogultságát s ajánlotta a konventnek a további megsürgetést.

Tiszántúlról tudatta előadó, hogy ott a kerület alapítványt tett 500—500 frttal a budapesti tanárképezdében képezendő 2 növendék számára, a miben — vajha — többen is követnék. Ugyancsak Tiszántúl sürgeti a vallásos és egyházas érület fejlesztését s a tanároknak e tekintetben való példányszerűségét, a mit örvendetes tudomásvételre ajánl a bizottság s az ilyen képzésre az összes gimnáziumok tanári karát felhívandónak véli.

A n.-váradí leányiskolát az államkormány a jótékony célú sorsjátékból nem segíeyezheti, mert az felekezeten felüli célokat szolgál. Nem mindig volt így, a mint egy előkelő egyén bizonyította. No de hát — elvégre is — nem segíeyezi!!

Az egyetemes tanügyi-bizottság akadémiai szakelőadói még könnyebben végezhettek.

Dr. Ballagi Géza jelentette, hogy a közoktatásügyi kormánytól a felküldött munkálatra nem érkezett válasz, a jogakadémiák ügye tehát vajdó állapotban marad. A kiszivárgott hírek szerint a miniszter csak egészen alárendelt pontokban hajlandó némi engedményekre. Tehát várjunk!!

Radácsi György — rövid jelentés után — kérte a tanügyi-bizottságot, hogy az akadémiai adatok beszerzéséhez nyomasson megfelelő táblás íveket, a melyekkel aztán nagyobb dolgokra is lehessen vállalkozni. Mindkét szakelőadó megbízottacélnak megfelelő táblás ívek tervezetének benyújtására.

A felvétel, átvétel és távozás szabályozása végett kimondatott, hogy egyik akadémiából a nem rendes beíratás idején csak távozási bizonyítvány mellett mehet a növendék és rendesen kiállított leckekönyvvel. Ha ilyen nincs, annak rendezésére, tehát p. o. colloquium, vagy alapvizsga letehetésére az elhagyott intézetektől engedély kérendő.

Az egyetemes theol. nyugdíjintézet felállítása a debreceniek különleges állásfoglalása miatt nem vált lehetségessé; a külön nyugdíjintézetek fentartásának terhe pedig elbírhatatlan négy akadémiánkra (Debrecen kivéve); ezért a theol. tanároknak a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetébe való felvételét javasolta a

bizottság, vagy ha ez nem lehetne, az egyes theol. akadémiáknak 1000—1000 frttal való évi segíeyezését.

A Budapesten, az 1848. XX. t. c. értelmében felállítandó prot. theol. facultás ügyét a kerületekre kívánja előbb a bizottság letenni s csak azután ajánlja a konventnek e nagy kérdés tárgyalását.

A beterjesztett elnöki számadásokkal (jegyzőkönyvnyomatás stb.) helyesléssel fogadta a felülvizsgálásra küldött bizottság, majd az egyet. tanügyi bizottság is.

A szakelőadóknak köszönet szavaztatván, az ülés az elnökség életetésével a 2-dik nap délutánján véget ért s a jegyzőkönyv vasárnap d. e. 11.-től hitelesített.

Közmeggyőződés volt a tagok közt, hogy a bizottság munkaköre egyre tisztul s ev. ref. egyházunk tanügyére az egyetemes tanügyi bizottság jótékony szervvé válik, — kellő állandóság és idealis ügyszeretet mellett.

A bizottság javaslatai felett a konvent fog dönteni s illetőleg dönt is akkorra, mire a közönség e javaslatokról értesülhet.

Radácsi György.

Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyei közgyűlésünket f. évi április hó 18—19-ik napjain tartottuk meg Ungváron, Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok elnökelete alatt. A templomi közistenitisztelet után, melyen a szép számban megjelent gyűlési tagokon s hitsorsosainkon kívül néhány intelligens, más felekezetű egyént is jól esett látnunk, a közgyűlés az ev. ref. egyház tantermében kezdetét vette.

Mind a közgyűlést megnyitó gondnoki beszéd, mind pedig egyházmegyénk ez idő szerinti állapotát részletesen feltüntető esperesi jelentés egyaránt kifejezést adott annak, miszerint nyilvánvaló, hogy ev. ref. egyházunk életének egén némi sötét felhők boronganak s ezek eloszlátása végett nemcsak az épen arra hivatott órállóknak, hanem minden egyes protestáns embernek híven, lelkiösmeretesen meg kell tenni azokat a kötelességeket, melyeket evangéliomi szent vallásunk tőlünk megkíván s a lankadást nem ismerő buzgalommal végzett munka eredménye bizonynyal a sötét felhők szétoztlását fogja vonni maga után s a múltban is több alkalommal nehéz napokat látott ev. ref. szentegyházunk, melynek zászlajára az Isten és hazaszeretet van kitörölhetetlen betűkkel feljegyezve, a lelkeket továbbra is diadalmasan fogja vezetni a tiszta igazság felé.

Tárgyalás során egyik körü értekezlet indítványára az egyetemes lelkész értekezlet előterjeszti, hogy épen e tavaszon 50 éve annak, hogy egyházmegyénk az addig vele egyesült felső-zempléni egyházmegyétől szétválasztatva, önállóságot nyert s mint önálló egyházmegye a lefolyt felszázadra — hála érte a bölcs gondviselésnek — a jól végzett kötelesség teljesítésének édes és megnyugtató érzetével tekinthet vissza, egyúttal óhajtja, az erre való visszaemlékezés jelen gyűlésünk jegyzőkönyvében megörökíttessék, valamint azt is, hogy a lefolyt 50 év története megírassék. Egyházmegyénk e kettős indítványt elfogadja, az 50 évre való megemlékezést e gyűlés jegyzőkönyvébe bevezetni rendeli, a lefolyt idő történelmének megírásáról pedig pályázat hirdetése útján kíván gondoskodni.

A számos gyűlési tárgy közül általánosabb érdekek voltak:

lelkes szószólója volt, s a mely szerint az egyes kerületek lefoglalhassanak a közalapi összegből bizonyos százalékot, a mely felett aztán önhatalmúlag rendelkezhetnek. Így, ha tudnák a kerületek, hogy a begyűlt összeg egy része felett ők is rendelkezhetnek, nagyobb lenne az áldozatkészség.

György Endre az egyházi adóterhek csökkentésére előirányzott 7 ezer forintot vagy 14,000 koronát szeretné növeltetni s ugyancsak *Szilágyi Dezső* is, a ki helyesli *Antal G.* felfogását, a mi azonban csak zsinat útján érvényesülhet. *György Endre* a 14,000 korona biztosítását abban látja, ha az egyszersmindkori segély százalékszámát 30-ról 20-ra szállíttatják, a missioi segély lejjebb szállítását azonban nem tartja megengedhetőnek. — A vita vége az lett, hogy egy bizonyos kulcs megállapítását, a segély-összegek módodon való megosztása végett, legilletékesebben a domesztikai és a missióügyi előadók közölhetik s e végett ki is küldettek.

A költségvetés aztán — a konvent másként most már nem cselekedhetvén — elfogadtatott.

A segélykérvények kerültek sorra. A bizottság javaslata — mint rendesen — most is ki volt nyomtatva s az egész — egyetlen pótlékkal csupán — szintén elfogadtatott. A segélyezésre ajánlott egyházak és lelkészek száma a múlt évihez képest csekély; az összeg is az. Feltűnt, hogy a f.-zempléni egyházak és lelkészek közül senki sem ajánlatott segélyre. *Bernáth Elemér* kérdésére az volt a válasz, hogy a kérő ívek hiányosan voltak kitöltve! . . . Hát ez bizony baj, mert egyesek hátrányával jár és a hátrány nem kárpótolható. Könnyen és gyorsan semmi esetre.

Az adózási viszonyok tanulmányozására kiküldött bizottság még nem volt készen a munkálatával s így áttért a konvent a gyámintézet ügyeire. *Petri Elek* olvasta a jelentést, a melyből öröm volt hallani, hogy a sok hátrálék legnagyobb része befolyt, de a mellett is szükség van a szabályok szigorú alkalmazására, a mire az illetékes testületek fel is kérétek. A földhitel-intézet számadását rendben találta a bizottság és a konvent jóváhagyta. A f. évben 113 özvegy, 146 árva kap 62,114 kor. és 61 fill. segélyt. De ezeknél is több a segélyezendő, mivel újabbak is vannak bejelentve. A gyámintézet összes bevétele 1899-ben 236,078 kor. 94 fill. s ugyanannyi a kiadása is.

A missioi lelkészek és budapesti katecheták a gyámintézet tagjai közé felvételtek. — A lelkészi nyugdíj-intézet felállítását sürgeti a tiszántúli kerület. Egy kis vita után, a melyben *Molnár Béla*, *Mecner Béla*, *Dégenfeld József* vettek részt s a mi visszamemlékezésekkel is volt fűszerezve azok részéről, a kik a zsinaton ezt még ellenézték, — javaslat készítésével a végrehajtó bizottság bízott meg. Nehány díjlevél kiigazítása jóváhagyatott s az első napi ülés véget ért. Délután a bizottságok foglalkoztak saját elnökeik alatt. A legfontosabb dolga akadt a közjoginak s nem is tudott egy üléssel közös megállapodásra jutni különösen az „erdélyi püspök”-cím kérdésben. — Uton-utfélen hallatszott, hogy a kormány élénken érdeklődik a konvent állásfoglalása iránt s szeretné, ha csendesen végeznének a kemény nyakú kálvinisták.

Ugyanezen a napon indult a magyar zarándok sereg Róma felé óriási vagyonú püspökökkel és érsekekkel és szép összegecske Péter-fillérrel. Fulánkos

nyelvek nem állhatták meg, hogy párhuzamokat ne vonjanak ama vagyon közt, a melyből Róma szegény pápájának is bőven esurog és a között, a melyből a szegény felső-zempléni kálvinista papnak sem csöpög, mert a kérvénye hiányosan van kitöltve! . . .

(Vége köv.)

r—y.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Özv. Zsindely Istvánné, szül. *Bálint Mária*, ápril. 25-én hirtelen halállal, agyszél-hűdés következtében, élete 52-ik évében Sárospatakon jobblétre szenderült. 30 évet töltött a megboldogult Sárospatakon s ez idő alatt szíve jóságával, övéi iránt való szeretetével sokszorosan kiérdemelte az őt ismerők elismerését s tiszteletét. A hű és igaz nő, a szerető édes anya emléke legyen áldott!

— **Vallásháború** cím alatt *Mocsáry Lajos* egy igazságokkal teljes cikket tett közé az „Egyetértés” ápril. 12-iki számában, a melyben rámutat első sorban arra az oktalán feljajdulásra, a mely a klerikális körökből hangzott el, hogy a protestánsok izgatnak, a melynek elnyomását követelik a „Hazánk” című lap ápril. 5-iki számában. S rámutatva a „Magyar Szó” keletkezésére úgy, a mint e tekintetben mi is vélekedünk épen a prot. ügyek tárgyalását illetőleg, kétségbevonhatatlanul igazolja, hogy „ellenünk van egy szervezett s a cél által szentesített eszközökben nem válogató akció mozgalomban,” a mely aztán, „olyan, mint a tűz, a mely a száraz fűvön és avaron alig észrevehetően ellegel, olyan, mint a szén-gőz, mely megfojt, ha az alvó föl nem ébred s ablakot nem nyit.” Igazolja azt, hogy a klerikálismusnak megvan az egyház-pofitikai törvényekkel szemben az a „nagyszabású vívmánya, hogy igaz jezsuita fogással s a vakok és könnyen hívők lépérvetetésével . . . sikerült neki a reversálisok kincsét saját élés-házába takarítani.” S ez a klerikális mozgalom fejlődik tovább az Ugron-féle vagyon-elméletben, — a Széll-féle híres liberális beszédben, a mely azt árulta el, hogy a magyar protestánsok által védett s oltalmazott szabad-elvűségről nyilatkozni kellett . . . Mindezek alapján egész határozottsággal kijelenti, hogy ha a protestánsok ily helyzetben vannak, ha azoknak öntudatra ébredése azt eredményezi, hogy „kigyót, békát dobznak” rájuk, a kiket, „elhallgattatni, hallgattatni akarnak továbbra is, hogy annál kényelmesebben garázdálkodhassanak” a klerikálisok: akkor „hát legyen harc és háború,” a mely abból álljon, hogy „nézzünk körmére annak a soha nem nyugvó, de most fokozott hévvel és roppant anyagi eszközökkel dolgozó proszelita-csinálásnak és lételehalászatnak és verjünk rá a nyilvánosság előtt ezekre a körmökre mindenütt, a hol kaparásznak. Irjunk könyveket, röpiratokat, hírlapi cikkeket, elevenítsük fel azon istentelenségek emlékeztétét, melyeket a mostani ecclesia militans századokon keresztül elkövetett” . . . fenn kell tartani, hangoztatni kell jogos igényeinket, követeléseinket szemben az állammal is . . . nekünk protestánsoknak az állammal még számadásunk van . . . a r. kath. felekezetet háborítatlan kizárólagos birtokában van annak, a mit első királyaink nem egy felekezet, hanem a vallás, a közoktatás és a szegények fentartására (s katonai szolgálatok céljára!)

bocsátottak ki az állami birtokoktestéből s ezen óriási vagyon most a mi megrontásunkra fordítatik. Mindaddig, míg ezek a viszonyok fennállanak, igazi jogegyenlőségről beszélni nálunk gúny nélkül nem lehet . . . S mert ez így van, mert a klerikalizmus ellensége mindennek, a mi a liberalizmust képezi, méltó joggal hívja fel az országot minden szabadságszerető polgárát, hogy támogasson minket protestánsokat igazaink fenntartásában, „Gondolja meg” — úgy mond — a szabadelvűségnek minden igaz híve, hogy miféle jelentőséggel bír a szabadelvűsége nézve és micsoda kincset bír a haza azon tényben, hogy itt a protestántizmus gyökeret vert . . . E cikknek minden szava szín-igazság s a felkezesi jog-egyenlőséget hamisan hirdetőkre nézve egy-egy buzogány-csapás, amelyet semmiféle parrírozással sem lehet ellensúlyozni . . . A választ Bartha Miklós úr adta meg rá legelőször „Riadó” cím alatt a „Magyarország”-ban, azzal a szégyenletes felfogással, a melylyel Bartha Miklós úr, jónak látja tetszelegni abban a körben, a melyben sem állítólagos vallásos meggyőződése szerint, sem u. n. függetlenségi elveinél fogva nincs helye, ha pedig ott van a helye, akkor egész felfogása megtestesült hypokrisis. Maga az „Egyetértés” április. 15-én adott választ a szerkesztő, Dienes Márton tollából, a ki minden tekintetben igazat ad Mocsárynak csupán a róm. kath. egyház birtokában lévő vagyonra vonatkozólag van eltérő felfogása, főleg abból a szempontból, hogy „ennek a kérdésnek a tárgyalása, ezzel a kérdéssel lépni az állam elé: nem időszerű, mert most a kathólikus érdekek jogos védelmének ürügye alatt egy ultramontán zsebrák-csapat kiabál a politikai téren.” . . . Hát ez az időszerűségi kérdés éppen az ellenkező törekvésre ad jogot s alkalmat, mert akkor időszerű a zsebrák-csapatot leszerelni, a mikor az nincsen intra dominium! Nekünk az a kérdésünk a Mocsáry Lajos ismertett cikke nyomán valamennyi hitsorsosunkhoz, hogy az ecclesia militans ellen lépjen csata-sorban mindenikünk s az álarcos sereg minden üzemét vigyük a világ elé, hadd számoljunk le a hivatalos róm. kath. egyházzal, a mely sehol soha sem volt más, mint klerikális, mert más a róm. kath. hívő és más a hivatalos róm. kath. egyház; mert a r. kath. hívő tiszteletre méltó, mint minden vallásos ember, ellenben a hivatalos r. kath. egyháznak semmi köze a hívőhöz, a vallás-erkölcsi élethez, mert a hivatalos r. kath. egyház nem is egyház, hanem állam az államban. Ezt pedig Magyarország sem tűrheti el!*

— A kultusz-minisztérium jóvátette azt a baklövését, a melyet a Kiss József költeményeinek iskolai ajándék-könyvül megvétele által követett el. Egy pótrendeletben eltiltotta a költemények kiosztását.

— **Lelkész-választások.** A felső-zempléni egyházmegyében fekvő mglézi egyház hívei meghívták lelkészökül Kálniczky János felső-reviscei lelkészt. Ugyancsak meghívás útján választottak lelkészt az ungmegyei palágyi egyház tagjai, kik helyettes lelkészüket Erdélyi Jánost választottak meg rendesül.

— **200,000 korona.** Ez a nagy összeg pénz az erdélyi területekre van szánva, még pedig nem egyszer s mindenkorra, hanem évről-évre mindaddig, míg az egész Erdély r. kathólikussá nem lesz . . . S a ki erre vállalkozik, nem más, mint gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári r. kath. püspök, a ki kész mindenét feláldozni,

csak hogy az egyedül üdvözítő egyház uralkodjék ott a vallás-szabadság klasszikus magyar földjén. — E tervet igyekszik is mindenképen megvalósítani. — Egy előkelő unitárius családot, a melyben több katona-tiszt van, már áttértett; a kolozsvári egyetemi hallgatók közül a szegénysorsú prot. vallásúak „kegy-díj”-at kapnak a tandíjra s ennek az a kevetkezménye, hogy tudtára adatik az illetőknek, hogy a „kegy-díj” ért az átállás a hála; a hol vegyes-házasság van, ott a térítő mesterek mindennapos vendégek mindaddig, míg a „pogány” fél „igaz hitű” nem lett . . . S e hadjáratban a világiak is résztvesznek, persze azok, a kik a „kegy-mosoly” mellett absolutionális szükségben is szenvednek s a kik a fanatizmusnak az első fokára már eljutottak a „zöld püspök” által.

— **A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület** ez évi gyűlése nagy érdeklődés mellett folyt le 18—19-ikén Mező-Túron Dóczy Imre elnökle alatt, a kinek elnöki megnyitó beszéde túllépve a szoros értelemben vett iskolai kört, nagy határu részletekben gazdagon tartalmazta a közös és általános protestáns ellenes irányzatnak a jellemzését, a mely irányzat az örökre eltemetettnek hit ultramontanizmust hívta életre, hogy a hazát feldúlja, fiait egymás ellen tüzelje. Természetesen ez irányzattal szembeszállani a protestáns tanárságnak is kötelessége, annak a tanárságnak, a mely a nemzet ifjúságát neveli s tartozik nevelni, a felvilágosodottság és szeretet eszméiben . . . E részlet sokszorosan megkapta a lelkeket, mert arra mutatott rá, a mi a legfőbb s a mely ellen a velünk még teljesen egygyé nem lett kitért kollegák néha-néha véteni látszanak. A beszédnek tisztán tanügyi vonatkozásai is nagy érdeklődést keltettek, hiszen a legilletékesebb egyén nyilatkozott ebben a tekintetben is, a ki tisztában van azzal, hogy a középiskolai nevelésnek és oktatásnak miképpen lehet a legmagasabb színvonalat elérnie. A beszéd egész terjedelmében a kiadandó Évkönyvben fog megjelenni. A gyűlés többi tárgyai t. i. a jegyzői és a pénztárnoki jelentés tudomásul vétettek; a Gergely Károly felett tartott emlék-beszéd méltó módon örökölte meg az elhunyt nagy munkásságát, a Fejér Lajos felolvasása a latin nyelv oktatásának a francia középiskolákban érvényesülő módszeréről nagy tetszésben részesült, úgyszintén a gyűlés második napján tartott három felolvasás is, t. i. a Faragó János pápai tanáré, a ki lebilincselően megírt tanulmányt adott ily címen „Középiskoláink és a magyar Alföld,” — a Farkas Lajosé, a nagy készséggel ismertette a müncheni glyptotekát s a Dr. Biatsy Józsefé, a ki a túlterhelést vette igen sok tekintetben egészen új szempontból vizsgálat alá. A többi tárgyak ezek voltak: a latin nyelv-tant megígérte Dóczy Imre megírni; Géressy Kálmánt dísz-tagnak választották meg; két pályakérdés meddő maradt, — ezeknek jutalom díjait az illető adományozóktól más célra fordíttatni kérték.

— **A domesztikai segély-összegek** a jelen évre a következőleg osztattak ki egyházkerületenként:

I. Dunamelléken kért	21;	kapott	13.— 1120 kor.
II. Dunántúl	61;	31.— 2480	„
III. Tiszáninnen	79;	50.— 3680	„
IV. Tiszántúl	128;	85.— 4650	„
V. Erdélyben	128;	80.— 4330	„

Összesen kért 417; kapott 259. — 16260 kor.

— **Pályázati hirdetés lelkései állásra.** Az erdélyi kerületben a nagy-enyedi egyházmegyében fekvő IV. o. istván-házi lelkései állásra május 12-ig fogadja el a pályázatokat Sándor János Miriszlón (u. p. N.-Ényed.)

* Az előző számból térszűke miatt kimaradt. Mocsáry újabb cikkét is közölt az „Egyetértés”-ben, a melyet a következő számban fogunk ismertetni.

Mint e lapokban is jelezve volt, múlt őszi gyűlésünk óta egyházmegyénkben egy világi s két egyházi tanácsbírói szék töltetett be; amarra Szabó Lajos ungvári mérnök, ezekre, ifj. Szakal István lucskai és Komjáthy Gábor ungvári lelkészek választottak meg, kik jelen gyűlésünkön az esküt letevén, magukat a hű szolgálatra elkötelezték s helyeiket, egyházmegyénk jó kívánságai között, elfoglalták.

Palágyba, a néh. Tóth József halálával megüresedett lelkészi állomásra, Erdélyi János meghívott s.-lelkész rendes lelkészül beerősített. Iske, a szintén halál által megüresedett lelkészi állomását — ez is az idők szomorú jele — kétszeri pályázati hirdetés után sem tudta betölteni; míg lelkészt választhatna, a bési lelkész fog beszolgálni s a vallásoktatást az iskei községi tanító fogja teljesíteni, mint ez már megelőzőleg az elhalt lelkész hosszas betegeskedése alatt is történt. Máthé Samu ungvári s.-lelkész az egyházmegyéből eltávozott: Ungváron, ez idő szerint, s.-lelkész nincsen s mig kaphat, bizony majdnem emberi erőt felülhaladó teher nehezül az ungvári pap vállaira! N.-Dobronyba tanítóul Súlyok János, volt tarcali tanító, Vajánba — hosszas üresedés után — Vida Lajos; Jenkére pedig egy tanítónő, Koblik Emma erősítették be; a ptruksai tanítói állomásra ideiglenesen Egyed Béla II.-od éves theológus alkalmaztatott. Azt azonban fájdalmasan vette tudomásul egyházmegyénk, hogy régebben egyik jeles tanítónk, Vas György nyarádi tanító, testi elerőtlenedése miatt nyugdíjaztatásáért kénytelen folyamodni.

Az ásványi egyház már 1895-ben kérelmezte egyházmegyénktől, hogy a körülmények kényszerítő hatása alatt, a megelőző időben beszüntetett lelkész-tanítóságát visszaállíthassa. Egyházmegyénk a kérelemhez akkor elvileg hozzájárult, de a kivitelt csak abban az esetben tartotta megengedhetőnek, ha az ásványi egyház a roskadófélben levő s káplán-tanítói lakásul szolgáló épülete helyett a kornak megfelelő paplakot épít, s ehhez a főtiszteletű egyházkerület is hozzájárult. E határozatoknak megfelelőleg a kényelmes, új lakás a múlt évben fel is építetett; most tehát — miután eleget tett a kíváncsoknak — az ásványi egyház kéri az egyházmegyét, miszerint az 1895-ben kimondott elvi határozatát, hogy a náluk egy időre beszüntetett lelkész-tanítóság visszaállíthatassék, megvalósítani kegyeskedjék. Egyházmegyénk — az egyház kötelezettségének megfelelően — a kérelem keresztülviteléhez most készséggel hozzájárul s a kérelmet a főtiszt. egyházkerületre pártolólág terjeszti fel.

Veskócnak régi, paticsos falú temploma közveszélyessé válván, nagy anyagi áldozattal új templom építéséhez fog; Kis-Gejőcben, a múlt év őszén, a szép berendezésű templom, pap- és tanítói-lak, minden melléképületeivel együtt a lángok martaléka lett. Noha a lakosság jelentékeny része is nagy kárt szenvedett a tűzvész által, mindamellett a hitközség összes tagjai a legmesszebb menő terheket vállalták el, hogy megsemmisült egyházi épületeiket hamvaikból feleleveníthessék. Egyházmegyénk — tekintettel a mindkét egyházban történt, igazán örömmel eltöltő áldozatkészségre — a boldogult emlékezetű p. Horváth Mária alapjából mindkét egyházat jelentékeny, 2000—2000 korona segélyben részesítette, hogy a szükséges építkezéseket foganatosíthassák.

A csapi egyház ismét kérelmezi, hogy felekezeti iskoláját, az egyházi törvény 412 §.-ának betartása mellett államosíthassa. Egyházmegyénk a csapi iskola államosításához ez úttal sem járul hozzá, mert az iskolai épületek jó karban tartása ezután is ez egyház gondja lenne, az pedig az állam által felajánlott 400 korona évi

bérből nem volna eszközölhető; e mellett még az az egyezés sincsen igazolva, hogy az átadandó iskolában csak ev. ref. vallású tanító lenne alkalmazható az állam által; a kérelmet azonban a főtiszt. egyházkerület bölcs elbírálása alá felterjeszti.

Pályin szintén államosítani szeretné iskoláját s erre nézve tanácsot kér az egyházmegyétől. A pályini iskola missiót teljesít; tanítója is olyan van, kinek működésére az egyházmegye elismeréssel tekint; épen ezért egyházmegyénk a felmerült államosítási tervet nem helyesli, sőt arra figyelmezteti az egyházat, hogy felekezeti iskoláját minden áron megtartani törekedjék.

Midőn egyházmegyénk felekezeti iskoláink megtartása mellett ily nyíltan állást foglal, egyáltalán nem az állam iránt való bizalmatlanságának akar kifejezést adni, mert ha az állam pénzügyi viszonyai megengednék, hogy minden vallásfelekezet iskoláját átvegye, nyugodtan adnók át mi is a magunkéit. De mig azt látjuk, hogy a többi vallásfelekezetek is — lehet mondani — életkérdésnek tartják iskoláiknak kezökben való maradását, addig mi nekünk is arra kell törekednünk, hogy iskoláinkat tartogassuk, védelmezzük!

A főt. egyházkerület által az egyházmegyékhez letett kerületi özvegy-árva-tári szabályrendeletet egyházmegyénk, jelen alakjában, elfogadja.

Kerületi képviselőkül: az elnökség, Virág József, Szabó József papi, Stépán László, Köröskényi Ferdinánd, Szabó Lajos viági tanácsbírák és Homoki Antal egyházi főjegyző választottak meg.

Sok ügy nyert még elintézését ezeken kívül: de azokat, mint tisztán helyi érdekűeket mellőzöm. Azt azonban felemlítem, hogy Botfalva templomi székpereivel ez úttal is foglalkoztatta úgy a közigazgatási, mint a fegyelmi bíróságot. Van megint egy tengeri kigyóknak! Mikor pusztul el? — Vajh', ki mondhatná meg!?

A zöld asztal ügyei után kötelességemnek tartom ezúttal a fehér asztalnál történtek egy részéről is megemlékezni. Vendégeink voltak! Más vallású, jó érzésű hazafiak: Olay Lajos országgyűlési képviselő, dr. Lúley Sándor polgármester, Kozma kir. járásbíró, Berzeviczy István rendőrkapitány stb. Midőn a szívek a toasztokban megnyilatkoznak, felállott Olay Lajos is, nyíltan vallást tett, hogy ő mint más hitfelekezetű, de magyar ember, határozottan elítéli azokat, kik a protestantismus elébe akadályokat kívánnak gördíteni, mert protestantismus és hazaszeretet teljesen azonos fogalom, ki vakmerő kézzel azt bántja, emennek is ássa a sírját; legyenek meggyőződve a protestánsok — mondja tovább — hogy ha csakugyan eljőnnének rájuk a megpróbáltatásnak nehéz napjai: a más felekezetek liberalis férfiai ép úgy védelmőkre kelnének egy értelemmel és akarral, mint azt a mai liberalisok elődei a múltban tévék! Hasonló szellemben és értelemben nyilatkozott Berzeviczy István is; persze, hogy nyilatkozatukért mindkettőnek bő részben kijutott az „éljen“-ekből. Soká éljenek is az ilyen s a hozzájuk hasonló, felekezeti elfogultságon felülemelkedő, tiszta gondolkodású férfiak!

Magyar Bertalan.

Az ev. ref. konvent üléseiről.

Csak első megnyílásakor lehetett nagyobb a hírlapírók kíváncsisága az ev. ref. konvent üléseiről, mint jelenleg. A sajtóban előre vetődött árnyékokból valami nagyot, izgatót reményltek sokan a prot. néppárt alakításával is meggyanúsított reformatusok legfőbb hatóságától; színvallást, a harci riadó megfűvását, a zászló jelszavának megállapítá-

sát s ki tudná, hogy mi egyebet is még!! . . . A theol. akadémia vénéje, fiatalja is mind megjelent és sejtelmes várakozással nézte a konvent vezér-tagjainak megjelenését, a hangulatot az arcokon s az apró csoportok képződését a főgimn. épület tanácstermének különböző pontjain . . . Itt Tisza, ott Bánffy, amott Szilágyi Dezső . . . mind jó erőben . . . ah, milyen birkózás lesz ma ennél a zöld asztalnál!! . . .

10 óra végre. Az elnökség pontosan odaül a T. alakú asztalfőre . . . Mélységes csend . . . *Kun Bertalan* s utána a konvent valamennyi tagja feláll és imádkozik. Talán mindenki imádkozott; talán a hírlaptudósítók szívét is átjárta valami imádságos érzés, mert az agg püspök, az imádkozás mestere, teljes erejében ragyogott — az ő miskolci lelkészkedésének 50-dik évfordulóján!! . . . Hangja egyre ércesedett, melegedett s behatolt a földi ember bensőbb világába és vitte magával a békeség, bölcsesség és szeretet Istenének számolya elé. — Szinte kérdezni akartuk, ha igaz-e az, hogy ez a püspök már több, mint ötven éves lelkész?! . . . de a kíváncsiság elfojtott minden kérdezősködést . . . a szemek, lelkek a konvent világi elnökére szegeződtek, a kinek kék pápaszemén át nem hatott ki egyetlen fénysugár sem, a mely lelkének titkait csak sejteni is engedte volna.

És?! És megszólalt a világi elnök, de nem valami megnyitó beszédre, hanem hálaadásra és üdvözlésre. Hálát adott a gondviselésnek, hogy elnökségét, *Kun Bertalan* ki ápril 24-én töltötte be miskolci hivataloskodásának 50-dik esztendejét, mindezeig kegyelmesen megtartotta s megengedte, hogy a hí pásztor többről-többre haladhasson s egész ev. ref. egyházunkra is áldássá váljék. — Azután üdvözölte melegen — szinte szokatlan melegséggel — és kívánta neki, hogy még sokáig járjon elől példás életével s nagy szolgálatokat végezhesen még, másoknak is tanulságokkal teljes egyháziasságával és kötelességszeretetével.

És azután?! . . . A nagy-hitűek még mindig hitték, hogy most következik az igazi megnyitó, a tájékoztató, a biztató, a bátorító vagy csitító, a mai viszonyokat nagy bölcseséggel megvilágító elnöki beszéd. De nem következett. *Kun Bertalan* püspök állt fel és megindultan köszönte meg a lelkes éljenzéssel kísért üdvözlést, koronának nevezve azt amaz üdvözlések között, a melyekkel őt — élteinek nagy fordulópontján különböző egyének s társaságok megtisztelni kegyesek voltak. Szép ígéreteire rázendült az éljen s az agg püspök megifjodott ábrázatáról olvasni lehetett, hogy az ő lelkének ünnepe van.

Az ülés még nem volt megnyitva, a mikor Tisza Kálmán ismét szólni kezdett. Hirtelen néma csend támadt és ő — tekintettel a bő tárgysorozatra — a konvent tagjait szívesen üdvözölte s . . . a konvent ülését . . . megnyitotta!!

A csendet egyszerre izgás-mozgás váltotta fel s a konvent ügyvivő jegyzője, *Sas Béla* már lassú moraj közt olvasta fel, hogy kik jelentek meg a kerületek választottaiból. Mennyi színes illúzió lett foszlányokká, délibábbá!! . . . Mennyi előre meggyártott fényes nagy mondás maradt nyomda festék nélkül egy némely magasrátörő hírlap-tudósító nem mindennapi boszúságára!! . . . De úgy tetszett, mintha sokan mások is csalódtak volna s lassú morajjal az ajtó felé igyekeznek vala, hogy friss levegővel

kárpótolják magokat nem csekélynek látszó csalódásukért.

A konvent megalakulván, jegyző jelenti, hogy a jövő évvel új ciklus kezdődik s a kerületek felhívandók tag-választásra. Ugy lesz. Az 1901—1903-ban ugyan kik jelennek meg a Lónyay-utcai főgimnázium tanácstermében az ev. ref. egyház ügyei körül való foglalkozásra?! . . . Mintha a mulandóság szele végig suhant volna a konventi atyák között; de nem volt idő a borongásra, mert *Kenessey Béla* a közalapi végrehajtó bizottság előadója megkezdte jelentésének felolvasását. — Kit ne érdekelne a domesztika, a közös sebekre közösen gyűjtött füvekből készített orvosság?! . . . — De itt is csalódás, megint csalódás! A hátrálék sok, a jövedelem évről-évre csökken, igen csökken!! . . . És megindul az őszinteskedés. *Fejes István* kezdi. Nincs lelkesedés a gyülekezetben; a nyájban sincs, a pásztorban sincs s mi lesz a nagy reményekkel megindult közalapról, ha mindenki el-lankad, megérzéketlenedik?! Nagy baj, hogy eleintén tele voltak sokan vérmes reményekkel, 200,000 frtra számítottak s lett csupán 100,000. Aztán elforgácsoltuk a segélyezési összegeket is s a nép, nem látván maga körül a domesztika útján létesült nagyobb alkotásokat, adakozási kedvében megcsappant, meglohadt s a szép kilátásokkal készült tervek papiroson maradtak. Felhívandók a kerületek, hogy a domesztika sorsának biztosítása végett módokról, eszközökről gondoskodjanak s ezek alapján pedig a zsinat intézkedjék. *Bernáth Elemér* szintén aggódik a közalap jövedelmének csökkenése miatt s mivel a zsinat még csak 2—3 év múlva tartható meg, az orvosszerrel késni fogunk s el is keshetünk. 36,000 frttal fogyott a domesztika-bevétel 1886 óta; ez megdöbbentő, ha így haladunk, a domesztika segélye csekélységre száll alá. A kerületek arra volnának ösztönzendők, hogy utasítsák az espereseket és lelkészeket a domesztikai járulék szigorú és pontos behajtására s öntsének lelkesedést a hívekbe a domesztika céljainak szeretete végett. A baj fenyegető, a gyógyítással sietni kell! *Zsigmond S.*, a tiszántúli egyházkerület főjegyzője, több példával igazolta a csökkenés okát s nem tartja bajnak a domesztikai járulékok pausalis megváltását, mert ha csekélyebb is esetleg a járulék, de a befizetése bizonyos. A fenyegető baj történeti fejlődését is ismereti s szintén kívánja a helyzet mielőbbi megváltoztatását. *György Endre* szerint a bevallásokban s az administrationális eljárásban rejlik a baj forrása. A pausalis összegek sem felelnek meg a hívek adózási képességének. A lélekszám szerinti 5 kr. a nagyobb egyházaknál átlag kevés, a kisebbeknél pedig igen lenyomja a bevételek állagát. De néhol még ez az összeg sem folyik be. A gyors és biztos eljárást sürgeti.

A kerületek tehát felszólítanak, hogy a domesztikai kirovársra és behajtásra vonatkozólag adjanak véleményes jelentést s addig is míg a zsinat változtathatna a mostani állapotot, kövessenek el minden lehető a fenyegető baj elhárítására.

A reformációi persely-pénz még mindig csekély (826 frt 76 kr.). Ez is mutatja, hogy alusunk.

A közalapi költségvetés szintén vitára adott alkalmat, főként a miatt is, mert a különböző címen kiosztható összegek egy részében (egyszersmindenkori segély) igen nagy apadás mutatkozott. — *Antal G.* püspök felelevenítette a régi tervek közül azt, a melynek a „Sárospataki Lapok“-ban is több

— **Az egri állami leány-iskolát** tönkre tette a szabadelvűségéről emlegetett Samassa József egri érsek, a ki az államnak nem volt hajlandó átengedni (természetesen illő arról volt szó!) azt a területet, a melyre szükség lett volna, hogy a két évvel ez előtt megnyílt s közszükséget pótoló leányiskola kibővíthessék... Hogy miért nem adta át az érsek úr a jelzett területet? ... hát csak azért, mert az »angol kisasszonyok« vezetése alatt álló leány-iskola kibővíttetik s az feleslegessé teszi az állami iskolát. Ez a bevallott ok. Az igazi ok pedig az, hogy a **térítés munkája mégis csak sikeresebb az angol kisasszonyok által, mint az állami leány-iskolában**... S Eger városa? ... Oh hát ez meg olyan, mint az érseke! Ez meg a „sertés vásár-tért“ nem volt hajlandó átengedni! ... S persze nincsen baj! Nem grassál a klerikalizmus!

— **Csak üres cím!** ... A »Pesti Hírlap«, ez a hol nyílt, hol titkos szabadelvűséggel dolgozó politikai napi lap az „erdélyi püspöki cím“ kérdésében megrója a protestánsokat, hogy üres cím örvé alatt „zajos országos akciót ütnék.“ Felfogását, noha elismeri, hogy Wlassics körrendelete nem felel meg a közjogi állapotnak, mert Majláth püspöknek csakugyan nincs a protestánsok, görögkeletiek és izráeliták felett joghatósága, — azzal védi, hogy „ő felsége ma is jeruzsálemi király, Vaszary bibornok pedig Magyarország hercegprímása,“ — a mi mind csak cím! ... Ebből is láthatni, hogy milyen szabadelvűséggel dolgoznak e hazában azok is, a kik **demokratasággal** törtek maguknak utat a közvélemény körében, de a melyet igen hamar elhagynak, ha a klérus érdeke úgy követeli! ...

— **Domesztikai segílyt kaptak** a tiszáninneri egyházkerület egyházai közül a következők:

1. Abauj-Csány . . .	70 K.	26. Tolcsva . . .	60 K.
2. Abauj-Csécs . . .	80 »	27. Tállya . . .	80 »
3. Csenyéte . . .	80 »	28. Viss . . .	70 »
4. Devecser . . .	70 »	29. V.-Ujfalu . . .	60 »
5. Novaj . . .	70 »	30. M. Zombor . . .	60 »
6. Fuló Kéres . . .	80 »	31. Hegymeg . . .	80 »
7. Fügöd . . .	80 »	32. Kápolna . . .	70 »
8. Kajata . . .	50 »	33. Kondó . . .	80 »
9. Pusztafala . . .	80 »	34. Malyinka . . .	80 »
10. Pány . . .	50 »	35. S.-Kazinc . . .	70 »
11. Radvány . . .	80 »	36. S.-Ivánka . . .	60 »
12. Szala . . .	80 »	37. Varbó . . .	60 »
13. Lőrincfalva . . .	100 »	38. Rás . . .	60 »
14. Bacska . . .	60 »	39. Radnót . . .	70 »
15. Erdő-Horváti . . .	70 »	40. S.-Keszi . . .	60 »
16. Golop . . .	75 »	41. Sz.-Király . . .	75 »
17. Karcsa . . .	80 »	42. Uzapanyit . . .	80 »
18. Kenézlő . . .	80 »	43. Ragály . . .	120 »
19. K.-Rozvágy . . .	60 »	44. Majom . . .	70 »
20. L.-Bénye . . .	80 »	45. Jablonca . . .	80 »
21. Luka . . .	60 »	46. Szin . . .	100 »
22. Lelesz . . .	60 »	47. Zsarnó . . .	100 »
23. Lelesz-Polyán . . .	60 »	48. Ágtelek . . .	60 »
24. Monok . . .	60 »	49. K. Gejőc . . .	100 »
25. N.-Rozvágy . . .	60 »	50. Veskcő . . .	100 »

Megjegyzendő azonban, hogy segílyt kér 79 egyház; a segílyösszeg 3680 korona, a mely a fenti 50 egyház között osztatott ki.

— **Vallásánári értekezet** volt a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesületi közgyűléssel kapcsolatban Mező-Túron Elek Lajos debreceni tanár elnöklete alatt a már ismertetett pontok megvitatása céljából. A megállapodások a következők: az ifjuság vegyen részt a közistentszteleteken, de tartassék részére külön istentisztelet is, még pedig az iskolai év megnyitásával s

bezárásával is kapcsolatban, nem csupán a téli időszak tartama alatt; a konfirmációt a rendes lelkész végezze (?) — a tanítási anyagból a *symbolika* és az *összehasonlító* vallástan kizárandó, az egyháztörténelem tanítása pedig fejlesztendő úgy, hogy 3 osztályban taníttassék; a bibliai olvasmányok 2 évig taníttassanak; a vallástan kölcsönhatásba hozandó a többi humán tantárgyakkal.

— **A protestánsok deficitjéről** cikkezett ismétlen Beksics Gusztáv neves publicista a hivatalos félhivatalosban, t. i. a »Magyar Nemzet«-ben. S a cikkezés eredménye? ... ismét csak az, a mit már említettünk, hogy t. i. Beksics sem, meg más sem hajlandó rámutatni arra, hogy a *teher-viselés* egyik legnagyobb ok még a faji propagatióban is. — A félhivatalos megnyilatkozással érdeme szerint elbánt egyik kollegánk a »Magyar Szó«-ban úgy, hogy a hivatalos nyilatkozónak nem volt többé mondani valója, pedig ugyanam felszisszszent, a mikor a »Félhivatalos hipokrisis«-ben tükröt tartottak elébe! ... Hja! a felsőbb hatalmasságok ló-hátról beszélnek s ha a tyúk-szemjókre lépnek, felszisszszennek, ... de ... de az igazságot nem kutatják!

— **Milyenek a jezsuiták?** — Erre a kérdésre a müncheni »Allgemeine Zeitung« a következő jellemzést adja válaszul herczeg Hohenlohe-Ingelfingen naplójából, a ki 1854-ben a bécsi porosz követségnél volt szolgálatban s a kit két jezsuita minden áron ki akart téríteni. A herceg így irt volt: »két jezsuita páter, Klinkowstroen és Schunde, az én időmben nagy feltűnést keltett Bécsben a prédikálásával. — Igen tanult s világ szerinti bölcs volt mindkettő s nagy gyönyörűségem telt benne, hogy minő hajtó vadászatot indítottak rám, hogy az egyedül idvezítő egyházban térítsenek. — Sohaig az ostobát adtam s sok-sok estvén keresztül hagytam, hogy oktassanak, de mikor minden tudásukat kimerítették s én tisztában voltam eszközeikkel s módjaikkal: kifordultam a hálójukból. Tagadhatlan, hogy a jezsuiták igen okosak, simák és jól képzetek. Tudnak mindenkinek tetszelegni, mindenki gyöngeségének hizelegni, hogy magukat megkedveltessék. Igen, olyanok, hogy minden *jogtalanság, igazságtalanság és bűn elkövetésében* segédkeznek s aztán segítenek a bűnösön, ha az teljesen az ő hatalmuk alá került. A főtürekvésük az, hogy a magas állású, befolyásos s gazdag egyéneket nyerjék meg. Tisztában vannak azzal, hogy a pénz a legnagyobb hatalom s azért a rendnek nagy vagyont akarnak minden áron gyűjteni. Ugy tapasztaltam, hogy ezek az urak igen értenek ahhoz is, hogy *mi-képen kell az életet érzéki módon kihasználni* s bámulatos az a kitartás, a melylyel befurakodnak a legmagasabb körökbe, a hol főleg a *szép és csinos nők bizalmát* igyekeznek megnyerni.« — Igaz ez a jellemzés ma is!

— **Egy második Bertalan-éji mézszárlásról** szóló tudósítással is hajlandók a róm. kath.-ok Franciaország történelmének lapjait beszennyezni. Mert mit egyebet árul el a nimesi egyik lapban megjelenő következő kiáltvány? ... „*Felhívás hitsorsosainkhoz!* Nézzetek a városi, a kerületi hivatalokba! Mindenütt csak protestánsokat láttok, ezeket a csúszó-mászó állatokat, a kik minden helyet elfoglalnak. Ott mutogatják ezek az ó utálatos arcukat minden szögleten. Fel! el ezekkel a Luther kölykökkel! Mutassuk meg, hogy mi nimesi hú róm. katolikusok, immár nem alszunk, felébredtünk s el akarjuk úzni s el is üzzük a protestánsokat, ezeket a gyávákat s szektárkodókat minden állásból, mert csak arra valók ők, hogy mindenikünk mindnyájuknak a szemébe köpjön. Ki velők, ezekkel a gyalázatos emberekkel! Nimesi polgárok! Védjük meg a mi fensé-

ges vallásunkat a hugonotta csalástól s hazugságtól! A protestantismus mindent megront, megmérgez. Tapossuk el a protestantismust, mint egy bogarat. Átok reá! . . . Júdások, ez emberiség söpredékei a prot. nélkülök akarunk e városban élni, — nélkülök, mert ők gyalázatos zsidók s nőt fertőzők! Harcra ezek ellen a szabaddkőművesek, ezek ellen a képmutatók, — ezek ellen az istentagadók ellen! Előre nimesiek, mint Róma bajnokai, — harcra az áruló reformált vallás ellen!«

— Az ultramontánok mindenütt egyformák, a minők nálunk, olyanok Németországban s Franciaországban, t. i. embertelenek, istentelenek! . . . Hogy így van: tessék elolvasni az alábbiakat a franciaországi protestánsok helyzetéről. *Lecual* prot. lelkész, előbb róm. kath. áldozár (!) Tresnelben (Bretagneban) Dulong püspöktől ilyen tartalmú fenyegető levelet kapott: „Te gyalázatos spion! ha valahol négy szemközt találkozom veled, Istentől vett parancs szerint, mint átkozottat elteszlek láb alól! . . . (Még nem történt meg az »istenes« dolog! . . .) — A puy — de — Domei departementban Perrot prot. lelkészt többszörösen inzultálták. Ugyanis a mikor egy r. kath. lapot feljelentett azért, mert az őt folytonosan rágalmazta: a laphoz tartozók kövel és sárral dobáltatták meg; mikor e lelkész lakóhelyén, Chateaugayban, körmenetet tartottak, az áldozár (!) a Perrot lakása előtt megállt s fenyegető és átkozódó beszédet tartott ellene; egy alkalommal, bár anyósával sétált Perrot, egy csapat felbujtogatott pápista ember, ezekkel a szavakkal rohanta meg: »le a protestánsokkal!« s egészen behányták sárgolyókkal. A következő napon pedig anonym levelet kapott, hogy válaszszon az átok és a halál között! — Magában Párisban is örületes hajszat üznek lépten-nyomon a szeretet apostolai. Így egy elárúsítónak egy nagy üzlet vezetője ezt válaszolta, a mikor állást keresett: „ha róm. kath. vagy vallásnélküli ön, akkor talán felfogadjuk önt, de ha protestáns, akkor semmi esetre sem, mert nem alkalmazunk protestánsokat.« — . . . A Szajna bal-partján fekvő egyik r. kath. elemi iskolában büntetés terhe alatt parancsolták meg a gyermekeknek, hogy ne jászszanak prot. gyermekekkel; másutt is megparancsolták ezt, mert a ker. gyermekeknek nem lehet »nem keresztyénekekkel« játszani s érülközni. — Több középiskolában a prot. tanulókat gúnyolják, — munkások, magasabb képzettségű egyének elvesztik állásukat, ha protestánsok!

— Hány búcsú-hely van Franciaországban? . . . Kerekszámban 1086 s ezek közül 852 »szűz Máriának van szentelve.« Tehát minden hétre esik 16 s még valami! . . . Bő alkalom az ivásra! Hiszen csaknem 3 hely esik egy-egy napra s ha valaki az egyik helyen bünt követ el, a másik kettőn bőségesen kap érte abszolutiót!

— Pápai átkok. Hogy a pápák is tudnak átkozódni, azt mindenki tudja, de hogy milyen válogatott módon szokták ezt megtenni, azt csak a beavatottak tudják. Nagy ritkán kerül nyilvánosságra a pápai átkok hiteles szövege, a kik kapják, nem dicsekednek vele, a kik adják, azok sem. Most egyszerre két pápai átoknak a hiteles szövege került nyilvánosságra. Az elsőnek szerzője XXII. János pápa, s abból a korból való, a mikor V. Miklós ellenpápát kiátkozta az egyház köréből. Az ellenpápára s követőire vonatkoznak a következő jókívánságok: »Kapják meg valamennyien, akár csak Dathan és Abirán, s az istentelenek, a kik nem

támadnak fel, a maguk részét. *Isten haragja* és a szent apostolok, Péter és Pál dühe érje őket még e földi életben, mert a szentegyházat szét akarták rombolni. Legyen a lakásuk puszta, s senki se keresse fel hajlékukat. *Fiaik* árvákká legyenek, *feleségeik* özvegyekké, hirtelen ragadja el őket és fiaikat a halál. Dobják ki őket házaikból s kellessék koldulniok menni. Az *uzsorások* kaparintsák el vagyonukat, s *barátjaik* tegyék tönkre fáradozásaikat. Az egész föld küzdjön ellenük s az összes elemek lázadjanak fel ellenök. — De azokat, a kik nekik ellentállanak, a kik őket üldözik, védje meg az isteni kegyelem, s a szent apostolok, Péter és Pál hatalma szabadítsa meg bűneiktől.« A másik bulla VI. Kelemen pápától származik s Lajos német-római császár ellen irányul: »Hogy Lajos maga is tudatára ébredjen annak, hogy elveszett, s hogy méltóvá lett *Isten* boszujára s a mi átkainkra, esdve kérjük az *Úr* hatalmát, hogy örültségét megsemmisítse, büszkeségét lealázza, őt magát ellenségeinek kezeibe juttassa s engedje, hogy ezek előtt összetörje testét. Utjaiba *vermet* ássanak s ő essék belé. Verje meg az *Isten örültséggel, vaksággal, vesztettségel*. Az ég szórja rá villámain. — Az egész föld ő ellene küzdjön. Nyíljon meg a föld s *nyelje el elevenen*. Egy generáció alatt vesszessék ki a neve s muljék el emléke a földről. Az összes elemek legyenek ellenségei. Fiait dobják ki tulajdon házaikból s az ő szemei előtt kerüljenek ellenségeik kezébe, a kik megsemmisítik őket.«

— Elzász-Lotharingiában a protestánsok 1871-től 1895-ig 250,698-ról 311,085 főre szaporodtak, — míg a róm. katolikusoknál apadás állott be, ez alatt az idő alatt, a mennyiben 1871-ben 1,223,161 lélekszámot számláltak, 1895-ben pedig csak: 1,213,300-at. — Magában Strassburgban 1871-től 1895-ig a róm. katolikusok 43 ezerről 61 ezerre szaporodtak, a protestánsok pedig: 31 ezerről 54 ezerre.

— Bajorországban napi renden vannak a r. kath. papok erkölcstelenségei úgy, hogy maga az ultramontán »Bayer Kurir« című újság is így kiált fel: »Éz már mégis sok! . . . Keresnünk kell ennek a depravationak az okát, mert ok nélkül ezek az elszomorító jelenségek nem fordulnának elő. Az eltussolás mit sem használ, hanem a leplezetlen őszinteség és igazság nyomán kell az okát kiirtani!« . . . Szokatlan dolog ez az őszinteség ott az ultramontán táborban.

Pályázat lelkeszi állásra.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyében kebelezett *tisza-tarjáni* egyház lelkeszi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma: 2127 korona 52 fillér; és így a: állomás II-ik osztályú.

A pályázati kérvények f. év május 20-áig Tóth Dániel espereshez küldendő Miskocra.

Miskolc, 1900. ápril. 22.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Konvent után.” — Balogh Kálmán. „A régi verses arany ABC.” — S. M. „A gömöri ev. ref. lelkészi értekezlet közgyűlése.” — r.-y „Az ev. ref. konvent üléseiről.” — Buza János. „Ujabb adatok a sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.” — S. M. „A gömöri egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — Radcsi György. „Könyvismeretetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetés.”

Konvent után.

Azzal a kötelességszerű tisztelettel s komoly tárgyilagossággal, a melylyel anyaszentegyházunk minden rendű tagjainak a különböző fokozatú szerveinek a működését bírálat tárgyává szoktuk tenni, óhajtottunk ez úttal az egyetemes konvent legközelebbi tanácskozásairól szólni, a melyek bizonyos politikai köröknek nagy várakozásai között folytak le, míg mi ev. reformáltak most is csak olyan egykedvűséggel néztünk e magas testület gyülekezése elé, a milyen-nel megszoktuk látni s kísérni csaknem azóta, hogy szervezve van. Mert nem változott egy hajszálnyit sem, ma is csak olyan fontolva, lassan haladó, nagy körültekintéssel dolgozó testület, a milyen volt pl. 10 esztendővel ezelőtt, — sőt ma még kevésbé látni benne azt a pezsgést, a mely akkor volt szembetűnő, a mikor a debreceni zsinat egy némely intézkedéseinek az életbevételéről, egy némely állami törvénynek vagy törvény-javaslatnak minket, mint egyházat érdeklő rendelkezéséről volt szó, a mikor a tiszáninne-niek, a mint szokták volt mondani, ugyanám megborzongatták azoknak a hátát, a kik nem szokták meg a kormányokkal szemben azt a szigorú és igazságos kritikát egyházi testületben, a minőt épen a mi kerületünk képviselői gyakoroltak. Még sokan emlékeznek azokra a magas színvonalú elvi vitákra, a melyeket Hegedűs László, Mocsáry Lajos, Fejes István támasztottak minden olyan kérdésnél, a melyben részint az államhoz való viszonyunknak kellett kidomborodnia, részint saját belső ügyeinknek partikuláris intézéséről volt szó, szemben a kétségbevonhatlanul megnyilatkozott központosítási törekvéssel.

Ma már az elvi harcok elültek . . . legalább elülni látszanak, a mint ezt a mostani konventi tanácskozás is bizonyítja, holott pedig egészen kézen fekvő dolog volt előttünk, hogy nagy súlyú elvi kijelentések fognak elhangzani, mert olyan kérdések kerültek elő, a melyeknél a magyar nemzeti állam kormányának a felekezeti jogegyenlőség szempont-jából elkövetett hibáit kellett ostromozni, sőt magának a magyar protestáns egyháznak egynémely mulasztásaira kellett volna rámutatni, a mely mulasztások

nem más okból állottak elő, mint abból, hogy azok a magas állású egyének, a kiknek módjuk is, alkalmuk is volt arra, hogy megrövidítettetésünkről tudomást szerezzenek s adjanak, ez irányú kötelességüknek elfeledkeztek megfelelni, s csak **mostanában** vehettünk biztos és határozott tudomást arról, hogy mulasztást követünk el, a mikor pl. a **tábori lelkészeti ügyében egyetlen lépést sem tettünk volt ez ideig.**

A tábori lelkészeti, az erdélyi püspöki cím, a budapesti prot. theol. fakultás, a prot. egyházak állam-segélye, a gyermekek vallásáról szóló törvény nyomán keletkezett visszaélések ugy-e bizony egytől-egyig mind olyan kérdések voltak, a melyeknél méltán várhattuk, hogy mint az államhoz való viszonyunkat illető kérdéseknél egy Szilágyi, egy Bánffy, egy Tisza, egy Dégenfeld annyi, a mennyi felvilágosító, megnyugtató nyilatkozatot fognak adni, ha már elvi kijelentéseket nem voltak hajlandók tenni: s az eredmény az, hogy Szilágyi szólt a tábori lelkészeti ügyében, utalva a hadügyminiszter ígéretére, az egyik Tisza szólt a prot. theol. fakultás ügyében, hogy útját vágja az „állami pap” eszméjének: s ezzel a nagy fontosságú kérdések elintéztettek. Megy a felterjesztés ebben is, abban is, alázatos hangon, hogy a siker annál biztosabb legyen!

Hát mi, őszintén kimondjuk, ezzel az eljárással egyáltalán nem vagyunk s nem is lehetünk megelégedve s bár tudjuk, érezzük, hogy ugyanám kicsi kis pont vagyunk, ugyanám elenyésző csekélység, talán csak egy porszem épen azokkal a nagyságokkal szemben, a kiktől a magyar prot. egyház és a magyar nemzeti állam egymáshoz való viszonyának rendezésére vonatkozólag nagy súlyú nyilatkozatokat vártunk, mégis kicsinységünk érzete mellett is, kifejezést adunk meggyőződésünknek, hogy az ilyen eljárás semmiképen sem alkalmas arra, hogy a magyar protestáns egyház részére biztosítsuk ama jogokat, a melyek a nagy garral hangoztatott „felekezeti jogegyenlőségi elvből” kifolyólag, de múltunknál, államfenntartó erejünkönél fogva is föltétlenül megilletnek.

Nem vagyunk, nem lehetünk megelégedve azal az eljárással s felfogással, a melyet konventünk részint egyszerűen alázatos hangú felterjesztések készítésében, részint abban tanúsított, hogy a testvér ág. hitv. ev. egyháznak az 1848. XX. t.-c.-re vonat-

kozó átirata felett közönséges napirendre térést határozott. Az alázatos hangú, jó indulatra hivatkozó felterjesztések mindig azt árúlják el, hogy a kérelmezők a kérelem tárgyát magok sem tartják jogosnak, követelendőnek, már pedig mi, magyar protestánsok, soha egyebet nem kérünk, mint jogot, követelésszerű igényünknek kielégítését, a melynek már természete is eleve kizárja azt, hogy csupán alázatos instantia nyomán, feltételeken teljesíttessék a jogos követelés. Vajjon nem érezzük-e már is azt, hogy államjogi helyzetünkben a rendesen jelentkező mellőztetés nem egyébnek a következménye, mint annak, hogy jogainkat s igényeinket mindig csak az alázatos kérelem hangján hangoztattuk, holott pedig éppen a mai viszonyok között, a mikor az ultramontanizmus minden követ megmozdít, hogy a „pestist terjesztő protestantizmus“ eltöröltessék a föld színéről, talán éppen itt e magyar földön kellene a magyar állam vezetőinek erélyes hangon tudtokra adni azt, hogy mint a múltban, úgy a jelenben s a jövőben is a protestánsok azok, a kiken megfordul a magyar nemzeti állam fennállása, a kiknek, a mint annyiszor hangoztattuk már, semminemű külföldi, idegen aspirációink egyáltalán nincsenek. Ha mindig csak meghúzzuk magunkat, ha mindig csak jóindulatra számítunk, jogaink, igényeink, követeléseink teljesítését *alázatosan* kérjük, akkor soha sem számíthatunk arra, hogy e magyar földön biztosan s maradandólag élhessünk. Ha igaz az, hogy nagy jóindulattal van a kormány irántunk, akkor e jóindulat megnyilatkozását *követelni* kell s nem kérni!

Talán az volt az oka a nagy némaságnak, a mely pld. az erdélyi püspöki cím kérdésénél mutatkozott, hogy a Bánffy egyéniségével leszámoljanak a magyar ev. ref. egyházban is, mint a hogy leszámoltak, a mint állítják, a politikai élet terén?! . . . Ez a lehető legveszedelmesebb felfogás, a mely sokszorosan megboszúlja magát. Hát a mi nagy embeink is a *kit* nézik s nem az *igazságot*? Hát a sérelmet szenvedett igazság orvoslását csak akkor látják, sürgősnek, ha a párt-ember áll elő vele, de ha más, akkor hadd sajogjon a seb? . . . Tudjuk mi azt nagyon jól, mert sajnosan tapasztaltuk nem egyszer, hogy éppen a tisztáninneri kerület képviselőinek indítványait szokták volt ellenvetésekkel fogadni, mert hát az a szabadelvű s független felfogás, a mely itt általános, nem illet azoknak a felfogásához, a kik a kormányhoz közel állván, más irányú szabadelvűséget hirdettek . . . de hiszen Bánffy párt-ember?!

Szinte érthetetlen előttünk az az egyszerű napi rendterés a testvér ágostai hitvallású egyház államsegély iránti átirata felett éppen akkor, a mikor az *egyházi terhek elviselhetetlen voltának* olyan szemmel látható s kézzel fogható, elszomorító jelenségei vannak, — a mikor a domesztikát sokszorosan megkevesbbedve ajánlják meg s olyan nagy hátrálékkal fizetik be, — a mikor itt is — ott is sok-sok taggal megfogyatkozunk, a kik csak azért hagyják el őseik hitét, mert nem bírja a test elviselni azt, a mire a lélek különben kész volna. S még hozzá egyszerűen csak adminisztrációs okokban keresni a domesztikai járulékok fogyását!

Ugyan miféle közéleti ismeret az, a mely nem tud arról, hogy anyaszentegyházunk tagjainak megfogadásában legfőbb okként a teher-viselés szerepel s miféle előrelátás az, a mely éppen az ezt az okot elűntetni szándékolt indítványt egyszerűen csak mellőzi?!

S az a mi egyházi-adózási munkálatunk mindig rosszabbá válik, a mint jobban-jobban szembe-tűnik, hogy mindnyájan nehéz terhet hordozunk? . . . Nem megbízható az a munkálat, a mely nap-fényre hozza azt, hogy e haza földjén az evangéliom szerint reformált anyaszentegyház tagjai százszorosát fizetik egyházi célra annak, a mit állami célokra fizetnek? . . . Hát kedvezőbb képet akarnak nyerni? De hiszen minél tovább húzzák-halasztják e kérdést, annál szomorúbb lesz az állapotunk, mert kevesbbedvén számban, a hiveknek maradottak annál nagyobb terhet lesznek kénytelenek hordozni.

Miféle bölcsesség az, a mely egy olyan irányú indítványt, a mely *anyagi tekintetben* is rendeztetni óhajtja viszonyainkat, egyszerű napi rendterésben részeltet? Legalább valami más indítványnyal állt volna elő, a mely ösvényt mutatna, hogy miképen kell hát az 1848. XX. t.-cikk tartalmát, a melyben ki van mondva, hogy „*minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek*“, megvalósítani s megszüntetni, azt az égbe kiáltó különbséget, a mely a r. kath. s a prot. egyház tagjai között az egyházi terhek viselése tekintetében fennáll?! . . . Az 1898-ik évi XIV. t.-cikkre utalni nem a magas konventhez illő eljárás, mert ha arra utal, akkor nyilván félre akarja vezetni azokat is, a kik éppen olyan jól tudják, mint a magas konvent, azt, hogy az említett törvénynek semmi köze éppen az 1848. XX. t.-c. tartalmához

És kérjük azt is, hogy éppen ez a legfelsőbb egyházi szervezetünk egyáltalán nem tartja érdemesnek foglalkozni azzal a fenyegető veszedelemmel, a mely az 1894. évi XXXII-ik törvénycikk 1. §.-ába becsúsztatott jezsuita elvnek az érvényesülése folytán napról-napra áldozatokat szed sorainkból? . . . Csak olyan ideig-óráig tartónak gondolja a reversális hajszát azok részéről, a kiknek nincs is más hivatásuk, nincs is egyéb céljuk, mint az, hogy eretneket fogdossanak? . . . Nem akarják hinni, hogy ez a hajsz a továbbra is így fog tartani? Kérdezzék csak meg a „pax“ hirdetőjét, — Samassát, a bölcsét, hogy micsoda az az eredményes siker, a melyet a legnagyobb tartanak alantás papjaik részéről? Altatja és csalja magát az a politikus, — altatja és csalja magát az a protestáns egyén, a ki hiszi, hinni meri azt, hogy az 1894. évi XXXII. t.-cikk tartalma valaha másként fog értelmeztetni a r. kath. klérus által, mint úgy, hogy az szabad kezét enged arra, hogy a felekezeti békét megrontsák, a lélek-fogdosást, minden úton-módon, észszel-pénzzel űzzék!

De hát azt nem is hiszszük, hogy volna protestáns ember, a ki ezt ne tudná! . . . Hanem igenis hiszszük azt, hogy a mi nagyjaink úgynevezett szabadelvűségéből nem hajlandók *nekünk* protestáns lelkészeknek hinni, hanem hisznek Vaszarynak, a ki „békét“ hirdet és felekezeti harcra tüzeli hiveit, mert arra kell tüzelnie, mert a papismus szolgája!

Minket protestánsokat végtelenül elszomorít, sőt aggaszt az a nagy passivitás, a melyet nemcsak világi vezető egyéneink tanúsítanak, sőt követelnek tőlünk is, — de még jobban elszomorít s aggaszt az, hogy maga a *konvent* is hallgat, tűr és nincs egyetlen egy irányító cselekedete sem, a melylyel megelégedhetnénk.

Valószínű, sőt bizonyos, hogy ezeket, a miket irtunk, helyteleneknek fogják nyilvánítani igen sokan abból a szempontból, hogy azokat érintik, a kik testestől-lelkéstől a miénk. Ám nyilvánítsák beszédünket helyte-

lennek, talán éppen támadónak is, mi a lélekre hallgatva s a léleknek engedelmeskedve szólottunk, nem akarva sérteni senkit, csupán a szerintünk elszomorító tényekből felénk tekintő igazságot óhajtván, mint tükröt, szem elé tartani és bemutatni.

Az igazság adta a tollat kezünkbe s az igazságot mondtunk el meggyőződésünk szerint.

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses „Arany ABC.”

(Folytatás és vége.)

De vegyünk egy példát. Tegyük fel, megtanítom növendékeimnek a legnagyobb parancsolatok egyikét: „Szeresd felebarátodat, mint magadat,” — úgy a mint van. Megtanítottam, a gyermek bizonyára tudja s eldarálja, ha kell, egy lélekzet vételre; de vajon képes-e keblében az érzelm hűrjait megpendíteni a rideg szó, híven tudja-e ama parancsolatot követni, az élet szövevényes útjain alkalmazni? Én meg vagyok győződve, hogy nem. A pusztaság szó hidegen hagy!

Beszéljük most el az Idvezítőnk ajkairól elhangzott remek példázatot az irtalmas samaritanusról, melyben színről-színre állítatnak elő a gyermeki lelket minden esetre megragadó alakok, emberek, melyek az ő képzeletvilágában élnek, bizonyára önkéntelenül lelke mélyéig megindul a szerencsétlenül járt ember szenvedéseinek, kit a rablók kifosztottak s vérében fetrengve hagytak; a samaritanus nemes tette őt is hasonló jó tette sarkalja, ösztönzi, s hiszem, tudom, hogy hasonló körülmények között követni fogja. E példából azután maga a gyermek levonja az erkölcsi szabályt. Ime ez az igazi tanítás nevelés. Uraim! a Krisztus követői vagyunk, tanuljunk tőle, kövessük őt ebben is, hiszen ő maga mutatott példát, miképpen kell tanítani. Azon ellenvetésre, hogy ő felnőtt embereket tanított, a kik megértették az ő remek példázatait, csak annyit: az a nép nagyon is a gyermekkorát élte, s erkölcsiében megromlott volt; azok a példázatok oly egyszerűek, világosak, hogy 7—8 éves gyermek, a ki meg nem értené s örömmel ne tanulná, alig hiszem, hogy legyen.

Vagy vegyünk egy másik példát magából az „Arany ABC”-ből. Tegyük fel, megtanítom ezen erkölcsi szabályt:

„A ki egyszer hazudni mer,

Hitelt többé nem könnyen nyer.”

Vajjon a szavak pusztaság betanulása által megérti-e a növendék? Alig hiszem, mert vannak benne olyan szók, melyek értelmezésre szorulnak; de ha megértette is, fogja-e tudni alkalmazni, ha a büntetéstől való féltében már-már hazugságra vetemedik. Bizony kétkem.

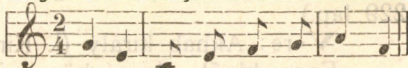
De ha elbeszelem előtte a „Hazug bojtár” című történetkét, világosan áll előtte egy kép, melynek hazug szereplője keményen bűnhődött csunya hazugságáért, mely bűnhődés visszaretentte őt hasonló tett elkövetésétől. Megérti a gyerek a nélkül, hogy különösebb értelmezésekbe kellene bocsátkoznom, s le vonja ő maga az erkölcsi tanulságot.

Ha tehát haszonnal akarunk tanítani, soha sem szabad a növendéknek elvont fogalmakat adni, mert azokat nem tudja megemésztetni, hanem az eszmék, fogalmak mindenkor élő alakokban, konkrét példákban nyújtandók. Ezzel még nem tesszük értelem tárgyává a vallást, az értelmet csak annyiban vesszük igénybe, a

mennyiben az érzelm felköltésére ad alkalmat és módot; mely ellenkezik azok nézetével, a kik erővel ráfogják a mai iskolára, hogy kizárólag az értelem képzésének szolgálatában áll.

A konkrét példákban való feldolgozást igényli a népiskola tehát; mert hiszen, ha csak az idvezit bennünket, hogy ismerettel legyen tele a fejünk és a növendékeké, akkor egyszerűen át kell alakítani a népiskolát olyan műhelyllyé, melyben pusztaság szabályokat tanulnak; tanítónak pedig jó lesz beállítani egy beszélő automata gépet. Anyagi tekintetben is előnyös, de micsoda boldogság lesz nézni az onnan kikerülő automata embereket, tele szabálylyal. Mert hisze n csak sasok nemzenek sasokat; automata gépek pedig automata gépeket!

Pillantsunk be a régmúlt idők iskoláiba, csak egy kis időre, s nézzük meg miképpen is tanították az „Arany ABC”-ét? Nemcsak hallomásból, hanem közvetlen tapasztalatból is mondhatom, hogy a gyermekeket kiültették a tornác alá s egy nagyobb gyerek diktálta annak versbe szedett tételeit, a többi mondta utána a hájtalan talyiga kerekének nyikorgásához hasonló dallammal a verset, melynek illusztrálására álljon itt a saját fülemmel hallott

Arany ABC-ei dallam:

A mit nem ki-vánsz ma-gad-nak

Meg az ilyen érthetetlen versizálás, diktálás eredménye az a: „Bányaházi cselédekkel.” „Állva sétálj, másképp megállj” stb. igen érdekes mondás. Ime az alakért a tartalom! Én a magam részéről, bizony soha sem tudnám visszakívanni ezt a tornác alatti módszert.

Hátránya még az „Arany ABC” sorrendben tanításának, hogy nem tudja a gyermek az életben alkalmazni. Az élet szövevényes útjain soha sem tudjuk mi és mikor érhet bennünket s hogyan rántja elő a megfelelő tételt? Vajjon nem úgy járunk-e vele, mint a rosszúl betanított 2×2-vel, hogy csak úgy tudja a gyerek, ha előlkezd.

Azt hiszem, ezek az okok indították az újabb tankönyv írókat arra, hogy elhagyják az arany ABC-t olvasó könyveinkből, s szilárdabb alapokra fektessék, észszerűvé és hasznossá tegyék a népiskolai tanítást.

2. Van-e az Arany ABC-re egyáltalában szükség?

Én szerintem nincs. Nincs pedig azért, mert annak tételei népiskolai kézikönyveinkben, különösen a bibliai történetekben, olvasókönyvekben konkrét példákban fel vannak dolgozva. Így például:

A-ra: Példabeszédek közmondások (Dezső Lajos III—IV. olv. 7 lap.)

B-re: Mátyás a szántó (Dezső Lajos III—IV. olv. 97 l.) A testvérek (Dezső Lajos V—VI. olv. 315 l.) Kain és Abel (I. Móz. IV.) Jákob és fiai (I. Móz. XXXVII.)

Cs-re: Elizeus (II. Kir. II.) A világlátó (D. L. III—IV. olv. 256 l.)

D-re: A két szántóvas (D. L. III—IV. olv. 33 l.) A tyúk és a galamb (D. L. II. olv. 34 l.) Az idő eljárt (D. L. II. olv. 128 l.) Mit ér a jó nevelés (D. L. III—IV. olv. 216 l.) Bandi koma (D. L. II. olv. 107 l.)

E-re: A róka biráskodása (D. L. III—IV. olv. 43 l.)

F-re: Hamis tanu (D. L. V—VI. olv. 72. l.) 3-ik parancsolat.

G-re: A gazdag és a Lázár (Luk. XVI.) A méh és a galamb (D. L. III—IV. olv. 39 l.) A kovács és az úr (D. L. III—IV. olv. 221 l.) A nagylaki iskolás fiúk (D. L. III—IV. olv. 218 l.)

H-ra: Mátyás király Gömörben (D. L. III—IV. olv. 98 l.) A király és unokája (D. L. III—IV. olv. 27 l.) A kovács és az úr (D. L. III—IV. olv. 221. l.)

I-re: A gazdag (D. L. III—IV. olv. 248. l.) A ló és a lovag (D. L. V—VI. olv. 312 l.)

K-ra: A hazug bojtár (D. L. II. olv. 23 l.)

L-re: A sovány étel (D. L. II. olv. 26 l.)

M-re: Szapáry Péter bosszuja (D. L. III—IV. olv. 106 l.) A fülemile (D. L. V—VI. olv. 55 l.) A nemes tett (D. L. III—IV. olv. 31 l.)

N-re: A nyulak és a békák (D. L. II. olv. 35 l.) Az almfa és a rakottya (D. L. V—VI. olv. 46 l.)

O-ra: Hetedik parancsolat.

P-re: Verebek a sapka alatt (D. L. II. olv. 20 l.) A visszhang (D. L. II. olv. 27 l.)

Sz-re: Jól esett (D. L. II. olv. 25 l.) A kis nyulak (D. L. II. olv. 36 l.) Ötödik parancsolat. Dávid király és fia Absolon (II. Sám. XV—XVIII.)

U-ra: Mosolygó almák (D. L. II. olv. 44 l.) Ne bántsd a másét (D. L. II. olv. 113 l.) Nyolcadik parancsolat.

Z-re: A ló és lovag (D. L. V—VI. olv. 312 l.) Kilencedik parancsolat.

J-re: A királynő és a napszámos asszony (D. L. III—IV. olv. 118 l.) Halogatás (D. L. III—IV. olv. 229 lap.)

V-re: Akhab király (I. Kir. XXI.)

Ezen kívül olvasó-könyveinkben vannak összegyűjtött erkölcsi és illemszabályok is, így nevezetesen: Erkölcsi mondások (D. L. III—IV. olv. 276 lap) melyben a megelégedés, csúfolódás, szorgalom, hazugság, szép és jó tett, szülők iránti tisztelet, könyörület, kapzsiság vannak feldolgozva és pedig vers-alakban. Illem szabályok (D. L. III—IV. olv. 219 lap), melyekben az Arany ABC-nek több szabálya bennfoglaltatik. Azután az V—VI. olvasó-könyv elején példabeszédek közmondások alakjában nemcsak az Arany ABC, de annál sokkal több erkölcsi szabály van feldolgozva, úgy, hogy bátran el lehet mondani, hogy az Arany ABC-re egyáltalában szükség nincs.

Ime ezekben igyekeztem kifejtteni a régi verses „Arany ABC”-re vonatkozó nézeteimet, mennyiben sikerült az nekem, azt a közvélemény fogja beigazolni; de már eleve is megnyugtató az a tudat, hogy kizárólag a közügy, s népünk vallás-erkölcsi kiépítésének eszméje vezetett szerény soraim megírásában.

Balogh Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

A gömöri ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének közgyűlése.

— Rozsnyó, ápril 17. —

Az ápril 18-ikára összehívott egyházmegyei közgyűlést megelőző nap délutánján tartatott meg lelkész-értekezleti gyűlésünk, melyre *Csabay Pál* értekezleti elnök hívta meg a tagokat. Meg is jelentek arra a lelkészek csaknem mindnyájan, a kikhez sokan csatlakoztak még a velők jött világiak s a rozsnyóiak közül is. A négy órára hirdetett gyűlést elnök a városháza tanács-termében a következő szép s élénk, figyelemmel hallgatott beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

E határszéli egyház maroknyi népe várva-várta ezt a becses alkalmat, hogy ref. egyházmegyénk vezérferfiát kebelében üdvözölhesse s egyházunkhoz való forró szeretetét megbizonyíthassa.

A mi értekezletünk is, az egyházmegyei gyűléssel együtt ide tette közgyűlését s jöttünk igaz örömmel, hogy

tanúságot tegyünk arról az összeforrasztó erőről, mely magyar ref. egyházunk Sionán belől igaz édes testvérek tekinti a leggyengébbet is s a kicsi mustár-magot magas lombos sudárrá nőni segíti. Itt vagyunk . . . Hála Istennek, hogy itt és itthon vagyunk!

Mint magvetők jöttünk, — kezünkben s szívünkben a protestáns öntudat s az egyház szeretet életképes, erőteljes tiszta magva. Egy-két szem hadd hulljon erre a termő földre is, azzal a biztató édes hittel, hogy Isten megáldja a mi munkánkat s termő időjárás mellett, meglátjuk annak felzöldülését s érett arany kalászeit.

Mert úgy látom én, hogy ennek a mának hinteg-tésére ma nagyobb szükség van, mint bármikor. Régi vetéseinket az elősdiak a közönyösséggel, — az ellenséges kezek meg hatalmuk erejével pusztítgatják. Mintha nem is örködnénk, mintha nem is munkálkodnánk eléggé! Csendes, bágyadt, álmos emberek lettünk; a viharos századok után, mintha még most se pihentük volna ki magunkat, — egyedül a gondviselő Istenre bízunk, hogy majd ő felnevelgeti vetéseinket! . . . Talán szerencse! hogy most ismét egy kis vihar támadása látszik, — hogy szelek jönnek az ég négy tájáról; — ez talán lábra állít, őrizetre int, védelemre készítet. Bizony ideje szétnéznünk, a magunk örökén s nem várni meg az apák lelkének vádolását! Mert körülállták a termő földünket s sanda szemekkel nézik, ha itt-ott egy kis kövér vetés látszik s azt mondják, hogy a mienk árnyékot vett az övékre, — túlnővi, elfojtja s rajta vannak, hogy erős növekedését visszaverjék, sőt mielőtt csirát hajtana, kiszedegetik magvainkat is, átültetik a magok földjébe, hogy aztán nekik teremjen, nekik gyümölcsözzeik.

Tétlenül nézzük-e az ármánykodást? Nem kell-e kapát, ásót venni a kezünkbe, hogy körüláncsoljuk a magunk földjét, azt a földet, melynek tiszta levegőjében biztosítva van a való, igaz élet s a melynek üde pázsitján a lelki szabadságnak, a benső vallásosságnak s a megvásárolhatatlan honszerelemnek zeng dalát az újra ébredő tavasz pacsirtája. Ennek a sok vérell, sok könnyel megázott földnek meg kell teremni továbbra is az életnek ama kenyerét, mely hívóit igaz lelki boldogságra s benső vallásos erkölcsi életre táplálja. Ezt nekünk őrizetlen hagyni nem szabad. Meg kell művelni minden por-szemét, minden kis rögét, hogy verjetekező szent munkánkat, ha megáldja az Isten jobb keze, lássák meg mindenek, hogy nekünk itt hivatásunk van s erről senki kedvéért és semmi hatalmi szóra lemondani nem akarunk és nem fogunk soha! még ha vész jön is, még ha vihar jön is!

Ref. egyházunk e szent szerelme áradjon szét ez órán is a mi szíveinken. Mondjuk meg bátran, hogy nem támadunk senkit, de nem is félünk senkitől és semmitől s ha ármányos lelkek csendes, nyugodt fejlődésünknek útjába akarnak állani: a falakon leszünk mindnyájan. Ne számítsen senki arra a lagymatagságra, arra az erenyedtségre, melylyel eddig megkötözve voltunk, mert a természet törvénye szerint a súrlódás szikrát csal ki a hideg acélból is, — mi is épen úgy, ha százszor szállanánk is a sírba, százszor jönnénk onnan életért, azért az életért, melyet Isten e földön a mi ref. egyházunknak is adott.

Tisztelt értekezlet! Első sorban mi vagyunk e szent munkára hívva. Indokolatlan óvatosságból ne restüljünk meg azért a munkában, hiszen írva van, hogy a ki a szelet nézvén, nem vet, koldúl az aratáskor. Ha itt-ott fekete fellegek gyülekezése látszik is, ha szél támad napkeletről és napnyugatról, csak vessük bátran az evangéliumi hitélet szent magvait s egyházunk szeretetére hívóinket megtanítsuk. Rajta legyünk, hogy ebben a jellen győzelemre jussunk. Legyenek mellettünk azok is, a kik előttünk állanak, sorakozzanak a választott nagyok s ne mondják ők sem, hogy nem látják azt, a mit világosan látnak, — sőt éles, bátor tekintettel mutassanak a veszélyeztetett helyekre, hogy oda menjünk s buzgó szolgálataink homokszemével betömjük a támadó réseket.

A magasságban levőnek ereje tegyen készké s

alkalmatosakká minket most is egyházunk belső erősítésének szent munkájában, hogy a mit mi parányi emberek teszünk: az is az Örökkévalónak dicsőségére szolgáljon!

Ezek után megköszönve igénytelen beszédem iránt tanúsított szíves figyelmöket, — egyen-egyen mindnyájukat szívből köszöntve, értekezleti gyűlésünket megnyitom.

Értekezleti elnök szívet és lelket megragadó ezen szép beszéde általános helyeslés mellett jegyzőkönyvbe vétetni s másoknak gyönyörűségére is e lapban közzététetni határozottatott. Mely után értekezlet az elnöki meghívóban jelzett gyűlési tárgyaknak elintézésére tért át. Elsőben is a hivatalnokok megválasztását ejtette meg. A mi nagyon is érthető aggodalmat okozott az értekezletnek, midőn szeretve tisztelt elnökének komolyan hangoztatott lemondását hallotta, a melytől elállani nem akart, de látva a személye iránt megnyilatkozó szeretet és bizalom igazán nem mindennapi megnyilatkozását s azt hogy, ha akarná sem hagyhatná oda elnöki székét, — meghajolt tehát e lelket emelő kedves erőszak előtt s megmaradt továbbra is az értekezlet elnökének, lelkes ügybuzgó vezérünknek. Azonban *Réthy Andor* értekezleti jegyzőt nem volt képes maradásra bírni az értekezlet, annyival is inkább, miután lemondásához fűződő indokai előtt engedni volt kénytelen s miután 5 évi buzgó fáradásainak elismerésül jegyzőkönyvi köszönetben részesítette, — utódjául *Dusza János* hanvai lelkészt választotta meg.

A hivatalnoki kar e változással megalakulván, a szakaszi értekezletek jegyzőkönyveinek felolvasása következett, melyek igen sok életre való eszmét s az egyház beléletére vonatkozó dolgokat foglaltak magokban, s adtak alkalmat az élénk eszmeecserére s vitatkozásokra. Mindenek előtt az egyházfegyelmi szabályok új munkába vétele felett határozott az értekezlet, kimondván, hogy azt a napi rendről nem veszi le, hanem egy öt tagu bizottságot küld ki, melynek feladata — következő közgyűlésünkig — egy új szabálytervezet kidolgozása lesz. Ugyancsak ezen gyűlés fontosabb tárgyai között foglalt helyet a ker. özvegy-árva gyámintézetre vonatkozó véleményes jelentés felolvasása is, melyet *Seress József* egyházmegyei pénztárnok terjesztett be s ebben annak a nézetének ad kifejezést, hogy sokkal helyesebb volna a belépési díjon kívül, évenként fizetendő tagsági járulékok helyett, az igényjogosultság megszerzésére a befizetést egy bizonyos összegben megállapítani s azt egy határozott időre kiegyenlíttetni s az ily módon begyűlt összeg még 3 évig kamatoznék s a kamatok az özvegyek és árvák részére csak azután folyósíttatnék. Ezt azonban ilyen formájában az értekezlet nem fogadta el, hanem a pausalét felemelni kívánja, hogy a három év se menjen veszendőbe, hanem a felemelt pausale szolgáljon alapul az igényjogosultság azonnal való megszerzésére. Ezen jelentésében egyházmegyei pénztárnokunk felvetette a kerületi lelkészi nyugdíjintézet felállításának eszméjét is s azt javasolja, hogy e célra a szükösi és hollandi tárat kell felhasználni alapul, melyhez még a lelkészek részéről befizetett belépési s évi tagsági díjak járúlnának, mely indítványt értekezlet egyhangúlag elfogadott s illetékes helyére felterjeszteni határozott. Ugyancsak felterjesztette azon indítványát is, hogy a segéd-lelkész hiányra való tekintettel célszerű volna, államsegély kieszközlésével, a megyében két oly káplánt tartani, a kiket a szükséghez képest minden sürgős esetben kirendelni, esetleg több időre is bárhol alkalmazni lehetne s ezeknek egyike az esperesnél, másika pedig a főjegyző mellett alkalmaztatnék. Szó volt még az egyes egyházak pénzintézeteknél elhelyezett tőkéinek egyházmegyei kezelésbe való átvételéről, márc.

15. és okt. 31-ikének népiskoláinkban való ünnepélyesebbé tételéről, az ág. ev. testvérfelekezetnek a Budapesten felállítandó prot. fakultásra, az állami dotációra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatairól s hogy egyleti pénztárunk állásának megvizsgálása — jövőre — jelentéstétel mellett a számvevőszékre bízassék. Ezek a tárgyak az egyházmegyére is felterjesztettek.

Miután több helyi érdekű tárgy felett határozott az értekezlet s hűséges pénztárnokának jegyzőkönyvileg köszönetet szavazott s 597 korona 60 fillért tevő vagyonának kezeléséről szóló jelentésének felolvasásával neki a felelősség terhe alóli felmentvényt megadta s vagyoni helyzetéhez mérten, jegyzőinek, — irodai átalányra 10—10 koronát megszavazott, a jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldötteknek kijelölése után elnök az értekezleti gyűlést berekesztette.

S. M.

Az ev. ref. konvent üléseiről.

(Folytatás és vége.)

A 2-ik napi ülést jó részben az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság felterjesztései foglalták le. Sajátos sorsuk van e bizottság felterjesztéseinek! A konvent egy részét mintha unalom lepné meg, mikor „az egyház veteményes kertjéről“ kezd szólni az ének. Az előadók egészen az országgyűlésen érezhetik magukat, a hol bohóság azzal törődni, hogy hallja-e őket valaki, vagy senki!! Szerencse, hogy a konventnek is vannak *Madarászai*, a kiket minden érdekel, — még a tanügyi is!! . . .

Sass Béla kezdte a középiskolai ügyek referálását s *Radácsi György* folytatta a népiskolák és akadémiaakra vonatkozó felterjesztések ismertetésével, miután *Parády Kálmánt*, a konvent iskolaiügyi szakelőadóját gyöngélgedés tartotta távol. — *Sass Béla* a tanügyi bizottság jegyzőkönyvének néhány pontját egyszerűen tudomásul vételre ajánlotta, de *Fejes I.* és *Antal G.* felszólalására a hitoktatókat illető egyházkerületi jelentések elmaradását s az egyetemes tanügyi bizottság számadásait tartalmazó jegyzőkönyvekre nézve a konvent különbséget kívánt tenni; amazt tárgyalásra tűzte ki, emezt pedig egész terjedelmében a konvent jegyzőkönyvébe vette fel.

A középiskolai ügyek közül vitát keltett a vallástanárok minősítéséről szóló pont. Nánást és Karcagot az államsegély-szerződés kijavítására utasította a konvent, úgy, a mint a tanügyi bizottság ajánlotta. Nagy-Kőrös ügye már nehezebben haladt. — Itt a fentartó testület a vallástanári pályázat feltételei között előnyt ígért azoknak, a kiknek a vallástanári oklevelen kívül másfajta középiskolai tanári oklevelük is van. A tanügyi bizottság szeme ezen a kikötésen megakadt s tekintettel arra, hogy a vallástanár épúgy, mint akármely más középiskolai tanár 4 éven át képvisi magát az érettségi vizsgálat után s tekintettel arra is, hogy vallástanárra csak jeles képzettségű theológus ifjak lehetnek: bizonyos fokú kicsinylést látott a vallástanári diploma iránt a körösiek kikötésében. Azért azt ajánlotta, hogy igen elég lehetne annyit kikötni a pályázati hirdetéseken, hogy egyenlő esetben előnyük lehet az olyan pályázóknak, a kiknek vallástanári oklevelük mellett másfajta tanári oklevelük is van. Szilágyi D., Antal G., Zsigmond S., Tisza István gr. és Molnár Albert szoltak e tárgyhöz, némelyek a körösieket, mások a konvent által megállapított vallástanári oklevél tekintélyét védelmezve s utoljára is győzött a tanügyi bizottság körültekintő nézete. — Szilágyi D. különösen a fentartó testületek

jogát látta korlátozva abban, ha nem a magok izlése és szükséglete szerint szabhatják meg a pályázati feltételeket. *Antal G.* szerint azonban a feltételek fokozása némely pályázatoknál csak politika valamely kedvenc javára. *Zsigmond S.* szerint a két nyergen ülés sokszor gyöngeség stb. stb.

A sárospataki tanári kar kezdeményezését okt. 31-ének iskolai ünneppé tétele végett, lelkesen ajánlja a konvent az iskola-fentartók figyelmébe s örömmel értesült a felől, hogy a tiszántúliak a nagyobb vallássságot sürgetik a középiskolai oktatás terén s a több egyháziasságot tanárokból és tanítványokból s elismeréssel fogadta a konvent, hogy a tanügyi bizottság is így vélekedik. Az egyházi multunkat ismertető szemléleti képeket is örömmel üdvözl.

A népiskolai ügyek közül nagyobb érdeklődést keltett az erdélyiek felirata és a n. enyedi tanítóképezde sorsa. A kerület nem bír eleget tenni a közoktatási kormány követelésének, azaz nem képes négy osztályú népiskoláit hat osztályúakká tenni egy év alatt s ezért a konvent támogatását kérte. — *Antal G.* a tanügyi bizottság elnöke ezt a kérelmet törvénybe ütköztetve vélte már a tanügyi bizottságban is, de a konvent a számadatokból belátta, hogy annak az államnak, amely maga sem képes a törvényt a saját iskoláiban keresztül vinni, — nincs joga követelőzni másokkal szemben s azért, hogy a törvény is törvény maradjon s Erdély is kapjon valamit, hosszabb haladékot kér a konvent Erdély számára népiskoláinak hat osztályúakká tétele végett. *Bartók Gy.* püspök, nehéz szívvel ugyan, de végre is meg nyugodott a konvent határozatában s várja az 1868. XXXVIII. t. c. revisióját...

A n. enyedi tanítóképezdei tanárok minősítését és a képezdei ifjak megfelelőbb táplálását a kerület figyelmébe ajánlotta a konvent is. *Szilágyi D.* megkérdezte, hogy van-e erre szükség s nem részesíti-e a kerület konventi felhívás nélkül is kellő figyelembe a n. enyedi tanítóképezdet s a felelet az lett, hogy csak fogadja el a konvent a tanügyi bizottság javaslatát. Ugyanez történt a marosvásárhelyi egyetlen polgári iskolára nézve is. — A leánynevelés terén mutatkozó lendületről örömmel értesült a konvent s egyebekben is a tanügyi bizottság óhajta szerint határozott.*

A hitoktatók nyugdíjazását különösen *Fejes István* szorgalmazta. — E tárgyban nincsenek ugyan még a kívánt adatok a kerületek részéről felterjesztve, de a dolog sürgető, mert sok állami népiskolában — főként Erdélyben — néptanítók vannak alkalmazva hitoktatók gyanánt, a kik a kántori teendőket végzik. Ezek sorsáról gondoskodni kell. *Szász K.* jelentette, hogy B. pesten ilyen hitoktatók már felvételtek az állami nyugdíjintézetbe, a mit *Fejes I.* örömmel vett tudomásul. — A konvent feliratot intéz e tárgyban az illetékes miniszterhez. Hozzászólottak e tárgyhöz még *Dégenfeld gr.*, *Antal G.* és *Tisza Kálmán*.

A jogakadémiák érdekében készített s felterjesztett munkálatra a miniszter még nem felelt. A konvent ezt is tudomásul vette.

A theol. akadémiákra tartozó felterjesztések közül a nyugdíjintézet és a budapesti prot. fakultás kérdése támasztottak nagyobb figyelmet. Oldal-kérdésekre és megjegyzésekre adott alkalmat a tiszántúliak kijelentése, a mely szerint nekik ugyan nincs szükségük segélyre a theol. nyugdíjintézethez, de ha a konvent

adni akar és tud a többi theol. akadémiáknak, akkor az arányos segélyt ők is követelik. — Ez a sajátos álláspont lehetett az oka, meg a pénzhány, hogy a konvent minden nagyobb autonómikus aggodalom nélkül kész volt arra vállalkozni, hogy hadd menjenek be — ha lehet! — a theol. tanárok is a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetébe. — A tanügyi bizottságnak azt a javaslatát, hogy míg ez megtörténhetné, addig adjon a konvent 1000—1000 frt segélyt a theol. akadémiáknak, nem fogadta el a konvent, noha az előadó hivatkozott a pápai és sárospataki theol. akadémiák helyzetére, a hol a nyugdíjazás szükségé beállott és nincs hozzá megfelelő erő. Egyesek azt hitték, hogy némely theol. akadémiáknak még nincs is nyugdíjintézetük s talán egészen a közalapra szeretnének támaszkodni. Az előadó eloszlatta ezt a balvéleményt s ugyanakkor figyelmeztette a konventet, hogy a theol. akadémiák fentartóinak joguk volt nagyobb alapok nélkül is megkezdeni a nyugdíjintézet felállítását és azt a nem állami tanárok nyugdíjintézetével azonos elvek szerint megépíteni, mert a konvent ígéreteket tett a theol. akadémiák nyugdíjintézeteinek hathatós gyámolítására. Igaz, igaz, hangzott innen is, onnan is; de „pénzt nem adhatok, pénzem nincsen!“

A közös prot. fakultás kérdése a budapesti egyetemen... ez volt a tanügyi tárgyak záradéka s az érdeklődés koronája. Talán itt pattan ki valami a mai viszonyok kritikájából?!... Hiszen ez az egyenjóság alapján támasztott kívánság s az 1848. XX. t.-cikk egyik nagy ígérete, — ha nem betűben is!... *Szilágyi D.* kezdte a tanügyi bizottság javaslatának méltatását. Az utoljót, vagyis azt a részét, a melylyel a kerületekre óhajtja az ügyet letétni... ezt helyesli, elfogadja; de az első részét a mely a prot. fakultás felállítását elvileg javálja s az 1848. XX. t.-cikk folyományának s a mai viszonyok által különöbben is indokoltnak mondja... ezt nem fogadhatja el. — Az elvi helyesléssel már állást foglalnánk el s megkötnök némileg a kerületek szabad elhatározását, pedig azoknak történeti joguk van saját theol. intézeteikhez. A kerületekre is úgy kívánja letenni e tárgyat, hogy azok előrefigyelmeztetve legyenek a tárgy több oldalú fontosságára s különösen gyakorlati keresztülvihetőségére és következményeire. — *Bernáth Elemér* nem iszonyodott az elvi állásfoglalástól, sőt az ág. ev. testvérekkel szemben kötelelességnek vallotta azt, hogy valami elvi kijelentést is tegyen a konvent s ne látsassék úgy, mintha ezt a kérdést ridegen fogadná és semmi közösséget nem kívánna elismerni e kérdés körül. *Tisza Kálmán* óvatosságra intette a konvent tagjait s nagyon megfontolandónak tartotta egy állami prot. theol. intézet felállítását, mert ez a meglevő theol. akadémiák sorsát is veszélyeztetné, holott azokra éppen a prot. szellem ápolása végett s a szabad verseny szempontjából még egy állami theol. fakultással szemben is szükség van. Isten mentsen meg bennünket egy tisztán állami theol. intézettől! A kívánság jogi alapját elismeri, de a kerületeknek szerinte is igen meg kell gondolniok, hogy milyen hatással lehetne az egyetemi prot. theol. fakultás az egyházkerületek theol. intézeteire s főként ebből a szempontból és a gyakorlati kivihetőség tekintetében teendő az le a kerületekhez. *Szilágyi Dezső* formába öntötte indítványát s azt elfogadásra ajánlotta. *Kovács Albert* *Tisza Kálmán* nézetét cáfolta s Angliára, Hollandiára hivatkozott, a hol az állami egyetemeken való nevelkedés mitsem rontott a prot. egyház szellemén. *Tisza Kálmán* aztán bővebben is kifejtette nézetét és feltárta aggodalmait. Nem a kívánság jogos

* A népiskolai ügyek tárgyalása közben jelentek meg a gyűlés-teremben a fiumei kirándulásról visszaérkezett sárospataki diákok, (theológus ifjak egy kivételével) s jól esett a konventi atyáknak, hogy ide is betekintettek.

voltát tagadja ő, hanem saját lelkének tesz eleget, a mikor ellenzi azt, hogy a leendő prot. lelkészek olyan intézetben nevelkedjenek, a melynek szelleme nem felel meg a prot. egyház hittételei által meghatározott és már előnyösen kipróbált és jónak bizonyult vallási irányzatnak. Szokatlan hév áradt ki a Tisza Kálmán nyilatkozatából s a vitának vége lett. Most következnek majd az egyházkerületek. „Nem halt meg a leányzó, csak aluszik“ . . .

A *tőke-segélyosztó bizottság* jelentésére került aztán a sor s György Endre előadó felolvasta, hogy a rendelkezésre álló 4284 koronát úgy osztották meg a kerületek közt, hogy *Dunamellék* kapott két egyház részére 500, *Dunántúl* három egyház részére 800, *Tiszáninnen* négy egyház részére (Sajó-Vámos 400, Zsércz 200, Szendrő 300, Vis 100) 1000, *Tiszántúl* 8 egyház részére 1984 koronát; *Erdély* két egyház részére 280 koronát. A konvent a felosztást helyesléssel vette tudomásul.

Zajosabban folyt az adózási viszonyok tanulmányozására s az adózási terv kidolgozására kiküldött bizottság jelentésének tárgyalása. Előadó volt Kenessey Béla. Az egyszersmindenkori segélyekből 14,000 korona volt e címen felhasználható. Már a bizottság is megosztott a felhasználás módjára nézve. Némelyek kamatoztatandónak gondolták ez összeget, mert a nagy szomjúságot felébresztteni; mások a kerületek közt vélték szétoszthatónak, hogy ezek — a mutakozó szükséghez képest — magok helyezték azt el leggyümölcsözőbben s voltak, a kik az egyszersmindenkori segélyek közé kívánták azt beolvasztani. A bizottság a 2-ik módozatot ajánlotta a konventnek elfogadásra. — *Dégenfeld* gr. szólalt fel először, mint a kinek apasági joga van az adózási reformhoz. Nem tudta, hogy miként került ez az ügy a tőke-segélyosztó bizottsághoz, holott a jegyzőkönyv erre külön bizottság kiküldését jelzi. De ettől a forma hibától eltér (mert, mint Tisza K. közbevetőleg mondta: valakinek csak kellett vele foglalkoznia!) s ajánlja, hogy a miként az ő eredeti indítványa szól, az összeg a tőke-segély módjára értékesíttessék; így lehet vele nagyobb eredményt is elérni, de szétaprózás által nem. — *Tisza István* gr. a tőkésítés mellett tartott erős érvekkel teljes beszédet, ugyszintén Mezey Albert és Tisza Kálmán is a tőkésítés eszméje mellé állottak, a bizottság javaslatát pedig *Antal Gábor* és *Szilágyi Dezső* védelmezte. Utóbbi egész vitázó erejét rávetette az ellentétes nézetekre s újabb felszólásra bírta Tisza Istvánt és Dégenfeldet. A dolog vége pedig szavazás lett s győzött a Tisza István indítványa. — Tőke-segély útján kiosztani azért nem lehetett a 14,000 koronát, mert nincs hozzá elegendő pénz a kerületek pénztárában. A konventé pedig még hozzáférhetetlen ezen a címen! . . .

Az elnökség meghívta a bíróság tagjait a d. u. 4 $\frac{1}{2}$ órakor kezdődő bírósági ülésekre s a 2-ik napi ülést berekesztette.

A 3-ik napi gyűlésen jelentette *Sas Béla*, hogy *Raddcsi György* jegyző és előadó váratlan családi gyász eset miatt kénytelen volt elutazni, jegyzőkönyvét nála hagyta, az énekügyi bizottság ügyeinek referálására pedig *Fejes Istvánt* kérte fel.

A jegyzőkönyv hitelesítése után a közjogi bizottság jelentésére következett volna a sor, a mit sokan nagy várakozással vártak; de előbb felszólalt *Szilágyi Dezső* és helytelenítette az „Egyetértés“ tudósítójának azt a megjegyzését, a mely szerint az adózás könnyi-

tése tárgyában hozott tegnapi határozattal az adóreformot a konvent eltemette. Helyreigazítja e tudósítást a közönség érdekében, a mely kíváncsian várja e tekintetben a konvent lépéseit. A bizottság — az adatok hiányában — nem lehetett még kész a reformtervezettel s annak a jövő konventre való elkészítésére újabban is felkérte. — *Tisza Kálmán* elismeréssel szólt a Szilágyi D. mindenre kiterjedő figyelméről s óhajtanónak vélte, hogy a konvent hiteles gyorsíróról gondoskodjék, mert az ülések nem eléggé csendesek s a terem acusticája is rossz. — Ugyancsak Tisza Kálmán jelentette, hogy *Patroha* községből táviratot kapott, a melyben konventi segélyt kérnek, mert 70 család hajléktalanná lett s a lelkészlak is leégett. Kéri, hogy az ülés végén hozzon e kérvényre a konvent határozatot.

Csak mindezek után kezdődött meg a *közjogi bizottság* jelentésének előadása. *Molnár Béla*, egyik konventi jegyző- és előadó olvasta a bizottságnak a hozzá utalt kérdésekre hozott javaslatait.

A tiszántúli egyházkerületnek a gondnokok és esperesek hatásköre tárgyában felterjesztett javaslata a zsinati tárgyak közé soroztatott. A katonaság és honvédség körül teljesítendő lelkészi szolgálatok díjazása végett felír a konvent oly értelemben, hogy az az eddiginél jogosabb és méltányosabb legyen. A bizottság javaslatának nyelvezete is vita tárgyat képezte. *Antal Géza*, *Bernáth Elemér*, *Molnár Béla*, *Tisza Kálmán*, *Szilágyi Dezső*, *Fejes István* vettek részt e vitában.

A dunántúli egyházkerületnek azt a kérelmét, a mely a kerületnek szóló államsegélyt kívánja felemeltetni, nem ajánlhatta a bizottság, mert nem ismeretesek a kerületek szükségletei, a melyekkel a kérelem indokolandó volna. Ha indokolható lesz, a konvent nem tér ki a kérelem felterjesztése elől.

A tábori lelkészek számának szaporítását s megfelelő díjazását és rangosztályba sorozását kívánta ugyancsak a dunántúli kerület a jogegyenlőség elve szerint és a katonai vallásosság ápolása és öregbitése végett. *Szilágyi Dezső* tudatta, hogy a hadügyminiszter a delegációban már határozott ígéretet tett neki e tárgyban, de azért ő is kívánja a felterjesztést. A konvent a bizottság javaslatát elfogadta.

A közös prot. ügyeket intéző bizottság márciusi j. könyvének 4-ik pontjára került aztán a sor, a melyben ág. ev. atyánkfiai sürgetni óhajtják az 1848. XX. t. c. értelmében veendő állami javadalmasztást. Sem a közjogi bizottság, sem a konvent nem akart belemenni e nagy dolog feszegetésébe, sőt az államnak lelkészeink s közalapunk, tanítóink és iskoláink részére kiutalt kisebb-nagyobb segélyét úgy magyarázták, mint az 1848. XX. t. c. szellemének megtestesülését. Ágostai evangélikus atyánkfiait ezzel a határozattal aligha ki tudja a konvent elégiteni. Az államkormány bizonyosan jó néven veszi az ilyen magyarázatot.

Következett az *erdélyi püspök*-címre megszerkesztett, két ülésben is megvitatott bizottsági határozat. Nagy csendesség, mint a nagy vihar előtt. Az előadó olvassa a határozati javaslatot . . . Még nagyobb csendesség . . . Vihar semmi! Contiguere omnes . . . A hallgatás arany. A javasolt felírat elfogadtatik . . . A konvent bízik a kormány bölcsességében, hogy a mit elrontott, helyre is igazítja. Régen megmondta Pál apostol: „Legyetek jó reménységgel!“ Az apostol is meglehetően volna a konvent tagjaival elégedve. A hallgatóság lelkében alakulni kezdett a jövődöbeli ev. ref. egyház képe.

A *missiói bizottságnak* kevés a pénze, tehát a dolga se sok. Új missiói helyeket nem alakíthat; a

régiek jó karban vannak, kimutatásaik körül nő a gondosság; különösen a tiszáninneri kerület őszintén feltárja a missionariusok erős és gyöngye oldalait. Gyöngyöستől elvétenni javasolja Dunamellék a segélyt a hatvani missió javára; a máriapócsi missiótól a nyíregyházi leánynevelő intézet javára utalná ki a bizottság az apránként összegyűlt összeget. Ugy lett minden, a mint a bizottság óhajtott. A kerületek a következő missiói segélyben részesültek korona értékben:

	állandó s.	egyszersm. s.	összesen
Dunamellék:	5300	3200	8500
Dunántúl:	5700	2000	7700
Tiszáninnen:	5900	560	6400
Tiszántúl:	11260	1100	12360
Erdély Romániával:	11900	900	12800
	40060	7700	47760

A missiói lelkészek fizetését ezentúl — ha a konvent ülése későre maradna — a végrehajtó bizottság elnöke fogja kiutalványozni. Ezt a püspökök óhajtották így, a kik a szükség által hajtott missziói lelkészekről sok zaklatásban részesülnek. A missziói vitában Zsigmondy S., Degenfeld G. gróf. a bizottság elnöke, Kun Bertalan, Tisza Kálmán, György Endre, Fejes István és Szabó János előadó vettek részt.

Közből *Kenessey Béla* jelentése nyomán a rectificationális összegből megszavazott a konvent Pátróháznak 360 korona segélyt s legott áttért a *közigazgatási bizottság* jelentéseinek tárgyalására. Előadó: *Bartha Lajos*.

A mozgás, a nyughatatlanság nőttön nő. A nagy kérdéseknél elfojtott beszélhetnémség erőt vesz a konvent tagjain. Elnök csenget és újra csenget. A bizottsági jelentéseknek kellene-e a tárgyakat jobban megvilágítaniok vagy a konventnek kellene-e a tárgyalással kevésbé sietnie?!... Ki tudja?! Csak az bizonyos, hogy az érdeklődés gyakran megapad s a terem rossz acusticája miatt a lejjebb ülők az elnöki nyilatkozatokat is bizonytalanul hallják...

Csend lett s az Amerikába kivándorló lelkészek ezentúl nem hajózhathatnak át az oceánon püspöki vagy esperesi elbocsátó nélkül; ha áthajóznak nem fogják őket az amerikai testvérek elfogadni. A *lelkési könyvtárakat* a tiszáninneri egyház javaslatára a többi kerület figyelmébe ajánlja a konvent. A szükség az ilyen segédeszközökre a konvent szerint is világos. Csak a felett támadt szóváltás, hogy lehet-e e tárgyban kötelező határozatot hozni; de ez is csak onnan eredt, mert a nagy csendességben most már jobban hallatszott a szó. Kiderült hamarosan, hogy nem lehet. Nem is kellett kideríteni...

A kongrua keltett még nagyobb figyelmet. A miniszter kérdezte, hogy kihez intézze a kiutalt összeget? A felelet az, hogy a kerületek elnökeihez, azok nyugtájára s az általuk megjelölt adóhivatalnál legyen felvehető. A kiutalás félevenként történjék s a lelkészek a nyugtát három hónap alatt küldjék be. — E tárggyal kapcsolatban forró köszönetet szavazott a konvent *Dókus Ernőnek* a kongrua bizottság fáradhatatlan, lelkes elnökének s Wlassits miniszternek is. A kongrua ügyeknek a miniszterrel való együttes intézésére bizottság alakíttatik.

Az *énekügyi bizottság* megállapodásait Radácsi György helyett *Fejes István*, a bizottság elnöke referálta. A konvent helyeselte, hogy próba-énekes könyvet kíván a bizottság nyomtatni (2000 példányban) s erre a szükséges összeget megszavazta, az énekügyi

bizottság elnökének számadatait jóváhagyta s a kerületeket a reájok eső összegeknek az elnökhöz leendő küldésére szolítja fel. — *Tisza István* gr. conservativismust ajánlott főként a dallamok körül s Fejes biztosította, hogy az van az énekügyi bizottságban bőven.

A negyedik napra csak egy pár bizottság megválasztása s a jegyzőkönyv hitelesítése maradt. Az ülés d. u. 2 órákor ért véget.

A negyedik napon már megapadt létszám mellett, hitelesítette a konvent ez előbbi napon hozott határozatokat; meghallgatta s elfogadta a kongrua ügyében készített feliratot, a melyet túl loyális minősége miatt némi módosításokban részesített s megválasztotta a kongrua-bizottságot, a melynek tagjai: Dunamellékről Szilágyi Dezső, Dunántúlról Antal Gábor, Erdélyből Bánffy Dezső, Tiszáninnenről Dókus Ernő, Tiszántúlról Degenfeld József gróf.

Kun Bertalan buzgó imájával, Szász Károlynak az elnökség iránt kifejezett köszönetével s Tisza Kálmánnak erre adott feleletével a konvent ez évi ülése bezáródott. Hogy váratlanul csendes s u. n. méltóságos magaviseletével mit szerzett ev. ref. egyházunknak s mik lesznek loyálisának gyümölcsei, — a közeli jövőendő fogja megmutatni. Am higyük a legjobbat!!

A tiszáninneri egyházkerületre ez a konvent is csak tisztességet hozott, mert ismételtén bebizonyosodott, hogy előljár a jó rend és pontosság tiszteletében.

r—y.

Újabb adatok a sárospataki deákokból lett honvédek névsorához.

A „Sárospataki Lapok“ f. évi 10-ik számában közölt névsor folytatásául *Szalay László*, kassai ügyvéd s egyházkerületi világi főjegyző, *dr. Pallagi Gyula*, kisújszállási ev. ref. gimn. igazgató és *Danko Imre* nyugalmazott tanító, volt honvéd őrmester a következő adatokat voltak szívesek hozzám küldeni:

Bajusz József h. főhadnagy	Mártha János	?	
Balog József	?	Mester István	?
Bán László mint zászlótartó	Mészáros Ferenc	?	
esett el Budánál,	Nagy Antal, verespántlikás		
Bazin János, verespántlikás	őrmester		
káplár.	Nagy Miklós, elesett		
Bódy Dániel,	Nagy István, őrmester		
őrmester.	Német Ádám, elesett		
Csengery József, főhadnagy	Oláh Gusztáv	?	
Eperjesy József h. őrm.	Oláh Tamás	?	
Eperjesy Bertalan, őrm.	Pallagi József, mint lelkész		
Főző József	halt meg 1869-ben		
Halmy Lajos	Pazar István, őrmester		
Halmy Menyhért	Rásky Mihály	?	
Hegymegi Imre	Szabó Gábor, elesett		
Héczey László	Szatmáry Károly	?	
Henter József, őrmester	Szük István, főhadnagy		
Izsépy Miklós, tűzmester	Soos István	?	
Kertész József	Török István	?	
Kecskeméthy Bálint	Török Károly	?	
Kovács Ferenc, elesett	Török Lajos	?	
Kulin Barna	Várady Gábor, főhadnagy		
Latkócy János, főhadnagy	Várady László, őrmester		
Major János, honv. száz.	Várady Pál őrmester		

A becses adatokért fogadják mind a hárman hálás köszönetemet.

Buza János.

A gömöri egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Április 18-ikán d. e. fél kilenckor a rozsnyói ág. ev. templomban tartott ünnepélyes isteni tisztelettel vette kezdetét egyházmegyénk közgyűlése. Ez alkalommal *Czinke István* rimaszombati lelkész imádkozott s mondott Luk. IX. r. 51—56. versei alapján magas szárnyalású egyházi beszédet. Isteni tisztelet után a városháza tanácstermébe vonult fel a templomi közönség nagy része s miután *Nagy Pál* esperes buzgó imájával a közgyűlést megnyitotta s gyengélkedése miatt távol maradt gondnokunk helyét *Bornemisza István* világi tanácsbíró elfoglalta, — a közgyűlés élénk helyeslése mellett a templomban elmondott alkalmi egyházi beszéd az imákkal együtt jegyzőkönyvünkben megörökítetteti határozatott, a rozsnyói ev. ref. l. egyház lelkésze pedig felkérte szerzót, hogy engedje meg, miszerint művét külön is kinyomassa, s a nap emlékére a hívek között kioszthassa, így tehát még azok is megismerhetik s lelki gyönyörűséggel olvashatják, kiknek nem volt alkalmuk azt a szónok ajkairól meghallani.

Ezután esperesünk nagy gonddal elkészített jelentése olvastatott fel, melynek során megtudtuk, hogy egyházmegyénkben a lelkészek és tanítók hívek a reájok bizottakban, apostoli buzgósággal fáradoznak híveikben a vallásos érzést fejleszteni s ébren tartani s hogy munkájok után a siker sem marad el, ezt nemcsak a vallás-erkölcsi élet tűrhető volta mutatja, hanem bizonyossága ennek a hívek áldozatkészsége, mely a lefolyt évben is szép eredményt ért el, a mennyiben a kegyes adományok összege 5141 frt 48 kr. volt, építkezésekre pedig 21338 frt 28 kr. fordított. Új paplak épült *Harmacon, Hanván*, iskola *Berzétén; Mártonfala* a parochiát, *Hét* pedig egyházi épületeit újíttatta meg. Közalapi járulékából hátralék nincs, azt az utolsó fillérig befizette. A lelkészek között az egyházi év folyamán haláleset nem fordult elő, de tanítóink közül *Juhász János* berzétei tanítót s *Vajányi János* páskaházi levitát ragadta el szerettei köréből az enyészet angyla.

Az esperesi jelentés alapján, — miután *Lükő István* hanvai s. lelkész, Pelsőcre helyeztetett át, — a tanítói változásokból származott beerősítéseket végezte el a közgyűlés, beerősítván 4 rendes tanítót, ideiglenes minőségben 7-et.

Ezután *Molnár József*, egyházmegyei ügyész indítványára elhatározta a közgyűlés, hogy egy második egyházmegyei ügyészi állást szervez s ezen hivatalra *dr. Baksay Dezső* rimaszombati ügyvédet azonnal megválasztotta s a hivatalos eskü letételével abba be is erősítette, majd az egyházlátogatók közötti változás rendbehozatala történt meg.

Élénk figyelem és érdeklődés tárgyát képezte *Czinke István* egyházmegyei tanácsbíró s tanügyi bizottsági elnöknek a kebelbeli iskolák állapotáról szóló jelentése s az iskolalátogatói jegyzőkönyvek alapján arról értesített bennünket, hogy iskoláinknak szellemi állapota a múlt évihez viszonyítva hanyatlást nem mutat, tanítóinknak ügybuzgósága a tanügy iránt érzett szeretete s a nevelés és oktatás terén eddig is tapasztalt s hírnévre jutott igyekezete nem lankad, hogy gyermekeink szorgalmasan látogatják az iskolát, s a tanköteleseknek igen csekély százaléka az, mely iskolába nem jár, de még ez se hanyagságból, hanem egyéb s nagyon is érthető okokból kénytelen az isko-

lát nélkülözni. A jelentés — mely nagy körültekintéssel s mindenre kiterjedő figyelemmel készült — öröndetes tudomásul vétetett.

A lelkészi értekezlet felterjesztései elfogadtattak s egy része az egyházmegyén nyert elintézését, más része pedig az egyházkerületre fog a közgyűlés útján felterjesztetni.

Az egyházmegyei számvevőszék jegyzőkönyve, — mely az egyházmegyei pénztárak és gondnoki számadások felülvizsgálatáról s vonatkozó határozatokról szólt — még azon indítványt is terjesztette elfogadás végett a közgyűlés elé, hogy a közigazgatási pénztárba fizetendő évi járulékok kivetéséhez szolgáló fizetési mód jövőre változtattassék meg s mondassék ki, hogy a közigazgatási pénztár részére eső járulék ezután minden száz forint jövedelem után 1 korona legyen. A közgyűlés azonban ezen indítványt — mielőtt határozná — véleményezés végett egy bizottságnak adta ki, mely jelentését a következő gyűlésre fogja beterjeszteni.

Az egyházakat s egyeseket illető közgyűlési határozatok közül említésre és figyelemre méltó még: hogy a rozsnyói ev. ref. leányegyház új templom építéséhez telket vett, melyet az egyházmegye jóváhagyott, sőt látva mily akadályt nem ismerő és páratlan igyekezettel s erejét meghaladó áldozatkészséggel törekszik e kis egyház magáról életjelt adni: a bejel egyház által kért Szondy-Kenessey-féle alapítványra a rozsnyói egyházat kívánja felvételni s midőn ezt az egyházkerület figyelmébe a legmelegebben ajánlja, egyúttal kéri, hogy ezen egyház helyviszonyát s fontos missziói állását fontolóra véve, azt nemes munkájában pártfogolja s az alapítvány hasznáiban részesítse. Ezen egyházhoz hasonló helyet tölt be a csetneki völgyön a páskaházi ev. ref. leányegyház is, a mely elhalt levitájában elvesztvén a férfit, ki — tiszteletre méltó agg lelkipásztorának felügyelete mellett — hív gondviselője s vezére volt gyülekezetének, — most az érezhető tanítóhiány miatt aggódva néz a jövője felé, ezen állapotában s attól való félelmében, hogy vezér nélkül magára hagyatva elenyészik mind egyházunkra, mind a magyarságra nézve megsemmisül — a pelsőci ev. ref. egyháztól való elválását s anyásítását kérte, s erre való tekintettel költség-vetését is beterjesztette. Egyházmegyénk ezt elvben el is fogadta s az ügy megvizsgálására s rendbehozására bizottságot küldött ki, mely jelentését a következő közgyűlésre fogja beterjeszteni.

Közalapi segélyre a harmaci, bátkai, rakottyási, szuhafői és zsi pi egyházak 1500 frtig Simon István s Szűk Gyula lelkészek pedig 300 frtig ajánltattak.

Az egyházmegye időszaki tanácsstagjai a régiek maradván, miután még az egyházmegye által az egyházkerület tavaszi közgyűlésére képviselőkül az elnökségen kívül: Csabay Pál, Ruszkay Gyula egyházi, Bornemissza István, Máriási Andor világi tanácsbírák, Molnár József egyházmegyei ügyész s Vattay László egyházi főjegyző; — az őszire az elnökségen s egyházi főjegyzőn kívül Kupay Dénes, Sággy Sándor egyházi, — Tornallyai Zoltán s Bormemissza László világi tanácsbírák, Búzi Márton egyházi aljegyző és Józsa Antal vil. tanügyi bizottsági elnök kiküldettek s az egyházlátogatók hasonló módon szakaszaikban elosztattak, — a jövő tavaszi közgyűlés helyének — Putnokra való kitézése után — az egyházmegyei gyűlés véget ért.

S. M.

KÖNYVISMERTETÉS.

A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban.

— Irta: Raffay Sándor, pozsonyi ev. theol. akadémiai tanár. 1900.

— Ára 3 korona. —

(Folytatás és vége.)

A jelzett bevezetés és a logosz irodalmának ismeretése után kezd a szerző közelebb lépni tárgyához s műve I. fejezetében (38—76. l.) a *logosfogalom történeti alakulásait* mutatja be és pedig a görög bölcsészet logoszán át jut a Philó, majd a héber theológia s végre az ó- és új-szövetség logoszához. A görög bölcsészeten inkább csak átfut, hogy annál huzamosabban időzhessék a Philó logoszána, mint a melylyel „azonosítják vagy a lehető legszorosabb összefüggésbe hozzák sokan a jánosi iratok logoszát.” Szól a Philó logoszána nemcsak kosmológiai, hanem antropológiai, ethikai és vallási szerepéről és jelentőségéről s hiddnek tekinti azt, a mely a múltat a jövővel összeköti, de a jövőt más valósítja meg. „Bizonyos azonban — mondja maga a szerző — hogy a zsidó vallásos élet körében az erkölcsi felfogást illetőleg a keresztyénsséggel oly nagy hasonlóságot, mint Philónál, sehol sem találunk, a mi teljesen érthetővé teszi és megmagyarázza azt a ropant hatást, melyet a philonismus a keresztyénsség későbbi alakulására gyakorolt s melynek igézete alól még a mi korunk sem képes szabadulni.” Elismeri, hogy a Philó logosza az isteni gondolatok felfedője, magyarázója; hogy a logosz Philónál út, élet, bölcsesség, életnek kenyere, angyal, vigasztaló, engesztelő, főpap, jó pásztor, sőt megváltónak is mondható s hogy ez Philónak a tulajdonképeni istene s ez maga a világteremtő, kormányzó és világfentartó is: — s mindamellett is tagadja azt, hogy a Philó logosza és a jánosi iratok logosza közt rokonság volna.

A héber theológiára térve, kimutatja, hogy az ó-szövetségi és apokrif-irodalmi angyalok, a Jehova lelke vagy szelleme (ruah Jahve), az isteni intések (bath kol), a Jehova szózata, beszéde (memar Jahve, debar Jahve), a thora vagy törvény, a bölcsesség (chokma) s a messiás képzele . . . együttvéve mindazt kifejezi, a mit a logosz fogalmában a görög és alexandriai bölcsészet egybefoglal s így az új-szövetségi írónak, a ki az ó-szövetségi irodalom eszméiből táplálkozott, nem volt szüksége Philóhoz fordulni a logosz tartalmának meghatározásáért s legfőleg csak a szót kölcsönözte át, mint a mely az ó-szövetségben ismeretlen.

Az ó- és új-szövetség logosza cím alatt összeméri a debar Jahvet és a logosz tou theout s arra az eredményre jut, hogy „az Isten szava az ó-testamentumban még igazán csak beszéd, de az újban már tény, mely az ígélet megvalósulására, megtestesülésére mutat . . . A mi amott szét volt szórva, a minek egyes részei közt emberek és korok állottak, mindaz az isteni kijelentés és nyilatkozás most az igazi logosban, a Krisztusban egyesült, összpontosult.” Ugyanitt csatát kezd azok ellen, a kik az új-szövetség logoszában az isteni kijelentésnek csupán csak közlőjét s azok ellen is, a kik annak csak tartalmát látják s csak ezt tudják elfogadni a logoszban. Amazok kizárják a logosz praeexistenciájának gondolatát, vagy legalább talányossá teszik azt, emezek pedig gyanussá, megfeythetetlen

rejtélylyé teszik a logosz személyes megjelenését s így félreértik a jánosi iratok logoszána lényegét.

Igy hajlik át aztán műve II. fejezetében a jánosi iratok logoszára, a melyet előbb általánosságban jellemez, majd ismerteti az Apokalypsis logoszát, ez után az első levelét (mert a 2-dik és 3-dik jánosi levelet nem vonja be vizsgálódása körébe) s végre az evangéliom logoszát külön-külön (77—164. l.). Gondja van rá, hogy mindenik cím alatt bemutassa az ellentétes vagy eltérő nézeteket s azokat a maga álláspontjáról megítélje s helyeselje vagy helytelenítse. A gyökér-szállakig megy vissza minden vitás tételnél, gramatikai, históriai stb. magyarázatokkal világosítja a homályos pontokat, szavakat s ha beisméri is, hogy az Apokalypsis logosza általában különbözik ugyan az 1-ső levél és a IV. evangéliom logoszától, de utóljára megtalálja azok között nemcsak a rokonságot vagy testvériséget, hanem az azonosságot is s következetesen fentartja s egy pillanatra sem ejti el azt a felállított tételt, hogy a János-féle logosznak nincs semmi szoros összeköttetése a Philó logoszával.

A levél és az evangéliom logoszát alcímek alatt is fejtegeti; így p. o. a levelet az evangéliomhoz való viszonyában állítja először az olvasó elé, majd a levéllogosz-helyeit egyenként is megmagyarázza; az evangéliomról először a mű általános megítélése c. alatt sorolja fel a sokféle érdekes és nyomós nézeteket s kiemeli az isagogikai szempontokat is; majd külön szól az evangéliom céljáról (itt is a temérdekféle vélemény felmutatásával s a főbbeknek bírálatos kitérítésével) s csak ezután fekszik neki az evangéliom prologusának (I. 1—18), a mely az új-szövetségi kánon megalakulása óta talán minden theologust s különösen isagogust és exegetát rácsalogatott már a találgatások süppedékes talajára, sokaknál pedig egészen elhatározóvá lett az egész új-szövetségi kánonra vonatkozó véleményök és theologusi álláspontjuk kialakítására.

A prologust is, mint az első levelet, előbb az evangéliomhoz való viszonyában tárja elénk, állítván, hogy az szerves része az evangéliomnak s Baurral és elvtársaival szemben vitatja, hogy a prologusnak nem az a célja, hogy bevigye a logosz-eszmét a keresztyénsségbe, s nem is az igazi gnosz megalapítása a helytelen gnoszissal szemben, mint Lücke és elvtársai gondolják, sőt nem is a Jézus által önmagául szolgáltatott bizonyosságok foglalata (Godet); hanem a Jézus személyisége és lényegére vonatkozó jánosi alapfogatok és eszmék egybefoglalása. Ezt igazolja aztán a prologusnak több oldalról való felboncolásával. Azokkal szemben (s ezek közé tartozik Stromp is), a kik a prologust 3 részre tagolják, — szerző a két részre való tagolás híveül vallja magát s e felosztás helyességének s a prologus és az egész evangéliom művészies egymásra hatásának igazolása után, fejtegeti a logoszt önmagában, majd világhoz való viszonyában s mindkét alcím alatt a legnagyobb részletességgel világítja meg a prologus minden rejtelmességét, megállapítva minden szavának értékét is, sőt újab alcímeket is használva, hogy a kényes kérdés a többoldalu felrészeltetés által annál tisztábbá s érthetőbbé váljék és a szerző nézete annál kétségtelenebbnek láttassék.

S mikor már így a jánosi iratok logoszána — szerinte — leghelyesebb értelmét megállapította s a másként vélekedők véleményét meggyöngyöztette: a mű III. fejezetében (165—178. l.) — nem kerülhetve ki bizonyos ismétléseket sem — a logosz tartalmát és jelentőségét fejtegeti, folytonosan csatázva itt is a más-

ként vélekedőkkel, kivált az u. n. philonistákkal, a kitet legyőzni a legfőbb törekvése. Ha nem értünk is egyet a szerzővel (és pedig több tekintetben nem!), mindamellett is örömmel valljuk, hogy a legkitünőbb exegetákkal (Thoma, Baur, Godet, Holtzmann, Pfeiderer s a hazaiak közül az ő két tanártársa) ügyesen és vértetetten vívja a harcot és elpereli Philotól ennek a jánosi logoszhoz való apai jogát. Szerinte a jánosi logoszban sem görög sem alexandriai bölcselkedés nem található, hanem az a természetes, vallásos vágy nyilatkozik meg abban, a mely a keresztyénység megváltóját igaz valóságában felismerni és bemutatni törekedett; ez a vallásos vágy alakította át a logoszt olyanná, a milyennek az az evangyéliumban előttünk áll. Hogy épen ezt a szót alkalmazta a IV. evangyéliom szerzője a maga Krisztus-eszméjének meghatározására, ehhez nem kellett — szerinte — sem különös elméleti képzettség (tehát a görög és alexandriai bölcsészettel való ismeretség), sem gyakorlati célokat szolgáló leleményesség (tehát a különböző nézetek szerencsés egyeztetése), ha nem kell egyes-egyedül valódi hit, olyan hit a Jézusban, a milyen a Jánosé volt, a ki ismerte a Jézusnak nemcsak élete külső folyását, hanem minden célját, törekvését, *üdv-történeti páratlan jelentőségét* (erre építi szerző a maga logosz-elméletét), a mit — szerinte — nem is fejezhetett ki szebben, találóbban, igazabban és kimerítőbben, mintha őt logosz névvel ruházta fel.

A IV. fejezetben a jánosi logosznak a kor-képzetekhez való viszonya fő-cím alatt elébb a jánosi iratok logoszának a philonismushoz, végül pedig a jánosi logosznak a héber theológia kijelentés-közvetítő képzetéhez való viszonyáról elmélkedik és vitatkozik (179—206). Itt is belejut az ismétlésekbe, miután fönnebb már a Philo logoszát és a héber theológiai kijelentés-tanát tüzetesebben ismertette s az irodalmi részben a különböző Philonisták főbb nézeteit is bemutatta. De világozágra s meggyőzésre törekszik s innen van, hogy fönnebb szórványosan ejtett nézeteit most összegezi. Röviden ő szerinte a Philo logosza abstract, a jánosi concret; amaz philosophiai, emez theológiai fogalom; amaz elvont világeszme, emez történeti személyiség; amaz testetlen, ez emberi testbe öltözött; amannak dualismusa (Isten, világ) kosmológiai, emezé (fény, sötétség, — fent, alant, istenfiak, világfiak stb.) vallás-erkölcsi és üdv-rendi stb. stb. . . . a kettő tehát egynek, rokonnak el nem ismerhető. Ha *kor-képzetnek* kell is tekintenünk a logoszt (ezt a szerző a bevezetésében kifejtett álláspontja szerint is kénytelen elfogadni), akkor sem a philonismushoz, hanem az általánosan ható hellenismushoz hatása érezhető rajta, a mely áthatotta az egész kor gondolkozását s még a zárkózott izraeli vallásos eszmekörre is alakítólag folyt be, holott a philonismus — kivált Palaeszthinában talán (?) — névleg sem volt ismerős.

Ennek a negatív jellegű állításnak további indokolása a mű utolsó részlete, a mely szerint a jánosi iratok ó-testamentomi alapon és a héber theologia körében s ezek hatása alatt keletkeztek épúgy, mint valamennyi új szövetségi irat is „ó-testamentomi hitélet vagy törvényszerűség talajából sarjadzott ki.“ A jánosi logosz-tan a philoival s illetőleg a hellenismussal csupán névrokonságban áll.

És ezzel aztán eldől az író lelkében — mint fönnebb is láttuk — a jánosi iratok szerzetetési kérdése is; az apokalypsis, az első jánosi levél és a IV. evangyéliom egyaránt az Efészusban működött s az Úr által kitüntetöleg szeretett tanítvány irodalmi termékei.

E hitben szétfoszlanak az író képzelete előtt mindama különbségek is, a melyek a synoptikusok és a IV. evangyéliom közt a Jézus történetének előadására, a szereplő személyekre s az események idői sorrendjére, a helyre stb. mutatkoznak, vagy magyarázatukat nyelik a IV. evangyéliom logosz-tanában, ennek üdvrendi jelentőségében.

Nem vitatkozás, hanem ismertetés lévén föladatunk, tehát nem is próbáljuk fejtegetni a szerzőtől eltérő nézetek, vagy azok valamelyikének helyességét. E helyett valljuk s hirdetjük, hogy a szerző önmagához való következetességgel ezer okkal is sikra szállt a maga nézete mellett s ennek védelmezésében s az ellenfelek ostromlásában hivatottnak igazolta magát.

Magyar írókra művének I—IV. fejezeteiben sem hivatkozott, a már megnevezettek kivül csak épen *Domanovszky* bölcsészettörténetére a philonismus ismeretelésénél. Pedig lett volna ám alkalma itt is a magyar irodalmi termékek felemlegetésére!! Mindjárt a görög bölcsészettan logoszának tárgyalásánál bátran hivatkozhatott volna *Rácz Lajos* sárospataki tanárnak ily című értekezésére: *A logosz-tan eredete és kifejlődése a görög bölcsészethetben* (Sárospataki Lapok 1888. évf.), a mely értekezés jóval felülmúlja terjedelemben s részletességben is a szerző művének megfelelő részletét s nem érdemli meg semmiképen az elmellőztetést. *A levél és az evangyéliom viszonya* cím alatt, a hol a szerzetetésre irányuló különféle vélemények is előkerülnek (és pedig a tudósok csoportos feltüntetésével!!) szintén szóvá lehetett volna tenni a jegyzetes magyar bibliákat és az isagogusokat is, de itt még a szerző két tanártársa is kimarad a sorból (86. l.) s ugyancsak szóra érdekesíthetők lettek volna az egyes logosz-helyek magyarázatánál, sőt az evangyéliom általános megítélésénél is (107. l.), a hol *Strompnak* bizonyos állítása már ismételtelen is előfordul (lásd 52 és 108. l.); ugyancsak így a prologus és az evangyéliom viszonyának meghatározásánál stb. . . .

Lehetne e mű ellen több kisebb-nagyobb kifogásunk is. Kérdezhetnők p. o. hogy mi különbség van az *érzéki világ* és a *jelenség-világ* között (39—41. l.)? Hogyan értsük ezt: „a kérdés megoldásának érdeke *ezredévek mérhetetlen távolába* készíti merülni a kutató lelket? . . . holott csak Heraklitosig kellett felhatolni a mérhetetlen távolságban! . . . Kifogásolhatnánk némely idézeteket; p. o. Jésaja (Jés. Jes.), Ezsaiás (Ezs. v. És.) helyett, Hiób Jóh helyett (63. l.) s ugyanazon a lapon *Apokalypsis* és *Jelenések könyve* egymást követő két sorban s a Lev. 26,12-nek megpótlását a 60-dik lapon . . . s megkérdésketnők azt is, hogy ugyan beillik-e ennek a komoly, tudós műnek a hangulatába az ilyen kifejezés: „*elvezette a sulykot*“ (t. i. Jühlicher berlini theologus) . . . Kételyt támaszthatnánk arra nézve is, hogy Károlyi Gáspár a keleti egyházi atyákat követi-e csakugyan, a mikor a IV. evangyéliom I. 9-ben összeköti az *ηρ* szócskát az *εχόμενον* szóval? . . . Hivatkozhatnánk némi ellentmondásokra is (angyalok és régi tana s egyúttal persa korszakbeli is, Philo logosza megváltó is, nem is stb. stb.); de ezek a mű érdemeihez képest szóra sem méltó csekélységek.

Nem fessegetve tehát az apró fogyatkozásokat örömmel köszöntjük a minden ízében tudományos jellegű művet s azt — ha álláspontjával nem egyezhetünk is mindenben — a hazai egyházi irodalomra nézve, határozott nyereségnek valljuk, hirdetjük és mint ilyet a vallás nagy kérdései iránt érdeklődők figyelmébe melegen ajánljuk.

Radácsi György.

IRODALOM.

* **Idb. Szinyei József** *Magyar írók élete és munkái* nagy vállalatából a szokott pontossággal jelent meg VII. kötet 5-ik füzeté, a melyben a Laisztner — Laskai nevek közé eső írók tárgyaltnak. — A füzet ára 1 korona.

* **Előfizetési felhívás.** A tállyai ev. ref. egyház az 1900-ik évben ünnepli meg alakulásának 350-ik évfordulóját. Az egyház-tanács megbízása folytán ezen alkalomra „a tállyai ev. ref. egyház történetét” megírtam; kevés idő múlva nyomda alá kerül. Hogy hazánk egyik legrégibb történeti múlttal bíró ev. ref. egyházának keletkezési viszonyait s átélt küzdelmeit lehető híven adhassam elő, felhasználtam a hozzáférhető történeti közforrások mellett a magán tulajdonokat képező — eddigelé ismeretlen — eredeti okmányok adatait. Tettem ezt azzal a jóhiszeműséggel, hogy magyar prot. egyház-történet nem nagyon gazdag irodalmának bővítéséhez egy darabkával én is hozzájárulok, s tettem azzal a jó szándékkal, hogy az ősök küzdelmeinek, hitbuzgalmának s áldozatkészségének feltüntetése által egyházam híveiben ápoljam és erősítsem a protestáns erényeket és hitéletet. *A tállyai ev. ref. egyház történetét* írtam meg, de azért ez egy darab, egy részlet magyarországi protestáns egyházunk történetéből. A legtöbb protestáns egyház, — a kisebb részletektől eltekintve — saját történetére fog ismerni abban. A mű terjedelme 10—12 ív lesz. Előfizetési ára **2 korona**, mely **Dr. Horváth Béla** egyházi pénztárnok úrhoz Tállyára küldendő. Május hó végén vagy június elején a könyv az előfizetőknek megküldetik. Kelt Tállyán, 1900. év május hó 5-ikén. *Hézsér Emil*, ev. ref. lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Viski Krüzselyi Bálint*, a máramaros-szigeti ev. ref. jogakadémia tanára, a magyar közoktatásügynek lelkes és lángbuzgóságú bajnoka, az irodalomnak hivatott mukása, a társadalmi életnek igazán köztiszteletben és szeretetben állott tagja, a kit a sárospataki főiskola is szellemi munkásai közé számított volt 1877-től 1889. őszéig, 9 pályázó közül egyértelműleg ő hivatván meg az egyházkerület által jogakademiánk ötödik tanárául: ápril 28-ikán, életének 56-ik, áldásos tanári működésének 29-ik évében rövid szenvedés után tüdő-gyulladás következtében elhunyt. Őszinte és mély bánattal adjuk e gyászhiért annak az egyénnek az elhunytáról, a ki ott a határszélek egyik nevezetes pontján ev. ref. anyaszentegyházunknak s ezzel együtt a magyar állami eszmének törhetlen munkása, apostoli buzgóságú képviselője volt, a ki a neki adott talentumokat híven használta, gyümölcsöztette övéi s embertársai javára . . . Legyen áldott a hű és igaz ember, a lelkiismeretes tanár emlékezete!

— **Wlassics Gyula üdvözlő levele Kun Bertalan püspökhöz.** Abból az alkalomból, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület köztiszteletben és szeretetben álló püspöke mint miskolci lelképásztor ottani, hivataloskodásának 50-ik évfordulóját érte meg a múlt hó 24-ikén, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő üdvözlő iratot intézte a jubilánshoz: „Méltóságos Püspök úr! A gondviselés kegyéből Méltóságod a mai napon egy félszázadon át odaadó buzgósággal teljesített fé-

nyes munkásságra tekint vissza. Olyan munkásságra, a melyből a híven teljesített kötelesség megnyugtató érzetének tudatát merítheti, másfelől pedig a lankadatlan tevékenység kiválóan méltó arra, hogy meleg elismerés illesse mindnyájunk részéről, mert tevékenységének eredményei nemcsak az egyházi térre, hanem a közéletnek majdnem minden mozzanatára kihatottak. Méltóságod ötven évi* papi és későbbi főpásztori működése alatt nemcsak híveinek hű ragaszkodását, szeretetét és tiszteletét szerezte meg, hanem a távolabb állók elismerését és nagyrabecsülését is kivívta azon fenkölt gondolkozása által, mely minden lépését a haza és egyháza javára vezette. Adja Isten, hogy méltóságod még sokáig, nagyon sokáig folytathassa áldásos tevékenységét! Fogadja Méltóságod kiváló és őszinte meleg tiszteletem nyilvánítását. Budapest, ápril 24. 1900. *Wlassics.*

— **Mocsáry Lajos** az *„Egyetértés”* ápril 26-iki számában *„A felekezeti kérdés”* cím alatt írta meg ama általunk már jelzett közleményét, a melyben ismét szín-igazságok gazdagságával áll elő arra nézve, hogy e haza földjén a *felekezeti jogegyenlőség* elve semmiképpen sincs megvalósítva. Első sorban is azt állapítja meg, mielőtt tulajdonképeni tárgyára áttérne, hogy a hírlapi felszólalásoknak megvolt az az eredményük, hogy *„sikerült visszaverni a perfid állítást, mely szerint a protestánsok kezdenek üzni felekezeti agitációt.”* Ez már tényként volt konstátálva, *„azt látjuk, hogy egy idő óta a protestánsizmus eszméjével agitációt üznek.”* majd ismét *„a felekezeti izgatás démona csapong körülöttünk.”* — *borzadott a „Magyar Nemzet” s ilyen formán a napi lapok túlnyomó része. Ennek a felfogásnak leülepedése meg lett zavarva, konstátálva van minden elfogulatlan ember előtt, hogy a protestánsok részéről egyébről, mint önvédelemről nem is lehet szó . . .* Majd a *„Magyar Hírlap”* húsvéti számában közölt protestáns nyilatkozatok tartalmát veszi vizsgálat alá s megállapítja, igen helyesen azt, hogy azok a nyilatkozatok egyhangúlag megegyeztek abban, hogy a *„klerikálizmus egy idő óta erős akciót folytat a protestánsizmus ellen”* és az is világos lett azokból a nyilatkozatokból, hogy *„az állami anyakönyvvezetők klerikális propagandát üznek”* a mely a mellett szól, hogy *„a jezsuita működés immár nem szorítkozik a társadalmi térre, hanem átmegy az állam hivatalos működésébe is.”* S ezek a nyílt vallomások Széll Kálmánnak *„utolsó híres szabadelvű beszédének azt a vakmerő állítását, hogy semmiféle felekezetnek nincs panasz, mert itt a jogegyenlőség uralkodik . . . teljesen lecáfolták.”* . . . Ezt az eredményt Mocsáry, mint a klerikálizmus cirkulusait megzavaró első összecsapásnak a következményét — reánk nézve kedvezőnek veszi, de csak *„mint a kezdet kezdetét,”* a melylyel nem lehet megelégedni s nem is szabad a fenforgó kérdést úgy megoldani, mint a hogy *Bartha Miklós* úr akarja, a ki *„egyszerűen le akarja tagadni, hogy nálunk klerikálizmus létezik,”* vagy *Bekics Gusztáv*, a kik tulajdonképen olyanformán beszélnek, mint a régi betyár nóta mondja: *„letagadom az alispánt, a fiskálíst a székről,”* holott Bekicsnek, mint liberális egyénnek ugyanám tudnia kellene, hogy az ev. ref. vallásúak katholizálásával *„a liberalizmus régi törzsére mértek fejszecsapásokat.”* . . S mert ez így van, ismételten hangoztatja Mocsáry, hogy *„napi renden kell tartani a kérdést, éber figyelemmel kísérni s nyilvános megrovás tárgyává tenni minden akna munkát és merényletet és a hol a bajnak oka evidenciába van állítva, az orvoslás.*

eszközeinek alkalmazása elől semmi szín alatt meg-
hátrálni nem szabad . . . Beérni azzal, hogy a dolgo-
kat evidenciába hozzuk, az magában véve még vajmi
keveset ér; az orvoslás sürgetése elől bármi okból
meghátrálni, ügyefogyottság. Követelnünk kell, hogy a
kormány intézkedjék haladék nélkül ott, a hol a je-
zsuita munka már a hivatalos térre furakodott be.
Követelnünk kell, hogy a kormány tegye ki hivatalá-
ból mindamaz anyakönyvvezetőt, a kiről bebizonyult,
hogy proselyita csinálást űz. Vonattassék vissza az Erdély
püspöke címezésre való rendelet; ama propagandának
egyik legvakmerőbb előharcosáról van szó, kit rendre-
utasítani nagyon is szükséges . . . Napirendre kell
állítanunk az egyházpolitikai törvények közül a rever-
zálisokra vonatkozó intézkedésnek megváltoztatását, az
1868. 53. t.-e. 12. §-ának visszaállítását. Ennek kezde-
ményezése a mi feladatunk, protestánsoké, mert a do-
log a mi bőrünket égeti. Hogyan, hát mi kezdeményez-
zük forma szerint a revisiót? Szótól, frásistól megijedni
nem komoly emberhez való, törvényhozási dolgoknál
egyedül annak kell határozni, hogy mi jó, mi célszerű
és nem annak, miféle jelszavakkal lehet a kérdés lé-
nyegét denaturálni. . . . Föltétlenül követeljük az 1868.
53. t.-c. 12. §-ának visszaállítását. Ki kell bontakoz-
nunk már egyszer azon szólásforma kötelekeiből, hogy
nekünk a haladás és szabadelvűség életelemünk lévén,
az egyház-politikai törvényeket nem ellenezhettük s
revisiójukat nem pártolhatjuk. nekünk az legyen a
legfőbb elvünk, hogy megmaradhassunk s minden sza-
badelvű embernek azt kell óhajtania, hogy a klerikális
akciónak ne sikerüljön a magyar protestántizmust meg-
rontani! . . . Van-e igazi protestáns ember, a ki
mindezeket nem tartja igaznak? . . . Életben mara-
dásunkról van immár szó s ez csak olyan apró-cseprő
dolog ránk s a magyar hazára nézve? . . . Ugyan
kicsoda bizonyíthatja be, hogy e haza fennmaradása,
fejlődése nem együtt jár a protestánsok fennmaradásá-
val s fejlődésével? . . . Az »Egyetértés« valamint a
»Magyar Hírlap« a revisiótól iszonyodnak, ezt mondván
Dienes Márton, (az »Egyetértés« szerkesztője) „a java-
solt részleges revisió ez idő szerint legalább csakugyan
célszerűtlen lenne, mert a politikai erő arányszáma úgy
áll, hogy minden revisió-kísérlet váratlan és kiszámítat-
lan meglepetést idézhet elő,“ — a »Magyar Hírlap« pe-
dig (az ápril 29-iki számban) ezt mondja: „a revisió
megkezdése az áldatlan egyházpolitikai harcok elmérgese-
dett felújítását jelentené“ s elégnék tartja azt, hogy a
visszaélések megtoroltassanak, a mi a végrehajtás teendői-
hez tartozik . . . S ez az u. n. kormányparti nagy
szabadelvűség . . . Ez az u. n. magyar felekezeti jog-
egyenlőségi elmélet ott a kormány körökben s ott a hol
a szabadság és egyenlőség eszméit hirdetik? . . . Csú-
folódás, gúnyolódás az egész semmi más! . . . Szégyen-
keznünk kell a magyar u. n. szabadelvűségünk miatt!!

— A tállyai ev. ref. egyház jubileumának sikere
érdekében az előmunkálatok javában folynak. Az egy-
ház ugyanis f. év július hó 1-én háromszázötven év
előtt történt megalakulásának emlékére nagyszabású
ünnepélyt rendez. A program megkészítése és keresz-
tülvitele a város intelligens, minden vallásfelekezet tag-
jaiból összeállított 30 tagú bizottság kezébe van letéve,
melynek élén Dr. Szabó Gyula kir. tanácsos s egyházi
főgondnok és Bernáth Béla országgyűlési képviselők
állanak. Az ünnepély főbb mozzanatai már meg vannak
állapítva. Hézszer Emil lelkész az egyház 350 éves tör-
ténétét írta meg, ez már nyomdában van Budapesten,
terjedelme írásban 42 ív, nagy nyolcadrétű kiadásban
10—12 ív lesz. Az alkalmi ima megtartására egy vá-

lasztott küldöttség főtiszt. Kun Bertalan püspök urat
kéri tel. Az istenitiszteleten a sárospataki ifjúsági
énekkar fog szerepelni. Az istenitisztelet után közebed
lesz. Délután 5 órakor a templomban egyházi hang-
verseny tartatik, melyben a sárospataki ifjúsági ének-
karon kívül, budapesti művészek fognak közreműködni.
Az ünnepélyt táncmulatság tejezi be. Az ünnepély rész-
letes programja a fővárosi művészekkel történt meg-
állapodás után fog közzé tétetni. Az alsó-zempléni
egyházmegyét Meczner Béla gondnok, Keresztúri József
esperes, az egész tanácsbírói és jegyzői kar fogja kép-
viselni az ünnepélyen, de valószínű, hogy azon a megye
lelkészi karának nagy része megjelen. Az egyház a
kerületet, valamint az abauji egyházmegyét is, — mint
a melyhez harmadfél száz éven keresztül tartozott —
meghívta az ünnepélyre.

— Kun Bertalant, mint a miskolci ev. ref. egy-
ház 50 éves lelkipásztorát, e hónap 20-ik napján fogja
ünnepelni a gyülekezet presbyteriuma, a mikor az ün-
nepelt az 50-ik évforduló alkalmából a Kossuth-utcai
templomban fog imádkozni és prédikálni.

— Egyházmegyei gondnok-választás. A tiszántúli
egyházkerület szathmári egyházmegyéje az állásáról le-
köszönt Izsák Dezső utódjául a gondnoki állásra 67
szavazat közül 63-mal Szegedi Antal tanácsbíróvá választ-
totta meg.

— Királyi tanácsosi címet kapott legközelebb a
nagy-körösi ev. ref. főgimnázium igazgatója, Ádám
Gerzson, a ki 43 év óta munkálkodik az iskolai és egy-
házi élet terén nagy buzgósággal. . . . Vajjon csak
most szolgált-e rá erre a kitüntetésre?!

— Az erdélyi püspöki cím ügyében a »Magyar
Hírlap« így nyilatkozott legközelebb: »ez a cím nem
valami nagy existentialis kérdés, nem is veszedelem, nem
is egekre szóló sérelem, de arra alkalmas, hogy a fele-
kezeti érzékenységet érintse és arra is, hogy félreértésekre
adjon alkalmat« (117. sz.) S ebben az érzékenységet
érintő kérdésben ez a front-változást szenvedett lap, a
melynek pedig olyan igazán szabadelvű múltja van,
semminemű lépést nem kíván tétetni ebben a jelzett
cikkben . . . Ilyen a jogegyenlőségi érzék!!

— Felekezeti jogegyenlőség. Budapesten a Rókus-
kórházban a r. kath. pap a protestáns halott után is
szed ma is stólat: 3 k. 40 fillért . . . Van ilyen feleke-
zeti jogegyenlőség még több is, — kérjük a nyilvános-
ságra hozatalát, hogy összegezvén, a tükröt szemük elé
tarthassuk azoknak, a kik elég vakmerők felekezeti
jogegyenlőségről beszélni Magyarországon.

— Megértették tanítóink is az idők intő jeleit, a
melyek az ultramontanizmus terjeszkedése folytán tá-
madtak s a »Tanítók Lapja«-ban Papp Lajos lelkesed-
éssel hívja fel társait, hogy „alkossunk minden falu-
ban, minden városban, hol hitsorsosaink vannak, refor-
mátus olvasó-köröket, ref. ifjúsági egyesületeket, énekkarokat,
szereket-egyleteket és a mit különösen hangozta tok: val-
lások irányú művekből kölcsönkönyvtárakat; rendezzünk
az ősz- és tél folyamán vallásos estélyeket. Munkálkodjunk
szóval, tettel, testiünk és lelkiünk minden erejével ref. egy-
házunk újraépítésében“

— Elfogultság és elfogulatlanság. A budai ág.
ev. egyház lelkipásztora, Scholtz Gusztáv nagy-pénteken
predikálván, a többek között ezt mondotta: »e napon
a mi templomainkban is, hol pedig semmi látványosság
nem található, nagy számu közönség van.« E szavakat az
»Alkotmány« egyik besúgója a nevezett lapban »meg-
rovási kaland«-ként említette fel s a lap szerkesztője

»vallás gúnyolás« címen feljelentést tett Scholtz ellen, hogy a törvényszék »moresra tanítsa« meg a prédikátort. — Ez az elfogultság! . . . Az elfogulatlanság pedig a következő: Scholtznak nagy-pénteki prédikálásán jelen volt egy magas műveltségű r. kath. úrnő is, a ki megtudván az »Alkotmány« ugri-fülesének cselekedetét, a következő tartalmu levelet írta Scholtzhoz: »Nagypénteki lélekemelő és csakis a szeretet evangéliumát hirdető szószéki beszédeért fogadja tőlem — ki r. kath. vagyok — köszönetemet, A hitvány árulót pedig, ki úgy látszik, beszédének két főrészét be sem várva, a bevezetés után megszökött az Ur házából, hogy hazugságainak fonadékát minél-előbb átadhassa a sajtónak — minden hallgatójának megvetése sújtja.« . . . Ime az ellenképek! . . . s az idők jele? . . . A kanzel-paragrafust a prot. lelkészekre alkalmazzák a jezsuiták, hogy az ő visszaéléseikről elterelődjék a figyelem! . . . Az igazság kimondásától azonban egyikünk se féljen!

— A római katolikus püspöki kar a magyar r. kath. autonomia szervezése ügyében összeállította a maga nyilatkozatát, a melyből az elfogulatlan r. kath. világi egyének meggyőződhetnek arról, hogy a püspökök uraknak eszök ágában sincs bevenni őket az egyházi élet sáncái közé. Ha nekünk, protestánsoknak nem hitték el, hogy ez így lesz, most láthatják a püspökök saját nyilatkozatából. Mi pedig protestánsok ismét megerősítettünk e nyilatkozat által abban a tudatban, hogy a r. kath. püspököknek az autonomiával nincs más céljuk, mint az alapoknak és alapítványoknak kizárólagos birtokba vétele, hogy annál nagyobb erővel dolgozhassanak ellenünk s a magyar haza ellen. Vajjon a kormány észreveszi-e ezt a törekvést, s ha észrevette, hajlandó-e egyszer s mindenkorra leszámolni ezzel a törekvéssel oly módon, hogy minden állami eredetű javakat bevon az állam birtokába? . . . Ez volna a nemzeti politikai eljárás!

— Speculum ultramontanismi . . . Apróságokat szedegettünk össze az ultramontanok eljárásáról Nagy István erdélyi lelkész-társunk közlése nyomán. Olvassuk s elmélkedjünk fölöttük! . . . Megtiltják a kántoroknak, hogy ne merjenek elmenni olyan r. kath. leány lakodalmába, a ki nem adott reversalist az egyedül idvezítő egyház javára . . . Megtiltják a prot. templomok látogatását, parancsolják az oláh istentiszteleteken való részvételt . . . Udvariasságukról ismeretesek ugyan a pápista püspökök urak, de csak elvétve fordul elő hogy résztvennének egy-egy prot. püspöki egyházlátogatás alkalmával a prot. püspök megjelenésénél.

— Hessen-Darmstadt 1900—1901-ik évi statisztikájából a következő érdekes adatokat vesszük át: a darmstadti superintendentiában a templom-látogatók valószínű átlagos száma a felnőttek részéről 17%, a gyermekek részéről 21%; a mainziban a felnőtteknél 22,98%, a gyermekeknél 28,33%. — Urvacsorával élt Darmstadtban az arra jogosultak: 55,57%-a. — Született az egész hercegségben 23718; megkereszteltetett 21497. — Hiterősítést nyert 32808 egyén. — Az 5538 tiszta prot. házasság közül egyházi áldásban nem részesült 71. — A 3654 vegyes házasság közül 1893 esetben a prot. fél vallásában neveltetnek a gyermekek. — Az egyházi kollekták összege 36773 márka 99 pfen. volt; a szegények javára 57215 m. 94 pf. gyűlt.

— Bér-kocsisok és felekezatiség. Németországban az ultramontanizmus hatása meglátszik immár a fiakerosokon is, a kik Kolmár-ban a következő tarifát

állapították meg egyesületük egyik közgyűlésén: lakodalmak alkalmával a vitel-bér r. katolikusok részére 10 márka; protestánsok részére 12 márka; izraeliták részére 15 márka; temetéseknél r. katolikusok fizetnek 8 márkát; protestánsok 10-et; izraeliták 15-öt. Keresztelésre vitelkor nincs különbség a fizetés dolgában, a mi nagy engedékenységre az ultramontanok részéről! . . .

— Csoma Józsefet, az abaúji ev. ref. egyházmegye világi tanácsbíráját s a sárospataki főiskola igazgató tanácsosát a magyar tudományos akadémia május hó 4-ikén levelező taggá választotta. E kitüntetés a mi kitüntetésünk is!

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R. L. Levelemre nem lesz válasz? . . . Pedig érdeklődöm, hogy az ügy miképpen fejlődik. — R. K. A meghívókat rövid idő alatt elkészítem s hozzád küldöm. Örülök, hogy tervem megnyerte tetszésedet. — P. M. A lelkészértekezleten vázlatban bemutatott tanulmányunk legalább egy része a „S. P.“-ban is megjelenhetnék. Vagy a „Prot. Szemlé“-nek szántad? — S. M. Mind a két tudósítást megkaptam. Köszönöm, hogy nem sajnáltad a fáradságot. A „múltak“-ból nincs újabb összeállításod készen? . . . — Sz. B. Az egyházmegyei közgyűlésről ki fog tudósítást írni? Már erre a számrára vártam tőled. — T. K. A tudósítást lap-zártakor kaptam meg s így csak a következő számban közölhetem. Köszönöm. — B. J. A kapott levelet igen köszönöm. Szent a békeség. Az előfizetési díj jún. 30-ig ki van fizetve. — Többeknek. A reklamált számokat elküldöttük. Feltűnő jelenség, hogy mostanában annyi oldalról kapunk panaszt a miatt, hogy a lap egyik-másik példánya nem jutott kézhez, holott Sárospatakról a legrendesebben expedálja a nyomda lap-példányainkat s épen azért a hibát a leadó postahivataloknál kell keresnünk, a melyeknél, úgy látszik, mint a múltban, úgy most is megakad nemcsak az ingyen olvasó, hanem az eltulajdonító is. Szükség esetén az illetékes postaigazgatóságnál fogunk panaszt emelni, hogy a baj orvosoltassék. — N. B. A küldemény megérkezett, ezonban a kért időre aligha tudom közre adni, mert a hely le van foglalva más közlemény részére. De igyekszem módját ejteni, hogy kérését teljesíthessék.

HIRDETÉS.

Most jelent meg

Dr. Heck L. és Dr. Szerényi Hugó szerkesztésében

Az állatvilág pillanati fényképekben

— első füzet. —

A munka 16 füzetben lesz teljes. Egy füzet ára 60 fillér. Az egész munka díszkötésben 14 Korona. Minden füzet 12 képet foglal magában 28—34½ cm. nagyságban.

Természettudományi oktatáshoz kitűnő taneszköz.

Megrendelést fenti műre szívesen fogad s megkeresésre az első füzetet megtekintés céljából is küldi

Trócsányi B.

könyvkereskedése, Sárospatakon.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
széktüldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Részlet Tóth Dániel esperesnek az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye 1899/1900-ik évi állapotáról szóló jelentéséből.” — *Dombay László*. „Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.” — *Tóth Kálmán*. „A tornai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Szuhaý Benedek*. „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Gyormathy József*. „A debreceni theológus diák-kongresszusról.” — *Szalócy Pál*. „Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — *Notárius*. „Multunk.” — „Vegyes közlemények.”

Részlet Tóth Dániel esperesnek az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye 1899—1900-ik évi állapotáról szóló jelentéséből.

Egyházmegyénk belkörü ügyeire vonatkozó jelentéseim után lehetetlennek látszik előttem, hogy ne szóljak itt a mi közgyűlésünkön, — ismerve a rendelkezésünkre álló idő rövidségét, lehetőleg röviden — arról, a miről ír és beszél most, hogy úgy szóljak, az egész világ s a mit úgy is fejeznek ki, hogy a protestánsok nap alatt vannak, — úgy is, hogy a protestánsok harcot kezdetek, — s Uram bocsáss! még úgy is, hogy a protestánsok protestáns-nép-pártot akarnak alakítani. Pedig hát semmi egyéb nem történik, mint az, hogy köztudomásra jött annak a felekezeti viszonyoknak a mivolta, a mely az egyházpolitikai törvények életbe lépté óta az egyházak között kifejlődött, köztudomásra jött azonnal, mihelyt mi protestánsok komolyan védekezni kezdtünk. Az előtt bizony rajtunk, lelkeszeken kívül keveseknek volt tudomásuk arról, hogy harc foly itt, mondhatni életre-halálra s a reversalisok kérdése, mely a negyvenes években, a mikor ritkák levén a vegyes házasságok, igazán aránylag csak keveseket érintett az s mégis annyi háborúságot okozott országszerte, most, midőn lépten-nyomon teremnek a vegyes házasságok, fegyverbe állította egymás ellen az egyházakat. Hát ez épen nem új dolog, már ötödik éve járja, szomorú valóság; de benne vagyunk s ha a keresztyéni szeretet nekünk még mindig megtiltja azt, hogy támadjunk, legalább is védekeznünk kell minden erőnkkel, ha élni akarunk.

Hogy aztán erre a védekezésre mit mondanak, hogy a felől mint ítélnék azok, a kiknek

nem jól esik az, hogy még megvagyunk, hogy még tényezők is vagyunk az általuk egészen regnum Marianumnak tartott Magyarországon, azt látjuk, tudjuk, de ez épen nem szolgálhat útmutatóul nekünk arra nézve, hogy mit tegyünk? Sőt inkább arra ösztönözhet, hogy egy futó pillantást vessünk arra, hogy is történt, hogy és mi történt az egyházpolitikai törvények életbelépésekor és azóta a reversalisok tekintetében?

Köztudomású dolog, mert hiszen a politikai lapok is közölték a róm. kath. püspököknek a lelkészkezdő papsághoz, többek között, a vegyes házasságok irányában való eljárásról szóló utasításait is, — köztudomású dolog, hogy a róm. kath. parókusoknak kötelességükké tétetett, hogy a vegyes házasságra lépő róm. kath. feleket minden hatalmukban álló eszközökkel ösztönözzék arra, hogy más vallású jegyesüket vegyék rá a róm. kath. vallásra való áttérésre, s ha ez nem sikerülne, legalább oda vigyék, hogy születendő gyermekeiket adják át. Ha pedig ez. egyik vagy másik házasságkötés alkalmával elérhető nem volna, akkor sem kell feladni a reményt, sőt később is mindenkor, különösen a szent gyónás alkalmával figyelmeztetni, inteni kell a róm. kath. felet, hogy más vallású házastársának megtérítése lelkiismereti kötelessége. Ugyancsak kimondatott és gyakorlatba vétetett, hogy az olyan vegyes pár, a hol a nem róm. kath. fél reversalist nem ad, nemcsak hogy meg ne áldassék, de ki se hirdettesék, mert az arra nem méltó.

Ilyen készüllettel ment a róm. kath. egyház a reversalisok körül előreláthatólag kifejlendő harcba. Proklamálta mintegy jó eleve hívei előtt, hogy nála, a róm. kath. egyház kebelében van egyedül az idvesség, a többiek mind tévelygő

felekezetek, a róm. kath. fél tehát a vegyes házasságban joggal követelheti az előnyt a reversálisok útján. Ehez járult számbeli nagy többsége, roppant anyagi gazdagsága.

Hogy mi mit tettünk, az szinte köztudomású dolog, mert hiszen közgyűléseinken intézkedtünk. Híveinkhez a reversálisok kérdésében így szólott a mi püspökünk, mindnyájunk egyező értelmét tolmácsolván: miután a törvény nem követeli, hogy meg kell egyezni, az lesz a leghelyesebb, ha vegyes házasságra lép valaki közülünk, hogy ne egyezzek a házasság megkötése előtt, hanem maradjon meg az eddigi szokás mellett t. i. hogy a fiuk az atya, a lányok az anya vallását követik. A lelkészeknek az egyházkerületi közgyűlés által adott utasítás csak annyiban különbözik ettől, hogy kimondja, hogy a ref. egyház javára is adható reversális.

Látnivaló, hogy a róm. kath. egyház, mint minden más téren, úgy itt is a hatalom szavával s kizárólagos felekezeti szellemben lépett fel s megragadta a rég óhajtott alkalmat, melyet a reversálisok törvényesítése adott kezébe, hogy felhasználja azt a felekezeti szellem s öntudat és a terjeszkedési hajlam oly módon való fokozására, a hol alig lehet már többé szó az általános keresztyéni szeretetről s a felekezetek közötti békességről. A protestáns egyház az általános keresztyéni szeretet s viszonzosság s ezzel a felekezetek közötti békesség elvét fogadta el a reversálisok kérdésében is. Az eredmény ismeretes. Az a kérdés állott tehát elő, hogy összetett kézzel nézzük-e pusztulásunkat s mi magunk költsük-e fel s erősítsük-e meg akár a róm. katolikusokban, akár saját híveinkben azt a felfogást, hogy nekünk az mindegy, ha átadja is a ref. fél gyermekét a róm. kath. egyháznak; vagy hogy felébredjen s munkálkodjék a protestáns felekezeti szellem s öntudat, mely sohasem volt kárára sem ennek a magyar hazának, sem az általános emberi társadalomnak, sőt hasznára vált mindenkor mind a kettőnek. Ugyilátszik ez történt meg s ezért gyanúsítanak bennünket azzal, hogy harcot kezdtünk. Ezt a vádat vissza kell utasítanunk, mi nem támadunk senkit, hanem védekezünk.

Védekezzünk is Tisztelendő lelkészársaim! hogy lássák a mi híveink, lássa mindenki, hogy mi épen olyan sulyt helyezünk egyházunk híveinek megtartására, mint a róm. katolikus vagy bármely más egyház. Egy táborban lesznek, sőt immár egy táborban vannak velünk a védekezésnél világi híveink, a mi világi papságunk. Maradjunk is együtt, munkálkodjunk együtt szeretettel, hívséggel, buzgósággal.

TÁRCA.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.*

A Pisókhöz írt levélen kívül alig van Horatiusnak költeménye, mely annyira foglalkoztatta volna a kritikusokat, mint az az ünnepi dala, a melyet Augustus parancsára a Kr. e. 17-ben tartott saecularis ünnepekre írt. Századunk elejétől fogva úgyszólván állandóan vitatott kérdés volt, hogy hogyan énekelték el e költeményt? A kilencvenes években pedig, midőn az Augustus alatti saecularis ünnepekről szóló hivatalos tudósítás napfényre került, újból egész kis irodalma keletkezett e költeménynek, úgy, hogy azóta egészen új világításban áll előttünk. Ennek az újabb irodalomnak főbb eredményeit szándékozunk összefoglalni e kis értekezésben, abból a célból, hogy e költemény helyes megértését, ha csak egy szemernyivel is, könnyebbé tegyük. Mielőtt azonban költeményünk tárgyalásához fognánk, el kell mondanunk a saecularis ünnepekről s különösen a Kr. e. 17-ben tartott ludi saecularesról¹ annyit, a mennyi a költemény megértéséhez szükséges.

I.

A ludi saeculares eredetét — mint Valerius Maximus említi² — maguk előtt, a rómaiak előtt is homály borította s ez a homály a legszorgalmasabb kutatások mellett sem oszlott el ma sem. Magának a saeculum szónak az értelme és etymológiája is — mely szerint az sero ige sa tövéből származik és eredetileg vetést jelentett s aztán a növényvilágról való átvitel útján nyerte a nemzedék, emberöltő s aztán a század értelmet — csak napjainkban állapított meg.³ Az kétségtelen, hogy a saeculum és saecularis szavaknak eredetileg semmi közük a később rájuk tapadt század fogalmához, s hogy az első ilyenféle ünnepek még nem viselték a ludi saecularis nevet.

* Tanári székfoglaló értekezésésként felolvastattott a sárospataki főiskola 1899—1900-ik év megnyitási ünnepélyén.

¹ Források: Mommsen—Marquardt: „Handbuch der römischen Alterthümer“³ VI. 385—393. II.; Preller-Jordan: „Römische Mythologie“ II. 82—92. II. Ge. Fr. Schömann: „De Romanorum anno saeculari ad Vergilii Eclogam IV.“ (Opuscula Academica Berolini 1853. I. 50—60. II.); Th. Mommsen: „Commentarium ludorum saecularium quintorum“ (Ephemeris Epigraphica vol. VIII. fasc. II. 234—272. II.); Th. Mommsen: „Die Akten zu dem Säculargedicht des Horaz“ (Nation 1891/2. IX. 161—163. II.); Th. Mommsen: „Römische Chronologie“² 172. kk.; Th. Mommsen: „Über die Säcularfeier der Etrusker“ (Rhenisches Museum 1857. XII. 539. kk.); Gasto Boissier: „Les jeux séculaires d'Auguste“ (Revue des deux Mondes 1892. márciusi füzet 70—97. II.); Fritz Schöll: „Die Säcularfeier des Augustus und das Festgedicht des Horaz“ (Deutsche Rundschau 1897. XXIII. 4. füzet 54—71. II.); V. Gardthausen: „Augustus und seine Zeit“, I. II. 1002. kk.; Pouori Thewrewk Emil: „Egyetemi előadások Cornelius Tacitusról 1891. 23. I.“

² Valerii Maximi Factorum et Dictorum memorabilium Lib. II. Cap. 4. §. 5: Et quia ceteri ludi ipsis appellationibus unde trahantur, apparatus, non absurdum videtur saecularibus initium suum, cuius (generis) minus trita notitia est, reddere.

³ Bücheler e magyarázata napjainkban csaknem általánosan el van fogadva. L. Dictionaire Etimologique Latin par Michel Bréal, et Anatole Bailly (Páris 1883.) Vanicek: „Lateinische Etymologie“ 166. I.; Schöll i. h. 55. I. — Gardthausen ez a magyarázat nem elégíti ki, mert (i. h. 1001. I.) azt mondja, hogy a saeculum szónak elfogadható etymológiáját kitalálni mindeddig nem sikerült. A régebbi etymologiai kísérletek: a secundo (görög grammatikusok), a sene (Varro Lingua Lat. VI. 11), a sequendo (Isidorus Orig. V. 38), már csak a saeculum ae-je miatt is lehetetlenek. Ép ily kevésbé fogadható el a Mommsen magyarázata is, (i. h. 172.), mely szerint a szó saepire saep gyökéből származott volna (a mely gyök idői jelentésben fordul elő a saepióval összefüggésben álló saepe-ben) s a végső mássalhangzó elkopott volna épúgy, mint e szavakban vin(c)culum po(t)culum.

A mit a ludi saeculares eredetéről Valerius Maximus mond,⁴ — hogy t. i. Valesius a gyermekeit kínzó kór ellen a Tarentumon⁵ levő vulkanikus hegyen melegített vízben talált gyógyszert s ott egy mélységben Disnek és Proserpinának oltárára akadt reá — kétségkívül csak mese. Legfőleg csak annyit következtethetünk belőle, hogy a saecularis ünnepek etrusiai eredetűek, mert a gens Valeria, a melynek ez ünnep eredetileg talán feriae privatae-já volt, Etruriából költözött Rómába s valószínűleg ez hozta be a Disnek és Proserpinának a terentumi földalatti oltáron nyújtott áldozatokat. A gens Valeriának ezt a családi ünnepét aztán összeköttetésbe hozták az Etruriában régóta megünnepeelt saeculumokkal⁶ s állami ünneppé tették. Az etruszkoknál a saeculumon egy-egy nemzedéket, emberöltőt értettek, a melynek kihalása után az új nemzedékért az alvilág isteneinek ismét engesztelő áldozatot kellett vinniök. Így aztán, mivel szerintök a saeculum = spatium vitae humanae longissimum partu et morte definitum,⁷ természetesen annak tartalmát sem lehetett évszám szerint pontosan meghatározni, a mennyiben a leghosszabb életű ember életkora most rövidebb, majd hosszabb volt s így a saeculumok tartama 100—123 év közt váltakozott. Az etruszkok — a mint Varro a ritualis könyvekre hivatkozva előadja⁸ — úgy határozták meg a saeculumok tartamát, hogy minden saeculum elején följegyezték az összes élő embereket s midőn ezek közül az utolsó is meghalt, akkor kezdtek új saeculumot számítani. Mivel azonban ez az eljárás rendkívüli nehézségekkel járt, különféle csodajelekből, főként nagyobb elemi csapásokból következtették, hogy az istenek e jelek által adják tudtokra egy-egy saeculum bevégeződését s az újnak kezdetét s azt, hogy az új nemzedékért engesztelő áldozatot kell nyújtaniok az alvilág urainak: Disnek és Proserpinának.

A rómaiak azonban, midőn az etruszktól a saeculumokat s az ezekkel kapcsolatos áldozati ünnepeket átvették, nem szerették, hogy a saeculumon ilyen bizonytalan hosszúságúak s azért Varro tanúsága szerint mindjárt kezdetben 100 évben állapították meg annak tartalmát s ezt a 100 éves saeculumot aztán az etruszkok saeculum naturale-jával szemben saeculum civile-nek nevezték.⁹

A rómaiaknak tehát minden századik évben kellett volna megülniök a saecularis ünnepeket, de — úgy látszik — ehhez az évszámhoz sohasem ragaszkodtak szorosan. Egyébiránt a történetírók zavaros, egymásnak ellenmondó adataiból az első saecularis ünnepek idejét megállapítani csaknem lehetetlen.

Az első ünnep minden valószínűség szerint P. Valerius Publicola consulságának idejére^{245/509}-re vagy

^{250/504}-re tehető;¹⁰ a másodiknak az ideje még bizonytalanabb, mert némely történetírók ^{358/401}-re, mások meg ^{406/348} és ^{410/354} közé helyezik.¹¹ Hogy ezt a két első ünnepet csakugyan az említett évek valamelyikében tartották-e meg, nem dönthetjük el, de azt egész bizonyossággal mondhatjuk, hogy e két első ünnepnek nem ludi saeculares. hanem ludi Tarentini volt a neve, arról a helyről, a hol megtartattak. Az első voltaképeni saecularis ünnepet — a mely már kétségkívül ezt a nevet viselte — de a melyet a történetírók a XV. virek feljegyzései alapján harmadik gyanánt emlegetnek, a pun háborúk idején ^{505/249}-ben ülték meg a rómaiak s ekkor fogadást is tettek, hogy ezentúl minden századik évben megtartják ezeket az ünnepeket s a XV. virekre bízták, hogy az ünnepnek kellő időben leendő megtartásáról gondoskodjanak.¹² A következő ünnepet — melyet a történetírók negyedik gyanánt emlegetnek — ^{606/149}-ben kellett volna tehát megünnepelni, de valószínűleg három évvel később ^{608/146}-ban tartották,¹³ s így az ötödiknek ^{705/49}-re kellett volna esnie. Ez az év azonban épen nem volt alkalmas ily ünnepek tartására, mert hiszen épen ennek az évnek januáriusában lépte át Caesar a Rubicont amaz örökre emlékeztető szavakkal:¹⁴ eatur, quo deorum ostenta et inimicorum iniquitas vocat; iacta alea est s ezzel megizente Pompeiusnak és pártjának a háborút.

Az így kitört polgárháború újra meg újra kitörő zivatarai között talán örök feledésbe merültek volna a köztársaság annyi más régi intézményeivel együtt a saecularis ünnepek is, ha Augustus is, mi helyett egy kissé csendesebb idők következtek — fel nem újította volna őket. Könnyű belátnunk, mi vezette Augustust ez ünnepek felújítására. Tudjuk, hogy ő a néppel minden áron el akarta hitetni, hogy az ő uralmával az állam rendje egyáltalán nem változott s hogy ezt a célját annál inkább elérhesse, sorban felújította a lassanként feledésbe ment ősi intézményeket.¹⁵ Ennek a fényes ünnepnek a felújítása pedig igen alkalmas eszköz volt arra, hogy a nép kegélye a maga számára mennél inkább biztosítsa. Igen, mert ez az ünnep önkénytelenül is felidézte a polgárháború minden gyötrelmét átszenvedett római népben azt az óriási külömbiséget, a mely az Augustus uralma előtti hányatott, viharos múlt és az ő vele beköszöntött áldott, békés

¹⁰ Censorin 17, 10. Primos enim ludos saeculares exactis regibus post Romam conditam anno CCXLV. a Valerio Publicola institutos esse; ad XV. virorum commentarios a CCLXXXVIII. M. Valerio Spurio Verginio coss. Ez utóbbi adat azonban nem vehető figyelembe, mert ezt a XV virek csak az Augustus idejére eső ötödik saecularis ünnep motiválására önkényesen iktatták be hivatalos feljegyzéseikbe. Az ő egész számításmódjuk — mint Mommsen találoán mondja (Röm. Chron.² 185 l.) — officiellé Fälschung. Téves minden valószínűség szerint az Eusebius adata is, mely szerint az első saecularis ünnepet ^{305/440}-ben tartották volna. L. Mommsen Röm. Chron.² 181 l. 353. jegyzet.

¹¹ Secundus anno post urbem conditam octavo et quadringentesimo, ut vero in commentariis XV virorum scriptum est, anno CCCC et decimo M. Valerio Corvo II. C. Poetilio coss. (Censorin. 17, 10.)

¹² Censorin. 17, 8. Cum multa portenta fierent et murus ac turris quae sunt inter portam Collinam et Esquilinam de caelo tacta esset et ideo libros Sibyllinos Xviri adissent, renutiant uti Diti patri et Proserpinae ludi Tarentini in campo Martio fierent tribus noctibus et hostiae furvae immolarentur utique ludi centesimo quoque anno fierent.

¹³ L. Mommsen: Röm. Chron.² 181 l. 352 jegyzet; Gardthausen i. m. I. kötet II. rész 1006 l. és II. I. 618 l. 12, 13. jegyzet.

¹⁴ Suetonius: vita divi Julii c. 32.

¹⁵ Suetonius: vita divi Augusti c. 31: Nonnullas etiam ex antiquis caerimoniis paulatim abolitas restituit . . . ut ludos saeculares.

⁴ Lib. II. Cap. 4. v. ö. Preller-Jordan: Röm. Myth. 83. l.

⁵ Tarentum (és nem Tarentum, mert a szó minden valószínűség szerint a terere igékből származik) a Campus Martiusnak az a helye, a hol a Tiberis könyököt alkotva a tenger felé fordúl.

⁶ Varro (apud Censorinum de die natali 17, 6) azt mondja, hogy ő az etruszkok számítása szerint már a nyolcadik saeculumban él (ed. Fried. Huitsch Lipsiae 1867. 32 l.)

⁷ Varro apud Censorinum 17, 2; ezt nevezték aztán saeculum naturale-nak.

⁸ Varro apud Censorinum 17, 5.

⁹ Censorinus 17, 7. 8. 9. 13. (Sed nostri maiores, quod natura saeculum quantum esset, exploratum non habebant, civile ad certum modulum annorum centum statuerunt.) 17, 8 — „Nam ita institutum esse ut centesimo quoque anno fierent (ludi saeculares), id cum Antias aliiq. auctores sunt tum Varro.“

jelen közt fennállott s a népet arra intette, hogy Augustust ne engedje visszalépni az uralomtól, mert egyedül csak ő biztosíthatja a békét és közjólétet úgy, hogy az állam belbékéje az ő személyétől elválaszthatatlan s ha az egyiket óhajtják, óhajtaniok kell a másikat is.¹⁶

(Folyt. köv.)

Domby László.

KÖZÉLETÜNK.

A tornai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk április hó 19—20. napjain tartotta meg tavaszi közgyűlését a b.-lenkei egyház kebelében Ragályi Géza esperes s Lakatos Miklós országgyűlési képviselő, egyházmegyei gondnok elnökle alatt. Egyházi elnök buzgóságteljes imája s világi elnök rövid üdvözlő szavai után esperesi jelentés olvasatott fel, melyből örömmel győződünk meg mindenekelőtt arról, hogy a múlt év folyamán egyházmegyénk kebelében egyetlen kitérés sem fordult elő. A házasság kötéseknel veszteségünkre nem történt megegyezés s az egyházi áldás minden alkalommal igénybe vétetett. Ezen kedvező jelenségek kétségkívül arra engednek következtetni, hogy úgy lelkészi karunk, mint az egyházak előjárói teljes tudatában vannak elvállalt hivatalos követelmek teljesítésének. Az egyházak belhivatalnokai s azok tagjai között az egyetértés és békeség sehol sincs megzavarva. Az egyháziasság s hitélet semminemű hanyatlást nem mutat. A hívek buzgósága tetteikben is szépen nyilatkozik, a mennyiben a szőlőszárdói egyház avulásnak indult temploma s egyházi épületeinek kijavítására 1000 koronát s egy közlegelő tért addig ajánlott fel, míg az a még szükségelt 1000 korona hiányt előállítani nem fogja. A szini egyház hívei a templom s torony kiújítására s rendbeszedésére 2000 koronát úgy szavaztak meg, hogy ez összeg $\frac{1}{3}$ része személy, $\frac{1}{3}$ része birtok, $\frac{1}{3}$ része pedig a templomi üléshelyek után lesz általok fizetendő. Istendicsőségére egyházmegyénkben a múlt egyházi évben a hívek 1054 kor. 38 fillért adományoztak; épületek fenntartására s javítására pedig 7260 kor. 80 fillér fordított. Míg ily jelenségek merülnek fel egyházi életünk terén, addig a körülöttünk dúló vallástalanság, hitközöny, vagy felekezetiatlenség terjedése miatt kétségbe esnünk nincs okunk!

A számvévőszék jelentése szerint kis egyházmegyénk gondnokainak bevétele 39721 kor. 84 fillér; kiadása 30612 kor. 20 fillérre megy. Összes tőkepénzök az egyházaknak 70096 kor. Összes adósság pedig 23174 kor.

A congrua lelkészi karunk 7 tagja részére már kiutaltatott s pedig hat lelkész részére 385 kor. 60 fillérrel kevesebb, egy lelkész részére pedig 58 kor. 47 fillérrel több, mint a mennyit a Convent megállapított. Egyházmegyénkben 8 lelkész várja (várja nagyon!) még most is az 1899-ik évi kongrua illetményt!!

Tanügyünk ma is megfelel jó hírének s nevének, a mennyiben népiskoláink $\frac{1}{3}$ része a múlt téli vizsga alkalmával is kitűnő tanjeggyel jeleztetett s elégtelen osztályzatú iskola nem találtatott. Elismerés érte egyházmegyénk tanítói karának! Tanító hiány miatt ez idő szerint az iskola egy egyházban sem szünetel, mert

a hol tanító nincs, ott a lelkészek teljesítik az iskola vezetését.

Elfogadta s a főt. egyházkerületre felterjeszteni határozta egyházmegyei közgyűlés lelkészi értekezletnek következő indítványát: Egy Miskolcon felállítandó »Tanítónő képző intézet« felállítását egyetemes prot. szükségletnek tartván, írjon fel a főt. egyházkerület a mélt. Conventhez, hogy

1. Miután a zsinati törvények 258. §-a szerint az egyházi közalapnak rendeltetése, egyházunk megerősödésére és fejlődésére szolgáló azon célok megvalósításának elősegítése, melyeket az egyes egyházmegyek és egyházkerületek saját erejükből megvalósítani nem képesek, a Convent ezen cél megvalósítására a minden egyházkerületben felállítandó »Tanítónő képző intézet« alapjára, majd később fölsegelésére az egyházi közalapból szavazzon meg évenként legalább 2000 koronát.

2. Felkérendő az egyházkerület, hogy vegye fel évenként a hirdetendő intézetek közé a miskolci »Tanítónő képző« alapot s az egyházakban Húsvét és Pünköst második napján ezen alapot hirdessék s Pünköstkor, mint a keresztyén anyaszentegyház megalakulásának emléknapján bocsásson ki a főt. egyházkerület libellusokat a kegyes adományok bejegyzésére.

3. Utasítandók az egyházlátogatók, hogy az egyházakban való megjelenésük alkalmával a kegyes adományok beszédénél a nemes cél érdekében fokozottabb s bővebb adakozásra hívják fel a presbitériumokat.

4. Szóllíttassék fel minden egyházmegye, miszerint a nemes cél érdekében emelje határozattá, hogy attól az évtől kezdve, mikor államsegély útján minden lelkész fizetése 1600 koronára felemeltetett — vagy még előbb is — e célra évenként minden lelkész legalább 4 koronát fizet az egyházkerület pénztárába.

5. Addig is, míg ez megtörténék, a kik kedvező anyagi körülmények között élnek, önkényt nyújtandó áldozataikkal segítenék elő e magasztos célt.

6. Egy általános, a társadalom minden osztályára kiterjedő mozgalom indítandó meg, hogy a kunyhótól a palotáig mindenki, a ki valóban s nemcsak névleg kálvinista, lerakhassa a mi Sionunk, szeretett egyházunk megerősítésére a maga filléreit!

Elfogadta s határozattá emelte egyházmegyei közgyűlésünk továbbá lelkészi értekezletnek azon indítványát is, miszerint nem állván módunkban az, hogy minden elhunyt jelesünk sírját emlékkövel jelöljünk meg, azért egy díszkötésű »Emlékkönyv« készíttessék s ebbe beirattassanak azon beszédek, melyek az egyes elhunytak felett, vagy a lelkészi értekezlet, vagy az egyházmegyei gyűlésen elmondatnak, hogy így a későbbi nemzedék is lássa, olvassa, kik voltak azok, kik vallásos buzgóságukkal s lelkesedésükkel törekedtek az egyházmegye felvirágoztatására.

Arday J. Dániel egyházmegyei pénztárnoknak csinnal és gonddal készített számadásaért elismerés nyilvánított közgyűlés által.

Pártolólág terjeszti fel egyházmegyénk a főt. egyházkerületre a szőlőszárdói egyháznak azon kérényét, mely szerint régi, összeomlással fenyegető templomát és tornyát elodázhatlanul építenie szükségeltetvén, bár az egyház hívei önmagukat e célra 2000 koronáig megadóztatták s a szükséges költségeket így sem képesek fedezni, ebből folyólag részökre Abauj-Tornavármegye területén a házankénti segély-gyűjés a polgári hatóságnál eszközöltessék ki.

A főt. egyházkerületnek Miskolcon tartandó tavaszi közgyűlésén egyházmegyénket az elnökség

¹⁶ L. Gardthausen i. m. I. II. 1003. 1.

kívül Arday J. Dániel s Péter József egyházi, Lovász Dezső világi tanácsbírák s Csengery Dezső ügyész fogják képviselni.

Több kisebb, csupán bennünket érdeklő u. n. házi ügy tárgyalatott még közgyűlésünkön, azért azokkal e helyen nem is foglalkozom. De mielőtt rövid tudósításomat bevégezném, nem hagyhatom említés nélkül, miszerint még a gyűlés folyamán közibénk érkezett Koós József róm. kath. földbirtokos, a régi Torna-vármegyének volt alispánja s Gedcon Aladár járási főszolgabíró szintén róm. kath. Gyűlés végeztével a b. lenkei egyház által adott közebében megeredtek a szokásos pohárköszöntők, melyek között a felekezetek közötti béke, egyetértés is hangzottatott.

Tóth Kálmán.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Rendes tavaszi közgyűlését egyházmegyénk április hó 22—23. napjain Ózdon tartotta meg *Vadász Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok elnöklése mellett, hol úgy a tanácsbírói kar, mint a lelkészek és tanítók igazán szép számmal voltak képviselve. — Köztudomású dolog, hogy Ózd legfiatalabb egyháza egyházmegyénknek, illeté tehát, hogy régi, de áldásos vándorgyűlésezési rendszerünknel fogva meglátogassuk a legifjabb missiói egyházunkat is, hogy milyen annak alakja, helyzete, külső és belső élete, milyen a szíve dobogása s lehet-e remélni, hogy ez ifjú egyház jövőben életerőssé izmosodik?!

Ha tudjuk azt, hogy Ózd és Nádasd világhírű vasgyáráról lett ismeretessé, hol 4—5000 gyári munkás szorgalmasan dolgozik a kenyérért, hol a roppant számú munkások és tisztek között nem csekély számban találhatók reformátusok is: elnökségünk csak bölcs dolgot cselekedett akkor, midőn az ózdi presbyterium azon kérését teljesítette, hogy a munkások foglalkozására való tekintetből vasárnapra tűzte ki a közgyűlést.

A 9 órakor berobogó vonat vitte a közgyűlés legtöbb tagját, hol díszes fogatok várakoztak reánk s repítettek a tisztí kasinó helyiségeibe. Innen vonultunk aztán fel palástosan az emeletes népiskola nagytermébe, hol az előcsarnokban elébb *Turóczy Pál* ág. ev. főesperes üdvözölte presbyteriuma élén egyházmegyénket a testvériség nevében, majd a népiskola igazgatója a tanítók nevében. E nem remélt üdvözlés jól esett mindnyájunknak s felesleges mondanom is, hogy esperesünk a válaszszzal nem maradt adós s mindkét üdvözlésre szíve mélyéből lelkesedéssel válaszolt.

Az „Ime bejöttünk nagy örömmel“ kezdetű ének elhangzása után egyházmegyei főjegyző tartott alkalmi egyházi beszédet *Ezékiel XXXVII. r. 5. v.* alapján a *száraz csontokról*, kimutatván, hogy azok nemcsak a próféta idejében, de ma is meglevenednek, ha azokat I. a *vallásos hitbuzgóságnak*, II. a *lángoló hazaszeretnek lelke hatja át*. A nagy terem zsúfolásig megtelt részint áhitatos, részint kíváncsi hallgatósággal s lehetett látni, a különböző felekezetűekből össze sereglettek arcán, hogy szerintök is a mi hazaszeretünk szent oltára tiszta lánggal ég s elváihatlanul össze van forrva hazánk szabadságával és történeti multjával.

Az isteni tisztelet végeztével egyházmegyei gondnok megnyitó beszéde következett. Biztos kézzel mutatott rá a mai európaszerte megindult reakciós áramlatra s ezzel szemben azon orvos szerekre, a melyeknek sikerrel alkalmazása folytán sok viharokat kiállott

anyaszentegyházunk újból győzedelmesen fog kikerülni a harcból, ha a jogtalan támadásokat az evangéliom, a jog, az igazság fegyvereivel mindenkor — csak anyaszentegyházunk érdekeit védelmezve és soha sem támadva — visszaverjük.

Ezután felolvastattott a nagy gonddal és valódi szakértelemmel összeállított esperesi évi jelentés. Leteszi az elismerés virágaiból font koszorút az *Eperjessy Ferenc*, az *Antal György* és *Demeter János* elhunyt lelkészek sirjára. Örül, mint édes anya a legifjabb gyermeke látásán s bibliai idézetekkel találóan festi az ifjú egyház és az édes anyához való viszonyát. — Felhökét lát anyaszentegyházunk élet egén; a régi irtó hadjárat készülőfélben van ellenünk s hogy meg ne emésztesünk, minden egyháztag hithűségére és áldozatkészségére van szükségünk.

Az adakozások összege 12,339 korona 40 fillér. Ebben kitűnt különösen Hg. Odescalchi Gyuláné, ki a s.-vámosi egyház építkezésére 2000 koronát, az egyház szükségleteire közel 300 koronát s az egyház szegényeinek heti pénzt ajándékozott, énekes könyvet és ujságot juttatott, kinek áldozatkészségeért egyházmegyénk köszönő feliratot küldött. Továbbá az ecsegi egyház, hol a lelkészszel az élén önkéntes adományozás útján 3397 koronát ajánlottak meg a hívek új harangra és vasállványra. Építkezésre fordított összeg: 24,615 kor. 08 fillér.

Összes tőkepénzünk: 99,926 kor. 06 fil.; Összes adósságunk: 74,859 kor. 34 fil.

Egyházaink összes évi bevétele: 110,132 kor. 41 fil.; Évi kiadása: 95,395 kor. 55 fil.; Pénztári maradványa: 14,736 kor. 86 fil.

Lelkészi alapunk: 45,988 kor. 72 fil.; Tanítói alapunk: 15,907 kor. 38 fil.; S.-lelkészi alap Sajó-Szentpéteren: 1326 kor. 14 fil.; Iskolai alapunk: 3464 kor. 96 fil.; Domesztikai váltságalap Sajó-Ecsegen: 1476 kor. 24 fil.

Kitűnő iskolánk van 21; dicséretes 30; kielégítő 8.

Szervezett összhangzatos énekkar van 15 helyen. Legrégibb a s.-velezdi, mely szakadatlanul 54 év óta áll fenn.

Az 1899. évi domesztikai összeg 2193 kor. 70 fillér volt, mely összeg — mint fenállása óta mindig — hiány nélkül befolyt s elküldetett a földhitelintézetnek. E folyó évre megajánlott összeg 2185 korona.

Tűzkár biztosítási összeg 1542 kor. 48 fil. mind beszédetvén, illető helyére elküldetett.

Csikó József, mint meghívás útján megválasztott rudóbányai lelkész beerősített. Az *Apostol Mihály* varbói lelkész nyugalomba vonulásával oda *Bogdáni József* s.-lelkész feles minőségben megerősített; Szentpéterre s.-lelkészül Simon Gyula bánfalusi s.-lelkész választott, kinek fizetését lelkész- és presbyterium 1000 koronában állapította meg.

Ezután következett a lelkész értekezlet jegyzőkönyvének felolvasása és tárgyalása. Indítványait elfogadta közgyűlésünk egytől-egyig. Azt azonban sajnálattal kell megemlítenem, hogy az egyházfegyelmi szabály-javaslat ügye döntés alá nem kerülhetett, így csak az őszi kerületi közgyűlés elé adhatjuk be. — Az egyház-látogatás fölteendő kérdő pontjait bizottság fogja megállapítani a sajtó alatt lévő munka alapján.

Majd sorra kerültek a különböző bizottságok jegyzőkönyvei. — Örömmel győződünk meg arról, hogy a szellemi- és erkölcsi előhaladással nálunk versenyt halad — szegénységünk dacára — az anyagi is. Így egyházmegyénk lelkész özvegy-árva-tára állása jelen-

eg 36425 kor. 88 fillér. Miből egy-egy özvegy 260 korona illetményt kap évről-évre. S tőke szaporulatunk egy évben 2192 kor. 94 fillér volt.

Közigazgatási pénztárunk állása: 27036 kor. 74 fil. Egyesített gyűlés tartási alapunk: 19311 kor. 58 fil. Kegyeletes alapítványaink állása: 1788 kor. Dékáni kezelés alatt levő egyházi pénzek: 47793 kor. 14 fillér.

Hogy az éber elnökség és választmányi tagok szorgos felügyelete mellett nagy érdeme van a pénztárak kezelésével *Svingor József* lelkiismeretes dékánunknak is: azon senki nem kételkedik minálunk, a ki tudja és látja, hogy évről-évre milyen gyorsan emelkednek tőkeink, és a közel 140000 korona dékáni kezelés alatt levő összegből egy fillér sem vészett el az adósoknál.

A kerületi özvegy-árva-tár módosított alapszabálytervezetét közgyűlésünk csekély módosítással elfogadta; a szám- és magyar nyelvtan tanításánál pedig tanügyi bizottság jelentése alapján elfogadta azon elv alkalmazását, hogy ne tankönyvből, de olvasókönyvből tanítsanak; bár tekintélyes azoknak is száma, a kik azon véleménynek adtak kifejezést, hogy e kettő egyöntetűsége volna célszerű, mert ki látott ma monumentális épületet — tervezet nélkül. Sőt manapság építkezni sem szabad így. S ha ez áll az anyagi világban, sokkal inkább áll a lelki világban!

Örömmel erősítette meg közgyűlésünk a s.-vámosi egyház tervbe vett 28,000 koronás építkezését, midőn régi 4 százados templomát renováltatja s a rozszant fatorony helyébe a régi templom építészeti stílusának mindenben megfelelő díszes tornyot emeltet. Megerősítette a felső-nyárádi paplak építésére vonatkozó tervet és költségvetést is, mely 6000 koronába kerül.

Hálás szívvel fogadta közgyűlésünk Apostol Mihály nyugalomba vonult varbói lelkész, alapító levelét, — melynek értelmében 200 korona alapítványt tett a varbói egyház részére azon kikötéssel, hogy ennek kamatát mindig azon szegény és tehetséges ifju kapja, a ki a confirmatio vizsga alkalmával hitvallásunk alapigazságait a legjobban érti és tudja.

Az egyházlátogatás jegyzőkönyvei alapján intézkedett aztán közgyűlésünk. Tagadhatatlanul sok a baj, sok a panasz; de ezek mind múlt természetűek s a teher alól való szabadulás látszata kandikál innen is, onnan is.

Egyházmegyénknek lévén kötelessége az őszi kerületi gyűlés tartás: annak helyéül Boldva tűzetett ki, mely helyzeténél, vagyoni állásánál fogva nálunk — Szentpéter után — mindjárt következik.

Tavaszi kerületi gyűlésre képviselőkül elnökségen kívül *Svingor József*, *Bartha Mihály* papi; *Gróf Vay Tihamér*, *Vladár Ervin* vil. tanácsbírák küldettek.

Jövő őszi közgyűlésünk helye Kondó lesz.

Gyűlésünk folyamán a Magyar Prot. Irodalmi társaság tagjai közé a Botos és Elek lelkész társunk buzgólkodása folytán beléptek 16-an. És pedig Ragályi Béla egyházmegyei gondnok Gr. Vay Tihamér, Szekrényessy Árpád. *Vladár Ervin*, *Zsóry Gusztáv* világi tanácsbírák, *Zsóry György* főszolgabíró, *Hidvégi Benő* kir. tanfelügyelő, *Terjencsik Miklós* főmérnök ág. ev. felügyelő. Továbbá beléptek *Vadászy Pál*, *Barna Gyula*, *Bartha Mihály*, *Csizmadia Jenő*, *Bodnár István*, *Svingor József*, *Kerekes János*, *Dakó Lajos*, *Csiky József* lelkészek. Így a régiakkal a tagok száma 22. És már is érdeklődünk a Pozsonyba tartandó nagy gyűlés iránt; sőt többen már az úti tervet is elkészítették.

2 óra felé volt az idő, midőn a tiszti Casinó nagy és fényes termébe ebédre gyülekeztünk. Közel 120-an vettek részt a közebéden. Sokan voltak világi róm. kath. urak és tiszték a vidékről s helyből. A pohárköszöntők sorát főjegyző nyitotta meg. Rövid felköszöntőjében történeti emlékezőkkel fűszerezett beszédben éltette az elnökséget, mely az 1723-ik év óta van így s gyöngéd célzást tett a róm. kathólikusok várva várt autonómiájára és a hierarchiára, mely szerinte összeférhetlen. *Osváth Zoltán* missió lelkész, mint házi gazda elmés beszédben éltette az egyházmegyét, mint gondos édes anyját a legfiatalabb gyermeknek. Erre *Vadászy* szeretve tisztelt esperesünk adta meg a remek választ éltetve ez egyház minden tagjait. *Barna Gyula* humoros felköszöntőben megköszönte az ózdi presbyteriumnak, hogy 10 évvel ezelőtt megbuktatták. Utánna *Kiczely Sándor* sáta földbirtokos róm. kath. ügyvéd és kiváló szónok tartott pohárköszöntőt, éltette a szabadság vallását s annak a hivat. Láttuk e beszédéből, hogy a róm. kath. világi elem velünk tart s szónok is reflectált főjegyző beszédjére s többek között lelkesedéssel jelentette ki, hogy ha a papi hierarchia nem engedne a világi elemnek térfoglalást az egyház kormányzatában: akkor ott hagyják a papi uralmat és egytől-egyig állanak a szabadság zászlója alá, melyet a protestánsok olyan lelkesedéssel lobogtatnak. *Bartha Mihály* éltette hozzá méltó beszédben az ózdi egyház presbyteriumát s különösen *Zsóry György* főszolgabíró, mint főgondnokot. Mindszenti *Imre Turóczy* főesperesért, ő *Hidvégi* tanfelügyelőért, *Hidvégi* a magyar vallásért, magyar papokért s ezek között a főjegyzőért, ki ma is vallást tett a hazaszeretetről. *Zsóry* a magyar hazaért, főjegyző a társulatért, mely sokszor bebizonyította már ajándékaival áldozatkészségét. — 5 óra tájban megtekintettük lelkes és előkelő kalauzok vezérlete mellett a vasgyarát, mely felkeltette csodálatunkat s láttuk az emberi ész és tudomány felséges vívmányait.

Este táncmulatság volt, mely az ózdi ev. ref. templom alapra 260 koronát eredményezett.

Fogadja a társulat és az egyház forró köszönetét egyházmegyénknek vendégszereteteért, termeinek átengedéseért. — A meghívott róm. kath. lelkészek igaz, hogy távollétükkel tündököltek. Sőt az ózdi buzgó káplán ez alkalommal contra felolvasást tervezett. Ezt azonban leszerelték a gyári tiszt urak és az igazgató-ság bölcse tapintata. Ezért is éljenek sokáig s a jó békéséget ne is engedjék megzavarni nem egy hecc káplánnak, de még magának az egri érseknek sem!

Szuhay Benedek.

A debreceni theológus diákkongresszusról.

— 1900. május 1. —

A theol. akadémia képviselői egyesülve a debreceni theológusok összességével, ledöntötték a választ-falat, a mely az öt ref. theológia akadémiajának ifjúságát egymástól elválasztotta s a mag, a melyet a debreceniek és sárospatakiak pünkössti lelkesedése már 2 év óta hintegetett, ez év május 1-ső napján kikelt s ha a jelekből ítélni lehet, szép, sugár, terebélyes fává is fog növekedni.

Összegyűltek a magyarországi öt ev. ref. theológiai akadémia ifjúságának képviselői Debrecenben, nem, azért, mint sokan gondolják, kik a viszonyokat megérteni nem akarják, hogy fellázadjanak a létező s rájuk nézve kötelező társadalmi rend ellen, nem is azért

hogy hadat üzenjenek az iskolának és tudománynak, hanem azért, hogy megmutassák, hogy a mai s rednk protestánsokra nézve igazán válságos időben nem szunnyad az ifju Timótheusok lelkesedése, hanem míg a vezérek künn az életben elszánt lelkesedéssel védelmezik a magyar Sion szent ügyét, addig ők egymásközt az önzetlen lelkesedés szent hevével ápolják az összetartozás érzetét, a melyre nemcsak mint reformátusoknak, hanem mint a magyar Sion leendő vezéreinek első sorban van szükségük.

Meg is látszott, hogy az összetartozás érzete s az egyetértés lelke hozta össze a képviselőket, mert komolyság, higgadság, megfontolás és méltóság uralkodott az összejövetel s tanácskozás során, bizonyoságául annak, hogy egyik voltak a megjelentek abban a lélekben, a melynek ereje összehozta őket.

A magas színvonalú értekezlet lefolyásáról a következőkben számolunk be.

Kevéssel 8 óra után megjelent az ős kollégium oratóriumában a tiszántúli ev. ref. egyházkerület ős püspöke Kiss Áron úr a debreceni főiskola ez idei rector profeszora Csiky Lajos s több theológiai tanár kíséretében, a mely után kezdetét vette az isteni tisztelet. Az ifjúság és vendégek felállva énekelték el a 37-ik dicseret első verset; utána a XC-ik zsoltár I és 2-ik verse következett, a melyet a főiskolai ének-karnak szépen előadott összhangzatos éneke követett. Ekkor megjelent a szószéken Csomasz Dezső pápai szénior s a szív mélyéből fakadó imában kérte az Isten áldását a jelenlevőkre s a kongresszus tanácskozásaira, majd köz-ének következett, mely után Makay Lajos budapesti szénior prédikált lelkesen és hatásosan. Ekkor a berekesztő éneklés után Csiky Lajos rector professor, mint a kongresszus díszelnöke jelent meg a szószéken s egy emelkedett szellemű, magvas beszédben kifejtette, hogy a theol. ifjúság eme mozgalmában az új idők és egy jobb jövő jeleit látja, melyek reménységgel és biztatással töltik el a jelen válságos viszonyai közt csüggedni kezdő lelkeket, majd békességet, áldást és egyetértést kérvén tanácskozásainkra, a kongresszust megnyitottak nyilvánította.

Ezután a tisztikar megválasztása következett. Elnökök lettek: Csomasz Dezső és Makai Lajos budapesti széniorok; alelnökök: Kolozsvárról Farkas Gyula, Sárospatakról Gyarmathy József s Debrecenből Uray Sándor; jegyzők pedig Nánássy Lajos és Bary Gyula debreceni theológusok.

Miután a tisztviselők helyeiket elfoglalták, kezdetét vette a tanácskozás. Először Gyarmathy József sárospataki theológus értekezett arról, hogy miképen tartható fenn az érintkezés és összeköttetés továbbra is a ref. theológiai akadémiák ifjúsága közt? Előterjesztése alapján a kongresszus egyértelműleg elhatározta, hogy a modern supplicatio eszméjét a kongresszus tartásával kapcsolatosan megvalósítja s közös theológus ifjúsági lapot létesít. A második tárgyat Szabó Miklós debreceni theológus adta elő, a ki a lelkesi minősítésről értekezett s javaslata alapján kimondatott, hogy a konvent útján a zsinat elé kérvényt terjeszt, a melyben a protestáns szabadelvűséggel merőben ellenkező minősítésnek eltörlését s a próba szónoklatok visszaállítását fogja kérelmezni. Helyesléssel és clismeréssel találkozott Vargha Kálmán pápai theológusnak az előadása, a theológus önképzést illetőleg, melyben azt javasolta, hogy nekünk theológusoknak fölötte nagy súlyt kell helyeznünk hitelvi könyveink alaposabb és tüzetesebb tanulmányozására, mert ezek nélkül sem jó

theológusok, sem jó reformátusok nem lehetünk. Némi vitára adott alkalmat a Farkas Gyula előadása a közös theológus ifjúsági lap tárgyában, de mélyebb és alaposabb eszmecsere után a kongresszus kimondta, hogy mivel feltétlen szükségét látja, azért az áldozatok elől sem zárkózik el, hanem átveszi s a ref. theológus ifjúság hivatalos lapjává teszi a debreceni „Hittanszaki Közlöny“-t, megjelenteti Debrecenben, havonta kétszer s nagyobb terjedelemben, mint jelenleg. Előfizetési ára 3 korona lesz s reméli a kongresszus, hogy egy theológus sem lesz olyan szűkkeblű, hogy megrendelése elől elzárkózzék. Szerkesztőül Nánássy Lajos debreceni theológust választották s mellé a debreceniek egy segéd szerkesztőt, a többi theol. akadémiák pedig egy-egy főmunkatársat választanak, kiknek kötelességük lesz az illető akadémián a lap anyagi és szellemi ügyeinek a vezetése. Ezzel eljutott a kongresszus az utolsó tárgyhoz, a melyet Mészáros János budapesti theológus szép és emelkedett előadása képezett a theológusoknak a vallásos nevelés érdekében kifejtendő munkásságáról, a melynek az volt a tartalma, hogy míg mi magunk nem tudunk igazán imádkozni és tanulni, addig nem is tudhatunk tanítani. A lelkes éljenzéssel fogadott beszéd után Makay Lajos budapesti szénior imádsággal zárta be a tanácskozást.

Ezek után bankett volt az „Angol királyné“ éttermében, melyen megjelentek az ifjúság körében Kiss Áron, gróf Dégenfeld József, Simonffy Imre polgármester, Zsigmond Sándor, egyházkerületi főjegyző, Csiky Lajos, Sass Béla, Balogh Ferenc és Erőss Lajos theológiai tanárok. Az egész ebéd alatt, mely a késő délutáni órákban ért véget, lelkes és emelkedett hangulat uralkodott. Az első felköszöntőt Kiss Áron püspök mondta a királyné, melyet a jelen voltak állva hallgattak végig; utána Csomasz Dezső pápai szénior éltette a kongresszus díszelnökét, majd Csiky Lajos az ifjúságot, később Balogh Ferencet, Balogh Ferenc az ifjúságot, különösen a vidék képviselőit, Vargha Kálmán Erőss Lajos theol. tanárt; Erőss Lajos, Sass Béla az ifjúságot, Görömbey Péter a vendégeket, Melkó István sárospataki theológus a debreceniek stb.

Ebéd után kegyeletes érzések között megkoszorúzták a gálya-rabok szobrát, a melynél Balogh Ferenc theol. tanár és Csomasz Dezső pápai szénior tartottak beszédet.

Vajha a mag, a melyet jó reménységgel vetettek, csirázásnak indulna s teremne százszoros gyümölcsöket anyaszentegyházunk javára!

Gyarmathy József,
IV. é. theológus.

Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk április hó 25-én, a sályi egyházban tartotta meg tavaszi közgyűlését Tóth Dániel esperes és — a betegsége miatt jelen nem lehetett egyházmegyei gondnok helyett, — Szathmáry Király Pál, hivatalkorra legidősebb világi tanácsbíránk elnöklété alatt, a midőn is 27 lelkész, 5 egyházi, 4 világi tanácsbíró és szokatlanul nagyszámú érdeklődő közönség sereglett az Ur hajlékába, hol a reggeli istenitisztelet elvégzése után, esperesünk buzgó imában kérte Isten gyámolító kegyelmét köztanácskozásunkra, majd a helyettes világi elnök, néhány üdvözlő szóval a gyűlést megnyitottak jelentette ki.

Az eként megalakult gyűlés első mozzanata ez alkalommal is a nagy figyelem közt felolvasott esperesi jelentés volt az elmúlt félév során egyházmegyénk ke-

belében felmerült eseményekről és az esperesi hivatal körében elintéztet nyert ügyekről, mely jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetni határozatott. Majd Nagy Ignác tanácsbíró napi rend előtt azon alkalomból kért szót, hogy szeretve tisztelt püspökünk, épen a közgyűlést megelőző napon töltötte be miskolci papságának 50. évfordulóját; azt indítványozta, hogy e nevezetes nap feletti örömnünknek jegyzőkönyvünkben adjunk kifejezést, egyszersmind az ünnepelt iránt érzett szeretetünket és hódolatunkat táviratilag hozzuk tudomására. Ezen indítványt természetesen általános lelkesedéssel tette magáévá közgyűlésünk s az épen a conventi üléseken Budapesten időző püspök ur távirati üdvözlésével a jegyzőt kar bizta meg.

Ezután a beerősítések következtek. Megerősítettek a következő tanítók: Kukai Ferenc és Szőke Karolina Nemes-Bikkre; Deák Gyula, Andornokra; Csatáry János, M.-Keresztesre; Nagy Kálmán, Diósgyőrbe; Papp Zoltán, Cserépfaluba; Kalas Barna, M.-Csáthra; Bévárdy József, T.-Nánára. Ezek közül Csatáry János, Papp Zoltán és Nagy Kálmán ujonnan jött tanítók s a hivatalos esküt letették.

A napi rendre kitűzött tárgyak közül első helyen a scontróban maradt ügyek nyertek megfelelő megoldást; ezek során most töltettek be első ízben az alsó-borsodi egyházmegye által a miskolci leánynevelő intézet és a sárospataki főiskola convictusa részére alapított ingyenes helyek, még pedig a miskolci internátusba felvételre Bódogh Tamás emódi lelkész társunk Margit nevű leánykája; a sárospataki főiskolai tápintézetbe: Somody János bábai lelkész József nevű VII. gimn. o. tanuló fia.

Majd olvastatott az egyházmegyei tanügyi bizottság véleményes jelentése a múlt évi őszi egyházkerületi tanügyi bizottsági ülés következő kérdései tárgyában: 1. A magyar nyelvtan olvasó, — vagy kézi könyvből tanítassék-e? 2. A számtan kézikönyvből tanítassék-e vagy elég legyen, ha a tanító kezében lesz egy számtani könyv? A bizottsági jelentést, mely azon véleményt nyilvánítja és ezen véleményét a gyakorlati eredmények szerint bőven is megindokolja, hogy úgy a magyar nyelv, mint a számtan tanításnál (a népiskolában) a kézi könyv mellőzendő, — közgyűlésünk egész terjedelmében magáévá tette és az egyházkerületi tanügyi bizottsághoz felterjeszteni rendelte. Ugyancsak felterjesztés megy az egyházkerületre a nagymihályi egyház elvesztett úrasztali edényeinek tárgyában, melyek a múlt év november 4-én, a lapokból is ismert betöréses lopás alkalmával raboltattak el, az egyházmegyei közgyűlés a maga részéről is kéri ezen tárgyaknak a leltárból való törölését, miután a megejtett nyomozat, sőt az ismeretlen tettes ellen folyamatba tett fenyítő eljárás beszüntetése után immár remélni sem lehet, hogy azok megkerüljenek. A mező-keresztesi egyház azon határozata, mely szerint a tandíjat egy-egy gyermek után az eddigi 3 frt 42 krról, 4 frtra emelte fel: nem hagyatott helyben, mert ez a jómódú és népes egyház iskolai szükségleteit más uton is képes fedezni, más felől egyházmegyénk a tanítást minél olcsóbbá s a hol lehetséges, ingyenessé szeretné tenni. Ellenben Kovács Károly egri lelkész kérvényét, melyben egyházmegyénk közbenjárását arra nézve óhajtja megnyerni, hogy az egyházkerülettől eddig kapott 300 korona segélye 1000 koronára emeltesék fel, — az ő exponált helyzetére és nehéz megélhetési körülményeire való tekintettel, evangyeliomi egyházunk érdekében kifejtett buzgó tevékenységének jutalmául is, szíves készséggel ajánlotta a főt, egyházkerület pártoló kegyességébe.

A tavaszi egyházkerületi közgyűlésre egyházmegye-

gyénk képviselőjében kiküldettek: az elnökség mellett, Maklár Károly, Sólyom Gyula, Bodolay István egyházi-, Pappszász Lajos, Mikuleczky István és Sturmán György világi tanácsbírák. A káplánrendezés igen kevés időt vett igénybe, a mennyiben egyetlen egy mozgósítható káplán van ez idő szerint (összesen 5 en vannak) egyházmegyénkben.

Délutánra maradt a számvéviszék jelentésének felolvasása a különböző pénztárak megvizsgálásának eredményéről, a javasolt felmentvény a buzgó pénztárnoknak, valamint az egyházmegyei könyvtárt kezelő esperesnek megadatott; ugyanekkor Nagy Ignác pénztárnoknak írásban bejelentett lemondása, az ő buzgó és szakszerű működésének elismerése mellett, nem fogadtatott el, s miután lemondási szándékát előszóval is sikertelenül ismételte meg: a közbizalom előtt meghajolva továbbra is vállalkozott e nagy felelősséggel járó teher viselésére. Ugyancsak a számvéviszék javaslata következtében az esperesi és pénztárnoki tiszteletdíjat 200—200 koronára emelte fel közgyűlésünk.

Az ev. ref. tanítók országos egyesülete ez évben Miskolcon fogja tartani közgyűlését, s erre az alsó-borsodi ev. ref. tanító-egylet egyházmegyénket is meghíván, erkölcsi és anyagi támogatást kért; közgyűlésünk mind a szíves meghívást elfogadja, mind az anyagi támogatásban 200 korona utalványozásával részt kíván; képviselőjével az elnökségen kívül Maklár Károly, Nagy Ignác, Sólyom Gyula, Molnár Bertalan, Mikuleczky István és Fodor Pál tanácsbírákat küldvén ki.

Közigazgatási bírósági ügyet hatot tárgyal és látott el megfelelő határozattal az egyházmegyei bíróság; majd az egyházlátogatási jegyzőkönyvek felolvasása és a mutakozó szükséghez képest elrendelt intézkedések után a késő esteli órákban véget ért gyűlésünk.

Szalóczy Pál.

MULTUNK.

Br. Vay Miklós
generális tervezete a sárospataki főiskola
szükségeinek fedezéséről 1813-ból.

Multunk tanúságai nem nagyon hódítanak ugyan közöttünk (a mint a példák igazolják!) mindamellett a közügyek iránt őszintén érdeklődőnek — a visszariasztó példák mellett is — kötelessége, hogy el-eljárjon „ősei sírlakához s gyűjtson régi fénynél új szövétneket.” Az okmány, a melyet a sárospataki főiskola és tiszáninneni egyházkerület közös levéltárából bemutatni kívánunk, a régi fénynek melegséggel teljes sugára. Lelkesítő dal a régi dicsőségről, a melyet az a szeretet sugalmazott, a melyről meg van írva, hogy: *„nem keresi csak a maga hasznát.”*

Tartalmaért épügy, mint szerzőjeért egyenlően érdemes a megbecsülésre, a csendes elmélkedésre s talán talán az eszmetársítással járó következtetésekre is.

Abból az időből való, a mikor a sárospataki főiskolának a kert felé néző két emeletes, akkor u. n. új épülete még félbe-szerbe állott és várta a ker. szeretet csodatevő megnyilatkozását. Egy Vay Miklós hogyan nézhette volna aggódás- és lelki szorongás nélkül, hogy a Rákóczyak iskolája akadozva épül?! Hogy ne jutott volna eszébe, hogy a kinlódva haladás bírálatra hívhatja ki a más felekezeteket?! És eliszonyodott attól a gondolattól, hogy ez a bírálat nemcsak az ev. ref.

egyházra általában, hanem ennek vezérlésére hivatott s tehetős családaira is megszégyenítő lehet!!... Es az a Vay, a kinek elég foglalatosságot adott az ő tábornoki méltósága, a ki a modern Magyarország felépítésében előljárt a legelső között; a ki előkelő katonai léte magá volt a gyakorlati bölcsesség megtestesülése; a ki új termények behozatalával, angol gépekkel adott példát a magyar föld okosabb meghasználására: — ez a Vay ezer nagy dolga között is ráért töprengeni, tervezni a sárospataki főiskola tisztességéért s időt, fáradságot és pénzt áldozni ennek kívánatos fejlődéséért. Nemcsak! De volt hite ahoz, hogy a *sárospataki főiskola sorsa közérdek* és ennek oltára körül — a szükséghez képest — mindig támadni kell áldozóknak s a föld népétől fel a fő emberekig mindig kell lenni egy lelkes csapatnak, a mely ezt az iskolát saját édes gyermeke gyanánt tudja szeretni. Ez ad különösebb becset a Br. Vay generalis tervezetének.

Most, a mikor az új igények, a változott viszonyok miatt ismét építkezésről és tanári fizetés-rendezésről s új tanszékek szervezéséről kell tanácskozniok a sárospataki főiskola sorsa felett őrködő hivatalosoknak: — egészen időszerűnek látszik a Br. Vay Miklós tervezetének közrebocsátása; hadd beszéljen hát magáért!

* * *

A Pataki Collegium felépíttethetése, a Professorok fizetése jobbítása, és több valóba szükséges Tanítók tarthatása módjának kieszközöléséről.

A Pataki Collegium most, a mennyire környül állásait tudhatom, két nevezetes szükségekkel küzködik.

1-ször. A Collegiumot meg kellene építeni, legalább az elkezdett épületet végezni kellene.

2-szor. Nem csak a mostani Professorokat jobban kellene fizetni, de szükséges volna több katedrákat is fundálni. Nevezetesen a Chémiát, Botanikát gyökeresen kellene tanítani, a Mezei gazdaságra az Oskolában szükség az Ifjúságot fundamentomossann készíteni; a Paedagogiára, Aestheticara, sőt az Ifjúság test ereje ki fejtegetésére s pallérozására is egy Fő Oskolába Tanítók kívántatnak. Mindezekre ítéletem szerint mintegy 120 ezer forint Capitalis kívántatna, melyből

1. 30,000-ret (magát a Capitalist) az építésre kéne fordítani.

2. A 90,000-nek pedig csak a törvényes Interesse, 5400 frt kívántatna esztendőnként.

Hogy a mostani pénz-szükibe az Építésre megkívántató 30,000 frtot önkényen való ajánlásokból össze szerezni lehessen, lehetetlenségnek látom — azonban ezen költség múlhatatlanul szükséges csak azért is, mert véghetetlen rossz következtései lesznek annak, ha a félbe szakadt épület szembeszökő tanúbizonysága lesz a Protestánsok tehetetlenségének, vagy pusztulását előre mutató hidegségének.

Részszerint tehetetlenségünk, legalább tsekély tehetségünk, résszerint azon hidegség, mely az utánnunk következő Emberi nyomnak nevelésében láttatik elfoglalni szívünket, engem annyira áthatott, hogy a meny nyiben elmebeli tehetségem engedi, reá adjam magamat mindazon módoknak megvizsgálására, melyekkel a fellyebb említett szükségeket kipótolni lehetne. Tudva volt előttem az a régi és valósággal jó Elméből származott Projectum, hogy mivel a Helvetica Confessiot tartó Atyánkfiainak számok közönségesen szólván nagy, meg kellene próbálni, ha nem áldozná é fel minden Contribuens Gazda ember Esztendőnként két vagy három napi munkájának bérét, valamint szinte a Nemesség

is legalább az Esztendőnek 5 vagy 6 napjára eső Jövedelmét.

Ezen Projectum végbevitelére buzdíthatná a népet tsak az is, hogy az 1790-dik esztendőbeli, vallásunkat illető igen Favorabilis Törvény szerint, már most a 12 Decretalis Innepekenn ki-ki szabadon dolgozik, és így a megnyert 12 nap negyedrészt az Anya-Oskola javának előmozdítására örömet feláldozhattya. Valósággal ezen Projectum kivitele minden Anya-Oskolának szükségét tökéletesen kipótolhatná, három-négy esztendő alatt elegendő fundust szerezvén az Anya-Oskolának. De effectusban ez a Projectum nem mehet Felséges Királyunk engedelmé s ratificatiója nélkül; annak megnyerésére pedig idő, mégpedig mind a két értelemben jó idő kívántatik — azonban most a szükségét vagy annak pótlását tovább halasztani nem lehet.

Megfordult elmémben az az Idea is, hogy felvevén egyik vagy másik Diaetale Oblatumnak előttünk levő Clavisát, szöllitsuk meg a köztünk lévő tehetősebb 30 vagy 40 Familiákat, kérjük és kötelezzük egymást, hogy kiki azon fellyebb említett szükségekre adjon annyit, mint a menyit p. o. az 1807-dik Diaetale oblatumba adott a Status szükségai felsegellésekre. — De jól megfontolván ezt az Ideát, azt sem láttam a mostani pénz-szükibe sem lehetőknek, sem tanácsosnak; mert azért, hogy némely Ur több Subsidiomot fizet, nem gazdagabb, sőt gyakran kevesebbet szakíthat el Házi szükségleteitől, mint a ki kevesebbel bír ugyan, de környül-állásaihoz képest, esztendőnként kevesebbel is megéri; — mely megjegyzés nevezetesen a közönséges hivatalokban élő embereinkre nézve igen fontos.

Félre tevéen ezen Tárgyban előforduló sokféle, de mind általam is a tzelra nem vihetőnek ítélt Ideáimat, végre a mindjárt elől említett két nagy szükségünknek egy esztendő elforgása után teendő kipótlására ez egy módot találtam.

a) Az első szükségre fel kellene mondani a Collegium Capitalisaiból 30,000-ret, hogy ebből az elkezdett Épület tökéletességre vitédődhesen, ehhez járúlván azon mindenféle segítségek, melyek már eddig az építésre ajánlottak.

b) A másodikra, mivel mind ezenn felmondandó Capitalisoknak Interessére, az esztendőnként előforduló 1800 frtra, mind az egyszersmind említett 5400-ra és így in summa 7200-ra szüksége lessz a Collegiumnak esztendőnként, ítéletem szerint ezen summát legjobban úgy állíthatjuk ki, hogy 24-en vállaljuk magunkra, míg élünk esztendőnként a fent írt tzelra három, három száz frt fizetését, hogy így 24 Familiák vagy Házak az esztendőnként való szükségét kipótolván, a következő maradéknak jövendő boldogságát, mely tsak a jó nevelésből származhat, eszközölhessük.

Ezen Projectum kivitelét, bátor nehéz legyen is az, könnyíteni láttatnak ezek:

1. Senkitől most legkissebb is nem kértetik tsak azt kell kívánni, hogy kötelezze magát kiki a jövő esztendőben 1-ső July való letételére a 300 frtnak, mellyet élete fogytáig adjon esztendőnként.

2. Megelégedvén a 300 frt esztendőnként való letételével, nem kell kívánni, hogy valaki maradékait is erre kötelezze.

Nem kell attól tartani, hogy annak, a ki meghal helyébe más ne támadjon, mert a gazdagság a Házakban hol támad, hol elenyészik. Ha a Protestánsoknál a jó nevelés által a szelid erkölcs és hasznos Tudományok elterjednek, fog magáról a következő nyom is, az akkori környüllállások szerint provideálni. Elég az, ha

mi az utánnunk következő emberi Nyom boldogságáról a Jó nevelés által gondoskodhatunk.

3. Nem kell közönségesen szólván, egy-egy Individuumot, ha maga önkényen nem cselekedheti azt, megszólítani a 300 frt esztendőnként való ajánlására, elég legyen az, ha egy-egy egész Familia felváltalja magára, azt egyedül magokra hagyván. hogy csinálják ki a Familia díszére tzező jó tselekedetet.

Minthogy az afféle önkényen tett, de a közjó előmozdítására való Felséges Királyunknak is, Országunknak is hasznos jó cselekedetért a Publicum néminemű háladatossággal, ha nem tartozik is, de szokta háladatosságát külső jellel megbizonyítani: illendőnk tartanám, hogy azon 24—30, vagy akár mennyi Familiáknak neveit, ordine alphabetico strictissime observando, írják fel a Collegium új épülete Homlokára, hogy a következő emberi nyom a Protestánsok között tudhassa, kik igyekeztek sikeresebben az ő nevelések jobb karba való tételén?

Probáltam Ordine alphabetiko feltenni azon Házak neveit, kiket ezen Superintendentiába esmérek; hagytam el olyakat, kik ha a Publikumot nem szolgálnák, ezen áldozatot megtehetnék, de tartván attól, hogy most ezeknek terhekre volna ezen áldozat, fel nem tettem neveiket. Reményem, vagynak olyanok is, kiket vagy én nem ismérek, vagy eszembe nem jutottak, de ezen Sacrificiumot megtehetik és örömet is megteszik, Nem lehetetlen az is, hogy én olyakat írhattam fel, kiktől a kívánt 300 frt nehezebben telne ki, de mégis azt tartom, 24-en leszünk legalábbis. Ha pedig 30 vagy 35-re telne ki a száma, már akkor virágzó állapotra lehetne tenni a Pataki Collegiumot.

Legjobban könnyítheti ezt a Projectumot az, ha világosan ki mondjuk, hogy én is, s reményem a többiek is, kik az Oskola szükségait pótolni kívánják, oly világos feltétellel ígérjük ezen 300 frtot, hogy legalább 24-en legyünk, a kik e' szerint egyformán össze vetett válakkal az egész terhet hozdozhassuk. Nem lehet azt kívánni, hogy egynehány ember, a' nélkül hogy a köz-tél elérődhessen, magát haszontalanul terhelje.

Reményem, hogy többek tsak azért is készek lesznek éltékben esztendőnként ezen áldozatot megtenni, mivel kiki méltán tarthat attól, hogy egyedül az ő segedelme megvonása enyésztheti el ezen nagy és jó tztét.

Egyszóval kiki most tsak azon feltétellel ígérje meg ezen 300 frtot, hogy ha 23 ő rajta kívül lessz, aki ugyan azt az oskola hasznára megadja.

B. Vay Miklós Generális.

* * *

Az egyházkerület közgyűlése elé felterjesztette a lelkes tervező azoknak a családoknak a névsorát is, a melyekhez teljes bizodalma volt, hogy vele fognak tartani a collegium istápolásában. Ezek a következők: Bárczay, Bay, Bernáth, Bónis, Borbély, Csoma, Dániel, Darvas, Fáy, Gyürky, Guthy, Józsa, Janthó, Kazinczy, Komáromy, Klobusiczky, Kandó, Király de Szathmár, Lónyay, Máriássy, Patay, Gr. Ráday, Ragályi, Szemere, Szepessy, Szilassy, Gr. Teleky a cancellarius, Gr. Teleky László, consiliarius Vay. Vay generalis.

Az egyházkerületi közgyűlés, a mely Sárospatakon, Szent Jakab havának (július) 12 és következő napjain, Vajai Vay József főcurátor és Óri Fülep Gábor superintendentens előülések alatt tartott, — jegyzőkönyvének 155. pontjában július 13-án jegyezte fel *Méltóságos Br. Vay Miklós Ó Nagyságának a Collegium építése és a Professorok fizetések őregbítése iránt tett Projectumát*; szíves köszönettel fogadta a szerzőnek a közjó iránt ebben is kimutatott buzgóságát s annak előmozdítása

felől való bölcs gondolkozását; a Projectumot pedig kiadta a Coadjutor Curator uraknak, hogy a Meggyékben lévő tehetősebb Familiákat e tekintetben szólítsák meg s a jövő közgyűléig vegyék értelmüket s annak következőéről adjanak Tudósítást.

Az egyházmegyék jelentései nem érkeztek ugyan be még sürgetésekre sem, de a tervezet felébresztette a közönséget s támadtak sokan, a kik alapítványokkal, természetbeli adományokkal (fa, mész stb.) siettek a Collegium épületének befejezésére. Az idők nagyon nehezek voltak: a devaluatio miatt támadt veszteségeket kellett az egyeseknek és testületeknek kiheverniök. — Ez azonban mind nem kisebbíti a lelkes generális tervezetnek eszményiségét.

Notarius.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Abban a gyászban, a mely a magyar művészetet a *Munkácsy Mihály* festő-művész halálával érte, a magyar protestáns világ is igaz részvételt osztózik, mert az a fény és dicsőség, a melyet a művész az ő széles hazájában, a nagy világban szerzett volt, egyúttal a miénk is, a kik minden időben igaz magyarok valánk. A veszteség mérlegetése kívül esik e lapok körén, annyit azonban lehetetlen föl nem említenünk, hogy az elhunyt nagy ember, a ki asztalos inasból emelkedett a világ legnagyobb festőinek a sorába, az alatt az idő alatt, a melyet a gondviselés szabott volt ki részére, mindig azt az érzést ápolta, a melyet a magyar protestantismus ápol, t. i. a hazafiság érzését. Ott a nagy világ forgatagában, a hol a világ-polgárság letöröl minden nemzeti zománcot az egyénekről, a hol épen a magyar fajnak vajmi kevés becsét tulajdonítanak, hiszen még most is sok részben exotikus népnek tartanak bennünket, — ott a gloire hazájában s népe között is megőrzé magyar voltát, magyar lelkét, magyar szellemét s ezzel oda iktatta a saját nevével a magyar nemzet nevét is a halhatatlanságot viselő fényes seregébe... A gondviselés a föld porából emelte ki s állította a szellem dicsőségének birtokosai közé, a kik Istennek jókedvéből nyerték a láng-észt örökségül. Vakító fényű pályát futott meg, míg lelke ereje meg volt, — aztán, aztán meghalt már sokkal előbb, mint e hó 1-ső napján ott az endinichi sanatoriumban, a hol csak testileg tört meg, holott lelke világa már 3 évvel ezelőtt elveszté fényét s ragyogását... Hadd legyen a szomorú véget szenvedett mesternek a hazai földben csendes, édes nyugalma!

— **A sárospataki állami tanítóképezde** f. hó 16 án d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor fogja Széphalmon, az évenként szokásos *Kazinczy-ünnepélyét* megtartani, mely alkalommal Palágyi Lajos, intézeti tanár mond emlékbeszédet. Az ünnepély iránt érdeklődőket tisztelettel meghívja: az igazgatóság.

— **»A konvent«** cím alatt az »Egyetértés« május 5-iki számában *Mocsáry Lajos* a legutóbbi konvinti ülésekről kritikai megjegyzéseket közölt, a melyekben, miként mi a múlt számban adott cikkünkben, annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a konventnek a mostani körülmények között egészen más eljárást kellett volna tanusítania, mint a minőt tényleg tanusított, a mikor »egyetlen szavuk sem volt annak legalább koncedálására, hogy bizony baj van Isráelben. A világért nem szóltak egy szót sem az »Erdély püspöke« tárgyában tett saját, igaz, hogy ugyancsak kellelten feliratról. Rámutat arra, hogy a kerületekben más a felfogás, mint a minő kifejezésre jutott a konventen, hivatkozva

a Kun Bertalan húsvéti nyilatkozatára s a Tisza Kálmán kerületi gyűlést megnyitó beszédére, a melyben a reakcionárius mozgalom létezését elismerte. Épen ez alapon ezt mondja igen helyesen *»ne bízzák el hát magukat túlságosan azok, kik oly mohón kaptak a konvent tüntető magatartásán, mert láthatják, hogy miként éreznek, miként gondolkodnak maguk azok a »nagy hallgatók.« Azt meg már épen ne higgyék, hogy a protestánsok nagy zöme meg fog lippenni e példa nyomása alatt...»* Kimondja egész határozottsággal, hogy a konvent *»mostani magatartásával súlyos hibát követett el, mert ártott saját tekintélyének, ártott annak az őszinte s gyakran gyermekded bizalomnak, melylyel a protestánsok nagy zöme a maga »nagy emberei« iránt viseltetik. Megrendítette a hitet magában a konventi institucionak jóra valósságában,»* mert önként merült fel a kérdés: *»mire jó voltaképen az a konvent, ha ekként teljesíti a »bárhonnan jövő támadások elleni védelemben,» kitűzött magas hivatását? Tértfogalást engedett annak a hitnek, hogy vannak saját sorainkban, kik a vallási érdekeket a politikai és pártérdekeknek hajlandók feláldozni, tértfogalást engedett annak a fellevésnek, hogy vannak ugyan sokan, kik egyházuk ügyéhez, vallásukhoz buzgón ragaszkodnak, de mégis csak az az intranzigens párturalom s annak minden hajszál görbüléstől való megóvása az az egyedüli üdvözítő hit, mely elől mindennek háttérbe kell vonulnia.«... Ez a cikk is, mint a már ismertetett kettő, bizonyosság az igazság mellett!*

— **A miskolci ev. ref. főgimnáziumban** az 1899—1900-ik iskolai évet befejező vizsgálatok a következő rendben tartatnak meg: május 14—15-én a VIII. osztálybeliek osztályvizsgálója; május 17., 18., 19., 21., 22. írásbeli érettségi vizsga; június 25., 26., 27. szóbeli érettségi; június 10-én torna vizsga; június 16-án magántanulók vizsgálója; június 17-én az ifjúsági egyletek évről évre s rajz-kiallítás; június 18., 19., 20., 21-én az I—VII. osztályos vizsgálatok; június 23-án igazgató tanácsai gyűlés s az iskolai év ünnepélyes berekesztése.

— **Kérelem.** Azon nt. esperes urakat, a kik *Az egyházlátogatás* (Canonica visitatio) kiadandó mű előfizetési felhívását még be nem küldötték, a legmélyebb tisztelettel kérem, hogy legkésőbb e hó folyamán szíveskedjenek beküldeni, hogy a kiadandó példányok száma felől intézkedhessem. — A mű különben saját alól négy hónap múlva kikerül. S mivel a mű most már minden bizonynyal kiadatik: kérem az előfizetési pénzeket (3 korona) hozzám küldeni, mert portómentesen csak azoknak küldhetem, a kik ez összeget beküldik. Bolti ára a terjedelmes (18—20 nyomtatott ív) műnek 4 korona lesz. Előfizetéseket még mindig elfogadok. Kápolna (u. p. Sajó-Szentpéter, Borsod megye) 1900 május 1. Szulnay Benedek.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásokra.** Az erdélyi egyházkerületben a marosi és görgényi egyház-megyéekben I—I lelkészi állásra majus 26-ig pályázhatni. Az üresen levő állások: az előbbi egyház-megyében: az *abodi*, az utóbbiban az *abafáji*: mind a kettő IV. osztályú, — amarra Ravasz János (Ny.-Szereda), emerre Tavasz József (M.-Péterlaka) fogadja el a kérvényeket. A tiszántúli kerületben a nagy-szalontai egyház-megyében fekvő *fekete tóti* egyház IV. osztályú lelkészi állására a kérvények május 27-ig küldendők Széll Kálmánhoz N.-Szalontára.

— **Templom-szentelés Bodrog-Szerdahelyen.** Folyó hó 6-án, a bodrog-szerdahelyi, 200 lelket számláló ev. ref. leány-egyház, szívet-lelkét örvendeztető ünnepet ült. Régi kis templomát, tornyát 1120 koronát kitevő önköltséggel kívül, belül, használható állapotba helyezte,

illő díszbe öltöztette. Az ünnepély közeli és távoli nagy számú hitsorsosok élénk részvétele mellett folyt le, hirdetőn a megújított templomban az Isten ígését *Ujj István*, ladmóci lelkész, mint esperesi megbízott; a templomba be nem férteknek pedig *Kozma Gedeon* szőlőskei lelképásztor. Az ige termény talajba hullott kint is, bent is, mert a vallásos buzgóság hevité a lelkeket. Istentisztelet után a főgondnoki lakáson közömbös volt, a melyen *Olchváry Lajos* tiszteletbeli főgondnok és földbirtokos vitte a házigazdaságot, a ki nemcsak most, hanem mindenkor hű fia anyaszentegyházunknak, a melyért áldozatot hozni, a legkedvesebb kötelességnek ismeri. Az áldomás poharat a lelkészek, a bereckii községi tanító s Domjanovich g. róm. kath. lelkész emelték főleg a buzgó egyháztagokra. (B. K.)

— **A béke pápája** címet viseli (bizonyára nem gúny nélkül! mint Vaszary a »béke primása« címet!) *XIII-ik Leó*, a ki hogy mennyire a békét akarja ápolni, világosan elárulja gróf Zichy Nándorhoz intézett ama szavaiban, a melyeket a magyar r. kath. zárandokok fogadása alkalmával mondott. A szavak ezek: *»Áldásomat adom működésedre. Küzdj teljes erőlylyel és kitartással az a harcot, melyet az egyházért folytatasz. Ezt az üzenetemet pedig add át otthon harcos társaidnak«*... Tehát áldás Zichy Nándorék munkájára, a mely mit akar, mit céloz?... Rá kell-e mutatnunk épen előttünk protestánsok előtt?... Mi tudjuk igen jól, hogy mit akarnak az arany-gyapjas vezér alatti vitézek; *csak a magyar állam kormányzóit akarnak megérteni*, ez az, a mi nemzeti óhaját!... A béke pápa áldást ad a felekezeti viszonyokat felforgató, a nemzeti belháborút szülő működésre! Ez az igazság!

— **Felhívás.** Mindazokat a születeket és gyámokat, kiknek fiai a sárospataki főiskolában tanulnak, tisztelettel felhívom, hogy abban az esetben, ha a jövő 1900/1901 iskolai évre fiaikat a főiskolai tápintézetbe felvétetni akarják, a Nagytiszteletű s Tekintetes Igazgató-tanácschoz címzett és kellőleg felszerelt folyamodvényaikat legkésőbb folyó év június hó 20. napjáig hozzám, mint a tápintézet felügyelőjéhez nyújtsák be. Ez a nap végső határnapja azon folyamodványok benyújtásának is, melyekben a főiskolai lakószobákba való felvétel kérelmeztetik. Nem látom feleslegesnek megjegyezni itt, hogy célszerű e két külön kérelmet, két külön folyamodványon nyújtani be, mivel máskülönben a legéberebb figyelem mellett is könnyen tévedés származhatik. A tápintézeti folyamodványok felszereléséről a tápintézeti alapszabályok 9. §-a így intézkedik: *»A jótéteményért folyamodók, folyamodvényaikat tanulmányi bizonyítvánnyal és hitelesített adókönyvvi kivonattal szerelik fel. A folyamodványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő.«* Azon folyamodványhoz, mely a már élvezett jótétemény megtartásaért nyújtatik be, semmiféle melléklet nem szükséges.

Sárospatak, 1900. május 12.

Szivos Mihály,
t. felügyelő.

— **Pápa-imádás.** Császka György kalocsai érsek, mint a Rómába zárandokolt magyar (?) kathólikusok szónoka, a pápához intézett beszédét ekképen végezte be: *»Szentséges Atya! A te lábaid előtt leborulva legelőbb kérésünkkel esedezünk hozzád, add mi reánk a te atyai- és apostoli áldásodat! Áldd meg legkegyelmesebben a mi felséges apostoli királyunkat, I. Ferenc Józsefet, Sz. Istvánnak koronában és erényekben örökösét. Áldd meg a mi egyházfőinket és a mi papságunkat, hogy apostoli buzgósággal felruházva, bátran harcolják meg az Istennek harcait. Áldd meg mind a köz-*

hivatalt és a tisztségeket viselőket és azokat, kik a toll munkásai. Áldd meg a kezök munkája után élőket és a minden osztálybeli embereket. Áldd meg mindazokat is, a kik tőlünk hitre nézve különböznek, hogy az erős, igaz hithez visszatérjenek, Áldd meg egész Magyarországot, hogy a Sz. Szűznek és Sz. István királynak, nem különben az apostoli sz. székek lelki hatalma alatt még sok századon keresztül felmaradjon, gyarapodjék és felvirágozzék! — Eltekintve itt ennek az esedezésnek harcias és az egész Magyarországot a pápa lábai elé vető vonatkozásaitól, mi csak azt kérdezzük, hogy mi ez, hát, ha nem a legkeresztyénietlenebb ember imádás? . . . s hogy ez után a mintaimádság után van-e még szüksége vagy csak lehetősége is annak, hogy Róma magyar papjai a jószágos mennyei Atyához imádkozzanak? . . . sőt, hogy van-e még szükség ez emberimádás szerint az Ur Istenre, ha az ő ker. kath. hitők szerint mindenre elégséges a pápa isten atyai- és apostoli áldása?? . . .

— „A Los von Rom“ mozgalom ellen az ausztriai ultramontanokat nem más egyén vezeti, mint az uralkodó gyóntató-papja, Abel jezsuita atya, a ki a mozgalom megindultakor négy u. n. értekezleti prédikációt tartott, a melyekben a »Los von Rom« jelszót »Los von Gott«-tá variálta s egyúttal a következő három pontba foglalta össze a r. kathólikusok vallásos köteleességét: van vasárnapi, pénteki és húsvéti köteleesség; az első mise-hallgatás, a második a hús-élvezési tilalom megtartása, a harmadik a gyónás . . . Ime ezek az igazhítőség gyöngyszemei!

— Az öreg „Religio“ egy egész esztendőre való kirohanást intéz ellenünk a legközelebbi 36-ik számban, a hol első sorban a konventünk üléseiről közöl tudósítást s hogy jelezze a »Magyarország« című politikai lap hovátartozását, ebből a megbízhatatlan forrásból meríti a közlés anyagát, a melynek közreadása után így szól az »=« jegyű író: » . . . nos t. olvasó, nincs igazunk nekünk, mikor azt mondjuk, hogy Magyarországon a protestáns atyafiak azt teszik, a mi nekik tetszik s az ország miniszterének (az erdélyi püspöki cím kérdésben) előre tudtára adják, hogy mit és hogyan tegyen, vagy még ezt a fáradságot sem szokták maguknak venni, hanem egyszerűen azt mondják, a miniszter úr találjon módot, hogy jámbor »kívánságunkat teljesítse.« Azért miniszter, hogy a protestantizmusnak szolgáljon. A mi engedékenységenket pedig az atyafiak kinevetik« . . . Ez az annyimintes jegyű cikkező úr, úgy látszik, nem tudja, hogy csak igazat szabad írni s tudva valótlan állítani tisztes ember nem szokott. Már pedig tudva valótlan állít akkor, a mikor a miniszter urakat a protestantizmus szolgáinak tartja, holott köztudomású dolog az, hogy a miniszterek mindig a klerus nyomásának engednek, példa rá épen az erdélyi püspöki cím, a melynél Zsilinszky előre figyelmeztette a minisztert, hogy törvénytelen eljárást akar elkövetni a r. kath. egyház javára s mégis, mert a »zöld püspök« úrnak az »erdélyi« cím kívánatosabbnak tetszett, a »Religio« által protestáns szolgálatban görnyedőnek állított miniszterek valamennyien, még a három kálvinista is, hozzájárult a törvénytelen cím adományozásához a róm. kath. egyház előnyére . . . Tudva valótlan állítani tehát még az annyimint-nek sem engedünk. — A másik kirohanás a báró Kaas Ivortól megtagadott 6000 korona Bródy-féle díj nyomán kelt a »Religio« ajkán s abban így elmélkedik: »A keresztyén szellem következetessége keresztül fogja törni nemcsak

a vaskalapot, de még a protestantizmus fellegvárának összes falait is egymásután . . . (bár) a prot. szellem legfelzaklatottabb jelenleg, kétségtelenül Magyarországon. De »post nobila Phoebus.« A protestáns gyűlölködés és erőszakaskodás egyenesen rákényszeríti a magyar nemzet szellemére a vele való leszámolás szükségességét. A nemzet világosságot fog gyújtani, mert már megunta a körülmények szerint hol hetvenkedő, hol settenkedő gyűlölködést. A magyar nemzet szelleme kikívánczik a százados előítéletek és agyarkodások fojtó gőzéből s a testvéri szeretet éltető meleg napfénye után sóvárog. A kibontakozást az akadémiához hasonló sűrű esetek csak siettetni fogják« . . . Lám, lám a jó öreg »Religio« milyen ügyes jezsuitának bizonyul olykor-olykor. Mi protestánsok vagyunk a rossz testvérek, mert minket akar az ultramontan tábor megfojtani, s a protestánsok a százados előítéletek rabjai, mert a r. kath. egyház a tradíciók letéteményese! . . . Szegény Akadémia! A múltkor megdicsért a »Religio«, hogy elnököd is, főtítkárod is igaz hitű egyén, — most lehurrog, mert volt érzéked a dekadens irány fölött a báró Kaas Ivor személyével kapcsolatban pálcát törni! . . . Vigasztalódhatik a magyar tudományos akadémia, hiszen igaz a régi közmondás »ab aliquo vituperari, laudari!

— Latorcaparti munkatársunk ellen azért, mert „A sok jó tanács“ című cikkében a római pápát megszokott s közkeletű jelzőkkel említette s mert a kolozsvári Mária-képet nem tartotta művésziesnek, hanem csak mázolásnak, a mint értesülünk a kir. ügyészség sajtó-pert indít. Az első lépés, a kihallgatás és a vád-indítvány, megtörtént, s ez utóbbi ellen nevezett munkatársunk felebbezéssel élt. . . . S a pápa ugye bizony a világ összes protestánsait egész bátran nevezheti »pestisben szenvedők« nek, ez ellen nincs jogorvoslat; az egri főtisztelendő hittanár úr meg akólnak nyilváníthatja a prot. templomot? . . . Hja! ez a felkezesi jogegyenlőség!

— Pályázati hirdmény. A sárospataki állami tanítóképezdénél az 1900/1. tanéven az I. osztályban 26, a II. osztályban 4 jótéteményes hely töltendő be. Az 50 kros bélyeggel ellátott folyamodványok a nagymélt. vallás- és közokt. magyar kir. minisztériumhoz címezve folyó évi május 30-ig küldendők be alólírott hivatalához következő mellékletekkel: a) születési bizonyítvány a 15-ik év betöltésének igazolásául; b) tisztviselői orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó semmi olyan testi fogyatkozásban nem szenved, mely őt a tanítói foglalkozásban akadályozná; c) iskolai bizonyítvány a múlt iskolai évről; d) husvéti Ertesítő, mely június 30-ig a jelen iskolai évről nyerendő bizonyítvánnyal egészítendő ki; e) hiteles községi bizonyítvány a családtagok számáról, azok életkoráról s arról, hogy hány van a családfő közvetlen gondozása alatt, hány van a szülei háztól, hány- és mily mérvű neveltetési költséggel terheli a családfenntartót; f) hiteles községi bizonyítvány a szülők polgári állásáról, vagyoni állapotáról, ingatlan birtok-, üzlet-, ipar-, hivatal- vagy más forrásból származó jövedelemről, esetleg arról, hogy a növendéknek van-e magánvagyonja s hova fordítatik annak jövedelme. Szegénységi bizonyítvány csatolása esetén a folyamodvány és mellékletei bélyegmentesek. Azon folyamodók, kik négy középiskolai osztály végzéséről szóló bizonyítvány hiányában felvételi vizsgálatra köteleztetnek, június hó végéig fognak értesítettetni a felvételi vizsga napjáról. (július 1—10.).

Dezső Lajos,
tanítóképezdei igazgató.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Varga Lajos.” — „Kun Bertalan püspök jelentése a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1899/1900. évi állapotáról.” — Domby László. „Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.” — Szereplő. „Az arany menyegző, mint liturgiai actus.” — Janka Károly. „Az egyetemes énekügyi bizottság zenei albizottságának ülése.” — A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

WARGA LAJOS

1835—1900.

Gyász-lobogót lengetett a szél a sárospataki főiskola ormán május 17., 18. és 19. napjain, mert halottja volt az „alma mater”-nek. A halott régi, hűséges, nagy buzgóságú nagy tudományú, a közönséges mértéket sokszorosan meghaladó tanárja, *Warga Lajos* volt, a ki, minekutána 33 esztendőn át, minden erejét feláldozá magyar ev. ref. Sionunk javára, lélekben megtörve, május 17-én d. u. 3 órakor elköltözött e vándorlás hazájából, a hol senkinek sincs maradandó városa, oda, a hova lelkünk vágyva-vágy, a tökéletesség országába, a hol színről-színre láthatjuk a mi Atyánkat.

Az a gyász-lobogó, a mely főiskolánk ormán lengett, nem csupán a sárospataki főiskolához tartozók vesztességét hirdeté, hanem *mindnyájunkét*, a kik magyar ev. ref. anyaszentegyházunk igaz tagjai vagyunk és vesztességét hirdeté annak a magyar tudományosságnak is, a melynek hivatott, lélekben áthatott, gondolatban s érzelemben nemes, önzéstől ment munkásai között a megboldogult az első sorban állókhoz tartozott, mert a tudományt magáért a tudományért művelte s áldozattal is előmozdítá a hazai tudományosságot, hogy erős magyar vére s lelkülete annál jobban kifejezésre jusson.

Most, a vesztés első napjaiban, nem is gondolhatunk rá, hogy megfelelő alakban fessük meg *Warga Lajos*nak a jellem-képét; majd elvégzi azt az arra hivatott, a midőn az elhunyt emlékezetét a főiskola által rendezendő gyász-ünnepély alkalmából mindenre kiterjedőleg fogja megújítani, — addig is hadd legyenek vesztésünk nagyságának halvány vonásokban való vázolása céljából a következő sorok a *Warga Lajos* emlékének szentelve.

Kincses Kolozsvár városában, munkás, iparkodó, az életet a tevékenység s dolog szempontjából fel-fogó születtől született volt, a kiknek hat gyermeke közül a megboldogult az ötödik volt s a legnagyobb-nak a felügyelete alatt fejlődött mindaddig, míg a

szabadságharcba az idősebbek el nem mentek s neki, hogy a munkát megszokja, boltos inassá nem kellett lennie. A munkát megszokta, de nem csupán testi erejének a gyakorlására volt az hivatva, hanem arra is, hogy az isteni szikra is teljes lángra gyúljon benne s ennek tulajdoníthatni, hogy szülei engedvén kívánságának, tovább iskoláztatták s a lélek ereje a tűz-próbát fényesen kiállotta, mert a gimnáziumot kitűnő eredménynyel végezte el.

A gyermekből ifjúvá fejlődés ideje alatt a léleknek tehetségei elárulták, hogy birtokosuknál nem lesznek vesztéglésre kárthatatva, hanem minden irányban táplálékot fognak nyerni.

Ugy is történt! Theologiai tanulói pályáján a lelkes tanárok vezetése alatt mind több-több lelki kincsnek jut birtokába s hogy a lélek még tágasabb téren gyűjtsön, hogy a szellem ereje még nagyobb mértékben növekedjék, a külföldi protestáns egyetemekre megy és két esztendeig lakik idegenben ő, a ki patriota volt minden ízében.

Mi is lehetett volna aztán más, mint a közoktatás bajnoka? . . . A nagyobb körű nyilvánosságot nem kedvelvén, a lelkes pályára nem léphetett, azért az akkor is, mint most is csak „szürké”-nek nézett s nevezett professorok sorába lépett s lett classica-philológiai tanár ott a magyar alföldön, Hódmezővásárhelyen, előbb is, majd azután is nevelősködéssel is foglalkozván, hol Pesten, hol Vácon, míg nem az 1867-ik évben a sárospataki főiskola akadémijára hivatott el magán tanárul, majd rendessé választatván, élte végéig itt tölté napjait, esztendeit.

Tüdös volt, tanár volt minden tekintetben. Író-asztala s tanári katedrája volt az a két pont, amely mellett lefolyt élete, nem töltvén idejét világi hiábavalóságoknak nevezett dolgokkal, nem szakítván ki lelkét a tudomány birodalmának határai közül, . . .

legfőlebb akkor, ha a szünidőben utazott, vagy zongorája mellett keresett némi más jellegű lelki gyönyört.

Tudásáról, lelki erejének nagyságáról abból az egyház-történeti műből győződhetik meg bárki is, amely dicsekedése magyar prot. egyházi irodalmunknak, amelynek minden lapja bizonyossága az író öntudatos történész voltának, a ki nem ingatag alapokon épít, hanem biztos fundamentum-köveket rak le s az épületet a stílusnak olyan diszítéseivel ruhazza fel, amelyekben nemcsak a szem, hanem a lélek is nagy örömmel gyönyörködik.

Tanárkodásának a rend-szeretet, a föltétlen pontosság s komolyság voltak a jellemvonásai, — amelyeken azonban átáttört nem egyszer az élet sójának hatása is, hogy a pedánság elveszítse komolyságát, a komolyság hidegségét.

Volt tanítványainak soha sem volt, nem is lehetett ellenük panaszsavuk, mert egyenlő mértékkel mért az igazság- és méltányosság szerint.

De nem jellemezzük, nem jellemezhetjük az elhunytat úgy, hogy a jellemzés kielégítő lehetne, az ő értékének megfelelő volna. Sokkal nagyobb lelkünkben a veszteség miatti bánat, semhogy a hű és igaz jellemzéshez a nyugodtságot magunkra tudnók ölteni. Azért hadd legyenek a fentebbi szavak csupán az első vonások, a melyeket majd színesekké, igazakká tesz, mint említők, az arra hivatott emlékbeszéd író.

Legyen áldott, örökre áldott a Warga Lajos emlékezete!

Kun Bertalan püspök jelentése a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1899—1900-iki évi állapotáról.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Midőn Isten kegyelméből ismét azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy üdvözölhetem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés tisztelt tagjait, kik gyűlésünkre egybegyülekeztek s bemutatathatom az elmúlt 1899/1900. egyházi év képét, a mint az egyéni megfigyelésem szerint előttem áll: lehetetlen elhallgatnom, hogy midőn ezt teszem, az öröm és aggodalom érzései egymást váltogatják szívemben. — Örvendek azon, hogy a gondviselés éveimnek számát nevelvén, életem azon nevezetes pontjára juttatott, hogy miskolci papságom ötven évi évfordulóját elérhettem és még tűrhető lelki-testi erőben levén, hivatalommal járó kötelességeimnek eleget tehettem; örvendek igen szívemből, mivel ebben az életkorban, melyben én állok, már minden egyes év, sőt nap is kétszeres hálára kötelez az isteni gondviselés iránt. Engedje meg azért a főtiszteletű kerületi gyűlés, hogy Isten iránti fiúi hálámat évi jelentésem első helyén fejezzem ki, leborulván Ő előtt nagy alázatossággal, mint meghálálhatlan jótéteményekkel megáldott agg szolgája, kinek öröme, boldogsága, boldogult Tompánk egyik remek költeménye szerint, nem a *jelenen épül*, — *de a múlton és az em-*

lékezeten; a boldogságnak, az örömnek ezen érzése az, mely mint említém, az aggodalommal vegyesen változik ma szívemben.

Méltán kérdezhetné valaki tőlem, hogy az öröm mellett miért foglal helyet szívemben az aggodalom? Bátran megfelelek rá hogy nem azért, mivel a sírhoz közel állok, hiszen a gondviselés által elémbé mért pályát igyekeztem híven megfutni, — tehát e tekintetben aggodalomra nincs okom, öntudatom nyugodt; ezen közvetlen bíráim nem vádol engem.

Hanem van egy sötét pont lelkem előtt, melyet a féltékenység a valónál talán sötétebbre fest s nemcsak az én lelkemben, hanem hitsorsosimban is, — talán az egész protestáns öntudatban és ez nem más, mint egyházunk jelenlegi helyzete, a melyet a fokozódott féltékenységből egyházi lapjaink majd nem kétségbe ejtő fekete színben állítanak lelkünk elé, egyrészt a *protestáns szellem s öntudat hanyatlása* miatt, másrészt a legközelebbi időben életbe lépett interconfessionális törvények ferde kinnövéseire s az e miatt előállott reversálisok veszélyes voltára s a reakciónak e téren ellenünk indított hajszájára hivatkozván.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! kétségen kívül fenyegető veszélyek ezek, elszomorítják a vallásukat és egyházukat híven szeretők lelkét, annyival is inkább azokét, kik közel állván a sírhoz, mint én is, nem számíthatnak arra, hogy ily veszélyesen fenyegető bajok orvoslását megláthassák s a fenyegető viharok elmúlásán örvendhessenek. Engedje meg azért a főtiszteletű egyházkerületi gyűlés, hogy e nehéz állapotra nézve némelyeket aggodalmainknak, ha nem egészben is, de részben leendő csilapítására elmondhassak.

Első ok, mely az aggodalomra okot ad, mint hirdetik sokan, a *protestáns szellem- és öntudat hanyatlása*. Azt vallom magam is, hogy meggyengült bennünk az élet-fentartó erő, az egységes prot. szellem; nincs bennünk azon lángoló hitbuzgóság, melynek példáját dicső hitelődeink egyházunk történelmében fent ragyogtatták; nincs közöttünk azon áldozatkészség, hogy gályára s máglyára mennénk hitünkért, szent vallásunkért; de erre ma nincsen is szükség, ma ily üldöztetések közt nem vagyunk, ma ilyenek ellen nem kell védekeznünk. Ma oly bajunk van, a melyen nagy részben magunk segíthetünk; oly sebünk, a melyet magunk begyógyíthatunk. Hogy a protestáns *közszellem, öntudat, az ebből folyó áldásokkal* — *hanyatlott közöttünk*, az baj, igen nagy baj, de ezt senki sem érezheti fájóbban, mint mi magunk.

Éleszsűk elevenségre tehát a protestáns közszellemet, a buzgóságot; birjunk teljes öntudatával annak, hogy az autonomia micsoda áldozatokat kíván. Csüggeteg szívünkbe öntsük az új életerőt az igaz hitben; higgyük, hogy a Krisztus evangéliom Istennek hatalma minden hívőnek üdvességére: ak-

kor sebeink begyógyulnak s az önmagunk által okozott baj miatt többé nem lesz aggodalma köztünk senkinek.

A második ok, a mely aggodalomra okot szolgáltat, a legközelebb életbeléptetett *interconfessionalis törvények ferde kinövésai*, melyeket a reactionalis áramlat felhasznál ellenünk. Ez már aggodalomra több okot ad, mivel megszüntetése nem áll hatalmunkban s az államtörvények hiányosságának ellenünk való felhasználásából ered. De az ez által szenvedett baj is s ennek kártékony volta, egy részben reánk esik vissza; egyházas szellemünk hanyatlása okozza azt, hogy az 1894-ik évi, a vallásszabadságra s egyenlőségre fektetett XXXII. törvény-cikk reánk nézve károssá válhatott. Csak ez okozhatta azt, hogy a gyermekek vallására nézve történt egyezkedések a mi hátrányunkra ütöttek ki. Csak ez okozhatta, hogy a mi hitfelekezettünkhez tartozó felek oly gyenge lábon állanak, hogy törvényadta szabadságuk folytán gyermekeik vallását áruba bocsássák. Ezt a bajt is a vallásos szellemnek hiveink szívében való felébresztése orvosolhatja, s bizton várhatjuk jobb, kedvezőbb idők bekövetkeztével, hogy a törvényhozás, belátván tévedését, az 1868. LIII. t. cz. 12. §-át régi érvényében visszaállítja, s az egyenlőtlen küzdelemben álló hitfelekezeteket oltalmába veszi. Én azt hiszem ft. e. ker. gyűlés, hogy e téren megpróbáltatásunk is tisztító tűz leend reánk nézve, mely készíti a le nem győzhető szellemi világosságot és igazságot az elérendő diadalára. Meg fogom-e én érni azt az időt? aligha! de én azzal a reménységgel készülök siromba, hogy ez bizonyosan be fog következni.

Még egy harmadik ok is van, ft. közgyűlés, melyre aggodalmainkat fektetjük, nevezetesen szegénységünk, s ezzel összeköttetésben az 1848-ik XX. t.-cikkben kifejezett egyenjoguságnak a congrua által hiányosan, csak részben való végrehajtása. A szegénység kétségen kívül nagy akadály minden erkölcsi intézmény fellendülésének, így egyházunk felvirágzásának is; de ha volt valaha idő, a melyben szegénységünk miatt aggódnunk nem kellett egyházunk fentartása felett, — a mai idő kétségen kívül ilyen. Nem mondhatjuk, hogy hiveink buzgóságának, áldozatkészségének forrása kiapadt; ha ezt mondanánk, egyházaink kiáltanának ellenünk, a melyek ez évben is meghozták áldozataikat a szent célra, mint alább látni fogjuk. Egy biztató fénysugár ez a tulságosan, s a jobb jövő iránt kételkedő reménytelenségének sötétségében. E mellett élvezzük az állam segélyezését már évek óta, mely tanítóink, tanáraink fizetését felemelte, számukra egyházaink segédkezésével nyugdíjintézetet alapított, tudományos intézeteink fentartására szükséges mennyiségű segélyt ad, lelkészeink fizetésének felemelését törvényileg kimondta, annak végrehajtását folyamatra tette; ezeken kívül még magunk által kezdeményezett domesti-

kánkra évenként százezer forintot ad, mely összeget, hihetőleg, legelső óhajításunk nyilvánítása folytán, főlebb is emeli. Mindezen még eddig nem létezett körülmények, ha nem kielégítése is az 1848-ik XX. t.-cikkben kimondott jogos igényeinknek, de minden esetre hálátlanság volna azt mondanunk, hogy az állam meg nem kezdte felőlünk való gondoskodását s nem adott jogosultságot arra a hitre, hogy az említett törvény alapján, a vallásegyenlőség nagy elvét is érvényesíteni fogja. Mindezek, aggodalmainkkal szemben, megnyugtató jelek.

Itt látom szükségesnek, hogy a congrua ügyeiről szóljak. Congruai segélyre felterjesztetett egyházkerületünkben 299 lelkész. Ezeknek 1200 koronáig járó évi illetőségük 105,028 korona 3 fillér, 1600 koronáig 220,259 korona 41 fillér. Fuvardij fejében szükséges 17,710 korona, káplán tartásdíj 1400 korona. Mennyire fogja ezt a ministerium a betervezett ívek revisiója után megállapítani, azt még nem tudni. Eddigélé utalványozta 87 lelkésznek az 1899-ik évre egész illetményét 3 ízben 35,067 kor. 94 fillért; 1900-ra pedig ugyanezen 87 lelkésznek ugyanennyit.

Azoknak pedig, kik még sem 1899, sem 1900-ra semmit sem kaptak, utalványozta az egész 1899-re járó illetményöket: 71,448 korona 32 fillért, mely összeg csak akkor osztható ki, a mikor a ministerium kinek-kinek illetményeit megállapítja s névsorát velem közleni fogja. Addig ez az összeg a miskolci takarékpénztárban lesz, egy része őrizet alatt, hogy bármikor felvehető legyen.

Hiveinknek a lefolyt egyházi évben egyházi célokra és építkezésekre adott összegeik, melyekre fentebb hivatkoztam, egyházmegyénként következő:

1. Az abauji egyházmegyében építkezésekre összegyűlt adományok összege 27,904 korona 32 fillér. Egyházfentartási s közigazgatási költségekre 24,932 korona 22 fillér.

2. Az alsó-borsodi egyházmegyében építkezésekre adatott 11,521 korona 26 fillér, más célokra 6877 korona 14 fillér.

Az egyházak összes bevétele volt ezen megyében 202,793 korona 11 fillér. Kiadás 178,916 korona 19 fillér. Maradvány 23,876 korona 92 fillér. Tőkepénz és alapítvány 135,306 korona 58 fillér.

Adósság 63,722 korona.
Magtári tőkepénz 16710 korona, 12 fillér.
Buza 229·5 hektoliter.
Rozs 1764·27 hektoliter.
Árpa 660·4 hektoliter.
Zab 69·37 hektoliter.

3. Alsó-Zemplénben építkezésekre kiadatott 29,798 korona. A megaszói templomépítésre külön az egyház 12,000 koronát, gróf Andrássy Dénes ur pedig ugyan e célra 20,000 koronát adott, mely szép összeg maga szólal meg az iránt, hogy ezért az

adakozó grófnak az egyházkerületi közgyűlés is hálas köszönetet mondjon.

Felső-Borsodban építkezésekre 24615 korona 8 fillér. Más célokra összegyűlt 12339 kor. 40 fillér.

Felső-Zemplénben építkezésekre 39775 kor. 68 fillér. Más célokra 7184 kor. 64 fillér.

Gömöri egyházmegyében építkezésre kiadott 42676 kor. Más célokra 10282 kor.

Tornai egyházmegyében építésre adtak 2399 kor. 88 fillér. Más egyházi célokra 2391 kor. 98 fillér.

Ungi egyházmegyében építkezésre adatott 11212 kor. Más egyházi célokra 5952 korona.

Az építkezésekre s más célokra adott összeg együttesen kitesz 228,461 kor. 78 fillért. Van ezen kívül minden egyháznak részint földek, részint tőkepénzek, részint magtárak s évi egyházfentartásra kivetett összegek után bizonyos jövedelmök. Ezen nemcsak papirosra letett, de nyilván beszélő számok, egyháztartásunk felett naponként nevedő gondjaink ellenébe, bizonyosan nyújtanak annyi vigasztalást, hogy nem kell kétségbe esnünk ev. ref. egyházunk sorsa felett: hanem bízva az isteni gondviselés jóságában, építenünk kell azt — mint Jézusról és őseinkről reánk maradt szent örökséget bölcs előrelátással, buzgósággal, áldozatkészséggel, őrt állván mindenütt: lent az egyházakban egyházi közigazgatásunk minden fokozatán a legfelsőbbig — egyháziak, világiak mindnyájan, a mint ezt tőlünk, a protestantismus fölve, az egyetemes papság kívánja s a mint ezt a legfőbb erkölcsi törvény „*egymás terheinek hordozásában*“ parancsolja.

Főtiszteletű kerületi közgyűlés! De nemcsak az áldozatkészség az, a mely a felmutatott adakozásokban nyilatkozik, és a mely aggodalmainkat enyhítheti; hanem az esperes urak jelentéseikben beszélő azon bizonyosságok is, melyek oly dolgokról tanúskodnak, melyek bármely erkölcsi társulat életében, inkább emelkedést, mint hanyatlás jeleznek. Nevezetesen egyik egyházmegyénkből beterjesztett jelentésben az olvasható: »a lezárt évben, az egyház-látogatási jegyzőkönyvek most is hű képét mutatják egyházmegyénk gyülekezeteinek, külső- és belső életének. Hanyatlást, sülyedést hála Istennek, sehol sem láthatunk, ellenben több helyen találkozunk az egyház iránti szeretett s vallásos buzgóság áldozatkészség felemelő nyilvánulásaival.« A másik egyházmegyéből ez jelentetik: »a gyülekezetek vallásos buzgósága nem hanyatlott, sőt emelkedett. Lelkészek, tanítók híven megfeleltek köteleességeiknek, a gyülekezetekkel legszebb egyetértésben élnek stb.« A harmadik egyházmegyében az értesítés így szól: »a hitélet, a vallásos buzgóság a régi erőben- és munkásságban mutatkozik. A reversalisok adása nem ad aggodalomra okot. Egyházlátogatási jegyzőkönyveinkből megnyugtató képet alkothatunk, a mely kellemes érzést ébreszthet bennünk még ott is, a hol idegen elemek közt kell a létért küzdenünk.« A negyedik

egyházmegyéből az esperesi jelentés így szól: »A lelkészek mindannyian híven teljesítik minden hivatalos köteleességeiket. Az iskola tanítók fele része kitűnő, a tanításban kevesen mutatnak fel csak ki-elégítő sükert. A presbiteriumok is teljesítik híven köteleességeiket.«

Az 5-ik jelentés így szól: »Semmi oly körülmény egyházmegyénkben nem mutatkozik, mely akár a vallásosság, akár a hívek buzgóságának lelki épültének ellene törne, lelkipásztorok, tanítók, minden előjárók megteszik köteleességeiket, hogy az egyházban rend és béke legyen.« A hatodik egyházmegyéből: »Ez idő szerint a vallásosság fokmérőjeül tekintik a reversalisok vegyes házasságokat. Ezek esetei az 1899. évben javunkra bizonyítanak. Minden kedvező feltétel meg van megyénkben arra, hogy a jelenlegi felekezeti zavarodással szemben nyugodtan s jó reménnyel várjuk a további fejleményeket.« Hetedik — 8-ik egyházmegyénkből nincs említés a vallásos erkölcsi életről; az egyik esperesi jelentés a reversalisok miatti veszteséget említi fel, hogy megyéjében 28 esetben határozta úgy a szülők, hogy egyezségük egyházunk javára vált, 32 esetben pedig ellenünk, mely 4 különbséget egy nagyobb népességű egyházra esőnek mondja.« Itt megemlítem, hogy egész egyházkerületben, 71 ily eset volt javunkra, 86 eset pedig kárunkra. A veszteség 15.

Ime! az esperes uraknak a hit- és erkölcsi életre, a rendtartásra a közigazgatásra, lelkészekre s a tanítók, presbiterekre vonatkozó jelentéseik sem jogosítanak fel minket arra, hogy jogtalan aggodalmakkal terheljük magunkat egyházunk jelenlegi állapota miatt.

De menjünk tovább t. közgyűlés! nézzünk szét egyetemes egyházunk életében, az egyházközségeken kezdve fel a legmagasabb intéző körig, a Conventig. — Úgy tapasztaljuk, hogy mindenütt foly a munka, fejlődik a tevékenység, áldozatkészség, gondolkodnak egyesek úgy, mint testületek arról, hogy bajainkon miként kelljen segíteni, és pedig összeöllelkezve egyházi- és világi férfaink. A legújabb pár évtized számos intézményeket létesített ev. ref. egyházunk keblében; egyházi törvényeinket, melyek addig hiányoztak, létre hozta, azok Ő Felsége által szentesítve vannak, azokat az állam is törvényeseknek ismeri. A Convent megalkotta a domesticát s ennek áldásos intézményei, a missiói állomások felállítása, a szegényebb egyházak segélyezése tőke-segély útján és egyszersmindenkori segélyek adása. Az egyetemes papi özvegyi gyámintézet felállítása — s tervbe van véve a lelkeszi nyugdíj-intézet is; új egyházi adózási rendszer behozatala, mely arányosabb s igazságosabb kulcsával könnyíteni fog azon hiveinken, kik most anyagi helyzetükhöz képest a legnagyobb terhet viselik; pld. a 10 frtnál kevesebb és semmi állami adót nem fizetőkön, kikre nézve az aránylag legnehezebb egyházi teher

mindig kísértésül szolgál arra, hogy vallásukhoz hűtlenek legyenek

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Én ezen előadott körülményeket komolyan elgondolva s megemlékezve élénken arra is, hogy egyházkerületünk minő tevékenységet fajt ki mindazon dolgok körül, melyek egyházi életünket megnyugtatóbbá s virágzóbbá tehetik: ily képet alkottam magamnak egyházunk jelenlegi állapotáról. Lehet hogy egyben-másban tévedek; de én oly sötétnek egyházi állapotainkat nem látom, hogy nagy aggodásra szükség vagy ok volna. Elismerem, hogy vannak figyelemre méltó bajaink, azokon segítenünk kell; de azoknak nagy részén magunk segíthetünk kitartó buzgóság, éber őrködés, kitartó munkásság és egyetértés által. Ne adjunk fegyvert magunk ellen ellenfeleink kezébe, mert ez rossz védekezés.

Egyébiránt főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, egyes apróbb részletekre most jelentésemben ki nem terjeszkedvén, megnyugtatóan tisztelttel jelenthetem, hogy a lefolyt egyházi évben, egyházi s iskolai ügyeink, úgy az egyházmegyékben, mint az egyházkerületen szokott mederben folytak; munkakörömben én is idejében s pontosan mindent elintézttem, csupán a múlt évi congruai összeg van kiosztatlan állapotban, a mint fölebb említettem. Erre nézve indítványom az volna, hogy felét vagy kétharmadát, a lelkész uraknak kioszthatnánk azon kulcs szerint, mely szerint azt a Convent megállapította és a ministerium is utalványozta; az egyházmegyei benthagyott összeg elég garancia lenne arra nézve, ha a ministerium változásokat tenne a Convent által javaslatba hozott összegekre nézve. Ezek után magamat a főtiszteletű egyházkerületi gyűlés szeretetébe ajánlom.

TÁRCA.

(Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.*

(Folytatás.)

Bizonyára ez a cél vezérelte Augustust, midőn mit sem törődve a saecularis ünnepek régi rendjével, egyszerre csak megbízta Ateius Capítot, ezt a kiváló jogtudóst, a vallási régiségek legalaposabb ismerőjét, hogy keressen alapot a saecularis ünnep megülésére s készítse elő azt. Capito pedig felhasználta a háború zivatarai beleunt rómaiak közt egyre nagyobb mértékben hitelre talált reménységet, melynek Vergilius is kifejezést adott,¹⁷ hogy t. i. a négy saeculum bevégeződésével új világrend keletkezik s a régi aranykorszak ismét visszatér,¹⁸ felhasználta továbbá azt a

Varrotól is említett körülményt, hogy a saeculumok tartama nem 100, hanem 110 év s ezt egy nagyon kétes eredetű s nagyrészen mindenestre erre az alkalomra készített sibylla-jóslattal is támogatván,¹⁹ azt hirdette, hogy az eddigi saecularis ünnepeket nem a törvényes időben tartották meg,²⁰ mert az első ünnepnek ²⁹⁸/₄₅₆-ra, a másodiknak ⁴⁰⁸/₃₄₆-ra, a harmadiknak ⁵¹⁸/₂₃₆-ra, a negyediknek ⁶²⁸/₁₂₆-ra kellett volna esni s így az ötödik saecularis ünnep ⁷³⁸/₁₆-ra esik. Ezen az alapon tartotta meg aztán Augustus ⁷³⁷/₁₇-ben²¹

¹⁹ E sibylla-jóslat ma is megvan. Mommsen azt hiszi róla, hogy mindjárt az itáliai szövetséges háború után keletkezett s mindenestre ismeretes volt már Augustus uralkodása előtt, mivel a 35—37. sor az itáliai háborúra céloz. Mivel a 110 éves saeculumot Varro is említi, Mommsen határozottan visszautasítja azt a feltevést, mintha ezt a sibylla-jóslatot s vele a 110 éves saeculumokat az Augustustól megbízott római jogtudósok találták volna ki. (Ephem. Epigr. i. h. 235. 236. l. v. ö. Schöll i. h. 58. l. 3. jegyzet). — A magunk részéről azonban sokkal valószínűbbnek tartjuk Christ véleményét (Sitzungsberichte der Akad. der Wissenschaften zu München 1893. I. 138—139), mely szerint e sibylla-jóslat „vaticinium post eventum vel rectius post rem ab Argusto decretum“; a sibylla-jóslat utasításai ugyanis annyira megegyeznek az ünnep lefolyásáról szóló nem rég feltalált hivatalos tudósítással, hogy feltétlenül azt kell hinnünk, hogy azt Augustus megbízásából készítették s csak rövid idővel az ünnep megülése előtt tették közzé. — Hogy azonban a jóslat készítésében maga Horatius is részt vett volna — mint Friedrich véli és Horatiusnak Sat. I. 10, 31. atque ego cum Graecis facerem natus mare citra versiculos, vetuit me tali voce Quirinus szavaiból következtethető görög verselésbeli jártasságával, meg Horatius és a sibylla-jóslat nyelvi egyezésével támogatni próbálja (Qu-Horatius Flaccus 102. l.) — nemesak valószínűtlen, hanem „olyan merész ötlet, mely komoly figyelmet egyáltalán nem érdemel.“ (Schöll i. h. 58. l. 3. jegyzet.)

²⁰ A régi írók a saecularis ünnepeknek hol a régiek által följegyzett, hol a XV. virek által kigondolt s a hivatalos feljegyzések közé is beiktatott (az XV. virektől kigondolt datumai a ludi saecularesnek a fasti consulares-be mindjárt az Augustus saecularis ünnepe után iktattak be. L. M. Schanz Geschichte der römischen Literatur³ I. 26. l.) éveit idézik, innen aztán az az óriási zavar, a mely adatlakban található. (Még inkább növekedett a zavar, midőn Róma alapításának évszázados évfordulóival hozták összeköttetésbe a saecularis ünnepeket.) Magok a későbbi császárok is, hol a régi számításmódot, hol az Augustusét követték, így Claudius ⁸⁰⁰/₄₆-ban (Suet. Claud. 21. Cens. 17.), tehát az Augustusé után 63 évvel, Domitjánus (Suet. Dom. 4. Cens. 17.) ⁸⁴¹/₈₇-ben tehát az Augustus számításmódja szerint, de nem épen 110, hanem 104 évvel később az Augustusénál stb. (I. Preller-Jordan i. m. II. 91. l.; Orelli: Tacitus Annales XI, 11-hez írt magyarázatát). E miatt a kétféle számítás miatt ez ünnepek sokat veszítettek magasztosságukból, sőt komolyságukból is. Suetonius ugyanis (vita Claud. 21.) ezt a megjegyzést teszi: Fecit et Saeculares, quasi anticipatos ab Augusto nec legitimo temporis reservatos, quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegissee. Quare vox praeconis irrita est invitantis more sollemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam nec spectaturus esset, cum superessent adhuc, qui spectaverunt et quidam histrionum producti olim tunc quoque producerentur. — Plinius (Hist. Nat. 7. 48. 49.) föl is említi egy színésznek, Stephanionak, a nevét, a ki részt vett ugy az Augustus, mint a Claudius saecularis ünnepén s még azután is sokáig élt.

²¹ Az ötödik saecularis ünnepet ⁷³⁸/₁₆-ban kellett volna megtartani a sibylla-jóslat 110 éves cyclusa alapján, hogy miért tette Augustus egy évvel előbbre, nincs rá semmi adatunk s így a magyarázatok számára tág tér nyílik. Roth (i. h. 367. l.) a Caesar nap-tárjavítása folytán előállott annus confusionis szal próbálja megokolni, Mommsen meg (Röm. Chron.² 185. 186. II. 364. jegyzet) azzal, hogy teljesen közömbös dolog volt, hogy a régi saeculum utolsó vagy az új saeculum első évében tartsák-e meg az ünnepet. Boissier (i. h. 80. l.) és H. Besser (Neue Jahrbücher 1886. 133. k. 695. l.) azt hiszik, hogy azért választotta Augustus ezt az évet, mert az a tíz év, a melyre ő a kormányzást elvállalta, épen lejáróban volt s a midőn ő azt vissza akarta adni a nép kezébe — mint maga is mondja: rem publicam ex mea potestate in senatus populique Romani arbitrium transtuli — e nagyszerű ünnep által is biztosítani akarta a maga számára a nép kegyét s alkalmat óhajtott adni a 10 évi állandó béke után a közörmő nyilvánulására. Az különben, hogy a császárok megölték uralkodásuk 10 éves fordulóját, Dio-Cassius szerint állandó szokássá vált s talán Augustustól vette eredetét. Gardthausen (II. I. 621 l. 25. jegyzet) a 737. év választását szintén az uralkodás 10 éves évfordulójából, meg abból a körülményből magyarázza, hogy ebben az évben született L. Caesar, ekkor adoptálta Augustus két

¹⁷ L. Vergilius Ecl. IV. 5. kk.: Aen. VI. 791. kk.

¹⁸ L. Schömann: i. m. 5. l. kk.; Varro de gente populi Romani (Aug. de Civ. Del. 22, 25.): Genethiaci quidam scripserunt esse in renascendis hominibus, quam appellat *παλιγενεσίαν* Graeci; hanc scripserunt confici in annis numero quadringentis quadraginta, ut idem corpus et eadem anima, quae fuerint coniuncta in homine aliquando, eandem rursus redeant in coniunctionem.

az ötödik saecularis ünnepet, a legfényesebbet valamennyi e nemű ünnep között.

Ennek az ünnepnek a lefolyásáról elég sokat tudtunk idáig is, mert reánk maradt az ünnep alapjául szolgáló sibylla-vers, Phlegonnál és Zosimusnál is;²² e mellett Zosimus elég jó forrás után²³ leírta az egész ünnepet. Részint ezekből, részint Horatius ünnepi költeményéből elég tisztán állt előttünk ennek az ünnepnek egész programja. Napjainkban azonban a szerencsés véletlen folytán még tisztább képet alkothatunk magunknak róla. Az 1890. és 91. években ugyanis a Tiberis szabályozása alkalmával a Mars-mezőnek ép azon a helyén, hol a saecularis játékokat tartották, egy régi ház falába beépített felirásos márványdarabokra bukkantak. A feliratok fontosságát csakhamar fölismerte az olasz akadémia s azok összeállítását és megmagyarázását Mommsenre, az epigraphika e nagy mesterére bízta. Mommsen a márványdarabokat összeillesztvén, azonnal átlátta, hogy azok nem egyebek, mint az Augustus és Domitíanus uralkodása alatti ötödik és hetedik saecularis ünnepéről szóló hivatalos tudósítások, melyeket magok az ünnep rendezői, a XV. virek készítettek. Szerencsénkre az Augustus alatti ünnepéről szóló márványoszlop — a melyet C. Silanus consul állított fel az ünnepély lefolyásának helyén²⁴ — sokkal épebb állapotban jutott reánk, mint a Domitíanusé, úgy annyira, hogy azt Mommsennek csaknem egészen sikerült helyreállítani és feliratait legalább jórésztben kiegészíteni. E felirat és a Mommsen által hozzáfűzött commentár rendkívül fontos reánk nézve; amaz annyiban, a mennyiben a lehető leghitelesebben értesít bennünket az Augustus saecularis ünnepéről s ez által Horatius carmen saecularéjára is új fényt derít; emez meg annyiban, a mennyiben egy benne foglalt elmés coniectura egész kis irodalmat támasztott s költeményünk megértését és helyes megítélését nagyban előmozdította.

Az ünnep e szerint a hivatalos tudósítás szerint következőleg folyt le, Augustus rendeletet ad ki, hogy jó előre tudassák birodalma minden részében az ünnep helyét és idejét, hogy megnézhesse minden római polgár kivétel nélkül ezt a nagyszerű ünnepet, „a minőt még nem látott egy halandó sem és nem is láthat többször.“ Hogy mennél többen jöhessenek az ünnepre, felmentik a 25—60 év közti, házasságra nem lépett férfiakat és nőket is az alól a büntetés alól, a melyet az előző évben hozott lex de maritandis ordi-

unokáját s így a trónutódlás emberi számítás szerint biztosítva lett és abból, hogy ebben az évben egy üstökös jelent meg az u. n. sidus Julium. Ujabbán (Eph. Epigr. i. h. 252. l.) Mommsen azzal magyarázza az ünnep előbbretételét, hogy Augustusnak sietnie kellett Ázsiába. A kérdés újabb adatok előkerülése nélkül nem dönthető el s ép ezért kétszeresen sajnálunk kell, hogy a 17-ik évi saecularis ünnepekről szóló tudósítás eleje hiányzik, mert az minden bizonynyal világosságot derített volna e kérdésre.

²² Phlegon: *Περί Μαρτυρίων* c. 4. (Rerum naturalium scriptores Graeci minores rec. O. Keller. Lipse 1877. 91 kk.); Zosimus-Historiae II. 5, 6.

²³ L. Mommsen (Ephem. Epigr. i. h. 225): Zosimus in relatione plena et fida omnino ex auctore egregio et ipsorum actorum inspectione edocto petita. . . stb.

²⁴ Hivatalos tudósítás 58—63. sor: Eodemque die ibidem (sc. idem adfuerunt) et senatus consultum factum est. Quod C. Silanus cos. v. f. pertinere ad conservandam memoriam tantae benevolentiae deorum commentarium ludorum saecularium in columnam aheneam et marmoream inscribi, statuque ad futuram rei memoriam utramque in eo loco ubi ludi futuri sint, q. d. e. r. f. p. d. e. r. i. c. uti cos. a. a. ve ad futuram rei memoriam columnam aheneam et alteram marmoream, in quibus commentarium ludorum eorum inscriptum sit, eo loco statuunt. stb. (Eph. Epigr. i. h. 229. és 248. l.)

nibus szabott rájuk,²⁵ mely szerint t. i. ők minden nyilvános játéktól el voltak tiltva²⁶; hasonlóképp fölmentést adtak az özvegyasszonyoknak is a törvény által megszabott gyászruha-viselés alól. Ezek után az előkészületek után, a melyekhez még egy emlékoszlop felállítása, Horatiusnak egy alkalmi költemény készítésével való megbízása s e költemény előadására a legelőkelőbb szülők gyermekeiből egy 54 tagu kar szervezése s több más effélék járultak, május 26-ikán megkezdődött a tulajdonképeni ünnep. És pedig május 26—28-ig minden családtyának meg kellett tisztítani házanépét a XV. virektől nyert engesztelő-szerekkel, 29—31-ig pedig az épen érni kezdő vetések első zsen-géjéből kellett vinni a XV. virek számára ajándékot. A 31-ét követő éjjellel vette kezdetét aztán az ünnep legfontosabb része: az ünnepélyes áldozás, a mely három nap és három éjen át tartott. Első éjszaka a Tiberis mellett áldoztak a Moiráknak kilenc bárányt és ugyanannyi kecskét, nappal pedig Juppiternek a Capitoliumon egy fehér bikát; második éjszaka az Ilithiáknak kalácsneműeket, nappal pedig Junonak egy tehenet; harmadik éjjel az anyaföldnek (Terra Mater) egy kocát, nappal pedig Apollónak és Dianának a Palatinuson kalácsféléket. S itt fölemlíti tudósításunk, hogy a Palatinuson bemutatott áldozatok után 27 előre megbízott ifjú és ugyanannyi leány elénekelte az ünnepi verset, hasonlóképen a Capitoliumon is. A verset Q. Horatius Flaccus készítette. Az ünnepnek e legfontosabb része: a három éjszakai és három napi áldozás után még 12 napon át mulattatták a népet színi előadásokkal, állatviadokkal, versenyekkel s csak ezek után végződött be az összesen 21 napig tartó ünnep, melynél fényesebbet nem látott Róma soha.

Ha csak egy pillantást vetünk is az Augustus saecularis ünnepének programjára, azonnal látjuk, hogy az egészen más volt, mint az előző ludi saeculares. Mert bármennyire igyekezett is Augustus azt mutatni, hogy ennek az ünnepnek a rendezésében is ragaszkodik a régi szokásokhoz s bármennyire emlegeti is, hogy az „more exemploque maiorum“ folyt le: mégis voltaképen csak az áldozati hely — Terentum — és a három éjji áldozás maradt meg a régi ünnep szertartásai közül. De — mint láttuk — a régi sötét áldozatok — hostiae furvae — helyét fehér ökrök és kalácsneműek, a régi félelmes alvilági istenek — Dis és Proserpina — helyét más szelidebb istenek: az üdvhozó Moirák, a megváltó Ilithiák és a tápláló Anyaföld foglalták el. E mellett míg a régi ludi saeculares alkalmával csak alvilági isteneknek nyújtottak áldozatokat, most ezek mellett kiváló hely jutott a felvilági isteneknek is, Juppiternek, Junonak, Apollónak és Dianának. Így a régi szomorú jellegű engesztelő ünnepből örvendező hálaünnep lett, a mennyiben a felvilági istenek kultusza az egész ünnepnek vidám színezetet adott. Ezt a közörmőt a polgárháború vérontásai után beköszöntött béke és nyugalom fölött, az egész Rómának hálás örömet az Augustussal kezdődő új aranykorszak fölött — a melyet oly sóvárogva várt Vergiliussal együtt minden nemesebb lélek — ezt a

²⁵ A lex Julia de maritandis ordinibus 736/18-ban keletkezett L. Gardthausen i m I. II. § 31. és Friedrich: „Q. Horatius Flaccus“ 177—179 ll.

²⁶ Hivatalos tudósítás 54. kk.: Quod tali spectaculo nemo iterum intererit, permittendum videri ludorum eorum diebus qui nondum sunt maritati sine fraude sua ut adsint, q. d. e. r. f. p., d. e. r. i. c. ut quoniam ludi iei religionis causa sunt instituti neque ultra quam semel ulli mortalium eos spectare licet, ludos, quos mag. XV. vir. s. f. ederit s. f. s. spectare liceat ieiis, qui lege de maritandis ordinibus tenentur.

közös örömet és hálát juttatja kifejezésre Horatius is a maga ünnepi költeményében, a *carmen saeculare*-ban, a melyre, ideje, hogy rátérjünk s megismerkedjünk elsőben is szerkezetével és gondolatmenetével.

(Folyt. köv.)

Domby László.

KÖZÉLETÜNK.

Az arany menyegző, mint liturgiai actus.

— Válaszúl Nt. Novák Lajos hittanár s főiskolai lelkész úrnak, hozzám, mint az X—i aranylakodalom szereplőjéhez intézett kérdéseire —

E lapok 15-ik számának vegyes rovatában, a fent tisztelt Tanár úr, hozzám, mint az X—i aranylakodalom szereplőjéhez, három kérdést intéz, melyekre tölem feleletet kér és vár.

Attól az időtől, a mikor én a theologiai chatedrákról hozzám intézett kérdésekre feleletet adtam, egy negyed század régen letelt s nagyon természetes: a feleletek adásától el vagyok szokva s a mit a hozzám intézett kérdésekre adhatok, egyszerű válasz lesz csupán; ezt megadni, ígéretem, a kérdező személye és elfoglaltsága iránt érzett szeretetem és tiszteletemből kifolyólag is, kedves kötelességemnek ismerem.

Hogy az olvasónak ne kelljen a jelzett helyen a kérdések után nézni, idefrom azokat teljes egészükben s abban a sorrendben, a mint N. L. úr által adva van.

1-ször. „Ha már esketett, mert esketett Ön: mi jögon mellezte a törvényes liturgiai formát? 2-szor. Mi alapon, mi jögon inaugurált Ön, egy eddigelé szokatlan ceremóniát? 3-szor. Hogyan egyeztethető meg az Ön egész eljárása az evangyeliommal is, a józan észszel is, a mi hitelveinkkel, a mi liturgiánkkal, a mi egyházjogunkkal is?”

Válaszomban, mérlegelve e teljesen professori stilusban feltett kérdések súlyát, úgy a logikai követelmények, mint a kérdések fontossága tekintetéből a sorrendet megváltoztatom s mindenek előtt a 3-ik főkérdésben foglalt egyes kérdésekre, nézetemet a következőkben mondom el. Hogy evangyeliomi református egyházunk hitelvének, ez elvek alapján kifejtett minden intézményének; tantételeinek s az ezek alapján kifejtett egyházjogának és liturgiájának alapja az evangyeliom és a józan ész, az, minden józan gondolkozású protestáns ember előtt, tiszta világosságban áll.

Az egyházjog, — bár a reformátusok nézete szerint a házasság a polgári szabályzat körébe tartozik és az a feletti törvényhozás a világi hatóságot illeti; — magát a házasság megkötését a lelkészek jogkörébe utalta, s itt minálunk, dacára az 1895. október 1-sőjén életbe lépett polgári házasságnak: a már polgárilag megkötött házasságnak, a vallás esküjével való megerősítését is, meghagyja, elrendeli. Igaz, hogy ez a meghagyás és elrendelés ma még csak szabályokban és utasításokban nyert kifejezést, de minden bizonynyal, az evangyeliom és józan ész alapján kifejtett egyházjogból kifolyólag.

A házasság megkötésének lényeges és mellezhetlen része az eskü, a mely által Istenre, mint az igazság tanújára s az igaztalanság bosszúlójára történik hivatkozás s az egyház, dacára a Máté evangy. 5-ik r. 33 s következő verseiben s Jakab apostol 5-ik r. 12 versében kifejezett esküvési tilalom ellenére, az Isten nevére való esküvést, főkéllékkül írja elő.

Az aranymenyegzői ünnepélyt, mint vallási cselekvényt, az egyházjog nem ismeri. A mennyiben azonban

ez egyházi életünk keretében szokásban, gyakorlatban van: megtartása, szerény nézetem szerint, egyházjogi szempontból kifogás alá nem eshetik; az aranymenyegzői szertartások, a megfelelő „idomák”-nak megállapításánál, az egyházjognak a házasság megkötésére megállapított irányelvei a határozók.

Ezek után, természetesen és önként következik: a mennyiben a házasság megkötése az evangyeliom és a józan ész alapján történik, a liturgia által meghatározott esküvéssel; épen oly evangyeliomi és a józan észből kifolyó cselekvény az aranylakodalmi mátkapárnak újabb, Isten nevében tett fogadástelele nagyon természetesen, nem a házasság megkötésére a liturgia által megállapított eskü-minta szerint. A protestáns egyházjog szerint: „a lelkész másokat kizárva nem ünnepelhet.” Ezen jogelv alapján fejlett ki protestáns, közelebb ev. ref. egyházunkban azon nézet, hogy a prot. liturgia csak emberi intézmény, mint ilyen változtatható; a fő csak az, hogy a szentírással megegyező legyen. Protestáns felfogás szerint a vallásos cselekvényeknek igaz értékét, nem a pusztá cselekedet, hanem a hit adja meg s épen azért a prot. felfogás, a róm. catholicismus „opus operatum”-át elveti. Ebből önként következik, azon igazán protestáns felfogás, hogy bármely liturgiai cselekvénynél, a lelkész és hívő együttes működésére van szükség.

Az aranymenyegzői ünnepély, mint kizárólag vallásos cselekvény, a fentebbiekből kifolyólag a lelkész és ünneplők kölcsönös együtt működését feltétlenül megkívánja s ez együtt működésnek az ünneplők részéről nemcsak a szertartási beszéd meghallgatásában, az imának elmondásában, a papi áldásnak elfogadásában, hanem igen is: a fogadás megújításában is kell nyilvánulnia.

Liturgica íróink felfogását e tekintetben nem ismerem, egyszerűen azért, mert újabb liturgicusaink felfogása közkincsünkké még eddig nem lett. A mit Zsarnay az ő liturgicájában az aranymenyegzői ünnepélyről mond, hogy t. i.: „az ötven éves házasoknak, ha kívánják, megengedhető az új lakodalmi ünnepély, az, felfogásom szerint, mellettem tesz tanúbizonyságot; mert nézetem szerint a liturgica mint tudomány, a lakodalmi ünnepély alatt, bizonyára nem a lakodalmi lakomát, hanem igen is, azt a liturgiai aktust érti, a melyet magának a házasság megkötésének alkalmából előnkbe ír.

Tovább menve: legyen szabad annak igazolásául, hogy az Isten nevére tett fogadásoknak megújítása a gyakorlati életben és pedig ev. ref. egyházunk életében sem szokatlan, reá mutatnom a következőkre. A káplán exmittáltatása alkalmából esküt tesz, hogy az evangyeliomot, hitelveink értelmében fogja hirdetni, hogy elkerül mindent, a mi anyaszentegyházunk hitelveivel, a tiszta erkölcsessel ellenkezik! Ezt a fogadást, felszenteltetése alkalmával megújítja az Isten nevében! Közéletünk hivatalnokai, jegyzők, tanácsbírók, esperesek, mindmind megújítják fogadásukat, melyeket már több alkalommal az evangyeliom igazainak hű teljesítésére tettek, sőt épen a jegyző, ha esetleg főjegyzővé választatik is, megújítja fogadását, bizony nem a megváltozott munka kör, hanem a széprend s az evangyeliomi hitélet szempontjából.

Felfogásom szerint, az aranylakodalom alkalmával az ünneplő párnak újabb fogadás tétele, a liturgica szabályaival ellentétben nem áll.

Az én szeretve tisztelt tisztársam s tanár úr Novák Lajos, 2-ik kérdésében azt kérdezi: „Mi alapon, mi jögon inaugurált Ön, egy eddigelé szokatlan cere-

moníát? E kérdésre válaszem nem lehet más, csak ez: azért, mert e tekintetben a liturgia szabad kezét enged akkor, midőn semmi néven nevezendő szertartást elő nem ír. Azért, mert azt az illető házaspár hitben-erősítésére, gyülekeztem lelki épülésére szükségesnek láttam s követtem végül a liturgica azon tanácsát: „a gondolkodás és lelkiismeret drágán vásárlott szabadságát protestáns egyházunkban feltartani kötelesség.”

Ezzel eljutottam a jelzett kérdések elsőjéhez, a mely az én logicám szerint a 3-ik s teljes egészében ez: „Ha már esketett, mert esketett On: mi joga mellőzte a törvényes liturgiai formát? E kérdésre válaszem egy másik kérdés: melyiket? Én, a magam részéről nem szégyenlem bevallani: az aranymenyegzői ünnepély alkalmára megállapított liturgiai formát nem ismerem s nagyon lekötelezne a Nt. Tanár úr, azt hiszem nemcsak engem, hanem több lelkészársamat is, ha megmondaná nekünk: az aranymenyegzői ünnepély alkalmára megállapított törvényes liturgiai forma hol van megírva?!

A fentebbiek után, az x-i aranymenyegzői ünnepélynél követett eljárásomat sem az evangéliommal, sem a józan észszel, sem hitelveinkkel, sem liturgiáinkkal, sem egyházjogunkkal ellenkezőnek nem tartom, sőt a fogadás megújítását, mint menyegzői actust, minden tekintetben, de főleg liturgiai szempontból szükségesnek vélem.

Természetesen, szerény nézetem nem követeli magának a csálhatatlanság jogát! s ha majd a hegyre állított tornyok világossága gyöngye látásomat eloszlatja s az arra hivatott erők az aranymenyegző liturgiai szertartását megállapítják, vagy esetleg a már megállapított felmutatják, akkor: a fényben gyönyörködni a szabályokhoz alkalmazkodni, kedves lesz nekem.

Szereplő.

Az egyetemes énekügyi bizottság zenei albizottságának ülése.

Fejes István, az egyetemes énekügyi bizottság fáradhatlan elnöke, folyó hó 9. és 10-ére S.-a. Ujhelybe hívta össze az egyetemes énekügyi bizottság zenei csoportját. A meghívottak, Lévy József kivételével, ki egy csuszamlás következtében szenvedett könnyebb sérülés miatt levélileg mentette ki távolmaradását, teljes számban megjelentek, név szerint: Deák Gerő, szászvárosi főgimnáziumi tanár, Kálmán Farkas, gyomai lelkész, Sz. Nagy József, ny. zenetanár, Nagy Zoltán debreceni képezdei zenetanár, Somogyi Antal, farkasdi, Szabolcska Mihály, temesvári lelkészek és Szügyi József békési énekvezér és orgonista, mind megannyi nagy tudású, lelkes munkásai az ének revisionak.

A bizottság zeneszakértő tagjai a részükre kiosztott darabokat bemutatták s az egyesek által, egyenlő alapelvek szerint már elbírált dallamok, a bizottságban kerültek újabb megvitatásra.

Mindenekelőtt a főszempontok tűzettek ki, nevezetesen, a dallamok a magyar rythmus törvényei szerint képleteztessenek, különösen szem előtt tartva, hogy a megszokott, kedvesebb zsoltárok eredetiben megmaradjanak; a kihagyandó dallamok kislejteztessenek s a netalán kihagyott jó dallamok közül egyes darabok felvétessenek. A kik szemtanúi voltunk a bizottság működésének, meggyőződhattunk, hogy sokszor nem közönséges nehézségeket kell a bizottság lelkiismeretes körültekintésének leküzdenie. A kegyeletes szempontokra való figyelem, e mellett a használhatóság meg-

gondolása a jövőre nézve is, népünk conservatív jellemét sem tévesztve szem előtt, gyakran csináltak erős bonyodalmat. Aztán az énekes könyvünkben nem éppen kivételes, gyakran használt, ismertebb dallamok, pld. „Uram a töredelmes” idegen testéhez sem egy könnyen simult a magyar ruha; a mi pedig a legfőbb nehézséget okozta, az erdélyiek specialitása volt, a kik egy néhány megszokott, mint „Nagy Isten téged imád” „Szívünk vígsággal” kezdetű ismertebb, de nemzetietlen melódias dallamokhoz szinte mereven ragaszkodnak, holott ezek a magyar nemzeti érzéssel semmiképpen össze nem egyeztethetők. De hát a kiváló szakértelem, az ügybuzgóság, mondhatni ideális lelkesedés minden egyes tag részéről, az elnöklő Fejes István finom érzéke, Sz. Nagy József zsenialitása s Kálmán Farkasnak, a magyar zene e lelkes apostolának, a protestáns zene-történelem e kitűnő tudósának otthonossága, tiszta látása fényesen oldották meg a bizottság feladatát, úgy hogy a nagy munkával aránylag még rövid idő alatt is végeztek, egy hatalmas lépéssel vivén előre énekes könyvünk revisióját.

A régiek közül felvett és képletezett a bizottság mintegy 80—85 dallamot, a benyújtott újak közül pedig elfogadott 10—12-öt. A dallamokat az egyes szakértők letisztázzák s az elnökhöz beküldik, a ki az érdeklődőknek és érdekelteknek a rythmisált dallamokat rendelkezésére bocsátja, hogy a már megírt szövegeket is a dallam törvényeivel összhangba hozzák.

A dallamok kinyomatását az elnök javaslatára azért nem látta a bizottság szükségesnek, mivel oly kevés számmal vannak a szöveg írók, hogy részükre az általuk megjelölt darabok minden nagyobb nehézség nélkül könnyen lemásollatók. Még ha azt jelzem, hogy az egyes dallamoknál az érzelmi hatások jeleztek, meg is adtam a teljesen általánosságban mozgó rövid képet a bizottság működéséről. A munkálat elbíráltása az ősz folyamán összeülő egyetemes énekügyi bizottság s majdan a közvélemény és főként a szakkritika dolga lesz.

Egy bizonyos és pedig az, hogy ama kevesek lelkesedése, a kik énekügyünk előbbrevitelében buzgólkodnak, rövid két év alatt kezünkbe adja a kor igényeihez képest megújított énekes könyvet, annival inkább, mert két év múlva jár le éppen a Hornyánszkyval kötött szerződéses viszony is az énekes könyv kiadását illetőleg, a minek megújítása épen a revisió miatt nem volna célszerű s hihetőleg magát a revisiót is siettetni fogja.

Még csak egy kellemes kötelességet teljesítek, ha az énekügyi zenei albizottság jelen volt tagjainak a nevében is hálás köszönetet mondok azért a páratlanul szíves, lekötelező vendéglátásért, melylyel Fejes István és szeretetre méltó neje látták mindkét napon a bizottság tagjait vendégszerető házuknál. A háziak lekötelező szívessége édes otthonná tette a vendégek részére az újhelyi lelkészi lakást, a melynek fedele alatt mindenki jól, igen jól érezte magát s a lelkek is megnyilatkoztak egy-egy remek pohár köszöntőben! Fejes a vendégeit, Szabolcska Fejest, mint a revisió lelkét és nejét, a kinek a ráhatás által a revisióban bizonyára oroszlán része (Kálmán Farkas korrektúrája szerint angyali része) van; hangzottak még el köszöntők Sz. Nagy Józsefre, a bizottság tagjaira, Kálmán Farkasra stb.

Május 10-én este a bizottság tagjai nagyobbára elutaztak, mindnyájan a jól végzett munka boldogító öntudatát vihették magukkal.

Janka Károly.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

Bár a „fagyos szentek“ fagyasztó hatása nemcsak kint a természetben látszott meg, hanem érezhető nyomokat vágott a kedélyeken is, mégis a vallásos bizodalom ereje s nagysága folytán a lelkeken, a midőn anyaszentegyházunk ügyeinek gondozásáról, előbbreviteléről van szó, a lehangoltság helyett az élet derűje, a pessimizmus helyett az optimizmus uralkodott ott a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület gyűlekezeteit képviselő egyének-nél, a kik egyen-egyen és mindnyájan azzal a lelkesedéssel, tiszteletreméltó buzgósággal sáfárkodnak, a külsők után ítélve, hiszen a belsőnek megítélése nem esik jogkörünkbe, a mely egyedül ott fakadhat, ott élhet, a hol a vallásos meggyőződés az egyéniségnek a substruma s nem idegen befolyásnak a következménye.

Jól esett látnia a szemlélőnek, a mit e sorokban érintettem, — örült az egyházat szeretőnek a szíve, a mint végignézett azoknak sorain, a kik a főleányneveldei nagy teremben május 16, 17, 18 án tanácskoztak kis és nagy jelentőségű, apró-cseprő és lényeges kérdések felett, a melyek mindenike, legyen bár oly kicsi, hogy a felületes elől eltűnik, mielőtt észrevehetné, szorosan hozzátartozik a magyar ev. ref. egyház élettörténetéhez, a mely homokszemekből épült fel eddig is, azokból épül tovább is. Hogy aztán a nagyobb, a fontosabb ügyek olyan elbírálásban részesültek-e, a melylyel kiki teljesen megelégedhetnék: az más kérdés? Ebben az irányban talán nem is volna helyén való kereskedni, mert hiszen ma, tagadhatlanul, valami olyanféle szellem uralkodik közöttünk, a mely az alkalmazkodási eljárást viszi be egyházi életünkbe, szemben a régi felfogással, a mely az elvek s igazságok követését hangsúlyozta s azoknak megvalósításában nyilatkozott meg. Hogy melyik a helyesebb, az életnek, a protestantizmus szellemének megfelelőbb?!... majd elválik.

Tavaszi kerületi közgyűlésünk, a melynek külső képe, a mint látható, eléggé megnyugtató volt, a megjelentek számát tekintve most is, mint rendesen, szinte imposans volt. Az elnökség mellett jobbra-balra a gondnoki s esperesi kar tagjai, a kerületi tanácsbírák, az egyházmegyéék képviselői csaknem egy híjján foglalnak helyet s az első csengetésre valamennyien felállanak, hogy meghallgassák, lélekben utánmondják a gyűlést megnyitó imádságot, a mely a kerületet immár 50 év óta szolgáló püspök ajkairól hangzott el. Az áhítatosság érzelmei visszatükröződnek egyeseknek arcán, de nincs egy sem a jelenlevők között, a kinek gondolata, legalább néhány pillanatra arra ne irányulna, a kihez szállott a buzgó imádság.

Az Isten áldó s megsegítő kegyelmének kérése után, a főgondnok üdvözölte a „superintendentiát“ s egyúttal Kun Bertalant, mint 50 éves miskolci lelkipásztort, Ez üdvözlésben volt valami megkapó a maga egyszerűsége folytán, volt valami megindító hatást keltő nemcsak az üdvözlőre, hanem az egész gyűlekezetre nézve, a mely egyhangúlag járult hozzá, hogy a megemlékezés a jegyzőkönyvben megörökíttessék. Az ősz püspök köszönő szavai az ő egyéniségét jellemző nyájasságból fakadók voltak s mint annyszor már, most is hatottak.

E hatásos jelenet után következett a tagok igazolása s aztán a püspöki jelentést olvasta fel Radácsi főjegyző. A jelentés egész terjedelmében olvasható lapunk más helyén, — itt csupán arról a hangulatról számolok be, a mely észlelhető volt a jelentés olvasásakor. Lehetetlen elhallgatni, hogy az egész közönséget szinte

meglepte az a reményteljes felfogás, a mely előmlik a jelentésben s épen azért nem is volt feltűnő, ha egy-egy komorabb kedélyű egyéntől ilyen megjegyzés szállt el, úgy csendesén: „ez a reménység csak önámítás!“ — vagy ha egy élénkebb észjárású ember ezt mondta: „no ez a jelentés a „Sárospataki Lapok“-nak ugyan nem ad igazat, — de nem ad a többieknek sem!“ Csupán egy volt a feltűnő, a mi mint hiány állapított meg t. i. hogy az 1899/1900-ik egyházi évben elhunytakról nem emlékezett meg a jelentés.

Miután határozatba ment, hogy a jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetik, a skontro letárgyalására került a sor. Az özvegy árva tár alapszabályai végérvényesen megállapítottak, semminemű változtatáshoz nem járult hozzá a kerületi gyűlés, noha az ügyésznek voltak több rendbeli észrevételei, a melyek ellen az alapszabály készítője, Fejes István szólott, véde a megállapított szöveget. Az új intézkedések még a jelen évben lépnek életbe. — A magyar nyelvtan és a számtan tanítása ügyében beérkezett vélemények a tanügyi bizottságnak adattak ki; a kerületi jegyzőkönyvek s a névtár árai maradnak az eddigi gyakorlat szerint; a sárospataki tanítóképződei vallástanárság ügye elnapoltatott; a főiskolai építkezések elnapolása tudomásul vétetett, valamint az elmaradt tanári pályázatról s a jogakadémiák ügyében eljáró küldöttség dolgairól szóló jelentés is. A rozsnói leányegyház ügyét melegen karolta fel a kerületi gyűlés s mindent el fog követni az anyaszentegyház érdekében; a kerületi „Adalékok“ ügye a sárospataki theol. tanári karhoz ítéltetett át s kimondatott a Révész esperes indítványára, hogy az „Adalékok“ hiteles párja minden egyházban legyen meg; Felső-Borsod az őszi gyűlésre fogja benyújtani az egyházfegyelmi szabályzatot; a Papp János-féle hagyományról a kerületi ügyész örömdetes jelentést tett, t. t. hogy az 1500 frton felüli összeget ad a hidvég-ardói egyház javára.

A miniszter leiratok tudomásul vétettek, kettőben volt határozat hozatal; t. i. a Finkey József miskolci gimn. tanár nyugdíjazása ügyében, a melynél elismeréssel nyilatkozott a kerület a nyugalomba vonult tanár kiválóságáról, elért sikereiről s őszinte szívvel kívánta, hogy sokáig legyen része a nyugalomban! A másik ügy a földművelésügyi minisztérium leirata, hogy a sárospataki theol. akadémián készséggel hajlandó saját tanerejének az igénybevétele által ingyen előadást tartatni a gazdaságtanból. Az igazgató tanácsra bízott az eljárás; (helyesebb lett volna egyenesen a theol. tanári karhoz tenni át s attól az igazgató-tanácsból, hogy már szeptemberben elkezdődhessek az előadás, ha csakugyan belemegy az előjáróság!)

E leiratok után a konventi ügyek kerültek sorra, a melyek között első helyen állt a konventi képviselők megválasztása. A régiek felkiáltás útján ismét megválasztottak. A domesztikai ügyben az ismeretes megkeresés s felszólítás tudomásul vétetett azzal a megjegyzéssel, hogy a többi kerületekben lankadt a buzgóság s azokban nincs meg a fejenkénti 5 kros domesztikai megajánlás. A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának kiadatott az a határozat, hogy a *gimnáziumi tanárok fizetési ügye a többi gimnáziumokénak megfelelőleg rendeztessék*. A miskolci vallástanárság ügyében elvárja a kerület, hogy az egyház végre valahára — a mint a konventi jegyzőkönyv mondja — eleget tesz a kötelességének. A budapesti theol. fakultás ügyében Bernáth Elemér, Szinyei Gerzson, Révész Kálmán felszólalása után az lett a határozat, hogy a sárospataki theol. tanári kar adjon véleményt s az igazgató-tanács útján terjeszsze fel a kerületre.

Ez utóbbi részben eltérés volt R. esperes és R. főjegyző között, az első csak a theol. tanári karhoz, az utóbbi az igazgató-tanácsban is kérte az ügyet áttenni, a mint azt B. e. g. indítványozta. A geresdi egyezsége vonatkozó jegyzőkönyvi pont tudomásul vétetett, de felhangzott a megjegyzés: helytelen eljárás, hogy a kerületek meghallgatása nélkül végérvényesen intézkedett a konvent, még pedig fegyelmi eljárással való büntetés kiadásba helyezésével.

Ezek voltak az első napi gyűlés tárgyai. Az együttes ebéd a „Korona” vendéglő disztermében volt, a hol Szalay főjegyző, Finkey J. s Vattay aljegyzők emeltek első sorban poharat, majd Bernáth E., Zelenka Pál, Br. Vay Béla, Kun B.; Molnár József gömői egyházmegyei ügyész; Zombory G. (2-szer), Nagy Pál és Lakatos Miklós szólottak . . .

A gyűlés másodnapján délelőtt, a mikor a főgondnokot Bernáth Elemér legidősebb egyházmegyei gondnok helyettesíté az elnökösködésben, a sárospataki főiskolai ügyei foglalták le a tárgyalási idő legnagyobb részét. A múlt évi számadások jóváhagyattak s Soltész Ferenc pénztárnokot, elismeréssel munkássága iránt, felmentették a felelősség alól. Az alapítványok, a melyek a főiskola javára tettek, köszönettel fogadtattak az egyházkerület által is. Az 1900. évi költségvetés jóváhagyatott s ennek kapcsán fejlődött ki egy nagy arányú vita, miután az akadémiai tanárok minimális fizetésének megadása iránt a kérvény a kerület elintézését várta. A vitát Nagy Ignác kerületi tanácsbíró indította meg, a ki a főiskola érdekében elkerülhetetlennek látta amaz indítvány megtételét, hogy már a jövő évre olyan költségvetés nyújtassék be, a melyben minden föltétlenül kötelező teher benne foglaltassék s egyúttal a fedezet nyújtásnál az államsegélyre való gondolás is kombinációba vétessék. Komjáthy Béla gondnok az akadémiai tanárok jogos, törvényes s igazságos kérésének teljesítését a költségvetés keretében nem látja keresztülvihetőnek, hanem épen azért ő is kéri, hogy épen az akadémiai tanárok kérése kapcsán tényleg olyan költségvetés készíttessék, a melyben a törvényes kötelezettségeknek való elégtétel bennefoglaltassék, ugyanígy nyilatkozott Mecner József is, míg báró Vay Elemér azt kívánta, hogy a Nagy Ignác indítványából hagyassék ki az államsegélyre való gondolás, csupán arra irányuljon az utasítás, hogy az összes teljesítendő kötelezettségek vétessenek fel a jövő évi költségvetésbe s a mutatózó deficit fedezésére nézve majd az egyházkerületi közgyűlés nyilatkozzék s határozzon. Az ilyen irányú felszólalásokra Fejes István főiskolai aligazgató nyilatkozott, a ki az akadémiai tanárok természetes kérésének a genesisére mutatott rá, mint a melyet előre látott az 1894-ik évi fizetés rendezés alkalmával; egyúttal észrevételeket tett arra az általános mozgalomra, a mely épen a tanárok között folytonosan napirenden van a fizetési ügyek tekintetében s nyíltan kifejezte, hogy ez a mozgalom egészségtelen s mint ilyennek útját kell állani. Révész Kálmán esperes, Zsindely István akadémiai igazgató, Radácsi György főjegyző, Finkey József aljegyző, Szinyei Gerzson, Dr. Tüdös István felszólalásai után Bernáth Elemér a következő határozatot mondotta ki: az 1900-ik évi költségvetés jóváhagyatik, az 1901-ik évi költségvetés készítésénél utasíttatik az igazgató-tanács arra, hogy az akadémiai tanárok törvényes s jogos kérésének megfelelőleg az ő minimális fizetésük rendezése, a tehernek a költségvetésbe való bevétele által, eszközöltessék, az esetleg hiányzó fedezetről majdan a kerületi gyűlés fogván határozni.

A Warga Lajos nyugdíjaztatása kérdésében a kerület hozzájárult ahhoz, hogy a nagytekintélyű tanár egy

évig szabadságoltassék (mikor kimondatott, azután 4 óra múlva kilehelte a szabadság élvezetre jogosított hű munkás az ő nemes lelkét). Helyettesül egy évre *Róhoska József* sátoraljaúj helyi s.-lelkész alkalmazását határozta el a tanári kar felterjesztése nyomán a kerületi gyűlés, 2400 korona fizetéssel s egy év múlva az állásnak választás útján való betöltésével. Ennél a kérdésnél is volt vita, a mely főleg a körül forgott, különösen báró Vay Elemér felszólalása folytán, hogy vajjon a választást is megejtse hát a mostani gyűlés? . . . A vitában Nagy Pál, Csabay Pál, Radácsi, Révész, Vattay s Szalay László vettek részt, a kiknek felszólalása után a fentebbi határozat szavazat többséggel hozatott meg.

A miskolci s rimaszombati főgimnáziumokról szóló jelentések tudomásul vétettek, — ez utóbbival kapcsolatban határozatba ment Józsa Antal, Mecner József s Bodor István felszólalása nyomán, hogy a vallás-tanítás s vizsgálat ellenőrzése céljából a kerület részéről kiküldött fog megjelenni minden vizsgálatkor s más időpontokban is, mintegy ellensúlyozásul annak az áramlatnak, a mely ág. ev. részről nyilatkozik meg, a kiknek egy része ezt a prot. iskolát egyenesen luth. jellegűnek tartja.

A főleánynevelőnk számadásai, költségvetései, felterjesztései elfogadtattak, kivéven az intézet tovább fejlesztésére vonatkozó memorandumot, a melynek az egyházmegyei által való tárgyalása mondatott ki.

Egyházkerületünk számadásai jóváhagyattak, a pénztárnok a felelősség alól felmentetett s 400 korona fizetés javításban részesül.

Adás-vételi szerződések, lelkészi, tanítói díjlevelek megerősítésével telt el a délelőtt d. u. 1 óráig. 4 órakor bírósági ülés volt 2 fegyelmi, 4 közigazgatási ügyben. Az utolsó napon, 18-ikán délelőtt az egyházmegyéktől érkezett felterjesztések tárgyalattak igen megfogyott számú jelenlévők előtt.

Az őszi közgyűlés Felső-Borsodban, *Boldván* fog végbemenni.

IRODALOM.

* „Az erkölcsi nevelés gyakorlati vezérkönyve.”

Ezt a címet viseli *Vaday József* legújabb könyve, a ki már több jeles tankönyvet írt. Bizonyára ismerik őt a tanügyi munkásai, tehát felesleges lenne őt ismét bemutatnom, kiből mindnyájan a nemzeti kultúrának egy vasszorgalmu, kitartó és hazafias munkását tisztelhetjük. Műveit alaposság, érthetőség, szakavatottság és erős hazafias irány jellemzi. „Az erkölcsi nevelés gyakorlati vezérkönyve” pedig a magyar irodalomban az első e nemű erkölcsi tanítási mű, melyet minden felekezeti épenúgy használhat, mint az állami és községi iskolák tanítói vagy a szülők, kik gyermekeiket gondosan, erkölcsösen akarják nevelni. Nagy és nemes célja van ezen munkának. Az erkölcsileg sújradó, társadalomban, továbbá az iskolai és családi nevelésben az erkölcsi irányzatot akarja előmozdítani. Hogy a jótettet ne önzésből és számításból, hanem önmagáért a jóért, a lélek nemességéből cselekedje mindenki. A *Vaday* könyve olyan, hogy a tanítók, szülők és hitoktatók munkáját összhangzásba hozza. Fejtegetései világosak. Példái hazafiasak, tanulságosak és érdekesek. Gyakorlati pedig megkönnyítik a nevelő munkáját. Könyve tan- és olvasókönyv egyszerre, melynek átolvasása is eredeti és kiváló szellemi élvezetet nyújt. A mű 7 főrészről áll s az emberi és pol-

gári viszonyok minden alakjára kiterjed, melyeket 150 oldalon 69 fejezetben dolgoz fel a szerző, mindenikben egy-egy gyöngyszemet adva a magyar történelem alakjainak erkölcsi nagyságokban tündöklő kincsesházából. Az I. rész „A család és hozzátartozók”-ról; a II. rész „Magunkról vagyis testünk és lelkünk gondozásáról;” a III. rész „Az állatokról;” a IV. rész „Az iskolai és polgári életéről;” az V. rész „Az emberi társadalomról” szól. A VI. rész a magyarázatra, értelmezésre méltó közmondások alakjában az általános igazságokat adja; végre a VII. rész az Istenhez: a legfőbb igazsághoz vezet bennünket. A könyv negyedréte alakú és tetszetős kiállítású. Finom fehér papíron, szép, tiszta és könnyen olvasható betűkkel van nyomtatva. És hozzátéve még rendkívül olcsó: csak 50 kr. Kapható a szerzőnél: *Vaday József közs. iskolai igazgatónál Nagyváradon.* Ezt a valóban nagybecsű, eredeti és úttörő munkát igen ajánlom az összes nevelés- és tanügyi munkások szíves figyelmébe. Kőszeghy István.

* **Kempf József** budapesti áll. gimn. tanár szerkesztésében s Singer és Wolfner kiadásában Budapesten ez évben jelent meg egy zseb-könyv alakú „*Latin Magyar Szótár*” 282 oldalra terjedő tartalommal. A munkát dr. Koch A. után készíté a szerző, meg bővítve az eredeti legújabb, hetedik kiadásnak szűk terjedelmét, a cím-szöveken kívül adva a szavak különböző jelentését s néhány alapvető szólás módját is. Azt a célt, hogy a gimnáziumi latin nyelvtanításban segéd-eszközzé szerepeljen, ügyesen szolgálja a munka, a melynek kár, hogy az ára nincs feltüntetve.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Szitha József*, a felső-szabolcsi egyház megyéhez tartozó *papi* gyülekezet lelkipásztora, hivatalos munkálkodása 41-ik évében e hó 4-ikén elhunyt. — Legyen áldott az elhunyt hű munkás emlékezete!

— **Jövő zsinatunkról** cím alatt *Révész Kálmán* egy nagyon is megszívlelendő cikket írt a „Prot. Egyház- és Iskolai Lap” ez évi 19-ik számában. Első helyen a zsinatnak már a *jövő évben való feltétlen megtartását* sürgeti a zsinati törvények alapján, — aztán a zsinati tárgyakat sorolja fel s végül ezeknek előkészítése módozatait érinti, hogy a zsinat kellőleg meghányt s vetett dolgokkal foglalkozzék. Tárgyakul a következőket jelöli meg, mint főbbeket: *egyházi adóügy; domesztika; lelkész nyugdíj-intézet, a ref. theol. fakultás Budapesten; egyházak osztályozása; lelkész-választás- és általában maga az egyháztársadalmi élet!* . . . Az érdeklődők s arra hivatottak figyelmét felhívjuk a jelzett cikkekre, a melynek tartalmát röviden kivonatoltuk.

— **Az 1899-ik évre szóló kongrua illetmények** $\frac{2}{3}$ -ad részét a püspöki hivatal az esperesek útján rövid idő alatt kifizeti mindazoknak, a kik fizetési kiegészítését összegüket nem kapták még meg.

— **A tályai ev. ref. egyház örömnépe** a nagy elemi csapás miatt, a mely a fagy által érte a szőlő birtokosokat, a mint sajnálattal értesülünk, elmarad.

— **Szóllós-Ardó egyházunk** buzgó s aldozat-kész híveit, nagy szerencsétlenség érte. Ugyanis épülő s már egészen készen álló tornyuk, a melyre csupán a gombot s a többi jelvényeket kellett felhelyezni, e hó 16-ikán összeomlott s így a hozott áldozatok ismét

megújítandók, a mire a szegényes viszonyok között élő hívek képtelenek.

— **Samassa városában**, a melynek lakosai most már nem Dobó Istvánnal s a hős nőkkel akarnak dicsekedni, hanem az ultramontanizmus vadságával, kiszerveztődött a magyar protestáns irodalmi társaság, dr. Kecskeméthy István kolozsvári ev. ref. theol. tanár s az egri ev. ref. lelkész. Hogy miért? . . . Hadd beszéljen maga a kiszerveztődés, a mely az „*Egri Híradó*” című lap ez évi 35-ik számában ment végbe, a melyet az érseki udvarban bizonyára nagy gaudiummal fogadtak s a „Beküldetett” címen irodalmi hírnévre szert-tevő író legálább is egy érseki ebédnél felőlő villás-reggelivel honorálták érte a kanonok urak. Az ultramontan bősület így harsog: „Egy szennyírat került a kezünkbe, melyről épen piszkossága miatt — bocsánatot kérve t. olvasóinktól — szót kell ejtenünk. (Lám! milyen tiszták s ártatlannak a monachusok; hogy még a piszkosokat is csak engedelem kérés mellett veszik nyelvékre! Dr. T.) . . . A magyar prot. irodalmi társaság népies kiadványainak egyike ez, a mely társaság egyik célja: a nép között a a közhasznú vallás-erkölcsi olvasmányok terjesztése s az evang. ker. élet erősítése és nemesítése. A szennyírat „*Az ezüst szív*” címen közre bocsátva egy otromba szerelmi históriával feleresztve, tartalmával és irányzatával nem más, mint a kath. egyház intézményeinek csúfságos meghurcolása, oly iránylyal (?? . . . Dr. T. I.) és modorban, milyenről eddig különösen is bizonyos kollégiumi durvaságok (hm. hm! Dr. T. I.) hirhedtsége nyomán lehetett tudomása a világnak. Hogy a magyar prot. irod. társaság az irodalmi műveltség illetén színvonalát találja magához méltónak s e szerint kíván nyilvánosságban megítéltetni: az ő dolga, (persze, hogy az s mi nem is kérdezzük meg sem Samassát, sem hecc-káplánját, hogy mit szól társaságunk színvonalához, a mely százszorta magasabban áll, mint a „Szent István társaság” vagy a „Pázmány egyesület.” Dr. T. I.) hogy a nép között a közhasznú vallás-erkölcsi olvasmányok terjesztését s az ev. ker. élet erősítését és nemesítését ily ripók (!! stylus úgy-e bár?? Dr. T. I.) iratokkal akarja elérni: tudomásul vesszük s fogalmat alkotunk azon mértékről is, melyet a társaság a prot. nép vallás-erkölcsi életére alkalmaz, a melynek emelésére ily eszközöket szükségesnek és megengedhetőnek tart: (hogya, mert az *igazság* ereje a legnagyobb mérték! Dr. T. I.) legyen az ő ízlése szerint! De hogy a kath. egyház intézményeit ily gyűlöletes (? az igazság megmondása gyűlöletes? . . . Dr. T. I.), gyalázatos (? . . . mert az „Ezüst szív” ben szereplő r. kath. pap-atyafi nem korrekt jellemű ember?? Dr. T. I.) módon sértegetse, — a mi ellen megfelelő szigorral a kir. ügyészségnek is lehetne szava! (miért nem emel vádat a beküldő irodalmár Dr. Kecskeméthy ellen? Dr. T. I.) az ellen hitünk nevében tiltakoznak. (Tudomásul vesszük, de az igazságot ezentúl is megírja Dr. Kecskeméthy s kiadja az irodalmi-társaság! Dr. T. I.) És hogy ezt a piszkos (??) nyomtatványt itt városunkban az iskolás gyermekek között (nemcsak, hanem felnőttek között is! Dr. T. I.) olcsó áron (persze. drága pénzben kellene árulni, mert a beküldő tudja, hogy a piszkosnak magasabb ára szokott lenni! . . . Dr. T. I.) értesülésünk szerint a helybeli *tiszteletes* (? miért nem a *ref. kend?* hiszen az „Alkotmány” ma így titulál bennünket s ez K. K.-nak is jobban esnék! Dr. T. I.) osztogatja, hogy a zsenge lelkeket, épp oly helyről mérgezzék és mételgyezték meg, honnét az ev. ker. élet erősítését és nemesítését kellene várunk: ezt a vallási gyűlölködés oly szemérmetlen megnyilatkozásának s oly vallás-erkölcs elleni merényletnek tartjuk (?? no, no, lassabban tisztelt beküldőtteken kapazzkodó úr, mert meg talál ártani a heveskedés s az érseki, vagy kanonoki ebéd nem fog ízleni! . . . Dr. T. I.) melyen jobb érzésű prot. polgártársainkkal együtt nemcsak megbotránkozunk, (*együtt??* . . . tehát az egri prot. között jezsuiták vannak. Nem hiszszük el a nagyra törekvő úrnak! Dr. T. I.), de a szülők és tanhatóságok (miért nem a rendőrségnek is?? Dr. T. I.) erélyes fellépését

is felhívják ellene. Ha a tiszteletes úr ebben a dologban ártatlan volna: szavait elfogadjuk! . . . Ime a Samassa József városában dühöngő „nagyobb fokú erkölcsiség! . . . Jaj neked prot. irodalmi társaság s mindenkinek, a ki szolidáris veled. — főleg neked Hegedűs Sándor, a ki Kecskeméthnek fizettél is, hogy szerkesztett és írt! . . . Jaj neked Kecskeméthy, mert az „Egri Híradó“ bebizonyította, hogy szennyíratot, piszkos íratot írtál! Jaj neked Kovács Károly! . . . de nem rólad nem szólunk, mert helyzetet ismerjük, tudjuk, hogy az oroszlanok vermében vagy s elkövetnek ellened, ellenünk, mindent hogy a poraiból megélemedett Phönixet, a melynek te hűséges pásztora vagy, megöljék, — nem szólunk rólad, mert téged úgy is fenyegetnek a prot. szülék, a tanhatóságok s bizonyára a rendőrség részéről is! Minek mondanánk mi azt, hogy jaj neked azért is, mert igaz vagy? . . . De se baj! Ez a nem „piszkos“ nem „ripök“, — nem alacsony „stylü“ és „modorü“ eljárás — régi szokásból eredő ott, hol, mint Pósházi János mondta Sámbarról, az „ökök ábrázatú bonasusnak“ a szokása szerint szoktak magaviseletet tanúsítani . . . Erre az elejétől végig hazug hírre az illetékes lelkész megírta a maga válaszát, a melyet a „Hevesvármegyei Hírlap“ 55-ik száma hozott, a melyben K. K. tiszttársunk ártatlanságát nem bizonyítja (minek is bizonyítaná?), hanem az „Ezüst szív“-et védelmébe véve ezt írja: „Megengedem, hogy az „Ezüst szív“ című elbeszélés a beküldőnek nem tetszik. Az ő dolga! Téved azonban, midőn abban a felekezeti gyűlölet szítását látja, mert az egy kitűnő iránylyal írt, élvezetes munkácska s messze elmarad a következő, vallásos türelmet s ker. szeretetet nevelő tanításoktól: „a kálvinistáknak nem templomuk, hanem akoljuk van; nincs benne oltár, hanem jászol; nincs papjuk, hanem egy közülük valami hordóféléből szokott ugatni“ (mondotta az 1898/99. iskolai évben az egri cisz. főgimn. III. o. a főt. hittanár úr). Az „Ezüst szív“-ben nincs ilyen művelt s ízléses kifejezés sehol s lám mi nem szaladtunk egyenesen a kir. ügyészhez“ . . . Ez a teljesen nyugodt felelet méltó lefegyverzése volt a nagy közönség előtt annak az otromba támadásnak, a melyet az „Egri Híradó“ közzölt . . . A tanútság világos: az ultramontanok bele akarnak nyúlni még a protestáns író lelkébe is, meg akarván parancsolni, hogy az igazságot ne írja meg s parancsolni akar a prot. lelképásztornak, hogy minő eledellel táplálja hitének cselédeit! . . . Ime a vallásszabadság!

— **A népiskolai okleveles vallástanítók**-at a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a mint a budapesti ev. ref. egyház tanácsához intézett átiratában kifejezi, *hajlandó bevenni az országos tanítói nyugdíjintézetbe, ha a fenntartó egyház a tanulók után esedékes 15 kr. nyugdíj járulékot egy-egy tanító után 12 frt pausalis összegben elvállalja.*

— **Kormánybiztosok az ev. ref. főgimnáziumok érettségi vizsgáin.** *Budapest* Dr. Hegedűs István, *Halason* Dr. Horváth Ödön, *Kecskeméten* Dr. Antal Géza, *Nagy-Körösön* Dr. Székely György, *Pápdn* Dr. Kérészy Zoltán, *Csurgón* Farkas József, *Sárospatakon* Dr. Baczonyi Lajos, *Miskolcon* Dr. Öreg János, *Debrecenben* Kenessey Béla, *Máramaros-Szigeten* Dr. Illosvay Lajos, *Hódmezővásárhelyen* Szinyei Gerzson, *Szatmáron* Szóts Farkas, *Kisújszálláson* Dr. Kovács Pál, *Mezőtúron* Géressy Kálmán, *Zilahon* Dr. Ballagi Géza, *Kolozsváron* Dr. Hegedűs István, *Marosvásárhelyen* Dr. Bartha Béla, *Szászvároson* Csiky Lajos, *Székely-Udvarhelyen* Dr. Ballagi Aladár, *Sepsi-Szentgyörgyön* Téglás Gábor, *Nagy-Enyeden* Dr. Schilling Lajos, *Rimaszombatban* Dr. Szádeczky Lajos.

— **Összekülömbözés** van az egyedül idvezítő egyház magyarországi hivei között, dacára annak, hogy egyek a meggyőződésben, az *erkölcstan felett*, a mennyi-

ben a jezsuita morál szigorú és mérsékelt alkalmazása felett vitatkoznak a „Katholikus Szemle“ szerkesztője, Dr. Mihályi Ákos és a „Mária kert“ című jezsuita folyóirat L.- és T. jegyű írói . . . Érdeklődéssel nézzük ezt az összekülömbözést ott a túlsó táborban, noha tudjuk, hogy utoljára is a jezsuitismusnak kell győznie, a mely a róm. kath. egyházat minden ízében át, meg áthatotta s a mi jó volt benne, azt is kisajtolta belőle.

— **Kinek a tiszteletére tartanak a r. kathólikusok istentiszteleteket?** . . . Senkiére máséra, mint Szűz Máriára. Bizonyosság rá a „Religió“ ez évi 37-ik száma, a melyben arról van szó, hogy Párisban a világkiállítás megnyitása alkalmából a Notre-Dame-ban Szűz Máriának „mutatták be a hódolatot“ s nem Istennek!

— **Nyilvános nyugtató és számadás** az „Árvay-
emlék“-re begyűlt adományokról. 1899. évi dec. 31-ig tőkésített kamat 24 fill. Lengyel Samu gyűjtéséből 9 kor., Kárpáti Péter 40 kor., Kapitány János 6 kor., Bálint Dezső 5 kor., Zombory Emőd 3 kor., Szekerák Kálmán, Puza Sándor 2—2 kor., Dr. Szabó Sándor, Kopineu Antal, Dr. Székely György, Ellend József, Dr. Mitrovits Gyula, Dr. Finkey Ferenc, Kiss Elek, Rácz Endre 1—1 kor., Göncy Bertalan gyűjtéséből 3 kor. 20 fill., Id. Berec Károly gyűjtő-ívről 60 fill. Andrejkovits Pál 1 kor., Pribék Klotild, Neuwirt Anna, Matu-movits János 50—50 fill., Vas József 1 kor.: a sárospataki ev. ref. főiskola igazgató-tanácsa 40 kor., Dr. Ballagi Géza 5 kor., Dr. Tüdös István 2 kor., Marikovszky János 2 kor.; sárospataki áll. tanító-képezde ifjúsága 17 kor. 02 fill., Órás Kálmán 1 kor., Kiszely Ede 4. kor. Összesen 153 kor. 56 fill.; a „Sárospataki Lapok“ f. é. 4. sz. kimutatott összeggel együtt 279 kor. 06 fill. Kimutatott összeg a sárospataki takarékpénztárban kamatozik. Midőn a nemes szívű adakozóknak a „Zemplésvármegyei Tanító-egyesület“ nevében is hálás köszönetet mondok, egyúttal tisztelettel kérem a „Sárospataki Lapok“ t. olvasóit, szíveskedjenek az „Árvay-
emlék“-re szánt adományaikat nevemre küldeni. Mély tisztelettel *Hodossy Béla*, a gyűjtő-bizottság elnöke.

HIRDETÉS.

Irodalmi ujdonság!

NOVÁK LAJOS

— *Református Temetési Énektára* —

Kapható:

Trócsányi Bertalan könyvkereskedésében
Sárospatakon.

Egy példány ára: **1 Korona 40 fillér**, a melynek előleges beküldése után portómentesen eszközöltetik a kézbesítés.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Mocsáry Lajos*. „Gyűlések után.” — *Tóth József*. „Diploma harc önmagunk között.” — *Novák Lajos*. „Gyászbeszéd Warg Lajos koporsójánál” — *Dr. Tüdös István*. „Warga Lajos sírjánál.” — *Melkó István*. „Warga Lajos sírjánál.” — *Novák Lajos*. „Izenet az x-i aranylakodalm „Szereplő”-jének.” — *Dr. Tüdös István*. „Az „erdélyi püspök”-i cím ügye.” — „Vegyes közlemények.”

Gyűlések után.

Nehezen megy a hazai protestantismus felbuzdú-lása. A hallgató convent után a tiszántúli és tiszán-inneni egyházkerületek gyűlései következtek. Valami tüntetésszerű s mondvacsinált van ebben a szótlanság-ban. A két tiszai kerületnek azelőtt nem volt természet-e a hallgatás, ritkán múlt el egy-egy gyűlése a nélkül, hogy érdekes egyházpolitikai viták ne hang-zottak volna el körülükben, melyeknek magva is volt kezdeményezésekben, indítványokban, átiratok és fel-iratokban. Most siri csend. Épen most! Mikor min-denki érzi, de látja is, hogy: circumit leo rugiens, quaerens quem devoret. Természetellenes dolog ez, magyarázatát csakis abban lehet találni, hogy tüntetés akart lenni.

De hát helyes dolgot cselekedtek-e a mi egyházi atyáink, midőn politikai tüntetés színterévé voltak haj-lándók tenni a mi önkormányzati testületeink gyűlé-seit? E lapok április 9-iki számában ki volt fejezve azon aggodalom, hogy a b. Bánffy Dezső lapjának protestáns-pártoló föllépése ártalmunkra válhatik, de azért mégis úgy áll a dolog, hogy ha a mi különben nagyon tisztelt egyházi functionariusaink mindenekelőtt való dolgunknak azt tartanak, hogy az ischli clausula s az utolsó képviselőválasztások mestere, de különösen a tényleges hatalmat ez idő szerint kezelő minis-terelnök antagonistája és élesen támadója ellen tün-tesse-nek, akkor még sem tettek egyebet, mint azt, hogy gyerekektől öntötték ki a fürdővizet.

Lett legyen bármilyen azon közlemények prove-nientája, melyek a Magyar Szóban megjelentek azért a mi igaz, az igaz marad. Annál kevésbbé volt helyes desavouálni, csak azért, mert a „Magyar Szó”-val látszottak egy húron pendülni, saját egy-házi lapjainkat is, mint ez a Kun Bertalan püspök úr megnyitó beszédében történt. Nem volt helyes, mert lám annak a rövid önvédelmi mozgalomnak, melyet — hát mondjuk, hogy a Magyar Szó kezde-ményezésével — színre hoztunk, már is megvan a jó ere-dménye. Nem a vallásháboru, nem a felekezeti gyűlölség felszítása, hanem az, hogy a reactio és clericalismus „buhuló baglyai”, (mint őket egy XVII. századbeli röpirat nevezte) látván, hogy a magyar protestantismus

még nem épen materia vilis, melyen szabadon pac-kázni lehet, már is megecondorlottak s oly éles, nyers és erőszakoskodó hangon, milyen náluk szokásban van, replikázni nem tartották tanácsosnak. Így gon-doltam én a várható hatást, mint azt az Egyetértésben ki is fejeztem, föltevéssem úgy látszik, nem volt alap-talan.

Egyébiránt jól mondotta Kun Bertalan püspök ur, (csakis ő beszélt ezekről a dolgokról), hogy „meg-gyengült bennünk, a régi lángoló hitbuzgóság” (az életfentartó erő hiányával kissé túlvágott a zsinóron). Bizonyítványa ennek épen maga az a tény, hogy oly körülmények közt, mint a mostaniak, sürgősebb dol-gunk nincs, mint politikai tüntetéseket rendezni egy-házi működésünk terén; de bizonyítvány maga a mi tisztelt főpásztorunknak magatartása is, tisztársával, a tiszántúli kerület érdemes püspökével egyetemben. Ő bennök személyileg bizonyosan nem hiányzik a buz-góság, más világban nőttek föl s voltak pars magna más szellemű működésben; de a közszellemnek álta-lános süjvedése magával vonta őket is; nem az igazi lángoló buzgalomnak nyelve az, mely megnyitó beszé-deikben Petőfi „magyar nemesének” felfogására emlé-keztetve szól:

Mit törődöm a hazával,
A hazának száz bajával?
Majd elmúlnak a bajok,
Én magyar nemes vagyok.

Nem akarom ezoros kritikával tűhegyre venni a mi tisztelt püspökünk jelentését, de miután egye-dül ő beszélt azokról a dolgokról, melyek által mélyen praeoccupálva van az idő szerint minden ember, bár-mennyire negélyezze is a leckézéstől való tartózkodást, lehetetlen rá nem mutatnom azon áthidalhatlan ellen-mondásra, mely a t. püspök úr praemissái és követ-keztetései közt létezik.

Azt mondja, hogy van egy sötét pont lelke előtt s az nem más, mint egyházunk helyzete; elismeri, valamint kijelentette más alkalommal is, hogy az egyházpolitikai törvények káros hatása mi reánk nézve nyilvánvaló; elismeri, hogy bajainknak egyik fő oka szegénységünkben rejlik, szemben hagyományos ellen-felünknek roppant anyagi eszközeivel. No hát ha ezek a bajok megvannak, ennek constatalása után a logica szabályai szerint nem annak kellene következnie, hogy

a mit egy kézzel concedálunk, (mert hát az igazság s a tények előtt szemet hunyni még sem lehet) azt a másik kézzel visszavonjuk, mondván, hogy hát ezek a bajok utóvégre se oly nagyok, mint a milyeneknek némelyek oda állítják és olyanok, hogy azoknak nagy részben önmagunk vagyunk az oka. Nem ez a módja annak, hogy egy mély apathiába süjdedő társadalmat élénk tevékenységre, „lángoló buzgóságra“ serkentünk, hanem igen is alkalmas arra, hogy lehűtsük azt is, a mely jelentkezni kezd. Ez nagyon alkalmas arra, hogy a status quora nézve nemcsak saját felekezetünk, de az országos közvélemény körében a helyesen látást megtéveszsze.*

Folytatása ez annak a politikának, mely az egyházpolitikai törvények tárgyalása alkalmával saját vesztünkre általunk követtetett. Teljesen világos és előre látható volt, mi lehet a reversálnak és a felekezetnélküliség törvényesítésének következtetése, de azért még se mertünk a szeme közzé nézni a liberalismus hazug hangoztatásának, vezető embereink térdet fejet hajtottak az előtt a liberalis politika előtt, miután az történetesen kormány-politika volt. Ugyanígy megy most is. A kormány előtt nem kedvelt dolog az, hogy a protestánsok sérelmeket emlegetnek, elintézetlen ügyekről beszélnek, követeléseket hangoztatnak. Széll Kálmán kimondotta, hogy itt a jogegyenlőség tényleg megvan, azért senkinek semmi panasza és keresete nem lehet; az ő elkeseredett ellenfele Bánffy beszél örökösen a protestáns sérelmekről. No hát a ki grata persona akar lenni Széll Kálmán előtt, az ne beszéljen a felekezeti dolgokról, ez egy odiosa materia; s íme a protestáns vezető férfiak sietnek kedveskedni azzal, hogy maguk lefűjják a keletkező protestáns mozgolódást.

Nem először történik az meg, hogy azoknak, kik valamely nagy ügyért való küzdelemre érzik magukat indíttatva, nemcsak nagy ellenfelükkel kell megküzdeniök, hanem azokkal az akadályokkal és nehézségekkel is, melyek saját táborunkban merülnek föl a küzdelem sikeres folytatásánál. Így vagyunk most is. De azért meggyőződésünk nem változhatik. De a beállott viszonyok elnémíthatlan szava s a clericalis reactio gondoskodni fog arról, hogy a protestáns ügy a napirendről le ne szoríttassék többé, meg lehet, hogy most még vakmerőbben fog fellépni a reactio, mert vérszemét kap attól, a mit a protestáns vezető férfiak és testületek, mint részünkről követendő bölcs politikát inauguralni jónak láttak s be fog ismét következni, mint az egyházpolitikai ügyek befejezése után, hogy t. i. dum delirant reges, plectuntur Achivi.

Legyen szabad reménylenem, hogy incriminált egyházi lapjaink és nevezetesen a Sárospataki Lapok azok által, mik a mi döntő köreinkben nyilvánultak, nemes hivatásuk teljesítésében magukat megzavartatni nem fogják. Hát hiszen talán protestánsok volnánk

még, kiknél a szabad gondolatnak és a szabad szónak lehet hangoznia és érvényesülnie püspökök és conciliumok esetleges anathemaival szemben is. A szabad sajtó nagyon sokat veszített abból a dicsfényből, mely a mult század első felében „körülövezte, mint azt az archimedesi pontot, melyről egy a sötétségbe és zsarnokságba süjdedt világot is ki lehet a sarkából mozdítani. Zsoldjában áll, mint sajnos tapasztaljuk, nem egyszer a leggonoszabb ügynek is. A mi egyházi sajtónk a maga szerény körében segítsen megóvni a szabad sajtó irányában még el nem enyészett hitet, ápolva hűségesen a tiszta meggyőződés és bátor szó vesztá-tüzét.

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Diploma hare önmagunk között.

A „Sárospataki Lapok“ már több ízben állást foglalt az ellen az irányzat ellen, a mely saját magunk között ütögette fel jó ideje a fejét, t. i. hogy *a vallás-tanárok diplomája felett pálcát törtek a többi tanárok*. Épen azért, mert e lapoknak ez volt az álláspontja eddig is, — mert ismert szabadelvűsége most sem változott meg, hiszen nem régen jelent meg ugyan ilyen cikk: természetesnek találhatja bárki is, hogy a kérdést egész bátran merem ismét tárgyalni e helyen, főleg azért, hogy rámutassak arra, hogy *ha csakugyan szükség van külön vallás-tanárookra, akkor ezeket epoly rangúaknak s tekintélyűeknek kell elismernünk, mint a többieket, mert különben nincs helye a külön tanár beállításának*.

Úgy gondolkozom, hogy az igazságot nyomom követem akkor, a midőn azt állítom, hogy a külön vallás-tanárság kérdése azóta dominál különösen, a mióta az államsegélyes rendszer megvan s ezek az államsegélyes iskolák valami sajátos s megmagyarázhatlan okból úgy kezdtek viselkedni, mintha ők az egyházunkkal többé semminemű összeköttetésben sem állanának. Szomoruan tapasztalván ezt a fentartó testületek, kényszerítve lettek gondoskodni valamelyes módon a jelentkező felfogás ellensúlyozásáról s meglett a vallás-tanár alkalmazási eljárás, de eleinte csak nagy bizonytalansággal, tapogatózással, csekély fizetéssel, szűkre szabott jogkörrel, gondolván, hogy ellenőrzési, figyelmeztetési szempontból ez is elég lehet!

Ki tagadhatja, hogy a 800 frttal, segéd-tanári címmel tervezett vallás-tanárságok tulajdonképen csak kísérleti állomások voltak, a melyeket azonban *csakhamar*, nem! csupán 1896 ban, *rendszeres állomásokká* kellett változtatnunk, ha azt nem akartuk, hogy épen a vallásos cél illusóriussá tévessék,

S mert a célt el akarták érni, körvonalozták a konvent egész határozottsággal a vallás-tanárság feltételeit s jogkörét. Es, a mint tudjuk, a *feltétel: jeles lelkész képzés s a jogkör azonossága a többi tanári állásokéval!*

Ez ellen a határozat ellen azonban hol itt, hol ott, hol Szathmáron, hol Nagy-Körösnön rezoniroznak s a vallás-tanársághoz *középiskolai oklevelet is követelnek!*

Hát mi a rezonirozást és követelőzést sehogyan sem értjük épen most a mikor nyilvánvaló az, hogy *a középiskolai tanár-nevelés sem fenékiig*

* Például: a miskolci „Szabadság“ című lap május 19-iki számában közöl egy cikket a miskolci egyházkerületi gyűlés alkalmából, mely nagyon jellemző arra nézve, hogy milyen hatást képes előidézni az aféle beszéd, mint a K. B. püspök úr s az aféle magatartás, melyet a gyűlés tanúsított. A cikkíró felfogása szerint lárfári mindaz, a mit némely lapok a protestantismust fenyegető veszélyekről beszélnek, íme a konvent és az egyházkerületi gyűlés nem szólnak ilyenekről semmit, az izgatás, melyet némelyek végbévisznek, hazaellenes, gyilkos cselekedet. „Nem mutatják meg, — úgy mond, — színről-színre, hogy ki hát a mi ellenségünk és hol van... Mi szeretjük a harcot s a legnagyobb lelkesedéssel küzdünk a protestáns egyház igazaiért, szent jogaiért... de a harcra ez idő szerint *nincs semmi ok*.“ Ez a kívánság és harci kedv emlékeztet, arra a cigányra, a ki, midőn csatasorba állították, azt mondá, hogy mutassák meg neki, melyik az ő ellensége, ő ki akar békülni vele.

tejjel, — a mikor látjuk, hogy — tisztelet a kivételeknek! — az újabb nemzedéknek nem egy tagja semmiképen sem áll fölötte a teológiát végzetteknek!

Lelkészi s tanári diploma! Tehát ti állotok egymással szemben s te utóbbi akarod a mérleget lenyomni a vallás tanítás terén a lelkésszel szemben? . . . Ha jogos a te törekvésed, akkor jogos lehet az ellentetés is! Ha a tanárnak joga van lenezni a lelkészi diplomát, a lelkésznek is joga lehet ugyanezt tenni a tanárral szemben. Hiszen „quod uni iustum, alteri aequum.” Vagy csata-sorba szólítsuk a diplomákat egymás után s egymás ellen? Harcoljon a jogi képesítés a tanárral, a lelkészi a doktorival? . . . Ugyan micsoda józanság volna abban, ha tényleg egymás ellen tüzelnek a diplomás embereket azon a címen, hogy a te diplomád többet ér, mint az övé?

Talán az előképzettség több és nagyobb a tanári qualificationál, mint a lelkészinél? . . . Talán a gyakorlatiasság elve nagyobb mértékben érvényesül a tanárképzésnél, mint a lelkészképzésnél? . . . A ki ebben az irányban is tud különbséget tenni, az csak elfogultságból teheti, de nem az igazság alapján.

Vagy talán az arravalóság is beviendő a diploma-harcba? . . . No akkor aztán igen hálás témát hangozthatunk akár évtizedeken át s egymás személyének szent és sérthetetlen jellemvonásait is kivihetjük a piacra, hadd gyönyörködjenek mezeitelenségünkben a mi elenségeink.

Miről van szó? Arról, hogy a lelkészi képesítéssel, még pedig **jeles** lelkészi képesítéssel rendelkező egyén van-e olyan hivatott munkása ev. ref. anyaszentegyházunk középiskoláinak, mint a tanári képesítésű? . . . Ez a kérdés és nem más. No már ezt a kérdést csak úgy diploma-harcbeli úton nem is szép, nem is jogos, nem is igazságos, nem is helyes megoldani akarni. Miért kell a lelkészt és tanárt egymás ellensége gyanánt bemutatni? A kik így akarják bemutatni, a kik nem restellik a veteményes kertet szembe állítani az anyaszentegyházzal: azok számoljanak lelkiismeretükkel s arra kérjük, ne akarjanak a szívek és vesék vizsgálói lenni. Nekem nincs más célom, csak az, hogy figyelmeztessenek, óva intsek minden hitsorsomat arra, hogy a diploma-hecc nem válik javunkra, csak kárunkra, már pedig kárunkat idézni elő kész akarva: ez Isten ellen való vétség!

A kinek tetszik ez: ám csinálja!

Tóth József.

TÁRCA.

Gyászbeszéd Warga Lajos koporsójánál.

„Nincs itt, hanem feltámadott!”

„Hol vagyon halál a te diadalmad? Hol vagyon koporsó a te fulánkod? Az Istennek legyen hála, ki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által!” Ámen.

Sírni és zokogni a koporsó, elköltözött kedveseink koporsója mellett, — általános, az emberi természettel megegyező dolog, keresztyén gyászoló gyülekezet! Sírni és zokogni a halál-okozta fájdalomban az elköltözöttért is, meg önmagunkért is: gyász-szertartásaink elmaradhatatlan kísérője, sőt alkotórésze. Ha a halál köteleit meg nem oldozhatja többé se bölcsesség, se szeretet: összeölelkezve borúlnak legalább reá az emberromokra

és az egyik babérkoszorúval fedezgeti és a másik könnyeivel szenteli meg a koporsót, a romokat. Joga van ehhez a bölcseségnek, joga a szívnek is. S ha látom itt, hogy néhai Warga Lajosunk koporsóját könnyekkel áztatott koszorúk borítják; ha hallom itt a hitvestárs, a rokonság, a tanári testület és tanuló ifjuság s általában a tisztelők sóhajja szelidült zokogását: az őszintén megnyilatkozó fájdalom e jeleiben igazolását látom a szív és elme természetes jogainak.

De hát ez-e a mi tisztünk, ez-e a mi jogunk csupán a koporsók mellett, akár általában, akár ép' itt, a hol állunk, a Warga Lajos koporsójánál? Vajjon a gyász-pompa és a hulló könnyek kimeríthetik-e a lélek egész világát s nincs más érzelem, nincs más jog is, mely megnyilatkozást és kielégítést várna? Vajjon beérhetnők-e itt a külső jelekkel s a *volt* és *nincs* kőkemény bölcseségével? Beérhetnénk-e itt azzal a leverő vigasszal, hogy nézzünk a multak nyájas, szép emlékeire, meg azzal, hogy a koporsó végső hajlék és azzal is, hogy a temetkezés úgy is végmegválás?!

Nem, én magasabbra irányzom itt lelki szemeimet és jól esik hinnem, hogy velem együtt ti is mind-mind ezt teszitek, mert érzem én, hogy míg tekintetünk e gyász-hajlékon révedez, lelkünk túl lát ezen, azokra a derűstájékokra, a hol nincs koporsó, mert nem úr a halál. Óh, érzem én, hogy lelkünket magasabb érzelem szárnyai emelik, a hitnek szárnyai. Óh, érzem én, hogy ha nekem, a hit szolgájának, egyébkor is tisztem a koporsó mellett éltet prédikálni: mennyivel inkább tisztem ez, itt, e koporsónál, a Warga Lajos koporsójánál! Ajkam, igaz, csak test, miként a tiétek; de lelkem is lélek, miként a tiétek. Lelkem, ez a hívő lélek szól itt a ti hívő lelketekhez, szól merészen hangzó, talán tüzes nyelven, de mégis kimondja: „Mit keresitek a holtak közt az élő? Nincs itt, hanem feltámadott!” Igen, én az elköltözött próféta koporsójára mutatva, ő róla mondom most: *Nincs itt, hanem feltámadott!* . . . Hogyan? . . .

A hitelenség már bűn, a kételkedés még nem az; ez csak töprengése a léleknek, amaz már halála annak. Nem gáncsul, bátorításul mondom ezt azoknak is, a kik talán kétkedve hallották, azoknak is, a kik bár magok is hívők, túlzásnak vehetik kimondott állításomat. De jó! — hát engedek s csak annyit állítok, a mit még a kételkedő is igaznak ösmer, annyit állítok csak, hogy Warga Lajos *volt*.

Igen, itt volt köztünk, e vándor hazában, hová az a végetlen bölcsesség, az a független akarat állít egy időre mindnyájunkat, a kit a kételkedő is Istennek, a hívő meg mennyei atyának nevez. Itt volt, közöttünk volt elvégezni a küldetést, elérni azt a célt, mely ő vele az ő Urának és Istenének akarata vala. Emlékezzetek csak! . . .

Ott volt egykor, mint még gyermek, a szülei házában, hol a viszonyok hatalma, szülők akarata pályát jelölt ki számára, — csak hogy ezt a pályát mégis odahagyta, mert más volt az ő küldetése, mert vele az Isten egészen mást akart . . . Ott volt mint már serdült, majd mint érett ifju egy újabb pálya feladatai és nehéz munkája közt, itthon és külföldön emberül dolgozva a lelkészi hivatás tudományos feltételeinek megszerzéseért, — csak hogy ez sem úgy lett, mint a hogy ő akarta, mert más volt az ő küldetése, mert vele az Isten más egyebet akart . . . Aztán itt volt, itt, közöttünk, e főiskolában s e „hegyen épített városban” majd 33 éven át, mert az volt az Isten akarata, hogy itt profétáljon, hogy a küldetését itt teljesítse és itt is fejezze be. És aztán teljesítette is egész erejével és azután meg is pe-

csétele, — önfeláldozással. Teljesítette úgy, a hogy azok szokták, a kik küldetésök magas öntudatát hordozzák keblökben, annak szolgálatába állítván szívöket, lelköket, egész életöket. És most ne legyen az bántásokra nektek, te kesergő özvegy, bánatos rokonok, ha reátok, mint zajtalan, szinte elrejtett élete igaz tanuira hivatkozom: ti tudjátok azt legjobban, hogy rá nézve még a családi élet is magas küldetésének volt egyik eszköze. Szeretni és szeretettetni, — óh, hisz' ő is akart, ő is tudott; de az a viszontszeretet, melylyel őt boldogították, a lelkének, csudás munkaerejének volt a megacélozó kohója. — Vagy jöjjetek ti is, ti próféta-társak, jöjjetek és fejűnket meghajtva ösmerjük el, hogy küldetését köztünk több odaadással, nagyobb sikerekkel senki sem szolgálta! Mert míg közöttünk sokat tettvégya vagy a viszonyok hatalma, erőinek megosztására kényszerít: ő csupán csak egynek, szaktudományának szentelte egész szellemét. Aztán, ti is, ti prófétafiak, kik még az ő lábainál csillapítgattatok tudományszomjaitok, jöjjetek csak ti is és nyujtsátok felé a mindnyájunkét felülmuló hála babérkoszoruját! Előjáróságunk, főhatóságunk tanuságtételét keresni se szükség: nem egyszer méltatták az ő tanári és írói nagy érdemeit; ez a főiskola és a magyar protestáns tudományosság nemtői pedig halhatatlan társként ölelték őt még életében keblökre!

Ah, de a küldetés nemcsak az életet, a halált is magába foglalja és az Úr küldötteinek, mint ama Szentnek is, meg kell lakniok a kemény kőkoporsót, a halálnak házát. Óh, nem, ne ide nézzetek e gyász ravatalra! Nem ez a koporsó az, a hol ő eltemettetett. Ott, ott, a családi békés hajlék s az a végzetes nap, mikor öntudatára az örökös éj reáborult; ott, ott a hét havi öntudatnélküli, keserves vívódás: ott volt az ő koporsója, ott virrasztottak fölötte a Mária- és Salome-szívek!... És ez a hajlék, itt? Ez már csak az üres kőkoporsó, a mely miként ama szent sír Krisztus halotti lepleit, az ő elszállt lelkének itt maradt lepleit, a porló részeket rejti kebelébe... Kétkedők és hívők! Ismét mondom nektek: *Warga Lajos nincs itt, hanem feltámadott!*

De mintha újból hallanám a kétely és habozás szavát! Az első mintha mondaná: ha feltámadt, *hol van tehát?* — a második: nem értelek, mert írva áll ugyan, hogy a Krisztus azoknak, „kik elaludtak, lett első zsengejük,” de követőinek feltámadásáról eddig mit sem tudunk.

Jöjjetek hát elsőbben is, ti habozók, bár hívők s értsétek meg valahára, hogy ki miben élt, miben halt meg, abban biztosítja vagy abban játszta el ama joglevelet, melyet hitünk fededelmé saját példájával pecsételt meg követői feltámadására, örökéletére. A ki becsülettel, hiven futotta pátyját; a ki küldetését az Ur akarata és céljai szerint az önfeláldozásig menő hűséggel szolgálta: az pályája végén Jézussal mondhatja az Atyának: „én dicsőítettelek Téged, elvégeztem a rám bízottakat; mostan azért Te is dicsőíts meg engem a te dicsőségeddel!” — vagy ha ezt nem mondaná is, tettei mondanák, élete hirdeténe ő helyette. És az Atya hű azokhoz, a kik hozzá hívek; hű, miként Jézushoz, a feltámadásnak első zsengejéhez; hű, mint az apostolokhoz, mint a jó keresztyénekhez, mint már régen porladó kedveseinkhez is, kik valamennyien részesei már a feltámadásnak és az örökéletnek. Akarod, hogy a halál és a koporsó csak út legyen a feltámadásra? Teljesítsd az Atya akaratát földi küldetésedben és élsz majd örökké! Mert az életnek záloga csak az élet lehet s Isten akarata mellett tőlünk függ az csupán, hogy földi tettben is mennyi lakói legyünk. Nektek szól ez hívők, bár habozók s ha ennyiből se értetek: álljatok a kételkedők közé!

De mit szóljak még nektek, a kik talán még mostan is kételkedtek; kik a feltámadás valósága felett tépelődve kérdeztek: ha Warga Lajos él, *hol van tehát?* Feleletem igen rövid: ott, a hol volt, az Atyánál. És a bizonyosságaim se hosszuk, mindössze annyi, hogy „akár élünk, akár halunk, az Uréi vagyunk.” Azok vagyunk mindnyájan és mindenestől fogva. Övéi a hitvestársi, a rokon, a tisztvársi, a tanítványi szívek, a melyek míg csak dobognak, Warga Lajos ott él mindenikben; egyikben úgy, mint jó hitvestárs, másokban mint kedves rokon és így tovább s lesz olyan is, a melyikben ott él majd az egész Warga Lajos. Övéi a tudós elmék, a melyek bár nem is ösmerték Wargáttestileg, de a lelkét, az ösmerni és méltányolni fogják érdemei szerint. Övéi a jámbor lelkek, kik Warga Lajosnak hírét se hallották, nem is hallják, de szellemi hagyatékának egy-egy igazsága egy vagy más alakban beoltódik azokba is. S aztán csak egyet még! Eljő majd az idő, mikor a szerető szívek, a tudós elmék és a jámbor lelkek magok is levetik a lélek ruháját; eljő az is, mikor Warga Lajos nevét senki se ismeri többé; de az a valóság, a kit egykor Warga Lajosnak hívtunk itt, még akkor is él majd az Atyánál, végtelenül. Ezért mondom én hát ti néktek is, hogy Warga Lajos *nincs itt, hanem feltámadott!* Feltámadott, mert küldetését hiven betöltötte, halandó részeit a koporsónak hagyta; de ő maga, az igazi Warga Lajos, ott van már a megdicsőültek közt, az Atyánál, ki őt is e szavakkal fogadja: „menj be a te Urad örömébe!”

Gyászoló keresztyén gyülekezet! A jajra volt időnk, könnyeinket elsrhattuk nagy halottunk hét hónapos koporsója felett. Most hát, midőn a megdicsőülés pályájára lépett az élő, tovább folytatni azt a küldetést, a melyet az Atya reábízott; most, midőn nem a végelválás, hanem a megdicsőülés első ünnepét üljük felette: ne e koporsóra, hanem a dicsőség hazájára függesszük lelkünket! Jöjjetek hát s ily hittel és reménységgel hirdessük az élet diadalmát a halálon imádságunkban is!

És most bocsássuk el áldással ezt a port, nyugodni a porok közé. Legyen békés, csendes a nyugalom mely várja ott. Legyen áldott az az emlék, a melyet itt hagyott az övéi és mindnyájunk szívében! Amen.

Warga Lajos sirjánál.

A vándorlásnak, a zarándoklásnak utja tehát véget ért, itt van az utolsó állomás, a nyitott sír várja leendő lakóját, de mielőtt átadnók, hadd szólaljon meg még egyszer ajkunk, ki tudja: az utolsó hangok nem kapnak-e visszhangot, ki tudja: a tört cserép nem lesz-e ép edény?

Hallga!... A mi végső szavunk, utolsó sóhajunk ez: Isten veled hű és igaz ember, Isten veled munkaes pályatárs, barát, rokon, testvér, élettárs, lelked égben éljen dicsőségben, tested földben pihenjen békében!

Hallga!... nekem úgy tetszik, mintha visszhang kélne szavunkra, bucsuzásunkra, végső sóhajunkra, — mintha a tört cserép ép edénynyé válnék már is s az ujet látó szemekből a régi fény sugára csillanna felénk!

S a visszhang mit mond?

Isten veletek mindnyájatokkal édes véreim, lelkem osztályos rokonai, anyaszentegyházam hívó tagjai, alma materünk mesterei s növendékei! Veletek éltem, értelek éltem: áldásom reátok!

Óh ez az áldás, a Warga Lajos áldáskívánása innen a sír széléről, innen a koporsóból is sokat jelent! Sokat, mert a kinek áldás volt élete: halálából is áldás fakad, sírhantja mellett is az a lélek társalogván velünk,

a mely a vándorlás, a zarandoklás hosszú, fárasztó utján volt világító szövétnekünk!

Áldás az életben, áldás a halálban!

Minő találkozás az ellentétekben!

Az élet áldásait ismerjük; a halálból sarjadzó áldásról kell szólnunk!

Az enyészet országában, a félelmek királyának rettegést keltő birodalmában az áldás abból fakad, bármiéént gondolják is az ellenkezőt, hogy *az emlékezés mindig erősebb, mindig hatékonyabb a sirra gondolás, a halálról való eszmélődés folytán, mint az élet zűrzavaros napjaiban beálló töprengések s törődések alapján.*

E sirra gondolva, e sírban nyugvó egyénre emlékezve, a mi csak a halál, az enyészet világát jelképező temető gondolatának a hatása alatt lesz a léleknek valóban működési köre: az áldás nyomon fakad, mert az elhunyt szelleme ismét körünkbe vonul s mint életben, úgy halálában is fényt hint ösvényünkre. Fényt hint, hogy a lankadást nem ismerő tett-erő, a tudományért rajongó lelkesedés, a vallásos meggyőződés tisztaságában jelentkező hitbuzgóság, s az igazságszeretben nyilvánuló jellemesség legyenek az élők sorában maradtaknak is ama tulajdonai, a melyekkel emberi hivatásukat betölthetik, a mint betölté ő, a kit e sírba nyugalomra fektetünk. Mindezek a tulajdonok mintha őt állva lengenék körül már is e helyet, hogy már is kapjunk belőlük mindnyájan, mint hamvaiból fakadó áldásokból!

Óh ne, ne vessétek, ne vessük meg ez áldásokat, a melyek a Warga Lajos emlékéből felénk integetnek! Sőt hadd szenteljük meg ez áldásos emléket épen most, a midőn a veszteség érzete egészen a szívünk mélyére hat, nem gyöngittetve még meg az idő által, szenteljük meg azzal, hogy koporsójától, sírjától azzal a meggyőződéssel váljunk s távozzunk el, hogy a jól és nemesen folytatott élet után majd a mi halálunk is áldásos leendő emlékezetünk által, mint ez igaz emberé itt!

A visszhangot megértettük! A tört cserépből ép edénynyé vált alak integetését látjuk!... Megértvén és látván: légy nyugodt pihenni tért felebarátunk, mi nem feledünk!

Have pia anima!

Dr. Tüdös István.

Warga Lajos sirjánál.

A mitől régóta féltünk, a mit titkon aggódva sejtettünk: rideg valósággá lett... Munkás lelked végre megtört a hosszú harc alatt, tested kihűlt és örök álmra zártad le szemeid, óh nagy halott, szeretett jó tanárunk! Mint egy hatalmas oszlop zuhanása, mely sokakat remegésbe ejt, úgy hatott ránk halálod megrendítő hire!

Nincs szó, mely méltó kifejezője volna annak az igazi bánatnak, mely halálod miatt tanítványaid kebelében dől; nincs erő, mely kiönthetné azt a fájdalmat, melyet mindannyian lelkünk mélyén hordozunk.

Csak jajgatunk és sírunk utánad!... Omló könyeink árjába zokogó sóhajunk töredezett hangjai vegyülnek; szólni sem tudunk... megnémít veszteségünk tudata.

De hát hallgatógoknak és némáknak kell lennünk, mikor a felnyílt sír int feléd, megdicsőült lélek, hogy örökre eltakarjon szemeink elől?... A koporsódra hulló göröngy megdöbbenő hangjára mitsem válaszolhatunk?..

Nem! búcsú nélkül téved el nem válhatunk; beszélni kell ajkunknak, ha mindjárt a szívünk szakad is meg!

Búcsu... elválás... rettenetes, sötét gondolatok! Mint búcsúzzunk mint, váljunk el téved ősz mesterünk?!

Mint szakadjunk el téved, a ki atyai szeretettel öleltél magadhoz mindnyájunkat, valahányszor megütközünk vagy nagyokra óhajtozánk?...

Óh! e sötét pillanatban megrendül egész valónk s „az elválás bűja alatt szívünk el-elszorúl“!

Látni, hogy ajkadon megfagyott a szó s vallásunk mélységes titkairól többé nem beszélsz... érezni, hogy munkás szellemed, melytől a tanítványok lelke megtermékenyült, rugékonyságát elveszíté... óh ez csak öregbíti, növeli az elválás kínjait!

Am a bánat fellegén át felénk mosolyg halhatatlanságra teremtett lelked; mihelyst a belénk oltott élő hittel Istenhez emelkedünk, az arcunkat áztató köny is száradni kezd, s szívünkbe enyhület és vigasztalódás száll.

Igen!... enyhület és vigasztalódás... mert érezzük, hogy szellemed koporsód lezárt fedele alól kikél s lelkünkhöz beszél.

Beszél a legtisztább keresztyéni erényekről, melyeknek te oly tiszteletreméltó megtestesülése voltál közöttünk.

Beszél lángoló tudomány szeretetről, mely a fönséges eszményekért annyi időn át lobogni meg nem szűnt. Beszél páratlan kötelességtudásról egyház és iskola iránt; beszél a hit rendíthetetlen erejéről s az emberek iránti kifogyhatatlan szeretetről!

Halljuk, dicső szellem! mit lelkünkhöz beszélsz! Értjük a biztató szöveget: „a világosság, szeretett tanítványaim, mit lelketekbe sugároztam, krisztusi világosság... ezt követve közeljuttok az élet és erő központjához... az istenség nagy gondolatához! Legyetek hálás gyermekei annak az édes anyának, kitől megválni nekem is oly nehéz, kiért e rettenetes halállal szembe szállani is kész voltam! Ne sírjatok, ha reám borul a síri éj; hozzatok vissza-visszaszálló szellemem vezetni fog ezentúl is a tökéletesedés és az igazi tudományosság utain! Hagytam nektek szent örököt, szellemi alkotást, csak azt becsüljétek meg, akkor nem haltam meg; testem mulandósága felett győzni fog a bennetek új életre ébredő szellemem!...“

Kedves Társaim! halljuk meg e túlvilágról vissza-lebbenő lélek szavát s nyissuk fel ajkunkat szent esküvésre, hogy a kit éltünkben magunkénak vallottunk, azt haló poraiban is szeretni és áldani fogjuk!

Örökké élni fog szellemed lelkünkben elhunyt jó tanárunk; alkotásod, mit szent örökök reánk hagyál, szent könyvvé lesz kezünkben, melyből megtanuljuk imádni istent, szeretni egyházunkat és az iskolát!

Pihenj megdicsőült lélek, a hosszas, de áldásos küzdelem után; tanítványaid egész serege, a boldog vizionlátás reményében, búcsút vesz téled, téled, kitől megválni oly nehéz, oly fájdalmas.

Jó tanárunk Isten veled!... Melko István.

KÖZÉLETÜNK.

Izenet

az x—i aranylakodalm „Szereplő“-jének.

Tisztelendő lelkésztársam!

Azok után, a miket a t. lelkésztárs úr az én nyílt kérdéseimre adott válaszában Lapunk legutóbbi számában elmond, részemről egy rövid izenetnél egyéb se jogosítottnak, se kötelezettnek nem érzem magam. Nem elsőbben is azért, mert bár a t. lelkésztárs ur önmaga mondotta, hogy engemet ebben a kérdésben „a legilletékesebb bírónak“ ösmer el (14-ik sz. 259 l.) — meg azt is, hogy „nézeteit, ha szükség leendő rá, el fogja mondani“ (14-ik sz. 260 l.), mégis, mikor az ügy tisztázása okából a dolog lényegét a t. lelkésztárs urhoz intézett kérdésekre foglalom és a t. lelkésztárs urat a felelet-

adásra tisztelettel *felkérem*, azt méltóztatik mondani, hogy a tanári katedrákról feltett kérdésektől már több, mint negyedszázad óta el van szokva (21-ik sz. 437 l.). Nos, hát én meg, a ki magam se sokkal távolabb járok attól a negyedszázados időtől, az ily következetességet s az ilyen csiklandozást tartom szokatlannak akkor, a mikor mint most is, nem az iskola padjain, hanem az élet szolgálatában álló sajtó-organum hasábjain, lelkész és lelkész közt egy olyan fontos és fölöttébb komoly dolgról esik szó, mint a minő ez a mostani is.

Aztán nem azért sem, mert ha én azokra, a miket a t. lelkészúrnak ur legközelebb mégis elmond, tüzetesen felelni akarnék, azt csakis a legszigorúbb s legkedvezőtlenebb kritikával tehetném, mi közben a legnagyobb vigyázat és kimélet mellett is megeshetnék, hogy kritikám által a t. lelkészúrnak még jobban találva érezné magát. Ilyesmit én kényszerűségből tennék csak, ez a kényszerűség pedig most itt fenn nem forog.

De nem még azért sem, a mit így ír a t. lelkészúrnak ur: „ha majd a hegyre épített tornyok világossága gyöngye látásomat eloszlatja s az arra hivatott erők az aranyenyegző liturgiai szertartását megállapítják, vagy esetleg a már megállapítottat felmutatják, akkor: a fényben gyönyörködni, a szabályokhoz alkalmazkodni, kedves lesz nekem.“ (21. sz. 439 l.) Nos, hát én magamat nem hogy világító tornyoknak, hanem világító toronynak se tartom, mert beérem a mécses szerepével is, mint a ki ebben az aranylakodalmi setéségekben legfelebb annyi fényt árasztottam, a mennyit e Lapok 13-ik számában árasztani megpróbáltam; de úgynevezett „arra hivatott erő“ sem vagyok, hogy lelkészúrsaimra kötelező törvényeket és szabályokat alkossak, vagy hogy liturgiát változtassak, lévén az ilyesmi nem egy lelkésznek és theol. tanárnak, hanem a zsinatnak és az egyházkerületnek a joga. S ha a t. lelkészúrnak ur előtt se Nagy Péter és Vadas, se Kun Bertalan nem világító torony, sőt nem az még az evangéliom, még a józan okosság, még a hitelvek, még a liturgia, még az egyházjog sem: akkor mit tehetnék én, a szerény mécses, a t. lelkészúrnak ur felvilágosítására!

Nem, végül, azért sem, mert a t. lelkészúrnak ur által végzett aranylakodalmi szerepléshez is, meg az igazolásul felállított elmélethez is most már voltaképp nem nekem, nem a sajtónak, hanem a t. lelkészúrnak ur egyházi hatóságainak lenne mondanivalója. Én részéről beérem annyival, a mennyit Lapunk 13-ik számában elmondottam. Béke velünk!

Novák Lajos,
theol. tanár és főiskolai lelkész.

Az „erdélyi püspök“i cím ügye.

Köztudomású dolog, hogy Wlassics Gyula vallás-és közoktatásügyi-miniszter a múlt esztendőben egy elnöki rendeletet bocsátott ki, a melyben a hatóságokat arra utasította, hogy az erdélyi r. kath. püspököket „*erdélyi püspök*“ nek cimezzék. Ez ellen a rendelet ellen első sorban az erdélyi ev. ref. s az ág. hitv. ev. egyházkerület tiltakozott, majd az erdélyi ev. ref. konvent írt felt. A tiltakozásnak s feliratnak az eredménye a következő újabb miniszteri eljárás:

„Méltóztatott a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének f. évi április hó 26-ikán tartott üléséből előterjesztést tenni hozzám, kérve az *erdélyi püspök* cím tárgyában 1899. évi 1185. eln. sz. a. kiadott rendeletem nyomán a ref. egyház kebelében felmerült aggodalmak eloszlatását.

Van szerencsém ez előterjesztésre a következőkben válaszolni:

Majláth Gusztáv Károly gróf, püspök úr azzal a felkéréssel fordult hozzám, hogy miután őt a hatóságok és hivatalok majd „gyulafehérvári róm. kath. püspök“-nek, majd meg „erdélyi latin szertartású kath. püspök“-nek cimezik, adjak ik megfelelő utasítást arra nézve, hogy a hatóságok és hivatalok, hozzá intézett irataikban, az őt történeti alapon megillető *erdélyi püspök* címet használják.

A püspök úr e kérelme folytán tanulmány tárgyává tettem a kérdést s miután meggyőződtem a felől, hogy több magyarországi és erdélyi törvényben, törvény-záradékokban, királyi meghívó levelekben és kinevezési okmányokban az *Episcopus Transsylvaniæ* és *Episcopus Transsylvaniensis* elnevezés fordult elő: kiadtam volt említett 1185/99. elnöki számú rendeletemet, mert nem tekintettem az „erdélyi püspök“ címet egyébként, mint *egy régi időkben is használt címnek*, melylyel a mai államjoggal ellentétes tartalom vagy az *egyházak törvényes paritása elvébe ütköző bármely következmény kapcsolatba semmiképen nem hozható.*

Szemben a nagytekintetű elnökség által hozzám intézett s elől idézett előterjesztésben felhozott aggályokkal tehát a rendelet kiadásakor fenforgó határozott közjogi álláspontomból folyólag is kijelentem, hogy említett 1185/99. eln. sz. rendeletemtől teljesen távol állott az a célzat, hogy az „erdélyi püspök“ címnek bármely oly közjogi jelentőség tulajdoníttassék, a mi a mai államjognak egyik főalapelvebe, a vallás-egyenlőségbe ütköznék; sőt egyenesen kizárnak tekintek minden oly magyarázatot, mely az említett rendeletnek oly értelmet akarna tulajdonítani, hogy az állam az említett rendeletben foglalt címnek valamely egyetemesebb, a többi egyházak törvényes paritását és püspökeinek törvényes állását sértő jelentőséget óhajtott volna tulajdonítani.

Nehogy azonban 1185/99. eln. sz. rendeletem bármely irányban félreértessék vagy félremagyaráztassék: kijelentem, hogy az „erdélyi róm. püspök“ cím használatát is teljesen jogosnak és törvényesnek tartom, mert e cimezés épen úgy előfordul több magyarországi és erdélyi törvényben, közjogi okiratban és ugyancsak az „erdélyi róm. kath. püspök“ cím használatát annak a legfelső elhatározásnak a szövegében is, a melylyel Ő felsége a jelenlegi püspök urat Lőnhart Ferenc püspök mellé utódlás joggal segéd-püspökké kinevezte és mert a rendelet sem akart és a mai államjog alapján nem is akartott mást vagy többet az „erdélyi püspök“ cím alatt érteni, mint az „erdélyi róm. kath. püspök“ fogalmát.

Ezekből folyólag nyilvánvaló és kijelentem, hogy az „erdélyi róm. kath. püspök“-i cím is jogosan és törvényesen használható és e tekintetben a hatóságokat egyidejűleg értesítettem is.“

Budapest, 1900. május hó 19-ikén.

Wlassics Gyula, s. k.

A midőn ezt a miniszteri leiratot közöljük, egyúttal rá kell mutatnunk az erdélyi ev. ref. egyházkerület s az ev. ref. konvent álláspontjára is. Vajjon ez a miniszteri döntés megfelel-e a magyar ev. ref. egyház legfelsőbb u. n. közigazgatási szerve, az egyetemes konvent felfogásának s kívánságának. vagy pedig nem?

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület kimerítő s alapos felterjesztésében ez a kívánság: „... meg vagyunk győződve, hogy ha Nagyméltóságod az általunk felsorolt adatokat becses figyelmére méltatja s azoknak valóságáról a kétségtelen hitelességű forrásokból személyesen meggyőződik, ... körrendeletét, mely a törvényekben használt címektől eltérő, alkotmányunk legszentebb alapkövébe, a törvényesen bevett vallások egyenjogúságába ütköző, nemcsak a hazai r. kath. egyház s klerus körén belőre vonatkozó, hanem az államra és hivatalos hatóságaira is kötelező,

jesztettem én elő a következő indítványt: „Óhajtanó. nak tartom a valláserkölesi nevelés és ennek ellenőrzése céljából a mi részünkről is behozni azon eljárási módot, melyet a tiszai ágost. hitv. egyházkerület régtől fogva gyakorol, hogy t. i. hatalmazza fel az egyházkerület a püspököt, hogy évenként a vallásvizsgálat vezetésére küldhesse ki a maga képviselőjét, mert ez által nemcsak arról győződhetünk meg, hogy ev. ref. vallású növendékeink szent vallásunk hitelvei szerint neveltetnek, hanem ez által a vallásvizsga, — miként ezt ágost. ev. testvéreinknél tapasztaljuk, — valódi egyházi ünneppé lesz, mi az ifjuság fogékony lelkére nem kevés hatást gyakorol, mivel a hitbuzgóságot mozditja elő. S ha a püspök e jogát gyakorolni nem kívánja, ruházza át azt a gömöri ev. ref. egyházme gyére, melynek küldötteit bármikor szívesen látjuk.“ Ez indítványt fogadta el egyhangulag a közgyűlés, így tehát ott nem volt szó semmiféle képzelt áramlatról, hanem igenis, egy üdvösnek tapasztalt példa követéséről. Rimaszombat, 1900 máj. 21. Bodor István, igazgató. (Csupán annyit jegyzünk meg, hogy a tudósítás ev. szóval sem mondja azt, hogy akár a határozatban, akár más módon szó lett volna arról, a mit e helyreigazítás céloz. Szerk.)

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben a felső-szabolcsi egyházmegyéhez tartozó balsai, III-od osztályu s 1388 korona 32 fillér és a szatmári egyházmegyében fekvő: csécsői IV. osztályu egyházak lelkészi állására a pályázatok június 10-ig adhatók be Görömbei Péternél Nagy-Kállóban illetőleg Bikky Károlyhoz Szathmáron.

— **Köszönet nyilvánítás.** A nemes részvétnak ama megható őszintesége, melyet felejthetetlen drága bátyám temetése alkalmából Sárospatak nagy érdemű közönsége vallás-különbség nélkül nyilvánított, jóságosan vigaszt gyakorolt fájdalomtól sajgó szívemre. Mivel az emberies kegyeletnek eme fönséges megnyilatkozásaért a kegyes résztvevőknek képtelen vagyok külön-külön köszönetet mondani, azért hát fogadják kérem, e sorok útján úgy a magam, mint férjem- és rokonaim nevében is igaz szívből fakadó hálámat. Sárospatak, 1900. május 25-én. Klempay Bertalanné, szül. Szekerák Emma.

— **Esdő Szózat.** Szőlős-Ardónak szép múltú, a XIV. század végén, avagy talán még előbb épült templema az idő viszontagságai s a 60-as években történt nagy tűzvész által megrongáltatván, e folyó év tavaszán, egyházugyekezetünk elhatározta annak kijavíttatását s a kor igényeinek megfelelő átadomítását. Ezen határozatát egyházunk tette is változtatta akkor, midőn Mánik Lajos és Sándor borsodi lakos testvér építőmesterekkel az építkezési szerződést megkötötte s a vállalkozó építésszek munkájukhoz is láttak. Isten annyira megsegítette egyházunk nemes törekvését, hogy a fáradhatatlan munkás s tevékeny vállalkozók igyekezete következtében hitelveink jelvényeit e f. hó 6-án buzgó istenitisztelel mellett közel másfél ezer, részint helybeli, részint idegen nép jelenlétében a torony tetejére feltűzhetjük. Örömnapp volt ez mindnyájunknak! Azonban fájdalom! Örömünk csakhamar siralomná változott, mert e f. hó 16-án d. u. 2 órakor öröm telt napunkra sötét felhő nehezült, midőn is már kész és csupán a bádoggal való befedésére váró toronyunk lesülyedt, magával ragadva a szegény vállalkozók által már felállított tetőzetet. Isteni gondviselés öröködött, hogy az egyik vállalkozón esett kisebb sérüléseken kívül egyéb szerencsétlenség nem történt. *Tornyunk most romhalmoz: de azt újból építtetnünk*

kell. igen! de anyagi helyzetünk a kivitel elé akadályokat gördít. Azonban bízva Istenünkben, törhetlen hitünkben s a mindig hű emberbarátokban, reményünk van, hogy toronyunkat ismét felépíthetjük. *Keresztény hittársak.* Egy maroknyi nép — alig negyedfél száz lélek emeli hozzátok esdő és kérő szavát, oly nép, mely csüggedni nem tud — dacára annak, hogy a közel múltban az Ur karjai fölötté megnehezültek akkor, midőn az 1869-ik évben egyházunk fölött dühöngő tűzvész 7 ház kivételével minden egyházi épületeinktől, harangjainktól megfosztott s ezen szomorú eset után több ezer frtig adóztatta meg magát szegény egyházunk, hogy a szükséges egyházi épületeink felépítve legyenek. Hogy régi és szép múltú öreg templomunkat s tornyunkat új kontósbe öltöztethessük, habár a költségek özönétől vissza nem riadunk is, de azt állíthatjuk, hogy emberbaráti szeretet és segély nélkül terhünk nagy és kimondhatatlan, szóval a kellő fedezetet önerőnk elviselni nem képes s azt nem bírjuk. Esdve kérünk kedves hittársak! Jöjjetek segítségünkre, adjatok, a mit adhattok s küldjétek adományaitokat Szőlős-Ardóba (Abaúj-Tornamégye u. p. Szin) akár a lelkészi, akár a gondnoki hivatalhoz. Isten megáld adománytokért titeket, de a könyöradomány hirdapilag is nyugtáztatni fog. Könyöradománytokért Isten áldása leend rajtatok s ezért imánkkal adózunk. Szőlős-Ardó 1900. május hó 20-ik napján. Péter József.

— **Egyházi értekezlet** lesz június 7-én Kolozsváron báró Banffy Dezső és Dr. Bartók György elnökle alatt az erdélyi rész egyházi- és papi férfiak részéről. Az egyházkerületi elnökség hatalmas meghívót s értesítőt bocsátott ki, a melyben a protestantizmus szellemét látjuk s érezzük tündökölni és lüktetni... Nagy várakozással nézzünk az elé az értekezlet elé, a mely kétségkívül demonstráció lesz a protestantizmus mellett, a mire mai napság nagy szükségünk van.

— **Köszönjük a »Religio«-nak,** hogy szaporítja megtisztelő jelzőinket, a melyekhez legújabbban az új pogány kifejezés járul. Nagyra nőjön az öreg úr!

— **A magyar jezsuita térítő munkásság** tipikus képviselője, Flódung József pater, a ki, a mint tudjuk, a hercegi család kegyéből Sárospatakot is szerencsétlenné egy ifjabb társával s itteni működésüknek egy féleszű mesterlegény megnyerése volt az eredménye: meghalt e hó 20-án Budapesten. Az ő. v. f. n.

— **Alamizsna só.** A magyar állam bőkezűségét semmi sem igazolja jobban, mint az, hogy figyelme kiterjed még a konyhabeli szükségletekre is a r. kath. egyház némely rendei irányában, a miről világosan tanúskodik, mint a „Magyar Szó“ írja, a győri pénzügy igazgatóságához küldött ama rendelete a pénzügyminiszternek, a mely szerint a győri karmelitáknak 322 kor.; a pápai misericordiánusoknak 336 kor.; a pápai franciscánusoknak 86 kor.; a győri orsolyaszűzeknek 664 kor. s a boldog-asszonyi franciskánusoknak 84 kor. értékű só adandó ki az 1900-ik év folyamára... Hanem a máramaros-szigeti ev. ref. egyháznak s a többieknek a **só-alapítvány ügyben** is ugyanám talpra kellett állaniok!... Ez is **jog-egyenlőség** ugy-e bár?

— **A „Los von Rom“** mozgalom eredménye 1899. január 15-ikétől 16 ezer embernek a prot. egyház tiszta levegőjébe való jutását eredményezte ez ideig... A lélek ereje ez!

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

a melyet a változott közjogi és felekezeti helyzet folytán kifejlett jogszokás megteremtett. *Két nevet viselni csak komédiások szoktak, de nem püspökök!*

Ime a sajtóbeli közvélemény és ítélet! A magunk részéről, mint jeleztük, behatóbban is fogunk foglalalkozni az új leirattal.

Dr. Tüdös István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Warga Lajos** sárospataki ev. ref. theol. tanár temetése e hó 19-én, délelőtt 10 órakor ment végbe a főiskola udvaráról, miután a holttestet a halottas háztól a tanári kar s a theol. ifjúság tagjai elvitték a végső szertartás helyére, a hol a részvét érzetétől áthatva nagyon sokan jelentek meg, hogy megadják az utolsó tisztességet annak a férfinak, a ki dicsekedése volt főiskolánknak. A gyász-szertartást a főiskola lelkésze, Novák Lajos végezte, a ki a lapunk „Tárca” rovatában olvasható gyászbeszédben örökölte meg **Warga Lajos** emlékeztet. Az énekkar bánatos énekeket zengett s a szertartás végzetével megindult a gyászoló sereg, elől a gimn. tanuló ifjúsággal, tanáraik vezetése alatt, ki a temetőbe, hogy a sokat szenvedett csendes nyugalomra helyezték. El is helyeztük, első neje, Rajka Teréz mellé, miután a tanári kar nevében Dr. Tüdös István, a theol. ifjúság részéről pedig Melko István IV. éves hittanhallgató búcsúztak el az elköltözöttől. A főiskola előljáróságát a temetésen Fejes István és Dókus Gyula algondnokok képviselték. A sárospataki főiskola egyik büszkeségét veszté el az elhunytban, a kinek neve s emléke az idővel csak öregbedni fog.

— **Halálozások.** A sárospataki r. kath. plébánia *Szeke*rák Kálmán apát-plebánosnak e hó 22-én bekövetkezett elhunytá által megüresült, a ki 16 éven át volt e kegyuri plébániának gondozója. Mi nem ismervén közelebbiről az elhunytat, csak arra szorítkozunk megemlékezésünkben, hogy *Szeke*rák Kálmán is egyike volt azoknak, a kiket a harcoló egyház sokszorosan alkalmasnak tart arra, hogy az egyedül idvezítő egyház tagjait szaporítsák a proselytáskodás által. Simasága, udvariassága itt a Rákóczyak fészkeben is hatott, egészen természetesen!... Műveltsége, előkelősége köztudomású volt, a mely azt is feledteté, ha néha-néha egyik-másik előkelő nőt kérdőre vont a gyónásról való elmaradásért. Az örök világosság fényeskedjék az elhunytak! — *Karla Gábor*, az abauji egyházmegyéhez tartozó *radványi* egyház öreg lelkipásztora meghalt. Hű és igaz munkás volt, legyen áldott emlékezete!

— **Dóczy Gedeont**, a debreceni ev. ref. főleány-növeldé igazgatóját majus 20-ikán lélekemelő ünnepélylyel vették körül előljárói, tanártársai, volt és mostani tanítványai, jó barátai s tisztelői. 40 esztendő óta áll immár a jubiláns a magyar prot. közoktatás szolgálatában s ebből az időből nem keveset szentelt a mi tiszáninni ev. ref. egyházkerületünknek is, épen a miskolci főleány-növeldében. A kegyelemnek Istene áldja meg továbbra is a hű és igaz munkást!

— **Nincs ok az aggodalomra?**... ám vegye bárki fontolóra a protestánsok helyzetét e hazában, a mikor *templomot sem lehet építeniök a szatmármegyei, mérki ev. reformálusoknak*, a kiknek templomhelyet az ottani plébános úr „szépészeti” szempontból nem véleményezett engedélyezni... De ez még nem volna baj, hiszen a plébános urak legnagyobb része, ha csakugyan gradusokat akar elérni, kényszerítve van arra, hogy az istentiszteletet megakadályozza embertársai részére s így természetes a mérki plébános ur eljárása is, a ki legalább is övet akar kapni: a baj az, hogy a *szabadelvű Széll Kálmán belügy-*

miniszter ur is a plébános ur álláspontjára helyezkedett s most, a mikor *Molnár János*, a modern máglya-készítési mesterkedésben tetszelgő egyén, interpellációt intéz a „szorongatott mérki igazhitűek érdekében” s *Domahidy Elemér* főszolgabírókat csaknem karóba huzatásra ítéli, hogy a miniszter ur döntése ellenére is jelölt ki templomhelyet: most majd meglátjuk, hogy *Széll Kálmán ur liberális-e?*... Nem hiszszük!

— **Kazinczy-ünnepélyt** fog tartani a sárospataki főiskola *júnus 16-án Széphalmon*, a magyar nyelv reformátorának mauzoleumánál.

— **Hálás köszönet.** Boldogult jó férjem szomorú elhunytá élénk és megható részvétet keltett közelben és távolban, a régi és mostani hű tanítványok, az egykori és jelenlegi pályatársak, tanárkarok és előjárók szívében s olyanokéban is, a kik őt csupán önfeláldozó irodalmi munkássága után ismerhették. Mély megindultsággal gondolok a kegyeletnek minden irányú és alakú megnyilatkozására s a búbanatban is édesen érzem, hogy igaz keresztyén lelkenek munkáiba való szétosztása által az én drága halottam sokunknak vált kedves és feledhetetlen halottjává. Mindazoknak, a kik szeretetükkel s kegyeletes emlékezésekkel szívesek és kegyesek voltak a siralom völgyében támogatásomra sietni, itt fejezem ki forró és hálás köszönetemet s ez úton kívánok áldást életökre és munkásságukra. Az Úr kegyelme legyen mindnyájokkal! Sárospatak, 1900. máj. 25. Özv. *Warga Lajosné*, szül. *Rajka Róza*.

— **Mudrány emlék-ünnepélyt** rendez a sárospataki főiskola a június 24-ikén tartandó évzáró ünnepélylyel kapcsolatban. Az emlékbeszédet *Radácsi György* theol. tanár fogja tartani.

— **Iskola kép-kiállítás** volt a múlt héten a fővárosban abból a célból, hogy a magyar közönség érdeklődése felhívassék ama mozgalomra, a melyet *Wlassics* miniszter a népiskolai tanítás érdekében indított volt. A fővárosi sajtó érdekesnek jelezte ugyan a kiállítást, de egyáltalán nem teljes sikerűnek.

— **Helyreigazításul.** A „Sárospataki Lapok” legközelebbi számában a tiszáninni ev. ref. egyházkerület közgyűléséről szóló közleményben következőket olvasom: „ez utóbbival, — t. i. a rimaszombati gymnasiumról szóló jelentéssel kapcsolatban határozatba ment *Józsa Antal*, *Meczner József* s *Bodor István* felszólalása nyomán, hogy a vallástanítás s vizsgálat ellenőrzése céljából a kerület részéről kiküldött fog megjelenni minden vizsgálatkor s más időpontokban is, mintegy *ellensúlyozásul annak az áramlatnak*, a mely ágost. ev. részről nyilatkozik meg, a kiknek egy része ezt a prot. iskolát egyenesen luth. jellegűnek tartja.” Szíves engedelemmel erre nézve a következőket jegyzem meg: *Józsa Antal* ur azon kérdést intézte az egyházkerületi gyűléshez, „hogy nem lehetne-e megszüntetni azon visszásnak tetsző körülményt a rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumnál, hogy míg az igazgató-választmányban a kishonti ágost. hitv. ev. egyházmegyének esperese és felügyelője benne van, addig a gömöri ev. ref. egyházmegyének esperese és gondnoka az iskolát hivatalosan még csak meg sem látogathatja?” E kérdésre *Meczner József* adta meg a felvilágosítást. midőn hivatkozással a múlt évi tavaszi közgyűlésre, melyen e kérdés tárgyalatott, kijelentette, hogy itt két egyesülő fél joggyakorlatáról van szó, t. i. a rimaszombati ev. ref. egyház s a kishonti ágost. hitv. ev. egyházmegye jogáról, mert ezeknek iskolái egyesültek s így a rimaszombati ev. ref. egyház presbiteriuma épen azon jogokat gyakorolja, melyeket a kishonti ágost. hitv. ev. egyházmegye, itt tehát a gömöri ev. ref. egyházmegye sérelméről szó sem lehet.” Erre ter-

miniszter urat! Dr. T. I.) Végül ezt írja ez a lap: „Meg vagyunk győződve arról, hogy a miniszter mai korrekt és lojális átirata után nem akad majd senki — még a rossz hiszeműek (??... ezek mi volnánk, a kik a Szell kormányra nem esküszünk! Dr. T. I.) táborában sem, — a ki a kormányt vallási elfogultsággal illethetné.”

Ezzel csaknem szó szerint megegyező felfogása van a „Magyar Nemzet” felhivatalosnak, a mely a következőleg vélekedik: „A miniszteri leirat oly világos és érthető (de nem logikus s nem komoly! Dr. T. I.) hogy ahhoz külön magyarázatot fűznünk egészen felesleges. Dr. Wl. Gy. vallás és közokt. ügyi miniszter ezen leirata a pozitív jog alapján áll, melyet csak egy féle képen lehet értelmezni. Az „erdélyi püspök” és az „erdélyi r. kath. püspök” címzés egy és ugyanazonos értelmű (Tehát az **erdélyi püspök** csak a **r. kath. püspök!!**... Lám, a félhivatalos stylizálás is hová vezet? ... oda, hogy az új rendelet megerősítése az elsőnek. Dr. T. I.) Mindkét címet egyformán lehet használni. (Hogyne, mikor a kettő egy! Dr. T. I.) A kinek aggályai vannak a rövidebb „erdélyi püspök” címzés miatt, tegye hozzá a „r. kath.” jelzőt! (... Persze! annak idején a románok a „császárra”-hoz fordultak, de azt az akkori félhivatalos „Hon,” „Nemzet” és „Magyar Ujság” sem tartották azonosnak a királylyal! ... **Nemzeti** érzékenység, **felekezeti** érzékenység! ... Vajjon a magyar ev. ref. hitűeknél a kettő nem egy forrásból való-e? Dr. T. I.) Ezzel meg van mondva, hogy az „erdélyi püspök” egy és ugyanaz a Gyulafehérvárott székelő r. kath. latin szertartású püspökkel. (Vagyis az „erdélyi püspök” csakugyan a **r. kath. püspök!!** Dr. T. I.) Ennek sem több, sem kevesebb joga nincs semmiféle irányban, mint a mennyi ezen évszazados püspöki szék jurisdictiojához fűződik és a mi a mai államjognak tényleg megfelel. (Beh kegyes ez is! ... hogy ilyet megenged! Dr. T. I.) Ennél világosabb és érthetőbb magyarázatot adni a kérdésnek lehetetlen! (Persze, hogy nem: mert hogy a korábbi rendelet megmaradjon, azt csak ilyen rendelettel lehet meg próbálni keresztülvinni, számítván az ev. ref. hitűek alkalmazkodására, kormánypártiságára, **jó hazafiságára**, a mely nem fogja akarni, hogy Wl. miniszter megbukjék egy ilyen „kis” dolog miatt! ... Persze, mert mi logikát sem tanultunk, mert nekünk értelmi képességünk sincs! ... Köszönjük szépen az elismerést! Dr. T. I.) A miniszter önmaga adta magyarázatát egy előbbi körlevelében használt címre nézve. (S minő magas iskolájú magyarázatát?! ... Dr. T. I.) Ez alapon reméljük, hogy a miniszteri „magyarázatot, mely a törvénynek, az igazságnak és a tényleges viszonyoknak (?? annak, hogy az „erdélyi r. kath. püspök” = erdélyi püspök?? ... Dr. T. I.) megfelel, mindenütt megnyugvással (??) tudomásul vesszük. Az aggodalmak, a melyek miatt a miniszterhez felírtak, most teljesen el vannak oszlatva.” (a mi aggodalmaink nincsennek eloszlatva!! Dr. T. I.)

A „Pesti Hírlap” érdekes glossával kíséri a leiratot a 141-ik számban, a midőn így ír: „A benyomás, a mit az új rendelet gyakorol az, hogy **hiba és felesleges volt** az ismert **régi rendelet kibocsátása**. Hiba volt, mert még kánon-jog szerint is a püspök címe a székhely jelzőjével láttatik el; és felesleges, mert semmi ok nem volt a régi vitás felfogások föllevenítésére. Különben is az ilyen cím föllevenítése csak a partikularizmust látszik előmozdítani ... Az új rendelet kettőt foglal magában, először: magyarázatát annak, hogy az „erdélyi püspök” új absolute nem bír se közjogi jelentőséggel, sem közjogi következménnyel. Má-

sodszor pedig, hogy a hatóságok ép oly jogosan és törvényesen használhatják az „erdélyi r. kath. püspök” címet, mint az „erdélyi püspök” címet ... A rendelet midkét részét helyeseljük s tudomásul vesszük s nem látunk okot a kontroverziák tovább fűzésére. S annál kevésbbé, mert tulajdonképen és lényegben az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának felirata is azt jelölte meg „sérelmes”-nek hogy a kult. min. előbbi rendelete az „erdélyi püspök” címet **kizárólagossá** tette s annak kizárólagos és kötelező használatát a hatóságoknak elrendelte. Holott az új rendelet szerint világos, hogy az „erdélyi püspök” cím sem nem kizárólagos, sem nem köteles. **A magunk részéről csak azt tesszük hozzá, ha a prot. egyházak is föl-váltva használnák például az „erdélyi ev. ref. püspök” és az „erdélyi püspök” címet, ez ellen a kormány szempontjából semmi kifogást nem lehetne emelni.**” (Nekünk úgy tetszik, hogy e kiemelt sorokban foglalt humor tönkre teszi az egész miniszteri leiratot s Murai Károlyra vall az egész felfogás, a kit szívesen üdvözlünk a vonal feletti téren is a „Pesti Hírlap”-nál, mint olyan egyént, a ki a politikai dolgokban is teljes mérvben követi a *Schaftesbury* nézetét, a ki tudvalevőleg a **nevetségesben** látta minden dolognak a kritériumát! Dr. T. I.)

Végezetül hadd álljon itt töredékesen a „Magyar Szó” felfogása, a mely egyedül foglalkozik a prot. érdekeket védőleg ezzel az új ministeri leirattal, a melyet ez a lap azzal vezet be, hogy köszönti a minisztert első rendelete **téves alapon** való kiadásának elismeréseért s egyuttal jelzi, hogy az első rendeletre világot vető s a „zöld püspök” kinevezését tartalmazó királyi irat közlése a „Magyar Szó” érdeme, a mire az igazság érdekében is meg kell jegyeznünk, hogy a gróf Majláth Gusztáv kinevezésére vonatkozó királyi irat szövegét a „Sárospataki Lapok” reprodukálta legelőször s mi utánunk vették azt fel az erdélyiek is, a „Magyar Szó” is. Magára az új rendeletre vonatkozólag azt mondja a „Magyar Szó”: az lett volna a természetes, hogy vonja vissza Wlassics miniszter az első rendeletet; de ezt nem teszi, hanem **„jól akarja lakatni Majláth püspök hiúságának s hatalmi ambíciójának a a kecskéjét is, ámbár lehetetlen hozzányulnia a jogszokás káposztájához”** ... (Az új rendelet) nem megoldás. Hiszen épen arról volt szó, hogy a gyulafehérvári r. kath. püspök címe állapíttassék meg. Majláth G. is ezt kérte a kormánytól, de meg különben is képtelenség, hogy egy egyházi főhatóságnak, melynek a betöltője egyuttal közjogi méltóságviselő, az ország törvényhozásának eo ipso tagja, kétféle címe legyen ... Ha ... a cím-kérdés felvetettett, legcélszerűbb, a viszonyoknak legalább megfelelő lett volna **azt úgy eldönteni, hogy az egykori r. kath. egyház-megye püspökét a gyulafehérvári r. kath. püspöki cím illeti meg** ... (Ezzel a kanapé-kérdésnek látszó cím-kérdéssel) azért kell foglalkozni, mert **„abban a címben tendencia van. A római egyház egyáltalán azt hirdeti, hogy az ő lelki hatósága kiterjed minden ker. lélekre s épen ezért nevezi magát katolikusnak, vagyis egyetemesnek.** Nos hát ez az aspiráció keresett állami elismerést akkor, a midőn Majlát G. ur kivitte Wlassics Gyulánál az 1515 óta értelmetlen erdélyi püspöki cím restaurálását, s **ezért nem tekinthetjük a dolgot elintézettnak a kultuszminiszter rendeletével.** Most már mi sürgetjük, tessék megállapítani a gyulafehérvári püspök címét, tessék megállapítani nem azon az alapon,

tehát közjogi jelentőségű címet állapít meg az erdélyi r. kath. püspök részére, ezen körrendeletet **hatályon kívül helyezni méltóztatik**. Ebben a reményben bízva fordulunk... Nagyméltóságodhoz, még egyszer kérve sérelmes rendeletének **hatályon kívül való helyezését**, mit ha Nagyméltóságodnál el nem érhetnénk, sérelmeink orvoslása végett az ország törvényhozását megkeresni valóságos- és polgári kötelességünknek fogjuk tartani.

Egyetemes konventünk álláspontját a következő felírat foglalja magában:

Nagyméltósága Miniszter úr!

A magyarországi ev. ref. egyház konventjének f. évi április 26-ikán Budapesten tartott ülése tárgyalta az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek azt a feliratát, a mely Nagyméltóságod 1185—1899. eln. sz. rendeletét úgy az egyetemes ev. ref. egyházra, mint különösen az erdélyi egyházkerületre sérelmesnek tartja.

Konventünk a nevezett rendelkezés intézkedéseit sem az egyházi, sem a közjogi törvények szabványaival egyezőknek nem találja és ez okból nem fojthatjuk el azt az aggodalmunkat, hogy Nagyméltóságod főttebbi számú rendelete arra a feltevésre ad alkalmat, hogy az erdélyi r. kath. püspökre nézve az „erdélyi püspök“ i cím kizárólagos használata a hatóságokra kötelező és hogy ezzel a r. kath. püspök a többi egyházak püspökeinél egyetemesebb és kiválóbb, olyan közjogi állással ruháztatik fel, a miből kifolyólag a törvényekkel az egyházak közt megalkotott jogegyenlőség csorbát szenvedne. a mibe törvényeink értelme szerint is egyházunk érdekében nem tudnánk belenyugodni.

Ismerve Nagyméltóságod jóindulatát, igazság érzetét és törvénytisztelét, — tudván azt, hogy eme kérdésben a kedélyek megnyugtatója, a felekezetek, valamint az állam jól fel-fogott érdeke: konventi határozat alapján teljes tisztelettel föl-kérjük Nagyméltóságodat, hogy megfelelő módon **ezt a fél-reértést elenyésztetni és aggodalmainkat eloszlatni méltóztatassék**... „

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület és az egyetemes konvent kérése közt az **eltérés szembevetendő**, hiszen az erdélyi kerület a **rendelet hatályon kívül helyezését** tartja szükségesnek, a konvent pedig csupán a **félreértés elenyésztetését és az aggodalom eloszlatását!**

Am vizsgálja meg bárki is ezt az ügyet az újabb eljárás stádiumában, elfogulatlanul, politikai pártállásra való tekintet nélkül: vajjon nem nyílvánvaló-e az, hogy ez az újabb intézkedés nem egyéb, mint szemfényvesztés, szavakkal játszás, értelmezgetés, de semmi képen sem komoly irányú elintézés az ügynek, a mely újabb nyílt kérdés tárgya marad. Mert vajjon elintézés-e az, hogy a hatóságok továbbra is joggal használhatják a sérelmesnek declarált címet, csupán annyit engedvén meg, hogy **használható az erdélyi r. kath. püspöki cím is!**... Hát ezt kértük mi?... Hiszen a címet, ez utóbbit miniszteri bölcsesség nélkül is tudtuk!...

Am álljanak már most elő a jog-tudósok, vajjon a kérdés meg van-e hát oldva? Megoldás-e az, hogy a „zöld püspök“ urat két címen hívhatják, kereshetik, cimezgethetik?

A kérdés részletes s beható tárgyalásába majd később fogunk bocsátkozni, most megelégszünk álláspontunk jelzésével s hogy tájékoztassuk t. olvasóinkat a „sajtóbeli közvélemény“ felől, adjuk azokat a nyilatkozatokat, a melyeket a napi lapokban olvastunk.

Az „Egyetértés“ szerint a miniszter úgy döntött, hogy „a kecske is jól lakják, meg a káposzta is megmaradjon. A „Pesti Napló“ szerint a miniszter „a mennyire e kérdésben lehet, megnyugtatóan válaszolt... az

erdélyi püspöki címet természetesen használni fogják a kathólikusok, az erdélyi róm. kath. püspöki címet pedig bizonyára a protestánsok.“

A „Budapesti Napló“ egyszerűen „nagy érdekű“ nek mondja a leiratot, míg a „Magyarország“ egy szót sem csatol ahhoz. Annál több mondani valója van a „Magyar Hírlap“-nak, a melynek fejtegetése a következő: a teljesen alárendelt jelentőségű kérdésből (de azt is megengedte volt, hogy ez a kérdés igen alkalmas a felekezeti érzékenység megsértésére!) azok, a kiknek kenyerük az egyenlenség szítása (???... már mint nekünk ev. reformáltaknak?!... Magas paripán ül a „Magyar Hírlap“ rovat vezetője. Dr. T. I.) vallás-háborút akartak inscenizálni. (Lám a jogérzék milyen magas!... Horváth Gyula szellemének egyáltalán nem felel meg ez a felfogás! Dr. T. I.) „Szerencsére“ — úgy mond — „azonban senki sem ült fel az izgágáknak (?? azért egyúttal nem más címűeknek is? Dr. T. I.) maga a convent sem (!! persze ezt T. K. és társai a „közvélemény“ ítéletének tartják!... Dr. T. I.) s ennek köszönhető (??) hogy az, a mi a sérelem látszatát (?? beh! kegyes! Dr. T. I.) keltette, most teljesen lojális és minden tekintetben megnyugtató elintézést nyert.“ Hogy a megnyugtató s lojális elintézés miben áll?... erre nézve úgy nyilatkozik, a hogy a leirat szól, a mely tudvalevőleg az „erdélyi róm. kath. püspöki“ címet is **megengedi** használni! S ezt az engedményt, vagy engedélyt olyannak tekintti a „Magyar Hírlap“, a melylyel „a sérelem teljesen megszűnt, miután maga a miniszter is elismeri és elrendeli, hogy az „erdélyi róm. kath. püspök“ cím jogos- és törvényes; a miben benne foglalítatik az a distinctió, hogy „erdélyi ev. ref. püspök“ is van, a mint, hogy van is! (Ejnye de hatalmas kormányt védő logika! Ha ez a leirat meg nem jelenik, talán még az is megtörténhetett volna, hogy ketségbe vonják az „a minthogy van is“-es erdélyi ev. ref. püspök létezését!... Ugy gondoljuk, hogy Wl. miniszter sem köszöni meg ezt a fejtegetésre állított okoskodásból eredő védelmet! Dr. T. I.)... Ezután jelzi a „Magyar Hírlap“, hogy ő már a konventi ülések alkalmával jelezte, hogy ez az ügy „teljesen méltányos megoldást fog nyerni“ s hogy ez a miniszteri rendelet megerősíti a „Magyar Hírlap“ akkori értesüléseit, valamint azt is jelzi, hogy ez a rendelet „kellő világításba helyezi azokat, a kik a konvent ellen agitáltak (?? tehát minket is? ... várjuk, egészen őszintén szólunk, a törvénykönyvünkben megadott jognak ellenünk való alkalmazását azért, hogy mertünk írni a konventi tanácskozásról... Ime már így is ránk van sütnie, hogy **agitáltunk**, mert nemcsak a „Magyar Szó“, hanem mi sem voltunk a konventi eljárással megelégedve. S az agitálás? A „M. H.“ rovatvezetőjének a fogalmak körében való jártassága ezen a ponton nem tiszta. Dr. T. I.) és arra a herosztrateszi szerepre áhítottak, hogy az ev. ref. egyházat harc-élbe állítsák a Széll kormányval szemben, a mely pedig minden tényével a vallás-egyenlőség alapjára helyezkedni, a protestáns egyháznak is minden jogos kívánságát teljes mértékben kielégíti.“ (Ime a lóláb!... A ki Széll-kormányt dicsőíti az hazafi, a ki annak nem embere: az izgága, agitátor, sőt hazááruló... De kedves! s ez következetesség épen a „M. H.“-nál!... Dr. T. I.) S jellemző, hogy Széll-kormány javára billentse a mérleget, még az ev. ref. püspökök tisztelgését is olyannak tünteti fel Wlassicsnál, a mely arra vet világot, hogy a prot. kitűnőnek találják a mai helyzetet!... (Ha tudják a mi püspökeink, hogy a szerencse kívánság egy felgyógyult embernél politikai eseménynyé válik, — úgy gondolom, hogy nem szerencsétlétik a

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Pünkösztör.” — Sütő Kálmán. „Revízió és liberalizmus.” — Kiss Ferencz. „Tisza Kálmán fellépése a felekezeti lelkész-képzés érdekében.” — Domby László. „Qu. Horatius Flaccus, „Carmen Saeculare“-ja.” — Ifj. Antalffy László. „Katholicismus és protestantizmus a kultur-történelem világánál.” — Tóth Kálmán. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Pünkösztör.

Ma, a midőn ezer meg ezer jel mutat arra, hogy a közgondolkodás, érzület, felfogás és ítélet csaknem a föld porával ölelkezik, leszállván az emberi lélek ama magaslatról, a melyet szellemiségénél, isteni voltánál fogva el kellene foglalnia, hogy fényével messze s szemet vakítóan tündöklőljék; ma, a mikor a keresztyénységükkel dicsekvő hit-testvérek csaknem ökölharcra kelnek hit-testvéreikkel, mint egykor a múlt idők zivataros napjaiban, holott pedig a műveltség fejlődésével természetszerűleg mind jobban-jobban el kellene simulniok az ellentéteknek; ma, a mikor mi, az evangéliom hívei is panasz-szót hordunk ajkunkon: mintha egész joggal s természetesen tehetnők fel a gondviselés kegyelméből ismét megadott pünkösztör alkalmából ezt a kérdést mindenkire, azokhoz is, a kik csak „emberek”, azokhoz is, a kik hit-testvérek s önmagunkhoz is: *vettetek-e Szent Lelket?*

Igen! *vettetek-e Szent Lelket*, lelket, a mely az emberiség eszményképét nem a föld rögei s por-szemai sokaságából alkotja meg, hanem abból az isteni erőből, a mely a teremtő és teremtett viszonyában természetszerűleg jelentkezik?

Vettetek-e Szent Lelket, a mely a kizárólagosságot nem ismeri, a lélek önjogának tiszteletét követeli s embert ember felett bíról a vallás ügyeiben nem enged?

Vettetek-e Szent Lelket, a mely boldog reménységgel veszi el erejét a panasznak és jajszónak, erősítván a gyengét, acélozván a keményt, megtörhetlenné tevén az erőset?

Vajha mindnyájan azt mondanók: *vettük a Szent Lelket!* Vajha ma, a midőn ezer meg ezer ajakon zeng az ünnepi dicsőítő ének, a mikor száz meg száz ajakról szól az ige: *vegyetek Szent Lelket!* amaz első pünkösztör jelenet ismétlődne, a mely a szíveknek egybe dobbanásában, a lelkeknek együtt gondolkodásában s a kebleknek közös szeretetében nyert hatalmas megnyilatkozást! *Vajha a Krisztusban, a Krisztussal és a Krisztus által egygyé válnék már az emberiség s közös cél, közös eszköz birtokában az Istennek országa megvalósulás felé közelednék!*

Nekünk, a kik a Krisztus tudományát az evangéliom tiszta és hamisítatlan szellemében hirdetjük, ma, a Krisztus tudománya első diadalának emlékűnnepén, a mikor hajdan a kettős tüzes nyelvek ihlették a lelkeket és nyelveket: több jogunk van, mint másoknak, az ünnepi érzésekhez, mert nem magunkért, hanem Krisztusért s az ő evangéliomáért telünk el hittel s boldog reménységgel, hogy a *mi Istentől született, meggyőzi a világot.*

Győzedelmi nap volt az első pünkösztör napja, a mikor az árván maradtak a lélek által gazdagokká, erősekké, rendíthetlenné váltak!... Merítsünk reménységet az első pünkösztör jelenetből mi is, világ szerint való mai árvák és elhagyatottak, hogy: *az Úr kitölt az ő lelkéből minden testre, hogy a Krisztus igaz követői, szellemének letéteményesei az evangéliomnak győzedelmet biztosítsanak!*

Ezzel a reménységgel legyen megszentelve pünkösztör ünnepünk!

Lapunk jelen számához egy 1/2-iv melléklet van csatolva.

Revisió és liberalizmus.

Az Európa szerte észlelhető klerikális reakció s főleg a nálunk ezzel párosult proselyta-csináló propaganda, egy országban sem lépett fel oly vehemens erővel, mint ebben a mi, — klerikális törekvésekkel, mint isten ostonnal annyiszor és annyira meglátogatott szegény magyar hazánkban. Pedig ha a klerikálizmus, tapasztalatból kialakult köztudat szerint s a történelem tanúbizonysága szerint, nemzetközi jellegénél fogva veszélyt jelent még az egy nyelvű és egy vallású államokra nézve is, mert támadás az nemcsak a nemzeti eszme, de az államok jogrendje, szuverénitása, belső békéje ellen: kétszeresen veszélyes az a mi polyglott és több vallásfelekezet által lakott magyar hazánkban, melyben az államfenntartó elem nem is egészen a felét teszi ki az ország összes lakosságának s az is körülbelül 37%-ában protestáns. Kétszeresen veszélyt jelent, mert a prot. elem eo ipso nem támogatván a klerikális törekvéseket: harcra tüzeli ellene r. kath. vallású honfitársait; vallásfelekezet szerint tagolja szét a haza egy nyelvű polgárait; a természetes szövetségeseket, a vérség és édes anyanyelv által egybefűzötteket ellentétbe helyezi — s míg az egyik részt természetellenes szövetségbe kényszeríti saját vérei ellen: addig a másik részt magára hagyja az állami és nemzeti lét érdekében vívandó küzdelemben, fajrokonai által ellenségnek tekinteti, általuk lelkiismeretében háborítatja, ki akarván őket fordíttatni ezernyi fufanggal és egyéb eszközzel őseik hitéből, vagy legalább születendő gyermekeikben igyekezőn velők megtagadtatni apáik vallását s azokat törekedvén biztosítani világuralmi céljai elérésének eszközeül.

Valóban, mint a külföldön észlelhető reakció: — a klerikálizmus gyümölcse a nálunk oly nagy apparátussal dolgozó apostata-gyártás is. A klerikálizmus jól tudja, hogy míg protestantizmus él e haza földén, addig itt hatalmi céljai ábrándok maradnak. Kiinduló pontja a vatikán; eszköze mindaz, a mit a cél elérésére alkalmasnak vél; végcélja az egyházi állam, papuralom s a pápa világi hatalmának visszaállítása . . hogy a kik egyikéről fennmaradt ama bizonyos processio alkalmával a római Amphitheatrum előtt lefolyt incidens folytán keletkezett s azt megörökítő szójátékos mondás »Papa, pater, patrum, peperit papissa papulum«: azok utódjának, mint szentséges és csalatkozhatlan Atyának népek és nemzetek, alattvalók és koronásfők járuljanak ismét lábpapucsának csókolására s császárok és királyok segítsék paripája nyergébe újlag.

A vatikánból kiindult s most már nyílt pápai áldás mellett dolgozó klerikális reakció által folytatott proselyta-csinálás ellen, a védelem érdekében teljes erő kifejtéssel kell síkra szállanunk. A protestantizmusnak ismét kötelet fontak. A fonóház lehet más, mint a régi; a nekünk szánt kötél anyaga is lehet lenből és nem kenderből. Mindegy! Ne engedjük azt a kötelet végkép nyakunkra hurkolni, mert halálra szoríthat! Most már valószínűnek látjuk, hogy Vaszarinak az egyházpolitikai törvényeket megelőzőleg a természetjog védelmében mondott főrendiházi beszéde egy vatikáni komplott eredménye, legalább erre vall az Európa szerte csaknem azzal egyidejűleg fellépett nagyobb mérvű klerikális akció; s körülbelül jól gyanítok, ha azt mondom, hogy a gyermekek vallásáról szóló törvényünkben XIII. Leonak is része van. Az pedig egészen bizonyos, hogy a nemes magyar főpapot távolról sem ama jog

eszméi fensége bírta arra, hogy a mellett lándzsát törjön, hanem az egy jezsuita ravaszsággal kiesztelt manőver volt, a mely által biztosítani vélte a végeredményében klerikális érdekeket szolgáló, de mindenestre azok szolgálatára hivatott és annyira bevált proselyta-csinálást. S hogy ez így van, legyen elég utalnom a romanizmus egész történetére, mely úgy külföldön, mint e hazában annak a bizonyos természetjog arcúlvérének, lábbal taposásának úgyszólván szakadatlan láncolata; — de az mindenestre: a Bertalanéj, az inquisitio, a máglyák, a vértörvényszékek és gályák idejében és hazájában. Legyen elég utalnom közelebből arra, hogy a természetjog ékesszavú szószólójának nincs egyetlen elítélő, vagy éppen letiltó szava ama papsággal szemben, mely oly brutálisan kiforgatja eredeti jellegéből, külső és belső kényszerrel, közvetlen és közvetett úton és módokon meghamisítja, porbatiporja a főpapja által egykor oly platonikus hevülettel védett természetjogot. (Mellesleg különben megjegyezzük, hogy ezt fel sem tesszük róla s nem is várjuk tőle.)

A veszély azonban azon a ponton a legaggasztóbb s abban a körülményben éri el tetőfokát, hogy az állami anyakönyvvezetők egy része is (és ki tudná még ma, mily nagy része?) oda dobta magát a klerikálizmus karjaiba s a helyett, hogy a haza polgárait felekezeti különbség nélkül támogatná természetjoga gyakorlásának törvényes előkészítésében, kötelességéhez képest akadályokat gördít eléjük, tévútra vezeti őket, ha a klérus érdeke úgy kívánja. Mintha bizony nem a bevett vallásfelekezetek egyenjogúságát s viszonosságát törvényileg biztosító magyar állam hivatalnokai, hanem a »Regnum Marianum« jezsuita szellemről dagadó bérencei lennének, kik a honpolgárok megtévesztését s eként hivatásuk meggyalázását a cél által szentesített eszköznek, nem pedig lelkiismeretlen eljárásnak tartják. Bizony az ilyen hűtlen sáfarkodás csak arra alkalmas, hogy megrendítse az állami anyakönyvvezetői intézmény célszerűségében vetett hitet, mert sebeket üt, holott sebeket gyógyítani van hivatva.

A társadalmi és egyházi téren annyi hévvel működő s immár az állam gépezetébe is belefurakodott klerikális, proselyta-csináló propaganda ellen folytatandó önvédelmi harcunkban, kell, hogy „segítségünkre jöjjön a magát »szabadelvűnek« nevező kormány, a törvényhozás s minden liberalis hazafi, mert mindezek előtt sem lehet közömbös a klerikálizmus diadala a protestantizmus felett. Hacsak annyi jogcímünk volna is e támogatásra, hogy míg protestantizmus van e haza földén, addig van az államnak egy szilárd erőssége, egy feltétlen biztosítéka, kiapadhatlan élő erőforrása minden néven nevezendő idegen befolyással, tehát a klerikálizmussal szemben megvívandó küzdelemre is, mivel hogy az egyfelől mibenléténél fogva a klerikálizmussal semmi közösséget nem ismer, másfelől igen csekély kivétellel minden ízében magyar és hazafi: már akkor is teljes joggal igényelhetnők azt. De azonfelül természetes és törvényes jogunk is van nekünk itt e haza földén protestánsokul élni. S ha most azt kell tapasztalnunk, hogy e természetes és törvényes jogot: prot. létünket, az életnek jogát, — raffinált elmék és hűtelen sáfárok által kijátszva: a természetjog nevében s jelszava alatt hozott törvény támadja meg: nem természetes-e, hogy e törvény megváltoztatása iránt tegyük meg a szükséges lépéseket?!

Hogyan? Lehetséges-e, hogy mi protestánsok követeljük ezen, a protestantizmus szellemével megegyező, sőt mondhatni abban gyökerező törvény megváltoztatását? Mi hitünknel fogva is, liberalisok akar-

nók megváltoztatni a liberális törvényt? Tehetjük-e ezt elveink sérelme nélkül? Igen! Ama természetjog a hit és lelkiismereti szabadság szent nevében követelhetjük s kell követelnünk, hogy ezek a szent elvek cégéreül ne szolgáltatassanak ki ugyanazok arcülvetéseknek! ne mondja azt senki, hogy a tulajdonjog szentségének megvédésére is van törvény, mégis lopnak; de abból azért nem következik, hogy tehát el kellene törölni az azt biztosító, illetve az ennek védelmére hivatott törvényt.

Mert ime: a tolvajt, bárki légyen is az, mindig büntetheted, valahányszor a tettesre a büntett rábizonyítható, de a természetjog megsértésének, sőt teljes megsemmisítésének minden tettesét nem büntetheted. Mig tehát amannak akadályozására alkalmas az az ellen hozott törvény: addig ennek, a természetjognak védelmére nincs, — de nem is lehet alkalmas törvényt alkotni, vagy kormányrendeletet kiadni. Mig a tolvaj feje felett hivatali állásra való tekintet nélkül szüntelenül ott függ a büntető törvény Damokles-kardja: addig a természetjogban térdig gázolók, mindenikére nincs s nem is lehet törvény, a mi őket attól visszatartsa. Mert ime: oly törvényt lehet hozni, mely azokat a hivatalos személyeket, kik előtt a gyermek vallására vonatkozó egyezség megköthető; tehát főleg az anyakönyvvezetőket büntetés terhe alatt eltiltsa a proselyta-csinálástól, a felek tévútra vezetésétől stb. De oly törvényt nem lehet hozni, mely a papot eltiltsa a gyóntatószék hatalmának kénye-kedve szerint való felhasználásától, az absolutio megvonásától, a kántornak a lakodalomban való megjelenésétől, ha a kath. egyház javára nem történik is egyezés, vagyis a belső és külső kényszer alkalmazásától s eszerint a természetjog megsemmisítésétől, illusoriussá tételétől. Már pedig a hol a tisztességes persvasiót, felvilágosítást, kapacitálást, biztatást, erősítést, mint ismét természetes jogot, a belső és külső erőszak tétel váltja fel: ott igazi természetjogról senki ne beszéljen. Hazánkban nincsenek meg azok a szükséges feltételek, melyek a gyermekek vallásáról szóló törvényben kifejezésre jutott természetjognak, ennek a magasztos elvnek megóvására, a maga szűzies tisztaságában való gyakorolhatására alkalmasak. Az anyagi erő s a fenebbi elvnek kiforgatására egyházilag szankcionált szabadság egyfelől; elbírhatalatlan egyházi teher alatt nyögő nép s az elvek katasztra másfelől. S bár hitünk szerint az utóbbi a jövő, de nekünk a jelennel is számolnunk kell épen e jövő érdekében. Legyen előbb teljes és tökéletes egyenlőség és viszonyosság e hazában a különböző bevett felekezetek között ne csak papirosán, de a valóságban is s akkor bocsássuk versenyre a felekezeteket. In natura non datur saltus, non datur hyatus. Mi is a szabad-elvűség útján való haladásban tartsuk szem előtt a természetes fejlődés törvényét. Hajtsuk végre előbb az 1848: XX. t.-cikket, mely a számbelileg és anyagilag gyengébb félnek is biztosítja a külső létfeltételeket s akkor bocsássuk szabad versenyre — ha már mindenképen azt akarjuk, — a felekezeteket. A megrendelt, de még nem kész aranyos rámába hogyan illeszthetjük be a harmonia zavarása nélkül a nazyszerű képet?! S bár tudjuk, hogy a klerus akkor is hű marad reakcionárius hajlamaihoz s nem fogja respektálni a természetjogot s így ennek e ponton való törvénybe iktatásért nincs miért rajonganunk: de azért a természetes szabadelvű fejlődésnek útjába nem állunk, mert elvünk a folytonos előrehaladás minden téren. S bizonyos, hogy az igazság és méltányosság alapvető viszonyai között nem volna annak a jognak hazánkban sem oly

doktrinär értéke, mint a mai körülmények között s a legtöbb esetben a bűnkísérlet stádiumában maradna annak a természetjognak az arcülvérésére irányuló törekvés, — a mely jog mindenestre nagyobb tiszteletet, megbecsültetést érdemel, mint a milyenben bizonyos részről mai napság része van, mert annak hamisítatlan, önelhatározásból folyó gyakorolhatása kétségkívül egyik becses alkotó része az emberi lélek boldogságának.

Visszafelé haladást jelentene ez s ez az, a mi e lépéstől visszatart? Azt épen nem, de igen egy rövid visszalépést... a jövő diadaláért. Avagy a bölcs hadvezér, ha látja, hogy vitéz seregének sorai ugyanám ritkúlnak az egyenlőtlen küzdelemben, nem vissza parancsolja-e onnét, hogy megmentvén: újabb és dicsőbb diadalokra vezérelje?!?

Azzal a nézettel sem érthetünk egyet, mely az 1895—1900 ig tapasztalt statisztikai eredményeket az egyházpolitikai törvények hatásától általában, tehát a gyermekek vallásáról szóló törvénytől is merőben mentesíti, függetleníti; s a mely ezen álláspont igazolása céljából az 1864—1869-ig tapasztalható hasonló statisztikai eredményekre hivatkozik.

Annak az álláspontnak igazolására, mintha elvesztéseink az egyházpolitikai törvényekkel s jelei sül a gyermekek vallásáról szóló törvényvel semmi ok és okozati összefüggésben nem volnának, nem helyes és így nem bizonyíték a jórészt 68 előtti statisztikai eredményekre való hivatkozás. Míg ugyanis az 1864—69-ig terjedő ciklusban az általános népesedési mozgalomhoz képest 30 ezerben megállapított számbeli apadásunk nem csupán a lélekhalászatnak, de összes nehéz körülményeink összehatásának eredménye, addig 1895—1900-ig — tudomásom szerint — csakis a törvényileg szabadalmazott reversalisok folytán állott elő ugyanannyi veszteségünk. De feltéve, hogy ezen a ponton tévedésben volnánk: az már bizonyos, hogy 1868 előtt maga az 1790/91-ik 26. t.-c. »expressis verbis« biztosította a kath. egyház számbeli gyarapodását s viszont méhében hordta a protestantizmus fogyatkozását, a midőn ha az apa kath. volt, a gyermekek mind katolikusok voltak, — ha pedig az anya kath. volt, csakis a fiúgyermekek követhették apjuk vallását, a mely előnyön, illetve hátrányon az 1844. III. t.-c. csak édes keveset változtatni volt hivatva. Nem lévén helyes a mondott felfogás kiindulási pontja: nem helyes a következtetése által elért eredmény sem. Vagyis abból a számbeli előnyös eredményből, melyet maga a törvény kifejezetten biztosított 1868 előtt a kath. egyház javára, még nem következik, hogy a szabad reversalist biztosító törvénynek fontos része ne volna számbeli apadásunkban s hogy az 1868. 53. t.-c. visszaállítása veszteségeink számát, fogyatkozásunkat ne csökkentené.

És mit szólunk arra a nevetséges meggyanúsításra, mely a prot. etikában véli feltalálni fogyatkozásunk okát? Mennyire távol állhat az a lelkület a protestantizmus benső tartalmától, mennyire ismeretlen azzal, mely ily gyanúsításra képes! Bizony érdemes volna az ilyeneknek egy kissé alaposabban megismerni azzal a prot. ker. morállal. Sok mindent megtudnának abból! Éreznék kiáradni abból, a maga isteni fenségében a dicsőségre emelkedett Krisztus szellemét. Megtudnák, hogy nálunk a cél nem szentesíti az eszközöket; hogy nálunk nincs reservatio mentalis; nincs coelibatus által egyházilag szentesített concubinatus; megtudnák, — ha múltunkba tekintenének, — hogy a prot. egyház mindig tiszteletben tartotta a tulajdonjogot s templom és iskola foglalatok, jószágelkobzások

s királygyilkosságok nem fertőztették meg a mi kezeinket. De hagyjuk ezt, nehogy ostorcsapásokként tűnjenek fel szavaink s vér serkedjen azok alatt!

Kétségtelen, hogy az egyházpolitikai törvényeket s köztük a neheztelt 1894. XXXII. t.-cikket, a protestantizmus segítette diadalra. De benne a felekezetenélküliséget s a gyermekek vallásáról szóló törvényt csak azért, mert a kormány az egyházpolitikai törvényekhez, mint kompakt egészhez ragaszkodott s vagy-vagy elé állította a közvéleményt. S az állam konszolidálása szempontjából annyira fontosnak ismert többi részeért ennek diadalát is elősegítette.

Ha tehát a protestantizmus hazafiságból a gyógyszerbe cseppentett gyilkos mérget is bevette, mely őli lassan, de biztosan; ha látják azóta lassú sorvadását azok a hazafiak, a kiknek egykor szinte a halálig lelkes fegyvertársa volt; ha meggondoljuk, hogy mint akkor, úgy most is bizton számíthatnak a mi seregünkre, ha alkotni akarunk nagyot, nemest és dicsőt: kell hogy segítségére siessenek ezek az életre annyiszor érdemesnek bizonyult protestantizmusnak s a mit akkor szabadelvűségből és hazaszeretetből közösen alkottak s a mit közös alkotásukból az idő a hazai viszonyok között a protestantizmus és így közvetve a haza érdekében meg nem egyezőnek bizonyított: nem a liberalizmus megtaposásával, de ugyancsak liberalizmusból és hazafiságból, mely a gyengébb félnek védelmében is nyilvánulna, egyesült erővel, közakarattal kireparálják. Kell hogy megértsék, hogy míg e hazába az 1848. XX. t.-c. nincs életbeléptetve, addig a protestantizmus létevére kívánja az 1894. XXXII. t. cikknek az 1868. t.-cikkkel való helyettesítését. Kell hogy megértsék, hogy mi nemcsak magyarokul, de protestánsokul is élni akarunk s az élethez az élni akarás ösztönszerűségének öserejével ragaszkodunk, mert nekünk hivatásunk van e haza szent földén. Értsék meg, hogy éppen a protestantizmus a feltétlen külső és belső biztosíték a haza önállóságának, magyar nemzeti jellegének megővéséhez szükséges jogérzék fentartásához, szemben minden idegen befolyással, mert nekünk van megadva s nekünk meg van adva a lehetőség, hogy mi hazánkat egyedül magyar szívünk és magyar gondolkodásunk szerint szolgálhassuk, mert nekünk nincsen idegen urunk és parancsolónk, a kinek befolyása megvesztegethetné hazafiúi kötelességérzetünket s a ki kívülről szabná előnkbe a magasabb ethikai rendet. Nekünk az ethikai rendet a Krisztus evangélioma szabja meg, az pedig azt parancsolja hogy: »a felsőbb hatalmaságoknak engedelmeskedjetelek.«

Bizony elég okunk van, hogy számíthassunk arra, hogy az 1894. XXXII. t.-c. az 1868. LIII. t.-cikkkel helyettesíttessék, valaminthogy az 1848. XX. t.-c. mielőbb végre hajtassék.

Szabadelvűség vette el az 1868. LIII. t.-cikket, szabadelvűség hozta létre az 1848. XX. t.-cikket: szabadelvűség adja vissza, hajtsa végre mindakettőt. Szabadelvűség védje meg erős ellen a gyengét, felre téve minden vallási elfogultságot és álliberalizmust. De a kezdő lépéseket magunk tegyük meg. Míg a belső építésen búzgón fáradozunk: a külső védbástyát is igyekezzünk visszaszerezni. Így tépjük szét a kötelet, a melyet a klerikalizmus sodort s eként bontakozzunk ki polyp karjaiból, míg nem késő; így védjük meg halálos szorításától önmagunkat és ezáltal a hazát és nemzetet!

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Tisza Kálmán fellépése a felekezeti lelkész-képzés érdekében.

Az elfogulatlanul vizsgálódó előtt, a ki nem keres minden ügyben politikai színezetet, a mi igen nagy dolog, mert a mai magyar társadalom kétségbeejtően át meg át van hatva a „politikus csizmadiaság“ elvétől s a politikai befolyásnak, érzületnek, felfogásnak az érvényesülését mindenütt mindenki tárgyalja, mintha csakugyan mindenki beavatottja volna az exigenciák tudományának, holott pedig még azok sem ismerik, a mint a tapasztalat mutatja, a politika szövevényes szálait, a kik fonók gyanánt tekintetnek: ilyen viszonyok között az elfogulatlanul vizsgálódó előtt *sajátos és érdekes* jelenség gyanánt tűnik fel az a tény, hogy Tisza Kálmán, a nagy politikus, a felekezeti lelkész-képzés kérdésében a politikai tekinteteket félretéve, az állami omnipotenciát perhorreskálva, egész határozottan a **felekezeti jog mellett tör lándzsát** abból az alkalomból, hogy a testvér ág. hitv. ev. egyház-egyetem megbolygatta a prot. theol. fakultás kérdését.

Nekem úgy tetszik, hogy ez az állásfoglalás olyan-nak fog feltűntettni, mint a melylyel Tisza Kálmán eddigi viselkedésének mintegy az expiatioja fog végbemenni; úgy gondolom, hogy nem kevesen lesznek azok, a kik azt fogják hagsúlyozni, hogy *íme az a Tisza Kálmán, a kit mindig úgy tekintettek, mint az autonómikus jogok elárverezőjét: most mutatja meg, a mikor a legautonómikusabb ügyről van szó, hogy ő ma is az, a ki volt akkor, a midőn az abszolút hatalommal szemben védelmezte a magyar protestáns egyház jogait.*

Hát bizony nekem az ez irányú fellépés, bármilyen tetszetős színben tűnjék is fel, semmiképen sem imponál, mert ebben *nem a felekezeti jog védelmét látom, hanem az államnak a kímélését, a mely a prot. theol. fakultás létesítése kapcsán, a mint ki lehetett venni egyes megjegyzésekből, egyúttal más felekezetekkel szemben is hasonló kötelezettség teljesítésére volna kényszeríthető.*

Ez, úgy gondolom, egészen világos dolog, mert hiszen a felekezeti jog-egyenlőség elvéből egész természetsszerűleg foly az, hogy a r. kath., a prot. állami lelkész-képzés mellett legyen más felekezeti állami lelkész-képzés is.

És annak, hogy Tisza Kálmán a felekezeti lelkész-képzés mellett s az állami pap-nevelés ellen foglal állást, abban látom a legigazibb okát, hogy az államszervezetnek meglevő alapjait, berendezéseit nem hajlandó megbolygatni, hanem **a történelmi jog alapjára helyezkedve kész a r. kath. egyház egyetemi theol. fakultási jogát fentartani, ellenben tiltakozik ugyanennek a jognak más felekezetekre való kiterjesztése ellen.**

Hogy ez a felfogás állam-politikai, felekezet-közi, felekezeti egyenjogúsági szempontból helyes-e, indokolt-e, követendő-e? ... azt kiki megállapíthatja a maga jog-érzékéből kifolyólag, a politikai hovatartozásra való tekintet nélkül.

Ámde tekintsük azt az állásfoglalást u. n. tisztán felekezeti szempontból is, vajjon ebben a tekintetben van-e jogosultsága a Tisza Kálmán autonómikus jogvédő álláspontjának?

Mitől tartanak azok, a kik az állami pap-képzésnek ellenségei? ... A felekezeti öntudatnak s szellemnek a hanyatlásától, az elvilágiasodástól, az erős protestáns érzület meggyöngyülésétől?

Ugyan mi alapon áll elő ez a felfogás? ... Talán a r. kath. állami lelkész-képzésnél bebizonyosodott hiányok, fogymozgások alapján? ... De hiszen azt még senki sem állította, s nem is fogja, úgy gondolom, állítani soha sem hogy a budapesti állami egyetem r. kath. theol. fakultásáról kikerült plébánusok nem olyan harcra-kész és harc-edzett tagjai az „egyedül idvezítő egyház“-nak, mint az ú. n. semináriumban preparáltak! ... A tapasztalatnak ebben az irányban való hivatkozása nem lesz sikerült!

Vagy talán a prot. theol. akadémiák szellemével kapcsolatban á priori állásfoglalásnak kell megnyilatkoznia az állami egyetemi theol. fakultás ellen? ... Ez az á priori sztikus nézet akkor, a mikor az állami egyetemi prot. theol. tanárok kinevezésénél ugyanazoknak az erőknél az alkalmazásáról van a szó, a kik elhivatnak a theol. akadémiák tanszékeinek betöltésére: kissé elfogult, kissé alantjáró! Arra nem gondolok, hogy talán még olyan valami is megfordulhat egyeseknek elméjében, hogy más theol. akadémiai tanárnak lenni s más egyetemi theol. fakultási erőnek lenni! Ez önmagunknak a kicsinylése volna!

Ha áll az, a minthogy áll és állania is kell annak, hogy a protestantismus nem ellensége a tudománynak s magában a lelkész képzésben is teljes mértékben nyilvánul a tudományos eljárás: akkor az egyetemi lelkész-képzés ebben a tekintetben sem lehet ellenszenves.

Vagy talán utolsó helyen éppen az a Tisza Kálmán legfőbb érve, hogy a theol. akadémiákat kell életben tartani, mint iskolákat? ... Hát ebben a tekintetben sincs alapja a theol. fakultás elleni állásfoglalásnak, mert a theol. akadémiák megmaradnak ép úgy, mint a hogy megmaradtak a r. kath. papnövendék. Anyagi tekintetben biztosított a helyzetök, már t. i. annyira, a mennyire, de abból a szempontból, hogy megmaradhassanak, mindenesetre biztosítottak. Szellemi tekintetben pedig nem lehet á priori állást foglalni ebben az irányban sem. Legfőkébb a tanuló létszám volna az, a mi mintegy gondot okozhatna: de hát kérdem, hol van az megírva, hogy a theol. fakultás miatt fognak elnéptelenedni? ... Vajjon nem az-e legtermészetesebb, hogy a budapesti ev. ref. theol. akadémia leendő növendékei lesznek tulajdonképpen a theol. fakultás hallgatói, a kiknek a dunamelléki ev. ref. egyházkerület theol. akadémia helyett theol. internátust fog létesíteni? Ennek az egyetlen theol. akadémiánknak a feladása a jog biztosítása érdekében nem lesz sérelem, hanem kötelesség!

Őszintén szólok: nekem semmiképpen sem látszik indokoltnak a Tisza Kálmán előleges állásfoglalása az egyetemi theol. fakultás ellen s nem is tartom óhajtan-dónak, hogy az ő felfogása legyen irányadó a prot. körök döntésében.

Kiss Ferenc.

TÁRCA.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.

(Polytatás.)

II.*)

Erre az ünnepre, a melynek lefolyását a hivatalos tudósítás alapján a fentebbiekben vázoltuk, készí-

a) Források: Orelli (ed, maior³⁻⁴), Kiessling kiadásai; J. Vahlen: Über das Saeculargedicht des Horatius (Sitzungsberichte der k. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1892. II. 1003—

tette Horatius és pedig Augustus megbízásából¹ a carmen saeculare. Horatiusnak természetesen előre ismernie kellett az ünnep programját s a saecularis ünnepéről szóló hivatalos tudósítás fölfedezése óta az is kétségtelen, hogy Horatius ünnepi költeményében nyomon akarta követni az ünnepek sorrendjét és pedig annyira, hogy költeményének egyes helyei nem egyebek, mint a hivatalos feljegyzések költői paraphrasiai.² S éppen ezért olyan rendkívüli fontos költeményünk megértésére a nem rég felfedezett hivatalos feljegyzés, a mennyiben ez nemcsak egyes helyeit világítja meg költeményünknek, hanem új fényt vet az egészre és pedig oly mértékben, hogy elmondhatjuk, hogy annak szerkezete, gondolatmenete s a költő terve és célja csak e feljegyzések felfedezése óta lett előttünk teljesen világossá. Így csak azóta vált feltétlen bizonyossá Zosimusnak az az adata, hogy költeményünket az ünnepélyes áldozatok harmadik napján énekelték s így az az ünnepi áldozatoknak s ezekkel együtt az ünnep vallásos részének záradékaul szolgált.³ Innen magyarázható ki aztán Horatiusnak az a terve, hogy költeményében az ünnep végpontjáról visszatekint annak kiemelkedőbb mozzanataira s így hallgatói lelkébe visszaidézi még egyszer az egész ünnepet. Ez a cél szabja meg tehát a költemény egész gondolatmenetét. Kiindulási pontul pedig az szolgál, hogy ezen az utolsó ünnepnapon — miként láttuk — Apollo és Diana palatinusi templomában áldoztak e két istennek s ez áldozatok bemutatása után kezdte aztán el az ifjak és leányok kara Horatius hymnusát.⁴

Az Apollonak és Dianának nyújtott áldozatok bevégezése után az ifjak és leányok kara ehhez a két istenhez fordul, kérve őket, hogy teljesítsék be e szent ünnepen a római népnek minden óhaját (1. és 2. versszak).

Ehez a prologusul szolgáló rövid invocatiohoz aztán egy hosszabb imádság csatlakozik (3—8. versszak), a melyre átmenetet képez a 9. versbeli alme Sol! megszólítás, a mely míg egyfelől az első versben megszólított Phoebusnak másik neve,⁵ addig másfelől az égen járó napot is jelenti.⁶ Apollohoz, a napistenhez, fordul tehát a kar e kéréssel: te örök és mindeneket látó nap sohse láss nagyobbbat a római birodalomnál! (3. versszak). Ezt az általánosságban ki-

1021. II.); A. Waltz: Le carmen saeculare d' Horace (Revue de Philologie 1894. XVIII. 113—118. II.); A. G. Gernhard: De compositione carminum Horatii explananda imprimis de argumenti expositione. Particula IV. (A weimari gimnázium 1844. évi programjában); Schöll idézett cikke és G. Friedrich: Q Horatius Flaccus 92—103. II.)

¹ Suet. vita Horatii (Refferscheid 46. I.; Roth (1886) 297 I.): scripta eius (Horatii) usque adeo probavit (Augustus) mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo saeculare carmen componendum inlunxerit, sed etc.

² V. ö. a. C. S. 5. kk. sorait: quo Sibyllini monuere versus, a hivatalos feljegyzés szavaival: uti in illeis libris scriptum est. (92, 105, 117, 121, 136, 141 sor) stb. L. Revue Phil. 1894. 134. I.

³ Legjobb Horatius-kiadásunkban (Bartal-Csengery: Horatii opera² Budapest 1893. 141. I.) is még ez áll: „Nem bizonyos, hogy Horatius hymnusát az első éjjel vagy a harmadik napon énekelték-e?“ A hivatalos feljegyzés 147 s. kk. sorai kétségtelenül bizonyítják, hogy a költeményt a harmadik nap adták elő.

⁴ L. a hivatalos tudósítás 147. kk. sorait.

⁵ V. ö. a. Sibylla-jóslat 16. sorával: καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων ὄντα καὶ Ἡέλιος καλεῖσθαι.

⁶ Hogy az alme Sol! az égen járó napot is jelenti, mutatják a vers eme szavai: possis nihil urbe Roma visere maius, a melyek itt szó szerinti értelemben veendőek. Részünkről Vahlennek e magyarázatát Schöll ellenmondása ellenére is (i. h. 65. I. I. jegyzet) igen találónak tartjuk.

fejezett kérést részletezik aztán a következő versszakok. Róma ugyanis csak az alatt a feltétel alatt tarthatja meg mostani nagyságát, ha jóindulatukat nem vonják meg a római néptől sem Ilithia, sem a Parcák, sem Ceres. Róma nagyságának fönmaradhatása végett kéri tehát a kar Ilithyiat,⁷ hogy őrkdjék kegyesen a szülő anyák felett s hozza szerencsésen napvilágra és nevelje az új nemzedéket, hogy majd az felnevelkedve, ismét új nemzedéket hozzon létre s a most kezdődő 110 éves saeculum leteltével még több római polgár ülhesse meg az új saecularis ünnepet (4—6. versszak). A római nép jövőnd boldogsága ugyanis a legszorosabban összefügg a saecularis ünnepekkel, mert a Sibylla-jóslat ehhez a feltételhez: a saecularis áldozatok pontos végrehajtásához kötötte a római birodalom épségben maradását.⁸ S mivel most a rómaiak teljesítették a feltételt, bemutatták az ünnepi áldozatokat, a kar arra kéri a Parcákat,⁹ hogy ők, — mint a kik feltétlenül igazmondó istennők — teljesítsék be ígéreiket, tegyék állandóvá a római nép boldogságát és pedig mindaddig, míg ez megüli a saecularis ünnepeket (7. versszak). Látható tehát, hogy a 3—7. versszakok gondolatai a lehető legszorosabban fűződnek egymáshoz s hogy a 4—7. versszakig terjedő szakasz voltaképen nem más, mint a 3. strophabeli kérés részletezése. A Róma nagyságára vonatkozó 3. versszakbeli imádság tehát csak a 7. strophával végződik be. Ehhez az így bevégződő imádsághoz aztán igen szépen csatlakozik a 8. versszakbeli Cereshez intézett kérés, a melyre az a gondolat szolgál átmenetül, hogy Róma nagysága csak úgy maradhat fön, a polgárok mindig növekedő száma csak úgy élhet meg, ha az anyaföld elég termékeny lesz. Ezért kéri a kar Cerest,¹⁰ hogy adjon bőven az embereknek gabonát, a barmoknak takarmányt, hogy Róma semmiben se lácson szükséget (8. versszak).

Igy függ össze — miként igyekeztem az összekötő kapcsolatokra mindenütt rámutatni — a költemény első felében foglalt imádság,¹¹ a mely azokhoz az

⁷ A hivatalos feljegyzésben 115. sor többesben: deis Ilithyis Friedrichnek az a feltevése, hogy Horatius azért használta volna az egyes számot, hogy az épügy Dianára vonatkoztatható legyen, mint az alma Sol! Apollora (i. h. 100. l.), az egész költemény céljának félreértésén alapszik; a hivatalos tudósításban is egyes szám van az imádságban, a mely ehhez az istennőhöz van intézve: Ilithia, uti tibi etc. (117. sor).

⁸ L. a Sibylla-jóslat 35—37. sorait.

⁹ A hivatalos tudósításban 90. 92. sor: Moerae.

¹⁰ A hivatalos tudósításban 134. 130. sor: Terra Mater.

¹¹ A gondolatok e szép láncolatát széttörnők, ha a versszakok rendjét önkényesen megváltoztatnók, mint G. Hermann, Waltz és Lafayé tették. Az ily kísérletekkel, melyeket Némethy G. találoán nevezett el veszedelmes kockajátéknak (periculosae plenum opus aleae Egyet. Phil. Közl. XI. 1887, 234. l.), annál tartózkodóbbaknak kell lennünk, minél messzebb mentek e tekintetben egyes philologusok, különösen Peirlkamp Horatiussal, Lehrs Horatiussal és Ovidius leveleivel, Ribbeck Juvenalissal és Horatius leveleivel és satíráival szemben. Nézetünk szerint még a Madvig tanácsain (Adv. Crit. Hauniae 1871. I. 93. l. és II. 3. l.) is túl kell mennünk és strophák felcseréléséhez csak abban az esetben szabad folyamodnunk, ha az áthe-lyezendő versek mostani helyökön teljesen érthetetlenek s ott, a hova őket át akarjuk helyezni, feltétlenül szükségesegek. Ily szempontból tekintve az említett kísérleteket, egyiket sem helyeselhetjük. G. Hermann ugyanis (Neue Jahrbücher 1838. 147. kk.) az 5. és 6. versszakot tartja egymásközt felcserélendőnek, főként azért, hogy a 3. 8. versszakok közt meglegyen az az arányosság, hogy tartalmuknál fogva a páratlan számúak a fiúk karának, a párosok a lányok karának szájába illjenek. De maga ez éles elméjű kritikus is észreveszi, hogy így széttöri a gondolatmenetet s ezért a fiúk által énekelt alma Sol! és certus undenos kezdetű versszakokat és ismét a lányok által énekelt rite maturos és diva producias kezdetű versszakokat köti össze, mint értelmök szerint összetartozókat. Ennek az ötletnek alapja — miként alább látni fogjuk — egyáltalán nincs s hogy a mostani 6.

istenségekhez van intézve, a kiknek a három egymás után következő éjszakán nyújtottak áldozatokat s a kiktől függ Róma jövőnd nagysága és anyagi jólléte. Itt tehát, miután a kar mind a három istennőt, kiket éjjeli áldozatokkal kellett megengesztelni, kérte a Róma iránti jóindulatuk megtartására s miután Róma nagyságára vonatkozó imádság teljes egészé kerekedett ki, a költeménynek ez a része mintegy magától bezárul.

(Folyt. köv.)

Domby László.

Katholicismus és protestantismus a kultúr-történelem világánál.*

— Pfeleiderer felolvasása Luther születési évfordulóján. Lipcse, 1920. —

„Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.“ Jézusnak ezt az ígét leginkább egyes emberekre szoktuk alkalmazni, abban az értelemben, hogy cselekedetökből és életmódjukból ismerhetők meg érzületök őszintesége és meggyőződésük értéke. De ez igazságot általánosabb érvényűnek is lehet tekinteni és alkalmazhatjuk egész vallásokra és vallásfelekezetekre is. a mennyiben azt jelenti, hogy valamely vallásnak vagy vallásfelekezetnek értéke azon eredmények szerint itélendő meg, melyeket a népek történeti életében felmutat. Alkalmazzuk most e mértéket a katholicismus és protestantismus megítélésénél és a történeti élet tapasztalataiból próbáljuk bebizonyítani, hogy a kettő közül a protestantismus az, mely az emberiség kulturális érdekeinek megfelel.

Az egyes protestáns keresztyénnek kétségkívül nincs szüksége e bizonyításra; előtte hitének igazsága a nélkül is bizonyos, mert ő szívében közvetlenül érz-hitének boldogító és megszentelő erejét. De más vallái

versszak sokkal természetesebben csatlakozik az 5-hez, mint a 3-hoz első tekintetre is látható.

Waltz meg (i. h. 115. l.) a 4. strophát a 7. után teszi, hogy így a C. S.-ban is ugyanazon rendben következzenek egymás után az istenek, mint az áldozatoknál, t. i.: Parcák, Ilithia, Ceres; továbbá azért is, hogy megszüntesse azt az aránytalanságot, a mely szerinte abban van, hogy Apollonak csupán a harmadik strophá van szentelve, míg Dianának kettő jut (4. és 5. vsz.). De Waltz kísérletét sem tartjuk elfogadhatónak; ő ugyanis Ilithyiat Dianával egynek hiszi, holott Mommsennek (Ephem. Epigr. VIII. 258. és 259. l. I. jegyz.) ide vonatkozó, Vahlen részéről is helyeslést nyert szavai szerint Ilithia nem Diana, hanem három istennő, kik a szülésnek segítői; ezek szerint az aránytalanság vádjá magától elesik. De meg a 4. és 5. versszak szorosan összefügg, az előbbi a gyermekek napvilágra hozását, az utóbbi azok felnevelését kéri, s ügyetlenség volna a költő részéről a gyermekek felneveléséről előbb szólni, mint azok születéséről, pedig a Waltz coniecturája ezt eredményezné. A mostani 4. vsz. új helyén: a 7. után minden összefüggés nélkül állana. Nem sok súlyt helyezünk Waltznak arra az érvére sem, hogy az isteneknek ugyanabban a rendben kellene következniök az ünnepi költeményben, mint a melyben az áldozatok történtek, szerintünk ugyanis a költőnek nem ily külső, hanem benső eszmei kapcsolatot kellett keresnie és ennek elérése végett változtathatott az istenek sorrendjén.

Végül Lafayé (i. h. 134. l. 3. jegyz.) a 7. versszakot teszi a 3. után, a mikor az istenek költeményünkben is ép azon rendben következnek, mint az áldozatoknál de ennek a kísérletnek is ellene mond az a szoros összefüggés, — a melyre utaltunk — a mely a 6. és 7. vsz. közt van.

Meg kell tehát maradnunk a rendes szövegnél, mert e most változtató kísérletek nem hogy javítanak költeményünket, hanem egyenesen széttörik annak szép gondolatkapcsát. Szóval itt is áll Lachmannak az a híres mondása: in vetere ordine nihil deprehendi potest, ab iis, pui poetas in ordinem cogere nolunt.

* A „Protestans Szemle“ ez évi 4-ik füzetében e felolvasást részben ismertette, részben fordította Dr. Sz. M. Hogy az ugyanam mélyen járó fejtegetést egész s igaz mivoltában ismerje meg a magyar prot. olvasóközönségnek legalább ama része, a mely a „Sárospataki Lapok“ barátja, szükségesnek tartjuk a „Prot. Szemle“ „nyilatkozatos“ közlemény után is közreadni e fordítást.

súakkal, pl. egy katolikussal szemben ez a benső hitbizonyosság még sem elegendő, mert a katolikus is ép oly jogosan hivatkozhatik a maga érületére, mely az ő hitének magasabb értékét vallja. És azután, ha a szentírás bizonyosságára hivatkozik a protestáns, — melyből a maga hitét meríti, — arra a katolikus azt szokta felelni, hogy az ő egyháza is a szentírás alapján áll, csak hogy egymagában az nem elégséges, mert tartalma nehezen érthető; ezért lenni kell oly biztos tekintélynek, mely az írás igazi értelmét egyszer s mindenkorra meghatározza és így a ker. igazság felől minden kételynek és ellenkezésnek véget vet. Ilyen tekintély a *katholikus egyház*, mely az igaz, apostoli hagyományos hitet kezdettől fogva örökölte és azt az összes századokon át változatlanul megőrizte; a katolikus, a közönséges egyház tekintélyén nyugvó hitnek ezen egysége és történeti folytonossága, ez az egyedüli biztos alapja! Ezzel szemben, mit mutat a protestantismus? Itt a különböző egyházak és szekták tanai kezdettől fogva szemben állanak egymással; mindenik a magát tartja a szentírással valóban megegyezőnek, a nélkül, hogy még eddig sikerült volna a versengést megszüntetni. Ehez járul még, hogy magoknak a reformátoroknak tanait sem feltétlenül fogadták el azoknak hívei, hanem újból meg újból vizsgálva, most megátadták, majd védelmezték, most javították, majd kiforgatták. Egyszóval, a *személyes vallásszabadság* protestáns elve, melynélfogva mindenkinek szabadságában áll, hogy a hagyományt mindig újból vizsgálja és az igazságot önállóan kutassa, mint a tapasztalat tanítja, végnélküli versengéshez, áldástalan zavarhoz és szomorú bizonytalansághoz vezet! Körülbelől így hangzik a katolikusok szemrehányása elénk.

Mit szólnak ezekhez? Mindenekelőtt elismerjük, hogy mindig voltak egyes emberek, a kikre nézve olyan külső tekintély, mely egyszer s mindenkorra szigorúan megszabja az igazságot, üdvös, sőt szükséges dolog, mert a protestáns szabadság éles levegőjét ők nem bírnák ki, mivel az igazság önálló kutatásának joga és egyéni meggyőződés a kötésének kötelessége igen nehéz tehernek rémlik előttük. De hát az a tény, hogy némely ember inkább a katolikus tekintélyi elvre, mint a protestáns szabadság elvére van disponálva, természetesen épenséggel nem lehet bizonyíték az utóbbinak magasabb jogosultsága ellen. A protestáns szabadságelvnek e magasabb jogosultsága bizonyítható volna már az emberi természetből is, a mennyiben az ember nem igavonó állattá, hanem *okos személyiségre* rendeltetett, a kinek önmagában van célja és azért törvénye is; következőleg meggyőződésének igazságáért a felelősséget másra át nem ruházhatja, hanem önmagának kell viselnie. De nem időzünk most tovább e pontnál, hanem feltett szándékukhoz képest, a *történetet* használjuk fel ítéletünkhöz. Hogyan alakult tehát a két fél viszonya csaknem négy század történetében?

Annyi igaz, hogy a protestáns pusztán külső tekintély által adott igazságban nem nyugodhatik meg, benső sajátjává, személyes meggyőződéssé, egész ismerő, érző és akadó szellemének élő tartalmává akarja tenni azt. Ez persze nem olyan könnyű, mint egyszerűen igaznak tartani azt, a mit az egyház előír. De nem épen ez a különbség árulja-e el már, hogy a protestáns *nagyobb komolysággal* viseltetik az igazság iránt, mint a katolikus, mert oly főjónak tekint az igazságot, mely érdemes arra, hogy kutassa és küzdjön érte? És e komoly igazságérzék, ez őszinte igazságkeresés, elvégre se bizonyulna oly áldásosnak, mint ama kényelmes tekintélyi hit? Mit bizonyít a történelem? A protestánsok a vallási

vizsgálódás szabadságánál fogva mindig mélyebbre hatolnak a szentírás eredeti értelmébe; és megtanultak különbséget tenni a lényeges és lényegtelen közt, s az írástudomány lényegére fektetni a fősúlyt. E mellett a különböző protestáns hitvallások és felekezetek idővel sokkal közelebb jutottak egymáshoz, mint eredetileg voltak; az evangélium alapigazságai által, az Atya Istenbe, a krisztusi váltságba, az Istenfiúságba és Isten országának eljövételébe vetett hit által megtalálták azt a közös köteléket, mely a symbolumok és szertartások válaszfalain felülemelkedve, összetartja őket; így létrejött bizonyos „*egység a szellemben*,” mely külsőleg kevésbé szembeütő ugyan, de sokkal tartalmasabb és életteljesebb, mint a katolikus tudományhitnek merev egyformasága. Ellenben katolikus részen theologiai ismeret haladásáról a tridentí zsinat óta szó sem lehet, protestáns hatástól érintetlen román országokban legalább nem. A szentírás jobb magyarázására a katolikusok általában nem törekedtek, mert, mint Perrone, katolikus dogmatikus mondja, a szilárd épület biztos birtokában vannak már, tehát nincs szükség arra, hogy ahoz alapot keressenek a szentírásban. Ép oly kevésbé állott érdekükben az egyház- és dogmatörténetnek — a mi értelmünk szerinti — komoly, kritikai történeti vizsgálása, mivel, mint ugyancsak Perrone mondja, a jelenlegi igaz hit legbiztosabb kritérium annak a megítélésére, hogy melyik volt az egyházi hit mindenik században. Ez a merev hagyomány-elv, mely szerint mindent, a mi az egyházban előállt, kezdettől fogva meglevőnek kell tekinteni, az egyház valódi lényegének egészséges felfogását eleitől fogva kizárta. Így a katolikus theologia, a középkori scholasztikus formulák szellemtelen és lélekölő ismétlésére, a morálnak a jezsuiták szellemében való kauzusztikus átdolgozására szorítva maradt, mely utóbbi a lehető legtávolabb áll az evangélium etikai érzetétől. De a hol a protestantismus hatásától érintett katolikusok új szempontok alá próbálták állítani a régít, Róma mindig gyorsan ott termelt, hogy az előtte gyanús szellemet korlátozza és elnyomja; komoly gondolkodókat, mint Hermes és Günther, Frohschammer és Döllinger, Michelis, Schulte és végre a mult évben Schell, mindnyájokat az a sors érte, hogy tanaikat elkarhozták, könyveiket eltiltották. „A legőszintébb törekvésű lelkeket vagy oppositíóba és elkeseredésbe kergetik, vagy erkölcsileg megtörik,” panaszkodott Michelis; és Döllinger, e század leg tudósabb katolikus theologusa, egyháza iránti elégedetlenséggel halt meg, mert nem akarta tudományos meggyőződését megtagadni. De milyen következményekkel járt a vallásos vizsgálódásnak Róma által rendszeresen űzött elnyomása a katolikus laikus világra? Ha futólagos pillantást vetünk a katolikus, kivált román nyelvű országokra: itt vastag bigottériát látunk, mely a keresztyénséget szellemi, erkölcsi tartalmától megfosztja és durva babonává torzítja, (gondoljunk csak a lourdesi csudaszédelésre és a Taxil Leoféle kijelentésekre!), amott túlzó skepticismust, mely a babonával együtt a hitet is elveti és istentelen és lélekölő hitetlenségben és materialismusban végződik; a két véglet között pedig a közönyösök nagy tömegeit, melyek a vallással semmit se törődnek, az egyházat pedig oly politikai hatalomnak tekintik, melyet a körülmények szerint most támadni, majd saját pártérdekeik támogatására felhasználni kell. Ezek a merev egyházi tekintély által szabályozott katolikus népnevelés vallásos következményei.

(Folyt. köv.)

Ifj. Antalfy László.

KÖNYVISMERTETÉS.

Református Temetési Énektár.

Szerkesztette: *Novák Lajos* theol. tanár és főiskolai lelkész. Ára 1 kor. 40 fillér. Trócsányi Bertalan bizománya Sárospatakon.

Ez a címe annak a díszesen kiállított, kis nyolcadrét alakú munkának, a melynek olvasgatásával nem tudok felhagyni, újból, meg újból elől kezdem.

Régóta hiányát érezzük már egy olyan temetési énektárnak, a mely temetési szertartásunkat a protestáns istentiszteleti elvnek megfelelően olyanná tegye, hogy ott a jelenlevő gyülekezet énekeljen, hogy az énekek ne az egyénnek, hanem általánosságban szóljanak; hogy az alkalom leverő hatása alatt is szívünk, lelkünk a buzgó ének szárnyain égi Atyánk felé emelkedjék.

Az eddigi megjelent — közkézen forgó — temetési énektárak legnagyobb része olyan ósdi, olyan elavult szövegű, hogy azokban nyelvérzékiünket, ízlésünket sértő mondatokkal stb. stb. igen gyakran találkozunk. Mindenik beszélgeti, búcsúztatja a halottat és bizony, ismerve a körülményeket, sokszor — a legtöbb esetben, — igen nevetségesen. »Egy elfáradt hű vándortársunk,« a kinek élete bizony nem a legszebb képet tárja elénk, olyan meghatóan beszél ravatalán, hogy szinte elhiszszük, miszerint ő, a gondatlan családapá, a ki meghasonolva élt Istenével, családjával, a ki eldorbézolta örökségét, családjá életét napról-napra keserítette stb. stb., mint a keresztyén, mint a férj volt, a kinek élete napként ragyoghat előttünk. De hát öreg ember felett efélett és ehhez hasonlót énekeltünk, mert csak ilyen énekeket csináltak.

Számtalan esetet hozhatnánk fel a különböző énektárakból, a »Siralmas ház,« »Gyászos lant« című művekből, a melyek azt tartják szem előtt, hogy a »megholtakról vagy jót, vagy semmit.« Ennek tulajdonítható aztán az, hogy néhány általános tartalmú ének kivételével több nem is ment át közhasználatban. Az is igen nehezítette énekeink általános elterjedését, hogy igen sok énekvezér, minden alkalomra maga vette elő lantját s az egyház kimagaslóbb tagjainak halálakor írta a keservesnél-keservesebb verseket, a miknek hatáskeltésétől függött a stóla nagysága is. Így történhetik meg az, hogy a szomszéd gyülekezetbeli, már nem képes a temetési szertartásunkban részt venni.

Igen nagy hiba az is, hogy hivatalosan elfogadott temetési énektárunk nincsen; talán az Ivánka-féle ilyen volna, de az meg nem kapható scholsem. Ezért kellett az újabb nemzedék énekvezéreinek olyan temetési énektárral megelégedni, a melyet kaphattak, ha épen nem akartak verset faragni a temetésekhez.

Ezen kevés, de a dolog érdemére tartozó kitérés után áttérek az ismeretésre.

Az előttem lévő Református Temetési Énektár szerzője felhagy elődei szokásaival; egy óriási lépést téve, a megholtat nem beszélgeti, hanem az alkalmat ragadja meg s az alkalom által felköltött vallásos érzelmek tolmácsolásával segít, sőt hívogat bennünket, a temetési gyülekezetet, arra, hogy sírjunk a sírokkal s együtt emelkedjünk fel a megnyugvás- és vigasz legtisztább forrásához, mennyei Atyánkhoz. Tudta azt is, hogy népünk, különösen vallási dolgokban ítírózik az újjáadásnak még csak a látszatától is, ezért munkájába alkalmazott énekeket is illesztett. Ezek az alkalmi énekek is olyan tartalmúak, hogy bármely esetben el le-

het azokat mondani. Az énekek dallamai általánosan ismertek, az ismeretlenek pedig szépségüknél fogva érdemesek a megtanulásra.

A mű Általános- és Alkalmazott Részre oszlik, megtoldva egy Függelékkel. Az általános Rész I—V., az Alkalmazott Rész I—IV., a Függelék I—V, címet vagy szakaszt foglal magában a következő részletezés szerint:

Az Általános Rész I. ső címe *templomi énekeket* tartalmaz. Olyan helyen nem tudhatják ezen énekeket méltányolni eléggé, a hol a halotti beszédet nem a háznál, hanem a templomban tartják. Eddig mást nem lehetett énekelni a XC-ik zsoltárnál, ez volt a legalkalmasabb. Az itt látható felálló és 8 drb ének, minden alkalomra való. El lehet ezeket énekelni úgy a leggazdagabb, mint a legszegényebb ember temetése alkalmával. Csak olvasásukkor is borongóvá válik a lélek, a nekik megfelelő dallammal énekelve pedig érzi az ember semmiségét, érzi parányi voltát, érzi, hogy a legszebb ábrándok a megvalósult remények is füstként foszlanak szét akkor:

„Ha állsz koporsónál

A gyászolók között . . .“

A XC.- és CII. ik zsoltárok átalakítása igen szépen sikerült a szerkesztőnek; az e részben levő többi énekekről nem is szólok, hiszen maguk beszélnek azok!

A II. cím 13 éneket tartalmaz, a melyek *háznál* való használatra vannak szánva. A 2., 7., 9-ik ének teljesen ismeretlen dallamúak, különösen az utolsó kettő, a melyet a szerkesztő szerzett. Milyen dallamok ezek? Olyanok, a melyeket — úgy mondvá — lehetetlen egyszerű éneklés után nem tudni; olyan kedvesek, olyan szépek, hogy egészen alkalmasak a vigaszt kereső- és vigaszt nyújtó élők vallásos hangulatának festésére.

A III. ik címben van 13 *záró ének*, a melyek a körülményekhez képest mind a templomban, mind a gyász háznál énekelhetők. Igen szép dallama van a 7. és 8-ik éneknek, érdemesek a betanításra. Máskülönb a szerkesztő gondossága kilátszik ezek összeválasztásában is.

A IV-ik cím *úti énekeket* tartalmaz. A felvett 6 ének azt hiszem arra van szánva, hogy ezeket — gyakori használatuk után — a gyülekezet hamar megtanulja. Ha a cél lebegett a szerkesztő szemei előtt, csak helyeselni tudom, mert így a korszerűtlen diktálás legalább az útcán nem sokára kiküszöbölhető lesz, a mi különben már égető szükségé vált. Azok tudjuk ezt legjobban, a kik más felekezetűek közé vagyunk ékelve, hogy milyen korszerűtlen az, ha a gyermek elkezd kiabálni:

„Csalárd arcodnak hazug rózsái.“

Ez veresszak kezdet levén, az összefüggést már 10—15 házzal előbb énekeltek. Ezt, vagy ilyeneket hallva, önkéntelenül is mosolyog az ember, hát még »atyánkfiai,« a kik azt lesik, azt hallgatják, mivel tudjanak hiveink kigúnyolására előállni?!

A V-ik cím 15 drb *síri éneket* tartalmaz. Ezek összeválasztása is, — leszámítva, hogy a szerző egy esetben vétett célja ellen — a kellő figyelemmel van keresztülvive; bár a Csokonai »Forró sóhajtások«-ját nem találok ide helyén valónak. Elismerem, hogy remek dallam, gyönyörű szöveg, csakhogy egy fájó szív keserve beszél elvesztett ideálja sirjánál és nem a gyülekezet résztvevő hangját halljuk. Vagy azért vette talán fel, mert több éneke megy erre a dallamra?!

A 6-ik ének »Por vagy, porrá kell lenned« ismert dallamára van készítve.

Az alkalmazott Rész I-ső szakasza 6 *gyermek feletti* éneket foglal magában. Az I-ső ének első versszakában a vígságot, vagy csak komolyságot és nem szomorúságot jelentő »Haj« sajtóhibát »Jaj«-jal helyettesíttem, vagy az utolsó sort első versszakban átalakítottam volna. No de ez nem olyan lényeges hiba, hiszen az ember itt úgy is »Jaj«-t hall. E 6 énekből — általános tartalmuknál fogva — sok gyermek halálához lehet éneket találni. Vigasztalást nyújthatunk a kesergő szülőnek, a ki siratja leendő gyámoltóját, vigasztalást annak, a ki kétségbe van esve letört virágja koporsója felett; költői ihletséggel írott énekek ezek, elárulják azt, hogy szerzőjük talán titokban gyakorolta újjait a lant pengetésben, nem pedig úgy, a mint e műve *előszavában* elmondotta.

A II-ik szakaszban van 4 drb *ifjak feletti* ének. Mikor búsulhat legjobban a kertész virágja elvesztén, akkor, ha az teljes fejlődése előtt pusztul el? Mikor sirathatja legjobban a szüle gyermekét, mint akkor, ha az már reményekre jogosította őt. Bizony az ily nagy fájdalomra találunk vigasztaló szavakat e 4 énekben, a melyek utolsója olyan nehéz dallamra van készítve, (»En Istenem, sok nagy bűnöm«), a melyet népünk nem énekel szívesen, mert a legtöbb helyen még kellő szabadsággal nem tudja e dallamot énekelni. Kevés gyakorlat azonban eltűnteti ezen hibát is.

A III-ik szakaszban levő 4 drb ének »*Családfők felett*« használhatók. A felvett 4 szép ének elég ahoz hogy minden alkalomra találjunk közöttük.

A IV-ik szakasz *öregek felé* van szánva. A III-ik szakaszbeliekre mondtak ide is tartoznak.

Végre jön a »Függelék«, 6 szakasszal.

Az I-ső szakasz a »*virasztók éneké*«-t képezi. Ha e mű, — a mi joggal remélhető — még több kiadást fog elérni, kívánatos, hogy ezen szakasz kihagyassék, annyival is inkább, mert ezen körülmény még újítás sem járna, mivel ritka temetési énektárban találunk éneket a virasztók részére, tehát népünk nincsen is hozzászokva. Mi, a kik közelebből érintkezünk a néppel — különösen kisebb községekben, tudjuk azt legjobban, hogy a v. rasztás célja micsoda — és kik szoktak ott megjelenni. Ostoroznunk kellene ezen szokást, a mely szép egyházi énekeinket alakjukból kivetkőztette, vagy legalább is lényegesen hozzájárult ezen körülményhez, nem pedig még éneket is készíteni ez alkalomra. Az álmoságot pálinkával üző mámoros gyülekezet úgy sem tudja ezen énekek értékét felfogni.

A 2-ik szakasz 3 drb. *koporsóba tételi* énekje céljainak úgy dallamját, mint szövegét tekintve, teljesen megfelel.

A 3-ik szakasz egy, véletlen esetre való a 4. két nagy halott, az 5-ik lelkész felett, a 6-ik szakasz, tanító felett mondandó, egy-egy éneke szintén megfelel a kívánalmaknak minden tekintetben.

Ezek szerint a füzetben van 83 ének, a melyek az említett hibákkal, (ha ugyan azok?) is sikerült munkáknak mondhatók. Célját, t. i. azt, hogy a temetésen az egész gyülekezet énekeljen, a szerkesztő műve előszavában ismerteti s ennek elérése most már azoktól függ, a ki arra első sorban hivatottak, teljén a lelkészekről és énekvezérektől, vagyis ha református egyházunk minden lelkésze, kántora arra törekszik, hogy e mű minél szélesebb körben elterjedjen. Az énekek szépsége, a gördülékeny verselés, a szép dallamok népünk előtt e művet, egyházi költészetünk e gyöngyét, kedvessé teszik, csak meg kell ismertetnünk hiveinkkel. A mű elég olcsó is ahoz, hogy minden család megszerezze. Így aztán, legfőleg 10 év alatt elérjük

azt, hogy temetési szertartásunk a protestáns istentiszteleti elvnek megfelelő lehet. Milyen szép lenne ez!

Ez általánosan óhajtott célt azonban csak akkor fogjuk elérni, ha a »Református Temetési Énektár« a főbb hatóságok pártfogásába jut, csak akkor, ha ki lesz mondva annak kötelező használata mindennütt, így nem sokára elmaradna a temetési diktálás is. A kívánni valók nem olyan lényegesek, hogy azok miatt az egyik kiadás a másikat fölöslegessé tenné, sőt óhajtható is, hogy a műben semmi szövegjavítás ne történjék, mert ez által a már közkezen levők vesztik el értéküket s az óhajtott reform sohasem fog megvalósulni. Azonban ha idővel, — évtizedek múltán — valaki vállalkoznék is egy temetési énektár szerkesztésére, vagy írására, ennek olyannak kell lenni, a mely a »Református Temetési Énektár« folytatása legyen.

Ha ezen mű a megérdemlett pártfogásban fog részesülni úgy az illetékes hatóságoktól, mint egyesektől, református egyházunkban egy üdvös reform lesz keresztülvihető, a mely temetési szertartásunkat bensőbbé fogja tenni. Vajha ne kerülne ezen mű a közönnyösség hajójába!

Soraim végezve, azt hiszem társaim érzelmét is tolmácsolom akkor, ha ezen műért a Nt. Szerkesztő úrnak köszönetet mondok. Adja Isten, hogy még sok ilyen munkát készítsen, a melyek kálvinista egyházunknak csak felvirágozását fogják előmozdítani.

Tóth Kálmán.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Szakal József, a felső-borsodi egyházmegyében fekvő tekintélyes boldvai gyülekezet buzgó lelkipásztora, élete 65 ik, lelkészkedése 33-ik évében, édes övéi, hivei, barátai s ismerősei nagy bánatára, május 27-ikén agyszélhűtésben elhunyt. Az Ur mennybemenetelének nagy emlékünnepe végezve az istentiszteletet, érte a betegség s az erőteljes férfit, harmadnapra a koporsóba fekteté. Hű és igaz szolga volt. Alapos tudományos készség, kristálytisza papi jellem, jánosi szelidség, törhetlen hazaszeretet voltak jellemének főbb vonásai. Temetése óriási részvét és közönség jelenlétében 29-ikén történt meg, hol Vadászty esperes és Ragályi Béla egyházmegyei gondnok vezetése mellett palástosan 21 lelkész és 14 tanító jelent meg. Ott volt továbbá: Szathmáry Király Pál, őrgrof Pallavicini Adolf, Szepessy Kálmán, Bárczay Ferenc és a 90 éves Vitéz János lórándházi nyug. lelkész. Több mint ezer ember kísérté utolsó útjára. A koporsó felett Balogh István edelényi lelkész és tanácsbíró tartott egy eszmékben gazdag, az elhunytat szépen jellemző remek halotti beszédet; a sírnál pedig Dávid József hangácsi lelkész emelte fel a csüggendező lelkeket (az elmulás honából) az örök Istenhez. Bánatos özvegyét s árván maradt gyermekeit, a pásztort sirató nyáját, vigasztalja meg a vigasztalásnak Istene, neki pedig adjon csendes nyugalmat a föld s felejtethen emléke munkálkodjék közöttünk! — Dr. Finkey József sárospataki jogtanár legkisebb fiacskája, a másfél éves *Lacika*, május hó 28-án hosszas szenvedés után jobb létre szenderült... Az angyalok seregébe költözött ártatlan léleknek emléke legyen megszentelve a szülők és testvérek igaz bánata által!

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület** a múlt hó 16—18. napjain tartotta Debrecenben ez évi tavaszi köz-

gyűlését, a melyre sokan jöttek össze a nagy területű s népességű kerületből. A püspöki jelentés az aggodalmakkal szemben a kitartásra utal, — a konventi ügyek tudomásul vétettek, — a nyíregyházai ev. ref. felsőbb leányiskolát a kerület segítyezi, a Révész Imre emlékügyében a döntés a jövő évben lesz, a szathmári és törökszentmiklósi vallássérelmi esetekben nem volt mit határozni, mert *magán intézetről* van szó, mikor a zárdaik szerepelnek; a népiskolai államosítás ellen ismét tiltakoztak; a főiskolai ügyekről szóló jelentés tudomásul vétetett, főleg az a pont nagy örömmel, a mely a jogtanárok egyetemi magán-tanári qualificációjának megszerzéséről szólott; a tanári fizetések rendezése ismét tovább ment egy lépéssel, a mennyiben az akadémiai tanárok törzsfizetése 1700 frtról 1850 frtra emeltetett, (e mellett van a korpótlék s a 400 frt lakáspénz), a gymnasiumban pedig létesült az 1600 és 1400-as fokozat, mindkettő mellett ott van a korpótlék s a 400 frt lakáspénz. A kerületi népiskolai s egyéb tankönyvi kiadványok ügye heves vitát provokált, végre is az előnyösebb kinalatnak adatott hely, t. i. az eddigi házi kezelés melletti jövedelem biztosítása mellett László Albert könyvárus évi 2000 korona díj fizetésére kötelezte magát, mint ajánlatában mondta azért, hogy „... ezekben a bizonytalan időkben ... önkénytelenül is egymás mellé kell simulniok a többi nem r. kath. felekezeteknek”. ... A 3 napos gyűlés utolsó napján csak kevesen voltak jelen.

— **Becsületet szereztünk** a protestáns egyháznak, a midőn a Tisza Kálmán székesfehérvári beszédére válaszoltunk, a mennyiben válaszungkat a r. kath. illetőleg ultramontán lapok mind olyan megjegyzésekkel kísérték, a melyekből nyilván kitetszik, hogy *sérelmeink tényleg vannak*, hiszen az ellen foglalnak állást, hogy jogos igényeink teljesüljenek. De becsületet szereztünk főleg az által, hogy az ultramontánok legszenvedélyesebb lapja, a gyulafehérvári püspöki residencia befolyása alatt írott „Közművelődés” egyenesen torkaszakadtából kiáltoz a miatt, hogy mi jogainkat emlegetjük s egyuttal alantjáró styl-gyakorlatban is támadást intéz ellenünk. Épen ez a támadás a mi becsület-szerzőnk, mert valljuk, hogy az ultramontánoktól piszkoltatni: tisztesség, dicsértetni gyalázat ... A „Közművelődés” nem volt szives a támadást tartalmazó lap-példányt megküldeni, noha „utánvételes megküldést” kértünk más által írt levélben, mert nekünk „pogányok”-nak bizonyosan nem adná a műveltség gyöngyeit, azért csak közvetett úton vettünk tudomást a magas műveltségű támadásról, a melynek mélyen járó tartalma élvezetétől nem akarván megfosztani t. olvasóinkat, rövid kivonatban a következőkben ismertetjük. A mi cikkünk címét ilyen címmel mutatja be: „*Ev. ref. evangéliumi Tudomány, avagy pataki (és nem bihari) pontok*”, — ebben természetesen a zárjeles három szó a szellemi erőt képviselő kifejezés! Majd így szól: „*Hogy sáros az a patak, a honnan ezek a Pontok erednek, azon senki emberfia ne csodálkozzék; minthogy reformátusok laktak ott, a hol pedig ilyenek vagynak, ott a mi urunk Kálvin János születése óta semmiféle víz se volt tiszta, sem az erkölcs, sem a becsület, sem a türelem, sem a hit, sem a felebaráti szeretet, de legkevésbé mégis az igaz jó szándék vizei, a minék nyilvános bizonyítéka ez a XV. kemény pataki pont, a miket a Sárospataki Lapokban elkövet T. I. dr. s a Bánffy Dezső erdélyi hívei számára elkrárogta az Erd. Prot. Lap. De ime Mocsáry Lajos is megszólalt, sőt egy művészi disznócska árnyékában a legújabb ev. ref. nemes és szent tülekedés értelmi szerzője, Doboka gyöngye, Dezső báró főkurátor úr is megszólalt. A miből t. i. művészi disznócska láresként*

való szerepléséből nemcsak az látszik, hogy az emberek mégis csak legjobban kedvelik a magukhoz illő társaságot: hanem az is, hogy a prot. irodalmi süppedékek és nádasok összes reptilái, szárnyas és szárnyatlan lakói, így a tavaszi húzás idején megest jó csomó szennyet fognak felpacskolni. ... De ha ez az ő életeiemük! Mert a protestáns természetrajz tanúsága szerint nem azért protestánsok ők, hogy igazat is beszéljenek, avagy a megismert igazság ellen ne tusakodjanak. Mert a megnyugvás nem természetük. Mert a prot. ösztön első és fő fellétele protestálni, avagy veszekedni ... A mely reformált ige Sancho Panzának itt ... Erdélyben kiválóan kedves alkalmi téma az erdélyi püspök ... a melynél igen óminozusnak tartjuk, hogy ... a feliratozó bizottságot ... a pokollal kombinálták ... (Egyébként) a sárospataki pontok, mint az „irástudó” szerzeményei „feneketlen ostobaság és mérhetlen ev. ref. nemes és szent elfogultság” eredménye, a melyeket kellőképpen „mög” kell „teremteltetni” s azt meg is cselekszi, mert kimutatja, hogy „*ezt a szegény Magyarországot a 16. században két rettentő csapás érte, a török hódoltság és a kálvinistaság. A töröktől a pápák pénzén s a nyugati pápisták segédelmével csak megszabadult valahogy, de igaz jót, nemzeti nagyság és erő, béke és megelégedés csak akkor fog ismét visszatérni, ha nem lesz kálvinistaság, mert itt a földön minden békességes társas együttélésnek főakadályai a magyar reformátusok* ... Erre a „magas műveltségtől” hangos, művelődési szempontból annyira jelentős, az igazság arcülvérésében olyan jártasságot tanusító cikkre nincs mit válaszolnunk, mert foglalkozván vele, bepizskolnánk magunkat, már pedig ezt az ultramontánok kedvéért sem tesszük meg. Csupán azt jegyezzük meg, hogy a Sámbar Mátyások s Kis Imrék kora lejárt már talán a r. kath. egyházban is, ha pedig nem, akkor annak jeléül, hogy a mult idők okmányai megőrizték a Pósházi és Matkó harc-modorát is, melyből mi is készek vagyunk cum grano salis venni, ime ide iktatjuk erre a Pilátus konyhájára való ideges berzenkedésre a „Bányász-csákány” eme pontját, mint találó kritikát: „*Olyanná tevő magát Sámbar Mátyás (itt a „Közművelődés”!), a minéműekké kezdenek már lenni némely már nemfegyverrel, hanem éktelen szitkokat s káromló szokat Isten félelem nélkül szájukból szóró s fertelmes nyelvekkel ellenségek ellen csatázó s a magok veszedelmeket siettető rosz tolvaj Katonák (tisztesség azoknak, a kik nem olyanok), kik csak kedvek szerint szidhassák meg az ellenséget, azt vélik, hogy azzal elesik és meghal. Avagy olyan, a minémű az eb, a mely midőn az ember inát nem marhattya, bottyának sáros végét is harapja*” ... Gratulálunk a „Közművelődés” magas műveltségéhez!

— **Az akadémiai torna- és vívó-egylet,** — melynek ez időszerinti elnöke Dr. Ilyefalvi Vitéz Géza jogtanár, ifjúsági elnök pedig Kövér Zoltán II. é. jh., — május 24. és 27. napjain tartotta meg a szokásos évzáró tornaversenyét, melynek ez alkalommal különösebb jelentőséget kölcsönözött az a körülmény, hogy ez a szép múltú, törekvő ifjúsági-egylet a most végződő iskolai éven töltötte be fennállásának huszonötödik esztendejét. A versenyen jelen volt nagyszámu közönség őszint tetszéssel fogadta a tagoknak ügyes mutatványait s a bemutatott összgyakorlatok, buzogánygyakorlatok, fűzértánc és a versenyek szép eredményei teljesen meggyőzték a jelenvoltakat a torna- és vívó-egylet életképességéről. A verseny pontok következők voltak: a) rúdugrás; első: Körössy Sámuel, második: Bartha László; b) súlydobás; első: Kiss László, második: Bartha László; c) korlát; első: Györy György és Makay Károly, második: Zajdó László; d) távol-magas ugrás; első: Hajdu

György, második: *Kövér* Miklós; e) *nyújtó*; első: *Györy* György, második: *Makay* Károly; f) *futás*; első: *Hajdu* György, második: *Kövér* Miklós. — Ezenkívül volt *vívásverseny* is, melyben első *Szinyei* Béla ezidei vívómester. A versenybíróság. — melynek tagjai Dr. *Ilyefalvi* V. Géza elnöklété alatt: Dr. *Lengyel* Endre, *Szinyei* Gerzson, Dr. *Bullagi* Géza, Dr. *Szánthó* Gyula, *Radácsi* György. *Kiss* Elek és Dr. *Szabó* Sándor voltak, — a versenyzőket kisebb-nagyobb pénzbeli jutalmakban részesítette; *Bartha* László, *Györy* György, *Makay* Károly koszorúkkal és *Szinyei* Béla díszoklevelekkel jutalmaztattak; versenyen kívül *Kövér* Zoltán ifj. elnök Dr. *Lengyel* Endre ajándékából 1 arannyal és díszoklevéllel, *Szinyei* Béla ifj. vívómester egy, magát megnevezni nem akaró ajándékából 1 arannyal és *Imre* István egyleti trombitás, a tornászásban is kifejtett ügyességeért pénzbeli jutalommal tüntették ki. — Itt említjük meg, hogy az ezen alkalomra tervezett táncmulatságot, a főiskolát ért gyászbeszéd következtében június 24-én, vagyis az évzáró ünnepély napján fogja az egyet megtartani. (Zs.)

— **A sárospataki ev. ref. egyházi énekkar** június 10-ikén saját alaptőkéje gyarapítására táncmulatságot fog rendezni a Kossuth-kertben.

— **A r. katolikus érdekek grassálásáról** a hadsereg körében nemcsak nálunk, hanem a nagy német birodalom egyes országaiban is lehet beszélni, a minthogy beszélnek is, még pedig ezúttal a szászországi állapotok révén, a hol a dresdai udvari kápolnába, de meg egyéb r. kath. templomokba kirendelt kadétoknak, ha prot. vallásúak is, kötelességük az *ostya felmutatása alkalmával letérdepelniök*... Most ez ellen próbálnak a szász királyság területén a protestánsok mozgalmat indítani s remélhető is, hogy a prot. kadétek nem fognak kivezényeltetni a r. kath. istentiszteletre... Vajjon mi magyar protestánsok remélhetjük-e ezt valamikor? Vajjon a *tábori mise*, mint ilyen egyáltalán eltöröltetik-e valamikor? Vajjon előjön-e annak az ideje, hogy a katonák nem fognak egyszerűen csak úgy eins, zwei, drei szerint kivezényeltetni az istentiszteletre oly módon, hogy az egyesek a r. kath., a kettősök a kálvinista, a harmasok a görög templomba vonulnak, tekintet nélkül az illetők vallásfelekezeti ségére?... Nem hiszszük, — nem, mert az ú. n. „magasabb állami s politikai érdekek”, a mint báró Fejérváry magyar kir. honvédelmi miniszter úr nem egyszer nyilatkozott e tekintetben, úgy kívánják, hogy a „német” nyelv legyen a hadsereg nyelve, a miből önként következik, hogy a r. kath. legyen a vallása is, minthogy ez utóbbival is épen olyan jól lehet „retírálni”, a rossz nyelvek szerint, mint a „német” kommandóval. (s.)

— **Fischer Kuno**, a heidelbergi egyetem büszkesége, a német bölcsészek egyik legkiválóbbika, az ez évi nyári semestert megkezdve, az újkori bölcsészetet a következőleg vezette be hallgatói előtt, a prot. és r. kath. közötti ellentétet tárgyalva: a két fél közül a r. kath. a *jezsuitismus által kapja meg a jellemző tulajdont s egyúttal a protestantismussal való kiegyenlíthetlen ellentétét, a melynél a kornak egész határozottan választania kell a vagy-vagy között. A r. kath. és protestantismus két teljesen különböző fejlődési s művelődési fokozat. A jezsuita-rendnek alapításától fogva egyetlen s kizárólagos célja az, hogy a protestantismus megsemmisíttessék. S ezt a rendet Németországban most a „türellem” csata-jelszava alatt akarja visszahozni a centrum. Pedig hát mi most már teljesen a türelmetlenség korszakában élünk, a melynek csak fokozása volna az, ha a türelmetlenség fékezhetlen katonái bebocsáttatnának a német birodalomba.*

— **A pápa kigúnyolása** címen az „Ev. Bund” mult évi nürnbergi gyűlése után három protestáns egyén ellen indítottak sajtóvétségi s rágalmazási vizsgálatot s eljárást, t. i. *Gerbert* lelkész, Dr. *Buchwald* és *Zeitler* burgsinni dékán-lelkész ellen, a kik épen abból az alkalomból, hogy *Canisius*-ünnepélyt tartva 1898-ban az „egyedül idevezítő egyház”, a pápa a protestantismust pestisnek, követőt

ragályos betegségben szenvedőknek nyilvánította, a kiktől az érintkezés folytán mások is erkölcsi romlottságot kapnak el: mintegy visszhangképen Antikrisztusnak stb. nevezték el XIII. Leo... Mindhármukat teljesen ártatlanoknak nyilvánították az illetékes bíróságok... Vajjon a mi Latorcapartinkkal szemben ilyen lesz-e a „szabadelvűségéről híres” magyar igazságszolgáltatás?... Kérdheti valaki, a ki ezt olvassa... Kérdésére nem adhatunk biztos feleletet, mert senki sem állhat jót azért, hogy a „Mária országa” bírái s esküdtei csakugyan nem nagyobb respectussal viseltetnek-e a pápa „ő szentsége” (!!) iránt, mint a német, illetőleg a *bajorországi* (!! ez a fontos!!) bírák!

— **A legújabb szálló igék.** Isteniek azok, mert hát XIII. Leo mondta. S mit mondott?... hogy az uralkodók térjenek vissza az Istenhez (pl. a mi királyunk is?...) s hogy a papok a néphez forduljanak (persze a r. kath.-ok, a kik szentek lévén a profanum vulgusszal bizony nem érintkeznek)...

— **Felhívás.** A kik a sárospataki ev. ref. főiskolában, az 1900.1-ik iskolai évben, családi vagy helyhez kötött ösztöndíjat óhajtanak élvezni, a főiskolai igazgató-tanács-hoz címzett s kellőleg felszerelt kérvényeiket a közigazgatói hivatalhoz legkésőbb folyó hó 20-ig adják be. Sárospatak, 1900. június 1. Buza János, az ösztöndíjak gondnoka.

— **A pápa himnusa a budapesti m. kir. tudomány egyetem csarnokaiban**... Köztudomásu dolog, hogy a múlt heten nagy izgatottság uralkodott a budapesti egyetemhez tartozó egyének, tanárok s hallgatók körében a miatt, hogy a díszítésül szolgáló magyar címerek-ről a kereszteket letörték. A magyar címer ellen irányuló emez eléggé el nem ítéhető s határozottan botrányosnak minősítendő tettét azonban az ultramontán lapok most a zsidóknak, majd a nemzetiségeknek (de csak igen hallgatagon) s végül a protestánsoknak tulajdonították. Ennek lett aztán az az eredménye, hogy az egyetemi ifjúság a címer-kereszt megcsonkítása ügyében tanácskozást tartva: a tanácskozást a pápa himnusának eléneklésével fejezte be, a mint ezt az ultramontán lapok nagy örömmel jelentik. Hogy ez minek válhatik forrásává: igen könnyű megítélni; az antiszemitizmus már is dühöng az egyetemi ifjúság u. n. igaz hitű tagjai között.

— **Az erdélyi püspöki cím kérdésének elintézésével** még az ultramontánok sincsenek megelégedve, a kiknek erdély-részi organuma, a magas műveltségű „*Közművelődés*”, a melyet maga a „zöld püspök” dirigál, még *hami sitást is kész rásütni a miniszterre*, a ki a kinevezési iratomegváltoztatva adta ki a hivatalos lapban. Hogy a hami sitás megállapítása nem sikerült, az csak annak tulajdonítható, hogy komoly lap s komoly egyének nem is szoktak előállani a magas egyházkörökben, úgy látszik szokásban levő gyanúsítással, ellenben a „*Közművelődés*” ezt is célravezető eszköznek tekinti és él vele ad majorem Dei gloriam... A dolog lényege azonban az, hogy az ultramontánok tiltakoznak az ellen, hogy a r. kath. jelző használtassék, mert a jogos s törvényes cím az „*erdélyi püspök*”... Vajjon örül-e ennek a sikerült megoldásnak *Wlassics* Gyula miniszter úr, a kinek eljárását legközelebb, ígéretünk szerint, beható vizsgálat alá fogjuk venni.

Pályázatok.

A dunántúli ev. reform. egyházkerület *pápai főiskolájának* *theológiai akadémiajában* halálozás folytán üresedésbe jött *történeti tanszékre*, melynek évi javadalma 3000 korona törzsfizetés, 600 korona lakbér, 200 korona ötödéves korpótlék 5-ször.

Pályázhatnak azon ev. reform. vallású, magyar honosságu lelkészek, kik a Konvent által megállapított theol. akadémiai tanári minősítéssel bírnak.

A megválasztott köteles heti 11 órán a ker. egyháztörténelmet, az ó- és új-szövetségi kánon történetét, magyar prot. egyháztörténelmet és theol. encyclopaédiát előadni, tanszékét szakmája körébe tartozó értekezéssel megválasztása után, a mi a f. évi szeptemberi közgyűlésen fog megtörténni, lehetőleg azonnal, legkésőbb azonban f. évi október 1-én elfoglalni.

A pályázati kérvények a képesítettséget, eddigi szolgálatot, a családi és egészségi állapotot feltüntető bizonyítványokkal és születési anyakönyvi kivonattal felszerelve *folyó évi június hó 25-dikéig* adandók be *Antal Gábor püspök urhoz* Rév-Komáromba.

Ó-Szőny, 1900 május 25.

Dr. Darányi Ignác

vil. főisk. gondnok.

Czike Lajos

egy. főisk. gondnok.

A *debreceni* ev. ref. főiskola *jogakadémiáján* betöltendő *politikai* (Szártóry) tanszékre pályázat hirdetik.

A betöltendő tanszék tantárgyai:

Alkotmány- és kormányzati politika,

Magyar közjog,

Bevezetés a jog- és államtudományokba,

Bányajog, a mely tantárgy helyébe, a mint a tantárgyak célszerűbb csoportosítására alkalom nyílik, más tantárgy illeszthető.

A heti óraszám maximuma special kollégiumokkal együtt 10. Megkívántató a jogi vagy államtudományi doktorátus és az egyetemi magántanári képesítés a politikából, vagy magyar közjogból s a mennyiben ez a képesítés hiányzanék, ennek megszerzése a megválasztástól számított 2 év alatt kötelező.

Csak ág. hitv. evangélikus vallású pályázó pályázata vétetik figyelembe.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja lesz s hivatalát az 1900. év szeptember 1-én foglalja el szakkörébe vágó székfoglaló értekezéssel.

Javadalmazás:

a) rendes tanári fizetés évenként 3700 korona, a mennyiben azonban a megválasztandó tanár az említett egyetemi magántanári képesítéssel még nem bírna, annak megszerzéséig tanári fizetése, az 1897. évi 183. számú egyh. ker. végzés rendelkezése értelmében csak 3000 korona lesz.

b) öt évenként 200 korona korpótlék, szabályaink értelmében a közvetlenül megelőzőleg megszakitás nélkül máshol eltöltött rendes tanári idő korpótlék-jogosultság szempontjából beszámíttatván.

c) évi 800 korona lakbér.

A pályázati kérvények keresztlevéllal, a védkötelezettség teljesítését igazoló bizonyítvánnyal, a képesítést igazoló okmányokkal, esetleg az eddigi alkalmaztatásról szóló bizonyítvánnyal és ha van, az irodalmi működést feltüntető iratokkal felszerelve, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe az 1900. év június havának 20. napjáig adandók, illetőleg küldendők be.

Kelt Debrecenben, 1900 évi május hó 18.

Kiss Áron,

püspök.

A *debreceni* ev. ref. collegium gymnasiumában a *mathematika és rajzoló geometria tanításával összekötött rendes tanári állásra* pályázat hirdetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a matematika- és ábrázoló mértanból, vagy a matematika és physikából középiskolai tanári képesítésök van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 korona alapfizetés, 800 korona lakbér, öt évenként öt ízben emelkedő 200 korona korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött évek beszámíttatnak; később azonban az alapfizetés az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi végzésnek a fizetési fokozatokra vonatkozó rendelkezései értelmében, 2800 koronára, sőt a mennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg meg vannak állapítva 3200, 3600 koronára, végül pedig az ötödéves korpótlék 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra s egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket 1900. évi június hó 20 ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be.

A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1900. szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Debrecen, 1900. évi május hó 18.

Kiss Áron,
püspök.

Egy új reformáció küszöbén

vagyis a

XX. század, mint a róm. kath. egyház életének utolsó évszázada.

Irta: *Tóvölgyi Titusz.*

Hogy a róm. kath. hierarchia ártalmassá lenni megszünjék: **nem kell hozzá egy század se!** Ma már nem lehet miatta felekezeti villongás, mert ez **nem egy felekezetnek, hanem az összes kereszténységnek ügye.** A szabad sajtó **szellemi mérkőzésének** korát éljük. Ezt a könyvet, melyet ezrek olvasnak, agyonhallgatással legyőzni nem lehet. Vagy **mer** válaszolni a róm. kath. egyház vagy nem. Ha válaszol? Állunk elébe! Ha nem válaszol? **Akkor nem mer válaszolni;** de legyen rá elkészülve, hogy az ügy a hallgatással befejezve nincs!

A könyv nem nyereszkedési, hanem terjesztési célból iratván, a következő feltételek mellett rendelhető meg:

Egy példány 4 korona; két péld. 6 korona; három péld. 8 korona; négy péld. 10 korona; hat péld. 12 korona. Falusi lelkészek és tanítóknak egy példány 2 korona 50 fillér. És mind ez **bérmertve.**

Megrendelhető e cím alatt:

Egy új reformáció küszöbén

kiadóhivatala

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 1.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Mocsáry Lajos*. „Keresztet minden tanterembe!” — *Dr. T. I.* „Az erdélyi püspöki cím-kérdés újabb mozzanata.” — „Csak üssük egymást édes magyarom.” — *Domby László*. „Qu. Horatius Flaccus, „Carmen Saeculare”-ja.” — *Ifj. Antalffy László*. „Katholicismus és protestantizmus a kultur-történelem világánál.” — *—őp.—* „A bodroghközi ev. ref. lelkész értekezlet gyűlése.” — *Dr. Tüdös István*. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Keresztet minden tanterembe!

Kell-e még bizonyítvány, hogy ebben az országban igenis létezik és gőzerővel és ijesztő eredményre dolgozik a clericalis reactio? Mert hát akadtak emberek, kik ezt is kétségbe vonták. Bartha Miklós, a híres publicista s hozzá az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlési tagja, egyenesen letagadta; idéztem multkor egy vidéki lapot, mely azt kérdezte naivul, hogy hol van hát az az ellenség s azt mondta, nem állítom, hogy nagy elbizakodottsággal, csakis hasonló naivitással, hogy a protestáns agitatio hazaellenes gonosz törekvés. És a nagyhatalmú Tisza Kálmán csak úgy beszélt a reactorról, hogy „ha hozzánk is be találna hatolni.” A convent és a két tisztai ev. ref. egyházkerület abszolút mély hallgatásba burkolódzott, mintha ezekben tökéletesen rendben volna a szénája a hazai protestantizmusnak. Mindezeknek nem volt elég a protestáns „pusztulunk-veszünk” statistikája, a néppárt alakulása és terjeszkedési kilátásai, az ezer katolikus kör, az istentudja hány katolikus legényegylet, az ezer meg ezer férfi- és nő-szövetkezet, a Szent István és egyéb társulatok nagyszabású működése, Kalksburg, Kalocsa s a budapesti jezsuitafészek s ki bírná előszámlálni a reactionarius propaganda ezerféle szervét és eszközét. Hát természetesen, könnyebb szemet húnyni vagy akár vakmerően letagadni a tényeket, kellemesebb és hasznosabb kedvét és kegyeit hajhászni a kormánynak és vezérkarának, mely előtt a felekezeti, akár támadó, akár védekező mozgalom veszélyesét szerző odiosa materia, mint kötelességszerű és megfelelő munkásságra buzdítani. Vajjon vakok és siketek maradunk-e azon villámcsapás alkalmával is, mely a budapesti egyetemi ifjúság legközelebbi szereplése által a sötét éjszakát bevilágította?

Nagy eset az a gyűlés a maga határozataival, melyet Budapesten az egyetemi épületben előfordult címersértés alkalmával ötszáz fiatal ember tartott. Elhatározták, hogy a megszentégtelenített keresztet ünnepélyesen fel kell *magasztalni*, hogy az egyetem minden tantermében keresztet kell *felállítani*, hogy a gyűlés után az ifjúság levett kalappal állja körül a megcsontított keresztet s énekeljen zsoltosmákat, (néhányak szerint ott, mások szerint egyebütt, de el-

énekelték a pápai himnusz is.) Ez a tárgyra nézve éretlen, gyermekes határozat, egy valóságos mértőföld-jelző a hazai társadalmi fejlődésben; miféle hatások által lett átgyúrva, hova süjjezt ez a társadalom, mikor „a nemzet virága”, az ifjúság ilyen dolgokra vemededik?

Nem kívánja senki fiatal emberektől, hogy talán épen azért, mert fiatal emberek, kiknél a szabad szellem szilajabb nyilvánulását sem lehetne tán rossz néven venni, atheistákul viseljék magukat; hitéhez, vallásához ragaszkodják buzgón és melegen, öregje, fiatalja: de eként vinni piacra a vallásosságot, nem bizonyosága az igazi vallásos buzgóságnak, mert a vallást tüntetési eszközzé lealacsonyítani nem szabad, de vak fanatizmus igenis, melyet a zsenge elmébe beleoltanak és belevernek gonosz sáfárok úgy, hogy észre sem veszi, milyen képtelenségekre tévelyedik. Micsoda esetlen gondolat az, hogy a tantermekből, hol papi vagy orvosi tudományt tanítanak, kápolnákat csináljanak! Ilyes dolog soha, még a szerzetes iskolákban sem fordult elő. És az az improvizált búcsújárás és litániázás valamelyik megcsontított korona előtt! Hát egész tisztelettel legyen mondva, de az eféle egyházi gyakorlatokban ekkoráig inkább csak a jámbor falusi nép találta kedvtelését, akadémiai ifjúsággal tartatni körmeneteket senkinek se jutott eszébe. A katolikus vallás i exercitiumok végtelen skáláját nem csinálhatja végig minden ember, azt látjuk, tapasztaljuk, hogy komoly, művelt és munkában elfoglalt emberek bizonyos határnál megállapodnak. De Kalksburg, Kalocsa, a józsefvárosi fészek s a jezsuitaság egész hálózata összezavarni törekszik eszméket, érzelmeket, a társadalmi és politikai józan fogalmakat, hogy a zavarosban haláshasson s azokat, a kiknek eszméiket megzavarta, érzelmeiket megbénította, s a kik előtt már nincs más menekvés, mint a csábítóhoz való szoros kapaszkodás, gonosz törekvésének vontató kötelére akaszt-hassa. Elborzadunk ha látjuk, milyen dülást vitt végbe a jezsuita működés; ebben az ifjúságban nem lehet ráismerni ősenek, a 48 előtti s utáni ifjúságnak utódaira; ez az ifjúság, mely a clericalis reactio csuhájába fogódzkodik s a Molnár apátok és Majláth püspökök szavára esküszik, legyen hivatva majd vezetni a magyar társadalmat s intézni az ország dolgát!...

De jellemző az a mód is, mely szerint a hirlapok ezt az ügyet tárgyalják. Nem látnak jóformán egyebet az egészben, mint egy antisemita tüntetést, azt az óriási hanyatlást, a közszellemnek azt a depravációját, mely az ifjúságnak clericalis érzületében nyilvánkozik, nem méltatják a maga valódi jelentősége szerint. Mintha a zsidóság, az antisemitismus kérdése körül forogna a világ; mintha a zsidóság még most is isten választott népe volna, mintha szabadelvűség és semitismus, reactio és antisemitismus teljesen egy és ugyanaz a fogalom volna, s a mit a reactio az antisemitismuson kívül cselekszik, az közönyös dologként lenne tekintendő. Pedig hát az ifjúság körében nyilvánuló antisemitismus annak a clericalis érzületnek csakis egyik és pedig nem is legaggályosabb symptomája. Helyeselni nem lehetne semmi körülmények közt azt az úgynevezett antisemitismust, de elképzelni igenis lehetne zsidó és nem zsidó pályatársak közt ellenszenvet, surlódást, összekoccanásokat a nélkül, hogy a nem-zsidó fiatalok a clericalis reactio zsoldjába szegődnek. Mert csak úgy kell venni mindent a mint van; antisemitismus van mindenütt és lesz is mindaddig, míg a zsidóságnak a maga faji jellegéből kivetkőzni nem fog sikerülni. Az antisemitismus nyilvánulásában mindig lehetne jelentékeny része a fiatal korral járó petulantianak, házsártosságnak, a heves vérnek, melynek felforrására a folytonos érintkezés, surlódás, vetélkedés állandóan szolgáltatja az alkalmat: de egészen más jelentősége van az érzület és észjárás mélységéből feltörő aféle jelenségeknek, hogy a haza jövődöbeli oszlopai keresztek akarnak állítani a tantermekben, búcsút járnak, zsolozsmákat és pápai himnuszt énekelnek.

És midőn azt látjuk, hogy a clericalismusnak nemcsak az sikerült már tényleg, hogy a hazai társadalom mély rétegeit s nevezetesen a jövőt megalakítani hivatott ifjúságot megmételje, de sikerült neki az is, hogy a közszellem őrállóinak mákonyitalt adjon be, hogy vagy ne is lássák vagy a mi még rosszabb, tompa közönynyel nézzék a legaggályosabb jelenségeket; vajjon az legyen-e a mi szerepünk is protestánsoknak, hogy se ne lássunk, se ne halljunk s engedjünk háborítlan garázdálkodásra szabad kezűt halálos ellenségünknek? Visszafojtsuk még azon panaszaikat is, melyek eddig önkénytelenül törtek elő a hivatalos statisztikai kimutatások nyomán? Hiszen már ezekről sem beszéltek egy szóval sem, se konventben, se egyházkerületi gyűléseken.

Mi akar ez lenni?

Mély bölcsesség, bölcs politika?

No hát én azt hiszem, hogy a lehető legszerencsétlenebb politika, mert a hatalmat csak azokkal az eszközökkel lehet fentartani, a melyekkel megszereztetett.

Vagy egyszerűen csak közönyösség? Akkor csakugyan meg vannak számlálva a magyar protestantismus napjai. „Hej más magyarral verte vissza nagy Hunyadiak Mahomet hatalmát.” Más hangulatban voltak azok a férfiak is, a kik a protestantismust megteremtették; lángbuzgalmukban elmentek szinte az önkivületig; mint a wartburgi vár falán mai napig látható, Luther Márton az őt megfélemlíteni akaró ördögnek fejéhez vágta tintatartóját!

Mocsáry Lajos.

Az erdélyi püspöki cím-kérdés újabb mozzanata.

Bármilyen ügyes stilisztának bizonyult is Wlassics Gyula, ez idő szerinti magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, a kinek nevét a hálás utókor azon a réven fogja leginkább emlegethetni, hogy az üdvözlő iratok felette nagy számban megszorodtak az ő idejében, s hogy az üdvözlő iratok irányában a fordulatok gazdagsága korántsem volt arányban azzal a gazdagsággal, a mely a magyar közoktatásügy szerény napszámosságainak lelkiismeretes s buzgó működésében nyilvánkozik meg: mégis kétségtelen dolog az, hogy a miniszter úr irányla megdőccent, logikája megbillent akkor, a midőn az 1899-ik évi famosus rendeletet az 1900-ik évi komolynak egyáltalán nem tartható rendeletével magyarázta az erdélyi püspöki cím kérdésében.

Érzem, a nélkül, hogy bárki is kegyes volna figyelemztetni, érzem, hogy erősen jellemeztem a miniszter úr eddigi működését, s hogy még erősebb az észrevételem arra a rendeletre, a melyet a magyar ev. ref. egyetemes konvent felterjesztése folytán adott ki most nem régiben. S épen azért, mert magam is érzem fenti szavaim tagadhatlanul erősen színező irányát, kötelességem rámutatni az alapra, a melyen a jellemzést bátor voltam végezni.

Ha valaki elolvassa az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának feliratát: minden bizonynyal azt fogja megállapítani, hogy *az erdélyi püspöki cím kérdésében azt kívánták, hogy az ügy oldassék meg, hogy a gróf Majláth Gusztáv címében kifejezésre jusson az ő r. kath. volta.* A minthogy nem is kérhetek sem az erdélyi protestánsok, sem maga az ev. ref. egyetemes konvent nem kívánhatott egyebet, mint azt, hogy *a Gyulafehérváron székelő püspökség r. kath. volta jusson kifejezésre az ezt a püspökséget megillető címben.*

Egyszerű dolog, egészen jogos, törvényes és igazságos kérés, a melynek teljesítése elé semminemű elfogadható akadály nem gördülhetett, kivéven természetesen a klerikális befolyást, a melynek érvényesülését bárhogy tagadják is Széll miniszterelnök úr s hű támogatói, ez a dolog is ugyanam bizonyítja.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az egyszerű dolgot, a jogos, törvényes és igazságos kérést olyan bölcseséggel oldotta meg s teljesítette, a melyet bátran lehetne *szabadalmazottnak* nevezni, ha olyan komoly háttér nem szerepelne e kérdésnél.

A megoldás és elintézés ismeretes. Kijelenti a miniszter úr, hogy *az erdélyi püspöki cím nem akar egyebet jelenteni, mint az erdélyi r. kath. püspöki cím!* Azaz világosan tudtára van adva a magyar protestantismusnak az, hogy *Erdély püspöke, az erdélyi püspök nem más, mint az erdélyi r. kath. püspök.* Mert hát, ha az *erdélyi püspöki cím annyi, mint az erdélyi r. kath. püspöki cím, akkor az erdélyi r. kath. püspöki cím is annyi, mint az erdélyi püspöki cím.* A logika, a józan ész, bárki állítja is az ellenkezőt, ha mindjárt minden u. n. kormánypárti ember s sajtó bizonyítja is a kérdés helyes megoldását: egész biztosan megállapítja *a két cím azonosságát*, a mit maga a miniszter úr sem tagad, a minthogy nem is tagadhat.

No már most, ha így áll a dolog, vajjon ki van-e elégitve a mi kérésünk; vajjon megoldás-e ez; vajjon nem visszaélés-e ez a mi jöhiszeműségünkkel; vajjon, ha erősen akarnánk írni, nem azt kellene-e mondanunk, hogy Wlassics miniszter úr akkor, a midőn ilyen magyarázattal elő mert állani, kétségbe vonta a józan

eszüket, a mely a megoldást helyesnek találhatja; vajjon nem azt a benyomást keltheti-e ez a magyarázatos rendelet, hogy a kultuszminiszter úr hibbant agy-velejűeknek is gondolhat mindnyájunkat, a kik egy tréfás rendelettel is meg tudunk elégedni akkor, a midőn éppen felekezet-közi jogról van szó?!

En igen szívesen elhiszem, ha akarják, azt, hogy Wlassics is, meg társai is ott a miniszteri büroókban, jóindulatúak. jó szándékúak velünk szemben, noha azt is megjegyezhetném, hogy a pokolba vezető út is jó szándékkal s jó indulattal van kirakva; sőt azt is elhiszem, hogy a famosus rendelettel sem akart bennünket megsérteni: de hogy az emlegetett jó szándék s indulat éppen az erdélyi püspöki cím kérdésében egyáltalán nem nyilatkozik meg, sőt éppen a magyarázat folytán, a mely a sérelmet megerősíti, mindinkább háttérbe szorúl, azt a józan ész és az elfogulatlanság első pillanatra is belátja. Be, mert a magyarázat ismét csak azonosítja, a mint kimutattuk az *erdélyi* címet a *r. kath.*-sal!

Igen! — mondhatja azonban az, a ki meg van elégedve a kérdés megoldásával, — de hát honnan van az, hogy a megoldás ellen a „zöld püspök“ úr hívei is felszólalnak?... Vajjon az ultramontán felszólalás nem azt árulja-e el, hogy mégis a protestánsoknak adott igazat Wlassics?... Ismerem ezt a fogást! Sajnos, hogy még protestáns emberek is elő szoktak ilyenekkel állani s a többek között arra is rámutatnak, hogy a protestánsok panaszai már csak azért sem fogadhatók el, mert az ultramontánok is panaszkodnak s azt vetik a kormány szemére, hogy a protestánsoknak kedvez!... Ezzel az elszomorító felfogással végeznünk kell itt is. ennél a kérdésnél is, mert ha ez a nézet valamiképen uralomra jut, akkor aztán végünk van, ezt pedig talán még az ilyen fajta gondolkodásúak sem akarják, ha egyébert nem, hát a hazáért!

Annak, hogy a „zöld püspök“ úr hívei sincsenek megelégedve a Wlassics megoldásával, abban keresendő az oka, hogy az ultramontán urak *egyáltalán nem akarják megengedni azt, hogy a cím általánosságát csak kis részben is lerontsa a miniszter úr magyarázata, a melynek „posse“ szavát túlbecsülik, holott pedig az aligha nem szégyenpadja a protestánsok józan eszének.*

Félre a félremagyarázásokkal! Olyan idöket élünk immár, a melyekben a hamisítatlan protestáns elvnek kell megnyilatkoznia a kormány ingadozásával szemben, s nem annak az alkalmazkodási eljárásnak, a melyet eddig kénytelen-kelletlen tanusítottunk azért, mert mindig hazafiasságunkra hivatkoztak.

Az erdélyi püspöki cím kérdése nyílt jele annak, hogy a kormány a római katholicismust általánosítja Erdélylyel, — majd fogja Magyarországgal, tekintet nélkül arra a nagy közjogi tévedésre, a mely éppen az erdélyi püspöki címben nyer kifejezést, — tekintet nélkül arra a sokat hangoztatott felekezet-közi jogegyenlőség megsértésére!

Mi megértettük ezt a nyílt jelt, — akarjuk, hogy megértse a hivatalos magyar prot. egyház is, a mint megértette immár minden magyar prot. egyházi lap, a melyek között nem akadt egy sem, a mely Wlassics úr eljárását helyesléssel kísérte volna, a mint hogy saját józan eszünk, ítélő képességünk, fogalom megkülönböztetési tehetségünk szégyen-padra állítását nem is helyeselheti közülünk senki sem.

Nem hiszem, hogy volna valaki, a ki azon az okon kívül, hogy „nem kell a dolgot felfűjni s nem kell a kormánynak kellemetlenséget okozni“, valamivel mással elő tudna vagy merne állani! S mert ez így van, —

mert a haza s vele együtt a mi életünk nincs s nem is lehet sem a Tisza, sem a Bánffy, sem a Széll kormányhoz kötve, s mindenik ellen állást kell foglalni, ha a protestánsokat s velök együtt a haza érdekeit az ultramontánoknak való kedvezéssel veszélyeztetni s gyöngíteni: nincs más kötelességünk mint az, hogy *a magyar törvényhozáshoz forduljunk. attól várván a miniszteri balfelfogásnak helyreigazítását.*

Szenvedélyességet nem kell a kérdésbe vinnünk, gondoskodik erről az az ellenfél, a melynek ebben a kérdésben is jog-többletet adott a kormány s mégis még hamisítással is vádolja a minisztert. Nekünk elég maga az *igazság*, a melyet elhallgattathatnak, elfojthatnak, el is temethetnek, de még sem ölhetnek meg, mert még a koporsóból is kitör és eget kér. A protestantismus igazsága nevében tiltakozom a miniszteri eljárás ellen s úgy gondolom, tiltakozik velem együtt minden magyar protestáns, követelvén a jog a törvény és igazság korszakában a jog, törvény és igazság érvényesítését velünk, protestánsokkal szemben is.

Dixi et salvavi animam meam!

Dr. T. I.

ISKOLAI ÜGY.

Csak üssük egymást, édes magyarom!

— Némi felvilágosítás a diploma harchoz. —

Tóth József minden áron ki akarja sütni, hogy Szatmáron és Nagy-Körösön „rezonirozni“ akarnak a tanárok a vallástanári kvalifikációt meghatározó konventi végzés ellen és ebből azt akarja megalapítani, hogy a tanári álláspontonról egy tanárnak „joga van lenézni a lelkészi diplomát.“ Mindezek a megjegyzések éppen *in tempore* érkeznek.

Hát bizony nem akarja ezt tenni egy jó ízlésű professor ember se, hanem mind a szatmári, mind a körösi tanárokat (persze, ha valami nem szeretem dolog történik az iskola körül, a diploma harc ellenese a tanároknak tudja be, ellenkező esetben pedig bizonyára legalább is a tanári kar és felügyelő-testület közös tényének tekintti), egészen más dolog vezethette. Tessék csak higgadtan nézni a dolgot! Ugy-e bár sem Körösön, sem Szatmáron nincsenek párhuzamos osztályok? Nos tehát a vallás órák száma nem tehet ki többet 16-nál. Hát már most a vallástanár üres óráival mit csináljanak? Avagy az is javadalmi közzé tartozék, hogy kevesebb órája legyen, mint a többi gregárius professzoroknak, azonfelől, hogy házi nyugalma nem zavarja meg még a hetenként mindig újból, meg újból tapétára kerülő 200 darab dolgozat javítása sem?

Aztán meg tán nem is olyan fekete az ördög, mint a milyennek festik némelyek, még ha — professor is. Erős a gyanum, hogy a szóban forgó, avagy még ezután forgandó intézetek (és nem tanárok) főleg még azért is „rezoniroz“-nak és „követelődz“-nek, mert alkalmat akarnak nyerni arra, hogy ha az a megválasztandó vallástanár érdemes férfiú más tekintetben is, hát akkor mint igazgató, esetleg odaállítható legyen a tanári karnak az élére is és ebben ne legyen akadály az, hogy ő nem par excellence pädagogiai pályára készült. Jaj de hát itt is előállhatnak a sérelmi politikusok: „No hiszen még az volna szép, ha csak azért, mert nincs tanári oklevele, hát már igazgatóvá sem tehető, hiába professor!“ Természetesen igazgató is lehet a vallástanár tanári oklevél nélkül is, de nem majd ha fagy, hanem majd ha a szatmári tanárt szat-

mári essperessé, a kőrösit meg pesti essperessé teszik. Természetesen, ha a tanári oklevelet olyan általános hatásúvá tesszük, hogy az képességet ad mindenféle tisztség betöltésére, majd akkor szívesen elismerjük azt is, hogy a lelkesítő oklevél is képesít egy tanintézet paedagogiai bölcs vezetésére. Mert hát vagy komolyan veszszük azt az oklevelet, vagy nem.

De hát hagyjunk fel avval a »diploma harccal«, melyet Tóth József úr szíves volt fölvetni és megkezdni. Hiszen az bizonyos, hogy valaki, ha egyszer kiváló ember, bármely pályán lehet kiváló, mindenféle oklevél nélkül is. De hát a mi a világ ezt megkívánja, ne tessék azokat összehasonlítani, mert ez igen sikamlós út ám! Vagy ha ebből a passzióból nem engedhet, hát kérdezze meg először azokat, a kiknek igazán van módjuk összehasonlítani a két diplomát, mivel mind a kettőt bírják.

Különb én is azzal végzem, a mivel Tóth József úr. Hagyjunk fell az ilyen »heccekkel«. Van nekünk protestánsoknak ebben a hazában úgyis elég bajunk és ne kövessük a jégverte szállós gazda példáját, hanem becsüljük és segítsük egymást. Mert igaz ugyan, hogy a papság a gerince a mi anyaszentegyházunk testének, de ez a gerinc meg akkor lesz erős és sorvadástól mentes, ha *ilyenné* nevelik. Ezt pedig mégis csak a rezonirozó és a követelődző professoratus fogja a jövőben is végezni. Lelkes, buzgó nevelőket pedig »ám csinálja!« féle fenyegetőzésekkel, de még »korpával« sem lehet az alma materek falai közé csalogatni.

Bizony-bizony hagyjunk fel az ilyen hanggal, mert különben iskolánk majd becsukhatják a boltot.

Pedig, mintha vesztünket éreznők, mint a duhaj legények, egymás fejének esünk. Én istenem, de szomorú látvány az ilyen. Hát a protestantizmusnak nincs is más ellensége e hazában csak épen saját embereink, hogy mindig egymás ellen fenekedünk?

... De ha nincs más dolgunk hát csak üssük egymást édes magyarom! és mikor így sikerült elvénzenünk: hadd ujjongják ellenségeink: fabula acta est! Vos plaudite!

*Egy tagja az újabb nemzedéknek,
de a ki nem akar kivétel lenni.*

TÁRCA.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.

(Folytatás.)

Ezért a kar a mesodus gyanánt szolgáló 9. versszakban ismét Apollohoz és Dianához fordul imádságuk kegyes meghallgatásáért és meghallgattatásáért. Látható tehát, hogy Az Apollohoz és Dianához intézett proodus (1. 2. v.-sz.) és mesodus (9. v.-sz.) tulajdonkép nem egyéb, mint egy keret, a melybe ügyesen van beillesztve az Ilithiához, Parcahoz és Cereshez intézett imádság.

A 9. v.-sz. mig egyrésztől záradéka a költemény első részében foglalt imádságnak, addig más résztől átmenetül is szolgál a költemény második részéhez. S hogy ez az átmenet annál könnyebb és természetesebb legyen, meg sem nevezi a költő azokat az isteneket, a kikhez a 10. s. következő versszakokban folyamodik, hanem csak a „di“ általános jelzést alkalmazza rájuk. Hogy kiket kell ezeken az isteneken értenünk, a hivatalos feljegyzés napfényre jötte óta teljes bizonyossággal tudjuk. A költő e szavaiból ugyanis:

„quaeque vos bobus veneratur albis clarus Anchisae Venerisque sanguis“ stb. kétségtelen, hogy az itt megszólított isteneknek fehér ökröket áldoztak, már pedig a hivatalos feljegyzés szerint csak Juppiternek és Junonak áldoztak fehér ökröket¹² s így a „di“ kétségkívül ezekre az istenekre vonatkozik. Tévedett tehát minden Horatius magyarozó,¹³ a mennyiben a „di“-t, mivel előzőleg (9. v.-sz.) Apolloról és Dianáról volt szó s mivel a Sibylla-jóslat ránk maradt szövege szerint Apollonak és Dianának is fehér ökröket áldoztak, mondom, ezen az alapon a „di“-t mindnyájan ezekre az istenekre vonatkoztatták, holott a hivatalos feljegyzés szerint ezeknek az isteneknek csak kalácsneműeket áldoztak. De ha mi e följegyzés felfedezéséig hibásan fogtuk is fel a „di“ vonatkozását, az kétségtelen, hogy a rómaiak azon minden más jelzés nélkül is Juppitert és Junot értették, mert hisz szemeikkel látták, hogy csak ennek az istenpárnak áldoztak fehér ökröt s így a „quaeque vos bobus veneratur albis“ szavak csak ezekre illenek.

E kis kitérést multhatatlanul meg kellett tennünk, hogy helyesen érthessük költeményünk e második részét. Itt szintén egy imádság van, és pedig — miként az előzőekben kifejtettük — Juppiterhez és Junohoz intézve s mig az első imádságban anyagi javakat kért a kar, ebben erkölcsi, társadalmi, polgári javakért könyörög. Kéri ugyanis, hogy az istenek, kik Aeneast az égő Trójából kivezették s ez által Rómát megalapították, tartsák is meg Rómát örökké s e végből adjanak az ifjakkal feddhetlen erkölcsöket, az öregeknek nyugodalmat, az egész népnek dicsőséget, jóllétet és derék utódokat, hogy Augustus legyőzhesse ellenségeit s szeliden uralkodjék a legyőzöttek fölött (10—13. v.-sz.)

Eddig tart a tulajdonképeni imádság, itt ugyanis a könyörgő hangot a szilárd hit és bizalom hangja váltja fel, mert a költő Augustus eddigi sikereit látva annyira meg van győződve kérései meghallgattatása felől, hogy azokat már beteljesedve szemléli. Hiszen

¹² Hivatalos tudósítás 103. és 106. sor: bovem marem Jovi optimo maximo proprium immolavit imp. Caesar... u. o. 119. és 123. sor: in Capitolio immolavit Junoni reginae bovem feminam imp. Caesar. v. ö. Sibylla-jóslat 12. s. kk. soraival.

¹³ Így már Porphyrio: Quare Romam opus Dianae et Apollinis dicat, nondum video, nisi forte ex lectione Vergiliana hoc concepit, ubi frequenter dicitur Apollinis oraculis instructum Aeneas Italiam petisse, ad quem intellectum et ipse adduxit poeta inferendo: iussa pars mutare Lares et urbem. Sine dubio enim oraculo iussa intelligimus. Ép így az összes értelmezők (Orelli³ 637. l., Ribbeck. Római költ. tört. II. 168. l., Aug. Kuehn: De Qu. Hor. carmine saeculari 23. 20. l. stb.) s talán csak Kiessling (Horatius I. 285. 286. l.) maga nem vonatkoztatta a „di“-t csak Apollóra és Dianára, hanem az égi istenekre általában. Sőt maga a költő is támaszpontot adott e felfogásnak, midőn a IV. k. 6. ódájában, mely a C. S. prooemiuma, Apollot úgy dicsőíti, mint a ki Achilles megölése és Aeneas megmentése által Róma megalapítását előmozdította, miért is úgy látszott, hogy a C. S. jogosan nevezheti Rómát Apollo művének. (Roma si vestrum opus est stb, 87. kk.) A „di“-nek Apollóra és Dianára vonatkoztatását még valószínűbbé tette a Sibylla-jóslat, a mely miután az előző sorokban meghagyja, hogy Juppiternek és Junonak fehér ökröket áldozzanak, a 16. s. kk. sorokban így folytatja: *Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων, ὅστις καὶ Ἥλιος καλεῖται ἰσά δαδέρθω θύματα Ἀητοειδῆς* s így Apollonak is feké ökröket rendel áldozatúl. A hivatalos tudósítás felfedezése óta kétségtelen, hogy a quaeque vos bobus veneratur albis szavak Apollóra és Dianára nem vonatkozhatnak, mert ezek ugyanolyan álaozatban részesültek, mint Ilithyia (Liba, popana, phthoes). A Sibylla-jóslat szövege tehát kétségkívül hibás s Wilamowitz ki is javította így: *ἰσά δαδέρθω θύματα Ἑλευθινίῃσιν* (Hermes 1892. 648. l.) s e coniecturát Mommsen (Eph. Epigr. i. h. 263. l.) és Vahlen (i. h. 1017. l. jegyzet) elfogadták. Kétségtelen tehát, hogy költeményünk e részében Juppitert és Junot szólítja meg a költő s hogy miként vitathatja még most is Friedrich, hogy ez az egész rész Apollóra és Dianára vonatkozik (i. h. 107. l.), nem tudjuk megérteni, szerintünk ő félreérti az egész költeményt, midőn azt Apollot és Dianát dicsőítő himnuszak nézi.

íme már meghódoltak a birodalom legádázabb ellen-ségei (14. v.-sz.) s a hadi dicsőséggel karöltve jár a belső jóllét is, mert már visszatért a becsületesség, béke, tisztesség és erény és ezekkel együtt a bőség is (15. v.-sz.). A római nép tehát jó reménnyel tekinthet jövője elé, mert Phoebus és Diana az épen most bemutatott áldozatokért megőrzik a birodalom boldogságát. (16—18. v.-sz.)

Ebben a hitben, a meghallgattatás bizonyos reményében távozik el tehát a kar, remélvén, hogy Juppi-ter és a többi istenek mindnyájan megadják mindazt, a miért könyörögtek. Ez az epodusúl szolgáló 19. v.-sz. tartalma s ezzel végződik a költemény.

Költeményünk szerkezete tehát egészen világos; az Apollot és Dianát dicsőítő 1. 2. 9. és 19. versszakok kettős keretül szolgálnak, melyek közé két imádság illeszkedik be; az első az alvilági istenekhez, a kiknek éjjel áldoztak, anyagi javakért, a másik a felvilági istenekhez, kiknek nappal áldoztak, erkölcsi és polgári javakért.

(Folyt. köv.)

Domby László.

Katholicismus és protestantismus a kultur-történelem világánál.

(Folytatás.)

Világi következményei azonban még sokkal meszebbre hatnak. Ha az igazságérzék a vallás központi jelentőségű terén munkás és erős, akkor az minden más téren is erőteljesen és áldásosan fog hatni; de ha azon a téren tompa és fásult, más téren sem működik egészségesen. A protestantizmus, mely a lelkiismeret szabadságát egyedül az önként elismert igazság fel-tételéhez köti, alsóbb és felsőbb rendű iskolák alapításával eleitől fogva feladatává tette az általános népnevelés emelését; az egyetemeket is részint újjá szervezte, részint legalább átalakította azon helyeken, hol a szabadság légkörében minden nemes tudomány virágozhat, a hol az emberi szellem, minden bilincsektől szabadon és csak a saját értelmében fekvő törvényekhez kötve soha sem fárad ki a természet egész birodalmának s a történelem összes korszakainak vizsgálásában. Innen kerültek ki azok a nagy vizsgálódók, a kik a teremtés csodáját felfedték előttük, a kik világképzetünket végtelenül gazdagították és tökéletesítették; innen kerültek ki azok a mély gondolkodók, a kik benső valónkból igyekeztek az élet és a világ értelmét megfejtani és egységes, természetet és szellemet átölelő világnézetet alkotni, mindenekelőtt a nagy königsbergi bölcs, Kant, kit legújabb életirója méltán ünnepezt úgy, mint igazi protestáns bölcsészt, a mennyiben szellemünk szabad személyes munkásságában ismerte fel úgy a világról való igaz ismeretünknek, mint a jóra irányuló törvényszerű akaratumnak alapját. E protestáns szellemben alkották a nagy költők halhatatlan műveiket, melyekben a szépség ruhájában az emberiség amaz ideálját állítják eléünk, melyben az egyes szabadsága az egyetemes törvényével harmonikusan egyesül. Vitatkozhatnak a felett, mily közel vagy távol állottak egymáshoz a gondolkodók és költők a protestáns egyházhoz és tanhoz: annyi mindenesetre áll, hogy a protestantizmus élet-eleme, a szabadság és igazság szelleme az, melyben egyedül élhettek és munkálkodhattak. Ezzel szemben hogy áll a dolog a katolikus országokban? Mit tett a katholicizmus a népnevelés emelésére, a tudomány előbbvitelére? Spanyol- és Olaszországban, a hamisítatlan tiszta katholicizmus anyaországaiban, 100 ember közül csak kettő érti az írás és olvasás mesterségét!

Minek is igyekezett volna az egyház e veszedelmes mesterséget terjeszteni, a mely a jámbor báránkyát oly könnyen a gonosz eretnekek tévújtára vezethetné? Nehol, a jezsuiták vezetése alatt álló magasabb iskolákban, művelték ugyan a matematikát s a latin szónoklat és vitatkozás mesterségét, de az ifjúságnak a klasszikus ókorba való vezetéséről ép oly kevésbé volt szó, mint a szentírás szellemében való tanításáról. Az egyetemek, a középkori egyház büszkeségei, a bosszúság és botránkozás köveivé lettek az újabb, kivált a mai katholicizmusra nézve. És nem ok nélkül: protestáns szellemet éreznek bennök, félnek a tanítók és tanulók vallási egymáshatásától, kárhoztatják vizsgálódásuk korlátlan szabadságát, melylyel áll és esik a tudomány. De miután a mai kultúrtársadalomban gyakorlati okokból nem lehet egészen nélkülözni az egyetemi oktatást, újabban merültek fel egyes elszigetelt kísérletek, melyek u. n. „szabad katolikus egyetemek” alakítását célozzák. Szabadságuk abban állana, hogy az állam felügyelete alól kivonják magukat, hogy annál feltétlenebbül alá-vessék magokat a püspökök és a római kuria vezetésének és gyámságának! Hogy áll a dolog a tudomány művelésével ilyen „szabad” katolikus egyetemen, következtetni lehet annak a pápai syllabusnak tételeiből, mely az egész modern civilizációt és vallási türelmet egyáltalán elítélte, vagy a kath. tudósok egy gyűlésének (1863. München) abból a határozatából, a mely így hangzik: „Lelkiismereti kötelessége mindenkinek, hogy az egyház csálhatatlan tekintélyének és dogmatikai határozatainak, mindenféle tudományos vizsgálódásban alávesse magát. A tudomány természetes és szükséges szabadságával ez nem ellenkezik.” Tehát az ember szabad a vizsgálódásban, csakhogy vigyáznia kell, hogy oly eredményekhez ne jusson, melyeket az egyház csálhatatlan tekintélye nem approbál. És nincs-e meg még ma is ugyanaz a szellem, habár szelidebb formában nyilvánul is, mely 300 évvel ezelőtt Giordano Brunot máglyára juttatta és Galileit börtönkínzások által természetudományi felfedezéseinek visszavonására kényszerítette? Csodálkozhatunk-e hát a katolikus népeknek a protestánsokkal szemben feltűnő általános hátramaradásán, a melyet újabb időben, búzgó katolikusok is, sajnálatraméltó tény gyanánt ismernek el, természetesen a nélkül, hogy fel akarnák vagy tudnák fedezni a baj igazi okát, a mely nem egyéb, mint a lelkeket elnyomó és lebilincselő csálhatatlan egyházi tekintély elve! Tehát: az egész világi műveltség megakadása, a vallásnak eltorzítása vagy megbénulása egész népeknél: — ezek annak az elvnek gyümölcsei; „gyümölcseikről ismeritek meg őket!”

De ennek az elvnek áldása, melyet intellektuális művelődés terén sehol sem tudunk felfedezni, talán annál élesebben tűnik ki a polgári nép- és társadalmi élet terén! A katolikus tekintélyi elvnek e tekintetben való magasztalása csakugyan mindig meg volt és „trón és oltár solidaritása”-t dicsőítő szírenhangok, még katolikus körökön kívül is, régóta sokszoros visszhangra találtak. De mit szól ehhez a történelem? Azt el kell ismerni, hogy azok az államok, melyek a 16. és 17. században a protestantizmust elnyomták és a katolikus egyházzal szoros szövetségre léptek, az állami hatalmi eszközök összpontosítása folytán más népekhez képest észrevehető lendületet vettek; a 16. században Spanyolország a leghatalmasabb állam volt; a 17. században Ausztria roppant erőt fejtett ki a protestantizmus elnyomásában; Franciaországban a bourbon-dynastia a kath. egyházzal kötött szövetségben souverain hatalommá lett, mely igen súlyosan érezte fensőbbiségét szom-

szédaival. De mi lett *végre* mindebből a dicsőségből? Spanyolország kevély, harcias seregeit legyőzte a kis németalföldi nép, melynek semmi egyebe nem volt, mint protestáns hite és halált megvető szabadságszeretete! és mi sorsuk lett az egykor oly kevély spanyoloknak? Mily gyászos állapotba süllyedt e tehetséges nép a jezsuiták és inquisitorok uralma alatt. Az utóbbi években a spanyol-amerikai háború elég világosan mutatja! Ausztria a protestántizmus ellen vívott harcával kizárta magát a németek nemzeti életének fejlődéséből és ezzel megvetette alapját a német birodalomtól való végleges kizáratásának és azoknak a benső zavaroknak, melyek miatt most széttagolódni fog. 11-ik Lajos hierarchiai absolutismusát, mely a hugonották elnyomásával a francia nép lelkiismeretét törte meg, utólrte a forradalom istenítélete, mely kevély trónjának örökösét a vérpadra juttatta és az egyház ellen ép oly gyűlölettel dühöngött, mint a királyság és nemesség ellen. És azóta Európa és Amerika valamennyi katolikus államán átfutott a forradalom. „A bilincseket szétépő rabszolgá”-nak régi története örökké új marad. És az a katolicizmus, mely a fejedelmek absolutistikus kormányzatát, míg alkalmas eszköz céljaihoz, támogatni és erősíteni szokta, más esetekben ép oly kevesse riad vissza a forradalommal való szövetségtől. Ir- és Lengyelországban, Belgiumban, Spanyolországban és Dél-Amerikában, a felkelésekben mindig része volt a klérusnak is, századunk közepén a pápai nuntius Münchenben ezt a híressé lett nyilatkozatot mondotta: „Rajtunk már csak a forradalom segíthet!” És ma is látjuk, hogy az ultramontánok többé-kevésbé a socialdemokratákkal tartanak, a mi — különben egészen ellentétes céljaik mellett — összehozza őket, nem egyéb, mint a törvény szerint rendezett nemzeti állam iránti gyűlölet. Nem pusztán némely fanatikus hecc-káplánok azok, a kik az állam és a felsőbbség ellen fondorkodnak és izgatnak, maga a katolikus egyházrendszer az, mely elvi ellentétben áll az állammal.

(Folyt. köv.)

Ifj. Antalffy László.

KÖZÉLETÜNK.

A bodrogi köz. ev. ref. lelkészek értekezleti gyűlése.

A bodrogi köz. ev. ref. lelkészi kar folyó hó 5-én tartotta meg szokásos értekezletét Király-Helmecen a ref. templomban — minthogy ez idő szerint a király-helmeci lelkész volt hivatalkor szerint az értekezlet házi gazdája — Végh János kis-kövesdi lelkész, értekezleti elnök elnöklelte alatt.

Az értekezlet énekléssel és imádkozással vette kezdetét, a mely után megállapították, hogy 15 rendes és 1 segédlelkész jelent meg az értekezleten a 22 rendes és 2 segédlelkész közül (tanítók és világiak teljesen hiányoztak). A távolmaradottak részint az elnökséghez, részint a házigazdához intézett levélben mentették ki elmaradásukat. Ám az elnöki megnyitó mégis a lelkészek hidegsége és érdektelensége ellen kelt ki, s mint mondá: „nem érti, hogy a szabadság korában mi okozza a lelkészeknél ezt a részvétlenséget, holott most idő, alkalom és mód biztosítva van a nyugodt tanácskozásra, nem úgy, mint az 50-es és 60-as években.” Párhuzamot vont az akkori és mostani lelkészek buzgósa között s egy találó példával bizonyította be, hogy a régiek sokkal elevenebben érezték és fogták fel hivatásukat, mint a mostaniak; egyben azt

a kérdést vetette fel a megnyitó beszéd végén: *Miként lehetne vonzóbbá tenni a lelkészi értekezletet?*

Ez a kérdés volt a tulajdonképeni értekezlet bevezető része, a mennyiben ezzel vette kezdetét a vitakozás. Páricsy József cigándi lelkész ugyanis, mindjárt a kérdés elhangzása után azt a kijelentést tette, hogy ő neki — mint készítőnek is — tudomása van arról, hogy az egyházmegye zöld asztalán egy ily célt szolgáló szabályzat forgott s azt tudomása szerint az egyházmegye az értekezleti köröknek megvitatás végett ki is adta, azért most ne a feltett kérdés, hanem a szabályzat felett cseréljen az értekezlet eszmét, tartson tanácskozást, annyiival is inkább, mivel az a szabályzat már úgy tartalma, mint kidolgozása miatt is megérdemli, hogy méltóbb, melegebb fogadtatásban és elbánnásban részesüljön az értekezleti körök részéről, mint részesült az egyházmegye részéről.

Nyugodt hangon tartott fejtegetései során ismereti a szabályzatnak egy és más lényegesebb pontját, elősorolja azt a sok töprengést és találgatást, a minek eredményeként a szabályzat létrejött, s végül ajánlja az értekezletnek, hogy ezzel foglalkozni bizonyára érdemes és nem felesleges munka.

A mily jól esett hallanunk ezt a szabályzat életrevalóságát bizonyító fejtegetést, oly lehangoló volt Őlbei János értekezleti jegyző azon kijelentése, hogy a szabályzat tárgyalása nem történhetik meg, mert bár azt az egyházmegye kiadta a lelkészi köröknek, ő nincs abban a helyzetben, hogy a szabályzatot előterjeszthesse.

Mindenesetre meglepő dolog az ily eljárás, a mely mintegy azt látszik célozni, hogy az egyik értekezletnek még csak alkalmat se legyen egy és más dologban véleményt nyilvánítani (talán az egyik értekezleti körnek a másik felett való előnyét akarja az ily eljárás a maga számára biztosítani? Tudósító), hogy az által úgy tüntetessék az fel, mintha Petőfi nemeséhez híven azt vallaná:

„Mit törődöm a hazával,
A hazának száz bajával” stb.

Hogy azonban az ily feltevésnek még csak árnyéka se érhesse az értekezletet, sajnálkozását fejezte ki a felett, hogy neki az alkalom nem adatott meg e tárggyal tüzetesebben foglalkozhatni.*

Mint közérdekű tárgyak, a lelkészi könyvtárak felállítása, az egyházi közalapból nyújtott segélyösszegek nevetségesen csekély volta, híveinknek a túlságos megterhelhetés folytán más felekezetekbe való menekvése (nem meggyőződésből való áttérés) s ezekből kifolyólag az 1848: XX. t. cikknek az egyházakkal szemben való megvalósításának sürgőssége képezték az értekezletnek tárgysorozatát, a melyekre vonatkozólag az értekezlet külön határozatokat is terjeszt be az egyetemes értekezletre.

Szóna tétetett még az értekezleten a »Bodrogi köz. ev. ref. lelkészek egyesületének az egyes lelkészekhez intézett felhívása az iskolai látogatások, illetőleg zárvizsgák idejének bejelentése tárgyában, mely dolognál az volt a vélemény, hogy a tanügyi bizottság elnöke vagy jegyzője (ki az oka?) járt el egy kissé szabálytalanul, a mennyiben nem hogy a kérdezett időkről bírnánk kellő tudomással, de még azt sem tudjuk egész bizonyossággal, kik a kör iskolalátogatók egyik vagy másik körben? mikor és ki fogja kiküldeni az egyes körlátogatókhoz a tanügyi bizottsághoz beadott látogatási jegyzőkönyveket? Mindenesetre jó volna, ha az ilyen intézkedések nem hagyatnának a 12-ik órára!

* A szóban forgó szabályzatot, illetőleg javaslatot legközelebb közöljük. Szerk.

Ezután az elnök buzgó áldáskíváratok között be-
rekesztette az értekezletet s elmentünk, hogy a szelle-
miek után a testiekkel is gondoljunk. Házi gazdánk
a »Bodroghközi Caszinó« vendéglőjében terítettett, hol
számos pohárköszöntő hangzott el többek ajkáról.

—óp.—

KÖNYVISMERTETÉS.

Egy új reformáció küszöbén.

Irtá: *Tövölgyi Titusz*. Kiadja az Egy új ref. küszöbén kiadóhivatal.
Budapest. VII. Rottenbiller u. 1. Ára 4 korona. Lelkészek és tanítókknak
2 korona 50 fillér.

Az író. a kinek fenti művéről szó van, régi jó
ismerőse a magyar olvasó közönségnek, a mely ha ma
már nem lelkesedik is érte, de mindenesetre tisztelettei
hajlik meg előtte, mint olyan író előtt, a kinek volt
érzéke belemarkolni az élet szövevényes utain vergődő,
küzdő emberi szívbe s azt a maga igazi mivoltában
mutatni be. Ma már a regényekben lejárt a szónoki
styl s páthosz, pedig úgy az egyik, mint a másik, ha
nemes s természetes, mint volt a legnagyobb részben
a T. T.-é, egyáltalán nem jogosulatlan.

Most egy új irányzat híveként mutatkozik be a
regényíróként ismert T., t. i. mint az újabban ismét
felkapott s megelevenedett *spiritismus* lelkes híve, a ki
mint ilyen, irodalmi úton is szolgálja az irányzatot.

Távol áll tőlem, hogy a spiritismust ez alkalom-
mal méltassam. vagy kritikailag boncoljam, annyival
inkább tartózkodom ettől, mert ez a *munka tulajdon-
képen nem spiritisztikus mű, hanem igen helyesen leleple-
zése a r. katholicismusnak erkölcsi szem-
pontból*, mint olyannak, a mely nem érdemi meg,
hogy az emberiség körében továbbra is megmaradjon.
Hogy ebben a tekintetben a szerző milyen határozott
álláspontot foglal el, igazolja az, hogy a XX-ik száza-
dot úgy tekinti, mint a mely utolsó százada a r. kath.
egyháznak, ennek az emberiséget mindig kijátszó sze-
repet betöltő társaságnak.

Hogy azonban épen azért, mert spiritista állás-
ponton van írva ez az egész könyv s mert a r. kath.
egyház ellen ezen az alapon intézi az eléggé nem he-
lyeselhető támadást, mégis rá kell mutatnom arra, hogy
a spiritismust, mint ilyet a magam részéről nem ve-
szem komolyan, nem tekintem úgy, mint a mely csak-
ugyan a keresztyénség szellemének olyan letéteményese
volna, hogy nálánál tisztább s jobb letéteményese a
Jézusi elveknek nem is képzelhető. A spiritismus bár-
minő alakban jelentkezik is, tulajdonképen nem más,
mint a léleknek túlszigázása, erőntúli megpróbálása
olyan szempontból, a mi épen a hívő szeme előtt fá-
tyollal van beborítva. Hogy épen ez irányban a spiri-
tismusnak semmi jelentőséget nem tulajdonítok s a
leghatározottabban tiltakozom az ellen, hogy pl. a
»*Szellem, erő és anyag*« című médiumilag írott könyvet
csakugyan olyannak lehetne tartani, a minőnek Tó-
völgyi állítja, t. i. hogy »*abba van lerakva az egész emberi
élet célja és a Messiások küldetésének hivatása; Krisztus
tana ennek a könyvnek kommentárja, ez a könyv a Krisz-
tus tanának bázisa. Krisztus tana és ez a könyv egymás kie-
gészítésére vannak*« (95 lap): az egészen természetes. Ha
ez igaz volna, akkor, akkor... úgy e bizony nem volna
szükség többé arra, hogy igemagyarázat legyen?... S
ki az a tökéletes ember, a ki akár a múltban, akár a
jelenben e tekintetben mindent összefoglalt volna vagy
összefoglalna?... Az e fajta nyilatkozat túlzás, elfo-

gultság s nem tudom én, hogy mi más, de az bizonyos,
hogy nem igazság!

Azonban azzal, hogy a spiritismust, mint u. n.
vallásos irányzatot nem veszem komolyan, nem mon-
dottam azt, hogy épen a protestantismus ama törekvé-
sében, a mely a r. katholicismus lejárásában, hamis
elveinek lealcázásában, erkölcstelen tételeinek kiforga-
tásában nyilatkozik, tehát egy olyan közérdekű célban,
a mely a humanismusnak a követelménye: ne lehetne
jó munkatárs! Sőt épen egy Tövölgyi Titusz, a ki az
egyedül idvezítő-egyház hű fiaként növekedett fel, an-
nak légkörében élte s talán éli még ma is, már t. i. a
mult hagyományainál fogva, a lélek első benyomásai
következtében napjait: egészen jóra való s ugyanám
megbecsülendő munkatárs, a ki őszintén nyilatkozik
arról, hogy képtelennek tűnik fel előtte az, a mi való-
ság, t. i. hogy a r. katholicismus még mindig grassál,
holott pedig fennállása óta ez volt az emberiség hala-
dásának a legnagyobb akadálya, a legadázabb ellen-
sége. A mikor ilyen nyilatkozatot hallunk, a mikor a
született r. kath. egyén maga hirdeti, hogy hitsorsosai
útját állják az emberiség fejlődésének, haladásának:
akkor jó s megbízható munkatársul bátran elfogad-
hatni.

El is fogadom a magam részéről igen szívesen,
mert úgy vagyok meggyőződve, hogy ma napság, a
midőn csak a vak nem látja a jezsuitismus diadalmas
előnyomulását, a mi nem egyéb, mint az emberiségnek
a halálos veszedelme: minden követ meg kell mozdí-
tanunk, hogy leverjük azt az elemet, a mely a legdi-
csőségebb név cége alatt a leggyalázatosabb műve-
leteket hajtja végre. Azok, a kik ismerik a jezsuitizmust
a maga rettenetes elveivel, céljaival s a kik tudják,
hogy ezek az elvek immár át meg át járták a r. kath.
egyházat minden rétegében: egészen természetesnek s
indokoltnak találják, hogy a protestáns eszméktől át-
hatottak lelkük egész erejével küzdenek ez ellen a
jezsuitismus ellen, a mely maga az erkölcstelenség és
vallástalanság. Örömmel fogadom különösen pedig azért,
mert abból a táborból kerül ki, a hol a jezsuitismus
uralodik s így úgy tekintem, mint a lélek újjászületése
folytán került fegyvertársat, a ki csakugyan hivatott
arra, hogy a leplet lerántsa azokról az üzelmekről, a
melyek ott a r. kath. atyafiak körében a papok által
véghévisznek, a kik, tisztelet a kivételeknek!... egy-
általán nem papok!

Hogy csakugyan leleplezi-e ez a könyv a r. kath.
egyház visszaéléseit: az más kérdés! Hiszen mindennel
egyszerre csakugyan nem állhatni elő. A mit azonban
vádul hoz fel, a mivel leleplez, az mind helyes, az
mind egy-egy kalapács-ütés azokra, a kiket már régen
el kellett volna sepernie a kor ama szellemének, a
mely a lelkiekben való csalást nem tűrheti meg.

A tényeknek megfelelőleg rójjá meg az író a
r. kath. főpapokat, a kik »annyira beleártották magukat
mindenféle világi dolgokba, annyira részt vesznek azok minden
fázisaiban, hiúságaiban, hivatkozásaiban, fényűzéseiben, hatal-
maskodásaiban, gyönyöreiben, élveiben, élvhajhászatában, po-
litikájában, de még börzejátékában is, hogy az emberek telje-
sen feledni kezdik a célt, a miért tulajdonképen a nagyságos,
kegyelmes és főfőmagasságos urak a világon vannak... A
r. kath. anyaszentegyház fölmentjei annyira igyekeznek élvezni,
mint a földi élet többi gyarló bűnösei, ... a meggazdagodás
utáni törekvésben és földi hatalom, rang, kitüntetés utáni ka-
paszkodásban oly tanulságos példával járnak elől, mintha
helyre akarnák pótolni a sáttánnal szemben Krisztus azon vi-
selkedését, melyet a pusztában e földi nagy hatalom iránt
tanúsított.« Méltó joggal állítja, hogy az egész r. kath.

egyházi szervezet: „tetteivel azt bizonyítja, hogy nem ő igyekszik az emberiség szolgálatára lenni, hanem az emberiséget akarja az egyház szolgálatába terelni, (mert) a mióta meg van, egyetlen egy érdeket ismer, és az nem az emberiség érdeke, nem is a keresztyénség érdeke, hanem az egyház érdeke.”

Ez a r. kath. egyház természetesen az író szempontjából elégtételt ki, magát a vallást haló gyanánt tekintvén s használnván, mint a pogány papság, előljárván az erkölcstelenség terjesztésében a vallásnak e céra való használása által, a kizsákmányolási találmányok folytán, a melyek mind fizetés tartalmazznak. »Hogy annál nagyobb gazemberségre vetemedjék valaki, minél vallásosabb, no mert hát annál jobban hisz az egyháznak, az egyház pedig ezt az alternatívát állítja fel: »Fizetsz? Üdvözülsz! Nem fizetsz? ... El-kárhozol! ...«

Az erkölcsiség szempontjából az író így körvonalozza a r. kath. egyház felfogását: „Annak a vallásnak, melyet az egyház magáévá tett, morálja ez: Becsületlen ember vagy? ... Igen! ... Római kath. vagy? ... Nem! ... Pokolra veled! ... Gazember vagy? Igen! ... Római kath. vagy? ... Igen! ... Meggyöntad bűneidet s teljesítetted az egyház iránti kötelességeidet? (azaz fizettél?) ... Igen! — A mennyországba veled ...“

Mindezek alapján egész helyesen mondja a szerző a r. kath. egyházzal azt, hogy: „az egyház ugyan nem ölte meg Krisztust, hanem hogy a tanát agyonütötte — az faktum!” Ugy van!

Természetesnek kell tartanunk, hogy a r. kath. egyház ú. n. szentséges atyja, a pápa is megkapja a maga megrovását az íróktól, a ki a pápák bűneit Weber ismeretes világtörténelme nyomán ismerteti ugyan, de magának is van észrevétele, a mikor így szól: „a mint (hogy) a pápák kinevezték magukat Péter utódainak, ép oly joggal, de sőt sokkal nagyobb joggal nevezhették volna Mózes, avagy Bráhma utódainak. Hogy férhet össze Péter, a rongyos halász, a királyok királyával, a ki hármassal koronát visel fején. Mit szólna vajjon a szentséges hatalom és gazdagság ura, ha véletlenül előkerülne valahonnan és rongyosan, meztelán mellé akarna ülni a pápai trónon? Nem-e mint örültet vezetné ki onnan a sveici testőrség és nem-e hogy a bolondok házába zárnák? És meg is érdemelne Péter, ha azt a bolondot merné elkövetni, plane abban a hitben, hogy ő a római pápa és föl akarna mászni az aranyos trónra. De vajjon nem-e még nagyobb tévedésben van önmagával az a pápa, a ki azt hiszi, hogy ő Péter? ... Pontifex-maximus, mint a hogy a pogány római főpapot is hívták és Péter a halász!! Az egyik darokban, meztelen lábakkal, a másik biborban, bársonyban, aranytrónon ülve, hármassal koronával a fején, gyémántos papucsokkal a lábán, melyet fejedelmek csókolnak. Na Péter! Így látván magadat, mit gondolsz, ha vajjon elődbe jönne Krisztus, a mester, nem-e oda nyujtanád neki papucsodat, hogy csókolja meg? ... Ej! ej! Sok bolondságra hajlandó a gyarló ember, a ki átadja magát a gyarlóság démonainak! Furcsa is az bizony! Arany palástban, arany trónon, hármassal koronával, talpát nyalatva: és az alázatosságot, egyszerűséget és szegénységet tanítani. Fölállítani a máglyákat, a kínpadokat: és a felebaráti szeretetet! a börtönöket és vérpadokat: és a mások bűneinek megbocsátását hirdetni! ... Nagyon furcsa példák! ...“

De elég is a felhozott idézet arra, hogy t. olvasóink előtt világosan álljon a modor, a melyet az író követ, hogy a r. kath. egyházat leleplezze. Nékünk protestánsoknak újat nem nyújt, nem nyújthat, ám a mit ad, azt elfogadjuk főleg azért, mert mint említők, onnan kerül ki az író, a r. kath. táborból, a ki ügyességénél fogva a spiritizmust használja fel arra, hogy „kiugrassa a nyulat a bokorból.”

Vajha sikerülne! Vajha éppen azok a magasabb

körök, a melyek ott a fővárosban a spiritizmus révén össze-összejönnek: arra a meggyőződésre jutnának, hogy a r. kath. hivatalos egyház nem más, mint az emberiség gyalázata, a mit hamarosan el kell tüntetni a föld színéről, mert a saját embereit testben-lélekben gyilkolja, a más egyházak tagjait pedig ordító oroszán módjára retteggeti!

Tóvölgyi Titusznak legyen meg az a sikere, a mit óhajt: t. i. hogy a r. kath. egyház teljes mértékben le legyen leplezve s nyiljék meg az új élet folyama ott, a hol a mocsaras levegő uralkodott! Főleg a r. kath. atyafiak figyelmét kell e könyvre felhivnunk, de megérdemli a miénket, protestánsokét is, a kik kétségkívül elismeréssel tartozunk T. T.-nak, hogy fegyveres társunkká szegődött. Csak előre! Dr. Tüdös István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Lukács Dániel, mezőturi ev. ref. lelkész, 48 as honvédelmi miniszteri fogalmazó, élete 82-ik, lelkészkedése 51-ik évében június 7-ikén elhunyt. — Legyen áldott emlékezete.

— **A lelkészi vizsgák Sárospatakon** a következő rendben fognak megtartatni: 1. Írásbeli dolgozatokat készítenek az első vizsgázók jun. 23-ikán délelőtt és délután, a 2. ik vizsgázók pedig 26-ikán délelőtt. 2. A szóbeli vizsgát az első csoportbeliek jun. 25-ikén kezdik s ezek vizsgája után nyomban következik a második csoporté. Sárospatak, 1900. jun. 8. Radácsi György, egyh.-ker. főjegyző.

— **Herceg Odeschalchi Gyuláné** a „Sárospataki Lapok” pénztárát, lapunk anyagi erejének gyarapítását célozva, ismét 50 frttal ajándékozta meg. — Fogadja az adományozó főrangú hölgy ez úton is hálás köszönetünket.

— **A debreceni főiskolában** az 1899—1900-ik évi vizsgálatok a következőleg tartatnak: június 13—16 az I—VII. osztály vizsgálatai; június 17—20. magánvizsgálatok; június 21—28-ikán szóbeli érettségi vizsgák; június 25—26. tanító-képezdei vizsgák; június 28—30-ikán theologiai alap-vizsgák.

— **Felhívás.** Ezen az úton is felhívjuk osztálytársainkat, hogy a június 23-ikán végbemenő találkozási ünnepélyre való megérkezésük idejéről s esetleges kívánságukról szíveskedjenek bennünket értesíteni Dr. Tüdös, Lic. Rác.

— **Helyreigazítás.** A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye ez évi tavaszi közgyűléséről szóló tudósítás szerint a s.-vámosi ev. ref. egyház templom-építési költségének fedezésére herceg Odeschalchi Gyuláné 2000 koronát adományozott, — holott az adomány, a mit értesítettünk 6000 korona, — a mit ezennel helyreigazítunk.

P á l y á z a t.

A f.-borsodi egyházmegyébe kebelezett mályinkai ev. ref. egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik. Az egyház negyedik osztályú s a megválasztandó lelkész évi 177 korona államsegélyben részesül.

Pályázati kérvények f. év július hó 10-ig nagytiszt. Vadász Pál esperes urhoz, Sajó-Szentpéterre küldendők.

Miskolc, 1900 június 7.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Fejes István*, „Az új énekes könyv ügyében.” — „Reflexio a „Csak üsük egymást édes magyarom.” című cikkre” — *Ifj. Antalffy László*, „Katholicismus és protestantizmus a kultur-történelem világánál.” — *Domby László*, „Qu. Horatius Flaccus, „Carmen Saeculare”-ja.” — *Fábián István*, „A felső-zeplényi ev. ref. tanítói egyesület abarai körének gyűlése.” — *Réz László*, „Egy epizód a gyakorlati lelkészet köréből és az a körül csoportosuló gondolatok.” — *Radácsi György s társai*, „Javaslat a lelkészi értekezletek vonzóbbá és gyümölcsözőbbé tétele ügyében.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Az új énekeskönyv ügyében.

Köztudomásra hozom az egyetemes énekügyi bizottság következő intézkedéseit:

1. Elhatározatott, hogy részint az eddig I—VI. füzetben közrebocsátott énekszövegekből, részint a még ezentúl az elnökséghez beküldendő javításokból és újabb szerzeményekből egy nagy „Gyűjtemény” fog egybeállítatni oly módon, hogy a felveendő versenyképes darabok, Zsoltárok és Dicséretetek egyiránt, egymás mellé sorozva, az újabb szövegek is, az alkalmi-ság szerint, hasonlóképen együvé csoportosítva, fognak közététetni, a minélfogva több kisebb füzet nem fog már kibocsáttatni.

Ezt a nagy gyűjteményt az elnök fogja szerkeszteni és kiadni azokból a szövegekből, a melyeket a *Baksay Sándor*, *Balogh Ferencz*, *Lévay József*, *Czike Lajos*, *Váró Ferencz* és *Radácsi György* úrakból alakított bíráló-bizottság versenyképeseknek és így a gyűjteménybe felveendőeknek fogja ítélni.

Felhívom és felkérem tehát első sorban azokat a szövetszerző urakat, a kiknek az I—VI. füzetben darabjaik vannak, hogy a mennyiben szükségesnek látják, nézzék át még egyszer munkáikat és azokat, esetleg javítva vagy változtatva, küldjék be hozzám, hogy úgy terjeszthessem a bíráló-bizottság elé. Természetesen azokat a darabokat, a melyekkel szemben javítás vagy változás nem fog hozzám érkezni, úgy fogom előterjeszteni, a mint vannak.

Felhívom és felkérem továbbá az összes hivatott egyéneket, ezek közt azokat is, a kiket külön is felszólítottam és felkértem, hogy a mennyiben énekszövegek írásával vagy átdolgozásával foglalkoztak s a reform-munkában résztvenni kívánnak, akár Zsoltár, akár Dicséret átdolgozásait, akár újabb ének-szövegeiket hozzám *follyó év október 31 napjáig* mindenestre méltóztassanak beküldeni, mert a Gyűjtemény közrebocsátása nem késhe sokáig s a 25 év óta vajdó reform-ügyet oly ponthoz kell már vezetnünk, a melyen dönteni lehet további sorsa felett. Az okt. 31-iki határidő az előbbi pontban érdekelt szerzőkre is vonatkozik.

Felhívom és felkérem azokat a szerzőket is, a kik a VI. füzet kibocsátása után küldötték be hozzám kéziratokat: értesítsenek engem, hogy úgy terjesz-

szem-e darabjaikat a bíráló-bizottság elé, a mint most vannak, vagy visszaküldjem-e újabb áttekintés végett? mert én különben minden hozzám érkezett darabot a bíráló-bizottság rendelkezésére fogok bocsátani.

Általános tájékozással ez úttal is megjegyzem, hogy a szövegírók előtt semmi korlátozás nincs arra nézve, hogy mit írjanak; az I—VI. füzetben közlött szövegek sem egyebek egyelőre, még javarészőkben sem, mint kísérletek, a melyekhez hasonló vagy azokat felülmúló versenydarabokat mindenki szabadon írhat, aki arra hivatott. Azonban különösen mégis felhívom az írók figyelmét arra, hogy leginkább mutakoznak még hézagok némely alkalmi énekekre nézve, mint pl. tél, tavasz, nyár, ősz; templom, torony, stb. szentelés, egyházi tisztviselők beigtatása, papavatás, konfirmáció, iskolások vizsgálja, keresztelési, esketési alkalom, király koronázása, halála.

2. Az énekdallamokra nézve a kiküldött szakbizottság a következő dallamok fölvételét állapította meg:

5, 6, 8, 16, 23, 24, 26, 28, 33, 34, 38, 46, 50, 65, 77, 78, 80, 92, 102, 128, 137, 143, 146, 148 Zsoltár dallamokat, a melyek lágy hangsorúak.

3, 15, 19, 21, 25, 30, 32, 35, 42, 43, 47, 66, 74, 81, 84, 89, 103, 105, 119, 122, 134, 135, 138, 140, 150 Zsoltár dallamokat, a melyek kemény hangsorúak.

37, 43, 63, 65, 70, 75, 137, 140, 153, 162, 163, 173 Dicséret dallamokat, a melyek lágy hangsorúak.

5, 64, 74, 144, 179 Dicséret dallamokat, melyek kemény hangsorúak.

4, 12, 30, 34, 101, 164 dallamokat az erdélyi énekes könyvből, a melyek keményhangsorúak.

Mindezek a dallamok magyaros rythmikai beosztással *Sz. Nagy József*, *Kálmán Farkas*, *Somogyi Antal*, *Deák Gerő*, *Szügyi József* és *Nagy Zoltán* urak által feldolgozva készen vannak és alább elősorolandó új dallamokkal együtt a nagy „Gyűjtemény”-ben közzé-
tetni fognak; az előleges közrebocsátást azonban, annak költséges volta miatt, mellőzte a bizottság! Úgy gondolom azért, hogy emez általánosan ismert dallamokra bárki is írhat szöveget a nélkül, hogy a beosztást föltétlenül ismernie kellene, mert a mostani szövegek rythmusa is eligazíthat minden hozzáértő egyént. Irjon hát csak mindenki ezen a módon és ha én, a hozzám küldendő darabokban mégis valami el-

térést fogok találni, az ilyen esetben felvilágosító észrevételemet közölni fogom az illető szerzővel, vagy esélyesebb hibákat magam is kiigazítok. Azonban, ha valaki mégis előlegesen tudni akarná egyik vagy másik dallam beosztását, a melyre írni kíván: én az ilyen dallamokat bárkinek a kívánságára készséggel megküldöm.

A bizottság nem látta szükségesnek, de az egy és ugyanazon dallamban előforduló hangulat-változás miatt kivihetőnek sem, valamely dallam érzelmi hatásának részletezését, azért egyszerűen csak a lágy- és kemény hangsorú jellemzést adta meg. Lágy hangsorú dallamokra leginkább szomorú alkalmi vagy általában könnyörgő énekek irándók; kemény hangsorú dallamokra pedig vidám, ünnepi és hymnusszerű énekek.

Ismeretlen dallamok fölvétettek:

1. a régi Énekesből 104, 272, 287, 299.

A 104. 9 soros vers. Erős várunk nekünk az Isten.

A 272. 4 soros vers; minden sor 13 szótag, 4+4+4+1 beosztással, páros rímmel.

A 287. 4 soros vers; a 3 első 8 szótag 4+3+1; a 4-ik sor 11 szótag 5+6 beosztással, páros rímmel.

A 299. 4 soros vers; minden sor 8 szótag, páros rímmel.

2. Új dallamok:

1. Régi, Sztáray Mihály-féle, 7 soros vers, 1, 3, 5, 6, sor 7 szótag, 2, 4, 7 sor 6 szótag. Egymáshoz rímelenek az 1—3, 2—4, 5—6 sorok, a 7-ik visszatér az elsőre; lágy dallam.

2. Ünnepi dalt. 8 soros vers, 1, 2, 3, 4, 7, 8 sorok 9 szótaggal, 4+2+3 beosztással; 5, 6 sor 6 szótaggal 3—3 beosztással; 1—3, 2—4, 5—6, 7—8 sorok rímelésével.

3. Imadal, lágy hangsorral; 6 soros vers, 1, 3, 5, 6 sor 8 szótaggal, 4+3+1 beosztással; 2, 4 sor 7 szótaggal 4+3 beosztással; rímelenek: 1—3, 2—4, 5—6 sorok.

4. Szomorú dallam. 4 soros vers, minden sor 13 szótag, 6+4+3 beosztással, páros rímmel.

5. Alleluja! 9 soros vers, 1, 2, 4, 5, 7, 8 sorok 8 szótaggal 4+3+1 beosztással; 3, 6, 9 sorok 7 szótaggal, 4—3 beosztással; rímelenek 1—4, 2—5, 3—6, 7—8—9 sorok.

6. Szomorú dallam. 4 soros vers, minden sor 13 szótag 4+4+4+1 beosztással, páros rímmel.

7. Szomorú dallam. 8 soros vers; 1, 3, 6, 8 sorok 8 szótag, 4+3+1 beosztással, 2, 4, 5, 7 sorok, 7 szótag, 4+3 beosztással, kereszt rímekkel.

8. Magyar gályarabok éneke. 8 soros vers, a 8 szótagú sorok 4+3+1 beosztással; a 7 szótagú sorok 4+3 beosztással, rím 8—7, 7—7, 8—8.

9. Új dallam. Szegedi Gergely szövegére, régi énekes 154; 7 soros vers, 1, 2, 3, 4, 6, 7 sor 8 szótaggal, 4+3+1 beosztással; 5 sor 9 szótaggal, 4+4+1 beosztással; a 4 első sor páros rímmel, a 3 utolsó együtt rímek.

10. Lágy hangsorú dallam. 4 soros vers, minden sor 8 szótag, páros rímmel; beosztás 4+3+1.

11. Ugyan olyan 9 soros vers, 1, 2, 3, 4 sorok; 8 szótaggal, 4+3+1 beosztással, kereszt rímmel; 5, 6, 9 sorok 6 szótaggal, 4+2 beosztással, együtt rímelenek; 7, 8 sorok 8 szótaggal, 4+3+1 beosztással együtt rímelenek.

12. Ugyan olyan 4 soros vers, minden sor 10 szótag, 4+4+2 beosztással; ölelkező rímmel.

13. Kemény hangsorú dallam, 8 soros vers, minden sor 7 szótag, 4+3 beosztással, páros rímmel.

14. Ugyan olyan 8 soros vers, minden sor 8 szótag, 4+3+1 beosztással, páros rímmel.

15. Ugyan olyan. Palesztrínától átvéve, 8 soros vers, 1, 3, 5, 6, 7, sorok 7 szótaggal, 4+3 beosztással; 2, 4, 8 sorok 6 szótaggal, 4+2 beosztással; rímelés 1—3, 2—4, 5—6, 7 vissza a 3-ra, 8 vissza a 4-re.

16. Lágy hangsorú dallam. 8 soros vers, 1, 2, 3, 4, 7, 8 sorok 8 szótaggal, 4+3+1 beosztással; 5, 6 sorok 9 szótaggal, 3+4+2 beosztással, páros rímmel.

Ezekre az új dallamokra, a melyek szépségükre tekintettel hoztattak ajánlatba 's a melyek végelbírálás végett a nagy Gyűjteményben fognak közétételni, szövegeket kérek bárkitől, de főleg a dallam-szerzőket kérem föl, hogy ők magok igyekezzenek jó szövegekről gondoskodni, mert közvetlen sürgetés nélkül nehezen írnak a hivatottabb egyének is. Itt is megjegyzem, hogy a ki bármelyik dallamra nézve bővebb tájékoztatást kíván, azt szívesen megadom, vagy a dallam szerzőjével megadatom.

Kíváncsún tartanám, ha azokat a szebb dallamokat, a melyekre eddig kevés szövegünk van, így a 8, 15, 28, 78, 137, 148 zsoltárok dallamai, valamint a régi Énekesből felvett dallamokat is különös figyelemre méltatnák a szöveg írók. Általában pedig, a ki a munkában résztvenni óhajt, bármily irányú tájékoztatás végett forduljon hozzám, készséggel állok mindenkinek rendelkezésére.

Végül azt jegyzem még meg, hogy a kiadandó nagy gyűjtemény a legszélesebb körű bírálat végett annyi példányban fog kinyomatni, hogy azt minden érdeklődő megkaphassa és módja legyen akár a szövegek, akár a dallamok felett véleményét nyilvánítani. Csak ilyen nyilvános és teljes kritika után állapíthatja meg egyetemes énekügyi bizottságunk az új énekes könyv darabjait.

Fejes István,
az egyetemes énekügyi bizottság
elnöke.

ISKOLAI ÜGY.

Reflexio a „Csak üssük egymást, édes magyarom“ c. cikke.

Régen nem olvastam e b. Lapokban olyan érdekes és különös logikájú cikket, mint az, melyre reflektálni szándékozom. Érdekesnek azért találom, mert a kancsal mészáros módjára használja bárdját: oda is próbál ütni, a hova nem néz; különös logikájának pedig azért, mert a logikát — szemfényvesztő okoskodással — feje tetejére állítja. A mi a szóban forgó cikket érdekessé teszi, azzal nem szándékozom foglalkozni: de azt nem hagyhatom szó nélkül, a minék kedvéért csúfolta meg t. cikkíró úr logikáját. Ez a diploma harcz. Sajnos, hazai ref. egyházunk kebelében már ez is felütötte fejét.

Miről is van szó? Arról, hogy két ref. gymnasiumban vallásstanári állásra pályázatot hirdettek és kikötötték, hogy nem elég kvalifikáció a papi képesítés. tanári oklevélre is szükség van. Ennek a jogtalan kívánságnak akadt a konventen is elítélője, sőt e b. Lapokban is me-részkedett Tóth József ez egészségtelen irányzatnak ellentmondani. „Egy tagja az újabb nemzedéknek, de a ki nem akar kivétel lenni,“ ez egészen korrekt állásfoglalásokra aztán neki ront keserű hangon, fenyegetődzve, a papi diploma kicsinylésével, mindazoknak, a kik elég

nek tartják a gymnasiumi vallástanári álláshoz a papi diplomát és a gymnasiumi vallástanárt *teljesen* egyenlő képesítésűnek, *teljesen* egyenlő jogúnak tartják a többi szakok tanáraival. Neki rontása közben állítja feje tetejére a logikát, azt iparkodván bizonyítani, hogy a papnak tanulmánya, foglalkozása oly távol áll a tanár tanulmányától, foglalkozásától, mint a hajdúé a harangöntőtől; s a pap *kizárólag* hivatása teljesítéseért nem érdemel meg annyit, mint a tanár. Ugyanis: hogy indokoltak tüntesse fel a szatmari és nagykőrösi gymnasiumok kívánságait, (sőt reményének ad kifejezést, hogy ezután is akadnak intézetek, melyekben a szatmárihoz és nagykőrösihez hasonló kívánságok jutnak érvényre) azt állítja, hogy a vallástanárnak — különösen a hol nincsenek párhuzamos osztályok — csak heti 16 tanítási órája lévén, nincs elegendő dolga, de annyi mint más tanárnak, semmi esetre sincs: dupla diplomájának kell tehát lenni, hogy — mintegy — elegendőképpen foglalkoztathassák. Aztán az igazgatói állás is egyik nagyon fontos ok, a fiatal cikkíró szerint, arra, hogy a vallástanártól valami más szaktanári diploma is kívántassék, mert a pap „nem par excellence paedagogiai pályára készült“, s így nincs is elegendő paedagogiai bölcsesége, hogy a tanári kar élére állhasson. S végül, hogy okoskodását betetőzze, hivatkozik azokra is, kiknek van két diplomájuk: papi és tanári. A fiatal cikkíró úr valószínűleg azért teszi ezt, hogy ezzel is a tanári diplomának a papi diploma felett való fölényt dokumentálja. A „sikamlós út“ emlegetése legalább — ezt sejteti

Bennem ezeknek a dolgoknak olvasása is fájdalmas érzést keltett. Mennyivel fájóbb erről írnom! Veszedelemes iránynak tekintettem mindig s tekintem ma is: diploma szerint értékelni az embereket s azoknak valami munkára való alkalmatos voltát. S most, hogy épen a papi és tanári diplomának összehasonlításáról van szó, annyival fájóbb, mert hiszen én pap vagyok és a tanári pálya is a legtiszteltebb pálya volt előttem mindenkor, mondhatni, lelkemnek eszménye. S nem hivatalból, nem fizetésért, de valami benső érzés folytán, örömmel, a gyönyörnek édes élvezetével foglalkozom olyan dolgokkal, melyek a „par excellence paedagogiai pálya“ dolgai. S épen ez indított arra, hogy a t. fiatal cikkíró úr fel fogására, „a ki nem akar kivétel lenni“ (ez jellemző!) reflektáljak.

Reflektálok tehát; s kijelentem — a legkisebb elfogultságtól is ment erős meggyőződéseim alapján, — hogy nincs egy szemernyi igazsága, sem Önnek, sem pedig azoknak, kik önhöz hasonlóan gondolkoznak. Érvei hamisságának feltűntetésével fogom ezt bizonyítani.

Az első érve — mint már jeleztem — az, hogy a vallástanár heti óraszámja, különösen hol párhuzamos osztályok nincsenek — 16. S kérdi: „a vallástanár üres (?) óráival mit csináljanak?“ (t. i. ha nincs tanári diplomája.) T. fiatal cikkíró úr! „a ki kivétel nem akar lenni“, hát elfelejtette azt, hogy mindazok az intézetek, melyek rendes vallástanárokat állítanak be, arra is törekednek, hogy ifjúsági istentiszteletek tartassanak. És ez a vallástanár kötelessége. Kérdem: vajjon nem ér fel heti két órával az a foglalkozás, melyet a vallástanár az ifjúsági istentiszteletek előkészítésére fordít? Mert azt talán önnek felesleges említenem, hogy a protestáns istentiszteletek nem mise és litánia olvasásból állanak. Továbbá elfelejtette azt, hogy ezenfelül kötelessége a rendes vallástanárnak a konfirmációi oktatás is; továbbá a valláserkölcsei nevelésnek intenzív fejlesztése? Ime tehát: a párhuzamos osztályokkal nem bíró gymnasiumokban is nincs annyi munkája a vallástanárnak, mint pl. a természetrajz, történelem, földrajz stb. szaktanárjának?! Nagyon

igazságtalan Ön, fiatal cikkíró úr; és nagyon gyenge itt a logikája. De felteszem az Ön kedvéért azt is, hogy a párhuzamos osztályokkal nem bíró gymnasiumokban heti 16 tanítási órán kívül semmi más foglalkozása sincs a vallástanárnak; és kérdem: nem lehet két vagy három heti órán azt a vallástanárt felhasználni? Vagy azt a papi képesítésű egyént minden másra — a vallástanításon kívül — képtelennek tartja Ön? Hiszen a tanári oklevéllel bíró egyének között is több van olyan, ki nem csupán azt a tárgyat tanítja, a mire képesítve van, hanem mást is, *hivatalos nyelven* úgy mondják, hogy a képesítettséggel rokon más tárgyat. Hát a papi tudományokkal semmi sem rokon? Vagy egyedül a tanári oklevél jelent universalis tudományosságot?!... Ugyan, ugyan „egy tagja az újabb nemzedéknek, de a ki nem akar kivétel lenni“!... Többet a krisztusi érzületből! Kevesebbet az önhittségből!... Olvassa el a „szőlőművesekről“ szóló példázatot!...

A második érve fiatal cikkíró úrnak arra, hogy a papi diploma mellett tanári diplomát is követelni *kell* a gimnáziumi vallástanártól, az, hogy így és *csak is így* „legyen odaállítható a tanári karnak élére is (értsd, hogy igazgató lehessen a vallástanárból is) és ebben ne legyen akadályul az, hogy ő nem par excellence paedagogiai pályára készült.“ Fiatal cikkíró úgy tünteti fel magát, hogy ő a diploma-harc ellen van, és ime ezzel a papir diploma-harcot ő maga vívja — sokunknak nem nagy öröme és magának nem nagy dicsősége. De vigasztalhatja magát fiatal cikkíró úr, mer öregebb kortársai között is vannak, kik nagy elszorítással öklelőznek papir-diplomájukkal. Hiszen pl. a „Nemzeti Iskola“-ban nem régebben olyan édes gyönyörűséggel vetette szemére Fejes Istvánnak Hegedűs Fál, hogy *kvalifikáció nélkül* (értsd papir-diploma nélkül) volt tanító s később tanár! (Talán ilyenféle tulajdonságokban nem akar kivétel lenni fiatal cikkíró úr?) Ime, odáig jutottunk, hogy az *arravalóságot* nem a tulajdonságok, de a papíros diplomák határozzák meg! Ime, ti jó öreg tanárok, kiknek nem volt, vagy talán vagytok még ma is, kiknek nincs — papir-diplomátok, *csak* papi diplomátok, de a kik méltók vagytok arra, hogy a papir-diplomával bíró „újabb nemzedéknek“ jó része lábaitokhoz üljön tudást és paedagogiai bölcseséget tanulni: ti jó öreg professorok, ime, nem vagytok ti méltók az „újabb nemzedék“ sarujának szíjját sem megoldani, tudásotokról és paedagogiai bölcseségeitekről állíttassatok ki az „újabb nemzedék“ által papir-diplomát, mert különben nem érdemelték velők egyenlő napszámot!...

T. fiatal cikkíró úr, tisztelettel kérdem öntől: vajjon hajlandó azt hinni, hogy a paedagogiai bölcseséget, mely mindenestre szükséges ahoz, hogy valaki egy tanári testület és egy iskola élére álljon, az iskolából hozta? Vajjon nem abban az iskolában tanulja azt meg hosszú éveken keresztül, melyben nem mint tanuló, de mint tanító működik? Hiszen az a 23—24 éves fiatal ember elegendő tudományt sem hozhat magával az egyetemről, nem a hogy elegendő paedagogiai bölcseséget! Mind a kettőt tanítás közben öregbitgeti, szaporítgatja — oly mértékig, a mely — hogy csak ezt említsem — szükséges az igazgatói álláshoz. És itt én még tovább megyek. Nem szerzi meg még később sem az, kinek nincs arra hivatottsága. S ezekkel szemben: a theológus ugyanannyi éven át, mint a tanár képezdén, szintén tudományokat, s ugyancsak filozófiai tudományokat hallgat; sőt még specialiter paedagogiai tudományokkal is foglalkozik. Az alap tehát a paedagogiai bölcsességben való öregbedéshez a papi diplomával bíró egyénnél is épen úgy megvan, mint a tanárral bírónál. A különb-

séget a kettő között csak a szak studiumok teszik. A gyakorlati életben válik a két egyénnek útja ketté: de ha sorsa papi diplomás egyént az iskolába vezérli és ha a tanítói pályára rátermettsége van, a paedagogiai bölcseséget épen úgy sajátítja el, mint a tanári diplomával bíró egyén.

Végül még azokat is elő akarja fiatal cikkíró úr ráncigálni, a kiknek van, Isten kegyelméből, papi és tanári diplomájuk, hogy ezek is bizonyosságot tegyenek a mellett, hogy a tanári diploma mennyivel több bölcseséget ad tulajdonosának, mint a papi diploma. Ha nem írta volna is cikke alá, hogy az újabb nemzedéknek tagja, bizony ráismertünk volna, hogy csak fiatal úr még a cikkíró úr. Mert ezzel az érveléssel való előhozakodása nagyon gyermekes. Eszembe jut az a gyermek-veszekedés, mikor két gyermek új ruhát kap s édes anyjuk rájuk adja s mikor találkoznak az utcán egymással, azon vesznek össze, hogy melyiknek szebb és jobb a ruhája. Még csak a gombokat is külön mutoztatják meg egymásnak. Az egyik azért tartja értékesebbnek a magáét, mert a gomb szövettel van bevonva, a másik azért, mert az övé tiszta csont. Ezek a dupla diplomák, t. cikkíró úr, valósággal Isten kegyelméből jutottak tulajdonosuk kezébe, mert a Gondviselés juttatta őket szerencsés viszonyok közé. És ezek a dupla diplomák nem jelentenek ám dupla tudományt is! (Úgy hiszem, hogy az újabb nemzedék nézi ezt legkevésbé.) És a dupla diplomák második felényi munka eredménye, mint az első. Mert hiszen pl. a teológusnak csak két évig kell tanári diplomájáért fáradsnia, hogy ez alatt a két év alatt szakismeretekre tegyen szert. S mikor ezt megnyerte, emlékebe teszi el az előbbi diplomát tartozékaival együtt, mert két úrnak szolgálni nem lehet. Dupla diploma tehát csak szimpla tudományt eredményez. Egy szaktudományt pedig a papi diploma is feltételezhet. És a vallástanár nem is akar *latin* szaktanárként szerepelni.

Ne kicsinyeljük tehát egymásnak diplomáját. A tudomány mind szép és a mi fő: mind egyformán könnyű — annak, a ki tudja és szereti; és mind egyformán nehéz — annak, a ki abban a tudományban járatlan és a ki azt a tudományt nem szereti. Továbbá ne ütközzék meg a tanári karnak azon újabb nemzedéke azon, ha a szatmári és a nagy-körösi esetekben és azokhoz hasonló (?) esetekben, a papság méltatlankodva emeli fel tiltakozó szavát. Mert a mint joguk van az okleveles tanároknak ahoz, hogy megköveteljék *szak-képzettségüknek elismerését és szaktárgyaik tanításához elegendő voltát*: épen így joguk van ehhez az okleveles papoknak is, mert tessék megjegyezni, hogy *mi prot. papok nem vagyunk oláh papok, bennünket — különösen korunkban — hazai teológiai akadémiáinkon nem csupán praedikátoroknak neveltek s neveljük mi folyton magunkat is: hanem tanítóknak is*. És én szívesen is, örömmel is, érzem magamat annak. Végre, ne méltóztassék fenyegetődni az „újabb nemzedék”-nek azzal, hogy ha nem hallgatunk, hát a mi ref. iskoláink becsukhatják a boltot. Nem csukjuk azt be, hanem csak a rossz mértékkel mérő grájzlerájásokat fogjuk kicserélni egészségesebb szellemű férfiakkal.

Hangoztatjuk s hangoztatni fogjuk s ha ez kevés lenne, követelni fognánk, hogy a rendes vallástanári állások betöltésénél a papi diploma elegendő kvalifikációnak tekintessék. S az ily alapon megválasztott rendes vallástanár minden rendes tanári jogokban részesüljön.

Egy tagja az újabb papi nemzedéknek.

TÁRCA.

Katholicismus és protestantismus a kultúr-történelem világánál.

(Folytatás.)

Ez különben könnyen érthető. Mert a modern állam, mely polgárainak szabadságát törvények által szabályozza és védelmezi, mely a személyeknek erkölcsileg kötött szabadságán nyugszik, a protestantizmus gyermeke. Szabadságnak és törvénynek harmonikus egysége: épen ez képezi lényegét és erkölcsi elvét is a protestantizmusnak, mely az által emeli igazi szabadságra a személyiséget, hogy az isteni világrendhez, mint Isten országának örök alaptörvényéhez köti a lelkiismeretet. Innen van, hogy a protestantizmus ép annyira erősíti a felsőbb-ség tekintélyét, midőn az isteni világrend eszközének tekinti azt, mint más oldalról a személyes szabadság alapján szankcionálja a polgárok jogát, midőn az ész és lelkiismeretet az ember sérthetetlen szentségei gyanánt tiszteli és ezen az alapon a polgári törvények iránti engedelmisséget is erősíti. Egyes pápák, mint VII. Gergely és III. Ince, kényők kedvök szerint tettek le császárokat és királyokat és kereken kijelentették, hogy uralkodási igényük nem isteni rendelésből, hanem ördögi hatalomvágyból van; Luther azonban a felsőségnek, mint az erkölcsi világrend eszközének visszaadta méltóságát és a polgári engedelmisséget lelkiismereti kötelességévé tette minden keresztyénnek, papok és laikusok közötti különbség nélkül. De viszont a fejedelmeknek gyakran lelkükre kötötte Luther, hogy ne a maguk önkényének hódoljanak, mert „a ki a legfőbb, az mindenkinek szolgálja tartozik lenni!” És e kétirányú elgyümölcseit megérlelte a történelem. A katolikus XIV. Lajos, kinek „L'etat c'est moi!” (az állam én vagyok) volt az uralkodási elve, minden külső fény mellett is rabszolgaságra juttatta francia alattvalóit, kik egy század múlva, isteni és emberi rend ellen vívott vad lázadásban tépték szét láncokat és azóta se tudták nyugalmas állami rendjüket visszanyerni, hanem a jakobinizmus és cázarizmus között vergődnek. A protestáns Nagy Frigyes, ki az állam első szolgájának nevezte magát, tette le a polgárok felett uralkodó Hohenzollernház mai nagyságának alapját. A népek nemzeti sajátságaira is eleitől fogva közömbös volt a katolicizmus és a reformáció óta kivált a német nemzetiségnek ártott sokat és szándékosan. A protestantizmus az egyes népek magánjogát is isteni rendelkezéssel alapulónak tekinti, Isten ígését nemzeti nyelven hirdeti és ezzel erős várat emelt a nemzeti önállóságnak. Ez az oka még ma is annak, hogy pl. katolikus németek idegen környezetben sokkal nehezebben őrzik meg nemzetiségüket, mint protestáns gyarmatosok idegen országokban. Luther német bibliája nemcsak a vallás áldásainak volt forrása, hanem a beteg polgári élet gyógyulásának is, az volt a politikailag szétagtagolt nemzet összetartó kapcsa; a közös nyelvvel együtt adta a német törzseknek a nemzeti összetartozás tudatát és közös kedély és szellemi műveltség forrását. Hogy az ausztriai katolikus németek a nemzeti szellemélet fejlődéséből majdnem egészen kizárva maradtak, annak a fennebb emített körülményen kívül az is egyik nem jelentéktelen oka, hogy Luther német bibliája bezárva maradt előttünk. *A történelem tehát határozottan tanítja, hogy a protestantizmus a személyiség vallási szabadságával együtt a népek polgári szabadságát és nemzeti önállóságát is megalapította.*

(Folyt. köv.)

Ifj. Antalfy László.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.

(Folytatás.)

III.

Lássuk, hogyan és hol adták elő költeményünket?*

Említettük, hogy Horatius költeményét az ünnepi áldozatok harmadik napján énekelte egy 27 ifjúból s ugyanannyi leányból álló kar.¹ A költemény pár helyéből, különösen az 1. 2. és 9. strophából úgy látszik, hogy annak egyes részeit a fiúk, más részeit pedig a leányok kara énekelte. De hogy melyik részt énekelte az egyik, melyiket a másik kar, vagy esetleg e karoknak csak egyes részei, sem a hivatalos feljegyzésben, sem a scholiastáknál nincs megemlítve, sem magából a költeményből nem állapítható meg, sőt a költő Kiessling találó megjegyzése szerint egyenesen óvakodott attól, hogy a költemény szép menetét szétszaggassa.² De épen azért, mivel a költeménynek a karok közti szétosztására semmi adatunk sincs, természetesen igen tág tér nyílt az éles elméjű találgatások, művésziessébbnél művésziessébb előadást kigondoló coniecturák számára. E kísérletek mind merőben hiábavaló találgatások, minden szilárd alapot nélkülöző ötletek, a melyek bővebb tárgyalást egyáltalán nem érdemelnek.³

Sokkal érdekesebb az a kérdés, hol adták elő a carmen saeculare-t? E kérdésre vonatkozólag a régi írók adatai egymással ellenkezni látszanak. Horatius régi commentorai ugyanis, úgy „Acro“,⁴ mint Perphyrio⁵ azt mondják, hogy a Capitoliumon, Zosimus⁶ pedig, hogy a Palatinuson énekeltek költeményünket. A két egymásnak ellenmondó tudósítás közül egész

napjainkig a Zosimusénak adtak teljes hitelt, már csak azért is, mivel úgy látszott, hogy a carmen saeculare-ban Apollo és Diana kiváló helyet foglalnak el szemben a többi istenekkel s ezért aztán azt hittük, jogosan következtethetjük, hogy ezt a főleg Apollot és Dianát dicsőítő költeményt ezeknek az isteneknek a Palatinuson levő templomában kellett előadni. Egészen másként áll a dolog azóta, a mióta a saecularis játékokról szóló hivatalos tudósítás napfényre került. Ebből ugyanis nyilvánvalóvá lett, hogy Apollot és Dianát az egész ünnep rendjében korán sem illeti meg az a kiváló hely, a melyet nekik azelőtt tulajdonítottak, hiszen ugyanolyan nemű áldozatban részesültek csak, mint az Ilithyiák; de másfelől meg a carmen saeculare sem egészen az ő tiszteletükre van írva, mint azelőtt hitték, hanem a költemény második felében velök egyenlő dicsőítésben részesülnek Jupiter és Juno is, mert a „di“ általános jelzés — mint láttuk — ezekre vonatkozik. Már ez a körülmény sokat levont a Zosimus adata iránti hitelünkől s még-többet az, hogy a hivatalos tudósítás határozottan kimondja, hogy a Horatius költeményét a Palatinuson is énekeltek, a Capitoliumon is.

A hivatalos tudósítás ez utóbb jelzett adatának, mely szerint t. i. a C. S.-t a Palatinuson is, a Capitoliumon is énekeltek, igazolására igen elmés és érdekes coniecturát állított föl Mommsen a tudósítás magyarázása közben s e coniecturájával el akarta oszlatni egyszersmind azt a tévedést is, a melyben voltunk mindannyian a „di“-re vonatkozólag a tudósítás felfedezéséig. Ez érdekes hypothesis következő:⁷ A saecularis ünnep aktaiból azt az egész új dolgot tudtuk meg, hogy a Horatius versét nemcsak a Palatinuson énekeltek, mint eddig Zosimus nyomán hittük, hanem a Capitoliumon is. Az, hogy e nem épen rövid költeményt a maga egészében elismételték volna a Capitoliumon, fel nem tehető annyival inkább nem, mert a Capitoliumon Jupiter és Juno tiszteletére nem énekelhettek egy olyan költeményt, a melynek sem az elején sem a végén szó sincs ezekről az istenekről. Mivel a C. S. Apollo és Diana dicsőítésén kezdődik s azon is végződik, a közepe pedig Jupiterhez és Junóhoz intézett imádság, mert a quaeque vos bobus veneratur albis jelzés csak ezekre illik: tehát szükségképen az kell feltételeznünk, hogy a C. S. processiói ének volt; a kar ugyanis Apollo és Diana palatinusi templom előtt elénekelte a költemény első felét s ekkor a Forumon és Via Sacrán át a Capitoliumra vonult s ott elénekelte költemény közepét s aztán ünnepi menetben ismét visszatért a Palatinusra, s ott énekelte el a költemény végső versszakait. S ha így fogjuk föl költeményünket, akkor nem támadhat semmi kétség sem a „di“-nek Jupiterre és Junóra való vonatkozása iránt, mert ez esetben nem is kellett a költőnek közelebbről megmondani, kiket ért ezeken az isteneken, hiszen az a körülmény, hogy ez a részt a Jupiter és Juno capitoliumi temploma előtt énekeltek, kétségtelenné tette, hogy a „di“ megszólítás csak ő rájuk vonatkozhatik.

Mommsennek ezt a tagadhatatlanul elmés coniecturáját csakhamar elfogadták Stengel,⁸ Dressel,⁹ Gardthausen¹⁰ és Waltz,¹¹ bár ez utóbbi némi kis módosí-

* Források a már említettekén kívül: H. Dressel: Nummi Augusti et Domitiani ad ludos saeculares pertinentes (Ephem. Epigr. VIII. II. 310—315. II.); A. Waltz: Le carmen saeculare d' Horace (Revue de Philologie 1894; XVIII. 113—118. II.); G. Lafaye: Sur le carmen saeculare d' Horace (u. o. 126—138. II.); Christ: Horatiana (Sitzungsberichte der phil.-philolog. u. hist. Akademie der Wissenschaften zu München 1833. I. 136—146. II.); G. Friedrich: Q. Horatius Flaccus (Lipse, 1894. 92—103. I.).

¹ L. a hivatalos feljegyzést: „Sacrificio que perfecto puer. XXVII. quibus denuntiatur erat patrimi et matrimi et puellae totidem carmen cecinerunt; eodemque modo in Capitolio. Carmen composuit Q. Horatius Flaccus.“ Patrimi et matrimi (Sibylla-jóslat 21: γονίων πάντες ζωόντων ὅς ἀμφαλὴς εἴη γυνή) — quibus patres et matres adhuc viverent. Paull. Kiesslingnél I. 233. I.

² Kiessling: Horatius I. 283. I.

³ A ki ezek iránt esetleg érdeklődik, utalhatom a következő művekre: Schmelzkopfius: Disputatiuncula de Horitiano carmine saeculari. Lipsiae, 1838; ennek bírálata G. Hermannról: Neue Jahrbücher für Phil. u. Paed. 1838. 195 kk.; J. W. Steiner: De Horatii carmine saeculari 1841. (a kreuznachi gymn. 1841. értesítőjében 1—25. II.; ezt fogadja el Bartal-Csengery² is I. 137. I.); Grotefend: Vertheilung der Strophen zweier Wechselgesänge des Aeschylus u. Horatius unter dies singenden Personen (Zeitschrift f. Alterthum 1841. 886 I.); Aug. Kuehn: De Horatii Flacci carmine saeculari (Neue Jahrb. 1886. 692—696 II.; Orelli: Horatius³ (ed. maior; excursus I. et II.; I. kötet 627. kk.); W. v. Christ: Horatiana (Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen u. historischen Akademie der Wissenschaften zu München 1893. I. 144—146 II.; G. Friedrich: Q. Horatius Flaccus. Leipzig 1894. 192 kk.; Kiessling i. h. 283. kk., az ő fentebb idézet nézetét helyeslik Waltz (i. h. 118. I.), Lafaye (u. o. 134), Schöll (i. h. 67. I. I. jegyz.)

⁴ „Acro“: centesimo decimo anno in Capitolio a pueris et puellis impuberibus cantabatur; dixerunt hoc carmen saecularibus ludis, quos celebrabat Augustus in Capitolio post centum et decem annos, virgines et pueri praetextati.

⁵ Porphyrio: hoc carmen saeculare inscribitur, cum enim saeculares ludos Augustus celebraret secundum ritum priscae religionis a virginibus puerisque praetextatis in Capitolio cantatum est. L. Commentarii Porphyronis Rec. Gu. Meyer. 178. I.

⁶ Zosimus II. 5: Ἡμέρα δὲ τρίτη ἐν τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον Ἀπόλλωνος ἐκὼ τῆς ἐννέα πᾶδες ἐπιφανείας μετὰ παρθένων τοδόντων, οἱ πάντες ἀμφαλὴς ὅπερ ἔστιν ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες πῆριόντας, ἕμους ἄδουν τῇ τε Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων γυνῇ καὶ παῖσιν, δι' ὧν αἱ ὑπὸ Ῥωμαίοις ὄντωνται πόλεις.

⁷ Mommsen: „Mon. Ant.“ i. h. 649. I.; „Ephem. Epigr.“ i. h. 256—257. II.; „Nation“ 163. I.

⁸ Stengel: „Zum Säkularorakel“ (Hermes 1892. 447. I. 2. jegyz.)

⁹ Dressel: Ephem. Epigr. i. h. 313—314. II.

¹⁰ Gardthausen: Augustus II. rész. I. 630. I. 59. jegyzet

¹¹ Waltz: Revue de Phil. 1894. 194. kk.

tással, a mennyiben azt a nézetet állítja föl, hogy a költemény első felét a Palatinuson, a másodikat pedig egészen végig a Capitoliumon énekelték. És Waltznak teljesen igaza van, midőn feleslegesnek tartja a Capitoliumról a Palatinusra való visszavonulás fölvételét, mert igaz ugyan, hogy a végső versszakokban (16–18) ismét Apollóról és Dianáról van szó, de — miként láttuk — ez a része a költeménynek már nem imádság, hanem inkább a szilárd bizalom hangján a néphez intézett beszéd, a melyben Apollo és Diana nem is második személyben vannak megszólítva, hanem harmadik személyben beszél róluk a kar, s épen ezért ezt a részt a kar épügy énekelhette a Capitoliumon, mint a Palatinuson, tehát a karnak a Palatinusra való visszatérését nincs miért feltételeznünk.

Mommsen e nézete csakhamar egész kis irodalmat támasztott; a mennyiben a már említettekén kívül, kik helyesléssel fogadták azt, hozzászóltak a kérdéshez: Vahlen,¹ a berlini, Christ,² a müncheni egyetem nagybíró tanárai, továbbá Lafaye,³ Friedrich⁴ és Schöll⁵ és pedig mindannyian Mommsen nézete ellen nyilatkoztak. A vita mindenesetre megérdemli, hogy kissé behatóbban fordítsuk rá figyelmünket, mert nemcsak a költemény helyes megértése, hanem annak aethetikai értéke is e kérdés mikénti eldöntésétől függ.

Vegyük bírálat alá tehát a Mommsen nézetét s lássuk, lehetett-e processiói ének a C. S?

Mommsen nézetének minden mélyebb vizsgálat nélkül is már előre ellene mond az a körülmény, hogy ezen az ezer meg ezer embertől látogatott ünnepen az ünnepi menettel együtt járó zaj és tolongás miatt, meg az egész költeménynek apró részekre való szétszakgatása miatt mint processiói éneket alig érthette volna meg a közönség s épen ezért aztán megmagyarázhatatlan lenne az az óriási tetszés, a melyet a költő nemcsak az Augustus, hanem az egész Róma részéről aratott, s a melyre maga is mégis oly büszkén hivatkozik.⁶ Továbbá az a körülmény is Mommsen ellen szól, hogy Augustus rendeletére a saecularis érmek bizonyosága szerint is költeményünket körtáncal kísérte a chorus, már pedig a régieknél szokásos körtánc alig képzelhető el menetközben.

De magában a költeményben sincs semmi alapja a Mommsen nézetének; nyilvánvaló ez már abból is, hogy a hivatalos tudósítás fölfedezése előtt senki, maga Mommsen sem, gondolt arra, hogy a C. S. processiói ének. De szerintünk legalább egyáltalán semmi szükség arra, hogy a 37 s k. versekben általánosan megnevezett „di“-nek Juppiterre és Junóra vonatkozását ily mesterkélt előadási mód által tegyük világossá. Igaz, hogy mi egész napjainkig tévedésben voltunk ezeknek az isteneknek kilétét illetőleg, de bennünket a Sibyllajóslat vezetett félre, ennek nyomán ugyanis azt hittük, hogy Apollónak és Dianának is fehér ökröt áldoztak s így a „quaeque vos bobus veneratur albis“ rájuk illik. A rómaiak azonban egy pillanatra sem kételkedhettek azon, hogy itt Juppiter és Juno vannak megszólítva, hiszen szemeik előtt folytak le az áldozatok s így jól tudták, hogy csakis ezekre célozhat a költő fenti szavaival; de a mellett az itt megszólított isteneket egy pár olyan vonással jellemzi a költő, hogy azokból is csak Juppiterre és Junóra lehetett következtetniük; s végül azt sem szabad figyelmen kívül

hagynunk, hogy a rómaiak tudhatták, hogy mivel a költemény első része azokat az isteneket dicsőíti, a kiknek éjjel áldoztak, most a második részben azoknak kell következniök, a kiknek nappal vittek áldozatokat, tehát Juppiternek és Junonak. Ezek a körülmények egészen világossá tették a rómaiak előtt a „di“ vonatkozását. s nekik az értelemnek arra a mankójára — a mint Vahlen találóan nevezi Mommsen ötletét, mely az előadási helylyel akarja világossá tenni a költemény e részének vonatkozását — semmi szükségök sem volt.

Nem állhat meg Mommsennek az az érve sem, hogy a C. S.-nak a palatinusi istenekhez intézett részét csak a Palatinuson, a capitoliumiakhoz intézettet pedig csak a Capitoliumon az illető istenek temploma előtt énekelhették; mert ha következetesek akarnánk maradni, ugyanezt kellene mondanunk az Ilithyiahhoz, Parákához és Cereshez intézett imádságról is, mert ebben a kar ezeket az istennőket épügy második személyben szólítja meg, mint amazokban; ámde így költeményünknek jóformán minden egyes versszakát más-más helyen énekeltek volna s az egész költeményt szétdarabolnók az értelem rovására és ugyan ügyetlen költőnek kellene gondolnunk Horatiust, hogy erre az előadásmódra nem gondolva, úgy összefűzte az egyes versszakokat, hogy költeménye ily előadásra teljesen alkalmatlan.

(Vége köv.)

Domby László.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. tanítói-egyesület abarai körének gyűlése.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegyei tanító-egyesület abarai köre ez évi rendes közgyűlését f. hó 6-án tartotta meg Dereglyőn.

Az elnök betegsége miatt meg nem jelenhetvén, Fábian István, abarai tanító, a kör jegyzője töltötte be az elnöki tisztelet, kinek megnyitó beszéde után Várady Pál dereglyői tanító mint tanítást hallgattuk és bíráltuk meg s azt teljesen sikerültnek jelentettük ki.

A következő tárgy a titkos szavazás útján megejtett tisztújítás volt, melynek eredménye az lett, hogy elnökké Fábian István, abarai tanító, jegyzővé Dezső Julia, abarai tanítónő, pénztárossá Várady Pál, dereglyői tanító választott meg. Könyvtáros Rácz Endre, bánóczi tanító lett. Valasztottunk egy három tagú bíráló bizottságot is, melynek tagjai lettek: Fábian István, Várady Pál és Ónody Miklós, málcai tanító.

Egy igen magvas tanulmányt olvasott fel ezután Dezső Julia, abarai tanítónő »Báró Eötvös József«-ről. E sok tudásról és nagy szorgalomról tanuskodó értekezés bebizonyította, hogy írója egyik legjelesebb tagja a testületnek és nem méltatlan birtokosa a »Dezső« névnek.

Fábian István »A kartársi szeretet és a testületi szellem«-ről értekezett szabadon. Felszólította kartársait, hogy a tanügy és anyaszentegyházunk érdekében vessék össze vállalkat és az így egyesített erőket vigyék segítségül a lelkeseknek az egyházépítés munkájában; de ne nézzék tétlenül, ha a felajánlott munkásságot igénybe venni nem akarnák, vagy nem tartanák figyelemre és méltánylásra érdemes tényezőnek. Így-így! Fogjon kezét a két faktor, egyház és iskola, pap és tanító, akkor nem lesz nekünk szükségünk paraphrasis egyházfigyelemre, nem kell féltünk

¹ i. h. 1013—1021. II.

² Christ: »Horatiana« i. h. 136. kk.

³ i. h. 126. kk.

⁴ i. m. 95. kk.

⁵ i. h. 63. kk.

⁶ L. Carm. IV, 3. 13. kk.

anyaszentegyházunkat, mert él az és boldogít mind a világ végezetéig!

Ugyancsak Fábíán István felhívta a kör tagjait a »Zemplénmegyei Tanítók Háza« és az »Eötvös alap« pártolására; de sajnos, eredménytelenül!

Kimondotta a gyűlés, hogy országos mozgalmat indít arra nézve, hogy a nyugdíj törvény revidíciója alkalmával tekintélyes alakban nyerjen kifejezést és teljesíthetőség a tanítóság következő jogos követelése. 1) A nyugdíj illeték megállapításánál a kántori fizetés is számíttassék alapul. 2) Öt évi szolgálat után a tanító özvegye és árvái állandó évi segedelemben részesíthetők, azon alul pedig végkielégítést kapjanak. 3) Az özvegy férjének három hónapi fizetését kapja temetési költségekre. 4) A szolgálati idő, tekintet nélkül az illető korára, a hivatalba lépés napjától számíttassék. 5) 30 évi szolgálat után teljes fizetéssel mehesse nyugalmába a tanító. 6) A nyugdíjalapot a kormány saját terhére és a tanítók levonásával kezeltesse. 7) A tanítótevékenységtől eddig szedett 15 kros járulék vagy törültessek, vagy szedesse azt be a kormány úgy, hogy a tanítók társadalmi állását ne érintse.

Több házi ügy elintézése után az elnök berekesztette a tanácskozást.

Gyűlés után a tagok a deregnyői egyház vendégei voltak, mely előzékenyséért, midőn szíves köszönetet mondunk és kiemeljük, hogy Várady Pál tanító és kedves neje faradhatlanok voltak az előzékenységekben, nem titkolhatjuk el a felett érzett sajnálkozásunkat, hogy a vendéglátáskor hasztalan kerestük a . . . házi gazdát, a hivatalos egyházat!

Fábíán István.

Egy epizód a gyakorlati lelkészet köréből és az a körül csoportosuló gondolatok.

A Vihorlát tövében, Zemplén-Szinna tőszomszédságában fekszik egy kis falu. Magyarosan József völgyének nevezik. Egykor, míg Szinna völgyében a vasgyártás megvolt, ez a kis falu lakosai is jó módban voltak. Keresetük bőven volt. Ma e kis falut is Amerika látja el pénzzel. Az itthoni földjük kevés hasznót hajt, parázs pénzt pedig csupán a szén égetésből s a szén szállításból lát az a néhány férfi, a ki még itthon maradt.

E kis faluba is került néhány protestáns, jobbára ág. h. ev. család azokban a jobb időkben. S az évek folyamán állandó otthonukká lett e kis falu.

E protestánsok mind távol estek oly központtól, a hol vallásos kedély világuk táplálékot talált volna; nem volt közelükben senki, ki hitüknek tüzet élesztgette, egyháziasságukat elősegítette volna; nem volt senki-jük, ki számon kérte volna legalább olykor-olykor, hogy családjukban a vallásos érzés ápolása milyen irányú.

S lassankint, a természet törvénye szerint, fogyott-fogyott az öregek száma. . . A törzs kiveszett s a róla lehullt magvakból új sarj fakadt. . . De az új sarjakat már nem az a kertész gondozta, nevelte, a ki a kidőlteket. . . S az új sarj már más is.

E kis faluba hívtak temetni a tavaszon. Egy öreg, 70 éven felüli ág. h. evangélikust. A fia jött be hozzám. 30 éven felüli férfi már ő is. — Tudakozódtam valása felől. Ő róm. katolikusnak vallotta magát.

»Akkor hát az atyja is róm. kath. volt« — mondtam neki, hogy kivegyem belőle, hogy mennyire van tudatában a vallásfelekezetek közti viszonyoknak.

»Nem, az én atyám lutheranus volt,« maga mondta magát annak még halálos ágyán is. Mi akartuk volna

elhívni hozzá a plebánust, mikor már nehéz beteg volt, hogy meggyóntassa: de ő nem engedte ezt meg, mert — mint mondá — neki Homonnán vagy Kladzánban van a papja.

»Teliát akkor magának is lutheránusnak kell lenni — mondtam neki — ha az apja az volt. A törvény így parancsolja.

»Hogy a törvény mit parancsol, én nem tudom; csak azt tudom, hogy az édes anyám is róm. kath. s engemet a plebanus ur *keresztelt* s én a kath. templomba járok, a mióta emlékezem, imádkozni és *gyónni*.

Itt s az ezekhez hasonló esetekben nincs már mit tennünk. Ezt a második vagy éppen már a harmadik generációt visszateremtteni nem lehet, különösen eszközeink fogyatékosága s gyengesége mellett.

Elmentem tehát eltemetni az öreg K. J.-t, a kiben még lobogott — habár már meggyengült fénynyel — apái hitének tüze.

Homonnától József völgyéig jó két órányi az út kocsin s a nyirkos tavaszi időben még több vala. Volt időm tehát eltöprengeni sok minden felett.

A legtöbb fájdalmat okozó az volt töprengéseim között, hogy az utolsó protestánst megyek kikísérni József völgyéből az élők honából. — Mit érek én erős hitemmel, prot. egyházam iránt való meleg szeretettel: ha nincsenek, ha nem lesznek híveim?! — A prot. pap az Igének, az Eszmének hirdetője s boldogságának egyedüli titka az, ha az ajkáról elszállt Ige, Eszme fogékony keblekre talál. — És íme, sok mindentéle alkalom hangosan kiáltja felénk: Protestánsok, pusztulunk, veszünk! — S te, prot. papi tábor, kit sárral dobál meg még a »Borsszem Jankó« heti lantosa is, fenmaradhatsz, mert kenyered már van, ha ugyan sovány falat is: *de mit ér a kenyér boldogság nélkül?! . . .* De hajh! *túlzottan aggodalmaskodunk! . . .*

S aztán töprengtem tovább. Visszaszállt lelkem a 40-es évekbe, a mikor lelkes férfiak megpendítették az unio eszméjét. S ez a visszaemlékezés újabb keservet okozott lelkemnek. Mert hisz' az unio még ma is csak — vágy s ez a vágy is csak az elfogulatlanok lelkében él. — Mi más képe is lenne ma hazai prot. egyházunknak, ha az unio létre jön vala! Így inkább akartunk volna talán együtt gondolkozni, együtt tervezni s együtt cselekedni: s talán még egy akarattal védekezni is tudtunk volna a külső és belső támadások ellen?!

De hát — denique az unio nem jött létre. Pusztultunk, vesztünk folyton, mint az oldott kéve lassankint széthullunk; s jöttek, jönnek az idegen kalász-szedők s a szétomlott kévéknek a szelek által szerte hordott kalászeit összeszedgették, összeszedgetik.

Hosszú évtizedeknek keserű tapasztalatai fekszenek előttünk. Es még ma sem tudunk *feltékenykedő* lelkünkön erőt venni. Es még ma is kísért a prot. testvér felekezet között a felekezeti kizárólagosság ördöge.

Példa erre — a sok között — az én kis missiói gyülekezetem, mely egy évtizeddel ez előtt alakult meg az e vidéken szétszórva élő prot. hívek kezdeményezéséből, azok vágya alapján. Az ev. ref. egyház-egyetem sokat áldozott e kisded gyülekezetre — pénzből és erkölcsi támogatásban. Az ág. hitv. ev. egyház-egyetem jóformán tudni sem akart mindez ideig rólunk. Pedig mi itt nem kizárólagoskodunk. A testvéri szereteten alapuló béke leng e kis egyház felett. Egymást megértve s egymás hitbeli s dogmatikai meggyőződését tiszteletben tartva, munkálkodunk s igyekszünk hivatásunknak megfelelni. Mi más lenne annyi jó akarat és buzgólkodás mellett, mint a mennyi itt van, ez a kis

missiói egyház, ha az ág. h. ev. egyház is atyai gondozásban részesített volna bennünket?! Allna ma már az iskola is. S mily szép volna, ha pl. ev. ref. lelkész oldalán ág. h. ev. tanító hintegetné a jövő nemzedék lelkébe a protestáns eszméket!

De hajh, mikor lesz ez így?! Hányszor fogunk még fel-felsőhajtani: Most kísérjük ki az utolsó protestáns innen vagy onnan az élők honából!?

Hányszor lesz alkalma a homonnai prot. (ez idő szerint ev. ref.) papnak egy-egy tót falú temetőjének sírdombjai között a legnépesebb és a legkeserűbb fájdalmat érezni?! . . .

Igen, mert ezt a fájdalmat éreztem én ennek az itt szóban levő öreg keresztyén testvéremnek sírba tételénél is. Amint ugyanis kikísértük a koporsóba zárt öregot a temető kertbe, a koporsót letétem a nyitott sír szájára, hogy imádkozzam kihűlt porai felett még egyszer, mielőtt lebocsátanók a testnek örök pihenést adó hideg ágyba. El szoktam imádkozni a sírdombokon is — az Ur imádságát, több okaim mellett azért is, hogy a nagyobbára tót ajkú temetési gyülekezet legalább ezt az egy imádságot imádkozhassa el velem. — Az igaz, hogy pápistas a képe az ilyen temetői jeleneteknek, mert ev. ref. pap áll a nyitott sír felett s térdeplő közönség zsongja a Mi Atyánk-ot körülötte: de — hagyján még az ilyen jelenet. Mert hogy térdepelve vagy állva imádkozunk-e, az nagyon is lényegtelen. Az imádkozás a fő, a lényeg. Az ima, általában a hit tartalma az, mely megkülönbözteti az egyes felekezeteket s a különböző vallásokat egymástól.

Mikor így imádkoztam a Mi Atyánk-ot, azon vettem észre magamat, hogy a »szent asszonyok« a beszenteléshez használt eszközzel a sírt és a koporsót „szentelt vízzel“ „beszentelték.“ A legfelségesebb imát, az Ur imádságát mondtam: de — Isten bocsássa meg bűnömöt — gondolat gondolat után támadt agyamban, keserűbbnél-keserűbb érzések fészkeltek be magukat szívembe. — Szemem láttára, imádkozásom közben, szentelték be szentelt vízzel a sírgödört és a koporsót! Az én funkciomat mintha keveselték volna, a mi hitbeli felfogásunkat Isten bölcsesége felől mintha nem találták volna megnyugtatónak az örök üdvösség és békés pihenés elnyerhetésére nézve! Egymagam voltam e jelenetnél protestáns, a ki vallja is magát annak. Mit tegyek most? — gondoltam magamban. A kezük-ből ki nem vehetem a szentelő eszközt. Felvilágosítani őket még abban az esetben sem lehetne, ha teljesen tudnék is a nyelvükön, mert hiszen azok vén asszonyok, a rózsza fűzérnek valának tagjai. Elfordultam hát keserű érzéssel a sírtól is s énekeltem — *egy magamban*: — »Nincs már szívem félelmére« . . . »Szűnjetek meg kétségeim, Változatok félelmeim: Reménységgé s örömökké . . .«

S ezt a jelenetet átéltem én már másod ízben.

E jelenetnek vajjon mi volt a rúgója? Öntudatlan volt-e a vén asszonyok cselekedete, vagy öntudatos? Saját hitbeli érzésük sugta-e nekik e cselekedet végrehajtását, vagy kitanítva voltak rá? Biztosan ki tudná megmondani? — De hogy a prot. öntudat és a protestantizmus felől táplált egészséges felfogás kiveszett onnan is, hol ez még egy pár évtizeddel ezelőtt is megvolt: az bizonyos. Ez nem túlzott aggodalmaskodás.

Hogy nem jól van így, azt még a kicsinyek is érzik.

Példa ez, való példa, hogy sokféleképen törnek ellenünk a papismus katonái. S intő jelek az eféle

aprólékoknak látszó jelenetek is, hogy a két testvér prot. egyház egyesítse erejét mindenütt, a hol erőt kifejteni egymagában egyik sem képes.

Réz László.

Javaslat a lelkészi értekezletek vonzóbbá s gyümölcsözőbbé tétele ügyében.*

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés!

Alulírottak azt a megtisztelő megbízatást nyertük, hogy adjunk véleményes javaslatot a lelkészi értekezletek vonzóbbá és gyümölcsözőbbé tétele végett.

Az a nem csekély idő, a mely megbízatásunk óta elfolyt s az idő által felvetett mozgalmak, események, a hazai felekezeti viszonyok, de a lelkészi értekezleteknek itt-ott mutakozó elrendelése is mind a mellett bizonyítanak, hogy megbízatásunk szükségessége ma még szembezőbb s így a felvetett kérdés megoldása is sürögsebb ma, mint bármikor.

Meg akarván felelni megbízatásunknak — a lehetőség mértéke szerint — önkéntelenül is a lelkészi értekezletek céljára esik figyelmünk. Növekedni a sürűbb érülködés által az egymás iránt való szeretetben, az egyház építéséhez megkívántató gyakorlati ismeretekben, a cura pastoralis titkaiban s eszmét cserélni a védekezés eszközei és módjai felől: — ezekben határozódott idáig, főként ezekben és ilyenekben, az alsó-zempléni egyházmegyei értekezletek munkaköre s így céljuk is ezekben állott. Egyszer-máskor kísérletek történtek, a felolvasások meghonosítására is, különösen a Hegyalja-Harangodi kör kebelében s így ezek is odasorozhatók már a lelkészi értekezletek feladatai közé.

Ha így tudjuk a célt és feladatokat, úgy tetszik nekünk is, s még inkább úgy tetszhetik másoknak, hogy egész helyes uton járunk és kellő magaslaton! És legott felmerül a kérdés, hogy miért kell hát mégis a lelkészi értekezletek vonzóbbá és gyümölcsözőbbé tételéről gondoskodnunk? A felelet igen egyszerű. Azért, mert eddigi értekezleteink — a cél és feladatok helyes kitűzése mellett is — inkább csak a futó-vásárokhöz hasonlítottak, a melyekre betekintenek többen-kevesebben, de a melyeken megpihenni s nagyobbakra és magasabbakra törni nem szokás, mert idő sincs rá.

A lelkészi értekezletek nagy céljának kockáztatása nélkül azoknak ezt a futó-vásári jellegét kell — nézetünk szerint — megszüntetnünk. Egy-két órán, az egyházmegyei közgyűléssel kapcsolatban s csupán annak bekapogatója gyanánt tartani, az u. n. közös értekezleteket; ez annyi, mint az értekezletek komolyságának kockáztatása s azoknak mihamarabb való lejárata.

Az a temérdek vitatni való, a mit a változatos élet minduntalan felvet s a mit a gyorsan változó viszonyok élénkbe dobálnak; maga a papi hivatás, ennek sok ága-boga; a papi tudományok nagy kérdései, egyházi multunk fényes tanúságai s jelenünk gondjai, aggodalmái; óh, bizony ezek mind komolyabb természetűek, semhogy azok felett elsiethetnénk, vagy azok felületen vizsgálataival és tárgyalásával megelégedhetnénk. Örökös sietés mellett s egymás kihallgatása nélkül hogyan fejlődhetik egészséges közszellem? Hogyan ismerhetjük meg egymás érzékét és miként bírnánk egymásra hatni jótékonyan?!

* Felolvasatott az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlésén.

A közös értekezletekre tehát 1-ör is *kellő idő* fordítandó, hogy azok vonzóbbakká lehessenek.

Az egyházkerület meghatározta ugyan, hogy a lelkeszi értekezleteknek minden kebelbeli lelkész kötelezett tagja, de ennek a határozatnak érvényesítése még kísérlet tárgyát sem képezte közöttünk, pedig alapszabályilag is áll ez a kötelezettség. Próbát kell tennünk — e határozat keresztülvitelére. Szoktassuk hozzá magunkat a törvény mélyebb tiszteletéhez s a magunkhozta szabályok megtartásához s ne essék közülünk senkinek terhére, ha elmaradását komoly okokkal kell kimenteni, vagy ne essék zokon az elmaradottnak a megszüntetendő bírság kifizetése. Így biztosítva lesz a lelkeszi értekezletek közönsége és képződhetik közöttünk egészséges és hegyeket mozgó papi szellem. Néhány tagnak gyűbeylekezése s az elmaradtak miatt támadt bosszankodása, igen kellemetlen bevezetés egy-egy népesnek ígékező lelkészi értekezlethez s a várt eredménynek kockára vetése.

2 ik teendő tehát az értekezletek vonzóbbá tétele végett a *megfelelő közönség biztosítása*.

Hogy pedig a közönség a lélek által vitessék és ne az alapszabályok kényszere által az értekezletre, gondoskodnunk kell 3-or *értekezleti tárgyakról* s azoknak — a szükséghez képest — illő *vitatásáról* s egyéb-ről is.

Részünkről sem a részleges, sem a közös értekezletet nem tartanók meg *isteni tisztelet* és *felolvasások nélkül*. Az isteni tiszteletben mindenkor a lelkeszi kar valamely előre felkért tagja mondana imát, tartana egyházi beszédet vagy biblia-magyarázatot, most egyiket, majd másikat — a körülményekhez és a megállapított tárgysorozathoz képest. Az imádkozó, a predikáló vagy írásmagyarázó csak a saját eredeti vagy fordított művével szerepelhetne. E reform vonzó és gyümölcsöző voltát magyarázni feleslegesnek gondoljuk, sőt tiszteletlenségnek véljük a lelkeszi értekezlet tagjai iránt.

Az értekezlet tárgysorozatából sohase maradhatna ki a mi ízlésünk szerint *egy vagy több felolvasás*.

Most, a mikor minden lelkésznek kötelességévé lett saját egyháza történetének legalább főbb adatokból való megírása, bizonyosan sokan érezték a munkaközben, hogy milyen gazdag anyaggal szolgál a legtöbb egyház multja az elmélkedésre, az összehasonlításra s következtetésekre. A felolvasások tárgya tehát lehetne egész a kimeríthetetlenül az egyes egyházközsegek eddig elfolyt története. Nemcsak a viszontagságok, a melyekből sok egyházközsegnak gazdagon kijutott, hanem az alapítók, a jóltevők, egyes lelkészek is mind halás tárgyai lehetnének a történeti felolvasásoknak s a mellett, hogy ilyen úton aztán jobban megismernék egyházmegyénket, egyszersmind bebizonyítanók a világ előtt, hogy haladatosak is tudunk lenni elődeink és mindazok iránt, a kik egyházunk oltarai körül buzgó lélekkel forgolódtak.

Saját egyházmegyénken túl, érdeklődhetnénk a felolvasások által az egész hazai protestantizmus multja és jelene iránt, sőt az egyetemes kereszténységé iránt is, főként azokon a pontokon, a hol azzal erősebben érintkezünk és a hol abból erő s tanulságot meríthetünk.

Ezeket felül az egyház tana, ennek fejlődése, vitás pontjai, a felekezeti eltérések, a theologiai tudományok minden ága, a melyektől a gyakorlati lelkésznek sohasem lehet és szabad elzárkóznia, az egyházjog, a missió, a papi gond, a melyek ezer apró és nagy kérdésekkel kínálkoznak az elmélkedő ember számára, sőt

maga a világtörténelem, a hazai irodalom s a vallásos költészet különösebben... mind, de mind bőségesen szolgálnak felolvasási tárgyakkal, csak mi is úgy akarjuk.

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Oláh Károly*, a nagy-körösi ev. ref. főgimnázium és tanítóképezde ének- és zene-tanára, 36 évi buzgó sikeres tanári működése után június 12-én meghalt. — *Legey* áldott emlékezete! — *Kovács János*, a vámos-ujfalui ev. ref. egyház élemedett lelkipásztor, hosszas betegeskedés után június 8-án jobblétre szenderült. Az egyedül idvezítőnek tartott egyházat hagyta volt oda annak idején s az új élet viszonyai között szegényen is boldognak érezte magát. — *Dezső Géza*, *Dezső Lajos* sárospataki állam-képezdei igazgató fia, élete 24-ik évében, f. hó 15-én elhunyt. A mélyen sujtott szülők bánatában őszinte részvételt osztozunk.

— **Kun Bertalan**, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület püspöke, június 10-ikén ünnepelte miskolci lelkészkedésének 50 éves évfordulóját. Az Úr kegyelme sokszorosan megnövekedett az ünnepelt férfú, a ki immár 60 év óta viseli a protestáns papi palástot s egy helyben 50 esztendőn át igyekezett hí és igaz vezetője lenni az Úr népének, a mely most is azzal a tisztelettel környezi őt, a melylyel akkor vette körül, a midőn az ifjú végezte a lélek dolgait. Abban a lélekemelő ünnepélyben, a mely bensőségével s egyszerűségével volt feltűnő: mi is örvendőző lélekkel vesztünk részt!

— **A sárospataki főiskola akadémiai igazgatója** az 1900—1901. ik évben ismét *Dr. Zsindely István* jogtanár lesz. — A dékáni állást a theol. szakon: *Radácsi György*, a jogin: *Dr. Mecner Sándor* fogják betölteni a jövő iskolai évben.

— **Debrecen és a pápai hatalmi zászló.** Hogy milyen nagy, erősnek érzi magát a magyar ultramontanizmus: arra nézve kétségkívül a legérdekesebb bizonyosságok egyike az, hogy a nagy prot. fészekben, Debrecen városában Wolafka Nándor címzetes püspök úr a pápai fehér-sárga színű zászlót tűzette ki a mult héten a r. kath. templom tornyára!... Ugyan mit gondolnak t. olvasóink, hogy mit kap Wolafka úr ezért?... dicséretet és kitüntetést!... Sőt a debreceni társadalmi élet kitűnőségei is megdicsérik talán érte, — mert hát ez így illik!!

— **Pályázatok lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben, a beregi egyházmegyében július 15-ig pályázhatni a *mátyusi* IV. o. egyház lelkészi állására. A kérvényeket Sütő Kálmár fogadja el Munkácson. — Az erdélyi kerületben a marosi egyházmegyében fekvő *székési* s a nagy-enyedi egyházmegyében tartozó *detrehemi* IV. o. lelkészi állásokra, a kérvényeket 24-ig fogadja el Ravasz Árpád Nyárad-Szeredában, illetőleg Dr. Bartók György püspök Kolozsváron.

— **Felvilágosításul.** A bodrogközi ev. ref. lelkészek értekezleti gyűléséről szóló tudósításban, a mely —óp— aláírással jelent meg a Sárospataki Lapok legközelebbi számában, az alsó-zempléni egyházmegye tanügyi bizottságának elnöke vagy jegyzője szabálytalan eljárással vádoltatik a nyilvánosság előtt; — mintha bizony az egyik vagy a másik lenne oka annak, hogy *értekezlet tagjai nem olvassák el az egyházmegyei gyűlésekről szerkesztett s minden egyháznak megküldött egyházmegyei jegyzőkönyveket*. Mert ha — bárki is az értekezlet tagjai közül — kikeresi az 1897 ik évi őszi egyházmegyei gyűlés jegyzőkönyvét: a 74-ik szám alatt az *Általános és egyesekre vonatkozó észrevételek* 9—10

pontjaiban felvilágosítást, útbaigazítást talál az értekezlet által nem ismert dolgokra nézve. Ulvasható ott, hogy a tanügyi bizottság elnöke minden évben — a kellő időben — megküldi az iskola-látogató küldöttségek lelkész tagjainak a látogatási jegyzőkönyvet; meg tudhatná azt is, kik az egyes körökben az iskola-látogatók? s ha a későbbi években megjelelent s az egyes egyházaknak szintén megküldött jegyzőkönyvek elolvasására is szakítana egy kevés időt: azt is megláthatná, mely látogatási körben volt személyi változás? Azt mondja a tudósítás, hogy az értekezlet tagjai a zárvizsgák idejéről sem bírnak tudomással! Pedig a jegyzőkönyvek erre is feleletet adnak, persze, csak annak, a ki azokat átnézi. Az 1898-ik évi őszi egyházmegyei gyűlés jegyzőkönyvének 53 sz. a. pontjában utasítottak a körlátogató küldöttségeket, hogy az iskolák meglátogatását mindenkor június hóban és pedig legkésőbb 25-ikéig eszközöljék. Tanügyi bizottság elnöke még e hó 8-ikán szétküldte a jegyzőkönyveket a szokásos utasításokkal, a melyben jelzi, hogy a vizsgák június 17—25-ike között tartandók meg. Hogy mely napon történjék június hóban a látogatás, ennek meghatározása az utasítás figyelembe vételével az egyes körök iskola-látogatóira bízott. — Épen ezért nekik kötelességük a »jótekonny nőegyesület elnökönőjé« a vizsga idejéről értesíteni; nem pedig a tanügyi bizottság elnökének vagy jegyzőjének. Felvilágosításul és a magam igazolására tartozom ezeket elmondani, nehogy az Elnök úr, vagy én, mint a tanügyi bizottság mostani jegyzője, szabálytalansággal vagy hanyagsággal vádoltassunk, mintha talán a tanügyi bizottsági gyűlés jegyzőkönyvei nem rendesen vezettetnének, vagy a hozott határozatok nem pontosan hajtatnának végre. Zitás Bertalan.

— **A tályai ev. ref. egyház** a f. év július 1-re negyedfélszázados fennállásának emlékére tervezett örömünnepélyét azon nagy csapás következtében, mely városunk polgárait a nagymérvű fagykarban sújtotta, — kénytelen volt elhalasztani; egyrésztől azért, mert örömünnepélyünk összhangjára zavarólag hatott volna a javainkban élt nagy veszteség tudata és érzete, másrésztől azért, mert tervezetünk szerint a város minden tehetősebb polgárának áldozatkészségét igénybe vette volna ünnepélyünk, mire jelen szomorú körülményeink közt oly mértékben nem lehetne számítanunk, hogy az ünnepélynek úgy erkölcsi, mint anyagi sikere feltétlenül biztosítva lenne. Az ünnepély alkalmára készített »Egyháztörténet« azonban pár nap múlva ki fog kerülni a sajtó alól s az előfizetőknek mielőbb megküldetük. Tályai, 1900. június 10. **Dr. Szabó Gyula** egyházi főgondnok s elnök, **Bernáth Béla**, rendező biz. elnök, **Hézszer Emil**, lelkész.

— **Latorcaparti munkatársunk** ellen a kassai kir. törvényszék vád-tanácsa ez évi 3072 sz. végzésével helybenhagyta a vizsgálatot, mert »az inermínált cikk a vizsgálat elrendelésére törvényes alapot szolgáltat« . . . Most már nem sok idő multával majd arra kerül a sor, hogy a vád-határozat nyújtassék be s a tárgyalás tüzessék ki és akkor . . . akkor majd lesz egy szép, egy felemelő, egy tanulságos jelenet úgy az elítéltetés, mint a felmentés esetén! . . . Így gondolják azt azok, a kik a »Sárospataki Lapok« tiszta prot. álláspontjának nem ellenségei!

— **Koronázási emlékünnap.** A sárospataki állami tanítóképezde iskolai ünnepélyt rendezett f. hó 8-án a koronázás évfordulója alkalmából. A növendékek megnyitó éneke után Kötse István tanár vázolta a koronázás jelentőségét s mondott el egyet s más a

koronázás ünnepélyéről. Az ünnepet a növendékek énekkara zárta be.

— **Az erdélyi püspöki cím kérdésében** a mint a »Prot. Egyh. és Iskolai Lap« írja, hír szerint »a konvent vezér emberei az adott viszonyok között megfelelőnek tartják a kérdés megoldását.« . . . Ez megint az u. n. alkalmazkodási politika, a melynek sem jogosultsága, sem helye nincs; a kik ezt követik, mintha erőnek erejével maguk ásnák meg a sírját a magyar protestantizmusnak, a mely íme egy cím-kérdésnél is a rövidebbet húzza, akkor, a midőn országvilág belátta, hogy a miniszter 1899-ik évi rendelete hibás volt. Még az u. n. kormányparti lapok is elítélték a miniszternek tavalyi eljárását s a mi embercink egy, az elsővel lényegben teljesen azonos rendeletet az adott viszonyok között elfogadnak! . . . Szépen vagyunk! Csak ez kell most a reactio támadásaink idején! . . . Hat vajjon az erdélyi ev. ref. egyházkerület megnyugszik-e?

— **Emléksobrot** akarnak emelni **Bethlen Gábornak**, Erdély dicső emlékü fejedelmének az erdélyrészi magyarok, a kik a szoborbizottságot megalkotva, most már gyűjtőíveket bocsátanak széjjel, hogy a szoborra adakozzanak mindazok, a kik előtt Bethlen Gábor emléke tisztelt és becsült . . . Nekünk protestánsoknak nem kell buzditás arra, hogy a Bethlen Gábor emléket örökítő emlékműre áldozzunk; úgy gondoljuk elég, ha csupán azt mondjuk: a szobor-bizottság pénztárnokához, **Orbai Lajoshoz** küldendők Nagy-Enyedre a szoborra szánt adományok! Ha buzditani kellene a magyar protestáns világot, hogy adakozzék a Bethlen Gábor emlékszobrára: akkor nem volnánk méltók arra, hogy protestánsoknak s magyaroknak hívassunk!

P á l y á z a t.

A **Vallásos Iratokat Terjesztő Egyesület** pályázatóhirdet egy ref. népiskolai tanulók kezébe adandó *konfirt mációi kátéra*, melyben a tiszántúli egyházkerületi terv figyelembe vétele mellett a református egyház hit- (különösen sakramentomi) és erkölcstudományok főbb tanai, isteni tiszteletünk és egyházunk lényeges rendtartásai akkép adassanak elő, hogy a tárgyalás során a tanítónak mindenütt alkalom nyújtassék a vallásos érzések s az egyház iránti hűség ébresztésére és erősítésére, mire nézve az előszóban a tanító számára megfelelő rövid utasítás is adandó. A munka tananyaga akkép szabassék meg s a szöveg nyelvezete olyan legyen, hogy a kézi könyvet azok is használhassák, kik előzetesen kellő számú elemi osztályokat nem végezhettek.

A munka terjedelme közé 8° ben, garmond szereléssel legfeljebb 3 nyomatott ív. **Jutalma**, mely csupán az általános becsű műnek adatik ki, **500 korona**. A tulajdonjog az egyesületé, úgy azonban, hogy a további kiadásoknál a szerzőt 80—80 k. tisztelet-díj illeti, miért ő köteles a szöveget újra átnézni s esetleg az Egyesület kívánsága szerint módosítani.

Az idegen kézzel lemásolt s a szerző nevét magában foglaló jeligés levéllel ellátott művek a f. é. dec. 31-re alulirothoz küldendők.

Hmezővásárhely, 1900. jún. hó.

Szabó János,

esperes, a békés-bánati ev. ref. egyházmegyei Vallásos Iratokat Terjesztő Egyesület elnöke.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Fejes István.* „A sárospataki főiskola jövője.” — *ifj. Mitrovics Gyula.* „Válasz a „diploma harc” kérdésében.” — *Dombó László.* „Qu. Horatius Flaccus, „Carmen Saeculare”-ja.” — *Ifj. Antalffy László.* „Katholicismus és protestantizmus a kultur-történelem világánál.” — *Radácsi György s társai.* „Javaslat a lelkeszi értekezletek vonzóbbá és gyümölcsözőbbé tétele ügyében.” — „Vegyesközlemények.”

A sárospataki főiskola jövője.

Idején valónak látom, hogy miután miskolci nyilatkozatom folytán, szükségesnek tartottam a sárospataki főiskola viszonyairól egyik és másik lapban felvilágosításokat nyújtani; most már ne mellőzem a magunk szűkebb körét sem, hanem itt is elmondom véleményemet, gondolkozásomat.

Mindenek előtt köztudomásra hozom tehát azt a gondolkozásomat, hogy én a sárospataki főiskola önállóságának vagyok híve oly értelemben, a mint azt a törvények megengedik és ezen elvemből folyólag nyilatkoztam azon irányzat ellen, a mely ma az államsegély igénybevételére kényszerítene Patakot is. Az államsegély igénybe vételét az iskolákra elvileg én nem ellenzem, sőt szükségesnek tartom, hogy az állam támogatását igénybe vegyünk minden oly ponton, hol ellenkező áramlatokkal kell küzdenünk. Igaz ugyan, hogy az 1883. évi középiskolai törvények megalkotása után néhány konventi társammal a mellett az eszme mellett küzdöttem, hogy a középiskolák rendezésére szükséges államsegélyt egyetemes egyházunk egy összegben kapja meg és maga rendelkezze vele elszámolás mellett, az egyes iskolák talpra állítására nézve; de ezzel a törekvéssel elbuktunk; meg kell tehát nyugodnom az adott viszonyokban, a melyek szerint egy bizonyos idő múlva, midőn a szükségégek emelkedni fognak, sok középiskolánkban le fog billeni a mérleg és a mostani fél-önállóság is lassanként megszűnik. Nagy bajnak végre ezt sem tartom, sőt talán még tisztább lesz a helyzet, ha a Dobos jóslata beválik, hogy az iskolák az egyház testéről, idő múltán, lehullanak és államivá lesznek.

Azonban a sárospataki főiskolára nézve mindenkör külön véleményem volt, az van ma is, az lesz jövőben is. Ez az iskola egyetemes jellegű; a magyarországi reformátusok egyik főiskolája. Ez történeti hagyomány, a mely köteleességeket foglal magában; régi dicsőség, a melynek elvesztése felelősséggel jár az utókor előtt. A köteleesség is, a felelősség is a tisztán-neni egyházkerületet terheli, a mely engem a pataki iskola gondnokává választott. Hűtlen letéteményese volnék az eddig bennem helyezett bizalomnak, ha ettől a felfogásomtól eltértem volna, annál is inkább, mert

ezelőtt három évvel mondotta ki kerületünk, hogy a pataki iskola önállóságát fentartja. De a pataki iskola az egyetemes jellegen kívül, a mely végre inkább a protestáns önérték és dicsőség kérdése, tehát kissé finomabb idealizmus, még más sajátságokkal is bír, a melyeknek súlyos ethikai tartalmuk van. Ez az intézet, kezdetétől máig, tisztán alapítványokon nyugszik s minden alapítványnak belső célzata, soknak egyenesen kikötése is az, hogy ez az iskola református maradjon. Az alapítók szellemének sereglme nélkül alig lehetne hát kiszakítani a főiskola egységéből annak gimnáziumát, a mely a többi intézeti ágaknak éltetője. Harmadik indokom az önállóság csorbitatlan fentartása mellett, az iskola népességének biztosítása a jótéteményeknek állandó és folytonos szaporodása által. Arról tisztán meg vagyok győződve, ha csak a közgondolkodás át nem alakul, hogy államsegélyes iskolára alapítványok nem fognak tétetni. A vallási és egyházas érzés az, a mely a jöltevőket erre ösztönzi, mert ha pusztán a közoktatásügy volna, akkor ily alapítványokkal az állami iskolák is nagyobb számban dicsekedhetnének. Nos, ha tehát Patakon a távolabb jövőre nézve is nem biztosíthatjuk az ifjúság számára folyton eszergedező jótéteményeket, akkor egy bizonyos idő múlva még nagyobb hiány lesz papokban, tanároknak, tanítóknak egyaránt. Nem tíz esztendőre kell csak előre néznünk egy intézet kihatásaira nézve, hanem kissé távolabb is. Én most, igaz, egyelőre biztosítva látom a Mudrány-alappal tápintézetünk fejlesztését, de mi az a jövőhöz képest? Ma sem kell egyéb, mint kissé tágitani a fölvételen, a melyre nézve eléggé szorongattatunk, vagy javítani az ellátáson, a mely kötelességünk is, mert az ifjúság igénye is ép úgy emelkedik, mint más halandó emberé, — és a Mudrány-alap ki van merítve a fenekéig. Hát aztán mi lesz holnap? Az, hogyha Sárospatakon a szegény szülők gyermekeit visszautasítjuk, a kikből mégis csak kerül a mai nap pap is, tanár is, tanító is, rohamosan fog emelkedni a hiány mind-ezekben. Ezen föltevésemet igazolja ma is az a tény, hogy akár a budapesti, akár a kolozsvári, sőt még a debreceni theologiai fakultáson sincs aránylag annyi növendék, mint Patakon, mert nincs széles alapu gimnáziumuk sok jótéteménnyel a szegényebb sorsu tanulók részére. Itt kell keresni a pap-hiányt; a minél fogva meglehet, hogy be fog állani az idő, a

mikor nekünk is, mint a katolikusoknak, a gimnázium felsőbb osztályaiba kell benyúlnunk és onnan kezdeni a papi semináriumba felveendő ifjak ellátását.

Mindezek, a miket elmondottam, vezérelveim, a melyeknek tudatában tettem miskolci nyilatkozatomat, mert gondolom, hogy azt minden józanul ítélő ember belátta, hogy azon nyilatkozat valódi célzata nem volt más, mint a sürgetéssel szemben rámutatás a várakozás lehetőségére fontos érdekek miatt. Igen jól tudtam én, igen jól tudom ma is, hogy a kit a szükség szorít, annak a várakozás nem kellemes dolog, főleg, ha közelebbi segítség kínálkozik; igen jól tudom azt is, hogy ez a legközelebbi segítség, bár annak kieszközlése is beletelik két évbe, legegyszerűbben csupán az államsegély; de éppen ezért kellett a pataki tanári kart megszomorítanom, egyenkint szeretve őket egész lelkemből, de szeretetemet megosztva a féltett főiskolával is, a mely nemcsak tanárokból, hanem tanulókból is áll.

Igazságuk lesz a pataki tanároknak, ha azt monják nekem — ohó! nemcsak a mi mai szükségünk van ám szóban, mert hiszen azt mi egy kissé eltűrhetnők, ha eddig is tűrtük; hanem a főiskola, a verseny, a fejlődés, a jövő!

Hát én nem is tulajdonítom másnak az ő kívánataikat, bár teljesen jogosúlnak ismerem el az egyéni indokokat is.

Az önállóság fentartása mellett, a szükségletek kielégítésére most adom hát meg a tájékoztatást. Patakon tudhatja mindenki, hogy ezek nem most szülemlettek meg lelkemben, mert a tények és előkészületek igazolnak engem abban, hogy a szükségeket mindenkor ismertem és ha a Mudrány per nem akadályoz és ha a pataki iskola szőlőjét már visszakaphattuk volna, a minek akadályát itt nem feszegethetem, — már ma tudnék alapot mutatni a tanári fizetések rendezésének legalább megkezdésére nézve, mert hiszen éppen ebből a célból tettem, a mit tettem, gondoltam, a mit gondoltam, ha ezeket piacra nem vittem is.

Teljes mértékben érzem a felelősségét elveimnek, álláspontomnak. Ennek ellensúlyául ezekre mutatok:

1. A sárospataki főiskola két év múlva mindenestre használatába lép királyhegyi szőlőjének, a mely már, a mint tudom 150 hordó bort termett 70 frt eladási árral. Ebből számíthatunk talán 5—6000 frt évi jövedelmet;

2. a keresztúri hegyen telepíteni kezdtünk egy 20 holdas szőlőt, ebből négy-öt év múlva, viszont számíthatunk talán fokozódó jövedelmi forrásra, a melyet csak jelzek, de összegét ma nem határozhatom meg. Megjegyzem azonban, hogy a királyhegyi szőlő ezzel a telepítéssel szemben csak 9 hold;

3. a szegilongi Mudrány-féle híres szőlő ez évben már jó részében be van ültetve; az tápintezeti alap lesz ugyan, de mint az iskola fejlődésére vonatkozó alapot azért is említtem föl, mert esetleg ez által is felszabadulhat a közpénztár oly áldozatoktól, a melyeket most meg kell hoznia a tápintézet javára;

4. főiskolánk istvánházi pusztájának bérlete 6 év múlva lejár. Ennek a birtoknak béremelését 1894-ben a gazdasági választmány 7000 frtra becsülte a mai bérosszeggel szemben; de vegyük ezt kisebbre, p. o. 3—4000 frtra, a mi a tanári javadalmak fokozatos emelésénél szintén számot tevő összeg;

5. mikor arról a kérdéstről van szó, hogy a pataki iskola válság elé kerül, nem hagyhatom te-

kinteten kívül a Vay-Mocsáry-alapot sem. Nekem úgy tetszik, hogy annak az alapítványnak egész lelke és szelleme, ha nem éppen betűje is azt mondja: ha baj van, nézzetek én reám! A mely alapítvány ily gondolaton alapul: „*hogy a pataki iskola olyan állapotba helyeztessék, melyben minden tekintetben vetélkedhessék hazánk nevezetesebb iskoláival*,” továbbá: „*az ily anyaiskola virágzására szükséges, hogy sok nagy tapasztalású professorokban fogyatkozása ne legyen*” stb. azt az alapítványt, nézetem szerint, a válságok esetén, habár ideiglenesen is, segítségére lehet vinni a főiskolának.

Azt mondja az alapító, ha Patakon megszűnnek a helvét vallású iskola, akkor az alapítványnak más lesz a rendeltetése. Nos, hát minek akkor nekünk Patakon 30 év múlva 1 milliós alap, — ha addig a gimnázium és esetleg a jogakadémia is az állam kezébe jutván, a nagylelkű alapítót a betű miatt cserben hagytuk, mert a mire alapított, azt időközben eljártottuk? Mondják, hogy a helvéciai válástételt követő egyházhoz való ragaszkodás egy némely fél-önállású iskolában már is „névben él csak, többé nincs jelen.”

Azt is mondja az alapító, hogy az egyházkerülettől elvárja alapítványának díjtalan kezelését a maga személyzete által és hogy kezelési költséggel nem fogja csonkítani a tőkésítendő kamatok jövedelmét. Nagy súlyt kell ez időszert erre fektetnem, mert ha egy 5000 váltó frtos eredeti alapítványnak saját költségünkön 100 éven keresztül való szaporításáról van szó, úgy ezt a növelő dajkát legalább is egyértékűnek kell vennem a szülővel. Az alapító nagysága mellett, a mely főiskolánkat örök hálára kötelezi, feltűnik itt a tiszáninnyi kerület nagysága is, mert ma már háromszázezer forinton felül növelte a kis mustármagot.

Ugy gondolom azért, hogy midőn a nagy alapítónak élő rokonai legjobban tudhatják méltányolni dicső ősöknek célzatát, ők, az egyházkerülettel egyetértve hivatva lehetnek megítélni azt is: mikor kell segíteni a pataki iskolán, hogy az református mivoltában teljes mértékben fentartassék?

A pataki iskola a Vay-alapból ez időszert 7000 frtot kap; kamatok tőkésülnek 12,000 forinton felül évenként, később nagyobb összegben. Az alap ma 330,000 forinton felül áll. Harminc év múlva, ha csapás nem éri, el kellene érnie az 1 milliót. Hát nagy baj volna, ha teszem föl, nem érne el többet, 7—8 százezer forintnál? Nagy baj volna, ha időnként, mikor a főiskola egyéb segélyforrásai sem szolgáltatják ki a kellő fedezetet, az egyházkerület ebből az alapból nyújtana segílyt, hogy az alapítványnak addig feleljen meg, míg az iskola él, nem mikor már elhanyaglott, s hogy élve és virágozva *vetélkedhessék hazánk nevezetesebb iskoláival!*

Több nagy hagyomány mellett főképp ez a legnagyobb alapítvány, a mely szellemében oly világos, hogy ebben csak egy önálló református főiskoláról van szó, hódoló tisztelettel készítem engem a pataki főiskola önállóságának megoltalmazására, viszont azonban nem habozom abban keresni a segítség forrását, midőn a főiskola önállóságát látom veszélyeztetve.

Végso módózatúl tartottam eddig szemem előtt ezt a menedéket, de most már ezt is figyelmebe és megfontolásába kell ajánlanom egyházkerületünknek, mert a sárospataki főiskola állapota komoly kérdéssé vált.

Ezekhez vannak kötve azok az elvek, a melyek

miatt én a sárospataki főiskola önállóságához ragaszkodom. Ezekből hiu reménykedés, a mi többé-kevésbé ténynyé nem válik, alig lehet valami; az pedig, hogy a kerület a Vay-alapból egyelőre azonnal is segítsen, ténynyé válhatik ma is úgy, a mit fentebb elmondottam, vagy annál jobb és bölsebb módon is. Itt meg kell jegyeznem, hogy már évek előtt tettem volt javaslatot a Vay-alapnak *anticipandó* megalkotására nézve; de ez a miatt, hogy telekkönyvileg rendezetlen birtokainkra kölcsönt nem vehettünk, nem sikerülhetett. Tudok én azonban ehhez az alaphoz más gondolatot is kötni a *conversio* eszméjéből kiindulva, a mely gondolatom a Vay-alap növekedését is folytonossá, a pataki iskola fejlődésének sorsát is minden időben biztossá tenné. Ki kellene szakítani p. o. az alapból százezer forintot, vagy ha tetszik többet és ezt oly forgó-alappá kellene tenni, mely magát a 15-ik évben megkétszerezve, felében minden 15-ik évben megnyílnék a pataki iskola időközben előállott újabb szükségleteinek pótlására, másik felében ellenben újabb 15 évig ismét tökécsítettnek a kétszeresére és így tovább az idők hosszú soráig. Ez a *conversio* mindenkorra biztosítaná a 15 évenként megnyíló új jövedelmi forrást és így a pataki iskola sohasem jöhetne abba a helyzetbe, hogy maga-magát fel ne tarthassa és előre ne törhessen. Ennek a gondolatnak bővebb kifejtését egyházkerületünk rendelkezésétől teszem függővé.

Ezek után tessék megítélni az én álláspontomat, a melynek ismertetése után kijelentem, hogy én az államsegély kérdésében egyebet a mondottaknál nem fogok már mondani. Ha kerületem arra az álláspontra fogna helyezkedni, hogy az államsegélyt igénybe veszi, azt elveim szempontjából sajnálnám, de ellene nem tehetnék egyebet, minthogy annak keresztülvitelét én már nem foganatosíthatnám, a mi az ügy szempontjából lényegtelen dolog.

Fejes István,
a sárospataki főiskola aligondnoka.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz a „diplomaharez” kérdésében.

Az avatatlanok a protestantizmusnak az ultramontanizmussal vívandó harcát — féltő — olyanná teszik, mint a milyennek Puk Mihály uram álmodta meg a cigánybirodalom megalapítását. Egyebek közt az én ellenfelem is, ép úgy, mint Nagy-Ilda cigányai, keresi az alkalmat, hogy mi módon kisebbsíthessük egymást, hogy aztán annál több kedvünk legyen közös hajlékunk együttes védelméhez.

Mivel azonban az én „különös” logikám szerint *concordia res parvae crescunt, discordia maximae quoque dilabuntur*: a veszekedési témák közül ki akartam venni egyet, magyarázni, próbálván, hogy a vallástanártól egy-némely iskolák nem a papi képzés becsmérlése miatt kívánják meg a tanári oklevelet is, hanem valószínűleg más gyakorlati okokból. Egyszersmint azt is figyelembe ajánlottam, hogy az egyetemes papság prot. eszméjének meghazudtolásával ne segítsük elő az osztályszellem kifejlődését, mert, ha ennek következményeként állandóvá válik a tanári munka kicsinylése, a tanárság egyetemének vagy egységeinek folytonos gyanúsítása: önértetes ember nem fog akadni, ki a felekezeti intézeteinkben való tanárkodást ambíciójának tekintse s ha a mostaniakat,

kiket a multunkért való lelkesedés, jövőnkért való szeretettel teljes aggodás, röviden: a szeretet minden köteleke ide fűz, tán az idő vagy a zaklatás félre szólítja, a prot. iskolák rohamos hanyatlása és a prot. tanügy elsekélyesedése, bizonyossá, ezzel együtt pedig az egész magyar protestantizmus jövője is kérdésessé válik.

A tisztelendő úr erre hetet-havat összehordva, még egy seprűt is kiutalványoz részemre, melynek nem kisebb szerepet szán, mint azt, hogy a magamfajta grájzlerájásoktól megtisztítsa a prot. iskolákat.

Nagyrészen álnévű cikkelyeim a bizonyosságok reá, hogy nem szoktam egyéniségemet előtérbe tolni és nevemet szerepeltetni. S ha ízlésem és hajlamom ellenére most mégis kénytelen vagyok röviden magamról is ejteni egy pár szót, bocsássa meg a szives olvasó, mert megtámadom kényszerít személyem megvédésére. Én, a kicserélendő grájzlerájós, ott voltam a budapesti ref. ifjúsági egyesület bölcsőjénél, a mennyiben én voltam az a „philosophus,” ki a pesti egyházi köröknek alkalmat adtam a ref. egyetemi ifjúság tömörítésére, hogy vallásos érzelmeik ápolásával a fővárosi bűnbarlangok kísértéseitől elvonassanak. Mikor tanárképezdei ösztöndíjat kaptam s a felét hangoztattak, hogy ez állami szolgálatra kötelez, a kötelezvény aláírását megtagadtam, míg ebben a dologban meg nem nyugtattak (nem azért, mint ha az állami szolgálatot egy buzgó kálvinistához méltatlan dolognak tekintettem volna, hanem mert a gyöngébb félhez és ahoz akartam szegődni, melyhez a szeretet sokféle láncolata fűz). Még szinte egyetemi hallgató koromban történt, mikor legjobb barátaim félreértésének téve ki magamat, kárhoztattam, hogy prot. egyetemi hallgatók résztvesznek a halottak napjának ünneplésében. Patakra jöve, saját legsürgősebb érdekeim elhanyagolásával, ott voltam az „Órálló” cserben hagyott munkásai, és ott vagyok ma is a kálvinista ultramontanizmussal gyanúsított „Magyar Szó” külső munkásai közt. Mikor egy tanulmányaimnak megfelelőbb állást foglalhattam volna el a fővárosban, nem tudtam erre magam elhatározni, mert egyházam szolgálatát kellett volna oda hagynom érte, bár szaktudományom szerete határozottan azt követelte volna. A „S. L.” eszmekörében növe fel, ezeknek az eszméknek szolgálatában mindannyiszor felszólaltam, valahányszor ezt a meghallgattatás és használás némi reményével tehettem.

Mindezek pedig egyáltalában nem nagy dolgok, mert valómmal legbensőbbben összeforrott eszményeimnek áldoztam velök; de annyit mégis bizonyítanak, hogy szűk körömben mindig megtettem azt, a mit, mint prot. ember, megtehettem.

És ha mégis papságunk gondolkozásával olykor nem érthettem egyet magamban, ez is azért volt, mert egyházi életünk intenzív fejlesztése körül még ő náluk is gyorsabb lépéseket és a lelkeségnek erősebb lángjait óhajtanám látni.

Es ezeknek az iskoláknak szolgálatában, a hol ezt tolokodás nélkül tehetem, mindig sorompóba állok. Csak olyan helyeken nem vagyok kapható soha, ahol arról győződöm meg, hogy ott személyi érdekek és hiúságok legyezéséről, vagy takargatásáról, a hol az önálló gondolkodás feladásáról van szó és a hol a kiváltságosak eszméinek egyedül üdvezítéséről szóló pápás elveket akarják becsmépszni egyházi életünkbe a másféle nézetűek félretolásával és a protestáns szabad gondolkodás meggyalázásával.

Sem ezekben az elvekben, sem eddigi rövid multamban, sem szóban forgó cikkelyemben nincs semmi szégyelni valóm. S ha nevemet első felszólalásomnak nem írtam alá, oka egyszerűen az, mert az újabb tanári

nemzedék egészének a nevében akartam visszaautásítani az önökhöz és hozzánk egyaránt illetlen insinuciákat. És mivel ahoz, hogy ezt tehessem, nem szükséges kivételnek lennem, mert a mai fiatal tanári nemzedék is megfelel annak a hivatásnak, a mely erre a generációra jut: ezért írtam, hogy kivétel nem is akarok lenni. Legyen szíves már most ön is módot adni nekem és az olvasóknak arra, hogy megtudjuk: egyházi és iskolai téren mi-féle cselekedetek adnak önnek jogot velem, vagy bárkivel azon a hangon beszélnie, a melyben önmagának tetszeleg?

A felvetett kérdést illető ellenvetéseire pedig nem válaszolok (ámbar könnyű volna, mert semmi másban nincs igaza, mint csupán csak abban, hogy én fiatal vagyok; ám ez ép oly kevéssé bűn, mint a mily kevéssé érdeme önnek, ha pár évvel nálam idősebb). Nem válaszolok pedig azért, mert a rabulisztikához, a mivel ön támogatja „igazság“-ait, nem is értek és nem is tartom érdemesnek a vele való foglalkozást. Ön a Faludi Pálok irodalmi babéjára pályázik. Pedig, ha egyházi időszaki sajtónk hasábjain az eféle pennák fognak irogatni, akkor, azok, a kik a mások és maguk irodalmi működését komolyan veszik, kénytelenek lesznek elhallgatni, mert irodalmi ízlésű ember nem követheti önöket saját külön Parnassusokra, a hol a sáros csizma a belépésre jogosító toilette.

Ha ön Cassandra fájdalmát nem tudja tisztelni és megérteni, ha ön — úgy melleleg — Shakespere Cassiusának újong, ez gondolkodásunk és kedélyvilágunk különböző voltát mutatja; de épen ez fölment engem attól, hogy önnel és írásaival többet foglalkozzam.

Csak, mint paptisztelő embernek a feletti sajnálkozásomat kell még kifejeznem, hogy ön, papi mivoltának ellenére, gyanúsításaival mások legszentebb érzelmeiben gázol és ezzel fejére idézi a francia példabeszédet: „Qu crache contre le ciel, il lui retombe sur le visage.“

Ifj. Mitrovics Gyula.

TÁRCA.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.
(Folytatás.)

Mommsen ellen szól az a körülmény is, hogy a hivatalos tudósítás egyáltalán nem tud a karnak a Capitoliumról a Palatinusra való visszavonulásáról; ezt Mommsen kétségkívül csak azért vette föl, mivel a költemény 16—18 versszakait, a melyek a palatinusi istenekhez vannak intézve, nem tartotta a Capitoliumon, hanem csak a Palatinuson énekelhetőknek. Ámde mivel a 19. versszak két első sorában Jupiterről van szó és pedig ép úgy 3-dik személyben, mint a hogy a 16—18. stróphákban Dianáról és Apolloról, tehát azt a két sort ugyanazon joggal megint a Capitoliumon, a költeménynek Apolloról és Dianáról szóló két utolsó sorát pedig ismét Palatinuson előadottnak kellene tartanunk. Így aztán a kar négyszer tette volna meg a Palatinustól a Capitoliumig az elég hosszú utat. Már pedig ha nincs is valami nagyon messze a Capitolium a Palatinustól, mégis távolabb van semhogy egy rövid sapphói stróphából álló költemény eléneklése betöltené ennek az útnak akárcsak kétszeri megtételét is és azonkívül még jutna belőle az Apollo és Juppiter és ismét az Apollo temploma előtti éneklésre. Igaz ugyan, hogy a kar hallgathatott itt-ott menet közben, vagy zene is betölthette a pausákat¹⁸ ámde az is kétségtelen, hogy ily

szünetek csak ott képzelhetők, hol a versszak végével az értelem is teljes, már pedig az egyes versszakok úgy össze vannak fűzve, hogy pl. az 1. 2., 3. 4., 5. 6., 10. 11., 11. 12., 12. 13., 16. 17. versszakok közt az értelem megzavarása nélkül szünet nem képzelhető.

A költemény szerkezete is nyilván mutatja, hogy processiói ének gyanánt nem szolgálhatott, mert részei közt egyáltalán nincs meg az az arányosság, mely a processiói éneknek elengedhetetlen kelléke. Ugyanis, a Capitoliumon énekelt részt ugyanannyi versszaknak kellene megelőznie, mint a mennyi követi, mert az út a Palatinusról a Capitoliumra és onnan vissza — igen természetesen — egyenlő hosszú volt. S mégis mit látunk? Ha a 13. strópha éneklését helyezzük a Capitoliumra, e versszakot 12 strópha előzné meg s csak 6 követné. Nem sokat nyernénk azzal sem, ha a kétségtelenül szorosan összetartozó 10—13. versszakot gondolnók a Capitoliumon énekeltnek, mer a fenti aránytalanság egyáltalán nem szűnnék meg ebben az esetben sem, a mennyiben e részt 9 versszak előzné meg s csak 6 követné. Sőt még az sem segítene, ha az 1. 2. versszakot, mint proodust, a 9.-t. mint mesodust, a 19.-t. mint epodust a számításból kivennők, mert még így is 6 versszak esnék a Capitoliumig menetelre (3—8) s csak 5 (14—18) a visszamenetelre. A költemény külalakja, a sapphói vers is, — a mint Christ a metrika e nagy mestere megjegyezte volt — egyáltalán nem alkalmas indulónak, mert ennek a célnak bizonyára jobban megfelelt volna az alcaicus strópha a maga felütéses metrumával.

Mindezekből világos, hogy a Mommsen föltevésének magában a carmen saeculareban semminemű alapja vagy támasza nincs, sőt a költemény gondolatmenete, szerkezete, berendezése, külalakja annak a leghatározottabban ellene mond. Lássuk tehát, min alapszik ez az egész coniectura s minő az alapja? Kétségtelen, hogy Mommsen egész hypothesisa a hivatalos tudósítás eme szavain alapul: In Palatio . . . carmen cecinerunt, eodemque modo in Capitolio, Carmen composuit Q. Horatius Flaccus. Ezeket a szavakat értette félre Mommsen, s azt a jelentést tulajdonította nekik, hogy Horatius költeményét ünnepi menetben énekeltek. De itt Mommsen nyilván tévedett, mert az ő föltevése mellett így kellene hangoznia a hivatalos tudósítás idevonatkozó passzusának: in Palatio partem carminis primam, eodemque modo in Capitolio partem mediam, partem extremam autem iterum in Palatio eodem modo cecinerunt.“ De a márvány-oszlopnak az a helye, hol e szavak állanak, teljesen ép, így hát az eredeti feljegyzés csak az előbbi lehetett. Azt kell tehát helyesen értelmeznünk. De a Mommsen coniecturája szerint e tudósítás eme szavai „eodemque modo“ teljesen értelmetlenek és feleslegesek lennének. Mert ugyan mi szükség volna megjegyezni egy költeményről azt, hogy az elejét ép úgy énekeltek, mint a végét. Ennek a megjegyzésnek ugyan nem volna semmi értelme s a mellett ilyen felesleges megjegyzés el sem képzelhető egy szűkszavú márvány-oszlopon. Mit jelentenek hát a tudósítás szavai? Megmagyarázza a tudósítás szövege. Ebben ugyanis az „eodemque modo“ többször előjő (v. 109. 101. 82) és mindig a szertartás megismétlését jelenti. Így egészítendő ki tehát a kezünk alatti szöveg is: in Palatio carmen cecinerunt, eodemque modo in Capitolio carmen cecinerunt. Tehát a tudósítás helyesen magyarázva nem azt jelenti, hogy a költemény első részét a Palatinuson, második részét a Capitoliumon énekeltek, hanem azt, hogy elejétől végig kétszer adták elő a költeményt először

¹⁸ Gardthausen i. m. 630. l. 59. jegyzet.

a Palatinuson, Apollo és Diana pompás temploma előtt, azután pedig a Capitoliumon és pedig itt is épen úgy (eodemque modo), azaz ugyanazt a költeményt, ugyanaz a kar, ugyanolyan tánc kíséret mellett adta elő. Szerintünk csak ezt jelenthetik a tudósítás fenti szavai s ily értelemben nemcsak nem feleslegesek azok, hanem épen szükségesek, mert ha a költeményt a Capitoliumon is előadták, a tudósításnak meg kellett említeni, hogy ez az előadás épen úgy folyt le, mint az első. Mommsen nézetének tehát sem a költeményben, sem a tudósításban — ha azt helyesen magyarázzuk — nincs semmi alapja. Hanem igenis előadták az egész költeményt kétszer, először a Palatinuson, Apollo és Diana tíz évvel azelőtt¹⁹ készült pompás templomában, azután a Capitoliumon. Mommsen ugyan azt hozza fel e nézet ellen, hogy nem tételezhető fel egy ily elég hosszú költemény kétszeri előadása. De erre azonnal megjegyezhetjük, hogy hosszú színdarabokat, pl. Terentius Eunuchusát is,²⁰ kétszer adták elő egymás után, s akkor miért ne képzelhetnők el egy 19 stróphás költemény újra eléneklését; meg aztán azt is figyelembe kell vennünk, hogy a palatinusi eléneklést nagyon kevesen hallhatták, mivel a templom előtti tér igen kicsiny volt, kellett tehát egy tágabb térről is gondoskodni, a minő a Jupiter capitoliumi temploma előtt volt. Könnyen megcáfolhatjuk Mommsennek és Waltznak azt az érvét is, hogy az Apollo és Diana dicsőségét zengő költeményt nem énekelhették a Jupiter és Junó temploma előtt. Ugyan miért ne énekelhették volna? ha az Ilithiához, Párcahoz és Cereshez intézett könyörgést énekelhették Apollo temploma előtt, akkor bizonyára az Apollohoz intézettet is énekelhették a capitoliumi istenek előtt.²¹

A mi felfogásunk szerint aztán kibékíthető az az ellenmondás is, — a melyre e fejezet elején utaltunk — a mely a scholiasták és Zosimus tudósítása között látszott. Míg ugyanis a scholiasták azt mondták, hogy a C. S.-t a Capitoliumon énekeltek, addig Zosimus annak a Palatinuson való éneklését említi. Eddig azt hittük, hogy amazok tévedtek, s Zosimusnak adtunk teljes hitelt. Most azonban nyilvánvaló, hogy mindakettőnek az adata egészen helyes, csak hogy nem teljes, mert mindenik csak az esemény feléről értesít, s az eltérés közöttük onnan származhatott, hogy a scholiasták olyan embertől vették értesülésüket, ki a capitoliumi előadásán, Zosimus pedig olyantól, ki a palatinusi volt jelen. Most tehát a kétféle tudósítás összefogása lenne a helyes, ha Zosimus e szavaihoz: *ἐν τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον Ἀπόλλωνος ἱερῷ* hozzácsatolnók a scholiasták e szavait: „in Capitolio cecinerunt.“ Nem lenne ily könnyen kibékíthető a két tudósítás közti ellenmondás, ha a Mommsen coniecturája szerint adták volna elő költeményünket; mert ebben az esetben mindenikök hamis tudósítást adna, mert nem a költeménynek, hanem a költemény részleteinek elénekléséről kellett volna szólaniok. Ha tehát az egész költeményt megismételték, akkor úgy a scholiasták, mint a Zosimus tudósítása helyes, csak nem teljes, míg ha költeményünk processiói ének lett volna, mindenik tudósítás hamis és elferdített volna.

(Vége köv).

Domby László.

Katholicismus és protestantismus a kultúr-történelem világánál.

(Folytatás.)

De hiszen a politikai szabadság csak üres forma, ha a társadalom erkölcsi élete, a családban egészséges erkölcs és fegyelem, az élet hivatásban becsületesség és munkásság tartalmat nem kölcsönöz annak. Ujabban azt vetették szemére a reformációnak, hogy a társadalom erkölcsét nem hogy emelte volna, hanem még rosszabbá tette, durvaságba és vadságba sűjlesztette. Az kétségkívül igaz, hogy magok a reformátorok gyakran keserű panaszokat hallattak egyházuk erkölcstelensége miatt és fájdalmasan érezték: mily messze áll eszményüktől a valóság. De ha igazságosak akarunk lenni, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy az erkölcsi népnevelés feladata az akkori korviszonyok között oly roppant nehéz munka volt, hogy igazán nem lehet csudálkozni, ha csak igen lassan hozta meg gyümölcseit. A katholicus egyházi erkölcsök külső formái között a néptömegek mély vallási tudatlanságban és erkölcsi neveletlenségben maradtak; mert a régi erkölcsökkel és rémeszközökkel (tisztító tűz, egyházi átok) a fegyelem külső korlátai nagyrészt hirtelen leomlottak, mialatt az evangéliumi igazság erkölcsi ösztönző erői még nem vertek elég mély gyökeret a szívekben, hogy belőlről alakítsák újjá az életet. Lehet-e hát csudálkozni, ha az általános rettenetes forrongások és mozgalmak korában az alacsonyabb hajlamok is, gyakran féktelen erővel felszínre törtek? Tajték és salak tesz zavarossá minden forrongó tömeget, az emberéletben nem kevésbé, mint a természetben; és hogy nemes erő az, mely a forrongást hajtja, az csak akkor tűnhet ki, mikor már a zavaros multnak ideje volt a megtisztulásra. Így állott a dolog a protestantizmussal is: mily nemes erkölcsi öröket rejt magában, az nem kezdetleges zavaros viszonyai között, hanem igenis arról az erkölcsi műveltségről ítélandó meg, melyre nevelés által lassanként emelte a népeket. De hogy a protestantismus az erkölcsök nemesbbitése tekintetében, általában határozottan felülmúlta a katholicismust, azt a katholicus és protestáns államokban, a sociális viszonyok minden irányú összehasonlítása bizonyítja: „Gyümölcseikről ismeritek meg őket!”

Ha katholicusokról különösen előszeretettel szokták Luthernek szemére vetni, hogy erkölcstelen érzéki ember volt, mert nemcsak hogy maga házasságot kötött egy apácával, hanem általában, a házasságot természetfeletti szentségi jellegétől is megfosztotta és csak természeti viszonyoknak tekintette, s különben is társadalmi dolgokról gyakran korának vastag természetességével beszélt: mindenekelett bátran utálnak az ő saját családi életének példás tisztaságára és szépségére s azután legyen szabad nekünk azt kérdezni: hol tartják szentebbnek ma a házasságot, katholicus vagy protestáns országokban-e? Ha valamely nép költői irodalma a való viszonyokat túlozza is: mindamellett mindig meglehetősen hű képet ad annak általánosan uralkodó erkölcsi nézeteiről. És e kép a katholicus, kivált román nyelvű népekre nem épen hízegő. Drámái és regényei, melyeknek állandó sarkpontja a házasságtörés, szinte azt a benyomást teszik az emberre, mintha előttük a házasság tulajdonképpen csak arra való volna, hogy azt megtörjék, s mintha tiszta szeretet pikantéria nélkül alig léteznék. Ha a protestáns világban e tekintetben jobbak a viszonyok, — a mi kétségtelen, — e körülmény bizonyára összefügg a házasság mindkét irányú vallási felfogásával. A katholicusoknál az egyházi sakramentumtól nyeri a

¹⁹ Suet. . vitadivi Aug. c. 29. : Preller Jorgan : Röm. Myth.³. II. 304. 1.

²⁰ Suet. : vita Terentii (Roth kiadás 292. 1.)

²¹ L. Christ i. h. 141. kk.

házasság a maga szentségét, mely felbonthatatlan törvény jellegét nyomja rá s ennek külső érvényességén a házastársak legdurvább hűtlensége is mit sem változtat; kivált ilyen bűnért, mindenkor könnyen kapható absolutio a gyóntatószékben. Ellenben nálunk protestánsoknál a házasság igazi szentsége a *hűségben* van, mely a *lelkismereteket* köti és a melylyel áll vagy esik a házasság. Továbbá katolikus felfogás szerint a házasság az egyházi szentség dacára, mégis mindig áldatlan állapot a szerzetesek és apácák szent állapotához képest; szerintünk pedig, mert a természeti kötelék a hűség erkölcsi szabad akarata által szenteltetik meg, szent állapot, a legmagasabb értékű érdemeszköz, az egész nemes társadalmi rend alapja. Vajon melyik részen van a házasság magasabb fokú tisztelte és biztosabb alapja az egészséges erkölcsöknek és fegyelemnek?

(Vége köv.)

Ifj. Antalfy László.

KÖZÉLETÜNK.

Javaslat a lelkészi értekezletek vonzóbbá s gyümölcsözőbbé tétele ügyében.

(Folytatás és vége).

Nagy nyereség volna az, ha a jelzett felolvasások útján állandóbb összeköttetésben maradhatna a lelkészi kar az iskolai tanulmányokkal és a gyakorlati pályán a vallás és egyház elméleti kérdései iránt is egész melegséggel tudna érdeklődni. Sőt áldás volna ez, nagy Isten-áldás rajtunk, a melynek gyümölcsöző következményei szinte kiszámíthatlanok. A tudományokba való bemélyedés nem ellensége a gyakorlati lelkészkedésnek, a miként Pál apostolnak sem volt hátránya, hogy az életben is megérzett rajta a bölcs Gamáliel iskolája. Az a.-zempléni egyházmegyének kivételesen szerencsés helyzete van a sárospataki főiskolához való viszonyában s a tanári karral való könnyű érintkezésben. Csak kezdeményezni kell s részünkről szinte kétségtelennek hisszük, hogy testvéri egyezsége léphet az egész tanári karral s ennek különösen theologiai tanáraival s ebből az egyességből csak jó származhatik a felolvasásokra nézve is.

A felolvasások mellett tárgyai lehetnének még az értekezleti gyűléseknek, mint eddig is voltak, bizonyos *vitás tételek*, de a melyek szintén előre volnának kitűzendők, akár az egyes körök, akár az elnökség által s mindenkor úgy, hogy azok vitatásához egy-két értekezleti tag jó előre hozzákészülne. Ezzel az eljárással biztosíthatnók a vita komolyságát, sőt méltóságát is. Önként érthető, hogy a fő, vagy u. n. hivatalos vitatkozásokon kívül az értekező minden tagja is hozzájárulhatna az eszmecseréhez és a vita eldöntéséhez.

Részint bizonyos tagsági díjakból, részint a neta-láni büntetés-pénzekből és egyesek adományaiból *pályadíjakat is ki kellene tűzünk* az értekező szellemi életének fejlesztése és frissítése végett s a pályatételek — a díjakhoz és a körülményekhez, viszonyokhoz alkalmazottan volnának megszabandók. Nem új dolog volna ez a lelkészi körök életében, nem is kellene sűrűn alkalmazni a tételek kitűzését, de kitérni ez elől annyi volna, mint a verseny jótékonyosságának tagadása s gyöngeségünk nyílt bevallása.

Hogy pedig a háló mélyebbre viteléhez és a nagyobb mérvű halfogáshoz a siker reménységével foghas-sunk hozzá, elengedhetetlennek látszik előttünk az *egyházmegyei könyvtárak megalapítása és kiépítése* is. Legalább mindenik lelkészi körnek rendelkeznie kell egy — a célnak megfelelő — könyvtárral, a melyben minden

felhasználható mű — régi és új — befoglaltatnék különösen azok közül, a melyeket a hazai irodalom a mult-ban termelt és jelenben termel. Ma még a régibb egyházirodalmi művek ajándék útján is összegyűjthetők volnának s ki merné állítani, hogy azok mélyebb tanulás nélkül valók?!

Nyíltan merik hirdetni manapság, hogy lelkészi karunk a régibb, latin műveltségű, jó részben külföldi akadémiákon is járt lelkészekkel szemben hátrányban van; hogy fogyni kezd közöttünk a mélyebben járó, súlyosabb predikátorok száma, a kik boldogoknak érezték magokat az ő muzeumaikban s Károlyi Gáspárokka, Benczédi Székely Istvánokká, Bod Péterekké váltak s lelkők fényével egész egyházunkra is dicsőséget sugároztak. Ne vitassuk, hogy mi igaz és mi nem igaz ebben a világgá kiáltott véleményben; csak azt ismerjük el, hogy a gyakorlati élet embereinek is szükségök van arra, hogy a mélyebb vizeken halásszanak, hogy üres idejüket gyümölcsöző s a lélek növelésére ható szórakozással töltsék el, másoknak is példaképen világolván. Az efféle szórakozás különben is leginkább illik azokhoz, a kik Isten országának építésére, betegek gyógyítására, halottak feltámasztására hivatottak. Alig lehet a legnagyobb sajnálkozás nélkül gondolnunk egy olyan lelkészre, a kinek parokhiája üres a magasabb olvasmányoktól s a ki az iskolából kikerülve, a tudományokkal való összeköttetését végképen megszakította s hivatalos kötelességeitől mentes óráiban az unalom elől a földi hiábavalóságokban keres és talál menedéket. Erős meggyőződésünk, hogy a léleképítő olvasmányokkal való időöltés a legáldásosabb minden halandóra nézve s legillendőbb az Isten szolgájához. Ha az ilyeneknek szerelme meggyökerezik bennünk: akkor a lelkészi értekezletek sorsa biztosítva van s szellemi színvonala csak emelkedhetik.

A lelkészi könyvtárak küszöb előtt álló megvalósítása is gyámolítóává lesz a lelkészi értekezletek élővé és mélyebbé tételének.

Felmerül a több időt igénylő lelkészi értekezletekkel kapcsolatban az *anyagi kiadások kérdése* is. Erre nézve úgy vélekedünk, hogy a legtöbb egyházban kivihető — kellő módjával bizonyos — értekezleti költség megszavaztatása s ha nem rögtönösen is, de a khárták reménybeli átváltoztatása esetén. Ez az egyik gondolatunk az anyagiakra nézve; a másik pedig az, hogy igyekezzünk kiadásainkat — ha kell, még vágyaink mérséklésével is — csökkenteni s úgy intézkedjünk, hogy közös együtt-étkezés által a lelkészi értekezleteken való megjelenés senkire se váljék teherre. Az egyházmegyei s egyházkerületi vendégeskedések igen sok helyen túl lép-ték már a szükségletek határait; az értekezleteknek nem kötelességek az ilyen példák követése. Az értekezletek nem a testért vannak és legyenek, hanem a lélekért és ennek gyümölcseiért.

Ismételnünk kell, hogy ha kellő idő, megfelelő közönség és vonzó tárgysorozat teszi lelkészi értekezleteinket kívánatosakká s ha a vonzó tárgysorozat összeállításához és élővé tételéhez megfelelő eszközökkel rendelkezhetünk s ha a lelkészi értekezletek tisztességeért és gyümölcseiért közös lelkesedéssel buzgólkodunk, akkor — legalább a mi meggyőződésünk szerint — a lelkészi értekezletek eszményét megközelíthetjük.

Mély tisztelettel ajánljuk véleményes javaslatunkat a Nt. egyházmegyei közgyűlés pártfogásába.

Sárospatak, 1900. ápril 17.

**Radácsi György,
Páricsy József,
Hésser Emil.**

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** *A kiknek félévi előfizetésük lejárt, azokat tisztelettel kérjük, hogy az előfizetést újítsák meg, hogy a lap küldésében akadály ne álljon elő.*

— **Lelkész-választás.** *A tiszta-tarjáni (A.-Borsod) egyház hívei e hó 17-én kétszeri szavazás után Tóth Ferenc berzéki lelkészt választották meg néhai Édes Vincze utódjául.*

— **Gr. Tisza István a felekezeti politikáról** június 19-én Nagyváradon, a biharmegyei szabadelvűpárt értekezletén mint pártelnök a következő nyilatkozatot tette: „... van t. értekezlet a nemzetiségi kérdésnél is talán még kényesebb, még végzetesebb tér is, ez a *felekezeti tér*, mert hiszen ha a nemzetiségi kérdés elmérgesedése ellentétbe juttathatja a magyar nemzetet a magyar faji idegen ajkú polgártársainkkal, ez is elég nagy baj; a felekezeti békének megzavarása azonban éket verne magának a magyar fajnak is az existenciájába. Hiszen régóta megszűntek Magyarországon a felekezeti villongások. Ha visszanyulnánk történelmünk azon sötét lapjaiba, a melyek a vallásháborúkkal, a vallási üldözésekkel foglalkoznak, még ott is konstatálhatnók azt, hogy azok azt a romboló szenvedélyességet, azt az ítörtizatos kegyetlenséget, a melyet a külföldön talán a fejlettebb nyugat államaiban magukra öltöttek, nem tanúsítottak mi nálunk; de már a múlt századtól fogva megszűnt ezen villongásoknak a magyar társadalom nagy zömében minden nyoma. Elég azokra a küzdelmekre utalnom, a melyek 1790-ben vették kezdetüket. Hiszen a vallások egyenlőségének, a vallásszabadságnak, a felekezetek békéjének nagy szempontjai már akkor egy egységes magyar liberális társadalomnak teljes rokonszenvével találkoztak. Nem a felekezeteknek kellett a maguk jogait kivívniok, de egyenesen a róm. kath. magyar társadalom kiváló egyéniségeinek vezérlete alatt hívta ki a magyar állam a maga szabadelvű vallási berendezéseit. Ez a szabadelvű szellem, a szabadelvűségnek és a vallási békének ez az üdeszellemé teljes diadalra jut 1848-ban, hogy úgy fejezzem ki magamat, újjászületik 1867-ben az azt követő években. Azonban — tisztelt értekezlet — ez az állapot, fájdalom, nem tart soká! A ki figyelemmel kíséri a dolgok fejlődését, nem olyan hosszú idővel 1867. év után konstatálhatja a retrograd törekvéseknek bizonyos lappangó nyomait. És ne higgyék azt tisztelt értekezlet, hogy az egyházpolitika idézte ezeket elő. Egyenesen megfordítva áll a dolog. Ezek a jelenségek, a melyek mind általánosabb körben kerültek felszínre, a melyek mind vakmerőbben kezdtek támadólag fellépni az egyházpolitikai berendezésnek 1868-ban megalkotott intézményei ellen, ezek tették szükségessé az egész kérdésnek végleges elintézését. Igaz, az egyházpolitikai reformok felszínre hozták a lappangó tüzet; azoknak megvalósítása óta vakmerőbben — engedjék meg nekem e kifejezést — brutálisan léptek föl ezek a jelenségek. Hát — tisztelt értekezlet — tagadhatatlanul komoly baj rejlik ezekben, a mely előtt szemet hunyni, a melyet kicsinyelni nem szabad, de veszélyessékké ez országra nézve csak akkor válhatnak, ha sikerülne ezekkel szemben más irányú felekezeti tendenciáknak felébresztése, ha sikerülne arra a tέρre szorítani az állam többi felekezeteit — a melyre akarják — az *egyoldalú felekezeti politika terére*. Én azt hiszem — tisztelt értekezlet — hogy elég jó protestáns ember vagyok; tartok is rá valamit, igyekszem is egyházam ügyét a maga jogosult tέρén szolgálni, de én protestáns szempontokat, protestáns ügyeket, *protestáns életet csak az egyházi élet térén ismerek* és — hozzá teszem — az egyházi élet térén is *csak az intenzív és nem agresszív működésében*. Hiszen t. értekezlet, minden egyháznak van elég dolga, hogy magasztos missióját

saját hiveivel szemben betöltse; őrizze meg saját hiveinek vallásosságát, nyújtsa nekik a szeretet vallásának támaszát a modern élet minden kísértése, minden megpróbáltatásai között fordítsa egész erejét arra, hogy vallásos, hazafias, jellemes, erős nemzedéket neveljen az országnak. De letér hivatásáról akkor, ellentétbe jut saját magasztos rendeltetésével akkor, ha azt az erőt, a melynek minden pozícióját ez a szent cél venné igénybe, a többi felekezettel való torzsalkodásban fecsérelné el. *A politikában pedig sem katólikus, sem protestáns politikát ebben az országban ismernünk nem szabad.* Azokkal a jelenségekkel, a melyek a szabadelvű haladás ügye ellen fölmerülnek, az egységes magyar liberális közfelfogásnak kell megküzdnie és nem ismernék nagyobb szerencsétlenséget sem a protestantizmusra, sem az ország közügyeire nézve, ez ország sorsára nézve, mintha ezt az egységes szabadelvű magyar közfelfogást sikerülne felekezeti szempontok szerint darabokra széjjel tépni. Szükségünk van, tisztelt értekezlet, az egységre, az összetartásra, minden körülmények között. Hazafiatlan dolog, akár nemzetiségi, akár felekezeti ellentétek felidézése által meggyöngíteni ennek a nemzetnek erejét, minden körülmények között, de sohasem volna végzetesebb ez a tény, mint épen a mai politikai helyzet közepette.” — E beszéddel behatóbban is fogunk foglalkozni, főleg azért, mert a fővárosi lapok egyike-másika úgy veszi azt, mint a mely leszerelése a *protestáns bujogatásnak* (Magyar Hírlap !!), úgy, mint a mely a jövő képét tárja fel.

— **Válasz a „Felvilágosításul”-ra.** Első sorban is köszönetemet fejezem ki Zitás B. kollégámnak, hogy az én szerény tudósítástomat figyelmére méltatta, bár őszintén megvallva, jobban szerettem volna, ha ő, mint a „másik” — tekintve a cél magasztos voltát — szívére is vette volna azt. Miről volt szó a tudósításban? Arról, hogy „egyik” vagy „másik” eljárása következtében a „nőegyesület elnöke”-től kértett időről nem bírnak tudomással, s arról, hogy azt sem tudjuk, kik a kör iskolalátogatók? és végül arról, hogy azt sem tudjuk, mikor és ki fogja kiküldeni a látogatási jegyzőkönyveket? Erről nyilvánította véleményét az értekezlet, a melynek „tagjai nem olvasák el az egyházmegyei gyűlésekről szerkesztett s minden egyháznak megküldött jegyzőkönyveket,” Z. B. szerint. — Most azt kérdem Z. B. kollégámtól, hiszi-e, hogy a „Felvilágosításul” című közleménye megdöntötte volna a mi véleményünk alapját? Hiszi-e, hogy a helyett, hogy azokra adott válaszával megszüntette volna minden bizonytalanságot, megvádol 15 lelkészt a jegyzőkönyvek nem olvasásával, helyesen jár el? Ne higgye! az a vélemény, közleménye közreadása után is szilárd alapon áll, mert a tények támogatják azt, a melyeknek pusztá felsorolása is képes a jegyzőkönyvek nem olvasásáról szóló vádját kellő értékére szállítani le. A tények pedig — minden jegyzőkönyvre való hivatkozás dacára — megvannak és bizonyítanak. Ime az 1898. évi őszi egyházmegyei gyűlésben a körlátogatók el vannak sorolva, de köztudomás szerint az a névsor csaknem minden évben változik, hol egyik, hol másik kört illetleg. Így változott az meg az 1900-ik évi tavaszi gyűlés jegyzőkönyvében is bizonyosan, de mivel a jegyzőkönyv még bizonyosan nyomda alatt, elolvashatták-e már az abban feltüntetett változást az értekezlet tagjai? tudhatták-e előre, hogy kit penzionálnak s kit küldenek munkába? Nem! Menjünk tovább! „A tanügyi bizottság elnöke minden évben — a kellő időben — megküldi az iskolalátogató küldöttségek lelkész tagjainak a látogatási jegyzőkönyvet” így ír Z. B. s a tény az, hogy a jegyzőkönyvek, dacára annak, hogy „tanügyi bizottság elnöke még e hó 8-án szét küldte a jegyzőkönyveket” még máig sem érkeztek le a küldöttségek lelkész tagjaihoz, a kik legtöbbje így jegyzőkönyv nélkül — és a mi még legkésebb bizonyossága annak, hogy a „hozott határozatok nem pontosan hajtának végre” — egyik kör lelkész-látogatója esperesi utasításra, végezte a látogatásokat. „Nekik kötelességök a jótékony nő-egyesület elnök nőjét a vizsga idejéről értesíteni.” Kiknek? Azoknak, a kik nem voltak sem arról értesítve, hogy őket a tanügyi bizottság munkára vezényelte. sem a jegyzőkönyvet mai napig nem látták s így az indulásról vagy általában a ténykedésről tudomással nem bírtak? Nem lenne szíves e pontnál beismerni Z. B. kollégám azt, hogy a tudósításban zárjel közé tette „ki az oka” egyenesen és joggal csak is ő reá mutat a „Felvilágosításul” után, mint olyanra, a ki „egy kissé szabálytalanul jár el” Miért? Azért mert ha tényleg volt valamelyik körben változás, neki, mint jegyzőnek kötelessége lett volna az illető lelkészt a reá vonatkozó jegyzőkönyv ponttal kiértesíteni s viszont a tanügyi bizottság elnökét az iránt tájékoztatni, hogy melyik kör jegyzőkönyvét hová? kihez küldte? Megtette? Nem! Ez is az értekezlet véleményének alapját támogató tény. „A jegyzőkönyvek felteletet adnak, persze, csak annak, a ki azokat átnézi” arra is, hogy a zár vizsgák ideje, mikor van. Helyes, ez benne van a jegyzőkönyvben, de vajjon a zár vizsgákat nem kell-e megelőzniök a látogatásoknak?

Ha a látogatás nincs előkészítve, vagyis, ha a látogató lelkészek nem közölhetik a látogatás idejét az egyes lelkészekkel s véletlenül a látogatási jegyzőkönyvre vár a látogató és nem indul, nem látogat? a zárviszga idejét — a jegyzőkönyvbe foglalt határozatra támaszkodva — kitűzheti-e a lelkész? Nem! mert a látogatást meg kell várnia mindenkinek, mivel a törvényes szünidő július 1-vel kezdődik, ezért kell „legkésőbb 25-ig” eszközölni a látogatást. Mindezek után még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy mi nem arról mondtunk véleményt, hogy „rendesen,” vagy nem rendesen vezetettek a tanügyi bizottsági gyűlés jegyzőkönyvei, ennél fogva ez oldalról a védekezésre szükség egyáltalában nem volt; még kevésbé volt arra, hogy Z. B. collegám a maga igazainak — melyek itl, a közleményben kevés számban találhatók — védelmére az értekezlet tagjait egész általánosságban jegyzőkönyv nem olvasással vádolja meg a nyilvánosság előtt. „En, mint „Tudósító” a szabálytalan eljárást be tudtam bizonyítani tényekkel, de hogy ő miként fogja be tudni bizonyítani 15 lelkész ellen emelt vádját, azt csak ő tudja. Azért a vélemény jogosságát tovább is fentartom — természetesen a fenti okok miatt most már csak a tanügyi bizottság jegyzőjével szemben és annak kijelentésével, hogy tudósításom megírásakor csak a jó ügynek véltem szolgálatot tehetni. Ismételtlen is csak azt hangoztatom, hogy a látogatásra vonatkozó intézkedések, intéztessenek el ideje korán s akkor sem felvilágosításra, sem önigazolásra nem lesz többé szükség. **ő. p.**

— **Kazinczy emlékünnepe**lyt tartott a sárospataki főiskola ifjúsága, az akadémiai s közigazgató vezetése alatt a *széphalmai mauzoleumban* e hó 16-án, a mikor *Dr. Zsindely István* igazgató a Kazinczy szellemét dicsőítő beszéd után buzdító s lelkesítő szavak kíséretében átadta a kitüntetett ifjaknak a magyar tudományos akadémia jutalom-díjait. A kitüntetett ifjak: *Marton János* I. éves theologus, a ki az akadémiai pályázaton dicsérrel nyerte el a 10 arany pálya-díjat; *Nagy Bertalan* és *Tassonyi Ernő* VIII. o. tanulók, a kik közül az első 3, az utóbbi 2 aranyat kapott. — A kitüntetett ifjakat lelkesítse a Kazinczy szelleme!

— **Értesítés.** A nagyvárad ev. ref. leánynevelő-intézet internátusába a jövő 1900/1901-ik tanévre leendő felvétel iránt az iskolai-, születési-, orvosi- és himlőoltási bizonyítvánnyal felszerelt kérvények a *folyó évi augusztus hó 1-ő napjáig a nagyvárad-újvárosi ev. ref. lelkészi hivatalhoz nyújtandók be.* Elhelyezésért a községi polgári leányiskola I—IV. osztályába, továbbá a r. kath. tanító-képző I—III., valamint a róm. kath. óvónőképző-intézet II-ik évfolyamára belépni akaró tanulók folyamodhatnak. Az ellátási díj fejében a tiszántúli ev. ref. egyházkerület területén működő lelkészek és tanítók 300, más egyházkerületben lakó lelkész és tanító vagy más társadalmi állású szülék prot. vallású gyermekeik után 400, egyéb hitfelekezettükért pedig 500 *koronát* fizetnek, mihez orvosi tiszteletdíj czímen még 14 *korona* számítható. A szervezeti szabályzat értelmében a díjak évnegyedes vagy az igazgató-bizottságtól nyert engedély folytán havi egyenlő részletekben pontosan előre törlesztendők. A zene-, nyelv-, ének- és táncitanítás, úgyszintén az évi 16 *koronában* megállapított mosatás külön díjazás mellett történik. Egyéb felvilágosítással a fent jelzett lelkészi hivatal készséggel szolgál. Nagyváradon, 1900 június hó 15-én. *Az igazgató-bizottság.*

— **A sárospataki főiskolában** június 19-én tartott *rajz- és szépiírási vizsgálaton* jutalmat a következők nyertek: 1. *Rajzolásért:* Bálint József IV. gim. 5 frt (10 kor.), Kovács Gyula V. gim. 8 kor., Dienes János V. gim. 6 kor., Hada József V. gim. 4 kor., Kandó József VII. gim. 4 kor., Kun Dániel IV. gim. 2 kor., Buza László V. gim. 2 kor., Trocsányi Dezső II. gim. 2 kor. 2. *Szépiírást:* Tamaska Lőrincz II. gim. 4 kor., Kovács József II. gim. 2 kor., Végh Dezső I. gim. 2 kor., Tóth József I. gim. 2 kor. *Megdicsértettek rajzolásért:* Veszprémi Zoltán V., Hada Gusztáv V., Tóth Károly IV., Weinberger Dezső IV., Gergely Béla IV., Szivos Béla

IV., Fekesházi Endre V., Csillik Balázs IV. Hézser Aurél Kovács Béla III., Kiss Gyula III., Cziáky Ferencz III., Dirner Gyula I. gimn. tanulók. *Megdicsértettek szépiírást:* Séra Lajos, Trocsányi Dezső, Király Pál, Borbély Miklós, Szentimrei Dániel, Winkler Sigmund II. oszt. tanulók, Fiacsai József, Varga Jenő, Dirner Gyula, Kis Árpád, Kocsis Béla, Kacsó Ignác, Kérészi István I. osztálybeli tanulók.

— **Fölhívás** *Nemes Lajos kir. tanfelügyelő tiszte* lőihöz, barátaihoz. Midőn *Nemes Lajos* úgy a közpályán, mint társadalmi téren ritka kiváló érdemekkel ékes, oly sokak által őszintén tisztelt, igazán szeretett férfiú megváltik eddigi munkásságának színterétől: tegyük búcsuzását Ő hozzá, az Ő fényes érdemeihez méltóvá, magunkra nézve e lékezetessé. E végből, alulírottak folyó évi *július hó 3-án, S.-A. Ujhelyben búcsu-ünnepet rendezünk*, melyre Zemplénvármegye összes T. tanítóit, a mélyen tisztelt iskolaszékeket s iskolai gondnokságokat, továbbá a nagyontisztelendő egyházi és tekintetes politikai hatóságokat, valamint az ünnepelt férfiú barátait és tisztelőit ezennel teljes tisztelettel meghívjuk és fölkérjük, hogy az ünnepélyen résztvenni szíveskedjenek. Az ünnepély részletei a következők: a) július 3-án, reggel, gyülekezés Ujhelyben az állami elemi iskolában. b) Ugyanott 9 órakor előértekezlet. c) 10 órakor búcsu-ünnep a vármegyeház nagytermében. d) déli 1 órakor búcsu-ebéd a „Bock-féle vendéglő” kethelyiségében. (a kik az ebédet résztvenni óhajtanak, szíveskedjenek *Vágó Gyula* s.-a. ujhelyi állami isk. igazgató úrnál f. év július 1-éig jelentkezni; egy teríték ára: 3 korona.) S.-A. Ujhely, 1900. június hó 10-én.

Hodossy Béla,
a zempl. vm. tan. egyesület elnöke.

Vágó Gyula,
e. alelnök.

— **Adomány az Erdélyi szoborra.** *Izsépy Géza*, magyar-izségi ev. ref. földbirtokos 2 kor. 40 fillért adományozott a sárospataki magyarirodalmi önképző-társulat „Erdélyi-szobor” alapja javára. Fogadja érte a társulat hálás köszönetét. *Dr. Tüdös István*, tanár-elnök.

— **Törvény- és egyéni jog.** Eperjes városa főjegyzője s helyettes anyakönyvvezetője nem régen házasságra lépett s a házasságkötés alkalmával a házassági okmány *aláírását megtagadta* azon a címen, hogy valóságos érzése *jogot ad neki* az aláírás megtagadására. — A politikai lapok sürgették a m. kir. belügyminiszter urat a h.-anyakönyvvezető úr elleni szigorú eljárásra, de még egy sem hozta a hirt, hogy a h.-anyakönyvvezető úr *felmentetett anyakönyvvezetői állásától* . . . Mi nem is várjuk ezt mert hiszen a jog jog s ez tiszteletben tartandó, ha *ultramontanok részéről nyer kifejezést!*

— **Nyilvános számadás.** A sárospataki ev. ref. egyh. énekkar alaptőkéje gyarapítására f. é. jun. 10-én tartott tavaszi táncmulatságán fölűlfizetni szivesek voltak: *Hodossy Béla* 4 kor.; *Buza János*, *Szécsi Géza* 3—3 kor.; *Rohoska József*, *Eperjessy József*, *Hazai Kálmán*, özv. Doktor Gáborné 2—2 kor.; *Matisz András*, *Csehi Jánosné*, *Szöke Györgyné*, *Zombory Emőd*, *Danyi János*, *Filep Józsefné*, *Molnár János* (iparos), *Alacs Dánielné*, *Tok Tivadar*, *Kapéri Ferencz*, *Kiss János*, *Bálint János*, *Tóth Károly*, *Ardelyi Barnai*, *Maklár P. Miklós*, *Balajthi József*, *Nagy Lajosné*, *Jósay Dénes* 1—1 kor.; *Marczy András*, *Bacsisin N.* 60—60 fill.; *Alacs Dániel*, 20 fill. A nemes szívű adakozók fogadják az ev. ref. egyh. énekkar hálás köszönetét, *Kántor Ferencz*, pénztárnok, *Csizmár János*, *Varga András*, ellenőrök.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Mocsáry Lajos*. „Gróf Tisza István, nagyváradi székfoglaló beszéde.” — „Részlet Dr. Zsindely István, akadémiai és közigazgatónak a sárospataki főiskola 1899–1900. évi állapotáról szóló jelentéséből.” — *Domby László*. „Qu. Horatius Flaccus, „Carmen Saeculare”-ja.” — *Iffy Antalffy László*. „Katholicismus és protestantizmus a kultur-történelem világánál.” — *Raddcsi György*. „Mudrány András emlékezete.” — *Réz László*. „Az 1890-ben végzett theológusok tiz éves találkozója.” — *Gaál Ferencz*. — „Az 1889-ben végzett theológusok 11 éves találkozója.” — „Vegyes-közlemények.” —

Gróf Tisza István nagyváradi székfoglaló beszéde.

Nagy érdeklődéssel vártuk gr. Tisza István bihari pártelnöki székfoglaló beszédét, különösen a felekezeti kérdésről teendő nyilatkozatait. A kíváncsiság a protestáns ügyre vonatkozólag alig lett kielégítve, gr. Tisza István ott hagyta jóformán a kérdést, a hol volt. Élénk színekkel ábrázolta a felekezeti viszály veszedelmét s ennek elhárítására a protestánsok részéről követendő teljes passivitást tanácsolta.

Azt hiszem nem esem túlzásba, nem követek el igazságtalanságot, ha azt mondom, hogy a nemes gróf fejtegetésében nem egyszer lehetne feltalálni túlzást és logika fogyatékoságot. Nem is egyedül az egyházpolitikai kérdések körül, a beszédnek egyéb részében is vélek hasonlót felfedezhetni; s bár e téren politikával foglalkozni nem volna helyén, illustratio gyanánt az egyházi ügyek miként való kezeléséhez, legyen szabad a beszéd politikai részére is tenni egy pár rövid megjegyzést; lássuk: mekkora benső értékkel bír gr. Tisza István érvelése?

Túlzást és hiányos logikát látok gróf Tisza István azon állításában, hogy a parlamenti obstructió, ha cronicussá válik, az alkotmányosság csődjét idézheti elő nálunk is, a mi a lét és nemlét kérdése elé állítaná a magyar nemzetet. Ez a dobálódzás a magyar nemzet existenciájának kérdésével már már szokásává válik az uralkodó pártnak, szónoklatban és hírlapirodalomban és annyit jelent, hogy te magyar nemzet vesd alá magadat feltétlenül a mi korlátlan vezetésünknek, teljesítsd feltétlenül Bécsnek minden követelését, ragaszkodjál a közösgyes rendszerhez, akár teljesíthető tényleg az 1867. XII. t.-cikk, akár nem, különben véged van. De ha gr. Tisza szerint a parlamentárizmus marasmusa az alkotmányosság csődjét, ez pedig nemzeti halált von maga után, megakadályozható-e a veszedelem az általa értett és emlegetett cloture és házszabály szigorítás által? Kezén, lábán megkötözött nemzeti képviselő mellett nincs parlamentárizmus, nincs alkotmányosság, ha tehát az alkotmányosság csődje nemzeti halált jelent, a vesztély ez uton is bekövetkezik. Nincs más mód a

megmaradásra, mint az, hogy a többségi uralom ne menjen túltengésbe, és „a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed.” Ezt parancsolja „mindent, a mi szent a magyar előtt” és nem a cloture!

Ellenmondást kell találnom azon mondása közt, hogy, mint kijelenti, mindig perhorrescált minden új pártalakulást és fuzionálási törekvést, és a közt, hogy a nemzeti pártiak belépését örömmel fogadta. Ez a cui prodest alkalmazása az elv rovására. S hogy most azonnal kivételt tett gr. Tisza, annak oka szerint az, hogy oly végtelenül correct viselték magukat a belépettek a Hentzi-ügyben. a quota-emelésnél, magának a resignált pártelnököknek személyében, úgy e bár? Ezért kellett *becsületesen* elfogadni az együttműködést. Részemről csakis örömmel olvastam gr. Tisza Istvánnak a nemzetiségi kérdésben, gondolom a Goldis püspök beigtatása alkalmával tett nyilatkozatát; most pedig azt mondja, hogy ő, valamint bihari elvtársai is, nemcsak az igazság és hazai közérdek szempontjából mérlegelik a követendő nemzetiségi politikát, hanem „valódi testvéries érzülettel és rokonszenvvel fogadja és fogadják nemzetiségi polgártársaink törekvését.” Szinte túlcitálva éreztem magamat, midőn ezt olvastam. Tartok tőle azonban, hogy ebben meg a nemzetiségi polgártársak fognak ellenmondást találni, miután gr. Tisza egész ridegségében állítja oda a „nemzeti államot”. — Van némi ellenmondás abban is, hogy elég élesen megrójjá azokat a támadásokat, melyekkel b. Bánffy Dezső a „Magyar Szó” útján Széll Kálmánt üldözi (mert hiszen egész világos, hogy kire van adressálva ez a megrovás) és másrésről azt mondja, hogy ő „azokat az érdemeket, melyeket br. Bánffy Dezső a miniszterelnöki székből szerzett, kicsinyleni vagy leszállítani nem fogja soha”. Megrovás és dicséret — a kettő közti különbözetet alig fogja kiegyenlíteni az, hogy a dicséret az akkornak, a megrovás pedig a mostanak szól. Mindezt azonban, mondom, csakis illustratio gyanánt kívántam felhozni, s bár ú. n. politikai színezetűnek látszik e részlet, tulajdonképen csak az a célja, hogy a figyelmet a nemes gróf okoskodására felhívja.

De micsoda feje tetejére állítása az a logicának, midőn gr. Tisza István elmondja, hogy mindjárt 1897 után constatálhatók a retrograd törekvéseknek bizo-

nyos lappangó nyomai, majd mind vakmerőbben kezdene fellépni úgy, hogy az egyházpolitikai törvényeket provocálták, most pedig már egész brutalitással törnek elő, és ezzel szemben mégis oda concludál, hogy a protestánsok ne tegyenek semmit, tanúsítsanak teljes resignatiót, teljes passivitást és nézzék összevett kezekkel, miként dolgozik gőzerővel és óriási hatalmi eszközökkel az a reactio! Hisz ennek a clericalis reactionnak az az első és legfőbb célja, hogy Mária országában a protestantismust tönkre tegye, rendszeresen fogyaszssa, s ezt az országot a recatholisatio útjára terelje; és a magyar protestánsok, mikor ezt tudják, látják, midőn a hecc-actionnak sikere már és a statistikai kimutatásokban kézzelfoghatólag van constatálva, még az életfentartás primitív feladatának teljesítésétől is tartózkodjanak!

Beismeri gróf Tisza, hogy azokban az immár brutalisan fellépő törekvésekben „kétségtelenül komoly baj rejlik, mely előtt szemet hunyni, melyet kicsinyleni nem szabad;“ de azt teszi hozzá, hogy „az országra nézve csak akkor válnának veszélyesekké, ha sikerülne ezekkel szemben más irányú felekezeti tendenciáknak felébresztése, ha sikerülne az egyoldalú felekezeti politika terére szorítani az állam többi felekezeteit.“ Hát különben nem veszélyesek? Hát abban nem rejlik semmi veszély, és pedig nem csak a protestantizmusra, hanem a liberálizmusra, az országra nézve, ha a háborítatlanul működendő reactionnak sikerülni fog a magyar protestantizmust tönkre tenni s teljesen a maga céljaira átgyúrni az egész magyar társadalmat; hát ez in se et pro se nem elég nagy veszély s a veszély egyedül csak a felekezetek közt való surlódásban s torzsalkodásban áll? Inkább legyen meg a clericalis reactionnak teljes sikere? A reactio sikere csak baj gr. Tisza szerint, a torzsalkodásunkban már nemzeti halálos veszély van; — nyilatkozatainak ez az értelme. Elfogadják ezt az értelmezést, melynél egyebet a logica legprimitívebb szabályai szerint szavai-ból kivenni nem lehet?

„Egyoldalú felekezeti politika terére vinni a felébresztett felekezeti tendenciákat.“ Bocsánatot kérek, ezt így általánosságban mondani nem egyéb, mint üres phrázis. Tessék distingválni s a felekezeti politika rúdját oda adressálni, a hol értelme van, de nem oda is, a hol semmi értelme nincs. Katholikus felekezeti politika — ez reális út, ez volt mindig és itt van concret alakban a mi mostani „néppártunkban,“ de protestáns felekezeti politika egy nonsens-e? Vajjon felmerülhet-e protestáns embernek az agyában az a phantasmageria, hogy ebből az országból politikai eszközökkel a catholicismust teljesen kiszorítván, protestáns országot csináljunk?

A katolikus hierarchiának a világalom s minden országban a papuralomnak a világinak fölébe kerekedése, a „világi kézzel“ való rendelkezés volt mindig törekvése, eszménye s az ma is; hol van annak nyoma a történelemben, hogy a protestáns papság, az egyetemes papság ily követeléssel lépett volna föl szemben a politikai hatalommal?

Az, hogy teljesen egy kalap alá akarják szorítani a clericalis reactionnak gőzerővel folytatott agresszív működését és a protestantizmus részéről mutatkozó önvédelmi szárnypróbálgatást, ismét nem egyéb, mint egy perfid jezsuita fogás; szabad-e nekünk magunkat ily gonosz fogással felültetni engedni? Elég sajnos, hogy a clericalis reactionnak sikerült belevinni a hazai zsurnalisztikába ezt a szálló ígét. A politikában nem szabad ismerni ebben az országban sem katolikus,

sem protestáns politikát — mondja gr. Tisza István. Nagyon helyes; de hát az, hogy ilyen politika létezzék, attól függ-e vajjon, hogy ismerni akarjuk-e vagy nem? Am tiltsa meg, hogy a katolikus ecclesia militans üzzön efféle politikát, de ignorálni, hogy ez a politika megvan s azért nem akarni protestáns részről még csak egyszerűen védekezni sem, mivel semmiféle felekezeti politikát ismerni nem akarunk — engedelmet kérek, de ez semmi más, mint az, a mit a struc-madár-politika néven ismerünk.

De azt is mondja gróf Tisza, hogy a reactio elleni védelmet bizzuk az összes magyar szabadelvű társadalomra, az egységes szabadelvű közfelfogást felekezeti szempontok szerint darabokra szaggatni nagy szerencsétlenség volna az országra s a protestantizmusra nézve egyaránt. Hát hiszen köztudomású, hogy a magyar társadalom nem felekezetek szerint osztott reactionáriusokra és szabadelvűekre, valamint az is, hogy mi protestánsok a felvilágosodott katolikusok helyes és jóindulatu felfogása nélkül magunkat úgy is a mint vagyunk fentartani alig lettünk volna képesek. De azért nem szabad elfelejteni, hogy a reactio elleni közös küzdelemben nekünk protestánsoknak specialis feladatunk is van. A szabadelvű katolikusok igenis lehetnek azon a nézetten, hogy a szabadelvűségnek jó szolgálatot tett ebben az országban a protestantizmus, de azt megjelölni, hogy mi szükséges a protestantizmus fentartására, mégis csak a protestánsok feladata. Nekünk protestánsoknak magunknak kell formulázni azon kívánalmakat, melyek felekezetünknek existenciájára vonatkoznak; a liberális katolikusok igen is lehetnek hajlandók ezen kívánalmakat honorálni, de azt nem követelhetjük s nem is várhatjuk, hogy ők találják ki: mi bajunk van és mire van szükségünk; néma gyerekek pedig anyja se érti szavát. Vajjon nem volna-e képtelenség azt várni, hogy majd ők tukmáljanak ránk oly kedvezményeket, melyekért magunk két fát keresztbe tenni se tartottuk érdemesnek. De érdemes e kedvezésekkel utánuk járni oly embereknek, kik a maguk dolga iránt közönyösek, vagy a kik mugokat az őket kétségtelenül megillető előnyök követelésétől mindenféle hitvány imputatiók, bárminemű pressió által elriasztatni engedik?! A felekezeti különbség nélkül való szolidaritás a reactio ellen akkor volna teljesen várható, ha politikai és társadalmi institutiók körül forogna kizárólag, vagy főrészen a reactio működése, most azonban kiválóan vallási és felekezeti téren mozog és azért lehetetlen, hogy oly felekezetek, melyek a támadásnak legfőbb tárgyait képezik, az önvédelem szükségszerű teljesítésével, egy különleges részt is követeljenek magunknak a reactio elleni közös actióból. Csak úgy kell venni mindent, a mint van. Legyünk őszinték; vajjon mi protestánsok búsulnánk-e nagyon, ha egy szép reggel arra ébrednénk, hogy Magyarországon minden ember protestáns lett; vajjon katolikus honfitársaink kétségbe lennének-e esve, ha ellenkezőleg az egy pásztornak egy aklába kerülnének az itt levő összes felekezetek? A közörműből nem vennék ki bizonyosan magokat a katolikusok legliberálisabbjai sem, annál kevésbbé, mert ők azt hiszik s példájukkal bizonyítják is, hogy a szabadelvűség megfér a catholicizmussal. No hát ebből nem következik-e minden felekezetre nézve az a feladat, hogy söpörjön mindenki a maga háza előtt, hogy saját léteért első sorban magának kell küzdeni annak, a ki élni akar?! Mátyás király három restje hiába reménykedett,

hogy majd kiviteti a király az égő házból, mert a király őket bizony ott felejtette.

Jó protestánsnak mondja magát gr. Tisza István. Ne vegye rossz néven azon véleményem kifejezését, hogy e tekintetben illúziókban él. Munus vadit eum onere; a ki tehetségeinél de herberti állásánál fogva is oly jelentékeny szerepet visz a közéletben, az természetesen, mint nálunk protestánsoknál lévén szokás, a nagy emberek közé tartozik s az ilyeneknél nem elég az egyéni correct felekezetiesség, hanem megváratik az is, hogy a vallásnak hatalmas oszlopai legyenek. S azt hiszem, hogy a maga passivitási politikájával hiába is állítja magát oda példányképül, mondván: nézzetek ide, ilyen a jó protestáns. Sokkal inkább bebizonyította volna ezt, ha a helyett, hogy br. Bánffy Dezső múltját dicsőítette, nem kárhoztatta volna el oly élesen azt, a mit ugyancsak a br. Bánffy lapja most a protestánsok érdekében tesz. Inkább tette volna megfordítva. Mert — mint már e lapokban megjegyeztem — a mi igaz, igaz marad, bárki mondja is el. Gr. Tisza most megint lovat adott bizonyos hirlapok alá, melyek többé vagy kevésbé elburkolva tolják a clericalisok szekerét, kedvteléssel üldözik a védekező protestánsokat minden mozdulatukért, az alatt az ürügy alatt, hogy ezzel Bánffy ütik. Gyönyörű liberalismus az olyan, mely egykedvűleg beszélt az 500 budapesti jogász reactionarius tüntetéséről, legfőlebb antisemita oldaláról tárgyalva ezt a rettenetes kórtünetet, ellenben most a gr. Tisza beszédének incidenséből azt mondja egy fő-fő szabadelvű lap, hogy az egész protestáns agitatio nem egyéb, mint gonosz, ostoba ámtítás, *usztítás*. Ha nem tud magyarul az a lap, tanulja meg, hogy usztítani kutyákat szokás; szabad-e kutyáknak nevezni azt a három millió protestánst, a ki, bármit beszéljenek is, szívesen olvassa, mikor az „udvarmesteri sajtó“ a clericalis kaparászó körmökre ver. Vegye el a főudvarmesteri lap kenyerét, verjen maga azokra a körmökre, ezzel fogja helyesen szolgálni azt a hazugul annyit hánytorgatott liberalismust.

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Dr. Zsindely István akadémiai és közigazgatónak a sárospataki főiskola 1899/1900-ik évi állapotáról szóló jelentéséből.

Főtiszteletű Elöljáróság! Mélyen tisztelt közönség!

Főiskolánk immár több, mint negyedszázados multja ismét gazdagabb lett egy letűnő év történetével. A Mindenható kegyelméből befejezván újra egy iskolai évet, régi szokás szerint megállunk ismét a határkőnél, hogy számot adjunk munkásságunkról, bemutassuk, miként teljesítettük hivatásunkat az alma mater ősi falai között, vizsgáljuk az elmúlt év eseményeit, levonjuk az eredményeket s megvilágítsuk, mi tanúságokat mutat a mult s mi reménységekkel biztat a jövő. S midőn így koszorúba fűzzük a mult év örömmel és bánattal teljes emlékezetének sokszínű virágait, lelkünk önkéntelenül is visszaszáll e főiskola dicsőségben és szenvedésben gazdag multjának főbb mozzanataihoz, felkeressük gondolatainkkal a sírjaikban porladozó nagynevű ősök drága emlékeit, azon eszméket és szellemi kincseket, melyeket a fejedelmi alapítók hagytak reánk soha el nem évülő szent örökség gyanánt. A kegyelet érzése mellett erre utal azon sajátos szempont is, hogy gazdag történeti

tradíciókkal bíró intézménynél — mint ezt főiskolánkról is büszkén elmondhatjuk, hol a mult a jövőnek valóban záloga volt, a századokon itt fennálló s állandóan követett alapelvek és irányeszmék mintegy előre jelölik ki a kört, melyen belől a fejlődésnek és haladásnak mozognia kell s így egy-egy év nem igen okoz nagyobb változásokat, még ha abban, mint a mostaniról mondhatjuk, egy letűnő század végnapjai találkoznak is egy új század hajnalával.

Közel 370 éve annak, hogy a „haza atyjának, az egyház díszének“ nevezett híres Perényi nemzetség kiváló tagja, Perényi Péter alatt a tudománynak e szent hajléka emeltetett, őreül az egyháznak, terjesztésül a tiszta és hamisítatlan honszerelemnek. Negyedfélszázada, hogy az érdemekben gazdag apának méltó fia, Perényi Gábor, az atyja hat évi fogsága alatt kissé elhagyatott alsó rangú, ú. n. trivialis iskolát rekonstruálta, collegiummá fejlesztette, melyben már a magasabb tudományok a theologia, philosophia és némely keleti nyelvek is taníttatának. S midőn a nagy pártfogónak porait letették a maga által újra emelt anyaszentegyházba, a haza első nemzetségei, a Dobók, Lorántffyok és Rákóczyok vették át a drága örökséget, a főiskola gondozását s midőn kegyeiknek és szeretetüknek jeléül elhalmozták gazdag adományaikkal, azon tudatban és reménységben tették ezt, hogy a gondosan ültetett fának idővel hasznos gyümölcsöt kell teremnie. Életüket egy cél, egy gondolat, a vallás és politikai szabadság eszméje hatotta át, ezért küzdöttek a nagy embereket jellemző lelkes elszántsággal, ez volt jelszavuk a csaták zajában, ezért szenvedték el a megpróbáltatásokat, e gondolatokkal szálltak mindnyájan sírjaikba. I. Rákóczy György nagyszerű nyilatkozatában, hogy „nem lehet eltűnni a lélek szolgásgát“, visszatükröződik az üldözött és sokat szenvedett protestantismus legfőbb alapelve, a szabad vizsgálódás, a szabadelvű gondolkodás, egyházunk e vezéreszméje és jellemzője, mely fentartó tényezője volt ősi tanintézetünknek is, mely, miként a fában az életnedv, főiskolánk egészséges vérkeringését mai napig biztosította. A protestantismus szelleme, mely nem annyira az engedelmesség, mint az egyéni függetlenség felé vezet, híven megőrizve iskolánkban századokon keresztül, kifejezésre jutott egész tanrendszerünkben, nevelési irányunkban, összes intézményeinkben; egyetemes egyházunk életének minden fontosabb mozzanata hatással volt reánk, kik onnan kölcsönöztük az erőt működésünkhöz, hogy viszont oda szolgáltatassuk vissza az általunk elért hasznos eredményeket. S e kölcsönhatás szempontjából tekintve a lefolyt tanév történetét, az új század kezdetén felfakadó jelenségeken nem tudunk egykönnyen megnyugodni. Ugy tetszik nekünk, mintha igazolást nyerne a nemzetek fejlődésében konstatálható hullámszerű haladás ismeretes elmélete; a felekezetünket fenyegető áramlatok aggasztó gondolatokat keltenek lelkünkben, s midőn fájdalmas szívvel halljuk egyházi és világi nagyjaink panaszos szózatát, s midőn nap nap mellett értesülünk a hitbuzgóság hanyatlásáról, az egyház erőforrásainak csökkenéséről, át vagyunk hatva annak tudatától, hogy az egyház eme védbástyájára, főiskolánkra is fokozott kötelességek várnak a nehéz viszonyok között. A protestáns hitbuzgóság emelése, az egyházias gondolkodás felvirágoztatása és terjesztése, ez volt főcélunk a multban, s ez különösen a mult iskolai évben, mert meggyőződésünk szerint sohasem volt nagyobb szükség arra, hogy egy hazaszeretettől és vallásos buzgóságtól áthatott és abban nevedett ifjú nemzedék hagyja el tanintézetünk falait, mint éppen ma, midőn csak egy hatalmas és életerős protestáns közszellem képes útját

állani az egyház életében jelentkező bajoknak és aggasztó tüneteknek s az egyházunkat fenyegető, reánk nézve veszélyes külső áramlatnak. E célok szem előtt tartásával neveltük a gondjainkra bizott ifjúságot, oda törekedtünk, hogy legyenek ők tündöklők a hazafias erényekben, gazdagok a tudományos ismeretekben, állhatatosak és tántoríthatlanok egyházuk iránti hűségükben. Ily érzésekben, ily gondolatokban volt összeforrva a tanári karunk és tanuló ifjágunk, mutatkozott ez összeforrottság minden alkalommal, de különösen azon magasztos iskolai ünnepeinken, melyek a léleknek emelkedettségére, a szívnek melegségére, mindannyiszor jótékonyan hatottak. Tanulmányi rendszerünk nem változott, fegyelmezésünk, melynek szabályai az akadémia nézve a múlt évben lettek átalakítva, ugyanaz volt ez évben is, a tanítató szülék megnyugtatósául s első sorban önmagunk iránti tekintetből, mindenkor igyekeztünk sújtani az ifjúkor meggondolatlanágából származó könnyelműségeket és hanyagságokat, míg másrészt elismerésünkkel jutalmaztuk azokat, kik ez elismerésre valóban érdemet szereztek.

Pedig reánk váró feladataink megoldásában sok tekintetben kell éreznünk helyzetünk nehézségeit. Napjainkban, midőn egyre növekednek azon igények, melyeket a társadalom s a tanítató szülék, másrészt azon követelmények, melyeket a tanügyi kormány megkíván, napról-napra nehezebb azon tanintézetek élete, melyek tisztán saját erőforrásaikra vannak utalva. Az egyenlőtlen versenyben, melyet a gazdagabb forrásból táplálkozó állami tanintézetekkel a felekezeti iskolák folytatnak, mindig nő azon iskolák száma, melyek nem birva saját erejükből fentartani intézményeiket, az állam védő és segítő karjára támaszkodnak. S ha főiskolánkban az állami tanintézetekkel a versenyképességet fentartani, intézményeinket egyben-másban fejleszteni s a fokozottabb követelményeknek eleget tenni képesek nem vagyunk, féltő, hogy ha nem fog újra születni a hajdani protestáns áldozatkészség s nem fognak számunkra újra megnyílni, a fájdalom, ma már csaknem kiapadóban levő segédforrások, egyre súlyosabb helyzetbe jutunk az önfentartási küzdelemben.

Egyik előkelő történetíró, midőn a XVIII. század, akkor még az uralkodó latin nyelvű, mint nemzeti nevelést nem teljesítő felekezeti iskolákat jellemzi, azt állítja, hogy „ha az állami iskoláknál a berendezés és felszerelés tökéletesebb is, a protestánsoknál nagyobb az egyes tanárok érdeme és tekintélye.” Nem habozunk kijelenteni, hogy ez állítás, ha nem is szó szerinti értelemben, de alapjában ma másfél század múlva is igaz. Nemcsak a történelmi tradíciókból felfakadó szabadabb szellemi irány, melyet elvitatni senkinek sem lehet — hanem főleg az bátorit e véleményünk kimondására, hogy azon egyének, kik korlátoltabb, fogyatékosabb eszközökkel, szerényebb javadalmazásban végeznek ugyanazon nehéz iunctiókat s produkálják ugyanazon eredményeket, ha egyébként nem, már ez ideális gondolkozásukért is, mely őket oly szorosan fűzi a tanintézet sorsához és boldogulásához, megérdemlik fáradságos munkájukért a társadalom elismerő és biztató nyilatkozatait.

A mutatkozó szükségek által megkívánt fokozatos fejlesztés és haladás iránya nyilatkozott meg az építkezés kérdésében, mely a múlt iskolai év folyamán az előljáróságot és tanári kart egyaránt foglalkoztatta. A tanári kar már a múlt iskolai évben kimutatta szükségleteit, s benyújtotta előterjesztését egy nagyobb szabású — a modern kívánalmaknak teljesen megfelelő — építkezésre, illetőleg, ez iskolai év folyamán pedig a világi

algondnok úr által készített kimerítő tervezet és építkezési tervvázlatok alapján, a köziskolai szék újlag egy részletes tervezetet nyújtott be az emelendő új épületek tanügyi szempontból való elhelyezése, az internatus létesítése és a tápintézet megfelelő átalakítása tárgyában, mely utóbbit, mint különösen sürgős szükségletet tekintett igazgató-tanácsunk már a közel múltban is. A nagyszabású építkezésekhez szükséges anyagi erő és kellő források előállítása, azok nehézségei gazdasági választmányt és előljáróságunkat arra bírták, hogy ezek valószínűsítését a távoli jövőre, midőn főiskolánk gazdasági viszonyai kedvezőbb alakulatot nyernék — halasztssa, a tápintézetre nézve azonban, mihielyt a kegyes alapító rendelkezései az alapítványt illetőleg végrehajtatnak, a tervezett és valóban alig nélkülözhető ujjaalakítás és új építkezés, immár a közel jövőben meg fog történni.

Foglalkoztatta előljáróságunkat egy másik nagyfotosságú kérdés, a tanári fizetések rendezése is. Az akadémia tanári kara kérte, hogy tanárainak fizetése az 1891—93 zsinati törvények által megkívánt minimumra kiegészítették, s a május hó 16. és 17-én tartott egyházkerületi közgyűlés jogosnak, törvényesnek és méltálynosnak tekintve a tanári kar kérelmét, elrendelte, hogy az e kiegészítésre szükséges összeg főiskolánk költségvetésébe már a jövő évben felvétessék, s így annak folyóvá tétele már csak egész rövid idő kérdése leend. Bizonyára nem fog sokáig késni a javadalmazásnak rendezése a gymnasiumra nézve sem, mely kérdéssel éppen legutóbbi üléseiben foglalkozott az egyetemes tanügyi bizottság, melyet szintén meg fognak hozni a kedvezőbb viszonyok s főiskolánknak a közel jövőben megnyíló új erőforrásai.

Tanintézetünk egyes ágait tekintve, első helyen a jogakadémia kérdéséről kell szólnunk. Ez intézeti ágnak sorsa kiváló mértékben foglalkoztatta előljáróságunkat is egyaránt, s most midőn az annak érdekében tett lépésekről röviden számot adunk, nem titkolhatjuk el aggodalmainkat, s azon nyugtalanító gondolatokat, melyek mindannyiunkra nyomasztó hatást gyakoroltak.

A közoktatásügyi kormány ugyanis, még a múlt 1899. évben egy törvényjavaslat-tervezetet készített az elméleti államvizsgák reformja tárgyában, melyet az egyetemes tanügyi bizottság felhívására, véleményes előterjesztés alakjában jogakadémiánk is megvitattott. E tervezet, melynek főcélja, hogy a kötelező doctoratus eltörlésével, a ma fennálló külön jog- és államtudományi vizsgálatok megszüntetésével, két egymást kiegészítő egységes államvizsgát szervezzék, s így szakítva a bifurcatio elvével és rendszerével, a gyakorlati pályákhoz megkívánt egységes képesítő vizsga behozatalával, az életképes jogakadémiáknak egymással s magasabb intézetekkel való versenyképességét lehetővé tegye, kétségtelenül sok életrevaló újítást foglal magában, de a tervezet előnyeit reánk nézve teljesen lerontja annak a felekezetek ellen irányuló éle, sőt mondhatjuk, azokra nézve egyenes veszedelmes célzata. Midőn ugyanis a tervezet a vizsgálati bizottságok szervezését csupán a királyi táblák székhelyein fennálló jogakadémiáknál helyezi kilátásba, egy esetleges és a vizsgai bizottságok szervezésével semmi összefüggésben nem álló körülménytől teszi függővé a jogakadémiák sorsát, egy katólikus (Eger), s négy protestáns (Eperjes, Kecskemét, Máramaros-Sziget és Sárospatak) jogakadémiát tesz ki azon veszélynek, hogy a többiekkel szemben inferioritásba jutva, emelkedésükben megbéníttassanak. E ponton nyúl be a javaslat-tervezet legmélyebben a protestantismus százados jogába, mert ez administratív intézkedés keresztülvitele illusorissá tenné legfontosabb törvényeink

s főleg az 1790/91: XXVI. t.-c. értékét, melyre pedig mint tanszabadságunk, tanügyi autonómiánk alapjára, egyházunk jogállásának feltétlenül őrzött biztosítékára, mindeddig bátran hivatkozhattunk.

Főiskolánk bölcs kormányzó hatósága felismerve a protestans autonómiát s a sárospataki főiskolát ez oldalról fenyegető áramlatnak veszélyességét, az 1899 szeptember 26-án tartott egyházkerületi gyűlésen nagy melegséggel, őszinte lelkesedéssel karolta fel jogakadémiánk ügyét (l. az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 18-ik pontját) s állást foglalván a tervezet eme sérelmes pontja ellen, egyházkerületünk oszlopos férfaiából egy 16 tagból álló nagyobb bizottságot küldött ki, hogy ez irányban a közoktatásügyi kormány vezetőjének repraesentáljon. (A bizottság tagjaiul kiküldettek: Kun Bertalan püspök és b. Vay Béla főgondnok vezetése alatt: Fejes István és Dókus Gyula főiskolai algondnokok, Meczner József, b. Vay Elemér, Ragályi Béla, Farkas Ábrahám, Lakatos Miklós, Komjáthy Béla, Meczner Béla, Bernáth Elemér egyházmegyei gondnokok, Miklós Ödön, Lévy József egyházkerületi tanácsbírák, Bernáth Béla, Fáy István országgyűlési képviselők, gróf Lónyay Gábor, gróf Vay Tihamér, Sturman György egyházmegyei tanácsbírák, Dókus Ernő, Kérészy Barna, igazgató-tanácsosok, Révész Kálmán abauji esperes, Radácsi György, Szalay László egyházkerületi főjegyzők, a jogakadémiából Ballagi Géza és Zsindely István akad. és közgazdátó).

Október hó 31-én jelent meg a 21 tagból álló küldöttség (főtiszteletű püspök úr s kivüle néhányan akadályoztatásuk miatt nem vehettek részt), b. Vay Béla egyházkerületi világi főgondnok úr vezetése alatt dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál, hol főiskolánk egyházi algondnoka adta elő, igazi ügybuzgóságtól és lelkesedéstől áthatott beszédében aggodalmait, s történeti adatokkal világította meg a reformatusok e százados tanintézetének a magyar haza s a ref. egyház szolgálatában kifejtett sikereit, szükségességét, a fentartó testület által a jogakadémia érdekében újabb hozott áldozatokat, s a javaslat-tervezet e sérelmes pontjának megváltoztatását s a vizsgálati bizottságnak jogakadémiánk számára való megadását kérte a közoktatásügyi kormány vezetőjétől. S habár biztatást nyertünk a miniszter úrtól az iránt, hogy e tervezet csupán előzetes tájékoztatásul készítettet és küldetett szét, melyen még több módosítás fog tétetni, s ezen egy pontot illetőleg, melytől eltekintve, épen a jogakadémiák állanak legközelebb a kormány intencióihoz — oly megoldás fog kerestetni, mely a jogakadémiák érdekeinek is megfelelő leend, mert a tervezet nem irányult a felekezetek ellen — nem oszlottak el aggodalmaink ma sem, midőn az újabb kiszivárgó hírek szerint a tervezeten csak alárendeltebb pontokban van néhány változtatás tervbe véve. (A küldöttség eljárásának részletes leírása legkimerítőbben a „Sárospataki Lapok“ 1899 november 5. számában volt közölve.)

Minő eredménynyel fog ránk nézve e kérdés megoldatni, nehéz volna ma még megmondani, úgy hisszük, hogy protestans vezérférjaink lelkes ügyszeretete és buzgó támogatása, melyért e helyen is kifejezzük mély hálánkat és őszinte köszönetünket, meghozza számunkra a szerencsés megoldást, midőn tanintézetünknek, ezen úgy berendezés, mint népességre nézve ma épen emelkedőben levő ága új nagy virágzást fog érni, míg ellenesetben a százados hagyományok megdöntésével elveszíti egyetemes jelentőségét és jellegét a mi alma materünk, tehát épen az a főiskola, melyet 125 évvel ezelőtt, még maga a nagy tradíciók megsemmisítője, a

fejedelmi absolutismus legmerészebb képviselője, II. József császár is a debreceni és kassai iskolákkal együtt, mint különösen nagy missióval és jelentőséggel bíró tanintézetet ajánlott dicasterialis hatóságainak figyelmébe és meleg támogatásába.

A mi a theológiát illeti, akadémiánk ez ágában a mult évben nem voltak sem szervezeti, sem tanulmányi változások. Az előadó tanárok sorában beállott szomorú akadályoztatások (melyekről alább fogok tüzetesen szólni) dacára, minden tekintetben megfelelt magasztos hivatásának s alkalmazkodott a conventi tanterv által megszabott keretekhez.

Mint a jogakadémia tanerőinél a bizonytalan jövő tudata, úgy a theologiai akadémiánk tanárainak működésére volt, a mi részben aggasztólag hatott, t. i. nyugdíj ügyük rendezetlensége, noha teljes felelősséget vállalt e tekintetben úgy a kerület, mint a főiskola. E nagyfontosságú kérdésben a theologiai tanári kar nagyobb munkát terjesztett az őszi egyházkerületi közgyűlés elébe, melyben kifejtvén, hogy a többi theológiákkal közös tanári nyugdíjintézet felállítását nem tartja kívánatosnak, egyházkerületünk és conventünk évi segélyezésével külön tartaná megoldhatónak theológiánk tanári karára a nyugdíjazás kérdését. Egyházkerületünk régi óhajta, hogy a theologiai tanárok is az országos tanári nyugdíjintézetbe vétessenek fel s tanáraink e jogos és méltányos kérelme is legyen minél előbb édes valósággá!

A mi a gymnasiumot illeti, előjárásunkat és tanári karunkat itt főképp a párhuzamos osztályok kérdése foglalkoztatta. A továbbfejlesztés megindult ezúttal is, a mennyiben igazgató-tanácsunk felhatalmazást nyert tavaszi egyházkerületi gyűlésünktől, hogy a III. gymnasium mellett szükségesnek mutakozó párhuzamos tanszékre pályázatot hirdethessen, a mi még az aratási szünyidőben meg is történt. Erre való tekintettel rendeztetek be az új tantermek még az iskolai év előtt s eszközöltetett megfelelő átalakítás több helyiségünkön, de miután a pályázat nem járt az óhajtott sikerrel s másrészt előjárásunk és tanári karunk arról győződve meg, hogy a II. gymnasiumnak a tavalyinál jóval kisebb létszáma a párhuzamos osztály felállítását nem teszi szükségessé, a III. párhuzamos osztály felállításától ezúttal elállott s annak berendezését függőben hagyván, a jövő feladatai közé sorozta. A gymnasium tehát ezúttal is 10 osztálylyal működött. Vallásos és hazafias irány párosulva a szigorú fegyvellemmel, jellemezték működését ezúttal is, melylyel méltán kiérdemelte a tanügyi körök meleg elismerését. Tanulmányi és fegyelmi szempontból tanárait élénken foglalkoztatta az osztálykönyv ügye, mely fontos kérdés a felmerült elvi ellentétek miatt várja kormányzó hatóságunk döntő határozatait.

Ezekben igyekeztünk főbb vonásokban bemutatni főiskolánk mult évi életét, áttérek az iskolai év fontosabb eseményeinek előadására.

TÁRCA.

Qu. Horatius Flaccus „Carmen Saeculare“-ja.

(Folytatás és vége.)

Még csak arra a kérdésre kell röviden megfelnünk, hogy miért énekelték el kétszer a C. S.-t, először a Palatinuson, aztán a Capitoliumon? E kérdésre először Vahlen felelt,²² azt mondván, hogy ez az ismétlés nem volt benne a a saecularis ünnepek előre

²² i. h. 1019. l. 1. (1019—1019) (1019—1019)

megállapított programjában, hanem csupán jutalom és elismerés volt az a költő számára a rendkívüli tetszéssel fogadott ünnepi költeményért. S Vahlen aztán hivatkozik példákra is, a melyek az ő magyarázatát erősítik, így Aristophanes „Békák“-jára és Terentius „Eunuchus“-ára, a mely darabokat a nagy tetszés miatt szintén kétszer adtak elő egy nap alatt.²³ — Vahlen e nézetét azonban nem fogadhatjuk el, mert megmagyarázhatatlan maradna mellette az a körülmény, miért történt az ismétlés a Capitoliumon és nem a Palatinuson, hiszen bizonyára ugyanaz előtt a hallgatóság előtt kellett volna az ismétlésnek történnie, a mely először hallgatta, ha csak a nagy tetszés miatt véletlenül ismételtetett volna meg a költemény. — A Friedrich felfogása, meg²⁴ hogy a költemény először az istentisztelet lényeges kielégítő része volt, megfelelően Augustus és Agrippa első napi imádságának s a második napi sellisterniumnak, másodszor előadva pedig a saecularis ünnepségek recapitulatioja lett volna, egészen érthetetlen, mert képtelenség arra gondolni, hogy először az egész költeményt csak Apollóra és Dianára vonatkoztatta volna a hallgatóság, a capitoliumi második előadásnál pedig azokra az istenekre, a kikre voltaképpen vonatkoznak.

Szerintünk semmi egyéb oka és célja nem volt a másodszori előadásnak, minthogy azt minél többen hallják. Láttuk, mily messzemenő készüléket tettetett Augustus az ünnep érdekében. Jó előre kihirdettette mindenütt az ünnep helyét, idejét, feloldotta az agglégiényeket a lex Julia által rájuk szabott büntetés alól, megrövidítette a nők gyászolási idejét, a leghíresebb költőt bízta meg az ünnepi költemény készítésével. S látjuk mennyire büszke Horatius e megbízásra mily lelkiismeretes aggodalommal tanítgatja a karta költemény éneklésére s mint biztatja az ifjakat és leányokat, hogy nevök örök emlékezetben marad a költeménnyel együtt.²⁵ S Horatius fényesen megfelelt az Augustus megbízásának. Az egész nép közóhaját, közérzelmét juttatta kifejezésre s az Augustus érdemeit — az ő neve megemlézése nélkül — oly ügyesen zengi, hogy a költemény második részének egyenesen ő lesz középpontjává. Hogy ne állott volna hat érdekében Augustusnak, hogy ez az őt dicsőítő költemény minél nagyobb számú közönség előtt legyen ismertessé. Egyenesen ebből a célból történt a capitoliumi megismétlés és pedig nem véletlenségből a nagy tetszés folytán, hanem mind a két előadás benne volt az ünnepségek előre megállapított programjában.

IV.*

Szólanunk kell még néhány szót a C. S. aesthetikai méltatásáról is, annyival inkább, mert e tekintetben is a lehető legellentetesebb nézetek merültek fel a kritikusok között.

A régi kiadóknál és magyarázóknál a „divinae artis opus“, „elaboratissimum Horatii carmen“ és több efféle szertelen magasztalások csaknem általánosak, de

²³ U. o. 19. jegyzet és Christ: Geschichte der griech. Litt. 302 I. 1—2. jegyzet.

²⁴ i. m. 101. I.

²⁵ L. Carm. IV. 6.

* Források: G. Hermann (Neue Jahrbücher 1838, 197 kk.) Th. Mommsen, Die Akten zu dem Säkulargedicht des Horaz (Nation 1891, 163 I.); H. Besser: Zu Horatius Carmen Saeculare (Neue Jahrbücher 1886, 692—696. II.); Walther Gebhardi: Ein aesthetischer Kommentar zu den lyrischen Dichtungen des Horaz (Paderborn és Münster 1885. 311 I.); Vahlen: Ueber das Säkulargedicht des Horaz (Sitzungsberichte 1013—1021); G. Friedrich i. m. 102 I.

alig vehetők figyelembe, mert abból a klasszikusok iránti feltétlen tiszteletből, mondhatnók csodálatból, fakadtak, a mely minden kritikát elnémitott.

Az újabb kritikusoknál a feltétlen dicséret eme hangja csak itt ott csendül meg, így Gebhardinál, Bessernél és Friedrichnél.

Gebhardi fiatalos áradó lelkesedéssel és Horatius iránt bámulattal eltelve így méltatja költeményünket: „Mily büszkén hallgathatták a rómaiak ezt az ünnepi dalt, melyet még szebbé tett a tánc és zene! Csak gyöngye sejtelmünk lehet erről, mivel nincsenek eszközeink, hogy a szavakat a zene és orchestika, a költészet e testvér művésze által megelevenítsük. De ezek nélkül az eszközök nélkül is gyönyörködünk a versek ünnepélyes jóhangzatában, a tartalom szent, vallásos hangulatában, a költő patriotikus érzelmeiben és hazája nagyságának dicsőítésében. Kétségkívül méltán oldotta meg feladatát; de azzal az ünnepel való összefüggés nélkül is, a melylyel benső összefüggésben áll, teljes aesthetikai élvezetet nyújt ez az ünnepi szent dal.“

Hasonló elismeréssel szól költeményünkről H. Besser is és annak alaki, tartalmi és szerkezeti elemzése után arra a végeredményre jut, hogy az minden időben a legjelesebb alkalmi költemények közé fog tartozni.

Ép így Friedrich is, a ki szerint „nem lehetetlen hogy a tárgy költőiebben is feldolgozható lett volna, de hogy megfelelőbben és tapintatosabban is, azt méltán kétségbe vonhatjuk. Sőt nagyon valószínű, hogy Horatius költeményével megbízója várakozását felülmul-ta.“

E magasztalásokkal szemben már Eichstädt megrovja a költemény eszmeszegénységet és szerkezetének szabatlanságát. — Még tovább megy a kiváló éles elméjű G. Hermann, midőn így ítél költeményünkről: „Alig kételkedhetünk abban, hogy ha ezt a költeményt valahol név nélkül találták volna meg — legalább abban az alakjában, a hogy ma van — aligha jött volna valaki arra a gondolatra, hogy azt Horatiusnak tulajdonítsa. Nem minden költeménye jó és hibátlan Horatiusnak; de egy ilyen alkalommal az Augustustól nyert ama megtisztelő megbízás folytán, hogy ő írja az ünnepi költeményt, kitűnőt várnánk tőle és pedig annyival inkább, mert ő már nem ifjú, hanem érett férfiú volt s mert nyert megbízatásával dicsekedik (IV. 6, 29. 30.) és azt hirdeti, hogy a leányok egykor örömmel emlékeznek arra, hogy a saecularis ünnepen ott voltak, mint puellae dociles modorum vatis Horati. Ezeknek a nyilatkozatoknak s a jogosan emelhető várakozásoknak oly kevéssé felel meg az előttünk fekvő költemény, hogy a külső okokat nem is említve, igaz-eredetiségén kételkedhetünk.“ Aztán éles kritika alá veszi G. Hermann a költeményt, megrója a két első versszak laposságát, felcseréli az 5 és 6. versszakot, törli a 12. versszakot, melyet nyomorult strophának nevez, és a 63—66. sort s így készít „egy tűrhetőbb carmen saeculare“-t.

Mommsen is — a kinek jónak látjuk saját szavait idézni — szigorúan ítéli meg költeményünket: „Die beiden Götterreihen, nach welchen diese Feier geordnet ist, die der überirdischen Gottheiten Juppiter Juno und Apollo nebst der Schwester, die unterirdische der Mōren, der Ilithyien und der Mutter Erde mussten für denjenigen Dichter, welcher es versteht,

¹ Találón jellemzi Gebhardi e művét e szavakkal az Egyet. Phil. Közl. (XI. 1881. 517 I.)

„der Gelegenheit ein Geschicht zu schaffen,“ die rechten Schwingen sein, um Sinn und Folge, sei es aus ihnen zu entwickeln, sei es in sie hineinzulegen, und den auf dem Boden der Erde zwischen dem Himmels gewölbe und dem Schosse der Tiefe wandernden Menschen die Herrlichkeit wie die Bedingtheit ihres Looses in zwiefacher Bildermacht vorzuführen. Das hat Horaz nicht gethan. Die Gottheiten werden wohl alle genannt und gefeiert, aber in aufgelöster Folge, was der rechte Dichter sicher nicht gethan hätte, und ohne die so nahe liegende ideale Verknüpfung.“ Aztán megrója Mommsen, hogy a költemény második részében a költő tévedésbe ejtett bennünket a „di“ általános megnevezéssel az ott megszólított istenek kilétére vonatkozólag s nem találja elfogadhatónak azt a mentesítést, hogy úgy a szakasz tartalma, mint az előző szertartások világossá tették a „di“ vonatkozását, mert Horatiusnak, mint császári megbízásból dolgozó költőnek nem egy alaposan informált közönségre kellett volna tekintettel lennie, hanem egy szélesebb körű olvasóközönségre. Ezek alapján aztán arra a következtetésre jut, hogy a „költemény sikere szerényebb volt, mint a hogy idáig hittük.“

Hogy e merőben ellentétes ítéletekről tárgyilagosan szólhassunk, legalább egy futó pillantást vetnünk kell költeményünk szereztetési idejére és Horatius költészetére.

Tudjuk, hogy Horatius, midőn ódáinak három első könyvét ^{71/23} kiadta, ² azt hitte, hogy saját lyrai költészete végleg be van fejezve. Ezért Maecenasnak azt a kérését, hogy ismét lyrai költeményeket írjon, határozottan visszautasítja: ³ „non eadem 'st aetas, non mens; nunc itaque et versus et cetera ludicra pono.“⁴ Nyugalomra vágyott, a melyben zavartalanul nyomozhassa a „quid verum atque decens“ kérdéseit és lantját, a melyet saját szavai szerint a Venus templomában akart áldozati ajándékkul felfüggeszteni, nem saját jó szántából pendítette meg újra. Bizonyítják ezt Suetonius eme szavai is: ⁵ „scripta quidem eius (sc. Horatii) usque adeo probavit (Augustus) mansuraque perpetuo opinatu est, ut non modo saeculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum suorum eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.“ Ily elhatározás közepett érte őt Augustusnak az a kitüntető megbízása, hogy a saecularis ünnepre egy alkalmi költeményt írjon. Ez a nagy kitüntetés, a mely őt kora legnagyobb lyrai költőjének nyilvánította, kétségkívül nagy örömet, de egyszersmind nagy aggodalmat is okozott neki. Igen, mert ő nagyon jól ismerte a saját tehetségét s tudta magáról is, „quid valeant humeri, quidve ferre recusent;“⁶ tudta, hogy a mily szépen zengi Muzsája az egyszerű örömeket, szerelmet és barátságot, ép annyira fél a magasztos, hazafias tárgyaktól.⁷ Épen ezért nem is a saját lelkének sugallatára fog bele az

ilyen magasztos tárgyakba, hanem Maecenas vagy Augustus felhívására s ily tárgyú költeményeiben igazi költői hév helyett hidegség, szabad szárnyalás helyett mesterkéltség, közvetlen igazi érzelm helyett szónoki hang nem egyszer fordul elő. Lelkének aggodalmát a miatt, hogy lantját újra meg kell pendítenie és pedig egy magasztos, fényes ünnep alkalmából, legjobban megláthatjuk a IV. könyv 6. ódájából, a mely C. S.-nak prooemiuma, a melyből nyilvánvaló, hogy ismerte megbízatásának fontosságát és nehézségét egyiránt, s hogy büszkesége ama miatt semmivel sem nagyobb, mint aggodalma eme miatt.

Horatius tehát épen nem kicsinyelte Augustustól nyert megbízatását, sőt inkább szorongó aggodalmaskodással igyekezett annak mennél fényesebben megfelelni. Ám ez nem volt könnyű feladat, mert oly sok körülményt kellett tekintetbe venni, hogy azok lelkének szárnyalását multhatatlanul megnehezítették. Így ennek a költeménynek kellett megadni a végső szentesítést az Augustus által önkényesen felvett 110 éves saeculum számára, multhatatlan megkellett említeni a Sibylla-jóslatot, az atyákat, a kik ez ünnepet rendezték, az összes isteneket, a kiknek áldozatokat mutattak, be, Augustust, kinek áldásos uralkodását dicsőíteni volt célja az egész ünnepnek. És Horatius alkalmas tervet gondolt ki, a mely úgy az uralkodó, mint a római nép köztetszését teljesen megnyerte. Nevezetesen — mint a hivatalos tudósítás felfedezése óta még jobban tudjuk — az volt a célja, hogy egy olyan alkalmi költeményt ír, a melyben semmi másról nem lesz szó, mint a mi a saecularis ünnepek alatt történt, de viszont annak minden fontosabb mozzanata fel lesz említve. S ezt annál inkább tehette, mert miként láttuk, a költemény fejezte be az ünnep leglényegesebb részét s így igen alkalmasnak látszott innen az ünnep végpontjáról visszatekintve az ünnepet még egyszer a hallgatók lelke elé idézni s annak minden fontosabb mozzanatát még egyszer szívökbe vésni. Fel kellett tehát sorolnia természetesen mindazokat az isteneket, a kiknek áldoztak. És pedig ez a felsorolás — legalább a mi véleményünk szerint — nem „rend és ideális kapcsolat nélküli,“ mint Mommsen állítja, hanem mint már a költemény szerkezetének és gondolatmenetének elemzése közben rámutattunk, benső kapcsolatban van azzal a két imádsággal, a melyből a költemény áll. „Mind a két imádság ugyanazt kéri: a város és a római állam állandóságát és jóllétét, de ezt különbözőkép tárgyalják; az első — mint láttuk — az állam jóllétének fizikai feltételeit, a népesedést és a föld termékenységét, a második inkább azokat az ethikai és politikai tényezőket említi meg, a melyeken az állam jólléte és tekintélye alapszik.“⁸ S a két imádság tartalma határozza meg az istenségek sorrendjét is költeményünkben, mert az állam jóllétének külső feltételei Ilithiától, a Paraktól és Cerestől függenek — vagyis azoktól az istenektől, kiknek éjjel vittek áldozatokat — az állam benső, erkölcsi és politikai nagysága pedig Jupitertől, Apollótól és Dianától, vagyis azoktól, a kiknek nappal áldoztak. — Mommsennek amarossalal megjegyzése ellen, hogy a költő zavarban hagyott, sőt egyenesen tévedésbe ejtett bennünket a második imádságbeli „di“ kilétét illetőleg, azok után, a miket e tárgyban a költemény tartalmának elemezése közben elmondottunk, nem kell bővebben védenünk Horatiust, hiszen első tekintetre nyilvánvaló, hogy az ő hallgatói egy pillanattig sem kétel-

² Epist. I. 13 és I. 1 v. ö. Kiessling III. 37—38 II.; Schanz: Geschichte der röm. Litt.² II. 106.; Ribbeck: A római költészet története II. 369 I.

³ Statuerat Horatius ad tertium usque librum complere opus carminum, verum tribus libris iam editis ex magno intervallo hunc quartum scribere compulsus est ab Augusto, ut refert Suetonius in vita Horatii in laudem privigni sui Drusi Neronis. (Suet. ed Roth 296 lap.)

⁴ Epist. I. 1, 4. 10.

⁵ Reifferscheid 46 I., Roth 297 I.

⁶ Ars poetica 39., 40. v. ö. Epist. II. 1., 259.

⁷ Carm. III. 3., 69., 70.; II. 1., 36—40.; I. 6.; II. 12.; IV. 15.; Epist. II. 1., 250—270.

⁸ Vahlen i. h. 1016 I.

kedhettek, hogy ezek az istenek csak Juppiter és Juno lehetnek s minket is főleg a Sibylla-jóslat vezetett félre.

Nem értünk tehát egyet Mommsennal abban, mintha a költemény aesthetikai értéke a hivatalos tudósítás napfényre jötte óta kisebbedett volna, de másfelől nem állunk a költemény magasztalói közé sem, habár kétségtelen, hogy rendkívül tetszéssel fogadta azt úgy Augustus, mint az egész rómainép. A minek kétségtelen bizonyítéka az, hogy a XV. virek Horatiusnak nevét megörökítették hivatalos tudósításukban, más — részt meg az, hogy maga a költő is dicsekszik, hogy ettől a szereplésétől kezdve ismerték el kora első lyrikusának.⁹ A közönség általános elragadtatásának okát részben legalább külső körülményekben, talán a szép előadásban, tánckíséretben s a közbéke beköszönése feletti örömben kell keresnünk s nem kizárólag magában a költeményben, a melyben ódai magas szárnyalás, igazi benső hév helyett „művészi értelem s nem a közvetlen érzés”¹⁰ s ezzel együtt „bizonyos hidegség”¹¹ érezhető. Sőt a C. S. nek még nyelve sem áll azon a fokon, a melyen a III. könyv 6 első ódájáé.

A Carmen Saeculare-t tehát épen nem sorozhatjuk Horatius jelesebb költeményei közé, de másrészt el kell ismernünk, hogy nem is olyan rossz, a minőnek G. Hermann feltűntette s hogy azóta, mióta a hivatalos tudósítás egyes pontjaira új fényt vetett, világosabbá s aesthetikai tekintetben is értékesebbé vált előttünk.

Domby László.

Katholicismus és protestantismus a kultúr-történelem világánál.

(Folytatás és vége).

De tovább folytatva, a *szerzetesek* azért is jobb és szentebb kereszténynek a kathólikusok előtt, mert ők *nemcsak a házasságról, hanem a világi hivatásról is lemondanak*, hogy egészen a mennyei dolgoknak szenteljék magukat. Tehát a földi hivatási munkát is profánnak és csak oly közönséges foglalkozásnak tekintik, mely a természeti életfentartás céljából a legtöbb embernek ép oly elkerülhetetlen, mint a házasság, de a mely az erkölcsi ideál elérésére nem hasznos, sőt káros. De a reformáció, valamint az államnak és házasságnak,

úgy a *földi élethivatási munkának* is visszaadta becsét és méltóságát; mi nem úgy tekintjük azt, mint valami szükséges rosszat, mely isteni rendeltetésünk betöltésétől el von bennünket, hanem szerintünk épen ez az, a miben isteni rendeltetésünket itt e földön betöltenünk kell, mert ez a mi életünknek erkölcsileg értékes tartalmát megadja. Nem is pusztán az én szükségleteimnek kielégítésére szolgáló eszköz az, hanem olyan szolgálat, melyet embertársainknak, a társadalom javának teszünk és épen ez által egyszersmind isten-szolgálat is, azé az Istené, ki minden embert arra rendelt, hogy kiki a maga módja és helyzete szerint az összeség célját, a legfőbb jót, t. i. *Isten országát* szolgálja. — Valóban megmérhetetlen, mily roppant jelentőségű lett az egész társadalmi életre a *munkának cselekvősege isten-szolgálat* gyanánt való e protestáns megbecsülése. Ez ösztönözte és lelkesítette a protestáns népeket arra a fáradhatatlan szorgalomra, melynek a kultúra összes vívmányait, s az egész társadalmi élet emelkedését köszönjük. Természetesen az általános kultur munka e versenyében, mely századunkat jellemzi, a kathólikus népek is résztvettek és pedig annál nagyobb mértékben, minél közelebbi érintkezésben állottak protestáns lakossággal. A hol el- lenben kevésbé, vagy épen nem volt meg ez az eset, mint pld. Olasz- és Spanyolországban, Délamerikában, ott kultúrában és jó létben is feltűnő hátramaradás mutatkozik. És ez egész természetes: a hol a szerzetesség szemlélődő tétlensége van ideál gyanánt, mintegy alap- elvül állítva, ott nem maradhat el, hogy a társadalom többi része is, az ideál nyavalyáját elkapván, csak mér- sékelt buzgalommal adja magát a munkára. A mi pedig fél szívvel történik, attól csak fél eredmény várható. A hol az erkölcsi kötelesség és a munka erkölcsi értéke iránti érzék hiányzik, ott az energia-, lelkesedés-, szor- galom és leleményesség is hiányzik, ennél fogva ott a kulturális eredmények is többé-kevésbé hátra marad- nak a munkás protestáns népekéi mögött. Ha minden- féle munkára áll az, hogy a siker mértéke a kötelesség- érzet és a munkakedv fokától függ, kétszeresen, sőt háromszorosan áll ez a vezető osztályok magasabb szel- lemi munkásságára. A hivatalnoknál, tanítónál, orvosnál nagy különbség az, hogy csak az előírt szabályok szer- rint, pusztán bérencz módjára végzi-e a maga munká- ját, vagy pedig felelősségének állandó tudatában, a közjó szolgálatában a legönzetlenebb odaadással teszi mindazt, a mi csak tőle telhetik; de erre csak az lesz képes, a ki- nél lelkiismereti dolog az élet hivatási munka. És épen a munkának ilyen felfogása az, a mire a protestáns- mus az embereket nevelni akarja. *Bismark* herceg egy alkalommal az államférfiú protestáns jellemvonásául emelte ki, hogy minden tettéért egyedül önmaga viseli a felelősséget; míg abszolutiót keresni másoknál, fejedele- mnél, parlamentnél, vagy kollégiumnál (bibornokok kollégiuma) ez kathólikus szokás. Találó megkülönböz- tetés, mely minden hivatási munkára alkalmazható. Az a protestáns, a ki a legfőbb, a vallási dolgokban benső szabadsághoz, tevékenységhez és felelősséghez van szokva, ezt a jellemvonását minden polgári ténykedésében is érvényesíteni fogja, míg a vallási tekintély porázához szokott kathólikus a polgári életben se igen hajlandó az önálló kezdeményezésre, önbírálatra és személyes felelősségre. A kettő közül, melyik előnyösebb a közjóra minden tekintetben: nyilvánvaló s a történelmi tapasztat- lalt által, mely a *protestáns népek folytonos haladását és a kathólikusok növekvő hátramaradását mutatja minde- nütt*, eléggé igazoltatik.

Ha a katholicismus és protestantismus e különböző gyümölcseit a kultúra minden terén áttekintjük, igazat

⁹ Lásd a saecularis ünnepek után azonnal írt eme szavakat (Carm. IV. 3., 13.):

Romae, principis urbium,
dignatur suboles inter amabilis
vatum ponere me choros,
et iam dente minus mordeor invido.
o testudinis aureae
dulcem, quae strepitum, Pieri, temperas,
o mutis quoque piscibus
donatura cynci, si libeat, sonum,
totum muneris hoc tuist,
quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae;
quod spiro et placeo, si placeo, tuumst.

V. ö. Vahlen i. h. 1020 I. jegyz. 2.; Kiessling I. 298 I.; Ribbeck II. 171 I.

¹⁰ Ribbeck i. m. II. 158 I.

¹¹ E tekintetben teljesen egyetértünk Schanz következő sza- vaival: (Gesch. der röm. Litt.² 116 I.): „Das Gedicht hat wie alle offiziellen und bestellten Produkte eine gewisse Kälte, allein im ganzen ist es doch geschickt gemacht und für seinen Zweck völlig pas- send,“ bár a Litt. Centralblatt A. B. jegyz. kritikusa (1899. 1367 I.) Schanz e megjegyzését kifogásolja: „Nur hätte der Verfasser, nicht „Kälte,“ sondern einen gehaltenen, ruhigsclbstbewussten, dnr Würde des Reiches und des Festes entsprechenden Ton in diesem Gedichte finden sollen.“

dell adnunk *Goethének*, midőn azt mondja: „Bizony nem is tudjuk általában, mi mindent köszöntünk Luihernek és a reformációnak. Megszabadultunk a bornirtság békóitól, képesekké lettünk visszatérni azon forráshoz, melyből a keresztyénséget a maga tisztaságában merítjük. Elég bátorokká lettünk arra, hogy újra szilárdul álljunk Isten földjén, hogy isteni ihletségű emberi természetünkben érezzük magunkat. Haladjon bár a szellemi kultúra, növekedjenek a természettudományok terjedelemben és mélységben és tökéletesedjék az emberi szellem bármennyire: a keresztyénségnek az evangéliumban tündöklő és világító fenségeségét és erkölcsi kulturáját soha nem fogja felül múlni. Minél jobban haladunk azonban mi protestánsok nemese fejlődésben, annál gyorsabban követnek majd a kathólikusok. Mihelyt a kornak hova-tovább terjedő felvilágosodottsága áthatja őket, utánunk *kell* jönniök, bármily csökönyösen álljanak is, és lesz majd idő, mikor végre mindnyájan *egyek* leszünk!”

A felekezeteknek jövődöbéli kibékülésére irányuló eme reménynyel zárjuk be elmélkedésünket.

Ifj. Antalffy László.

Mudrány András emlékezete.

Mélyen tisztelt ünneplő Gyülekezet!

Több, mint negyedfél század óta szolgálja már a sárospataki főiskola a magyar protestantizmust, a magyar tudományosságot és a magyar hazát.

Hogy a pápi és a világi mindenhatóság egyesített ereje sem bírta a maga szikla-alapjáról lesöpörni, sőt hogy a Krisztus nevével takargatott fondorlatok örvényeiből is mindannyiszor ép-kéz-láb menekülhetett s nagy hivatásához vészben és viharban hű maradhatott: azt — Isten után — ama *fejedelmi alapítóknak* és az ezek nyomaiban sürgőldöző *kegyes jöltevőknek* köszönheti, a kik megértették s nagy áldozataikkal, hódító példájukkal országos közhitté emelték e *főiskola magasabb rendeltetését* s a késő századokba tekintő gondoskodással buzogtak azon, hogy a legnehezebb viszonyok között is alapja s joga legyen ennek az élethez, a reménységhez, s a feltámadáshoz.

A ki forgatja ez ősi prot. tanintézet történetét, olvasgatja sárgult okmányait s van fogalma arról, hogy mi jelentősége van e hazában a „*protestáns*” névnek s hogy milyen feladat jutott e haza sorsának alakulásában a *protestantizmusnak* és a protestantizmus *lelke* által teremtetett intézményeknek: — lehetetlen, hogy a legmélyebb hálára és csodáló tiszteletre ne serkenjen a *férfiaknak és nőknek ama díszes tábora* iránt, a kik önként, nem kényszerítésből, apai és anyai szeretettel szegődtek itt, e tanintézet dajkálóivá s bevehetetlen várat emeltek ebben az igaz hitnek, az alkuvást nem ismerő szabadság és hazaszeretethez.

Magyar protestáns szívnek alig okozhat egy egy látni való nagyobb s édesebb gyönyörűséget, mint a sárospataki főiskola alapítóinak s jöltevőinek fényes sorozata! Mintha csak ama bibliai jelenet ismétlődne itt sokszoros ismétlődéssel, a mikor a szent sátor építéséhez versenyezve hordják Izráel fiai az ő ajándékait a Mózes lábai elé; vagy a mikor a kész sátorhoz önként viszik a törzsek fejedelmei a legjobb fajta aranyat, ezüstöt; az étel-, ital-áldozathoz, az illatos és hálaáldozathoz szükséges adományait! . . .

Felséges látvány valóban! A Perényiek, Dobók, Lorántffyok, Rákóczyok, mint alapvetők mellett, — alig van a két magyar hazában előkelő név, a melynek tu-

lajdonosai: „*szegletkövé, oszloppá, szeggé, szövétnekké, lámpássá, kopocsná vagy záravá*” ne lettek volna e főiskola építése körül! A Báthoryak, Homonnai Drugethok, a Mágócsyak, Bethlenek, Bocskayak, Thökölyek, Rhédéyek, Apaffyak, Bornemisák, Bánffyak, Bárkóczyak, Bélyek. Udvarhelyiek, Szuhayak, Szemerék és annyi más nagy és jeles mindjárt a 16. és 17. századok folyása alatt. Az egyik részök tudósokat neveltet külföldi akadémiákon — *az Istenige feddhetetlenségeért*; a másik részök felveszi itt a kicsinyek gondját, *hogy egy is el ne vesszen azok közül, kiket nekünk adott az Úr*; van, a ki tataroz, tervez, épít, vagy a tudósok könyveinek ki nyomtatása és terjesztése által növeli a sárospataki főiskola híret, becsét; sokan vannak, a kik nevék s hivataluk súlyával óvják ezt a fel-feltámadó veszedelemtől a poklok ördögeinek áskálódásai és szörnyű szándékai ellen!

Szép, biztató látvány valóban! Az alapvetők után egymást érik itt a rendezők, az újjá teremő szellemek, a *Vayak, Lónyayok, Telekyek* és velők és körülők a jó kedvű adakozóknak egész sokasága s bennök és általok itt működik és alkot a Gondviselés védő és fenntartó kegyelme!

Ha emberektől volna ez a dolog, bizonyára magától is régen és hamar megsemmisül vala. De nem emberektől volt, Istentől volt! A hazai protestantizmus mennyei igazolása volt az, hogy a sürgető szükség idején egymásután sereglettek e főiskola oltára mellé a Zákányok, Patayak, Bónisok, Bernáthok, Radvánszkyak, a Klobusitzkyak, Szirmayak, Szilassyak, Szepessyek, a Nikkházyak, Sóvári Soósok, Baksayak, a Jármyak, Ragályiak, Bárczayak, az Okolicsányiak, Kazinczyak, Losonczyak, Palavicsiniek, Gyürkik, Boronkayak, Fáyak, Pukiak, Székelyek, Korponayak, Csomák, Ráknásyak, Jósák, Csobay Nagyk, Radnóthyak, Robozok, Töltésyek, Uketyevityiek, a Pankotaiak, Vécseyk, Mezősik, a Beleznayak, Gyulayk, Guthyk, Császárók, Kovácsok, Óvári Fodorok, a Pálóczi Horváthok, a Jászayak stb. . . . és segítettek a *Vayaknak, Lónyayaknak és Telekyeknek* ezt a főiskolát az újabb és újabb követelmények kielégítésével a *prot. hagyományok hű vára gyándnt megtartani* s ennek életét újabb századokra biztosítani! . . .

Lélekemelő, ígésző jelenség valóban! A férfiak mellett, a kik Nehémiásokként fegyverrel és vakoló kanállal, eszmékben s áldozatokban kimeríthetetlenül állottak e főiskola kőfalain; a férfiak mellett itt látjuk a bibliai olajos korsókkal s a drága kenetek szelencéivel kezőkben a Nagyasszonyoknak, a *lélekben és szívben Nagyságosoknak* egész bűbajos csoportját! . . .

A Perényi Zsófiák, a Károlyi és Lorántffy Zsuzsánnak, a Dobó és Bornemisza Annák fejedelmi alakjai mellé ide gyülekeznek — szinte kiterjesztett szárnyakkal, mint az ó-szövetségi frigyláda arany-kherubjai — ide gyülekeznek a Mocsáry, Pallay, Korda és Csoma Erzsébetek, a Sulyok Sárak, a Lónyay és Gelléri Annák, a Nagy Ilonák és Borbálák, a Podmaniczky, Magyari és Horváth Mária, a Csehy, Szondy és Ragályi Zsuzsánnak, Csebi Pogány Klárak, a Szathmáry Király, a Mokcsay és Zubori Szerencsi Katák, a Vay Johannák, a Kapuváry és Szondy Judithok, a Bárczay és Geymüller Katalinok, az Udvarhelyi Mária, a Sándor Évák, a Szathmáry Mihalovits Karolinák . . . és annyi más gyöngye, dísz a hazai prot. asszonyi nemnek!

Bizony-bizony, a ki lapozgat e főiskola történetében, mintha csak az ő szívök dobogását hallaná! Mikor egyik-másik intézményünkkel nagy boldogan el-eldicsekszünk, mintha csak az ő nevék dicséretét zengedeznők! Mikor örvendezve szemléljük itt a földi szegények gaz-

dagodását a hitben, tudásban; a szilajok pallérozódását a jó erkölcsökben, — mintha csak az ő lelkők ragyogásában gyönyörködnének! . . . Betegeinket mintha az ő kezök simogatná, az ő kenetjük gyógyítgatná; az éhezőket és szomjuhozókat mintha csak ők etetgetnék; a tudvágy ösztönétől nyugtalanokat mintha csak ők vezérelnék biztos ösvények felé; sőt a mikor egynémelyikünk lámpásában fogyni kezd a hitnek olaja s meg-megcsüggedünk a protestantizmus és e főiskola szent hagyományai iránt való bizodalunkban: mintha ők lebegnének elénk az ő kifogyhatatlan korsójukkal s mintha ők tartanak elénk a marttyrok ragyogó koronáját!!

Szép, igéző, égig emelő látvány valóban! Mintha csak a próféta álma teljesedett volna be e mi főiskolánkban, a ki így bátorította egykor az aléldozó Izraelt: *„Népek jönnek a te világosságodhoz és királyok a te feltámadt fényességedhez . . . Hozzád jön a Libánon ékessége: a ciprus, a platán, a sudaras cédrus, mind együtt az Isten szent helyének megékesítésére, hogy megdicsőíttessék az ő lábainak helye.”* (Ezs. 60. 3. 13.)

* * *

Dicséret, dicsőség a kegyelem örök kútfejének, hogy ennek a ragyogó sorozatnak nincsen záróköve! Dicséret, dicsőség a protestantizmus sorsa felett virasztó isteni szeretetnek, hogy midőn édes büszkeséggel és dicsekedéssel virágot hinthetünk múltunk nagy alakjainak lábai elé: ugyanakkor meghajthatjuk a sárospataki főiskola és a tiszáninneni egyházkerület zászlaját egy új név előtt s örvendező tisztelettel igtathatjuk azt be a mi ciprusaink, platánjaink és cédrusaink közé!!

Kié ez a név? Szinte felesleges is megemlítenem. Évek óta hordjuk már ajkainkon kegyelettel, tisztelettel. Szűkebb s tágabb hivatalos köreink fűztek is már hozzá szép terveket, nagy gondolatokat. Némelyek közülünk láttak is már lelki szemeikkel, a mint az új név varázsától, a főiskolai kert valamelyik pontján, egy hatalmas arányú, díszes épület emelkedik, homlokán az új név betűivel, a melyeket hálás érzések között olvasgat majd az egymás nyomába lépő nemzedékek hosszú sorozata és a melynek láttára megnyugvás száll majd ama megkeseredett szívekben is, a melyek ez új névnek a főiskola évkönyveibe való beigtatását hiú számításai-
kal megkéselelték.

Az új név a *Szeghi és Vibornai Mudrány András* neve.

Ki volt *Mudrány András*?! Egy szorgalmas, vagyongyűjtő, feltörekvő, Isten és emberszerető, buzgó protestáns családnak utolsó férfi sarjadéka. Test és vér, mint mi mindnyájan. Születisztelő gyermek, jó testvér, hű barát, szerető férj, buzgó egyháztag és lelkes honfiú! Reményl, hitt, álmodott s csalódott sokat, mint a legtöbb közöttünk, de a ki csalódásai közül reményről-reményre, hiból-hitbe szállt, mert úgy alkotta lelkét Istene. Ember, a ki talizmant hordoz kebelében és a siralom völgyéből is mosolyogva tekint az ég csillagaira s imádkozni tud akkor, a mikor egy némely társa átkot szór a természeti és erkölcsi világrend megmásíthatatlan törvényeire!

Ki volt *Mudrány András*? Egy férfi-jellem, a ki — miután kénytelen volt lemondani arról az édes reménységről, hogy fiak és unokák áldják majd egykor kihűlt hamvait: — egy nagy szent elhatározással a *szabolcsi református egyházat és a sárospataki főiskola szegényeit fogadta el a Mudrány-család fiaivá és unokáivá!* . . . Egy nemes lélek, a ki emberi számításában való csalódásai elől a szeretet angyalának szárnyai alá menekül s múltó gyönyörök élvezete helyett a szegények

örömeinek fényéből von soha el nem enyésző glóriát a Mudrány név köré! . . .

Ki volt *Mudrány András*? Én földi szemekkel nem láttam, nem láthattam őt soha! De irományai közt lapozgatva, aprólékos jegyzeteit s földi életének koronáját — *végrendeletét* szemlélgetve: — mintha érezném szíve melegének kiáramlását, vallásos hitének mindent meggyőző erejét s hirdetni merem, hogy ő *nemcsak alapítványának nagysága által, de szíve lelke memességével is méltó jogon követelhet magának helyet a mi halhatatlaink, e főiskola legnagyobb jöltevői között.*

* * *

1818. dec. 16-ikán született Tarcalon, a hová a Mudrány-család egyik ága, a szepesmegyei *Viborna* községből, a család ősi fészkeből a Mudrány Pál 1793-iki végrendelete következtében származott le, a ki az ő szegi, bodrog-keresztúri s tarcali birtokait, a bodrog-keresztúriak között a „*Poklos*“ szőlőjét, a tarcaliak között pedig az ő *Báránytól* örökölt házát is Mudrány Károly fiaira hagyta, a kiknek neveltetéséről is végrendeletileg gondoskodott. A Mudrány Károly 3-ik fia volt *János*, az *András* édes atyja. Ez a János a bárczai *Bárczy István* és *Vattai Erzsébet* egyik leányával, *Katalinnal* lépven házasságra, ezen az úton az ágost. hitvallású Mudrány-család rokoni összeköttetésbe jutott mindjárt e század elején a Fáy, Szepessy, Lónyay, Kácsándy, Bernáth és Boronkay stb. kiváló református családokkal s mintegy elő volt jegyezve arra is, hogy a sárospataki főiskolával bensőbb viszonyra lépjen.

A Mudrány András születésekor a Bárczy-család szíve már hozzá volt kötve a sárospataki főiskolához, többszörös kötelékkel is. *Bárczy Kata*, az András szép néneje, a *Kácsándy László* felesége részint diákok táplálására, részint a német nyelv-tanítók fizetésére 1781-ben és 1784-ben 3000 rhénes forintot ajándékozott; *Bárczy Sámuel* pedig a Mudrány András édes anyjának nagybátyja 1813-ban 5500 frtos alapítványt tett a sárospataki főiskolának A gyermekekkel szépen megáldott Mudrány János és Bárczy Kata számára tehát csillagfényes út vezetett már a bodrogszabvány felé.

1819-ben itt is találjuk már a *Mudrány-fiukat*, noha egy Mudrány Pál féle 12,000 frtos alapítvánnyal s a Mudrány-család hagyományával el voltak jegyezve a kézmárki lycaeam számára is. *Andrást*, a ki idősebb testvére, — János után következett a sorban, a nevezett év szept. 5-ikén jegyezte be *Somossy János* igazgató a főiskola anyakönyvébe, mint 11 éves s mint *szabolcsi* illetőségűt, a hová pár évvel előbb költözött át a család, mint Bárczy Katalinnak a Guthyak révén nyert örökségébe. Mint inferior syntaxista kezdte itt iskoláit, miután házi nevelők segítségével a népiskolát és a középiskola első osztályát már Szabolcsban elvégezte. Meddig tanult itt egyfolytában, nem bizonyos. 1834-ben, mint első éves publicus (mint mostani 7-ik osztálybeli tanuló) van bejegyezve s itt maradt bátyjával *Jánossal* együtt 1737-ig, a mikor János Eperjesre. András pedig Kézmárkra ment tanulmányainak bevezetésére.

Nagyon boldog s feledhetetlen évek lehettek azok, a melyeket Mudrány András, a gyermek és ifjú a sárospataki főiskola körében töltött, mert a férfiu és aggasztán lelkében is besugározta az Alma Mater képét. A nemzeti ébredés időszakának egy része volt ez; álmódózásra, rajongásra készítő, ifjú szíveknek való idő; a melyben volt is miért, lehetett, kellett és illett is lelkesedni, forrongani és nagy elhatározásokra gerjedezni. Megújulni nyelvben, irodalomban, politikai és társadalmi intézményeinkben; kiszabadítani nemzetünket s a nem-

zet újjászületését legbiztosabban elősegítő iskolákat a XVIII. század sorvasztó hatalma alól; részévé lenni a Kazinczy Ferencz és a Széchenyi István lelkének: — ez volt a jelszó, a szent törekvés, a legjobbak vágya, célja. A sárospataki főiskola forrongott, nyugtalankodott, mint a kiröptüléshez készülő méhraj. Epen, mikor a Mudrány-fiuk ide jutnak, az ifjúság élén *Szemere Bertalan* jár tűzoszlop gyanánt; lelkesedésének lángja felgyújtja az ifjúság lelkét, átmelegíti a reformokra szintén kész előjáróságot; egyletek alakulnak szent eszmények szolgálatában; a haladás, a megújulás ihlete ragadja magával az egész jó öreg főiskolát. Az esküdt diákok könyvtára mellett, előterem — akár csak a mythologiai Minerva — *sárospataki ifjúsági egyesület*, a tűzébe hamvad *Páncél-vármegye* romjaiból új élet támad a *Nándor-vármegye* s Mudrány Jánosnak és Mudrány Andrásnak módjában volt itt látni, a mint *Kazinczy Gábor*, mint főispán működik és válik példává, ösztönné, kovásszá a *Nándor-vármegye* élén (1832—36-ig) s volt módjukban eszményeket alkotni maguknak egy ébredő nemzet ifjúságáról s egy nemzeti eszméket szolgáló nagy tanintézet hivatásáról.

Még itt voltak a Mudrány-fiuk akkor is, a mikor a jogait követelő nemzet mozgolódásától s nagyobb arányú reform-törekvéseitől az államhatalom megriadt s a nemzeti ifjúság bálványát Kossuth Lajost börtönbe vettette és a sárospataki *Nándor-vármegye* működését is betiltatta.

Közel járunk az igazsághoz — úgy hiszem — ha állítani merjük, hogy a *Mudrány András lelki szövetsége a sárospataki főiskolával már ebben az igézetes időszakban megkötöttet* s az itt látottak és hallottak alakiítólag folytak be az ő emberi, vallási, politikai és honfiúi egyéniségének kifejlődésére.

Mint pataki diák vesztette el jó édes atyját 1836. május 15-ikén s ez időtől kezdve még inkább, mint eddig, bálványozott édes anyjának befolyása alá jutott, a ki sokat örökölt annak a másik Bárczy Katalinnak szelleméből, a kinek nevét egy imádságos könyv őrzi irodalmunkban.

Ez a jó édes anya, a kire sok lett volna a Mudrány és Bárczy birtok gondozásának terhe, 1841-ben, már ekkor nagykorúvá lett három fiának: *Ferencznek, Jánosnak és Andrásnak* az apai örökséget — mint az osztály-egyezség záradékában írja — „*az ő boldogulásokra és előmenetelekre*” kiadta, a mikor is egy-egy Mudrány-fiú a vibornai és késmárki, valamint a „*csupán fátát illető*” zempléni birtokból is 22—23.000 s összesen 44—45.000 forint értékű vagyonhoz jutott.

Az 1848-iki forradalom, mint önálló földbirtokosokat találta őket s mint meglelt férfiakat és nőleneket, a mely utóbbi állapotuk nem csekély aggodalmat okozott a Mudrány-név fenmaradását és virágzását óhajtó édes anyának.

Ferenc, a legidősebb, az édes anyai kérésekkel s a család jövődjére való hivatkozásokkal sem volt visszatérhető a forradalomban való részvételtől s mint hős esett el Kassa mellett 1849-ben. *János és András* meghódoltak a család joga előtt s hazafiúi kötelességeiket a nemzeti hadsereg több irányú támogatásában s a bűjosók ápolásában igyekeztek leróni s így jutottak benső ismeretségbe *Pálkövi Antallal*, a sárospataki főiskola egyik üldözött tanárával, a kihez *András* a későbbi években is meleg ragaszkodással viseltetett s őt, mint történetírót is megkülömböztetően megbecsülte. Ez a viszony is kiválóan jótékony volt arra, hogy az Alma Mater képe a Mudrány András lelkében ifjú fényében megmaradjon.

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

KÖZÉLETÜNK.

Az 1890-ben végzett theológusok tíz éves találkozója.

Tizenhatan valánk, kik a sárospataki főiskolában 1890. június havában az első lelkész képesítő vizsgát letettük. Tizenhatan hagytuk el 10 évvel ezelőtt a szeretett alma mater — telve reménnyel az étellel szemben. Mindenünk egy-egy kelő napot hordozott szívében, melynek hajnali sugárai aranyos színekkel rajzolták be az élet tájait. Hogy aztán a kelő nap aranyos sugarait borulat is elfedheti: nem is igen jutott akkor eszünkbe. Csak szépet reméltünk; csak jót vártunk.

Tizenhatan kötöttünk nemes célú szerződést ekkor, hogy 10 év eltelte után, ez év június 23-án, visszatérünk legalább néhány perczre szeretett alma materünk falai közé: eldicsekedni vagy elpanaszolni egymásnak életünk e 10 évének eseményeit, — ölelni egymást a pálya végzett ifjú érzélem melegségével, — lelkesedést, magasztos eszméket szívni magunkba ennek az ősi iskolának szent munkával felszentelt falai között, hol nemzetet és egyént boldogító szellem honol, mely hagyományos szellem száll el ma is a bölcs tanítók ajkáról, mely szellem sutog a bokrok között, sőt ez integet még a falakról is.

Édes vágygyal kötöttük meg e szerződést, hogy 1900. jun. 23-án mind a 16-an együtt leszünk. Édes vágy volt: de teljes mértékben nem vált valóra. Hiszen közülünk kettő már a boldogok álmát aluszsza. Mind a kettő szép reményű ifjú társunk volt: Szathmáry József, ki a lelkészi katedrát a tanárral cserélte fel s a rimaszombati temetőben aluszsza álmát; Lengyel Bálint, ki a Term. Tudományi Társulat hivatalnokává lett s a budapesti temető ad porainak nyugvó helyet. Egy a tengereken tulra ment, népek új hazájába, hogy oda került honfitársaink lelki gondozója legyen. Ez Csáfordy Ferencz amerikai missionárius. Hármán pedig levelet irtak s jelentették, hogy nem jöhetnek el: az egyiket betegség gátolta meg, a másikat a paizsos férfiú nem engedte utra kelni a messze Erdély bércezen honából, a harmadik pedig azt irta, hogy nagyon megcsalta az élet, fájna hát neki nagyon, a vidám arcok között az ő lelki fájalmát, mélységes bánatát mutogatni. Egy pedig nem jelentkezett — sem levélben, sem személyesen.

Kilenczen voltunk tehát együtt. Négyen feleségeinkkel együtt: Benke István, Dakó Lajos, Demjén István, Dusza János (feleségestől), Farkas Lajos (nőtlen), Rácz Kálmán lic., Réz László (feleségestől), Szabó Pál (feleségestől), dr. Tüdős István (feleségestől). D. u. 3 órakor gyűltünk össze az ima teremben, a hol Rácz K. hálát adott az Istennek, hogy megengedte érnünk e nekünk kedves napot. Tüdős I. dr. üdvözölt ezután bennünket a szeretet édes szavaival s a testvéri szeretetet élesztgette bennünk. Majd mind a 9-en elmondtuk egymásnak életünk e 10 évének eseményeit, hogy ne legyen közöttünk ezentúl sem egymás előtt egy sem ismeretlen. Oh mily boldogító, lelket erősítő jelenet volt ez! Hányat közülünk vetett hányt az élet?! Hányan szívében dult olykor-olykor a keserv s csalt a szemébe fájdalom könnyeket?! Elmondtuk ezeket egymásnak. De bús panasz-hang és keserű kifakadás egyikünknek se kelt ajkán. Még a nehéz időkről is vidám szívvel emlékeztünk. Majd azután megújítottuk a szerződést 10 évre s elhatároztuk, hogy debreczeni pappá lett egyik nagy nevű tanárunkat levélileg üdvözljük, elhalt dicsekedésünknek, néhai tudós Warga Lajos professzorunknak sirját megkoszorúzzuk s végül 200 koronás alapítványt teszünk a theol. tanári nyugdíjalap javára vagy ha erre a viszonyok másképp alakulása következtében nem lenne szükség, a főiskolára. Mikor így elrendeztük minden dolgunkat, Réz László emelte fel a hálaadó könyörgésnek szavát, melyben áldást kért az egymást szerető

iskolatársakra, a bölcs tanítókra, nyugalomért könyörgött az elhaltak számára, segédelmet az ősi iskolára.

Ekkor a kis csapat utra kelt, hogy felkeresse volt tanárait, hogy hadd lássa színről-szinre azokat, kiknek lábainál ült s ajkukról hallgatta a tudománynak mézédés beszédét és hogy hálájának sok fáradozásaiért kifejezést adjon, ha már másképen a tanítvány tanítója jóságát jutalmazni nem tudja. Öröm, boldogság volt látnunk kedves tanáraink jó egészségét, hallani ajkukról a megelégedésnek szavát: de annál fájóbb volt azt az egyet látnunk, kinek erős alakját a kor törte meg. Ám — a nagy és erős szellem ebben a megtört beteg testben is — édes Istenem — hogy megvillant előttünk most is?!

Jóformán este volt már, mikor az iskolakertbe eljuthattunk, hogy feleségeinknek megmutathassuk a nagy iskola méltó büszkeségét: a szépséges iskolakertet. Rövid idő volt ez, mit itt tölthettünk, mert 8-at kongatott már a nagy torony órája. Erre az időre pedig — *készíte egy ember nagy vacsorát és hiva oda sok vendéget.* Mind a 9-en ott voltunk, feleségestől együtt. Sőt valának még rajtunk kívül mások is: Tóth Dániel esperes, Radácsi György, dr. Finkey József, Pásztor Sámuel (ezek a volt tanárok közül), dr. Zsindely István az idei közigazgató, dr. Szabó Sándor, Domby László és Steinfeld Jenő. Ez a vacsorát készítő ember: Tüdős István dr. volt. Az ő zászlója alatt tanultunk *küzdeni, harczolni* az iskolában is: az ő vendégszerető házában gyűltünk össze 10 éves találkozásunk alkalmával áldomásivásra is. Összezendítettük a találkozás öröm poharát. Megnyílt a tanítványi, a tanári és az iskolatársi szív az igaz őszinteség melegségével. Elsőnek Tüdős emelt poharat a tanítványi hála hangján volt tanárainkért: aztán Radácsi György szolt az ő melegségével, mézédés nyelvél — professzor társai nevében is — tanítványai boldogságaért üritve poharát. Majd Réz László dr. Zsindely Istvánt köszöntötte fel, mint a sárospataki főiskola közigazgatóját s a most összegyűlt tanítótársak egykori osztálytársát, kikkel együtt tett érettségét. Ez után Zsindely I. adott kifejezést szíve érzelmeinek. Azután dr. Finkey József humoros köszöntője következett — „a szépekért”. Majd Rác Kálmán üritett poharat Tóth Dániel igazgatótanácsosért, aki egyszersmind a mi szeretett házigazdánk apósa is. Mondtak még köszöntőt: Dusza János Rác Kálmánért, Farkas L. a leányokért, Tóth D. indítványozta a püspök úrnál való tiszteledést. Majd Radácsi Gy. másodsor is felállt és sok melegséggel a nagy apának (Tóth Dániel) és a boldog családnak kívánt tartós és hosszú boldogságot. Erre a nagyon melegítő pohárköszöntőre Réz L. reflektált, éltetve Radácsi Györgyöt, hogy sokáig találják hálás tanítványai gyönyörűségüket és boldogságukat az ő hallgatásában.

Az éjszaka felét rég elkongatta már a nagy harang, mikor oszlani kezdett a társaság, hogy a másik napra is szerezzon a nyugalom új erőt. — Vasárnap reggel 9 órakor találkoztunk az iskolakertben, hogy testületileg keressük fel kedves tanárunk, Warga Lajos sírját. Felkerestük, megkoszorúztuk s Rác K. után imádkoztunk is a sír felett. Délben tisztelegtünk jóságos, öreg püspökünkkel, vele együtt mentünk meghallgatni a közigazgató évi beszámolóját, délben pedig a „Vadászkürt”-ben gyűltünk össze búcsú ebédre, hol velünk volt Finkey József dr. is.

Ebéd után egyrészünk kötelességünk már elszólított Patakról. Boldog érzéssel jöttünk onnan el s azzal a kívánsággal, hogy segítsen meg mindnyájunkat a gondviselő Isten, hogy az újabb 10 év után ujult erővel és egészséggel ismét összegyűlhessünk.

Ilyen volt a mi 10 éves találkozásunk, a melyről sok erkölcsi és szellemi haszon származott mindnyájunkra.

Réz László.

Az 1889-ben végzett theológusok 11 éves találkozója.

Egy szűkebb körű és kevés igényű, de a maga egyszerűségében is megható ünnepély folyt le június 25-én a főiskola ódon falai közt. A szív igaz érzésének: a baráti örömnak, a hálás szeretetnek ünnepe volt ez; mely közelebből csak azokat érdekelhetette, kiket a múlt kedves emlékei, a barátság tiszta érzelmei fűznek össze. S ha én néhány sorban mégis megemlékezem róla, e kedves Lap olvasói előtt is: nem azért teszem, mintha e barátság igaz voltának mutogatásával vagy az ünnepély másokat is érdeklő szépségével akarnék kérkedni, hanem azért, mert a baráti ölekezésnek volt egy olyan mozzanata, mely kell, hogy azok szívét is áthassa, kiket a hála emléke csatol az alma materhez; kik édes aggodalommal csüggnék annak jövőjén.

A múlt évben kellett volna e találkozásnak megtörténnie; de akkor — különböző akadályok miatt — elmaradt. Azonban akkor erősen elhatározta ki-kimagában, hogy egy év múltán, ha Isten életben tart: el nem maradunk. Senki sem maradt el közülünk. Tizenketten végeztünk s mindannyian ott voltunk. Testvéri szeretettel öleltük egymást és üdvözlöttük azokat is, kik mint férjeik segítő társai eljöttek megosztani a férjnek és barátoknak nem minden napi örömét.

Az együtt végzetek és megjelentek a következők: Bodolai Miklós bereti (Abauj), Farkas György szinai (Abauj), Hörcsik Lajos vilmányi (Abauj), Jánossy Béla beresztelkei (Erdély), Kapossy György égerszegi (Torna), Kócsi Péter nagyhódosi (Szathmár), Kónya József h.-kaki (Zemplén), Kovács István baktai (Abauj), Pataki Pál tarnóci (Ung), Szikszay András ibrányi (Szabolcs), Tóth Gábor bábonyi (Ugocsa) lelkészek és Gaál Ferenc makói (Csanád) hitoktató lelkész. A feleségek közül: Jánossyné, Kapossyné, Kovácsné, Patakiné, Szikszayné, Tóth G.-né.

25-én reggel gyülekeztünk össze mindannyian a tanári tanácsteremben, hol a »Jövel Szentlélek« élénklése s rövid hála fohász után, Pataki Pál üdvözlő levele érzéssel a volt pályatársakat, 11 év viszontagságai után, hálát adva az isteni gondviselésnek, hogy »nem vészett el közülünk csak egy is.« Szeretettel és tisztelettel köszöntve a férjekkel megjelent nőket és tanárokat is, kik megjelenésükkel ünneppé avatják találkozásukat.

Majd Szikszay András üdvözlötte a főiskolának ez időszertinti közigazgatóját, Dr. Zsindely István jogtanárt a következő beszéddel:

Mélyen t. Igazgató úr! Szeretett testvérünk!

Mi 12-en, mint e kedves főiskola theológiai fakultásának 1885—1889. növendékei, a kik a gimnáziumi oktatásban is csaknem kivétel nélkül itt részesültünk, sőt néhányan az elemi iskolát itt fejeztük be, iskolai pályánk bevégzésekor egy meleg kézszorítással fogadást tettünk arra, hogy tíz évi pályafutás után — ha a gondviselő Isten életünket megtartja — közös édes anyánk e főiskola kebelén összejövünk, találkozunk.

Hála legyen érette a kegyelem Istenének, ez ideig mindnyájunkat megoltalmazott és megsegített abban, hogy összejöhettünk s megjelenhettünk itt, Igazgató úr, mint e főiskola ez idő szerinti kormányzója és képviselője előtt. Ugy érezzük, hogy minket nem divatos szokás, hanem a fiúi hálás szeretet, hozott ide. Nekünk ez a főiskola nemcsak tudományt és kenyeret adott, hanem nemes irányú nevelést is, és mint a leggondosabb édes anyá, bőven ellátott erkölcsi- és szellemi

utavalókkal, ki érezzük azt a láthatatlan, de minden köteléknél erősebb kapcsolatot, a mely bennünket e közös édes anyához elszakíthatatlan láncokkal kötött. Sőt többet érezünk ennél: tudjuk, hogy e főiskola szelleme, mintegy gondos édes anya örködő lelke, kísér bennünket utainkon s kitörülhetlen bélyegget csókolott homlokunkra, a melyről mindenütt felismerik ró-lunk, hogy mi „patakiak” vagyunk.

Ez, míg egyfelől büszkeségünk, másfelől csak nehezen elhordozható nagy kötelességet szab reánk, azt, hogy érzésben és gondolatban, beszédeink és tetteinkben e negyedszázados főiskola hagyományos szelleméhez törhetetlenül hűvek legyünk; s azt, mint nagy szülőket korcs unokák, *meg ne csúfolják*.

Mi e méltóságos főiskola homlokán ezt látjuk felírva: „Épült a polgári és lelkiismereti szabadságnak!” Ennek komoly falai közt Pál apostol intelme zeng felénk: „*Ti szabadságra hívatotok, meg ne kötözzétek magatokat szolgálatnak igájával.*” Ennek csarnokaiban az idvezítő amaz szövétneke világít szüntelen: „*Lélekben és igazságban imádjátok az Örökkévalót!*” Mi itt minden kövön, sőt minden fűszálon a protestáns keresztényen szabadelvűség, a haza- és emberszeretet ígét olvassuk. Mi itt a honszeretet kenyerét ettük s a szabadság bűvös italát ittuk! Mi abban a hitben élünk, hogy az ifjúnak az édes anya ölében sem jobb, mint itt ez alma mater kebelén. Hiszünk, hogy kedvesen veszi tőlünk Isten, ha — midőn templomainkban a zsoltárróval énekelünk: „A szent Sionról megemlékezvén, Melynél gyönyörűsebb hely nincsen.” — te rád gondolunk hegyen épült város! te vagy szívünkben drága Sionunk. Te magyar nemzetünk s református anyaszentegyházunk egyik szegletköve! Te új Jeruzsálem! . . . Légy áldva Isten-től mindörökké! . . . Őrizze meg te nálad azt az evangéliumi szabadságot s a lelket ég felé segítő ama tiszta ker. tudományt és hitet, a mely a bilincseiből kiszabadított emberi léleknek legdrágább kincse. Se aranyon, se ezüstön el ne add ez ősi nagy örökséget. Csillogó bilincsekért el ne cseréld soha! . . .

Tisztelt Igazgató úr! Szeretett barátunk! Hova tovább — mind inkább-inkább növekedő hálánkat és erősödő szeretetünket tolmácsolni jelentünk meg itt. Ha talán többet, vagy nem oly tartózkodva mondtunk, mint a diplomata ügyességgel vagy gonddal szerkesztett üdvözlő beszédek mondani szoktak: túlaradó érzéseink rovására jegyezd fel azt. Mi Isten előtt s nem emberek előtt beszélünk; de óhajtjuk, hogy szerény szavunkat a világ is hallja s belső értéke szerint ítélje meg. Szeretetünk, hálánk mellé aranyat-ezüstöt is hoztunk; csekélységet: csak a mennyit nélkülözésekben gazdag pályánkon félre tehattunk, (210 koronát). Az eszközt, melylyel e csekély kincset gyűjtöttük, te adtad kezünkbe; abból hoztuk, a mit adtál nekünk. Fogadd el e csekély kamatot kedvesen, ezzel együtt azon fogadásunkat, hogy mostantól kezdve évenként lefizetjük oltáron az áldozatot, egy homok szemet (két két koronát fejenként) a mennyit magunktól megvonhatunk. Fogadd amaz ígéretünket, hogy sok ezer testvéreinket, a te gyermekeidet, kik csak elműködően láplálkoztak, fel fogjuk hívni, hogy ugyan ily csekély ily áldozatot adjanak oltárodra.

Remegve hallottuk, hogy a paizsos férfiú fenyeget, dár-dáját immár szívednek szegelte: *irtóztató hátállanság lenne segedelmedre nem sietnünk!* Sok ezren vagyunk, véredből való vér, a kik nevedet viseljük, véredből való vér! . . . „*Ha elfelejtkezne rólad: felejtkezzék el magáról a mi jobb kezünk!*” Jólesik hinnünk, hogy te nem alacsony lelkű világfiakat, hanem hálás gyermeket nevelsz. Mi szabadnak, nagy-nak és boldognak óhajtunk mindörökké! . . . Amen.

A szeretetnek a hála viszonzásának némi kifejezése gyanánt átadta az igazgató urnak, a mi szerény adományunkat — 210 koronát — mint a főiskola köz-szükségleteire szánt alapítványnak első részletét. Igéretet tévén a társak nevében, hogy ez után is, életünk végéig, hálás kötelességünknek fogjuk ismerni e csekély összeget gyarapítani.

A közigazgató meghatva köszönte meg a főiskola és tanári kara részéről, azon tettekben is nyilvánuló szeretetet és ragaszkodást, mely az ő szívét is érinti, melynek idegszállai össze vannak növe a főiskola testével. Jól esik látni — úgymond — neki és a tanári karnak, hogy a hálás tanítványok és a főiskola közötti kapocs, annyi év múltán is csak erősbödni tudott. Kéri, hogy ez az erős szeretet soha nem lankadva, tisztaságából, mindeneket meglevenítő áldásából sem-mit nem veszítve, legyen olyan, mint a napnak élet fakasztó melege, melynek kisugárzása hassa át mások szívét is, — s akkor nincs mitől féltetni a mi büszkeségünket; akkor a mi reménységünk meg nem szegyenül.

A főlemelő hatású, lelkes és eszme gazdag válasz után Kovács István barátunk emelt szót. Rövid vissza-pillantást vetett ez együttöltött tanulmányi éveknél ma feljúló emlékeire, az ifjúság bohó örömeire, melyek annyiszor feledtették a komoly munka terhét.

E jól eső visszaemlékezésnek szentelt, meleg ér-zéssel előadott beszéd után, az ünnepélynek örömtől elárasztott része rövid időre félbe szakadt, hogy kegye-lettel adózzunk, az egykori tisztelt professor, a kiváló történet tudós és fáradhatlan bűvár, Wurga Lajos em-lékének; kinek az eszményi kötelesség érzet és ebből származott túlfeszített munkásság, oly korán főlemész-tette életerejét.

A sirnál Jánossy Béla társunk tolmácsolta szívünk fájdalmát, a tudomány és főiskola nagy veszteségét, könyekig megható szavakban. Felelevenítette lelki szemeink előtt azt a mindig komoly, de mégis vonzó alakot, ki szorgalmának, tudományának bámulatos ere-jével; az ő tisztán látó, mélyen érző és gyönyörűen jellemző képességével, meg tudta eleveníteni a multak történetét és szereplő emberét; ki a figyelmes hallga-tó, szinte természetesen, önként kinálkozóan látszó frappáns kifejezéseivel, munkás rajzaival, annak a kor-nak magaslataira tudta emelni, a honnan tisztán látszott az események világa.

A hálás kegyeletnek megindító szavai után, em-lékének nagyra becsülése jeléül — mindnyájunk nevé-ben — letette sirjára a koszorút, mint kicsiny, de szívből adott jelét, a mi igaz tiszteletünknek. Legyen áldott emlékezete! . . .

A XC-ik zsolt. egy versének eléneklése után, ér-zelmekkel csordultig telve hagytuk el a temetőt, hogy tiszteletünk kifejezésével keressük föl a volt tanári kar egyetlen működő s egy másik beteg tagját.

Elsőben is Radácsi György, volt kedves professo-runkat tiszteltünk meg látogatásunkkal, hol Gaál Ferencz adott kifejezést a volt tanítványok egy pillanatra sem lankadt hálás tiszteletének és szeretetének. Az üdvöz-letre Radácsi György az ő megszokott kedvességével, lelke mélyét kitaró szavakkal válaszolt. A visszatart-hatlan könyek között emlékezve a mult időkre, a »belső ember« szerint örül e találkozásnak; örül együttlát-hatni azokat, kik hálás tanítványoknak mutatták ma-gukat a multban s mindig annak lenni vallják a je-lenben, melynek bizonyossága e megjelenés s őszinte ra-gaszkodás.

Majd egy néhányan — mert nem akartunk mind-annyian terhére lenni — a még mindig gyöngéledő Nagy Gusztáv professort kerestük meg, hogy neki is elvigyük és tolmácsoljuk társaink részvétét, jó kívána-tát. Kovács István barátunk üdvözölte őt, mint az if-júság szeretettel övezett tanárát, kinek tüzeben égő, gyorsan szárnyaló lelke és lebilincselő előadása sokszor ragadta magával az ifjú hallgatóság lelkét is.

Könyes szemmel s igazi köszönettel vette a megemlékezést, Isten áldását kérve azokra, kiknek látogatása szeretetteljes ragaszkodása és részvéte oly jól esik a szenvedőnek. Egyszersmind sajnálatát fejezte ki, hogy mindnyájan meg nem jelenve, nem láthatja az emlékeztetőből azóta elmosódott és megváltozott arcokat. Szívából kívántuk, hogy mielőbb fölépülve, sokáig gyűjtogassa a lelkesedés tüzt!

Mitrovics Gyula debreceni lelkész iránt is leróttuk tiszteletünk és szeretetünk kedves adóját egy mindnyájunk nevével ellátott üdvözlő sürgönyvel.

A tisztelegések befejezte után, közebedre gyűltünk, melyen a tanári karból részt vettek: Radácsi Gy., dr. Zsindely I. igazgató, dr. Tüdös I. Csontos J., ki folyton velünk ünnepelt és ifj. Mitrovics Gy. dr. Továbbá: Szuhay Benedek kápolnai lelkész és Steinfeld J. főisk. nyomdász. Talán mondanom sem kell, hogy a magyar társas összejövetelnek egyik elmaradhatlan jó szokása, a szebbnél-szebb s a mi a fő: igaz lelkesedéstől duzzadó pohárköszöntők, úgy a megjelent tanárok mindegyikének, mint a barátok és társak részéről — nem hiányoztak. Egymást érték a tartalmas dikciók, különösen a főiskoláért, annak hagyományos szelleméért s e szellem ápolói, a tanárokért volt sok szép gondolat. Igaz lelkesedés volt az — nem efemer értékű — mik ott, a szavak árjában, a szívből fakadtak. Méltán mondotta egyik társunk, az ő üdvözlő beszédében — még a tanácsterem zöld asztalánál: »A kebelnek ilyen lángholását, lelkesedését. csak az élet rettentő nyomorai, csapásai és a halál emészthetik meg!« S mi mindannyian egy szép emlékekkel s újabb összejövetelre tett ígérettel távoztunk el, Mert hát:

„Ki a Bodrog vizét iszsa:
Vágyik annak szíve vissza“ . . .

Lelkünkben épültünk; gazdagodtunk abban a szeretetben, mely bennünk eddig is élt e főiskola iránt. Mielőtt azonban már is felettébb hosszúra nyúlt tudósításomat befejezném: még egy kedves kötelességet kell teljesítenem.

Azt óhajtottuk ugyanis, hogy a mi összejövetelünk ne legyen csak pusztá baráti ölelkezés a viszontlátás öröme felett; ne olyan, melynek emléke a leáldozó nappal, pusztán a mi szívünkben temetkezzék el, — hanem a melynek hatása láttassék meg továbbra is — a cselekedetben. Az öröme, a szeretetnek is csak úgy van értéke, ha tettekben nyilvánul. Elhatároztuk tehát — mint fentebb is jeleztem — filléreinkkel évenként hozzájárulni, a már elhagyott, de szívünkben élő, nevelő anya létfenntartásához s így rovogatni le a hála szent adóját. Azonban tudjuk, hogy a mi filléreink csak fillérek, mikből építeni nem lehet. De azt is tudjuk, fillérekből gyűlnek a nagy összegek, miként cseppekből a tenger. Az ez irány mozgalom megindítására a »Sárospataki Lapok« szerkesztőjével karöltve vállalkoztunk s rövid idő alatt megindítjuk.

Gaál Ferencz.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Kodi Benő* az alsó-borsodi egyházmegyéhez tartozó nyékládházai egyház buzgó lelkipásztora, hosszas szenvedés után, élete 70-ik évében elhunyt. — *Dr. Rupp Kornél*, a budapesti főgimnázium tudós tanára június 26-ikán meghalt. — Legyen áldott emlékeztetük!

— **Évzáró ünnepély a sárospataki főiskolában.** Az 1899/1900. iskolai évet bezáró vizsgálatok június 19-kén megkezdődvén utolsó napjuk pedig jun. 27-én levén: a közbül eső 24-ike volt az az idő pont, a melyben a hagyományos s a vidéki közönség előtt olyan nagy kedvességgel álló évzáró ünnepély lefolyt volt. Mint máskor, úgy most is a városi templomban volt az isteni tisztelet, a hol a gyülekezet közös és a főiskolai ifj. énekkar művészies éneke után *Dr. Tüdös István*, theol. tanár prédikált a Máté ev. 11. r. 16—24. versei alapján ama gondolatot fejtegetve, hogy a kik az isteni dolgokból játékot űznek, azokra nézve a játék rettenetes komolysággá változik. — Az isten tisztelet után a főiskola imatermében az u. n. hivatalos évzáró ünnepély tartatott meg, *Dr. Zsindely István*, akadémiai- és közgazgató jelentésének meghallgatásával. A tartalmas, széles látókörrel tanúskodó jelentés bevezető részletét lapunk más helyén közöljük. A jelentés kapcsán osztatott ki az akadémiai versenyek győzteseinek a pályadíj, valamint az egész ifjúság arra méltó tagjainak a szorgalmi díj. Az akadémiai versenyek ez évben gyenge termést hoztak, a mennyiben az egyházi-beszéd díjra is csupán 2 munka érkezett s e kettő közül is csak részben volt sikerült az egyik, az I-ső számú, a mely a kisebb jutalmat nyerte el, szerzője: *Molnár István*, IV. éves theol. ifjú volt; a Vay féle nagyobb díjra kitűzött erkölcs-tani kérdés pályamunkája nem volt méltó a díjazásra; a Tóth-Fischer díjra nem érkezett egyetlen egyházi szónoklattani történelmi mű sem; a bölcsészeti kérdést megfejtette s 84 korona díját elnyerte: *Melkó István* IV. éves theológus; az 1897/98. s 98/99. évről benmaradt Pécely-díjból 21 frtot nyert a fenti *Molnár István*; a jogi fakultás hallgatói közül *Somodi János*, III. éves ifjú volt az egyetlen pályázó, a ki el is nyerte a nemzet gazdaságtani 48 koronás pályadíjat. — A szorgalmi díjakat úgy az akadémiai, mint a gimn. növendékek a jelenlevő szép számú közönség éljenzése kíséretében vették át. — Délután, miután a küldöttségi szálláson az előjáróság és a tanári kar közös ebédet tartottak, a melyen lelkes pohár köszöntők hangzottak el, különösen Görömbey Péter felső-szabolcsi esperes ajkairól, a ki mint vendég volt jelen s a főiskola szellemét éltette, 1/24 órától 5 óráig az ifjú énekkar, a zene-egylet előadásaiból s szavalatokból álló ifjúsági zárünnepély volt, a melyen zsűfólásig megtelt az imaterem haládatos közönséggel, a mely szíves elismeréssel jutalmazta úgy a két ifjúsági egyesületet, mint Farkas Andor, Nagy Béla, Nyitray Lajos és Prágay István ifjakat, a kik szavalataikkal szereztek gyönyörűséget. — A szépen sikerült magas színvonalú ünnepélyt Kun Bertalan püspök záró-beszéde fejezte be.

— **A sárospataki főiskolában a széniori állásra az 1900—91-ik iskolai év tartamára Baksy István** végzett theologus ifjút hívta el a tanári kar bizalma.

— **Az erdélyi ev. reformátusok**, lelkészek, tanárok, tanítók, s világiak jun. 8-én s 6-kán Kolozsváron nagy szabású értekezletet tartottak, a melynek az a határozott célja volt, hogy a *református közszellem fellendülését, s a támadások ellen való védekezést* eszközölje. . . . Helyes dolog, még ha egy báró Bánffy Dezsőtől jön is! Mert az igazság, igazság! . . . Helyes dolog, hogy az erdélyi hitsorsosok a gróf Majláth Gusztáv erőszakos térítgetéseivel szemben talpra mernek állani s ezzel bátorságot adnak másoknak is, hogy a védelmi munkát teljesítsék. Egy olyan értekezlet, a minő a kolozsvári volt, a hol a többek között a világhírű gróf Kuun Gézárt hívták el az elnökségre, a ki kitüntetésnek vette azt, hogy őt az elnökségre elhívták, — egy olyan értekezlet, a hol a prot. szellem a maga fényével ellenállhatatlanul tündökölt, nem zavarva meg a lelkek érzelmeit a kényszerűt halgatás, a nagy tekintélyek merevsége, hanem a politikai ellenfelek is kezét szorítottak a protestantizmussal egy azonos hazai békeség megóvása érdekében: csak örömmel töltheti el lelküket, csak gyönyört szülhetett minden magyar ember keb-

leben, mert az erdélyi rész szabadságszerető népének fenyegetetése s e fenyegetetés közben tűntetés a szabadság mellett: olyan jelenség, a mely a jövő képét biztosan rajzolja elénk! . . . Ám a tagadott, leplezett, némely protestánsok által is félve takargatott ultramontánizmus szertelenséggel tájékoztat az értekezlet miatt s a dühnek parlamentáris kifejezése is volt abban az interpellációban, a melyet június 13-án Rakovszky István néppárti képviselő intézett Wlassics Gyula miniszterhez azon a címen, hogy báró Bánffy Dezső a toasztjában azt mondotta: „*ma még szabadon gyülekezhetnek össze a protestánsok.*” Ezt a kifejezést a néppárt világi esze sehogy sem tudta megérteni s ütni akarván Bánffyn, borsot akarván törni a miniszternek az orra alá: a parlament előtt kért a kormánytól az általa megfejteni nem tudott dologról felvilágosítást . . . Persze a miniszter „*túlzott aggodalom*”-nak mondotta a tőszó főgondnok említett nyilatkozatát, — de megjegyzendő, hogy rendre is utasította az interpellálót, hogy a képviselői jog nem terjed ki a pohár köszöntők bírálására is, legalább a törvényhozás házában nem! . . . Nekünk igen tanulságosnak látszik az a nagy méretű vállalkozás, a melyet a néppárt tanúsít mostanában, jelét látjuk abban annak, hogy ez a párt vagy vesztét érzi, (a mit nem hiszünk) s azért okvetetlenkedik, vagy pedig megerősödöttnek érzi lábai alatt a talajt (s ezt biztosra vesszük!) és ennek tudatában *már most* jelét adja annak, hogy miként fog viselkedni, ha sokszorososan megsza- porodott létszámú tagokkal fog szerepelni a törvényhozás házában . . . Hát hogy ez annak volna a jele, hogy a kormány ellensége s üldözője volna az ultramontánizmusnak: hiheti bárki, mi nem, — mi a *tényeket* látjuk s nem a szép *beszédeket* olvassuk!

— **Ifj. Mitrovics Gyulának.** Tanár úr! Ön e Lapok legközelebbi számában, nem én velem, mással való vitatkozás közben, törvényt ült felettem meg a pennám felett, — és mindakettőnköt proskribált a nyilvánosság előtt. De két dologról a Tanár úr megfeledkezett: a *tényálladék megnevezéséről* és az *ítélet megokolásáról*. Mint-hogy pedig tényálladék nélkül törvényt ülni *lehetetlen*, ítéletet megokolás nélkül mondani ki *képtelenség*, — vagy ha mégis? — önmagától és önmagában *semmis* az: ugyanazért mind bírói szereplése, mind a saját egyéni reputációja érdekében figyelmeztetem a Tanár urat, hogy ha akár hiva, akár hivatlanul ül törvényt egyének és dolgok felett, — a tényálladék előadásáról és az ítélet megokolásáról ne felejtkezzék meg; mert e nélkül bíraskodása csak *legénykedés* számba megy s el-sietett ítéletkezésével csak *önmagát proskribálja* a közön-ség előtt. — **Faludi Pál.**

— **Mudrány emlék-ünnepély** volt június 24-kén a sárospataki főiskola évzáró ünnepélyével kapcsolatban, a mi-kor Radácsi György theol. tanár a lapunkban olvasható em-lékbeszéddel fejezte ki a főiskola hálás kegyeletét az iránt a férfiú iránt, a ki vagyonából 100,000 korona értékű részt hagyott a főiskola tápintézetére. Az emlékbeszéd nagy és ma-radandó hatást gyakorolt az egész közönségre, a mely mint-egy megbűvölve hallgatta a felolvasót, a kinek a Mudrány Andrásról nyújtott lelki képe s a *Borúth Andor* festőművész által készített arckép mintegy egymással összeölelkezve fo-kozták a kegyelet érzelmeit. Legyen áldott a vibornai Mudrány András emlékezete!

— **Az országos középiskolai tanár-egyesület** jul. 3—4 napjain tartja a XXXIV-ik közgyűlést Temes-várott, a következő tárgysorozattal: 1. Beöthy elnök-megnyitója; 2. üdvözlések; 3. hivatalos titkári, pénztári s segélyző alapi ügyekről szóló — jelentések; 4. előadás *Bergmann Agostól*, a középiskolai tanításról mint a jellemképzés eszközeiről; 5. *Bódiss Jusztin* elő-adása az actiok tanáról az elméletben és a gyakorlat-ban; tanszer kiállítás megtekintése, a hol Dr. Kiss

Károly előadást tart az üvegről. Második napon: elő-adások *Latkócy Mihálytól* a régészetről a középiskolá-ban; *Gerevich Emiltől* az ifjúsági iratokról; *Markovics Sándortól* az idegen élő nyelvekről, különösen a német nyelv tanításáról szemléleti alapon; *Latkócy Mihály* az idegen nyelvek tanításáról és a középiskolai olvasókö-rökről; *Hegedűs Izidor* a modern philologia új rend-szeréről. — Indítvány bejelentetett az egyesület helyi-ség s az igazgatói értekezletek ügyében — továbbá *Kemény Ferencz* kettős indítványa; július 5—7 napjain aldunai kirándulások lesznek.

— **A lelkész képesítési vizsgálatok** június 25, 26, 27 napjain mentek végbe a sárospataki főiskolában. Az I-ső vizsgára is, a másodikra is 10—10 ifjú jelent-kezett; amazok közül jeles képesítést nyert 2, t. i. *Buksy István* és *Melko István*; ez utóbbiak közül pedig 3, névszerint: *Antalfy László*, *Jósvay Dénes* és *Máthé Sámuel*.

— **A sárospataki ev. ref. főiskola gimnáziumának** növendékei június 19-én tartották meg torna-vizsgáj-u-kat *Kiss Elek* tanár vezetése alatt, mint mindig, úgy most is nagy számú közönség jelenlétében, a mely magas fokú tetszés nyilatkozatokkal kísérte a kiváló vezetés alatt álló ifjúság testgyakorlatait. Az érdeklő-dés természetesen a versenyzésnél emelkedett a legna-gyobb fokra, mert hát az egyénenkinti viaskodás olyan tetszetős, olyan izgató. A versenyek s azok győztesei a következők voltak: I. osztály *síkverseny futás*, 50 méter távolság, győztesek az A. osztályban: *Pintér Endre* és *Czövek Ernő* (kapott 3—3 koronát), a B.-ben *Babarék Zoltán* és *Bodnár Jenő* (4—2.); II. o. *hosszú mászás rúdon* 6 méter, első: *Illésy Pál*, második: *Biró László* (4—2.); III. o. *kötél mászás 6 méteren*; győzte-sek az A.-ból *Kéry István* és *Mátray Andor* (4—2.), a B.-ből *Doktor János* és *Mokcsay Dezső* (4—2.); IV. o. *100 méteres távol futás*: első *Pataky József*, második *Pálóczy Lajos* (6—2.); V. o. *távol-ugrás*: győztesek: *Haury Zoltán* és *Tarpay Lajos* (8—4.); VI. o. *magas ugrás*: első *Helmeczy Antal*, másgoik *Komjáthy Lajos* és *Lányi Kálmán* (8—4—4.); VII. o. *távol-magas ugrás*: *Panka Károly* és *Tóth Endre* (8—8.); VIII. o. *magas ugrás rúd lal*: *Sipos Lajos* és *Keresztessy Lajos* (8—8).

— A gimnáziumi tornakörben két verseny volt t. i. *súlydobás*, a melynél első lett: *Keresztessy Lajos*, II-ik: *Tassonyi Ernő* (10—6) és a *kötél-függélyezés*, a melyen *Sipos Lajos* és *Tomory Dezső* voltak a győztesek (10—6). . . . A versenydíjak összege 140 kor. volt, a melyből a főiskola 84 koronát, a gimn. tornakör 32-öt adott, egyesek 24 et adományoztak.

— **A sárospataki főiskola tápintézetébe az 1900-1901-ik évre felvételtek:**

I. Alapítványokra.

Gróf Pallavicini alapítványra: Szabó József VII. o. *Prinszterer a*: Gecse István III. th., *Dr. Szabó János a*: Máthé Miklós V. o., *Bártfai Szabó Károly a*: Szabó Lajos III. o., *B. Szabó Gábor I. o.*, *Kóczán a*: Csorba Ferencz I. th., *Ragályi-Kubinyi a*: Deme László I. o., *Vécsei Oláh Ká-roly a*: Komjáthy István VIII. o., *Horváth Mária a*: Csete Gyula II. th., *Csomár Béla III. th.*, *Csorba Sándor III. jh.*, *Farkas István II. th.*, *Marton János I. th.*, *Pásztor István II. th.*, *Pósa Péter I. th.*, *Ráczkövi János II. th.*, *Sallai Béla III. th.*, *Szabó József I. th.*, *Tóbiás Sándor III. th.*, *Tóth István III. th.*, *Tóth Kálmán I. th.*, *Zajdó László I. th.*, *Ko-vács Bertalan I. o.*, *Bálint János IV. o.*, *Ujlaki Sándor VIII. o.*, *Mizsák András VI. o.*, *Vécsey Kálmán IV. o.*, *Vécsey Károly I. o.*, *Zsarnay emlék a*: Simon Ernő VI. o., *Ferenczy a*: Butkay Bertalan VI. o., *Horváth Endre III. o.*, *Pelsűczi magtár a*: (nem töltetett be, mivel az ajánlott tanuló nem

érdemes a jótéteményre.) *Lónyay Gábor* a: Panka Károly VII. o. *Pogány Istvánné* a: Papp József V. o. Nagy Sándor VI. o. *Ragályi György* a: Tóth Bertalan I. o. *Vay-Geymüller* a: Vass István VII. o. Réthy László II. o. *Kovács Károly* a: Kovács Béla V. o. *Rácz Ádám* a: Mikola Gyula VIII. o. *Gyulai* a: Komjáthi Lajos VI. o., Topa József III. o., Nagy Lajos III. o., Tóth Endre VII. o., Bodnár Jenő I. o., Törös Kálmán VII. o. *Jóny Tivadar* a: Gönczy József II. o., Trenkó György III. o. *Sárkány* a: Tóth Miklós III. o. *Jászay* a: Szűcs Ferencz VI. o. *Bernáth Zsigmond* a: Enyedi Andor II. o. *Kun püspök jubileumi* a: Hézser Aurél III. o. *Br. Vay Béla* a: Román Ernő VIII. o. *Comenius* a: (csak esehországi ifjú részére) *Balla Athanáz* a: (csak román nemzetiségű ifjú részére) *Alsó-borsodi egyházmegye* a: Somodi József VII. o.

II. Ingyenesekül:

Vay-Szathmáry-Szilassy alapítványra; Gonda Béla III. o. — *Töltési-Magyari-Darvas* a. Matusz István II. o. Nagy Barna III. jh. — *Sándor-Andor-Bolyos* a. Tóth János III. o. — *Beleznay* a. Pajkos Dezső III. o. Prágai István VIII. o. Sinka Gyula VIII. o. Fekesházy Endre VI. o. — *Klobusicky-Szepessy* a. Hubay Miklós III. jh. Kiss László I. jh. — *Katona-Babocsay-Mocsáry* — *Csemniczky* a. Kun Zoltán VIII. o. — *Szepessy-Kapuváry* a. Keresztessi Ferenc V. o. — *Vizsolyi-Kacsándy-Ónody* a. Millen András VIII. o. Eördögh Béla VII. o. Csillik Balázs IV. o. Szabó László VII. o. Szász Tihamér I. th. Berecz Antal III. o. Batta Pál II. jh. Farkas Elek IV. o. Arday Pál III. o. Balla József II. o.

20 forintot fizetőkül:

Molnár Sámuel III. o. Koroc Béla V. o. Győry György III. jh. G. Nagy Béla VIII. o. Beke András II. th. Keresztessi Lajos VIII. o. Csabai János VII. o. Nagy Ferenc I. th. Németh Árpád VI. o. Éles István V. o. Simon József VI. o. Futó Béla V. o. Tariska Sándor VIII. o. Gergely Béla IV. o. Hegedűs László V. o. Sélley László I. th. Karászi Benő VI. o. Keresztessy Sándor I. th. Kovács Lajos IV. o. Kulin Barna VII. o. Kocsis Jenő VIII. o. Liptai László VIII. o. Bakó Károly VIII. o. Makó Béla I. jh. Móricz István VII. o. Nádházi Bertalan VI. o. Pap István II. th. Tatár Sándor VIII. o. Reho Gyula IV. o. Sipos Lajos VIII. o. Szilágyi Dániel VIII. o. Szombathi István IV. o. Takács Mihály IV. o. Tóth Sándor IV. o. Jakab Ernő VIII. o. Bartha László II. th. Imre István I. jh. Szaniszló István I. th. Nyitrai Lajos II. th. Benkő Lajos I. th. Kóródy Lajos II. th. Hubay Kálmán I. th. Csabay Pál I. th. Kőrösy Sámuel I. th. Kiss Ferenc I. th. Vajthó Lajos I. th. Simon János I. jh. Radácsi István I. th. Sallai Gyula II. th.

40 forintot fizetőkül:

Soltész Andor VI. o. Barcsa Endre VI. o. Lányi Kálmán VI. o. Bornemisza István V. o. Szendrei József VI. o. Cseh Pál III. th. Deák István IV. o. Bodnár Lajos III. o. Páhi Dezső VI. o. Rádely Dezső V. o. Háda Sándor V. o. Soltész Lajos I. o. Kocsis Béla I. o. Doktor János III. o. Doktor Dezső I. o. Keresztész Antal I. o. Nagy Ferencz I. o. Debreczeni János VIII. o. Tamaska Lőrincz II. o. Nagy Sándor II. o. Balogh Miklós I. o. Verebélyi Dezső I. o. Kása Ödön I. o. Soltész Tamás I. o. Sutka István VI. o. Pataki Sándor II. o. Szendrei Pál IV. o. Végh Dezső I. o. Rozgonyi Sándor I. o. Szőlőssy Béla IV. o. Király Pál II. o. Sallay István I. o. Bodnár Ernő III. o. Ujj Lajos VII. o. Veres Károly VI. o. Lenkey Béla I. jh. Tóth László III. o. Varga Péter VIII. o. Túróczi Béni III. o.

— **Szorgalmi díjjal** tüntetettek ki az 1899/900 ik iskolai év végén a sárospataki főiskola következő növendékei: I; az *akadémiáról*: theologus ifjak: Baksy István, Melko István, Pataki János IV. évesek (20—20 korona); Tóth István III. (16) Hubay Bertalan, Beke

András, Kóródy Lajos II. évesek (16—16) Marton János, Pósa Péter, Tóth Kálmán és Szabó József I. évesek (14—14 k); *joghallgatók*: Kun Aladár IV-ed éves, Somodi János, Nagy Barna, Décsi Kálmán III-ad; Szánthó Gyula, Trócsányi József II-od; Regéci Nagy József, Manninger Sándor, Kovácsy Ferenc és Szánthó Elek I-ső évesek a kik mind 20—20 k. kaptak; II) a *gimnáziumból*: a francia nyelvben való előhaladásért Binét Menyhért 14; Nagy Sándor VI. o. tanuló 11 k. 20 fillért kaptak; a német nyelvben való előhaladásért 20—20 koronát kaptak Trenko György III-ad; Veszprémy Zoltán V-öd és Eördögh Béla VII. o. tanulók; jeles előmenetelökért megjutalmaztattak: Simon József 8-ad osztályú tanuló 25 k. 20 f.-rel; Szakácsi István (25 k. 29 f.), Tóth Endre (18 k.) 7-cd; Nagy Sándor (25 k. 20 f.) és Mizsák András (18 k.) 6-od; Dezső Dénes (25 k. 20 f.) Trócsányi Zoltán (18 k.) 4-ed; Hézser Aurél (14 k.). Cziáky Ferenc (18 k.), Horváth Endre (14 k.) 3-ad; Trócsányi Dezső (18 k. 64 f.), Kóródy Andor (14 k.) 2-od; Tóth József (18 k.) Sallay István (8 k.); Rozgonyi Sándor (18 k.) és Kiss Árpád (14 k.) I-ső osztályú tanulók. — A *Dókus-Spilberg* alapítvány első nyertese Simon József VIII. o. tanuló volt, a ki a 40 korona díjat Dókus Gyula főiskolai algonodnok kezeiből vette át, mint legjobb érettségít tett ifjú.

— **A sárospataki ref. nőegylet tisztelgése Kun Bertalannál.** Megható ünneplés folyt le június 26-án a főiskola legrégibb épületében, az u. n. püspöki szobában. A „Sárospataki Református Nőegylet” választmánya jelent meg itt déli 12 órakor, hogy üdvözlje Kun Bertalan püspököt, mint a Nőegylet tiszteletbeli tagját. Buza Jánosné, az egylet elnöke, szívreható szavakkal fejezte ki az egylet tagjainak legmélyebb tiszteletét és törhetlen ragaszkodását az agg főpásztor előtt, a kinek tekintete észrevette a sárospataki kálvinista nők nemes czélú mozgolódását s megköszönte azt a kitüntető figyelmet, hogy midőn a jótékonyág gyakorlására és a vallásos buzgóság emelésére egyletet alakítottak, úgy szólott hozzájuk, mint egy szerető szüle, midőn gyermekeit a megkezdett nemes munka folytatására buzdítja, lelkesíti. A női szív szavaival üdvözölte a köztiszteletnek és szeretetnek örvendő püspököt 60 éves lelkészkedése alkalmából is, kérve az egek urát, hogy őt egyetemes ref. egyházunk javára még számos évig éltesse, hogy az ő főpásztorsága alatt virágozzék a mi egyházkerületünk s ebben a sárospataki ref. nőegylet is. Kun Bertalan mélyen megható fogadta a hozzá intézett üdvözlő beszédet, melyre, mint kifejezte, hosszú és ékes szavakból álló dictioval nem ohajt válaszolni, mert hiszen sokszor az a pár köny-csepp, a mely a szemekben megjelenik többet mond, mint a leghoszább és legdiszesebb beszéd is. Igen köszöni a Nőegylet megtisztelő figyelmét, mert abból két drága kő fényét látja felé sugározni, t. i. az igazi vallásosságát és a magas kor megbecsülését. Elismerését fejezte ki a sárospataki ref. nők iránt, a kik szívök vallásos érzésétől indítva megalakították a ref. nőegyletet, ilyen módon is segítségére ohajtottak jönni református egyházunknak s ezzel követendő jó példát szolgáltatottak a többi gyülekezeteknek is. Kitaró munkára s jó egyetértésre buzdító szavai után az Isten áldását kérte a Nőegyletre, a melynek megtisztelő figyelme előtte örökre nagybecsű marad. Az agg főpásztor szavai könyekre indították nemcsak a női küldöttség tagjait, hanem azokat az egyházkerületi küldötteket is, akik ennek a szép ünnepeltetésnek tanúi voltak.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdös István. „Felhívás a sárospataki főiskola jövője érdekében a főiskola minden barátjához s hű fiához.” — Hdda József. „Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.” — Radácsi György. „Mudrány András emlékezete.” — „Egyházfegyelmi szabályjavaslat tervezet a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.” — Buza János. „Az igazgató-tanács nyári ülése.” — Kovács István. „A szikszó-vidéki lelkészértekezlet gyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázati hirdetések.” — „Hirdetések.”

Felhívás

a sárospataki főiskola jövője érdekében a
főiskola minden barátjához s hű fiához.

Vettük s nagy lelki örömmel adjuk az alábbi sorokat, a melyeket az 1889-ben végzett sárospataki teológus ifjak 11 éves találkozásuk alkalmából irtak meg, szent lelkesedéssel, a magasan lobogó szeretet tűzével abból a célból, hogy a magyarországi helvét hitvallásúak sárospataki főiskolájának a jövőjeért áldozatra hívják fel mindazokat, a kiknek szívök fogékony az autonomikus főiskola iránt.

Mi, úgy is, mint e „Lapok” szerkesztője, úgy is, mint a sárospataki főiskola egyik igénytelen szellemi munkása, abban a meggyőződésben voltunk és vagyunk, hogy alma materünket mindaddig a maga szűzies szabadságában kell megtartani, *míg van e magyar földön iskola, a mely teljes szabadságot élvez.* Ugy láttuk, úgy tapasztaltuk, hogy sokan vannak, a kik így gondolkoznak. Ámde azt is hangoztatni kell, hogy e szabadságnak olyannak kell lennie, a mely nem öli meg a szellemi munkások lelkét, hanem erősíti abban a versenyben, a melynek meg kell lennie a szellemi élet terén.

S most, a mikor a sárospataki főiskola helyzete a szellemi munkások ellátását illetőleg nem méltó sem a régi dicső mult-hoz, sem a szabadsághoz: itt az ideje, hogy a mit már régen kellett volna tenniök a magyar reformátusoknak: e főiskola jövőjét biztosítsák.

A biztosítási munkát első kapavágását megcselekedte a leghivatottabbak egyike azzal a tervvel, a mely e lapok 26-ik számában jelent meg; most ime egy lelkes nemzedék flai állanak elő a főiskola jövőjének biztosítása céljából s filléreikkel akarják a szabadságot biztosítani.

Jól van! Ennek is be kellett következnie! A mi lelkünkben régen él ez az eszme, tanukat tudunk mellette állítani: de hallgattunk, mert kicsinyeknek, közlelőiről érdekelteknek éreztük s tudtuk magunkat. Ámde most mi is örvendezéssel írjuk alá az alábbi felhívó sorokat, mi is kérve-kérjük mindazokat, a kik szeretik e főiskolát, hogy filléreiket ne sajnálják évenként áldozatul hozni az alma materért! A kinek füle nagyon a hallásra, hallja meg!!

Dicsekedéssel szeretett főiskolánk nehéz anyagi helyzetét látva, a külső segélytől aggodalmát természetesnek tartva, a mennyei atya

felindította szívünket, hogy a közös édes anyáért mi, a fiak tegyünk valamit. Azt a drága szabadságot, a melyet ez édes anyától vettünk, mindennél nagyobbra becsülve, s attól remegve, hogy e gyönyörűsége édes anya, nem bírván többé éhező fiait elegendő kenyérrel táplálni, legdrágább kincseit, szűzies ékességeit lesz kénytelen az utána sovárgónak eladni: kérünk titeket, könyörgünk nektek, a testvéri szeretet szabadságánál fogva — ha kell — kényszerítünk titeket, hogy azon szerény alamizsnát, a melynek megadására mi köteleztük magunkat (évente legalább 2—2 koronát) ti is gyermeki hálással szívvel adjátok meg. Adjátok többet! Legyetek jobb, hálásabb fiak! Óh mily nagy lesz a mi örömünk, ha mi leszünk legkisebbek az áldozatban, ha nekünk kell tőletek nagyobb szeretetre és áldozatra buzdulnunk; ha azt kell tapasztalnunk, hogy mi csak a mindnyájunk szívében élő közös gondolat tolmácsai vagyunk.

Szégyen volna e nemzet, gyalázat egész világ előtt, a nagy ősök, a dicső alapítók megfordulnának sirjokban, ha látniok kellene, hogy ez az örök ifjú, búbajos édes anya bájait, érenyeit pénzért árulgatja, hogy neveletlen árváit táplálni képes legyen! A jövőendő homályos, épenezért aggodalmas. Boldogság csak ott van, a hol szabadság van!

A szabadság bűvös italát az édes anya emlőiből ne hagyjátok ki apadni; ma még rajongással szerető fiait ne engedjétek elhúlni iránta! Ne töprengjünk, ne sóhajtozzunk tovább. A 12-ik óra int, a mikor csak egy választás lehet: tennünk kell, áldozni a legszentebb oltáron, kedvesebb áldozat nem lehet Isten előtt. „Pro deo, pro patria, pro libertate!”

A kik meghalljátok szavunkat: legyetek áldva Istentől mindörökké! A ki megkeményíti

szívét és meg nem emlékszik a drága Sionról:
„felejtkezzen el arról az ő jobb keze!”

Bodolay Miklós, Jánossy Béla, Kovács István,
Farkas György, Kaposy György, Pataky Pál,
Gaál Ferencz, Kócsy Péter, Szikszay András,
Hörsik Lajos, Kónya József, Tóth Gábor,
református lelkészek.

A jelentkezéseket a „Sárospataki Lapok” szerkesztője fogadja el s időről-időre beszámol a mozgalmról. Ugyancsak ő közvetíti az ajánlatokat a főiskolai pénztárnál, a melynek külön megterhelését nem akarjuk, hanem a begyűlt s általunk nyilvánosan nyugtázott összegeket együttesen időről-időre adjuk át annak. Azt, hogy az évi ajánlatnak megfelelő tőke összeg is fizethető s hogy a jelentkezésről s ajánlattételről szóló levelek okmányokul fognak tekintetni s azokat, mint ilyeneket megőrizzük, természetesen tartandja mindenki, valamint azt is, hogy egyszer s mindenkorra szóló adományok is elfogadtnak.

Mi a magunk részéről boldog reménységgel, édes várakozással vagyunk, hogy a kiáltó szót megfogják hallani mindenek. S hogy mi is meghallottuk, hogy mi is áldozunk a szabadság fenntartásáért, 10 évig 20 korona fizetésére kötelezzük magunkat.

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.*

A benső vallásosság elsajátítása, megnyerése az a legnagyobb erény, az a védő paizs, mely az élet változó viszonyai között életsajkánkat, a sokszor több oldalról támadó vihar, vész, fergeteg, romboló, semmisítő hatása elől megmenti. — A hit azon törhetlen árboc, a mely az orkán által felkorbácsolt, összetorlódott hullámok között is, törhetlen szilárdsággal tart egyensúlyt. A vallásos meggyőződés és az ebből kifolyó krisztusi szeretet az a csálhatatlan delejtű, melyet irányából nem térít ki semmi; az a fénylő vezér csillag, a mely biztos útjelző az igazi boldogsághoz, a megigazuláshoz.

Krisztus az a biztos kezű mindenható kormányos, kinek ébren létével megszűnnek a veszélyek.

Életünk rengő sajka, melyet az idővel jövő-menő szeszélyes körülmények változatosságai labda gyanánt dobálnak ide s tova, az élet zajló tengerén, folytonos elpusztulással, s örök megsemmisüléssel fenyegetve. — Ébresztjük fel azért a Krisztust hajónkon, tegyük a vallásos meggyőződést, mint iránytűt jól megerősítve, hajónk biztos helyére, állítsuk fel a hitet, mint árbocot, hogy elmondhassuk: „Azért a mi szívünk nem félne, ha az egész föld megrendülne és a hegyek a tengernek közepébe bédülnének.”

A vallás az, mely így szól a kétségbeesett szenvedő emberhez: „Jöjjetek én hozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, én megnyugosztalak titeket;” a vallás az, mely az erkölcstelen, bünteljes fertőjéből megszabadítja az embert, hogy elmondhatja: „Kívön a mély veremből és a vészes örvényből és az én lábaimat szép egyenes köré jól elhelyeztette, vezérelvén utamat.” — A vallás fékezője az indulatoknak, a társadalom erkölcsi léte fennállásának biztos alapköve; a vallásosság által

érezzük Istentől való függésünket, önmagunk csekélységét, könnyen megsemmisülhetését, lehetetlenségét, de viszont a vallásos érzés szüli, a tökéletesség utján való haladást, mivel hogy meg vagyunk írva: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletesek.” — A keresztyén vallás szülő anyja az isten iránti határtalan fiúi félelemnek és azon cáfolhatatlan érvényű elv teljes létjogosultságának: „Szeresd felebarátodat, mint magadat.” — A keresztyén vallás dönti le az ember és ember közt levő válaszfalat, az van hivatva megszüntetni a kasztrendszer.

A vallásból kifolyó hit azon éltető elem, mely nélkül megholt állapot az ember; a hit emeli a teremtés remekét magasabbra, ennek segélye biztosítja tántorgó lépéseinket, erről mondja a költő: „A szegénynek drága kincs a hit, tűrni és remélni megtanít, néki míg a sor rá nem lehel, mindig tűrni és remélni kell.” — Érjenek bár a sors kegyetlen csapásai; legyen bár keserűség árja a tenger mélységéhez hasonló; jöjjenek bár rád a megpróbáltatások, avagy méltó büntetések keserű napjai; üssenek bár a kétségbeesés órái: ha szíved hittel van megtelve, nyugodtan veszed a szent írás szavait ajkaidra: „Az én igám nekem gyönyörűsége és az én terhem nem nehéz.”

Isten az emberbe az élet szeretetét oly mélyen beoltá, hogy bármily nehéz is az, mégis oly becses, hogy megtartásáért mindent elkövetünk, életünknek öntudatos, célirányos fentartása pedig valódi vallásosság nélkül képzelhetetlen. Ez nyújt új erőt, ebből vesz új táplálékot a kifáradt; ez hozza mozgásba a szunyynadni kezdő erőket. — A szerencsétlenséghez szokva, ne hagyjuk magunkat a keserű csalódás által porba sújtani, mert bár a szív könnyen megreped, ha a hideg való érinti akkor, midőn a remény kecsegtető, enyhe fuvalma által a rendesnél jobban kifeszített, de ha a sors szívet tépő csapásai, felebarátaid maró gúnyjai, az irigység és rossz akarat ádáz harcai, megbénítottak tevékenységed; ha egyes setét tulajdonságban szenvedők kaján véleménye orgiát űl dicső eszményiességed felett s ennek következtében a világ gyűlölet egy neme fészkelődik kebledbe; jöjj a vallás örök élet vizéhez, megifjodva folytatod elkezdett munkádat, öntökéletességedet, boldoggá létedhez való közelebb jutását.

Jobb valamiben, mint egyáltalán semmiben sem hinni. De legjobb a keresztyén vallás alap igazságait megismerve keresztyéni életet élni. — Vallásunk alapítója a Jézus Krisztus isteni bölcsességénél fogva, új alapra rakta le a vallás fogalmát, az általa alapított vallás felülmúl minden e tekintetű emberi igyekezetet. Ő a szeretetet rakta le fundamentomul s azon kívánta felépíteni az anyaszentegyházat; a szeretetet, mely soha nem kéri áldozatúl saját szenvedéseinek enyhítésére mások boldogságát. Jézus Krisztus nem foglalta tudományát írásba, de nem is volt reá szükség; az összes erkölcsi törvényeket így adta tudtára az emberi ségnek: „Szeresd az Istent teljes szívedből és minden erődből, szeresd felebarátodat, mint magadat.”

A keresztyén vallás tehát nem tudomány, melyet bárkinek meglehetne tanulni, hanem élet, mert Jézus is élete, példaadása, nem pedig paragraphusokba szedett törvénykönyve által kívánt tanítani. Az ő példáját kell követni, az ő élete szerint kell élni; úgy kell Isten szent tetszése előtt teljes bizodalommal meghajolnunk, mint ő: úgy kell felebarátaink kivétel nélkül szeretnünk, mint ő szerette: akkor keresztyének vagyunk.

Vallásra, még pedig a keresztyén vallásra, hogy nagy szüksége van minden embernek, az eddigi beve-

* Pályadíjjal jutalmazott munka.

zetésszerű elméletből nyilván és megcáfолhatatlanul kiviláglik.

Az ember a gyermeki korban, mikor még önfelnevelés nem tulajdona, szívesen tesz, cselekszik azoknak élete és cselekedete szerint, kiket kedvel és szeret, kiket kedvelve és tisztelve lát maga körül. A gyermeki léleknek kell tehát kezdeni a ker. vallásos életre való nevelést. Az ártatlan gyermeki lélek, mind a jónak, mind a gonosznak befogadására, lassan-lassan megnyílik; a szívnek és kebelnek ily fejlődésekor kell résen lenni s a jövő-menő áramlatokat, melyek a gyermeket körülövezik s benne a gyermeket helyesen irányítani.

A népiskola van hivatva a keresztyén életet elsajátíttatni a gyermeki lélekkel. Az emberi életnek 6-ik évétől 12, illetve 15 évig terjedő kora az, melyben az öröklődés tana alapján velünk született természeti tulajdonságok megerősödhetnek, avagy kiirthatók s helyébe a nevelő tapintatos eljárása mellett hasznos gyümölcsöket hozó plánták ültethetők.

Sok út vezet Rómába, a sok út között lehet azonban olyan is, a melyen haladva célunk elérése előtt ellankadunk s még inkább eltikkadnak azok, kiket vezetünk; vagy ha elérünk is a helyet illetőleg így sohajthatunk fel: „Rómában jártunk, pápát nem láttunk.“ Legyen tehát e mű útmutató.

Az újszülött gyermeknek kezdetben csak érzetei vannak, a külvilágról reá ható benyomások kedves, avagy kedvetlen érzeteket támasztanak idegrendszerében. Fejlődvén azonban lelki élete: lassankint kifejlődik, az őt követő személyek, tárgyak cselekedetek iránt való figyelem. A lelki élet haladásával természetesen karöltve halad, a környezetében látott és hallott cselekedetek hatásainak, a gyermeki lélekben való megszilárdulása, úgy, hogy midőn a gyermek 6 ik élet évét eléri, már némi részben képzeleti, fogalmait vannak, melyek megerősítésre, kitörésre, rendezésre várnak. A vallás sikeres tanításának, illetve a vallásos életre való nevelés érdekében legelsőbbben is az iskolába került gyermek képzeletét, fogalmait puhatoljuk ki. Ismerkedjünk meg a gyermek lelki életével. Gondos kertészként válasszunk ki a helyest a helytelentől, hogy tisztában lehessünk, hogy hol kezdhethük munkálkodásunkat. Miután bizalmat költöttünk magunk iránt a gyermekben s lelki világával tisztában vagyunk, helyes képzeletét, fogalmait, ismereteit megszilárdítjuk, hogy ezek képezhessék a támpontot a vallásitanításnál. Ismertről ismeretlenre, közelirol távolira nagyon egyszerű, de megdönthetetlen paedagogiai igazságok. Ezen öröklött elvekből kiindulva, a vallásos oktatás a népiskolában 4 fokozatra osztandó: 1) Előkészítő fokozat; 2) Szemléleti fokozat; 3) Kathekizmusi fokozat; 4) Történeti fokozat. — 1. Előkészítő fokozat az I-ső osztályban. Az I-ső fokozaton mellőzendők a bibliai történetek. Mint említém, a gyermek iskolába jöttével több kevesebb ismerettel bír. Ezeknek rendbe szedése az első fokozat teendője. Bibliai történeteket nem célszerű még e korban velük ismertetni, mert azok a népek, azoknak szokásaik, lakóhelyük, a bibliai elnevezések, mind-mind ismeretlen, szokatlan előttük. Elkerülvén a családtól, új polgárai lesznek az iskolának, a gyermeki lélek természetes fejlődésének megsértése nélkül nem vihetjük lelki világát egy más földrész ismeretlen vidékeinek, lakóinak szemlélésére. Apró erkölcsi elbeszélések, melyek Pistával, Gyurival stb. történetek a községben, vagy tőlünk nem messze, lesz itt a tananyag. Ezek által kell nem levonni, hanem éreztetni a jó és rossz cselekedet közti különbséget.

Éreztetni, rávezetni a gyermekeket a jó cselekedet hasznára, a rossz tett káros következményére ez által illendő magaviseletre, szülék, felebbvalók iránti tiszteletre, testvérek irányában való szeretetre szoktatni, nevelni, tehát nem tanítani. Mindezek közben természetesen mintegy észrevétlenül ki kell emelkedni, Isten fogalmának. Nem kell tehát tanítani e fokon külön dogmatikusan, hogy mi az Isten, hanem éreztetni kell a gyermekkel az elbeszélések folyama alatt, hogy lenni kell egy legfőbb valóságnak, a ki az apró elmondott történetek eseményeit biztos kézzel vezette; kit mi ugyan nem látunk, de mégis létezik láthatatlanul; ki szeret bennünket, ha jók vagyunk, kinek hatalma van mindennek felett: ez az Isten.

(Folyt. köv.)

Háda József.

TÁRCA.

Mudrány András emlékezete.

(Folytatás és vége.)

1850-ben feleségül vette egyik közeli rokonát, *Vattay Veronkát*, a *Nemes Vattay Sámuel* és *Kovács Borbála* szabolcsi birtokosok leányát, a kit — hogy mennél inkább hű mássa legyen rajongásig szeretett édes anyjának — 5 éven át neveltetett a saját gondolatai szerint, *a Bárczy Katalin mintája után*. Anya és fiú mintha meg is találták volna Vattay Veronkában azt, a kit és a mit kerestek! . . . Nemesen egyszerű, művelt, gondos, az úri ház tisztességének kívánója és fentartója, férjét, otthonát hűn szerető, az Isten házának tornácai után vágyakozó, testi-lelki kedvességekkel ékeskedő, jó feleség volt Vattay Veronka. Így emlékeznek róla azok, a kik a *Mudrány András* házának vendégszeretetében részesek voltak. Volt lényének valami sajátos varázsa, a mivel oda kötötte férjét magához, otthonához, birtokához s a mi nem engedte Mudrány Andrásnak, hogy emberektől nyerhető, zajos megtiszteltetések után áhitozzék s vagyon-pusztító hivatalok fényében keressen magának drága szórakozást. A mintaszerű édes anya, *Bárczy Katalin*, 7 évig látta s élvezte még az ő legkisebb fiának földi boldogságát, a minek csak egy hiánya volt: — *a nagyanyai öröm*. 1857-től, a mikor a Mudrány-családnak ez az örangyala elhunyt, — Mudrány András és Vattay Veronka még erősebb szeretettel kapcsolódtak egybe s a hit, remény és szeretet karjain ringatózva igyekeztek megnyerni a csillagok közül is reájok néző édes anyának tetszését. Olyanokká lettek egymásra nézve, mint a bibliai Elkána és Anna s mint Zakariás és Erzsébet. Sokan látták, hallották őket, a mint családusukat szívök fenekére rejtve, zsoltáraink s dicséreteink legjavát együtt énekelgették s együtt imádkoztak az ószövetség költőjével a termő szőlőért s az asztalt körülfogó olaj-fa-csemetéért, — a Mudrány-család fenmaradásaért. Már ekkor felszentelték úri házukat parókhíává!

A tűnő évek csak növelték lelkök vallásos hangulatát. A letiprott magyar újra felébredt már, a nemzet újra bízni s munkálkodni kezdett jövődjéért, de Mudrány András ez a fordulat sem zaklatta ki otthonából és lényévé vált hangulatából. Az elnyomatás évei különösen alkalmasak voltak arra, hogy egy töprengő, elmélkedésre hajló ember a múltak emlékeiben keressen vigasztalódást s ezekben találjon kivezető utat a jelen nyomorúságai közül. Mudrány András a töprengő, elmélkedő egyének közé tartozott. Ott volt szemei előtt a

szabolcsi földvár, a szebb időknek, a nemzeti dicsőségnek egyik néma bizonyága. Megszólaltatni a múltnak ezt a néma emlékét, eloszlatni a felette borongó homályt: — ezt a nemes kedvtelést szerezte meg magának a szenvedések éveit alatt s ez tartotta fogva a nemzeti ébredés újabb időszakában is. A névtelen jegyző, a Priscus Retor, Constantinus Porphyrogenitus művében és a magyar történeti emlékekben igyekezett magának kárpótlást szerezni amaz édes gond helyett, a mit a fiak, leányok és unokák nevelése okozhatott volna mindketőjüknek. Szabolcs-vár múltjának tisztázása különösebben is nyugtalanította s erre vonatkozólag levelezésben állott legjobb történészeinkkel s egyik szabolcsmegyei lapban jelét is adta búvárkodásának.

Másik kiválóbb kedvtelésének tárgya — a lemondás időszakában is — az ő „Poklos” nevű szőlője volt, a Mudrány-családnak egyik büszkesége, egykor a gróf Károlyi Sándor, 1725-től pedig a Mohos István birtoka, a ki azt hű szolgálatai jutalmául kapta Erdőd és Csongrád örökös urától. A szabolcsi földvár Zemplén felé néző oldaláról évről-évre távcsövön leste Mudrány András, hogy miként ébred a „Poklos” szőlő felett a tavasz s az első golya érkezésére — mintha szárnyai nőttek volna — ide vágyakozott, ide sietett s feleségével együtt itt töltötte az év enyhes és meleg időszakait, itt fogadta barátait, rokonait s a „Poklos szőlő” nemcsak boráért, de borházának vendégszerető lakóiért is nevezetessé lett a közeledő vármegyék úri osztálya előtt. Pálkövi Antal, a ki Bárczy Katalin temetésében is szónokként vett részt, Zsarnay Lajos a Mudrány András volt tanárja, a későbbi superintendens, majd Kun Dániel, Hegedűs László — a sárospataki főiskolának e vezér-alakjai is megfordultak a Mudrány András borházában és fentartották Mudrány Andrásnak a főiskolával való benső szövetségét. Nemcsak fentartották, de erősítették is, mert 1861-ben, a mikor lemondott már szívében a Mudrány-névnek örökösök útján lehető fentartásáról; éppen egy évvel a sárospataki főiskola 300-ados ünnepélyének megtartása után, egész vagyonát a sárospataki főiskolának jegyezte el — végrendeletileg.

Az a 300-ados ünnepély a feleszmélt nemzet tavaszának volt hirdetője s lelki frigykötés volt a nemzet jogaiért lelkesülő honfiak és honleányok között! Egy protestáns főiskola kebelében, ennek szabadság szeretetétől felszentelt térein s szellemének hatása alatt indul az új időszak biztató fakadásnak: — oh hát ragyoghatott-e bővösebben a főiskola képe a hű fiú szívében, mint épen a százados ünnepély varázslata alatt? A mi addig mint hit boldogította, az az események láttára férfiúi meggyőződéssé vált lelkében, t. i., hogy a protestantizmus erejében rejlik a nemzeti szabadság biztosító s hogy ezt az erőt fokozni, növelni honfiúi és honleányi szent kötelesség. E meggyőződés volt a Mudrány András hátra lévő életének vezérszálja. A mint elébbre elébbre haladt az időben, annál inkább hozzátapadt gyermek és ifjú korának emlékeihez. A gyermekektől üres házból oda röppent képzeletének szárnyain a Bodrog partjára, a hol szegények és gazdagok százával sűrűnek s zajognak egy jó édes anya szárnyai alatt, a kinek nincsen annyi keze, hogy mindenik gyermekének támasza legyen s nincsen annyija a földi jóból, hogy legalább a szegényeknek asztalt teríthessen. E szegényeken segíteni, ezekből erős prot. nemzedéket neveltetni s általuk a prot. egyházat a pokol kapui ellen is megvédelmeztetni: — ez volt a Mudrány András és Vattay Veronka édes álma s ez álmom mámorában összelelkőzve, úgy érezték, hogy igaza van a szent hajdan dalnokának, a

mikor így énekel: „A sötétségben is fénylik az igazak világossága s a hívők nemzetsége megáldatik.”

Közből azonban fordulatok állottak elő a Mudrány András csendes folyású életében. Hű nejét, lelkének felét 1881-ben, február 3-ikán elvesztette, miután 1878-ban egykori jogász-társainak, barátainak, rokonainak jelenlétében az ezüst-lakodalmat vele a „Poklos” szőlőben nagy boldogan megünnepelte. A megtört férj elébb az imádságban, majd mikor hegedni kezdett szívében a seb, vagyoni ügyeinek s a család iratainak rendezésében keresett menedéket a fájdalom és a magánosság keserűségei elől. A sárospataki főiskolát idő közben a Pálóczy Horváth-testvérek fejedelmi hagyatékkal ajándékozták meg s a jogakadémia berendezése végett megnyitotta a tiszáninneri egyházkerület a legendától környezett Vay-Mocsáry alapítványt is, a mi mind közről érdekelte a Mudrány András lelkét. Bizonyosságaink vannak reá, hogy tudakozódott az alapítványok természete, rendeltetése, mennyisége felől s talán a nyert tájékoztatások s talán a szabolcsi egyház sorsában mutatkozó változások, különösen pedig a nálunk is mutatkozni kezdő socialisticus mozgalmak okozták, hogy 1892-ben 1861-iki végrendeletét megváltoztatta s illetőleg azt újabbal cserélte fel, a melyben szabolcsi birtokait a szabolcsi református egyháznak, zempléni birtokait pedig a sárospataki főiskolának hagyományozta.

E megváltoztatott végrendeletének főiskolánkat érdeklő II. pontja szóról szóra ez: „Zemplén vármegyében helyezett „Faragó szállás” nevű rétemet, a szegi határban általam jelenleg bírt, valamint a folyamamban levő tagostás folytán nyerendő összes területeket, a bodrog-keresztúri határban bírt összes ingatlan vagyonaimat és a Tokaj városban lévő curia-jogomat, belsőségemet és minden ezeken létező és ezekhez tartozó épületeimet; továbbá a szegi borházban lévő házi bútorokat, szüretelő edényeket és az ottani pincében található borokat, hagyományozom a sárospataki ev. ref. főiskolában létező és fennálló tápintézetnek. A borokra nézve kívánom, hogy ezek lehetőleg előnyösen értékesíthessenek és az értékesítés folytán befolyt összeg kizárólag a „Poklos” nevű szőlőm újból felépítésére fordíttassék s annak megtörténteig tőkésíthessék.”

Ez újabb végrendekezés után családjának gondosan összeállított s a Mudrány-név tisztességének fentartására szolgáló okiratait és többnemű régiségeit a Nemzeti Múzeumban helyezte el 1894-ben s a következő évben — 77 éves korában — március 28-ikán elhunyt, abban a tudatban, hogy minden dolgát jól elrendezte s abban a megszentelő hitben, hogy hű neje csendes pihenőt készített már számára az égben s hogy fiak és unokák helyett fiakat nyert Istentől a szabolcsi egyház és a sárospataki főiskola szegényeiben.

1895. március 30-ika óta ott nyugszik már az általa készíttetett családi sírboltban, a temetővé alakított szabolcsi földvár ősi kebelében, forrón szeretett szülői és hű felesége hamvai mellett és együtt álmodoznak a Mudrány-név örök életéről.

* * *

Ilyen volt, így gondolkozott, így hitt és cselekedett, így élt és halt meg Mudrány András — az én lelkem bizonyosságai szerint.

Az a birtok, a mit ő e főiskolára hagyott — a legmérsékeltebb számítás szerint is felér 100,000 koronával, az a másik pedig a mivel a szabolcsi lelkészi hivatal tette mindörökké kívánatosossá és a Szabolcs-községi nép vagyonosodását óhajtotta elősegíteni: — ez a másik jóval felülhaladja pénzértékben az 50,000 koronát . . .

Gondoljuk ehhez a szinte országos hírű, több, mint 19 holdas „Poklos” szőlőnek korábbi termőképességét s a több mint 17 holdas *Aranyos-dűlő* szőlőterületet teljes virágzásban és gyümölcsözésben; és számítsuk mindehez a Mudrány András hagyatékának *erkölcsi jelentőségét*: akkor előttünk áll s *csak akkor áll igazán előttünk* a Mudrány András szellemi képe.

De még akkor sem egészen! Be kell tekintenünk szabolcsi kastélyába és kertjébe s Poklos szőlőbeli nyaralójába s el kell itt olvasnunk a gazda lelkébe világító feliratokat, emléktáblákat; végig kell itt szemlélnünk nemzeti hőseink szobrait, festett képeit, a mik házának főekességeit képezték s ekkor . . ekkor mondhatjuk aztán, hogy beláttunk a Mudrány András szívébe s ekkor érthetjük meg teljesen annak áldásos dobbanásait.

Hit, haza és emberszeretet! Ezek képezték szívének szentháromságát s e szentháromság sugallatából lett ő a szegények evangéliomának hirdetőjévé, a szegények keresztyének hordozójává.

Látott maga körül pusztuló úri családokat, elhomályosodott ősi nagy neveket — s a szegényekben keresett menedéket az egyháznak és a hazának. Látott megálázkodó, meghunyászkodó gyász-magyarokat, vagyonukból kipusztult alázatos szolgálkat s a szegényeknek egyházas és hazafias neveltetése által kívánt önállásra büszke és megvásárolhatatlan fiakat biztosítani a magyar nemzetnek. Sírjából mintha a független protestantizmus és a független magyar haza glóriás alakjai emelkednének ki s mintha azt sutognák nekünk: „*e jellen győzhettünk.*”

* * *

Mig forgattam a Mudrány-család okmányait s míg merengtem a Mudrány András aprólékos jegyzetein s végrendeletének minden szaván, betűjén s míg kerestem kutattam tetteinek indító okait: ez a kép rajzolódott lelkemre Mudrány Andrásról.

Azt a másik képet itt a főiskola előjárósága művész-kezek által festette meg.

En a magamét leteszem igényteien koszorú gyanánt a Mudrány-család szabolcsvári sírboltjának ajtaja elé. Emezt beviszszük méltó helyére, a főiskola könyvtárába, a mi legnagyobb jótevőink közé — hálás szívvel kegyeletes emlékezéssel, szívbéli áldások között.

Hogy ne sokáig kérdezősködjék majd az ábrázolt egyén neve s jelentősége felől az egymás nyomába lépő hálás nemzedék, írjuk reá a mi édes idvezítőnknek örök idők számára szóló figyelmeztetését: „*Szegények mindenkor lesznek velelek!*”

E feliratban benne lesz majd a Mudrány-név halhatatlansága is.

Áldott legyen a Mudrány-család s a Mudrány András emlékezete! Radácsi György.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházfegyelmi szabály-javaslat tervezet a tiszánineni ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.

I. §.

Az egyházfegyelem célja.

Az egyházfegyelem célja, a hit erősítése, a reformatus öntudat ébrentartása, az egyháziasság fokozása, a vallásos erkölcsi élet boldogító érzetének emelése, a családi élet megszentelése, a társadalmi együttélés megkönnyítése.

E végből javítja az emberi hibákat, kevesbíteni törekszik a vétket, irtani a bűnt.

Célja ez által enyhíteni a köznyomort, megszüntetni a társadalom ferde kinövéseit, hogy vallásos buzgóság, keresztyén alázatosság, munkás szeretet, jó lelkiismeret és megelégedett élet boldogítsa evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunknak minden tagját.

2. §.

Az egyházfegyelem eszközei:

- a) Legelső eszköze a tanítás és jó példaadás;
- b) Szeretetteljes figyelmeztetés szóval vagy írásban a lelkipásztor belátása szerint;
- c) Intés lelkész és gondnok előtt;
- d) Feddés a presbitérium előtt;
- e) A feddő ítélet kihirdetése szószékből a gyülekezet előtt;
- f) Egyházi tisztségek, jogok viselésétől való eltiltás, vagy szolgálatból való (földbirtok, tőke, segély stb.) megfosztás;
- g) Esperesi közhírré tétel az egyházmegyében.

3. §.

Fegyelmi esetek.

1. Fegyelmi esetet képez minden olyan cselekmény vagy mulasztás, mely a vallásosság és közerkölcsiség ellen irányúl, pl.:

az istenitisztelet és úrvacsorázás teljes elhanyagolása;

az istenitisztelet és temetési szertartás megzavarása;

az istenkáromlás és hamis esküdözés;

a vasárnap és ünnepnapokon való feltűnő munka;

a vadházasság;

a rossz családi élet;

a szülei és gyermeki kötelességek elhanyagolása;

az iszákosság.

2. Fegyelmi esetet képez minden olyan cselekmény vagy mulasztás, mely az egyház és annak intézményei ellen irányúl, pl.:

hitelveinkkel ellenkező szokások gyakorlása, mi nők a búcsújárás, úrnapi körmenetben való részvétel, sirok kivilágítása stb.;

keresztelés és esketés elmulasztása;

gyermekes átengedése;

minden ellenszegülés vagy engedetlenség az egyházi felsőbbtség törvényes rendeleteivel szemben;

minden izgatás a társadalmi rend, az egyházi terhek viselése és a felsőbbség ellen.

4. §.

Fegyelmi büntetések.

A zsinati törvények 302-ik §-a épségben tartásával az egyházközségi bíróságok által alkalmazandó következő fegyelmi büntetések állapíttatnak meg:

a) intés;

b) feddés;

c) szószékből való kihirdetés;

d) hivatalból vagy szolgálattól való megfosztás;

e) esperesi közhírré tétel.

1. A 3. §. első pontja alatt felsorolt vétségek elkövetői erkölcsi betegeknek tekintetvén

a) ha az egyháznak nem hivatalnokai vagy alkalmazottai: jóakarattal megintetnek a 2. §. b) és c) pontjai értelmében. Ha ennek sem lenne kívánt javító hatása: alkalmazható a 2. §. d) és e) pontja is, mint erősebb fegyelmi büntetés;

b) ha pedig az egyháznak hivatalnokai vagy alkalmazottai a 2 § f. és g. pontjai alkalmazandók.

Ha az a) b) c) d) pontok alkalmazása sikertelen lenne, elbocsátással vagy hivatalvesztéssel sújtatnak.

2. A 3. §. második pontja alatt felsorolt vétségek elkövetői a fegyelmi vétségek mértékéhez képest fokozatosan alkalmazható büntetésekkel sújtatnak.

Sőt a ki intés és figyelmeztetés dacára elmulasztja házassági esetét egyháziilag megáldatni, vagy születendő gyermekeit más felekezetnek engedi oda, mint egyházunk ellen elkövetett legnagyobb vétség, a presbitérium ajánlatára, az illető esperesi hivatalnak mindenkor bejelentetik, a ki a vétkesek nevét egyházmegyéje területén körözi és a lelkész presbiteri gyűlésben az ilyenek nevét esetről-esetre tartozik felolvasni.

5. §.

Az egyházfegyelem végrehajtói.

Jelen szabályrendelet végrehajtása az illetékes lelkész, presbitérium és esperes kötelességévé tétetik.

6. §.

Felebbezés.

Felebbezésnek csak a választói jogtól megfosztást, a szolgálatból vagy hivatalból való elbocsátást és az egyház anyagi javaiból való kizárást kimondó ítélet ellen van helye.

7. §.

Ezen szabályrendelet kellő számu példányban kinyomatik és a szószékből mihez tartás és alkalmazkodás végett mindenütt felolvastatik és megmagyaráztatik.

Ugyancsak ezen szabályrendelet teszi kötelezővé a poenitentialis presbiteri ülések szigorú megtartását minden communio előtt.

Indokolás.

(1. §.) Minthogy evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunk olyan erkölcsi társulat, mely a keresztyén vallás-erkölcsi élet elvet a gyakorlati életben megvalósítani legfőbb kötelességének ismeri; hogy ezt elérhesse, e végből az evangéliom, a régi zsinatok végzései és egyházi törvénykönyvünk intézkedései szem előtt tartásával egyöntetű szabályrendeletre van szükség, hogy az egyház, mint erkölcsi társulat, a magasztos élet-elvet tagjainak összességében is meg tudja valósítani.

Köztudomású dolog, hogy a régi közmondásossá vált prot. hitbuzgóság és aldozatkésztség majdnem hanyatlófélben van egyházunk legtöbbjében. Az élet-erős református öntudat, mintha nem birna már társadalmi intézményeinkre átalakító hatással lenni. Itt is, ott is oldódnak az egyház testéhez szorító kötelékek. A válástalanság kezdet fog az erkölcselenséggel és mind a kettő tépi szakgatja az egyház testét s közmegebotránkoztatásunkra biztosan végzi romboló munkáját. Az új egyházpolitikai törvények nem élesztik, de inkább oltják az egyháziasság csendes lobogó tüztét. Szabad kezdet engednek a különböző felekezetek közötti lelketlen és áldástalan harcra az újkori reversalisok és a felekezetenküliség törvénybe iktatásával.

Igaz ugyan, hogy zsinati törvénykönyvünk is szól egyházfegyelemről, fegyelmi esetek és büntetésekről. De valljuk meg egész őszintén, hogy anyaszentegyházunknak ezt a régi tisztító tüztét az újabb időben majdnem egészen kihagytuk aludni s poenitentialis presbiteri ülések ritkán tartatnak meg, ritkán legalább oly célból, hogy az erkölcsi betegek rendszeresen megintetnének.

Pedig anyaszentegyházunk csak kötelességét teljesíti akkor, midőn az evangéliom, régi zsinatok végzését és törvénykönyvünkre való hivatkozással a javítást tartva szem előtt, újból hatályosabban életbe akarja léptetni egyházfegyelmi szabályrendeletét. De ennek készítésében soha sem szabad szem elől tévesztetni az írás amaz intését: »hogy nekünk hatalom adatott az ekklesiában, de nem a rontásra, hanem az építésre!« (I. Kor. X. 8.) Sőt még az úr Jézus is hagyta, hogy az ő szántóföldjéből ki ne szakgattassék a konkoly, mikoron félt, hogy a tiszta búza is kiszakgattatik. (Máté XIII. 24—30.) Szem elől tévesztetni soha nem szabad, hogy a mi vallásunk első és utolsó törvénye a szeretet. Egyházfegyelmi célja a javítás. S végül a végrehajtóknak okosoknak kell lenni, mint a kigyóknak és szelideknek, mint a galamboknak!

S már e helyen jónak látjuk hangsúlyozni, hogy mi a legtöbb eredménnyel biztató egyházfegyelmi szabály legelső alapját az iskolai jó nevelésben keressük. Ez pedig abban áll, hogy minden tantárgyat hasson át a vallás-erkölcsi nevelés s a vallás legfőbb igazságait, s egyháztörténetünk nagy alakjait a gyermek ne csak megtalálja, hanem azok szellemétől áthatva, református öntudatra ébredve hagyja el az iskolát.

A másik sokat ígérő alapnak tekintjük a »papi prudentiát,« — vagyis azt a bölcseséget, miszerint a lelkész mindenkor legyen tisztában azzal, hogy mit? mikor? hol? kivel szemben? hogyan kell tennie? Erre pedig legbiztosabban elvezeti a lelkészt a helyesen értelmezett »accommodatio,« vagyis az értelmileg és vallás-erkölcsileg különböző fokozatokon álló emberek állapotjára való helyezkedni tudás, azért, hogy őket érületben és gondolkodás módjában saját álláspontunknak megnyerjük. E papi prudentia alkalmazásától függ sokszor a siker.

Ha úgy az iskolai nevelés, mint a papi prudentia kifogástalan volna mindenütt, akkor e szabályrendelet szigorú §§-aira aligha lenne valaha szükség, mert a helyes iskolai nevelés már az iskolában elkötelezné mintegy a leendő egyháztagekat a Krisztusnak, a kiket a papi bölcsesség gyönyörűséggel és jó eredménnyel vezethetne e földi életen keresztül.

De mert a büntető törvénykönyv is nem a »jó«, de az erkölcsileg gyöngék, engedetlenek és bűnösök megjavítására, illetőleg megbüntetésére való: épen úgy egyházfegyelmi szabályrendeletre is mindaddig szükség lesz, míg a test és vér uralkodik mi bennünk a lelki és erkölcsi élet rovására,

(2. §.) A javaslat 2-ik §-a az egyházfegyelem eszközeiről szól. Vagyis megfelel azon fontos kérdésre, hogy melyek lehetnének azon hatásos eszközök, a melyeknek segítségével gondoljuk mi az egyházfegyelmet gyakorolni. Érezzük magunk is, hogy e kérdés a legnehezebb. Mert olyan eszközöket nem szabad alkalmazásba vennünk, — még ha a régi zsinatok végzései erre feljogosítanak is, — a melyek a szeretet vallása örök törvényeivel ellenkeznek. Nem szabad azért, mert ha mi evangéliomi alapon állunk, a minthogy azon állunk, úgy eszközeinknek is lélek szerintieknek kell lenniök, melyek az evangéliomból önként folynak és pedig nem rontásra, de építésre. De nem szabad azért sem, mert ha vallásunk a haladás, a szabadság és felvilágosodottság vallása, mely intézményeiben és fejlődésében soha sem huny szemet a haladó idő különböző jelenségeire: akkor fegyelmi eszközei is csak olyanok lehetnek, a melyek minden megszorítás nélkül beilleszthetők úgy a honi szabadelvű törvények, mint a felvilágosodottabb kor és ízlés joghatárai közé. De végül

nem szabad azért sem, mert ha a nagyobb bűnösök megbüntetésére olyan eszközöket alkalmaznánk, minők: a sacramentumok megtagadása, templomból való kiltás, vagy egyházból való kirekesztés: féltő, hogy épen anyaszentegyházunknak ártanánk vele különösen akkor, midőn tudjuk, hogy a felekezetenkívüliség törvénybe van iktatva és más felekezetekkel sem állhatunk szerződéses viszonyba, hogy az ilyen kirekesztetteket nem szabad keblökre fogadni.

Meg kellett tehát elégedni ezen eszözökkel, melyek egyrészt evangéliumi alapon állanak lélek szerintiek is és beilleszthetők a mai felvilágosodottabb kor keretei közé! Itt is fő a papi prudentia.

(Folyt. köv.)

Az igazgató-tanács ülése.

A sárospataki ev. ref. főiskolai Igazgató-tanács jun. 28—29-én tartotta meg szokásos nyári ülését, Fejes István egyházi- és Dókus Gyula világi alondnok elnöke alatt. Fejes István egyházi elnök, szívélyes szavakkal üdvözlőlvén a megjelent tagokat, a Dókus család köszönő levelének felolvasása után fájó érzéssel, de a méltó elismerés és kegyelet igazi szavaival emlékezett meg főiskolánk büszkeségéről, Waga Lajosról, a kit a halál épen akkor rabolt el tőlünk, midőn egyházkerületi közgyűlésünk, megtámadott egészségének jobbra fordulása reményében, neki egy évi szabadságot adott. Igazgatótanács a megboldogult nagy érdemeit jegyzőkönyvében örököltette meg és özvegyének nyugdíját a gazdasági választmány előterjesztése alapján évi 1072 koronában alapította meg.

Egy pár kisebb fontosságú ügy elintézése után a gymnasiumi tanári kar által az Igazgató-tanács felhívására készített s egy vallástanári új tanszék felállítására vonatkozó előterjesztés vétetett tárgyalás alá. A tanári kar a vallásos oktatás nagyobb sikerének biztosítása szempontjából óhajtja, sőt szükségesnek tartja, hogy a vallástant is egy szakszerűleg ezzel foglalkozó, a tanítást és nevelést minden osztályban egységes cél, szempont és módszer szerint vezető rendes tanár tanítsa, a ki úgy jogaira, mint kötelességeire nézve, teljesen egyenrangú legyen a többi rendes tanárokkal. Azon esetben, ha a főtiszt. Egyházkerületnek az a régebbi óhaja, hogy a helybeli tanítóképző intézetben is egy állandó vallástanár tanítsa a hitfelekezetiünkhöz tartozó növendékeknek a vallástant megvalósulna: azt ajánlja, hogy a gymn. 4 felső osztályában hagyassék meg a vallástanítása a mostani szaktanár kezében s az újonnan választandó rendes vallástanár pedig az I—IV. gymn. osztályban és a tanítóképzésben tanítsa ezt a tantárgyat. Igaz, hogy ilyen beosztás mellett a vallástanárnak annyi tanítási órája lenne, hogy a téli időszakban igen kívánatos gyermek-isteniszteleteket még minden második vasárnap is csak nagy megterheléssel végezhetné. Az igazgatótanács e jelen alkalommal még nem látta szükségesnek egy új vallástanári szék felállítását, mivel a gymn. 4 felsőbb osztályában már hosszabb idő óta rendes vallástanár tanítja a vallástant, és az alsóbb osztályokban is teológiát végzett, lelkesítő minősítéssel bíró tanárok tanítják ezt a tantárgyat; azonban kimondotta, hogy azon esetben, ha a főtiszteletű Egyházkerület a képezésben állandó tanárral kívánja a ref. ifjaknak taníttatni a vallástant, ezt a kérdést újra tárgyalás alá fogja venni. Ezzel összefüggésben felhívta a Gymn. Széket, hogy a szeptemberi gyűlésre a téli gyermeki istentiszteletek tartására vonatkozó véleményes jelentést tegyen s kimon-

dotta, hogy főiskolánkban a 12 évet betöltött növendékek minden évben confirmáltassanak.

Ez után a múlt évben be nem töltött latin-magyar új tanszék kérdésével foglalkozott az Igazgató-tanács. A Gymn. Szék, az egyházi alondnok felhívására előterjesztette, hogy a jövő iskolai évben a legnagyobb valószínűség szerint az I., II. és IV. gymn. osztályokban szükség lesz párhuzamos osztályokra s épen ezért szükségesnek tartja, hogy ez az új tanszék a jövő iskolai évre felállíttassék s ajánlotta, hogy az pályázat útján töltesse be. Az Igazgató-tanács az új tanszék felállítását az egyházkerülettől nyert felhatalmazás folytán elhatározván, annak betöltése felett tanácskozott s végre abban állapotott meg, hogy mivel egyházkerületi őszi közgyűlésünk az iskolai év megnyitása után tartatik meg, a midőn már minden tanár köteles tanszékét elfoglalni; a múlt évi példán okulva, nem akarja újra a pályázat sikertelenségének kitenni főiskolánkat s épen ezért a pályázat mellőzésével egyházkerületünk szülöttjét: Novák Sándort, a ki a kolozsvári egyetemen jeles eredménnyel végezte tanulmányait s az alapvizsgát is letette és a múlt iskolai évben a maros-vásárhelyi ev. ref. főgymnasiumban mint helyettes tanár volt alkalmazva, helyettes tanárnak meghívta, azzal a kijelentéssel, hogy ha tanári oklevelét megszerzi, őt a főtiszteletű Egyházkerületnek megválasztásra ajánlani fogja. Ugyancsak ebből az alkalomból az őszi kerületi közgyűlés elé azt a kérdést terjeszti az Igazgató-tanács, hogy nem látná-e célszerűnek az egyházkerület egy *tanár választó-bizottság* választását, a mely sürgős és rendkívüli esetekben a főiskolai tanári székek betöltésével megbízná.

A tanári fizetések rendezése is előkerült az Igazgató-tanács ülésén. Fejes István egyházi alondnok kérdésbe tette, hogy miután egyházkerületi közgyűlésünk az Igazgató-tanács folyó évi február hóban 102. sz. a. hozott határozata alapján, a melyben az akadémiai tanárok fizetésének rendezését elvileg kimondotta, az Igazgató-tanácsot arra utasította, hogy az akadémiai tanárok törvényszerű fizetését már a jövő évi költségvetésbe illeszsze be: nem látná-e idején valónak az Igazgató-tanács, hogy a tanári fizetések rendezésének ügyét, nemcsak részben, hanem egész terjedelemben venné fontolóra? annival is inkább, mert e részben a konvent is hozott határozatot, a mely szerint egyházkerületünket a sárospataki főiskolánál a tanári fizetések rendezésére szólítja fel, föltehető tehát, hogy ezen, bár eddig velünk még nem közlött határozat alapján Igazgató-tanácsunk mielőbb javaslatételre fog felszólítani. Igazgató-tanács, hogy az Egyházkerületnek kellő időben előterjesztést tehessen, elhatározta, hogy a tanári fizetések rendezésének kérdését egész terjedelemben felöleli s arra nézve javaslatot fog készíteni. Felhívja ennél fogva a Köziskolai Széket, hogy tekintettel az állami iskolákra, vagy más p. o. a debreceni főiskolára, melyeknek fizetési módozatai ismertetendők volnának, adjon véleményt arra, mily módon és mily elvek szerint volnának rendezendők a tanári fizetések úgy az akadémiában, mint a gymnasiumban és hogy mily mértékűek lennének a fizetés emelések? A Köziskolai Szék véleménye szeptember 1. s napjáig a gondnoksághoz adandó be, hogy a kérdést az Igazgató-tanács szeptemberi ülésében tárgyalás alá vehesse.

Az *osztály-könyvek* ügyében is határozott az Igazgató-tanács. Ez az ügy a tankerületi főigazgató „észrevételei” alapján került az Igazgató-tanács elé, a mely erre nézve a Gymn. Szék véleményét kérte be. A Gymn. Szék erre a kérdésre határozott véleményt nem adhatott, mert a tanári kar tagjai között épen annyian voltak az

osztály-könyv behozatala mellett, mint ellene s épen azért, a két vélemény terjedelmes indokolásával, a kérdést eldöntés végett az Igazgató-tanács elé terjesztette. Az Igazgató-tanács szavazat többséggel az osztály-könyvek behozatalát nem tartotta szükségesnek.

A Gymn. Szék a tankerületi főigazgatóval tartott értekezlet jegyzőkönyvét felterjesztvén, azt az Igazgató-tanács tudomásul vette. A Gymn. Szék indokolt előterjesztésére szívesen beleegyezett abba, hogy az eddig használt logika és lélektan, valamint a természettan helyett is a jövő iskolai évre új tankönyv vétessék be. Méltányosnak találta a Gymn. Széknek azt a kérését is, hogy a theologiai és philosophiai tanszékek megüresedése alkalmával, a régi szokásnak megfelelőleg, az illetékes gymn. tanárok a Gymn. Szék útján felhívassanak.

A főiskolai és egyházkerületi levéltár rendezéséről, valamint a főiskolai tanulók egészségi viszonyairól beadott jelentések tudomásul vétettek. A Wurga Lajost és Nagy Gusztávot helyettesített tanároknak az Igazgató-tanács köszönetet mondott s részükre összesen 1300 korona tiszteletdíjt szavazott meg. Tudomásul vette az Igazgató-tanács azt is, hogy a Mudrány-féle borok eladását megkezdették s elintézte egyik főiskolai lakás kérdéses ügyét is.

A felső-borsodi egyházmegye kérésére beleegyezett abba, hogy a dédesi és tapolcsányi egyházak tartozása után a kamat-hátrálék töröltessék, ha a tőke követelés a főiskolai pénztárba pontosan befizettetik.

Debreceni Bertalan jogigazgató az Igazgató-tanács februári ülésén nyert megbízatása szerint összeállította a volt tanári nyugdíjintézet alapszabályait, valamint ezen átvett intézetre vonatkozó fontosabb adatokat és határozatokat s azokat a mostani ülésre beterjesztette. Az Igazgató-tanács Debreceni Bertalan munkáját köszönettel fogadta s kimondta, hogy az egész terjedelmében a jegyzőkönyvben kinyomassék, az eredeti munkát pedig minden okmányokkal együtt, irat-jegyzékkel ellátva, a levéltárba helyeztessék.

Az iskola főbizományosának egy évi számadásáról beterjesztett gazdasági választmányi előterjesztés tudomásul vétetett. A gazdasági választmány előterjesztései alkalmával sajnálattal értesült az Igazgató-tanács arról, hogy a választmány több ügyet nem végezhetett el kellő időben, mert a tagok egy része nem jelenvén meg rendszeren az üléseken a választmány nem egy alkalommal határozat-képtelen volt. Igazgató-tanács utasította a választmányt, illetőleg a helyettes elnökséggel megbízott jogigazgatót, hogy a főiskola érdekében a kormányzati szabályokhoz ragaszkodva járjon el.

Az érettségi vizsgáról és az osztályvizsgákról beterjesztett elnöki jelentéseket az Igazgató-tanács örömmel vette tudomásul, mert azok mindenike elismeréssel szólt a tanárok működéséről s meglelégedéssel a tanulók legnagyobb részénél tapasztalt szorgalom eredményéről. Az osztályvizsgákról szóló jelentések alkalmával felvetett az a kérdés, hogy mi történjék azon esetben, midőn valamely tanuló osztályzataira nézve az illető szak-tanár és az Igazgató-tanács által kiküldött vizsgálónöke között vélemény eltérés van? A felvetett kérdésre az Igazgató-tanács azt a határozatot hozta, hogy ilyen esetben az osztályban működő tanárok szavazásra hívandók fel, de ha az elnök az összes tanárok szavazatával sem volna egy véleményen, jogában áll az illető tanuló osztályozását felfüggeszteni s ez esetről az Igazgató-tanács elnökségének jelentést tenni. Az Egyházkerület által az Igazgató-tanács kíségetésére választott cenzorok három évi ideje letelvén, nekik eddigi fáradozásukért

köszönet szavaztatott s az Igazgató-tanács az Egyházkerületi közgyűlésnek ismét őket ajánlja megválasztásia.

A szorgalmi és verseny díjak kiosztásáról tett jelentések után a tanári karral együtt a tápintézeti felvételeket s a családi- és helyhez kötött ösztöndíjak odaitelését végezte el az Igazgató-tanács. Ez után az egyházi elnök szívesen üdvözölte Dr. Zsindely Istvánt, mint újra megválasztott akadémiai igazgatót, Radácsi György theologiai és Dr. Meczner Sándor jogkari dékánt s köszönetet mondott Novák Lajos és Dr. Finkey József volt dékánoknak a főiskola érdekében kifejtett lelkiismeretes munkálkodásukért. Üdvözölte Antalffy László újra megválasztott theologiai segéd-tanárt és alkönyvtárnokot, valamint Baksy István szénior, a ki esküvel is megerősítette azt az ígérteét, hogy a főiskola ügyét minden tekintetben hiven fogja szolgálni. Jós-vay Dénes volt szénior az elismerés, buzdítás és áldáskivánás szavai-val bocsátotta el főiskolánkban viselt hivatalából új pályájára.

Végül megemlékezett egyházi al-gondnok a június 24-ikén lefolyt Mudrány emlékünnepe-lyről s megköszönte Radácsi Györgynek azt a szép beszé- det, melylyel a nagy alapító Mudrány András emlékének áldozott.

Az előjáróság nevében Fejes István egyházi al-gondnok teljes meglelégedését fejez- vén ki a mult iskolai évben elért szép eredmény felett, a tanári kar fárado- zását megköszönte s a további munkálkodáshoz friss erőt és jó egészséget kívánva, a gyűlést berekesztette. A tanári kar nevében Radácsi György helyettes köz- igazgató hálás szívvel mondván köszönetet az Igazgató- tanács elnökeinek és tagjainak az iskolai ügyek bölcs intézéseért s a tanári kar iránt tanusított jóindulatukért, az ülés az elnökség éltetésével feloszlott.

Buza János.

A szikszó-vidéki lelkészértekezlet gyűlése.

Öröm és meglelégedés látszott mindnyájunk arcán, midőn a folyó év június hó 14-ére, Szikszóra hirdetett értekezleten — egy-két kivétellel — csaknem teljes számmal láthattuk és üdvözölhetők egymást, mert ez a jelenség erősen bizonyítja a közügyek terén való összetartásnak, buzgalomnak és lelkesedésnek érzését. Nem is késett az elismerés szeretett és tisztelt elnö- künknek, Idrányi Ferencznek ajkairól, a ki az Isten házában elhangzott buzgó éneklés és imádkozás után tartott megnyitó beszédében mély fájdalommal, de an- nál erősebb színben, mondhatni, teljes valódiságában állítja elénk a vihart, a veszedelmet, a mely által — különösen a jelenben — fenyegetve vagyunk; azokat a többé el nem titkolható, titkos, alattomos és furfan- gos számításokon alapuló törvetéseket, a melyekben 400 éves ellenfeleink annyi sokszor mutatták már föl lelkők világát, mely az igazsággal és szabadelvű felvilágoso- dással számtalanszor jött kibékíthetetlen ellentétbe. Ama nevezetes „pax” köpenyge alá rejtett s nem egy- szer kivillanó fegyverekkel szemben éber órállásra a lelkieken való kitartó, buzgó, lelkiismeretes munkál- kodásra, e munkában összetartásra int és serkent.

Több, kisebb házi ügy elintézése után legtöbb időt vett igénybe a mult évben kitűzött pályakérdés- ről szóló jelentés és annak elintézése. A pályatétel ez volt: *írassék böjti úrvacsora-osztási beszéd, elő és utó, kenyér és bor megáldási imákkal és berekesztő beszéddel. Díja egy arany, beadási határidő az 1900-ik év virág- vasárnapja. A pályázatra egy munka érkezett: „Az Isten országa igazságban és a szentlélek által való öröm- ben áll” (Rom.: XI V. 17.) jeligével.*

A terjedelmes munka, a bírálók egybehangzó véleménye szerint, túl sokat foglalkozik magával a bőjt-tel, annak történeti jelentőségével, míg ellenben aránytalanul szűk téren mozog az úrvacsora lényegének, történetének, szentségének fejtegetésével, méltatásával. E fogyatkozástól eltekintve, a bírálók a pályamunkát sikerültnek, használhatónak tartják és vallják. Eszme-menete logicus, tartalma tömör, nyelvezete gördülékeny, iránya világos, egyszerű, magyaros, kenetteljes, „leöntve csaknem az egész, kellemesen ható bibliai szellemmel.” Az imákról sokkal melegebben és nagyobb elismeréssel nyilatkoznak a bírálók. Ezek egyike így ír: „Az imákat kivétel nélkül szabályszerűen szép imádságoknak tartom, oly kellemesen s oly édesen folynak Istenhez emelkedő gondolatai, mint a színméz, melyet mohó vágygyal óhajt izlelni a száj.” Általános-ságban véve az egész pályamunkát dicséretre és jutalomra méltónak tartják. A pályamunka szerzője: *Kovács István* baktai lelkész.

Nem tartom feleslegesnek megjegyezni azt sem, hogy a nagy gonddal, lelkiismeretes munkálkodással összeállított bírálatokért is zajos elismeréssel és taps-sal adózott a közgyűlés *Cziáki Endre* f.-dobszai és *Papp József* tomori lelkészeknek.

Nem maradhatott s nem is maradt el egyik leg-munkásabb s legbuzgóbb társunktól a meglepetés, a melyet rendszeren tartogatni szokott t. i. *Papp József* lelkésztársunk egyik munkája, a mely egy főlészínen levő, általános érdeklődést keltett, vitás kérdést hozott a gyűlés elé. Küzgyűlésünk, a munkában levő eszméket gondolatokat sok tekintetben magáévá téve, elismerés-sel és köszönettel jutalmazza az író munkálkodását.

Talán mondani se kell, hogy miután a közgyűlés a jövő értekezletre „*Húsvéti úrvacsora osztási beszéd elő és utó imával*” cím alatt újabb pályakérdést tűzött ki (a melynek egy arany díját az a nemeslelkű ismeretlen *Bátyánk* ismét följajánlotta, de a kiről mégis tudjuk, hogy ki az, mert rajtunk kívül mások is tudják, hogy a sok lelki javak mellett neki van köztünk legtöbb aranya és ezüstje) s miután elnökünk *Bodolay Miklós* bereti lelkészt, értekezletünk legújabb tagját, „Isten hozott”-tal és meleg szeretettel üdvözölte; és miután elnökünknek több évi buzgó, szeretetteljes és gondos vezetéseért újabb bizalmat szavaztunk és sokáig tartó életet kívántunk; mondom, talán említeni se kell, hogy a szellemi áldozatok után ember mivoltunk másik felének is kiadtuk megillető részét, egy igen rövid, de annál kedélyesebben és őszintébb érzelmek közt lefolyt társas ebéden.

Kovács István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Nemes Lajos**, Zemplén vármegye kir. tanfelügyelője, e nemü működésének 21-ik, tanügyi munkásságának 30-ik évében nyugalomba vonult júl. 1-ső napján. A lelkiismeretes munkások mintaképe volt hivatalában, igaz és hű fia hazájának, ev. ref. egyházunknak: állásától megválása hadd legyen e lapokban is felemlítve s kívánjunk a nyugalomba vonuló-nak hosszú boldog időt! . . .

— **Tanárválasztás.** A debreczeni főiskolában a *Liszka Nándor* lemondása folytán megüresedett jogi tanszékre a tiszántuli kerület s a debreczeni egyház-község részéről kiküldött bizottság *dr. Händel Vilmos* joggyakornokot választotta meg.

— **Még egyszer ó. p. úrnak!** Azt hittem, hogy a bodrogközi lelkeszi értekezlet tudósítóját sikerült meggyőzőnm arról, hogy nem igazságos alapon emelt vádat a tanügyi bizottság elnöke és jegyzője ellen! De hát, ha valaki feltette magában, hogy ő csupán a saját véleményét fogadja el helyesnek és igaznak: ott aligha lehet sikert elérni. En — a jegyzőkönyvnek alapján — igyekeztem bebizonyítani azt, hogy az értekezlet (vagy talán csak a tudósító?) által feltett kérdésekre a jegyzőkönyvek és az elnöki utasítás, határozott feleletet adnak. Ezt most is állítom. Mert az már csak szórszál-hasogatás a tudósító részéről, mikor azt mondja, hogy miután a körlátogatók az 1900-ik évben is változhattak: miként tudhatják ezt az értekezlet tagjai, ha senki nem értesítette őket? Az értekezlet tagjai — ha gyűlésen nem voltak — bizonyára nem tudhatják; de rájuk ez nem is tartozik tulajdonképpen, kivált ha nem iskolalátogatók. Az meg talán csak nem kötelessége a tanügyi bizottság jegyzőjének, hogy ezen változásokat az egyházmegye összes lelkészeivel tudassa? Nagy-on elég, ha az elnök értesíti — kellő időben — az illető kinevezett lelkészt, az által, hogy neki a jegyzőkönyvet és az utasítást megküldi. Hogy ez az „utasítás” nem érkezett meg — tudósító állí-ása szerint — egyik körnek a lelkészlátogatójához: annak nem az elnök vagy jegyző az oka, hanem bizonyosan az, hogy igen sok helyen a postai küldemények kézbesítése a lehető leggyarabbb módon történik, a mint erről — épen Bodrogközön — volt alkalmam meggyőződni. Abban is téved ó. p. úr, mintha a változásról az illető iskolalátogatók nekem, mint jegyzőnek kellene kiértesíteni s „a tanügyi bizottság elnökét tájékoztatni, hogy melyik kör jegyzőkönyvét hová? s kihez küldte” (t. i. a jegyző!). Hát ez nem kötelessége a jegyzőnek. Mindezeket — mint említém — az elnök szokta végezni, a miről a jegyzőkönyvek alapján bárki is meggyőződést szerezhet. A zárvisgák idejére nézve azt mondja ó. p. kollegám — „a jegyzőkönyvben feleletet talál.” És mégis — ne hogy be kelljen ismernie, hogy csak legkevesebb is sikerült nekem őt meggyőzni: egy nagyon homályos és zavaros okoskodással akarja az én állítá-somat meggyengíteni, a melyből csak annyit lehet kivenni, hogy ő a zárvisgáról más véleményben van, mint én. Azt mondja t. kollegám, hogy ők nem arról mondtak „véleményt, hogy rendszeren, vagy nem rendszeren vezetettnek a tanügyi bizottság jegyzőkönyvei.” De hát akkor miért tétettek fel a „tudósító” által közölt s állítólag az érte-kezlet tagjai által felvetett kérdések? Hiszen, ha ezekre a feleletet a tudósító vagy bárki is — a jegyzőkönyvnek alapján — meg nem találta: ebből — szerintem — vagy az következik, hogy ezek a tájékoztató dolgok nincsenek meg a jegyzőkönyvben s e szerint a tanügyi bizottság — elnökével s jegyzőjével együtt — nem teljesíti kötelességét s így „szabálytalanul járnak el”; vagy: benne van mindez a jegyzőkönyvben, s akkor ismét csak azt kell mondanom, a mit a múlt alkalommal akartam mondani, hogy t. i. az értekezlet egyes tagjai nem olvassák el figyelmesen az egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyveit. Hígyje el ó. p. úr is és hígyjék el az értekezlet t. tagjai, hogy a sértési szándék távol állott tőlem. Hogy véletlenségből kimarad az egyes szó: elhiszi talán ó. p. kollegám s felteszi rólam, hogy az esperes urat, — a ki szintén tagja az értekezletnek s bizo-nyosan leginkább kell ismernie a gyűlési határozatokat — nem vá-dolhatnám a határozatok nem ismerésével; s nem volt szándékom „általánosságban” úgy nyilatkozni, a mint az a „felvilágosítás” ban — az én elnézésem folytán — megjelent. De a „válasz” után kény-telen vagyok ó. p. urat az „egyes” lelkészek közé számítani; mert ha ő a jegyzőkönyveket — mielőtt az értekezletről szólna „Tudó-sítás”-t megírta — figyelmesen átnézi: bizonyára nem sértette volna meg — magamat nem is számítva — a tanügyi bizottság igen tisz-telt elnökét, a ki lelkiismeretes buzgalommal, nagy ügyszeretettel, a tanügyi bizottság méltó elismerésével végzi az egyházmegye bízalma által reá ruházott elnöki kötelességeket. S talán nekem is lesz szí-ves annyi jogot engedni, hogy ha engem a nyilvánosság előtt vádol szabálytalan eljárással: igazságom érzetében én is a nyilvánosság előtt védekezzem? Többet — ez úgyben — sem most, sem ezután nem írok.

Zitás Bertalan.

— **Az 1900/1901. iskolai évre a főiskolai lakósz-bákba következő ifjak vétettek fel:** XXIV. sz. szobába: Sallai Béla III. é. th., Sallai István I. o., Kun Zoltán VIII. o., Szabó László VII. — XXV. sz. szobába: G. Nagy Béla VIII. o., Nagy Sándor II. o., Nagy Béla I. o. Nagy Ferencz I. o. — XXVI. sz. szobába: Csorba Ferencz I. é. th., Csorba Dezső II. o. Makó Béla I. é. jh. Liskai Gyula V. o. — XXVII. sz. szobába: Keresz-tessi Sándor I. é. th., Keresztessi Lajos VIII. o. Keresz-tessi Ferencz V. oszt., Keresztessi László III. oszt. — XXVIII. sz. szobába: Tóth Endre VII. o., Tóth János III. o., Tóth József I. o. — XXIX. sz. szobába: Tóth István III. th., Csomár Béla III. é. th., Somodi József VII. o. — Jónak látom azonban előre figyelmeztetni a felvett ifjakat azon körülményre, hogy az iskolai elől-

járóság ismét elvehet tantermül két vagy esetleg három lakószobát is. Sárospatak, 1900. jul. 4. *Szivos Mihály*, tápint. felügyelő.

— **Az alispán úr**, a kit *Damokos Andornak* hivnak az udvarhelyi politikai megyében, a székel-udvarhelyi ev. ref. esperest, *Menyhárt Andrást* felelet-adásra vonta azért, hogy esperesi jelentésében azt merete mondani, hogy a megyei közegek a r. kath. lélekképzési művelésben ugyanám résztvesznek a fogdosási munkát elnézése s saját áttérésük folytán. A kérdésre vonásra az esperes visszautasítólág válaszolt, kiméletet kérvén maga iránt a hasonló eljárásokat illetőleg. . . . S az alispán úr, a ki különben hitsorsosunk s mint ilyen ugyanám veri a mellét, de cselekedeteiben az ultramontanizmus-hoz húzónak látszik akkor, midőn a tanfelügyelőt védelmezi, a ki az ev. ref.-nak a magán-tanulást sem engedélyezi a dobói lévita közvetítésével, az alispán úr az esperest feljelentette a püspöknek, hogy ez védje meg a politikai megye megsértett tekintélyét. . . . Jel ez is! noha, az alispán ur már megkövette az egyházat!

— **Figyelmeztetés.** *Felkérjük t. előfizetőinket, hogy ha Lapunk nem érkezik meg rendszeresen, avagy elmarad: reklamációjukkal forduljanak egyenesen lakhelyük póstahivatalához és nem a Szerkesztőséghez avagy a kiadóhivatalhoz. Lapunkat ellenőrzés mellett expedíáltatjuk s így a késedelmeskedés vagy a lap meg nem érkezése a vidéki póstahivatalok hibájául róvható fel.*

A „Sárospataki Lapok”
kiadóhivatala.

Pályázatok.

A budapesti ev. ref. főgymnasiumban a magyar és latinnyelvi tanári állomás haláleset által váratlanul megüresedvén, erre pályázat hirdettetik.

A rendes tanári fizetés első fokozatán évi 1200 frt és 400 ft lakás bér. A törzs fizetés 5—5 évenként 100—100 frttal emeltetik; valamint az előbbi rendes tanárok közt beállandó ürességek esetében 1800 frt rendes fizetésig fokozatosan is előléptetés a szolgálati sorrend szerint történik. Esetleg egyetemi képesítés mellett, az egyetemen való előadás is meg van engedve.

A pályázati folyamodás a pályázónak képesítő bizonyítványával, netalán szakirodalmi munkáival stb. felszerelendő s *folyó év augusztus 20-diki* határidőig a budapesti ref. egyháztanács címére, IX. Kálvin-tér 7. beküldendő.

Budapest, 1900. július 1.

Szász Károly,
I. lelkész.

A miskolczi ev. ref. főgymnasiumnál az 1900/1901. tanévre két tanári tanszékre ezennel pályázat hirdetetik. Az egyikkel, melyre a rendes tanárt a pályázók közül a nm. vallás és közoktatásügyi miniszter ur nevezi ki a matematika és fizika tanítása van összekötve heti 18—20 órán, a másikkal, melyre helyettes tanárt egy évre választ a fentartó testület, a latin és magyar nyelv szak tanítása kívántatik más tárgyakkal kiegészíthetőleg heti 18—20 órán.

Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanárok és tanárjelöltek is, mert okleveles pályázók hiányában a tanszékek helyettesekkel is betölthetnek.

A rendes tanár évi fizetése 2400 korona, 480 korona lakpénz, továbbá 200 korona ötdéves pótlék, mely 800 koronánál többre nem emelkedhetik, de a törzsfizetés a felsőbb fizetési osztályokba sorozás folyamán egész 3600 koronáig emelkedhet.

A helyettes tanár fizetése évi 1600 korona és 240 korona lakáspénz.

A pályázók ev. ref. vallásukat, végzett tanulmányaikat, képességeiket, esetleg eddigi szolgálataikat, katonai állapotukat, egészséges voltukat igazoló okmányaikkal felszerelt folyamodványaikat aláírott főgondnokhoz *folyó év augusztus hó 1-ig* adják be.

Miskolcz, 1900. július 1-én.

Mikuleczky István,
ev. ref. főgondnok.

1—2

Egy új reformáció küszöbén.

Vagy is a XX-ik század, mint a róm. kath. egyház életének utolsó évszázada.

Irta: **Tótvölgyi Titusz.**

Ára 4 korona. Lelkészek és tanítóknak 2 korona 50 fillér bérmentve.

Azok a lelkész urak, kik a könyvet már megrendelték és tartalma meggyőzte őket arról, hogy terjesztésével az ügynek szolgálatot tesznek, egész tisztelettel fölkéretnek sziveskedjenek hozzánk fordulni és mi kíváncsiakra (a könyv árának három havi határidőn belüli megküldése mellett, példányát 2 koronába számítva) a megrendelt könyveket azonnal postára tesszük.

Kiváló tisztelettel

Egy új reformáció küszöbén
kiadóhivatala

Budapest, VIII. Rottenbiller utca 1.

1—2

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréce—Budapest-felől.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-László—Máramaros-Sziget-felől.
Reggel gyorsvonat. 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ¹³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁰ „	„ személyvonat 4 ³⁵ „
Estve vegyesvonat. 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat. 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréce—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat. 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat. 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat. 9 ³⁰ „

1—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖRKÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedréz
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Peremartoni Nagy Gusztáv.” — *Egy prot. tanár.* „Leczke-könyv hamisítások a budapesti egyetemen.” — „Az országos középiskolai tanár-egyesület temesvári közgyűlése.” — *Janka Károly.* „Karla Gábor emlékezete.” — „Egyházfegyelmi szabályjavaslat-tervezet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázati hirdetések.” — „Hirdetés.”

Peremartoni Nagy Gusztáv

1844—1900.

Még alig gyepesedett be a sirhant, a melyet csak az imént állott körül a sárospataki főiskola előjárósága, tanári kara s tanuló ifjúsága azokkal együtt, a kik Warga Lajosban mindenüket veszítették; még alig hegedt be a seb, a melyet mindnyájunk szíven ütött az enyészet kérlelhetlen angyala: az Úr akarata ismét csapást mért reánk s a siralom mélyén kesergőkkel, a kik a július 11-én d. u. 3 órakor az erdő-bényei gyógyfürdőben meghalt *Peremartoni Nagy Gusztávban* az odaadó férjet, a szerető édes atyát gyászolják, mi, az elhunytak volt tanítványai, tanártársai s tisztelői keresztyéni megnyugvással viseljük a sárospataki főiskola újabb veszteségét.

Mintha megtántorodnának lábaink, a mint gyors egymásután járjuk a temető-kertet, hogy elhelyezzük alma máterünk büszkeségeit, hű és igaz munkásait a végső nyugalomra; mintha megnövekedett erővel nyomakodnék lelkünk a mulandóság érzete, a mint azt is el kell veszítenünk, a ki erős testben erős lelket hordozott, lelket, a mely a testi gyötrelmek emésztő kinjai között is mindvégig megtartá örök életre valló jogát s hivatását!

Ám a változhatatlanba bele kell nyugodnunk! S most, a midőn már a *Nagy Gusztáv* kihült tetemeit is átadtuk a koporsónak és sírnak, lelkét pedig visszashalltnak hisszük ahoz, a kitől eredett volt: az emlékezés világánál hadd állítsuk lelkünk elé azt a képet, a melynek tulajdonosa 31 éven át volt a sárospataki főiskola méltó büszkesége.

Méltó büszkesége! . . . Annyi sok nagy és kitűnő erő között, a kik a sárospataki anya iskola életében emléket hagytak hátra a lélek kincseiből: *P. Nagy Gusztáv* a legnagyobbak és legkitűnőbbek sorában foglalt helyet, a ki bár kötetekre menő szellemi termékekben nem ontá ki lelke gazdag tartalmát; a ki bár a tiszáninneni egyházkerület életében a hivatalos kötelek határain túl egy lépést sem tett soha sem; a ki bár sokszorosan tapasztalható, hogy félreértetni, meg nem értetni keserű osztály-rész halandó

lénynék, — a ki bár sokszorosan arra volt hivatva, hogy kedvező körülmények között, mint világító oszlop vezető fénysugárt lövelljen a sötétbe: mégis gazdag szellemi aratást hagyott hátra az eszméktől megtermékenyített lelkekben; mégis ott volt a tiszáninneni egyházkerület minden tényénél szelleme átható általános erejénél fogva; mégis örökké derült kedéllyel forgolódott hivatalos köteleseiben. — mégis megelégedett volt a sárospataki szűk körű élettel.

Nekem úgy tetszik, hogy nem a közönséges mérték szerint kell a *P. Nagy Gusztáv* emlékének áldozni, a jellemkép vonásait megvonni, hanem épen az előbbi sorok tartalmából kifolyólag magasabb állásponton kell őt lelkünk elé állítani már most is, a midőn még olyan élénken érezzük a csak most ért gyászesetet. A magasabb mérték pedig csak egy lehet: *P. Nagy Gusztávot* a maga genialitásában látni és szemlélni.

Eltekintünk attól, nem is akarjuk érinteni ezúttal azt, a mi a magyarországi protestáns szellemnek a fellendülését idézte elő a hetvenes években, a midőn a protestáns egylet tagjai nagy lelkesedéssel fogtak hozzá ahoz a munkához, a melynek tagadhatlanul nemes volt a célja, csupán egy volt a nagy baja, a mely miatt hajótörést is szenvedett, t. i. hogy a néppel nem számolt, holott pedig épen a protestáns egyház kizárólagos nép-egyház; eltekintve attól az egylettől, a melylyel kapcsolatban lett a sárospataki theol. akadémia akkori ifjú tanári kara szabadelvűségéről országszerte híres s épen *P. Nagy Gusztáv* volt az, a ki a mestert, Dr. Ballagi Mórt is túlszárnyalta a lelki szabadság jogaiban s követeléseiben: ezúttal röviden csak arra óhajtok rámutatni, hogy a megboldogult a görög rege szerint Prometheusz által az emberiség részére eltulajdonított isteni szikrából többet, jóval többet örökölt, mint más halandó társa.

Már a gyönki iskolában, születése helyén, kisilliant az isteni szikra mindannyiszor, valahányszor a gyermeki lélek levethet magáról azt a nyűgöt, a

mely természetszerűleg szorítá; valahányszor a fejlődő ifjú úgy érte magát, hogy ő több, mint egyszerűen napról-napra tanúlgató muzsa-fi; majd Nagy-Körösön az Arany János, Szilágyi Sándor stb. arany-korában a mély szemlélődés megmérhetlen erejű emésztődései között nyilatkozik a szikra, a mely a budapesti theológus ifjúból tör aztán ki nagy erővel, hogy nagy gyönyörűséget okozzon azoknak, a kik e szikra fellobbanását munkálták. A budapesti theol. ifjúságnak akkori élete s a Nagy Gusztáv össze volt forrva: a forrongás által, a levegőben lebegő, újítást, reformot szülő eszmék ellenállhatlan hatása alatt, a melyeknek még mélyebbre hatása ott az utrechti egyetemen történik meg, a honnan a sárospataki főiskola előjárósága akkor hívja el, a midőn a theol. akadémia szinte egészen elárúlt. Az eddig terjedő időben a genialitást ott kell keresni abban az erős logikai, benső gondolkozási, szemlélődési munkában, a mely nem a felületes tanulást tartja kötelességszerűnek, hanem az okoknak a fűrkészését már akkor, midőn mások még az oknak a fogalmát sem ismerik, — a mely nem elégszik meg az adottal, hanem az a fő-célja, hogy az adottból az eredetre jusson el s a meglevő tényleges igazságot saját maga igazolja.

A sárospataki theol. akadémia újjászületett akkor, a midőn 1868—70-ig egytől-egyig ifjú embereket kapott szellemi vezetőül. Az ifjú erők között P. Nagy Gusztáv csakhamar feltűnt a maga sajátos modorával, előadási rendszerével, magas szárnyalású gondolataival, eszméivel, viselkedésével, a melyeknek mindenikében több nyilatkozott meg, mint a tucat-emberek modora, sajátossága, sőt mindjárt észrevette az egész közönség, hogy az ifjú bőven merített abból a forrásból, a mely a szellem hatalmának s erejének a kútfeje.

Mit is mondanak, a volt tanítványok róla? . . . Elbűvölően, elragadóan adott elő! . . . Úgy van! A genialitásnak megvan s talán meg is kell lennie annak az erejének, hogy ellenállhatatlanul hat és ragad. Nem a szép szóval, hiszen szó szerinti értelemben szépen, a mint szoktuk mondani, virágosan sohasem beszélt Nagy Gusztáv, — nem a szónoki műalkotás szabályai szerint készített beszédekkel s azoknak retorikus elmondásával, hiszen Nagy Gusztáv a sablonnak mindig ellensége volt s a pózolásnak, a páthosz szónoki értelemben vett alkalmazásának talán még ismerőse sem volt: hanem igenis hatott és ragadott mindig mindenütt azzal, hogy a dolognak, a kérdésnek a legmélyére hatott, ott elemezte a tárgyat s ha ott végzett, akkor a talált kincseket a szellemi működés ama magaslatára vitte, a hol a fárasztó aprólékoskodás helyét az igazságban való ama gyönyörködés foglalja el, a mely dogmatikus kifejezés szerint végeredményileg nem más, mint fruitio Dei.

Vagy talán a volt tanítvány elragadtatása nem igazolás? . . . Am nézzék meg a kételkedők ama munkákat, a melyek számára nézve kevesen ugyan, de tartalom tekintetében annyira súlyosan kerültek ki kezei közül! . . . Nem egyszerű munkák azok, hanem a maguk nemében mintegy mű-termékek, mintegy példák arra, hogyan kell és lehet valamely kérdést kevés biztos adat birtokában elfogadhatólag előtérbe helyezni. A kinek van érzéke a P. Nagy Gusztáv iratainak céljához: az bizonyára tisztában van azzal, hogy a bibliai kritikának magyar területen való meghonosítására csak olyan egyén vállalkozhatott a Ballagi Mórok nyomán, a ki új út törésére hozott magával erőit.

Bárki is észreveheti, hogy szándékosan mutattam rá a bibliai criticismusra, mint arra a térre, a melyen a P. Nagy Gusztáv genialitása megnyilatkozott. De azt is tudni kell, hogy szellemi erejének nagysága, csaknem félelmetesnek nevezhető nagysága, éppen abban állott aztán, hogy a bibliai criticismust minden vonalon alkalmazta s azokat a vívmányokat, a melyek a modern kutatás folytán állottak elő, a vallásos és hitélet terén éppen a bibliai kritikánál fogva föltétlenül igazolni akarta. Az igazolás munkája fárasztó volt s mégis sikerült az azokon az előadásokon, a melyek hallgatói legnagyobb lelki élvezetei közé tartoztak.

Épen ebből magyarázható ki aztán annak a cikkének a hatása, a mely a „Sárospataki Lapok“ első évfolyamában „Húsvéti igazság“ cím alatt jelent meg . . . Kicsoda nem emlékezik az annak nyomán keletkezett vitára? . . . Sajnos, hogy a félreértést nem tudta a megboldogult sem teljes mértékben eloszlatni s mindig úgy állt a nagy közönség előtt, mint a ki esküjéhez hűtelenné vált az általa hit igazság kimondata által, — holott pedig kétségbevonhatlan volt az, hogy a Reumarus-, Strauss és Baur iskolájába járt egyénél be kellett következnie a húsvéti igazságról alkotott felfogásnak.

De ez a félreértés soha egy pillanatig sem zavarta meg lelke nyugalma s az a mély vallásos érzés, a mely ott honolt keblében, a melyet soha senkinek sem volt joga kétségbe vonni, abban nyilatkozott meg, hogy a Krisztus szellemi alakját, mintegy ellenképeül a vele ellentétesen gondolkozók felfogásának, olyan ragyogóan alkotta meg hallgatói előtt, hogy azok minden alkalommal így kiáltottak fel: ecce Christus! . . .

Mindig az volt P. Nagy Gusztáv szándéka, hogy a vallásos érzést mélységes igazzá, őszintévé tegye s mindenek felett, hogy az igazság erejéből származék a hitnek bensősége. Mi, a kik más theol. irányban haladunk, bizonyosságot tehetünk róla, hogy ő az igazságot hitte s hirdette, azt, a mely az ő lelkének meggyőződése s igazsága volt.

Hatása éppen ezért nagy volt s csak sajnálni lehet, hogy eszméi, igazságai úgy, a mint azok lelkében éltek, a mint alakot öltöttek az ihletés pillanataiban az előadások alkalmával, nem nyertek valamennyien megállapított modorban kifejezést. Félreértetésének oka is sok esetben abban keresendő, hogy hallgatói a biztos forma hiányában, helytelen, tőle nem hallott tételeket hoztak forgalomba. De a megboldogult e tekintetben, mintegy sajátos ellentétül lelke magas és gyors röplésének, nehezen mozgó volt, nagy kárára magyar protestáns irodalmunknak.

A kép, úgy gondolom, hű a vonásokban, de nem teljes, nem egész . . . Nem is akartam, mert arra, hogy P. Nagy Gusztáv szellemi képét egészszé, teljessé tegyük: idő kell, a melyben a vesztéseget érző szív elesittul zaklatottságában s lassan-lassan visszanyeri rendes dobogását; nyugalom kell, hogy az 56 évre terjedő életidőt átélhessük lelkünkben s a mozgalmas pontokon az igazságot megállapítsuk. E pár sor legyen csupán halvány jele annak, hogy mikép érzünk most, a mikor P. Nagy Gusztáv elköltözött közülünk s csak emléke leng körül bennünket . . .

Mintha érezném ama kézzsoritást, a melyet alig 18 napja váltottunk egymással, mintha hallanám a sóhajt, a mely ajkairól akkor hangzott: csak még

élhetnék!... Az Úr úgy akarta, hogy már meghaljon. Tudom, mert mondta, mondta a maga meggyőződéstől rezgő hangján: „bármikor kész vagyok az én Uram elé menni!”, tudom, hogy készen várta a végső pillanatot s ez a legnagyobb bizonyosság a mellett, hogy ő hívó volt!

Az Úrban halt meg, az Úrban van örök élete!

Lecke-könyv hamisítások a budapesti egyetemen.

A protestáns felsőbb tanintézetek szellemi munkásainak körében régtől fogva sokszor hangoztatott felfogás és meggyőződés az, hogy a felsőbb oktatás ügyében az államnak sürgős tenni valói vannak, a melyeknek húzása-halasztása csak egyet eredményezhet, azt t. i. hogy valami nagyobb botránynak kell majdan bekövetkeznie, a mely miatt aztán pirúlnia kell az egész magyar közoktatási ügynek. Epen e Lapok évek hosszú sora óta emlegeti azt, hogy az egyetemi oktatás intensivitása egyáltalán nem felel meg annak a magas célnak, a melyet a legfelsőbb oktatási intézet tartozik szolgálni. Csak nem régiben is rámutattunk arra, hogy a budapesti egyetem jogi fakultásán az állapotok teljesen tarthatatlanok, a melyeknek megváltoztatása érdekében nagyon is elérkezett az idő a legmesszebb menő rendezés eszközésére. Csak az imént hangoztattuk, hogy a tudományos képzés, a tanulás fogalmával, eszméjével egyáltalán nem egyeztethető össze az a tényleges állapot, a mely abban nyilatkozik, hogy a *tanuló egyúttal kenyér-kereső is*, idejét állami, megyei, magán intézetek irodáiban töltve el.

Nekem úgy tetszik, hogy a mitől rettegtünk, az bekövetkezett akkor, a midőn a budapesti egyetemen *lecke-könyv hamisítások történtek, a melyekért több hallgatót szigorúan meg kellett büntetni, egy s több félévi időnek az elvesztését kellett kimondani.*

Mi a magunk részéről korántsem mondjuk a bűn büntetését sem drákoznak, sem kegyetlennek, mint némely fővárosi lapok, sőt helyesnek és szükségesnek tartjuk, mint olyat, a melynek alkalmazása nélkül egyáltalán nem lehetne iskolát, felsőbb tanintézetet fenntartani. Epen ott, a hol az igazságra tanítják a fogékony lelkeket: nincs, nem lehet helye annak, hogy a hamisítokkal szemben kegyelmesek legyenek az ítélet hozók.

Nem is foglalkozunk azért magával az u. n. drákói ítélettel, hanem igen is azzal az állapottal, a mely az ilyen ítélet bekövetkezését eredményezte, a melynek létrejötte miatt, szerény meggyőződésem szerint, pirulnunk kell mindannyiunknak, a kik a magyar közoktatás ügynek vagyunk munkásai.

A budapesti egyetemen magát az ifjúságot illetőleg tarthatatlan állapotok uralkodnak. Ott, a hol az ifjúság politikai komédiát játszik, — ott, a hol az antiszemizmus fogja igába a még szűzies tisztasággal dicsekedni tartozó ifjú lelkeket, — ott, a hol az ultramontanizmus ördögével karöltve vitus-táncot járnak az ifjak, a kik a „Szent-Imre” egyesületben arra oktattatnak, hogy miképen kell a felebaráti szeretetet kicsúfolni: ott a helyzet tarthatatlan s minél előbb mindent el kell követni, hogy az állapot, a mely rothadt, szűnjék meg s az egészséges élet működés láttassék meg minden vonalon.

De nemcsak az érintett irányban, hanem szigorúan az oktatás szempontjából is tarthatatlan a hely-

zet az ifjúságot illetőleg a budapesti egyetemen. Ott, a hol a tanár- és a tanítvány között a közvetlen ismeretség nem áll fenn, vagy csak a legkisebb mértékben nyilatkozik meg, — ott, a hol a kettőt, tanárt és tanítványt az ég és föld távolsága választja el egymástól, holott pedig a kettőnek az atya és gyermek közötti viszonyt kellene ápolnia, — ott, a hol a vizsgáztatás a fennálló rendszer szerint nem egyéb, mint a véletlen dolga: komoly- és eredményes tanügyi foglalkozásról sem a tanár, sem a tanítvány részéről nem lehet még csak szó sem.

Es vajjon a tanárok, a szellemi életnek emez első rendű képviselői s munkásai, olyan helyzetben vannak e, a mely az ő szempontjukból is teljesen kielégítő? . . . Nem anyagi tekintetből van szó erről, hiszen ezt elég kedvezően rendezte a különben szűk markú kormány, hanem igenis abból a szempontból, hogy vajjon megfelelhetnek-e annak a hivatásnak, a mely a legnemesebb s a legfenségebb?

Nem volnánk igazat mondók, ha azt állítanók, hogy nem felelhetnek meg előadói teendők sokasága s nagysága miatt! Nem, mert az bizonyos, hogy heti 5—6, legfőlebb 8 órai előadás, egyáltalán nem meríti ki a professorok erejét. Hanem igenis állítjuk, mert állítanunk kell, hogy a fennálló vizsgáztatási rendszer nem előadó tanárokat követel, hanem *vizsgáztató-gépeket!* Már pedig hogy a tanár ne tanár, hanem censor legyen unos-untalan, hogy az előadás, a tanítás helyett a vizsgáztatás legyen a közoktatásügyi cél: ez olyan állapot, a melynek tarthatatlan volta kétségbevonhatatlan.

Akkor, a midőn szeretünk dicsekedni azzal, hogy sokat haladtunk kulturális téren, egyáltalán nem szabad olyan esetek bekövetkezését lehetővé tenni, a melyek csakis kulturális süjdedésünkről tanúskodnak. Akkor, a mikor évről-évre mind többet-többet igyekszünk áldozni a kultúráért s abban a tanügyért: mind jobban-jobban jelét kell adnunk annak, hogy igenis lépésről-lépésre megyünk előre s *nulla dies sine linea!*

Csakhogy a fontolva való haladás nem egy az egyáltalán nem haladással! A tett megölője a habozás, a tétozás! . . . S sajnos! a magyar közoktatásügyi vezetői ez utóbbinak a megvalósítói. Évek hosszú sora óta rebesgetik ezt is, azt is a tanügyi téren való fejlődés, haladás szempontjából; a jogi szakoktatás reformját ez is, az is emlegeti, a mint beleül a miniszteri bársony székbe: de csak a szónál maradunk s a szó aztán azt eredményezi, hogy mind több-több visszaélés keletkezik ott, a hol a legnagyobb rendnek s igazságnak kellene uralkodnia!

Ha a középiskolák tekintetében már annyira-mennyire rendbe jöttünk, — ha tisztában vagyunk azzal, hogy a nemzeti oktatásnak miként kell érvényesülnie, — ha az anyagi áldozatok meghozatalától sem félünk: akkor a felsőbb oktatási ügynek sem szabad tengenie, hanem határozott irányban kell azt rendezni, hogy arc-pirító jelenségek ne jöhessenek, felszínre. Ha mi, protestánsok a mi felsőbb tanintézeteinket a csalások, hamisítások, visszaélések bűvétől mentesekké tudjuk tenni, — ha mi, protestánsok meg tudunk felelni annak a követelménynek, hogy a tanár tanár, a tanuló tanuló legyen a felsőbb fokú oktatásügyi intézetekben is s ha mindenen felett képesek vagyunk létesíteni azt a viszonyt, a mely elengedhetetlen feltétel ahoz, hogy az oktatás-nevelés sikeres legyen. t. i., hogy tanár és tanítvány ne ellenségként álljanak egymással szemben, akkor a sok-

kalta hatalmasabb, kedvezőbb helyzetben levő államnak egész könnyedén meg lehet valósítani azt az ideális állapotot, melynek a felsőbb oktatás körében kell léteznie, a hol a szak-tudományok elsőrendű munkásai s azokká válandó hallgatói élnek s mozognak.

Ugy gondoljuk, hogy az index-botrány lökést fog adni a régóta vajdó felsőbb-oktatási reformnak s rábirja az illetékes köröket arra, hogy ne csak tervezetekkel áltassák a közvéleményt, hanem tényleges javaslatokkal is foglalkoztassák az arra hivatottakat. — Vagy ha nem: akkor csak rajta s kövessen el a budapesti egyetem minél több botrányt, hadd szégyenkezzünk s hadd égjen arcunk a pirulás miatt.

Mi mint protestánsok, teljesen jogosítottaknak érezzük magunkat arra, hogy az állami felsőbb oktatás ügyét komoly és szigorú kritika tárgyává tegyük, mert kezdettől fogva voltak felsőbb tanintézetek s mert a külföldi e nemű intézetekkel az idők hosszú folyamán át összeköttetésben állottunk a tudomány öregbítése céljából. Ez a kettős alap, úgy gondoljuk, elegendő jogcímet ad arra, hogy igazságos és szigorú kritikát gyakoroljunk a budapesti egyetemi botrány alkalmából állami felsőbb oktatásügyünk felett.

Egy prot. tanár.

ISKOLAI ÜGY.

Az országos középiskolai tanár-egyesület temesvári közgyűlése.

(július 3—4.)

Ott, hol a magyarság anya-nyelv szerint még nem alkotja a többséget, — a hol az idegen ajkúaknak jobb része csak a szív érzéseiben hódol a magyarság eszmei fenségének állami s nemzeti tekintetben: sokszoros jelentőséget lehet és kell tulajdonítani annak, hogy a magyar közoktatásügy napszámossai derekas munkát tudtak végezni s egy lépéssel ismét előbbre vitték a tárgyalások során a magyar nemzeti oktatás ügyét.

Megjelent, mint rendesen, most is az egyesület elnöke: *Dr. Beöthy Zolt*, hogy eszméivel irányítsa a tanácskozásokat; ott volt most a kultusz-minisztérium államtitkára is, *Zsilinszky Mihály*, a magyar tanügyi életnek ez a régi dicsekedése, a ki szürke professorból, még pedig prot. professorból emelkedett pick auf mostani állásába. S ott voltak az egyesület hivatalnokain kívül sokan, igen sokan a tagok sorából, az érdeklődőkből, a város és megye előkelőségeiből.

Beöthy elnök tartalmas és lendületes beszéde nyitotta meg a tanácskozást. A beszéd első részében Temesvár városának a jelentőségével foglalkozott, majd a középiskola fontosságára terjeszkedett ki, hangsúlyozva annak nem csupán általános műveltséget adó voltát, hanem nemzeti tartalmú és irányú működését is. Mély hatást gyakorolt a beszédnek az a része, a melyben a magyar nyelvnek a magyar lelket tolmácsoló hivatását rajzolta, mint a mely egyetlen biztos jel, a mely győzelemre vezet, a melyet „se a közöny köde, se az elbizakodás felhői” nem takarhatnak el, hanem ez lesz a „vezető csillagfény,” a mely beragyog „mindenha valamennyi iskolánk ablakán, a magyar vidéken épen úgy, mint a nem magyar nyelvűeken.”

A lelkes és meg-megújuló éljenzéssel fogadott beszéd után az államtitkárt üdvözölte Beöthy; továbbá Dessewffy Sándor temesvári r. kath. püspök képviselőjét, Németh

József felszentelt püspököt, a főispánt és a polgármestert. Az üdvözlésekre első sorban Zsilinszky Mihály válaszolt, azután a r. kath. püspök.

Napirend szerint a megnyitási mozzanat után a titkári jelentés következett *Dr. Négyessy Lászlótól*, majd a *Müller József* pénztárnok jelentése, nem különben az u. n. segély-alap állapotáról szóló jelentés *Vámossy Mihálytól*. Ezeket megelőzőleg üdvözlő sürgöny menesztett Wlassics miniszterhez, a ki rövid idő alatt csakhamar megköszönte a megemlékezést.

Első előadó volt, a tárgysorozat szerint: *Bergmann Ágoston* temesvári főreáliskolai tanár, a ki ily címen olvasott fel: „*A középiskolai oktatás a jellemképzés szolgálatában.*” Hangsúlyozta, hogy főfeltétel a tanár kristály tiszta jelleme s a tanítványok lelkének a tudományért való lelkesedése, a mely a bizonyítvány nyeresre való törekvés által nincs korlátozva.

E paedagógiai tartalmú előadást *Dr. Bódiss Juszti* nannonhalmi tanár felolvasása követte az *actiók tandról az elméletben és a gyakorlatban*. A felolvasás az ige cselekvésére vonatkozó grammatikai meghatározásokat helytelenítette, hozzászóltak a kérdéshez Dócy Imre és Dr. Gyomlay Gyula.

Ezek után közbejött volt a város részéről, miután rövidesen megtekintették a tanszerkiállítást is.

A második napi gyűlésen első előadóként *Latkócy Mihály* losonci tanár szerepelt, a ki „*A régészet a középiskolában*” címen olvasott fel azzal a célzattal, hogy a kollegákat arra a hálás feladatra figyelmeztesse, a melyet a régészetnek nyújthatnak a tanítás keretében.

Gerevich Emil kassai tanár az ifjúsági iratokról értekezett, indítványozván, hogy az eddig megjelent iratok szedessenek lajstromba, az ezután megjelenők pedig miniszteri approbációval látandók el. Ez utóbbi pont ellen határozottan állást foglalt Dócy Imre, a kinek ellenkező irányú javaslatát Négyessy László is pártolván, az indítványt tevő visszavonta javaslatát s a közgyűlés a Dócyt fogadta el, t. i. hogy a tanári körök foglalkozzanak a kérdéssel.

Markovich Sándor értekezése az idegen élő nyelveknek, különösen a német nyelvnek szemléltető alapon való tanításáról szólott, öt pontba foglalván össze tetteit. Ugyancsak az idegen nyelvnek ügyével foglalkozott *Latkócy Mihálynak* második előadása, a mely felett érdekes vita indult meg annak a konstataásával, hogy modern nyelvet nem lehet megtanulni a középiskolában. Hegedűs Izidor jelzett s ígért előadása az előadó betegsége miatt elmaradt.

Közül a főtitkár az üdvözlő iratokat olvasta fel, majd indítványozta, hogy tiszteleti tagokul válaszsza meg a közgyűlés: *Dessewffy Sándor* püspököt, *Baksay István* rimaszombati nyug. tanárt s *Komlóssy Ferenc* országgyűlési képviselőt. Az indítványt egyhangúlag elfogadták.

Az egyesület helyiségének kérdésében a klub-helyiség feláldozásával döntöttek, kimondván, hogy csak a szükséges adminisztrációs helyiséget fogja az egyesület bérteni. A szepesi tanári kör által indítványozott igazgatói értekezlet eszméje áttétetett a vidéki tanári körökhöz.

Mielőtt végzett volna a gyűlés. *Kemény Ferenc* budapesti reáliskolai tanár tette meg a következő indítványt: „*Az országos középiskolai tanári egyesület bizottságot küld ki azon eszközök és módok tanulmányozására, a melyek alkalmasak arra, hogy az ifjúságnak ellentálló képességét az érzelmi kísértésekkel szemben fokozzák és a korai kísértésektől lehetőleg megóvják. A vidéki körök foglalkozzanak e kérdéssel, valamint a minisztérium s a*

közoktatási tanács is méltassa figyelemre e kérdést s esetleg országos inkélon is tárgyalassék." A kérdés a jövő gyűlésen fog érdemleges elbírálásban részesülni.

A jövő évi költségvetés megállapítása után véget ért a közgyűlés, a melynek tagjai ismét megtekintették a tanszerkiállítást, a hol felolvasás is volt az üvegről. Majd ismét közebbétre gyülekeztek össze, mint a temesvári r. kath. püspök vendégei.

A felolvasások magjai értékes anyagot szolgáltatnak az érdeklődőknek paedagógiai s tanítási szempontból.

NEKROLÓG.

Karla Gábor,

1826—1900.

A „Hegyköz“ egyik csendes falujában, a tűz által megpróbált, de a romjaiból megújódott radványi paróchián az Urnak egy egyszerű szolgája fejezte be május hó 16-án munkás, küzdelmes életét. A nap épen a délponton állott, mikor az alkonyatra hajlott élet leáldozott. Rövid két heti gyengélkedés után lepte meg az elaltató álmom, a lélek áldott állapotában, az államsegély kézhez vételének naponként megújuló reménye közben. Rá nézve azonban a jobb idők képe, csak reménység maradt, ígéret földje, a melynek mesés színekkel hímezett mezőire nem léphetett, csupán az elérhetetlenség vágyával gondolhatott. Most már oda tért, hol elülnek a sziv vágyai, elpihen a reménykedés, mert elfoglalja helyöket a reménysegek valósága.

A megboldogult, néh. *Karla Gábor* 1826 április hó 14. napján született Csanáloson, Zemplénmegyében, *Karla István* és *Butyкаи Zsófia* egyszerű, de jó módú, földmivelő szüléktől. Első kiképzését szülőföldjén nyerte, melyet bővítendő, a miskolci lyceumba vitték a szorgalmas gyermeket gondos szülei. Ugy itteni tanulmányait, mint Sárospatakon a papi tudományokat kitűnő sikerrel végezte. Theologiai pályáját a szabadságharc szakította meg, melynek tartama alatt Liszván töltött egy évet, mint kántor tanító. Mikor elpihent a csatazaj, az utolsó reménység elköltöztével, visszaköltözött ő is Patakra, hogy főként vasszorgalma által, eredményről-eredményre haladjon. A megboldogult már diák korában is zárkózott természetű volt, a mint hogy az életbe sem hozta át a szívnak azt a jótékony meleget, mely kölcsönös áramlásba hozza a kedély hullámaait a barátság, szeretet, együttérzés által. S úgy tűnik fel előttem, hogy egész életfolyamata is, minden mozzanataival, kedélyvilágának ebben a jegyében fogantatott, mely a Mózes Nébóhegyi sorsára kárhoztatta, hogy t. i. kibontakozzanak előtte az ígéret földjének körvonalai, de belépni a nagyobb tevékenység, a több boldogság területére ne legyen joga. A kitűnő sikerrel végzett iskolai pálya, tiszta lúci 3 éves rektorsága, mely amúgy is rendezett anyagi viszonyainak teljesebbé tételére, kikerekítésére alkalmas volt, a finom műveltségű Bónis József családjánál Zsadányban eltöltött nevelői év, Átányi József mellett Abauj-Szántón végzett 3 évi káplánsága s a nagymíveltségű Dr. Ferenczy József kassai pap másfél évi környezete, e mindenesetre nagyobb várakozásokra jogosító előzmények után, ama jellegzetes vonás nélkül érthetetlen, magyarázat nélkül való volna életének bekövetkezett elszíntelenedése, ködbe foszlása. Ez azonban távoiról sem jelenti azt, hogy a kimért kötelességek teljesítésében hív ne lett volna mindhalálig, csak a lelki életben szemembe tűnt mindennapi sajátosságra akartam

rámutatni, mely egy egész életnek szabályozójává, mondhatni törvényévé válik.

A vilyi egyház bizalma szólította el 1861-ben munkásul az Ur szőlőjébe 7 hónapi ottani felés papsága után. Hat évre terjed itteni működése, a melynek idejére esik nősülése is, feleségül vevén *Gönczi Fánit*, ki 1892. év szeptember 28-áig osztja meg vele az élet kedves és kedvetlen dolgait. Hazasságukból 11 gyermek származott kik közül 4 máig is él, 7 pedig kisebb, nagyobb korban elhalt.

Hat évi vilyi lelkészkedése után a radványi egyházba költözött át, helyet cserélve kölcsönösen *Kiss József* akkori radványi lelkésszel. Szolgálati éveinek legnagyobb része, mintegy 34 év, ebben az állásában telt el nem csekély gond, törődések között, bár a legkisebb életrevalóság mellett is tűrhető, sőt jó életmódot teremthetett volna úgy magának, mint övéinek, mivel elég tekintélyes magán vagyona: egy telek földje s a pataki határban szép darab szőlője volt s emellett gyermekeket sem iskoláztatott. De hát a jégkéreg szívéből önmaga s önvérei előtt sem tudott lehúllani, sőt talán épen ezek iránt volt egészen érdektelen, mert hivatali működésében e fásúltság kevésbbé szembetűnő, hiszen még a legutóbbi időkben is, hajlott korban, testileg mondhatni roskadtan, hűséggel teljesítette a lelkési szolgálatot s a nem épen közeli leányegyházban, Pálházán időről-időre pontosan megjelent, sőt a radványi iskola vezetését is csak három évvel ezelőtt adta ki kezéből, a mikor, mint maga írja önéletrajzában — „kifáradván és mint öreg elgyengülven, kényszerülve lettem önálló tanító, állomást szervezni.“ És csakugyan gyöngye volt, talán önmagával is jötehetetlen, a mit bizonyára önmaga érzett legjobban, mert a múlt 1899. év őszétől saját kérelmére az *árvaszék gyámság alá helyezte, kinevezvén gyámjául egyháza gondnokát*. Nem tudom, hogy vajjon az árvaszék közölte-e egyházi főhatóságainkkal ezt a határozatát, illetve végzését, csak azt tudom, hogy felsír, feljajdul a lelkem minden érzése odabenn utánad oh mentsvár, lelkési nyugdíjintézet?!

Miután gyermekeit még életében kielégítette, elosztva közöttük vagyont, megmaradt ingóságait s esedékes államsegélyét a radványi ev. ref. egyházra hagyta azzal a kikötéssel, hogy a befolyó összegből meglévő tartozásai kiegyenlítettessenek. Ez volt az utolsó ténye, mintegy kilángolása a folytonosan lobogva égő léleknek, s aztán jött az Ur s az ő jóltevő angyala s az erőtlenségből, az elhagyatottságból, a szálnalmas kórágából kiemelte s adott neki nyugodalmat a radványi temető kertben, hová népének kegyelece s a vidék élénk részvéte kísérte ki örök nyugalomára. A megfáradt test pihenjen csendesen! A lélek pedig találjon kifejtettebb életet!

Janka Károly.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházfegyelmi szabály-javaslat tervezet a tiszánineni ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.

(Folytatás.)

Megállapított eszközeink 7 pont alá vannak foglalva.

Hogy a tanítás és jó példaadás első helyen áll: ezt indokolni sem szükséges. Sőt határozottan állíthatjuk, hogy ettől függ minden! Ugyanazért ne pusztán kenyérkeresetnek és terhes hivatalnak tekintse a lelki-

pásztor az ő állását, hanem az evangéliom szellemétől, a protestáns elvek igazságaitól, — nemes idealizmustól és élő hittől áthatva mindenkor lelkesedéssel hirdesse az ígét és gyakorolja a lelki gondozást. És hogy az igaz keresztyén élet útját megmutassa hallgatóinak: először magának kell már az iskolában a Krisztusba oltatnia, az életben pedig magának kell hívei előtt azon az úton járni, a melyről hirdeti, hogy az a boldogságra vezet. És hogy ezen az úton ingadozás nélkül járhasson, nem szabad elkedvetlenedni sem az eddig méltán hangoztatott szegénység, sem az oly sokszor tapasztalható rossz akarat és háládatlanság miatt, hanem folyvást szem előtt kell tartani a nagy apostol amaz intését: »ne győzöttségével meg a gonosztól, hanem inkább a gonoszt jóval győzd meg.« (Rom XII. 21.)

A b) c) d) pont alá foglalt fegyelmi eszközök ismereteseek. Új csak az, melyben a szeretetteljes figyelmeztetés szóval vagy írásban történik a lelkipásztor belátása szerint. Ezt az írásban való figyelmeztetést föl kellett vennünk, mert tudjuk gyakorlatból, hogy egyszeri felhívásunkra a fegyelmi vétséget elkövetők sokszor meg sem jelennek, az írás pedig elébb vagy utóbb, de mégis mindenképp megtalál, mely szeretetteljes figyelmeztetés a legtöbb esetben csak javító hatású lehet.

Eddig ismeretlen, tehát egészen új eszköz az e) és g) pont alá eső. Az első így szól: »a feddő ítélet kihirdetése a szószerűből a gyülekezet előtt.« A második: »Esperesi közhírré tétel az egyházmegyében.«

Midőn e két fegyelmi eszközt, mint javító hatású büntetést felvettük, az volt a célunk, hogy a kik olyan súlyos fegyelmi vétséget követnek el, a kiknél sem az intés, sem a feddés nem használt, sőt makacsoknak, föl sem vevőknek mutatták magokat, minden egyházi fegyelemmel szemben: bizonyára megérdemlik, hogy nevük a feddő ítélettel kapcsolatban templomi szószerűből kihirdetessék az egész gyülekezet hallatára. Ugy gondoljuk, hogy az erkölcsi önérték, mely a szeretetteljes intésre nem tudott felébredni a durva kéreggel bevont szívben: hihetőleg fel fog ébredni akkor, midőn az egész gyülekezet előtt kihirdetetik úgy a fegyelmi vétség, mint az azt követő ítélet. Csak egyszerűen alkalmazzuk az eljárást gyülekezeteinkben, hisszük, hogy az erkölcsi betegek talán szégyenérzetből meg fognak gyógyulni és gyülekezeteink vallás-erkölcsi életére, tisztaságára csak javító, tisztító hatással lesznek.

»Az esperesi közhírré tételt az egyházmegyében,« mint a fegyelmi büntetésnek g) pontja igazolja, csak azokkal szemben, kívánjuk érvényesíteni, a kik intés és figyelmeztetés dacára elmulasztják házasságukat egyháziilag megáldatni, vagy a kik születendő gyermekeiket más felekezetnek engedik oda.

De hát lenne-e e fegyelmi büntetésnek valami hatása? kérdik azok, a kik minden lelki furdalás nélkül kirekesztenék az ilyen bűnösöket az egyház kebeléből.

Nézetünk szerint lenne! Ha tudjuk azt hogy ma a gőz és villany századában még falusi embereink is gyakran jönnek-mennek, vásárolnak, úgy hogy a legtöbben tudják egy egyházmegyének fontos és kiemelkedő eseményeit és ha tudjuk azt, hogy híveinknek még mindig kedves beszélgetési tárgy a templom, torony, paróchia, iskola és az ezekben működő belső emberekről sokszor alkotott dicsérő vagy gyalázó bírálat: akkor egész nyugodtan elfogadhatjuk a legnagyobb fegyelmi büntetést, mert bizonyára szájról-szájra adják majd az emberek az olyan megbélyegzett egyének nevét, a kik méltóvá tették magukat arra, hogy róluk ilyen oldalról vegyen tudomást a világ. Rész hírbé

keveredni a mi népünk nem szeret, rendkívül sokat ad becsületére. S bizonyára az erkölcsileg gyengéket, ingadozókat hasonló esetben megfélemlítene a legnagyobb fegyelmi büntetés. Meg aztán sok mindenféle anyagi érdek is érinthet a büntetés illetlen alkalmazása, minek visszasziasztó, tehát csak javító hatása lehet! E fegyelmi büntetéssel azonban rendkívül óvatosan kell eljárni. Elég csak az illető nevének felemlítése, lakása és elkövetett fegyelmi vétsége. Elég: ne hogy rágalmozási és becsületsértési perbe fogjanak bennünket!

(3. §.) A javaslat 3-ik §-a, mely a fegyelmi eseteket sorolja fel, bővebb indoklásra nem szorul.

Két pont alá foglaltuk a fegyelmi eseteket. Az első pont alá tartoznak azok, melyek a *vallásosság* és *közérkölciség*; a második pont alá azok, melyek az *egyház* és annak *intézményei* ellen irányulnak. Amott fel van sorolva mindaz, mely mint hitelveinkkel ellenkező szokás, vagy mint anyaszentegyházunk megsemmisítésére irányuló törekvés gyakoroltatik.

Az első pont alá a kisebb a második pont alá a nagyobb vétségek tartoznak.

Ugy tudjuk, hogy a mai napság, a hitelveinkkel ellenkező szokások, minők: a búcsújárás, úrnapi körmenetben való részvétel, sírok kivilágítása stb. annyira el vannak terjedve, különösen vegyes felekezetű egyházközösségeinkben, hogy ezeknek tovaterjedése ellen okvetlenül meg kell tenni óvó intézkedéseinket, nehogy nagy veszedelem származzék belőle. A fényes külsőségeknek különben is vonzó hatásuk van. — Régebben katonasággal sem tudták hajtani hitben erős református híveinket az úrnapi körmenetekre, ma meg úgy tapasztaljuk, hogy igen nehéz, majdnem lehetetlen visszatartani őket. Ennek oka bizonyára a meggyengült református öntudat és a hitbeli ingadozás.

De legnagyobb fegyelmi vétség kétségkívül az, a mire az új egyházpolitikai törvények szolgáltatnak bő alkalmat. Tehát, mert szentesített törvény védi eljárásukat, rendkívül nehéz az egyháznak az ilyenekkel szemben védekezni. — És ha azt akarja mégis anyaszentegyházunk, hogy ilyen vétségek soha, vagy nagy ritkán forduljanak elő, a lelki gondozás bensőbbé tételére, az egyház fegyelmeinek tapintatos alkalmazására, *mindenek felett pedig vallásos szellemtől áthatott iskolákra* van szükségünk. E sérelmes pontnál érezzük leginkább, hogy pusztulunk, veszünk. Pedig mi evangéliomi alapon állunk s az evangéliomnak meg kell győzni a világot. De lelkész, tanító s presbyterium együtt működjék, nem a lelkész maga. Így biztosabb a siker.

(4. §.) A javaslat 4. §-a azon fegyelmi büntetéseket sorolja fel, melyek a fegyelmi vétség mértékéhez képest fokozatosan alkalmazhatók.

Mivel a javaslat 2. §-a részletes indoklásánál nagy vonásokban körvonaloztuk álláspontunkat: itt csak azt említjük fel, hogy a fegyelmi vétséget elkövetők is két csoportra oszthatók, u. m. hivatalnokok (v. szolgák) és nem hivatalnokok vagy köz egyháztagek csoportjára. A hivatalnokoktól (gondnok, presbyter, pénztárnok) méltán megvárhatja az egyházközösség, hogy úgy fénylík az ő világosságuk, hogy mások is látván az ő cselekedeteinket, mindnyájan dicsőítsék a mennyei Atyát! (Máté V. 16.) És ha mégis fegyelmi vétséget követnének el, mint előljárók: méltók a büntetésre, méltók a hivataltól való megfosztásra. — És ha tudjuk azt, hogy mily nagy erkölcsi vereség egy gondnokra, vagy egy presbyterre nézve, ha megfosztatik bizalmi állásától: nagyon is ébren kell lennie egy lelki pásztor-

nak, hogy papi bölcsességével, és törvény ismeretével helyesen vezesse egyháza előljáróit, alkalmazza a szeretetteljes figyelmeztetést és intést, különösen az ilyenekkel szemben és csak a legvégső esetben alkalmazza a megfosztó ítélet kimondását. (Folyt. kö.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Peremartoni Nagy Gusztáv* temetése a gyászba borult család iránt érzett mélyeséges részvét mellett a főiskola udvaráról történt július 13-án délelőtt, miután a holttestet az erdőbényei fürdőből 12-ikének éjszakáján haza szállították. A főiskola most néma területén megdöbbenőleg hatott a zokogás, a gyász-ének, a lelkész beszéde, mintha ez a mély megdöbbenés is jelezte volna azt a nagy fájdalmat, a mely ott ült azoknak a szíven, a kik a koporsóban legdrágábbjukat tudták elpihentnek. A távollevő ifj. énekkar majd az emlékünnepeken fogja a gyászszolozsmát elmondani, most az egyházi énekkar zengedezett bánatos énekeket. A halotti beszédet, a melyet a jövő számban adunk, *Novák Lajos* főiskolai lelkész mondotta, a sírnál *Csontos József* vett végbúcsut az elköltözöttől... Az újra felásott sírhalom, a melybe utoljára 1884-ben temettük a megboldogultnak első nejét, az árván maradt gyermekek könyeivel van megáztatva, a kik özvegy édes anyjukkal a kegyelem Istenébe vetett erős hitökkel áldoznak elhunyt kedvesök emlékének... A hű és igaz ember, a szív emberének, a lélek férfianak emléke legyen áldott, örökre áldott!... — *Székelgy Lajoska*, Dr. Székely György sárospataki akad. tanár fél éves kis fiacskája, rövid szenvedés után július 7-ikén jobb létre szenderült Szikszón. Legyen megáldva a letört bimbó emlékezete!

— **Emlékeztető szózat tiszáninnení ev. ref. egyházkerületünk egyházaihoz s ezek előljáróihoz.** Tudomásomra jutván azon fontos körülmény, hogy a *Bethlen Gábor* szobor-bizottsága, az általa kiadott gyűjtőívekből, a kormányzásom alatt álló tiszáninnení ev. ref. egyházkerület önálló egyházainak, ezek presbyteriumainak s lelkészeinek is küldött példányokat és pedig oly célból, hogy e nemes, különösen protestans szempontból fontos, hazafias cél előmozdításában, a dicső fejedelem szobrának, erdélyi területen leendő felállításához adakozásaikkal járuljanak: mulasztthatatlan kedves kötelességemnek tartottam felhívni és figyelmeztetni egyházainkat, ezek előljáróit, különösen lelkésztársaimat arra, hogy méltó hálával emlékezve a nagy és dicső fejedelemre, meggondolván azt, hogy mi volt Bethlen Gábor ránk protestánsokra, sőt általában a magyar nemzetre, s ennek szabadságára nézve, siessenek a fontos célra gyűjtéseket rendezni egyházanként, s gyűjtésük eredményét, a szoborbizottság által megjelölt helyre s kitűzött időn belől kézbesíteni. Az egész magyar nemzetre, különösen reánk protestánsokra már eddig is méltán nehezedő mulasztás vádjától fogjuk szíveinket megkönnyíteni, e valóságos és hazafias kötelesség teljesítése által. Miskolcz, 1900 július 12-én. *Kun Bertalan*, tiszáninnení ev. ref. püspök.

— **Ötven éves** lelkészi s tanári működésének jubileumát ünnepelte e hó 3-ikán *Dr. Heiszler József* domborádi ev. ref. lelkész, volt sárospataki theol. tanár, Kis-Várdán a felső-szabolcsi egyházmegyei lelkészi értekezleti gyűlés alkalmából... Szívünk igaz örömevel köszöntjük a nagy nevű jubilánst s óhajtjuk, hogy az Úr ke-

gyelme ad multos annos tartsa meg anyaszentegyházunknak Dr. Heiszler Józsefet!

— **A magyar közoktatásügy menetének meglassúdását** igazolja az „*Egyetértés*” ez évi 181-ik számában egy b. betűs jegyű író (Dr. Bokor József?!), a ki igen helyesen s kétségbevonhatlanul állítja s bizonyítja azt, hogy egy idő óta határozott esés van Wlassics közoktatásügyi működésében. Bizonyítékokul ezeket hozza fel: 1. az orvosok szigorlati kérdése végleg lekerült a napi-rendről; 2. az egységes jogi államvizsgálat törvényjavaslata 2 év óta semmivel sem haladt előre; 3. az országos közoktatási-tanács 2 év óta plénáris ülést nem tartott; 4. a revideált középiskolai tantervek, a melyek pedig 1899. szept. 1-én életbeléptek, még ma sem kapták meg nélkülözhetlen utasításukat; 5. az egységes középiskoláról évek óta nincs szó hivatalosan; 6. a polgári iskola körmünkre égett reformja nem akar megvalósulni, hanem ott savanyodik a miniszteri hivatalban... Ugy van! Stagnálás van minden vonalon.

— **A mustár-mag növekedése.** Távól állott s áll ma is tőlünk az, hogy a modern élélmeskedés eszközeivel akarjunk a sárospataki főiskola érdekében közzétett felhívás által eredményt elérni. Mi abban a meggyőződésben élünk, hogy a léleknek magának kell megindulni az ügy nagy fontosságánál fogva s nincs s nem is lehet szükség élet-elixírekre. Felfogásunkat első helyen az alábbi levél köztiszteletben álló írója értette meg, a kinek fején az ékes korona fénylik hitből fakadó jócselekedeteinek sugárzásában. A levél a következő: „Nagytisztelű Tanár Szerkesztő úr! Kedves Uram Öcsém! A „Sárospataki Lapok” legközelebbi számában — Bodolai Miklós és kartársai kezdeményezések folytán — közzétett megleghangu felhívását olvasván: az ugyanott nyilvánosságra hozott szép lelkesítő példák hatása alatt jövőm én is, és a maradandó becsű nyitott ívre 20 koronát írok és küldök az Ön — mint gyűjtő — kezébe, szeretet kedves Főiskolánk javára. Méltóztassék ezt tőlem, — mint az alma mater most élő valamennyi fia közt — tudomásom szerint a legöregebbtől úgy fogadni el, mint öt évre előlegezett adományt. Óhajtván, hogy e parányi kezdet, a kis mustár mag mielőbb óriási fává, élet-mentő hatalmas tőkévé növekedjék! Kérem az örök Isten áldását Önre és tanártársaira, családjaikra és az egész Főiskolára. Pelsőc, 1900. július 10. teljes tisztelettel, hűséges szeretettel *Szentpéteri Sámuel*, ev. ref. lelkész.

— **A családi és helyi ösztöndíjakra** az 1900/91-ik iskolai évre a következő tanulók vétettek fel: *Jármay-alapítványra*: Tatár Sándor VIII. osztályt végzett és Szűk Ödön VII. o. tanuló; *Csiszár-alapítványra*: Farkas János III. o.; *Láczay Szabó József-alapítványra*: Tatár Lajos VII. oszt.; *Láczay Szabó Dániel-alapítványra*: Katona Géza I. éves jh.; *Csabay Nagy András-alapítványra*: Pozsgay Béla II. éves jh. és Balajhy Béla II. éves jh.; *Tóth Pápay-alapítványra*: Vass Zoltán V. oszt.; *Ragályi-alapítványra*: Liptay László VIII. oszt.; *Horváth Mária-alapítványra*: Horváth Béla III. éves és Horváth Aladár I. oszt.; *Csicsery-Mokcsay-alapítványra*: Mokcsay Dezső III. o.; *Hutka-alapítványra*: Bártfai Szabó Gábor I. o.; *Gulácsy-alapítványra*: Sutka István VI. o. és Tamasko Lőrincz II. o.; *Mesko-alapítványra*: Simon József VIII. o. és Terhes Tivadar VII. oszt.; *Németh, tábornok-alapítványra*: Bálint József IV. o. és Kiss Árpád I. o.; *Csoma Erzsébet-alapítványra*: Kun Dániel IV. o.; *Rácz Adám-alapítványra*: az 1900—91 évtől kezdve három évre: Szívós Béla IV. o. tanuló. Sárospatak, 1900 június 29.

Buza János.

— **Kitüntetés.** A sárospataki Irodalmi Kör az Országos Tanári Egyesület temesvári közgyűlésével kapcsolatban tartott tanszer kiállításon *első helyen nyert kitüntető oklevelet.*

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A dunántúli kerületben a *mező-ladi* lelkész-tanítói állás van üresedésben, a melyre július 25-ig pályázhatni. — A tiszántúli kerület máramaros-ugoccai egyházmegyéjében a *tamás-váraljai és tekeházi* egyházak lelkészi állására, mindkettő IV. o.; július 25-ig fogadja el a kérvényeket Sárkány Lajos Fekete-Ardóban. — Az erdélyi kerületben a Romániában fekvő *ploesti* lelkész-tanítóságra, a mely 800 frt javadalmú jul. 20-ig fogadja el Dr. Bartók György a folyamodványokat, Kolozsváron.

— **Nyilvános köszönet.** Gróf Hadik János úr 200 kor., Főméltóságú herceg Odeschaichy Gyuláné ő hercegsége 100 kor., Nagyságos Lakatos Miklós országgyűlési képviselő úr 20 kor., Nagyságos Gedeon Dezső földbirtokos úr 10 koronát adományoztak a szőlőssárdói ev. ref. egyház toronyépítési költségeinek fedezésére. — Mindnyájan fogadják egyházközségem hálás köszönetét. Szőlőssárdó 1900 június 26. *Péter József*, ev. ref. lelkész.

Pályázatok.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület *pápai főiskolájának theologiai akadémiájában* üresedésben levő *egyház-történeti tanszék*re f. é. május hó 25-én közzétett pályázati hirdetés határideje, miután a beadott egy pályázati kérvény sem volt a szükséges mellékletekkel ellátva, meghosszabbítatik.

Felhívatnak tehát azon ev. ref. vallású, magyar honosságu lelkészek, a kik a Konvent által megállapított theol. akadémiai tanári minősítéssel bírnak s ez állást elnyerni óhajtják, hogy az *érettségi bizonyítvány*nal, a *képesítettséget*, *nyelvismeretet*, eddigi szolgálatot, családi és egészségi állapotot feltüntető okmányokkal felszerelt kérvényeiket *folyó évi aug. hó 31-ig* adják be *Antal Gábor püspök úrhoz* R.-Komáromba.

A megválasztott köteles heti 11 órán a ker. egyháztörténelmet, magyar prot. egyh. történelmet, az ó- és új-szövetségi kánon történetét s theol. encyclopaédiát adni elő s állomását, melynek javadalma 3000 korona törzsfizetés, 600 korona lakbér, 200 korona korpótlék 5-ször, legkésőbb f. évi október hó 1-én elfoglalni

Ó-Szőny, 1900. július 9.

Dr. Darányi Ignác,
vil. főisk. gondnok.

Czike Lajos,
egyh. főisk. gondnok.

A miskolci ev. ref. főgymnasiumnál az 1900/1901. tanévre két tanári tanszékre ezennel pályázat hirdetetik. Az egyikkel, melyre a rendes tanárt a pályázók

közül a nm. vallás és közoktatásügyi miniszter ur nevezi ki a matematika és fizika tanítása van összekötte heti 18—20 órán, a másiknál, melyre helyettes tanárt egy évre választ a fentartó testület, a latin és magyarnyelv szak-tanítása kívántatik más tárgyakkal kiegészíthetőleg heti 18—20 órán.

Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanárok és tanárjelöltek is, mert okleveles pályázók hiányában a tanszékek helyettesekkel is betölthetnek.

A rendes tanár évi fizetése 2400 korona, 480 korona lakpénz, továbbá 200 korona ötödéves pótlék, mely 800 koronánál többre nem emelkedhetik, de a törzsfizetés a felsőbb fizetési osztályokba sorozás folyamán egész 3600 koronáig emelkedhet.

A helyettes tanár fizetése évi 1600 korona és 240 korona lakaspénz.

A pályázók ev. ref. vallásukat, végzett tanulmányaikat, képességeiket, esetleg eddigi szolgálatukat, katonai állapotukat, egészséges voltukat igazoló okmányaikkal felszerelt folyamodványaikat alólirott főgondnokhoz *folyó év augusztus hó 1-ig* adják be.

Miskolcz, 1900. július 1-én.

Mikuleczky István,
ev. ref. főgondnok.

2—2

Egy új reformáció küszöbén.

Vagy is a XX-ik század, mint a róm. kath. egyház életének utolsó évszázada.

Irta: **Tótvölgyi Titusz.**

Ára 4 korona. Lelkészek és tanítóknak 2 korona 50 fillér bérmentve.

Azok a lelkész urak, kik a könyvet *már megrendelték* és tartalma meggyőzte őket arról, hogy terjesztésével az ügynek szolgálatot tesznek, egész tisztelettel fölkértenek szíveskedjenek hozzánk fordulni és mi kívánnatra (a könyv árának három havi határidőn belüli megküldése mellett, példányát 2 koronába számítva) a megrendelt könyveket azonnal postára tesszük.

Kiváló tisztelettel

Egy új reformáció küszöbén
kiadóhivatala

Budapest, VIII. Rottenbiller utca 1.

2—2

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

2—3

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ "	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ "
" gyorsvonat 4 ¹⁶ "	" személyvonat 4 ²⁵ "
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ "	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² "

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴³ "	Délután személyvonat 12 ³⁰ "
" személyvonat 4 ²⁴ "	" gyorsvonat 4 ¹⁵ "
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ "	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ "

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szuhay Benedek. „Képezdei vallás-tanításunk kérdéséhez.” — *Az újabb papi nemzedék egy tagja.* „Még egy hang a „diploma-harcz” kérdésével összefüggésben.” — Novák Lajos. „Gyászbeszéd P. Nagy Gusztáv koporsójánál.” — Csontos József. „Beszéd P. Nagy Gusztáv. sírjánál.” — „Egyházfegyelmi szabályjavaslat-tervezet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Képezdei vallás-tanításunk kérdéséhez.

Mióta az új egyházpolitikai törvények életbe léptek s ez u. n. szabadelvű törvények romboló hatása kézzel foghatólag meglátszik protestáns egyházi- és iskolai intézményeinken: hivatalos testületeink és főhatóságaink behatódobban kezdenek foglalkozni azon első rendű kérdéssel, hogy milyen legyen jövődöben református ifjainknak vallástanítása? E jelenség nyilván azt mutatja, hogy az új törvények nem találtak kellőleg felvértezve minket s az eddigi vallás-tanítás és erkölcsi nevelés sikereihez nagyon, de nagyon sok szó fér úgy a népiskolában, mint a tanítóképezdekben. Még jó, hogy kezdünk figyelni a jelekre s mielőtt számban és erőben megfogyatkoznánk, mentő orvos szereket ajánlgatunk. — Ebredésünk általános. Lázas sietséggel sietünk egyházi- és iskolai intézményeink védbástyáira s ez egyetemes felbuzdulástól, a hithűség megszilárdításától várjuk a boldog jövőt. Mintha minden protestáns ember homlokára és szívébe ez intelem volna írva lángoló betűkkel: „Munkára fel, ne vesztegelj!”

A mily leverő, ép oly, igazán örvendetes jele az időknek, hogy ma a vallástanárok értekezletet tartanak, egyházmegyei és kerületi, sőt konventi gyűléseinken is ma ez a kérdés foglalkoztatja leginkább az intéző körök lelkét: behatódobba kellene tenni a vallás-tanítást, alaposan meg kellene ismertetni az ifjúságot nemcsak hitelveink örök igazságaival, de az evangéliom és az ebből kiáradó éltető melegség áldásaival is, nehogy a megindult felekezteközi harcban mi legyőzve, meggyengülve elpusztuljunk.

Ily általános elvi szempontból kiindulva, tehát csak örülhetünk annak, hogy ref. ifjaink vallás tanítására és erkölcsi nevelésére jövőben nagyobb gond lesz fordítva!

En, a ki az idők jeleit lehetőség szerint figyelemmel kísérem s látom azt a megindított akna munkát, a mit országSZerte hamis jelszavak alatt pénzzel, hatalommal s törhetetlen kitartással folytatnak ellenfeleink megsemmisítésünkre, csak üdvözölni tudok minden olyan mozgalmat, a mely a protestáns öntudat emelésére, a református közszellem ébrentartására s a hithűség megszilárdítására irányul!

Igy jól eső örömmel üdvözlöm a sárospataki főiskola igazgató-tanácsának mostani határozatát!

E határozat nem foglalkozik ugyan tüzetesebben a gimnáziumi vallás-tanítással, csak érinti e fontos kérdést. De azon kimondott határozata, hogy a *vallás-tanítást a képezdei vallás-tanítással kapcsolatban kívánja megoldani, ha a főtiszt. Egyházkerület is úgy akarja:* még is sokat beszél s nekem hallgatagon is mindent megmagyaráz.

Ha e termékenyítő gondolat kifejezésre nem talál is az idei Igazgató-tanács ülésében: én évek óta sokat töprengvén azon, hogy mi lehet az oka annak, hogy az ifjabb tanítói nemzedék vallásos ismerete, egyházi szeretete s hitbeni meggyőződése az újabb időkben meggyengült és megfogyatkozott, ez elhanyagolt, de szerintem első rendű kérdésre, a sárospataki állami tanítóképezde ref. növendékeinek vallás-tanítására talán úgy is felhívtam volna a közfigyelmet. De az Igazgató-tanács fölvetett gondolata után most még kétszerte erősebben kívánom hangsúlyozni, hogy a főtiszt. Egyházkerület elodázhatlan kötelességei közé tartozik az is, hogy a régen miénk volt képezde 60—70 református növendékének vallás-tanítása a lehető legjobb kezekbe kerüljön.

Szemmel látható adatok, beszélő bizonyítékok vannak kezeim között, a melyek mind fenhangon szólva lelkünkhöz, mintegy parancsolják, hogy a hitfelekezetünkhöz tartozó növendékek vallástanításának a sárospataki állami tanítóképezdedében nem szabad az utolsó helyen állani.

Nem én mondom először, hogy a hitfelekezetünkhöz tartozó képezdei növendékek vallás-tanítására kiválóbb gondot kell fordítani az eddiginél! Nem én mondom először, hogy ha meg akarjuk tartani eddigi örömlomásainkat, a lekipásztornak csak a tanítóval és presbytériummal kezelt fogva lehet eredményesen munkálkodni az anyaszentegyház és iskola külső és belső építésén! Nem én mondom először, hogy az evangéliomi szellemnek, a vallásos hitbuzgóságnak első sorban az arra hivatott vezetők lelkét kell áthatni, — hogy némi siker koronázza a szívesen teljesített s önfeláldozással határos munkálkodást! E mentő eszmék uralkodnak ma úgy közgyűléseinken, mint a hírlapok hasábjain s foglalkoztatják az értekezleti elnöki megnyitókat. Sőt biztosan tudom, hogy

Nemes Lajos, Zemplénvármegye volt tanfelügyelője, az egyházmegye utján indítványt is adott be a kerületi közgyűléshez, hogy a ref. képezdei ifjak vallás-tanítása módosíttassék, hogy nagyobb siker koronázza a fáradságot. Sőt élénken emlékezhetünk még azon hirlapi erősebb vitára is, mely most egy éve indult meg azon az alapon: *tanítóink legtöbbször se készség, se képesség nincs a vallás- és ének-tanításra.* Kétségtelen hogy általánosságban kimondva erős- és igaztalan vád! De ki merné állítani, hogy minden igazi ok nélkül emelte fel tekintélyes szavát Tacitus?! Bizonyára erős okának kellett lennie, hogy meggyőződésének kifejezést adott. Erős okának kellett lennie, hogy az égető kérdést felszínre hozva, kereste is a mentő eszközöket, a melyeknek segítségével még győzhettünk! És Tacitusnak még ellenfelei is kölcsönösen megegyeztek abban, hogy a képezdei vallás tanításra kellene nagyobb gondot fordítani, — a vallás-tanítást kellene letenni olyan egyén kezébe, a kinek kipróbált tanrendszere, a magasztos cél felé törő ügyszere-tete, lángoló lelkesültsége s állásával és fizetésével együtt járó tanári tekintélye mind ékesen beszélnék arról, hogy a hitfelekezetünkhöz tartozó növendékek vallás tanítása immár biztosítva van.

De a hiteles adatok nyomán foglalkozzunk kissé bővebben a sárospataki állami tanítóképezde ref. növendékeinek vallás tanításával s azon szerződési viszonyokkal, a melyben áll kerületünk az állammal a szentesített törvények alapján. A számok eléggé beszélnek s mindent megmagyaráznak. Hitfelekezetünkhöz tartozó 61 tanítóképezdésznek vallásos ismerete s az ezután származó siker vagy sikertelenség pedig azt követelik, hogy elfogadjuk azon megdönthetlen elvet, miszerint a református népiskola csak úgy felelhet meg magasztos rendeltetésének, ha hivatalba állított tanítóit kivétel nélkül azon szent cél lelkesíti, hogy minden körülmények között hitvallásunkhoz ragaszkodjon, vallásunkért élő-haló, jó erkölcsű tagokat és polgárokat akarnak nevelni nemcsak az anyaszentegyháznak, de a hazának is.

A tiszáninneri egyházkerület 1869-ben adta át az államkormányának a főiskola kebelében 12 évig fennállott képezdét. XIII. Ertesítőjében olvasható a szerződés, mit a kerület kötött az állammal. E szerződés szerint kerületünk 3000 frt évi segélyt ajánlott fel 30 ref. növendék stipendiumára; ez azonban 1883-ban megszűnt. — A ref. ifjak vallás-oktatása külön nem köttetett ugyan ki a szerződésben, de ez nem is volt szükséges, — miután ez iránt a népoktatási 1868. XXXVIII. t. c. 90. §. így intézkedik: „*E képezdek hitfelekezeti különbség nélkül állami intézetek lévén, a növendékek vallás oktatása az illető hitfelekezetek tiszte. A hit és erkölcs tan ezen külön tanítóinak tisztelet-díját az állam fizeti.*“

A hitoktatót az illető püspök ajánlatára a közoktatásügyi miniszter nevezi ki. Eleintén a főiskola nagy érdemű tanárai: Bokor, Radácsi, Kovácsi viselték e tisztelet — később a sárospataki káplán ex offó terjesztetett fel képezdei hitoktatóul. Időközben a javadalmazás 150—200 frtra emeltetvén a káplánok gyakori változása miatt kieszközöltetett, hogy a sárospataki lelkész legyen a bejelentett s kinevezett hitoktató, a ki ezt a tisztelet, ha maga igen el van foglalva, a káplán által is teljesítheti.

A mult iskolai évben volt ev. ref. növendék (84 közül) 61. Eddig képesítő vizsgát tett református 470 tanító, mely tekintélyes számból átlag véve egy évre 14—15 esik. — A hit- és erkölcs tan hetenként tanítatik

IV. o. 1 órán, III. o. 2 órán, II. o. 2 órán, I. o. 1 órán; a gyakorló iskolában heti 2 órán. — Az egyházi ének tanítatik a szerződés szerint a főiskolai ének- és zene-tanár által heti 1 órán. — Az alsó-zempléni egyházmegye a képezdével semmi nemű viszonyban nem áll. Tényleg mégis az a képezdei hitoktató, a kit az alsó-zempléni esperes pataki káplánnak kiküld, akár alkalmas erre az illető, akár nem. — Végül a vallás-vizsgára a miniszteri rendelet folytán az illető kerület küld ki biztost. Ez idő szerint az állandó kiküldött: a sárospataki lelkész.

Ime így beszélnek a leghitelesebb forrásból merített adatok!

Hosszú 31 éves történeti multja a sárospataki állami tanítóképezdeknek s az a 470 okleveles ref. néptanító, a ki onnan ez időn keresztül népiskolánkba kikerült, hogy a tiszta erkölcs és evangéliom magvait hintesse a még fogékony gyermeki szívekbe: — ha én nem szólanék is, — a népiskolánkban elért vallás erkölcsi siker vagy helyesebben sikertelenség mindennél hangosabban beszél!

Megengedem, hogy talán nem kedvező a kor a vallás-erkölcsi örök igazságok befogadására. Azt is megengedem, hogy családi nevelésünk hiányos volta mellett a tanrendszerben is van sok hiba és fogyatékoság. Mindamelllett a református néptanítók vallás-erkölcsi kiképzetésének hiányos volta abban keresendő, legalább Sárospatakon abban, — *hogy nem mindig alkalmas egyén taníthatta a hit- és erkölcs tan a képezdekben.* A hitoktató gyakori változtatással változott a tanmód, változott a rendszer, változott a tankönyv!

Távol legyen tőlem, hogy a kötelesség mulasztás vádjának legkisebb gondolatával is sértsem a sárospataki lelkészeket és azon fiatal hitoktatókat, a kik három évtizeden keresztül odaadó lelkesedéssel tanították a református hit- és erkölcs tan a tanítóképezdekben. Mert az a hitem és meggyőződés, hogy az adott viszonyok között töle telhetőleg mindenki megtette kötelességét, tanított, úgy és annyit, a hogy és amennyit Isten segítségével taníthatott. — A szembeötlő hibákért, a hitbeli fogyatkozásokért nem is a személyeket teszem én minden tekintetben felelőssé, hanem azt a tarthatlan rendszert, mely 3 évtized leforgása után a felekezetközi harc-csatakiáltásai közepett sem akarja belátni azt, hogy hitfelekezetünkhöz tartozó képezdészeinknek vallás tanítása, nevelése foganatos és eredménydús csak akkor lesz, *ha ott a vallás-tanári állás állandósíttatni fog, ha a hit- és erkölcs tan nemcsak az okleveleken foglalja el a tudományok sorrendjében az öt joggal megillető első helyet; de elfoglalja a tudományok csarnokában, a képezdekben is.*

Mai napság tudjuk, hogy ref. hitfelekezetünk-nél — fájdalom — a vallástani óra egyenértékű az ifjúság szemében a torna órával. Azt is tudjuk, hogy a gyakorlati vallás tanításban végzett növendékeink, olyan gyengék, mintha rohasem tanulták volna a vallás oktatás módszerét. Tudjuk, hogy nincs kellő rend és fegyelem. És mert nem jó kedvvel, de immel-ámmal járnak a vallástani órákra a képezdészek: lelkők szerte kalandoz s az irott kézikönyv s az ebben foglalt egyháztörténeti események, vallásos nézetek és hitigazságok nem bilincselik le az ifjúságot; így kellőleg nem is oltathatnak be a Krisztusba — és lesznek a nemzet jövő apostolai — kevés kivétellel! — üres lelkű és sivár keblű napszámosaie sokat szenvedett anyaszentegyháznak, a kik a megelégedés, türelem erőnyeit nem igen akarják ismerni sem.

Bölesen tenné azért a főtiszt. Egyházkerület, ha az Igazgató-tanács által fölvetett kérdést többé nem venné le a napi rendről! Oh az a 470 oklevel református néptanító, a ki 30 év alatt Patakon végzett, ha erős, hithű és buzgó volt mind a reá bizottakban! de nagy hasznót hoz a mi anyaszentegyházunknak akkor, midőn a jövő nemzedék — közel 2—300,000 lélek vallás-tanítása által maradandó emléket emel magának a szívekben! Ha pedig erőteleneknek és gyöngéeknek találtattak volna — önhibájukon kívül — mind a hitben. mind a vallás- és erkölcsi ismeret közlésében; de nagy kárt hozhatnának mireánk, ha ama fennen hirdetett elvet a gyakorlati életben is megvalósítanák, miszerint az iskola többé nem veteményes kertje az egyháznak! Elszomorító lenne, ha e súlyos vádat a gyakorlati élet igazolná! Elszomorító lenne, ha az újabb nemzedék érthetetlen magatartása miatt, csak az állami- és községi iskolák kötelei között éreznék jól magukat tanítóink s a felekezeti iskolákba nem lelkők sugallta hozná, de csupán a kényszerűség!

Erősítgessük azért az egyház- és iskola közötti kapcsolatot az által, hogy a hitfelekezetünkhöz tartozó ifjakat állandó vallás-tanár tanítsa legalább a sárospataki állami tanítóképzőben. — Ha módunkban állana, úgy volna jó, ha mindenütt kifogástalan kezekbe kerülne a vallás- és ének-tanítás. — De ha ismeretes szegénységünk miatt ezt nem tehetjük legalább Sárospatakon, hol évente 60—70 ref. ifjú képeződés van, a kik leginkább a mi kerületünkbe jönnek mint tanítók, szent kötelességünk minden lehető megtenni, hogy már az iskolában az egyház testéhez kötöztesenek tanítóink az evangélium, a szeretet, az önfeláldozó lélek kötelei által. Mély és kiható erkölcsi jelentősége van e gondolatnak. Mert ki vonja kétségbe azon igazságot, hogy a milyen a néptanító, olyan a népiskola?

Erősítgessük az egyház- és állam közötti kapcsolatot az által, hogy tanítóképzőink mindenkor vallásos hazafiasságra tanítsák a növendékeket. Minden ország legbiztosabb fundamentuma a tiszta erkölcs, a honpolgárok törvény tisztelte és békés együtt lakozása! Vallás nélkül, hit nélkül sivár a tudomány, üres a szív. Az államnak iskolai berendezésében ugyanaz a célja, a mi a protestáns felekezeteknek mindenha célja volt: jó hazafiakat és vallásos tagokat nevelni. És ez útjáról nem is térhet le se az állam, se a prot. felekezet, mert a népek jólétét, egyetértő békességét, boldogságát munkálni legszengebb kötelessége az államnak is, egyháznak is. És a mely percben valamely felekezet nem e kettős célt szolgálja. árulója e hazának, mert nem tartja tiszteltben a szentesített törvényeket.

Örök igazság marad, hogy a mi népünk leendő hitbeli meggyőződésének erősítésére legtöbbet tehetnek a jó szellemű iskolák s ebben a vallásos lelkű néptanítók. Kiképzettetésük azért első rangu tényező. Ha törhetetlen hit- és vallás-erkölcsi tisztaság képezi igazi fundamentumát tanítóink szívének és lelkének, akkor bizvást remélhetjük a boldogabb jövőt. De ha sem erős hite, sem szilárd meggyőződése, sem Istenbe vetett rendületlen bizodalma nem lenne tanítóinknak, akkor meghúzzhatjuk nemesak prot. anyaszentegyházunk, de a magyar haza felett is nem holnap, de ma a halálharangot!

De e hazának is, ez anyaszentegyházunknak is élni kell s a megsemmisítésünkre törő régi ellenség, ha látni fogja, hogy mi szegénységünk dacára is mind-

nyájan bizunk az Istenben önerőnkben, és a boldogabb jövőben; ha látni fogja, hogy mi még szorongattatásunk, mellőztetésünk, sőt üldöztetésünk dacára is úgy ragaszkodunk ez imádott hazához, mint ők Rómához és annak intézményeihez, szentül hiszem, hogy megsemmisülve rakják le fegyvereiket, mert nem tudom elhinni soha, hogy az igazság- és szabadság lelke, mely éltető ereje a protestantizmusnak le ne tudná győzni a sötétségnek és zsarnokságnak átkos szellemét!*

Szuhay Benedek.

ISKOLAI ÜGY.

Még egy hang a „diploma-harcz“ kérdésével összefüggésben.

Sokáig haboztam, hog vajjon ifj. Mitrovics Gyula úrnak e b. Lapok 26-ik számában megjelent „Válasz a diploma-harcz kérdésében“ c. cikkére reflektáljak-e vagy sem, a mennyiben ifj. Mitrovics Gyula úr állításaimat egy szóval sem cáfolta meg; a tárgyhoz tulajdonképen nem sző. S hogy elvégre mégis reflektálok, arra cikkének ez a pontja kényszerített: „Legyen szíves már most ön is módot adni nekem és az olvasóknak arra, hogy megtudjuk: egyházi és iskolai téren miféle cselekedetek adnak önnek jogot velem vagy bárkivel azon a hangon beszélnie, a melyben önmagának tetszeleg?“

Ez az egyenes felhívása úgy tűnik fel nekem, mint ha ugratás akarna lenni. Hogy mi céllal, azt nem tudom, de nem is kutatom. Ugrani azonban — nem tartom szükségesnek. Mert én, mikor a cikkemet megírtam, személyre nem gondoltam, a minthogy személyes harcot folytatni most sem szándékom. Egy oly elv mellett való sikra szállást olvastam e Lapokban, mely nekem nem tetszett, melynek általános érvényre jutását veszélyesnek tartottam s tartom most is: írtam hát ellene — személyes rokon — vagy ellenszenv nélkül. S hogy ellenfelem előállott nevével és érdemeivel: az rám kötelező — hasonló cselekedet elkövetésére — nem lehet. S én nem is árulom el nevemet s nem hivatkozom eddigi érdemeimre sem. Hogy miért? Annak oka az, hogy nevemnek elárulása nem változtatna elvemen, sem pedig a zavaros dolog tisztázásához nem járúlna hozzá, hanem igenis csupán arra volna jó, hogy személyes torzsalkodásnak válnék forrásává. Érdemeimre sem hivatkozhatom, mert bár még nem hosszú időre terjedő közpályán való munkálkodásom alatt nem tetlenkedtem s munkásságom eredményeire én is tudnék hivatkozni, — mindazonáltal ifj. Mitrovics Gyula urat a magam részéről nem tartom megegyezhetőnek követni, mert az a meggyőződése, hogy mindaz, a mit tettem, semmi más nem volt, mint kötelességem teljesítése. Ha kötelességemet nem teljesítettem volna, akkor nem tartottam volna magamat feljogosítva sem ama cikk megírására. A kötelességek teljesítésének felsorolásával pedig — melyek, ismétlem érdemszámba nem mehetnek — nem akarok a fórumra kiállani.

Az ifj. M. Gy. úr ugratási törekvése ezeket válaszolván, a szóban levő cikkekre, a nt. Szerkesztő úr b. engedelmével, teszek egy pár megjegyzést. Megteszem ezt, még ha ismét keserű érzéseket támasztok is vele. A közügynek vélek szolgálatot tenni ezzel is.

Mindenek előtt az a megjegyzésem, hogy csodálkozás fogott el, mikor ifj. Mitrovics Gyula úrnak nevét olvastam e szóban levő cikk alatt. Én őt szerettem más elvű embernek ismerni. Csakugyan azt hittem, hogy „a S. L. eszmekörében növe fel, ezeknek az eszméknek szolgálatában áll.“ A S. L. eszmeköre e vitás kérdésben — ime papírra téve is konstátálom — az volt s az mai s, a melyet Tóth József és csekélységem hangoztattunk. Nincs szükségem arra, hogy ezt bizonyítsam, a sárospataki főiskola igazgató-tanácsa épen legutóbb tartott gyűlésében szintén

* Ez a szinte égető kérdés alapos megvitatásra vár minden irányban! Szerk.

ez elvnek adott kifejezést (olv. a S. L. igazgató-tanácsi gyűlésének tudósítását).

A másik megjegyzésem pedig az, hogy fáj hallanom, olvasnom — s talán nemcsak magam vagyok így — azt a már több ízben is hangoztatott fenyegetés felét, hogy ha merünk prot. iskoláinkban működő tanáraink elve, felfogása ellen csak egy szót is szólni; sőt ha merjük gondolatainkat, igazainkat papírra vetni; sőt ha merjük saját érdekeinket is megvédeni: itt hagyják iskoláinkat a mostani tanár urak s „a prot. iskolák rohamos hanyatlása és a prot. tanügy elsekélyesedése, bizonyossá, ezzel együtt az egész magyar protestantizmus jövője is kérdésessé válik.” Hát, ifj. M. Gy. úr, az ilyen beszédek nem igen egyeztetethetők össze azon kijelentésével, hogy egyházunk szerelméért mennyi áldozatot hozott már! Vagy talán azok az áldozatok csak azért soroltattak elő, hogy *személyét megvédjék*? Szép dolgokat írt ugyan le, de az egykori zsidó erre azt mondta volna: te dicsekszhel mogodot Záli! Mert hiszen személyének megvédésére nem volt s nincs szüksége, a mennyiben nem árulta el nevét s épen ennél fogva személyében sem sérthette meg — sem én, sem más; legfőleg csak elveit nem helyeseltük, de személye e mellett sértetlen s tisztelt is. Aztán, — ezek a fenyegetés félék vehetők-e komolyan? Egy ifj. M. Gy.-nak — ki már áldozatot is hozott egyházunk szerelméért — lehet-e ily fenyegetéseket nyilvánosan hangoztatni? De ha lehet is, a minthogy lehet is, mert egyéni szabadsága nincs gátolva, kétségre kell-e csakugyan esnünk? Vajjon a *mán* kívül nem lesz-e *holnap* is?! Gyenge az a protestantizmus nagyon, ha csupán a *ma* — és épen a *ma* — embereihez van kötve léte jövője. És az a csodálatos, hogy ez a fenyegetés féle úgy hangzik, mintha nekünk prot. papoknak allana érdekünkben *egyedül* a protestantizmus léte és fejlődése! Furesán vagyunk, ha legműveltebb protestánsaink is így gondolkoznak! Nekünk *prot. papoknak* az az elvünk, hogy a protestantizmus léte és fejlődése: *érdeke minden művelt és szabadelvű embernek*; mi prot. papok a protestantizmus eszméjének csak eszközei, vagy hogy úgy fejezzem ki magam, *egyik* közvetlen munkásai vagyunk, *önök*, a tanárok, a *másik*.

De megjegyzésemet nem hallgathatom el az ifj. M. Gy. úr cikkének a hangmodoráról sem. Eszembe jut — ha e hangmodor felett elgondolkozom — az az anekdota, mikor az egyszeri atyafinak tyúkszemére lépett egy nagyvilági gavallér s az atyafi felszisszszenvén, a gavallér meghajol előtte s így szól: pardon! Az atyafi nem értvén meg azt a furesán hangzó szót, így felel: ni, még neki áll feljebb! Én is azt vagyok kénytelen mondani az ifj. M. Gy. úr cikkének hangmodorára: ni, még neki áll feljebb. Minden elfogulatlan ember elé oda merem ugyanis állítani a két cikket (már t. i. az enyémet és a M. Gy. úrét) ítélet hozatal végett: vajjon melyiknek hangja visszataszítóbb? Nem akarom apróra szedni e cikket, mert most már személyeskedést olvasna ki belőle ifj. M. Gy. úr, csak egy pontját jelölöm meg. Azt, a melyben üt, vág, szúr és ökleldödzik. Ez az a részlet, a hol a Faludi Pálók irodalmi babérjait *méltatja*. Nem tudom, ki az a Faludi Pál (mert én úgy sejttem, hogy e név álnév), de bárki legyen is, az ő kritikáinak hangját (Faludi Pál névaláírással, ha jól emlékszem, csak kritikát olvastam) nem tudom elítélni. A S. L.-ban én már erősebb hangú kritikákat is olvastam a múltban is. Sőt úgy veszem észre, hogy nem kezdő ember az irodalomban, s egyházi időszaki sajtóknak nemcsak hasznára, de becsületére is válik munkálkodása. Sok mindent tudnék ezzel összefüggésben ifj. M. Gy. úrnak megjegyezni, de elhallgatom annak az egynek megemlékezésével, hogy a *sáros csizmával* való levegőbe vágása önmagára nézve ez egyszer valóra vált. Mert csakugyan sáros csizmával lépett be a S. L. írói gárdájába ez idő szerint. Pedig a S. L., mint a prot. egyház irodalom egyik fontos tényezője, kell, hogy — már múltjánál fogva is — ön előtt tisztelt legyen.

E megjegyzéseim után, — annak konstataásával, hogy tárgyilagossá — megengedem. önérzetes hangú — cikkemre nem volt ifj. M. Gy. úrnak egy szava sem, a mit annak tekintek, hogy ő maga is mindenben egyetért

cikkemmel, mert ha én komolyan vettem a Tóth József rövid felszólalására írt cikkét, úgy megkövetelhetem én is, hogy komolyan vegye az én reflexiómat is, a minnek az ellenkezőjét különben nem is tételezem fel, — azon meggyőződésemmek adok kifejezést, hogy *elérkezett az ideje csakugyan annak, hogy a sárospataki főiskolában is állítassék fel halogatás nélkül az a tanszék, melynek hivatása: teljes és azt megillető érvényt szerezni a középiskolában a vallástudományoknak*. Ha már még a pataki főiskolában is találunk olyan professort, ki a pap képesítettségét és munkáját — mint egy egész ember munkáját és képesítettségét — nem tartja elégségesnek, követelvén, — gyakorlati okok ürügye alatt — egy másik szintén *egész embert* igénylő másik diplomát is tőle, hogy egy középiskolában papi képzettséghez és hivatásához tartozó munkát végezhessen: úgy magának az iskolát fentartó egyházi hatóságnak érdeke, hogy cselekedettel bizonyítsa be, hogy igenis a pap a maga megszerzett képesítettségének megfelelő munkájával hasznos, szükséges és *egy egész embert* igénybe vevő munkakört tölt be.

Végül van egy szerény figyelmeztetésem is ifj. M. Gy. úrhoz. Legutóbb e Lapokban két cikkéről tudok. Arról a kettőről, a melyről épen közöttünk is szó van. Ezekből valami olyan illat érzik ki, a mi az önhittségnek, az önteltségnek szokott lenni az illata. Nem kell valami nagy írásmagyarázó talentum ahhoz, hogy e cikkekből ezt magyarázzuk ki. Ha nem volnánk *mi* (már t. i. ifj. M. Gy. és elvtársai (?)) — a prot. egyházi és iskola s a prot. irodalom alásülyedne, összedőlné. Én magam is képzett, tudós embernek tartom ifj. M. Gy. urat, de — engedjen meg — az isteni hivatottságu protestantizmusban csak *egy* munkás ön is s munkája annál hasznosabb, annál értékesebb, mennél inkább önmagától, minden figyelmeztetés nélkül ismeri el annak hasznos és értékes voltát a prot. társadalom.* *Az újabb papi nemzedék egy tagja.*

TÁRCA.

Gyászbeszéd P. Nagy Gusztáv koporsójánál.

„Az igazság törvénye volt az ő szájában és alnokság nem találtatott ajkaiban; békességben és egyenességben járt vala mi velünk.” Malak. 2.: 6.

„Elvégeztetett!”... Rohanó folyója az életnek, az ő életének, csak az 56-ik jelzőnél járt még s már is belé ömlött az örökkévalóság tengerébe. Pedig élnie kellett volna még! Így hitte, így remélte ő maga is; hitte nem magáért, hanem a 30 éves pályáért, a melynek, lelkében felhalmozódott kincseit most akarta számba venni s aztán közkincsévé tenni a magyar prot. teológiai tudományosságnak... Elnie kellett volna még! Így hitte, így remélte, nem magáért, hanem családjáért, melynek ölén, a már szárnyaikra kelt galambok után, hű feleség s egész fióka sereg várakozott, vágyakozott hitvestársi és atyai szeretetre. Elnie kellett volna még! Így hitte, remélte, nem magáért, hanem a főiskoláért, melynek oltárára az ígének szálló jó illata mellé a higgadt bölcsesség színmézét is fel akarta tenni végső áldozatul... Es most ezt a hitét, reménységét életével együtt elnyelte az örökkévalóság nagy tengere.

De egyet még ez se nyelt magába, az *igazságot*, a melyben ő élt s a melyért csak itt, e főiskola ölén, 30 éven át izdadt!

Gy. ker. gyülekezet! Tudom, nincs közöttünk senki, akár egyes, akár testület az, a kit nem őszinte

* E cikk írója s ifj. M. Gy. között a vitát, a mely a tárgyilagosságot, a kérdés tulajdonképi célját szem elől téveszti, ezennel lezárjuk. A vallás-tanárság ügye azonban épen a konventi határozatok s azok meg nem tartása miatt, felszínen fog maradni. Szerk.

részvét, nem igaz szájalom hozott ide a *Nagy Gusztáv* ravatalához. Tudom, hogy e könnyek, akár ő érette, akár a családért, akár főiskolánkért ömlenek, a szív benső rejtekeiből ömlenek. Tudom, hogy a gyász külső jelei, e halotti pompa, ez ékes koszorúk, közös, mély gyászunknak őszinte bár, de csak halvány hirdetői. Csak egy az, egy, a mit nem szeretném, ha siratnánk és gyászolnánk, nem szeretném, ha siratni és gyászolni tudnók, az *igazságot*, a melyért ő küzdött, a melyet vallott, hirdetett s halálig tartó hű következetességgel meg is szentelt. En legalább, midőn a közrészvét és vallás-tolmácsaul, a Te ravatalodnál, igaz mesterem, igaz tisztársam, igaz barátom! — szívem nehéz fájdalmai közt se Rád függesztem lelkem, hanem ráfüggesztem a vallásnak örök igazságaira, a melyeket Te tisztán és meggyőző erővel hirdettél; a melyeknek mintegy összegeül, sok-sok lélekben meggyökereztetted az egyszerű s mégis oly nagy igazságot, hogy az ember mulandó, de a vallás örök s hogy az ember meghal, de az *igazság meg nem hal!* — Im, koszorút hozok én is, nem a te számodra, — mert kitüntetésre soha se vágytál Te, — hozom a ravatalodra, nem múló virágból, hanem Te magad öntötte szinaranyból, saját izzó lelked műhelyéből: — „Az igazságot megölni nem lehet. Eltehetik az útból egy időre, azt hivat: sikerült megölniök; el is temethetik mélyen a sötét föld ölébe; göröngyökből halmot rakhatnak föléje s nehéz követeket is helyezhetnek a sirhalom tetejére: de az igazságot még sem sikerül sem teljesen, sem örökre megölni, sem végképen eltemetni, — feltámad az és visszajő.“* — Ugy van! Az igazság nem hal meg! Nem halnak meg a te igazságaid sem. En elhunytod miatt ebben keresem a vigasztalást, midőn néhány hevenyészett szóval most te rólad megemlékezem.

* * *

Gy. h. gy.! Azokkal a kiváló tehetségekkel, a melyeket N. G. kapott a Gondviselés ingyen kegyelméből, nem lehetett ő más a tudomány terén. mint az igazságnak lankadatlan követője, fáradhatatlan hirdetője. Ő arra küldetett, hogy mint annyi sok-sok próféta nem annyira tolla, mint inkább élő és gyújtó szóval hirdesse az igazságot. Gyors felfogás, fürkésző és mélyen járó szellem, erős ítélő képesség, a mely előtt a mag hamar kiválik a héjből; elme, mely úgy a tudományok renetében, mint a természeti- és erkölcsi világban a dolgok fenekére száll s ítéleteinek, következtetéseinek eredményeit sok oldalú összevetések útján szűri le; akarat, mely elé az akadály csak azért túll, hogy újabb ingert és kitartást nyújtson az újabb birkozásra, még ha egy-egy részletkérdéssel évekig kell is megküzdenie; őszinteség, a férfúi jellem e becsületessége, mely eléggé bátor arra, hogy a mit megismert s igazságnak talált. nyíltan ki is mondja; közlékenység, mely benső gyönyörrel, szinte tékozolva hinti mások elé, a mit felfedezett; mélységes hit, de épp ezért türelem és elnézés a gyengék iránt, hanem aztán szigor és kiméletlenség is ott, a hol az igazsággal és eszményeivel ellenfeleivel s a felületességgel szemben helyt kellett állnia: — ime, néhány futó vonás szelleme gazdagságáról! Oh, ha nekünk sok ily szellemű emberünk lenne! Oh, ha a vallás- és hittudomány terén, a hol olyan könnyen rátámaszkodik a legtöbb lélek tarthatatlan hagyományok, féligazságok, és avult vélemények man-

kóira, a hol annyi sokan csak a régiak védelmezésében és igazolásában mesterkednek, minél több ily szellem végezné a rendezgetés és építés nagy munkáját! Oh ha a félénk maradás, kényelmeskedő megnyugvás, az önmagával és a ferde viszonyokkal való megalkuvás, az önmagát és másokat áltatás helyett, bátor előre törés, szent nyughatatlanlás, alkut nem ösmerő szilárdság és férfúi őszinteség hevítné és vezérelné a lelkeket! . . . Akkor nem gátolná előre haladásunk és boldogulásunk útját annyi féligazság, annyi áltekinet, annyi néma bálvány, hanem a keresett és a megösmert igazság karöltve vinne előbb bennünket az igaz ösvényen, Jézus nyomdokain, a mi Atyánk tökéletessége felé! A protestantizmus pedig erre vállalkozott s a kik ebben az irányban, ebben a szellemenben szolgálják a vallás ügyét, azok az emberiségnek legszentebb ügyét szolgálják. Ehez egész szív kell, egész elme, egész lélek, mert egész igazságok ilyenekben fogannak és gyümölcsöznek, ilyenek által hódítanak.

Elköltözött társunk! Te a reád bizott munkát a protestantizmus és e főiskola szelleméhez méltó egész lélekkel és egész igazságokkal végezted. „Az igazság törvénye volt a te szádban és álnokság nem táltatott ajkaidon.“ Lelked földi hajléka, a mulandó test, im lefoszlott rólad s lesz azzá, a mi volt, por a porok között; de él az igazság, a melyért küzdöttél, a melyért életedet áldozatul víved; az él annál, kiből rendíthetetlenül hittél, kinek akaratát teljesíteni híven igyekeztél: él az az Atyánál és él oly sokunk lelkében kiolthatatlanul. Az ember mulandó, de a vallás örök; az ember elmúlik, de az igazság meg nem hal. Nyugodtan alhatod és aludd is siri nagy álmodat!

* * *

Azonban azokkal a tehetségekkel, a melyeket néh. Nagy Gusztáv kapott a Gondviselés ingyen kegyelméből, nemcsak a tudomány igazságainak volt ő lelkes, hűséges bajnoka. Voltak az ő gazdag felszerelésű lelkének oly képességei is, a melyekkel a szív igazságainak, a szeretetnek, barátságnak, áldozékony-ságnak nagy esz ményeit szolgálta. És a szív igazságai olykor még nagyobbak, még magasztosabbak, még halhatatlanabbak a lélek igazságainál . . .

Az a szellem, mely szárnyalásaiban össze tudta kapcsolni a kicsinyt és nagyot s egyesíteni vagy egymás mellé állítani a mélységet a magassággal, mely a tudományok végtelenségében oly biztosan repült, mint a mily biztosan haladt földi viszonyaink között, — az a szellem, az ő szelleme sok oldalú érzékenységgel és adományokkal volt megáldva az életnek szívűhódító, egész szívet kívánó összeköttetései iránt is. És mert a szeretet igazságnak is ép oly igazság, mint az elme bármely magas igazsága; mert a vallás nagy parancsolatja maga is a szívet ragadja meg: néhai *Nagy Gusztáv* ezt az örökké élő és boldogító igazságot, a szeretetet is akarta és tudta követni, szolgálni összes vonatkozásában.

Gy. h. gyülekezet! Én a helyet, a hol mostan állok s az alkalmat, mely a koporsóhoz hívt, sohase használtam vérző szívek fájdalmának kielésítésére; nem használtom most se. A szívbeli összeköttetések, a szeretetben osztályosok e nélkül is fájó bizonyosságai, nálam nélkül is keserves tolmácsai a megszakadt édes viszony kipótolhatatlan voltának. S aztán, a mit egyébként és egyébként se hirdetni nyilvánosan se a hű hitvestárs, se a család ajka, mert a családi viszony tényei, az odaadás, hűség, nyájaskodás, az őrző gond,

* „A húsvéti igazság“ bevezető sorai. L. Sárospataki Lapok 1882. évf. 16. szám.

a féltő aggodás, mind-mind kerülik a nyilvánosságot: azt és ezeket is miért hirdetném és miért magasztal-nám én itt a nyilvánosság előtt!? Elég, ha kimondom, hogy a megszokadt családi viszonyt a férj és apa igaz szeretetével ápolta; a többi nálam nélkül is elmondják aláperdülő könnyeink. Aldott legyen a kihűlt szív, a mely míg dobogott, igazsággal ápolta a szeretetet családja körében.

Nem nyújtom ki kezem a baráti, tisztvársi és társas összeköttetések szentélyei felésem, nem bolygatom tényeit a főiskola és más testületek iránt megmutatott hű és odaadó szeretetének sem. Elég, ha kimondom, hogy ő *„békeességben és egyeneségben járt vala mi velünk.”*

Oh, te kihűlt nagy szív, a szeretet, a melylyel összeköttetéseidben mindnyájunk iránt viseltetél, épen természetes, tettetés nélküli igazságaival hatott át mindnyájunkat, mert te reád nézve itt is az volt a teljes, az örökké élő igazság, hogy minél önzetlenebbül szeretünk, annál méltóbbak vagyunk embervoltunkra, annál hívebb testvérei vagyunk a *Jézusnak*, hívebb gyermekei az *Atyának*. Az ember mulandó, a szeretet örök; az ember elmúlik, de az igazság nem hal meg. Nyugodtan alhatod és aludd is síri, nagy álmodat!

* * *

Gy. h. gy.! Az igazság nem hal meg. Ezt tanította, ezt élte Nagy Gusztáv földi pályafutásában egész lélekkel és szívvel, hiven és igazán. És a mikor nem taníthatta hittel, megnyugvással bizta magát és övéit a mennyei Atya szeretetére és igazságosságára. Ha hátra tekintett, ha előre nézett, mindenfelé csak a Gondviselés szeretettel teljes akaratát látta s erős hittel, félelem nélküli reménységgel emelkedett a földi viszonyok bizonytalansága és a személyes elmúlás bizonyossága felé: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet és szereteteimet!”

Jertek, ajánljuk mi is fájó szívünket az Atya irgalmasságába. Imádkozzunk! Novák Lajos.

Gyászbeszéd a P. Nagy Gusztáv sírjánál.

Szinte még most se tudom elhinni, hogy ebben a mindnyájunk által őszinte könyekkel öntözött koporsóban te vagy s csendes álmodból immár nem szólsz többet mihozzánk.

Hová lett ruganyos életerőd, szemed felvillanó tüze, ajkad lelkesítő szózata, lelked derült kedélye?!

Nem tudok hirtelen belenyugodni, hogy mindezek megszűntek, elenyésztek reánk nézve véglegesen. Bár láttam egy idő óta, hogy életerőd hanyatlík, bár aggodó félelemmel vettem észre, hogy befészkelte magát testedbe a sorvasztó betegség s ott rág, pusztít, a külső segítség minden reménye nélkül: — mégis nehezen esik beletörödni abba a szomorú valóságba, hogy e gyászkíséret s e gyásznének neked szól s hogy te e kertből nem térsz vissza többé hozzánk s szerettedhez.

Az én lelkem előtt mindig az erőteljes, derült kedélyű, tüzes lelkű ember képe áll, ki valóságos jelenés volt mi közöttünk, jelenés főképp tanítványaira nézve, mint előadó tanár. Tudománya mély és messze terjedő, búvárkodó szeme tisztán lát a mélységbe is, a mélységből felhozott kincseket biztos kezekkel tudja

kiválogatni s mindezt a munkát derűlttség, lelkesítő, éltető meleg és átlátszó világosság jellemzi.

Előttem áll mint magarázó tanár. Szinte látom, hallom, mikor egy-egy érdekesebb témába maga is belemelegsik, szeme kigyullad, tüze gyújt, lelkünket viszi, ragadja magával, mert úgy beszél, igézőn, meggyőzőleg, hogy úgy csak a próféták beszélhettek valaha. Ott, akkor ismertem meg, hogy milyen az igazságban való meggyőződésnek az ereje.

De hát látnom kell, hogy vége mindennek. Koporsód lebocsátásra vár, hogy aztán végkép elfedjenek tőlünk a göröngyök. Nincs más hátra, minthogy szerető tanártársaid nevében felvegyek egy kis hantot s nyugvóhelyedre téve kívánjak neked csendes, boldog pihenést. Légy áldott, emléked megdicsőített. A mi emlékünk a közügy lelkes, fáradhatlan előharcosáról, az idősebbek igaz barátjáról, az ifjabbak szerető atyjáról, valamennyiünk — őszintén megérdemelve — szeretve tisztelt tanártársáról beszél.

De veszek még egy másik hantot is s azt is nyugvó sírodra teszem — sok száz tanítványod hálás tisztelete jeléül. Fáklya voltál; fényes, messze világító fáklya, lángod kialudt, de előbb annak tűzénél sok száz új fáklya gyúladt ki s világít fényesen, messzire. Ez a te legjobb dicséreted, neved igazi magasztalása. Neved élni fog s emléked áldva lesz. A tanítványaid lelkében meggyújtott fény a feltámadásod.

Isten veled! Pihenj csendesen. Isten veled!

Csontos József.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházfegyelmi szabály-javaslat tervezet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben levő gyülekezetekre vonatkozólag.

(Folytatás és vége).

Feltűnő talán, hogy mi sem a zsinati törvények által megengedett (302. § c.) pénzbírságot, sem az egyházból való kirekesztést nem hozzuk javaslatba, mint fegyelmi büntetéseket.

A pénzbírságot nem hozzuk javaslatba azért, mert az egyház evangéliumi alapon állva, csak attól foszthatja meg bűnös hiveit, a mit előbb maga is adott tagjainak, mint legmagasabb erkölcsi társulat. — Az egyháznak pedig csak lelki adományai vannak, a mely adományokkal jogában áll sáfárkodni úgy a hiveknek, mint az egyháznak. A léleknek van elevenítő ereje és nem az anyagnak. — mi a lélek tisztaságaért, a szív boldogságaért s az ember erkölcsi értékének emeléseért munkálkodunk, — Ostorozzuk a világ hiábavalóságait, a bűnt, az erkölcstelenséget. És hogy azt sikerrel telessük, hogy mielőbb megvalósíthassuk Isten országát, nem vehetünk alkalmazásba még büntetésképen sem olyan eszközöket, melyek a világ fiait lelkesítik. Maga a nagy apostol is azt mondja: »Noha e testben járunk, mindazáltal nem test szerint hadakozunk, mert a mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Isten ereje által erősek a nagy erőségeknek lerontásukra, — mikor t. i. minden emberi okoskodásokat elfordítunk, és minden nagyságot, mely felemelkedik az Istennek ismerete ellen.« — (II. Kor. X. 3., 4., 5.)

A 10 frtig terjedhető pénzbírság, igaz, hogy törvénybe van iktatva és sok helyen a gyöngékel szemben lehet is érvényesíteni. De ha a vétke nem akarja megfizetni ez összeget, mit teszünk? Tehetetlenül állunk az ilyenekkel szemben és bizonyára anyaszentegyhá-

zunk és szentesített törvényünk tekintélyén ilyenkor olyan csorba esik, a mit sok ideig nem vagyunk képesek kiköszörölni.

Az úrvacsorájától való eltiltást, temetés megtagadást, egyházból való kirekesztést szintén nem hozzuk javaslatba. De nem azért, mintha szerintünk is meg nem érdemelnék az olyanok, a kik egyházilag meg sem áldatják házasságukat, vagy gyermekeiket más felekezethez engedik oda, hogy eltiltassanak az Úrvacsorától, vagy kirekesztessenek az egyház kebeléből! Bizonyára megérdemelnék, mert egyházuk végromlására töreksenek. — De ne feledjük el, hogy a mi vallásunk a szeretet vallása, ne feledjük el, hogy az egész evangéliom a szeretet- és megbocsátás felső elveit hirdeti és hitünk fejedelme meg is halt a hirdetett örök igazságokért. — Ezer és ezer állítás hozható fel, annak bebizonyítására, hogy az egyházak, midőn a kirekesztés, átok alá vetés álláspontjára helyezkedtek a bűnösökkel szemben végzéseikben: elhagyták a tiszta evangéliomi alapot s megszűntek a szó igaz értelmében, keresztyén egyháztagok lenni!

(5. §.) A javaslat 5. §-a azon kérdésre felel meg, hogy kik legyenek az egyházi fegyelem végrehajtói?

Minden habozás nélkül mondjuk ki, hogy az illetékes lelkész, presbitérium és esperes. — De ezen felül jogában áll a gyülekezet minden jó erkölcsű tagjának a hitben ingadozókat, erkölcsben gyengéket gondos tanítás és szeretetteljes figyelmeztetés által erősíteni. — Sőt a mennyiben mi az egyetemes papság elvén állunk: a figyelmeztetés és intés nemcsak joga, de kötelessége is mindazoknak, kik a vallás erkölcsi élet emelését tartják az anyaszentegyház legelső feladatának.

S ha mégis a lelkész, presbitérium és esperes kötelességévé tesszük közelebbről az egyházfegyelem végrehajtását: ezt tesszük azért, mert őket úgy evangéliom, mint a zsinati törvénykönyv e joggal felruhazza. A lelkész a népnek tanítója és vezetője, a föld sava és a világ világossága; az ő szívet és akaraterejét hajtja leginkább a szentlélek annak megcselekvésére, hogy gondot viseljen a nyájáról, annak tudományáról és erkölcséről. Ő az intő, a feddő, a dorgáló; nem rendi előjognál fogva, de elhivatásból, mint a gyülekezet erkölcsi vezére. Ez evangéliom és törvényadta jogát gyakorolni is kell a lekipásztornak a viszonyokhoz és körülményekhez képest most szeliden, majd feddőleg! Mert jaj volna, ha e hatalmas fegyvert kiejtenénk kezünkől! Jaj volna, ha az erkölcsileg betegek gyógyítására nem volna hatásos és biztos orvosságunk!

A presbitérium a gyülekezet kebeléből lévén nép képviseleti alapon és szabad elhatározásból választva: mint ilyen az egyházfegyelem végrehajtásában jobb keze lehet a lekipásztornak. Ő ismeri az egyházközség vallás-erkölcsi viszonyait leginkább. Igazán arany szavakat mond Révész Imre e tárgyra vonatkozólag »Kálvin élete« cz. munkájában (327 l.) »Tartsa bár a presbitérium a gyülekezet gazdasági és pénzügyeit s épületeit a legnagyobb rendben, sőt díszben és fényben, ha minden évben jó lelkiismerettel el nem mondhatja magáról, hogy az uralkodó bűnöket irtotta s a közerkölcsliséget előmozdította a gyülekezetben: akkor magát valódi keresztyén kálvinista presbitériumnak még koránt se tartsa. Egyházunknak már évtizedek óta egyik gyászos betegsége az, hogy ezt figyelemre és észre venni nem igen akarja!«

Az esperes, mint az egyházmegyei közigazgatás és tiszta erkölcs legfőbb őre egyházmegyéjében, csak

kötelességét teljesíti, midőn a hozzá hivatalból bejelentett bűnösök neveit körözteti, mely levél mindenkor felolvasandó a presbitériumban.

(6. §.) A javaslat 6-ik §-a a felebbezésről szól. Felebbezésnek a felsőbb bíróságokhoz csak azon ítélet ellen van helye, mely hivataltól vagy választó jogtól való megfosztással, vagy szolgálatból való elbocsátással, vagy anyagi javakból való kizárással sújtja az illetőt. A többi esetekben a felebbezésnek helye nincs, mert a megállapított fegyelmi eszközök mind olyanok, melyek hatásos erkölcsi fegyverek inkább, mint büntetések, mely fegyvereket okosan használni kötelessége mind azoknak, kiket Isten és a nép bizalma a gyülekezetek élére állított. S ez ítéletek kimondásában nem is a lelkész korlátlan hatalma, szeszélye és akarata nyilvánul, hanem a presbitérium ítélete, mely mindig jól ismert és megtörtént bűnös cselekmények fölött mond ítéletet. Innen a lekipásztornak nem is papuralmi, hanem lelki és erkölcsi eszközökkel kell örködni a hívek vallásossága és erényes élete fölött s a presbitérium nem végrehajtó közeg csupán, hanem szigorú egyházfegyelmet tartó erkölcsi társulat.

(7. §.) A javaslat utolsó §-ában az mondatik, hogy e szabályrendelet mihez tartás és alkalmazkodás végett templomi szószerűben kihirdetessék és megmagyaráztassék; és communio előtt mindenütt honosíttassék meg a poenitentialis presbiteri ülések tartása.

Mindkettő fontos pont. Ugyanis tudjuk, hogy a legtöbb egyházközségben a nép előtt az egyházi fegyelem ma már majdnem ismeretlen fogalom, olyan ne nyúl hozzá virág. Ha tehát kellő előkészítés és megmagyarázás nélkül hoznánk be gyülekezeteinkbe, bizonyára nagy visszatetszést szűnne; legfőleg az öregek volnának vele megelégedve, hogy íme újból bejött a régi jó szokás, a miről az ő öreg apáik olyan sokat beszéltek. Mert ne gondoljuk, hogy a mi népünk ezt idegenkedéssel fogadja. Sőt örülni fog, ha látja és tudja, hogy a vallás-erkölcsi élet tisztaságára ezennél nagyobb gond lesz fordítva. Elő kell tehát készíteni a népet e szabályrendeletre, meg kell nekik magyarázni minden egyes pontját, hogy tudják magokat mihez tartani.

Nem kevésbbé fontos a bűnbánati hetet megelőző presbiteri ülések elrendelése is. Erős a hitünk, hogy ha ilyenkor a lelki élet, a hitbuzgóság és erkölcsi tisztaság nevelése és művelése képezi legfőbb tárgyát a presbitériumnak: a lelki gondozói tudomány hatalmas lépéssel halad előre és a jó rend, a békeség és szeretet meg fogja teremni nemes gyümölcseit, mind a presbitérium, mind a gyülekezet kebelében.

* * *

Íme ezek volnának azon szellemi fegyverek, melyeknek főleg a lelkésztől megvárható tapintatos és sikeres alkalmazásával — hitünk szerint — új élet virulna az erkölcsi élet pusztaságain! Hogy egyházfegyelemre nincs szükség, ezt csak az állíthatja, a ki mindent rózsás szemüvegen nézve, még a vész felhőt is jobb jövőt hirdető hajnalnak nézi egyházunk egén. Pedig az idők gonoszok. S nekünk összes és kipróbált szellemi fegyvereinkkel kell a harcba menni, ha azt akarjuk, hogy legalább eddigi örállomásainkat meg tudjuk védelmezni. Fegyvereink erősek, szinte legyőzhetetlenek; csak forgatni tudjuk *okosan*. Föl kell tehát ébreszteni a szunyadásban levő református öntudatot, fel a régi hitbuzgóságot és áldozatkészséget. Szellemi fegyverekkel kell meggyőzni a világot és annak hiábavalóságait. — Vissza kell állítani a fásult szívekbe azt a szigorú erköl-

csiséget, mely évszázadokon keresztül legszebb ékesége volt református egyházainknak. Ha mindezeket föltétlen bizalommal és nem lankadó lelkesedéssel mindnyájan megteszszük, vallásunkat és annak jövőjét nem félthetjük, mert azon a pokol kapui sem vehetnek diadalmat! Csak eszélyesség és kellő mérséklet vezérreljen bennünket!

Szabó József,
Mindszenti Imre,
Barna Gyula.

Vadászy Pál,
b. elnök.

Csontó Károly,
Elek József,

Szuhay Benedek,
b. előadó.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Lábos István*, bodroghalászi ev. ref. lelkész élete 37-ik, lelkészi hivataloskodásának 10-ik évében hosszas szenvedés után f. hó 18-án elhunyt. Nyugodjék békével.

— **A mustármag növekedése.** Vettük a következő levelet: *Kedves barátom!* A sárospataki főiskola érdekében írott lelkes felhívástok az én szívemben is visszhangot keltett. Kötelezem azért magamat, hogy szeretett „Alma Materünknek” 10 (tíz) éven át, minden év január elsején 4 azaz négy koronát juttatok. Csekély kamata azon tőkének, melyet a sárospataki főiskolától nyertem. Isten látja lelkemet: sokszorosan többet óhajtanék adni, de mint tölem telhető hálás csekélységet fogadjátok el tőlem oly szívességgel, a mily igaz szívből én adom. K.-Azar, 1900 jul. 13.

Péter Mihály.

— **Értesítés.** A sárospataki ev. ref. főiskolában a jövő 1900/1901-ik iskolai év szeptember 3-án kezdődik. A főgymnasiumban, mely három párhuzamos osztálylyal van el látva, a beíratkozások szeptember 5, 6, 7-én fognak végbemenni, a *theol.*- és *jogakadémián* pedig az előadásokra való jelentkezés határideje szeptember 7- és 8-ika. Az ujonnan jöttek az akadémiába szeptember 1—8-ig, a katonaságtól jövők október 8-ig vétetnek fel. Az előadások szeptember 11-én kezdődnek. Beíratási díj új tanulók részére a gymnasiumban 4 korona, a *theol.*- és *jogakadémián* 8 korona. Tandíj és egyéb címeken a gymnasiumi tanulók közül az I—II-ik osztályú prot. vallásúak egész évre 50 koronát, nem protestánsok 66 koronát, a III—VIII. osztályúak, ha protestánsok 48 koronát, ha nem protestánsok 64 koronát fizetnek. A *theol. akadémián* a tandíj egész évre 18 korona. A *jogakadémián* a prot. vallásúak egész évre tandíj és egyéb címeken 64 koronát, a nem protestánsok 80 koronát fizetnek. A *theol. akadémia* hallgatói s a prot. vallású joghallgatók az ünnepi követség (legatio) kedvezményét élvezik. A joghallgatók s gimn. tanulók tandíjellenében részesülhetnek s az erre vonatkozó kérvények aug. 25-éig a főiskolai igazgatósághoz nyújtandók be. Szorgalmas és jó előmenetelű tanulók szorgalmi díjakban és tápintézeti jótéteményben (ingyenes, 40 és 80 koronás helyek) részesülnek. A 120 koronás tápintézeti helyekre csak korlátozott számban vehetők fel a tanulók. A városban a főiskolai igazgatóság által engedélyezett helyeken szállás és ételmezés olcsó áron, átlag havi 24—75 koronáig kapható. Tudakozódásokra készséggel ad felvilágosítást úgy a főgimn., mint az akad. igazgatói hivatal.

A sárospataki ev. ref. főiskola igazgatósága.

— **Lelkész-választás.** A balsai ev. ref. egyház lelkészi állására Vass János választatott meg. Gratulálunk a szerencsés választáshoz.

Az Irodalmi Kör kiadásában legközelebb a következő tankönyvek kerültek ki sajtó alúl: 1. *»Kis Daloskönyv«* II. kötet; népiskolák számára készítették Pásztor Sámuel és Dezső Lajos. 2. *»Magyarország Története«* népiskolák számára, Orbán József 20. kiadás. 3. *»Természettan«* népiskolák számára, VI. kiadás. Készítette Buza János. Approbált tankönyv, e VI. kiadás is fel

van terjesztve approbációra. 4. *»Rendszeres Magyar Nyelvtan«* középiskolák alsóbb osztályai számára készítette Maklár Papp Miklós. Felterjesztve approbációra. Nyomatik az *»Alkotmánytan«* Népiskolák számára írta Dr. Ballagi Géza. Szeptemberre okvetetlenül megjelenik. A szakfőiskolák figyelmébe szívesen ajánlja e tankönyveket az „Irodalmi Kör” elnöksége.

— **A ferenc-rendi szerzetesek magyarországi vagyonát** a pápa konfiskálni akarja oly módon, hogy a pénzt is, az ingatlant is, ez utóbbit eladva, a vatikáni pénztár által akarja kezelteni, mint pápai vagyont. Vajjon nem biztos jele-e ez annak, hogy a r. kath. egyház szellemileg is, anyagilag is haza-ellenes irányban dolgozik? ... Egy könyomatos újság, a „Keleti Értesítő” az ügyről szólva, azt újságolta, hogy ez az ultramontán eljárás azt fogja eredményezni, hogy **már az őszön egyházpolitikai kérdés fog uralkodni a törvényhozás házában, még pedig a papi javak szekularizációjának a kérdése** ... Hogy ez az újság igazat mondana: nem hiszszük!

— **Hol az igazság?** Az „Alkotmány” azt mondja az ez évi 169-ik számban, hogy **„a protestánsok is keresztyének.”** Azt is tudjuk azonban, hogy a r. kath. egyház szerint mi csak **„eretnekek”** vagyunk. Ugyan ki mond igazat? az „Alkotmány”-e, vagy pedig a hivatalos r. kath. egyház? ... Valamiképen azonban az „Alkotmány” igaz mondasát készpénznek ne vegyük, mert az nem más, mint jezsuita fogás abból a célból, hogy **mi, protestánsok is ünnepeljünk a 900 éves jubileumkor** ... Be akar csapni, hogy jót kacagjon rajtunk. Ez is szent dolog!

— **Nemzeti jubilaris ünnepet** követelnek a r. kath. augusztus 15-ikén, a magyar r. kath. egyház 900 éves fennállása alkalmából ... Ahoz, hogy a r. kath. egyház ünnepel, magában véve semmi közünk; ahoz azonban, hogy **nemzeti ünnep** legyen: igenis van szavunk s tiltakoznia kell minden magyar embernek az ellen, hogy **a nemzettel azonosítottassék a r. katholicismus** ... E tárgyban a „Magyar Szó” képviseli a nemzeti s protestáns álláspontot, a mely ismételtén rámutatott az ultramontán követelődzés nemzetellenes voltára. ... Örülünk, hogy van fővárosi lap, a mely a magyar nemzeti s protestáns érdekek azonosságáról napról-napra bizonyosságot tud is, mer is adni ... Azt mondják, hogy a jubilaris ünnepen az állam-fő, a kormány is jelen lesz! ... Vajjon a reformáció emlékűnnepélyén 1917-ben ott lesz-e a hivatalos magyar állam, a mely a protestantismusnak köszöni lételet? ... Az akkor élőknek már most figyelmünkbe ajánljuk az egyenlőséget!

— **Egy közigazgatási bírósági ítélet illeték egyenértéki ügyben.** A m. kir. közigazgatási bíróság a papasznak helyt ad és a Ker. Alpár bodókö-ujfalusi ev. ref. lelkész terhére GG. 62. 59. és 64. tétel alatt előírt illeték egyenérték törlesztését, valamint a lelkész és tanító által 1898. év márc. 17. mint a kérvény beadásának napját megelőző 3 éven belől befizetett illeték egyenértéknek a törvényes kamatokkal együtt való visszafizetését elrendeli: mert a felterjesztett tárgyra-
tok közt levő egyenértéki kiszabási iratok és lelkészi díjlevelek egybevetésével megállapította ezen bíróság, hogy panaszos ev. ref. lelkész összes évi tiszta jövedelme az általa haszonélvezett ingatlanok **kataszteri tiszta jövedelmét** véve alapul csak 355 frtot tesz, minél fogva őt az ill. díj 95. tétel D. jegyzetek f. pontja alapján illeték egyenértékkel jogosan terhelni nem lehet. Az ingatlanok haszonélvezetének egy évi értékűl a kataszteri tiszta jövedelmet azért kellett elfogadni, mert az 1887. évi XLV. t.-c. értelmében az ingatlanok értékét, úgy az illeték, mint az illetékegyenérték kiszámításánál ez alapon kell kiszámítani, — nincs tehát semmi törvényes indok arra nézve, hogy

azok évi tiszta haszonértékeül ne a kataszteri tiszta jövedelem, hanem ettől eltérő magasabb összeg vétessék. A panaszos első kérvénye beadását megelőző három éven belül már lefizetett illeték egyenérték visszatérítését azért kellett elrendelni, mert azt panaszos a fentiek szerint tévesen fizette be s így visszatérítési igénye az illeték szabályok 137. §-án illetve az 1883. XLIV. t.-c. 90-ik §-án alapúl. A tanítóra nézve már a kir. Pénzügyigazgatóság panasztárgyára tett végzésében elismerte, hogy évi jövedelme 400 frton alul van, a midőn az illeték egyenértéket töröltette s ezt a csatolt díj levél megerősíti, miből folyólag a tanító által haszonélvezett földek után fizetett illeték egyenérték is, a mennyiben a befizetés 3 éven belül történt visszatérítendő... Ajánljuk az esetleg érdekelt szíves figyelmébe!*

— **Kit követ vallás dolgában az esztergomi érsek?** ... Erre a kérdésre ad választ az „Alkotmány,” a midőn julius 18-iki számában ezt írja: „nem a német Luthert, nem a francia Kálvint, hanem a magyar Szent Istvánt.” ... A válasz hamissága szembeütő, célzása azonban világos s arra ez a megjegyzésünk: mi, protestánsok, a mi Urunk, Jézus Krisztus követői vagyunk... Ime a nagy különbség az esztergomi érsek s a magyar protestáns ember között!

— **A szőlős-ardói ev. ref. egyház** nevében k bocsátott s szétküldött kérés ívet tisztelettel ajánljuk t. olvasóink szíves figyelmébe s a szegény egyházat kegyes pártfogásukba. A már készen állott, de összemolott torony építését ismét munkába vették, a munka sikeres bevégzését segítnek elő a felhívással megkerestek kegyes adományaiknak a nevezett egyház lelkészéhez juttatása által.

— **Értesítés az eperjesi ág. hitv. ev. jogakadémiára** való felvételi ügyében az 1900—1901-ik iskolai évre. A beiratások szept. 1—12-ig lesznek; az előadások szept. 17-én kezdődnek. A hallgatók tagjai lehetnek a kollégiumi tápintézetnek, a melyben ebéd vacsora egész évre 124 koronaért kapható. Az intézetnek a múlt iskolai év folyamán 6 rendes s 8 magántanára volt. A hallgatók száma az egész év alatt 211-re emelkedett.

— **Pályázat lelkészi állásra.** Az erdélyi kerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyéhez tartozó *somlyó-újlaki* lelkészi állására aug. 10-ig fogadják el a kérvényeket Viski Pál Zoványban. Az állás IV. osztályú.

— **A panaszkodó pápa.** Júniusban a máltaiak voltak Rómában, hogy absolutiot nyerjenek a jubiláris esztendő cége alatt jó pénzért a legszentségesebb atyától. Ezt a zarándok-csoportot tüntette ki XIII-ik Leó azzal, hogy panaszkodott előtte, hogy „palotájának területét el nem hagyhatja, mert a jogfosztás elismerésének útjára ő, az erkölcsi világrend őre nem léphet.” ... Ilyen a nem igaz beszéd! Nem jogfosztó-e ő, nem a legnagyobb jogfosztó-e akkor, a midőn nem engedi, nem akarja engedni, hogy kiki szabadon s lélekben imádják keble Istenét?! ... Dehát azért infallibiliter beszéd, úgy mondják, ő szentsége!

— **Az idők változása.** Madridban az a palota, a mely egykor Alba herceg szállása volt, a ki a protestánsok üldözése által vérrel irta be nevét az emberiség történetébe: most a britt és külföldi biblia terjesztő társaság ügynökeinek a szállása. Azokban a termekben, a hol annak idején az inquisitorok tanácskoztak, most biblikák vannak elraktározva, a melyeket széjjel szállítanak egész Spanyolországban.

* A magy. kir. közigazgatási bíróság ez úttal is arra az álláspontra helyezkedett, melyet dr. Szabó Sándor „Illeték egyenérték” című jeles munkájában a 11. és 12. §-ok alatt teljes részletességgel kifejtett. A mit azért említünk meg, hogy figyelemztessük pap társainkat, hogy mennyi tehertől szabadulhatnak meg, hogy ha egy kis munkával az említett könyvben levő utasításokat javukra felhasználni igyekeznek.

— **A szőlők veszedelme.** A folyó év gazdasági csapásait tetézi az a sok gombabetegség, a minek terjedését évek óta nem tapasztalt mérvben fokozza esős, hűvös időjárásunk. Különösen a szőlő peronoszpórája terjed rohamosan, úgy, hogy vidékek szüretét fenyegeti pusztulással. Az utóbbi kedvező évek folytán az idén lanyhán védekeztek termelőink, nem igen véve észre, hogy a rézgálicz-keveréket az első permetezés után bizony lemosta az eső és sok helyen másodszor maig sem permeteztek. A kár már nagy, de erélyes védekezéssel még sok megmenthető. A mai kritikus idők legjobb védekező szere a peronoszpóra ellen a dr. Aschenbrandt-féle „**bordói por**”, mely biztos hatású, könnyű kezeléssé és óriási előnye, hogy a permetezés után rögtön a szőlő levelére tapad, a védekezést még ily változó időben is feltétlen biztossá teszi, a mennyiben az eső le nem mossa. Ilyen kritikus időkben, mint a mostani, a dr. Aschenbrandt-féle „**bordói por**” 2%-os oldatot használjuk, vagyis vegyünk egy hl. vizre két kilogrammot. A „**bordói por**” gyors felhasználásával még sokat megmenthetnek a magyar szőlőtermelők idei szüretük-ből. A dr. Aschenbrandt-féle „**bordói por**” ára kilogrammonként 5 kg. csomagban 80 fillér, 10 kg. csomagban 80 fillér; 50 kg. zsákban 76 fillér. Megrendelhető a „Borászati Lapok” kiadóhivatalában Budapest, (Köztelek), a „Magyar Mezőgazdák Szövetkezeténél” Budapest, (Alkotmány-utca 31. szám) és a vidéki megbízottaknál. — Ne mulasszák el a szőlőgazdák a hasznos szernek minél gyorsabb alkalmazását.

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** (I. közlemény). Az abodi ev. ref. leányegyház teraplom-építési alapjára adakoztak: Berzevicy, György szendrő-ládi r. kath. földbirtokos 100 koronát; a meszei ev. ref. egyház 4., Beregszász Ferenc lelkész 2., meszei ev. ref. tanító 2., Zsóry István 6., szalonnai ev. ref. egyház 2. Szabó József lelkész 2; szalonnai ev. ref. tanító 1., Kondi András 2., Kondi István 1., Rosenberg József 1, Vathay Barnabás 2, Szabó Ferenc 2, Nagys. Gedeon Dezső 5, Jedlicska József 1, perkupai ev. ref. egyház 2, Fodor György lelkész 2, Gál József 2, Szathmáry György h. százados 2, Beer Henrik 2, özv. Burger Józsefné 2, szini ev. ref. egyház 1, ev. ref. lelkész 1, ev. ref. tanító 1, Farkas Lajos 2, Szalóci István 1, Szin község 2, Nagys. Gedeon Jenő 4, özv. Kolozs Istvánné 1, Varga János 1, petri ev. ref. egyház 2, ev. ref. lelkész 1, Klein Antal 2, Rákai Imre 1, szinpetri község 2, jósvafői ev. ref. egyház 6, Idrányi Lajos lelkész 2, Urbán Ede tanító 1, Klein Zsigmond 1, Klein Lajos 1, Thurócy Endre 2, égerszögi ev. ref. egyház 2, Kaposy György lelkész 1, Tamaskó Richárd 3, Pongrácz Jenő 2, martonyi ev. ref. egyház 2, Pap Károly tanító 2, Bak Mihály gondnok 1, Drukker Dávid 1, Klein Ignác 1, Dobozy Mihályné 3, Gaertner Ábrahám 2, szendrői ev. ref. lelkész 1, ev. ref. tanító 1, Benőcs Zsigmond 2, Ferency József 1, szendrői hitelszövetkezet 2, Blumberger Ignác 2, Szabó Kálmán 2, Németh Pál 2, Krempánczy N. pleb. 2, Mazurka Károly 2, özv. Marton Istvánné 4, Ivanics Bálint 1, Szabó István r. kath. tanító 1, id. Beregszász János 1, Duszik János 1, H. Fejér Ignác r. kath. s-lelkész 1:20, Kovács Géza 1, Dr. Fodor Mór 2, Karakó József 1, Lázay János 1, Nehéz János 1, Hankócs Miksa 1, S. Molnár János bíró 1, Links Ignác 1, rakaca-szendői ev. ref. egyház 1, Bodnár Béla lelkész 2, Ozsváth Bertalan tanító 1, N. N. 1, Kóós József 4, Szűcs János 1 koronát. — Fleischer József 30, Dúzs András 20, H. Kuruc János 60, Rosenberg Ábrahám 20, Kovács Márton 10, Drukker Herman 40, Farkas Berálan 40, N. N. 60, Preszler Mózes 40, N. N. 16, Weisz Jakab 50, Kapci Pál 20, Tarcali József 8, Szalóci Imre 20, Spitz Zsigmond 20, Klein Herman 10, Gindél János 30, Rabin Sámuel 40, Jóna Illés 40. Váradi Imre 20, Garan Mklós 20, Garan Dániel 20, Garan Mihály 20, Bak Dániel 20, Vajányi László 50, Kraus Adolf 30, Gömöry N. 40, Simkovics Sándor 40, Kéri János 40, Fridman Mór 40, Klein Bernát 40, Répás János 20, Reichman 40, Brün Mór 40, Zibald 50, Győri Béla 40, Zsóka Lajos 20, Krausman Zsigmond 20, Ullman József 20 fillért adomá nyoztak. Eddigi gyűjtés 255 kor. 44 fill.

Remenyik Lajos,
előkönyörgő.

— **Nyilvános köszönet.** A bodrog-olasz ev. ref. egyház nevében nyilvános köszönettel adózom méltóságos gróf Lónyay Elemér úrnak azért, hogy egyházunk templomát befedette s az 1899-ik évre szőlő egyházi pénzilletményeket kiutalta. Annnyival is inkább kötelességemnek ismerem ezért nyilvánosan köszönetet mondani, mivel a jelek azt árúlják el, hogy a gróf úr ömértósága a jövőben is gyakorolni fogja anyaszentegyházunk iránti

jóindulatát. Bodrog-Olaszi, 1900. júl. 12. *Szánthó István*, ev. ref. lelkész.

— **Hogy biztosíthatjuk leveleinket az elveszés ellen?** ... Erre a se nem vallásos, se nem iskolai jellegű kérdésre ultramontan feleletet kapunk s így vallásosat a „*Páduai Szent Antal Lapja*” című képes folyóirat szerkesztőségétől, Budapesten, a ferenciek zárdájában. A válasz ez: „*helyezzük leveleinket Páduai Szent Antal oltalma alá, oly módon, hogy használjunk Szent Antal levél-peccéteket, amelyek kisebb-nagyobb alakban 50 darabonként 80 fillérért kaphatók a lap szerkesztőségében.*” ... Ha nem volnánk olyan protestánsok, a minők vagyunk s ha a „Sárospataki Lapok” kiadóhivatala hajlandó volna felülni a „szent csalásnak”: tanácsolnók, hogy a „Sárospataki Lapok” példányai is ilyen „peccétek” alatt küldessenek, hogy ne kelljen annyi reklamatiót elintéznünk! Ám, sem protestáns meggyőződésünket nem áldozunk fel 1-6 fillérért, sem babonások nem vagyunk: kénytelenek leszünk azért továbbra is m. kir. hírlap-bélyegeket használni s a „Páduai Szent Antal Lapja” naiv közönségének engedjük a szent levél oltalmát (sanctus conductus literae!) kihasználni. (ó.)

— **A délamerikai papok cölibátusa.** A vatikánnak már régóta nagy gondot okoznak a délamerikai róm. kath. papok, kiknek jórésze tudvalevően a protestáns papok módjára házasságban él. Tavaly nyáron a pápa e kérdés megvitatására zsinatot hívott össze Rómába, melyen Délamerikából tizenhárom érsek és negyven püspök vett részt. Csak nemrég adták ki az értekezletről szóló hivatalos tudósítást, mely arról tanuskozik, hogy a Vatikán, legalább elvben, határozottan ellenzi a cölibátusság eltörlésére irányuló mozgalmat. A pápa, egyelőre tíz évre, felhatalmazta a délamerikai püspököket, hogy mozdítsák el azokat a papokat, kik háromszoros felszólítás után is folytatják a házasságot, valamint azokat a papokat, kik megáldják paptársaik házasságát. Ezek az intézkedések nagyon szigorúnak tetszenek, de a gyakorlatban nagyon megenyhülnek. A pápa ugyanis már régebben megengedte a püspököknek, hogy oly szubdiakonushoz és diakonushoz, kik polgári házasságot kötöttek, vagy egyházi áldás nélkül házasságot folytatnak, életveszélyes betegség esetében meentsenek föl a szűzesség fogadalmától és áldják meg házasságukat. Magától értetődik, hogy az életveszélyes betegség fogalmát nem veszik nagyon szigorúan és gyakorlatban a kisebbfajta gyengélkedés alapján is megadják a dispensációt. De egy újév táján kiadott pápai dekrétum még jobban megkönnyíti a délamerikai papok házasságát. A tridenti zsinat határozata szerint ugyanis katolikus ember házassága csak akkor érvényes, ha a „saját plébánosa előtt” kötötte. Ha az amerikai papokat is kötné a tridenti zsinat e határozata. érvényes házasságra nem léphetnének, mert hiszen nincs „saját plébánosuk.” Az említett rendelet azonban lehetségessé teszi, hogy a pap, ki meg akar nőszülni,

fölkeresi bármely paptársát — akár idegen egyházmegyében is — és megáldatja vele házasságát. Lát-nivaló ebből, hogy a római kuria elméletben ugyan megerősítette a cölibátust, de a gyakorlatban lehetővé tette a papok házasságát és ezzel az egyház jog szempontjából is elismerte a mostani délamerikai állapotokat.

— **Figyelmeztetés. Felkérjük t. előfizetőinket, hogy ha Lapunk nem érkezik meg rendszeresen, avagy elmarad: reklamációjukkal forduljanak egyenesen lakhelyük postahivatalához és nem a Szerkesztőséghez avagy a kiadóhivatalhoz. Lapunkat ellenőrzés mellett expedíltatjuk s így a késedelmeskedés vagy a lap meg nem érkezése a vidéki postahivatalok hibájául róható fel.**

A „Sárospataki Lapok” kiadóhivatala.

Pályázat ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Mesko-féle 100 frtos ösztöndíjra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak a sárospataki állami tanítóképzőben tanuló, abaujmegyei születésű, szegény sorsú, ev. ref. vallású, jó erkölcsű s általános jeles tanulók. Ez ösztöndíj elnyeréséért pályázók közül az abauji ev. ref. egyházmegyének ajánlani joga van. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanácsához címzett kérvények a sárospataki ev. ref. főiskola közigazgatójához folyó 1900 év augusztus 20-ig adandók be, ki a kérvényeket az ajánlási jog gyakorlása végett az abauji egyházmegye esperesi hivatalhoz átteszi. A felvétel felett a sárospataki főiskola igazgató-tanácsa szept. havi gyűlésében határoz.

Sárospatak, 1900 július 21.

Dr. Zsindely István,
akad. és közigazgató.

II.

Pályázat tápintézeti ingyenes helyre és ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Balla Athanázios-féle 40 frtos ösztöndíjra és egy tápintézeti ingyenes helyre pályázat hirdettetik. E jótétemények elnyeréséért pályázhatnak a sárospataki főiskolában tanuló, szorgalmas, görög nem egyesült vallású ifjak. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanácsához címzett kérvények 1900 szeptember 1-ig a sárospataki főiskola igazgatójához nyújtandók be.

Sárospatak, 1900. július 21.

Dr. Zsindely István,
akad. és közigazgató.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc— Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-L- borc—Máramaros-Sziget-félf.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc— Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc— Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ¹⁹ „

3—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Novák Lajos*. „A mostani jubileum.” — *Justus*. „Nemzeti római kath. ünnep.” — *Kállai Kálmán*. „Bartha Miklós ismét ellenünk.” — *Háda József*. „Hogyan tanítsuk a vallás és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.” — *Hézszer Emil*. „A hegyalja-harangodi kör lelkeszi értekezlete.” — *Réz László*. „Könyvismertetés.” — „Külföld” — „Vegyes közlemények.”

A mostani jubileum.

Abból a legendás homályosságból, mely nemzetünk kilencszáz évvel ezelőtti történelmében borong, két dolog sugárzik ki kétségszövegbevonhatatlan tény gyanánt: a keresztyén vallás beplántálása és a királyi méltóság megalapítása.

Melyik időpontra, melyik esztendőben történtek meg ezek? Ki volt az az Árpád-utód, ki az első, biztos alapokat rakta le a nyugati keresztyénség és a királyi egyeduralkodás számára? Kérdések, melyekre oknyomozó történelmünk ma sem tudja megadni a határozott feleletet. István apja-e, a lángeszű, diplomata fejű, erős kezű Géza, kit a bel- és külföldi történelmi kútfők egyaránt rex-nek neveznek? A legendák és krónikák által magasztalt István-e, kinek homlokát, az egyházi hagyomány szerint, elsőnek ékesítette királyi korona? Nem lehet azt még ma eldönteni. Épp ily bizonytalan királyi koronáknak eredete s István királylyá koronázásának ideje is. Történelmünk nagy nyílt kérdései ezek, a melyekre határozott feleletet adni ma nem lehet és nem lehet kijelölni azt az esztendőt sem, a melyben a keresztyénség beplántálásának, a nemzeti királyság megalapításának kilencszáz éves fordulója történelmi bizonyossággal lenne ünnepelhető.

És a magyarországi róm. kath. klérus mégis ünnepli és épp a most folyó esztendőben, 1900-ban ünnepli a magyar keresztyénség 900. éves fennállását! Ugyan micsoda alapon? Legendák, krónikák, mondva csinált oklevelek és a hasonló értékű egyházi hagyomány alapján, tehát azon az alapon, a melyből ugy az egyetemes, mint a magyarországi pápas hierárkia eleitől fogva táplálkozik, folyton-folyvást szövegetve veszedelmes uralmának művészi hálót. A legendák és krónikák, melyek többnyire a hierárkia szövészékén készültek, régen oda-szözték a magyar királyság eredetét a khiliasztikus 1000. esztendőhöz s ha a magyarországi római kath. hierárkia 1900-ban ünnepli a magyar keresztyénség 900 éves fordulóját, legelső sorban nem tesz egyebet, mint hogy ez által is erősítgetni próbálja önalkotta legendáit, krónikáit s általában azokat a kötelekeket, a melyek őt az állítólagos Péter utód trónjához csatolják.

Az alkalmat erre nem hazai történelmünk adja, mert az nem adhatja, hanem adja a most folyó jubila-

ris szent év, mely a mellett, hogy egészen hijjával van a nemzeti vonatkozásoknak, maga is legenda és spekuláció. De hadd szóljon erről egy magyarországi r. kath. író!

„Jóllehet Zaccaria olasz történész, „Dell anno santo” c. művében azt állítja, hogy II. Szilveszter pápa az 1000. évet jubiláris évnék rendelte, továbbá, hogy II. Paskál 1100-ra, III. Ince pedig 1200-ra hirdetett jubileumot, e három adatot okmányilag kideríteni nem lehet. 1299 végén elterjedt Európában az a hír, hogy a jövő 1300-ban sz. Péter bazilikájában nagy búcsút nyerhetni. Azért az év január elsején a római nép és sok idegen ünnepi menetben vonult föl sz. Péter templomába. A pápai széken akkor VIII. Bonifác ült, a ki maga sem tudott erről az állítólagos nagy búcsúról; de hoztak eléje egy 107 éves embert, Savoyából, aki elmondta a pápának, hogy édes atyja őt 100 év előtt Rómába hozta az akkori búcsúra s szívére kötötte, hogy 100 év múlva megint eljőjön, ha az Úr kedvez életének. Két más aggastyán a beauvais-i egyházmegyéből ugyanezt vallotta. A pápa az okirattárban hiába kutatott a századik évfordulók e búcsúja után, nyomra nem akadt, a kardinálisok tanácsára azonban kiadta az „Antiquorum habet fida relatio” kezdetű bulláját, melyben az 1300-dik évre s minden következő százados évfordulóra teljes búcsút hirdet mindazoknak, kik penitenciát tartanak, s ha római lakosok 30 egymást követő napon sz. Péter és sz. Pál templomát meglátogatják; az idegeneknek elég, ha 15 napon át teszik meg ugyanezt. A bulla hatása óriási volt. Minden országból özönlöttek a zarándokok, nemcsak Európából, hanem Ázsiából is. A zarándokok sok alamizsnát ajánlottak föl. Az asti-i krónikás beszéli, hogy sz. Pál oltáránál két klérikus lapátolta a pénzt. VIII. Bonifác ellenségei ráfogták a pápára, hogy a jubileum kihirdetése igen jövedelmező pénz-spekuláció volt. A lelki haszon messze felülmúlta a rómaiaknak s a szentszéknek meggazdagodását, bár természetesen az irigyeknek s az ellenséges érzelműeknek nem foghatta be száját. Dante szidja a rómaiakat, mint a jégeső s nem sikerülven politikai missziója, VIII. Bonifác pápát a „Pokol”-ban helyezi el, mint az „új farizeusok fejedelmét.”

VIII. Bonifác kitűnő üzletet csinált a próbajubileummal és így utódai se hagyhatták kihasználatlanul azt a forrást, a melynek megnyitásához csak egy pápai bulla szükséges. A bökkenő csak az volt, hogy az a 100 esztendő nagy idő. VI. Kelemen azonban zseniálisan meg-

oldotta a csomót: megfelezte a 100 évet s a legközelebbi jubileumot 1350-re hirdette ki és el is rendelte, hogy a jubileum 50 évenként tartassék. Ekkor „egy millio kétszázezer zarándok özönlött Rómába, köztük Nagy Lajos magyar király, ki 4000 aranyforintot ajánlott föl a pápának. A rómaiak mind korcsmárosoknak csaptak föl. A zarándokok sok pénzt hoztak Rómába s különösen Veronika kendőjét tisztelték.“ Ilyen csengő példák után még természetesebb, ha az 50 évet VI. Orbán pápa „az Úr Jézus életkorának tiszteletére minden 33 évre tűzte ki“; az pedig a legtermészetesebb, hogy II. Pál pápa már 25 évre szálította le s ez meg is maradt még eddig. A legutóbbi jubileumot IX Pius tartotta meg 1875-ben, de eredményeiről a forrásunk csudálatosképpen hallgat; de mi tudjuk, hogy nem a régiekével s még csak a jelenlegiével sem, a melyen már a többi közt sok jó magyar arany vándorolt be ismét a mai Péter-utód halász-táskájában. Meg kell vallani, hogy az utolsó negyedszázad alatt Róma megint jól megpuhította a fukarrá lett világot s a mint a tények mutatják, magyarországi nyáját is.

Lehet-e hát ily alapon és ily alkalommal jubilálni a magyar keresztyénségnek és a magyar nemzetnek? Nem, mert hiányzik a specifikus ker. alap, hiányzik a nemzeti együttérzés, az együttes érdek és fellángolás hatalmas rugója. Ily legendás, spekuláns és nemzetietlen alapon csak a római hierárkia tarthat ünnepet önző felekezeti és a hazán kívül eső vagy a nemzet érdekeit rontó célok előmozdítására. A mostani jubileum, nevezék el bármi névvel, sem Esztergomban, sem Székesfehérváron, sem Budapesten nem lesz más, mint fokozottabb szolgálata annak a felekezetieskedő és nemzetellenes propagandának, a melyet, fájdalom, maga az esztergomi érsek szentesített még 1892-ben, híres beszédével s még híresebb jelszavával. Ez a propaganda nagy eredményeket ért el azóta az egyházpolitikában; megteremtette a nemzetietlen néppártot, a kath. köröket, szövetkezeteket s most újabb meglepetéseket készít elő a mostani jubilálás által. A jubileum látszólag a klérus körében se lesz egységes, háromfelé ünnepelnek, mintha a klérus is meghasonlásban élne egymással. Ne higgyetek a látszatnak! Sohase értették jobban egymást, sohase tudták jobban, hogy mit tervelnek, mit akarnak, mint most. Esztergomban, Székesfehérváron egy tüzet fognak szítani, a felekezeti fanatizmus tüzét s a feltüzelt lelkek szenvedélyét beleviszik majd a budapesti nagy gyűlésbe, az ottani ünnepségbe s István király napján ott lesz már Vaszary is, s egy nemzetivé tett ünnep és egy szentté avatott magyar király nevének varázsa alatt egyesíteni és szentesíteni fogja a jubileum alatt történeteket. Legendás alapon, legendás eszközökkel szövődik tovább a keresztyén- és nemzetellenes propaganda.

Ily körülmények közt nekünk protestánsoknak, se mint keresztyéneknek, se mint magyaroknak nincs keresni valónk a „magyar keresztyénség 900 éves jubileumán.“ Nem a magyar keresztyénség, hanem a hazafiatlan és nemzetellenes irányba tévedt római klérus felekezeti ünnepe az. Hazánkért és önmagunkért aggódó lélekkel tekinthetünk közelgése elé, következéseitől rettegünk azonban csakis hazánkért szabad.

Novák Lajos.

Nemzeti római katolikus ünnep.

Hogy e magyar haza földjén még ma sincs a római katolikus egyház hatalmának szarva letörve, — hogy a „religio imperaus“ még most is teljes mértékben érvényesíti erejét, — hogy a „religio tole-

rata“ elv a magyar társadalmi életben lépten-nyomon észrevehető: mindezekről bárki is meggyőződhetik abból a nagy hirlapi hajszából, a mely a magyar r. kath. egyház 900-ados jubileuma fölött támadt, a mely hajszába a magyar állam hivatalos elemei is belevonattak magával a koronás fővel együtt, a kinek „szent és sérthetetlen“ volta a jubileumot rendező „hazai főpapság“ által egyáltalán nincs tiszteletben tartva, hanem kényszernek van alávetve, hogy az augusztusi jubiláris ünnepélyeken vagy személyesen, vagy „homo regius“-a által vegyen részt.

Tehát hajsza van, még pedig ugyanam erős hajsza! Miért? ... azért, hogy a *r. katolikus egyház ünnepe nemzeti ünnep legyen*, a melyet üljön meg az uralkodó, a kormány, a magyar nemzet tisztviselői kara, megye, város, *minden felekezet*, minden „jó polgár“ (mint az ev. ref. vallású Bartha Miklós követeli a „Magyarország“-ban július 22-ikén!)

Nemzeti ünnep! És ezt mi is ünnepeljük, mi is, protestánsok, mint jó magyarok!

Ezt a jubiláris esztendő e helyen már volt alkalmam méltatni, e lapok ez évi 1-ső számában, a mikor nemzeti és protestáns szempontból elmondottam felfogásomat, a melyet most is teljes egészében fentartok. Most azonban, a mikor a kérdés immáron csaknem nyélbe van ütve épen az erőszakos és kiméletlen hajsza következtében, a melyben a „Budapesti Hírlap“ mellett épen egy protestáns egyén, Bartha Miklós vett és vesz tevékeny részt, az ultramontán „Alkotmány“-t, „Hazánk“-at s a többieket „szabadelvűséget“ színlelő felfogásuk révén mintegy túlszárnyalva, — most a midőn egyenesen követelik tőlünk, hogy ünnepeljük: ismételten is hangot kell adnunk protestáns meggyőződésünknek, a mely soha semmiféle körülmények között sem engedheti meg a kényszer alkalmazását a lelkiismeret dolgaiban.

Első sorban is nemzeti szempontból kell tiltakoznunk az ellen, hogy a magyar nemzet azonosításék a római katolicizmussal s e r. katolicizmust par excellence képviselő ultramontanizmussal. E magyar hazának soha semmiféle eleme sem okozott a múltban annyi szerencsétlenséget, mint a hivatalos r. katolicizmus megtestesülése, az ultramontanizmus, a mely a nemzeti fejedelmeknek korát még ma is gyászos korszaknak tanítja s hirdeti, holott pedig az oknyomozó történelem immár kétségbevonhatlanul bebizonyította, hogy épen a nemzeti fejedelmek voltak azok, kik e hazát magyar hazául megmentették s fentartották. S ez a hivatalos r. katolicizmus ma is esküdt ellensége a magyar nemzetnek, a mely az ausztriai klerikálisokkal összeköttetésben nem máson munkál jobb ügyhöz méltó buzgósággal, mint azon, hogy e haza teljes mértékben szegődjék oda ahoz a hatalomhoz, a melynek minden íze ellensége a nemzeti fogalomnak, hiszen a papizmus soha sem volt s nem is lehet nemzeti jellegű.

Hát vajjon lehet-e nemzeti ünnep e magyar földön annak az egyháznak az ünnepe, a mely a magyar nemzet ellen a bűnöknek egész sorozatát követte el az által, hogy a pápai hatalmat fölibe akarta emelni a nemzeti királyi hatalomnak; a mely ma is azt akarja, hogy a magyar király úgy táncoljon, mint a hogy a római pápa fújja a sípját? ...

Egészen kézen fekvő kérdés épen nemzeti szempontból a r. katolikus egyház nemzeti ünnep követelése folytán: hogy hát nemzeti ünnep lesz-e például 17 év múlva a reformáció négyszázados évfordulója, a mint ezt e lapok épen előző száma igen helyesen

kérdésbe tette? Vajjon nem sokkal inkább követelhetnők-e mi, hogy nemzeti ünnep legyen akkor, a midőn új életre ébredését ünnepeljük az emberiségnek, a nemzeteknek s azok során a magyar nemzetnek is, hogy a reformáció eszméinek utat nyitott s a nemzeti állam eszméjét örök időre biztosította hazánk is?

Csak vizsgálja meg elfogulatlanul bár ki is a nemzeti ünnep-követelést, a melyet a r. kath. jubilaris hajsza vetett felszínre s ha megvizsgálta, ítélt meg, vajjon nem az lenne-e az eredménye a r. kath. nemzeti ünnep megtartásának, hogy mi is követelnők a prot. felekezeti ünnepet, a nemzetiségek egyike-másika is követelhetné valamely nagy történelmi ténye nemzeti megünneplését? És ha egyenlőség van, akkor megtagadni nem lehetne ugyanazt a jogot a protestánsoktól, a melyet a r. kath. egyháznak megadtak. . . . Vagy erre azt mondanák: hja! az más?! No akkor aztán ég veled *nemzeti eszme!*

Épen nemzeti szempontból kell egész kiméletlenül visszautasítanunk a „nemzeti r. kath. ünnepet!“

Protestáns szempontból röviden végezhetünk az egész kérdéssel, mert tiszta és világos az álláspont: *ott, a hol nemzeti ünneplésre nincs ok, nincs jog, nincs ok s nincs jog protestáns ünneplésre sem.*

Az a fogás, hogy mi vendégeikül hivatnánk meg: nem egyéb, mint az ismert jezsuitizmus megnyilatkozása, a mely annak idején tudva levőleg a „protestáns szektákat“ is meghívta volt a vatikáni zsinatra! . . . Becsapás akar ez lenni vallásos tekintetben is, ettől pedig vajjon nem tartózkodhatik-e s nem kell-e tartózkodnia minden igaz és hű protestánsnak?!

Én nem tudom elképzelni, hogy egy jó protestáns öröm-ünnepet ülhetne azzal az egyházzal, a melynek egyetlen célja az eretnokség kiirtása épen vallásos szempontból. annak az eretnokségnek, a kiirtása, a mely a pápai hatalmat a felvilágosodás által leleplezte s a leleplezési műveletet napról-napra végezi!

Ha mi protestánsok oda állanánk az újjongó hivatalos r. kath. egyházhoz: azzal azt bizonyítanók, hogy mi annak az egyháznak felsőbbségét, hatalmát elismerjük. Ezt pedig lelkiismeretünkön elkövetett sérelem nélkül nem tehetjük meg.

De elég is annak igazolására, hogy mi most is csak úgy vélekedünk, mint ez év első napjaiban. Csupán annyit kell még megjegyeznünk, hogy úgy Bartha Miklós úr, mint a hivatalos r. kath. egyház, ha csakugyan polgártársakul akarják tekinteni a protestánsokat a r. katolikusok mellett: akkor ünnepelessék meg a protestánsokkal a 900-ados ünnepet azzal, hogy az 1848. XX. t.-c. életbeléptetését a kormánynál egész határozottsággal követeljék, hogy épen az egyenlő honpolgárokról hirdetett alkalmi elvet ezzel is igaznak akarják a valóságban is feltüntetni; akkor lesz okunk ünnepelni, mert akkor látni fogjuk, hogy a reformáció eszméje hatotta át a 900-ados magyar r. katolikus egyházat!

Sem nemzeti, sem protestáns szempontból nem lehet tehát ünnepelni augusztus 15-ikétől 20-ig s ha mégis az lesz majd a hír: *nemzeti ünnep volt*: az a hír hazug hír lesz s az az ünnep nem lesz más, mint tüntetés e haza s nemzet ellen s e haza minden nem r. kath. polgára ellen.

Justus.

Bartha Miklós ismét ellenünk.

Bizonyára emlékeznek még e lapok t. olvasói arra, hogy Bartha Miklós országgyűlési képviselő a r. kath. autonómiai kongresszuson elhangzott Ugron-féle álgazságokat tényleges igazságoknak fogadta el s olyan elveket hirdetett a „Magyarország“ hasábjain épen a felekezeti-közi viszonyokra vonatkozólag, a melyek a legszélsőbb ultramontán szájában is túlzásnak lettek volna minősítendők. Akkor sem hagytuk szó nélkül e „hítsorsosunk“ hamis felfogását, sőt ifj. M. Gy. azzal is megtisztelte, hogy nyílt levélben hívta volt fel a képviselő urat arra, hogy igazolja álláspontját épen a „hítsorsosok“ előtt, a kik egyáltalán nem tudják a vallás-egyenlőség jogával összeegyeztetni az általa hirdetett ultramontán elveket. . . . Ám az igazolás elmaradt, talán azért, mert a „nagyságos képviselő úr“ nem ereszkedhetik le egy „szürke professzorhoz“, talán azért, mert elve, álláspontja igazságát oly magasnak, megközelíthetlenné s érinthetlenné tartja, hogy ahoz szó sem férhet, elég az hozzá, hogy bár a „Magyarország“ szerkesztőségéhez is, a képviselő úr saját címére is elment az illető lappéldány: a felvilágosítás most sincs megadva!

De igen! A felvilágosítást megadja Bartha Miklós „hítsorsos képviselő úr“ abban a cikkében, a melyet a „Magyarország“ július 22-iki számában „A jubileum fölaprózása“ cím alatt írt volt.

Hogy Bartha Miklós a r. kath. egyház magyarországi követőinek 900-dos jubileumát „nemzeti“-nek tünteti fel, a melyet minden magyar embernek kötelessége megülni, a mely minden jó polgárnak ünnepe: ahoz most nem szólok, nem annyival is inkább, mivel ebben a tekintetben a „Sárospataki Lapok“ ez évi első számában kifejtetteket tartom protestáns szempontból helyeseknek. De szólni ohajtok azokról, a miket a képviselő úr most adott elő nevezett cikkében, a melyek egyenesen azt árúlják el, hogy mi protestánsok a magyar állam polgárainak véres verejtekkel szerzett keresményéből bizonyos részt saját célunkra használunk fel a kormány jóvoltából, a mely a Deák Ferenc szabad egyház elvét eltemetteti a nemzettel s a helyett az 1848. XX. t.-cikk 3. szakaszát lépteti életbe!

Ezt pedig nem másból olvasom ki, mint a képviselő úr jelzett cikkének a következő részleteiből, a melyek mind arra irányulnak ugyan, a cikk céljánál fogva, hogy a 900-dos jubileumot nemzetivé kell tenni, de más irányban is, még pedig épen az általam jelzettben is beszélnek. A részletek ezek: „A magyar kormány egyáltalában nem készül arra az amerikai útra lépni, hogy az államtól az egyház elválasztassék. Ez egy magasztos ideál, a melytől évről-évre távozzunk. Deák Ferenc tapsok között proklamálta 1873-ban azt az eszmét; de a taps elhangzott, Deákot eltemette a nemzet s vele együtt a szabad-egyház gondolatát is. A felekezeti iskolák tömegesen jönnek, hogy étvágyukat k elégték az állam háztartás asztalánál s a lelkészek ellátásának nem jelentéktelen része ma már szintén az állami költségvetés terhét képezi. Ha így haladunk az ideáltól hátrafelé, maholnap elérjük az 1848. t.-cikk 3-ik szakaszát, melynek értelmében minden egyházi és iskolai szükségek közadalmi költségek által lesznek fedezve . . . ha megegyezik (a kormány) elvével a lelkészek fizetésének kiegészítése a felekezetenkívüliek pénzéből is, a prot. lelkészek docátioja a katolikus forrásokból merített jövedelmekből is“ . . . akkor — úgy mond — a r. kath. 900-dos jubileum is lehet elvileg is nemzeti ünnep!

Elfogulatlanul gondolkozva az idézett részletek tartalma s célzata fölött: keserűség fogja el lelkünket, hogy protestáns egyén, felvilágosodott ember ilyen beszédekre vetemedvén: lovat ad protestáns részről az alá az irányzat alá, a melynek nincs más törekvése, nincs más célja, mint az, hogy r. kath. vallást teljesen úrrá tegye e magyar földön s a protestantismust, a melynek köszönheti e haza nemzeti jellegét, mindenestől elpusztítsa, a mint megpróbálta elpusztítani abban az időben, a mikor az uralkodó maga tett fogadalmat, hogy Magyarországot r. katolikusossá fogja tenni minden áron!

En nem emlékszem arra, hogy Bartha Miklós képviselő úr a „szabad egyház a szabad államban” elvet valahol, valamikor hirdette volna; nem emlékszem arra, hogy felemelte volna szavát az ellen, hogy e hazában a felekezeti jogegyenlőség meg van sértve: de arra igenis emlékszem, hogy a r. kath. egyházat nyilvánította olyan-nak, a melynek jogokra van szüksége, a melynek az autonomia megadásával biztosítani kell a nemzeti vagyont. És ha arra az amerikai útra ő sem vezeti semmiképen a nemzetet: miért az állásfoglalás az 1848. XX. t.-cikk ellen, a mely a magyar felekezetközi viszonyokat elvileg, eszmeileg olyan elfogadhatólag contemplantja? Honnan és miért a felekezeti iskolák becsmérlése azért, hogy azok nemzeti hivatásuk teljesíthetése céljából segílyt fogadnak el, — honnan és miért a pellengérre állítása a protestáns lelkészeknek, a kik az állam háztartás költségeiből alamszma-szerű segílyt kapván, olyanokul állítatnak, a kiket a r. kath. honpolgarok tartanak?!

Honnan és miért mindez ellenünk?! . . . Talán irigyli, mint protestáns, hogy protestáns testvérei, a lelkészek élnek?! . . . talán nehezen tudja elviselni, hogy a prot. intézmények nem sorvadtak el szegénységükben? . . .

Honnan és miért protestáns embertől a protestánsok elleni nyilatkozat a r. kath. egyház javát előmozdító célzattal?

Szabadelvűségről ne szóljunk ott, a hol a r. kath. egyház jogainak növelését látjuk, — ott, a hol nyílt a cél: a r. kath. egyház meglevő hatalmát erősíteni. A szabadelvűséget nem tudom meglátni s elfogadni B. M. képviselő úr felfogásában, a kinek még csak érzéke sincs ahoz, hogy meglássa e hazában a felekezetközi viszonyok tarthatatlanságát a r. kath. egyház miatt.

Ha az volt a célja B. M. úrnak, hogy protestáns részről jövő felfogást is felhasználjanak ellenfeleink ellenünk, — ha az volt a célja, hogy ő is fegyvert kovácsoltasson ellenfeleinkkel ellenünk s így reánk dúditsa még jobban az eltemetési kísérletek áramlatát: ezt a célját elérte s célja elérése után számoljon Istenével s lelkiismeretével, mi majd csak megélünk nélküle is!

A magyar protestantismus helyzetének tarthatatlanságára talán nem is kell nagyobb bizonyíték, a napról-napra jelentkező elszomorító tünetek között, mint épen a B. Miklóssok felfogása és nyilatkozata. Az ilyen hitsorssokkal nem lehet a protestantismust megmenteni, — de az ilyenek ellen való küzdéssel mégis erősödünk s sokszorosan érezzük, hogy csakugyan résen kell állania minden protestánsnak, mert még belső ellenség ellen is harcolnunk kell.

Kállai Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.

(Folytatás.)

Míg a gyermek a szülei háznál él, szülei mindenhatóságát érzi; attól kér és nyer csaknem mindent, annak köszöni meg, illetőleg az iránt viseltetik hálával, (a mi azonban ha nem így lenne, rávezetjük a gyermeket az elbeszélte történetecskék nyomán) kiemelkedvén azonban az idő célzerű felhasználása mellett, a mindenható valóság, az Isten fogalma: a szülői tisztelet fentartásával, az Isten iránti háládatosság megfogamzik keblében s keresi az alkalmat és módot legalább cselekedeteiben, hogy azt bebizonyíthassa. Ekkor tanítsuk imádságra, ekkor már fogja tudni, miért imádkozik; ekkor adjuk kezébe a fohászt, melyben a szívbeli háláadás és jó igyekezetünkben való előhaladást kérés harmoniája száll az Ur számolya elé; — ekkor vagy ezután nem sokára említjük meg, hogy az énekléssel is Istennek

adunk hálát, néki mondunk dicséretet, ekkor tanítunk e fokon egy néhány alkalmas szövegű s hangköri éneket.

Az első fokozat tehát az I-ső osztályra terjed ki. Célja a gyermeknek az iskolába való szoktatása mellett a szülei, testvéri, felebaráti szeretetből felépíteni az Isten iránt való szeretetet, illetőleg annak fundamentumát lerakni, hogy az imádkozás is ne értelmetlen ledarálása legyen a szavaknak, hanem tudják mit, mikor, miért, hogyan és kihez fohászkodjanak; célja a jó magaviselet, az iskolai rend, fegyelem megszokása.

Tananyagát képezik apró elbeszélések, történetecskék, melyek alkalmiak, a gyermek szellemi fejlettségéhez mértek legyenek, melyeket a tanító is készíthet, a helyi körülményekhez mérten. Igaz, hogy sokan, kivált a modern paedagógusok közül, ezeket csinált virágoknak, izlésrontó, érzélgős erkölcsi történetecskéknek fogják declarálni, de ha a természetszerűség elvét követni akarjuk, ha a gyermek lelki életét magunkkal akarjuk vezetni; ha a természet rendjét, mely ugrást nem tűr meg, sértetlenül követni akarjuk; ha a gyermeki lélek mozzanatait a magunkéival rokonosítani, azonosítani törekszünk; ha a kitűzött célunk eléréséhez közelebb óhajtunk jutni: véleményem szerint más utat nem követhetünk.

A hat éves gyermek lehet, hogy szülő falujából még ki sem volt, hogy lenne képes megérteni a bibliai merített történetet, melyben Sem, Khám, Jáfet, Énok, Mahalael, stb. s. b. nevek, Zsodoma, Gomora, Ur földje, Kanaán, Egyiptom, Kapernaum stb. stb. városok, országok fordulnak elő, mikről fogalmik sem lévén, a gyermeknek: ajtótol való berohanás lenne ezeknek előtárása. Nem mondom, hogy földrajzi előismeretet, de legalább is e nevek hallás útján való megszokottságot okvetlenül feltételezi a történetek megértése; — már pedig a felsőbb osztálybeliekkel való foglalkozásunk alkalmával akarva, nem akarva fülebe csengenek az ő világi szavak. úgy, hogy a következő évből könnyebben koronázhatja siker munkálkodásunkat.

Az előkészítő fokozaton tehát, mellőzve a bibliai történeteket, erkölcsi elbeszéléseket nyújtunk a gyermeknek; ebből, illetőleg ezekből származtatjuk le az imákat, énekeket. Ez elbeszélések mindegyikéből ki kell világolni eleinten jó, később rossz cselekedetnek, természetesen azok hatásának is, mely szerint szembe állítathassanak a különböző tettek és azoknak hatásai, hogy a gyermek élesen körvonaloza elméjébe véshesse az okot s okozatot. Lehet az erkölcsi tanulság levonása helyett inkább annak éreztetése, megszilárdítása céljából apró versecskéket megtanultatni a gyermekkel, természetesen tárgyi és szó értelmezés után.

Midőn látjuk, hogy a gyermek figyelme fejlettebb, gondolkozása kissé következetesebb, más-más ok és okozat között képes különbséget felfedezni: az apró vers helyett egy-egy ima vagy ének vers lesz a tetőzet. Az imák alakí részüket tekintve ne a vers formát bírják, mert az egyszer megszokott gépiességet, értelmet mellőző rigmusolásokat igen nehezen vagy általában soha nem hagyja el a gyermek.

Megtanítandó a 20—25 elbeszélés folyama alatt és után a reggeli, estveli, tanulás előtti, tanulás utáni, étel előtti, étel utáni és az úri ima, az énekek közül az imákkal kapcsolatosan egy reggeli (151 d.), egy estveli (158 d.), az ünnepek alkalmából újévi (2 d.) nagypénteki (15 d.), húsvéti (19 d.), pünköshti (37 d.), karácsonyi (64 d.), áldozó csütörtöki (31 d.), vasárnapi (74 d.) énekek közül egy-egy. A felebaráti szeretetről való beszélgetés alkalmával a 81 d. 2 verse; Isten

megismerése alkalmával a VIII. Zs.; az ő hozzá való folyamodás kifejezésére a XXV. Zs. stb. stb.

Az alkalmazandó elbeszélések a következő irányelvek szerint lennének szerkesztendőek. Szülei, testvéri gyermek társak, felnőttek, felebarátok iránti szeretet; iskolában, családnál, játék közben, utcán, templomban való illedelmes magaviselet, majd az állatok, növények kimélése, mind-mind konkrét példa szemléltetése nyomán váljék sajátjává a gyermeknek. Ezen iránypontok közé szövezdők a már felsorolt imák s énekek.

Az egyes órai tananyag elsajátításánál való eljárás ez: Elbeszélése a történetcskének, a gyermek értelmi fejlődéséhez mérten, figyelmének ébrentartása mellett. Ki kell kérdezni apró kérdésekkel a gyermektől elbeszélésünk tartalmának lényegét, előbb a jobbaktól, később a gyengébbektől, közbe tárgy és szó magyarázattal, megkívánva természetesen, az egész mondatban való értelmes feleletet. Heuristikai módon ki kell fejteni a jónak jóvoltát, a gonosz rosszát és kivált a különböző tettek más-más eredményeire figyelmét felhívni. Alkalmazni kell a történetet a gyermekre. Az erkölcsi tanulság levonása helyett elcsúsztatni egy kis versecske, később ima vagy ének, a szükséges tárgyi és szó értelmezésnek nyújtása után beemléztetendő. Végre a gyermek helyes és helytelen cselekedeteit mindenütt figyelemmel tartjuk s alkalmazzuk azt a már feldolgozott történetcske eseményeire, vagy megfordítva, a mi közben vagy dicséretünket, vagy rosztalásunkat fejezzük ki.

E fokozat tehát, mintegy előkészítené a gyermeket, a 2-ik vagyis szemléleti fokozatra, s annak megértésére.

A 2-ik vagyis szemléleti fokozat, magában öleli tananyagul, az ő és új szövetségi történeteket. A népiskola 2 és 3-ik osztálya lenne ezt hivatva elsajátítani.

Szemléletinek nevezhetni e fokozatot, mert lépésről lépésre, eseményről-eseményre folyton figyeli, szemléli a gyermek az egyes bibliai történetekben a jó küzdését a gonosszal, az erény diadalát a rossz felett, bárha egy időre képes is elnyomni a nemest a nemtelen. Látja egyszerű történetben az egy Isten hívés üdvös és egyedül üdvözítő voltát, a kegyes élet megjutalmazását, az engedetlen, gonosz és erkölcstelen emberek megbüntetését. Látja, mint szélednek el az emberek az egész földön, a külön vallással miként feledkeznek meg Istenről, miként őrzi meg Ábrahám az igaz hitet, mint lesz törzs-atyjává egy nemzetnek, melynek kebeléből származik a Messiás, a ki helyre állítja a földön az igaz vallást, a ki megszabadítja az embereket a bűntől s annak büntetésétől, a ki csudatetelei, tanításai, példája s élete által meggyőzte az embereket isteni származása felől, hogy a ki ő benne igazán hisz, el ne vesszen, hanem örök életet nyerjen.

E fokozaton a tanítandó tananyag célszerűen úgy osztandó be, hogy az ó-szövetségi rész, a II-ik, az új-testamentomi rész a III-ik osztályban taníttassék. Előbb veendő az ó-szövetségi rész, mert az azokban leírt történetek egyszerűbbek, könnyebben átérthetőek, mint a farizeusok, írástudók ravasz fondorkodó életének története, a kik Jézust is zavarba és ellenmondásba szeretnék volna hozni, előbb kell megismerkedni azért is az ő részszel, mert úgyis annak a nyomán értheti meg a gyermek, hogy Isten fia a Jézus Krisztus, a megígért szabadító, a ki az eredendő bűnből is megszabadít bennünket; úgy értheti meg a gyermek a Jézus életét, a szeretetet, mint minden közjó s így a vallás alapkövét, ha már látta az ó-testamentomi történetek-

ből a szeretetlenség, a gyűlölet, ellenségeskedés pusztító ádáz harcait és annak következményeit, így látja az ó-szövetségi történetek elsajátítása, szemléltetése alapján megértnek s elkerülhetetlenek a szeretetet, mint minden boldogság kútfejét, így érzi át könnyebben létjogosultságát a szemet-szemért, fogat-fogért elv helyett keresztényen vallásunk alapigazságainak így lesz természetes és induktív tanításunk.

A bibliai történetek tanításánál, nem az egyes események szószertintű bemagolása, hanem az azoknak szemléltetése által való érzelmekeltetés a cél. Nem lehet tehát célunk a bibliában levő összes történetek feldolgozása, minthogy arra phisikai időnk sincs, hanem a legfeljebb 40 félértára beosztott évi tananyaggal oly érzelmeket kell a gyermek lelkében ébresztetni, melyek várva-várják, óhajtva-óhajtják az eseményeknek mai színvonalára való kifejlődését. Legyen tehát ugyan némi összefüggés a történetek közt, de a fő azért az, hogy mindegyik önálló, befejezett egész is legyen egyúttal, hogy az erkölcsi tanulságot, a konsekvenciát a gyermek szemléltetése szokott figyelme észrevegye. Válogassuk ki a bibliából az alkalmas történeteket, mondjuk el azokat egyenként a gyermeknek s minden egyes elbeszélésnél vigyázzunk a biblia szavaira, s ha azok oly kifejezésűek, melyek a gyermeki lélekre megfoghatatlanok, vagy igen nehezen érthetőek meg: inkább mellőztessünk s saját szavainkkal beszéljük el azokat, ügyelve és súlyt fektetve az idézendő szavakra és mondatokra. A feldolgozásra alkalmas tananyag megválasztásánál tekintetbe jönnek a következők: Kevesebbet, de jót s jól; — nem a bibliai események tudása lévén a fő cél, hanem azoknak szemléltetése által való különböző érzélem, esetleg szunnyadozó lelkiismeret felkeltése, tehát eredményeire nézve egymástól eltérő történetek válogatassanak, az emberiség származása, szaporodása s fejlődése, az egy Isten hívés megőrzése, a népek átalakulása után a Jézus Krisztus eljövetele, az ő tudománya felállításának s terjedésének megcáfolhatatlan érvényességét elismerje a gyermek; minthogy az egyházi ének versek mindegyike bizonyos érzelmet fejez ki, azoknak öntudatos elsajátítása céljából az egyes történetekkel, illetőleg az azokból kifejtett erkölcsi elvekkal kapcsolatban tanítandók azok.

(Folyt. köv.)

Háda József.

KÖZÉLETÜNK.

A hegyalja-harangodi-kör lelkészi értekezlete.

A hegyalja-harangodi lelkészi kör f. hó 18-ikán a szerencsi ev. ref. templomban tartotta Tóth Lajos elnöklete alatt értekezletét. Megjelent a körnek 17 lelkész s két tanár tagja.

A lelkészi kar együttes éneklése után Olajos Pál gesztelyi lelkész mondott emelkedett szellemű alkalmi imát.

Az értekezlet tárgyát képezte az a. zempléni egyházmegye által a lelkészi értekezletek vonzóbbá és gyümölcsözőbbé tételére készített azon javaslat, mely e b. lapok hasábjain ismertetve volt.

Ennek alapján a következő határozatok hoztak:

1. A papi értekezletek a prot. hívek vallási öntudatának ébresztése és ápolása céljából lehetőleg vándor-jelleggel bírnak, s az egyes községekben tartassanak. Ha azonban meghívást nem nyer, az érte-

kezet egy állandó székhelyvel bírjon. A hegyalja-harangodi kör székhelye: Szerencs.

2. A közös lelkesi értekezlet — különösen a theológiai ifjúságra való tekintetből — rendszerint Sárospatakon, az egyházmegyei közgyűlést megelőző nap délelőttjén tartandó, hogy szakítsunk a közös értekezletek eddigi futó-vásári színezetével s elegendő idővel rendelkezünk a felmerülő tárgyak alapos megvitatására. A közös értekezlet egyes egyházak kiváló ünnepélye alkalmával a meghívást elfogadja.

3. Az értekezlet rendszerint énekléssel és imával vegye kezdetét, ha azonban az valamely egyház által meghívást nyer, az istenitiszteletről az egyházi beszéd sem maradhat el.

4. A felolvasások tartására, — a vitás tételek kitűzésére — az egyházmegyei könyvtárak felállítására vonatkozó javaslatot indokainál fogva egészben magáévá teszi értekezletünk.

5. Az értekezletekről igazolatlanul elmaradt tagok 4 koronától 10 koronáig terjedő pénzbírsággal büntetendők és pedig első ízbeni elmaradásért 4, másodikban 7, harmadikban 10 koronáig. Az egyházmegyei közgyűlés felkérendő, hogy az értekezleti gyűlések által pénzbírsággal sújtott lelkeszeken a kirótt bírsági összeg az egyházmegyei látogatóság útján az értekezleti körök pénztárának javára szedessék be.

6. Az értekezleti tagok évi tagsági illetéke négy koronában állapított meg. Az alapszabályoknak a fenti megállapodásokhoz képest eszközrendő átalakításával Hézsér Emil bizatott meg.

A ref. nőegyleteknek felállítását a prot. öntudat és összetartás erősítése és ápolása céljából az értekezlet szükségesnek tartja s ajánlja lelkeszeink figyelmébe, — mindenütt, hol erre hálás és alkalmas talaj kínálkozik — ezeknek mielőbb leendő megvalósítását.

Végül a kegyelet és elismerés adóját róttá le értekezletünk, midőn elhunyt két jelesünk: Waga Lajos és P. Nagy Gusztáv sárospataki theológiai tanárok emlékét jegyzőkönyvében megörökíteni s a hátramaradt özvegyekhez részvét iratot küldeni határozta. Hézsér Emil.

KÖNYVISMERTETÉS.

Bodor János ev. ref. lelkesz elemi népiskolák számára írt vallástani kézi könyvei.

Bodor János, zágoni ev. ref. pap, 4 kisdud kötetben — a címlapok jelzése szerint — az elemi népiskolák I—IV. osztályai számára a hitoktatás tananyagát feldolgozta. S e négy kis kötetet a zágoni ref. egyház adta ki annak az emlékeztetőre, hogy „főtisztelendő és méltóságos dr. Bartók György erdélyi ref. püspök úr” a zágoni ref. egyházat meglátogatta.

Mielőtt e 4 könyvecske bírálatos ismertetésébe belefognék, előbb szívem szerint üdvözlöm lelkesztársamat az elemi népiskolai vallástanítás ügye iránt való munkás érdeklődéséért és a zágoni egyház példányszerű áldozatkészségeért. Mert csakugyan elérkezett már az ideje, hogy vallástanítás-ügyünket is tegyük szorgos munkálkodásunk tárgyává. A százados nyomokon haladni folyton — épen protestáns egyházunknak — nem szabad. Látjuk, tapasztaljuk, hogy a r. kath. egyház is — mely pedig a konzervativizmusnak megtestesülése — mily messze van ma már a tridentin zsinat végzéseitől; sőt épen napjainkban vette elő a

hivatalos r. kath. egyház is a vallástanítás reformálásának ügyét. Csak mi maradjunk hát a régi nyomokon? Épen mi, akiknek meggyőződésük az, hogy ugyan a vallás tanai változhatatlanok, mert azok igazságok s így örökösök: de változhatnak s változnak is a mi nézeteink, gondolataink, felfogásaink ez isteni igazságok felől?! Továbbá a paedagogiai tudomány haladása elől sem szabad elzárkózunk, mert nem kis fontosságú dolog az, hogy a vallásnak örök és boldogító igazságait miként közöljük a gyermekkel s mint tudjuk azt összhangzásba hozni a tudománynak többi ágazataival.

Egyházi életünk — tagadhatatlan — a legutólsó évtizedben nagyot lendült. Talán a változott viszonyok kényszerítő hatása alatt. A munka a jelszó ma egyházi életünkben. S nagy pessimistának kell lennie annak, a ki egyházi életünkben a munkálkodás fellendülését kétségbe vonja. Egy irányban azonban kevés figyelmet fordít egyházegyetemünk még ma is. Ez a vallásos nevelés-oktatás. A változott viszonyok pedig annyira változott helyzetet teremtettek, hogy pl. iskolánk száma nagyon megfogyott s ezzel egyszersmind az a közvetlen ráhatás egyházunk tagjaira, különösen leendő öröklő tagjaira, melynek nagyon üdvös eredménye volt a múltban, mely egymagában is sokkal jobban pótolta az egyház-fegyelmet, mint tengernyi paragrafus: nagyon, nagyon meggyöngült. Ez az irány, vagyis a vallásos nevelés-oktatás — az, melyet tovább is a régi nyomokon meghagyni, nem szabad. A legszelesebb körű s a leglázásabb munkát most itt kell kifejtetni. Nekem örül a lelkem, valahányszor egy-egy lelkesztársamnak idevágó gondolatait egy-egy könyvecskeben olvashatom. Ezért üdvözlöm én Bodor János lelkesztársamat is, mert abban az irányban munkálkodik, a mely a legfontosabbaknak s legegésőbb szükségeknek egyike.

E kezem alatt levő 4 könyvecske címei a következők: a) Kis tanulók Hit- és erkölcstana elemi népiskolák I. és II. osztályai számára; b) Vezérkönyv a Kis tanulók Hit- és erkölcstanához; c) Ó-szövetségi szenttérténetek elemi népiskolák III. és IV. osztályai számára; d) Új-szövetségi szenttérténetek elemi népiskolák V. és VI. osztályai számára.

Kerestem e 4 kötetben legalább egy Előszót, melyből megtudjam, hogy B. J. lelkesztársamat e népiskolai tankönyvek megkésztésénél mily irányelvek vezették: az erdélyi hivatalos tanterv-e, vagy általános paedagogiai, illetve katechetikai irányelvek. De Előszót nem találtam, általában az irányelv megjelölése hiányzik munkájából. Ennélfogva e 4 vallástani kézikönyvecske ismertetésénél tekintem úgy e munkácskákat, a mint előttem fekszenek s bírálatomban az általános paedagogiai, illetőleg katechetikai szabályok fognak vezérelni.

Ha B. J. lelkesztársam munkálkodásának eredményét veszem vizsgálódva szemügyre, az az örömem, melyet ily irányú munkálkodásának konstatálása ébresztett fel bennem, meggyöngült, mert a népiskolai vallásos nevelés-oktatás számára feldolgozásra kiválasztott anyag nem felel meg a kívánalomnak. Mint előbb, a könyvcímek elsorolásánál jeleztem is, B. J. szerző a hat évfolyamú vallástanításra csak két anyag csoportot vesz: u. m. az alapfogalmak csoportját, az u. n. előkészítő fokozatot és a Bibliai vallástan anyagát, az u. n. bibliai történetek csoportját, de ebből is kihagyva a Biblia olvastatását és ösmertetését. Hol van az egy-

háztörténeti és a katechismusi fokozat? hogy a konfirmációról külön ne is szóljak, melyet a lelkészek legnagyobb része különálló vallásitanítási munkakörnek tekint.

A vallásitanításnál, már a népiskolában is, a 3. fokozatnak: az előkészítő, történeti és katechismusi fokozatnak, vagy — ha a történeti fokozatban a benne levő készlet: a bibliai és egyháztörténetit, külön kitűzhető céljánál fogva, külön választjuk — a 4. fokozatnak feltétlenül meg kell lennie, mert vallásitanításunk s vallásos nevelésünk csak így lehet teljes és eredményes. A különböző paedagogiai irányokat, a nagy szellemek gondolkodásainak eredményét csak így használjuk fel előnyösen. Igaz, hogy a keresztyén egyházban a Biblia tartalma, illetőleg, a Bibliai vallásitanítási anyagja volt az első tanítási anyag. De a reformátorok, kezdve Lutheren, a katechismusi anyagot is felvették vallásitanítási anyagul; ők magok ilyen irányú kézikönyveket írtak is. Ime tehát, a reformáció már egy új fokozattal gyarapította vallásitanítási anyagukat. S később a theologiai irányok — belátva a paedagógiaának ama fontos tételét, hogy a példák hatnak nemesítőleg és maradandóan az egyénre — az egyháztörténetet is bevonták a vallásitanítási anyag körébe.

S mai állapotunkat s korunk irányát tekintetbe véve, tekintetbe véve továbbá korunk szellemi műveltségének színvonalát is: nem engedhetjük el, még az elemi népiskolában sem, sem az egyháztörténeti, sem a katechismusi fokozatot. Mert az egyháztörténeti fokozat van hivatva arra, hogy megértesse egyházunk tagjaival jelenlegi egyházi viszonyainkat; ez a fokozat van hivatva arra, hogy támaszson lelkesedést leendő egyháztagjainkban a kivívott lelkiismereti szabadságért s buzgólkodást egyházunk jövőjeért. Azon a küzdelmes múltat, a küzdő elődöket okvetlen meg kell ösmertetni növendékeinkkel. A katechismusi fokozatnak pedig az a célja, hogy az egyénnek benső vallásos kedélyállapotát teremtsen meg. Míg a bibliai és egyháztörténeti fokozat általános keresztyén célokat szolgál: addig a katechismusi a speciális felekezeti célokat. S hogy a vallásitanítást e célnak is szolgálatába kell állítanunk: vajjon kicsoda vonná kétségbe?!

De a magyar ref. egyház négy egyházkerülete így is gondolkodik a vallásitanítási anyag-csoportról. Egyedül az erdélyi egyházkerület az, — legalább az 1879. évi tanterv alapján igen — mely a bibliai történeteket tartja csupán a népiskolában tanítandó vallásitanítási anyagnak; egyedül a VI-ik elemi osztályban engedi meg a bibliai történetek alapján a katechismusi fokozatnak rövid tárgyalását. B. J. lelkésztársam valószínűleg e tantervhez szabta munkáját, javított annyit rajta, a mennyit annak szűk keretén belül javíthatott.

Itt van már, a mit e bírálatos ismertetésem elején írtam, hogy t. i. a régi nyomokat nem merjük, nem akarjuk elhagyni. Ez az, ami örömet nem okoz nekem. A magyar ref. egyház négy egyházkerületének is kötelessége, egyházunk léte, fennmaradása kívánja, hogy a vallásitanítás ügyére fordítsa rá munkás figyelmét, mert a változott viszonyok reformot kívánnak: mennyivel inkább áll ez Erdélyre, a hol — ha az 1879. évi tanterv van érvényben ma is — még sokkal több a kívánni való, mint a többi egyházkerületekben. S ez a kívánság annyival sürgősebb Erdélyre nézve, mert ott fogyott meg leginkább felekezeti iskoláink száma, tehát ott változott legerősebben az állapot.

B. J. úr és a zagoni egyház egész helyesen ösmerte fel azt a munkát, melyen sürgősen tenni kell:

de éppen ezért ütődtem meg, hogy nem akartak kezdeményezők lenni a vallásitanítás reformálásánál. A vallásitanításnak az az anyaga, melyet felölt s 6 évre beosztott, *csonka anyag — hosszú lére eresztve. Tűrhető volt a régi viszonyok között: de ma még Erdélyben sem felelhet meg.*

(Folyt. köv.)

Réz László.

KÜLFÖLD.

A német protestánsok külmissziói munkássága.

Ama parancsot: »Elmenvén mind e széles világra, prédikáljátok az evangéliumot minden népeknek,« a reformáció szellemétől áthatott németek, anyagiakban is bővelkedvén, lelkes egyének, az emberiség hálijára s elismerésére méltó missionáriusok által napról-napra igyekeznek megvalósítani, a miről fényesen tanúskodik az a kimutatás, a melyet a külmissziói egyesület 1900-ra szóló évkönyvében olvashatni, a melynek hangosan beszélő adatait a következőkben ismer-tjük.

16 egyesület gondoskodik a német birodalom területén s az azzal lelkileg rokon más német nyelvű vidéken arról, hogy a Krisztus evangélioma a pogányok között is hirdettessék, még pedig a reformáció eszméi által képviselt irányban. Az egyesületek a következők:

1. Legrégibb az 1732-ben alakult, u. n. *hernhuti testvérek missziói társasága*, a mely a múlt évben Labradorban, Alaskában, Észak-Amerikában, a nyugot-indiai szigeteken, a moskító partokon, Demerarában, Surinamban, a Kap-Kolonián, német Kelet-Afrikában, Ausztráliában, Himalája s Tibet vidékén 138 fő-állomással rendelkezett, 92371 benszülött hívővel, 186 európai hittérítővel, 18 hittérítőnővel, 1078 benszülött segéddel; volt 413 tanítója, 278 iskolája, 24404 tanulója, a keresztségben pedig 3826 egyén részesült.

2. A *bázei missziói társaság* 1815-ben alakult s 1899-ben dél-Indiában, Chinában, az arany-partokon és Kamerunban 56 fő-állomása volt, 38637 benszülött hívővel, 182 hittérítővel, 9 missionárius nővel, 541 benszülött segéddel, 608 tanítóval, 515 iskolával, 18699 tanulóval, s 2564 új taggal, a kik a múlt évben keresz-teltettek meg.

3. A *berlini u. n. I. missziói egyesület* 1823-ban keletkezett s munkássága dél-Afrika, China, német-kelet-Afrika vidékére terjedt ki, 69 fő-helylyel, 34877 benszülött lélekkel, 92 missionáriussal, 11 hittérítőnővel, 448 benszülött segéddel, 212 tanítóval, 170 iskolával, 6898 tanulóval. — Az új tagszaporulat 2922.

4. *Barmenben* 1828-ban alakult a külmissziói társaság, a melynek hittérítői német-dél-nyugoti-Afrika, a Kap-Kolonia, Borneo, Sumatra, Nias, China és új Guinea területén működtek 83 fő-állomással, 72367 hívővel; 125 a missionáriusok száma, a kik mellett 15 nő hittérítő, 930 benszülött segéd munkálkodik, továbbá 300 tanító, 279 iskolában 12599 tanulóval. A szaporodás keresztség útján 9316.

5. A *brémai társaság* 1836-ban alakult; működik az u. n. rabszolga partokon 4 főhelylyel, 2257 benszülött hívővel, 14 hittérítővel öt missionáriusnővel, 21 segéddel. — Van 36 tanítója, 36 iskolája, 969 tanulóval. Kereszteltetett 168.

6. A *berlini u. n. II. vagy Goszner-féle* társaság szintén 1836-ban alakult s észak-Indiában dolgozik 20 főhelyen, 39425 hívővel, 40 missionáriussal, 3 hittérítővel, 402 segéddel. 65 iskolájában 216 tanító 3904 tanuló tanít. Az új tagok száma 10293.

7. Az ugyancsak 1836-ban keletkezett s Elő-Indiában, Rangunban, angol és német kelet-Afrikában 40 főhelyen működő *lipcei* társasághoz 17882 hívő tartozik, 42 hittérítő, 4 missionáriusnő, 283 segéd, 385 tanító, 226 iskola, a melyekben 6973 tanuló van. Megkereszteltetett 314.

8. Az 1842-ben alakult s a *keleti nők keresztyén nevelését célzó női társaság* Elő-Indiában és Jeruzsálemben fejt ki tevékenységet 6 hittérítővel, 8 iskolával s körülbelül 200 tanulóval.

9. A *hermansburgi* 1849-ben alakult s Dél-Afrikában és Kelet-Indiában működő missiói társaságnak 55 főállomása van, 46372 benszült keresztyénnel, 65 missionáriussal, 346 segéddel, 153 tanítóval, 116 iskolával, 6728 tanulóval s új taggal 2678-cal.

10. A *Chinában működő u. n. berlini nő-egyesület*, a mely 1850-ben keletkezett: 1 állomással, 1 hittérítővel, 3 hittérítővel, 1 iskolával s körülbelül 100 tanulóval rendelkezik.

11. Az 1852-ben alakult *jeruzsálemi egyesületnek* van 6 állomása, mintegy 300 hívője, 4 hittérítője, 4 segédje, 9 tanítója, 8 iskolája, a melyekben körülbelül 300 tanuló tanúl.

12. A *schleswig-holsteini lutheránus missiói-társaság* 1877-ben keletkezett s Kelet-Indiában dolgozik 6 főállomással, 687 hívővel, 12 missionáriussal, 18 segéddel, 34 tanítóval, 6 iskolával, 600 tanulóval. Megkereszteltetett 461.

13. Az 1881-ben alakult *neukircheni missiói-társaság* Java-szigetén s angol Kelet-Afrikában munkálkodik 10 főállomáson, 676 taggal, 15 térítővel, 29 segéddel, 10 tanítóval, a kik 9 iskolában 380 tanulókat oktatnak. A megkeresztelt új tagok száma 124.

14. 1884-ben alakult a Japán és China területén működő *általános ev. prot. missió-egyesület*, a melynek 3 főállomása van, úgy 200 hívővel, 6 hittérítővel s 1 hittérítővel, 7 segéddel, 10 tanulóval, 3 iskolával. A tanulók létszáma 180 körül van.

15. Az *u. n. berlini III-ik egyesület*, a melyet 1885-ben alapítottak, hogy főleg Kelet-Afrikában működjen, hét főállomással rendelkezik, 130 taggal, 16 hittérítővel, 13 segéddel, van 6 iskolája s azokban 356 tanuló. Megkereszteltetett 90.

16. A *neuendettelsauvi társaság* 1886 óta működik Ausztráliában 4 állomással, 14 taggal, 11 missionáriussal, van 4 iskolája s azokban úgy 120 tanuló.

E részletes adatok csoportosítását az évkönyv a következőleg tünteti fel:

1. főállomás	502;	6. tanító	2386;
2. hívők	349,495;	7. iskola	1730;
3. hittérítők	812;	8. tanuló	83391;
4. hittérítőnők	75;	9. új tag	32755;
5. segédek	4120;		

Az 1897/98-ik évi állapotokhoz képest a haladást kiki megállapíthatja, mert e két esztendőben ugyanezekről a következő statisztika áll előttünk

	1897.	1898.	1899.
1. főállomás	471	485	502;
2. hívők	315,064	329,686	346,495;
3. hittérítők	751	786	812;

4. hittérítőnők	—	—	75;
5. segédek	3887	4121	4126;
6. tanító	2176	2255	2386;
7. iskola	1517	1634	1730;
8. tanuló	73961	79952	83391;
9. új tag	—	—	32755;

Hogy a nagy eredményt minő nagy fokú szellemi erővel érik el, az számokban nem fejezhető ki, — az anyagi erőről ez a kimutatás ad felvilágosítást:

A 16 egyesületnek volt összesen 4317800 márka, azaz 5041360 korona bevétele s ebből fedeztetett az a szükséglet, a mely a nagy és nemes munkában előállott.

Az evangéliom világossága terjed!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Kovács István, heő-csabai ev. ref. tanító élete 72-ik, buzgó és áldásos működése 41-ik évében július 21-ikén elhunyt. Legyen áldott emlékezete.

— **A mustár mag növekedése.** A sárospataki főiskola érdekében megindított mozgalom újabb eredménye a következő két levél s az azokban foglalt ajánlat: 1) „Hivatkozással a „Sárospataki Lapok“-nak a f. évi 27-iki számában közzé tett felhívásra, sietek én is annak a bástyának emeléséhez, a mely hivatva leendő száz esztendő tisztessé „alma materünk“ autonomiájának s függetlenségének erősítésére, megvédésére... A sárospataki ev. ref. főiskola céljaira kész szívvel felajánlok egyelőre 100, azaz egy száz koronát, a mely összegnek 10 éven belül leendő kifizetésére magamat kötelezem. A sárospataki főiskola iránt érzett mély hálám kifejezése mellett maradtam Dusza János, hanvai ev. ref. lelkész.” — 2) „A sárospataki főiskola javára szívem szerint felajánlok, csatlakozva a lelkes mozgalom megindítóhoz, tíz éven át fizetendő évi 20—20 koronát, mint az „alma mater“ iránt érzett hálámnak s szeretetemnek csekély jelét. Lelkem egész hevével óhajtom, hogy a mustár mag terebélyes fáva növekedjen a hálás tanítványok munkás szeretete folytán. Sárospatak, 1900. júl. 25. Steinfeld Jenő, főiskolai nyomdász.

— **Pályázati hirdetések lelkesi állásokra.** A tiszántúli egyházkerület nagy-szalontai egyházmegyéjében aug. 20-ig pályázhatni az *ágyai* egyház lelkesi állására, a mely 1848 korona javadalmú. A kérvényeket Széll Kálmán fogadja el Nagy-Szalontán. — A dunántúli kerületben aug. 12-ig pályázhatni a komáromi egyházmegyében fekvő *szap-nyarádi* egyház lelkesi állására, a mely IV. osztályú. A pályázati okmányok Veress Endréhez küldendők Bucsba (Esztergom megye.)

— **A jogi szakoktatás reformja** ügyében azt javasolják a fővárosi lapok, hogy a már mostan is csaknem teljesen kész javaslat a képviselőház őszi ülés-szakára okvetlenül be fog terjesztetni... Mi hajlandók vagyunk tamáskodni a hír igaz voltában mindaddig, míg a javaslat nincs benyújtva.

— **A magyar r. kath. egyház 900-ados jubileuma** megbontotta a r. kath. egyház egységét, a mit igazol az a körülmény, hogy az esztergomi érsek által aug. 15-ikén rendezendő ünnepélyen nem fognak résztvenni az összes r. kath. püspökök... S mégis *nemzeti* ünnepet akarnának a néppártiak!

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. *Szuhay Benedek.* „Az elvetett mustármag.” — *Horváth István.* „Szent” István napjának, mint nemzeti ünnepnek kísértése az ev. ref. lelkeszek között — „Emlékirat az egyházkerületi főleánynövelde kiegészítése tárgyában.” — *Háda József.* „Hogyan tanítsuk a vallás és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.” — „Az új énekes könyvhöz.” — *Réz László.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.”

Az elvetett mustármag.

— Főiskolánk volt tanítványaihoz. —

A sárospataki jó öreg főiskola, az „alma mater”, a hamisíthatlan protestáns szellem és a törhetlen magyarság legerősebb védtáskája feje fölött egy idő óta a gondok sötét felhői boronganak. Szíve vérzik, szíve fáj amiatt, hogy a haladó kor követelményeinek nem tehet eleget minden tekintetben. Szíve vérzik, szíve fáj amiatt, hogy lelkes apostolairól nem gondoskodhat kellőleg és a karjai közé siető szegény fiakat nem segítheti szíve sugallata szerint és búsul amiatt, hogy védő szárnyának tollait a kor sajátos szelleme és felfogása még szeretné meg is tépni! . . .

És ennek a jó öreg főiskolának, a mely a letűnt századok viharait mindenkor becsülettel kiállotta, úgy tudom, hogy izzó szíve kohójában ma is a régi tűz ég, szellemének szárnyait ma is a régi szabadság lengeti. Történetének fényes lapjait forgatva látom, hogy a hirtől, dicsőségből neki bőven kijutott. Gyászos lapjairól pedig olvasom a jajt, a keservet, a könyvek tengerét. A dicsőség nem szédítette el, a sors csapásai között nem esett kétségbe soha. Bízott a fölötté örökös isteni gondviselésben mindig s ha olykor-olykor megfogyatkozott ereje: a protestáns hitbuzgóság és áldozatkészség csodálatos lelkesedéssel mindenkor talpra állította, hogy végezze isteni küldetését az idők végeztéig.

Ha a főiskola története erre tanít, akkor aggódalomra, kétségkedésre nem lehet okunk, mert a prot. hitbuzgóságot és áldozatkészséget az anyagiassan gondolkozó kor eltemetheti ugyan honfiainak és honleányainak szíve fenekére, de a földbe soha, és ha szükség áll elő: azok a szívek még mindig fellángolnak, azok a kezek még mindig adakoznak. A ki ez igazságot megtagadja, annak nincsen hite a protestantismus eszmei tartalmában és erejében, nincsen hite a protestantismus világra szóló jelentőségének és átalakító hatásának diadalában.

Most a mustármagot a hálás tanítványok újból elvetették. E mag a közel négy százados jóhírű főiskola terebélyes fájáról való. Lehull e mag, mintegy intó jelül arra, hogy e vén törzs egynémely ágait, ha a szélvihar összetörte, ha lombkoronája nem tarthatna

őhajtott pihentető árnyékot a tudomány forrását áhi-tozók lelkének és testének: legyen ki e romlatlan anyagot elvesse, hogy az ő apák könyvével és vérével öntözött talajból az életre való csemete rövid idő alatt merész sudárba szökkenjen s hatalmas lombkoronája pótolja majd a másoknak letört veszteségeit.

De hát reménynek is merész: mondják a mai világ fiai! Talán szégyenletes is, hogy a büszkeségünknek tartott Sion szent oltárára filléreket áldozunk!? Én, mint a főiskola egyik felnevelt gyermeke, nem tartom e reményt sem merésznek, sem szégyenletesnek.

Ha tudjuk azt, hogy e főiskolát a protestáns hitbuzgóság és áldozatkészség teremtette az elégtelen lelkek forrongásának legerősebb korszakában; ha tudjuk azt, hogy a halhatatlan emlékü fejedelmek csillogó aranyai és a nád-fedeles házikók ismeretlen lakóinak fillérei tartották fel évszázadokon keresztül: akkor, ha multunkat megtagadni nem akarjuk, ha a vérrel kivívott jogokat s a századok alkotásait még valamire becsüljük: nekünk még mindig legerősebb biztosítékunk a bajok között a protestáns hitbuzgóság-hoz és áldozatkészséghez való nyílt felebbezés. S e felebbezésnek alapja evangéliomi, szelleme krisztusi, ereje és hatalma isteni, mert az emberi szív sarkalatos erényének: a hálának megnyilatkozására appellál.

Ugy tanultam, hogy a háládatlan embernél nincs nagyobb terhe a földnek. Ez iszonyatos vád minket ne érjen; ne búsítson még ha minduntalan látjuk és tapasztaljuk is azt, hogy e mai anyagiassan gondolkozó kor szellemének szárnya vagy földhöz ragad, vagy kínosan vergődik — a helyett hogy biztosan repülne, igazi rendeltetése — a végtelen tökéletesség felé.

Volt tanítványai, lelkes barátai és ti mindnyájan, kiknek rendületlen meggyőződéstek az, hogy a magyar nemzeti szellemnek legerősebb biztosítója a protestantismus: óh jertek és sorakozzunk mindnyájan az alma mater segítségére, nem magunkért, de a főiskola becsületeért, a protestantismus diadaláért, a magyar nemzeti szellem dicsőségeiért. E főiskola költötte fel szívünk szunnyadó érzéseit, erősítette lelkünk szárnyait s adott kezünkbe pecsétet ütlevelet, melynek erejével és a bennünk nyilvánuló tehetségekkel az élet nehéz harcát sikerrel megharcolhatjuk.

Volt tanítványai, lelkes barátai, óh jertek és sorakozzunk mindnyájan a főiskola segítségére, hogy a

hálás kezek által elvetett mustármag mielőbb hatalmas terebélyes fává nőve: beszélő bizonyága legyen a protestáns hitbuzgóság és áldozatkészség dicsőséges feltámadásának, a szellem és lélek diadalmának az anyag felett!

Volt tanítványai, lelkes barátai óh jertek és sorakozzunk e főiskola segítségére! Hiszen annak megszentelt csarnokaiban tanultuk Cicerónak amaz örök szép mondását: *»Két neme van a nagylelkűségnek: a jótétemény nyújtása és annak viszonzása. Nyujtsunk-e: nem-e jótéteményt az hatalmunkban áll. De a nyujtottat nem viszonzni: az tilos a derék ember előtt, feltéve, hogy jogtalanság nélkül viszonzhatja!«*

A jótékonyság áldozati oltára immár füstölög. Lobogó lángra csak akkor gyúl, ha nem marad el a volt tanítványok közül senki, a ki áldozatát a szent oltárra elhozza. És lángja csapjon fel az égig s onnan ragyogjon le a főiskolára is, meg a hálás tanítványok seregére is. Az ily áldozat pedig mindenkor felér egy imádsággal!

„A kinek füle van a hallásra, az hallja, mit mond a lélek a gyülekezetnek!”

Szuhay Benedek.

„Szent” István napjának, mint nemzeti ünnepnek kísértése az ev. ref. lelkészek között.

A „Sárospataki Lapok” minden bizonynyal a liberális vallásos felfogásnak a képviselője, a melynek éppen ezért mindig szem előtt kell tartania a protestantismus magasztos elveit s azokat minden körülmények között, belső és külső támadásokkal szemben kötelessége megvédelmezni. E kötelességéről nem is feledkezett meg soha sem, nem a jelen sorok tárgyát képező kérdésben sem, a mennyiben köztudomású dolog, hogy az 1891-ik évben minden oldalról, kellő körültekintéssel, nagy alaposággal tárgyalta „Szent István” napjának a megünneplését abból az alkalomból, hogy a vasárnapi munkaszünetről törvény-javaslat került a képviselőház elé s törvény alkottatott a törvényhozás által. Olvassa el bárki is az akkor megjelent cikkeket, úgy fogja találni, hogy nemzeti és protestáns szempontból a „Sárospataki Lapok” akkor is megtette kötelességét.

Most, a mikor a felekezeti közti viszonyok valósággal tótágot állanak, — a mikor nem tudjuk, hogy mikor jelenik meg egy niemesi kiáltványhoz hasonló felhívás, hogy a magyar protestánsok is kiűzessenek valamely város területéről, mint Niemesből, — a mikor a hivatalos r. kath. egyház föltétlenül megköveteli, hogy a magyar állam kizárólagos r. kath. jellege minden esetben megőriztessék; a mikor az általános politikai vonatkozású ügyekbe is belevonják a felekezeti kérdést: ismét kötelességet kell teljesítenie a „Sárospataki Lapok”-nak nemcsak a Tisza Kálmánokkal, gróf Tisza Istvánokkal s Bartha Miklósokkal szemben, a kik részint alkalmazkodási politikából, részint a r. kath. érdekekből való élésökből kifolyólag hangoztatnak olyan elveket, a melyek a protestantismusra csakis romlást hozhatnak, hanem azok ellen is, a kik mint „verbi divini ministri,” mint prot., közelebbről mint ev. ref. lelkészek állanak azok sorába, a kik a protestántizmust akarják lejártni éppen az „ünnep” kérdésében. Épen a „Sárospataki Lapok” volt az, a mely 1891-ben a csurgói ev. ref. lelkészt, Verbay Istvánt kérdőre vonta a „Szent István” nap megünnepléseért, egész jogosan, mert a vasárnapi munka-szünet-

ről” szóló 1891. XIII. t.-cikk csakis 1894 április 14-ikén lett életbe léptetve s mert akkor még a közvélemény sem volt teljes mértékben tájékozódva a felől, hogy vajjon a gróf Andrássy Tivadar képviselő indítványa a „Szent István” napi szünetre vonatkozólag milyen alakban fogadtatott el?!

Am a Verbay Istvánok példája — úgy látszik — vonzó volt, a mennyiben ez évben meg ismét elő állott egy ev. ref. lelkész, aki azt az indítványt tette volt, *»hogy a naptár készítőik az 1901-ik évre szóló naptárakban nemcsak a protestánsok, hanem a zsidók részére is vörös betűkkel jelöljék meg Szent István király napját, mint nemzeti ünnepet.«**

Őszintén megvallom, hogy engemet mód nélkül felháborított ez az indítvány, mert azt olvastam ki belőle, hogy íme a protestáns közvélemény annyira megvan már manapság a Tiszák befolyása következtében vesztegetve még az ünneplés kérdésében is, hogy akad ev. ref. lelkész, a ki a „Szent István” napot csakugyan *nemzeti ünnepnek* akarja tekinteni s kész úgy feltüntetni a magyar prot. egyházat, mint a melynek csakugyan öröme telik a „Szent István napi ünnep”-ben.

Egész határozottan tiltakoznunk kell amaz indítvány és felfogás ellen. Tiltakozásunk pedig éppen a „Sárospataki Lapok”-ban jelenhetik meg legilletékesebben, mint a mely éppen a „Szent István nap” kérdésében is, a mint említém, első helyen állt a prot. kötelesség teljesítésében.

Tiltakozom pedig Péter Antal kollegám felfogása s indítványa ellen azért, mert a törvény intézkedését nem úgy értelmezi, mint a hogy kell!

Hogyan is szól az 1891. XIII-ik t.-cikk?

Igy: *»Vasárnapokon, valamint Szent István király napján, mint nemzeti ünnepen, a magyar szent korona országainak területén az ipari munkának szünetelnie kell.«* Ez a rendelkezés még nem *vörösbetűs intézkedést* igénylő valami, még csak annyi sincs benne, a mennyi a r. katolikusok részére szolgáló naptári jelzésekből kiolvasható.

Ez az álláspontunk főleg onnan ered, hogy a törvénynek ez a pontja: *»valamint Szent István király napján, mint nemzeti ünnepen,«* — egyáltalán nem olyan, hogy az parancsoló tartalmú lenne, a mennyiben már a „*mint*” szónak a fogalma is egész határozottan elárulja, hogy ott hivatkozás történik, *ha történhetnék*, egy már előbb megalkotott törvényre, a melyben augusztus 20-ika csakugyan „nemzeti ünnep” gyanánt van kinyilatkoztatva, — a minő törvény azonban egyáltalán nincs, — úgy, hogy a jelzett pont nem más, mint egy értelmetlen s indokolatlan odavetés, a melynek éppen ev. ref. lelkész részéről egyáltalán nem lehet s nem is szabad olyan értelmezést tulajdonítani, a minőt Péter Antal tisztársam tulajdonított.

Mert hogy a dolog tisztában álljon, éppen a *nemzeti ünnep* statuálását magában foglaló törvényhozási eljárást illetőleg: az 1891. XIII. és az 1898. V. t.-cikket egymás mellé állítom párhuzamba, hadd vegye észre mindenki, hogy az 1891. XIII. t.-cikkbe becsúsztatás történt csupán, de nem „*nemzeti ünnep*” *deklarálás*. A párhuzam ez:

* Az indítványt mi is olvastuk a „Magyar Szó” „Közönség rovatá”-ban. De úgy értesültünk, hogy a Bartók Lajos-féle „*Magyar-ság*” a szülője ennek az indítványnak, — sajnos — ugyanazon ev. ref. lelkész tollából. A lelkész: Péter Antal, a ki Mező-nagy-acsaú hirdeti az ígét.

Szerk.

1891. XIII. t.-cikk.

Vasárnapokon, valamint
Szent István király napján,
mint nemzeti ünnepen, a ma-
gyar szent korona minden or-
szágának területén az ipari
munkának szünetelnie kell.

1898. V. t.-cikk.

A nemzet kegyelettel és
hálás érzelemmel emlékeztet
meg az ország történetében
korszakot képező 1848. évi
azon törvényhozási alkotások-
ról, melyekkel az alkotmányos
jogok a nemzet minden osz-
tályára kiterjesztettek, a kép-
viseleti alapon nyugvó felelős
kormány rendszer behozatott,
a szabad sajtó, a jogegyen-
lőség s általában a politikai és
polgári szabadság magasztos
elvei érvényre jutottak, ezen
alapvető törvények megalko-
tásának félézázados évfordulója
alkalmából a törvényhozás
ápril hav 11-ik napját, mint
azt a napot, a melyen dicső
emlékeztető V-ik Ferdinánd ki-
rály az 1848-ik évi korszakot
alkotó törvényeket szentesítette:
nemzeti ünnepé nyilvánítja.

Mutasson rá bárki, hogy vajjon a két törvény
intézkedése azonos tartalmú-e s a „Szent István“ nap
csakugyan nemzeti ünnep-nap-e?

De többet is felhozok annak igazolására, hogy
tiltakozásom jogosult, sőt kötelességszerű.

Nézze végig bárki is az 1891. XIII. t.-cikket: úgy
fogja találni, hogy a *jelzett becsúsztatás nincs is keresz-
tülve a törvény öt paragrafusán*, — nincs, mert a 2,
4 és 5 §-ok csak *vasárnapi szünetről szólnak*
és csupán a 3. §. a) pontjában van ennyi: „... a
megjelölt szünnapokon is végezhető lesz ...“ Ha van
törvénymagyarázás, — van józan ész, van vallásos
érzés: akkor ebből az 1891. XIII. t.-cikkből Verbay-
Péter-féle felfogás egyáltalán nem állhat elő.

Hiszem, hogy a naptár készítőik nem fogják követni
a Péter Antal indítványát, — ám ha követik: akkor az
ultramontanok méltán mondhatják majd: „*ti magatok
szolgáltatátok ki magatokat, hogy legyőzzünk benneteket.*“
Ezt aztán viselje, ha tudja, nyugodtan Péter Antal lel-
kész társam!

Horváth István.

ISKOLAI ÜGY.

Emlékirat az egyházkerületi főleánynö-
velde készítése tárgyában.

Főtisztelt Egyházkerületi Közgyűlés!

Miskolczi felsőbb leánynevelő intézetünk multja, fo-
kozatos fejlődése, életképessége, jelenlegi virágzó állapota
önként annak jövőjét juttatják eszünkbe abban az alak-
ban, azon a színvonalon, a melyben és a melyen kell
lennie, hogy teljesen megfeleljen az annak a nagy erköl-
csi erőnek, tekintélynek, melyet az egyházkerület kép-
visel; az általános, a magasabb műveltség követelmé-
nyének, a nemzeti nőnevelés iránt az állam részéről méltán
támasztott igényeknek.

Református egyetemes egyházunk s ebben első
sorban tisztáninnyi egyházkerületünk, megértve mindig
idejében a kor intő szavát, fennen lobogtatta a haladás
zászlóját. Protestáns nemzeti nőnevelésünk nagyérdékű
ügyében is a mi kerületünk volt az első, a mely a fel-
sőbb leánynevelést már nem egyes egyházak belügyének
hagyta meg, hanem kerületivé emelte azt s ma már
példáját követve, a két testvérfelekezet különböző helye-
ken, a soha ki nem apadó protestáns buzgóság kútfeje-

ből merítve, egymás után állítja fel magasabb fokú
leányiskoláit, szolgálva első sorban a protestáns érde-
keknek, vele együtt az élet gyakorlati érdekeinek is,
megélhetést biztosítván a kenyérkereseti pályák, állások
elnyerhetése által.

Miskolczi kerületi felsőbb leányiskolánk fentebb em-
lített multja, kedvező földrajzi, vidéki viszonya, Miskolcz
város nagy forgalmi, de kulturális haladása, mindenek
felett egyetemes református egyházunk, ebben kerületünk
felekezeti érdeke szent kötelességünkkel tesz, mint a fő-
tiszt. egyházkerület által bizalommal megajándékozott
felügyelőbizottsági tagoknak, hogy a miskolczi leányne-
velő intézet szellemi és anyagi érdekei felett híven ör-
kődve, annak jövőjéről gondoskodjunk s azt a főtiszt.
egyházkerület nagybecsű figyelmébe, erkölcsi és anyagi
pártfogásába ajánljuk.

Az idő teljesen megérett arra, hogy miskolczi II-od
fokú, vagyis négy osztályú leánynevelő intézetünk I-ső
fokú, vagyis hat osztályú felsőbb leányiskolává emel-
tessék.

Most keletkező felekezeti felsőbb leányiskoláink,
mint a milyenek a pápai, a nagyváradi, a nyíregyházi:
mind oly alapon szervezkednek, hogy azokat hat osz-
tályúvá fejleszszék, internátussal berendezve. Minden
vonalon buzgósággal, áldozatkészséggel tanácskoznak, ter-
veznek a magasabb leányoktatás érdekében, a melyben
a felekezeti érdekek megóvását, előmozdítását látják. Meg-
győződésé vált a vélemény, hogy a nőt, ki természet
szerint legigazabb nevelője a családnak, abban a szel-
lemben kell nevelni, a melyet fiainktól és leányainktól
várunk méltán a jövőben. Megállapodni nekünk sem le-
het, nem szabad, a kik eddig például szolgáltunk mások-
nak, annyival inkább, mivel az állam is azzal a tervvel
fejleszti a felsőbb leányoktatást, hogy egységes hat
osztályú leányiskolák legyenek, vagyis csak az ilyeneket
ismeri el felsőbb nőnevelő tanintézeteknek.

De a mindennapi élet, a tapasztalat, a gyakorlat
s a kenyérkereső pályák is hangosan követelik azt.

Rendes körülmények közt 14—15 éves korában
végzi a leányka intézetünk negyedik osztályát. Sokkal
inkább gyermek még, hogy sem a háztartásban tevékeny
részt vegyen. A szülő szívesen taníttatná, neveltetné to-
vább, de nincs megadva a mód, az eszköz. Nehány el-
megy az ipartanműhelybe, néhány a női kereskedelmi
tanfolyamra. Kevés perczen a tanítónőképző intézetet
keresi föl, hová azonban meg van nehezítve a föl vétel
még ily zsenge korban, úgyszintén a pósta- és táviró
hivatalnál.

Hat osztályú felsőbb leányiskolát végzett növen-
dékek előtt hamarabb nyílik meg a kenyérkereső pálya;
— sőt az állam még eddig azt a kedvezményt is biz-
tosította, hogy a hat osztályt végzett növendékek egye-
nesen mehettek a tanítónőképző intézet harmadik osz-
tályába.

De van egy eddig kevésbé említett és talán cse-
kélynek ítélt érdek, a mely az ötödik és hatodik osztály
szervezését sürgeti és kötelességünkkel teszi. Ez a túlter-
helés kérdése. Most ugyanis egyes tantárgyakból ugyan-
annyit tanítunk a négy osztálynak, a mennyit kellene a
hat osztályú I-ső rendű iskolában tanítanunk, mivel ne-
gyedik osztályt végzett növendékeinknek valami be-
végzett, teljesebb egészet alkotó ismeretet kívánunk
adni. Míg, ha hat osztályunk lenne, ezt a tananyagot
megosztanánk még a két felsőbb osztály között.

A hat osztályú felsőbb leányiskola szervezését
azonban össze kell kötni, — ismét egyházkerületünk
javára, általános protestáns érdekeink szempontjából *ta-
nítónőképző intézettel*, melybe négy, illetőleg hat osztályú

leánynevelő intézetünk növendékeinek belépése biztosítva lenne s oly jutányos feltételek mellett, a melyek lelkeszeinkre, tanárainkra és tanítóinkra nézve elviselhető, kedvezményesek lennének.

Igy a főtiszt. egyházkerületnek lenne egy főiskolája ismét a nőnevelésre nézve, mely nemcsak hitfelekezeti érdekeinknek újabb erőssége, vára, de szegényebb sorsú családaink leánygyermekének valódi kenyeret adó intézménye lenne.

A mi a kivitelt, a szervezést, a fölszerelést, illetőleg az építkezést s az ezekkel járó költséget, kiadást illeti, ezekre nézve most még csak tájékoztatóul van szerencsénk a főtiszt. Egyházkerület elé a következőket fölterjeszteni:

A felsőbb leányiskolák és a tanítónőképző intézetek mostani szervezete olyan, hogy az általunk tervezett *ötödik* és *hatodik* osztályok a tanítónőképzők *első* és *második* osztályának is megfelelnek; így, a midőn felsőbb leányiskolánk *ötödik* és *hatodik* osztályait létesítjük, ugyanakkor létesítettük a *tanítónőképző intézet első* és *második* osztályát, mely utóbbiból a harmadik osztályba, az államnak ide vonatkozó 1887. évi 28,999. számú miniszteri rendelete értelmében, — feltéve hogy a növendékek sikerrel végezték azt, a neveléstanból is előkészületet nyertek s életök 16-ik évét betöltötték s a tanítónői pályára egészségileg is alkalmasak: felvételi vizsga nélkül fölvehetők.

A tanerők számát illetőleg, az állami felsőbb leányiskolák 1888. évi szervezete ide vonatkozó pontja azt mondja: „a rendes tanerők száma, az igazgatón kívül, nem lehet kisebb a fennálló osztályok számánál.”

Egyházkerületünk miskolci felsőbb leányiskolájánál az igazgatón kívül négy rendes tanerő van, így az állam kívánalmának megfelel. Ha intézetünket 6 osztályú, I-ső rendű felsőbb leányiskolává emeljük, az igazgatón kívül, legalább 6 rendes tanerő szükséges. Így nekünk két rendes tanerőt kell majd beállítani, kik közül egy férfi, középiskolai, a másik nő, legalább polgáriszkolai tanképesítéssel bírjon.

Tervünk keresztülvitelénél két főtényező: a pénz, a melylyel és a hely, a melyen építkezni kell.

A pénzre nézve azt véleményezzük, hogy:

1. Minden egyházmegye tegyen alapítványt, fele részben az iskola, fele részben az internátusra nézve.

2. A főtiszteletű egyházkerület terjeszsze ki pártfogását segélynyújtása által.

3. Kerestessék meg a főtiszteletű és méltóságos konvent, hogy a leánynevelést a missiói tárgyak közé sorozván, évenként a domesztikából megfelelő segélyben részesítse az internátussal összekötött felsőbb leányiskolákat.

4. Intézzék a főtiszteletű egyházkerület felíratot a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz állami segélyadás végett.

5. Kerestessék meg Borsodmegye, Miskolcz városa, hogy a mint segélyezte a miskolci református főgimnáziumot, terjeszsze ki jótékonyágát a miskolci felsőbb leányiskolára is, a mely a főgimnázium után legrégebben szolgálja úgy a megye, mint a város nevelési érdekeit.

6. Felszólítás intézendő hitsorsosainkhoz, hogy a kiket Isten anyagi javakkal megáldott, áldozzanak arra az általános jótékonyágot terjesztő, illetőleg gyakorló intézményre, mely az egyháznak és hazának fog nyújtani gazdag kamatot.

Szóval tenni, hatni kell minden irányban.

Az építkezésre nézve véleményünk az, hogy az *ötödik*, *hatodik* osztály tantermeinek adassék át a mos-

tani elemi tanító lakása. Ez természetesen önként azt vonná maga után, hogy az elemi tanító és családja számára lakásról kellene gondoskodni a városban.

Költségvetésünket tisztelettel mellékeljük,* kérvén a főtiszteletű egyházkerületet, méltóztassék már most átengedni nekünk az intézet rendes évi jövedelme gyanánt azt az összeget, mely az egyházak által befizetett tűzkárbiztosítási díjak és Fonciére biztosító intézetnek kifizetendő díj közötti különbözetből előáll.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés! Protestáns egyetemes, — ebben református egyházunkra oly válságos idő jött, hogy annak minden egyes üterébe egészséges vért kell adnunk, hogy az megerősítse a testet, meglevenítse a szellemet. Tennünk kell serényen, buzgósággal s együttes erővel és nem kételkedve, kétségkedve, vagy épen kétségbeesve panaszkodni összetett kezekkel.

Meg vagyunk győződve, hogy magasabb nőnevelésünknek egyházkerületenként való rendezése, virágzásra emelése, a midőn egyetemes egyházunk életébe új erőt önt, annak jövője épületét is szilárdabbá teszi, a leggyöngédebb erkölcsi szálakkal fűzvé össze a családokat egyházzal és iskolával, a melyekben le van téve a jövő élet üdve, boldogsága.

Kun Bertalan.

Tóth Pál.

Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.

(Folytatás.)

Ezek figyelembevételével mellett a tananyag így lenne megállapítandó:

A II-ik osztályban.

1. A teremtés (90. dics.). 2. Az első bűn (80. dics.). 3. Kain és Ábel (XXXIV. Zsolt.). 4. Az özönvíz (186. dics.). 5. Babel torony (53. dics.). 6. Zsodoma és Gomora (123. dics.). 7. Ábrahám (LXXXIV. Zsolt. 6. v.). 8. Izsák és Rebeka (XXXIV. Zsolt. 11. v.). 9. Ézsau és Jákób (CXXII. Zsolt. 3. v.). 10. Jákób és fiai (CXI. Zsolt. 6. v.). 11. József Egyiptomban (CXVI. Zsolt. 5. v.). 12. A zsidók Egyiptomban (XXV. Zsolt. 6. v.). 13. Mózes (CV. Zsolt. 21. v.). 14. A tiz parancsolat (I. Zsolt.). 15. Az izraeliták bűndosása (CXII. Zsolt. 45. v.). 16. Józsué (XIX. Zsolt. 60. v.). 17. Sámuel s Saul (123. dics. 3 v.). 18. Dávid (123. dics. 20. v.). 19. Salamon (130 dics.). 20. Roboám, Jeroboám (CXLVI. Zsolt. 2. v.). 21. Izrael rövid története és pusztulása (219. Zsolt. 1., 3. v.). 22. Juda és Jeruzsálem rövid története és pusztulása. 23. Dániel (CXXIV. Zsolt.). 24. Jeruzsálem újra építése. 25. Jób (XXXVI. Zsolt. 9. v.).

A III-ik osztályban.

1. Zakariás és Erzsébet (CXIII. Zsolt. 2., 5.). 2. Jézus születése (54. dics.). 3. Keresztelő János. 4. Jézus 12 éves korában. 5. Jézus tanítványai. 6. Jézus csudatettai: a) Péter halászata; b) Jézus a viharban; c) Jézus megvendégel 5000 embert; d) A százados szolgálja meggyógyíttatik; e) Az özvegy asszony fia Nainban. 7. Jézus tanításai: a) A legnagyobb parancsolat (82. dics.); b) Az imádkozás (131. dics.); c) Embertársak iránti kötelességek; d) Az alamizsnálkodás; e) Szabad-e szombat napon jót tenni. 8. Jézus példabeszédei: a) Az alázatoság; b) A gazdag és Lázár (93. dics. 5. v.); c) A tékozló fiú (131. dics. 2. v.); d) A magvető (80. dics.); e) A

* A jövő számban adjuk a „Vegyes rovat”-ban. Szerk.

farizeus és publikánus; f) Az irgalmas samaritanus (117. dics. 6., 8. v.). 9. Jézus utolsó útja Jeruzsálembe (7. dics.). 10. Júdás az áruló (13. dics. 2 v.). 11. Jézus szenvedése (167. dics.). 12. Jézus halála (15. dics.). 13. Jézus feltámadása (29. dics.). 14. Jézus mennybe menetele (30. dics.). 15. A szentlélek kitöltése (37. dics.). 16. István az első vértanú. 18. Pál apostol. 19. János és Péter.

E fokozat tananyaga elsajátításánál nagyon keveset kell törődni a beemléztetéssel, a fő, hogy megértés, hozzájuk intézendő kérdéseinkre értelmes feleletet nyerjünk, annak erkölcsi tanúsága mélyen véssék be lelki életébe. Irány és beszédképesség elsajátítása, fejlesztése, nem különben az idézett bibliai erkölcsi tanulságok, mint drága gyöngyök megőrzése céljából azonban a III-ik osztályban már több súlyt fektetünk a beemlézésre, miért is ez évi tananyag körébe felölelt történetek inkább ragaszkodjanak a biblia szavaihoz.

Az egyes órai tananyag feldolgozásánál a történetet beszéljük el, összefüggően teljes egészében. Az elbeszélésre használandó szavak alkalmazására a biblia szavai az irányadók, azok akkor mellőzendők, ha azok hosszabb magyarázatot, mély belátást, a gyermeki értelem fejlődését meghaladó érett gondolkodást vagy filozófiai bölcseséget igényelnek. Elbeszélésünk után olvassuk el a tankönyvből, megadván közbe-közbe a tárgyi és szó értelmezést.

Kérdezzük ki a gyermekeket, ha megértették és elsajátították-e a feldolgozott tananyagot. Éreztesük a történetben kifejezett eszmét kérdéseink között s észrevétlenül vessük gyémánt metszővel szívébe annak következményeit, hogy bármikor is szemlélhesse e tiszta relief képet. A történetből kimagasló eszmét mindenkor társítsuk egy-egy ének szövegével, valamint a bibliából alkalmas rész elolvasással, melyekben mintegy magunkra való alkalmazása, esetleg az eszme megszilárdulása nyilvánul.

E fokozaton tehát okvetlen tisztába kell jönni a gyermek felfogásának az ünnepek fontosságával és annak okaival; teljesen ki kell fejlődve lennie arra, hogy a szerzett szemléletek alapján, az erény és a bűn között levő választalat, felismerje, észrevegye; látni fogja e fokon, hogy e föld csak ideiglenes hazája az embernek, e földi élet után következik az örökké tartó mennyei élet, érezni fogja, hogy minden mulandó a nap alatt. Istennek hatalma igazgat mindent, ő kéri számon tetteinket, megtanulja szokni az embertársaktól szenvedendő, sokszor igazságtalan mellőztetéseket, sértéseket; megismeri részben a túlvilági élet fontosságát, hogy az abban vetett erős hit és bizodalom nyújt vigasztalást és kárpótlást a csapások és megpróbáltatások ideje alatt.

E szerzett szemléletek alapján alakult képzetek, beosztás, rendezés, összefűzés nélkül chaosz bárkinak agyában is, épen azért azoknak életképes elsajátítása, meggyökeresítése és állandóvá tétele a III-ik fokozat teendője, mely a katekizmusi fokozat.

A III-ik, vagyis katekizmusi fokozat a IV-ik osztályban a képzet társítás törvényénél fogva, a II-ik fokon való munkálkodásunk eredménye itt jön öntudatra. Itt lesznek a szerzett képzetek összetartozandósága vagy más képzetcsoporthoz való alakulása megbíráva, itt lesznek a képzetek rokonosítás által fogalmakká. A fogalmak öntudatra jutván: a lélek ítélő képessége folytán működésbe kell hozni az agy következtető erejét, mely az élet minden körülményei és viszonyai között megtartsa képességét és munkabíráóságát: e fokozat fogja tehát szűlni a gyermek lelki világában az eszményiség nagy voltát; itt bírja felfogni a következtetések

alapján elismert jó eszme nagyságát. E fokozat tehát az előbbi fokozaton a bibliai történetek alkalmával szemlélt hittani és erkölcsi törvények foglalatja. Itt kell felújítani a szemléleteket, levonni az azokból kiviláguló erkölcsi tanulságot s azt általános szabályúl állítani; itt lesznek tehát Jézus parancsolatai, mint hitre és erkölcsre tartozó törvények rendszeresítve; itt fogja már a gyermek — miután erre vonatkozó ismeretei tisztázva lettek — a jót követni azért, mert jó érzése úgy mondja, a gonoszt kerülni, mert a kifejelesztett és folyton ébren levő lelkiismeret úgy diktálja; e fokozat van hivatva a gyermek lelki hajójának delejtűjét megkövacsolni s azt rendes helyére illeszteni.

Katekizmusi e fok, mert kérdésekben és feleletekben állítjuk a vallásra tartozó ismereteket a gyermek testi, lelki szemei elé.

(Folyt. köv.)

Háda József.

TÁRCA.

Az új énekes könyvhöz.

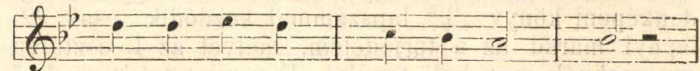
Dallamát szerző: Kálmán Farkas.
Szövegét „ Léva József.

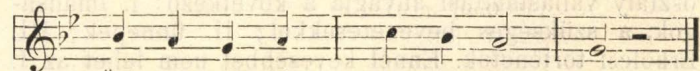
1. Gond- vi- se- lő jó A- tyám vagy,
Lá- tom én, hogy min- den el- hagy

Oh! én é- des Is- te- nem!
E vi- lá- gon, csak Te nem:

Hoz- zád vá- gyom, ben- ned é- lek,

Üd- vet más- tól nem re- mé- lek.

2. Mint az alélt bús virágra 4. Gyenge vagyok, — lankadoznak
Megújító harmatot, Buzgóságom szárnyai,
Sebhezt szívem fájdalmára Bármily hiven vágyakoznak
Csak Te hintesz balzsamot; Színed elé szállani:
Könnyül sorsom terhe rajtam Ó! adj erőt, hogy míg élek,
S imádságra nyílik ajkam. Egyedül csak Néked éljek!

3. Rám-rám derül ismeretlen 5. Óh add, hogy ha majd bevég-
Utamon egy kis öröm; E mulandó életet: [zem
Azt is a Te véghetetlen Lelkem tisztán és egészen
Jóságodnak köszönöm: Egyesüljön Te veled!
S hála-könnyem tündöklése El ne vonjon semmi többé:
A Te neved hirdetése, Tied legyek mindörökké!

KÖNYVISMERTETÉS.

Bodor János ev. ref. lelkész elemi népiskolák számára írt vallástani kézi könyvei.

(Folytatás.)

A felvett tanítási anyag tehát feldolgozva hat, illetve öt évfolyamra, vagyis úgy, hogy egymaga töltsse be az elemi népiskolai vallástanítás körét: helytelen. E földön mindennek csak kellő helyen és kellő mértékben van meg az eredményt is biztosító értéke.

Tekintsünk azonban el ettől a tévedéstől, melybe talán az erdélyi egyházkerület 1879. évi tanterve kényszerítette be a szerzőt és vegyük vizsgálódó szemügre a könyvecskéket egyenkint úgy, a mint előttünk vannak. Vajjon megfelelnek-e a népiskolai vallástani tankönyvek elé tűzendő kívánalmaknak?

Az I. és II. osztály számára ilyen címen állított össze szerző tankönyvet, „Kis tanulók Hit- és erkölcs-tana”; és irt hozzá Vezérkönyvet is — kétség kívül, a vallástanáítók számára. A tankönyv címét nem akarom bírálat tárgyává tenni, mert nagyon tág értelemben adható ugyan egy ily könyvecskének „Hit- és erkölcs-tan” cím is és akik ezt tanulják, kis tanulóknak is nevezhetők. A tankönyvnek 34 lapja van; a könyv maga kis 8-ad alakú. Tartalma következő: 9 alkalomra imádság; ünnepeink száma és jelentősége; Parancsolat címen a 10 parancsolat; Regulák címen 7 verses regula; Erkölcsi történetek cím alatt — részint bibliai, részint profán — erkölcsi történet.

Mindenek előtt hangsúlyozom, hogy ez a kis könyv, az itt jelzett tartalommal, két osztály számára van előírva. Rendes iskolaoktatási viszonyok között pedig egy iskolai évben 35 tanítási hétnek lenni kell még a népiskolában is. Tehát, a legkedvezőtlenebb viszonyokat véve fel, jutni kell egy iskolai évben a népiskolában egy egy osztály vallástanítására *feltétlenül* 30 leckeórának. Ennyi idő pedig bőven elég, hogy e szóban levő könyvecske tanítási anyagját már az I. osztályban feldolgozza a tanító; különösen, ha megjegyezzük azt is, hogy a 10 parancsolatnak és az u. n. Reguláknak az I. oszt. tananyaga közt nincs semmi helye, a mely két cím alatt pedig 7 lapon át foglalkozik a tankönyv. Ezt, az itt megnevezett anyagot leszámítva, meg azt is figyelembe véve, hogy a tulajdonképeni könyv „3.” lapszámmal kezdődik: csak 22-lapnyi marad az a terjedelem, melyet az I. osztályú gyermeknek meg kell tanulni. E szerint tehát az I. osztály vallástanítási anyaga a következő: I. Imádságok, a szükséges bevezetésekkel; II. ünnepek; III. Erkölcsi történetek. Ennél kevesebbet nem lehet az I. osztály számára megjelölni; de ennyire okvetlen szükség is van.

Mi marad tehát meg a B. J. tankönyve szerint a II. osztály számára? A 10 parancsolat és a 7 verses regula. No ez már igazán az unalmasságig kevés és a vallásosság növelésére egyáltalában nem elégséges. A 10 parancsolat az ó-szövetségi történetek tárgyalásánál tulajdonképen egy — vagy a legroszabb viszonyokat véve fel, két — leckeóra munkája. A Regulák megtanítása pedig inkább az iskolának általános célja s elősmerem, hogy a II. osztályban van a legalkalmasabb helye, mert az I. osztályban tárgyalt Erkölcsi történetek után úgy lehet azokat tekinteni, mint ama történetekből leszűrt igazságokat, — bár a tankönyvben ezek a regulák az erkölcsi történeteket megelőzik, indokolatlanul.

Ha így bíráljuk el e szóban levő könyvecskét, ime arra a végeredményre jutunk, hogy a II. osztálynak nincs tanítási anyaga. A felvett tanítási anyag tehát — épen elégtelen voltánál és beosztásánál fogva — már ez első könyvecskénél el van hibázva.

Hogy e könyvecskének módszeréről szólhassak, elő kell vennem az ehez irt Vezérkönyvet, mert tulajdonképen a módszer abban van, másként a tankönyvben csak az anyag van meg. A módszer megválasztása helyes. Beszéd- és értelemgyakorlatok alakjában igyekszik feldolgoztatni a felőlelt tananyagot. S e módszerrel a tankönyvben felvett tanítási anyagot csaknem

teljesen ki is dolgozza, a mire való törekvése szerzőnek *szintén nagyon méltánylandó*. hanem aztán maga a kidolgozás olyan, hogy nagyon sok kifogást lehet ellene emelni; s így a mint előttünk van, csaknem teljesen hasznavehetetlen. Mert a mint a Vezérkönyvben az egyes leckék ki vannak dolgozva, nincs az a tanító, a ki azok alapján a felőlelt anyagot meg tudná tanítani. Pedig az I. osztályban abból a munkából is sok esik a tanítóra, a mit a többi osztályokban a tanuló maga végez.

Továbbá e kidolgozások alapján a vallásos érzést sem igen emelheti a gyermekben. Mert pl. a mi egyik legfontosabb teendője volna az I. osztályban a vallástanításnak, az imádságok értelmének fejtegetése, teljesen hiányzik. Az egyes összefüggő részletek összegezése, az igazi tanítás is hiányzik mindenütt. Kérdései (kérdés és felelet különben az egész Vezérkönyv) csaknem mindenütt minden mással foglalkoznak, csak azzal a tárggyal nem, a mi tulajdonképen a szóban volna. De kérdései logikai, nyelvtani, paedagógiai szempontból is helytelenek. S a rá adott feleletek olyanok, mint — hogy pl. banális hasonlattal éljek — egy utazó bunda, melyet akárki magára vehet, pedig a kérdéseknek olyanoknak kell lenni, mint egy elegáns útra szabott szalonkabát, melyet sikkesen csak az használhat, a kire szabva van.

Ez állításom igazolására csak néhány kérdést és feleletet idézek: „Az édes apa hogy szerzi meg a gyermeknek a *gunyát* s az eledelt?” „Ugy, hogy dolgozik.” Az evés előtti s utáni imádságokat így vezeti be: „Oda haza még mikor imádkozik a jó gyermek?” „Évéskor.” (Pedig *évéskor* nem imádkozunk, hanem eszünk. Imádkozunk evés előtt és után. De a kérdés azért is helytelen, mert evés előtt és után nemcsak *oda haza* kell imádkoznunk!) „*Évéskor* (!) hány imádságot mondunk?” (Én azt felelném, hogy egyet se.) „Kettőt, u. m. evés előtt, evés után.” „Kinek van hát javára, a mikor megbüntetik a gyermeket?” Az a gyermeknek van javára.” (A gyermeknek ez a felelete a feltett kérdésre, már igazán pszichológiai képtelenség.) Az „Ünnepek” című részben találok a legtöbb képtelenséget. Kérdez és felelet egyszerűen, a nélkül, hogy csak valamit is adna bevezetés, rávezetésképen. Azt a módszert s eljárást, a mely itt van, nem tudom megérteni. Pl. erre a kérdésre: „A vasárnapot miért ünnepeljük?” — ez a felelet, a nélkül, hogy előbb erről csak valamit is szólt volna: „Azért, mert mikor a jó Isten a világot teremtetten, azt parancsolta az embereknek, hogy hat nap dolgozzanak szorgalmasan, a hetedik nap pedig imádkozzanak.” Hogy a gyermek ezt a feleletet honnan veheti, azt nem tudom magának megmagyarázni. Mert nem kell elfelejtenünk, hogy itt I. oszt. gyermekekről van szó, kit beszéd- és értelemgyakorlat útján tanítunk és Vezérkönyvről (!), melyben a tankönyvben felvett tanítási anyag kidolgozata van! Itt kínálkozik kiváló alkalom, hogy a szerző paedagógiai érzékét és ügyességét kimutassa. Az elbeszélő és kérdeve kifejtő módszeres eljárást egybekapcsolva, itt kell már a maga teljességében alkalmazni, mert minekünk csak így válhatik eredményessé. Egy, ezután következő kérdés ez: „*Kiről vannak a vasárnapon kívüli ünnepek?*” „A Jézus Krisztusról.” E kérdés és felelet nyelvtani szempontból is annyira *rossz*, hogy elitelnők érte még a született németet is. És ezenkívül a felelet az előbb fejtegetett hibában is szenved. Az Ünnepek c. rész kidolgozása általában a legkisebb mértéket sem üti meg. De a többi rész is nagyon gyenge. Pl. csak egy kérdést! „A jó Isten *legrégebben*

hány parancsolatot adott az embereknek? „Tízet.“ Hát honnan tudja ezt ily precizitással nemcsak a gyermekek, de még a tanítója is? Tárgyi kidolgozása is sokszor hibás és ellenkezik egyházunk tanaival. Pl. a *Mi Atyánk* cím alatt közölt tárgyalása üres beszélgetés; üres beszélgetés a helyett, hogy csakugyan a *Mi Atyánkról* igyekeznék ismereteket közölni a gyermekkel. Vagy — nem ellenkezik egyházunk felfogásával ez a tanítása: „A Jézus Krisztus urunk tanította a mi ref. vallásunkat, a minek így sincs semmiféle értelme!“

De nem szedem ki az e féle kérdéseket és feleleteket mind, mert akkor egy másik könyvet kellene leírni. Ennyiből is látható, hogy mennyi paedagogiai tévedés van e *Vezérkönyv*-ben. Az a paedagogiai szabály, hogy a kérdések szabatosak, rövidek s olyanok legyenek, a melyek a gyermeknek meglevő ismereteiből folynak s csak egy felelet legyen adható azokra: e kidolgozásból nem vehető ki.

(Vége köv.)

Réz László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Ablonczy Pál*, keleméri ev. ref. lelkész jul. hó 28 án hosszas betegeskedés után meghalt. A boldogult egyike volt a gömöri papság legtehetségesebb tagjainak, többször volt tanácsbíró, a kinek akaraterejét és egészségét azonban a mostoha anyagi körülmények és népes családjaért való gondok és aggodalmak az utóbbi időben egészen megtörték. Gondjai, küzdelmei nem voltak hiábavalók mert árván hagyott családjá támaszt talál idősebb felnőtt hasonszerű fiában, ki szintén, mint lelkész, az anyaszentegyháznak szolgálatába lépett. Két fia és két leánya gyászolja. Nyugodjék békében a megfáradt vándor, kedvesei, árvái pedig találjanak vigaszt a Mindenhatónál, kitől fájó sebükre balzsam és vigasztalás jövend.

— **A mustármag növekedése.** Legközelebb a következő levelet vettük a sárospataki főiskola érdekében megindított lelkes mozgalom kapcsán: „Kedves barátom!... Itt küldök egy holtig kötelező nyilatkozatot... a melyet megtartani nem nehéz, ha Isten megáldja az ő szolgáját tovább is egészséggel. Míg Isten él, a gondos nevelő anyának közszükségeire én is szívesen áldozok minden évben 10—10 koronát, csekély viszonzásúl azért, hogy mint szegény ifjút a számfeletti ingyenesek között dajkált tápintézetében... s kezembe adta a kenyérnek botját... Igaz barátod *Szuhay Benedek*, kápolnai ev. ref. lelkész.“

— **Az ev. ref. tanítók országos egyesülete** ez évi nagy gyűlését *augusztus 13-án Miskolcon tartja* a főleány-növelde nagy termében a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó-beszéd. 2. Titkári jelentés s ezzel kapcsolatban a Konkoly Thege Béla-féle pályázati eredmény kihirdetése. 3. „Az ev. ref. tanítók kívánalmái.“ Zsinat elé terjesztendő határozatok. — Előadó: Simon Károly hajdú-hadházi tanító. 4. „A reform. tanító a magyarság szolgálatában.“ Előadó: Fogarasy Jenő, ároktői tanító. 5. „A vallásos- és hazafias érdelem ápolása a népiskolában.“ Előadó: Lázár István, füzes-gyarmati tanító. 6. Dr. Eben előadása. 7. Hivatalos lap ügye s kapcsolatban az egyesület tagjainak pontos meghatározása. 8. Pénztáros előterjesztése. 9. A Tanítók háza javára alapítvány vagy évi segélyösszegnek meghatározása. 10. Indítványok vagy előre beadott sürgős javaslatok. Gyűlés kezdete $\frac{1}{2}$ 10 óra, helye az egyházkerületi leánynevelő intézet nagy terme. Előzőleg reggeli istenistisztelet $\frac{1}{2}$ 8 órakor a Kossuth-utcai templomban. Ismerkedési estély 12-én 8 órakor a Budapest szállóban, 13-án pedig bankett, 14-én reggel 8 órakor kirándulás a diósgyőri gyárba, — majd a rendezőség által kijelölt időben

a Hamorba. — Az országos gyűlést megelőzőleg az alsó-borsodi ev. ref. tanító-egyesület tart gyűlést a Palócy-utcai fiúiskolában.

— **Cselédszerző és vegyes házasságot lehetetlenítő szent.** Józsefről szól mostanában az ének a németországi s ausztriai r. katolikusok körében, a kik nagy örömmel olvassák, hogy a Donanwörthben megjelenő „Notburga“ című „cseléd folyóirat“ közvetítése folytán József szent egy úri embernek s feleségének kiváló jó szolgálatot kerített azért, mert sokat imádkoztak hozzá s az imádság tárgyát közhírré tették a nevezett lapban, a mely aztán a szenttel a cselédszerzési munkát elvégeztette. — De nagy az öröm a fölött is, hogy a nevezett szent meghallgatta egy családnak azt a kérését, hogy idősebb leányukat, a ki cseléd Münchenben, ne engedje prot. emberhez nőül menni!... Vajjon józan észszel lehet-e ilyeneket igazságok gyanant hirdetni és hinni?

— **Az ausztriai apáca-zárdák** ujabban egész sport szerűleg foglalkoznak azzal, hogy zsidó leányokat tüntetnek el s semmiféle hatalom szavára sem bocsátják az illetőket szabadon... Persze ez is vallásosság s Isten dicsőségére szolgáló cselekedet!

— **Mennyi kongrua kell a r. kath. papok részére 1600 koronáig?** Erre a kérdésre a Dr. Timon Ákos kimutatása alapján a következő összeállítás adja meg a feleletet:

1. esztergomi egyh.-m.	135 lelkész részére	42084 K. 65 fill.
2. beszercebányai „	72 „ „	34031 „ 84 „
3. győri „	40 „ „	13583 „ 68 „
4. nyitrai „	123 „ „	86686 „ 42 „
5. pécsi „	5 „ „	616 „ 48 „
6. székesfehérvári „	18 „ „	5545 „ 04 „
7. szombathelyi „	85 „ „	44206 „ 48 „
8. váci „	7 „ „	3471 „ — „
9. veszprémi „	66 „ „	22562 „ 40 „
10. eperjesi (g. k.) „	181 „ „	128384 „ 54 „
11. munkácsi (g. k.) „	365 „ „	243165 „ 18 „
12. kalocsa-bácsi „	1 „ „	270 „ 20 „
13. csanádi „	14 „ „	3851 „ 70 „
14. erdélyi „	102 „ „	64155 „ 46 „
15. n.-várad (latin) „	2 „ „	537 „ 16 „
16. egri „	15 „ „	2944 „ 94 „
17. kassai „	141 „ „	72814 „ 74 „
18. rozsnói „	50 „ „	19998 „ 24 „
19. szathmári „	47 „ „	19842 „ 86 „
20. szepesi „	115 „ „	54621 „ 06 „
21. gy.-fehérvár-fog. „	707 „ „	858472 „ 62 „
22. lugosi „	156 „ „	174833 „ 48 „
23. n.-várad (g. k.) „	153 „ „	100917 „ 58 „
24. szamosújvári „	477 „ „	480032 „ 52 „
25. zág. (muraközi) „	16 „ „	7320 „ 58 „
26. kőrösi „	3 „ „	0259 „ 86 „

Összesen: 3007 lelkész részére 2150666 K. — fill. E szerint 1054 róm. kath. és 2105 gör. kath. plébánia az, a melyek segélyt igényelnek 1600 koronáig. Segéd-lelkész részére 204796 koronára van szükség 875 egyént véve fel, 1000 korona szükséglettel.

— **Római katolikus-e a magyarországi néppárt?** ... Szerintünk igen s úgy gondoljuk minden józan eszű ember szerint is az. Ám az »Alkotmány« tagadja, mert a jezsuitizmusnak a vérében van az igazság tagadása.

— **Németországi római katolikusok nagy gyűlése,** a melyen Magyarországból is meg szokott jelenni egy-egy hevesebb vérű ultramontán, vagy a melyre legalább is üdvözlő sürgönyt menesztenek némely túlbuzgó pápa-imádók, — ebben az esztendőben *Bonnban* fog végbemenni, még pedig a jövő hónap 2—6. napjain.

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** (2. közlemény.) Az *abodi* ev. ref. egyház templom renoválás és iskola építésére adományoztak:

Herceg Odescalchiné 5., S.-szentpéteri ev. ref. egyház 4., Vadász Pál 4., Simon Gyula s.-lelkész 2., Nagy Jenő tanító 2., Losoncy Jenő 10., Bátky Gyula 4., S.-szentpéter város 3., Orbán, N. N., Turánszky István, Bechr József, Szikszay András, Kökényesdy Pál lelkész, Kiss János tanító, Tóth András tanító, Patonai László, Maklári Károly, Kerekes György, Pap Zsigmond tanító, Török K., Balogh István, özv. Batta Antalné, Horváth Endréné, Csiki Zoltán s.-lelkész, Nagy Sándor, Penik László, Kövér István, Pap M. tanító, Zsóry Lajos, Demeter Pál, Simon Gyula, Dr. Kurza Pál, Csik, Kundráth, Vadász Dezső, Preiszner, Darvas József, Deuch N., f.-barcikai ref. lelkész, Kozma József, Nagy Sándor tanító, bánfalvi ref. lelkész, bánhorváti ref. egyház, ref. lelkész 1—1., Buday Elemér tanító, Kápolna község, kápolnai ref. egyház, Szuhay Benedek lelkész, radistyáni ref. egyház, ref. lelkész, Karácsonyi János tanító, Botos József parasznai lelkész, Kiss Sándor tanító, Bogdányi József, K. P., s.-vamosi egyház, Bartha Mihály lelkész, Szepessy Kálmán, Balogh Ferenc, zilizi ref. egyház, balajti ref. egyház, Zsóry Gusztáv, Zombory Zoltán, Sáfrány Dezső, Terhes Lajos, Dr. Kuhn Ignác, Borsod-miskolci hitelbank fiókja, Dr. Peöcz, Dr. N. Miklós, Hörk, Nagy, Erényi, F.-barcikai ref. egyház, Mindszenty Imre lelkész, Dor József, Mészáros, Simon Jolán, Dobozy István, Simon Pál, bánfalvi ref. egyház 2—2., Soos István, Bolvári Elek, boldvai ref. egyház 3—3., Hosszúfalusi Lajos, N. N., S.-kaza község 4—4., B. R. B.-né 5., Bánya gondnokság S.-Kazán 10 kor.-t. Kálnay 60, V. Gy. 60, N. 40, H. Y. Z. 20, Török János 40. Goldberger 40 fillért. — Összes adomány eddig 495 kor. 84 fillér.

(Folyt. köv.)

Remenyik Lajos,
előkönyörgő.

— **A magyar protestáns irodalmi társaság** ez évi közgyűlése, a IV-ik vándor gyűlés, szeptember 18—19. napjain lesz Pozsonyban, a hol úgy az ág. hitv. ev. egyház, mint a város nagy előkészületeket tesznek, hogy méltó képen fogadják az egyetlen közös irodalmi társaság ott megjelenő tagjait. — A gyűlés tárgysorozatát a társaság választmánya a következőképp állapította meg: 1. *Tagok közgyűlése* 18-án este 1/2 7 órákor, 1. Jelentés az 1899. évi számvizsgálatról, 2. Az 1900. évi költségvetés megállapítása, 3. Jelentés a Koszorú-füzetek 1899. évi forgalmáról, 4. Jelentés az 1900. évi kiadványokról, 5. Kisebbségek. 6. Indítványok (Hitvédelmi színezetű iratok megindítása). II. *Istentisztelet* 19-én d. e. 9 órákor. Imádkozik: dr. Bartók György erdélyi ev. ref. püspök. Prédikál: dr. Masznyik Endre pozsonyi ev. theol. tanár. — Adakozás a Társaság „Károli-alap”-jára, III. *Diszgyűlés* 19-én d. e. 1/2 11 órákor. 1. Elnöki megnyitó. Gyurátz Ferenc püspök, a társaság lelkészi elnöke. 2. A társaság üdvözlése a felkért díszelnökök által és pedig a dunáninneni ev. egyházkerület részéről: dr. Baltik Frigyes püspök által: a Pozsony városi ev. gyülekezet részéről: Günther M. Vilmos kir. tanácsos, egyházfelügyelő által. Válaszol: Hegedüs Sándor v. b. t. t., kereskedelemügyi miniszter, a társaság világi elnök. 3. Titkári jelentés. Szűts Farkas budapesti theol. tanár, a társaság titkára. 4. Felolvasás. „Egyesületi tevékenység az egyházban.” Ritoók Zsigmond nagyváradi kir. táblai elnök. 5. Felolvasás. „Bél Mátyás.” Markusovszky Sámuel pozsonyi lyceumi igazgató. 6. Elnöki zárszó. Hegedüs Sándor világi elnök.

— **A kongrua ügyben** Zsilinszky Mihály vallás- és közoktatásügyi államtitkár elismerésre méltó lépést tett, a mikor a szabadságra távozott „Reiner úr” által elintéztet, de mégsem végérvényes jelzéssel ellátott, valamint a többi bevallási íveket is külön miniszteri tisztviselők által munkába vétette, hogy végre valahára ez az ügy is rendben legyen. . . . Előbb is meg lehetett volna már e lépést tenni.

— **Papi- vagy tanítói családból**, esetleg a művelt középosztály bármely rétegéből való asszonyt vagy leányt keresek háztartásomba magam mellé segítségül, a ki a gyermekeket szereti és az egyszerűbb polgári háztartás mindenféle teendőiben jártas. Ajánlatokat az eddigi életviszonyok és az életkor, valamint az igények megjelölésével címre: Rimaszombatba (Gömörm.) kérek. — Józsa Antalné, kir. tanfelügyelő neje.

Pályázatok lelkészi állásra.

Az abauji egyházmegyébe kebeleztet *radvány-párházai* egyház lelkészi állomására pályázatot hirdet. Javadalma, az 1898: XIV. t. c. értelmében folyosítandó államsegély beszámításával, 1200, illetőleg 1600 korona. A lelkészi állomás azonnal elfoglalható.

A törvényesen felszerelt pályázati kérvények folyó aug. hó 27-ig küldendők be Révész Kálmán espereshez, Kassára Miskolcz, 1900. augusztus 2.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *boldvai* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma 2311 korona 85 fillér; így az állomás I. osztályú.

A pályázati kérvények kellő felszereléssel f. évi aug. 20-ig nyújtandók be Nt. Vadász Pál, esperes úrhoz, Sajó-Szentpéterre.

Miskolcz, 1900. aug. 2.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

P á l y á z a t.

A marosvásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség egy ujonnan szervezett *hitoktatói állásra* ezennel pályázatot hirdet.

Javadalom: évi 1000 korona alapfizetés az egyházi pénztárból havonkénti, 240 korona lakáspénz (esetleg természetbeni lakás) negyedévi utólagos részletekben fizetve; körülbelül 200 korona ünnepi legatum és némi stóla.

Kötelességek: az egyháztanács által megjelölendő iskolánál, az ügykezelést intéző első lelkész felügyelete és ellenőrzése mellett heti 20—24 órán hitoktatás teljesítése. A szükséges megbízatás szerint gyermek istentiszteletek tartása, a rendes istentiszteletekben, a cura-pastoralisban s a hivatali ügykezelésben való segédkezés. Szóval mindaz, mit az egyházi törvények s a helyi körülmények a hitoktató segéd-lelkésztől megkívánnak.

Az állás f. év szeptember 1-én elfoglalandó s a megválasztandó egy évi sikeres szolgálat után fog állandósíttatni s kívánatára nyugdíjjogosultságának megszerzésére a szükséges intézkedés megtétni.

Csak lelkészi oklevéllel ellátott folyamódások fognak figyelembe vétetni, mihez még az eddigi tanulmányokat igazoló egyéb okmányok, a korábbi szolgálataikat igazoló bizonyítványok és keresztlevel s egészségi állapotról szóló orvosi bizonyítvány — melléklendők. Kik ének-tanításra is képesek: előnyben részesülnek. Az egyszer elfoglalt állás iskolai év közben el nem hagyható.

Pályázati határnapúl f. év augusztus hó 15-ike tűzetik ki. A folyamódványok a marosvásárhelyi ev. ref. egyháztanácsnak, Tóthfalusi József lelkész atyámfia kezéhez küldendők.

Az egyházközség egyébiránt fentartja magának a jogot, hogy a pályázókat próbaszónoklat tartására is meghívja.

A marosvásárhelyi ev. ref. egyháztanács 1900. jul. 22-én tartott gyűléséből:

Tóthfalusi József, s. k.
lelkész, elnök.

Pap Sándor, s. k.
jegyző.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. *Spectator*. „Tisztul a láthatár.” — *Háda József*. „Hogyan tanítsuk a vallás és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.” — *Ifj. Novák Sándor*. „A tudomány és a hit ellenkezése.” — *Iapp Mihály*. „A felső-borsodi ev. ref. tanítóegylet közgyűlése.” — *Réz László*. „Könyvismertetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Tisztul a láthatár.

Ennek a szegény magyar protestáns egyháznak, a mely iránt a magyar haza, úgy látszik, mind az idők végéig le lesz kötelezve, a mennyiben a minden időbeli államférfiak s kormányzók csak szóval adóznak elismeréssel, de tettel, ténnyel sohasem, legalább olyan mértékben nem, hogy az számottevő lehetne, az is keserű osztályrészeül jutott az újabb idők folyamán, sajnos, hogy még hitsorsosai részéről is: hogy *jajszavát, felkiáltását; sérelmet s panaszát nem ismerték el igaznak, valódiságát két-égbevonták s az u. n. vallásügyi sérelmeket igen sokszor, a legtöbbször: vallásügyi közönyös dolgoknak nyilvánították*, a mint erről az egyetemes ev. ref. konvent jegyzőkönyvei nem egyszer tesznek bizonyosságot.

Csodálatos, nem: hihetetlen dolog az, hogy közelebbről mi evangyéliom szerint reformált vallásúak igen sokszor magunk versenyezgettünk egymással abban, hogy a sérelmet ne emlegessük, a felekezeti jogegyenlőségnek az állam által történt meg-megtörését ne vigyük fel, az ellenünkben folytatott harc fázisait ne vigyük napi rendre. . . . S ha panaszkodott, ha sérelemmel állt elő A, — B. rögtön készen volt az ellenvéleménnyel, hogy A. csak túlérzékenységből kifolyólag panaszkodik, emleget sérelmet stb.; ha az erősen autonómikus érzületű s protestáns voltára ugyanám sokat adó tisztánimeni ev. ref. egyházkerület elő-előállott egy-egy észrevetéssel, — ha erős hangon adott kifejezést egészen érthető felháborodásának, a mely az állam-kormány egy és más terve s ténye ellen irányult: rögtön ott állt ellensúlyképen a hatalmas tiszántúli vagy dunántúli kerület a Dégenfeld Imre vagy Tisza Kálmán vezetése alatt s mindent olyan színben tüntetett fel hol az egyik, hol a másik; hogy „kuruc” kerületünk szinte álmélnodni volt kénytelen, hogy ő csakugyan olyan rossz látású, bajt érez ott, a hol egészség tenyészik?!

Vajjon nem természetes dolog volt-e aztán az, hogy ilyen körülmények között mintegy a *megbízhatóságunk, igazmondásunk* vált kérdésessé, sőt kétségessé, a melynek meg az lett a következménye, hogy a „közvélemény szervei,” a lapok, az országos, a politikai dolgokkal foglalkozó lapok a szó szoros értelmében tudomást sem vettek rólunk, legfőleg akkor, ha elő kellett bennünket rántani „ismert hazafiságunk”-nak péld-

dányképül bemutatása céljából. Arról, hogy prot. egyházak is vannak-e hazában, — hogy protestáns gyűlések is tartatnak, ugyan miért is vettek volna tudomást, mikor az „Egyház” rovat a „róm kath.” egyház rovata volt, míg a Budapesten tartott konventiülésünk a „Vidék” rovatban is jól érezte magát! Arról pedig, hogy csakugyan előálljon valaki s hangoztassa, hangoztathassa a protestáns sérelmeket: minek is emlékezzünk meg, mikor még olyan egyénnel is megtette egyik-másik lap azt, hogy a beküldött tájékoztató, vagy felvilágosító cikket visszautasította, a kik országos nevű s szereplésű férfiak?!

Elfogultság nélkül mondhatjuk mi protestánsok azt, hogy valósággal skartba voltunk helyezve, csak nagy ritkán játszottak velünk, de akkor sem volt benne köszönet, mert csak *kijátszás* volt az osztályrészeünk. Ha ellenségeink voltak az okai, lelkünk rajta; ha magunk: úgy mindent el kell követnünk, hogy az állapot szűnjék meg végképen!

Bárki is észreveheti, hogy soraim célja világos: rámutatni arra, hogy *immár tisztul a láthatár*, jobban mondva: a magyar közvélemény, ha nincs befolyásolva, nincs megvesztegetve, ma már *napról-napra rájöhet arra, hogy e hazában a protestánsokra nézve még mindig nincs életbe lépve a jogegyenlőség*, — láthatja, hogy a protestáns egyháznak száma *nélküliek a sérelmeik!*

Félre ne értsen senki! Nem arról van itt szó, hogy ezelőtt egy félesztendővel egy lap indult meg, a mely a protestáns érdekek szószólójául ajánlkozott, — ezt ugyan miért említeném fel, legfőleg ha propagandát akarnék ama lapnak csinálni, a mire nem vállalkozom s nem vállalkozik e Lapok sem, mert bizonyára egyetért velem a szerkesztő abban, hogy az illető lapra azt mondom a Jókai „Köszívű ember fiai” regényében szereplő ó-szeressel „legjobb üzlet a becsületesség”: hanem igen is arról van szó, hogy azok, a kik eddig arra voltak kárhóztatva, hogy csak szűk körben szóljanak: most ország-világ előtt mondhatják el, a mi szívkön fekszik, a mi lelküket nyomja s el is mondják, a mire bizonyosságok épen azok az adatok, a melyek, a mint említém, napról-napra szolgáltatják az igazolást sérelmeink, jogcsorbíttatásaink, inferioritásunk felől, igazat adva e lapok ama pontjainak, a melyek a székesfehérvári allocutiokor keletkeztek.

Én szerintem ma úgy áll a dolog, hogy az elfo-

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

gúlatlanok láthatják e hazában azt, hogy immár nem csupán befelé; hanem kifelé is igazak a protestáns panaszok s sérelmek, — hogy immár van alkalmuk és módjuk a protestánsoknak arra, hogy fővárosi sajtó organumban is szóljanak, a mitől eleddig mintegy el voltak tiltva, — hogy immár csakugyan számolnia kell a magyar állam vezetésének azzal, hogy nem illik s nem is szabad a szembekezdést játszani olyan dolgokban, a melyek a felekezeti jogegyenlőség elvét érintik!

Szerintem tisztul a láthatár, oszladozik a szemekről a köd-fátyol s egy nagyot lélekzhetünk, hogy aztán a lélekzetvétel után újabb, erősebb lépés következék s nyomról-nyomra, fokról-fokra haladva létesítsük magunknak a hazát naggyá, dicsővé, tiszteltté tevő felekezeti jogegyenlőséget „non solum in theoria, sed etiam in praxi.”

Ha valakinek kételye volna a felől, hogy a mit írtam, csakugyan igaz, — ha valaki összegezést kíván a láthatár tisztulását jelző mozzanatokról, készséggel igazolom adatokkal állításaimat s az összegezést, felhívás után teljes tárgyilagossággal közrebocsátom, a mire e Lapok, úgy gondolom, kifogás nélkül ad annyi — a mennyi teret!*

Spectator.

ISKOLAI ÜGY.

Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.

(Folytatás.)

Az összes hit és erkölcsi törvények taglalva legyenek. Hitében erősítsük meg előbb a gyermeket. Ismerve már teljesen Jézus történetét, ismerve mindenütt jelenvalóságát stb. egyszerű kérdésben nyerhetjük meg tőle Istennek, mint önmagától tökéletes szellemi lény fogalmát, ki mindenneknek teremője, fentartója, igazgatója, a mikor is megerősödik Istenbe vetett hite és bizodalma, melyre annnyival is inkább kell törekedni, mert ezen hit a vallásos érzület alapfeltétele. Ismerve Jézus isteni származását, az általa alapított vallást, apró kérdésekkel viszzük rá a gyermeket arra, hogy Jézus az egyház feje, ura, igazgatója s az ő benne vetett hit és bizodalom is gyökeret verhessen szívében, mely vigasztalást és kormányozást nyújtson az élet vészes tengerén. Ha már az Isten és a Jézus Krisztus iránt való hitében megerősödtek: önként következnek a keresztyéni erkölcsi élet. Hogy minő életet is kell élni arra az erkölcsen nyújt részleges felvilágosítást. Ez összesítése az eddig tanultaknak, magukra való alkalmazása az eddigi ismereteknek. Új dolgot nem kap itt a gyermek, mert a Jézus tanításából, életéből megtanulta, a legnagyobb parancsolatot s ekkor tulajdonképen csak azt boncoljuk, részletezzük, alkalmazzuk az élet körülményeire, hogy tudják meg, miszerint Isten, magunk és felebarátaink iránt, mit, mikor és hogyan kell tenni, cselekedni az élet szövevényes utain, ha azt akarjuk, hogy boldogok legyünk. Fel kell tehát oszlani, az e fokon tartandó hittannak 3 részre, mely Istenben, a Jézus Krisztusban, az általa tett és szerzett cselekedetben való hitet

szilárdítja meg. Az erkölcsen is 3 részre oszolja meg, mely Isten, magunk és felebarátaink iránti kötelességeinket szabja meg. E fokozatnak kell tehát megmutatni a gyermeknek ismeretei rendbe szedése mellett azon utat, melyen a becsületes, igaz, keresztyén ember halad, melyet ő neki is választani kell, ha igazán erőnyesen és boldogul akar élni, és mennyei örökségéből részt kíván venni.

Az egyes kérdések körül követendő methodikai eljárás ez: A kérdést elolvasása után értelmezzük, melyre következik a felelet elolvasása és megmagyarázása. Minden erkölcsi szabálynál hivatkozni kell a szemléleti fokon tanult oly bibliai történetre, melynek erkölcsi tanulsága értelmi összefüggésben van a felvett kérdéssel. Ezután a bibliából vonatkozó rész olvasandó, értelmezendő, valamint a zsoltár versével is össze kell kapcsolni, minden egyes kérdést, végre a begyakorlás, illetve a beemlézés következik. Megjegyzendő, hogy az eljárást mindig előzze meg a múlt órai tananyag kiértékelése, miszerint értik-e, sajátjukká vált-e, tudják-e alkalmazni esetleg az életre s csak ezután ebből kiindulva, ehhez kapcsolva folytassuk az újat.

E fokozaton tehát hitében s erkölcsében szilárdul meg a gyermek, vallásosságra való nevelése befejezést nyer, ha a keresztyén vallásnak egymástól feltűnően eltérő különböző felekezetei nem volnának.

Hogy az ember, illetőleg a gyermek, egyházának történetét megértse, hogy meg tudja különböztetni az egyik és másik vallásfelekezet közt lévő különbséget, melyből saját vallásának nagyszerűségét, tisztaságát levonhassa, hogy felnőve, ember kort érve kizárólag vallásos felekezetének legyen hasznavehető, hű polgára, hogy lelkesedve a múltak eseményein, rendíthetetlen, erős, életmegvető bátorsággal munkálkodjék felekezete fennállításán, terjedésén és megmaradásán: szükség van a IV-ik fokozatra, mely az V. VI osztályra terjed ki.

A IV. vagyis történeti fokozat, mint címe is mutatja, az egyháztörténet múltját, eseményeit van hivatva megismertetni a gyermekkel. E fokozaton meg kell tudni a gyermeknek mindazon eseményeket, a világteremtéstől a mai korig, a mely küzdelmeken, viharokon keresztül ment az egyház. Mig egyrésztől tisztába jő a gyermek, a történeti összefüggéssel, melyből levonja magának, hogy bizonyos oknak megfelelő okozatot kell szülnie, másrésztől az egyes események lélek emelő voltáról hitében való megerősödést nyer, mely sarkantyú lévén a helvét hitvallás szerinti életre. E fokozaton tehát, a Jézus Krisztus által alapított, egyedül idvezítő ker. vallás megértésére okvetlen szükséges ó-testamentomi történetek igen röviden, valamint az új-szövetségi rész is ismétlendők; — majd az egyház terjedése, apostolok munkája, annak meggátlását célzó üldözések, azok hiábavalósága, egyes hitbuzgó férfiak kegyes működése, vértanúsága mind-mind sorra veendők.

Az egyház elterjedésével miként toldatott meg a Jézus tökéletes, tiszta isteni tudománya gyarló emberi véleményekkel, miként magyaráztatott a papság által saját tekintélyének anyagi gyarapodására a szentírás, miként úzérkedtek, kufárokodtak, az önmaguknak tulajdonított, — de józan ész által fel nem fogható, meg nem magyarázható, — mennyei hatalommal, miként tették a papok az Urnak házáat galambárusok, pénzváltók és kufárok állandó helyére, kiket pedig az Ur Jézus Krisztus is kikorbácsolt a templomból, miként csúsztatta be az egyszerű tiszta ker. vallásba és annak szertartásaiba önhasznukat célzó, sokszor nemcsak a közerkölcsiséget, de magát a szentírást is alapjában

* Szívesen, annnyival is inkább, mivel a közvéleménynek ez irányban való teljes meggyőzését magunk is olyannak tartjuk, a melyre szükség van, a mi szomorú bizonyosság a mellett, hogy mi önmagunknak sem hiszünk még most sem egészen valódi igazságokban sem!

megtámadó, gyarló emberi véleményeket. a középkori setét tudatlanságot kizsákmányoló r. kath. papság, miként keresték maguk a harcot és háborút, földi hatalmat azok, kiknek szívét az írás szava szerint, a szeretetnek kellett volna betölteni, kiknek vezércsillaga kellett volna hogy Jézus Krisztusnak eme mondása legyen: »Az én országom nem e világból való;« — miként állott elő e tarthatatlan helyzeten való segítség, mely szerint beállott az elodázhatlan szükség, a ker. vallásnak az eredeti tisztaságra való vitele, a reformáció; mily élet-halál harcot vívott a reformatio, a földi uralmat oly féltékenyen őrző r. katolikus papsággal, illetve annak követőivel, mily belső meggyőződéssel védte a felvilágosultság és józan ész követői a Husz János, majd a Luther, Kálvin, Zwingli, Melancthon stb. reformátorok által eredeti szeplőtlenségére helyre állított ker. vallást; mily óriási lélek erővel és elszántsággal küzdöttek egyesek annak megőrzésén és terjedésén; mily viszontagságos időköt éltek, szenvedtek a reformáció hívei; miként keveredtek évszázadokig tartó vallásháboruba a népek, nemzetek; miként nyerték meg a reformáció hívei a mai békét, biztonságot s nyugalmat: lépésről-lépésre meg kell ismernie a gyermeknek, ha azt akarjuk, hogy őseink drága vérében szerzett örökségét megőrizze, hogy a helvét hitvallású ker. anyaszentegyháznak, éltét és vérét habozás nélkül feláldozó, hú tagja legyen.

Miután megismerkedett a múlttal, tisztába kell jönnie a jelennel is. Tájékozni, alapos útmutatást kell adni e fokon az egyházi szervezetről, egyházkormányzatról, mely szoros összefüggésben van a történelmi részzel. Ennek elsajátítása, tudása fogja emelni a felebbvalók, fölebarátok iránti szeretetet, tiszteletet, ez fogja vallásos életre való nevelésünket gyakorlativá tenni, betetőzni. Az egyes részekenél tanúsítandó eljárás ez: a) Elbeszélése az órai tananyagnak szabadon; b) Elolvasatás a könyvből, tárgyi és szó értelmezéssel; c) Kikérdezés abból a célból, hogy megértették-e? d) Beemlékezés kiadandó feladatúl. (Minden órai tananyagot előzze meg a múlt órai kikérdezése, ebből kiindulva, ehhez kapcsolva folytassuk az utat.)

Vigyáznunk kell az eljárásnál, hogy itt is ne az értelmetlen gépiesség legyen a cél, hanem az érzelmekeltés, melylyel buzdítsuk, serkentsük a gyermeket a jó és nemes cselekedetek véghez vitelére, egyházához való hittelmes ragaszkodásra.

Vallásitanításról a szó-szoros és betűszerinti értelmében nem beszélhetünk. Vallásos nevelésről kell gondoskodnunk, mert vallást tanítani nem lehet. Hogy tehát a kizárólagos vallásórára kiszabott eddig leírt munkálkodásunkat siker koronázhassa, minden más tantárgy körül is a vallásos buzgóságnak kell lengeni. Első sorban is az eredmény elérése céljából tehát a tanítónak kell, hogy minden tette, cselekedete minta képül álljon a gyermek előtt, mert az élő példa legjobban hat.

A zsoltár, illetve az egyházi ének tanítása szoros összefüggésben van a vallásitanítással, a vallásos életre való nevelésnek egyik főeszköze, az isteni tiszteletnek egyik fontos alkatrésze a vallásosságnak lényeges külső kifejezése, mert: »Ékes dolog dicsérni Uram fölségedet, és a te nevedet énekkel magasztalni.«

A dalban, énekben az ember érzelmi világa nyílik meg. Az, ki énekeink buzgósággal énekelt zengzetes harmóniáját hallja, maga is át lesz hatva, annak nagyszerűségétől. Ápoljuk, gondozzuk tehát az énektanítást, töltjük be a gyermek érzelmi világát; midőn tehát az ének szövegek legnagyobb részét, okszerűen, célnak

legmegfelelőbbben a vallásitanítás tananyaga között dolgozzuk fel, nem szabad elfeledkeznünk annak zenei részéről, dallamáról sem. Az egyházi ének tanításra szánt heti két órát, a cél elérése végett használjuk fel. Nincs háladosabb munka, mint éneket tanítani. Régi, de igaz közmondás: »Pluribus intentus minor est ad singula sensus,« — itt érvényesül. Az énektanításhoz leköthetett figyelemmel munkálkodik a gyermek felfogó képessége, nem szóródik, nem forgácsolódik szét, nincs alkalmá észrevételül is, más tárgynak figyelmét lekötni: ez az, a mi biztosítja sikerrel munkálkodásunkat, ha magunk is szívvel, lélekkel átérezzük a tanítandó éneket.

Mindazon éneket, melynek szövege értelmi összefüggésben van a vallás tananyaggal: tanítsuk meg ezzel kapcsolatban, természetesen tárgyi és szó értelmezés után A vallásitanítás alkalmával fel nem dolgozható, de használatban levő ének szövegeket sajátítsák el a gyermekek, de úgy, hogy azok ne verselések, értelmetlen rigmusolások legyenek. Vigyázni kell tehát, hogy a felvett éneket, beemlékezés előtt úgy megértessük a gyermekkel, hogy az abban kifejezett eszme, gondolat: viszont érzelmeket gerjesszen a gyermekben, — tehát annak mind tartalmát, mind az alakját képező szavait ismertessük meg.

(Vége köv.)

Háda József.

TÁRCA.

A tudomány és a hit ellenkezése.

A cím csalékony, sőt semmit mondó. De aktuális, midőn a gyulafehérvári r. kath. püspök a tudományt vádolta az anarchiáért s a kor vallástalanságáért. Mi protestánsok, a kik a fokozatos felvilágosodást hitelvül ismerjük el, a tudományt a biblia testvérének valljuk s minden új természettörvény fölfedezését egy-egy új kijelentésnek tekintünk. Mert Isten tanítása az apostolokkal nem végződött be, a századok hullámain új Noé-bárája közeledik, melyből új reménységet hoz az ígért olajágas galambja s minden nagy férfú, ki a világ nagy misztériumának megfejtéséhez egy-egy gondolattal hozzájárul, ép oly prófétája az „egy akol, egy pásztor“ korának, mint Krisztus vértanu tanítványai. Az a kor pedig nem lehet egyéb, mint a tudománynak az emberi szellem felfogó képességéhez arányított kifejtése.

De hát vajjon lehet-e ellentét a kettő között? Akkor az egyik csak hiú káprázat, az agy, vagy a másik oldalon a szívnek a gőze, mely eget fest a sóvárgó szemek elé, ahol pedig nincs egyéb, mint élettelen kémiai elemek zavarodása. Ha fölteszszük ezt az ellentétet, könnyű eldöntenünk, melyik a valóság s melyik az önző emberi elme hiúsága. Akkor kétségtelenül a hit lesz az a Phaeton, mely az égből alá hull, a tudomány pedig elfoglalja az ő királyi székét, melyen alapszik: a valóságot. Csakhogy mire becsülhetjük azt a hitet, mely az elme vakságából táplálkozik? Nagyon sokan mondják: „Én nem törődöm, hogy a mit hiszek, való, vagy egyáltalában lehetséges-e, megelégszem azzal, hogy engem az én hitem boldogít.“ Ezzel szemben, a mely porban járó okoskodás, így szólának a gondolkodók: „Mi nem a boldogságot, hanem az igazságot akarjuk s ha ennek a megismerése halálos, még akkor is inkább választjuk a halált, mint azt a boldogságot, mely az igazság holtteste fölött élhet csupán. Mi nem akarjuk szemeinket hiú képzelődésekkel bekötni, mert mi a sötétség ellen állottunk síkra, oltsa ki bár szemünk fényét az a világosság, mely után szomjuhozunk.“

Egy mély gondolkozású emberrel ismerkedtem meg egykor, ki megtisztelő bizalmával ajándékozott meg. Föltárta előttem nagy mozgalmakban és rázkódásokban gazdag élettörténetét. De nem az eseményeket, hanem azt az erkölcsi forradalmat, mely gondolkozásában lezajlott.

Mint gyermek komoly, érzékeny kedélyű volt. A legkisebb benyomás sokáig visszarezget lelkében. Olyan légkör születte, hol a vallást a boldogság egyik alkatrészének tekintették; munkálkodni és Istenben bízni egyértelmű volt előttük; a legkisebb jelben is égi utmutatást, a gondviselés bölcsességét ismerték fel.

Ez örökké komoly, sokszor mélabús férfiú egy meghítt estén így kezdett beszélni:

„Alig van nagyobb varázsa az életnek, mint a gyermeki vallásosság. A kétely ilyenkor még ismeretlen, a gondolkozásnak csak két formája van: az odaadás és a bizalom. Boldog a gyermek, hogy különbséget tud tenni ünnep és hétköznapi között. Midőn ezt a megkülönböztetést elvesztette, mennyországot veszítette el. Pedig mindenre elkövetkezik az az időszak, midőn a kiterjedt égboltozatot nem angyalok lakóhelyének tartja, hanem a szem tévedésének, a felhőt nem mennyei szárnyaknak, hanem vizpárák tömkelegének. Az első eszmélkedés boldogtalanná teszi az embert. Emlékszem arra a mély fokú levertségre, mely a fizika elemeinek tanulása közben lelkemre szállott. Engem, ki gyermek koromban megszoktam a villám-
lást Isten haragja megszólalásának tartani, levert az a tudat, hogy ez a fenséges égi jelenés parányok képzelhetetlen sebes-ségű mozgása.

Minél több tünemény okával ismerkedtem meg, annál kevésbé tudtam kiegészíteni gyermekkorom boldog hiedelmével, kezdtem naivságnak tekinteni a biblia történeteit, a dogmák meg épen nevetségessé tünnek fel előttem. Beszélhettem most már nékem ékesszóló vallásánkról a paradicsom kert szépségeiről, a hit üdvözítő erejéről, fitymálva hallgattam reá, vagy Büchner „erő és anyag“ tanát olvastam magyarázat közben. Azok a tanítások, melyeket a tudomány nyújtott, napról-napra egy egy rózsát hervasztottak el élet kedvemből. Szomorú, magamba vonulót lettem, szívesen kerestem föl a halottak lakóhelyét, s lelkem égető kérdéseire a néma síroktól, a hideg sírkövektől vártam feleletet. A halálról, melyet teljes megsemmisülésnek tartottam, kezdtem cinikusan gondolkodni s kicsinylő mosolygal néztem le az emberek százezreire, kik halottaiknak virágot, gyertya fényt gyújtanak, mintha törődnék valamivel, a ki már egyszer por. Kacagtam a nagyságos és tekintetes halottak díszes sírkövei előtt. Csakhogy ez a kacagás fájóbb volt, mint a könnyhullatás, mert amit lelkem összes vágyaival szerettem volna hinni, azt tagadtatta meg velem a tudomány első ismerete.

Úgy vélekedtem akkorában, hogy a hit és a tudomány örök ellenségül születtek egymásnak, hogy az egyik az ismeretlentől való félelem találmánya, másik az ismeretlen szorgos kutatója. Még akkor nem tudtam, hogy az a valódi vallásosság, mely a kételyen, az igazság e prizmáján tisztult át s hogy az a legerősebb Isten, a kit előbb megtagadtunk.

A tudás ez elkeserítő hatalma által szaturálva léptem ki az életbe. Ifjú korom fényes álmának foszlányai itt fakultak csak el, midőn az emberek társadalmát kezdtem vizsgálni. A történelem megtanított egy nagyon leverő igazságra, hogy sohasem az aratott diadalt, a kinek igazsága volt, hanem az erősebb. A jog nem multhatlan kelléke a sikernek. Ezt az igazságot láttam beigazolva a világrendben is, melyet az emberek hiába neveznek el hűségéből erkölcsinek, nem egyéb az, mint végtelen mennyiségű okok szükségszerű következménye. Érzékeny lelkületemnek rosszul esett látni, hogy mint tépi szét a hēja a kicsiny pintyőke madarat s étvágyát csöp-pet sem zavarja a szerencsétlen áldozat halálos vergődése. Pedig talán utolsó vonaglásában az a kis madár is bosszútálló igazságot esedezett egy fensőbb hatalomhoz. Ez az egy tapaszt-

latat elég volt nekem annak tudomására, hogy a természet nem írt társadalmi törvényeket, a bűnt büntető igazságot csak az emberek önzése találta ki. És ismét ott meredt föl előttem az a nagy sziklafal, melyen minden az Istenhez visszatérítő gondolatom hajótörést szenvedett.

Majd jöttek a csapások, melyek törekvéseimben értek. Nem nagy, de nemes célokat tűztem ki magam elé, javítani, használni kívántam volna annak a kis körnek, melynek gondozását magamra vállaltam. És mit használt jóakaratom, nemes törekvésem? Legtöbbször gúnynyal fizették meg épen azok, a kiknek javát akartam előmozdítani. A bántalmat, a gyűlöletet el tudtam viselni, de a kicsinylés, a megvetés tűrhetetlenebb, mint a halál. Pedig még ez kevés volt ahhoz, hogy a gondviselést megtagadjam. Mert hiszen minék vártam halált az emberektől, a kikkel jönni nem kisebb dolog, mint halálos gyűlöletet szerezni. De midőn azt kellett tapasztalnom, hogy napfényes igazságom a gazok, a kajánok fondorkodása miatt országosan szentesített törvények alapján bukott el és még hozzá szemembe kacagtak, a kik méltatlan diadalt vettek fölöttem, megátkoztam azt a gondviselést, mely így képviselteti magát a földön. A gonosz nemcsak testét öli meg az ártatlannak, de a másik kezével a lelkét is megfojtja, hogy kiölje belőle az egyetlen vigasztalást, az Isten jóságába vetett hitet. Halála a hitnek, midőn azt kell tapasztalni a földön, hogy itt az érdemtelenség írta törvényt az érdemesek számára, hogy a megváltókat keresztre feszítik, a bölcséket Szokratesz méregpoharával kínálják, a túró lelkeket rabigába hajtják az üres fejű kevélyek, a bűnösök az ártatlanok holtteste fölött lakomáznak, és hogy a nép azt ismeri megváltójának, ki legszentebb javával játszik és azt követi, a ki félrevezeti. Hányszor kiáltottam föl álmatlan éjszakákon az üres égbolt felé, hányszor átkoztam meg önmagamot és a világot, hányszor óhajtottam, óh bár lenne Isten, a kit megtagadtam, de csak azért, hogy perbe állhatnék vele a mindenség számtalan igaztalanságáért. És a csillagok hidegen, nyugodtan tudtak ragyogni a néma éjszakában, midőn egy lélek a földön elkarhozott.

Ha a természet megtagadott, én is megtagadtam a természetet. Kezdték a filozof nyugalmával nézni a világot. Özvegyek jajja, árvák sirása nem vette már el éjszakai nyugalmamat. Egyesek fájdalmát szükséges hangszernek tekintetem ahhoz a harmoniához, melyet a sors a véletlen billentyűin játszik. Saját fájdalom sem érintett többé. Ha igazságommal elbuktam, nem zugolódtam már sem az emberek, sem a gondviselés ellen, csak hidegen jegyezgettem ugynevezett társadalmunk törvényeit, melyeket napról-napra tapasztaltam.

Utóvégre is csak annak fáj a világ rosasága, a ki javítani kíván rajta. Én pedig saját magamról is lemondtam. Hiszen mindnyájan apró porszemek vagyunk a véletlen kezében, hiába kelünk fel sorsunk ellen, „bár repülni látszunk, csupán dobatunk.“ Egy neme volt ez a resignáció, mely a jóval, rosszal egyaránt ki van békülve. Mint a halál előtti megkönnyülés, midőn a test és lélek kifáradt a küzdelemben s mindkettő csak pihenni akar. Nem űztem most már gúnyt a halálból. Ugy üdvözöltem, mint szelid, mélabús nemtőt, ki örök nyugalommal ajándékozta meg az embert, midőn bánatosan lefordítja a füstölő faklyát, a mely az életet jelképezi. Így fejlődik az embernek a világnézete: először borzadunk a megsemmisüléstől, később vele vigasztaljuk magunkat. Könyveimet, ha ekkor forgatta volna valaki, aláhuzva találta volna azokat a sorokat, melyek az elmúlás ez általános csendjét magasztalják. Már ekkor undorodtam a könyvektől, csak azok tetszettek, melyek a halált, mint az embernek a gyógyszerét, mint a szenvedő emberiség legnagyobb jóltevőjét dicsőítették.

Kedélyem e temetői csendjébe csak olykor-olykor hangzott fel valami zavaró hang. Egy-egy elfeledett akkord az ifjú kor dalaiból, egy mélán megkonduló harang, mely az elfásult lélek Isten tagadó nyugalmától újra lezökkentett a siralom völ-

gyébe. Majd gyermekkorom vallásos emlékei kerestek föl s a feléledő hangulatok árján újra éreztem azt a sajátságos érzést, melyet a zavartalan tisztaságu gyermeki lélek élvez. Ilyenkor egy pillanatra boldog is voltam. De tudtam, hogy néhány percz múlva annál hevesebben kell érezni boldogtalanságomat. Mert nálam az öröm nyomában mindig ott lépkedett a lemondás, hiszen az életben a csalódás és a remény ugy követik egymást, mint a tél és a tavasz, a nap és az éjszaka, mint a hullámok a patak tükörén. Boldogtalanságomért félszeg nevelési rendszerünket kezdem vádolni. A gyermeket tanítóik vezették félre. Fogalmat teremtenek lelkeikben hősök, csodálatos regék, istenek, tulvilág, örök igazság s más vénasszonyos mesék felől s ezzel kiteszik őket annak, hogy midőn eszmélkedni kezdenek, okvetlen csalódjanak. A megnyugvásnak ezt a csodálatosan szép világnézetét aztán a felnőtt nevelés dönti romba, midőn elég komolynak vélik a növekvő embert a nehéz igazságok elviselésére. Ettől a csalódástól bizony fölmenthetnék őket, ha mindjárt természettudományi szellemben kezdenék nevelni. Mert a miről nincsen tudásunk, annak nem is fáj az elvesztése. Akkor nem várnának segédelmet semmiféle felsőbb hatalomtól, életerős, bátor férfiakká fejlődnének, kik tetteikért, sorsukért egyedül önmagukat tennék felelőssé. E helyett örökké zavartan vannak, mert sosem tudják a helyes álláspontot eltalálni a realis élet követelményei s azok között a fényes előítéletek között, a melyek a gyermekkorban tapadnak a lélek mélyére.

(Folyt. köv.)

ifj. Novák Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi ev. ref. tanító-egylet közgyűlése.

Augusztus 1-én Sajó-Szentpéteren tartotta egyletünk XXXVIII. évi rendes közgyűlését. A közgyűlésen Botos József lelkész és Nagy Sándor tanítói elnök vezették a tanácskozást, a melyen 37 rendes egyleti tagon kívül jelen voltak a f.-borsodi ev. ref. egyházmegye esperese, főjegyzője, Hidvégi Benő, borsodmegyei kir. tanfelügyelő, a kik szívesek voltak megjelenésükkkel a mi összejevete-lünk értékét növelni s felszólalásaikkal tanácskozásainkban tevékeny résztvenni.

Egyházi éneklés s lelkész elnök áldást kérő buzgó imája után Nagy Sándor tan. elnök szívesen üdvözölve szeretet vendégeinket s a megjelent kartársakat, őket az Isten, haza és társadalom iránt való szent kötelességeik teljesítésére; komoly, nemes, kitartó munkára buz-dítva: egyletünk 38-ik közgyűlését megnyitotta. Sajná-lattal láttuk távol maradni sok elfoglaltsága miatt világi elnökünket.

A tárgysorozat rendjén a beérkezett: „A történelem tanításának fontossága a népiskolában, kapcsolatban az alkotmánytannal“ c. 3 pályaműről számolt be 3 bíráló: Gööz Ferencz, Mató János s Kőrösi Antal. A III. sz. mű írója nem pályázott komolyan a pályadíjért, mert nevét is aláírta. De a bírálók mégis vették maguknak azt a fáradságot, hogy azt kritika tárgyává tették s szerzőt, Ozsváth Bertalan, sz.-ládi tanítót, munkásságaért meg-dícsérték. Az I sz. művet egy bíráló az egész 20 korona díjra méltónak tartotta. a II. sz. mű megdicsérése mellett, míg a másik 2 bíráló a 20 korona díjat megosztandónak véleményezé a II. sz. mű írójával. A közgyűlés ez utóbbi véleményt fogadta el s egyházi elnökünk mindkét szerző-nek elismerése s gratulációja mellett adta át a 10—10 kor. díjat. a mit a bírálók véleménye szerint a helyes beosztásu, logikus érvekben gazdag, szép nyelvezettel meg-írt 4—4 ív terjedelmű művekért méltán megérdemelték, a kiket bizonyára nem az anyagi, de az erkölcsi siker készítette arra, hogy a midőn saját lelküket művelik, egy-üttal az immar elég régi s virágzásnak örvendő egylet hírnevét is öregbítsék, erkölcsi súlyát növeljék. Az I. sz.

mű írója: Papp Mihály egyleti aljegyző, a II. számúé Nagy Sándor egyleti elnök.

Épen az egylet kebelében szépen virágzó, eleven, pezsgő élet dokumentálása céljából egyhangúlag elhatá-rozta közgyűlésünk, hogy a díjazott 2 művet a „Sárospataki Lapok“-ban öhajtaná közöltetni; továbbá lemásolatja s a tagok között körözteti.

Ezután felolvastattott a Fejes Albert s.-sz.-péteri, Szilágyi János banhorváthi és Nagy János bánfalvai nyugalmazott tanítók búcsúlevele. Fejes Albert 39 évet, Szilágyi János 50 évet, Nagy János 36 évet töltött a tanítói pályán. Egyletünk jegyzőkönyvileg örökíti meg emléküket e távozó veteránoknak, kik hívek voltak a reájuk bizottakban s erőt, áldást, bekét kíván a hű munkások még hátra levő napjaira.

Fájó szívvel látta egyletünk ama szomorú körülményt, hogy Szilágyi Jánost, a ki a szabadságharc számos csatájában résztvett, mint honvéd, a ki 50 évet töltött a tanítói pályán, késő vénkorában 275 frt évi járulékkal nyugdíjazta a magas miniszterium! Szívesen ajánljuk őt a felső-borsodi egyházmegye atyáskodó jó-indulatába.

Ezután Papp Mihály edelényi tanító olvasta fel értekezését „A mai vizsgarendszerről,“ a melyet a közgyűlés érveinek realis, meggyőző voltáért a tanügyi-bizottsághoz felterjesztendőnek határozott.

Rendkívüli élénk eszmecsere fejlődött ki a Gööz Ferencz „Nyugdíj revisio“ c. szép és tartalmas felolvasásánál. Felolvasó az egységes nyugdíj mellett foglalt állást, hogy t. i. minden tanító bizonyos idő múlva ugyan oly összeget kapjon. Másik felszólaló 600, 800, 1000 forintos összegeket kívánt megállapíttatni, kinek-kinek szabad tetszésére bízván, hogy melyik osztályba lépjen be, a fizetési járulék %-jének meghatározását a kezelésre bízván. A szolgálati időt 35 évben állapítják meg. Ezekkel ellentétben Papp Mihály a következőket javasolta: 1. A szolgálati idő 35 év; 2. 10 évi szolgálat után a beszámítható fizetés 50%-je képezze a nyugdíjat. A felmaradó 25 év alatt évi 2% járulékkal a másik 50% is biztosítva van; 3. A *minimalis* nyugdíj igényt ma feltétlenül 400 frtban kell megállapítani, hozzávévén ezen összeghez a korpótlékokat, úgy hogy 25 évi szolgálat után mindenkinek minimális 650 frt 80%-je képezné a nyugdíját, a mi akkor minimalis 520 frtot tenne ki. A gyermekek 50 frtja 16 éves korukig szintén biztosítandó; 4. A javadalmi többlet és korpótlék után szintén egyszersmindenkori belépési-díj címén a jelenlegi 50% helyett 5% legyen fizetendő; 5. A kinek 600 frt vagy annál több fizetése van, az évi 2% helyett 3%-et fizessen; 6. Az állampénztár évi 600,000 kor. helyett 1.000,000 koronával járúljon a nyugdíj-alaphoz; 7. A 120,000 kor.-t tevő kezelési díjak 50,000 koronára csökkentendők s a kezelést nagyrészt tanítók végezzék, a mainál kisebb díjért. Az 1891. évi nyugdíjtörvény mai nap is érvényben álló §-ai továbbra is sértetlenül fentartatnak. Miután a javaslatok ellentétesek voltak, a vélemények összeegyeztetése, a főelvek kidom-borítása s egy álláspontunkat híven kifejező indítvány, illetőleg memorandum készítése céljából közgyűlés 4 tagú bizottságot küldött ki. A hozandó határozatok kinyomat-tatni, a testvér egyletekkel hozzájárulás céljából közöltetni, az „Ev. Ref. Tanítók Orsz. Egylete“ Miskolcon aug. 13—14. tartandó közgyűlésére érdemben való tárgyalásra be-adatni rendeltetett.

Folyó ügyeink következtek ezután. Ezek közül meg-említem, hogy az egyházmegyei gyűlésre képviselőkül 3 évi időtartamra: Nagy Sándor és Gööz Ferencz választattak meg. Napi díjak fedezésére az egyházmegye 200 koronát volt kegyes tőkésíteni, s dékánja által kezeltetni. Az újonnan szerkesztett Alapszabályok miniszterileg megerősítették s 100 példányban ki fognak nyomtatattatni. Igaz-gató választmányi tisztségre Kőkényesdy Pál vadnai tanító választott. Az a borsodi ev. ref. tanító-egylet meghívása folytán f. 13—14-én Miskolcon tartandó „Ev. ref. Tanítók Orsz. Egylete“-nek közgyűlésére egyletünk képviselőkül: Nagy Sándor elnököt, Kőrösi Antal, Papp Mihály, Gööz Ferenc s Nagy Jenő tagokat küldi ki, kik is ingyenes

elszálásollásban s ellátásban részesülnek a gyűlés tartama alatt. Egyúttal erkölcsi kötelességévé teszi közgyűlés egy. minden tagjának, hogy a midőn egyetemes anyaszentegyházunk tanítóinak színe-jáva tanácskozik legfontosabb szellemi és anyagi ügyeink felett: a gyűlésen minden tag részt vegyen, már a hely közelségére való tekintetből is. Az „Énekkarok” s „népkönyvtárak” szervezése, illetőleg felállítása tárgyában hozott javaslatok az egyházmegye, — a tanterv és tankönyvek megváltoztatása céljából hozott javaslatok pedig a tanügyi bizottság elé ajánlólag felterjesztetnek. Körösi Antal főjegyző, ki 5 évig viselte becsülettel s elismeréssel a jegyzői tollat, széles körű elfoglaltságára való tekintettel a főjegyzőségről, többször ismételt bizalomnyilvánítás dacára is lemondván, érdemei jegyzőkönyvileg örökítettnek meg. Helyébe főjegyzőül Papp Mihály jelenlegi aljegyző, aljegyzőül pedig Nagy Jenő választatott meg.

Jóleső örömmel említem még meg ama körülményt, hogy segély alapunk ez év elején 4343 kor. 44 fillért tett. Könyvtárunk 300 kötetből áll, pályadíjúl minden évben 20 koronát ajánlhatunk föl s ezzel elmondtam, a mi eddig alig ismert egyetünkről, mindazt, a mi egy év alatt történt. A d. e. 10 órától, d. u. 2 óráig tartott tanácskozás után a fehér asztalnál 35 terítékű közebedre gyűltünk össze, a hol nem volt hiány a pohárköszöntőkben, a melyek különben a borsodmegyei tanítói internatus javára 3 koronát eredményeztek. A gyűlésről mindnyájan egy jól töltött nap kedves emlékeivel távoztunk.

Papp Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

Bodor János ev. ref. lelkész elemi népiskolák számára írt vallástani kézi könyvei.

(Folytatás és vége).

Összefoglalva az eddigi mondottakat, »A kis tanulók hit- és erkölcsstaná«-nak, illetve a »Vezérkönyv«-nek megírása ügyes, hasznos, szükséges gondolat volt szerzőtől. E fajta vallástanítási könyvre szüksége van a népiskolának. Ennyi az érdeme szerzőnek. Ezentúl vajmi kevés. Mert e könyvben felölelt tanítási anyag beosztása elhibázott. A kidolgozás pedig úgy pedagógiai, mint nyelvtani szempontból nagyon gyenge. Egyedül az Erkölcsi történetek összeválogatása az, mely dicséretet érdemel. Az az elvem, hogy a népiskolai I. oszt. számára nincs is szükség két külön könyvre, mert hiszen ott a gyermek kezébe könyvet nem is adhatunk: hanem igenis van szükség, még pedig nagy szükség, jól összeválogatott tanítási anyagot ügyesen, módszeresen feldolgozó Vezérkönyvre.

* * *

A III.—VI. osztályok számára Bibliai történeteket dolgozott fel szerző vallástanítási anyagúl. Még pedig a III.—VI. osztályok számára egy könyvben, az *anyag-nak osztályonként való megkülönböztetése nélkül*, az Ó-szövetségi szent történeteket; az V—VI. osztályok számára pedig, megint egy könyvben, az osztályonként való megkülönböztetés nélkül, Új szövetségi szent történeteket.

A tanítási anyagnak ilyen beosztása egészen helytelen. Mert, mint mindjárt ki fogom mutatni, a bibliai történetek a népiskolai vallás-erkölcsi oktatás céljainak szolgálatában — nem elég tanítási anyag a III—VI. osztályok számára, hogy a mellett — az ismétlés kikerülése céljából ne is szóljak — másféle tanítási anyagnak is helyet nekellene adni a népiskolában is.

Hetenkint megint csak a legkedvezőtlenebb esetet, 1 órát veszek fel egy-egy osztályban a vallás-oktatásra, pedig a tanterv szerint 2 óra fordítandó. Esik tehát egy-egy osztályra évenként 35 leckeóra. Ez az alap, melyből a tanítási anyag kiválasztásánál és beosztásánál ki kell indulni. A két könyvecskében, vagyis az Ó- és Új-szövetségi szent történetekben, felvesz szerző összesen 88 cím alatt történeteket. S nincs ezek között egyetlen cím sem, mely egy lecke órára sok volna. Négy évfolyamra tehát még így is, a mint van a könyv, rendkívül kevés az anyag. Mert 4 évfolyam alatt — hangsúlyozom ismét: a legkedvezőtlenebb véve fel — 140 leckeóra van. De vannak a feldolgozott történetek között olyanok is, melyek részint pedagógiai, részint szükségességi okból kihagyhatók, kihagyandók a népiskolai tanítási anyagból. Ilyenek: 1. »Somoda és Gomora«; 2. »Jákób bújdosása«, ugyesen tárgyalható egy másik Jákóbbal foglalkozó történettel együtt; 3. »Jákób Kanaán földén, Izsák halála« rövid tartalmánál fogva a Jákób fiaí című elbeszélés bevezetése lehet; 4. »A tíz csapás és az izraeliták megszabadulása« sokkal rövidebben tárgyalandó; 5. »Hírek a Kanaán földéről. Negyven évi bújdosás a pusztában« — kimaradhat s a következő címben a »Bálám áldása« helyébe, »Mózes halála« elbeszélése elé illeszthető bevezetésnek; 6. Jefe; 7. Sámson; 8. Éliás és Sámuel című részek, úgy, a mint fel vannak dolgozva, kimaradhatnak s e három helyett egy cím alatt dolgozandó fel a Birák története, alább kifejtendő célból; 9. »Izrael országa«, 10. »Juda országa« — kimaradhatnak; a mi e tárgyban közlendő a gyermekkel a népiskolában, az ügyesen elmondható más, ezzel összefüggő cím alatt is; 11. »Szabadulás. Templom- és várépítés«; 12. »Nagy Sándor és Makkabeusok«; 13. »A római hatalom alá jutás« — szintén egy cím alatt, az Ó-szövetségi története, befejezésként, ugyesen feldolgozható. Kihagyandók az Új-szövetségi történetek közül: 14. Jézus beszélgetése a samáriai asszonnyal. A példázatok közül: 16. Az okos és bolond szüzek. 56. Elveszett juh és elveszett drakhma. 17. A gazdag és Lázár a koldus (elmondható pedagógiai okból) 18. Jézus beteget gyógyít. 19. Jézus gyógyít távolból. 20. Zakeus. 21. Péter Jézust Isten fiának ismeri el. (Ilyen évrre Jézus Isten fiúsága mellett a népiskolában nincs szükség). 22. A tanítványok versenygése az elsőségért. 23. A szegény özvegy fillérje. Jézus jövendő a templomról. — Az Új-szövetségi történetek végén van még egy pár paragrafus, mely szintén összevonható, vagy egyszerűen elhagyandó az egyháztörténet számára, amennyiben már azok tulajdonképen oda isvalók.

E szerint tehát a legjobb esetben 66 lecke, illetve történet marad a népiskolai vallástanítás anyagául, a mely nem négy, hanem két évnek az anyaga. S ez az anyag nagyon szépen be is osztható két évre, még pedig egyenesen a II. és III. osztály anyagául. A II. osztálynak úgy sem maradt fentebbi kimutatásom szeriut tulajdonképen tanítási anyaga. Még pedig úgy osztandó be, hogy a II. oszt. számára is, meg a III. oszt. számára is, közösen válogatandók össze az Ó-szövetségből is, az Új-szövetségből is a történetek. Az összeválogatásnál az elv az lehet, hogy a II. osztály számára a vonzóbb történetek válogatandók ki — az erkölcsi érzés fejlesztése céljából; a III. oszt. anyagánál már az erkölcsi fogalmak mellett a hittani fogalmak is kidomborítandók.

Ha így vetjük össze a népiskolai vallástanításra fordítható időt a felvehető és felveendő bibliai történeti anyag mennyiségével: kitűnik, hogy a B. J. úr eljárása s felfogása mellett a IV. V. VI. osztályok szá-

mára nem marad tanítási anyag. — *Világos tehát hogy a tanítási anyag kiválasztása e két könyvecskében is helytelen.*

Szólanom kell még ez itt szóban levő két könyvecske módszeréről és tárgyi kidolgozásáról. A módszer helyesen megválasztott, olyan, a minőnek lenni kell a történeti fokozaton, ha azt akarjuk, hogy munkánk eredményes legyen. *A benső tanmenet ugyanis induktív, a tanalak pedig közlő.* Egyes esetekből (történetekből) indul ki s közlő (elbeszélő) alakban szedegeti össze azokat a jegyeket, melyekből előállít egy-egy hit- vagy erkölcsi tetelt, mely célnak áll tulajdonképen szolgáltatásban a bibliai történetek tanítása. *A vallástanítás történeti fokozatán ez a módszer a leghelyesebb, a legbiztosabb eredményre vezető.* A kérdezőtetéseknek az anyag fejtegetése közben van helye csupán.

A tárgyi kidolgozásról már nem lehetek ily kedvező véleménynyel. Állításai nem felelnek meg igen sokszor sem a Biblia tartalmának, sem a Hit- és erkölcsstannak; következtetései sokszor sántítanak; az egyes történetek kidolgozása elé nem azokat a célokat tűzi sokszor, melyeket ki kellett volna tűznie; a legszebb történetek, melyekkel a gyermek vallásos- és erkölcsi kedély világára leginkább hathatunk, egészen ellaposodnak. Hogy ez állításaim üres állításoknak ne tűnjenek fel, egy pár példát felemlíték.

A világ teremtéséről tanítván, így szól: *»Második nap teremtette Isten a kéklő eget, vagyis a levegőt.* (Ilyen exegesisre a népiskolában nincs szükség.) *»Hatodik nap teremtette Isten a szárazföldi állatokat. Ezek között legutóljára egy pár embert . . .* (Ime a Darwinismusnak egy faja.) *Abrahámról, tanítván, így szól: »a jó Isten elhatározta, hogy kiválaszt egy jó embert, ennek nagy reménységet ad és csak ezt a nemzetséget gondozva.*» (Sántikáló exegesisen alapszik a Jehova választott népének ilyen fogalma.) Az Ábrahámról szóló elbeszélésből levont erkölcsi tétel így tanít: *»Az ígért (boldogság) földjére csak azokat vezeteli el Isten, a kik a rosszak között is imádják őt.*» Az elbeszélésből levont ez erkölcsstétel nem kiegészítő. Nem az imadkozásra, de az Isten törvényeinek megtartására serkentendő a gyermek e fokon. Különben Ábrahámot sem az imadkozásáért áldotta meg az Isten, de azért, mert igaz ember volt. — Izsák áldását, József egész történetét — hogy többet ne is említsek — nagyon ellaposítva beszéli el. — Jákób hazaköltözése helyett egyik elbeszélésnek inkább adható ez a cím: *Jákób kibékül bátyjával; s ehez képest dolgozandó át az elbeszélés is.* Vagy pld. a Birákról tanítván, hosszú létre eresztí az élettörténeteket, holott már itt célul ki lehetett volna tűzni az Isten hatalmának, tulajdonságainak megismertetését s annak feltűntetését is, hogy mi volt a Birák feladata.

Igy lehetne nyomon kísérni nemcsak az Ó-szövetségi, de az Új-szövetségi történeteket is. — Nem állítom ezzel azt, hogy nincs e könyvecskében egy pár sikerültebb kidolgozású elbeszélés is, mint pld. Salamon és a templom építés. Az ország ketté szakadása és a próféták. A babiloni fogság, Jézus megkísértetése (talán ez a legszebben sikerült), a példázatok közül egy pár. A mi mindenesetre azt bizonyítja, hogy szerzőnek az ilyen irányú elbeszélésekhez van érzéke, persze sok gondot és fáradságot kell kifejtteni.

Végre elmondom még röviden az irányra is véleményemet és e tekintetben véleményem mind a 4 könyvecskére fog vonatkozni. A népiskolai könyvek irányának általában egyszerűnek kell lenni; ez áll a vallástani tankönyvekre is. De pórias azért ne legyen, mert a

népiskola is hivatva van, a gyermek nyelv érzékét fejlesztetni. Továbbá az irálynak nyelvtanilag is korrektnek kell lenni, ez elemi kívánság. E 4 könyvecske irálya egyszerű ugyan, de sok benne a pórias kifejezés és a nyelvtani inkorrekttség. Pl. *»Az édes apa úgy keresi meg a gyermekek számára az eledelt, hogy dolgozik.*» *»A mi ünnepnapjaink Jézus Krisztustól származnak.*» *»Ez az ember szerette a jó Istent is igazán, mert a jó Istent csak az szereti igazán, a ki úgy szereti az embereket is, hogy a kit nyomorúságban lát, azon segít.*» (nagyon nehézkes) *»Neki is alig van mit egyék.*» (sic). *»A koldust is csak azzal küldte el, hogy adna . . .*» Használ ilyenféle kifejezéseket: *gunya.* A bibliai zamatot pedig — a mi a népiskolai vallástani kézikönyvknél nagyon fontos — egyáltalában nem érezhetjük ki e könyvecskékből, a mi pl. az Árvay-féle Ó- és Új testamentomi szenttérténeteket oly kiválóan jellemzi és más tekintetben való elavultsága dacára is értékessé teszi.

Ezzel be is végezhetném bírálatos ismertetésemet. De nem tehetem, míg egy előnyös oldalát fel nem emlitem. Nem itt volna ugyan helyén: de készakarva hagytam utolsónak. *Ez az, hogy az Ó- és Újszövetségi történetek c. két kis könyvben képek is vannak.* Igaz, hogy ezek a képek a bibliai történeteknek régi illusztrációi, ma már újabbak és kifejezőbbek is vannak: de mikor megláttam e könyvecskében legalább e régi ismerőseimet is, nagyon megörültem, mert ebben ref. vallástani tankönyveinken egy üdvös reformot láttam. *A szemléltetés a vallástanításnak is egyik hatalmas eszköze, — vagy — még nálunk csak azzá kell tenni.* Mentől több képet, még pedig a legkifejezőbbeket, vallástani kézi könyveinkbe!! — Igaz, hogy a tanító akár mint sajátjait, akár mint az iskola vagyonát, kéznél tarthatja tanítása közben e szemléltető eszközöket: de azon — képek, melyeket a tanító mutat fel, sohasem pótolhatják azokat, melyek folyton a gyermek előtt lehetnek tankönyve utján.

Ez elmondottak alapján én e 4 könyvecskét így a mint van, a népiskolában eredményesen használhatónak nem tartom.

* * *

Ime, mondani valóimat e kis könyvekre vonatkozólag, elmondtam; elmondtam — legalább kivonatossan — ezekkel összefüggésben azokat is, a miket elmondani már régebben vágytam. S talán hosszabbra is nyúlt e bírálatos ismertetésem, mint a mennyit e b. lapok tere megenged. De — remélem — megbocsát ezért a Nt. Szerkesztő úr. Én a vallástanítás ügyét, a tanítás minden fokán, ma sokkal fontosabbnak tekintem, sem hogy sajnálnunk lehetne tőle a fáradságot és teret. — De meg a mi tiszáninnen egyházkerületünkben sem ideálisok az állapotok a népiskolai vallástani tankönyvek tekintetében. A régi nyomokon mozgunk mi is nagyon. Sok a javítani való; sőt vannak teljes hiányok is. Kiterjeszkedtem tehát e 4 könyvecske bírálatos ismertetésében a részletekre azért, hogy a mi egyházkerületi tanügyi bizottságunknak és az Irodalmi Körnek figyelmét is ráfordítsam népiskola vallástanítási ügyünkre. — A vallás-erkölcsi nevelés-oktatás volt a mi erős várunk a multban, ez lehet erős várunk egyedül a jelenben és a jövőben. De a változott helyzet a nevelés oktatás módján és mértékén is változtatást kíván. Vajha legalább visszhangot keltenének gondolataim!

Réz László.

IRODALOM.

* **Papp József**, tomori ev. ref. lelkész „*Alkalmi versek és apróságok*“ cím alatt, mint előfizetési felhívásában is jelezte, összegyűjté egy részét, ama verses és prózai közleményeinek, a melyek az „*Üstökös*“ élc-lapban jelentek meg. A kis 8-adrét alakú, 158 oldalra terjedő műben szerző kétségbenvonhatlan bizonytságot tesz arról, hogy a humor iránt nemcsak érzéke van, hanem annak mestereként is dicsekedhetik olykor-olykor. Alkalmi- és mintaversei, adomái, szólásformákra vonatkozó bemutatásai azt árulják el, hogy az élet szigorú viszonyai között derült élet-kedélyével, hangulatával erősen tartja magát s lelke egyensúlyát nem engedi egy pillanatra sem megzavartatni a nemszeretemet napok által... Szerencsés természet, a mely magának is, másoknak is tud is, akar is, kedélyes és víg órákat szerezni. A 2 korona 40 fillér árú könyvecskét ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

* **Szinyei József** „*Magyar írók élete és munkái*“ nagy vállalatából legközelebb a 61—62-ik füzet került ki sajtó alól, mint a VII-ik kötet 6—7-ik füzet, a melyek a szokott modorban tárgyalják az írókat s műveiket. A füzetek ára 1—1 korona.

* **Kéry Gyula** „*Blaha Lujza élete*“ című munkáját a gróf Kreith-féle „1848/49-iki muzeum“ mindazoknak készséggel megküldi, kedvezményes áron, a kik a nevezett muzeumnak hasznos szolgálatokat tesznek. A munka érdekes is, tanulságos is, a magyar szín-művészet fejlődése szempontjából pedig mindenesetre számottevő, noha igazában véve csak kaleidoskopszerű alkotás.

* **Szalóki Kriváchy Elek** szerkesztésében s az Athenaeum irod. és nyomdai-résztvénytársaság kiadásában egy 70 filléres, 68 oldalra terjedő ügyes kis útmutató jelent meg legközelebb „*Középiskolai tanítók Kalauza*“ cím alatt, a melyben célszerű beosztással mindazok a szabályzatok, utasítások s rendeletek népszerű modorban vannak ismertetve, a melyeket a vallás és közoktatási miniszter az 1883: XXX. t.-c. alapján a középiskolai tanítókra vonatkozólag kiadott.

* **Vadai József**: „*Tanulók vezérkönyve az erkölcs, jellem és hazafiságban*“ cím alatt II-ik kiadásban bocsátott ki egy érdekes tartalmú, haszonnal olvasható munkát, a mely népkönyvtárakban is helyet foglalhat. Ára a szerzőnél megrendelve, 1 k. 30 fill.

* **Tormay Béla** miniszteri tanácsos egy 362 oldalra terjedő munkát állított össze: „*A magyar gazda kincses háza*“ cím alatt, a melyet a lelkészek, tanítók ingyen kapnak meg, ha kéri a földművelésügyi miniszterium IV-ik főosztályától. Ajánljuk az érdekeltek figyelmébe.

* **Dr. Kun Zoltán**, a sárospataki főiskola orvosa „*Erdőbénye timsós, vasgálicos gyógyfürdő és égálji gyógyhely ismertetése*“ cím alatt egy 44 ábrával ellátott 173 oldalra terjedő tartalmas s tudományos szempontból is igen érdekes könyvet állított egybe, a melyben behatóan szól az erdőbényei fürdőnek hasznáról, stb.-ről. Érdeklődőknek a fürdő igazgatóság szívesen küld egy-egy példányt.

* **Elhorst** „*De profetie von Amos*“ című munkája, a mely 1900-ban jelent meg Leidenben, az Ámos próféta iratáról szóló divergens felfogásokat igyekszik rendezni, még pedig új hypothesis felvételével, a mely újabb bizonyosság a mellett, hogy a prot. theol. irodalom holland munkásai ma is szorgalmasan működnek.

* **Wetzel**: „*Die Echtheit und Glaubwürdigkeit des Ev. Johannis aufs neue untersucht und verteidigt. I. Th. Die Echtheit.* Leipzig. 1899. M. 3. — A IV-ik ev. apologiája ez a munka a János szerzőjét illetőleg, a melyet

az író oly tulbuzgósággal védelmez, hogy az ellenfeleket „jogtalan“ alapon mozgóknak, „vak elfogultságban szenvedők“ nek s az „abszurdumok“ terén járóknak nyilvánítja. De e mellett nyomon járó fejtegetést is tartalmaz álláspontja mellett, jelölve annak, hogy hivatottsággal forgolódik a tárgy körül, a melynek kitűnő védelmezőjeként mutatkozik.

* **Lindsay**: „*Essays literary and philosophical*“, Edinburgh. 1899. Négy kiváló essay van ebben a kötetben, a melyek Dantéről, a Faust s Tennyson bölcsészetről és Emersonról szólnak. Danténak világnézetét helyesli, azt a magáé gyanánt tünteti fel, a Faustban nyilatkozó gonosz méltatásával nincs megelégedve, Tennyson, mint természet költőt mutatja be, Emerson pedig, mint új-kori stoikust.

* **Grimm**: „*Das Problem Friedrich Nietzsches*“, Berlin. 1899. A világgal való meghasonlás, elégedetlenség, valamint a fenhéjázó különcködés saját szerű viselkedésű képviselőjének az eszméit ez a munka két irányban mutatja be, t. i. fejlődési menetében s aztán az egyes problémák felszínrehozatalával kapcsolatban. Ez utóbbi a fontosabb s tartalmasabb, mert ebben van tárgyalva a vallás, erkölcs, haza stb. felfogása s fogalma.

* **Jakoby**: „*Neutestamentliche Ethik*“, Königsberg. 1899. 11/20 márka. E 481 lapra terjedő munka első részében magának a Jézusnak az erkölcsi elvei vannak előadva a synoptikusok nyomán, de kiegészítésekkel a IV. ev-ből, a második részében a Jakab, a héberetekhez írt, s az I. Péter levél erkölcsi felfogásának ismertetésével a genétikus és a rendszerző eljárást alkalmazva szól a törvényről, a testről, a bűnről, a világról, a halálról, a megtérésről, a hitről s az új életéről... Érdekes munka, noha a címnek nincs jogosultsága.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkész-választások.** A felső-borsodi egyházmegyéhez tartozó *mályinkai* és *martonyii* egyházak legközelebb választották meg új lelkipásztoraikat, még pedig az első *Nagy Barna* szín-petrii lelkészt hívta el néh. Eperjessy Ferenc utódjául, ez utóbbi pedig Demeter János utódját *Szentmártoni Dániel* rimaszombati segéd-lelkészben találta meg.

— **Egyházmegyei közgyűlések.** Az alsó-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése *szeptember 5-ikén* lesz Miskolcon a főleány-növelde nagy termében. — A felső-zempléni egyházmegye őszi gyűlése *augusztus 23-ikán* tartatik meg Miglészen.

— **Dr. Erdélyi Pált** a kolozsvári kir. egyetemi könyvtár igazgatójául nevezte ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter. A sárospataki főiskola örök dicsekedésének, Erdélyi Jánosnak a fiát, örömmel üdvözljük új állásában.

— **A szeptember hó 6—7 napjain** Rimaszombatban tartandó pót-érettségi vizsgára *Dr. Szádeczky Lajos* kolozsvári egyetemi tanárt küldte ki a vallás és közoktatásügyi miniszterium kormány-képviselőül.

— **A boldvai lelkészi állásra** a pályázati határidő augusztus 20. helyett: *augusztus 27-ike*, a mint ez irányban a püspöki hivataltól értesítést nyertünk.

— **Berzenkedés.** „*Felsővidék*“ címen egy, első évfolyamában járó s szárnyat próbálgató r. kath. heti újság jelenik meg Kassán Telekessy János főszerkesztő s Schleiminger Jenő felelős szerkesztő tollából, támogatva, még pedig nem kis mértékben, a sárospataki u. n. „*Szent negyed*“ — y jegyű lakója által, a kinek jóindulatából immáron nem egy olyan irodalmi próbálkozás jelent meg a nevezett újságban, a melyeknek nem volt más céljuk, mint a sárospataki főiskola s a protestántizmus ultramontán világításba helyezése, elnevezvén

főiskolánkat páratlan szellemességből folyó, új-kori történelmi jártaságra valló ügyességgel a többek közt „Sipka szoros“-nak, a hol a nagy szünidő alatt minden csendes. Ugy látszik azonban, hogy még sem minden csendes, mert legközelebb „Ünneprontók“ cím alatt megvegyeszenek mindnyájunkat a jelzett lapban, írván, bizonyosan amaz „y“ úr, a következőleg: „A „Sárospataki Lapok“ című református heti-újság sehogy sem tud megnyugodni (bizony nem! mert az igazság nem engedi a hamisságot eltűnni!) abban a gondolatban, hogy a (r.) katholicismus a magyar királysággal egyidejűleg most ünnepli 900 éves életének emlékét e szép hazában (ugy-e bizony szebb volna, ha mi protestánsok nem lennénk benne?). Szemen szedett roszakarral (nem! igazság érzettel!) támadja mindazokat, a kik a hazafias (az ám ultramontán!) kegyelet szavára hallgatva ünnepelni akarnak. Piszkolja (no! no!... nem a Majláth „Közművelődés“-éből elsajátított művelt szöveg ez??) a nemzetfontartó?? vajjon?... nem sokkal inkább emésztő??) (r.) kath. vallást, belebotlik (hogyan??... nem értjük!) a lojálisan viselkedő kormányba, (ezt szintén nem értjük!) Az Alkotmány, a Magyar Állam s a többiek egyre ütök Széll urat s társait s ime a Felvidék dicséri?... hol az igazság? a pápai áldás mellett üzleteskedő lapoknál-e, vagy a pápai áldást homlokán még nem viselő Felvidéknél s y. urnál?... megtámadja nemesen érző protestáns hitfeleit s rúg egyet?? lám milyen műveltséget terjeszt a „Közművelődés“ Kassán is, Sárospatakon is ott a „szent negyed“-ben... a jó??) Bartha Miklóson. (Ha B. M.-nak vagyok s olvasnám e dicsőretet, azt mondanám, hogy „ab aliquo laudari: vituperari!“)... Hát még mit tesz? Mit? Most jön csak a java: ön-emésztő dühében (érzed-e N. L. ezt az ön-emésztő dühöt?... Magadon ugy-e nem, hanem a Felvidéken látod hatását!) meghamisítja a történelmet (no ezt nem tesszük, mert ez a r. kath. történet írók privilégiuma! Példa rá többé-kevésbé minden r. kath. történész által irt munka!...) kéjelegve (dehogyan!... ez a kanonoki stallummal kezdődik, noha már egyik-másik káplánian is lehetnek nyoma!) Nem jó az efajta félremagyarázható kifejezést használni! azon mondva csinált állítás hirdetésében, hogy a (r.) kath. vallás nem 9 0 esztendő óta boldogítja??) a magyarokat, hogy Istvánnak (értsd Szent István királynak) (persze hogy Istvánnak, még pedig I-sőnek!!) hitterítői működése, megkoronáztatása, első királyi volta, mind-mind csak bliktri, mert nem igazság, hanem csak mese, nem történelmi tény, hanem pápisták meg népártiak által koholt jámbor hagyomány, szent hazugság. (Lám milyen ügyes excerptálója van a Felvidéknek!) O quanta sordes! (o quanta species!...) Kell-e még több? No még egyet a végire, hadd csattanjon az ostor: ama lapocskának (mért nem még kisebbítő jelző? a Felvidék persze „világlap“ Abauj, Sáros és Zemplén „Times“-ja?! Nagyra nőjjön!!) saját külön története szerint már Gejza fejedelem is király volt magyarnak (hja! a világlapnak nem okvetlenül kell tudnia, még ha pápai jellegű is, hogy a „rex“ szót hogy alkalmazza N. s mindenki Gejzára vonatkozólag épen a források alapján! Magas ez, úgy látszik!). Ezer szerencse, hogy csak az az 1—2—9 (lám! milyen statisztikus!! Nem sok kell hozzá, hogy az országos statisztikai hivatal főnöke legyen!!) protestáns botrányozik meg a „Sárospataki Lapok“ kedélyeskedésén, a kik nemcsak járatták, de el is olvassák egyik-másik cikkét. (Mi ez? „Szent“ kedélyeskedés? vagy talán öntetszelgés (nem kéjelgés?) annak a leírásában, a minek nincs értelme?) Mi pedig nem sírunk, nem jajgatunk. (Kár is volna, mikor nincs rá okuk!!) Minekünk fölötté izlik az ilyen bor-korcsolya, kiváltképen akkor, ha ebéd után tálalják fel. (Ízlik? ... derék dolog!) ha ugyan őszinte ez a vallomás?! S bor-korcsolya?... lám a vizet prédikáló, hogy bevallja, hogy ő neki bor-korcsolyára van szüksége s azt meg „eretnek“-től is elfogadja. Mégis csak derék dolog, hogy mi gyomor rontó, gyomrot megterhelő eledelt nem adunk még a Felvidéknek sem, sőt tüzeljük a „delutáni“ fogadásokhoz!...) A jóllakott magyar ember úgyis szeret adomázni. (Főleg ha (r.) kath. páter, a kinek a hangulatát mi sem vonhatja meg, nem még a „hűg“, a „házfelügyelő“ stb. sem, valamint azoknak esetleges természetes járuléka sem, holott a szegény prot. lelkésznek bizony adomázni sincs kedve, noha jóllakott, ha a természetes és törvényes ember-fiókák tartanak körülötte hangversenyt!) Azért hát ne tessék ezeket a soroskákat ebéd előtt bevenni! (Melyeket? A Felvidékéit, vagy a mieinket?)... Mi pedig csak azt mondjuk, hogy mindezeket a megjegyzéseket csak azért tettük, hogy az „Abauj. Sáros, Zemplén“ részére szerkesztett „újság“-nak a berzenkedését illusztráljuk, remélvén, hogy akár kakas, akár tyúk legyen is a berzenkedő (mert hiszen „szoknyában jár a barát“) tarját sikerült megcsipkednünk s jövőre komoly emberekhez illő modorban fog az „ünneprontók“-kal is szóba állani a Felvidék.

— Vérem árán!... Ezt a sokat jelentő kifejezést a debreceni r. kath. plebánus: Wolafka Nándor használta áldozárságának 25-ik évfordulója alkalmából. »Vérem árán is megvédem a békességet!«... Ugyan kicsoda hiszi ezt el annak a Wolafkának, a kinek egyetlen célja háborúságot támasztani a hitfelekezetek között s egyetlen érdeme (??!) ugyancsak ez?... Hamis szájban: hamis mondás!

— A tisztáninneri ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolája 5. és 6-ik osztályának költségvetése. A közölt emlékirathoz csatoltan adjuk az alábbi kimutatást:

I. Kiadás.

1. Egy rendes tanár fizetése	2400 kor.
2. Ugyanennek lakpénze	600 „
3. Egy rendes felsőbb leányiskolai tanítónő fizetése	1600 „
4. Ugyanennek lakpénze	400 „
5. Egy rendes rajztanár fizetése	1600 „
6. Ugyanennek lakpénze	400 „
7. A református vallástanár fizetése	200 „
8. Az énektanár fizetése	200 „
9. A felsőbb leányiskolával kapcsolatos elemi tanító lakáspénze kárpótlásul	600 „
10. A 5- és 6-ik osztályok fölszerelése	1200 „
11. Ezeknek az osztályoknak fűtése és világítása	300 „
12. Egy szolgáló fizetése	100 „
Összesen	9600 kor.

Mely összegből az egyszersmindenkorra tett fölszerelési (10. sz.) tételt levonván, évenkénti kiadás lenne 9000 kor.

Ha a fentebbi összeghez még hozzá vesszük az elemi tanítói laknak átalakítását, az összeget 10000 kor., azaz tízezer koronára tehetjük.

II. Fedezet.

1. Osztályonként egyelőre 20—20 tanítványt számítva s egy növendék után 60 kor. évi tandíjat számítva	2400 kor.
2. Az egyházak által befizetett tűzkárbiztosítási díjak és a Foncière biztosító-intézetnek kifizetendő díj közötti különbözet	4000 kor.
Összesen	6400 kor.
Hiány	3600 „

— Mi az oka annak, hogy anarchisták vannak?

... Az »Alkotmány« s társai szerint az, hogy a pápa nem világi uralkodó! Szerintünk pedig az, hogy még mindig van pápaság s van olyan papirend, a mely az emberiségnek nem válik hasznára, hanem csak kizsákmányolást végez a hívő s hiszékeny lelkeken!

— A vallás-tanítók nyugdíja ügyében a cult. min. f. évi jul. 19-én 43776 sz. a. kelt leiratában tudatta az ev. ref. egyház egyetemes konventjének elnökségével, hogy a rendszeresített fizetés mellett, állandóan alkalmazott vallástanítókat, — megfelelő képesítés esetén, — az orsz. tanítói nyugdíj és gyámintézet kötelékébe felveszi. A miniszteri leirat a maga egész terjedelmében a következő: »Méltóságos és főtisztelt Püspök, Elnök úr! Az ev. ref. egyetemes conventnek az egyházkerületekben alkalmazott vallás tanítók nyugdíj jogosultsága iránt tett előterjesztése tárgyában van szerencsém Méltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy az orsz. tanítói nyugdíj és gyámintézet kötelékébe való belépést mind azon vallás-tanítóknak megengedem s őket a nyugdíj-intézet kötelékébe meghagyom, a kik megfelelő képesítés birtokában, ezen minőségükben rendszeresített fizetés mellett állandóan alkalmaztatnak, ha állami szempontból kifogás alá nem esnek és egyúttal nem rendszeresen működő lelkészek. Azonban az 1875. évi XXXII. t.-cikk rendelkezéseihez képest az illető hitközségek kötelezőleg elfogadni tartoznak, hogy vallás-tanítói után az orsz. tanítói nyugdíj és gyámalap javára

az idézett törvény 28. §-ának 4-ik és 29. §-ának 3-ik pontjában meghatározott díjakat rendesen fizetni fogják azon módon, mint azt az 1892. XLIII. t.-cikk 12. §-al rendeli.

— **Nyilvános nyugta és kérelem.** A szőlős-ardói ev. ref. egyház régi templomának s összeomlott tornyának újra építéséhez segélylyel járultak első közleményem óta: Szini csendőrség 19 kor., nt. Szentpétery Sámuel maga s a pelsőci egyház részéről 15 kor., valki egyház 14 kor., csicséri egyház 18 kor., csanálói egyház 15 kor. 66 fill., imolai egyház 7 kor. 82 fill., Ngos. Koós József földbirtokos úr 30 kor., f.-borsodi bányatársulat Rudóbányán 30 kor., Thuróczy Endre körjegyző 4 kor., horkai egyház 12 kor., Magyar István lelkész 2 kor., Péter József Miskolcra 2 kor. A szíves adakozóknak szívből jövő köszönetet mond e helyen is az, a ki a becses adományok jótékonyágát legjobban érzi, egyszersmind esedezve kéri a nt. lelkész-társakat s hitbuzgó kegyes lelkeket a további adakozásra: Péter József, ev. ref. lelkész.

— **Figyelmeztetés.** *Felkérjük t. előfizetőinket, hogy ha Lapunk nem érkezik meg rendesen, avagy elmarad: reklamációjukkal forduljanak egyenesen lakhelyük postahivatalához és nem a Szerkesztőséghez avagy a kiadóhivatalhoz. Lapunkat ellenőrzés mellett expedírástadjuk s így a késedelmeskedés vagy a lap meg nem érkezése a vidéki postahivatalok hibájául róvható fel.*

A „Sárospataki Lapok”
kiadóhivatala.

Felolós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Pályázat tanári állásra.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium előjárósága főgimnáziumánál rendszeresített vallástanári rendes tanszéknek betöltésére pályázatot hirdet.

Pályázhatnak a 33/1897. konventi jegyzőkönyvi szám alatt körülírt képesítettséggel rendelkező ref. lelkészek s lelkészjelöltek.

A tanszék javadalma évi 2800 korona törzsfizetés, egy 200 és négy 400 koronás ötdéves korpótlék, 600 korona szálláspénz, esetleg természetben lakás.

A megválasztandó, ha középiskolai rendes tanári szolgálati éveket tud kimutatni, ezek 10 év keretén belül korpótlék szempontjából az illető javára beszámíttatnak, míg a tisztán lelkészi szolgálatok nem.

A tanszék 1901. szeptember hó 1-én foglalandó el.

A megválasztandó tanár kötelesége a főgimnáziumban és tanítóképző intézetben a vallástant, szükség esetén a képesítettségenek megfelelően más tárgyakat is, legfőlegb heti 20 órán tanítani, az iskolai istentiszteleteket vezetni, a konfirmálandó és legatíóba menő ifjakat előkészíteni.

A megválasztott az 1894. évi XXVII. t.-c. alapján étesített tanári nyugdíj-intézet köteles tagja lesz.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesítettséjükre esetleg vallás-tanári szolgálatukra vonatkozó okmányaikat, az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsához címzett kérésök kíséretében a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium Előjáróságához 1900. szeptember hó 15-ig nyújtják be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsától Kolozsvárt, 1900. augusztus 7-ikén.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Pályázat segéd-lelkészi állásra.

Kerestetik egy segéd-lelkész. — Fizetése: 200 forint és teljes ellátás. — Az állás október 1-én lesz elfoglalandó.

Tisza-Eszlár, (Szabolcsmegye.)

Lápossy János,
ref. lelkész.

A r. katolikus egyházi jubiláris demonstráció és néppárti agitációk erőlködésének idejében

a legidősebb olvasmány:

Egy új reformáció küszöbén.

Vagy is a XX-ik század, mint a róm. kath. egyház életének utolsó évszázada.

Irta: Tótvölgyi Titusz.

Ez a könyv, a r. kath. jubiláris demonstrációk és a néppárti agitációk erőlködésének idejében épen azt demonstrálja s ez az, a mi jelenleg korszerűvé és fontossá teszi: vajjon a róm. kath. egyház lesz-e még abban a helyzetben. csak e század végén is, hogy demonstrálhasson. A közönség fölvilágosítására nézve ez a könyv dönthetlen adatokat tartalmaz. A vaskos kötet ára 4 korona. Lelkészeknek és tanítóknak kedvezményes árban 2 korona 50 fillér. bérmentes postai megküldéssel együtt. Megrendelhető az

Egy új reformáció küszöbén
kiadóhivatala

1—2

Budapest, VIII. Rottenbiller utca 1.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve gyorsvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ¹⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. Sütő Kálmán. „Békés hangok.” — Háda József. „Hogyan tanítsuk a vallás és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.” — Ifj. Novák Sándor. „A tudomány és a hit ellenkezése.” — Ister Mihály. „Pár megjegyzés a felsőborsodiak fegyelmi javaslatára.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Békés hangok.

Azt hiszem, nincs e hazában értelmes, a dolgokat és eseményeket a maga eszével elfogulatlanul mérlegelni tudó ember, a ki ma már be ne látná, hogy az a mozgalom, a mely az utóbbi időkben a hazai protestantizmus körében észlelhető, tisztán és kizárólag az önvédelem érdekében indult meg, szemben a hivatalos róm. kath. egyháznak az egész vonalon megindult, mindent behálózó s a recatholizáció eszméjét az eszközökben nem válogatós úton és módokon szolgáló törekvéseivel.

Tanú reá úgy múltunk, mint jelenünk, — a megindult mozgalom egész természete, hogy mi soha sem éhezünk és szomjúhoztuk a felekezeti békebonthatás kétes dicsőségét, s hogy békebonthatók, háborúságkezdeményezők, a felekezeti villongások előidézői mi nem voltunk soha és nem vagyunk ma sem, — de nem is lehattunk és nem is lehetünk evangéliumi szent vallásunk nagy parancsolatjának, a szeretet törvényének megsértése nélkül.

Vajjon a Bocskay, Bethlen és Rákóczy-féle szabadságharcok, — a melyeket róm. kath. történetírók szeretnek lázadásnak bélyegezni a történelem meghamisításával, — a történeti igazság szerint nem a nemzeti léttel egybeforrott s azzal együtt megtámadott protestantizmus védelmének voltak a szükségszerű megnyilatkozásai, a nemzeti és lelkiismereti szabadság megtámadásának okszerű következményei?

És bár a védelem érdekében kétségkívül az „ultima ratio”-hoz folyamodtak ősapáink, de a midőn a templom és iskolafoglalások napirenden voltak, a mikor a kath. főurak fegyveres erővel kényszerítették a birtokukon lakó prot. jobbágyokat a kath. istentiszteletre, a mikor elleneink velünk békét csak azért kötöttek, hogy azt újra megszegjék, a mikor maga a király esküt tett a lőretűi szűz előtt, hogy élete legfőbb feladatának a protestantizmus kiirtását fogja tartani, és e célra futott is jobb ügyhöz méltó buzgósággal és hűséggel: ezekben a vészes napokban nem volt-e jogosult a „Pro deo, patria et libertate” csatakiáltás?

És az a messzemenő prot. akció, a mely az ötvenes években oly széles mederben folyt s mind nagyobb hullámokat vetett támogatva a hazafias katolikusok rokon-szenve és munkás szeretete által: nem ama sérelmes intézkedéseknek volt-e természetszerű következménye, melyek a pátensben kifejezésre jutva, édes hazai nyelvünket az iskolákból kiküszöböléssel, a prot. autonómiát, az abszolutizmus sivatagában az alkotmányos korszak el-

jövetelének a vármegyei rendszer mellett emez egyetlen reményteljes zálogát, biztosítékát, intézményszerű védőbástyáját teljes felforgatással, mindkettőt pedig végmegsemmisüléssel fenyegették?

És mint a múltban soha támadó fél, soha békebonthatók nem voltunk, hanem csakis, ha létünk fenyegetve volt, ha életünkre törtek, vettük kezünkbe a védelem eszközeit, a melyeket aztán a veszély nagysága állapított meg s ezáltal csak legtermészetesebb jogunkat gyakoroltuk: az önvédelem jogát: épúgy a most megindult prot. mozgalmat is a klerikális reakció által ellenünk zúdított ama támadás hívta életre, a mely a nyíltan hirdetett „rekatholizáció” békebontható, a protestantizmus megsemmisítésére irányuló vészes jelszavában, s erőszakos tényeiben talál kifejezést s nyújt a felekezeti békétlenségnek újabb és újabb táplálékot.

Hogy pedig tényleg meg vagyunk támadva s teljes erővel rajta vannak Róma csatlósai, hogy a modern lassú beolvasztás politikáját mennél gyorsabban teljességre vigyük: ezt tagadni bárkinek annyi volna, mint működésüket és annak sikerét kétségbevonni, a mi ellen ők maguk tiltakoznának bizonyára legjobban; annyi volna, mint megtépdetni a hazafias és tolerans klérusnak, a születendő gyermekek sokaságából halántékai köré önmaga által font koszorút.

Ne is próbálja letépni senki azt a babért, a melyet a tűnő XIX. és a támadó XX. század magyar kath. papsága a kikövetelt természetjogi dicsőséges megsemmisítésével, kiforgatásával szerzett és szerez folyton magának! Sőt inkább jegyezzük fel, hogy míg a Mária Terézia korabeli lassú beolvasztás politikája idején Gróf Bánffy Dénesné karjai közül tulajdon gyermekét fegyveres katonák tépték ki: addig ma a vallás szolgálai a leendő szülőknek a külső és belső kényszer minden kigondolható eszközeivel, már elméjében lefoglalják, elméjéből kiragadják, — ante natum maguk részére biztosítják azok szeretetének reménybeli gyümölcsét, a természetjogi nagyobb dicsőségére!

Ez azonban csak egyetlen pontja a támadásnak. A rekatholizáció eszméjének szolgálatára mozgásba hozott eszközök száma légió s azok állandó működéséről újabb és újabb tényeiről napról-napra hasábszámrá olvashatunk.

És vajjon nézhetnők-e összedugott kézzel, mint törreánk ádáz dühvel, nagy erővel régi ellenünk? Vajjon ha e rekatholizáció propagandája ellen szervezkedünk, külső és belső megerősödésünkön fáradozunk, s ezáltal a megsemmisülés veszélyét elhárítani igyekezünk: nem az önvédelem primitív kötelességét teljesítjük-e? Az ily célzatú, s a mondott okok által életre hívott akciókat a támadás vagy a védelem nevével nevezhetjük-e helyesen

tárgyilagosan és kifejezően? Nem minden elfogulatlan ítélő jogosult önvédelemnek fogja-e elismerni akciónkat?

Igen! Meg vagyunk támadva, tehát védekezünk. A támadás, a melyet ellenünk intéznek s e védelem, melyet kifejtünk, adja a felekezeti harcot. Hogy ez hazánknak nem áll érdekében, azt jól tudjuk, de époly bizonyosak vagyunk abban is, hogy sokkal kevésbbé áll érdekében a protestantizmus végpusztulása, s éppen azért nekünk védekezünk kell nemcsak önmagunk, de hazánk és nemzetünk érdekében is. A nemzetietlen klerikalizmust terhelje a felelősség, nemkülönben a lágymelegséggel annak érdekeit szolgáló „liberalis“ kormányzati szellemet, ha a harc elmérgesítésével válságos helyzetbe sodorja hazánkat.

A midőn tehát nem lehet többé kétség e felől, hogy a protestantizmus a megtámadott fél, s akciója tisztán az önvédelem érdekében indult meg; a midőn természetesnek találhatja mindenki, hogy mi az önvédelem elemi kötelességéről semmi szín alatt lemondani nem fogunk, míg tart az ellenünk intézett támadás, mert azt tenni hazánk érdekeivel is homlokgyenest ellenkezőnek ismerjük; ellenben pedig, hogy a magunk megvédése, létünknek e haza földén biztosítása, megszilárdítása minden körülmények között e haza, e nemzet elsőrangú létérdekei közé tartozik: az szent meggyőződésünk; valamint az is, hogy a klerikalizmus és protestantizmus legerősebb kollíziója is kisebb veszélyt rejt magában hazánkra és nemzetünkre nézve, mint a protestantizmus végpusztulása; mondom — ily körülmények között örömmel kell üdvözlünk minden oly jelenséget vagy nyilatkozatot, a mely a támadó fél vezérkarának bármely tagja részéről származva, a béke jelszót hangoztatja, s az ennek érdekében való működést inauguralja.

Közelebb három ilyen nyilatkozatról is vettünk hírt, melynek éppen az ad különösebb súlyt és jelentőséget, hogy az egyének, a kiknek ajkairól a békenyilatkozatok elhangzottak, az „ecclesia militans“-nak megannyi vezér-férfia; kettő közülök püspöki méltóság betöltője, egy címzetes püspök, de a ki egymaga körülbelől tesz annyit a felekezeti béke megzavarására, mint a másik kettő együttvéve.

Szmrecsányi Pál szepesi, Desseffy Sándor csanádi püspök és a toleranciájáról híres Wolafka Nándor debreceni plébános, címzetes püspök tettek a felekezeti békére vonatkozó nyilatkozatokat, hangsúlyozván annak szükségét, valamint azt is, hogy a felekezetközi viszálykodásoknak el kell némulniuk s a különböző felekezeteknek nem szabad egymással szembeállaniok, de egyesült erővel kell harcolni, küzdeni a haza javára. Az utóbbi pláne annyira ment, hogy még „vére árán is“ készen nyilatkozott megvédeni a békés viszonyt s még éppen a zsidó hitfelekezettel szemben valót is.

Felesleges aposztrofálni a béke eszméjét, bizonyítani annak szükséges és áldásos voltát. Elég konstatálni, hogy a haza érdekében mi sem kívánatosabb, mint a felekezetek közötti békeség. A nemzetiségi aspirációk soha nem hegedő, sőt folyton nagyobbodó nyílt sebként állandóan ott fészkelnek, ott pusztítanak a nemzet testén, bomlással fenyegetve az egész organizmust, s ha a felekezetközi villongások tovább is tartanak, vagy éppen erősödést vesznek, ha vallás szerint fog magyar a magyarral szembeállani: e kettős betegség a legkomolyabb válság elé sodorhatja hazánkat és nemzetünket. Eléggé nem méltányolható böles eljárás tehát, ha arról a részről, mely a rekatholizáció érdekében minden téren kifejtett propagandájával, hódító hadjáratával a felekezetközi békét felzavarta s a hazafiakat vallás szerint egymással szembeállította: felülkerekedik végre a hazafias érzés s belátva, meggondolva az egyenetlenség nyomában járó fenyegető veszélyt, most végtére megálljt kiáltanak s felöltve a békeség palástját, békét predikálnak.

Valóban mi sem kívánatosabb, mint hogy a néppártnak hazafiátlan, a felekezeti harcot a protestantizmus úgy remélt megsemmisítéseig állandósítani akaró harci riadójával szemben maguk a főpapok foglaljanak állást,

és adják tudtára ország-világ előtt, hogy nem szolidarisok a néppárt békefelforgató törekvéseivel, és e hazának nem harcra, de békére van szüksége.

Mi sem kívánatosabb, minthogy a püspöki kar kebelében is meunél nagyobb hódítást tegyen a béke eszméje, hogy foglyúl ejtse valamennyiök szívét, és ne maradjon az a szívnek csupán óhajtasból álló érzése, hanem váljék ez ténynyé, valósággá, menjen át az életbe mind saját maguknak a béke szellemében való működésük által, mind az irántok engedelmességre kötelezett papság megfelelő irányításával.

Mi sem kívánatosabb, mint a harcias klérus a „hazafias klérus“ megtisztelő nevezetre keressen babérokat, hogy végre hallja és értse meg, hogy ime főpapjai is mindinkább kezdik belátni, hogy a felekezeti béke, az egymás mellett való békés együttműködés és nem a más vallásuk ellen intézett kényszer eszközökkel dolgozó hódító hadjárat, nem a békétlenség szítása az, a mi a hazának érdekében áll.

Mert azt hiszem, hogy azzal mindnyájan tisztában vagyunk, tisztában vannak maguk a nyilatkozó püspökök is, hogy béke csakis ez úton képzelhető. A támadásnak természetzerű következménye a védekezés. Előbb meg kell szüntetni tehát a támadást, akkor magától megszűnik az önvédelmi harc s előáll a kívánatos béke.

Tessék csak tiszteletben tartani a valláseggyenlőséget, a hit- és lelkiismereti szabadság törvénybe iktatott nagy elveit s az ezeket biztosító törvényeink szentségét; ne igyekezzenek részeket keresni a törvényen, melyeken hozzáférközve azt kijátszzák, kivetkőztetik eredeti jellegéből, de respektálják azok szellemét a bennök kifejezésre jutott nagy elveket; a „suum cuique“ legyen zsinórmértéke cselekedeteiknek, s ne az erőszakos hódítás fegyvereivel, hanem a hitigazságok hirdetésével igyekezzenek érvényesülni: akkor magától elül a csatazaj „s az atyafiaknak békeségben lakások gyönyörűsége leszen.“

A protestantizmus sem tartja feladatának, hogy örökké ugyanazon korlátok közt maradjon, határai ne szélesbüljenek, híveinek száma ne szaporodjék, sőt célja az, hogy az általa hirdetett boldogító ev. igazságok men-nél szélesebb körben elterjedjenek s mennél több lelke boldogítsanak, végre pedig meghódítsák az egész világot. De ezt a célját nem az erőszak fegyverével, nem az eszköz, zökben new válogatós utakon és módokon akarja elérni hanem amaz örök életre hivatott ev. igazságok hirdetésével, terjesztésével, a szívekben és lelkekben meggyökereztetésével, a melyekről meg vagyunk írva: „Az ég és föld elmúlnak, de az én beszédeim semmiképen el nem múlnak:“ ama benső erő kifejtésével, mely amaz egyetlen fundamentomból veszi táplálékát, „melyen kívül más fundamentomot senki sem vethet, a mely pedig a Jézus Krisztus.“ Cselekedjenek úgy kath. testvéreink is s akkor hazánk érdekében egymás mellett s nem egymás ellen küzdve, békében élhetünk.

Hazánk jövőjéért aggódo szívvel látjuk a klerikális reakció békebontását, a klérusnak az állami törvények kijátszásával történő erőszakos hódításait, a püspöki kar beleegyezését, hozzájárulását a hódító hadjárat folytatásához s a kormány tehetetlenségét, gyengeségét, vagy tenni nem akarását szemben a reakció hidrájával.

A néppárt csatakiáltásai még mindig visszhangzanak, sőt harcra tüzelő, hadba hívó tárogatója ma erősebben hangzik mint azelőtt. Fellépése vakmerőbb, szervezkedése mind nagyobb mérveket ölt, sőt erejét a kormány-nal szemben is tudja már érvényesíteni (tanú reá a 900-ados jubileumra vonatkozó miniszterelnöki nyilatkozat!), reá a kormány bizonyos respektussal tekint s előtte immár számbaveendő tényező. A kormány tehetetlen és legyezőgő magatartása mellett oly igen csabos alkalom kínálkozik a püspöki karnak a néppárt mellett nyílt állásfoglalására.

S a midőn mégis akadnak egyesek, a kik a helyett, hogy melléje állanak, sorompóba szállnak ellene a béke jelszavának hangsúlyozásával, a fehér lobogó kitűzésével: hazafias érzésünk egéről kezdenek az aggodalom fellegei foszladozni s a jobb rész győzelmének, a béke-párt

diadalának, hódításának reményében bizó lélekkel tekintünk a jövőbe. Ha őszinte volt a békeszózat: kell hogy irányítúje, vezérelve legyen az a béke-férfiak jövődő magatartásának, további működésének; kell hogy legyen bátorságuk felemelni szavukat a béke érdekében ott, hol az ügynek legnagyobb szolgálatot tehetnek; a püspöki kar kebelében s a vezetésük alatt álló alsó papsággal szemben. Lehetetlen, hogy szavuk pusztába kiáltó szó gyanánt hangzanék el, sőt reméljük, hogy a „szeretet” vallásának apostolai lábhoz raknák a támadás fegyvereit, a melynek nyomában rögtön ott teremne a kíváncsú béke s akkor aztán nem egymás ellen, hanem egymás mellett küdenénk „viribus unitis” a haza érdekében. Hogy ez így legyen, azt mi protestánsok szívünkbenől óhajtjuk. De mégis hogy félre ne értsünk: egyben kijelentjük, hogy mindezeket nem a magunk féltése indokából, de hazánkért aggódó szívünk sugallatából mondtuk. Mi a háborúságot nem kívánjuk, de a küzdelemtől sem rettegünk és ha kell, ha a körülmények úgy kívánják, azzal az erővel fogunk védekezni, a melyet a jogtalanul megtámadott félnek az igazság erejében vetett hit s e mellett speciál nekünk, magyar protestánsoknak: megmaradásunknak a haza érdekében feltétlenül szükséges volta felől való szent meggyőződés ad s akkor aztán ám viseljék majd a felelősség terhét a békebontók a történelem ítélőszéke előtt!!

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Hogyan tanítsuk a vallást és egyházi éneket sikeresen népiskoláinkban.

(Folytatás és vége.)

Mielőtt valamely ének dallamának tanítására át mennénk, annak szövegét már könyv nélkül tudni kell a gyermeknek. Miután a hangjegy ismeretből, legalább a hangjegyeket, hanglétrát, vonalrendszert s különböző ugrásokat közöltük, s kellő gyakorlatot sajátítottunk el a hang eltalálásból: jó a hallás után való ének tanítás. Phisikai időnk nincs arra, hogy az énektanítást osztályonként eszközöljük; együvé vonva kell ezt cselekednünk. Az eljárás ez: a) A tanító elénekli az éneket végig, ha van hegedű, harmónium vagy más hangszer, azon elismétli, miután a zsolnárból az illető darabot kikereste a gyermekkel, hogy az éneklést legalább az emelkedő vagy szálló hangjegyek nyomán szemmel kísérje; b) Leírása hangjeggyel a táblára, az énekvers szabályainak megfelelőleg; c) A tanuló egy sort énekel, mi közben a pálcával a táblán a hangjegyet sorba mutatja, s a gyermekek halkan kísérik az éneklést; d) Egy sor begyakorlása után sorra jó a többi egyenkint, természetesen minden következő sor eltolajdonítás után összekapcsolandó az előbbivel, illetve az előbbiekkal, míg végre a teljes egész elvégezzük; e) Éneklése az egész darabnak együtt, mind a hat osztálylyal 2-es, 3-as, 4-es ütemben folyékonyan, majd a csavargatás megszüntetése céljából szótagolva; f) Éneklés osztályonként; g) A következő órán kikérdezés.

Az allandóvá tétel, nem különben a vallásosság fokozása céljából, tanulásunkat énekekkel, imával kezdjük, végezzük, a vallás tananyag körébe felvett ének szövegeket annak esetleg tanult dallamára mindig énekel-tessük el; valamint isteni tiszteletre, temetésekre szorgalmasan vigyük magunkkal a gyermekeket, hogy nevelésünket gyakorlati úton is elősegítsük.

Igy válik sajátjává, így hágy maradandó nyomot emlékezetében, így lesz őszinte szívből jövő amaz

éneklése: »Én az Úrnak éneklek, mindaddig miglen élek.«

A hat osztályu elemi népiskolában, a vallásos életre való nevelést kell kezelni, akár osztott, akár osztatlan az iskola. A különbség csak az, hogy míg az osztott népiskolában, egy-egy fokozatnak kitűzött célja elérésére több idő lévén rendelkezés alatt, bővebb tananyaggal eszközöljük azt, addig az osztatlan népiskolában szűkebb határ közzé szorúl a tananyag, mit pótol a más osztálylyal való foglalkozásunk hatása a figyelő osztályra.

Elhagyván a mindennapi iskolát, a gyermek az ismétlő iskolába lép. Itt már érettebb, fejlettebb lelki világgal lévén dolgozunk, a mindennapi iskolában tanultakat kell átismételni. »Repetitio est mater studiorum.« Nem szószerinti ismétlésről van itt szó, hanem az egyes fölklött érzelm ápolásáról, gondozásáról, gyakorlativá való tételéről. A bibliát vesszük elő, azt ismertetjük meg velük, annak értelmes olvasására szoktatjuk őket mindazon konkrét példák által, a melyek előállítottak a II. fokon; mindazon erkölcsi törvények, parancsolatok által, melyek az ember hit és erkölcsi világának fundamentumát képezik, melyek a III. ik fokon lettek ismertetve s mint a szemlélt esetek erkölcsi tanulságai, mind bennfoglaltatnak a szentírásban. A mindennapi iskolában a szentírára hivatkoztunk, mikor az alkalmi részt olvastattuk. Most meg fordítva cselekszünk, hogy az emlékező tehetség működésbe hozatván: áldást terjesztő, hasznos gyümölcsét meghozza.

Éreztetjük a benne rejlő eszmék nagyságát, hogy abban gyönyörködve megkedvelje olvasását s egyik lelki tápláléka legyen, míg él.

Rávezetjük a gyermeket, hogy szüksége van a szentkönyvre a szegénynek, mert ebből nyer tápot csüggedni kezdő lelke, mert »boldogok, a kik sirnak, mert ők megvigasztaltatnak; — nem nélkülözhetik a bibliát a gazdagok, mert lelkük tisztaságát, a földi fény és pompa között úgy őrizhetik meg, a mennyei örökkéartó boldog életet úgy tekinthetik jövődőkül, ha olvassák a többek között; »Valaki megtagadand engem az emberek előtt, megtagadom én is azt az én mennyei atyám előtt;« jól eső vigaszként olvashatja a mindenkitől elhagyott, megvetett árva, avagy özvegy »Ne legyetek azért szorgalmatosak, mit együnk, mit igyunk, és mivel ruházkodjunk, mert jól tudja a ti mennyei atyátok, hogy mindezek nélkül szűkölködtök ti, hanem keressétek először az Istennek országát és annak igazságát és mindezek megadatnak néktek.« Ily formán talál abban magára illőt a gyermek, az ifjú, öreg, koldus, király, fősvény, tékozló, parázna stb. stb. Éreztetjük a gyermekkel, hogy a biztos útmutatást az igazi boldogsághoz, innen nyerheti meg minden ember.

A jövő társadalom erkölcsi lét fennállásának hogy megvessük alapját, hogy a szocializmus kinövéséi, kommunizmus, nihilizmus, anarchia terjedése meggátoltassék, annak társadalmat, testvért, szülét, erkölcsöt, jó érzést semmibe nem tekintő polypkarjai megbénítassanak, hogy a jövő nemzedék tagjai, önmagukkal, a változó élet viszonyokkal, fenálló társadalmi renddel békés nyugodtságban meg legyenek elégedve, hogy a vallásosság által megerősített hit, remény és szeretet szemüvegén lássanak: szorgalmatoskodjunk, ne annyira a vallástanításban, mint inkább a vallásos életre való nevelésben.

Ha e munkában írt módon kezeljük a vallástanítást, ha érzelmünk lelki világát oly módon vezetjük, a minden emberi gyarlóságot felül múló krisztusi szeretetet hirdető, létezni soha meg nem szűnő ker. vallás

örök életet adó forrásához; ha ekként csepegtetjük szívébe az Istenben vetett erős hitet, bizodalmat, ha ily didaktikai eljárás fog vezérelni bennünket, a jövő generáció hitének, erkölcsének és ebből kifolyó Krisztus szerint való életnek megszilárdításában: akkor nyugodtan vehetik az általunk vezéreltek, ajkaikra a szentírás ama szavait: »Megigazulván azért a hit által, békességünk vagyon az Istenuel az Ur Jézus Krisztus által.«

Háda József.

TÁRCA.

A tudomány és a hit ellenkezése.

(Folytatás és vége).

Innen van, hogy az emberiség gondolkozása el van rontva. Mert a tények magukban véve, semmit sem magyaráznak, tőlünk függ, hogy milyen felfogással nyúlunk hozzá, azaz, hogy milyen értelemben fogjuk föl. Két egymással kapcsolatban jelentkező tényt másként fog fel a pentheista, másként a természettudományi fő. Az egyik annak az általános szellemnek a megnyilatkozását látja benne, mely szétönti magát a dolgokban és a dolgok fölött, a másik mint természetes jelenségeket, melyeket nem igyekszik az okság elve szerint felfogni, lévén maga az okság is egy emberi gondolatforma.

Kontemplációmban nem elégedtem meg ilyes kérdések eszegetésével, a legföltettebb titkokhoz is hozzáfogtam. Az emberiség balfogalmiért az előbbi századok felelősek. Gondolkozásunk számtalan misztikus előítélettel van fölvertve, hogy ez igazság ostroma megtörjék rajta. Előre megalkotott célzásokkal fogunk hozzá a nagy ismeretlen: a természet magyarázatához. A tudományban most állunk még csak a kezdet kezdetén s már kész van a forma, melybe a mindenséget belegyúrjuk, az: hogy mindenben céltudatosságot sejtünk. Ez a deductiv következtetés föltétele s ez alá erőszakoljuk be a természet fölfedezendő igazságait. Felsőbb hatalmak létezését tesszük fel és ebből vonjuk le a következtetést, midőn még a kézzel fogható dolgok ismeretéhez is alig jutottunk el. Annyira vagyunk, hogy a szellemek s mennyei hatalmak létezése elménk új felfogó kategóriájává fejlődött. Nem az Isten teremtette az embert saját képére, hanem az ember az ő Istenét. Ez az antropomorfizmus. De vajjon az egész Istenfogalom antropomorfizmus-e? Az ember csakis saját magából kiindulva tud ítéletet alkotni. S miután az ő kis gondolatvilágában nem lát, vagy legalább is nem tud elképzelni semmi olyat, a minek kezdete ne volna s miután ő előtte okozat ok nélkül, egy tény megelőző tény nélkül elő nem állhat, a mindenség létezését időhöz köti s oda helyez a kezdet kezdetéhez egy saját képéhez idomított fogalmat: az Istent, melyet kiegészítőnek rángathat elő a magyarázatot másképp adni nem tudó emberi elme. Mért ne lehetne ez a mindenség szellemek nélkül való, mért kell okvetlenül céljának lennie, mért ne foghatnók fel azokat a tömörkedő változásokat, — melyeket ismét egy emberi fogalommal: az erővel magyarázunk, — mint folytonos kapcsolatot, mikor az egész mindenség csak mozgási folyamat, műhely, melyben az örökkévaló lényeg régi, új csak a megjelenés formája? Persze ez a fölfogás rosszúl esnék az emberi hűségnek, mely az önzés szemüvegén át nézve érti meg a dolgokat, a ki megszokta saját magát tekinteni a mindenség központjának. Reám nagyon érzéketlenül hatottak ezek a kétségbeeső gondolatok. Vagy talán a kétségbe esett ember fásult nyugalma volt ez, kinek hiányzik az érzéke

a világ összhangzatos felfogására, mert kihalt szívéből a helyes felfogás alapja: a mások iránti üdvöztető szeretet?

Idáig jutottam, midőn a philosophiával s a természettudományokkal tüzetesebben kezdtem foglalkozni. A philosophiák közül csak az érdekelt, mely természettudományi alapra támaszkodik. Volt bennem valami különös hajlam a realis, a kézzel fogható dolgok iránt. De mindjárt az első lépésnél leverő zavarba jöttem. Hiszen a mit mi valóságnak tekintünk, az a legnagyobb csalódásunk, „Minek a közvetítésével szerzünk a létezőkről benyomást? Érzékeinkkel“ — kérdi és felel meg rá a philosophia.

— E szerint a világ olyan, a milyennek érzékeink mutatják?

— Föltétlenül, de ez nem valóság, csak tükröződés.

— Én látom, hogy a falevélnék zöld színe van, hallom, hogy távolban mennydörög, érzem, hogy a kezem ki akarom nyújtani, egy közeli tárgyba ütődik, melyen nem tudom át-sajtolni, hát hogy érted ezt a tükröződést?

— A mit te hangnak, színnek, fénynek, testnek tapasztalsz, csak annyiban léteznek, a mennyiben te tapasztalod; ha megfosztjuk a felfogó alanytól, akkor mindegyik egy és ugyanazon ténykedés: a mozgásnak különböző formája. A fény, a szín, a test áthatatlanság törvénye nem létezik, mind a mi agyunk teremtménye. A mindenség valójában teljesen sötét, teljesen néma, egészen színtelen s egy csepp sem tömör, mint a hogy képzeljük. Nincsen a világon egyetlenegy parány sem, mely a másikkal közvetlenül érintkeznék, egész odáig vihetjük e felfogást, hogy vannak hypothesisek, melyek parányokat sem ismernek, csupán erő központokat.

— E szerint tehát érzékeink csálnak bennünket!

— Nem! csak átalakítják a kapott benyomásokat, de minden érzéklésnek megfelel a külvilágban valamilyes változás, bár a legtöbbről fogalmunk sincsen, holott azok közvetlen közelünkben történnek.

— Lehetnek talán más érzékeink is?

— Sőt vannak, de annyira rejtve öntudatunktól, hogy még nem is ismerjük fel őket. Esetleg most vannak fejlődésben, melyek egykor a most abszoltnak tartott öntudatot gyökerestől átváltoztatják. Egész világtörténetek folynak le körülöttünk és bennünk, a nélkül, hogy legparányibb hatásukat felfoghatnók.

— Vannak hát lények, kik a mieinktől különböző ér-zékekkel bírnak?

— E felett rég napi rendre tért a tudomány. A természet nem köti magát bizonyos formákhoz. Kincstárában végtelen mennyiségű fajok és nemek várják a létezés pillanatát. Miért ne lehetnének olyan gyermekei, kiknél az érzékek, mint valami phisikai készülék, a rezgéseknek számáról tudósítják őket? Ezeknél a fény nem tünemény, hanem matematikai forma. Vagy miért volna lehetetlen e negyedik dimenzió, mikor mi három dimenziós lények is felhasználjuk, a felsőbb mennyiségtanban: a Rieman-féle felületek magyarázásánál. Ne akarjunk olyan balgának látszani, hogy a mi gondolkodásunkban nincs meg, nem is lehetséges.

— De hisz az leverő, hogy a tudomány sem tud biztos feleletet adni!

— „Tudom, hogy semmit nem tudok“ hangzik ez a szomorú sokratesi elv. A tudomány most még csak gyermekkorát éli. A mi előttem van, végtelen óceán ahhoz a kis víz-csepphez képest, a mit már ismer. Még sok ideig csak az lesz a feladata, hogy a tüneményeket csupán fölismerje. Majd midőn magyarázni is fogja tudni, akkor jó el az ő kora. Tudjuk, hogy van villamosság, operálunk is vele, de megfejtette-e már valaki, hogy micsoda? Hát az öntudat miségéről van-e biztos fogalmunk, tudjuk-e, hogy mi az élet ős csirája, sejtjük-e, hogy miképpen állhat elő az abszolút „élet-telen“-ből élet, hihetjük-e azt a hypothesisist, hogy életnek csak élet lehet a kezdete? Megbírnak-e érteni a testek vonzását,

vagy sejtjük-e, mi az a végtelen tartalmú fogalom: energia? Bizony-bizony mindnyájan hasonlóak vagyunk ahhoz a híres anatómushoz, ki az agyvelő boncolása közben haragosan vágta oda metszőkését a bécsi boncterem falához, kiáltva: „sohase fogunk megtudni semmit!”

— Szörnyű dolgokat beszélsz nekem! mi nyújthat hát igazságot a végtelent szomjúhozó léleknek, mi vigasztalhatja meg a tudományos tévedések tömkelegében!

— Az, a mi a tudományt előhaladásra ösztönözte: a hit. Nem az a hit, mely dogmákkal választó barázdákat von az emberek közé, mely „i” betűkért (az Ember tragédiájabeli homoiusion) százazreket mérszáróztatott le, mely a békeesség gabonás-házába tüzes üszköt vetett, hanem az a hit, melynek dajkája az egyre fejlődő természettudomány, nevelője a természettudományok iskoláját kijárt philosophia, a melynek alapja az egyedülvaló Isten, törvénye az emberszeretet, szentsége a becsület. Ezt a hitet nem kell féltetni, diadalt arat ez minden ellenségén, mert az elnyomhatlan világosság a vezér-harcosa.

Csak hogy az ő szentséges kora még nem jött el, hívei csupán azok, kik értelmiségüknél fogva kíválnak embertársaik közül. De mihamarább elkövetkezik az az idő, midőn annak lesz a legerősebb hite, ki legjobban fogja ismerni a természet titkait.

Igy beszélt nekem, így vigasztalt engem aggodalomteljes éjszakákon az a philosophia, mely kézenfogva halad a természettudományokkal. Tanítását, mint égi mannat szívtam magamba s mennél szélesebb látókörűvé fejlődött gondolkodásom, annál többet tudtam megmagyarázni magamnak az élet, a társadalom visszasságai közül. Az emberiség egyvelege nem tűnt már fel szememben, mint a tenger kitanulhatatlan zúgása, az élet ezerféle követelése, viszonyulata, zaja: harmoniára alakult fülemben. Kitanultam, hogy mindnyájan tagjai vagyunk egy mennyei zenekarnak, mely dicséreteket zeng, melynek alaphangulata a tökéletesre való ösztön. Ez az ösztön mindenkinek lelkébe be van oltva s ezt nevezzük közönséges szóval erkölcsiségnek. Minden emberre a megváltás munkájának egy-egy része van rábízva s ezért a legsarkalatosabb törvénye az egész mindenségnek a folytonos ténykedés, mely az anyagi világban a szakadatlan mozgásban érvényesül. Minden erőnk, melylyel felruháztattunk, minden tehetségünket, mely lelkünkben szunnyad, kötelességünk a legmagasabbra kifejteni s átadni a köznek, hogy úgy mondjam: a mindenségnek. Ez a keresztyén morál philosophiája. „Nem elég csak hinni, mert a hit a cselekedet nélkül megholt állat” — mikép a biblia mondja. S ez a modern kor lázasan haladó szellemét is kifejti. Mert nem hangzik el a természetben a legkisebb zöreje, nem történik a legparányibb mozzanat, mely hatását kitörülhetetlenül, örök időkre be ne írja a mindenség történetébe. Mintahogy mindennek van előzménye, mely láncolatossorban a kezdet kezdetéig megy föl, épen úgy van hatása, mely a következő hatásokban az örökkévalóságig folytatódik. Ez a phisikában az energia átalakulásának, gondolkodásunkban az ok folytonosságnak törvénye.

A biblia s a természettudomány egymást magyarázzák. Mert ez mind ki van fejezve a bibliában: Krisztus tanításában, melynek legnagyobb dicsősége, hogy mennél magasabbra fog fejlődni az emberi értelem, annál igazabbnak, nagyobb-szerűnek fogja elismerni.

Most azonban még mindnyájan bekötött szemmel járunk s csak tapogatódzunk a sötétben. De már bontogatja a tudomány szemünkről a kendőt, hogy lássunk és gyönyörködjünk abban az örökkévaló hajnalfényben, mely Isten homlokáról tündöklök a világra!

Igy végezte be fenkölt beszédét nagytudományu ismerősöm. Nincs mit hozzá tennünk, csak azt, hogy ennek az erkölcsi forradalomnak minden művelt ember gondolkodásán keresztül kell száguldania. És még egyet. Hogy a

ki a hit és a tudomány között ellentétet keres, önmagát ejti el, a ki nem tudja e kettőt kiegyeztetni, egyiket a másikkal magyarázni, bebizonyítja, hogy egyikhez sincs felfogó érzéke. Addig pedig, míg az általános kiegyenlítőds kora eljönne, mindnyájunknak hangoztatnunk kell a haldokló Goethének utolsó szavát, mely olyan fenséges záróköve egész élete működésének: „Mehr Licht! Több világosságot!” Hozzátehetjük: Igazi tudományt — és nem lesz hitetlenség!

Ifj. Novák Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Pár megjegyzés a felső-borsodiak fegyelmi javaslatára.

A felső-borsodi egyházmegyének az a javaslata, a mely e lapokban a 28., 29., 30. számokban jelent meg, kétségkívül megérdemli, hogy vizsgálat alá vétesse, részint azért, mert már tört nyomokon halad, több oldalú felszólalások, észrevételek megtörténte után állott elő, részint azért, mert a kerület felhívása folytán állott elő. Mindkét okot elég nyomósnak tartom, hogy a javaslat tárgyalásánál megemlítsessék. Magam is foglalkozván e kérdéssel, kötelességszerűleg óhajtok a felső-borsodi tervezetre e helyen reflexiót tenni, szem előtt tartván azon elvet, hogy az igazságos kritika, magának az ügynek, mindenkor csak javára van.

Igazolva látom ezt ennél a javaslatnál is. — Emlekszünk rá, minő képtelen intézkedéseket tartalmazott az előbbi javaslat, mely a gömörick tollából került ki; de az igazságos kritika keresztüzében tisztázódván némileg a fegyelem alapelvei és úgy vélem, nem esem a propria laus sordet hibáiba, ha azon sejtelmeknek adok kifejezést, úgy talán azon polémia is elősegítette, hogy az elsőnél sokkal szerencsésebb fegyelmi javaslat jöjjön létre. Ugyan is ha nézetemet a javaslatról pár szóval kellene kifejteni, — e javaslat több ponton szerencsésen közelít a célhoz; de a mi nem teszi azt, hogy ki ne mondjuk, hogy mint minden emberi mű: ez is számos hibában leledzik, melyek gondos kijavítást igényelnek.

De igazoljuk ez állításunkat részletesen. Egy egyházfegyelmi törvénynél két fő szempont uralkodik, t. i. hogy először is mik legyenek azon fegyelmi esetek, melyek büntetést igényelnek és másodszor mik lehetnek a fegyelmi büntetések eszközei. Ez azon két tengely, melyen megfordul és szerencsésen, avagy megfordítva működhetik az egész fegyelmi szervezet. — Ha már a fegyelmi esetekről szóló §-ot nézem, — a mit a logica szempontjából is elsőbbsen kell figyelembe vennem — és a javaslat készítő bizottság is jobban tette volna, — épen a fenti oknál fogva, ha erről szólott volna előbb mondom, ha a 3. §-ról kell első sorban is véleménynyilvánítanom, úgy találom, hogy kis módosítással az egész §. elfogadható volna. — Mert általában szerencsésen jelöli meg a fegyelmi esetek körét! Benmarad azon területen, melyen túl ma az egyháznak jól felfogott érdekében lépnie nem lehet. — Ugyanis épen azokkal szemben, a kik a fegyelmezés tekintetében minden vétkeket, még fegyelmezendőknek tartottak olyanokat is, melyek világi törvényekkel is érdemszerint sújthatók, épen mi hangoztattuk, hogy az egyházi bíróság csak azon vétkeket fegyelmezze, melyeket a *felekezeten* állam nem büntet. E kívánalomnak az okát kifejtettük részletesen, részint azon polémiaiban, melyet a gömöri javaslat-készítő bizottsággal folytattunk, — részint azon tanulmányban, melyet az egyház-fegyelemről a Prot.

Egyházi és Iskolai Lapban irunk. Ezeket ismételni tehát nem tartjuk szükségesnek, de örömmel kell kifejeznünk a fölött, hogy a felső-borsodiak is ilyen álláspontot foglaltak el e tekintetben. Az is helyes e §-ban, hogy a fegyelmi eseteket két osztályba sorozza, az elsőbe azon cselekvényeket és mulasztásokat, melyek általában a vallásosság, a közérkölciség ellen irányulnak, a másodikba azokat, melyek egyházunk és annak intézményei ellen.

Hibája azonban csekély véleményem szerint e §-nak az, hogy ha már tételenként sorolja fel a fegyelmi eseteket, nem elég gondos, hogy e körbe minden elképzelhető esetet felvegyen. — Csak egy tekintetet kell vetnünk e §-ra, s a hiba azonnal szembe tűnik. . . Így pld. azt mondja egy helyen, hogy fegyelmi esetet képez a »vasárnapokon és ünnepnapokon való munka.« Szerintem azonban pótlendő volna még a következőkkel: »vagy ezen ünnepeknek nem keresztyéni módon való eltöltése,« mely fogalom alá igen sok vétket lehet sorolni, melyeket a világi hatóság nem büntethet. s a §-ban sincs említve. Nem látom továbbá felemlítve a §-ban azon eseteket, melyek egymás ocsárlásában, felebarátunkkal szemben a nem keresztyéni érzület kifejezésében vagy felebbvalók, lelkész, tanító ellen nyilatkozó oly tiszteltlenség mutogatásában jutnak kifejezésre, melyeket törvényes úton alig torolhatunk meg, de a melyekre az egyházban a jó rend szempontjából figyelmet kell fordítani. Csak így első tekintetre is látjuk tehát, hogy e §. első része gondos pótlásra szorul, mely ha bekövetkezik, szerintem elfogadható. A második rész is elég szerencsés. De itt meg némelyek kihagyandók volnának. Én ugyanis úgy gondolom, hogy minden ellenszegülés, vagy engedetlenség az egyházi hatóság törvényes rendeletével szemben, vagy minden izgatás a társadalmi rend, a közterhek viselése és a felsőbbség ellen, sokkal sikeresebben torolható meg polgári úton, a zsinati törvények alapján is, — mintha ezen bűnöket az egyházi bíróság büntetné!

A mi már a második és 4-ik §-okat, vagy is az egyházfegyelmi eszközöket és kitüntetésekkel illeti, megvallom, hogy ezekről sokkal kevesebb jót mondhatok. Meddig megyen a fegyelmezés, elfogadjunk-e a régi szigorú fegyelmi eszközökből is valamit s ha el, nem fogunk-e ártani azzal a protestantizmus tiszta elveinek, nem fogunk-e ellenkezést zavart, kárt támasztani vele egyházi életünkben, vagy ha a régi szigorú eszközöket elvetjük s kevésbé szigorú eszközöket fogadjunk el, — nem válnék-e a fegyelmezés kétes értékűvé: e felett gondolkodnak és képzelődnek ma jobbra-balra azok, a kik ily javaslat kérdéseivel foglalkoznak és erre a fontos, az előbbinél még talán fontosabb dologra kellett a javaslat-készítőknek is feleletet adni. Hogy ezen — a saját bevallások szerint is, — nehéz kérdésben elfogadható módszert nem adhat, — én látom, s azt hiszem másnál is észre lehetett venni.

Elsőben is, ha mi e felvilágosodottabb korban élő mai nemzedék perhorrescálunk minden oly fegyelmi eszközt, mely az evangéliommal ellenkezik, a minőnk a kirekesztés az egyházból, a szolgálatoktól való megfosztás stb. a minthogy azokat csakugyan perhorrescálunk kell, a többi mellett azon érvek szerint is, melyeket a bizottság tagjai is felhozták, de már akkor szükséges, hogy a helyett bár megfelelőbben. az evangéliommal megis egyezőt és mégis eléggé szigorút hozzunk javaslatba; nem különben miért gondolkozunk hát fegyelmi javaslatok készítéséről, hiszen akkor nem kellene egyebet tennünk, mint gyakorlatba hoznunk minden egyházunkban azon §-at, melyekben

a fegyelmezésre vonatkozólag minden elő van adva a zsinati törvényben. — Ugyebár ezen alapul összes mozgólódásunk. — Érezzük, hogy valami más eszközök igénybeviteléről is kell gondoskodnunk azok mellett, melyeket a zsinati törvény megjelöl.

Már most, ha a bizottság elvetette, vagyis egészen helyesen el nem fogadta a régi elretentő fegyvereket, a melyek tovább mennek a zsinati törvényben foglaltaknál és mégis célszerűek is s még sem állanak ellentétben a protestáns elvekkel, akkor ebből a szempontból már aztán a bizottság határozott tévedésbe esett, úgy a 2., mint a 4. §. megalkotásánál. Mert micsoda új eszközöket hozott javaslatba e §-ban a bizottság. A 2. § e) pontja alatt a feddő ítélet kihirdetését a szószerzőből, a g) pont alatt pedig az esperesi közhírré tételt.

A mi elsőben is az é) pontot illeti: méltóztassék megtekinteni a t. olvasónak, hogy mily tévedést követünk mi el, egyházközségi birak már csak a forma tekintetében is, ha mi e szerint a pont szerint akarnánk eljárni. Ugyanis a törvénykezés terén a gyakorlatban levő logikus eljárás az, hogy ha tegyük fel, valakit megfeddünk, vagy akármi más büntetésben részesítjük, előtte az ítéletet azonnal kihirdetjük. A bizottság ellenben egy szorosan összetartozó dolgot ketté szakít, mert a vétkezőt megfeddi ugyan, mégis ugyanazon egy ítéletnek a kihirdetését, — bár tagabb körben is, — külön pontnak veszi. Megvallom, hogy én ilyenre, a világi- vagy egyházi törvénykezés terén hasonló esetet nem tudok és ilyet meg sem értek. Mert hozzunk fel egy analóg esetet. Valakit becsületsértésért, vagy rágalomért a világi törvényszék elítél. A felperesnek joga van, hogy az ítélet szélesebb körben is kihirdetessék, pld. lapok útján, és ezt a törvényszék, a felperes kérésére el is szokta rendelni, de az mindig azon egy eljárással kapcsolatban történik. Ez tehát csekély véleményem szerint határozottan hiba, azt ily módon alá nem tudnám írni.

(Vége köv.)

Péter Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Halálozás.

Sárkány Imre, gálszécsi lelkész, felsőzempléni esperes f. é. aug. hó 15-én este, agyszélhülés következtében hirtelen elhunyt; temetése pedig aug. 18-án d. u. ment végbe. — A mindössze 59 éves ember, 30 éves jó férj és gondos családapa, 2 éves buzgó esperes kihűlt tetei felett szeliden ölelkezzenek össze a temetőkert hantjai; emlékezete pedig legyen áldott mindörökké az övéinek, egyházának, egyházmegyéjének és mindnyájunknak szívében!

— A sárospataki főiskola Mudrány borainak eladásáról szóló hirdetésre felhívjuk lapunk t. olvasóinak figyelmét.

— Tanár-választás. A miskolci ev. ref. főgimnáziumban a matematika-phisikai tanszékre helyettes tanári minőségben Csorba György, a latin-magyar nyelvire pedig: Muzsi János választott meg az egyháztanács által.

— Az ev. ref. tanítók országos gyűlése e hó 13-án folyt le Miskolcon a főleánynevelde nagy termében Kun Bertalan püspök dísz- és Sinka Lajos rendes elnökösködése mellett, nagyszámú közönség jelenlétében. A gyűlés, — a melyet istentisztelet előzött meg a Kossuth-utcai templomban, a hol Nagy Ignác lelkész mondott alkalmi könyörgést, — azt a benyomást, erős meggyőződésre érlelődött benyomást gyakorolt minden jelenlevőre, a ki nem tartozott szoros értelemben a gyűlésezők közé: hogy anyaszentegyházunknak tanítói olyan

magas színvonalu gyűlést képesek tartani, a mely előtt tisztelettel hajol meg minden elfogulatlanul ítélő egyén. S ez a tapasztalat az, a mely a gyűlés legfontosabb eredményeként állapítandó meg, mert a fő, a szükséges dolog az, hogy a közvélemény szakítson a régi felfogással s a tanítókat helyezze arra a helyre, a melyet szellemi s erkölcsi érettségével föltétlenül kivívtak maguknak. A felolvasások értékesek voltak, a hozzászólások sohasem alantjárók. A kérdés, a mely a zsinat elé terjesztetik: sokszorosan megfontolandó minden oldalról!... Nem tudósítás e pár szó, hanem elismerés azok iránt, a kik erre teljes mértékben rászolgáltak!

— **Iskolai értesítés.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájában a jövő 1900/1901-ik iskolai évre a beiratás szept. hó első napján kezdődik. Az első osztályba főlvetetnek valláskülönbség nélkül azok a növendékek, kik legalább négy elemi osztályt jó sikerrel végeztek s erről rendes, hiteles bizonyítványt mutatnak fel. A második és következő osztályokba, a hat osztályú elemi és a polgári iskola osztályaiból jövő növendékek felsőbb leányiskolánk illető osztályaiba csak felvételi vizsga mellett vehetők fel. — A felvételi vizsga alól csak iskolánkkal egyenrangú felsőbb leányiskolák növendékei menthetők fel. Azok a növendékek, a kik valamely nyilvános elemi, polgári, vagy felsőbb leányiskolának nem voltak rendes növendékei, a felsőbb leányiskolák szervezési szabályai értelmében, magán vizsgát tesznek. Rendes tantárgyak tanulása alól senki fel nem menthető, kivéve a rendkívüli tanulókat, kik azonban rendes iskolai bizonyítványra igényt nem tarthatnak. — Ugy szintén kivételt képeznek azok a növendékek, a kik szemgyöngéségben szenvednek, vagy gyenge testiszervvel bírnak; ezek a szabadkézi rajz és kézimunka kötelezett órái alól orvosi bizonyítvánnyal felmenthetők. Tekintettel az intézeti növendékek nagy létszámára, a nagymélt. vallás és közoktatásügyi ministerium utasítása folytán egy-egy osztályba 40, vagy felsőbb engedéllyel 50 növendéknél több fel nem vehető. — Azért a felügyelő bizottság idevonatkozó határozata értelmében utasította az intézet igazgatóját, hogy szept. első napjaiban a református, illetve protestáns felekezetű növendékek vétésének fel és csak következő napokon a más vallásúak. A beiratási idő naponként délelőtt $\frac{1}{2}$ —12 óráig és délután $\frac{1}{2}$ —6 óráig tart. Miskolc, 1900 augusztus 14. Tóth Pál, ev. ref. főleányneveldei igazgató.

— **A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájának internátusába** az 1900/1901-ik iskolai évre újonnan felvett növendékek a következők: 1. Pázsit Irén (Halas) 400 korona fizetés mellett. 2. Hutka Jolán (Bánóc) 300 kor. f. m. 3. Bódogh Erzsébet (Emőd) az alsó-borsodi papság alapítványára. 4. Meskó Jolán (Pályin) 300 kor. f. m. 5. György Vilma (Zsip) 300 kor. f. m. 6. Szöllőssy Izabella (Erdő-Bénye) 300 kor. f. m. 7—8. Jó Dömötör Ilona és Mariska (Duna-Szent-György) 400—400 kor. f. m. 9. L. Szabó Erzsike (Jász-Kisér) 400 kor. f. m. 10. Kolonay Margit (Bánóc) 300 kor. f. m. 11. Konkoly Adrienne (A. Ábrány) 400 kor. f. m. 12. Szabó Anna (N.-Halász) 400 kor. f. m. 13. Györy Anna (Takta-Harkány) 300 kor. f. m. 14. Horváth Gizella (Tisza-Szederkény) 300 kor. f. m. 15. Ujj Anna (F. Kázmárk) 300 kor. f. m. 16. Tolnay Irén (F.-Kázmárk) 300 kor. f. m. 17. Maklár P. Aranka (Sárospatak) 300 kor. f. m. 18. Szakal Jolán (Boldva) 300 kor. f. m. 19. Fülep Erzsike (Kótaj) 400 kor. fizetés mellett. A múlt évi növendékek közül: Réthy Juliska (Golop) és Kántor Ilonka (Ricse) féldíjas helyre (150 kor. fizetéssel.) Svingor Róza (S.-Vadna) pedig a főt. Püspök úr jubileumi alapítványára lett felvéve. Továbbá Antóni Gizella Cserépfalu (Borsod.), Básthy Gizella Alsó-Vadász (Abauj-Torna), Ferency Zsuzsika, Ferency Katalin nővérek Szabad-Szállás (Pest-P.-S.-K.-K.), Fodor Juliska Perkupa (Abauj-Torna), Főző Erzsébet Ond

(Zemplén) Jerenitzky Ilona Szepes-Olaszi (Tolnam.) Kantner Ilona Felső Galla (Komáromm.) Kiss Ilona Telkibánya (A. Torna), Kolonay Jolán Bánóc (Zemplén), Kerekes Anna Nemes-Bikk (Borsod). (alapítványi helyre) Klein Elza Lőcse (Szepes), Kovács Ida Turkeve (Jász-N.-K.-Szolnok), Kovács Erzsébet Tállya (Zemplén), Kubinyi Lilla Uj-Fehértó (Szabolcs), Kummer Margit Alsó-Szlovinka (Szepes), Küry Irén Jász-Kisér, Molnar Jolán Oros (Szabolcs), Ráckevy Mariska Kis Tokaj (Borsod), Rázsó Erzsébet Kis-Ujszállás (J.-N.-K.-Szolnok), Szűcs Aranka Legenye (Zemplén), Szűcs Sarolta Salamon (Ung), Szuchi Gizella Szuha-Kálló (Borsod), Tomka Anna, Tomka Jolán nővérek Nagy-Kinizs (Abauj).

— **A protestantismus és Luther gyalázását** a németországi ultramontán lapok minden alkalommal kedves időtöltésnek tartják s e szép (!?) szokásukhoz hiven a gyalázkodási műveletet akkor is végrehajtották, a midőn a közelmúltban a Gutenberg-féle ünnepélyek folytak le egyik-másik nagyobb városban. Így a többek között Mainzban is volt ilyen ünnepély, a melyről az ott megjelenő r. kath. „Journal“ a következő „kritikai észreveteleket“ írta: az ünnepi menet történelmi színezetű akart lenni s így a rendezőknek föltétlenül alkalmazkodniok kellett volna a történelmi tényekhez. Milyen nagy volt azért a megbotrányozás, a mely a r. katolikusok erkölcsi érzése s történelmi érzéke körében támadt a miatt, hogy a menetben ott szerepelt *Sickingeni Ferenc* és *Hutten Ulrik* is, ez a két bűnös alak, a kik olyan sok gonosszást követtek el. E két rabló szellemének az örökösei még saját történelmi érzékük mellett is kénytelenek volnának megvallani, hogy ez a két figura nem illet a Gutenberg emlékéhez. Hanem hát persze ott kellett lenniök, mert ők voltak az úttörői a wittembergi észnélküli szerzetesnek s más mértékkel mérték őket, de olyannal, a melyhez sem az igazságnak, sem az erkölcsnek nincs semmi köze. Hogy az ünnepélynél ott volt a *Luther Márton* mellképe is: ez aztán a legnagyobb sértés a r. kath.-ra nézve! Talán az volt ennek az oka, hogy Luther biblia-fordító volt. Hiszen inkább biblia-hamisító volt! Hiszen sok részben, a lényegesebbekben meghamisította, szemmel láthatólag meghamisította az Isten ígését!... A „Kölischer Volkszeitung“ pedig ezzel jellemzi a mainzi Gutenberg-ünnepélyt: „Az egész ünnepélyes menet nem volt más, mint egy *hazugsági menet*, a mely a legnagyobb szemtelenségek egyike volt egy túlnyomóan r. kath. városban.“... Kicsoda nem ismeri fel ezekben a „kritikai“ leírásokban s jellemzésekben az ultramontán erkölcsi felfogást?...

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** a beiratások szeptember hó 1—8-ig tartanak; szeptember 8—15-ig folyamodás útján a tanári kar, október 15-ig nyomós okból a jogakadémia igazgató-tanácsa adhat az utólagos felvételre engedélyt. Beiktatási díj 20 korona, a melyből 12 korona az orsz. tanári nyugdíj-alap. 8 korona a jogakadémiai könyvtár-alap javára esik. Félévi tandíj 30 korona. Az alapvizsgálatok szeptember 1—15-ig tartanak. Alapvizsgálati díj 24 korona. A tanintézettel kapcsolatos tápintézetben a joghallgatók havonként 14 koronáért kaphatnak ellátást.

— **Kérelem.** Az *abodi* ev. ref. leányegyház templomának renoálására s iskolájának építésére atyafiúi szeretettel kérjük egyházkerületünkben lakó hitsorsosainkat adakozni. Az adományok közvetlenül is küldhetők hozzánk, vagy pedig a személyesen megjelenő *Remenyik Lajos* előkönyörgőknek adandók át. Atyafiúi tisztelettel az *abodi* egyház előjárói.

— **Nyílt kérdés.** Vettük s adjuk a következő kérdést, kérve mindenkit a hozzászólásra, hogy az ügy helyesen döntessék el, mert mintha per alatt álló lenne a kérdés lényege! A kérdés ez: „Vajjon az Amerikában töltött *missionáriusi* év vagy évek beszámíthatók-e a magyarországi *lelkészek* (természetesen ev. ref. lelkészekről van szó!) részére szolgáló minő-

sítési törvény szerint? . . . Ha igen: mi alapon s jogon, mert egyetemes magyar ev. ref. egyházunknak az amerikai ev. ref. egyházzal való összeköttetése még mindig nincs véglegesen rendezve?

— **Római katolikus felfogás szerinti egyenlőség elvben és gyakorlatban.** Osnabrückben, — a hol a lakosság $\frac{2}{3}$ része protestáns, — városi tanácsos-választás volt. Régi gyakorlat szerint megállapított arányban vannak protestáns és r. kath. vallású tanácsnokok. A választás egy protestáns tanácsnak elhalálózása folytán megüresedett állásra történt s csakugyan protestáns egyén választott meg a r. kath. minden erőlködése dacára. Hogy protestáns lett a protestánsokat megillető sorban a tanácsnok: két r. kath. tanácsnok lemondott állásáról, mert a *jog-egyenlőség, a viszonyosság elve* szerintök megsértetett. — Münchenben kimondatott, hogy ha új plebánia létesül, annak költségeit az állampénztár köteles fedezni, — ellenben ha a protestánsok fel akarják állítani a nyolcadik lelkészi állást: fizessék a lelkészt a maguk zsebjéből! . . . Tehát: a hol a r. katolikusok vannak kisebbségben: ott a jogegyenlőség, a viszonyosság elve megvalósítani követeli még olyan dolgokban is, a melyekben nincs lelkiismereti mozzanat, — ellenben ott, a hol a r. katolikusoké a hatalom: szó sem lehet jogegyenlőségről s viszonyosságról! . . . Hja! ilyen a jezsuita igazság!!

— **Beyschlag a német nemesség és a római katolicizmus egymáshoz való viszonyáról** igen mélyrehatóan s jellemzően nyilatkozott, a midőn a „Deuts. ev. Blätter“ című lapban így írt legközelebb: „... sajátágosan jellemző tünet és vonás az mostanában a felsőbb nemesség körében, hogy feltűnően hajlik a r. katolicizmushoz, — a mely tünetet és vonást azonban a német népnek nincs oka tragikusan venni, a mennyiben az egész csak hipokrizis. Ugyanis úgy a németországi, mint az ausztriai felsőbb nemesség teljes mértékben kiejtette kezéből a nemzeti élet vezetését, mert nincs meg a vezetéshez szükséges értelmi képesség, a szorgalom és az erkölcsi alap. S mert ez így van: minden veszni indult existencia, a mely semmiféle erőt nem érez magában arra, hogy magasra törjön: törekény sajkáját a Péter nagy hajójához köti, a világtörténelmi reakciónak ehhez a vezér-hajójához! . . . Ugy van! Teljesen igaz!

— **Halálozás.** *Sütő Károly*, volt abauj-vajkóci lelkész, majd lorántházai tanító, a múlt hó 24-ikén, hosszas szenvedés után élete 35-ik évében meghalt Abauj-Nádasdon. Az élet által sokszorosan megpróbált, a kétségbeesés karjaiba űzött, majd megújult reménységgel új életet kezdő embernek adjon az Ur a sírban nyugalmat és csendességet.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK

A r. katolikus egyházi jubiláris demonstráció és néppárti agitációk erőlködésének idejében

a legidősebb olvasmány:

Egy új reformáció küszöbén.

Vagy is a XX-ik század, mint a róm. kath. egyház életének utolsó évszázada.

Írta: Tótvölgyi Titusz.

Ez a könyv, a r. kath. jubiláris demonstrációk és a néppárti agitációk erőlködésének idejében épen azt demonstrálja s ez az, a mi jelenleg korszerűvé és fontossá teszi: vajjon a róm. kath. egyház lesz-e még abban a helyzetben. csak e század végén is, hogy demonstrálhasson. A közönség fölvilágosítására nézve ez a könyv dönthetetlen adatokat tartalmaz. A vaskos kötet ára 4 korona. Lelkészeknek és tanítóknak kedvezményes árban 2 korona 50 fillér, bérmentes postai megküldéssel együtt. Megrendelhető az

Egy új reformáció küszöbén
kiadóhivatala

2—2

Budapest, VIII. Rottenbiller utca 1.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos“ szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet“-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Vasuti menetrend.

2—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 80 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. *Tóth Dániel.* „Levél a mustár-mag ügyében.” — *Dr. T. I.* „A r. kath. egyház ünnepnapjai után.” — *Kovács István.* „Sütő Károly emlékezete.” — „Kody Benjámint emlékezete.” — *Szilassy Aladár.* „Értesítés a pozsonyi belmissiói értekezlet tárgyában.” — *Péter Mihály.* „Pár megjegyzés a felső-borsodiak fegyelmi javaslatára.” — *Szuha Benedek.* „A felső-borsodi lelkész-értekezlet közgyűlése.” — *Sajó.* „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.”

Levél a mustár-mag ügyében.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

Én azok közé tartozom, a kik csak nagy nehezen tudtak az ő kálvinista elveikkel s érzelmeikkel megalkudni akkor, midőn arról volt szó, hogy közép iskoláink állami segélyezését elfogadjuk-e?

És azok közé tartozom, a kik lelkészeink oly módon való állami segélyezését, a mint az a törvény által — meghallgatásunk nélkül — megállapított, soha el nem fogadták volna. Mert hát, ha a róm. kath. nagy gyűlés elnöke által egy sorba állított is a reformáció, mint hazánkat ért csapás, a mohácsi vészszel: mégis csak az az igaz, hogy a Bocskayak, Bethlenek s Rákóczyak hősi küzdelme s e haza tősgyökeres magyar lakosságának a nemzeti egyházzá, magyar vallássá alakult protestántizmus kebelében kifejtett ellentálló képessége mentette meg ezt az országot attól, hogy a hazát nem ismerő jézsuitizmus oda sorakoztassa, a hová a csehek jutottak a fehérhegyi csata s ezzel a protestántizmus leveretése után: az osztrák örökös tartományok közé, a hol legfeljebb harmadik verekedő fél — s nem ezer éves állam — volnánk most. A minthogy a legközelebbi abszolutizmus is — köztudomás szerint — a protestáns egyház ellentálló erején tört meg először. Hát megérdemelte volna ez a protestáns egyház azt, hogy ne vonják egy kalap alá a kongrua kérdésnél, a nemzet ellenes, de azért dúsan dotált püspökségekkel ellátott egyházakkal, hanem tiszteltessék múltja, az a küzdelmes, de a hazához mindig hív s mindig magyar és minden ízében magyar múlt, a melyről immár majdnem négy

század tesz tanúbizonyságot. Megérdemelte volna ezt; s teljes hitem szerint meg is nyerte volna, ha fent és alant egyező akarattal állunk igazaink mellett.

Ilyen elvek és érzelmek mellett természetes, hogy nagy, igen nagy lelki örömmel olvastam én azt a „Sárospataki Lapok“-ban, hogy a múlt június hó végén az Alma mater kebelére tíz évi találkozóra összejött ifjú lelkésztársaim gondoltak szépet, dicsőt; ifjú, felmelegülni, lelkesülni, reményleni tudó szívekhez, lelkekhez méltót, hogy azon sárospataki főiskola önállóságának fentarthatásáért, a mely iskolának — elvitáztatlanul — egész múltja azt hirdeti, hogy az összes magyar reformátusok, a nagyok és a kicsinyek, a gazdagok és a szegények áldozatkészsége tartotta fenn, meghozzák ők is évenként tehetségük szerint áldozatukat.

Et voluisse sat est — mondám — lelkes ifjú lelkésztársaim! és épen ezért csatlakozom én is hozzátok, a minthogy el is küldöttem mindjárt akkor Szerkesztő úrhoz ez évre szóló adományomat. S ha talán egyelőre mást el nem érhetnénk is: elérjük azt, hogy a midőn — hála legyen érte Istennek! — akadnak ez időszert is Mudrányok, a kik a sárospataki főiskolára ezeket hagyományoznak; akadnak most is olyanok, a kik százakra menő alapítványokat tesznek: mi a mi évenként való bár csekély adományunkkal annak az atyáinktól vett hagyománynak az emlékezetét tartjuk fel s adjuk át utódainknak, hogy a sárospataki főiskola az összes magyarországi reformátusoké, mindnyájunké. Ily célból küldtem be s mig élek fogok beküldeni évenként a sárospataki főiskola pénztárába húsz koronát.

Tóth Dániel,

miskolci lelkész s a.-borsodi esperes.

Lapunk jelen számához 1/4 iv melléklet van csatolva.

A r. kath. egyház ünnep-napjai után.

Fény és pompa, bíbor és bársony, arany és ezüst, tokaji asszú és francia pezsgő, harsogó katona és cigány banda: ime a külső jelek . . . Bent a szívben? . . . Óh hát kicsoda tudna onnan olvasni! . . . Az ajkáról méz-édes beszédek hangzanak, a melleket verik: hogy a (r.) „katholicismus szeret, keblére ölel mindenkit,” — olyan boldogító jelenet, hogy szinte beleszédülnek némelyek!

A világi hiúságok, a ragyogás, a fény, a pompa: hogy mit keresnek ott a r. kath. egyház ünnep-napjain, ezt döntsék el maguk r. kath. atyáinkfiai, a kiknek mindig azt prédikálják a papok, a püspökök: a szegénység érdemszerző cselekedet! . . . s ők maguk mindennek akarnak lenni, csak épen szegények nem! „A vizet prédikáló s bort iszogató” pap példájának gyakorlati megvalósulását igen könnyen megtalálhatják atyáinkfiai, csak ne restelkedjenek szemüket használatba venni.

Nos? . . . és a szív, a lélek, a kebel benső világa? . . .

Ha mi, protestánsok szólunk, bírálunk, véleményt kockáztatunk: akkor a leleplezés munkáját kell végeznünk minden alkalommal, szembe kell szállanunk a sajátóbeli közvéleménnyel, a mely most is hozsánnával köszönti Vaszary Kolozst, az esztergomi érseket, mint a kinél „ember soha nem szólott bölcsebben,” holott pedig tények szólnak arról, hogy a mint hamis az az állítás, hogy XIII. Leo a „béke pápája,” úgy hamis az is, hogy Vaszary Kolozs a „béke primása,” mert az ő „pax” jelszava csak arra való volt, hogy félrevezesse vele a magyar közvéleményt s csak arra való ma is, hogy szép és ékes szavak leple alatt olyan álomba ringató italt adjon be mindnyájunknak, a melynek hatása soká tartson s ez alatt a modern r. kath. restaurálási munka elvégeződhessék.

A méz-édes szavak hatását kicsoda nem vette észre magán a magyar kormány elnökén, a ki egészen helyes álláspontot foglalt el a „nemzeti ünnep” előtt, majd ingadozott s aztán: beadta a derekát úgy, hogy Esztergomban már „nemzeti ünnep”-ről beszélt?! . . .

Természetesen nemzeti ünnepről nem lehet szó ott és akkor, a hol és a mikor a nemzetnek *csak egy része* ünnepel és ünnepelhet, — hogy pedig ez így volt: csak az tagadhatja, a ki megtagadja esze és szemévilága létezését.

Ám az esztergomi ünnep volt úgy, a hogy. Vallásos jellegű, felekezeti színezetű, bele-bele vonva egy kis nemzeti érzést, egy kis háromszínű lobogós dísz a „pápai zászló” mellé. Sokkal több volt az u. n. *budapesti római katolikus nagy gyűlés*, a melyet az én felfogásom szerint inkább tarthatni *r. kath. ünnepnek*, olyan r. kath. ünnepnek, a melyen a leplezetlen jezsuitizmus nyilatkozott meg. Az esztergomi ünnep r. kath. jellegű s színezetű: a budapesti nagy gyűlés: az durch und durch pápás gyűlés, a melynek nem volt olyan mozzanata, olyan jelene, a melyen rajta ne lett volna a papismus íze, — nem volt olyan előadója, felolvasója, szónoka, a kin meg nem látszott, hogy ez a nemzetközi papismus elszánt katonája, a ki „vérét-életét” kész ontani azért a hataloméért, a mely nem ismer sem isteni, sem emberi fenséget, noha mindkettőre sokszor, de hányszor, esküszik, de az eskü csak szólás-forma, a melynek nincs tartalma, hiszen a tettek, a tények ellene bizonyítanak.

Ha talán ellentmondást lát valaki abban a különbségtételben, a melyet az esztergomi és a budapesti r. kath. ünnep-napok között vontam: az könnyen rájöhethet, hogy a kettőt miért választottam el egymástól. Ám ha úgy tetszik, szívesen beleegyezek abba is, hogy az esztergomi jezsuitáskodást még veszedelmesebbnek tartsam, mert békét hirdetve folytatta a harcot ellenünk! Itt csak arról van szó azonban: legyünk ébren, mert íme a budapesti gyűlésen azt kürtölték világgá r. kath. atyáinkfiai, hogy igenis ők *akarnak uralkodni minden áron*.

Uralkodni minden áron! Nem a jog, a törvény, az igazság, nem a lélek, a szív parancsolatai szerint, hanem a „*túlnyomó többség*” jogánál fogva, a mely megköveteli a *magyar ifjúságtól* is, hogy az *egészen* r. kath. legyen, a *minek a budapesti egyetemi kör* készséggel tett eleget ezúttal, a mennyiben az „Alkotmány” ezt írta volt: „az egyetemi kör hat tagja jelent meg . . . a Kör Szűz Máriás zászlója alatt;” a mely megköveteli, hogy a protestántizmus, a reformáció úgy tekintessék e magyar hazára nézve, mint a *tatárjárás* s a *török pusztítás*; — a mely arra az álláspontra helyezkedik, hogy hazafias, józan irányzat csakis a jezsuitizmus lehet; a mely azt akarja elhitetni a világgal, hogy ma nincs tudomány, mert az csak a középkor zárdáiban hozott virágokat stb. stb.

Mindezek ott hangzottak el a budapesti gyűlésen, a hol több is, egyéb is elhangzott, például, hogy a *r. katolikusok mostoha gyermekei a hazának*; — hogy a *király a legkatolikusabb*; — hogy *Magyarországon ennek az elvnek kell érvényesülnie: r. kath. állam a r. kath. egyházban*; — hogy a királynak örömcseppeket adnak, a kik szabadelvű eszméket hirdetnek stb. stb.

Ezek a nagy mondások mind a mellett szólnak, hogy az ultramontán-had íme csakugyan elérkezettnek látja s tudja az időt arra, hogy a *r. kath. kizárólagos egyeduralmat életbe léptesse s alkalom adtán, lassan, a nélkül, hogy elárulná magát, visszahozza a magyar hazára a protestáns egyház gyász-tizedes szomorú korszakát*.

Reakció ez, semmi más s hadvezérei azok, a kik a mi felfogásunk szerint szembeszállnak a lélek és szív jogaival, azokat kzisákmányolják a papismus céljaira, az erkölcsöket olyan irányban alakítják, a melynek soha sem lehet józan humanisztikus célja, — a haladást és fejlődést minden áron meg akarják akadályozni, hogy a nép a gyóntató-székekben ülőnek, mint égi tanítónak s orvosnak higgyen, megfedelkezve mindenről, a mi a természeteti élet tisztaságában s ártatlanságában a fátyol alattiséget szereti s keresi, a helyett a meztelenre vetkötetett lelket mutatja be olyanoknak, a ki maga soha sem dicsekedhetik föltétlenül a lélek tisztaságával!

Mundus vult decipi, ergo decipiatur! Ez az elv a világtörténelem folyásában a papismus életében mindenkor teljes mértékben érvényesült. S mert érvényesült: vajjon a reakciónak nem az-e a maga iránt való kötelessége, hogy az elvet most, ma is: megvalósítsa??

Ám a protestántizmusnak élethivatása útjukba állani a reakcionáriusoknak! A falakra mindnyájan s forgassuk az íge két-élű fegyverét, hogy *az győzze meg a világot, a mi Istentől való s nem az, a mi a pápaságtól*. Ez lesz a magyar r. kath. egyház ünnepnapjaira a helyes, az igaz, az okos felelet!

Dr. T. I.

NEKROLÓG.

Sütő Károly

1865—1900.

Harmincöt esztendő mért neki a gondviselő Isten. Csak kezdetét az ember életének s e kezdetben ott van a vég is. Az a vég, a melytől milliók félnek és iszonyodnak, a mely annyi sok halandót csalt már meg s döntött a lelkiismeret örök gyászt hozó, kétségbeejtő harcába; az a vég, a melyről az élő embernek még csak sejtelme sincs; a mely egy elhibázott élet után, az egyik embernek nyomort és koldus botot, a másiknak porbaomlást tartogat sötét keblében. Mi, az élők mindenkinél megállapodunk, mindenkitől tanulhatunk s mindenkinél sóhajtunk egyet. Ha többel, ha egyébbel nem, legalább ennyivel s ezzel adózunk azoknak, a kiket a földi viszontagságok tömkelegéből az örök nyugalom és dicsőség honába, magához szólított az Úr.

Álljunk meg egy pillanatra néhai Sütő Károly volt lelkész-társunk sírba dőltenek hallatára is, hadd szálljon sóhajtásunk, a kegyeletnek ez a láthatatlan koszorúja, az elköltözött lélek után.

Szinte magunk előtt látjuk a sugár növésű, nyílt tekintetű, bátor föllépésű 22 éves ifjú lelkészt, mikor kilép az életbe, a tettek mezejére, kezében az örök igazságok szent könyvével, vállain szent hivatásunk egyszerű jelvényével, a fekete paláttal. Látjuk őt, mint, lelkési testületünk jó készültsgű, szép reményekre jogosító, törekvő tagját, a ki az Isten által neki ajándékozott lelki kincseket az Ő országa terjesztésére s reform. anyaszentegyházunk felvirágoztatására fordítandja. És látjuk őt a munka kezdetén is, midőn 24 éves korában, mint elválasztott rendes pásztor, megkezdte a munkát az abauji egyházmegyének egyik nagy fontosságú missziói pontján. a hol hűveiben bizalmat, lelkesedést, öntudatot kelt. És látjuk őt a családi élet élén is, a mint fárasztó missziói munkájából hazatérve, ott nyugalmat és örömet talál.

A kezdet ez volt, így volt, a vég mást hozott! Csalódott reményekben, számításaiban. A csalódások fölzavarták nyugalmat, boldogságát; megrendítették Istenben, az ő gondviselésében, a jövőben vetett hitét és az ifjú ember, az ifjú pásztor, a családapa megtévedt, eltévedt és . . . és egy sötét, egy kétségbeejtő pillanatban fegyverhez nyúlt s el akarta magától dobni az életet. A lelket, ezt az isteni szikrát, erőszakos kézzel akarta visszaadni az égnek! Nem lehetett. A hatalmas Isten megakadályozta a gyarló embert vakmerő szándékában és hagyott neki élni ismét, a mikor a gyöngye ember élni óhajtott ismét, munkához fogott és akart és szeretett élni, küzdeni, dolgozni; de a meggyengült test nem bírta tovább hordozni a sötét pillanat égető sebet, míg nem jul. 24-kén elrepült a sokat csalódott lélek és Sütő Károly volt lelkész-társunk Abauj-Nádasdon, testvére karjai között az örök nyugalom vánkösára hajlotta fejét.

Ott van már az örök bíró ítélő széke előtt. Ő megbocsátott neki, mert irgalma végtelen, mi pedig ne hogy ne ítéljünk, ne ítéltsünk, hanem sóhajtunk és könnyezzünk volt lelkész-társunk elvesztése fölött.

Életrajzi adataival a következőkben számolhatok be:

Született Felső-Mérán, Abauj-Tornamegyében, az 1865. év december havában, Sütő Károly ev. ref. lelkész és Demjén Juliánna szülöktől. Az elemi iskolákat szülő falujában végezve, 1873-ben Miskolcra vitték a

a gimnázium I. osztályába, a honnan egy év múlva Sárospatakra ment. Itt végezte el a gimnáziumot és a theol. akadémiát s 1887-ben az első, 1888-ban a második lelkési vizsgát is letette. Mint s.-lelkész Aszalón (A.-Tornamegyé) működött 2 évig, a honnan a vajkóci egyház lelkészévé választotta és e minőségben 7 évig szolgált. Itt vette nőül 1891-ben Mangler Ilonát, a kiktől 3 gyermeke született, de a kikkől egy sem maradt életben. 1897. november havában követte el végzetes tette, állítólag családi boldogtalansága miatt. A seb nem volt rögtöni halált hozó, annyira, hogy kigyógyulván ropant sebéből, lelkési jellegéről lemondván, a tanítói oklevél megszerzése céljából, munkához, tanuláshoz fogott. Az oklevél megszerzése után Szabolcsmegyében, Loránt-házán nyert alkalmazást, a hol 2 évig hű és lelkes munkálkodásával híveinek s egyházi felsőbb hatóságának bizalmát és szeretetét vívta ki. Az eltévedt, a megtévedt szerencsétlen ember, új erőt nyerve az élethez, meg akart térni s lelkési oklevele visszanyerhetéseért, egyúttal a lelkési testületbe újra felvételért esedezett. A szívek nem nyilhattak meg neki . . . Fájdalmát ez is fokozta, a hegedő sebet ez is szaggatá! Hiszen érzékeny volt úgy is!

Ott nyugszik immár a nádasdi temetőben, a hol sirját kedvcei mindennap megöntözhetik könnyeikkel! Aludj csendesesen, megtört pályatárs! most már békét s örök nyugalmat nyertél. Az Úr veled!

Kovács István.

Kody Benjámin.

1829—1900.

Egy nemesen megfutott élet pályája zárult be ez év június 24-én. Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye egyik tudós, classicus műveltségű, régi faragasú, de nagy hitével is a régiek közül való lelkésze, Kody Benjámin hunyta le akkor, hosszas és kínos szenvedés után, örök álmra szemeit. Vissza-tekintve lefutott pályájára, melynek útján nagy ritkán találkozott öröm virágokkal, de annál több tövis sebezte meg szívét, mintha nőne alakja, mintha az a mély vallásos ihlet, az a törhetetlen, a kínzó betegségek rettentéseit is legyőzni tudó szikla szilárd hit, mely lelkének tulajdona volt, csak most válnék láthatóvá teljes erejében, meghatározó szépségében, midőn mintegy a sírból szól vissza hozzánk nagyszerű tetteiben, a melyeknek nagyrészeről, csak a sír göröngyeinek koporsójára hullta után tud a világ, s a melyeket életében oly mesterien el tudott rejtteni, hogy legközelebbi ismerői, azok, kik család helyett családja voltak, 10 éve elhunyt testvéreinek özvegye s gyermekei sem tudtak sejteni róla.

Valóban csak halálával lehetett jól megismerni e férfit. Csöndes, visszavonuló természete, magába mélyedő szemlélődései, munkálkodásának zajtalansága, a tömeg elől való félrevonulása azt eredményezte, hogy a fiatalabbak közül csak azok ismerték nagy hitét, páratlan jó szívét, s sejtették mély tudását s különösen a classicusokban ma már példa nélkül való jártasságát, a kik közvetlen barátainak, a régi korból még élő s vele gyakrabban találkozó lelkész-társainak közelében élnek. Azok azonban, a kik ismerték az ifjúnak szorgalmát, munkaerejét, elméjének életét, s nagy készültsgét, mindvégig a tudományos magyar ref. lelképásztor példányképeül ismerték.

Kody Benjámin született Alsó-Vadászon, Kody János ref. lelkész és Gaál Mária szülöktől 1824. márcz. 26-án. Alsóbb iskoláinak Szikszón való elvégzése után

Sárospatakra ment, hol a theol. tudományokat kezdte hallgatni; a szabadságharc évében azonban, a kényszerűségnek engedve, hogy magát fenntartani tudja, elfogadta a szikszói egyház meghívását, annak gymnasiumában tanította a gramatistákat és conjugistákat. 1850-ben visszatérve Patakra, ott kitűnő eredménnyel hallgatta a theológiát, az akkori nagy szívű professoroktól még pedig 1853. jan. 26-ig, a mikor a mező-csáti rektoriát foglalta el, hol 2 évig maradt. 1857-ben tett Debreczenben kápláni vizsgát, s az itt nyert bizonyítvány alapján exmittáltatott Poroszlóra s. lelkésznek, honnan 1860-ban Atányba, 1863-ban Noszvajra, 1865-ben Igriczibe, 1866-ban Cserépfaluba 1869-ben Alsó Zsolczára ment, s itteni helyettesi minőségben teljesített szolgálata közben választatott meg Ládházára, hol még ugyanazon évben elfoglalta helyét, miután előbb a Mező-Keresztesen tartott egyházkerületi gyűlésen fölszenteltetett, s ládházai lelkészi állomásán hirdette az ígét jun. 24-én bekövetkezett haláláig.

Hosszú káplánkodása alatt ő volt az, a ki a káplánok ellátásának kedvezőbbé tételére az első impulzust megadta; 31 évi lelkészkedése alatt pedig egyházát egészen újjá alakította. Ládházára menvén, ott a Nyékel társult egyházát s mályi leány-egyházát az elképzelhető legnagyobb nyomorban találta. Egyházépítő munkásságát nem jellemzi lázas tevékenység, hanem a zajtalan, de ernyedetlenül kitartó munka. Tudta igen jól, hogy a régi nemesi előjogok után visszasóhajtozó s a mellett amaz előjogok elvesztése következtében folyton szegényedő ládházai, s a jóformán urakból, még pedig egymás közt nem a legnagyobb egyetértésben élő s az egyház ügyeinek megbeszélése közben is folyton torzalkodó s épen ennél fogva kevés jóttevő urakból álló nyéki társegyház híveitől olyan nagyobb áldozat-készséget nem várhat, a melynek segítségével a romban heverő parokhiát, melynél egy legszegényebb zsellérnek a hajléka sem volt az időben számalomra méltóbban elhagyatva; a kicsi, s szintén rozoga iskolát s tanítói lakot, ezek mellé új melléképületeket, az ódon régiségében dísztelen s vallásos áhítatra egyáltalán nem ragadó templomot s mindezek felett és legfőképen az adóságokkal túlterhelt, s az adósság törlesztésére semmi vagyonnal sem rendelkező egyházat fölépíteni s adósságaiból kiváltani tudhatná.

Azért arra határozta el magát, hogy annak az elvnek hódol, melynek leghűbb kifejezője e magyar példabeszéd: »Lassan járj, tovább érsz!« S határtalan önmegtadással hurcolta az ígét, mely gyönyörűséges, s tudott nélkülözni, kuporgatni, csak azért, hogy sok nemű szenvedéseivel, melyek közül legnagyobb volt az, hogy a kik nem tudták vagy nem akarták megérteni, folyton gáncsolták, kifogásolták s akkor szóltak meg legjobban, mikor a jobb jövő érdekében egyháza javára a legönzettelenebben munkálkodott; hogy sok nemű szenvedéseivel előmunkása legyen egy boldogabb kornak s egy boldogabb kor boldogabb gyermekeinek készítsen jobb jövőt. Valószínű, hogy már akkor elhatározta magát a nótelen életre is, a Krisztus anyaszentegyházát választván menyasszonyául. Erre mutat az, hogy lelkészkedésének harmadik évétől kezdve minden évben 18—18 frtot helyezett el a sajátjából egyháza számára, az ezekről szóló betétkönyvecskéket gondosan rejtegetvén. Hosszas, fáradságos munka után végre juthatott annyira, hogy lelkész-lakot, majd iskolát és tanítói lakot építhetett; megszerezte sajátjából a parokhia fundusa mellett levő telket s hozzá kezdett a melléképületek emeléséhez. Midőn hívei kifogásolták,

hogy nem az egyház portáján épít, csak ennyit mondott rá: »Nem tudnak maguk ahhoz; tudom én, mit csinállok!« S keresztülvitte akarátát. Most, midőn az eddig nem ismert betét-könyvecskék, melyeken a kamatokkal együtt 5—600 frt van elhelyezve, a szűkösen élő, s bizony-bizony szegény evangéliumi szolga irományai közül előkerültek, nagyon érthetővé lesz az úgy látszó gorombaság, melylyel híveit elutasította, s melylyel ő bizonyára csak azoknak hálálkodó szavai elől akart kitérni. Nem az elismerésért, hanem magáért a jóért tette a jót. Megtörtént, hogy az ez évi canonica visitatio, alkalmával, midőn egy 10 frtos tételt, mely abból származott, hogy egy a templomhoz közel építeni szándékolt korcsma felállítása ellen folyamodott s a helyszíni szemle költsége 10 frtot tevén ki, ez összeget az egyház fizette, a presbiterium egy része nem akart elfogadni s e felett méltó haragjában a már akkor beteg lelkész erősen kifogadt a presbiterium néhány tagja ellen: a visitatio jegyzőjének ama szavaira: »Ez mégis háláltanság a lelkész ellen, ki jót akart!« lecsillapodva így felelt: »A Krisztus meghalt ártalanul, mennyivel inkább kell nekünk elszenvednünk a bántalmakat, melyeket hibáink folytán sokszor megérdemlünk.«

A templomot s környékét megújíttatta, udvarához egy pár szomszéd udvart szerzett, s ezek egyikén f iskolát létesített, másikon az egyháznak magtárt emelt. Mindezeket a híveknek aránytalanul csekély megterhelésével s úgy, hogy ezek mellett még az egyház temérdek adósságát is lefaragta. De legmaradandóbb, legbecsesebb ténye mégis az, hogy a *semmi nélkül szűkölködő* egyház számára jövedelmező vagyont is szerzett. Megvett ugyanis egy 10 holdas tagbirtokot, mely már eddig nemcsak kilfizette magát, de a régen elköltött 800 frtot kitevő Kóródy-féle alapítványt is majdnem egészen helyre pótolta s ez által az egyház fennmaradását és fejlődését örök időkre biztosította.

Mint predikátor a leglelküismeretesebben munkálta a Krisztus anyaszentegyházának dolgait. Hétköznapiakon, ha a munkaidő beálltával a hívek elhanyagolták a templomot, ő tanítója s az egész iskola jelenlétében énekléssel s imádkozással dicsérte az Urat. E tulajdonsága, törhetetlen kötelességérzete s mély hitet sugárzó hite biztosította számára hívei szeretetét s tiszteltét; s mert mindnyája meg volt győződve, hogy az Ur szóelőjének híveiben munkálkodó sáfára nincs kö-zöttök, még a vallásosságra keveset adók is gyakran meglátogatták az Urnak házáat. Régies, szóvirágok nélküli, de tartalmas, magvas beszédeit azok, a kik csak a csengő hangot hallják, de a leczkét nem szeretik, kissé hibás kiejtése miatt is, nem szerették hallgatni, épen azért úri hallgatói ritkán akadtak, de népe igaz buzgósággal leste ajkairól az ígét. Utolsó félesztendőjében már nem emelhetette fel szavát a szószékből, hosszasán tartó s kínos nyavalyája szobában tartotta, hol 10 éve nála lakó sógornéja, s hozzá valódi gyermeki szeretettel ragaszkodó kuratora, egyházáért való munkájában is buzgó segítője ápolta s ezeknek karjai között hagyta el nemes lelke a megroncsolt testet.

Koporsója fölött Sólyom Gyula h.-csabai lelkész s e. m. tanácsbíró mondott gyászbeszédet, melyben méltatta az elhunyt sikereit, a sírnál pedig Fűry Lajos miskolci s. lelkész búcsúzott el megható szavakban a 14 jelenlevő s a távolból is lélekben itt levő lelkésztársak s a gyülekezet nevében.

Az Úr előtt kedves az ő kegyeseinek halála. Higyük, hogy a miért oly odaadóan munkálkodott, egyházának boldogsága, híveinek szívében az Ur szerelme:

az idők multával növekedni fog. Higgyük, hogy mint hű munkásnak és kegyes embernek, kedves volt halála az Úr előtt, s magához hívta az örök szeretet, hogy adja neki méltó jutalmául az életnek ama koronáját.

KÖZÉLETÜNK.

Értesítés a pozsonyi belmissziói értekezlet tárgyában.

A budapesti ág. ev. és ev. ref. egyházak tagjai által ez évben tartott utolsó belmissziói értekezlet kíváncsnak jelentette ki, hogy a M. Prot. Irodalmi Társaság Pozsonyban tartandó közgyűlése idején egy belmissziói értekezlet is tartassék, abban a reményben, hogy abban a közgyűlés alkalmával megjelent prot. férfiak részt veendek, s azzal a célzattal, hogy azon egy országos belmissziói egyesület alakíttassék, a melynek feladata lenne a belmissziói tevékenység iránt mozgalmat támasztani, illetőleg azt irányítani és támogatni.

Az értekezlet ennek keresztülvitelével alólírott elnököt aképen bizta meg, hogy az előkészítő lépéseket, az értekezlet általa felkérendő tagjainak támogatásával, tegye meg.

Örömmel jelenthetem megbízóimnak s általában az érdeklődőknek, hogy úgy az első sorban megkeresett ft. dr. Baltik püspök úr, valamint nagys. Günther M. Vilmos kir. tanácsos úr, mint a pozsonyi rendező bizottság elnöke halára kötelező készséggel tették lehetővé az értekezlet megtartását, utóbbi felajánlván a közgyűlés napjának, t. i. f. é. szeptember 19-ének délutánjára az ág. ev. theol. akadémia könyvtártermét. Más idő nem állván rendelkezésükre, azt köszönettel fogadtam.

A budapesti értekezlet több tagjával tartott tanácskozásokban összeállítottuk a pozsonyi értekezlet programját is, valamint lehetőleg elősegítendő azt, hogy az értekezleten ne csak beszéljünk, de annak a kívánt gyakorlati eredménye is meglegyen, — egy belmissziói egyesület alapszabály-tervezetét is készítettünk.

A program szerint az értekezlet énekekkel („Erős várunk”) és imával kezdődik, és ugyanígy fejeztetik is be. A rövid elnöki megnyitó után a belmissziói munkáról és annak eredményeiről szóló előadás következik, melyet nt. Mayer Andre eperjesi theol. akad. tanár úr volt szíves elvállalni, aki nemcsak minden részletet ismeri e tevékenységnek nálunk és a külföldön, de maga is buzgó munkás. Az előadás után következnek az országos belmissziói egyesület megalkotására vonatkozó javaslat, illetőleg a már említett s alább közölt tervezet feletti vita.

Ezek szerint a megbízatásban eljárunk, s az értekezlet, az illetők szíves előzékenysége folytán meg fog tartatni. És a midőn arra az érdeklődők figyelmét már most felhívom, azzal az óhajjal zárom be e közleményt, vajha arra az értekezletre mindazok megjelenének, a kiknek az evangéliom ügye és prot. egyházaink bajai a szívéből fekszenek; az Úr pedig kísérje áldásával ama tanácskozásokat, a melyek kizárólag csak az Ő dicsőségét és az Ő országának építését célozzák!

A „Magyar Evangéliomi Misszióegylet” alapszabályai.

I. Szakasz.

Az egylet címe, székhelye, célja és eszközei.

1. §. Cim.

Az egyletcíme: „Magyar Evangéliomi Misszióegylet.”

2. §. Székhely.

Az egylet székhelye: Budapest.

3. §. Az egylet célja.

Az egylet célja: az evangéliom terjesztése és az evangéliomi élet fejlesztése társadalmi úton.

4. §. Eszközök.

Az egylet céljainak megvalósítására szolgálnak:

- a) a Szentírás olvasása és terjesztése;
- b) evangéliomiszemlélapok és könyvek terjesztése;
- c) felolvasások és vallásos összejövetelek tartása;
- d) vasárnapi bibliai iskolák;
- e) ifjúsági egyletek, nőegyletek és mértéletességi egyletek alkotása.

II. Szakasz.

Az egylet viszonya az egyházi hatóságokhoz.

Az egylet működésében általában s különösen helyi egyletek szervezésében az egyházi hatóságokkal egyetértőleg jár el, s a lelkészek működését támogatja.

III. Szakasz.

Az egylet tagjai.

5. §. A tagokról.

Az egylet tagjává lehet mindenki, a ki hisz Jézus Krisztusban, Isten egyszülött fiában és Megváltónkban, s a ki az Idvezítő követésére komolyan törekszik.

6. §. A tagok kötelezettsége.

A tagok vagy örökös, vagy alapító vagy pártfogó, vagy rendes, vagy pártoló tagok. Az örökös tagok egyszersmindenkorra 1000 koronát, az alapító tagok egyszersmindenkorra 300 koronát, a pártfogó tagok évenként 50 koronát, a rendes tagok évenként 10 koronát s a pártoló tagok évenként 5 koronát fizetnek. A tagok kötelesek az önként elvállalt munkát végezni, tagsági díjaikat befizetni, s öröködni, hogy az egyesület valóban evangéliomi keresztény szellemben vezettessék. A tagsági kötelezettség 3 évre terjed. A ki 3 év leteltével kilépését be nem jelenti, újra tagsági kötelezettséget vállal 3 évre.

7. §. A tagok jogai.

A tagok a közgyűlésen tanácskozási és szavazati joggal bírnak. Egyházi hatóságok, gyülekezetek, a mennyiben tagokká lesznek, s fiók-egyletek, valamint az egylettel fiók-egyleti viszonyban álló ifjúsági egyletek, nőegyletek és mértékllességi egyletek írásban megbízott egyén által képviseltetik magukat a közgyűlésen. Ily megbízottak a közgyűlésen szintén bírnak tanácskozási és szavazati joggal; de tisztviselőkül s választmányi tagokul nem választhatók.

IV. Szakasz.

Az egylet szervezete.

8. §. Az egylet szervezéséről.

Az egylet ügyeit a közgyűlés s az ez által 4 évre választott igazgató-választmány vezeti. A választmány tagjai 1. az elnök, 2. az alelnök, 3. a titkárok, 4. a jegyző, 5. a pénztáros, 6. az ellenőr. s legalább 10 választmányi tag. A választmányi tagok száma a szükséghez képest emelhető. A mennyiben az egylet a megnevezetteken kívül más tisztviselőket óhajt választani, ezek is tagjaivá lesznek a választmánynak.

9. §. Az elnök és alelnök hatásköre.

Az elnök vezeti a közgyűlés és választmány tanácskozásait s képviseli az egyletet más egyletekkel s a hatóságokkal szemben. Az elnök lakása rendszerint Budapest. Az alelnök az elnök akadályoztatása esetén végzi az elnök teendőit.

10. §. A titkárok teendője.

Az egylet egyelőre egy főtitkárt s két utazó titkárt választ. Később az utazó titkárok számát szaporítja. A főtitkár vezeti és irányozza az egylet munkásságát. A két utazó titkár evangéliomi előadások s összejövetelek tartását s helyi egyletek alkotását kezdeményezi, s a már meglevő egyleteket erősíti. A főtitkár tiszteletdíját s az

utazó titkárok fizetését a választmány állapítja meg. A főtitkár Budapesten lakik; az utazó titkárok lakása más városban is lehet.

11. §. A jegyző teendője.

A jegyző vezeti a közgyűlés s a választmány jegyzőkönyveit.

12. §. A pénztáros és ellenőr teendője.

A pénztáros a pénztárt kezeli, a hátralékosokat megint; azoknak, kik 2 éven át nem fizetnek, kizárására vonatkozólag a választmánynak javaslatot tesz s a választmány erre vonatkozó határozatát a közgyűlés elé terjeszti.

A kizárás akkor lesz végleges, ha a közgyűlés határozata előtt tartozásának eleget tesz. arról a pénztáros jelentést tesz a közgyűlésnek, s ez esetben a közgyűlés a választmány kizárási határozatát megsemmisítheti.

13. §. A közgyűlésről.

Közgyűlés a választmány által meghatározandó helyen évenként egyszer tartandó. Szükség esetén az elnök rendkívüli közgyűlést hívhat össze. A közgyűlésen a jelenlevők többsége határoz. A közgyűlés imával kezdendő és végzendő.

14. §. A választmány.

A választmány lehetőleg minden évnegyed elején tart gyűlést. Határozathozatalra, a tisztviselőket is befoglalva, 7 tag jelenléte szükséges. Véglegesen csak akkor lehet taggá valaki, ha a választmány az illetőt tagul elfogadta. A mennyiben a választmány valakit tagul el nem fogadna, az esetleg időközben befizetett összeg az illetőnek visszaszolgáltatandó.

V. Szakasz.

Záró-határozatok.

15. §. Az egyesület vagyonának hováfordításáról, felosztás esetén, az utolsó közgyűlés határoz. E közgyűlésnek a vagyon hová fordítására vonatkozó határozata azonban csak akkor érvényes, ha a meghívón világosan ki volt téve, hogy a tanácskozás tárgyát a vagyonról való intézkedés is képezni fogja.

16. §. Azon esetben, ha az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét az egyesület meg nem tartja, a magyar királyi kormány által, a mennyiben tovább működésének folytatása által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik és a felfüggesztés után elrendelendő alapos vizsgálat eredményéhez képes végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni feloszlítás terhe alatt, köteleztetik.

Szilassy Aladár.

Pár megjegyzés a felső-borsodiak fegyelmi javaslatára.

(Folytatás és vége).

Épen ezért, ha már szüksége van arra, hogy a bűnös a nagyobb nyilvánosság előtt is megintessék, vagy megfeddassék, méltóztassék akkor talán azt mondani, hogy az ily egyén, a ki a presbyterium feddése után sem javul meg, az az egész közgyűlés előtt fog megfeddetni s ez lenne az é) pont s ez volna aztán a fokozatos eljárás is. De akkor is eljárásunkat a szószékkel hozni kapcsolatba, engedelmet kérek, ezt én saját részemről határozottan, elítélendőnek tartom épen azon oknál, melyet a t. bizottság is hangoztat, melyet fentebb megjelöltem, hogy t. i. ha valami új büntetési módszerről gondolkozunk, az ne ellenkezzék a tisztultabb felfogással és evangéliumi szellemmel, ne legyen

a mult kárhoztatandó módszerei közül való. Részemről tehát a szószéket sohasem akarnám ily célokra felhasználni. A szószék Isten igéjének hirdetésére, nem a presbyterium feddő ítéleteinek kihirdetésére szánt hely; melyet épen azért az ily processusokban belevonni, a szószék méltóságának érdekében sohasem akarnék. Szerintem hát ez az eljárás ebből a tekintetből is törlendő volna. De törlendő még abból más irányból is. Igen! mert ha ez egy új mód, az evangélium szellemével, melyet az indokolásban hangoztatnak, egyező-e? javítás tekintetében pedig, melyet oly buzgón akarnak, — célravezető s elfogadható ez? Én nem hiszem, s mindkettőt kétségbe vonom.

Ugyanis, ha ez ily alakban menne a gyakorlatba, nem szolgálna egyéb, mint megszegyenítésre, — szíveskedjenek e felett elmélkedni s gyakorlati kivitele felett gondolkodni mai viszonyaink között és én azt hiszem, hogy ezek után a t. bizottság nem fogja ítéletemet túlszigorúnak tekinteni, mikor maga a t. bizottság sem tudja e pontot más szavakkal megindokolni, minthogy az ily betegek meg fognak gyógyulni talán *szégyen érzetből*. — megszegyenítést alkalmazni tehát a szószékből én nem látnám célszerűnek épen a *papi prudencia* miatt. Épen így gondolkozom a g) pontról, mely azt kívánja, hogy azok ellen, a kik intés- és figyelmeztetés dacára sem kívánják hazasságukat egyházilag megáldatni, vagy születendő gyermekeiket más felekezetnek engedik stb. azoknak neveit esperesileg közhírré kell tenni az egyházmegyében. Tekintve, hogy ez az utolsó fok, s a legnagyobb vétkesek ellen alkalmazzatik, a kik ugyanis egyházunknak nyílt ellenségei, mert egyenes megbuktatására törekednek: e tekintetben a bizottság e ponttól többet vár, mit attól természetesen várni lehet.

Mit értenek ők az esperesi közhírré tétel alatt? Azt, hogy az esperes írja meg körlevelében, hogy X. Y. azari lakos gyermekeit elígerte a kath. egyháznak. De egyebet semmit, *nehogy becsületsértési és rágalmasági perbe fogjanak bennünket*.

Én hiába gondolkozom, meg nem tudom érteni, hogy micsoda üdvös célt érnének el azzal. Mert így a hogy ők proponálják nem tudom, nem volna e ez feltétlenül romboló hatással hűveinkre? Jönnének-e körlevelek, azokban folyton felemlítve volna, hogy ma X., majd Y. ígerte el gyermekeit, de csak pusztán ezeknek a constatalása. — Hát kérem szépen, méltóztassék csak meggondolni, hogy a szétszakadozottság köztudatát nem vinnék-e be a nép kebelébe.

Hiszen, hogy ha népünk többsége igazi protestáns öntudattal és közszellemmel bírna, és ha egy kis szórványos eset jönne ily uton-módon nyilvánosságra, hát ez az ébren lévő tudat, felekezeti szellem azon módon sulytaná az ily vétkest, a mint azt elő sorolja e bizottság. Minthogy ha egy ravasz ellenség megbolygatja a kaptárt s ezrével támadják meg a kicsiny méhek az ily vakmerőt, igen, ez a mi a gőz és a villanykorban szerte járó népünk széjjel hordozván az ily áruló nevét, az erős felekezeti öntudatból folyólag erkölcsi halottá válnék, az ily áruló bűnös. De ma s ily módon, a mint a bizottság proponálja: szerintem nem hogy építő, de egyenesen deprimáló és romboló hatást érnének el vele.

És épen, mert ez így van, én e fokozatban sem tartom helyesnek s nem hiszem, hogy ez a legmagasabb büntetés nevét érdemelné! Igen! Az ily vétkesek intés- és figyelmeztetés után azonnal az esperesi közhírré tétel alá esvén, kikerülik az é) és f) pontok alkalmazását. — Csakhogy szerintem ezen pontok sokkal

célszerűbb és erősebb büntetések ezen utolsójánál, mert jelen viszonyaink között sokkal magasabb és érzékenyebb büntetés, ha valakit az egyházi tisztségek és jogok viselésétől, s kedvezményektől fosztanak meg, vagy tiltanak el, mintha nevőket esperesileg közhírré teszik.

Az arány és fokozatos haladás elve tehát e §-ban figyelmen kívül hagyott.

Hibának tartom a 4. §-ban továbbá a hivatalnokok és nem hivatalnokok közötti különbség tételt, hibának azért, mert az mondatik benne I. A 3. §. első pontja alatt felsorolt vétségek elkövetői erkölcsi betegnek tekintetvén a) ha az egyháznak nem hivatalnokai, vagy alkalmazottai, jóakarattal megintetnek a 2. § b) és c) pontjai értelmében; ha ennek sem lenne kívánt javító hatása, alkalmazható a 2. d) és é) pontja is, mint erősebb fegyelmi büntetés; ha pedig az egyháznak hivatalnokai, vagy alkalmazottai a 2. §. f) és g) pontjai alkalmazandók. Ha az a) b) c) d) pontok alkalmazása sikertelen lenne, elbocsátással, vagy hivatalvesztéssel sujtatnak. Ez csekély véleményem szerint helytelen formulázás, helyesen úgy volna e pont formulázható, hogy a d) pontnak alkalmazása után következne a hivatal és jogok vesztese, miből következik, hogy a hivatalnok elbocsátatik, a nem hivatalnok pedig ehhez való jogát veszti, bizonyos évekig, mert a jelen formulázás mellett a nem hivatalnok kikerülhet az f) pont alkalmazását, s lehet pl. keresztszüle, élhet egyéb jogaival, mivel a nem hivatalnokkal szemben ezek szerint nem mehetünk el csak az é) pontig, pedig szerintem alkalmasabb büntetési eszköz alig képzelhető, mint ha a bűnt eltiltjuk pl. a választói jogtól, keresztszülőségtől stb. Itt tehát tévedést követett el a t. bizottság.

Ezek azon hibák, melyek első tekintetre szembe-
tűnnek a javaslat átolvasásánál.

Nem állítom, hogy a javaslatnak különösen indokolásában, főképen annak azon részében, mely az iskolai intensív nevelésre, a lelkészek prudentiájára igazi protestáns szellem teremtésére hivatkozik, mind igen jó állítás nem volna. De maga a szabályzat jelen alakjában, — bár így is igen sok jó intézkedést foglal magában, különösen a 3. §. majdnem teljesen korrekt, — csekély véleményem szerint el nem fogadható, mert a mi új eszközt ajánl, arról több, mint bizonyossággal állítható, hogy nem célravezető, a mi ezek elesése után megmarad, az pedig semmi több, mint a mi ma is ki van mondva, s csak alkalmazni kell.

Azon fordul meg hát igen t. bizottság, az ügy, hogy ma érvényben lévő fegyelmi eszközeink mellett, mert hát azok kétségtelenül csekélyek, melyeket vegyünk még fel, de úgy, hogy azok sem prot. elvünkkel, sem a korszellemmel nem ellenkeznek, s még is célravezetők is legyenek.

Ezen célt akartam én, egy csekélység, szolgálni azon igénytelen tanulmánnyal, melyet a fegyelem történetéről a Prot. Egyházi és iskolai lapban írtam. Ha az annak végére csatolt conclusiót figyelembe vesszük, látni fogják, hogy az a fegyelmi esetek körére nézve majdnem megjegyzi e javaslattal, az eszközök tekintetében azonban némileg szigorúbb ennél, — melyik lesz a helyesebb, azt a körülmény fogja eldönteni. Én azonban hiszem, hogy az ott hangoztatott némely elv alkalmazása mellett ezen javaslat is elfogadható lesz.

Végül megemlítem, hogy e pár észrevételben is tévedhettem, mert errare humanum est. De egyet hiszek: hogy lovagias hangot használtam s csak az igazságot igyekeztem megállapítani. Péter Mihály.

Lelkész-értekezleti közgyűlés.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlését *Vadász Pál* esperes elnökle mellett folyó hó 13-án Edelényben tartotta meg 25 lelkész jelenlétében a templomban, a hol nagy számu érdeklődő közönség is megjelent, hogy tanúi és hallgatói legyenek a lelképászorok értekezleti munkálkodásának, hogy elismerésükkel adózzanak az Ur szolgáinak, a kik a hordatásnál és cséplésnél is előbbvalónak tartják a kitűzött szent cél megvalósítását, a testvéri szeretet és összetartás érzetének hathatós ápolását, a lelkészi munkakör fokonzenti fejlesztését, hogy e munkálkodás is meg hozza anyaszentegyházunknak a kívánt jutalmat, a hitbeli megerősödést.

Alkalmi ének és *Csikó József* rudóbányai lelkész áhitatra keltő imája után *Vadász Pál* esperes tartotta elnöki megnyitóját, mely lapunk jövő számában lesz olvasható, hogy fölvetett gondolatai, eszméi felett gondolkodzanak mások is.

S mivel tagjaink sorából a rendetlen időjárás miatt hordatással és csépléssel foglalkozva sokan hiányoztak: értekezletünk határozatilag kimondotta, hogy jövőre gyűléseit mindig július utó felében fogja megtartani, hogy lehetőleg minden lelkész részt vehessen, mert bizony a kenyérnek botját a szegénységgel küzdő lelképászor nem dobhatja el egészen bármennyire lelkesülőn is magasztos eszmékért. Az igazolt távol maradás elfogadtatott. A minden igaz ok nélkül távolmaradók pedig, ha 8 napon belül távolmaradásukat nem igazolják, 2—2 forintban lesznek elmarasztalva.

Mivel a feladott pályakérdésekre pálya munka nem érkezett: *Rozgonyi László* nyekézseni lelkész olvassa fel emlékbeszédjét néh. *Eperjessy Ferencz* lelkész társunk felett, kinek élet körülményeit, küzdését, szenvedését, de Istenben vetett rendületlen hitét, bizodalmat élénk színekkel festette s letette az elismerés virágaiból font koszorút a jeltelen sirra, s mi emlékezetben magunk elé idéztük a kidőlt pályatárs szellemi képét. Köszönetnyilvánítás mellett határozta értekezletünk, hogy e beszéd is „Emlékkönyvbe“ iratik, melynek gyászos lapjai gyorsan telnek.

Balogh István felkérte, hogy b. e. Szakal József boldvai lelkész felett a legközelebb tartandó tavaszi értekezleti közgyűlésen tartson emlékbeszédet.

Kérdés tétetett, hogy mitévő legyen az olyan reformatus lelkész, a kinek egyházközségében vagy vegyes vallásu, vagy bányatársulati munkásnép lakik és a hol a mi híveink is tömegesen mennek el a róm. kath. ünnepekre, különösen mostanában, a mikor az az egyház 900-ados ünnepet tart mindenütt. Feleletül kimondott, hogy mi lehetőség szerint tartsuk távol az ilyen külsőségeivel csalogató ünnepélyektől, híveinket s mivel egyetlen fegyverünk az ige, prédikáljunk az ilyen ünnepélyeket megelőző vasárnap a meggyőződés igaz hangján lelkesedéssel arról, hogy mi nem külsőségekben, de lélekben és igazságban imádjuk az Istent a Krisztus parancsolatja szerint.

Hosszas és beható vitára adott alkalmat „az egyház-fegyelmi szabály-javaslatra“ felolvasott bizottsági (Palcso, Dávid, Csizmadia, Mindszenti) munkalat, mely több tekintetben kifogásolja a javaslat egyes §§-ait a nélkül, hogy gyökeres módosításokat, esetleg egy egész más tervezetet adna az első helyett. — Helyes megjegyzéseit értekezletünk elfogadta s beillesztette az alapjavaslat keretébe s úgy terjeszti fel az egyházmegyei közgyűlés pártfogásával a kerületre. Fontos e kérdés nagyon s

épen azért szükséges dolog jól meghányi-vetni egyes tételeit, hogy a gyakorlati életben is használni lehessen az anyaszentegyház javítására és nem rontására. Ugy a hetes, mint a négyes bizottság munkáját köszönettel fogadta értekezletünk s a fölterjesztéssel, végleges szövegezéssel *Szuhay Benedek* biz. előadót bízta meg.

E felolvasás, illetőleg vitatkozás kapcsán kimondotta értekezletünk, hogy gyakorlati szempontból rendkívül fontosnak és szükségesnek tartanánk, ha a mi püspökeink és espereseink is olykor-olykor körleveleket intéznének a gyülekezetek lelkipásztoraihoz és előjáróihoz, a mit szószékről kellene felolvasni minden lelkipásztornak. Üdvös hatása az ilyen főpásztori, vagy esperesi körlevélnek kiszámíthatatlan, a mit a temetők kivilágítása ellen írt f.-borsodi esperesi körlevél is láthatóan bizonyít.

Indítványoztatott továbbá, hogy a Nt. egyházmegegyei közgyűlés hasson oda, hogy az építkező egyházak lelkipásztorai és előjárói a Zsinati törvény 249—251. §§-ait a legszigorúbban tartsák meg, hogy az építkezésre megkivántató osztályba sorozásból befolyt összeg a törvény ide vonatkozó § a szellemében hozassék össze; és a mely helyen különösen a 251 §. követelményeinek nem tett eleget az előjáróság; egyházmegegyei közgyűlés a megerősítés végett hozzá fölterjesztett iratokat tervet, költségvetést pótlás és megfelelő eljárás végett, mindenkor utasítsa vissza.

Csizmadia Jenő bán-horváti lelkész indítványa folytán kimondotta értekezletünk, hogy a *Novák Lajos* sárospataki th. tanár „Temetési énektárát,” a melyet a kritika legmelegebben fogadott s a mely hivatva van kiküszöbölni az ósdi és halottat beszéltető, sokszor nevelés- és énekeket a közhasznalathoz — pártfogásába ajánlja a felettes hatóságoknak s megteszi a kezdeményező lépést az egyházmegegyei közgyűlés pártfogása esetén a főtisztelőt egyházkerületen is, hogy az énektár jó tulajdonságainál fogva, legyen a tiszáninneni egyházkerület hivatalosan elfogadott „Temetési énektára.”

Majd sok gyakorlati kasuistikus kérdés fölvetése, megvitatása és eldöntése után *Szuhay Benedek* mutatott be és olvasott fel sajtó alatt levő (Az egyházlátogatás Canonica visitatio) nagy munkájából 3 eredeti okmányt (24. 25. 28.), mely 1769 évről szól s azt az egyházlátogatást mutatja be az illető lelkipásztorok felmaradt hiteles jelentései alapján, a mit az 1731 márcz. 21-ben kiadott *Carolina Resolútióra* való hivatkozással kellett végezni a magyarországi róm. katolikus püspököknek a református és lutheránus egyházak kebelében. Ez okmányok a nagy kiterjedésű régi „Borsodi Tractus” területéről valók s gróf Eszterházi egri r. kath. püspököt mutatják be püspöki körútjában, a mint a balajti, dédesi és emődi egyházak ref. lelkipásztorait vizsgálja tudományos készülségük felől.

E felolvasott okmányokat jól eső érzéssel és tetszéssel fogadta közgyűlésünk s általános volt azon vélemény, hogy a hitbuzgó elődök ugyanám tudták forgatni az igének kétélű fegyverét s a lelkipásztorok hitvédelmi oldala és bibliaismerete olyan erős volt, a mivel a versenyt manapság aligha tudnók kiállani!

Végül ima és záróbeszéd után a nagyvendéglő nagytermébe mentünk ékezní, hová az edelényi intelligencia jó része is követett bennünket vallásfelekezeti különbség nélkül. A fehér asztal mellett folyt tovább a tanuságos eszmecsere szokás szerint. Elsőben a főjegyző *Vadász*ért, a lelkes elnökért, *Vadász* a jelen levő vendégeért, *Csontó Károly* a gyakorlati irányú értekezleti munkálkodás szellemeért, *Bartha Mihály* a régi értekezlet jelenlevő tagjáért *Simon József*ért, *Vadász*

még egyszer Rozgonyi Lászlóért az emlékbeszéd íróért üritettek poharat.

Vajha Isten megáldaná és megszentelné igazi lelkes munkálkodásunkat s a jól végzett munka eredménye meglátszanék mi rajtunk is, anyaszentegyházainkon is! *Szuhay Benedek.*

KÖNYVISMERTETÉS.

A református vallás rövid foglalatja
(Hit- és erkölcs-tanítás versben.) A népiskolák számára.

— Irta: Német Sándor, kolozsvári ev. ref. helyettes lelkész. —

Jelen füzetben 16 lapon adja szerző az egész ref. vallástudományt, I. rész: Hittanítás. II. rész: Erkölcs tanítás.

Az első rész alatt a következő tételek tárgyaltnak: 1. Isten, a mi Atyánk. 2. Krisztus az Isten fia. 3. A Szentlélek Isten lelke. 4. Embertársam testvérem. 5. Keresztyéni kegyes élet. 6. Az egyház feje. 7. A szentségek. Konfirmáció. 8. Isten kegyelme idézt. 9. Ünnepek. 10. Imádságok.

A második rész tételei: Bevezetés. Kötelesség. 1. Isten iránt való kötelességek. 2. Krisztus iránt való kötelességek. Református vagyok. 3. Magunk iránt való kötelességek: 1. testi kötelességek a) egészség, b) munka, c) ne légy fősvény, d) ne pusztítsd el magad. 2. Lelki kötelességek. 4. Ember társak iránt való kötelességek: 1. Testi kötelességek. 2. lelki kötelességek: a) Szeretet, részvét, b) Becsülj meg más. c) Légy alázatos. d) Légy szolgálatra kész. e) Haládatos légy. 5. Különös kötelességek: 1. A házastársak kötelességei: a) A férj kötelességei, b) A feleség kötelességei. 2. A szülők kötelességei. 3. A gyermek kötelességei a szülők iránt. 4. Az ifjak és öregek kötelességei. 5. Mester ember kötelességei. 6. A kereskedő és vevő kötelességei. 7. A gazda kötelességei. 8. A cseléd kötelességei. 9. Szeresd hazádat. 10. Szeresd a királyt és védelmezd a hazát. 11. Tiszteld a törvényt. 12. Tartsd meg saját vallásodat, de azért a másét tiszteld. 13. Haldokló és halot iránt való kötelesség. 14. Növények, állatok iránt való kötelesség.

A lapok margóin szentírásbeli idézetek erősítik az egyes tételeket, másutt hivatkozás van azokra, a hely megnevezésével.

Mint igaz református ember, örömmel üdvözlök minden olyan vállalkozást, munkát, a mely a református vallás igazságait terjeszteni, a jó erkölcsöt erősíteni igyekszik; örülök, ha csak egy jottával is képes anyaszentegyházunk érdekeit előmozdítani.

A kéz alatti iratkához nem sok szavam volna, ha az csak egy vallásos füzet akarna lenni, a melyet a ref. növendékek el-elolvasgatnának, hanem ez, a mint én látom — tankönyv lenne, a vallástudomány könyve — a ref. növendékek részére; hisz' jelzi, hogy „Hit- és erkölcs-tanítás” versben. A népiskolák számára. Így a műre kénytelen vagyok tiszteletteljes észrevételeimet megtenni, előre is jelezhetem, hogy ebben a legnemesebb indulat vezet és hogy főelvem az objectivitas.

Mindjárt az alak esik — szerintem — kifogás alá. Hit- és erkölcs-tanítás versben tanítani: nem vezethet célhoz. Szentírásbeli helyekkel, zoltár- és dicséret versekkel, vagy más ily nemű versekkel, erősíteni a tárgyalat vallás- vagy erkölcsi igazságát, ez szükséges és

— szerintem — elmaradhatatlan; pld.: az Isten létele: »Kezdeté sohasem volt a te idődnék, Esztendeid soha el nem végeződnek« stb. Vagy a teremtséni: »Atya Ur Isten rólad vallást teszek, Dicséretedre szám- és szívem készek. Te vagy az erős, ki tudtál isteni Szóddal semmiből mindent teremteni. Imádlak téged, a ki teremtettél, Szeretlek, mivel atyámmá is lettél.« stb. Vagy a szüle tiszteleténél: »Tiszteld atyádat és anyádat, ez az Isten parancsolatja« stb. Vagy: »Az Isten lélek és a kik őtet imádják. szükséges, hogy lélekben és igazságban imádják.« De hogy a tankönyv legyen versben, ezt nem ajánlom, mert ez szó-tanulásra vezetne; test: lélek nélkül. Szerintem még az sem egészen jó, hogy a hit- és erkölcs-tant kérdések- és feleletekben tanítjuk. Mi van ebből sokszor? Száraz, értelem nélkül való eldarálása a feleletnek. Lehet, hogy tévedek és az is, hogy ez a kijelentésem provokálásnak tekintetik, de mert meggyőződéseim: el nem hallgathatom.

Jelen irat tehát, — szerintem, — mint tankönyv az alakjáért clesik.

És az anyag?

A hittanítást egész terjedelmében ide irom:

1. Isten a mi atyánk.

Református a vallásom
Csak az egy Istent imádom,
Mert az Isten a mi Atyánk,
A ki gondot visel reánk,

2. Krisztus az Isten fia.

(Nekünk közbenjárónk és szabadítónk.)

Jézus Krisztus Isten fia,
Emberek közbenjárója,
Sem Mária, sem más szentek
Közbenjárók nem lehetnek,
Ők is csak bűnös emberek,
Rajtunk hát nem segíthetnek.
Az Istennel békességet
Csak az úr Jézus szerezhet.
Hogy megnyerd a békességet.
Az ő példáját kövessed,
Hogy bűnünkben el ne vesszünk,
Szabadítónk is ő nekünk.

3. A szentlélek Isten lelke.

A szentlélek Isten lelke,
Isten keze küldötte le,
Ártatlanságodban téged.
Mindig segít a szentlélek.
Téged arra is megsegít,
Hogy elhagyhasad bűneid.

4. Embertársam testvérem.

Embertársam úgy tekintem,
Ki a Krisztus által nekem:
Felebarátom, testvérem,
Azt súgja a szívem, lelkem:
Embertársamat szeressem,
S ezt kívánja a jó Isten
S a Jézus Krisztus vallása
Nagyon szépen úgy tanítja:
Szeressed embertársadat,
A mint szeretted te magad.

5. Keresztyéni kegyes élet.

Böjtölést vagy búcsújárást
Jézus vallása nem szab rád.

Keresztvetés, sem keresztsók
Jézus szerint nem is valók.
Üres dolgok csak mindezek,
Tiszta szív kell az Istennek,
Kíván aztán tiszta lelket,
Akaratát hogy kövessed.

6. Az egyház feje. (Bűnbocsánat.)

Az egyháznak Jézus feje.
S a pápa nem helyettese.
Sem a pápa, sem a papság,
A bűnt meg nem bocsáthatják.
A bűnt Isten bocsátja meg,
A bűnből megtért embernek.

7. A szentség. Konfirmáció.

Kifejezik a szentségek
Az isteni szeretetet,
A keresztségnek szentsége
Isten-szeretet kezdete.
Azután az Urvacsora
A szeretet folytatása.
A keresztség avat csak be,
A keresztyének körébe.
A keresztség mondja neked:
Mindig a Krisztust kövessed.
De te ezt az ígéretet
Keresztségkor nem teheted,
Keresztszülöid helyetted,
Teszik ezt az ígéretet,
Hogy Jézus Krisztust követed.
Konfirmáción te teszed
Aztán azt az ígéretet,
Hogy Jézus Krisztust követed.
Aztán azt az ígéretet,
Hogy az Urvacscrát veszed.
A Krisztusnak emlékére,
Veszed az Urvacsrát te,
S azt a fogadást is teszed,
Hogy a példáját követed.
A példáját hát kövessed,
S így szenteld meg az emléket.
Ha példáját nem követed,
H'jában tartod az emléket.

8. Isten kegyelme idvezít.

(Kegyelem: szeretet. Idvezít: boldoggá tesz.)

Isten kegyelme idvezít,
Csak nálad legyen meg a hit,
E hit pedig ne legyen más,
Mint Istenhez ragaszkodás.

9. Ünnepek. 10. Imádságok.

Ennyi ez! Ennyiből s ilyenből megtaníthatni a hitant? Hol van a feltámadás hite? Az ünnepeknél annyi van róla vagyis inkább a Jézus feltámadásáról

De harmadnap viradóra,
Jézus Krisztus feltámadá;
Feltámadás emlékére,
Van hát a Húsvét-ünnepe.

Az urvacsorai jegyekről s azok jelentéséről sincs szó.

Még ebben a nem dió héjba, hanem ki sem tudnám mondani, hogy miféle héjba összezsugorított

hittanításban sem mind hittanítás. A 2. lapon ugyanis, a mely a hittanítás címe alatt van a 7. sortól kezdve ez áll: »Azt sugja a szívem nekem: Embertársamat szeressem, S ezt kívánja a jó Isten. S a Jézus Krisztus vallása, Nagyon szépen így tanítja: A mint szereted te magad, Szeressed embertársadat.« Ez bizony az erkölcsstanításhoz tartozik. Haládatlan dolog, az e fajta verselés!!

(Vége köv.)

Sajó.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *idb. Fűry Lajos*, az egerlővői egyháznak nyugalmazott tanítója. élete 66-ik, nyugalomba vonulása második évében, e hó 20-ikán Mező-Csáthon jobb létre szenderült. Hű és igaz munkás volt 50 éven át, legyen áldott emlékezte!

— **Dr. Lengyel Endrét** augusztus 16-ikán lelkesen ünnepelték a zempléni megyei orvos-gyógyyszerész egylet tagjai s velök együtt mindazok, a kik őt tisztelik s szeretettel környezik, abból az alkalomból, hogy 50 év óta »doctor medicinae.« A kegyeletos ünnepély ünnepeltjéről a »Sárospataki Lapok« is kedves kötelességének ismeri megemlékezni, mert a nagynevű jubiláns e lapokat is gazdagította becses soraival s e mellett a tiszáninneni egyházkerület, az alsó-zempléni egyházmegye s maga a sárospataki főiskola is azok közé a munkásai közé sorozta, a kik szívvel-lélekkel csüngtek a protestánsizmuson s annak diadalaért mindenkör készek síkra szállani. . . . A 80 éves arany-kort ért jubilánst a gondviselés eltesse még soká, nagyon soká!

— **Köszönet nyilvánítás.** Megboldogult férjem, Sárkány Imre gálszécsi lelkész és felső-zempléni esperes váratlan elhunytá alkalmából számos lelkész-társ, jó barátja és ismerőse fejezte ki családunknak igaz részvétét és igyekezett vigasztalni bennünket nagy fájdalomunkban. Mivel a számos részvétiratra mindenkinek válaszolni képtelen vagyok, ez úton fejezem ki mindnyájuknak köszönetemet, a bánatunkat enyhítő résztvevő sorokért. Özv. Sárkány Imréné Makay Etelka.

— **Szilassy Aladár**, a magyar reformátusoknak egyik dicsekedése, a protestáns irodalmi társaság pozsonyi gyűlése alkalmából *protestáns belmissiói értekezlet* tartására tett lépéseket, a melyek sikerre is vezettek, a mennyiben csakugyan lesz *belmissiói értekezlet, a melyen egy-szersmind az alapszabályok is meg fognak állapíthatni.* Az egész ügyre vonatkozó értesítés és alapszabály tervezet lapunk más helyén olvasható. A kérdést ajánljuk az érdeklődők figyelmébe annyiival is inkább, mivel sok fontos okot kell pro et contra meghányi-vetni s magát

az egész ügyet olyanná tenni, hogy az csakugyan azt eredményezze, a mit várunk s várnunk kell egy ilyen irányú szervezettől, ha az egyáltalán szükséges s létesíthető.

— **Pályázati hirdetés lelkési állásra.** A tiszántúli kerületben a békés-bánati egyházmegyében szept. 11-ig fogadja el Szabó János esperes Hódmező-Vásárhelyen a *bunya-szegszárdi egyház lelkész-tanítói állására*, a mely IV. osztályú, a pályázati kérvényeket.

— **Az abodi ev. ref. egyház templom renoválására és iskola építésére újabban adakoztak:** Ragályi Béla 30, br. Radvánszky Béla 10, S. Szt.-kőszénbánya 10, sályi ref. gyül. 15, rudóbányai ev. ref. egyház tagjai önkéntes adomány útján 8'40. rudóbányai hit. szöv. 6, Sárkány Kornél 6, Ragályi Gyula 5. Fráter Zoltán 4, Lehóck József r. k. t. 4, dövényi ref. egyház, Varga Kálmán tanító, R. Géza, f.-nyárádi ref. egyház, Csiky József lelkész, H. Peikert, Rudóbánya község, imolai ref. egyház, Ragályi Ferenc 6, Ragályi közs., Zubogy közs., Csitko Mihály, Gööz Ferenc tanító, s.-kazinczi ref. egyh., szendrői ref. egyh., Almásy Lajos lelkész, Lévy Károly végr., Zaturecky Jenő, Szaffka Pál, Dobronoky László, b.-vendégi lelkész, Hodinka Antal, dr. Katona László, h.-csabai ref. egyház, H.-Szirma község, kis-tokaji egyház, Bíró Bertalan lelkész, ládházi ref. egyház, Emőd község, Tibold Daróc község, vattai ref. egyház, Keltz Pál, harsányi ref. egyház, Tóth Béla, heő-papi egyház, Batta József, nemesbikói egyház, ónodi ref. egyház 2—2, Mirka Károly, Szűcs Ferenc, nagy-barcai egyház, Tóth János lelkész, Kazai Arthur. dr. Grünfeld Ignác, Nagy János tanító, Szabó Kálmán, Boros Barna, ismeretlen, Szabó Lajos, Császték Ferenc, Márkus József, Czecler Jónás, Hoffenreich Árpád, Szabados László lelkész, Palcsó Sándor tanító, Imola község, ragályi ref. egyház, Osváth Dániel lelkész, Simon Károly, N. Sándor, Ragály község, zubogyi ref. egyház, f.-kelecsényi ref. egyház, zubogyi ref. lelkész, Batta József lelkész, Barna Gyula lelkész, d.-horváthi ref. egyház, Szabó György, berentei egyház, Létay László, Abstenger Ferenc, Sáfrány Lajos lelkész, ladbessenyői ref. egyház, Tóth Kálmán lelkész, b.-vendégi ref. egyház, Literáty Pál, Bikkfalvy József, Okolicsányi Ferenc, N. N., Mácza István tanító, Kovács István tanító, Szabó Dezső tanító, Andó Endre tanító, Dálnoki B., Pap Istvánné, Bizony Miklós, ifj. Pap Istvánné, Barna Lajos, N. N. Daróc, Kérészy Ferenc, Pandula József, Szabó András, dr. Asztalos Kálmán, Jekkelfalussy, Hézsér Kálmán, Kerekes Loránd, Dianovszky L., Szabó Bertalan lelkész, h.-bábai egyház, Klein Ignác, t.-oszlári ref. egyház, t.-oszlári ref. lelkész, t.-oszlári ref. tanító, t.-palkonyai ref. lelkész 1—1 koronát; Batta István, szilasi ref. egyház, Bely József, özv. Regéciné, Paksy Miklós 40—40, N. N. 20 fillért. Összesen 744 kor. 44 fill.

— **Nyilatkozat.** Telegdy K. Lajos utóda: Eperjessy István könyvkereskedő Debreczenben a református énekes könyvekről kiadott árjegyzékének fején az énekeskönyvek budapesti kiadását jogtalan utánzatnak mondja. Evvel szemben alulírott, mint a református énekeskönyveknek budapesti kiadója, kijelentem, hogy ezen énekeskönyveknek kiadására a dunamelléki, dunántúli és tiszáninneni ref. egyházkerületek által vagyok feljogosítva. A debreczeni kiadás bizományaosa tehát — vallásos könyvek terjesztésénél különösen nem illő — verseny fogással él, midőn évtizedek óta jogosan forgalomba hozott kiadást jogtalan utánzatnak jelzi. Budapest, 1900. augusztus 21-én. Hornyánszky Viktor.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Vasuti menetrend.

3—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Mocsáry Lajos*. „A nagy tüntetés után” — *Vaddszj Pál*. „Lelkész-értekezleti megnyitó beszéd.” — *Batta István*. „Szemlélődés az elemi és középiskolai számtanítás mezején.” — *Hutka József*. „A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — — — „Lelkész-értekezleti gyűlés Mező-Keresztesen.” — *Sajó*. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Pályázatok.”

A nagy tüntetés után.

Elég volt-e? Az esztergomi jubileum és a budapesti r. katolikus nagygyűlés. Vajon elismeri-e Tisza Kálmán, hogy a nyugaton keletkezett nagy ultramontán mozgalom hullámai hozzánk is tényleg eljutottak, tehát itt az ideje a védekezésnek? A nem akarás, nem merés, meglehet, hogy ismét fog találni a veszedelem extenuálására üres jelszavakat, de a kinek vannak szemei a látásra, most már világosan láthatnak.

A clericalis reactio most már elvetette az álarczot is, egész vakmerőséggel dolgozik s magát semmi által nem feszélyeztetni, sikere pedig olyan, hogy a legnagyobb aggodalom foghat el mindnyájunkat. A mit például a nagygyűlés elnöke, gr. Zichy János egy ünnepélyes és nagy gonddal kidolgozott beszédben a reformatióról és tatárjárásról mondott, az már nem agresszió volt, hanem insultus, fejéhez vágva három millió embernek: nyílt hadüzenet a magyar protestantizmus elleni irtó háborúra. Nem is feszélyeztetik magukat többé semmi által, mondom. Ugyancsak gr. Zichy János azzal kezdette beszédét, hogy „Dicséretessék a Jézus Krisztus” és azzal zárta be az ünnepélyes nagygyűlést, hogy a primás arra a napra a bőjtöt elengedte. Azután legujabb divatú eucharisticus processiót jártak gyertyákkal kezükben s litániákat énekelve. Tehát már egész otthonosan érzik magukat a felvilágosodás századának végén, egy magas szárnyalással haladó ifjú főváros közepében, csak úgy, mint egy buta, palóczlakta faluban.

Ez már nagy siker, de nagy volt az is, hogy a primáséknak sikerült az esztergomi hűhóra a király megjelenését a kormány kikerülésével megnyerni, s a kormány fejének alkalmat adni arra, hogy magát örök időkre compromittálja! Mert mi volt az esztergomi jubileum? Az inscenált nagy néppárti előadásnak egyik száma és semmi más, jó kiesztelt szereposztás szerint. Nemzeti jubilaris ünnepre nem volt semmi szükség, hiszen csak most ültük meg az igazi honalapítás ezredéves jubileumát. Így fogta fel eredetileg Széll Kálmán miniszterelnök ur is, de utána hagyogta a primásnak, hogy mivel ő neki úgy tetszik, hát nemzeti ünnep. Nem díszmagyarban, vezeklő csuhában kellett volna neki magát mutogatni Esztergomban,

mint II. Frigyes császárnak Canossában. De oda kellett volna dobni tárczáját, erre bőven elég okot adott azon tény, hogy a fejedelem akkor, midőn egy politikai párt-manifestációnak támogatásáról van szó, nem tartja szükségesnek első tanácsosát megkérdezni, hanem a clerus most is a hagyományos főtanácsadó. Ezt mutatta be orbi et urbi az esztergomi manifestatio.

De nagy sikerre mutat, talán nagyobbra mindennél, a sajtónak magatartása, szemben a lefolyt nagy tüntetéssel. Ez a sajtó, a mely különben oly érzékeny minden felmerülő politikai és társadalmi esemény iránt, mely oly szenvedélyes, ha arra van alkalom, hogy magyar ember magyar embert marhasson, nemhogy aként tárgyalta volna az ügyet, már így vagy amúgy, a mint azt magának a társának fontossága megkívánta, e helyett valósággal elbújt előle, többnyire csak rövid entrefiléket irt, vezércikkeket alig s ha közölt is ilyeneket, nem tudott egyebet mondani, mint émelgyős hymnusokat zengetni, ezuttal a Pax főpapjának és — megfenyegetni a protestánsokat. Ha csak így tud kezelni nagy kérdéseket, akkor a sajtó ne beszéljen a maga nagyhatalmi szerepéről. A világ nagy mértékben ki van ábrándulva a sajtószabadságból, a sajtó már szolgáltatásban áll minden realis nagyhatalmi tényezőnek, de maga, fájdalom, többé nem nagyhatalom; nagyon is kicsiny, ha főpapok díszhintója, zsolozsmázó diákok, eucharisticus processiók, gr. Zichy Nándor-féle szenteskedési bukfenczek által annyira enged magának imponáltatni, hogy bámulattól nyitva felejtett szájában, különben szapora nyelve, vesztég maradt.

Egy van még, a miben az ultramontán reactio az álarcot eldobni nem meri, a hazafiaskodás. Nagyon sokan felveszik hiába manapság ennek szent nevét, de senki annyira, mint épen ők. Hiszen a hazafisággal kérkedni nem is volna szabad, dicsekedni vele csak úgy nem illik, mint nem illik valakinek mellét verni, hogy ő milyen becsületes ember. Hazugság minden szavuk, az ultramontán jezsuita reactio a megtestesült hazaárulás. Az volt mindig, történelmünknek legkeservesebb korszakában s az marad, mert ha törekvése végleg sikerül, életerét, a szabadság szeretetét, metszi el a nemzetnek. Ezt tudva s akarva teszi, önző célból, a hierarchia hatalmának terjesztése céljából, mert Isten rendelése, hogy e földön Krisztus helytartója uralkodjék s Istennek

előbb kell engedelmeskedni, mint embernek. Pázmány Péter jól tudta, ki is jelentette a híres mondásában, hogy gallérunk alá pök a német, ha nem lesz Erdélyben magyar fejedelem, de mégis azt mondta s a szerint cselekedett, hogy az ország inkább legyen farkasok tanyája, mint eretnekek hazája. Ugyanilyen sötét fanatizmus és körmönfont gonoszság hajtja a mostani kolomposokat is s rántja magával, ha nem eszmél idejekorán, mint ecclesia militans, mint mozgató erő, hazánk kath. lakosságának bármi igazán hazafias és becsületes nagy tömegét.

Hát mi nyavalyások most már mit csináljunk? Minket Isten is elhagy, mert önmagunkat hagyjuk el. A mi úgynevezett „nagy embereink“ épen megalapítói és most is főfő tényezői annak a sivár politikának, mely soha sem tudott magasabbra emelkedni, mint odáig, hogy az uralkodó és már valósággal egy országos érdeksortiummá fajult pártot fenn kell tartani minden áron, minden eszközökkel. Ez a politikai iskola az üres „szabadelvű“ névvel adott végkielégítést elmúlt szebb idők magasan szárnyaló eszméinek és aspirációinak, de szárnyát szegte minden élénk szellemi mozgalomnak s az új nemzedéket teljesen a materializmusba sűjlesztette. Taktikázásból, félrendszabályokból, kerékvágás közlésből élt s ezt statusférfiúi bölesesség gyanánt árulta. A kik az ilyen politikában vannak megrökönyödve, azok elvesztették képességeiket arra, hogy szemben oly nagyobb szabású mozgalommal, milyent a clericalis reactio megindított, helyt állhassanak; történetesen protestánsok lévén, s jórészt magukhoz ragadván a vezető szerepet, diszcreditáltak a hazai protestantismust a nagy közönség előtt, melynek a multból egészen más fogalmi voltak arról a szerepről, melyet a protestantizmus ebben az országban folytatni hivatva van. Majd meglátjuk miként akarnak állást foglalni most, mikor kézzel fogható, hogy a „ha megtámadtatnánk“ általuk is felállított eshetőség bekövetkezett. En keveset reménylek s azt hiszem, hogy mélyebben kell szántani a protestantizmus híveinek alsóbb rétegeiben, onnan kell jönni a felbuzdulásnak, az öntudatra ébredésnek.

Olvastam, hogy a Dunántúli Protestáns Lapban volt közölve egy indítvány, a belmissió kérdésében való országos értekezlet tartására, mely indítvány visszhangra is talált. Szilassy Aladár alapszabályait tette közzé egy Evangyéliomi missióegyletnek, mely egylet a prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlésén fogna megalakíttatni. Vajjon ilyenekből állana a felelet az esztergomi és budapesti merényletekre? En a legnagyobb tisztelettel viseltetem minden komoly törekvés iránt, mely a protestáns érzület fokozását tűzte ki célul magának, oly szükséges az, mint a mindennapi kenyér, a protestantizmus is megvárja, mint Nelson mondá hajórajához intézett rövid kiáltványában: Anglia megvárja minden embertől, hogy teljesítse kötelességét. De vigyázzunk, hogy a belmissiónak most minduntalan hangoztatott jelszava ne legyen majd utóvégre is „üres hang és semmi más,“ nagyon alkalmas arra, hogy érdekében fenkölt hangú beszédek tartassanak, de csakis azon célból, hogy az illetők aliquid fecisse videantur. S ha arról van szó, hogy mik volnának hát a belmissiónak kézzelfogható eszközei, én azt hiszem tanácsos lesz, hogy óvakodjunk a majmolástól. Az a számtalan mindenféle egylet és szövetség, melylyel a clericalis reactio az ország népét behálózza, ép oly kevésbé nekünk való, mint az a sok látványosság és ezafrang, melylyel ők a népképviselők tehetségét fasciálják. Mi szívben és

lélekben dicsérjük az urat, a kit ők Mária és hol egy, más, különösen felkarolt szentnek vagy az oltári szentségnek cultusával már valósággal detronizáltak; a mi vallásos érzelmeink a hívőknek lelkiismeretében, honolnak, egyleti működésre alkalmas tárggyul alig szolgálhatnak. A vallásos életet alapszabályokkal, tagsági díjakkal, választmányi s titkári működéssel s esetleg fegyelmi szabályokkal mintegy profanisálni talán nem is volna tanácsos, a külső dolgok intézésére pedig ott van a mi autonomiánk. Az asszonyokat pedig belevonni az egyleti működésbe, szintén nem volna célszerű; mulier in ecclesia taceat.

Ovatosságot tartok tehát tanácsosnak, a buzgalom teljes elismerése mellett, a belmissiói eszközök megkísérlésénél. Hanem a Pozsonyban összejeendő prot. irodalmi társulatnak volnék bátor részemről egy dolgot figyelmébe ajánlani. Reménylem, a gyűlés meg fogja adni a budapesti vakmerő provocatióra és insultusra a kellő visszhangot, de kellene nézetem szerint cselekednie is. Tűzzön ki, talán egy kis megerőltetéssel is, megfelelő díjat egy nagyobb szabású munkának megírására, a mely híven lephotografálja a történelem világosságával az ultramontán reactio mivoltát és mostani fellépését. Azt mondják talán, hogy van számtalan munka a papismusról, a jezsuitákról, okulhat belőle, a ki akar. En azt hiszem, hogy most, midőn ők egy új actiót indítottak, szükséges felfrissíteni az általuk a multban elkövetett istentelenségek ismeretét is, mert a hosszabb türelem korszaka alatt azok nagy mértékben feledésbe merültek és különösen nálunk, hol fájdalom, az emberek nagymérvű betűiszonyban szenvednek. A munkának célja az volna, s ennek kellene megírásánál lenni irányadónak, hogy úgy a nem katolikusok, kik a behálózás tárgyai, mint maguk a r. katolikusok is megundorodjanak az előtt az örvény előtt, melynek szélére őket vezetik. A megírandó munka alaposan és hathatósan járulhatna ahoz, hogy a leleplezés, felvilágosítás és meggyőzés érvényesülhessen; most még ezen a téren állunk, ha ezt kellőleg elfoglaljuk, talán megakadályozhatjuk, hogy más térre menjen át a vita.

Mocsáry Lajos.

Vadászy Pál felső-borsodi esperes lelkes- értekezleti megnyitó beszéde.*

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Valahányszor összegyűlünk egyházi és iskolai ügyeink szent oltára körül, mindannyiszor egy magasabb eszme, egy nemesebb érzés hatását érezhetjük lelkünkben és szívünkben egyaránt, a mely mintegy lerázva az életbajok és gondok megszokott terheit, úgy tetszik, mintha egy magasabb régióba jutna, hol megtépett szárnyait jobban kibonthatja, s gyorsabban, s nagyobb lelkesedéssel repülhet ideális nagy céljai felé. Ez a szabadröptű mozgás oly jól esik a kifáradt léleknek, midőn táplálékát nemcsak a viszontlátás édes érzésének melegítő hatása édesíti meg, hanem azon tudat is, hogy mi egy magasabb cél munkásai vagyunk, kik az Isten országa építésére vállalkozva, ha érezzük is, nagy ritkán a szorgalmas munkásság folytán az élet némi előnyeit, de legtöbbször a mellőzés, a bántalom keserű érzésével kell hordoznunk a tövis koronára kárhozta-

* Elmondott Edelenyben aug. 16-án.

tott igazság és evangyéliumi szent elvek nehéz keresztjeit. Igen ez a közösen érzett öröm megédesíti még a keresztviselés könyeit is, vagyis szószerint beteljesíti azon krisztusi igazságot: »az én igám gyönyörűsége, s az én terhem könnyű.«

Tisztelt közgyűlés! Nehéz időket élünk, a megpróbáltatás lehangoló érzései között. Egyfelől a megismosodott vallástalanság, a szinte divatossá lett hitközöny, — másfelől az államhatalommal kacérkodó klerikalizmus, s ennek minden vonalon megkezdett sikeres munkálkodása méltán aggodalommal tölthet el mindnyájunkat, mely, mintha fent és alant elért sikereiben egy biztató jövő csalogató képeit üdvözlne, — irányzatosan domborítja ki néppárti apparatusának polyp karjaiban rejlő erejét, s a vallásosság aegise alatt gyűjtögeti könnyen hívőinek táborából uralma növelésére biztosnak látszó támaszait, nem gondolván meg, hogy e merész számításaiban a tiszta, önzetlen r. katholicizmussal ellentétben áll; — mert ennek „in capite et membris« velünk együtt egy közössé lett principiuma van, mely a liberalizmus érdekeinek szolgálatában, a haza és egyház szeretetében igyekszik magát kinyilatkoztatni tevékenysége minden térein, nem pedig azon internationalis terjeszkedésben, mely a pápa fenhatósága alatt domináló világ-uralmi politikájával nehéz, sőtét köd gyanánt akar ráülepedni a világ lelkére, nehogy a szabad szellem levegőjének csak érintése is megvilágosítsa az értelmet, tudatára juttassa a hívőket az evang. eszméknek és igazságoknak, melyeknek szentségi jellegét is — úgy látszik — felekezeti szerint osztogat az önző ultramontán felfogás, a miből önként következik, hogy az ultramontanizmusnak nincs nagyobb ellensége a liberalizmusnál, az igazságnál, minek lelkére verődő sugara — mint gyenge szemnek az erős napsugár — vaktságot okoz; vagyis alkalmasabbá tétetik a megtevesztett lélek azon tévtanok befogadására, a melyeken, mint alapon, nyugszik existenciája intézményeiben, gyakorlati kiviteli módozataiban.

Ime tehát nemcsak az itt elmondott általános jellemzésekből látható, hanem egyébként is köztudomású, hogy a róm. katholicizmus ultramontán, s klerikális ferde kinővéseiben mennyire retrográd irányú, mennyire ellenkezik a culturalis haladás alapelveivel, stagnáló tanaiiban mily kevés a fejlődéses élettartalom, mennyire eltért az evangyéliomban lefektetett krisztusi alapelvektől és mégis mennyi lelket képes fogva tartani, sőt hódítani! Valóban gondolkodóba ejti az embert, hogy mi lehet abban az a lelkesítő, buzdító, a tudomány-szomjas lelkeket kielégíteni tudó tartalmi erő, melylyel hívére hatni tud, uralmát annyi századokon át felbirta tartani s főleg az eszmék azon erős harcában, melynek zászlóját a protestantizmus tűzte ki először, és azóta folytonosan erős csapásaival ostromolja: a haladó időtől túlszárnyalt s a hihetlenség ködével bevont dogmáinak fellegráit! Én azt hiszem, hogy a belső hiány pótlása itt a főcél, legalább arra hagynak következtetni azon csillogó külsőségek, melyekkel magához vonja a könnyen hívő lelkeket, kik nem tudván az Istent lélekben és igazságban imádni, képekkel, külsőségekkel akarják lefoglalni legalább a kedélyt, a szívet, ha a lélekkel nem bírnak. De bármint helyzet ura legyen is, bármint táplálékot ad is hiveinek, ránk nézve az a fődolog, hogy halálos csapásaival — miket egyes helyeken a nép értelmi színvonalához mérten kiszámított ügyességgel s gyakran alig észrevehetően alkalmaz, — legnagyobb ellensége lett a protestantizmusnak.

Igaz, hogy más ellenségeink is vannak, mint pld. a keblünkben túlsúlyra jutott hitközönyösség, a meg-

zsibbadt egyháztársadalmi tevékenység, azután a kedvezőtlen társadalmi- és politikai viszonyok actualissá fejlődése mellett a socialis, és communisticus törekvések veszélyes áramlatai, majd az egyház- politikai törvények által teremtett új helyzet, mely drága árt fizettet egyházunkkal e szabadelvű reform alkotást pártoló gondolkozása miatt, mely tőlünk, — mint gyengébb féltől — elvevén a törvény által segélyünkre adott támaszt, kiszolgáltatott a világi kincseivel kérkedő clericális reakció örvongó önkénykedéseinek, úgy, hogy szinte versenyre kelve használja fel ellenünk tervszerűen gyártott különböző fegyvereit, — úgy a polgári, politikai, mint egyháztársadalmi téren — és igyekszik oda hatni, hogy még a mankó is elvétessék hónunk alól.

Főkötelességünk tehát ezek ellen védekezni, nem támadni, — mert az sem nem illő hozzánk, sem nem célszerű — ezzel belevágunk a keletkező belviszály szítása folytán hazánk szeretetéből folyó kötelességeinkbe, pedig már eleitől fogva egyik fő erénye volt a protestantizmusnak a hazaszeretet. Ezen bel- és kül ellenségünk ellen nem elég pusztán csak az anyagi segély, — bár a kezdet nehézségeivel megindult küzdelemben ezt is melegen kell üdvözlönnünk, — hanem azzal egyidejűleg meg kell kezdenünk az egyházi élet újra élesztését, a megsibbadt tagoknak felélnéklését, a tiszta evang. alapon nyugvó hitéleti reform. keresztülvitelét, a vallásos érzés felkeltésére, ébrentartására és ápolására hivatott egyletek felállítását, a vallásos tananyagoknak az iskolában leendő gondosabb és nagyobb körültekintéssel, buzgósággal való tanítását, vagyis az elméletet összekötvén a gyakorlati élet követelményeivel, egész buzgósággal oda kell hatni, hogy az egyház visszanyerje — mint Isten országai intézmény — a maga régi fényét, vezérszerepét, hogy mint a nap a maga melegítő sugaraival, fényével áthatja a különböző légrétegeket, sőt az egész természetet: úgy a vallás is hassa át a maga fényével, termékenyítő melegével az egész belső embert, vagyis teremtsen új alapot a gondolkodásnak, érzésnek és akaratnak. — De az a nagy bajunk, hogy csak tervezgetünk, csak halogatunk mindent, — felismertük a diagnoszt és még sem alkalmazzuk a megfelelő gyógyszereket, sőt azt sem tesszük, a mi hivatalos kötelességünk. Nekünk, mint felekezeti önmagunk iránti kötelességünk volna, hogy a vallás- és ének, valamint az egyháztörténelem tanítása úgy a népiskolában, mint képezdeinkben és középiskoláinkban érdekeinknek megfelelőleg tanítassék, mégis mennyi a mulasztás, minek szerintem legveszélyesebb következménye lehet a népiskolában, mert vajjon minő tanító lehet azon növendékből, kinek kebelében a vallásos érzés felkeltve sincs, nem hogy mivelve volna! A tanítónak a lelkeszszel együtt — a multak példája szerint — egy közös szent cél javára kellene munkálkodni, már a gyenge gyermeki szívbe fel kellene költetni a vallás iránti szeretet melegét és annak életet adni, azt táplálni jó példával, úgy az iskolában, mint a templomi isteni tiszteleten és egyéb cultusokon. Istentisztelettel, énekléssel, imádkozással kellene megkezdeni minden iskolai- s egyházi színezetű actust és azzal fejezni be, de az ne gépszerűleg, száraz szokásból történjék, mit sokszor a tanítvány is minden belső ihlettség nélkül végez, hanem igazi pietással, vallásos buzgóságból, vagyis az iskoláknak még most is az egyházak veteményes kertjeinek kellene lenniök, hogy azok csemetéi erős fákká növekedvén, hatalmas oszlopai legyenek később az egyháznak és hazának.

Fejlesztünk kellene továbbá, a gyermek ész- és szívvilágának fejlődési processusával lépést tartva, a

protestáns öntudatot, hogy az önelégültség jóleső érzései között bizonyos foku büszkeséggel tudja, ismerje el, hogy ő protestáns. Az eddigénél sokkal nagyobb fontosságot kell tulajdonítani a protestáns nő nevelésnek is, mert a gyermek az édes anya tejével szívja be a vallásosságot, vagy vallástalanságot. Felismerte az eszme nagy horderejét a r. katolicizmus, midőn mindeféle egyleteket, nőneveléssel foglalkozó intézeteket alapított, melyekben az apácák a befolyások, vezetésök alatt álló lelkekre mindenütt rányomták saját nevelési elvök, rendszerök bélyegét annyira, hogy azt az élet semmiféle körülménye onnan le ne törölhesse. Az ilyenek lesznek aztán egyházuk elveinek igaz védelmezői, kik a vegyes házasságoknál és mint édes anyák is kimutatják hithűségüket egyházuk iránt, sokkal jobban, mint nálunk, minnek okát — nem tudjuk — hogy a szabadabb gondolkodásban e, vagy a családban hiányzó vallásosságban, ebből kifolyólag az igazi vallásos nevelés hiányában keressük e? Már pedig — szerintem — egyházunk jövője sok tekintetben a nőneveléstől függ. Nőink vallásossága kiszámíthatatlan előny jövőnkre nézve. Minden jól nevelt vallásos lelkű édes anyában egy-egy erős alapot, egy-egy biztosítékot látok; mindenik a múlt hibáit, mulasztásait pótolni hivatott jövőnek egy-egy garantiája. Épen ezért hitfentartási szempontból nagy súlyt kellene fektetnünk női-egyletek alkotására is, a mint a sárospataki nők lelkes példája mutatja, melyben nemcsak egyszerűen a női kedély vallásos felbuzdulását látom, hanem azon öntudatos actiót is, melyet — mint uttörő — egyházkerületünkben kifejtteni óhajt, hogy e téren is emporiuma legyen Sárospatak a követésre méltó szép példának, mely magában hordja jövőjének fejlődésre hivatott, nagy és áldásos elveit, biztosítékait.

Haladásunk akadályául szolgál azon körülmény is, hogy nincs meg közöttünk a szükséges egység a közigazgatásban, egyház- és iskolai ügyekben. A hány egyházkerület, sőt egyházmegye, majd annyi a szokás, az eljárási formula. Mintha mindegyik egy-egy önálló, független municipium volna, mintegy héjukba vonulva őrzik, — egyháztörvényeink dacára is — traditionalis intézményeiket, melyeket az idő szentesített és rájuk örökségül hagyott. E téren is meg kellene mozdulni az egység felé törekvés határozott akaratának, s a törvényes alapon álló egyöntetűség által intensivebbé tehetnők ez által haladásunk, fejlődésünk processusát, vagyis jobban kidomborodnék azon gyakorlati igazság, hogy az egységben nagy erő rejlik.

Tisztelt értekezleti közgyűlés! lelkesedjünk tehát elveinkért, melynek szolgálatába állottunk. Tegyük többet, mint eddig tettünk, mert a békét ellenséges kezek zavarták meg s a titokban megfűtt harci riadó szavára megindul a szervezkedési akció a hazáival közös életelvünk: a liberalizmus ellen, és mintha már feltűzték volna győzelmi jelvényöket a mindig irígylt szabadelvűségnek századokon át építgetett bástyáira: szinte gőgös önhitséggel, a biztos győzelem lelkesítő tudatával szedik, gyűjtögetik sorainkból egyházunk könnyen hívó áldozatait azon tudatban, hogy e lázasan megkezdett lélekhajhászati munkáik által az egyedül idvezítő egyháznak nagyobb és biztosabb alapot s jövőt fognak teremteni. — Ez önvédelmi harcban vegyük magunkhoz a multak nagy tanulságaiért lelkesedni tudó tanítói kart, a presbyteriumokat és általában egyházunk jobbait, kik az Isten, háza, az erkölcsiség szent érdekeiért kibontott zászlóik alatt csüggedést nem ismerve sorakozzanak egymás mellé, mert azok, a kik ellenünk, mint egy »tábort ütöttek« — nagyon jól tudják, hogy nekünk belső ellenségünk is vannak s épen

ezért helyzetünket felhasználva ólálkodnak körülünk, hogy lehűtve lelkesedésünk melegét: zsibbasztó közönységet teremtsenek s ez által mintegy megfélemlítve könnyebben érhessek el önző céljaikat. — Mi a multból nagy és tisztán hagyott örökséget vettünk által, becsüljük meg tehát azt belső értéke szerint, hogy tisztán, szeplőtlenül adhassuk át mi is a jövőnek, mert a ki a multját nem tudja megbecsülni, az a jövőjére se érdemes. Egy oly nagy erő, egy oly nagy hatalom, mint a magyarországi lelkész, tanítói kar, általában a prot. értelmiség — kellő lelkesedéssel, kitartó munkássággal — hegyeket mozdíthat meg. Mutassuk meg tehát e bennünk rejlő erkölcsi erőt, szolgálati működésünk minden térein, hogy győzelem koronázza a protestántizmus szent érdekeiért kibontott zászlónkat.

Ily elvek hatása alatt szívemből üdvözölve az értekezleti közgyűlést, azt ezennel ünnepélyesen megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Szemlélődés az elemi s középiskolai számítás mezején.

A számtan — mint azt Housou oly szépen kimutatja „A csillagászat történetének főbb jellemvonásai“ című munkájában — a legrégibb tudományok egyike, mert a természet maga s a megélhetési mód első sorban e tudománynak művelését kívánta és annak fokozatos fejlődését vonta maga után.

Ez természetes is, mert az elemi számvetésnek ismerete nélkülözhetetlen a gyakorlati életben; de nagy fontosságú e tudomány elméleti szempontból is, ezt mutatja, hogy az oktatás rendszerébe nagy haszna és szükségessége miatt már a legrégibb időkől fogva felvételre került. Hiszen ez a tudomány láncolatosan összefüggő részeivel, directe és indirecte levezetett tételeinek biztonságával, természetes egyszerűségével: képző, fejlesztő hatást gyakorol a lélekre. Az adatok öntudatos összeillesztése, a számtani törvények bevezetésének világos egyszerűsége, az ügyes találékonyság, a melyet a matematikai problémák megoldása kíván, következetes, logikus gondolkodásra tanít; ez pedig a lélek külvilágra vonatkozó tartalmának biztosságot és helyességet ad, beoltja és megalakítja a léleknek helyes gondolkodás és cselekvés módját, különösbbe a természeti tárgyakat illetőleg. Megdönthetetlenül bebizonyított biztos tételei realis ismeretet teremtenek. A számok világos, átlátszó szerkezete, észszerű és következetes összefüggése a felfogást biztossá és könnyűvé teszi, összpontosítja és szilárdítja annyira, hogy az érzékektől elvontabb, absztrakt dolgok megértésére is képessé tesz.

Nem akarok ezúttal bővebben foglalkozni a számtan tanításának hasznával és fontosságával az oktatás rendszerében, de annyi — úgy hiszem — e pár jellemvonásból is kitűnik, hogy e tudomány logikus gondolkodásra tanítva, a felfogás biztossá és élessé tétele által helyes ítélőtehetséget teremtve, méltán foglal helyet az oktatási rendszer első tényezői között.

„Ha már a számtan ily közeli rokonságban van magának az értelemnek kútfejével, a lélekkel — mondotta Zsindely István* a sárospataki híres mathesis professor — ebben kellene a tanítványoknak minden tanulmányok közt a legbiztosabban előrehaladniuk.“ Már az

* Vezérkönyv az elemi számtanításban: Előszó IV. oldal.

ő mondásában is ott volt az óhajtó „*kellene*” s sajnos még ma is ott maradhat az; mert a tapasztalás *nem mutatja az elméletben megkívánható siker eredményeit*, ezért a számtan megértéséhez különös elmetehetséget kíván, e nélkül annak tanítását és tanulását teljesen eredménytelennek tartja. Én elfogadom ama nagy tekintélyek véleményét, kik az elméleti tehetségek különböző mértékét tanítva, azok egyike vagy másika megalakulásának és fejlődésének létrejöttét az isteni gondviselés oly ádományának tekintik, melynek magva velünk született s számunkra talán több vagy kevesebb, különösebben is praedestinalva van; — de egyszersmind természetesnek találom Comenius Amosnak, amaz elvét is: „Semmi sincs a világban, a mit az érzékekkel és értelemmel bíró ember fel ne foghatna” * s épen azért ne keressük a számtani tanítás eredménytelenségének, e visszásságnak okát abban, hogy talán az isteni gondviselés az erre való különös tehetséget, mondjuk hajlamot, szűkebb markokkal osztogatta volna, mint más tudományhoz, ezt nem tudnók sem kimagyarázni, sem bebizonyítani, ez észszerűtlen dolog volna, ellenkeznie a mindenkiben egyformán bölcs istenség fogalmával, ellenkeznie az örök bölcsesség csodálatos szervének, az embernek hivatásával: a tökéletesbüléssel is.

De ellenkezik ez a felfogás a gyakorlati élet eredményeivel is, mert bizony elég esetet tapasztalhatunk arra, hogy a véletlen különös játéka folytán a matematika mezejére került oly egyének, kiket hajlamuk másfelé vonzott volna, képesek voltak nemcsak az elemi rész alapos tanulmányozására és megértésére, de a felsőbb matematika s az ezzel szorosan összefüggő elméleti fizika útvesztőjében is könnyedén eligazodni.

Amde a tény: tény s felette napi rendre nem térhetni, azért e sorokban rövid szemlélődést óhajtok nyújtani, hogy a visszásságot megismervén, eltávolítását fáradhatlanul munkáljuk, a mi annyival is inkább megtörténhetik, mert szerintem a *sikertelenség oka* két fontos tényezőben rejlik, t. i. az annyiszor *hangoztatott és kárhoztatott tanítási és tanulási módszerben*.

Mivel e két tényező szorosan összefügg, megkísérlem azok kapcsolatos tárgyalásával a helytelen módszerben a baj valódi okára mutatni rá.

A gymnasiumi oktatás alapját az elemi népiskolák működésének eredménye képezi. A népiskola alkotja — úgy szólván — azt az alapot, melyen aztán a gymnasiumi oktatás felépül. Világos dolog, hogy ha erős az alap, az a rajta emelkedő épület is; ellenkezőleg korhadt, gyenge alapokon nyugvó épület könnyen összeomlik.

A népiskolában tanult tárgyak, kezdve az írás és olvasástól, mind megannyi alaposzlopait képezik a középiskolai oktatási rendszernek s mivel a népiskolának is, a középiskolának is egyik igen fontos tantárgya épen a számtan, vizsgáljuk meg vajjon alkalmas-e ez az oszlop mindenkor arra, hogy rajta az épületnek egyik legnehezebb része a középiskolai matematikai oktatás biztosan és szilárdan felemelkedhessék és megnyugodhassék. E szemlélődés közben vigasztaló és felemelő az a tudat, hogy ma már vannak a czélunk teljesen megfelelő, kitűnő iskoláink, melyeknek fáradhatatlan buzgalma és tudományosan képzett derék tanítói mindent elkövetnek a népiskolai oktatás sikere érdekében s öröm látni, hogy buzgalmuknak megvan áldásos gyümölcse. De ép oly fájoan és keserűen kell tapasztalnunk az ellenkezőt is,

a miről legjobban s szemmeláthatólag meggyőz bennünket az a szomorú tény, hogy tanításuknak — bizony legnagyobb részüknek, — hanyagságból és nem képzettségük hiányosságából kifolyólag nincs meg a kellő eredménye; ennek pedig a legnagyobb része van abban is, hogy a számtan tanításának — legtöbbször az előbb leírt előítéletre alapított elhanyagolásával annak — hogy úgy mondjam — népszerűtlenségét folyton növelik.

Ha valamely tárgy tanításánál nagy fontosságú az előadás tisztasága, szabadsága és érthetősége, úgy különösen a Számtanban kell emez elvnek érvényesülnie, mert mint Zsindely mondja: * „A számtani törvények a lélek egyetemesen kötelező törvényei, melyeket ennél fogva a gondolkodó lélek nem kívülről vesz fel, hanem az okszerű előadás alapján saját mélyében ismer azokra.”

A számtan tanításánál tehát az előadásra igen nagy súlyt kell fektetni. Mivel a népiskolai oktatásban az alap lerakása az I. osztályban történik, ennek teljes biztossága érdekében különösen kell vigyázni a tanítónak arra, hogy a mit mond, azt a gyermek is teljesen, tisztán értse s hogy magyarázó szavain zavarba ne jöjjön. Hogy tehát a gyermeknek a számtan köréből alkotott képzei világosak, fogalmai helyesek legyenek, a mai oktatásrendszer igen okosan a legcélszerűbb módszert: a szemléltetést karolta fel; mert hogy a gyermek az elvont számot fel tudja fogni s az emlékezetére maradandó benyomást gyakoroljon, azt csakis érzéklés útján érhetjük el, mert a számot ábrázoló valamely tárgynak felmutatása azt eredményezi, hogy a nehéz, elvont számismeret teljes tisztaságban marad vissza a gyermek lelkében. Mivel a népiskola első osztályának feladata az 1—20-ig terjedő számokkal a négy alapművelet begyakorlása, ezt a feladatot a szemléltető módszer sokkal egyszerűbbé és könnyebbé s annak eredményét sokkal biztosabbá teszi. Erre a biztosságra pedig a műveletek végrehajtásában annál nagyobb szükség van, mert a népiskola négy osztályának számtani feladata kizárólag a négy elemi operáció begyakorlása (I. oszt. 1—20-ig, a II. oszt. 1—100-ig, a III. oszt. 1—1000-ig, a IV. oszt. 1-től végig az egész számsoron). **

S dacára annak, hogy szemléltető módszer nélkül egy biztos lépést sem lehet előretenni, mégis vannak — sajnos — oly tanítóink, kik nem fogva fel kellőleg hivatásukat, kényelmük szempontjából feleslegesnek tartják a bíbelődést ily kicsiségekkel; az eléjük tűzött tananyagot minél előbb való elvégzésére gondolva az operatioakat gépszerűen tanítják be a szegény gyermekkel. Az ilyen gyermek aztán kitűnően tud összeadni, kivonni, szorozni, osztani abból, a mi példát vele a tanító „bevágatott,” szorgalmasan fújja $3 \times 4 = 12$, a nélkül, hogy a 3, 4 és 12 fogalmával tisztában lenne. Számol, mint említém pompásan, de ha feladom neki e példát: 1 fillérért 2 diót adnak, hát négy diót hány fillérért? akkor megáll a gyermek esze s csak erős kinlódások és izzadások árán, sokszor a tanító segítségével képes helyes feleletet adni, de az ilyen felelet méginkább mutatja a gyermek foglmainak bizonytalanságát. Épen találó erre is a XVIII-ik század egyik nagy írójának ama mondása: „Sir az emberben a lélek, mikor látja, miként lesznek az Istennek képmásai: az emberi okos teremtmények szajkókká és merő bolondokká!”

(Vége köv.)

Batta István.

* Id. munk.: Előszó I. lap.

** Lásd Dezső L. Tanterv a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái számára.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A miglészi egyházban tartotta meg ez évi őszi közgyűlését a f.-zempléni ev. ref. egyházmegye Hajzer Endre hivatalkorra legidősebb papi tanácsbíró, helyettes esperes és Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok elnöklete alatt aug. 23-án. Az egyházmegyei képviselők majdnem teljes számmal voltak jelen. Világi tanácsbíráink közül elfoglaltatásuk miatt csakis Nemes Lajos és Mándy István nem jelenhettek meg. Többi világi férfaink, mint: Dókus Gyula, Dókus Ernő, gróf Lónyay Gábor tanácsbírók, Dókus László világi főjegyző és Bernáth Aladár világi aljegyző, valamint Fejes István tb. esperes mind megjelentek, hogy a 81 számot képező tárgysorozati ügyek elintézésében részt vegyenek. A gyűlés istenistisztelettel kezdődött, a midőn is Tomory Pal m.-izségi lelkész mondott szép imát.

A gyűlést Bernáth Elemér gondnok megnyitván, mindenekelőtt jelentette, hogy az esperesi teendők végzésével Hajzer Endre hivatalkorra legidősebb tanácsbíró bizta meg, majd kegyeletes szavakkal emlékeztén meg Sárkány Imre esperes elhunytáról, indítványozta 1-ször: hogy Sárkány Imre esperes érdemei jegyzőkönyvbe ígtattassanak, 2 szor: a gyászoló családnak részvétét fejezze ki az egyházmegye közönsége s 3-szor Fejes István temetési beszéde, melyet aug. hó 18-án az esperes temetése alkalmával a templomban mondott el, mint a mely beszéd híven jellemzi az elhunytat s nemkülönben Péter Mihály aljegyző siri beszéde is jegyzőkönyvbe vétessék. Mindhárom indítvány elfogadatot s a 2-ik számú indítvány elfogadása folytán az esperes feletti emlékbeszéd tartását nem tartotta szükségesnek az egyházmegye. Kun Bertalan püspök úrnak írásban kifejezett részvéte szintén jegyzőkönyvbe vétetett. Az esperesi teendők további végzésével Hajzer Endre bízott meg.

Az esperesi hivatalra a szavazatok ez évi decz. hó 1-ig adandók be s ha abszolút többséget senki sem nyerne, az új szavazatokat március hó 1-ig kell beadni. E célra a szavazat szedő bizottság tagjaiul megválasztottak: Fejes István tb. esperes, Dókus Gyula vil. tanácsbíró s jegyzőül: Bernáth Aladár.

Az egyházi számadásoknak — a zsinati törvények értelmében is — az egyházmegyei számvévőszék által leendő megvizsgálására vonatkozólag szabályrendelet készítésével megbízott küldöttség elnöke, Dókus Ernő a küldöttség munkálátát e gyűlésre bemutatta. A nagy tanulmányról tanúskodó s indokolásával együtt ívekre terjedő munkát különösen azon intézkedésénél fogva, mely meg akarja szüntetni azon még mai napig is sok helyütt érvényben lévő törvénytelen szokást és gyakorlatot, hogy a pap és tanító a hívektől közvetlenül szedik fizetésüket általános helyesléssel találkozott s egész terjedelmében elfogadatot s a főt. egyházkerületre azon határozattal tetetett át, hogy azt az egyházkerület mind a 8 egyházmegyére fogadja el s léptesse életbe; ha egy év alatt ezt nem tenné az egyházkerület, akkor azt egyházmegyénk magára nézve elfogadja és kötelező erejűvé teszi. (Természetesen úgy, hogy véleményt adjanak a megyék!) Együttal a bizottságnak s annak a nagy-érdemű elnökének, kinek oroszlanrésze van e nagyszabású szabályrendelet alkotásában, egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvi halálját és elismerését nyilvánította.

Stépán Gábor málcai h.-főgondnoknak, ki ág. ev.

vallásu létére ev. ref. anyaszentegyházunk iránt való szeretetét több alkalommal tettekkel bizonyította be és nemes szívű ev. ref. vallásu nejének Stépán Amália úrnőnek, mert legközelebb is a málcai ev. ref. iskola céljára, annak szomszédságában, egy 2000 koronás helyet adományoztak, egyházmegyénk közönsége hálás köszönetét nyilvánította s érdemeiket egyházmegyei jegyzőkönyvünk lapjain megörökítette.

Tariska Dezső s.-a.-ujhelyi segédlelkész betérjesztvén okmányait, az egyházmegyébe bekebeleztetett és a s.-a.-ujhelyi egyházba segédlelkészül beerősített.

A kerületi tanügyi bizottságba, Fabián István abarai tanító helyett, a ki Szathmármegyébe távozott el, Sallai Simon leosztói tanító választatot meg.

Egyházmegyénkben még most is több tanítói állomás maradt üresedésben, ilyenek: a miglészi, kis-azari, kis-toronyai és még más egyházak tanítói állomásai. A többi üresedésben volt tanítói állomások eként töltettek be: Tussára Illés János, Nagy-Ráskára Berec Károly, Lasztócra Sallai Simon választottak meg és erősítették be. Rác Endre bánóci tanító és Dezső Julia abarai tanítónő e gyűlésünkön a hivatalos esküt letették.

A Sárkány Imre halálával üresedésben maradt gálszécsi lelkészi állást Péter Mihály kis-azari lelkész fogja adminisztrálni. Érdekes tárgyat képezte gyűlésünknek a miglészi lelkészi állás betöltése. Kálnicky János megválasztott lelkész ugyanis kérvényt adott be egyházmegyénkhez, hogy állását 1901. ápril hó 24-én foglalhassa el, mert bár ápril hó 22-én választatot meg miglészi lelkésznek, de a választásról szóló hivatalos értesítést csak május hó 4-én kapta meg, ekkent jelenlegi revíseai állásáról csak ez idő után mondhatott le. Amde a miatt, mert ápril 24-ike után tette meg a lemondást, Ungból elbocsátói nem kapott, sőt azt az ungi esperes ez idő szerint sem akarja kiadni. Egyik nézet a lelkészválasztás érvényének megsemmisítése mellett volt, a másik pedig annak érvényének fenntartása s a mellett, hogy Kálnicky állását 1901 ápril 24-én elfoglalja. A kérdés felett szavazás döntött s 12 szóval 11 ellen a mellett határozott az egyházmegye, hogy Kálnicky János a jövő tavasszal elfoglalhatja a miglészi lelkészi állást.

Az országos özvegy-árvatárba a kongrua kiegészítés folytán előállott többletet a megszüntetett egyházmegyei özvegy-árvatár pénztára fogja fedezni az egyes lelkészek helyett.

A Szondy-Kenessey alapítványnak ez évi 400 kor. kamata az adóssággal küzdő szülőseki egyháznak adatott ki. És hogy ezen egyház teljesen kibontakozhassék az adósságból, az egyházmegyének adandó államsegély összegből évi 100—100 korona segély kiutalványozását határozta el a közgyűlés s végül azt, hogy a rekonstruált egyházi szülő jövedelme szintén adósság törlesztésre fordíttassék s e feletti felügyelettel Dókus Gyula tanácsbíró bízott meg.

A tiszánineni leányképző ügyében egyházkerületünk tavaszi közgyűlésének 61-ik jegyzőkönyvi pontja alatt az egyházmegyékhez tárgyalás végett leküldött emlékiratot és indítványt tárgyalván egyházmegyénk, az ügy tanulmányozására egy bizottságot küldött ki, melynek tagjai: Dókus Gyula, Kádár János s Bernáth Aladár. A bizottság javaslata legközelebbi tavaszi gyűlésünkre adandó be.

A tanügyi választmány betérjesztett jegyzőkönyve szerint egyházmegyénk iskoláinak szellemi állapota megnyugtató. — Az elnökség mellett: a kerületi őszi gyűlésre kiküldettek Ujj István, Kádár János papi, Lónyay Gábor gróf és Dókus Ernő világi tanácsbírák. Hutka József papi és Dókus László világi főjegyzők.

Póttagokú! Kozma Antal papi és Mándy István világi tanácsbírák.

A gyűlés egész nap tartott s estefelé néhány közgazgatási bírósági ügy tárgyalatott le.

Délben részt a lelkészlakon, részint Bessenyei István míglézi főgondnok házánál közebéd volt, ez utóbbi helyen Hutka József az egyházmegyei gondnokot, továbbá az egyházmegye lelkészi és világi hivatalnokkarát éllette, Bernáth Elemér gondnok pedig megemlékezvén a legközelebb lefolyt r. kath. egyházi ünnepnapok alkalmával elmondott beszédekről, sajnosan konstata, hogy ez alkalommal a reformációt a tatár-járáshoz s török pusztításhoz hasonlították, sőt a hazafiságot is megtagadták tőlünk; ily jelenségek alkalmával tehát nagy szükségünk van az egyetértésre és összetartásra, e két szükséges dologért emelt áldomás pohart. Stépán Gábort és Bessenyei Istvánt, ev. ref. egyházunknak e két derék ügybuzgó férfit Fejes István éllette.

Hutka József.

Lelkész-értekezleti gyűlés Mező-Keresztesen.

Az alsó-borsodi egyházmegye lelkészeinek az a része, a mely Mező-Keresztes vidékén szolgálja az Úr dolgait, augusztus 21-én, mint a mező-keresztesi lelkészi értekezleti kör alkotója, gyűlést tartott, a melynek tanácskozásairól a következőket tartjuk szükségesnek a nagy közönség előtt is elmondani.

Kerekes József lelkésszel, mint elnökkel, összesen 14-en voltak jelen e körből, három lelkész elfoglaltsága miatt nem jelent meg. A tanácskozást istentisztelet vezette be, a melyet Kazay Sándor maklári lelkész tartott, prédikálván is a Lukács ev. V. r. 4. v. alapján arról, hogy a protestáns lelkészeknek is mélyebbre kell a hálót eresztetniök, hogy a kívánt és várt eredmény meglegyen. Istentisztelet végeztével elnök a következő beszéddel nyitotta meg a tanácskozást.

Mélyen tisztelt értekező!

Egy évvel vagyunk ismét idősebbek, egy évi tapasztalattal gazdagabbak, mint a midőn legutóbb volt szerencsém üdvözölni szeretett lelkész-társaimat és a mi kedves vendégeinket e szent helyen lelkészi-értekezletünkön. Egy év nem sok idő, majdnem elenyésző csekélység az emberiség életében, de hosszú sokszor és nagyon tanulságteljes az egyesekre nézve. Ha mi visszatekinünk a lefolyt évre s annak eseményeire, ha átvizsgáljuk tapasztalatunk tárházát, nem mondom, hogy némi reménykeltő öröndetes jelenségekre nem találunk, de bizony sok szomorú, bennünket protestáns keresztyéneket leverő tényeket kell abban látnunk, a melyek nemcsak minket és a hozzánk tartozó világiakat, hanem általában minden nemesen és szabadon gondolkozó művelt embert méltán megdöbbennek.

Nekem nem lehet czélom t. értekező, egy év történetét, még dió-héjba szorítva sem itt, e helyen előadni, mert arra sem idő, sem alkalom; de azt lehetetlen, mint szomorú, de tanulságteljes tény, nem említenem, amit pedig úgy is mindnyájan tudunk, látunk és tapasztalunk, t. i. hogy az ultramontanizmus soha valamerőbben nem bontott zászlót, mint ma, a XX. század küszöbén, nyíltan hirdetve az ultramontanok, hogy „ők (r) kath. államot akarnak a (r) kath. egyházban s e czélért minden áldozatra készek.“ Aztán ki nem látja, hogy alig van politikai kérdés széles e hazában, a melynek kisebb-nagyobb mértékben felekezeti

színezete ne volna, a melynél néminemű vallási érdek ne szerepelne?!

Igy állván a dolgok, mindenesetre örömmel üdvözöljük a prot. szellem ébredését országsszerte, örömmel látjuk, hogy egyházi és világi férfaink felébredve, hogy kimondjam! — a tétlenség álmából, szent Sionunkért, ev. ref. egyházunkért s ennek érdekében készséggel mennek küzdőtre, de még most sem azért s ezt hangsúlyozom, hogy támadjanak, hanem hogy védekezzenek. Nagyon itt volt az ébredés ideje, a 12-ik óra ütött!

Öröndetesnek jelzem azt is, hogy országunk bár erősen r. kath. színezetű kormánya, utóvégre sem zárkozhatótt el azon tények elől, melyeket a protestantizmus az emberi általános művelődés érdekében, a szabad eszmék terjesztése által, különösen pedig a magyarság fentartása és megvédése körül felmutatott. Nem hunyta be szemét azon áldozatkészség előtt, melyet a szent czélokért hozott: bár hosszas küzdelem és rábeszélés után, de mégis segélyünkre jött, terhünket könnyíteni s annak egy részét átvenni igyekszik. Habár ez nem is minden, ha sok az inség, a hiány s a panasz e téren: de minden esetre haladás ez is! Én ezt csak kezdetnek tekintem, épen azért kérek és figyelmeztetek mindenkit hogy a szeretet lelkétől vezéreltetve tartsunk össze és munkáljunk vállvetve, még pedig nemcsak mi, a kiknek ez közelebbről is kötelességünk, hanem buzdítsuk, kérjük világi egyéneinket is a szent munkára, el ne hagyjuk aludni a fátylát, a mely meggyújtott, tudva, hogy a mikor ev. ref. anyaszentegyházunk érdekében s annak virágzásáért küzdünk és fáradunk, akkor imádtott magyar hazánk szabadságát mozdítjuk elő és a magyar nemzet szabadságát munkáljuk.

Erre a kettős munkára hívom én fel lelkész-értekezőtünk figyelmét ismét és ismét és a midőn úgy lelkész-társaimat, mint kedves vendégeinket, szívesen üdvözlöm: lelkész-értekezőtünket megnyitom.

E megnyitó beszédet Szalócy Pál indítványára egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatni határozta a gyűlés, a mely ezután Szabó András előolvasása nyomán az alsó-zepléni egyházmegyei lelkész-értekezőti szabály-javaslatot vette tárgyalás alá s hosszas érdekes eszmecsere után a következő megállapodásokra jutott: a lelkész-értekezőti munkarendje a következő leendő: 1. ünnepélyes istentisztelet, a melyet az elnök s jegyző együttes megbízása folytán tart az azzal megbízott lelkész, a kinek visszautasítási joga, kivéve a betegségi esetet, egyáltalán nincsen. 2. Felolvasás, a mely azonban bírálat tárgyát épúgy nem képezi, mint a prédikálás. 3. Napi kérdések feletti eszme-csere, a kérdések előzetes kitűzéséről gondoskodván az elnök. 4. Pályakérdések kitűzése.

Ezután Illyés János átányi lelkész olvasta fel nagy érdeklődés kíséretében „A lelkészi nyugdíjintézetéről“ című munkáját, a melyet az értekezőti lapok hasábjain is közlendőnek óhajtott.* Majd Súlyom Barna egerlővői lelkész „Egyházi életünk bajairól s azok orvoslásáról“ olvasott fel egy érdekes összeállítású tanulmányt, melyet az értekezőti köszönettel fogadott.

Miután Czecz András zsérci lelkész aláírási ívet körözött a Prot. Irod. Társ.-ba való belépésre, a minek lett is eredménye, — s miután újabb három évre ismét Kerekes József választatott meg elnöknek, jegyzőül pedig Kovács Károly egri lelkész: a tanácskozás véget ért.

—ó.—

KÖNYVISMERTETÉS.

**A református vallás rövid foglalatja
(Hit- és erkölcs-tanítás versben.) A népis-
kolák számára.**

(Folytatás és vége).

Az erkölcstanításról szóló rész már jóval több, mert az tíz lapon van tárgyalva, míg a hittanítás tulajdonképpen három lapot foglal el, leszámítva az ünnepeket és imádságokat.

Van is benne sok mindenről, sok mindenségről szó, még a mester ember kötelességeiről, a kereskedő és a vevő kötelességeiről is, a haldokló és halott iránt való kötelességeiről is, de a hazugság még is ki van felejtve, pedig bármit mondana is a moralista, én azt mondom, hogy a legtöbb vétkeknek és bűnnek, a melyeket mások iránt elkövetünk, — a hazugság, a hazudni tudás a szülő anyja. Hisz, a ki mindig igazat mond, a ki soha el nem tudja hallgatni az igazságot: az nem vétkezik, nem vétkezhetik, mert ha hazudni meg nem tanult: mindent ki beszélne magára, akkor pedig számol a következményekkel is visszariad eleve minden ballépéstől.

A ki hazudni nem tud: sok vétket nem tesz.

A magunk iránt való kötelességekről szólva, azt mondja: (testi kötelesség, 8 lap.)

„Felnőtt ember lesz belőled,
Akkor te ápoljad tested.”

Hát addig nem kell ápolni a testét, vagy addig maga nem is ápolhatja!? És milyen nyelvezet ez?

Hasonló a lelki kötelességről is. (8. lap.)

„Felnőtt ember lesz belőled,
Akkor te ápolod a lelked.”

Ugyancsak itt a magunk iránt való lelki kötelességeknél mondja folytatva: »Légy vallásos, légy te kegyes És senkire ne irigykedj!« Hát az irigység, magunk, lelkünk iránt való kötelesség!? Vétkek az és pedig mások iránt.

A házastársak kötelességeinél:

„A férjnek kötelessége,
Feleségét, hogy szeresse.”

Hálátlan verselés ez így és a népiskolában nincs is helye! Majd aztán ezt mondja:

„A feleség legyen tiszta
Legyen gondos családanya.”

Hát a feleség nem tartozik szeretni a férjét!? Miért nem azt írja inkább, hogy a házastársak tartoznak egymást szeretni.

Mutatványúl hadd álljon itt a következő részlet:

Mester ember kötelessége.

„Akármelyik mester ember,
Megrendelőket csak úgy nyer,
Ha a munkának az ára,
Az illő határt megtartja.
S ha pontos a munkájával.
S nem küld el mával-holnappal,
Ezt tartsa a mester ember,
Mert így halad csak sikerrel,
A rendelő mindenképen,
Mindent pontosan fizessen.”

A kereskedő és vevő kötelessége.

Kereskedő ne felejtse,
Legyen igaz a mértéke.
A vevő se felejtse el,
S ne kessék a fizetéssel.

A cseléd kötelessége.

A cseléd is úgy tekintse,
Hogy a gazda a szülője
A kárára hát ne tegyen
A cseléd soha semmit sem.
A gyermekeket szeressed,
Ne szidjad vagy verjed őket.
S a mint mondotta a gazda:
Pontos időben menj haza.
Azt se felejtse el soha,
Ne legyen a szájad pletyka.

Gyenge tartalom, gyenge verselés.

Sem az alakjánál, sem a tartalmánál fogva nem alkalmas, — szerintem — jelen füzetke a református anyaszentegyház épületét erősíteni, terjeszteni; s mint tankönyv nem állhatja meg helyét. A mutatóul közlött részletek igazolják állításomat a mélyen t. olvasó közönség előtt.

Olvasgatásra szánt vallásos füzetnek is csak úgy válnék be, ha a tartalmán teljes javítás történik (könynyebb volna egészen újat írni); a gyenge verselés pedig egészen más, simább, szebb ruhát nyerne s a szív húrjait csengőbb hangjával rezgetné meg.

A mit mondok, tiszta lélekkel mondom.

A vallástudománynak kötött, rímes alakban való adása juttatja eszembe az arany Abc ét is.

Nemes, tiszta érzés indította a vele, t. i. az arany Abc vel foglalkozókat akkor, mikor azt felszínre hozták, de egész tisztelettel jelentem ki, hogy én nem várhatom az arany Abc-től az erkölcsi életnek azt a kedvező átalakulását, megjavulását, megszilárdulását, mint a minőt lelkes védői várnak attól.

Én az erkölcsi élet hanyatlásának az okát nem tudom keresni az arany Abc elhagyásában. Ha az arany Abc nek oly nevelő ereje volna, ha oly dolgokat lehetne vele művelni a vallásos, az erkölcsi élet terén: mi se lenne könnyebb, mint azt növendékeinknek megtanítani.

Am vétessék fel az arany Abc a népiskolai erkölcsi tanítás anyagául; csak azt kérem, hogy ne tulajdonítsunk annak valami kiváló erőt, a mely a vétkeket, bűnöket képes előlenni; az erkölcsi élet mezején nemes virágokat fakasztani s nemes gyümölcsöket termelni, mert bizony hiába mondja az arany Abc, hogy »útálj lopni,« ha a növendék látja, hogy szülei vagy mások, kinyújtják kezöket a másé után. Vagy hogy: »Zabolázd indulatodat,« ha zsenge gyermek verekedést lát otthon s az utcán.

Példa épít, példa ront.

Ha felvétetik is az arany Abc, természetesen csak javított alakban kerülhet elő. Ilyenek: »Ha tanulást nem örövendesz, Elvett jókat ne sítymáljad, Nyersz goromba feleletet, Pallérozott erkölcsű légy, Tilalmas utat kerülj, Ne higj könnyen csácsogónak« stb. javítást követelnek.

Még az is kérdés, hogy ha a II. oszt. olvasókönyvébe lesz beírva, hogyan fogja megérteni a tanuló, hogy: »Zabolázd indulatodat« vagy hogy: »Pallérozott erkölcsű légy?« No de igaz, a vallás, az erkölcs: a szív dolga és nem az észé.

Sajó.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Nagy Béla, a gömöri egyházmegyéhez tartozó *szkárosi* gyülekezet lelkes, buzgó lelkipásztora, élete 40-ik. hűséges sáfarkodása 12-ik évében, hosszas szenvedés után aug. 24. meghalt. Legyen áldott emlékezte!

— **A mustár-mag ügyében** a sárospataki főiskola érdekében a következő levelet vettük: „Nagy, igen nagy azoknak száma, a kik, ha a csendes magukbaszállás pillanataiban meghallgatják lelküknek szózatát, a kegyeletes hála érzelmei között lesznek kénytelenek bevallani, hogy a sárospataki főiskola nekik nemcsak nevelő, de dajkáló édes anyjuk is volt, mert nemcsak szellemileg, de testileg is táplálta, nevelte őket... Mindezeknek lelkén bizonyos elemi erővel zúgott végig a gondolat, hogy ez a jó édes anya megfelelő anyagi eszközök hiányában, féltő, nem nevelheti s táplálhatja ezután régi dicső hirnévéhez, anyai szíve szeretetének, vágyának mértékéhez képest gyermekeit s mindezek kétségkívül boldog érzésekkel fognak megteljesedni, ha őt magasztos hivatásának teljesítésében segíthetik, ha most, a szükség idején, hála-tartozásuk eleven érzetének valamelyes bizonyítékát szolgáltatják s az édes anya jövőjeért aggódó szívük bizonyos megkönnyebbül, mind a hála tényleges nyilvánulásának öntudatában, mind az édes anya ennek nyomán várható jobb jövőjének reményében... Ezek közé tartozom én is... Tápláló és nevelő édes anyám iránt való kegyeletes hálaérzetem szerény kifejezéséül, az annak jövője felett borongó felhő eloszlatásához némiképen hozzájárulandó: felajánlok az „alma mater“ céljaira egyelőre 10 évre évi 10 koronát, a melynek első részletét ugyanez alkalommal küldöm. Az „alma mater“-t Isten áldja, óvja, fainak szívét feléje fordítsa!... Abauj-Nádasdon, 1900 aug. 25. *Sütő Kálmán*, ev. ref. lelkész.

— **A „Sárospataki Reformatus Nőegylet“** szépen halad kitűzött célja felé, s ha anyagilag is kellőleg megerősödik, bizonyára nagy hasznára lesz anyaszentegyházunknak. Ez a fiatal egyesület eddigelé 9 tehetetlen szegényt állandó havi segélyben részesít és 4 munkaképtelen nőt napi étellel is ellát. Van az egyletnek már egy kisebb-szerű „reformatus népkönyvtára“, melyből a sárospataki ev. ref. egyház tagjai vallásos tartalmú, erkölcsnemesítő olvasmányokat kaphatnak. Az egylet választmánya legközelebb tartott ülésén 20 koronát szavazott meg a szegény iskolás gyermekek részére vásárlandó tanszerekre s ugyanannyit a tanyákon szétszórva élő hitsorsosaink közt kiosztandó újtestamentomra és olyan népszerű modorban készített könyvre, a melyből egyházunk hitelveit megismerhetik azok is, kik felekezetünk iskoláiba nem járhatnak. Ugyanezen a gyűlésen határozta el a választmány, hogy szeptember 16-ikán délután vallásos ünnepélyt tart, 23-ikán pedig egy zenés tombolajátékot rendez, melyre a nyerepménytárgyakat az egylet tagjai ajándékozzák. Úgy értesültünk, hogy a szeptember 16-iki ünnepélyre felolvasóul *Radácsi György* theologiai tanárt nyerte meg a választmány.

— **Kerületi közgyűlés.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése szeptember 30-ikán kezdődik, a mikor is lelkészavatás lesz, aztán okt. 1—2. napjain a közgyűlési ügyek kerülnék tárgyalás alá. Vendéglátó a felső-borsodi egyházmegye egyik előkelő gyülekezete: a *boldvai* leend.

— **A miskolci lelkész-értekezleti kör** aug. 22-ikén tartotta gyűlését Miskolcon *id. Maklár Károly* elnöklete alatt. A megejtett tisztújítás szerint elnök lett: *id. Solyom Gyula* heő-csabai, jegyző: *Tóth Béla* harsányi lelkész. Tárgyaltatott a többek között ez a kérdés: *Van-e szükség ev. ref. egyházunkban különösebb fegyelmi szabályokra?* S a felelet ez volt: nincs, mert minden gyülekezetre s minden gyülekezeti tagra egyaránt helyesen

alkalmazható szabály nem készíthető, hanem a lelkészek, tanítók s előjárók példás élete, az intés, feddés s dorgálás alkalmazása azok, a melyekkel sikert érhetni el. Megállapított, hogy a köri értekezlet június, a közös július első felében tartandó ezután. Kimondatott, hogy kívánatos volna, ha az egyházmegye lelkészei rövid életrajzukat megírnák s beszolgáltatnák a levéltárba. (ó)

— **Pályakérdések az 1900—1901 iskolai évre a sárospataki főiskolában.** 1. *Vay-féle kettős-díj* (a múlt évről benmaradt nagyobb díjjal együtt két 50 korona 40 filléres és egy 33 korona 60 filléres díj). Egyházi beszéd irandó *Máté XII: 31* alapján „Minden bűn és káromlás megbocsáttatik az embernek, de a szent lélek ellen való káromlás nem bocsáttatik meg az embernek.“ 2. *Vay-féle nagyobb díj* (múlt évi, 67 korona 20 fillér) „Adassék elő s jellemeztessék az egyházi atyák erkölcsi felfogása.“ 4. *Vay-féle nagyobb díj* (ez évi, 67 korona 20 fillér). „Jellemezze a pályázó Varga Istvánt, Sebestyén Istvánt és Dr. Ballagi Mórt, mint isagogusokat.“ 4. *Tóth-Fischer díj* (az 1899/1900. évről felmaradt 60 korona). „Ismeresse a pályázó a XIX. század magyar ev. ref. egyházsónoklattani íróit.“ 5. *Pécely-díj* (84 korona) „Fejtse ki a pályázó azon bölcsészeti és vallás erkölcsi gondolatokat, a melyeken Madách „Ember tragoediájának“ conceptiója alapul és azon bölcsészeti eszméket, melyek annak tartalmával kapcsolatba hozhatók s mutassa ki ezen alapon általában, más példákkal is világosítsa azt a rokonságot, mely a bölcsész és költő lelkületében, jellemében megállapítható.“ 6. *Kövy-Okolicsányi díj* (48 korona, mely az 1898/99. évről maradt fel s az 1899/1900. évben is benmaradt). „Adassék elő a királyi-tanács eredete, szervezetének történeti fejlődése és alkotmányjogi jelentősége a mohácsi vészig.“ 7. *Kövy-Okolicsányi díj* (48 korona) „Fejtse ki pályázó a progressív adóztatás jogalapját, kapcsolatosan a személyes jövedelmi adóval.“ 8. *A Magyar Tudományos Akadémia által alapított Kazinczy-díjra* (10 drb arany) „Kazinczy Ferencz viszonya Kisfaludy Károlylyal és körével.“

— **Kérelem.** Az ev. ref. fő- és középiskolák, valamint tanítóképezdek és leányneveldek igazgatóságait tisztelettel kérem, hogy szíveskedjenek az 1899—1900-ik évre szóló értesítőket, ismertetés céljából megküldeni. *Dr. Tüdös István*, a „Sárospataki Lapok“ felelős szerkesztője.

— **Ehető szentképek.** Galiciában a jezsuiták ehető szentképeket árulnak, a melyeket mindenféle betegség ellen biztos óvszerül ajánlanak. Két krajczár az ára egy ilyen finom papirosra nyomtatott képnek, a melyhez nyomtatott használati utasítást is csatoltak. A kép bélyegnagyságu és a használati utasítást Solecki Lukács przemysli püspök imprimaturája alapján nyomatták. A használati utasítás számos „csodát“ is említ. Így egy 18 éves leányt megharapott egy veszett kutya. Az orvosok elhatározták, hogy a leányt elaltatják és azután a beleit kiveszik, hogy a szerencsétlen kioldás nélkül haljon meg. A beteg azonban előbb Campocavalloba akart menni, hogy Isten anyjahoz imádkozzék. Sűrű drótból készült szájkosarat kötöttek fejére és három ember vezette. A szent szűz előtt egyszerre megszólalt a leány: „Vedd le anyám a szájkosarat, nincsen már semmi bajom.“ Egy másik esetben pedig egy béna szocialista kocsiából kiszállva, mankón ment a kápolnába. Rövid buzgó ima után hirtelen fölkiáltott: „Csoda történt!“ És elvetette mankóját. Egyenesen ment ki a kápolnából és a kocsiába akart ülni, a mikor elbukott és lábát törte. Isten büntetése volt ez, mondja a nyomtatvány. Bizonyára azért, mert szocialista volt. Ennek a csodatevő szentnek képét rajzolták az ehető szentképekre, a melyek két krajczárért meggyógyítanak mindenféle nyavalyát... Ezt pedig az „Egyetértés“ hozta ez évi aug. 28-án. (Idők jele!)

— **Iskolai értesítés.** Az egri m. kir. állami felsőbb leányiskolában az 1900/1901. iskolaévben (szept. 1-én) nem csak a IV., hanem egyúttal az V. osztály is megnyílik, a mely osztályba oly növendékek léphetnek, a kik a felsőbb leányiskola IV. osztályát sikeresen végezték; továbbá azok is, a kik a polg. leányiskola IV. osztályából *legalább* jó bizonyítványt mutathatnak be. Vidéki növendékek elhelyezéséről az igazgatóság gondoskodik. Egerben, 1900. aug. 27-én. Révy Ferenc, igazgató.

— **Köszönetnyilvánítás.** A pusztafalusi ev. ref. egyház nevében hálás köszönettel adózom méltóságos gr. Forgách István urnak, a ki 60 koronát adományozott tornyunk építésére. Demjén István ev. ref. lelkész.

— **Az abodi ev. ref. leányegháznak templomujtási és iskolaépítési költségeire** újabban adakoztak: Szederkényi ev. ref. egyh. 2, ev. ref. lelkész 2, fitanító 1. Kovács Károly tanító 1, Szederkény község 1, Filep János 1, Jánosné 1, Melezer Gyuláné 5, Gyula 2, Ernő 2, Beniczky Aladárné 2, Eöri Szabó György 3, Perkupai ev. ref. egyház hívei 7-22, boldvai egyh. tagok 8, Áji egyház hívei 5-80, N. N., N. N., R. E., Drescsik János 4, Zádorfalvai ev. ref. egyh. 4, Dusza Lajos lelkész 1, Zádorfalva község 3, Zádorfalva ev. ref. hívek 15-30, A.-Szuha ref. egyh. 2, Szuhafői ref. egyh. 1, lelkész 1-40, Pósa J. tanító 1, Diószeghy D. 4, Naprágyi ref. egyh. 1, lelkész 1, tanító 1, Réthy József 1, Recskei ev. ref. egyh. 1, tanító 1, Szmerék Gyula 1, Járdán L. tanító 0-40, kövecsesi ref. egyh. 1, Szücs Lajos tanító 1, Kisely 1, Kovács Sándor 1, Tikász Károly 2, gróf Serényi 2, egyházi hívek adománya 10-35, Héthi ev. ref. egyh. 1, lelkész 1, tanító 1, Máres János 1, Ruzsikai István tanító 1, Csizi fűrdő ig. 2, Csizi ref. egyh. 0-5, N. N. 1, Dusza János lelkész. 2, Josvai Dénes s. lelkész 1, Osgyán Béla 2, Özv. Darvas Pálné 2, Runyai ref. egyh. 1, lelkész 1, tanító 1, kövecsesi lelkész 1, N. N. 2, putnoki lelkész 1 koronát Eddigi adakozás összege: 871 korona 51 fillér. Remenyik Lajos előkönyörgő.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R. L. Miért a hosszas hallgatás? Talán szemtől-szembe való szuttongatásra van szükség? Ezt is megtehetem a közügy érdekében. — P. M. A küldeményt megkaptam, — de ama másikat önkéntes felajánlás nélkül nem adhatom; ha a nekrológ író beveszi a szövegbe, akkor ezt, s a tizedet is beleszövöm — S. M. Levelező-lapon tudósítottalak, hogy a jelzett küldeményt nem kaptam meg. — L. O. A lap elveszés dolgaiban felhívjuk figyelmét többször adott figyelmeztetésünkre. Ugy látszik, megszapordtak ingyen olvasóink. Ilyen fajta ellenséggel is (vagy talán jó barátokkal?) kell küzdenünk. Az u. n. leadó posta-állomások igen sokszor kisebb-körmű kaszinóknak is beillenek, a melyeken a cím-szalag lehúzás nem „tisztességbe vágó” cselekmény, valamint az sem, ha esetleg az „egyházi lap” esetleg a cím-szalag elszakadása miatt nem lesz kézbesíthető. A politikai lap: az más! Arra nagyon kell ügyelni. Az egyházi lap azonban szenvedhet, ha „elmaradása” miatt az előfizető is elmarad. Magas erkölcs ez! — **Többeknek.** Az „Alkotmány” című lappal a „Magyar Szó”-ban folytatott vitáimért szívesen állok helyt bármikor bárki előtt is, főleg a mi a sárospataki főiskolában tartott reformációi emlékbeszédemet illeti, a melynek tartalmából egy jöttát sem engedek, mert tudatosan

s határozott céllal írtam minden sorát, minden szavát. Az a körülmény, hogy protestánsok között is akadnak, a kik félig-meddig (természetesen hát megett!) ellenem szólnak s az „Értesítő”-ben való közlést is nekem tudják be, holott ez utóbbiban semmi részem sincsen (mert nem tőlem függött a kiadása!) egyáltalán nem fészélyez. Az igazság kimondásában nincsen helye a tetszelgésnek. Az alkalmazkodási politikának igazságok hirdetésénél nincsen jogosultsága. Hogy talán „hírsorsosaim” némelyike is az „Alkotmány”-nak ad csakugyan igazat: az csak szomorú, de nem elszomorító tünet, a melynek nagyobb része talán nem is „ad rem,” hanem sokkal inkább „ad personam” esik. Ez pedig sokat, nem lehetetlen, hogy *mindent* megmagyaráz. — M. J. A főiskolai év-megnyitó ünnepély szept. 10-ikén lesz. Az igazgató-tanács azután tartja gyűlését. — L. K. A sárospataki főiskola tanári-kara eleget tett annak a felhívásnak, hogy a főiskola szellemi munkásainak egész vonaton való jobb ellátása miként volna eszközölhető. Nem a források, az anyagi eszközök kimutatása volt e tekintetben a kötelesség, hanem az, hogy *minő fokon leendő főiskolánk versenyképes?* Mert hogy épen a tanári fizetések dolgaiban nem versenyképes főiskolánk pl. sem a miskolci, sem a rimaszombati iskolákkal, elég bizonyosság e tekintetben az, hogy a sárospataki *theol. s jogakadémiai tanárnak ez idő szerint kisebb a nyugdíj jogosultsága, mint akár a miskolci, akár a rimaszombati nyugdíjra jogosultnak egyenlő szolgálati évek után.* A tanári kar munkájátát, ha óhajta, elküldöm. — B. J. Helyes. Belenyugodtam. — K. E. Jó úgy is. — S. S. A küldött nekrológot a következő számban adom. Köszönöm. — H. J. A gyűlési tudósítás most jön, a megemlékezés a jövő számban. Köszönöm mindakettőt. — S. J. A 33-ik számot elküldtettem a 36-sal!

Pályázatok.

A tornai egyházmegyében levő körtvélyesi egyházban a tanítói hivatallal összekötött s. lelkészi állásra pályázat nyitattik. Fizetése mint tanítónak 300 frt, mint s. lelkésznek 100 frt és az agg lelkésznel teljes ellátás. Tanítványok száma 40—50, kiket tanítani, az éneklést vezetni s az agg lelkész helyett, olykor-olykor istenítiszteletet végezni köteles.

Jelentkezések **szeptember 15-ig** a tornai ev. ref. esperesi hivatalhoz küldendők.

Szin, 1900. aug. 24.

Ragdlyi Géza,
esperes.

Az 1300 lelket számláló *hetényi* ev. ref. egyházba (Komárommegyébe) özvegy lelkész nő mellé exmittált segédlelkész kerestetik 1900 év szeptember 16-tól, 1902 március 10-ig terjedő időre. Évi javadalma: teljes ellátás, fűtés, mosás, lakáson kívül 400 korona. Lelkészképesítő és szolgálati bizonyítványai, keresztlevelel együtt Búcsra, Esztergomm., ntiszt. Veress Ede ev. ref. espereshez küldendők szeptember 9-ig. A kápláni állást f. évi szeptember 16-án kell elfoglalni.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

1—3

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.
Réggel gyorsvonat. 7 ⁴² órakor.	Réggel személyvonat. 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat. 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat. 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.
Réggel vegyesvonat. 6 ¹⁸ órakor.	Réggel gyorsvonat. 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat. 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat. 9 ³⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.” — Batta István. „Szemlélődés az elemi és középiskolai számtanítás mezején.” — Benke István. „Az abauji ev. ref. egyházmegye lelkeszi értekezlete.” — Szobonya István. „Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” — Illyés János. „A lelkeszi nyugdíjintézetéről.” — Felső-borsodi. „Két megfontolandó felterjesztés tanárválasztási ügyben a sárospataki főiskola részéről az egyház-kerülethez.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Komjáthy Béla

ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.

A létért való küzdelemre vagyunk teremtve és ezen küzdelemben egymásra vagyunk utalva.

Bár mily erős vagy böles legyen valaki, önmagában a küzdelmet nem folytathatja és nem képes semmi állandót alkotni, sőt az egyes embernek alkotása sokszor a rombolással jár karöltve.

A magára hagyott erő hatálytalansága teremtette meg az ismeretet az összetett erők hatalmáról.

Ez adott alapot a családnak, a községnek és az államnak.

De bármily nagy az összetartozandóság érzete s bármennyire érezzük szükségét az együttes működésnek, a család, a község és az állam, még önmagában nem viheti a harcra az összes erőket, nemcsak a fizikai erőt, a szellemi erőket is számításba véve, milyenek a szeretet, a lemondás és a lelkesültség.

Pedig az emberi nemnek mindent meg kell tennie, hogy a létező erők mindegyikét igénybe vegye, ha hivatását betölteni akarja. A fel nem használt erő, a mi alkotásra volna hivatva, — örökre elveszett.

Noha tudták az államalkotók: melyek a tevékenység törvényei, azért még sem tudtak soha oly böles és hatályos törvényeket alkotni, melyek az emberi tevékenységnek ne csak irányt adjanak, de ha kell békóba is szorítsák.

Érezték mindig és érzik ma is a gondolkozók, szükség van egy olyan tényezőre, mely a tevékenység törvényeit hatályossá teszi, mely a köz javára nemes igába fogja a tevékenységet és gondolkodást.

Tudjuk mi is, érezzük mi is, hogy szükség van egy olyan tényezőre, mely ösztönöz, bátorít és lelkesít minket a munkára; mely kötelez bennünket a köz javát előmozdítani, elriasztja tőlünk a csüggedést, megacélozza izmainkat, mely bennünk reményt kelt, táplál és tart fenn.

Ha vannak is egyesek, kiknek tevékenységét az etikai felfogás irányítja, mégis azon keresett tényező nélkül nincs biztosítva az államoknak, a fajoknak jogosult céljaik elérése.

Ezen tényező nélkül az emberek, az államok, a fajok hivatásukat be nem tölthetik.

Ezt a tényezőt feltalálni nem is nehéz. Velünk szü-

letett az. Velünk van a bölesőtől a sírig. Még ha szabadulni akarna is attól az ember, az lehetetlenség.

A puszták magányában, vagy a nagy világ zajában élő ember mind érzi, mind magában hordja azt.

Ez a tényező a felettünk álló isteni hatalom félelme.

Ez a tényező a vallás.

Ezt a tényezőt igénybe kell venni az embernek, a társadalomnak, az államoknak és fajoknak, ha élni és fennmaradni akarnak.

Ha ez igaz, az a kérdés tolul előmbé: mi a vallás?

A vallás elismerése, félelme azon isteni hatalomnak melyet érezünk, látunk, hallunk, tapasztalunk és a lelünkbe beoltott lelkiösmeret kiáltó szava, a jónak a nemesnek, igaznak szeretete, a rossznak elítélése.

Vallás csak egy van a világon, mely nemünkkel egyszerre született.

Annak külnyilvánulásai lehetnek különbözők, de bensőleg csak egy lehet.

Ezen benső vallás nélkül nincs társadalmi, nincs állami élet.

Ha vallás nem volna, azt fel kellene találni.

Mint mondtam a vallás külnyilvánulásai lehetnek különbözők. Most pedig azon tételt állítom föl, hogy ezek a különbségek jogosultak is, szükségesek is.

Azoknak idomulniuk kell a népek, az államok és fajok szokásaihoz, hagyományaihoz, értelmi képességeihez és igen sokszor egyes államok és fajok fennmaradásainak különleges feltételeihez.

A vallás külső nyilvánulása csak eszköz, a vallás lényege mindig egy és ugyanaz.

Ennek egyik bizonyítéka az is, hogy a keresztyén-ség átvette és fenntartotta a régi pogány isteni tisztelet külnyilvánulásainak legnagyobb részét.

Tették ezt azért, mert ezt jó eszköznek tartották arra, hogy a nép minden rétege az egyedüli vallás elvei, parancsai szerint éljen és munkálkodjék.

Noha jogosult, indokolt, sőt szükséges a vallás gyakorlásának külnyilvánulásaiban a különbözőség, mégis, fájdalom, egyes felekezetek, az eszköznek feláldozták a benső vallást.

A szereteten alapuló vallás nevében, gyűlölséget hirdettek azok ellen, kiknél más a vallás gyakorlatának külső nyilvánulása.

Noha minden felekezet az egyedüli vallás érvényesülése okából keletkezett, mégis fájdalom, támadtak olyanok, kik az emberek vallási érzületét önző céljaik rabszíjára fűzték.

Felhasználták az emberek vallási érzületét, hogy saját hatalmukat neveljék; a népet félrevezették, hogy felhasználhassák.

A népet a felvilágosodás elől elzárták hogy igában tarthassák.

Ezek a gyászos jelenségek szülték meg a kereszténység kebelében a reformációt. És én nem átalom kimondani azt sem, hogy nálunk, hazánkban, az állami és faji fennmaradás különleges feltételei is indokolta, szükségessé tették a reformáció elveinek térfoglalását.

E kettős kiindulási pont teremtette meg azt, hogy felekezetünk keletkezésétől mai napig vallásos és hazafiúi szeretettel viseltetett e hazában élő minden vallásfelekezet iránt.

Parancsolta ezt nekünk, először a valódi vallás alapja: a szeretet; másodsor annak tudata, hogy állami és faji fennmaradásunk egyik fő biztosítója az egyenetlenkedés és viszálykodás elkerülése.

Nézzünk végig történelmünkön és látni fogjuk, hogy sem az üldözés, sem a sanyargatás, sem a szegénység nem zökkentette ki felekezetünket azon kötelességéből, mely azt mondja: ápolni kell e haza lakosai között, felekezeti különbség nélkül a szeretetet.

Nem zökkentette ki semmi azon véleményéből, hogy Isten, Haza és fajunk árulója az, ki a vallás külső nyilvánulásaiban mutatkozó különbségeket arra használja fel, hogy az ellentétek, a viszály magvát hintse el.

Századok tesznek tanúságot arról, hogy felekezetünket a vallás parancsai mellett, államunk és fajunk fennmaradásának nagy célja irányította, vezette és korlátozta működésében mindenkor és a hazaszeretetre, a szabadságra, a függetlenségre törekvéssel, egygyé, egymástól elválaszthatatlanná lett.

Alig van ország, hol több üldözés és igazságtalanság érte volna a reformáció híveit, mint hazánkban.

A vérpad, a gálya az út jelző, a merre haladtunk.

És a mi felekezetünk mindig hű maradt e hazához, türt, szenvedett és remélt!

Soha el nem hervadható érdeme felekezetünknek az, hogy a magyar faj és nyelv megmentését, vallási hitelnek fogadta el.

A magyar nemzetnek minden igaz és hű tagja elismerte és elismeri ezt.

A mi ügyünkben mindig a nemzet, a faj ügyét látták.

Régibb és újabb történelmünk tanúsítja, hogy más felekezetek nagyjai is, haza és fajszeretettől ösztönözve, noha hűek maradtak felekezetükhöz, a mi küzdelmeinkben résztvettek.

Ma a felvilágosodás korát éljük. Az ismeret a tudomány óriási léptekkel halad.

Az emberek öntudatra ébrednek. Érzik hivatásukat. Tudatával kezdenek birni jogaiknak, szabadságuknak.

A megtisztulásnak indult fogalmak hadat üzennek azoknak, kik a néptömeget csak saját önző céljaik eszközévé alacsonyítják le.

Ez a derengés nem tetszik azoknak, kiknek elemük a sötétség, kik hatalmukat a tömegek butaságára építik.

Utját akarják állani a viradatnak. — A kezökben, a birtokukban lévő anyagi és szellemi hatalmi eszközökkel igyekeznek az emberi szabad gondolkodást elfojtani.

Az egész világon folyamatban van ez a harc.

Egy mesterileg megalkotott intézmény, melynek tagjai nem akarnak egyesülni a társadalommal, sőt mereven elválasztják magukat attól; — küzd kitartó eréllyel a felvilágosodás ellen.

Küzd tehát ellenünk is, mert felekezetünket a felvilágosodás szülte.

Mindenütt nagy baj ez, mert ez a küzdelem meg akarja állítani a haladást.

Legnagyobb baj ez nálunk, mert itt a harc fajunk ellen is irányul.

Minden igaz magyar, bármely felekezethez tartozzék is, érzi és tudja azt, hogyha a harc a mi leveretésünkkel végződik, az végzetes lehet fajunkra, állami önállóságunkra.

Igaz, hatalmas az ellenfél, igaz nagy erők állanak velünk szemben, de ez minket ne csüggyessen.

Bizzunk Istenben! Bizzunk hazaszeretetünkben.

Bizzunk a harcot vezető felekezet egyeseinek haza és faj szeretetében.

Mint a példák mutatják a multból is, a harcot vezető felekezetnek kiváló és nagy alakjai, mindig jobban szerették hazájokat és fajukat, mint a sötétség diadalát.

Védelmzőink voltak, mert mindig látták, tudták azt, hogy az ellenünk szított harc győzelme, csak egy mesterileg megalkotott intézmény tagjainak mindenhatóságát eredményezné.

Ne csüggedjünk tehát! A kitartás, a hűség, odaadás és lelkesültség vezessen bennünket kötelességünk útján.

Különösen és főképp maradjunk hűek a kettős indokhoz, mely e hazában megteremtette felekezetünket.

Legyen velünk a szeretet, mert azt vallásunk parancsolja. Kerüljük a visszavonást, a mi édes magyar hazánk és fajunk legnagyobb veszedelmét.

Tudom én azt jól, mert magam is érzem, hogy nehéz az indulatnak (mely mindig rossz tanácsadó) ellentállani. Különösen nehéz, mikor oly durva, Isten, Haza és faj ellenes jelenséggel találkozunk, mint a milyeneket a legutóbbi időben tapasztaltunk.

De vegyünk magunkon erőt, előttünk legyen vallásunk elve, hazánk és fajunk szeretete!

De nincs is okunk kétségbe esni.

A viradást megakadályozni nem lehet.

Azok az ádáz ellenségek, kik nekünk harcot üzennek, a butaságot ideig-óráig hatalommá emelhetik, de a végdiadal csak a miénk lehet.

Nekünk meg kell mutatnunk, hogy a magyar haza, a magyar faj mindig számíthat felekezetünkre.

Azokat, kik ellenünk harcot indítottak, úgy is, mint a vallás hívei, úgy is, mint a hazának hű fiait, ne tekintsük ellenségünknek. Csak szánakozzunk rajtuk, kiknek agyát és szívét behálózta egy vallási ritushoz kötött örület.

Reményeljük, hogy beteg agyukat a feltámadó hazaszeretet, a felvilágosodás ki fogja gyógyítani.

Mint mondtam, a vallási érzület segítsége nélkül nincs családi, nincs társadalmi, nincs állami élet.

Minden felekezet áldásosan működik tehát, ha a vallási érzületet felkölti és terjeszti.

Különösen áldásos a mi működésünk a vallási élet terén, mert a mi felekezetünk e hazában a magyar faj érdekének is szolgálatában áll.

Noha felesleges, mert tudom, hogy egy véleményen vagyunk, mégis tisztelőleg kifolyólag kérem önöket, hogy az élet hivatás minden terén, a szeretethez, a haza függetlenségéhez, a magyar faj fentartása és fennmaradásához való törhetlen ragaszkodás legyen indítójuk és vezérük.

Ezzel az egyházmegyei közgyűlést megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Szemlélődés az elemi s középiskolai számtanítás mezején.

(Folytatás.)

Az ily tanításnak nem lehet eredménye, mert ily képtelenséget — hogy oly tárgyakkal operáljunk, mely tárgyaknak még fogalma is homályos, vagy teljesen sötét előttünk — a számok kérlelhetlen logikája meg nem tűrhet és nem is tűr. De helytelen módszert alkalmaz igen sok tanító a tanítás megkezdésénél azzal is, hogy a számkörök helyett az operáció szerint haladva rakja le a számtan óriási birodalmának kezdő lépcsőit a helyett, hogy a számokat körökre osztaná (a mint az új tanterv kívánja 1—20-ig, 1—100-ig stb.) s eme kis körökben biztosan gyakorolná be mind a

négy alapterületet. Ez a helytelen módszer a számtanításnak és tanulásnak gépies ízetlenséget ad, mely egyoldalúságánál fogva a gyermek lelkében a tárgy iránt unalmat idéz elő, melynek nyomába lépnek a hanyagság, közöny stb., mert itt is teljesül az a régi igaz közmondás: »Az unalom a legtöbb bűn forrása.«

Míg ezeken a bajokon segít az új tanterv, bár egyelőre az sem öli ki teljesen a helytelen módszer alkalmazásának pusztító munkáját, mert hisz a legtöbb tanító (épügy, mint igen sok tanfőú) megszokott módszerét nem könnyen adja fel, annyira be élte már magát abba s saját tapasztalatai mindig neki adtak igazat (??) — de van még ennél egy nagyobb baj is, mely szintén a számtan eredményes tanításának rovására történik.

A tanító kiképzése nem szakszerű, de encyklopedikus; dacára ennek az előítéletek még a tanítók lelkét sem hagyják érintetlenül. És itt a szegény mathezis részesül abban a mostoha bánásmódban, hogy a tanító — legtöbbször — éppen ezzel a tudományággal nem rokonszenvezik s e miatt kedvetlenül, unalmasan, rendszertelenül adja elő a tananyagot, azt is csak nagyjából, felületesen és nem megvilágítva az értelem lelkével. Jaj aztán az ilyen iskolában a számtan oktatásának! ugyan hogy lehetne aztán kívánni az ilyen tanításnál megfelelő eredményt?!

Pedig erre is igen számos példa van! fájdalom, de való. — Ugy hiszem a felhozott 3 esetből is világos, hogy a számtannak helytelen módszere szerint való tanítására számos alkalom kínálkozik s bizony mondjuk meg nyíltan — igen sokan felhasználják azt, nem gondolva meg, hogy mily nagy kárt okoznak ezzel a tanulónak s magának e tudománynak is. Hiszen a számtanban helytelenül vezetett gyermeknek a számokkal való foglalkozás nem mulatság és élvezet, de éppen ellenkezőleg a legnagyobb nyűg és teher; tovább haladásra a gyermek alap nélkül nem képes, bizonytalansága rettegéssé lesz, unalma, közönye utálatá fejlődik s alig várja, hogy lerázhassa magáról az iskola porával a csömörlésig megunt tárgyat: a számtant. Mi sem természetesebb annál, hogy az ilyen gyermek aztán folytonos megvetéssel s megszabadulva tőle, gúnynyal néz vissza a gyűlölt tudományra. Tehát már a népiskola padjai között magába szívja a gyermek a számtan iránti ellenszenv csiréit, melyek idővel őt is »az előítéletekkel telt csoport« lelketlen vagy félre vezetett hívei közé vezérlik. S ha még hozzáveszszük ezeket azokat, a kik hanyagságból, vagy egy-két eredménytelen kísérlet folytán visszavettednek s nem is törekednek annak elsajátítására, akkor világos és kimagyarázható lesz előttünk a statisztika szomorú adataival bebizonyított azon tény, hogy némely elemi népiskola 50—60 tanulója között alig akad 10—12, a ki valóban tisztán és világosan megértene a számok fogalmát, rendszerét s az operációkat.

De menjünk tovább!

A tört számok elméletének megismerése és alkalmazása csak az 5-ik és 6-ik osztály penzumájához tartozik s mivel pedig a népiskola 4-ik osztályában nyert bizonyítvány elég a középiskolába való felvételre s így a négy operáció ismeretével indul utnak a gyermek a gymnasiumba, itt pedig előlről kezdik ismét ugyanazeknek tanítását, ez a műveletekben jártas gyermeknek igen könnyen megy s úgy szólván gondot sem fordít annak tovább gyakorlására. Igen ám, de még az első évben rá kerül a sor a sokkal komplikáltabb törtekre is s ennek, mint teljesen ismeretlen fogalomnak elsajátítása — főleg az előbbieknél könnyűsége után — ismét

óriási akadályt képez abban, hogy a tanuló a számtan eme nehéz részét, — mely a továbbiakban ismét alapul szolgál, — megérthesse. — Így aztán sokszor a népiskolában épített alap is megrendül s ez a magyarázata annak, hogy igen sok gyermek, ki a népiskolában talán kitűnőt kapott a számtanból, a gymnasiumban alig bírja kiérdemelni az »elégséges«-t is, ámbár a középiskolai I. osztály számtanításának anyaga majdnem csupán a népiskolában tanultaknak erősítésére, begyakorlására szolgál. S mivel a gymnasium alsó osztályaiban a számtant előadó szaktanárnak a legtöbb esetben fizikai ideje sincsen a népiskolában vesztettek helyreállítására, de a gyermekek — a sok tárgy és elfoglaltság miatt — sem foglalkozhatnak bővebben, nem pláne specialiter eme tárggyal, így az osztály legnagyobb része vagy semmilyen vagy korhadt, roskatag alapot épít tanulmányainak tovább folytatásához; így a számtan a felsőbb osztályokban mindig nehezebb tárggyá lesz s a tanuló előtt a középiskola rémképévé fejlődik. A gymnasium IV. o. algebrai anyagának tiszta felfogására és megértésére a hibás alap miatt már teljesen képtelen a tanuló s mivel a gymnasium felsőbb osztályának tananyaga éppen a tanuló algebrai ismeretere van alapítva, ebből könnyen kimagyarázható a kedvetlenség, a tárgy teljes elhanyagolása a tanuló részéről s az a nagy szorongás, a melylyel a tanuló a mathezis órákat, — hogy diákos kifejezéssel éljek — »leszorítja.« Ennek tudata a tanárnak óriási gondokat okoz, mert tanítása sikertelenségéből módszere helytelenségére következtetve, kénytelen sokszor a helyes eszközöket — helytelen módszerrel és eszközökkel cserélni fel a siker érdekében, de hibás alap mellett hasztalan minden törekvése s szomorúan belenyugszik ő is a rideg valóba, hogy a gyenge alap miatt 40—50 tagú népes osztályának $\frac{3}{4}$ -ed része nem képes a megkívánható eredményt gyakran még megközelíteni sem. Az ilyen tanulókat aztán mind el nem buktathatja, mert akkor a középiskolai növendékeknek fele kiesnék, sok esetben olyanok is, kik más tantárgyakban kitűnő előmenetelről tesznek tanubizonyosságot s mathezis nélkül is fényesen megállják helyüket az életben.

A gymnasiumban a számtan anyagának tanítási módszerét azért sem tartom szükségesnek részletezni, mert ott szaktanárok működven — a legtöbb esetben már csak tárgyak iránt való vonzódásból és szeretetből is a leghelyesebb mód szerint, mennél világosabban és értelmesebben igyekeznek azt tanítványaik elébe adni. Itt is vannak ugyan kivételek, kiknél bekövetkezik e közmondás amaz arany igazsága: »Nem az a jó tanár, a ki sokat tud, hanem az, aki mit tud, azt a tanítványaival is képes megértetni.« Vannak olyanok is, kik nem tudnak lebecsátkozni előadásukban teljesen a gymnasista szellemi látköréhez, annyira elvonta figyelmüket az egyetemen hallgatott felsőbb matematikának tág mezeje, de ezek — legtöbbszörre a kezdőknél előforduló s gyorsan megszűnő hibák, mikre a gyakorlat és tapasztalás csakhamar gyógyító írt hoz. — Sokkal nagyobb baj volna már az, ha a gymnasiumi számtanárnak nem volna meg a kellő szakismerete s előadási képessége, de amazz az egyetemi szakszerű kiképzés, emezt a paedagógiai ismeretek s főleg a semináriumi gyakorlatok — úgy szólván — majdnem teljesen kizárják s azok súlyos következményeitől megmentik a középiskolákat.

Igen nagy fontosságú dolog a tanulóknál a számtan tanulási módszere, melynek egyedüli igaz- és helyes útja az elméleti résznek a megvilágítása, példákban való gyakorlás által; általában véve pedig a számtannal

könnyebb az elméleti rész, mint annak gyakorlati alkalmazása. De emez sokkal fontosabb és hasznosabb. Az a tanító, vagy tanár, ki a gyakorlati példadolgozásra nem sokat adva, a mathezis elméleti oldalára fekteti a fősúlyt, sohasem éri el azt az eredményt, mintha az ellenkező utat követi. A példák kidolgozása fejleszti az ész tehetség rugékonyságát, eleveenségét és sokkal élvezetesebbé teszi az elméleti részt is. Azért kívánja Comenius, hogy ne fogjunk addig a szabályoknak bő tárgyalásába, levezetésébe és bebizonyításába, míg annak helyességéről előzőleg példákból világosan meg nem győződünk. Különösen a gyakorlati életből vett példák dolgoztatásával ébresztjük fel az ifjú érdeklődését a tárgy iránt s egyszersmind teljesítjük Dierwégnek ama fontos elvét: »Az életnek taníts!«

Hogy a példadolgozásnak mily óriási haszna van, azt a reáltudományoknak s főleg a matematikának még legnagyobb ellenségei is kénytelenek elismerni, mert hiszen mathézist, annak úgy elméleti, mint gyakorlati részét másképen, mint írva tanulni, nem lehet. Ezzel szemben aztán a beemléztetés módszerét hiába alkalmazza. bár ki is, ez nem más, mint szappanbuborék, mely hamar szétpattanva értéktelenné lesz; ép úgy van ez a mathézisnél is. A ki így tanulja azt, az sohasem lesz képes annak megtanulására, annál kevésbbé annak megértésére; hiába »vágja be,« tudásának nincs alapja s nem más az, — hogy egy tanári műkifejezést használják — mint értéktelen, fölületes »szalmazás«

(Vége köv.)

Batta István.

KÖZÉLETÜNK.

Az abauji ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete.

Szokás szerint az egyházmegyei gyűlést megelőző napon, aug. 27-én tartotta meg az abauji ev. ref. egyházmegye lelkészegyesülete értekezletét Kassán, a ref. templomban. Talán a szorgos munkaidőnek kell betudni, hogy a szokottnál is kevesebben jelentek meg lelkész-társaink az értekezleten. Pedig nem mondhatjuk, hogy valami békés időket élünk, a mikor elvonulhatunk a magunk csendességébe, belemerülve a tudományok elvont világába, vagy ráérünk egyházunk építése helyett saját vagyoni jólétünk gyarapítása után vetni magunkat. Sőt inkább, ha valaha, most van rá szükség, hogy egymást kölcsönösen bátorítva, erősítve, sőt támogatva, keressük a szellemi harc legalkalmasabb fegyvereit. Mert hiszen, ki merné már most tagadni, hogy csakugyan megindult ellenünk, protestánsok ellen a harc, a *pax* jelszava alatt?

Erre az ellenséges irányzatra mutatott rá *Idrányi Ferencz* elnök, megnyitó beszédében, a ki így szólott:

„Nehéz és válságos időket élünk, — úgy mond — a természeti világ is igen mostohán bánik velünk. Van azonban nekünk ennél sokkal nehezebb bajunk. Elénekelhetjük: „a mi régi ellenségünk háborog ellenünk, erővel, hatalommal,“ ha nem épen fegyverrel is. Köztudomású dolog, hogy a római klérus elvül mondta ki a prot. egyházak megsemmisítését, és ezen elvnek végrehajtásán nagy erővel és buzgalommal működik, a térítgetések és reversálisok kicsikarásával. De még ezt sem tartják elegendőnek. Ugy látszik, hogy keresik az alkalmat a megsemmisítésünkre kimondott elvnek nyílt láza-

dással való megvalósítására. A néppárt, vagy helyesebben papi párt erősen szervezkedik. Minden plébánosnak kötelessége hivatott néppárti képviselőre szavaztatni s a mint eleitől fogva igen ügyesnek mutatta magát a klérus a nép megtévesztésére és elámtására szolgáló eszközök és módok kitalálásában, őseitől most sem marad el. A néppárti hitlevelek millió számra gyártatnak. A jeruzsálemi ima hógörgeteg módjára növekedik. A róm. kath. templomokon ünnepélyek alkalmával nem a nemzeti zászló, hanem a pápai zászló leng. Római kath. gyűléseken nem a nemzeti himnust, hanem a pápait éneklük. Zichy János gróf azt mondta, hogy öt nagy csapás érte a magyar hazát és a r. kath. egyházat. Török, tatár-pusztítás, a reformáció, a josefinizmus és az egyh. politikai törvények. Tehát a tatár pusztítással egyenlőnek állítja a reformatiót. Azt mondják, hogy Zichy János jól képzett, tudományos ember. Én ugyan kételkedem ebben, mert egy tudományos embernek tudni- és látni kell azt, hogy a magyarság eszméjét a reformátusok tartották meg már majdnem 4 század óta; tudnia kellene, a mit a köznép is tud, miért neveztetnek a reformátusok „magyaroknak.“ A ki ezt nem tudja, vagy tudni nem akarja, azt tudományos embernek nevezni nem lehet. Közébedek alkalmával rendes szokás, hogy az első pohárköszöntőt a királyra mondja az erre kiválasztott előkelő tagja az asztalnak. Nem így a pápisták! Náluk az első toaszt a pápára mondatik. Tehát egy idegen ország lakója elsőbb hatalom nekik a magyar királynál. Vajjon lehet-e hát másként venni a szájukból hangzó azon gyakori nyilatkozatokat, hogy ők a magyar haza érdekében munkálnak, mint hazugságnak, ámtásnak, melylyel a hiszékeny lelkeket megtéveszteni akarják?“

„Most már, a mit eddig titokban rejtegettek, nyíltan bevallják püspökök és világiak, hogy a klérus uralmát akarják visszaállítani; azt a gyászos korszakot, midőn az általok etetnekeknek nevezettek ezer számra fogattak el, ölettek meg és javaik a klérus uralma, gazdagsága megnagyobbítására fordítottatott.“

„Különös felfordultsága az emberi észnek, hogy a világi róm. kathólikusok egészen leplezetlenül segítik elő a klérus törekvését. Egészen más az, ha egy prot. világi férfiú küzd a prot. egyház igazságaiért, hiszen ezzel a maga igazait is győzelemre juttatni törekszik. De ha egy pápista ember működik a klérus világi uralmának visszaállítására, mi haszna vagy mi dicsősége van abból? Hasonlónak tartom én az olyat az olyan teherhordó állathoz, a melyik tudja, hogy az iga hordozásából neki legfőlebb az ostorból jut ki bőven.“

„A klérus kimondta tehát a nyílt harcot ellenünk; mi pedig türelmet, békét hirdetünk, nem akarjuk észrevenni és megérteni, hogy a támadó ellenség ellen védelmi állásba kell helyezkednünk, össze kell tartanunk, hadd lássák ellenségeink, hogy a magunk igazából egy jottát sem engedünk! Türelmet és békét hirdetünk mi, pedig én úgy látom, hogy a mult sötét századok szellemené tért vissza a róm. kath. klérus tagjai közé. Akkor is háborúval állítottatott helyre a rend, a reakció sötét lovagjai odúikba háborúval kergettettek vissza. Tartok tőle, hogy a klérus féktelenkedései előbb-utóbb a vallás-háborút idézik elő. Azonban erős a reménységem, hogy azon háborúban nem maradunk magunkra. A róm. kath. elem értelmes része meg fogja látni a hamisságot, az igazságnak védelmére kel s velünk együtt harcol a gonoszság és pap uralom ellen?“

Hogy nem túlzás e megnyitó-beszéd sötét színe, csak egy eset is elegendő bizonyítja. A *szent István* napjának híveinkkel való erőszakos megünnepeltetése. Egyik lelkész-társunk előadta, — bár csak

nem mindnyájunknak van ez irányú több-kevesebb tapasztalatunk, — hogy hivatásukat mezei munkától fegyverrel riasztgatták el a csendőrök „szent” István napján és holmi feljelentéssel, birságolással is fenyegettek. Az értekezésnek az volt a véleménye, hogy e túlbuzgó hivatalos közegek ellen feljelentést kell tenni hivatalos hatalommal való visszaélés miatt. És ha hivatásuk a munkaszünet be nem tartása miatt megbirságoltatnának, nem szabad az I. fokú ítéletbe belenyugodni, hanem provokálni kell a felsőbb bíróságok ítéletét is, hadd tudjuk meg már végre valahára, lehet-e a „jog-, törvény- és igazság” virágzása idejében egy kiváltképpen r. katolikus! ünnepet, habár „nemzeti ünnep” címe alatt is a prot. hívekre ráerőszakolni?!

Az egyház belső életére tartozik az az indítvány, a melyet az értekezlet el is fogadott, hogy készíttessék egy egységes, minden egyházat kötelező *liturgia*. Mert hiszen magyarországi ref. egyházainknál, — hogy az az indítvány szavaival éljek, — e tekintetben az a mennyi ház, annyi szokás elve divatozik. Nemcsak az egyes kerületekben, hanem ugyanazon egyházmegye egyes egyházainál is más-más módon végeztetnek az egyes istentiszteleti cselekvények. Ezeknek egységesítése végett felterjesztést tesz lelkészegyesületünk az egyházmegye, illetőleg egyházkerület útján a konventre, hogy ily egységes istentiszteleti szertartási rend megállapítását sorozza a legközelebb összeülendő zsinat feladatai közé.

Hosszas eszmecserére adott ealkalmat a konventi végrehajtó bizottságnak a konv. nti jegyzőkönyv 10 pontjából kitűnő azon szándéka, hogy az országos özvegy-árva-gyám-intézet javára a folyósított államsegélyekből újra 10% belépési és 2½% évi járulékot akar szedni. Ha a végrehajtó bizottság ezt a szándékát keresztülviszi, úgy olyan esetek is elő fognak fordulni, hogy valamelyik lelkész az 1894. évi összeírás szerint 700 frt után fizet járulékot, most kap 200 frt államsegélyt, ez után újra fizetni kell a járulékot, így 900 frt után fog fizetni, holott *hivatalosan* 600 frt a fizetése! Sőt nyilvánvaló lesz így, hogy a konventnek két-féle számadása van. Egyik az állammal szemben, hogy minél több segélyt kapjanak a lelkészek; másik a lelkészekkel szemben, hogy minél több évi járulékot fizessenek. Ebben az ügyben nem foglal álláspontot az értekezlet, mert úgy sem tartotta sürgősnek a határozatot. Majd ha az államsegélyek ki lesznek utalványozva, majd ha csakugyan meglátjuk mily eljárást követ a végrehajtó bizottság, elég lesz akkor tiltakozni az eljárás ellen.

Az értekezlet látogatottabbá tétele végett még az is határozatba ment, hogy ezután minden lelkész köteles legyen elmaradását az elnöknel igazolni. Vajha ne az elmaradottság igazolatlanság így!

Benke István.

Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Egyházmegyénk ez évi rendes, őszi közgyűlését auguszt. 28-án, szokott helyén: Kassán tartotta meg. A templomi rendes istentisztelet elvégzésével, a templomból a vármegye házáig vezető útvonalon egy csoportba verődött, feltűnést méltán keltő felvonulást követőleg a vármegyei háza díszes székterme fogadta be a szép számban megjelent egyházi és világi tagokat. Itt Révész Kál-

mán esperessel együtt imára emelkedett fel minden jelenlevő, imádkozván esperesünk belső ihlettséggel elhangzott szavai után az Isten megsegítő, megszentelő és megáldó kegyelméért.

Meczner József egyházmegyénk — buzgóságban s egyháza iránt tettekkel megmutatott szeretetében felülmulhatatlan — gondnoka nyitotta meg ezután a gyűlést, rámutatva találó vonásokban a kiélezett felekezeti viszonyok áldatlan voltára, de mint máskor, úgy most is reményt igyekezett támasztani a jövőt sötét színben látó s e miatt aggódó lelkekben a viszonyok megváltozása és jobbra fordulása iránt, kifejezést adva amaz erős hitének s reményének, hogy a magyar józan társadalom nem ül fel a hazug jelszavaknak, hanem tudni fogja kötelességét a közbéke fenntartásában és ápolásában édes magyar hazánk javára teljesíteni.

Ez általános helyesléssel fogadott megnyitó beszéd után Révész Kálmán esperes terjesztette elő félévi jelentését általános vonásokban az egyházmegye életéről.

A gyűlésen meg nem jelent tisztviselők bejelentett okaiknál fogva igazoltattak. A tisztviselői kar Cziáky Endre felső-dobszai lelkész aljegyzővé megválasztatása folytán, hivatali esküjének letételével egészített ki teljessé.

Örömmel s szíves köszönetének kifejezésével fogadta közgyűlésünk főtisztelendő s méltóságos Kun Bertalan szeretve tisztelt püspökünknek esperesünkhöz szétosztás végett küldött 50 példányát azon „Jubileumi egyházi beszéd”-nek, melyet miskolczi 50 éves papságának évfordulóján mondott el.

A főtisztelendő egyházkerület tavaszi közgyűlésének 61. jegyzőkönyvi pontja alatt az egyházmegyékhez tárgyalás végett leküldött miskolczi tanítónőképző tervezett felállítása, illetőleg leánynevelőnek az 5—6. osztálylyal kiegészítése ügyében, úgy határozott egyházmegyénk, hogy az 5—6. osztály beállításának tervét örömmel üdvözli s erre a célra tíz év alatt, kamat nélkül egyenlő részletekben lefizetendő 2000 koronás alapítványt tesz; a tanítónőképző szervezésének ügyét azonban anyagi szegénységünkre való tekintettel a későbbi jövőnek hagyná fel megvalósítás végett.

Lelkészi beerősítés csak egy volt, a Simon Andor Barkáról (Tornai em.) N.-Bozsavára egyhangúlag megválasztott lelkészé, ki új állását a jövő év tavaszán fogja elfoglalni, mely időig a n.-bozsavai egyház felügyeletével Janka Károly k.-vágási lelkész bízott meg, mivel segédlelkész ide már nem jutott, bár a jelen viszonyok között elég szép számban, négyen kértek és nyertek bekebelezést segédlelkészek egyházmegyénkbe.

A 4. bekebelezett s. lelkész közül Baksy István a sáros-pataki főiskolához, ennek széniori hivatala ellátására, egy évi szolgálattételre elbocsájtást nyert; ifj. Benke István Pamlényba, Rácz Kálmán Radványba helyettesül, Molnár István Abaujvárra káplán tanítóul berendelése, valamint Dékány Lajosnak Abaujvárról Csenyétére áthelyezése s Gönczy Gábornak s. lelkészi minőségben továbbra is Kassán meghagyása tudomásul vétetett.

Tanító választások a következő egyházakban történtek: ifj. Tóth István Gagy-Bátorból Vilmányba megválasztott s beerősített. Maklár József gagy-bátori és Szécsényi István buzitai megválasztott tanítónak rendes kántor-tanítóvá megerősítése bizonyítványuk bemutatásának a feltétele mellett jövő évi tavaszi gyűlésünkre halasztatott el; addigi ott működésük tudomásul vétetett.

A pányoki leányegyház új torony építési tervrajzát s költségvetését, a felső-regmeczi egyház iskola és

tanítói lak építésére vonatkozó tervrajzát s költségvetését elfogadta közgyűlésünk, az építkezésre engedélyt adott. Ezzel kapcsolatban öröndetes tudomásul vette, hogy a felső-regmeczi egyház hivei önként magukra vállalták az építés költségeire még hiányzó s kölcsönveendő 4000 korona összegnek 8 évi részletben leendő kifizetését, melyből az anyaegyházban lakó hívekre évenként földadójuknak 60% — a leány egyház hiveire 30% — a külbirtokosokra 15%-a esik.

A történelmi hírnévvel méltán dicsekedhető, 33 évvel ezelőtt anyából leányegyházzá lett vizsolyi gyülekezet újból anyásítása megengedettett; a lelkészi állomás betöltése azonban a Congrua ügy végleges elintézéseig függőben hagyatott, küldöttséget bízván meg egyházmegyénk azzal, hogy a lelkészi szolgálatokat eddig teljesített vilmányi lelkész tanító és vizsolyi tanítóval szemben a változandó viszonyok folytán felmerülő jövedelmi differentiákat közmegnyugvással intézze el.

Megyei lelkész egyesületünk kezdeményezése folytán felterjesztést küld egyházmegyénk a főtisztelű egyházkerületre, egy magyarországi ev. ref. egyházunkat egyenesen kötelező új liturgia készítése érdekében, kérvén e fontos ügynek a legközelebb összeülendő zsinat tárgyai közé leendő besorozására a további lépések megtételét.

Az országos egyházi közalapi segély-kérvényeket az ezek megvizsgálására kiküldött bizottság véleménye után 11 egyház részére 1600 korona, 2 lelkész számára 200 korona ajánlással terjeszti fel a főtisztelű Egyházkerületre. Egyházmegyénk szigorú bírálatot gyakorolt a kérvények felett, a kért összeget tizedrészére szállította le, azon célzattal, hogy felsőbb hatóságaink munkáját e részben megkönnyítse és azon reményben, hogy az így megállapított segély összeg megadható lesz.

Az egyházmegyei közpénztárba fizetni kötelezett járulékokat, tavaszi közgyűlésünk által ez ügyben kinevezett bizottság munkálata és véleménye után a lelkészi és tanítói fizetések, illetőleg jövedelmek $\frac{6}{10}$ %-ában állapította meg, mely kulcs a régihez viszonyítva jóval nagyobb összeget biztosít a közpénztárnak. Az így nyert jövedelmi többletet az esperesi, jegyzői és dékáni stbi tiszteltdíjak felebbemelésére kívánja fordítani egyházmegyénk.

A Meskő-alapítvány kamatjainak Jakab János képezdei növendék részére leendő kiadását a felvételi bizottság szíves figyelmébe ajánlja egyházmegyénk közgyűlése.

A gyűlés napjának délutánján 3 közigazgatási és egy fegyelmi ügyben hozott a bíróság ítéletet. A közigazgatási ügyek közül a felső-novaji egyházban templomának újra építése után felmerült s az egyház régi nyugalmit, békességét felzavaró templomi áldástalan székper vette nagyobb mértékben igénybe a bíróság idejét; s bár esperesünk, mint egyik elnök, az ítélet kihirdetése után, atyai meleg szeretettel s a szívek húrjait avatott kezekkel érintő apostoli szavakkal kötötte lelkőkre panaszkodóknak a békességet, egyetértést és egymás iránti szeretetet, mégis az elégtelenség és zúgolódás harsány szavaival hagyták el az illetők az ülés színhelyét, melyek mindaddig visszahangzottak a terembe, míg végleg el nem távoztak az ítélet által önértetükben megsértve érzett panaszkodó egyház tagok a bírósági ülés közeléből. A fegyelmi bíróság Gergely Miklós fonyi tanítóval szemben az „Egyházi törvény” 301. §-a 1. 7. 8. 10. pontjaiban minősülő vétségek alapján a 302. §-a d. pontjában megszabott büntetést, azon helyről hivatalból való elmozdítást alkalmazta s mondta ki büntetésűl.

Megemlítem még, hogy a gyűlés napján az Európa nagy szállodában gyűltek össze szép számban a gyűlésen jelen voltak közébredre, hol vidám pohárcsengés és szép pohárköszöntők közt telt el kellemesen az idő. A pohárköszöntők egyik legérdekesebbje volt a Munkácsi József kassai presbyteré, a kassai egyház jelenlegi egyik Maecenásáé, ki nem beszélt sokat, de a mit mondott s még inkább a mit tett, méltán érdemes az elismerésre.

„A kassai egyház részére — úgymond — 200 koronát adok”, s azt a helyszínén át is adta a kassai egyház lelkészének, nekünk mindnyájunknak őszintén szeretett s tisztelt esperesünknek. Adjon Isten ilyen egyháztagot sokat, sok egyházunknak!

Szobonya István.

A lelkészi nyugdíjintézetéről. *

Az egyetemes konvent f. é. tavaszi ülésén a beregi egyházmegye sürgetésére kimondotta, hogy az egyetemes papi nyugdíjintézet felállítását a legközelebbi zsinat teendői közé sorolja, s ez okból már most felhívást intéz a kerületekhez, hogy a felállítás módjára nézve tegyenek javaslatot, különös tekintettel a felállítással együtt járó terhek megállapítására és a fedezet mikéntjére.

Bár egyházkerületünk még nem tűzte az egyházmegye elébe e tárgy megvitatását, de minthogy e tárggyal kapcsolatos eszmecsere már úgyszólván a levegőben van; én a t. Értekezlet engedelmeivel már most óhajtok e tárggyal foglalkozni, annyival is inkább, mert az a kérdés megérdemli, hogy azzal mennél többet, mennél behatódiban foglalkozzunk, hogy az mennél több oldalról világosíttassék meg; mert ennek a kérdésnek szerencsés megoldása úgy lelkészi testületünknek, mint egyetemes egyházunknak egyik régen sajtó sebet van hivatva meggyógyítani.

Hogy a lelkészi nyugdíjintézetre égető szükség van, azt nem szükség bizonyítani sem, eléggé indokolja s bizonyítja azt az élet, a tapasztalat. És nem csak éretünk, lelkészekért, van erre szükség, *nemcsak a magunk* jobblétét, életünk alkonyának a nyugalmit keressük, midőn ezt a kérdést meg akarjuk oldani, hanem az egyetemes egyház, az egyes gyülekezetek érdeke is hangsúlyosan követeli a papi nyugdíjintézet létesítését. A ki a lelkészi hivatal betöltésére akár testileg, akár lelkileg, vagy pedig erkölcsileg is képtelenné vált, az csak ártalmára lehet a lelkészi tekintélynek, az egyháznak, a gyülekezeti életnek. Csak nem régiben olvastuk egyik felvidéki lelkésztársunk nekrológját, a ki előregedvén, annyira második gyermekségére jutott, hogy gondnokság alá kellett helyezni s ez a szerencsétlen, magával is jól tehetetlen ember, ki saját privát ügyeinek a végzésére is képtelen volt, a káplán szükség miatt kénytelen volt egyházának ügyeit, a lelképásztori teendőket, megtört testtel és lélekkel is vezetni. Hogy ez a gyülekezeti életnek nem valami nagy előnyére és dicsőségére szolgálhatott, azt el lehet képzelni! Nem csoda, ha a nekrológ írója maga is elkeseredve úgy sóhajtott fel: „feljajdúl, felsír lelkem minden érzése odabenn utánad, oh mentsvár: lelkészi nyugdíjintézet.”

A lelkészi nyugdíjintézetnek a gyámintézettel kapcsolatos felállítását már a múlt zsinat a legközelebbi jövő feladatául tűzte ki, azonban amint tudjuk az egyházkerületek többsége, így a mi egyházkerületünk s egyházmegyénk is e kettőnek együttes felállítását elle-

* Felolvasztatott a mező-keresztési járás lelkészértekezletén.

nezte, de ekkor sem elvi szempontból, ekkor sem azért mintha a nyugdíjintézet nagy fontosságát vagy szükségességét el nem ismerte volna, hanem csakis a szegénység, az anyagi eszközök hiánya miatt. Nem akarta egyházkerületünk, hogy e két intézmény egyszerre való felállítása elviselhetetlen terhet rakjon szegénységgel küzdő lelkészeink vállaira. De meg a helyettes lelkészrendszerrel egyházmegyénk is, ha nem véglegesen megoldottnak látta is ezt a kérdést, de mindenesetre olyannak tekintette, a melyet még ideig-óráig elodázní lehet.

A helyettes rendszerrel való megoldás szintén tarthatatlan, legfeljebb a nagyobb jövedelmű egyházakban lehet ezt még fentartani. Első sorban is azért tarthatatlan, mert nincs elég káplán s a ki van is, szívesebben meggy. rendes kápláni fizetéssel segédlelkésznek, mint negyed osztályú egyházba félfizetéssel helyettesnek; a hol még annyi jövedelme sincs, hogy tisztességes kosztot fogadhatna magának. De meg képzeljük el annak a szolgálat képtelenné vált lelkésznek a helyzetét, a ki egyházának egész jövedelméből is csak nehezen, csak sok magán szorgalom és takarékoság mellett volt képes megélni, most a mikor az esetleges elbetegesedés még nagyobbá teszi a szükségletét, kiadásait, most vegyük el tőle jövedelmének felét — most vegyük ki úgyszólván szájából a falatot, mikor már nem képes magán privát szorgalom útján segíteni. Szóval ez a helyettes által való nyugalmazás csak mint kényszer-állapot, ideig-óráig való kisegítő eszköz volt, de a nyugdíjazás kérdését végleg meg nem oldotta.

A nyugdíjintézet felállításának szüksége — azt hiszem — meg van érve országszerte. Csak az a kérdés, hogy hogyan akarjuk? milyennek tervezzük azt? Itt már lehet, és hiszem is, hogy van közöttünk sok és lényeges különbség.

Én például a magam részéről semmiféle most létező állami vagy egyházi nyugdíjintézethez hasonlóvá tenni nem szeretném a mi leendő papi nyugdíjintézetünket, tehát nem szeretném, ha az olyan lenne, mint a tanároké, vagy állami tisztviselőké, mely nyugdíjintézetek felállításának egy bizonyos szolgálati időt, ha az illető hivatalnok azt eltöltötte; legyen bár még akkor erős és egészséges; legyen bár még akkor a hivatal viselésre teljesen képes, mégis teljes nyugdíjat biztosít részére. Én a magam részéről a papi nyugdíj élvezését nem kötném szolgálati évhez, hanem kötném a hivatal viselési képességhez. Csak azt nyugdíjaznám, a kiből olyan lényeges fogyatkozások, testi vagy lelki hibák vannak, a melyek őt hivatalának eredményes vezetésében gátolják. Az öregség még magában nem hivatalra való képtelenség! Ismerek én öreg lelkészeket, a kik olyan buzgósággal viselik hivatalukat s olyan szent tisztelettel tekintenek rájuk hiveik is, s olyan tekintélyök van gyülekezetekben: hogy egyáltalán semmi sem indokolná azt, hogy ők nyugdíjba vonuljanak. Még az állami hivatalnokokat sem nézem jó szemmel, mikor legerőteljesebb férfi korukban, teljesen munkabíró test- és lélekkel hagyják oda hivatalukat. Ugy tetszik, mintha az ilyenek nem igazi lélekkel, nem az ügy iránt való igaz szeretettel, lelkesedéssel forgóldotak volna hivatalukban, hanem bérért szolgáltak, mint napszámosok. Ez az álláspontom — hiszem — hogy sokak felfogásával és véleményével ellenkezik. De ennek is megvan a maga indoka.

(Folyt. köv.)

Illyés János.

Két megfontolandó felterjesztés tanár-választási ügyben a sárospataki főiskola részéről az egyházkerülethez.*

A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa tanár-választási ügyben két felterjesztést intéz az őszi egyházkerületi közgyűlés elé, a mint ezt az ez évi júniusi igazgató-tanácsi jegyzőkönyvből olvastam, a mely valami véletlen folytán jutott kezemhez, miután nem vagyok olyan szerencsés, hogy a jegyzőkönyvet rendszeresen megkapjam.** E véletlent most dicsérem, mert alkalmat nyújtott arra, hogy épen olyan kérdést tegyek a nagyobb nyilvánosság előtt jó eleve vitatás tárgyává, a melynek jelentősége egyáltalán nem kicsiny, a melyben meg kell nyilatkoznia a kerületi szabad közvéleménynek s nem annak, a mely csak titkon lappang.

A felterjesztések a következők, a mint az igazgató-tanács jegyzőkönyve tartalmazza azokat:

Az egyik így hangzik: „az igazgató-tanács . . . ajánlja a főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlésnek, hogy egy tanár-választó bizottságot alakítson s ezt bízva meg sürgős- és rendkívüli esetekben a főiskolai tanári székek betöltésével.”

A másik pedig így szól: „Igazgató-tanács . . . tisztelettel ajánlja a főtiszteletű Egyházkerületi közgyűlésnek annak kimondását, hogy ha sárospataki főiskolánkban olyan theologiai vagy bölcészeti tanszék vár betöltésre, a melyet megfelelő tanulmányaik alapján gimnáziumunk tanárai is elfoglalhatnak, a pályázat kihirdetése előtt a gimnáziumi tanárok szólíttassanak fel arra, hogy nem hajlandó-e közülök valaki a szóban forgó tanszék betöltésére vállalkozni? és csak e felszólítás sikertelensége esetén hirdetessék pályázat.”

Tanár-választó-bizottság alakítása tehát egyrésztől és academica promotio a gymn. tanárok javára másrészről: ez az, a mi a két felterjesztésben foglaltatik, indok gyanánt hozatván fel a tanár-választó bizottság alakítása mellett az, hogy sürgős esetekben úgy az Igazgató-tanács, mint az Egyházkerület nem egyszer jutott már kényelmetlen helyzetbe a miatt, hogy az őszi egyházkerületi gyűlés az iskolai év megnyitása után tartatja meg, — a második felterjesztésnél pedig az, hogy régi gyakorlat az academica promotio, a melynek elnyerése tekintetében határozott hátrányban vannak a felekezeti tanárok az állami tanárokkal szemben s mert a kiválóbb képzettségű s irodalmi munkásságú tanárok legalább ezen az úton remélhessenek némi kárpótlást.

E sorok írójának szerény véleménye szerint sem az egyik, sem a másik felterjesztés nem olyan, a melyhez hozzájárulhatna az egyházkerületi közgyűlés. Felfogásom, szerény véleményem indokolása céljából legyen szabad a következőket elmondani:

Tanár-választó bizottság alakítására nincs szükség, mert a főiskolai kormányzati rendszabályok épen a sürgős esetekben való eljárást egész határozottan körülírják, kimondván úgy az akadémiára, mint a gimnáziumra nézve azt, hogy ha valamely akadémiai (illetőleg gymn.) tanszék megüresedik, vagy valamely . . . tanár hivatalos teendőinek végzésében hosszabb ideig akadályozva van: a helyettesítésről az akadémiai, illetőleg a gymn. szék) gondoskodik az algondnokai hivatal hozzájá-

* E sorokat ajánljuk a kerületi gyűlés figyelmébe. Szerk.

** Kérésre bárkinek szívesen küld a főiskolai igazgatóság. Szerk.

mulásával. Ez az intézkedés teljesen kielégítő a *sürgős esetekben*, mert az nem sürgős eset, hogy a *rendes tanár választása mikor történik*, a melyre vonatkozólag az őszi kerületi gyűlés nem kizárólagos jogú, a mint hogy a tavaszi gyűlések is *szoktak* tanár-választást végezni.

De nem fogadhatja el a tanár-választó bizottság alakítására vonatkozó felterjesztést felfogásom szerint a kerületi közgyűlés azért sem, mert magának a bizottságnak a megalakítása igen nehéz dolog akkor, a midőn egy olyan jogról van szó, a mely az egész kerületnek, minden egyes egyházmegyének mintegy személyes joga. Kikből, hány tagból fog állani vagy állhat az a bizottság? Minden egyházmegye képviselve lesz benne s hány taggal? Világi- és egyházi egyenlő számmal, mert a paritásnak érvényesülnie kell s az elnökség hogyan lesz? ... Mind olyan aprólékos kérdések, a melyeknek eligazítása érzékenykedést is szülhet, a nélkül, hogy arra szükség lenne.

Ha netalán a tiszántúli egyházkerület főiskolájának, a debreceninek a példája lebeg némelyek előtt: azoknak tudniok kell azt, hogy az eset lényegesen más, mert ott a *debreceni egyháznak*, mint ilyennek a jogáról van szó, a mely a kerületi gyűlésen nem képviseltetheti magát úgy, mint az egyházmegyék. Ott a kerületi közgyűlés és a debreceni egyház együtt a választók!

A másik felterjesztésre vonatkozólag elegendőnek tartom azt a megjegyzést, hogy a *választás szabadságának semminemű korlátozását nem tartom helyén valónak!* Ha valaki kitünővé vált s képesítése is van: annak megválasztatása biztosítva van, biztosítva kell lennie épen nálunk, a kik az elismerést soha sem tagadhatjuk meg főiskolánk szellemi munkásaival szemben. *Meghívást* is szoktunk gyakorolni: miért ne gyakoroltathatnók ezt épen a gimn. tanárokkal szemben, *de minden kikötés nélkül?* Az a promotio ma már elavult felfogás, a melyre való hivatkozás az állami intézeteknél szinte megfoghatatlan, mert *vajjon az állami gimnáziumi tanároknak egyetemi tanárságra való promotioja valóban biztosítva van-e oly módon, a mint a promotiót a sárospataki gimn. tanárok kívánják!* ... En úgy tudom, hogy nem!

Mindezek alapján, ismétlem, hogy a két felterjesztést nem tartom elfogadandónak, mert a fennálló rendelkezések, szabályok s törvények teljesen elegendők.

Felső-borsodi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Horváth Mária*, Bódogh Tamás emődi ev. ref. lelkész neje, e hó első napján hosszas szenvedés után elhunyt. A hű és igaz nő, szerető édes anyja s gondos házas-társ emléke legyen áldott és megszentelt!

— **Nagy Béláról.** a kinek elhunytát röviden már jeleztük, a következő szívből fakadó megemlékezést kaptuk: „A gömöri ev. ref. egyházmegyét, ebben a Gömör-székárosi egyházat nagy veszteség érte; — a lelkész kar egyik apostoli buzgalmu tagja, a g.-székárosi gyülekezet kedves beszédű lelkipásztora, a kiváló szónok, a ritka jó barát *Nagy Béla* f. aug. hó 24-én Budapesten elhunyt. Körülbelül 2 éve, hogy a vidám kedélyű, derült arcú, mosolygó szemű egyén férfi-kedélye észrevehetőleg komolylyá változott — és csak ritkán tért vissza derűje, — két éve lehet, hogy pusztító kór fészkelte magát bele, és azóta, kivált a tavasz óta rohamosan emésztette. Az élethez

való ragaszkodás, az övéi — neje és négy gyermeke — iránti forró szeretet arra bírta, hogy a kétes kimenetelű, de némi reményt nyújtó operacio alá vesse magát. Azonban hiába: nem volt többé menekülés, gyógyulás; csak hozzá kezdtek a műtéthez — nem folytathatták, nem végezheték be az orvosok: néhány órai roppant szenvedés után meggyógyult — a halálban. Porait, kívánsága szerint oda vitték, a hová őt a gyermekkor édes és boldog emlékei fűzték — a szülőföldre, *Legyesbényére*. Ottan temettük el — a szülői háztól. A ház-nál Zitás István takta-szadai lelkész érzékeny szavakkal tolmácsolta a boldogsága romjain kesergő özvegy, a legjobb apát vesztett gyermekek, az öreg szülők, rokonok és barátok vesztességét; a sírnál alólirott búcsúzott el a gömöri ref. egyházmegye és a papság és a sok jó barát nevében a megboldogulttól. Oh mi fájó volt e találkozás. Mennyire óhajtottuk, hogy visszatérjen hozzánk, hogy köszönthessük: Isten hozott! s ime búcsúzni kell: Isten veled! Nem hozzánk tért folytatni a félbehagyott munkát, nem szeretett gyülekezetébe, nem övéihez, kik naponta és éjjente annyi sóhajban és imádságban kérték Istent, hogy adja vissza nekik a boldogságot — a gyöngéden szerető férjet és a legjobb apát: hanem az apai hajlékba s onnan a szülőföldre. Az élet munkássága helyett a halál nyugalma. Elköltözött társunk, Istennek hű szolgája: azért a szeretetért, a melylyel mi téged mindnyájan szeretünk, melyet te oly igazán viszonzottál; azért a fájdalomért, melyet érez szívünk haláloban: áldja meg Isten poraidat! Eltávozáltólunk, de azért élsz köztünk, mert a *szeretet erősebb a halálnál, keményebb a koporsónál*. Mi szeretünk a halálban is. Ez a szeretet örzi köztünk emlékedet! Nyugodj, pihenj csendesén! Isten veled!“ *Sággy S.*

— **H. Kiss Kálmánt**, a nagy-kőrösi ev. ref. tanítóképző-intézet igazgatóját a múlt hó 24-ik napján bensőséggel, szeretettel s lelkesedéssel ünnepelték abból az alkalomból, hogy immár 25 év óta áll a nevezett iskola élén. Mi, sárospatakiak, az ünnepelt őszinte tisztelői közé tartozván: szívünk szerint köszöntjük jubileuma alkalmával s a gondviselés áldó kegyelmét kérjük további működésére is!

— **„Katholikus germanizálás“** cím alatt a fővárosi sajtóban mindenfelé pertraktálják azt a tényt, hogy a csanád-püspök, Dessewffy Sándor, Szegeden egy róm. kath. tanítónő képző intézetet állít fel s a *müncheni iskola nővérek vezetése* alá adja azt. Hivatalos és félhivatalos, ultra, titkos és féltitkos ultramontan-lapok mind megtámadták a hír első közlőjét, i. „Magyar Szó“-t s ugyanám vádolják gyanúsításokkal. Ez utóbb, t. i. a „Magyar Szó“ ügye minket nem érdekel, annál inkább az ügy, a *germanizálás ügye*, a melyben mi is vádoljuk a *apáca és szerzetes vezetése alatt álló összes elemi intézeteket* annyival is inkább, mivel a „Nemzeti Iskola“ hivatalos értesítés nyomán teszi közhírré azt, hogy a *szerzetesi (s apái) iskolákban fordulhatnak elő visszaélések, a melyekről nincs a kormánynak tudomása!* Sapianti sat. ... Akkor, a midőn napról-napra látjuk, halljuk az apácák vezetése alatt felnőtt nemzedékek fogyatékos magyar-nyelvi képességét, a minek oka a tanítóban keresendő, nem kell különös bizonyosságokat keresni. Dessewffy Sándor szegedi tanítónő-intézetének müncheni iskola nővérek vezetése alatt állását pedig, a mit el akarnak vitatni a félhivatalosok: maga a püspök állítja! ... Ez mindent megmagyaráz.

— **A „Religio“** jónak látja „Egyházi tudósítások“ cím alatt?? jegy alatt (a szerkesztő, Breznay Béla egyetemi theol. tanár tollából) azt imputálni nekünk, összes magyar protestánsoknak, hogy mi az esztergomi jubiláris ünneplések miatt *haragszunk, boszankodunk, szánom-bánomozunk*, a mi persze nem igaz. De jónak látja egy igaz szót is szólani, a mely arra vonatkozik, hogy olyanforma indítvány is hangzott a mi körünkben, a mely azt tartalmazta, hogy „a *reformáció-ünneppel kell összekötni a jubilálást.*“ S erre az indítványra ezt a megjegyzést teszi: „Ez már aztán, ha lenne valami, míg

egyfelől csak a nyele volna a veszett fejszének, másrésztől pedig a fa és vas összeolvasztásának sikertelen próbája lehetne, mert hiszen Luther és Kálvin „kereszténysége” Szent István kereszténységéhez csak úgy viszonylik ám, mint a fa tűzálló ereje a vaséhoz. Míg az a tűzben elhamvad, ez a tűzet kiállja és túléli. . . . E megjegyzéshez, mint alaptalanhoz, természetesen nincs szavunk, csupán azt mondjuk rá: ám boldogítsa — ?? — Breznay doktort az ő hite. Az idézett indítványra vonatkozólag fel kell említenünk, hogy az a „Dunántúli Protestáns Lap” hasábjain jelent meg Primipilus-tól. Mi nem akartunk róla tudomást venni, most azonban, miután az ellenfél veti szemünkre, kötelességünknek ismerjük, hogy kijelentsük: *az indítványt nem fogadjuk el s nem is óhajtjuk, hogy elfogadjá a magyar protestáns közvélemény.* Okaink azok, a melyeknek már több alkalommal kifejezést adtunk.

— **Wolafka** debreceni r. kath. plébánus úr szeretetteljes működésének immár megvan a tagadhatatlanul ultramontán természetű eredménye s ez az, hogy az augusztus 15-iki „processió” alkalmával a „kört járó” pápista atyafiak az utca-széleken s szögleteken nézegető férfi „eretnek”-eknek a fejről leverték a kalapot! . . . Ausztriában volt s van ez nagy szokásban, — s ime átplántálódott a tősgyökeres magyar helyre is! . . . Ám ott a „Los von Rom” lett az eredmény! Nálunk? . . . Kérdezzük meg „nagyjainkat,” hogy mit kell tennünk?

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi kerületben a Kolozs-Kalotai egyházmegyéhez tartozó *damos-jákótelki* egyház lelkészi állására, mely IV. o. szeptember 20-ig fogadja el a jelentkezést Deesi Gyula Gyaluban. — A tiszántúli kerületben a *makói egyház* tanácsa hirdet pályázatot szeptember 20-iki határidővel a *magyar-csanádi* lelkésztanítóságra, a mely 1420 kor. készpénz fizetésű s egy-egy növendék után 8 korona tandíj jövedelemmel van ellátva.

— **Az amerikai ev. ref. missionáriusok magyarországi minősítése s pályázathatási képessége** tárgyában feltett s közreadott „Nyílt kérdés”-ünkre (l. „Sárospataki Lapok” 34. sz.) e lapok hasábjain nem kaptam eddig feleletet, hogy miért, bizony nem tudom, — kaptam azonban választ a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap” 35-ik számában, a hol is a nevezett lap „*egyik olvasója*” ilyen okoskodással állt elő: „A kérdés feltevése felesleges volt; mert ebben igen illetékes fórum, az Egyetemes Konvent döntött még 1897-ben, midőn az Egyesült Államokban működő magyar ref. missionáriusok emlékiratára hozott intézkedésében kimondotta, hogy örömmel üdvözli őket munkájukban, — nekik minden téren támogatást ígér s a kibocsájtott missionáriusokat a magyar ev. ref. egyház lelkészi kara tagjaiul tekinti. A határozat vége felé a konvent még egyszer hangsúlyozza, hogy a kibocsájtott missionáriusokat addig is, míg az összeköttetés véglegesen rendezve lenne, a magyar ev. ref. egyház lelkészi karába befogadja s künn töltött éveiket a kvalifikációba betudja. Ez intézkedés az 1897. év tavaszán ülésezett egyetemes konvent jegyzőkönyvének 74. pontja alatt található s így a kérdés vita tárgyát nem is képezheti.” Mint láthatni, az utolsó mondat az *okoskodást*, a mely kifejezést készakarva használtam, eltünteti s helyette a *pozitív tény* felemlítését követeli. Csak egy a baj! Az t. i. hogy az „*olvasó*” rossz olvasója az 1897-ik évi konventi jegyzőkönyvnek, a mennyiben az idézett 74-ik pontnak „konventi határozata” csupán ez: „*Tudomásul veszi azt, hogy a közigazgatási bizottság rendes elnökeül Szász Domokos püspök urat választotta,*” mert **a többi, a mi e pont alatt van, csak a közigazgatási bizottság jegyzőkönyve**, a melynek 9 pontban beterjesztett jegyzőkönyvére az idéztem határozatot hozta a konvent. Ha jó „olvasó” lett volna a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” „*egyik olvasója*,” akkor nem a 74-edik, hanem a **76-ik** jegyzőkönyvi pontot idézhette volna inkább, mint a mely

épen „*az amerikai missionáriusok emlékirata tárgyában*” tartalmaz 26 soros határozatot. Ámde ez sem használható fel az „*olvasó*” céljára, mert „Nyílt kérdés”-emre vonatkozólag a konventi határozat második kikezdése (1897. évi Konventi j.-k. 101. l.) ezt tartalmazza: „. . . Kijelenti . . . a konvent, hogy az amerikai ref. egyházak szervezésére kívánatra *missionáriusokat képesít s azokat kvalifikálja úgy, hogy visszajövetelük esetén — a missiói telepen teljesített szolgálatuk — honi egyházban pályázásuknál figyelembe s beszámítás alá vétetik*”: ez a pont pedig sokat, nagyon sokat feltételez, a *minek megtörténtéről eddig széles e hazában senkinek sincs tudomása.* Kit képesítettünk missionáriusnak? Mik a képesítés feltételei? . . . Hiszen épen most van, hogy egyebet ne említsek, elintézés alatt K. P. missionárius ügye, a ki „elbocsátás nélkül” ment Amerikába! . . . Ez is bizonyosság a mellett, a mit kérdésemben álláspontomra vonatkozólag előre sejtettem minden mélyebben olvasóval, t. i. hogy az amerikai volt miszionáriusok ügye e hazában rendezetlen s nagy kérdés a pályázathatási képesség! Kérem a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” egyik olvasóját, hogy e lapokban döntsünk e kérdésben. (ó.)

— **Nyilatkozat.** Hornyánszky Viktor budapesti könyvkiadó Magyarország összes protestáns egyházi és iskolai lapjaiban f. évi augusztus hóban egy nyilatkozatot tett közé, mely megemlítve a református énekes könyvekről általam kiadott árjegyzék azon kitételét, hogy az énekes könyvek budapesti kiadása jogtalan utánzat, kijelenti, hogy ő ezen énekes-könyvek kiadására a dunamelléki, dunántúli és tiszáninneni ref. egyházkerületek által fel van jogosítva, egyszersmind hozzáteszi, hogy tehát én, mint a zsoldárok debreczeni kiadásának bizományosa, vallásos könyvek terjesztésénél különösen nem illő versenyfogással élek, midőn az ő évtizedek óta jogosan forgalomba hozott kiadását jogtalan utánzatnak jelzem. Hornyánszky Viktor ezen nyilatkozatával szemben azon állításmat, hogy az énekes könyvek budapesti kiadása jogtalan utánzat, fentartom és Hornyánszkyknak azon kijelentését, hogy én nem illő versenyfogással élek — visszautasítom. Mert a debreczeni zsoldárok kizárólagos nyomtatási szabadalma I. Ferencz magyar király által Bécsben 1812-ik év szeptember 18. 16179. szám alatt kiadott királyi rendelet szerint a debreczeni könyvnyomdát illeti meg s e szabadalom érvényben ma is fennáll. Mert a debreczeni zsoldárok élén álló „Tudósítás” szerint a szabadalom alapján megjelent 49 kiadás elfogyván, a tiszántúli református egyházkerület 1874. októberi gyűlésének 231. számú végzésében elrendelte a c) kulcsu hangjegyeknek g) vagy violin kulcs áttételét s az 1876. évi julius havában 147. sz. alatt hozott határozatával elrendelte azt is, hogy *addig is, míg az összes helv. hitv. egyházkerületek által az énekeskönyvre már célbavett gyökeres átalakítás létesülhetne*, ezen énekes könyvnek két különböző kiadása legyen s ezen határozat alapján az énekeskönyv ujonnan szerkesztve, új hangjegyekkel violin kulcs szerint átirva, kihagyásokkal és módosításokkal kiadatott Debreczenben, 1877. junius 6-án. — Ezen kiadás joga kizárólag ma is Debreczen város nyomdáját és a tiszántúli ev. ref. egyházkerületet illeti, a melyet a 3 nevezett kerület meg nem szerzett s épen ezért Hornyánszkyra jogosan át nem ruházhatta, miután senki másra oly jogot, melyet nem bir, át nem ruházhat. Ezért mondtam, hogy a Hornyánszky Viktor által nyomtatott budapesti kiadás jogtalan utánzat és azon körülmény, hogy Hornyánszky Viktor két évtized óta jogtalanul adja ki a tiszántúli ev. ref. egyházkerület által szerkesztett és revideált új énekeskönyvet s hogy e miatt még sem az egyházkerület, sem Debreczen városa, sem a bizományos czég jogorvoslattal nem élt, jogossá a visszaélést nem

teszi. Ennyit voltam bátor igazságomúl felhozni, tisztázásául egyszersmind azon kérdésnek is, hogy tulajdonképpen kicsoda hát az, a ki versenyfogással él. Debreczen, 1900. augusztus hó 29-én; Telegdi K. Lajos utóda, *Eperjesy István*.

— **Felhívás a debreczeni — 1879 — 80. iskolai év végén feloszlott — kollégiumi tűzoltó társulat valamennyi tagjaihoz!** Kedves bajtársak! Bizonyára nem feledték még el, hogy mi volt mindnyájunkra nézve a debreczeni kollégiumi tűzoltó társaság. Azt is jól tudjátok, hogy a világ ez időrendileg legelső önkéntes tűzoltó egyletének feloszlása alkalmával saját nevünk aláírásával el látott s feltétlenül kötelező iratot állítottunk volt ki a tekintetben, hogy 20 év múlva, tehát a most folyó esztendő őszén Debreczenben találkozni fogunk. — Ez a kötelező irat 20 esztendő óta a főiskolai nagy könyvtárban őriztetett; mi pedig, mint a szóban forgó társaságnak a feloszlás évében elnökei és jegyzője ez iratot egyik előkészítő értekezetünkön kötelességszerűleg felbontván, ahnak nyomán a következőkben állapodtunk meg: 1. A 20 éves találkozót folyó 1900. év október 7-én (hetedik) tartjuk meg itt Debreczenben. E napon d. e. 9 órakor a nagytemplomban istentiszteletre megjelenünk, a mikor elnökünk Bögös Lajos fog prédikálni. Istentisztelet után közgyűlésre vonulunk le a főiskolai akadémiái 5-ik terembe. 2. E találkozónkon kötelező iratunk értelmében minden azt aláírt, még életben levő s a haza földéről nem száműzött tagtársunk megjelenni tartozik; és pedig mellén a szabályszerű piros rózsával (lehetőleg a régivel!) és a netalán nála maradt tűzoltó eszközzel. Mi a társaságot mindig jellemző szigorú fegyelem hangján csak az 1879—80. isk. évbéli tagokkal rendelkezhetünk; de természetesen ez ünnepélyünkön igen szívesen látunk mindenkit s szívesen látjuk különösen azokat, kik e hírneves s nemes társulatnak valaha mi előttünk tagjai valának. Felhívjuk azonban azokat, kik a feloszlás évében társulati tagok voltak, hogy lakásukat teljes címmel szeptember 20-ig alelnök Erős Lajossal (Debreczen, Darabos utca 33. sz.) tudatni szíveskedjenek. Kiadtuk Debreczen, 1900. aug. 27. *Bögös Lajos* elnök, *Erős Lajos* alelnök, *Dicsöfy József* jegyző.

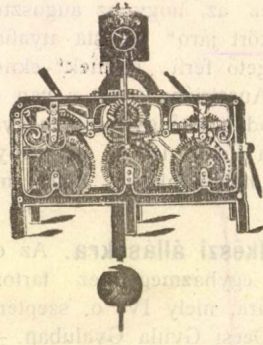
— **Zsilinszky Mihály**, a bányai ág. hitv. ev. egyházkerület felügyelője, e hó 6-án Budapesten, a nevezett kerület gyűlésén elnöki megnyitó beszédet tartván: azzal politikai- s egyházi életünk figyelmét nagy mértékben felhívta. A beszédet, ha hiteles szövegben megkapjuk, közölni fogjuk, addig pedig csak arra szorítkozunk, hogy tiltakozunk az ellen a felfogás ellen, a mely egy részről a kormány félhivatalosaként szereplő „Budapesti Napló,” másrészt a klerikálisok hol titkolt, hol nyílt barátjaként viselkedő „Budapesti Hírlap” hasábjain nyert kifejezést. Amaz elle-

nünk protestánsok ellen irányulónak tartja a beszédet, főleg pedig azok ellen, a kik nem hagyjuk magunkat agyonütneteni a néppártiak által, emez pedig olyan- nak tünteti fel a Zsilinszky szónoklatát, mint a melynek „hangja kiméletlen, okoskodása heves.” Mindkét nézet helytelen, hibás és furfangos.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

Torony-órak

Palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya-órak berendezését a legelő-nyősebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA
MÜLLER JÁNOS,
1-ső magyar órágyár, gőzerő berendezéssel
Budapest, VII., Kazinczy-utca 3.
Képes árjegyzékek és költségjegyzékek bérmentve. 1—5

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai **Mudrány András szegi „Poklos”** szőlőjében termett **1889. évi Asszú borok** palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára **3 korona.**
Első rendű nehéz asszú félliter **4 korona.**

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Elfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szuhay Benedek. „A felső-borsodi felirat.” — Mocsáry Lajos. „Intra muros.” — „Dr. Zsindely István sárospataki akad. és közigazgató iskolai élet megnyitó beszéde.” — Novák Lajos. „Imádság az iskolai esztendő kezdetén.” — —. „A sárospataki főiskola 1900–1901. évének megkezdése.” — Ballagi Géza alapítvány a sárospataki főiskolában.” — Illyés János. „A lelkeszi nyugdíjintézetéről.” — Buza János. „A sárospataki főiskolai igazgató-tanács őszi őszi ülése.” — Hutka József. „A lasztoméri egyház örömnépe.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A felső-borsodi felirat.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Köztudomású dolog, hogy a felső-borsodi ev. ref. egyházmegye úgy a közel multban, mint a jelenben mindenkor teljesítette vallásos és hazafias kötelességét. Valahányszor komoly veszedelem fenyegette hazánkat és egyházunkat: egyházmegyénk a szabadság és felvilágosodottság zászló-vívójeként tűnt fel nemcsak a hazai protestantizmus, de a szabadelvűségéről jól ismert tisztánbeli ev. ref. egyházkerület kebelében is.

Ezen fölemelő gondolat hatása alatt kell, hogy a tettek mezejére lépjünk ma is, midőn a keresztyénség 900-ados ünneplése után a római katolikus kongresszuson elhangzott békét felforgató, lealázó, sőt harcra hívó elnöki kijelentések tettettek, melyek szokatlan hangjuknál fogva arcunkba kergetik a vért s a metsző fájdalom szívünkbe nyilallik.

A gróf Zichy Jánosok és Nándorok elnöki kijelentései, továbbá a békebontó néppárt országos felhívása, szervezkedése, tervszerű nyílt csata kiáltása mit bizonyítanak? Bizonyítják azt, hogy ma már a római katolicizmus azon árnyalata, a mely a néppárt hamis jelszavaival akarja behálózni a könnyen hívő lelkeket, — támogatva a szövetséges róm. katolikus főpapok többségétől és az ujjongó klérus örömrivalgásaitól — egészen s minden téren való leszorítatásunkra törekszik, midőn kimondja a vallási jog-egyenlőség félszázados törvényének arcúl csapásával: „legyen róm. kath. egyház a római katolikus államban!”

Mi féltjük az ily hangzatos kijelentésektől nemcsak anyaszentegyházunkat, de imádott magyar hazánkat is, melynek pedig az áldott békére, ha valaha volt, — úgy most van legnagyobb szüksége. Nem fegyverre való hívás akar ez lenni, csak a védelmi eszközökről való gondoskodás, mert ezt parancsolja egyházunk történeti multja és hazánknak önkormányzati jogainkkal annyira összeforrott szabadsága!

Szeretettel kérjük a főtiszt. egyházkerületi közgyűlést, méltóztassék felírni a főtiszt. és mélt. konvent útján az országgyűléshez, hogy a népképviselői alapon nyugvó parlamentben az államkormányt határozottan és erőlyesen emelje fel tiltakozó szavát a nyílt hadüzenet

ellen, — a melyben nem szórványos felekezeti sérelmekről, de a protestantizmus tervszerű leszorítatásáról van szó!

Itt az ideje tehát, hogy a sokat szenvedett hazai protestantizmus, melynek halála a hamisíthatlan történet tanúsága szerint egy jelentőségű volna Magyarország szabadságának halálával is — közgyűléseiből, míg nem késő — feliratban kérje fel az állam ügyeinek vezetőit a valóságos nemzeti katasztrófa elhárítására, — mert a mely párt minden téren való leszorítatásunkon munkálkodik, a mely az átkos visszavonás tűzét szitogatja a nép legalsó rétegeinek szívében, a mely most már nyíltan támad, egyforma veszedelemnek tüntetvén fel a reformációt a tatárjárással és török uralom pusztításaival: az nem akar kevesebbet, bármily szemüvegen nézzük is, mint Magyarország rekatholizálását. Ezt pedig nem akarhatja a liberalis kormány, a mely szentesített törvények és vérrel kivívott jogok megtartására esküdtött fel, — mert a reakciós irányzat nemcsak a mi vallásunknak, de ezzel együtt a mi hazánknak sírját is megássza!

Legyen béke: de igazi értelemben!

Szuhay Benedek.
e. m. főjegyző.

Intra muros.

Eljutottunk odáig, hogy nekünk, kik szükségesnek tartjuk a nagy clericalis actio elleni védekezést, magunkat kell védelmeznünk s kitől? Saját ügyfeleinktől, a hazai protestantizmus vezérferfiától. Zsilinszky Mihály a bányakerületi gyűlésen tartott megnyitó beszédében azt mondta, hogy „valóságos hazaellenes bűnt követünk el.” Ez a nagy szó, protestáns ember által világgá bocsátva, a Zichy János tatárjárásával vetekedik.

Nagyrabecsülés és — legyen szabad így fejezni ki magamat — régi baráti érzelmek nagyon melegeztik számomra a vállalkozást, de mi kevesen vagyunk s megjegyzés nélkül, úgy érzem, az a szó nem maradhat. Amicus Plato, amicus Aristoteles, maxima amica veritas.

Miért követjük el mi, kik igenis azt mondjuk, hogy szeget-szeggel, azt a hazaellenes bűnt? Azért, mondja Zsilinszky Mihály, mivel „segítjük visszaidézni hazánk történelmének azt a gyászszünetét, melyre a jólelkű és felvilágosodott katolikus honfitársaink és kath. történetíróink is csak borzalommal szoktak em-

lékezni. Midőn valaki ily súlyos vádat emel, ha nem akar egyszerűen a haza és hazafiság nevének hiába-vevői s az azzal könnyedén dobálódzók közé sorakozni, nagyobb szabatossággal kellene megjelölni az elkövetett bűnnek tárgyi tartalmát s az elkövetésben nyilvánuló erkölcsi elvetemültség minőségét.

Az a korszak közvetlenül a magyar protestantismusra nézve volt gyászos, közvetve az országra nézve, de nem azért, mert vallás miatt polgárháborúk marcangolták az országot, ilyen nálunk sohasem volt, hanem azért, mert az osztrák zsarnoksággal szövetkezett katolikus clerus kész lett volna az országot szellemileg és vagyoniilag összetörni azon czélból, hogy innen a protestantismust kiirthassa. Ezt a korszakot azon módon előidézni többé nem lehet, mert a pozsonyi és eperjesi vérbíróságok s az erőszaknak ezerféle eszközei, mai világban — ki tudja ugyan hová fokozódik a jövőben a felszított katolikus hitbuzgalom — többé nem alkalmazhatók, de a protestantismus kiirtása igenis célba van véve most is, csak részben változott eszközökkel. Az eszközök most főként abban állanak, hogy felhasználva az általánosan elterjedt vallási indifferentismust, a nagy mérvben elharapódzott materialismust, a haladó cultura által fokozódott, de nálunk folytonos ipartalan gyarmati állapotunk által ki nem elégíthető igényeket, tehát az aránylagos elszegényedést és másrésről azon óriási anyagi eszközöket, melyek a katolikus clerus kezei közt intacte megmaradtak: nagyobb sikerrel, mint valaha s mint már napról-napra, kézzelfoghatólag, csalhatlan statistikai számokból tudjuk, üzik ellenünkben a lélekhalászatot, úgy, hogy ha így marad, de valószínűleg fokozódik, rohamosan fog bekövetkezni a protestantismus olvadása s egy század múlva itt-ott lesz ebben az országban protestáns.

A veszedelem tehát megvan most is, imminens mindenestre csak úgy, mint abban a gyászszekerekben. Az a veszedelem, hogy a felekezetekre osztott honpolgárok vallásháboruban emészték egymást, nem volt akkor sem és ép oly kevéssé imminens most is, bármennyire kész volna is odáig fokozni a katolikus vallási buzgalmat a hecc-káplán és hecc-püspök sereg: de az a veszedelem, mely a hazai protestantismus elfogyásában úgy magukra a protestánsokra, mint az egész nemzetre nézve rejlik, teljes fenyegető alakjában előttünk áll.

Hazaellenes bűnt követtek-e el őseink, mikor kirtatásuk ellen védekeztek? Ha akkor nem követtek el bűnt, akkor nem követünk el most sem; ellenben ha most hazaellenes bűn a védekezés, bűn volt akkor is. Az is volt az akkori combinált osztrák és papi zsarnokság szemében, azért büntette verpadon, gályákon s labancpusztítással, de annak tartja-e Zsilinszky Mihály?

Hát ilyen primitív igazságoknak ignorálására, képtelenségek állítására ragadja az embereket, még a Zsilinszky-féle caliberű elméket is a szerencsétlen megrökönyödött gouvernementalismus, melynek most legujabb felkapott jelszava az, hogy a protestánsok perinde ac cadaver meg ne mukkanjanak!

Míg így a legprimitívebb igazságot s annak természetes logicáját mellőzve, egyszerűen egy anathemával akar terrorizálni Zsilinszky: addig tekervényes keresgé-léssel, phrasisok és sophisnák után törekszik, hogy a maga nagyotmondásának némi alapot szerezzen. Miért nem kíséri meg inkább attenuálni az általunk netalán riktó színekben festett veszedelmet? Miért nem marad annál, hogy nem kell oly nagyra felfújni ezt a dolgot, majd elmúlik úgy, a mint jött... de nem az én dolgom s

nem is merészkedem, hogy neki e részben valamit suggeráljak. Ő nem teszi, ellenkezőleg azt mondja: „érezzük és látjuk, hogy egyházunk és hazánk leg-szentebb érdekei vannak veszélyeztetve, középkori felfogású emberek által.“ No hát! nem kötelességünk-e vajjon ezeknek a szent érdekeknek védelmére kelni? És nem akkor követünk-e el hazaellenes bűnt, ha ezeknek az érdekeknek védelmét elmulasztjuk?

Miért kell ettől tartózkodnunk? Azért, mondja Zsilinszky Mihály: „mert a mi vallásunk a szeretet vallása.“ No már bocsánatot kérek, de ez nem egyéb, mint egy phrasis. Szeressed felebarátodat, mint ten-magadat, ezt parancsolta vallásunk alapítója, de ezen kötelezettség nekünk nem aféle specialitásunk, hanem minden más keresztyén felekezetekkel közös keresztyén jelleg. A felebaráti szeretetnél fogva kötelessége volna például előforduló esetben minden egyes protes-táns embernek a halál torkából kimenteni még egy hecc-káplánt is, de arra a szeretet törvénye nem kö-telez, hogy mint constituált erkölcsi testület, mint fe-lekezet, melynek magát kormányozni s egyházpolitikát is úzni feladata, az önfentartás természeti kötelességét, a megtámadások elleni védekezést elmulasztjuk. Spe-cialitásunk igenis, nekünk protestánsoknak a protes-tatio, sorsunk, végzetünk, traditiónk a küzdelem, a harc és háború, mert ellenfelünk nem bírja megemészteni azt, hogy a keresztyénséget, az azt valló emberiség felére nézve, az általa ráhalmozott idegen ragasztéktól és meghamisítástól megtisztítottuk, reformáltuk. Való-ban megindító, midőn a r. katolikus nagygyűlésen fe-jünkhez vágott arcátlan sértegetésekre válaszul, vékony hangon érzékeny sonetteket zengedez Zsilinszky és Komjáthy a szeretetről, mint valami Petrarca Laurá-jához.

A szeretet volna tehát az egyik argumentum. Másik gyanánt hivatkozik Zsilinszky Mihály a felvilá-gosult kor szellemére s azokra az érdemekre, melyeket a protestánsok a nemzeti ügy szolgálatában szereztek s melyeket a katolikus hazafiak is mindenkor méltá-nyoltak; hivatkozik azon „átteremtő hatásra is, melyet a protestantismus magára a hazai katolicismusra gya-korolt, sőt gyakorol ma is, minek bizonyossága az, hogy a mi példánkat követve, autonómiát akarnak csinálni a katolikusok is.“ Ezekből azután az volna a követ-kezés, hogy nem kell félni, nem is kell tenni semmi különös dolgot, szemben a mostani reactionarius táma-dással, a protestantismus meg fog állani a maga lábán. És megbízhatunk a jóindulatú és felvilágosodott kato-licus honfitársakban, kik, mint a múltban, 1791-ben és a 30—40-es években bebizonyították, meg vannak győ-ződve a protestantismus nagy értékéről. És így okos-kodik Komjáthy Béla úr multkor tartott gondnoki nagy beszéde szerint, sőt ő annyira megy az optimismusbán, hogy most, épen most! derengeni látja a jobb jövőt.

Boldogok a kik hisznek és szerencsések, a kik úgy tudnak bánni tényekkel, eszmékkel, érvekkel, mint a viaszszal, melyet tetszésük szerint hajlítani tudnak; mint például Zsilinszky Mihály, a ki oly virtuozitással tudja kezelni azt a mesterséget, hogy „Szent“ István királyt körülbelől lutheránus embernek tette meg, azt mondván, hogy az ő keresztyénsége közelébb áll a protestáns felfogáshoz, mint az ultramontán reactio törekvéseihez. Hanem annyi bizonyos, hogy azzal az illúziókkal saturált optimismussal nagyon rosszor hoza-kodtak elő.

A mi nevezetesen a felvilágosodott kort és annak szellemét illeti, egyenesen azt látjuk, hogy a híres XIX. század határozottan a reactio jegyében (a mostani

journalistica kedvenc szava szerint) áldozott le, hogy a mult század magas ideáljait sorban megtagadják s gúnyolják. a szabadelvűségnek nevét hangoztatják még itt-ott, de csakis nevét, nem keresik az oroszánt, csak a nyomát. Mit tartunk oly korszakról, melyben egy Apponyi Albert 25 éves dicsőséges parlamenti pályája után azt kénytelen constatalni, hogy a parlamentarismus napja leáldozott, midőn a szomszéd Ausztria azt mondja, hogy neki az alkotmányosság nem kell s ennek simulacrumát hétszáz éves absolutismus képviselője akarja fentartani? De a mi a legfőbb, látjuk azt, hogy a socialismus rémétől meg van ijedve a világ s e miatt ész nélkül hanyatthomlok rohan a reactio karjaiba; eső elől csurgó alá. Ebből meríti a reactio leghathatósabb eszközeit, ezért sikerül neki az idealismus gyanánt árult babonát a minden szalmaszál után kapkodó, meg-rémült társadalomba becsempészni. Méltán lehet attól tartani, hogy egy hosszabb ideig tartó sötétség korszaka borúl a szellemi világra, éppen azért, mert a socialismus evolutiói még most vannak erős fejlődésben: nem valóságos hallucinatio-e, éppen most akarni látni az általános felvilágosodás derengését? De minden esetre micsoda benyomást vélünk mi protestánsok tehetni az ilyen világra, midőn arra hivatkozunk, hogy a felvilágosodásnak, a szabadságnak, a XIX. század eszméinek acélozott apostolai és gárdája mi vagyunk?

Hivatkozik Zsilinszky Mihály arra az átteremtő hatásra, melyet a protestantismus a catholicismusra gyakorol. Az „átteremtő“ erő nem jól van választva; visszautasítani, korlátozni sikerülhetett egyben-másban s írtak is erről szellemes munkákat, de átteremtésről szó sem lehetett, mert a catholicismus a maga lényegében, s ez éppen födicsekedése, változatlan maradt. De most, éppen most beszélni arról az átteremtő hatásról, midőn a syllabus és pápai csalatkozhatlansággal ugyancsak visszautasított minden módosító befolyást; most midőn nálunk nevezetesen ő indított új hadjáratot s már is ijesztő sikerrel arra, hogy minket teremtsen át és tereljen vissza saját aklába: bocsánatot kérek, ez már naivitás volna, ha nem lenne csakis a sulykot eldobó nagyotmondás önfeledése. A catholicus autonomia! Azt a rosizlésű dolgot nem fogom elkövetni, hogy Zsilinszky Mihálylyal szemben beszéljek ennek az autonomiának egész hiábavalóságáról, a ki bizonyosan jobban felismerhette nálamnál is, hogy a catholicusoknak, papoknak és világiaknak egyaránt, az igazi protestáns autonomiát a maga valóságában utánozni soha sem volt se képességük, se akaratauk.

Hanem talán legkedveltebb érvelés az, hogy nekünk nem kell csinálni semmit, majd elvégzik a mi dolgunkat a jóérzésű catholicus hazafiak; hogy Komjáthy szavaival éljek: minden igaz magyar, bármely felekezethez tartozik, tudja azt, hogy ha a harc a mi leszerelésünkkel végződik, az végzetes lehet fajunkra, állami önállásunkra. Így volt ez régebben és így volt, mint Zsilinszky Mihály előadja, 1791-ben s a 30–40-es években. Történelmileg nem éppen praecis ez előadás, mert bizony Bocskay, Bethlen, Rákóczy György hadai akkor még majdnem kizárólag protestáns nemességből állottak, az Eszterházyak, Koháriak a nemzeti ellenség táborában állottak; az újabb időkben lelkesen támogatták igenis ügyünket, mint a felvilágosodás és nemzeti szabadság ügyét, a miért igenis halás elismeréssel tartozunk. De hát bizonyos-e abban Zsilinszky és Komjáthy, hogy ha úgy volt akkor, úgy lesz most is? Én, fájdalom, ennek legkisebb jelenségét sem látom. Ellenkezőleg azt vagyok kénytelen constatalni, hogy a folyamatosan lévő ádáz hadjárat alatt védelmünkre,

katholicus részről, egyetlen hang sem emelkedett. Katholicus részről egyszerűen eltűrik és megengedik, hogy a reactio legvehemensőbb előharcosai vigyék az ecclesia militans szerepét. A sajtó? Fel-szisszent arra az insultusra, melyet a kath. nagygyűlés elnöke három millió honpolgárnak fejéhez vágott, hanem igenis unisono támad bennünket, mint merénylőket, ha itt-ott egy védekező hang szólal meg. A sajtónak a protestáns ügy Hekuba. szabadelvűség alatt alig ért már egyebet, mint az antisemitismus és agrarismus elleni kifakadásokat, a nagy democraták és liberálisoknak, úgy látszik, szálla szemében, hogy a régi, igaz szabadelvű gentry utódain lóg még egy kopott kabát, melyet róla lehúzni lehet.

Nem várhatjuk ezután sem a catholicusok részéről való támogatást. Valóban különös dolog, visszás, a józan észszel ellenkező, hogy mi láblógázva nézzük, miként kaparja ki más részünkre a tűzből a gesztenyét, mikor a legegyszerűbb igazságok közé tartozik az, hogy segits magadon, Isten is megsegít. Nem fogják kikaparni. I. Hihetetlen milyen hódításokat tett nálunk a fanatizáló hadjárat a társadalom minden rétegeiben; nem is szólva a mágns societásról, mely eldődeinek nyomdokában jár, s mely az egész divat és strébervilágnak mintául szolgál, de nézzen maga körül bárki az alsóbb rétegekben és látni fog a művelt és értelmes osztályhoz tartozó embereket, kik nem is magukban, de társaságban, bizonyos tüntetéssel feszületeket és egyéb kőbákványokat ájtatosan megsüvegelnek csakúgy, mint egy arra sántikáló öreg koldus. Ártatlan dolog? Igen, de az időnek fontos jele. II. Hol van az a régi gárda, melynek emberei a szabadsáért lelkesedtek, a kik már ösztönszerűleg szimatolták, hol vannak igazi szövetségeseik; hol vannak a Beöthy Ödön fajtájabeli emberek? Vajjon az egyetemi kör ifjaiból fognak kikerülni, kik azért kérvényeztek a cultusministerhez, hogy állítson feszületet az egyetem minden hallgató termébe, kik leemelt kalappal állottak körül a vallagogy letört gipszkoronakeresztet s expiatio gyanánt elénekelték a pápai hymnust, diszmagyarban a Mária zászlóval vettek részt a protestánsokat pokolra küldő gyűlésen s gyertyával kezükben jártak processiót az ifjú főváros utcáin? Ilyeneket nem látott a világ abban az időben, midőn a jóindulatú catholicus hazafiak a protestánsok ügye mellett sorompóba léptek. III. De legyünk igazságosak, vajjon úgy gérálta-e magát a legújabb időben a hazai protestantismus, hogy érette azok a jóérzésű és felvilágosodott catholicus hazafiak lelkesedhessenek? Min alapult a magyar protestánsok régi reputatioja? Mi megmutattuk igenis, hogy istenfélelmet és erkölcsiséget sikeresebben lehet fenntartani a mi egyszerű eszközeinkkel, mint másoknak az ők fényes apparátusával, de ennek appreciálásába nem igen bocsátkoztak más felekezetű polgártársaink, hanem azt igenis jól tudta nagyja-apraja, hogy a protestánsok voltak azok, kik történelmünk legnehezebb korszakában, midőn az országnak felerésze egyik ádáz ellenségének kezében volt, a másik még veszedelmesebb ellen karddal kezükben tudták vallásukkal együtt a nemzeti szabadságot is megvédelmezni. Ebből éltünk megbecsülés dolgából mind a legújabb időkig. Titokban rezgett érettségünk egy húr még annak az elvetemült labancnak szívében is, ki az osztrák és clericalis táborban állt. De valljuk meg az igazat, hogy ez a dicsőségünk kissé már elhalványult, már csak azért is, mert azóta sok víz folyt le Dunán, Tiszán s a Rákóczyféle és az 1848-iki újabb szabadságharcoknál a protestáns kérdés nem szerepelt. A

patenskorszak felélesztette pillanatra ősi reputációját jogcímét, de azóta nem egy dolog történt, a mivel régi jóhírünk, nevünk tőkéjét fogyasztottuk. Például a tudvalevő két miniszterelnökség rebellis hírünket ugyan nem emelte, de épen ellenkező hírbe kevert; az idő viszontagságait okolhattuk talán, de ágiókat semmi-estre se emelte se iskoláinknak, se lelkészségeinknek állami segélyezése. Ezeket a csorbákat talán ki lehet köszörülni, de mit fog mondani a világ és miként lelkcsüljön érettünk s egész odáig, hogy egész ügyünket ő vállalja magára, azoknak a katolikus hazafiaknak közönsége, a mely részünkről most nem lát egyebet, mint meglapulást, érzéketlenséget, szemben a legdurvább sérelmezésekkel, nem lát egyebet, mint vezérletre hivatott férfiakat, kik a hosszas párturalmi gyakorlat folytán már ösztönszerűleg gyűlölnék mindent, a mi ellenállás színezetével bír, habár a legszentebb és legitimebb érdekekért is, a kiknek szemében felekezeti életterejének lekötésére, minden erőnyilatkozatnak elfojtására elegendő ok az, hogy az ilyen mozgalom nem tetszik egy hagyományosan clericalis szellemű udvarnak, tehát nem tetszik a papi nagyhatalom előtt amúgy is megvártni kész kormányának, melynek sajtóorgánumai kiadták a jelszót, hogy bujtogatás, hazaárulás minden moccanás, midőn a protestánsok a megüzent irtóháború ellen védelmi állásba helyezkedni merészelnék.

Dum delirant reges, plectuntur Achivi. Mozdúljanak meg felekezetiünknek erkölcsi és értelmi erőben gazdag széles rétegei. Üdvözlöm lelkemből Felső-borsodot.

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Dr. Zsindely István sárospataki akad. és közigazgató iskolai évet megnyitó beszéde.

— 1900. szeptember 10. —

Nemes tanuló ifjúság!

Szeretett tanítványaink!

A viszontlátás örömteljes pillanatában jól eső érzések között, a jövőbe vetett édes reménységgel üdvözöllek titeket az új iskolai év küszöbén. Itt vagytok tehát újra a tudomány ez ősi hajlékában, mely az Urnak jóvoltából, halhatatlan emlékü fejedelmi alapítóink és jóltevőink kegyességéből s a protestáns áldozatkészség támogatásából immár több, mint negyedszázad óta szolgálja a magyar hazát, a protestáns egyháztársadalmat, hintegetvén a tudomány fény sugarait minden időknek örök dicsőségére. Egybegyűltetek nem a szokásnak hódolva, de megértve szüleitek bölcs és előrelátó gondoskodását, szívbeli vágyakozással s bizonyára komoly és szilárd elhatározással, hogy merítsetek a tudomány forrásaiból, megismerjétek annak szépségeit és áldásait, hogy ismeretekkel gyarapodva értékes kincseket vihessetek magatokkal az élet útaira. Friss erővel, megpihent lélekkel kezditek meg a munkát s veszitek fel annak megszakadt fonalát s számat vetve erőitekkel és képességeitekkel, szíveitekben a remény és kétség érzete fakad, mint a hajósnak, ki először a tengerre száll, mert nem ismeritek még pályátok szépségeit, de nem azon nehézségeket sem, melyeket oly gyakran kell majd leküzdenetek. S midőn a munka kezdetén ily érzésekkel és gondolatokkal néztek a jövő elé,

ez ünnepélyes órában meg kell rajzolnom — habár csak futó vonásokkal is — a hivatást, melyet híven be kell töltenetek s a reátok váró azon feladatokat, melyek helyes megoldásával le fogjátok rakni önmagatok jólétének és boldogságának alapjait.

Az emberi nem legmagasztosabb feladata kiművelni és fejleszteni Isten által adott szellemi képességeit, a tudomány fáklyájával jelölni meg az emberi tökéletesedés és előhaladás helyes utait. Századok hosszú folyama alatt a mi örökbecsű intézményeket, nagy alkotásokat képes volt megvalósítani a javítás vágya által ösztönzött emberiség, a mit a közjólét, az anyagi előhaladás s a társadalmi élet bármely ágában felmutatni képes volt, csakis az által létesíthette, hogy az emberiszellem egyre nagyobb hódításokat tett a tudomány mezején. E feladatokat jó részben az iskola által, annak segélyével oldotta meg, mely megismertet a tudomány igazságaival s buzdítva a kötelességtudásra és munkaszeretetre, ápolja a vallásos és hazafias erőnyeket s megadja számunkra mindazon tulajdonságokat, melyek összege a tiszta jellemet alkotja meg, mely megóv minden megpróbáltatástól az élet viharai között.

Az érzelmek magasztosságát, az eszmék és gondolatok emelkedettségét, gazdagságát és tisztaságát, melyek kifejezői és hű tükröi az egyének igazi belső értékének, első sorban az iskola adhatja meg, mert itt termi meg édes gyümölcseit a tudományok iránti vágy, az égnek e becses ajándéka, mely mélyen fekszik emberi természetünkben s miként a tenger vize egyre fokozza szomjúságunkat, úgy ez is ösztönöz a további buvárkodásra s az újabb eredmények elérésére.

De tekintve azon rohamos haladást, mely a tudományok fejlődésében nap-nap mellett észlelhető, tekintve az előttünk megnyíló ismeretek egyre gazdagabb tartalmát és nagyobb terjedelmét, méltán vethetjük fel a kérdést, hogyan, mily eszközökkel fogunk a munkához, mely ismeretekre fordítsa az ifjú egész munkarejét s hogyan valósítsa magasztos hivatását az iskola a naponként gyarapodó kutatások mellett, hogyan tartson lépést a tudomány és az élet követelményeivel? Közhelyként hangzik, hogy az iskola feladata lehetővé tenni az általános műveltség elérését, azon ismeretek megszerzését, melyek a szakpályára lépésnek alapfeltételei s másrészt magasabb fokon megismertetni az egyes specialis szakok köréhez tartozó tudományok vezéreivel, rendszerével s az által megadni azon alapot, melyen további művelődését mindenki biztosan és sikerrel eszközölheti. Az e célokhoz vezető legcélszerűbb eszközöknek és módzatoknak kijelölése csak a fegyelmezett és gyakorolt elmék által levén eszközölhető, az ifjúság önereje itt hiábavalónak bizonyúlna azon kiváló férfiak segélye nélkül, kik tudásukkal, gazdag tapasztalataikkal és bölcs tanácsaikkal kijelölik a haladás útait s midőn kifejtik a tudományok jelentőségét és elsajátításuk legjobb módszerét, távol tartják az elme működését a szertecsapongástól, megóvják a hibás fogalmaktól és balvéleményektől s mint gyakorlott vezetők híven vigyáznak arra, hogy miként a tiszta mag a termékeny földbe, úgy jussanak a tudomány tiszta igazságai a fogékony ifjú lélekbe, hogy ott gyökeret veressenek és naponként erősödjenek.

Korunknak nyughatatlan szelleme és anyagias iránya, melyre méltán alkalmazható Cicero mondása: „quis est, qui utilia fugiat, aut quis potius, qui ea non studiosissime persequatur“, immár a tudományokba is belejátszik. Az utilitaristicus szempontokat halljuk hangoztatni gyakran a szellemi élet mezején is, nemcsak

az ifjúság, hanem a szülék és gyakran azon szempontból itélik meg a tudományokat, mennyiben termik gyümölcsüket közvetlenül a gyakorlati élet számára.

A tudományoknak így módon a haszon szempontjából való megítélése éppen napjainkban kiváló mértékben foglalkoztatja Németország tudósait s midőn Frankfurt városa legközelebb azon indítvánnyal lépett fel, hogy a reáliskolai érettségi bizonyítvány a jogi pályára lépésnél a gimnáziumival egyenrangúnak és értékűnek tekintessék, a tudományos világ legnagyobb tekintélyei: a világhírű romanisták, egyházjogi és jogtörténetírók s a német közélet kitünőségei Gierke, Mommsen, Sohm, Friedberg, Johov és mások is siettek felémelni tiltakozó szavukat az utilitaristicus szempontok ellen, hangsúlyozván a gimn. oktatás útján elérhető classicus műveltség szükséges, sőt nélkülözhetetlen voltát s a magas tudományoknak, főképp a jogiaknak a jövőben beálló hanyatlását jóskolták a tervbe vett változtatástól.

Nem szándékozunk ez érdekes kérdést hosszasan fejtegetni, de azt mi is hirdetjük, hogy a humanisticus képzés elhanyagolása nagy visszahatással volna a magasabb tudományok színvonalára, annak csökkenésére vezetne, kiküszöbölése pedig egyenesen veszélyére szolgálna azon idealisabb felfogásoknak és törekvéseknek, melyek nélkül a tudománynak az állami és társadalmi élet szolgálatában is álló munkásai nagy és igazi sikereket soha nem tudnának felmutatni.

Nemes tanuló ifjúság! Mint a láncszemek kapcsolódnak össze és folynak egymásból a tudomány igazságai; az általános műveltség a főbb tudományos ismeretek elsajátításának levén eredménye, e szempontból nem szabad a tudományok között különbségeket tennetek, hanem mindegyik iránt egyforma érdeklődéssel, egyforma szeretettel kell viseltetnetek.

„A tudománynak gazdag ágai
Egy organismus sok külön vonása:
Együtt igéző csak“

mondja Madách. Ezért magasabb fokon is a szakműveltség egyoldalúságának ellensúlyozása, annak kiegészítése szempontjából okvetlenül szükséges a tudományok többi köreinek s főképp a rokontudományoknak tanulmányozása. E célra szolgál a philosophia, melynek feladata mintegy szárnyakat adni a tudománynak s összefoglalni azok egyetemes eredményeit, a történelem, az irodalom, melyeknek tanulmányozása erősíti a nemzeti szellemet, éleszti a hon szerelem tüzét és visszaadja a szaktudományban kifáradt léleknek üdéségét és eleveenségét.

Istennek hála elmúltak már hazánkban a tudományra nézve azon kedvezőtlen állapotok, melyekről a költő egy századdal ezelőtt joggal énekelhetette, hogy a „tudomány számára nem magyar földön terem a borostyán.“ Részt veszünk a nyugot európai népek tudományos áramlataiban, a kutatások terén mi is nagy áldozatokkal szolgáljuk a tudomány érdekeit s e mellett híven ápoljuk e téren is a nemzeti irányt és szempontokat, melyeket fentartani, erősíteni s a tudomány gazdag tárházához ha csak egy porszemmel is járulni, mindnyájunknak szent kötelességünk.

De a tudományok mellett ápolni kell szíveitekben a vallásosság magasztos érzelmeit. Ez teremti meg az erkölcsök tisztaságát, ez vezet az erény uralmához s ha ennek elérésére törekedve hívek akarunk lenni a multak tradícióihoz, ne feledjük azon arany szavakat, melyeket a főiskolának a nagy Rákóczy György idejében adott alaptörvényei következőleg írnak elénk. „A tanárok és tanulók munkálkodásukat Isten nevének dicsőí-

tésére és a társadalom javára fordítsák, Istentől, a minden bölcsesség kútfejétől kérjék naponként, hogy az iskolát segítse, fentartsa, fejlessze és kormányozza, nyilvános és magán könyörgésekkel ájtatosan esdjék le az Isten áldását az iskolai működés sikerére és előmozdítására.“ A vallásosság nemesítse érzelmeiteket, szentelje meg cselekedeteiteket s ennek legfőbb parancsa: a keresztényi szeretet hassa át és vezérelje minden lépéseiteket, mert az iskola falai között, hol meg szünnék a rang és gazdagság által adott előnyök s egyedül az érdem, a tehetség és szorgalom alkot különbségeket, az egymás iránti szeretet adja meg a békés együttműködés lehetőségét; ez indít elnézésre a gyengébbek, türelemre a más nézetten, más hitbeli meggyőződésen levők cselekedetei iránt.

Tudományszomj, vallásosság és hazaszeretet! ezek legyenek életetek vezérlő csillagai, a kötelességérzet legyen legfőbb rúgója a ti munkásságotoknak, mert ennek teljesítése adja meg a lélek nyugalomát, a híven teljesített kötelességek tudata legfőbb alkatrésze az emberi boldogságnak.

„Elhull a virág, eliramlik az élet.“ A múlandóság örök törvénye uralkodik felettünk, de az eszmék s az eszméket szolgáló intézmények túlélik a véges emberi életet, túl az idők viharait, mert azoknak örök élete, az egymást felkeltő nemzedékek szellemi törekvéseinek összhangja legfőbb bizonyítéka a lélek halhatatlanságának. Ti vagytok a jövő reményei, ti fogjátok folytatni a munkát, melyet ma még mi végezünk, ti lesztek majd a tudomány harcosai, az egyház oltalmazói, a nemzeti érdekek előmozdítói, a haza oszlopai. Ha már az iskola falai közt híven töltitek be munkásságotokat, ha nemes eszmék által vezéreltetve, a kötelességérzet által bajtva, ismeretekben is gazdagodva léptek ki az élet viharai közé, ha fentartói és terjesztői lesztek a multak emlékeiből fakadó prot. szabadelvűség szellemének, ha örökre élni fog szívetekben a szeretet és hála érzete ősi tanintézetünk, ez édes anya iránt, melynek annyit köszönhetek, úgy a mi munkálkodásunk nem volt hiábavaló, mert a megnyugtató jelenre eljön majd a boldogabb jövő!

Ily gondolatokkal üdvözöllek titeket még egyszer a reátok váró munka megkezdése előtt s midőn nemes törekvéseitekre Isten áldását kérem, az 1900/1901-ik iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom.

TÁRCA.

Imádság az iskolai esztendő kezdetén.

— 1900. szeptember 10. —

Örök Isten, mindenható Felség! Nincs hatalma rajtad az időnek, mert az szolgálád, engedelmes szolgálád neked, ki azt teljesíti, a mit Te parancsoltál nékie. Változás sem járulhat Te hozzád, mert Te vagy az örök állandóság.

Mi emberek, változók és mulandók vagyunk; mi rajtunk az idő emésztő nyomot hágy, tapos rajtunk és eltípor, biztosabban, mint mi a port és apró férgeket.

Parancsoltad, Uram, az időnek, hogy megvéniítsen, megemésztszen mindent és végzi is végzetes munkáját, végzi a természet nyers temérdekségén, végzi lelkes teremtményid képzetebb világán, kérlelhetetlenül. Mint a pásztor szelid bárányait, úgy hajt itt az idő napot

napra, évszakot évszakra, évet évre, századot századra, úgy hajt bennünket is egyénenként és nemzedékenként változásból változásba és e szünet nélkül való vándorlásban megemészti az élet . . . Hol van az ifjú lomb, mely virágkoszorú fejével hajladozott a tavasz lágy fuvalmában? Ott van, ott van még az ágon, de ékessége nincs többé, sápadt köntösében üli gyászünnepeket s még jó, ha ért gyümölcsöt teremhetett s ennek csiráiban rejtegeti jövő életét . . . Hol vannak a letűnt évszázadok, hol pályafutói, az akkor még élt vándorok? Hol a csak imént megvált esztendő és hol azok, kik ma egy éve még velünk voltak részesei az életnek, osztályosai a terhes, de szép pályának? . . . Ott vannak azok is, ott vannak ezek is az örökkévalóság nagy tömkelegében, részint mint már magasabb pályára kelt erők, részint mint még itt ható tényezők; de míg azok szabadabban végzik munkájukat, addig ezek s velők együtt mi is, itt e korlátolt földi lét viszonyai között próbálgatjuk erőinket.

Isten, mindenható Felség! Engedd hinnünk, hogy szolgálaid, az idő s változás, előtted is, ránk nézve is csak szolgatársaink, kiket azért állítottál mellénk, hogy folyton-folyvást serkentsenek rövid éltünk bölcs használására, örök, nagy céljaid hűséges szolgálatára! Engedd hinnünk, hogy ha azok megvénitnek, megemésztenek is bennünket, de viszont mi is reájok nyomjuk nemesebb erőink szellemi bélyegét s mikor velők együtt földi pályánk lejár, együttesen térünk be ő velők örökkévalóságodba. Óh, így, ha ez a hit lelkesít bennünket, ha ennek a hitnek erejével működtetjük életünket: megbátorodva tekintünk az idő s változás kényszerűségére, földi végességünk borús gondolatát az örök tartósság bizonyossága váltja fel s már innen, e testből oda emelkedünk, hol Te vagy úr idő és változás felett s boldogítóan érezzük örökkévalóságunkat! Ám temesse hát bé az idő egyik évet a más után, egy századot a más mellé a visszahozhatatlanság nagy temetőjébe; ám fektessen bennünket is korán-későn hűvös síri ágyainkra: nem rettegünk többé, mert századok, mert nemzedékek sirján túl is él és hat az. a mit Uram, örök, mindenható Isten, Te benned vetett hittel alkotánk!

Ily hittel állunk előtted, óh nagy Felség, iskolai évünk kezdő pillanatán, a ránk derülő új század hajnalán; ilyen bizalommal megyünk elé a jövőendő bizonytalanságainak; ilyen hittel, ilyen bizalommal vesszük vállainkra magasztos kötelességinket, hogy ily hittől lelkesítve kedvvel, kitartással folytassuk a munkát önmagunk és mások tökéletesítésére. Csak Te, óh örök valóság, mindenható Isten, Te állj mi mellettünk, Te állj utódaink mellett lelked kegyelmével, mindenre hathatós szent segédlemmel és vezérelj igyekezetünket! Csak Te közöld velünk, közöld utódinkkal a bölcseségnek, hitnek és erényes életnek lelkét: úgy akármely vérszen, akármely megpróbáltatáson győzelemmel jutunk majd keresztül s önmészítő munkánk magasabb tényei hatásunkban, intézményeinkben állják ki az idők mohát, azokban és azok által őrzik meg ide lenn emlékezetünket.

Atyánk! Áldj meg a kezdetnél, segíts a munkában s vidd jó végre becsületes törekvéseinket! Áldd meg ezt a főiskolát, ennek minden rendű és rangú tagjait, nagyjait és kicsinyeit! Áldd meg anyaszentegyházunkat, nemzetünket, hazánkat! Áldd meg mindazokat, kik Te benned vetett hittel, testvéri szent érzellemmel fáradoznak nemünk tökéletesítésében! Ámen.

Novák Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A sárospataki főiskola 1900—1901. évének megkezdése.

(Jubileumok, — év megnyitási ünnepély, — igazgató-tanács ülés.)

A hosszú szünidőnek is vége szakadt tehát. A tanárok és tanítványok egybesereglettek, hogy a művelődés nagy munkáját újult erővel végezzék. Vajha jó eredménynyel, áldásos sikerrel! Isten kegyelme legyen velünk, hogy az „alma mater“ egy sikerekben gazdag esztendővel gazdagodjék.

*

Örömmünnepelelyel, két tanárnak a sárospataki főiskolában való 25 éves működése emlékeztére szentelt örömmünnepelelyel kezdődött az új iskolai esztendő. Az ünnepeltek: dr. Szánthó Gyula és dr. Ballagi Géza jogtanárok.

A tanári kar a következő jegyzőkönyvvel tisztelte meg az ünnepeltek:

„Elnök jelenti, hogy Dr. Szánthó Gyula és dr. Ballagi Géza jogakadémiai tanárok jelen iskolai évben töltik be sárospataki tanárkodásuk huszonötödik esztendejét, minél fogva indítványozza, hogy érdemeik jegyzőkönyvbe vétessenek s a tanári kar küldöttségileg is fejezze ki érdemes tisztársai előtt nagyrabecsülését, háláját, szeretetét és jó kívánságait.

Köziskolai szék örömmel veszi tudomásul, hogy kiváló tagjai immár huszonöt éve állanak az alma mater szolgálatában, annyival is inkább, mert az elmúlt hosszú idő mellett is, férfias erejük teljességében még ma is mindketten példái az ifjú erővel dolgozó, fáradságot nem ismerő tanári lelkiismeretességnek, a kartársi szeretetnek és hűségnek.

Szánthó Gyula dr. nem osztva meg idejét más teendőikkel, összes erejét tudományának szentelve, csaknem kizárólag katedrájának és így a főiskolának él, lelkiismeretes gondnal dolgozva studiumain, figyelemmel kísérve az irodalmi kutatás újabb és újabb eredményeit. Tanácskozásunk folyamán is alakja szinte nélkülözhetlenné vált felszólalásaiban megnyilatkozó, emelkedett felfogásával, magas izlésű, előkelő előadásával és férfias komolyságával. E mellett mint pénztári ellenőr s egyzersmind gazd. választmányi jegyző is hasznos szolgálatokat teljesít főiskolánk anyagi ügyei körül s mint jegyző szolgálva a tiszai ág. ev. testvér egyházkerületet, az egymás megbecsülésének és a testvéri együttérzésnek is nemes példája közöttünk.

Ballagi Géza dr. a közélet számos terén mutatott fáradhatatlan buzgóságával tetézi nem mindennapi sikerű és buzgóságú tanári működésével szerzett s mindenkor feledhetetlen érdemeit. Mint szintén idegen iskolának növeltje lett a sárospataki főiskolának testtől-lelkéstől hű fiává; mint a modern eszmék sokra hivatott letéteményese lett e százados falak emlékeinek őszinte tisztelője s egyzersmind a korszerű haladásnak is egyik fáradhatatlan zászlóvivője. Mint a jog-történet és államtudományok művelője, mint irodalom történész és bibliographus hírével messze földön tiszteletet szerzett az egyszerű és magyar földön még nem nagyon becsült tanári és tudós foglalkozásnak s mint a tudományos Akadémia levelező tagja méltó utóda lett azoknak a jeleseknak, kik ott az ország színe előtt a pataki tanári kar kebeléből képviselői voltak a magyar prot. iskolák tudományos szellemének. Mint a közgazdasági, megyei és városi érdekek fáradhatatlan munkása, élő apostola, a különböző társadalmi osztályok democraticus összeolva-

dása magasztos eszméjének és annak a törekvésnek, hogy a közélet anyagi vonatkozású ügyei a tudomány igazságaival megtermékenyítenek.

Legyen Isten áldása mindkét jelesünk életén és működésén ezutánra is, hogy érdemeik és munkáik még sokáig szaporíthassák a sárospataki főiskola dicsőségét.

Köziskolai szék ilyenmő gondolatokkal és érzésekkel határozza el, hogy elfogadván közigazgató indítványát, mindkét jelesünk érdemeit jegyzőkönyvbe iktatja, a jegyzőkönyvi pontot hozzájárulás végett átteszi az igazgató-tanácshoz; a tanári kar baráti érzelmeinek tolmácsolására s a jegyzőkönyv átadására pedig közigazgató vezetése mellett a két igazgatóból, két dékánból, Szinyei Gerzsonból, Szívós Mihályból, Ellend Józsefből, Csontos Józsefből és a jegyzőből álló bizottságot küld ki, megjegyezvén, hogy e bizottsághoz bárki csatlakozhatik.

E jegyzőkönyvet dr. Zsindely István akadémiai és közigazgató vezetése alatt egy több tagú küldöttség vitte el a jubiléumokhoz, a kik megilletődve s az emlékek édesbús érzelmeinek könyeket fakasztó hatása alatt fogadták a kartársak tisztelettől s szeretettől áthatott megemlékezését. Köny csillogott a szemekben, jelöl annak, hogy a mulandóság érzete akkor is uralkodik, a mikor az öröm érzetében maga az élet arat diadalt. Az ünnepeltek egyike, dr. Ballagi Géza, alapítvány-tétellel is megköszönte a megemlékezést s ezzel újabb okot szolgáltatott arra, hogy a főiskola hálás érzések között emlegesse nevét mindenkor. (Az alapítvány-lelél lapunk más helyén olvasható.)

*

Magasan szárnyaló öröm-érzet hatása alatt indultunk tehát útnak szeptember 9-én az új iskolai esztendő napjai elé, hogy másnap, 10-én a „hivatalos“ ünnepélyvel ténylegesen is megkezdjük az 1900—1901-ik esztendőt.

Előjáróság, tanári kar s tanuló ifjúság (s egynehány érdeklődő!) áhitattal énekelte a *Pásztor Sámuel* által orgonán kísért 37-ik dicséretet, majd lelki buzgósággal hallgatta *Novák Lajos* főiskolai lelkész imádságát (lásd más helyen!) s a 37-ik dicséret végső szakaszának eléneklése után az „egyházi rész“ elvégződve: dr. Zsindely István akadémiai s közigazgató beszélt, hogy jó tanácsos, intéssel, figyelmeztetéssel szolgáljon az ifjúságnak, gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt, hogy kötelességeik teljesítése által maguknak is, szüleiknek is, tanáraiknak is, az életnek és az iskolának is hasznára legyenek.

Az akadémiai és közigazgató beszéde után, a melyet lapunk más helyén adunk, *Fejes István*, főiskolánk algonok emelkedett szólásra, hogy rövid szavakban az előjáróság nevében is megnyissa az új esztendőt. Az ifjúsághoz intézett buzdítás után megemlékezett *Warga Lajos* és *P. Nagy Gusztáv* theol. tanárokról, a kiknek kidőltével a főiskolát s a magyar prot. egyházat olyan nagy veszteség érte. Áldást kért az elköltözöttek halóporaira, akiknek nagyságát követendő példány-kép gyanánt tüntette fel az ifjúság előtt. Megemlékezett a 25 éves munkásokról is s megköszönve eddigi hasznos, áldásos, sikeres működésüket: továbbra is kérte őket, hogy legyenek az alma maternek vezetői, az ifjúságnak példa adói!

A felhangzott éljenzés, a mely a beszédet kísérte bizonyítá, hogy a beszédnek megvolt a hatása, megértettük s átértéztük mindnyájan.

*

Kilencz óra után vége volt a hivatalos megnyitási ünnepélynek. A gymnasiumi növendékek tantermeikbe vonultak, hogy meghallgassák az iskolai rendszabályokat, — az akadémiai hallgatók indexeik végleges rendezésével foglalkoztak: az előjáróság pedig összeült tanácskozni ama kérdések s ügyek felett, a melyek a juniusi gyűlésről a mostanira tételt át s azok felett, a melyek ilyenkor rendesen tanácskozási tárgyul szoktak szolgálni. A tanácskozás legfontosabb tárgya az az emlékirat volt, a mely a főiskola „verseny-képessé tételére“ vonatkozott a tanári fizetések rendezése által. A tanácskozásról más helyen adunk tudósítást az igazgatótanács jegyzőjének tollából.

Mint máskor, úgy most is „közös“ ebéddel is megünnepelte előjáróság s tanári kar az új iskolai év kezdetét. A szívek teljességéből szólott szájakból elhangzott pohár-köszöntőkben kifejezésre jutott jókívánságok teljesedjenek be a felköszöntöttek valamennyire nézve!

*

Nyugodjék meg a gondviselés kegyelme a mi ősi intézetünkön, ennek előjáróin, tanárain, növendékein; mindazokon, a kik szeretettel viseltetnek a világosság és igazság eme forrása iránt!

Ballagi Géza alapítvány a sárospataki főiskolában.

Ma, a mikor minden oldalról az a panasz hangzik, hogy a kor szelleme, ellentétben a műveltségnek azzal a magas fokával, a melylyel annyira szeretünk dicsekedni, a múlt időkhöz képest mintegy a föld porában csúszik s a materialismus, a realismus kenyerével táplálkozik, — ma, a mikor minden oldalról méltán hangzik a feljajdulás a miatt, hogy az önzetlenség immár csak fehér holló s a jézusi elvnek, a mely a felebaráti szeretet mértékévé a magunk szeretetét tette, az altruiztikus elméletet tartják szükségesnek fölébe állítani, (az igaz, hogy csak azok, a kik a szeretet mértékét nem ismerik!) minden bizonynyal csak azért, hogy a „több“ követelés mellett a „kevés“nek legyen valami értéke, — ma, a mikor az elégedetlenségből fakadó sóhajokkal van telítve a levegő: jól eső érzések között vesszük a kor szellemének megcáfolását, az önzetlenségnek megnyilatkozását s a megelégedésnek hangos szavát láthatni és hallhatni abban az alapító levelben, a melyet a sárospataki főiskola nyert e hó 9-ik napján egyik nagy nevű szellemi munkásától: *Dr. Ballagi Géza* jogtanártól.

Az alapítvány tétele abból az alkalmából történt, hogy *Dr. Ballagi Géza* most érte el 25-ik évfordulóját a sárospataki főiskolában való közhasznú, áldásos és sikeres működésének. A mikor a főiskola tanári kara megemlékezett a 25 éves professorról s tiszteletének, szeretetének kifejezést adott: (a mint erről más helyen olvashatni!) ugyan akkor *Dr. Ballagi Géza* is megemlékezett az Alma máteréről s szíve szerelmének, lelke ragaszkodásának jelölő alapítványt tett a „szegények iskolája“ részére, hogy azok, a kik a kötelesség teljesítésben, a szorgalomban, a magaviseletben kitűnők: buzdításul, elismerésül anyagi jutalomban is részesüljenek! ... A professor lelkének a megnyilatkozása ez, a ki ily módon is meg akarja becsültetni a törekvést, a szorgalmat s a feddhetetlenséget!

Hadd legyen e lapokban is megörökítve ez az alapítvány úgy, a mint az alapító megírta az alapító levelét!

„Idegenből szakadtam Sárospatakra. Huszonöt év óta működöm itt a politikai tudományok tanszékén. S ez alatt

ennek a főiskolának nemes hagyományai az én lelkemre is oly termékenyítőleg hatottak, hogy hálámat vélem leróni a főiskola iránt, midőn tanári működésem 25 éves fordulóján 2000, azaz kétezer koronás alapítványt bocsájtok rendelkezésére.

Az alapítvány „Ballagi Géza alapítványa” cím alatt kezelve s annak 4%-os kamatai minden évben az évzáró ünnepély alkalmával a sárospataki ev. ref. főiskola és pedig főként a jogakadémiai, a teológiai akadémia, valamint a főgymnasium kitűnő növendékei közül a szorgalmánál és magaviseleténél fogva legkitűnőbbnek adandók ki. Az ösztöndíj odaitétele az illető szakok ajánlatára a köziskolai szék által titkos szavazás útján történjék.

Abban az esetben, ha az alapítványt be nem fizetném, örökseim lesznek kötelesek halálom után azonnal befizetni, addig pedig én tartozom annak 4%-os kamatait minden év január havában a főiskola pénztárának átadni. Arra azonban nem jogosítom fel a főiskolát, hogy a be nem fizetett alapítvány biztosításáról akár jelzálogilag, akár más úton gondoskodjék, annyival kevésbbé, mert vagyoni viszonyaimnál fogva, úgy gondolom, hogy erre nem is lesz sohasem szükség.

Isten áldását kérve a sárospataki főiskolára, annak előjáróságára, tanáira és növendékeire, jelen sajátkezűleg irt és aláírt alapító leveletem kérem a főiskola okmány-tárában elhelyezni és ott örök időkre megőrizni.

Sárospatak, 1900. szeptember hó 9-én.

Ballagi Géza, s. k.

Szálljon az Úr áldása a sárospataki főiskola szellemének erősbbödését ily módon is növelő *Dr. Ballagi Gézára*, hogy legyen még sok ideig dicsekedésünk s büszkeségünk!

A lelkészi nyugdíjintézetéről.

(Polytás.)

A lelkészi állás, a lelkészi hivatal más hivatalokkal nem hasonlítható össze, mert a lelkész egészen más viszonyban van híveivel, gyülekezetével mint pl. az állami hivatalnok az ő hivatalával. Munkáköre is egészen más természetű. A lelkész híveinek lelki atyja, példaadója, a ki együtt él híveivel, résztvesz azoknak ügyeiben, bajaiban. Gyülekezetének öröme neki is öröme, gyülekezetének bánata, neki is bánata, szóval a lelkész bizonyos erkölcsi kapcsolatokkal annyira össze van forrva gyülekezetével, mint a jó házastársak, a kiket rendes körülmények között csak a halál választhat el egymástól. Milyen idegenül hat reám az a felfogás, hogy egy lelkész, mikor eltölt egy gyülekezetben a lelkészi szolgálatban 30—35 évet; mikor már egy hosszú életnek a bölcs tapasztalatait értékesíthetné híveivel szemben, — a mikor megtisztult élet és világnézetével úgy állhatna hívei között, mint egy ősz patriárcha, mint a bölcsesség megtestesülése, mikor hívei is szent tisztelettel lesik ajkának minden szótátát, mint a bölcseségnek ígéti: mondok, mikor éppen legeredményesebb lehetne lelkészi szolgálata: akkor az a lelkész hagyja oda gyülekezetét . . . szakítson eddigi multjával, pályájával, akár van rá oka, akár nincs . . . mert hiszen a nyugdíjintézet úgy is ad annyi jövedelmet, a miből csendeskén, hivatal nélkül is meg lehet élni. Az én lelkem előtt az ilyen nyugdíjintézet nagyon idegen. Az ilyen nyugdíjintézet nem igen emelné és erősítené a nép szívében sem a lelkész iránti tiszteletet és szeretetet, sem pedig a lelkészi nyugdíjintézetet nem tenné a nép előtt népszerűvé, különösen akkor, ha annak céljaira az ő áldozatkészségét is igénybe akarjuk venni, a minthogy — szerintem —

igénybe is kell vennünk. Ha látná az a nép, hogy az ő papja, az ő erkölcsi vezére, mihelyt lehet, mihelyt a nyugdíjintézet neki arra jogot ad — mindjárt szabadulni óhajt hivatalától s híveitől s mindjárt hányja le magáról a papi hivatallal járó terheket, hagyja oda népét, hivatalát, egész múltját, — akkor hiszem, hogy még a lelkészi hivatal iránt érzett tisztelet és hagyományos ragaszkodás is meglazul szívében. Én tehát a szolgálati időt úgy határozom meg a lelkészi nyugdíjintézetnél: *minden lelkész addig viszi hivatalát, míg a közügynek nem árt vele!*

Az ilyen alapon szervezett nyugdíjintézet, míg egy részről a lelkészi hivatalt nem vetkőzteti ki lelkiatyai jellegéből, másrésztől lehetővé tenné azt, hogy sokkal kisebb tőkével, magunk és egyházunk kevesebb megadóztatásával érnénk el a kívánt eredményt.

Vagy ha már a nyugdíjintézeti tőke megnövekedésével a későbbi időre nézve fel akarunk venni bizonyos számú szolgálati évet, a melynek eltöltése minden lelkészt nyugdíjra jogosít: úgy ezt a szolgálati időt én nagyon hosszúra, mondhatni az emberi kor végső határára tenném. Ha valaki, pl. a lelkészi szolgálatban — beleértve a segédlelkészi éveket is — eltölt 50 esztendőt az már a hívek megbotránkozása vagy a hivataltól szabadulni vágyás gyanúja nélkül is mehetne nyugalomba. 72—74 éves korában a legtöbb embernél bekövetkezik az az idő, a midőn kifáradva az élet terheinek a hordozásában, megéreit a nyugalmazásra.

Minthogy pedig a szolgálati képtelenség esetleg bekövetkezhet az embernél jóval előbb is, bekövetkezik életének a dél pontján is, éppen azért én a nyugdíjmenntiségét nem tenném a szolgálati évtől függővé. Mindenre nézve egy bizonyos összeget pl. a lelkészi fizetések minimumát 1200—1600 koronát állapítanék meg nyugdíj gyanánt. S ezt az összeget kapná az is, a ki csak 5 évig, az is, a ki 50 évig forgolódott az Úr szőlőjében. Igaz ugyan, hogy e tekintetben szintén úgy szólván páratlanul állana a mi nyugdíjintézetünk minden más nyugdíjintézetek között, de hát a mint előbb meg is jegyeztem, a mi hivatalunk nem is olyan, mint más világi hivatal. Mi a gyámintézet megalakítása alkalmával is, a gyámintézeti osztalék megállapításánál és kiosztásánál nem az abszolút igazságot, hanem inkább azt a kálvinista igazságot néztük, a mit méltányosságnak neveznek s a mely a szeretet elveire van fektetve. Azt a szegény lelkészt, a kit idő előtt ér a szolgálat képtelenség veszedelme, a mikor még a több tagú család fenntartása, esetleg a gyermek neveltetés súlyos gondjai nehezdednek vállaira: miért tennénk az ilyennek helyzetét még súlyosabbá azzal, hogy csekélyebb nyugdíjat adjunk neki, mint annak az előregedett lelkésznek, a kinek már sem nagy családja, sem neveltetésre váró gyermekei nincsenek. Mikor az ember már szárnyára bocsátotta gyermekeit, mikor már sok vágya, igénye nincs az életben . . . akkor kisebb jövedelem is több nyugalmat ad, mint előbb a nagyobb jövedelem. A bibliai szőlősgazda is egyforma jutalomban kívánta részesíteni az ő nap-számosait . . . habár nem ugyanazon ideig munkálkodtak is az ő szőlőjében.

Nagyon természetes, hogy a nyugdíj mennyiségét még az sem változtatná meg, ha valaki 1600 koronánál jóval magasabb jövedelmű egyházban szolgál. Dacára annak, hogy az ilyenek többet fizetnek jövedelmök arányában a nyugdíjintézetbe . . . úgy de az egyenlő szolgálat és egyenlő képesítés elvének ez felel meg. A nagyobb jövedelmű egyházba való jutás többé-kevésbé a szerencse dolga s ha egyenlő szolgálatunkat híveink nem egyenlően jutalmazták is, tegyen bennünket egyen-

lővé a nyugdíjintézet. Az ideális állapot az volna, hogy mindenki teljes jövedelmével nyugdíjaztassék, de erre ez idő szerint gondolni sem lehet.

Ime alapelveiben ilyennek gondolom, ilyennek szeretném én a mi nyugdíjintézetünket, ez így keresztül-vive orvosolná a mi legfájdóbb sebeinket.

És most szólaní akarok a nyugdíjintézetnek a másik legfontosabb oldaláról, arról, a melyet a konvenci jegyzőkönyv e képen jelöl meg: „különös tekintettel a felállítással együtt járó terhek megállapítására és a fedezett mikéntjére.” Hogy ez a felállítandó nyugdíjintézet súlyos terheket fog ismét reánk rakni, az kétséget se szenved. Hiszen eddig az ettől való idegenkedés állta útját a megvalósításnak. Most azonban már egy kissé jobb helyzetben vagyunk, mint csak néhány évvel is ezelőtt. Sőt most már a nyugdíjintézeti járulékokat azoknak lesz a legkönnyebb fizetni, a kiknek eddig legnehezebb lett volna, t. i. a kis jövedelmű egyházak lelkészeinek. Mert a kiknek 1200 illetőleg 1600 koronát meg nem üt a jövedelmök s így államsegélyt élveznek, azoknak jövedelmek felszámításánál jogukban van minden állandó természetű és kötelező terhet a jövedelemből leszámítani s úgy kérni a jövedelem kiegészítést. Az ilyen egyházakban tehát a nyugdíjintézeti járulékot tulajdonképpen nem maga a lelkész, hanem az állam fizeti. A kiknek pedig 1600 koronánál magasabb jövedelmök van: azok mégis csak jobban megbírik ez újabb terheket is.

(Folyt. köv.)

Illyés János.

A sárospataki főiskolai Igazgatótanács őszi ülése.

A sárospataki főiskola Igazgató-tanácsa folyó hó 10 én tartotta meg őszi rendes ülést Sárospatakon. Tagjai az év megnyitó ünnepély után tüstént megkezdtek a tanácskozást Fejes István egyházi algonok és előbb Mecner Béla igazgató-tanácsos, majd Dókus Gyula világi algonok elnöklete alatt.

Fejes István egyházi elnök szívélyesen üdvözölven az Igazgató-tanács megjelent tagjait, jelentette, hogy a főiskola imatermében az 1900—1901-ik iskolai év ünnepélyesen megnyitott. Ez alkalommal a főiskola lelkésze buzgó imában kérte a mindenható áldását főiskolánkra s ennek kormányzó s tanító testületére és növendékeire. Ezután dr. Zsindely István közigazgató intézett a tanuló ifjúsághoz minden jóra és szépre buzdító beszédet, melynek végeztével ő, mint az iskola algonok, szintén lelkére kötötte az ifjúságnak, hogy azokat az atyai tanácsokat, melyeket a közigazgatótól az imént hallottak, saját jól felfogott érdekükben folytonosan szemük előtt tartsák s iskolai pályájuk alatt azokhoz alkalmazkodjanak. Kegyelettel újította fel áldott lelkü Erzsébet királynék emlékét s aztán fájdalmas érzéssel emlékezett meg *Warga Lajos* és *Peremartoni Nagy Gusztáv* theológiai tanárokról, a kiket rövid pár hónap alatt ragadt ki a halál főiskolánk tanári karából. Mindkettő büszkesége volt főiskolánknak; derék, munkás tagja a tanári karnak és szerető vezére a tanuló ifjúságnak s épen ezért méltán megérdemlik mindakettő, hogy emléküket nemcsak a főiskola előjárósága és tanári kara, hanem tanítványai is kegyelettel őrizték meg.

A nagy veszteség fájdalmas érzései között is igazi örömmel s a méltó elismerés szavaival emlékezett meg egyházi algonok *dr. Ballagi Géza* és *dr. Szánthó Gyula* jogakadémiai tanárokról, a kik sáros-

pataki főiskolánknban 25 év óta hirdetik a tiszta tudomány ígét s fejtegetik a jog és igazság alapeszméit. Tisztelettel üdvözölte őket nemcsak úgy, mint lelkiismeretes, buzgó protestáns tanárokat, a kik szaktudományaik művelése mellett az egyház érdekeit is a többi arra hivatottakkal együtt szívesen munkálják, hanem úgyis, mint valódi mintaképeit a más légkörben növekedett, más intézet által nevelt, de a mi almaterünk édes gyermekeivé lett férfiakat, a kik főiskolánk szellemi és anyagi ügyeinek intézésében a többi hű fiakkal együtt mindenkor odaadó szeretettel és buzgalommal vettek részt s ennek az ős intézetnek jóhírnevét nemcsak fenntartani, hanem nagyobbítani is igyekeztek.

Igazgató-tanács egyházi elnökének az iskolai év megnyitásáról tett jelentését köszönettel és elismeréssel vette tudomásul; *Peremartoni Nagy Gusztáv* többszörös érdemeit az elvesztés fájó érzéseivel örököltette meg jegyzőkönyvében, *dr. Ballagi Géza* és *dr. Szánthó Gyula* pedig az ő 25 éves sárospataki tanári működésük alkalmából a maga részéről is tisztelettel és elismeréssel üdvözölte s főiskolánk, protestáns egyházunk és a magyar tudományosság érdekében kifejtett buzgó munkálkodásukért köszönetet mondott, sokszoros érdemeiket szintén jegyzőkönyvébe írtatta.

Igazi örömmel és tisztelettel üdvözölte Igazgató-tanács egyik tagját *Csoma Józsefet*, a ki távol a nagyvilág zajától, az ő falusi otthonában, olthatlan tudásvágyával, olyan feltűnő tudományos munkálkodást fejt ki, hogy azt az ország legtekintélyesebb tudós testülete: a Magyar Tudományos Akadémia is méltónak találta a legszebb elismeréssel jutalmazni, azzal, hogy őt tagjai sorába választotta. Szintén tisztelettel és igazi elismeréssel emlékezett meg az Igazgató-tanács *dr. Lengyel Endréről*, egyházkerületünk és főiskolánk kormányzó testületének annyi éven át buzgó munkás tagjáról doctorságának 50. évfordulója alkalmából.

Jól eső érzéssel vette tudomásul Igazgató-tanács az elébe terjesztett alapító levelekből, hogy *dr. Ballagi Géza*, 25 éves tanársága alkalmából 2000 koronás alapítványt tett főiskolánknál, oly kikötéssel, hogy annak évi kamatja a tanári kar által arra érdemes joghallgató, hittanhallgató és gymnasiumi tanuló közt felváltva ösztöndíj osztassék ki, s hogy *dr. Novotni Lajos*, budapesti főorvos, királyi tanácsos pedig, mint a főiskola egykori növendéke, halálának jeléül 1000 koronás alapítványt tett, melynek évi kamatja a tanári kar által kijelölt legérdemesebb gymnasiumi tanulóknak adassék ki.

A Mesko féle 100 frtos ösztöndíjat szívesen utalványozta ki az Igazgató-tanács az abauji egyházmegye által ajánlott *Jakab József* sárospataki tanítóképezdei tanulóknak, a ki bemutatott bizonyítványával igazolta, hogy a múlt iskolai évet *általános jeles* osztályzattal végezte.

Ezután a tandíjmentességért és a tápintézet jó-téteményekért beadott kérvényeket vette tárgyalás alá az Igazgató-tanács s a szorgalom, jó erkölcs és a szülék anyagi viszonyainak tekintetbe vételével s azon elv kimondásával, hogy többféle jó-téteményben csak a legnehezebb viszonyok közt levő tanulókat részesíti: egész vagy félévi tandíjmentességben 2 joghallgatót és 22 gymnasiumi ifjút részesített. A tápintézetbe a 40 koronás osztályba felvett 3 theologust, a 80 koronás osztályba pedig 5 theologust és 1 gymnasiumi ifjút.

Peremartoni Nagy Gusztáv né özvegyi nyugdíját a megerősített szabályzat alapján 1072 koronában, 6 kiskorú gyermeke neveltetési költségét szintén 1072 koronában állapította meg az Igazgató-tanács s temet-

kezési költség címén 593 koronát utalt ki az özvegy részére. Minthogy a theologiai nyugdíj-alap a hirtelen elhunyt két theologiai tanár özvegyének járó nyugdíjat nem képes fedezni, Igazgató-tanács úgy intézkedett, hogy a theologusok által fizetendő évi nyugdíjilletéket is erre a célra fordítja és csak az így felmaradt hiány fedezésére kéri fel a főtiszteletű Egyházkerületet.

A Gazdasági Választmány a megüresedett elnöki székre megtette hármas kijelölését, ajánlván Radácsi György, dr. Rácz Lajos és dr. Ballagi Géza gazdasági választmányi tagokat. Igazgató-tanács megválasztására *Radácsi Györgyöt* ajánlja a főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlésnek.

A gazdasági vál. ajánlatára, a tápintézet érdekében, szívesen egyezett belé az Igazgató tanács, hogy a főiskolai kórház részére készítettett gépezet segélyével a Bodrog partján levő víz medencéből a víz a tápintézet helyiségébe is bevezetessék, valamint abba is, hogy a tápintézetben való pontosabb kiszolgálásra két kisegítő szolga alkalmaztassék, s a tanulók az étkezésnél segédkezéstől mentessenek fel.

Legfontosabb tárgya volt az Igazgató-tanács mostani ülésének a főiskolai tanárok fizetés rendezésének kérdése. Az igazgató-tanács juniusi ülésén, abból az alkalomból, hogy a legutóbb tartott Egyházkerületi közgyűlés főiskolánk akadémiai tanárainak törvényszerű fizetését a jövő évi költségvetés keretébe beilleszteni határozta és abból a célból, hogy a konvent ide vonatkozó határozata alapján várható egyházkerületi felhívásnak, mely főiskolánkban a tanári fizetések általános rendezését mondja ki, ideje korán és kellő megfontolással megfelelhessen, felkérte a köziskolai széket, hogy tekintetbe véve a különböző jellegű iskolákban jelenleg érvényben levő fizetési módokat, adjon véleményt arra, hogy mily módon és minő elvek szerint volnának rendezendők főiskolánkban a tanári fizetések. Ennek a felhívásnak a Köziskolai Szék eleget tett s terjedelmes s mindenre kiterjedő munkáját nyomtatásban terjesztette az Igazgató-tanács elé. Ezt az egészen tárgyilagos munkát, a mely a következő számban egész terjedelmében meg fog jelenni a „Sárospataki Lapok“-ban, az Igazgató-tanács elismeréssel fogadta s a benne kifejezett s általánosan helyeselt elvek alapján a tanári fizetések rendezését a következő módon óhajtja keresztül vinni: Az akadémiai rendes tanárok törzsfizetése 3400 koronában s 600 kor. lakáspénzben, a gymnasiumi tanároké pedig 2400 kor. és 600 korona lakáspénzben állapíttassék meg. Minden rendes tanár részére biztosíttassék 5 korpótlék, mégpedig az első 200, a második, harmadik és negyedik 400, az ötödik pedig 600 koronában. Ilyen módon rendeztetván a fizetés, 30 évi szolgálat után az akadémiai tanárok 5400 koronával, a gimnáziumiak pedig 3400 koronával térhetnének nyugalomba, tehát körülbelől elérnék azt, a mit p. o. a debreceni főiskola tanárai elérnek.

Elfogadta Igazgató-tanács a tanári karnak azt az indítványát is, hogy a korpótlékba a más intézetnél töltött évek is beszámíttassanak. A helyettes tanárok korpótlékára azt az elvet mondotta ki, hogy ha a kitűzött ideig oklevelüket megszerzik, a helyettesi minőségben eltöltött éveiket teljesen beszámítja a korpótlék utalványozásainál, de ha a kiszabott időre nem szereznének oklevelet: a határidő és az oklevél megszerzéseig eső éveket számításán kívül hagyja. Azon esetben, ha theologiai tanárrá működő lelkész választatnék, a korpótlék mindenkor közös egyezés útján állapítandó meg. A munkálatnak az ének és tornata-

nára vonatkozó részét nem tárgyalta ez alkalommal az Igazgató-tanács, mivel ezek a tanszékek mindig egyénekhez vannak kötve.

A tanári fizetések rendezésére szükséges összeg forrásait az Igazgató-tanács első sorban a Vay-Mocsáry alaphoz, aztán a közalaptól kérendő nagyobb kölcsönben és a pár év múlva visszakerülő királyhegyi s a most telepítés alatt álló Aranyos szőlőben véli feltalálni.

A kijelölt forrásokból származható jövedelmek hozzávetőleges kiszámításával, a fizetés rendezés tervének fokozatos életbeléptetésére vonatkozó javaslat elkészítésével az Igazgató-tanács a Gazdasági választmányt bizta meg, olyan utasítással, hogy munkálatát az őszi egyházkerületi közgyűlést megelőző igazgató-tanács ülésre adja be.

Buza János.

A lasztoméri ev. ref. egyház örömnépe.

Egy új fényes lappal gazdagodott a lasztoméri ev. ref. egyház történelmének évkönyve f. hó 9 én, a midőn nagy áldozatokkal felépített díszes új temploma nagy örömmel és lelkesedéssel felszenteltetett s átadott a közhasználatnak. Az az édes vágyakozás, mely a hű főgondnoknak Szemere Gézának, a buzgó lelkipásztornak Virág Józsefnek, a derék tanítónak Nyitray Józsefnek, a presbytériumnak, az egyházközség nagyjának és kicsinyének lelke mélyén lakozott, hogy a roskatag, avult templom helyett egy díszes új istenházban hirdettessék a Krisztus evangélioma a hívők idvességére, ez év folyamán örömdetes valósággá változott. A szükséges és 10,708 kor. 78 fillérben előirányzott pénzösszeget összerakták, ezenkívül a saját költségükön megvett anyagot összehordták s most már ott áll a régi helyén az új istenháza, csillagos tornyával hívogatva Isten imáadására s buzdítva a haza szeretetére a hívők seregét!

Fokozta az ünneplők örömet és lelkesedését s emelte az ünnep fényét azon örömdetes esemény is, hogy a templom-szentelésre eljött kerületünk hűségese főpásztora, Kun Bertalan is. Szept. 8-án érkezett a nagy-mihályi vasúti állomásra Hajzer Endre h.-esperes, Dókus Gyula, egyházmegyei világi tanácsbíró, Dókus László egyházmegyei főjegyző, Hutka József, papi főjegyző kíséretében. Fogadtatására megjelentek: a n.-mihályi járás képviselőtében Füzesesry Tamás főszolgabíró, Nagy-Mihály város képviselő-testülete, a felső-zempléni egyházmegyének sárköz vidéki ev. ref. lelkészi kara, több tanító, a közelvidék s Nagy-Mihály város különböző felekezetű papjai, ezek között: Kaposy Menyhért n.-mihályi kerületi r. k. esperes, Gorzó Bálint g. k. alesperes, Kozlay József pazdicsi ág. ev. lelkész, Stépán Gábor a pazdicsi ág. ev. egyház felügyelője. Keresztúry József alsó-zempléni esperes, gróf Lónyay Gábor felső-zempléni tanácsbíró, Kazinczy Arthur bánóczi ev. ref. egyházi, Szemere Géza lasztoméri ev. ref. egyházi főgondnokok. Görgy Pál uradalmi tisztartó s ezenkívül nagyszámú közönség.

A püspököt első sorban Füzesesry Tamás főszolgabíró a nagy-mihályi járás nevében, aztán Sulyovszky István városi ügyvéd Nagy-Mihály városa s annak képviselőtestülete nevében üdvözölte. A püspök mindkét üdvözlő beszédre külön-külön felelt, beszédében kiemelve: hogy hosszú 60 éves lelkészi pályája alatt mindig igyekezett a különböző felekezetű honpolgárok között az egyetértést és szeretetet ápolni és fejleszteni, mert egy az Isten, egy mennyi Atyának, egy hazának vagyunk gyermekei; e földtekén testvéreink

nincsenek, mi egyedül az Istenben s önmagunkban bízhatunk, azért tehát, de meg az Isten törvényénél fogva is szeretnünk kell egymást. Ő nyugodtan hajthatja le fejét a halálos álmra, mert a szeretetet nemcsak szóval hirdette, de tettel is gyakorolta minden felekezetű polgártársával szemben. Kéri, buzdítja a megjelenteket, hogy szeressék egymást, mint egy Istennek, egy hazának gyermekei. A főszolgabíró kéri adja át üdvözlését és köszönetét a vármegye főispánjának, mert valahányszor alkalma volt e szép vármegye területén megjelenni, mindannyiszor szíves fogadtatásban részesült a politikai hatóságok részéről s ebben pedig fényes jelét látja annak, hogy a világi hatóságok súlyt fektetnek a vallás-erkölcsi élet ápolására s ez által a haza s a társadalom megerősödésére. Végül áldást kért a járásnak s városnak minden rendű-rangú és felekezetű közönségére! Hogy a beszéd nagy hatást tett, mutatta azon lelkesült éljenzés, mely a jelenlévők ajkairól elhangzott.

Fogadtatás után a püspök gróf Lónyai Gáborral együtt, a gróf pompás négyes fogatára szállott s a főszolgabíró, Dókus Gyula vármegyei főjegyző és a lasztoméri lovas bandérium vezetése mellett hosszú kocsisorral kísérve Lasztomérba ment. Lasztomér község végén zöld ágakból felállított diadalkapu előtt. — melyen nemzeti színek között „Isten hozott“ felírás volt — Olchváry Bertalan, a nagymihályi ev. ref. főkegyház gondnoka fogadta szép beszéddel az érkezőt, a lelkes lakáson pedig Virág József lelkész tartott hatásos üdvözlő beszédet. E két beszédre is melegen válaszolt a püspök, megköszönve a szíves fogadtatást. Azután Szemere Géza főgondnoknál szállott meg a püspök, a kinek mindvégig vendége volt.

Másnap reggel 10 órakor szólaltak meg a templom harangjai istentiszteletre hívogatva a temérdek népet. A templom előtt Virág József lelkész rövid beszéd kíséretében átadta a templom kulcsait a főpásztornak, a ki az Atya Fiú és Szentlélek Isten nevébe felnyitotta az ajtót s bevonult ő és a gyülekezet az új templomba, a hol a tóközi tanítói énekkar vezette az éneklést. Éneklés után a püspök mondott, egy mindenkinek megható s elragadó gyönyörű imát. Utána Péter Mihály kis-azari lelkész lépett a szószékre, a ki Krónikák 3 r. 6 verse alapján (és beborítá az egész házat drágakövekkel) arról prédikált, hogy a mi templomaink ékességei ezek: 1-ször, a mi templomaink buzgóságának, mégpedig okos buzgóságnak helyei; 2-szor, bölcsességnek csarnokai; 3-szor, szeretetnek helyei; 4-szer, a szabadságnak várai és az áldozatkészségnek jelei voltak. A tartalmas beszéd nagy hatást tett a hallgatóságra. A szokásos gyülekezeti ének után Tudja Mihály deregnyői lelkész úrvacsorai agendát mondott s Soltész Gyula kis-ráskai és Hutka József bánóci lelkészek segítségével az úri szent vacsorát kiosztotta. Itt azonban Pál apostol kívánsága nem teljesült: nem ment minden ekesen és szép renddel, mert annyi nép toltult egyszerre az Úr asztalához, hogy mozdulni sem lehetett, sőt életveszélyessé vált a tolongás. A messze vidékről ide sereglett tótajkú nép mind az első asztalnál akart volna megjeleni, különösen az asszonynépet alig lehetett feltartóztatni, míg végre mégis a püspök úr rendre intó szavai s az úrvacsorát osztó lelkészek felszólalása rendet teremtett. Először a püspök és a lelkes kar sőt néhány világi úr részesültek a szent jegyekben, azután a nép megszámlálhatatlan sokasága. Minden rendelkezéssel és jó esett látnunk, mennyire törtek magokat verejtékes arczczal aggok és serdülő ifjak, hogy részesülhessenek az úri szent vacsorában

s jellemző a dologban az: hogy az úrasztalára is — azonkívül, hogy istentisztelet előtt is adtak — nagy mennyiségű offerát adott a köznép! Kint a szabad ég alatt Kiss Tamás málcai lelkész tót nyelven hirdette a sokaságnak Isten ígését.

Istentisztelet után Szemere Géza főgondnoknál és a lelkesnél fényes ebéd volt, sőt még a tanítónál is teríteni kellett. Ebéd után ősi szokásunk szerint megeredtek a toasztok. A Szemere Géza főgondnoknál lévő ebéden a püspök mondotta az első felköszöntőt, éltetvén a háziasszonyt, mint ez ünnepély menyasszonyát s a házikisasszonyokat, mint az ünnepély nyoszolyóleányait. Azután Hutka József egyházmegyei főjegyző a püspököt éltette, mint a hű kötelességteljesítésnek példaképét. Dókus Ernő Szemere Gézáért, a jó családfőért, derék magyareMBERÉRT és vallásos lelkületű férfiúért emelt poharat. Dókus Gyula a nőkért, Matolai Béla a prot. lelkészekért, a püspök a lasztoméri egyházközségért, az egyházmegyéért, a h-esperesért és az egyházmegye világi férfaiért, ezek közt a három Dókusért s majdan Stépán Gáborért, Stépán a püspökért s végül Hutka József Görgei Pálért ültettek poharat stb. stb.

Ime így folyt le a lasztoméri ünnepély s mi, kik abban részt vettünk, egy szép nap kedves emlékével távoztunk el annak színhelyéről.

Hutka József.

IRODALOM.

* **Dr. Masznyik Endre** „Pál apostol élete és levelei“ című nagy munkájából megjelent a XXXV—XXXVI-ik füzet. A munka befejezéshez közeledik s a ki az egésznek birtokában leend: bizony értékes kincsel gyarapítja könyvtárát.

* **Krupec István** ág. hitv. lelkésztől „Válasszunk alppüspököket avagy missiói szuperintendenseket“ cím alatt egy 22 oldalra terjedő füzetke jelent meg „az igen tisztelt papi értekezletek becses figyelmébe ajánlva.“ A kérdést, a melylyel foglalkozik, érdekesen s több oldalról meghányva-vetve tárgyalja s kimondja egész határozottsággal, hogy szükséges dolog az, a mit elme-futtatása címűül választott. Mi a magunk részéről nem vagyunk barátjai a sok hivatalnak, noha valljuk azt, hogy minden pontra arra való erőt kell állítani, — de épen ez a meggyőződésünk mondatja velünk azt, hogy nem sok hivatalra, hanem sok arravaló erőre van szükségünk, a mi azt is magában foglalja, hogy az erők, az első munkások megválasztásában legyünk szemesek, figyelmesek s aztán azt is, hogy az elhívottak, ha erejük gyöngülését érzik: a decorumért ne áldozzák fel a közügyet! (ó.)

* **Jegyzőkönyvek** Radácsi György főjegyző szerkesztette a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlésünk jegyzőkönyvét, a mely 143 oldalra terjed. Szabolcsy Pál szerkesztésében jelent meg az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi gyűlésének jegyzőkönyve, a melyből szembetűnő úgy az időszaki, mint a rendes bíróság által végzett nagy számú ügy, mindkettő hathat pert levén kénytelen tárgyalni; feltűnő, hogy egy fegyelmi ügyben csak a hozott ítélet van közölve, az indokolás pedig elmaradt. Lic. Rácz Kálmán aljegyző szerkesztette a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, Homoki Antal főjegyző az ungi egyházmegyének ugyancsak ez évi

tavaszi közgyűlése jegyzőkönyvét, mindkettő tartalmas, bizonyosságául annak, hogy az ügyek intézése jól történt mindkét egyházmegyében. — A gömőri egyházmegye Rozsnyón tartott tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét Vattay László főjegyző állította össze. Benne van ebben a közgyűlési részen kívül az az egyházi beszéd, a melyet Czinke István mondott s az a »visszapillantás, a gömőri ev. ref. egyházmegye 100 éves történetére«, a melyet Vattay László irt meg s olvasott fel a lelkes értekezleten. Amaz, a prédikáció, hangulatosságával, emez, a történelmi megemlékezés, alaposságával hívja fel a figyelmet. — Hézser Emil főjegyző szerkesztése az alsó-zeplényi egyh. megye tavaszi gyűlésének jegyzőkönyve, a mely 64 oldalon számol be az egyh. megye ügyeiről. (k.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Tanári jubileum. A sárospataki főiskola jubiláns tanárainak száma az 1900/1901-ik iskolai év kezdetén ismét megszorodott. Két kiváló, szellemben, irányban, lelkesültségben, kötelességtudásban és teljesítésben egyaránt elsőrendű tanár érte meg a gondviselés kegyelméből azt, hogy a sárospataki főiskola kebelében immár 25 év óta sáfarkodnak. A jubilánsok: dr. Szánthó Gyula és dr. Ballagi Géza. Ugy gondoljuk, hogy a midőn e két tanferfiú hivatalos ünnepléséről e lapok más helyén kötelességszerűleg beszámolunk s tudósítást adunk arról, hogy miként ünnepelte a jubilánsokat úgy a tanári kar, mint az előjáróság: e helyen a »Sárospataki Lapok« részéről való üdvözlés, jó kívánság természetesen csatlakozhatik a hivatalos ünnepléshez. A »Sárospataki Lapok« úgy is, mint egyháztársadalmi, úgy is, mint tanügyi közlöny sokszorosan nyilvántartója az egyházi és iskolai közélet terén működőknek s mint ilyen szívvel-leléssel ünnepli a jubilánsokat, áldást kérve rájuk attól, a ki eddig is velük volt. Nyugodjék meg a kegyelem Istenének gondviselése mindkettőjükön!

— **Belmissiói értekezlet** lesz a prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlése alkalmából, még pedig szeptember 19-én délután 6 órakor az ág. hitv. ev. theol. akadémiai könyvtár termében. Tárgysorozat: 1. Közének. Erős várunk az Ur Isten. 1-ső és 2-ik vers. 2. Ima. 3. Előterjesztés az értekezlet tárgyában. Szilassy Aladár. 3. Az értekezlet megalakulása. 5. Felolvasás a belmissiói munkáról. Mayer Endre ág. ev. theol. tanár. 6. Indítvány országos belmissiói egyesület szervezése iránt. Előterjeszti Gergely Antal ref. lelkes. 7. Ének. Erős várunk az Ur Isten. 4. vers, 8. Ima. — E tárgysorozatnak 6-ik pontja az, a mely fölött beható s minden oldalra kiterjedő vitát kell indítaniok mindazoknak, a kik az értekezleten jelen lesznek. A közölt alapszabály-tervezet egyáltalán nem meríti ki a kérdést s nem teszi feleslegessé a tárgyalást, sőt éppen ez az elsőrendű tárgy: **egyáltalán megengedhető-e az, hogy mintegy apró-pénzre váltsuk erőnket?** . . . A r. kath. egyház mindent behálózó szervezkedése az útmutató? . . . Hát mi »arany hálókát« vajjon készíthetünk-e? . . . Komoly megfontolás mindenben, — a viszonyoknak minden tekintetben való mérlegelése, a protestáns elveknek teljes sérthetlensége: ezek legyenek az elvek!! S mert a mi álláspontunk ez, lehetetlen megjegyzés nélkül hagynunk a »Prot. Egyh. és Isk. Lap« ez évi 36-ik számának ama megjegyzéseit, a melyekkel Mocsáry Lajosnak »A nagy tüntetés után« című a »Sárospataki Lapok«-ban meg-

jelent cikkét kíséri, a midőn ezeket írja: „ . . . megemlékezik Mocsáry a tervbe vett belmissiói egyesületről is és arról részint pessimista módon, részint kicsinyileg nyilatkozik. Ebben Mocsáry nagyon megévedt. Ő, a ki a prot. alsóbb rétegeiből várja a felbuzdulást és önébredést, — nem nyilatkozott volna a belmissiói törekvéseikről így, ha komolyan gondolkozott volna azok célja felett. Azoknak az alsóbb rétegeknek a felbuzdulása és öntudatra ébredése csak az ev. ref. és a prot. igaz megismerése és lélekbe fogadása mellett lehetséges, — és a belmissió éppen ezt kívánja munkálni. Ez az a „mélyebb szántás,“ a mit Mocsáry is kíván s a prot. öntudatnak ez a megerősítése hasonlíthatatlanul többet ér, mint az ultramontán reakciónak, általa ajánlott, bármily tökéletes irodalmi leleplezése.“ — Tisztelt lapársunk alaposan félreértette M. L. cikkét s mert félreértette úgy gondolkozik, hogy M. ellen tüzelvén a „belmissió“ érdekében: a belmissiót erősíti, holott nyilvánvaló az, hogy M. L. arra kért s arra kér, mint élettapasztalatokban gazdag, lelkesedésben nagy, bölcseségben erős, hitben áthatatos egyén, hogy ne az „Uram, Uram!“ jelszavak hangoztatása legyen az egyetlen cél, hanem más is, egyéb is! . . . Utazó missionáriusokra nincs szükség!

— **Zsilinszky Mihály** bányai ág. hitv. ev. egyházkerületi felügyelőt az „Alkotmány“ „békebontó“-nak, „ferdítő“-nek, a protestánsok felekezeti érzékenysége felkeltőjének, a róm. katolikusok „boszankodó meglepődése“ előidézőjének, a mi (Dr. T. I.) babéraitra vágyódónak stb. stb. nevezi el ez évi 212. számában abból az alkalmából, hogy Zs. beszédet tartott kerülete közgyűlésén. Ámde ez még semmi! A következő 213. számban „egy nem néppárti elveket valló politikus“ tollából a leghevesebb támadást tartalmazó cikk közöl Zs. ellen, kimondván azt, hogy az államtitkárság reá nézve immár inkompatibilissé vált beszéde miatt! . . . Persze, hogy ez lenne a tulajdonképeni cél! . . . Le az Alkotmány szerint mindazokkal az állami tisztviselőkkel, a kik jó protestánsoknak mernek mutatkozni, ellenben fel azokkal a róm. katolikusokkal, a kik hívek és igazak! . . . Milyen logikus, milyen szép, milyen felemelő ez az igazság!

— **A felső-borsodi feliratról** az „Alkotmány“ ez évi 214. száma a következőket írja: „Egy némely túlzó protestáns atyánkfának oktalan és minden igazságot nélkülöző kirohanásához a magyar r. kath. ker. ellen legújabbán hozzájárul a „felső-borsodi egyházmegye“ is, mely feliratot intéz a kerületi gyűléshez“ . . . A feliratot aztán közölvén, így folytatja beszédét: „Leszámítva a nyílt ellenséges érzületet, tárgyi- és történeti valótlanságokat és azt a rövid látó animozitást, mely ezekben a sorokban megnyilatkozik s a miből a magyar protestánsok egy részének szóvivői többé ki nem gyógyíthatók: szinte örömmel fogadjuk ezt a feliratot. Vigyék csak az országgyűlés elé a róm. catholicismust és a néppárt nagy elvi harcának egyes kérdéseit, mi annak csak örvendeni tudnánk s ellenfeleink, mint — denunciansok volnának kénytelenek vereséggel visszavonulni. Mert bizonyos, hogy alaptalan vádaskodásaikra olyan feleletet kapnának, a mely vagy észretértené, vagy erkölcsileg lehetetlenné tenné őket“ . . . Az a szemérmetlen, elbizakodott s kevély magatartás, a mely e sorokból kiérzik, kötelességünk teszi azt, hogy **most már csakugyan vigyünk kenyértörésre a dolgot!** Ám döntsön hát a törvényhozás, hogy **csak r. katolikus polgárai vannak-e e hazának, a kiknek egymaguknak van joguk élni és uralkodni, vagy pedig másoknak is van joguk e hazában lenni, polgárokként élni s működni?** . . . Vagy-vagy! A jog, a törvény, az igazság r. kath. jellegű e, vagy pedig magyar?

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1900/901. iskolai év első felére: **A) A val-lás- és egyháztudományi szakon:** 1. **Radácsi György**, rendes tanár, ez évi szakelnök, előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Zsoltárokat különös tekintettel a magyar szoltár fordításra és magyarázatra* (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből a korinthusiakhoz írott első levelet* (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika), hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 2. **Dr. Tüdös István**, rendes tanár előadja: 1. *A ker. erkölcsant*, (történeti rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát* heti 3 órán. 3. *A ker. dogmák történetét*, heti 3 órán. 4. *A bibliai vallást* (ó-szövetségi rész) heti 3 órán. 3. **Novák Lajos**, rendes tanár, a főiskola lelkésze, előadja: 1. *A homiletikát*, hetenként 3 órán. 2. *Az egyházjogot*, hetenként 3 órán. 3. *A theol. tudományok encyclopaediáját* hetenként 2 órán. 4. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. 4. **Rohoska József**, h.-tanár előadja: 1. *A keresztyén egyháztörténelmet* (a reformation kezdve) hetenként 4 órán. 2. *A magyar protestáns egyháztörténelmet* hetenként 2 órán. 3. *A vallásbölcse-szetet*, hetenként 3 órán. 5. **Antalfy László**, theológiai segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit* hetenként 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet*, hetenként 2 órán. 3. *Az új-szövetségi bevezetést*, hetenként 2 órán. 6. **Pásztor Sámuel**, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjuság részére: 1. *Gyakorlati éneklés*, hetenként 1 órán. **B) A bölcse-szeti szakon:** 1. **Szinyei Gerzson**, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja: 1. *Az Auróra-kör költészetét* hetenként 4 órán. 2. *Az oktatást* (általános rész), hetenként 2 órán. 2. **Dr. Székely György**, rendes tanár előadja: 1. *A bölcse-szet történetét* (Új-kor), hetenként 4 órán. 2. *A philosophiai encyclopaediát*, hetenként 4 órán. 3. *Az aesthetikát* hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3. **Dr. Illyefalvi Vitéz Géza**, rendes jogtanár, előadja: *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán. 4. **Rohoska József**, theol. helyettes tanár tanítja: *Az angol nyelvet* hetenként 2 órán. 5. **Dr. Rác Lajos**, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként 2 órán. 6. **Dr. Kun Zoltán**, főiskolai orvos előadja: *A közegészségtant*, heti 2 órán. 7. **Abonyi Károly**, m. kir. gazd. v. szaktanár, előadja: *A mezőgazdaságtant*, heti 2 órán. **C) A jog- és állam-tudományi szakban:** 1. **Szánthó Gyula**, a jog- és államtudományok doktora, a római jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A római jogot* (Institúciók), hetenként 8 órán. 2. *Gajus institúcióinak magyarázatát* (special collegium) hetenként 2 órán. 2. **Ballagi Géza**, a jog- és államtudományok doktora, a magy. tud. Akadémia levelező tagja, stb., a politika, magyar közjog és encyclopaedia nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *Az alkotmány- és kormányzati politikát*, heti 5 órán. 2. *A bevezetést a jog- és államtudományokba*, heti 2 órán. 3. *A politikai irodalom történetét*, (special collegium) heti 2 órán. 4. *A nemzetközi jog történetét*, heti 1 órán. 3. **Finkey József**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkívüli eljárás, a váltó és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára, ez évi pro-dékán előadja: 1. *A peres és perenkívüli eljárást*, heti 5 órán. 2. *A kereskedelmi és váltójogot*, heti 6 órán. 4. **Zsindely István**, a jogtudományok doktora, a jog-történet és egyházjog nyilvános rendes tanára, ez évi akadémiai- és közigazgató, előadja: 1. *Az egyházjo-*

got, heti 7 órán. 2. *A magyar alkotmány- és jogtörté-netet*, heti 7 órán. 5. **Finkey Ferencz**, a jog-tudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, a jogbölcse-szet és büntetőjog nyilvános rendes tanára, előadja 1. *A jogbölcse-szetet*, hetenként 6 órán. 2. *A büntetőjogot* hetenként 5 órán. 6. **Meczner Sándor**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a ma-gyar és osztrák magánjog és a bányajog nyilvános ren-des tanára, ez évi dékán, előadja: 1. *A magyar magán-jogot*, hetenként 5 órán. 2. *Az osztrák magánjogot*, he-tenként 6 órán. 7. **Illyefalvi Vitéz Géza**, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes ta-nára, előadja: 1. *A magyar közigazgatási jogot* heti 5 órán. 2. *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán. 3. *A közigazgatás alapvonalait* (special coll.) heti 1 órán. 8. **Szabó Sándor**, az államtudományok doktora, a nemzetgazdaság és pénzügytan és a magyar pénz-ügyi jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A nemzetgazdaságtant*, heti 5 órán. 2. *A magyar pénzügyi jogot*, heti 5 órán. 9. **Kun Zoltán**, az összes or-vostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A köz-egészségtant*, heti 2 órán.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az er-délyi egyházkerületben, a széki egyházmegyében fekvő nagy-sármási állami telepes községben szept. 24-ig pá-lyázhatni a kör-lelkészi állásra, a mely 1598 kor. java-dalmú. A kérvényeket a püspöki hivatal fogadja el Kolozsváron. — A tiszántúli kerületben a hajdu-szoboszlói egyház egyik lelkészi állására pályázhatni október 4-ig. Az állás I. osztályú s 3760 kor. javadalmú. A kérvényeket Zsigmond Sándor fogadja el Hajdu-Szoboszlón. — Ugyancsak a tiszántúli kerületbe pályázhatni okt. 7-ig a beregi egyházmegyéhez tartozó gulácsi lelkészi állásra, a mely IV. o. — A kérvények Sütő Kálmánhoz külden-dők Munkácsra. — A dunamelléki kerületben a vértessaljai egyházmegyében fekvő biai egyház lelkészi állására okt. 4-ig fogadja el a kérvényeket Konc Imre Seregélyesen. Az állás III. o. 2040 kor. javadalmú.

— **A debreceni theol. és jogakadémián** az 1900/901. iskolai év első félévben a következő tanrend szerint ta-nanítanak: **Balogh Ferencz** előadja: a ker. egyház törté-netét (heti 6 órán), a dogmatörténetet (3) és az angol nyelvet (5 órán); **Csiki Lajos** tárgyai: ker. erkölcsant (4), homiletika (4), gyakorlati bibliai magyarázat (2) és szónoklati gyakorlatok (2); **Dr. Erdős József** előad: új-szövetségi exegesiszt (4); új-szöv. isagogikát (3) és német nyelvet (2); **Sass Béla** tantárgyai ezek: ó-szövetségi the-ológia (3), — ó-szöv. exeg. (3), héber nyelvtan (3) s izrael népének története (2); **Erőss Lajos** előadja: a dog-matikát (6) és a vallásbölcse-szetet (3); **Dr. Öreg János** tárgyai: bölc. encyklopédia (2), neveléstan (2), módszer-tan (1), jogbölcse-szet (6), francia nyelv (4); **Ferency Gyula** előadja: a legújabb kor történetét (4) és a hon-foglalás történetét (2); **Dr. Kovács Sándor** tantárgyai: római jog (8) és Justinianus Institúciói (1); **Dr. Karsa István** előad: osztrák magánjogot (6) és magyar magán-jogot (5); **Dr. Baconi Lajos** tantárgyai: magyar köz-igazgatási jog (5), állam számviteltan (3) és közgazda-sági igazgatás (2); **Dr. Ozory István** előadja: a büntető jogot (5) és a büntető eljárást (5); **Dr. Bartha Béla** tantárgyai: Magyar pénzügyi jog (5) s nemzetgazdaság-tan (5); **Dr. Kérészy Zoltán** tárgyai: egyházjog (7) és magyar alkotmány és jogtörténet (7); **Dr. Helle Károly** előadja: a peres- és perenkívüli eljárást (5) s a váltó- és kereskedelmi jogot (6); **Dr. Haendel Vilmos** tantárgyai: bevezetés a jog- államtudományokba (2), alkotmány- és kormányzati politika (5) és bányajog (3); **Dr. Tüdös**

Kálmán előadja a törvényszéki orvostant (2), Mácsai Sándor pedig tanít: egyházi- és műéneklést heti 2 órán. — Összesen tehát előad a debreceni theol. s jogakadémia: 15 rendes, s 2 rendkívüli tanár 167 heti órán 46 tantárgyat, a melyek közül tisztán theológiai tantárgy 15; tisztán jogi: 18, a több a bölcsészeti szakra van felvéve. — A testvér főiskola akadémiai igazgatója: Dr. Bartha Béla jog-tanár, theol. dékán: Eröss Lajos, jogi dékán: Dr. Kérészy Zoltán.

— Nyilvános számadás az Erdőbényén tartott jótékonycélu Anna bál jövedelméről: összes bevétel 290 kor. 92 fill., kiadás 89 kor. 86 fill., p. maradvány 201 kor. 06 fill., e fenti összegben felül fizettek: főméltsóságú Herceg Windisch-Graetz Lajosné úrnő 10 kor., mélt. Szánky Nándorné 4 kor., Mezőssy Gusztávné 6 kor., Kriesfalussy Ferenc 4 kor., Füzeséry Ödön 2 kor., dr. Jóna András 2 kor., dr. Patzauer N. 2 kor., dr. Kun Zoltán 12 kor., Hammersberg Miklós 36 kor., Szécsi Géza 4 kor., dr. Tóth Gábor 2 kor., Trstyánszky Károly 2 kor., Szomjas Gusztáv 2 kor., Molnár Béla 8 kor., Mezőssy Menyháért 4 kor., Vértessy Lajosné 2 kor., Nagy Barna 2 kor., Ozirják Paulina úrnő 2 kor. — A multság tiszta jövedelme fele része a sárospataki ev. ref. nőegyletnek, fele része a veres-kereszt-egyletnek lett átadva. — Ez alkalomból mondunk őszinte köszönetet azoknak, kik a jótékonycéllra való tekintettel a multság jövedelmét felülfizetéseikkel igyekeztek emelni, ugyszintén Steinfeld Jenő urnak, ki a humanus célt tekintve a meghívókat díjmentesen készítette. Füzeséry Ödön, Spissák Gyula, dr. Kun Zoltán. A fenti számadást, mint hivatalból kiküldött, átvizsgálva rendbe találtam, a veres-kereszt-egylet részére szóló 101 kor., 06 fill. köszönettel nyugtázom az ev. ref. nőegyletet érintő 100 kor. címére lett juttatva. Szécsi Géza, v. k. pénztárnoka. (A sárospataki ev. ev. ref. nőegylet részére esett összeg a sárospataki takarékpénztárban van elhelyezve. T. I.-né pénztárnok.)

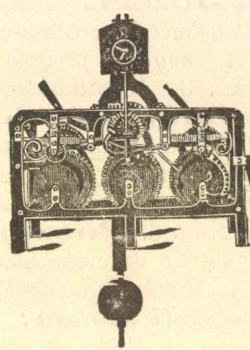
— Az abodi egyh. templom és iskolája javára adakoztak (IV. közmélny): Ozdi vasműgyár 2) kor., Rudóbányai bányatársulat 18 kor., Vladár Ervin 10 kor., Ozd község 6 kor., Kis-Tokaj ev. ref. egyházi tagok önkéntes tagok adakozása 5 kor. 60 fill., Velezd ev. ref. hívek adománya 8 kor. 70 fill., Szaffka Pál kir. közj 5 kor., Fonciére bizt. társ. 4 kor., Nikházy István Bodva 4 kor., Soldos Árpád 2 kor., Fűry Antal 2 kor., N. N. 2 kor., Zsarnay Mihály 4 kor., Magyar István lelkész 2 kor., Szentpéteri Sámuel 4 kor., Papirgyár 2 kor., Pelsőczy ref. egyh. 2 kor., Pelsőcz város 2 kor., Fapár Pelsőczön 2 kor., Vasolvasztó Vigtelke 2 kor., Szalóczy ref. egyh. 2 kor., Vigtelki egyh. hivi 4 kor. 70 fill., Hámos 2 kor., Berzete község 2 kor., Rozsnyó ref. egyh. 2 kor., Szalóczy ref. egyh. hivi 4 kor., Vályi ref. egyh., Balogi ev. ref. egyh., ifj. Szentmiklóssy Kálmán, Radnóthy ref. egyház, serkei ref. lelkész, simoni ref. egyház, Harmaci ref. egyház, Holló Amália, Török István, Gaulinszky Aud. Osváth Zoltán lelkész, velezd ref. egyház, Bodnár István lelkész, Merkl Gyula, Lóvi József, Zelenka Pál ev. püspök 2-2 koronát. Pongó József, Simko Balázs, Ragályi Gy., Csiszár M. bejei ref. egyház Hercz K. L., tornalliai ref. egyház, Nagy P. esperes, K. S. horkai ref. egyház, Székárosi Gusztáv, Csizi Béla, Borza Pál, szalóci ref. lelkész, tanító, vigtelki ref. egyház, berzetei ref. egyház, M. G. N. N., kálósai ref. egyház, ref. lelkész, Felföldy Ottó, F. Vály község, K. D. lelkész, Gergelyfala község, Cs. P. lelkész, D. D., Bolla Ágoston, Valkay László, Dupca, Szük N., Tamás István, V. A. Pósa Lajos, szutori ref. egyház, ref. lelkész, serkei ref. egyház, Szécsi Oszkár, simonyi ref. lelkész, darnyai egyház, Darnya község, Győri Lajos ref. tanító, simonyi község, harmaczi ref. lelkész, Várady Pál tanító,

Fábry, ozdi ref. egyház, Schuch F., Balogh József, Ozd ev. lelkész, N. N. N. N., N. N., Gedeon Ant., N. N., Máhr Pál, Füzéry F., Görgy, Mazán József, Miskolci Takarékegylet, Hitelintézet, Adria bizt., Miskolci tak. pénz., Hitelbank 1-1 koronát; Csizi Pál 40, bejei ev. ref. lelkész 50, N. N. 30, N. N. 80, N. N. 40. m. m. 40, N. N. 40, N. N. 40, N. N. 60, Demeter 50, martonfalvi ref. egyház 80, N. N. 60 N. N. 60, N. N. 60, N. N. 40, Istvánfy 50, N. N. 60, N. N. 60, N. N. 40, N. N. 40, k. n. 40, N. N. 30, Kálniczky 60, N. N. 60, N. N. 40, Végner Gy. 40, Csorba Endre 60, N. N. 40, N. N. 40, N. N. 40, N. N. 50, Rozenfeld 50, N. N. 60, Forster 40 fillért. Eddigi gyűjtés főösszege 1114 korona 0 fillér. Remenyik Lajos, előkönyörgő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

Torony-órak

Palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya-órak berendezését a legelőnyösebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA
MÜLLER JÁNOS,
1-ső magyar óragyár, gőzerő berendezéssel
Budapest, VII., Kazinczy-utca 3.
Képes árjegyzékek és költségjegyzékek bérmentve. 2-3

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Poklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-félf.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-félf.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁰ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁰ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-félf.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-félf.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Hegedűs Sándor beszéde a magyar prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlésén.” — „A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a főiskola versenyképessé tétele tárgyában a tanári fizetések rendezését illetőleg.” — *Batta István*. „Szemlélődés az elemi és középiskolai számtanítás mezején.” — *Fejes István*. „Halotti beszéd Sárkány Imre es-peres felett.” — *Péter Mihály*. „Siri beszéd.” — *Hutka József*. „Sárkány Imre.” — *Szuhaý Benedek*. „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése” — *Illyés János*. „A lelkeszi nyugdíjintézetéről.” — „A protestáns irodalmi társaság pozsonyi gyűlése.” — „Vegyes közlemények.”

Hegedűs Sándor beszéde a magyar prot. irodalmi társaság pozsonyi gyűlésén.

Tisztelt nagygyűlés!

Főtisztelendő püspök urak!

Tisztelt tagtársak!

Első sorban fogadják mélyen érzett hálánkat nemcsak azon meglepő fogadtatásért, de azért a meleg szeretetért is, melynek kifejezést adtak. Sőt többet mondok: hálánkat fokozza az a körülmény, hogy először van úgy az egyházkerület, mint a pozsonyi egyház által irodalmi társaságunk hivatalosan üdvözölve. Ez a tény társaságunk történetében nevezetes fordulópont. Eddig csak társadalmi és félhivatalos tényező volt, ezentúl hivatalos lesz. Remélhető, hogy a jó példa meghozza hatását. Mély hálára kötelezett e tényekkel minket a kerület és az egyház.

A mi társulatunk a legvakmerőbb társulat, a legnagyobb célt akarja elérni a legkisebb eszközökkel. Ki akarja kutatni a protestáns történelmet azért, hogy jogosultságunkat az országban múltunk által is bebizonyítsa.

Azt az erőt, mely gyökerünk, át akarjuk vinni az életbe és ebből nyerjük azután a dönthetetlen hitet. A néphez is lemegyünk kiadványainkkal, nem vetjük meg a parasztot s hisszük, hogy jó dolgot cselekszünk, mert őt társadalmilag megmentjük. Azon felvilágosított erkölcsi nézetre, mely az evangéliumban van lévén és a hitre sokkal nagyobb szükség van most, mint bármikor. Régen is húzták az élet terheit, de bizonyos utak voltak megszabva, a melyekhez a társadalom kinek-kinek kijelölte a maga irányát. — Az élet utai sokkal bonyolultabbak ma, a társadalom alá van aknázva. Minden pillanatban a megkisértésnek vagyunk kitéve. Midőn a néphez visszük az evangéliomot, azzal nemcsak hitünknek, de az erkölcsiiségnek is szolgálunk. Ezzel sem érjük be, hanem fordulunk a külföldhöz, fenntartjuk a szolidaritást irodalmilag s mint a méhek összehordjuk az anyagot. Óriási dolgok állanak előttünk, de ne essünk kétségbe, látva csekély erőnket ne kicsinyeljük azt. Merítsük azt a meggyőződést, hogy a mely társulat ezt a célt tűzi ki maga elé, az méltán mondható erősnek!

Irodalmi társaságunk politikát nem űz, de a legjobb politikát mégis mi csináljuk. Nem a szenvedélyeket szítjuk, hanem a szabad vizsgálódást és a tisztult elkölösöket ápoljuk. Tévednek, a kik azt hiszik, hogy a fanatizmussal szolgálatot tesznek az egyháznak. Az alantasabb szenvedélyekkel szemben a tisztultabb nézeteket kell felkarolni. Midőn egész odaadással, önzetlenül műveljük az Ur szőlőjét, ezt a tant hirdetve, akkor elismerjük mindenkinek, minden felekezetnek jogát. Ne zavarjuk egymást, ne engedjük elvitatni saját ösvényeinket más által. Egész odaadással dolgozzunk annak szem előtt tartásával, hogy igazságos dolgot végezzünk. Eltévesztve azonban szem elől e körülményt, kárhozatot aratunk. Az irodalmi társaság a maga szellemét bevezetve, úgy a társadalom aktív tényezőinek, mint a népnek erőt és lelki nyugalmát adja meg. Erőt ad tévedtekekkel való szembeszállásra.

Őszintén megvallom, hogy a társaság nem az irodalomért dolgozik, hanem a társadalmi hatásért az egyház érdekében, a lelkek felvilágosítása által. Van-e e tekintetben bizonyos elfogultság? Van, ha látjuk, hogy ha a néppel foglalkozunk, azt hiszik sokan, hogy azzal törődni nem kell, avagy hatalommal kell fellépni. Ez tévedés. At kell alaktani e felfogást. Mert nagyon jól mondja Tolsztoj, hogy nemcsak a cselekedeteket, hanem a gondolatokat is vezetni kell. A gondolatok vezetése az egyházak feladata és azt az állam nem pótolhatja soha. Nagy tévedés volt az régen, hogy a felvilágosodás úgy biztosítható, ha nyomják a felekezeteket és emancipálják a társaságot az egyház hatása alól. Ez is túlzás. Ezt az erkölcsi elvet a t. társaságnak nem a régi sablon szerint kell kezelnie, hanem minden kérdésnél kifejezésre kell juttatnunk, ki kell elégíteniünk a népet, mert különben kiesik vezetésünk alól. Az anyagi világban az emberek, egyesek, családok, népek és nemzetek erkölcsi rugók nélkül nem bírják ki a munkát. Az ellentállás az erkölcsi képesség hiánya folytán a teljes materializmusba merül. Az egyház van hivatva ezt megakadályozni. Mi visszük a nép kezébe az evangéliumot, használjuk is fel azt. A lelki olvasásra kell a népet megtanítani.

A prot. irodalmi társaság kiadványai tíz év óta nemcsak hirdetik, de meg is valósítják ezeket az

Lapunk jelen számához 1½ iv melléklet van csatolva.

eszméket. Nemcsak irodalmi jelentősége van ennek, de bizonyítja az is, hogy a protestáns felekezetek közt is a szolidaritás, a testvériség nem utópia, hanem valóság. A mint egyes elveink vérré válnak a hívekben, akként nő erkölcsi erőnk. Ha mi megtudjuk egymást érteni, annál könnyebben vezethetjük népünket, ellenkező esetben csak visszariaszítjuk. Szükség van köztünk az egyetértésre. Eszembe jut az az isteni jelenés, a mely Máté evangyélisa szerint a Tábor hegyén történt. Fényességben látták a tanítványok őt Mózással és Illyéssel beszélni és később csak magát az Idvezítőt látták a napfény közepette. Nézzünk mi is fel, lássuk meg Jézust és találjuk meg a magasságban a mi eszményünket.

Ezt az eszmét Luther volt, a ki legerősebben kifejezte abban a zsoltárban, a mely így kezdődik: Erős várunk nekünk az Isten. De nem elég az erős vár, erős katonákra is van szükség. Most, a midőn mindenütt új fegyverekkel küzdenek, mi is, bár nem változtatjuk meg alapunkat, szervezetünket, minden nap pótoljuk azokat és ha ezt tesszük, akkor mondhatjuk el: Erős várunk nekünk az Isten!

A sárospataki főiskola tanári karának előterjesztése a főiskola versenyképessé tétele tárgyában a tanári fizetések rendezését illetőleg.

Nagytisztelétű és tekintetes Igazgató-tanács!

A nagytisztelétű és tekintetes igazgató-tanács folyó évi június hó 28—29. napjain tartott ülésének 12. sz. jegyzőkönyvi határozatával, — abból az alkalomból, hogy a legutóbb tartott egyházkerületi közgyűlésünk főiskolánk akadémiai tanárainak törvényszerű fizetését a jövő évi költségvetés keretébe beilleszteni határozta és abból a célból is, hogy a konvent ide vonatkozó határozata alapján várható amaz egyházkerületi felhívásnak, mely főiskolánkban a tanári fizetések általános rendezésére vonatkoznék, idejében és kellő megfontolással megfelelhessen, — felhívta a köziskolai széket, „hogy tekintettel az állami iskolákra, vagy más p. o. a debreczeni főiskolára, melyeknek fizetési módzatai ismertetendők volnának, adjon véleményt arra: mily módok és mily elvek szerint volnának rendezendők a tanári fizetések úgy az akadémiában, mint a gymnasiumban és hogy mily mértékűek lennének a fizetésemelések?” E felhívás alapján köziskolai székünk folyó évi augusztus hó 1-én tartott ülésének 3. sz. jkvi határozatával bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy az említett ülésen megállapított elvi határozatok tekintetbevételével igazgató-tanácsunk határozatának megfelelő munkálatot dolgozzon ki. Köziskolai székünk augusztus hó 18-án tartott ülésében a bizottságnak munkálatait, a mely a feladott kérdést minden részletében és vonatkozásában fontolóra veszi, magáévá tette s ezek után a következő előterjesztéssel járul a nagytisztelétű és tekintetes Igazgató-tanács elé:

Nagytisztelétű és tekintetes Igazgató-tanács! Mindjárt előterjesztésünknek a legelején örömmel üdvözljük igazgató-tanácsunk javaslat-tevéseink alapjául szolgáló határozatát. Üdvözljük annyi-val is inkább, mert a belőle kitetsző gondolatnak és célnak olyan megvalósításában, mely előljáróságunknak s tanári testületünknek is közvéleményével találkozik, egyik erős biztosítékát látjuk annak, hogy iskolánk a hozzá fűződő reménységeket és kívánságokat a jövőben is megvalósíthassa s a haladó kornak tudományos színvonalán ezután is megmaradhasson. Intézetünket nemcsak a mi meggyőződésünk, hanem az elfogulatlanul ítélkező tanügy-történelem adatai is a szabad haladás és a folytonos fejlődés iskolájának vallják. És ezt az iskolát nemcsak mai nagyfotosságú tanügyi helyzete egyházkerületünkben s a magyar közoktatási intézmények szervezetében, hanem dicső múltjának hagyományai s a jövődökre szóló elhívása is arra kötelezik, hogy abban az erős tanügyi versenyben, a mely épen az öntudatos és életképes fejlődésnek a bizonyítéka, a multakhoz méltóan megállhassa a maga helyét. Megállhassa és megtarthassa a maga helyét nemcsak korszerű felszerelése és egyéb tanügyi intézményei által, hanem — a min első sorban is a versenyképesség kérdése eldől, — az ő tanárainak buzgóságával, szellemi képességeivel és tudásával is. És épen ez a fontos szempont: iskolánk verseny-bírásnak és verseny-képességének kérdése az, a melynél fogva nagy tanügyi jelentőséget kell tulajdonítanunk igazgató-tanácsunk szóban forgó határozatának s ezzel kapcsolatosan, különösen iskolánk jövőre vonatkozó kihatásában, annak a nagy célnak, melynek megvalósítása felé ez a határozat az első lépés megtevését képezi.

Az 1883. évi tanügyi törvények iskolánkban a tanárválasztásnak régi, patriarchalis és eredményeiben áldásos módját, ma már csaknem teljesen lehetetlenné tették. Azelőtt iskolánkban leendő tanára tanulmányainak, úgyszólván, egész ideje alatt itt nőtt fel, itt erősödött meg az iskola védő szárnyai alatt, itt szívta magába ennek egészséges szellemét s élvezte mindvégig jótéteményeit. Az a szellem aztán, a mely az ő lelkét, gondolkodását és tudását emberivé formálta és az a hála, a mely az alma-materhez kötötte, minden egyéb számítgatás és utógondolatok nélkül örömet hozta vissza őt iskolánk falai közé annak egyik-másik tanszékére, ha az előljáróság bizalma feléje fordult. A jövő tanáranak képe és gondolkodása sokakban másnak tűnik fel előttünk. Ha nem lesz is teljesen kosmopolita, de eszményeit nem a mi iskolánk egyházas szelleme ápolta; ha nem lesz is teljesen utilitarius, de az állomás-helyek

megválasztásánál tekintetbe fogja venni mégis a nyugalmasabb megélhetés feltételeit is és ha megtagadhatni nem is fogjuk tőle az ő egyháziasságát és vallásosságát, — épen azért mert, nem a mi iskolánk szelleme táplálta és mert a hála érzéseivel nem köthettük ide, — valami erősebb, valami bensőségebb vágyakozást nem igen fog érezni iskolánk tanszékei után. Kívánatosná kell épen azért tennünk iskolánk tanszékeit a tanári fizetési viszonyok korszerű rendezésével is abból a szempontból, hogy megnyerhessünk iskolánk tanügyének olyan tanárokat, a kik a vallásosságban, a tudásban és a tanítás eredményességében egyaránt előljárnak, de másfelől azért is, hogy megtarthassuk iskolánk tanszékeit, a kik ezekkel a tanári erényekkel dicsekedhetnek.

A tanári fizetéseknek korszerű és olyan rendezése, mely által a tanári állással kapcsolatos anyagi és szellemi szükségletek ehez az álláshoz mért és illő arányban kielégíthetők, sokkal mélyebb tanügyi, sőt morális jelentőségű kérdés, mint az az első meggondolásra látszik, mert hiszen csak a nyugodt, anyagi gondokkal felettébb meg nem terhelt tanár munkásságán látszhatik meg a kívánatos eredmény. Csak a szellemileg, de anyagilag épűgy független tanár felelhet meg méltóan az ő hivatásának s amaz állás díszének, a melyet betölt és pedig úgy künn a társas életben, a mint benn az iskola falai között a tanárok társadalmában, az értekezleteken, a gyűléseken. Csak az ilyen tagok társulatában fejlődhetik ki a maga teljességében valamelyes egészséges közszellem, életképes és egészséges társulati élet. Az anyagiakkal való tépelődés és lelki küzködés meglöhasztja a munkakedvet, meggyengítheti a kitartást a munkában, megfáraszthatja a lelkesedést s bizonyára meg is kisebbsíti az iskolához való tartozás érzését. De ennél mélyebbre tán ne is vágjunk a kérdés boncolgatásában. Az alkalom, mely bennünk ezeket a gondolatokat felszínre hozta, úgy sem alkalmatos erre. Ezek a futó vonások, bárha tényleg innen-onnan a realis élet folyásából vannak is kiragadva, mégsem a mi társaságunk képe. Inkább aggódalmak a jövőre nézve s legkevésbé elégedetlenség a mával.

Nagytiszteletű és tekintetes Igazgató-tanács! Ha e bevezető gondolatok után, a melyekkel csak megvilágítani akartuk az előttünk álló kérdés nagyságát, áttérünk annak részletes tárgyalására, első sorban is azt vesszük szemügyre, hogy a felekezeti gymnasiumok és főiskolák tanári fizetéseit megszabó zsinati törvények mennyiben vannak végrehajtva a mi főiskolánkban? A gymnasiumi tanárok fizetési mi-

nimumát ezeknek a törvényeknek 470. §-a a következőképen állapítja meg: „A rendes tanárok fizetése lakáson, vagy 200 frt lakbéren kívül 1200 frtnál kevesebb nem lehet.“ Ugyanezeknek a törvényeknek 489. §-a az akadémiai tanárok fizetéseinek minimumát ekképen szabályozza: „A rendes tanárok fizetése lakáson, vagy 300 frt lakbéren kívül 1500 frtnál kevesebb nem lehet.“ Ezek a zsinati törvények kívánalmak. Ha most tehát arra a kérdésre, hogy t. i. ezeknek a törvényeknek a tanári fizetések minimumára vonatkozó intézkedései iskolánk tanáira nézve végre vannak-e hajtva, felelni akarunk, constatalnunk kell, hogy nincsenek. Köziskolai székünk u. i. 1888. évi augusztus hó 4-én tartott ülésének 2. sz. jkönyvi pontjában azzal a kéréssel fordult Igazgató-tanácsunkhoz, hogy — tekintettel arra, hogy a tanári fizetések a közelebbi években változtak, abból a szempontból, hogy az adóköteles fizetési összeg bevallásánál a tanárok eljárása egyöntetű lehessen, — állapítsa meg, hogy az 1400 frtos gymnasiumi és az 1600 frtos akadémiai tanári fizetésből mekkora összeg számíttassék törzsfizetésnek és mekkora lakbérnek. Igazgató-tanácsunk a tanári kar eme kérésére 1888. évi szeptember hó 6—8 napjain tartott ülésének 25. sz. jkönyvi pontjában „felkéri a főt. egyház-kerületet, hogy az 1600 és 1400 frtos tanári fizetésekből 300—300 frt lakbérnek vétetvén, az alapfizetés 1300, illetőleg 1100 frtban állapíttassék meg.“ Egyház-kerületünk aztán ugyanez évi szeptember hó 25—26 napjain tartott ülésének 55. sz. jkönyvi határozatával Igazgató-tanácsunknak ezt a javaslatát szószerint elfogadta. Először is egyház-kerületünknek e határozata folytán, másodszor a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a nyugdíj-törvényekben gyökerező amaz eljárása alapján, hogy az 1400 illetőleg 1600 frtos tanári összfizetésből 300, illetőleg 320 frtot von le lakbér címén s a felmaradó 1100, illetőleg 1280 frtot veszi alapfizetésnek s e szerint az eljárás szerint már iskolánkban működő tanár nyugdíjaztatott is és végre azért is, mert a sárospataki lakbér-viszonyok szerint ennél alacsonyabb bérösszegért tanári álláshoz viszonyított lakás alig kapható, a tanári fizetésekből 300 frtot kell lakbér fejében levonnunk. A tanári fizetésekből ezután felmaradó 1100 illetőleg 1300 frt aztán a zsinati törvények követelte minimális kezdő fizetésen 100 illetőleg 200 frttal marad alúl.

Az idézett zsinati törvény-pontoknak iskolánk tanári fizetéseire vonatkozó végrehajtása a következő kiadási többlettel terhelné meg pénztárunkat. Ez idő szerint főiskolánk akadémiáján 15 rendes tanári tanszék van rendszere-

sítve, a gymnasiumban pedig — nem számítva bele ez alkalommal az ének- és zene tanárt, a torna-tanárt és az állami szolgálat kötelékébe tartozó rajztanárt, — 13. A törvényszerű minimum elérése végett egy-egy akadémiai tanár illetményét 200 frttal, az összesét 3000 frttal, egy-egy gymnasiumi tanárét pedig 100 frttal, az összesét 1300 frttal kellene megjavítani. Ez a művelet tehát főiskolánk pénztárát évi 4300 frttal terhelné meg abban az esetben, ha valamennyi tanszéken rendes tanár működne. De a mint tudjuk, egy theologiai tanszék üresedésében van, továbbá egy theologiai és két gymnasiumi tanszéken helyettes tanárok vannak. A jövő polgári évre e szempontból érvényes számvetést ebben a pillanatban nem adhatni, mert annak értéke attól függene, hogy milyen jellegű tanárral töltetik be az üres theologiai tanári tanszék és hogy a helyettesi minőségben működő tanárok közül hányan szerzik meg addig képesítésüket.

Ezeket a számadatokat inkább csak tájékozás szempontjából foglaltuk egybe s nem mintha csak egy pillanatra is abban a gondolatban volnánk, hogy a mai tanári fizetéseknek az említett összegekkel való kiegészítésével elértük már ezen a téren a jövődöbeli emelkedés, fejlődés és versenyképesség magaslatát. Igazgató-tanácsunk határozatából sem az a gondolat olvasható ki akkor, a mikor javaslat-tevésünkben a velünk egyenlő rangú iskolák fizetési viszonyainak tekintetbe vételére utal és akkor, a mikor az említett fizetési minimumok eléréséhez egyszerűen főiskolánk anyagi erejét tekintetbe vevő egyházkerületi határozat kellene. Előterjesztésünk alapját, felfogásunk szerint, inkább egy olyan fizetési tervzet megállapításának kell képeznie, a mely a kérdésben hosszabb időre közmegnyugvást létesít, a mely főiskolánkat épen a versenyképesség szempontjából a vele egyenlő hivatású iskolák színvonalára emeli és a mely tervzetnek számértékei az országos mértéket legalább is eléri.

Alábbi tervezeteink és javaslataink megállapításában úgy a gymnasiumra, mint az akadémiára nézve. a mellékelt I-ső táblázat adatai szolgáltatták a kiindulást, a mely táblázat hazánkban egy néhány különböző gymnasiumban és akadémiáján a tanári fizetések rendszerét tünteti fel. Ha a táblázatnak a gymnasiumokra vonatkozó részét áttekintjük, a következő általános eredményekre jutunk:

1. Valamennyi főgymnasiumban a tanári kezdő fizetés 1200 frt, a nagy-enyedini kívül, a hol ez 1400 frt.

2. Valamennyi főgymnasiumban az ötöd-éves korpótlékok száma öt.

3. Valamennyi főgymnasiumban az 1200 frtos kezdőfizetésről, a korpótlékokon kívül is, fizetési rangosztályok és fokozatok útján magasabb illetményekhez juthatnak el a tanárok, még pedig a debreczeni, továbbá valamennyi gymnasiumban és reáliskolában, valamint valamennyi kir. kath. főgymnasiumban 1800 frtig és a legtöbb államsegélyes főgymnasiumban 1600 frtig, némelyikben pedig 1800 frtig is. Egyedül a nagyenyedi főgymnasium kivétel e tekintetben, hol a fizetés-emelkedés nagyobb értékű korpótlékok adásával történik.

Még mielőtt, első sorban is a gymnasiumi tanárookra vonatkozó, tervezetünkre áttérünk, engedjessék meg nekünk, hogy egy fontos elvi kérdésben, mely javaslat-tevésünkben döntő szerepet játszik, elmondhassuk véleményünket. A mint e táblázatból u. i. kitűnik, az állami, a kir. katolikus és az államsegélyes felekezeti gymnasiumokban a magasabb fizetéshez való eljutás szabályozására a tanárok rangosztályokba s ezek keretein belül fizetési fokozatokba vannak osztva. Az előlépés ugyanazon rangosztály magasabb fokozatába anciennitás útján, a magasabb rangosztályba pedig kinevezéssel történik s erre a szakképzettség, az alkalmazhatóság és az érdemesség a fizetések szabályozásáról szóló törvény értelmében döntő befolyással vannak. Teljesen ez a gondolat jellemzi a debreczeni főgymnasium fizetési fokozatait is.

Nagytiszteletű és tekintetes Igazgató-tanács! Ha egyszerűen abból a socialis elvből indulunk ki, hogy minden munkást megilleti a maga kiérdemelt jutalma, első sorban is méltánytalannak és igazságtalannak kell tartanunk a tanároknak ilyen fizetési osztályokba és fokozatokba való sorozását, mert ebben a rendszerben az egyes tanárt nem az ő szolgálati idejével kétségtelenül gyarapodó érdemei juttatják elébb, hanem az a pusztá véletlenség is, hogy a rangfokozatban hányan hullanak ki előle. Az a rendszer, a melyben az egyik tanárnak elébb-menetele a másiknak kidöltétől függ, nem az egymás iránt való szeretet gondolatán épült fel. A tanári érdemesség és használhatóság kérdése pedig, a melynek útján ebben a szervezetben a magasabb osztályba feljuthatni, olyan relativ fogalmak és jelszavak, a melyek alapján valamely tanári testületet megclassificálni ha lehetne is, a classificálás eredménye sok esetben igazságtalan volna. És ha elhibázottnak s eredményeiben ferde helyzetet teremtnék tartjuk ezt a rendszert a magyar állami tanárság nagy társadalmában, mennyivel áldástalanabb lehet az egy iskola falain belől, a hol a tanárnak tanártól való ilyen osztályozó megkülönböztetése igen könnyen szétválasztja egymástól az egy célra törekvő tanügyi mun-

kásokat, kaszt-szellemet plántálhat közéjük, megrontja a testvériség érzését s kétségtelenül útjában áll annak, hogy valamely erős, összetartó tanári közszellem kifejlődhessék. Főiskolánknak pedig egész multja, egész szervezete tiltakoznék valamely ilyen megkülönböztető rendszer befogadása ellen. Erős meggyőződésünk, hogy valamely iskola kebelében elérhető magasabb fizetés elnyerésének egyedül méltányos és igazságos feltétele csak a tanári szolgálati idő tartama lehet, mert hiszen csak a hosszabb szolgálati idő gyarapítja meg a tanár ismereteit, növeli meg tapasztalatait s gyakorlati és elméleti jártasságát is a tanításban s végre is csak hosszabb szolgálati idő után lehet a tanárnak az ő iskolája, vagy általában a tanügy iránt szerzett valamelyes érdemeiről szólni.

Egyfelől ennek a gondolatnak szemmel tartásával, másfelől a többször emlegetett versenyképesség ismételt hangoztatásával bizottságunk a következő elvek szerint tartaná rendezhetőnek a gymnasiumi tanárok fizetését:

1. Mert hazánk valamennyi főgymnasiumában a tanári kezdő fizetés 1200 frt, a sárospataki főgymnasiumban is ennyi lenne.

2. Mert a debreczeni, a nagy-enyedi, továbbá az összes állami főgymnasiumokban, főreáliskolákban és az összes kir. kath. főgymnasiumokban működő tanárok korpótlékaik s rangsorjuk révén elérhetik idővel a 2300 frtos fizetést, lenne az elérhető a sárospataki főgymnasiumban is. De ne rangsorba való sorozás útján, hanem a nagy-enyedi főgymnasium mintájára a korpótlékok arányos növekedésével. Mihez képest javasolnánk, hogy

3. Az első korpótlék 100 frtban, a második és a harmadik 200—200 frtban, a negyedik és az ötödik 300—300 frtban állapíttatnék meg.

4. A lakbér összege 300 frt lenne.

Az 1 és 2. sz. javaslataink indokolását a többi főgymnasiumokkal való egyenlő rangúság és egyenlő hivatás gondolatával, a 4. számút pedig egyházkerületünknek a tanári lakdíjakra vonatkozó s elébb már említett határozatával adjuk. Az ötödéves korpótlékokra vonatkozó 3. sz. javaslatunk a 2. számúnak elfogadásából s a rangsor elvetéséből önként következik. Csak a korpótlékok nagyságának megállapításában szemünk előtt lebegő elveket említjük még fel röviden. Az első korpótléknak 100 frtos értékét elégségesnek tartjuk a pályája kezdetén álló tanárra nézve, a kitől a társadalmi s a családi élet nagyobb áldozatokat nem kíván. A többi korpótlékok nagyságának s különösen a két utolsó 300 frtos értékének indokolását magának az életnek folyása adja meg, mert a növekedő életkorral megnőnek a tanárnak társadalmi, családi, egészségi és megél-

hetési szükségletei, megadja az a kétségbevonhatatlanul jogos elv, hogy a mint a tanárnak szolgálati idejével nőnek érdemei iskolája és a tanügy iránt, gyarapodjék az ő munkásságának megérdemelt jutalma is, végre aztán az a gondolat, hogy a hosszabb szolgálati idő után nyugalomba vonuló tanárnak így is biztosíttassanak a nyugalmas megélhetés feltételei.

Az akadémiai tanárok fizetésének rendezésére vonatkozó javaslatlétteleinkben is első sorban a hasonló rangú intézetek adatai voltak az irányadók. A mellékelt I. sz. táblázatban az akadémiaakra vonatkozó rovatok átvizsgálása után a következő eredményeket állapíthatjuk meg:

1. Valamennyi, a táblázatban feltüntetett akadémián az akadémiai tanári törzsfizetés nagyobb a sárospatakinál. A debreczeni főiskolában, a melynek tekintetbe vételére igazgató-tanácsunk határozata első sorban útál, az akadémiai tanárok törzsfizetése egyházkerületi határozattal elvileg 2000 frtban állapíttatott meg, de ma tényleg 1850 frt, a hiányzó 150 frttal való kiegészítés, mihelyt azt az iskola vagyoni helyzete megengedi, megtörténik. E mértéken alúl marad, de a zsinati törvények minimuma fölé emelkedik a kecskeméti jogakadémia 1600 frtos törzsfizetése. Az egri r. katolikus, akassai királyi állami, továbbá a nagyváradi és pozsonyi királyi jogakadémiákon a törzsfizetés szintén 2000 frt. Ezen kívül a tanárok tekintélyes tandíj- és vizsgadíj-osztalékban is részesülnek.

2. Valamennyi akadémián a tanári alapfizetés korpótlékok útján, a melyeknek száma mindenütt öt, magasabbra emelkedhetik. A debreczeni akadémiai tanárok ötödéves korpótlékai 200 frtban állapíttattak meg, ma azonban csak 100 frtosok, de 200 frtra való emelésük egyházkerületi határozattal biztosítva van. A kecskeméti református és az egri r. katolikus jogakadémián a korpótlékok értéke 100 frt, a kassai, a pozsonyi és nagyváradi jogakadémián pedig 200 frt.

3. A lakbér-összegek a helyi viszonyok szerint különbözők.

Első sorban is ezeknek az összehasonlító adatoknak alapján, de másfelől a viszonyosság- és főképen a versenyképességnek tekintetbe vételével, mely szempont egész előterjesztésünk alapgondolatát képezte, a következő elvek szerint lennének rendezhetőek főiskolánk akadémiai tanárainak fizetései:

1. Mert a debreczeni főiskolában, melynek történeti fejlődése, jelene s hivatása is meg-egyezik a sárospatakiéval, továbbá valamennyi királyi jogakadémián az akadémiai tanár törzsfizetése 2000 frt, az épen most említett

elvek alapján, kívánatos lenne, hogy a sárospataki főiskolában is ennyi legyen.

2. Mert a debreczeni főiskolában, továbbá valamennyi királyi jogakadémián a tanári fizetések a korpótlékok révén 3000 frtig emelkedhetnek, lenne ez elérhető, a gymnasiumi tanárok korpótlék-rendszere szerint, a sárospataki főiskolában is.

2. A lakbér 300 frt lenne.

Ezeknek az előterjesztéseinknek közelebbi indokolását feleslegesnek tartjuk, mert az 1. sz. amaz általános elvből következik, melyet munkálatunk alapjául vettünk, a 3. sz. a lakbérre vonatkozó egyházkerületi határozat alapján áll és a 2. számúnak indoklása ugyanaz, a melyet a gymnasiumi tanárok korpótlékaira vonatkozó javaslatunkban kifejtettünk.

Onként értetődőnek tartjuk, hogy a javasolt fizetési összegek úgy a gymnasiumban, mint az akadémián, csak rendes tanároknak vonatkoznak, a kik a rendes tanári tanszék elnyerésére megszabott törvényszerű követelményeknek, vagy a pályázás feltételeinek eleget tettek. Azok a tanárok, kik ezeknek a feltételeknek bírása nélkül, de azoknak megszerzési kötelezettségével választattak meg, helyettes tanároknak tekintendők s a rendes tanárnál kisebb fizetéssel látandók el. A helyettesi minőségben működő tanárok fizetésére és lakbérére vonatkozólag általános javaslatot nem teszünk, mert ezeket esetről-esetre a rendes tanári fizetések nagyságához mérten előjárásunk állapíthatja meg. De a helyettes tanárok korpótlékára vonatkozólag elvi és méltányossági szempontokból is alábbi véleményünket előjárásunk jóindulatába ajánljuk.

Iskolánk helyettes tanárokat úgy az akadémián, mint a gymnasiumban rendszerint csak megüresedett tanszékek ellátására alkalmaz, a kik ezeknek a tanszékeknek egész tananyagát teljes heti óraszámban adják elő, illetőleg tanítják. Egyfelől épen azért, mert a helyettes tanárok rendes tanárok munkáját végzik, de másfelől azért is, mert képesítő oklevelük hiányát a rendes tanárnál kisebb fizetés-adással különben is éreztetjük és végre azért is, mert az állama nyugdíj-jogosultság megállapításában a helyettes tanár szolgálati idejét a maga egészében beszámítja, méltányosnak találnók, ha a korpótlék esedékességére, mely jelentése szerint is a szolgálati idő jutalmazását czélozza, a helyettes tanárnak az ő 24-ik életéve után következő helyettes tanári szolgálati ideje is beszámíttatnék.

Nagy fontosságot kell tulajdonítanunk aztán a tanári tanszékekre kiírt pályázatok sikerére nézve annak az eljárásnak és elvnek, a melyet a debreczeni főiskola s a legtöbb középiskola

és akadémia is elfogadott, alkalmaz és hangsúlyoz pályázati felhívásaiban, hogy t. i. a más iskolákban eltöltött rendes tanári szolgálati idő a mi főiskolánkban is beszámíttassék és pedig necsak általában a nyugdíj-képességre, melyet különben is az államszabályoz, hanem az ötöd-éves korpótlékok esedékességére is. Ezt a mondhatni, általános gyakorlatot kiszélesíteni óhajtanók, a mennyiben előbbi javaslatunkhoz való következetességből is, kívánatosnak tartjuk, hogy a más iskolából mi hozzánk átlépő tanárnak necsak rendes, hanem helyettes tanári szolgálati ideje is beszámíttassék korpótlékainak esedékességére. E javaslatunkkal megkönnyíteni kívánjuk azoknak a tanároknak iskolánkba való átlépését, a kiknek hosszabb tanári szolgálati idejük, de ezzel kapcsolatosan egyszersmind nagyobb tanári érdemük, több tapasztalatuk s a tanításban nagyobb gyakorlati jártasságuk is van.

Hátra van még ezek után az ének- és zene-tanár, valamint torna-tanár fizetésének rendezésére vonatkozó gondolatainknak előterjesztése.

Az állami iskolák rendes ének- és zene-tanárt nem alkalmaznak. A hozzánk érkezett hivatalos adatok szerint a debreczeni főiskolában csak ének-tanári állás van szervezve s illetményeit 1000 frt törzsfizetés, öt egyenként 100 frtos korpótlék s 300 frt lakbér képezik. A hódmezővásárhelyi államsegélyes főgymnasiumban az ének-tanárnak 800 frt törzsfizetése, öt, egyenként 50 frtos korpótléka és 150 frt lakbére van. Főiskolánk ének- és zene-tanárának törzsfizetése 800 frt, a melyet igazgató-tanácsunk a mai ének-tanár személyéhez kötötten 1000 frtra emelt fel, korpótlékai 100 frtosok, lakbére nincsen.

Főiskolánkban az éneknek, mint protestáns istentiszteletünk egyik alkatrészenek, tanítására mindig különös súlyt helyeztünk. Ezért, de főleg munkakörének terjedelmessége és jelentősége miatt is főiskolánk ének-tanárának helyzete, a többi iskolák ének-tanárához viszonyítva, különleges. Nemcsak éneket tanít a gymnasiumban heti 24 órán, hanem az erre vállalkozóknak zenei oktatást is köteles adni. Gyakorló ének-órát ad a hittanhallgatóknak, élén áll főiskolánk énekkarának és azt vezeti s a helybeli állami tanító-képző-intézet ref. vallású növendékeit is tanítja az éneklésre. E nagy fontosságú, egy tanár munka-erejét egészben igénybe vevő állás fizetésének rendezése legalább is olyan mértékben lenne eszközözlendő, a mint a debreczeni főiskolában, melynek ének-tanára nem egyszersmind zene-tanár is. Ehez képest az ének- és zenetanár fizetése főiskolánkban a következő lenne:

1. 1000 frt törzsfizetés.
2. Öt, egyenként 100 frtos korpótlék.

3. 300 frt lakbér.

Iskolánk torna-tanárának helyzete, legalább ez idő szerint, szintén egészen különleges. Első sorban is a mi iskolánkban nincs torna-tanára, mert egyszersmind a helybeli tanítóképző intézetnek is miniszterileg kinevezett rendes torna-tanára. Az állampénztárból 400 frt törzsfizetése és öt, egyenként 50 frtos korpótléka van, a mi iskolánktól 800 frt törzsfizetést kap s korpótlékai 50 frtosok, lakbére nincs. Helyzetét súlyosítja az a körülmény, hogy nyugdíjjogosultsága csak az állami 400 frt fizetése után van.

Arra való tekintettel, hogy az állami tornatanárok elérhetik az 1000 frtos alapfizetést, sőt a nagy-enyedi, a miskolci s számos állami gymnasiumban az 1200 frtosat is, óhajtandónak tartjuk, hogy iskolánk torna-tanára is elérhesse az 1000 frtos alapfizetést. Egységes javaslattal e helyen nem állunk elő, hanem a következő alternatívát állítjuk fel. Ha főiskolánkban és a helybeli tanítóképző intézetben a torna-tanár személyére nézve a mai viszonyt fentartjuk, a torna-tanárnak fizetése főiskolánkban a következő lenne: 600 frt alapfizetés, öt, egyenként 50 frtos korpótlék és 200 frt lakbér. Abban az esetben pedig, ha a jövőben kizárólag csak iskolánk kötelékébe tartoznának, fizetési viszonyai oly módon rendezetnének, mint az énektanáréi t. i. 1000 frt alapfizetéssel, öt, egyenként 100 frtos korpótlékkal és 300 frt lakbérrel.

Ha a tanári fizetések rendezésére vonatkozó s a fennebbiekben részletesen bemutatott tervezeteink és véleményeink előljáráságaink által elvileg elfogadtatnának is, azok megvalósítása, hitünk szerint, idővel és fokozatosan történik. Mert a megvalósítás módját és mértékét nem ismerhetjük, ide vonatkozó számítást és költségvetést e pillanatban nem is mutathatunk be. Abból a szempontból azonban, hogy tervezeteink teljes megvalósításával kapcsolatos kiadási többletről megközelítő fogalmat nyújtsunk, a mellékelt II. sz. táblázatban egybefoglaltuk a tanári fizetések állását 1901. január 1-ére azzal a feltevéssel, hogy a rendezés tervezetünk minden vonalán megtörtént. Ennek a tervezetnek a tanár neve után álló első rovata a törzsfizetés és második rovata a korpótlék emelkedését adja. Végeredményében tehát ezzel a rendezéssel a törzsfizetések 11100 frttal, a korpótlékok 6300 frttal emelkednének s így a rendezéshez szükséges összeg 17400 frt lenne.*

Nagytisztelű és tekintetes Igazgató-tanács! Ezekben kívántunk eleget tenni megbízatásunk-

* A táblázatok a vegyes közlemények rovatában láthatók.
Szerk.

nak. Javaslatainkban nem valami eszményi képet óhajtottunk megrajzolni, mert hisz adataink, a melyekből javaslatainkat fölépítettük, ma tényleg működő iskolák megfelelő intézményeiből vannak véve. És bárha nem is annyira a jelennek kíváncsi, mint inkább iskolánk jövőjének érdekei lebegtek szemeink előtt, javaslataink számértékeit mégsem csigáztuk túl a tanári fizetések országos mértékén. Egyedül a maga egyszerűségében tisztességes és a tanár társadalmi állását megillető életfeltételeit igyekeztünk körvonalazni. Ezeknek, az általunk javaslatok alakjában feltüntetett életfeltételeknek indokolásához szabadjon még egy néhány jelentős adattal hozzá járulnunk.

Ha valamely szerves életnek életműködési feltételeit óhajtjuk megállapítani, nem egészen helyes vizsgálati eredményekhez jutnánk el, ha kiragadnók abból a környezetből és légkörből, a melyben él. Épen így, a mikor a sárospataki tanári kar életfeltételeire, az ő fizetési viszonyainak rendezésére vonatkozó javaslatainkat a fennebb felhozott általános szempontokból megindokoltuk, még nem vettük tekintetbe az ő környezetének, vagyis annak a társadalomnak speciális viszonyait és kívánalmait, a melyben hivatását teljesíti. Hogy ne láttassunk egészen kicsinyeskedőknek, itt végül és itt is csak futólag óhajtunk egynehány speciális adatot felemlíteni. A sárospataki intelligens társadalmat jóformán a sárospataki tanári kar alkotja s így ennek a társadalomnak közczélú, közművelődési, ember-baráti, segélyező és jótékonyági intézményei és kötelességei első sorban őt terhelik meg. Piacza, melynek árfolyamát Sátoralja-Ujhely irányítja, a piacok hivatalos árjegyzései szerint Miskolcz, Szeged, Debreczen, Kolozsvár, sőt a fontosabb élelmi cikkekben Budapest piacánál is drágább. Egyházi és községi pótdója nagyobb a hasonló helyzetű városokénál, lakás viszonyai és lakbérei felettébb rendezetlenek és terhesek. Mindezek a tények és jelenségek oly jellegűek s oly irányban jellemzik városunk közéleti viszonyait, hogy legalább pusztá megemlékezésüket munkálatunk körében nem mellőzhettük.

Ezek után pedig előterjesztésünket a nagy- és tek. Igazgató-tanács jóakaró figyelmébe ajánlva vagyunk alázatos szolgálai:

Sárospatak. 1900. évi aug. hó 18-án.

A tanári kar nevében

Dr. Zsindely István,

közigazgató.

Ellend József,

jegyző.

ISKOLAI ÜGY.

Szemlélődés az elemi s középiskolai számtanítás mezején.

(Folytatás és vége.)

Tehát arra kell törekednünk, hogy a tanulók helyes módszer szerint példák segítségével tanulják meg a mathézisi szabályokat, mert ellenkező esetben bármily lelkesen magyarázgatjuk és vezetgetjük is le a szebbnél-szebb eredményeket, azok magukban nem képesek a tanuló lelkére mélyebben hatni, érdeklődését felvilágyozni, ha ő saját maga nem próbálja a tanár előadásában hallottakról példák kidolgozásában meggyőződni. Jól mondja Quintiliánus: »Hosszú és terhes a szabályok útja, rövid és sikeres a példaké.« Épenazért az óráról-órára feladat, különösen a gyakorlati életből vett példákkal nagyban megkönnyíti a tanár nehéz munkáját.

Nagy gondot kell fordítani arra is, hogy a példákat lehetőleg az órában előadottakból merítsük, egy két egyszerűbb példának az iskolában való kidolgozása nyoman. Így alkalma van a tanulónak rögtön az előadások végeztével a lelkében még frissen élő képzetek felhasználásával példáját könnyedén s eredményesen dolgozni ki.

Ez nagy előnyére van úgy a tanárnak, mint a tanulónak, mert amaz látva tanításának sikerét, eredményét: fokozott buzgalommal törekszik a számtani problémák megértetésére, a tanuló pedig sokkal könnyebben célt ér és az órán előadott képzetek oly maradandó benyomást gyakorolnak a lélekre a kidolgozott példák támogatásával, hogy az így, példával illusztrált számtani szabály megtartására az emlékező tehetség erejének csak felényi működése kívántatik, mint ellenkező esetben. S ha hozzávesszük ehhez, hogy Vidéky szerint a mai kor jelmondata: »Minden tudományos ismeret csak annyit ér, a mennyiben a praktikus életben érvényesíthető,« akkor a példák dolgoztatását a matematikai oktatás rendszerében igen fontos tényezőnek kell elismernünk.

Egy másik fontos eszköz a számtanítás- és tanulás kérdésénél a tankönyv. Méltán keresi Vidéky »Nevelési rendszerünk hiányai« című értekezésében a mathézisi sikeres tanításának egyik gátló tényezőjét a tankönyv nehéz, az ifju erejét meghaladó és helytelen szerkezetében.

Hogy gymnasiumi matematikai tankönyveink megfelelnek-e teljesen a célnak, vagy sem, eme kérdés hosszabb fejtegetése és eldöntése e munka keretében nem aktuális jellegű. Azt azonban örömezt elismerhetjük, hogy tankönyveink legnagyobb része, mint tudományos munka — tehát mondhatni elméleti szempontból — teljesen megállja a helyét. A középiskolában azonban nem tudományos munkára, hanem gyakorlati tankönyvre volna szükségünk, illet pedig — legalább a célnak teljesen megfelelőt nem igen ismerünk; de ha volna is, — nézetem szerint legalább — a mathézist úgy, a mint a középiskola kívánja, csupán tankönyvből megtanulni, nem lehet, nem már csak azért sem, mert mindegyik tanárnak más és más a módszere, melyet a számtan tanításában követ. — De ezt a hízagot egy igen okos s elmés úton nagy haszonnal lehet pótolni.

Előre bocsátom, hogy a felmutatandó eszme nem tőlem származik, hanem Kerekes Dezső rimaszombati

professortól. Ez a helyes és eredményes módszer pedig az, hogy minden tanuló jegyzi a tanár előadásait s jegyzetét otthon mindenki tankönyve (s esetleg más segédkönyvek: példatárak stb.) felhasználásával lehetőleg kerek egészszé dolgozza át. Hogy ebből mennyi haszna van úgy a tanulónak, mint a tanításnak, azt egy kis logika segítségével rögtön beláthatjuk.

Nevezetesen, ha a tanítványt hozzászoktatjuk ahhoz, hogy az órán hallottakról jegyzetet készítsen, jegyzetén az előadottakat, akkor megnyertük ezzel az eredményes tanításnak egyik igen fontos tényezőjét: a kitartó figyelmet, mely a tananyag átértésének bizonyára első rangú kelléke. Ha a tanulótól megköveteljük jegyzetének rendbentartását, akkor ő tankönyvek és példák alapján átdolgozott jegyzetének kibővítésével, rendszerezésével okosan gondolkodva, értelmesen foglalkozik a tárggyal és hozzászokik a tanulási módszer egyedüli helyes útjához, a mathézis irva tanulásához; így jegyzetének dolgoztatása közben annyit tanul, hogy az így elért eredmény a legkiválóbb tankönyv egyedüli használatával elért sikerhez nem is hasonlítható. — A tanár pedig e jegyzetek felülvizsgálása közben felismeri alkalmazott módszerének hibáit s a jegyzetek minőségéből jogosan következtethet a szorgalom mértékére is.

Az értelem és szorgalom megítélésére szolgálnak a feleletek s a zárthelyi írásbeli dolgozatok.

Mindkettőnél az értelem kutatására fektetendő a fősfűly, de míg a feleletnél ügyelnünk kell a tanulónak a szabatos beszédben való jártasságára s feleletének biztosságára, addig az írásbeli dolgozatok megítélésénél a tiszta, világos gondolkodást keressük.

E rövid szemlélődés is — úgy hiszem — eléggé tanúsítja, hogy a nép és középiskolai számtanítás megkivánható sikerének legfőbb és legerősebb gátló tényezője: a helytelen tanítási és tanulási módszer.

Ismerve a helyes utat, mely eredményre vezet, kerüljük a mennyire lehet a célszerűtlen eszközöket, forduljunk bizalommal a legutóbbi évek tanügyi mozgalmainak szép eredményéhez s az előítéletek eloszlatása által, a helyes didaktikai elvek felkarolásával igyekezzünk lerántani e tárgyról azt a sűrű lepelt, mely sokakat még annak megközelítésétől is visszaretent.

A néptanítók vannak hivatva az alap biztos lerakása által s a tárgy iránti unsympathia kiölésével a célt leghathatósabbban előmozdítani, de ők is jogosan megkivánhatják, hogy csak a 6 osztályt végzett tanulókat tekintsük elég éretteknek arra, hogy a mathézisi tanulás nagy feladatával megbirkózhassanak. Ez is a célszerű dolog, mert sokkal nagyobb és bővebb tudomány ismerettel, erősebb és fejlettebb szervezettel indul útnak a gyermek a nehéz középiskolai évek akadályainak legyőzésére. — A gymn. tanárok szintén segíthetnek világos előadásukkal, példák dolgoztatásával és jegyzet készítésével, úgy a maguk, mint a tanulók nehéz munkájának megkönnyebbítésén s az ő működésüktől igen sok függ a cél elérésében.

A cél elérésére minden helyes eszközt fel kell használnunk, mert bizony — valljuk meg őszintén — talán nincs oly tudomány hazánkban, mely oly mostoha bánásmódban részesült volna, mint épen a matematika, már pedig hazánk művelődésének minden tényezőjét ápolnunk kell, minden ágát fel kell karolnunk, ha annak boldogítására és felvirágoztatására törekszünk!

Talán megjegyzi valaki, hogy a kérdésnek mostani felvetése időszerűtlen volt! A ki azonban figyelemmel kísérte azt a nagy tanügyi reformot célzó áramlatot, melyet az »egységes középiskola« eszméje érdekében a humanisták és realisták idéztek elő, az belát-

hatja a tárgy actualitását, mert tapasztalhatta, hogy amazoknál a mathezisnek lehetőleg szűk térre szorítása érdekében a legerősebb fegyver éppen az volt, hogy a tárgy tanításával nem lehet elérni a megkívánható szép sikert s eme vád ellen bizony csak oly általános érvekre lehetett hivatkozni, — a melyek a tény valódi okának feltárása nélkül — alig voltak elegendők arra nézve, hogy a matematikának a középiskola oktatás rendszerében fontosságához és hasznosságához méltó helyet biztosítsanak.

Batta István.

TÁRCA.

Halotti beszéd

Sárkány Imre felső-zempléni esperes felett.

Pál I. Timóthé VI. 11—12.

Te pedig oh! Istennek embere, kövessd az igazságot, az isteni szolgálatot, a hitet, a szeretetet, a békességűt, a szelídséget. A hit által való nemes harcot harcold meg; ragaszkodjál az örökélethez, melyre hivatattál és a nemes vallástétellel vallást tettél sok bizonyságok előtt.

Szent könyvünknek eme szavaival nyitom beszédre ajkamat gyászos koporsód felett, te ifjúságomtól kezdve velem egy gondolatban élő barátom, te velem egy mély meggyőződést követelő pályát, apáink pályáját választott és ezt már híven meg is futott lelkészársam! Leteszem kezemből a szent könyvet és könyvem csordul rá, hogy koporsód felett kellett most ama szavakat elolvasnom. Oh te Istennek embere, mily hamar telt be rajtad nagy apostolunknak amaz önmegtagadással telt indoklása, a melylyel ő nekünk a felolvasott szent ígéket lelkünkre kötötte, mondván: *mert semmit sem hoztunk a világra, kétség nélkül semmit ki sem vihetünk.* (I. Tim. VI. 7.) Midőn ennek a szent egyháznak harangjai megcsendültek, még a te lelkedben is vissza csengtek az apostol szavai, vissza még az elmúlt vasárnapon is: *hagynom neked az Isten előtt, a ki megelevenített mindeneket és a Jézus Krisztus előtt, a ki bizonyosságot tett ama vallástételtől, hogy megtartsad a parancsolatokat tisztán és feddhetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus megjelenéséig.* — (I. Tim VI. 13—14) és ime most már nem hallok többé a buzditó, lelkesítő szavakat, nemes pályád be van végezve, eltávozol! Itt hagytad az isteni szolgálatot, itt hagytál minket barátaidat, társaidat, itt hagytad gyülekezetet és itt hagytad drága kedveseidet, a hű nőt, 29 éven át nemcsak életednek, de lelkednek is méltó társát, a jó és hálás gyermekeket, szerető testvéreidet, itt hagytál, a mit birtál, a mit szerettél mindent, mert *semmitsem hoztunk a világra és semmit ki nem vihetünk.*

Mindezeket nekem kell most feletted elmondanom, eltávozott barátom! Nekem, a ki lelkedhez oly közel állottam, hogy jobb szeretnék a gyászoló közönség zokogni hamvaidd felett, mint hirdetni a szent helyről a veszteséget, mely haláloddal annyi szívet ért és jobb szeretnék, magam is, szívemben megsebzett, könyveket hullatni inkább, mint vigasztaló szavakat keresni számotokra, ti lelketek mélyében megsebzett s galambként nyögő kedvesei az elhunyt hű férjnek és apának! De mégis megteszem mindakettőt. Talán jobban megértitek ti mindnyájan, társai és hívei, ha a vesztes szív hirdeti közös veszteségünk nagyságát; talán jobban megérzitek, ti zokogó kedvesei, ha könyező hajlik felétek, hogy résztvevő kezeivel letörölje kiomló könnyeitek.

Sárkány Imrének, a gálszécsi református szentegyház lelkészének, a felső-zempléni egyházmegye esperesének koporsója felett állunk, szomorú halotti gyülekezet! Az Istennek embere nyugszik itt előttünk, lehunyt szemekkel, meghidegült ajkakkal. Az Úrnak és az ő szent ügyének buzgó szolgája hagyta itt porsátorát a koporsóban, melyre fel van téve a kezéből kiesett fegyver, a biblia, a melylyel ama nemes harcát megarczolta a végsőig,

utolsó lehelletéig. És ha bármely pályán veszteséget jelent nekünk egy hű és kötelességet nemes odaadással végző embertársunk halála; ha megkülönböztetjük és pedig méltán azokat is, kik földi létünk nagy érdekeinek és céljainak tettek munkálkodásukkal kiváló szolgálókat: úgy minden habozás nélkül veszteségnek kell tartanunk azoknak az embereknek halálát, a kik már hivatásuknál fogva is az emberiség szent és örök érdekeinek szolgálnak, a kik közül a legkisebb is, a legigénytelenebb is, a lélek legszebb erőit oly munkára fordítja, a mely az örök szépet, az örök igazat, az istenit van hivatva megtestesíteni e világban; a kik az égre függesztett szemekkel járnak az emberek között e földön, hirdetve a világban élőknek, hogy van Isten országa is, van lélek is, van örök bíró is, ekep az ember magas rendeltetése és életének végcélja a föld felett az ég, annak örök kincseivel. Oh! a telkes pályára nemes pályára, dicsőséges hivatás! Szép, szép nekünk, a föld értékeiből talán keveset bírva is, haladni és küzdeni ama szent parancsolat nyomán: *hagynom neked az Isten előtt, a ki megelevenített mindeneket és a Jézus Krisztus előtt, a ki vallást tett az örök életéről, hogy megtartsad a parancsolatokat tisztán és feddhetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus eljöveteleig!*

És Sárkány Imre így haladt és így küzdött. Megtartotta a parancsolatokat tisztán és feddhetetlenül. Mint az Istennek embere követte az igazságot, a mely a Jézus Krisztusban megfeszítettet e földön; kereste azt a véges, korlátolt határok közt, a maga véghetetlenségében; itt az ingatag nézetek és vélemények hullámaiban között ragaszkodott ahhoz, a mi szent és állandó. Mert az igazságtól és meggyőződéstől el nem tántorodni, mint nem tántorodott el István, az első vértanú, hanem megköveztetve is csak az égen csüggött, mondván: *látok megnyilatkozott egeket és látom az ember fiát az Isten dicsőségének jobbján; vagy mint nem tántorodtak el a máglyalángok közt és a börtönök penészeiben a keresztyénység első úttörői, vagy mint édes hazánkban, a mi hitbéli elődeink, a gályarabok a lánczok között, hanem akkor is bátor lélekkel énekeltek: „Az Isten a mi reménységünk, midőn reánk tör ellenségünk” — ez a pap dolga.*

Gyakorolta ő buzgón és lelkesen az isteni szolgálatot: lelke át volt hatva nemcsak tudatától, hanem érzetétől is annak, hogy Istenben kell élni az emberi léleknek a mely Istentől származott. A világnak szolgálata, ha téves útra vezet az embereket; ha az élet versenyében vergődő lelkek, a küzdő tér porában nem látják meg a boldogság biztos útjait: valakinek mondani kell, hirdetni kell, hogy nem lehet szolgálni két úrnak az Istennek és a Mammonnak; valakinek rendületlenül meg kell állani a szédületes tetők felett is egy ponton, ezt mondván a Krisztussal; *távozz tőlem sátán, a te Uradat Istenedet imádd és csak egyedül ő neki szolgálj,* — ez a pap dolga.

De követte ő a hitet is, mert az igaz ember hitből él; azért lelkünk hitével áthatni a lelkeket, hogy az Istenben vetett hit ereje megtartsa a békét az emberek között és védje és oltalmazza azt az egyes emberek szívében is, mint a nyugalom és idvesség egyedüli alapját, — ez is a pap dolga.

És mindezt tennie kell egy igazi papnak, szeretettel, béketűrőssel, szelídséggel. A hol a szeretet pusztulóban van, a papnak oda kell menni és élesztgetni azt a kialvó tüzet, mely új életet teremt a sivatagokban is; a hol a lelkében nyugtalanság és háborgás van, oda békétűrést kell a papnak vinni, hogy földi baját ne tetézzé az Istenadta ember saját lelke romlásával; a hol a vad indulatok féket veszítve rombolnak itt a családban, ott a társadalomban, a papnak ebbe a viharba is be kell lépnie az emberi szív szelídségével és nyugodtan kell maradnia, mint Jézus maradt a háborgó tengeren, hogy reményét ne veszítse az ember sülyedésén aggódó nemesebb lélek, — ez a pap dolga.

Mi is e világban élünk, t. Gy. Körülöttünk zajong ennek a rövid életnek minden tüneménye és története. És ha valaha, a mai élet nehézségei között, van munka a pap számára elég. Ott a fény mellett sötétben veti előnk árnyékát az emberek nyomora; azokhoz, a kik ezzel küz-

denek, a papnak mindig kell lenni egy vígasztaló szavának és ha lehetséges, egy darab kenyérének is. Amott az erőszak a jogtipráson építi hatalmát, a papnak kell lenni bátorságának nem habozni a gyöngék védelmében; de kell lenni békétűrő lelkének is, a melylyel lecsillapítsa az elnyomottak zajgó szenvedélyeit. A papnak sajátjává kell tenni a legnemesebb emberi érzéseket, mert ő e földi világ harczeit közt is az Istennek embere. Szeretet által lehet a világot tökéletesíteni, megtartani, mert a *szeretet a tökéletesség kötele*. Ezt hirdetni, ezt tanítani és erre tiszta és feddhetlen étellel nemes példát adni, — ez a pap dolga.

Jó papot veszteni nagy veszteség. Ismerjük el ezt legalább egy hű lelkész koporsójánál, mert sajnos, a világ nem méltányolja mindenkor kellőképpen azt a szolgálatot, a mit az Istennek emberei a világ érdekében annyi önfeláldozással tesznek. Nem panaszként mondom ezt, és nem anyagi kincsekre gondolok, mikor ezt mondom, mert az apostol elég világosan tudunkra adja, hogy nem is a világban kell nekünk keresnünk a mi igaz jutalmunkat. A papi pálya dicsősége éppen abban nyilvánul, résztvevő h. gy! hogy minket az apostol szolgálatunk jutalmáért az örökéletre utal és jaj annak a papnak, a ki hivatásának ezen magas szentségét keblében nem hordozza, a ki meg nem érti és nem követi a parancsolatot: *ragaszkodjál az örökélethez, melyre hívattattál is és a melyről vallást tettél sok bizonyosságok előtt!* A boldogtalanok és szerencsétlenek közt, csak egy ember lesz boldogtalanabb és szerencsétlenebb és ez a pap, ha teljes földi jutalmat vár az Isten ügyének szolgálatáért. *A kik azt állítják, hogy az isteni szolgálat külső kereskedés, azok az igazságtól megfosztattak.* (I. Tim. VI. 5) Elég neked, te paptársam, ha hirdetted az örökigazságok magvait; de ne itt vagy amott várd a te aratásodat, hanem láthatatlan mezőkön, mert *a ki vet a léleknek, a lélektől arat örök életet*. Hitet keltettél a csüggedő lelkekben; visszaadtad az elvesző embert önmagának; a töredező nádszálat megmentetted; az elesettet fölemelted? im, nézd, mindezek az Isten színe előtt leborulva hálát adnak lelki üdvösségükért és ha a világ nem tudná, de az Isten látja, hogy az örökélet felől vallást tettél sok bizonyosságok előtt. Ez a pap jutalma. Mustármagot vetünk mi, melynek növekedése titkos és csendes, mint minden a teremtetés és alkotás munkájában; de hát hol van nagyobb boldogság, mint annak érzete, hogy az Isten lelkével és erejével isteni munkát végezhetünk a mulandó világban? Ez a pap boldogsága. — Az örökéletre kell nekünk néznünk és nemes vallástétellel arról nekünk vallást tennünk sok bizonyosságok előtt, mert semmit sem hoztunk e világra és kétség nélkül semmit ki sem vihetünk. Minden veszendő, csak az Isten örök és az ő országa; elmúlik e világ és ennek ábrázatja, de a ki Isten akaratját cselekszi, az örökké megmarad.

Ily örökéletre néző papot vesztettetek ti is, ti e szent egyháznak gyászbaborult hívei. Itt szolgáltátok az Istent hosszú évek során át; mint az Istennek embere járt elöttetek az igazság utain; hitével hitet keltett bennetek is; szeretetével átölelt mindnyájatokat; békétűrővel, szelídségével mutatta, mint kell az embernek embertársra iránt viseltetni, mint kell Istenben bízó szívvel hordozni az élet keresztjeit is. Ez az Istennek embere a hit által való nemes harcot, elöttetek, szemeitek előtt, harczolva, itt tett vallást, a ti bizonyosság tételeitek előtt az ő hű és igaz papi életéről. Oh! méltán, méltán gyászolod őt, te gálszécsi nemes egyház, mert életének javát teneked szentelte, lelkének legnemesebb erőit közöttetek hagyta örökségül. Méltán csatlakoztok ezen egyház gyászához ti, e városnak minden rendű és hitű lakosai, mert a ti papotok is volt ő, a szeretetnek és békének hirdetője s a haza szerető honfiak között az egyetértésnek és testvériségnek buzgó apostola. De méltán gyászolod őt te is, te felsőzempléni ref. egyházmegye, a ki alig két éve, hogy ezt az Isten hű emberét bizalmaddal fölkeresve az esperesi kormányzói székbe ültetted. Mint az előtt papi tisztének betöltésében, úgy ezen a helyen is, bizonyosságot tett ő előtted is az ő önzetlen odaadó szolgálatáról s hogy nem földi érdekekre nézve, de az örökélethez ra-

gaszkodva végezte az utolsóig a reá bízottakat. Hűségéről bizonyosságot teszünk itt mindannyian. Isten előtt, porait áldva, ismerjük el, hogy megtartotta a parancsolatokat tisztán és feddhetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus eljöveteleig.

Ugy van, mert érted, hozzád, már eljött Ő. Szállj hát Istennek embere Megváltóddal fel az örök Istenhez, a ki magához szólított! Szállj bátran és nyugodtan! Nézd mennyi bizonyosságtétel kísért át oda a túlvilágba, az örök életbe, a melyről nemes vallástétellel vallást tettél e földön is! Borulj le ott fenn az Isten előtt, a ki megelevenít mindeneket, és Jézusodhoz támaszkodva mondd: *a hit által való nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem!* És azután halld meg te is az Isten biztató szavát: *Jól van, hű voltál mind holtodig, neked adom az életnek koronáját, menj be a te Uradnak örömeibe!*

És ti, gyászoló kedvesek, a közös veszteség érzetének ily megnyilatkozása előtt csak zokogjatok tovább is csendesen. Pap volt ő közöttetek is, veletek is. Példás élete tündöklött elöttetek a családban, szerető szíve melegséggel volt eltelve irántatok. Hinni, bízni tanított ő titeket is ebben a sok harcú földi életben; ha azért hittetek és biztatok a jó sorsban és boldogságban, higgyetek és biztatok most is a fájdalom nehéz napjaiban. Ne ezekre a kihűlt tetemekre nézzetek, hanem a szívre, a mely szeretett, a lélekre, a mely megdicsőült, mert érettetek is ragaszkodott ő az örökélethez. Titeket sem akart ő elveszteni örökre, mert igen szeretett. Im, az égből egy csendes lassú szó hangzik alá, ő imádkozik ott a Jézussal érettetek: *Én nem vagyok többé e világon, de ők a világon vannak; Atyám, tartsd meg őket, mint én megtartottam, mikor még velők valék!* — Forrjatok össze, nő, gyermekek, testvérek, a szeretetben és úgy nézzetek utána kedveseteknek, a ki onnan felül is áld, mint áldott életében! Isten vígasza legyen veletek!

És most, Istennek embere, menj, én nem tartóztatlak tovább. Elfedett szemeink elől a halál gyászfátyola, de lelked itt marad közöttünk, mert az Isten megelevenít nekünk téged, hogy ne feledjük el a te életednek áldásos emlékeit.

Békesség veled! Elbocsátlak és megáldalak imádságomban az Atyának, a fiúnak és a Szentlélek Istennek nevébe. Ámen.

Fejes István.

Síri beszéd

Sárkány Imre felső-zempléni esperes felett.

Szomorú halotti gyülekezet! Alig találok szavakat érzelmeim kifejezésére, mert ki hitte volna, csak napok előtt is, hogy megtörténjék az, a melynek mi szemlélői vagyunk?

Egy gyászos, megrázó esemény, melyet senki sem gyanított. A férfiú, a ki éveket, talán évtizedeket ígért, ime, ideérkezett s mi szomorúan állunk sírhalma körül. Ki hitte volna?

Hasonlított sz. h. gyülekezet az ilyen eset azokhoz a temetési jelenetekhez, mikor vihar vonul át az erdők felett s nem a gyenge fát, hanem a hatalmas, kimagasló tölgyeket tépi ki.

Ime ily kiszámíthatlanok az Urnak utai; azért mondja oly gyönyörűen a költő: »Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér!«

Ne kutassuk azért, miért történt ez, eszünk úgysem éri fel, e sírhalom mellett csak a szívnek van joga beszélni.

Ha megkérdeznék titeket, a kiket hozzá a vérség, a szeretet, az emberi viszonyok, a társaság kötelei csatoltak, hogy mondjátok meg egy szóval, micsoda az az érzelem, a mi szíveteket e sírhalomnál elfoglalja: bizonyynyal így kiáltanátok fel Jerémiással: lecsett a mi fejünknek koronája!

Leesett a ti fejetek koronája, hátrahagyott családja. Mert ha én keresni akarnám azt a helyet, a hol épségben ragyog a példás családi élet koronája; a te homlokodon láttam azt. Itt ragyogtak a hitvesi szeretetnek, az apai hűségnek drága gyöngyei. Ritka ékszer az a mai korban, de a hol ott van, mint te nálad te példás családfő! meleg az a tűzliely.

Boldogság tanyáz ott a házban. — Mert szeretetnek jutalma lesz a viszont szeretet. Hitves, gyermekek, mint repkények erős tölgyet fontak körül karjaikkal. Ez a családi hajlékot egy oltárrá változtatta, melyről a legtisztább áldozat lángja lobogott fel. — Most mindennek vége. Az erős tölgy kidőlt, az áldozati tűz élesztője, a családfő elköltözött. — Méltán sírtok és sóhajtok azért a prófétával: leesett a mi fejünknek koronája.

Leesett a ti fejetek koronája, gálszécsi nemes gyülekezet. Mert övéi voltak ti is, s ha valaki, ő mint lelkipásztora e nemes gyülekezetnek, méltán viselte koronáját. Mennyi becses jó tulajdona a hű lelkipásztornak ragyogott az ő homlokán, melyet el nem homályosíthattak sem mostoha idők, sem kedvezőtlen körülmények. Igen mostoha idők! milyen korunkban a vallásosság mély sűjdedése, melyben erősen megállani, még a lelkipásztortól is nagy hűség és bizalom kívántatik, s ezek mellett a kedvezőtlen körülmények, egy nem népes, erőtlens, szegény gyülekezet fentartása idegen nemzetiségek és vallásfelekezetek között!

Az ő homlokán ily körülmények között 30 éves lelkészpályáján ott ragyogott a hitnek és bizalomnak drága köve az evangéliom isteni erejében, ez viszont bizalmat és szeretetet gerjesztett hiveinél, hogy reá, mint valódi lelkipásztorra, bábán, bajban vigasztalójokra, lelki javaik gondozójára tekintsenek, a ki őket az örök élet kies folyó vizére vezette s ez a kölcsönös bizalom és szeretet aztán megszentelte az ő törekvését, megacélozta akaratát is, megszentelte fáradtságát, nehéz körülmények között is tiszta sikerek elérésével. Azért méltán sóhajthattok fel ti is, pásztor nélkül maradt nyáj: leesett fejünknek koronája.

De méltán gyászolhatunk mi is, f.-zempléni egyházmegye lelkész- és tanítói kara, mert feje lévén ő ennek a nagy kiterjedésű családnak is: mindazon tulajdonságokkal rendelkezett, melyek őt dicsekedésünkké, büszkségünkké tevék. A tanácskozásokban bölcs és higgadt, a felügyeletben éber és gondos, a munkában tevékeny és fáradhatlan, az igazságszolgáltatásban humanus és pártatlan, első az egyenlők közt, de testvér az alárendeltekkel szemben: ezek voltak azon drágakövek, melyek őt rövid esperessége alatt ékesítették, számára szeretetünket és tiszteletünket biztosították. Hogyne kiáltanánk azért mi vezér nélkül maradtak: leesett a fejünknek koronája.

De ne, ne sirjunk mi sz. h. gyülekezet, töröljük le könyeinket. Töröljétek le könyeiteket ti is, a kik őt, mint hű barátot, mint nemes keblű embertársat, mint igaz hazafit tanultátok ismerni, mert koporsó, sírhalom, és ker. hitünk arra tanít bennünket.

A ki úgy élt, mint ő, hogy halála előtt ajkára vehette Pál apostol ama szavait Ama a nemes harcot én megharcoltam, futásomat elvégeztem, s a hitet megtartottam! a ki így, ezt mondta: meghalhat-e az ilyen ember?

Nem, nem! csak a por az, a mi felett ma a halál diadalt aratott. A lélek visszatér Istenhez, ezt tanítja keresztyén hitünk.

Az ő lelke is ott pihen már az Ur trónja előtt, hogy elvegye jó cselekedetének jutalmát.

Szellem, emlékezete pedig itt fog élni közöttünk, a családban, egyházában, a társadalomban, barátainak szívében, míg az erénynek becse lesz ezen a földön.

E hittel fektessük őt le siri ágyába s kívánjunk fáradt testének nyugalmat, lelkének idvességet az egekben a Jézus által.

Ránk pedig, a kik itt maradtunk s még egy ideig bujdosunk e siralom völgyén, — de elmenendők vagyunk a minden élőknél után, — legyen az ő példája, intő, jó cselekedetre buzdító.

Elköltözött nemes lélek Isten veled, Isten veled,
Amen.
Péter Mihály.

NEKROLÓG.

Sárkány Imre.

— 1840—1900. —

Ki hitte volna, hogy oly korán fog megszakadni az a szép viszony, a melyet a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye Sárkány Imre esperessel két évvel ezelőtt a gercseyi gyűlésen kötött? Ki hitte volna, hogy a halál kiméletlen keze oly korán fogja kezéből kiragadni a vezéri zászlót s könyörtelenül fogja megsemmisíteni hozzá fűzött szép reményeinket? Ki hitte volna, hogy két év elmúltával siralommá fog átváltozni örömkünk s váratlan halála miatt mi mellettünk gyászba öltözött özvegye, busongó gyermekei, rokonai, barátai és tisztelői fogják könnyeikkel öntözni sötét kporsóját? Óh de régen meg vagyunk írva: »Jó te reád veszedelem, melynek kezdetét nem tudod, következik te reád romlás, melyet el nem távoztathatsz.« (Ézsaiás XLVII. 11. v.)

Két hónappal ezelőtt lábán egy seb támadt, mely hol behegedt, hol kinyílt, de e mellett azért rendesen végezte teendőit; még halála előtti napon is felöltözött székében, de már akkor az enyészet fuvalma reá lehelt, nem használt semmi orvosság és hű barátjának Dr. Schvarcz Ignácznak önfeláldozó ápolása, a test tusakodni kezdett a halállal, értelme bomladozni kezdett, mindenképen csak egyházmegyéje ügyeit akarta volna intézni. Halála előtt még egyszer lobbott vetett értelmének világa, elbúcsúzott kedveseitől s nyoszolyája mellett álló barátjának Mízsák Péter tanítónak pedig lelkére kötötte: »Péter barátom, vasárnap prédikálni fogsz és hirdesd az Isten örök igazságait, én elmegyek, az én édes Idvezítőm viszen magához« egyet sóhajtott s a nemes lélek aug. 15 én este 11 órakor kiszállott a porlandó testből! . . . Minden elvégeztetett!

Váratlan elköltözésében vigasztalásunk az, hogy 60 éves pályafutása alatt az élet minden körülményei között hiven sáfárkodott a reá bízottakban. — Egyike volt a legnemesebb szívű és jellemű embereknek, ezért 29 éves házassága alatt hű férj, gondos családapa s igazi jó barát vala; mint lelkipásztor nagy tudású és lelkiismeretes s valódi hazafi, a ki tudta azt, hogy egy tótajkú vidéken s idegen vallású felekezetek közt működő ev. ref. papnak nemcsak a reformáció magasztos eszméit kell képviselni és hirdetni, hanem a magyar nemzeti érzelmet is fejleszteni és erősíteni. E két eszmének 30 éven át erős és kimagasló képviselője volt szélesebb társadalmi összeköttetésénél és kedvező vagyoni helyzeténél is. Rövid két évi esperessége alatt szerény, pártatlan és igazságos magatartásával azoknak

rokonszenvét is kívánta, a kik eleinte kevés rokonszenvvél fogadták megválasztását. Hogy minő szeretetnek és tiszteletnek örvendett az elhunyt, mutatja az az impozáns részvét, a mely aug. hó 18-án végbement temetése alkalmával megnyilatkozott. Az egyházmegye lelkészei és tanítói csaknem mind jelen voltak. Ezenkívül ott voltak: Révész Kálmán esperes és Oláh Péter tanácsbíró az abauji egyházmegye részéről, Ungból több lelkész és tanító; Dókus Ernő és Mándy István, a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye világi tanácsbírái, Gálszécs városának minden rendű, rangú és felekezetű közönsége, a különböző felekezetek papjai s a közel vidékről az elhunytnak számos tisztelője és barátja, köztük Dr. Mitrovics Gyula sárospataki tanár.

A koporsót a család, a jó barátok, a tisztelők s az egyházmegye lelkészi- és tanítói karának koszorúi borították. A temetést a templomban a sárközi tanítói énekkar közreműködése mellett Fejes István tb. esperes s az elhunyt gyermekkorá óta hű barátja végezte, a ki Pál apostolnak Timotheushoz írott levele VI. r. 11—12. versei alapján, az elhunytat hiven jellemző s mindenkit könyekig megható magas szárnyalású beszédet mondott, ugyanakkor a templomba be nem fért közönség előtt Hutka József bánóci lelkész Pál apostolnak a Zsidókhoz írott levele 13. r. 14. v. felett tartott tót nyelven beszédet. A sirnál Péter Mihály egyházmegyei aljegyző mondott búcsúztatót s végül a városi kaszinó részéről Elek Imre dr. köz- és váltó ügyvéd búcsúztatta el meghatóan az elhunytat. — Gyászdalokat itt is a sárközi ev. ref. tanítói énekkar zengedezett.

* * *

Sárkány Imre született 1840. okt. hó 27-én Kis-Azaron. Atyja Sárkány Sándor oda való lelkész, anyja Stemling Anna. Családja törzsökös Ároni papi család volt, vele már a hetedik izen mindig az ev. ref. egyház szolgálatában s erről mindig dicsekedéssel beszélt. Elemi iskoláit Bodzás-Ujlakon kezdte és végezte, a hová édes atyja Kis-Azarról papnak ment. Itteni tanítója Meleg István volt, a kiről mindig szeretettel emlékezett meg. Középiskoláit s theológiai tudományait Sárospatakon végezte s egész iskolai pályafutása alatt kitűnt szorgalmával és szerény magaviseletével. 1863. évben Ungvárra ment három éves tanítónak s itt működött mint orgonista is, — mert orgonázni és zongorázni is szépen tudott — egész 1866. július hó 11-ig. Ezen minőségben annyira megnyerte az egyház és főnöke, az akkori ungvári lelkész Makay Dániel szeretetét, hogy miként onnan kiadott bizonyítványa szól: »könnyező szemekkel« bocsátották el az egyház kebeléből. — 1867. év. jul. hó 7-én a kápláni vizsgát kitűnő eredménnyel tette le, a papit pedig 1869. július 10-én szintén kitűnő sikerrel. Kápláni minőségben két helyütt működött u. m. 1867. szept. 1-től Sátor-a-Ujhelyben Fejes István oldala mellett, a kinek nemcsak segédje, de barátja is volt, mely barátságot csak a halál szakította széjjel. Egy év multán, mert betegeskedő édes atyjának szintén káplánra volt szüksége, édes atyjához B.-Ujlakra ment káplánnak s itt volt 1870 ig, míg csak a tussai egyház lelkészévé nem választotta meg.

Elfoglalván tussai lelkészi állását, 1870. év szept. hó 5-én egybekelt szíve választottjával, volt ungvári főnöke. Makay Dániel leányával: Etelkával. És ha az arab rege szerint »mikor férfi születik, egyszersmind lelkének testvére a nő is megjelenik a földön, a ki hivattva lesz, hogy őt boldogítsa, földi pályájának uti társa legyen« ha ez igaz, akkor elmondhatjuk, hogy Sárkány Imre megtalálta lelkének igaz testvérét. Ez az eszes és mű-

velt lelkű nő volt az ő földi életének őrangyala, örömeinek és bánatának osztályosa és mert papi családból származott a szószeros értelmében vett papné. Ő ültette a virágokat, a melyek élte során nyíltak; s ő távolította el a töviseket, melyek megvérezték volna lábait. Házasságukból hat gyermek él, kik közül 2 férjnél levő és 2 hajadon leány s két fiú, kik közül az egyik Pozsonyban jogász, a másik kultur mérnök. Tussán rossz volt a paplak, rossz volt az iskola s a tanítói lakás; s a papnak és a papnénak a néppel való egyetértő szép bánásmódja mellett rövid pár év leforgása alatt diszes új paplakot s korszerű iskolát és tanítói lakot épített az egyház. Tussai lelkészi állásában érte őt az egyházmegye azon kitüntető bizalma, hogy 1874 évben kezébe adta az aljegyzői tollat. Tussai lelkészi állása azonban nemcsak virágokat, de töviseket is termett. Akkor határozta el ugyanis az egyházi felsőbb hatóság, hogy a lelkészi földek utáni adót az egyház fizesse. Sem az egyház, sem a politikai hatóság közbelépése nem volt képes a megkeményedett szívú népet oda hajtani, hogy az egyház az adó fizetését magára vállalja; ez az ügy sok keserűséget okozott neki s végre is ő maga fizette a lelkészi földek adóját.

Császár Pál halála után a gálszécsi egyház bizalma ő benne összepontosult s 1878-ban megválasztotta lelkészeül. És igazán az isteni gondviselés utai kinyomozhatlanok. Csak hosszú idő múlva és nagy küzdelem árán emelkedhetett volna a gálszécsi egyház arra a vagyoni helyzetre, a hol mostan áll! A paplak itten is egy roskatag, kisszerű ódon épület volt! Az egyháznak pedig zilált vagyoni helyzete; építkezésre tehát gondolni sem lehetett. És Sárkány Imre ketté vágta a gordiusi csomót. Szerzett magának házat, ebben lakott hosszú ideig, a kis paplak csekély évi bér-jövedelmét összerakosgatta, az egyház jövedelmét gyarapította, azután domesztikai segélylyel és csak az ő általa megszerezhető egyéb jövedelmi forrásokból egy diszes paplakot emeltetett 1889-ben, majd 1896-ban a templomot renováltatta s tőke pénzt is gyűjtött. Közben, 1893. egyházmegyei tanácsbíróvá választatott, majdan e mellett az egyházmegyei lelkészi- és tanítói özvegyárva-gyámtár elnökévé, számvéviszéki elnökké és egyetemes tanítói- és lelkész-értekezleti elnökké. Gyámtári elnöksége alatt sok méltatlan támadásban volt része! Ezen tárnak vagyona olyan volt, mint egy khaosz! Ebből a khaoszból kellett kikutatni a megmenthető vagyont! S hogy azt megmentse, vaskezekkel fogott annak rendezéséhez. A hol lehetett szépen, a hol nem lehetett, perrel hajtotta be a kötelezettségeket és adóságokat. S épen azok, a kiknek érdekében működött, azok hajigálták meg követ, pedig neki egy krajcár haszna sem volt abból, de kiadása sok és mert jó anyagi viszonyok közt vala, özvegyének és árváinak sem volt arra ügy szükségök, mint más szegényebb papoknak; de ő az özvegyek- és árvák jövődjéért boldogulásáért nyugodt szívvel eltűrt mindent!

Akkor még híre sem volt az orsz. özvegy-árva gyámtárnak.

1898. évben érte azon kitüntetés, hogy az egyházmegye közönsége megtette esperesének. — Gálszécs városának társadalmi életében s a politikai téren is kiváló szerep jutott neki, így az állami iskolai gondnokságnak tagja, a kaszinónak alelnöke volt mind haláláig s képviselő választási elnök több ízben.

Az elhunyt férfiú munkás élete legyen tettekre sarkaló s emlékezete áldott!

Hutka József.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye *Vadászy Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok kettős elnöklete alatt folyó hó 4. és 5. napjain Kondón tartotta rendes őszi közgyűlését a tanácsbírói kar, a lelkészek és tanítók jelenlétében az e célra szépen rendbe hozott református templomban.

Gyülekezeti ének és *Pataki János* bánhorváti s.-lelkész áhitatos imája után Ragályi Béla üdvözölte a közgyűlést, melyben kifejezést adott azon érzelmének, hogy bizony a protestantizmus ma egy megindult áramlat részéről annyi sok méltatlan váddal illetetik, a mi lehangoló és elszomorító lenne ránk nézve, ha elvesztenénk önbizalmunkat. Majd az esperesi félévi jelentés olvastatott. Ez is biztos kézzel mutatott rá az ellenünk megindított hajszára. De már ez azt is kimondja, hogy ennyi sok váddal, zaklatással szemben mi sem lehetünk néma, hanem össze kell szedni erőnket s fokozottabb bátorsággal kell a tettek mezejére lépni. Mindkét határozott hangú elnöki kijelentés jegyzőkönyvbe vétetett s bizony örült a mi lelkünk, hogy végre valahára talán már a tettek mezejére is lépünk!

Beerősítettek mint lelkész *Nagy Barna* Mályinkába, mint tanítók *Zsigmond Kálmán* Sajószentpéterre, *Szakács Károly* Dédesbe, *Abaházy Endre* Bánhorváthra, *Rásky Mihály* Nyomárra, *Orosz Lajos* Nyekézsenbe. Tudomásul vette közgyűlésünk a *Szentmártoni Dániel* mártonyi lelkészszé történt megválasztását, továbbá a *Gál György* kápolnai tanítóvá történt megválasztását is, de be nem erősítette, mivel a választó egyház hivatalos küldöttjei meg nem jelentek. Ideiglenesen beerősítettett *Bényei Dániel* Sajószentpéterre III-ik tanítónak oklevélszerzés kötelezettségének feltétele mellett.

Sajnosan esvén közgyűlésünknek, hogy több tanító felülteti az egyházakat az által, hogy pályázik s mikor megválasztották több pályázó közül éppen a 12. órában minden ok nélkül lemond, azért elhatározta egyházmegyénk, hogy átír a vértessaljai testvér-egyházmegyéhez, hogy ennek elnöksége vonná kérdőre azon tanítót, ki így kijátszotta a laki egyházat.

Fejes Albert, Szilágyi János, Nagy János és Ruszka Pál nyugalomba vonult tanítók bucsuleveleinek felolvasása után közgyűlésünk nevében esperes úr szólt a veteránokhoz, a kik az egyházmegye kebelében mint tanítók áldásosan működtek, megköszönte odaadó munkásságukat s kívánta, hogy legyen jól kiérdemelt nyugalmuk csendes és boldogító.

Hosszas és beható vita volt az „Egyházközségi fegyelmi szabályzat” fölött. Közgyűlés lényegtelen módosítások megtétele után fölterjeszti elbírálás végett az egyházkerületi közgyűléshez tisztelettel kérve annak megvitatása után mielőbbi életbe léptetését.

Nagy vitát eredményezett a tanügyi-bizottság jegyzőkönyve is. Közgyűlésünk a tanügyi-bizottság új tagjait megerősítette a tanterv revízió tárgyában fel írt a főt. egyházkerületre, főleg azért, mert a hit- és erkölcs-tan, tehát a vallás- és ének-tanítására a tantervben nincs kellő idő fordítva. A Magyarországi történelme és a földrajz-tanításban pedig nincs kidomborítva a magyar nemzeti szellem, mivel sokszor több gondot fordítunk más nemzetek történetére és földrajzára, mint a magunkéra. Tudják gyermekeink azt, hogy merre vannak az oceánok, de Ónódról fogalmuk sincs. S tanító-

ink azt mondják (a mi hihető is), hogy a rossz tanterv az oka mindennek. (???)

Az értekezlet jegyzőkönyvében foglalt határozatok közgyűlési megerősítést nyertek. De a „*Temetési ének-tár*”-at hivatalosan nem óhajtja behozni a közgyűlés, nehogy meg legyen kötve a tanítók keze az énekdarabok megválasztásánál. Egyházmegyénk területére melegen ajánljuk lelkészek, tanítók s egyházak figyelmébe, de kezdeményező lépést a kerületen ez ügyben nem teszünk.

Egyhangúlag, tehát minden ellenmondás nélkül, fogadtatott el két fontos indítvány. Az egyik, hogy felettes hatóságaink útján írjon fel közgyűlés az országgyűléshez, hogy az államkormány nyilatkozzék a végből, hogy az ultramontán s a néppárt törekvéseit elítéli-e s a szabadelvűség zászlaját lobogtatja-e ma is, vagy nem?! A másik az, hogy a sárospataki állami tanító-képezdében rendes vallás-tanári állás szerveztessék. Kíváncsian várjuk, hogy a főt. egyházkerület mily álláspontot foglal el e két fontos kérdésben!

Az egyházkerület azon leiratára, hogy a domesztika emeléséről s a miskolci leánynövelde érdekében gondoskodjunk: közgyűlésünk akként intézkedett, miszerint kimondja, hogy a lelkészek és presbyterek tegyenek meg mindent az ügy érdekében, de kifejezést ad azon gondolatának is, hogy az eltorgácsolás politikája csökkenti a domesztika évi bevételeit, mert az a 60—70 korona segély tulajdonképpen nem segély, csak koldus alamizsna. Mi helyeseljük az Antal Gábor dunántúli püspök azon indítványát, hogy a domesztikából befolyt összeg bizonyos részletét vissza kellene tartani az egyházmegyének — kiosztás céljából. De akkor sok egyházmegye volna olyan, a hol nem volna mit visszatartani, mert rengeteg a hátralék! A leánynövelde emlékirata ügyében közgyűlésünk *Svingor József*, *Bodnár István*, *Botos József*, *Bárczay László* és *Szuhaý Benedek* tagokból álló bizottságot küldte ki az ügy tanulmányozására s a segély-osztó-bizottságot felhatalmazta, hogy nagyobb évi segélyt szavazzon meg e fontos célra.

Kérdés tétetvén az iránt, hogy a kebelbeli özvegyárva-gyámtár részére fizetendő évi és belépési járulékokat mily kulcs szerint vesse ki egyházmegyei dékán: közgyűlésünk az osztó igazság és a méltányosság tekintetéből kimondja, hogy kebelbeli gyámtárunk javára nemcsak a jelentő-ívek szerinti feltüntetett javadalom, de a nyert vagy nyerendő kongrua kiegészített összege is a szabályrendeletileg megállapított 0/0 erejéig megrovatik.

A Boldván 1900. szeptember 30-ikán tartandó kerületi közgyűlésre egyházmegyénk kebeléből mint képviselők kiküldetnek elnökségen kívül: *Svingor József*, *Bodnár István*, *Szuhaý Benedek*; papi részről: *Szekrényessy Árpád*, *Bárczay László*, *Sáfrány Dezső* világi részről.

Fölavatásra következő ifjú lelkészek ajánlatnak: *Mindszenti Imre* s.-kazai, *Tóth Menyhért* szilvási, *Bodnár Béla* zilizi, *Csapó János* f.-nyárádi, *Csikó József* rudobányai lelkészek.

2 fegyelmi és 8 közigazgatási bírósági ügy tárgyalása után a szépen felépült új paróchia tágas udvarán levő sátor alá gyülekeztünk, hogy a testnek is megadjuk a magáét. Az elhangzott pohárköszöntőkből hallottunk olyan kijelentéseket és vallomásokat, melyek elszomoríthatnak bennünket. Hallottuk többek között, hogy a fogyasztási szövetkezet, mely nálunk is több helyen virágzik, mire való? A célja szép és felséges; de ha arra használják fel a kufárszellemű néppárti nép-

bolondítók, hogy ezzel behálózzák a szívét és a lelkét is a nagy közönségnek: akkor nem méltó érette lelkesedni, vagy álljunk mi lelkesz és tanítók az élére mindenütt — minden felekezeti mellék tekintet nélkül. Csak úgy szikrázott az elme él. Mintha az egész körülünk levő levegő telve lett volna villanyossággal, mely a felekezeti torzsalkodás folytán keletkezett. Minek mondjam, kik beszéltek, miről beszéltek? Beszéltek sokan, beszéltek igazságokat. De hát mit ér a mi lelkesedésünk, tervezgetésünk, nyugtalanságunk, feliratunk itt alant az egyházmegyéken, ha oda fent azt haljuk, hogy nincsen semmi baj, legyünk türelemmel, legyünk csendesek. De én mégis azt mondom, csak előre egyházmegyék! Ha a falusi gyülekezetekben, egyházmegyékben élet van és pedig erős, forrongó élet, akkor nem féltünk a protestantizmust, még akkor sem, ha a kerületen és a konventen már nem lelkesülnek feldobott eszméinkért! Mert talán nagyobb baj volna, ha ők nyugtalankodnak s mi mondanánk: nincs rá szükség, nincs semmi baj, — mint megfordítva!

Jövő közgyűlésünk helyéül az *alacskai* egyház tűzetett ki.

Végre *Bárdos István* helybeli lelkes fogadja szíves magyaros vendégszereteteért az egyházmegye forró köszönését!
Szuhaý Benedek.

A lelkeszi nyugdíjintézetéről.

(Folytatás és vége.)

Azonban egy dolgot szeretnék erősen hangsúlyozni, hogy eljutna azokhoz, a kik döntő befolyással lesznek majd a nyugdíj megállapításánál s ez az, hogy a nyugdíjintézetnél úgy a belépési járulék, mint az évi tagsági díj, meglehetősen alacsony perccentre állapíttassék meg! Napjainkban már annyi sok terhe van a lelkeseknek, melyet hivatala után kell fizetnie s e terheket is évről évre szaporítják, hogy e máskülönben áldásos intézmény sem válhatik népszerűvé, ha erős megsarczoltatásunkkal fog járni. De különben is a nyugdíjintézetnek olyatén kontemplálása, a mint azt fentebb előterjesztettem, hogy t. i. csak a hivatali képtelenség jogosítson nyugdíjra... ez által azt is elérhetnénk, hogy a nyugdíjintézet terhe sokkal kisebb lesz, s kevesebb tőke is elegendő lesz a cél elérésére. Szükség, hogy azokra a forrásokra is rá mutassak, a melyekből ez a nyugdíjintézet táplálkoznék.

E források között első vagyunk mi lelkesz, kik részint egyszersmindkorra szóló belépési járulékot, részint pedig évi tagsági díjat fizetnénk. Belépési járulék-nak nagyon elegendő volna jövedelmünk 5 perccentje. Évi járulék címen pedig 1600 kor. jövedelemig mindenki fizetne 1 és $\frac{1}{2}$ perccentet; jövedelmének 1600 koronán felüli része után pedig csak $\frac{1}{2}$ perccentet. Hogy ilyen különbséget tesz az 1600 koronáig való és ezen felüli jövedelem között, azt azzal indokolom, hogy 1600 koronán alóli jövedelemmel bírók azt az állam segélyből tehát nem saját zsebökből fizetvén, az őket tulajdonképen nem is terheli; míg az 1600 koronán felüli jövedelemmel bíróknak az egészét saját zsebökből kell fizetniök. De indokolom ezt azzal is, hogy bármilyen legyen is valaki jövedelme, nyugdíjat az illető lelkes nem élvez többet 1600 koronánál. Méltányos tehát, hogy a jövedelem 1600 kor. felül eső része ne essék olyan megadóztatás alá, mint az 1600 koronán alóli.

Második jövedelem forrás volna egyházunk, illetve saját híveink. Amint eleintén említettem, a mi nyugdíjintézetünk nem pusztán mi érettünk lelkeszekért, nem

egyedül a mi érdekünkől lesz megalapítandó, a gyülekezetnek, sőt az egyetemes egyháznak csak olyan fontos érdeke követeli azt, tehát jogosan annak is részt kell venni a terhen. Igaz ugyan, hogy híveink és egyházaink ez idő szerint is túlságosan nagy terheket viselnek néhol, csak itt egyházkerületünkben is az egyházi pénztár annyira igénybe van véve a sok egyházmegyei, egyházkerületi járulékokkal, hogy még a nagyobb jövedelmű egyházak is alig képesek e sok kíváncsolomnak megfelelni... Mindazonáltal még ez újabb terhet is bele kell valamiképen illeszteni egyházunk költségvetésébe. Hanem itten is a legnagyobb mérvű mérséklést ajánlom, — szerintem csak nagyon kiméletesen szabad igénybe venni egyházainkat is. Magam részéről elégnek tartanám a lélek szám szerinti 2 filléres hozzá járulást. Minden gyülekezet annyi krajczárt fizetne, a hány lélek számból áll. Erre nézve lehetne külön perselyeket is csináltatni, melyek mindig, köznapokon és vasárnapokon is a templomban állanának, s fel lehetne szólítani a híveket, hogy minden családfő a maga család tagjának megfelelő 2 fillért tegye be e szent célú perselybe. A legtöbb egyházban gyűlné annyi, azt hiszem, hogy csak nagyon kevéssel kellene pótolni az egyházpénztárából.

További jövedelem forrás volna a domesztika. Eből is egy bizonyos perccentet le lehetne erre a célra foglalni. Ezentúl már a lelkeszok segélyezése — a rendkívüli esetektől eltekintve — úgy is mellőzhetni fog, ha az államsegély teljesen életbe lép. Az így felszabadult összeget sőt valamivel többet is lehetne, a nyugdíjintézetre fordítani. De nem csak a domesztikából, hanem az egyetemes célokra utalványozott államsegélyből is lehetne egy részt erre a célra fordítani. Az állam ugyanis kilátásba helyezte az évi 200,000 korona rendkívüli segélynek a fölemelését, sőt én hiszem, ha ez ügyben a főtiszt. konvent megkeresné a kormányt, direct a papi nyugdíjintézet alaptőkéjének a megteremtéséhez is teteemes segítséggel járúlna.

Továbbá forrása volna a nyugdíjintézetnek a confirmandus gyermekek csekély megadóztatása. Tudjuk, hogy a confirmandusok oktatását a lelkeszok mindenütt teljesen díjtalanul végezik, sőt a legtöbb helyen még ezen felül az egyház maga szokta megjutalmazni is az iskolától megváltó confirmandusokat, midőn bibliát és emlék lapokat osztogat ki közöttök: nem volna tehát méltánytalan ha minden gyermek legalább 50 fillér tandíjat fizetne a lelkeszi oktatásért, a mely évenként beszoigáltatnák a lelkeszi nyugdíjintézet pénztárába. A szülők is, gyermekeik életének ilyen nagyjelentőségű pontján, bizonyára nem sajnálnák azt a csekély áldozatot azoktól, a kik annak a gyermeknek az ügyében fáradoztak.

Hogy mekkora tőkére volna szükség, hogy a nyugdíjintézet megkezdhesse működését: azt én természetesen a statisztikai adatok hiánya miatt meg nem mondhatom. Első sorban is tudni kellene, hogy az országban hány munka képtelen lelkesz van és hogy átlagosan számítva évenként, hány válik munka képtelenné. Epen azért az egyetemes egyháznak a lelkeszi nyugdíjintézet megalakítása előtt egy pontos és megbízható statisztikát kellene összeállítani, a Magyarországon működő 1975 lelkesz életkoráról, feltüntetvén hány 70 éven felüli, hány 60 és 70 év közötti és fiatalabb lelkesz van és hogy mindezek között hany testileg vagy lelkileg munkaképtelenné vált, nyugdíjra szoruló lelkesz van. Ha ilyen statisztikának a birtokában leszünk akkor könnyen megállapíthatjuk a szükségletet, illetőleg azt a tőkét, a melyet összehoznunk kell a nyugdíjintézet megnyitására. Azt hiszem, évenként nem nagyon szaporodhat a mun-

kaképtelenek száma, mert ezek elhalálozási és munkaképtelenné válási aránya nagyon egyforma lehet.

Szintén nem lehet biztos kimutatást készíteni ez idő szerint a lelkészek évi járulékáról, a lelkészi jövedelem mennyiségéről sem. Erre nézve van ugyan egy statisztikai kimutatásunk, a melyet a gyámintézet megalkotása előtt az egyetemes Convent megbízásából Szél Kálmán nagy-szalontai esperes készített. Csakhogy most már ez sem tünteti fel a tényleges jövedelmet, mert az államsegélyezés által most már sokkal kedvezőbb lelkészeink jövedelmének az átlaga. E tekintetben is teljesen új összeírásra van szükség.

De ha a szükséges statisztikai adatok hiánya miatt nem állapíthatjuk is meg sem a nyugdíjazottak számát, sem a tőke nagyságát, a melyre szükség van: mindamellett is én abban a meggyőződésben vagyok, hogy egy pár év alatt ilyen mérsékelt önmegadóztatás mellett is a birtokunkban levő többi források felhasználásával, tudunk olyan tekintélyes tőkét összerakni, hogy abból a legszükségesebb nyugdíjazásokat azonnal lehetne eszközölni.

Csak lelkesedéssel és teljes jóakarattal kell e kérdés megoldásához hozzáfogni. A folyamatok is keskeny mederben kezdik pálya futásukat s néhány mértfölddel alább már óriási hajókat hordoznak hátukon s ezek gazdagságának és boldogságának lesznek előmozdítói: így a mi papi nyugdíjintézetünk is, ha most szerényebb kerettel, kevesebb alaptőkével kezdi is meg pálya futását, később a tőke növekedésével lehet a keretet tágítani, az évi nyugdíjösszeget nagyobbítani; akkor majd lehet arról az ideális állapotról is elmélkedni, hogy a lelkészek is ne csak a lelkészi jövedelmek minimumával, hanem az egyházában élvezett teljes jövedelmével, vonuljon szolgálatképtelensége esetén nyugalmába.

Illyés János.

A protestáns irodalmi társaság pozsonyi gyűlése.

Magyar nemzeti és magyar protestáns egyháztörténeti szempontból emlékekben sokszorosán gazdag helyre hívtak meg a magyar protestáns irodalmi társaság tagjai akkor, a midőn a negyedik vándor-gyűlés színhelyül Pozsony városa vállalkozott s kínálkozott a tavalyi debreceni vándor-gyűlésen. Az országgyűlések, koronázások, a rendkívüli törvényszékek: vajjon nem rezgésbe hozhatták-e emlékeik által a szíveket? A „vitam et sanguinem“ jelszó, a hit-hősök szilárdsága, — a Razga, a Jeszenszki martyr-halála az utolsó szabadságharc idejéből, — a mult idők jeleneteinek megmaradt helyei, épületei stb. stb. vajjon nem hathattak-e a lelkekre úgy, hogy a napok, a melyek a gyűlésre ellátogatók által voltak itt töltendőek: csakugyan magyar nemzeti s magyar protestáns egyházi szempontból olyanokká lesznek, a melyeknek felemelő hatásuk s eredményük kétségbevonhatlan? ... Bár állítsa akárki az ellenkezőt, bár szóljon így, vagy úgy: az emlékek, édes és keserű, derűs és borús emlékek hatásának nyomait ott láttuk az arcokon, a mint a mult dicsőségének emlegetésére lángba borultak, ott a lelkek megnyilatkozásában! s ki tagadhatná: a magyar protestánsok uniójának eszméje is ott lebeghetett a vérmesebb reményűek előtt, vagy legalább arra gondolhattak, hogy ismét megerősödik, megpecsétlődik az a viszony a két prot. egyház ama tagjai között, a melyre az elvek közössége kényszeríti őket, a kik lélekben, szívben s eszmékben egyek, csupán a

külsőségek némely esetlegességei által választatnak el egymástól.

Mindezek mintegy magasabb történeti szempontból hatottak, hathattak reánk, hivatgván mindnyájunkat, hogy menjünk el Pozsonyba! De e mellett a *mindennapi életnek* is volt valami vonzó ereje, a mely egyrésről a „germanismusa“ által híressé vált város polgárainak viselkedéséből kiolvasandó nemzeti érzés mely tapasztalásán utasított, másrésről a hivatalos r. kath. egyház által ellenünk folytatott tüntetésre való feleletadásban nyilatkozhatott meg!

Nos, hát épen ez utolsó dolgok tekintetében az elsőre vonatkozólag a legkellemesebb tapasztalatot szereztük, mert a „krakszelhűberek“ tüntettek, nem! valódi meggyőződésből eredő lekesedéssel ünnepeltek a *magyar nemzeti érzés diadaláért!* A hivatalos r. kath. egyháznak adott felelet pedig? Óh, hát ez *politikus* volt, mert hát a társaság *nem politikai!* Csak a sorok között olvasható a válasz, nyilván azért, mert az „aggresszív“ magatartásnak nem barátja sem A. sem B. Jól van! csak félre ne értessünk, — csak *hallgatásunk* is bajt okozzó ne legyen! Mert hát nyilvánvaló az, hogy baj, ha szólunk, baj, ha hallgatunk, a miből világos az, hogy csak az nem lesz baj: *ha nem leszünk a föld színén!* Azok, a kik a hivatalos r. kath. egyház képviselői, harcosai: nem mást, nem egyebet akarnak, mint azt, hogy *minden más vallás, minden más egyház semmisüljön meg, csak az egyedül idvezítő egyház maradjon meg, csak a r. kath. vallás virágozzék...* Am kérdezzem meg bárki bármelyik hivatalos r. kath. egyházi szerepben működő egyént: vajjon nem azt fogja-e mondani, hogy: *igenis! mi a r. kath. vallás- és egyház teljes diadalát s egyedüli uralmát akarjuk.* Hogy ez mit jelent e haza földén! ... ezt nem kell magyarázni!

De térjünk át a pozsonyi gyűlésre s írjuk meg a mint az lefolyt!

*

Hogy kik voltak jelen, a kik a társaság gyűlése, a protestáns egyház irodalmi, társadalmi s egyéb ügyei iránt érdeklődéssel viseltettek: ezt nem állapíthatjuk meg e pillanatban véglegesen, — majd ott lesz a megjelentek névsora a társaság október havi szemle-füzetében. Tájékoztatóul azonban megemlíthetem, hogy ott volt a világiak sorából egy élő miniszter, társaságunk igazi vezére, lelke, protektora, szószólója, a kinek csaknem egymagának köszönhetni azt, hogy a társaság gyűlései ünnep számba mennek! Az elfogultak, vagy a világot jobban ismerők azt mondhatnák ugyan, hogy mert „miniszter“, azért van ilyen hatása: ám, mi azt tartjuk, hogy *szelleme, lelke, vallásossága, egyháziassága* az, a melyek által, a hol megjelenik, ünnepnappá teszi az összejövetelt. Ott volt tehát: *Hegedűs Sándor*, a ki egyenesen a párisi kiállításról jött, hogy együtt legyen az övéivel. Aztán ott volt egy volt miniszter: *Szilágyi Dezső*, a ki úgyis, mint a dunamelléki ev. ref. egyházkerület főgondnoka, úgy is, mint pozsonyi országgyűlési képviselő, ezúttal kötelességének ismerte a megjelenést, miután Szász Károly püspök nem jöhetett s a jó pozsonyiak olyan szívesen látják mindenkor az ő híres követjüket. Ott volt *báró Prónay Dezső*, a ki büszkesége ág. hitv. ev. testvéreinknek, mert buzgósága, lelkesedése, vallásossága, hazaszeretete: ragyogó példánykép! Ott voltak: *Szilassy Aladár, Laszkáry Gyula, Zsilinszky Mihály*, mind tagjai társaságunknak, dicsekedései protestáns egyházunknak. A világi elemet aztán főleg a pozsonyi prot. egyház tagjai képviselték, a kik nagy számban voltak mindenütt, a hol a gyűlési tagok megjelentek. A világi nagyok mellett

az egyháziak a következő kitünőségekkel igyekeztek emelni a pozsonyi gyűlést: hét püspökkel, t. i. *Kiss Áronnal, Baltik Friggyessel, Antal Gáborral, Sárkány Sámuellel, Bartók Györggyel, Gyurác Ferencsel és Zelenka Pállal*; sok-sok esperessel, még több theol. tanárral s aztán lelkészekkel, káplánokkal. Tiszáninnen ev. ref. e-kerületünk területéről, ha jól emlékszünk, a következő egyének voltak a gyűlésen: Fejes, Radácsi, Révész, Varga, Ujj József, Palcsó, Paikoss, Papp, Janka, Borbély, Réz, Rác, Steinfeld, Szobonya, Gecsey, Órás, Tüdös. Voltak Erdélyből, voltak az országnak minden részéből, hogy lássanak, halljanak s építsenek az Istennek nevében.

* * *

A gyűlés, a mely a beszámolóval, egy év eredményének a feltüntetésével, indítványokkal, választással, stb. foglalkozott. szept. 18-án este 6 órától 1/28-ig tartott. A világi elnöki széket Hegedűs Sándor helyett, miután ő még akkorra nem érkezhett meg, *Szilassy Aladár* foglalta el a közgyűlés felhívására s a ki az egyházi elnökkel, *Gyurác Ferencsel*, nagy tapintatossággal s ügybuzgalommal vezette a tárgyalást, a melynek során legfontosabb volt a *Szöts Farkas* titkári jelentése. Kiterjeszkedett ez a társaság minden irányú működésére; buzdított, lelkesített a protestáns irodalom támogatására, megemlékezett a társaság elhunyt tagjairól, munkáit ajánlotta a közönség támogatásába. A jelentés örömdetes tudomásul szolgált örömdetes részében, szomorúan ott, a hol elhunytakról emlékezett meg. Jóleső örömmel vették tudomásul az anyagiakban s a tagokban való szaporodást, erősbbödést. Vagyoni helyzetünket a következő adatok tájékoztatják: Bevétel volt 1899-ben 6728 ft 92 kr. Kiadás: 6060 ft 10 kr. A Károlyi-alap: 1869 ft 87 kr.; a herceg-szöllősi kánonok alapja: 410 ft. A bibliai lexikon alapja: 52 ft.; a Szász Domokos-alap: 1064 ft 17 kr. Az 1900. évre előirányoztatott: 11286 k. s ugyanannyi kiadás.

Epen ez a titkári jelentés szolgált alapul némely felszólalásokra, a melyek valamennyien a társaság ügyeért való lelkesedésből álltak elő. Főleg a bibliai-lexikon s az Institutio kiadása foglalkoztatta a lelkeket. Késik mind a két munka: mert nincs elegendő pénz! A választmányra bízott az ez irányban való intézkedés, főként pedig az, hogy a parochialis könyvtárak eszméjének megvalósulása szorgalmaztassék. Nagy fontosságú indítványt tett Gyurác Ferencz, a ki a *tankönyv írás, kiadás és használat* ügyében kíván intézkedést tétetni a társasággal. A választmány lesz hivatva az indítvánnyal behatóan foglalkozni. Azt azonban már most is meg kell mondanunk, hogy az indítványra ezt kell megjegyeznünk: *debuisset pridem!*

Tarthatatlan ez állapotunk ebben a tekintetben is. A kormány approbationalis eljárása *kritikán aluli*, a saját magunk viselkedése pedig bárgyúságra mutat legalább is, szerintünk azonban egyenesen *vallásárulásra* akkor, midőn a prot. szerzők által írt s a kormány részéről *approbált* tankönyvek helyett sok, nagyon sok helyen *r. kath.* és más írók által írt könyveket használunk. Még a vallástani könyvek tekintetében is panaszkodhatni!... Ismétlem: a kérdés igen fontos, a kormányval szemben is, magunkkal szemben is szinte darázs-fészekbe nyúlunk, a mikor a Gyurác-féle indítványt tárgyaljuk: ám az idők sürgetőleg intenek, hogy tegyünk! A gyűlés a tett titkári jelentés alapján egy vidéki választmányi tagot is választott, néhai Warg Lajos helyére: Dr. Tüdös István sárospataki tanárt. A pénztárnoknak adott felmentvény, a titkár iránt kifejezett elismerés után: Gyurác Ferenc megköszönte a gyűlés tagjainak a tárgyalásban való

részvetelt s miután jelezte, hogy csak egy évig fogja még az elnöki állást viselni, (a mi ellen természetesen élénken tiltakozott az egész nagy közönség!) a közgyűlést berekesztette.

Közgyűlés után a „Magyar Király” szálloda emeleti éttermében ismerkedési estély volt, a melyen valóban ismerkedés ment végbe, a mennyiben még csak pohárköszöntők által sem volt lekötve senkinek a figyelme.

* * *

Szeptember 19-én, reggel 9 órakor a pozsonyi ág. hitv. ev. egyház nagy temploma előtt gyülekeztünk mindannyian, a kik a gyűlésre jöttünk, hozzánk csatlakozva az ünneplő gyülekezet, az ev. ref. egyház tagjai, a város és megye *némely* hivatalnokai, (a kik aztán mindvégig ki is tartottak, sőt egyikük-másikuk a társaság kebelébe is belépett!) A tanuló ifjuság és gyermek sereg és sok főre menő női közönség.

A 3—4 ezer főnyi közönséget könnyen befogadó templom úgy a földszinten, mint az első emeleti karzaton csaknem mindenütt meg volt rakva ájtatos érzésektől eltelt hívőkkel, a kik a „Jövel Szent Lélek Úr Isten” kezdetű ének két első versének elénekélése után buzgósággal imádkoztak az oltár előtt megállott *Dr. Bartók Györggyel*, a ki az áhítat szárnyain emelte a lelkeket az ég Urához! Az ezután következett vegyes énekkari éneklés megragadólag hatott az áhítatos gyülekezetre, a mely valósággal érezte, hogy mennyország lakója! Majd *Dr. Masznyik Endre*, pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár és igazgató állott fel a szószerkebe s tartott a Philippibelihez írott levél 2. r. 1—11. versei nyomán részint történeti visszaemlékezésekben gazdag, részint dogmatikai elemekben ugyanám bővölködő, részint gyakorlati vonatkozásokkal átszőtt olyan egyházi beszédet, a melytel teljes prédikatori sikert aratott, úgy, hogy az ev. ref. tagok hajlandók lettek volna akár valódi kálvinista szónokul is elfogadni. Feszült figyelem kísérte egész előadását még ott is, a hol a dogmatizálás örvényes vizei között evezett gondolatjaival, még ott is, a hol nehéz az érdeklődés, mert esetleg nincs meg a figyelő-részéről kellő képzettség.

Ezután az „Erős várunk” éneklése következett, a mely alatt kivonult a közönség az Úr hajlékából, menet közben adakozván a Károlyi-alapra, a mely ez alkalomból nem kevesebb, mint 585 koronával gyarapodott, a mi annak köszönhető, hogy akadtak lelkes hölgyek, a kik a kijáratnál állva, áldozatkészsége megmutatására hívták fel a közönséget. A társaság lekötölezettnek érezheti magát a hölgyek iránt, a kik ily módon is kifejezést tudtak adni vallásosságuknak.

A templomból kijövő közönség *Hegedűs és Gyurác* elnökök vezetése alatt az ág. hitv. ev. fi- és leányiskolák növendékei által képzett kétoldalú sorfal között a Bél Mátyás, Frigyes főherceg és Véd-cölöp utcákon át az új lyceumi torna-terembe vonult, a melynek bejáratánál *Dr. Dobrovits Mátyás* üdvözölte az iskola-tanács nevében a társaságot, a mely éppen ez intézetben volt tartandó dísz-gyűlését. Az üdvözlésre *Hegedűs Sándor* válaszolt s ezután a tornacsarnokban elhelyezkedtek a gyűlés tagjai s az érdeklődők.

Az emelvényen levő zöld asztal mellett ültek az elnökökön kívül: *Dr. Baltik Frigyes, Antal Gábor, Laszkáry Gyula, Kiss Áron, báró Prónay Dezső, Sárkány Sámuel, Zsilinszky Mihály, Dr. Bartók György, Szöts Farkas*; továbbá, mintegy a háttérben: *Zelenka Pál, Szilágyi Dezső, Poszvek Sándor, Fejes István, Markusovszky Sámuel, Radácsi György* stb. stb. A terem elő részében a férfiak, a hátsó emelkedésszerűen

elhelyezett' székeken a nők foglaltak helyet, várván a dísz gyűlés megkezdését, a mely féltizenegykor történt meg, *Gyurác Ferencz* elnök által, a ki lelkes és lelkesítő beszéddel köszöntötte az egybegyűlteket azon a helyen, a hol annyi emlék öleli át a protestánsokat. Kérve kérte a tagokat, hogy a közös érdekért hevüljenek, a hitet szeretetet ápolják, a hazafiságban, mint eddig, példányképek legyenek az ellenfelek támadásai között is.

A lelkesedéssel fogadott beszéd után a dunáninneni ág. hitv. ev. egyházkerület nevében *Dr. Baltik Frigyes* üdvözölte a társaságot, kifogástalan tisztá magyar beszéddel, a mely kellemesen, édesen érintett mindenkit, a kit esetleg az a gyanú fogott el, hogy a pánszlávok által hol szorongatott, hol felkarolt püspök talán nem is tud jól magyarul. Kedves csalódásuk lehet ezeknek! Baltik után a pozsonyi ág. hitv. ev. egyház felügyelője: *Günther Vilmos* köszöntötte szíves Isten hozottal a társaságot, mely előtt — mint mondá — kapunk is, szívünk is tárva áll. E beszédek után *Hegedüs Sándor* szólott, hogy megköszönje az üdvözléseket s hogy szellemi eledellel szolgáljon ő is. a kit olyan sokan szeretnek materialistának, realistának nevezni, holott pedig maga a nemes szellemiség, a ki a realismust is csak azért karolhatja: hogy azon is ragyogjon az eszmeiség! Beszélt most is úgy, mintha az igének hivatott s elválasztott hirdetője lenne. A beszédet Lapunk első helyén adjuk egész terjedelmében. (Kár, hogy a fővárosi sajtó nem tudta adni s utánna mi sem adhatjuk ez idő szerint kifogástalan szövegben!)

Mikor e beszéd elhangzott: minden oldalról megmegújult a tetszés zaj, bizonyoságul annak, hogy a hangoztatott igazságoknak volt hatásuk. Hogy egyben-másban talán nem értünk együtt, — hogy a türelemre, a hallgatásra stb. vonatkozó részlet sem lehet követendő s elfogadandó: az, ha levon is a beszéd értékéből, de semmi esetre sem annyit, hogy ne üdvözölhessük *Hegedüs Sándort*! *Szöcs Farkas* rövidre fogott titkári jelentése, majd a *Ritook Zsigmond* által írt s Hamar István által felolvasott értekezés: „Az egyesületi tevékenység az egyházban“ cím alatt következett ezután, miután *Markusovszky Sámuel* Bél Mátyásról írott tanulmányának felolvasása az idő előrehaladottsága miatt elmaradt. A titkári jelentés s az egyetlen felolvasás meghallgatása után köszönetet mondott az egyházi elnök *Hegedüsnek*, hogy most is eljött és beszélt, a titkárnak és felolvasónak s a jövő gyűlés helyéül Miskolcot tűzve ki: a dísz-gyűlést berekesztette.

A gyűlésről a tagok a lyceumi termekben rendezett kiállításokat nézték meg, ú. m. a könyv és okirat s a szljöd kiállítást. Amaz is, emez is szép és tanulságos, A szljöd kiállítást *Freusmuth* tanító rendezte, míg a könyv s okiratok gyűjteményét többen állították össze a következő osztályozással: 1. A biblia Lutherig 1478—1534; 2. Luther reformátori műveinek első kiadásai; 3. Luther biblijának kiadásai 1534—1600-ig; 4. A magyar prot. építő irodalom a 18-ik századig; 5. Magyar írók külföldi kiadásai 1711-ig; 6. Bél Mátyás művei; 7. Magyar írók hazai kiadásai 1711-ig és 8. a mai nemzedék. Mint külön, e kiállításnak közepét elfoglaló részlet szerepelt a magyar gályarabok emlékének szentelt gyűjtemény *Balogh Elemér* pozsonyi ev. ref. lelkész tulajdonából s összeállításában, természetesen másoktól is gyarapított adományokkal, a melyről egy érdekes füzet is jelent meg, a melyért ugyanam heves megítélésben részesült az irodalmi társaság is, a szerző *Balogh Elemér* és *Dr. Masznyik Endre* is, a pozsonyi „Pressburger Tagblatt“ című „ker.-socialis érdekű“ lap részéről, a mely

aztán az „Alkotmány“-nak is tárgyúl szolgált s az is támadást intézett ellenünk, még pedig olyan igazságszeretettel, hogy mikor a „Tagblatt“ rektifikálta cikkét és bocsánatot kért az irodalmi társaság ellen irányult cikkért: az „Alkotmány“ erről már nem vett tudomást, hanem tartja, hogy az „eretnekek dühöngenek.“

Mind a két rendbeli kiállítás teljes elismeréssel találkozott s az itt szerzett kedves benyomások hatása alatt vonúltunk át a dísz-ebéd színhelyére, a hegyi liget alján levő Bellevue-be, a melynek emeleti éttermében folyt le a testnek szolgáló étkezés, úgy azonban, hogy a lélek is élvezett!

A két elnök arcképével díszített menü-lap szerint gazdag lakomát szolgáltatott fel a pozsonyi ág. hitv. ev. egyház a „Berlini testvérek“ vendéglős által s a lakomázás közben kétségkívül megeredhetett a nyelv, szólhattak az ajkak. Az első pohárköszöntőt *Hegedüs Sándor* mondotta, szólván eképen: „Ma reggel bizonyoságot tettünk hitünkéről: most tegyünk bizonyoságot hűségünkéről. Csak egy imádság van, a mely nincsen ugyan minden imádságos könyvben: és még is nemcsak minden templomban, hanem mindenütt, nemcsak vásár- és ünnepnapokon, hanem minden nap felhangzik, szívből ered s égfelé száll minden igaz magyarnál s ez az imádság: a királyért való, a magyar királyért, a kinek öve övéinek a hűsége és szeretete. Népeinek szeretete az őt fedező felleg, az ő drága életének a paizsa és dicsősége. Drágább ez koronájának gyöngyinél, mert népeinek szeretete szívből fakadó. Ahoz a titkos rendőrséghez, a mely Ő felségét körülveszi: hozzátartozik minden honpolgár. Bárhová megy a király: mindenütt körülveszi őt ez a védpaizs. A király a mi szövetségünk, szegénynek és gazdagnak, a kik között mindenütt teljes biztonságban él. Büszkén kiálthatjuk az egész világnak: a mi királyunk a legszeretettebb király a földön! És ezt a szeretetet a király életével, a mely teljes lemondással, teljes tevékenységgel: s tövis-koronával érdemelte ki. Botorúl cselekszik, a ki azt mondja a király cége alatt: a király velünk van. Nem! A király a nemzettel van nyelv és vallási különbség nélkül! Az a borostyán koszorú, a melyet a nemzet nyújt a királynak: soha sem hervad el. Azt ne is tépje, ne is szakgassa senki, mert minden magyar szívéből hajtott ki! És a kit a sors annyiszor megcsapdosott: azt az a szeretet, a melylyel körülvette nemzete, nem hagyja el, sőt az a szeretet napról napra nő, erősbödik, mert ez a királynak egyetlen vigasztalása! A sors csapások nem törték meg a király erejét, erénye ma is él és épen azért hadd száljon fel most, hadd hangozzék mindenkor az imádság: éljen a király!“ . . . Hatalmas éljenzés, tetszés és taps kísérte e köszöntőt, a mely dicsőítése volt a fejedelemnek, a nemzetnek és arcúlcapása annak a fekete seregnek, a mely a maga részére akarja kizsákmányolni a király személyét is! . . . Megértette ezt az egész közönség, a mely aztán mintegy visszhangul: a „Hymnus“ első versét énekelte el! Egybefort ott a szláv, a germán szív a magyarral s a szláv és germán szív lelkesedése nagyobb, lobogóbb volt, mert igazolni akarta, hogy ő is magyar, épúgy, mint a magyar nyelvű polgár, — ő is igaz hazafi, mint bárki más!

Ezután *Antal Gábor*, *Gyurác Ferenc*, *Günther*, *Dobrovits*, *Szöcs* szóltak, mígnem közkívánatra *Szilágyi Dezső* emelt poharat s miután néhány tréfás megjegyzéssel jókedvre hangolta hallgatóit, kijelentette, hogy „a liberalismusért“ akar poharat üriteni, és a magyar népnek arra a helyes ösztönére, a mely olyan szembetűnő. A liberalismus alatt nem pártbelit, hanem általánosat ért,

a mit szükségszerűleg kell hangoztatnia, mivel e tekintetben ma nagy a félreértés és tévedés. A *politikai szabadság, a liberalizmus és a vallásszabadság* benső összefüggésben állnak egymással. Abban a pillanatban, a melyben valamelyik megsérül: megsérül a másik is, s ha szenved valamelyik: szenved a többi is! Épen azért teljes köteleességtudásnak s igazi érzésnek kell uralkodnia. A fortélyoskodásnak nincs értéke. A hazafiság és hazaszeretet mutatja meg a helyes utat: e kettő a hazának az oszlopa, a melyre úgy a protestánsok, mint a r. kathólikusok támaszkodni tartoznak. Soha sem szabad azt mondani, hogy ennek vagy annak a vallásnak van joga *hazafiasnak* lenni; nem kiváltság a hazafiság: közös tulajdon, a melyet közösen kell használni! Hogy ez a beszéd is hatásos volt s burkoltan valamit akart sejtetni: tagadhatlan. Persze csalódtak, a kik *nyílt és határozott* nyilatkozatot vártak. — *Bárá Prónay Dezső* rövidesen végzett, mert arra emelte egyszerűen, de annál hatásosabban s csattanósan — poharát, hogy míg a társaságban s a protestánsok között általában az egyetértés, a békeség szelleme virágzik, addig az ellenfélnek minden törekvése megghiúsul. Úgy legyen! . . .

* * *

A dísz-ebéddel az irodalmi-társaság gyűlése véget ért, növekedve a társaság évkönyve s története egy emlékekben idő gazdag adataival. A jelen voltak egy része azonban a gyűlés után is Pozsonyban maradt, hogy a lelkes pozsonyiak vezetése mellett kirándulást tegyenek Dévényujfaluba, Hainburgba s több más helyre. 150—155 tagú kiránduló társaság szedődött össze, bizonyosságául annak, hogy a pozsonyiak ügyes ünnepély rendezők.

A társaság gyűlésével egyidejűleg két más gyűlés is volt kilátásba s tervbe véve, t. i. a belmissiói-társaság megalakítására irányuló gyűlés s a theol. tanárok értekezlete. Mindkettőről külön számolunk be, még pedig vegyes közleményeink között.

* * *

A ki figyelő lélekkel és szemmel tartózkodott Pozsonyban szeptember 18—19. napjain, az kétségkívül azzal a tudattal jött onnan haza, hogy a magyarság s a protestántizmus erős lábón áll Pozsonyban, s e tudat nagy örömmel s büszkeséggel töltheti el keblét. A magyarság erejének bizonyítéka a Mária Terézia szobor, Fadrusznak ez a genialis alkotása, a melynek kuruca és magyar főnemese a bennök rejlő eszmét világosan hirdetik Pozsonynak is, Bécsnek is, t. i. „él magyar, áll Buda!“ A protestántizmus erejét bizonyítja ág. hitv. ev. testvéreinknek szellemi fensőbbisége, a mely előtt a r. kath. atyafiak is meghajolnak. A protestántizmus hódító erejéről tanuskodik a gyűlés hatása, a mely nem kevesebb, mint 50 új tagnak a társaságba való beállását eredményezte, köztük, mint említém, r. kathólikusokét is, sőt még izráelitáit is! . . . De hogy a szemlélő és figyelő észrevehette azt is, hogy Pozsonyban a r. kath. egyház úr, hatalom és parancs birtokosa: az is bizonyos. Kicsoda nem vette észre a barát-tér, a Pázmány-utca stb. stb. tér és hely, utca és köz, amaz épületeit, a melyek azoknak birtokai, a kik közjóra csak kivételesen gondolnak. És kicsoda nem vette észre az ág. hitv. ev. egyház hajdani, ma azonban jezsuita templomán, a melyet fegyveres erőszakkal vettek volt el: egy madár-alakot, a melynek két feje van, a mely alak a magyar nemzetnek oly borús idők emlékeztetője? A két fejű sas ott a jezsuiták templomán igen jól érzi magát, senki sem háborgatja, még csak a szemfüles fővárosi sajtó tolla sem. Bezzeg más volna a dolga, ha protestáns templomon ülne! akkor bizonyára háborgatná őt is, azt a szerencsétlen

tulajdonost is, a kinek épületén szállásolna! . . . Ime még a madár is biztosabban él ott, mint itt nálunk!

A pozsonyi időzés teremjen a magyar protestáns irodalmi-társaságnak százszoros gyümölcsöket!

— * —

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Belmissiói értekezlet** volt szept. 19-én a prot. irodalmi társaság vándor-gyűlésével kapcsolatban Pozsonyban, az ág. hitv. ev. theol. akadémia könyvtár termében este 6 órakor *Szilassy Aladár* és *Sárákány Sámuel* elnöklété alatt. Sokan, de nem *túl-sokan* voltak jelen az értekezleten, a minek oka abban keresendő, hogy ma már legtöbben *túlzottan* tartják épen azt az irányzatot, a melynek a mostani belmissiói értekezlet összehívói a képviselői. Sajátos hangulatú s képű volt ez az értekezlet. Budapest s vidéke képviselői hangos tetszés nyilvánításokkal honorálták a felolvasót s az indítványozót; Sárospatak, Debreczen, Pápa s Pozsony képviselői kétségbevonhatlan jelét adták annak, hogy a mozgalommal, a mely nem akar számolni az élettél, az egyénnel: egyáltalán nem rokonszenveznek. Az értekezlet énekléssel s imádkozással kezdődött, az imádságot úgy a gyűlés megkezdésénél, mint bezárásánál: *Sárákány Sámuel* mondotta. Az elnökséget az említett két egyénre bízván a gyűlés, a jegyzőkönyv vezetését pedig *Kutas Bálint* török szent-miklósi lelkészre: *Mayer Endre* eperjesi ág. hitv. ev. theol. tanár felolvasása következett a külföldi missiói mozgalmakról, a mely után *Gergely Antal* budapesti gyűjtőfogházi ev. ref. lelkész tett indítványt, hogy *országos missiói egyesület alakíttassék*. Nekünk úgy tetszik, hogy az indítványozó s társai a „bűn-tudat“ súlya alatt görnyedezőként viselkednek, a kik arra is hajlandók, hogy ezzel a bűntudattal oda álljanak az útea-szövegelekre s ott a járók-kelők előtt verjék a mellöket s a flagellánusokat kövessék az önmegostorozásban! . . . Tudhatnák pedig, hogy a vallás dolgában is áll az intelem: „nıl nimis!“ . . . Hogy a *hivatalos* egyházzal nincsenek megelégedve s a *nem hivatalosokkal* akarnak célt érni, — hogy a *köz-ügyet társulativá* akarják tenni, — hogy mindenkit *üdvözíteni* akarnak, mint az egyedüli üdvözítő egyház hívei stb. stb., hogy mindezek kiolvashatók, kimagyarázhatóak az irányzattól: ezzel ők, úgy látszik, nem törődnek! Támogatójuk azonban nem volt más a saját embereiken: *Szabó Aladáron* és *Gergelyen* kívül, mint *Gyurác Ferenc*, a ki azonban sokkal magasabb szempontból fogta fel a kérdést, mint az indítványozó s épen Gyurác tette azt az indítványt, hogy a *missiói* (még pedig *belmissiói*!) *egyesület alakításának kérdése vites-sék hivatalos térre s ha ott diadalt arat az eszme, a melynek ő barátja, az egyházi élet fellendítésének esetleges előmozdítása miatt, akkor beszélhetni országos belmissiói egyesület alakításáról*. Az indítványhoz, a melyet Gergely Antal tett, épen a Gyurác felszólalása folytán nem is szóltak hozzá, annak en block elfogadását még Sz. A. sem kívánta, legalább nem fejezte ki határozottan s így az Antal G. Fejes I., Erőss L. felszólalása után csakugyan az lett a határozat, hogy a kérdés *hivatalos útra tereltetik*. Az a nyilatkozat, hogy a jelenlevők *elvből hozzájárultak* az eszméhez: nem állhatott meg, mert a felszólalások nem is ebben az irányban történtek. . . Mint érdekes felfogást említjük meg, hogy a határozatra ezt mondták igen sokan: „*helyes! hadd legyen autonómikus egyházi temetése a modern pietismusnak!*“

— A sárospataki főiskola tanári karának amaz előterjesztése, a melyet lapunk más helyén adunk, az alábbi két táblázaton alapúl, illetőleg abban fejezi ki számadatokban a főiskola versenyképesse tétele céljából szükséges fizetés emeléseket. A két táblázat ez:

I. TÁBLÁZAT.
Gymnasiumok.

Az iskola neve	Törzsfizetés frt	Lakbér frt	Korpótlékok		Megjegyzések
			száma	értéke frt	
Debreczeni ev. ref. főgymnasium	1200				7 tanár az 1200, 7 tanár az 1400 és 7 az 1800 frtos fokozatban van. A korpótlék ez idő szerint 100 frt. A korpótléknak 200 frtra való emelése és az 1800 frtos fokozat felállítására egyházkerületi határozattal biztosítva van.
	1400	400	5	200	
	1600				
	1800				
Nagy-enyedi ev. ref. főgymnasium	1400	300 frt, vagy lakás- természet- ben	5	az első 100 frt a többi 200 frt	
H.-m.-vásárhelyi ev. ref. állam- segélyes főgym- nasium	1200				
	1400	250	5	100	
	1600				
	1800				
Lőcsei kir. kath. gymna- sium	1200	200	5	100	
	1300				
	1400	250			
	1600				
1800	300				
A fizetési viszonyok teljesen olyanok, mint a lőcsei kir. kath. főgymnasiumban.					
Akadémiák.					
Debreczeni ev. ref. főiskola	2000	400	5	200	A törzsfizetés ez idő- szertint 1850 frt. Ennek 150 frttal 2000 frtra való kiegészítése és a mai 100 frtos korpótléknak 200 frtra emelése egy- házkerületi határozat- tal biztosítva van.
	1600	300	5	100	
	2000	300	5	100	
	2000	420	5	200	
Kécskeméti ev. ref. jogakadémia	1600	300	5	100	
Egri katolikus jogliceum	2000	300	5	100	
Kassai kir. állami jogakadémia	2000	420	5	200	
Nagyvárad kir. jogakadémia	2000	420	5	200	

II. TÁBLÁZAT.

A tanár neve	Növekedése		Összesen
	törzsfizetésének frt	korpótlékanak frt	
Szinyei Gerzson	700	600	1300
Radácsi György	700	600	1300
Szánthó Gyula	700	600	1300
Ballagi Géza	700	600	1300
Finkey József	700	200	900
Zsindely István	700	—	700
Székely György	700	—	700
Finkey Ferencz	700	—	700
Tüdös István	700	—	700
Meczner Sándor	700	—	700
Novák Lajos	700	200	900
Illyefalvi Géza	700	—	700
Szabó Sándor	700	—	700
Szivos Mihály	100	600	700
Szinyei Endre	100	600	700
Buza János	100	600	700
Zsoldos Benő	100	600	700
Maklár P. Miklós	100	600	700
Kovácsy Sándor	100	400	500
Rácz Lajos	100	100	200
Ellend József	100	—	100
Csontos József	100	—	100
Mitrovics Gyula	100	—	100
Domby László	100	—	100
Pásztor Sámuel	200	—	200
Egy új theologiai tanár	700	—	700
Összesen	11100	6300	17400

— Pályázati hirdetések lelkészi állásokra. A tiszaántúli egyházkerületben a nagy-szalontai egyházmegyében a *kis-peregi* I-ső osztályú 2664 kor. jövedelmű egyház lelkészi állására Széll Kálmán okt. 12-ig fogadja el a kérvényeket Nagy-Szalontán. — A dunántúli kerületben a *magyar-ujfalvi* II-od oszt. egyház lelkészi állására pályázhatni okt. 15-ig. A lelkészi állás 2088 kor. javadalmú. A kérvények Barakonyi Kristófhöz küldendők Homok-Szentgyörgyre.

— A szőlős-ardói ev. ref. templom s torony építésére újabban adakoztak a következők: Magyar István beretkei ev. ref. lelkész 2 kor., Mező-Csáthi ev. ref. egyház 10 kor., Dobronoky László szilasi körjegyző úr 4 kor., Szilbert Lajos r. kath. pléb. 2 kor., Papp Károly földbirtokos 20 kor., Gerlőczy József, Kassáról 2 kor., Gerlőczy Antal r. kath. 2 kor., Jakab János, b.-lenkei ev. ref. lelkész úr gyűjtött hívei közt 10 kor. 10 fill., Fekete Lajos kápolnai körjegyző 6 kor., Fekete Miklós dédesről 2 kor., Molnár László, S.-sztpéter 2 kor., Kiss Miksa Alacsckáról 2 kor., N. N. 40 fill. Nagy Gyula Parasznya 1 kor., Zöldi Elek S.-sztpéter 1 kor., Radistván községe 7 kor., László-falu községe 5 kor. — Mely szives adományért a jó lelkű

adakozóknak midőn, a nyilvánosság előtt hálás köszönetet mondok egyházm. nevén, szívesen kérem a nemes s vallásos érzelmű honf. saimat, hogy e régi s most hamvaiból phönixként éledő — 700 koronába s 4000 kézi s szekeres munkába került templomát s tornyát felépített kis gyülekezetet kegyes adományaikkal ne terheltesse megsegíteni, lehetővé tévén ez által, hogy a felkölsönzött összegnek némi részét vissza fizethessük. *Péter József, ev. ref. lelkész.*

— **Halálozás.** A sajtó-kesztyéni ev. ref. egyház tanítója *Bartha János*, e hó 19-én, élete 69-ik évében rövid szenvedés után meghalt. Hosszú, 50 évnél több időre terjedőleg működött népiskolai oktatásunk terén, megáldatva a gondviseléstől boldog családi élettel, hálás gyermekekkel s tisztelő, és szerető barátok seregével. Özvegye *Vitányi Borbála*, három gyermeke, *József, Gyula és László* s a rokonok siratják az elhunytat. — Legyen áldott emlékezet!

— **Egyházmegyei gondnokválasztás.** A dunántúli ev. ref. egyházkerület *barsi egyházmegyéje gróf Tisza Istvánt* választotta meg gondnokául. Azzal a szellemi tehetséggel s vagyoni erővel, a melylyel az új egyházmegyei gondnok meg van áldva: sokat, nagyon sokat tehet anyaszentegyházunk érdekében!

— **Protestáns theologiai tanári értekezlet** tartása is tervbe volt véve a prot. irodalmi társaság pozsonyi vándorgyűlése alkalmából, a mi bátran meg is történhetett volna, mert theol. tanáraink nagy számmal jelentek meg Pozsonyban. Ugyanis a pozsonyi kartársakon kívül ott voltak ág. hitv. ev. testvéreink közül: *Eperjesről* Mayer Endre, *Sopronból* Poszvék Sándor, *Bancsó Antal, Jausz Vilmos és Payr Sándor*; az ev. ref. theol. tanárok közül megjelentek: *Budapestről*: Petri, Szóts, Szabó, Hamar; *Debreczenből*: Csiky és Erős; *Kolozsvárról*: dr. Kecskeméthy; *Pápról*: Kiss József és dr. Antal; *Sárospatakról*: Radácsi és dr. Tüdös. A pozsonyiakkal együtt, nem kevesebben mint 23-an voltak a theol. akadémiák képviselői, a kik azonban valamelyes félreértés vagy véletlenség folytán nem tanácskozhattak együtt, hanem akik az ág. ev. theol. akadémia egyik helyiségében mégis összegyűltek, azok elhatározták, hogy a prot. theol. tanárok értekezletét szükségesnek tartják. — A miskolci prot. irodalmi társaság gyűlésén, úgy hiszszük, rendbe fog jönni ez a dolog is.

— **Dr. Novotny Lajos** budapesti főorvos alapítványáról, a melyről a sárospataki főiskola Igazgató-tanácsának gyűlési tudósításában már említés volt téve, az alapítólevél egész terjedelmében így hangzik:

Alapító levél.

Alulírott dr. Novotny Lajos kir. tanácsos, főorvos, jóindulatomnak, ragaszkodásomnak s mélyen érzett hálámnak kifejezést kívánván adni a sárospataki főiskola iránt: ezer koronás alapítványt teszek az ev. ref. főiskola gimn. tanulói számára emlékeztetőül annak, hogy a főiskolában a VII. és VIII. osztályából vizsgálatot és érettségi vizsgálatot tettem.

Az alapító levelet a következő pontokba foglalom:

I. Az alapítvány a „dr. Novotny Lajos kir. tanácsos, főorvos alapítványa” címet viseli;

II. Az ezer-koronás alapítványnak 4%-os kamatai minden iskolai évben valláskülönbség nélkül a sárospataki ev. ref. főiskola gimnáziumába járó jó magaviseletű, szorgalmas, szegény és legalább is közepeszerű előmenetelű tanulóknak adassanak ki;

III. Az alapítvány kamatainak odaítélése a tanári-kar által történjék s a jutalomdíj minden iskolai év végén a többi szorgalmi díjakkal együtt ünnepélyesen adassék át;

IV. Az alapítvány kezelése a sárospataki ev. ref. főiskola pénztári hivatalát illeti s a 4%-on felüli kamatok kezelési-díj gyanánt a főiskola pénztárát fogják illetni;

V. Jelen alapító oklevél megőrzés céljából a főiskola levéltárában helyeztessék el. Kelt Budapesten, 1900. augusztus 30-án. Dr. Novotny Lajos s. k., kir. tanácsos, főorvos.

— **A sárospataki ev. ref. nőegylet** szeptember 16-án délután a főiskola imatermében szép sikerű s hatásos felolvasást rendezett a vegyes énekkar közreműködésével. A felolvasó: *Radácsi György* theol. tanár volt, a ki az ő bűbájos s színes nyelvvezetével írta meg Jézabel, Mária és Mártha s Perpetua jellemrajzát. Lesve-leste a közönség a szavakat, a melyekkel jellemezte nő-alakjait s mikor ezzel fejezte be felolvasását: „a mik megirattak, a mi tanulságunkra irattak meg,” boldogan mondtak rá a jelenlevők: úgy van! Ugy a felolvasónak, mint a vegyes karnak, a mely szépen és kellemesen énekelt, Buza János tükár mondott köszönetet. (—ó.—)

— **Tájékoztatás a lelkész uraknak.** A kongruában részesülő lelkész urak az iránt sürgetnek, hogy miután a kormány kevesebb orsz. gyámintézeti járulékot számított fel a „Kimutatás” c. íven, mint a mennyit ők eddig fizettek, intézkedjem, hogy őket már a f. évben ezzel és ne az eddig fizetett orsz. gyámintézeti járulékkal rójják meg. A levélbeli, külön-külön felvilágosítás helyett, ezen az úton kívánom a lelkész urakat tájékoztatni a következőkben: A kormány, midőn felszámította az egyes lelkészi jövedelem után a 2½%-os orsz. gyámint. járulékot, ezzel csak azt jelezte, hogy ő csak annyit hajlandó megtéríteni, t. i. azon jövedelmi összegekre eső 2½%-ot, melyet a kormány, mint kiegészítendő jövedelmet megállapított. Azonban a lelkész urak nemcsak hogy fizetik továbbra is azt az összeget, a mit az 1894-iki jelentő-íven felszámított jövedelem után eddig fizettek, hanem a f. évi konventi jegyzőkönyv 43. lap, alólól 13. 14. 15. 16. soraiban foglalt javaslatnak megfelelő határozat (47. lap 5. p.) szerint fizetni fogják a kongrua után is a 10%-os belépési és 2½%-os évi járulékot. Sőt ezzel már most meg van róva az a 12 ungi lelkész, a kiknek a f. évi kongruája is rendes évnegyedi részletekben az év elejétől folyósítva van. Így áll a dolog most s így marad, míg a konvent másként nem intézkedik. Szabó Endre, ungi esperes.

— **Az abodi ev. ref. templom renoválására s iskola építésére adakoztak:** T-szadai ref. egyház 6. T-Szada község, T-Harkány község, Megyaszói ev. ref. egyház, Mészáros Bálint tanító, Csik Dániel püsp. titkár 4—4. Gomba Mihályné 3. Mikuleczky N., Batta János, K. M.-ns, Zitás István lelkész, T-Harkányi ref. egyház, Tóth Kálmán tanító, Kóta Károly 2—2. Vajda, N. N., Demeter Ernő, Ongai ref. egyház, Bodolay József, Olajos lelkész, Zitás Istvánné, T-Harkányi lelkész, N. N. gyógyszerész, L-bényei ref. egyház, N. N., B. M., G. M., Fisser Mihály 1—1 koronát N. N., N. N., N. N., N. N., N. N., N. N., Sonkoly András, N. N., N. N., N. N., N. N., N. N., Fáy Kálmánné, Balogh Pál, N. N., Edelstein Samu, M. Gy. 4—40. Tóth Feri, Bodnár Andrásné, Kakas József, 80—8. Ternayné, Steinfeld tanító, N. N. 60—60. N. N. 5. N. N., Fekete Györgyné, Csabay Miklós, Szabados Gyula, Császár József, Szerdi Lajos 3—30. Izsó István, N. N., ongai ref. lelkész, Szendi András, Bodnár Bálint, Szabó Bálint, Nagy András, Kesztenbaum M., Juhász Károly, G. Szabó István, Szabó László, N. N., Móró Károly, Davács Béláné, Demeter Lajosné, Böszörményi Lajos, Rosenblüch József, N. N., N. N., N. N., N. N., N. N., Jakobey József, N. N., N. N., N. N., 20—20. N. N., Szabó Józsefné, N. N., N. N., N. N., Kis István 10—10 fillért. Eddigi gyűjtés összege 1191.60 korona. Abod, 1900. aug. 18. Remenyik előkönyörgő.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
azétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrész
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka és az ultramontánizmus.” — „A sárospataki főiskola gazdasági választmányának előterjesztése a tanári fizetések rendezése ügyében.” — „Az „Egyetértés” és „a teológiai fakultások” kérdése.” — Szalócy Pál. „Az alsó-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése.” — Tisza Kálmán beszéde a dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai gyűlésén.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka és az ultramontánizmus.

Ott, a hol hit-elődeink szenvedéséről beszél minden kő, — a hol a „r. kath. egyház úr és parancsoló” ma is: szeptember 25-én egy beszéd hangzott el, a mely annak a férfiúnak az ajakán, a ki elmondotta, *bizonyos tekintetben nagyon sokat jelent*, mert nem vártunk tőle annyit sem, miután egy félesztendővel ezelőtt ugyanez a férfiú lágy húrokat pengetett teljesen, sőt arra is kész volt, hogy olyan fátyolt borítson szemünkre s a tényekre, a melyen soha, de soha ne hasson át tekintetünk.

Ama férfiú, a ki a pápai ev. ref. főgymnasium egyik termében beszélt: Tisza Kálmán, a ki ellen e lapok jelen évi 14—15-ik számaiban székesfehérvári gyűlési megnyitó beszéde alkalmából kötelességünknek ismertük meggyőződésünknek kifejezést adni s egyrészt a tényeket olvasni fejére, másrészt kimutatni azt, hogy bár ő is látja a magyar protestantizmust fenyegető veszedelmet: az az ellen folytatandó küzdelmet olyannak akarja, a mely még a szentelt víz hatását sem érheti el.

Tisza Kálmán tehát ismét beszélt s a székesfehérvári beszéd és a pápai beszéd között bizonyos tekintetben immár nagy közbevetetés vagy a mi igazságunk, a mi állításaink valóságára szempontjából s éppen ez az, a miért ez mondtam: *nagyon sokat jelent* a pápai beszéd!

A pápai beszédet e lapok „Közéletünk” rovatában olvashatják t. olvasóink, mi e helyen annak méltatását végezzük, mert méltatni kell azt a beszédet, a melyben egy Tisza Kálmán már olyan felvétellel, olyan föltevással dolgozik, a minőről ez a kifejezés tanuskodik: *az ultramontánok beszédei jobban terjedve, vagy tettelegességre vezetve; vagy izgatássá fajulva: az államhatalomnak is közbe kell lépnie!*... Méltatnunk kell azt a beszédet, a melyben hangsúlyozva van, hogy *az ultramontán törekvésekkel szemben állást kell foglalni, a támadásokat erősen vissza kell utasítani!*... Figyelemben, nem! a legnagyobb mértékű megszívlelésben kell részesítenünk azt a beszédet, a melynek elmondója immár azt is látja, azt a beszédet, a melynek elmondója immár azt is tudja,

a mi még nem sok, hanem *kifejezést is mer adni annak, a mit lát és tud*, t. i. hogy az ultramontánizmus *csábítással* és nem lelkiismereti meggyőződéssel nyer tagokat annak az egyháznak, a mely olyan célzatú a maga hivatalos alakjában, hogy azt a célt: a hierarchia hatalmának növelését, egyetlen józan gondolkozású, egyetlen igaz hazafias érzésű egyén sem mozdíthatja elő!

Ugyan kicsoda nem veszi észre azt, hogy a székesfehérvári beszéd *altatgató célzata* s a pápai beszéd *puskaporunk szárazon tartására irányuló figyelmeztetése* között van valami különbség? Ugyan kicsoda nem látja be azt, hogy a magyar közéleti viszonyokra *anynyira rá van immár nyomva a felekezeti bélyeg az ultramontánizmus lelketlen s áldatlan működése folytán, hogy még a magas politikában dolgozóknak is a szemébe ötlök a valóság?*

Nem tagadom, nekem a pápai beszéd úgy, a mint van: tetszik; nem tagadom, hogy a beszéd tenora, úgy, a mint azt én magamnak kiolvasom, a mint annak vezérdallamát kiveszem: alkalmas lehet olyan koncert megszerkesztésére, a melyből haszon származhatik e haza minden polgárára, — nem tagadom azt sem, hogy bár a beszédet úgy is tekintem, úgy is veszem, mint politikai sakkhúzást ide is, oda is, t. i. Széll Kálmánnal, Apponyival, az ultramontánokkal s velünk protestánsokkal szemben is, amazokkal szemben azért, hogy intse, figyelmeztesse őket, velünk szemben azért, hogy mintegy kéznél legyünk minden alkalommal s tromfként felhasználhassa a bennünk rejlő erkölcsi, vallási s szellemi erőt, (ez utóbbi politikai eljárásnak azonban már csak a gondolata is rémületet gerjesztő, mert erkölestelen az erkölcsiségnek kijátszása, — a gondolat felvetése, vagy mondjuk, az eszmének ilyen portálása sokkal inkább szintén intésszerű valaminek veendő éppen az ultramontánizmussal szemben!) mégis a beszéd olyannak tűnik fel előttem, *a mely alkalmas lehet arra, hogy olyan állapot megteremtését eredményezze, a melyben a magyar felekezeti viszonyok mintegy kiforrván: a béke és szeretet szelleme lengje át a haza polgárait.*

Hogy ez a felfogásom indokoltnak tűnjék fel s olyan gyanánt fogadtassék el, legyen szabad arra a feltevésekre utalnom, a mely éppen arra irányul, hogy a Tisza Kálmán beszédének az ultramontánokra és a

kormányra gyakorolt hatását veszi elemzés alá. Vagy-
vagy! Ha az ultramontánok a „generális” és „köz-
katona” név alatt szereplő Tisza Kálmán beszédjének
a hatása alatt még jobban „megvadulnak”, (a mi egész
bizonyosra vehető, a mit bizonyít az „Alkotmány” ez
évi 230-ik száma, a melyben egy „O” jegyű író a
legotrombább módon interpretálja Tiszának „sötét
áramlatok” kifejezését s a protestantismust, közelebb-
ről pedig épen a kálvinismust úgy mutatja be, mint
a mely mindig *üldöző, mindig vadászó, csábító, sőt
gyilkoló* volt, mert Servét Mihályt a genfi tanács ha-
látra ítélte...). **akkor a kormánynak csakugyan
tennie kell vagy jobbra vagy balra.** Ha pedig
az ultramontánok harci kedve alább száll: akkor a
kormánynak, ha szabadelvű, az a teendője, hogy a
megcsendesült viszonyok között készítse elő a jog-
egyenlőséget s léptesse életbe!

Az aztán más kérdés, hogy akár a kormány,
akár az ultramontánok miképen fognak viselkedni a
valóságban? Mi itt csupán a feltevésnek adtunk
kifejezést, a mely *valószínűleg* előállhat. Természe-
sen a valószínűség s a valóság összetetlenezése ki-
számíthatatlan, a mi miatt sokkal helyesebb azzal a
kérdéssel foglalkoznunk: **hát mi protestánsok mit
fogunk tenni a Tisza beszédje után?**

Hogy mi mit fogunk tenni? — Azt, a mit ed-
dig! Mi itt a sárospataki főiskola falai között, mi itt
a tiszáninneni kerületben, itt a „Sárospataki Lapok”
hasábjain: azt fogjuk tenni, a mit eddig tettünk:
*igyekezzünk minden úton-módon leálcázni az emberiség
ellenségeit, az ultramontánokat, — igyekezzünk ellen-
őrizni hitsorsosainkat, hogy a protestantismus szellemétől
el ne térjenek s rettenthetetlenül bíráljuk mindazt a tény-
kedést, a mely a magyar felekezeti közti viszonyokra vo-
natkozik.*

Téved, nagyon téved, ha valaki abban a véle-
ményben van, hogy *ez nem elég!* Elég volt eddig?...
elég lesz ezután is, mert a papismus ellen *protestálni*,
mert az államhatalom törekvéseit, ha azok felekezeti
jellegűek a papismus javára, ellensúlyozni, (mert a
protestáns jellegű államhatalmi törekvések e haza
földjén a pium desideriumok közé tartoznak, itt csak
néveleg él a szellem!), mert saját embereinket figye-
lemmel kísérni: olyan feladatok, a melyek elegendő
terhet adnak.

Ezt csak azért hoztuk elő, mert nem szeretnők
ha valaki olyasmit olvasna ki sorainkból, a mi eddigi
felfogásunkkal ellenkező akkor, midőn a pápai be-
széddel bizonyos tekintetben meg vagyunk elégedve.
Meg vagyunk elégedve azzal abból a szempontból,
hogy *igazol bennünket s hogy az ultramontánokat s a kor-
mányt kényelmetlen helyzetbe hozza. Tiszától ez is sok.*

A mi azt illeti, hogy Tisza Kálmán most is azt
mondja, a mit tavaszkor mondott, t. i. hogy *magunk-
tól függ legnagyobb mértékben a helyzetünk az ellenség
támadásai között:* erre azt kell megjegyeznünk; hogy
ez csak olyan **szó-beszéd** ott s azokra nézve, a hol
mint Magyarországon s a kik, mint mi magyar
protestánsok: **nem vagyunk helyzet teremtetők,
mert nem vagyunk egyenjogúak e haza róm.
kath. polgáraival,** hanem mint gyengék a ragado-
zóknak vagyunk kitéve! S hogy ez a szomorú álla-
potunk épen Tisza Kálmánnak is bűne, mert a fele-
kezeti jogegyenlőség eszméjét 15 hosszú esztendő
alatt nem akarta megvalósítani, sőt lassanként előkés-
zíté ezt a mai időt, előkészíté taktikájával, elő párt-
hatalmi érdekeknek való szolgálatával: ez a tény olyan,
a melyet semmiféle politikai fogás meg nem czáfolhat.

Ha Tisza Kálmán *valóban* érzi azt, hogy az ul-
tramontanismus garázdálkodik e hazában, — ha *ezt érezve*
adott kifejezést annak, hogy útját kell állani a tűr-
hetetlen, az elviselhetetlen állapotnak: akkor legyen
üdvözlő; ám ha csak *politikai frondörösködés az egész
eljárás, — ha csak por-hintés a világ szemébe: akkor le kell
vele számolnunk mindnyájunknak egyszersmindenkorra!*

Mi ez utóbbit, bár okunk volna rá, **nem va-
gyunk hajlandók el hinni s azért most üdvö-
zöljük!** Ha az „Alkotmány” tűzre veti Tiszát: ak-
kor kell valami igazságnak lenni a pápai beszédben.

A sárospataki főiskola gazdasági választmányá-
nak előterjesztése a tanári fizetések rendezése
ügyében.

Nagytiszteletű Igazgató-tanács!

A f. é. szept. 10-én tartott ülése j.-könyvének
46 sz. pontjában méltóztatott a főiskolai tanári
karnak a tanári fizetések rendezése tárgyában
beadott előterjesztését tárgyalni és az akadémiai
tanárok törzsfizetését 3400 koronában, lakbérét
600 koronában, összesen tehát 4000 koronában;
a gymn. tanárok törzsfizetését 2400 koronában,
lakbérét 600 koronában, összesen 3000 koroná-
ban megállapítani, a korpótlékre vonatkozólag
pedig kimondani, úgy az akadémiai, mint a
gymn. tanárookra nézve, hogy a korpótlék leg-
magasabb összege 2000 koronáig emelkedik,
olyan kulcs szerint, hogy az első korpótlék 200,
a 2-ik, 3-ik és 4-ik korpótlék 400—400 és végül
az 5-ik korpótlék 600 korona lesz.

Ezen határozatban méltóztatott továbbá a
gazd. választmányt oda utasítani, hogy a jegyző-
könyvben megjelölt források jövedelmének hozzá-
vetőleges kiszámítása mellett, ezen fizetés-emelé-
sek életbeléptetésének sorrendjére vonatkozólag
adjon javaslatot.

Mielőtt ezen utasítás folytán javaslatainkat
előterjesztenénk szükségesnek láttuk kimutatni az
összeget, a melybe ez a fizetés emelés kerül és
ennél fogva egy táblás kimutatást terjesztünk
be a nagytiszteletű Igazgató-tanácsához.*

Ezen táblás kimutatás adatai szerint, — a jelen
állapotot véve tekintetbe — 15 akadémiai tanár
törzsfizetésének emelésére kell 12000 korona,
korpótlékának a megállapított mód szerinti eme-
lésére 4800 korona, a tanári nyugdíjintézetbe a
főiskola által fizetendő többletre, a törzsfizetés
emelkedése után 600 korona, a korpótlék emel-
kedése után 240 korona; a gymn. tanárok törzs-
fizetésének emelkedésére 2600 korona, korpótlé-
kuk emelkedésére 5800 korona, tanári nyugdíj-
intézetbe fizetendő emelkedés a törzsfizetés emel-
kedése után 130 korona, a korpótlék után 290
korona. Összesen tehát az egész tervezet keresztül-

* Lásd a 837—840. hasáboakat!

vitele igényel 26450 koronát, mint az a betérjesztett táblás kimutatásból részletesen kitűnik.

Megjegyezzük már e helyen, hogy az első esztendőben ebből nem kell kifizetni 2100 koronát azért, mert az üresedésben levő 2 theologiai tanár és 2 gymn. tanár állása helyettes tanárokkal van betöltve, a kik tehát addig, míg az állásra meg nem választatnak, az eddigi rendes tanári fizetést sem kapván, fizetésemelésben sem részesülhetnek. Mindazáltal a számításnál ezt a 4 katedrát is figyelembe kellett venni.

A mi már most megbízatásunkat illeti, az életbeléptetés sorrendjére vonatkozólag nézetünk az, hogy *első sorban és pedig az egész vonalon egyszerre* léptetessék életbe a törzsfizetés, a mire szükséges a fennebbi kimutatás szerint 14600 korona és a tanári nyugintézetbe befizetendő 730 korona, összesen tehát 15330 korona, illetőleg az első esztendőben a fennebb említett 4 tanári állásra eső 2100 korona levonásával 13230 korona.

Másod sorban léptetessék életbe az alább kimutatandó jövedelmi források megnyíltával a fel-emelt korpótlék és pedig itt is úgy, hogy az emelkedés az 5-ik korpótlékon kezdessék és azután úgy lépjen életbe fokozatosan a többi, méltányos és igazságos lévén, hogy első sorban az idősebb tanárok nyerjék meg teljes javadalmazásukat, a kik egyrészt a nyugdíjazáshoz is közelebb vannak, de másrészt hosszabb szolgálataik által azt kiérdemelték és a kik éveken keresztül csekélyebb fizetésekért szolgálták a főiskola nagy érdekeit; méltányos tehát, hogy magasabb korukban elébb juthassanak teljes javadalmazásukhoz, korábban azon fiatal tanároknál, a kik a felemelt törzsfizetéseknek, a mit az idősebbek nem élveztek, már most jutnak élvezetébe.

A mi már most a jövedelemforrást illeti, a gazdasági választmány, valamint a nagytiszteletű Igazgató-tanács is tudomásával bír annak, hogy ezen fizetésrendezés a főiskola jelenlegi jövedelmeiből a mostani költségvetés alapján egyáltalán nem hajtható végre, nem még annak azon részecskéje sem, a mit a főtiszteletű egyházkerület a folyó évi tavaszi közgyűlésén az akadémiai tanárookra vonatkozólag már megállapított és a jövő évi költségvetésbe fölvétetni rendelt.

Keresni kellett tehát újabb jövedelmi forrásokat, hogy ezen tervezet, vagy annak legalább egy tekintélyes része már most életbeléptetessék és ez által a tanári kar bajain némi részben segítve legyen s a főiskola versenyképessége más iskolákkal szemben visszaállíttassék.

A nagytiszteletű igazgató-tanács jegyzőkönyvében felsorolt újabb jövedelmi források között első helyen mutatkozik a Vay-Mocsáry alap con-

vertálása úgy, a mint azt Fejes István alondnok úr a nagytiszteletű igazgató-tanács szeptemberi ülésében indítványozni méltóztatott, hogy t. i. 100000 frt, — korona értékben 200000 korona, — mint a főiskolának örök, időről-időre ismét megújuló segedelemforrása és a nagy Vay József, főiskolánk ezen nagy szellemű alapítója fényes nevének maradandó emléke, elkülönítetvén, félretétessék, a többi rész pedig a tanári törzsfizetések rendezésére a főiskola rendelkezésére bocsátassék.

Mielőtt ezen indítványt megokolni megkísérlenénk, előterjesztjük erre vonatkozólag számításainkat.

A »Vay Mocsáry alapítvány« állása a múlt 1899. év végén a f. é. tavaszi egyh. kerületi közgyűlés 40. számú jegyzőkönyvi pontjában foglalt kimutatás szerint volt 332154 frt. 94 kr. ennek egy évi 6%-os kamata 19929 frt 29 kr. ebből kifizettetik a főiskolának 7000 frt, tisztí fizetésekre és vegyesekre a múlt évi számadás kiadási rovatait véve tekintetben 1031 frt 80 kr. összesen 8031 frt 80 kr. Szaporodik a tőke 11897 frt 49 kr. Kell tehát lenni a tőkének az 1900. év végén 344052 frt 43 kr. Ha már most ebből 100000 frtot a fennebbiek szerint félreteszünk: a főiskola szükségleteire lenne fordítható 244052 frt 43 kr. jövedelme, a mely jövedelem a tőke 6%-os kamatát számítva tesz 14643 frt 14 krt. Ha ebből az eddigi 7000 frtot és a kezelésre fordított 1031 frt 80 krt levonjuk: új jövedelmi forrásul mutatkozik 66111 frt 34 kr. vagyis korona értékben 13.222 korona 68 fillér.

Ebből az összegből a törzsfizetés emelkedése már a jövő 1901-ik évben egészben életbe léptethető.

Az 1901. évben kell a Fraterné részére megszavazott évi 1000 frtot utoljára fizetni.

Ha tehát a fennebb megjelölt és helyettes tanárokkal betöltött 4 katedra 2100 korona fizetés emelkedését a következő 1902-ik évben már folyóvá kellene tenni, azt ezen Fraterné részére fizetett és az 1902-ik évben fölszabaduló 2000 korona, a nyug. intézetbe értük befizetendő 100 kor. járulékon kívül, fedezni fogja, a mely 100 korona is könnyen ki telik abból, hogy a Vay Mocsáry alapítványnak fölszabaduló része, részben 6%-nál magasabb kamatra van kiadva, míg mi a Vay Mocsáry alapítványt, egyrészt az adatok hiányában, de másrészt nagyobb biztonság okából is, 6%-kal számítottuk.

Nagytiszteletű Fejes István úrnak általunk is helyeselt az a terve, hogy a Vay-Mocsáry alapítványból 100.000 frt kiszakíttassék és a főiskolának mintegy örök időkre szóló élő tőkéje félretétessék, oly módon, hogy az kamatos kamattal

mindaddig tőkésítessék, míg magát megkétszerezvén 200.000 frtra nem emelkedik, akkor aztán 100.000 frt a főiskola javára ismét megnyittatván, a megmarandó 100.000 frt ugyanazon módon tovább kamatoztassék: biztos bázisa lesz a főiskola tovább fejlesztésének és a főiskola további versenyképességének.

Ugyanis, 100.000 frt 6%-os kamatozás mellett, a kamatokat évenként egyszer utólagosan tőkésítve, ugymint azt a főtiszteletű egyházkerület jelenleg kezeli, 12 év alatt; 5%-os kamatozás mellett pedig 14,2 év alatt duplázza meg magát.

Minden 12. mondjuk 14. év alatt tehát újabb 100.000 frt, a kamatokat számítva újabb 6000 frt nyílnék meg a főiskola javára, a mi ennél fogva biztos alapját képeznék, — ha ez az elv a főtiszteletű egyházkerület által is elfogadtatik — a főiskola versenyképességének.

Kérdés már most, hogy ez a terv a Vay-Mocsáry alapítvány rendelkezéseivel nem ellenkezik-e?

Mellékeljük az alapítvány levélnek hiteles másolatát.* Nézetünk szerint ezen terv az alapítvány szellemével nem ellenkezik.

A nagy Vay József lelki szemei előtt, midőn ezen alapítványát megalkotta, az általa annyira szeretett sárospataki főiskola fennmaradása, versenyképessége és nagysága lebegett.

Meg akarta alkotni a sárospataki főiskolát úgy, hogy az, az idők viharait képes legyen kiállani, hogy az a különböző áramlatokkal szemben verseny képes legyen s fenntarthassa függetlenségét és önállóságát. Azért ültetett el egy kis mustár magot, hogy az 100 esztendő alatt terebélyes fává nőjön.

Azonban a nagy Vay József nem gondolt és az ő korában nem is gondolhatott arra, hogy lesz idő, a midőn az emberek gőzzel és villannyal haladnak, hogy 100 esztendő alatt nemcsak egyszer, de kétszer is elő fog fordulni, hogy a főiskolának az ő tőkéjéből a főtiszteletű egyházkerület gondoskodása folytán előállott összegre égető szüksége lesz, hogy lesz idő, midőn a főiskolát nem a külviharok teszik tönkre, hanem a versenyképesség hiánya, hogy nem támadások folytán fog elveszni, hanem, mint egyszerűen keletkező új iskolákkal versenyezni nem képes intézet felett napirendre tér a világ. Ha ő ezt előre láthatta volna: bizonyára nemcsak egyszer engedte volna meg, hogy a főiskola az ő alapítványához hozzá nyúlhasson, hanem mindannyiszor, valahányszor a főiskolának arra olyan égető szüksége van, mint a milyen volt a 60 év elteltével és mint a milyen van jelenleg.

Előre bocsátottuk, hogy ezen terv keresztülvitele, ha az alapítványlevél betűjével nem is, de szellemével megegyezik. A nagy nevű alapító alapítvány-levélének 10-ik pontjában megengedi azt, hogy az alapítvány fele bizonyos időben, az alapítványlevél szerint 60 esztendő múlva, ha az iskola viszonyai úgy kívánják, megnyittassék, de akkor újabb 60 esztendeig tőkésítendő a megmaradott fele rész; nem idegenkedik tehát az alapító levél attól, hogy az alapítvány a 100 esztendőn belül is segélyére legyen a főiskolának, csak hogy akkor a tőkésítendő összeget tovább kívánja kamatoztatni.

Ugyanezt teszi a jelenleg tárgyalás alatt levő indítvány is a kiszakítandó 100,000 frttal. Azzal a különbséggel, hogy míg az alapító levél szerint a még hátralevő 35. év elteltével az egész alapítvány megnyittatván, megszűnik az a főiskola jövőre szükségleteinek forrása lenni: addig ezen terv szerint ezen alapítvány az idők végéig fennmaradván, minden 12. mondjuk 14 esztendőben új jövedelem forrása lesz a főiskolának; a meg-megújuló nagyobb szükséglettel szemben a nagy Vay József hatalmas alkotása lesz a főiskola mecnsvára.

Mi azt hisszük, hogy ha a kérdést így fogjuk fel, nem sértettük meg, sőt megértettük a nagy alapító szellemét.

Mint a fennebb kimutatott számadatokból kitűnik, a törzs-fizetéseknek az egész vonalon való rendezése a Vay Mocsáry-alapítványnak az előadott módon való megnyitásával azonnal és egyszerre életbe léptethető.

A korpótlék rendezésére szükséges 11,130 korona nézetünk szerint az Igazgató-tanács jegyzőkönyvében megjelölt második segély forrás t. i. pénzügyi művelet által lenne legkönnyebben elérhető. Ugyanis, mint tudjuk az egyetemes konvent a közalap tőkéit a földhitel-intézetnél 4%-al gyümölcsözteti.

Kérje föl a főtiszteletű egyházkerület az egyetemes Konventet, hogy tőke pénzeiből adjon, szintén 4%-os kamatozás mellett a sárospataki főiskolának 300,000 frtot kölcsön, mely kölcsön összeget a főiskola összes ingatlanaira leendő bekebelezéssel legalább is biztosítana annyira, mint a milyen biztonságban van a földhitel-intézetnél.

Ezt a tőkeösszeget kisebb részletekben a főiskola átlag 7%-al könnyű szerrel el tudná helyezni, a mi által 3%-os kamatkülönbözet, számszerint 9000 forint állana elő. A többször említett kimutatás szerint a korpótlékok életbeléptetésére 11,130 korona, vagy ha ahhoz még a tornatanár és ének-tanár fizetés-javítására is számítunk valamit, ke-rekszámban 12,000 korona, vagyis 6000 frt szükséges. A 300,000 frt kölcsön 3%-os kamat különb-

* Közölve van a Vay-Mocsáry alapítvány levél a „Sárospataki Lapok” 1889. évf. 107. lapján. Szerk.

ségéből ezen 6000 frt levonattván, a tőke is törleszthető lenne évenként 3000 forinttal.

Ilyen pénzügyi művelettel nagyobb rázkódás nélkül keresztülvihető a korpótlékok rendezése is.

Igaz, hogy a konvent eddig még tőkepenzeit egyedül csak a magyar földhitel-intézetnél helyezte el, azonban annak, hogy eddigi rendszerén változtatván, segítsen főiskolánkon, semmi féle törvényes akadálya nincs, sőt *ellenkezőleg az egyházi törvény 498-ik §-a az egyetemes egyház hivatásává teszi azt, hogy törekedjék újabb segély forrásokat nyitni az iskola fentartó testületeknek, hogy ezek a tanári fizetések rendezését foganatba vehessék.*

Ha azonban az egyetemes konvent ezen kérelmünket mereven megtagadná, akkor a korpótlékok emelkedésének teljes életbeléptetésével várunk kell addig, míg a sárospataki ingatlan birtok a telekkönyvek rendezése folytán hitelképesse lesz és ily nemű jelzálogkölcsonnek biztosítékául szolgálhat, a mi tekintettel arra, hogy a telekkönyvi betét-szerkesztés Sárospatakon már folyamatban van: legfőlebb két évet vesz igénybe.

Erre a nem várt esetre azonban indítványozzuk, hogy a nagytiszt. Igazgató tanács eddig is, míg a korpótlékok ezen endszere az egész vonalon életbeléptethető lenne, léptesse azt életbe azon 5-ik korpótlékot élvező legidősebb tanárookra nézve, a kik a törvényben nekik adott joguknál fogva nyugdíjba kíváncznak.

Ez által a főiskola költségvetése legkevésbé sem lesz megzavarva, mert habár az ilyen nyugdíjba vonuló tanárnak jelenleg élvezett 500 frt korpótléka helyett a fölemelt 1000 frt. adatik is ki egy esztendőre: az bőven visszatérül az által, hogy a nyugdíjba vonuló tanár helyett olyan új tanár választatik, a ki korpótlékot egyáltalán nem fog élvezni.

Az Igazgató-tanács tárgyalás alatt levő jegyzőkönyvében még megemlített jövedelmi források: jelesül a 3 év múlva visszakerülő királyhegyi szőlő és majdan beültetendő újabb szőlő jövedelme ma még ki nem számítható és ámbár ezek is fogják gyarapítani annak idején a főiskola jövedelmét: azt mi a mai napon még a számítás alapjául nem kívánjuk fölvenni, mert hiszen azokat az iskola fokozódó dologi kiadásai bizonyára fel fogják emészteni, főleg ha figyelembe vesszük azt, hogy a főiskola bérleti szerződése lejártával a haszonbérlok által, a szerződések alapján eszközölt beruházások visszatérítése is tekintélyes összeggel fogja a főiskolát annak idején megterhelni.

Ezekben teszünk eleget megbízásunknak.

Kelt Sárospatakon, a főiskolai gazdasági választmány, 1900. szeptember 23-án tartott ülésében.

Debreczeni Bertalan,
h. gazdasági vál. elnök.

Szánthó Gyula,
gazdasági választ. jegyző.

/. Melléklet I. Akadémia.

		M a i			F e l e m e l t			E m e l k e d é s			A tanári nyugdíj-intézetbe a főiskola által fizetett összeg emelkedése		
		lakbér és fizetés	korpót. fizetés	összes.	lakbér és fizetés	korpót. fizetés	összes.	fizetés	korpótlék	összesen	fizetés után	korpót. után	összes.
k o r o n a													
1	Szinyei Gerzson . . .	3200	1000	4200	4000	2000	6000	800	1000	1800	40	50	90
2	Radácsi György . . .	3200	1000	4200	4000	2000	6000	800	1000	1800	40	50	90
3	Szánthó Gyula . . .	3200	1000	4200	4000	2000	6000	800	1000	1800	40	50	90
4	Ballagi Géza . . .	3200	1000	4200	4000	2000	6000	800	1000	1800	40	50	90
5	Finkey József . . .	3200	600	3800	4000	1000	5000	800	400	1200	40	20	60
6	Zsindely István . . .	3200	200	3400	4000	200	4200	800	—	800	40	—	40
7	Székely György . . .	3200	200	3400	4000	200	4200	800	—	800	40	—	40
8	Finkey Ferencz . . .	3200	200	3400	4000	200	4200	800	—	800	40	—	40
9	Tüdős István . . .	3200	200	3400	4000	200	4200	800	—	800	40	—	40
10	Meczner Sándor . . .	3200	200	3400	4000	200	4200	800	—	800	40	—	40
11	Novák Lajos . . .	3200	600	3800	4000	1000	5000	800	400	1200	40	20	60
12	Illyefalvi Vitéz Géza . . .	3200	—	3200	4000	—	4000	800	—	800	40	—	40
13	Szabó Sándor . . .	3200	—	3200	4000	—	4000	800	—	800	40	—	40
14	Egy új th. tan. Rohoska J. . .	3200	—	3200	4000	—	4000	800	—	800	40	—	40
15	Egy új theol. tanár . . .	3200	—	3200	4000	—	4000	800	—	800	40	—	40
	Összesen . . .	—	—	—	—	—	—	12000	4800	16800	600	240	840

II.

Gymnasium.

		M a i			F e l e m e l t			E m e l k e d é s			A tanári nyugdíj-intézetbe a főiskola által fizetett összeg emelkedése		
		lakbér és fizetés	korpót.	összes.	lakbér és fizetés	korpót.	összes.	fizetés	korpótlék	összesen	fizetés után	korpót. után	összes.
		k o r o n a											
1	Szivos Mihály . . .	2800	1000	3800	3000	2000	5000	200	1000	1200	10	50	60
2	Szinyei Endre . . .	2800	1000	3800	3000	2000	5000	200	1000	1200	10	50	60
3	Buza János . . .	2800	1000	3800	3000	2000	5000	200	1000	1200	10	50	60
4	Zsoldos Benő . . .	2800	1000	3800	3000	2000	5000	200	1000	1200	10	50	60
5	Maklár Pap Miklós .	2800	1000	3800	3000	2000	5000	200	1000	1200	10	50	60
6	Kovácsy Sándor . .	2800	800	3600	3000	1400	4400	200	600	800	10	30	40
7	Rác Lajos . . .	2800	400	3200	3000	600	3600	200	200	400	10	10	20
8	Ellend József . . .	2800	200	3000	3000	200	3200	200	—	200	10	—	10
9	Csontos József . . .	2800	200	3000	3000	200	3200	200	—	200	10	—	10
10	Mitrovics Gyula . .	2800	—	2800	3000	—	3000	200	—	200	10	—	10
11	Domby László . . .	2800	—	2800	3000	—	3000	200	—	200	10	—	10
12	Egy új tanár Zombory A.	2800	—	2800	3000	—	3000	200	—	200	10	—	10
13	Egy új tanár Novák S.	2800	—	2800	3000	—	3000	200	—	200	10	—	10
	Összesen . . .	—	—	—	—	—	—	2600	5800	8400	130	290	420
	Akadémiai tanárok .	—	—	—	—	—	—	12000	4800	16800	600	240	840
	Összes emelkedés .	—	—	—	—	—	—	14600	10600	25200	730	530	1260

ISKOLAI ÜGY.

Az „Egyetértés“ és „a theológiai fakultások“ kérdése.

(I.)

A magyar napi sajtó egyik legelőkelőbb képviselője az „Egyetértés“. Ennek hasábjain ez év szeptember 23-án „b“ jegy alatt az alábbi cikk jelent meg, a melyet ez alkalommal egész terjedelmében közlünk, hogy azután észrevételeinket a következő számban adjuk közre, mint olyanokat, a melyek a *vagy-vagy*-ot állítandják előtérbe.

Az „Egyetértés“ cikke ez:

Abban különbség nélkül mindenki egyetért, hogy a hazai felekezetek papjainak készütsége közérdek. Abban is egyetért velünk — hisszük — mindenki, hogy ez a képzettség a felekezeten kívüli tudomány törzséből nőjön ki. Más szóval, a papi készütségnek harmoniában kell állni a polgárok műveltségével.

E két feltétel alatt szívesen belemegyünk abba a vitába, mely Wlassics ismert ballon d'essai-je óta mind sűrűbben kezdi foglalkoztatni a közvéleményt. Ma még csak az érdekelt körök, felekezetek és egyetemre kívánczó városok hallatják ugyan e részben szavaikat, de előrelátható, hogy az ebbeli törekvések mind szélesebb körre fognak terjedni s nemsokára a kormány valamely elhatározását is maguk után fogják vonni.

Itt van hát az ideje, hogy ezen a semleges területen megvilágosíttassék az ügy s kijelöltesse az az elvek, melyek — nézetünk szerint — a döntésnek irányt adnak.

A helyzet ma az, hogy a hány felekezetünk van, mind elégedetlen papjainak kiképzésével. Legelégedetlenebbek vagyunk azonban mi, kik a mai papi képzésnek az ország egységes érdekével ellentétben állását napról-napra mind jobban érezzük.

Mi hozta felszínre a felekezeti érdekeknek az országos érdekek mellett való versenyre bocsátását, ama mind szélesebb hullámokat verni kezdő véleménykifejezéseket, melyek a papságnak egyéb köztényezőik mellett való kiváló számbavételét sürgetik, ezuttal nem kutatjuk. A közreható politikai okok mérlegelésébe nem bocsátkozunk, mert rövidebb az egyházpolitikai törvények megalkotása óta eltelt idő, semhogy e törvények hatását, a nemzettestben előidézett ujjaalakulást s ennek következtében az előállható gondolat- és érzelmbeli változásokat az ítélet meghozatalára szükséges alappossággal tárgyalhassuk.

Ép ennek a mondott időnek rövidege miatt csak egy, minden kételyt kizáró tiltó szavunk lehet egész általánosságban az ügyszó, az a szavunk, hogy az egyházpolitikai törvényeket megtámadni, a revíziót zászlajára irt törekvéseket elősegíteni ne engedjük. Elő fog-e valamikor állani a revízió szüksége, azt ma nem keressük. Elméletileg megengedhetőnek véljük ugyan e törvényeknek, mint általában minden törvénynek, módosítását. De míg a módosítás szükségét a nemzet egyeteme nemcsak nem sürgeti, de még csak nem is emlegeti, a törvény által érintett felekezeti érdekeket, még ha olyan hangosan nyilatkozzanak is, mint ez egyik, és pedig legnagyobb felekezetünk részéről, nem ugyan hivatalból, nem is legelismertebb tekintélyei részéről, hanem másod kézből, s itt is nyilván kimutatható politikai okokból történik, az ország egyetemes érdekére nézve mérvadóknak nem tekinthetjük.

Mentől jobban át engedik hát magokat egyik-másik felekezet papjai a zavarosban halászni készülő politikai érdekek eszközéül, annál erősebben hangsúlyozzuk, hogy a papok készütségével és műveltségével az ország egyetemes érdekére való tekintettel elégedettek nem lehetünk.

Ugyanez a következtetés vezet át a helyzet javításának megítélésére, arra a módra, melyet fönt említettünk, hogy a papi képzésnek a tudományban s nem

egyedül az illető felekezet theológiájában való erősítést tartjuk ma a teendők sorában elsőnek.

A felekezeti theologia szétválaszt bennünket. Az, hogy művelésének nagyobb szüksége hangoztatik s nétan keresztül is vitetik, az országnak a mainál még nagyobb megosztását idézheti elő. Az meg, hogy mindegyik ugyanabban az ügyben az abszolút igazság nevében beszél, az igazság egységének hitét rendíti meg. Semmi áron bele nem egyeznénk abba, hogy ennek, illetőleg ezeknek a különböző felekezeti theológiáknak kultiválásába az állam nyújtson segédkezet, mindaddig, míg meggyőződést nem szereztünk arról, hogy a valamennyiünket egyesítő igazság a haza történelméből, a magyar jogból, az embernevelésből szereshető tanulság minden papi kandidátusban úgy meg nem erősödött, hogy rajta semmiféle széthúzó doktrína, nevezék azt bar theológiának, erőt ne vehessen.

A papi képzettség emelésének azt a módját tehát, mely alkotmányunk visszaállításának mézes heteiben, báró Eötvös József ismert javaslatában felbukkant, ma vészes kísérletnek tartanók. Akkor Deák toleráns világfelfogása állt őrt a mindig kényes vallási és felekezeti kérdések tekintetében. Akkor épen báró Eötvösnek a népoktatásról szóló 1868-iki törvénye lehelte azt a szellemet, hogy az oktatás-nevelés ideálja a községi élet közreműködésével építtessék föl.

Hol van ma az a felfogás, mely a községet erre a feladatra képesnek tartotta? Hol van Deák felfogása s a legutolsó nagy beszédében kifejezést nyert felekezetközi békének biztosítéka? Nincs sehol. Tikkasztó szelek fúnak Hungaria széles téerein, s aszálylyal fenyegetik a polgári békés szellem alkotásait. Ily viszonyok közt az állam sem teheti, hogy hozzájáruljon akár csak javaslattal is a tisztán felekezeti s polgári műveltségben szűkölködő papi képzés felkarolásához.

Teljesen békés időben is megfontolásra való, hogy célszerű-e a magukat abszolút igazságként hirdető, mind a mellett a relativ igazság egy szemernyi magvára sem jutó, de örök vitákból álló theológiára irányítani az ország figyelmét oly alkotással, mely a tudományosság legfőbb helyén, az egyetemen akarná elfoglalni székét. A mienkhez hasonló válságos időben pedig, a mellett, hogy merő természetlen pénzpocséklás, s így a nemzet vérének elvonása, egyuttal katedraszerű megörökítése az üres vitáknak s a hasznos munkának sírásója.

Önálló theológiai fakultások szervezése helyett célszerűbbnek s jelen viszonyaink között egyetlen elfogadható módnak ajánlkozik a papi képzés olyan emelése, mely tényleg Kolozsvárott a kegyesrendi tanárképző és gyakorló iskolának és a református theológiai főiskolának az ottani állami egyetemmel való kapcsolatban jön létre. Ugy a kegyesrendiek, mint a reformátusok maguk szervezték, maguk tartják fenn nevezetes költséggel intézeteiket. Az intézetek hallgatói pedig az egyetem bölcsészeti s részben jogi fakultásán előadásokat hallgathatnak. Wlassics 1895. április 18-án kelt rendelete lehetővé tette, hogy a ref. főiskola hallgatói a filozófiai karon heti tíz órával az egyetemi hallgatókat megillető jogokban részesüljenek, annak idején filozófiai doktorátust szerezzenek, azok a theológusok pedig, a kik tanári oklevelet akarnak szerezni, az egyetemen még két évet kötelesek tölteni.

Ez a határ, a melyen belül kell maradni ma az állami beavatkozásnak a felekezeti theológiák ügyeibe. De hogy a theológiai főiskola fakultása beleolvasszassék bármelyik egyetembe, annak — noha ily terv is merült fel — ellene kell állni. Ne szaporítsuk az állam

és felekezetek kötelékeit. A vallás mindenkinek, következkép a felekezeteknek is egyéni dolga. Az állam feladata e tekintetben csak az lehet, hogy kellő módot nyújtson a papok képzésének tudományos tartalmára. De magát a papi képzést a mint nem irányíthatja, úgy költségeit sem lehet viselnie. Nem kell hitet költeni az iránt, hogy állami érdek volna a legbensőbb vallásos érzelmek, s az ezekért szervezett különféle theológiák budgetszerű szabályozása. Olaszország a nemzeti egység megalkotásakor rögtön törvényt hozott az állami egyetemek theológiai fakultásainak megszüntetésére. Pedig ott csak a r. kath. theotógiai fakultásokról volt szó. Gondolatnak is szörnyű, hogy Magyarországon most szerveztessék 5—6 fakultás ugyanannyi felekezet számára! Az 1848. évi XX. t. cz. 3. §-át is »a részletes alkalmazásban« okvetlenül a fejtegetett értelemben valóstítottuk volna meg.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Az a.-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése.

Az alsó-borsodi egyházmegye f. évi szept. hó 5. tartotta meg őszi közgyűlését Miskolcon, a leánynevelő intézet nagy termében, Tóth Dániel esperes és Báró Vay Elemér egyházmegyei gondnok elnöklete alatt. A szokásos formák közt megnyitott gyűlésnek első tárgya a nagy érdeklődéssel hallgatott esperesi jelentés volt, mely a lefolyt egyházi felévben, egyházmegyéink szellemi- és anyagi állapotának és az esperesi hivatal körében elintézett ügyeknek hűséges beszámolója lévén, egyebek közt arról a bonyolult helyzetről is megemlékezik, mely a országos gyámintézeti járulékok megállapításánál a miatt állott elő, hogy a végrehajtó bizottság megadózhatni kívánja a congrua által származott jövedelem-különbözetet is.

Ugy hiszem, nem lesz érdektelen, ha az esperes-jelentés idevonatkozó részét szóról-szóra közlöm, a mint következik: »Tavaszi közgyűlésünk alkalmával azt jelentettem, hogy a folyó 1900. évi gyámintézeti járulékokról általam készített „Kimutatás“, mely koronákban számítva 3149 korona 52 fillér, március 23-án két példányban az ország. gyámintézeti végrehajtó bizottsághoz jóváhagyás végett felküldetett s jegyzőkönyvünkben, mint az előző években, ki fog nyomtatni. A »Kimutatás« azonban május havában visszaküldetett azzal az utasítással, hogy miután az egyetemes konvent f. évi ápril. 24-én tartott ülésének azon határozata értelmében, hogy a lelkészi fizetések állami kiegészítése fejében már az 1899. évben és folyó évben kiutalt vagy kiutalandó segélyösszegek után járó 10% belépési járulék és 2% tagdíj a folyó 1900. évi »Kimutatás«-ba felveendő, június 1-re két példányban felküldessek.

A végrehajtó bizottságnak ezt a határozatát vévén, — előttem is — az a kérdés merült fel, hogy 1. a 10% belépési járulék és a 2½% tagdíj csak azon lelkészekre vetessék-e ki pótlólag, a kik a gyámintézeti pénztárba ez ideig 600 forintnál s illetőleg 1200 koronánál kevesebbet fizettek, a melynek természetes követelése lenne aztán az, hogy a kik a »Jelentőívek« nyomán 600 frtnál s illetőleg 1200 koronánál többet fizettek eddig, azoknak az évi járuléka s tagdíja megfelelőleg leszállíttassék, egy szóval, hogy minden lelkész, a kinek a fizetése állami kiegészítés folytán 600 frt s illetőleg 1200 kor. lett, ennyi után fizessen a gyámintézetbe is, sem többet, sem kevesebbet;

— vagy 2. tekintet nélkül arra, hogy eddig a »Jelentő-ívek« nyomán mennyit fizetett egyik-másik lelkész, most az eddig fizetett összeghez még az általa nyert állami kiegészítési összeg után vetessék ki a 10% belépési járulék és 2½% tagdíj? E tekintetben kérdést intézték azokhoz, a kik vezetik ezt az ügyet. Egymással ellenkező feleletet adtak. A konventi jegyzőkönyv is, melyet jun. hó 25 én kaptam, csakugyan azt mondja, a mit fentebb már említettem, s így semmi határozott utasítást nem ad; sőt inkább a 2-ik feltevéshez látszik hajolni, elrendelvé, hogy »az állami kiegészítési összeg után vetessék ki a 10% belépési járulék s a 2½% tagdíj« — pedig hát a mi egyházmegyénkben a 600 frtig való kiegészítés végett felterjesztett 14 egyház közül csak 5 egyház lelkésze fizetett a gyámintézetbe a »Jelentő-ívek« nyomán 600 frtnal kevesebbet, 8 egyház lelkésze pedig többet. Ily körülmények között jun. hó 30-án megírtam a gyámintézeti végrehajtó bizottságnak, hogy az én meggyőződésem szerint, az általam márc. hóban felküldött »Kimutatás«-t ez idő szerint megváltoztatni teljes lehetetlenség. Alsó-Borsodban ugyanis a konvent által 14 egyház számára van állami segély megállapítva, de a cultusminiszter által egyetlen-egy egyh. segélye sincs véglegesen megerősítve. Ezen 14 lelkész az 1899. évre eső összeg $\frac{2}{3}$ -ad részét kapta még ki ez ideig. Hát aztán már most kivesssem én arra a lelkészre, a ki csak a múlt 1899. évi segélyösszegének $\frac{2}{3}$ ad részét kapta meg a mai napig, kivesssem az 1899/1900. évre eső egész összeg után a belépési járulékot és tagdíjat és pedig a fentebb említett két kulcs egyike vagy másika szerint, a melyek egyikének, vagy másikának az alkalmazásánál több, mint 300 korona különbség van; kivesssem a konvent által megállapított összeg után; s azután ha a cultusminiszter egyik vagy másik összeget lejjebb szállítja, vagy felebb emeli, megint a szerint helyesbítsem; hiszen ez csak összezavarná az egész dolgot, s a bizonytalanság által oda vezetne, a mitől eddig mentek voltunk, hogy hátralekaink lennének. Ennél fogva tehát azzal a kérelemmel fordultam az országos gyámintézet végrehajtó bizottságához, hogy a kongrua-ügyből származó helyesbítések alkalmazását, az 1901-ik évi »Kimutatás« idejére halasztván, az általam f. év március havában e folyó 1900. évről felterjesztett »Kimutatás« megerősíteni méltóztassék. Ezen felterjesztésemre, melyet, mint említettem, folyó év jun. hó 30-án tettem, mindezideig — szept. 5-ig. — semminemű helybehagyó vagy elutasító válasz az országos gyámintézeti végrehajtó bizottságtól hozzám nem érkezett; pedig hát kevesebb, mint két hónap választ már el attól az időtől, a midőn a múlt évi convent határozata szerint, — az évi járulékoknak be kell fizettetniök.

Majd ugyancsak az esperesi jelentés, néhai Kodi Benjámint, volt ládaházi lelkésztársunk emlékének szentel meghatóan szép sorokat, kinek áldásos működése a Sárospataki Lapok hasábjain is méltatva volt annak idejében; közgyűlésünk azzal kívánta a jó pásztor áldásos emlékezetét köztünk fentartani, hogy nevét jegyzőkönyvileg örököltette meg. Ugyancsak kegyeletos szavakkal emlékezett meg tanítói karunk két halottjáról: Kovács István h. csabai és Fűrj Lajos, nyugalmazott, e. lövő tanítókról, kik mindketten híven s becsülettel megfutott pályáról szólítottak el, hogy a hiv szolgáltnak megígért jutalmat a nagy Mester kezéből elvehessék.

Tanítókül beerősítették: Buday Elemér H.-Csabára, Mohácsy Bálint Tisza-Valkra; Kerekes Zsigmond ifj. atyánkfia pedig s. lelkészeink közé bekebelezetett.

A tulajdonképeni tárgyalás a scontróban levő ügyek lebonyolításával vette kezdetét s ilyenek meg lehetős számmal vannak minden gyűlésünkön és pedig leginkább a 15 kros tanítói nyugdíjpótlékot illető hátralekók miatt. Még mindig vannak olyan boldog reményben élő egyházak, melyek ezen immár permanens adónak komolyságában nem hisznek.

Tárgyaltattott az egyház ker. leánynövelde fejlesztésére vonatkozó »Emlékirat« és a tornai »Indítvány.« Egyházmegyénknek e tárgyban a főt. egyházkerületre felterjesztett véleményes javaslata az, hogy fontos felekezeti érdekek és a gyakorlati szükség követelményei immár halaszthatatlan kötelességünké teszik, miszerint kerületünk ez egyetlen leánynövelő-intézete már a legközelebbi jövőben VI. oszt. felső fokú leánysiskolává alakíttassék; ugy azonban, hogy a felállítandó V. és VI. osztályok a »Tanítónő képezde« I—II. o. gyanánt szerveztessenek addig is, míg a tanítónő-képezde mind a négy osztálya felállítható lészen. A költségvetésben mutatkozó 3600 korona hiány elenyésztezése érdekében a magyarországi ev. ref. egyházak részére eddig utalványozott államsegély oly mérvű felemeltetésének eszközését javasolja egyházmegyénk, hogy abból kulturális szükségleteink — azok között a szóban levő költségvetési hiány is — fedezhetők legyenek; valamint a szent cél érdekében lelkészeink, tanítóink, tehetősebb híveink adakozásra hívassanak fel felsőbb hatóságaink által.

Igen életrevaló eszmét pendített meg egyik lelkésztársunk, ki a már napi rendben levő tanító hiány megszüntetése céljából a saját egyházában ugy akar eljárni, hogy a tanítói díjlevélben a kántori fizetést elválasztván a tanítói fizetéstől; ez utóbbit öhajítja államsegélylyel 800 koronára felemeltetni, a kántori díjból aztán az egyház »háziilag« gondoskodnék a kántori teendőik ellátásáról (a mi hallgatólagosan azt foglalja magában, hogy a kántori díjat az egyház a maga részéről, az államsegélylyel kiegészített tanítói fizetéshez csatolja s ekként a tanító megélhetését kellőkép biztosítja), s ilyen értelemben kéri betérjesztendő díjlevelét jóváhagyni s megerősítésre ajánlani. Közgyűlésünk ezen eljárást nem találván eléggé »egyeneknek« a tervezett khárta módosítást nem engedélyezi; hanem az eszme életrevalóságát elismervén, felterjesztést intéz egyházkerületünkhöz, hogy a konvent utján megállapodás létesíttessék az iránt, hogy a kántori fizetések általában választassanak el a tanítói fizetésektől, s csakis ez utóbbiak vétessenek figyelembe az államsegélylyel való kiegészítésnél.

Hosszas és mélyre ható vitát és bizonyos mérvű lehangoltságot idézett elő az egi lelkész azon jelentése, hogy a folyó évi ápril. hóban a két protestáns konvent által megújított és szabályozott u. n. »Egyezség« alapján, a miskolci ág. ev. lelkész, az Egerben lakó ág. hitv. evangélikus hívek és gyermekek részére, ottani lelkészünkől az eddigi gyakorlattól eltérő szolgálatokat követel, valamint az egi ág. hívek egyh. adóját a miskolci ág. ev. egyház pénztárába követeli befizettetni. Jól jegyezte meg a konvent akkori tudósítója épen a Sárospataki Lapokban, hogy vajha ez az Egyezség a két protestáns egyház közötti békéltetésnek forrásává ne válne! Ime az elszomorító bizonyosság. A szépen fejlődő mustárfa gyökerét emészteni kezdi a »vermis egoismi«! Az egi lutheránusok jól érezték magukat a közös háztartásban s ennek a jó viszonyoknak akarja végét vetni a »mater ecclesia« lelkésze az »Egyezség« tülhajtásával. Közgyűlésünk az »Egyezség« ama kifejezett rendelkezése szerint, hogy az előbbi állapotok fentartandók: határo-

zatilag kimondta, hogy az egri ref. lelkész sem külön szolgálatot teljesíteni az egri ágostai hitvallásuaknak, sem pedig az általuk fizetett egyházi adó felét Miskolcra beszolgáltatni nem köteles. Ha ezen rendelkezésnek nem hajlandók ágostai testvéreink magukat alávetni: szabadságukban áll egyházunk közönségéből kiválniok. Ezen határozat az egyházkerület elé terjesztetett.

Sok ügyes bajos dolog nyert még elintézést; ezek azonban egyházmegyénknek inkább házi ügyei s így a közönség előtt nem is említtem. De nem lennék hű az igazsághoz, ha elhallgatnám, hogy ez alkalommal is 4 bírósági, egy fegyelmi ügyet tárgyalt le bíróságunk; egy ügy pedig még az időszaki tanácsot fogja foglalkoztatni.

Jövő tavaszi gyűlésünk Dorogmán fog megtartatni.

Szalóczy Pál.

Tisza Kálmán beszéde a dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai gyűlésén.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Legjobbnek tartottam volna nem rabolni meg a közgyűlés idejét elnöki beszédek tartásával; de mint már a legutóbbi márcziusi közgyűlés alkalmával, úgy ma is olyanok a viszonyok, hogy ehhez ragaszkodnom: nem lehet. Igyekezni fogok, hogy rövid legyek, és fölszólalásom annyiival inkább is rövid lehet, mert főtiszteletű püspök urunk jelentésében kiterjeszkedve a felekezetek közötti viszonyokra is, igaz keresztyén szeretettel, türelemmel, de egyuttal határozottsággal jelezte teendőinket a fennálló viszonyok között.

A folyó évi márcziusi közgyűlés kezdetén jeleztem, hogy a *reakzionárius áramlatok a külföldről hozánk is kezdenek áthatolni*, s ez azóta még nagyobb mértékben történt.

Nem régen hallottunk, különben általam minden irányban tisztelt férfaktól oly beszédeket, a melyek a múlt sötét századok szellemét árulták el. Ezekkel szemben meg kell tartanunk higgadtságunkat, nyugalomunkat, de az ily törekvéseket minden alkalommal erősen vissza kell utasítani, és talán ha hitfeleink körében ezek minden irányban elterjednek, még oda is hathatnak, hogy ezekben a hitbuzgóságot, a lelkesedést elevenebbé, tevékenyebbé alkossák, ha pedig ezen beszédek ezen irányzata jobban terjedve vagy tettlegességre vezetnének, vagy izgatássá fajulnának: az állami hatalomnak is közbe kell lépnie, mert hisz annak egyik legszentebb feladata a felekezetek közti békét az országban megvédeni. Azonban, midőn ezen ultramontán törekvésekkel szemben állást foglalunk, nagyon vigyáznunk kell arra, *hogy senkise hihesse, hogy egyáltalában a katolicizmus s katolikus honpolgáraink ellenében foglaltunk állást*. Hiszen a történelem tanúsítja, hogy századokon keresztül az egyházunk életének is, de ezáltal a magyar állam biztonságának is kivívásában mindig együtt működünk.

Régebben voltak ultramontánok, a kik felekezetünket is üldözték és a történelem tanúsítja ismét, hogy még a békésebb időkben is, úgy 1790—91-ben, mint a 40-es évek törvényhozásában azt, hogy a békekötéseken nyugvó jogaink, ha nem is teljességben, de oly mértékben valóban életbe léptek, hogy elég volt egyházunk fennmaradására és felvirágzására: saját buzgalmonkon kívül jó katolikus, de nem ultramontán hazafitársainknak köszönhetjük, sőt a legutóbbi időben is, midőn az abszolút hatalom önkormányzati jogainknak megsemmisítése után akarta egyházunkat, ha nem is

talán megsemmisíteni, de megbénítani, hitfeleinknek ez országban mindenütt kifejtett, igazán bámulatra méltó lelkesedésén és áldozatkészségén kívül épen annak is köszönhetjük, hogy a bajoktól menekültünk, mert a katolikusok jó hazafiak is mellettünk állottak.

Ha valaha, úgy most van szükség arra, nemcsak felekezetünkért, de még inkább hazánkért. Aztán mindnyájunknak, felekezeti különbség nélkül közös érdeke, hogy a *mostani sötét áramlatokkal szembe álljunk és így azoknak terjedését mentől előbb teljesen megakadályozzuk*.

A jelzett jelenségek szomorúak, de mégis azt mondom ma is, hogy a főveszedelem ránk nézve nem ezektől jöhet. A legnagyobb veszedelem az, a mi törvénnyel meg nem gátolhatólag, a nyugalom örve alatt az által történik: ha hittársainkat elcsábítani igyekeznek. Ez ellen már csak mi magunk védelmezhetjük magunkat. Ne vitatkozzunk folyvást a felett, mi az a belmissió, hanem életbe kell léptetni. Tegyük meg mindent, a mit tehetünk ezen fogalom alatt; tegye meg kötelességét a lelkész, a presbyter az egyes egyházban; az egyháztestületek fejei pedig tegyék meg hasonlóan azt, a mit az ő látogatásaik alkalmával tenni lehet. És mert nem lehet tagadni, hogy a szegénység nagy támaszt nyújt a csábítóknak, igyekezzünk különösen az egyházhatóságok előjárói utjan minden erővel oda törekedni, hogy hitveinknek néhol valóban alig elbirható egyházi adóját mentől előbb a méltányos mértékre leszállíthassuk. Ha ezt meg tesszük, meggyőződés, hogy egyházunk a veszélyek közül diadalmasan fog kiemelkedni. Ezt hiszem, ezt óhajtom, ezért imádkozom mindenható Istenünkhöz!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Veskóy Zs. Jenő* miskolci ev. ref. főgimnáziumi nyugalmazott tanár szept. 24-én Székelyhídon, Biharmegyében hosszas szenvedés után meghalt. Onnan a r. kath. egyház köréből lépett át hozzánk s mint új tag, hosszú időn át jól érezte magát közöttünk, noha a „volt“ egyházát mindig a „mi nálunk“ jelzővel nevezte. Valamelyes befolyás azonban az utolsó időkben megháborította közöttünk lételét s tartózkodó volt protestáns voltában, a nélkül azonban, hogy ama befolyás elérte volna célját, azt t. i., hogy visszatérítette volna az egyedül üdvözítő körbe. Mint tanár gazdag és bő ismeretű volt: csak fegyelmezési erővel nem rendelkezett; mint ember: kedves és érdekes modorával hódított. Legyen áldott emlékezete!

— **Gróf Apponyi Albert** szeptember hó 23-ikán beszámolót tartott jászberényi választói előtt s egyebek között az ország vallásos viszonyairól is megemlékezett, a midőn így nyilatkozott: *... liberális úton (?) haladva lefogjuk csendesíteni a felekezeti surlódásokat ... Biztosítani fogjuk egyházaink törvénybe iktatott jogaiknak sértetlenségét és azon törekvéseiknek szabadságát, melyek hitéletük buzgóságának fokozására vonatkoznak, támogatni fogjuk őket nemzeti kultur-munkájokban és azon igényeikben, melyek alkotmányunk alapelveivel egyeznek, sőt azokból folynak, minők a (r.) katolikus autonómia létesülése (persze a r. katolikus püspökök terve szerint?!), a protestáns egyházak anyagi sorsának javítása: nem pakolunk olyan irányzatokkal, melyek ez alapelvekkel vagy egyáltalán az állam jogaival ellentétben állanak, melyeknek rúgója uralomvágy, mesterséges túlsúlyra-törekvés, burkolt politikai cél, gyűlölkedés vagy irigykedés: ezeket egyforma határozottsággal utasítjuk vissza bármely fele-*

kezelet vagy akár felekezeten kívüli táborból eredjenek. Ekép bizonyítjuk nemzetünknek a vallásos hitben és az azt megtestesítő egyházi életben rejülő pótolhatatlan erkölcsi és kulturális erőt és egyszersmind elhervaszthatjuk a rossz értelemben vett felekezetiességnak, annak, a mely békét bont és a nemzeti szolidaritást veszélyezteti, összes gyökér szálait, mert a hol igazi sérelem nincs, ott a mesterséges agitáció hamar elveszti talaját (vajjon a néppártra szól-e ez? . . . s ha igen? mennyi az a hamarnyi idő?!). . . Erre a beszédre az „Alkotmány” azt mondja, hogy az csak „politikai merengés,” a melyből ki fog s ki kell gyógyulnia Apponyinak az által, hogy a „nép-párt” zászlója alá fog szegődni, mert hát Apponyit ismerik ők, az ultramontanok, a kik látták őt „mikor, mint ifjú, Szent János szeretetének érzelmeivel állott a keresztfá alatt s fájdalommal tölt el, mikor a tanítványok és hívek együtt vannak, Tamás nincs közöttük.” Most Apponyi a Tamás, de hívő lesz, mihelyt a Molnár János úr reverendájába fogódzik!!

— **A miskolci ev. ref. főgimnázium** növendékeinek egy része, a mint értesültünk, szeptember 22-ikén Sárospatakon, Széphalmon és Borsibán volt tanulmány-úton. Sárospatakon a nevezett nap délutánján időztek 1/2-től 4-ig, a mely idő alatt megnézték a főiskolai gyűjteményeket, a várat s a várkertet, amazokat az illető szak-tanárok, emezt részben a hercegnek, részben a hercegi uradalom egyik tiszviselőjének vezetése mellett. . . . Hogy a sárospataki főiskola körében való eme rövid tartózkodásból volt-e valamelyes erkölcsi s szellemi hasznuk a látogatóknak: nem tudhatjuk; annyit azonban tudunk, hogy az e faja rövid „betekintések” nem alkalmasak sem a tanintézetek közötti jó viszonyok erősbitésére, mert csak futólagosak, felületesek, sem a tanulmány-utak céljának elérésére, mert a tanulmányozás lehetetlenné van téve. (S.)

— **Lelkészválasztások.** Az alsó-zempléni egyházmegyéhez tartozó vámosújfalui egyház hívei szept. 23-ikán választották meg néhai Kovács János utódját *Köröskényi István* beesi (ungi) lelkész személyében. A választás meghívás útján történt, dicséretére a gyülekezetnek s a meghívottnak! — A bódvai gyülekezet híveinek többsége (12 szóval) *Demeter Bertalan* s.-lelkészt, volt amerikai missionáriust választotta meg lelkésszé.

— **Egyházkerületi gyűlések.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ez évi közgyűlése november 3-ikán lesz Kolozsváron. — A dunamelléki kerület október 20—23. napjain fog gyűlésezni Budapesten.

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet** október 9-én tartja ez évi közgyűlését Hódmező-Vásárhelyen, a következő rendben október 9. napján: d. e. 8 órakor Istentisztelet az Ó-templomban, a hol *Zsigmond Sándor* lelkész-esperes, egyházkerületi főjegyző predikál. Ezután lesz az értekezleti közgyűlés a városháza gyűléstermében ilyen rendben: 1. Elnöki megnyitó. *Kiss Áron* püspöktől. 2. Az értekezleti közgyűlés üdvözlése és pedig a békésbáti ev. ref. egyházmegye nevében *Szabó János* lelkész-esperes által; a hódmező-vásárhelyi törvényhatóság részéről *Juhász Mihály* polgarmester által; az egyház nevében *Szeremley Sámuel* lelkész által. Válaszol gróf *Dégenfeld Schomberg József* egyházkerületi főgondnok, értekezleti világi elnök. 3. Az alapszabálytervezet megvitatása és ezen alapon az új alapszabály megállapítása. 4. A protestantismus védelmi eszközeiről felolvasás *Dr. Imre Józseftől*. 5. Az egyházi fegyelem gyakorlásáról szóló bizottsági javaslat. Előadó *Zsigmond Sándor*. 6. Az irodalmi szakosztály véleménye

egy „Magyar prot. politikai Napilap” tárgyában. Előadó: *Dr. Bartha Béla*. 7. A „Téli újság”-nak éveszaki lappá változtatása tárgyában, a békésbáti egyházmegyei „vallásos iratokat terjesztő egyesület” jelentése. 8. A tudományos theol. irodalom fellendítésére célzó indítványról bizottsági véleményes jelentés. 9. A tagok névsoráról s a pénztár állásáról jelentés, *Zsigmond Sándor* esperes-értekezleti pénztárnoktól. 10. Tisztség. Előzőleg október hó 8-án este 5 órakor előértekezlet a ref. egyháztanács termében.

— **Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobor** alapja javára, országos gyűjtés útján 1900. szeptember hó 15-ig 6410 korona 29 fillér gyűlt össze. *Bartha Zsigmond*, a szoborbizottság ellenőre, *Orbán Lajos*, a szobor-alap pénztárosa.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

ELADÓ

egy alig használt, igen szép hangú
5 változatú „HARMONIUM”
a Heő-papi énekkarnál 100 forintért.

Takaró László, karnagy.

Torony-órák

Palota-, városházi-, gyári- és lak-
tanya-órák berendezését a legelő-
nyösebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA

MÜLLER JÁNOS,

1-ső magyar óragyár, gőzerő berendezéssel

Budapest, VII., Kazinczy-utca 8.

Képes árjegyzékek és költségjegy-
zékek bérmentve. 3—

Az Athenaeumnál-megjelent:

<i>Petőfi Sándor</i> Összes Kőlteményei . . .	1 Kor.
<i>Ugyanaz</i> kötve	2 „
<i>Ugyanaz</i> Képes kiadás kötve	4 „
<i>Petőfi S.</i> Kőlteményeinek nagy képes dísz- kiadása 2 nagy kötetben. Diszkötésben	72 „
<i>Ugyanaz</i> 2 selyemkötésben	84 „
<i>Petőfi összes művei.</i> Kritikai kiadás 6 kö- tetben	38 „
<i>Ugyanaz</i> 6 díszkötésben	56 „

Megrendelhetők:

Trócsányi B. könyvkereskedésében
Sárospatakon.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Molnár Ferenc. „A hierarchia útja.” — Dr. T. I. „Az „Egyetértés” és „a theologiai fakultások” kérdése.” —
Nagy Béla. „Az evangyéliomi kegyességről.” — s. — „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.” —
i.—n. „Lelkészség-értekezleti közgyűlés Gömörben.” — „Vegetes közlemények.” — „Hirdetés.”

A hierarchia útja.

A róm. kath. egyház története gondolkozó emberek előtt nem egyéb, mint a papi hatalom szakadatlan opposíciója az eszmék szabadsága, a népjogok kiterjesztése ellen s hogy ebben a munkában mindig igen ügyesen és furfangosan tudta megválasztani az eszközöket, kihasználni a kínálkozó alkalmakat, arról a történet adatai szintén bizonyosságot tesznek. Egyszer a néppel ment a nép ellen, máskor a hatalmak jó indulatát játszotta ki a saját céljára, mely mindig ugyanaz volt; kiépíteni a hierarchia rendszerét olyan erősen és művésziiesen, hogy az mindenki által megbámultassék s a szabadabb szellem minden nyilvánulásainak sikeresen ellenállhasson. Mikor hatalmának tetőpontjára jutott, akkor arról, a mire eredetileg vállalkozott s a mit századokon át csalétek gyanánt használt: a nép szellemi- és anyagi érdekeinek ápolásáról teljesen megfeledkezett, a felett egész gondtalanul tekintett el; a népre nem volt többé szüksége, eldobta magát, mint egy kifacsart citromot. Mikor pedig külső hatalom, mely az állítólagos belsőnek is fedezésére szolgált, a szellem nyomása alatt meggyengült, kereste a világi fejedelmek szövetségét s egész vakmerőséggel a körülményeket tolván maga elé igazolásul, azokat, a kik érdekkörébe vonatni nem engedték magukat, hatalom szóval kárhoztatta, átok alá vetette. Eszköze a hatalmak szövetsége mellett az erőszak alkalmazása, a népre támaszkodásnál a tudatlanság terjesztése volt; ezen a két hamis bázison bilanszította magát, most egyik, majd másik oldalra hajolva, olykor nevetséges bohóc ugrásokat produkálva századokon keresztül. Ez volt kenye, ez volt élete, mindene.

S a róm. kath. egyház a maga római vagyis hierarchiai jellegével ma is ugyanaz, a mi régen volt s nem is lehet más, mert az nem fejlődésképes eszme, melynek a lelkek folytonos nemesítésében, az emberiség tökéletesítésében határozódik hivatása, hanem egy tökéletesnek állított s így változhatatlan, mozdíthatatlan rendszer, mely örök időkre egyetlen célul tűzte maga elé a tartalmilag kimeríthetetlen keresztyén eszmék s a világi előnyök felett való szabad rendelkezést, korlátlan egyedurasságot.

Am, ha ez a cél a keresztyénségben, eszményi szempontból tekintve, igaz, ha ennyi a multak tanulságai szerint is a keresztyén eszmék tartalmát örök időkre kimeríti, ha annak eléréséhez az egyetemes emberiség minden természetes, okos és valódi érdeke kötve van, akkor most a fejlődés menetében tagadhatatlanul a róm. kath. egyház Péter-hajója vezet s nemcsak jogosnak, de törvényesnek és igazságosnak is kell elismerni, mindazon nagyhangú demonstrációkat, szervezett agitációkat, a melyeket napjainkban a hierarchia s a vele szövetkezett ultramontán reakció sötét lovagjai a szabad eszmék ellen Európa-szerre rendeznek, megindítanak, egy hullámozó tengerre téven a felzaklatott szenvedélyekkel az egész vonalon a közéletet, melynek szeszélyesen kavargó örvényei közt azok az utak, melyeket követnek s a módok, eszközök, melyeket használatba vesznek, sok, felületesen gondolkozó egyén előtt már szinte észrevétlenül maradnak.

Nézzünk csak szemébe egy kissé mélyebben ennek a százados sírjából felkelt éjjeli kísértetnek, mely mint régen, úgy ma is ama kettős bázisra: a hatalmak szövetségére s a nép tudatlanságára helyezkedik el nagy kényelmesen, de a kettő közé be is ékeli magát, úgy, mint egy furfangosan szerencsés sorsjáték rendező, a ki két fél között a tiszta hasznót mindig a maga számára kaparja el. Biztosítja mind a kettőnek érdekeit, de felváltva egyiket a másik számára sorsolja ki folytonosan és soha sem az egyikkel sem a másikkal állandó, őszinte összeköttetése nincs: sőt a támogatottat azonnal eldobja magától, mihelyt az erejének tudatában a maga lábán járni s a saját eszével élni akarna. A kört hamarabb lehet négyesgöcsösi, mint a hierarchia gondolkozását és érzését egyik vagy másik fél érdekei mellett hosszabb időre állandóan biztosítani.

És mégis, milyen önmagába mindent felölelő, a más nyomokon járókat a közreműködésből teljesen kizáró, nagy munkásságokat akar kifejtetni és sokan mennyire felülnek hazug, egymást keresztező állításainak, üres, tartalmatlan hitegetéseinek.

Mind nagyobb nyomatékall halljuk napjainkban hangoztatni a róm. kath. egyház nagy népességét, hiveinek a többi felekezetekkel szemben tulnyomó számbeli többségét, azon a hierarchia által nyíltan

bevallott politikai célzattal, hogy minden országos ügy a kath. egyház, illetőleg az azt birláló klérus érdekeinek, világhatalmi céljainak megfelelőleg intéztessék el, az állami élet teljesen az ő izlésük és akaratuk szerint rendeztessék be s a más vallások meggyőződésben élők egyszer csak arra ébredjenek, hogy egy hivatalosan megalapított, hatalmi eszközökkel konstruált Mária országa az, a melyben élnek s nem, mint hitték, egy polgárainak minden jogát, szellemi- és anyagi érdekeit egyformán védő, egyenlően érvényre juttató állam. Hamis út, a melyen járnak, hamis mód és eszköz, a melylyel ismert céljaikat egy lépéső fokkal ismét közelebb akarják vinni a megvalósuláshoz. Az alkotmányos élet erőforrására, a többség akaratára hivatkoznak oktanul és jogtalanul azok, a kik az egyházi életben, ott a maguk kétségbevonhatlan és elidegeníthetlen területén, eddigelé az alkotmánynak minden kísérletét megsemmisítették s a kik, mint külön vált rend, oly elenyészően csekély számmal vannak hiveikkel szemben, hogy demonstrációk rendezése nélkül alig venné észre őket közülünk valaki s mégis feltétlen hatalmat gyakorolnak a többség felett. Természetesen nem a szellem erejével, hanem a rendszer nyomasztó súlyával. Csak a vak nem látja, hogy az állami életben sem az igazi alkotmányosság lényegével és annak nagyobb diesőségét, hanem a szenvedélyektől felzaklatott, megvakult tömeg nyers erejével akarnak hatni s propagandát csinálni a saját külön papi érdekeiknek. Egy általuk rendszeresen kárhóztatott úton, két egymással homlokegyenest ellenkező érdeket akarnak összekötetésbe hozni, egymás támogatására utalni, hogy aztán — mint már számtalanszor történt — az út végén, a célnál, megtagadják sikerre vezetett, de nem természetes, nem jogos s csupán számításból elővett eszközeiket. Századok tanulsága, a hierarchia egész élete szolgáltatja erre nézve a bizonyítékokat.

De egy lélekzetvétellel, szemmelláthatólag vakon vezetettve a hierarchia külön érdekei által, azt is állítják a mi ultramontán reakcionárius jóakaróink, hogy a r. kath. egyház s annak világuralmi rendszere leg erősebb támasza a világi hatalomnak, a mindenkori törvényes uralom biztosításának s legnagyobb ostromlója a szabadság beteges kinövéseinek, a népjogok túltengésének. Ennél az állításnál már distingválunk kellene egy kissé a felett, hogy mi is volt hát tulajdonképen az a törvényes uralom, a melynek támogatására a multban a hierarchia vállalkozott s miben állott a szabadság szellemének az a megmozdulása, ellenállhatatlan kitörése, mely annak mindent behálózó törekvéseit a föld színéről elseperni igyekezett? Milyen volt annak az eredménye s nem volt-e ez semmi hatással a róm. kath. polgárok által is élvezett újabkori társadalmi és államjogi alakulásokra? E helyett azonban megengedjük, hogy ha pro domo is, de félig — meddig igazat beszélnek; sőt szíves készséggel ismerjük el, hogy ha a róm. kath. egyház szervezetében természeténél fogva, még jóval nagyobb adag is van abból a fékező erőből, mely a szabad eszmék kerekvágásának munkáját végzi, mint a mennyit az egyetemes közérdek, a folyton haladni vágyó kor szelleme megengedhetne. Csupán arra a hierarchia érdekében újabban megindított, a mennyire oktanul, épen annyira veszedelmes áramlatra akarunk rámutatni, mely szerint a törvényes uralom, még az állami élet legmagasabb fokán is nem jelenthet mást, mint róm. kathólikust s a hol még nem az, vagy jobban mondva, a hol már régen túltették magukat ezen

a vakoskodó állásponton s a pápa internacionalis hatalmát, a klérus külön jogait, egészen világi vonatkozású dolgokban nem akarják többé szabályozó erőnek elfogadni, ott a fenálló törvényes rend megzavarására a tömeg erejével igyekeznek frontot csinálni a propaganda emberei s ezzel épen az általuk minden alkalommal nyomatékosan hangoztatott s minden érdeknek felibe helyezett közrend felforgatóivá lesznek. Ugyan ki nem tudná még az ultramontán irányzat hivei közül is azt, hogy akkor, mikor az egyházi hatalom tetőpontjára jutott, milyen szánalmas, erkölcstelen helyzetben volt a polgárok szellemi és anyagi javait, élet- és vagyonbiztonságát védelmező állami törvényes rend s milyen viszonyban állott vele szemben egyik-másik világi hatalom?! S lehet-e még valaki, a ki józan észszel, okos körültekintéssel azt tudná állítani, hogy a hierarchia nem pusztán a maga érdekeit, hanem a világi hatalom s épen a mostani, szabadság alapján álló törvényes rend biztosítását tartja szeméi előtt s ha itélő tehetsége megvesztegetve nincs, el nem ismerné, hogy az akár a hatalmakkal, akár a néppel szövetkezett, azt sohasem cselekedte másért, mint a saját önző céljainak biztosítására s mikor azt elérte, mindig úgy tett, mint Saturnus, a ki csupa jóakaratból a saját édes gyermekeit ette meg.

De azt is halljuk minduntalan hangoztatni, mint utat a cél felé, mint a nagy közönség megtévesztésére szolgáló eszközt, hogy a hierarchia egyebet sem akar, mint békét... békét velünk, békét az állammal, békét mindenivel szemben, hogy az maga a megtévesztült paradicsomi ártatlanság, boldogság, tökéletesség s régi hatalmának visszaállításához van kötve a testi- és szellemi jólét, az egész emberi élet eszménye.

A hol a földi- és mennyi üdv biztosítása fejében egy olyan külön kiváltságos rendi hatalomra tartoznak feltétlenül hallgatni mindenek, mint a hierarchia; a hol a szabad akarat, a mely nélkül erkölcsi cselekedet nem is képzelhető, bűn, merénylet az egyház külső tekintélye, méltósága ellen: ott ez a hitegető állítás egyébként nem vehető, mint mézes madzaghúzásnak s a komoly gondolkozó előtt első tekintetre gyanús színben tűnik fel.

Csupán egy dolog bizonyos és ez nem más, mint az, hogy a történeti róm. kath. egyház a hierarchia hatalmából vette életerejét kezdettől fogva s az a hierarchia rendszere nélkül ma sem képzelhető. Róm. kathólikus, mert hierarchiai és hierarchiai, mert r. kathólikus, mert benne első sorban a papuralmi tendenciák érvényesülnek. S ezt tudva, egy cseppet sem csodálkozhatunk azon, hogy gondolkozásukban egyházilag megkötött ultramontán honfitársaink közül sokan ennek a hatalomnak még az általuk erkölcsi szempontból alig ismert s belső értéke szerint alig mérlegelt béke folytonos hangoztatásával is készek védelmére sietni.

Csak hogy ezzel a békével egy kissé sántít a logika s kancsal szemekkel néz vissza a multba a megvesztegetett történeti érzék.

Mert tudnia kellene, hogy azok, a kik egykor a hierarchia alapját megvetették s azt az idők folyamán mind nagyobb hatalmi faktorrá kiépíteni igyekeztek, nem valami egyetemesebb érdekből, a közbéke, a közboldogság előbb vitele szempontjából tették azt, a mit tettek, hanem ellenkezőleg pusztán csak azért, hogy a fejlődés menetében szellemi tekintélyét roppant nagy mértékben elveszített papságnak

a külső hatalomban szerezzék vissza azt, a mire a felbomlott közrend visszaállítása érdekében halaszt-hatatlan szükség volt: a lelkek feletti uralmat, az emberi cselekedetek külső eszközökkel való irányítását. Ámde épen ezzel veszi kezdetét a hierarchiai rendszer tévedéseinek, békebontó munkálkodásának egész sorozata. Egy a társadalmi élet alakulásában az idők folyamán szabálytalanul kinőtt s megesontosodott rendszerre lett az, mely önkényesen gyártott hittételek emlőin növekedve, üres egyházjogi formáságokon, hiú politikai gyarlóságokon élősködik s hogy a régi rendi hatalom tovább vonzolásával önmagát fentarthassa, jobb ügyhöz méltó buzgósággal tatarozgatja a válaszfalakat; nem, mint állítja, az erkölcsi rend békeségét, hanem a szabadságot megölő erkölcostelen rendszerek uralmának átkát akarja ismét visszahozni az emberiség nyakára s gyűlölséget, egyenlenséget, visszavonást támaszt a keresztyénségben, a melynek tagjai már a természet rendje szerint is egymással élve, egymásnak támogatására vannak útvalva.

Nos, ha ez a hatalom békét akar, az nem lehet más, mint a halál békéje, már vagy az övé, vagy pedig azoké, a kik tiszta keresztyén eszméikkel világ hatalmi céljainak útjában állanak s az általános emberit felibehelyezik az elkülönített osztályérdeknek.

Ezerszer szerencsés korszak a béke szempontjából az, a melyben a róm. kath. egyház tagjai jobbak, nemesebbek, mint maga az a rendszer, melynek alatta állanak s mely felettök feltétlen hatalmat kíván gyakorolni; akkor lehet béke; de a nép érdekeit s a törvényes rendet szolgáló, a kiáltó ellentéteket kiegyenlíteni igyekező szabad prot. eszmékkal szemben a papuralom illet nem ismer és nem fog ismerni soha.

Hamis út, a melyen jár; mert nem a folytonos erkölcsi tökéletesedés s az ezzel párhuzamosan haladó anyagi boldogulás felé vezet az emberiséget, hanem a saját érdekeitől hajtva, vissza... vissza abba a sötét középkori rengetegbe, a hol a szándékosan félrevezetett, istenadta jogaival élni nem tudó néptől s az egyének cselekedeteit külső törvényekkel, a hatalomtól minél többet s minél kényelmesebben lehet elkobozni.

Ilyen s ez a hierarchia útja! Molnár Ferencz.

ISKOLAI ÜGY.

Az „Egyetértés“ és „a theologiai fakultások“ kérdése.

(Folytatás és vége.)

II.

A „*vagy-vagy*“ előtérbe állítását helyeztük kilátásba az „Egyetértés“ ez évi szeptember 23-iki számában közölt tanügyi cikkének reprodukálása alkalmával, értvén a *vagy-vagy* alatt azt, hogy az igazság nem lehet más, mint az, hogy *e hazában a tudomány egyetemeken vagy mindenik választékosan legyen theologiai fakultása, vagy egyiknek sem.*

Tehát *vagy-vagy*!

Epen az „Egyetértés“-nek, mint a jogegyenlőség hirdetőjének, mint az országos függetlenségi és

48-as párt közlönyének a kötelessége az, hogy ne álljon meg *a meglevő jogegyenlőtlenség mellett, hanem alkalmas és alkalmatlan időben, hirdesse hogy bizony sok, nagyon sok oly intézmény van e haza földjén, a mely a felekezeti jogegyenlőtlenség hangosan kiáltó bizonyossága!* Epen az „Egyetértés“-től várnók a legjobban azt, hogy sürgesse: *ne legyen csupán kir. kath. főgymnasium, kir. kath. tud. egyetem: hanem ha van ilyen: legyen kir. protestáns főgymnasium is és kir. prot. tudomány egyetem is!*

Vajjon természetesnek, rendén levőnek s indokoltak, jogosultnak tartja-e az „Egyetértés“ azt, hogy a *budapesti kir. tudomány egyetem ma tényleg ultramontán?* Vajjon természetesnek tartja-e azt, hogy a budapesti kir. tud. egyetem tanári kara s hallgatósága *kizárólag* r. kath. iskolai év megnyitó ünnepélyen vesz részt? Vajjon jogegyenlőséget lát-e az „Egyetértés“ abban, hogy a *rector magnificus* állásra protestáns tanárok eleddig számba nem vehető esetben emeltettek?

Az „Egyetértés“ ellenáll annak a törekvésnek, hogy a *theológiai fakultás beolvasszassék bármelyik egyetembe!* S azt nem követeli, hogy *kiolvasztassék a budapesti egyetemből a r. kath. fakultás?* Az „Egyetértés“ szerint az állam *nem viselheti a papi képzés költségeit!*... Helyes! S a budapesti egyetemen a *r. kath. papi képzés költségeit mégis viselheti?*

Nem lehetetlen, hogy épen a budapesti kir. tud. egyetem érdekében, még pedig annak római kathólikus jellege megóvása érdekében iratott az „Egyetértés“ cikke. Ez esetben azonban nagy közbevetetés vagyon közte s közöttünk épen *a jogegyenlőség elvét illetőleg* s ez a közbevetetés az „Egyetértés“ hátrányát képezi, mert az az elv, hogy a budapesti kir. tud. egyetem hadd maradjon *r. kathólikusnak*, a hol a r. kath. theológia dominál, ellenben prot. theológia ne taníttassék sehol sem az egyetemmel kapcsolatban: *ez az elv nem más, mint az ultramontanizmusnak való szépettevés*, annak az ultramontanizmusnak, a mely a budapesti egyetemet szintén r. kath. jellegűnek tartja.

Hogy az „Egyetértés“ *csakugyan* így gondolkozik-e? ... világosan nem mondja ki, ámde a sorok ezt árulják el, mert *a be nem olvasztási elv mellett nincs ott a kiolvasztási elv*, nincs egy szóval sem érintve az, hogy a budapesti tud. egyetem r. kath. jellege *is* eltörölendő!

Gondolom ugyan, hogy az „Egyetértés“ arra is hivatkozhatik, hogy a *történelmi múlt alapján állva kell a budapesti egyetemet úgy megtartani, a hogy van.* Ámde ez az esetleges hivatkozás, épen mireánk protestánsokra nézve talán *célzatos* is lehet, mint a kik a *történelmi múlt*nak a nagy jelentőségét mindenkor hangsúlyozzuk: *de egyáltalán nem jogosult ott, a hol nem felekezeti, hanem állami intézményről van szó.* Legyünk már végre valahára tisztában azzal, hogy a magyar r. kath. egyház múltjában nem a r. katholicizmus, mint ilyen *érvényesült, alkotott és teremtett, hanem a magyar állam, a mely vegyes vallású népből állott: ellenben a protestantizmus múlt időbeli felekezeti alkotásain ott van a protestantizmusnak eltitkolhatatlan bélyege!* Ha talán nem akarná megérteni sem az „Egyetértés“, sem más azt, hogy a *múlt*ra való hivatkozásnak a magyar r. kath. egyház részéről alig, de alig van valami értéke s becse: hát kimondjuk úgy, a mint

kell; állami javakból, állami vagyontól létesült felekezeti intézményei vannak a magyar r. kath. egyháznak, a melyek éppen ennél az eredetnél fogva más jellegűek, mint azok az intézmények, melyek a prot. egyház tagjainak áldozatkésztsége folytán keletkeztek.

És ha ma felekezeten kívüli az állam, a minthogy annak is kell lennie abban az értelemben, hogy nem kedvez sem egyik, sem másik felekezetnek, hanem a „jog, törvény és igazság“ elveit egyenlő mértékkel alkalmazza mindenikre: akkor ma már úgy kell az államnak viselkednie, hogy az állami javakból létesült intézményekből olvasza ki a felekezeti jellegét!

Úgy gondoljuk, hogy ez világos beszéd. Ilyet vártunk az „Egyetértés“-től is éppen a theol. fakultások kérdésében. Vártuk azt, hogy ily módon állítja fel a mérleget: „van egyetemi r. kath. fakultás? . . . legyen minden más vallású is! . . . Nem akarom, hogy legyen prot. theol. fakultás egyik egyetemen sem: ne legyen a budapestin sem r. kath. theol. fakultás!“ Ezt értettük volna s ez esetben úgy üdvözölhetnénk volna az „Egyetértés“-t, mint a jogegyenlőség hirdetőjét! Most pedig kimondjuk: az „Egyetértés“ is a r. katólikus felfogás portálja.

Azokra, a miket az „Egyetértés“ „b“-je egyrészt a papi képzés fogyatékosságáról, a képzésnél való elégedetlenségről, másrészt a theológiának, mint tudománynak mintegy a skartba helyezéséről ír: igen keveset kell s lehet mondanom. Egyszerűen azt mondom, hogy a milyen jogosultsága van a jog-érzés, a szépsézet-érzés stb. stb. tudományos feldolgozásának: éppen olyan jogosultsága van a vallásos érzésről szóló tudománynak. Azért, mert hajdan, az akkori elfogultság miatt, a theológia volt a tudományok anyja, központja, (az elfogultság mellett azonban más címen is, t. i. azon a címen, hogy a theológusok voltak a tudományosság első rendű művelői) ma a hajdani elfogultsággal szemben sokkal nagyobb tévedés s elfogultság a theológiát kizárni akarni a tudományok sorából! Mi pedig papjaink képzésével korántsem vagyunk olyan elégedetlenek, mint a hogyan „b“ gondolja. Elégedetlenek vagyunk annyiban, a mennyiben mindig többet kívánunk, — de nézze meg bárki a magyar ev. ref. theol. akadémiák tanrendjét, nézze meg főként a sárospataki akadémiát: ezt kell mondania, hogy többet aligha kívánhatunk. Ezen a ponton is azt hajlandó az ember kiolvasni az „Egyetértés“ felszólalásából, hogy inkább a protestánsok ellen akar szólni, holott pedig a r. kath. pap-képzés magyar és tudományos voltát bátrabban s alaposabban vehetné bírálat alá, mert a budapesti kir. tud. egyetemen a theol. fakultáson ma is latin nyelvről az előadások s mert a pap-képzés ellen éppen tudományos tekintetben, a semináriumokat illetőleg, ugyanam sok, sok kifogás emelhető!

Az igazság az, a mit mi írtunk. A mérleg felállítását az „Egyetértés“ nem jól végezte. Helyre igazítani szükséges is, jogosult is éppen most, a mikor Zelenka Pál tiszteletreméltó nyughatatlansága felszínen tartja a fakultások kérdését s a mikor állítólag nemcsak „b“, hanem ev. ref. kerületi főgondnok is van olyan, a ki az „Egyetértés“ jogegyenlőség elvét vallja, a mely hogy milyen jog-egyenlőtlenség: azt bőven kimutattuk.

E nemű s irányú jog-egyenlőségi elvek hirdetésével nem tesz szolgálatot az „Egyetértés“ sem a

hazának, sem a protestánsoknak, hanem igenis: malmukra hajthatja a vizet azoknak, a kiket pedig különben az „Egyetértés“ sem szerethet!*

Dr. T. I.

TÁRCA.

Az evangéliumi kegyességről.**

Először is a címmel jöjjünk tisztába. E felolvasás nem bibliai tanulmány; nem a keresztyén kegyességnek evangéliumokból meríthető fogalmát akarja tudományos apparátussal megállapítani; hanem erre a kérdésre akar megfelelni: melyik a ker. ember lelkének az az állandó hangulata, iránya, állapota, melyet az evangéliumi egyház a maga tagjaiban megteremteni s ápolni akar?

A kérdésre olyanformán igyekezem megfelelni, hogy először szembeállok az ev. kegyességet a r. katolikkal, felmutatom a köztük történetileg kifejlődött ellentétet; aztán összehasonlítom bizonyos, bár hasonnemű, de nem ker. jelenségekkel, melyek nagyon szeretnék az ev. kegyesség helyét elfoglalni, s a melyekkel ennek ma és mindig harcolnia kell. Vagyis leírjuk az evangéliumi kegyességet először mint protestáns, aztán, mint pozitív ker. kegyességet.

1.

A ki a r. kath. és prot. keresztyénség közti különbségről gondolkozik, mindjárt egy csomó olyan tannal találkozik, a melyek a két nyugati egyházat egymástól elválasztják. A ki elmegy egy r. kath. templomba, annak azonnal szemébe tűnik, hogy a ker. istenitisztelet egészen másként alakult a r. katolikusoknál, mint a prot. egyházakban. Nos, mondhatják sokan, ezek tulajdonképpen csak külsőségek. Különböző uniformisok, melyek egy és ugyanazon hadsereg különböző fegyvernemeinek az ismertető jegyei. Ezeket a dolgokat a más felekezet-beliékel való érintkezés közben nem kell tovább feszegetni. Ha a dolgoknak a végokához visszamegyünk, mindjárt megtaláljuk a közös alapot: „Egy urunk, egy hitvallásunk, egy keresztségünk, egy Istenünk és Atyánk van mindnyájunknak.“ Ha ezt a közös kincsünket szem előtt tartjuk, eltűnnek az elválasztó korlátok, a köztünk tátongó szakadékok. Mégis csak létezik egy közös ker. kegyesség! Bellestrem, a német birodalmi gyűlés elnöke, azt mondta tavaly Vilmos császár születése napján: „Mi keresztyének mindnyájan testvérek vagyunk, legalább annyiban, a mennyiben az apostoli hitvallás alapján állunk.“ Vagyis, más szavakkal: a valóban kegyesek bármelyik egyház hívei is, találkoznak és megértik egymást a közös alapon.

Ebben van valami igaz; az t. i. hogy jó gondolkozásu ember, kivált nyugalmas időben, becsülni és tisztelni tudja a

* Az „Egyetértés“ szept. 23-iki cikkére „Református“ választott a nevezett lap szept. 30-iki számában, a ki „b“-nek azt a véleményét, hogy az egyetemhez csatolni a felekezeti theol. fakultásokat a legnagyobb veszedelem: teljes mérvben elfogadja s „b“-nek csupán azt az állítását korrigálja, a mely a pap-képzésre vonatkozik főleg hazafias szempontból. Ez a korrigálás azonban felesleges, mert „b“ sem fektetett rá nagy súlyt. Am Református belemegy annak a bizonyításába is, hogy érthetetlen az egyházak állásfoglalása a fakultásokat illetőleg. Hogy miért érthetetlen? Azért, mert Református szerint „lépre csatolni“ engedi magát mindenik egyház, főleg a prot., ha „feladja főiskoláit“ Ez a feladási elv, vagy gondolat, (nem tudjuk minek nevezni!) azonban olyan a melylyel mi már leszámoltunk e lapok ez évi 10-ik és 23-számában, ez utóbbiban éppen a Tisza Kálmán felfogásával is végezve, a kit Református követendőnek ítél! . . . Úgy látjuk, hogy a világosság még nincs meg ebben a kérdésben az embereknél, hanem azért cikkeznek s hajszolják a közvéleményt.

** E cikk J. Smend strassburgi theol. tanárnak egy felolvasása. E fordítás az ő szíves engedélye folytán lát napvilágot.

másként hívót. De ha valaki azt gondolná, hogy valamely közös ker. kegyesség az a tulajdonképeni kötelék, a mely a r. kath. és prot. embert ily módon összetartja, annak a leghatározottabban ellene kell mondanunk. Nem a tanok, nem a szertartások, nem a kultuszra és alkotmányra vonatkozó kérdések képezik az elválasztó mélységet, hanem a r. kath. és prot. kegyesség közti óriási különbség.

Ezt talán sokan nem hagyják helyben. S kivált r. kath. részről erősen igyekeznek bizonyítani,* hogy a benső élet alapjára nézve még mindég fennáll a két egyház közt bizonyos mérvű rokonság. Így szólnak vagy gondolkoznak ők: Ti protestánsok, tőlünk szakadtatok el. A mennyi jó szellem és komoly istenfélő érzelem, minden eretnokségek mellett, még megmaradt bennetek, az mind a katolicismus maradványa. A mit Gerhardts írt és Bach énekelt, a mit egy Rembrandt ecsetével és egy Thorwaldsen vésőjével alkotott, a mi a kegyes hívó protestánsok lelkében még él és buzog, mindezek nem egyebek, mint tiszteletreméltó maradékaik annak az örökségnek, a mely elhagyott anyátookról, a szent r. kath. egyházzal szállott reátok!

Ez az az ismeretes plus-minus számla, melynek értelmére szerint némelyek csak quantitativ különbséget látnak a két nyugati egyház között, s a melylyel napról-napra számtalan ember átalatgatja magát.

Ilyen nézettel csak úgy harcolhatunk sikeresen, ha világosan és élesen szembeállítjuk: mit jelent a kegyesség az egyik és a másik oldalon?

Összehasonlítom tehát a r. kath. és prot. kegyességet, és pedig oly módon, hogy a r. kath. kegyességnek két formáját különböztetem meg; mind a két formával szemben éles ellentétek állnak szemben prot. részről. Az egyik formát közönségesnek, a másikat előkelőnek nevezem; vagy, egyiket scholasztikusnak, a másikat mystikusnak.

1. A r. kath. kegyesség közönséges alakja a nagy tömeg kegyessége. Ez abban áll, hogy a jámbor hívó feltétlenül alárendeli magát az egyház tanainak és szertartásainak, engedelmeskedik az áldozat s a gyóntató atya utasításainak, parancsainak. Kegyes r. katolikus, ez annyit jelent, mint: engedelmes r. katolikus. Teszi azt, a mit tőle kívánnak, után mondja azt, a mit előtte mondanak. Hitvallást tesz arról, a miről kell, visszavonja azt, a minek a visszavonását parancsolják.

És ez nem szükségképen képmutatás, történetik ez teljes becsületességgel, s történik is az esetek jó részében, talán nagyobbik felében. A kegyes r. katolikus igyekszik, komolyan igyekszik, nemcsak utánmondani, hanem után-érezni s átérzi azt, a mit neki ifjúságától fogva mint egyedül helyeset és igazat adtak elő. Kegyelettel, ragaszkodással és bizalommal áll ő az egyház tekintélyének rendelkezésére. Nem riad vissza semmi erőmegfeszítéstől, a mit az egyház tekintélye kíván; mert tudja, hogy az ilyen fáradozás Istennek tetsző, áldásos és érdemszerző dolog.

Természetesen, prot. ember nem egykönnyen tudja magát ebbe a sajátságos légkörbe és hangulatba belésképzni. De valamennyire mégis csak sikerül ez; és pedig azért, mert ez, vagy ehez hasonló lelkiállapot a prot. körökben is képviselve van, sőt vannak, a kik ránk fogják, hogy az nekünk is jellemző tulajdonságunk. Talán e gyülekezetben is vannak olyanok, a kik ifjúságuk idején a bensőséges, függésteljes kegyességnek ezt a stádiumát átélték s csak később függetlenítették attól magukat, egyik nagyobb, másik kisebb fájdalommal, némelyek talán egész könnyű szívvel.

Akármit áll is a dolog, az bizonyos, hogy a prot. egyház körén belől is sokszor felhangzik az a kívánság, a melyet én r. katolikusnak nevezek. Azt kívánják tőlünk, hogy minden tekintetben tegyük magunkéivá a hitvallás és liturgia

szavait, formulákat és mondatokat, neveket és címeket, tényeket és történeteket s tegyünk vallást arról, hogy mi azokkal megegyezünk, s hogy vagy ez által bizonyítsuk meg. kegyességünket, vagy ezzel kezdjük kegyesekké lenni. Igaz, hogy itt még mindig felismerhető bizonyos különbség, a mennyiben a kegyes r. katolikusnak oly hittételeket kell elsajátítania, a melyek részben csak e század második felében állítottak fel; a kegyes protestánsból rendszerint csak azt várják, hogy legalább a biblia nyilatkozatait tegye engedelmesen magáéivá, tehát oly szavakat és gondolatokat, a melyek mindenesetre egy magas kor előnyével bírnak. De mindkét részről idegen, azaz más emberektől, egyházi atyáktól, vagy apostoloktól származó hitvallások és tanubizonyosságok elfogadását s elsajátítását tekintik a kegyesség jeleiül, sőt annak fogalmául, vagy legalább is úgy gondolkoznak, hogy ez az eljárás a kegyességhez vezető út. A mit nem én, hanem más emberek éltek át s hittek, a mit más emberek tapasztaltak, s a miről más emberek tettek tanubizonyosságot, azt kell magamba felvennem, sajátomná tennem, s mint magam meggyőződését képviselnem.

Ez a kegyesség nem protestáns. Nem! A prot. kegyesség nem e kívánság teljesítésében, hanem épen megtagadásában áll. Más emberek kegyes hitvallásai, kegyes tapasztalatai engem nem tehetnek kegyessé, hanem igen is istentelenné bizonyos körülmények között, ha t. i. azokat ok nélkül a magaméinak tekintem. Nagyon fenyeget a veszély, hogy ez által igazságérzetünk, őszinteségünk kárt szenved, és pedig annyival inkább fenyeget, mennél kevésbbé ismerjük el. E tekintetben bizony sok hibában leledzik a prot. egyház. Ha elfogadom is, hogy mindaz betűszerint helyes és kétségtelenül találó, a mi az ő és új testamentomban írva van, az már mégis sok, ha azt kívánják tőlünk, hogy tegyünk hitvallást arról, a mit egy Pál vallott vagy ismételtük azt, a mit egy Péter mondott.

Nagy Béla.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

Hogy ki milyen gondolatokkal ment s érkezett meg szeptember 30-án Boldvára, a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlésének a színhelyére: bajos volna megállapítani; azt is igen nehéz volna megírni, hogy ki mit várt ettől a közgyűléstől, mert még azok is, a kik szeretnek az arcokról olvasni, a kik megfigyelnek minden jelt: olyan bizonytalan hangulatot, olyan semmit el nem áruló lelkiállapotot vetnek észre, a mely semmit sem ígért. Még csak arra sem mertek az ilyenek gondolni, hogy talán lappangó zsarátnok hevíti a kebleket, — nem, mert a tűznek, a mely ott bent éget: mégis van annyi, a mennyi eláruló jele, legalább egy kis hev a beszédben, legalább egy kis pir az arcokon . . . s bizony-bizony ezeket a jeleket sehogy sem lehetett észrevenni. Nem vetette előre árnyékát sem a felső-borsodi felirat, sem a sárospataki főiskola versenyképességének a kérdése!

Voltak, a kik azzal a gondolattal érkeztek Boldvára, hogy: no most ismétlődni fog az 1885-iki sárosszentpéteri gyűlési jelenet, az, a mely kétszeres kerületi határozatot változtatott meg a főrendiházi kérdésben; — azaz: most kimondják a sárospataki főiskolára nézve annak az ellentétét, a mit 1897-ben határoztak! . . . Voltak, a kik nagyszerű felbuzdulást vártak épen a sárospataki főiskola érdekében, ha

* Magyarországon mostanában nem igen sokan s nem igen erősen!

a Vay-Mocsáry-alapítvány szelleme fogja átjárni a lelkeket és szegény és gazdag egyaránt sietni fog ama nagy alapítók szellemétől lelkesítetten a „mustár mag” növekedését előmozdítani! . . . Voltak, a kik a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület kuruc-magatartásának, a pápai főgondnoki beszéd némely pontjainak hatása alatt állónak képzelték a gyűlést, a mely csakugyan riadót fog fújni s az állam-kormányt vagy-vagy elé állítandja. — . . . Voltak, a kik ebben is, abban is olyan jelentős határozatok hozatalát várták, a melyekkel, mint gazdag kincsekkel, fog meg-
rakodni a kerület jegyzőkönyve, fog meggazdagodni az egyetemes magyar protestáns egyház s általa a magyar haza! . . . S voltak, a kik a mindennapi élet dolgainak mérlegelésével érkeztek meg s időztek Boldván, minők a boldvai lelkész-választás, egy-egy egyházmegyei bírósági ügy, egy-egy választási dolog. . . De volt mégis egy általános érdeklődési pont: a gyűlést megelőző lelkész-avatási ünnepély, a mely most volt először végzendő úgy, a mint ennek a szertartásnak a módozatait a figyelmét, tehetségét mindenre kiterjesztő *Fejes István* megállapította. Érdeklődés az ifjú sáfárok iránt, a kik immár munkálkodnak az Ur szőlőjében s most voltak ünnepélyesen eljegyzendők abba a testületbe, a mely nem zártkörű: csupán *hivatásos*, a mely nem *papi*, hanem *igehirdetői* szerepet tölt be.

Hogy mi történt s miként történt, hogy kinek az óhajta, kívánsága, várakozása teljesült s vált be: azt az alábbi tudósításban találja meg a t. olvasó.

A lelkész-avatási ünnepély.

Kun Bertalan, a ki immár 34 éve áll a tiszán-inneni ev. ref. egyházkerület élén, ez úttal 16-ik ízben végezte a lelkész-avatás szertartását, még pedig most abban a keretben, a melyben, mint említettük, *Fejes István* javaslatai nyomán állapította meg a kerület. A most végzett avatásnak érdekességét növelte tehát egyrészt ez az újság is, másrészt pedig az a körülmény, a melyet maga a szertartást végző árult el, t. i. hogy *ezelőtt 58 esztendővel ő is Boldván avatott fel.*

A virág-illattól megtelt régi goth-stylű templomban zsúfolásig voltak a hivek, a kiknek nagy része sohasem látott ilyen szertartást s talán nem is fog soha többé. Az áhitatot előkészíté a *Fogarassi Jenő* ároktői tanító orgonázása mellett énekelt elő, segélyül hívó és u. n. gyülekezeti ének (Örül mi szívünk; E gyülekezeten, mely e helyre telepedett; Im be jöttünk nagy örömmel), a mely után a püspök imádkozott buzgósággal, magával ragadva a lelket, hogy lerázva a testiség bilincseit: szabadon járúlhasson az elé, a ki a tökéletesség, szentség és igazság. Szinte látni lehetett, hogy mint tapad a hívő lélek figyelme az imádkozó ajkaira s mintha hallatszott volna valamelyes titkos emelkedés a lelkek részéről oda fel, a magasságban lakozó felé.

Mikor elvégezte a püspök az imádkozást s a gyülekezet elénekelté a 74. dicséret „Prédikáltasd szent ígédet” kezdetű versszakát: ott volt már a szószéken a felavatandó lelkészek közül kiválasztott prédikátor: *Tóth Béla*, harsányi lelkész, a ki rövid segély-kérő imádság után felolvasta emez új-szövetségi helyet: „*A mi vitelkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Isten ereje által erősek a nagy erősségek lerontására, mert az emberi okoskodásokat elfordítjuk s mindazt*

a nagyságot, a mely felemelkedik az Istennek ismerete ellen és foglyúl viszzük az embernek minden gondolatát, hogy a Krisztusnak engedjenek.“ (II. Kor. 10. 4—5.) A beszéd, a melyet e szöveg felett tartott, tartalmilag és alakilag egyaránt sikerült alkotásnak ítéltetett mindazok részéről, a kik hallgatói voltak, a kiknek az előadás-beli hévség s gyakorlottság is szembetűnt, mint az ifjú prédikátor javára irandó tulajdon. Uri imádság s megáldás után egy közének következett, mint elválasztó vonal a rendes istentisztelet, a mely addig volt s a között a szertartás között, a mely, mint rendkívüli istentisztelet, volt végzendő.

Bernáth Elemér felső-zempléni egyházmegyei gondnok, mint főgondnok helyettes, kilépvén a gondnokok részére feltartott s általok elfoglalt székből, körülbelül e szavakkal fordult a gyülekezethez: E mai ünnepélyes isteni tiszteletünknek hátra van még az a része, a mely a mostani egyházkerületi közgyűlésnek első és fő-tárgya, t. i. a lelkész-avatás, felavatása azoknak, a kik az utolsó évek alatt gyülekezet-höz jutottak, vezetését nyerték el valamely egyház-községnek; ez ifjú lelkészek névsorának s rövid életrajzuknak felolvasására felkérem az egyházkerületi főjegyző urat! . . . E felhívásra *Radácsi György* megállván az úrasztala mellett, egyenként szólítá a felavatandókat, a kik felállván, mintegy bemutatkoztak a közönségnek az alatt, míg a rövid életrajzot a főjegyző felolvasta. Az ifjú sáfárok pedig ezek voltak, *Abaujból*: Bodolay Miklós (Beret), Nagy Mihály (Fulókércs), Kőszeghy Dániel (Szurdok); *Alsó-Borsodból*: Tóth Béla; *Alsó-Zemplénből*: Tóth Ferenc (Borzék), Kiss Miklós (K.-Kövesd); *Felső-Borsodból*: Mindszenti Imre (S.-Kaza), Tóth Menyhért (Szilvás), Bodnár Béla (Ziliz), Beregszászy Ferenc (Meszes), Csiky József (Rudóbánya), Csapó János (F.-Nyárad); *Felső-Zemplénből*: Tomory Pál (M.-Izsép); *Gömörből*: Farkas Miklós (Gice); *Tornából*: Fodor Géza (Jósvafő), Idrányi Lajos (Szádellő) és *Ungból*: Nagy Géza (Vajkóc). Mikor az életrajzok felolvasása végetért: Kun Bertalan püspök ismét megjelent a szószéken, hogy az avatási beszédet megtartsa.

E beszédben rövid pillantást vetett saját életére, mint a melyben az Ur csodálatos útjai a kegyelem munkássága nyomán olyan szembetűnőek; megemlékezett arról, hogy a boldvai egyházban tartott avatási ünnepélyen bocsátattott ki ő is az Ur szolgálataiba s az akkori „főpásztor” *Szathmáry József* akkor tartott kibocsátó beszédjének a tartalmát jelenítette meg a mostani avatás-beszédben, beszélvén mint 58-évvél ezelőtt *Szathmáry József*, arról, hogy „*minőnek kell lennie annak a viszonyoknak, a mely a lelkészt és gyülekezetet egymáshoz fűzi, hogy áldásos és boldogító legyen mindkét félre?*“ feleletet adván a kérdésre *ily módon*: legyen a viszony szent, erős és holtig-tartó. Ezeknek az eszméknek a körében mozogva intette, tanácsolta, buzdította s lelkesítette az ifjú sáfárokat, a kiket aztán felhívott arra, hogy tegyenek vallomást: vajjon tiszta igaz hitből vallói-e a ker vallás igazságának, hívek lesznek-e azokhoz mind halálig s miután vallomást tettek, arra is felhívta őket, hogy *esküvel* is pecsételjék meg vallomásaikat s kötelezzék el magukat a Krisztus szolgálóiul!

Az esküre való felhívás után a 17 ifjú lelkipásztor kiállott a templom-közepére s a *Radácsi György*, főjegyző által felolvasott esküt mindannyian hallható szóval után mondták. Ennek megtörténte után a püspök bevégezte avatási beszédjét s lejtött a szószékről, mialatt a felavatandók a „Jövel szent Lé-

lek Úristen" első versszakát énekelték, a melynek elhangzása után a püspök és az esperesek előtt leterdéltek (két csoportot alkotva) az ifjú sáfárok s a kéznek rávettetésével, az áldás szavainak elhangzásával, a kézfogással eljegyeztettek az Úr munkásaiul, hogy építsék a tökéletesség országát, hogy növeljék azt az erőt, a mely az evangéliom igazságaiban rejlik s ez által megvédjék az Istennek országát örökön-örökké! . . . Imádság a püspöktől a szószékből, — az ároni áldás elmondása, — gyülekezeti ének: ezek voltak a felemelő s lélekre ható ünnepély utolsó mozzanatai, a melyek után szétszólott a gyülekezet, hogy egy része aztán a délutáni istentiszteleten ismét részt vegyen, a melyet a már felavatott ifjú lelkipásztorok egyik legkiválóbbja: *Mindszenti Imre* végzett, prédikálván nagy erővel ugyanazokról az alap igékről, a melyek alapján a délelőtti prédikátor tartott beszédet. A püspök beszédje s a két predikáció hatalmas bizonyítéka volt annak, hogy a lélek milyen erővel rendelkezik, ha át-, meg-átjárja az a szellem, a melyre olyan nagy szükségünk van mindnyájunknak. A szívnek teljessége, a léleknek igazsága: ez volt a diadal!

Ünnepi lakoma.

A boldvai ev.ref. egyház buzgó és lelkes tagjai, valamint a községnek más vallású lakosai is készséggel megnyitották szívöket s házukat a kerületből összesereglett vendégek előtt, s hajlandó voltak a vendégeket otthon tejben s vajban fürösztetni, nemcsak szállással látni el: ámde a gyülekezeti főgondnok, *Szepessy Kálmán*, a felső-borsodi esperes, *Vadászi Pál*, s az egyházközség presbiterei igen helyesen, követve az eddigi szokást: közös helyen közös lakomát rendeztek, hogy mindenki együtt legyen s egy hajlék alatt, egy kenyérből egyik minden jelenlő.

A 18 öl hosszúságú s 4 öl szélességű deszkabódét csaknem teljesen megtöltötte a vendég sereg, öt hosszú asztal mellett foglalva helyet. Ha valaki végigtekintett e gyülekezeten: lelke örömben úszhatott, látva azt hogy ime az egy hitnek híveit miként egyesíti a magasabb, a lelki dolog mellett, az alacsonyabb, a testi is. S még jobban örülhetett aztán mindenki, a mint megnyíltak az ajkak, hogy a szívek érzelmei kifejezésre jussanak, a mint megindultak az áldomás-pohár ürítések!

Vadászy Pál volt az első, a ki úgy is, mint a pásztor nélküli boldvai gyülekezet képviselője, úgy is, mint a felső-borsodi traktus esperese, szíve mélyéből fakadó köszöntővel üdvözölte az egész gyülekezetet s annak központját: *Kun Bertalan* püspököt. — Ugyancsak a püspököt s a betegsége miatt távollevő, de lélekben mindenesetre a gyülekezettel együtt ünneplő *Vay Béla* bárót üdvözölte a felső-borsodi egyházmegye nagy buzgóságú, kiváló gondnoka *Ragályi Béla*, üdvözölte pedig őket egy olyan beszéddel, a mely jólesőleg, nem: felvillanyozólag hatott mindenkire, mert e beszéd a protestantizmus iránt való szeretettel, a protestánsok ellenfeleinek a visszaverésével volt telve, hangsúlyozván a szónok azt, hogy „*vakmerőségre vetemednek*“ ellenünk az ultramontánok, a kik „*a történelmi igazság arcúlcsapásával úgy tüntetik fel a protestantizmust, mint egy jelentésszerűt a tatárjárással s törökpusztítással*“ s kimondván azt is, hogy „*közönyös, létnél szemlélődés nem lehet a mi kötelességünk, hanem a megindított vallás-háborút le kell szerelni*“, a miben a vezérek után, a püspök s főgondnok után

bátran indulhatunk! (Kár, hogy a közönség nem tudta, hogy a főgondnoknak levele van a hivatalos akták között, a melyben ez állott: „*kész örömmel szavaznám meg, ha ott volnék, a felső-borsodi feliratot*.“ Ha ezt tudják: a hivatkozás ereje még nagyobb lett volna!) *Kun Bertalan* rövid kijelentésre szorítkozott csupán; kijelentette, hogy mindhalálig hű lesz kerülete szelleméhez! Bernáth Elemérre emelt poharat a felső-borsodi egyházmegye nemes szenvedélyű, lelkes főjegyzője, *Szuhay Benedek*, Komjáthy Bélához szállva, a ki a kihívást elfogadva, kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy a mai viszonyok között „*nemcsak önvédelemre van szükségünk*.“ *Bernát Elemér* mint a kire szólott a Szuhay köszöntője, a felső-borsodi egyházmegyét éltette, kiemelve azt, hogy „*sajátságos idöket élünk, a melyekben elavult eszmékkel akarják az idö kerekét megállítani, holott pedig ezt nem tehetni meg, mert e hazában más, mint szabadelvűség nem uralkodhatik*.“ A felavatott ifjú lelkészek sorából *Tóth Béla* a püspököt s az espereseket, *Tóth Menyhért* a volt tanárokat s főleg *Radácsi Györgyöt* éltette. A Dókusokért szólott *Kupay Dénes* s a betegsége miatt távollevő, a kerületért, az egyetemes prot. egyházért, a sárospataki főiskoláért magát szinte feláldozott *Fejes Istvánra* kérte az Úr áldását *Kovács Béla* abauji tanácsbíró. A felső-borsodi tanítók nevében *Nagy Sándor* kazai tanító beszélt, éltette a püspököt . . .

Kicsoda nem veszi észre, hogy e beszédekből a szív teljessége érzik ki?!

A közgyűlés.

Október első napján reggel 8 órakor az Isten házában nyitotta meg a tiszánineni ev.ref. egyházkerület őszi közgyűlését *Kun Bertalan* egyházi elnök, megemlékezve röviden a kerületben történt dolgokról, — felhíván a gyűlést, hogy a király 70-ik születés napja fölötti örömeinek jegyzőkönyvileg adjon kifejezést, — hogy a báró *Vay Béla* 70-ik éveért is adjon halát az Istennek, hogy a Vay-család ez idő szerinti séniorát megáldotta, a ki betegségéből felépülve, 70-ik születés napját is megérte, — felhívta a gyűlés figyelmét arra, hogy „*a dühös ultramontánok hajszája*“ által ne engedje magát se elrettenteni, se elragadtatni, hanem a régi szellemhez hiven végezze végezni valóit. Az éljenzéssel fogadott beszéd után a gyűlési tagok igazolása, majd a világi elnöki széknél *Bernáth Elemér* felső-zempléni gondnok által való elfoglalása következett s mikor ez megtörtént: hozzáfogott a gyűlés az 52. sorszám alá sorozott közgyűlési tárgyak elintézéséhez, még pedig a skontrót véve elő, hogy „*rendben folyjanak az ügyek*.“

Az u. n. skontró során kellemetlenül érintette a gyűlést az egyháztörténeti adalékok ügye, a menyiben sok, sok egyház lelkésze még mostanig sem tett eleget ebbeli kötelességének. Enyhített valamit az ügyből folyó kellemetlen hatáson az, hogy a kerületi egyházi elnök egyházáról sincsenek beadva az adatok s bár több irányú felszólalás volt épen a miskolcziak érdekében: maga a püspök jelenté ki, hogy „*nincs helye a kivétel-adásnak*.“ Örömmel vétetett tudomásul, hogy a *rozsnói lelkész állás ügye* halad előre; köszönettel vette a gyűlés a f.-borsodi egyházmegye fegyelmi szabály-javaslatát s az egyházmegyékhez tette át vélemény nyilvánítás céljából; tudomásul szolgált, hogy a sárospataki theol. akadémián *Abonyi Károly* sárospataki állami tanítóképezdei tanár „*mezőgazdaság tant*“ fog előadni; a

sárospataki vallás-tanárság, képezdei katechetaság ügyében a főiskolai igazgató tanács eljárása s jelentése tudomásul vétetett; a theol. tanári nyugdíj-intézet kérdése továbbra is napi rendben marad, míg a miniszter jobbra vagy balra nem dönt a konvent ama fölterjesztése felett, a mely a theol. tanároknak a fellekezeti tanárok országos nyugdíjintézetébe való felvételét ajánlja; a prot. theol. fakultás ügye is napi rendben lesz még, mert a megbízott theol. tanári kar véleménye csak a tavaszi gyűlésre várható; a megújított nagy-gerezsdi szerződés életbe léptetésére vonatkozó statútum elkészült; az esperesek fizetésének 200 koronával való javítását a gyűlés elfogadta, a mint a pénzügyi választmány ajánlotta; a kongrua ügyben való intézkedések a szerint történtek, főleg az egyes lelkészekre vonatkozólag, nem különben az országos gyámintézetet illetőleg is, a mint Dókus Ernő javasolta. Epen az országos gyámintézetre vonatkozólag a hozott határozat igen lényeges levén: *azt legközelebb egész terjedelmében adni fogjuk.**

Ezeknek a skontróbeli tárgyaknak a során került elő a gyűlés egyik legnagyobb érdekessége: a sárospataki főiskola tanárainak fizetés rendezési-ügye. De mielőtt erre rátért volna a gyűlés: előbb meghallgatta a felső-borsodi jeliratot s *azt vita nélkül, egyhangúlag nagy örömmel elfogadta.* Ez a határozat méltó volt a kerülethez, méltó a protestáns egyházhoz! A hol a szellem ilyen, a hol a nemzeti, a hazafiúi érzés ilyen erős: ott a pokolnak minden ördöge ellen is van elegendő fegyver s van erő és bátorság arra, hogy a légiónyi ultramontanokat, a fekete ruhások által félrevezetetteket visszaverjük s a hazát s egyházat megmentsük tőlük! Maga a világi elnök ezt mondá: „Örvendetes jelenség, hogy a tiszáninneri kerület most is hű maradt magához s felemeli szavát ott, hol a jogok megvédéséről van szó.“

A sárospataki főiskola versenyképessége érdekében a főiskolai tanári-kar munkálata, az Igazgató-tanácsnak arra hozott határozata, e határozat nyomán a főiskolai gazdasági-választmány véleménye s mindezek alapján ismét az igazgató-tanácsnak végleges megállapodása volt az az alap, a melyen kifejlődött az a nagy arányú vita, a mely e körül a kérdés körül forgott: *kell-e államsegély a főiskolának vagy nem?* Az igazgató-tanács javaslata a főiskola verseny-képessé tétele érdekében az volt, hogy a Vay-Mocsáry-alap nyitassék meg, úgy, a mint azt Fejes István nagybecsű tervében megoldhatónak s keresztülvihetőnek nyilvánította. Amde a Vay-Mocsáry-alapra vonatkozólag meg az a vélemény került felszínre, hogy *nem lehet hozzányúlni!*

Mikor Radácsi György főjegyző felolvasta az igazgató-tanácsnak e tárgyban szept. 30-án Boldván hozott végső határozatát, a mely a gazdasági-választmány munkálatait elfogadandónak nyilvánította: hangzott a kiáltás: *helyes, — jól van.* Amde az elnöki székéből a Vay-Mocsáry-alapítvány alapító levélnek 10-ik pontját rendelik el felolvasni, a mire a közgyűlés az egész alapító-levél felolvasását kéri. S a mint a főjegyző ajkáról egymásután hangzanak a dicső emlékü alapítók szavai, kifejezése, kíváncsi: mintha az egész közönséget valami titkos gerjedelem járná át s az alapító-levél felolvasásakor felhangzik az „éljen,“ a mely a hamvaikban is áldott, a halhatatlan emlékü

* Szolgáljon ez némi értesítésül P. E. és S. K. uraknak, a kik épen az országos gyámintézetre vonatkozólag szívesek voltak közleményt beküldeni. Ha a kerületi határozat sem lesz megnyugtató, vagy megfelelő: a kérdést napi rendben fogjuk tartani. Szerk.

alapítók szellemének szólott. Azonban még mindig nem lehet az ügyet elintézettnak tekinteni, mert az 1883-iki kerületi határozat felolvasását sürgeti az elnökség. Mielőtt azonban ez megtörténne, (a kívánt határozat csak idő múltával került elő, a mennyiben a régi jegyzőkönyvek nem voltak kéznél) az igazgató-tanács javaslata mellett nemcsak hivatalból, hanem meggyőződésből is szólásra emelkedett Dókus Gyula, hogy szóljon a betegsége miatt távollevő Fejes István nevében is s kezdette azzal, hogy az igazgató-tanács javaslatát en block elfogadásra ajánlotta, mert az a leghelyesebb, a legcélravezetőbb s végezte ezzel a nagy fontosságú csaknem szószerinti nyilatkozattal: *az államsegélyt az igazgató-tanács nem ajánlja, a mint ez a jegyzőkönyvben is ki van fejezve, de nem ajánlom én magam sem, a ki pedig évekkal ezelőtt elnöktársammal, a főiskolai egyházi algondnokkal szemben a leghevesebb barátja voltam. Ma, a mai viszonyok között nem tudjuk, nem tudom az államsegély igénybevételét ajánlani . . .* A beszédre „éljen“ zúgott, ámde igaz, hogy: *van közbevetetés is . . .* Lett is!

Bizony Ákos, az egyházkerület ügyésze emelkedett szólásra s szólott nagy bátorsággal, jogi érveléssel, hideg ésszel a Vay-Mocsáry-alapítványról, a melyet nem lehet, nem szabad felhasználni a *betű szerint*, nem, szerinte, szellem szerint sem, de nincs is rá szükség, mert *ott van az államsegély, tessék igénybe venni, nincs abban semmi veszedelem, fel lehet mondani akár mikor a szerződést; a lekötélés csupán annyi, hogy az állami tantervet kell használni, a mi helyesebb is, jobb is.* (közbe kiáltás: hát a tanári kinevezés? hát a tankönyv??) *Az államsegélytől nincs mit tartani, mert az nem rontja meg a protestáns szellemet, vagy talán a sárospataki főiskolára nézve veszedelmes? akkor ott gyöngye lábom állhat a protestáns szellem! (Közbe kiáltás: hohó!! nem úgy van!!)*

Ez a beszéd volt a vitának u. n. „méreg anyaga“, a mennyiben sokszoros vonatkozásokat tartalmazott, melyekre a választ meg kellett adniok, a kiknek szó adatott arra, hogy az igazságot elmondják, értvén a szóadás alatt azt, hogy a kik tarthatatlannak találták az ügyész felszólalását, arra megjegyzést tenni indítatva érezték magukat. Mert nyilvánvaló volt az, hogy ha az ügyész tisztán csak arra szorítkozik, a mi állásából kifolyólag mintegy kötelessége volt, t. i. jogászosan szólni az alapítvány betűjéről, akkor nincs beszédének tendenciája, de akkor, a mikor felszólalásába belevonta az államsegélyt s a mellett úgy tört lándzsát, a mint cselekedte: elárulta, hogy bele akarná hajtani a „magyarországi helvét hitvallásúak főiskoláját“ is abba, a mi egy egyház, vagy egyházmegye iskolájánál, az anyagi szükség miatt szinte indokolt . . . A beszédre nem reflektálva szólottak lelkesen Kérészy Barna, Tóth Lajos, Zombory Gedő, ajánlva az igazgató-tanács javaslatát. Bizony Ákos szellemében beszélt a gömöri egyházmegye gondnoka: Farkas Ábrahám, sajátos logikával vonva meg a szükség által teremtett kényszer határait, — ugyanilyen értelemben szólott Szathmáry Király Pál is, a ki még olyan megjegyzést is kockáztatott, a mely arra vallott, hogy a sárospataki tanárok fizetésének rendezésében mintha azt látná, hogy a tanárok *csak a fizetésért* munkálkodnának.

Nagy érdeklődéssel fogadta a gyűlés Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok beszédét, a ki hivatkozva arra, hogy a B. A. jogi érvei csak az észrt foglalkoztatják, holott a kérdés elbírálásánál a szívnek is van mondani valója, annak is van követel-

ménye s ez az: legyen független protestáns intézet a sárospataki főiskola, a mely minden befolyástól, külső, állam-hatalmi beavatkozástól menten teljesítse ezután is azt a nagy missziót, a melynek eddig dicsőséggel felelt meg. A Vayak és Mocsáryak szellemével megegyezik az, hogy az „alma-mater“ szűzen, sértetlenül maradjon!... Lelkes éljenzés és tetszés kísérte e felszólalást, a melynek hatását nem ronthatá le sem a Dobozy Pál abaúji küldött ama megjegyzése, hogy addig nyújtózkodjunk, a meddig a takaró ér, sem a Kerekes József alsó-borsodi tanácsbíró olyan irányú felszólalása, hogy fel kell adni a jogakadémiát.

Mielőtt döntésre került volna a sor, Révész Kálmán abaúji esperes azt kívánta egész határozottan megállapíttatni, a mit a világi elnök a vita kezdetén hangsúlyozott, aztán Radácsi György főjegyző utasította vissza a Bizony Ákos felszólalásának ama pontját, a mely a sárospataki gyöngye lábán álló protestantizmusra vonatkozott, rámutatván arra, hogy az államsegélyes gimnáziumok némelyikében immár még az is teher, hogy a tanárok templomba vezessék a növendékeket s hogy a terhet könnyítsék, kijelölik a „vezetőket“, nevüket fekete táblára is kiírván, s rámutatva arra, hogy az államsegélyes gimnáziumok az approbált könyvek használatára vannak kötelezve, a mi ismét csak veszedelem, mert prot. szerzők könyvének az approbálása igen nehezen történik, a mint számtalan példák igazolják... Az államsegélynek elfogadásából származó veszedelemnek ez a tapasztalati alapon való bemutatása erős hatást tett... Amde még mindig volt valami, a minek meg kellett történnie! Az elnöki székéből a püspök is szükségesnek tartotta a figyelmeztetést megtenni, hogy az alapítvány felett hozandó határozat valamiképen olyan legyen, a melyből hátrány, sérelem támadjon, a melyért a felelősség épen az elnökséget nem kis mértékben terhelné... E megjegyzés s figyelmeztetés mintha kellemetlenül érintette volna mindazokat, a kik az igazgató-tanács javaslata mellett szólottak s így természetesen találta mindenki, hogy Komjáthi Béla így szólott: bármily nagy tisztelettel viseltessem is az elnökség iránt, ki kell jelentenem, hogy itt a felelősség egyformán terhel mindenkit, abból az elnökségre épen csak annyi jut, a mennyi az egyes tagokra, a kik között bizonyára nincs senki sem, a ki kivonná magát a felelősség alól!

Mikor így már-már viharos kezdett lenni a levegő: vége szakadt egyszerre a vitának s névszerinti szavazást rendelt el az elnökség, miután a kérdés bőven letárgyalatott. S a szavazás a következő eredményt hozta létre: *igennel*, tehát az igazgató-tanács javaslata mellett szavazott: 49; *nemmel*, a javaslat ellen: 11; nem szavazott: az elnökség és három tag: Révész Kálmán, Mecner József, Dr. Finkey Ferenc. Az eredményt nagy lelkesedéssel fogadták, meg voltak azzal elégedve még azok is, a kik *nemmel* szavaztak.

A javaslat ellenzői voltak: Kerekes József, Szathmáry Király Pál, Papszász Lajos, Szekrényessy Árpád, Sáfrány Dezső, Nagy Pál, Farkas Abrahám, Ragályi Géza, Idrányi Ferenc, Lévy József és Dr. Kovács Gábor miskolci főgimn. igazgató.

A javaslat mellett szavaztak: Antalfy László, Ujj József, Füzy János, Dobozy Pál, Naményi Gyula, Szent-Imrey Gyula, Tóth Dániel, Bárány Vay Elemér, Bodolay István, idb. Makláry Károly, Vadászy Pál, Ragályi Béla, Svingor József, Bodnár István, Szabó Lajos, Szuhay Benedek, idb. Keresztúry József, Tóth Lajos, Bálint Dezső, Mecner András, Miklós Béla,

Hajzer Endre, Kádár János, Ujj István, Hutka József, Dókus Ernő, Dókus László, Kupay Dénes, Sággy Sándor, Buzi Márton, Arday Janka Dániel, Tóth Kálmán, Zsóka György, Szabó Endre, Komjáthi Béla, Szabó József, Virág József, Homoki Antal, Nagy Ignác, Kereszty Barna, Radácsi György, Zombory Gedő, Debreceni Bertalan, Dókus Gyula, Dr. Zsindely István, Szinyei Endre, Dr. Kerekes Dezső (rimaszombati h. igazgató), Czinke István, Vattay László.

Ezzel a határozattal a sárospataki főiskola jövőjét, szabadságát, függetlenségét, tiszta és hamisítatlan protestáns voltát biztosította a tiszáninneri egyházkerület, a melyet azonban nagy veszedelem fenyegetett, mert mikor határozatát meghozta abban az értelemben s szellemben, a mint a javaslat készítője: Fejes István akarta s óhajtotta: bemutatta az elnökség Fejes Istvánnak szept. 28-ikáról keltezett lemondó levelét, a melyben a főiskola nagynevű vezére arra kérte a kerületet, hogy *ha tett valamit, a mit elismeréssel jutalmazhat a tiszáninneri kerület, azt jutalmazza azzal, hogy lemondását fogadja el*... Szinte látszott az arcokon, hogy ez a váratlan dolog nem csupán meglepetés, hanem egyúttal próba is, csapás is lesz!... De nem lett!... Ragályi Béla felső-borsodi gondnok lelkes beszédben fejtegette, hogy Fejes iránt csak azzal fejezheti ki a kerület az elismerést, ha lemondását nem fogadja el, hanem szeretettel, bizalommal kéri őt továbbra is hivatala folytatására, a melyben annyi, de annyi dicsőséget szerzett, annyi, de annyi elismerésre méltót végezett, hogy tőle megválni lehetetlen!... S a gyűlés mint egy ember kiáltá: „Úgy van!“

E jelenet után gyorsan tárgyalta tovább a gyűlés a következő ügyeket, a melyek a sárospataki főiskola köréből terjesztettek fel. Részvétellel vette tudomásul a P. Nagy Gusztáv halálát s emléktűt jegyzőkönyvileg örökíti meg. Örömmel értesült a dr. Szánthó Gyula és dr. Ballagi Géza jubileumáról, mindkettőnek jegyzőkönyvileg fejezte ki jókívánatait nevezetes évfordulójukon, úgy szintén dr. Lengyel Endrének is, a ki 50 éves doktorságát ünnepelte auguszt. 25-én. Örömmel vette tudomásul azt is, hogy dr. Ballagi 2000, dr. Novotny Lajos pedig 1000 koronás alapítványt tettek a főiskolánál. A megüresedett gazdasági választmányi elnökségre egyhangúlag Radácsi György választott, a ki halás érzelmek között fogadta a kerület feléje irányult bizalmát. Két felterjesztése az igazgató-tanácsnak, a melyekről e lapokban külön is volt szó, t. i. a tanár-választó bizottság alakítására s a gimn. tanárok theol. és bölcsészeti tanácsokra való promotiojára vonatkozó javaslat, nem fogadtatott el, mert az eddigi gyakorlatot megtartandónak ítélte a közfelfogás. A promotio kérdésében Dr. Tüdös I. felszólalása folytán hosszú vita fejlődött ki, a felterjesztés mellett csupán Zombory Gedő, ellene Debreceni B., Vadászy P., Bizony A., Nagy Ignác stb. szólván; a vita aztán szavazattal végződött s a nagy többség 3 szó ellenében a zsinati törvény megtartását kívánta.

Ezzel el is végződött az első nap délelőttjén való gyűlési tárgyalás, a mely után ismét ebédre gyűltek össze a jelenlevők, a kiknek ez alkalommal Radácsi György szolgált a testi élvezet mellé lelki táplálékkal, egy maga emelvén poharat, lelkes beszéddel dicsőítve a Vayakat, a kiknek szelleme a gyűlésre fényt árasztott.

A délutáni idő bírósági ülésére fordított. Volt 2 fegyelmi s 5 közigazgatási ügy. A zeherjei

lelkész fegyelmi ügyében az első bíróság ítélete helyben hagyatott, — a fonyi tanító fegyelmi esetében a kerületi bíróság végleg döntött. . . A közigazgatási ügyek között az Alsó-Borsodból felterjesztettek voltak az érdeklődés tárgyai. A tiszta-tarjáni lelkész-választást a kerületi bíróság is megsemmisítette, kizárván a választók sorából a megválasztott lelkészt. A nyék-lád-házai lelkészválasztási ügyben pedig, a hol a felvett jelölt levelekben ajánlgatta magát: az egyházmegye utasított a választás megejtésére s hogy azután bírálja el az „önajánlást.“ A többi ügyek, t. i. a minaji papi fizetési hátrálék, az áji-szadellői papi fizetés, a novaj-idrányi székper részint elutasított, mint nem felelbezhető, részint végleges ítélettel befejeztetett.

Október 2-án délelőtt folytatván a közgyűlés, a még hátralevő ügyek tárgyalattak le. Ezek között a fontosabbak a következők, a sárospataki főiskoláról, az 1900/1901-ik évi beiratkozásokról szóló igazgatói jelentések, úgy szintén a miskolci s a rima-szombati főgimnáziumokra vonatkozó felterjesztések, tudomásul szolgáltak. A miskolci gimnáziumban történt nyugdíjazás, a Pores Jánosé: alkalmat adott arra, hogy a nyugdíjba menő iránt, a ki hosszú időn át dicsekedése volt az intézetnek, elismerését fejezze ki a kerület. Örömmel vétetett tudomásul a főleánynevelőről szóló jelentés; a 6 osztályúvá való kiegészítés kérdésének elintézése a tavaszi közgyűlés feladatává tétetett, hogy a jövő iskolai év kezdete készen találja a tervet s talán megvalósítható is. Az új-tátra-füredi templomról szóló jegyzőkönyv tudomásul vétetett s kimondatott, hogy a vállalkozó vagy kiküldött kerületi lelkészek a fürdőben való időzésük alatt némi pénz-segélyt fognak a kerulettől kapni. Tudomásul vétetett a missiói bizottság jelentése, úgy szintén a domesztikai kérvényekről szóló előterjesztés is, nemkülönben a Baldácsy-alap országos bizottságának jegyzőkönyve. Az 1900-ik év június havában tartott lelkészvizsgáló-bizottság jegyzőkönyve egész terjedelmében elfogadtatott, a Léway József lemondásával megüresedett vizsgáló-bizottsági tagsági helyre *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnokot kérte fel s választotta meg a gyűlés. A derenesényi Koburg-féle alapítvány ügyében a kerület orvoslást keres, mert az alapítvány levelet megsértette. Gömörmegye törölvén az alapítvány-leveleiből az „ev. ref.“ jelzőt.

Az egyházmegyei lelkész s tanítói változásokról, hivatalnokok választásáról, adás-vételekről, díj-levelekről szóló jelentések tudomásul vétettek s megerősítettek. A Felső-Zemplénből felterjesztett egyházi vagyongazdálkodási szabályzat kiadatott az egyházmegyéknek; a sárospataki irodalmi kör megbízott a felső-borsodi tanügyi indítványok letárgyalásával, valamint az ungi egyházmegyének a konfirmációi kátéra vonatkozó kívánsága is áttétetett az irodalmi körhöz, kimondván azonban a gyűlés azt is, hogy ha a tavaszi gyűlésig a káté sorsa el nem dől; új pályázat hirdetése után gondoskodjék az Irodalmi Kör a szükségessé vált munkáról. Az abauji egyházmegye felterjesztése „új kötelező liturgia“ iránt a zsinati tárgyak közé soroztatott, az alsó-borsodi egyházmegye részéről az *egri* egyház és a miskolci ág. hitv. ev. egyház közötti viszonyra vonatkozó felterjesztés *szomorú tudomásul* szolgált, mint olyan eset, a melyből már is látszik a keresni új szerződés fogyatékosága! Az ugyancsak ebből az egyházmegyből való indítvány, a mely a kántori s tanítói fizetések külön választására irányult, nem volt fogadható, ellenben elfogadtatott az az indítványa Alsó-Borsodnak, hogy

a sárospataki főiskola érdekében megindult adakozási mozgalom ajánltatik a híveknek.

Torna nem lévén megelégedve az erdélyi püspöki cím kérdésében hozott miniszteri végzéssel: azt ajánlotta, hogy a konvent sürgettesse a kérdés tárgyalására s olyan eljárás kieszközlésére a miniszteriumnál, a mely a sérelmet orvosolja. Az ajánlás, illetőleg indítvány egyhangúlag elfogadtatott. Kár, hogy nem a gyűlés első napján tárgyalattott az indítvány! A kerületi lelkészi gyámintézet alapszabályainak kinyomtatása elrendeltetett, a Csabay Pál és Kerekes János lelkészek kérvényének kedvező elintézésével; a páska-házai leány-egyház anyásítására a lépések megtétele elrendeltetett, a dr. Németh Imre miskolci lakos beadványa, a melyben felelbezt az alsó-borsodi egyházmegye ama határozata ellen, hogy bírói ügyviteli szabályzatot készített, elvettetett. Harsányi István külföldi egyetemen levő végzett theológus ifjú részére a Vágassy alapítvány 2 évi kamata kiadatni határozatott; a lelkész-minősítési névsor beadatott s ezzel kapcsolatban nem teljesítettett egy s. lelkész kérése, aki s.-tanfelügyelőnek ment s bekebelezést kért a kerületben továbbra is.

* * *

Ezek voltak a boldvai gyűlés tanácskozásának tárgyai. Emlékezetes határozatok örökítik meg ezt a kerületi gyűlést, a melyen a protestáns szabadelvűség s erős felekezeti öntudat nyilatkozott meg tiszteletre méltó módon.

A gyűlést látó egyház vendégszeretete legyen e helyen is megköszönve mindazok részéről, a kiknek szerencsájuk volt e vendégszeretetet élvezni.

—s.—

Lelkész-értekezleti közgyűlés Gömörben.

A gömöri ev. ref. egyházmegye lelkészei múlt hó 24-én tartották meg — Tornallyán — *Csabay Pál* balogi lelkész elnöklete alatt, szokásos őszi értekezleti közgyűléseket. A gyűlést az elnök a mai nehéz viszonyokra alkalmazott, szívet és lelket egyaránt megragadó következő szép beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Az a hullámcsapás, melyet az a bizonyos nyugoti szél újra meg újra egyházunk hajójához verdes, vigyázatra intve, összegyűjti a hajónak népét; — összegyűjtött minket is. Ugy érezzük, hogy meg kell vizsgálni hajónkat is, meg magunkat is. Figyelmes, gondos szemmel bejárni a hajó zegét-zugát: vajjon az eddigi utazás, az a majd 400 esztendő, nem viselte-e el, nem gyengítette-e meg? mehetünk-e még rajta tovább, tovább a messze partok felé! nem fogyatkozott-e meg úti készletünk s vihetjük-e tovább hajónkba gyűjtött népünket, vagy át kell rakni az előttünk úszó páncélosra, melyet minden természeti törvények ellenére, a rozsdá sem emészti; a mozgató erő, a léleknek, a lelkesedésnek benső tüze viszi-e, hajtja-e előre, vagy irányt veszítve tétovázó lélekkel kérdezzük: Mit cselekedjünk, atyámfiai, férfiak!?

Megrettenjünk-e? s bocsássuk útjára hajónkat, arra, merre végzete viszi? Az evezőt se vegyük kezünkbe s begöngyölgessük vitorláinkat? . . . hiszen meg vannak számolva napjaink! Nem! Láttunk mi már ennél különbségeket is, mélyebb örvények felett is jártunk már és Isten megsegített! Csak menjünk azért tovább! Istenben bízva: fel a vitorlákat!

Azt mondják, azt akarják, hogy Magyarország legyen róm. kath., de hát nem mondták, nem akarták-e azt is: hogy legyen koldus, legyen német és még se lett egy se... Emberektől; a sötétség sisera hadától félünk-e most, mikor immár nappal vagyunk? Hát csak azért támadt volna fel a reformatióban az evangéliom olthatatlan fénye, csak azért végezte volna-e el Isten a lelki világ újjá teremtésének szent munkáját, hogy ezt a fényt néhány fekete kázmza eltakarja s a magokat földi istenekké tett római hatalmasságok a felett győzelmi örömmel tomboljanak?! Nem! s azért ha a béke nevében békességünk ellen törnek is: félelem nélkül megállunk.

Igaz, úgy látom én is, hogy a mirha és a tömjén a mieink közül is megzavarta egynehánynak fejét s bódultságot, bágyadtságot szerzett s talán az is az oka, hogy hajónk a széles vizeken nem tudja kibontani vitorláját s mintha zátonyon volnánk, csendesen, élettelenül állunk. Azért talán ez a hullámcsapás is javunkra lesz; kimozdít élettelenységünkől.

Mikor villámok közt jártunk: nem ért semmi baj; most egy kis tömjén füst csak nem fogja kioltani életünket!?

Mint az öböl folyója, — a természetnek ezen óriási Kolossusa, — soha nem vegyül el a tenger keserű vizével s tiszta izét, kék színét mindig megtartja s mint egy nagy, világos tengeri út látszik a világtenger szennyese vize közt: a protestantismus tiszta forrásvize sem vegyülhet el a római egyház babonáskodó cultusának s képtelen dogmáinak kesernyész vizével s mint a tengerre szállt ködből kiemelkedik s messze kilátszik a hajó árboca: úgy emelkedik ki a ködből és homályból alkotott római egyház felett a protestantismus égszín vitorlája.

A prot. a róm. katholicismusban fel nem olvadhat soha! Nem! mert ez minden erkölcsi és természeti törvény megcsúfolása lenne.

Ezzel a hittel álljunk munkára s az a feltartó erő, hogy a ki magát el nem hagyja, azt az Isten sem hagyja el; tartson fel minket is.

Ne bánjuk, hogy éjszaka is van a földön, ennek is megvan a maga hivatása, az: hogy annál jobban becsüljük meg a világosságot. A reformatióban ilyen világosság érte az emberiséget, felszabadultak a megköltözött erők.

Nem azért adta Isten azt a napot, hogy annak áldásait itt e mi magyar földünkön is a Zichy Nándorok elkobozhassák. Kicsinyek ők nagyon! S ha mégis látjuk, miszerint ők boldog öntudatlanságukban azt gondolják; hogy övék itt az ország, a hatalom és a dicsőség, ha azt képzelik, hogy kicsiny de erős várunkból kiverhetnek: némák mi se legyünk, önérzettel emeljünk szót igazaink mellett, nehogy evangéliomi egyházunk drága kincsei prédául essenek. Felelősek vagyunk az apai örökért a jövő előtt is, vigyázzunk azért, nehogy annak elvesztegetése miatt fiaink vádolása érjen bennünket.

A mi e munkából reánk, lelkészre vár, vegyük ki örömmel, lelkesen a magunk részét. Ne vonogassa magát senkise s ha egyenként gyengék vagyunk, álljunk szorosan egymás mellé s lelkünket egymás lelkébe öntve át, egyházunk javára éljünk, mert ez illik hozzánk a mi hivatalunknak tiszti szerint.

Tisztelt értekezlet! Régen nem hozott már, — hála a gondviselő Istennek! — elnöki megnyitóm gyászjelentést s ha most ez is helyet kér e sorok közt: teszem azt mély fájdalommal s igaz kegyelettel. E folyó évben két férfiú dőlt ki soraink közül; igaz, hű és nemes mind a kettő. Az egyik *Ablonczy Pál* keleméri, a másik: *Nagy Béla* g.-szkárosi lelkész. Amaz lelkészi karunknak sokra hivatott, nagy tehetségű munkás tagja, egyházme-

gyei tanügyünknek egykor lelkes, bölcs vezére, majd tanácsbíró. Erős testben és lélekben. De a 60 év s a reá törő ellenséges körülmények összetörték a törhetlenné látszó férfiút. Szenvedett teste, lelke s hogy most a megváltó halál feloldozta! fájdalmas szívvel megnyugodni készlet Isten akaratán:

Emez: Nagy Béla, ifjú még, növekedő, erősödő szép reménye egyház-megyéinknek. Tele életkedvvel, életszerellemmel, parányi kis fészkeben a kevéssel is megelégedve. Megdöbbsentünk, mikor özvegyének szívrazó jajsza szívünkig ért, tudatva, hogy az ő négy kis gyermekének tavasz virágára fagyhaló hideg tél borult, mert a jó apa itt hagyta őket... lehullott mindnyájok fejének koronája!

Adjuk át szívünk igaz részvétét a gyászoló két családnak; mutassuk meg, hogy mi a fájdalomban is egyek vagyunk! Órizzuk emlékeket hűséges és igaz kegyelettel!

Ezek után az értekezlet tagjait szívem szerint köszöntve: értekezleti gyűlésünket megnyitom!

* * *

E minden tekintetben kifogástalan s mindnyájunk érzelmét igazán és hiven tolmácsoló megnyitó beszéd jegyzőkönyvünkben megörökíttetni s e lapok útján is közöltetni határoztattott.

Majd *Hubay Lajos* a.-szuhai lelkész olvasta fel néh. *Ablonczy Pál* felett írt emlékbeszédét s minthogy egyházmegyénk e jeles, de nehéz megpróbáltatásokat szenvedett férfiának nekrológja még sehol meg nem jelent; elhatározta tehát értekezletünk, hogy az emlékbeszédet e lapokban is közölni fogja s egyszersmind utasította jegyzőjét, miszerint azt — kegyeletünk jeléül — az értekezlet emlékkönyvébe is jegyezze be.

Ugyanezen gyűlésen olvastattott volna fel azon emlékbeszéd is, mely néh. *Nagy Béla* g.-szkárosi lelkészről emlékezett volna meg, de miután az e célra felkért lelkész-társunk, az idő rövidege miatt, kérésünknek eleget nem tehetett, az emlékbeszéd felolvasása tavaszi ért. közgyűlésünkre halasztattott el.

Az értekezlet által kitűzött pályakérdések sorsa felől tudósított ezután elnökünk s jelentette, hogy a kitűzött határidőre egy pályamunka érkezett, a melynek tárgyát a reformáció emlékezetére írt egyházi beszéd képezi. Minthogy pedig a bíráló-bizottság az egyházi beszédet úgy alaki, mint tartalmi tekintetben a pályadíjra érdemesnek jelentette ki, szerzőjét pedig olyannak, a ki akar is, tud is szép egyházi beszédet írni; ezen elismerő kijelentés után tehát annál nagyobb örömmel szavazta meg értekezletünk a munka szerzőjének a 25 frt jutalomdíjat s miután a jelítség levél felbontatott, kitűnt, hogy azt *Kupay Dénes* vályi lelkész, az egyházi beszéd irodalom terén kifejtett munkásságáról is előnyösen ismert lelkész-társunk nyerte meg.

Miután a régi pályakérdések közül kettőre pályamunka nem érkezett, azokat újból kitűzte értekezletünk s azokhoz — harmadikúl — 15 frt jutalomdíjjal egy újkényéri úrvacsora osztási beszéd megírását kívánja. A pályaművek beadási határideje 1901. július 1-re állapított meg.

Bár az elmondottak is kivétel nélkül érdemesek a figyelemre, de mindezeket felülmúlja úgy értékre, mint érdekességre tekintetében az az indítvány, a melyet elnökünk terjesztett a közgyűlés elé a *sárospataki főiskola segélyezése tárgyában*. Indítványának indokolása a milyen szép, épen oly erővel ható és megragadó volt s hogy a kedvező eredmény sem maradt el, ezt az értekezletnek egyhangúlag hozott határozata fényesen igazolja. E sze-

rint a gömöri egyházmegyének minden lelkészére kötelezőleg kimondatott, hogy 10 éven keresztül — ha a szükség úgy kívánja azután is — a sárospataki főiskola szükségleteinek fedezésére évenként 2—2 forintot fizet s ezen összeget — az egyházmegye jóváhagyása mellett — az egyházlátogatóság útján fogja beszerezni s illetékes helyére beküldetni. Sőt, hogy példánkat látva, mások is hasonló módon hozzák meg a hála adóját féltve őrzött „alma mater“-ünk függetlenségének és önállóságának megvédésére, — kimondta értekezletünk, hogy a megindult üdvös és a legnemesebb cél szolgálatában álló mozgalomnak széles körre való elterjedése s gyömölcsszövé tétele végett — jelen határozatát jegyzőkönyvi kivonat alakjában fogja a többi egyházmegyék lelkész értekezleteihez is megküldeni s pártfogásukba ajánlani.

Végül, miután még több helyi érdekű indítvány felett hoztunk érdemleges határozatot, elnök a gyűlést bezárta, hogy találkozunk ismét ott, hol a test lép egy kis időre előtérbe, míg ismét a lélek és szív nyeri meg az elsőbbséget s veszi át birodalmát, hogy lelkeket és szíveket hódítson áldó fényével, szeretetének sugárzó melegével vonja közelebb egymáshoz azokat, kik egyek a munkában, de egyek a jutalomban is.

Ha végig gondolok e nap eseményein, — s visszaemlékezem annak történeteire, sajnálni tudom azokat, a kik el nem jöttek s nem tapasztalhatták gyűlésünk lelket és szívet nemesítő hatását s azt, hogy kevesek is nagy dolgokat vihetnek véghez, ha egyenlő értelemmel és akarattal végeznek a rájuk bízottakat! —i—n—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Vadászy Pál** felső-borsodi esperest egyházmegyéje kedves meglepetésben reszesítette a boldvai kerületi gyűlésen, a midőn őt 25 éves lelkészi működése alkalmából szívből köszöntötte. Az egyházmegye lelkészei nagy számmal voltak jelen, nem különben világiak is, a kik *Ragályi Béla* gondnok vezetése alatt tisztelegtek a tanítói lakáson szállásoló esperesnél, a kit *Bartha Mihály* tanácsbíró üdvözölt szívből jövő szívhez szóló szavakkal, a melyekre az ünnepelt köszönve felelt, megköszönve a megemlékezést. Legyen az Ur áldása továbbra is az ő hí és igaz szolgáján!

— **Az erdélyi püspöki cím kérdésében** a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület a következő határozatot hozta: „Egyházkerületünk az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának átiratát testvéries készséggel és melegséggel fogadja. „Felirat“-ának indokolását következtetéseivel együtt, mint a történeti fejlődéssel és hazánk jelenlegi felekezeti viszonyai-
val teljesen megegyezőt, magáévá teszi. Ehez képest a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumnak a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspököknek minden hozzáadás és változtatás nélkül csupán erdélyi püspök megjelzéssel kötelező elnevezése tárgyában 1839. évi ápr. 11-ikén 1185. sz. a. kiadott és az ország valamennyi törvényhatósága számára megküldött rendeletét, mint a felekezeti viszonyokra vonatkozóan érvényben levő állami, nemkülönben legfelsőbb helyen szentesített egyházi alaptörvényeink szellemével és világos szabványaival ellenkező, protestáns egyházainkra sérelmes és különösen jelen felekezeti viszonyaink között hazánk érdeke ellen is van, miután pedig az okozott sérelmen a kultuszminisztériumnak újabban kiadott pótrendelete, a dolog lényegét tekintve, mit sem változtat, mert ennek tartalma csupán a fent tisztelt minisztérium eljárásának jóhiszeműségére nézve szolgáltat bizonyítást, ez pedig, valamint a hazai protestáns egyházak jogainak akadémikus elismerése magának a sérelmes alaprendeletnek hatályon kívül helyezése nélkül magát az okozott

sérelmet nem orvosolja, már csak azért sem, mert ez újabb rendelet folytán most már egyazon minisztériumnak ugyanazon ügyben két rendbeli — és pedig egymással ellenkező intenciójú rendelete van érvényben, melyek egyikének vagy másikának alkalmazása az illető állami hatóságok szabad tetszésére van bízva; mindezek alapján egyházkerületünk az erdélyi ev. ref. egyházkerület feliratát pártolólág és azzal a kérelemmel rendel az egyetemes gyűléshez terjeszteni, hogy ez a magas kormányhoz felírja, az egyházunkat is ért jogsérelemnek, a sérelmes miniszteri rendeletnek hatályon kívül helyezése mellett, teljes orvoslását kieszközölni szíveskedjék.

— **Bíró Lajos** kormány-párti országgyűlési képviselő a gyöngyös-pataji választó-kerületből, a következő jellemzést adta szept 30 án tartott beszámoló beszédében a r. kath papok s világiak közül azokról, akik a vallást is kortes eszközzé aljasítják: . . . *nem az igaz benső vallásosság, de a felekezeties gyűlölködés ül a templomban s ott a magasztos hitélet báját a politika hatalmi portékájának sáfárai űzik ki s előáll, hogy az erkölcsi világ tengerén ádáz szenvedélyek zivatarai oly hullámokat vernek fel, melyek éppen az emberi lélek legbensőbb szükségletét: a vallásosságot iszapolják be.*

— A nagy-károlyi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése követésreméltó példát ad a zsinati tárgyak előkészítésére. Ugyanis bizottságot küldött ki, a melynek az a feladata, hogy a zsinati tárgyakat összegezze, a revizióra váró intézkedéseket állapítsa meg, hogy ily módon az egyházmegye jó előre készen legyen.

— **Szentiványi Árpád**, a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület felügyelője, a nevezett kerület Eperjesen tartott őszi közgyűlésén a következőleg szólott a magyarországi ultramontánokról: „... szükséges dolog, hogy őrít álljunk felekezeti szempontból is, hiszen — tudjuk, hogy a vallási türelmetlenség — talán azt is mondhatnók: vallási gyűlölet — az utolsó időben nagyon elterjedt. Legjobban bizonyítja ezt és legpregnansabb példát nyújt erre — nem szeretnék ugyan a kerületi gyűlésben politikát felhozni, de most kénytelen vagyok: a politikai néppárt. Hiszen e párt tagjai még az ország törvényhozását is felekezeti alpra akarják fektetni.“

— **Tanár-választás.** A pápai ev. ref. teológiai akadémia *egyház történeti tanszékére* a dunántúli egyházkerület közgyűlése három pályázó közül: *Thuri Etele* vámosi lelkészt választotta meg.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerületben október 20-ig fogadja el a pályázati kérvényeket Ravasz János Nyárad-Szeredán a marosi egyházmegyéhez tartozó *fintaházi* egyház lelkészi állására, a mely IV. osztályú.

Felelős szerkesztő :

DR. TÜDÖS ISTVÁN

Trócsányi Bertalan

könyvkereskedésében Sárospatakon

kaphatók az alábbi művek:

Barla Szabó Károly „Egyházi beszédek.” . . . 2 kor. 40 fl.

Kovács Sándor „Keresztyén imádságos könyv“
régi jeles szerzők műveiből szerkesztve . . . 1 „CO „

„Protestáns esték“, felolvasások, II. kötet fűzve	2	„	—	„
„ „ „ „ „ kötve	3	„	—	„

Renan Ernő „Antikrisztus.“ Fordította Dr. Kossaczký
Arnold, vászon kötésben 9 „ — „

Renan Ernő „Szent Pál.” A keresztyénség eredetének története. Fordította Dr. Kossaczky Arnold. Vászonkötésben 9 „ — „

A pénz előleges beküldése után a kívánt művek portómentesen szállíttatnak.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félére 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 60 fill.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület üdvözlő felirata a királyhoz.” — T. „A kuruc egyházkerületek.” — „A sárospataki ev. ref. főgimnázium tanári karának véleménye a gimnáziumi vallás- és énektanítás tárgyában.” — F. I. „Erős várunk.” — Nagy Béla. „Az evangyéliumi kegyességről.” — Hubay Lajos. „Abloncy Pál.” — O. L. „Könyvismertetés.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület üdvözlő felirata a királyhoz.

Felséges Császár és Apostoli Király!

Legkegyelmesebb Urunk és Királyunk!

Tetszett a mindenható Istennek, a királyok királyának, hogy elvezérelje Felségedet az emberi életkornak ama határáig, a melyen túl — szent könyvünk bizonyága szerint — a kegyelem esztendei következnek.

A magyar nemzet, a mely boldogan látta Felséged férfi-korának mind több-több áldással teljes folyását, önkéntelenül is hálára serken ez alkalommal a nagy Istennek ama jóságáért, a melylyel Felséged személyét és e nemzet sorsát a maga szent akarata szerint egybekötözte és ez összeköttetésben immár évtizedeken át kegyelmesen megtartotta.

Hálára serken e nemzet kebelében a mi tiszáninneni ev. ref. egyházkerületünk is, igaz és mély-séges hálára, mert ezernyi jel hirdeti előtte nyilván, hogy Felséged királyi szíve sohasem ismert hú alatt-valói sorában édes és mostoha gyermekeket s mindenkor nagy és ellenállhatatlan maradt a felekezeti különleges érdekek felett az egész nemzet közös érdekeinek ápolásában és védelmezésében s a köz-boldogság fejlesztésében.

Hálára serkenünk, igaz és mély-séges hálára a Gondviselés iránt, mert édes és erős meggyőződésünk, hogy Felségednek évtizedekre ható alkotmányos uralkodásában az istenség jótetszése lett nyilvánvalóvá e mi sok vihart látott nemzetünkön és e nemzet különböző rétegeinek, osztályainak és felekezeteinek egymáshoz való viszonyaiban.

E felemelő tudatban áldva magasztaljuk az örök Isten kibeszélhetetlen kegyelmét, a melylyel nemzetünket s ebben ev. ref. anyaszentegyházunkat a Felséged drága életének s uralkodásának tartósságával megajándékozta; egyúttal pedig buzgó fohászszal kérjük, hogy adjon a maga kifogyhatatlan szeretetéből a Felséged 70 esztendejéhez újabb és újabb esztendőket és nyugodjék meg Felséged felkent fején az Ő jobb keze és növekedjék ez által Felséged koronájának fénye, szívének öröme, királyi házában dicsősége és szerető népeinek boldogsága.

Fogadja Felséged kegyesen szívbeli jó kívánságunkat s öröklő hódolatunkat, a melylyel maradtunk Boldván, az 1900-dik év október havának 1-ső napján Császári és Apostoli királyi Felségednek hűséges alattvalói:

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közgyűlése s annak nevében:

Bernáth Elemér,

helyettes főgondnok.

Kun Bertalan,

püspök.

Lapunk jelen számához 1/4 ív melléklet van csatolva.

A kurucz egyházkerületek.

Az után a két egyházkerületi közgyűlés után, a mely a tiszai ágostai hitvallású evangélikusok részéről *Eperjesen*, a tiszáninneni evangéliom szerint reformált vallásúak részéről pedig *Boldván* tartatott: lehetetlen a szemlélődőnek, a felekezet-közi viszonyokat s állapotokat figyelemmel kísérőnek azt a meggyőződését ki nem mondanía, hogy a *tisza-bodrog-sajó-her nád-vidéki magyar protestánsok* ismét *csalhatatlan s kétségbevonhatlan jelét* adták annak, hogy: még mindig nem törtek meg, még mindig fennmen lobogtatják azt a zászlót, a melyre egykor a „*Pro Deo, pro Patria et pro Libertate*” szavak voltak felírva s nemcsak lobogtatják a zászlót, hanem tettekkel is igazolják a jelszavakért való lelkesedést!

Ugyan kicsoda nem találja úgy, hogy ez a körülmény öröndetes is, elszomorító is? Ugyan kicsoda nem vette azt észre, hogy csak az **igazán szabad-*elvűek*** táborá fogadta e két kuruc-kerület határozatait lelkesedéssel, ellenben minden mások szinte lehurrogatni szeretnék volna a „legénykedők”-et.

Öröndetes, lélekre ható s lelket felemelő *reánk protestánsokra* nézve ama két kerület eljárása, mert biztos jelét láthatjuk, legalább most, annak, hogy azok, a kiket a *közbizalom* elhívott a vezetésre: megértették a *közvélemény* szavát s a közóhajnak tettek eleget. Nem a magasabb, de titokzatos s így ismeretlen „világi politikai érdekek” vezették most vezér-embereinket, hanem a *haza s az egyház java*, a melylyel nem egyeztethetni össze azt, hogy a magyar állam életének vezetésére elhívottak, szabad tért engednek „az isten-adta népnek politikai félrevezetésére,” nem állván útját annak, hogy a „néppárt” vallás-egyenlőségellenes elvei ne hintessenek el s nem gondoskodván arról, hogy e haza minden polgárának vallásos tekintetben is jogegyenlősége legyen, a melynek nem léte kicsúfolása a *vallás-szabadság* szent és fenséges eszméjének!

Olvassa el bárki, mérlegelje is bárki mindazokat a határozatokat, a melyek *Eperjesen s Boldván* hozattak, ezt kell kimondaniok az olvasóknak s mérlegelőknak: a *protestánsoknak ez a két kerülete, úgy a politikai, mint a vallás-szabadság s egyenlőség eszméire oktatja s tanítja a magyar kormány-férfiakat!*

Ha ez nem *öröndetes* jelenség, — ha ez nem *felemelő* tünet épen ma, a mikor az ultramontanizmus sötét jellemű, még sötétebb célzatú lovagjai léptenyomon ostromolnak bennünket, a *társadalmat*, az egész világot; el akarván nyelni s temetni mindent s mindenkit, a ki s a mi nem hord kereszt-jelvényt, a mely nem a Krisztusra, hanem a „pápára” emlékeztet, a kinek kell élve-halva szolgálni, míg a Krisztust elég csak emlegetni; — ha ez nem *öröndetes* jelenség ma, a mikor a paradicsombeli kígyó csábításához hasonlóan csábítanak némelyek sok hiszékeny s balgatat egyént arra, hogy egyenek abból a gyümölcsből, a mely eljuttatja őket a „merő tudatlanság tudásá”-hoz, a melyben a „confessorius” az élet és halál ura, — ha ez nem *felemelő* tünet ma, a mikor ki van adva a jelszó: „*római kath. állam a r. kath. egyházban*” s ezzel szemben oda kiáltjuk: *magyar állam, magyar egyház*: ha ez nem *öröndetes* s nem *felemelő* jelenség s tünet: akkor a *mai viszonyok között*, a mikor a nyelvek lekötve, a lelkek megvesztegetve annyi, de annyi „vezér egyéniségek”

nél: nem tudom, mi lehet az öröndetes s felemelő jelenség!

Nekem az a tapasztalaton nyugvó meggyőződés, hogy ma még közöttünk protestánsok között is, a *szabadabb, a nyíltabb, a határozottabb vélemény-nyilvánítás perhorreskált dolog*, — azt látom, hogy még mi is szeretünk német módra *finom táncz-lépésben járni ott, a hová fegyveresen, földet rendítőleg kell lépniünk és glace-keztűs kézzel fogjuk meg a dolgot akkor, mikor izom-erőnk meg kell erőltetnünk*. Most a két kuruc-kerület szabadon, nyíltan, határozottan szólott, az íge, a jog, törvény és igazság fegyvereivel fegyverkezeten lépett a kormány elé s nem keztűs, hanem kard-forgatáshoz szokott kézzel mutatott rá: *nem illik az államhoz a kétszínű játék, a mely az erdélyi püspöki cím kérdésében nyilatkozik meg, sem a tehetetlenség, a mely a jogegyenlőtlenség, a melyet állami dotáció, iskolák fentartása stb. tekintetében a r. kath. egyház érdekében s a protestáns egyházak megrontására gyakorol az állam!*

Ez nyílt, világos, határozott beszéd és fellépés s dicsősége Mocsáry Lajosnak, hogy megértették őt s megértvén: egy lépést tettek a *jog-követelés* felé!

Amde miért tagadnók: ha *öröndetes s felemelő* volt a kuruc-kerületek viselkedése s határozata: ***szomorúság járt a nyomában!***

Kicsoda olvasott a „*liberalis*” lapokban csak egy buzditó, csak egy elismerő sort is? Kicsoda olvasta azt, hogy a liberális közvélemény igazat ad nekünk s kezét fog velünk mindenki, hogy a jog, az egyenlőség eszméje: diadalra jusson?

En nem olvastam ilyet! Azon, hogy az „ultramontán” lapok kigúnyoltak, kicsúfoltak bennünket, mint fészkelődőket, mint nyughatatlanokat, a kik a „zsidó” telhetetlenség betegségében szenvedünk: nem csodálkoztam, meg sem ütődtem! De igenis csodálkoztam és megütődtem azon, hogy a „liberális” közvéleménynek nem volt egyetlen szava sem, a melylyel elismerte volna a kurucok hazafias tettet, nem volt egyetlen szavuk sem a „szabadság” organumainak, a melylyel a szabadságért küzdőket lelkesítették volna s ha az „Egyetértés” és „Magyar Szó” legalább annyira-mennyire „megbízható” tudósítást nem adnak: az egész kuruc-irány-fellendülést a „Magyar Hírlap”-nak ez a maliciosus, roszaakaratu s gyöngye elmére valló megjegyzése tartotta volna fel egyrésztől Zelenka Pálra vonatkozólag: „a püspök úr bölcsesége tudhatná, hogy amit 50 esztendő alatt nem tudtak kivívni, azt most egy-két esztendő alatt nem lehet elérni; (tehát a politikai hírlapírói bölcsesség szerint: 50 esztendő alatt nem volt jog, 50 év múlva is csak *esetleg* legyen jog s lépés sem tehető érte! Persze, hogy a hírlap-bélyeg eltörléseért lehetett mozgolódni!!) másrésztől a *tiszáninneniekre s erdélyiekre* az erdélyi püspöki cím-kérdést illetőleg ez a nyilatkozat: *egy végérvényesen és a törvény szellemében elintézt ügy erőszakos felelevenítése csak a protestánsoknak okozhat kárt!* Vagyis még ***fenyegetés*** is az a hatás, a melyet a kurucok elértek!

Ha van liberalizmus, — ha van érzék a jog-egyenlőség iránt, — ha akarjuk azt, hogy egyszersmindenkorra vége szakadjon annak az állam-és egyház, társadalom és közérdek elleni hajszának, a melyet az ultramontanizmus soha sem akar leszerelni, mig vagyon, hatalom s erő van a kezei között: akkor be kell rövidesen következni annak, hogy a *r. kath. egyház fenségi joga megszűnik s csupán annyi legyen az előjoga* (?), hogy az uralkodók ezt a *vallást követik, de nem politikai okból, hanem vallásos meggyőződésből!*

A kuruc-kerületek útja nyílt, — célzata: világos! *Magyarországon egyenjogúság legyen a vallásban is!!*

Vajjon forradalmi törekvés-e ez? Vajjon protestáns néppárti elv-e ez? T.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki ev. ref. főgimnázium tanári karának véleménye a gimnáziumi vallás- és énektanítás tárgyában.*

A gimnáziumi vallástani tananyagnak változtatását, módosítását az országos tanterv-revizio teszi szükségessé, hogy az egyes tantárgyak, főleg a történelem változása miatt beállott eltéréseket elsimítsuk s a tantárgyak közötti összhangzatot helyreállítsuk. Épen azért javaslatunkban csak is a tanterv-revizio által célbavett változtatásokra óhajtunk tekintettel lenni s nagyobb mérvű változtatást a tananyag beosztásában, mint a minőt p. o. a konventi előadó is ajánlott, szükségesnek nem tartunk. Minthogy a tanterv revizio szerint a világtörténelem ó-kori része a IV. osztályból át van téve az V. osztályba, a vallástani tananyagnak is ezen a ponton kell változnia. A ker. egyháztörténet tanítása ugyanis az ó kor történet tanítását meg nem előzheti, sem azzal egy osztályba nem eshetik. Épen azért a ker. egyháztörténet tanításának megkezdését az V.-ből át kell tennünk a VI. osztályba. Így az alsóbb osztályok tananyagában hézag támad, melynek betöltéséről alább következő tananyag beosztással gondoskodunk. Előbb azonban szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy nem helyeselhettük a konventi előadónak tervezetét. Nem tartjuk helyesnek, hogy a többi tantárgyakkal való összhang kedvéért a vallás tananyagát úgy feldaraboljuk, úgy összekuszáljuk, olyan rendszertelenné tegyük, olyan esetlegességektől tegyük függővé, mint a konventi tervezetből sejthető. — Azért mondjuk: sejthető, mert erről a tervezetről, ennek a tervezetnek beosztásáról tiszta képet nem lehet alkotnunk nemcsak a konventi jegyzőkönyv, de még az „Erdélyi prot. Lap“ részletesebb közlése után sem. Helytelennek kell tartanunk, hogy a tervezet a vallástani tananyagot az egész vonalon, a gimn. minden osztályában a több tantárgyak függelékévé teszi, szolgálatába helyezi; s így rendszeres, teljes egészet, a melyet e tantárgy tanításától meg kell várunk, épen nem adhat. Állításunk igazolása végett csupán egy pár pontra hivatkozunk.

P. o. hogy az alsó három osztályban a vallástani-tást teljesen a földrajz uralma alá helyezi s azt kívánja, hogy a földközi tenger mellékeinek ismertetését a vallástani órákon bibliai földrajzi ismeretekké kell kibővíteni. Majd a 3-ik osztályban meg a vallástani, a magyar történelem függelékévé lesz s azért, mert a magyar történelemben szó esik a pápai hatalomról, a keresztes háborúkról, meg az izlamlról is, tehát úgy gondolja, hogy ezek már a vallástani órákon kiszakítva az egyháztörténelem keretéből, minden előleges ismeretek nélkül tár-

gyalhatók. Majd a felső osztályokban meg azt óhajtja, hogy olyan új-testamentomi szemelvényeket is magyarázzanak — s ezek alapján a ker. erkölccstan elveit, melyek a görög nyelvi órákon „eredetiben is lehetőleg olvasandók.“ — Ez az ötletszerű kívánság, különösségnek megjárja, de komoly megvalósítására gondolni is alig lehet, ha tudjuk, hogy a gimnáziumnak akár jóniai akár attikai dialektusa és a bibliai nyelv között meglehetősen különbség van, és ha másodsor tisztában vagyunk V., és VI. osztályú növendékeink görög nyelvi ismereteivel, nem tudjuk, hogy az előadó, a görög nyelvnek akart-e ezzel szolgálatot tenni, vagy a vallástanításnak? Mi, állítani merjük, hogy egyiknek sem tenne.

Hivatkozhatnánk még arra is, hogy a vallástani anyagát hajlandó még Lessing „Náthán“-jához is hozzá akasztani, de hát azt hisszük, hogy elég egy tekintet a konventi előadói tervezetre s bárki is meggyőződhetik annak alapján téves felfogásáról s a vallástani tananyag hibás, sőt zavaros beosztásáról.

A vallástani tanításának öncélúnak kell lennie s a tanításban csupán annyit kell figyelembe venni, hogy tananyaga, a többi tantárgyakból, különösen a történelemből szerezhető ismereteket meg ne előzze, hanem azokat kövesse, vagy azokkal párhuzamosan egy időben történjék. Épen ebből a célból, nem hagyhatjuk el azt az alapot, a melyet maga a tantárgy is természetszerűen kijelöl s a melyre 1880-ban készített tantervjavaslatunk egész vallástanításunkat fektette. „Ez az alap pedig szentkönyvünk, a biblia, azon örökbecsű, soha el nem évülő igazságok gyűjteménye, melyek a keresztyén vallásnak alapelveit képezik, melyekre van építve protestáns egyházunk is. Ezekből folyólag tananyag beosztásunk a következő lenne.

Az I. és II. osztályban „Bibliai vallástani,“ úgy a mint fentemlített tantervjavaslatunk körvonalozta.

A III. osztályban kellene foglalkozni a „Biblia“ tüzetesebb megismerésével. Sajnos dolog, hogy most életben levő tantervünk szerint a biblia megismerésére oly csekély idő jut, és oly jelentéktelen figyelem fordítható, hogy azt, majdnem semminek vehetjük, így épen az alapot nem ismerik meg növendékeink, melyre vallástanításunk támaszkodik s melyen egész egyházi életünk s egyháziasságunk nyugszik. Ebből a célból egy rövid, a réginiál alkalmasabb, a növendéket jobban érdeklő tan-könyv volna szükséges; másrésről a bibliának a gyermekek számára, a tanítás- és nevelés céljainak megfelelő olyan szemelvényes gyermek kiadás, melyet olvasatás végett minden megbotránkoztatás és erkölcsi hátrány nélkül adhatnánk növendékeink kezébe. Mert határozottan ki kell jelentenünk, hogy a bibliát a maga egészében a gyermekek kezébe adni nem tartjuk helyesnek; egy részről több erkölcsi és illemsértő, másrésről némely nehézkes dogmatikus részletei miatt. Ehhez járulna még tananyagul ugyanebben az osztályban prot. egyházi szertartásainknak rövid megismertetése.

A IV. osztály tananyaga volna a „Keresztyén hit-tan,“ az V. osztályé a „Keresztyén erkölccstan,“ tehát azoknak a hitelveknek és erkölcsi törvényeknek, igazságoknak rövid megismertetése, melyek a már megismert bibliából és Jézus életéből, mint örök példányképből kifejlődtek. Ezek után következnek a ker. egyház külső története s életfolyamatának rendszeres megismertetése, a világtörténelemmel párhuzamos kapcsolatban. — Így a VI. osztályra esnék a Ker. egyháztörténelem Ó- és középkora. — A VII. osztályra az új-kor történelmével kapcsolatban a reformáció, a VIII. osztályban pedig a magyar prot. egyháztörténelme.

A mint látszik tehát a mai tantervünkben az Össze-

* Az egyetemes tanügyi bizottság ez évi (április 19—21) gyűlésén a gimn. tanterv változtatásának egy *vázlatos tervét* állították össze, a melyhez minden tekintetben sok szó fér, különösen meg-bírálandó az a javaslat, a mely a *vallás és ének* tanítására vonatkozólag van a jelzett „vázlat“-ban. A sárospataki főgimn. tanári kara épen *ezt a tárgyat* vette ismét *kü önösen* vizsgálat alá s felfogását az itt közölt munkában juttatja kifejezésre. A munkát *Maklárý Iap Miklós, Kovács, Sándor s László Sámuel* készítették.

hasonlító vallástan esnék ki, ez azonban csak látszat, mert ennek tananyaga apróbb részletekben előfordul a világtörténelem tanításában. Lehetetlen ugyanis, hogy midőn a világtörténelem az egyes népeknek p. o. egyiptomiaknak, chinaiaknak, persáknak, görögöknek, rómaiaknak történetével tüzetesen foglalkozik: a vallásos eszméknek e népek keblében való fejlődéséről is meg ne emlékeznék; az összehasonlítást pedig meg ne kaphatja a növendék, illető helyein, az egyháztörténelemben.

Ezek tiszteletteljes észrevételeink a konventi tervezetre s így óhajtjuk mi a tanterv revisió által bekövetkező változást kiegyenlíteni s a vallástan és a többi tantárgyak között az összhangot létrehozni, — a vallás-tanítást előlév s gyümölcsözővé tenni.

A mi az *ének-tanítás* anyagát illeti, e tekintetben a konventi tanterv nagyon is szűkszavú s oly általános, hogy abból az egyes osztályok énektanítására nézve tiszta képet alkotni nem lehet. P. o. az I—IV. osztály elméleti tananyagát együvé foglalva arról nagy általánosságban ennyit mond: „tanítandó hangjegyismeret s ez alapon fokozatos gyakorlatok mindenik hangnembben.” Tehát nem vonja meg a válaszfalat az egyes osztályok tananyaga között s nem jelöli meg a határt, hogy mindenik osztályban mennyit kell tanítani az elméletből. Erre pedig nagy szükség van egy részről azért, hogy az egyes osztályok növendékei tisztán lássák, mit kell nekik abban az iskolai évben feldolgozni az ének-mélethez; másrészről azért, hogy a tanárok se essenek túlzásba s ne tanítsanak — talán a magasabb fokon — oly elméleti dolgokat, melyek a szakiskoláknál, zeneintézeteknél megjárják, sőt szükségesek, de gimnáziumba egyáltalában nem valók s nincsenek helyén. A tananyag ily általánosságban s határozatlan alakban való kijelölésének kell tulajdonítanunk aztán, hogy míg egyes intézeteknél az elméleti ismeret egészen hézagossá mondható, addig más helyeken, a fent említett *túlzás* erősen észlelhető, mint ezekről az iskolai értesítők tanúskodnak. Pedig mindkettő nagy hiba, mert nemcsak az egyöntetű eljárást teszik lehetetlenné, hanem a sikeres haladásnak és célhoz jutásnak is útjában állanak. Sokat lehetne, sőt kellene is még mondanunk az énektan anyagáról s annak tanítási módjáról; e helyett azonban célravezetőbbnek látjuk az 1889-ben készült s főhatóságunk által jóváhagyott *helyi tantervünket* közölni, melyben a tananyag minden osztályra nézve pontosan ki van jelölve s a fokozatos haladás mértéke is bárki által azonnal áttekinthető és tisztán látható. Ez a tanterv, mely a konventi javaslat szellemével és általános elveivel is teljes összhangzásba hozható — a következő:

Cél: A hangszerv fejlesztése és gyakorlása s a zenei érzék és izlés finomítása, — a vallásos buzgóság ébresztése, s a kedély nemesítése. **Elméletből:** a hangjegy szerint való énekléshez megkívántató ismeretek elsajátítása. **Gyakorlatilag:** — a növendékek odaképzése, hogy ők a használatba levő — egyházi énekeket eljátszák s végül úgy egyházi, mint világi énekkarok használható tagjai lehessenek.

I. osztály hetenként 2 órán. a) Vonalrendszer; egész-, fél-, negyed- és nyolcad hangjegyek. Szünjegyek; hangkulcs; két, három és négy részű ütemnemek az illető hangsúlyozási ismeretekkel; ütemvesszők és egyéb szükséges zenei jegyek ismertetése. A kemény és lágy hangnem és összhangjai. b) Éneklés 8 hangkörben; hangjegyolvasási és hangeltalálási gyakorlatok; 10 egyházi és 10 világi ének.

II. osztály, hetenként 2 órán. a) Hangnemek ismertetése; 1 és 2 \sharp -es és \flat -es kemény és lágy hangnem

és összhangjai. b) A hangkör kiszélesítése 10 hangig. Egy szólamú hangjegy olvasási gyakorlatok; 10 egyházi és 10 világi ének.

III. osztály, hetenként 2 órán. a) a \natural hangjegy és szünjegy ismertetése; a 3 és 4 \sharp -es és \flat -es kemény és lágy hangnemek és összhangjaik. Összetett ütemnemekből a $\frac{6}{8}$ -rész a megszokottabb hangsúlyozási- és időmértéki jelzéssel. b) Egy- és két szólamú gyakorlatok; 10 *egyszólamú* egyházi és 10 *két szólamú* világi ének.

IV. osztály, heti 2 órán, a) Az 5 és 6 \sharp -es és \flat -es kemény- és lágyhangnemek és összhangjaik: hosszú, és rövid előkék és utókák. b) Egy, két és három szólamú gyakorlatok; 10 egy szólamú egyházi, és 10 három szólamú világi ének.

V. és VI. osztály, heti 1—1 órán. Két évfolyamra való beszúrással 10—10 egyházi és 5—5 világi négyszólamú ének *vegyes karra* írva.

VII. és VIII. osztály, heti 1—1 órán. 5—5 egyházi és 10—10 világi négyszólamú ének *férfi karra* írva.

* * *

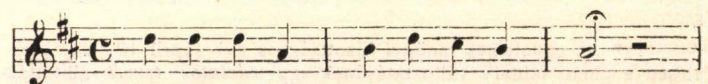
Látható ezekből, hogy mi az énektanításnál, az elméletből csak annyit kívánunk és sem többet, sem kevesebbet nem tartunk célszerűnek, mint a mennyi éppen szükséges és elegendő ahhoz, hogy növendékeink azok alapján a hangjegy szerint való éneklésre s ez által az elméletet megvilágosító hazafias, nemzeti- és népdalok s más alkalmi műénekek kultiválására, begyakorlására s magasabb fokon, az énekkarban való biztos közreműködésre teljesen képesítve legyenek. — Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, sőt határozottan ki kell emelnünk e helyen a felekezeti szempontot. E célból hangsúlyoznunk kell, hogy a gyakorlatnál, — mely minden fokon karöltve tartozik járni az elmélettel: — kiváló nagy gond fordítandó az egyházi ének tanításra, s úgy kell képezni növendékeinket, hogy a gyakorlatban használt összes egyházi énekeinket, — melyeket már hallás után a népiskolából ismernek — most már elméleti tudások alapján úgy dolgozzák fel, hogy az eredeti dallam mellett a különböző eltéréseket is felismerhessék és teljes mértékben elsajátíthassák s a felsőbb osztályokban ismételt magasabb fokú begyakorlás által oda képeztessenek, hogy mint leendő egyháztalálók, a gyülekezeti éneklésre nagyobb mérvű befolyást és átalakító hatást gyakorolhassanak s a népénekülésnek szebbé, finomabbá, izlesejebbé tételére — bármely pályán is — sikeresen közreműködhesseken.

Ime ezekben van szerencsénk a vallás- és énektanításra nézve legjobb meggyőződésből származó tiszteletteljes észrevételeinket megtenni.

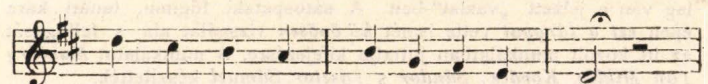

TÁRCA.

Erős várunk.

1. E- rős vá- runk ne- künk az Is- ten

És fe- gy- ve- rünk el- len- ség el- len,

2. Nincsen nekünk semmi hatalmunk,
Nincsen erőnk, hogy megmaradjunk;
De egy bajnok vív értünk harcot,
Kit az Isten maga választott;
Kérde: ki ez, ez a dicső?
Jézus Krisztus ő!
Küzdőknek, hívőknek
Isten nagy hatalma
S az igazak végdiadalma!

3. Ha a világ mind gonosz volna,
Hogy az Istenhívőt elnyomja,
Minket semmi meg nem rendíthet,
Míg Krisztusba vetjük hitünket,
Dühös tüzét bármint hányja
A föld bálványra,
Vége lesz és elvesz,
Ledől megalázva
Az ítélő Isten szavára!

4. Isten szava megáll mindenha,
Nem dönti meg senki hatalma;
Az Ige és Szentlélek bennünk,
Nekünk mindig erős védelmünk;
Gyermekek, nők, testi éltet,
Hírt és jólétet,
Elvihet, benyelhet
A föld gonoszsága,
De mienk lesz Isten országa!

Régi Énekeskönyvünk eme mellőzött darabját jónak látom közölni, hogy a reformáció emlékének már most is énekelhessék. A szöveget némi simítással bocsátom közre, annyiival inkább, mert ág. hitv. testvéreink az eredeti dallamon sok szöveg javítási kísérletet tettek már; de azt hiszem, hogy a mi dallamunkon a vers rythmusa is sokkal lendületesebb.

F. I.

Az evangéliumi kegyességről.

(Folytatás.)

Felettebb nagy erőmegfeszítés, a mit tőlünk követelnek. A kívánt célhoz csak egyetlen egy út vezet. Ha valamely embernek a hitvallását magamévá akarom tenni, előbb szükséges, hogy az ahoz tartozó élményt a magaménak nevezhessem. Mig ez hiányzik, addig az igaztalanság veszélye és lelkiismeretem sérelme nélkül nem is fogadhatom el a hitvallást. Sőt inkább az lesz az én kegyességemnek a bizonyosága, ha idegen hitvallásnak az utánmondását, más ember énekének az éneklését, mindaddig, mig a megfelelő élmény is enyém nem lett, *lelkiismeretem érdekében*, kereken megtagadom.

Erről az oldalról tekintve, az egyházi élet egész folyama veszedelmes a még nem teljesen öntudatos prot. emberre nézve. Panaszkodunk minden rendű és rangú protestánsok egyházatlansága ellen. Naponként sajnálattal halljuk, hogy száz meg száz ember mondja: „nem vehetünk részt a nyilvános istenitiszteleten, mert ott oly szavak és mondatok utánmondását* vagy együtténeklését kívánják tőlünk, a melyek nem a mi sajátjaink, vagy oly embernek a csendes áhitatából származtak, a kinek a hite a mi meggyőződésünkkel nem egyezik meg!“ Igaz, tudom, hogy ez néha igen korlátolt álláspont lehet; igaz, hogy e mögött egyenesen igaztalanság és szándékos csalás is lappanghat. De nem szükségképpen ez az eset. Sok esetben valódi prot. kegyesség lehet s lesz is az, a mely nem akar rossz lelkiismerettel közreműködni egy közös istenitiszteleten. A prot. körök egyházatlansága nagyon fájdalmas dolog; de ennek egy örömdetes oldala is van, mert e körülmény származhatik a kegyességből is! Nagyon kérem, hogy ebben senki se kételkedjék.

Az ilyen embereken csak az segíthet, a ki méltányos igyekszik lenni velök szemben. s a helyett, hogy elhallgatná, vagy épen elhomályosítaná, megvilágítja előtte a r. kath. és prot. kegyesség közti különbséget.

A prot. kegyesség az emberektől független, szabad személyes, benső. Nincs kötve imádságos könyvhöz vagy olvasóhoz, sem más emberek gondolataihoz vagy felfogásához. Ellenkezőleg, ennek imádsága oly szabad, mint a Jézus imája a farizeusok formáságaitól. A mit ő, a mi Urunk, a maga korának „szent“-jeivel való harczban a belső szobáról mondott, a mit ő előttük meg is cselekedett, mikor időnként a zsidóknak minden hagyományos istenitiszteletétől félrevonulva, egy-egy hegyre ment, egészen egyedül, azt mi evangéliumi kereszténynek is jogosan igényelhetjük minden tekintéllyel szemben. Titkos imája a léleknek, a mely a maga bánatának és örömének idején Istenhez fordul, ez a prot. kegyesség ténye. Ezért a prot. család házi istenitisztelete, vagy rokonlelkek bármily szűk körének is közös épülése — valami határozottan nem r. katolikus, valami kétségtelenül protestáns dolog. Mert itt oly körben mozoghat a szabad ker. lélek, a mely valóban az övé és senki idegené. Itt nem erőlteti senki, hogy arra szorítkozzék, a mit mások előtte mondtak vagy énekeltek. Itt van őszinteség, bensőség, élő, személyes kegyesség.

Nézzük csak Luthert. Az ő Istennel való beszéde épp ilyen szabad, őseredeti imádság volt. Imádságokat csak ritkán készített ő mások részére s egy hitvallást sem írt azzal a céllal, hogy az által másoknak előírjon valamit, a mit feltétlenül, tehát még önmegegyeztetéssel is magukévá kell tenniök. És, ha a mások imáit figyelmeztet meg, akkor sem a forma helyessége vagy hagyományos szép szövegek ismétlése az, a mi őt megragadja, hanem a sajátyszerű, a személyes, a hívő szívnek szabad beszéde. Egyszer, viszontagságos, nehéz napok idején, esti sötéteje alkalmával egy kunyhó mellett ment el Wittenberg kapuja előtt s meghallotta, a mint a kunyhóban

* A német prot. templomi istenitiszteletnek állandó alkalmatossága a közös bűnbevallás és az apostoli hitforma. F.

egy édes anyja gyermekével együtt buzgón imádkozott a kedves Márton doktorért s a szent evangéliomért. Azonnal futva futott a Melanhton lakásához s az ablakon kiáltotta be néki: „Ne búsulj, Filep! a gyermekek imádkoznak értünk. Az ő imádságukat hatalomnak nevezi az isten igéje!”

(Folyt. köv.)

Nagy Béla.

NEKROLÓG.

Ablonczy Pál.

(1837—1900.)

Ismét kevesebben vagyunk egygyel! Az Úr szőlőjének munkásai közül ismét kidőlt egy, üresen hagyva a tért, hol eddig oly nagy lelki gyönyörűséggel munkálkodott.

Ablonczy Pál, a keleméri egyház buzgó lelkésze, a szerető családapa, az önzetlen jó barát, a lelkes hazafi nincs többé, elment oda, hol nem fáj semmi, nem bánt senki.

Ákár tudományos készültségét, akár társadalmi műveltségét tekintjük: úgy találjuk, hogy elhunyt szolgatársunk nagy dolgok véghezvitelére volt az Úrtól elhíva. Részint az iskolában, részint az életben nyert kitűnő bizonylatai, megnyerő modora, emberekkeli szeretetreméltó bánásmódja: mind, de mind arról tanuskodnak s arra hívnak fel bennünket, hogy úgy említsük, mint jeleseink közül egyet; a ki hivatását a legnemesebb becsvágygyal, a legbuzgóbb odaadással igyekezett betölteni, a mely ha úgy sikerült volna, a mint azt az ő nagyra törekvő lelke kívánta, a melynek ha a végzet, sokszor ellene nem esküdött volna: bizony-bizony másképen hangzanék az ének felőle.

Már gyermek korában Alsó-Szuhán, — a hol 1837. szeptember 10-én látott először napvilágot — az ottani népiskolában gyermektársai közül annyira kitűnt, hogy akkori jeles tanítója, Csabay Pál ösztönzésére a sárospataki főiskolába vitetett, a hol tanulmányait ernyedetlen szorgalommal végezve: mindig arra törekedett, hogy társai között az elsővel versenyezve, tanárainak, szüleinek örömet szerezzen.

A természet szépségeihez — mint a természet ölében nőtt gyermek — mindig erősen vonzódott. Talán ebben található fel annak oka, hogy a különben tehetséges és szorgalmas tanuló, a negyedik osztály elvégzése után gazdálkodásra szánta magát, és szülei mellett itthon maradt, hogy nekik a mezei munkában segítségökre legyen.

A tudományok után sovárgó lelket azonban nem birták kielégíteni a földműves élet változatosságai; így történt, hogy két év múlva ismét az alma mater falai között látjuk, a hol vas szorgalommal — két év alatt négy osztályt végezve — igyekezett tanulótársait utólni, a mely midőn sikerült neki: többé azoktól el nem maradt, hanem velők a jutalomért folytonosan versenyezve, a theologiai tanfolyamot 1861-ben kitűnő eredménnyel bevégezte.

Ekkor ment ki Szederkénybe három éves tanítónak, a hol mind az iskolás gyermekek tanítása, mind az énekkar szervezése és vezetése körül olyan érdemeket vívott ki magának, hogy az 1862-ik év ápr. 10-én Szederkényben tartott egyházmegyei gyűlés alkalmával szereplő énekkar szakavatott vezetéséért, az egyházmegyei gyűlés külön jegyzőkönyvben emelte ki.

Szederkényben mint tanító négy évet töltött. Az 1865-ik évben tette le az első lelkész-képesítő vizsgát, a mikor főtiszt. Zsarnay Lajos superintendens által segéd-lelkésznek a hevesi egyházba exmittáltatott. Innen még ugyanazon év október havában Könyves Tóth Kálmán Heves és nagy-kunsági esperes Tisza-Roffra rendelte, a hol egyszersmind a gróf Waldeck-család gyermekei mellett — a mint ezen családdal folytatott levelezésből kitűnik — közszerepetben álló nevelő volt. Ezen ideje alatt 1868-ik évben tette le Debrecenben tiszta jeles eredménnyel a második lelkész-képesítő vizsgát. Hogy mennyire szerették és tisztelték tiszta-roffi segéd-lelkészkedése alatt: bizonyítja az, hogy midőn 1869-ben Szuhaforé lelkésznek megválasztatott — a lelkében kesergő nép énekbe foglalta szívének fájalmát, ezzel kísérté ki az általa vezetett énekkar és a falunak apraja-nagyja a Tisza-partig, itt búcsúztak el egymástól a viszonttalálkozás édes reményében. A roffiak nem is felejtkeztek meg róla, öreg papjuk halála után igen szívesen meghívták, de ő a kelemérinél gyengébb díjlevelet nem fogadhatta el.

Szuhaforén csak két évet töltött. A szomszéd keleméri egyház egyhangúlag papjának választotta 1871. május 7-én. Mint keleméri lelkészt választotta meg az egyházmegye elébb isk. választmányi elnökké, később egyházmegyei tanácsbíróvá, a mely állást hosszabb ideig viselt.

Keleméri lelkészkedése alatt — körülbelül az ötvenedik életévén túl, a minden szépre és jóra nagy hajlammal bíró férfiú egyszerre átváltozott. Eletvidor-sága elmúlt, munkakedve alászállt, a közügyek iránti érdeklődése meghidegült, szívbaj kezdett nála fellépni, a mely a különben is önérzetes és érzékeny férfiúnál sebesen haladt előre. Néha-néha fel-fellobbant még lelkében a kialudni készülő láng, lelkesítő szavaival tettekre igyekezett buzdítani a fiatalságot, de végre ez is elmaradt, az erős, izmos test megtört, összeesett, betegsége rohamosan vitte sírja felé, míg végre a jótékony halál megszüntette a fájalmakat, meghalt 1900 július 27.; bús özvegye, szerető négy gyermeke, a gömöri lelkész és tanítói kar tagjai igen kevés kivétellel és a kelemér-poszobai társegyház hívei fájó szívvel kísérték ki a keleméri temetőbe s tették le örök nyughelyére. Béke poraira!

Hubay Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

A tállyai ev. ref. egyház története
1540—1900.

Irta: Hézser Emil lelkész s az alsó-zempléni egyházmegye főjegyzője. Budapest, 1900. Európa irodalmi és nyomdai részvénytársaság. 80 176 l. Ára 2 korona.

A tokaj-hegyaljai vidék kálvinista népének egyik legelőkelőbb helye Tállya városa. A multban még inkább az volt, a mikor vagyoni gazdagsággal dicsekedhetett, míg ma tagadhatlanul alábbszallottnak kell vennünk a vagyoni jóllétet a filoxera pusztításai miatt. Amde a szellemi erő, a lelki elsőbbség, a mely a multban dicsekedése volt Tállyának: nem csökkent, nem: mert a tokaj-hegyaljai vidék városai között, mondhatni: ma is első e tekintetben s az elsőséget éppen az a kálvinista nép adja meg, a melynek multját s jelenét a kéz alatt levő munka érdekesen és értékesen,

nyomonjáróan s eléggé történelmi színezettel, buzditólag és lelkesítőleg írja le nemcsak a tályiaiakra, hanem másokra nézve is. Épen ez a munkának a jelentősége, hogy t. i. kiemelkedik a tisztán helyi vonatkozások köréből. Nem keresi a kizárólagos helyi hatást, hanem általánosabb, egyetemesebb irányban is kíván hatni.

Abból az alkalomból készült ez a munka, a mint e lapok olvasói is bizonyosan emlékeznek rá, hogy a tályai egyház ez év július 1-ő napján nagyszabású emlékünnepelely tartását tervezte, a mely ünnepély programpontjai között, igen helyesen, *eleve ott szerepelt az egyház történelmének megíratása is!* Tanuskodott ez a programpont arról, hogy egyháztanács és gyülekezet maradandó emlékről is akart gondoskodni a tervezett ünnepélylyel kapcsolatban s épen ez a maradandóbb emlék lett a mult időkről való egész ünnepélyes megemlékezésnek egyetlen mozzanata s darabja: mert a tavaszi fagyok miatt szenvedett károk nem engedték meg, hogy a júliusi ünnepély megtartassék. A nagyszabásúnak ígérkezett örömunnepelely napján: ezt a könyvet kapták kézhez az egyház tagjai s örömmel és bánattal olvashatták a mult idők napjaiban történt vívódásokat, küzdelmeket, erőt merithettek elődeik hitéből, állhatatosságából, vigasztalást őseik reménységéből!

Anyagának elrendezésében s feldolgozásában a szerző a következő eljárást követte: első sorban az egyház megalakulásáról szól, belevonva az általános politikai s egyházi viszonyok jellemzését is; s e részlet tart az 1700-ik évig, mert ebben van az egyház története egészen az üldözések koráig. Ebben az időszakban Székárosi Horváth András, Bökenyi András, Szegedy Tamás, Helopéus János, Keresztury János, Porcsalmi János, Czeglédy István, Szendrey György, Buday István, Tállyay György, Kismarjay István, Gyöngyössy András, Jeney György és Szentpétery Mihály azok a lelkészek, a kiknek vezetése alatt az egyház hajója kedvező és kedvezőtlen szelek mellett előre halad, úgy azonban, hogy az 1687-ik év szeptemberében a haladásnak vége lesz, a mikor „a szüret megkezdése előtt, fegyveres erővel követelték a templom, paróchiák (2), iskola s az összes egyházi szőlők, földek és réteknek a kathólikusok birtokába való áthozását” annak a „foglaló bizottságnak” a tagjai, a melyet a felvidékre Klobusiczky Ferenc alispán elnöklése alatt küldtek ki. S a kálvinisták csak az erőszaknak nyomása alatt engedték át a templomot, a melybe „a katonák a déli oldalon levő ajtón nyomultak be,” mire a kálvinisták „szóltárokat énekelve az éjszakai ajtón kimentek, ... hogy oda többé soha vissza ne térjenek.”

Második részében a munka azt tartalmazza, hogy az egyház küzdelmeinek és újraéledésének időszakában 1700—1800-ig mik történtek?

Templomuktól, vagyonuktól megfosztattak a tályai reformátusok: *de hitőktől nem!* S mert volt hitők: lett templomuk is, vagyonukhoz is visszajutottak, mert az Isten nem hagyta el őket! A templom a Vay Ábrahám s Platty-család-féle borház volt 67 éven át s bár „esőben, sárban, fagyos hidegekben az udvaron szabad ég alatt volt kénytelen dicsérni és imádni Istenét” a gyülekezet jó része, mert nem fért be a templomháza: a hite-hagyás nem volt napirenden, a közönyösség nem pusztított! ... Vajjon nem volna-e kíváncsi, hogy „megostoroztassunk?” azért, hogy templomaink sokszor üresek?!

A hitbuzgóság bizonyosága, hogy a tályaiak még ekkor is két lelkészt tartanak! ... Ma már ott is, a hol két lelkész van, szeretnék az Úr szolgáinak számát csökkenteni! Valamikor nem régen hallottam, hogy a

tiszáninneni kerület legnagyobb ev. ref. egyházában is kísért az a gondolat, hogy a 3 lelkészi állás helyett csak kettő legyen valamikor! ... Az idők jelle! Az ősök ott az Avas-hegy aljában a két lelkészségből 1784—86-ban, mert szükséges volt: 4 lelkészi állást teremtettek, az utódok a negyediket megszüntették, a maiak, a harmadikat is feladni készülnek, hogy aztán csak egy maradjon épen akkor, a mikor talán, a régi ellenség legjobban fog háborgatni!

Értékes részlet e II-ik részben az 1706-iki investigatio könyve s II. Rákóczy Ferencnek 1710-ben kelt adomány-levele, a mely templom-helyet jelöl ki s a „fejedelem” 3000 forintot is ad „réz-pénzben” az építés költségeire!

Az utolsó rész az utolsó 100 esztendő története! Küzdelmes ez is. Áldás és csapás, öröm és bánat, hanyatlás és emelkedés váltakoznak egymással. A buzgóság hol lankad, hol éled, — de minél erősebb a megpróbáltatás: annál erősebb a buzgóság! A terhek, a nehézségek fokozódnak: de a lelkipásztorok, az előjárók ébersége, ügyszeretete, lelkesedése fenntartja az egyházat s lassan-lassan a virágzás kora ismét bekövetkezni ígérkezik.

Függelékül „Arany-lap”-ot ad a szerző azokról a forrásokról, a melyekből a tályai egyház 350 esztendőn át „fentartotta magát”. Az első hagyomány az „arany-lap” szerint 1658. febr. 28-ról, az utolsó 1825. aug. 29-ről való. Fel vannak sorolva azok az adakozók is, a kik az 1810-ki tűzvész után 1812—19-ig évenkénti segílyt adtak az egyháznak, ez a kimutatás pótolva van aztán egész 1900-ig. A munka utolsó lapján a lelkészek, s. lelkészek, tanítók és kántorok névsora van bemutatva.

A mit a szerző a művében ad: azt érdekesen, tanulságosan írta meg. Belemelegedett tárgyába, a mult idők derűs s borús napjai hatással voltak lelkére s a hatás meglátszik minden során. A hiány, a mit megalapítunk, tárgyilag az, hogy az egyház népességéről, szaporodás, fogyás stb. tekintetében nem nyújt felvilágosítást, s hogy a vallás-erkölcsi élet rajzától idegenkedik. Ámde ez a fogyatkozás nem olyan, hogy az elismerést meglagadtathatná velünk a szerzőtől.

O. L.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Kovács Lajos miskolczi felső-kereskedelmi iskolai tanár, a sárospataki főiskolánk volt kiváló növendéke, a ki irodalmi úton is igyekezett dicsőséget szerezni az alma-maternek, a melyre mindig hálás kegyelettel gondolt, mert a „szegények iskolája” nevelte fel őt is, mint annyi sokat: élete 45-ik, buzgó és lelkes tanári működése 23-ik évében hosszas szenvedés után október 7-én meghalt. Kartársai a fájó részvét szavaival jelentették elhunytát annak az egyénnek, a kiről azt tartották: „Az ifjúság lelkes barátja s önzetlen igaz ember!” ... Legyen áldott emlékezete!

— **Antal Gábor** dunántúli ev. ref. püspök kerülete pápai közgyűlésén a felekezeti viszonyokról a következőleg emlékezett meg: „A felekezeti viszonyok tekintetében a lefolyt évben nagyon kevés javulás jeleit látjuk. Mert bár számbavehető felekezeti sérelem, a minek orvoslásáért az állami hatóságok segílyét kellene vagy lehetne igénybe venni, a mi egyházkerületünkben nem fordult elő, az elhidegülés és elidegenedés r. kath. testvéreink és a mi egyházunk

hívei között társadalmi közügyeink és a haza nagy kárára mindegyre terjed. Ennek következtése az, hogy társadalmi és közigazgatási kérdésekben mind több-több helyen élesítettnek ki a kizárólagos felekezeti érdekek és szempontok s a jó egyetértés r. kath. és protestáns lelkészek, valamint azok hívei között mindinkább megzavartatik. . . . Ezen elidegenedésnek oka azon veszedelmes álláspont, a melyet a r. kath. egyház némely lelkészei mindinkább elfoglalnak, erőiesen képviselnek és a sokféle Mária, Jézus szíve, Oltár, szent József, Rózsafűzér egyesületekben a nép között terjesztetik, hogy a **római katolikusoknak a nem római katolikusokkal való mindennemű coöperatioja, közreműködése: elkarhozásba viszi a lelkeket.** Ennélfogva gyermekek kereszteselésénél protestáns keresztszüleket, esketésnél protestáns tanúkat el nem fogadnak, prot. halottakra nem harangoztatnak, híveiket protestáns templomban az istentiszteleten, vagy más, még polgári ünnepélyen való megjelenéstől is eltiltják, sőt némelyek már a protestáns vallásúakkal való társalgást is kárhozatosnak hirdetik. . . . A más felekezetű iskolákba járó ev. ref. vallású növendékek hitoktatásánál . . . van egy hátrányunk és az abban áll, **hogy míg a más vallású hitoktatók a mi iskoláink helyiségeiben végzik a hitoktatást: addig a mi hitoktatóinkat a r. kath. intézetekbe, a szerzetek által fentartott gimnáziumokba vagy éppen az apáca-zárdákba nem bocsátják be, ez által akarják kifejezésre juttatni a mi felekezetünk inferioritását.** . . . Ezen eljárás a vallásos oktatást néhol csak nehezíti, de néhol teljesen lehetetlenné teszi. Pl. a veszprémi angol-kisasszonyok apáca-zárdájában tanult az elmúlt tanévben 30 ev. ref. vallású bejáró növendék, a kik közül 6 a tanítónő-képezdei tanfolyamot, 24 a polgári iskola valamelyik osztályát végezte, ezek az *intézetek* kívül rendszeren oktattattak az ev. ref. lelkész által. . . és nyilvános vizsgát is tettek. De tanult az intézetben 6 bentlakó ev. ref. vallású növendék is: **ezek semmiféle vallásos oktatásban nem részesültek.** (de hogy nem! Hát az intézeti „gyóntató atya“ nem tartotta kötelességének az eretnek báránycákat szép szóval, okkal-móddal vallásos gyakorlatokra csábítani? . . . Ne áltassuk magunkat! „Igaz“ vallásos oktatásban, protestánsban *nem részesültek*, de másban: igen!! Szerk.) . . . Az esetet bejelentettem a vallás-és közokt. minisztériumnál, kértem . . . a sérelemnek törvényes orvoslását . . . (választ még nem kapott! Szerk.). Igaz, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium már egy évben (1898. konv. jknyv 41. p.) hasonló panaszra azon választ adta; hogy ezen ügyben külön intézkedésre nincs szükség, **mivel érvényben van minden iskolára nézve . . . azon rendelet, hogy a más felekezethez tartozó tanulók hittani órái is az intézetben tartandók.** Ezen rendelet azonban a bajon éppen nem segít, ha a . . . minisztérium annak érvényt szerezni nem képes. . . . Lehetetlennek tartom, hogy maga a . . . miniszter úr is ne érezné, hogy **rendeletének ezen intézetek részéről semmibe sem vétele ép oly sérelem ő reá nézve, mint a mi egyházunkra nézve!** Szólt még a püspök az állami és községi ev. ref. vallásitanítási tiszteletdíjakról is egészen okosan, helyesen és **jogainkat védve!** . . . Ugyan kinek nem jön az ajkaira, ezeket olvasva, ez a kérdés: *Tisza Kálmán ő nagyméltósága mindezekre mit szolt?* . . . S vajjon nem méltán kérdezhetjük-e: *Tisza Kálmán ő nagyméltósága 15 éves*

uralma még csak annyit sem biztosíthatott, a mennyit elnöktársa a vallásitanításra nézve kér? Különben a jelentést érdemes lesz még behatóbban is tárgyalni!!

— **Páder Rezső** országgyűlési képviselő, még pedig „néppárti“ s mint ilyen „ex offó“ szükségesnek látta azt, hogy „valótlanságokat“ mondjon a protestánsokról e hó 7-én Zalamegyében, Baksán, a hol ezt mondotta volt: *»a protestáns lelkészi kongrua kiegyesíttése az ára volt, hogy a házassági törvényt életbe léptetni segítették. És ma a polgári házasság a protestánsoknak sem kell.«* Az első állítást, mint vakmerő hazugságot kereken visszautasítjuk, — másodikra nézve pedig a tisztelt „törvényhozó“ urnak figyelmét abba az irányba igazítjuk, a mi az **1894-ik évi XXXII-ik t.-cikk 1-ső §-ban van, a mely nem egy az 1894. évi XXXI-ik t.-cikkkel.** Ezt egy „törvény-alkotó“ tudhatná s bizonyára tudja is; de a „néppártiság“ nem engedi az igazságot mondani . . .

— **Latorcaparti** munkatársunk ellen a sátoralja-ujhelyi kir. törvényszék okt. 6-án meghozta sajtó-vétsegi vád alá helyezési határozatát s már csak az esküdszéki tárgyalás van hátra. Ugyan nem közérdeklődéssel fordulunk-e a sátoralja-ujhelyi első esküdszéki tárgyalás felé, a melyen *»botrányt okozható«* írásbeli dologért fognak kérdőre vonni egy prot. lelkészt, míg anynyi róm. kath. papot szabadon hagynak élni *»botrányt okozólag«*? . . . A pápa, a róm. kath. intézmények, a szentelt víz: sérthetetlenek, ellenben a protestánsok egytől-egyig: istentelenek, fehér pogányok, hazugok, ámitók stb. stb. s ezt széltiliben hosszában kiáltják, reverendás- és szoknya nélküli férfi egyének! Hja! ez a jogegyenlőség! (V.)

— **Lelkész-választások.** Október 7-én, Dókus Ernő és Kádár János tanácsbírák, mint kiküldöttek jelenlétében megtartott lelkészválasztó gyűlésen. a gálszécsi ev. ref. egyház választó közönsége *meghívás útján* egyhangúlag **Péter Mihály** kis-azari ev. ref. lelkészt választotta meg **Sárkány Imre** utódául. — A kelemér-poszobai (Gömörmege) egyház lekipásztorává *meghívás útján* **Ablonczy Pál** nagyváradai s.-lelkész választatott. A nép bizalma a fiut ültette az apa örökébe.

— **Augusztus 20-ikának megünneplése ev. ref. konventi tárgy** lesz a jövő évben, a mennyiben a *vértessaljai egyházmegye* őszi közgyűlése **Konc Imre** és gróf **Dégenfeld Lajos** gondnok elnöklete alatt elhatározta, hogy a *konventet megkeresi, hogy „Szent“ István király napjának ünneplésében minden kétséget kizárólag foglaljon állást s az ev. ref. híveknek adjon határozott utasítást.* Hozta pedig ezt a helyes határozatot a nevezett egyházmegye azon az alapon, hogy két lelkész panaszt emelt a világi hatóság okvetetlenkedése miatt. Ugyanis egy helyen a világi hatóság arra szólította fel a lelkészt, (természetesen ev. ref. lelkészt!!) hogy *hirdesse ki a szószebből augusztus 20-ikának ünneplését s munkaszünetes voltát*, egy másik helyről pedig azt jelenté a lelkész, hogy *augusztus 20-ikán hívei még szőlős-kerti csendes munkájuk végzésében is megakadályoztattak* . . . Az egyházmegye e jelentésekről, illetőleg a jelentésekben foglalt sérelmekről megbotránkozással értesült, mert az 1891. XIII. t.-c. szerint a *nevezett „munkaszünetes ünnepnap“on semmiképen sincs betöltve a külső mezei munka s még kevésbbé van megállapítva istentisztelet tartása!* . . . Vajjon a konvent így fog-e gondolkozni?! Nagy kérdés, mert a többség az „aggressiót“ nem szereti, a mit az ellenség s az általa befolyásolt világi hatóság ellenünk lépten-nyomon gyakorol, legalább ezt látja a *vértessaljai egyházmegye* a fentebbi esetekben is, a melyekben sze-

rinte: a polgári hatóság túlbuzgólkodásában rejlő klerikális befolyás nyilatkozott meg.

— **Szászok adománya a Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen Gábor szoborra.** A Magyarország erdélyi részében levő ág. ev. (szász) országos egyház nagyszebeni tanácsa dr. Müller Frigyes püspök aláírásával — Bethlen Gábor fejedelem nagy érdemeit méltányoló meleg hangú, átiratban — értesítette a szobor végrehajtó bizottságát, hogy a szobor-alap javára 200 koronát szavaztak meg. E külön dicséretre nem szoruló hazafias, nemes tett, önmagát dicséri. Megjegyezzük, hogy a brassói szász ág. ev. egyházközség már korábban szintén 50 koronát küldött a szobor-alap javára.

— **A párisi világkiállítás, a „Freres de la doctrine chrétienne” és a protestantizmus.** Ez a három dolog érdekes összeállításban mutatkozik be az alábbiakban, a melyek nem egyébről tanúskodnak, mint arról, hogy a világkiállítás s az ultramontanizmus egymással szövetkeztek a protestantizmus ellen. A ki nem hiszi: ám olvassa el, a mit írunk!... A világkiállítás egyik osztálya a közoktatásügyi s ebben az egyik al-osztály az, a mely a *népiskolai oktatásügyet mutatta be*. Ebben a népiskolai oktatásügyi osztályban számtalan sok írás-füzet foglalt helyet, mint a francia tanuló ifjúság tudásának s képességének a bizonyossága, vagy legalább is próbája. Ezek között az „írkák” között voltak azoktól a tanulóktól is, a kik az u. n. „iskola testvérek” iskoláiban járnak s ha valaki épen ez „írkák”-at figyelmére méltatja: az azt tapasztalhatja, hogy ama „testvérek” a protestantizmussal is foglalkoznak, még pedig jellemző módon. Ugyanis a többek között egy 15 éves tanuló ezen a címen: „A protestantizmus cáfolata” (a „testvér” oldal-megjegyzése ez reá: „ez igen fontos kérdés és kitűnően van tárgyalva!”), a következőleg ír: „A protestantizmus nem vallás, hanem lázadás a vallás ellen. Egyetlen vonás sincs rajta s benne, a mely vallásos lenne... A protestánsok Luthertől, Kálvintól származnak, ha ugyan nem az első századok amaz eretnekeitől, a kik méltán kárhoztattattak, mert megtagadták az apostolok tudományát. A protestantizmus maga a meddőség, a terméketlenség... A protestánsok mindössze is csak 122 millióan vannak, ellenben a róm. kath. vallásnak több mint 250 millió hívője van... A prot. felekezetek igen sokan vannak, és nem egyszer rohamos és erkölcstelen módon keletkeznek. A protestánsok nem hisznek a Jézus Krisztusban, hiszen 1873-iki hírhedt zsinatjukon 700 lelkész közül csak 200 hitt a Jézus Krisztusban... Németországban meg van tiltva a Krisztusról prédikálni.”... A protestantizmus megrontója az erkölcsiségnek s az erkölcstelenség lett nagysága forrásává. Azt tanítja, hogy a jó cselekedetek haszontalanok s ezzel mindenféle erkölcsi elvet tönkre tesznek.”... S ezek a tételek olvashatók voltak bárki által!... Ime a régi ellenség minden alkalmat, módot felhasznál arra, hogy ellenünk lázítson, — lázítson, hogy elveszítsen, hogy megsemmisítsen!... Hogy ez mit jelent ott Franciaországban, a hol 114 férfi és 392 nő-kongregáció van, a melyekben Gaudeau jezsuita páter dicsekedése szerint nem kevesebb, mint 35000 férfi szerzetes s 125,000 apáca lakik: azt könnyű elképzelnie annak, a ki nem vak és nem süket!

— **Az abodi ev. ref. leányegyháznak templom-ujtási és iskola-építési költségeire** újabban adakoztak: Diósgyőr m. város, Mező-Keresztes közs. 6—6; M.-keresztesi ev. ref. egyház 5; Kaszonyi János, Gál Károly, Nagymihályi ref. egyház, Szabó József lelkész, Vincze János, Bódvai Istvánné, Bársony György, Bársony István, Kovács Ferencz, Gelej község, Dr. Ráczkevy József, Bónizs Bertalan, Szeghő Kálmán, Fodor Ferencz, Róth Dezső, M.-kövesdi Takarékpénztár, Hosszúfalussy Dezső, Harangi Vilmos, Köhler V. N. József, Koncz Lajos 2—2; Diósgyőri ref. egyház, Eperjesy Paula, N. Izidor,

Lipcesey, Honn Ignác, Szalay, Dr. Dercsenyi J., Máthé József, Kerekes József, Dr. Haas, Szabó Mihály, Gomba Imre, Gaal Géza tanító, Paksy D. tanító, Berecz György, Okos Márton, Fekete László, Lackó Tóth Márton, Menyhárt Ignác, Kiss Lajos, Kovács Tamás, Vincze Tamás, Kékedy István, Bársony Lajos, Pásztor Mihály, N. Endre, Molnár István, N. N., Somogyi Mihály, N. N., Körmeny István, Tervey Ede, H. J. L., Dr. N., N. N. 1—1 koronát. Tar Dániel, Lajos Imre 80—80; Antal Károly, Krüster Károly, Kovács István, Bolvari Ferencz, Somosy, Kis Károly, Papp György, Fekete Lajos, Joczig Lajosné, Pásztor Károly, Kovács Pál, N. N. 60—60; K. L., Boros B. Varga J., Szűcs János, Oláh G., N. N., N. N. 5—5 fillért. Huszon-negy N. N. 40—40; hat N. N. 30—30; harminckilencz N. N. 20—20; négy N. N. 5—5 fillért. Eddigi adományok összege: 1334 korona.

Remenyik Lajos,
előkönyörgő.

— **Egy és más a jezsuiták ördög-tanából.** Hagen névre hallgat a „jezsuita-rend” egyik nagyra hivatott tagja, a kiről itt szó lesz, a ki megirigylően sokaknak az „ördöggel való cimboráskodását”, maga is beállt az irigyletek kompániájába s „Az ördög a hit-források világánál” cím alatt tanulságos, érdekes és élvezetes, nemkülönben magas fokú ismeretre valló értekezést írt arról a lényről, a kivel (vagy „a melylyel” — nem tudjuk melyik a „megfelelő”!) baráti viszonyba lépett! Azt írja ez az „író úr”, hogy „tudományosan és pápásan” kell az ördög-tant tárgyalni! S tárgyalván: első helyen az „ördögök osztályozása” áll, a melyből megtudjuk, hogy vannak: boszúálló, iriggy, féltékeny, csel-szövő, gonosz és ravasz ördögök, (természetesen ostoba ördögök is lehetnek, a kiket Hagen páter az c. jámbor olvasói között talál, — mi pedig a páter urat tartjuk ilyennek!) Ha ilyen sokfélék az ördögök, akkor számuk is nagy, s tényleg azt mondja az író „az ördögök száma igen nagy” — hogy mennyi, biztosan nem tudhatni: de körülbelül annyi, a mennyi ember van, mert „minden ember oldalára jut egy ördög”. Ha sokan vannak és sok-félék az ördögök: akkor valami rang-osztály is lehet közöttük, a minthogy van is, mert az író „kétségbevonhatlanul tudja”... Hogy hol lakik ez a sok milliónyi ördög? ... a pokolban, — ámde ettől ir-tózik mindenik ördög s így a levegőben ide s tova járnak, csak néha-néha térnek be a meleg helyre! Persze azt a kíváncsiságunkat: minő alakban kószálnak az ördög-urak a levegőben, nem tudja a páter úr kielégíteni!... De ráhívja a figyelmet az író arra, hogy a „felhők”, különösen pedig a „vihár-felhők” ördög szállások, a melyekből ki kell űzni az ördögöket, különben a vihar pusztítani fog s erre a célra, ördög-űzésre a pápa által elrendelt breviárum olvasás a leg-alkalmasabb eszköz, természetesen a kereszttel kapcsolatban, a melyet ha felemel valaki s a vihar-felhőket megfenyegeti vele eme szavakkal: „tisztátalan lelkek! a felhőket (vagy felhőcskéket!) összegyűjtöttétek! bocsá-sátok széjjel!” a felhők eloszlanak, mert az „ördög” eltávozott belőlük... De van ennél jobb s egyszerűbb szer is Hagen szerint, még pedig a hal-bőr. Ugyanis ezt mondja: „valamely kellemetlen szagú tárgynak a meggyűjtása s füstölögtetése igen alkalmas és célszerű az ördögi kevélység és büszkeség megalázására... A mint az istentiszteleti füstölögnek jóillata az Isten trónjához száll: úgy a meggyűjtott hal-bőrnek rossz-szaga a legjobb eszköz a démon elűzésére. Az ördög olyan lesz, mint a bogár s mint bogárt űzi el a rossz-szag.” Tessék! A hal-bőr, mint a zacherlin versenytársa.

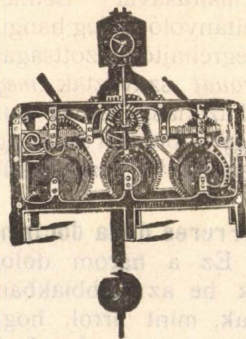
— **Osztálysorsjegy-érde celteknek.** A „Nemzeti Pénz-váltó Részvénytársaság” Budapesten (Gizella tér, Haas-palota) az ország legnagyobb osztálysorsjegy-elárusító helye, jelentékeny előnyöket és messzemenő biztonságot nyújt. Az intézet sorsjegyeket eredeti áron (után-vétel is) küld szét teljesen költségmentesen. Ezen elő-nyöknél fogva az intézet sorsjegyei a leggyorsabban

fognak el; ajánlatos tehát, hogy a megbízások mielőbb az intézethez beküldessenek.

— **Megható dolog!** A pápa „ő szentsége,” a kit ez idő szerint XIII. Leó félig prófán, félig szent névvel neveznek, miután a „*Peccei*” tisztességes, becsületes családi név nem illik bele a „szentségesek” sorába: *igen meghatott vala* a múlt héten, mert a magyar király által megrendszabályozott Stadler boszniai érsek „*ajándékkal kedveskedett.*” „Hogyan fiam, te megajándékozol engem, mikor magadnak sincs semmid?” így szólt a „szent atya,” a ki bizonyára váltott egy pillantást Stadler úrral, mikor így szólt hozzá, azt jelezvén e pillantással: „*adjuk a szegényt, hogy annál könnyebben vigadhassunk a semminél jóval többől.*” . . . Hja! az augurok ma is értik egymást! (O.)

— **A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület határozata a kongrua és az országos lelkészi özvegy-árvtár járulékainak viszonya tárgyában.** A tornai ev. ref. egyházmegye sérelmesnek s részben homályosnak is tartja az 1900 évi konventi jegyzőkönyv 10-ik pontjának, V-ik alpontjában foglalt amaz intézkedést, mely szerint az 1901-ik évtől kezdve a lelkészek kiutalt kongruájok után meg lesznek terhelve úgy a gyámintézeti 10%-os belépési járulék, mint a 2½%-os évi tagdíjjal s e járulékok az állami kongruasegélyekből — a konvent utasítása szerint — előre levonandók. Felkéri azért 1900 szept. 5-én Tornán tartott közgyűléséből egyházkerületünket, hasson oda, hogy a konvent csak azoktól kívánja a 10%-os belépési járulék, s a 2½%-os tagsági díjnak a kiutalt fizetésekiegészítésre eső kivetését, illetve abból levonását, a kik eddig 3, 4 vagy 500 frt után fizették járulékaikat; ellenben azoknak, kik 600, vagy 600 frton felüli összeg után voltak idáig megróva, az államsegély teljes összegében, minden levonás nélkül kiszolgáltatassék. Ezzel kapcsolatban olvastatott az ungi egyházmegyének ugyancsak a kongruális államsegély után kirótt járulékok tárgyában tett s a konvent intézkedését nehezítő és annak hatályon kívül helyezését kérő felterjesztése. — Egyházkerületi közgyűlésünk úgy az ungi, mint a tornai egyházmegye kérelmét és felhozott okait nagyon megfontolónak tartja s az egyetemes konventre azzal az óhajással terjeszti fel, hogy a kongruális államsegély után pótlólag fizetendő gyámintézeti járulékokra nézve tegyen határozott, világos és a méltányosságnak is megfelelő intézkedést. Addig pedig, míg erre vonatkozólag a konvent végérvényes döntése meg nem történik, az egyes lelkészek gyámintézeti járuléka — az államsegély figyelmen kívül hagyásával — jövedelmüknek régi fölbecslése alapján vettessék ki és követeltessék.

HIRDETÉSEK.

Torony-órák

Palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya-órák berendezését a legelőnyösebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA

MÜLLER JÁNOS,

1-ső magyar óragyár, gőzerő berendezéssel

Budapest, VII., Kazincy-utca 3.

Képes árjegyzékek és költségjegyzékek bérmentve 4—5

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „Póklos” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

„STANDARD GLOBUS”

védjegyünkkel ellátott

BORTÖMLÖK

a legjobb és a legtartósabb minőségűek. —

Minták kívánatra ingyen és bérmentve. Bor-

tömlő maradékok, borszivattyúk és borsajtók, valamint pinceberendezési cikkek, legjutányo-

sabban kaphatók:

Persicaner és Társa czégnél

Budapest,

1—5

VI., Kemnitzer utca 7. (Terézkörút sarok 1/c.)

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrész
oldal 4 korona.
Ezenkívül bélyegdíj 80 fill.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Sódri Ignác. „Pusztulás vagy fogyás?” — Radcsi György „A „Sárospataki református nő-egylet” első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.” — Nagy Béla. „Az evangéliomi kegyességről.” — Szabó József. „Könyvismertetés.” — „Külföld.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Pusztulás vagy fogyás?

— Ajánlva: Szilágyi Dezső egyházkerületi főgondnok — volt igazságügyi miniszter figyelmébe, — nem különben mindazoknak, a kik a „reversalis”-t életre hívták! —

Számlát nyujtok be s mutatok fel!

A számla a magyar protestáns egyház veszteségéről szól. Arról a veszteségről, a mely az 1894. évi XXXII. törvénycikk 1. §-a alapján érte s éri napról-napra anyaszentegyházunkat!

A számla számjai ezek:

Az ágostai hitv. evangélikus egyház veszteségei	1895-ben	60
	1896-ban	358
	1897-ben	351
	1898-ban	446
	1899-ben	498

Összesen 4 év és 3 hó alatt: 1713

Az ev. ref. egyházéi	1895-ben	89
	1896-ban	484
	1897-ben	525
	1898-ban	468
	1899-ben	568

Összesen 4 év és 3 hó alatt: 2134

Bizonyára mindenki tudja, hogy ez az **1713** s ez a **2134** mit jelentenek! Ha valaki mégis olyan lelki állapotban leledzenék, hogy a szám-jegy mellé megköveteli, vagy legalább is megkívánja a szó-magyarozatot is: csak forduljon a „törvény alkotók”-hoz s azok legnevesebbje, Szilágyi Dezső ő nagyméltósága bizonyára ilyen magyarozatot fog adni:

„Ezek a számok azt mutatják, azt jelentik, hogy a protestáns lelképásztorok nem pástorkodnak s e miatt a lutheránusok közül 1713, a kálvinisták közül pedig 2134 egyén, férfi és nő vegyesen, lemondott arról, hogy gyermekeik az ő vallásukat kövessék!... Csak rajtuk fordul az meg jó pásthorok, hogy a juhok báránykái is a tieitek legyenek s ne a reverendásokéi. Ezt én mondom nektek a volt egyházkerületi főgondnok s a jelenben egyházkerületi főgondnok, a kinek volt alkalmam tapasztalni azt, hogy ti vagytok a hibások, a mint ezt Tisza Kálmán főgondnok társammal **véglegesen** megállapítottuk!”

És ha így adná meg a felvilágosítást, a magya-

razatot: akkor még *elég jó hangulatban lenne*. Ha azonban „bal-lábbal” kelt legyen fel épen az nap, a mikor esetleg kérdezősködik valaki: akkor bizonyára ilyen magyarozat hangzik, (a melyet őszintének vennék a magam részéről is!) „Eh! hát még mindig nem tudtak az én hitsorsosaim rájönni, hogy az a reversális igenis elengedhetlen föltétel ahhoz, hogy mi protestánsok megéljünk e hazában, mert különben a gálya volna, meg a verpad az út, a melyen az örökkévalóságba juthatnánk, ha hitünkhez hívek maradnánk!”

Ugyan nem azt a benyomást merítik-e a tisztelt olvasók ezekből a Szilágyi Dezső szájába adott magyarozatokból, hogy az első is, a második is tulajdonképen ezt tartalmazza:

„Igen! Magyarországon a római katolikus egyház az úr, a hatalom, az erő kizárólagos tulajdonosa s ti más vallásúak köszönjétek meg, hogy megtűrtek!”

Én legalább ezt olvasom ki egész határozottan abból, a mit Szilágyi Dezső a mi „veszteségünk” magyarozatául adna. Ha e sorok írója nem helyesen gondolja el a Szilágyi felfogását: ám álljon elő a főgondnok úr, (ha ugyan olvassa a lapokat!*) és adjon felvilágosítást, nyújtson magyarozatot a felől, hogy **miért** csupán mi protestánsok fogyunk és pusztulunk?

Fogyás! Pusztulás!

Soraim címjében jeleztem, hogy a veszteségek mennyiségét feltüntető számok tulajdonképen e kétőt jelenthetik: *fogyást* vagy *pusztulást*!... Vajjon melyiket hát!

A *fogyás* is veszedelem, — a *pusztulás* is, — ámde az elsőnél a *fokozatos* ellensúlyozás lehetősége még fennáll, — az ellenszer a betegség ellen *apródonként* használhat, sikerre vezethet!

A *pusztulás*?... óh az olyan, mint a fergeteg, olyan, mint a villám-csapás! Orvoslás, ellenszer nincs ellene!

És sajátságos dolog: a magyar felekezeti közeli viszonyoknak a protestánsokra nézve pusztító veszedelmet rejtő tartalma ellen mégis sokkal inkább van orvos-szerünk, mint a *fogyás* betegségi tünete ellen!

A ki behatóan, a dolog és kérdés mélyét vizsgálva foglalkozik állításunkkal: az egész könnyedén

* Olvassa! Több, mint egy éve előfizető!

Szerk.

Lapunk jelen számához egy félv melléklet van csatolva.

rájön arra, hogy igazat mondunk, — rájön arra, hogy a magyar protestánsok immár évek hosszú sora óta mindig, de mindig fogynak, sorvadnak, pedig orvos-szerek is vannak, gyógyító eszközök sem hiányzanak! De rájön arra is, hogy az a pusztulás, a mely most tagadhatatlanul fenyeget a reversálisok révén: egész villámlásszerűleg megszüntethető: csak ne áltassuk magunkat azzal, hogy mi protestánsok vallás-egyenlőségben élők vagyunk, hanem mondjuk ki azt, hogy a r. kath. egyháznak sincs előjoga, a többi egyháznak sincs joga: minden egyház egyenlő, mint egyház; minden felekezet egyenlő, mint felekezet: tagjaik, hiveik egyéni tartalmasságuk, erkölcsi fenségük, feddhetetlenségük, tisztaságuk által tündökölve legyenek vezérek, de nem azért, mert véletlenül róm. katolikusok!

Ugyan mikor fog már eljutni a magyar közvélemény, társadalom és törvényhozás arra a meggyőződésre, hogy a mai állapotok a felekezeti egyenjogúság, a vallás-szabadság szempontjából mind csak fallációk?... Előjog a vallásokban? Előjog az egyházakban?... Oh hát hiszen elő-jog van is, lehet is, de nem úgy, mint a magyar r. kath. egyház s tagjai részére!... Lehet előjog még a történelmi múlt alapján is: de az is csak tiszteletbeli, csak historiai jellegű, s nem „pénz és paripa“ című!

A történelmi múlt!... Oh milyen szép is az a múlt!... De hát kérдем: egy, a múltban a magyar nemzet élete fentartására irányuló tevékenység szempontjából nem is szerepelt rend, ugyan miként lehet múlttal dicsekvő, nemzeti jogokra érdemes?

S ha a r. kath. egyház múltjánál fogva előjogos: a másik, a harmadik stb. egyház nem?... Ha a r. katolikuság érdem a honpolgárnál: a protestánság gyálat?

A fogyás és pusztulás rokon fogalmának, mint tárgyalási anyagnak a felvetésénél, abból az alkalomból, hogy az 1899-ik évi statisztikai kimutatások a „napi sajtó“-ban napi rendben vannak s a „házassági megegyezések“-ről négy év és három hónap eredménye áll előttünk: ezek a gondolatok merültek fel lelkemben. Igazságukról meg vagyok győződve s az igazságot másoknak is tudokra adni kötelesség. Szükséges ezt annyival is inkább megtennünk, mert a statisztika ez idő szerint a jelen esztendőre, miért-miért nem: nem szerepel a reversálisokra vonatkozólag!.. Ez is engedmény az ultramontanoknak? Pedig Hegedűs Sándor nagyon jó protestáns: ámde a „hivatalnokok“ még „jobb igaz hitűek“, a kik a róm. kath. egyház javára szóló „nyereség“-ről egyelőre nem akarják a világot értesíteni!....

Egyébiránt a fogyás- és pusztulás fogalmának a magyar protestáns egyházakra való alkalmazása hadd legyen vita-pont annyival is inkább, mert elengedhetlen kötelességünk e kérdésben teljes világosságot gyűjtani s leszámolni azzal a sajátos felfogással, a mely a „számbeli veszteség“-et nem veszi figyelembe, csupán a „szellemi nyereség“-et látja!... Érdemes lesz erről a felfogásról külön is megemlékezni s ha a Szerkesztő úr jónak látja, legközelebb ezt a kérdést fogom e lapok t. olvasói előtt tárgyalni.*

Sóvári Ignác.

* Szívesen veszszük.

Szerk.

TÁRCA.

A „Sárospataki református nő-egylet“ első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.

Mélyen tisztelt közönség!

A sárospataki református nő-egylet csak e f. év január 3-dik napján tartotta alakuló gyűlését s hála az áldások Istenének! — túl van immár az alkotásokkal járó kisebb-nagyobb félreértéseken s túl az alakulás nehézségein is... Nevét imádságba foglalja már néhány ügyefogyott özvegy és néhány igazán árva. Van — úgy mondják — a kinek testi s van a kinek lelki inségén is igyekezett már — tehetsége szerint — segíteni és pedig úgy, a mint édes idvezítőnk parancsolta — sípolás nélkül, cégér nélkül. — Vannak olyanok is — úgy halatszik, a kikben élővé, vagy erősebbé tette a szeretet munkája iránt való reménységet; sőt olyanok sem hiányzanak talán, a kik bensőbben érzik ma már, hogy a kik — az apostol szerint — egy testnek vagyunk tagja, azoknak egy lélek által kell mind inkább-inkább egybeköttetnünk...

Alighogy kizendült a hire, oszlopos nagy emberek, anyaszentegyházunk őrálló férfiai bátorító szavakkal siettek igazolni, köszönteni, mint az Isten lelkének jó bizonyosságát s mint olyan alkotást, a mely hivatva van arra, hogy példányképül álljon a gyülekezetek előtt és hegyen épített várossá legyen, a melynek messze fénylik az ő világossága.

Most, a mikor maga elé tűzött nagy céljának 3-ik részletében is kísérletre vállalkozik, t. i. a nyilvánosság előtt való megjelenése által a református vallású nőkben a református egyház ügyei iránt való érdeklődés erősítésére tesz próba lépéseket: — úgy tetszik nekem, hogy anyaszentegyházunk szent érdekeinek elhanyagolása és így hálátlanság is volna tőlünk, ha mindazok, a kiknek Isten valamiképen tudunk engedni — nem seregelnék gyámolítására, a közjóra munkáló erőinek fokozására s a mi ezúttal még a fődolog — önbizalmának gyarapítására.

A nő szívének, egész lényének félreértése vagy becsmérése volna az, ha még mindig akadna valaki közöttünk, a ki nem akarná méltányolni azt a befolyást, a mely a nő egyéniségéből, ebből a mélységes tengerből egész életünkre szétáramlik, mint a napsugár teremő ereje, vagy mint az a keleti szél, a melyről írva van, hogy senki sem állhat meg annak hatalma előtt.

Az ó-szövetség nagy prófétája, csak a kevélykedő, felemelt nyakkal járó, ide s oda pillantgató, poroszkálva lépdögölő; csak az illatozó szerekkel, drága ékszerekkel, uszályos ruhákkal tetszelgő; csak a minduntalan perpatvarkodó, házsártos, háborgó asszonyok és leányok ellen kiált kemény ítéletet. (Ézsaiás 3, 17—24.) — Az apostol is csak az olyan nőkre támad fel kárhoztatólag, a kik hajónak fodorgatásával, vagy arannyal, drága kővekkel és költséges öltözetekkel ékesítik magukat... De mind a próféták, mind az apostolok tisztelettel, sőt lelkesedve szólnak az olyan nőkről, a kik ékességei az ő házuknak, dicsekedései az ő férjöknek, a kik szorgalmatossággal vigyáznak az ő házuk népeinek dolgaira s a kiket magasztalnak az ő gyermekeikért a kapukban és a kik megnyitják kezüket a szegényeknek és kiterjesztik karjaikat a szűkölködőknek és az Isten szolgálatára kötelezik magukat — jó cselekedetek által.

A sárospataki református nő-egyesület az utóbbi fajta nők tiszteletet parancsoló gyülekezete, a próféták és apostolok által is helyeselt és dicsőített női erények ápolásán és terjesztésén fáradozik. Könyvek törölgetése, sebek enyhítése, nyomorúság oszlatása s a szeretet Istenének élővé tétele és földi megdicsőítése képezik szép feladatait s e feladatok lehető szerencsés megoldása végett kívánja — *e mostani nyilvános fellépésével is* — a *közönséggel való összeköttetésének szálait szaporítani.*

Részemről boldognak vallok magamat, hogy ez első nyilvános kilépésében engem szemelt ki szép, sőt felséges céljainak egyik szószólójául és támogatójául.

Viszonzásul a lekötő bizalomért egy-két női *arcképet* kívánok kiemelni a multak homályából a mélyen tisztelt nő-egylet és az igen t. közönség előtt és pedig első sorban a könyvek könyvéből, a bibliából és a ker. egyház zivataros századaiból. Azért éppen innen, mert az egyháziasság és vallásosság ébresztésén fáradozók — az én hitem szerintem — soha sem találhatnak szent törekvéseikhez biztosabb kalauzt és világítóbb szöveget, mint a *könyvek könyve és a ker. egyház történelme.* — Az élő víz a hervadt mezőkre mindig és örökre is csak ezekből a forrásokból fakad.

I.

Jezábel.

(1 Kir. 16. — 2 Kir. 9.)

A ki a biblia ó-szövetségi könyveit olykor-olykor némi figyelmére érdemesíti, lehetetlen annak észre nem vennie azt a nagy iszonyodást és gyűlölséget, a mely az idegen befolyástól való félelem miatt annak minden lapjáról felénk kiált. Az idegen népekkel való barátságos érülködés, az idegen szokások felé hajlás, az idegen növel való megismerkedés vagy éppen házasság-kötés: olyan bűn volt az igaz zsidók szemében és olyan bűnné lett a törvény előtt is, a mit nem lehetett kárhoztatás- és büntetés nélkül eltűnni, ha csak oda nem akarta valaki dobni az egész nemzetet a pusztulás veszedelmének.

Minden idegenszerűség hajhászása vagy épen becsempészése a családba, a társadalomba vagy a nemzeti élet bármely ágazatába: — a legnagyobb hűtlenség volt a nemzet hagyományos szelleme és e szellem legfőbb képviselője, — a nemzet Istene ellen. A Jehova nevében, kőtáblákba vésve hirdeti, rendeli a törvény: „*Ne legyenek te néked idegen Isteneid én előtt!*” A mi törvény volt az idegen istenekre, törvény volt az a hű zsidóra nézve minden egyébire is.

És mégis! Se törvény, se próféták nem voltak képesek a Mózes népet az idegenek és az idegenségek szeretetétől visszatartani. Valami végzetes vágy vitte, sodorta őket a tiltott fa gyümölcse után s nem ritkán maguk a törvény- és hatalom legfőbb őrei és képviselői sem birtak e vágy ígérete alól kiszabadulni.

Még meg sem erősödött, mint nemzet, már is tekintgetni próbált a szomszédos tilosba s leginkább a nők útján, az érzelmek és szenvedélyek csatornáján, azonnal gyöngülni is kezdett az ősi erények iránt való tiszteletében és lassanként megvesztegetődött egész gondolkozásában, egész nemzeti egyéniségében.

Sámuel, a zsidók utolsó, de érdemekben első nagy bírója, még elég bátor volt trónvesztettnek nyilvánítani Saul, az általa felkent első zsidó királyt, a miatt, hogy sajnálta Saul a legyőzött ellenség elfogott barmait elpusztítani... Az idegen barom is utálatos és tisztátalan volt még az ő lelke előtt; hát még az idegen ember, az idegen asszony s az idegen erkölcs!! És mégis mi történt? A harmadik király, a bölcsességéről híres Salamon

már sógorságot szerez az egyiptomi királylyal s számos felesége között nem kevés a moáb, az amoni, az edomi, a kitteus, vagy is az olyan népek közül való, a kik felől azt mondta a próféta Izrael fiainak: „*Ne menjetek hozzájuk és őket se engedjétek magatokhoz jönni, mert bizonyára az ő isteneik után hajlítják a ti szíveteket!*”

És milyen hirtelen kezdett virágzni ez a Salamoni plánta!!... Milyen nagy ára lett ennek a példaadó királyi rosz szenvedélynek!

Salamon alig hunyja be szemét s az ő fia és királyi utóda, *Roboám* már nem bírja megérteni a nemzet kívánságát, a melyen uralkodni van hivatva s éretlen göggel, a nép jogai iránt való teljes érzéketlenséggel keseríti ki maga ellen a nemzet nagyobb felét és gyászos okává válik az ország ketté szakadásának, a végnélküli szomorú ellenségeskedésnek, nyomorúságnak és kínos vergődésnek, végre pedig az elbukásnak is. — Hja! *A Roboám édes anyja már nem zsidó nő volt, hanem az ammon-nép leányai közül való!!*

De Roboám anyja nem a legnagyobb bűnös még ama fejedelmi nők között, a kik segítettek megásni a zsidó nemzet függetlenségének sirját! — Őt csak az a vád terheli, hogy *nem gondoskodott fiának nemzeti irányú neveltetéséről*, de a nagyobb része e vádnak is Salamonra, az ő férjére, a királyra esik. — Roboám anyja után azonban akadtak többen és egyre többen a szerencsétlen Izraelben és Judában is, a kik magas, büvös női hatalmukat vagy éppen koronájuk igézetességét egész határozottsággal, teljes öntudatossággal és tervszerűséggel arra használták fel, hogy kiszorítsák a zsidó nemzet szívéből és életéből mindazt, a min ott ragyog még az ősiség zománcza; mindazt, a mi hagyományos, a mi az apák és anyák nagy erényeire emlékeztető;... és oda kössék a nemzetet az idegen szokások és erkölcsök köteleire és eltávolítsák, elszoktassák azt saját nemzeti istenétől és kivetköztessék önmagából s meggyalázzák, megalázzák mintegy önmaga előtt!!

Az ilyen nemzet-gyilkoló nők egyik legnagyobbika volt *Jezábel*, az Omri fiának, Akháb királynak felesége, Ethbalnak, a szidoni királynak leánya.

Otthon, dúsgazdag atyjának fényes palotáiban, a világhírű szidóni hajósok által összehordott kincsek között úgy nőtt fel, mint a kinek csak újját kell megmozdítani, hogy minden vágya, gondolata egyszerre valóssággá legyen. Dúskálhatott kelet gyöngyeiben, Ófir aranyában. Magára aggathatta Phoenicia legjobb biborát, a nagy tengernek minden korallját, Kusnak, Sébának minden topázát és safirját; csiklandoztathatta inyét a messze szigetek válogatott gyümölcseivel; tombolhatott, paczkázhatott a morzsák után leskelődő szolgák és szolganők egész hadán... Ha királyi atyjának szidóni várából nyugat felé tekintett, előtte terült el a végtelen tenger a maga szigeteivel és titkos gazdagságával és hullámain a szidóni hajók seregeivel és lobogóival, a melyek mind az ő atyjának dicsőségét röpitik szét az ismeretes világ-részek kikötői felé. — Ha keletre tekintett, az ő atyjának hegyeiből hordta feléje a szellő a Libanon czédrusainak és cziprusainak bódító illatát... Milyen nagy és milyen hatalmas is ez az én atyám, a szidóni király s milyen dicsőséges az én atyámnak Istene, a Baal!! — gondolta, susogta ilyenkor Jezábel, a szidóni király leánya...

Ezt a földi boldogságban úszó, apja hatalmára büszke, az apja istenének dicsőségével eltelt királyi leányt áhította meg 900 évvel Krisztus előtt az Omri fia, Akháb, Izrael országának ifjú királya. Megáhitotta és megnyerte. A szidoniak istenének papjai, a Jezábel atyjának tanácsadói készséggel adták áldásukat az Akháb

és Izráel frigyére, de gondjuk volt arra is, hogy jól felkészítsék az ifjú menyasszonyt, Izráel országának nagy szerepére. *„Nincs Isten a Baal istenen kívül, az az apád istene ez, az anyád istene, a te ifjúságod öre, a te boldogságod oltalmazója... Vigyázz! A szidoni király leánya nem lehet hűtelen az atyja istenéhez! Nézd az atyád birodalmát és Akháb országát... a Baál hatalmasabb a Jehovánál, a Baál kegye boldogítóbb a Jehova kegyénél... Jaj volna néked, jaj a te atyádnak, jaj a ti egész királyi házatoknak, ha hűtelenné lennél a Baálhoz, a férjed isteneért, a Jehováért!!...“*

És a szidoni király ifjú leánya, mire a menyegző napja elérkezett, büszkén hitte magáról, hogy ő van hivatalba szidoniak Istenének hatalmát az Akháb trónja és országa felett kiterjeszteni.

Fel van jegyezve szent könyvünknek egyik lapján, hogy Baál istennek 450 papja és az Aséra istennek 400 szolgája kísérté a Jezábel menyasszonyi kocsiját Samária felé, az Akháb király fővárosába. Menyasszonyi hozományának igen sok volt és igen veszedelmes az udvari papoknak ez a roppant serege, a kikről azt is feljegyezve találjuk, hogy mindannyian a Jezábel asztaláról éltek.

Akháb népe csak nézte, szemlélte egy ideig, hogy mit keres és mit akar az idegeneknek legiója a király házában, a király asztala körül? És a mint látta, hogy Izráel halmain és ligetein egymás után emelkednek az oltárok a Baál-Isten nevének dicsőségére és az Aséra istennő tiszteletére és a mint tapasztalja, hogy Izráel főúri asszonyai elébb s majd utánok ezek környezete is miként szed magára idegen divatot és miként tódul az új oltárok felé: — a nemzet szíve feljajdul és átkot kiált és kardot köszörül Izráel megrontói ellen.

Viaskodások, dulakodások, háborúk színhelyévé vált a szerencsétlen Izráel-ország. A nemzeti párt élén a próféták menydörögtek iszonyú ítéletet mindazokra, a kik rázúdították Izráelra a nemzetölő veszedelmet; az idegenek élén a Baál-papjai villogtatták fegyvereiket és velők volt az egész királyi ház, maga a boldogtalan Akháb is, a ki nem birta fékezni a Jezábel büszke szenvedélyeit. Olvassuk a királyokról szóló ó-szövetségi szentkönyvben, hogy miként ítélte az idegenek zsarnoksága miatt háborgó Izráel az Akháb király viselkedéséről. *„Gonoszabbul cselekedék Akháb az Omri fia, az Úr szemei előtt — mondja a szent író — mindazoknál a gonoszoknál, a kik ő előtt voltak. Mert... elméne és feleségül vevé magának Jezábelt, Ethbálnak, a Szidonbeli királynak leányát és elmenvén, a Baálnak szolgálta és meghajtá magát annak. És oltárt emele a Baálnak a Baál házában, a melyet Samariában épített.“*

Oda volt tehát Izráel békessége — egy nő miatt, a kit idegen papok serege zsong körül és egy gyöngye király miatt, a kinek többet ért a felesége jóváhagyó mosolya nemzete hozsánáinál.

A prófétai párt megfeszítette minden erejét, hogy megmenthesse a nemzetet a megsemmisüléstől, a lassú, kínos halál gyalázatától vagy a beolvadás veszedelmétől. Illés, a próféták örök eszményképe, mint valami boszúló angyal járt szerte az országban és próbálta az aléldozó Izráelt feltüzelni. Most Akháb, majd Jezábelt támadta meg, majd a Baál-papokkal szállt versenyre a nemzeti isten és a nemzeti erények tisztességéért, de maga is üldözötté lett, mert a Jezábel haragja lesújtott a próféták seregére és százanként hullottak el a nemzet igazságainak védelmezésében.

Utoljára *„csak 7000-en maradtak már — mondja szent könyvünk, a kiknek térde nem hajlott meg a Baálnak és a kiknek szája nem csókolta meg azt.“*

Jezábel és a Baál papjai boldogan tekintettek végig azon a nagy pusztuláson, a mit az ő idegen hatalmuk támasztott a szerencsétlen Izráelben. Álmodoztak is talán már a Baál-isten megdönthetetlen diadaláról, a Baál-oltárok kiolthatatlan tűzéről... de egyszer csak fordulat áll be Izráel sorsában. — Akháb, az elbizakodott Akháb oktan harcra keveredik a szomszéd Syria királyával. — *Most kellene már a nemzeti eszméért lán-goló sereg, de nincs; hanem van csak a zsoldosok hada, a Baál-papok által nevelt csöcselék... És Akháb kezdi érezni hűtlenségének átkát. — A prófétákat hívja, tanácsukat kéri; jóslatokat sürget tőlük a harc kimenetele felől; de nincs, a ki igazán jósoljon neki, csak egy s ezt az egyet is börtönbe vetteti az igazságért és harcra rohan és meghal. Jezábel és a Baál papjai gyönyörköd-hettek a Baál-Isten legyőzhetetlen hatalmában...“*

A büszke Jezábelt és tanácsadó papjait azonban ez a nagy eset még nem törte meg. Akháb trónját Akházia, a Jezábel fia foglalta el s ő, az anya még egész hatalmában tündököltetett... De Akházia kibukik a felház korlátján Samariában, a mikor fővárosának szépségeit szemlélé és nyomorékká lesz és meghal ő is — a Baal-Isten dicsőségére. A trón azonban még mindig Jezábelé, mert második fia, Jórám ül arra és hallgat az anyja tanácsára. Az edomitákkal való harcban ez is sebet kap, és elvérzik. Gondolja Jezábel, hogy talán fentarthatja még magát az unokák által... De ime a nemzeti párt győz s Izráelben egy új uralkodó ház keletkezik. — Jehu, a Josafát fia, az Elizeus próféta felkente a hadsereg élén nyomul Jezreél felé, a hol Jezábel unokája a syrektől kapott sebében fekszik s a hol ott tartózkodott maga Jezábel is. A beteg király kocsin siet elébe és tudni akarja, ha békeséggel jön-e Jehu? Ez pedig így felelt neki: *„Mit békeség? Mikor Jezábelnek, a te anyádnak paráznasága és varázslata még mindig tart és egyre növekedik!!“* És mikor a megrettent király futni próbál a Jehu haragja elől, ez nyilat bocsát utána. És szíven ment át a nyíl és lerogyott a király a szekérben...

Jezábel szíve remegni kezd a csalódástól; talán először életében és hívni szeretné a Jehovát, de az nem hallgat a Baál-Isten leányának szavára... Mentő gondolata támad... Felöltözi legdrágább bibor öltönyét, magára aggatja szidoni drága gyöngyeit, megékesíti arcát kenettel, tele rakja fejét arany lánczokkal és kitámaszkodik az ablakon. — Így akarja megvenni a Jehu szívét, a próféta párt fejének, a Jehova tisztelők vezérének szívét...

Mikor Jehu bevonul Jezreélbe, csakugyan észre is veszi az ablakon kitámaszkodó, pazar fénytől és drágaságoktól ékes vén királynét s a mirt megismeri, parancsot ad a Jezábel körül állóknak, hogy dobják ki azonnal az ablakon és a mint kidobják a czipra tetemet, lovaival tapostatja el azt. — Utóbb mégis parancsot ad katonáinak, mondván: *„Nézzetek utána annak az átkozottnak és temessétek el, hiszen mégis csak király leánya volt!“*

* * *

Ez Jezábel a szent könyvünk tanúsága szerint. A jó Isten őrizze a nemzeteket a Jezábel-féle királyi aszszonyoktól, az idegen bálványoktól s az idegen bálványoknak élőködő, gonosz szívű papjaitól és a hiu asszonyoktól, a kiknek semmi áldozat sem drága, ha a hatalom fényében sütkérezhetnek.

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

Az evangyéliumi kegyességről.

(Folytatás.)

2. Láttuk, hogy a kath. kegyesség a maga mindennapi formájában, mint utáncsinálás, utánmondás és utánérezni akarás, régibb, mint maga a keresztyénség, a mennyiben pl. a zsidók is ismertek ilyen kegyességet s azt Jézus kárhóztatta is. Ugyanazt mondhatjuk a kath. áhitat másik u. n. előkelő formájáról is, melyet most vesszünk vizsgálat alá.

Magától értetődik, hogy az oly sok millió hívőt számláló kath. egyház nemcsak a nagy tömeg kegyes szükségleteiről tud gondoskodni; hogy azoknak is szolgálatára áll, a kik e tömegből kimagaslanak és saját szerű, önálló életet ápolnak lelkökben. Katholikusok is vágyakoznak valamelyes magán-áhitat, az Istennel való egyedüllét, tehát egyéni jellegű kegyesség után. És az, a mi ezeknek a bensőjét mozgatja, egy bizonyos formájú protestantizmus, t. i. protestálás a pusztá árral együtt való úszás ellen. Ők valami különös után áhitotnak. Tehetik is. De az egyház gondoskodott arról, hogy ezen tagjainak igényei egészen kiszabott mederben mozogjanak.

Ez a katolicismus mystikus kegyessége. Nem egyéb ez, mint ájtatos elmélyedés az istenség titkába, az istenséghez való merész felemelkedés, mely fokozódhatik extázissá, vízióvá, a túlvilág szemléletévé. A kegyes ember személye kibeszélhetetlen módú borzalmak és kéjek élvezetében vész itt el; természetfeletti élmények részesévé lesz, melyeknél fogva a közönséges kegyesek tömege felett végtelenül magasra emelkedik. Olyas valamit akar elérni, mint a minők, hogy a legfenségesebbet nevezzem — a Pál apostol elragadtatásai voltak, vagy a minők — hogy az ellenkezőt is felemlítsem — Lourdes csudáihoz hasonlatosak.

Itt se feleljünk pusztá szemrehányással, a tisztátalanság vádjával, hanem igyekezzünk a dolgot megérteni. Régóta nem tudunk megszabadulni efféle képzetektől és szükségletektől a a prot. egyház körén belől sem. Köztünk is vannak, a kik — bár azt épen nem kívánják tőlünk, hogy látásokat lássunk, — de nem tartják tökéletesnek és valódinak azt a kegyességet, a mely józanon megmarad azok között a korlátok között, a melyekhez, mint ennek a világnak polgárai, kötve vagyunk. Sokan a ker. kegyesség lényegéhez tartozó dolognak tartják azt a képességet, hogy felülemelkedjünk ezen a világon, s különösen, hogy a hívő léleknek élő és személyes összeköttetését ápoljuk az égben lakó megdicsőült Krisztussal. Ha az efféle szílamokat komolyan vesszük, azaz nem mint költői és szónoki kifejezéseit bizonyos lelki folyamatnak, akkor ez azt teszi, hogy nálunk protestánsoknál nemcsak egyes különös kegyelemre méltott keresztyének, hanem kivétel nélkül mindnyájan emelkedjünk fel e látható, múló világból: egy más, földöntúli világba!

E követelés, először is mindenkire való alkalmazásában, mindenesetre túlzás. A léleknek ilyenforma felemelkedésében legalább is oly eleven képzelőtehetség szükséges, a minővel mi, nehézkes, mindennapi emberek bizonyára legnagyobb részben nem rendelkezünk. A mi pedig csak legfeljebb néhány kiváltságos embernek juthat osztályrészül, az nem lehet parancs mindenkire nézve. Ha pedig azzá lesz, akkor minden őszinte ember ki fogja nyilatkoztatni: mi nem tartozunk köztük! ez az evangyéliom nem nekünk való! Ha ez a keresztyénség, akkor mi nem vagyunk keresztyének. — Az így nyilatkozók nem látják át a kívánt dolognak az értékét, mert ők az efféle scolasticus kegyesség nyűgétől rég megszabadították magukat.

Továbbá, az újszövetségi iratok s mindenekelőtt maga Jézus, egészen másra tanítanak és buzdítanak bennünket, mint a benső élet efféle kicsapongásai. Az apostoli levelek határozottan ellene vannak annak, hogy némelyek be akarnak pillantani a túlvilági dolgok titkaiba. Maga Jézus, hogy az ő Istenséghez közel jusson, nem emelkedik felül a valóságon, ha-

nem alázatosan megmarad a földi világ korlátaiban belül. Itt ismeri ő fel Isten kezét, az ő rendjét, tanácsát, intését: a természetben és ennek erőiben; mindennek felett saját népének történetében, az Isten után áhítozó embereknel s ezek közösségében. Mint Pál apostol mondja: Krisztus a felsőbb világot elhagyta, hogy teljesen részese legyen a mi életünk alacsonyágának. Ő maga tudta s megvallotta, hogy ő reá olyan dicsőség várakozik, a melyet még szem nem látott. De azért nem siet fellebbenteni a jövőt elfedő fátyolt. Mily józan s gyermeki lélekkel engedi át magát a látható világ benyomásainak! Nyoma sincs itt mesterkélt erőmegfeszítésnek, hogy a földi élet korlátaiban felülemelkedjék; semmi szükségét nem éri ő annak, hogy a csillagoknál is feljebb szálljon, jövődől, elrejtett dolgok elősejtelmével. Így hát az ő élete, az ő kegyessége határozottan szerényebb, mint annyi sokaké azok közül, a kik az ő nevet viselik; de bizonyára egészségesebb és kedvesebb is az Isten előtt. Maradjunk csak mi az ő nyomdokaitban!

A prot. kegyesség is tud ugyan olyan javakról és ajándékokról, a léleknek oly erőiről és gerjedelméről, a melyek kibeszélhetetlenek; de nem igyekszik azt, a mi még homályosan és határozatlanul távoli célként lebeg előtte, erőszakkal megfogni s magához ragadni, ama világos és határozott feladatok rovására, a melyek ebben a világban várakoznak reánk. Egyelőre eléggé csudálatos neki ez a világ, a melyben él. Nem igyekszik elvonulni az emberektől, sem a mindennapi munkát, mint a mely őt Istentől elválasztja, nem siet minél hamarabb elvégezni és odahagyni. Isten népének: az őszintén kegyeseknek a közösségében keresi és találja ő fel az Istennel való közösséget. És a hol e világ nyüzsgésében az Isten útjai eltűnnek szemei elől, ott hisz a nélkül, hogy látna, imádkozik a nélkül, hogy a megnyilatkozott egekbe bepillantana, munkálkodik a nélkül, hogy valamely remélt édes jutalomnak: az elragadtatásnak gyönyörűségét megízlelné, mindenkor teljes bizodalommal lévén az iránt, hogy: „Nem hagyta még el s nem is fogja soha elhagyni az Úr az ő népét.”

A mit az evangyéliumi kegyességről ez irányban, t. i. a katolikussal szemben mondhatunk, röviden így foglalhatjuk össze: Az ev. kegyesség szabad az emberektől s köte van emberekhez. Azaz: nem azért tesz vallást, nem azért énekel vagy imádkozik, mert mások is azt teszik, hanem azért, mert őt benső szükség készíti így cselekedni. Nem óhajt és nem igényel olyan üdvösséget, a mely csak egyes kiválasztottaknak adatik; csak azt akarja elérni, a mit Isten mindenkinek rendelt s a mit már e földön mindenki megszerezhet, magáéva tehet. A prot. kegyesség teljességgel nem fanatikus. Olyan mint a Jézus kegyessége, a ki el tud lenni emberi igények nélkül, hogy egyedül Istennel legyen, a ki azonban az emberekkel való közösségét beolvasztja az Istennel való közösségbe, a kinek nem kell visszatérnie az emberek közé, mert hiszen közöttük van, közéjük tartozik, a ki tudja, hogy mikor az emberek közt jár-kél, mikor napi munkáját végzi, mindig az ő atyjának céljait munkálja, mindig az ő dolgaiban foglalkodik. Igazán, ama századosnak a jelentéktelen nyilatkozata a kereszt alatt, bármily szegényesen hangzik is különben, az igazságnak a hangja: „Valóban, ez kegyes ember volt!”

II.

Mielőtt tovább mennék s a tárgynak pozitív keresztyén oldalát vizsgálat alá venném, legyen szabad egy megjegyzést tennem. Nem állítom, hogy az, a mit itt előadok, a dolognak tökéletes és tévedéstől ment jellemzése; azt se mondom, hogy én ezt jobban tudnám, mint akárki önök közül. Mindazáltal kérem, hogy ha az, a mit én a továbbiakban elmondok, önök élményeivel, benső tapasztalataival nem egészen egyezik, a hibát ne keressék feltétlenül az én előadásomban.

A kath. kegyesség helytelennek tartásában, azt hiszem, mindnyájan megegyezünk. De azoknak a száma, a kik csak

protestálnak, természetesen mindenütt nagyobb, mint az élő evangéliumi keresztyének száma. Sőt a kik szerényen és becsületesen igyekeznek lelki erőiket lehetőleg kiképezni, a kik előtt igazság és jog a legmagasabb javak: azokról sem szabad mindig azt gondolnunk, hogy hitők, érzületők, a mi érzelmekkel közös.

(Folyt. köv.)

Nagy Béla.

KÖNYVISMERTETÉS.

Egyház-látogatás. (Canonica-visitatio.)

Irta: Szuhay Benedek ev. ref. lelkész s egyházmegyei főjegyző. A f.-borsodi lelkészi értekezlet által jutalmazott pályamű. Bolti ára 4 korona.

Szuhay Benedeknek előttem fekvő könyve az egyházlátogatást tárja elénk az ő történelmi fejlődésében, a legrégibb időkől napjainkig. Az eredeti hiteles forrásokból összegyűjtött adatokat, hogy mily kiváló műgonddal s gyakorlati szakértelemmel dolgozta fel szerző: tegyen bizonyosságot róla magának a könyvnek tartalma.

A könyv első felében (I—V. fejezet) tüzetesen elsorolja az egyes egyházmegyékből gyakorlatban levő vizitációs kérdőpontokat. Azután elmondja rólok a maga subjectiv, de ugyanám talpra esett megjegyzéseit.

A VI. részben lerajzolja az egyház-látogatás mai jog- és hatáskörét. A VII., VIII. fejezetben erős, meggyőző logikával azt fejtegeti, hogy felmenthető-e a konventi vizitáció az iskola látogatás és a gondnoki számadás felülvizsgálása alól?

A IX. fejezetben lelkesen beszél az egyházlátogatás gyakorlati jelentőségéről. A X. fejezetben régibb kánonaink s erős gyakorlati megfigyelései alapján megkísérli az egyház-látogatás kérdő pontjait a mai viszonyok szerint újból formulázni; a vallás-erkölcsi életre vonatkozókat 17, az iskolára vonatkozókat 7 s a vagyoni ügyekre vonatkozókat 21, összesen 45 pontban.

A XI. fejezetben végül meleg, lelkes beszéd kíséretében bemutat 35 eredeti okmányt 1506—1885-ig, mint hosszú, fárasztó kutatásainak vívmányát, eredményét.

Ime ennyi a könyv tartalma.

Most már pár elismerő szó kíséretében akár be is fejezhetném ismertetésemet azzal a szokásos szólammal: „Melegen ajánljuk e könyvet az érdeklődők figyelmébe.”

Ámde az eféle sablonszerű eljárás ily becses, ugyszólván abszolút értékű, uttörő munkálatnál teljes lehetetlen, sőt lelkiismeretlenségre vallana ily sebtiben napi rendre térni felette.

Kezdem tehát az ismertetést az okmányokon, (XI. fej.) a melyek alapját, magvát, erejét képezik e derék munkálatnak.

Az okmányok nemcsak egyházmegyei történeti, de művelődés- és irodalom-történelmi, sőt — miként alább látni fogjuk — más, egyéb szempontokból is igen becsesek, figyelemreméltók.

Az első hat okmány (hat legrégibb vizit., j.-könyv) szerintem a legértékesebb, nem csupán régiségénél fogva, de nyelvészeti, irodalomtörténeti stb. szempontból is. A s.-kazinci, hamvai okmány kelt 1596-ban, a bódvai, szalonnai- és s.-vámosi 1598-ban, s a s.-szentpéteri 1599-ben.

Ezekben a nyelvezet, ortográfia egyszerűbb és tisztább, mint az újabbakban. Latin szónak, latin kifejezésnek itt se hire, se hamva, tehát egészen magyar. Növeli ezen hat okmány értékét az a körülmény

is, hogy míg a 16-ik század első feléből felmaradt magyar nyelvemlékeink többnyire másolatok: ezek a szerző állítása szerint eredetiben is mind megvannak. Tehát teljesen érdemesek nyelvészeink figyelmére, annival is inkább, mert ezek tartalom, szókinés, sőt nyelvtani alakok tekintetében is teljesen megegyeznek egymással.

Az újabb okmányokon már fokozatosan érezhető a latin hatás. Az irány szemlátomást hanyatlik, kezd divatba jönni a latin szók alkalmazása, a betűtoldás s végül a mondattani latinság.

Világosításul néhány példát! A XV. sz. a. okmányban, 1670-ben a „meg” igekötőt szabályszerűleg „megh”-nek, magát maghának, a korcsmát korcsemának írták. Azután fokozatosan halad tovább a betűtoldás, pld. jozannon, tökéletesse, mindnyájann. közönségesen, rövidenn, nyájassan. élylen, mennyen (menjen h.) nyelvekenn, módonn, sóldar (sódar h.) stb.

Ezek után következik a mondattani latinság, a sok szenvedő igének, accusativus cum infinitivonak sürű használása, s ezekkel együtt az a sok jelentéstani idegenszerűség.

Ez a magyar nyelv ellenes irány az 1809-ből való XXXII-ik okmánnyal elég jellemzőleg van illusztrálva. Mind a 11 pontja, tekintet nélkül annak hosszúságára, egy-egy latin mintára készült, nehézkes körmondat. Itt már az ik-es és ik-telen igék közt alig van némi különbség.

Eként ellatinosodott apránként az egyház, törvényhozás, tudomány, közélet elannyira, hogy volt idő, mikor pld. ez egyszerű mondatot: „Esz lesz” egy klasszikus műveltségű embernek csakis így volt chic és reputációjához illő kifejezni: „Az Aier pluvialis nebulákkal van saturálva.” (Magyar nyelv tört. jegyzeteim).

Érdekesek továbbá az újabb okmányokban a régi helynevek elferdítése, pld. miként lett Bódvából, Boldva. (betűtoldás).

Itt engedelmet kérek egy kis kitérésért!

Köztudomású, hogy összes magyar nyelvemlékeink közt legrégibb a Práy-Codex (Halotti beszéd) a XIII. század elejéről. Ezt a keletkezése helyéről, a Bódva melletti kolostorról elébb »Sacramentum Bodvense»-nek hívták. Később 1606-ban a Bocskay-féle Codexben is így fordul elő: »Super fluvio Bodva.» (XXI. okm.) 1736-ban már lett belőle Boldva (XVIII. okm.) s mai napság is eként írják. Holott a Bódva folyó ered a Bódákából tehát itt a helyes elnevezés eo ipso nem lehet más, mint »Bódva.»

A miről addig csak traditio útján volt némi sejtelmünk, az itt már okmányokkal van beigazolva pld. Eteleény 1705-ben még falu volt s Szirákon, Borsodmegyénk egyik legszebb, legtermékenyebb vidékén még 1757-ben is virágzó ref. egyház állott. (XIX., XXII. okm.)

Érdekes továbbá ez okmányokban a földbirtokok területi, helyrajzi s tulajdonjogi kezdetleges meghatározása pld. Szalonnán (1598-ban) »A papnak földé vagy az Asszonylázán, hat köből búza megyen bele. A Feljáróban: egy. A harmadik nyomásra 8. vagy 9 (t. i. köből=Területi meghatározás.) Egy rét vagy a Kis domb alatt, a Bazsó Péter földé végében.» (Helyrajzi meghatározás) »Marton János és Pogonyi János hitők után vallották a rétet,» (tulajdonjogi meghat.)

Igy van ez kivétel nélkül a többi okmányokban is, pláne még az 1848-ikban is.

Az »Előülő» (elnök) 1812-ben fordul elő először, a »Fügondviselő» (Coadjutor Curator) 1809-ben, a fosztó képzős szó »barmatlan» 1599-ben, »Adtanak, maradtanak» 1629-ben, »Tevődött, adódhatott» 1799-ben

Érdekes, hogy 1596-ban Hanván egy pint „sert” is adtak az esketésért. (141. lap.)

* * *

Figyelemre méltók továbbá ez okmányok *egyházi fegyelem, mivelődés-történelem, sőt itt-ott naivitás s curiosum* szempontjából is. Lássunk ezekre is néhány példát!

1868-ban a *hétköznapi predikálásra* a hangácsi pap szigorúan utasítatik.

1670-ben a s.-pataki diákokat is kikérdezte a Kan. vizitáció „Az Mesterök *tudományok. tanítások erkölcsök és magokviselésük felől.*” (165 l.) Ugyanakkor, Berendi Sámuel *diák* (prebitor) mérte a kollégium borát, de mivel „Az ünnepekben is kinhált és az *korcsema* árúztatást szolgáljára bizta, ezen excessusáért tisztétől megfosztatott.” (XV. okm.)

Aszalón 1603-ban „A mesternek a nótáriáért (jegyzőségért) *mig adószedésben szolgál étel-ital jár a Birótól.*”

A temetésidij majdnem mindenütt ez: „A mint a Mester a szülékkel megalkhatik.”

Szilváson 1619-ben a pap temetési stólája volt: „*A torban szabad evés és ivás.*” „*Onnan vigye jutalmát.*” (VIII. okm.)

A papmarasztás 1799-ben már el volt törölve, de azért a kassai püspöki vizitáció alkalmával, a 15-ik jegyzőkönyvi pontban a lett kimondva, hogy „Ha a predikátor akarna változni, vagy a *hallgatók akarnák változtatni: tartozzon ezen igyekezetét félesztendővel előre jelenteni.*” (XXX. okm. 216. l.)

Több tekintetből érdekes a XXIV., XXV., XXVI., XXVII., XXVIII. szám a. öt darab okmány 1796-ból. Ezekben gróf Eszterházy Imre r. kath. püspöknek a balajti, dédesi, emődi, kazai, f.-kázsmárki „*ev. ref.*” egyházakban megejtett egyházlátogatásai vannak jellemzőleg feltüntetve. Telítve vannak ezek curiosummal, gógösködéssel s különösen — ezt nyomatékkal mondom — a megvizsgált prot. papok *nagyszabású* theologiai- és bibliai jártasságával. Itt a czímzésnek fokozatai ezek: *Ur! Uram! Kend! Kegyelmed!* ki, hogy érdemelte, vagyis magyarul kimondva: a mint azt a *Méltóságos Gróf Püspök Úr* magas miveltsége s nagy úri szeszélye hozta magával. Ez az öt eredeti okmány több tekintetből fontos, sőt tanulságos reánk nézve.

Az életfizetés „*summás beszédese*” az 1809-iki okmányban fordul elő először.

Az egyházi fegyelem gyakorlására általában *szeretet, intés, dorgálás* ajánlatik. Egyetlen kivételt képez a d.-horváti okmány (1809), melyben világosan ki van mondva, hogy „A büntetés két rénes forintokat és *20 páltzaütéseket* meg ne haladjon.” (222. l.) Az első pont végén azonban itt is ki van jelentve, hogy „Az egyházi fenytítéket *isteni félelemmel, keresztyéni okossággal s szelidséggel gyakorolják.*” (221. l.)

* * *

Ime ezekből áll rövid, hevenyészett vázlatban az okmányok tartalma.

Vajha ezek a halottaiból feltámasztott régi, el-sárgult levelek kedvet, lelkesedést keltenének fel bennünk a további kutatásra, munkálkodásra! Ki tudja, mennyi becses kincsünk, nyelvelmünk pihenhet még a százasok porok alatt?!

Ismertetésem záradékául nem hallgathatom el, hogy a könyv V—X. fejezetében elsorolt gyakorlati irányú magvas eszmék, gondolatok teljesen megérdem-

lik azt, hogy folyvást felszinen tartassanak s lelkeszi értekezleteinken, valamint az egyházi lapok hasábjain komoly beható discussióra nyujtsanak alkalmat.

Fogadják a jeles szerző közhasznú, nemes törekvéseiért meleg kézszorításomat!

Szabó József.

K Ü L F Ö L D.

Párisi levelek.

Még június 3-ikán megkezdtem volt leveleimet folytatni s hogy csak most van bevégezve: oka a sok dolog! A kiállítás ideje itt van, (sőt, hogy e sorokat bevégezem, s elküldöm s azok megjelennek: be is zárul!!) Reggel hat órától esti kilencig folyton a kiállításban kellett lennem, s este, oly holtra fáradtan jöttem haza, mint egy zsák-hordó napszámos. — Hála Istennek egyelőre vége van a nagy munkának s lesz módunk kipihenni magunkat néhány hétig, mert tovább viinni ez emberfeletti munkát, lehetetlen volna.

Itt kellett volna lenni annak, aki el akarja képzelni azt a bábeli zűrzavart, pokoli zsvajt, port, sarat, irtóztatós kakophoniat, ami közt e három hónap alatt dolgoztunk. — Hiszen a világ minden népének, nemzetének egy raja beszorítva egy aránylag kicsiny területre, mely mint egy kas méhe fut-rohan, zsi-bong, dolgozik, alkot és terem lázas gyorsasággal, hogy az aki napról-napra velük küzd, mindennap lát valami újat, aminek tegnap még híre sem volt, és ma látva a pompásan fényes palotákat, nehéz elhinnem, hogy alig két hete egyebet sem láttam mást egy csomó piszkos vasuti teher-kocsinál, ott ahol ma pálmák s óriás rhododendronok hívnak pihenőre az égető hőség ellen.

Az óriási mű ma, mikor e sorok írásához fogtam, már teljesen kész, s Franciaország méltó büszkeséggel mondhatja, hogy megalkotta a legfényesebb, legnagyobb világ-kiállítást. — Annyi bizonyos, hogy ami a világon szép, genialis és nagyszerű van, amit a lángész, a művész teremteni képes, az ma itt van a Champs de Marsi palotákban. — Hírlapjaink referálnak — gondolom részletesen — mindezekről s nekem nincs annyi tehetségem, hogy fogalmat adhassak e tündér mesébe illő szépségről, de jól esik constataálni, hogy Magyarország — ki — ezúttal először jelenik meg teljes hatalmával s függetlenségével a nagy világ előtt — méltó módon mutatja be magát.

Az újságok hirdették, hogy minden nemzet 18 csoportban van bemutatva. (Persze az egyik csoporttól a másikig takaros kis gyalogolás.) Például az egész világ tanügyi kiállítása egy csoport (Groupe III.) Aztán a haderő, tengerészet megint külön csoport és így tovább. Sok egyes csoportokban itt az eszkimó, ott a hindu, emitt az amerikai, ott az ázsiai stb. stb. — Hát mondom, a 18. csoportból 16-ban olyan képét adjuk a mi szép kis hazánk iparának, művészetének, magas műveltségének, hogy azt a másik két szerény árva csoport (épen a II. III. és VIII.) semmisége lerontani nem képes — bárha ezek elseje a közoktatásügyi, a másika a véd-erő kiállítása. Dehát ez ad hominem demonstrál. Nekünk szörnyű pénzbe kerül a hadseregünk — ami tulajdonképpen nem létezik — s nem marad pénz a közoktatásra, tehát ez nem létezhet. Ez tiszta logika.

Agri-kultur állam vagyunk! — büszke fényes tanúsága a VII. X. és IX. csoport, — földmívelésünk és erdészetünk remek kiállítása, mihez foghatót egy nemzet se

produkál és hála a Renner és dr. Zöldy művészi rendezésének, e két csoport elég arra, hogy feledtesse a fentebb említettek gyarlóságát. (Fájó szívvel jegyzem fel, hogy miután a III. csoportot teljesen elfoglalta a Jókai kiállítása, a sárospataki főiskolának hely nem jutott s az én részem volt vissza expedálni a főiskola küldeményeit. Hogy vissza érkezett-e ezen megbecsülhetetlen kincset érő öt-hat láda, azt én nem tudom s érte nem is vagyok a felelős, de karakterisztikus dolog s ez is ad hominem beszél.)

A pavillon Royal de Hongrie — egy kis nemzeti muzeum — páratlan a maga nemében minden nemzet pavillonjai között, méltó bámulata minden látogatónak, s kicsiben bemutatója egész történelmünknek, kápráztató fényű biztonsága gazdagságunknak, művészetünknek. Milyen kár, hogy a hyperloyalitás itt is el kell, hogy rontsa a kedvező benyomást. A pavilonban kiállított kis könyv megmagyarázza a látogatóknak, hogy ez a mű-kincs az Árpádok korából, amaz a dicső Habsburgok idejéből való — az ott a *Rákóczy-féle mozgalomból*. (Mouvement de Rákóczy.) Hát ha volt a világon szabadság-harcz, volt jogszerű revolutio — úgy az a Rákóczy Ferenczé volt, s azt sonica mozgalomnak titulálni, legalább is kishitűség.

És micsoda anachronismus a magyar közoktatásról szóló vaskos kötet — a melyben a múzeumokról szólva így ír a magyar kir. miniszteri hivatalnok: (bárki legyen, is kalapot emelek neki.) az ötvenes évekről:

„A festmény politikai fegyver lett; s a hatalom, mi elnyomta a nyomtatott papirosra szült gondolatot, nem mert nyúlni a vászonhoz, mire a nemzeti érzés volt festve.“

Egy kissé több »hazafiság a nemzetiségnek« — bizonyára nem ártott volna. — Az egész művelt világ előismerése jutalmazza a magyar kiállítást, — de vajon elérjük e végre, hogy különbséget tudjanak tenni a kölföldön a »Magyar« és az »Osztrák« alattvalók között? Én kétlem. Pedig ez volt a kellő alkalom kiigazítani a német és francia alaposság butául gonosz felfogását, hogy a kettő egy — illetve, hogy a magyar benne van az osztrákban. — Most mikor csak úgy rotyog, potyog a francia csillag a magyar keblekre most kellene elővenni egy kicsit a csillagos uraknak s befolyásolni a léha sajtót.

Mert apropos volna.

A római kath. anyaszentegyház jubileuma rém' felháborította a francia sajtót és iszonyúan megvetették a szegény magyarokat. A Figaró, Gil Blas, Le Journal, Gaulois, L'Autorité, Intransigent egyhangúlag kimondta, hogy szégyen, gyalázat nem nemzeti ünnepélése a jubileumnak, s a magyar nemzet classifikálta magát az itt tanúsított reakcióval.

Vártam, epedve vártam, hogy egy *Thaly Kálmán*, *Pázmándy Dénes*, *Szemere Attila*, a francia lapokban ismert befolyásos nevek fel fognak szólalni, s meg fogják értetni a félrevezetett közvéleménnyel, hogy a r. kath. egyház ünnepe nem lehet a magyar nemzeté, mert ennek minden aspirációja, minden szenvedése, minden jó és bal sorsa szoros, elválaszthatlan összekötetésben van a protestantizmussal, hogy ami nagy, nemes, hősi e hazában elkövetett, az mind a vallás hívóinek érdeme, s hogy ha van szellemi műveltség, ha van ipar és képző művészet az mind Bocskaytól kezdve a r. katolikus II. Rákóczy Ferenczig mind, de mind a protestánsok érdeme — de nem emelt szót egy sem, s az ilyen kis emberek szava, mint az enyém — csak akkor kap nyomda festéket, ha a szerkesztőségnek tetszik.

Hát ez elkésérít, el annyira, hogy ellenzéke leszek még az én nagyon tisztelt s nagyon kedves Bátyám, Mocsáry Lajosnak is, aki a Sárospataki Lapok egyik számában proponálja egy pálya díj kitűzését az ultramontán reakció történelmi lefotografálására. Ne tűzzenek ki pálya díjat. Meg mondom miért, csak egy példát hozok fel. — Ezelőtt tizenkét — tizenöt évvel egy szép napon megjelent Grünwald Béla volt zólyomi alispán, majd orsz. képviselőnek hosszú, nagy tanulmány után készített híres és nagyon szép munkája: »Új Magyar ország.«

E kötet, mit Grünwald, a nemzet egyik legelső s legkevésbé méltányolt publicistája évek hosszú során készített, alig látta meg a napvilágot — már is rövid pár hét után megkapta frappáns válaszát a Mocsáry Lajos »Régi magyar Nemes«-című nagyszabású replikájában: egy replikában, miről még a legelkeseredettebb ellensége is (s Mocsárynak volt számtalan) elismerte, hogy a fekete földig verte ellenfelét.

Hát aki ilyen rengeteg apparátussal bír, akinek elég a tollát a tintába mártani s hagyni azt futni nagy szelleme dictálása után a papíron, hogy kifejezést adjon lelke aspirációjának, nagy tudományának, szíve szeretetének a legnemesebb cél iránt: az ne proponáljon pálya-díjat, — hanem írja meg ön maga minden protestánsok végtelen örömére, minden katolikusok nagy tanulságára új könyvét, egy új hatalmas követ az oszlophoz — aere perennius!

Hogy mondja Pázmány Péter? Szegény hazám! neked kettős terhet rakott a végzet válladra, de ne búsulj, mert könnyűt csak a silányokra rak.

Ez a vigasztalása az erőseknek — s Mocsáry Lajos bizonynyal az.

Dr. Káró.

IRODALOM.

* **Pethes János** csurgói állami tanító-képezdei tanártól „*Vezérkönyv a számtanításhoz*“ cím alatt egy hatalmas, 402 oldalra terjedő nagy, 8° alakú könyv jelent meg, *Nagy-Kanizsán Fischel Fülöpnél*. Az 5 koronáért kapható munka, a mely az „Ambros-Kupetzky-féle példatárakhoz alkalmazva“ a „tanítók és tanító-növendékek számára van írva: különösen történeti részében olyan tartalmú, hogy minden művelt ember érdeklődéssel olvashatja.

* **Ivánka Zoltán** hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgymnasiumi ének- és zenetanár „*Ev. ref. egyházi karénekek*“ cím alatt egy 47 oldalra terjedő füzetet adott ki, a melyben 36 ének darab „vegyes karra“ írva van közreadva. Ára: 1 kor. 20 fillér.

* **Kenessey Béla** szerkesztésében, *Hornyánszky Viktor* kiadásában még szeptember havában megjelent volt a „*Protestáns árvaházi képes Naptár*“ az 1901-ik évre, mint a vállalat 27-ik évfolyama. A szokásos naptári részen kívül, a melyben meg kell említeni a „vörös betűzésnek“-nek még mindig alkalmazását a „nap“ rovatban, holott a „(r) katolikus“ rovatba illenék annak fölvétele, sőt egyenesen ott van annak helye! — *irodalmi gazdag* tartalom köti le a figyelmet. Valóban dúskálhat „a naptár olvasó közönség“ az 1901-ik évi prot.-árvaházi képes naptár irodalmi részében, a mely *Szabolcskától* Karácsonyi verset, *L(adány)itól* Inász Lajosról és nejről életrajtot, *Forgács*tól karácsonyi verset, *Lampert Gézá*tól elbeszélést, *F. Varga L.*-től vallásos költeményt, *Dianiska A.*-től életrajtot Scholz Sámuelről, a ki 55 ezer forintnyi összes vagyonát a lőcsei ág. hitv. ev. egy-

háza hagyta, *Sántha Károlytól* verset, *Forgácsról* elbeszélést, *Ladányitól* költeményt (fordítás), *S. Szabó Józseftől* életrajzot Kövesdy János debreczeni polgárról, a ki 160 ezer forintot adott volt jótékony czélokra; *Vargha Lászlótól* vallásos költeményt, *Kecskeméthy Istvántól* elbeszélést, *Lamphért Gézától* költeményt, *Várnai Sándortól* a búr-háborúról leírást, *Juhász Sándortól* verset, dr. *Gidófalvy Istvántól* hiteles elbeszélésben két falu történetét a „szövetkezet” áldásos hatása folytán, *Nagy Lajos-tól* verset (fordítás), *Virág Istvántól* leírást a tren-toni (amerikai) ev. ref. templom avatásáról, *Szabó Gézá-tól* költeményt, *S. Szabó Józseftől* elbeszélést, *Ladányi-tól és Szabó Aladár-tól* kalászkodat a prot. élete-köréből, dr. *Nagy Zsigmond-tól* elbeszélést (fordítás), *Antalfai-tól* költeményt (fordítás), *K. . . Idá-tól* leírást a budapesti vasárnapi iskoláról, *Kálmán Gyulától* elbeszélést (átdolgozás), *V(árnai) S(ándor)-tól* történeti leírást Napoleon fiáról, *K.-tól* leírást közöl az árva-házról s annak működéséről, végül a képekhez való magyarázat van, a melyek szerint látjuk, hogy a nagyobb világtörténeti s közéleti események mind be vannak mutatva épen a képekben, a melyek bemutatják Umbertó volt olasz királyt, Viktor Emánuel új olasz királyt, a khinai és búr háborút, a párisi világkiállítást stb., stb. Van még apróság és házigazdasági közlemény is. Az árva-ház választmányának névsora s a „prot. egyház tiszti névtára” is közölve van, a melyre azonban meg kell jegyeznünk, hogy nem kimerítő. Kimutatást is ad a naptár forgalmáról, még pedig, a következő érdekes adatokkal: 300 példányban forog közkezen Chicágóban és Győrben, 275-ben Orosházán, 250-ben Miskolcon, 210-ben Cegléden, 200-ban N.-Szalontán, 180-ban Kassán, Kolozsváron, 160-ban Budapesten (?? belmisszió!) 150-ben Berettyó-Újfalu, H.-M. Vásárhely, Körmend, Török-Sz.-Miklós, 140-ben Csöngye, 120-ban Rozsnyó, Salgó-Tarján, 110-ben Debreczen, Székes-Fehérvár, Veszprém, 100-ban Hegyes-Kis-Somló, Karczag, Mező-Túr, Rimaszombat s Szathmár, a többi helyeken 100-on alúl! Bár az árvaházról szóló leírás szerint már tekintélyes összeget hoz be a naptár, évente 4—5 árva ellátására valót: mégis kicsoda nem akarja, hogy még több hasznot hajtson e vállalat, a mely irodalmi részében, bátran állíthatjuk, hogy a leg-gazdagabb naptár! Egy kis buzgóság, egy kis lelkesedés! Csak ne sajnáljuk a fáradságot! . . . A gazdag tartalmú naptár most is 60 fillér. (ó.)

* **Dr. Finkay Ferencz** sárospataki jogtanár »*Szabadság büntetéseink reformjához*« cím alatt a „Jog”-ban egy nagy becsű értekezést közölt volt, a mely külön lenyomatban is megjelent. Az érdekes kérdést, a szabadság-büntetést alaposan tárgyalja s a *reform kérdésében* szaktudós társai elismerésére méltán számottartó véleményét ad elő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Dudás Lajos* kazsui (Felsőzemplén) ev. ref. lelkész, életének 84-ik, lelkészkedésének 52-ik évében f. hó 15-én meghalt. Temetése f. hó 17-én volt. Legyen áldott emlékezete.

— **Futó Mihály jubileuma.** A hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgimnázium örömnepet ült f. hó 14-én. Az egykori kiváló sárospataki diákot, legrégibb tanárát, sok éven át igazgatóját, az intézet jó szellemét, az ifjúság atyai barátját, — *Futó Mihályt* ünnepelte a szeretet,

tisztelet és hála nem mindennapi hódolataival. Méreteiben is, de különösen bensőségében túlszárnyalta ez az ünnep a divatos örömnepet; mert a Futó Mihály lelke nyilatkozott meg benne a maga visszaverődő fényével és melegségével. Negyven éve szórta már ezt a fényt és árasztotta már ezt a meleget — lassan, csendesen, zaj, feltűnési vágy nélkül s az ellenséget is meg-szégyenítő következetességgel s az irigységet is megnémító bensőséggel, apai türelemmel és odaadással. A hosszú, de soha nem unalmas, soha nem fárasztó munka gyümölcsét egymás után hozták az évek, az évtizedek s a hódmező-vásárhelyi főgimnázium történetében új időszak támadt a Futó Mihály lelkének mindenre kiható fényétől és melegségétől. Ezt érezte, ettől a tudattól volt áthatva a mostani és a régi tanítványoknak az a lelkes serege, a mely együtt ünnepelt Hódmező-vásárhelyen f. hó 14-én. Ezt ismerte el az a fényes s nagy közönség, a mely az ifjúság fáklyás tisztelgésére, majd a főgimnázium tornacsarnokában rendezett ünnepélyére megjelent, hogy részt-vehessen a szív-emberének, a kötelesség-szeretet mintaképének megünneplésében; ezt hirdették megjelenésökkel azok a közeli és távoli jó barátok, egykori pályatársak, a kik Hódmező-vásárhelyre siettek, hogy kezet fogjanak még egyszer a jó baráttal, a szerető pályatárssal s ezt hirdette az a villany-szárnynon repülő számos üdvözlét is, a melyet a távol maradt tisztelők röptettek f. hó 14-én Hódmező-vásárhely felé. — Szép, nagy, sok időre feledhetetlen ünnep volt az a Futó Mihály ünnepeltetése s a szerető tanítványok isteni su-gallatra cselekedtek azt, hogy a Futó Mihály nevét nemcsak ékes szavú köszöntésekkel hangoztatták, hanem oda kötötték azt minden időre a főgimnázium minden évi történetéhez, hogy a nevével egybekapcsolt alapítvány által örök időre szóló biztatás és jutalom legyen a leg-jobbaknak, a szép és igaz iránt legörömbestebben lángoló ifjú szíveknek. Annál a 12 személyre szóló ezüst készletnél, a melylyel a Futó Mihály családi érzéseit látjuk gyöngéden megtisztelve s annál a fénykép albumnál, a mivel tanártársai kedveskedtek neki s annál a diszes író-készletnél, a mivel a Budapesten lakó tanítványai fejezték ki tiszteletüket iránta s ama diszkiadású történeti műnél (A Magyar nemzet története 10 kötetben), a melylyel mostani tanítványai hódoltak az ő szeretett mesterüknek: — mindezeknél a kedves emlékeknél tartósabban meg-örzi majd a Futó Mihály nevét a volt tanítványok 2000 koronás alapítványa s ez lesz az ő 40 évi s adja Isten, hogy még sok évi fáradozásainak legfőbb jutalma. — A sárospataki főiskola lélekben ott ünnepelt a leghálásabb szívekkel, mert nem közönséges büszkesége, hogy Futó Mihályt a magáénak mondhatja s mint ilyen némi igényt tarthat a kitűnő tanítványnak, a mintaszerű tanárnak méltán kijutott ünnepi megtiszteltetés örömeihez. A főiskolai tanári karnak az ünnepély napján sürgőnyileg ki-fejezett jó kívánságához mi, mint „Sárospataki Lapok” is lélek szerint csatoljuk a magunkéit; mert nekünk sem mindennapi dicsekedésünk az, hogy Futó Mihályt ott tisztelhetjük lapunk kiváló munkatársai között, a ki a maga gazdag kedélyével, atyai bensőségével szinte utól-érhetetlennek igazolta magát mint igazgató, az ő minta-szerű igazgató beszédeivel. A kegyelem Istene öröködjék munkás és áldásokban gazdag élete felett még igen sokáig!

(i.) — **A boldvai kerületi határozatról,** a mely a sárospataki főiskolának, a mint némelyek találóan mondják, egyenesen a „szűziességét” mentette meg a Vay-Mocsáry-alap megnyitásával, dicsőséggel koronázván meg az áldott emlékü alapító nevét: a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” ezt írja a 41-ik számban: „Becsüljük érte a közgyűlést! mert bármiként szépitgetjük is az állam-segélyt: mégis olyan be-

avatkozást enged az az államnak, a mely hatalmas rést üt iskolai autonómiánk s észrevétlenül kiforgatja iskoláinkat tiszta felekezeti jellemből." Ezt onnan írják, a hol az államségélyt ismerik!...

— Csoma József, az abauji ev. ref. egyházmegye világi tanácsbírája s a sárospataki főiskola igazgatótanácsosa október 15-én tartotta székfoglalóját, mint a magyar tudományos Akadémia levelező tagja, ily című értekezésével: „A nemzeti címerek tanulmánya”. A felolvasáson, a mely a II-ik osztály körében tartatott, jelen voltak, mint a politikai lapok írják: az akadémia előkelőségei, a kik mindannyian nagy figyelemmel voltak a felolvasó s felolvasása iránt.

— Kegyeletes ünnepélyt tartott október 6-ikán a budapesti ev. ref. theol. akadémia és főgimnázium, a midőn az „iskola jöltevőinek emléké” ujitották fel. Dr. Varga Bálint gimn. tanár felolvasása volt az ünnepély főpontja, a ki a „kisebb alapítók”-ról emlékezett meg.

— A sárospataki ev. ref. főiskola reformációi emlékünnepélye október 31-én lesz az imateremben, még pedig délelőtti istentisztelettel, délután felolvasással, alkalmi énekekkel az ifjusági énekkar részéről s szavalatokkal.

— Vörösmarty-emlékünnap. A költő születésnapjának 100-ik évfordulóját Székesfehérváron a következő rendben fogják megtartani: I. A vendégek a Déli Vasut reggeli gyorsvonatával, melyek Budapest és Székesfehérvár felől csaknem egy időben érkeznek, indulnak Kápolnás-Nyékre, a hol Vörösmarty szülőházát a Vörösmarty-kör készítette emlék-táblával megjelölik. Rövid alkalmi beszéd lesz, melyet Vértessy József ügyvéd, a Vörösmarty-kör igazgatója és a rendező-bizottság helyettes elnöke mond. II. Különvonaton utazás Székesfehérvárra, hol a vonat megérkezte után a székesfehérvári nagy mise lesz. III. Dél-előtti 11 órakor irodalmi ünnepség a megyeház nagytermében, esetleg a városi színházban, következő műsorral: 1. Megnyitó-beszéd: mondja gróf Zichy Jenő, a Vörösmarty-kör és a rendező-bizottság elnöke. 2. Emlékbeszéd: mondja dr. Vass Bertalan, a ciszterciták pécsi főgimnáziumának igazgatója. 3. Alkalmi költemény dr. Vargha Gyulától, a Kisfaludy-Társaság titkárától. 4. Az Emlék-könyv-et röviden ismerteti dr. Czapáry László, a Vörösmarty-kör titkára. 5. Záró-beszéd: mondja Havranek József Székesfehérvár polgármestere. IV. A ciszterciták főgimnáziumán a nagy költő tanulókorának emlékére állított tábla leleplezése. V. Fejérvármegye díszgyűlése. Vörösmarty Mihály arcképének leleplezése. Az alkalmi beszédet mondja Szűts Artur vármegyei főjegyző. VI. Vonulás a költő szobra elé, ennek megkoszorúzása. A küldöttségek magasztalóbeszéde. Szózat ének és honvédeknek vezetésével; éneklí a nagyközönség. VII. Disztribúció 2 órakor. VIII. Délután 5 órakor a Déli Vasut székesfehérvári műhelye ének- és zenekarának fáklyásmenete a költő szobrához. A város kivilágítása 1/6—7 óráig. IX. Díszelődés a városi színházban esti 6 órakor. Bevezetésül: Alkalmi költemény, dr. Várady Antaltól, szavalja a szerző. Marót bán, Vörösmartytól, előadják a Nemzeti Színház művészei. X. Társasvacsora. (Minden kérdezősködésre készségesen válaszol Vértessy József székesfehérvári ügyvéd, a rendező-bizottság elnöke...) A II. jegy alatti pont az ünnepély r. kath. jellegét akarja jelezni?

— Megszívlelendő nyilatkozatot tett a magyar r. kath. egyház „sajtó-ügyi viszonyai”-ra vonatkozólag az „erdélyi” püspök, már t. i. a r. kath., a kit „zöld” melléknévvel is szoktak nevezni s a ki nem más, a mint ezt mindenki tudja, mint gróf Majláth Gusztáv, a ki így irt az „országos Pázmány-egyesület” elnökéhez: „... keresztény sajtó nélkül meg nem élünk; prédává lesznek elveink, igazságaink, szabadságunk, függetlenségünk... Esmét kell állitanunk eszmék elen, ... az eszméknek szárnyra kell kelniök, a lapok hasábjait el kell foglalniok”. Vajjon mi protestánsok nem tanulhatunk-e e nyilatkozatból valamit? Ugy-e bizony köztudomású tény az, hogy a protestáns érdekek, egyházi s iskolai ügyek a napi sajtó hamupipókái voltak eddig s bizony azok ma is; ugy-e bizony, hogy a r. kath. befolyás annak idején még „függetlenségi” lapokon is meglátszott s megérzik még ma is, — ugy-e bizony az ultramon-

tánok itt is, ott is befolyásosak? Nos: hát ha még e mellett is különös szervezkedést eszközölnek ellenfeleink: vajjon nem sokkal inkább gondoskodnunk kell nekünk arról, hogy a „régii ellenség régi háborgása” megszűnjék?.. Sem politikai, sem társadalmi igazán protestáns lap nincsen! A vállalkozás mintha hajótörést szenvedne!.. De a mi a legnagyobb: még egyházi lapjaink is csak tengődnék mindig. De hát ez természetes is, mert sok lelkipásztor semmiféle lapot sem hordat. Nevekké szolgáljunk?.. Nem! mert kicsoda akarna darázsfészket bolygatni. (L.)

— Értésítés. Azon tisztelt megrendelőimnek, a kik „Az egyházlátogatás (canonica visitatio)” című könyvemre a kibocsátott felhívásokon előjegyezték magokat, a könyvet bérmentve legkésőbb november hó 1-ig mindenkinek megküldöm. Tisztelettel felkérem azért lelkészársaimat, hogy az érte járó 3 koronát legcélszerűbben postautalványon méltóztassanak címemre beküldeni, hogy én is eleget tehessek fizetési kötelezettségemnek. Megrendelőseket — 3 koronájával dec. 31-ig — még mindig elfogadok.* Tisztelettel maradtam Kápolnán 1900. október 17. (Borsodm. u. p. Sajó-Szentpéter.)

Szuhaý Benedek,
ev. ref. lelkész.

— Egy kis okvetetlenkedéssel kedveskedik a „Debreceni Protestáns Lap” ez évi 41-ik számában valaki, (a mi meggyőződésünk szerint egyáltalán nem a szerkesztőség, hanem valószínűleg olyan egyén, a ki a „sárospataki főiskola” iránt olyan, a milyen hálára van kötelezve, — de a hálát „okvetetlenkedési kedveskedésekkel” szereti kifejezésre juttatni!) nekünk is, meg másoknak is, a kik Fejes Istvának a tiszán-ineni egyházkerület tavaszi közgyűlésén a sárospataki főiskola akadémiai tanárai fizetés-rendezési kérése alkalmával mondott beszédeért nem voltunk hajlandók arra, hogy becsméréljünk egy tisztes múltú egyént, még kevésbé vállalkoztunk arra, hogy a sárospataki főiskolát, annak tanári karát, a közvélemény ítélő-széke előtt úgy mutassuk be, mint az egyéni meggyőződés iránt tisztelettel nem viseltetett, tehát a protestáns gondolat és szó szabadság megvetőjét. Akkor is, a tavasszal, a mikor a „Debreceni Protestáns Lap” ugyanám erősen, de mindenesetre a szólás- és írás-szabadság jogának használatával mondott véleményét, főleg arra volt ama „valaki” tekintettel, hogy mi hallgattunk, — most is, a mikor a boldvai kerületi gyűlésnek a főiskolára vonatkozó határozatát ismerteti s nagy kegyesen hajlandó azt mondani, hogy ha az elfogadott terv szerint a versenyképesség keresztülvihető „kár volna csakugyan az államhoz fordulni”: nem a tárgy a fő, hanem a személy, még pedig a Fejes István személye s ezzel kapcsolatban a mi viselkedésünk, írván nagy bölcsen ama valaki ezeket: „... (Fejesnek a lemondását) természetesen nem fogadták el, hanem valósággal tüntettek a szeretetben, a bizalomban és az elismerésben Fejes mellett. Maga a „Sárospataki Lapok” zengi panegyrikonját, holott annak idején a Fejes támadásával szemben egyetlen szava sem volt. Ezt nem szemrehányásképen, hanem csak mint feltűnő jelenséget említjük meg.” Hát ez az egész ékes beszéd a mi meggyőződésünk szerint nem egyéb, mint okvetetlenkedés. Csak egy a hibája ennek az okvetetlenkedésnek! Az tudniillik, hogy sem Fejes Istvánt, sem minket egyáltalán nem hoz ki nyugalalmunkból, kötelességünk lelkiismeretes teljesítésében nem háborít meg, legfőlebb azt az érzetet kelti fel bennünk, a mely a részvét és szádalom érzete azzal szemben, a ki ily módon akarja mutogatni s mutogatja is magas műveltségét. Az, a ki Fejes Istvánt egyszerűen elcsapásra ítélte; — az,

* Laptársainkat tisztelettel kérjük e sorok közlésére.

a ki nem volt hajlandó semmiféle okot, magas szempontot Fejes Istvántól elfogadni s nála föltételezni: az, a mi felfogásunk szerint, bizony nem méltó arra, hogy kifakadásait, okvetetlenkedéseit figyelembe vegyük... Az ilyenekkel szemben csakugyan áll: „a kutya ugat, a karaván halad“... E sorok nem a „Debreceni Protestáns Lap“ szerkesztőségének, hanem annak szólnak, a ki ama lapban ilyen dolgokra vete-medik s nekünk is ilyen magas erkölcsi érzületre való okvetetlenkedéssel kedveskedik. Ha netalán t. lap-társunk szerkesztőségének is része van ebben, akkor kénytelenek vagyunk annak a meggyőződésünknek kifejezést adni, hogy a szerkesztőség alaposan félre van vezetve!... Sem az igazság szeretete, sem az egyéni önérzet nem kisebb bennünk, mint a „Debreceni Protestáns Lap“ ismeretlen valakijében!

— Világhírű munka magyar nyelven. Brehm Altrédnek az állat-világ ritka tehetségű megfigyelőjének és kiváló zoológiai írónak „Tier-leben“ című tíz kötetes munkája legközelebb magyar nyelvű kiadást ér. A világhírű mű, mely gyors egymásutánban angol, francia és olasz átdolgozásban látott napvilágot, a *Légrády testvérek* kiadásában, az eredivel azonos terjedelemben s ugyanolyan díszes kiállításban fog megjelenni. A kiadó cég a műnek átültetésére egyik legjobb szakérőnket, *Méhely Lajos* tanárt és akadémiást nyerte meg s a hazai olvasó közönség bizonyára örömmel vesz tudomást a nagy nemzeti vállalkozásról.

— Pályázati hirdetések lelkészi állásokra. A dunántúli kerületben okt. 29-ig pályázhatni a mezőföldi egyházmegyében fekvő közep-pásztó-bogárdi lelkész-tanítóságra, a mely 1200 koronáig 232 K. 86 fillér congruát kap. A kérvényeket Medgyasszay Vince fogadja el Balatonfőkajáron (u. p. Lepény). — A tiszántúli kerületben a nagyszalontai egyházmegyében a mező-sassi 2020 K. jövedelmű egyház lelkészi állására nov. 1-ig fogadja el a kérvényeket Széll Kálmán Nagy-Szalontán. — Ugyancsak ebben a kerületben a felső-szabolcsi egyházmegyében nov. 5-ig pályázhatni a karászi IV. osztályú lelkészi állásra, a melynek „kilátásban levő“ kongruája 453 K. A kérvényeket Görömbey Péter fogadja el Nagy-Kállóban.

— „Szent József“-ről több száz oldalra terjedő francia munka jelent meg Mercier től. (lehet, hogy a Dreyfuss-pör tábornokától!) A munka Franciaországban talán „approbatiótlanul“ látott napvilágot, de már Németországban, miután a germán-törzseknek is szükségük van vagy lehet „Szent József“-re: s így a mű lefordítása elhalaszthatlan kötelesség, a münsteri püspökség „jóváhagyását“ viseli cím-lapján s első levele belső oldalán! E munka „építő hatásra“ van szánva s főleg az „apáca-zárdák“ lakói az olvasói... Hogy milyen épülést adó ez a könyv: arról bárki is meggyőződhetik, ha olvas belőle valamit; kétségbeejtő az a „bornirtság“ a mely „vallásosság, jámborság“ cím alatt e könyvben megjelenik! Komolyság, tudományosság dehogyan van benne! Van benne hihetetlen, elképzelhetetlen legenda, az idegességnek olyan foka, a mely már nemcsak betegség, de egyenesen: lelki-halál... Tartalmából adjuk ezeket: „ácsra mindenütt van szükség, városon és falun egyaránt; — József jó növésű, arányos testalkatú, erős szerveztű férfiú volt, a kinek hatalma van égen és földön, a ki Jézussal és Máriával földi szent-háromságot alkot s a harcoló egyháznak ez a háromsága a legtekélyesebb képe a diadalmaskodó egyház háromságának“... „József is feltámadt, mint Krisztus s mennybe ment, mint Krisztus“... „József a megváltó megváltója!“... Építő hatású lehet 14—16 éves leányokra az a fejezet, a mely arról szól, hogy József miként szabadult meg a testi vágyaktól! (Jezsuita morál-gyöngyök azok!) Nem

különben igen „építő“ az a fejezet is, a mely arról szól, hogy miként ismerkedett meg József az ő menyasszonyával Máriával s miként viselkedett akkor. a mikor észrevette menyasszonya állapotját!... (Vajjon nem mondhatja-e az a lap, a melynek nyomán ez ismertetést adjuk: „kísértelbe jövünk, hogy ne kérdezzük-e Merciért: talán azt is tárgyalhatta volna, ott volt-e Mária a K. János születésénél és örömlételezésénél? ott volt-e József a Jézus születésénél?)...

— A dunamelléki ev. ref. egyházkerület ma tartja „egyházi értekezleti közgyűlését“ a következő tárgysorozattal: 1. Közének: Jövel Szentlélek Ur Isten (37. dics. 1. v.) 2. Előfóhász. 3. Felolvasás: Küzdelem az ősök hitéért. Tartja Bernát István budapesti egyháztanácsos. 4. Javaslat Országos Belmissziói Egyesület szervezése iránt. Előterjeszti Gergely Antal lelkész. 5. Javaslat Országos Lelkészi Nyugdíjintézet alkotása iránt. Előadja Mádý Lajos upesti lelkész. 6. Indítvány a Vasárnapi-iskolák meghonosítása iránt. Előterjeszti Hamar István theologiai tanár. 7. Jelenlések, indítványok. 8. Közének: Jöjjön el a Te Országod (137. dics. 6. v.)

— Csak 4 koronáért 200,000 korona nyerhető. Különösen kedvező nyerési esélyeket nyújtanak az ő Felsége által engedélyezett új államsorsjáték sorsjegyei, minthogy 18,122 sorsjegy 418,640 korona készpénzben kerül egyszerre sorsolásra és a főnyeremény 200,000 korona. Állami felügyelet és kezesség. Minthogy e 4 koronás sorsjegyek előreláthatólag gyorsan elfogynak, ajánlatos, hogy ily sorsjegyekre szóló megrendelések a Nemzeti Pénzváltó Részvénytársaságnál (Budapest, Gizella-tér, Haas-palota) mielőbb, de legkésőbb 8 napon belül beküldessenek. — A nevezett intézetnél osztálysorsjegyek is kaphatók eredeti árakon és megjegyezzük, hogy ez egyúttal az ország legnagyobb osztálysorsjegy-elárusító helye, mely a sorsjegyvevőknek a legnagyobb előnyöket és biztonságot nyújtja.

— A „Sárospataki Református Nőegylet“ által szeptember 23-ikán rendezett zenés tombolajáték a nagy közönség érdeklődése mellett szép eredménnyel folyt le. Az egyesület tagjai 110 nyereménytárgyat ajándékoztak a jótékony célra. Vidékről Tóth Pál, miskolci ev. ref. felsőbb leányiskolai igazgató és Szalay Károly, budapesti ev. ref. főgimnáziumi tanár emlékezett meg az egyesületről részint pénz, részint nyereménytárgy küldésével. Eladatott összesen 714 tombolajegy. Bevétel volt részint készpénzben, részint követelésekben 418 korona; kiadás, — melyben a lottódíj 58 koronával szerepel — 150 korona s így az egylet céljaira maradt 268 korona tiszta jövedelem. Mindazoknak, a kik szíves adományaikkal és közreműködésökkel e szép eredmény elérését lehetővé tették, a „Sárospataki Lapok“ útján mond hálás köszönetet a „Sárospataki Református Nőegylet“ elnöksége.

— Kérelem. Alázattal kérjük azon lelkész és tanító urakat, kik szívesek voltak, kérő és gyűjtő ívünket elfogadni, a gyűjtést híveik közt eszközölni szíveskedjenek, hogy az adott fillérekből az eddigi kegyes adakozásokból begyűlt 1800 korona kiegészítetvén, nemes célunk megvalósulhasson. — Abodi ev. ref. egyház hívei.

— A sárospataki ev. ref. főiskola gimnáziumában az 1900—1901-ik évi létszám a beiratkozás szerint a következő: I/a o. 48, I/b o. 47, II/a 35, II/b 38, III/a o. 39, III/b o. 38, IV. o. 59, V. o. 68, VI. o. 48, VII. o. 33, VIII. o. 36. Összesen: 489.

— Köszönet-nyilvánítás. Mindazoknak az általam mélyen tisztelt jóakaróimnak, a kik 40 éves tanári működésem betöltte alkalmából f. hó 14-én a közelből, sőt a messze távolból is összeseregelve, megtiszteltetésemre azt a feledhetetlen emlékünnepélyt rendezték; mindazon megtisztelőimnek, — egyeseknek és testületeknek, — a kik a távolból igazán szép számú és meleg hangú leveleikben, távirataikban tol-

mácsolták irántam való jóságuknak és szeretetöknek oly megható kifejezését; mindazoknak, a kik ezen ünnepélynek úgy anyagi érdemét, mint erkölcsi sikerét nemes áldozatukkal és fáradozásukkal emelni kegyeskedtek: szóval minden rendű megtisztelőimnek kegyes jóindulatukért szívem mélyéből fakadó hálámat ez úton is kinyilvánítanom legedesebb kötelességemnek ösmerem. Hód-Mező-Vásárhely. 1900. okt. 16-án. *Futó Mihály* sk. ev. reform. főgimn. igazgató.

Pályázat lelkészi állásokra.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *cse-nyétei* egyház lelkészi állomására az első ízben kihirdetett pályázat eredménnyel nem járván, a megnevezett lelkészi állásra ujlag pályázat hirdettetik.

Az állomás javadalma, az 1898: XIV. törvénycikk értelmében kiutalandó államsegély beszámításával, 1200 illetőleg 1600 korona.

A kellően felszerelt pályázati kérvények f. é. november hó 20-ig, Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolcz, 1900 október 13.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *rad-vány-pálházi* egyház lelkészi állására az első ízben kihirdetett pályázat eredménnyel nem járván, a megnevezett lelkészi állásra ujlag pályázat hirdettetik.

Az állomás javadalma az 1898: XIV. törvénycikk értelmében kiutalandó államsegély beszámításával 1200. illetőleg 1600 korona.

A kellően felszerelt pályázati kérvények f. é. november hó 20-ig, Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolc, 1900 október 13.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Pályázat.

A tornai ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *jablonczai* egyházba a már évek óta sínlődő tehetetlen agg lelkész mellé s-lelkész kerestetik. Fizetése egy évre 500 korona és teljes ellátás a lelkész családjánál. Kötelessége az agg lelkész helyettesítése. Jelentkezések november hó 1-ső napjáig az esperesi hivatalhoz kéretnek.

Szin, 1900 október 14.

Ragályi Géza,
esperes.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai *Mudrany András szegi „Poklos”* szőlőjében termett 1889. évi *Asszú borok* palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Torony-órák

Palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya-órák berendezését a legelő-nyösebben eszközli

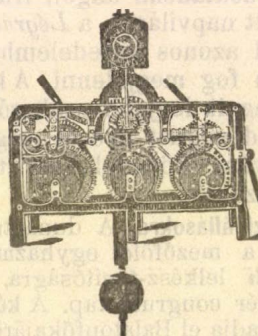
MEYER KÁROLY UTÓDA

MÜLLER JÁNOS,

1-ső magyar órágyár, gőzerő berendezéssel

Budapest, VII., Kazincy-utca 8.

Képes árjegyzékek és költségjegyzékek bérmentve. 5—

„STANDARD GLOBUS“

védjegyükkel ellátott

BORTÖMLÖK

a legjobb és a legtartósabb minőségűek. —

Minták kívánatra ingyen és bérmentve. Bortömlő maradékok, borszivattyúk és borsajtók, valamint pinceberendezési cikkek, legjutányosabban kaphatók:

Persicaner és Társa cégnél

Budapest, 2—5

VI., Kemnitzer utca 7. (Terézkörut sarok 1/c.)

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴³ órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, fél évre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Október 31.” — *Sütő Kálmán*. „A megszállékolandó lelkeszi kongrua.” — *Vass Ádám*. „A tanítói nyugdíj törvény revíziója.” — *Csik Dániel*. „A reformáció emlékünnepe.” — *Raddcsi György*. „A „Sárospataki református nő-egylet” első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.” — *Apostol Bertalan*. „Őszi ének.” — *Csik Dániel*. „A sajtóvamosi örömmünnep.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Október 31.

Az emberiség tökéletesedés felé való törekvése soha sem volt könnyű, sohasem volt akadálytól mentes. A test, a világ, a természet külön-külön és együttesen, hol erősebben, hol gyengébben mindig tudott találni s talált is okokat és alkalmakat arra: *miképen nehezítse meg a lélek, a szellem szárnyalását; miképen állja útját annak a nagy kötelesség teljesítésének, a melyet az emberiség Megváltója eme szavakkal fejezett ki: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.”*

De az is bizonyos, az is tagadhatlan, hogy bármiként egyesültek is az ellen-okok, — s bármiként ostromolták is az alkalmak, a körülmények és a viszonyok az embernél az isteni szikrát; bármennyire gátolták, akadályozták a világ és annak minden „csábító ördöge” a tökéletesedés felé törekvést: *a lélek épűgy, mint az Isten! — nem csűfoltathatott meg, az igazságot a hamisság bőrtönébe nem lehetett örökre elzárni, — sőt minél nagyobb, minél erősebb volt a lélek és igazság ellen való támadás, annál dicsőségesebb, annál fényesebb volt a lélek éledése, az igazság ereje!*

Soha senki és semmi sem górdított és górdít több és nagyobb akadályt az emberiség nagy célja elé; soha senki és semmi sem volt és nincs olyan nagy ellensége a léleknek s az igazságnak, mint az a magát „*egyedül idvezítő*”-nek nevező, sajátos jellemű, csaknem kiismerhetetlen és megmagyarázhatatlan társaság, a mely a múlt időkben is, a mai kor „fegyveres béke”-jében is egész a tetszelgésig, — nem! egész az emberiség magasabb érdekeinek s céljainak megtagadásáig: — folyton-folyvást azon volt és azon van, hogy *a lélek úgy éljen, a mint a hierarchia parancsolja, az igazság az legyen, a mit a papismus annak tart, — a cél s a törekvés a hierarchia és a papismus emelésében s nagygyá tételében nyilatkozzék meg.*

Ez ellen az emberiség szent és magasztos céljai ellen annyi sokat és nagyot vétett társaság, érdek-és hatalom szövetség ellen azonban az isteni gondviselés mindig támasztott egyéneket, hívott lelkesedésben égőket, igazságban erősöket, a kik nem rettentetvén meg az ellenség fegyverei által, sem nem tétetvén foglyokká a csábításokkal: bátran és elszántan hirdették az igazságot!

Vérrel, könnyel van megszentelve az igazság, a lélek igazságának ama diadala, a melyet a reformáció nyert! A vért és könnyet ma is áldozatul kell hoznunk! Nem a verpadokon, nem a gályákon, noha az eszmék bajnokait ma is szívesen küldenék e helyekre is az eszmék ellenségei! — hanem a napi élet zűrzavaraiban, a melyek között lépten-nyomon ólálkodik a lélek megtévesztője, az igazság porkolábja. Igen! mert 383 esztendő sem volt elég arra, hogy az emberiség át legyen hatva az *igazságtól!*

Igazság hivei, a reformáció eszméinek követői! nem látjátok az ellenség tömörülését, rettenetes fegyverkezését; nem halljátok a csata kiáltást? . . .

Ha a reformáció évfordulóját nemcsak színleg, de szívvel is, nemcsak szokásszerűleg, hanem bensőleg is meg akarjuk ünnepelni: ne kössük be szemeinket, ne dugjuk be füleinket, sőt vegyünk észre minden hadi mozdulatot, halljunk meg az ellenségtől minden csata-szót s vezény-kiáltást, mert egyébképen nem *örvendetes*, hanem *gyászos évfordulót* ünnepelünk! . . . Ne ámitsa magát közülünk senki! A római katholicismus „béke pápája” kiirtotta a keresztyén erények sorából a *tűrelmet* s ezzel lehetetlenné tette: *a békeséget!*

Ezt ne feledje senki, sőt értse meg minden protestáns!

A reformáció hadüzenet volt, — hiveinek a hadakozás a kötelessége ma is! A harctól ne féljen senki, mert az *igazság velünk van!*

Ma sokszorosan meggondolandó, hogy az *igazság velünk van!* Az igazság nem alkuszik, — az igazság nem alkalmazkodik!

Oh hasson át e tudat mindnyájunkat s e tudatban legyen áldott s megszentelt a mi reformációi ünnepelésünk!

A megszállékolandó lelkészi kongrua.*

Tudvalevő, hogy a f. évi egyetemes konvent elfogadta a végrehajtó-bizottság ama javaslatát, hogy államsegélyre jogosult lelkészeink a nyert államsegély után az országos özvegy-árva gyám-intézet javára 10 %-os belépési járulékkal, és 2½ %-os évi tagdíjjal terhelendők meg. — Elfogadta ezzel kapcsolatban azt a másik javaslatát is, hogy azon lelkészek, kik kongruájukat megkapták, vagy még ez évben megkapják, kötelezendők már a jelen évre az esedékes járulékok fizetésére. Egyben könnyebb kezelés- és ellenőrzés szempontjából elhatározta, hogy az állami kongrua-segélyekből a lelkészi járulékok előre levonandók, s ezen határozat érvényesítésére a kerületeket, illetőleg egyházmegyéket utasította.

A konventnek a kongrua megszállékolása mellett való állásfoglalása, illetőleg a kongrua megszállékolásának eszméje az abauji ev. ref. egyházmegye őszi lelkészi értekezletén mondhatni általános antipathiaival fogadtatott, a mi kitetszik abból is, hogy — mint a nevezett értekezlet lefolyásáról szóló, s e b. Lap. f. évi 37. számában megjelent tudósításából olvastuk — tiltakozással szándékszik élni az esetleges megszállékolás ellen. A tiltakozás indokául két ok említettik. Egyik az a visszasság, mely a kongrua megszállékolása esetén nem egy esetben előáll, melynélfogva t. i. „megeshetik, hogy valaki az 1894. évi összeírás szerint 700 frt után fizet járulékot, most kap 200 frt államsegélyt, ez után újra megrovatik, összesen tehát 900 frt után fog fizetni járulékot, holott hivatalosan csakis 600 frt a fizetése.” A másik az a körülmény, hogy így nyilvánvaló lesz, hogy a konventnek kétféle számadása van: egyik az állammal szemben, hogy a lelkészek mennél több segélyt kapjanak, másik a lelkészekkel szemben, hogy mennél több járulékot fizessenek.

Én, a magam részéről azt az indokolást nem tartom első részében elég nyomatékosságnak, utolsó részében elég reális alapon nyugvónak, mindkét részében pedig eléggé hatékonyan arra nézve, hogy ennek alapján a kongrua megszállékolásának eszméjét elvetendőnek tartsam, vagy épen az erre vonatkozó konventi határozat ellen oppónáljak. Sőt a megszállékolás eszméjét határozottan helyeslem, hogy miért? — legyen szabad előadnom következő fejtegetéseim során.

Az első és bizonyynyal legfőbb ok, a mi arra indíthatna bennünket, hogy a megszállékolás eszméje ellen állást foglaljunk, az az immár morális álarcban forumra hozott ok lehetne, hogy a konventnek kétféle számadása van, helyesebben: hogy a konvent kezeibe kétféle számadást tettünk le, a mennyiben az 1894-ki „Jelentő iv”-ben és az 1898-iki „Kimutatási iv”-ben a lelkészi jövedelem felszámítása tekintetében gyakran tételenként is, a végösszegre nézve pedig csaknem általában különböző eredményekre jutottunk. Foglalkozunk kissé ezzel az indokkal, hátha lehull arról a morális álarc, a moralitás leple.

Bizonyos, hogy az 1894-ki és az 1898-iki „Jelentő és Kimutatási iv”-ekben gyakran fordulnak elő különbségek úgy az egyes jövedelmi források quantitása, mint az azokból származó jövedelem becsértéke, főleg pedig a jövedelmi kimutatás végösszege tekintetében. Dehát azért ebből még korántsem következik ama felfogás jogosultsága, mintha e különbségek bizonyos

tendenciák érvényesülésére volnának visszaviendők; mintha oly okok rejlenének azok háta megett, a melyeket titkolni érdekünkben áll, a melyek alkalmasak arra, hogy pellengére állítsák erkölcsi integritásunkat. Mert lehetnek és vannak is e különbségeknek egészen más, most mélyreható, s az adott viszonyokból, a körülmény változásokból ok- és okozati természetszerűséggel folyó, majd pedig egészen kicsinyes indokai. — Ily mélyreható s e két összeírás azonos jövedelmeinek mennyiségére, becsértékére, valamint a jövedelem végösszegére feltétlen és természetes befolyást gyakorló ok az a körülmény, hogy a két összeírás két különböző alapon épült fel. És pedig, míg az 1894-iki összeírásnál tág tere nyílt az egyéni nézet, mérlegelés, nem ritkán felületesség érvényesülésének az egyes jövedelmi ágakból befolyó jövedelem bevallásánál, értékelésénél, megfelelő részletes, vagy a mi főbb: az 1898. kongruás bevallási, értékelési utasítás kiadása, — úgyszintén a tételenként bizonyító s az 1898-kival tételenként egyező forrásból eredő okmányok kívánása hiányában: addig az 1898-iki bevallást, értékelést, bizonyítást, már jó részt magából a kongrua-törvényből folyó részletes utasítás szabályozta, mely határozott irányt szabott követendő eljárásunknak.

Dehát hogyan érvényesülhetett az egyéni nézet az igazság sérelme nélkül? Hogyan lehetséges, hogy valakinek 1894-iki bevallásában p. o. 5 köbölnek megfelelő mennyiségben bevallott búzája után 70 korona van felszámítva, míg a 98-ikiban ugyanannyi után csak 60 korona? Hogyan lehetséges ez az egyéni reputáció sérelme nélkül? Ugy, hogy az illető szemében 94-ben az a búza annyi értéket képviselt, neki annyit ért; de a 98-iki felvételnél a kiadott utasítás szerint járt el és 12 koronába számította köbölét. Vagy talán 98-ban kevesebbet vallott be, mint 94-ben? Ha azóta járandósága valami körülmény folytán (és hány ilyen körülmény lehetséges) kevesebült, vagy nem is kevesebült s mégis kevesebbet vallott be? Ha 94-ben — maga sem bízva ennek gyakorlati értékében; s régóta megszokott sanyarú sorsának jobbra fordultában államkormány révén nem birva remélni, — a forma kedvéért jól roszul úgy fejből számította össze, csupán arra nézve, hogy végeredményeként meg legyen az átlag, melyet nagy munkával, a föld tírásával évente elérhet. De 98-ban már a körülményes utasítás folytán, a bizonyító okmányok kényszere alatt, az ezek által követelt, elébeszabott pontossággal járván el e felszámításnál, arra a bizonyosságra ébredett, hogy bizony a pontos számadás mégis csak más eredményt ad ki, mint a felületes. Hogy azonban valaki az ő fix és így nem változó valamely jövedelmét tudva és készakarva merő számításból másként vallotta volna be 94-ben és 98-ban: én azt senkiről fel nem teszem. — Avagy talán valaki ugyanezen tőkepénz után 94-ben más mennyiségű kamatot vallott be, mint 98-ban? Hát bizony ez is megtörténhetett! 94-ben bevallott — mondjuk — 6 %-ot, 98-ban követte az utasítást s bevallotta azt a minimumot, a melyre mindig biztosan számíthat, bár a legtöbb helyen ennél nagyobb % lett felvéve. Vagy talán a föld jövedelem felvételénél van különbség? Hiszen 94-ben kat. tiszta jövedelem alapján közhatósági okmánynyal igazolta a felvételt. S ha netalán maga a kat. tiszta jövedelem is hibásan van bevallva a 94. évben: az már csakugyan csupán a felületességnek tudandó be, a dolog természetében rejlő oknál fogva. És úgy is van! Bevallották sokan fejből, a nélkül, hogy látták volna valaha a kat. birtokivet. Ismerek „Jelentő iv”-et, melyben 94-ben a kat. jöve-

* E c kk már régebben beküldetett. Szerk. vi

delem 560 koronára van felvéve, holott a valóságban 400 koronát sem tesz ki. Pedig a ki bevallotta, egész érdektelen fél volt, a kinek semmi oka sem volt a „spekulációra,” — s im kézenfekvő a kicsinyes ok: a felületesség. — De legyen elég a bizonyságokból annak igazolására, hogy a 94. és 98-iki bevallások különbözőségeiből még nem következik, hogy az erkölcsi reputációnkat érinti s hogy e szerint e különbségeket titkolnunk kellene s ez érdekből még a kongrua megszázalékolásának eszméjét is elveszük. Arról feleslegesnek is tartottam szólni, hogy e különbségekre az a körülmény is befolyt, hogy 98-ban érvényesítettük a kongrua-törvény által engedélyezett terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértéke $\frac{1}{6}$ -odának levonását, valamint levonásba hoztuk az ugyanazon törvényben felsorolt levonható kiadásokat, mely körülmény egyfelől az illető tételek, másfelől a végösszeg, a kiegészítendő jövedelem csökkenését vonta természet-szerűleg maga után.

A két fizetés-feltétel különbözősége különben is eddig sem volt titok. De talán mert nem kutattuk eléggé a körülményeket, az okokat, a melyek e különbségeket szinte kérielhetetlen szükségszerűséggel vonták maguk után: ez az általánosnak mondható felvételi különbözet bizonyos nyomasztó hatással volt reánk és skeptikusan fogtuk fel azt, holott meg vagyok róla győződve, hogy minden lelkész-társunk tudná adni bevallása különbségeinek teljesen érthető s minden nagyobb betulajdonítástól mentessé tevő indoklását. S épen ezen egymás indokainak nem ismerése s a két felvétel azonosságát szinte kizáró körülményeknek kevésbé vétele sz li — gondolom, — az oly felfogást, a mely főleg azért kíván elvetni egy üdvös, mert nagy horderejű intézményünk megszilárdítására irányuló eszmét, mert attól tart, hogy ez által titkolni tanácsos dolgokról hull le a lepel, figyelmen kívül hagyván, hogy az ily felfogásnak pláne a nyilvánosság organumában való kifejezése által a kákan is csomót kereső ellenségeinknek ugyanam kiszolgáltatjuk magunkat s alkalmat adunk nekik arra, hogy egy mérhetetlen demoralizáció jó kamatot ígérő tőkéjét kovácsolhassák ellenünk.

De elvetendő a kongrua megszázalékolásának eszméje azért is, — olvassuk, — mert így olyan esetek fordulnának elő, hogy valamelyik lelkész az 1894. évi összeírás szerint 700 frt után fizet járulékot, most kap 200 frt kongruát s ha ez után is kell járulékot fizetnie: úgy 900 frt után fog fizetni járulékot, holott hivatalosan 600 frt a fizetése. Hát ez — szerintem — még nem teszi indokolttá a kongrua összeg százalékolásának elvetését, mert ime a konvent 1896. évi jegyzők. 23. sz. alatti végzésének 5. pontja alatt kimondotta, hogy „amennyiben a lelkészi jövedelmeknél felsorolt adatoknak szembeszökő helytelensége forogna fenn: az 1895. évi konvent 29. számú határozatának megfelelőleg a helyesbítések szabályszerű úton: az illetékes egyházi hatóságok útján kezdeményezendők.” A „szembeszökő helytelenségen” tehát ezen az úton lehet segíteni, mint segített is a legközelebbi konvent a kovásznai, tarnóci, fugyi lelkészek által felterjesztett hibákon vagy helytelenségeken.

Az az ellentét, hogy hivatalosan 600 frt a lelkész fizetése, tényleg még is több után fizetünk járulékot, érthetővé válik, megoldást nyer és elenyészik az által, ha meggondoljuk, hogy a törvény intézkedése folytán minden egyes fizetési tétel jól mérsékelt, csaknem minimális becsértékben állapíttatik meg — s e tekintetben leginkább csak a kat. jövedelem mellőzése miatt

lehet kifogásunk, — s a mellett a „Levonható kiadások” s a munka- és termény-érték $\frac{1}{6}$ -ának leszámításával megkevesbült jövedelmi összeg után: akkor az igazság- és méltányosság elvének megfelelőleg kétségkívül a kongruas lelkészeknek is azon jövedelmi összeg után kell fizetniük járulékot, melyet a kongrua-törvényben engedélyezett levonások nem deminuáltak. Vagy ha ezt nem tennők, akkor a kongruára nem jogosult lelkészeinktől is az 1898-iki felvétel alapján lehetne szedni igazságosan évjáradékot, a miből aztán az 1899/1900-ik évekre tömeges belépési járulék és tagdíj visszafizetések következnenek a kongruára nem jogosult gyámintézeti tagok javára, a mely körülmény esetleg gyámintezetünket válságos helyzetbe sodorhatná. De meg aztán theol. tanáraink is, már t. i., a kik gyámintezetünknek tagjai, a $2\frac{1}{2}\%$ tagdíj s a különféle adónemek levonása nélkül, tényleges fizetésük alapján rovattak meg járulékokkal, a lakáspénz persze nem esvén százalékolás alá. És ha nagyobb javadalomba léptek és pedig ha korpótlékot kaptak is: bizonynyal kirovatik rájuk ez után a többi után mind a 10% belépési, mind a $2\frac{1}{2}\%$ évi járadék az alapszabály 18. §-ának 1. pontja értelmében, a hol ki van mondva, hogy „a magasabb javadalomba lépés alkalmával a régi és új díjlevél* közötti különbözet utána pótoltatik.” A miből ismét következik, hogy magasabb javadalomba lépés alatt nem csupán régi pozícióknak egy másik-
kal is jövedelmezőbbel való felcserélése értetik, hanem javadalmunknak emelése, habár ugyanazon a helyen is, pedig kétségtelen, hogy nekünk, kongruas lelkészeknek a kongrua által javadalmunk emelkedett s így a megszázalékolás jogos is, alapszabályszerű is, méltányos is.

Mindezek alapján a kongrua megszázalékolásának eszméjét én határozottan helyeslem s az erre vonatkozó konventi határozatba én kész szívvel belenyugszom, sőt annak az aggályos felfogásnak, mely a kétféle számadásellenérve alatt lappang s a melyet ellenségeink könnyen kihasználhatnának ellenünk, ellensúlyozása, — a felköltött gyanú kellő értékére szállítása végett határozottan szükségesnek, gyámintezetünk érdekében pedig nagy horderejűnek s fölötté kívánatosnak tartom.

A mi most már a megszázalékolás mikéntjét, a kivíteli módozatot illeti, melyet a konvent aként kontemplál, (a mint ez a végrehajtó-bizottság idevonatkozó előterjesztése és a konventi határozat logikai összefüggéséből kivehető, a sorok között kiolvasható) hogy azok a lelkészek, a kik a segélyüket már a f. évben megkapták, vagy megkapják, már erre az esztendőre megterheltessenek százalékokkal, a többi kongruára jogosultak pedig csak a jövő 1901. évtől kezdve, a nélkül azonban, hogy akkor — kézhez kapván — a jelen évre esedékes kongruájuk után is megadóztatnának: ezt így igazságosnak és méltányosnak nem tartom, sőt az egyenlő mérték szempontjából szükségesnek ítélem, hogy a jelen évre esedékes, de csak a jövő évben kiutalványozandó kongruák — főleg, a mi az évi tagdíjakat illeti — a f. évre is megszázalékolassanak; csakhogy az illető jogosultak hibáján kívül történvén a késedelem: természetesen késedelmi kamat nélkül, vagy pedig az összes kongruas lelkészek kongruája csupán az 1901-ik évtől kezdve vétessék százalékolás alá.

Végül a mi a beszéd módját illeti: t. i. köny-

* A „díjlevél” kifejezés zavart bizonynyal nem támaszthat, mert az alatt általában a fizetés értetik.

nyebb kezelés és ellenőrzés végett a kongrua-összegek után esedékes százalékot a kiutalványozandó kongruák-ból visszatartassanak: a felhozott indoknál fogva az eljárást célszerűnek és gyámintézetünk érdekében állónak tartom, de tekintettel arra, hogy a kongrua-törvény lelkészeink számára még korántsem valami rózsás állapotokat biztosít, jó volna, ha a 10% belépési járulék 3 évi egyenlő részletekben volna beszedendő. habár 5% késedelmi kamat mellett, fennmaradván egyébként kinek'kinek a joga, hogy ha tetszik, az egész 10%-ot egyszerre fizesse be.

És még egyet! Miután a kongrua-törvény az arra jogosult lelkészekre nézve létminimumot állapított meg s ezen létminimumot akként vélte biztosítani, megállapítani, hogy egyebek között az országos özvegy-árva gyám-intézeti évi díjak levonásával maradjon tisztán a lelkészeknek 600, illetve 800 frt jövedelme; továbbá miután már a kongrua-törvény létrejötte előtt életbe léptetett gyám-intézeti szabályzatunk 18. §-ának 1. pontja aként intézkedik, hogy „a magasabb javadalomba lépés alkalmával a régi és új díjlevél közötti különbözet pótolandó”: a kongrua által pedig tényleg emelkedett javadalmuk: célszerű volna, ha a konvent feliratot intézne a vallás- és közokt. minisztériumhoz, hogy a kongrua folytán utánpótlandó évi $2\frac{1}{2}\%$ tagdíj, mint az 1898. évi XIV. t. cikk „II. Levonható kiadások” 1 pontjában felvett „országos... gyámintézeti... alap számára teljesítendő rendes évi fizetés” a kiegészítendő jövedelemből levonásba hozassék, és a kongrua a minisztériumban ennek figyelembevételével állapíttatván meg, utalványoztassék.

Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

A tanítói nyugdíjtörvény revíziója.

A jelen időben alig van fontosabb és életbevágóbb ügye, különösen a kántortanítóknak, mint a címben foglalt törvény igazságos és méltányos revíziója. Mégis azt tapasztalom, hogy kántortanító kartársaim nem tanúsítanak ezen vitális érdekeik előmozdításánál olyan ügybuzgalmat, mint az saját jól feljogott érdekeikben kívánatos lenne és nem fejtenek ki az ügy fontosságához mért oly irányú munkásságot, a mely ezen törvény revízióját általános közös érdekeknek megfelelőleg követelné.

A „Néptanítók Lapja” közöl ugyan hetenkint egy vagy több cikket is e tárgyban, de a kántortanítók érdekeit alig látszanak figyelemre méltatni. Ha egyik-másik cikkíró szóba hozza azt, siet mihamarabb túlesni rajta, s úgy látszik nekem, hogy vagy nem merünk, vagy nem akarunk, vagy nem tudunk óhajainknak hangot adni, vagy pedig azt gondoljuk: úgy sem hallgatnak meg bennünket az intéző körök, tehát kár a szóért, kár a papirosért. Pedig kérem, „néma gyermeknek anyja sem szolgál,” e közmondás igazsága annyira nyilvánvaló, hogy kötelességet vélek teljesíteni, midőn a tanítói nyugdíjtörvény revízióját e b. lapok hasábjain szóvá teszem, már csak azért is, hogy ez által kiugrassam a nyulat a bokorból és alkalmat szolgáltatassak szunnyadozó kartársainknak ez ügyben való nézeteik elmondására.*

En a magam részéről figyelemmel olvastattam a „Néptanítók Lapja” hasábjain fenti cím alatt hetenkint meg-megjelenő cikkeket és bár egyik-másik cikkben meg-szívlelendő dolgokat olvasok is, melyeket a cikkírók a törvény revíziójánál figyelembe ajánlanak; mégis az elhangzott proposíciók engem ki nem elégítenek. Nem pedig azért, mert sem a revidélandó törvényt, sem az eddig aján-

lott módokat nem tartom a keresztyéni sziv törvényeivel megegyezőnek.

Erős vád, elismerem; de kísérsük meg igazolni.

E végből szabad legyen constatalnom, hogy én néptanító és néptanító között különbséget nem teszek, tenni nem tudok. Egyik, mint a másik a népiskolában, népiskolai növendékeket tanít. Mindkettő, legyen az akár falusi-tanyai, vagy városi, akár állami, akár felekezeti tanító, egyenlő munkát végez, csak hogy az egyik kedvező, a másik kedvezőtlen viszonyok között, egyik több, a másik kevesebb fizetésért.

Ugy kellene lenni, hogy a kedvezőtlenebb viszonyok között működő, tehát nehezebb munkát teljesítő tanító kapja a több fizetést; de nem úgy van, sőt éppen megfordítva.

A falusi felekezeti tanító, — nem szólva itt a miserabilis iskolázási körülményekről, csak tisztán a jövedelmet és jövedelmi forrásokat tekintve is, — nehezebb viszonyok között *tengődik* vagy *robotoskodik*. *Tengődik*, ha a jövedelme nagyobb részét kitévő föld-fizetését nem maga kezeli; *robotoskodik*, ha családját tisztességesebben eltartandó, maga műveli földjeit. Az állami és városi tanító tisztán tanítói hivatásának élhet; a falusi felekezeti és tanyai tanító idejének nagy részét elrabolja a megélhetés gondja. Az állami és városi tanító az ő két havi szünetét legjobb belátása szerint ott töltheti, a hol neki tetszik; a falusi és tanyai felekezeti tanító nem ismeri mi a szünet, hisz az ő vállaira éppen akkor nehezedik a legterhebb munka. A falusi tanító a legtöbb esetben kántor is; a városi és állami tanító előtt ez a funtio ismeretlen valami. A városi és állami tanítónak a szorgalom-idő alatt is minden héten van egy szünetnapja és a nagyobb ünnepeket nem tekintve, egy teljesen szabad vasárnapja; a falusi kántortanító ezeket így nem ismeri, hiszen ő a vallást is tanítja, vasárnapját pedig és a nagy ünnepeket a két istenitisztelet végzése miatt szintén otthon kell töltenie, nem is szólva most a vasárnapi ismétlő-iskolázásról.

Ugy kellene lenni tehát, hogy ha a kántortanító nehezebb viszonyok között több és nehezebb munkát végez, mint a városi és állami tanító, akkor több fizetést is kapjon; de nem úgy van, sőt éppen megfordítva. Ugy kellene lenni, hogy ha már a kántortanító több oldalú és nehezebb munkát teljesít, s nehezebb viszonyok közt élve hamarabb válik munkaképtelenné, mint a városi és állami tanító: akkor, ha nem kaphatott több fizetést, legalább több, vagy annyi nyugdíjat élvezne, mint ezek; de ez sem úgy van, hanem megfordítva. Pedig a kántortanító többet fizet nyugdíjjárulékul, mint amazok; mert hiszen még azon fizetése után is járulékot fizetettnek vele, a mely után nyugdíjat egyáltalán nem élvez.

De egyéb szembeötlő hátránya is van a falusi felekezeti tanítónak a városi és állami tanítókkal szemben. Az állami tanító féljegygyel utazik az államvasutak összes vonalain, más helyre átköltözködéskor pedig kedvezményes (vagy ingyenes!) szállítási díjat élvez. A legtöbb városi tanító pedig abban a szerencsés helyzetben van, hogy ha neveltetnie kell, a felsőbb iskolákat helyben kapja, s így a neveltetés, tovább képezetés a koszon és ruhán kívül alig kerül valamijébe; a falusi tanító pedig, ha csak egy gyermeket neveltet is, fele fizetésébe kerül, ha pedig kettőt, akkor bizony magának és többnyire népes családjának még áll a felkoppan, — állása megkövetelt tisztességes öltözetéről pedig még álmodni se merészeljen!

Különösen nagy a méltánytalanság egy régebben szolgáló s eleintén csak csekély fizetéssel alkalmazott felekezeti tanítóval szemben. Egy 500—600 frt fizetéssel alkalmazott, a tanítói pályára most lépő tanító fizeti ez összegnek 5% belépési és 2% évi járulékat, ezentúl a fizetés emelkedésnek, igaz, ők is 5%-ját. Csak hogy míg a falusi felekezeti tanítók fizetése az ő általok eredetben és a kinevezés órájától élvezett fizetési összegre emelkedik, 500 frtig kétszer, 600-ig pedig négyszer fizettek 5%-ot, a két eredeti fizetés közti különbözet 5%-ával

* A kérdést már tárgyaltuk. L. 1899. évf. 20. sz. Szerk.

szemben. A felekezeti falusi tanító hátránya tehát itt is óriási.

Távol legyen tőlem, hogy én azért irigyelném azt, hogy a városi és állami tanítók több fizetést élveznek, mint a felekezeti, hiszen szerintem az ő munkájuk sincs megfizetve, s távolról sem azt a consequentiát vonom le, hogy tehát vegyék el az ő fizetésök többségét s osszák el a felekezeti tanítók között; hanem igenis azt óhajtanám, sőt a méltányos humanizmus is így követelné, hogy egyik, mint másik néptanító egyenlő nyugdíjban részesüljön, s hogyha mert egyik-másik az ő jövedelme után több járulékot fizet is, érvényesüljön ama krisztusi elv: „egymás terhére szeretettel hordozzátok!”

Természetesen ennek az elvnek az emberiség egész egyetemét kellene áthatnia. Törekednünk kellene arra, legalább nekünk, kik a vallás-erkölcsi népnevelés szolgálatában állunk, hogy ha a munkabírás idején, az iskolafenntartók különböző anyagi viszonyainál fogva *nem is lehet munkánk egyenlően jutalmazva*, de a kiérdemelt nyugdíj *mindnyájunk számára egyenlően biztosítottassék*.

E cél felé való törekvésünkben a legelső kötelességként áll előttünk oda munkálni, hogy ha a kántori fizetés a nyugdíjárulék kiszabásánál beszámíttatik, akkor számíttassék be a nyugdíjigény megállapításánál is, vagy megfordítva: ha nem jár nyugdíj a kántori fizetés után, akkor töröltessék a járulék fizetése is. Én ugyan ez utóbbi feltételt nem kívánom alkalmaztatni, csakis a legrosszabb esetben, hanem igenis, az előbbi, hiszen a kántor, mint ilyen is, nemcsak az egyháznak, de a hazának is szolgál.

Vallás-erkölcsi élet nélkül egy nemzet sem állhat meg. „A népoktatásnak a vallás-erkölcsi nevelés szolgálatában kell állania!” Ezt hangoztatjuk mindannyian, ezt köti lelkünkre közokt. miniszterünk, mindannyiszor, valahányszor a tanítókhoz szólni alkalma van. Hogyan leszünk képesek az erkölcsi örök igazságokat növendékeink és ezek által közvetve az emberiség szívébe átültetni, ha a magunk intézményeinek lelke nem az önzetlen krisztusi szeretet.

Az állam a maga iskoláiban a vallástani tanítására külön erőket alkalmaz a különböző felekezetek egyházi szolgálói közül s ezek számára 50—100 frt. honoráriumot ad. A felekezeti tanító ezt minden külön díjazás nélkül ingyen teljesíti, csupán azt kéri, hogy a nyugdíj-alapjául összes fizetése számíttassék be. Hát nem jogos, nem méltányos kívánság ez?

Egyesek, ezek között is különösen György Aladár, egy régebbi cikkében óva int bennünket a túlkövetelés-től s azt mondja, hogy *kvánságaink teljesítése megrendítené az alapot*. Oh, dehogya vagyunk mi túlkövetelők, dehogya kívánjuk az alapot megrendíteni! Hiszen szerények a mi kívánságaink nagyon. És ha e nagyon szerény kívánságaink folytán is félnünk kellene az alap megrendülésétől, hát vegyük elejét azzal, hogy emeljük fel a járulékokat 2-ről 3 vagy 4%-ra. Az állam is adjon nagyobb dotációt és kezeltesse az alapot ingyen, saját közegei által, mindjárt több jogos igényt elégíthetünk ki.

Arra pedig mindenesetre törekedjünk, hogy a nyugdíjigény megállapításánál ne csak az ész, hanem a szív törvényei is érvényesüljenek. Mert ugyan nem megbotráncóztató-e az, hogy míg egyik néptanító 1000—1100 frt. nyugdíjat élvez, addig a másik ugyancsak néptanító, ugyanannyi nehezebb viszonyok között eltöltött szolgálati év után 200—240 frtot kap? Nem lázad-e fel és nem méltán-e minden jobb érzés ezen óriási különbség láttára?

És itt megint ki kell jelentenem, hogy távolról sem az irigység iratja velem e tényeket s nem az bánt, miért kap amaz 1000—1100 frtot, hiszen hosszú és terhes munkájával arra nagyon is rászolgált; hanem az bánt igenis, hogy emez *csak* ennyit kaphat.

Az államnál minden hivatalnok, a szerint, a minő állást töltött be: egyenlő nyugdíjban részesül. Hogy többet kap-e egyik, vagy kevesebbet a másik: azt csak az eltöltött szolgálati évek szabályozzák. Egyik őrök, mint a másik; egyik járás, tábla vagy kuriai bíró, mint a másik ugyanegy megfelelő fokozat szerint nyugdíjaztatik. Legyen

így nálunk, néptanítóknál is. A rangsort állapítsa meg a szolgálati idő. S ha egyenlő állásban, habár nem egyenlő fizetéssel is, egyenlő ideig működnek: *kapjunk egyenlő nyugdíjat!* Hiszen a jobb állomáson volt tanító ugy is előnyben volt a kisebb javadalmú álláson levővel szemben, míg tényleg szolgált — mondjuk 40 évig — miért a szerencsétlen körülmény és annak folytán, hogy az iskola fentartók nem képesek egyforma fizetést biztosítani, még a nyugalomra szánt kevés időt is keservessé, nyomorúságossá tenni annak, a ki egész életén keresztül nyomorgott, tengődött?!

A hol nincs meg, az állam a tanítói fizetéseket 400 frtig kiegészíti. A mai változott viszonyok között ugyan a megélhetést már ez sem biztosítja úgy, mint azt akár az állás fontossága, akár annak méltánylása, akár a tanügy érdekei kívánnák, de azért addig is, míg a haladó és minden megérlelő idő legalább 500 frtos minimum megállapítására kényszerítené az intéző köröket, mondasék ki törvényileg: hogy akár van meg valahol a 400 frt tisztán tanítói fizetés, akár nincs, a nyugdíjjogosultsága 400 frtnál kevesebb senkinek sem lehet! Ez volna az alap minden egyes állomásnál, mely a korpótlékokkal minden néptanító számára egyaránt 650 frtig emelkednék. E terv ellen a magasabb fizetésű kartársaim, tudom, tiltakozni fognak, de én mégis ezt tartom a legigazságosabbnak, mert ha nagyobb járulékot fognak is fizetni, bőven vannak kárpótolva a magasabb fizetés élvezetével.

Tökéletes igazság e földön nem létezik, ezt elismerem. De az általános igazságok megközelítésére törekednünk kell. Ezt pedig csak akkor közelíthetjük meg leginkább, ha az ész világa mellett a szív törvényére is hallgatunk.

Úgy, úgy! hallgassunk s működjünk közre, hogy az intéző körök is hallgassanak a szív törvényére.

Vass Ádám.

TÁRCA.

A reformáció emlékünnepe.

— 1900. okt. 31. —

Őszi napfény, lassú hervadásnak
Szülő anyja, rejsd el arcodat!
Parancsolj a lomb- s levélhullásnak,
Ne lássuk ma pusztításodat!
Mert hitünknek győzedelmi napja
Újra itt van, újra megjelent,
Hogy fényével át, meg átragyogja
S felderítse a borús jelent.

Óh dicső nap, a mely megzavartad
Büszke Róma kéjes álmait,
Elmerengünk áhítattal rajtad
És csudáljuk alkotásaid.
Nincs hatalma rajtad az időnek,
Képed homályba vonni nem lehet,
Fénysugárid mind nagyobbra nőnek:
... Megőríz a hű emlékezet!

Úgy volt, hogy a Krisztus tudományát
Megrontották kufár szellemek,
A szívekre sötétség homályát
Borították zsarnok emberek...
Formaságok rabja lett a lélek,
Szárnyalását bilincs szegte meg
S milliója szegény föld népének
Önző rendszer martaléka lett!

De parancsolt Isten a setétnek . . .
S fény ragyogta át a lelkeket . . .
Aldozhatott keble Istenének
Szabadon a lelkiismeret!
„Új ég, új föld“ támadt szerte széllyel,
Megtermé a szív virágait,
Megküzdött a nap a sötét éjjel
S fényözönbe öltözött a hit!

Óh de mennyi vér folyt már ki érted
Hitszabadság drága anyyala!
Wikliff és Husz vértanúid néked . . .
. . . Ám a szellem nem hal meg soha!
Elnyomhatják durva, nyers erővel,
Elbukhatik harcában a hős:
De feltámad újra . . . és idővel
Diadalra jut és győzve győz!

Ime két hős, Luther és Melánchton
Felragadják a hit zászlaját,
Áthatolnak minden akadályon
És megnyerik a dicső csatát.
Megnyerik, mert újabb prófétákat
Külde Isten fegyvertársakul,
Zwingli, Kálvin . . . Egymásután támad,
Míg a régi rendszer porba hull.

A szent harcban volt nekünk is részünk,
Győztünk is az ellenség felett.
Múltunkra ha vissza-vissza nézünk:
Láthatunk ott sok dicső nevet.
Őseinkért nincs okunk pirúlni,
Rájok büszkén hivatkozhatunk,
Hithűséget van kitől tanulni,
. . . Vértanukban gazdagok vagyunk!

Lépjünk hát az ősök nyomdokába!
Szent hitünkért égjen kebelünk!
És ha erre újabb próba várna:
Védelmére mind együtt legyünk!
És te Isten, világosság atyja.
Sionunknak óh légy oszlopa!
Akkor bár vész és vihar támadja:
. . . Megdönteni nem fogják soha!

Csík Dániel.

A „Sárospataki református nő-egylet“ első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.

II.

Bethániai Mária és Mártha.

(János . . .)

És most repülünk át 9 száz esztendő és szálljunk le Samáriának a próféták vérétől nedves hegyéről és menjünk el lélekben egy Jeruzsálemhez közel eső kis faluba, az Olajfák hegyének lejtőjére épült Bethániába.

„A régiak elmúltak, ime ujja lett minden.“ — A názáreti Jézus híre befutotta már Galilea téreit és onnan mint valami mennydörgés zendült szét a szózat a Samária és Juda halmai felé, hogy a próféták által megjövendölt Messiás megérkezett. — Nemcsak megérkezett, de szíjjel is jár már, hogy jót cselekedjék. Betegeket gyógyít, halottakat támaszt, a szegényeknek ingyen hirdeti az Istennek jó kedvét, a mely megjelent az ő fiában.

Bethániának egy kicsinyke házában boldogan beszél 3 testvér a Messiás megérkezéséről. Atyjokat, anyjokat régen elvesztették; úgy nőttek fel, mint egy törzsnek egymást védelmező 3 ága. Megtartó erejük volt a szeretet, vigasztalásuk a munka, mindennapi kenyerüknek sója a becsület. *Mária, Mártha és Lázár* volt ez a három testvér. Egy szív, egy lélek 3 emberi testben.

A farizeusokkal és írástudókkal viaskodó Messiás, mikor fáradni érezte magát, az Olajfák hegyét szokta felkeresni pihenő gyanánt. Itt tudta meg, hogy a szeretetnek s boldogságnak milyen csendes kis tanyája rejlik a parányi Bethániában.

Szakatlan időben, alkonyat idején egyszer csak lépteket hall a három-egy-testvér az ő kicsiny hajlékuk ajtaja előtt. Mártha felszökkel és látja a Mesternek, az írástudókkal versengő Jézusnak szelíd arcát és eláll ajkán a szó. „Békesség ti néktek!“ hangzik a drága vendég üdvözlése és mennyei érzés tölti el a ház lakóinak szívét és megteljesedett szívök zengi vissza: „Jöjj be Istennek áldotta!“

Ők látták már ezt az alakot Jeruzsálemben. Az Isten küldöttjeként köszöntötték ott is a *távolból*: annál inkább pedig most, az ő igénytelen házuk küszöbén belül. — Mivel is hálálják meg az Istennek ezt a nagy kegyelmét, a mely kiáradt reájok az ő fiában, az ő fiának szeretetében? Ha boldog volt a 3 testvér eddig, ezerszer boldoggá lett ezentúl. Óh milyen csodás igazságokat hallottak ők a Mester ajkairól! Hogy az Isten szeretet, hogy a szegényeknek is atyjuk és hogy ezeknek is nyitva áll a mennyország ajtaja s hogy a kiknek szívük tiszta, azok az Istent meglátják és hogy az Istennek országa nem itt vagy amott van, hanem az emberek szívében. Ünnepe, nagy ünnepe volt nekik minden óra, minden pillanat, a mit a Mester lábainál tölthettek el.

A Mester is édes órákat töltött ezeknek a tiszta lelkeknek boldog társaságában. Gyönyörködött a Mártha szorgalmatosságában, mindenre kiható figyelmében, a Lázár önfeláldozó testvériségében és a Mária merengő, mennyeiek után vágyódó természetében.

Történt, hogy a mikor egyszer a Mester alétan érkezett az ő bethániai pihenőjébe, Mártha azzal igyekezett segítségére sietni, hogy ételek és italok után látott, a mikkel a drága vendéget felüdíthesse; sürgött, serénykedett, szinte teremő erő után áhítozott, hogy a Mesternek mielőbb jó szolgálatot tegyen. Mária pedig letelepedett a nagy vendég lábai elé és leste ajkáról a szót és imádással csüngött annak tekintetén. Mennyei eledel és mennyei ital volt neki a Jézus minden szava; mennybe vivő lajtorja minden pillantása, a mivel őt megajándékozta.

„Uram! — mondja a Mária viselkedésével elégedetlen Mártha — *nincsen-e arra gondod, hogy az én nénem magamra hagyott engem és hogy csak én szolgállok néked? Mondjad azért neki, hogy segítjen nekem!*“

Jézus egyszerre belátott a Mártha lelkébe; tudta, hogy az ő javáért nyugtalanodik, az ő mielőbbi testi megelégtetése képezi a szorgalmas, jó szívű leány fő gondját. Mind a mellett is úgy felelt, a mint érezett. — *Mártha!* — mondja neki — *szorgalmatos vagy és sokra igyekezel, . . . de csak egy az igazán szükséges dolog! Mária a jobb részt választotta, a mely el nem vétetik tőle.*

Két ág egy törzsön, szeretni, becsülni való mindakettő és mégis milyen különböző! Nyugtalan, ezerszemű, gondos, a ház tisztességére büszke az egyik: csendes, elmélyedő, a lélek kincsei után epedő a másik. Jézus egyformán szerette mindakettőt, de kétségkívül Máriában

találta fel az Isten országának kincsei után vágyakozó nő eszményét.

És olyan maradt ez a két leánytestvér mindvégig. Mikor elvesztették házuk őrszellemét, *Lázárt*, mindkettőjükön erőt vett a veszteség fájdalma; csak hogy még Mártha heves zokogásban tör ki a csapás miatt, a Mária szívében egyszerre megjelenik a Jézus képe és legott fészket talál az a reménység, hogy a betegeket gyógyító, a halottakat támasztó Messiás nem engedi az ő testvérüket, az ő szeretett barátját a halál martalékául. És a mint értesült Jézus a Bethániai testvérek veszteségéről és siet az ő kedvenceinek vigasztalására: Mártha előre fut és zokogva panaszkolja el a nagy eseményt, Mária pedig bevárja Jézust a halott testvér ágyánál és szelid önmegadással és hegyeket is megmozdító hittel eme szavakkal fogadja őt: „*Uram, ha itt lettél volna, bizonyosan nem halt volna meg a mi testvéreink, Lázár!*”

Mikor húsvét előtt 6 nappal utóljára volt Jézus Bethániában, az a határtalan tisztelet fogta őt körül akkor is, épen, mint azelőtt valamennyiszor. — Mártha, hiven önmagához, akkor is üdítő ételekkel és italokkal kereste az ő isteni barátjuk kedvét; Mária pedig balsejtelmektől nyugtalanítva, még merengőbb volt s még odaadóbban csüngött a Mester tekintetén, mint azelőtt. Ő érezte már, hogy a Mester földi napjai meg vannak számlálva. Szíve hallotta a feszítődő zaját és tudta, hogy rövid időn elszakíttatik tőlük az ő atyai vendégük — s Bethánia nem látja őt soha. Egy font igazi drága kenete volt még valódi nárdusból s míg Mártha a konyha körül sürgölődött, ő vevé az egész kenetet és megkené a Jézus lábait és hajával szárítgatá azokat. — Egy keleti nő, a ki hajával törölgeti egy férfi lábait! — nincsen ennél a keleti fogalmak szerint nagyobb tisztelet, mélységesebb meghódolás.

Jézust magát is mélyen meghatotta a szeretetnek, tiszteletnek ez a szokatlan pazar megnyilatkozása s köszönetül és bucsúzóul is eme szavakra fakadt: „*Bizony mondom, hogy valahol csak predikáltatik e világon az evangéliom, a mit ez a leány cselekedett én velem, az is hirdettetni fog az ő emlékezetéért!*”

És bátran kérdezhetjük egy század elforgása után is, hogy a ki gyönyörködött valaha a Jézus földi életének változásaiban: nem állott-e meg tisztelettel ama Bethániai kis ház emléke előtt, a mely édes pihenést adott a mi isteni tanítónknak, a kinek alig-alig volt fejét hová lehajtani?!

* * *

A kik Máriák nem bírnak lenni mi közöttünk: vajha Márhák lennének valamennyien!! A kik az Isten országának keresésében késedelmesek: bárcsak Mártha módon sürögnének saját házuknak tisztességeért. Megszaporodnék akkor a boldog családok száma a földön és megapadna a különféle nyomorútlak roppant serege.

(Vége köv.)

Radácsi György.

Őszi ének.

Dallam: XXVIII. Zsoltár.

„Hervad, hervad a föld határa!”

Halványul a napnak sugára,

Erdőn, mezőn a lomb lesárgul

A dal, virág, eltűnt az ágrul;

A pusztai táj tarolt, kiholt;

Árnyéka annak, a mi volt!

De bár lelkünk borongva lássa:

Mily bús az őszen hervadása;

Körültünk lengjen az enyészet,

Sírába szállhat a természet:

Szívünkben új remény fakad,

Virulva a hit megmarad.

Nem semmisülhet meg az élet,

Mert szebb jövő csírája éled

A földben, s a szívek honában;

Fény gyúlad a sűrű homályban.

Az élet s a halál rokon,

Kibékül a sírhalmokon.

Ura az életnek s halálnak:

Örök végzéseid megállnak.

Virulatban és hervadásban

Ez édes-szent vigasztalás van:

„Akár élünk, vagy meghalunk,

Mindig az Uréi vagyunk!”

Apostol Bertalan.

KÖZÉLETÜNK.

A sajo-vámosi örömnép.

A felső-borsodi egyházmegyébe kebelezett sajo-vámosi ev. ref. egyházközség f. é. okt. 14-ik napján örömnépet ült. Megújított temploma s egészen újonnan épült tornya ekkor adatott át ünnepélyes istentisztelet keretében a közhasználatnak. A régi templom még a 14-ik században épült és pedig góth stílusban; jellegét azonban a későbbi toldozás és javítás folytán egészen elvesztette. Arra nézve, hogy a gyülekezet mikor tért át az új hitre, nincsen biztos tudomásunk, de annyi tény s okmányilag is igazolható, hogy a 16-ik század végén, 1596-ban, a sajo-vámosi egyház már mint önálló ev. ref. anyaegyház szerepel s akkori lelkésze Tarczali József volt. A régi templom egyik nevezetességét képezte az a körülmény, hogy falazatán, az ablakok körül lőrészek voltak láthatók, melyek arra engednek következtetni, hogy a viharos időkben, midőn a nép menedékhelyül használta — sok ostromnak volt kitéve. A tervet az újjáépítéshez Bogdány és Nagy miskolci építésszek készítették, magát az építkezést pedig egész stílszerűen Lizics Károly, gödöllői építész végezte és pedig elismerésre méltó eredménnyel. Az építkezés mintegy 31780 koronába került, mihez hozzájárultak: a jótékonyaságáról ismeretes herczeg Odescalchy Gyuláné úrnő 6532 koronával, az egyház tagjai 15000 koronával, a senyei filialis hivek 1000 koronával, az orsz. közalap 8000 korona tőkés segélylyel, Miklós Ödön orsz. képviselő 100 koronával, Hegyi Mihályné úrnő Debreczenből 40 koronával; a többit az egyház erdejéből nyert jövedelem fedezte. Sokatmondó adatok ezek ebben az anyagi világban és korban, a melyben most élünk. Az a diszes templom és torony, mely ott emelkedik a község egyik tágas közterén, épen a régi templom helyén — szemben a római katolikusok templomával — fényes tanúbizonysága annak az örvendetes jelenségnek, hogy egyházunk kebelében ma is csörgedezik még az áldozatkészség forrása — melyből táplálkozunk eleitől fogva, s hirdeti azt a nagy igazságot, a melyet szentkönyvünk eképen fejez ki: „a szeretet épít.” (I. Kor. VIII. 1.) Igen a szeretet, a hithűség, az egyházunkhoz való tántoríthatatlan ragaszkodás építette a sajo-vámosi templomot is, s a szeretet ünnepe s vendégsége volt az, amelylyel a jelzett napon a közhasználatnak átadatott.

Az ünnepély lefolyását különben röviden a következőkben mutatom be:

Az ünnepelő gyülekezet első vendége szeretve tisztelt püspökünk volt, a ki már reggel 8 órakor megérkezett s a kitért falu határáig elébe küldött lovaslegények díszes csapatja kísért be a parochiára, hol az egybegyűlt presbyterium nevében a lelkész, mint házigazda mondott magas vendégének szíves „Isten hozott“-at. Nem sokkal azután megjöttek a többi vendégek is; a világiak közül Ragályi Béla egyh. megyei gondnok, Szekrényessy Árpád egyh. megyei tanácsbíró, Hidvégi Benő borsodmegyei kir. tanfelügyelő, Terhes Lajos edelényi ügyvéd, dr. Orbán Barna, szentpéteri orvos, Búthy Lajos központi főszolgabíró stb.; az egyháziak közül: Vadász Pál f.-borsodi esperes, Gergely Antal volt budapesti gyűjtőfogházi-, újabban Mezőtúrra elválasztott lelkész, Maklár Károly s.-keresztúri lelkész az alsó-borsodi egyházmegyéből, Vitéz János nyug. lelkész s vagy 20 lelkész és tanító, a f.-borsodi egyházmegyéből. Sőt megjelent az ünnepélyen Tisza Kálmán gróf Degenfeld Ilona urnő is. mint nővérének, az áldott szívű herceg Odescalchy Gyulánának vendége. Gyönyörűség volt látni, mily jól érezték magukat ezek a tiszteletreméltó főrangú nők azon az egyszerű ünnepélyen. Szinte lesugárzott arcukról az öröm, a melyet a fölött éreztek s annak szóval is kifejezést adtak, hogy a protestáns Sionnak ismét egy erős vára emelkedett.

Mikor az ünnepélyes harangszó elhangzott, megindult a menet a paplaktól az Isten házához, hol már ekkor a helybeli gyülekezet és a vidékről egybesereglett nép zöme tömött sorokban várakozott. A bejáratnál egy pár percre megállott a menet, míg a püspök rövid beszéddel megnyitá a templom ajtaját, aztán elhelyezkedett kiki a a rendezőség által kimutatott helyre. A szokásos alkalmi énekek elhangzása után következett az agg püspök szívet-lelket megindító magasztos imája. Minden szem az ihletett ajkakra tapadt. Minden szív egy érzelemben forrt össze s áldotta a Gondviselést, hogy ez örömnapot megérni engedte. Még ott csillogott az örömköny sokaknak szemében, midőn Mindszenti Imre, sajtó-kazai ev. ref. lelkész lépett a szószékre s I. Mózes XXVIII. r. 17. verse. („Ez a hely nem egyéb, mint Istennek háza és a mennynek kapuja“) alapján mondott eszmékben gazdag alkalmi beszédet, állandóan lekötve tartván lelkes előadásával a hallgatóságnak figyelmét. Ezzel végetért az istenítisztelet első része — azután az úrvacsora osztás következett. Rövid ének után Gergely Antal mező-túri elválasztott lelkész hangja csendült meg s hívta fel beszédében és imádságban bűnbánatra a gyülekezetet. Voltak a kik az imában némi pietista és egyenesen r. katolikus vonásokat fedeztek fel — de abban egyetértett mindenki, hogy az imádkozás hangja szívből jött és szívhez szólt. Az első asztalnál a püspök és a többi papok vették az Úrvacsorát — aztán jött a gyülekezet többi része óriási számban és mégis példás szép rendben. A poharat Elek József bábonyi lelkész osztotta. Az Úrvacsora végeztével a helybeli lelkész Bartha Mihály mutatta be rövid vonásokban a régi és új templom történetét s az ő beszédének hatása alatt oszlott szét a gyülekezet.

Körülbelül 1 óra volt, midőn vége lett a minden pontjában lélekemelő istenítiszteletnek. Templom után közébed volt az e célra feldiszitett iskolateremben, mintegy 70—80 vendég részvételével. A főasztalnál ült a püspök, jobb és bal keze felől herceg Odescalchy Gyuláné és Tisza Kálmán, mint a jótékonyág két nemtője; mellettük Vadász Pál, illetve Ragályi Béla, mint az egyházmegye elnökei. Az ebédnél szebbnél-szebb

felköszöntők hangzottak el. Kiemelendők a püspök, az esperes, a házi gazda, Gergely Antal, az ecsegi, bábonyi pap s Terhes Lajos felköszöntője. A legtöbb jókívánság kétségkívül a főrangú hölgyeknek szólt, kik boldogságtól, sugárzó arczczal fogadták ezt az egyszerű, de őszinte szívből fakadó ünnepeltetést.

Ebéd után ismét az Isten házába sereglettünk össze. Újra megtelt az új templom a buzgó hívekkel. Az istenítiszteletet most Gergely Antal végezte, a kinek lelkesedéstől telített előadása mély nyomokat hagyott hátra a szívekben.

A délután többi része a napi események bírálgatásával s kedélyes beszélgetéssel telt el. A házi gazda és egész kedves családja fáradhatlan volt a szíves látásban. Igazi magyaros vendégszeretettel halmozták el a társaság minden tagját. Fogadják e helyen is szíves köszönetünket.

Este a szép számban jelenlevő fiatalság az iskolában táncra perdült s a mulatság reggelig tartott s az egyháznak 136 korona jövedelméhezott.

Igy folyt le a magasztos ünnepély. Kiszámíthatatlan egy-egy ilyen ünnepélynek jóhatása minden résztvevőre nézve, különösen napjainkban, midőn elborult lélekkel látjuk, hogy „régien ellenünk, mint tör ellenünk.“ Ugy megfürdik a lélek egy-egy ilyen ünnepélyes összefövetelnél a bizalom, a reménység édes hullámaiban; úgy megszilárdul a csüggedező hit, úgy megizmosodik a szív a szeretet áldást hozó munkájában. Mintha csak egy szerető édes anya melengetné fel forró kebelén, forró csókjaival, szelid édes szavaival a hidegben fázó gyermekét. Minden elhangzott szó egy-egy biztató fény sugar, mely szent elhatározásokat teremt, minden megnyilatkozása a buzgóságtól áthatott kebelnek egy-egy pecsété és záloga a hithűségre, az egyházunkhoz való tántoríthatlan ragaszkodásnak, melyre épen napjainkban különösen is szükségünk van. Ugy látszik: kezdünk fölmelegedni, a közönyösség jégburkja szíveinkről olvadozik, ébredni kezd fent és alant a protestáns öntudat s mind nagyobb tért hódít köztünk az egészséges közszellem, mely egyedüli biztosíték arra nézve, hogy rajtunk a pokol kapui se vehessenek diadalmat.

Köszönet a vámosi egyháznak, különösen buzgó lelképásztorának, hogy nekünk e szép alkalmat szolgáltatott, köszönet és hála mindazon lelkes tényezőknél, kik az ünnepély sikerét anyagilag s erkölcsileg előmozdították!

Csik Dániel.

IRODALOM.

* Szabadi Béla fordításában s Hornyánszky Viktor kiadásában megjelent *Gian Giacomo Maurette „Búcsúszava a pápához“* című 100 oldalra terjedő füzet, a melyet tárgyának érdekessége, előadásának szellemessége mindenkinek egyformán ajánl s mi is ajánlunk minden józan gondolkodású r. kath. egyénnek, a ki nincsen lekötve a papság által. Protestáns ember élvezettel olvashatja, mert régi igazságait látja igazolva egy volt r. kath. pap által. Ára egy korona.

* Koszorú vállalatunkból, a melyet a Prot. Irodalmi Társaság megbízásából dr. Kecskeméthy István kolozsvári theol. fak. tanár szerkeszt, a VII-ik évfolyam jelent meg, ismét tíz füzettel gazdagítva népies irodalmunkat, a mely ez idő szerint immár 70 drb. koszorúfüzettel rendelkezik. A mostani évfolyam is vegyesen ad költeményt és prózát, elbeszélést, rajzot, történeti és életből ellesett dolgokat. Ugy gondoljuk, hogy ez új füzetek

közül a 63. és a 68. fognak ellenállhatatlan hatást gyakorolni népünkre, mert úgy a *Forgács Endre* által irt. „*A kányai mártírok*,” mint a *Szentkúti Károly* „*A kálvinista kenyér*” történeti rajza a múlt idők borús napjaiból, az üldöztetésről s a hit-hűségről olyan megrázó, hogy az olvasó könyező szemekkel s mégis örvendező lélekkel teszi le a füzetet! . . . Lehet, hogy úgy Forgács, mint Szentkúti a r. kath. lapoktól megrovást fognak kapni, hogy ilyen tárgyat mertek feldolgozni: ámde az igazság több és nagyobb, mint a jezsuita dicséret!

* **Szinyei József** „*Magyar írók élete és munkái*.” nagy szabású vállalatából megjelent a VII-ik kötet 8-ik füzeté, az összes füzetek 63-ika, a melyben *Lészai-Liptay* nevek közé eső írók élete s működése van feldolgozva. A füzet ára 1 korona.

* **Dombó László** sárospataki ev. ref. főgimn. tanártól külön lenyomatban is megjelent az a nagy becsű értekezés, a melylyel tanári székét elfoglalta volt. A mű „*Qu. Horatius Flaccus Carmen saeculare*”-ja címet visel s 33 oldalra terjed. (m.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Felhívás.** A rimaszombati egyesült prot. főgimnáziumban a pót- és javító érettségi vizsga f. év dec. 3—8-ik napjain leend. Felhívom azokat, kik a vizsgáról betegség vagy más elfogadható ok miatt elmaradtak, hogy okmányokkal felszerelt kérvényeiket f. év nov. hó 15-ik napjáig alantírhoz adják be. Rimaszombat 1900. október 21.

Bodor István,
igazgató.

— **Helyreigazításul.** „A papmarasztás” kérdésében Szabó József, e Lapok mult számában, Szuhay Benedek művének ösmertetése folyamán a következőket írja: „A papmarasztás 1799-ben már el volt törölve, de azért a kassai püspöki vizitáció alkalmával, a 15-ik jegyzőkönyvi pontban az lett kimondva, hogy: Ha a predikátor akarna változni, vagy a hallgatók akarnák változtatni, tartozzon ezen igyekezetét félszázaddal előre jelenteni.” Ebből a pontból az tűnik ki, hogy a papmarasztást illetőleg a kassai ev. ref. egyházban rosszabb viszonyok voltak, mint a többi egyházakban; a papmarasztás eltöröltetett s Kassa mégis ragaszkodott hozzá. A dolog épen ellenkezőleg áll. Meglátszik ez magából a Szabó által idézett jegyzőkönyvi pont közvetlen folytatásából: „a régi, szokásban levő marasztás különben is már régen *ítten* eltöröltetvén.” *Itten*, azaz Kassán, nem pedig általában az egész országban, vagy a tiszáninneri egyházkerületben. Hiszen, épen Kassán már a XVIII. században is, Gyöngyösi Pál 11, Váczi Nagy István 18, Lisznyai Damó Mihály 21, Parasznai Rácz György 9 éven át viselték a lekipásztori tisztelet, az 1799-ben hivataloskodott Mihályi Kovács István is, ekkor már 11-ik éves kassai pap volt. Teljesen téves Szabó azon állítása is, hogy „a papmarasztás már 1799-ben el volt törölve.” Hiszen az 1799. évi budai kánonok (III. fejezet, 9. Kánon, 13 pont) is fentartják a papmarasztást, csak az egy-évi határidőt korlátozzák három évre. A papmarasztás rettenetes szokása 1799-től még félszázadig fenállott. Az idő haladtával mindinkább kevesbedtek ugyan az esetek; de azt bármely egyházmegye jegyzőkönyve tanúsítja, hogy egész 1848-ig érvényben volt a papmarasztás.

Révész Kálmán.

— **A Tompa Mihály hagyatékáról** a „*Hazánk*,” c. lap ez évi október 21-iki számában valaki (valószínűleg Dr. Kacányi Géza, volt budapesti ev. ref. főgimnáziumi. most pedig állami tanár!) a következőket írja:

„. . . Sokat foglalkoztatták a kedélyeket azok az iratok, melyeket Tompa, a református pap, a leleszi káptalan őrizetére bízott azzal a kikötéssel, hogy a csomag ötven év múlva bontassék fel. Tompa Mihály a káptalanhoz intézett leveleinek egyikében „Istenére és becsületére” fogadta, hogy az iratok nem tartalmazznak semmit, a mi a vallás és erkölcs törvényeibe ütköznék, ennél fogva nem nem állhat meg azok gyanúja, a kik azt állították, hogy az irományok atheisztikus elméleteket tartalmaznának. Ezt Tompa egynémely kartársra terjesztette, kik életében meg-hagyták egyszerű falusi papnak, de azért bántotta, hogy hitfelekezetük e fényes csillaga a katolikus *hiteles* helyhez fordult letéteményével. Alig van már husz év hátra, a mikor a csomag felbontható s így sokan megérik még, mit hagyott a késő utókorra a mulandóság szárny-csapásait már érező nagy költő. Hogy iratai „a vallás és erkölcs törvényeibe” nem ütköznek, annyi bizonyos; *de valószínű, hogy saját hitfelekezetének tanaival szemben kételyeket fejeznek ki s katolikus hitvallást tartalmaznak. Ugy gondolkozhatott, hogy ez a hitvallás akkor kerül legbiztosabban nyilvánosságra, ha ott helyezi el, a hol máig-lan gonddal és szeretettel őrzik.* . . . Mi e közleményhez most nem szólnak, — mert *pecsét* alatt van az igazság. Ámde várjuk, hogy a „*Hazánk*” insinuációját egy Lévy, egy Szász K., egy Gyulai Pál visszaverik-e?!!

—s.—

— **Az ultramontánok** dúlnak-fúlnak, csaknem „vérrel tajtékoznak,” hogy a főrendiház elnökévé gróf Csáky Albint nevezte ki a király. . . Érdekes jelenség az, hogy az ultramontánoknak nem tetszett annak idején a báró Vay Miklós elnöksége sem, mert „*kálvinista*” volt, — most nem tetszik a Csákyé, noha, igaz-hitű!! Persze, hogy az ok megvan, mert Csákyt úgy tekintik, mint „a ki a Wekerle gyász-korszakában a (r. kath.) papságot üldözte, elnyomta . . . Ugy e bizony gr. Zichy János és Nándor volnának a legaravallóbbak?

— **Az ev. ref. gimnáziumok állam-segélye az 1901-ik évben** a következő lesz az állami költségvetés szerint:

Békés . . . 14000 kor.	M.-Szíget . . 32000 kor.
Budapest . . 36000	Mezőtúr . . 18000
Csurgó . . . 31400	Miskolc . . 30000
Gyöngy . . . 6000	15. N.-Kőrös . 20000
5. H.-Nánás . . 8000	Pápa . . . 32000
H.-m. Vás. . 26000	Rimaszomb . 32000
Karcag . . . 8000	S.-Szt. Gy. . 32000
Kecskemét . 16000	Szászváros . 26000
Kisuj-Száll. 30000	20. Szath.-Ném. 28000
10. Kolozsvár . 18000	Sz.-Udvarh. . 22000
M.-Vásárh. 10000	22. Zilah . . 30000

E 22 tanintézetnek az államsegélye összesen: 505400 korona. Ezen kívül segélyt kap még Kun Szent-Miklós, Halas és Hajdú-Böszörmény abból az 54000 koronából, a mely *átalány-képen* van felvéve a felekezeti, törvényhatósági stb. középiskolák részére.

— **Az ág. hitv. ev. gimnáziumok** részére az 1901-ik évi állami költségvetésbe a következő „segélyek” vétettek fel: *Békés-Csaba* 20 ezer kor.; *Budapest* 32 ezer; *Igló* 26 ezer; *Sopron* 26 ezer; *Szarvas* 31 ezer; *Kézsmárk* 4000; *Felső-Lövő* 2000. Építkezési segélyt fog kapni: *Rozsnyó* és *Szarvas*, amaz 90, emez kétszáz ezer koronát!

— **„Sárospatak”** címen Dr. Kiss Sándor sárospataki ügyvéd szerkesztése és Böhm Albert kiadása mellett október 21-ikén egy „társadalmi és megyei érdekű hetilap” indult meg Sárospatakon. Törekvését, azt t. i. hogy a „társadalmi életet minden irányban föllendítse” koronázza a legszebb s legkielégítőbb siker! (ó—n.)

— **Bethlen Gábor fejedelem szobra Nagy-Enyeden.** A nagy-enyedi Bethlen Collégium Erdély dicső fejedelme, az iskola nagy alapítója emlékére felállítandó szoboralapra 5000 koronát adományozott.

— **Egyházak segélyezése** címen az ev. ref. egyház 1901-ben: 183500 koronát, 1902-ben pedig: 221000 koronát fog kapni az államtól!

— **Osztálysorsjegy-érdekelteknek.** A „Nemzeti Pénzváltó Részvénytársaság” Budapesten (Gizella-tér, Haas-palota) az ország legnagyobb osztálysorsjegy-elárusító helye, jelentékeny előnyöket és messzemenő biztonságot nyújt. Az intézet sorsjegyeket eredeti árákon (utánvétellel is) küld szét teljesen költségmentesen. Ezen előnyöknél fogva az intézet sorsjegyei a leggyorsabban fogynak el; ajánlatos tehát, hogy a megbízások mielőbb az intézethez beküldessenek. (2—2)

— **„Közlöny”** címen a magyarországi ev. ref. theol. akadémiák hallgatói egy közös folyóiratot, ifjúsági lapot adnak ki Debrecenben. A megjelent két első szám arról tanúskodik, hogy a tömörülés hasznos leendő! Csak előre! (o—p.)

— **A nagy-pénteki református társaság** október 19-én szép- és elragadó ünnepélyt tartott, a mikor is a buda-örsi kamarai erdőben ünnepélyesen felavatta „Erzsébet-háza”-t. — Előkelő, diszes közönség, a buda-pesti ev. ref. egyház kitűnőségei jelenlétében folyt le az ünnepély, a melyen Ő felsége, a király is képviseltette magát, Széll Kálmán miniszterelnökkel.

— **Páduai „szent” Antal** immár magyar földön is működik, csodákat tevén hol itt, hol ott! A legújabb csodátette az, a mint az öreg „Religio” meséli, hogy „*Úszod és Paks között egy gyermek a vízbe esett, de egy molnár kimentette!*” A mentés nem a molnár műve volt, hanem az Antal „szenté”, a kinek „*a [gyermek] különös tisztelője s ha néhány krajczárhoz jut... örömmel hordja annak perselyébe.*”... Legközelebb bizonyára azt fogja követelni „szent” Antal, hogy mindenki az ő perselyébe hordjon, hogy minden „vízbeesettet”, minden „fára mászót”, minden „tűzzel játszó” s minden „szalma-szál után kapkodót” ő mentsen ki!... S milyen elmaradottság! Eddig is ő volt minden bizonynyal az ebben „utazó szent” s még sem hirdették ezt a lapok! De vajjon mért nem mentette meg a „bajból Antal az ő „szentté” avanszált „kamerád”-ját, Krispinust, a kinek a „mezitlábas szentek” sorsán megésvén gyöngéd szíve, csizmát akart nekik varrni, de bőre nem levén, lopni ment s a lopáson rajtakapván: agyonütetett? Vagy talán Antal és Krispin akkor nagy távolságban voltak? A paksi gyermek, úgy látszik, közel van Antalhoz! (O.)

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerületben a kolozs kalotai egyházmegyéhez tartozó magyar győző-monostori egyház lelkészi állására nov. 9-ig pályázhatni. E IV-ed osztályú egyházra a jelentkezések Deesi Gyulához intézendők Gyaluba.

— **Rendkívüli államsegély** címen az ág. hitv. ev. egyház részére az állami költségvetés 1901-re 126 ezer koronát irányoz elő, a mely összeg 1902-ben 152 ezer koronára fog emelkedni.

— **Építkezési segélyt** kap az 1901-ik évben az ev. ref. gimnáziumok közül Zilah: még pedig 70000 koronát.

— **Megvételre** vagy becserélésre kerestetik a „Sárospataki Lapok” 1896 évi 36., 37. és 40. száma. Szíves ajánlatok a kiadóhivatalhoz küldendők.

— **Az ultramontánok türelmetlenkedéséről** érdekes példa az allgauti, a hol az ez évi „úrnapi körmenet” alkalmával, a mely csütörtökről vasárnapra tétetett át: *a plébánus beleegyezett abba, hogy az „ostya felmutatás”-kor az ágyuk ne dörögjenek, tekintettel arra, hogy a protestánsok abban az időtájt szokatlan istentiszteletet tartani. Ámde az ultramontánok fellázdáltak a plébános ellen, a ki gyöngeségével olyan szomorú szerepet játszik s türelmességet gyakorol, holott a türelem ostobaság és semmi más!...* Saragossában az ottani érsek engesztelő szent-mise áldozatot mutatott be azért, hogy a városban megengedett dolog: protestánsnak is lakozni!... S ez a *szent türelmetlenség* sanctionálva van a pápa „ő szentsége” által is!!

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

„STANDARD GLOBUS”

védjegyünkkel ellátott

BORTÖMLŐK

a legjobb és a legtartósabb minőségűek. —

Minták kívánatra ingyen és bérmentve. Bor-

tömlő maradékok, borszivattyúk és borsajtók,

valamint pinceberendezési cikkek, legjutányo-

sabban kaphatók:

Persicaner és Társa czégnél

Budapest, 3—5

VI., Kemnitzer utca 7. (Terézkörút sarok 1/c.)

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Réggel gyorsvonat . 7 ⁴³ órákor.	Réggel személyvonat 6 ¹⁹ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁰ „	„ személyvonat 4 ²⁵ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Réggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Réggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A jogi oktatás reformjának megfeneklése.” — Szabó György. „Keserű érzés a reformáció emléknapja után.” — Novák Lajos. „Imádság a reformáció emlék-napján.” — Radácsi György. „A „Sárospataki református nő-egylet első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.” — Lévy József. „Tompá fekete könyve.” — Παγας. „Fűry Lajos emlékezte.” — „Latorcaparti sajtó-pere a „Sárospataki Lapok” révén a sátoralja-ujhelyi esküdszék előtt.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A jogi oktatás reformjának megfeneklése.

Kerek egy éve, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületnek egy nagy küldöttsége járt Budapesten a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban. Az az aggodalom vitte, a mit a jogi oktatás reformját célzó miniszteri munkát okozott; az a munkát, a mely szegyenpadra állította ki a sárospataki főiskolát, elvonván attól — mint nem táblai székhelyen lévőttől — a képesítő vizsgálat jogát.

A küldöttség, mielőtt a minisztériumba hajtattott volna — biztosan tudjuk — abban állapotodott meg, hogy kedvezőtlen válasz esetén visszafordul a Pannóniába és tanácskozik majd a további tennivalók felett.

Nem tért vissza s nem is tanácskozott, a miniszterelnököt sem kereste fel (a kit különben felkeresett volna!), mert a szakminiszter választ kielégítőnek találta annyiban, hogy az nem fogadta el a sérelmesnek jelzett munkátot saját törvényes gyermekének s ígéretet tett, hogy azt minden tekintetben, különösen az ellene támadt munkálatok, feliratok figyelembevételével, át fogja dolgozni vagy dolgoztatni s mint javított kiadású tervezetet meg fogja küldeni az összes érdekelt feleknek — hozzászólás végett.

Ennek — ismétlünk — kerek egy éve. Azóta a tudomány-egyetem kibővített palotája felépült, megnyílt. Látott már kereszt tördelő vandalságot vagy hamisságot, néppárti ájtatos duhajkodást és sokféle boldogtalanságot és okvetetlenkedést, a miknek a tudományhoz és a mikhez a tudománynak semmi köze; ... *de jogi oktatási reformot nem látott csak egy szemernyit sem!*

Közből megértünk már egy új iskolai év megnyílását is s volt módjában tapasztalni az újított egyetemnek s volt az egész nemzetnek is, hogy a divatos kórság taposott útján mint özönlött az egyetemek s különösen a budapesti tudomány-egyetem felé a gimnáziumok levegőjéből kirebbent ifjak egész légioja. Láttá az egyetem, láthatta, tudhatta az egész nemzet, de tudta bizonyosan a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is, hogy ez a szabadság-vágytól űzött sereg miként vonult, mint törte magát a pénztár, a pedellus és a dékan színe elé, azután pedig — arczképes indexekkel felszerelten — miként futott szét a sergyég-táj felé; nagyobb része — a mulatóhelyek sorvasztó levegőjébe vagy jobb esetben a vasutakhoz, a siető

vonatok mellé, hogy mielőbb, mint egyetemi jogászok borúlhasanak boldog szülőik forró kebelére, vagy ügyvédi, bírói, alispáni, főjegyzői irodában, takarékpénztárakban találjanak hasznos és egészség-biztosító menedéket a jog-professorok tudós tekintete, mélységes tudománya, az iskola-termek és a főváros fülledt levegője elől...

Csodálatos fajtája a magasabb jogi képzésnek, a mihez csak pénzre, arczképes indexre, néhány szélesre eresztett tudós könyv száraz kivonatára és vizsgálatokra van szükség, hogy az ifjúból tudós jogász, honatya, táblabíró, curiai elnök, és — igazságügyi, vallás és közoktatásügyi stb. miniszter vagy éppen miniszterelnök legyen!...

Elmés oktatási mód, a mihez nem kell se tanterem, se könyvtár, sem professor s a mi elvégezhető önképzés útján a szülői házban, a nagybácsik, a nagy-nénik mulató termeiben, istállóiban, az agarász-versenyeken, a kávéházakban, a Somosi-mulatókban, a kényelmeskedő megyei hivatalnokok, a keresett ügyvédek íróasztalai mellett!...

S ha még csak csodálatos és elmés, vagy ha még nevetséges volna csak; de szörnyűségesen boszantó és veszedelmes is.

Tegnap még ismerted X. Y. ifjút, mint szorgalmatos gimnazistát, talán éppen a lelkével is ügyed volt... s ma már, ha bemegy valamely megye székhelyére, ott találod legujabb divat szerinti öltözetben a megyeház előtt, vagy a kávéházban, vagy a kis pörkölt mellett valamelyik első rendű vendéglőben, vagy melletted rohan el a kétkerekűn s foghegyről veti feléd, hogy — aláz'szolgája. A hang, a modor, az egész ifjú, mintha ki volna cserélve s legalább is éveket töltött volna valamely idomító kezei között... Nem a tegnapi, új egészen, még a kiejtése is, a szivarjának az állása is újszerű, az ú. n. elegáns. — Kérdezed, hogy mit keres itt a fiatal úr? — A felelet az, hogy budapesti jogász vagyok s itt segédkezem Z. ügyvéd, bíró, jegyző, szolgabíró stb. irodájában...

Ha kételkedni, vagy méltatlankodni találsz, arra is készen van a budapesti jogász ifjú felelete: így szokás ez most, hiszen vagyunk mi itt ilyen fővárosi jogászok egész csapattal s mi segítjük ki a megyét, a bírói kart, a takarékpénztárakat és mi oszlatjuk a felzaporodott hivatalos restancziákat...

Ha igen kemény fejed nincsen, még el kell hin-

ned, hogy az egyetemi jogi oktatás mai rendszere valódi áldás; áldás egyesekre, áldás a községekre, a megyékre s az egész hazára . . . s bele kell nyugodnod, hogy a közoktatásügyi miniszter átdolgozott reform-tervezete késik és késik . . .

A míg azonban késik, nő miatta a veszedelem is. Szörnyűséges elmélet kezd megcsontosodni a kötelelességteljesítésről; igazoltta kezd lenni az ügyesen üzőtt család, új fogalom támad a hamisításról, a kijátszásról, a felültetésről, a törvényről . . . és nő egy intelligens nemzedék, a mely kezdi kinevetni a lelkiismeret dorgáló szavát, kigúnyolni azt, a kinek ez a szó még parancs és divattá, szokássá lesz a hamis sáfarkodás, a reánk bizottakkal, a magunkra vállaltakkal való könynyelmű elbánás, a hivatali lelketlenkedés, a halogatás, a nem-bánomság és támad egy nemzedék, a mely nem tud különbséget tenni a jobb és bal keze között, a jó és a kevésbé jó között, az igazság és a hamisság között s a mely nem tudván fegyelmezni önmagát és szenvedélyeit: — eladóvá, megvehetővé lesz és botránykövévé azoknak, a kiknek fölibök tolta a szerencse vagy a családi összeköttetés, vagy a mindenütt jelentkező s lábatlankodó protectió.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Ha a jogász ifjúnak nem kötelessége a jogi egyetem hűséges látogatása s ha reá nézve az egyetemi törvény nem törvény s ha az egyetemi ifjú megélhet s egyetemi polgár maradhat a tanárja képének ismerete nélkül is: — ugyan ki lesz a bűnös, ha ez az ifjú aztán minden egyéb téren is így fog elbánni a kötelességgel, a törvényvel, és bűnből-bűnbe sülyed és terjeszteni fogja a tarsadalomban — a minthogy terjeszti is már — a gyilkos léhaságot s kicsinylést mindannak, a mi apáink előtt még szent volt s a minek megsértése szentségtörésnek bélyegeztetett. . . . ?!

A képviselő választások megrontották már nemzetünk alsóbb néposztályát. Eladó már ez az osztály csaknem az egész országban, mert megtanították a kortes-férfiak, hogy a hazát bolondság volna haszonra való kilátás nélkül szolgálni! . . . Most már az egyetemek útján beütött a ragályos kór a középosztály ifjúságába is és pusztítja ennek hajdani büszke erkölcsét nagy gyorsasággal. — Községek, megyék élén ma holnap ezek a kötelesség-felsemvevésben növekedett férfiak fognak állani s állanak is már sokan közülök . . . Jó lesz-e ez így Nagymélt. Miniszter Ur?! s nem érkezett-e el az ideje még most sem az egyetemi, jogi-oktatás reformjának s a vidéki jog-akadémiákat megerősítő s a hivatottak által annyi őszinte örömmel üdvözölt decentralisationak?!

Kerek egy éve már, hogy a nevezett bizottság ígéretet kapott oda fenn és e kerek egy év alatt csak híreket hallottunk, mintha megért volna már az ügy a minisztériumban is a nyilvánosság elé bocsátásra; de a miről mai napig sem tud semmi bizonyosat a nyilvánosság, az éppen a felsőbb oktatás reformja, a rebesgetett decentralisatio.

Tartunk tőle, hogy a késedelem miatt fejére gyúlik e nemzetnek az eleven szén s különösen pedig a felelős minisztériumnak!! — A budapesti nyavalya bizony ragályos és terjed, ilyesztően terjed mindenfelé. A vidéki jogakadémiák még vívják a harcot ez áradat ellen; de már ott van a kapukban és betörni készül. A tudomány fel sem vévése, a komoly kötelességérzet hiánya már mutogatja rémes fejét itt is, ott is. Kezdik megkedvelni a szülők — a gyöngye szülők — a nagy példát és sietnek azt gyermekeikkel utánoztatni. Akadnak már — egyre többen akadnak — a kik a vidéki

jogakadémiákat is a budapesti jogi egyetem mintája szerint kívánnák igénybe venni s papok sem hiányoznak már — úgy mondják, de minem hiszszük — a kik budapesti jogász-fiaikat a vidékeken rejtegetik s talán papoltatnak is olykor velők — az Isten dicsőségére és a magok édes-kedves kényelemszeretete miatt . . . Lehetetlen, hogy ez igaz volna; de ha mégis: akkor már csakugyan itt van a 12 ik óra, a melyen túl az ígérgetett reform nem halogatható. — „Ha a só megízetlenül, mivel sózunk?!”

Nem tudjuk, hogy a tiszánineni egyházkerület meddig bírja még a türelmes várakozással; minket a lélek kényszerített, hogy a küldöttségi látogatás évfordulója alkalmából ezt a nagy kérdést újra szóba hozzuk. Abban a reményben vagyunk, hogy — ha lapunk némely cikkében a felekezeti sérelmet ott is észre veszik a hivatalos őrszemek, a hol nincsen: — akkor talán a jogi oktatás késlekedő reformja miatt kifejezett aggodalmaink is nyitott fülekre és szemekre fognak találni. Vajha úgy volna!

Keserű érzés a reformáció emlék-napja után.

Tartom magamat annyira felvilágosultnak, annyira elfogulatlanak, hogy a kritikát könnyen kiállhatom, ha arról van szó, hogy az igazságot ismerjem el s juttassam érvényre. Bár hű fia vagyok evangéliom szerint reformált anyaszentegyházamnak, s bár hitvallásszerű elveinket lelkem egész meggyőződésével, tántorithatlan szilárdságával hiszem és vallom: az igazság egész határozottsággal kimondhatja velem azt, hogy anyaszentegyházunk nem egészen olyan, mint a minő elvei és igazságai, a meny nyiben az elv, az igazság nem ismer alkuvást, nem keresi az alkalmazkodást. A mi egyházunk pedig az úgy vélt jó békeség, az úgy tartott jó egyetértés kedvéért, noha igazságai s elvei kizárják a feltételeket! — hajlandó volt a múltban, hajlandó a jelenben is olyan dolgoknak a megtörténtét elősegíteni, a melyekért jó lélekkel soha, de soha nem állhat helyt!

Ne gondolja azonban senki, mintha itt valami fundamentális, talán egyenesen olyan természetű „hibázás”-ról, vagy nem tudom én miről van szó, a mely „megbocsáthatlan”, egyszerűen csak azt említem fel, a mi egészen „hétköznapi”, — a mi mintegy „megszokott” s a mibe már-már bele is törődtünk, holott pedig az én meggyőződésem szerint keserű érzést támaszthat nemcsak én nálam, hanem másoknál is, mindazoknál, a kiknek van érzékük az iránt, a mit szavá ohajtok tenni!

Nem lehetetlen, hogy a legtöbben, épen az előrebocsátottak után, valamelyes magasabb fokú kíváncsisággal várják ama keserű érzés okát, a mely a reformáció emléknapja után e sorok írójának lelkét elfogta! Az sem lehetetlen aztán, hogy épen az esetleges magasabb fokú érdeklődés teljesen meg fog csappanni, le fog lohadni, ha az ok nyilvánosságra kerül. Legyen bár ez az eredménye soraim tartalmának, a mely az esetleges érdeklődést a null-fokra szállítja le: az igazságot kötelességemnek ismerem elmondani, főleg, ha az is meggyőződésem, hogy az igazság nem alanyi, hanem tárgyas, nem személyi, hanem általános!

Köztudomású dologról van szó. Egyszerűen arról, hogy a magyar társadalom egyáltalán nem vesz tudomást arról, hogy a protestáns egyházak októ-

ber 31-ikén nagy ünnep-napot ültek, — nem vesz tudomást róla a magyar törvényhozás sem, a melynek pedig semmiféle tekintetben sem volna szabad arról tanúskodnia, hogy nagyobb s több érzéke van például a r. kathólikus, vagy az izraelita ünnepek iránt, mint a protestánsok ünnepei iránt!

Vajjon nem volt-e feltűnő, hogy október 31-ikén a magyar társadalmon egyáltalán nem látszott meg, hogy olyan napot ért meg, a melyért hálaadással kell a gondviselés előtt különösebben is leborúlnia, mert ama nap az emberiség újjászületésének napja! Vajjon nem ötlött-e szemébe a figyelmesen vizsgálónak, hogy az október 31-ikét követő napon a magyar társadalom mintegy *tüntetőleg* ünnepelt s a hamis felfogás következtében „temető ünnepet” rendezve, még némely hiszékeny s megtéveszthető protestánsokat is oda csalt a kivilágításokhoz?!

És vajjon nem megütközéssel kellett-e most is, mint már annyiszor tapasztalnunk, hogy a törvényhozás október 31-ikén ugyanam dolgozott: ellenben november első és második napját ünnepnek nyilvánítva: szünetet tartott!

Abba, hogy a protestáns ünnep-napokon a munkával is dicsőítsük Istent, kész szívvel belenyugszom, mert „nem az ember teremtetett a szombatért, hanem a szombat az emberért,” abba, hogy a protestantizmusnak a papismus fölötti előnye a munkás-ság, a tevékenység által is bizonyíttassék: ugyan kicsoda nem nyugszik bele? Amde nem *erről* van szó! Arról van szó, hogy a törvényhozás a r. kathólikus egyház ünnepnapjait tiszteletben tartja, ellenben a protestáns egyház egyetlen u. n. protestáns jellegű ünnepéről tudomást sem vesz! Ám kérdezze meg bárki a magyar törvényhozás tagjait, a kormányon ülőket s az egyszerű képviselőket, vajjon nem azt fogják-e mondani: „a r. kathólikus egyház ünnepnapjai ünnepek, a protestánsokéi nem azok!”

De mintha hallanám az ellenvetést: ez is csak az újabb felekezeti viszonyok eredménye, — ez is csak a túlzás következménye! És mintha ezt is hallanám: mire való ez a fészkelődés, mi ellen jó ez a követelődzés. hiszen ha eddig meg és ellehetünk: ezután is meg és ellehetünk október 31-ikének hivatalos megünneplése nélkül s ha eddig belenyugodtunk a r. kath. ünnepekbe: ezután is eltűrhetjük azokat!

Nékem úgy tetszik, hogy ezt az ellenvetést nem is annyira a r. kathólikusok, mint inkább az *alkalmazkodni szerető protestánsok* teszik. a kiknek mintha kedvök telnék abban, hogy a protestantizmus csak névleg, csak eszmeileg legyen meg, a valóságban hadd uralkodjék a papismus, — a kik mintha teljesen elfelednék azt, hogy volt idő, nem is olyan régen, a mikor a r. kathólikus ünnepek megtartására kényszerítették a protestánsok!

Hogy a magyar társadalom vallásos tekintetben nincs tisztában a „quod uni justum alteri aequum” elvvel: ez sajnálatos; de hogy a magyar törvényhozás meg épen tüntet a r. kath. ünnepek mellett: ez gyászos jelenség!

És hogy teljes legyen az október 31-ikének, mint protestáns ünnepnek az elhanyagolásából s november első és második napjának, mint r. kathólikus ünnepnek tüntető megtartásából származó keserű érzés: előáll a magyar társadalom és magyar törvényhozás mellett az első magyar tudományos tanintézet is, a *budapesti magyar királyi tudomány-egyetem* s

annak rektora és az iskolában, az eszmei igazságok tüzhelyén is érvényesül a r. kathólikus fensőbbség!

Am mondják, hogy mindez csak *kicsiség*, csak *apróság*, ám mondják, hogy ezeket *nem is kell észrevenni*, mert *csekélységek*: én lelkem egész meggyőződésével vallom s kiáltom: *így semmisíthetni meg az eszméket s azoknak igazságait!*

Itt jog és igazság, türelem és méltányosság általnak előtérben s ha *jogos és igazságos a r. kathólikus ünnepnapok* megülése a társadalom, a törvényhozás s az iskolák részéről: akkor *jogos és igazságos a protestáns ünnepnapok* megszentelése is! Mi türelmesek és méltányosak vagyunk! Sem a társadalmi, sem a törvényhozási, sem az iskolai életben nem szólalt fel senki, mint protestáns, a r. kath. ünnepek ellen! Mi protestánsok r. kath. tesvéreinket nem zavarjuk ünneplésükben! Vajjon hasonló eljárásra számíthatunk-e?

Meglehet, hogy *keserű érzésem* nyilvánosságra hozataláért a szabadelvűség, a türelem s alkalmazkodás hívei elítélnék: ámde megnyugtató lelkiismeretem, hogy olyan kérdést vetettem fel, a melynek kedvező elintézésével nyer anyaszentegyházunk, kedvezőtlen elintézésével pedig annak a tudomására jut el, hogy a magyar protestánsok mindig arra voltak kárthatatva, hogy túrjenek, szenvedjenek s megaláztatásban részesüljenek. Ugy gondolom, hogy így is, úgy is érdemes volt a kérdést felvetni s *keserű érzésemnek* kifejezést adni! *

Szabó György.

TÁRCA.

Imádság a reformáció emléknapján.

— 1900, október 31. —

Istennek szent lelke, Te, kit egynek vallunk az Atyával! — lelkünkkel is rokon égi lángod készítesz e nagy napon nagy dolgaidd magasztalására. Nyelvünk megkísérli gyarló szavakba foglalni csudás munkáidat s azok között főképpen azt, melyet mint valami pünkösdi szél zúgásával, leheletteddel nyitottál meg az időknél ama második teljességében, a reformációban.

Istennek lelke! Te ellenállhatatlan, Te kibeszélhetetlen, Te meghálálhatatlan! . . .

A ki ott lebegtél az ősvizek világokat rejtő örvényei felett s fúvállásod kilövellésétől változtak át azok a mindenség mostani rendjévé . . .

A ki egy lehelléssel megelégedtél e világ legcsudálatosabb teremtményét, az embert, veszendő testében halhatatlan lelket, parányi szívében egy nagy mennyországot, földi sorsában egy erkölcsi világot helyezvén el. . .

A ki ösztön voltál, vagy és leszel a föld fiainak örökkévaló célokra, voltál, vagy és leszel kimeríthetetlen alakokban, mindig csak hathatós eszközök által, — Mózesnek a csipkebokor fellángolásában, a prófétáknak látomásaikban, az istenesség szolgálóinak könnyben, tűzben, vérben. . .

A ki az Isten Fiának szívében lakozó nagy

* Úgy van! . . . Magunk is hallottuk a többek között ugyanezt a kérdést feszegetni, sőt a főiskolai nyomda mindszenti ünneplése is szóba hozatott előttünk! Szerk.

zeretettüzet, annak szelídségét, fejére leszálló galamb képében példáztad. . .

A ki sebesen zúgó szél zendülésében és kettős tüzes nyelvekben szálltál le a tanítványokra. . .

A ki Krisztus heves üldözőjét mennyei sugárral változtattad át az ő legnagyobb apostolává. . .

A ki reformátorainkat is alkalmassá tetted a már sírjába költözött keresztyénség feltámasztására.

Oh, Istennek csudás lelke! Mily elszámálhatatlanok a jeleid! Mily megolthatatlanok a tüzeid!

És mégis, óh lelkek lelke! — hányszor oltogattak már Tégedet hatalmassá lett teremtményeid, az emberek! Hányszor ütöttek már pártot Te ellened! Hányszor tagadták meg létezésedet is vakmerő szavakkal: istenek vagyunk mi, kicsoda hát az Úr, hogy engedjünk néki? Oh, hogy kisértgette, óh, hogy esalogatta mindig a lelkeket istentelen példája a Kainoknak! Oh, hogy az Akhábok, Heródesek, papi fejedelmek fajzatja soha ki nem veszett! Oh, hogy még az Isten Fiának is akadt egy Judása! És óh, hányszor történt már azóta, hogy Antikrisztusok vetettek kockát az Ő vérevel megfundált anyaszentegyházad felett! Hányszor volt az, hogy tüzek lángjából, vérnek árjaiból, bilincsek és gályapadok mellől tört égre a rimámkodó lélek: „Miglen felejtkezel el rólunk óh Uram!”

De Te, nem felejtkeztél el róluk, ott voltál mellettük és vergődéseikben és végső sóhajukban is boldogabbak voltak ők Te veled, mint nyomorgatóik Te nélkül. Oh, szent lélek, Isten mindenható lelke! — nem lehet ott elcsüggedni, nem eltántorodni, nem kétségbe esni, nem a haláltól remegni, a hová Te fuvallsz.

Fúvally hát reánk is, csüggeteg teremtesidre, úgy, mint egykor amaz egyszerű barát, a ki Téled sugallt tetteit egy ily napon szegezte rá tetszhalottként eltemetett evangéliomod sirboltjának ajtajára s útéseinek súlyjától ismét meglevenült az ott benn szunynyadozó! — Fúvally reánk, mint Zürih lelkes papjára, ki az evangéliomi szabadságért életét is feláldozta a harcmezőn! Fúvally mi reánk is, mint Genf hajthatatlan reformátorára, aki jellemével és intézményeivel országokat és népeket vezérelt a társadalmi élet legbiztosabb alapjára, a vallásból fakadt s abból táplálkozó tiszta erkölcsi életre.

Aztán, ha másként nem lehet, állíts bennünket is újabb megpróbáltatások keresztsjei alá, vígy át bennünket is, ha Te jónak látod, újabb küzdelmeken, újabb jelek alatt, úgy, mint egykor magyar prot. anyaszentegyházunk törhetetlen üttörőit, hitvallóit, a Dévaiakat, a Szegedieket és vértanúinkat, a kiknek neve légio; állass ki velünk, ha úgy akarod, oly kisértéseket, mint azokkal a millió névtelenekkel, kiket erőszak és fegyver kényszerített szörnyű választásra: vagy szent hitök megtagadására vagy koldúsbotra és a halálra! Itass velünk víz helyett könnyeket, táplálékunk legyen ismét sóhaj: csak azt ne engedd, hogy magyar prot. Sionod megerőtlenedjék!

Lángoltasd fel bennünk újból apáinknak hitét, az állhatatosat, a túrótt, a bátrát, az áldozatra, küzdelemre készet; Te meg járj előttünk, harcold velünk, ha kell, ügyednek újabb meg újabb diadalmiért!

De mégis, de mégis, — nem magunkért, hanem e sokat küzdött nemzetért, e szokszorosan ostromlott hazáért kérünk, — kimélj meg inkább bennünket, kiméld meg e hazát az örökre letűntnek hitt gyűlölség és átok iszonyúságaitól s adj békés lakozást,

adj csendes terjedést evangéliomi vallásodnak, anyaszentegyházadnak!

Oh, te csudás lélek, Istennek szent lelke! Szállj le e nagy emléknapon, e második pünkösdben, szállj le e hazának minden lakosára s erősítsd meg bennök a szeretet és a testvériség lelkét! Amen.

Novák Lajos.

A „Sárospataki református nő-egylet“ első nyilvános ünnepélyén tartott felolvasás.

(Folytatás és vége.)

III.

Perpétua.

A Bethániai Máriát is felűlmúlta a názareti Jézus és a Jézus evangélioma iránt való szeretetében egy karhagói nő, *Perpétua*.

Bethániai Mária az élő Jézuson csüggött hódolattal, önfeledten. Láta, csodálta szemeinek isteni fényét, érezte szavainak, tanácsainak, intelmeinek varázsát; álmélkodott példátlan türelmének emberfeletti mértékében, tapasztalta jóságát, önmagához való következetességét, gyönyörködött emberszeretetének végtelenségében s mindez együtt okozta azt, hogy ő olyan rajongó odaadással volt a Jézusé és mindenek felett az övé.

Perpétua 200 évvel élt a Jézus földi megjelenése után. Csak az evangéliomokból és az apostoli iratokból olvasta, hogy ki volt a Jézus és hogy milyen szeretettel szerette a világot és a világ miként fizetett neki azért a szeretetért. Csak a jó édes anyjától hallotta, hogy az az Isten, a kit Jézus tanított imádni, nem gyönyörködik a véres áldozatokban, az ártatlan gyermekek, s a női érnnyek feláldozásában és hogy nincs szüksége cifra oltárookra, drága, pompás templomokra, hatalmaskodó papságra sem; hanem beéri a szegény ember othoni édes sóhaj-tásával is s a lélekben és igazságban való imádkozás előtte a legnagyobb és legdrágább áldozat. — Csak azt tudta még, hogy az a Jézus, az a názareti próféta nem hogy áldozatul kívánná a gyermekeket, hanem magához bocsátja, karjaira emeli őket és azt hirdeti rólok, hogy *azokké és az olyanoké az Isten országa . . .* És megszerette; nemcsak, de imádta lelkében ezt a Jézust: a szegények és gyermekek barátját, a véres áldozatoknak ezt az emberfeletti nagy ellenségét, a hamisan sáfárkodó pogánypapoknak és a szörzálhasogató farizeusoknak ezt a páratlan csuffá tevőjét. — Megszerette és imádta annyira, hogy mikor arra került a sor, hogy a földi élet és a Jézus között kellett választania: ő nyugodtan mondott le *amarról*, hogy annál bizonyosabban magához ölelje *ezt*, a ki sokak üdvösségére halt meg a kereszten.

Sötét időnek glóriás-fejű asszonya *Perpétua*.

A keresztyénség világossága beragyogta már az egész roppant római birodalmat. — Európa Ázsia és Afrika főbb helyein mindenütt ott hangzott már a Krisztus neve és izgatottságot támasztott mindenütt és édes és vérmes reményeket egyfelől, de aggodalmakat és féltékenységet is mindazokban, a kik a sötétség és az embertelen hatalom eszközeivel uralkodtak az emberek milliói felett. — A római császárok, a kik pogány főpapok is voltak *rendszerint*, — a Krisztus evangéliomának ellenállhatatlan hódításai miatt ingadozni érezték lábaik alatt a földet és hamis elméletekhez folyamodtak, hogy megőrizték a 3 világ részre szülő római birodalom *egységét*, voltaképen pedig *saját földi mindenhatóságukat*. „Csak az egy vallású birodalom lehet erős!” — ez volt a tetszetős jelszó és a ki nem tudta elhinni, hogy az

az egy vallás csak a pogány vallás lehet: — jaj volt annak a jelszó megsértéséért!!

Karthágóban, az egykori híres köztársaság nagy emlékü városában is felhangzott a jelszó. *Septimius Severus* császár tanácsosai leleményesek voltak nagyon s hozzá pótolták a jelszóhoz, hogy a ki nem engedelmeskedik a császár akaratának és nem akarna meghajolni a császárok és a pogány istenek szobrai előtt: — *fenevadak által, oroszlánok és tigrisek által fog szétépetni elrettentő látványosság gyanánt.* — Divatos büntetés volt az ilyen, — a pogány császárok és pogány papok szomorú dicsőségére!!...

Perpétua is hallotta a rettenetes kijelentéseket, de nem rettent meg tőlük!... Csak erősebben csatlakozott ahhoz a Jézushoz, a ki azt hirdette, hogy „*a kik az Istent szeretik, azoknak mindenek egyaránt javokra vannak.*”

22 éves volt *Perpétua*, a mikor teljes erővel kitört Karthágóban a keresztyének üldözése. Olyan igen ifjú és hozzá boldog édes anyja, a fiatal édes anyák álmaival, reményeivel. — Atyja pogány volt, mégis minden módon iparkodott elhárítani gyermeke felől a veszedelmet, a mi azt annak keresztyénsége miatt fenyegette. Feltűnően próbálta igazolni a császári parancs iránt való engedelmisségét, hogy gyanúba ne jussanak házának drága kincsei. De nem bízott abban, hogy szeretetével és tetteteivel végképen el tudja ámítani a császári parancs végrehajtóit s épenazért nap-nap után esdve kérte *Perpétuát*, hogy titkolja el a Krisztus iránt való szeretetét; tekintsen atyjának ősz fejére, tekintsen csecsemő gyermekére s gondoljon házuknak tisztességére, a melyen pótolhatatlan csorba támadna, ha annak valamelyik tagját utólnérné a császári parancs rettenetes átka.

Elképzelhetjük, hogy milyen lelki harcot kellett az ilyen meg-megújuló esedezések alatt és után a szegény *Perpétuának* átharcolnia. — Atyját tisztelni tanulta és tudta egész gyermekségében és ifjúságában; csecsemő gyermekén rajongó szeretettel csüngött és elgondolnia is borzasztó volt, hogy attól a mosolygó kis angyaltól valaha válni kellene. Házuk tisztességére is féltékeny volt a tiszta lelkek féltékenységgel... és mégis... képtelennek érezte magát arra, hogy aggódó, remegő jó atyja kérése előtt meghajoljon. — Tudta, hogy engedetlen gyermek, rossz anya lesz a világ előtt, de hát a Krisztust nem saját anyja kísérte-e ki a Golgothára és mi ártalmára lett az az édes anyának, hogy fiának a gyalázat fáján kellett kiszenvednie? Oh a gyermekek barátja, a Jézus felveszi majd az ő kicsinyének gondját, a kinek könnyebb lesz azt a tudatot elhordoznia, hogy anyja meghalt a Jézus iránt való szereteteért, mint azt, hogy kegyetlen császárok szobra előtt hajlongott és ércbálványokat fogadott el Isten gyanánt.

És a császári hatalom őrszemei csakugyan észrevették a *Perpétua* keresztyénségét és ez a Krisztus szerelmétől megittasodott ifjú édes anyja a vádlottak padjára s onnan a börtönbe került. Mély, sötét börtönbe, együvé a legkonokabb gonosztevőkkel, a szüle- és testvérgyilkosokkal, az útonállókkal és hamis esküvőkkel.

Egy életírója feljegyezte róla ama benyomásokat, a miket a börtön a feddhetetlen fiatal nőre, az ifjú édes anyára gyakorolt. — „*Megborzadtam — így szólt Perpétua — mert sohasem voltam ilyen sötétségben. A kegyetlen hőség a bebörtönzöttek sokasága miatt s a durva bánásmód a katonák részéről és a gyermekemért való aggodalom súlyos fájdalommal gyötörték engem.*”

Szánakozó lelkek kieszközölték, hogy a hitökért szenvedő rabok s azok között *Perpétua* is kiméletesebb bánásmódban részesüljenek. — Túrhetőbb helyen papi férfit jelent meg közöttük s az úrvacsorai jegyek kiosz-

tásával igyekezett a meggyötört lelkeket erősíteni. — *Perpétua* engedélyt nyert arra is, hogy beviessék hozzá édes kis fiát és dajkálhassa azt. Egy-egy ilyen drága óra után egészen boldogan kiáltott fel aztán: „*Ah! a börtön; palotává lett nekem a börtön!*”

Atyja, rokonai, barátai, barátnői mindent elkövettek, hogy megmentse *Perpétuát* a rabság és a reá várakozó halál kínjaitól. De a menekülés útja csak a hittagadás lehetett volna... és ő nem volt erre az útra rávezethető.

A császár neve-napja közeledett s ez az alkalom siettetette a bebörtönözettek elítéltetését. — Az volt a szokás, hogy a császár nevének dicsőségére látványos multságokat rendeztek a népnek és a katonaságnak s ezek közé a látványosságok közé tartozott a halálra ítélt raboknak a fenevadak által való szétépetése is. Pogány császárokhoz és pogány népekhez illő ünnepi élvezet!

A mint a *Perpétua* édes atyja értesült arról, hogy megérkezett az elítéltetés órája, iszonyú érzések között futott a leánya börtönébe. — *Leányom, édes leányom!* — így rimázkodott a kétségbeesett apa: — *Szánd meg ősz hajamat könnyörülj atyádon, ha méltónak tartasz még arra, hogy atyádnak nevezd! Boldogan neveltelek virágzó korodig, kitüntettelek többi testvéreid felett, mert szerettelek, igen szerettelek! Ne tégy ki engem s ne tedd ki családunkat az emberek gyalázkodásának! Tekints jó anyádra, szép kis fiadra, gondolj arra, hogy miképen él ez meg, ha te itt hagyod!! Mondj le hitedről, hitednek büszke szeretetéről, különben romlásba taszítol mindnyájunkat!!*... Így esdekelt a sebzett szívű atya, miközben csókolta büszke leányának kezét, ajkát és eléje borult és átölelte lábait és újra kért és újra rimázkodott.

Perpétuát pedig, a halál révén álló ifjú keresztyén nőt, az a gondolat búsította leginkább, hogy az ő természet szerinti atyja nem bírja megérteni az ő haláláig hű szívének érzéseit, *mert nem ismeri a Krisztust!*

És aztán elkövetkezett a császár neve napja s *Perpétua* néhány keresztyén társával a tigrisek és oroszlánok elé hurcoltatott. — Mielőtt reájok rohantak volna az éhes fenevadak, megcsókolták egymást... s aztán égi mosolylyal ajkukon azt suttogták egymást átölelve: „*A test nem használ semmit; lélek az, a mi megelevenít!*”

És a mikor ifjú testének marczangoltatását a pogány nép is ajúlkozó iszonyattal nézte: ő már nem érezte földi sátorának borzadalmas felbomlását, mert látta saját édes kis fiát a nazáreti Jézus karjain és boldogan halt meg — a Jézusért.

Sötét időknek glóriás fejű asszonya *Perpétua!* Pogány atyjának nevét elfeledte fejegyezni a történelem. az ő neve pedig fényben ragyog már tizenhét század óta és ragyogni fog az idők végeig.

* * *

„A mik régenten megírtattak, a mi tanulságunkra írtattak meg.”

Radácsi György.

Tomba fekete könyvéről.

E pillanatban vettem a »Sárospataki Lapok« folyó évi október 29-iki számát. Ennek vegyes közleményei közt a *Tomba Mihály hagyatékáról* egy cikkecske foglaltatik, melyet *valaki* a »Hazánk« című lap f. évi okt. 21-iki számában írt.

Arról a kéziratról van szó, melyet *Tomba* akkor, mikor már halálos betegségével, a hypertrophia cordis-sal küzdött, túlzott óvatosságból, a leleszi káptalan levéltárában helyezett el, oly kikötéssel, hogy az általa

gondosan lepecsételgetett csomag csak az ő halála után ötven év múlva bontassék fel.

Miből áll ez a titkos letét, azt én határozottan és teljes bizonyossággal tudom. Elmondtam azt a *Tompa Mihályról 1874-ben írt s a Budapesti Szemlében* kiadott *Emlékezéseimben* és így köztudomásra juttattam. Most szóról-szóra ide igtatom a »Hazánk« fent említett cikke alkalmából. Mert ehhez a cikkhez hasonló botrányos és az erkölcsstelenségig fekete combináció, még eddig egy találgatónak sem jutott eszébe. Nem jutott eszébe, hogy Tompa magasztos szellemét és emlékét, egy lepecsételten írata alapján, a catholicismus érdekeinek igekez-zék elhalászni.

Tehát a *Budapesti Szemlében* ez olvasható: „említi Tompa (1868 tavaszán) hozzám írott levelében a *Fekete könyvet* is. Ez is nagy remegés és nyugtalanság oka volt a szegény izgatott betegnél mind halálaig (1868. jul. 30.) sőt története még halála után is szövédik. Ő tudniillik azokat az adomaszerű aprólékos adatokat, melyek vele történtek, lassan-lassan följegyeztette. A jegyzetekből utóbb egész könyvecske szaporodott. Benne foglaltattak azok is nagy részt, a miket én e lapokon fentebb idézgettem: Péter urról, Károly urról, Pál urról, a tiz krajcáros bankőről stb. Minthogy eme csípős jegyzetkék legtöbbször Tompa környezetéről s az abban élt, vagy akkor is élő emberekről szóltak, rendkívül aggodott ő a miatt, hogy ha ezek az adomák nyilvánosságra kerülnek, mily hátrányos lehet az az ő nevére, sőt talán nevére is. Megsemmisíteni nem akarta, de igen akarta eltenni láb alól. Hozzám küldé tehát eredeti kéziratát, hogy másoltassam le csinosan, köttessem be *feketébe*, de a legnagyobb gonddal, a legnagyobb titokban. Teljesítettem kívánságát. Az eredeti kéziratot megsemmisíteni rendelte, a másolt *Fekete könyvet* pedig visszaküldöttem neki. Ő azután szörnyen töprenkedett a fölött: hova tegye le biztos megőrzés végett ezt a neki oly félelmes kincsét, a hol emberi szem ne láthassa. Hosszú vajúdas, elküldögetés, meg visszakéregetés után, nem tudom, hány pecséttel lezárva, végre a jászói convent levéltárába küldötte azon erős meghagyással, hogy az csak az ő halála után ötven év múlva bontassék fel.“

»A mint aztán Tompa meghalt, s ez intézkedése köztudomásra jutott, a hírlapok szokott kíváncsisággal újték-fújték a titkos letétemény mivoltát és történetét. Mester-művet sejtgettek abban, melynek közlésére a jelenkor politikai- és vallási viszonyait nem hitte elég éretteknek a haldokló költő. Én pedig tévedezni és képzelegni engedtem a találgatókat; hiszen ez a kis rejtély is egy parányi sugárt adhatott az én barátom nevének glóriájához s a találgatók sem lettek volna bölcsebbek azzal, ha megtudják tőlem, hogy a sok pecséttel őrzött mestermű nem egyéb, mint néhány ártatlan anekdóta.“ — ... Ez a *Fekete könyv* története.

Most már e régen közzétett és köztudomásra jutott ismertetés után csak nagy fokú tudatlanság, elfogultság, sőt mondhatni lelkiismeretlenség kellett ahhoz, hogy Tompa lepecsételten csomagjáról úgy írjon a *Hazánk* cikkezője, a mint írt. Honnan tudja és mi okon állítja ő, hogy „ez irományokat *atheisztikus* elméleteket tartalmazóknak“ hirtelték éppen Tompa némely kartársai, „a kiket bántott az, hogy hitfelekezetük e fényes csillaga a *catholicus hiteles helyhez fordult letéteményével*“? Ezt schonnan sem tudja, csak az ujjából szopta.

Arról a »titkos csomagról« a sejtgetéseket és találgatásokat még most is folytatni, nem egyéb, mint pusztá levegő-verés, renyhe képzelet-játék. Gondolhat bárki bármit, akár azt is, hogy a *Fekete könyvben* a

kormányozható léghajónak, vagy a kör négyszögesítésének, vagy az örök mozgonynak elmélete foglaltatik. De arról oly gyanút táplálni, oly valószínűséget föltenni és hirdetni, mely a fenkölt szellemű költő, a kifogástalan ember, a szilárd meggyőződésű, buzgó református pap jellemére homályt borít, az megvetendő kísérlet s vétkes próbálkozás. Pedig ezt teszi az a cikkíró *valaki*, midőn *valószínűnek* látja azt, hogy Tompa szóbanforgó iratai »saját hitfelekezetének tanaival szemben kétélyeket fejeznek ki s *catholicus hitvallást tartalmaznak (!)* Mert úgy gondolkozhatott, hogy ez a hitvallás akkor került legbiztosabban nyilvánosságra, ha ott helyezi el, a hol máiglan gonddal és szeretettel őrzik.“

Nem méltó szót vesztegetni erre az elkésett gyanúsító találgatásra, melyből az írónak nem is annyira véleménye, mint inkább óhajta tükröződik. Erényeit sértenék meg a mi dicsőült Tompánknak, ha őt ez ellen védeni próbálnánk. De határozottan vissza kell utasítanunk s meg kell bélyegeznünk a catholicus vakbuzgóságnak ama sorokban nyilatkozó túlzását, mely nem riad vissza attól, hogy a nemzet egyik legjelesebb költőjének szellemét, jellemét és emlékét talán csak azért, mert protestáns volt, ha csak pillanatra, is könnyelműen homályba vonja.

Miskolc, 1900. okt. 30.

Lévay József.

NEKROLÓG.

Fűry Lajos.

1834—1900.

Sokáig, igen sokáig élt, mint tanító; — mint ember, mint családtya élhetett volna, élnie kellett volna még — sokáig!

Mint agg tanító-társunkat szemérmes tartózkodással vettük körül! megöszült hajfűrtjei s reszkető kezei tiszteletet keltettek bennünk; különösen mi fiatalabbak úgy tekintettünk reá, mint atyánkra s a meghatottság könyei tolultak szemükbe, midőn hosszú tanítói pályájának fénylő- és sötét lapjait fölára előttünk: hát még midőn azt is megtudtuk, hogy ő már akkor is tanító volt, midőn még mi nem is volunk az élőknek földén, kimagyarázhatlan érzés fogott el bennünket; néma kegyelettel hallgattuk hosszas hivataloskodása reminiscenciáit, bölcs tapasztalatait, tanácsait s jó akaratú figyelemzetéseit akár a tanítónak társadalmi életét, hivatalos összeköttetéseit, akár tanítói munkásságát, magatartását illetőleg.

Sokat látott, sokat hallott, sokat tapasztalt. Nem annyira az iskola, mint az élet volt az ő tanítói mestere; de mint a jeges annál tökéletesebb, mennél huzamosabban, hosszabb idő alatt fejlődött, úgy az ő ajkairól elhangzott nyilatkozatok egy nagy idő tapasztalatai által kristályosított igazságok ragyogó fényében tündökölték előttünk. Mint páratlan szorgalmú tanító, mint derék férfiú, mint őszinte jó barát s gyöngéden szerető családtya egyiránt tiszteletünk tárgya volt.

Azt hittük, nagyon idős ember lehet már, pedig csak a korán kezdett s mindvégig nemesen megfutott, testet-lelket ölé pályá fáradalmait, küzdelmei öltöztették őt a vén idő képébe. Ravatalánál fájón hallottuk, hogy mindössze csak 66 évet élt, melynek igen nagy részét mint tanító töltötte el s jutalma? ... óh keserű igazság! ... — az, a mi a legtöbb tanítóé szokott lenni — csekélyke gyámpénz anyagi javak nélkül hátra maradt szegény özvegye részére, neki pedig fényes nyugdíj — az Atyánál, ki felszálló nemes lelkét bizonyára

eme szavakkal ölelé magához: „Jól vagyon jó és hív szolgám! kevesen valál hív, többre bízlak ezután, menj be a te Uradnak örömébe!” ...

Tekintsünk vissza az ő életére s szenteljünk néhány kegyeletes sort áldott emlékének!

A megboldogult, — kinek édes atyja Fűry András szintén tanító volt — Borsodmegye Csaba községében született 1834. augusztus 2-án; — már mint csecsemő sokat betegeskedett. Édes anyját, Fekete Erzsébetet még 1 éves kora előtt elvesztvén, testvére Eszter által neveltetett Heő-Csabán. Az elemi iskolát N. Mihály és Szalonta borsodmegyei községekben végezte. Gimnáziumi pályáját 9 éves korában Miskolcon kezdte, itt végezvén nagy bátyja Fekete István esperes gondozása alatt az I. osztályt; a II., III., IV. oszt. pedig Sárospatakon néhai Fekete Károly önödi lelkész segélyezése mellett, ki a legjobb hírű tanulók egyikét, Tompa Mihályt, később koszorús költőnként, mint nevelőt fogadta mellé. Itt érte őt, mint gyermek ifjút a magyar szabadságharc, melyben az egész nemzet, mint egy ember állott ki a síkra a hazáért küzdeni, ha kell meghalni; — és az alig 14 éves ifjú odahagyva az Alma máter bezárult kapuit, hazaszeretetért lángoló szívvel fegyvert ragadott gyenge karjaiba s 1849. jan. utoljártól kezdve a világosi katasztrófaig mint „Kossuth fővadásza” ifjúi hévvel harcolt a hazáért, s több ütközetben vett részt, nem egyszer meg is sebesülve. A szabadságharc szerencsétlen kimenetele után a pályafutásban megzavart ifjú nagy bátyja, Fekete Károly ajánlatára az alsó-borsodi egyházmegyében levő Heő-Papiba választatott meg tanítónak. Itt ismerkedett meg Nyilas András és Hegymegi Borbála szeretetreméltó leányával, az alig 15 éves Juliánával, kivel még 1853. dec. 19-én egybe kelt. 1855. május 2-án az ugyanezen egyházmegyében levő eger-lövői ref. egyház hívta meg kántor-tanítónak, hol egész nyugalomba vonulásáig, 1899. aug. 31. hiven, odaadó lelkiismeretességgel folytatta nagy fontosságú néptanítói hivatalát. 1881—1884-ig a m. keresztési tanítói körnek buzgó elnöke volt. 1894-ben pedig, midőn szerettei, tisztelői s barátai 45 éves tanítói működését ünnepelték, a királyi kegy is felé fordult, a mennyiben „az egyház és haza iránt tanúsított fáradhatatlan buzgalma elismerésül a koronás ezüst érem-keresztel” tüntette ki.

Boldog házasságát, a mely 46 és fél évre terjedt, Isten 5 leány és 2 fiú gyermekkel áldotta meg, kik közül még 4-en vannak életben. Egyetlen fia miskolci köztisztvisletben álló s. lelkész; egyik leánya Ronga Károly, m.-csáthi jegyző, a másik pedig Tóth Imre t.-keszli tanítót boldogítja, mint hű feleség; egy hajadon leánya még az édes anya gondjaira maradt.

1899. szept. 1-én — miután teljes félszázadot töltött el a tanítói pályán — a fáradt szolga jól megérdemelt nyugalomba vonult; — ah! de a nyugalmat nem sokáig élvezte, mert az 50 évig tartó erős munka fölémészte, megsemmisíté életerejét s f. évi augusztus 20-án rövid egy heti súlyos szenvedés után elköltözött oda, ahol — már nem fáj semmi! — Lezárta a halál azokat az ajkakat, melyekről félszázadon keresztül oly sokan hallgatták az Isten, király, haza- és ember-szeretet nemes ígeit ...

Koporsója felett — bánatos özvegyén s gyermekei kívül a vők, unokák s nagy kiterjedésű rokonság hullatták a pótolhatatlan veszteség fájó könyeit; — de kedvesein kívül megsirattuk őt szerető s tisztelő pályatársai is.

Fáradt teste pihenjen csendesben a sírban, lelke pedig találja meg a jutalmat amaz örök hazában!

Hayagos.

KÖZÉLETÜNK.

Latorcaparti sajtó-pere
a „Sárospataki Lapok” révén a sátoralja-
újhelyi esküdszék előtt.

„A sok jó tanács” cím alatt a belmissió kérdésében az esztendő első hónapjában levelet vettünk volt Homoki Antal kis-geőci lelkésztől, kérvén bennünket, hogy a levelet, mint cikket, adjuk közre, mert a „Sárospataki Lapok” nem hagyhatja szó nélkül azt, hogy innen is, onnan is utasítások jönnek; boldog is, boldogtalan is tanácsokkal áll elő, a melyek arról tanúskodnak, hogy *tulajdonképen a lelképásztorok azok, a kik miatt végromlásba jut anyaszentegyházunk*, holott a lelkészek hívek a rájuk bízottakban, hanem a *magyar társadalom olyan*, a mely felett a *r. katolikus felfogás, a papizmus uralkodik*, a melynek ellensúlyozását semmivel sem bírjuk eszközölni.

A cikket, mint jogosult felszólalást tartalmazót: közreadtuk s mert Homoki Antal bátor volt a gyermeket nevének nevezni, mert a szót kimondotta úgy, a mint nyelvére jött: az államhatalom „megtorlást” (a királyi ügyész kifejezése!) keresett s Homoki Antalt az esküdszék elé állította, mint a ki sajtó útján „közbotrányt okozott a r. kath. egyház ellen”.

A nagy érdeklődés mellett lefolyt esküdszéki tárgyalás október 29-ikén Zemplénnvármegye közgyűlési termében: Homoki Antal „nem vétkeességének” kimondásával végződött. Hogy ez így történt: elvi szempontból nagy fontosságú, de még nagyobb jelentőségű felekezeti szempontból, mert ha Latorcaparti ügye, mint merőben belső vallásos ügy az író elítélteével végződik: akkor a protestáns egyházi irodalmat egy olyan elemről fosztotta volna meg a bíróság, a mely elem, mint cáfolás és vitázás! — föltétlenül hozzátartozik a protestánsizmus életéhez!

Az esküdt bíróság ítéletéből kihangzott „Nem” sokat jelent. E „Nem”-nek létrejöttéről, az esküdszéki tárgyalásról a következő tudósítást adjuk:

Fornszek Béla törvényszéki elnök maga vezette a nagy jelentőségű tárgyalást, mellette Wieland Lajos és Chaudt István bírák képviselvén a törvény széket, Hlavathy József királyi főügyész-helyettes a közvádlói, Dr. Kiss Sándor, sárospataki ügyvéd, a védői tisztet teljesítve, míg a jegyzői toll ez alkalommal Lábos Béla törvényszéki aljegyző kezében volt. Az esküdtek kétszeri sorsolás után a következők lettek: Török Antal, ifj. Grósz Ignác, Blumenfeld Adolf, Roos Adolf, Weinberger Dávid, Glück Soma, Grünspan Hermann, Bauer Antal, Szaller Miklós, Bánóczy Kálmán, Perlstein József és Vandrúská Antal rendes-, Haas Adolf és Klein Géza pót-esküdti minőségben. A háttérben s karzatokon érdeklődő közönség nagy seregben!

A tárgyalás Homoki Antal kikérdezésével, az inkriminált cikk felolvasásával lett bevezetve, kiemeltetvén a cikknek a következő részlete, mint vallás elleni kihágást tartalmazó, a mely miatt a sajtóper megindította: „műveltnek nevezhető-e az a publikum, melynek tagjai a közelmúltban a gyulafehérvári pápista püspök vezetése alatt jámbor juh módjára kísérgetett egy Máriát ábrázoló mázsolást, mely bizonyára el is hitte az ehhez fűzött hazugságokat? Ott van a baj, hogy még a társadalom felsőbb és legfelsőbb rétegei is elhiszik a vatikáni Behemóth hazugságait és megeszik a szénát, ha arról azt állítják, hogy a római pápa vízzel megszentelte.” Tanúk gyanánt ki-

hallgattattak: Dr. Tüdös István és Steinfeld Jenő a védelem által bejelentett ama célból, hogy igazolva legyen, hogy a „Sárospataki Lapok” olvasó közönsége nem *izgatható*, nem más, mint *protestáns vallású* s így a közvádó álláspontja a *közbotránnyal okozásra* vonatkozólag nem indokolt, a mire a Bartha Mihály-féle „Nyílt levél” is igazolás volt, felolvastatván ez is, mint a mely arról tanuskodik, hogy a *belmissió* kérdését tárgyalja a Homoki Antal cikke s nem a r. kath. egyház ellen irányul.

A mikor mindezek megtörténtek, *Hlavathy József* főügyész-helyettes ezt az előterjesztést tette: „... az *inkriminált pontokban az állam által elismert r. kath. hitfelekezet tiszteleti tárgyait nyilvánosan meggyalázta s ez által közbotránnyal okozott Homoki Antal, a miért vád alá helyezését kérem!*...” Ez előterjesztés nyomán indult meg a vád- és védelem munkája, felhíván az elnök a főügyész-helytestet ily módon: *Ügyész úr! Tegye meg indítványát!*

E felhívásra *Hlavathy József* főügyész-helyettes a következő beszédet tartotta:

Tisztelt esküdtek! Dr. Tüdös István szerkesztése alatt a „Sárospataki Lapok” 1900. év február 5-én megjelent 6. számában „Sok jó tanács” cím alatt s „Latorczaparti” név aláírással ellátott cikk jelent meg, a melynek bevezető részében a szerző sérelmet talál abban, hogy az egyh. politikai törvényeknek életbeléptetése a protestáns egyházaktól számos hívőt átvitt a római kath. egyházba; azután pedig az inkriminált kitételeket használta!

A cikknek inkriminált része a r. kath. hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyait meggyalázza; meggyalázza azért, mert hiszen a római kath. egyház tana szerint a szűz Mária kultusza az egyházi dogmáknak főreszt képezi és a körmenetek alkalmával közszemlére kitett szűz Mária-kép szintén. A szűz Mária kultuszt hazugságnak bélyegezte, a Mariát ábrázoló képet mázolásnak. Meggyalázta a róm. kath. hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyait azzal is, midőn a hívekről azt mondja: elhiszik a vatikáni Behemót hazugságait. Ez valóban becsmérlés, gyalázás; végül meggyalázta a kath. vallás tiszteletének tárgyait akkor is, midőn a róm. kath. egyház fejét, a római pápának személyét és ezzel a pápaság intézményét ezzel a czímmel illeti Behemóth, a ki hazudik és megeteti híveivel a vízzel meglocsolt szénát. A mennyiben ez a cikk sajtó útján, nyilvánosan gyalázza meg a róm. kath. hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyait, annak a hitfelekezetnek, a melyet az állam elismert, minthogy ezt a meggyalázást sajtó útján követte el, minthogy a róm. kath. híveknek a lelki világába durván belenyúlt, s a felekezeti békét feldúlta, én a magam részéről a vallás elleni kihágást bebizonyítva látom.

Vádolt azzal védekezik, hogy a római kath. vallásnak tételeit kigúnyolni nem akarta, ő az általa idézett cikkben csupán egyéni nézeteinek adott kifejezést s az volt a czélja, hogy a reformátusok figyelmét felhívja, hogy vigyázzanak. Azt, hogy szűz Mária és a szentelt víz tiszteleti tárgyak, vádolt nem ismeri el. Hát tisztelt esküdtek! a vádolt hivatali minőségéből azt kell következtetnem, hogy ő, mint egy vallásfelekezetnek papja kell, hogy ismerje, kell, hogy tudja azt, hogy az általa megtámadott vallásnak mik képezik a dogmáit, mik képezik vallásos tiszteletének a tárgyait. En el nem képzelhetem, hogy ő, mint lelkész, ne foglalkozzék, tisztelt esküdtek! uraim, életében és vallásos-elmékedéseiben más vallásoknak belső világával is, mert az egyenesen a lelkésznek a feladata, és igen természetes; hogy más vallásoknak dogmáit, vallásos tiszteletének tárgyait ismerje; az ezzel ellentétes felvétel tisztelt esküdtek! uraim! nélkülöz minden természetes alapot. Hiszen ha valaminek a tudatával nem birunk, hogyan vagyunk képesek harcolni. Elvet sikerrel tamadni, csak akkor lehet, ha az ember úgy ellenfelének, mint saját magának, a fegyverét is jól ismeri. Csakis ez lehet a vádoltnak a kiindulása. Mert azt, hogy ő mint lelkész, az általa meggyalázott vallásfelekezetnek a dogmáit, szertartásait ne ismerje, és azt, hogy a római kath. hitfelekezetnek tiszteleti tárgyai: a szűz Mária, a szentelt víz, a kereszténység feje ne tudná és hogy ezek, vallásos tisztelet tárgyait ne ismerné: én ezt, tisztelt esküdtek! uraim, a vádoltnak foglalkozásából kifolyólag elfogadhatónak nem tartom. Csak tudatos és teljes ismeretével a helyzetnek, mindenesetre szenvedélytől és indulattól elragadtatva, lehetett olyan kifejezéseket használni, mint a minőket a vádolt használt és a mennyiben, ezt a meggyalázást sajtó útján, tehát a nyilvánosságnak lehatalmasabb módja és eszköze útján követte el; én a sajtó útján a vallás ellen elkövetett kihágást megállapítva látom. Hiszen a sajtó az az organum, a mely ellen nincs fegyver, mert az a legelzártabb és legtitkosabb ajtó mögé is, bejut s elég egyszer napvilágot látni, hogy az a mag a bogáncsát megteremje, mint a hogy megtermette ez a cikk is, megbotránkoztatva minden, vallását igazán szerető és vallásához igazán ragaszkodó katolikus hívőt! Én a vallás elleni kihágást megállapít-

va látom és kérem tisztelt esküdtek! uraim a vádoltat bűnösnek mondaní ki.

Az ügyész után dr. Kiss Sándor védő emelt szót, szólván eképen.

Én a cselekményt bűnnek, vallásügyi kihágásnak nem tekintem, mert az ellenkezőről győződtem meg. Mielőtt a magam nézetét kifejezném, reá kell mutatnom az igen tisztelt ügyész úrnak végzetes tévedésére s kimutatnom azt, hogy tévedésen alapul az ő egész vádja s így az abból vont következtetés is téves.

Az igen tisztelt közvádó úr nem figyelte meg azt a részét a cikknek, a hol a pápáról van szó, mert különben észrevehette volna, hogy ott a pápáról nem az van mondva, hogy ő megeteti a szénát, hanem az, hogy a nép megeszi a szénát. Azután pedig: nem a Mária képről beszél a cikkíró, hanem ismét a népről; azt mondja, elhiszi a nép a képhez fűzött hazugságokat, a mit védenczem egész jogosan mondhatott, mert a vallásnak semmi köze az ilyenekhez. A pápáról mondott véleménye sem úgy értendő, mint azt az igen tisztelt közvádó úr mondja. Ő t. i. védenczem itten is a népre gondolt; véleménye azon alapult, hogy a nép hiszi a pápa mindenhatóságát. Felvilágosodott katolikusokról ezt nem állíthatjuk.

Tekintetes esküdtszék! Védeczem vádolva van azzal, hogy Mariát, a pápát és a szentelt vizet, mint a kath. vallás tiszteleti tárgyait meggyalázta. A mi Mariát illeti, ezt azért nem akarta, de hiszen nem is akarhatta, mert Mária tiszteletben részesül a protestánsoknál is, hanem akarta megírni azt az eljárást, a mely megbotránkoztatónan profanizálja ezen kegyeletes tiszteleti tárgyat. Ez a pont tehát elesik. A népre értette ő, hogy elhisz olyan legendákat a melyeket maga a katolikus vallás sem hisz el. És ez tény, ez igaz. Csak annyi a lényeg, hogy vitára szolgáltatott okot a két egyház között.

A mi pedig a pápát és a szentelt vizet illeti, tekintetes esküdtszék, nem igaz, hogy ezeket gúnyolta volna; védeczem tagadásba vette a pápa csalatkozhatatlanságát, tagadásba a szentelt viznek tulajdonított erőt, de nem gyalázta meg, hanem csak azt mondta, hogy a nép elhiszi azokat. Azzal csak nem követett el sem meggyalázó dolgot, sem gúnytárgyává nem tette a kath. vallást, hanem evvel is okot adott a vitára. Hogy czélja lett volna megsérteni a pápát, a szentelt vizet és ezeknek tulajdonságait, arról a cikkben szó sincs. A közvádó úr azt látta, hogy meg van gyalázva a pápa, holott a legalsóbb, a köznép volt jellemezve, a mely oly tulajdonságokat köt a pápához, a szentelt vízhez s más tiszteleti tárgyakhoz, a melyeket a kath. vallás sem hisz.

A mi különben a cikket illeti, meggyőződhetett mindenki, hogy védeczem ezt abból a célból írta, hogy felbuzdítsa a protestáns egyházat, felbuzdítsa lelkész-társait, hogy a kitéréseket és eligéréseket akadályozzák meg. Hogy nem lehetett célja a sértés, a botrány okozás, mutatja az, hogy a „Válasz” írója még azt sem tudja, hogy a legfőbbek alatt a kath. egyházfők, vagy a prot. egyházfők értendőek-e. Itt tehát meggyalázásról, közbotránnyokról szó sem lehet. De különben úgy Dr. Tüdös István, mint Steinfeld Jenő urak vallomásából határozottan megállapítható az a körülmény, hogy a lap, a „Sárospataki Lapok,” mely az inkriminált cikket közölte, kizárólag prot. egyházi és iskolai lap, annak a megrendelői kizárólag protestánsok s így ez a lap csak protestánsok kezébe kerülhetett.

Az 1879. évi s a valláselleni kihágásról szóló törvény egyik elengedhetetlen kelléknek tekinti a közbotránnyal okozást. Védeczem pedig nem okozott közbotránnyal, mert a közbotránnyal mindenesetre nyilvánulnia kell valahogy; már pedig itten semmi jelenség sem merült fel, a mely a közbotránnyal, vagy csak botrányal is árulna el. Ha egy erkölcselen irat forog közkezen, akkor csakugyan lesz közbotránkozás. De kérem, a törvény épen arra való, hogy különbséget tegyen irodalmi vita és közönséges botrány közt. Szaklapban való megjelenése ezen cikknek egészen más beszámítás alá esik, mint az, a mely mindenki által hozzáférhető. És itten megtörik az igen tisztelt közvádó úr érvelése, mert olyan jelenséget, a mely közbotránkozást okozott volna nem mutatott fel sem a tárgyalás, sem a vizsgálat.

Tekintetes esküdtszék! Gyászos idők szomorú emléke már ma az, hogy volt idő, mikor a vallási eszméket karddal erőszakolták az emberekre, a midőn az egyházi és világi társadalom semmiféle válaszfalat sem tudott vonni az egyházi és világi dolgok között; de egyúttal ezen időnketanúsága az, hogy az eszméket erőszakolni nem lehet, de nem is szükséges. Hiszen ma a világiak a legigazibb krisztusi szeretetben ölelkeznek össze akkor is, a midőn a vallásfelekezet szerint elkülönített társadalom a leghevesebb tusát folytatja. De ez nem tartozik reánk; hadd vívják ők a tusát.

Vívják is! Hozhatnék fel halomszámra példákat a római kath. politikai lapokból, a melyek a protestánsok ellen oly kifejezéseket használnak, hogy igazán bosszantók. Nincs, nem lehet szerencsétlenebb gondolat, mint az egyházi társadalomnak elvi harcat belevinni a politikai társadalomba, hogy ez által a higgadt elme küzdelméből a vér, a szenvedély tusája legyen. Nem kellene társadalmunknak, csak az, hogy testébe még a vallási visszavonás gyilkát is belevegyük; pedig az idő nagyon is alkalmas arra, hogy ezt a visszavonást megtegyük, mert hiszen kérem köztudomású dolog, hogy egyik egyház a másiknak adós nem lehet; ütnék mi is, ütnék bennüket is. A világi hatalom ezt a harcot nem veszi észre. Mindennapi lenne, ha ezt meg-

engednének (t. i. a vallási visszavonást), hogy kath. protestánt, prot. kathólikust hurcolna ide és felkeltenék egymásban a Krisztus igaz tanának a megcsúfoltatását. A leghevesebb egyházi harc dacára is békésen éljünk meg egymással. En meg vagyok győződve, hogy az igen tisztelt esküdt urak útját állják annak, hogy ez a szomorú állapot megszűnjék; útját állják a bűn elterjedésének; útját állják annak, hogy védecemre kimondják azt, hogy nem bűnös. Ezzel a hittel teszem le védecem sorsát az önök kezébe!

E beszéd után a közbíró a következőleg szólott:

Tisztelt esküdt uraim! A midőn még egyszer felszólalok, ezt abban a meggyőződésben teszem, hogy itt a közbotrány okozás nyilvánosan, a sajtó útján tetetett. A mint az elébb, úgy ismét csak azt mondom, hogy a midőn a sajtó szárnyaira van bocsátva valamely cikk, az ellen semmiféle fegyverrel nem védekezhünk. A mi egyszer a sajtót elhagyja, mint időszaki cikk, lehetetlen, hogy az nagyobb rétegeken keresztül ne menjen. Így van ez az inkriminált cikkel is, a mi a Steinfeld Jenő vallomása szerint 4 száz példányban látott napvilágot.

Ez a négyszáz lappeldány elterjedt az ország minden részében, vagy igen nagy részében. Szó sincs róla, hogy eljutott a sárospataki olvasókörbe is és mert ez a tény megállapítva van, semmisen áll útjában annak, hogy ennek a lapnak a tartalma köztudomásúvá ne váljék. Hogy ez az inkriminált cikk csupán egyházi lapban jelent meg, ez még nem zárja ki azt, hogy az inkriminált cikk tartalma közbotrányt ne okozhatna; hiszen az egyetlen válasznak a tartalmából is meggyőződhetek tisztelt esküdt uraim arról, hogy a válasz írója megrostálja az inkriminált cikk tartalmát, szellemét és azzal nem ért egyet. Már maga ez az egy tény elég bizonyíték az inkriminált cikkre és elítélése annak a hangnak, a melyen a cikk tartva van. Összehasonlíthatók tisztelt esküdt uraim ennek a 2 cikknek a tartalmát, irályát, szellemét, gondolkodás módját és én hiszem, hogy mindnyájoknak a szívében gyökeret vert az a meggyőződés, hogy a mennyire gyűlölettel és indúlattal van írva az inkriminált cikk, annyira szelíden van tartva a másik cikk. Én ebből tisztelt esküdt uraim, hogy egy hasonló vallású lelkes lelkész-társának ily modorban válaszol és elítéli az inkriminált cikk tartalmát, modorát, én ebből elítélését látom ennek a cikknek és egészen természetesen tartom azt, hogy a válasz írója, maga is református lelkész lévén, megbotránkozott az inkriminált cikk hangján. De tovább megyek tisztelt esküdt uraim! nem azért, mert történetesen a vádat képviselhetem, de azért hivatkozom arra, a miket már napokkal ez előtt halhattak, sőt talán megbeszélői is lehettek annak, mily nagy érdeklődés nyilvánult a mai tárgyalással szemben.

Ez a cikk megjárta az országnak egy igen nagy részét, meg a hatóságokat és ezek indítatva érezték magukat arra, hogy ellenőrzési joguknál fogva ne engedjenek tért foglalni ilyen irányú és megtorolni igyekezzenek minden olyan törekvést, a melyek jogtalanul az állam által elismert vallásfelekezetek tisztelt tárgyait meggyalázzák. És az ellenőrző hatóságokat ösztönözte erre az eljárásra az a kötelesség, a mely feladatát képezi ezeknek az ellenőrző hatóságoknak, hogy ha valaki az állam által elismert vallásfelekezetek tisztelt tárgyait nyilvánosan meggyalázza, azt az a felsőbb hatóság ne törje el, és igyekezzék az igazságot keresni és elégtételt szerezni annak a megsértett vallásnak vallási különbség nélkül. És mert ezt a kötelességet az ellenőrző hatóság kell, hogy mindenkiel szemben is teljesítse, az a kötelessége és feladata volt, hogy a jelen gyalázkodó cikkel szemben a megtorlás útjára lépjen. Ugyan tisztelt esküdt uraim! hát egy ilyen cikket csupán csak irodalmi vitává lehet tenni? Igen is lehet, megadom reá a feleletet a magam részéről, ha a vita a legszigorúbb tárgylagosság körén belül marad; vallási ellentétek, szertartások és dogmák felett lehet tárgylagosan vitázni, de így; nem!

Tisztelt esküdt uraim! A midőn a vitakozás olyan tere lépett, mint a minőn az inkriminált cikk mozog, a midőn a vitakozás a tárgylagosság fegyverét kiejtve kezéből, valamely vallásfelekezetnek, jelen esetben a római kathólikus hitfelekezetnek a tisztelt tárgyait oly gúnyolód, oly becsmerlő és oly fitmáló hangon veszi, mint azt a vádlott tette, akkor tisztelt esküdt uraim, megszűnik a tárgylagos vitakozás, itt már arra az utra kell lépni, a hol a megtorlás fegyvere kell, hogy kepezze a vádlottal szemben az eljárást.

Hiszen tisztelt esküdt uraim! bizonyosan tudják azt, hogy a Szűz Mária a magyar nemzetnek vigasztalója. Szűz Mária, Isten anyja, Magyarország védője, ez volt a zászlóknak a felirata. Hát a midőn a Szűz Máriának a kultuszába oly durva kezekkel nyúlunk be, mint a hogy ezt a vádlott tette, midőn a Szűz Máriát ábrázoló képet elnevezi mázolásnak, midőn ezzel avatatlanul belenyúlt a római kathólikus hiveknek a vallásos érzületébe és azt a vallásos hitet, azt az áhitatot és reménységben, hitben nyilvánuló magasztalást megtámadja, vajjon nem lép-e önök elé tisztelt esküdt uraim az a kérdés, hogy egy oly ember, a ki valakinek a vallásos hitébe avatatlan kezekkel belenyúlt és azt megtámadja, nem lép-e fel önök előtt az a kérdés, hogy az ilyen embernek avatatlan támadásáa megtorlandó? A római kath. hitfelekezet kit tisztel Máriában? Tisztelet a Krisztus édes anyját. Ez e meggyőződése a római kath. egyháznak. Vádlott azt mondja, hogy ez a hit hazugság. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy

a vallásos tiszteletnek a tárgya a legdurvábban van megsértve. Nem azt a népet kell itten nézni tisztelt esküdt uraim, a melyre a védelem hivatkozik, hanem nézni kell arra, hogy micsoda érzést szül minden jó érzésű emberben az, hogy ha az ő vallásos tiszteletének tárgyait valaki durván megtámadja.

A vallásos háború tisztelt esküdt uraim! a legrettenesebb csapás, a mi egy nemzetet sújthat. A magyar nemzet számos szomorú tanúságot nyújt arra, mennyit szenvedett ez a nemzet a multakban, mennyit szenvedett a tatárjárás alatt, a mikor csaknem az egész ország elpusztult, mennyit szenvedett Mohács óta 150 esztendőig a török hódoltság alatt, a midőn Magyarország a földrajzról csaknem eltűnt. Bocsátott az Isten erre a házara irtóztató csapásokat, melyek a népnek vagyoni existenciáját alapjában megtámadták és a nemzetet csaknem a koldusbotra juttatták; de azért tisztelt esküdt uraim, oly csapást, oly rettenetes pusztulást, mint a minőt egy vallásháború okozhat egy nemzetnek, nem okozott sem a tatárjárás, sem a mohácsi vész, sem a török hódoltság.

Ismét csak a történethez folyamodom tisztelt esküdt uraim! Megtörtént a görögökkel, midőn Byzanczot vagy Konstantinápolyt Konstantin császár idejében ostromolták és ki volt zárva a lehetősége is annak, hogy a görögök segítséget nyerjenek, a helyett, hogy a várfalakon küzdőkkel a császáriaknak segítségére lettek volna, a város utcáin ölték egymást a homousia és a homousia hivei. Tisztelt esküdt uraim, míg a vallásharc dühöngött az utcákon, az alatt romba dőlt a fal, a görögök elfoglalták a várost és kardra hányták a védőket.

Tisztelt esküdt uraim! Én előttem a felekezeti béke oly szent, hogy én mindent, a mi ennek a békének megrontására vezethetne, teljes szívemből perhorreskállok; a magam részéről üldözendőnek tartok minden néven nevezendő irányt, a mely oly nyilvánulást nyerhetne, mint a minő nyilvánulást nyert a vádlott cikkében. Tovább megyek! A vádlott jónak látja a keresztény egyház fejét, a pápát, elnevezni Behemóthnak, a ki hazudik és a ki az ő hiveivel a vízzel meglocsolt szénát is megéti. Nem szükséges tisztelt esküdt uraim! önök előtt azt fejtegetnem, tudják azt nagyon jól, hogy a római pápa a római kath. hit-elv szerint Krisztus helytartója, Krisztus pedig az emberiség megváltója.

Hát tisztelt esküdt uraim! vádlott azt állítja, hogy a római kathólikus egyház feje a pápa, a Krisztus helytartója: Behemóth, a ki hazudik; ez az én felfogásom szerint annyira magánviseli a gúnynak, a becsmerlésnek minden bélyegét, hogy talán nem is kellene arra több szót használni, de igen is tisztelt esküdt uraim kénytelen vagyok ennél a pontnál időzni azért, hogy meggyőzzem önöket arról, hogy ki az a Behemóth és mi?

Vádlott azt mondja, hogy ő a római pápát sérteni nem akarta és ezt annál kevésbé is tette, mert hiszen Behemóth az egyiptomiaknak a víz-istene volt! Ez azonban nem így van, mert Behemóth nem volt más, mint egy vízi ökör, a melyről Jóh könyvének 15. és 30. részében van szó. Tisztelt esküdt uraim! Ha már most méltóztattak figyelemmel kísérni, hogy a vádlottat mi vezethette a róm. pápának ilyen elnevezésére; vajjon ez az elnevezés gyalázkodás-e, botrány okozó-e vagy sem? azt én tisztelt esküdt uraim az önök legjobb meggyőződésére bízom.

Tisztelt esküdt uraim! Valóban szánalomra méltónak és szégyenynek nevezhetők a római kath. egyház, hogy ha az ő legfőbb feje, a római pápa, csakugyan azt tenné, a mit Behemóth. Hiszen kérem akkor a római kath. vallás tiszteletének minden tárgya nem volna egyéb, mint egy haszontalan, hitvány, minden vallásos meggyőződést nélkülöző hitcikk; hiszen akkor a római kath. hit, a mely annyi századokon át annyi sok vesztélyen ment keresztül, az a hit nem volna egyéb, mint egy mese, mint egy álom, mint egy hazugságon alapuló épület, a melynek a megsemmisülésére elég egy lehellet!

Tisztelt esküdt uraim! Hogy a szentelt víz a római kath. egyház tana szerint mily fogalom alá esik, azt nem szükséges huzamosabban fejtegetnem. A szentelt vizet csak vallásos szertartások alkalmával és csak egyházi célokra használják a végből, hogy a hívőknek a hitét megerősítsék. Már most, kérem, azt mondani, hogy a római kath. hívők megesszik a szénát, ha arról azt állítják, hogy azt a római pápa vízzel megszentelte; tisztelt esküdt uraim, ha ez nem meggyalázás és nem botrányos meggyalázása a római kathólikus hitfelekezet vallásos tiszteleti tárgyainak, akkor én nem tudom elképzelni, hogy mi a tisztelet és mi a meggyalázás. Ha vádlottnak fáj az, hogy ő szerinte az egyház politikai törvények megalakulása után számos át és kitérés történt a római kath. egyházba, e feletti fájdalmanak keservének adhatott volna másként is kifejezést, de e feletti fájdalmanban és keservében megtámadni, durva kézzel egy más vallás felekezet tisztelet tárgyait, megtámadni a hitet: ez igen tisztelt esküdt uraim botrány, a mely minden embernek a lelkében a megbotránkozás érzetét és felháborodást kell, hogy szülje. Végső szavaim ezek: Kérem a vádlottat bűnösnek mondani ki.

A védelem részéről az utolsó szó ez volt.

Szomorú, de való, hogy az igen tisztelt közbíró úr a szónoklat remekéhez fordult, hogy a tekintetes esküdtzsek meggyőződésére hasson. Én azt mondom, hogy azokban, a miket elmondott, nincs

igaza. Három főpontban foglalható össze mindaz, a miket fehozott a közvádoló úr, és pedig a megbotránkozás, és botrány okozás, hogy meggyalázást követett el s végül, hogy az állam hatalomnak kötelessége a megtorlást gyakorolni ép a felett, a mit védenem elkövetett.

A mi a közbotrány okozást illeti, én azt mondom, hogy azt az igen tisztelt közvádoló úr éppen nem bizonyította be. Ismét csak azt mondom, hogy mert nyomtatványban jelent meg ez a cikk, nem okozhatott közbotrányt. Én ismét azt mondom és ezt ajánlom a tek. esküdtszék figyelmébe, hogy a törvény azt mondja, hogy nem elég közbotrány okozhatóság, hanem okozás kell. Hogy a vádló úr tévedett, arra rámutattam. Addig, a míg ez csak vita volt, addig nem volt alkalma, nem volt módja, hogy mint közmegebotránkozás tárgya ide kerüljön. Hogy ide került, ezért nem védenem felelős, hiszen ő legfeljebb egyházi vitára gondolhatott, őt azzal vádolni, hogy közbotrányt okozott, már bocsánatot kérek, ez ellen egész meggyőződésből tiltakozom. És én nem egyes példákra, hanem hivatkozom a reformáció egész történelmére, hogy addig, míg a küzdelem a papíron maradt, addig vérontás nem volt; hanem midőn a vallási eszméknek az irányításába beleavatkozott az állam-hatalom is, akkor aztán lett vérontás. Itten tisztán elvi vitáról lehet szó és nem tartom azt szükségesnek, hogy ezt a vitát átvigyük a politikai életbe is.

Tekintetes esküdtszék! A mi a meggyalázást illeti, az ismét csak pusztá tévedés. Mert ismét csak hangsúlyoznom kell azt, hogy nálunk protestánsoknál is tisztelet tárgya Mária; tudjuk, hogy Krisztusnak az anyja volt, de védenem nem is azt mondta, hogy az a kép, az a Mária, mázolás, hanem azt, hogy a nép, a népnek a legelső rétege ezen képhez babonás legendákat fűz és ez nagy különbség tekintetes esküdt szék, mert ezzel csak az van mondva, hogy a nép ellentétben saját vallásával is, olyan tulajdonságokat is fűz ezen képhez, a minők a vallásos hittel ellenkeznek.

En azt hiszem, hogy az én felfogásom egészen helyes, a midőn azt mondom, hogy a római kath. hívek sem azt a képet tisztelik, hanem Máriát; a kép jelképezi Máriát, de ahoz a képhez a katolikus ember babonás legendákat fűz. A midőn tehát az ilyen Mária képhez fűzött legendáknak a megtagadása foglaltatik a cikkekben, ez által meggyalázást nem követett el védenem.

A mi a pápát és a szentelt vizet illeti, ismét csak azt mondom, hogy itten sem úgy van felállítva a tétel, a mint az látszik. Nagy különbség az, ha én azt mondom, hogy az alsóbb nép rétege megeszi a szénát, ha azt a római pápa vízzel meglocsolta, mint ha azt mondom, hogy a római pápa megeteti a szénát, miután előbb vízzel meglocsolja. Ez nagy különbség. Én tisztán a népre hivatkozom s annak balhiedelmét ostromozom. Védenem sem tett mást. Ez annyira világos a cikk inkriminált részéből, hogy az szoros összefüggésben van a nép alsóbb rétegével; a kettőt elválasztani nem lehet.

Tekintetes esküdtszék! Én azt hiszem, hogy a cikkből és az arra adott válaszból nem lehet meggyőződni arról, a miről az igen tisztelt közvádoló úr, hanem kénytelen vagyok azt állítani, hogy az igen tisztelt közvádoló úr nem kísérté figyelemmel a választ, mert a válasz nem emlékezik meg az inkriminált részből oly irányban, a mely a megbotránkozásnak még csak a legkisebb jelét is viselné magán. Az egész inkriminált cikk szól a protestáns egyházi belmisszióról, valamint a válasznak is ez a sarkpontja, lényege, de más irányban. Hogy mennyire nem jelzi ez a válasz-cikk az inkriminált cikket megbotránkoztatónak s nem lát benne megbotránkoztatot, becsmárlott mutatja az, hogy a válasz cikk írója még azt sem látszik tudni, hogy itten a legmagasabban álló személyiségek nem protestáns személyiségek volnának, mert világosan azt mondja, hogy vagy államhatalom, vagy pedig protestáns. Lehet itten megbotránkoztatásról szó, midőn a válasz cikk írója azt sem tudja, hogy az inkriminált cikk írója római katolikus egyházfőket értett-e vagy nem? Ha nem tudom, hogy engem ütnek, akkor nem fogok megbotránkozni.

De más jelenség sem merült fel, a mely a közmegebotránkozásra mutatna. Nem elég, hogy az ilyen alapra vádat építsünk, mert az ilyen alapon a vádlottat el lehet ítélni. A törvény a közmegebotránkozásra vonatkozólag igen világosan rendelkezik. És én, a midőn rövid felszólalásomat befejezném, ismét csak annak az elvnek az alapján, abból az elvből indulva ki, a mit az igen tisztelt közvádoló úr védenem ellen hozott fel: mondom ki véleményemet. Én meggyőződve arról, hogy mint a múltban, úgy a jelenben addig baj nincs, a míg higgadtan harcolunk. Ne adjunk okot arra, hogy ilyen eseteken okulva, folyton támadjanak vallásügyi kihágások! Én remélem, hogy a tekintetes esküdtszék befogja látni azt, hogy éppen azon elvnel fogva, a melyet az igen tisztelt közvádoló úr védenem ellen hozott fel, azon elvnel fogva védenemre nem lehet kimondani azt, hogy bűnös; remélem, hogy ezen elvnel fogva védenemet a tekintetes esküdtszék felmenti a vallás elleni kihágás vádjá alól

E beszédek elhangzása után az elnök magának a „vádlott”-nak adott felszólalási jogot, a melyet Homoki Antal a következőleg használt fel: „Természetesnek

tarthatja a Tek. Törvényszék és esküdt bíróság, hogy nem a védelem, hanem inkább a vád érveit hallgattam, hiszen vádoltatván, kétség kívül arra kellett figyelemmel lennem, hogy miben összpontosul bűnöm, vétségem! S a vád-beszédből kivettem azt, hogy éppen 33-szor mondtam el a t. ügyész úr, hogy meggyaláztam a r. kath. egyházat, annak szentségeit! De hogy a meggyalázás miben áll: azt nem hallottam! Ha gyalázatról lehet szó: az legföllebb rajtam esett meg, hogy ide állítottam!... S hogy botrányt okoztam?... ezt sem hallottam bizonyítva! De az tény, hogy botrány az, hogy én itt állok!” (Az elnök itt félbe szakítja Homokit, mint a ki a vád képviselője ellen nyilatkozik!)... „Az elnök úr figyelmeztetésére nem akarván tovább okot szolgáltatni: csak annyit mondom, hogy ha van oka annak, hogy botrány van, az az ok nem bennem van, hanem a t. ügyész úrban!”

A vád és védelem elhangzása után az esküdtek visszavonulván: rövid, alig félórás tanácskozás után felmentő ítéletet hoztak!

A felmentő ítélet után a törvényszék is feloldozta Homoki Antalt a terheltség alól.

Az esküdt bíróság ítélete a Dr. Kiss Sándor amaz álláspontjának az elfogadása, hogy a vallásos vitatkozások nem valók a megtorlás ítélőszéke elé! Nem gúny és botrány a mi célunk: hanem az igazság szolgálata s ha az igazság erős még a szavakban is: azért megtorlásnak a törvényszék előtt nincsen helye!

Homoki Antalnak az igazságért a vádlottak padjára való ültetése legyen a mai felekezeti viszonyok félreismerhetlen bizonyosága. A királyi ügyésznek hivatalból a r. kath. egyház érdekében mondott beszéde legyen feljegyezve, mint jel a hatalmon lévők eljárásáról. — A Dr. Kiss Sándor ügyvédi hatásos és eredményes szereplése, mint a protestánsok érdekében teljesített önzetlen szolgálat: legyen e helyen is megköszönve.

Isten óvjon meg mindnyájukat a Latorcapartit ért kellemetlenségtől, a vádlottak padjára való ültetéstől!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A reformáció emlék-napját a hazai protestáns egyházak és felsőbb iskolák sorra megünnepelelték... Vajha az anyaszentegyházhoz való ragaszkodás s a hit-hűség virágai hajtának ki az ünnepélyekből! (o.)

— Latorczaparti munkatársunk sajtó-pere október 29-én folyt le a sátorlaj-újhelyi kir. törvényszék előtt az esküdt bíróság felmentő ítéletével A tárgyalásról „Közéletünkben”-ben adunk kimerítő tudósítást, a melynek anyagát Hubay Bertalan III-ad éves teológus ifjú gyorsírói följegyzései nyomán állítottuk össze.

— Október 31-ikét a sárospataki főiskola a következő rendben ünnepelte meg: a nagy emlék-nap délelőttjén 9 órakor istentisztelet tartatott az imateremben, a hol gyülekezeti éneklés volt Pásztor Sámuel főiskolai tanár orgonázása mellett, énekelvén az egybegyűlteket a 37-ik dicséretet, a melynek két versszaka elhangzása után Novák Lajos imádkozott nagy buzgósággal s erős hittel. Imádsága »Tárca« rovatunkban olvasható. A 37-ik dicséret »Oh mi édes vigasztalónk« kezdetű versszakának élénklésével véget ért az istentisztelet, a melyre — sajnos! — a városból vajmi kevesen jelentek meg. Délután a városi közönség kissé nagyobb érdeklődése mellett folyt le ugyancsak az »ima-teremben« az emlékünnepelel II-ik része a következő »mű-

sor» mellett: 1. az ifjúsági énekkar énekelt Luther énekét; 2. Dr. Illyefalvi V. Géza jogtanár mondott alkalmi beszédet; 3. Molnár István theológus szavalta Csik Dániel miskolci ev. ref. főgimn. vallásnár alkalmi költeményét; 4. az énekkar énekelt a gályarabok énekét; 5. Farkas Andor joghallgató Rudnyánszky Gyula »Isten« című költeményét szavalta; 6. Szabó László VIII. o. tanuló Szuhay Benedektől »A gályarab«-ot adta elő s befejezte az ünnepélyt az énekkar, elénekelvén Gusztáv Adolf hatyú-énekét. Nekünk úgy tetszett, mintha olvasható lett volna az arcokról: a protestánsoknak valóban ideje volt felekezeti öntudatokról ily módon is jelt adni! (k.)

— A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházi értekezlete Hódmező-Vásárhelyen nagyszabású ünnepések keretében folyt le. A »pozitív« eredmény azonban vajmi csekély, mert az egyház-építő muokasságnak olyan irányban való terelése, a mely útját állaná az ultrai. ontánizmus hódításának! — még csak szóba sem jött! . . . Pedig épen ott a tiszántúln van sok, nagyon sok ellenség, a mint erről mindenkinek tudomása lehet, a ki a »Debreceni Prot. Lap«-ot olvassa, a melyben a riadó hangja azonos a »Sárospataki Lapok«-éval, azzal a különbséggel, hogy a »Debr. Prot. Lap«-nak »nagyobb módja« van abban, hogy a komor valóságról kétségbejuttató rajzokat adjon! (L. K.)

— A »Debreceni Protestáns Lap« nem hagyta szó nélkül ama megjegyzésünket, a melyet abból az alkalomból tettünk, hogy a bódvai kerületi gyűlésről nem minden »sine ira et studio« írt tudósításában Fejes Istvánt is, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületet is és a »Sárospataki Lapok«-at is olyanokul tüntette fel, mint a kik gyönyörködnek egymásban, holott a nagy világ, vagy legalább a »Debreceni Prot. Lap« némely írói előtt immáron teljesen hitelt s értéket vesztek! . . . A mi megjegyzésünkre a »válaszadás« a nevezett lap 43. számában foglaltatik s lényege az, hogy mi brutálisan támadtuk mindazokat, a kik a »Debr. Prot. Lapban« annak idején a hirhadt miskolci felszólalás ellen síkra szállottak; hogy a »Debr. Prot. Lap« 41-dik számában megjelent vegyesközleményre semmi befolyásuk nem volt azoknak, a kik a miskolci felszólalás ellen síkra szállottak; hogy a miskolci felszólalás ellen cikkező a háladatosság kötelemére vonatkozólag »fenn kívánja tartani maga részére azt a szabadságot, hogy köteles hálatartozódását saját legjobb erkölcsi meggyőződése- és ízelese szerint róhassa le, minthogy e tekintetben súlyt helyez arra, hogy a sárospataki főiskolát a személyektől, az igazságszeretet a képmutatástól, a közérdeket egyéni- vagy családi érdektől s a háladatosságot az élelmes hízelkedéstől szigorúan megkülönböztesse s rokon s ellenszenvnek befolyásától függetlenül, distinguáltabb erkölcsi felfogást érvényesítsen a közügyek szolgálatában!! . . . Ez a válasz tartalma! . . . Ebből nyilvánlato az, hogy az igazság kimondása »brutális« számba megy a »Debr. Prot. Lap«-nál, — nyilvánvaló, hogy a miskolci felszólalás ellen a sárospataki főiskola iránt némi-nemű hálára köteleztettek szállottak síkra, azzal a duzzadó erkölcsi érzettel, magasfokú míveltséggel, minden alacsony érdeket páratlanul mellőzőleg, a melyről a válasz utolsó sorai olyan jellemző modorban beszélnek mindazok előtt, a kiknek van érzékük az iránt, hogy mit kelljen tartani arról, a ki olyan nagy hangon szól a maga szabadságáról, függetlenségéről, a melyhez fogható sehol másutt még csak nem is lehet, — nyilvánvaló az is, hogy a »Debr. Prot. Lap« szorgosztósága vállalta át a 41-ik számbeli közlemény alaki s tartalmi szerzőségét. E nyilvánvaló dolgok legyenek megörökítve. Mi nem szó-

lunk róluk többet, csupán annak a kötelességnek kívánunk elegettenni, a melynek teljesítésére felkérlettünk, t. i. hogy lapunk olvasóinak adjuk tudtára, hogy a »Debr. Prot. Lap« 41-ik számában adott közleményt »nem ifj. M. Gy. sárospataki gimn. tanár írta.« Pax!

— Ferenczy Gyula, a debreceni ev. ref. főiskola akadémiajának kiváló tanára, a mint a »Debr. Prot. Lap« írja, a kolozsvári m. kir. tudomány egyetemről október 20-án doktori címet kapott, még pedig »summa cum laude« az egyetemes- és hazai történelemből és a diplomatikából. A kartárs és testvér főiskola kitüntetésén kész szívvel örvendezünk s a kitüntetés értékét soha se érintse még az a szokásos megjegyzés sem: »csak kolozsvári a doktorátus.« (K.)

— Az »erdélyi püspök« cím kérdésében a »Religió« a következő érdekes felfogást adja a dunáninneni ev. ref. egyházkerület őszi gyűléséről szóló megemlékezése kapcsán: »Különös! hogy a míg a protestáns hitfelekezetek superintendensei a »püspök« címet fel nem vették, az »erdélyi püspök« cím békében volt, abban a protestáns atyafiak nem találtak sérelmet. Ha a sérelmek felfedezésének ezen az útna tovább haladnak, maholnap arra fogunk egy napon felviradni, hogy az atyafiakra sérelmes, hogy a mi püspökeink is »püspöki« címet mernek viselni. . . . Egyeliránt sokkal hamarabb célt érnek protestáns atyánkfiai, ha eddigi eljárásukból levonják a végső konzekvenciát és sérelmet forralnak már abból, hogy a katholicizmus még mer létezni! . . . Ugyebár, hogy érdekes ez a jezsuita okoskodás! . . . Minden visszaélés, minden tévedés, minden bűn, minden gonoszság: megtartandó tehát esetleg, ha az a r. kath. egyház érdeke! . . . A történelmi igazságot jezsuita járomba is bele iehet fogni, de az igazság azért igazság s bár a jezsuiták a maguk érdekében használják: a használatból leír s a protestantizmus mellett tanúskodik! A róm. katholicizmusnak, sem mint szervezetnek, sem mint vallásnak nincs s nem is lesz jogosultsága a protestantizmus mellett.

— Az állatok világa. Brehm hatalmas művéből, a melynek magyar kiadása most indult meg, az első és második füzet napvilágot látott. Ezekben a majmok rendkívül érdekes életét festi a szerző azzal a bámulatos közvetlenséggel és azzal a mestéri leírással, a mely a munkát az egész világon kedveltette. Ennek a két füzetnek a szövegét sok kitűnő rajz illusztrálja. Adva van még a füzethez egy fekete nyomatú műlap és egy színes nyomatú műmelléklet. Az állatok világa Légrády testvérek könyvkiadó hivatalában (Budapest, váci-körút 88.) jelenik meg s minden könyvkereskedésben megkapható. Egy füzet ára 80 fillér. Tájékoztatót a kiadóhivatal ingyen és bérmentve készségesen küld.

— Pályázati hirdetés lelkeszi állásra. Az erdélyi egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyéhez tartozó kis-petrii egyház lelkeszi állására, a melynek 1200 koronáig 399 kor, 71 fill, kongruája van: Deesi Gyula (Gyalu) nov. 17-én fogadja el a jelentkezéseket.

— Forduljunk mindig az első forráshoz. Ha valahol, úgy bizonyára helyén van az osztálysorsjegyek beszerzésénél. Habár ugyanis az osztálysorsjáték rendkívül nagy nyerési esélyeket nyújt és — mint ez be van bizonyítva — egyeseket jólétre, sőt nagy vagyonhoz is juttatott, a sorsjáték intézménye mindennek dacára föltétlenül megkívánja, hogy a sorsjegyek teljesen megbízható helyről szereztesse be. A sorsjegy vásárlónak megnyugvással kell bírnia arra nézve, hogy az eladó részéről történő hibákért — a mi különféle okból könnyen előfordul — az eladó nyeremény esetén

bármely összegű kárért képes legyen teljes szavatosságot vállalni; az ily tévedésekért t. i. első sorban az eladó felelős. Hogy tehát a vevő minden tekintetben megnyugvást találjon, ajánljuk, mint a legmegbízhatóbb beszerzési forrást, a „Nemzeti Pénzváltó Részvénytársaságot” (Budapesten Haas-palota), mely az ország legnagyobb osztálysorsjegy-elárúító helye. E társaság osztálysorsjegyeket eredeti árakon (utánvét mellett is) ad el, még pedig teljesen költségmentesen; sorsolási jegyzékeket ingyen küld szét; nyereményeket azonnal titoktartás mellett bármely összegben kifizet. E mellett a legnagyobb biztonságot, tehát minden irányban előnyöket nyújt, a mi egy oly előkelő intézetből, mint a „Nemzeti Részvénytársaság,“ várható is. (I—I).

— **Helyreigazítás.** Lapunk folyó évi 44-ik számában „A megszállékolandó lelkészi kongrua” című cikkben egy pár értelemzavaró mondatösszevonás fordult elő, melyet az alábbiakban igazítunk helyre. A 920-ik oldalon, az alulról fölfelé 7-ik és 8-ik sorban található mondat helyett ez olvasandó: „Hiszen 44-ben a kat. tiszta jövedelmet vettük fel, 98-ban pedig a bérjövédelmet 5 évi átlag alapján, s ez utóbbit közhatósági okmányokkal igazolva.” Továbbá a 922-ik oldalon a legfelső sorban „s a mellett” kifejezés után ezen szavak olvasandók: „A levonandó kiadások jóval lejjebb szorítják a kiegészítendő jövedelem végösszegét az 1894-iki felvétel végösszegénél. S ha már a nagyobb javadalmú kongruára nem jogosult lelkészek évjáradékai az 1894-iki felvétel alapján fizetik s nem” ezek után olvasandók a nevezett oldal felső sorában található: „a Levonható kiadások s a munka” stb. szavak, a mint következnek. *Sütő Kálmán.*

— **Lelkészválasztás.** A tiszta-tarjáni lelkészi állásra *Elek József*, bábonyi lelkész választatott meg.

— **Nyilvános köszönet és nyugtázás.** Az abodi ev. ref. leányegyháznak templomjavítás, iskolaépítésre adakoztak: Ondi ev. ref. lelkész *Oszváth Zoltán* a hívek között gyűjtött 53, Kérészi Barna lelkész a hívek adományát 51, Poroszló nagyközség 20, Ev. ref. egyház 4, Kerekes József 2, Kérészi Barna 2, T. nánai ev. ref. egyház 4, Átányi ev. ref. egyh. 4, Ilyés János lelkész 4, Geleji ev. ref. egyház 6, Igriczi ev. ref. egyh. tagjai 20-94, Rimamurány salgótarjáni részvénytársaság 50, Mező-Csáth község 4, M.-csáthi egyház 4, T. Tarjáni ref. egyház 4, Poroszlón életneműekből 7.40, (Poroszlón összesen adakoztak 46-80), Fodor Mihály nyug. lelkész 2, Kovács Károly (Eger). Farkas Vilmos, Szalóczy Pál lelkész, Dorogmai ev. ref. egyh., Borbély Sámuel, Ároktói ref. egyh., Bogoj Józsefné, Takács László, Karácsondy József, Lipovniczky Gyula, Mark Ferencz, A mező-csáthi csizmadiatársulat, Scorbent Antal, Surányi János, Erőss Bertalan, Igriczi ref. egyh., Fodor Bertalan lelkész 2—2 koronát; N. N., Paksy Győző, Konez Lajos, Bajcsér Miklós, B. Bamu, Lepsényi König Ferenc, Várady Elma, Nyári Ignác, D. Kis István, Csont József, Kun István, Dienes Imre, Nemes Balázs, Karsai Kálmán, Nagy Ferenc, Mohácsy Bálint, Madarász Samu, Szabó Károly lelkész, Kilszky András, N. N., Gyurkó Józsefné, Kaufman Samu, Tar Lászlóné, Fejér Endre, Kardos Zs., Szentimrey József, Rosenfeldné, Horváth György, Ádám István, Balogh István, Kovács János, Láznyik György, Kalas Barna, Balogh János, Gérecz Vilma, Tóth Lajos, Veres Bálint, Szabó Mihály, Szegő Jánosné, Prona Lajos, Barta József, Uj János, N. N., Makkai István, Vig János, Kürthi Gergely, Kürthi Mihály, Kovács Mihály, Konez Lajos, Dargai István, Vigh János, Szabó Sándor, Barta Márton, Pócsi Sámuel, Berecz János, Tóth Elek tanító, Kis József tanító, Szabó Bertalan lelkész (papi) 1—1 koronát; Sztankovics István, Igó János, Erőss László, Bene György 80—80 fillért, Dobos Balázs, özv. Gomba Istvánné, ifj. Boros Gábor 60—60 fillér; Jegy Lajos, Bartha József, Erős Károly, Szi-

lágyi János, Kovács Ignác 50—50 fillér; N. N., Tóth, Süveg József, N. N., N. N., G. Szabó Miklós, N. N., N. N., Kovács Ferenc N. N., Nagy Gedeon, Poják, Szabó György, Tóth István, Szegő István, N. N., Dózsa Gerzson, Veres Sámuel 40—40 fillér; Kozma Mihály, Pásti Ferenc 30—30 fillér; 13., N. N. 20—20 fillért. Eddigi gyűjtés 1075-89 korona. Remenyik Lajos, előkönyörgő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

Az Atheneum kiadásában most jelent meg:

Benedek Elek

A magyar nép multja és jelene

Ára két dísz-kötésben 32 Korona.

I. kötet: A szolgaságtól a szabadsáig.

II. kötet: A bölcsőtől a sírig.

Megrendelhető havi 2 Koronás részletfizetésre is

Trócsányi B. könyvkereskedésében
Sárospatakon.

„STANDARD GLOBUS“

védjegyünkkel ellátott

BORTÖMLŐK

a legjobb és a legtartósabb minőségűek. —

Minták kívánatra ingyen es bérmentve. Bor-

tömlő maradékok, borszivattyúk és borsajtók,

valamint pinceberendezési cikkek, legjutányo-

sabban kaphatók:

Persicaner és Társa cégénél

Budapest,

4—5

VI., Kemnitzer utca 7. (Terézkörút sarok 1/c.)

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—
Bánréve—Budapest-felé.

Réggel gyorsvonat . 7⁴² órakor.

Délután személyvonat 12³¹ „

„ gyorsvonat 4¹⁶ „

Estve gyorsvonat . 9³¹ „

S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-L-
borc—Máramaros-Sziget-felé.

Réggel személyvonat 6¹⁰ órakor.

Délután gyorsvonat 12⁴³ „

„ személyvonat 4²⁵ „

Estve gyorsvonat . 8⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—
Debrecen—Szerencs-felől.

Réggel vegyesvonat 6¹⁸ órakor.

Délután gyorsvonat 12⁴³ „

„ személyvonat 4²⁴ „

Estve gyorsvonat . 8⁰¹ „

Máramaros-Sziget—M.-Laborc—
Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.

Réggel gyorsvonat . 7⁴¹ órakor.

Délután személyvonat 12³⁰ „

„ gyorsvonat 4¹⁵ „

Estve vegyesvonat . 9³⁰ „

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
széktüldéssel egész évre 10
korona, félre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Samassa érsek és gróf Apponyi Albert áligazságai.” — *zl.* „Gondolatok a kongruáról.” — *Zs.* „A „megfeneklett jogi reform.” — *Csik Dániel.* „Imádság a reformáció emlék-ünnepén.” — *Nagy Béla.* „Az evangéliumi kegyesség-ről.” — *T.* „A német róm. kathólikusok 47-ik nagy gyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Samassa érsek és gróf Apponyi Albert áligazságai.

Kicsoda nem vett tudomást a napi-lapok dicsőítő aradozásai révén arról a beszédről, a mely október 25-én Egerben „József érsek” ajkairól hangzott el „papjai” nyugdíjintézeti közgyűlésén, aztán meg arról a „szónoklati remek”-ről, a melyet gróf Apponyi Albert tartott november 4-ikén a budapesti magyar királyi tudomány-egyetem „Szent-Imre-egylete” zászló-szentelési ünnepélyén? . . . A szél-rózsa minden irányába, a négy világ-tájék minden vidékére elvitte a „nagy esemény” híret a Bartha Miklós cikke, a mely a „Magyarország” hasábjain a tömjénezés, a „térdre borulás” jelei között áhítattal jelenti: ez az ember, József érsek a magyar nép jelenkori megváltója! . . . És a szél-rózsa minden irányában, a négy világ-tájék minden vidékén beszélnek a gróf Apponyi Albert beszédjéről, hiszen a „Pesti Napló” a Kölcsey „parainesis”-ét csaknem lejártnak, értéktelennek mondja, mióta a „Szent-Imre-egylet”-ben az Apponyi „parainesis”-e elhangzott s a mióta az „Alkotmány” minden kétséget kizárólag kimutatta, hogy Apponyi a hitet és politikát „szerencsésen” összeegyezteté ügy, hogy annak nyomán kizárólagos hit és politikai faktorként csak a néppárt szerepelhet Isten s világ előtt!

Olvasták sokan, nagyon sokan, csaknem minden újság-olvasó olvasta ezeket a beszédeket, sőt „megbeszélés” tárgyává is tették nem egy helyen, a mi kétségbevonhatlan jele annak, hogy az érdeklődés a magyar róm. kathólikus egyház eme két „érdekes” személyisége iránti csaknem általános, a mi meg egészen természetes, hiszen Samassa néha-néha mintegy erős bajvívó áll elő s társadalmi kérdésekben tiszteletre méltólag emeli fel szavát, — Apponyi pedig hogyne hívná fel a figyelmet, mikor kikiáltott „jezsuita-növendék,” a kibe vetik reménységüket mindazok, a kik a jezsuita nevelés sikereiről, lassan bár, de biztosan bekövetkező eredményeiről meg vannak győződve, megelégedkezvén arról, hogy az ilyen nevelésnek is lehetne s vannak is: gyümölcs és termés nélküli hajtásai!

Hogy protestáns körökben is szóba jött ez a két beszéd: jele annak, hogy itt is van érdeklődés e

két „érdekes” egyén iránt. Erről a protestáns érdeklődésről nem lesz felesleges néhány sorban beszámolni, hiszen az áligazságokat, a melyek a két beszédben főlős számmal vannak: meg kell ismernünk, hogy tévedésbe ne essünk, hogy félre ne vezettessünk a „Magyarország,” az „Alkotmány” és a „Pesti Napló” cikk-írói által.

A Samassa beszéde nem más, mint az „egyedül idvezítő egyház” magasztalása, annak az egyháznak a dicsőítése, a melyet „vértanúk vérével öntözött terület”-nek tart, holott pedig a vértanúk nem a róm. kathólikus egyházért, hanem a Krisztus lelkének s szellemének igazságaiért haltak meg! Mert az a vértanúság, a melyről azt mondja az egyházi atya: „semen christianorum”: még nem r. kathólikus egyházi vértanúság, hanem általános keresztény vértanúság! Erről az egyedül idvezítőnek tartott egyháztól, a melyet ilyen megragadó jellemvonással mutat be, hogy megtéveszse a lelkeket, a vértanúságot kizárólagos róm. kath. tulajdonnak foglalva le: ezeket állítja az érsek úr kapcsolatban a róm. kath. egyház kosmopolitásával és mégis u. n. nemzeti jellegével (a mi contradictio in adjecto!) s kapcsolatban az egyház és állam viszonyának tárgyalásával:

„. . . Az egyház nemzeteket átkaroló hatalom . . . Az egyház nem keresi a harcot. Ő a hatalommal szemben csak a béke olajágával kezében jelenik meg . . . Távol van tőlünk még látszata is olynemű határsértésnek, mely az állam jogi függetlenségét bármikép is érintené . . .”

Hát nem a tények egész sorozata, nem a római kathólikus egyház egész története tanúskodik-e ez ellen akkor, a midőn napról-napra állam-hatalmi jogokat követelnek a pápa részére, a midőn a múlt időkben nem is volt más cél, mint világi hatalom s uralom biztosítása?!

Szólt az érsek úr a magyar róm. kath. egyház ügyeiről is, követelvén ezeket: Szabadnak kell lennie (az egyháznak) a tanítás terén. „Szabadnak törvényhozói hatalma gyakorlásában. Szabadnak azon jogkörben is, mely őt a kultus, a közoktatás és jótékony célokra szánt intézetek és alapítványokra vonatkozó örökös és kezelésben a törvényszabta legfelsőbb királyi felügyelet mellett megilleti . . . Ámde az egyház, midőn szabadságot kér, nemcsak hogy tetszéssel és támogatással nem találkozik, de ellene irányul minden erőlködés, féltékeny-

ség és fenekedés, sőt egyesek részéről az önzésnek oly fanatizmusa, mely az egyházban társadalmi veszélyt lát, a mi annyit jelent, hogy az egyház s annak hit követői földönfutókká nyilváníthatnak s csak az hiányzik, a ki az ítéletet végrehajtsa."

Nem is kell hozzá mély látás, hogy e nyilatkozat valódi célja s éle felismertessék! A magyar róm. kath. egyháznak minden téren teljesen szabadkéz engedés követelése kiált felénk e sorokból, hogy az „uralkodó egyház s vallás” ismét életbe lépjen a maga rettenetes mivoltában, testeket s lelkeket ölő hatalmával! . . . Al-igazság az tisztelt érsek úr, a mit a magyar róm. kath. egyház szabadságában kifejezésre juttat! Önök szabadok, urak, hatalmon levők s panaszkodnak, hogy nincs szabadságuk?! . . . Igazán: lehetetlen nem kacagnunk felettük!

Azt is mondja Eger nagynevű s „érdekességű” érseke, hogy „Félnek tőle,” t. i. a róm. kath. egyháztól! „A polgári hatalom az egyházban, ha nem is ellenségét, de oly vetélytársát képzelvén, ki magát iránta nem alattvaló, hanem koordinált s egyenjogú, eredetére nézve pedig még régibb dátumu hatalomnak is hiszi s ki, ha féken nem tartatik, minden pillanatban képes leendő közép-kori igényeihez folyamodva, őt ezek árjával elsodorni; irányában szüntelen résen áll s nyugtalanító sejtelmektől gyötörtetve, mindennemű óvszerekkel körülveszi magát."

Es az érsek úr ezt a „félelmet” indokolatlannak, jogosulatlannak tartja, mert szerinte azok, a kik „ma az általános szellemi műveltségnek elért foka, a jelenlegi tudományos intézetek, a politikai intézmények, a társadalmi berendezések, a napi sajtó roppant kiterjedése mellett az egyház középkori állítólagos (??) . . . tehát tagadása a túlkapásnak! Ez a róm. kath. történelmi igazság!! Szerk.) túlkapásainak bekövetkező esetétől félnek: vagy saját agyrémeiktől rettegnek, vagy csak tettetik magokat, hogy színlelt rettegésükkel másokat fellázítsanak, vagy igen elfojtált keblű, vagy éppen abderitai együgyűségű emberek."

Hát hogy ez az indokolás az indokolatlanság mellett nem más, mint jézsuita-fogás, az nyilvánvaló! Hivatkozni arra, mint alapra, a mit a róm. kath. egyház nem ismer el, nem ismerhet el önmaga megtagadása nélkül, — hivatkozni a kor-műveltségre, a mely ellen az érsek úr egyháza elkeseredett harcot vív: bizony csak annak lehet, a ki a jézsuitizmusban járta! Szemfényvesztéssel akar az érsek úr megtéveszteni! Ha azonban naivságunkra számít, kissé csalódik, mert a protestantizmus elég hiszékeny ugyan, mert bízuk a lelkiismeretben mindaddig, míg a kételkedésre, bizalmatlankodásra nincs oka: de a róm. kath. egyház lelkiismerete már közismeretű, tudjuk, hogy kizárólagossága miatt lelkiismeretlen, mert a „coge intrare” elv maga a türelmetlenség és lelkiismeretlenség, s így nem is hiszünk, nem is bízunk, még ha Samassa József érsek úr kapacitál is bennünket! Nem vagyunk olyan rövidlátók, hogy a „modern középkort” észre ne vennők a gróf Zichy Nándorok, Jánosok stb. viselkedésében! . . . Látunk, hallunk mindent, bármint akarja is az érsek úr, hogy ne lássunk s ne halljunk! Vajjon nem vissza akarják-e állítani az érsek úr egyházának „beavatottjai” e hazában s széles e földön a pápai hatalmat világi erőben és vonatkozásban s ha visszaállítják: nem az lesz-e az első teendőjük, hogy az egyetemes róm. katolikus egyház mellett csak megtűrt, megengedett felekezetek legyenek még a papiroson is, a valóságban pedig csak igaz hitű legyenek?! Hát a **proselytáskodás** nem ilyen célú?!

Hogy minő szemfényvesztési műveletet végez az érsek úr, legjobban igazolja a saját nyilatkozata, a mely így hangzik: „Ki nem érti meg, hogy oly országban, hol minden hit, minden szertartás egyenlően meg van engedve, **fizetve** (??? Nono! Érsek úr! Ez illetlen a „szent ajkakra”!) védve az állam törvényei által, az egyháznak függetlenségét minél szigorúbban kell tiszteletben tartani?” . . . Ez úgy-e bizony azt jelenti, hogy a protestánsokkal szemben az érsek úr „egyháza” nem szabad, nem független, nem önjogú! . . . Hát cseréljünk! . . . Nem az elveket ajánlom fel, hanem a **helyzetet!** Elfogadja-e, elfogadják-e az érsek úr és társai az „eretnekek” magyarországi helyzetét, odahagyva az érseki stallumot, a püspöki széket, a fényt, a hatalmat stb. stb.?! Nem méltó az érsek úrhoz, hogy odaálljon a Molnár Jánosokhoz!

Es még csak egyet! Az érsek úr kifakad, szokatlanul kifakad ama magyar politikusok ellen, a kik a vallásszabadság hívei! Azt mondja nevezetesen: „Azon politikusok . . . kik az egyháznak hivatászerű tevékenységében megszibbasztó állami intézkedéseket a hatalomra nézve életkérdésnek, a társadalomra nézve lelkiismereti szabadságnak s valóságos haladásnak tartva azok további fenntartásának törvényességét a régi jogra s azon nyugvó gyakorlatra hivatkozással bebizonyítani igyekeznek, nézetem szerint tévednek. Mert a régi jog, a mely a király vallásos hitén és az uralkodó vallás egyházának concessióin alapul, már nem illetheti azon kormányokat, melyeknek elvök minden uralkodó vallás tagadása, közöny a hit dolgában és minden vallásnak törvény előtti egyenlősége. Ezt követelik a józan ész, a logika, az igazság érzete, szóval a jog összes eszméi."

Am olvassa el és mérlegelje bárki e nyilatkozat tartalmát, ha igazat akar mondani, föltétlenül így kell szólnia: ez nem más, mint a Zichyék elve, az ultramontánok követelése: kizárni a szabadelvűséget, a haladást az állam-kormányzásból, teljes mérvben érvényesíteni a „religio imperans”, az „ecclesia regnans” eszméjét, a melynek gyászos munkája vér-betűkkel van feljegyezve az emberiség történetének lapjaira! Az érsek úr egynek mutatja, egynek vallja magát a néppárttal! S mert ez így van: egész beszéde nem más, mint **ál-igazságok gyűjteménye!**

Hát vajjon más zsánerű-e Apponyi Albert, a kalsburgi jezsuita kollégium híres és még mindig „nagy jövőjű” növendéke? Érdekes kérdés ez a mai viszonyok között, a mikor az országos ú. n. szabadelvű-pártban tagadhatlanul egymással csaknem homlokegyenest ellenkező elvű s meggyőződésű egyének vannak, a minők például a Csáky Albinok, a Szilágyi Dezsők s a r. kath. papok: Hock János, Komlóssy Ferenc stb. stb. Érdekes kérdés, hogy a „fuzió” után gróf Apponyi Albert egy par excellence ultramontán célú s törekvésű ifjúsági egyletben, környezve a Molnár Jánosok, Zichy Nándorok által: milyen szellemben beszélt? Erdeklődéssel fordulhatunk felé még akkor is, ha, a mint e cikk címében, előre jelezzük, **ál-igazságokat hirdetett!** Lássuk, hogy valóban így van-e?

Apponyi Albertet az ultramontán sajtó úgy tünteti fel, mint a ki a „Szent Imre egylet”-be *vezekelni ment* s vezeklésének megfelelőleg adott kifejezést érzelmeinek s gondolatainak. De nemcsak ezt, hanem azt is mondja az „Alkotmány”, hogy azután a beszéd után, a mely a néppárt elveivel, eszméivel, céljaival teljesen azonosokat foglal magában, a gróf úrnak nincs más tennivalója, mint a néppárt zászlója alá állani, azt lobogtatni!

Es ez természetes is, hiszen maga az az egyetlen körülmény, hogy a gróf úr szíve az „örömtől kitágul”

annak láttára, hogy hazája „*ifjúságának tekintélyes része felekezeti pártot, együletet alkot*, nyilván bevallott türelmetlenségi célzattal: teljesen elegendő arra, hogy felvilágosítson Apponyi felfogása felől, tiszta világításba helyezze régi hagyományaiból folyó r. kath. kizárólagosságát, a melyet soha sem vetkezhet le! A ki örül az ifjúság felekezeti szervezkedésének, még pedig *ultramontan* szervezkedésének, az helyesli a néppárti heccek, az örül „*kitáguló*“ szívében a fölött, hogy az ultramontanizmus e haza szentelt földjén ismét veszedelmet akar támasztani!.. Mi ezt olvassuk ki a gróf úr „öröm-érzetéből!“

Ne gondolja azt senki, hogy mi gróf Apponyi Albertnek az egyéni vallásos hitét s meggyőződését vesszük kritika alá, — ezt nem tehetjük, mert ez benső, lelkismereti dolog, a szívek és vesék vizsgálójaként pedig nem szerepelhetünk: de azt igenis vizsgáljuk, hogy milyen annak a benső, egyéni vallásos meggyőződésnek a nyilatkozata?.. S ha látjuk, hogy a felekezeti elfogultság, az egyházi kizárólagosságnak a jeleit árulja el hite megnyilatkozásaiban: akkor a kritika fegyverét föltétlenül használjuk. Ezt teszszük most is, a midőn gróf Apponyinak vallásos meggyőződése ama nyilatkozatát ítéljük el, a mely *helyesséssel fogadja a felekezeti szervezkedést a tudomány csarnokaiban!* Hát hogy ez a felfogás nem tartalmaz *áligazságot*: azt nem hiszem el!

A hazafiságot a lelkükre kötő a gróf úr a „Szent Imre Egyület“ tagjainak, (nem lehetetlen, hogy azért, mert maga is tudatával van annak, hogy ez egyület elsőrendű tagjai, a „papnövédek“ a maguk kozmopolitikus neveltetésüknél fogva rászorúlnak olykor-olykor a hazafiságból egy kis leckét venni!) de azt a hazafiságot, a mely bizonyos tekintetben, csak a r. kath. vallással jár! Hangsúlyozni a r. katholicizmus nagy jelentőségét s rámutatni arra, hogy a r. *katholicizmus* az alapja a nemzetiességeknek, tehát a hazafiságnak is: ez nem más, mint ismét *néppárti* felfogás s így *áligazság!*

Hogy e tekintetben a gróf úr felfogását nem értjük félre, maga a beszéd szól mellettünk, a midőn annak egy része így hangzik: „... *nem tehetünk a haza jövőjének nagyobb szolgálatot, mintha megerősítjük minden támadás ellen azon keresztény alapokat, a melyeken multja 900 éven át nyugodott*“... Hogy *ezek az alapok* mik?... ezt nem kell magyarázni! A *kereszténység* szelleme nem a hivatalos jellegben van, a gróf úr pedig abban tudja s érti! S ez a hazafiságnak r. kath. hivatalos hazafisággá tétele! Hogy ez ne lenne *áligazság*?! nem hiszem!

S aztán gr. Apponyi Albert is úgy tartja, úgy gondolja, *sőt tudja*, hogy a magyar róm. kath. egyháznak *nincs birtokában az, a mit a többi egyház birtokol*. Ugyanis ezt mondja: „*A testvériség és egyenjogúság alapjára helyezkedve juttassuk érvényre egyházunk mindazon igazát, melynek eddig ezen két elvnek megfelelően még birtokában nem vagyunk*.“ Hogy mit birunk pld. mi protestánsok, a mit ők, a r. kathólikusok nem birnak e haza területén? azt el sem tudja az ember képzelni! Talán az *autonomia* az irigység tárgya?... De hát azt tudnia kell egy olyan nagy politikusnak, mint gróf Apponyi Albert, hogy a *protestáns autonomia* védelmi eszköz volt s az ma is egy részről az állammal, másrésztől a róm. kath. egyházzal szemben, *a mely ma nagyobb ellenségünk, mint volt 100 évvel ezelőtt!* S vajjon nem néppárti velleit-e ez Apponyi Albertnél? *Áligazság!* ezt mondom egész meggyőződéssel!

Sőt még harci riadót is fú a gróf úr a „*testvériség és egyenjogúság*“ alapján követelendő s megadandó igaz-

ságokért, a midőn így szól: „*Harcra csak akkor kelünk, — de akkor teljes elszántsággal! — ha ezen két elvnek lojális alkalmazását megtagadnák, vagy ezt a két elvet eltorzítva és hüpokrita hazugsággal istentagadásnak minősítve alkalmaznák*“... Az aztán megint eldöntendő kérdés, hogy e riadó kik ellen szól? Az állam ellen, vagy a többi egyházak ellen?... De hiszen az állam római kath. jellegű még mindig!! A többi egyházakat pedig hogyan kérdeznék meg a róm. kath. autonomia ügyében, mikor még a saját kongrua ügyükben sem szóltak hozzájuk, hanem határoztak fölülünk nélkülünk! Ez a harci riadó is *áligazságról* tesz bizonyosságot!

Betetőzte a gróf úr a maga áligazságait azzal a nyilatkozattal, a melyben zászló-avatási beszédjének záradékát adva, így szólott a „Szent Imre-Egyület“ tagjaihoz: „*Az a zászló, melyet ma... kibontottunk és melyre hitünk bátor, nyílt bevallása, annak tanításához való rendületlen ragaszkodásunk van felírva: ez a haza kibontásával nem sert senkit jogában, nem fenyeget senkit érzelmében. Ez nem bontja fel a viszonyt, hanem ez a nemzet életébe beviszi az erkölcsi erőket, melyek a belső romlás veszélyétől megóvják, belevisz ifjú törekvéseket, melyek az ő szabadságának, egységének, haladásának, leendő nagyságának és dicsőségének nélkülözhetetlen tényezői lesznek*.“

Úgy gondolom, hogy emlékeznek még a tisztelt olvasók arra a felfogásra s nyilatkozatra, a mely a Mocsáry Lajos tollából e lapok hasábjain a „*Keresztet minden tanterembe!*“ cím alatt jelent volt meg. Hát állítsa bárki szembe a gróf Apponyi Albert elismerő, s a Mocsáry Lajos *elitélő* nyilatkozatát a budapesti tudományegyetem hallgatóinak felekezeti pártoskodása felett: vajjon nem az *elitélő itéletet* fogja-e minden sorában szívvel-lélekkel elfogadni?! Mocsáry Lajos *borzadzik* s vele együtt minden jó magyar fél attól a jövőtől, a melynek a Molnár apátok s Majláth püspökök szavára esküvő ifjak lesznek a vezetői; gróf Apponyi Albert pedig *szerencsét kíván* azoknak, a kik a „Szent Imre-Egyület“ zászlója alá sorakoztak s áldást kér a felekezeti torzalkodások gyű-pontjára! Ime az ellentét a protestáns és a róm. kath. felfogás között! Ime az igazság fénye az *áligazság* homálya mellett!

* * *

Kell-e még többet mondanunk e két beszédéről, a mely mindenben megegyezik egymással? Samassa is, Apponyi is az *ultramontanizmus* szolgájaként mutatkozott be s a protestáns, az országos u. n. *szabadelvű* közvélemény tisztában lehet mindkettővel!... Samassát hivatalos állásában értjük, — Apponyit!... megismertük. Ez a „nagy jövőjű“ politikus most ime ismét a maga valódiságában mutatta be magát a nemzet előtt, hirdetvén pohárköszöntőjében ezt is: „*a mai nap már jó idő óta a közpályán legörvendetesebb napom, mert az ifjúság arra az állásra helyezkedett: nem kér bocsánatot, hogy magát kathólikusnak mondja*“ — a ki kijelentette ezt is: *kuruc legyen ma a róm. kathólikus!*

Nem szólunk többet e beszédéről, de azok kapcsán van egy igen fontos észrevételünk s ez az, hogy a magyar királyi felelős kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere is képviselve volt azon a „Szent Imre-Egyület“-beli zászlószentelési ünnepélyen. Képviselte pedig: Várady Árpád apát-kanonok, miniszteri tanácsos. Ez a tény elismerése, a kormány részéről való elismerése s helyeslése akar lenni a tudomány-egyetemi felekezetieskedésnek? A magyar királyi felelős minisztereknek csak egyike is szolidaritást vállal azzal a mozgalommal, a mely

a „Szent Imre Egylet“-ben az ifjúságot teszi az ultramontánizmus harcos társaivá?...

A kérdésre a feleletet nem fogja megadni sem a kormány, sem *Wlassics Gyula*, — de nem is várjuk, mert a felelet ott van abban a szögben, a melyet a „kultuszminiszter képviselőjében“ a nevezett tanácsos úr a zászló-nyélbe bevert volt! Az a szög ugyanolyan, mint a Zichy Nándoré, a ki a hazáról nem szólt, hanem ezt mondta a szög beverésekor: „Engedje a Szentlélek, hogy ezen zászló alatt az egyetemi ifjúság nagy szám-ban, a szent keresztet mindig igaz hűséggel, a Szent atyát valóságos engedelmisséggel kövesse.“... A kultusz-miniszter képviselője azon az ünnepélyen, a hol gróf Zichy Nándor ismét hangoztatta régi felfogását: *első Róma s csak aztán a haza!*... betetőzése a Samassa s Apponyi ultramontánizmusának!

Mit szólnak ehhez a Tiszák, Szilágyi Dezső és a többiek?

Gondolatok a kongruáról.

— Ajánlva az „A mi újévi ajándékunk“ című cikk írója figyelmébe. —

Többször esett már e b. Lapokban is, egyebütt is szó a nem r. kath. lelkészek kongruájáról. De — úgy látszik — még mindig nem esett elég. Még mindig van mit mondani róla. De hiszen ez természetes is. Mentől fontosabb ugyanis valamely ügy, annál nagyobb hullámokat vet az a közvéleményben; s mentől több egyént érdekel, annál szétagazóbbá válik e közvélemény.

A nem r. kath. lelkészek kongruája pedig egyike a legfontosabb közügyeknek. A magyar prot. egyház-nak jelen helyzete és jövő alapja is — nagy mértékben sarkallik ezen. Természetes tehát, ha nagy hullámokat vet a közvéleményben. Sok egyént érdekel. Természetes tehát, ha a közvélemény szétagazik.

Bár e nagyfontosságú kérdésben a közvélemény nem volt nagyon szétagazó. Mert csak egy kis rész volt az, mely a kongruális törvénynek — meglevő alakjában — örült. A nagy rész — és pedig érdekelték és nem érdekeltek egyaránt — a törvény létre jötté, tartalma s lényege felett elégedetlenségének adott kifejezést.

A kisebb rész támadta és erősen a nagyobb részt; s minthogy a *szegénységet* vitte bele a harcba fegyverül: a nagyobb rész elhallgatott — bízva a jövő időre az ítéletmondást.

A jövő időnek első perce megérkezett. Az ítélet kezd olvashatóvá lenni.

* * *

A kongrua összegének hivatalos megállapítása már csaknem teljesen készen van. A legtöbb lelkész már megkapta róla a hivatalos írást is.

„Eljött már, akit a szent atyák vártak... Kiről jövődöt proféták mondtak, nyilván szólottak...“

De hogy úgy történt-e minden, mint a hogy profétáltatott, az...?

Sőt, ha végig futom a hivatalos írásokat, azt látom, hogy sok prot. pap hajlékába költözhetett be a hivatalos írásokkal a csalódás.

Lássunk csak nehányat e hivatalos írások közül.

* * *

A tiszáninneri egyházkerületből fogom a példákat közölni, mert e Lapok olvasó közönségének túlnyomó többségét első sorban ez érdekli. Közlöm azt az összeget, mit a Konvent állapított meg s azután azt, a melyet a miniszter.

Abaújból: Fügöd 204:24 kor. helyett kap 139:55 koronát; Kér 664:06 kor. helyett 528:03 koronát; N.-Ida 663:42 kor. helyett 356:96 koronát; Nagy-Kinizs 463:02 kor. helyett 103:32 koronát. Alsó-Borsodból: Aranyos 256:87 kor. helyett kap 186:07 koronát; Emőd 124:35 kor. helyett 78:51 koronát; Felső-Ábrány 478:58 kor. helyett 396:91 koronát; Lőrincfalva 606:40 kor. helyett 533 koronát. Alsó-Zemplénből: Bacska 534:38 kor. helyett kap 151:82 koronát; Kis-Dobsza 293:83 kor. helyett 95:69 koronát. Felső-Zemplénből: Gálszécs 414:23 kor. helyett kap 231:30 koronát; Hardicsa 469:24 kor. helyett 418:66 koronát; Homonna 325:90 korona helyett 221:90 koronát; Ladmóc 421:78 kor. helyett 334:66 koronát; Magyar-Jesztreb 646:02 kor. helyett 445:14 koronát.

Négy egyházmegyéből vettem e néhány példát, különösen azokat, melyekben a miniszter által megállapított összeg és a Konvent által megállapított összeg közt szembetűnően nagy a különbség. S jelzem, hogy e négy egyházmegyéből sem közlöm az összes szembetűnően nagy különbségeket. Apróbb differentia pedig majd mindeniknél van.

Nehogy azonban némelyek által egyoldalúsággal vádoltassam, jelzem azt is, hogy egy pár esetben a miniszter nagyobb összeget állapított meg, (?) mint az egyházi hatóság.

Meglepetésszerűek ezek a megállapítások.

* * *

Vajjon lehet-e helye ez ügyben meglepetésnek?

Távol legyen! A ref. papok jövedelmét nagy körültekintéssel, nagy lelkiismeretességgel állították össze küldöttségek egy bizonyos megállapított elv szerint; ezt a megállapítást átnézték aztán: esperes, püspök, konvent. S e legutóbbi állapította meg véglegesen (?), hogy melyik lelkész fizetés mennyi kiegészítésre jogosult.

S íme, most azt látjuk, hogy mind az a munka, melyet ezek a bizottságok, hatóságok végeztek — *semmi*. Egyik esetben kevesebbet, másikban (de ez esetek száma alig jöhet számításba) többet állapított meg a miniszter.

Nem örvendetes s egyházunkra nem hízegő tapasztalat ez.

* * *

Ha eltűnődöm e felett, kérdések tolazkodnak elé.

Hát nem megbízható az egyház? Hát az egyház nem egyenlő mértékkel mér minden munkásának? Hát az egyház csakugyan rászolgált arra, hogy mértékét a kormány el ne fogadja s ítéletét megváltoztassa? De egyáltalában: eltűrheti az egyház, hogy a kormány így bánjon el vele?

S ki az, ki kétségbe vonja e kérdések jogosult voltát? Hiszen íme a példa mutatja, hogy az állam nem ítélte egyenlő mértéket használnak az egyházat. Példa mutatja, hogy az állam nem respektálja egyházunkat s annak autonómikus szervezetét.

* * *

S ebben veszedelem is rejlik. Önbizalmunk, önértetünk hanyatlására is vezethet.

A miniszter eljárása ugyanis bizonyítványnak is tekinthető arról, hogy az egyház nem ismeri önmagát. Az állam azt követeli, hogy ismerjük el, hogy ő jobban ösmer bennünket. Ő jobban tudja, mint egyházi hatóságaink (?!), hogy melyik lelkész állomás milyen; melyikben mire van szükség.

Mily más volt a múlt a jelenhez képest?!

Csak néhány évtizeddel is ez előtt értékesebb aranyláncot ígértek a mainál egyházunknak; akkor nem fogadták el. Ma? A szemüvegét verik be annak néme-lyek, ki óvatosságra mer inteni. . . .

. . . O tempora, o mores!

* * *

De a kongrua-ügy elintézésében feltalálható-e legalább a valláseggyenlőség elve, ha már szervezetünk tisztelete nincs meg?

A r. kath. egyház nem tűrte el soha — *de meg sem is kísérelték!* — hogy az ő lelkészeinek jövedelmét idegen ember bírálja el. A r. kath. egyház megkövetelte, hogy higgyék el neki, hogy mennyire van szüksége lelkészei részére. S el is hitték, el is hiszik. Megkapta az egyház, *mint ilyen*, az idők folyamán mindenkor a maga részét. És ez helyes.

Hja, de mi prot. egyház vagyunk! Nekünk nincs oly hitelünk az állam előtt. Nekünk múltunk arról tesz bizonyosságot, hogy mi szípolyai voltunk az államnak. . .

Ime, a valláseggyenlőség elve — a gyakorlatban!

* * *

. . . És most mi fog következni?

Felebbezés. Bizonyára megfelebbezik a kellemetlenül csalódottak a megállapítást, mert hisz' ezt a miniszter is *megengedi*.

A lelkészek alkuszna a miniszterrel! Mily szép látvány!

Harc, csúnya harc a kenyérért.

Az egyházi hatóságok váltig bizonyígtatták eddig is, hogy mind igazak és aminek, a mik állítottak. Most megint bizonyígtatni fogják, hogy igazságok foglaltatnak a felebbezésekben. . . .

És . . . és . . . mi fog következni? Ki tudja?

* * *

Egy be fog következni minden bizonynyal, ha a felebbezésnek nem lesz eredménye. Az, hogy sok pap adósává lesz az államnak. Még pedig egy pap sem önhibájából. Ime, hát a legszegényebb papi osztályt a kormány kergette adósságba.

Igen, amennyivel többet kapott valaki *eddig*, mint amennyit *most* hivatalosan megállapított a miniszter, azt az ez utáni kongruából fogják levonni.

Ifjú kori emlékeinktől csak nem tudunk szabadúlni. Így tengődünk diák korunkban is. Legatiói pénzünk be volt az első perctől fogva táblázva. Csakhogy a kongruánál komikus is egy kissé a dolog: az táblázta be, a ki ígérte és adta.

* * *

Szeretném most megkérdezni a Kádár Jánosokat, hogy hát vajjon még most is annyira el vannak ragadtatva a magas kormány cselekedete által?! Vagy hát: a módozat semmi? A fő csak az, hogy a cél el legyen érve — *úgy a hogy?*!

Hát még most sem hiszik el, hogy a kongrua az alamizsnánál is szegényetesebb?

Ha én alamizsnát adok valakinek, nem kérde: mid van, mennyid van; ha kérsz, hát elhiszem, hogy szükség van rá. S adok. Nem tudja a bal kezem, mit cselekszik a jobb kezem. Adok annyit, a szegénynek, a mennyi erszényemből telik. Ez nemes cselekedet s nem megszegényítő.

De a mit az állam tett a nem r. kath. lelkészekkel, az megszegényítő.

Okmányokat kért szegénységünk bizonyítására. Mi adtunk. Még pedig ötször is jól átnéztük, hogy csakugyan az igazságot írtuk e bele; nem csúszott-e bele

egy betűcske legalább, mi az igazságot megcsúfolná. Pellengére állottunk szegénységünkben. Rongyainkkal hivalkodtunk. És íme, a miniszter nem hiszi el, hogy annyira szegények vagyunk.

. . . De hát *némelyek* szerint ez is jóakarát és bölcseség!

* * *

Fait accompli.

Az utolsó szó a miniszteré. Ez íratott vala meg a törvényben. S mit a miniszter mond ki, az bevégzett tény. Ha aztán ez az egyházhatóságnak nem tetszik: szóba áll a miniszter a lelkésszel. Ha a lelkész renitenskedik talán: szóba áll a miniszter az egyházhatósággal. És elvégre mégis a miniszter utolsó szava = fait accompli.

Milyen nem jól van ez így!

A jó magyar kálvinista ember házában már a megkonfirmált *gyermeknek* is kezébe adják a kést és kenyeret, hogy szeljen magának, mert hiszen ő tudja, mennyire van szüksége.

Mi, protestánsok, az állam szemében gyermekek vagyunk a gyermeknél. Más szabja meg azt, hogy mire s mennyire van szükségünk. S ha talán nem találjuk elégnak a részünkre leszelt darab kenyeret: csak annyira van jogunk, mint a gyermeknek, így szólni: *apuska*, ez kevés. Az apuskáé az utolsó szó: *gyermek* vagy még, neked ez elég. Az apuska határozata: fait accompli.

Ez visszafejlődés a magyar prot. egyház életében. Mert mi már voltunk nagy korúak is, a mikor

Ejh, de mit fűzzük a szót a szóhoz?! Ugy is az lesz meg ezentúl is, a mit a miniszter akar, ki felette áll jognak, törvénynek, igazságnak, méltányosságnak. . .

Ez is: fait accompli.

zl.

— 8 —

ISKOLAI ÜGY.

A „megfeneklett“ jogi reform.

E lap 45. számában egy nyílt tanügyi kérdés tárgyalása hívta fel a figyelmet! Oly nyílt kérdés, mely-lyel szemben az eldöntés végzetetlen szükségességét egyedül a vak halandó és a mint sajnálatosan bizonyított: az ezzel e téren egyenlő kategóriába sorozható fő-fő organum nem látja. A kettő közötti halvány árnyalat csupán annyiban fedezhető fel, hogy míg az előbbi nem láthatja, az utóbbi nem akarja látni. Oly annyira nem akarja, hogy szinte már eredménytelen iparkodásnak tűnik föl az ügy érdekében újra meg újra koptatni a jámbor kalamust.

Hogy a jogi szak-oktatás tervezett reformálásának csöndes megfeneklése mily depraváló helyzetekbe sodorja mindazokat, kik eme zátonyra jutásnak közvetlen, avagy közvetett előidézőiként szerepelnek: meggyőzően élénk tártá a jelzett cikk írója. S az általa nyilvántartott nevezetes „évforduló“ ötletéből én is veszek magamnak akkora bátorságot, hogy az ő helyes országuton haladó szekerét toljam egy kissé, egyszersmind a cikkírónak mindenképen aktuális és tárgyilagos felszólalását elismerésre méltónak tartsam.

A közeli hónapok valamelyikében az egész fővárosi sajtót bejárta az a híresztelés, hogy közoktatás-ügyi kormányunk a jogi szak-oktatás tüzetesebb decentralizációját *tervezi*. Tehát ismét csak *tervez*. Hosszú idő óta ez volt az első életjel az oly nagy láрма kö-

zött, síppal-dobbal megindított reform tervezetek felől s azóta ez a, jó ég tudja hanyadik és miféle formában világgá eresztett *tervezgetés* is amúgy igazában elszunyókált. Hogy vajjon az a hír az ügynevezett hírlapi kacsáknak egy jól kifejtett példánya volt-e, avagy csak a már joggal zúgolódni kezdő vidéki közvélemény ideiglenes elhallgattatására volt irányítva: ezt mi itthon, kik meglehetősen távol esünk a központi kohó melegétől, megfejtteni aligha tudjuk, — de annyit mi is egészen biztosan állíthatunk, hogy az egész jogi reform tovább fejlesztése terén eddig tanúsított magatartás sehogy sem járul hozzá a közoktatásügyi kormány iránti bizalom öregbítéséhez.

Sajátságos átmeneti időket élünk manapság. Hivatalosan is rosznak s gyökeresen átalakítandónak van elismerve a régi, — azaz most még fennálló jogi szakoktatási rendszer, — a mi pedig a konstátált bajokat gyógyítani képes lenne: veszedelmesen késik az új és a czelnak megfelelő szisztéma. A mostani, célszerűtlennek bizonyult tanrendszer olyan a jogi oktatás öregedő alkotmányán, mint egy moly-ette, foltokkal tetéztet öltözet a végtelenül szegény emberen. Fázik e mohában, mely minden perczen le kívánczik róla, mert el kellett volna dobní régen, — de kénytelen viselni, mert nincsen más, pedig megígérték neki a jó urak egy melegebb s valamivel díszesebb ruházatot. Közbe-közbe aztán, hogy mégis éltesse valami reménység, varrnak egy-egy új gombot a szétszakadni készülő kabátjára!

A sárospataki főiskola kormányzótestületének, helyesebben a tiszáninneri ref. egyházkerületnek bátor és önértékes akciója egy kerek esztendő leforgása alatt semmi látható eredményt nem vont maga után. Ha ugyan a biztató ígéretek eredménynek nem tekintjük. Jól van; tekintsük hát ezeket is eredménynek, hiszen egy oly mélybelátású és „önzetlen“ ellenféllel van szerencsénk szemközt állhatni e kérdés megvitatásánál, mint a budapesti tudományegyetem tekintélyes tanácsa, melynek a javaslattal szemben hangoztatott „pereat“-jára még élénken emlékezhetünk. Ily befolyásos ellenpártok mellett a mi szavunk gyöngye és igénytelen maradt. Tisztán ennek a következménye aztán az, hogy a mai napig sem mentünk előbbre egy lépést sem a jogakadémiák mostani szervezetét szabályozó 1874., 12917. és 1884., 4914. sz. kultuszminiszteri rendeletek fogyatékos intézkedéseinek.

Az a darázs-fészek pedig, melynek közepébe az ezidőszerinti vallás- és közoktatásügyi minisztérium oly határozott szándékkal nekivágott, illetőleg nekivágni szándékozott: azóta sem szűnt meg — lassan bár — de egyre zajongani. Az alapos tudású kodifikátorokból és tankönyvírókból álló egyetemi tanács, mely anyagi boldogulásának fő-feltételét látja a jelenlegi rendszer életben maradásában, a világért sem tudná elviselni azt, hogy az ő dédelgetett egyetemi ifjúsága az oly pompásan bevált tanszabadságától holmi fondorlatos reformok révén megfosztassék. Mert a mi fő: az ifjúságból ne neveljünk szobatudósokat. Mindeneknél előbb való az élet-tapasztalat. Az egyetemi hallgató tanuljon meg a saját lábán járni; avval aztán nem szabad törődnünk, hogy a szárnyaira bocsátott ifjú a „maga lábán“ hová botorkál: a café chantant-okba-e, avagy a közigazgatási hivatalokba, mialatt az egyetem kongó termeiben ők, az összes jogtudományok teljhatalmú kezelői meggyőző erővel dörgik el prelekcióikat. Legszentebb cél csak az legyen, hogy szigorlati és ezerféle vizsga- és egyéb díjak címén minél kerekdedebb

summák kezelődjének számukra az egyetem quaestori hivatalában.

Különösen ez utóbbi körülmény az, mely egy ellenőrizetlen pillanatban kész szívvel lenne hajlandó örökre sirját ásni az egész miniszteri javaslatnak s melyet, bármennyiszer szóvá tétessék is, lehetetlen a leghatározottabban el nem ítélnünk. Ez az a titokzatos rugó, mely az országnak hivataluknál fogva, mondhatni, legelső jogtudósait arra készteti, hogy egy hátrányos és túlhaladottnak bizonyult tanrendszer tervbe vett fel-frissítése ellen kézzel-lábbal tiltakozzanak. Így aztán előáll egy ideális állapot a magyar hazában. Tanár és tanítvány egyaránt pénz után szaladgál. A tanítvány háta mögött hagyva az univerzitást, a melylyel szemben a köteles tartozást leróni vélte akkor, midőn leg-frissebb arczképével ellátott lecke-könyvét a kari pedellus vagy egy áldozatkész kollegája közvetítésével alá-iratta, — ügyvédi és egyéb irodákba bújik, hogy a szigorlati díjakat, meg a kaláber kasszáat előteremtse, — a tanár viszont, a ki gondoskodott arról, hogy legújabb kiadású kompilált tankönyve minél számosabb példányban terjedjen el: jövedelmező pénzintézeti igazgató tanácsosságon kívül a szigorlati és más vizsgadíjakra alapítja anyagi előrehaladását. Ilyen rendszer mellett nevelődnek a juristák Magyarországon.

A reformjavaslat előrevetett árnyéka ezeket az érdekköröket kissé megzavarta. Az erre következett felzúdulás — a mint látszik, — a magas kormányt erősen gondolkodóba ejtette. Ennek eredményeképpen ma is gondolkodik s ha véletlenül kedvezőbb szelek nem fújnak, — előreláthatólag még gondoskodni fog egy darabig. Az elárult mostoha gyerek: a jogi szakoktatás pedig majd csak eltengődik valahogy.

Nagyon sokáig érik már az a reform-gyümölcs a magas kormány előfáján. Félő, hogy tulérik s ide stova — vaczkor lesz belőle!

Zs.

TÁRCA.

Imádság a reformáció emlékünnpén.

— Elmondattott a miskolci ev. ref. főgimnáziumban. —

Mindenható Isten, mennyei Atyánk! Földi vándorlásunk útain megállva, a külvilág zaja elől menekülve: Hozzád jövünk egy szent pihenőre. Hozzád, hogy itt trónod közelében a mindennapi élet gondjait levette s a buzgóság szárnyain felebb-felebb emelkedve, zsámo-lyodnál megpihenjünk. Hozzád, hogy itt színed előtt az öröklét tengerének hullámain tovább-tovább ragadtatva: a Te csodadolgaidról áhítatos érzelmek közt elmélkedjünk. Hozzád, hogy itt lelkünk emlékeit, szívünk reményeit, örömlenket, bánatunkat megszentelés végett oltárodra rakjuk s hitünk ezen győzedelmi napján, velünk közölt kegyelmedért együttesen hálát adjunk — új erőért, reménységért továbbra is isteni szent felségedhez folyamodjunk.

Kihez is mehetnénk máshoz? Hiszen tied a mindenség, tied a világegyetem, melyben mindenütt jelen vagy és működöl szünetlenül az öröknek örök nagy harcában. Belőled árad ki, mint a szellemiség örök kútfejéből, az egész erkölcsi világ. Mint a nagy természet ölen, itt is a te lelked lebeg a változó események hullámai felett s a te örök szereteted nyilvánul meg minden életműködésben. A te lelked terem magasztos esz-

méket, fenséges gondolatokat, a melyek az egyetemes haladást célozzák s azt eszközlik, hogy a gyarló földi ember mindinkább a teremtettség koronája legyen. Ez ad erőt, szül szent elhatározást, mely által egyesek, mint a te választottaid: az idők teljességében kitűnik az igazságnak, szabadságnak szent zászlóját s ezer vészszel és viharral szembe-szállva — sokszor vérüket is ontva-törnek mindig elébb-elébb s milliókat ragadnak magokkal a tökéletesség szent célja felé!

Erre tanít, erre emlékeztet, ezt a meggyőződést érleli meg bennünk, — kegyelmes Istenünk, — ez a mai ünnepnap is, mint egyházunk születési napja. Légy áldva e napért szerető jó Atyánk, magasztaltassék fel neved örökön-örökké!

Oh mert a te bölcseséged, a te mindeneket jó célra vezető áldott kezéd hozta fel a világosság napját, hogy elűzze a lelkekről az oly régen tartó sötét éj homályát. Ekkor kezdte meg hódító körútját a felszabadított evangéliom és nem bírta meggátolni semmi hatalmasság. Győzött az ég e fegyvere s merre csak járt, áldás lakadt minden nyomán. Mint egy második teremtés, átalakítá a művelt világot s bevilágítá fényével milliók lelkének sötét éjszakáját. S mindezt neked köszönhetjük mennyei jó Atyánk. Reformátoraink mind csak eszközei voltak a te céljaidnak, tényezői szent akaratomnak. A te lelked tűzszikrája gyújtotta fel szívünkben az igazság utáni vágyat. A te lelked ihletése — mint sebesen zúgó szélnek zendülése — járta át lelkeket s adott nekik erőt, rettenthetlen bátorságot: megállni a küzdelemben és ugyancsak a te lelked, a te minden igaz ügyet megáldó és megszentelő lelked koronázta meg sikerrel az ő nehéz munkáikat.

Oh mily jól esik lelkünknek a drága nap fénye mellett megemlékezni a múltból s ebben a te kifogyhatlan kegyelmedről. Látni az új prófétákat, mint szabadítják fel a millióknak szívét üres formaságok bilincsei alól. Mily jól esik bejárni e napon a lélek szárnyain minden csatamezőt, hol a világosság fia, a dicső emlékü hitbajnokok vívták szent harcukat, a hit és lelki ismereti szabadság harcát az élet sötétségének vezéreivel. Ezek a dicső emlékek fölmelegítik szívünket s egy érzelem, egy akarat hajtja át lelkünket: áldozni előtted — felséges Istenünk — buzgó hálaáldozattal. Felvesszük azért a hálaadásnak poharát és áldozunk neked nagy hálaadással. Kérünk: fogadd el halánkat, vedd kedvesen igaz szívből, önzetlen lélekből fakadó áldozatunkat! És aztán ha, tetszéseddel találkozánk, oltsd be mélyen szívünkbe őseink emlékét. Ne hagyd soha elfelednünk: mit tettek ők szent hitünkért, melyet reánk örökségül hagytak. Szenvedtek érte megaláztatást, fájdalmat, sőt vértanúi halált, mert életük sem volt drága, hogy az igaz ügyért, meggyőződésükért áldozatul adják. Dicső példájukat ragyogtasd előttünk! Éreztess velünk, mint tetted ezt őseinkkel — jelenlétednek erejét, szeretetednek hatalmát s ezzel az erővel támogasd hitünket, szilárdítsd bizalmunkat s növeld evangéliomi szent valásunk iránt érzett forró szerelmünket! Oh mert erre napjainkban különösen szükségünk van. Mint hajdan a nagy apostol, elmondhatjuk mi is, magyar protestánsok épen napjainkban, hogy „tusakodásunk van a hatalmaságokkal és az élet sötétségének vezéreivel.” Kérünk azért, legjobb Atyánk, hogy prot. egyházunkat: a mi drága véren szerzett szent örökségünket vedd kegyesen oltalmazd alá! Hatalmas erőddel üzd el a felleget, mely protestáns Sionunkra napról-napra nagyobb súlylyal nehezedik. Ha pedig bölcs végzésedből újabb próba, nehéz próba várakozik reánk: csak őseink hithűségét, kitartását, mélységes bizalmát varázsold szívünkbe —

csak Te maradj nekünk őriző pásztorunk, csak Te maradj mindvégiglen a mi erős várunk — akkor gyönyörködünk még a háborúságban is és semmivel nem gondolunk, a mi életünk is nekünk nem drága, csak elvégezhessük pályafutásunkat és a szolgálatot, melyet vettünk az Ur Jézustól, hogy bizonyosságot tegyünk az Isten kegyelmének evangéliomáról. Ámen.

Csik Dániel.

Az evangéliomi kegyességről.

(Folytatás.)

A gondolkozni szerető, vagy mondhatjuk, a normális embert, nem elégíthetik ki az érzéki dolgok. Szüksége van ideálokra. De ezzel ő még nem keresztyén, még kevésbé kegyes keresztyén. Az ev. kegyesség egész világosan és határozottan különbözik minden u. n. pusztá ideálistól, a melynek vágya és törekvése egyszerűen csak ennyi: felülemelkedni az élet gondolkodás nélküli élvezetének színvonalán s így az érzéki benyomásokon túl önálló, szellemi életet élni.

Két formáját veszem fel ennek az ideálistusnak: egyiket jellemzi a szép élvezetig való felemelkedés, a másikat a jó elérésére irányuló törekvés. Egyik oldalon állnak azok, a kiknek a *tiszta kultúra* a legfőbb, sőt egyetlen ideáljuk; a másikon a *jó lelkiismeret* emberei. Egyik az ideálistus aesthetikai, másik ethikai formája. E két nem ker. jelenséggel, a melyek természetesen egyesülten is felléphetnek, akarom most az ev. kegyességet összehasonlítani.

1. Mint tudják Önök, a reformációnak egy ideig segítője és támogatója volt egy másik Róma-ellenes mozgalom, a melyet közönségesen humanizmusnak neveznek. A humanisták lelkének a mozgóatója, lelkesítője, nem a szív kegyes indulata s hite volt, hanem oly ideálok felé törekedtek ők, a melyek régebbiek, mint a ker. vallás: t. i. tiszta, szabad emberiség, az ó klasszikai, világnézet értelme szerint. Ma is nagyon sokan vannak műveltjeink között, a kik alapjában véve úgy gondolkoznak, mint a humanisták a magok idejében, s a kik többé-kevésbé elfordultak a ker. vallástól, mint a melynek világnézete nem elégit ki őket.

Az így gondolkozók egymás között igen sok eltérést mutatnak a részletekben s nem könnyen lehet mindenkit egybefoglaló kifejezést találni. Az ő kegyességök — ha szabad e szót itt használnom — mintegy az universum előtti hódolat. Vallásuk: felemelkedés a széphez, szemlélete, élvezete az összhangnak, a természetben és a szellem világában. Kegyeletök: elmélyedés azoknak a képzeteknek, gondolatoknak és érzelmeknek a világába, melyeket vagy a teremtett világ szemlélete, vagy a „nemes emberiség” képviselőinek a művei keltenek lelkükben. A természetben, a művészetben s a történetben nyilvánkozik meg mintegy ő előttök az élet titka, most megrendítően, majd vonzóan, most iszonyatkeltő, majd elragadó módon. S e közben olyan forma érzés fogja el őket, mintha megszabadulnának az *én*-nek korlátoltságától és kötöttségétől. Ebben találják ők azt, a mit közülök sokan Istennek neveznek. Ezen túl semmit nem kívánnak.

Az első, a mit ilyen fajta emberekkel szemben érzek és követek: tisztelet. Nem volnánk ev. keresztyének, ha az, a mi ezekben az ideálistákban él, nem vonzana bennünket. Sajnos, sok olyan jó indulatú kegyesség van, a mely a maga nyilatkozataiban sérti a művelt ízlést, a mely ama nemes emberiség igényeire egy csepp figyelmet sem fordít, a mi aztán a kiválóknak, megütözést kelthet, vagy nevetséges benyomást tehet rájuk. Különösen az egyházi protestantizmussal szemben gyakran hangzik oly kifogás, hogy ez nagyjában és egészében nem művészi, részleteiben ízléstelen, vagy nem is természetes, az egyszerű emberi érzést sértő vagy eltorzító.

Szerencsénkre, ugyanez a kifogás a r. kath. keresztyénség körén belőli jelenségekkel szemben is sokszor jogos.

Hogy ezek a külsőségek a fentebb jellemzett emberek fogékony lelkére visszataszítólag hatnak, az egészen érthető dolog; az is bizonyos, hogy ők, a külszinnél maradva, sokszor igaztalanul ítélnék. De még bizonyosabb az, hogy részünkről sokszor a teljes tudatlanság áll az ilyenekkel szemben, a minek következtében aztán téves fogalmat alkotnak magoknak a keresztyénség felől.

Mint evangyéliumi keresztyéneknek tudnunk kell, hogy az Istennek lelke ott fű, a hol akar, s nem szabad rossz néven vennünk, hogy ő mindenféle emberekhez olyan jóságos. A kik a művészet gyakorlásában vagy vizsgálatában, a természet vagy történet tudományos kutatásában találták fel életök feladatát, bizonyára egész közel juthatnak az ő istenökhöz és Isten is talál utat ezeknek az embereknek a lelkéhez, mert hiszen Ő mindabban ott él, ott lebeg, a mi az ő lelköket megragadja. Emez emberek körül soknak az életét láthatólag megemesítik, megdicsőítik az isteninek, az örök nagynak és örök szépnek a sejtelmei. Távol van ő tőlök az alacsonyosság. S azt a remek szellemi műveltséget, a melyet ezek a körök óhajtanak és megvalósítanak, nem szabad nekünk magunktól elutasítanunk, vagy megvetnünk; nem, még akkor sem, ha annak képviselői mindenféle pozitív keresztyénséggel szemben kedvezőtlen, vagy épen ellenséges indulatot táplálnak.

A vallástalanság, a mely sokak véleménye szerint korunknak legjellemzőbb vonása, valójában nem oly hatalmas és erőszakos, mint a hogy a kishitű félelem gondolja. Hisz azok között, a kik keresztyénségüket annyira hánytorgatják, bizonyára sok tökéletes atheista van; s ha ezeket az embereket közelről megfigyelhetnők akkor, mikor egészen olyanoknak mutatják magokat, mint a milyenek: bizony nem találnók ott Istent az ő szívökben. Ép oly bizonyosan vannak sokan olyanok, a kik esetleg a hitetlenség külszíne alatt járnak-kelnek, a kik magok is azt gondolják magokról, hogy ők mindenféle vallástól elszakadtak, azonban lelkök legmélyén, talán úgy, hogy emberi szem észre sem veheti, Istennek oltárát viselik, habár az oltárkép vonásai határozatlanok, vagy még több helénismust lehelnek, mint a Thorwaldseni Krisztus, sőt, ha szinte cseppet sem hasonlítanak is ahoz, a kit mi Istenünknek, atyánknak nevezünk.

Mindezt én látatlanban is bizonyosnak tartom. De még határozottabban állítom, hogy az evangyéliumi kegyesség valami egészen más. Arról az állapotról, melyet mi ev. keresztyének elfoglalunk, három fontos kifogást emelek a vallásnak eme formája ellen.

Először is, ez a — mondjuk — *hit*, sokkal közelebbi rokonságban van a r. catholicismussal, mint az evangyéliommal. A tisztán aesthetikus emberre sokkal vonzóbb hatást gyakorol egy díszes székes-egyház, mint egy oly templom, melynek ékessége az egyszerűség, szentsége az igazság; a misének művészi színjátéka több az ő szemében, mint egy ref. predikátornak élettelen meleg szavai; az ilyen ember lényegében véve ugyanazzal a lelkesültséggel hallgatja egy Palaestrinának a pápaság tiszteletét zengő hymnusát, mint pl. a Lohengrin előjátékát; sokkal jobban tetszik neki a római egyház impozáns történeti múltja, mint a prot. sekták hiveinek lelkiismereti agságoskodása, túlsötétnek látszó világnézete, a kik ki tudja, mily korlátolt szellemi életet élnek az ő kedves bibliájok kedvéért. Ez a kétes hajlam gyanút kell, hogy keltsen annak a lelkében, a ki a külsőségeket mindenképp felett kultiváló r. kath. keresztyénséget jól ismeri.

Másodszor, ezeknek az aesthetikusoknak a vallása csak kevés kiválasztottaknak az előjoga. Az, a mi nekik egyetienök és mindenök lett, benső- és meg nem szüntethető összefüggésben áll kiváló képzettségökkel s az életben elfoglalt állásukkal. Egy német zene-művész, mikor egyszer hitvallása felől tudakozódtak, azt felelte: „hiszek — Beethovenben.” Ha szá-

bad ezt többnek venni, mint tréfának, akkor ez a nyilatkozat azt teszi: a mi engem felemel és boldogít, az az én ember-testvéreim túlnyomó nagy részére nézve nem létezik, vagy meg nem közelíthető és mindig is az fog maradni! . . . Megvallom, hogy ez a felfogás én előttem zordnak látszik, sokkal kegyetlenebbnek, mint bármely vallásos determinismus. Az ev. kegyesség csak azt akarja, mint legfőbb jót elérni, a mit minden érző szívvel, minden szorongó lelkiismerettel megoszthat.

(Vége köv.)

Nagy Béla.

KÜLFÖLD.

A német r. katolikusok 47-ik nagygyűlése.

(A „Der Protestant“ 38. száma nyomán.)

7500 személyre való dísz-terem, — fényes, gyógyó város-dísz, — nagy búcsú-járás, vidám hajókázás a Rajnán: íme a külső jelei a német r. katolikusok ez évi nagygyűlésének *Bonn* városában!

Aztán: népgyűlés; mester-emberek gyűlése, — kereskedők tanácskozása, — jótékonysági testületek gyűlése, — diák-testületek értekezlete s „sör-fogyasztása”, — egyházi „testvér-társaságok” gyűlése, — a pápai katonák veterán testületének tanácskozása s „pőfékelése”: ez is külső dísz! . . . Sőt „paraszt-gyűlés” is lett volna, de a protestáns földművesek ellenzése folytán elmaradt, a kik, mint tagok, nem hagyták magukat becsapatni!

Pápai „írásbeli és távirati” köszöntés és áldás is volt, hiszen a „Szentséges” atya nem „fukar!”

E gyűlés nagy anyag-halmazából, mely mindig tüntetés a pápa mellett, az ultramontanizmus mellett! — a következőket közölhetni:

1. *Dr. Porsch* felolvasott ily címen: „A pápa a század-fordulón”, s ebben kijelentette, hogy a pápát úrrá, hatalommá kell tenni, mint volt régen: Olaszországban! Ha a pápa fogoly: akkor az olasz nép is az; ha a pápa szabad: az olasz nép is szabad!

2. *Sittard* tanító „Az egyház és iskola viszonyáról” tartott „lelkesen” fogadott előadást, kimondván, hogy az államnak semmi köze a neveléshez, a tanításhoz, ezt csak az egyház teheti, annak van hozzá joga! Pápássá kell tenni — úgymond — az egész oktatást, még pedig nem a „modern vallásosság, hanem az igazhitű r. katolikuság szerint.” Az egyház legyen a nevelés-oktatás lelki érdekeinek az őre is, a végcélja is.

3. *Mausbach* szónoki titokzatossággal beszélt arról a tárgyról: „Az egyház uralma az állam felett”, állítván azt, hogy az állam az egyház tekintélyének árnyékában s szellemében működik a legjobban!

4. *Fahrenbach* az u. n. „ideális irányú német r. catholicismus” mellett tört lándzsát, de most már „materialis elemek”-nek a beleszövéseivel! Szólt pedig így: „A magasabb tudományokban való részvétel nem elegendő: meg kell változtatni az eddigi állapotokat, mert ezt követeli a becsület, a lelkiismeret s a vagyoni jólét!” Természetesen a vagyoni vonatkozásnak is meg kellett nyilatkoznia s ez megtörtént ily módon: „mi, r. katolikusok, visszaköveteljük magunknak a jogot az állami kormányzásban, az igazságszolgáltatásban, a nevelés-ügy terén! Mi erőkről gondoskodunk, hogy erőt kapjunk. Gyermkeinket oda akarjuk állítani mindenüvé, oda a művészek műtermébe, oda a hadsereg élére, oda az építészethez, oda az ipar-műveletekhez. Sehonnán sem akarunk

hiányozni! Ha valahová r. kath. missionáriusok mennek: ott legyen r. kath. kormányzó, r. kath. telep-felállító, r. kath. kereskedő!... Ne legyen semmiféle tudomány sem idegen előttünk, *hadd világítson be a tudomány fáklyája mindenüvé*, ne féljünk tőle, hiszen ez hozza meg az éj után a nappalt, a hit nap-fényének ragyognia kell!..."

5. A nagy-gyűlés a r. kath. érdekek szempont-jából szükségesnek látta épen az előbbi előadás kapcsán gondoskodni arról, hogy a szellemi inferioritás, a melyben a r. katolikusok épen Németországban vannak a protestánsok mellett: szűnjék meg s ajánlja a gyűlés a r. kath. atyafiaknak: *"tanuljanak az ifjak a real-iskolákban is és alapítsanak a hitsorsosok r. kath. real- és szakiskolákat."* Szükség van erre, mert *"bár csak quantitativ a protestánsok superioritása és nem qualitativ! mégis van inferioritásunk, — ügymond Fahrenheit — a melyet meg kell szüntetnünk, hogy legyen r. kath. tudomány!"* (Persze: például r. kath. geometria, vagy fizika!)

6. Bachern a r. kath. egyletek s általában a r. katolikuság organisatiójáról szólott, főleg az *erkölcstelenség ellen való védekezés szempontjából*. Az előadás élénk volt, de hogy hová kancsalított az előadó is, a gyűlés is: sajátágosan igazolja a határozat, a mely a más vallásúakkal való érintkezést vonja bele ebbe a körbe, kimondván egyebek közt azt, hogy csak r. katolikusoktól lehet s szabad vásárolni, még ezek közül is csak azoktól, a kik r. kath. lapokban hirdetik üzletjüket!

7. Követeli a gyűlés a jezsuiták visszahívását. A gyűlést megnyitó beszédben is ez hangoztattatott, mert a szónok szerint ez az első békefeltétel a német birodalomban! *"Mi nem vagyunk kihívók! Nagygyűlésünket kihívásnak tekintik, holott nem az, mert feledik: a kultur-harci törvények még nincsenek eltörölve. azok csak részben vannak szelidítve!... Mi békét akarunk, de mindenesetre készen kell tartanunk fegyvereinket, és nem lehet nyugodnunk, míg minden rendet — egytől-egyig! — vissza nem hoztunk a hazába."* A jezsuiták visszahozását Heeremann sürgette, a ki már a közel jövőben megvalósultnak tudja e kérdést, addig is, míg ez bekövetkeznék: *"minden alkalommal fel kell emelni szavunkat jezsuitáink érdekében. Eső-cseppekből üreg támad a kőben, a kő-szív s bürokrácia kő-esze is engedhet folytonos kéréseinkre!"*... Dr. Lieber is szólott e kérdésben s kijelentette, hogy a jezsuiták nélkülözése elviselhetetlen!

8. A tekintély és szabadság értéke a társadalmi válságos dolgokban s a kettő kibékülése az egyház szellemében — ez volt Mausbach második felolvasása, a mely tulajdonképen a császárnak való tömjénezésül szolgált, a kivel meg vannak elégedve, mert igazságos s mert *"reményt ad arra, hogy utódjai valamilyen visszatér atyai hitéhez!"*

9. Az egész gyűlés hangulata arról tett bizonyosságot, hogy a r. katolikusok nagy örvendezésben vannak a miatt, hogy a centrum-párt maga a diadal! Ezt érezni ki gróf Praschma elnök üdvözlő beszédéből, a ki így szólott: *"bár viharok zúgnak: az egyház s a pápa ma hatalmasabb, mint bármikor!"*... Ezt olvashatni ki Wurmnak a beszédéből: *"Népünk olyan r. kath. mint 400 esztendővel ezelőtt! Van hatalmas egyesületi életünk. Van parlamenti képviselőnk, a mely a maga szilárdságával s lelkiismereti meggyőződésével csodálatba ejti a világot..."* Ez a kultur-harc áldása! Már feladjuk a harcot: de nem feledjük soha, hogy harcoltunk!... De legjobban dicsőítette

Dr. Lieber, maga is centumpárti képviselő, a centrum-pártot, a ki így szólott: *"e párt az egész világ halálját érdemelte ki; e pártért irigyl bennünket a világ!"*... (Tehát még az öndicséret is programmtárgy volt!)

10. A művészet is szóba jött, a maga különböző irányzataival s jellemző: a nagygyűlés ez ellen is harcot prédikált, mert a protestánsok is hódolnak a művészetnek. Természetesen a harc csak arra való, hogy a r. kath. művészet uralkodjék.

*

E r. kath. nagygyűlésről a protestáns embernek a következő benyomással kellett eltávoznia: *az ultramontánizmus hatalma óriási módon növekszik...* ámde az a hatalom-növekvés mégsem félelmetes, mert az igazságnak kell diadalra jutnia!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A kongruás ev. ref. lelkészek figyelmébe.

A fizetés-kiegészítést igénylő lelkész uraktól napoként kapok felhívást, hogy felebbezésöket, mint a közalapi végrehajtó-bizottság elnöke, illetékes helyen támogassam. A folyó év tavaszán együttült konvent — a mint annak jegyzőkönyve igazolja — az ide vonatkozó intézkedéseket az egyházkerületekre ruházta s a közalapi végrehajtó-bizottságot azok intézésétől felmentette. Ily minőségben tehát nem járhatok el, de szívesen megteszek a lelkész urak kongrua ügyében minden lehető, mint magán ember, ha ez iránt bizalommal fordulnak hozzám (Budapest, IV., Muzeum-körút 39.) s ügyök állásának rövid ismertetése mellett elküldik *"Kimutatási ív"*-öket s a püspöki hivataltól kapott értesítő levelet, melyben a miniszterium által történt megállapítás részletesen közölve van. Dókus Ernő.

— Halálozások. Müller Miksa az oxfordi egyetem világ-hírű tanára, a ki halhatatlanságot szerzett magának lelke gazdag kincseivel, szelleme magas szárnyalásával: meghalt október 29-én. A vallás-történelem terén új nyomokat, sőt új ösvényt is nyitott, a melyen egy egészen új tudomány-ág fejlődött ki: az összehasonlító vallástudomány. A nagy nyelvész: nagy vallásbúvár lett. Irodalmi alkotásaival a világ legelső tudósai közé emelkedett! — Némethy József tiszánánai nyugalmazott ev. ref. tanító, a ki 1847 január 24-től 1896 szeptember 1-ig forgolódott a *"nemzet napszámosságai"* között, s e hosszú idő alatt soha sem lankadó szeretettel ápolgatta, nevelgette a gondviselése alá adott *"ember csemetéket"*: nov. 2-án 79 éves korában elhunyt Átányon. A tiszánánai egyházban 35 éven át volt hű és igaz sáfárja népoktatási ügyünknek. Legyen áldott emlékezete!

— A sárospataki főiskola köréről. Az 1900/1901-ik évre a sárospataki főiskola ifjúsága körében a következő egyletek alakultak, a melyekben az önképzés nemes munkáját lesznek hivatva végezni: 1. *Enekkar*, a melyben a felügyelői tisztelet a tanári kar képviselőjében Pásztor Sámuel teljesíti; kar-elnök: *Gecse István* IV. é. th.; énekvezér: *Korláth Gyula* II. é. th.; al-precentor: *Bartha László* III. é. th.; fő-énekese: *Nagy Barna* IV. é. jh., *Pecsenye András* III. é. th., *Radácsi István* II. é. th., *Ráczkövy János* III. é. th. A tagok összes száma: 35. 2. *Irodalmi Önképző-Társulat*,

a hol a tanár-elnök: *Dr. Tüdös István*; alelnök: *Farkas Andor IV. é. jh.*; titkár: *Marton János II. é. th.*; főjegyző: *Evva István IV. é. jh.*; aljegyző: *Hubay Bertalan III. theol.*; pénztárnok: *Deme Andor IV. é. jh.*; ellenőr: *Török Árpád I. é. joghallgató*. Van a társulatnak 35 tagja. Nyilvános ülést fog tartani *Vörösmarthy Mihály* születésének 100-dik évfordulója alkalmából e hóban vagy dec-ben. 3. **Hittanhallgatók egylete**, a melyben a tanári kar képviselője: *Radácsi György* theol. dékán; if. elnök: *Csomár Béla*; alelnök: *Tóth István*; titkár: *Ráczkövy János*; jegyző: *Hubay Bertalan*; pénztárnok: *Farkas István*; könyvtárnok: *Lengyel József*. 4. **Jogász-egylet** a jogi dékán *Dr. Meczner Sándor* vezetése alatt s a következő ifjúsági tisztviselőkkel: elnök: ifj. *Szánthó Gyula*; alelnök: *Csorba Sándor*; ellenőr: *Horváth Bertalan*; pénztárnok: *Kiss László*; könyvtárnok: *Szánthó Elek*; jegyző: *Toma István*. 5. **Akadémiai ifjúsági olvasó-egylet** *Radácsi György* tanár-elnök vezetése mellett a következő ifjúsági tisztviselőkkel: ifj. elnök: *Tóth István*; jegyző: *Pósa Péter*; pénztárnok: *Kovácsy Ferencz*; ellenőr: *Ráczkövy János*; könyvtárnok: *Csorba Sándor*. 6. **Zene-egylet**, a mely *Dr. Meczner Sándor* elnöklete alatt, *Horváth Bertalan* ifj. elnök vezetése mellett alakult meg. 7. **Torna- és vívó-egylet** *Dr. Illyefalvi V. Géza* tanár-elnök és *Imre István* ifj. elnök vezetése alatt. 8. **Erdélyi Önképző-Kör** a melyek tanár-elnöke *Csontos József*; alelnöke: *Eördög Béla*. 9. **Ifjúsági egyesület** *Baksi István* szénior vezetése alatt. Ez egylet, a melynek az akadémiai hallgatók s a gimn. 7—8. osztályú növendékei valamennyien tagjai: két nevezetes vállalkozással tűnik ki: t. i. a „Sárospataki Ifj. Közlöny“-t életre hívja s a „Bethlen szobor“ javára nagyszabású felolvasó ünnepély rendezését vette tervbe! (Sz.)

— **A sárospataki református nő egylet** okt. 28-án tartotta alapszabály szerint előírt beszámoló közgyűlését *Buza Jánosné* elnöklete alatt. A megjelentek nagy lelki örömmel hallgatták meg *Buza János* titkári jelentését, a melyben az egylet minden irányú működése megörökített. Az eltelt rövid idő alatt is számottevő tevékenységet fejtett ki az egylet, a melyet áldásos működéseért már is sokan áldva emlegetnek, mert könyveket töröl, sebeket gyógyít! Isten áldása legyen a szép és nemes célú egyleten!

— **Ev. ref. theologiai akadémiáink népességét** az 1900—1901-ik iskolai év I-só feléről, a mult évi II-ik félévivel összehasonlítva, az alábbi kimutatásban ismer-tetjük:

	mult évben		mult évben		mult évben		mult évben		mult évben	
	mult évben	most	mult évben	most	mult évben	most	mult évben	most	mult évben	most
	I. éves	II. éves	III. éves	IV. éves	Összes létsz					
Budapest	13	13	11	13	10	11	7	7	41	44
Debrecen	15	29	20	16	8	18	14	8	57	71
Kolozsvár	18	23	10	17	9	9	3	9	40	58
Pápa	14	6	4	12	6	3	4	6	28	27
Sárospatak	24	24	13	25	9	16	10	9	56	74
Összesen:	84	95	58	83	42	57	38	39	222	274

E számok sokat jelentenek! Általános emelkedést a külső szerint! A külső emelkedés mellett azonban a benső is megvan, legalább itt-ott erről is tudunk. Szükség is van arra, hogy a *lelkipásztorok első* legyenek!

— **A sátoralja-új helyi királyi főügyész-helyettes** beszédét, a melyet a *Homoki Antal* elleni sajtó-vétségi perben

tartott, nem csupán *mi*, protestánsok, hanem a *r. katolikusok is a r. kath. egyház dogmatikus védelmezésének* minősítik, a mint erről egész határozottsággal nyilatkozik a kassai „Felső Vidék“ 44-iki száma, a melyben ezt olvastuk: „a vádhatóságot *Hlavathy József főügyész-helyettes képviselte s két gyönyörű szép beszédet tartott, melyek bármelyike dicsőségére vált volna bármelyik egyházfejedelemnek is. A mai korban, a mikor a romlott közszellem sok mindent letarolt (illetőleg betű szerint: letarolt!) szívet-lelket emelő dolog a hit bátor megvallása. Üdvözljük őt szívünk egész melegével. Éljen!*“ . . . Ezt a kis tudósítást csak azért közöljük, hogy bekövetkezhessen *lenyilatkozás* esetén: bátran hivatkozhatunk a főügyész úr hitsorsosainak a felfogására, a kik *elfogulatlanul* állapították meg azt, hogy vádjában valóban a hivatalos *r. katolikus* felfogás nyert kifejezést!!

— **A budapesti magyar királyi tudomány-egyetemen a róm. kath. theol. fakultáson öt új tanszéket akarnak szervezni.** Vajjon nincsen-e ennek az ügynek reánk protestánsokra nézve is valamelyes jelentősége?

— **Kulissza-titkot** árul el az „Alkotmány“ abból az alkalomból, hogy *Kozma Andor* Budapesten erős támadást intézett azon tanítók ellen, a kik a „verést“ nélkülözhetetlen pedagógiai eszköznek tartják. A kulissza-titok pedig így szól: „*Kozma Andor* szabadelvű és demokrata ember, ezenkívül református. Nem ütközzünk meg azon, hogy református . . . léte *katholikus kis pappal nevelteté a fiát*, nem ütközzünk meg azért, mert tudjuk, hogy *Zsilinszky Mihály* államtitkártól és ev. egyh. felügyelőtől kezdve majd minden prot. család kath. klerikusokkal taníttatja gyermekeit! . . . Ez a kulissza-titok természetesen célzatos ám s ha igaz: szomorú is! Igazságában nem hiszünk feltétlenül, de azok, a kikre vonatkozik s vonatkozhatik: restelkedhetnek, mert ime pellengérré állítja mindnyájukat az „Alkotmány.“ Kell-e ez nekünk?

— **Válasz Révész Kálmán »Helyreigazítás«-ára** (Lásd Sárospataki Lapok 44. sz. 933. l.) Prima vista azt hittem, hogy a „*Helyreigazítás*“ meg fog felelni címének, vagyis Révész K. kollegám helyesbíteni kívánja az én szerény „*Könyvismertetés*“-emben itt-ott előfordult sajtó- vagy leirási hibákat, esetleg hiányokat; bibelőd-vén pedig ő azokkal illetéknépen, — legalább én boldog naivitással előzetesen így képzeltem: A 903 l. 15-ik sorban „konventi vizitáció“ helyett olvasd: *kanonika vizitáció*. A 905 l. 7-ik sorban „1868“ helyett olvasd: *1668*. Lejebb 12 sorral: „temetési díj helyett olvasd *tanítás díj*. Ismét 4 sorral alább: „A papmarasztás 1799-ben már el volt törölve“ olvasd utána: „*Kassán*“ stb.* Megvallom, eleinte így képzeltem az ő helyreigazítási eljárását: Felvetésemben azonban alaposan csalatkoztam. De hát ez egészen természetes is; mert, ha Révész az értelemfosztó sajtóhibákat eként kijavítja, akkor ő semmiféle ürügyöt nem fog találni többé instructív beszédének elmondására s eként egész cikkelye tárgytalanná válik. De hát neki, ugylátszik, minden áron ürügyöt, alapot kellett kitalálnia, hogy a következő pár passust elmondhassa: A papmarasztás — ugymond — csakis Kassán töröltetett el, nem pedig „*általában az egész országban, vagy a tiszáninnen egyházkerületben.*“ Hát én az efféle célzatosság ellen határozottan tiltakozom. Én az általam aláhúzott passust nem mondtam sehol és soha, sőt azt, az általam monditakból levont következtetés gyanánt sem ismerem el magaménak. Révész másik „*Helyreigazítása*“ így szól: Teljesen téves Szabó azon másik állítása „*is*“ (Sic! Hát még melyik is? mert eddig még

* Magunk s a nyomda igazolása szempontjából meg kell jegyeznünk, hogy az itt felemlített 4 hiba közül csak az első sajtóhiba a többi mind a kézirat szerint volt szedve! Szerk.

semmit se állítottam) hogy a papmarasztás már 1799-ben el volt törölve. „Hiszen — s ezt már Révész mondja, tehát ipssima verba — az 1799. évi — mondd „1799“ évi (?) *budai kánonok* is fentartják a papmarasztást.“ Hát kérem, ha „*Helyreigazítása*,” miként már fentebb is megjegyzém, a címének meg akar felelni, illeszsze csak oda, annak az általa incriminált csonka mondatnak akár elejére, akár, ha úgy tetszik végére e kimaradt szót „*Kassán*.” állításom bizonyára nem lesz téves, s neki nem lesz alkalmja a papmarasztásról elmélkedni. Egyébiránt, hogy a papmarasztás régi történetét elmondotta: jól cselekedte. Legalább az *ifjabb kartársak vehetik némi hasznát*. Nem hallgathatom el végül, még pedig mindenféle célzatosság kizárásával, hogy a budai Kánonok keletkezési ideje korántsem „1799,” miként Révész Kálmán „*Helyreigazítása*”-ában, plane ritkítva, tehát nyomtérképpel olvasható, hanem: „1791“ (Lásd! magyar fordításban a *Sárospataki füzetek* 1860. IV-ik évfolyamát, 53—97 lap.) Látja kedves kollegám: Erra humanum est. Önnek is, nekem is, a betűszedőnek is.

Szabó József.

— **Válasz a Sz. J. Válaszára.** Köszönetemet kell kifejeznem Sz. J. kollégámnak, hogy fenti válaszában két dologra megtanított. Egyik az, hogy vannak írók és bírálók, kik dolgozataikat *leírásai hibákkal* szokták a lapokba beküldeni; a másik az, hogy a *budai zsinat* nem 1799-ben, de 1791-ben volt. Igaz, hogy nem is egy, de két önálló munkát irtam és adtam ki a budai zsinatról, de azért ismételen köszönöm Sz. J. szíves felvilágosítását.

„Révész Kálmán.

— **A közoktatásügyi kormány 1901-ik évi költségvetését** a képviselő-ház pénzügyi bizottsága nov. 6-án tárgyalta, a mikor is a minisztert több oldalról s több irányban kérdezték a tárcája ügyei felől. Szóba hozták Komjáthy Béla s Emmer Kornél a magyar nyelv tanításának *sikertelenségét* ott, a hol a nemzetiségi elemek uralkodnak . . . Megsürgették a *jogi szakoktatás reformját*, — fölújították a reális-ismeretek előtérbe helyezését a klasszikus ismeretekkel szemben . . . És felhozták az *elemi iskolai fegyelmezést*, a Tóth Béla és Kozma Andor „*tan-betyár*” hecce révén, alkalmat akarván adni Berzeviczy Albert a miniszternek arra, hogy *elítélőleg* nyilatkozzék arról az irányzatról, vagy *felfogásról*, a mely a *tanító és tanítvány* viszonyát a pálea és bot-büntetés zsarnoki uralma alá akarja helyezni, még pedig ama képtelen irányban, hogy a *tanítvány üsse vissza tanítóját*. Hogy a miniszter ezt a felfogást nem oszthatta, hogy nem helyeselhette a Tóth-Kozma sajátos irányzatot: egészen természetes! Vajha az előállott „hecc” megtanítaná a szülőket s nevelőket arra, hogy *közös akarat* kell munkálkodniok a gyermek-nevelés terén. — Szóba hozatott a *r. kathólikus autonómia* is. Ugron Gábor sürgette! A r. kath. püspöki kinevezések dolgát Gajári Ödön szellőztette meg, igen helyesen említve fel azt, hogy a *pápai szék* nem jogosított arra, hogy *szintelen* egyének előtérbe tolását követelje s azok kinevezését sürgesse. — Pulszky Agoston a protestáns kongruát tette szóvá, a melynek kiutalása a bürokratikus eljárás miatt késedelmet szenvedett. Tiltakozik az ellen, hogy a görög-keleti vallásúak részére három új püspökség szerveztessék! . . . A miniszter mindezekre részletesen válaszolt: a nemzetiségi vidékeken levő iskolák megteszik kötelességeiket, de mert kevés az állami (s a prot. iskola!) iskola: a siker nem lehet fényes. A kisdudóvóval, gyermek-menhelyekkel sem segíthet, mert ezekre nincs *elegendő pénz*! A középiskolai tanterv-

nek az egységes jogosítás eszközlése céljából való átalakítása folyamatban van s sikerrel biztat, hiszen már Francia- és Németország is az egységes jogosítás mellett kezd állást foglalni! A *jogi oktatás* reformjának kérdése még mindig nem juthat dűlőre, mert megkérdendő az *ügyvédi kamarák* is! A *r. kath. autonómia* kérdése mozog-mozog, de igen lassan, mert *bizalmaskodásokra van szükség*, azaz csakis *bizalmas tájékoztató-nyújtások és szerzések* által lehet az ügyet befejezésre vinni. A *protestáns kongrua* ügyben így nyilatkozott: „*ennél az ügynél mellőztem sok bürokratikus formát és meggyőződésem szerint a törvényt kulánsabban végrehajtani, mint a hogy történt, egyáltalán nem is lehetett*. . . 1900-ra megkapták az egész összeget, 1901-re is karácsony előtt¹ az ezzel járó nehéz munka dacára az egész összeg ki fog utalványoztatni.“ . . . Szólt a görög-keleti három püspökség kérdéséről is és kijelentette, hogy *erről még nincsen hivatalos tudomása*. . . A részletes tárgyalás november 7-én volt. Ennek során a következő érdekesebb és figyelemreméltóbb mozzanatok merültek fel: szóvá tették a budapesti egyetem joghallgatóinak a vizsgákon tanúsított készületlenségét, a miről a „*bukottak statisztikája*” tesz bizonyosságot, a melyet a *miniszter is feltűnőnek* talált; kérdésbe jött az egyetemi beiratkozások s *jelentkezések botrányos volta*, a mit „*orvosolhatni*” ígért a miniszter; felhozatott (Pulszky Agost által) az *egyetemi ifjúság felekezetieskedése* s a miniszter ezt mondotta: „*minden alkalmat megragadok arra, hogy az ifjúságot figyelmeztessem, hogy a felekezeti és nemzetiségi széthúzásoktól s a köznapi kérdésekkel való foglalkozástól tartózkodjanak, de különben meggyőződésem az, hogy az ifjúságnak a társadalom egységeért, nemes ideálokért kell lelkesedni*.”² Egy ág. hitv. ev. képviselő a *protestáns theologiai doktorátus* ügyét is szóba hozta s a miniszter a „*megalkotandó egyetemi törvényre*” hivatkozik, a melyben *majd talán megoldható*. Szóba hozta Berzeviczy Albert a III. egyetemet is, *feltétlenül szükségesnek tartván annak felállítását*, de sürgetőleg nem lép fel, mert az *idő erre nem alkalmas*. — Az Eötvös — kollégiumot agyon-dicsérte a miniszter, nem különben a *nemzetiségi iskolákat*! A *felsőbb leány-iskolákat szaporítani akarná*! A *kongrua kérdés* ismét elő fordult Komjáthy Béla felszólalása folytán, az *izraelita lelkészek* ügyét téve szóvá, a kiknek „*igen kevés összeg adatik a kongruából*” mert *nincs kellő képesítésük s kérde: vajon ugyanilyen rigorozitással jár-e el a miniszter más felekezetekkel szemben is?* A miniszter a törvényszerű eljárásra hivatkozott, a mely *határozott*. Amde a miniszter is, Komjáthy Béla is gondolhattak arra, hogy *bizony az a lelkész-képesítés, a mely a r. kath., a görög kath. egyházaknál van sok, nagyon sok tekintetben nem áll fölőtte a dehonestált rabbi képesítésnek*!! Bizonyítani kell? . . . Szívesen vállalkozunk rá, csak vétessék a kérdés tárgyalás alá. (Sz.)

¹ Ugy, mint az 1899-ik évi karácsonyra? . . . No az ugyan nem lesz kuláns eljárás! Szerk.

² Kis pont vagyunk ugyan, de legyen szabad kérdeznünk a miniszter urat: vajon *társadalmi egységért való lelkesedés* vezeti-e azt a „Szent Imre-Egylet”-et, a melynek zászlószentelésén a miniszter úr képviseltette magát? . . . És vajon vallásos széthúzásoktól való tartózkodás-e a budapesti egyetemi körülmények, a melyeknél „*kath. egyetemi mészáros legények*” szerepelnek fűtykösökkel, csáti-botokkal s kicsi hijja, hogy nem „*bárdokkal*” is egyúttal? . . . Aligha nem az az igazság, hogy a *miniszter* úr strucc-madár, ha az egyetemi botrányos dolgokról van szó! Szerk.

— **Egyházkerületi közgyűlések.** A dunamelléki és az erdélyi ev. ref. egyházkerületek közgyűléseiről rövid tudósításban a következőleg számolhatunk be: az elsőn nem történt a belkörü dolgok tárgyalásán kívül fontosabb esemény, még az erdélyi püspöki cím is csak „boldog várakozással” intéztetett el, csupán a nem ev. ref. vallású tanintézetekben végzendő vallás-oktatás akadályai elhárításánál ment végbe némi mozgalom, a mikor Tisza Kálmán ezt mondta: a konvente kell terjesztetni az ilyen ügyeket! Az erdélyi kerület gyűlésén az „erdélyi püspök cím” kérdése uralta a kedélyeket s az elfogadott s a miniszteriumhoz felterjeszteni határozott felirattal a protestáns szellem érvényesítése teljes mértékben érezhető. Itt Bánffy Dezső báró eme nyilatkozata keltett mozgást, hogy megnyitó beszédet nem tart közismeretű okokból. Hát nem szabad beszélnie??

— **A bádeni nagy hercegségben a róm. kathólikusok a vegyes házasság dolgában úgy állanak, mint mi magyar protestánsok.** Ugyanis Bádénben minden hetedik házasság vegyes s minden második vegyes házasság protestáns lelkész előtt kötöttik!...

— **A pápa szegénységéről** egy olaszországi hír-lap, az „Il Giorno” a következő érdekes adatokat közli: „A pápai udvar a világ legnagyobb udvarai közé tartozik, a mi egészen természetes, mert a pápa körül, s mellett élő csaknem megszámlálhatatlan egyén és család, a diplomáciai szervezet stb. stb. annyi, de annyi költséget igényel, a melylyel igazi állam is fenttartható. Költségvetése nincs, nem is lehet. De az köztudomású, hogy egyetlen esztendő sem volt olyan,

a melyben a kiadás 20 millió líránál kevesebb lett volna! S ezt az óriási kiadást tudja fedezni az, a ki az Olaszország által felajánlott 3,225.000 lírányi alapítványt se el nem fogadta, se el nem ismeri!... Dehát könnyű neki, mert az amerikai s más hívők gondoskodnak arról, hogy ne „szűkölködjék a pápa,” a kinek a vagyonát némelyek 4000 millió koronára becsülik; az évi „fillér” is tetemes, noha mostanában megfogyott, — az arany és ezüst ajándékok, ékszerek 1899-ben kerek 21 millió líra értékűek voltak!... Hanem azért „szegény”! Hja! „vannak bizonyos konventionális hazugságok, a melyek szükségesek.” (Der Prot.)

— **Csak 4 koronáért** 200,000 korona nyerhető. Különösen kedvező nyerési esélyeket nyújtanak az ő Felsége által engedélyezett új államsorsjáték sorsjegyei, minthogy 18,122 sorsjegy 418,640 korona készpénzben kerül egyszerre sorsolásra és a főnyeremény 200,000 korona. Állami felügyelet és kezesség. Minthogy e 4 koronás sorsjegyek előreláthatólag gyorsan elfognak, ajánlatos, hogy ily sorsjegyekre szóló megrendelések a Nemzeti Pénzváltó Részvénytársaságnál (Budapest, Gizella-tér, Haas-palota) mielőbb, de legkésőbb 8 napon belül beküldessenek. — A nevezett intézetnél osztálysorsjegyek is kaphatók eredeti árakon és megjegyezzük, hogy ez egyúttal az ország legnagyobb osztálysorsjegy-elárusító helye, mely a sorsjegyvevőknek a legnagyobb előnyöket és biztonságot nyújtja.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Értesítés Eötvös Károly munkái megjelenéséről és megszerzéséről.

Külső kiállítás. Eötvös Károly munkái a szerző programja szerint körülbelül tizenkét kötetben fognak megjelenni.

Az egyes kötetek átlag 20 ívnyi terjedelemmel, stílszerű kiállításban, finom famentes, simitlan papíron, szép tiszta, éles metszésű betűkkel nyomva, nagy nyolcadrét alakban fognak közrebocsáttatni.

A kiadó intézet a kötetek belső értékéhez méltó, valóban stílszerű és izléses kiállításban bocsátja közre e művet — úgy fűzött, mint bekötött példányokban.

Bekötés. A bekötött példányokhoz egy első-rangu magyar művész által modern stíliú táblarajzot készítettett, melynek alkalmazásával egy pompás, arany-nyomás, magas művészi igényeknek megfelelő gyönyörű kötés állott elő.

Közrebocsátás sorrendje. Eötvös Károly munkái 1900. november elejétől kezdve jelennek meg, egyelőre a következőleg megállapított sorrendben:

I. és II. kötet: *Utazás a Balaton körül.*

III. „ *A ki örökké bujdosott és egyéb elbeszélések.*

IV. kötet: *A két ördög vára és egyéb elbeszélések.*

V. „ *Magyar alakok.* Kortörténeti rajzok.

VI. „ *Régmult időkől. A nagy év. Deák Ferencz.*

Az első két kötet már megjelent.

Egy-egy havi időközben mindig két-két kötet fog egyszerre megjelenni.

A további kötetek lehetőleg gyors egymásutánban fognak közrebocsáttatni.

Bolti ár. Az egyes kötetek bolti ára fűzve 4 Kor., diszkötésben 6 Korona. Tekintve a kötetek nagy terjedelmét és pompás kiállítását — ezen jutányos bolti árt a kiadóvállalat csak a művek nagy mérvű elterjedésének reményében állapíthatta meg, mert első rangú írónak elsőleges kiadásai akár a francia, akár a német vagy angol könyvpiacra, rendszeren legalább kétszer akkora bolti árért kerülnek forgalomba.

Megrendeléseket elfogad

Trócsányi Bertalan

könyvkereskedése Sárospatakon

a) Évi számlára. b) Utánvétellel. c) Havi 3 koronás részletfizetés mellett.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Andrássy Kálmán.* „Nyílt levél a „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjéhez. — *Dr. Tüdös István.* „Rövid válasz a Nyílt levélre.“ — *Örüllő.* „Felvilágosítás a kongrua-ügyben.“ — *Papp Mihály.* „A tanítói nyugdíj-törvény revíziója.“ — *Nagy Béla.* „Az evangéliumi kegyességről.“ — *Vattay László.* „Adatok a „Koadjutor Kuratorság“ történetéhez.“ — *Orgonista.* „Könyvismertetés.“ — *Czékus László.* „Multunk.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Szerkesztői üzenetek.“ — „Hirdetések.“

Nyílt levél

a „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjéhez.

Szeretve tisztelt Szerkesztő úr!

Kérve-kérem a keresztyén szeretet nevében, adjon helyt az alábbi soroknak a Sárospataki Lapok hasábjain és legyen erős lelke eltűnni azt az önzetlen jóindulatból származó ösztönöséget, melylyel elmondom, a mit elmondani akarok. Egyetemes szent dologról lesz szó, a mely a magyar református egyházat közeli és hatásosan érdekli. Erzem, hogy én ez egyetemes szent ügynek csak egy piczi hangyácskája vagyok, morzsákat keresgélve, czipelve a közös otthonhoz szerény tehetségem szerint, de lelkiismeretem kész, hogy gyengeségem érzetében se hallgassak ott, hol szólanom kötelesség.

A dologra...

Önök, tanár urak, miféle nemes hasznót eszközölnek azzal az áldatlan csipkedéssel, akár önmaguknak, akár az egyetemes egyházi érdeknek, a melyet önként becsempésznek az oktatásra és buzdításra hivatott egyházi lapokba?...

Egyik iskola a másik iskolával, — egy édes anyának iker-gyermekei — állhat-e harcban a nélkül, hogy annak a szent ügynek ne ártson, a melynek pedig szolgálatába szegődött?

Fájdalommal szemlélem, jó idő óta, hogy a Sárospataki és Debreczeni Lapok hasábjain, ismétlem: csak úgy becsempészve, olyan valóban okvetetlenkedések jelennek meg, melyeknek ott nincs és nem is lehet helyük.

Minő érzelmeket tárnak föl a következő szavak: „a mi pedig a háladatosság kötelmét illeti, arra nézve méltatlanul megtámadott munkatársunk fenn kívánja tartani maga részére azt a szabadságot, hogy köteles hálattartozását saját legjobb erkölcsi meggyőződése és ízlése szerint róhassa le, minthogy e tekintetben súlyt helyez arra, hogy a sárospataki főiskolát a személyektől, az igazságszeretetet a képmutatástól, a közérdeket egyéni vagy családi érdektől s a háladatosságot az élelmes hízeltől szigorúan megkülönböztesse s rokon és ellenszenvek befolyásától függetlenül, distingváltabb erkölcsi felfogást érvényesítsen a közügyek szolgálatában.“ (Debr. Prot. Lap 43. sz.)

Legkiválóbb ellenségeink sem használhatnának erősebb és lesújtóbb kifejezéseket.

Altalában véve, pataki és debreczeni tanárok, név alatt és név nélkül, erős harcot, erős személyi harcot folytatnak egymás ellen, egymás tisztessége ellen, a legtöbbször tárgyi alap nélkül. Mi, vidéki kis emberek, fájdalommal szemléljük e kicsinyes torzsalakodást és gondolkodunk.

Gondolkodunk az emberiség, közelebb magyar ref. egyházunk érdekei és igaz eszközei fölött.

Ezer sebből vérzik egyházunk. Legalább így beszélnek és így írják nagyjaink, széles látkörrel bíró egyházi és világi férfaink is. Mi kicsinyek, kicsiny egyházainkban, az anyagi és erkölcsi bajok légioival küzdő, bomladozó híveink, magyar véreink fojtott sóhajtasai, reménytelen csüggedései között, magunk is borult homlokkal, borult lélekkel figyelünk a javulhatásnak valamely eszközére. Lessük a szót, a tanácsot oly dolgokról, melyeket még nem próbáltunk, — pedig sokat, sokfélét próbáltunk már. Hallunk is, olvasunk is javaslatokról, tanácsokról s nem reszeljük, nem sajnáljuk kezünket az eke szarvára tenni, a mellett figyelni folyvást magasabb jelenségekre.

Mert mi, tanárok, tanítók és lelkészek, az egyetemes emberiség szellemi és erkölcsi legszentebb érdekeinek első sorban vagyunk letéteményesei, megbízottai, szolgálói. Ható eszközök az Isten kezében. Egész testi életünk, bölcsőtől a sírig, kell, hogy ama keskeny úton való haladás legyen, melyre utasítja Mesterünk igaz követőit. Természettudományi nyelven fejezve ki, az egyetemes élettörvény áramával párhuzamos futást kell végeznünk.

Mi kicsiny falusi papok, ezer és egy ok miatt, el vagyunk zárva a szellemi és erkölcsi tökeletesedés számtalan tényezőinek kutatásától, munkába vételétől, úgy magunkra, mint a ránk bízott gyülekezeti tagokra nézve. Főbb iskoláink és tanáraink pedig első sorban arra képesítvük és arra hivatvák, hogy az említett eszközök keresésében, feltalálásában, közrebocsátásában munkálkodva, előttünk utmutatók, példák legyenek. Előttünk is, és ne csupán a tanuló ifjúság előtt. Iskoláinknak, igaz minőségekben, ama hegyen épült városnak kell lenniük.

Egy igen közönséges hasonlattal igyekszem megvilágítani ama magas elhivatást, melyet lelkemben táplálók, prot. főiskolánk természetére nézve. Atuta-

zók vagyunk e földön, mondja szent bibliánk. Ez örökigaz. Utunk sötét és ismeretlen. Utmutatónk az értelem fénye, erősítőnk a szív melege. Ebből a fényből, ebből a melegből kell minél több, hogy utazásunk minél biztosabb, minél sikeresebb legyen. Főiskoláink, mint pusztában fellobogó lángok, minél tisztább fényvel, minél áthatóbb meleggel lobognak, sugároznak, annál biztosabban vezérlik Istennek népét. Tanáraink, mint a szent tüzet folyvást új erővel tápláló hasábok, az örök világosság végzete szerint. Mi úgy vagyunk velök, mint a jámbor hívők a jeruzsálemi szent tűz templomában, feltámadás ünnepén felgyúló lánggal, — hogy a ránk bizottakat vezérelhessük, nekik világíthassunk, oda igyekszünk a szent oltáron lobogó lánghoz a magunk mécesét táplálni, szítogatni. De ha tiszta láng helyett fojtó füst terül az oltár körül, magunk is füstölgő gyertyabelek leszünk.

A tudomány és vallás nyelvén fejtve tovább, Önök, tanár urak, az egyetemes élet rejtett szálait, összeköttetéseit keresik; minden tudomány-ágnak, mint részletnek, az egyetemhez való viszonyát megállapítják s ezek folytán az emberi viszonyok és kötelmek természeti törvényeit feltárva, ez által a társadalom rendét és békéjét eszközlik. A köz-előhaldásra szolgáló lelkiismeretes szorgalomnak és munkásságnak erőt azzal kölcsönöznek, hogy az isteni lélek szeretetét, annak hevítő erejét beplántálják a szívekbe. Azt a bibliai éltető sugárt, melyről mély igazsággal és megható szépséggel van írva: a *világ világossága*.

Főiskoláinkkal és tanárainkkal szemben és velök összeköttetésben, így kell lenni s tényleg így van. Hiszen untig hangoztatjuk: csak az iskolák!... csak a tudomány!... csak a közműveltség! ezekért kell áldoznunk... ezek melegágyai az igaz vallássosságnak!... és így tovább.

Azon bajok között, melyekről sokat írtak, beszéltek, tanácskoztak, egy idő óta, prot. egyházunk, világi- és egyházi egyénei és testületei, bizony sokan és sokszor vádolták iskoláinkat hanyagsággal, sőt egyházi érdekeinkkel ellentétes magaviselettel. Csak fel-említem a legközelebbi pozsonyi gyűlés alkalmával, Ritoók Zsigmondtól irt felolvasás következő ítéletét: „a mint vélem, még középiskoláinkban is, vagy éppen hiányzik, vagy kevés a nevelő hatás oly irányban, hogy az ifjú az egyház iránt benső s maradandó szeretetre, intézményeinek ápolására, fenséges elveinek kultuszára indíttassék s abban az egész életre megerősítessék.”

Távol legyen tőlem, hogy én vádoljam iskoláink s tanáraink működését és szellemét, hiszen úgy is elég vádolóink áskálódnak a falakon kívül. De iskoláink életét, szellemét én is figyelem, azon lélekből, mely az apró betűk szárnyain szertörpökd. És én sohasem látok igazságot olyan tudományban, mely az élet békéjét összezavarja s építő szeretet helyett a romboló gyűlölség magvait hintegeti, azok között, kik egy fedél alatt élnek. A tudomány tiszta fényét, éltető melegét, mindig azok élete igazolja, kik azt hirdetik és tanítják. A szép beszédek, tanítások mind csak zengő érc és pengő cimbalom. „A beszédek, melyeket én nektek szólok, lélek és élet.” Így szól és így cselekszik a mester. S a ki mester akar lenni, az így szóljon és így is cselekedjék.

Különösen az evangyéliumi igazságok hitele és életet átalakító ereje érdekében semmi sincs fontosabb, mint főiskoláink s azokban tanáraink élete és szelleme.

Hozzánk az ő életök fénye és melege árad, — ha van. S ha nincs?... sötétben tapogatózunk és didergünk.

Sajnálom, igen tiszt. Szerkesztő ur, ha az elmondottak azon vélekedést támasztanák az olvasóban, mintha jómagam az élettéljes szellemi áramlat és vita ellenese volnék. Sőt ellenkezőleg. Ha Patak Debrecennel vitázik, vagy megfordítva, bármily erősen, bármily élesen, — csak egyetemes magasabb elvekkel és tárgyilagossággal, — én ezt az előhaldás, az erő kifejtés elengedhetlen föltételének tartom. A szellemi torna, még ha egy kis sajgó sebet üt is, az erőgyűjtésnek és vidám vérkeringésnek, éltető áramlatnak szükséges föltétele. Ott, a Lap élén, de nem a különfélék rovatában az osztálysorsjátékkal egy gyékényen. Az ilyen szellemi torna nem oktat, nem gyönyörködtet, hanem távozásra int, ne lássuk, ne halljuk!

Némi megnyugvásul szolgál, hogy a „Sárospataki Lapok“ legutóbbi (45-ik) számában, ha üzenet van is, de elég szelid az elhallgatásra s hiszem is, hogy a kellő tárgy nélküli feleselésnek vége szakad.

Bárcsak mindörökre vége szakadna! különösen oly okért, és oly modorban, mint megindult a miskolci gyűlés alkalmával. Mert mintha ez is igazolná Ritoók mélyen járó szemlélődésének következő eredményét: „a vallásos élet hanyatlásával s a hitközönnyel együttesen lépett fel valami sivár, önző érdekeuralom, szertelen pénz és vagyonvágy, a haszonkeresés erkölcsi korlátok nélkül.”

Az anyagi élet valódi szükségleteinek kielégítésére megkívánható eszközök megszerzése és megadása ellen, kinek jutna eszébe predikálni? De ebben a tekintetben is főiskoláinktól és böles tanárainktól kérünk és várunk utmutatást, hogy mi is hirdethessük még a háztetőkről is: nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével, mely az ő szájából származik!

A corpus sanum és a mens sana, többször megy tönkre az anyagi jólét kényelmes derűjében, mint a nélkülözések edző viharában. Végletektől eltekintve mindig. Nem a sok ezer korona fizetés és sok szobás lakás fénye rejti az élet igaz örömeit, hanem sokkal inkább amaz evang. viszony bensősége, mely ama bibliai szőlőtőke és szőlővessző között létrejő s mely benső összeköttetést annyira ajánlja Mesterünk.

Ezt prédikáljuk mi, mert ezt tanultuk. S „tetszett az Istennek, a predikálás boldogsága által tartani meg a népeket s szégyeníteni meg a böleceket!”

S főiskoláinkban tanáraink mást prédikálnának? Életök mást bizonyítana?!

Teljes meggyőződéssel osztom Bernát Istvánnak ama gondolkodását, mit a budapesti egyházkerületi értekezleten tartott felolvasásában kifejezésre juttatott, hogy evang. egyházunknak nem lehet oly erős ellensége Róma, mint a minőnek hirdetjük, hanem sokkal inkább magunk gyengíthetjük egyházunkat, ha összetartó és építő keresztyén munkásság helyett, akár kishitűen, akár tétlenül folyvást kívül keressük a hibákat!

Hiszem és remélem, hogy szeretve-tisztelt Szerkesztő úr megértett engem s az elmondottakban meglátta azok igaz okát és önzetlen célját.

Aldja meg az Isten!

Búj, 1900. november 6-án.

Andrásy Kálmán.

Rövid válasz a „Nyílt levél“-re.

Ha akad a „Sárospataki Lapok“ t. olvasói s barátai között, a ki az *Andrássy Kálmán* „Nyílt levél“-ét, a mely ime hozzánk intéztetett, holott a „Debreczeni Prot. Lap“-hoz is ép olyan joggal s okkal intéztetett volna, úgy tekintené, mint épen a *mi elítéltetésünket*: annak szíves figyelmébe ajánljuk a levél-író tiszteletre, becsülésre méltó *szeretétét a sárospataki főiskola iránt*, a mely szeretet a főiskolát még a szóban forgó ügyes-bajos s aprólékos dologban is *nagynak, példányszerűnek* akarja látni azoknak a működésében, a kik az „alma mater“-t a sajtóban képviselik. Ebből a szeretetből, rajongó ragaszkodásból eredő, úgy vélt *elítéltetést*, mi a *főiskoláért* szívesen viseljük.

Ha pedig a „Nyílt levél“ abban az irányban kerül magyarázatra, hogy az elítélése épen a „*Debreczeni Protestáns Lap*“ magatartásának: akkor szükségesnek tartok egyet s mást, odavetőleg megjegyezni. Ez „egy és más“ között első helyen arra kell rámutatnom, hogy t. lap-társunk 1897-óta, a mikor mi bizattunk meg e lapok vezetésével, *szinte kedvteléssel utazik abban, hogy a mi személyünket úgy tüntesse fel olvasói előtt, mint a ki érdemellenül van azon az álláson, a melyet e lapoknál elfoglal*; *kedvteléssel üzi azt az eljárást, hogy minket úgy szerepeltessen e lapok révén s általunk e lapokat úgy mutassa be, mint ellenséget épen a sárospataki tanári karral szemben, nagy neki buzdulással olyan jellemvonásokat ruházott ránk, a melyek a világ szerinti becsület szempontjából egyenesen becsületbevágóknak is tekinthetők, a melyekre azonban sohasem reagáltunk, mert erkölcsi érzetünkben ama ránk ruházott jellemvonások nem idéztek elő sem zavart, sem gyengülést.* A ki ez irányban tájékozódni akar, az nézze végig ama „szemelvények“-et, a melyek e lapokban azokból az alkalmakból adtak, a mint a „Debreczeni Protestáns Lap“ „jónak látta“ ellenem fordulni. Kell-e arra emlékeztetni bárkit is, hogy mit kaptunk mi, mint lap, és szerkesztő, a *Kérészy Barna és Grammatikus* között folyt vitában, a melyben e lap s szerkesztője mást, mint *egyszerű közlést* nem végeztünk, az igazgató-tanács határozata alapján a *Kérészy Barna* „Véleménye“ kiadása által. Kell-e említenünk, hogy t. laptársunk, 1897-ben, mert Zoványi Jenőtől egy kérelem szerű „Nyilatkozatot“ közöltem, elnevezte a „Sárospataki Lapok“-at, az „*országszerte összegyűlendő gorombaságok rakodó helyé*“-nek, vagy legalább is arra való felhasználási célzatúnak! . . . És vajjon rámutassak-e arra, hogy a „*miskolci hirhedt beszéd*“ miatt *csaknem* provokált t. laptársunk „névtelen“-je, a ki az *Andrássy Kálmán* mostani „Nyílt levél“-ben *idézett*, nagy büszkeségre valló nyilatkozattal emelgeti fejét felettem és mások felett, (mert ugyanaz a szellem ismerhető fel!) a mihez adjon Isten az illetőnek állandó jó egészséget! . . .

Ezek azok, amiket mintegy tájékoztatóul óhajtottam felemlíteni, mint bizonyosságot azokra nézve, a melyeket fentebb állítottam t. laptársunknak e lapokkal s velem szemben tanúsított eljárására vonatkozólag. T. laptársunk „né mely“ munkatársainak a fejük fáj a sárospataki tanárokért, a kiken gázol az előjáróság s mert mi az ő fejfájásukat nem érezzük: okvetetlenkednek velünk a magasabb erkölcsiség címén. S ha e „né mely“ munkatársak ellen azért szólunk, mert olyan dolgokat árúlnak el, a melyekre azt kell mondanunk: *patakiak* által is alig ismertek azok: akkor van nagy „kírohanás“, hogy mi *gyanúsítunk*, holott mi a *némelyeket* akarnók megismerni, vajjon mi vagyunk-e magunknak ellenségei, vagy csak ugyan a *debreceniek*?

A „Nyílt levél“ ugynevezhető *magasabb célzatát* mi értjük s amennyire emberi gyarlóságunktól telik, addig, míg e „lap őrizete“ reánk van bízva, ama nagyobb célzatnak megfelelőleg igyekszünk eljárni működésünkben: ám, ha a *követ dobálóra* vissza-visszavetünk egy-egy kavicsot: az ne tekintessék keresztyénietlenségnek, hanem ama magyar közmondás megvalósításának: „*a milyen a mosdó, olyan a türölköző.*“

Andrássy Kálmán fogadja köszönetemet, hogy ezeknek elmondására alkalmat nyújtott, — de fogadja elismerésünket is azért, hogy a „kényes“ ügybe a békés szeretet lelkét lehellé s az *alma-materekre* való hivatkozással mintegy megköti kezünket!

Dr. Tüdös István.

Felvilágosítás a kongrua-ügyben.

— Ajánlva a kongruás lelkészek figyelmébe. —

Azok a téves felfogások és állítások, melyek a kongruára vonatkozólag eddig e lapokban itt-ott fölmerültek s egyes felszólalók által sérelmek gyanánt hangoztattak: még mindig újabb és újabb alakban kerülnek elő s igen alkalmasak arra, hogy a csekély lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló országos törvényt, az 1898: XIV. t.-c.-et, értékében lejjebb szállítsák s a közvéleményt ez ellen az üdvös törvényhozási intézkedés ellen hangolják.

Elfelejtik vagy nem akarják belátni és megérteni sokan, hogy itt tulajdonképen nem a lelkészfizetés adásáról, kiszolgáltatásáról, hanem annak csupán kiegészítéséről van szó. Az államkormányzatnak, midőn a törvényt kezdeményezte, nem az volt a célja, hogy új lelkészi fizetést adjon, vagy szerezzen, hanem az, hogy a már meglévő tiszteletes minimumra felemelje vagy kipótolja.

Hogy a kiegészítés első sorban 1200 koronáig s nem mindjárt 1600 koronáig történt: ez nem annyira a jóakaraton múlt, mint inkább az ország szorult pénzügyi helyzetében leli magyarázatát; de kifolyása volt ez talán némi részben annak a körülménynek is, hogy a IV. oszt. lelkészi jövedelmek egyházhatóságilag legtöbb helyen 1200 koronában lettek megállapítva s addig nem is lehetett az egyházközségeknek lelkészüket megválasztani, míg a lelkészfizetési minimumot, az 1200 koronát, chártailag ki nem mutatták. De arról, — hogy a lelkészválasztó egyházközség a díjlevélben kimutatott fizetési minimumot, az 1200 koronát, egyszersmind biztosította volna is, — vagy éppen nem, vagy csak igen kis részben és ritkán történt gondoskodás. Elegetőnek találták, ha a minimum megvolt — papiroson. Ez okozza aztán azt a tűrhetetlen helyzetet, mely előállott, hogy t. i. sok lelkésznek még a kiszabott minimumon is alól esvén a jövedelme, anyagi zavarokba süjgedt s parochiája jövedelméből megélni többé nem tudott.

Az így előállott s mindinkább érzékenyebbé vált szomorú anyagi helyzetből származó elégedetlenség és panasz tette sürgőssé az államsegélyt, miután más forrásból a bajt orvosolni nem lehetett. Az államkormányzat, — a mi a szabadelvű pártnak és kormányának mindig dicséretére válik, — nem zárkózott el elvben az elől, hogy a lelkészi fizetések tiszteletes minimumra, 1600 koronára fölemeltessenek s ezt a törvényhozás későbbi időre biztosította is, de az azonnal foganatosítandó kivitelre — bár a közszükségnek ez felelt volna meg — az ország pénzügyi helyzetében kellő biztosítékot nem találván, kénytelen volt a kor-

mány csakis a legcsekélyebb jövedelmű, még az 1200 koronánál is kevesebb fizetéssel ellátott lelkészeket segélyezni s ezeknek a türhetetlen sorsán enyhíteni.

Igaz, hogy a meghozott törvény végrehajtása késedelemmel járt, a mennyiben majdnem két teljes év fordított az életbeléptetésre. Azonban nem kell feledni, hogy ily fontos intézkedés — a mi annyi sokféle számadással jár — pontos megfigyelést, lelkiismeretes munkát és felelősséget kíván s a kormánytól nem is lehet rossz néven venni, ha a keresztültvitelre nagy súlyt fektetett s a végleges megállapításnál igénybe vette a törvényes biztosítékokat.

Az a vád azonban, mintha a kormány önkényesen, egyházhatóságaink befolyása nélkül s ezek intézkedéseinek figyelmen kívül hagyásával oldotta volna meg az egész kérdést s minden úgy történt volna, a mint az a miniszternek tetszett: alaptalan és egészen téves felfogásból származik. Mert hiszen tudva van, hogy az okmányokat, melyek alapján mind a lelkészi fizetés, mind pedig a kiegészítési összeg megállapított, maguk a lelkészek szerezték be s e tekintetben semmi pressionak alávetve nem voltak. Ugyszólván, fehér lapot kaptak a lelkészek, hogy jövedelmük az 1200 koronát megüthesse. A miniszterium aztán az így keletkezett okmányokból dolgozott s ezeket használta fel munkálatainál. Sőt még azt is megengedte, hogy ha valaki tudtán kívül valamelyik hivatalos közegetől téves okmányt szerzett be, ügyét a megfelelő helyes okmány becsatolásával föllebezheti s jogorvoslást kérhet. A miniszterium tehát teljes jóakaratot tanusított az ügy iránt, a helyesbítéstől nem zárkózott el és nem zárkózik el még ma sem.

Nincs azért semmi értelme annak a sok gyanúsításnak, elégtelenségnek s alaptalan vádaskodásnak, melyek folytonosan felhangzanak a kormány-nyal szemben a miatt, hogy a kongrua-ügyben nincs érzeke a mi érdekeink iránt és semmibe se veszi jogos kívánalmainkat. Az ily ok nélkül való feljajdulások mind elavult fegyverek és a frazeologia lomtárába valók; mert ma már a tények beszélnek, nem pedig a mindenkor megtévesztésre s a való tények eltagadására szánt elröppenő szövegek.

Azt nem tagadhatja egy lelkész sem, a ki a segélyre jogosult, hogy lelkészi fizetése 1200 koronára kiegészített. A cél tehát el van érve, még pedig sokkal korábban, mint azt a törvény előírja.

Bizonyára történhetek és történtek is a felszámítás és kiutalásnál egyes tévedések, p. o. valakinek nagyobb összeget utaltak ki eddig, mint a mennyire a végleges felszámítás szerint igényt tarthatott s azt most vissza kell fizetnie. Ez bizonyára kellemetlen meglepetés az illetőre nézve, de bele kell nyugodnia, mivel az eljárás az igazságnak teljesen megfelelő. Vagy ha valaki hibát követett el a föld jövedelme, a termények és szolgálmányok értékének fölvételekor, vagy az adó kimutatásakor s most beterjesztett okmányai alapján fizetése magasabbra vétetvén, kevesebb pótlási összegben részesül: ezért sem okolható az államkormány, mert törvényesen járt el; azonban az illetőnek joga van új, helyesebb okmányokkal előállani és sérelmeit azok alapján orvosolni.

Az az állítás és felfogás, mintha a konvent megállapította volna a lelkészi fizetéseket s így a kiutalandó kiegészítési összegek is már a konvent munkálatai által lettek volna megszabva: szintén téves s a valóságnak meg nem felel. Ugyanis a kon-

vent csupán tudomásul vette a lelkészi fizetésekről beterjesztett kimutatási munkálatokat, de nem bocsátkozott az okmányok bírálatába, nem állapított meg semmit; s ezt nem is teheté, mert az elbírálás, a felszámítás és a végleges megállapítás a törvény szerint magának a miniszteriumnak lett fentartva. A konventnek csak az a feladat jutott, hogy a kimutatási íveket a beérkezett okmányokkal együtt a miniszteriumhoz felterjessze. Itt sem lehet hát azzal a váddal előállani, mintha a konvent intézkedései mellőztettek volna s egyházhatóságunk nem volna kellő figyelemre méltatva.

Az államkormány kiegészítvén 1200 koronáig minden lelkésznek a fizetését, elegettet a törvény kívánalmainak előbb, mint vártuk és reméltük s ezzel tagadhatatlanul nagy szolgálatot tett a prot. érdekeknek. Ha igaz az az örvendetes felhangzott hír, hogy nem zárkózik el — ha csak teheti — attól sem, hogy az 1600 koronáig leendő kiegészítést már 1902-ben végrehajtsa: ez oly nagy jótétemény lesz s oly kiváló méltánylása a prot. egyház vallásos és hazafias törekvéseinek, a miért előttünk örök hálára teszi magát érdemessé a törvényhozás s a többségben levő szabadelvű párt és kormány.

Amde az ilyen nagy horderejű, messze kiható eredményt, ily nagy vívmányt folytonos gyanúsításokkal, a legnemesebb intenciók, törekvések félremagyarázásával és alaptalan vádaskodással elérni nem lehet; mer az ilyen — csupán hangulatkeltésből származott frázisok, mint a való tényekkel, az igazsággal homlokegyenest ellenkezők, nem elősegíteni és biztosítani, hanem inkább hátráltatni és megakadályozni képesek a mi ügyünket.

Legyen azért kellő világosság és igazság a kongrua ügyében.*

Órálló.

ISKOLAI ÜGY.

A tanítói nyugdíjtörvény revisiója.

A „Sárospataki-Lapok“ 44. számában Vass Á. „A tanítói nyugdíj törvény revisiója“-ról értekezett. — Komolyan, alapos tudással sorolja elő azon sérelmeket, a melyek a kántor-tanítókat sújtják nagyon érzékenyen! — Mozgalmat óhajt indítani oly célból, hogy nézeteinket, sérelmeinket, kívánságainkat előadjuk.

Bár teljesen elismerem, a cikkíró ur által felhozott sérelmek s óhajtások nagyon is igaz és jogosult voltát: mégis engedje meg nekem, ha állítom, hogy ennek a vitális kérdésnek par excellenc *felekezeti* s egyházi lap hasábjain való tárgyalása *célhoz nem vezethet*. Állításaimat a következőkben bizonyítom: 1. Tény az, hogy a tanítói fizetés minimumának megállapítása nem egyházi fő- és legfőbb hatóságainktól függ. 2. Tény az, hogy a közökt. kormány a 4-ik száz frtot is bevette volna a nyugdíj igény alapjául, ha azt az egyh. főhatóságok *megbírnák!* (??) 3. Sajnosan s fájó szívvel kell konstatálnunk, hogy bármennyire szíven viselje is ref. anyaszentegyházunk s viseljék főhatóságaink anyagi érdekeink jogos és méltányos kielégítését — azon nem segíthetnek — mert hiszen az egyetemes egyház, főiskolánk, lelkészi kar, tanítóság, *mind-mind* az állam pénztártól kéri, várja s nyeri fennállhatóságának, megélhetésének anyagi tényezőjét: az évenkénti államsegélyt. — 4. Örömmel konstatálhatjuk

* E cikkel egyáltalán nem értünk egyet! Szerk.

azt, hogy ott, ahol csak nagyon fontos és megszívlelendő autonomikus jog feladásáról vagy megcsonkításáról nincs szó: egyh. főhatóságaink *nemcsak hogy nem idegenkednek* az állam segélytől, de még bővebb mértékben szeretnék azt — ha lehetne — igénybe venni! 5. Tény az, hogy ez az aktualis, és vitális kérdés nemcsak a ref. tanítószágot érdekli s tartja lázas izgalomban: hanem az egész ország tanítói karát s a nyugdíj alap nem *egy* felekezeté vagy a felekezeteké hanem *közös* állami nyugdíj alap: tehát azzal az egyh. legfőbb hatóság *nem* rendelkezhetik, így a körülötte felmerülő sérelmeket *csak* közvetve orvosolhatja. Ha igazak ez állításaim: úgy ezekből a következőket vonhatom le!

Egyh. főhatóságunk nem rendelkezhetik akarata s a mi kívánságaink szerint a fizetési minimum megállapításánál azért: mert nincs anyagi ereje. Ha volna úgy megtenné. De hiába! Egyházi alapítványaink kamatai csak alig-alig fedezik a legszükségesebbeket, hivatásunk 100—150—200 % egyh. adóval vannak megróva! Egyh. üres „pénztár“-aink sem a 4-ik száz frt, sem a korpótlék folyósítását nem bírják. — Ha *joga* volna is főhatóságunknak a fizetés korszerű minimumának megállapítása: az e tárgyban hozott határozatának financiális megoldását keresztül nem vihetné. — A tanítószágot tehát nem várhatja anyagi sorsának jobbra fordulását csak onnan és attól, ahonnan várja s a kitől nyeri maga az egyet. egyház a maga szükségletei *egy* részének fedezését: a közokt. kormánytól s az állam pénztárából. — *Itt* a felekezeti szempont tehát tekintetbe nem jöhet a tanítószágot *egyetemének* (s nem pl. egy felekezethez) direkt a nevezett hatósághoz kell fordulnia. Hanem igenis: egyh. főhatóságainkat arra kell bízni tisztelettel kérünk, hogy belátva állapotaink tarthatatlanságát, jöjjön *erkölcsi* súlyával segélyünkre, rendezze a fizetés egyh. természetű részének *arányos, etikai s realis* alapon való szétválasztását *tanítói és kántori* fizetésre úgy hogy pl. az egész egyh. fizetés 80%-a tanítói 20% a kántori fizetés. Ez a 80% egészítettessék ki az állam pénztár által 400 frtra ott, ahol az kiegészítendő. Ez a 80% képezze a tanító nyugdíj *alapját* ott, ahol az 500 frt vagy több. Hogy aztán a fizetés minimuma 5—600 forint legyen, ez már ismét nem a felekezet gondja és terhe többé, mert ahol még 400 frtot sem adhat a felekezet, ott 5—600-at még úgy sem adhat. Megtörténhetik, hogy valahol a fizetés áll, segély nélkül 300 frttól 499 ig megy, tehát az egész fizetés 80%-ja 400 frtot ki nem ad, ebben az esetben kimondandó hogy az az egész összeg beszámítandó 400 frtig a nyugdíj alapjául! Ahol pedig még 300 frt sem volna: ott pedig a törvény fennálló §-a szerint minimalis 300 frtnak tekintetik, a 4-ik száz frt államszegélylyel, tehát a 400 frt nyugdíj alap itt is megvan. A kérdés olyan megoldását — hogy abszolút igaz és jogos legyen, úgysem találjuk ki, olyan módus vivendit, melylyel mindenki meg legyen elégedve, soh'sem lelünk: de én azt hiszem, hogy számításom az igazsághoz egész közel áll. Mert a kisebb fizetésű tanítókat sértené az, hogy valakinek 800 frtos kántor tanítói fizetése *egészen* beszámíttassék nyugdíj alá: de az meg nem igazság hogy *csak* 400 frt számíttassék be; legigazabbnak látszik az, hogy abból 80% vagyis 640 frt s a korpótlék számíttassék be. Viszont minden komoly gondolkodó előtt bosszantó és illuzorius az a körülmény hogy valakinek 300 frtja a tanításért s nem a kántorságért 400 frtra kiegészítették s a törvényben ki van mondva hogy 300 frtnál a nyugdíj igény kisebb nem lehet és a 4-ik száz forint még sem vehető fel a nyugdíj alap-

jául. A nagyobb fizetésű tanítókat nem sértheti az, ha ezeknek a nyugdíj alapja minimális 400 frtban állapítatik meg.

Egyházi főhatóságainktól ma csak ennek a kérdésnek a megoldását várhatjuk s kérhetjük s e tárgyan már *kész* javaslatnak is kellene lenni. De hogy lesz-e? azt nem tudom. Amennyire előre láthatunk s a mozgalmakból meg ítéltetjük. a fizetés minimumának 5—600 frtra való kiegészítésére — tekintettel a korpótlékre — rövid időn nem lehet reményünk. Ragadjuk meg tehát az alkalmat — megnyugodva a változhatatlanságon — és igyekezzünk változtatni azon, amin lehet s remélhető. hogy kéréseinket siker koronázza.

Egyházi főhatóságainktól ma már csak ebben a kérdésben várhatunk s reményünk is kedvező s megnyugtató határozatot.*

Papp Mihály.

TÁRCA.

Az evangéliumi kegyességről.

(Vége.)

És végül: a megváltásnak az a módja, melyet a természet szemlélése nyújt nekünk, nem képes kielégíteni az olyan embert, a ki rendeltetésének teljes tudatára eljutott. Ha által láttam azt, hogy én bennem bűn lakik, azaz: oly ösztönök és hajlamok, a melyek hozzám nem méltók s tölem mégis elválaszthatatlanok; hogy van bennem egy vágy, a mely élet és egészség után sóvárog, olyan élet után, a mely engem megszabadít önmagamtól, olyan egészség után, a melyet én magamnak semmi úton-módon nem tudok megszerezni, — nem használ nekem akkor se történet, se művészet, se természet! Ezek, ha szemléletök után ismét magamba szállók, csak még mélyebben vetnek vissza nyomorúságomba, egy oly élet nyomorúságába, a melyet bemocskolt és eltorzított az én saját bűnöm s a mely életből nincs megváltás, csak oly hatalom által, a mely engem isteni elhatározás igényével és jogával egyszerre elítél és felment, elátkoz és kegyelembe fogad.

Az aesthetikusok megváltása önmegváltás. Ezt én, ha eléggé képzett vagyok, minden pillanatban meg tudom magamnak szerezni. És a mellett magam maradok, maradok az, a ki vagyok. De mint ev. ref. keresztyén, szabaddá akarok lenni, szabad, mindenek előtt önmagamtól felemelkedni ahoz, a ki nagyobb, hatalmasabb, jobb, mint én; a ki azonban hozzám hasonló s a ki egyes-egyedül képes engem arra segíteni.

Nos, mi tudjuk, hol találjuk meg ezt a hatalmat. — Nem akarok most hosszasan beszélni arról, hogy Jézusnak a maga személyére nézve mindarra nem volt szüksége, a mi ma egy művelt keresztyén ember otthonát diszíti. Ő valami jobbat ismert ezeknél s csak ebben a legjobban találta gyönyörűségét. Nem az ő példáját akarom most szem elé állítani. Ez az ember Jézus, végtelenül sokkal több nekünk, mint egyszerű példa. A ki ehhez a Jézushoz közeledek, úgy, hogy lelke az ő lelkének érintését érzi, az tudja, hogy az ő alakjával a legjobban, az egyedül jó, a mit ismerünk, vonult be a mi életünkbe egy személy, a kinek méltósága bennünket a földig megaláz s a kinek kegyelme ismét lábainkra állít.

E folyamatot lehetetlen leírni s lehetetlen megértetni azzal, a ki a dolgon egészen kívül áll. Én ev. keresztyénekhez beszélek; olyanokhoz, a kik kisebb-nagyobb mértékben saját lelkükben tapasztalták már azt, hogy ezzel az egyetlennel, a ki maga volt az ártatlanság és szeretet, a ki alázatosan és örömmel vetette magát alá annak, a mit Isten akaratjával megismert; hogy ezzel az egyetlennel, a ki a halál útját választotta az

* Tehát mégis csak lehet e kérdésben a lapokban is tárgyalni. Szerk.

élet útjául önmaga és övéi számára, — hogy ezzel az egyetlennel az Isten van vele. Azaz: mi megismerjük, hogy az a hatalom, a mely e világ felett uralkodik, ennek az ember Jézusnak hatalmat adott a mi szíveink felett s mind a felett. A mi után a mi szívünk epedez, hogy mi hozzá vagyunk kötve Ő hozzá elménk legkomolyabb gondolataival és akarataink legszentebb elhatározásaival. Elismerjük, hogy nem mi mentünk Ő hozzá, hanem Ő jött mi hozzánk, s ezzel maga Isten fordult felénk s kötött szövetséget velünk, mint gyermekeivel. És most a mi hitvallásunk nem hangozhatik másként, mint így: „Valóban, ez az Isten fia volt!”

Talán sok is már a szóból, ott, a hol szavak oly keveset jelentenek. De mi tudjuk, hogy Jézusról való hitvallásunk igazolva van, nem múlt hangulatok vagy változó érzelmek által, hanem annak a biztos tudata által, mi a mi rendeltetésünk s mi az, a mi bennünket kielégíthet? Semmi sem aláz meg minket mélyebben, mint egy tekintet az ő életben és halálban megtörhetetlen igazságosságára és hűségére; és semmi sem emel magasabbra, mint az a bizonyos tudat, hogy ő testvérei közül a legszegényebbet s legkisebbet is testvérként szerette s kegyelmébe vette. Mi tudjuk, hogy Ő az Isten kijelentése s nincs nekünk más Istenünk, hanem csak ő általa! Azaz: Ő annak a szívéből van, a ki e világ felett uralkodik, s a ki képessé tett bennünket arra, hogy ő hozzá felemelkedjünk. És csak arról mondhatjuk, hogy az evangyéliumi kegyesség birtokában van, a ki ezt velünk együtt tapasztalta. Az ilyen ember, ha önmaga és legszentebb birtoka felől tisztába jött, el fogja ismerni lényegében az új-testamentum hitelreméltóságát és az evangyéliumi hit minden élő bizonyosságtételével egyet fog érteni bensőleg a fődologra nézve, még akkor is, ha látja, hogy az sokban eltér az ő saját nézetétől és beszédétől, ha az talán sérti is a finomabb ízlést vagy hiányosságban leledzik a haladó kor magas műveltségével szemben. De a mellett ez is áll: „Mindazt, a mi bennünket különben felemel és gyönyörködtet, csak akkor fogadhatjuk hálával és örömmel, mint Isten ajándékát, ha ezzel a Jézussal egygyé lettünk. És, ha Isten azt kívánja tőlünk, mindenről le fogunk mondani, mindazt semmibe se fogjuk venni, csak Ő nála maradassunk. Egy szóval: „minden a miénk, mi pedig az övéi vagyunk!”

2. A nem keresztyén világnézet másik formájával röviden végezhetünk. Ez a jó lelkiismeret vallása, vagyis a vallásnak tiszta morálításba való felolvasztása, az *ethikai idealismus*.

Itt is el kell ismernünk azt, a mi igaz és helyes. A ker. kegyesség elég gyakran rossz hírbe jött a miatt, hogy a kegyes életnek tettekkel való bebizonyítását kevésbé becsülte. Sokan és sokszor, eltérve a szentírástól, úgy képzeltek az Isten, mint egy megnyugvó valamit, a kivel való közösségében az ember maga is szépen átengedheti magát az édes nyugalomnak. Minden időben tanulnunk kellett volna nekünk, keresztyéneknek azoktól, a kik abban a véleményben vannak, hogy a ki mindig csak üres kézzel jár és vízbe fúló testvérnek utána nem ugrik, annak a figyelmét mellékes dolgok elfordították attól az egytől, a mi szükséges. Ha létezik egy Isten, úgy ennek élő Istennek kell lennie s a vele való közösségben az ember is legyen élő, ható, munkás.

Azonban, mivel az ember szükség esetén Isten nélkül is lehet ilyenné, — úgy vélik a moralisták, — jobban tesszük, ha szükségletünket korlátozzuk s az élet erkölcsi feladatait elválasztjuk az egy Istenben való hittől, a ki a jót megjutalmazza, a rosszat megbünteti s így meghamisítja az emberben a jó ösztönöket, úgy hogy ez nem a jóért magáért, hanem jutalomért cselekszi a jót.

Ezt az álláspontot lehet a maga nemében emelkedettnek nevezni, emelkedettebbnek, de egyúttal hidegebbnek és erőtlenebbnek is, mint a ker. ember álláspontját, a ki, természetesen szolgálni óhajt az ő Istenének, ámde nem jutalomért. De, mondom, tisztelet minden ethikai kultúrának! Jézus is akar

gyümölcsöt, cselekedeteket látni, kézzel fogható bizonyítékait az új életnek.

De az evangyéliumi kegyesség mégis valami egészen más; és mi nagyon jól tudjuk és értjük azt, hogy ezek az emberek még mindig nagyobb tisztelettel viseltetnek a kath. apácák, a kath. missió munkája, az élet minden lehetséges mezején kifejtett katolikus tevékenység iránt, mint az iránt, a mi nekünk a legdrágább kincsünk; de éppen ez a rokonszenv gyanús mielőttünk.

Nem az az evangyéliumi kegyesség, hogy ezt tegyünk, amazt ne tegyünk; hanem: hódolat a mi királyunk előtt: az előtt, a ki ama bethaniai asszonynál azt mondta az ő cselekedetekért lelkesülő tanítványainak: „szegények mindég lesznek veletek, de én nem leszek mindég köztetek!” Sokratesnek az volt a kívánsága, hogy az utókor felejtse el őt, csak tanát tartsa meg. Buddha teljesen függetlenítette az övét a saját személyétől. Krisztus urunknak más volt az akarata. Ő jól tudta, hogy még amaz asszonyt is emlegetni fogják majd, mikor az ő evangyéliomát széles e világon hirdetik; mennyivel inkább őt magát! Ő nem is akarta, hogy elfelejtsék; mert látta, hogy övéinek szükségök van ő rá, az élő megváltóra. Ő tudta, hogy az ő történeti alakja (mint a hogy mi ma nevezzük), ki fog magaslan a élet zűrzavarából, mint egy szikla, melyet körülölelünk, mint az Isten kegyelmének és szeretetének örök érvényű zálogát. Az ev. kegyesség Ő hozzá van kötve; ő hozzá, a ki e világban volt és még ma is munkálkodik itt, mint senki különben.

Az evangyéliumi kegyesség nem egyéb, mint hálás odaadás az Isten ajándékával szemben, mely a Krisztusban van. Nem valamelyes viszonzni vagy kiérdemelni akarás ez; alapjában véve nem is meghálálni törekvés, hanem élni akarás a Jézus Krisztus életkörében, résztvenni igyekvés az ő örömeiben és fájdalomában, az ő üdvösségében. Így az erkölcsi követelmény ránk nézve isteni parancs. És a parancs maga üdvigéret. És az üdv: bizonyosság az isteni jóakarathban. Semmi egyéb.

Igen, az egyéni cselekedet még mérték sem lehet a saját magunk megítélésénél, sem pedig út, a mely a jó lelkiismerethez vezessen. Mert, hogy mik vagyunk és miknek kell lennünk, azt csak Isten kegyelme által tudjuk meg, a melyet Krisztusban, mint nekünk rendelt ajándékot megismerünk és szemlélünk, magunkhoz veszünk és felhasználunk.

Mi ev. keresztyének a cselekedetekkel mindenha egyedül a hitet állítjuk szembe. Mert ez a hit, a mely az Istenről odanyújtott kezét megragadja, hogy belépjen abba a közösségbe, a melyet ő hozott létre, ez a hit öröme és abban az hódolat az előtt, a mit mi mint egyedül jót és helyest ismerünk fel, de még végtelenül sokkal több ennél. Bensőség, imádság, odaadás, szenvedésben és örömben, erőben és életben.

Mely pillanatok a legfenségesebbek Luther életében? Azok, a melyekben ő, Istenbe és önmagába vetett bizodalommal, dacosan kilép a világba? Vagy azok, melyek őt tétlen, de hősiességben tüntetik fel előttünk? Azok között a dolgok között, a miket róla tudunk, egy sincs dicsőbb és megragadóbb, mint az a magatartása, melyet a Wormsban való megjelenése előtti hetekben és hónapokban tanúsított. Kezei közt van már a császár és birodalom megidéző levele. Aleander, a pápai követ eget és földet megmozgat, hogy az *istentelent* ártatlanná tehesse s a fellángolni készülő tüzet szétapossa. Nincs nyugta sem éjjel, sem nappal. Politika és diplomácia dolgozik lázasan, szünet nélkül. Luther barátai remegnek. Ő maga pedig — prédikál naponként kétszer, tanít, leveleket ír, látogatásokat fogad, könyveken dolgozik, tanácsokat oszt, — mindez foglalkoztatja őt, szakadatlanul. De egyetlen levélben, könyvben, vagy prédikációban sem gondol saját magára. Ez az evangyéliumi kegyesség, a maga fenségében minden más morál felett:

„Csak az történik velem,
A mit rendel Istenem,
S üdvöm lesz az nekem.“

Kegyesség és erkölcsi tevékenység nem két különböző dolog mielőttünk. Nem úgy áll a dolog, mintha egyik volna a fa, a másik pedig annak gyümölcsei; nem is úgy, hogy az egyik a mi függésünk, másik pedig szabadságunk: hanem a kettő csak egy: Istennel való közösség a Krisztus által. Egyik nem akadályozza a másikat. A világ felé fordulva, nem vagyunk elfordulva az Istentől, hanem munkálkodásunk, mindennapi foglalkozásunk közben is őnála vagyunk; imádságunkban pedig körülöleljük ezt az ő világát, az ő gyermekeinek közösségét.

Az evangéliumi kegyesség tehát több, mint pótlék, azok számára, a kiktől az élet egyebet megtagadott; több mint vigasztalás azok számára, a kik elveszítették azt, a min szívök odaadással csüngött. Oly nélkülözhetetlen ez a gazdagnak, mint a szegénynek, vagy középrangúnak. Ép annyira illő a férfinak, mint a nőnek, az egészségesnek, mint a betegnek. Nem valami különös erény ez a többi erények, lelki erők között, hanem ezeknek a szíve, lelkes összessége.

Azt hiszem, nem szükség egyebet mondanom!

Nagy Béla.

Adatok a „Koadjutor Kurátorság“ történetéhez.

Azt gondolom, hogy a kik figyelemmel kísérik protestáns egyházunk tagjai közül a legujabb időben a klerikalizmusnak minden ponton látható térfoglalását, titkos aknamunkáit, fényes, lobogós felvonulásait és alattomos szövetkezéseit minden valamire való tényezővel, a mit a maga céljaira felhasználhat, — azok közülünk mindnyájan tisztában vannak azzal, hogy most már csakugyan teljesen benne vagyunk a létért való legerősebb küzdelemben, — s hogy a védelmi harc sikeres megvívásáért nekünk is minden számot tevő erő oda kell állítani a csatarendbe.

Ránk, lelkesekre vár, természetesen, első sorban a legfőbb feladat, hogy kint, az őrszemeken minden jelre vigyázzunk, bent a csatasort a védelemre előkészítsük, — vagyis, hogy a lelkigondozás köteleességét az egész ember odaadásával teljesítsük, a protestáns öntudatot a templomban, az iskolában s magánérkölcseinkben most már nemcsak a múltból vett példákkal, hanem a naponként ellenünk szőtt titkos és nyilvános cselvetések leleplezésével és ismertetésével, híveinkben felébresztjük s ébren tartjuk.

Azután a protestáns sajtóra is nagy feladat vár. Fújni tovább, mindig erősbödő hanggal az ébresztő és riadó kürtöt, hogy attól a klerikalizmus bástyái összemoljanak. Szerintem ez az első jel, a sajtó, a melylyel győzni fogunk. Tudom, van más is. De eddig, — nekem úgy tetszik, a küzdésre, a védelemre hivatott erők közül a sajtó teljesítette legjobban a feladatát.

A lelkesek is eléggé kezdenek mozogni. Csak még sokan azt nem értik, hogy helylyel-helylyel, egyiknek-másiknak kicsiny eklézsiájában, miben álljon ez a legszivesebben ajánlott s leghathatósabbnak ígérkező lelkigondozás. De hát lassan-lassan az ébresztő kürtök szavából ezt is megértik.

Azonban van egy tényező, a melyik a legerősebb lesz, vagy lehetne a megvívandó küzdelemben: a világi elem, közülök a hivatottak, az elválasztottak, a kiket még erőteljes fegyverzetekben kiállani, vagy felvonulni az egész vonalon alig-alig láthatunk. Egy, kettő közülök, a ki exponáltabb helyen áll, ha megszólal is olykor, még csitít, hallgatásra, türelemre int inkább, mint

vezet, vagy buzdít bennünket. Pedig az elhallgattatás politikájának felülünk tovább nem szabad. A köztünk uralkodott nem bánomságnak, a mely olyan közel esik a halálhoz, eddig is ez a némaságra való kárhóztatás volt a legfőbb oka. Világi embereinknek is, a kik igazán a mieink, elhivattatásuk szerint, a lő-résen kell állaniok minden ponton. Ott, a legfőbb helyen, a Felség informálásánál, az országgyűléseken, a vármegyén, a községekben, a közintézmények igazgatásánál, s mindenütt, a hová elér a kezök, eljut a szavuk, kihat az erejük.

Védelem. Örtállás a fővonalokon. Ez volt a világi elem hivatása az elmúlt századokban. Ez, nekem legalább úgy tetszik a hasonló küzdelmek közt, most is. Ennek az állításnak a bizonyítására akarom megszólaltatni azt a protocollumot, a mely a gömöri ev. ref. egyházmegye 100 év előtti történetét rejtegeti.

A régi, híres, erős borsod-gömöri traktusnak múlt századbeli utolsó esperese, *Szőke Ferencz* rimaszombati lelkész, nemcsak kitűnő szónok, bölcs kormányzó, kiváló egyházszervező, igazi vezérember, hanem kiváló tudós is volt. Ő írta meg 1798-ban *Lossonczy László* gömöri koadjutor-kurator halála alkalmából röviden a *koadjutor kurátorság* történetét. A borsod-gömöri egy traktusnak, egy esperességnek, az egyház megvét alkotó egyházak politikai elhelyezése szerint, három koadjutora volt 1798-ban is, u. m. Kiscsoltói *Ragályi Gedeon* Gömörmegye alispánja, *Lossonczy László* királyi földesúr és Négyessi *Szepessy József*. *Lossonczy László* meghalt 1798. márc. 16-án. S a Tornallyán 1798. máj. 31-ikén összejött egyházmegyei gyűlésnek kitézett három tárgya közt első volt a koadjutor-kurator megválasztása. E gyűlést megnyitó beszédében (I. számú protocollum 212—218. lap) adja elő *Szőke Ferencz* a koadjutor-kurátorság történetét.

Én ezt, a benne található történeti vonatkozásoknál fogva elég értékesnek, — a mostani küzdelmes időket tekintve pedig időszerűnek és tanulságosnak is tartom, arra nézve, hogy e becses lapok hasábjain közölve, mások is megismerjék.

* * *

»Epochája a Coadjutor Curatori hivatal felállításának — így kezdi *Szőke Ferencz* — ebben a V. Superintendenciában is, magának a V. Superintendenciának kezdete, az 1734-ik esztendő, melyet minekelőtte előadnék, előre megjegyzem, hogy ebben a században az eklésiai igazgatásnak módja megváltozott, a miben az időnek környúlásai voltak az okok.

Tudniillik bejövén a boldog reformatió a XVI. században a mi hazánkban is, közönségesen a protestánsok, vallások szabad gyakorlására nézve semmi törvénynyel nem erősítettek ugyan meg: mindazáltal az egész XVI. században, oly szabados gyakorlásában voltak vallásoknak, hogy mind az nagyobb s kisebb hivatalokat viselték az országban, mind pedig templomoknak és iskoláknak szabados birtokával minden megháborítás nélkül éltenek, egyébiránt is csak két mágán familia lévén, a mely a protestáns vallást bé nem vette. Az egész XVI. század hát igen csendesen folyt el a protestánsokra nézve az hazában, melynek ugyan több okait is lehetne adni.

De már a következő XVII-ik század igen terhes volt a protestantica vallásra nézve. Mert mindjárt 1604-ik esztendőben igen kemény és veszedelmes törvény hoztatott a protestánsok ellen a Diaetán, mely ugyan a Bécsi 1606-ik esztendőben megesett szövetség-

nek I-ső articulusa által eltöröltetett, azért, mert minekutánna a Diaeta eloszlott volna, a Statusok híre nélkül hozattatott: mindazonáltal megtetszett abból, hogy a Catholicus Klerus minden erejét arra fordította, hogy a protestánsokat szabados gyakorlásában vallásoknak megháborítsa és megszorítsa, a minthogy többnyire az egész XVII-ik Seculum reájok nézve szomorúan folyt el, — sem a Bécsi, sem a Linczi fundamentos vallásbeli szövetség ellent nem állván és Cardinális Pázmán többnyire a Mágánásokat és a Főrendű nemesek közül is sokakat a Catholika vallásra visszatérítvén.

(Folyt. köv.)

Vatay László.

KÖNYVISMERTETÉS.

50 templomi ének

ev. ref. kántorok, tanító-növendékek és középiskolai tanulók számára. Orgonára, harmóniumra és vegyes énekkarra alkalmazta Hodossy Béla tanító-képző ének- és zene-tanár. Budapest, 1900. Kókai Lajos kiadása. Ára 1 korona.

»Ev. ref. zene-irodalmunk nagyon szegényes; — jónak láttam 50 éneket, a leghasználtabbakat közreadni.«

E nyilatkozat tünteti fel s árulja el előttünk a szerző célját, a mely e szerint nem más, mint a „nagyon szegényes“ ev. ref. egyházi zene-irodalom *gazdagítása! Gazdagítás! használtak*, még pedig *leghasználtabbak* újra való kiadásával? . . . Szinte túlfeszített kíváncsiság forrását nyitja meg az érdeklődőben!

Vajjon csakugyan olyan *szegényes-e* a jelzett zene-irodalom, hogy 50 leghasználtabb éneknek a »szerző« által való ismételt kiadásával a *gazdagság* szemmel láthatóvá válik? És vajjon mely irányba szól a *gazdagítás*?

Az első kérdésre nem adunk feleletet, mert a szerző sem ad; ez utóbbira pedig — úgy látszik! — a mű előszava, mint »programm-elv« ad feleletet. E program szerint a szerző a következő két irányban dolgozott, t. i. hogy a *dallamokat*, a *gyülekezeti éneklés figyelembevételével tette fel* és hogy a *kiséretben egyházas komolyságra, szabatos összhangosításra és szabatos szólamvezetésre törekedett*, — közbül, illetőleg ez utóbbi ponttal kapcsolatban egy gyakorlati fontos „*újítást*“ említ fel, mint a melyet bizonyára tervszerűen s öntudatosan visz keresztül, t. i. hogy a *vers-sorok közt közjátékokat nem ad*.

E program-pontok szerint nézzük végig a „*gazdagítási cellát*“ készített munkát, a melyről véleményemet a következőkbe foglalom össze:

A *dallamra nézve a gyülekezeti éneklést vette figyelembe szerző*. Kijelentem, hogy határozott ellensége vagyok a gyülekezet túl-magas, hogy így mondjam: kiabáló hangon való énekeltetésének, s úgy látszik ebben szerzővel egy nézetem vagyok. De konstataínom kell, hogy a szerző túlbuzgóságba esett, a midőn a dallamokat csak c-ig engedi fel. Mint gyakorlati ember tagadom, hogy gyülekezetünknek a c-től c-ig (1—2 vonalú!) való énekeltetés felelne meg. Nem így áll. A mi gyülekezetünk d-től d-ig, sőt e-ig énekel a legszívesebben. Ez a hangkör felel meg neki; csakis ebben a hangkörben találja jól magát, ebben a hangkörben való énekléssel emelkedik valóban Istenhez az ének szárnyain. S ez a hangkör még elvünkbe sem ütközik, mert hisz szerző a is elég gyakran énekelteni a Tenort d-ig s ha a vegyes karban énekelhetnek a nők és gyermekek d-ig,

miért ne énekelhetnének a templomban, különösen orgona mellett, mely még szárnyat is ad áhítattelej éneklésének. A c-től c-ig való énekeltetés a gyülekezetre nézve, mely — dicsérettel legyen említve — még valóban *szeret* énekelni, unalmas, lapos s áhítatot egyáltalában nem keltő; sőt tekintve azt, hogy énekdallamaink többnyire alantjárók, ezzel az énekeltetéssel nemcsak meggyengíti a gyülekezet nagy részének hangerejét, hanem magát a vezérszólamot is egészen nyomorékká teszi, dominálni engedvén a felett az orgonát, tehát azt a hangszeret, a melynek a gyülekezeti éneklésnél csak *kísérő*, tehát másodrangú szerepe van.

A *kiséretben egyházas komolyságra, szabatos összhangosításra és szabatos szólamvezetésre törekedett szerző*. De vajjon elérte-e, a mire törekedett? Ismét nagy kérdés. E pontnál mindenekelőtt az Alt. szólam vezetésére van komoly megjegyzésem. Ismételnem kell, hogy a gyakorlat embere vagyok s mint ilyen, a szerző Alt. szólam vezetését nem tudom helyeselni. Nem pedig azért, mert — bocsánat, hogy úgy fejezem ki magam — kegyetlenség azt az istenadta szólamot örökké a vonal rendszer alatt két vonás alatti g-vel, két vonásbani á-val s egy vonás alatti h-val hörögtetni, kínozni. Már pedig ám nézze meg bárki e — vegyes karoknak szánt — 50 templomi éneket, látni fogja, hogy ez a kintorna igen, de igen gyakran előfordul. De tovább menve, a Tenort a legtöbb éneknél a férfikari Bass. I. szólamkörben énekelteni. A Bassust pedig a vegyes karnál soha meg nem engedhető módon, oly mélyre vezeti, hogy a férfikari Bassus szólam átlagos hangkörén is túl megy. Ezt maga a szerkesztő is elismeri, midőn az előszó végén azt adja utasításul a karvezető uraknak, hogy: ezeket a szabályellenesen mély hangokat »egy nyolccaddal magasabban énekeltessek.« Hol van hát itt a fent jelzett szabatosság? Felelet: sehol! Mert ami valóban szabatos, az nem szorúl ilyen kisegítő utasításra; ha pedig csakugyan szükség van rá, akkor ez az *utasítás* hibákat jelez és a mű fogyatékoságát bizonyítja.

De hát jó ízlés észlelhető-e a műben? Mert sok mű van olyan, a mely összhangosítás tekintetében szabályosnak mondható ugyan, de azért még nem *ízléses*. Hát bizony ez a mű sem az. Sőt ebben az első helyen is orgonára szánt műben jó ízlésről szó sem lehet, mert ott, a hol ezt kerésnünk kellene, t. i. a *közjátékoknál*, a hol épen kívánságunk szerint a zenész, a szakember mutatkozik be a maga tudásával és jóízűségével, mondom, ott a szerző egészen eltűnik a láthatárról, hanem a helyett azt írja, hogy:

„A *verssorok között közjátékot nem adok, azok használatát elítélem!*“ Elég rövid kijelentés ahoz, hogy az embert gondolkozóba ejtse. S valóban, teljes két hónapja, hogy gondolkozom, még pedig erősen gondolkozom felette s kénytelen vagyok kijelenteni, hogy egyetlenegy mentő okot sem tudok felhozni szerző, határozottan elítélendő nézete mellett. Mert, hogy a közjáték esetleg *parasztos*, ez kérem még nem érv, ez csak ízlés dolga. De, hogy a szerző ezen elvével csaknem egyedül marad hazai ref. orgonistáink között, azt bátran állíthatom. Mert kérem arra a közjátékokra először *szükség* van s másodsorban, az a közjáték — használás *szép*. Szükség van pedig rá azért, hogy annak játszása alatt első sorban kipihenje magát, szinte lélegzetet vehessen az orgonista, másodsorban a gyülekezet, továbbá, hogy utóbbi, különösen az ismeretlenebb énekverseknél annak játszása alatt a következő sort átolvashassa. De szükséges még azért is, hogy nehezebb s ismeretlenebb dallamoknál mintegy a szájába adjuk a gyülekezetnek a következő dallam-

sor első hangját. De legyen ám az a közjáték valóban *rávezető*. Szép pedig az a közjáték-használás azért, mert ügyes, csinos közjátékokkal megszüntetjük a közjáték nélküli monoton orgonás éneklést.

Szerző úr művét, azon orgonistákra nézve, kik a hangjegyből való orgonáláshoz vannak kötve, teljesen hasznavehetetlenné tette.

Még csak arra vagyok kíváncsi, miért változtatta meg szerző úr némely éneknek a dallamát? Ha összhangzásba igyekezett művét hozni a szőnyegen levő Énekeskönyv restaurálással, helyes; de ha a maga szakállára dolgozott: elítélendő. Egyházi énekeinket úgy is annyiféleképp éneklük, a hány templom van; a meglevő tájéneklést így istápolni, valóban nem használna »szégyenes» énekgyűnknek s egyházi zeneirodalmurknak.

A »gazdagítás» jó lélekkel mondhatom: nem sikerült. Orgonista.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás.)

Pro Memoria ad Annum 1770.

A szántói róm. Catholicusok, kik itt kevesen voltak, hajdan temetkezni szoktak volt a városnak alsó végén, az ország uttya mellett, a *felső Margita vagy Belya szőlők alatt*. A reformátusok ősi templomának elvétele után pedig, mely lett Anno 1751. 23-dik Marty és azelőtt is kevés idővel, mindössze mintegy 23 vagy 24 esztendőktől fogva kezdetek temetkezni a mai Reformátusok temető-kertiben; melyet hajdan a Reformátusok csupa maguk munkájával, kövel környülkerítettek. Idővel azon rakásban hányt kőkerítés leomlodozván midőn feljebb mult esztendőben Ns. Vrgye parancsolatjából kellett ujonnan keríteni, akkor a R. Catholicusok hirt sem adván a Reformátusoknak, nagy serényen a kőfal rakáshoz fogtak, és rakták azon hajdan mieink által hordatott kövekből, de azonnal a mieink is kiki a maga kimért részét kezdték rakni s fel is raktak. Azután lett: hogy a kerítésre kétfelé nyíló nagy kapu csináltatván, jöllehet a Reformátusok is abban még többet commeáltak; mégis kulcsot csináltatván akkori Plebanos Kelner János, azt csak magához vette, hogy a temetéskor a mieink mindenkor a kulcsért ő kelmét requirálnák, a mieink értvén, hogy ez által dependentiát dolgozik, magoknak ők is kulcsot csináltattak, a pléhnek romlását is mindketten egyformán fizetvén, reparáltatták. Viszont ezután lett: hogy a temetőn (már jó gond alatt levén) alkalmas fű nevededett, melyhez említett Plébános praetentiót formált, hogy az csak ő kelmét illetné, mely felett sokat disputálván, végre ilyen accordára mentünk: Hogy az ott termeni szokott fűnek felét esztendőnként ő kelme, a más felét a Reformátusok Prédikátora kaszáltassa; kimentünk azért mindkét részről alkalmas számmal anno 1770. 18. Juny és a földet Plebanus úr jelenlétében felmértük ilyformán: Kezdetett a mérés napkeletről a Czekeháza felé való kis kaputól napnyugatra és találtatott ott a szélessége 84. nyolczvannégy bécsi vagy német ölnek, azután a közepe találtatott 64. hatvannégy ölnek, a délfelől való rész találtatott 40. negyven ölnek; azután északról délre közepén kötéllel elintéztetvén, a napkelet felől való rész adatott a

Reformátusok Prédikátorának, a napnyugoti részt Plebanus úr magának választotta in perpetuum, nem a temetkezésre, hanem csak a kaszálásra nézve; az a kis rész pedig, mely a Czekeházi kaputól észak felé esik, mérésbe nem ment, hanem engedtetett a pápista sirások és Református harangozóknak. Azon esztendőben 1770-ben jó fű volt és lett nekem rajta hét szekér szénám, a Plebanosnak még több; sarju még több lett volna, de csakhamar a rendetlenség az írigységgel összejövén, a kőfalakat rontani kezdetie, marhák belé bocsáttattak, és azóta is eddig is ad A. 1777. úgy vagygon, mindazonáltal pro futura cautela tetszett így megjegyeztetni a becsületen Előljáróknak, hogy ha mikor még megépül, tudják mihez alkalmaztatni magokat a következők: 1777. Per. Joh. Gy. Megyaszay Eccl. Reftae. Szantoviensis p. t. Min.

1772. Anno diebus Juny Nemzetes Török István úr Curatorságában nagy bajjal a Parochiának és körülvalóknak nagy hasznokra építtetett a Parochialis kút.

1774. Diebus Mai építtetett a Parochialis nagy kapu.

1775, Aprilis 3-án vetett tornyocskánknak fundamentumot a kőmíves . . . s oly serényen dolgoztak, hogy ad 20. Mai a vakoláson kívül az egész kőrakást elvégezték.

20. Juli. Hétfői napon délután tétetett fel a gomb kakasával egyetemben; ott a maiszter három pohár borokat, *egyét* Felséges királyasszonyunkért, ki azt megengedte, *másikat* az Eccla mindenrendű tagjaiért kik ezt nyerték és dolgozták, *harmadikat* Isten segedelmeért, ki elővitte, ivott meg, a poharakat üresen hátrahányta: ketteje tört el, harmadik, mely enyém volt, épen maradt.

29. Juli a sindelyezés végeztetvén a régi kis harang fel vonatott és akkor estvére nemzetes Curátor Török István úr maga vonván a harangot, először adatott jel onnét az összegyűlésre.

20 ma. 7-ber (szep.). A nagy harang, mely Losoncon öntetett nagy attentióval felvonattatván, azon estve először adatott véle jel az egybengyűlésre.

1777. Festették magok számára a szántai becsületes ifjak az Eccla engedelmeiből azon kart, mely az előtt oskolabeli gyermekek számára való volt, mert akkor márelkészült a scholabeliek számára az új kar Sit nomen Domini benedictum. 122. Zsolt.

Az úgynevezett tizenhárom háznál lakó Református svábok beérkeztek ide Anhausenből és Rothenséből. 1786-dik esztendőben Junius vége felé circiter 24. a. Juny és ugyanazon esztendőben bele is költöztek a számokra készíttetett Tizenhárom házakba 13-a octob.

Anno 1797-dik eszt. márcz. 22-dik napján ezen Szántó mezővárosában reggeli 9 óra tájban, ekkor a Pápisták birtokokban levő nagy templomon fellyül 15 vagy 16 házzal a napkeleti soron véletlenül tűz támadván, minthogy felszél fűjt, az egész piacz vagy nagy útca mind a két sor házakkal együtt megégett és hamuba takartatott egészen a városnak alsó végeig, csak egyedül a nagy templom maradt meg. Ugyanekkor csakhamar, ötödnapp múlva alszél fújván, délutáni 2 óratájban a Reformátusok templomokon fellyül 10 vagy 12 házakkal, ismét tűz támadván a napnyugoti soron, felfelé ment a tűz, a mint a szél hajtotta és nemcsak ezen az utcán levő két sor házakat, hanem a Sidók templomok körül az elsőbb tűztől megmaradt két sor házakat is, a Sidóknak templomokat is, a Marczin falusi házakat is, kivévén a Téglaszín felőlvaló egy részét Marczin-falvának egy óra alatt hamuba takarta, ezen két szomorú alkalmatossággal 300 háznál több

égett meg. Az Isten őrizze meg az ilyen szomorú eset-től ezt a szegény várost.

Az elsőbb tűz támadott Raphael napján. Raphael annyit teszen, mint *Medicina Dei* vagy Istennek orvossága. Ő bárcsak ez az Istennek orvossága használna a mi szegény városunknak s Ekklesiánk tagjainak.

Ismét 1802-dik esztendőben 6-a Septembris öt esztendő múlva egy Katona Mária nevű szolgálója Nzetes Komjáthy Miklós úrnak rossz vérből-e vagy gonosz szándékból fényes déiben tüzes üszögöt vetvén urának istállójába, egész udvarát, arról pedig felfelé menvén a tűz szinte a város felét megégette, melyért a szolgáló Kassára vitetett a tömlőczbe és ott meg is holt.

1810-dik esztendőben sindelyeztetett újonnan a templom Nzetes Török József úr Curatorságában, ment reá circiter 43500 sindely.

1824-dik esztendőben épült a kántorház az utcára néző 3 ablakkal a régi leányiskola helyén. Fő Cúrátor volt ekkor Tettes Butykey Sámuel úr.

1828. ápr. és máj. hónapokban sindelyeztetett a férfi gyermekek iskolája és a Parochának északi oldala is. a kőkerítések egészen megújítottak.

1829. júl. 1-ső napja reggeli 4 és estveli 8 órai körül földindulás érezte magát Szántón, valamint mindenütt a környéken. Az első mintegy két-három perczentés-ideig tartó megrázást okozott az épületeknek, úgy hogy a nyoszolyák a házak falaihoz kétszer háromszor hozzájuk ütődtek. A másik három ízben rázta meg az épületeket és mintegy egy minutáig tartott, későbbben ezen földmozgás országunk több részeiről is hallatott és néhol károkat is tett. Névszerint Szathmár vmegyének déli részeiben egy néhány falukban az épületeket annyira meghasogatta, hogy a lakosok a halál veszedelmétől való féltéken lakhelyeiket elhagyni s a mezőkre sátor alá költözni kénytelenítették.

Feljegyzette Futó Sámuel Predikátor.

1831. jan. 7. estveli 8 óra után láttatott egy igen nagy északi fény, mely az égnek északi részét mintegy Circulus Quadransnyi nagyságra igen tiszta s fénylő verességgel s nap sugárhoz hasonló, kilövellt fehér világos sugarokkal töltötte be.

Feljegyzette Futó Sámuel Pred.

(Folyt. köv.)

Közli: Czékus László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Id. Vass Kálmán, a dunamelléki ev. ref. egyházkerülethez tartozó kiskunlacházai egyház lelkipásztora élete 57-ik, hivataloskodásának 27-ik évében f. hó 12-én meghalt. Legyen áldott emlékezete!

— **Az erdélyi püspöki cím** kérdéséhez a „Magyar Hírlap“ ismételten állást foglalt a protestánsok ellen, a midőn az ág. hitv. ev. egyház egyetemes gyűlés e feletti intézkedését határozta el. Állás foglalása a következő nyilatkozatban nyer kifejezést a 309-ik számban: „Az egyetemes gyűlés megelégedhetett volna azokkal a feliratokkal, a melyeket ez ügyben már, felküldtek. . . Miért akarnak elmérgesíteni egy már elintéztett ügyet? . . . Magyarországon senkinek sem érdeke felekezeti surlódásokat előidézni s a jelen esetben s a jelen esetben is föltette veszedelmes mert következményei előreláthatlanok“ . . . Nos? a Széll-kormányt támogatók szabadelvűsége így nyilatkozik meg? (Sz.)

— **Vizsgálati tétel** a sárospataki theol. akadémián az 1900/1901. évben. **I. Alapvizsgálatra.** Keresztýén egyháztörténetből: A francia forradalom egyházi reform törekvései, ezek eredménye és egyháztörténeti fontossága. Vallás-

bölcsészettől: A különböző ősvallások analógiáinak feltüntetésevel adassék elé, hogy a magyarok ősvallása a vallások fejlődésnek milyen fokán állott a honfoglalás ideje táján? Ő szöv. isagogikából: A vízözön története isagogikai szempontból.

II. Az első lelkészképesítő vizsgálatra. Bibliái vallástárból: Adassék elő a keresztýén világteremtési tan eredete s jelentősége. Ő szöv. írás magyarázatból: A jóm. Jehova a prófétai irodalomban s ennek méltatása, Ker. erkölcsstanból: Összehasonlítandó a családi, egyházi és állami élet erkölcsi szempontból. Egyházi beszéd irandó János IV, 24 alapján.

III. A második lelkészképesítő vizsgálatra. Karácsonyi úrvacsora osztásra való szertartási beszédek és imádságok. Gyakorlati írásmagyarázatok a következő szentírási helyek alapján: 1 Móz. 45. 4—16, Zsolt. 14. Péld. 24. 30—34, Máté 13. 47—50, Máté 15. 21—28, Luk. 12. 16—21, Luk. 13. 10—17, Luk. 13. 31—35, Luk. 23. 13—25, Ján. 3. 16—18, Csel. 14. 8—12, és I. Kor. 13. 1—3. Az egyházi beszéd és a gyak. írás magyarázatok könyv-nélkül is megtanulandók. A beadandó dolgozatok tisztán, teljesen olvasható írással, lapszámozva s a használt források pontos megjelölésével május 1-ére adandók be a szakelnökséghez.

— **A pápa és a megbúvult zárandokok.** Mint a *The Prot. Standard* írja, a pápa a múlt hó közepén magánkihallgatáson fogadta az angol zárandokok vezetőit. Ezek közt voltak: Dr. Chavasse, a liverpooli püspök titkárával, Hughes páterrel, a nottinghami püspök titkárával; aztán páter Amigó, páter Bannin és Dumford, — ez utóbbi a pápának szánt 1.000 font sterling (körülbelül 18000 forint) ajándékkal megterhelten, továbbá Bagshave és Johnson kanonokok, páter Fletcher, Drummond, Delaney és Murphy. A kihallgatás mintegy 3/4 óra hosszáig tartott. Ő (ügynévezett) szentsége rövid cercle-t tartott, legfelsőbb megelégedését fejezve ki a zárandok sereg létszáma s amaz angol r. katolikusok nagy száma fölött, a kik abban résztvettek. Üdvözölte a „Katholikus“ Társaságot is azért, hogy oly sok zárandokot hozott Rómába egy nagy nemzet köréből, mely oly mélyen át van hatva a vallásosság szellemétől s ama szabadság áldásaitól, mely csakis a katolikusoknak juthat osztályrészeül. A pápa a legszebb reményeit fejezte ki arra nézve, hogy a jelen zárandoklás — Isten segítségével — nagy mértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy az angol birodalom nagy népességét bevonja a katolicizmus kötelékébe. Ezt ő úgy szeretné tekinteni, mint életének nagy feladatát! Azzal végezte, hogy köszönetet mondott a zárandokoknak a nagylelkű ajándékokért és áldását adta a képviselőkre, a kik ide ez alkalommal Nagy-Britannia és Irland minden részéből egybesereglettek. Úgy szintén áldását minden egyházközség papjának, mely áldást majd ezeknek a gyülekezetekkel is kell közölniök. A zárandokok két külön vonaton tértek haza s a pápát 1500 font sterlinggel gazdagítva hagyták magok mögött. A *The Prot. Standard* szerkesztője megjegyzi mindezekre, hogy költséges multság egy zárandok csapatnak Rómába menni. A római egyház egy nagy finansialis és politikai tervet alapít a szemfényvesztésre. A konzervatív angol kormány már kezekkedett is ennek támogatásáról az által, hogy egy milliót szavazott meg a John Bull pénzéből egy Irland számára alapítandó pápai egyetem felépítésére. (i. zs. b.)

— **Bethlen-ünnepélyt** tart a sárospataki főiskola ifjúsága dec. 8-án a következő tárgysorozattal: 1. Nyitány. Benelbtől. Előadja a főiskolai Zeneegylet. 2. Megnyitó beszéd. Tartja Baksy István főisk. szenior, az Ifjúsági Egylet elnöke. 3. Emlékezés Bethlen Gáborra. Irta és felolvassa Novák Lajos theol. tanár. 4. Ünnepe dal. Huber Károlytól. Előadja a főiskolai énekkar. 5. Alkalmi költemény. Irta Zombori Andor főgymn. tanár; szavalja Deésy Sándor theologus. 6. Kurucz dalok. Káldy Gyulától. A kassai országos dalár-ünnepélyhez kijelölt művek) Előadja a főiskolai énekkar. 7. Felolvasás. Tartja Rákosi Viktor. 8. Petőfi

a *Hortobágyon*. Melodráma. Szövegét írta Váradi Antal, zenéjét szerzette Kun László Szavaja: *Farkas Andor* joghallgató. Kísérik: *Dr. Meczner Sándor* jogtanár (hegedűn), *Horváth Bertalan* joghallgató (czimbalmon), *Simon József* theologus (zongorán). 9. *Bodrogi János* Bethlen collegiumi tanárnak, a szoborbizottság titkárának *beszéde*. 10. *Rákóczy-induló*. Előadja a *főiskolai Zeneegylet*.

— **Rablás a Vatikánban.** A pápai zsebeket érintő rablásról, melyről egyes rövid híreket nemrégiben a mi napilapjaink is hoztak: a *Protestans Standard* egyik közeli száma ezeket írja: Ugy halljuk, hogy a Vatikánban nagy arányú rablás történt, melynek áldozata lett 75,110 lira (amerikai kötvényekben) és 250,000 lira (olasz jelzálog-kötvényekben). Ez mindenesetre nagyon is erőteljes megrövidítése egy elismert szegénységű egyházfejedelemnek, annyiival inkább, mivel, a mint halljuk, a szóban forgó értékpapírok a pápa magántulajdonát képezték. A vesztés azonban, noha elég nagy, még nem igen fogja Leót elszegényíteni; maradt még neki így is egynehány szerény milliócskája. Hogy mit csinál ő ezzel a tőkéivel, azt senki sem tudja; de nyilvánvaló, hogy az ő fényűzéssel berendezett börtöne a pazarul bebútorozott termek százaival, férfi- és női-szolgák valóságos hadseregével, szakácsokkal és az inyes-mesterség igazi művészeivel, — természetesen tekintélyes pénzösszegeket vesz igénybe s eme pazar bőség elnyeréséért a pápa és bibornokai mély hálával tartoznak a *Purgatorium*, vagyis az oly hely feltalálójának, melynek nincs postai címe s a hová csakis az ország papjainak és folyó pénzének a közvetítésével lehet bejutni. (i. zs. b.)

— **Péter-fillért adni a pápának, a szegény pápának, különösen most, hogy nem régen megcsalták ő „Szentségét” s a „bor speculációt” nem fogadta el a párisi kiállításra (ha ugyan igaz!) s hogy „meglopták ő magasságát,” ez a péterfillér-adás a r. kath. hívők magán dolga.** Ámde szót emelni ellene, különösen itt e hazában, a hol a nyomor, a szükség égbe kiált, — a hol valósággal zúdulva tör minden szegényre a nélkülözés: úgy-e bizony kötelesség? ... Ezt a kötelességet teljesíti egyik-másik napi-lap! ... Természetesen van is érte harag vagy legalább is boszankodás! ... Azon, hogy a nyíltan ultramontán lapok haragusznak s boszankodnak: nem csodálkozunk, — de méltán csodálkozhatunk azon, ha a „föld népe” szegénységének eltüntetésére vállalkozók, az „agráriusok” szólnak a Péter-fillér érdekében, hangoztatván: csak adjatok sokat, nagyon sokat, minél többet a pápának s ne hallgassatok a Magyar Szóra, se másokra, a melyek megméltelyezik lelketeket, a mikor a péter-garasok ellen szólnak! ... Vajjon az ev. ref. *Bernát István* helyesi-e az idegenben élőknek gyűjtést a „Hazánk” hasábjai között? (ó.)

— **Franciaországban** a protestantizmus terjedése ép úgy, mint Ausztriában, egészen olyan természetű, mint volt akkor, a mikor az evangéliom tiszta világát a reformáció meggyújtotta volt. Erről tesz bizonyosságot a *madranges-i* egyház és falu története, a melyről a következőket jegyezte fel a napi-krónika: La Corze departementben, déli Franciaországban, Bordeaux és Lyon között fekszik az a hely, a melyről a Lourdes-i templom kriptája egyik falára helyezett márvány-tábla felirata tesz említést ily módon: *„Imádkozzunk azért a francia helyért, a mely azon az uton van, hogy protestánssá lesz.”* Ez *Madranges*, a melynek lakossága 1683 óta hírt sem hallott arról, hogy van-e tiszta evangéliomi világosság! E falunak a „felügyelő plebánusa” 10 kilométerre lakott, t. i. Lontak-ban, a honnan minden hónapban kétszer jött el „misézni” *madrangesi* híveihez! Azonban 1895—1896-ban nem volt kedve a plebánusnak a misére eljarni s 18 hónapon át nem is volt mise a faluban.

Hiába kérték a falusiak a püspököt, — hiába kereste fel egy női deputatio az érseket: a misét csak nem akarta megtartani a plebános s nem is tartotta! Azonban a vallásos érzés nem nyugodott bele ebbe a helyzetbe! 1897. karácsonykor az öreg Dupuy, a ki egyházi-harangozói tisztviselő volt: miután már egyébkor is olvasott fel a bibliából, temetésekkor ő olvasta az evangéliomot, *istentiszteletet tartott*, felolvastván a Krisztus születéséről szóló evangéliomot! Ezzel meg volt oldva a nagy kérdés! De még nem! sem, mert nem volt keresztlő, nem volt utolsó-kenet feladó! Ezen is segítettek! 1898. aug. 2-án a szomszéd protestáns lelkészhez fordultak, hogy tartson nekik istentiszteletet s végezze a szertartásokat, a miket ők nem végezhetnek. S *Fallourd* látván, hogy a nép „éhezi és szomjuhozza az igazságot”: 1898. aug. 18-án *Madranges*-be megy, harangoztat, énekellet s mert a templomba nem férnek: az Isten szabad ege alatt tartják az istentiszteletet! ... Azonban a pápas egyház is ébredni kezdett! S mert ébredt: a protestáns szellem ereje is erősebben dolgozott. Mezőn és faluban, vásáron és vasúton: mindenütt vallásos kérdéseket tárgyaltak a hívek, a kiknek az volt a vágyuk, hogy *önálló egyházzá alakuljanak s lelképásztoruk legyen!* 1898. okt. 15-ikén kérvényeznek a hívek állandó lelkészi állás szervezése iránt! ... Mikor ez közhírré megy: a *mostoha gyermek egyszerre édessé lesz* a pápas-egyház előtt! Külön plebánust állít be a püspök, — mindennap misét olvasnak s az „el-esetteket” okkal-móddal visszatéríteni igyekeznek! Igéret, fenyegetés, kenyér és pénz: ezek az eszközök a visszatérésnél. „Ha karácsonyfát állítanak a portestánsok: a plebánus kettőt ígér állítani minden pápistának, Olvassák a prot. a bibliát: ő is olvas a könyvek-könyvéből.” ... Ámde a csalogatás, a csábítás nem használ! ... Ez a vidék a franczia prot. mozgalmak gyűpontja!

— **Adományok a Bethlen Gábor szobrára.** A *Nagy-Enyeden* felállítandó *Bethlen-szoborra* 1900. októberig az alábbi protestáns egyházak és lelkészek adakoztak: A nagy-enyedi ev. ref. egyházközség 1000 kor. Az ág. ev. egyház erdélyi országos tanácsa Nagy-Szeben 200 kor. A brassói ág. ev. (szász) egyházközség 50 kor. Az óralja-boldogfalvi ev. ref. egyház 30 kor. A kisújszállási ev. ref. egyház 20 kor. A téglási ev. ref. egyház 19 kor. 40 fill. Az alpestesi ev. ref. egyház 15 kor. A kun-szentmiklósi ev. ref. egyház. A hódmező-vásárhelyi ev. ref. egyház. A karczagi ev. ref. egyház. A türkevei ev. ref. egyház. A mező-csáthi ev. ref. egyház 10—10 kor. A dobsinai ág. ev. egyház 12 kor. A breznói ág. ev. egyház 10 kor. A kassai ág. ev. I. egyház 10 kor. Janka Károly kovácsvágási ev. ref. lelkész 8 kor. 20 fill. Soós József zsigárdi ev. ref. lelkész 7 kor. 86 fill. Bakó Imre város-hidvégi ev. ref. lelkész 2 kor. Kiss Gyula telkibányai ev. ref. lelkész 7 kor. Baróthi Béla tetétleni ev. ref. lelkész 6 kor. Barabás József egerbegyi ev. ref. lelkész 6 kor. 59 fill. A szegedi ev. ref. lelkész. Csécsi Imre aradi ev. ref. lelkész 5—5 kor. Debreczeni Gyula tekei ev. ref. lelkész 4 kor. 60 fill. Veress Ede bucsi ev. ref. lelkész 6 kor. Medgyaszai Gyula nagy-kunmadarasi ev. ref. lelkész 4 kor. Soltész Sámuel cserefalvi ev. ref. lelkész 4 kor. 80 fill. Balogh István edelényi ev. ref. lelkész 3 kor. 90 fill. A berezeli ev. ref. lelkész 3 kor. A serkei ev. ref. lelkész. Sohajda József a laezai ev. ref. egyház gondnoka. Lukácsi Imre a b.-viszlói ev. ref. egyház lelkésze. Szkárosi Gusztáv horkai ev. ref. lelkész. Soltész Elemér nagy-bányai ev. ref. lelkész 2—2 kor. Gönczi István kibédi ev. ref. lelkész 4 kor. Hallgató János felső-mérai ev. ref. lelkész. A győri ev. ref. lelkész 2—2 kor. Szentpéteri Sámuel pelsőzi ev. ref. lelkész 2 kor. 20 fill. Szabó Imre b.-udvari ev. ref. lelkész. A püspökladányi ev. ref. lelkész 2—2 kor. Keck Zsigmond cservenkai ev. ref. lelkész. Biki Ferenc gyulai (Úgocsa megye) ev. ref. lelkész. Szabó Mihály mezőlakai ev. ref. lelkész. Szöllősi Imre bodófalvi

ev. ref. lelkész. 1—1 kor. Az adakozóknak ez úton is köszönetet mond a szobor végrehajtó bizottsága. Az adományok *Orbai Lajos* szoborbizottsági pénztáros czimére, *Nagy-Enyedre* küldendők.

— **Figyelmeztetés.** A sárospataki főiskolai ifjúságának Bethlen-ünnepélyt rendező bizottsága tudomására hozza a m. tisztelt közönségnek, hogy a december hó 8-án tartandó, táncmulatsággal egybekötött ünnepélyre a meghívókat f. hó 18-án túl küldi szét. Azok azonban, kik esetleg meghívókat nem kapnak, de erre igényt tartanak, szíveskedjenek ezt *Baksy István*, főiskolai széniornál bejelenteni, hogy a bizottság azonnal intézkedhessék. Külön bejelentésre a rendező-bizottság szállásokról is gondoskodni fog.

— **Lelkész-választás.** A nyék-ládházi egyház hívei ifj. *Maklár Károly* tiszánánai segéd-lelkészt választották lelkipásztorukká.

— **Warga Lajos-alapítvány.** A „Sárospataki Ref. Nő-egylet“ kedves meglepetésben részesült október 28-án tartott közgyűlésén. Özv. *Warga Lajosné* egy szép levél kíséretében 18 darab császári aranyat küldött az egyesületnek, azzal a kéréssel, hogy az *Warga Lajos-alapítvány* cím alatt kezeltesék s kamatja minden év karácsonyján egy szegény családnak segélyül osztassék ki, vagy egy szegény gyermek felruházására fordíttassék.

— **A szőlős ardói** ev. ref. templom s torony építési költségeihez járultak újabban a következők: a szerencsi ev. ref. egyház 10 kor., Igaz József ev. ref. lelkész 2 kor. és 47 szerencsi lakos 29 kor. 86 fill. Kis-toronyai 22 lakos 8 kor. 10 fill. nagy-toronyai 33 lakos 2 kor. 76 fill., a sziliczei ev. ref. egyház 8 kor., Nagy János lelkész ugyan onnan 2 kor. Fodor György lelkész 2 kor. 24 egyháztagnak 6 kor. 40 fill., az agg-teleki ev. ref. egyház (Gömör m.) 68 lakosa 18 kor. 52 fill. Az adakozók neve emlékkönyvünkben örökített meg az utó-kor számára. Fogadják a nemeslelkű adakozók köszönetünket. Az egyház nevében Péter József lelkész.

— **Az abodi ev. ref. egyház** temploma és iskolája javára adakoztak: Miklós Béla Rozvágy 6., Bodrogházi Takarékpénztár 4, Mezőssy, Kapitány János, Debreczeni, Karád község, Lukai ref. egyh., karsai ref. egyh., páczini ref. egyh., Tokaj ref. egyh., tarczali ref. lelkész, Andrásy Dániel 2—2. Meczner Béla, S.-A.-Ujhelyi tak. pénztár, N. N., Z. k. bank, Dókus Gyula. N. N., N. N., Juhász Jenőné, Szánky Nándor, Nyomárcsai Ödönne, Szombathyné, Szunyoghy, Zéry István, Szunyoghy Jerne, Székely, N. N., Pfeiffer Gyula, Lácay, Sz. Gy., X. Y., Major István. N. N., N. N., S.-Patak ref. egyh. N. N., N. N., J. G., Maklár, N. N., Kovácsy Sándor, N. N., Reho Jánosné, dr. Kiss Sándor, dr. Székely György, Szabó Károlyné, Trócsányi Bertalan, Novák Lajos, Pásztor Sámuel, Kiss Elek, Várady Kálmán, Búza Jánosné, N. N., N. N., F. F., Sáros László, Zombory Emődné, Hazai Béla, Gutti József, Özv. N. N. Dr. Marossy, Izsépy Zoltán, Vitányi Vincze, Elek János, kir. helmezi hit. szöv., Szűk Ödön, Emődy László, N. N., Nagy Kálmán bíró Liskán, Kolossy Ferencz jegyző, Tokaj város, Vigh E, Kohn Emma, N. N., Varga Márton, K. L., N. N., Panyiti Mihály, Sikolya Antal tanító, Beregi Bodnár János, ev. ref. egyház Tarczai, Bissiczky Gyula, Sárosy Bertalan, Rozsos Kálmán, 1—1 koronát: Moré, Keresztúry Zsigmondné, N. N., Pekaryné, Szabó Lajos 80—80 fill. Székely Elekné, Csehy Péter, N. N., N. N., Szepes István, özv. Horkay Jánosné, Szádeczky, Gutti József, N. N., Ujfaluossy, Hubay jegyző, tarczali bíró 60—60 fill. N. N., N. N., W. L.-né, Bot József, Dezső Lajos, N. N., N. N., N. N., Balogh János, N. N., 50—50 fill., 27 N. N., 40—40 fill. 4 N. N., 30—30 fillér 15 N. N. 20—20 fillér. N. N. 10 fillért, Eddigi adományok főösszege: 1812-53 korona. Remenyik Lajos.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R. L. A cikket pénteken kaptam meg. A jövő számban adom. A másik indítvány is helyes, — de a zemplén-megyei „Adalékok“ kiadója mintha már tett volna ajánlatot épen F.-Zemplénre vonatkozólag. Különböznél, hogy épen ez az ajánlat szolgálhat az indítvány egyik alapjául. — Z. B. A kért számokat elküldöttük. — Többek. Arról nem tehetünk, hogy a lap nov. 5. óta „némelyeknek“ nem megy. Az előfizetést nem teljesítőkkal szemben ez az eljárás az egyedül helyes. — Zs. B. Levelet írtam. Kérem szíves támogatását. — K. J. Levelet írtam. — Cs. D. A kongrua-ügyben a 46 s 47-ik számokban megjelent cikkekre felhívom figyelmedet. — L. N. Az irodalmi kör közgyűlésének határidejét nem tudom. — *Orgonista*. A könyvismertetést csütörtökön kaptam meg. Köszönöm.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai *Mudrány András szegi „Poklos“* szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsátatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet“-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,

főiskolai jogigazgató.

„STANDARD GLOBUS“

védjegyünkkel ellátott

BORTÖMLÖK

a legjobb és a legtartósabb minőségűek. —

Minták kívánatra ingyen és bérmentve. Bortömlő maradékok, borszivattyúk és borsajtók, valamint pinceberendezési cikkek, legjutányosabban kaphatók:

Persicaner és Társa czégnél

Budapest, 5—5

VI., Kemnitzer utca 7. (Terézkörút sarok 1/c.)

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „250 év!” — „A „vallásos politikai párt” haragszik.” — *Réz László*. „Szélesbítsük a prot. papi tudományos szak-
képzést.” — *Dr. Illyefalvi Vitéz Géza*. „Emlék-beszéd 1900. okt. 31-én a reformatió 383-ik évfordulóján.” —
Vattay László. „Adatok a „Koadjutor Kuratorság” történetéhez.” — *Rácz Gyula*. „A tiszántúli ev. ref. egyházkerület
őszü közgyűlése.” — *Hodossy Béla*. „Könyvismertetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

250 ÉV!

Ezelőtt 250 esztendővel, 1650 november 24-ikén a sárospataki főiskolában egy egyszerű, de hatásában nagyszerű esemény ment végbe. Egy egyszerű tanári székfoglaló ment végbe akkor, amelynek tartalmi fénye azonban ma is sugarakat lövell, nagy idők múltával is ékesen ragyog, mert a tanár, a széket elfoglaló „szürke” ember: *Comenius Ámós János* volt!

Comenius! Egy név, a mely még ma is sokat jelent! Sokat az emberi művelődés történetében, többet a magyar nemzet oktatásügyi történetében, legtöbbet a sárospataki „alma mater” életében, a mely még ma is büszkén, dicsekedve emlegeti őt, a tudóst, a nevelőt, a humanistát, az irányt jelölőt, a ki új ösvényt tört, hogy az emberiség fejlődése, haladása biztosítva legyen.

Comenius! Emléked él, hat ellenállhatlanul s büszkén írjuk le nevedet, a mely a magyar nemzet s ebben a sárospataki főiskola életében olyan ragyogó betűkkel van megörökítve!

Nagy idő telt el azóta, hogy székfoglalót tartott *Comenius*, a kinek nyomdokaiba annyian, oly sokan léptek már, — de e nagy idő óta, 250 esztendő eltelté után is: mintha hangzanék a *Comenius* székfoglalójának, a mely „A lelki tehetségek művelés”-éről szólott, eme vezérgondolata: „az igazi műveltség csak a vallásos műveltség lehet.”

Ha a pogány bölcsész szerint „a műveltség a világ lelke,” akkor a cseh-morva testvérek hitsorsosa, a vallásos buzgóságu *Comenius* bátran hirdethet: a műveltség csak úgy lehet a világ lelke, ha vallásos! A keresztyén szellem életre hívása volt ez, mégpedig protestáns értelemben, mert a jezsuitizmus erkölcs-rontó, lelket-ölő iránya már régóta megtámadta volt az emberiséget!

A mai kor embere, bár tágultak ismeretei, bár sokfélék tapasztalatai: csak azon a nyomon halad, a melyet egykor *Comenius* vágott volt. És a sárospataki főiskola is ugyanazt az ösvényt tapossa ma, a melyet ezelőtt 250 esztendővel *Comenius* jelölt volt ki.

Vészben, viharban, borús napokban: a vallásos műveltség tűzhelye, otthona volt a Rákócyak kollégiuma!

Derűs időkben a vallásos műveltség volt kollégiumunk oltalmazója!

E vallásos műveltség ápolása lesz a jövőben is főiskolánk hivatása, célja és egyetlen védőpaizsa!

A vallásosan művelt nemzedékek hirdessék időről-időre *Comenius* szellemének s nevének emlékét!

A „vallásos politikai párt“ haragszik.

Azt egészen természetesnek találták széles e hazában, hogy „nép-párt“ keletkezett azzal a világos célzattal, azzal a nyíltan bevallott szándékkal, hogy a magyar földön csak r. katolikus érdek érvényesüljön, csak r. katolikus elem éljen s minden a pápai és pápi hatalom emelésére szolgáljon, — azt ellenben, hogy a protestánsok élet-jelt adjanak magukról: kezdettől fogva perhorreskálta a „hivatalos“ állami hatalom, a kormányon ülők sugalmazása alatt álló közvélemény, sőt még protestáns kör is, az, a mely arra tekint, mi a hatalom szava, óhaja s nem azt nézi: mi a hasznos, mi az üdvös?

E két ellentétes felfogás sajátos világításban tünteti fel a magyarországi vallásos állapotokat, felekezeti viszonyokat, a melyeket pedig nagy és heves küzdelmek után több törvénnyel akart a törvényhozás a régiékhöz képest elfogadhatóbbakká, rendezettebbé, igazságosabbakká tenni, de egyet kifelejtve a számitásból, azt t. i. hogy a magyar r. kath. egyháznak épúgy, mint a más országbeli r. kath. egyháznak az erőssége olyan nagy, hogy ha csak egyetlen kis pontot hagy is a törvényhozás, a melyet ez az erősség felhasználhat: az az egyház annál az egyetlen kis pontnál fogva az összes törvényhozási magas célokat meg fogja semmisíteni s lábát megvetvén ama pontba: nagy és elkeseredett felekezeti harcot fog támasztani, a melyet a magyar haza fog megérezni, a minthogy már érzi is!

Távol áll tőlem a szándék, hogy az u. n. egyházpolitikai törvényeknek a néppártiak alap-pontjául szolgáló intézkedéseit felsoroljam, legyen elég jelezni csupán azt, hogy a gyermekek vallására vonatkozó megegyezés lehetőségével tagadhatlanul olyan rés van szolgáltatva a vallásos jellegű hajszára, a melyen át, állíthatom, a békétlenségnek olyan áradata zúdúl keresztül, hogy annak hullámai nem egy könnyen lesznek lecsillapíthatók!

De nem ezt akarom én most tárgyalni, hanem egy olyan irányba hívni fel a figyelmet, a melynél jellemző dolog, hogy az egyetlen vallásos magyar politikai párt az igazságért toborzékol, tajtékoz s ugyanám mutatja, hogy haragszik!

A nép-párt haragszik! A vallásban utazókon nagy sérelem esett s vezérek a közlegények, grófok és kamarások, püspökök és praelatusok, plebánusok és kapellánusok mind-mind haragszanak s ha az „Alkotmány“ ezt irta a „kálvinista“ Szilágyi Dezsőről, hogy „nagyon haragos volt, az orrlukaiból forró pára gőzölgött“ (1900. 271. szám, 2. oldal, 1-ső hasáb), legyen szabad nekünk ugyanezt gondolni a „főhercegi rangban“ utazó s „kék vérbeliséggel“ dicsekvő vezér által vezérelt néppárti-atyafiakról! Vicem pro vice!

S a harag, a düh oka? . . . Nagy, igen nagy és „méltatlan“, sőt „gyanúsító“ vád! A vád pedig? . . . Jó protestánsok, ha a vádat meghalljátok: bámulatokban tudom, összecsapjátok a kezeiteket, mert az a vád eddig csak titeket, csak bennünket ért, a kiket „kurucok“-nak tartottak eddig s tartnak részben mégma is, a mi dicsekedésünk volt, de már nem lehet, mert a vád ez: a néppárti forradalmi párt!

Ha arra vállalkoznám, hogy e vád első hatását leírjam, talán legyorsfényképezzem: minő nagyszerű jelenetet kellene s lehetne megörökítenem. A kétségbeesett arcok, a tiltakozásra felemelt kezek s az arckokról, a kéztartásból le- és kiolvasható megdöbbenés

szinte hangosan kiáltja felénk, hogy ők tiltakoznak, ők valamennyien ezt mondják a vádra: „Apage Satanas!“

Nagyszerű és mélyen megható jelenet játszódhatott le a „titkon“, behajtott „ajtók“ mögött tartott „párt-köri értekezlet“-en, a mikor e vádat önmaguk között kellett tárgyalniok az egyedüli „vallásos politikai párt“ tagjainak, a kik a forradalom szótól egyszerre megijedtek, sőt kétségbeestek!

Nem tagadhatom el, érdekesnek, sőt jellemzőnek is tartom ez esetet az Apponyi Albert gróf „Szent Imre egyesület“-beli ama nyilatkozata után, hogy a „magyar katolikusoknak kurucoknak kell lenniök.“ Kurucok legyenek? S a „forradalom“ szótól inukba száll a bátorság s ugyanám tiltakoznak a vád ellen? . . . No ez homéri jelenet! . . . Kuruc és nem forradalmár! . . . Kuruc mindenben és nem forradalmár semmiben! Ime a „magyar vallásos politikai párt“ arcképe!

Hanem mintha azt kérdezhetné egyik-másik olvasó: mit tartozik mindez épen e lapokra? . . . Mert e kérdést jogosnak tartom, a felelettel nem késem, csupán azt kell előre bocsátanom, hogy igenis az egyetlen magyar vallásos politikai pártot vallásos tekintetben forradalminak tartom s ez állításom igazolása szolgáljon feleletül mindazoknak, a kik úgy vélekednek, hogy a néppárttal s annak megvádoltatásával nem kell foglalkoznunk!

Sőt inkább! Foglalkoznunk kell, hogy épen vallásos tekintetben tisztázva legyen ez a kérdés s ne akadjon közülünk, a ki mentse a menthetetlent!

Igenis: forradalmi párt az egyetlen magyar „vallásos politikai párt“, forradalmi a kínaiak forradalmra kényszerítetttsége értelmében, a kik tudvalevőleg az ősi intézmények, az ősi szokások, az ősi jogok megtartása érdekében jogosítottak a forradalomra!

Nem érdekes s nem figyelemre méltó jelenség: kínai forradalom és magyar néppárti forradalom?!

Igenis: forradalmi párt az egyetlen magyar „vallásos politikai párt“ forradalmi, mert hatalmas, számitásba veendő munkát s tevékenységet fejt ki a társadalom „átalakítása“ érdekében, új erőket szerez a „katolikus“ körökkel, a „katolikus“ hitel- és fogyasztási szövetkezetekkel, miután a régi „szent“ egyletek hiába valóknak bizonyultak.

Igenis: forradalmi párt a „nép-párt“, mert forrongást, békétlenséget, zavart támaszt a nép körében, azt mindig arra nógatva: csak pápistának vald magad, csak pápistának mutasd magad, csak ne szégyeld pápista voltodat!

Igenis: forradalmi párt ama sokszor nevezett párt, mert keresztülgázol mindenben, a mi nem pápista, — el akar seperni mindent, a min nincs ott a r. kath. egyház kizárólagos jelvényévé lett kereszt, és el akar nyelni, mint „leo rugiens“ mindenkit és mindent, a ki és a mi nem pápista!

Hogy aztán nem igazi, nem az emberi jogokért küzdő forradalmi pár a néppárt: az egészen természetes; ott, a hol klerikálisok a vezetők: a jézsuitismus grasszál, a mely a képmutatást nem vetkőzheti le, álarcdt nem teheti le, mert akkor nem lenne jézsuitismus!

Az emberiség üdvéért, boldogságáért, az emberiség jogaiért sokat, nagyon sokat tett a protestantizmus; jogokat létesített, elveket, eszméket vetett felszínre s az evangélium által végeztetett mindent: most egy olyan áramlat van, még Tisza Kálmán szerint is, a mely „sötét“: nos, hát ez az áramlat titkon, valóságában, igaz mivoltában forradalmi, még pe-

dig reakcionárius értelemben! Ezt az áramlatot napról-napra lealcázni, pörére vetköztetni: meg ne szünjünk! Bármint „haragszik” is a néppárt, ha „kuruc,” akkor vezekeljen „forradalmiságáért”!... Le a forradalmárokról az álarcot!

Nem nehéz ez a munka! Sőt könnyűnek állítom! Hiszen csak arról van szó, hogy a „nép-párt” dolgait figyelje meg minden protestáns s megfigyelésének eredményeit egyik vagy másik lapban tegye közzé, hogy *lassanak a mi szemcink!* Mert szüksége van a látásra sok protestánsnak, a kinek *van szeme, de nem lát; van füle, de nem hall. Lássunk is, halljunk is,* hogy a „konkolyt hintők” munkája hiábavalóvá legyen.

ISKOLAI ÜGY.

Szélesbítsük a prot. papi tudományos szakképzést!

A magyar prot. egyháznak egyik jellemző tulajdonsága az is, hogy papjainak tudományos képzésében sem ismer megállapodást. Ennek oka az, hogy a papi tudományokat nem szakította ki a prot. egyház a tudomány többi ágazatainak koszorújából, nem jelentvén ki e tudományokat „ne nyúlj hozzám virágok”-nak, melyekhez csak bizonyos kiváltságos egyéniségeknek volna joguk. A mint igaz általában a tudományra, hogy az folyton fejlődik és fejlesztendő: épen úgy igaz az a papi szaktudományokra is. Ez a protestantizmusnak felfogása s ez illik is a protestantizmushoz.

A magyar prot. egyházban pedig kiválólag jellemző a sárospataki theol. akadémia tanári karát — már a múltban is, hogy a ref. papképzést mindenkor igyekezett tudományos színvonalon tartani. 1884-ben pl. a tiszáninneri egyházkerület felhívta a nevezett tanári kart, hogy a konvent által készített tanterv megvalósíthatására vonatkozólag terjesztsze elő véleményét s javaslatát. A beadott előterjesztésben olvashatni, hogy a tanári-kar a konvent által készített tanterv kívánságait már teljesítette, mielőtt a konvent azokat írásba foglalta.

Ezt ez alkalommal én azért emlitem fel, hogy annak még csak a legtávolabbról való gyanúsítására se szolgáltatassak okot, mintha én a mai prot., közelebbről ev. ref. papképzésünket kicsinyítően kritizálni akarnám. Sokkal nagyobb tisztelettel viseltetem a prot. theol. akadémia tanári testületei — *azoknak munkálkodása — s céljai iránt,* semhogy munkájukat a tudományos szakképzést illetőleg kritizálni meg is kísérlesem.

E cikkem célja kizárólag — a mai prot. papképzés egy hiányára felhívni első sorban a sárospataki theol. tanári-kar, másodsorban a tiszáninneri egyházkerület figyelmét. *E hiány az, hogy sem a sárospataki, sem — tudtommal — a hazai prot. theol. akadémiákon a magyar prot. egyház Irodalomtörténete nem adatik elő.* Igaz ugyan, hogy nincs mindenik prot. theol. akadémia még ma sem abban a helyzetben, hogy e tudományágot felvehesse tanrendjébe, mit — tudtommal — sem ilyen, sem rokon alakjában a konventi tanterv sem kíván, de a sárospataki főiskola theol. akadémiaja — hogy más intézetekről ne is szóljak — abban a kellemes helyzetben van, hogy a teljes theol. akadémiai tanári létszám mellett a theológiai oktatás szolgálatában áll egy csonka philosophiai fakultás is, melyen előadatik évenként: philosophia-történet, philosophiai encyklopaedia, aesthetikai fejtegetések, nevelés tudomány, magyar irodalomtörténet,

egyetemes- és művelődés-történet, sőt nyelvek is taníttatnak. Tehát Sárospatakon pl. a Magy. prot. egyházi irodalomtörténet minden nagyobb nehézség nélkül előadható lenne.

I.

A Magyar prot. egyházi irodalomtörténet előadhatását — mint már az eddigiekben is jeleztem — arra alapítom, pl. a sárospataki főiskolában, hogy a theol. oktatás szolgálatában áll egy csonka philosophiai fakultás. Mindenek előtt tehát szükségét látom arra vonatkozó nézetem kifejtésének, hogy *mennyiben, mily mértékben áll a philosophiai fakultás a theol. oktatás szolgálatában a prot. főiskolákban, illetve akadémiákon, általában: mily viszonyban van a philos. fakultás a theológiaihoz?*

A mi prot. főiskoláinkban, illetve akadémiáinkon minden tanszéknek a tudomány művelésén és hirdetésén kívül kell lenni valaminő *gyakorlati* céljának is. Mert, sajnos, prot. egyházunk nincs abban a kellemes és előnyös anyagi helyzetben, hogy tanszékeket tarthatna fenntartán a tudomány műveléseért és hirdetéseért. Így pl. a jogi tanszékek *gyakorlati* célja, hogy az ifjakat jogi pályákra *képesítse*; a theol. tanszékek *gyakorlati* célja is az, hogy a papi pályára *képesítsenek*. A specialiter philosophiai tanszékeknek, mint ilyeneknek, *ilyen gyakorlati* céljuk nincs egyik azon prot. főiskolában sem, a melyben van philosophiai tanszék. De nem is lehet — már csak azon oknál fogva sem, mert a mi prot. főiskoláinkban csak csonka phil. fakultások vannak még, mind e ideig. Vagyis: a prot. főiskolákban a phil. tanszékek még mindig valamely más, önálló fakultás elé tűzött célt szolgálnak.

Lássunk csak példát. Sárospatakon pl. van philosophiai fakultás három rendes, egy segéd és két óraadó tanárral. Hirdetetik félévénként 10—11 tárgya a fakultáson — a jog- és hittanhallgatók számára. Kijelentem, hogy e hirdetett előadások nagyban hozzájárulhatnak az általános és tudományos műveltséghez; tehát joghallgató és hittanhallgató egyaránt csak nyerne, ha ez előadásokat mind hallgathatná, azok által ismereteit bővíthetné. De korunkban már a szaktudomány sokkal szélesebb mező, semhogy az ifjúnak ideje és ereje volna más mezőket is járni a tudomány virágai után. A jogi szakismeretek pl. önmaguk is oly mennyiségűek, hogy alig lehet — azt hiszem — kívánni az ifjaktól, hogy a jogi fakultáson hirhedett szaktárgyakon kívül még más fakultás tárgyait is hallgassa. S úgy tudom, nem is kíván az iskola szervezete mást a joghallgatótól, mint hogy egyetemes történetet s filozófiát hallgasson. A mennyi és a minő philosophiai ismeretre van szüksége a jogásznak, azt adják maguk a jogtanárok. Ime hát azt látjuk, hogy a specialiter philosophiai szak csak kis mértékben szolgálja a jogi oktatást.

Nem így van azonban a theol. oktatással. A theológia maga is nagyon közel áll a philosophiához. A theológiának, mint tudománynak, annál erősebb az alapja, mentől több van abban a philosophiából. Prot. theológust én a kor színvonalán álló philosophiai tudás és műveltség nélkül el sem tudok képzelni. És épen ezért — meggyőződéseim szerint — az a kíváncsú, hogy az ifjú, mielőtt hozzá fogna a tulajdonképeni theológia tanulásához, mentől erősebb philosophiai képzettségre tegyen szert. A sárospataki főiskola akadémiaján úgy is áll a dolog, hogy a philosophiai szakon hirdetett tárgyak legnagyobb részét theológusok hallgatják és a *hallgatás rájuk nézve kötelező*. Hallgatják pl. az Irodalomtörténetet, Nevelés-oktatást, Philosophia-történetet, Philosophiai-encyklopaédiát, Egyetemes történetet, nyelveket stb. És

pedig bizonyára nem azért hallgattatja az iskolai szervezet ez ifjakkal e tudományágakat, hogy talán csak idejüket lefoglalja, hanem azért, mert ezekre a leendő prot. papnak okvetlen szüksége lesz. De ezenkívül egyike-másika a teológiai szaktudományok előtanulmányául is szolgál. Ha másként állna a dolog, úgy hiba volna az ifjak idejét csaknem egy egész éven keresztül oly dolgokkal való foglalkozásra fordíttatni, melynek rájuk nézve semmiféle eredménye nincs.

Sárospatakon tehát pl. annyiban áll a philosophiai csonka fakultás a theol. oktatás szolgálatában, a mennyiben az kell, hogy a ref. papképzést igyekezzék első sorban előbbre vinni; ez a *gyakorlati* célja is e fakultásnak. A viszony tehát a phil. és theol. szakok között a mi prot. akadémiánkon mindaddig és mindenütt, a míg és a hol ki nem épül a *teljes* philosophiai fakultás, mely *öncélt*, pl. a tanárképzést fog szolgálni, nem lehet más, mint hogy a phil. a teológiának egyrészt könnyítse, másrészt erősítse a munkáját.

(Vége köv.)

Réz László.

TÁRCA.

Emlékbeszéd 1900. okt. 31-én a reformáció 383-ik évfordulóján.

A lélekéről akarok beszélni e nagyszerű emlékünnepen a lelkes közönségnek, mely eljött ide, e megszentelt falak közé, elhozva szívét, a nagy eszmékért lelkesedni tudót, az igazság kedvelőt. A lélek munkájáról akarok szólni, mely 383 évvel ezelőtt megváltotta az emberiséget, felszabadította a békóba vert lelkeket, megnyitotta a lélek sirjának, a tudatlanságnak száját. Akarok szólni az igazságról, mely eltemetett és feltámadott, a világosságról a sötétség éjjele után, az élet-ről a halál után. Mert a reformációban az igazság, világosság és élet támadt fel, emberré lett a szolgál, szabaddá a lélek, merész röptűvé, magasan szárnyalóvá a gondolat, utálttá a bűn, nevetségessé a képmutatás, gyűlöltté a vakhit, kívánatossá az erény, szívzsükségletté a hit, diadalmassá a szabadság.

Nem fogok ezuttal vallásról szólni, hitágazatokról, hanem igenis eszmékről, mik nem az egyház hiveinek, nem egy vallás követőinek, hanem az egész emberiségnek közkin-csei, általános emberi elvek emberi célokra. S ha ezekről szóoltam, ha rámutattam azokra a vívmányokra, eredményekre, a mik a mai emberek, társadalmak életét kiteszik, beszéltem a reformációról, annak hivatásáról s hatásáról. Mert minden benne van, feltalálható e szóban, a reformáció szülőttében, *lélekszabadság*. Benne van az ember hivatása, rendeltetése, jelene, jövője. A reformáció emlékünnepen, midőn a hitélet megjavításáról szólok, éppen úgy beszélhetnék ily cím alatt: az ember mibenlétéről és rendeltetéséről vagy a humanizmusról, vagy a szabadságról. Ez és amaz egy és ugyanaz, csak más néven nevezve. Nem kell papnak lennem, hogy Istenről, vallásról szólhassak, csak művelt embernek, nem elfogultnak, csak igaznak, hogy a reformációt méltassam, nem protestánsnak, csak keresztyénnek, hogy annak igazságait belássam, nem keresztyénnek, csak embernek, hogy hasznát, hivatását elismerjem. S tehetem ezt, más vallás iránti gyűlölet, érzékenység, türelmetlenség nélkül, mert ha úgy tenném, nem volnék protestáns, megtagadnám az egyik legnagyobb protestáns elvet, a felekezeti türelmességet. „Az Isten országa igazságban, békességben, áll s neked, ha hited van, te magadban tartsd Isten előtt.” Nincs szüksége a protestantizmusnak harcra, csak az igazságra, hogy győzedelmeskedjék, nincs fegyverre, csak eszmékre, hogy meg ne győztesse, mert maradandóbb minden hatalmasságnál, erőnél, fegyvernél a lélek ereje, mely az

igazságot keresi, erősebb s legyőzhetetlen, az örök eszme, a haladás eszméje, mely örök törvénye az emberiségnek, fegyvere, s védpaizsa a protestantizmusnak.

Erről az örök eszmét kinyilatkoztató, hirdető protestantizmusról, annak az emberiség minden körére, viszonyára, szükségleteire kiható, áldásos befolyásáról, rendeltetéséről s hatásáról akarok ez ünnepélyes órában röviden szólni, kérve a közönség szíves figyelmét. Mert ha erről elmélkedünk, ünnepeljük legmáltóbban e nagy napot, az emberiség ujjaszületésének nagy napját.

* * *

Legelső s legnagyobb hatása volt s az ma is a reformationnak, mint kiváltképpen hit-reformnak, hogy megtanította az emberiséget újra hinni s ezt az által eszközölte, hogy felújította a Krisztus vallását, az igaz keresztyén hitet egy elfeledett, egyszerű emberektől megirt, divat multa könyv, a biblia erejével, úgy, hogy ha protestáns hitelvekről beszélünk, mindkettőnek egy és ugyanaz a forrása, alapja: a Krisztus tanítása s a szentírás. S valóban érthetetlen, hogy az egyház, mely maga is érezte, sürgette s megkísérelte a reformot, midőn a reformatorokban megnyilatkozott a krisztusi világosság s in capite et in membris, fent és alant egységesen keresztül lehetett volna vinni a reformot s a vallást Krisztus egyszerű, de minden emberi életviszonyt, szükségletet megvilágító, kielégítő tanaira visszavezetve, azt élet-s fejlődésképpessé s így az emberiség haladásával lépést tartani tudóvá lehetett volna tenni, nemcsak el nem fogadta, de üldözte s elfojtani törekedett a reformációt, saját létalapját, mely örök életképpességet öntött volna bele. De a vakok nem akartak látni, a sánták jární, a siketek hallani. „Völgyben ült a gyáva kor,” mely megszokta a szűk láthatárt, a homályt s azt, hogy saját lelkének üdvét mástól várja és remélje.

Nem akarom festeni azt a sötét romlott kort, melyben a fény, a tudomány, csak a temetőnek bolygó, lidérc fénye volt. Csak arra a kérdésre akarok felelni, hogy a hitélet terén volt-e hát csakugyan szükség a reformációra, a Krisztus tanítása s megváltó munkája nem lett volna-e elég az emberiség számára, hogy az annak birtokában fejlődésre haladásba képes legyen; ki lévén tüzetve a nagy cél „Legyetek tökéletesek, mint az Isten, az örök eszmény.” — De igen s épen az a nagy tévedés s az ellentábor részéről ráfogás, hogy a reformáció új vallást teremtett, hisz az a bibliát adta a népek kezébe, azt hirdette, hogy „nézzetek a hitnek fejedelmére és elvágzójére s ne nevezetek e földön senkit Mesternek, mert egy a ti mesteretek: a Krisztus” s az egyház-javítás célja épen a javítás volt hogy az Isten igéjének uralma s a Krisztus tiszta, egyszerű, de emberi egyházszervezete visszaállíttassék. Hiszen minden intézmény, mely emberek számára van s emberek útján áll fenn, ki van téve a változásnak s így a romlásnak s azt senki sem tagadhatja, hogy a reformáció előtti keresztyénység nagy változáson ment át megalapításától kezdve, át kellett mennie, hogy fennmaradhasson, sőt elterjedhessen a pogányok között.

A *politheisztikus* és pogányos szertartásokra volt szükség, míg el nem terjedt s uralma biztosítva nem volt, de azt viszont nem lehet érteni, hogy midőn a szükségállapot elmúlt s a keresztyénység a maga puritán tisztaságában már vissza volt állítható s midőn ezt egyes lángelmék megkísérelték, miért nem vetette le az egyház mindazt a sallangot, a mi nem krisztusi eredetű, miért nem nyitotta meg a hiveknek az isteni világosságot, miért félt kezükbe adni a hitélet alapját, a bibliát, miért ragaszkodott továbbra is a lényegtelen külsőségekhez s azokhoz a tanokhoz, a melyek az igaz, egyéni vallásossággal ellenkeznek?! Azért, mert azok a becsúszott tanok, szokások, szabályok nagyon alkalmasoknak bizonyultak a papság kizárólagos lelki hatalmának s feltétlen tekintélyének biztosítására a vakhit, tudatlanság segélyével. S a hol érdekről, hatalmi kérdésről van szó, ott hiába szól az igazság

s ha e célra a setétség szükséges, vajjon befogadtatik-e oda a világosság. — S a vakhit, a tekintély előtt való feltétlen meghajlás, az előszabott vallási gyakorlatoknak vakon követése oly erősen bele volt égetve az emberiség lelkébe, hogy oly erős lelkek is, mint Luther, csak nehéz lelki harc után tudtak az alól a lidércnyomás alól menekülni. Ő írja magáról: „Tudja meg az olvasó, hogy szerzetes és dühös pápista voltam: úgy bele voltam bolondulva a pápai tanokba, hogy ha rajtam áll, kész lettem volna mindeniket megölni, ki csak egy hajszálnyire is megtagadja a pápától az engedelmességet.“ De hálát ad Istennek, hogy látta Rómát, Olaszországot undok bűneivel. „Nem adnám százezer forintért, hogy láttam Rómát, különben azzal kinoztam volna mindig magamat, vajjon nem bántam-e rosszul a pápával. A bűnök hihetetlenül virágoznak ott. A ki e roppant romlottságot nem látta saját szemével, nem hallotta saját fülével s nem ismeri tapasztalatából, lehetetlennek tartana ilyesmit. Minden gyalázatoság, minden aljasság napi renden van ott, kivált a vak vágy, istenkáromlás, hamis eskü és sodomia. Ha templomba akarnak menni, így szólnak: „alkalmazkodjunk a nép tévedéséhez.“ Bosszújuk aljas és kegyetlen. Nem isszonyodnak ellenségeik fejét az oltár előtt kettéhasítani. Gyakran temetés alatt történnek gyilkosságok az örökség végett. Ez embereknek, nincs lelkiismeretük, nyilvános bűnben élnek s megvetik a házasságot papjaik példáján felbuzdulva. Társas életéről szó sincs közöttük, egyik sem bízik a másikban. Árulások, orgyilkosságok, kínzások, nyilvános kicsapongások, mérgezések a leggonoszabb bűnök arcátlanul élvezik a köztürelmet és napvilágot.“ A kolostorok nyilvános házakká aljasodtak. VI. Sándor pápa fia meggyilkolja a fanói püspököt, leánya Lukretia a legszemérmetlenebb s nyilvános kicsapongást űzi. A polgári biztonság oly szomorú állapotban van, hogy a testvér testvérét nappal leszúrja és senki sem botránkozik meg ezen. Minden korlát és szemérem ledöntése zsarnokság, inquisitio, vastag tudatlanság és nyílt gazság, nyomor és szenny jellemzi e korszakot,

Ekkor született a reformatio, a második adventi világosság s kérdelem, hogy ily romlott korban, a hit, a vallásnélküliség s a hazug ájtatosság, külsőség és látszat korszakában nem kellett-e ennek bekövetkezni, nem kellett-e a népek szellemének újjászületni, a szellemek, melynek erkölcsi elvei vannak. Nem volt-e szükség a lelkiismeretre, mely felszólaljon ez aljas bűnök ellen, a benső, erős hitre s az önmegtagadásra? Nem volt-e szükség a társadalmat a gyönyör és erőszak cultusa helyett a szabadság és jogosság tiszteletére alapítani? Hisz ezt a munkát, ha az egyház belső erejével el nem végezte volna, az öntudatos, hivatását érző államnak kellett volna elvégeznie! Hát felekezeti kérdés volt ez, hát szükségtelen volt a vallási reform, mikor azt az emberiség általános érdeke, erkölcsi tétele, fenállhatása s haladása hangosan követelte? Hát hitújítók azok, a kik egy eredeti tiszta keresztyén vallást hirdetnek s akarnak visszaállítani? S érthető-e, megmagyarázható-e az, hogy az egyház ezt a közóhajt, közszükségletet képező reformot, ezt az emberiség megintését nem fogadta be? A megjavított hit a külső gyönyörök helyett bensőket nyújt, az erkölcsi szépség világát. A tudatlanság korszakában nyugodtan éltek az emberek, felolvasást nyerve a paptól, „mihelyt a pénz megsörrent a szekrényben.“ A protestáns nem mondja fel gépileg az előírt szavakat, hanem a hit mélységeit aggodalmasan kutatja, mint az igazságot. Ez a vallás személyes ügy, bizalmas, atya s fia közti párbeszéd Isten s ember közt. Eltávolít köréből minden külsőséget, u. n. lelki gyakorlatot, melylyel a láthatatlan léleknek Istennel való érintkezését helyettesíteni akartak; az önsanyargatásokat, böjtöket, vezekléseket, szegénységi fogadalmakat, olvasókat, a Buddhizmus átvett külsőségeit, a búcsúkat, melyek mind csak arra jók, hogy gépies cselekedetek által elfojtsák az igaz, benső áhitatot. Nincs szüksége az emberi léleknek közbenjárókra, hogy felemelkedhessék,

szentekre, a boldogságos szűzre, pápára s a királyi papság és szent népek külön rendet képező papokra, kik úgy sem képesek megtéríteni vagy megváltani. Nem kell az erekle, hagyomány, fülbegyónás.

Dr. Illyefalvi Vitéz Géza.

(Vége köv.)

Adatok a „Koadjutor Kurátorság“ történetéhez.

(Folytatás.)

A protestánsok nagy megszoríttatására szolgált az különösen, hogy a múlt századnak a vége felé ezt a maximát találta fel a klérus, hogy a vallás dolgának elintézése a Diaetától elvonattassék és csak egyedül a királyoknak tetszésétől, rendelkezésétől függjék, legelsőben is 1692-ik esztendőben adott ki néh. Felséges I-ső Leopold egy resolútiót a vallás dolgában a protestánsokra nézve, mely által valójában igen megszoríttattak. Így jött be vallásunk dolgainak Resolútiók által való igazgatása s tartott szinte 1790/91. esztendeig. Ebből sok veszedelmek következtek, mert a mint informáltattak Felséges Királyaink, a szerint jöttek a Resolútiók, már pedig a catholica vallás mellett buzgó papokkal és királyi tanácsosokkal meg volt rakva a királyi udvar; azonban ezek a Resolútiók azt rendelték, hogy Comuni nomine sérelmeinket be nem adhassuk, a mint-hogy több ízben Bécsben küldött követeknek ki kellett jönni, ha közönséges névvel instáltnak; ide járult, hogy némely Resolútiók nem publikáltattak az egész országban, hanem itt-ott, melyből mi következett? az, hogy majd észrevehetetlenül legnagyobb veszedelmekben voltunk.

Több: az 1715. esztendőben már törvénynyé is tétetett, hogy többé a vallás dolga a Diaetan elő ne hozattassék, hanem ha kinek baja van, a Felséges Király előtt in persona folytassa, de nem Comuni nomine folytattassék. Igaz ugyan, hogy akkori Felséges VI. Károly királyunk az említett esztendőben tartott Diaetan az ország megegyezésével rendelt Commissiót Pestre, a vallás dolgában, mind a catholica, mind a protestáns részről rendelve commissariusokat, a kik a vallásbeli gravámeneket mind a két részről megvizsgálnák s osztán a Felséges Királynak referálnák pro decisione, — a reformátusok részéről ezek levén a Commissáriusok: Ráday Pál, Vay László, Kenessey István, Nikházy György és Kantor István. El is kezdtek ezek 1721-ben Pesten a Commissiót és végezték 1727-ik esztendőben. Pozsonyban, de mi haszna volt annak? a catholica rész sokkal hatalmasabb lévén, a mieinknek sok próbái bé nem vétetvén és végtére csakugyan az megállapíttatván, hogy Resolútiók által igazgattassék a vallás dolga, a minthogy ennek az 6 esztendeig tartott pesti commissiónak terhes munkáját is, két, úgymint 1731. és 1734. esztendőkben költ, bennünket szorító Resolucio fejezte be.

A vallásbeli szabadságról szóló törvények nagyon megszoríttatva levén a Resolúciók által és a systema ügy lévén kicsinálva, hogy ne egyszerre mindenütt, hanem helylyel-helylyel egymás után, még jobban, megszoríttassunk, csak egy szempillantásban sem lehattunk bátorságosok az iránt, nem jó-e valamely Resolúció ellenünk. Hogy ebben a részben magunkon lehessen segíteni, ha valamely vármegyében valamely sérelmes Resolúció publicáltatik, azt megtudni s osztán magunkat védelmezni lehessen, akkor az időben élt eleink s vallásunk mellett forróan buzgó előljáróink kettőt ren-

deltek: *egyiket*, hogy Ágensünk legyen Bécsben is, a ki sérelmeink orvosoltatását, kérje a Fels. Cancellária által, vagy személyesen is Felséges Királyainktól, — Pozsonyban is a Nagy Mélt. Királyi H. t. tanácsánál ugyan e végre. Másikat, hogy Fő Curatorok legyenek minden V. Superintendenciában, kik az eklésiákra, iskolákra, azoknak szabadságaikra, javaikra, sérelmeinkre felvigyázzanak és vallásunk szabadságát védelmezzék. — Hogy pedig ezt a célt hasznosan elérhessék, mint-hogy sem minden vármegyében nem laktak s birtokosok nem voltak, sem minden vármegyék gyűléseit nem járhatták, hogy minden vármegyében segédek legyenek, kik vallásunk dolgaira felvigyázzanak: melléjük rendeltettek minden vármegyében Coadjutor Curátor urak.

Ez a rendelés végeztetett praeliminariter 1724-ben a B.-Keresztúri gyűlésben, az, hol több Superintendenciáknak követjei jelen voltak, megerősítettett 1728-án a H. Németi gremialis gyűlésben, végtére felállítottott 1734. az első Superintendens választásának alkalmatosságával.

A minthogy legelső Coad. Curator volt ebben a Tekintetes Gömörvármegyében néhai b. e. Tekintetes kiscsoltói Ragályi Zsigmond úr, ezután volt néhai Tekintetes Fái Fáy József úr, most tisztelt Ragályi Zsigmond urnak a veje, — ez meghalván, néhai Tekintetes Lossoncy László úr.

Vattay László.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület Debrecenben ez évi november hó 14. s következő napjain tartotta meg őszi közgyűlését, — igen élénk érdeklődés mellett — Kiss Áron püspök és gr. Dégenfeld József főgondnok elnökelete alatt. A püspök, szép imája után, a gyűlést megnyitotta. Ezután a főgondnok indítványa folytán határozatba ment, hogy a koronás király Ő felsége, 70 éves évfordulója alkalmából, a szokásos módon üdvözlötségek, mely az elnökségre bízott.

Ezután olvastatott a püspöki jelentés, a mely Lukács Dániel volt heves-nagykúnsági esperes haláláról kegyelettel emlékezett meg; egyszersmind örömmel jelenti be Szikszay Zoltán máramaros-ugocsai esperessé történt megválasztatását, a ki magát néhány rövid szóval a kerület jóindulatába ajánlotta.

A folyó évi konvent 17. számú határozata folytán utasította a kerületeket annak kimutatására, hogy a megsaporodott igények folytán minő segély-összegre lenne szükségük. Közgyűlés a bizottság ajánlatára ötvenezer koronát állapított meg, azonban ez nem lehet a teljes összeg, mert azzal senki sem volt tisztában, hogy tulajdonképen minő szükségleteket kell figyelembe venni.

Ugyancsak a konvent felhívása folytán, a lelkészi nyugdíj-intézet felállítására tárgyában, az esperesi kar terjesztette be javaslatát, mely szerint csak 40 évi szolgálat s teljes munkaképtelenség esetén lenne helye a nyugdíjazásnak. A lelkész évi járuléka, mint szintén az egyházé, a jövedelem 20%-a, százezer korona az államszegélyből stb. ezek volnának az intézet jövedelmei A javaslat előzetes megvitatása végett az egyházmegyékre küldeték le.

Az egyházi adónak a tőkeszegély útján könnyítése tárgyában azon határozat jött létre, hogy az a 20 koronán alól adót fizető egyháztagok fizetésének könnyítésére fordítandó. A levonás az egyházközség által végeztetik s az egyházmegye által erősítendő meg.

Az államszegély kiosztására nézve kimondatott, hogy

a lelkészek közül csak azoknak adatik segély, kik valamely rendkívüli veszteséget szenvedtek, vagy nyugdíjas lelkészt fizetnek jövedelmükből. A segélyre szorult egyházaknak megszavaztatott 1760 kor., 3 lelkésznek 400 korona. Csekély fizetésű lelkészeknek többé segély nem adatik, hanem további intézkedésig, a segély-összeg a kamatokkal tőkésítettik. A 3100 kor. rendkívüli államszegélyből kiosztatott 2900 kor., 2 egyház, 34 lelkész és 22 tanító között. Egynek-egynek 50 kor. segély jutott.

Igen nagy érdeklődést keltett s még nagyobb arányú vitát idézett elő gr. Dégenfeld József főgondnok előterjesztése a debreceni egyházra nézve, az egyházmegyével való viszonyát illetőleg, mely szerint javaslatot tett, hogy miután az egyházi törvény 162—165. §-ai a debreceni egyházra nézve nincsenek végrehajtva, s mert a törvény minden egyházra egyaránt kötelező erővel bír, utasítsassék az egyházmegye, hogy a törvényszerű felügyeletet a debreceni egyházzal szemben is gyakorolja. Ha pedig a debreceni egyház az egyházmegyével szemben önállóságát fentartani akarja, egy év leforgása alatt szervezkedjék külön egyházmegyévé — s míg ez meg nem történik, az egyházmegye fennhatósága alatt álljon. A 19 felszólaló közül sokan pártolták a javaslatot, hangsúlyozván, hogy a törvény egyenlően kötelez mindnyájunkat s mert bevallott dolog, hogy a debreceni egyház felett semmi hatósági felügyelet nincsen gyakorolva. Némelyek nem akarták e történelmi múlttal dicsekedő egyházat a törvény szakaszai közzé szorítani — s eddigi kiváltságaikban meghagyni kívánták. Voltak kik a javaslatot, miután arról sem az egyházmegye, sem az egyház előre értesítve nem lett, szabályszerű elbánás végett szokott módon az érdekeltekhez kívánták leküldeni az érdemleges határozat meghozatala előtt. Az ügy szavazásra került, melyben a többség az eredeti javaslatot fogadta el. Az egész hosszú tárgyalás s minden egyes felszólalás azt a benyomást tették a figyelmes szemlélőre, hogy a szép történelmi múlttal dicsekedő debreceni egyház, a mi kálvinista Rómánk jövő sorsa, minden igaz református és magyar hazafi előtt feltett kincs s annak biztosítása érdekében mindent meg kell tenni. Ezt bizonyította a nagy érdeklődéssel folytatott vita, bár annak úgy a mint kellett volna, hangot ez irányban senki sem adott. Vajha ez élénk érdeklődés felköltené a szunnyadó erőket s ösztönözne oly lelkes munkára, hogy feltéve őrzött egyházunk kőfalait megvéddhetné minden kívülről jövő támadás ellen.

Kisebbszerű, de élénk vitát keltett az egyházmegyéről felterjesztett iskolák államosítás iránti kérelme. Hét egyház kérte iskolájának államosításához az engedélyt, ebből 5 beregmezyéből és pedig a bereg-somi, nagy-beregi, mező-tarpai, a gáti és a mező-telki, mind elég népes és mint a felszólalásokból kitűnt, vagyonos egyházak és községek. A mező-telki egyháznak megengedett az államosítás — a cs.-kenézi kitelepitett egyháznak kérvénye is elvileg elfogadtatott, a többi kérvények felszeretlenek is lévén, visszatétetnek az egyházmegyére. Ritoók Zsigmond indítványára pedig kimondatott, hogy jövőre minden államosítás iránti kérelem a kerületi népiszkolai tanügyi-bizottsághoz teendő át s ha az a kérelmet kellőleg felszereltnek s indokoltnak találja, véleményével terjeszti fel döntés végett a kerületi közgyűlés elé.

A Szártory jogi tanszékre megválasztott dr. Händel Vilmos jogtanár a szokásos esküt letette s magát az elvállalt kötelezettségek hű teljesítésére rövid szavakban elkötelezte.

Egy a gimn. megüresedett tanszékre hirdetett pályázat meddő volt, egy pályázó jelentkezvén. Új pályázat kihirdetése határozatott el az eddigi feltételek mellett s a választás a jövő tavaszi gyűlésen fog megejtetni.

A gazdasági-tanács jegyzőkönyvéből értesült közgyűlés a kegyes adományokról, melyek közül megemlítem Kardos Istvánt és nejét, a kik 20000 korona alapítványt tettek, hogy annak kamata papi pályára lépő ifjú, külföldi tanulmányai öregbítésére adassék, minden ötödik évben pedig, hasonló célból, joghallgatónak adassék ki. Ugyancsak az énekkar részére 4000 koronás alapítványt is tettek. Hálás köszönettel vétettek tudomásul mindezek.

Az egyházkerületi tavaszi gyűlés határozata értelmében készített párbaj-törvény javaslat elfogadtatott s törvényerőre emeltetett. Főbb pontjai ezek: „A ki a párbaj kihívásra alkalmat ad, vagy azt elfogadja — az iskolai törvények értelmében is, megszűnt tagja lenni az iskolának. Visszavételnek csak azon esetben van helye, ha az illető szigorú erkölcsi kényszer alatt állva fogadta el a kihívást. A becsületbírótság alakítása az egyes szakok figyelmébe ajánlatik.”

Négy rendes egyházi s világi s két-két pót konventi tag választása ejtetett meg. Rendes tagok lettek: Szabó János, Szél Kálmán, Zsigmond Sándor, Sass Béla, Horthy István, Tisza István, Dóczy Imre, György Endre. Póttagok: Dávidházy János, Sütő Kálmán, Lengyel Imre.

Az egyetemmel kapcsolatban tervezett prot. theol. fakultás tárgyában a theológiai tanári-kar azon javaslata fogadtatott el, hogy a tervezett fakultás felállítását a felekezetek joga szempontjából helyes, de miután az ügy kellőleg előkészítve nincsen, azt igazgató-tanács albizottságához utasította.

Dr. Bartha Béla és dr. Kérészy Zoltán jogtanároknak a debreceni községi közigazgatási tanfolyamhoz egy év tartamára előadókul történt kinevezése, miután az iskoláknak csak dicsekedése lehet, jóváhagyólag vétetett tudomásul.

A folyó évi tanévre beiratkozott a főiskolába 693 prot. és 44 más vallású növendék, összesen 737.

Dr. Ferenczy Gyula tanár doktori oklevelének bemutatása mellett, fizetésének kiegészítése iránti kérelme teljesített; azonban az egyetemi magántanári képesítésnek három év alatti megszerzésére elköteleztetett.

Elek Lajos főgimn. tanár nyugdíjaztatása iránti kérelmét adta be. A nyugdíjazás, a hűséggel munkálkodott tanárnak érdemei elismerése mellett megengedett, az így megüresedett tanári állás betöltése, a jövő évi tavaszi gyűlésre tűzött ki.

A főiskolai könyvtár részére igénybe veendő államsegélyt a felügyelő-bizottság albizottsága, — a felügyeletnél előforduló némi aggodalom miatt, — igénybe venni nem ajánlja. Tisza Kálmán javaslatára azonban az ügy akként oldott meg, hogy az igazgató-tanács utasított, hogy a jövő tavaszi gyűlésre ez irányban határozott véleményny nyújtson be, hogy mennyiben érintik azok a szabályzatok a mi érdekeinket s szerezzék be azokat a miniszteri utasításokat, melyek ez ügyre vonatkoznak.

Még sok, igen sok tárgya volt a gyűlésnek, melyek inkább helyi érdekűek s így, azokkal nem terhelem az olvasót.

Rác Gyula.

KÖNYVISMERTETÉS.

Válasz „Orgonista” bírálatára.

Ha a szerzők nem csálhatatlanok, bizonyára a bírálók sem. Ha a bírálat téved, jogosult a szerző önvédelme. Ha pedig némely elvi kérdések ez úton tisztázhatók, az eszmecserére határozottan szükség van.

Először is: az egyházi zeneirodalom gazdagsága.

Nagyon nehéz dolog vitát kezdeni azon, hogy az orgonára írt 4—5 művel bíró ev. ref. egyházi zeneirodalmunk gazdag-e vagy sem. Gazdag a német prot. zeneirodalom, melynek számára maga Bach 2—5 sőt többféle átírásban hagyta hátra az énekeket s azóta is jobbnál-jobb átiratok jelennek meg. Vagy gazdag az egyházi zeneirodalom a hazai róm. katolikusoknál, hol minden egyházmegyének több jól szerkesztett gyűjteménye van; a kiknek székesegyházaiban zeneakadémiát végzett orgonisták és karnagyok működnek; kiknél az egyházi zene művelésére több évvel ez előtt „Cecilia-egyesület” alakult s kik hasonló célból, vagyis tisztán egyházi zenéjük művelésére szakfolyóiratot tartanak fenn. Nálunk az a néhány munka is magánvállalkozás eredménye s Ön — Orgonista — mégis

elriogatná — ha módjában állana — azt a kevés munkást is, a ki van. Hogy minek átírni és közreadni a *leghasználtabb* énekeket? Hát talán a *leghasználatlanabbakat*? Ugyan mi célból és kinek? Igen is szükséges, hogy a használt, épen a leghasználtabb énekek mentül több átírásban is megjelenjenek. A mi az egyházi zeneirodalom gazdagítását illeti, adja Isten, hogy ez épen actualis szép munkában Ön nálamnál nagyobb szakértelemmel s a mi fő, ev. ref. egyházunk javára több sikerrel munkálkodhasson, mert ha Isten segít, szerény tehetőségemhez képest én is közremunkálni szándékozom.

Másodszor az a kérdés, mily hangkörben énekeljen a gyülekezet? Nem arról van tehát szó, hogy a vegyes karban meddig énekel a tenor vagy a szoprán, mint a hogy Orgonista érvel; és nem is arról van szó, hogy meddig „bírják” az orgonista és kántor urak vagy egyesek, hanem csupán arról, hogy a gyülekezetet alkotó gyermekek, nők és férfiak hangjában, vagyis a soprán-, alt-, tenor- és bassus-hangnyalatokban melyek a közös hangok? Melyek használhatók tehát a gyülekezeti együttes éneklésben erőltetés nélkül?

Az összes mellhangok a nagy C-től a két vonalú c-ig terjednek. A tenor és sopran jellegű hangokban a két fő register közt a törés az egy, illetőleg két vonalú c, d és e-nél van: az alt és bassus jellegű hangokban pedig a kis — illetőleg egy vonalú a, b, h-nál. Hogy tehát a gyülekezeti ének terjedelmét a szokásos g kulcs alatt írva $\bar{c}—\bar{c}$, illetőleg mint szélső határt a h— \bar{a} hangokban állapítottam meg: nemcsak saját énektanári tapasztalatomra hivatkozhatom, de így tanítják ezt kiváló mesterek is; lásd: Th. Hauptner: „Die Ausbildung der Stimme,” Stockhausen: „Gesangstechnik,” Zanger: „Allgemeine Chorgesangschule.” Pauli R.: „Az Énekművészetről” s mások.

Ha még figyelembe vesszük azt is, hogy a dohányzás-sal, szeszes italokkal már a fejletlen korban, falun és városban egyaránt mennyi visszaélés történik (bizony nem a hangfejlődés javára!); ha figyelembe vesszük, hogy a gyülekezetek tagjainak többsége — természetesen — csak közepes hanggal bír; s ha tudjuk azt, hogy a méltóságos menetű chorálének-lés mennyivel fárasztóbb, mint a rhythmicus mozgású világi dalok előadása: fönnebb jelzett hangterjedelmet épen a legnagyobb körültekintéssel megállapítottak kell elismernünk. Ennyit a gyülekezeti éneklésről.

A mi az énekek vegyeskari alkalmazását illeti, Orgonista kifogásolja a kis g, á, h hangok használatát. Az alt hangterjedelme a kis dis-nél kezdődik, én azonban a négy alsó hangot: dis, e, f és fis hangokat nem érintem, átírásomban a g-nél mélyebb hang nincs. A kifogásolt hangok pedig az alt-nak természetes hangjai; használják nálamnál kisebb és nagyobb zenészek egyaránt. Sőt használják népiskolai énekeskönyvekben is; lásd az igen elterjedt Sztankó Béla: „Dalos Könyv” III-ik füzetét, aztán Dezső-Pásztor: „Kis Daloskönyv” II-ik füzetét, melyben (nézzon utána!) a kifogásolt hangok nagyon sokszor vannak használva, sőt négy egymásután való ütemben folytonos g van; de azért ugyan kinek jutna eszébe „kínzást,” „hörgést” emlegetni? A mi szabad a népiskolában, még jobban szabad a fejlettebb hanggal bíró középiskolai tanulóknál. Orgonistának „a gyakorlat emberé”-nek „komoly” kifogásai tehát teljességgel alaptalanok.

Az az állítása, hogy a tenort a I. bassus szólamkörében énekeltem, vakmerően ellenkezik a valósággal. Az I. bassus hangterjedelme a nagy G-nél kezdődik, a register változás a kis h-nál van; én pedig a tenorban kis c-nél mélyebb hangot egyszer sem használok s a szólam magassága egy vonású d illetőleg es-ig terjed; ez tehát a mellhangokat teljesen felölelő tiszta tenor szólam. A bassus terjedelme a nagy C-nél kezdődik, én azonban a nagy F-nél mélyebb hangot iskolai vegyes karnál nem kívánok énekelteni. De könyvemben a XC-ik Zsoltárban az orgona kedvéért előfordul egyszer a nagy Es; a CII. Zsoltárban egyszer a C és kétszer a nagy Es; és

végül a CXLVI-ik Zsoltárban egyszer a nagy E; tehát: három azekben összesen 5 hang. Ám az előszóban megjegyzem, hogy én „egy-két ének kíséretében előforduló, a bassus F-jénél mélyebb hangokat“ egy nyolcaddal magasabban kell énekelteni. E miatt gáncs nem érhet már azért sem, mert a tisztán „à capella“ karra írt műveknél is általánosan ismert, elfogadott szokás, hogy az író vagy kinyomatja a mélyebb és magasabb hangot is, vagy pedig jegyzetben hívja föl rá a figyelmet. Ezt tettem én is, de sem ebből a tényből, sem pedig semmi másból a szabatoság hiányát könyvemre rá nem olvashatja.

Másik eléggé fontos kérdés: szükséges-e, helyes-e a verssorok között az u. n. közjátékok alkalmazása?

Előre bocsátom, hogy én sehol sem mondom azt, a mit Orgonista macskakörmök közt nekem tulajdonít, hogy a közjátékok elhagyása fontos „újítás.“ Sőt a mennyiben a közjátékok a chorál-ének jellegével általában ellentétben állanak s vele összhangzásba teljességgel nem hozhatók s a régi nagy mesterek ilyeneket nem is használtak: épen a közjátékok alkalmazása mondható kárhuzatos újításnak. Elég tán a mesterek közt is a legnagyobbra, az e téren soha utól nem ért Bach Sebestyénre hivatkoznom, ki két kötetre terjedő, 319 éneket magában foglaló nagy művében (J. S. Bach: Choralgesänge, Edition Peters. Az „Uram a töredelmes“ ötféle átirásban is meg van benne!) egyetlen közjátékot sem használ. De nem használ közjátékokat Moesz Géza sem „Kis Orgona“ cím alatt kiadott egyházi énekekben. A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület határozata alapján Altdörfer Keresztély is elhagyta „Chorálkönyv“-ének (Sopron, 1897.) 2-ik kiadásából a „közjátékokat.“ Talán még sem vagyok annyira magamra hagyatva, mint Orgonista véli?! — Aztán idézzem-e a német zenészeket, kik a közjátékokat találó gúnynyal „Schulmeisterzwirn“-nek nevezik, melylyel némely orgonista az éneket toldja-foldja.

A „Zene Közlöny“ (1897. IV. évf. 11. sz. 88. lap.) egy idevonatkozó cikkében a következő megjegyzések olvashatók: „az egyházi ének egyes verssorai között divatos orgona közjátékok botrányosak, nem illenek az orgonakíséret komolyságához.“ Továbbá: „rossz szokásai az orgonásznak,“ melyért „bolondsipkát kell a fejére tenni.“ „Annyira jutottunk már, hogy még a jobb ízlésűek is — általános szokásnak hódolva — üzik ezt az aljasságot.“

Végül még csak boldog emlékeztető jó Ivánka Sámuel idézem, (gondolom, őt Orgonista is ismeri) ki „Óramutató“ című munkájában a 252—53 lapon tárgyalja e kérdést s a következő eredményre jut: „Mi a többséggel (sic!) tartva azt mondjuk . . . a közjátékoknak csakugyan véggé ki kell maradniuk.“ Ugyanily értelmű nyilatkozata van a 297-ik lapon is.

Valóban nem tehetek róla, ha Orgonista, „a gyakorlat embere“ a „szakembert“ nem abban nézi, vajjon az éneket szigorú egyházi vagy modern — ellenpontos — homophon — avagy polyphon-stylben kezeli-e, hanem még az „ízlést“ is a közjátékokban keresné!

Még két megjegyzést. Könyvemben az énekeknek egyetlen oly változata sem foglaltatik, mely már eddig is nyomtatásban meg nem jelent volna. A legjobbat majd kiválasztja a közvélemény s az arra hivatott énekügyi bizottság.

Egyéb apró kérdések fölött vitázni nem érdemes. De az elmondottak alapján tisztában vagyok azzal, mit tartsak Orgonista „nézetei“ felől.

Hodossy Béla.

IRODALOM.

* Radácsi György sárospataki theol. tanártól a „sárospataki református nőegylet“ kiadásában külön lenyomatan is megjelent ama tartalmas, szépséges eszmélettel felolvasás, a melyet a nevezett nőegylet első

felolvasó ünnepélyén tartott volt. A „Női Arcképek“ című füzetet, a melynek 20 fillér az ára: ajánljuk a lelkész és tanító urak figyelmébe, hogy mint vallásos iratot terjeszszék a közönség körében. (L.)

* Révész Kálmán kassai ev. ref. lelkész és esperes sajtó alá rendezte, a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság“ pedig kiadta Révész Imre „Pátenis kori munkáit“ A 237 oldalra terjedő munka a nagy Révész Imre irodalmi hagyatékának egyik legbecsesebb része, a melynek kiadásával megbecsülhetetlen szolgálatot teljesített úgy a sajtó alá rendező, mint az irodalmi társaság. (k.)

* Fogarasi Albert nagy-enyedi ev. ref. főgimn. tanártól megjelent „Garda József emlékezete“ című füzetke, a melyben hű, igaz, szép és megkapó képet rajzol arról az egyénről, a kivel, a mint mondja: „a Bethlen főiskola“ fedőintézetének, a papnevelésnek czimerét befele fordították. Melegen érző szívvel van írva az emlékbeszéd, a melyben méltóképen örököltetett meg a nagyra hivatott, de a körülmények során bizonyos tekintetben csak a felszínen maradtott egyén élete! (o.)

* Görömbei Péter nagy-kállói ev. ref. lelkésztől s felső-szabolcsi esperestől megjelent amaz „Emlék-beszéd“ a melyet még 1897-ben mondott volt az ezredévi ünnepek kapcsán a nagy-kállói ünnepélyen, — függelékül hozzácsatolva a nagy-kállói Kállay-család nemzedékrendi táblázatát is. Az 50 fillérért megszerezhető füzetet szívesen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe!

* Vaday József nagy-váradi községi elemi iskolai igazgató-tanító (ev. ref. vallású!) „A rajzoltató és foglalkoztató földrajzi oktatás vezér-könyve“ című munkájára 2 koronájával ez év végeig fogad el megrendeléseket.

* Görömbei Péter felső-szabolcsi esperestől megjelent, egyházmegyéje 1899-iki évi állapotáról szóló jelentése, a melyet „mintául“ álitunk oda mindazoknak, a kik szeretnek is, akarnak is, az egyh. társadalmi élettel foglalkozni. A jó jelentést készítőknak is minta; hát még a felszíneskedőknek!

* Kun Sámuel „Vauvenargues válogatott morális művei“ cím alatt a „Positivista könyvtár“ III-ik füzeté képen Révai Leó kiadásában egy érdekes, Vauvenarguesnak gondolataiból, életszabályaiból s tanácsaiból álló s 70 oldalra terjedő munkácskát adott ki, a mely érdekességével köti le a figyelmet, jóízűen olvasván az olvasó azokat a megjegyzéseket, a melyek a társadalmi élet hamiságait, az emberek öncsalásait stb. stb. állítják szem elé. Érdekesekek a más irányú felfogások is, pl. van ilyen gondolat és életszabály: „Nehéz valakit annyira becsülni, a mennyire maga becsülni akarja magát“ vagy: „A hazug ember legtöbbször aljas és dicsekedő“ vagy: „A becsületeség a középszerű értelemnek céltérésben csak útjában van: az élelméseknek ellenben egy eszközzel több a sikerre,“ vagy: „Öreg ember tanácsa a téli naphoz hasonlóan: világít, de nem melegít,“ stb. stb. A művecske ára 60 fillér.

* Ébresztő cím alatt a magyar evang(y)éliu(o)mi ifjúság lapjaként egy csinos kiállítású s mindentől eltekintve érdekes lapocska jelenik meg Budapesten az ottani „református ifjúsági egyesület“ kiadásában. A cél nyilvánvaló: felébreszteni az evangélium szerint való érdeklődést, előmozdítani a benső vallásos életet! Vajjon kicsoda szólhatna ellene? . . . És mégis nekünk úgy tetszik, hogy ez az „Ébresztő“ is, meg a „Hajnal“ is, meg sok más ilyen irányú lapocska, folyóiratka túlló a célon, mert erőnek erejével bűnösséget akar megállapítani s az üdvöt mintegy rá akarja erőszakolni mindenkre, holott pedig protestáns állásponton ennek nincs s nem is lehet jogosultsága olyan értelemben, a mint a „modern pietizmus“ cselekszi, hiszen megis vagyunk írva: „kiki magának áll vagy esik.“ . . . Különben érdekes jelenség az „Ébresztő“-vel kapcsolatban, hogy az ultramontánok ezt is kikezdi, a mennyiben rögtön az első számba belekötöttek olyan czikkecskébe, a mely a chinai mozgalmakról szól s érinti azt a köztudomású dolgot, hogy a r. kath. misszionáriusoknak épügy, mint általában az európaiaknak részüik van a lázadás előidézésében. . . Nos? . . . ezért a czikkecské-

ért az „Alkotmány“ minket és az „Ébresztő“ jelzett cikkének íróját (Vay M.) a következő magas megtiszteltetésben részesít „Wie die Alten sunen! so zwitschern die Jungen, — magyarul: „a hogyan T.-ék bögnék, akképen beszélnek a Vay Mórisczok!“ Ez az ékes beszéd szolgáljon egyúttal bizonyossággul azoknak is arra nézve, a kik *szabadelvűségből s türelemből minden epithetont* elviselnének, a protestánsokra a r. kath. sajtó által való alkalmazásban! Mi tartjuk: a milyen a mosdó, olyan a törülköző. Az „Ébresztő“ pedig különben ébresztgessen!

* Szalay Károly budapesti ev. ref. főgimnáziumi tanár, főiskolánknak egykori kitűnő növendéke, előfizetési felhívást bocsátott közre az ez év december havában megjelenő „*A magam útján*“ című költemény-kötetere, a mely 10—12 ívnyi terjedelmű lesz, fűzve 3 korona, díszkötésben 5 korona ár mellett. 15 év óta ír az író a legelső szépirodalmi lapokban s most az azokban megjelent s ujakkal megszorított költeményeit összegyűjtve adja. A ki az író „Csanád“-jával s „Komoly tréfá“-jával ismerős: az készséggel ajánlja s meg is veszi a megjelenendő kötetet.

* Csiky Lajos debreczeni ev. ref. theol. akad. tanár „*Az imádkozó nő*“ cím alatt egy tetszetős kiállítású könyvecskét írt s adott ki a Hornyánszky-czégnél, a melyben „*imádságok és elmélkedések*“ foglaltatnak „*protestáns nők számára*.“ Keveset kíván szerző munkájával elérni, a melylyel csak azért állott elő, mert, mint mondja lélektani tanulmányai közben különös előszeretettel a nők kedélyvilágát tanulmányozta, — elérni csak azt akarja, hogy e könyvecske, egyik-másik hangja érintse meg az olvasó s imádkozó nők szívének egyik-másik húrját! . . . Ezt a célzt kétségkívül elérheti, mert az érzékeny női szív s kedély világ a harmat-csóktól is rezgésbe jön. Hogy aztán mélyebb vallásos érzés, komolyabb irányú gondolkodás fog-e támadni e könyvecske hatása folytán, arról nem kezkeskedhetik sem a szerző, sem a bíráló, a ki tisztelettel hajol meg az író irodalmi termelési bősége előtt, tisztelettel nézi nagy akarat és munka-erejét, a melyekben őszintén kívánja a mélyebb hatás s tartalmasabb eredmény elérését is! (n.—i.)

* Jámbor Lajos békési ev. ref. tanító „*Ima-könyvecske*“ című művét immár IV-ik kiadásban bocsátotta közre. Iskolás gyermekek számára vannak készítve az imádságok, a melyek egyike-másika szívből jön s szívhöz szól . . . Ara 24 fillér.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Királyi kitüntetésben részesült legközelebb két ev. ref. tanár, t. i. Farkas József budapesti theológiai, Futó Mihály hódmező-vásárhelyi gimnáziumi tanár. Farkas József a királyi tanácsosi címet kapta, — Futó Mihály pedig a Ferenc József-rend lovag keresztjét. . . Régi, helyesnek ismert elvünkénél fogva csupán megemlékezünk e kitüntetésekről, a melyeknek becsét, jelentőségét loyaltásunk mellett sem vagyunk hajlandók nagynak tekinteni, mert látjuk s érezzük az e fajta kitüntetéseknek való mellőztetését a protestáns egyházi s iskolai kiválóságoknak!

— Glauf Pál rimaszombati ág. hitv. ev. lelkész s ottani prot. gimnáziumi vallás-tanár a múlt héten ünnepelte 25 éves lelkészi működése évfordulóját. Az ünnepeltet mi is köszöntjük!

— Farkas József budapesti ev. ref. theológiai tanár november 22-én ünnepelte a dunamelléki egyházkerület s a budapesti theol. akadémia előjárói, tanárai,

növendékei részvételével tanári közhasznú működésének 45-ik évfordulóját. Lelkes, lélekreható ünnepély volt, a melynek utóhangjaként hadd szálljon a mi őszinte kívánságunk is az ünnepelt felé, hogy a kegyelem Istene áldja meg Farkas Józsefet továbbra is, adjon napjaihoz napokat, esztendőihez esztendőket!

— Tanulmányi kirándulást rendezett a sárospataki theol. akadémia III-ad és IV-ed éves növendékeivel (hozzájok csatlakozva 4—5 joghallgató ifjú is) Abonyi Károly mezőgazdasági előadó. Egy minta gazdaság bemutatása volt a célja s e végből a gróf Majláth József perbenyiki s örhegyi uradalmát választá ki, a melyben csakugyan minde irányban mintaszerűséget láttak s tapasztaltak a kirándulók. A mezőgazdasági életben oly fontos állattenyésztés kultiválását s a szakértői gazdálkodásnak ebből folyó szép eredményeit nagy érdeklődéssel szemléltek az ifjak, a kiknek fogékony lelke bizonyára megrajzolta a jövőnek a képét, a mely bekövetkeznék, ha e magyar földön minden mágnásunk s gazdánk követné a gróf Majláth József példáját. Megtekintették az ifjak a bodrogházi fogyasztási szövetkezet központját, a perbenyikit, a mely immár 12 fiókkal rendelkezik s a népet takarékosagra, kész-pénzzel fizetésre szoktatja. Az uradalom körüljárása s megtekintése után, a mely körülbelül 4 teljes órát vett igénybe, a gróf látta vendégeit az ifjakat, a kik mellé, maga nem lehevén jelen, egész napra tisztartóját Diószeghy Pált s ennek irnokát Voronyák Lajost kérte volt fel, hogy őt képviseljék. Ugy a gróf, mint képviselői, e helyen is fogadják a kirándulók köszönetét lekötő szíveségükért. — A délutáni órákban a házi ipar tanfolyamot nézték meg az ifjak s nagy érdeklődéssel szemléltek az egyszerű, kezdetleges munkákat, a melyek a kezdők kezei alól kerülnek ki s azokat a dísz-műveket, a melyek a betanultak alkotásai! A tanfolyam vezetője Hadas Sándor nagy missiót teljesít, még pedig teljes sikerrel! (K.)

— A „Hazánk“ ismeretlen nagyságú „valaki“-je nem nyugszik meg Lévy Józsefnek a Tompa Mihály Fekete könyvére vonatkozó, eddigelé kétségkívül egyetlen hiteles és elfogadható nyilatkozatában, hanem a nevezett lap ez évi 275-ik számában egy otromba választal iparkodik a maga igazát bizonyítani, olyan furfangos s jezsuita észjárásra valló okoskodással, a mely párját ritkítja. Azt mondja ugyanis amaz ismeretlen „valaki“: „Nincs okunk abban kételkedni, hogy Tompa Mihály adomaszerű adatokat és csipős jegyzeteket vetett papírra, hiszen tudvalevő, hogy theologus korából pajkos versek maradtak fenn, a melyek közszájon forognak.“ Most már abban sem kételkedünk, hogy ilyen gyűjtemény másolási és könyvkötői munkájának elintézésére Lévy Józsefet találta legalkalmasabbnak . . . Nem bizonyos azonban, hogy Tompa a prémontréieknek nem adott-e más tartalommal bíró fekete könyvet, sőt épen Lévy úr követ el Tompa M. szelleme, jelleme és emléke ellen saját vakbuzgóságából eredő sérelmet, a midőn azt akarják velünk elhitetni, hogy a prémontréi káptalan jóhiszemű szolgáltat-készsége iránti hálátlansággal, ezt a komoly és tiszteletre méltó helyet használta volna fel Tompa Mihály holmi adomaszerű adatok Péter úrról, Károly úrról, Pál úrról, a tiz krajczáros bankőről és más egyéb dolgokra vonatkozó lapálíak, csipős jegyzetek és így léhaságok beraktározására. Ilyen célra világi helyek, (p. o. az Akadémia, Kisfaludy T.) állottak volna rendelkezésére, ennél fogva biztosak vagyunk benne, hogy a Lévynek küldött könyv a prémontréiek felkérését orroló megréflálására, gyanújuk elhárítására volt való és

* Vajjon nem azért írta-e Tompa azokat, mert „pataki diák“ volt? Mi föltesszük a Hazánk „valaki“-jéről, hogy még ezt is ki-drukkolja! Szerk.

szentül hisszük, hogy 20 év múlva, ha nem is vallásos iratok, de a költő tépelődő lelkének komoly és magasztos megnyilatkozásai fognak napvilágra kerülni... Sőt ezzel sem elégszik meg a Hazánk, hanem a 277-ik számban ismét ad „valamit,” a melyben Károlyi Gy. H.-nak 1872-ben a „Figyelő”-ben írott cikkét idézvén, megerősíti **gyanúját**, hogy Tompa fekete könyve nem más, mint vallásos irat... Nekünk úgy tetszik, hogy a Hazánk ismeretlenje tulajdonképen nem akar egyebet, mint **gyanusítani, befeketíteni** Tompát is, Lévayt is, a kivel, mint élővel szemben, levetkezett minden tisztet... Nem irodalmárság az ilyen, hanem **kalózkodás, útonállás**, a melyet kegyeletes érzésű s tisztelettel viseltető ember, csak undorral szemlélhet. — Igaza van Lévay Józsefnek, hogy ez az egész dolog „vakbuzgó-sági” tény. Igaza van, hogy a Hazánk „valaki”-je csak a Tompa szellemét s jellemét akarja meghomályosítani!.. És ez jellemző az egész modern magyar szépirodalmi ú. n. műveletre, mert nem a **költői becs**et keresik, hanem a **titok pecsétjét tördelik fel!**... Igazán **botrányos állapot!**... S ezt állítólágr dr. Kacziányi Géza cselekszi, a kinek a „kálvinisták” nem tetszenek, mert „hitsorsosai” a ki Lévay Józsefnek minden becsületes, tisztességes törekvését „klikk-uralmi” ténykedésnek nyilvánította volt s a „költő” nevet is csak a „Mikes” költeményeért hajlandó megadni a mi nemzeti dicsekedésünknek!... Nos?... ilyen körülmények között talán legjobb volna tudomást sem venni a Hazánk Tompa-ellenes irodalmi botrányos útazáiról... ámde a sajtónak mégis kötelessége az ilyeneknek útját állani!... Ezért veszünk tudomást az egész irodalmi utonállásról!

— **Az ág. hitv. ev. egyház egyetemes gyűlése** még e hónap 7. 8. 9. napjain tartott meg Budapesten **báró Prónay Dezső és Baltik Frigyes** elnöklete alatt. A gyűlést a főfelügyelő keresztyén szellemtől áthatott beszéde nyitotta meg, a melynek **igazságait** vallania s követnie kell minden vallásos egyénnek: de egy de-vel, azzal t. i., hogy **de** ha az **ultramontanizmus** a keresztyén elveket elnyomja, meghamisítja: az elnyomó, a meghamisító ellen **kérlelhetlenül fel kell lépni**nk mindnyájunknak. Legérdekesebb s legfontosabb tárgyak voltak: az erdélyi püspöki cím kérdése, a melyben feliratot intéznek, hogy a miniszteri rendelet hatályon kívül helyeztessék; az eperjesi jogakadémia segélyezése; a Zelenka-féle javaslat az 1848. XX. t.-c. végrehajtása tárgyában; az **egyetemi theol. fakultás** kérdése és a püspökök jelentése az **egyházpolitikai törvények hatásáról**, a melyben megnyugtató kép rajzolódott ugyan: de **mégis** intő s figyelmeztető jel adatott a vigyázásra!

— **Helyreigazításul** kérem a 47-ik számban közölt iskolai ügyi cikkem ama pontjára, a hol a 4-ik száz forint nyugdíj-alapúl való bevételéről van szó, a következő megjegyzést figyelembe venni: a 400 frt nyugdíj-

alapot is elfogadta volna a miniszter, ha az egyházi hatóságok megengedik, t. i. hogy ha az **egész fizetést tanítói-nak nyilvánítják**, a mit azonban a kántori fizetés miatt nem tehettek meg. P. M.

Felolós szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

IMAKÖNYV.

Legalkalmasabb karácsonyi ajándék.

Kovács Sándor

Imakönyv az evangéliom népe számára.

Az egyházi irodalomban egyedül áll tartalmával, díszes kiállításával és olcsóságával. — A protestáns imádságok gyöngyeinek gyűjteménye, igazi hézagpótló mű, a minek egy protestáns családból sem volna szabad hiányozni.

Kapható a „B.-Gyarmati Könyvnyomda Részvénytársaság”-nál Balassa-Gyarmaton.

Csinos keménykötésben — — — — 1 K 60 fill.

Díszes angolvaszon kötésben, arany-metszettel, finom minster papíron 5 K — fill.

Elefántcsont-utánzat, vagy díszes bőr-kötésben, arany-metszettel, pergament papíron díszes csattal — — 8 K — fill.

A lelkész vagy tanító urak, ha legalább 10 megrendelést gyűjtenek 20% engedményben részesülnek.

1—1

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai **Mudrany András szegi „Póklos”** szőlőjében termett **1889. évi Asszú borok** palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.

Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,

főiskolai jogigazgató.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felől.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felől.
Reggel gyorsvonat . 7 ⁴² órakor.	Reggel személyvonat 6 ¹⁹ órakor.
Délután személyvonat 12 ³¹ „	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ „
„ gyorsvonat 4 ¹⁶ „	„ személyvonat 4 ²⁶ „
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ „	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Reggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órakor.	Reggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² „	Délután személyvonat 12 ³⁰ „
„ személyvonat 4 ²⁴ „	„ gyorsvonat 4 ¹⁵ „
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ „	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ „

1—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Vörösmarty Mihály.“ — *Mocsáry Lajos*. „Epilog.“ — *d. n.* „Egyházpolitikai viszonyaink és teendőink.“ — *Réz László*. „Szélesbítsük a prot. papi tudományos szakképzést.“ — *Tóth Pál*. „Betegen.“ — „Uj napok.“ — *Dr Illyefalvi Vitéz Géza*. „Emlék-beszéd 1900. okt. 31-én a reformatió 383-ik évfordulóján.“ — *Czékus László*. „Multunk.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“ — „Hirdetés.“

Vörösmarty Mihály.

Deczember első napján volt 100 esztendeje annak, hogy nap-világot látott a magyar nemzeti irodalom nagyjává, dicsőségévé, világhírű képviselőjévé fejlődött *Vörösmarty Mihály*.

A nemzeti érzés dalnoka lett olyan időben, a mikor a nemzet mély álomban szendergett s csak egy-egy pihegés árulta el, hogy az álom nem vált még halálra, — a nemzeti dicsőség visszakívánója, sőt követelője lett akkor, a mikor a nemzetet beárnyékolta a felejtés fellege, a mely alól alig-alig csillant ki egy parányi fény-sugár, mint a „régí dicsőség“ emlék-jele; a magyar nyelv dicsőítője, életre kelésének tántoríthatlan s fáradhatlan munkása lett akkor, a mikor még mindig igaz volt a tanítvány nagy mesterének ama mondása: „Hej! maholnap a magyar-szó: ritka, mint a fehér holló!“ . . . És lett aztán a fejlődő, szerencsésen alakuló viszonyok közepette nagy, igazán nagy, dicsőség, igazi dicsőség, a ki lelke minden gondolatát, szíve minden érzését arra használta, hogy a magyar irodalmat beiktassa a művelt népek világ-irodalmának birodalmába, hadd érvényesüljön az új elem a régi, uralkodó elemekkel s nyerjenek azok is, növekedjék a magyar is: az emberi előhaladás s fejlődés érdekében.

Vörösmarty sok oldalú, a költészet minden ágára kiterjedő munkássága nem csupán az alkotott művek tartalmi becse, jelentősége által nagy és korszakos, hanem az által is, hogy már akkor gondolt arra, hogy a magyar műveltség, irodalmi fejlettség ne csupán ehez a földhöz kötött legyen, hanem az abból kiáradó fény, az abból kisugárzó igazság s erkölcsi nagyság: egyúttal az általános emberi műveltségnek is emeltyűje, gazdagítója legyen.

Alkotásai, lángelméjének, melegen és mélyen érző szívének termékei s megnyilatkozásai nevét ragyogó betűkkel örökíték meg a magyar nemzeti s a világ irodalomban! Nem érzi-e a magyar, hogy a „Szózat“-nak minden szavára hevesebben kering a vér ereiben? Nem érzi-e a művelt világ-egyén, hogy *Vörösmartyt* olvasva: az általános műveltség légkörében jár-kél a költő szellemének társaságában?

Nagy ő a nagyok között! És mi magyar protestánsok soh'se törődünk azzal, hogy e nagyot, e dicsőt, a nemzeti nyelv, érzés s dicsőség dalnokát, méltatlan hitsorsos utódai le akarják foglalni a maguk részére, az általános emberi s a magyar nemzeti érdekeket meghazudtolva: a magyar nemzet szülötte volt, a magyar nemzet dicsekedése s az emberiség nagy szellemei között a magyarság képviselője, a kinek születése 100-ik évfordulója alkalmából mi is, magyar protestánsok, vallásos tisztelettel áldjuk a gondviselést, hogy magyar hazánkat s nemzetünket megajándékozta egykor *Vörösmartyval*!

Legyen a mi emlékünnepi gondolataink s érzéseink által is megáldva s megszentelve a nagy költő emléke!

Epilog.

Mind a két protestáns felekezet egyházi gyűlései megtartottak; oly „szépen,” mint nálunk mondani szokás, mintha nem is volna a világon az ultramontan reactio új hadjárata. Most jó ideig nem is lesz alkalom valamely manifestációra, ha volna is rá hajlandóság; programmul pedig a hazai protestantismus jövőbeli magatartására nézve lehet tekinteni két rendbeli nyilatkozatot. Lutheránus atyánkfiaiak érdemes főfelügyelőjük az egyetemes gyűlésen véd- és daczsöveget ajánlott fel. Kinek? Az ostromló ellenségnek. Ne veszekedjünk, hanem fogjunk kezét a keresztyénség közös ellenségei ellen. Kiket értett, nem mondotta meg. Részünkről a Protestáns Szemlében Szóts Farkas egy értekezésében, melynek még folytatása következik, utána egy más szerző mintegy új nekifoházkodással, beszélnek a sokat emlegetett belmissióról, különféle egyletekről, diaconissákról s több efféléről. Ilyen csak az élelmi- és lőszerkészlet a magyar protestantismus várának ostroma alatt.

Megkísértem felhívni a közfigyelmet azon veszedelemre, mely bennünket az ultramontan reactio részéről fenyeget; megérintettem az utakat és módokat is, melyekkel annak ellentállani kellene; nem éltem azon önhittségben, hogy az én gyenge szavamnak fog sikerülni a kellő actiót megindítani, legfeljebb az előfutárnak szerepe lebegett szemem előtt, de a veszedelem élénk tudata nyugodni nem hagyott s biztam némileg ahoz, hogy agyremnek nem fogják nézni beszédemet már csak azért sem, mert a mit az egyházpoltikai vita alatt jósoltam, beteljesedett. A késő bánat felekezetünk akkori magatartása fölött, most már leplezetlenül és ellenmondás nélkül nyilatkozik, a mi azonban fájdalom, nem akadályoz abban, hogy ugyanazt a dolgot szóról-szóra megismételjük.

Úgy vagyok értesülve, hogy a mit ez év folytatában az Egyetértésben és a Sárospataki Lapokban írtam, rokonszenves visszhangot keltett széles körökben, hanem hát idáig volt a dolog, azon vonalon túl, hol a cselekvés tere kezdődik, eszméim egyáltalában nem voltak képesek behatolni. Video meliora proboque, deteriora saequor.

Ha keresem e jelenségnek okát, abban vélem feltalálhatni, mire a gyors segélyt igénylő imminens veszély hatása alatt megvallom nem gondoltam, hogy t. i. a protestáns szellem mozgalma, a magyar protestantismusnak országszerte való appreciációja párhuzamosan jár a nemzeti szellem általános politikai mozgalmával. Mikor a nemzeti szellem apathiába süllyed, apathicus a protestáns szellem is; mikor amaz felébred s élénk tevékenységet mutat, feléled a hazai protestáns ügybuzgalom is, és pedig intra és extra muros. Így volt 1791-ben, így volt a pátensvilágban 1859-ben. A protestáns ügy a nemzeti ügynek alkatrésze, árban és apályban vele jár, tőle elválasztva önálló mozgalomban nyilatkozni, úgy látszik, nem képes még akkor sem, midőn arra különös szükség volna.

Sajátságos tünemény a mi történelmünkben a nemzeti szellemnek ezen ár és apályszerű mozgalma, talán ázsiai eredetünk hatása, talán, s ez a valóbb-szinű, inentova négyszázéves ferde és boldogtalan politikai helyzetünk folyománya. Most ismét benne vagyunk a lehangeltség állapotában, az uralkodó apathia, sőt marasmus úgy hat a közszellem tevékenységére, mint az ólmos eső a nagy madár szárnyaira.

Midőn kedvezőtlen climaticus hatások alatt lemarad a rendes tenyészet, a parasita növényzet és kártékony rovarok kerekednek felül. Mint a jó öreg Hübner mondja az egyiptomi csapásokról: — undok békák után tetvek származának. Az üzérvilág, a bureaucrátia, a fekete csuhás sereg. Nekik áll most a világ, otthonosan s kényelmesen érzik magukat és terpeszkednek mindinkább. Például azok az egyetemi ifjak, kik keresztet akartak állítani minden tanterembe, nagyobb képpel adják a hazafit s e haza reményeit, mint valaha; a kathólikus nagygyűlés elnöke, ki a protestantismust a tatárjárás mellé állította, Catilina módjára vivit imo in senatum venit, nem görbült meg egy hajszála sem s a legközelebb tartott kath. nagygyűlésen azzal kérkedett, hogy a kathólikus társadalom (értsd recatholisatio) napja immár felkelőben van; legujabban az egyetemi tanács, jeles növendékeinek nyomdokaiba lépve, egy sorozatát teszi különféle intézkedéseknek, hogy a jezsuitismus a maga lólábát az alma mater középebe betehesse.

Midőn ott azon körökben, hol a monarchia sorsa fölött döntenek, nem ismernek egyebet, mint a társadalmi egység változatlan programját, de e mellé egyszersmind a hagyományos nagyralátás nagyhatalmi hóbortját s ennek áldozva, folytonosan rakják a népek vállaira az elviselhetlen terheket, megfedkezve az utolsó hadjáratokról, melyeknél kitűnt, hogy a hagyományos copf, a középszerűségnek, sőt a korlátozott eszűségnek valóságos cultusa mellett a mostani haderőnek felényiével se tudtak elbánni sikeresen; és midőn ezen politika ellen, mely az ész nélkül való mától holnapig élés criteriumait mutatja, egyáltalában nem reagál Magyarországon a közhangulat, hanem a döntő körökkel egyenlően úzik az itteni intéző körök a mától holnapig élés örült politikáját, s hogy ezt az élést minél továbbra nyújthassák, nem ismernek más feladatot, mint azt, hogy a döntő körök kegyeit maguk számára biztosítsák; és ez ma már annyira megy, hogy az udvar jóindulatának saját részére való megnyeréseért pályázni magának az ellenzéknek is rögeszméjévé vált: vajjon lehet-e azt várni, hogy a közszellemnek ilyen depressiója, a közérzetnek ilyen depravatioja mellett itt, most ebben az országban, a mindennapi megélhetés gondja s a hatalom élvezeteért való versenyen kívül valamivel komolyan és lelkesen foglalkozzanak az emberek, példának okáért azzal a csekélységgel, hogy a letűnő század szabadelvű vívmányait fenyegető reakciónak vakmerő előre tolakodása ellen, a magyar protestantismus fentartása érdekében actióba lépjenek? Hiszen ennek az apathiába süllyedt s minden reagálási képességét vesztett hazai nagy közönségnek jelentékeny részét protestánsok képezik; kétféle emberek: az országos politika terén a farkasokkal üvöltők, a felekezet ügye mellett lelkes és tevékeny idealisták nem lehetnek. Legfeljebb úgy, hogy mint már egyszerször példákra hivatkoztam, a cselekvés elől menekülendők, túlzott idealismusba csapjanak át, a keresztyén solidaritásról, a keresztyéni szeretetről zengve épületes zsolozsmákat.

Hát elismerem, hogy mindezen körülményeket a maguk teljes mivolta és hordereje szerint nem mérlegeltem. Politikai életünk terén láttam a legnagyobb mértékben aggasztó jelenségeket, láttam, hogy egész cselekvésünk fölött a hazugság uralma kerekedett felül, láttam a lex Tisztát, a Bánffy és Széll-féle „önálló intézkedés” formuláját, melylyel halomra döntetjük alkotmányunk egész épületét, a paktálás politikáját, melylyel odáig mehetünk, hogy ha egy rabló

elveszi pénzünket s azután ötven percentre kiegyezhetünk, azzal, mint nagy vívmánnyal dicsekszünk; láttam most legközelebb is, miként lett kikezdve nagy jogászok általánosan megbámult remeklése mellett alkotmányosságunk egyik alapköve: a híres *pragmatica sanctio*: de azt, hogy ennyire süjdedtünk, hogy a nemzetben ennyire megbénult minden reagálási képesség, nem hittem, hinni nem akartam.

Majd jó talán egy jobb kor; lesz még szülő lágy kenyér, lesz még a kutyára dér. De mikor? Mi lesz addig a magyar protestantismusból? Az ultramontán *reactio* háborítlanul működhetik, behálózhatja az országot a szövetkezetekkel, mint megannyi ügynökségeivel, katólikus körökkel, melyek a községi és politikai ügyeket irányítják; a rengeteg egyházi vagyon minden irányban teljesíti az elszegényedett és élvsovár társadalomban a kerítő szolgálatokat. Miként fog ily hatásoknak, meg lehet hosszabb időn át, ellentálandani a magyar protestantismus, melyet védelmi eszközök tekintetében magunk szereltünk le és pedig ismételtén? Az egyházpolitikai vita alkalmával a róka kérésére hallatni akartuk liberalis szép szavunkat s kiesett szánkából a sajt, az 1868: 53. t. c. 12. §. A róka ismét itt van s most már nemcsak szabadelvűségünkre, de egyenesen hazafiságunkra appellál s mi a róka kívánságát, szép szavunk hallatásával, másodizben is hűségesen teljesítjük.

Ily körülmények közt számomra nem marad egyéb, mint a *resignatio* s azon sovány vigasztalás, hogy dixi et salvavi animam meam. El akartam mondani a fentebbieket. Ha egyszerűen elhallgatok, vélemény változtatás tekintetében talán még gyanuba eshettem volna — a milyen idöket élünk — magam is. Változatlanul fentartom mind azon nézeteket, melyek közlésére alkalmat nyújtani a tisztelt szerkesztőség szíves volt, de azok részemről való további elismétlésének ez idő szerint célja nincs. Elöttem felszólalásomnál a 40-es évek hírlapi és politikai irodalmának ébresztő és előkészítő szerepe lebegett, most már azoknak kellene átvenni a szót, kik egy tüzetes és hatalmas polemia megindítására kiváló tehetség és szaktudomány által képesítve vannak, azoknak, kik az ország tanácsában ülven, a kellő felszólalásokkal és formászerű indítványok tételével megadhatják az ultramontán támadásra a feleletet.

Mocsáry Lajos.

Egyházpolitikai viszonyaink és teendőink.

Rövid idő múlva elrepül felettünk az új századnak első éve is s egy letűnő év tapasztalatai után reményeinkben újra szegényebbek, csalódásainkban újra gazdagabbak leszünk. Mert bármerre tekintünk, bármely mozzanatában vizsgáljuk társadalmi s főképp egyháztársadalmi életünk fejlődésének folyamatát, nem tudunk egykönnyen megnyugodni. Nehéz viszonyok, veszélyes jelenségek, aggasztó tünetek tárulnak elénk, a felekezeteknek az államhoz való helyzetében már régóta fennálló elégedetlenség ideges nyugtalansággá vált, egymáshoz való viszonyaikban pedig az ellentétek egy idő óta annyira kiélesedtek, hogy belejutottunk a teljes felekezeti háborúba, a mit bármennyire fájdalmas dolog is, a naponkénti jelenségek után indulva, nem lehet tagadnunk. Halljuk az aggodalmakat, a zúgolódást, a panaszokat a hitélet csökkenéséről, az egyházi állapotok lazulásáról, a növekedő szükségletekről és anyagi gondokról, halljuk a legellentétesebb érdekek és törekvések szószólóit, a legkülönbözőbb

jelszavakat egészen a „szabad katólikus egyház a szabad katólikus államban“ kijelentéséig.

Mint ütközet előtt a hadvezérek, úgy hívják fel hűveiket egyházi és világi kiváló férfiak az erők egyesítésére, az összetartásra, a hitbuzgóság ápolására s ma midőn olvassuk Zichy János grófnak november 20-án a katólikus körök szövetségén mondott szavait, hogy „régente az országszerte elszórt kisebb katólikus körök egy-egy vízcepphez hasonlítottak, melyek könnyen elpárologtak, ma a katólikus mozgalom hatalmas folyamhoz hasonlít, mely nagy vidéket termékenyít meg és számtalan jótékony erő forrása,“ nem lehet eléggé hangsúlyoznunk nekünk protestánsoknak sem, hogy erőink egyesítésére, fokozottabb tevékenységre, intenzívebb munkálkodásra, határozottabb fellépésre van szükségünk, hogy e hatalmas folyamtól el ne seperessünk, s hogy a reactionárius áramlat forgatagában is jogainkat védelmezzük, egyházi életünket, intézményeinket fejleszteni s ez által helyzetünket javítani képesek legyünk. Mert feltámadtak újra azon veszélyes árnyak, melyeket az újkor szabadelvű szellemiránya odaszegezett koporsóikba, megújulni látjuk ma a középkor rég elfeledett eszméit, melyek egykor a szellemi élet mozdulatlanságához és azon sötétséghez vezettek, mely sokáig az európai társadalom testét takarta. S mert minden uralomra törekvő társadalmi érdek a politikai hatalom érdekének kiszorításával szokott érvényesülni, szószólói az uralkodó társadalom vezetőinek helyét igyekeznek főképp a törvényhozásban és kormányzatban elfoglalni, megalakult és erősen működik már az a politikai párt, mely tisztán felekezeti célokat és érdekeket van hivatva szolgálni, sőt a felekezeti kérdés bevitetett immár nemcsak az országos politikába, hanem helyenként még a megyei életbe, a társadalmi élet különböző körébe is, s hogy teljes legyen a szomorú kép, bevitetett a tudomány csendes világába, a haza legelső tudományos intézetének falai közé is, hol az új palotában feltámadt az ódon szellem s az ifjúság szívében a szeretet helyett a türelmetlenség vert gyökeret az új század és az új nemzedék dicsőségére.

De e szomorú helyzet bekövetkezését nem volt nehéz előre megjósolni. A múlt század utolsó decenniumában a magyar nemzet egyszerre akarta helyrehozni hosszú évtizedek mulasztásait, megalkotta az egyházpolitikai törvényeket, létrehozta azon alkotásokat, melyek régebben egy Deák Ferenc hatalmas szellemét is, bármennyire meg volt is különben azok helyességéről győződve — bizonyos aggodalommal töltötték el. S helyeseljük bár a szabadelvű egyházpolitikai alkotásokat, nem zárkozhatunk el annak kijelentésétől, hogy nem volt meg a természetes átmenet e nagy fordúlatra, főképp ha nem a polgári házasságot, de a felekezetenkívülség törvénybeiktatását tekintjük. A róm. kath. egyház az új törvények folytán ellentétben találta magát dogmájával, a házassági bíráskodás és anyakönyvvezetés elvesztése keserűséggel töltötték el, mert hatalmas eszközöket adott fel, melyek nagy befolyásának kétségtelenül jelentékeny csorbitásához vezettek. A protestáns egyház, melynek alapelvei legközelebb állottak az 1894: XXXI. t.-cikkhez, készséggel támogatta a szabadelvűség követelményeit, de feladta az 1868: 53. t. c. 12. §-ában foglalt biztosítékokat, s ma már a megegyezésekről szóló szomorú statisztikai kimutatásokból meggyőződhetünk, hogy nekünk a számban és erőben kisebbeknek, mily erős védelmet nyújtott e törvény a nagyobb erővel és nagyobb hatalommal szemben. Belenyugodtunk az anyakönyvveze-

tések elvesztésébe is, mert nehéz és nyomasztó viszonyaink között élő egyházaink biztatást kaptak, hogy az előállt veszteségekért méltányos kárpótlásban lesz osztályrészük, de ma már, midőn a kongruatörvény megalkottatott és az életbe átvitetik, az autonómiának oly lényeges sérelmével és oly cautelákkal, melyekre — igazán van Mocsárynak — nem lehet pirulás nélkül gondolnunk, eljött a kiábrándulás, a csalódás órája s az örömet nem azok részén tapasztaljuk, mint Tisza Kálmán mondta, a kikeről a törvény szól, hanem azoknál, a kik szerencsések voltak ezt elkerülni s a kik ma a prot. egyház tekintélyén ejtett csorbán kárörvendőleg gyönyörködhetnek.

S ha a felekezeti különiséget vizsgáljuk, bármennyire megnyugtatólag tüntetik fel némelyek statisztikai számadatok után a képet az 1896 és 1897 viszonyokról (e két évben Jekelfalussy szerint „mindössze” 8925-en léptek ki a különböző egyházakból) nem elszomorító-e, hogy „a kilépettek között korábbi hitfelekezetüket tekintve, a reformátusok és görög keletiek vannak legnagyobb számmal,” pedig mindjárt a törvény életbelépése után még nem is mutatkozik annak hatása annyira s a két év adataiból vont következtetések nem is mutathatják hiven a beállott változásokat. Nem elszomorító, nem aggasztó-e, hogy a magas egyházi adózás rendszere miatt — mert a kilépésre ható indokok között kétségtelenül ez áll első helyen — éppen a legmagyarabb egyház vesztit legtöbbet, a mely mindig hiven, sőt példányszerűen teljesítette a magyar hazá, a magyar kultúra érdekében buzgó szolgálatait, s a mely egyszersmind alkotmányos életünknek is erős támasztéka volt s kétségtelenül az ma is.

Bizony lesújtó e kép, kivált ha meggondoljuk, hogy a megindult kathólikus áramlat egyre jobban veszélyeztet bennünket, de mivel a jelenségek sokszoros előzményekkel egymásra ható különféle okokkal állanak kapcsolatban, ezek vizsgálatára részletesebben kell kiterjeszkednünk.

* * *

Századok hosszú folyama alatt építette ki a róm. kath. egyház a hierarchia intézményét. Az első századokban, midőn a hívőknek részvéte az egyházi hivatalok betöltésében még érvényesült, az egyház tért nyitott a szabadságnak, irói szerint „fons libertatis ab ecclesia Romana semper manavit,” s a római pápák működése is szűkebb korlátok között mozgott, de a VII., VIII. századoktól már folyamatban van a pápai hatalomkör erősítése, s ha a főuralmi törekvésekkel kapcsolatban az egyház belsejében megindult episcopalis irányzat a pápai jogkörre megszorítólag hatott is, a tridenti zsinat nem is foglalkozott a két elmélet nagy kérdésével, de megerősítette, megszilárdította annak alkotmányát s hitcikkely gyanánt formulázván annak isteni eredetét, hirdette annak szigorú fegyelmezettségét s büszkén hangoztatta, hogy az mint várakból álló tábor van szervezve „est ut castrorum acies ordinata.” Zsinati határozatok, a tridenti zsinat óta is egyre szaporodó pápai intézkedések csiszolták azt ki minden részletében s a szervezet minden alkotó tényezőjének működését, viszonyát, helyzetét és hatáskörét szigorú szabályok által fejlesztették és körvonalozták. S a vatikáni zsinat bár nem mondta, nem is mondhatta ki a püspökök ordinarius hatóságának korlátozását, mégis midőn az infallibilitást dogmaként deklarálta, úgy ez által, mint a plenitudo potestatis körvonalozása által betetőzte a hierarchia épületét, befejezte az egyház abszolút monarchicus alakulatát s a zsinatot legfőbb törvényhozó

testületet önálló jelentőségétől megfosztotta, a római pápa kezében egyesített minden hatalmat s a teljes egységet a feltétlen függés és engedelmisség által biztosította. A római pápa tétetvén minden hatalom forrásává, gyakorlójává és birtokosává, a hierarchia egy vasgyűrűként fogja át az egész világot, de ezzel együtt eltűnt az egykori szabadságnak utolsó szikrája is s azóta valóban elmondhatjuk Laurentnak a középkori egyházat jellemző szavait: „La liberté est bannie de l'église; la pape peut dire avec une profonde vérité: „L'Eglise c'est moi.”

E szigorú egységben összefoglalt institutióval áll szemben a protestáns egyház a lelkiismereti szabadság, a szabad kutatás alapelveivel, szabadelvű gondolkodásával s a hitbeli és egyéni szabadság alapjára fektetett demokratikus szervezettel, az egyházi és világi elem paritáson nyugvó önkormányzati rendszerével s a nemzeti érdekekhez simuló intézményeivel. Egység és feltétlen engedelmisség egyfelől, decentralisatio és szabad mozgathatóság másfelől a kétféle szervezet két sajátos alapelve, melyet egyébiránt a történelmi fejlődésnek természetes folyamánként lehet és kell is tekintenünk. A protestantismus oly időben keletkezett, midőn a hierarchia már teljes erejében fennállott s a hitélet megtisztítására a pápaság megdöntésére törekedve folytonos támadások és üldözéseknek volt kitéve nemcsak az egyház, de jórészen a politikai hatalmak által is s ez üldözések tüzeiben alakult s szilárdult meg. Folytonosan nyugtalanítván oly egyházi szervezetre kellett törekednie, melynek minden apró alkatrésze önmagában is megállhasson, s egy-egy bástyája és védő oszlopa legyen a maga érdekeinek, mely sikerrel tudjon ellenállani a támadásoknak akkor is, ha a többi nagyobb veszélyek fenyegetik, vagy ezekben már egyik másik el is nyomatott. E körülménynél fogva, de meg a szabad elveinél, demokratikus irányánál s főkép a nemzeti érdekekhez simuló sajátosságánál fogva nem alkothatott egységes szervezetet, de életerejére éppen a decentralisatióban rejlett s hogy ennek segélyével mily hatalmas munkásságot tudott kifejtetni, a történelem lapjai fényesen bizonyítják. A mint az uralkodó politikai pártot mindig szigorú fegyelmezettéssel jellemzi, mely fennmaradásnak létfeltétele, úgy az uralkodó egyházi társadalom is mindig egységesebb, holott a kisebbek, melyek ezekkel állandóan harcban állanak több-kevesebb előnyöket szerezve a küzdelemben szükségszerűleg mindig szakadozottabbak s tágabb tért engednek az egyéni erők szabad érvényesülésének.

A két protestáns egyház csak az újabb időkben fejlesztette szervezetét egységesebb irányban. Az unio eszméje — melynek valósítása a 40 es években annyi nemesen gondolkodó elme s mélyen érző szív legfőbb óhaját képezte — ma távolabb van a megvalósítástól mint valaha, s bizonyára mindkét részről sok szó fér a testvéri viszony azon fentartásához és ápolásához is, melyet az ág. hitv. ev. egyház alkotmányának 4. §-ában oly melegséggel kimondott. Létesített tehát az egységes kormányzat és administratio gyanánt nálunk a konvent, amott az egyetemes közgyűlés, de a szakavatott szemlélőnek lehetetlen észre nem vennie a két institutio közti különbséget, lehetetlen be nem látnia, hogy az ágostai egyház a midőn ez említett organumát szervezte az egység gondolatát szerencsésebben valósította meg. Most még az ágostai fejfőbb képviselő és kormányzó testülete egy szélesebb alapokon mozgó, tágabb körű testület, mely valóban képessé teszi őket oly fellépésre, mely jobban megfelel az erős

protestáns álláspontnak, a mi konventünk szűk területi mindössze 38 tagot felölelő institutio, s így szűk alakjában nem egészen alkalmas a ref. egyház összekötő kapcsolánt szolgálni. Mindnyájan tudjuk, mindnyájan érezzük, hogy ez intézmény jelen alakjában nem illik be egyházunk szervezetébe, mert igen könnyen tért nyit az egyoldalú áramlatoknak, mert a kisebbség nem jutván benne kellő érvényesüléshez, működése szükségképpen nélkülözi azon elevenséget és frissiséget, mely a ref. közvélemény kialakulásának és egyetemes érdek képviselésének nélkülözhetlen előfeltétele. A politikai életnek kétségtelenül legnagyobb problémája a kisebbség képviselésének kérdése s legnagyobb előhaladást intézményeiben azon állam mutathatja fel, a mely e kérdést relative legalább leghelyesebben törekedett megoldani. E kérdéssel kell foglalkoznunk ez organumnál is. Tágabb alapokra fektetni a konventet, ez a jövőnek egyik legfontosabb feladata, lehetővé tenni, a mi egyházkerületeinken megvan, hogy nagy jelentőségű kérdésekben nézetét és véleményét bármely egyháztag is előadhassa. elejét venni annak, hogy a mi a mostani állapotok szerint majdnem rendszerré vált a nagyobb egyházkerületek az egész testületet majorizálhassák s hogy az igazi hamisíthatatlan intransigens protestáns álláspont a hason politikai gondolkozású bár munkatársainál fogva kitűnő vezérferfiak összetartó működése folytán vereséget szenvedjen, ezek a feladatok, melyek megoldásától nem szabad visszariadni, ha azt akarjuk, hogy ref. anyaszentegyházunk egész élete új és friss lendületet nyerjen. Nem érvényesül, mert nem is érvényesülhet a jelen szervezet mellett az erős protestáns álláspont, a mi kitűnik minden kiválóan fontos egyházpolitikai kérdésben, így legutóbb is kitűnt a kongrua törvénynél, midőn kiváló vezérferfiainak, kik már nagy politikai befolyásuknál fogva is főleg az akkori kormányt tekintve bizonyára kitudták volna eszközölni, hogy más megoldás alkalmaztassék s legalább e csekély összeg minden óvintézkedés nélkül magának az egyháznak adassék; de e helyett visszaverve az aggodalmaskodóknak az egyház sorsát féltő szabadabb irányzatát, szívvel és lélekkel támogatták e javaslatot, úgy hogy a miniszter a törvény tárgyalásakor nyíltan hirdette, hogy „az ev. ref. konvent, mely kívánságát előterjesztette, az autonomia sérelméről nem is panaszkodott.” Mennyire más volt az ágostai egyház álláspontja, kik rögtön felismervén mennyire sérti e javaslat a prot. autonómiát, azt nem tartottak az 1848: 20. t.-c. szellemétől folyónak, nem szüntek meg azóta sem a maguk törvényes és méltányos igényeit hangoztatni, a mit az is bizonyít, hogy évekkel ezelőtt kimutatván azon összeget, melyet az általuk fentartott egyházak és iskolák felemésztének, e szükségleteknek megfelelőleg egy nagyobb munkát adtak be a kormányhoz sürgetve a megoldást a 48: 20. t.-c. értelmében, a mely munkálatuk s abban elfoglalt álláspontjuk erejét épen nem gyengíti azon körülmény, hogy a kormány mindeddig még nem adott rá feleletet.

A kongruatörvény készületlenül találta a protestáns egyházat. Incidentaliter, az elkeresztelési kérdésből kifolyólag vettetvén fel az új törvények, ily rövid idő alatt nem oldhatta meg az egyházunk a közadózás egységesebb kulcs szerinti megállapítását, annak reformja nem lévén akkorra keresztülvihető, ma is feunállanak a régi egyenlőtlen állapotok s az adózás terén tapasztalható egyenlenségeket tekintve, a jövedelemkiegészítés is rendkívül sok nehézséggel járt és sok helyen méltánytalanságokat hozott létre, a mi

utólag még sokszoros nehézségeket fog okozni. Nem lévén határozottan tisztázva azon minimum, a melyet az egyes egyházak hivei erőik túlterhelhetése nélkül fizethetnek, előfordult olyan eset is, hogy a hivek a chartában megállapított jövedelmet nem voltak képesek a növekedő elszegényesedés miatt fizetni, az egyházkerület ideiglenesen segélyre jött az illető egyháznak s így a chartában megállapított összeg eléértett s megszűnővén a segély, a lelkész mégis a charta alapján kapta a jövedelemkiegészítést, holott a segély megszüntével jövedelme jóval kisebb lett s így kétségtelenül jelentékeny veszteséget szenvedett. Ez egyetlen példa, melyhez hasonlót nem egyet lehetne felhozni, mutatja, hogy utólagos rectificatiók által kell az ily esetekben segíteni, s a mennyiben a chartalis jövedelem a nyomasztó anyagi viszonyok miatt előreláthatólag mindig csökkenni fog, örökös kiigazításokra lesz szükség, a mi úgy a kormányra, mint az illető egyházra nézve is kellemetlen. Nem lévén előzetesen megállapítva a létező viszonyoknak és méltányosságoknak megfelelőleg az egységes jellegű adókulcs alapján azon összeg, melyet az egyes egyházak nemcsak a jelenben, de a jövőben is kényelmesen megbírhathatnak, előállott, a mire a tárgyalás alatt Apponyi figyelmeztetett, hogy az „államnak az egyes felekezetek minden egyes lelkeszség viszonyainak hullámzását, segélyezésének actiójával kell követni.”

De nem célozom itt a kongrua törvény részleteit, hatását és eredményeit ismertetni, felszínen tartatik e kérdés ügyis az egyházi és a napi sajtóban, csak annak illusztrálására hoztam fel, hogy a közadózás reformjának elmulasztása már csak e szempontból is mely nehézségeket teremtett, nem is szólva a legfontosabb dologról a nálunk fenálló nagy adóteherről, mely a fájdalom egyre növekvő pauperizmus folytán, mint fentebb említettem, legfőbb oka az egyházunkból való kilépéseknek. Ez indokok bizonyára elegendő fontossággal bírnak arra, hogy a közadózásnak halaszthatatlan kérdése e kormányzati organumunk munkálódása folytán mielőbb megoldassék.

De vizsgáljuk már most tanügyi viszonyainkat s a nézzük, vajjon a református egyház s e magas hatóságunk újabb időn át követett tanügyi politikája megfelelő volt-e az egyház szellemének, intentionálnak és hagyományainak?

—d—n.

(Folyt. köv.)

ISKOLAI ÜGY.

Szélesbítsük a prot. papi tudományos szakképzést.

(Folytatás és vége.)

II.

Igy gondolkozva a phil. fakultásnak a theologiai-hoz való viszonyáról, érlelődött meg bennem az az elhatározás, hogy első sorban az illetékes tanári-karoknak. másodsorban a főt. egyházkerületnek figyelmébe fogom ajánlani e Lapok hasábjain azon indítványomat, hogy a *sárospataki akadémián Magyar irodalomtörténet helyett Magyar prot. egyházi irodalomtörténet adassék elő, hogy ez által is szélesbítessék a prot. papi tudományos szakképzést.*

Ez indítvány elfogadhatására minden esetre nagy befolyással van az, hogy vajjon megvalósítható-e a nélkül, hogy valaminő más cél veszélyeztetnék általa, vagy

— hogy újabb kiadást igényelne-e? Befolyással van továbbá az is, hogy van-e rá szükség?

Mit is tartalmaz indítványom? Azt, hogy az u. n. általános Magyar irodalomtörténet helyett adassék elő a Magyar. prot. egyházi irodalomtörténet. Mi tehát a különbség a mai állapot és a közt, a mit én indítványozok? Az, hogy ma a Magyar irodalomtörténet egy-egy korszakát, vagy ez irodalom egy-egy irányát tárgyalja a szaktanár egy-egy féléven keresztül egyetemi színvonalon, tekintettel lévén — *a mennyiben és a hol lehetséges* — az egyházra is: én pedig e helyett azt ajánlom, hogy két féléven tárgyalassék a Magyar prot. egyház irodalma. Végeredményében tehát az irodalomtörténeti tanszék marad irodalomtörténeti tanszékeknek, csak hogy így specialiter a papképzés szolgálatában álland. Ime tehát indítványom megvalósítható — a nélkül, hogy valaminő más cél veszélyeztetnék általa, vagy hogy új kiadást igényelne.

De hát van-e szükség a Magyar prot. egyházi irodalomtörténet előadására?

Mit is hallgat a sárospataki hittanhallgató a Magyar irodalomtörténetből ebben a mostani félévben? Az *Aurora-kör költészetét*. A magyar irodalomtörténetnek mindenestre egyik érdekes része az, melyről ez előadások hirdettettek e félévben. Magyarország a XIX. század második évtizedében új életre éledt. Az alkotmányos és nemzeti élet megindult. Nem maradhatott el az új életpezsgéstől az irodalom sem. Az Auróra megindításával Kisfaludi K. irodalmi központot teremtett; a jelesebb írók köréje gyűltek és áldásos hatással voltak a magyar irodalomra s közelebből a költészetre. Mindenestre érdekes és nem is minden eredmény nélkül való annak történetét megismerni.

De kérdem: van-e, lehet-e ennek a leendő prot. papra nézve későbbre is kiható pozitív eredménye?! Későbbre is kiható pozitív eredményt csak az a munka biztosít, a mely az ifjú átnézetes ösmereteit szélesbíti, vagy a szakstudiumokba vezeti be s adja a kezébe a kulcsot a további kutatáshoz, önálló munkálkodáshoz. Az irodalomtörténeti előadások azonban mai alakjukban s tárgyukkal sem egyik, sem másik eredményhez nem jutathatnak. Átnézetes ösmeretre csak úgy tenne szert az ifjú, ha módjában volna az egész magyar irodalomtörténetet megismerni, a melyre azonban nincs idő. Ahoz is több idő kell, hogy mint szakstudiumba bevezetessék s kapja kezébe a későbbi önálló munkálkodáshoz a kulcsot. De ez utóbbi nem is lehet célja a hittanhallgatók részére hirdetett irodalomtörténeti előadásoknak.

Mily másként állana a dolog, ha a hittanhallgató ifjú mindjárt a theol. akad. első évfolyamában Magyar prot. egyházi irodalomtörténetet hallgathatna?! Ezek az előadások volnának ránézve megfizethetlen becsüek. A gimn. VII. és VIII. osztályából hoz magával az ifjú az akadémiára igen szép irodalmi ismeretet; olyat mindenestre hoz, mely az általános műveltséghez elegendő. Az akadémián olyannal kell az e fajta ismereteket bővíteni, a mely a mellett, hogy új, egyszersmind későbbre is kiható pozitív eredményt is biztosít. A Magy. prot. egyházi irodalomtörténet ilyen ismeretet nyújtana. Nagyön szép és sok hasznos biztosító studium volna az továbbá a többi évfolyamok szakstudiumaihoz is. Oly studium volna, melyben már hivatal- és hivatalsszerűen kutathatna az ifjú később is.

Ime hát szükséges is a Magyar prot. egyházi irodalomtörténet előadása a prot. theol. akadémiákon.

De az irodalomtörténeti tanszékek magyar prot. egyházi irodalomtörténeti tanszékké való átalakítása nemcsak abból a szempontból kívánatos, sőt szükséges, mert

így e tanszék a nélkül, hogy eredeti rendeltetését megváltoztatnók, határozottan a prot. papképzés szolgálatában állana, hanem szükséges ez átalakítás magáért azért az anyagért is, mely az itt szóban levő Magyar prot. egyházi irodalom keretébe való. A magyar prot. egyháznak az irodalomban is tisztos és becses múltja van. Feltétlenül megérdemli, hogy azzal részletesen, egyetemi színvonalon legalább azokon a prot. akadémiákon foglalkozzanak, a melyeknek berendezése, helyzete megengedi.

Irodalmunknak az a mezeje, melyet a magyar prot. egyház irodalmi múltja alkot, teljesen elhagyatott. Csak olykor-olykor egy-egy szaktudós keresi fel, hogy akkor is csak az épen neki szükséges virágokat keresse ki rajta.

E fajta önálló irodalmi mű alig van egy-kettő. Leginkább csak a szakstudiumok bevezetéseiben foglalkoznak a szaktanárok e féle kérdésekkel. Ez pedig nem lehet kielégítő. Ezeknek a bevezetéseknek is ugyan nagy hasznát vesszük sokszor; de azért — bizonyosságot paptársaim tehetnek — nagy hiányát érezzük a Magyar prot. egyházi irodalomtörténetnek, mely rendszeresen tárgyalná az idők folyamán felvetett s egyházunkra vonatkozó eszméket s azoknak képviselőit.

Bűne egyházunknak, hogy a saját irodalmát nem kutatja, nem tanulmányozza méltóképen. Pedig sok drága kincs hever abban elrejtve; sok tanulság fekszik a könyvtárak polcain. Azonban e téren is első sorban a tanárok teremthetnek irodalmat, mert nekik legkönnyebben hozzáférhetők a könyvtárak.

Már csak azért is szükségesnek vélném tehát indítványom elfogadását, hogy irodalmunk e szóban levő ága is megteremtessék.

Hetenkint 4 órán — a mennyi ma irodalomtörténetre fordítatik — két féléven keresztül, mindenestre szép terjedelemben lehetne feldolgozni s előadni a Magyar prot. egyházi irodalomtörténetet, melyből a hittanhallgatók szélesbíthetnék átnézetes ösmereteiket s egyszersmind kulcsot is kapnának ez irodalmi ágban való önálló munkálkodáshoz.

A tapasztalat és az ezen alapuló szükségérzet ösztönzött arra, hogy fenti indítványomat nyilvánosság elé bocsássam. Azt hiszem, nemcsak jog, de kötelesség is — az állapotok javítására törekedni. S nekem meggyőződése, hogy indítványom megvalósítása által prot. papi tudományos szakképzésünk szélesbítetteti és erősítetteti fogna.

Réz László.

TÁRCA.

Betegem.

Lesz-e idő még?
Jönnék új napok, évek,
Mikor engem öröme hevít majd
A dal, az ének?
Látom-e még a rügyek fakadó levelét?
Érezem-e a tavasz sugarát, melegét?
Mely dalra fakasztja a madárt
A bokorban, az ágon;
Illatba fűrészt a szellőt,
A lepét a virágon.
Nyár heve érlel-e búzakalászt
Aratásra?
Hívogat-e szüretelni a szőlő
Bő fakadása?

Lesz-e idő még?
 Kiderül-e felettem az ég?
 Vagy már nekem év, nap, idő
 Betelék
 S azt mondja a gondviselés
 Hogy elég!
 Hadd másnak a dalt,
 A virágot, a fákát,
 A tavasz levelét,
 A gyümölcsteli ágat!
 Hő nap sugarát aratásra
 Ne várjad!
 Téged pihenésre várnak
 Az árnyak.
 Már a te munkád kész.
 Hajtsd le fejed nyugalomra!
 Nem érzed:
 Hogy közelít a halál, az
 Enyészet!?

Tóth Pál.

Uj napok.

A sír sötét éjele
 Leselkedett reám,
 Hogy keblére ölelje
 Reményimet korán.

Közel volt az enyészet,
 Érzém lehelletét,
 Hogy kioltsa hidegen
 Egy fákllya életét.

„Ne még, ne még Istenem!
 Ne vedd el életemet!
 Öld meg a kórt, mely emészt
 S érzem, hogy eltemet;

Nézd kedves, szép családom
 S a tengert bánatot...
 Mely még délutánra jár,
 Ne oltsd ki a napot!”

Igy esengtem az Úrhoz
 S meghallgatá imám:
 A sír köde eloszlott
 A nap sugarinál;

Eltűnt a bús enyészet
 S új élet, új remény
 Virággal ékesítve
 Mosolygott én elé.

Hála neked Istenem!
 Természet, őserő!
 Te a halált legyőződ
 S új éltet hívsz elő.

Neked legyen szentelve,
 A nap, mely rám virad,
 A munka, mit elvégzek,
 Ha jó az alkonyat!

Neked a dal, az ének,
 Mint első áldozat,
 Mely lelken átzendül
 S nyugalmas álmodat!

Tóth Pál.

Emlékbeszéd 1900. okt. 31-én a reformatió 383-ik évfordulóján.

(Folytatás)

A papság kizárólagos állása s tekintélye megcsökken, visszatér a polgári társadalomba, megnőszül, mint a világiak, hasonló lesz hozzájuk s csak választottja és tanácsadója, oktatója embertársainak. Temploma ékítmények, képek nélküli istenháza, hol minden figyelme az egybegyűlteknél az isten igéjének hallgatására tereltetik. Van más imádkozó hely is: a házi tűzhely, hol a családapa gyermekei előtt fenhangon imádkozik s olvassa a szent írást, mert az Isten nem lakik kézzel csinált templomokban. A Krisztust nem testi, lelki szemmel kell keresni és feltalálni, mert a kép és szobor bálványimádásra vezethet. A megigazulás nem pénzért s áldozatok fejében, hanem ingyen, Isten kegyelméből történik. A sok száz, bűnös emberből lett közbenjáró helyett elegendő s egyedül lehető a Krisztus közbenjárása, a ki szószólónk az atyánál. Szóval a reformatio törölte a vallás köréből mindazt, a mi nincs az új szövetségben, különösen a ceremóniáknak szolt ellen és azokat haszontalanokká tette, az istenitisztelet Krisztus tanításának szellemében az Isten lélekben és igazságban való imáadására irányozta s ehhez képest rendezte.

„Zordon és szabad vallás ez,” mint Taine írja, „mely azonban egészen meg van tisztítva az érzékiségtől és alárendeltségtől, teljesen benső és személyes, mely a lelkiismeret ébredéséből születvén, csak azon fajoknál tudott gyökeret verni, hol mindenki érzi önmagában a meggyőződést, hogy egyedül ő felelős tetteiért s mindig kötelességeinek uralma alatt áll.”

A sok nagy eszme között, melyeket a reformatio a Krisztus szellemében tanított s hirdetett, legnagyobbak, mert az ember természetével, rendeltetésével megegyezők, a lelkiismereti szabadság s a szabadvizsgálgatás s ezzel együtt a folytonos fejlődés, haladás eszméje. Az igazság és eszme, kivált a vallási igazságok és eszmék elvontságuk miatt csak bizonyos formákban foghatók fel; ezek a formák azután a szerint, a mint az emberi szellem az igazságot jobban megközelíti és tökéletesebben fogja fel, folyton változnak, mi a fejlődést és haladást eredményezi. Miből nyilvánvaló, hogy az emberi véges, tehát nem csálhatatlan értelem a vallási eszméket, még ha isteni kijelentésből erednek is, minden időkre jó és tökéletes formákba nem öntheti, vagyis nincs egyedül üdvözítő, absolute tökéletes, azaz a továbbfejlődést, tökéletesbülést kizáró hitvallás. A mely egyház ezt vallja, ezzel magát a maradiság, tespedés veszélyének teszi ki. A reformatio éppen ennek veszélyeit akarja elhárítani, midőn a szabad vizsgálgatást, még az istenség mélységeinek kutatását is megengedi s folytonosan előretör az igazság keresésében, követve az írás utasítását „Mindent megvizsgáljatok.” Maga a Krisztus mondta ki a nagy elvet, a haladás örök törvényét. „Még sok dolgok vannak, melyeket nektek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok; de majd mikor eljön az igazság lelke, minden igazságra vezérel titeket; azokat jelenti meg nektek, a melyek következők. Az engemet dicsőíteni fog, mert az enyémből veszi, a mit nektek jelent.” Tehát maga Jézus tiltakozik min-

den olyan felfogás ellen, mely befejezettnak tekinti a haladást a vallás eszméiben. Az örökké munkás, gondolkodó emberi szellem az istenség felé való törekvésében, titkai kutatásában folyton előre tör, fenn szárnyain lebeg, látköre tágul s jobban érzi isteni eredetét, lelkének végtelenségét, nagyságát. Az igazság kutatását írja elő a protestáns hitnézet, az igazságát, mely az emberben magában, szellemében, lelke által működik. Képzhető-e ennél nagyszerűbb valami, hogy az ember hite mellett tudását is kielégítheti, sőt hite serkenti minél többnek, minél mélyebb dolgoknak tudására, ismeretére. Mert jól tudja a protestáns, hogy az igazság csak ismereten épülhet fel s hogy megtalálja az igazságot, ismeretekre törekszik. Hiszen intézmények úgy sem élhetnek meg hazugságból. Vagy a bennük levő igazság és hasznosság által élnek, vagy egyáltalán nincs életük (Fraude). A középkori keresztyén vallás eltéveszté kapcsát a lelkiismeretben s az értelemben s az ismeretek pusztá növekedése hihetlenné tette tanait. Komoly lelki emberek, kikre nézve Isten félelme valóság volt, kezdtek saját maguk fölől gondolkodni s a dolgokba tekinteni s ha a pápák és bíbornokok bölcsek lettek volna, maguk veszik át a vezetést a vizsgálódásban, a keresztyénség lényeges tulajdonságában s az életnek egy új folyamát teremtik meg, a régi-nél alkalmasabbat, tehát jobbat a fejlődő emberi lélek számára s lehetővé teszik a haladást.

A szabad vizsgálódás, a haladás eszméje teremtették meg elsősorban a politikai szabadságot is. A mi ma a művelt nemzetek közkincsét képezi s a mit a bölcselek s mindenki egyedül jogosnak, lehetónak tart, a polgári s politikai szabadság a protestantizmus szülötte az által, hogy a szabad vizsgálódás elve felszabadítva a lelkeket a tekintély alól, az ókori írókkal, állambölcselekkel, államformákkal való megismerkedés, az ember eredetének, történetének kutatása, a biblia szabad eszméinek folytonos olvasás útján beszívása egy, új nevén, tisztán demokratikus politikának adott létet, mely érvényesülést a francia forradalomban nyert, úgy hogy a reformatióval megteremtett vallásszabadság volt megteremtője s melegágya a politikai szabadságnak is s bár a reformátorok az egyházzal szemben eleinte a világi hatalmakban kerestek s találtak oltalmat s annak mindenhatóságát hirdették s maga Kálvin is ezt vallja, de már ő is jogosultnak mond minden kormányformát, a mely észszerű és szükséges s a reformatio a későbbi évtizedekben természeténél, alapelveinél fogva mindinkább a népies eszmék felé közeledik. A reformatióban eredeti tisztaságába visszahelyezett keresztyénség a bűnbeesés és megváltás által megadta az embernek egész lénye és lényege öntudatát. Rávezette, hogy magát külső helyzetétől, időtől és helytől függetlenül szemlélve, saját értékét, énjét, rendeltetését, ezzel jogait, igényeit, helyzetét megismertesse, felemelte lelki valónkat, helyreállította a lélek természetes nagyságát, növelte önérzetét, önelhatározási s önrendelkezési képességét s így szabadságvágyát. Az atyafiúság, a lélek egyenlőségének hirdetése által felkeltette a népekben az önrendelkezés, a semmit rólunk, nélkülünk vágyát: arra ösztönözte a népeket, hogy fürkészszék és vitassák jogaikat, mérlegeljék az engedelmisség kötelmeinek s az ellenállás jogának határait s vizsgálják meg a felségjogoknak és kormányzatoknak eredetét. A reformatió szülte azokat a nagy politikai vitákat, melyek az utolsó 3 századot betöltötték s melyeknek utolsó kitörése az 1789-iki forradalom volt. Különösen az alkotmányos, modern politikai élet főtényezője: a közeposztály a protestantizmus által teremtett.

A szabad vizsgálódás hirdetése által a protestantizmus a tudományt is újjászülte, fellendítette s új irányt adott a bölcselkedésnek; úgy hogy a tudományosság művelői másfél századon át majdnem kizárólag protestáns írók.

(Vége köv.)

Dr. Illyefalvi Vitéz Géza.

MULTUNK.

Az abaúj-szántói ev. ref. egyház régi anyakönyvéből.

(Folytatás.)

Az 1833-dik eszt. Szent Mihály havában a már igen elrongyolódott leány-oskola házának a teteje egészen újonnan sindelyeztetett, s ugyanekkor a Prédikátori és iskola tanítói lakházakba új kályhák vétettek és rakattattak Tettes Jászay József úr fő Curátorságában.

Az 1834-dik eszt. jun. jul. aug. szept. és okt. hónapjaiban a Prédikátori régi házhoz ragasztott rész elbonthatván, annak régi szobája helyébe egy igen díszes, az utcza mentiben elnyult két szobából álló cserép sindelylyel fedett ház építtetett, mely a ns. Ekklesiának nem kevés fényt, ékességet szerzett. A kőmíves munkát tállyai kőmívesmester Lang Mihály hajtotta tökéletességre 400 váltó forintokból álló alku mellett, Tek. Jászay József úr fő Curátorságában.

Az 1834-dik Mindszent hava 15-dik napján. reggeli 7 óra után egy fertállyal, igen erős és mintegy 3 minutáig tartó földrengés volt keletről nyugotra. Ez nagy rémulést okozott minden emberben, mivel sok helyen a házak kéményeinek felsőrésze leomlott. a házak keményen megrázattak. Szathmár és más vgyékben pedig több helyiségekben az épületek összeomlottak.

Az 1835-dik évben szept. 8-án éjjel a Szobonya soron tűz támadván, a szél segélyével annyira elharapózott, hogy Márczinfalvának nagy részét elpusztította.

Az 1836-dik évben pedig Fekete vasárnapot megelőző éjjelen, mely volt márcz. 20-kán a Tek Szobonya Antal úr házának az istállót magában foglaló részén tűz ütven ki magát, hat házakat és több épületeket hamuba borított.

Az 1837-dik évben szept. 5-én 4 órakor nagy égháború levén az égi tűz a forráson egy Szeszták Dániel nevű vargamester házába ütött és azt lángmortalékává tette.

Az 1837. évben a Parochiális háznál új kapu építtetett Tek. Szobonya Antal úr fő Curátorságában.

1837-dik évben az úrasztalára készített és ajánlékozott Ns. Kőszegi Eszter egy nagy kék selyemkendőt, melynek közepén egy virágkoszorúba ezen felírás van: Kőszegi Eszter 1837. A kendő 4 szegeletén arannyal kivarrott, búzakalászok és szőlőgerdek vannak, a kendő szélét fekete selyem rojt környezi.

A több ízben történt tűzveszedelmek között, melyekről bizonyosan nem tudhatni, vigyázatlanság által-e, vagy valamely istentelen ember gonosz szándéka által okoztattak, szomorú figyelemre méltók a fentemlített 1837-dik év óta gyakran és sokszor esett gyuladások, de melyek mindig nagy kár nélkül mentek el, — keserves emlékezetet érdemel az 1842-dik Tavaszutó 28-ka éjjelen éjjeli 12 óra után történt tűzi szerencsétlenség, mely a Bütösi házától fogva szinte a Ref. Parochia felsőszomszédságában levő Kovács Jánosné házáig ezt kizárólag és egy cserepes házat kivéve minden házakat hamuba takart, számszerint 13-at, sőt már a Ref.-Templom is több helyen is gyuladni kezdett; de az isteni gondviselés némely buzgó emberek munkás segítsége által megmentetett. Istené legyen érette a dicsőség!!!

1842. év nyárhó 8-án reggeli 6 óra 12 perc után gyönyörű természeti tünemény, teljes napfogyatkozás láttatott. Egész elsetétülése 7 $\frac{1}{2}$ órakerült, mikor is késő estvéli setéség borítá ezen vidéket, mely körülbelől 1 perczig tartott és apródonként 8 órára és 12 perczre ismét teljes világosságba tündöklött a nap. Oh Isten! mely hatalmasok és bölcsék munkáid a természet országában s a roppant világ alkotmányában.

1843-dik év jun. jul. aug. szept. hónapjaiban a ref. templom romladozásaiból kinyitattott; — a régi deszkás és oszlopokon állott pandolatja helyett új, fenőfákból stukatura rakatott, e közép ajtó felett állott kar cassáltatván, a templom északi részében volt fakar helyett, tágas faragott kövekből készült s kőoszlopokon álló kar készítettett, a templom napkeleti része közepén 3 öl szélességre és 4 öl hosszúságra kitoldatott, az egész tető cserép alá vétetett, 24-ezer cserép sindely menván reá, melyből Tek. B. Patay Sámuel m. alispán úr 10-ezeret ajándékozott. A torony is újjal sindelyeztetett, a gomb megaranyoztatott. Tek. B. Patay Sámuel fő, Tek. Kerepessy György segédgondnok urak és Várady József Ekklesiái Perceptor idejekben.

Jegyzette Átányi József helyb. pap.

(Folyt. köv.)

Közli: Czékus László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Zoványi Piroška, Zoványi Jenő tiszaföldvári lelkész kis leánya, élete 5-ik évében hosszasan kinos szenvedés után nov. 23-án az angyalok seregébe költözött, mérhetlen fájdalmat okozva szüleinek, a kik rövid idő alatt két leánykájukat veszítették el... A bánat sulya alatt roskadozó szülék fájdalmát enyhítse a vigasztalás atyja! — Vass József volt nagybányai ev. ref. s. lelkész és hitoktató, élete 34-ik évében, hosszasan gyöttrő betegség után, a melynek fájdalmait mindvégig Istenbe vetett erős hittel viselte s túrte: nov. 25-én, Bodrog-Halászon, a szülei háznál, meghalt. ... Legyen nyugodt s zavartalan siri pihenése. (N.)

— **A mustár-mag ügyében** nagy szünet-tartás után november 26-án a következő értesítést vettük: „A sárospataki főiskola javára küldöm e csekélységet (5 koronát), mint a 12 kezdeményezőnek több éven át tanulótársa. Ha Isten segít, máskor is, többet is adok, hiszen jövedelmem fölöléséből szentebb célra nem adhatok. Aldja meg a gondviselés a nevelő édes anyát, őrizze meg tiszta, hamisítatlan protestáns szellemét! Nagy-Dobos, 1900 nov. 24. Mauritz Árpád, ref. lelkész... Ha lassan is, ha szakadozottan is, de azért fel-felhevül a kebel s a „hála-tartozás“ lerovása mégis csak megtörténik!... Nagy és országra szóló mozgalmat indítani nem volt szándékuk a kezdeményezőknél, a kiknek lelkük nyugodt abban a tudatban, hogy a magvetés munkáját bizodalommal, szeretettel végezték, a mely után a siker előbb, vagy utóbb, de bizonyára be fog következni!... Úgy legyen!

— **Kályha a főiskola imatermében.** Főiskolánk imatermében kályhát helyezni el s így a termet télen át is használhatóvá tenni igen régi óhaja volt már úgy a főiskolának, mint a nagy közönségnek. Ez óhaj végre megvalósult, a mennyiben a múlt héten egy egészen új szerkezetű kályha állíttatott be, melyet legelőször

a Bethlen-ünnepély alkalmával fog a nagy közönség igénybe venni. (B.)

— **A Bethlen-ünnepély.** Sárospataki főiskolánk ifjúságának deczember hó 8-án rendezendő Bethlen-ünnepélye iránt, mint a rendező-bizottság elnökéhez érkezett bejelentésekből látni és az igen nagy számmal szétküldött meghívókból gondolni lehet, magasfokú az érdeklődés nemcsak a közelben, hanem hazánk távolabbi részeiben is. Az ünnepély tehát nem közönséges iskolai ünnepély lesz, hanem a nagy fejedelem, Bethlen emlékéhez híven az igaz hazafiasság és valasosság, — a magyarság ünnepélye. Országossá teszi ezt magának az ünnepélynek a célja s az országszerte neves emberek jelenléte. Méltó tehát, hogy ez ünnepélyen prot. papságunk minél nagyobb számmal vegyen részt. Papjaink, tanulóink figyelmét az ünnepély iránt ez úton is felhívjuk. A szobor-alapra szánt szíves adományok Baksy István főiskolai seniorhoz, vagy Csorba Sándor és Marton János pénztárnokok valamelyikéhez küldendők. (B.)

— **A budapesti m. kir. tudomány-egyetem jogi fakultása** abban tetszeleg legújában, hogy a néppárt szekerét tolja s a „tudomány szomjas“ ifjúságot arra oktatja, hogy az *állami intézet r. katolikus, sőt ultramontán intézet tartozik lenni!*... Nos? hát ezt eddig is gyanítottuk: *most már pozitív tények vannak, hogy csakugyan ultramontánok Concha Győző úr és társai!* Sőt többet is tudunk! Azt is tudjuk immár, hogy a budapesti egyetem protestáns vallású jogtanárai *szabadelvűségéből az ultramontánoknak kedveznek*... Ha az *egyetemi tanács elé kerül a kérdés*: elmondjuk mondandóinkat. Lehet azonban, hogy előbb is sort kerítünk erre a kérdésre!

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerületben az *udvarhelyi egyházmegyei domboosi egyház* lelkészi állásra, a mely IV. osztályú, december 14-ig fogadja el a kérvényeket Menyhárt András Kecsetben (u. p. Sz.-Udvarhely).

— **A német római katolikusok nevében Lieber dr.** a centumpárt vezére, a párt legkitűnőbb tagjaival egyetemben, Gröber, Pichler dr., Spahn dr., Bachem dr. képviselőkkel törvényjavaslatot nyújtott be a szabad vallásgyakorlatról (??) A javaslat főbb pontjai ezek: A gyermekek vallási hovatartozandóságát a szülők szabad elhatározása határozza meg. Ha a szülők a vallási neveltetést illetőleg megegyezésre nem jutottak, határoz a szövetséges állam törvénye, melyben a férfi házasságkötésének idejében lakott. Tizenkettedik életévének betöltésével a gyermek szabadon térhet át más bevett vallásra. Vallásfelekezetek, melyek a szövetséges államok bármelyikében elismertettek, az egész birodalom területén elismerendők. A vallásfelekezetek összeköttetését törvényes előjáróikkal megakadályozni nem szabad. A vallásgyakorlatra vonatkozó fensőbb vallási hatóságok rendeletei az állami hatóságoknak sem be nem mutattatnak, sem helybenhagyásra nem szorúlnak. Az elismert vallásfelekezetek, ha a lelkipásztorkodásra külföldi egyéneket alkalmaznak, ilyenek lelkipásztori ténykedésükben az állam által nem akadályozhatók. A vallásfelekezetbe szabadon lehet bárkit fölvenni, a keresztség, az egyházi házasságkötés kiszolgáltatása, hasonlóképpen az egyházi temetés minden hatósági beavatkozástól független és más felekezetek beavatkozásától vagy panaszától sem tehető függővé. A népmissiók tartása semminemű állami hatóság beavatkozásától nem függ. Vallási társulatok és rendek, melyeket a törvényesen elis-

mert felekezeti jóváhagy, állami, vagy községi engedélyre nem szorulnak. . . (A cél? a jezsuiták bevitele!)

— **Karácsony.** Már csak rövid idő választ el bennünket Karácsonytól s a hogy közeledik a Megváltó születésének ünnepe, úgy gyarapodik a családfők gondja, mit hozzon Jézus a családnak. Az ajándék csak akkor lesz igazi jézusi ajándék, ha nemcsak pillanatnyi örömet okoz, de a lélek nemesítésére is való. A könyv, a szelímet művelő, lelket nemesítő, erkölcsöket tisztító könyv a legmértőbb karácsonyi ajándék. Ez vezette a *Magyar Hírlap*-ot is, mikor elhatározta, hogy fennállásának tízedik évfordulójára egész kis könyvtárt juttat olvasóinak. Teljes tíz regény lesz a *Magyar Hírlap* karácsonyi ajándéka, tíz érdekes könyv, a hazai és külföldi szerzők legjelesebbjeinek. A regényírók, kiknek munkáit az előfizetők megkapják, a következők: *Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Bródy Sándor, Bársony István, Herczeg Ferenc, Georges Ohnet, Emile Zola, Marcel Prévost, Ridder Haggard, Leo Tolstoj.* A könyveket ez év december közepén küldik szét, úgy tehát, hogy Karácsony ünnepére már mindenkinek a kezében lesznek. Erre vonatkozólag pedig a következőket tudatja a kiadóhivatal: Könyvajándéka csak azok az előfizetők tarthatnak számot, a kik közvetlenül a *Magyar Hírlap* előfizetői. A könyvek kiosztása, illetőleg szétküldése olyképp történik, hogy: minden fél éves vagy egész éves előfizető tíz kötet regényt kap, minden negyed éves előfizető öt kötet regényt, minden hónapos előfizető két kötet regényt. E megállapított rendszer alól a kiadóhivatal semmiféle kivételt nem tehet. Minden előfizetőnek e szabály alapján járnak ki az ajándék könyvek. Erre pedig a decemberi előfizetői lajstrom lesz az irányadó. Így tehát a ki most fél évre vagy negyed évre előfizet, tíz, illetőleg öt kötet regényre tarthat számot. Azok, a kik decemberben egy hónapra fizetnek elő, vagy ujtják meg az előfizetésüket, két kötetet kapnak. Még csak azt kell mondanunk, hogy a külföldi regénynek teljesen új, csinos kiállítású, szépen fűzött könyvek lesznek, a melyek nemcsak pillanatnyi örömet szereznek, de minden könyvtárnak díszére és becsületére válnak. (M. H.)

— **Ev. ref. vallású szegény gyermekek felruházása.** A „Sárospataki Református Nőegylet“ alapszabályaiban célul tűzte maga elé, többek között azt is, hogy a vagyontalan, elhagyott árvákat, valamint az önhibájok nélkül elszegényedett szülők kiskorú gyermekeit ruházattal ellátja s azoknak iskoláztatását lehetővé teszi. Ezt a szép célt tehetségéhez képest már ez évben igyekezett is megközelíteni, mert 32 református vallású iskolás gyermeket látott el a szükséges ruhaneműekkel. A felöltöztetett gyermekeket a november 25-ikén tartott választmányi ülésen mutatta be az egyesület elnöke, lelkőkre kötve, hogy az ev. ref. egyházat, a mely híveinek nemcsak lelki gondozásáról gondoskodik, hanem az igazán szegényeket s a segélyre igazán érdemeseket anyagilag is gyámolítja, szeressék s annak szeretetétől senki és semmi által eltántorítani ne engedjék. A megörvendeztetett gyermekek nevében Gecsey Etelka tanítónő köszöntö

meg a Nőegylet segítségét, megígérve tanító-társai nevében is, hogy növendékeikből az egyháznak és hazának buzgó fiakat és lányokat fognak nevelni. (B.)

— **Lelkész-választás.** A gömörmegyei *szkárósi* egyház hívei *Simon Mihály* szútori lelkészt hívták meg *Nagy Béla* utódjául.

— **Templom-szentelés.** A nagy-ráskai ev. ref. egyháznak örömmünnepe volt nov. hó 25-én, mert e napon szenteltetett fel 6000 koronát felülhaladó költséggel megújított temploma. A szentelési ünnepélyre a közel s távol vidékről nagy közönség gyűlt egybe. A felszentelő imát Hajzer Endre esperes mondotta. Bent a templomban, mely zsúfolásig volt megtelve, Hutka József bánóczi lelkész prédikált, a templomba be nem fért közönség előtt pedig Soltész Gyula kis-ráskai lelkész. Úrvacsorai agendát Péter Mihály kis-azari lelkész mondott, a ki Hutka József lelkész segítségével az uri szent vacsorát is kiosztotta. A gyülekezeti éneklésen kívül az ifj. Berec Károly tanító által alakított egyházi énekkar énekelt szép összhangzatos énekeket. A hívek által összerakott építési költségen kívül 462 korona kegyadomány gyűlt be, mely összegben egy Amerikában lévő s magát megnevezni nem akaró jókedvű adakozó 200 korona adománnyal szerepel. Istenisztelet után a paplakon az egyház ebédet adott, a hol is intelligensebb közönség volt szívesen látott vendége az egyháznak. Ebéd alatt több sikerült felköszöntő hangzott el. Az építkezés végrehajtásában Babaré Dániel lelkészen kívül a presbiterium mellett különösen nagy érdeme van ifj. Tamás József gondnoknak. (H. J.)

P á l y á z a t.

A losonci ev. ref. egyháznál betöltendő segéd-lelkészi állásra, melynek évi javadalma az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetendő 1200 korona készpénz, butorozott lakás, két öl kemény tűzi fa s a káplán által teljesített szolgálatokért kizárólag őt illető stóla, megjegyeztetve azonban, hogy élelmezésről, a mosatásról és a világításról, magának a káplánnak kell gondoskodni, — *pályázat* hirdetik.

Kötelessége minden, a lelképásztori teendők körébe eső kötelességek teljesítése. A pályázni kívánók a pályázat megjelenésétől számított 30 nap alatt keresztlevelemmel, tanulmányi-, káplán-képesítési, erkölcsi viselkedésről szóló s szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvényeiket Nt. Nagy Gedeon, drégelypalánkai egyházmegyei esperes úrhoz Diós-Jenőn nyújtják be.

Losonc, 1900. november 26.

A losonci ev. ref. egyház.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Réggel gyorsvonat . 7 ⁴² órákor.	Réggel személyvonat 6 ¹⁰ órákor.
Délután személyvonat 12 ³¹ "	Délután gyorsvonat 12 ⁴³ "
" gyorsvonat 4 ¹⁶ "	" személyvonat 4 ²⁵ "
Estve vegyesvonat . 9 ³¹ "	Estve gyorsvonat . 8 ⁰² "

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Réggel vegyesvonat 6 ¹⁸ órákor.	Réggel gyorsvonat . 7 ⁴¹ órákor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴² "	Délután személyvonat 12 ³⁰ "
" személyvonat 4 ²⁴ "	" gyorsvonat 4 ¹⁵ "
Estve gyorsvonat . 8 ⁰¹ "	Estve vegyesvonat . 9 ³⁰ "

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *d. n.* „Egyházpolitikai viszonyaink és teendőink.” — *Tóth Béla.* „Lelkészi voltunk a kongrua ügygel kapcsolatban a miniszter előtt.” — *Réz László.* „Reflexiók a „Felvilágosítás a kongrua ügyben” című cikke.” — *Papp Mihály.* „A mai népiskolai vizsgarendszer.” — *Szuhaý Benedek.* „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye véleménye a miskolczi felsőbb leány-nővelde tovább fejlesztése érdekében.” — *Vass János.* „Torony- és templomszentelés Szabolcsan.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” —

Egyházpolitikai viszonyaink és teendőink.

(Folytatás.)

Az egyház és iskola szoros összefonódottsága sehol annyira ki nem domborodott, sehol annyira nem érvényesült, mint nálunk protestánsoknál. A protestáns egyház par excellence tanító egyház, melynek minden tagja jogosítva van a hitgazságok hirdetésére, s kötelezve a vallásos érzés ápolására. Egyház és iskola szerves összeköttetésben állanak, egymásból merítik s egymásnak adják vissza erőiket, védik és segítik egymást s bármelyik sorsának és helyzetének változása módosító és átalakító hatással van a másikéra is. Az egyházak megalakulását nyomban követi az iskolák felállítása is, mindegyike egy tűzhely, hol a hitbuzgóság lángja élesztetik s a tudományos ismeretekkel párosulva, terjed szerteszét, a jelen munkája itt termi meg áldásos gyümölcseit a jövő számára. Itt fejlődnek a vallásos és hazafias erények, itt szerzi meg a szív és lélek azon érzéseket és gondolatokat, melyek irányadók lesznek életünk egész folyamán keresztül. A protestáns egyház jól tudta, hogy sorsa jórészen iskoláinak fejlesztésétől függ, ezért hozott meg minden áldozatot, azok felvirágoztatására. Hitelveiből kifolyólag iskoláit is az egyszerűség és puritanizmus jellemezte s az a szabad szellem, mely a tanügy munkásainak, a tanároknak sokféle korlátok által régebben még meg nem kötött tevékenységéből, a tanárok és tanulók közvetlen egymásra való hatásából és teljes összeolvadásából önként fakadt, s mely a hithűség, tudomány-szomj, a tiszta hamisíthatatlan nemzeti irány és hazaszeretet sajátos összeolvadása folytán létesült. Szükségleteit az egyház támogatásából, önerejéből s azon kegyes alapítók adományaiból fedezte, kik a szent céloktól áthatva gondoskodni kívántak a jövő nemzedék sorsáról és művelődéséről egyházunk s iránti szeretetüknek és soha el nem múló kedves záloga gyanánt. Tanintézetek a szegények iskolái voltak, kikért olykor erején felül is áldozott, kiket nemcsak jótéteményeivel elhalmozott, nemcsak tanítani, hanem a szó szoros értelmében nevelni is törekedett. Működését a szegények, kik utóbb az életbe kilépve hű munkásai, sőt számosan büszkeségei lettek a hazának. áldásukkal,

a gazdagok tiszteletükkel és elismerésükkel jutalmazták. Egyszerű falai közé nem hatoltak el a nagyvilági élet divatos hiúságai, a csendes munkát csak azon ünnepélyes pillanatok szakították meg olykor, midőn hitéletünk és nemzeti történelmünk kimagasló mozzanataira emlékezett, hogy a mult emlékeinek felidézésével ápolja és erősítse az ifjúság szent érzelmeit. Puritanizmusáért olykor a nyersség vádját sem kerülhette el, pedig a mit tévesen ennek tekintettek, csak az az erő volt, az az őszinte, egyenes és határozott jellemerő, mely a kálvinistaság letörölhetetlen sajátossága, s a mely a szív érzelmeinek emelkedettségét a léleknek hevülékeny természetével egyesítette. E szellem egyébiránt a protestantizmus lényegéből, a szűkkeblűségét nem ismerő szabadelvű irányából, de másfelől a történelmi fejlődésből is magyarázható. Valamint az egyház, úgy az iskola is sok veszéllyel volt kénytelen küzdeni, sok megpróbáltatásban volt osztályrésze, de épen ezek hatása alatt izmosodott meg. Az állam elismerte erejét, a hazai kultúra szempontjából való nagy jelentőségét, de főleg a letűnt századokban, midőn még szorosabban volt a katolicizmussal összefonva, mint ma, midőn a katolicizmus karján haladt, soha sem tudott iránta felmelegedni. Sorsa érdekében nem hozott áldozatokat, mert e sajátos szellem soha sem volt inyére, de ez áldozatokat nem is fogadta volna el az önerejéből táplálkozó protestantizmus, mely viszont a sokszorosan fájó tapasztalatok után szintén nem volt, de nem is lehetett valami nagy bizalommal az állam iránt.

S a protestantizmusnak, melynek iskolái a régebbi egyszerűbb viszonyok között a legvirágzóbbak voltak, utóbb küzdenie kellett a versenyképesség biztosításáért, a haladó korszak által megkívánt követelményeknek idővel csak erejének megfeszítésével tudott eleget tenni, de a versenyképességet iskoláival mégis sokáig kiállotta.

De a letűnt század utolsó felében erejét egyre fogyni érezte. A 48-as átalakulás minden nagyszerű és áldásos hatásai mellett is visszahatással volt arra a középosztályra, mely egyházalkotmányunk paritáson nyugvó rendszerénél fogva a protestantizmusnak is legfőbb támasza volt, s így apadni kezdett az a jótékony forrás is, melyből eddig táplálkozott. Ehez járultak még az abszolút uralom alatti elkeseredett küzdelmek s a folytonosan nyomasztó viszonyok, melyek lassacskán ki-

merítették a protestantismus anyagi erejét, régi tanintézeteit, melyek egykor büszkeségei voltak, a bő forrásból táplálkozó állami iskolák idővel kezdtek túlszármányalni, s így ezekkel nehéz és válságos helyzetbe jutott. Eljött a pillanat, midőn iskoláinak legalább egy részét fel kellett áldoznia vagy az államot kérni segítségül, a mi reá nézve, mert ez álláspont elfoglalásával önmagát kellett leküzdenie, s mert autonómiáját látta veszélyben, még amannál is több aggodalomra szolgáltatót okot.

Egyházhatóságunk ez utóbbit választotta. De ezzel együtt megcsorbitotta önrendelkezési jogát, a régi iskolák egy része sokban kivetkőzött eredeti jellegéből, s megszűnt a prot. egyháznak — mint egykor — oly szerves, szoros és közvetlen támasztékát képezni. Az iskolák államsegélye volt az első lépés, mely részt ütve a prot. autonómián a régi szellem átalakítására, s az egyház hatalmi posztíójának csorbitására vezetett, s mert az az első lépés a legnehezebb, megtettük a másikat is, midőn a kongruatörvény behozatott, a harmadik már csak az iskolák államosítása, s a 48 : 20. t.-c. oly értelmű valósitása lehet, midőn az összes egyházi és iskolai szükségletet — a francia rendszer szerint — az állam fogja fedezni, midőn az autonómia sérelméről nem panaszkodunk többé, mert nem lesz miről panaszkodni, mert Wlassics miniszter szavai szavai szerint, „a harc romjai közt, kiaszva, megbénulva ott fog feküdni az autonómia is.”

Középiskoláink egymásután vették igénybe az állam segélyét. Rövid idő alatt felszaporodott az államsegélyes iskolák száma az 1898 kimutatás szerint 17 gimnáziumunk támaszkodik az állam karjára. A reformatus egyház iskolái közül ma már csak Debrecen és Sárospatak maradtak eredeti állapotukban, utolsó mentsvárai gyanánt a régi szellemnek. Mind a két egyházkerület erejének legvégső megfeszítésével védelmezte mindéddig e két intézet integritását, meghozta a legmesszebbmenő áldozatot iskoláinak fejlesztése érdekében. A ki tanúja volt a tiszáninneni egyházkerület legutóbbi gyűlésének, nem nézhette meghatottság nélkül, mint hozza meg a fentartó hatóság a legnagyobb áldozatot, mint állt ellen az államsegély gondolatának és igénybevételeknek, hogy régi alakjában, régi szellemében láthassa továbbra is féltett kincsét, ősi iskoláját. A régi növendékek látva a nehéz viszonyokat, meghozták a charitatívmot azt az igazi szeretetadót, mely valóban a szívből fakad, s a mely a hálának jele, s az őszinte ragaszkodásnak fényes bizonyossága. De az áldozatkészség ez újabb fellángolása sem elég az ősi intézetek sorsának biztosítására. Debrecen és Sárospatak ma is nyomasztó nehéz viszonyok között élnek a naponként növekedő szükségletek és a súlyos közgazdasági állapotok hatása alatt egyre nehezebb napoknak néznek elébe s már-már azt is rebesgetik, hogy Debrecen részére is sokan kívánnák az államsegélyt igénybe venni, pedig ott egy gazdag város áldozatkészsége támogatja az ősi intézetet. Kétségtelen, hogy két hírnevestanintézet sorsának biztosítására nagyobb erőre, nagyobb actióra van szükség. E két intézet fennmaradása s integritásának megőrzése nemcsak a két egyházkerület érdeke, mely azt táplálja, hanem érdeke az egész reformatus egyházegyetemnek, a melynek nem lehet közömbösen szemlélni azt a küzdelmet és erőmegfeszítést, melyet az iskola fentartó hatóság fejt ki azok érdekében. Ha már az összes intézeteket feladtuk, ha már csorbát ütöttünk nemcsak iskolai, de legutóbb egyházi autonómiánkon, legalább maradjon meg a ref. egyház egyetemes érdekét szolgáló e két főiskola, mint a „szabadság-

nak utolsó madárkája.” Erre utalja sok százados multja is, erre azoknak a halhatatlan alapítóknak emléke is, kik drága kincseiket nyújtották oda, hogy e két tanintézet késő századok mulva a tiszta hamisíthatatlan reformatus szellem oltalmazója, terjesztője és az egyháznak védbástyája maradjon.

De nem nézheti az egyetemes egyház e kérdést közömbösen már csak azért sem, mert ígéret köti az iskolák segélyezéséhez. Zsinati törvényünk 498. §-a kimondja, hogy az iskolák számára, újabb segélyforrások eszközzésére az egyetemes egyház is törekedni hivatva lesz. Tíz éve lesz, hogy e törvények megalkottattak s ha ez idő alatt nem nyitottunk is újabb segélyforrásokat, bizonyára módját fogja ejteni legfőbb kormányzó hatóságunk, hogy e törvény ne csak pusztaszó legyen, de minél előbb egy vagy más módon valósulhasson.

S ha a convent nem érezné a két intézet intact fentartásának szükségességét és nagy fontosságát s nem nyújt majd segélyt e célból az egyetemes egyház a fentartó testületek számára, úgy ideig-óráig fennmaradnak még e sokszázados ősi collégiumok, de idővel ezek is kénytelenek igénybe venni az állam támogatását és segítségét.

A reformatus egyház így majd feladja összes iskoláit, s akkor már csak egy lépés választ el az iskolák államosításától és midőn a miniszterre és az iskolákra ráillenek Laurentnak kis változtatással alkalmazott szavai: „La liberté est bannie de l'école, le ministre peut dire avec un profonde verité: L'école c'est moi.”

Igaz, hogy ez a közoktatásügyi politika végcélja, de hogy ez az autonómiára s az egyház életeterejére mit fog jelenteni, az előadottak után, úgy hiszem nem kell magyaráznom.

De nem lehet feladatomban e rövid cikk keretében megvilágítani az iskolaügy és tanrendszer sokféle — bár kiváló fontossággal bíró oldalait, még csak annak felemlítésére terjeszkedem ki, hogy a róm. kath. és prot. egyházak mennyiben voltak hatással egymásra, mennyiben vett át egyik a másiktól célszerűnek tartott alkotásokat.

A kath. egyház hierarchialis szervezete kizárta a világiakat az egyház ügyeinek kormányzatából és az egyház ügyeibe való befolyástól. Itt a klerus szerepelvén, az egyházhatalom jogosított alanya gyanánt kimondatott, hogy „qui in administrationibus pontificibus sociantur, nec professione discrepent, nec habitu. Nam coherere et conjugii non possunt, quibus et studia et vota sunt diversa (D. II. Caus. XVI. Qu. VII. c. 22.). De azt a szigorú elvet, hogy „laicus non habet aliquid statuendi facultatem in ecclesia,” az idők folyamán enyhítette. A kegyuraság kifejlődése tért nyitott a világiak befolyásának, ez volt az első lépés, mely megtörte az elv ridegségét, s ma már a kath. világiaknak bevonása az egyház vagyoni ügyeinek igazgatásába, mely a kath. autonómiában jut kifejezésre, habár a protestans világiaké sokban már természetű is, mégis némi — habár csekély — közeledés a prot. álláspont felé. A clerus a mint nem ignorálhatta azon hatalmas erőt, mely a világiak bevonásában rejlik, úgy mi sem tarthattuk fenn a merev decentralisatiót, a mit az egység organumának megalkotása bizonyít. Az egyházfegyelem szigorúbbá tétele nálunk sem ártana, az összetartás, az együvé tartozás érzetének ápolása valódi szükséglet képez, hogy azok a patakok, melyek gyakran szétágaznak, nálunk is egy hatalmas folyammat egyesüljenek. A vallásos érzés terjesztése által az is-

kolákban, vallásos felolvasások s a belmisszióhoz tartozó intézmények, nőegyletek tevékenysége által ápolni, fejleszteni kell a hitbuzgóságot, mert bármilyen tökéletes legyen is a szervezet, annak eleveensége és erőt az azt alkotó egyének buzgósága s a közös céltól való áthatottsága kölcsönöz, mert örökre igaz marad Paul Janet szép mondása: „A törvények és szervezetek csak támasztékai az emberi gyarlóságoknak, az igazi biztosíték csak a szívben található fel.”

A szív mélyébe lerakott erős vallásos érzés, ez marad a mi erőnknek is forrása és biztosítéka.

—d—n.

Két cikk a kongrua ügyben.

I.

Lelkészi voltunk a kongrua ügygyel kapcsolatban a miniszter előtt.

Nagytisztelétű Szerkesztő úr!

Annak idején, a mikor a kongrua-javaslat a képviselő házban tárgyalás alá vétetett, én azok közé a kevesek közé tartoztam, a kik, Fejes István *Nyílt levelének* a megjelenése után, aggodó lelküknek egész erejével, keseredett szívüknek minden hatalmával, igyekeztek a közvéleményt oly irányban megszólaltatni, a milyen irányban megszólalt az, követésre méltó példaképen, a patens korában. Akkor és most hasonló a helyzet, csak annyival rosszabb most, hogy a törvénybe iktatott segély a hívek vállára nehezdedő iszonyú terhet nem könnyíti, sőt könnyíteni nem is igéri.

Kevesen voltak azok, a kik szóltak; hiszem — a magam érdekében is, — hogy az ifjabb nemzedékből valamivel *többen*, a kik hasonlóan gondolkodtak; de csekélységük tudatában hang nélkül és keserű elmélkedések között szemlélték, mily éhes szemmel, reszkető és esengő kézzel nyúltak *legtöbben*, elfelejtve multat, nem gondolva jövőendővel, a magasságból lehulló *manna* után.

Fáj a szívem, hogy ezt kell mondanom, hogy így kell írnom.

Fáj a szívem és szomorú az én orcám; hiszen a város, az én atyáim sírjainak a helye pusztán hever és kapzsi tűz miatt megemésztettek. (Neh. II.)

A könyvek árja, a szívek siralma, a temérdek szenvedések között atyáink nem felejtették el az emberöltők törhetlen hitét; nem felejtették el, hogy azoknak a sírjain a zöld fűvet nem az ő testöknek a kövérsége, hanem az egyháznak igazaihoz való szilárd ragaszkodás s azért szenvedéseket, nélkülözéseket is tűrni kész szeretet táplálta és tartotta üde frissességben, az eltűnt korok helybenhagyásakép; nem felejtették el, hogy a városnak: a mi szent Sionunknak a vaskapuit a szenvedések lángja edzi acéllá s falait a megpróbáltatások tüze nem emésztí meg, de sőt erősebbé teszi; míg a nembánomság, az egy szükséges dolognak, a jobb résznek a semmibevevése a földdel teszi azokat egyenlővé.

Eleink, a mai viszonyok szerint mérlegelve is, a többet érő, nagyobb előnyöket nyújtó *alamizsnát*, melyet a patens biztosított s ígért, egyhangú lelkesedéssel utasították vissza; ma az aggodók ellen, kik kifejezést mertek adni tépelődő lelkük gondolatainak s kik közül egy, a mi kerületünkben régóta nagy nevű s nevével egyik legnagyobb alapítványunk homlokán ékeskedő család tagja, hithű és előkelő „egyházi

rendeket tiszteletben tartó, ekkleziákat építő segítő“, — többen pedig nem kongruás papok — ezek ellen, az adóhivatalok ajtajainak a megnyitására nyugtalanul várakozók, érvvel nem, de annál jobban dolgoztak gyanúsítással. S a patens korában. a tervezők által egyedül üdvözítőnek hitt megoldás visszautasítása után zöldültek s örömben újultak a nagyhitű ösök becsületben tartott, gonddal és szeretettel ápolt sírjai; épült a város, s rajta a hitnek kapui szilárdabbakká váltak; csak erőt nyertünk megismert szegénységünkben s az evangéliom szerint reformált anyaszentegyház erős várai régi egyszerűségükben, de büszkén emelték fejüket a fellegek fölé, a föld szürke ködein túl.

Most, a kialkudott bér, mely mindennek mondható, csak a *fiak kenyérének* nem, midőn ime előnkbe dobatik, elég lesz talán egy czifra rongyra, melylyel eltakarjuk szégyenünket; a dicső ösök pedig megfordulnak elfelejtett, fakó sírjaikban, látva unokáik lealázó koldulását s nem ismernek el utódaikúl.

Mit mondtak atyáink? Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk! A mai kor az Isten szent neve helyére a — kongruát tette.

Nem káromlás ez, de kétségbeejtő valóság.

Hiszen mi, nem lelkeszt, de minden embert, ki nek csak egy harapás kenyere van, mélyen lealacsonyító jajveszékelések között, sírángozó hangon, sebeinket feltárva csuszunk — mászunk a földi gondviselés elé s az elutasított, de tágítani nem akaró koldús módjára, szégyenletes módon alkudozunk. Alkudozunk pedig nem egyházunk jogainak, a protestans szellemnek érintetlenül hagyása érdekén, hanem azért, hogy a minden boldogságunkat biztosító kongrua segély összege 100, vagy 110 koronában állapítottik-e meg.

S szégyen-szégyenre ér! Visszautasítottunk egyszer, kétszer, százszor. Új meg új okmányainkat követelik s ha azokkal előhozakodunk, kisütik ránk, hogy hazudunk. A sok utat bejárt s ennek következtében már el is rongyollott bizonyosság-levelekben, az u. n. „Kimutatásban“ annak II. rovatában, a 28. pont alatt kimutatunk ki 4, ki 8, ki 12 korona levonandó kiadást, s megállapítatik 2, mondd kettő korona. A 31. p. a. feltüntetett 6 korona egyszerűen konfiskáltatik. Hogy miért szállítattott le amaz, s miért töröltetett emez? Okát nem tudom véges elmém-mel fölérni; de nem tudok megszabadulni attól a gondolattól s érzem, mint ömlék el arcomon a lüktető vér, hogy azért történtek mind ezek, mert *nem hitték el, hogy igaz adatot írtunk be, más szavakkal azért, mert hazugoknak tartatunk.*

Most ismét, egy újabb megaláztatás! Minősítési törvényünk van; most bizonyítvánnyal kell újra igazolnunk, hogy e törvény be is töltetik. Magyarország vallásügyi minisztere azt, hogy a harsányi ev. ref. lelkipásztor 8 osztály elvégzése után hittanhallgató volt s vizsgákat állott, *nem látja bebizonyítva magában azon tény által, hogy az illető mint rendes lelkész működik.* Hiszen nincs mi nálunk 2 elemi osztályt végzett s csak a magyar állameszme ellen való áskálódásban excellens pápa egy sem! Ha a nagymélt. miniszter úr nem hajlandó hitelt adni annak, hogy az 1898. évi XIV. t.-c. 4. §-a követelményeinek minden ev. ref. rendes lelkész már eo ipso megfelelt, bátorodom felhívni magas figyelmét az Ő felsége a király által 1893. évi decz. 29-én szentesített egyházi törvényekre s azoknak 183. §-a és 184. §-a első és második bekezdéseire, melyekből minden kétséget kizárólag megállapítható az, hogy „az evangéliom sze-

rint reformált magyarországi keresztyén egyház"hoz tartozó bármely egyházközségben csak olyan egyén lehet *rendes* lelkész, a ki a hittudományokat valamely hittani intézetben a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után, nyilvánosan, vagy magán úton legalább — nem is 3, de — négy évig tanulta és ez utóbbi esetben, valamely hittani intézetben vizsgát tett, továbbá „hitfelekezete részéről szabályszerű képesítést nyert.”

Az 1893-ik évben szentesített „Egyházi törvények” hatálya pedig az 1898. évi XIV. t.-c. életbelépésével meg nem szűnő; az ezen utóbbi törvénynek 4. §-ában foglalt követelmények ama másik törvény betöltése által teljesítve lévén, nem olyan követelésnek látszik-e az erről való meggyőződés szerzésért, bizonyítványaink bekívánása, mely mindaddig, míg a magyarországi ev. reform. egyház, önelhatározásából törvényhozási úton, a lelkészek minősítését szabályozó törvényt meg nem változtatja — czélzataiban legyen bár a legnemesebb — arra irányul, hogy önkormányzati jogunkat épen a legkényesebb ponton, érzékenyen megsértse?

Azért — az én felfogásom szerint — a kultusz-miniszter ur, midőn a törvény végrehajtását eszközözendő, a 4. §. utasításai nyomán bekívánandó bizonyítványokat olyan egyház lelkészeitől követeli, a mely egyház *önkormányzati alapon* alkotott törvényeiben a lelkészek minősítését ama §-ban előírtaknál még magasabb kvalifikációhoz köti, jogkörét túllépte, mert hiszen a mi, törvényszabta kellékek betartása mellett kiadott, minősítési okmányainkat felülvizsgálni, s a kerületeink oklevél adási eljárását ellenőrizni senkinek nincs joga. — S így a legnagyobb engedékenység mellett is, csak *minősítvényeink* követelhetők.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr! Szóljak-e még többet? panaszojak-e még? Ejh, ennyi is elég ahoz, hogy állapotunkat, melybe — a hosszas s szinte bosszantóan lassú tárgyalások dacára is — a korán született kongrua vitt, lealázónak, hozzánk nem méltónak tartsam. Kongruás papok! maholnap mi is csak úgy merhetünk már hangot adni, mint ama szabadságharcbeli tábornok, a ki a kassai csatáról tett jelentést az országgyűlésnek: hogy ne látszassék arcunk pirulása, a háznak a pinczejéből.

Ám, nekem nincs kedvem megdohosodni, mint az elvermelt buzának; szívni akarom az áldott, a friss, az éltető levegőt. Csúzt se akarok kapni az elhízástól! Kérni nem szégyen, de *így* kérni nem akarok, s ha nem hagy is, ha cserben hagy is a földi, — nem hagy el bizonyára a menyei Gondviselés. Illyést holló által, engem is táplál majd ama *kenyér* által s mutat folyó vizet, tisztán csorgedezőt, hogy ne szomjúhozzam.

Nagytiszteletű Uram! Régen vádolt már a lelkiismeret, hogy hallgatásommal én is hozzájárulni lát-szom azoknak a felfogásához, a kik nem látják még az égaljon előnyomuló s folyton sötétülő és félelmetesen terjedő felhőket. De hallgattam; a nagyok mellett, a kik szólottak, az én gyenge szavam elenyészett volna. S ha annak idején az újhelyi, debreceni s miskolci papokat, a sajtóban — tekintélyöket respektálva — nem kiméletlenül bár, de a magán beszélgetések, bizalmasabb értekezletek közben a legrútabb gyanúsításokkal illették azért, mert az egyik várakozásra, bölcs megfontolásra intett; — a másik a tisztaszegénységnél sokkalta lealázóbbnak vélte a koldus gazdagságot; a harmadik pedig veszedelmet látott a fél-segedelmet adó törvényjavaslatban, veszedelmet, mely egyházunk egész jövőjét — helyrehozhatlanul —

vigasztalanná teheti: mennyivel inkább támadtak volna engem, ki ama nagyoknak a lábainál ülni is alig vagyok érdemes.

De most, midőn a kongrua-törvény eddigi kezelését látva, mind nagyobb-nagyobb erővel veszi hatalmába lelkemet az a rettenetes, s rám nézve elviselhetetlen gondolat, hogy a jövő nemzedék papsága, ha így folynak tovább a dolgok, kénytelen lesz — s ez fáj legjobban, hogy anyagi érdekek előtérbe tolása miatt — egész jelleméből kivetkőzni: nem hagy többé nyugodni a lelkiismeret szava; vádol, üz, kerget, nem enged elmémnek egy nyugodt pillanatot . . . hát szóltam.

Lelkiismeretem parancsolta, hogy így szóljak. Lehet, hogy a mai, alkalmazkodni nagyon is tudó kor elitél engemet; de én tudom, hogy az én lelkemnek cselekedeteiről én számolok itt és ott is, a hol nem *okmányaim* alapján nyerhetek kegyelmet. Azért inkább akartam megmenteni az én lelkemnek, mint az én testemnek békességét.

Tiszteletem nyilvánítása mellett vagyok Nagytiszteletű Szerkesztő úrnak Harsány, 1900. decz. 3. híve:

Tóth Béla.

II.

Reflexiók a „Felvilágosítás a kongrua-ügyben” című cikkre.

Vártam, hogy valaki a nálamnál illetékesebbek közül fog reflektálni *Órállónak* e b. Lapok 47-ik számában megjelent „Felvilágosítás a Kongrua ügyben” c. cikkére. Minthogy azonban e cikk megjelenése óta már megjelent e b. Lapok két újabb száma is és a várt reflexió nem jelent meg: nehogy úgy tűnjék fel a dolog, hogy *Órálló* előbb jelzett cikkével meggyőzte mindazokat, a kik a kormánynak a nem kath. lelkészek kongrua-ügyében eddig tanúsított eljárásával szemben akár kifejezetten, akár hallgatagon elégedetlenkedtek, — én veszek magamnak bátorságot, hogy reflektáljak a jelzett cikkre. Annyival inkább teszem ezt, mert kongruás voltom dacára is azok közé tartoztam eleitől fogva, kik a kormány intézkedéseivel ez ügyben nem voltak megelégedve, sőt prot. autonómiáknak szempontjából — tekintetbe véve egyházunknak a haza javára átküzdött és átszenvedett multját is — határozottan és kifejezetten, elítélték a kormány eljárását.

De, hogy mentől rövidebb legyek, kezdem tehát. *Órállónak* itt szóban levő cikkéből két hatalmas vád olvasható ki — azokkal szemben, kik a kérdéses kongrua-ügyet illetőleg nem hajlandók a kongruális törvényt és az azt megalkotó minisztert dicsőítő kórusába beállani. E két vád, hogy az *ilyenek* hazafiatlanságot követnek el, mert „a közvéleményt az ellen az üdvös törvényhozási intézkedés ellen hangolják;” és hogy az *ilyenek* hátráltatják és megakadályozzák a kongrua-ügyet. — Hát vajjon lehet-e igaz ez a két vád? Vizsgáljuk csak!

Kérdem első sorban is: vajjon egy üdvös törvényhozási intézkedés *ellen* lehet-e a közvéleményt hangolni? Vajjon rólunk, prot. lelkészekről, lehet-e feltenni azt, hogy pld. politikai okból (mert a *hangolásra* más okot nem tudok képzelni sem) egy oly törvényhozási intézkedés ellen hangoljuk a közvéleményt, mely bennünket közvetlenül érdekel, ha az *csakugyan* üdvös intézkedés, olyan, mely *háznaknak* és *egyházunknak* javára szolgál? Ezt a feltevést én lélektani abszurdumnak tartom, annyi-

val inkább, mert a prot. lelkeszi kar *igen nagy része az*, mely a kérdéses kongruális törvénnyel és annak végrehajtásával elégedetlen. Nem a közvéleménynek hangolásra való törekvés az, mely e törvénnyel szemben az elégedetlenségnek ad kifejezést, hanem *hazafiúi kötelesség teljesítése*, mely egyházunk autonómiáját védeni törekszik, egyházunk jogait tiszteletben kívánja tartatni még a miniszterrel is.

Továbbá, megállhat-e az a másik vád, hogy a törvénnyel s annak végrehajtásával szemben elégedetlenségüknek kifejezést adni merészelők *hátráltatják és megakadályozzák a kongrua-ügyet*? A legkisebb mértékben sem állhat meg. *Mert vagy kötelességszerű cselekedete az államnak az, a mit cselekszik, vagy nem kötelességszerű.* Ha nem kötelességszerű, akkor igenis az *önérzetes* felszólalások hátráltathatják. De ez esetben — azt hiszem — nincs oly szegény prot. pap, ki elfogadná az államtól a garast, *mert akkor az nem jövedelem-kiegészítés, de alamizsna volna, sőt annál megsejgyenítőbb: nikkel pénzzel fizetett kortes-díj.* — Ha pedig az államnak a kongrua-ügyben nyilvánított cselekedete kötelességszerű cselekedet — *a minthogy feltétlenül az is* — akkor az önérzetes felszólalások nem hátráltathatják és nem akadályozhatják meg az ügyet; sőt elősegítik azt, *mert a vita hevében tisztul meg az igazság.* Siralmas állapotban élnénk, ha már nem volna szabad gondolatainkat sem elmondani; ha attól kellene félnünk, hogy az őszinte szóért büntetést fogunk kapni. A gyermekkel szemben megteheti a zsarnok apa azt, hogy a gyermeknek védeni sem engedi magát: de a magyar prot. egyházzal szemben — teljes a hitünk — a magyar kormány nem teheti és nem is teszi ezt meg. Meghallgatja a védelmet, ha nem veszi is figyelembe.

Ime a két vád a maga valóságában. Nem oly fekete az ördög, mint a minőnek festik.

Ezzel be is fejezhetném e Reflexiómat, ha nem kínálkoznának önként Órálló cikkében oly állítások boncolgatásokra, melyek nekünk *ellenzékieseknek* (?) adnak igazat.

Ilyen állítás mindjárt az, hogy a kormány „a végleges megállapításnál igénybe vette a törvényes biztosítékokat.” — Mint jelent ez voltaképen? Azt, a mi ellen már jó elve harcoltunk sokan, hogy t. i. ne az állam bírálgassa, hogy melyik lelkeszségnek hány fillérre van szüksége, hanem hagyja ezt a bírálatot a legilletékesebb bírálónak, az illetékes egyházhatóságnak, mely legjobban tudja azt, hogy melyik lelkeszség mily helyzetben van. Sok oly körülmény van, mely figyelembe veendő, de melyet okmányokkal igazolni nem lehet, melyet *látni és tapasztalni* kell. — *Ezeket a törvényes biztosítékokat* azonban a kormány — uti figura docet igen is alkalmazza — „a *tisztességes minimum*” illuzoriussá tételének szempontjából. A „*tisztességes minimum*” nem sokkal lesz magasabb 1901-ben sem, mint volt pld. 1898-ban — általánosságban.

Aztán ezt is állítja Órálló, hogy „az a vád, mintha a kormány önkényesen, egyházhatóságaink befolyása nélkül s ezek intézkedésének figyelmen kívül hagyásával oldotta volna meg az egész kérdést s minden úgy történt volna, a mint az a miniszternek tetszett: alaptalan és egészen téves felfogástól származik.” — Hát kérdem Órállótól: mennyiben teljesült egyházhatóságaink befolyása? Azt tekintsük a befolyás érvényesülésének, hogy a kongruára jogosult lelkeszkek bizonyos %-ának a konvent által megállapított összege változatlanul meghagyott? Ebből nem szabad következtetnünk a befolyás érvényesülésére, mert ez a protekció érvényesülésének feltevésére vezethetne. Nem, nem látjuk, hogy a *jogos be-*

folyás érvényesült! Sőt azt látjuk, hogy a kormány az egyházi hatóságok intézkedését teljesen figyelem nélkül hagyta. *Az úti átalányok minimális összegre való leszdlitása vagy teljes megvonása pl. határozottan erre mutat.* A legtöbb helyen világosan bizonyító okmányokkal nem is lehet igazolni, hogy hol mennyi utiátalány a méltányos és igazságos, e helyeket látni és ösmerni kell, melyeket egyedül az egyházi hatóságok látnak és ösmernek. Ezek alapján merem állítani, hogy igenis a kormány eljárásáról „ma már a tények beszélnek, nem pedig a mindenkor megtévesztésre s a való tények eltagadására szánt elröppenő szólamok.”

Végül reflektálni kívánok még Órálló azon kijelentésére, hogy „a konvent csupán tudomásul vette a lelkeszi fizetésekről betejeszített kimutatási munkálatokat, de nem bocsátkozott az okmányok bírálatába, nem állapított meg semmit.” — Tulajdonképen nem is a konvent foglalkozott, mint ilyen, — az igaz — a kongruális ügyekkel: hanem a konventnek egy tekintélyes bizottsága, a közalap végrehajtó bizottsága. De e bizottság a konvent nevében és megbízásából dolgozott, tehát ép' oly beszámítás alá esik e bizottság munkája, mintha a konvent maga végezte volna, a minthogy a konvent el is fogadta, magáévé is tette, köszönete kíséretében, e bizottság nagy és lelkiismeretes munkáját. E bizottság előterjesztésében pedig ez is benne van: „... bizottságunk a f. hó 7 és következő napjain tartott ülésében *vette tárgyalás alá* s az 1200, illetőleg az 1600 koronáig való kiegészítéshez szükséges összegeket akként *állapította meg*...” (L. Egyet. konvent 1899. jun 14-én Budapesten tartott üléséről felvett jegyzőkönyvnek 9. pontját, a 8. lap első három sorában.) De általában hivatkozom ez itt idézett jegyzőkönyv egész 9. pontjára, annak elbírálásánál, hogy a konvent *tényleg* minő munkát végzett annak idején a kongrua összegének megállapításánál. *És ezt nem vette figyelembe a miniszter!*

Ezek után én is azon szivemből fakadó óhajomnak adok kifejezést, hogy a kongrua ügyében legyen világosság és igazság.

Réz László.

ISKOLAI ÜGY.

A mai népiskolai vizsgarendszer.*

Ismeretes a t. közgyűlés előtt az a latin közmondás: „Tempora mutantur et nos mutamur in illis.” Igen, az idők folyamán minden változik, változott az iskolázás, változtak a népnevelési törvények, változott maga a nép, változott a tanítói kar műveltsége, szelleme, változtak a tankönyvek, változott a tanterv, a tananyag, a módszer, a taneszközök, minden, minden, *változatlan maradt egyedül a vizsgarendszer.* Ha jól tudom, így volt egy századdal ezelőtt, de azt bizonyosan tudom, hogy 25 év előtt így volt, mert a vizsgákon éppen egyszer annyiszer voltam szenvedő alak, mint vizsgáztató tanító.

Rövid értekezésem folyamán leírom a mai vizsgarendszert. Az iskolázás kezdődik a törvényszerű szeptember 1. helyett október közepén. Hogy ez igaz „tanum az ég s minden seregi.” A Szent-Pál-napi vizsga január 20-tól bezárólag febr. 10-ig tart. Ez is igaz. Az évvégi vizsgák a körlátogatók által jun. 5—15-ike között (nálunk) tartatnak. Az évrőrlő templomi vizsga a jun. 15—30-ika közötti 2—3 vasárnap valamelyikén tar-

* Felolvasatott a felső-borsodi ev. ref. tanító-egylet közgyűlésén.

tatik meg. Így volt ez mindig s hogy meddig lesz így, azt nem tudom! A sáfárnak számot kell adni, az ő sáfárkodásáról, a tanítónak tanítása eredményéről. A földmives 1 óra alatt megmutathatja: im ennyit szántottam, kapáltam, kaszáltam; a csizmadia, a szabó felmutatja az ő kész cipőit, ruháit: de nem így megy ez a tanítás eredményének felmutathatásánál. Tanuló mindenki volt, tehát mindenki tudja, mi az a kis és nagy vizsga! Rendszerbe szedése, összefoglalása a munkás méhek módjára lassan-lassan, fáradtsággal, hosszú idő alatt szerzett ismereteknek. Ez nem oly könnyű dolog, hogy azt zavartalanul akár minden hónapban megtehesse. Mert a mily igaz, hogy ismétlés a lelke mindennek, épp oly bizonyos, hogy ismétléssel újat tanulni nem lehet!

A vizsgának barátja, de a sok vizsgának ellensége vagyok. Kifejtem okaimat s előadom javaslatomat a vizsgák reformálása dolgában.

A félévi vizsgának vagyok ellensége. Azért, mert épen az év közepén, a legalkalmasabb tanulási idő szakban szakítja meg a tanító működését egy egész hónapra. Az iskolai év 10 hónap = 300 nap. Ebből minden hetedik nap vasárnap, tehát: 43. 1 nap karácsony, 1 nap újév, 1 nap nagypéntek, 1 nap húsvét, 1 nap áldozócsütörtök, 1 nap pünköst, ünnep előtt és után 1—1 nap! 3—4 nap vagy helyben, vagy a legközelebbi városban vásár s arra a legtöbb gyermeket el kell eresztetni, hogy ruhát vegyenek számára! Ez tesz összesen 15—16 egész napot! Október 1-től máj. 1-ig minden szerda és szombat d. u. az ismétlősök tanideje kitesz 60 fél napot = 30 egész napot! 3 sátoros ünnep, szombat d. u. elmarad, lesz 26 nap. Tehát a legpontosabb számítással csak 300-ból vonva le 84-et = 216 napot lehet a rendes tankötelesekkel foglalkozni, a mi 31 hetet naponként 5—6 órát, tehát hetenként 30—36. egy évben 930—1116 órát tesz! Ennyit a tanidőről!

A tanterv a) órarendje szerint Hittanra I—IV. osztályban heti 4, évi 120 óra. Irva olvasásra I. o.-ban heti 3, évi 90 óra. Számolásra I—IV. oszt. heti 5, évi 150 óra. Nyelvtanra II—VI. oszt. heti 2, évi 60 óra. Olvasásra II—VI. ost. heti 1½, évi 135 óra. Földrajzra III—VI. oszt. heti 2½, évi 75 óra. Történelemre V—VI. oszt. heti 1, év 30 óra. Természettanra IV—V. oszt. heti 1, évi 30 óra kell. Szépírássra II—IV. oszt. heti ½, évi 15 óra. Világi- s egyházi ének I—VI. oszt. heti 3, évi 90 óra. Testgyakorlatra I—VI. oszt. heti 2, évi 60 óra. Kertészet heti 1, évi 30 óra. Összesen: 865 óra volna fordítandó.

Így volna ez elméletben. Most a tananyagot vizsgáljuk meg. Ha a tananyagra tekintünk és keressük idő és anyag között az arányt: biz az nagyon kedvezőtlen. Egyedül az irvaolvasásnál kedvező, a hol évi 90 óra alatt meg lehet azt tanítani, de egyebütt még a minimumot sem lehet elvégezni. Ha tehát be kell látnunk, hogy a lehető legkedvezőbb esetben is nagyon kedvezőtlen az arány tanidő és tananyag között, nem joggal kérdezhetem e tehát: hogy mi alapon lehet továbbra is fentartani a mai vizsgarendszert, a melynek félévi vizsgája az év közepén akasztja meg a tanító haladását, kényszeríti őt is ismétlésre, dolgozatok készítésére. A mikor a gyermek beleszokik a tanulásba, szülei dologra sem fogják el, a téli estéken oda haza is tanulhat, akkor van megakasztva a haladás s megszakítva a munka, kitéve a vizsga izgató hatásának tanító s tanítvány. De még ez nem elég. Már június első felében jönnek a körlátogatók. Lehet-e úgy egy még komolyabb vizsgára készülni, hogy ne ism-

teljünk. Most kérdem, miként lehet négy hónap alatt elvégezni azt a második félévi tananyagot, ha már az első félévi is részben van elvégezve? Sehogy! Ez aztán az oka annak, hogy rajz, természettan, kertészet, szépíráss, ének a legtöbb iskolában szóba sem jön. Énekelni megtanul a templomban, a tanóra kezdetén s végén az ismétlősökkel s egy része otthon. E miatt van, hogy a hol emberi gyarlóságunkból kifolyólag a tanító ambíciója nem igen nagy, szakképzettsége csekélyebb — bizony-bizony csak elégségesecske az az iskola. S ez igen sok helyen van így. Kedvem volna még a tananyag minimumát osztályok szerint kimutatni, hogy hány lapnyi anyagot kellene annak a gyenge gyermeki agynak befogadni. Ez is kész van, de nehogy dőreségnek lássék ez az érvem: elhallgatom azt!

Most áttérek javaslatomra: 1. Szükséges volna, hogy a lelkész- és iskola szék az iskolát havonként feltétlenül meglátogassák. 2. A mulasztások 15 és 1-én (legfeljebb 4 félnapnyi mulasztás engedhető el 1—1 gyermek részéről) a legpontosabban kiadassanak. Ha a büntetés sikerrel nem járna, a felsőbb hatóságoknak, III ad ízben jelentés teendő. 3. A félévi vizsgák feltétlenül megszüntetendők. 4. A körlátogatók: egy lelkész, egy tanító minden év június 10—20-ika között végezzék iskolalátogatásaikat. 5. Az évváró vizsgák június utolsó vasárnapján tartassanak s annak többé ne minden tantárgy képezze anyagát, hanem annak erősen *hitélet* erősítésre s magyar nemzeti közérzésünk nemesítésére szolgáló színezete legyen! Erősen hiszem, hogy iskoláink szellemi állapota semmivel sem fog alacsonyabb niveaun állani, mert hiszen az eredménynél fő-fő dolog az idő és a tanító ernyedetlen szorgalma, ezt pedig félévi vizsgáztatással sem meghosszabbítani, sem fokozni nem lehet, hanem megcsonkítani, megbénítani igen!

Ajánlom azért értekezésemet a tanügy barátok, tanító-egyletek s a nagyon tisztelt tanügyi bizottságok figyelmébe, kérve annak előítélet nélküli bírálatát s a mennyiben az meggyőző *okainál* fogva: szíves elfogadását s illetékes hatóságainknál való ajánlását.

Papp Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

A felsőborsodi ev. ref. egyházmegye véleménye a miskolci felsőbb leány-növeldé tovább fejlesztése érdekében.

Főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés!

Tiszáninneri egyházkerületünk 1900. május 16—18. napjain Miskolcra tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 61. sz. pontja alatt Főtiszteletű Kun Bertalan püspök és Tóth Pál igazgató aláírásával egy emlékiratot és a tornaf egyházmegye indítványát tette közé, mely a miskolci ev. ref. leánynevelő-intézet tovább fejlesztési kérdésével foglalkozik. A közgyűlés azonban határozat hozatal előtt, tekintve önkormányzati jogaink tiszteletben tartását, tekintve a kérdésnek nagy horderejű voltát és költséges természetét, leadta mindakettőt tárgyalás és vélemény nyilvánítás végett előbb az egyházmegyéknek, hogy ezeknek megvitatása után kerüljön e fontos kérdés az egyházkerületi közgyűlés döntése alá.

Főhatóságunk utasítása folytán egyházmegyénk 1900. szept. 5—6 napjain Kondón tartott közgyűlési jknyv 26. sz. pontja szerint az elv helyeslésének ki-mondása mellett egy szűkebb körű bizottságot. (Tagjai:

Svingor József, Palesó Károly, Botos József, Szuhay Benedek, Bárczay László) és a segélyosztó bizottságot (Tagjai: *Vadász Pál* esperes *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok elnökleite alatt: *Svingor József, Balogh István, Szekrényessy Árpád, Zsóry Gusztáv, Szuhay Benedek* biz. jegyző) bízta meg azzal, hogy a czél fontosságát és a rendelkezésünk alatt álló eszközök kellő mérlegelését tartva szem előtt e tágabb körű bizottság kimerítő munkáját — mint a *felső-borsodi egyházmegye véleményét* — terjeszse fel a legközelebb tartandó egyházkerületi közgyűlés elé.

Egyházmegyénk tehát Balajton nov. 29-én tartott közgyűlésben szem előtt tartva a czélt, melyet elérni akarunk, ismerve az eszközöket, melyeknek segítségével édes reményeinket megvalósíthatjuk, de látva az akadályokat is, melyeknek leküzdésére egyesült erővel kell munkálkodni: határozott állást foglalva hangsúlyozzuk, hogy a f.-borsodi egyházmegye óhajtja úgy a leány-növelde kívánatos osztályainak felállítását, mint az internatus kibővítését és a tanítónőképző intézet létrehozását. És pedig az első mint legszükségesebb állítassék fel minél előbb; az utolsó kettő pedig csak akkor, ha anyagi erőnk engedi.

Mert, tagadhatatlan, hogy úgy az általános nemzeti közművelődés fejlődésének, mint különösen a meggyengült protestáns nagy érdekek ápolásának jól szervezett felsőbb leány iskolák és tanítónőképző intézetek a leghathatósabb előmozdítói. Régtől fogva tudja a róm. kath. egyház azt, hogy amilyen az anya vallásosság és erkölcsiség tekintetében: kevés kivétellel olyan a jövő nemzedék.

De mi protestánsok — valljuk meg egész őszintén — hogy az újabb időkig a nők kiképeztetésével, értelmi és érzelmi világuk gazdaságának erő kifejtésével nem törődünk kellőleg. Sőt a protestáns nőnevelés történetéről alig beszélhetünk. Hiszen tudjuk, hogy ha protestáns felső és közép osztályú szüle leánygyermekét magasabb kiképeztetésben akarta részesíteni, csak két út állott rendelkezésére: vagy a zárdai vagy a házi (nevelőnői) neveltetés útja és módja. Az első rendszer a legtöbbször igyekezett a növendék szívéből még azt a kevés protestáns szellemet is kioltani, — a mit esetleg a szülői háztól magával visz — ha ugyan vitt. A másik szintén nem növelhette a gyermekeket kívánatos protestáns szellemenben, mert ehez a nevelő sem értett — lévén sokszor más felekezetű, mint a növendék. És csak a ritkaság számba ment, ha ilyen rendszer mellett is jó protestáns maradt az illető, a ki mint leendő anyja gyermekeinek, éltető szelleme családjának védő angyala a protestáns eszmék és igazságoknak, hitbuzgóságát és áldozatkészségét tettekkel is megtudta mutatni. Innen van, hogy az áttéréseknél sokkal nagyobb számban szerepelnek a nők, mint a férfiak. Hiszen még csak bizonyításra sem szorúl, hogy az első vallásos nevelést az édes anyja adja gyermekének midőn az első imádságra megtanítja. Mert a gyöngéd kicsinyek szüntelen ő körülötte vannak, a ki ezer alkalmat talál azoknak ébredező elméjét, fogékony lelkét a legszentebbel megismertetni s a ki leginkább alkalmas a gyenge szívekben az erényes és vajlós érzéseket föléleszteni. Ez az első *családi nevelés* alapja a leendő ember boldogságának.

S ha a prot. nők és anyák mindnyájan tudnák azt, hogy a mi hitvalló őseink és vértanuink milyen hallatlan szenvedéseken mentek keresztül csak hogy hitöket megtartsák és az anyaszentegyházat, mint szent örökséget sértetlenül átadják a késő utókornak: akkor bizonyára fokozottabb mértékben éreznék a protestáns szellem átalakító hatását és melegségét s nem tudnának olyan

könnyedén lemondani leendő gyermekeik vallásáról a róm. kath. egyház javára. És e körülmény nagyon is megszívlelendő! Ma a midőn minden téren látjuk az életerős mozgalmat a nevelés és oktatás ügy szent oltára körül; midőn minduntalan halljuk a nagy erővel megindított felekezeti közti féltékenységeknek, sőt surlódásoknak sokszor megdöbbentő nyilatkozatait: nekünk sem szabad összetett kezekkel állni és nézni a mozgalmakat s vetni egyedül Istenre minden mi gondjainkat, hanem kitartó lelkesedéssel, nemes buzgalommal sorompóba kell állni protestáns egyetemünknek is, nehogy a jövő kárhóztató ítélete követ dobjon sírjainkra!

Ilyen alapelvből indulva ki, egyházmegyénk a leány-növeldei 5 és 6. osztály felállítását első rendű köteletségnek tartja. Az emlékirat szerint 10.000 koronára volna évente szükség. 6400 koronára van fedezet. E szerint 3600 korona előállításáról kellene gondoskodni az egyházkerületnek.

Az emlékirat 6 pont alá foglalja a jövedelmi forrásokat. A feltüntetett forrásokat bíráló alá véve, egyház megyénk véleménye e következő:

1. Minden kebelbeli egyházmegye kivétel nélkül tegyen legalább 2000 koronás alapítványt; vagy annak befizetéseiig vállaljon magára évi 5% kamatfizetést. Ez lenne $8 \times 100 = 800$ korona.

Egyházmegyénk e 2000 koronás alapítványt e nem csak örömmel megteszi akképen, hogy

a) mindaddig míg az alapítványi összeg egészben, vagy részben tőkében be nem fizettetik: a tőke 5% kamataért felelősséget vállal.

b) Az alapítványt tevő egyházmegye nem kötelezhető a tőke befizetésére mindaddig, míg a magára váltalt 5% kamatot pontosan fizeti.

c) Ha a leány-növelde ev. ref. felekezeti jellegét bármi okból elveszítené az alapítvány vissza száll az alapítványt tevő egyházmegyére.

d) Végül ez ajánlatot a f.-borsodi egyházmegye magára nézve csak akkor tartja kötelezőnek, ha minden kebelbeli egyházmegye legalább ilyen alapítványt fog tenni.

2. Szavazzon meg a főt. egyházkerület bármely rendelkezése alatt álló pénztárból 1000 koronát, mint állandó évi segélyt. Ez lenne 1000 korona.

3. Felkérendő a főt. és mélt. Convent, hogy a *minden egyházkerületben felállítandó felsőbb leány-növelde és tanítónőképző intézet fölsegelésére* évenként utalványozza a domesztikából azon összeg fele részét, mely a lelkész kongrua folyósítása által felszabadul.

Mert ma napság a leány-növeldek sőt a tanítónőképző intézetek felállítása közös érdeke mind az öt ev. ref. egyházkerületnek. Óhajtja tehát egyházmegyénk, hogy a domesztikából nyerendő tekintélyes összeg e fontos célra utalványoztassék és a többi kerületek is (a hol még nincs) felbuzdulva a követendő példán a domesztikai segélyt tőkésítsék mindaddig, míg a felszaporodott összegből s egyéb e célra felhasználható alapítványokból s közadakozásból a tervezett leány-növelde és tanítónőképző intézetet fel lehet állítani. Egyetemes felbuzdulásra van ma szükség, ha a prot. nőnevelés nagy kérdését egész mívoltában fogjuk fel. E mellett úgy a nemzeti, mint a felekezeti szempontok is erősen sürgetik a prot. társadalmat és a főhatóságokat hogy e tekintetben már a tettek mezejére kell lépni mindnyájunknak!

4. Bár az intézet felállításánál olyan állam segélyt, mely önkormányzati jogaink nagyobb mérvű feladását vonná maga után, egyházmegyénk igénybe venni nem óhajt: mindamellett véleményezi, hogy kéressék fel a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, hogy te-

kintve a magasztos kulturalis célt, utalványozzon egy nagyobb — egyszer s mindenkorai segínyt e célra az állampénztárból.

5. Kerestessék meg úgy Borsod vármegye, mint Miskolc városa, hogy terjeszse ki jótékonyágát e leánynevelő intézetre s nagyobb alapítványok tevése által mutassa meg, hogy a leánynevelés fontos kérdését szíven viselvén, tőle telhetőleg tenni, hatni, közremunkálkodni tud is, akar is, mert ez nem kizárólagos felekezeti, de sokkal inkább állami érdek.

6. A mi a felszólítást és a tornai egyházmegyei indítvány 2. 3. 4. pontját illeti, véleményezzük, hogy a prot. hitbuzgóság és aldozatkészségre való hivatkozással a fontos célra gyűjtés időnként eszközöltessék. De mi sem a házankénti gyűjtést, sem az évenkénti segély adást *kötelezőleg* el nem fogadhatjuk, mert a domesztika megállapítása és a szuplikáció eltörlése ugyanazon egy forrásból származtak, abból t. i. hogy hiveinket megóvjuk a zaklatástól. Hanem ha lesznek egyes tehetősebb egyházak, lelkészek és világiak, a kik akár alapítvány, akár évenkénti segély nyújtás által segítségére jönnek a leánynevelőnek: azon mi csak örvendeni tudunk. Sajnos, hogy a megélhetési viszonyok ma nem a legkedvezőbbek s az igényekkel nem halad versenyt a jövődelem.

Az 1., 2., 3., 4., 5., 6. pont alatt remélhető felerőlt jövedelemből az 5—6. osztály felállítását után esetleg felmaradt összeget mi megosztani véleményezzük oly úton, hogy ennek fele része az internatus kibővítésére, fele része a tanítónőképző-intézet céljaira fordíttassék.

Ez a felső-borsodi egyházmegye álláspontja.

Bár az emlékiratban foglalt költségvetés tervezetét bevételi és kiadási tétteleiben egyházmegyénk nem bírálja; mégis lehetetlen aggodalmunkat elhallgatni akkor, midőn 4000 koronának évenkénti fedezetét egészen a tűzkár-biztosítási pénztár terhére utalja. Mi, lehet tévesen — de úgy tudjuk, hogy e pénztár biztos jövedelme le van kötve a konvent és zsinattartás költségeire s ha 4000 korona — évenként — céljától elvonatik: a pénztár e kiadást a tőke állagának veszélyeztetése nélkül meg nem bírja. Ha azonban e 4000 korona minden veszély nélkül utalványozható: annak mi örülünk legjobban!

Egyetemes felbuzdulással azonban mindent megtehetünk. A protestáns hitbuzgóság és aldozatkészség Isten segítségével még a kemény kősziklából is képes vizet fakasztani. Csak hevítse szívünket azon tudat, hogy a miskolci felső leányiskola 5—6. osztályának mielőbbi felállítása elsőrendű kötelességünk.

És ha közös munkával, soha nem lankadó buzgalommal, a győzelembe vetett hit szilárdságával, erejével és a prot. társadalom felébresztésével a kitűzött célt elérjük! ha minden kerületben, sőt minden gócponton felsőbb leánynöveldek fogják hirdetni a protestáns tevékenységet, aldozatkészséget és a női közművelődés diadalát: akkor vészben-viharban kipróbált anyaszentegyházunkat és vallásunkat sem félhetjük sem a beolvadástól, sem a megsemmisüléstől, mert a családban jól nevelt protestáns édes anyák lesznek a valódi papnők a szivők utolsó dobbanásáig fognak küzdeni, ha kell szenvedni is hitvallásuk igazságaiért és a protestáns közszellem dicsőségeért!

A hol pedig lelkes nők apostolkodnak: ott a diadal bizonyos!

Szuhaý Benedek.

Torony- és templomszentelés Szabolcs-on.

A sárospataki főiskolát és a *szabolcsi* ev. ref. egyházat testvérekké avatta egy igazán nagy és vallásos léleknek végső akarata. A férfiú, a ki a nevezett főiskolát és egyházat a hála magasztos érzelmeiben egyesítette: áldott emlékezetű vibornai Mudrány András. A főiskola egy, a nagy férfiúhoz méltó ünnepély keretében áldozott már a hálás kegyelet oltárán eme nagy jóltevőjének emlékezetére. A szabolcsi ev. ref. egyház, most dec. 2-án, advent I. vasárnapján, torony- és templomszenteléssel egybekötött s minden tekintetben szépen sikerült ünnepélyen fejezte ki halálját, hódolatát legnagyobb jóltevőjének emléke iránt.

„Mikor legnagyobb a veszedelem, akkor van hozzánk legközelebb az Isten”: ez a vallásos igazság érvényesült a szabolcsi ev. ref. egyház életében akkor, a mikor épen aggodalmas helyzete, küzdelmes állapota idején rendelt az isteni gondviselés egy férfiút, hogy legyen ő annak a küzdő egyháznak megváltója, újra alapítója. Az Isten rendelte Mudrány Andrást a szabolcsi ev. ref. egyház megmentésére, a ki átértette az isteni küldetést s nagyszerű hagyományával a szabolcsi ev. ref. egyház fenmaradását örök időkre biztosította. De a szabolcsi ev. ref. egyház is átértette, átértette a szent kötelességet, a melyet a kegyes örökség reá rótt s a buzgó lelkipásztor s a vallásos gyülekezet, mint egy ember állt fel s úgyszólván még a szükséges anyagi erő hiánya mellett is munkába veszi, hogy egy diszes torony emelése, a templom teljes átjavítása, megnyitása által Mudrány Andrásnak méltó emléket emeljen s a nevét így élővé tegye. A fáradságot, áldozatot nem ismerő, tevékeny buzgóság, szent igyekezet nem maradt eredmény nélkül s ma már ott áll a diszesen megújított szent hajlók, magasra emelkedő sugár, szép tornyával, a mely templom-újítás és toronyépítés Katona György, sárospataki nyug. mérnök tervrajza után ment végbe, a ki e téren kifejtett jótékonyágával, a protestáns szellemnek oly igen megfelelő műalkotásával már több ref. egyház történetében örökitette meg a nevét.

Az új torony és templom felszentelése dec. 2-án történt meg olyan felemelő ünnepélyességgel, a mely kitörölhetetlen emlékeket hagyott maga után mindazok lelkében, a kik ott jelen voltak. A nagy szamu gyülekezet közös éneklése után Görömbei Péter f.-szabolcsi esperes a szószékbe ment fel s imára nyíltak ajkai s vitt, emelt bennünket a buzgóság szárnyain ahoz az örök jóságához, ahoz az örök hatalomhoz, a kit illet minden dicséret, dicsőség és hálaadás minden áldásért és segedelemért. A hely történelmi múltját, nevezetességét, a szabolcsi ev. ref. egyház küzdelmeit, helyzetét, jóltevőinek s közöttük a legnagyobb emlékezetét, az építő lelkész és gyülekezet buzgalomát, a tervezőt és építőket imájába foglalta az apostoli buzgalommal jeleskedő esperes s imájának hatása alatt meghatva éreztük áhitatos érzelmeink megszentelődését. Az esperes után a 74. dicséret 6. versének eléneklése után Andráshy Kálmán buji lelkész lépett a szószékbe, hogy alkalmi prédikációját megtartsa. A mély csendben, a mely az éneklésre következett: eme szent ígékelt olvasta fel: I. János IV. 9. és 16: „Ebből tetszett meg az Istennek hozzánk való szerelme, hogy amaz ő egyetlen egy szülött fiát elbocsátotta Isten e világra, hogy éljünk ő általa. És mi megismertük és elhittük az Istenek hozzánk való szerelmét.” A szívből fakadt és szívekbe jutott minden szava s az a kibeszélhetetlen gyönyörűség boldogító érzés járta át, míg beszélt, a lelkeket, a mely,

feledtetve e föld lenyűgöző bilincseit: a lelki élet magasabb, szelid, derült tájékaira ragadja fel a hívek érzületét. Igazi lelkesedéssel, benső melegséggel hirdette nekünk a gondviselő, segítő és megtartó Istennek ama megmérhetlen, elképzelhetetlen örök szerelmét, a melyről tanubizonyságot tesz a nagy természet csodás alkotása, berendezése, tanubizonyságot tesz az ember élete és küzdelme, sorsa és rendeltetése; tanubizonyságot tett és tesz amaz egyetlen egy, a kit Isten hozzánk elbocsátott: az idvezítő Jézus és tanubizonyságot tesz a maga el-évülhetetlen igazságaival, utólérhetetlen szépségeivel a könyvek könyve: a szentírás; a mely tanubizonyságok magával ragadó jellemzése után meghatva és meghatóan tett vallást arról, hogy mindeme tanubizonyságok valósága és az Isten jóságának annyi előszámálhatatlan megnyilatkozása mellett szinte lehetetlen és elképzelhetetlen, hogy az ember kételkedjék és el ne ismerje, el ne higgye az Istennek hozzánk való szerelmét, a mely szerelem nyilatkozik meg a nagyra hivatottak lelkében, a hű munkálkodásban, az ember teremő erejében és az emberi életnek minden mozzanatában óráról órára, percről percre, pillanatról pillanatra! Az „ámen“ elhangzása után az egyházi énekkar Toka Károly tanító vezetése mellett a „Dicsérünk Ur Isten“ kezdetű szép éneket adta elő, a mely valóban megkapó záradéka volt volt a remek egyházi beszédnek. Ezután a gyülekezet lelkipásztora, Tomory András olvasta fel egyházának harmadfél százados történetét, annak küzdelmeit, viszonyosságait, erejének meg-megújulását, egészen a legujabb időkig, a mely részlet rajzolásakor hálával borult le a Mudrány András emlékezete előtt. Erre a XXIII. Zsoltár 1. versének elénekélése és az urvacsora kiszolgáltatása következett. Szikszay András ibrányi lelkész állott a megterített sz. asztal elé s egy olyan alkalmi beszéddel s megfelelő imákkal hívta a híveket megtérésre, a Jézus hű követésére, az isteni kegyelem elfogadására, a melyek igazi remekei az egyházi szónoklás e nemű termékeinek. A sz. vendégség kiszolgáltatásában Szikszay Andrásnak Vas János balsai lelkész volt segedelmére. A szeretet és megváltás emlékjegyének magunkhoz vétele után Korocz József berceli lelkész vette fel a házassági esküt egy ifju pártól, szívre ható szép beszédben kötvén lelkőkre a családi élet boldogságának helyes munkálását. Majd László Gyula vencsellői lelkész, megfelelő szép beszéddel egy kisdedet keresztelt meg és jegyzett el az anyaszentegyháznak. Még egy befejező énekvers („Légyen te kőfalaidban!“) s ezzel a megható templomi ünnepély véget ért.

Az eként fölszentelt templomból a paplakra, a b. e. Mudrány András egykori nemesi kuriájára vonultunk, a hol a helybeli lelkész az ő nemeslelkű feleségével a kálvinista magyar pap vendégszeretetével fogadott bennünket. A fehér asztalnál is igazán olyan emelkedett hangulat uralkodott s nyilatkozott meg, a mely igazolta azt, hogy áthatotta lelkünket az a kegyeletes érzés, a melylyel e napon ünnepeltünk. Csakhamar megindult s gyorsan követte egymást a szebbnél szebb felköszöntő. Elsőben is a vendéglátó lelkész, mint házi gazda üdvözölte az esperest és lelkésztársakat s megköszönte nekik az ünnepély sikeréért kifejtett közreműködésüket. Majd az esperes lelkes szavakban fejezte ki hódolatát a b. e. Mudrány András emlékezete előtt s éltette a szabolcsi egyház lelkipásztorát, tanítóját és előljáróit. Veres Ferenc balsai lakos földbirtokos Mudránynak egy szép mondását idézve a szabolcsi jó érzelmű, vallásos, becsületes népért emelt poharat. Andrásy Kálmán az ő gyönyörűséges, szép előadásával, lelkének gazdagságával s melegével a háziasszonyt, Tomory Andrásné szül.

Szondy Karolina urnőt éltette, a ki az egyház jótévői között is kiváló helyet foglal el. Korocz József, Szikszay András s a helybeli lelkész felszólalásai folyamán Katona Györgyöt, az építőmestereket, a gyülekezetet köszöntötték fel. Végül Vas János ajánlatára, hódolva annak a végrendeletnek, a melyet b. e. Mudrány András a nagy ebédli-terem falán márványlapon aranybetűkkel örökített meg: e végrendelet szövegét, a „Szózatot“, az egész társaság állva elénekelt. Az esperes felhívására pedig a 90-ik zsoltárt énekeltük el, a melyben olyan megható kifejezést nyer az Isten iránt érzett hála, rendíthetetlen hit és bizodalom.

Mindnyájan, kik e lélekemelő ünnepélyen részt vettünk, azzal a buzgó imával távoztunk el onnan, hogy adjon a kegyelemnek Istene a magyar ref. egyháznak lelkes jótévköket és az evangéliumi világosság és az igaz szeretet hasson át e hazában minden szívét és lelket!

Vas János.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Nyilas Mária*, néhai Hézsér Endre tiszapalkonyai ev. ref. lelkész özvegye, élete 67-ik évében, november 7-én meghalt. Szélesen kiterjedő család tagjai gyászolják az elhunytat, a ki mindhalálig szerető édes anyja volt gyermekeinek, gyöngéd nagyanyja unokáinak. — *Bódor Erzsébet*, néhai Antalfy János heőcsabai ev. ref. lelkész özvegye, hosszas szenvedés után élete 88-ik évében, december 2-án csendesén elhunyt. Hű gondviselője volt édes övéinek, gyermekeinek, unokáinak, a kik áldva emlegetik a munkás, a tevékeny édes anyát s nagy anyát, a ki munkásságával s szorgalmával példányszerű volt... Legyen áldott e két öreg nő emlékezete! (I.)

— **A budapesti királyi tudomány-egyetem jogi fakultásának propagációi.** t. i., hogy 1) az egyetemen a kereszt a tanteremben, a diszteremben kifüggesztessék, s a doktori avatáson szerepeljen; 2) hogy a róm. katolikus hitszónoki állás rendszeresíttessék s 3) hogy a r. kath. vallás-bölcsészeti tanszék felállíttassék: a politikai köröket is foglalkoztatják s a mint a »benfentes« »Budapesti Napló« dec. 2-ik száma újságolta: »a szabadelvű pártban élénk érdeklődést keltettek az egyetemen történt dolgok, sőt itt-ott elég erős megdöbbenést is, a jogi fakultás ismeretes javaslata pedig igen sokakat diszguztált!« ... Ámde ez a tudósítás egyúttal arról is felvilágosítást nyújt, hogy az egyetem **prot. jogtanárai**, főleg pedig, a kit a protestáns jogtanárok közül a nevezett lap »igen előkelő politikus«-nak nevez: **egyáltalán nem ellenségei s nem ellenzője, sőt megszavazója a nép-párti Concha javaslatának!**... Hogy ez így van, álljon itt az egész tudósítás a »Budapesti Napló« 331-ik számából, a mint következik. Az az »igen előkelő politikus« egyetemi jogtanár, (valószínűleg: **Láng Lajos** ág. hitv. egyh. felügyelő!) december 1-sőjére viradólág a »Loyd Klubban« ezeket mondotta volt: »A keresztnek a doktori felavatásnál való használatát egészen nyugodt lelkiismerettel szavaztam meg, ámbar protestáns vagyok. Hiszen azon a boton, a melynek a gömbjére a doktorjelöltek a kezüket tettek a doktori eskü-nél most is ott van a Szűz Mária a gömb tetején. Nekem protestáns embernek, ha az eskünél ott van a kereszt, nem sérelem, de Szűz Mária sérelem. A nem keresztényekre nézve pedig tökéletesen mindegy lehet akár a kereszttel van ott a Szűz Mária, akár a kereszt nélkül.

Egyébiránt a kereszt is ott volt régebben, még a hetvenes években is!¹⁾ . . . A mi a hitszónoki állás rendszeresítését illeti, azt is megszavaztam főleg azért, mert ha egyszer meglesz a katolikus hitszónok, akkor semmi sem fog útjában állani annak, hogy a többi vallásfelekezet részére is kredíjanak hasonló állásokat!²⁾ Tovább menve pedig a róm. katolikus, illetőleg keresztény vallásbölcsezet kétségtelenül tudomány s így helye van az egyetemen. Mondhatom, hogy örömmel szavaztam meg, mert ebben az első lépést látom arra, hogy a régen óhajtott protestáns teológiai fakultás létrejőjön!³⁾ Ez a B. N. tudósítása, a melylyel „érdekesség” tekintetében egyáltalán nem versenyezhet a „Hazánk”-é, a mely egész nyíltan kijelenti, hogy *ferdítés* roszat magyarázni ki a jogi fakultás határozataiból. A „Hazánk” nyilatkozata a következő: „az egyetem dolga a legújabb politikai szecessió világításában klerikális színekben van bemutatva a nagy közönség előtt. Itt nincs szó klerikalizmusról. Nem egyéb az egész egyetemi ügy, mint restitúciója jogos és törvényes dolgoknak, a melyeket időközben a közöny elhomályosított. A jogi kar nem akar többet. A ki többet magyaráz be e szándékába: az ferdít.” — A kérdés kezd nemcsak *komoly*, de egyúttal „*gyalázatos*” is lenne a néppártiak révén! . . . Elmondandóinkat legközelebb megírjuk.

— **Hollandiában** az utolsó 60 év alatt a protestánsok száma 80%-kal növekedett, a róm. katolikusoké pedig csak 58-al s így az eddigi $\frac{2}{5}$ -résznyi arányról az $\frac{1}{3}$ -résznyire szállt le a számuk!

¹ A B. N. tudósítása szerint az előkelő politikus egyetemi jogtanárnak erre a felfogására egy protestáns képviselő a következő megjegyzést tette: „Ez mind igen szép, de a dolog nem egészen így van. *Szűz Mária*, mint Magyarország patronája van jelen a doktori avatás szertartásánál és ebben nem lehet sérelem semmiféle vallásra nézve, főképen mert régi, kegyeletes hagyomány! De a kereszt, ha szokásos volt is valamikor, most ujtás, még pedig nem is lehetne mondani, hogy valami nagyon időszerű újítás. És ha szokás volt előbb a kereszt jelenléte: most meg az ellenkező a szokás.” — Tesék összevetni a két „nézetet.” Szerk.

² A jelzett lap tudósítása szerint a prot. tanár felfogására egy *nem protestáns* honatya a következőleg nyilatkozott: „Ez aztán szép lesz! A világi tudományok művelésére hivatott egyetem élén egész koszorúja áll majd a különböző hitfelekezetű lelképásztoroknak, a kik lassanként a világi tanárok feje felé fognak kerekedni és a budapesti tudomány-egyetemen a tudomány függeléke lesz csak a hitszónoklatnak. De még ha nem lesz is így, semmi ok sincs arra, hogy az egyetemi ifjak részére külön predikátorokat nevezzenek ki: az ifjuság lelki szükséglete nem igen mutatkozott eddig, hiszen a templom mindig üres volt” . . . Am vesse össze bárki e két felfogást, vajjon nehéz-e az igazat ez utóbbinak adni? Szerk.

³ Erre a felfogásra a tudósítás szerint ezt jegyezték meg többen: . . . „Először is semmi szükség sincs egy protestáns teol. fakultásra a budapesti egyetemen; aztán meg nagyon különös egy protestáns fakultás lesz az, a melyhez az első lépés egy katolikus tanszék felállítására, meg pedig a néppárt kívánságára!” . . . Ez utóbbi megjegyzés olyan csipés a prot. jogtanár elveire, hogy, csak úgy nyöghet alatta! Szerk.

— **Az izlés és illem mestere!** . . . Van ilyen is! S ez a felső Magyarországot ultramontán eszmékkel boldogítani törekvő „Felsővidék” című, „világ-lap” színvonalra igyekvő lapocskája, a melylyel a „Sipka” szorosban minden csöndes állítás révén már volt dolgunk. Izlés és illemmesterként akar(na) nálunk bemutatkozni, hogy ne bántuk, ne sértjük (??) se a pápát, se a klérust, se a hierarchia (Felsővidéket) egyetlen tagját, mert a bántás, a sértés *izléstelen* és *illemtelen*! . . . Főleg pedig azért óhajtana *izlés és illem mesterként* viselkedni nálunk, hogy a „Szenteket” ne emlegessük, mert azok csakugyan nagy dolgot művelnek, pl. a „Szent Antal persely” (hát a *persely* is személy??!) a szegények nyomorát enyhíti! . . . Távol áll tőlünk akár a csúfolódás, akár a gúnyolódás! De hát az *igazság* kimondása csúfolódás és gúnyolódás? Értjük a „Felsővidék” célját! A jezsuitáskodással nem ámít el! Ők, már t. i. a „Felsővidék” s méltó társai, minők az Alkotmány, Religió, Közművelődés, Tiszántúl . . . stb. stb. *velünk szemben nem udvariasak, nem izlések nem illem-tudók, de mi velük szemben azok legyünk!* . . . Az olyan ajánlkozás, a minőt a „Felsővidék” tesz, *gyanus!* Nem tiszta, nem őszinte! Tehát? . . . „*apage satanas!*”

— **Új ember!** . . . Ezt a jellemzést hallottuk a sárospataki r. kath. egyház „új” plebánusáról, *Gruska Lajosról*, a ki a többek között Desseffy Sándor csanádi püspöknek is utódja a „nagy multú s hagyományú” sárospataki r. kath. egyház papi állásában . . . s az „új ember” abban mutatja erejét, a mint hallottuk, hogy mint „új ember,” megköveteli, hogy „minden egyháztanácsos minden vasárnap misét hallgasson, rendesen gyónjon s a körmenetek alkalmával a gyertyát s más jelvényeket vigye, mert ez utóbbin, t. i. a körmenet alkalmával, a főmagasságú család is résztvesz a baldachin vitelében.” Az „új ember” tetszik nekünk, hogy *követelődik, hogy valljanak szint hívei!* Ez a lépés egyik jel arra, hogy . . . (T. olvasóink egézsítsék ki e mondatot!) (L.)

Pályázat.

A tornai egyházmegyébe kebelezett *szín-petrii* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi javadalma államsegélyvel 1200, illetve 1600 korona, pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények f. hó 30-ik napjáig Nagyt. Ragályi Géza esperes úrhoz (Szín) küldendők. Miskolcz, 1900. december 6.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Vasuti menetrend.

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc—Bánréve—Budapest-felé.	S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.
Réggel gyorsvonat. 7 ⁴² órakor.	Réggel személyvonat. 6 ¹⁸ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ³¹	Délután gyorsvonat 12 ⁴³
„ gyorsvonat 4 ¹⁶	„ személyvonat 4 ²⁵
Estve vegyesvonat. 9 ³¹	Estve gyorsvonat. 8 ⁰²

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.	Máramaros-Sziget—M.-Laborc—Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.
Réggel vegyesvonat. 6 ¹⁸ órakor.	Réggel gyorsvonat. 7 ⁴¹ órakor.
Délután gyorsvonat 12 ⁴²	Délután személyvonat 12 ³⁰
„ személyvonat 4 ²⁴	„ gyorsvonat 4 ¹⁵
Estve gyorsvonat. 8 ⁰¹	Estve vegyesvonat. 9 ³⁰

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrészes
oldal 4 korona.

— MEGJELNIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Vadász Idl.* „Helyzetünk.” — *Dr. Illyefalvi Vitéz Géza.* „Emlékbeszéd 1900. okt. 31-én a reformatio 383-ik évfordulóján.” — *Vattay László.* „Adatok a „Koadjutor Kurátorság” történetéhez.” — *Zombori Andor.* „Bethlen Gábor emlékezete.” — *Novák Lajos.* „Bethlen-szobrok.” — *Szuhaý Benedek.* „A sárospataki Bethlen-ünnepély.” — „Kon-
grua-ügyek.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Helyzetünk.

Ha széttekintünk prot. egyházi életünk mezején, részben fölemelő, biztató, — nagy részben azonban lehangoló érzések támadnak keblünkben. Az itt-ott fel-feltűnedező képek oly hatással vannak reánk, mintha egy szebb jövő előhírnökei volnának s mindjárt örülni kezdünk, csüggeteg reményünk éledni kezd, minden legkisebb ébredzési jelből egy szebb jövő hajnal hasadására következtetünk. Igen! mert sok tekintetben hasonlítunk a gyermekekhez, a kikre minden, mi új, vagy megkapó: kellemesen hat és e boldogító hatás alatt feledik a talán fájdalmasabb percek sötétebb képeit is. — De ez az öröm szerintem nagyon korai s nem is egészséges, hanem halvaszüllött, vagyis nem igen „tisztul a láthatár” (Lásd f. évi 13. sz.). A Szmrecsányi Pál szepesi, Dessewffy Sándor csanádi püspökök és a Wolafka Nándor debreceni prépost ajkairól nem réghangzott békés hangok csak az általok képviselt irány javát célzó tendentious üres szólásoknak minősíthetők, hogy a béke apostolainak tüntessék fel magokat, vallásukat pedig a türelem, az egyetértés szent érzéseivel a haza javára munkálkodó szeretet vallásának, — hogy az újabb időben fel-feltűnedező felekezeti torzalkodásokból, mint igazi békebarátok szépen kiemelkedhessenek s főleg reánk protestánsokra üthessék a viszálykeltés undorító bélyegét. És ebben szerencsésen haladnak is előre, mert segélyökre van a sok tekintetben hatalmokban kerített napi sajtó anyagias számitásaival, hatalom felé hajtó törekvéseivel, nem riadva vissza a minden — célt szentesítő eszközöktől, a „potentes potenter agunt” elv alapján.

Pedig hát nincs oka a sajtónak ez indokolatlan hajszára, mert a protestantismus, mint a szelidség és türelem vallása — a naponként ismétlődő kihívások, a vallás-egyenlőséget lábbal tipró abnormitások dacára is — megmaradt még eddig a józan önmérséklet és az okos önvédelem határai között, mert tudja, hogy ez illik a Jézus példáját követő tiszta evangyeliomi keresztyénséghez, másrésztől ezt követeli tőlünk a haza szeretet melegétől áthatott józan prudencia. Mi protestánsok így érezzük, így „okoskodunk, mert a türelmet egyik követendő erénynek tartjuk, nem úgy, mint a róm. katolikusok, kiknek vezérlő szellemei, mint XIII. Leó az ő encyklicájában, és hazánkban Schlauch bíbornok egyik ünnepélyes alkalommal tartott beszédé-

ben nyíltan kifejezték az ultramontán sajtóval egyhangúlag, hogy a türelem nem keresztyén erény. Hallatlan ez a merészség, vétkes önámítás, egyenes megtagadása egy krisztusi erénynek. Hát feledik azt az ellentétet, hogy az ember sohasem nagyobb, mint a türelem perceiben? Hát Jézus mire adott példát akkor, midőn ellenségei arcúl csapták s tövis koronát tettek fejére, nem arra a legfelségesebb értelemben veendő türelemre-e? Hiszen ez az egy példa is elég az egyedül idvezítő egyház nagynevű hirdetőinek fentírt állításuk megcáfolására, hátha még több felhozható példákkal igazoljuk azt, hogy a türelmet mindig egyik követendő keresztyén erénynek tartottuk! E türelemre adunk példát jelen helyzetünkben mi is az által, hogy a naponként fellépő ultramontán kihívások, tüntető törvénysértések dacára is nem lépte át ev. ref. egyház-egyetemünk a jó uton haladó komoly önvédelem határait, pedig saját érdekében cselekednék, ha úgy járna el, — de mi e tekintetben nem követjük a klerikális tábor példáját, inkább tűrünk, habár „a türelem nem keresztyén erény” szerintök.

De helyzetünk bajainak forrásait ne csak másokban keressük, hanem önmagunkban, intézményeink hiánosságában is. — Már felettünk borong a vészterhes felhő és mi mégis a régi megszokott nyugalom egykedvűségével várjuk magunkra a jövőt. Távolról sem mondhatjuk ugyan, hogy a hazai protestantismus stagnáló tóhoz hasonlítana, mert néha-néha észrevehető egy egy nagyobb s határozottabb alakban nyilatkozó életjel, egyes szellő fuvalom, mely a stabilismus taván végig repül s a tudatára ébredt egyházi élet vérkeringésének gyorsabb lüktetését mutatja, de a tettek mezején még kevés a vonzó, a buzdulásra keltő produktum. Emlegetjük bajainkat gyűléseinken, értekezleteinken, magunk között társadalmi téren, panaszkodunk, sóhajtozunk az egyházunk jövőjén borongó aggodalom me-rengő fájdalmával, tervezgetünk, de még alig vagyunk a kezdetnél. Meg kellene tehát mozdulni nagyobb erővel, a lélek és szív egész apparátusával, gyűléseinken értekezleteinken kötelezővé kellene tenni az evangeli-satió terén mozgó szélesebb körű activ munkásságot, hogy minden lelkes megkezdvén saját egyházában a belmissiói tevékenységet, mintegy számoljon be az elért sikerről, vagy az ezt gátló s közös erővel, kölcsönös eszmecsere után elhárítandó akadályokról az értekezleteken, miután pedig ez ritkán gyűlik össze, le-

hetne fiók-köröket alkotni az egymáshoz közelebb eső szomszéd lelkészekből és hogy a rokon- vagy ellenszenv érzéseinek is meglegyen a maga nyilatkozási szabadsága, kimondandó volna, hogy minden lelkésznek egy fiók-körhöz is kell tartoznia az egyetemesen kívül és abban tevékeny részt vennie.

Nekem ez ügyben ez a nézetem, de ha más jobbat, praktikusabb eljárási módot ajánl, közölje a nyilvánosság terén, hogy a szerint cselekedjünk. Fő dolog az, hogy tennünk kell már... hagyjunk fel a hosszas tervezgetésekkel, — igazán itt lehet alkalmazni, hogy „periculum est in mora.” Naponkint újabb meg újabb merényletek hírére halljuk. Most a Gyarmathyak kapnak ki s áttérésre kényszerítik a Kasper Frigyeseket, majd az egyetemi ifjakat és tantermeket látják el kereszttekkel, hogy azok egy már most is forrongó felekezeti viszálykodásnak legyenek forrásai, s a jövő reményei, az ifjúság közt hintsék el magvait a felekezeti harcnak, mely részekre osztva a baza fiait, már most is egy beláthatatlan következményű jövő sötét árnyát veti előre és ki lesz a felelős isten és világ előtt e nagy nemzeti katastrófa előidézéséért, a gazdag, kihívó klerikalizmus-e, vagy az a szegény, — még most is lenézett protestantizmus?

És éppen az e kérdésre adandó felelet komolysága meggyőzhet bennünket arról, hogy ügyünk — mely a tiszta, romlatlan hazafissággal azonos liberalizmus szent ügye is — szentségi jellegéből semmit sem veszíthet, ha meg-megrázzák is annak előfaját a sokszor mesterségesen szított szenvedélyek, vagy más körülmények pusztító viharai, csak leveleinek árthatnak, de az ágak megmaradnak lombsátor gyanánt a jövő számára, hogy annak enyhet adó árnya alatt menedéket találjon a töviskoronához és keresztthez szokott protestantizmus. És hogy a jelen a jövőnek áldásos talaja, virulást biztosító melegágya legyen: termékenyítsük meg azt az evangéliumi hit melegétől áthatott eszmékkel és ezek emlőin táplálkozó nemes tettekkel, hogy jövőnk a jelent, ez a multat ne vádolhassa.

Igen, így kellene lenni, de még most nem így van! Nagy hiba — sőt bűn — bennünk az *egység hiánya*. Mintha nem volna meg az egység felé törekvésnek szándéka sem, olyan széthúzva élünk. A magyar protestáns — sőt közelebb reformált egyházban nincs meg a szükséges összetartás; — kerületekre, megyékre osztva éldegél, mintha mindenik külön municipium, s mindeniknek alkotmánya volna; az egység alkotásra bivatott törvény alkalmazásában sincs meg a teljes egyöntetűség, hát még a belső hitélet felébresztésére, fokozására szolgáló *cultus* dolgaiban? Erről itt e helyen csak megemlékezve annyit mondok, hogy több pontosságot, több hivatali buzgóságot kell kifejtenuk s több életet önteni az egyformaság szűz keretébe, már régóta alig mozgó — talán egy kis újítást is megtűró szertartásaink zsibbadni készülő tagjaiban.

Ugyanitt — mint általában a papi functió összes terein — vigyáznunk kell arra, hogy el ne maradjunk, mert ha a korszellem a mi képesítettségünk színvonala fölé helyezkedik a maga követelményeinek számításba vehető komolyságával: még lejjebb száll lelkiezésre hivatottságunk fénye, értéke s le kell mondanunk apostoli szerezplésünk sikereiről, mert az ajkainkról el-el szálló igéknek — mint már napjainkban is szomorúan tapasztaljuk — nem lesz meg a szívek és velőkig jutathatás hódító ereje. Ez pedig már nagy hiba magában véve is és egyszersmind elsomorító is következményeiben. Ha a juhok felett a pásztor szavai eredmény nélkül repülnek el, ott már meglazultak a lelki közös-

ség összekötő kapcsai — s a viszony áldásosnak, boldogítónak nem mondható, — de nem *helyrehozhatatlannál*. Csak legyünk körültekintően hűségesen reggeltől estig, bölcsőjétől koporsójáig folytonosan kísérelve lelki szemünkkel: hiszem, hogy a siker nem fog elmaradni. Hogy a mi hiveink úgy az egyházi, mint polgári, általában a közélet minden terein nagyobb önállóságot fejtenek ki, nem szorulnak oly nagyon a gyávaság mankóira, annak oka nevelési rendszerünkben is rejlik, mely-nél fogva mi — az egyetemes papság elvéhez hiven — lelki önállósághoz szoktatjuk őket, hogy nagyot gondolkozzanak önmagukért, ne bízzák azt egészen másra mint a róm. katólikusok, kiknél a lelki függetlenség fejlesztésére, ápolására kevesebb gond fordítatik. A papság közbenjárói tisztének éppen ez intézkedés szolgál alapul, ezen épül az ő nép feletti uralkodások ereje, de a mi már náluk is veszteni kezdi a kor terjedő világosodásával párhuzamban — a lelkekre való régi hatását.

Hogy tehát minekünk is nagyobb okunk legyen remélni, mozduljon meg nagyobb buzgósággal, lelkesedéssel a hazai ref. egyház egyeteme. Szerintem ág. ev. testvéreink több lelkesedéssel mozognak, legalább azt láttuk egyetemes gyűléseikön, hol az elnök ajkán oly közvetlenséggel szólalt meg az egyház igazságaiért, jogaiért küzdő vallásos hit mellett a haza szent érdekeit is szem előtt tartó hazaszeretet melege is. Mozduljunk meg úgy az evangelizáció, mint a közormányzat terén. Mint mindig, úgy most is hangoztatom, hogy nagyobb gondot fordítsunk a vallástan, egyházi ének és az egyháztörténelem tanítására, hogy ne csak a hitigazságokat ismertessük hiveinkkel, hanem egyházunk régi nagy alakjait, kik multunkat magasztos hitökkel, ebből eredő tetteikkel bevilágítják s még korunknak is a múltból átnyúló fénysugarakat kölcsönöznek. De ez ne legyen egyesek akaratára vagy pláne szeszélyére bízva, hanem kötelezőleg kimondva. S itt a hiba egyházhatóságaink gyöngeségében van.

Sem a képezdékben, sem a közép vagy kereskedelmi iskolákban nincs meg e téren a helyzetünk komolyságához mért építő intézkedés. Az egyházunk veteményes kertjében (a mint eddig neveztük) munkálkodó kertészek vagyis tanítóink — kikre gyermekeink vallásos képzésének jövőt alkotó nagy és fontos munkája van bízva a nép között, szintén nem részesülnek missiójuk nagy horderejű mértéke szerint szükséges vallásos képeztetésben. Csoda-e aztán, ha a *haladó* kor és a *maradó* egyház ellentétes productumokat szülnék? Eszméljünk tehát, mert fel vagyunk hívára, eszmélkedésünket fejezzük ki külsőleg tényekben is, nehogy méltán érjen a közöny vádja, a mi már a haldoklás felé vezető ut lenne, holott a protestantizmus nem erre a célra született. Az ő útja a haladás útja, mit bár el-el lehet torlaszolni akadályokkal, de tönkre tenni nem. — mert az ő útja eszméken haladás, nová véges erő döntőleg el nem érhet. Bár izgalmas a jelen és legnagyobb részben lehangoló is: de tekintve a reformatió folytonosan működő és ujjaszülő erejét: van reményem, mert annak tartalmát képező lényege, egy fenséges ethikai őserő, a mi az eredmények kohójában mint legyőzhetetlen hatalom működik, mert, tisztít és épít... Álljunk tehát mindnyájan anyaszentegyházunk érdekei védelmezése végett e szent erő szolgálatába az okos önmérséklet és apostoli lelkesültség fenkölttségével, hogy a múlttól szent örökség gyanánt átvett ev. ref. egyházunk megtámadott bástyáiról büszke önérzettel lengethessük a legyőzött góliáthokon aratott diadalmunk szent zászlóját.

Vadász Pál.

TÁRCA.

Emlékbeszéd 1900. okt. 31-én a reformatió 383-ik évfordulóján.

(Folytatás és vége.)

A mint a renaissance a pogány ó-kort, úgy a reformatió küzdelmei a keresztyén ó-kor értelmi s eszmekincsét szerezték meg számunkra. A reformatió eloszlatva a tudatlanságot s száműzve a skolastikát: a keresztyén ó kor egész szépségében jelent meg újra. A keresztyén bölcsészet, bár a reformátorok maguk a bölcselkedésnek ellenségei s csupán a theológia hívei voltak, a reformatió szüleménye. Az istenség mélységeinek kutatása az emberi lét legnagyobb kérdésének kutatására vezetett. Eleinte az nem egyéb, mint a megújított vallás tudománya, később arról a sajátos mélységről ismerni reá, melyet a keresztyén szellem kölcsönöz minden irodalmi műnek, még a világi tartalmúnak is. A culturára jótékonyan hatott a hitjavítás már csak azzal is, a mit provokált, az ellen-reformatióval. A reformatió bebizonyítván, a r. katolikuskoknak, hogy jobban tud olvasni saját könyveikben mint ők magok, kényszerítette őket, hogy beléjük nézzenek, azokat forgassák, tanulmányozzák. Felrázta a catholicismust, kényszerítette, hogy tanulja újra, a mit elfelejtett, keresse újra, a mit elveszített, rostára vetvén erkölcsait, kényszerítette, hogy erényes legyen. Fellendül a vallásos költészet, szépirodalom s a nemzeti művészet új és eredeti felfogással. A legmerészebb reformátor, Kálvin nevét irodalmi szempontból főleg az által tette hallhatatlanná, hogy egy sajátos irodalmi formát teremtett, a vitatkozás (polemia) nyelvét. Egy komoly, izmos irány, melyben több az erő, mint a kép s melynek célja nem tetszeni, hanem meggyőzni.

A természettudományokra tett hatása által az anyagi jólétet mozdította elő. A békóiból, a tekintély alól felszabadított emberi lélek magát érvényesíteni törekedvén az egyéniség joga visszaállítván nagy vállalkozási hajlam, munkás szellem kapott lábra, mi az ipart és kereskedelmet teremtette meg s mozdította elő, ez által új tért nyitva a foglalkozásnak s megélhetésnek, a jólétet növelte. Az egyház ügyeinek intézése nem lévén kizárólagos joga a papságnak s abban egyenlő rész jutván a világiaknak, nemcsak a válasz fal rontatott le az egyházi és világi elem közt, hanem a nép az egyház érdekeibe, kormányzásába bevonatván, annak önfegyelmzési s önkormányzási képessége s egyúttal politikai érettsége s intelligenciája hatalmasan növekedett.

A hitjavítás emelőleg hatott a nők társadalmi helyzetére az által, hogy Kálvin erős erkölcsi érteke s szigorú fegyelme a tiszta erényes családi életet teremtvé meg, a nőt férje valódi élettársává, egyenlő társadalmi tényezővé teszi s a papi nőtlenség eltörlése által a házasságnak magasabb jelentőséget, erősebb erkölcsi alapot adott. Benső kapcsolata a humanizmussal kiváltképpen az oktatásügy terén észlelhető, hol az egyik érdekei összeesnek a másik törekvéseivel. Melancthon Fülöp, Luther barátja és társa úgy a humanismus, mint a reformatió híve, a ki a műveltséget és tudományt a legbensőbb kapcsolatba hozta a reformatió eszméivel és céljaival, szervezte a német iskolákat, melyek még a jezsuitáknak is mintául szolgáltak. S minthogy a reformatió főleg a nép értelmére akart hatni, első követelményül állította fel a népiskolázását, úgy hogy a népiskolák tulajdonképeni megteremtője a protestantismus, melynek azok veteményes kertjei. S valóban ma sem áll sehol sem oly magasan a népműveltség, mint a protestáns államokban, Svéd, Norvég, Dán s Németországban, hol Moltke beismerése szerint nem a hadvezérek, hanem a Schulmeisterek verték meg a franciákat, kiknél egy elfogott hadosztály tisztjei közt 22-en nem tudták saját nevüket aláírni, míg a

német katonák az utolsó közlegényig mind tudtak írni s olvasni.

A sok ünnep eltöröltetett s így a munkára több nap jutott, mi által a nép munkásabb lett s többet kereshetett. A vallásüldözés megszűnése, bár védelmi okból magok a reformátorok is kénytelenek voltak gyakran, néha igaztalanul az üldözés munkáját folytatni, a reformatió szabad s türelmes-séget hirdető tanainak gyümölcse. Az önkínzás, mint haszontalan, sőt vétkes cselekedet elvetése, az anyagi haladást; a tévelygés bűnös voltába való hit eltörlése, mely az értelmi haladást mozdította elő a protestantizmus s az emberiség legnagyobb diadalai közé tartoznak. Az emberi jellemnek megszilárdulására, nemesbülésére vezetett, az üldözések edzetté, bátorrá, nélkülözni tudóvá, hiú gyönyörök megvetőjévé, másrészt önfeláldozóvá, altruistává tették híveit. „Szükséges, — így szól Luther — hogy az ember leszálljon szívébe s túlmenjen a betűszerinti engedelmisségen és jogi szabályosságon, hogy a ráparancsolt helyes útról az önkényesre térjen át s hogy első természete alatt, mely az önzés és földi dolgok felé ragadta, egy másik fejlődjék ki, mely az önfeláldozás és mennyei dolgok felé viszi.“

Végül legnagyobb hatása volt a reformatiónak minden nemzetre, de kivált hazánkra az, a mit a nemzeti nyelv tekintetében okozott. Luther a bibliát németre lefordítván, az volt az első könyv, melyet az egész nép olvasott, értett és szeretett s mely benne a nemzeti egység érzetét felkeltette. Valósággal a nép könyvévé lett, nemcsak vallásos érzésének, de műveltségének, gondolkodásának, világnézetének fő forrásává, melyből megtanulta azt a nyelvet, mely neki az egész irodalom kincsés házát megnyitotta. Ezt a bibliát azután az eredeti után más nemzetek reformátorai is lefordítván s hazai nyelven tartatván az istenitisztetést, praediciókat, énekléseket, a nemzeti nyelv terjesztői, eredeti jogába visszahelyezői, sőt kiképzői, gazdagítói lettek. Ez történt nálunk is, kik minden más nemzetek között legtöbbet köszönhetünk a reformatiónak, mert volt idő, midőn a művelt magyar nyelv csak protestáns lelkészek ajkairól, szószékeiről zengett, midőn a szépen hangzó szép magyar szó a magyarul hirdetett evangéliom biztos mentő csolnakára menekült, mikor azt már a hullámok csaknem elnyeléssel fenyegették. Hát még a népműveltség, a nemzeti kultúra alapja mit köszönhet hazánkban a reformatiónak, mikor még ma is a népiskolák 4—5 felekezeti s ezek csaknem kivétel nélkül a reformatió szülöttei, mert az kényszerítette a többi felekezetet is, hogy védelmül a reformatió fegyvereit használva építsen iskolákat. De a legnagyobbat, legdrágábbat, a mi egy nemzetet boldoggá tehet, szabadságunkat s ezzel fenállásunkat, létünket szintén a reformatiónak köszönhetjük. A vallásszabadság egy volt a magyar szabadsággal s a szabadsághősök zászlaján, mint vezérlő eszme, ott tündökölt a vallásszabadság. Ezért vagyunk mi magyarok kézszeres hálára kötelezve a nagy reformátorok iránt, kik visszaadták nyelvünket, hazánkat, kiknek köszönhetjük, hogy nem idegen itt már a magyar szó, mert „él nemzet e hazán.“ Ezt elismerik, mert el kell ismerniök, a r. kath. történetírók s hívek is, hogy a reformatiónak köszönhetjük fenmaradásunkat. S méltóbban nem is fejezhetném be e nagy nap jelentőségét vázolni akaró beszédemet, mint az ellenfél fényes koszorújával, az elismerés eme szavaival: „Ha látjuk, hogy a reform. hitvallás épen akkor keletkezett, mikor a magyar nemzetre a végső csapás ki volt mondva, ha tudjuk azon roppant szolgálatokat, melyeket e vallás hívei a magyar nemzetnek tettek, hajlandók leszünk mi is, kik nem tartozunk e hívek közé, ama két esemény találkozásában, a gondviselés művét látni.“

Tegyük le mi is, e vallás boldog hívei ma, e nagy vallási és nemzeti emlékűnnepen, az elismerés mellett az igaz lelkesedés és hála örököld koszorúját!

Dr. Illyefalvi Vitéz Géza.

Adatok a „Koadjutor Kurátorság” történetéhez.

(Polytatás és vége.)

Ezekből alkalmasint lehet látni 1-ször azt, hogy 1734-ik esztendeig nem voltak Coadjutor Curator urak rendeltetve, csak ekkor kezdődött hivatalok, 2-szor Hogy a vallás dolga Resolutiók által igazgattatván, kivált 1723-ban felállított Királyi H. t. Tanács, sokszor a Felséges Királyok híre nélkül is terhes parancsolatjaival vallásunk szabadságát szorítván, igen szükséges volt a Coad. Curator uraknak felállittatások a végre, hogy eklésiáinkra, Predikátorainkra, iskoláinkra, az iskola mesterekre, azoknak jussaikra felvigyázzanak, őket oltalmazzák. — 3-szor Hogy azoknak hivatalaik a következőkben határozódtak:

a) A vármegye gyűléseit szorgalmasan járják és mihelyt valamely vallásunkat sértő szorító, parancsolat, Resolució vagy inímatum jőne akár a nagy Cancelláriáról, akár a N. mélt. H. t. Királyi Tanácstól, azonnal azt kivegyék és a Fő Curatorral közölik, a ki azt az Agensnek felküldje szükséges információval és a dolog orvosoltatását kérje.

b) Ha valamely helytelen vád ment föl, valamely eklésia Predikátor, Mester ellen, melyen fundáltatott Resolució érkezett volna le a vármegyére, Deputatiót kérjen a vármegyétől, hogy az expositió investigáltassék és annak felküldtetését a vármegyénél sürgesse, közölven az investigatiót is a Fő Curátorral.

c) Ha az eklésiák, Predikátorok, Mesterek, vagy a földesur, vagy a vármegye, vagy a H. t. Királyi Tanács által szoríttatnának, azoknak tanácsot adjanak, miképen oltalmazzák magokat, a vármegyén védelmezék és ha szükséges lenne, a Fő Curator megegyezéssel, felső helyeken is ügyöknek orvosoltatását siirgessék.

d) Minthogy az eklésiáknak protocollumai az espereseknél vagynak és ugyanaz Esperesek is tartoznak felvigyázni az eklésiákra s predikátorokra, sőt azok tartoznak vagy személy szerint, vagy deputátusaik által vizitálni az eklésiákat, a mely protocollumokból kitetszenek az eklésiáknak birtokaik, a vizitacionalis munka pedig mutatja, az előfordúlható birtokokban és jussokban való sérelmeket: tehát kötelességül tétetett a Coadjutor Curátor uraknak az is, hogy az esperesekkel egyetértésnek a traktuális gyűléseken, hogy a sérelmeket megtudhassák s osztán orvosolhassák, a külső fórumon megjelenjenek.

e) Ha valamely eklésiában valamely nagy rendtelenség volna, mely egy könnyen el nem igazíttathatna, vagy a fizetés a nép által változtatni akarna, a deputátusokkal együtt kimenvén, hathatós magok közbevetése által ezt a rendetlenséget elfordítani, és a csendességet és jó rendet helyreállítani igyekezzenek.

f) Az esperesi székeknek, az eklésiák és predikátorok Canonok szerint való igazgatásában segítségül legyenek, kivált a dislocatio alkalmatosságával az eklésiáknak megátalkodott követjeit zabolázni és csendesíteni törekedjenek. Egy szóval, úgy tették ki akkor, mikor ez az Coadjutor Curatori hivatal beállított, hogy ez olyan hivatal, mint medio aevo az imperiumban volt, munus vel officium advocatorum ecclesiae.

g) Hivatalokká tétetett a Coadjutor Curátor uraknak az is, — hogy a superintendenciákban gyűléseken az esperesekkel és ezen V. tractusból, nevezetesen a nótáriussal együtt két Assessorokkal ex officio megjelenjenek.

h) — ott a tractus dologára felvigyázzanak.

i) A vármegyén a több protestánsokkal együtt tanácskozzanak, ha valamely vallásbeli dolog előadja magát, és egymás értelmét vevén, vagy deputatiót kérjenek, vagy declaratiót adjanak be, a restaurációnak alkalmatosságával, hogy a protestánsok a hivatalokból ki ne maradjanak, azon egyesített erővel igyekezzenek.

Ezek voltak körülbelül ez ideig a Coadjutor Curátor uraknak kötelességei, a mint a constitutióból kitapogattam. Ezután hogy lesz ez a hivatal? az idő megmutatja; mert a synodus actáinak confirmációjától is sok függ, sok függ a hivatal viselő személyétől is.

A mi minket predikátorokat illet, különös megelégedésünk vagyon abban, ha a külső (világi) rendben is találkoznak olyanok, a kik az Isten dicsősége mellett buzognak, és az eklésiának békességét s virágzását híven munkálják. Tudjuk mi azt, hogy akkor van jól az eklésiának dolga, ha Mózes és Áron, Józsué és Zorobábel, Esdrás és Nehémiás összekapcsolt erővel munkálódják az Isten dicsőségét és az eklésiának előmenetelét. Hogy a Reformációnak elein nem voltak darab ideig coadjutor curátorok, sőt Főkurátorok is, annak oka volt az, hogy az eklésiáknak nem volt háborgatások; azonban ha valamely eklésiai baj adta magát elől, többnyire a vármegyék tisztjei protestánsok levén, az esperestek azok eleibe vitték azokat, az ügyeket, melyeknek eligazítására külső erő kívántatott, az hamar Canonainkban sokszor olvassuk azt, hogy ez s amaz ügyet a külső Magistratus eleibe kell vinni. Sőt a régibb históriákból tudjuk azt, hogy a V. Ispánok kötelessége volt az Eklésiai bajokat eligazítani; tudjuk azt, hogy a mely Canonok irattak a traktusok által, azokat a vármegye eleibe vitték és az confirmálta azokat, mint ennek csálthatatlan bizonyosságai nálam vannak. Ugyde megváltozott a dolgok folyamata. Mind a Mágánások a Catholika vallásra tértek, arra tértek sokan a Fő Nemesek közül is; megszűntek a Vármegye tisztjei protestánsok lenni, másképpen kellett tehát az Eklésiáknak gondolkodni. Ezért is a Szathmár-Németi gyűlésben Canone 99. az végeztetett, hogy Mixtum, azaz a világi és egyházi rendből vegyes presbitérium állítsassék fel, mely az Eklésiai dolgokat egyező tanácssal végezze és igazgassa, mely végzés megerősített az 1790/91. esztendőbeli országgyűlésében hozott törvények 26-ik cikkelye által.

Örömet fogadjuk hát azokat a külső előjárókat, a kik az Isten dicsőségét szeretik, azt előmozdítani igyekeznek, az Eklésiáknak javát, az Isten szolgáinak békességét és tisztességes maradásokat híven munkálódják; a kik az Isten nyáján nem uralkodnak, hanem minden igyekezetök csak ebből áll, hogy mennél többet használjanak, az Eklésiákat, Predikátorokat és Iskolai Tanítókat védelmezvén.

És éppen ilyen buzgó, vallását szerető, velünk minden jóban egyetérteni kívánó Coadjutor Curátor Urnak választására gyűltünk részszert együvé ez alkalmatossággal. Melyre alkalmatosságot és okot adott Néh. Tttes Nemzetes és Vitézlő Lossonczy László Urnak f. é. márczius 16-án történt halála. Ez a Néh. Tttes Ur 22 esztendeig viselte a Coadjutori Curatori hivatal. Viselte dicséretesen, viselte vallásához vonzó példás buzgósággal ebben a Tttes Gömör Vármegyében. Ugyanis ennek a tisztelt Vármegyének Főispánja Apostoli Gróf Balassa levén, annyi bajokkal, szorongatásokkal küzdött a Gömör Vármegyei Eklésia, melyet ő példás buzgósággal elfordítani igyekezett, mégpedig úgy, hogy sokszor, csaknem veszedelemre kitétte magát. Azután közönségesen minden Gömör Várs megyei Filiális Eklésiák mennyire szoríttatnak? Ő

kész volt Bécsben felmenni és azokért esedezni. Azután Néh. Felséges II. József uralkodása alatt a Tolerantia bejövén, mégis mennyi akadályok vettek a Filialis Ekklesiák felszabadulásának, az új templomok építésének, ő mindenkor a lőresen állott és az Ekklesiák, a a vallás törvényes szabadságait híven munkálódta. Valamint azért annak idejében temetési alkalmatosságával mások előtt: úgy most ezen Tisztelendő Egyházi gyűlés előtt érdemlett tiszteletét megadván, magamra való minden tekintet nélkül mondhatom: Hív volt ő az Isten Házának dolgában, adjon Isten sok Lossonczy Lászlót az Ekklesiában!! . . .

* * *

Historia magister vitae . . .

Vattay László.

Bethlen Gábor emlékezete.

— Felolvastatott a sárospataki diák-ifjúság 1903. deczember 8-án tartott Bethlen-ünnepélyén. —

Szentelt e hely, hol visszagondolunk **Rád**
Édes hitünknek fényes bajnoka,
S hol áldásunkat elsohajtuk hozzád:
— Ez a Múzsáknak örök hajloka
Szent, mint a **másik**, melynek kebelében,
Örökös tűzként emléked világít.
. . . Nem hallod-e itten fejedelmi véred,
Szellemi testvéred szíve dobbanását?

Ide száll a lelke, — ez az ő hazája —
És mintha tűzár gyúlna fel ma itt:
Az ő lelke az, mely lelkünk átaljárja
S emlékedet megáldni lelkesít,
Itt száll suhanva, — lelkünk érzi át csak, —
Találkozóra jött el szelleme,
Ölekezésre, — ünnepelni téged
Honunk, hitünk legtisztább embere!

* * *

Ugy érzem mintha az álmok szárnya
Leszállna, fölém s vinne, ragadna ma messze;
Gyász-fekete felhő borúlna a tájra
És sírna, zokogna az emberek ezre;
Földre borúlna és síró szavuk árján
Felszállna imájok az Isten elébe,
Ki fent a magasban nem nézheti már el:
Hogy vesz, hogy pusztúl az ő hite, népe.

Veszve a szabadság, elveszve remény, hit!
— Mint tenger árján küzködő hajós,
Ugy néz körül a csüggedők seregje
Félvén a vést, mely mindent eltapos. —
Tagadd meg azt, kit jó szüléd imádott
Dobd el magadtól szabadságodat . . .
S ha ellenállsz, a poroszlok bitangja
Bilincsbe ver — meglópván álmodat.

Mintha vihar támad, szaggatva a tájat
Reszkető moraj száll át a levegőn
Százeezeren hallják a vihar robbajját,
A mely egyre közelg nagy fenyegetőn.
Bilincsbe vert ember összetett kezekkel
Mit szül e zivatar szívszakadva várja . . .
S dicső sereg élén, a vihart se félvén
Ott száll Bethlen Gábor fehér paripája.

Rajta száll a vezér — ezerekkel felér —
Győzelemre hordja népe szín javát
Ezernyi imádság hangzik fel utána
S százezerek áldják gyilkos kardvasát
Hogyha **harcz** előtt, **béke** leng utána
Szívbeli nyugalom fakad a nyomába
És a mint rendelte Isten szent fia:
Szent hálaadásban, minden kicsi házban
Kinyílik nevére — a biblia!

Kard s biblia hőse: ez voltál minekünk,
Elfelejthetetlen száz éveken át.
A te szent nevedre zengjük mindörökké
Vallásszabadságunk dicső himnuszát.
A mi erősségünk a te lelked álma
— A mely még ma sincsen szép valóra válva, —
A te szent neved a harczi imádságunk
Hitünk ellenével, ha csatára szállunk.

S hiába jön reánk ezer ellenségünk
Gyilkos fegyverével, parittyá kövével:
Dicsőséget zengve a te nagy nevednek
Ellene megyünk az Isten szerelmével.
Szálljon ránk az áldás úgy, mint érdemeljük,
Ha nem érdemeljük, szálljon ránk a vád,
Meghalunk — vagy pedig nevedre esküszünk
Megvédjük hitünknek minden igazát.

Nem is bukhatsz el; ezer küzdelemben
Örködött felettünk dicső szellemed.
S az a **másik szellem**, melylyel e falak közt
Ide szálló lelked átölekezett.
A mi erős várunk ez az ölekezés:
Az az eszme, a mely töletek maradt:
Apáink hitének **szabad, szent** szerelme
Hevitse a szívet, lelket, ajkakat.

És akkor jöhet ránk százezernyi vészszel:
Bottal, kelevézzel ezernyi sereg:
Isten szent nevében áruló ellenség,
Diadalmat rajtunk soha nem vehet!
E hely a tanuja, hogy az igazságon
Fekete ellenség nem győzhet soha!!
Ezt hirdetem dalban s ezt hirdeti majdan,
Bethlen Gábor fehér márvány oszlopa.

Zombori Andor.

Bethlen-szobrok.

Tulajdonképen egy sincs még s én ezzel a címmel még is ott járok már, a hol a kevés végződik és a sok kezdődik. Mert az egy, a kevés, osztozkodó atyafiak a Maróthy professzor országában; a kettő, a sok meg sokszor már a számanélküliség birodalmában versengnek egymással a kit-kit megillető kvóta felett. Döntő hatalom közöttük egy mondhatatlan nagy ur: a kényszerűség . . . Így példázza ezt a népiskolai számvetés is, a magasabb számítás is; így példázza sokszor, a legtöbbször a legnehezebb számtan, az élet is. Ennek az utóbbinak igazán számtalanok a kivételei; az általa feltett arányok, viszonyok hogy megcsufolják a legkézzelfoghatóbb szabályokat! Milyen szép példákkal lehetne bizonyítani p. o. a Bethlen Gábor számtábláján, hogy kétagnál nagyobb a kicsiny, két soknál több az egy! . . . Bonyolodott számológép volt az a Bethlen Gáboré! Nem afféle, mint az „orosz számológép“, ámbár ez is bonyolultabb a kelleténél, kivált a Balkánon s Kelet-Ázsiá-

ban. A Bethlen Gábor számológépén még több sora, változata volt az akkori Európa valamennyi nemzetének, de valamennyi közt legmegfejtetlenebb volt a Gábor fejedelemé. Fejtőre kombinációkat tudott ő feladni azon, kivált ha a török, német, cseh-morva és magyar golyókat együttesen szerepeltette. Boszorkányság volt az és nem tiszta munka, — hiszen maga is hisz a boszorkányban, — boszorkányság, hogy a magyar golyók súlylya mindig nagyobb volt a többiekénél... Hanem ez már az erőtanba tartozik; nekem pedig a számokkal lenne még végezni valóm.

Bethlen-szobrok! Tehát legalább is kettő. Olyan kettő, a ki még egy se, — s mégis bizonyosan kettő. Az egyikért jótáll a mi nagy királyunk igazán királyi szava: legyen! És lessz. A másikért a nemzeti kegyelet és hála jegyeiben áll jót Bethlen Gábor egyik örököse, Nagy-Enyed s vele együtt mi mind és mindazok, a kiknek közakaratóból párja kerül ki a királyi nagy szónak: legyen! És ez is lessz, meglessz... Így egészíti ki alkotmányunkban is egyik alapvonás a másikat: koronánk fenségét a nemzet fensége.

Bethlen-szobrok! Nem egy, hanem kettő! Egyik, a királyi, fenn a székes fővárosban; másik a nemzeti, Bethlen szűkebb hazájában, kultusza állandó helyén, Nagy-Enyeden. Jól van ez így! Így van ez jól! Hiszen Bethlen Gábor két országban egy nemzetnek volt az esze, szíve, karja, koronás- és mégis koronázatlan uralkodója annak idejében. Illő hát, hogy most meg legalább két szobra legyen az egy ország, egy nemzet, az egy koronázott király idejében. Hiszen Bethlen Gábor óta se magyarabb, se híresebb, se nagyobb nem volt a magyar, mint most, a Bethlen-szobrokat állító magyar király és nép korszakában! Sőt van egy s más dolog, a miben még ma se érhattük őt utol: utolérhettük-e az állandó, kizárólag magyar királyi udvartartásban? Ebben csak a kezdet kezdetén járunk még: fővárosunk szépítgetésénél, a királyi palota kiépítésénél, — úgy, mint Gábor fejedelem, uralkodása kezdetén, Gyulafehérvárral. S ha most szobrot emeltet neki a király; ha most biztató kezdetét látjuk az állandó királyi udvartartásnak; és ha mi, a nemzet, belekóstolunk a Bethlen Gábor fokozottabb kultuszába: nem zálogai-e ezek annak a reménynek, hogy a Bethlen óta sorvadozó eszmény, a király- és nemzet nemzeti egysége, hiánytalan teljességűvé lesz?! Királyunk tettéből Bethlen Gáboréval rokon szellem köszönt felénk; Enyed mozgalmában királyunk példája talál a párjára. Reményt fakasztó tünetek! Egy királyi felség és egy királyi nép szíveinek összedobogása.

Bethlen-szobrok! Azt teszi ez, hogy a Bethlen-kultusz nem kényes kérdés már; hogy a politikai- és vallási szabadság méregfogai kiszáradtak, — vagy, ha pár év óta ismét gyanús csöppek mutatkoznak rajtok: nem államjogunkból, nem alkotmányunkból, nem a főtől, nem is a tagoktól, nem belülről, nem természetesen, hanem kívülről és mesterségesen kerülnek azok oda. Igaz, hogy így sem ártalmatlanok, de ölvé csak akkor válnának, ha alkotmányjogi intézmény s az államgépezet oltaná be a nemzet testébe. Egyik orvosságunk azonban akkor is a Bethlen-kultusz lenne. Itt is példaadó, magas eszmény Gábor fejedelem, ki egy politikailag és vallásilag határtalanul kényesebb korban nagy példákkal bizonyította meg politikai- és vallási türelmességét. Ő, az alkotmányszerűen megválasztott magyar király, a korona birtokában is megmaradt fejedelemnek, nem engedte magát megkoronáztatni; ő, a buzgó, bibliás- és énekköltő kálvinista, nem egyháza uralmáért, hanem a lelkiismereti szabadságért viselt titáni harcokat s mások vallásos meggyőződését tiszteletben tartotta.

Bethlen-szobrok! Jelszónak is fenséges ez. Hanem épen ezért nehéz a megvalósítása. A jelszónak is, még a szobroknak is. Hogyan szolgálja azt ez a nemzet?... Hogyan birkózik meg ezzel az alkotó művész?... Három esztendeje már, hogy elhangzott a királyi szó s a nemzeti érzés még csak most kezd gerjedezni. A tíz szobor közül többnek készen a mintája, egyike, másika öntés alatt, de a Bethlenéről semmit sem hallottunk. Hősi elődei, szellemi rokonai közül Hunyady már „áll ott fenn a szírtetön”; Bocskaynak már kezében bécsi, — vagy ha jobban tetszik — a zsitvatoroki békeokmány: csak Bethlen agyagja hever még valahol a hazai földben, várva a művészi lélek elevenítő szikráját... Töpreng-e a művész avagy csak álmodik?... Van oka mind a kettőre. Vajon min töprenghet, miről álmodozik? Bethlen Gábor alakja már a történelemé, szelleme a királyé, nemzeté. Azt vagy ezt megváltoztatni, takargatni, szépítgetni oktalanság lenne, mikor már a király és a nemzet lelkiösmeretében állta ki mindkettő a próbát. Oktalanság lenne tehát a művésztől is, feltéve, hogy király akar lenni művészete nagy birodalmában... Higyük, inkább álmodozik. Álma azért hosszú, mert nagy az alak, kit lelkéhez ölel, kivel tusakodik s míg rabul nem esik lelke a Bethlen lelkének: minek addig az agyaghoz nyúlni? Hát csak álmodozzék, van kiről álmodoznia! Reméljük, hogy „álmodása megtermi magvait.”

(Vége köv.)

Novák Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A sárospataki Bethlen-ünnepély.

E sivár világ hétköznapi eseményei és iskolai hírei sorozatából magasan kiemelkedik azaz ünnepély, mely a sárospataki főiskola és városháza falai között folyt le decz. 8-án a Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobra javára. Már maga azon örvendetes hír, hogy a csonkán maradt enyedi testvér-főiskola tanárai idejönnek az ünnepélyre, jön Rákosi Viktor (Sipulusz), a nemzet kedvelt humoristája s az ifjúság lelkes barátja s mindenek fölött azon gondolat, hogy a minden szépért, jóért hevülő sárospataki ifjúság ily hazafias eszme szolgálatában állva miképen oldja meg feladatát a közremunkáló tanári karral együtt: mind, de mind hathatós előmozdító voltak annak, hogy a jelzett ünnepély lefolyása örökre emlékezetes maradjon a főiskola történetében.

Az öreg főiskola ormán hatalmas nemzeti lobogó hirdette, hogy ünnepel. Sőt Patak házairól is lobogó-erdőt lengetett a deczemberi szél. Hiszen mi protestánsok, bármiképen ítéljenek is felőlünk rosakaróink, a hazaszeretet szent lángját szeretjük éleszteni szíveinkben s mikor Bethlen Gáborról van szó: szíveink hangosabban dobognak s lelkünk az áhitat és buzgóság szárnyain emelkedik Istenhez, hogy adta nekünk őt abban a rettenetes időben, midőn ellenségeink szövetkeztek úgy a protestántizmus, mint a nemzeti szabadság sirjának megásására! S hogy ma az ünnepély iránt közel és távol különösebben is érdeklődtek a protestáns társadalmi körök, ennek oka kétségkívül abban rejlik, hogy a nagy erővel megindult felekezeti viszonyok, áldatlan harcok között lássa a nagy közönség, hogy a mi vallásunk a szabadság és felvilágosodottság vallása s mikor a hazaszeretet ápolásáról van szó: a mi iskolánk e tekintetben, úgy

a multban, mint a jelenben, mindenkor legelől állottak. Nem tüntetés, nem felelet-adás volt ez a mai kérdésekre: csak szíveink dobogtak össze, csak lelkeink ölelkeztek össze a nagy Bethlen Gábor nevének hallatára!

Daczára a felemelt helyáraknak már d. u. 3 órákor zsúfolásig megtelt a szépen feldíszített ima-terem. Ennek észak-nyugati oldalán babér és myrtus lombok között állt a Bethlen Gábor mellszobra, jobbról arcképe, balról címere. Én soha nem láttam ily válogatott és lelkes közönséget a főiskola nagy termében. A főiskolai algondnokok élén ott volt az egész tanári kar, közelről és távolról sokan s különösen nagy számban voltak képviselve a hölgyek, hogy egy eszmének hódolva, egy érzelemben összeforrva áldozzanak a művészet és jótékonyág oltárán.

Pontban 3 órákor a főiskolai zene-egylet hangulatra keltő, szabatos szereplése után *Baksy István* főiskolai szénior s az ifjúsági egylet elnöke tartott lelkes beszédet, fejtegetve az ünnepély célját. Utána *Novák Lajos* theol. tanár beszélt a „Bethlen-szobrok”-ról. Beszédje lapunk más helyén olvasható, de arról a nagy hatásról, melyet elért, mégis itt kell beszámolnunk. Nem emlékbeszéd volt ez, de szerencsés gondolat, melynek kíséretében körvonaloztatta a szobroknak jelentőségét és hatását, a tartalom mélysége és az előadás közvetlensége óriási hatást gyakorolt a közönségre s mindenki kifejezést adott azon véleményének, hogy ő még az esztetikai téren is otthon van s a hová a bizalom állítja: helyét kifogástalanul betölti. A taps lecsillapulta után a főiskolai énekkar adta elő Huber Károly „Ünnepi dalát” lelkesen és szabatosan, mire a *Zombori Andor* főgimn. tanár alkalmi költeménye következett *Deésy Sándor* theológus előadásában. Ugy a költemény, a mely Tárcánkban olvasható, mint az előadás nagyban emelte az ünnepély fényét. Majd a főiskolai énekkar zendítette rá a „Kuruc dalokat,” mely a nemzeti fájdalomnak és szenvedésnek olyan elandalító, megható nyilatkozata költészetünkben.

Nagy örömmel, szokatlan lelkesedéssel fogadta a közönség mikor *Rákosi Viktor* lépett a felolvasó asztalhoz. Felolvasta „Gábor Diák” a híres pataki diák történetét, melynek alakja a szabadságharcból van véve, hol a diák honszerelme páratlan bájjal van megrajzolva. A közönség azonban még tovább is hallani akarta őt s akkor „*Feleségem ő nagysága levele*” című kacagtató humorral megírt kedves elbeszélését olvasta fel. Kár, hogy az első régóta ismeri a nagy közönség; de azért a hatást elvitatni nem lehet. Ezután „*Petőfi a Hortobágyon*” című melodráma következett. Szavaltta *Farkas Andor* jh. Kisérték: *Dr. Meczner Sándor* jogtanár (hegedűn), *Horváth Bertalan* jh. (cimbalmon), *Simon József* th. (zongorán). Reám, a ki még melodrámat soha nem hallottam: ez felejtethetetlen hatást gyakorolt s a nagy közönség is tapsal jutalmazta a nehéz darab, valóban művészi előadását. Ezután *Bodrogi János* a Bethlen Collegium tanára és a szobor-bizottság titkára tartott beszédet. Szép előadása gyújtott, lelkesített, s mikor a pesti egyetemi ifjúság mai magaviseletét, lezajlott felekezeti közönségi dolgait elítélőleg jellemezte: az egész közönség helyeslével s tetszésével találkozott. A 3 óráig feszült figyelemmel hallgató közönség a Rákóczy induló hangjai mellett hagyta el az imatermet, hogy 2 órával később újból találkozzék részint az erdélyiek, és Sipulusz tiszteletére rendezett közvacsorán, részint a táncmulatságon.

A főiskolai épület nagy ebédlője asztalai mellett foglalt helyet a meghívott vendégsereg. Először *Fejes István* főiskolai algondnok emelt poharat, éltetve hatalmas beszédben mindazokat, a kik a meghívásra eljöttek s szerepléseikkel nagyban emelték az ünnepély fényét. Erre *Fogarassy Albert* nagy-enyedi tanár válaszolt. Éltetve a sárospataki főiskolát, ennek nagynevű elnökségét, derék tanári karát és ifjúságát. *Dr. Zsindely István* közigazgató azon szívbéli örömeinek ad kifejezést, hogy itt a tanári kar és ifjúság együttérzése közös, a mely most a hazaszeretethez ölelkezett. *Rákosi Viktor* hosszabb beszédben beszámol Patak iránt eddig táplált érzelmeiről. Bár Patakot még soha nem látta, de e névnek hallatára lelke mindenkor szent lelkesedéssel telt el, mert jól tudta, hogy ez ős collegium falai között mindenkor a hamisítatlan honszerelme lángja lobogott. Alakjait nagy előszeretettel vette eddig is ennek tanárai és diákjai közül s a mai viszonyokat erősen jellemző hasonlattal (az erdő és a fejsze) végezve beszédét, poharát a magyarságért s ennek legerősebb képviselőjéért a sárospataki főiskoláért üritette. *Fejes* a leendő Bethlen-szobrokról beszélve, kívánja, hogy az ifjúság előtt legyen ez hasonló a Memnon szobrához, mely százszoros fényben verje vissza az ifjúság szép lelke megnyilatkozásait. Sőt adjon ez hangot s tanítsa meg az ifjúságot a vallás és hazaszeretetre. *Radácsi György* a mai viszonyokat festve, nem hódol, nem tömjénez az ifjúságnak, — mert lelkét — a pesti egyetemi ifjúság mostani magaviselete (mely az utcai heccekben és a reactio szolgálatában leli örömet) mindenkor elszomorítja. S e nyavalya terjed mindenfelé. Kívánja, hogy a főiskola százados falain törjenek meg e veszedelmesen terjedő hullámok s mi, tanárok és ifjúság, mutassuk meg, hogy a köteleességteljesítésben leljük legfőbb örömlenket. Poharát üriti a tiszta erkölcsiség és józan közszellem diadaláért! — *Rákosi Viktor* humoros beszédében a felekezeti egyetértésért szól s mikor a kálvinista tornyok tetején levő csillagot, buzogányt említi, a közbe kiáltott „kakas” szóra *Novák Lajos* adta meg a találó feleletet — személyes kérdésben szólalván fel. Maga is elismeri *Rákosi Viktor* — úgy mond — hogy nem tudja a kakas szó igazi jelentőségét tornyainkon. Mert az nem az éberségnek, nem a gyűlölségnek jelképe, hanem annak, a mit felelt a régen vizitáló r. kath. hatalmas püspök kinzó, faggató kérdéseire az egyszerű szegény kálvinista predikátor így mondot: „Püspök: Miért van a kendtek tornyán kakas? Predikátor: Azért kegyelmes uram, mert ha tyúkot tennénk oda, még annak tojásait is elszednék nagyságodék a torony tetejéről. Kívánja szólni, hogy *Rákosi Viktor*, a felvilágosodott r. kath. író, hatalmas tehetségével, mindenkor koppintson körmére azoknak, a kik még a kálvinista kakasok alatt is tojásokat keresnek. Viharos derűlttség követte e rendkívül találó és jellemző magyarázatát a kakas szónak. Pohárköszöntőt mondtak még *Dr. Lengyel Endre* a távollévő főpásztorért; *Fogarassy Albert* a magyar vallás diadaláért; *Bálint Dezső* *Novák Lajos*ért; *Bodrogi János* enyedi tanár *Fejes* és *Dókus*ért; *Dr. Székely György* *Sipulusz*ért; *Szinyey Gerzson* *Szuhay Benedek*ért; *Szuhay* a 3 legidősebb tanárért (*Szivos*, *Szinyei* és *Radácsi*), mint követendő példányképpért a köteleességteljesítés és honszerelme szolgálatában; *Baksy István* szénior s *Nagy István* theológus ifjú felszólalásai után végetért az est-ebéd.

A városháza zsúfolásig megtelt a táncmulatság iránt érdeklődőkkel s jó kedvű fiatalsággal.

Úgy hallottam, hogy a szobor javára e fényesen sikerült ünnepély tisztán 1500—1600 koronát eredményezett; a mi erős bizonyítéka annak, hogy a sárospataki főiskola tanári kara és ifjúsága, mindenkifölött pedig elöljárósága (védnökei) ugyanám kitett magáért.

Adja Isten, hogy mielőbb álljon a nagy-enyedi Bethlen-szobor, hogy ez hangosan beszélő bizonyítéka legyen annak, hogy a mai nemzedék tud is, akar is lelkesedni és áldozni nagyjainak emlékezetéért s emlékezetöknek megbecsüléseért. Midőn azonban ez erkölcsi és anyagi sikernek lélekben örülünk: ugyanekkor kell, hogy felhívjuk az ifjúság figyelmét, hogy vannak nekünk közeli céljaink is — éppen Sárospatakon — mert ott minden jel, minden kő a multak nagyságairól beszél lelkünkhez!

Igaz, hogy Bethlen Gábor nemcsak Enyedé volt, de édes mindnyájunké. Tartson e kitartó lelkesedés örökké s a főiskola ne is engedje magát a lángoló szabadság és szeretetben soha föllümlőni!

Szuhay Benedek.

Kongrua-ügyünk.

E cím alatt, úgy vesszük észre, állandó rovatot lehet és sajnos! — *kell* nyitnunk, mert nap-nap után felhangzik a sérelem, hétről-hétre van felszólalás, a melyek nem hagyhatók figyelmen kívül, sőt úgy érezzük, kötelességszerűleg közlendők, mert mind arról tesznek bizonyosságot, hogy a felelős magyar királyi kormány az 1898. XIV-ik törvénycikk végrehajtásánál olyan magatartást tanúsít, a mely sem a törvényről, sem mindenek fölött azzal a tiszteletreméltó testülettel nem egyeztethető össze, a mely testület a magyar protestáns lelkész kar!

A rovatot megnyitjuk. Kívánjuk, hogy *ne legyen állandó*. A mig azonban van felszólalás, van sérelem: addig készséggel adunk helyet minden nyilatkozatnak, még pedig hogy *elfogultsággal* ne vádoltassunk, olyan *nyilatkozatokat* is közlünk, a melyek a *sérelemmel*, a *panaszokkal* ellentétesek, tehát a *kormány eljárását védők*. Az *ellentétekből* fog majd az igazság kiderülni, az az igazság, a melyet *most még csak mi érzünk, tudunk s ismerünk*, a kik az 1898. XIV. törvénycikket nem tartjuk sem *szerencsés*, sem *kedvező* alkotásnak, sem a *magyar államra* általában, sem reánk protestáns lelkészekre, mint *érdekelt honpolgárookra* nézve.

Rovatunk megnyitása alkalmából a következő felszólalásokról, eljárásokról adunk tudósítást:

I.

Bódogh Tamás emődi lelkész levele az alsó-borsodi espereshez.

Nagytisztelendő Esperes Úr!

293. sz. a. hivatalos levelét vettem, melyben tudósít, hogy megállapított kongrua helyesbítése végett az illető miniszteriumhoz folyamodhatom; — miután ez a levél zsérczi collegámnak is szólt, elküldöttem hozzá, — cselekedjék belátása szerint.

Én a magam részéről nem kívánom igénybe venni a miniszter úrnak azt a *kedvezményét*, hogy beleugrasson egy folyamodásba akkor, — a midőn *jogról* van szó, nem pedig *kegyről*; a mit nem kérni, de követelni tanácsos. — De meg nem akarom egyházi felebbvalóimat blamirozni az által, hogy esetleg nekem adassék igazság akkor, midőn a püspököm elnökelete alatt álló Convent felülbírlása által a jóváhagyás pecsété üttetett ama dologra.

Úgy látom, hogy itt egy ügyes jézsuita fogással állunk szemközt: aláadni a Convent tekintélyét s egy csapással: *kolduló barát-*

tokká degradálni a gályarabok utódait, nevetségessé tenni az ország előtt, hogy többé soha számításba ne jöhessenek!

Hát nem akad már nekünk egy Nehémiásunk, a ki előállana, mondaná: „Uram király, szomorú az én lelkem az én hitsorsosimnak elvetése miatt!”

Bocsásson meg Nt. Esperes úr, hogy fenti soraimmal előhozakodtam, de némileg igazolni akartam, hogy miért nem folyamodom. — A fentebb elmondottak miatt... és még egyért: Parókiám Rákócy fundus; úgy érzem, hogy elűjje alattam.

Maradok Emődön, 1900. december 10.

mély tisztelője:

Bódogh Tamás,
ev. ref. lelkész.¹

II.

Óráló nyilatkozata Tóth Béla és Réz László cikkeire.

A *világosság* és *igazság* érdekében reflektálni bátorodom azokra a cikkekre, melyek a kongrua-ügyben e Lapok 50. számában megjelentek s melyek állításai — nézetem szerint — a valóságnak sok tekintetben meg nem felelnek. — Engemet ugyanis vádolóval illet az egyik cikk, pedig én sem egy, sem más tekintetben nem vádoltam meg senkit, — annyiival kevésbé emeltem barmi ellen is a „hazafiatlanság” vádját; illet tehát felszólalásomból kiolvasni nem lehet — még *ellenzéki* szemüvegen sem. Azt sem állítottam soha, hogy a törvény végrehajtásával elégedetlenkedők felszólalásai „hatratartják és megakadályozzák a kongrua-ügyet.” Hiszen világosan kijelentettem, hogy a miniszterium irántunk való előzékenységből, joakarataból kifolyólag, de a közmegnyugvás elérése szempontjából is minden indokolt sérelmet orvosolni kész s minden jogos felszólalásnak, főbebezésnek helyt ad. A tények igazolják is, hogy ez eljárás sikerre vezetett; mert sok lelkésznek felszólamlása nemcsak meghallgattatott, de részükre úgy a *kiegészítési összeg*, mint az *úti átalány* a törvény által megengedett mértékben kipótoltva lett, a mi bizonyára „nem figyelem nélkül hagyása,” de respektálása a lelkészek érdekeiben s magának az egyházatóság intézkedéseinek is. — Nem az elapós és érvekre támaszkodó felszólalás és bírálat tehát, hanem a *kicsinylés*, a *lenézés*, a *jogtalan támadás* és *vádaskodás* eshetik kifogás alá s ez az, a mi sokkal inkább árt, mint használ a kongrua-ügynek.² — Az tény, hogy a kimutatási munkálatok a konvent által terjesztettek fel a miniszteriumhoz, de a végleges döntés, a *végleges megállapítás* törvény szerint a miniszteriumot illette és csak kötelességszerűleg járt el, midőn elfogadva az egyházatósági kiküldötték közbenjöttével a parókiakon írt adatokat és a lelkészek által beszerzett okmányokat, azok alapján bírálta el a lelkészi jövedelmeket és állapította meg a kiegészítési összegeket.³ De ha ekként minden vágy- és remény nem volt teljesíthető, ez még nem azt teszi, mintha a meghozott törvény *üdvös intézkedés* nem volna s nem szolgálna *egyházi érdekeink* javára. Bizonyára arra szolgál az, s a kongrua-törvénynek *nagy horderejű* s egyházi életünkben *messzire kiható* jelenségét tagadni nem lehet. És ennek a törvénynek értékét indokolatlan ellenszenvvel igazságtalan támadásokkal s ilyen kifejezésekkel, hogy: „éhes szemmel, reszkető és esengő kézzel nyultak legtöbbször a lehulló manna után” lerontani nem lehet. Hiszen könnyű annak gúnyolódni, a ki nem ismeri az anyagi gondok lenyűgöző erejét, mert szükségben nem volt sohasem. A sértő guny nyílt itt egészen *kíméletlen* s arra száll vissza, a ki elfelejtéi vagy nem akarja belatni azt, hogy a *kidúlt szükség* hozta felszínre az államszegélyezési ügyet s a kicsinyelt és oly nagyon lenézett kongrua-segély sok könyvet letörtölt már eddig is és sok lelkészt megmentett az anyagi pusztulástól. — Én azért e törvényt, — melynek üdvös volta másban is, de legkivált a *theol. akadémiák megnépesedésben* oly feltűnően mu-

¹ E levelet a következő sorokkal kaptam: Nagytisztelendő Szerkesztő Úr! Tudvalevőleg legközelebb mi esperesek felhívtunk, hogy szólítsuk fel congruás lelkésztársainkat, hogy a mennyiben helyesbíteni óhajtják a miniszter által megállapított összeget, mielőbb folyamodjanak azért. Annak a bizonyosságául, hogy azokban a mi egyszerű kálvinista parókiáinkban ugyanam gondolnak nemcsak a kenyérre, hanem a mi jogainkra, igazainkra is a mi hitünk cselédei, lelkésztársaink: közlik egyet a hozzám beérkezett levelekből. Én egyetértek a levélíró lelkésztársammal, a ki nem ért vele egyet: hát cáfolja meg. Tóth Dániel, alsó-borsodi esperes. Szerk.

² Ámde sem Réz, sem Tóth, sem mások nem *jogtalan* s nem *alaptalan támadást* intéznek felszólalásaikkban az *eljárás* ellen, hanem *rámutatnak* arra a „nem kul. ns” viseletre, e melyet a miniszterium tanúsít!... Hát ez sem szabad? Óráló felfogása *sajátos* és *érthetetlen* a kongrua ellenesekkel szemben. Szerk.

³ Föltűnőnek találjuk a *konvent* s a *kormány* szembeállítását akkor, a midőn Óráló is, meg mások is, igen jól emlékezhetnek arra, hogy a *Kimutatási ívek* kitöltésekor ez volt a jelszó: *becsületbevigó dolog az ívek kitöltése!*... Tessék ebből a szempontból is figyelembe venni a mi álláspontunkat! Szerk.

tatkozik, — védeni tudom s azt az 1848. 20 t.-c. fokozatos megvalósításának tartom s úgy tekintem, mint egy jobb jövőnek zálogát s nem látom benne önkormányzatunk sérelmét. Többre tudom bicsakulni a folyósított államsegélyt annál, a mit az absolutismus a *pátens* kor-szakában igért s azért is elfogadhatónak tartom, mert rendes alkotmányos úton, a törvényhozás testülete hozta létre. De e mellett bizom abban, hogy a törvényhozás méltányolva a protestáns lelkészek hazafias törekvéseit, a meglevő kongrua-törvényt tovább fogja fejleszteni a mi javunkra úgy, hogy annak áldásai az idők folyamán a protestánsok megerősödésében mindinkább láthatóvá és érezhetővé lesznek.¹

III.

Mauricz Árpád és Kálniczky János lelkészek zaklatása.

A tiszántúli kerületben fekvő nagy-dobosi egyház lelkészét, noha egészen ifjú ember, 34 éves, tehát abból az időből való, a mikor már *érettségi*, még pedig új-kori *érettségi* vizsgák voltak gyakorlatban kormányképviselettel: Mauricz Árpádot a magas miniszterium nem tekintheti képesített lelkésznek, mert, a mint hivatalosan értesültünk, az *érettségi bizonyítványt tartja tőle bekérendőnek* s míg azt be nem mutatja, addig nincs *kongrua*! Tehát a T. B. által felemlített eljárás nem szórványos, hanem rendszeres!

De úgy látszik, hogy a *theológiai tanfolyam elvégzéséről tanuskodó lelkészi oklevél* sem elegendő a szak-miniszteriumban, mert Kálniczky János reviscei (Ung) lelkésztől meg arról kérnek bizonyítványt, hogy ő *elvégezte-e a theol. tanfolyamot*? Az illető lelkész a sárospataki theol. akadémia dékán hivatálához fordult a kért bizonyítványért, természetesen nem kapott, mert az *index-lezárás a theol. tanfolyam bevégezéséről szóló bizonyítvány*, a mint erről bárkinél is meggyőződhetik a *szak-miniszter* úr!

Ha *ezek sem zaklatások*: akkor nem tudjuk, hogy a *kvalifikációnál* mi a zaklatás?! Ha ez az eljárás: jóakarati, szivesindulatú: akkor felfordult rendjök van a dolgoknak!

IV.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület pénztárnoka a kongruáról.

Kemenczky Lajos a „Dunántúli Protestáns Lap“ ez évi 49-ik számában a következő figyelmet érdemlő észrevételeket teszi:

„A Konvent által felterjesztett congrua-munkálatokat a miniszter revideáltatta; az így megállapított lelkész-fizetési kiegészítésekre a mi egyházkerületünknek az 1899. évi 37,279 kor. 71 fillért utalványozott, mely összeg a névsorban hozzánk küldött egyházak lelkészeinek kifizetettvén, róla a ker. pénztárnok által elkészített számadásokat a miniszter *elfogadta és helyben hagyta*. Ez évben *ismét revisio alá kerültek a bevallások* s az új megállapítás majdnem minden esetben eltért a mult évitől; az eltérés a legtöbbnél jelentékeny leszallitást mutat, s csak két esetben emelkedést. . . A Konvent munkálatait csak annyiba veszi a miniszter, hogy azokat időnként neki tetsző elbírálással változtatja? Úgy látszik, hogy a betérjesztett adatoknak az egyházi hatóságok által történt igazolása neki semmi; elmegy a falusi bíróhoz és előjárókhöz, hogy azok kiigazítsák az adatokat. . . Az is nagyon kifogásolható, hogy azért a kis segélyért annyira bele-

avatkozik a miniszter az egyházi felsőbb hatóságok jogaiba, hogy a hol például lelkész-változás áll be, a különbség kiegyenlítését nem az egyházhatóság, hanem a miniszter eszközli; innét van azután, hogy egy lelkészi javadalom után kiutalványozott kongrua-segély elosztására 2—3 miniszteri rendelet jön, mely *mind másképen szól s maholnap magok, akik írják, sem tudnak majd rajta eligazodni*. . . A „Sárospataki Lapok“ban Orálló felvilágosítást ad a kongrua lelkészeknek. . . Beszélhet Orálló, a mit tetszik, én *közvetlen tapasztalatból a tiszta valóságot irtam s nem frázisokat; majd meglátnám, ha őt odaállítanák: örülne-e a sok fölösleges miniszteri rendeletnek; ha az adott segélyt tőle visszakérnék, örülne-e ez eljárásnak; vagy mikor maga a pénzügyminiszter mondja beszámolójában, hogy a megtakarítás milliókra rúgott a mult évben: akkor még mindig el akarja-e velünk hitetni, hogy az ország pénzügyi helyzete nem engedte az 1600 koronára való kiegészítést?*“

IRODALOM.

* *Megjelentek a következő, a lekipásztori irodalom körébe tartozó dolgozatok, a melyeket nemsokára ösmertetni is fogunk:*

Diószegi Mihály: „Keresztelő János és Krisztus.“ (Máté evangélioma 3-dik részének magyarázata). Balassa-Gyarmat, 1900. Ára 1 korona.

Hétesy Viktor: „Gyászbeszéd, imák, siri beszéd.“ Zombor, 1900. Ára 3 korona.

Csécsei Miklós: „Vasárnapi imádságok templomi használatra.“ Makó, 1900. Kapható a szerzőnél. Ára kötve 2 korona.

Szólnoky Gerzson: „Halotti imádságok.“ Hajdú-Böszörmény, 1900. Ára 2 korona.

* *Előfizetési felhívások.* *Hodossy Béla* sárospataki állami tanítóképző ének- és zenetanártól az *ev. ref. egyházi énekkarok* részére egy ének-gyűjtemény fog megjelenni, a melyben *ünnepi, világi és temetési* énekek lesznek *férfi-karokra* alkalmazva két soros partitúra alakban. A műre a szerző fogad el megrendeléseket s előfizetéseket 2 koronával. — *Ifj. Fővenyessy Bertalan* szikszói ev. ref. tanító és ének-vezér egy *Dalos-könyvet* ad ki *négyes férfi-karra* írva, főleg az ev. ref. egyházi ének-karoknak szánva. A mű, a melyben 50—55 *mű darab* lesz, 1 korona 80 fillérért rendelhető meg a szerzőnél.

* *Bartha Béla* „*Emlékkönyv*“ cím alatt közrebocsátotta a debreceni főiskolában okt. 31-ikén tartott ünnepélyen elmondott imádságot, egyházi beszédet stb. Dicséretre méltó dolgot művelt!

* *Péterfi Dénes* kolozsvári unitárius „pap“-tól úrvacsorai agendák s könyörgések jelentek meg „*A Jézus asztalánál*“ címmel. 19 beszéd s közbe-közbe szótt ugyanennyi imádság van a III oldalra terjedő-füzetben. Tartalmuk általánosságban vész el, a mi egészen természetes ott, a hol Jézus asztaláról úrvacsorai szellemi értelemben sem lehet szó. Am a *vallásos érzés nyilatkozata* mégis észrevehető, hiszen a *vallásos érzés* nincs egyházhoz vagy felekezethez kötve. Egy-egy szép kép, egy-egy tetszetős gondolat, levonva róluk a felekezeti színezetet, a mely épen alkalmoszerűségében szinte „*contradictio in adjecto*“: használhatóvá teszi a füzetet. Az írónak vallásosságát tiszteljük: felekezeti sége felét azonban épen a „*Jézus asztalánál*“ kérdőleg fordulunk . . . A füzet ára?

¹ Szükségtelen ugyan, épen álláspontunk ismeretes voltánál fogva kijelenteni azt, hogy e *cikkkel semmi tekintetben sem értünk egyet*, de hogy *hallgatásunk*, a melyet egy megjegyzés mellőzéséből is kiolvashatnak némelyek, vád ne lehessen ellenünk, most is, mint a multkor, jelezzük, hogy Orállóval nem értünk egyet! Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki irod. kör f. hó 12-én közgyűlést tartott** Maklár Pap Miklós másodelnök elnöklete alatt. A közgyűlés nagy részét elnöki jelentések foglalták le, melyek némelyikére határozat is hozott. Így pld. a népiskolai Magyarországtörténet megírására új pályázatot hirdet a kör 1901. szept. beadási határidővel. Tudomásul vette a kör, hogy a gymn. VII. o. számára készített Magyar Prot. Egyháztörténet bírálat alatt van; a népiskolai Alkotmánytan approbatióra felterjesztetett; a gymn. számára írt Rendszeres Magyar Nyelvtan approbáltatott, úgy szintén a népiskolai Természettudomány is stb. A „Sárospataki Lapok“ jövő évi szerkesztőjéül — eddig munkásságának elismerése mellett — ismét dr. Tüdős István kérésére fel. A Sárospataki Lapok sajtó-perében kifejtett tevékenységeért s sikeres védelméért Dr. Kiss Sándor ügyvédnek köszönetét nyilváníttja a kör. Végül új tagokul megválasztja Csúrka István, debreceni tanítót és Rohoska József helybeli theol. h.-tanárt. (Cs.)

— **Kongrua értesítés.** Egyházkerületünk fizetés kiegészítést igénylő összes egyházaiban — hatnak kivételével — már mindenütt véglegesen megállapított a lelkészek kongruája. A felebbezések is, melyek ez ideig felterjesztettek, mind elintéztet nyertek. A kiegészítéshez szükséges összeg a miniszterium által már kiutaltatott; de miután a felebbezések nagyon későn adtak be, az ezekben megállapított kiigazítási összegek ezúttal már nem voltak kiutalhatók, hanem a januári kongruával együtt fognak az illető lelkészeknek kifizettetni. (D. E.)

— **Halálozás.** A németországi protestántizmusnak s vele együtt az emberi művelődésnek, a tudományos irodalomnak s az iskolai életnek nagy halottja volt a múlt hónap végén. A halle-witterbergi egyetem dicsekedése s büszkesége: *Beyschlag Willibald* meghalt 78 éves korában. Működése sok irányú, sok oldalú volt és mindenütt tündökölt *evangeliumi hite, tántoríthatatlan protestáns volta*, a mely az ultramontanok előtt rettegett, félelmetes volt mindenkor, hiszen ő volt a „*malleus jesuitarum*.“ A német hittestvérek s sorsosok nagy halottjáról illő megemlékeznünk, mert sokan ültek a Beyschlag lábainál a magyar protestáns lelkészek sorából. . . Legyen áldott emlékezet!

— **A dunántúli ev. ref. lelkészek kongrua-ügyét,** a mint a „Dunántúli Prot. Lap“ írja Antal Gábor püspök dec. 4—5-én, a mikor Budapesten járt, legnagyobb részben rendbe hozta, sőt az özvegyek, elaggott lelkészek káplántartási járulékára nézve is megengedést létesített a miniszterrel, a mennyiben ez elfogadta a kerület erre vonatkozó javaslatát.

— **Helyreigazítás.** A Sárospataki Lapok „Közéletünk“ rovat multi számának 1061. oldalán a felőlről második kikezdés második sorában „nov. 29-én tartott közgyűlésben“ helyett ez olvasandó: „*kis* gyűlésben.“

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A dunántúli kerületben a *homok-bölgődei* egyház lelkészi állására, a mely IV. osztályú 1901. jan. 1-ig fogadja el a pályázati kérvényeket a pápai egyházmegyei esperes: Szekeres Mihály Takácsiban. Az erdélyi kerületben a *szeleki* egyházmegyében dec. 29-ig két lelkészi állásra fo-

gadja el Somkerek Miklós Széken a pályázatokat, t. i. a *f.-vicei* és *málomi* egyházak lelkészi állására, az első 729 kor. 55 fill. állam-segéllyel.

— **A gesztelyi ev. ref. egyház** templom-építésre 200 korona adományt kapott király ő felsége magán-pénztárából. (O. P.)

— **Tanfolyam dadogók- és hebegők számára.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg intézkedett az iránt, hogy a siket-némák váci kir. országos nevelő- és gyógy-pedagógiai tanár-képző intézetében dadogók és hebegők részére beszédgyógyító tanfolyam létesíttessék s ennek vezetését az intézet egyik szak-képesített tanárra bízta. A tanfolyam a jövő 1901. jan. 3-án kezdődik és egyhúszban 5 hónapig tart. Felvétel végett mindkét nembeli hibás beszédűek személyesen, vagy levélben jelentkezhetnek az intézet igazgatóságánál a hivatalos órák alatt d. e. 10—12-ig és d. u. 3—5-ig. A felvett növendékek igazolt szegénységük esetén tandíjmentesek, ellenkező esetben azonban havonként tíz, esetleg öt korona tandíjat fizetnek. Vidéki hibás beszédűek elemi, vagy középiskolai tanulmányaikat Vácson megszakítás nélkül folytathatják, mert a tanfolyam óráit este 6—7 órai időközben tartja meg; ezeknek azonban a városban való elhelyezéséről és ellátásáról a szülők tartoznak gondoskodni. (V. S. N. I.)

— **A „Magyar Szó“ előfizetési felhívása.** Felesleges dolgot művelnénk, ha a „Magyar Szó“-t tüzetesen ösmertetni akarnók a protestáns olvasó-közönség előtt. A „Magyar Szó“ az egyetlen fővárosi napilap, mely a veszélyeztetett protestáns érdekek védelmét elvállalta s az elvállalt kötelességet lelkesen, becsületesen teljesítette. Mint a reakció minden nyílt és leplezett támadásának elszánt ellenlábását látjuk a „Magyar Szó“-t tizenegy hónap óta nap-nap után küzdeni igazainkért, s a „Magyar Szó“ az egyetlen politikai ujság, mely állandó rovatot nyitott a protestáns érdekek védelmére. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a „Magyar Szó“ tartalmának gazdagságával, értelemével, frissességével, társadalmi és művészeti közléseinek élénkségével jóval kiválik a többi lapok közül, úgy csak lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn a „Magyar Szó“-t a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe. Soha nagyobb szükségem nem volt a magyar protestantizmusnak olyan lapra, mint a „Magyar Szó“! A „Magyar Szó“ előfizetési ára prot. lelkészeknek s tanfőnököknek: Egész évre 20 kor. Fél évre 10 kor. Negyed évre 5 kor. Egy hónapra: 1 kor. 70 fillér. (1—3.)

HIRDETÉS.

! TETEMES ÁRLESZÁLLITAS !

mellett kapható

PAPP JÓZSEF

tomori lelkész

Alkalmi versek és apróságok

eimű munkája, a melynek bolti ára 2 kor 40 fillér, most 1 kor. 40 fillér, a melynek a szerzőhöz juttatása után, a könyvet *portómentesen* kapják meg a megrendelők!

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Váradi Kálmán.* „Karácsony ünnepén.” — *Tótfalvi Gyula.* „Az arany háló.” — *Becske Bálint.* „A tanítói nyugdíj-törvény revíziója.” — *Novák Lajos.* „Bethlen-szobrok.” — „Kongrua-ügyek.” — *Buza János.* „Titkári jelentés a sárospataki ev. ref. nőegylet 1900-ik évi állapotáról.” — *Orgonista.* „Könyvismertetés.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek” — „Hirdetés.”

Karácsony ünnepén.

Boldog-e az emberiség? Önkénytelenül vetődik fel e kérdés lelkemben épen most, a mikor úgy tetszik, mintha „boldogság” sugárzanék minden arcról a világ megváltója születésének emlékünnepe!

Boldog-e az emberiség? Az arcokról visszasugárzó, szinte beszélő „boldogság” igaz-e, valódi-e?

S hogy az önkénytelenül felvetődő kérdésre feleletet kapjak, hogy a karácsonyi ünnep eljött-e felett örvendezők arcán jelentkező *boldogság* igaz voltát megérthessem: lelkemet szárnyra bocsátom, hadd vizsgálódjék a látható s láthatatlan dolgok felett!

Repül a lelkem ünnepi érzésekkel megtelten s repülése közben megáll az első nagy pontnál: *lehet-e boldog az ember?*

E kérdést akarja az ünneplő lélek megoldani s ha ezt megoldotta: *a boldogság kérdését is megfejtette*, mert ha adva vannak a *feltételek*: a karácsonyi örvendezés nemcsak látszólagos, nemcsak színleges: de igaz, benső s krisztusi lehet, sőt *az tartozik lenni!*

Az ember boldogságának *lehetősége* épen a karácsony ünnepének jelentőségében rejlik, sőt mondhatjuk: *ez ünnepben van adva!*

Tartsanak az emberek ama „lény” felől bármit, a kinak *születése emlékére* ünnepeljük a karácsonyt; gondoljanak róla, az „*isteni követ*”-ről bármit, a kit *Krisztusnak* nevezünk; szóljon az ítélet akár *kedvezőleg*, akár *éltélőleg a személyről*; szállítsák bár le a földdel bírkózó emberhez, emeljék fel bár az „*egeknek felette*”: egy bizonyos, egy kétségbevonhatatlan s ez az: *Krisztus születésében, emberré lételeben, személyi voltában s azokban az eszmékben, igazságokban, a melyeket hirdetett: adva vannak mindazok a feltételek, a melyekkel lehet, sőt megvan a boldogság!*

Rámutassak-e arra a *viszonyra*, a melyet Jézus képvisel, a melyet ő létesített az istenség és az emberiség között? . . . Feltüntessem-e azokat az igazságokat, a melyeket hirdetett az *ember élethivatásáról*, a melyben nincs erő felett való követelés a gyenge embertől, a melyben nincs más, csak egy: a *kötelesség*, a melyet csak egy elvvel valósíthatni meg, a *szeretettel*, a mely szeretet első és utolsó, kezdet és vég abban a körben, a hol keresztyének élnek!?

Rámutassak-e ezekre, feltüntessem-e ezeket, hogy bizonyosságokat szolgáltatassak a mellett, hogy épen a *karácsony ünnepének a jelentősége adja kezünkbe a kulcsot ama kérdés megfejtéséhez: lehet-e s boldog-e az emberiség?*

Szárnyára bocsátott lelkem nem is repül tovább ennél a pontnál, mert a *lehetőséget* immár megtalálta a *boldogsághoz!*

Amde *boldog-e* hát az emberiség mégis?

Nem kutatom, hogy ki mit nevez, ki mit tart boldogságnak; csak azt nézem: a *lehetőség hol van megvalósítva?*

A hol a krisztusi eszmék, elvek, igazságok uralkodnak: ott van a boldogság! A hol a *szeretet* a király a szíveken, a lelkeken: ott van a boldogság! . . . A hol a *kötelesség* él: ott van a boldogság!

Ha látsz buzgón imádkozót, áhítattal éneklőt e napokban s a buzgóság, az áhítat szívből jön s a szeretet hangosan beszél a lélek mellett: ott boldogság van! S a hol nem így van? Keresd az okot az emberben, a ki nem érti, nem fogadja el a *szeretet követének igazságait!*

Ma, a *szeretet ünnepén*, biztosan megmondhatod, boldog-e az emberiség vagy nem?!

Boldog, ha Krisztussal él; *boldogtalan*, ha Krisztus nélkül él!

Ne keressetek másban boldogságot, csak a *Krisztusban*, a *ki igazság!*

„*Annnyira szerette Isten e büös világot, hogy az ő egyszülött fiát adá érte!*”

Szeretet! Ez a boldogság. Ez a Krisztus lelke.

Szeretet él bennünk? Boldogok vagyunk!

Ezzel a gondolattal ünnepeljünk, hogy méltó s igaz legyen ünneplésünk!

Váradi Kálmán.

Az arany háló.

A jezsuita morált szokták, igen helyesen s jogosultán, a protestáns moralisták arany hálónak nevezni, a melynek a szálai közé belekerülve valaki, azok közül soha, de soha ki nem szabadulhat, *lelke is, teste is* a „páter“ tulajdonává lett, a ki azok felett korlátlan hatalommal, bátran mondhatom: *zsarnoki kényszerrel* uralkodik! Hogy ez az *arany háló* tisztán **erkölcsi** tekintetben, épen a jezsuiták ismeretes elvei következtében, a mely elveknek rettenetes volta csakugyan olyan, hogy „a rend ellen széles e világon minden tisztességes érzésű s gondolkozású egyénnek“ — a mint ez a német irodalomban s közvéleményben prot. részről mintegy *köztudat* — „keble egész hevével, lelke minden erejével tiltakoznia kell,“ — mást, mint *erkölcstelenséget* nem eredményezhet: azt szinte felesleges bizonyítgatni. Maga az *állítás* az igazság!

Amde az az *erkölcsi arany háló* az idő folyamán mégis szakadozni kezd s mert a jezsuitizmus maga az *erkölcstelenség*, a mely a *képmutatást*, a *hamisságot*, a *hazugságot* hívja életre, hogy a jót, az igazat, a tisztát, a becsületest eltemesse, s mert ez irányban a rendnek történelmi múltja a nagy közönség előtt mégis csak ismeretes: bekövetkezett az, hogy *másfajta arany háló* kivételéről gondoskodik a római *katholikus egyház*, a mint erről mindenki tudomást vehetett a politikai lapok ama közleményeiből, a melyeket a magyar r. kath. egyház „szövetkezetei, egyletei, társulatai“ s több más című szervezeteiről hoztak! Egy olyan hálót vetettek ki, a melylyel minden irányú működését leköti a r. kath. embernek.

Mert hát lássuk csak azokat a „társadalmi“ szervezeteket!

Tudományos, irodalmi és kulturális egylet van országos jelleggel 3; vidékivel 5; ifjúsági címmel 17; ének- és zene-egylet névvel 26; nép-könyvtár jelleggel 36; összesen: 87.

Társadalmi egyesület van: „katholikus kör és olvasó-egylet“ címen 398 helyen, vegyük fel ugyanennyi számmal, noha egy-egy helyen több is van, mert *alsó-vég* s *felső-vég* vajjon nem alakít-e a „káplán úr buzgólkodása“ folytán kaszinót?? Azután van u. n. *ifjúsági egyesület* 24 helyen, vegyünk fel, ugyanennyi számban, noha itt is lehet több. De van még több is! Munkások, mesteremberek egyletét is létesítette a r. kath. egyház s az „ifjú“ harcosok, a „**legények**“ nem kevesebb, mint 79 egylettel dicsekesznek! mellettök „specialiter“ 9 munkás-férfi és 3 munkás-nő egyesület is szerepelvén. Tehát e címen 91. Vagyis *kaszinó-, ifjúsági egyesület-, legény- s munkás-egylet van 513, sőt a tanonc-egylet (3) is számítva: 516.*

Ez sem elég! Vannak még más címűek is!

Vannak: *szent egyletek*! Még pedig „*Szent Vince*“ címen 19; „*Oltár-egylet*“ néven egy központi s 10 vidéki, mint fiók; „*női szent egylet*“ címmel 22; *jótekingy szent egylet*“ címen 12 s „*temetkezési szent egylet*“ néven 66; összesen: 110.

Amde a *háló* még ezekkel sem volt teljes, épen azért a „*pénzt, a gazdaságot s a kereskedést, sőt a betűt is háló-szállá* kellett tenni.“ Így vannak aztán egyedül idvezítő „*pénzüntézetek, takarékos magtárak, nyomdák, kereskedések, gazdasági egyletek*“ kerek számban 330-an!

Mi ez, ha nem egy olyan szervezet, a mely a maga befolyását nem csupán vallás-erkölcsi irányba, de *igen is: az élet minden mozzanatára kiterjedőleg biztosítja?*

Biztosítja, mert egy gr. *Zichy Nándor*, egy gróf *Zichy János*, egy *Majláth Gusztáv püspök*, egy *Pálffy gróf*, egy *Zichy Aladár gróf* az elnök, a kiknek *politikai*, sőt „*uralkodói*“ tekintélyük, befolyásuk mindent kieszközölhet, mindent *kivisz*!

Protestánsok!... De nem! Előbb **ti magyar állam férfiak**: ezt rendén valónak tartjátok, sőt jogosnak és igazoltnak ítéletek?

Lehet, hogy a *magasabb s a legmagasabb politika* úgy látja, hogy *ez a haza érdekében van*, hiszen a mult idők emlékei a mellett tanúskodnak, hogy a „*politika a r. kath. egyházzal, ha az eszközökben nem is, de a célban, itt e földön* mindig egyetértett!“ Ugy látom, hogy most is így van!

De *ti protestánsok*: ti **nem érthettek** egyet a magasabb politikával! Tinektek nem lehet **közönyösen** venni az *arany-háló* működését, mert eltekintve saját éltetektől: a **haza életét kell veszélyeztetve látnotok az arany hálóval!**

Ti protestánsok! Az *arany-háló* veszedelmet, halálos veszedelmet rejt magában! Ti nektek kötelességtek a *hálózás* ellen minden erőtökből közreműködni, mindent elkövetni, hogy annak ne legyen *fogása*! Ti *protestáns törvény alkotók*: nem érzitek, hogy *aláaknázott ez a magyar társadalom?*

Hogy *mi a teendő?* Azt mi már sokszor, nagyon sokszor megmondottuk: minden erőt kifejteni arra, hogy **kiváltságos egyház ne legyen e haza földjén!** Mert ugyan tegye bárki is a kezét a szívére: vajjon nem azt kell-e mondania a sok-sok, rémületet gerjesztően sok r. kath. egyletre: **azért vannak ezek, mert a r. kath. egyház, mint ilyen, kiváltságok, vagyon, gazdagság birtokosa?**

Ugyan mondja meg nekem akár *Széll Kálmán* miniszterelnök úr, akár *Tisza Kálmán* volt miniszterelnök úr: egy *Molnár János* néppárti képviselő vajjon a képviselői fizetéséből, vajjon a magán vagyonából képes-e azt végezni, a mit végez s nem sokkal inkább-e abból, a mit az *állami vagyonból* kap? Vajjon a „*koldus-szegénységből*“ magasra emelkedett egyik-másik r. kath. püspök úr a saját vagyonából „*áldoz*“-e vagy az *államéból*? Vajjon gróf *Majláth Gusztáv* úr, a ki saját örökségét állítólag „*eláldozta*“ komáromi helyettes-plébánossága alatt: most *miből áldoz*, ha nem az államéból?

Napról-napra sürgetőbbé s égetőbbé válik e *kérdés eldöntése*! Az „**arany háló**“, tisztelet-becsület az „*áldozat-kész*“ grófoknak, báróknak és a többieknek: az ő áldozatkészségükből nem állhat fenn, mert **családi** terheik vannak nekik is; állami terheket is viselnek. Az „*arany háló*“ csak az állam pénzén élhet meg, azon a vagyon-jövedelmen, a melyet a r. kath. egyház **ma már jogtalanul élvez!**

Ne mondja azt nekem senki, hogy ez a *hang* illetlen a *szereket ünnepén*! Nem ez a *hang* illetlen, hanem igenis *illetlen*, több: *embertelen az az állapot*, a melyben e haza polgárai közül mi *protestánsok* vagyunk, a kik izzadunk, fáradozunk a megélhetésért, a *hazának megtartásáért*, **viselvén a közös állami terheken kívül az egyháziakat is** akkor, a midőn r. kath. honfitársaink összetett kezekkel élhetnek; de nem ezt teszik, hanem a hatalom, a kiváltságosság jogainak birtokában mindent elkövetnek, hogy *arany hálójukkal* megfogjanak s felemésszenek!

Most, a karácsonyi ünnepek *egyenlőséget* hirdető eszméjének a hatása alatt, egész bátran kérdezhetem: *egyenlőség van-e e hazában r. kath. és prot. egyház között?*

És mondják bárminőnek e hangot; nevezzenek bár kiméletlennek, a mit, a mint értesültem, e becses Lapok, sok oldalról kiérdemelt már, mert igaz mondanása nem tetszik a mai kornak, találják bár akár „ünneprontó“-nak felszólalásomat: mégis azt mondom, azt kiáltom s szeretném, ha mindenek meghallanák s eszmélnének: „*nincs, nincs: e hazában felekezeti jog-egyenlőség!*“

Nincs, mert ott az *equedül idvezítő* egyházban „*arany hálóra* is van elég, túlön-túl sok pénz, a *magyar állam jóvoltából*: *még mi, szegény protestánsok* boeskorban járunk tél-víz idején is!

Ha megzavarom ezzel a nyilatkozatommal valakinek ünnepi hangulatát: bocsásson meg érte, de *szinlelni*, de *tettetni* nem akartam épen a *világ igazságának* s *világosságának* emlék-ünnepén.

Tótfalvi Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

A tanítói nyugdíjtörvény revíziója.

E nagybecsű lap 44. és 47. számaiban két, igen figyelemre méltó, de egymással ellentétes irányú cikk jelent meg a tanítói nyugdíjtörvény revíziójáról. Mindkettőnek célja a felekezeti tanítók nyugdíj-sérrelmeinek orvoslása, de a javasolt módosításokban lényegesen eltérnek egymástól. Vass A. t. kartársam az ő nagy gondnal megírt szép cikkében jogosan állítja, hogy a felekezeti tanítók ebben a kiválóan fontos ügyben, melyhez az ő jövődők-jük s családjaik sorsa van kötve, eddigelé nem tanúsítottak oly munkás érdeklődést, minőt ennek komoly jelentőségénél fogva köteleességszerűleg is tanúsítaniok kellett volna. S talán épen azon célzattal rajzolja cikkében oly megkapó, de igaz vonásokkal a felekezeti tanítók anyagi helyzetét s nyugdíjsérrelmeit, hogy felrázzon bennünket a közönyösségből s a sikerrel nem járó télen várakozás helyett munkára serkentsen. Mert a jobb jövődőkért való törekvés még ma sem késő, még sikerre vezethet.

Papp M. t. kartársam azonban a 47. számban közölt cikkében úgy vélekedik, hogy a nyugdíjkérdésnek e kiválóan felekezeti s egyházi lapban való tárgyalása célhoz nem vezethet. Ezen állítását csak részben, csak annyiban fogadhatom el, a mennyiben — véleményem szerint is — e lap hasábjain, ha arra helyt nyerünk, nyugdíjintézeti ügyeinket nem annyira általános s az összes tanítóságot közösen érdeklő, mint inkább csak a felekezeti tanítók jogos érdekei szempontjából kell megvitatnunk. És pedig nem azért, mert az állami nyugdíjalappal — mint t. kartársam mondja — felekezeti hatóságunk nem rendelkezhetik s a sérelmek orvoslására is csak *közvetve* gyakorolhat jóltevő befolyást, — hanem azért, mert az 1891. XLIII. nyugdíjtörvény általánosan sérelmes rendelkezéseit a tanítók s tan-egyesületek már teljesen és kimerítően megvitatták a sajtóban s gyűléseken; orvoslásukra száz- meg százféle javaslat tétetett s a magyar tanítók legtekintélyesebb testülete: az országos bizottság is tüzetesen foglalkozott azzal; ellenben a felekezeti tanítók hátrányai, melyeket csak mi magunk éreziünk s a melyek nemcsak anyagi, de erkölcsi tekintetben is bántólag különböztetnek meg bennünket másjellegű kartársainktól, még mindig nincsenek teljes nagyságokban a nyilvánosság, a méltányosság és az igazság ítélő széke elé állítva. Pedig nagyon is fontos érdekünk, hogy oda vigyük. Törekvésünknek a sajtó terén méltóbb helye alig lehet, mint e széles körben elterjedt egyházi lapban.

El kell tehát panasznunk itt is sérelmeinket, hogy megismerjék s átérzzék azokat egyházi főhatóságaink, rólunk is gondoskodó hivatott nagyjaink. Mert nekem erős meggyőződés, hogy előttük nem lesz hasztalan elhangzott szó a mi panaszkodásunk; azt is hiszem, hogy az ő bölcseségük s erkölcsi tekintélyük illetékes helyen s a

kellő időben — bárha t. kartársam szerint, *csak közvetve* orvosolhatják is bajainkat — legerősebb támaszunk leendő, ha az orvoslásnak oly módját keressük, mely sem a más jellegű kartársaink, sem az egyház érdekeivel ellentétben nem áll s ha kívánalmainkkal a bölcs mérséklet, a lehetőség határai közt maradunk.

Ily szempontok szerint mérlegelve t. kartársaim valóban üdvös javaslatait nem tartom ugyan kivihetőnek, mert egyrészt a magasabb jogosultsággal bíró tanítók, másrészt az egyház érdekeit érintik azok, — de nekik mégis köszönettel adózom a kezdeményezésért, melylyel gondolkozásra, munkára buzdítottak bennünket. Nem is bocsolom tervezeteiket, hanem e helyett az orvoslásnak egy másik módjára mutatok; közlésem ugyanis, Nt. Szerkesztő ur becses engedelmeivel, a gömörmegeyi ev. ref. tanító egyesület felterjesztését. Van is erre némi jogom. Közlésem azon célból, hogy a testvér egyleteket — ha felterjesztésünket elvi szempontból helyesnek ítélnék — hasonló működésre buzdítsam. A közös akciónak nagyobb lenne a súlya, bizonynyal az eredménye is.

A felterjesztés a következő:

Nagyfőiskolai Egyházmegyei Közgyűlés!

Az 1875. évi XXXII. t.-cikk a népoktatási intézetek tanítóinak nyugdíjigényét, azok javadalmazása s az iskola jellegére való tekintet nélkül, egy s ugyanazon összegben állapította meg. Az 1891. évi XLIII. t.-cikk pedig ezzel ellenkezőleg, kinek-kinek külön, az állomásaival járó fizetése után szabja meg azt. Ez utóbbi intézkedés bármily helyes- és korszerűnek látszik is, az énekvezéri szolgálatot is teljesítő felekezeti tanítókra mégis nagyon sérelmes, méltánytalan s nem is igazságos az.

Sérelmes, mert a felekezeti tanítók fizetésének, ha azok énekvezéri kötelességet is végeznek, csak egy része, mondhatni a fele számított fel nyugdíjalapul, levonván abból énekvezéri fizetés címén nemcsak a szorosán vett ily természetű illetmények, de a tandíjakon kívül, minden más javadalom felerésze. Így lett aztán a mi nyugdíjigényünk — néhány szerencsésebb állomás kivételével 300—400 frtban megállapítva; míg az ugyanazon képesítéssel bíró községi s állami tanítóké 500—1000 frtig emelkedik fel, mivelhogy azoknak nemcsak az egész törzsfizetésök, de még az esetleges személyi pótlékuk is az utolsó fillérig mind felvételre alapul. Ellenben a felekezeti tanítóknál, ha a nyugdíjalapul felszámított törzsfizetés nem üti meg a 300 frtot, ötödéves korpótlékukból egészítették az ki s ez esetben ezzel a tisztán tanítói fizetésnek minősített javadalmunkkal sem emelkedik a nyugdíjigényünk.

Az 1891. XLIII. t.-cikk intézkedése nem méltányos, mert a felekezeti tanítók, eltekintve a valóban csekély stólaris jövedelmektől, a kettős szolgálatért nem részesülnek kettős javadalomban; sőt a kettős kötelességért járó fizetés is általában jóval csekélyebb, mint a más jellegű tanítóké. E csekélyebb javadalom egy részét levonni azért, mert mi az Úr oltára mellett is szolgálunk, mert mi rendszerint osztatlan iskolában, nehezebb körülmények között, több akadálylyal küzdve, hamarabb összeroskadunk, — ezt mi méltányos és humanus intézkedésnek nem ösmerhetjük el. — Nekünk, egyházi tanítóknak inkább az alsó néposztálynak, a nemzet zömének a helyes irányú művelése, vallásos és erkölcsi nevelése jutott feladatúl; ez nem könnyebb, de nem is jelentéktlenebb honfiai kötelesség, mint a városi, bizonynyal műveltebb elemek oktatása. Nekünk nem elég az iskola falai között végezni a köteles munkát, tőlünk ennek falain túl is hazafias kötelességek megoldását várja a nemzeti műveltség; s ha ennek teljesítésében idegeink elkopnak, összes erőink fölemészletnek, mindezekért az elaggás napjaiban nem érdemelnénk-e annyi méltányló figyelmet, mint községi, vagy állami pályatársaink?

De nem is igazságos az 1891-iki törvény intézkedése, mert az ebben megkülönböztetett *kántor-tanító* ev. ref. egyházunk szervezetében teljesen ösmeretlen. A mi egyházunkban csak *tanítók* és *kántorok* vannak. Amazok

javadalma *tanítói*, emezeké *kántori* díjlevélben van kimutatva. Midőn tehát e törvény az énekvezéri szolgálatot teljesítő felekezeti tanítót kántor-tanítónak minősíti, egyházunk alkotmányával jó ellentétbe s igazságtalan elvet állapít meg, hogy annak alapján legalább részben megfoszsa az ugyanazon pályá más munkásainak biztosított kedvezmények- s jogoktól.

Még feltűnőbb lesz ez intézkedés igazságtalansága, ha összehasonlítjuk ezt a tanítói fizetések kiegészítéséről szóló s csak két évvel később hozott 1893. évi XXVI. t.-cikkkel, mely kántor-tanítókat már nem ösmer s a mely szerint az állomás minden javadalma — még a stola is — *tanítói* fizetésnek vétetik. Látva e két testvér-törvény elvi álláspontjában rejlő következetlenséget s feltűnő ellentétet: azt kell hinnünk, hogy egyikben az országos tanítói nyugdíjalap, másikban az állampénztár érdekeinek védelme volt a cél a felekezeti tanító jogos igényeivel szemben; azt kell hinnünk, hogy nem annyira, az énekvezéri szolgálatért, mint a nyugdíjalap vagyona iránti tekintetből ejtetett el nyugdíjigényünk felszámításánál fizetésünk egy része.

Pedig a nyugdíjintézet 14 millióját nagy részben a felekezeti iskolák tulajdonosai s a felekezeti tanítók rakták össze. Jóllehet már az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk megalkotta a községi s állami iskolákat, de ezeknek száma, a másokéhoz viszonyítva, még a közelmúltban is kevés volt, az ezek után fizetett évi járulékok csak kisebb részét teszik tehát a nyugdíjintézet vagyonának. — Tudjuk mi, hogy ez az ország tanítóinak közös vagyona, hogy ezt a különböző jellegű iskolák után részekre osztani nem lehet. Ezt nem is akarjuk. Nem is irigyeljük szerencsésebb pályatársaink kedvezőbb helyzetét; mi csak azt óhajtjuk, hogy az összegyűjtött tőke jótéteményeiben mi is velők egyenlően részesüljünk. És ha évi járulék címén ezen intézet javára a haza minden iskolája ugyanazon összeggel terhelhetik, az igazság követelménye, hogy annak gyümölcse is egyenlő arány szerint osztassék szét. A felekezeti iskolák hatóságai ez intézet érdekében hozott áldozataikkal jogot is szereztek arra, hogy tekintélyök egész súlyával sürgezzék a közoktatásügyi kormánytól tanítóik sérelmeinek minél előbbi törvényes orvoslását.

Nem egyedül a tanítók érdeke ez, hanem az egyházaké is. Naponként fogy közöttünk a hivatott munkások száma, a kidültek helyét erőtlenebb, itt-ott a szent hivatásra nem is méltó iparosok foglalják el; vagy üresen állnak iskoláink a műveltség s erkölcsi fejlődés hátrányára. Sajnosan tapasztaljuk, hogy a felekezeti tanítóság szellemi színvonala napjainkban nem emelkedik úgy és kedvezőtlenebb fokon áll, mint más jellegű tanítóké. Pedig ma épen oly szüksége van egyháznaknak az alaposan képzett hivatott tanítókra, mint bármikor a múltban. S mind ennek oka nem annyira kedvezőtlenebb fizetésben, vagy terheesebb szolgálati viszonyainkban, hanem inkább a nyugdíjtörvény sérelmes intézkedéseiben található fel. A pályá kezdetén ki ne választanánk örömmel azon állomást, hol sorsa, jövődjéje a munka képtelenség, az öregség napjaira is inkább biztosítva van? Épen ezért, habár kérelmünkkel már többször elutasítottunk is, nem hagyhatunk fel igazaink keresésével.

Azonban igazaink keresésében is a mérséklet, a lehetőség szerény határai között kívánunk maradni, csak annyit kérünk a közoktatásügyi magas kormánytól, hogy a nyugdíjtörvénynek a felekezeti tanítókra nézve legsérelmesebb rendelkezése a jövő évben bekövetkező revízió alkalmával méltányosan módosíttassék; csak azt kérjük, hogy *mindazon ev. ref. felekezeti tanítói állomások után, melyeknek javadalma a „Tanítói díjlevél”-ben van kimutatva, a tanító 500 frtig terjedő fizetése, még ha kántori szolgálatot végezne is az — a stola levonásával — teljes egészben, az 500 frtot meghaladó összegnek pedig 50%-a vétsék fel nyugdíj-alapul.*

Közoktatásügyi miniszterünk ő nagy méltóságánál a tanítók jogos kívánalma mindenkor szíves meghallgatásra talál, hiszszük, hogy a mi kérelmünket is jogosnak, méltányosnak tekintendi s kedvező megoldást nyer az,

ha kegyes lesz legfőbb egyházi hatóságunk: a főtiszt. és méltóságos konvent atyai jóindulatú pártfogásával ő nagy-méltóságához fölterjeszteni; s ha kegyes lesz ennek megvalósítását nagy tekintélye- s befolyásával is elősegíteni.

Nagyt. Egyházmegyénket pedig alázatos tisztelettel kérjük, hogy kérelmünket pártfogásába venni, a főtiszt. és méltóságos Konventhez fölterjeszteni s különösképpen is figyelmébe ajánlani kegyesen méltóztassék.*

* * *

E fölterjesztést már egyházkerületi főhatóságunk is kedvezően intézte el. Beeske Bálint.

TÁRCA.

Bethlen-szobrok.

(Folytatás.)

Azonban álmodni, látásokat látni mi nekünk is szabad. Nekünk se árt az meg, ha lelkünkre fekszik egy-egy történelmi nagyság, viharos, dicső múltunknak egyik-másik hőse, vértanúja. Sőt nem árt meg az se, ha oda-férkőzünk az álmodó művészhez: hadd hallgassuk szíve dobogását, hadd hallgassa szívünk dobogását; legfeljebb meglepjük egymásnak álmait, a mi annál boldogítóbb, annál termékenyítőbb mindkettőnkre nézve. „Művész hazája széles e világ!” Hát legyen; de a művész-királyok nemzetükben hódítják meg előbb a világot. Bizonyosságaim a görög szobrászat örökhírv mesterei és örökbecsű műveik. Nem a póre természetmácsolás, nem is a vaskos valószerűség, hanem az isteni eszményiség a forrása a világraszóló mesteri műveknek, az leginkább a remek szobroknak s az a forrás az eszményért hevülő szívek közös érzésében fakad. Szerencsés és boldog művész, a kinek szellemét ennek a forrásnak buzgása hevíti, forralja; biztos lehet akkor, hogy újjai alól műremek kerül ki, a melynek láttára elbűvölten kiált fel előbb egy nemzet, utóbb a nagy világ: ez az! Így, csak így élt ez az eszmény, ez az alak a mi szívünkben is. Szerencsés és boldog művész! ha ezt elérhetted: nemzetedben, nemzetedért vívtad ki a halhatatlanságodat!

Bethlen szobor! Milyen is legyen az? Az álmodó, a töprengő művész lelke ezzel a gondolattal vívódik és mennél tovább vívódik, annál jobban elszorúl a szíve. Káprázat ez vagy bűvölet? Neki *egy* Bethlen Gábor kellene s raja forog előtte a Bethlen Gáboroknak. Hisz' ez boszorkánytánc! Ez a modell más meg más arcot ölt, új meg új alakot mutat. Mindenik ösmerős, vonzó, igézetes, méltó a vésőre. Melyiket fogja el? Hiszen ehhez képest gyerekjáték volt a dolga annak a mitológiai elődnek, a ki ötven leánytestvér arcát verte ki egy pajzsra, még pedig úgy, hogy az ötven közül egyik se volt a másiknak se a párja, se visszája. „Facies non omnibus una, nec diversa tamen.” De itt *egy* alak forog a művész lelke előtt sok sok változatban. És mindegyik kerek egész, fejedelmi, tökéletes. Egyik pillanatban fejedelem, a másikban király; itt hadvezér, ott meg diplomata; innen szabadsághős, onnan békebarát; emitt gubernátor, amott reformátor; most a lelkiösméret hős-szának, majd a zsarnokának látszik; innen nézve török, onnan nézve német, mégis mindig magyar; itt oroszán, ott meg galamb; kálvinista lenne s pápistát is mutat; maga tudós s mégis csak mecénás; innen építkező, onnan gazda, amonnan meg kalmár; emitt bibliás keresztyén, amott pogány táltos; arca, Jánuszénak kettős kiadása; Briareusz hozzá képest csonka és Merkuriusznak nem fűrgébbek

a lábai; maga mindig olyan, mint az, a kivel szemben áll s mégis sohasem az, mindig csak önmaga s mindig túljár azon... Te álmodó, te töprengő művész! Melyiket fogod el? Melyiket választod?

Belekábúlva e káprázatba, másfelé fordul a művész; helyhez, jelenethez igyekszik kötni e sokszerű alakot. Felkeresi Erdélyt, Gábor fejedelem uralkodásának első esztendeit. Tervezgetés, készülődés, belreformok áldásos, de prózai esztendei ezek. Itt alapjai készülnek csak Gábor fejedelem jövő nagyságának. — Aztán sorra jönnek az első „támadás” színhelyei és jelenetei, Debrecen-től Nikolsburgig, a hadi kiáltványtól a békeokmányig. Itt már raja nyűzsög a nagyszerű képeknek, a megrázó, magasztos jeleneteknek; de hol, melyikben legnagyobb és legjellegzetesebb Gábor fejedelem? Debrecenben-e, a mikor támadása okát kiáltja világgá: „Isten tisztessége és a nemzet szabadsága!” A harctéren-e, mikor egyik diadalát a mással tetézi? Pozsonynál-e, a hol a várossal a koronát is átadja nékie Forgách nádor? Vagy akkor-e, mikor hadai már Bécs külvárosait szorongatják s ő „megálljt” parancsol és bedugja kardját? Besztercebányán-e, a hol Collartó, a király-helyettes kivont karddal áll a trón és Gábor fejedelem közé és Gábor fejedelem mint egy szobor, szemhunyorítás nélkül állja ki ezt a ki tudja hányadik bosszantást és megaláztatást? Akkor-e, mikor az országgyűlés II. Ferdinándot trónvesztettnek nyilvánítja, Magyarország királyának őt választja s követeli, koronáztassa meg magát és ő kitér a rendek törvénszerű akarata elől? Akkor-e, mikor Alvinczy, a kassai pap, már vállalkozik is a koronázás végrehajtására s Gábor fejedelem azt mondja nékie: „Kegyelmed nem esztergomi érsek!” Nos, mikor hát? Melyik helyzet, melyik jelenet az, a mely vésőre, ércre érdemes? ... Szegény szobrász! Mennyire fájlalod, hogy nem festőművész vagy, hogy valamennyit meg nem örökítheted! Te a teljes alakok teremője volnál s irigykedve, bosszankodva érzed, hogy nagyobb úr náladnál a síkok és a színek mestere; hogy a vászon külön birodalom, mint az agyag, márvány és érc együttvéve; hogy vésődet megveri az ecset! Pedig érzed, sejtetted, hogy nyugtalankodó lelkednek itt kell megülnie. Itt kell meglepned és foglyúl ejtened őt, Erdély fejedelmét, a diadalmas szabadsághóst, kora egyik legkitűnőbb hadvezérét, a negyvenkét csatában győzött, Magyarország választott királyát, Gábor fejedelmét; mert itt jár ő azokon a szédtő magasságokon, hová legfényesebben tűz a nagyság, hír, dicsőség, igazság és eszmény ragyogása. Itt mered ég felé az az orom, a melynél lest állhatsz, a melyre, ha rálép Bethlen Gábor, viaszszá legyen a szíved, hogy képe, alakja azonnal belenyomódjék! Itt, itt dobogtak érte leghevesebben a szívek, azoké is, a kik igazán szerettek, azoké is, a kik igazán gyűlöltek; itt vonta be nagy alakját a nemzeti eszménynek, a szabad, egységes, hatalmas Magyarország eszményének varázsa, bűbája! Itt, itt áll ő azon a magason, a melyért áldották, átkozták a múltban, de a melyről királyi szó hatalma törte le az átok bélyegét, értésére advan országnak-világnak, hogy a magyar király nemzeti eszménye nem lehet más, mint volt a Bethlen Gáboré; hogy a magyar király ennek az eszménynek kultuszában, valóztatásában egy a nemzetével. A korona szent és sérthetetlen; szent és sérthetetlen a nemzeti szabadság is! Ez volt igazsága a magyarnak mindig, ez az ma is; ez volt igazsága Bethlen Gábornak, ez az igazsága jó királyunknak is! ... Ébredj, álmodozó művész! Munkára fel! Ezt az igazságot öntsd belé a Bethlen Gábor alakjába! Hadd hirdesse ércalakja királynak, nemzetnek, országnak-világnak a magyar alkotmány örökké szent, sérthetetlen igazságát!

A megért eszmének az a természete, hogy bevégzetten, felszerelve pattan ki a lélek világából, mint egykor Minerva a Jupiter homlokából. Miként pattan ki majd Gábor fejedelem szobra-művész koponyájából? Én meg nem mondhatom. De ha én lennék az a művész, az enyémből lovas szobor alakjában vágtatna ki. *Lovas Bethlen-szobor!* Ez lenne a hozzá illő, nem mindent, de sokat, a nagy igazságot kifejező... Magyarország s Erdély címerével ékesített tömör, de erősen rongált bástyatalapzaton rugtató paripán ülne Bethlen Gábor, paripáját nem a kantárszárral, hanem azzal kormányozva, hogy rajta ül; kitelik az, ki kell annak telnie egy negyven éves férfiútól, a ki magyar is, vezér is, fejedelem is, ki kell annak telnie egy Bethlen Gábortól. Öltözte korhú, fejedelmi. Arcán, ez oroszán-arcon önbizalom, elszántság és eszély harmóniája. Jobbjában kivont kard közep tartásban, támadásra is, meg védelemre is készen; baljában a zászló... no igen, a zászló; hisz' annyira rájár már erre a kifejezésre a nyelvünk, hogy előbb utóbb „muszáj” lessz ércben kifejezni. És kinek a szobrán lehetne ezt igazabban kifejezni, mint a Bethlen Gáborén? Végül jön a süveg; forgójának foglaloja kicsiben majd olyan, mint a magyar királyi korona...

(Vége köv.)

Novák Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Kongrua-ügyek.

I.

A káplánok kongruája.

Egy bevégzetlen, sőt igazában meg sem kezdett rész ez a kongrua-törvény végrehajtásában. Itt is, ott is felmerült kérésekkel állottak elő ez irányban s az eredmény? ... *semmi*. Hogy miért? kicsoda tudná azt megmondani?!

Am most, két év lejártával, kezdenek még ott, azokon a helyeken is eszmélni, a hol a kongruajavaslatot annak idején „melegen” pártolták.

Legközelebb már két egyházkerület püspöke sürgette a káplán-kongrua kérdés elintézését, t. i. a dunamelléki s a dunántúli.

A sürgetés mit eredményezett? ... *Semmit!*

De mégis! Azt, hogy a miniszter „*kulánsúl*” akarván eljárni: **a magyar ev. ref. egyház részére 46 kápláni állást akar 500 koronájával szervezni!** ... S milyen kuláns lesz, a törvény ellenére?! A konvent fogja elosztani a 46 káplán jutalékát! ... Szép! Felemelő! Halleluja!

II.

Bartha Mór gacsályi lelkész zaklatása az érettségi bizonyítványért.

Túl a Tiszán, a szatmári ev. ref. egyházmegye területén fekvő gacsályi gyülekezet hívei a jelen esztendőben közakarattal meghívták lelkészökül dr. Bartha Bélát debreceni jogtanár édes atyját, *Bartha Mór*t, a ki körülményei, viszonyai alakulásai miatt néhány évvel előbb nyugalmába vonult, de azzal a kikötéssel, hogy meghívás, megválasztás esetén ismét felveszi a palástot, hogy mint „fungens” lelkész szolgáljon az íge kirdetésében. A gacsályi gyülekezet hívei meghíván lelképásztorúl, ma ott csakugyan hirdeti az ígét s egyike a „kongrua várományosoknak”.

Ámde a kongruához nem lehet egy könnyen hozzájutni, noha a törvény világos s *épen az ev. ref. lelkészek minősítése tekintetében igen kényelmes lehet a miniszter eljárása, mert zsinati törvényeink*, a mint erre Tóth Béla harsányi lelkész egész helyesen mutatott rá: *többet állapítanak meg, mint az 1898. XIV. állami törvény*; azt pedig csak nem gondolja a miniszter, hogy mi a saját törvényeinket, épen iskolai ügyben fogjuk megszegni?! Hogy nem lehet a kongruához egykönnyen hozzájutni, bizonyosság épen a Bartha Mór esete, a kitől *érettségi bizonyítványt követelnek 1900. december 1-ső napján!* . . . Ezt a dátumot azért emelem ki, mert a miniszteriumnak az eljárása *ma* már érthetetlen, másnak, mint *zaklatásnak* nem minősíthető. Mi sem igazolja jobban a mi „kulans“ viselkedésünket, mint az, hogy bár tudomásunk volt a miniszternek *e fajta eljárásáról*, tudomásunk kerek $\frac{3}{4}$ -ed esztendővel ez előtt: még sem tettünk ellene felszólalást, mert úgy gondolkoztunk, hogy a *betű* egyideig ölhét, de mihelyt benne lesznek a törvény végrehajtásában: rájönnek, hogy a *betűt* nem alkalmazhatni a *régiekre*, azokra, a kiknek idejében még *nem volt érettségi vizsga!* . . . Ámde most: az 1898. XIV. t.-cikk megalkotásának harmadik évében: most már nem hallgathatunk, mert ez az eljárás határozottan *rosszakaratú*.

Bartha Mór ma 70 esztendőes ember, a ki 1856-ban első, 1860-ban második lelkész-képesítési vizsgálatot állott ki s már 1859 április 25 óta rendes lelkészül működött. Hogy ez az öreg ember ma *érettségi bizonyítványt* mutasson fel, mikor annak idején köztudomás szerint a *lelkészi pályára* lépésnél ez nem volt „*conditio sine qua non*“: olyan *követelődés*, a mely csak *zaklatásnak* minősíthető.

Méltán írja az öreg lelkész a sárospataki főiskola akadémiai s közigazgatójához intézett levelében, a melyben az 1854-ik évi bizonyítványát kéri: „*nohát ilyennek is meg kellett történnie a protestáns autonomia iránti becsülés bizonyítására! . . . arcúlcsapást intéz a miniszter a ref. lelkész-képzés multja ellen . . .*“ És joggal írhatja ezt is: „*En követelem, hogy a miniszter úr azt a sérelmet, a melyet rajtam elkövetett, gyógyítsa meg. Vegye magának a jogot, hogy lelkészi állásom fizetésének állami pótlékát más ok-adással tagadja meg, de egy 70 éves embertől, a ki a ref. lelképásztori pályán 1857-től, mint segéd-, 1859-től, mint rendes lelkész szolgál: a képesítést nem veheti el, még nem is diffamálhatja s ezt tenni, a mihez nincs joga: tovább ne is próbálja, mert az én ilyes sérelmemet felekezetemnek is át kell éreznie s hiszem, hogy át is érzi!*“

Kicsoda nem látja itt azt, hogy a törvényt úgy alkalmazzák, a hogy *nem lehet s nem is szabad?*!

III.

Válasz Örálló megjegyzéseire.

Könnyű . . . gúnyolódni! . . .

„A sértő gúny nyila visszaz szállott rám.“

Örálló dobta azt *vissza* rám, a kit ugyan én soha egy ujjal sem illetem s a kire, mikor minapi levelemet megírtam, eszemágában sem volt gondolni, annyival inkább haragudni; mert hiszen engem a felszólalásra nem vitatkozási viszketeg, vagy a kongrua iránt táplált „indokolatlan ellenszenv“ készítetett, hanem egyszerűen az, hogy én a magyar ev. ref. egyházalkotmány sulyos megsértését láttam a kultusz miniszter úr azon rendeletében, melylyel engem, — mint most két másik eset bizonyítja — többed magammal együtt, bizonyítványaim fölterjesztésére szólít fel. Felszólaltam pedig csupán azért,

hogy tudják meg azok a kongruás papok, a kik rendes, törvénytiszta úton kapták, vagy kapják majd meg kongruájukat, hogy olyan esetek is előfordulnak, és pedig folyton szaporodó számban, a hol a kongruás lelkészek a maguk kicsi segélyösszegökhöz csak egyházalkotmányunknak legsarkalatosabb elveinek, törvényeinek egyenes megsértésével juthatnak: s tudják meg azok is, a kik hozzám hasonló helyzetben vannak, hogy ha a miniszter követelésének szó nélkül eleget tesznek s folyamodnak, könyörögnek akkor, a mikor — az emődi pap szerint — *követelni tanácsos, sőt jogos*; az ilyen módon nyert segély *Ézsau lencséjévé* változik, mert legszentebb örökségünket bocsátják érette áruba; a talajt engedik kiragadni lábaink alól s akkor aztán hiába „mutatkozik majd oly feltűnően a congrua üdvös volta a theol. akadémiák megnepesedésében“, mert ha azokon az akadémiákon működő professorok úgy nevelik majd egy emberöltő múlva is e theol. ifjakat, mint minket neveltek annak idején, megfogja hazudtolni tanításait az élet; az az életbe kilépő ifju lépten-nyomon azokkal az ellentétekkel találkozván, a melyek egyházalkotmányunk magasztos elvei és annak a gyakorlati életben való nyilvánulása között mind nagyobb-nagyobb űrt tágitanak: minden lesz belőle, csak nem magyar kálvinista pap. Fájdalom, igaz, hogy „a congrua-törvénynek nagy horderejű s egyházi életünkben messzire kiható jelenségét tagadni nem lehet.“ Most még nem érezhetjük mi fölöttébb e nagy erőnek egyházunk beléletében nyilvánuló romboló hatásait; de minél jobban fog ez az erő növekedni az idővel, annál jobban fogja érezni és fájlalni annak hatását a jövőben az a mindenkori kálvinista pap, ki egyházát szeretné függetlennek, önállónak, a kívülről jövő káros s egyházunk egészséges közszellemét beteggő tevő behatások visszautasítására erősnek látni, legalább is olyan önállónak s erősnek, mint volt a patens korában.

Az emődi pap meghallotta Rákóczy földje szívének dobbanását; tisztántúlról, Ungból egymásután érkeznek a nyugtalanító hírek; a dunántúli kerület pénztárnokának magyar kálvinista szíve megdöbben a szomorú tapasztalatoktól, látva a tátongó rést, melyet a miniszter keze már eddig is ütött egyházunk jogain: e tények mind igazolják aggodalmaimat s azt, hogy felszólalásom nem volt *jogtalan*.

Az én lelkemet nem ejtik aggodásba egyházunk jövője felett az újmódi *keresztbotrányok*, sem a hecc-káplánok, sem az egyetemi ifjak oktanlan fészkelődései; ez idő szerint a prot. közszellem megbirkózik az ilyen fajta bajokkal, s győztesen kerül ki a küzdelemből. De majd, ha magunk közül támadnak olyanok, a kiket a *kiáltó szükség* arra kényszerít, hogy a közszellemet — nem mondom: szánt-szándékkal meghamisítani, de legalább is — elaltatni hajlandók legyenek, majd ha egy jövő második vagy harmadik zsinat, 20—30 év múlva, vagy még előbb is, az 1898. évi XIV. t.-cikk 4-ik §-a alapján rendező minősítési törvényeinket úgy t. i. hogy *tekintettel a kongruára*, a miniszternek is *látnia kell* „bizonyítványainkat, s ezzel valóra változtatja azt, a mitől jobban félek, mint a „*kiáltó szükség*“től,“ önrendelkezési jogunk lassú halálát: akkor ki nyugtatja meg az én lelkemet, ha éltetemet addig nyújtáná a kegyelem Istene, azon vád ellen, hogy mindjárt a legelső lépésnél, melyet a lejtőn tettünk, nem tettem azt, a mire *intést kaptam*.

Ezért szóltam; s mert aggodó lelkem feljajdult, midőn a jövő ily kétségbeejtő színekkel rajzolódott elém: gúnyolódni állítottam. sértően gúnyolódni!

No, de „a sértő gúny nyila vissza is szállott rám.“

„ . . . könnyű annak gúnyolódni, a ki nem ismeri az anyagi gondok lenyűgöző erejét, mert szükségben

nem volt sohasem." Ez az a megsebzésem céljából rám hajtott nyíl. Ám, e nyíl ez egyszer erejét veszítve hull alá.

Mert rettenetes ugyan a vád, mely ellenem ama pár szóban emeltetik, úgy tüntetvén fel engemet, mint a ki legközelebbi véreit, míg maga dúskál, *kiáltó szükségben* hagyja, sőt „indokolatlan vádaskodásával” azok anyagi pusztulásának egyenesen okozójává válik: de felel és erősít az a körülmény, hogy ama „legrútább gyanúsítások” egyike, melyekről Órálló által kifogásolt cikkemben szólottam, éppen ez vala: „könnyű nekik, a kiknek ennyiök, meg annyiok van!” Azokkal, a kikről ott szólottam, egy sorba jutni nekem dicsőség!

Különben Órálló úr vádja után feltárhatom gazdagságomat is, a mely nem enged szükségét ismernem: nincs semmim az ég alatt, sem papírban, sem földben; ellenben van 322-40 koronával kiegészítendő lelkési jövedelemen. Latifundiumaim és beneficiumaim illetén megismerése után sem akarom azonban Órálló úrnak rólam táplált azon megtisztelő véleményét megváltoztatni, hogy én szükségét nem ismerem. Mert valóban nem ismerem. Nehezen tudtam ugyan most is kiszorítani azt a 12 koronát, a mit a „Prot. Szemlé”-ért sürgetőleg követeltek rajtam, de azért kifizettem, mert az énekem elmaradhatatlan „*auflag*”-a száraz ételen.

Épen azért, mert minél több ily *auflagot* áhítóz az én *lelkem*, — ha érettségi bizonyítványom beküldése nélkül ki nem utványoztatnék az én kongruám, minden rendelkezésemre álló eszköz igénybevételével követelem a jussomat; a mivel — gondolom — eléggé dokumentálom, hogy egyáltalán nem kicsinylem a kongruát, sőt azt is szívesen concedálom, hogy már „eddig is sok könnyet letörölt az, és sok lelkészt mentett meg az anyagi elpusztulástól”; — de a törvény végrehajtásánál tapasztalható eljárást még ezek után is károsnak s lealázónak tartom reánk úgy, mint egyházunkra nézve.

Higyjék el már valahára Órálló úr és társai, hogy másképen is lehet gondolkozni a congruáról, mint ők s e más gondolkozás sem *kicsinylés*, sem *lenézés* sem akar *lenni*; higyjék el már, hogy a mi *táborunk* sem ad semmit az *alap nélküli, jogtalan támadásra és vádaskodásra*; de igenis kellő méltánnyal tudja értékelni „az alapos és érvekre támaszkodó felszólalást.”

Tóth Béla.

Titkári jelentés a „sárospataki ev. ref. nőegylet” 1900-ik évi állapotáról.

Felolvastatott a „Sárospataki Református Nő-egylet” 1900. okt. 28-án tartott közgyűlésén.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Az a pár sorból álló felhívás, melyet 1899. dec. elején egyházunk presbyteriumának nevében és megbízásából Bálint Dezső lelkész és Buza János főgondnok a sárospataki ev. ref. egyház buzgó leányaihoz intéztek, oly célból, hogy magok körében egy református nő-egyletet alakítsanak, nem volt a pusztában elhangzó szó, mert a kikhez intézve volt megértették és készséggel jelentették ki, hogy hajlandók a körül a zászló körül csoportosulni, melyre a keresztyén munkás szeretet gyakorlása, a vallásos buzgóság ápolása s az ev. ref. egyház ügyei iránt való érdeklődés ébrentartása van felírva.

A f. évi január 3. napja mindenesetre hosszú időn át feljegyzésre méltó és emlékezetes nap marad a sárospataki ev. ref. egyház történetében, mert egyházunk intelligens női közönsége ezen a napon tett

tanúbizonyságot arról, hogy a presbyterium felhívását igazán megértette; ezen a napon foglalta alapszabályokba a maga elé kitűzött nemes cél elérésére szolgáló eszközöket és módokat s ezen szabályok alapján megalakította a „Sárospataki Református Nő-egylet”-et.

Hogy nő-egyletünk megalakulásaért kit illet a legfőbb elismerés, ne keressük, mert hiszen azt helyesen megállapítani épen olyan nehéz volna, mint azt, hogy a győzelemmel vívott csata dicsősége a hadvezért vagy a szent ügyért lelkesedve harcoló sereget illeti-e meg méltóbban? Nekünk elég, ha annyit tudunk, hogy a „Sárospataki Református Nő-egylet” megalakulásáról egyházunk szeretve tisztelt lelkésze mellett mindazok megtették köteleességüket, a kik a presbyterium felhívására az együletnek szívvel és lélekkel tagjává lettek és így az elismerésben mindannyian méltán részesülnek. Ilyen gondolatokkal küldötte egyházkerületünk köztisztületben álló agg főpásztora, Kun Bertalan püspök úr is nagybeesű s együletünk megerősödését mindenesetre előmozdító üdvözlő levelét a nemes ügy érdekében tartott első összejövetelünk alkalmából, melyben elismerését fejezte ki egyrésről az anyaegyház érdekében buzgólkodó lelkipásztor, másrésről a Lorántffy Zsuzsanna méltó utódainak bizonyított sárospataki református nők előtt, a kik követendő jó példával járnak elől a többi gyülekezetek nő tagjai előtt is.

Ilyen kedvező jelek mellett, a nemes ügy iránt érdeklődő szívvel, s főpásztorunk áldásától kísérve gyűltek össze a „Sárospataki Református Nő-egylet” tagjai jan. 14-én, hogy megtartsák első rendes közgyűlésüket s megalakítsák a tisztikart és a választmányt. Ez alkalommal elnöknek: dr. Láczy Lászlóné, alelnöknek: Buza Jánosné, pénztárnoknak: dr. Tüdős Istvánné, jegyzőnek: dr. Rácz Lajosné s titkárnak: Buza János választatott meg. A tiszti kar mellé 20 választmányi tag választatott, név szerint: Arvay Ilona, Bálint Dezsőné, dr. Ballagi Gézané, Brzorád Rezsőné, Csicsery Józsefné, Ellend Józsefné, dr. Finkey Ferencné, Gecsey Etelka, Hankisz Sámuelné, Hodossy Béláné, Kőpataky Gyuláné, dr. Kun Zoltánné, Maklár Pap Miklósné, Meczner Andrásné, Novák Lajosné, Radácsi Györgyné, Szőke Györgyné, Trócsányi Bertalanné, Ujlaky Istvánné és dr. Zsindely Istvánné. A választás megejtése után az elnökség első teendője volt az egyület alapszabályait megerősítés végett a magyar királyi belügyminiszteriumhoz felküldeni, hogy az országos törvény követelményeinek mindenben eleget téve kezdhesse meg egyesületünk rendes működését.

Mint már teljesen szervezett egyesület folyó év február 18-án tartott a „Sárospataki Református Nő-egylet” először közgyűlést, melyen Láczy Lászlóné a közgyűlés lelkes éljenzése mellett elfoglalván elnöki székét, a nemes cél érdekében buzgó munkálkodásra hívta fel az egyület tagjait. Ezen a gyűlésen választotta meg egyesületünk Kun Bertalan püspök urat és Bálint Dezső lelkészünket nagy örömmel és lelkesedéssel tiszteletbeli tagoknak. A választásról szóló jegyzőkönyv mind a két tiszteletbeli tagnak megküldetett s Bálint Dezső lelkész urat, a ki megválasztását egy meleg hangú levélben köszönte meg, a március 11-én tartott közgyűlésén üdvözlötte egyesületünk alelnöke, Kun Bertalan püspök ur előtt pedig június 26-án a választmány testületileg fejezte ki tiszteletét, üdvözlölvén őt úgy is, mint együletünk tiszteletbeli tagját, úgy is, mint 60 éves lelkészt. Örömmel említjük fel,

hogy főpásztorunk mélyen meghatva fogadta a hozzá intézett üdvözlő beszédet, melyre — mint kifejezte, — hosszú és ékes szavakból álló dictióval nem óhajt válaszolni, mert hiszen sokszor az a pár könnyesepp, a mely a szemekben megjelenik, többet mond, mint a leghosszabb és legdiszesebb beszéd is. Igen köszönöm, úgymint a Nő-egylet megtisztelő figyelmét, mert abból két drága kő fényét látja felé sugározni t. i. az igazi vallásosságát és a magas kor megbecsülését. Elismerését fejezi ki a sárospataki ref. nők előtt, a kik szívők vallásos érzésétől indítatva megalakították a „Református Nő-egylet“-et s ilyen módon is segítségére óhajtottak jönni református egyházunknak s ezzel követendő példát szolgáltatnak a többi gyülekezeteknek is. Kitartós munkára s jó egyetértésre buzdító szavai után az Isten áldását kérte egyesületünkre, melynek megtisztelő figyelme, előtte örökre nagybecsű marad. Az agg főpásztor szavai könnyekre indították nemcsak a választmány tagjait, hanem azokat az egyházkerületi küldötteket is, a kik ennek a szép ünnepeketeknek tanúi voltak.

(Vége köv.)

Buza János.

KÖNYVISMERTETÉS.

Megjegyzések a Hodossy Béla úr válaszára.

Miután úgy az 50 templomi ének előszavából, mint a Válaszból arról győződtem meg, hogy H. úr csalhatatlannak hiszi magát, kedvem volna szépen „kiszervekeltetett“ választát figyelmen kívül hagyni. Annnyival inkább hajlandónak mutatkoztam erre, mert H. úr oly magas polcra látszik szólni, hova mi egyszerű, szegény orgonisták szemünk veszélyeztetése nélkül alig tekinthetünk fel. De nem hagyhatom szó nélkül a választ az *ügyért*, melynek érdekében írtam meg a legtisztább jóakarattal multkori szerény ismertetésemet. Csak arra kell kérnem ezúttal szerző urat, hajoljon le kissé abból a magas régióból, hogy meghallhassa gyenge, erőtelen kiáltásunkat s győződjék meg róla, hogy valamint multkori cikemből, úgy ebből sem olvashat ki rosszakaratot, legkevésbé pedig szenvedélyességet, mely utóbbinak nyoma a Válaszban nagyon is észrevehető.

A mi a gyülekezet éneklési hangkörét illeti, hát ebbeli elvét szépen kifejtette, megokadolta — papíron; de fájdalom, mint annyi íróasztal mellett felállított szép elvet, fényesen megcáfolja ezt is a *tapasztalat*. Az a tapasztalat, mely határozottan az én nézetemnek ad igazat, melyet százféle bölcselkedéssel sem lehet megcáfolni. Elhiszem s ismerem is H. urat, hogy az elvek embere, de tessék csak kijönni az életbe, rövid tapogatózás után így kiált fel: elvemnek nincs talapzata, építünk ezen szerzett új fundamentumra más elvet!

Az Alt. szólam vezetésének helyességéről sem tudott meggyőzni H. úr. Én nem népiskolai Daloskönyvekre hivatkozom, a melyeknél a **2 hang** mégis csak más, mint akár a vegyes, akár a férfi-kar! Megjegyzem azt, hogy az 50 Templomi ének nem népiskolák részére szerkesztett, hanem utalok a többek között Sz. Nagy K., Szügyi József partitúráira, az Emke Daloskönyvre, melyekben az 50 Templomi ének Alt. vezetési módszerét nagytűvéggel sem találom. Pedig már csak ezek is valakik zeneirodalmunkban, ha mindjárt nem a nagy német mesterek is!

Mert, ha az 50 Templomi éneket, mint *énekkari művet* tekintjük, ismét határozottan állítom, hogy az egyes szólamok (de különösen az Alt.) nem a nekik megfelelő hangkörben mozognak, mindenik szólam alacsonyabb hangkörre van szorítva. Az Alt. leginkább a kis g-től az egy vonású e-ig; a Tenor a kis c-től az egyvonású c-ig (a mi csakugyan a Bass. I. hangkörének felel meg leginkább, hiába is tiltakozik ellene H. úr) a Bassus pedig a nagy F-től a kis g-ig terjedő hangkörbe gyömöszöltettek be. Olyannyira, hogy — ismétlem — mindenik szólam gyötrelmes munkát végez. De ha már szerző úr a felső szólamot alacsonyra vette is, a karletételnél a többi szólamok alacsonyra szorítását nagyon könnyen elkerülhette volna egyenesen az által, ha osztott harmóniák helyett tömör összhangosításra törekedett volna. De úgy látszik, mintha szándékosan kerülte volna a felső szólamoknak és az alsóknak olykor-olykor egy szólamban való egyesítését; holott meg van engedve, hogy a Soprán az Altal, a Tenor a Bassussal két vagy három accordon belül *uni sono* haladjanak, mi által látszólag egy kevés időre *három szólamúság* áll elő, de ezzel nagyon sokszor meglepő hatást lehet elérni. Egyszerűen a tömör és vegyes hangzatoknak vegyesen való használása lett volna az, a mi H. urat megmenthette volna attól, hogy oly alacsony dallamfekvés ellenére a többi szólamokat az énekelhetlenségig, de legalább az eltikkadásig mély hangkörre szorítsa.

Én ezekre tovább nem is pazarlom a nyomdafestéket. Tartson meg mindenkit a maga hite. A végtelenség útjára minek lépünk. De, hogy az orgonaközjátékokért körömszakadtig küzdeni kész vagyok, azt kijelenteni tartozom.

Semmiféle mester, sem Bach, sem Moesz, sem Altdörfer, sem Ivánka, sem senki azon „nézetem“-től. — melyről, hogy H. úr jót nem tart, azt gondoltam! — hogy az *szükséges* is, *szép* is — el nem tántorít. Szerény ismertetésemet teljes két havi gondolkodás s kartásaim nézeteinek meghallgatása után írtam meg s a szerzett tapasztalatokból határozottan állíthatom, hogy ha a kiadó megrendelési felhívásában kiteszi, hogy: „de ezen 50 Templomi ének közjátékok nélkül van kidolgozva“ hivatalban levő orgonista alig-alig veszi meg a füzetet. Mire vall ez? Arra, hogy orgonistáink, a kik H. úr és a nagy mesterek elvét *szentesíteni* vannak hivatva, — mert hisz *minden elvet a közhasználat szentesít* — egyáltalában nem értenek egyet az ideális mesterekkel. Nem fogunk hát egyetérteni H. úrral sem, még akkor se, ha a Zene Közlöny ízléstelen élceit s éretlen megjegyzéseit citálja is a fejünkre. Ne külföldi mesterekre, hanem hazai ref. zenészekre hivatkozzék szerző. Ezekre is csak olyanokra, a kik követőkre találtak. Mert hogy Ivánka Sámuel is épúgy magára maradt „újítási“ törekvéssel „hazai“ ref. orgonistáink között, mint fog H. úr, azt legjobban bizonyítja tulajdon édes fia, a hódmezővásárhelyi ref. főgimn. ének- és zenetanár eljárása, a ki fülem hallattára a hódmezővásárhelyi templomban közjátékokkal orgonázott. Az utolérhetetlen Bach „Choralgesänge“ című művére éppen a legszerencsétlenebbül hivatkozik H. úr a közjátékok ügyében! Hiszen Bach éppen azért adott „Choralgesänge“ címet művének, mert azon Choralokat, mint *emberi hangszer* által előadandó *Gesangokat* akart énekelteni, tehát ez esetben a Choralok kizárólag, mint *énekművek* szerepelnek, hol *közjátékra* gondolni kész nevetség. Tehát emberi hangokkal előadandó Chorál-énekek! No, ha

Bach Sebestyén ilyen sorok közé közjátékokat, vagyis átvezető cadenziákat alkalmazott volna, ezzel a legégbekiáltóbb badarságot követi vala el. Ezt nem tette meg Bach a H. úr kedvéért! Mellesleg mondva pedig, nem „Uram a töredelmes...” van meg ötféle kidolgozásban a Bach Chorálgesänge művében, mert ez négyszer van meg a 130., 138., 161. és 176-ik lapokon, hanem a XLII. Zsoltár dallama a 14., 28., 29., 34. és 136-ik lapokon van meg ott ötféle kidolgozásban.

De tovább menve, — tegyük fel, hogy a külföldi organisták elfogadták is ezt az újítást, — kérдем, miért akarja ezt a külföldi csudanövényt átplántálni H. úr a mi ősi tradícióit oly féltékenyen őrző, hazai ref. anyaszentegyházunkba? Hát nem elég, hogy a közéletben több rosszat, mint jót átvesszünk az idegeinktől, mi is ebbe a megbocsáthatatlan hiába essünk!? Mert, már csak Isten, ember beláthatja, hogy végtelen ízlés nélküli dolog a közjáték nélküli orgonálás! Ennek ellenkezőjét csakis teljesen elfogult s a külföldért rajongó egyének állíthatják. Hogy a luteránusok miféle határozatokat hoznak s ennek nyomán Altdörfer Keresztély mit csinál, ahhoz nekünk absolute semmi közünk, de, hogy a mi, anélkül is nagyon egyszerű isteni tiszteletünk ellen miféle merényletek elkövetése van szóban, ez már nagyon is közletről érdekel bennünket. Ilyen merényletnek tartom pedig én a közjátéknélküli orgonás-éneklés behozatalát, mely ellen kálvinista hitem egész erejével tiltakozom.

Hodossy úr azon eljárását pedig, hogy az énekek dallamait — még ha nem maga változtatta is meg, hanem azon változatokat a nép ajakáról vette le — ismét elitélem a multkor elmondott okok miatt. Nem variálni, hanem szigorúan az eredeti dallamokra kell visszavinni énekeinket, mely fontos köteleességteljesítése énekvezéreinkre vár. Az énekügyi bizottság böles belátása iránt pedig viseltetem annyi bizalommal, hogy sem a H.-féle változásokat, sem még az egyes templomokban divatos másításokat sem fogadja el, hanem az új Enekeskönyvbe a maga eredetiségében veszi fel a kiválasztott énekeket.

Egyébiránt igen kíváncsatos volna, ha a közjáték-kérdéshez úgy *lelkészeink*, mint *organistáink* hozzászólnának, s az így keletkezett vitában hadd „győzzön a jobb!” — tiszta szivemből kívánom.*

Org onista.

IRODALOM.

* Szabolcska Mihály temesvári ev. ref. lelkész, a Kisfaludy-társaság tagja „Szabad Órák” címen egy újabb költemény kötetet adott ki a Singer és Wolfner budapesti könyvkereskedők kiadásában. Az ifjú költő, a kibén büszkeségünket, dicsekedésünket látjuk, a ki a legújabb költő-generációnak egyik leghasznavehetőbb tagja: ebben a kötetben is a maga keresetleu természetességével, igaz és hamisítatlan érzelmeivel, szemlélődő lelkének nemességével, puritán egyszerűségével hódítja meg költeményei által az olvasót, a ki mintha együtt járná a költővel az alföldi, az erdélyi vidékeket, együtt ébredne arra a tudatra, hogy a természet szépségeiben a mesterkéletlen hangulattal is lehet, sőt csak úgy lehet igazán gyönyörködni. . . . A költemény-kötet még a szigorúbban ítélő céh-mester Kiss József lapja szerint is nyereség a mai felkorbácsolt szenvedélyű, zaklatott érzésű világban, a

melyben a Szabolcska „Via contemplatív”-ja nagyon megbecsülendő. Ara 2 korona! . . . Ha a mi ajánlatunk is számít valamit, szívesen tesszük azt, hogy karácsonyi ajándékkul ajánljuk. (F.)

* Farkas Andor s.-pataki joghallgatótól „Szabadság, szerelem” cím alatt egy kötet költemény jelent meg. Az ifjú szív hevülése s lángolása, az ifjú lélek fennen szárnyalása erősen jellemzik a kötetet, a mely több az egyszerű szárny-próbálgatásnál, de még nem áll azon a ponton, a hol „remek-alkotások” teremnek. A kötet ára 2 korona. (O.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a

„Sárospataki Lapok”

XX-ik évfolyamára.

Magyar protestáns egyházunknak a küzdelmes mult után a boldog, csendes s nyugodalmas jövőre irányuló reménye s kilátása, a jelek szerint: hiábavaló! A jövő képe e földön ismét harcot árul el, élet-halál harcot a protestántizmus és az ultramontánizmus között.

Hogy e harcban, mint egykor, úgy a jövőben is *mindenkinek* részt fog kelleni vennie, ez bizonyos. Élőszóval és írásban, kinek mint adatott: mindnyájan oda fogunk állani a csatasorba, hogy a *diadal a humanismust, a szabadságot, az igazságot: a jog- és vallás-egyenlőség* eszméit hirdető *protestántizmusé* legyen!

Kicsoda nem találja jogosultnak, igazoltnak s természetesen azt, hogy a *sárospataki főiskola tanárai*, mint az általok s velök rokon gondolkozásuak által létesített *irodalmi kör tagjai*, egyértelműleg határozták el a „Sárospataki Lapok” további kiadását, mint a mely fennállása óta úgy egyházi, mint iskolai téren, mindenkor annak az iránynak volt a hive, a mely a józan protestántizmus irányja!

A XX. évfolyamába lépő lap szerkesztésére, miután négy évi iparkodással azon voltunk, hogy a lap becsülettel megállja helyét, az irodalmi kör bizalma minket hívott el, talán elismerésül a multért, — talán azzal a hittel, hogy mint eddig, úgy ezután sem fogunk megrestülni a ránk váró teendők elvégezésében.

A megbízatást azzal a tudattal vállaltuk el, hogy nem csupán a *sárospataki irodalmi kör*, hanem az egész *tiszáninneni ev. ref. egyházkerület*, sőt az egész hazai protestáns egyház fog bennünket támogatni abban a munkában, a mely *protestáns jogaink megvédésére, az ultramontánok törekvéseinek megghiusítására s a reakciónak minden vonalon való visszaverésére irányul!*

Egyházi és iskolai ügyeink felszínen tartása — megoldandó kérdések előkészítése, sőt megoldásra segítése, a *zsinati munkálatokhoz való hozzáfogás*, a közvélemény kialakítása érdekeink, nem: a *jogaink* mellett való állásfoglalásra: ez mind programm pontunk!

És ha sikerülne az *alvó prot. öntudatot, a szendergő lelkiismeretet felébreszteni, az erőket mozgásba hozni, a melyek mintha le volnának nem kötve, hanem láncolva, — ha sikerülne egész addig hatni a lelkekre s szívekre, hogy a magyar államot kényszerítsük a modern jogállam jog- és köteleesség esz-*

* E cikk már régen kezünk alatt volt, de csak most adhattuk. Szerk.

mény megvalósítására, — ha sikerülne folyton-folyvást intézendő támadásaink által a magyar protestáns népet az egyházi teher alól felmentetni s a magyar államot a mi irányunkban épen olyan álláspont elfoglalására rábírní, — a melyet e tekintetben a multak hagyományai alapján a róm. kath. egyházzal szemben elfoglalni kénytelen, akkor majd elkövetkeznek aztán azok a tisztán vallásos belkörü dolgok elintézésére tartozó szervezkedések is, a melyeket ma mások annyira emlegetnek, holott azokhoz nem kell más csak a lélek, a mely mindenki van, — míg a földihez bátorság.

Harcolni akarunk, — küzdeni a végső lehelletig, egyházi- és iskolai jogainkért, a melyek csorbitani engednek akkor, a mikor mások jogokat élveznek: vallás, egyház és haza elleni bűn!

Ebben a szellemben fogjuk, akarjuk a „Sárospataki Lapokat“ az 1901-ik évben szerkeszteni, várván hittestvéreink anyagi és szellemi támogatását.

A „Sárospataki Lapok“ előfizetési ára:

Egész évre 10 kor.

Fél évre 5 „

Negyed évre 2 „ 50 fill.

Az előfizetési díjak legcélszerűbben póstautalványon küldhetők be Pásztor Sámuel főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1900. dec. 22.

Dr. Tüdös István,

felelős szerkesztő.

— **Vörösmarty-ünnepélyt** rendezett a sárospataki főiskola *akadémiai ifjúságának magyar irodalmi önképző-társulata* december 16-án, meghíván erre a városi közönséget is, hogy a költő emléke előtt való hódolatban hadd jusson kifejezésre a Bodrogsparti Athené lakosainak a tisztelete is. Nyílt ülést tartott e célból a nevezett Társulat a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó beszéd *Dr. Tüdös István*; 2. Szózat, énekelte az énekkar; 3. Vörösmarty lyrája felolvasás *Marton János* társulati titkártól; 4. Pályadíjazott alkalmi költemény *Farkas Andor* társ. alelnöktől; 5. A főtí dalt énekelte az énekkar; 6. Felolvasás *Thoma István* társ. tagtól Vörösmarty-három nő-alakjáról; 7. *Farkas Andor* szavalta Vörösmarty „A vén cigány“ című költeményét; 8. Az énekkar énekelte a „A vén cigány“-t s végül az egész gyülekezet elénekelte a „Szózatot“-ot. A főiskola körében már december 1-ső napján is volt egy Vörösmarty-ünnepély, a melyet a gimnáziumi „*Erdélyi Önképző-Kör*“ rendezett *Csontos József* tanár-elnök vezetése alatt. (o. s.)

— **Tisza Kálmán** a dunántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka, a nagy-szalontai egyházmegye gondnoka s az egyetemes konvent világi elnöke dec. 16-án ünnepelte élete 70-ik évfordulóját, a dunántúli egyházkerület, Nagyvárad városa, Biharmegye küldöttsége és fiai körében. . . Az öreg ember előtt mi is felkelünk, orcáját megbeesüljük s szívből kívánjuk: ha eddig politikai nagy munkái között nem lehetett elég ideje munkálkodni egyházunk érdekében úgy, a mint állásai megkövetelték: adjon a gondviselés a kegyelem idejéből elegendő esztendőket a megöregedett embernek arra, hogy a mulasztást kipótolhassa!

— **A diakonus intézmény felállítása Sárospatakon.** A sárospataki ev. ref. egyház presbyteriuma folyó hó 16-án tartott gyűlésében elhatározta, hogy az egyházi élet elevenebbé tételére s az egyházi közigazgatás nagyobb biztosítása végett a diakonus intézményt

életbe lépteti. Ezen intézmény alapszabályait, melyeket egy bizottság dolgozott ki, az egyháztanács már el is fogadta. A szabályzat szerint az egyház több kerületre osztatik fel s mindenik kerületbe a presbyterium 2—4 diakonust választ az irni-olvasni tudó s az egyház iránt belső buzgósággal viseltető egyháztagok közül. A diakonok kötelességei: a saját kerületükben felmerült panaszokat a lelkésznel bejelenteni. továbbá felügyelni arra, hogy a szülők gyermekeiket pontosan iskoláztassák s a kitűzött időben a confirmáció áldásaiban részesítsék. Kötelességük gondoskodni arról, hogy a keresztszülők a keresztelesek alkalmával jelen legyenek, valamint arról is, hogy a vegyes házasságok kötésénél felekezetünk érdekei csorbát ne szenvedjenek. Különösen figyelniök kell arra is, hogy az egyházunkat, hitelveinket vagy reformátorainkat gúnyoló, babonaságot, tudatlanságot, fanatizmust terjesztő nyomtatványok népünknel olvasásra ne találjanak; ellenben a protestáns szellemű népies, vallásos olvasmányok kellő mértékben terjesztessenek s olvastassanak. A vasárnap megszentelésén intés és példaadás által jó lelkiismerettel közreműködnek. A vadházasságban élőket a lelkészi hivatalnak bejelentik. A kerületükben lakó új egyháztagokat a lelkésznek bejelentik s az elnökséget azoknak családi körülményeiről tájékoztatják. Vallásos estélyek vagy felolvasások tartása alkalmával a hivatelt figyelmeztetik s lehetőleg összegyűjtik s gondosan őrködnék, hogy hitelveinkkel ellenkező szokások egyházunk hívei között divattá ne váljanak s gyökeret ne verjenek. A diakonok 3 évre választatnak s hivatali esküt tesznek. A sárospataki egyháznak ezt az újabb intézkedését is ajánljuk a többi egyházak figyelmébe! (B. J.)

— **„The Salvation Army.“** A *Prot. Standard* egyik utóbbi, novemberi száma a következőkben vázolja az „Üdv Hadseregének“ az eredetét: Harminchat évvel ezelőtt egy fiatal vidéki hitszónok álldogált London egyik mozgalmas utcáján, gondolatokba merülten szemlélgetve a Mile End Waste on hullámozó ember-sokaságot. Láta a szertelenül nagy palinkaméréseket, melyek kicsinyeknek bizonyultak az azt látogatók tömegének befogadására; — látta az ott-hon nélkül csavargó koldusokat ödöngeni a piszkos csatornák mentén; látta a verítékszű áldozatokat sietni a különböző áruraktárakba a bolti árukat tartalmazó csomagokkal; látta a fiatal nőt, elsötétült szemekkel, elrongyolt ruházattal, fedetlen, kócos fejjel, — s látta a részeg ember százait. — A szemléltőre mélyen hatottak e látványok. Ekkora nyomorúságnak a látása elszorította a szívét s e helyen és pillanatban elhatározta, hogy mindent el fog követni, a mi a szegénység ezen áldozatainak sorsát megjobbíthatja. — Az üdv hadserege ennek az elhatározásnak az eredménye. Hogy ez az intézmény egy nagy társadalmi tényező, azt csak kevesen tagadhatják. Egy rövid emberöltő alatt elterjedt ez mindenfelé a világon. Hathatósan munkálkodik az Dawson Citi-től és Iceland-tól északon Dunedinig és délen a Fokvárosig, Manilától Jokohamáig épügy, mint Honoluluig nyugaton. Napjainkban már nagyszámú ügyvivők vannak, a kik a kenyerüket keresik Kandiában, tanítják az elszigetelten élő halász községeket Nowfonadlandban, élnek Whitechapel legbűnösebb negyedeiben, gyámolítják élvinséggel küzdő arany keresőket Klondykéban, verekednek Berlin sörcsarnokaiban s predikálnak a jég közé ékelte gyülekezeteknek Finlandban. — Az üdv hadseregének összes jövedelme évente jóval felül van az egy millió font sterlingen; önkéntes munkatársainak a száma, kik minden idejüket a Társadalom

felvirágoztatása iránti küzdelemben töltik el: sok száz-
ezerre megy.

(i. zs. b.)

— **A wesleyanusokról.** A liverpooli „*Protestans Standard*“ nov. 18-iki száma egy közleményben hírt ad a wesleyanusok jelenlegi törekvéseiről. A wesleyanusok, — úgymond — eleitől fogva kiválóan vallásos szellem-től voltak áthatva, de a legutóbbi néhány év alatt buzgalomuk és előhaladásuk még sokkalta nagyobb mértékben növekedett, úgy, hogy jelenleg nagyobb gőzerővel munkálkodnak, mint valaha. *Liverpoolban* például, — a múlt hónap folyamán — kibérelték a Hengler-féle cirkuszt oly célból, hogy ott vasárnaponként saját külön missiói szolgálatokat végezzenek. Ez ünnepélyek rendezése hetenkint körülbelül 15—20 font sterlingbe fog kerülni, vagyis oly tekintélyes pénzösszegbe, mely fényesen jellemzi a wesleyanusok testvériességét, kiknek mindenfelé a világon nagy és bőkezű adakozók jönnek segítségükre. Az első ilyenfajta istentiszteletet nov. 4-én tartották meg rendkívül szép számú hallgatóság előtt. H. Howard May mondotta az alkalmi beszédet, mely a lehető legszerencsésebb kezekkel volt kidolgozva. A remek összhangzatos éneklés teljesen magával ragadta és felvidította lelket. — A mint halljuk, a wesleyanusok nagy emlék-csarnokot szándékoznak emelni. Charles Gavett emlékeztetnek. Azt azonban nem szabad megengednünk — jegyzi meg *Prot. Standard* szerkesztője, hogy ennek a költségeit ők teljesen a maguk zsebéből fedezzék, — az egész keresztyén egyháznak hozzá kell járulnia a kiadások fedezéséhez. Charles Garrett a Krisztus egyetemes egyházának volt a hive. Ha az a csarnok, a mely emlékére épülni fog, oly bő és mindeneket átölelő lesz, mint a minő az ő nemes szíve volt, akkor roppant embertömeget lesz képes magába fogadni. Isten bizonyára meg fogja áldani és felvirágoztatja a lelkek ezreinek üdvözítésére, — John Wesley követőinek eme legújabb szellemi törekvését.

(i. zs. b.)

— **Approbált könyvek.** A Nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium a „Sárospataki Irodalmi Kör“ következő kiadványait approbálta: 1. A gimnáziumi „*Rendszeres Magyar Nyelvtan*“-t készítette Maklár Pap Miklós. Ára 2 korona 60 fillér. ^{3953/1900.} sz. a. — 2. A népiskolai „*Természetrajz*“-ot. Készítette Buza János. Ára kötve 60 fil. ^{4390/1900.} sz. a. — 3. A népiskolai „*Alkotmány*“ című tankönyvet. Készítette Ballagi Géza. Ára 45 fil. ^{4757/1900.} sz. a. — 4. A népiskolai „*Kis Daloskönyv*“ c. könyvet szerkesztették: Pásztor Sámuel és Dezső Lajos. Ára kötve 40 fillér. ^{4894/1900.} sz. a. — Ajánljuk e tankönyveinket az illető szakférfiak szives figyelmébe és pártfogásába.

Az Irodalmi Kör elnöksége.

— **Egy millió a kongruúra!** . . . A „*kormány-érzelmi*“ lapok a december 22-iki számban nagy gaudiummal hozták a hírt a kongruáról, hogy „*karácsonyi ajándék gyanánt*“ kiutaltatott a fizetés-kiegészítési összeg. *Mi a kiutalásról* még 17-én hoztunk hírt, — de azt, hogy megkapta-e például a *tomori* lelkész az ez évi, a ki decz. 1-ső napjáig egy fillért sem kapott, azt nem hirdeti senki sem!

— **A németországi centrum-párt vallás-szabadság követeléséről,** a vallás-szabadságra vonatkozólag Dr. Lieber által benyújtott javaslatról már megemlékeztünk, most azt tudatjuk, hogy a *német-birodalmi gyűlés* a javaslatot előzetes tárgyalás alá vette s a centrum-párt kívánsága szerint bizottsághoz utalta. Ez az előzetes tárgyalás érdekes, mert nyilván kitetszett most is Lieber s társai magukviseletéből az, a mi már annyiszor megnyilatkozott, t. i. hogy az ultramontanoknak (a kiknek Lieber dr. egyik előkelő képviselője), nem más céljuk mint az, hogy a r. kath. egyházat az állammal egyenlő hatalmúvá tegyék! Báránybőrbe

bújt farkasok Lieber s társai, a mint a prot. lapok igen helyesen írják, mert a „szabad vallás-gyakorlat“ cím alatt a szabadság és vallásosság esküdt ellenségeit akarják letelepíteni, újra meghonosítani a német prot. talajon, t. i. a *jezsuitákat*, a kikről pedig meg-vagy-on írva s köztudomású dolog, hogy *ellenségei az emberiségnek, az emberiség minden nemes céljának!*“ . . . A javaslatot nem fogják diadalra juttatni Lieber úrék, mert a *szövetséges államok*, a mint Bülow kancellár kifejezte, nem járulhatnak olyan javaslatához, a mely azoknak alkotmányos jogát korlátozni akarja.

— **A Divat Szalon** őszinte elismeréssel ajánljuk olvasóink figyelmébe. Olyan női lap ez, mely nélkül a család jóformán el sem lehet. Divatképei, tudósításai, szabásívei, rajzai a legújabb divatot mutatják be s a mellett, hogy az igazi, nagy világi öltözködés szószólója, módot nyújt a szorgalmas háziasszonyoknak arra, hogy úgy a gyermekek ruháit, fehérneműjét mint a magok toilettjét, fehérneműjét stb. otthon, takarékosan elkészíthessék. Az az óriási anyagot, melyet e pompás divatlap egy egy számban ötven fillért olvasóinak ad, más kiadványok három külön álló lapban árulgatják. A *Divat Szalon* egy-egy száma teljesen feleslegessé tesz minden más divatlapot fehérnemű új-ságot vagy gyermek-divat lapot. Ezen kívül is híven szolgálja a nők érdekeit és kitűnően szerkesztett szépirodalmi részében egy teljes, tartalmas női lapot találunk a régi, chablonos regény-melléklet helyett. Közleményeit *elsőrendű költők, novellisták* írják, azokat a témákat pedig, a melyek beletartoznak az asszonyi életbe: s *társas élet, a háztartás, a lakás-díszítés és szépség-ápolás* kérdéseit avatott tollak hosszabb cikkekből tárgyalják. Sokszor van szó benne *színházakról* s a fővárosi szellemi élet más eseményeiről; van talányrovata és egy olyan szerkesztői póstája, melyben a nők minden kérdésükre megfelelő választ kapnak. Szóval a *Divat Szalon* nem csak a legdiszesebb, legnagyobb divatlapunk, hanem egy olyan igazi női lap, mely nélkül különösen vidéken élő uri nő egyáltalában el nem lehet ha okosan, takarékosan és mégis szépen és divatosan akar öltözni a mellett, hogy egy olyan szépirodalmi lapja is van, mely minden vágyának megfelel. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe még azért is, mert nagy diszes és dústartalma mellett a legolcsóbb minden divatlapok között. Előfizetési ára egész évre 12 korona. Mutatványokat kívánatra ingyen és bérmentve küld a *Divat Szalon kiadóhivatala, Budapest, V., Gizella tér 1 szám.*

— **Nyilvános nyugta.** A szőlős-ardói ev. ref. egyház részére adakoztak: Felső-Vályról Kupay Dénes lelkész 2 kor. trizsi egyház 2 kor. 22 f., Damaki egyház 18 tagjai és a lelkész 3 kor. 77 fill., Zilizi egyház tagjai 3 kor. 34 fill., s.-ecsegi lelkész Csontó K. 1 kor., 355 egyház tag 14 kor., Kis-Geőcz 6 kor., Zsarnó s b.-uj-falu 13 kor., Szilas lelkész s 37 egyháztag 10 kor. 46 fill., Orás Kálmán lelkész 2 kor., Groszman Adolf 2 kor., Vilyi egyház 6 kor. 8 fil., Zsolczai lelkész 8 kor. Salamon lelkész 15 kor. 66 fil. A 47. számban közlött szilicei egyház küldeménye nem 8, de 10 korona. A midőn e nyugtázást teljesítem, egyúttal lelki örömmel adom tudtokra hitsorsosaimnak, hogy a kegyes adományozók adományai s egyházam hitbuzgó tagjainak páratlan szorgalma által a másodszori építkezésen is szerencsésen túl vagyunk, templomunkat szeptember óta már használjuk. Istené legyen a dicsőség és hálaadás! Péter József, lelkész.

— **Nyilvános köszönet és nyugtázás.** Az abodí ev. ref. 1.-egyház templomának renoválására és iskolaépítésre ada-

koztak : Dakó Lajos lelkész 40, hangácsi ref. hívek 19-20, szántói ev. ref. hívek 18, gönci ev. ref. hívek 16-66, nyomári ref. hívek 11-80, Puky Miklós, Szekrényessy Árpád, Szomjas Aladárné 10-10, (Szomjas Aladárné egy darab vaskályhát is az iskolába), Kövér István 9, szadellói ref. hívek 7-38, vilmányi ref. hívek 5-90, böcsi ref. hívek 5, alsó-mérai ref. hívek 4-44, Belső-Bócs község-erkölcsi testület, Szántó erkölcsi testület 4-4, b.-keresztúri ref. hívek 3-83, h.-szalontai ref. hívek 3-20, Fekete Gyula lelkész 3, Okruczky István, Révész Kálmán lelkész, Bt. Botka Bertalan, Farkas György lelkész, Dr. N., Gönci takarékpénztár, Vilmány ref. egyház, Szinai ref. egyház, Dobozy, Tállya nagyközség, Tállyai népbank, Szabó Gyuláné, Miskolci takarékegylet szerencsi fiókja, Szerencsi cukorgyár, Kesznyéten község erk. testület, Kesznyéten ref. egyház, S.-Hidvég község erk. testület, S.-hidvégi ref. egyház, Külső-Bócs község erk. testület, Dutkay Dezső jegyző, böcsi ref. egyház, Gyüker Sámuel gondnok, Szücs Bertalan, nyomári egyház, Fehérváry Miklós tanító, borsodi ref. egyház, szirmai ref. egyház, Apostol Bertalan lelkész, szepsi ref. egyház, Szepsi város erkölcsi testület 2-2, Grünstein, gönci ref. egyház, Szaecuri János, N. N., Hörsik Lajos lelkész, Kér község erkölcsi testület, szinai ref. egyház, Nemes Lajos, Golop ref. egyház, F. L., B. M., N. N., Szirmayné, Bejay László, Köhler György István, Sponer S., Dorozsnyák Gy., Mura Gy.-né, Prónay Albert, N. N., Nagy, Molnár József, Szabó Dániel, Rozgonyi, Dr. N., Dr. Székely, Vitányi, mádi tak. fiók Szerencsen, Kesznyéti ref. lelkész, Kónya lelkész, Béky tanító, Molnár József tanító, Korsós Jolán tanítónő, Orosz István, Barna Antal, Lehotay J., S. Szabó József, Kovács Béla lelkész, makrancsi ref. egyh., N. N., Dr. Vohl, Gócs Gábor, Frindt F., Tak. pénzt. Szepsi, Radácsy, Seffer, N. N., Gál János, Puskás Ferenc, Kolbenheierné, Kiss, Czipezerné, Halmyné, Velcsey, lenkei lelkész, Greisinger 1-1 koronát, 2 N. N. 60-60, 5 N. N. 50-50, 7 N. N. 40-40, 2 N. N. 30-30, 3 N. N. 20-20, 2 N. N. 10-10 fillért. Eddigi kegyes adományok összege 2116'78 korona. Remenyik Lajos, előkönyörgő.

— A „Magyar Szó” előfizetési felhívása. Felesleges dolgok művelnénk, ha a „Magyar Szó”-t tüzetesen ösmertetni akarnók a protestáns olvasó-közönség előtt. A „Magyar Szó” az egyetlen fővárosi napilap, mely a veszélyeztetett protestáns érdekek védelmét elvállalta s az elvállalt kötelezettséget lelkesen, becsületesen teljesítette. Mint a reakció minden nyílt és leplezett támadásának elszánt ellenlábasát látjuk a „Magyar Szó”-t tizenegy hónap óta nap-nap után küzdeni igazainkért, s a „Magyar Szó” az egyetlen politikai újság, mely állandó rovatot nyitott a protestáns érdekek védelmére. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a „Magyar Szó” tartalmának gazdagságával, értesüléseinek frissességével, társadalmi és művészeti közléseinek élénkségével jóval kiválik a többi lapok közül, úgy csak lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn a „Magyar Szó”-t a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe. Soha nagyobb szüksége nem volt a magyar protestantizmusnak olyan lapra, mint a „Magyar Szó”! A „Magyar Szó” előfizetési ára prot. lelkészeknek s tanfőfiaknak: Egész évre 20 kor. Fél évre 10 kor. Negyed évre 5 kor. Egy hónapra 1 kor. 70 fillér.

— Nyilvános nyugta és számadás. A sárospataki főiskola ifjúságának az 1900. dec. hó 8-án tartott Bethlen-ünnepélyén és mulatságán, a Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen-szobor alapja javára felülfizettek a következők: Br. Vay Béla (Zsolca) 200., Dr. Láczy Szabó László (Sárospatak) 66., Dr. Lengyel Endre (Sárospatak) 60., Dókus Gyula (S.-a.-Ujhely) 52., Dókus Ernő (Legenye), Meczner Béla (Sátoralja-Ujhely), Csoma József (Devecser) 50-50., Dr. Ballagi Géza (Sárospatak) 40., Molnár János (főbíró Sárospatak) 25., Dr. Kun Zoltán (Sárospatak) 22., Szent Imrey Gyula (Gibárt), Gr. Bánffy György (Bonchida), Bernáth Zoltán (Vaja), Fejes István (S.-a.-Ujhely), Nagy (?) Béla (S.-a.-Ujhely), Dr. Zsindely István (Sárospatak), Radács György (Sárospatak), Szinyei Endre (S.-patak) 20-20., Ragályi Béla (Budapest), Bodrogi János (N.-

Enyed) Kun Bertalan (Miskolcz) 10-10., Kazinczy Ferencz (S.-a.-Ujhely), Vitányi Bertalan (Szerencs) 8-8., Szabó Endre (Csicsér) Szuhay Benedek (Kápolna) 6-6., Baksay István (R.-szombat) Dongó Gyárfás Géza (S.-a.-Ujhely), Steinfeld Jenő (S.-patak), Mizsák István (S.-a.-Ujhely), Cseh István (Miskolcz), Nemes Lajos (A.-Szántó), Baksy István (Sárospatak), Nagy István theol. (Sárospatak) 5-5., Kristóf György (Deregyő), Jósmai Dénes (Hanva), Fejér Imre (Nyiregyháza), Márkus Károly (Nyiregyháza), Dr. Bartók Jenő (Nyiregyháza), Dr. Dicsőfy Sándor (Nyiregyháza), Borbély Sándor (Nyiregyháza), Palaticz Lajos (Nyiregyháza) 4-4., Dr. Szabó Sándor (Sárospatak), Szepessy István (Sárospatak) 3-3., Csécsi Nagy Pál (Vámosujfalu), Péchy Gyula (Nyiregyháza), Dr. Finkey Ferenc (Sárospatak), Fodor Jenő (Sárospatak), Kapitány János (Sárospatak), Ligeti Leó (Sárospatak), Novák Sándor (Sárospatak), Török István (Lácza), Besztercey Béla (Berecki), Lázár István (N.-Enyed), ifj. Meczner Gyula (S.-a.-Ujhely), N. N. (?), X. (Budapest), ifj. Feldmesser Hermann (Sárospatak) 2-2., Feldmesser Hermann (Sárospatak) 1 koronát. — Midőn a szíves adakozóknak, a sárospataki ifjúság nevében ez úton is köszönetet mond a rendezőség, egyszersmind tudomására kívánjahozni az érdekelt közönségnek, hogy a „Bethlen-szobor-alap” javára rendezett ünnepélyből és mulatságból az eddig befolyt összeg: 1980 korona kiadás: 440 korona; tehát a tiszta jövedelem: 1540 korona. Tiszt. a rendezőség.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R. L. A levélre annak idején személyesen adom meg a választ. Az adalék-ügyet szeretném előbb jól meghányi-vetni s csak azután állni elő a tervezettel. Nem lehetetlen, hogy az irodalmi kör maga fogja ezt az ügyet, talán a „Sárospataki Lapok” érdekében is felkarolni. Jobb várni, mint elutasítani! . . . — T. B. A cikk épen jókor jött. Öröklő nem jogosított fel neve közzétételére. A kongru-ügy felszínen tartandó. Az ünnepek alatt találkozván, lesz egy s más mondani valóm, épen ezt a tárgyat illetőleg. — I. M. A földrajzra vonatkozó cikket előbb az Irodalmi Kör másodelnökével kell közölnöm, miután ez a kérdés épen vitatás alatt áll. — K. J. A budapesti egyetem ismeretes dolgaira vonatkozó cikk megjött, ámde több irányban tartanám szükségesnek a kérdést tárgyalni.

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi „P o k l o s” szőlőjében termett 1889. évi Asszú borok palackonként áruba bocsáttatnak.

Félliteres palack ára . . . 3 korona.
Első rendű nehéz asszú félliter 4 korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel egész évre 10
korona, félévre 5 korona.
Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 16 korona, fél
oldal 8 korona, negyedrés
oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Veridicus* „Egyháztörténelmi emlékezések a róm. kath. egyházra vonatkozólag a 19-ik század elmúlása alkalmából.”
— *Novák Lajos*, „Bethlen-szobrok.” — *Buza János*, „Titkári jelentés a sárospataki ev. ref. nőegylet 1900-ik év; állapotáról.” — *Hodossy Béla*, „Könyvismertetés.” — „Protestáns egyházi gyűlések Németországban” — „Vegyes közlemények.”

Egyháztörténelmi emlékezések a r. kath. egyházra vonatkozólag a 19-ik század elmúlása alkalmából.

Most, a mikor az emberiség életének egy újabb ezred-éve veti ránk derengő fényét: legyen szabad e sorok írójának, mint *r. kath. világi embernek*, e szabadelvű lapok hasábjain az alábbiakat elmondani, jelölve annak, hogy a papizmusról és a többiről hogyan gondolkoznak a le nem kötöttek!?

A reformáció új életet teremtett minden irányban s ismételt elveté magjait a krisztusi életnek, hogy üdvözüljön az emberiség!

Ámde, sajnos, hogy ma, a huszadik század küszöbén, sem szűnik meg „a Sátán kísérteni” közöttünk s mint mindig, úgy ma is, a vallásosság terjesztése, és az erkölcsiség megmentése ürügye alatt folytatja hadjáratát; mely hittérítő mozgalomnak nincs tulajdonképen más célja: mint a római curia csorbát szenvedett hatalmának s a hierarkhia süjjedő tekintélyének visszaállítása. Nyilván elárulják ezt a burkolt törekvést az olyan nyilatkozatok, melyeket nem egy alkalommal hallottunk bizonyos nagy úri ajkáról, hogy „előbb kell római kathólikusnak lennünk, s csak azután lehetünk magyar hazafiak.” Kétségtelen, hogy mindeme mozgalmakhoz, melyeket nálunk napjainkban a néppárt fokozott buzgalommal kifejt, a mit a papság a szószéken végez s a házasságkötéseknél a reverzálisok kierőszakolásával folytat, Rómából indul ki az impulzus. Mert a római kuria nem tud belenyugodni saját elszigetelt helyzetébe, s minden alkalmat megragad, hogy hatalmát s befolyását éreztesse. A római kuria még ma is hódítani és terjeszkedni akar. Valóban el lehet mondani ama törekvésekre, a mit Jézus mondott a zsidó papoknak az evangéliom szavai szerint, hogy „*Jaj nektek írástudók és farizeusok, kik körüljártok a tengereket, hogy egy pogányból zsidót csinálhassatok, és ha egyszer azzá lett: gonoszabb nálatoknál,*” mert lehet-e áldás az ilyen erőszakolt hittérítéseken?

Jézus elég világosan kijelentette, hogy „*mindannyian Isten fiai vagyunk, tehát testvérek s így egyenlők Isten előtt.*” Miért akarja tehát a római egyház

magának követelni az elsőséget, azt a kiváltságot, hogy másokat lenézzon s mások hitbeli meggyőződése fölött ítélkezzék? Miért akarja saját hittételeit, — melyeket koronkint egyes pápák vagy conciliumok állapítottak meg, — mint isteni eredetű parancsolatokat másokra erőszakolni? A római kuria a társadalmi erkölcsök bizonyos hanyatlását: a szabad gondolkodásban, az ember szellemi haladásában, a természeti tudományok fejlődésében találja: azért szeretné a közművelődést visszafejleszteni s az emberiségre a közép-kor szellemét újra kiárasztani, midőn egyedül a pápai hatalom szabott irányt és korlátokat a kulturának.

Pedig nem a közművelődésben, a világosság terjedésében van a hiba, de azon szellemben és rendszerben, melyet a római kuria hozott be, mely még ma is a külső szertartások érzékekre ható misztériumaiban keresi a vallásosságot, meghamisítván ezzel Jézus tanításának egyszerű és világos igazságait, mert nem a nép értelméhez szól, hogy tanítson, hanem egyedül annak képzeletét foglalkoztatja, s így terjeszti a babonát; holott Jézust követvén világosságot kellene terjesztenie, mivel a világosságban ismerjük fel az igazságot. Nem azért gyűjtött ő tanítványai előtt gyertyát, hogy az véka alá rejtessék.

A hierarkhia minden erőlködése dacára is, kezd a nép a papi gyámkodó hatalom alól kinőni, s ha még nem állott be a közgondolkodásban, a nép közszellemében valamely észrevehető átalakulás, oka azon történelmi tapasztalás, hogy évtizedek, sőt századok munkája az, mely az elméket átformálja. „El kell érkezni az idők teljének,” miként az írás mondja, hogy az emberiség egy új szellemi forradalom megértésére és elfogadására képessé váljék.

Ily előzmények előzték meg Jézus megjelenését; azért értette meg őt, s az ő böles tanítványait, az egyszerű nép, melyhez szólt! Ezért találtak a keresztény elvek termékeny talajra mindenütt, a hol később a tanítványok hirdették. Az emberiség megunta viselni a szolgaság jármát, és szabadság után sóvárgott; szomjúhozta az igazságot, mely neki boldogságot ígért.

Jézus tanítása egyszerű és világos volt, alap-tétele volt a felebaráti szeretet s intenciójának nemessége abban állott, hogy boldoggá tegye az embert, kibékítse saját sorsával. De a keresztény kultúra to-

Jelen számhoz a cím-lap, tartalom és 1/4 iv melléklet van csatolva.

vább fejlődésében Jézus nemes idealizmusa helyett, már az anyagiasság emberi számításnak adott helyet. A római egyház megalakulásának első időszakától kezdve a világhatalomra törekedett; egész szervezete és politikája, melyet követett, arról tanúskodnak. Hatalmának mintaképeül a római pogány császárságot vette, mely egyszersmind feje volt a pogány római hitéletnek is. Pogány szokásokat vegyített a keresztény kultúra nyilvánulásaiba s így támadtak az oltárok, az oltárképek, melyek előtt mutatja be naponta az áldozó pap tömjénfüst között a maga áldozatát Istennek.

Tudjuk a történelemből, hogy századokig tartott a vita Jézus istensége fölött; a keresztény hívők megoszlottak nézeteikben. Arius és követői nyíltan agítottak az ő istensége ellen; gyakran véres összeütközésekre került a dolog és százezrekre ment azoknak száma, kik kölcsönösen feláldozták életüket eme hitvallások mellett, míg végre 325-ben Jézus halála után, megsokalván ezt a meddő vitát az egyház nagyjai, hogy végre eldöntessék az, megtartatott az első zsinat Nicaea városában. Püspökök, patriárkák és világi főurak számosan vettek abban részt, *Constantin akkor még pogány császár elnöksége alatt*. Sokáig elhúzódott a szent tanácskozás, hónapokig tartott a vita, míg végre meg lett állapítva s kimondatott Jézus istensége, mely így a keresztény hitvallás alapdogmája lőn. Erre kölcsönösen szüksége volt az egyháznak, mert később az egyház feje a római pápa Jézus istenségére alapította a maga hatalmát, Jézus földi helytartójának címezvén magát.

Jellemző volt azonban, hogy a nicaei nevezetes zsinaton, mely a kereszténység jövő alakulására a legfontosabb határozatot hozta, s emelte azt dogmává: *Szülészter* a Rómában székelő püspök személyesen meg nem jelent, de két udvari papja által képviseltette magát, nyilván azért — mivel ő volt az ki már akkor a római püspökség elsőségét vitatta — félt attól, hogy ha ez a kérdés a zsinaton tárgyaltnék, ő egy kényelmetlen helyzetbe jöhetne; a zsinat azonban nem foglalkozott eme kérdéssel. Bár látható volt, hogy a hatalom elsőségére az egyházban — miután Jézus helytartója csak egy lehetett a földön — a világ akkori állásában, a legméltóbbnak, s a legalkalmasabbnak látszott a Rómában székelő püspök: ki világra szóló hatalmával s befolyásával, mintegy hatalmi örökösévé vált a császárságnak is. Azonban azt a méltóságot csak később 453-ban — Jézus születése után — sikerült I. Leó pápának kivívnia; és így megalapítani, a római püspök személyében a papi hatalom egységét, mi által nyerte meg az egyház központosított szervezetét.

Látni ezekből is, hogy nem Jézus különös intézkedéséből keletkezett a pápaság, nem ő szervezte ez alapon az egyházat. Hiszen Jézus nem volt barátja a zsidó hierárchiának. Ő egyenlő megbízást adott tanítványainak, hogy hirdessék szerte a világon az ő ígéit. Azon nyilatkozata Péterhez, hogy őt tartja mint sziklát, melyen az egyház föl fog épülni: földre érte, mert hogy is mondhatott volna ilyet Jézus éppen azon ingatag jellemű tanítványához, ki őt a legválságosabb pillanatban, egy nyomra háromszor megtagadta, tehát cserben hagyta?!

Tudjuk, hogy I. Leó volt az 453-ban, ki miután helyben hagyta és megerősítette a kalcedoni zsinat végzéseit a hitelvekre nézve: úgy magának, mint utódának kivívta az elsőséget s így megalapította a pápaságot s ezzel az egyháznak megadta a hierarchikus szervezetét. — Egy különös szervezet az, a mely

demokratikus alapon, a legabszolútabb hatalmat építette fel a pápaságban.

Az egyháznak végleges szervezetét azonban később VII. Gergely, elébb Hildebrand, ki alacsony sorból emelkedett a legmagasabb méltóságra, adta meg, a ki az emberi kevélység és nagyravágyás megtestesülése volt, a ki elégedett meg azzal, hogy az egyház ügyeit korlátlan hatalommal kezelje, de merész kézzel nyúlt a világi hatalom birtoklása után is, minden eszközt fölhasznált arra, mely őt arra segítse és abban megerősítse; így szervezte a pápaságot, kiszakítván azt a család és polgári társadalom kötelékéből, hogy egyedül a pápaságot szolgálja, a vak engedelmesség fegyelmé alatt.

Azért mondja a nagy történetíró Macauley: „a római curia politikája valóságos mesterműve az emberi észnek, első helyen áll azon intézmények között, melyek az emberi nem megcsalására és megfélemezésére szolgálnak.“ A Gergely által tett intézkedések azonban nem hoztak áldást sem az egyházra sem a társadalomra; a pápaságot ki akarván vetkőztetni emberi voltából, büns és erkölestelen titkos üzelmek szolgálatára kényszerítette s ezzel hozzájárult a társadalmi közerkölcsök megrontásához mert a nőtlenség, mint erkölcsi nyűg nehezedett az egyház tagjaira s oly bűnök fertőjébe sodorta, melytől még magok a pápák sem maradtak menten. Azért jellemzőleg mondta Assissi Ferencz: „*félek, midőn Isten rendeléséből a feleséget elvették tőlünk: az ördög nővéreket adott nekünk az apácákban*“ — s ezen vallomást igazolták a későbbi események.

Azért inté V. Pius 1570-ben az apácákat, hogy akár betegápolás ürügye alatt is át lépjék a kolostorok clausuráját; nehogy dicséretes működésök közben, szüzességük veszélybe jusson. Majd később V. Sixtus azért adta ki rendeletben 1590 — hogy „*ex certa sciencia*“ megtiltotta szigorúan a ferrarai szerzeteseknek hogy valamely apáca-kolostorba lépjenek.

Ha ez így ment a kolostorok szentelt falai között: elképzelhető minő erkölcsi életet folytathatott a pápaság a világi társadalomban. Dicsekedve halljuk az egyház buzgó hiveitől, hogy már más fél ezer éve irányította az egyház a civilizációt, kultiválta a tudományokat. De ha ez igaz: nem lehet büszke a világ az eredményre. Ha most arról panaszkodnak, hogy rosszak a közerkölcsök, ez az állapot a tanító egyházra nem dicsőség, mert egészséges gyümölcsöt csak egészséges fa teremhet, ha a gazda tiszta magot vet el, csak úgy várhat jó aratást. Azonban nem volt pápa, ki merészebben lépett volna fel az emberi fölvilágosodással szemben, mint IX. Pius, ki 1870-ben a csalhatatlanság dogmáját állította fel és szemébe vágta a XIX. századnak a pápai hatalom istenítését, ezt a netovábbját az emberi felfuvalkodottságnak és elzakodottságnak.

A fentebbiekből elég világosságot nyerünk, hogy megítélhessük a pápaságnak másfél ezer év alatti törekvéseit s azoknak végeredményét. — Az egyház nem követte Jézust, hogy fölvilágosítsa az embert, miként keresse saját üdvösségét e földön. Az egyház gyámkodása alatt tartotta az emberiséget s csak arra tanította, hogy egyedül a római egyház kebelében keresse a maga üdvösségét és boldogulását.* Veridicus

* E cikket orommal közöltük, mert írója „szabadelvű“ róm. kath. egyén, a ki az „igazság“-ot, ime ki meri mondani. Bár az íróval szemben a Reimarus-féle elv alkalmazása sokaknál felmerülhet, t. i. hogy a véletlenség az oka a legtöbb ember vallás-felekezeti hovatartozásának, mégis ez a cikk az idők jele! Szerk.

TÁRCA.

Bethlen-szobrok.

(Folytatás és vége.)

Ime Bethlen Gábor budapesti szobra... az én képzeletemben s hiszem, a legtöbb magyar emberében, hiszem, a mindnyájunkéban... Mert így él ő mindnyájunk szívében s ha nem ilyen lenne az a szobor: akkor, még ha öreg betűkkel írják is reá az ő nevét, nem lenne az övé, nem Bethlen Gábor lenne az. Így pedig mindenki ráösmerné azonnal, megérti azonnal s ha valami jelképes van rajta, ki is találja azonnal. Hiszen a bástyatalapzatról címerei mutatják, hogy nem egyéb, mint Erdély és Magyarország erőssége: az alkotmányos szabadság, a magyar államjog, a melyben Bocskay óta ott van már, benn van már a lelkiösmeret- és vallásszabadság is, úgy, hogy ezt a szobron külön kifejezni felesleges. Erdély cimere a bástya hátsó lapján, a honnan a paripa kirugaszkodik: mert Erdély a kinduló és támasztó pontja Bethlen valamennyi műveletének; aztán itt a bástya is ép, a címer is ép: mert Erdély Bethlen alatt hatalmas és gazdag. Ellenben a bástya előrsze s az ott levő magyar címer is, rongált, repedezett, mert ilyen volt akkor az ország is, a nemzet is, a szabadsága is — Hogy Bethlen Gábor lovon ül, — gondolom — ezt nem szükség magyarázni; de hogy úgy ül, a mint mondtam, a kantárát eleresztve, annak oka az, hogy egy világhíres ló-népnek, a ki a magyar, hozzá méltó lovas vezére van; nem fogódzik az a lovába, össze vannak azok egymással növe, ketten tesznek egy egészet: a magyar lovast. Bethlen hadserege úgy is túlnyomóan lovasságból, harcmodora lovassági támadásokból állott. És rúgtat is a paripa. Hogy ne rúgtatna, mikor a lovagja támadásra szorítja s hogy ne rúgtatna a Bethlen Gábor paripája, hiszen az ő esze, szíve, karja épp oly mozgékony és gyors volt, mint a rohanó ló; de mindamellett is ura a lovának, vagy is az indulatának, nemcsak fékkel, mint más ember, hanem a nélkül is. Süvegén a koronához hasonló foglaló választott királyi méltóságát s azt jelenti, hogy tényleg ura Magyarországnak. Jobbjában kard, azért úgy, mert neki a támadása is védelem s ezt a baljában tartott zászló mondja meg, mely az ő kezében annyit jelent, hogy: „Isten tisztessége és a nemzet szabadsága!”

Ime, Bethlen Gábor budapesti lovas-szobra! Persze képzeletben, mert hogy ilyen less-e valósággal, ki tudná azt megmondani? De a közóhajnak, a nemzet közérzésének nagy a befolyásoló hatalma s ha a művész agya, szíve úgy forr, mint a hogy én elképzeltem: akkor az a tüzes kohó lovas szobrot fog ömlesztetni magából. Olyan kell-e, nem olyan-e? Azzal ne törődjék! Öntse meg remekül s meglátja, hogy az lesz rá a legmagasabb válasz: ércebe vele!

* * *

Egy szobrunk tehát már volna; de minő legyen a másik? Ha a nagy-enyedi szobor-bizottságon, az ottani törvényhatóságon állana, nemcsak párja lenne az az elébbinek, hanem még nagyobbá, valami csoportozatos emlékművé nőné ki magát. Hejh, ha az enyediék, erdélyiek lelkesedését megfelelő anyagi erő támogathatná: micsoda kolosszusa kerülné ki abból a kegyeletnek! Egy roppant temérdekségű, világhírű műalkotás, felülkerekedve valamennyi hazai szobrunkon, felül a külföl-

dieken, felül Mária Terézián, Nagy Frigyesen, — de hogy ide haza, Erdélyben maradjunk, felül még a kolozsvári Mátyáson is. És volna igazság benne. Mert Gábor fejedelem Mátyásnak is felette áll abban, hogy már egészen nemzeti, egészen magyar uralkodó, a kihez fogható csak egy lehetett a múltban: I. István apja, Géza fejedelem. En legalább úgy látom, hogy az igaz magyar virtusok ebben a két fejedelemben voltak meg a legteltesebb mértékben; csak hogy Gábor fejedelemről többet, szinte mindent tudunk, míg Gézáról alig egy keveset. De előttem úgy is nagynak látszik, csak hogy Bethlen Gábor nálánál is nagyobb. Azért-e mert amabban az eredeti magyar természetet az új vallás még nem gyűrte le? Azért-e, mert emennél az ő virtusok az új vallás kohójában edződtek meg? Bajos lenne, kivált itt, most eldönteni. De az tény, hogy nemzetünk véredényeiben a protestantizmus élesztette fel a nemzeti, az ősi vérkeringést; annyi tény, hogy Géza óta eredetibb, önmagához hívebb soh'se volt a magyar, mint a 16-ik és 17-ik században. A siralmasan megszaggatott nemzettestet csakis ez a vérkeringés menthette meg a haláltól. És ne feledjük, — hogy ennek az érhálózatnak fő ducca, Erdély, — egyik ütőere, — az aorta — Bethlen Gábor. Túrta a törököt, mert oltó anyagját kellemetlennek tartotta, de végzetesnek nem; ellenben azokban a műtétekben, a miket német doktorok, kámzsás boszorkánymesterek próbálgattak rajta, halálhozó, lassú sorvadást okozó veszedelmet látott. Igaza volt benne. Nemzetkínzó műtét, nemzetölő méreg lenne az még ma is. Isten és az ősi magyar virtus óvja meg tőle hazánkat!

Nagy-enyedi Bethlen-szobor! Milyen is legyen az? A művész majd erről is megálmodja álmait, de álmának határait a nemzet méri ki kegyeletével és áldozatkészségével. Mindenesetre emlékjele lesz az a szobor nemcsak Bethlen Gábornak, hanem a mai nemzedék érverésének és magyar mivoltának is. Azt tapintgatja most Erdély, hogy lüktet-e a nemzet-testben a nagy múltnak, a nagy ősnak az a tisztelete, a mi ott lüktet a királya szívében!? Annak tartja-e a nemzet Bethlen Gábort, kinek a királya? Félek tőle, mert én bágyatagnak érzem a nemzet éritéseit...

Mindegy! A nagy-enyedi Bethlen-szobor meglessz meg kell lennie. Van a nemzettestben még annyi őserő, még annyi szív, hogy kidobogja ezt a kevés virtust. „Nem méltó-e, hogy a haza szívében hordja annak emléket, ki a hazát szívében hordozá? „Emlékezést, — emlékszobrot neki! Szobrot, megint csak sajátost, eredetit, erdélyiest. Ez a szobor az öntudatos erőnek, a magyar politikai látás széles szemhatárának, a magyar harc-készségnek lenne a megtestesítője; mert Erdély sohase volt erősebb, politikájával sohase járt oly magasan, karja sem volt hatalmasabb, mint Bethlen Gábor fejedelmessége alatt. Ez a szobor már nem lovas szobor, álló szobor lenne. Gábor fejedelem magas bérc tetején állana, jelképeül annak, hogy kinőtt Erdélyből, hogy világtörténelmi alak. Úgy állana ott Gábor fejedelem, mint a ki indulni akar. Feje oly helyzetben, tekintete oly kifejezéssel, mint a messze, térsen látónak, a kinek figyelmét mi sem kerüli el. Lelke a támadásra kész oroszán lelkét tükrözze s épen ezért, ne fejedelmi buzogányt, hanem félig kivont kardot tartson mind a két kezével, egyik a hüvelyen, a másik a markolaton. Fejedelmi rangját feltüntetni majd a fejedelmi tartás s a korhű öltözet. Ennyi lenne csak a szobor, de gondolom, illő mind Bethlen Gáborhoz, mind a nagyratörékvő művészhez. És ha a kegyelet még több érce lenne váltható, jönne néhány relief, a bérctalapzat oldalára. Lel ehhez tárgyat a művész Erdély egykorú

politikai, gazdasági, közművelődési, hadászati állapotai-
ban, vagy Gábor fejedelem tetteiben, udvarában eleget.
Úgy gondolom azonban, hogy a nagy-enyedi szobron,
ha egyébnek nem, hát Bethlen tudományápolásának, ta-
lán a Bethlen-főiskolát megfundáló nagy tettének minden-
esetre meg kellene örököstetnie, már csak azért is, hogy
az a jel legyen az erdélyieknek s nekünk is, a
melyben győzhetünk. Aztán ezzel nekünk, patakiaknak
is ércbe öntetnék egy édes-bus emlékünket; hiszen buj-
dosásba üzött muzsafiainknak az ő gyulafejevári főis-
kolája adott egy időre menedéket...

* * *

Nos, íme a Bethlen-szobrok, képzeletből, papiro-
son! Kettő ez még csupán, de a kettőről én valami
olyast mondtam, hogy az már versenytársa a sok-
nak. Ugy is van az. Kettő van a papiroson, egy lesz
Budapesten, egy lesz Nagy-Enyeden és lesz még és van
már több is. Ott járunk velők a számanélküliség birodal-
mában. De ezeket nem szobrász művész alkotja, a
minthogy az én Bethlen-szobraimat sem az alkotta; eze-
ket a nemzeti eszménytől hevülő magyar szívek öntik
honfiúi érzelmeik kohójában, mindig egyéni formákba.
Igaz, hogy Bethlen Gáborból sokféle alakot lehet ko-
vácsolni, a fenségestől kezdve a nevetségesig; mert
nem az ő nagyságán, jelességén, hanem azon fordul ez
meg, hogy ki kicsodás szemüvegen néz rá és minő
szándékkal közeledik hozzá. De a kinek egészséges még
a szíve, lelke; a ki érzi, tudja mi a magyar virtus, ma-
gyar eszmény, magyar igazság; a ki nem adta még
bérbe magyarságát, lelkiismeretét se pártnak, se felekezet-
nek, se hatalmasságnak; a kinek szívében ma is csak
„Isten tisztessége és a nemzet szabadsága” lüktet; a ki
épúgy ura önmagának, mint Bethlen Gábor, mint koro-
nás királyunk önmagának: annak szívében úgy él, hat
Gábor fejedelem, mint magas eszményképe az ősmagyar
természetnek, a magyar jellemnek; az mindenkor kö-
vetésreméltó vonásait találja meg rajta a magyar faji
önérzet, nemzeti öntudat, szabadság- és honszerelm,
vitézség, bátorság, eszély, mérséklet, hajthatatlanság,
vallási türelem, országlási bölcsesség, kormányzási ta-
pintat, tudomány- és művészetszomj, vallásosság, csa-
ládiasság, egyéni feddhetetlenség, iparkodás, kedélyesség,
hűség erényeinek. Im, itt áll a magyar férfi egyik leg-
tökéletesebb mintája, királyi kéz által meghitelesítve! Ma-
gyar édes anyák, magyar édes apák, ti magyar nevelők!
Ilyenekké formáljátok nemzetünk fiait!...

I. Károly, angol király, nem merte feltenni a ka-
lapját Bethlen követé, Quadt kapitány előtt, mert attól
félt, hogy Bethlen követé is felteszi a magáét... Én is
leveszem kalapom és meghajlok Bethlen Gábor jelleme,
szelleme előtt; meghajlok koronás királyunk királyi nagy
szíve, nemzeti érzése előtt; meghajlok mindazok előtt,
kik a Bethlen-kultuszt szívökben hordozzák, tényleg
gyakorolják... A nemzet szentegyháza ez, melyben
a magyar haza nagyságaért, boldogságaért és halhatat-
lanságaért imádkozom.

Novák Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Titkári jelentés a „sárospataki ev. ref.
nőegylet” 1900-ik évi állapotáról.

(Folytatás és vége.)

Azt a tiszta örömet és lelkesedést, melylyel a
két tiszteletbeli tag megválasztatott, nem volt képes
megzavarni az elnöknek ugyancsak a február 18-iki
gyűlésen tett és nagy sajnálattal vett azon jelentése
sem, hogy egyletünk megválasztott jegyzője a jegy-

zői tollat az egylet rendelkezésére bocsátotta. Ez a
sajnálattal vett lemondás változást hozott létre a vá-
lasztmányban is, a mennyiben jegyzővé ez alkalom-
mal *Gecsey Etelka*, választmányi tagnak pedig *Leskó
Istvánné* választatott meg.

Ez a megindult változás tartott aztán több egy-
másután következő közgyűlésen. Alig két hét múlva,
márc. 7-én az egyesület elnöke a választmányhoz
intézett levelében megköszönvén a belé helyezett bi-
zalmat, tudatta az elnöki székről való lemondását. A
mily megnyugvással bizta a január 14-kén tartott
közgyűlés Lácza Lászlónéra a „Sárospataki Refor-
mátus Nő-egylet” vezetését, épen olyan sajnálattal
fogadta az elnökségről való lemondását, melyet mint-
hogy többek nyilatkozata szerint visszavonhatatlanul
tett, a megüresedett elnöki szék betöltésére a választ-
mány határozatából márc. 11-ére ismét közgyűlést
kellett összehívni. Ezen a közgyűlésen elnöknek egy-
hangúlag özv. *Zsindely Istvánné* s helyette választ-
mányi tagnak dr. *Rácz Lajosné* választatott meg.

Az ujonnan választott elnök nagy buzgósággal
kezdett egyletünk ügyeinek rendezéséhez, annyival
inkább, mert a belügyministerium alapszabályainkat
megerősítvén, most már mint törvényesen elismert
egylet hozzáfoghatott kitűzött céljainak megvalósítá-
sához. Az ápril. 11-én tartott választmányi ülés már
több szegény állandó segélyezését fogadta el s az
egylet jövedelmének gyarapítására egy szini előadás
tartását hozta javaslatba. De mintha a sors ellenünk
esküdött volna, egy váratlan, lesulytó csapás a meg-
kezdett nemes munka elé ismét gátat vetett. Egye-
letünk köztiszteletnek és szeretetnek örvendő elnöke:
özv. *Zsindely Istvánné*, ápril. 25-én váratlanul, hirte-
len elhunyt s a nemes szívű nő kihűlt porait április
27-én az egyleti tagok s a város nagy közönségének
mély részvéte kísérté ki a halottak birodalmába. Az
egylet tiszteletének és szeretetének jeléül diszes ko-
szorút helyezett a megboldogult ravatalára s kedves
emlékét jegyzőkönyvében, — minden egyes tag pedig
szívében örökitette meg.

Valóban, ha hitünk erősebb nem lett volna aggo-
dalmaskodásunknál: talán egyesekben az a gondolat
is támadt volna, hogy azok a nehézségek, melyek
egyletünk előtt megalakulása óta meg-megújulva me-
rülnek fel, intő jelek arra, hogy nem jó célra szövet-
keztünk s a szegények és árvák segélyezése s a val-
lásosság ápolása s a protestáns hitbuzgóság ébren tar-
tása, vagy legalább annak az az egyszerű, feltűnés
nélküli módja, melyet egyletünk választott, talán nem
is kedves a mi Atyánk, Istenünk előtt. A „Sáro-
spataki Református Nőegylet” tagjait azonban az a
tudat, hogy minden kezdet nehéz és hogy a hit erős-
sége a megróbáltatások között tűnik ki, nem engedte
elesüggedni és az egymásután következő s többeket
valószínűleg meg is döbrentő események nem térítet-
ték el arról az útról, melyre reálértek, hogy a kitű-
zött célt elérhessék. Ettől az erős hittől áthatva május
13-ikán ismét közgyűlésre sereglettek össze az egye-
sület tagjai s elnökké egyhangúlag *Buza Jánosnét*, az
egylet eddigi alelnökét, alelnökké pedig szintén egy-
hangúlag *Bálint Dezsőnét* s helyette választmányi tag-
nak *Katona Zsigmondnét* választották meg.

Egyesületünkbe a mai napig 123 tag iratkozott
be, megalakulása óta tagjainak száma 23-mal szapo-
rodott, a mi mindenestre azt bizonyítja, hogy azt a
célt, mely egyletünk zászlójára van írva, nemcsak
azok tartották szépnek és jónak, a kik először e körül
a zászló körül csoportosultak.

A kitűzött célnak a „Sárospataki Református Nőegylet“ fennállásának első félesztendejében is igyekezett tehetségéhez mérten megfelelni. Április 1-től kezdve állandó havi segélyben részesített 7 munkaképten szegény nőt és 2 férfit. Egy több gyermekkel özvegyen maradt nőnek özvegyisége első napjaiban sietett némi segítséget nyújtani. Közbenjárására a városi előjáróság egy munkaképtelen s egyletünk által segélyezett beteges öreg párnak lakásbérét részben a város pénztárából fedezte. A munkaképtelen szegények részére június 1-től a mai napig 600 adag napi eleséget szolgáltatott ki, még pedig 32½ kil. húst, 30 pár virslit, 22 liter paszulyt illetőleg az ennek megfelelő zöld paszulyt, 18 kil. darát, 22 kil. lisztet illetőleg az ennek megfelelő perccet; mintegy 130 kil. burgonyát. Ezeken kívül a levesbe szükséges zsiradékot, tejet, túrót és zöldséget. Ez a 600 adag étel kiszolgáltatása egyesületünk pénztárát ez ideig semmivel sem terhelte, mert ez egyesületünk önként ajánlkozó 30 buzgó tagjának szívesességéből került ki. Azt hiszem, hogy áldozatkészségükért a közgyűlés is szíves köszönetét fejezi ki, annnyival inkább, mert azzal a szép tettükkel 4 szegényt szabadítottak fel a házankénti kéregetés szűgyene alól és ezzel példát mutattak arra is, hogy a város előjárósága mi módon szüntethetné meg a napnap után tartó koldulást. A választmány azzal a jóleső reménnyel mondott köszönetet az illetőknek, hogy egyesületünk tagjai közül többen is fogják követni az ő példájukat s így a teher több felé oszrolva még könnyebben elviselhető lesz. E helyen jelzem azt is, hogy a fennebb említett 30 pár virslit a sárospataki fogasztási szövetkezet a pünkösztünnepnapokra ajándékozta az egyletünk által segélyezett szegények részére.

Más irányban is gyakorolta egyesületünk a jótékonyt. Nevezetesen népiskolánk növendékei közül 13 fiú és leánygyermeket látott el az iskolai év elején a szükséges könyvekkel és tanszerekkel. Egyletünk egyik buzgó tagjának Trócsányi Bertalannának szívesességéből egy fiú gyermeket felruházott. A téli segélyezés mértékéről s az arra érdemes szegények és árvák felruházásáról legközelebb tartott választmányi ülésünk tanácskozott, mert nem csekély jelentőségűnek tartja azt, hogy a hozzánk tartozó árvák a protestáns egyház tagjaiul neveltessenek fel s az igazán szegények egyházunk befolyásával gyámolítassanak.

És a téli időszakban csakugyan képesek leszünk már a segélyösszegeket feljebb emelni, mert egyletünk kiosztható jövedelme az újabb időben szépen szaporodott. Szaporodott Katona Györgyné urnő 40 korona adományával, az erdőbényei Anna-bál rendezése 100 koronás alapítványának felhasználható kamatjával. De különösen az egylet által szeptember 23-án rendezett zenés tombolajáték jövedelmével. Ez a tombolajáték, melyre mintegy 90 nő-egyleti tag 110 nyereménytárgyat ajándékozott s egy pár tag a nyereménytárgy értékét bocsátotta a rendezőség rendelkezésére, mint jól méltóztatnak tudni, a főiskola kertjében, Sárospatak intelligens közönségének nagy érdeklődése mellett, szép eredménnyel folyt le.

Itt tartom helyénvalónak megemlíteni, hogy egyletünk választmánya alapszabályaink értelmében egy bizottság által október 25-ikén átvizsgáltatván a pénztári számadást, a bizottság jelentését tegnap tartott gyűlésében tárgyalta s örömmel értesült, hogy

1. Az alapító tagoktól	525 korona
2. A rendes tagoktól	310 „
3. Egy pártoló tagtól	1 „

Összesen: 836 kor. folyt

be s a hátralék a számadás napján összesen csak 75 koronára ment, de ebből is folyt be már azóta, s hiszszük, hogy az év végeig az összes hátralék be fog folyni.

A tagsági díjakon kívül befolyt egyletünk pénztárába:

a) Katona Györgyné ajándéka	40 kor.
b) Az erdőbényei Anna-bál alapítványa	100 „
c) Tombolajáték jövedelméből	204 „

Összesen: 344 kor.

Pénztárunk összes bevétele tehát eddigelé 1180 kor.

Kiadása volt egyletünknek eddig 156 kor. 40 fillér, melyből segélyezésre 114 korona, beszerzésekre pedig 42 korona 40 fillér fordítottatott s így a pénztár állása október 25-ikén 1032 kor. 60 fillér volt, melyhez hozzászámítván még 75 kor. tagsági díjhátralékot s a tombola jegyekért még be nem folyt 64 koronát, vagyis összesen 139 koronát: egyletünk vagyona a nevezett napon 1162 kor. 60 fillérre ment. Az eddig befolyt összegből el nem költhető, mint alapítványi összeg 625 korona s a tagsági díjak $\frac{1}{4}$ része 77 kor. 77 fillér, összesen 702 kor. 77 fillér. Tehát az egylet céljaira fordítható még ez évben 320 kor. 83 fillér.

A választmány különben a pénztári számadásról szóló jelentését a közgyűlés elé terjeszti azzal a kérréssel, hogy Dr. Tüdös Istvánnak a pénztár hű és pontos kezeléseért a közgyűlés is jegyzőkönyvileg mondjon köszönetet.

A „Sárospataki Református Nő-egylet“ tehát, mint eddig az előadottakból látszik, igyekezett fennállása óta a szegényekkel és árvákkal jótékonyt gyakorolni s azt a téli hónapokban még nagyobb mértékben fogja eszközölni. Azonban a mi Nő-egyletünk nem pusztán jótékonyt egyület; nem azok közé az egyletek közé tartozik, melyek a tagjaik által összeadott vagy összegyűjtött filléreket az azokra szorultak közt segélyképen kiosztják s ezzel a testi éhséget csilapítani, a test mezitelenségét betakarni s az árvák könnyeit letörölni igyekeznek. A mi egyletünk midőn a „Református Nő-egylet“ nevet vette fel, nevével kifejezni kívánta azt is, hogy nemcsak segélyező egyület akar lenni, hanem annál jóval több, vagyis egy olyan erkölcsi társulat, a mely nemcsak a test, hanem a lélek gondozását is célul tűzte ki maga elé. És épen ez az, a mi a „Sárospataki Református Nő-egylet“-et a pusztán jótékonyt egyletek közül fölé emeli, ez az a mi fennállását anyaszentegyházunk érdekében annyira kívánatosossá teszi. A mi zászlóinkra a jótékonyt gyakorlása mellett a vallásosság és igazi keresztyéni szeretet ápolása, a protestáns hitbuzgóság erősítése s általában az ev. ref. egyház ügyei iránt való érdeklődés ébrentartása is fel van írva.

Csak az a kérdés ujólag, hogy ennek a magasztos célnak elérésére tettünk-e már valamit? Igenis tettünk, a legnehezebb első pár lépést már megtettük. Egyletünk választmánya május 6-án tartott ülésén elhatározta, hogy a boldogult Zsindely Istvánné koporsójára készítettet koszorú árából felmaradt néhány koronát egy református népkönyvtár alapjának megvetésére fordítja, célul tűzvé ki ezzel azt, hogy sárospataki ref. egyházunk olvasni szerető hivei kezébe a semmit nem érő, sőt esetleg a babonáságot és vallástalanságot terjesztő piaci rémes históriák he-

lyett vallásos irányu, erkölcs nemesítő és nemesen szórakoztató olvasmányokat adjon, még pedig ingyen, semmi díjat nem kérve azokért. A választmánynak ez az intézkedése általános helyesléssel találkozott s ennek köszönhetjük, hogy a kis mustár-magból 5 hónap alatt egy szép gyümölcsökkel kecsesített fa fejlődött. Örömmel jelentem a mélyen tisztelt közgyűlésnek, hogy a leányiskolában elhelyezett népkönyvtárunk ma már 70 drb csinosan bekötött könyvekből áll, melynek kezelésére *Arvay Ilona* választmányi tag kéretett fel. A könyvek a jelentkezőknek a választmány határozatából nov. 1-től kezdve, minden vasárnap, a d. e. istentisztelet után fognak kiosztatni. Népkönyvtárunk gyarapítására özv. Warga Lajosné 40 kötet könyvet és egy könyvtartó szekrényt ajándékozott. Könyveket ajándékoztak még a következők: Dr. Tüdös István 2 kötetet, Szalay Károly 2 kötetet, Trócsányi Bertalan 7 kötetet, Dr. Rácz Lajos 1 kötetet, Buza János 10 kötetet és Buza László 1 kötetet. A választmány a nevezetteknek szíves adományaikért jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét.

Szintén a vallásos buzgóság emelésére s a hitökben talán gyengébbek erősítésére augusztus 19-ikén tartott ülésében határozta el a választmány, hogy a Végárdón és a tanyákon szétszórva lakó szegénysorsú református hívek között bibliát és olyan népszerű modorban készített vallásos könyveket oszt szét, melyekből református egyházunk hitelveit azok is könnyen megismerhetik, a kik felekezetünk iskoláiba nem járhatnak, sőt a templomunkban is csak ritkán hallhatják az Isten ígését. Erre a célra a választmány egyelőre 20 koronát szavazott meg s az egyháztanácsot kérte fel alkalmas könyv kijelölésére.

De ezeken kívül tettünk még egy nagy, egy határozott lépést kitűzött célunk felé. Megkísérlettük nevezetesen a nyilvánosság előtt megjelenve az élő szó hatalmas befolyását is felhasználni a vallásosság nevelése, a hitbuzgóság öregbítése és az egyházunkhoz való ragaszkodás erősítésére. Szeptember 16-ikán a főiskola imatermében tartottuk meg első nyilvános ünnepélyünket, a melyről jegyzőkönyvünk is megemlékezik!

Végül a Választmánynak még egy újabb határozatáról kell jelentést tennem a mélyen tisztelt közgyűlés előtt s ez az, hogy a városunkban szolgáló, protestáns vallású nőcselédek között azok részére, a kik egy helyen éveken át hűséggel és jó erkölcsű magaviselettel szolgálnak, évenként egy drb 20 koronás aranyat tűz ki jutalmul, melyet a cselédtartó házi asszonyok által ajánlott cselédek közül a legmúltóbbnak ítél oda a választmány s a jutalom minden évben az október utolsó vasárnapján tartandó közgyűlésen nyilvánosan adatik át. Célja a választmánynak ezzel az, hogy a szolgálatba szegődött prot. leányok jóerkölcsét fentartani s a család iránt való hűségüket erősíteni ily módon is segítsen. A választmány ezt a határozatát azzal a reménységgel hozta, hogy az a közgyűlés általános helyesléssel fog találkozni.

* * *

Rövid vonásokban ime egy nem is egész év története nő-egyletünk működéséről! A munka a mienk: az áldás az Istené!*

Buza János.

*) E jelentésnek utolsó részletét, a melyben igen helyesen utalás van arra a fenyegetően veszedelmes áramlatra, a mely hazánkban a protestantizmussal szemben érvényesül, — a titkár úr szíves engedelmével, elhagytuk. Köszönet a *jelentés* átengedéseért, a melynek legalsóbb részben való közlésével az ez irányú működéseknek kívántunk útbaigazítást s tájékoztatást adni.

Szerk.

KÖNYVISMERTETÉS.

Válasz Orgonista megjegyzéseire.

Orgonista megjegyzései épúgy tele vannak súlyos tévedésekkel, mint a multkori bírálata.

Azt állítja, hogy művemben az alt leginkább a kis g-től az egy vonású e-ig terjed, holott az 50 ének-ből 45-ben az e-t meghaladja, sőt ebből 29 a g-ét eléri vagy ennél is magasabb. Azt állítja, hogy a tenor c-c-ig terjed, holott felénél több, 28 énekben ezt a terjedelmet túl lépi; az I. bassusnak meg jellemző hangjai a c alattiak. Azt állítja, hogy a bassus F-től g-ig terjed, pedig 33 énekben a g-hangot meghaladja. Ilyen állításokkal nem bizonyítja „jó akaratát” s az „ügyet” sem szolgálja. Egyébiránt még ha a szolamok abban a hangkörben mozognának is, mint a melyet Orgonista állít, az sem volna baj, mert maguk egyházi énekeink dallamai is — szépségüknek és használhatóságuknak épen javára — szűk hangkörben mozognak; több oly énekünk van (CII. Zsolt. 17., 74., 75., 84., dicséret stb.), mely csak 6, nagyobb rész 8—9 és egy, mely 10 diatonicus hangra szorítkozik, de e tényben „győmszölés”-t csak a tájékozatlan lát.

Orgonista zenei járatlanságát legjobban illusztrálja ez az állítása: „meg van engedve, hogy a sopran az alttal, a tenor a bassussal két vagy három accordon belül uni sono haladjanak;” nohát ez nincs megengedve, még a legkisebb összhangzattanban is olvasható, hogy a párhuzamos prim a tiltott szolam-menetek közé tartozik; meg van tiltva az, hogy két szolam unisono haladjon, vagyis egy és ugyanazt a hangot játssza vagy énekelje” (Dr. Molnár Géza: „Bevezető a zene-tudományba,” Athenaeum kiadása 93 ik oldalán). Ily unisono haladást nem is talál sem Bach, sem Sz. Nagy K. sem Szügyi idevágó műveinek egyetlen taktusában sem. Tehát rám vonatkozólag nemcsak „úgy látszik, mintha szándékosan került volna a felső szolamoknak és az alsóknak olykor-olykor egy szolamban való egyesítését,” hanem igenis tényleg és szándékosan kerültem ezt, így kellett tennem, hogy jól összhangosítsak.

A közzjátékok kérdésében Bachra és az ő műveire teljes joggal és szerencsével hivatkozom. És Bach „Uram a töredelmes” átiratának számát illetőleg már csak azért sem javíthat ki engem, mert a kezeim közt levő mű 1. sz. kötete 112. a II-ik kötet pedig 120 oldalas. tehát az említett ének sem lehet a 130-ik vagy még nagyobb számú lapokon.

Annak a szakfolyóiratnak a tekintélyét pedig, melyben egy-egy Ernei József, Langer Viktor, Batori Lajos cikkek jelentek meg, Orgonista lerontani nem képes. Ha Ivánka Sámuel csakugyan kevesen (?) követik, sőt még saját édes fia sem követi, ez nem reám, hanem ev. ref. énekgyűnkre leszen baj. Persze Orgonista előtt „semmiféle mester, sem Bach, sem Moesz, sem Altdörfer. sem Ivánka” nem tekintély, mégis nekem veti a szememre, — jogosulatlanul — hogy a „szegény orgonisták”-at kevesre tartom.

Nagyon helyes lesz, ha lelkészeink és orgonistáink is hozzászólnak a közzjátékok kérdéséhez, de a mi a közzjátékok *zenei értékét* illeti, erre nézve talán még sem őket, aztán nem is Orgonista „kálvinista hitének erejét,” hanem a — zene-aesthetikát kell megkérdezni. Mit szólnának hozzá zenészeink, ha őket meg — mondjuk — theologiai kérdésben hívnák fel véleményadásra?! Kiki mihez ért! Vannak kérdések, Or-

gonista úr, melyekben nem azok döntenek, kik csak numerálnak, hanem a kik ponderálnak; már pedig organistáink, ha egyházi teendőiket (orgonálás, ének-kar vezetés) a legjobban végzik is, kevés kivétellel nem *tanult zenészek*. A közjátékoknak Organista „kálvinista hitének erejéhez” sincs semmi köze; ez nem dogma, nem lehet belőle felekezeti kérdést csinálni, már csak azért sem, mert a „Schulmeisterzwirn”-nel visszaélnék lutheránusok, róm. katolikusok egyaránt, sőt ez utóbbiak avatatlan falusi kántorai — legnagyobb terük lévén rá — a legjobban; de az is bizonyos, hogy egyházi zeneegyesületük (Cecilia) s kiváló székesegyházi organisták a legszívesebben átengedik — Organistának.

Valamint bizonyos az is, hogy mire hazai kálvinista egyházainkban az orgonát használni kezdték, a németeknél, valamint a hazai róm. katolikusoknál az interludium, ez az Organista által magyarnak, kálvinistának mondott „tradíció,” szélteben divatozott már.

A régi — népiesen „könyökös” kántorok vagy énekvezérek (Orgona nélkül; bizonyára sokan tudnak még róla) az énekek verssorai közt egész skálákat, kadenciákat énekeltek; nagyon kivételesen még ma is meg van ez a régebben általános szokás, de tanultabb s ifjabb kántoraink már fölthagytak az izléstelenséggel. Hasonló sorsra kell jutniok az orgona-közjátékoknak is, melyeknek uralma korántsem oly kizárólagos, mint Organista állítja, a ki szeretne az összes organisták nevében beszélni. Már a 80-as években több organistát ismertem, ki közjátékokat nem használt, sőt olyat is, ki Sz. Nagy Károly átiratait használva, a közjátékokat egyszerűen elhagyta.

Nem volt szép Organistától a vitába belekeverni azt is, hogy ha a kiadó megemlíti, hogy közjátékok a műben nincsenek „hivatalban levő organista alig-alig veszi meg a füzetet,” mert ez mintha *becsapást* akarna jelenteni, holott nem az, sem *szellemi*, sem *anyagi* tekintetben, mert a műről Organistával szemben elismeréssel írt a „Magyar Szó,” a „Prot. Egyh. és Isk. Lap,” a „Dunántúli Prot. Lap.”

Organista most is saját szűkkörű tapasztalatát állítja előtérbe. Ne higgye pedig, hogy csak neki van tapasztalata, van azoknak is, a kikre hivatkoztam, sőt nincs okom a magam tapasztalatait Organistáénál kevesebbnek tartanom. Gyakorlatból is nemcsak elméletből tudom én, hogy milyen a gyermekek hangterjedelme; tanítottam éneket a polgári iskola II. és IV-ik osztályaiban, aztán meg a képezdébe is évről-évre jönnek, a kiknek a hangjuk meg nem csattant, több ízben alakítottam belőlük vegyeskart; aztán meg 10 év óta önálló vegyeskart vezetek, volt módomban tapasztalni, meddig terjed akár a legjobban kifogásolt alt, akár a többi szolam. Hasonlóan igen sok gyülekezetet volt módomban az ország különböző részein meghallgatnom s tapasztaltam azt is, hogy maguk az organisták közt is aránylag kevés a magashangú. Miután tapasztaltam az általános tudományos vizsgálaton alapuló tapasztaltaknak nem mond ellent, megnyugodhatom benne, sőt mások is támaszkodhatnak rá. Az általánostól elütő, szórványos tapasztalatokra pedig nem lehet egyetemes igazságokat építeni.*

Hodossy Béla.

KÜLFÖLD.

Protestáns egyházi gyűlések Németországban.

A róm. kath. egyház németországi nagy gyűléséről már beszámolván, szükségesnek tartjuk, hogy mint a múlt évben, úgy most is megemlékezzünk a protestánsok gyűléseiről is, a melyek az „ősz-idény” alatt tartattak ez évben Németországban.

I.

A Gusztáv-Adolf egylet 53-ik közgyűlése Königsbergben.

Uj vezetősége van a G. A. egyletnek, miután a régi elnök, Dr. Fricke, a ki 25 évig volt az elnöki ügyek vezetője, odahagyta állását. Az új elnök Dr. Pank, a ki elődje iránt kifejezett elismerésével foglalta el elnöki székét, a honnan bizonyos tekintetben, a mint a „Der Protestant” írja: „friss szellő fujdogálása” volt érezhető az egész gyűlésczés tartama alatt!

A nagy számú üdvözlések foglalták el a tanácskozás első részét. Szóltak a német császár, több város, a különböző fiók-egyletek képviselői, a kiknek beszédjére Pank válaszolt, kiemelve azt, hogy a *protestantismusnak köszönheti az emberiség, hogy az államok is isteni eredetű társaságok gyanánt szerepelnek immáron s az államok a protestantismus elvei által áthatva, ápolják az emberi társadalom elégedhetlen feltételét: a türelmet*, a melyet XIII. Leó pápa kiközösített az emberi műveltség szótárából.

A gyűlés tárgyak eleje a *beszámolás* volt, a mely az egylet működéséről adott tiszta képet s a kép azt igazolta, hogy az *evangélium csakugyan Istennek hatalma*. — A beszámolási jelentés szerint az ausztriai mozgalom sok új terhet rakott az egylet vállaira. Ez év alatt az egylet fiókjainak a száma 1891-ről 1918-re emelkedett, a nő-egyletek pedig 590-en vannak a tavalyi 572-vel szemben. Az összes bevétel: 1997843.46 Márka volt, a kiadás: 1499402.58 Márka.

Az ausztriai mozgalmak külön megbeszélési tárgyat képeztek Dr. Weil és Dr. Hartung felszólalása alapján.

A braziliai német protestáns diasporákról tartott felolvasást s adott jelentést Pechmann lelkes, a ki arról tett bizonyosságot, hogy a „*a távoli vidékeken élő németek hű fiai a német birodalomnak.*”

A szeretett-ajándékokról szóló jelentés nagy lelkesedéssel fogadtatott. Kelet-Poroszország Benrath tanár által nem kevesebb, mint 42 ezer márkát szolgáltatott át, a melyből 1100 márkát a vestfáliai kőszén munkások raktak össze. A kelet-poroszországi „konfirmált gyermekek” 400 márkát adtak; Brandenburg 500, Nyugat-Poroszország 1537 márkát adakoztak s egy *antwerpeni polgár*, mint mindig, úgy most is: 10 ezer márkát adott! Az évi nagy szeretet adományt (20,000 márka!) Mundenstein kapta, ez a Rajna-vidéki bajor egyház!

Meghallgatták a jelenlévők a diasporákról szóló jelentéseket is. Az estveli összejövetelek alkalmával az egyes részlet kérdések, ügyes-bajos dolgok elintézése volt soron. A gyűlést választások fejezték be.

* A munkára vonatkozólag a vitát bezárjuk, — de megjegyezzük, hogy a *közjátékok* ügyét, szívesen felszínre tartjuk.

II.

Az egyetemes protestáns missiói egyesület 16-ik közgyűlése.

Szeptember 25—27. napjain *Hamburgban* tartotta ez a nagy célú egyesület az évi közgyűlését, a melynek érdekességét kölcsönözték az a támadás, a melyet a nyár folyamán intéztek ellene a *kínai zavar* miatt a sajtóban és egyebütt, mintha bizony épen ez az egyesület lett volna az oka annak, hogy *Kínában* forradalom támadt. Nem kevesen voltak, a kik a vértanú-halált szenvedett missionáriusok szerencsétlensége miatt a gyűlés, a beszámolás lehetőségét is kétségbevonták. Am: a kötelesség az első s az egyesület ez évben is megtartotta közgyűlését, hogy beszámoljon működéséről.

A gyűlésnek épen a kínai ügyek meglehetősen zord, vagy legalább is *komoly* arculatot kölcsönöztek, de a *bizalom*, a *hit*, mintha sokszorosan megerősödött volna, hogy *a hol legnagyobb a veszedelem, ott van legközelebb az isteni segítség.*

A gyűlés isten-tisztelettel kezdődött, a melyet *Schultz* göttingai professzor tartott, prédikálván a II. Kor. V. 14—15. versei felett. A tanácskozásokat a felolvasások előzték meg. 25-én estve: *Busz* lelkész olvasta fel: *»Társaságunk alapgondolatai és célja«* c. értekezését, — *Bassermann* professzor előadásának a tárgya: *a személyiség méltatása volt a missiói munkásságban; Elsers* egyh. tanácsos arról a *nyereségről* beszélt, a melyet a *missiói munka eredményez.*

A *nagygyűlés* 26-ikán volt a „Haza fiak egyesülete“ nagy termében, a hol *Kirms* lelkész vezette a tanácskozást, a melynek megkezdése előtt az üdvözlő beszédek hangzottak el a hamburgi és weimari városi egyházi tanácsok részéről, valamint felolvastattak az egyesület védnökének, a weimari hercegnek az üdvözlő irata is, — megállapítottak ugyancsak a gyűlést megelőzőleg az uralkodóhoz *Vilmos* császárhoz intézendő távirat szövege is, a mely épen a kínai ügyekre vonatkozólag adott kifejezést a gyűlés gondolatainak s érzelmeinek.

Beszámolt az *évi-jelentés* kapcsán az elnök az egyesület egy évi működéséről, a mely szerint van 30,000 tag, bevétel volt 76533 márka, kiadás: 89955 m. Mióta fennáll az egyesület: ezek a számok voltak a legnagyobbak úgy a bevételi, mint a kiadási összegeknél. A *deficit* elenyészését mondták első kötelességnek. Japánban és Kínában tart az egyesület: 6 nős hittérítőt, 1 missionáriusnőt, 2 japán lelkészt, 2 evangyelistát, 3 tanítónőt és egy u. n. *»bibel-frau«*-t. Adattak ki japán nyelven iratok, az evangyélium terjesztésére, — iskolákat építettek, szerveztek, *Shanghai*-ban hozzáfogtak a *német templom építéséhez*. Megemlékezett a jelentés kapcsán az elnök az 1899-ben elhunyt *Fáber* missionáriusról, — aztán köszöntötte a két évi szabadságra hazatért *Kranz* lelkészt, a ki ezután Kínába megy vissza.

E nagy gyűlésnek mintegy második részét képezte a *Harnack* felolvasása: *»Az ev. prot. missiói munkásság alapelvei«* címen, a melyben szólt a kötelességről s a célról, a melynek meg kell nyilatkoznia a prot. missiói működésben, aztán a működés hatáiról, eszközeiről, a működés visszahatásáról, mintegy befolyásáról az itthoni ketesztényi életre. Kötelességül tűzte ki a *vallás terjesztést*, — célul: a népek szolgátságának megszüntetését s a népeknek Isten-fiaivá tételét, az eszközöket három irányuaknak jelezte, t. i. hogy azok vagy *egyenesek*, *közvetlenek*, azaz *személyi jellegűek*, — vagy *irodalmiak*, — vagy u. n. *indirektek*, — a befolyás-

ról pedig úgy beszélt, a mint lehet egy lelkes *»német«* nek, a ki mindazt hazája s vallási érdekében cselekszik!

A felolvasást nagy lelkesedéssel fogadta a gyűlés, a melynek nevében az elnök mondott *Harnack*-nak köszönetet.

E napon is voltak estveli-előadások, tartották pedig *Kranz* missionárius, *Ruidorff* és *Spinner*.

A jelen voltak úgy a gyűlés egész lefolyásával, mint az ez alkalommal egybegyűlt adományok összegevel (közel: 9000 márka!) meg voltak elégedve.

III.

Az ev. szövetség (Ev. Bund) közgyűlése.

A múlt évben *Nürnberg*, most pedig: *Halberstadt* látta vendégeiül az ultramontanizmus ellen elkeseredetten s határozottan küzdő *»Ev. Bund«* tagjait, a kik most is teljes mértékben át voltak hatva attól a tudattól, hogy a *jezsuitizmust* nem lehet, nem szabad szabaddá tenni a szabadság földjén.

Ugy tűnik fel ez a közgyűlés, a mint a róla szóló tudósításokat olvassa az ember, mint egy tilalomfa minden ellen, a mi protestáns keresztyénség s a nemzeti szabadság veszélyeztetését hordozza méhében. Ha van harc, ha van küzdelem, a mint hogy van: akkor a róm. katholicizmus elleni harcban ez az egyesület áll az első hadsorban s tagjai, mint *»jó vitézek«*-hez illik: hiven és igazán küzdenek, összemérve fegyverüket az ellenségével!

Évről-évre mind jobban érdeklődnek az emberek s hatóságok a szövetség iránt, a mely meg is érdemli, mert úgy a magasabb, mint az alacsonyabb műveltségű protestáns-hitsorsosokkal szemben hiven teljesíti kötelességeit.

A közgyűlés u. n. *»estveli összejövetelei«* mintegy a *hozzáférközései* voltak a szövetségnek a protestáns néphez, hogy az felébressze, öntudatra juttassa s védelemre oktassa. Ez összejöveteleken az *igaz keresztyén hit fogalmának elvi és gyakorlati meghatározásával* foglalkoztak, hogy a *hitet* a *kor mozgalmakhoz*, a *tudományokhoz*, a *művészetekhez* s általában a *tényekhez való viszonyában* mutassák be. *Bornemann* nyilatkozatai *Heeckel* jénai tanár felvételeire, a ki a keresztyénséget mintegy *»lábbal taposta«* minden hívő lelek lelkéből származottak voltak, — *Scholtz* berlini tanárnak a *»hit és cselekedet«* című előadása pedig egészen elragadta volt a megjelenteket, a kiket a következő gondolat menetbe vezetett előadása folyamán: *»Ma a tettek korát éljük, a melyet a közelmúltban élt nagy emberek s végbement események idéztek elő. Bismark munkára, tette nevelte a németeket! Fajunk és nemzedékünk a legmunkásabb, azok közt, a melyek csak léteztek valaha! . . . Ma az üzleti-élet áll előtérben, — a gazdasági ügyek viszik a vezér-szerepet, uralják a világot. . . . Megtanultuk azt is, hogy egészséges test és lélek párosuljon bennünk! . . . Ámde a tettek korának, a munka és az üzleti-élet korának nagy veszélyei vannak, minők: kicsikarni a külső sikert, belefúlni s beleveszni a kalmárkodás az üzleteskedés fertőjébe s hajtó-vadászattá tenni az egész életet. Gondoljunk a *sociál-demokratia* elégedetlenségére, e korszaknak nagy mérvű idegességére, a petyhüdtiségre, a fáradtságra, a mely a *munka korában* olyan gyorsan következik be! Épen ez az oka annak, hogy a *pihenés, összeszedés, megújulás, sőt megifjulás eszközeit* ugyanám használják, a melyek nagy számban vannak. De ezek között az eszközök között, ezek között az *orvosszerek* között egy a legjobb, a legigazibb s ez a *hit az élő Istenben!* Ez a hit volt Luthernél is s né-*

pünk más vezető szellemeinél is az a megnyugtató bizalom, a mely egyszersmind ösztön volt a kötelességteljesítésre, az igazságra s a felebaráti szeretetre. Korunkon repedés, hasadás megy végig. Sokan szinte remegnek a hittől, mint valami betű-szolgálatról, vagy robottól. Ha az első összejöveteleken ez az előadás hatott legjobban, akkor bátran mondhatjuk, hogy a másodikon, a hol főleg a »Los von Rom« mozgalommal foglalkoztak, a Meyer előadása volt a fény-pont, a ki az »Ev. országos egyház s az ausztriai új ev. gyülekezetek« cím alatt tartott felolvasást. — *Boumer* előadása az ő saját *megtéréséről* igen tanulságos s tartalmas volt, mert mintegy kézzel-foghatólag tett bizonyosságot arról a *tudattalan* helyzetéről, a mely a római katholicismus körében fennáll. Előadása rövid kivonatban ez: »En ifjúságomtól fogva papnak voltam szánva s hét évet töltöttem kolostorban, majd 23 éves koromban pappá lettem Marseille közelében. Az isteni tiszteletet csaknem kizárólag nők látogatták, a férfiak távol maradtak. E tény ellen prédikálni kezdtem, hogy a férfiak is járjanak isteni tiszteletekre. Amde sikertelenül. Ekkor a protestántismus tanulmányozásra adtam fejemet, a mit »indexes«, tiltott könyvek olvasása által cselekedtem, a mitől nem álltam el, noha a püspök figyelmeztetett, hogy tűzzel játszom. Addig még büszke, kevély voltam »papi voltamra«, hiszen az »Istent levettem az oltárról s odaadtam a hívőknek« ... hiszen elég volt csak egy szót szólanom a gyóntató székben s ezzel a bűn fel van oldva, meg lőn bocsátva. Amde most már »kétségeim« támadtak. Hát az evangéliomot csak a pap olvashatja? hát a pap szava Isten szava? ... A mikor olvastam, hogy Isten és ember között csak egy a *közbenjáró*, az Ur Jézus Krisztus: akkor eltűnt előlem a pápa, a pap, a mise: és láttam a papi hatalmat, a papi dőlyfőt, a sok, nagyon sok tévedést, babonát az egyház körében. Küzdöttem, tusakodtam: és utazni mentem, elmentem a »szent városba« Rómába! De csak olyan lelki állapotban jöttem vissza s ... aztán, aztán erős elhatározással elmentem Párisba, teológiát hallgattam s megalapítottam a »Chrétien français«-t, a protestáns lett papok részére. — S azóta szaporodunk napról-napra! ... «

A nagy gyűlést *Wintzingerode-Bodenstein* gróf elnök tartalmas beszéddel nyitotta meg, a melyben utalt az ultramontánizmusra, a mely ma »győzelem ittasként« szerepel s nagy harci kedvben van, s bonni gyűlésén hamis elvek hirdetésével akarta a világot megtéveszteni! Hirdetik a békességet, a türelmességet, a hazaszeretetet, a királyi hűséget: de vajjon hol van a békesség ott, a hol Bonaventura pater keresztes hadjáratot hirdet a protestánsok ellen; hol a türelmesség: mikor türelmetlenek! Annak a bonni gyűlésnek egy figyelemreméltó mozzanata van, t. i. hogy a *tudományok* ápolására való felhívás elhangzott. Ha a *tudományt* fogják mivelni valóban: akkor a r. katholicismus protestántizmussá lesz! Fenyegetésektől nem félünk, — úgy mond — mert a hit és bizalom bátorít, sőt biztat, hogy az istennek országa a miénk, mert evangéliomi életet élünk!

Az elnöki megnyitó után *Sell* bonni professor beszélt »a protestántismus veszteségeiről s nyereségeiről a századfordulás alkalmából.« Beszédjének gondolatmenete röviden ez volt: protestántismus alatt közönségesen a reformáció folytán előállott közösséget értjük, — aztán az ebből kifejlődött kulturát s végül a vallásos protestántizmust, a szabadságot a vallásos dolgokban. Egy szóval: a protestántismus a mindig megifjodó, az új viszonyokhoz alkalmazkodó továbbhaladó keresztyének ha-

talma, ellenben a róm. katholicismus maga a megcsontosodott maradiság. Luther a vallásos, Cromwell a politikai, Kant az intellektuális protestántismus képviselője, a kik a szabad hitet, a szabad államot s a szabad tudományt képviselik. A hittel eltemette Luther a pápai egyházat, a szerzetesi erkölcsiséget s megteremtette az állam- és iskola szabadságát. Ezen a ponton csatlakozott hozzá Cromwell, a ki szabadságot követelt minden evangéliomi hitnek s állami közönyösséget minden vallásos meggyőződéssel szemben. A vallás-szabadság s a polgári- és politikai jogok függetlenségének elve így jött létre, hogy a vallásos ismeretek mellett érvényesüljön ... A lelki élet szabadságaért való harcot Kant bölcsészeti alapon folytatta: a *tudást lelkiismeretű emelve*. Így létesítette a protestántismus mintegy a szabadságok rendszerét, a mely az egyént, a vallást, az államot kölcsönösen megóvjá attól, hogy erőszakoskodjanak, hanem hogy létesüljön egy a vallásos, a politikai s intellektuális emberi erők között érvényesülő ellensúly s ezzel biztosíttassék a valódi humanismus igaz céljainak sikeres elérése. A protestántizmusnak nem a hitetlenség az ellensége, a melynek szintén van szabadsága, nem is a róm. katholicismus, nem is az evangéliomi hitnek s egyházi szervezetnek ilyen vagy olyan meggyöngyölése: a protestántizmusnak az ultramontánizmus a halálos ellensége, a mely a pápának a lelkek felett közvetlen az egész világ felett pedig közvetett uralmat akar biztosítani Isten nagyobb dicsőségére. S jellemző! Ez az ultramontánizmus a maga mozgási szabadságát csakis ama vallás-szabadság által éri el, a melyet a protestántismus teremtet ... A róm. kath. és protestántismus között ott van a legerősebb harc, a hol a vallás-szabadság s egyenjogúság a legnagyobb: Németországban s Észak-Amerikában! S így esetleges előnyeit épen a protestántizmusnak köszöni. A protestántismus úgy szerepel, mint kultur tényező az állam, vallás- és tudományról szóló modern fogalmak sorában. Az állam világi jelleme s vallásos közönyössége: a reformatio következménye; ... az ultramontánizmus elveti az állam tekintélyét, elveti az állam és egyház elválasztása eszméjét s a türelmet más kultúrával szemben ... Az iskoláztatás terén a német-birodalom egyenesen a pretestántismus által lett nagygyá, csaknem elsővé a művelt államok között, hiszen a prot. területeken a *analfabétek* alig számbavehető számban fordulnak elő ... Az ultramontánizmus még a jótékony-ságot, a könyörületességet is az egyház javára zsákmányolja ki. A protestántismus keresztyénné akarja tenni a világot: az ultramontánizmus pedig klerikalissá! A protestántismus szabadságot ad minden téren, az ultramontánizmus szolgátságot teremt.

A gyűlés arról tett bizonyosságot, hogy »velünk az Isten.«

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a

„Sárospataki Lapok“

XX-ik évfolyamára.

Magyar protestáns egyházunknak a küzdelmes múlt után a boldog, csendes s nyugodalmas jövőre irányuló reménye s kilátása, a jelek szerint: hiábavaló! A jövő képe e földön ismét harcot árul el, élet-halál harcot a protestántismus és az ultramontánizmus között.

Hogy e harcban, mint egykor, úgy a jövőben is *mindenkinek* részt fog kelleni vennie, ez bizonyos. Előszóval és írásban, kinek mint adatott: mindnyájan oda fogunk állani a csatasorba, hogy a *diadal* a *humanismust*, a *szabadságot*, az *igazságot*: a *jog- és vallás-egyenlőség* eszméit hirdető *protestantizmus*é legyen!

Kicsoda nem találja jogosútnak, igazoltnak s természetesen azt, hogy a *sárospataki főiskola tanárai*, mint az általuk s velük rokon gondolkodásuk által létesített *irodalmi kör tagjai*, egyértelműleg határozták el a „*Sárospataki Lapok*“ további kiadását, mint a mely fennállása óta úgy egyházi, mint iskolai téren, mindenkor annak az iránynak volt a hite, a mely a józan protestantizmus irányá!

A XX. évfolyamába lépő lap szerkesztésére, miután négy évi iparkodással azon voltunk, hogy a lap becsülettel megállja helyét, az irodalmi kör bizalma minket hívott el, talán elismerésül a múltért, — talán azzal a hittel, hogy mint eddig, úgy ezután sem fogunk megrestülni a ránk váró teendők elvégzésében.

A megbízatást azzal a tudattal vállaltuk el, hogy nem csupán a *sárospataki irodalmi kör*, hanem az egész *tiszáninnen* ev. ref. egyházkerület, sőt az egész hazai protestáns egyház fog bennünket támogatni abban a munkában, a mely *protestáns jogaink megvédésére*, az *ultramontanok törekvéseinek megállítására* s a *reakciónak minden vonalon való visszaverésére irányul!*

Egyházi- és iskolai ügyeink felszínen tartása — megoldandó kérdések előkészítése, sőt megoldásra segítése, a *zsinati munkálatokhoz való hozzáfogás*, a közvélemény kialakítása érdekeink, nem: *jogaink* mellett való állásfoglalásra: ez mind program pontunk!

És ha sikerülne az *alvó prot. öntudatot*, a *szenvedő lelkiismeretet felébreszteni*, az erőket mozgásba hozni, a melyek *mintha* le volnának, nem kötve, hanem láncolva, — ha sikerülne egész addig hatni a lelkekre s szívekre, hogy a *magyar államot* kényszerítsük a *modern jog-állam jog- és kötelesség eszméje* megvalósítására, — ha sikerülne folyton-folyvást intézendő támadásaink által a *magyar protestáns népet* az *egyházi teher alól felmentetni* s a *magyar államot* a mi irányunkban épen olyan álláspont elfoglalására rábírní, — a melyet e tekintetben a multak hagyományai alapján a *róm. kath. egyházzal szemben* elfoglalni kénytelen, *akkor majd elkövetkeznek* aztán azok a *tiszán vallásos belkörü dolgok* elintézésére tartozó szervezkedések is, a melyeket ma mások annyira emlegetnek, holott azokhoz nem kell más csak a *lélek*, a mely mindenkiben van, — mig a *többihez* a *léleknek bátorságára* van fölötte nagy szükség.

Harcolni akarunk, — küzdeni a végső lehelletig, egyházi- és iskolai *jogainkért*, a melyeket csorbitani engedni akkor, a mikor mások *jogokat* élveznek: *vallás, egyház és haza elleni bűn!*

Ebben a szellemben fogjuk, akarjuk a „*Sárospataki Lapokat*“ az 1901-ik évben szerkeszteni, várván hittestvéreink anyagi és szellemi támogatását.

A „*Sárospataki Lapok*“ előfizetési ára:

Egész évre	10	kor.
Fél évre	5	„
Negyed évre	2	„ 50 fill.

Az előfizetési díjak legcélszerűbben póstautalványon küldhetők be *Pásztor Sámuel* főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1900. dec. 22.

Dr. Tüdös István,

felelős szerkesztő.

— **Halálozás.** *Imre Sándor* volt kolozsvári egyetemi tanár, a magyar tudományos akadémia és Kisfaludy-Társaság rendes tagja, ev. ref. egyházunknak egyik büszkesége s dicsekedése: december 21-én, élete 81-ik évében Hódmező-Vásárhelyen elhunyt. Aldásos életet élt, közhasznú munkálkodással töltve minden idejét, boldogítva övéit, gazdagítva lelke kincseivel nagy sokaságát a tudomány után vágyódóknak, a kik hálás emlékezetbe foglalva emlegetik nevét! Legyen örökre áldott emlékezet!

— **Esperes választás.** A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye esperesévé *Hajzer Endre* hardicsai lelkész választatott meg 29 szavazat közül 19-cel!

— **A sárospataki főiskola joghallgató ifjúsága** 1901. január 5-ikén *dr. Ballagi Gézáné, Lengyel Ilona* és *Láczay Szabó Lászlóné, Mezössy Sára* úrnők védnöksége alatt „bált“ rendez a *jogászegylet alaptökeje gyarapítása céljából.*

— **A budapesti kir. tudomány egyetem „kereszt ügye“ ismét** a miniszterium előtt van, miután az *egyetemi tanács* öt szóval 3 ellen a jogi kar indítványa ellen nyilatkozott. . . . Wlassics miniszter döntése eddig (december 29.) nem történt meg. Mit szólna az országos *liberális-párt*, ha Wlassics a Concha álláspontját fogadná el?!

— **„Comburantur“!** . . . Ne ijedjünk meg! Egyelőre nem „*személyünkre*“ van kimondva e jelszó: csak „*munkáinkra*“, még pedig az *Eötvös Károly szépirodalmi munkáira*. Kimondotta pedig a jelszót: *Dr. Récsy Viktor* úr, az „*Alkotmány*“ 303. számában, felhíván a *miniszter*, a *kaszinók* s „*békés*“ polgárok figyelmét arra, hogy az *Eötvös Károly munkáit „ki kellene zární . . . minden iskolai könyvtárból, minden békés kaszinóból és egyéb bármily jellegű szolid olvasó-körből!“* . . . És még azt mondják némelyek „*nincs veszélyben a protestantizmus!* . . .“ Hát kell ennél a gondolat szabadságot megszegyenítőbb eljárás?!

— **Az ultramontanok és a mások által gyakorolt jótékonyosság.** Egyszer-egyszer nem igen nyilatkozott meg a klerikális elfogultság annyira, mint a múlt héten, a mikor is az „*Alkotmány*“ (302. sz.) *kigúnyolta*, *pellengére állította*, *nevetség tárgyává tette* azokat, a kik *Budapesten kenyeret, húst stbít osztogatnak ki a szegények között!* . . . Valóban kétségbe kellene esnünk a *jézusi szeretet fölött*, ha ez csakugyan *ultramontan köntösben tartoznék megnyilatkozni* s csak olyanban *jelentkezhetnék!* . . . *Keresztényellenes, Krisztust gyűlölő eljárás az ilyen!* (O.)

— **Az előfizetési pénzt kérjük minél előbb beküldeni.** E célra *postautalványt mellékelünk a jelen számhoz.*

— **Boldog új évet kívánunk t. olvasóinknak és munkatársainknak!**

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.